ACTA SANCTORUM ORDINIS S. BENEDICTI.

SÆCULUM SEXTUM,

Quod est a Christo nato undecimum.

ACTA SANCTORUM ORDINIS S. BENEDICTI IN SÆCULORUM CLASSES DISTRIBUTA.

SÆCULUM SEXTUM,

QUOD EST AB ANNO CHRISTI M. AD MC.

Colligere cœpit Domnus LUCAS d'ACHERY, *Congregationis Sancti Mauri Monachus*, D. JOANNES MABILLON & D. THEODERICUS RUINART, *ejusdem Congregationis illustrarunt, ediderùntque cum Indicibus necessariis.*

PARS SECUNDA.

VENETIIS,

Apud SEBASTIANUM COLETI, & JOSEPHUM BETTINELLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC EXCELLENTISS. SENATUS PRIV.

PRÆFATIONIS.

IN SÆCULUM NOSTRUM SEXTUM PARS ALTERA.

1. IN posteriori hujus Sæculi Præfatione quædam haud levis momenti nobis tractanda restant, cum de monasticis, tum de Ecclesiasticis rebus, quatenus hæ ad nostrum propositum pertinent. In primis agendum de schismate Græcorum, per Michaelem Cerularium in Romanam Ecclesiam excitato, & de objectis Græcorum in Latinos. Dein de Berengario, ejusque hæresi, necnon de multiplici ejus condemnatione, ac resipiscentia: & de variis auctoribus, qui contra eum scripserunt. Sub hæc de gestis Gregorii VII. Postremo de variis Ordinibus seu Congregationibus, in Ecclesia Latina sæculo undecimo institutis, scilicet de Camaldulensibus, Vallumbrosanis, Grandimontensibus & Cartusiensibus: quæ omnia in totidem sectiones distinguemus. His omnibus quam brevissime licebit pertractatis, succedent observationes quædam Ecclesiasticæ & monasticæ, quæ in priori Præfationis nostræ parte desiderantur. Præfationis argumentum.

§. I.

De schismate Græcorum per Michaelem Cerularium in Romanam ecclesiam excitato, & de eorum objectis in Latinos.

2. JAM anni fere ducenti a schismate Photiano effluxerant, cum, necdum bene obducta cicatrice, aliud non minus perniciosum, & hactenus insanabile exortum est. Post mortem quippe Alexii patriarchæ Constantinopolitani, quæ anno millesimo quadragesimo-quarto, mense Februario accidit, subrogatus est in ejus locum Michael, cognomento Cerularius, qui a Joanne germano Michaelis imperatoris in exsilium actus fuerat ob tyrannidem affectatam, testante Joanne Curopalata. Hinc neophytus ad patriarchale evectus fastigium, Alexandrino & Antiocheno patriarchis suas prærogativas detrahere conatus, demum in Romanum Pontificem, totamque Latinam ecclesiam se convertit, specie quidem, ut cum Romano Pontifice & Latina ecclesia communionem sarciret; sed re ipsa, ut causas utrique conviciandi quæreret, ac prætexeret. Tunc Romanæ ecclesiæ præerat Leo IX. Damaso secundo suffectus anno millesimo quadragesimo-nono: quo tempore Græci in Apulia contra imperatorem rebel- Græcorum schismatis origo & progressus.

a Cerul. epist ad Petr. Antioch. laverant. Hac occasione Cerularius litteras scripsit ad Leonem Papam, *cum* ,, *multa*, ut ipse *a* ajebat, *humilitate* : tum ut Leo cum Græcis eadem sen- ,, tiret, removeretque scandala, quæ de Latinis circumferebantur circa or- ,, thodoxam fidem : tum ut ipsum sibi benevolum redderet, quo per eum ,, Francorum auxilium contra Græcos rebelles Imperatori procuraret. Eodem tempore Petrus patriarcha novus ecclesiæ Antiochenæ, quæ, uti & Alexandrina, quamdam semper communionem cum Latinis retinuerat, litteras cum fidei catholicæ professione misit ad Leonem pontificem, qui ejus promotionem laudavit, confirmavitque. Non tulit hanc Petri Antiocheni moderationem Cerularius, magnopere improbans, quod Romanum pontificem in sacris diptychis commemoraret. Quin etiam, adjunctis sibi Leone Acridano archiepiscopo Bulgarorum, & Niceta Pectorato, variis scriptis Leonem Papam & Latinam ecclesiam exagitavit. Respondit ad Cerularii litteras Pe- b Coteler. to. 2. Monum. p. 145 & seqq. trus *b* Antiochenus ea, qua præditus erat, moderatione, & objectiones in ,, Latinos ab eo factas partim insuper habuit. Et alia quidem, inquit, visa ,, sunt detestanda, qualis est particulæ *Filioque* adjectio ad sanctum Sym- ,, bolum : alia vero sanabilia ; quædam denique digna, quæ dissimu- ,, lentur. Ubi autem nec circa Deum, nec circa fidem periculum est, pro- ,, pendendum semper ad pacem & fratrum amorem. Denique multa itidem ,, apud orientales tolerari, quæ post multum laboris ac studii non potuerint ,, exscindi. Quod si eorum, inquit, qui sub nobis degunt, superiores evade- ,, re non valemus; quo pacto illam gentem, superbam altæque cervicis, a ,, suis consuetudinibus revocare poterimus? Ceterum non facile aures præ- ,, bendas inanibus calumniis, nec suspicionibus temere habendam fidem. De- ,, mum epistolam ita concludit : Atque hoc divinam tuam beatitudinem ad- ,, mittere exhortor : ne, dum omnia requirimus, omnia amittamus. Hæc epistola scripta est post mortem Leonis Papæ, quæ anno 1054. accidit, cujus successori scribendum monet Petrus, ut objecta vel neget, vel excuset.

3. Verum Leo Papa, urgenti malo præsens remedium adhibiturus, legatos cum litteris direxerat ad Constantinum Monomachum imperatorem, scilicet Humbertum Cardinalem & episcopum, Petrum Amalphitanum archiepiscopum, & Fridericum sanctæ Romanæ ecclesiæ cancellarium; qui, visitato primum Casinensi monasterio, ut suæ legationis successum Deo commendarent, in urbem regiam profecti sunt. Hos benigne & honorifice excepit Imperator, contra quam Cerularius, quem legati in errore obfirmatum anathemate perculerunt. Humbertus primum Mediani-monasterii in Tullensi diœcesi monachus, indeque Romam profectus cum Brunone electo Pontifice, atque ab eo creatus cardinalis & episcopus Silvæ-candidæ seu sanctæ Rufinæ, præcipuas hoc in negotio partes habuit, isque unus voce ac scriptis, quæ exstant, Cerularii objecta & errores refutavit, & Nicetam Pectoratum ad resipiscentiam adduxit. Petrus Amalphitanus archiepiscopus a Cerulario frustra culpatur, tamquam ob facinora e sede sua pulsus, c Petr. Dam init. opusc. 34. quem *piæ memoriæ* virum vocat Petrus Damiani *c*: unde redarguas putidum impostorem Bennonem, qui eum ob malas, ut ipse nugatur, artes infamare conatur, ut Gregorio VII. ejus discipulo labem adspergat. Tertius e Legatis Fridericus, Godefridi Tusciæ ducis frater, Leonis Papæ & Henrici imperatoris propinquus erat; postea Casinensis monachus & abbas, dein Cardinalis, ac demum summus Pontifex ad breve tempus sub nomine Stephani X.

Objectiones in Latinos. 4. Objectionum capita, quæ Cerularius Latinis exprobrabat, partim eadem, partim alia erant ab iis, quæ Photius sæculo nono jam opposuerat. Hæc in summa refert Cerularius in epistola ad Petrum Antiochenum : ,, nimirum quod Latini particulam *Filioque* Symbolo adjecissent; quod a- ,, zymo pane in sacrificio utantur : quod feria quarta carnem, parasceve ,, caseum & ova edant, sabbato jejunent; suffocata & polluta comedant; quod

„ quod monachi adipe fuillo utantur, eorumque infirmi carnibus vefcantur. „ Ad hæc quod facerdotum nuptias prohibeant Latini; & in Miffa tempo- „ re communionis unus miniftrantium azyma comedat, & reliquos falutet : „ quod anulos in manibus epifcopi gerant ut fponfi; infuper quod baptif- „ mum unica merfione peragant; denique quod omnes barbam radant. Quid ad hæc refponderit Humbertus, fingillatim exponere otiofum fuerit. Illud unum obfervare licet, quod negat, Latinos fuffocato & fanguine ad id tempus ufos fuiffe. Preffius objecta ipfa refellit in multis Petrus Antiochenus in epiftola *a* ad Cerularium; excufatque Latinos, quod barbam radant, „ & quod epifcopi anulos gerant. Quod autem polluta manducent ipfi La- „ tini, eorumque monachi edant carnem & adipem porcinum; illa quoque „ invenies, inquit, modo indagaveris, apud quofdam e noftris fieri: quod „ Magni Bafilii teftimonio probat, & exemplo fancti Pachomii, quem in fuo „ fancto monafterio fues e micis ac menfæ reliquiis paviffe dicit: quibus macta- „ tis, carnem quidem hofpitibus in cibum præbebat: interanea vero ac ex- „ tremitates pedum capitifque fenibus monachis & infirmis apponebat. E- „ gregium vero fcilicet ac fuave obfonium, inquit, lentem & fabam defe- „ ctu boni olei, cum adipe fuillo coctas comedere! Ex illa nihilominus Cerularii *objectione* in monachos, quod carnibus infirmi vefcerentur ex Regulæ fancti Benedicti indulgentia, occafionem forte fumpfit fanctus Bruno Cartufianorum auctor, ut carnium efum fuis, etiam infirmis, interdixerit: tametfi in ftatutis Guigonis non fiat diferta illius abftinentiæ mentio cap 38. ubi propter folos infirmos emendorum pifcium facultas conceditur: at in prima parte compilationis ftatutorum antiquorum fæculo 13. factæ *efus carnium, cui Ordo renuntiavit*, nulli infirmorum, ne quidem leprofis, conceditur cap. 44. qualem abftinentiam venerabilis Stephanus, Grandimontenfis Ordinis auctor, fuis etiam difcipulis difertis verbis interdicit in Regulæ fuæ cap. 57. Quod vero nonnulli Græcorum Latinis objiciebant, quafi honorem facris reliquiis & imaginibus detraherent: id falfum revincit *b* Petrus Antiochenus, tum ex cultu, quem Romani reliquiis fanctorum apoftolorum Petri & Pauli exhi- „ bebant: tum ex eo quod videmus, inquit, Francos peregrinos in noftra „ omnino veneranda templa intrare, omnemque honorem ac reverentiam „ facris imaginibus impertiri. Itaque rogo, fubdit ille ad Cerularium, fup- „ plico, obteftorque mente tuos facros pedes amplectendo, ut de eo quod „ exactius eft remittens divina tua beatitudo, rebus fefe accommodet. Me- „ tuendum enim eft, ne, dum vult difciffum farcire, pejorem fciffuram fa- „ ciat; dumque prolapfum erigere contendit, majorem efficiat cafum. Uti- „ nam hanc moderationem Græci omnes femper in animo habuiffent, vel mo- „ do faltem haberent!

a Cotelet. ubi fupra p. 149.

b Ibid. p. 258. & feq.

5. Interim moritur Leo Papa: quo nuntio accepto, Legati Romam reditum parant. Hos donis muneratos dimifit Imperator, eifque munera haud exigua beato Petro offerenda præbuit. Eorum infuper precibus annuum centum, id eft binas auri libras, Cafinenfi monafterio *c* quotannis perfolvendas inftituit. Verum eos in reditu Trafimundus Theatinus comes intercepit, fpoliavitque. Invidiam nihilominus apud Henricum Germaniæ regem paffus eft Fridericus cancellarius, quafi pecuniis ac donis fuffarcinatus rediiffet, ob id regi invifus, quod frater ipfius Godefridus in eum rebellaffet. Hac pulfatus calumnia Fridericus, Richerium Cafini abbatem, qui tunc Romæ aderat, convenit, feque in monachum admitti poftulavit. Annuit facile Richerius, præmiffoque cum fuis Cafinum Friderico, ipfe poft paucos dies fubfecutus eft cum Henrici regis nuntiis ad principes miffis: quibus præfentibus, ille abjecta, qua tunc utebatur, pretiofiffima vefte, facræ religionis habitum induit; poftea factus abbas, dein Cardinalis a Victore II. ac demum poft Victoris obitum Pontifex fub nomine Stephani X. anno 1058. Ubi primum iniit pontificatum, nihil antiquius habuit, quam ut Græcos ad Ecclefiæ communionem revocaret: quapropter legationem decrevit

Leonis IX. obitus & confequentia.

c Chron. Cafin lib. 2. c. 89.

in orientem ad urbem Constantinopolitanam, designato ad id muneris Desiderio *a* Casinensi abbate, cui collegas duos adjunxit, Stephanum cardinalem, & Mainardum postea Silvæ-candidæ episcopum, dato eis mandato, ut, quam citius fieri posset, reverterentur. Verum quominus hæc legatio suum consequeretur effectum, pontificis obitus brevi subsecutus intercessit. Tentata subinde Græcorum ad Ecclesiæ communionem reductio: sed hactenus, quod magnopere dolendum, exiguo, & fere nullo fructu.

a Ibid. lib. 3. c. 8.

Fabula de Joanna papissa.

6. Illud obiter observandum quod Leo IX. habet in epistola ad Cerularium, ubi ecclesiæ Constantinopolitanæ exprobrat levitatem in ordinandis eunuchis ejus episcopis, ajens loco unius ex eis ordinatam fuisse feminam ferri: quod sane Leo Cerulario haudquaquam exprobraturus fuisset, si fabula de Joanna papissa vulgata fuisset, quam a Cerulario in Leonem ipsum, adeoque in Romanam ecclesiam facile regeri posse præsensisset. Verum hæc fabula jam demum apud eruditos sic male olet, ut de ea plura dicere vetet pudor: tametsi heterodoxi quidam eam propugnare pergant, ut ridiculo commento suos asseclas pascant. Tantum addo, quod a nemine hactenus notatum, in veteri carmine de Romanis pontificibus, quod in Eugenio III. desinit, nullam de fabulosa illa Joanna fieri mentionem, uti nec in carmine Frodoardi: sic enim habet post Valentinum poeta ille anonymus nondum editus.

Gregorius quartus, & Sergius, & Leo quartus
Pontifices dicti: post quos legimus Benedictum.
Hinc, Nicolae, tuo tua gaudet Roma decore.

Ex quo intelligitur, hanc fabulam medio sæculo duodecimo necdum inventam fuisse, quam Martino Polono plerique tribuunt: tametsi in nonnullis ejus exemplaribus, quale est unum apud clarissimum abbatem Franciscum de Campis, nihil simile habetur. Fatendum est tamen, illam tunc temporis, id est sub finem sæculi tertii-decimi, vulgatam fuisse, eamque apud Joannem Iperium reperiri.

§. II.

De Berengario, ejusque hæreseos ortu & progressu; necnon de variis ejus confessionis formulis, ac multiplici condemnatione.

7. DE Berengariana hæresi dicturis primum de ejus auctore agendum. Etsi enim complures hoc de argumento dedita opera scripserint, nonnulla tamen de eo adhuc illustranda supersunt, ex quibus ea, quæ nobis in manus venerunt, hoc loco præmittere visum est.

Berengarii vitæ initia.

8. Berengarius, seu, ut passim veteres scribunt, Beringerius, domo Turonensis, sub initia sæculi undecimi natus est parentibus non omnino obscuris, Vvalterii Martinianæ basilicæ præcentoris nepos. E scholis Martinianis, ubi prima litterarum elementa didicisse videtur, ad Carnutenses se contulit adolescens. In his condiscipulum præ ceteris habuit Adelmannum, postea Brixiensem episcopum, testante ipso Adelmanno, sub Fulberto magistro: qui morti proximus futuros Berengarii errores prædixisse *b* fertur; eumque a conspectu suo expelli jussisse, viso prope eum dæmone, qui blanditiis suis multos corrumpere tentabat. Certius est id, quod de eo refert Adelmannus in epistola ad ipsum Berengarium, cui in memoriam revocat lacrymas illas, quibus ambos obtestabatur piissimus magister, ut per viam rectam graderentur, *sanctorum patrum vestigiis inhærentes, ut nullum prorsus in diverticulum, nullam in novam & fallacem semitam desilirent, ne forte in laqueos & scandala inciderent.* Adelmannus ait se tum *majusculum*, Beren-

b Willelm. Malmesb. lib. 3. de reg. Angl. & Bibl. Flor. part. 1. p. 518.

rengarium vero *adolescentulum* seu natu-minorem exstitisse; satisque principio innuit, tunc senem fuisse *venerabilem* illum suum, ut vocabat, *Socratem*, id est Fulbertum, qui ad sedem Carnotensem promotus anno 1007. decessit 4. Idus Aprilis anno 1029. non anno præcedente, ut multi, etiam veterum, scribunt. De Adelmanno intelligenda videtur Fulberti epistola 56. ad R. id est Reginardum Leodicensium episcopum scripta, in qua eum securum esse jubet *de illa ove, quæ in nostris*, inquit, *pascuis obversatur* *. *Fratrem A. subdiaconum loquor, quia Dei gratia bene ruminat, & luporum insidias sagaciter cavet*. Hunc apud se remorari postulat Fulbertus in pignus mutuæ inter sese charitatis. Hæc autem epistola scripta non est ante annum 1024. quo anno Reginardus Durando Leodicensium episcopo successit: atque adeo sub finem vitæ Fulberti Adelmannus in ejus schola cum Berengario adolescentulo versabatur. Per id tempus apud Aurelianos *cruda nimium & insolens hæresis*, ut Glaber a Rodulfus loquitur, circa divinam Eucharistiam, aliosque fidei articulos detecta est, invecta per mulierem Italam, tum per Lisojum & Heribertum propagata, qui demum convicti ac flammis traditi sunt anno 1022. non 1017. ut ex Glabro male intellecto plerique opinantur; & quidem absente Fulberto, qui tum Romæ versabatur. Post quatuor annos consimiles hæretici, omnes Manichæorum erroribus affricti, in synodo Atrebatensi itidem convicti a Gerardo episcopo, & tandem ad resipiscentiam adducti sunt. In eo errore non versabatur Leuthericus præsul Senonensis, qui ob id tantum a Roberto rege, uti Helgaldus scribit, increpitus fuit, quod corpus Domini, in salutem hominum institutum, ad probationem, adeoque ad pœnam nocentium præberet: quod probationis genus tunc usitatissimum erat.

* in ed. observatur.

a Glab. lib. 3. c. 8.

9. E Carnutensibus scholis domum reversus Berengarius, clero adscriptus est vivente adhuc Roberto rege, quo tempore Ulgerius decanus & Sulpicius archiclavis ecclesiæ sancti Martini Walterio præcentori *ad manum firmam*, ut vocant, *quartas tredecim de terra arabili, & tres, quas comparavit de Ernaldo de Insula, ex voluntate & consensu fratrum, quæ fuit manus firma* Beringerii Clerici, *sub sua auctoritate concesserunt*, sub annuo censu 32. solidorum, ad Missam sancti Martini persolvendo: quæ terra sita erat in pago Turonico, *in potestate sancti Spani*, cujus villa *super rivum Esmanciæ* posita dicitur. His litteris, quas in bibliotheca Martiniana vidimus, subscribunt *Ulgerius decanus*, *Sulpicius archiclavis*, *Walterius præcentor, cujus & hæc manus firma est; Adam magister scholæ*, & post alios *Raginaldus sacerdos submagister scholæ*: quæ charta *data est* 8. *Idus Februarii in capitulo sancti Martini, regnante Rotberto rege*. Hanc terram suo nepoti Beringerio *donavit cantor Vualterius*, ut in alia charta legitur, *sub audientia cleri in capitulo sancti Martini, & pretio accepit ab ipso eas res, de quibus chartæ continebant, eo jure, quo ipse eas possidebat, vel possessurus erat, quamdiu viveret*. Non dubitamus quin is sit Berengarius scholasticus, quem postea Magistrum scholæ, nimirum post Adamum mox laudatum, factum legimus in litteris concordiæ, inter canonicos sancti Martini & quosdam bonos viros initæ super quadam terra, sita in area sancti Martini: cujus rei causa homines isti adierunt *Radulfum decanum*, *Raginaldum thesaurarium*, qui submagister scholæ superius dictus est, *Gaufridum præcentorem*, BERINGERIUM SCHOLÆ MAGISTRUM, *Christianum subdecanum*, *Joscelinum cellerarium*, & reliquos sancti Martini canonicos: quæ charta, uti & præcedens, destituta est chronicis notis. Has omnes in quodam codice bibliothecæ Martinianæ reperimus cum fragmento epistolæ ejusdem Beringerii ad W. thesaurarium, & alia ejusdem epistola ad Lanfrancum, de quibus mox acturi sumus. Quam celebres fuerint hæ scholæ, poetico more prædicat Baldricus, scilicet.

Tota Latinorum facundia marcida floret,
Dum Berengario Turoni floruere magistro.

Berengarii genius.

10. Qualis fuerit Berengarius, unus omnium optime expressit Guitmundus initio libri primi, ubi hominis ingenium & mores descripsit his verbis. *Is ergo*, inquit, *cum juveniles adhuc in scholis ageret annos, ut ajunt qui eum tunc noverunt, elatus ingenii levitate, ipsius magistri sensum non adeo curabat, condiscipulorum pro nihilo reputabat, libros insuper artium contemnebat. Sed cum per se attingere Philosophiæ altioris secreta non posset, (neque enim homo ita acutus erat, sed & tunc temporis liberales artes intra Gallias pæne obsoleverant) novis saltem verborum interpretationibus, quibus etiam nunc nimium gaudet, singularis scientiæ laudem sibi arrogare, & cujusdam excellentiæ gloriam venari, qualitercumque poterat, affectabat. Factumque est, ut pompatico incessu, sublimi præ ceteris suggestu, dignitatem magistri potius simulans, quam rebus ostendens, profunda quoque inclusione intra cucullum, ac simulatione longæ meditationis, & vix tandem satis desideratæ diu vocis lentissimo quodam quasi plangore incautos decipiens, doctorem sese artium pæne inscius profiteretur.* Hoc Berengarii specimen ex Guitmundo præmittere hoc loco visum est, ab eo, quod Hildebertus exhibuit, longe diversum, cujus veritatem sequentia ejus facta comprobabunt.

Ejus error quando propalatus.

11. Berengarium apud Turonos primum hæresim suam propalasse testis est inter alios Gozechinus scholasticus in epistola ad Walcherum itidem scholasticum, suum olim discipulum: qua in epistola postquam scaturientes suo tempore errores pestiferos luxit, de Berengario ejusque academia ita *a* loquitur: *Vide, si placet, quam sanæ doctrinæ, quam salubris disciplinæ theologi de Turonensi emergant academia, cui præsidet ille apostolus satanæ Berengarius. Vide, inquam, quam pestilentes, immo letiferi scorpiones & reguli de cavernis erumpant totius nostri temporis Babyloniæ: qui hæresiarchæ sui musto ebrii & veneno delibuti, de sacris sacrilegas introducunt novitates quæstionum, ad nihil utiles, nisi ad subversionem audientium: quorum sermo ut cancer serpit: quia scientia quæ inflat, non ædificat, sed subvertit.* Gozechinus iste scholis præfuerat in Leodicensi academia, relictoque magisterio Moguntiam se receperat, unde hanc epistolam scripsit post mortem *b* Henrici secundi imperatoris, quæ anno millesimo trigesimo nono accidit, & Liutboldi Moguntinæ sedis pontificis anno millesimo quinquagesimo nono defuncti: qua in epistola sui temporis vitia & mala deplorat, ex Berengarii maxime erratis consecuta. Verum *hæc omnia*, inquit *c* ille, *sapienter despexit Herimannus Remensis, Drogo Parisiensis, Spirensis Huoremannus, Bavenbergensis Meinhardus, & præterea multi, & præstantes, & præcipuæ auctoritatis viri, qui, præcisis speciebus*, id est stipendiis & emolumentis, *& abdicatis laboribus, studiis vale fecerunt, & sapienti consilio usi, in theologiæ otium concesserunt*: quorum exemplo secessum itidem suum probat Gozechinus. Hi omnes scholarum insignes magistri eo tempore erant, atque uno animo a Berengariano errore cum Lanfranco, aliisque penitus abhorrebant. Hunc porro errorem jam a duobus lustris disseminatum fuisse tradit idem *d* auctor. *A diebus*, inquit, *domini Notgeri nostræ urbis*, id est Leodicensis, *episcopi, eorum Pontificum, qui ei contemporales in ecclesia florebant præcipui, usque ad hæc, quæ jam in miseria defluxerunt, duo lustra, misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax osculatæ sunt. Nunc autem de terra sublata est, & justitia in cælum recessit, & repentino quodam fortunæ impetu, & monstruosa rerum perturbatione inversa & perversa sunt omnia.* Itaque jam *duo lustra* seu decem anni tum effluxerant, ex quo Berengarius errorem suum resperserat, cum Gozechinus hanc epistolam scribebat, post mortem scilicet Liutboldi Moguntini archiepiscopi, quem anno millesimo quinquagesimo nono decessisse jam diximus. Ex quo intelligitur

a Analect. to. 4. p. 383.

b Ibid. p. 387.

c Ibid. p. 385.

d Ibid. p. 386.

id factum esse ante annum millesimum quinquagesimum, quo anno Berengarianus error primum in concilio Romano a Leone IX. damnatus est, occasione scilicet epistolæ, quam Berengarius paullo ante ad Lanfrancum Beccensem tunc monachum scripserat, in qua errorem suum primum scripto prodiderat. Certe Hugo Lingonum episcopus, qui contra Berengarii errorem primus scripsit, anno 1051. mortuus est, ut postea *a* videbimus.

a Infra n. 54.

12. Longe ante prædictum annum jam archidiaconus Andegavensis ecclesiæ erat Berengarius, quo nomine litteris Theoderici Carnotensis episcopi, anno 1040. ipsa die consecrationis ecclesiæ Vindocinensis datis, *Beringerius archidiaconus* cum aliis, qui *ex civitate Andegava erant*, subscriptus occurrit: ne quid dicam de alia charta Gaufridi comitis pro eodem Vindocinensi monasterio, cui chartæ Berengarius eodem nomine anno 1050. subscripsit. Alius eodem tempore fuisse videtur Beringerius grammaticus, subscriptus litteris Fulconis Nigri comitis & Hildegardis ejus uxoris pro Andegavensi sancti Martini ecclesia, cujus ille clericus erat. Berengarius itaque, accepta archidiaconi dignitate, nihilo minus apud Turonos ducere perseveravit: ubi Eusebium, cognomento Brunonem, qui postmodum Andegavorum episcopus anno 1047 factus est, discipulum habuisse videtur, Berengariani erroris nota postea infamatum: non autem Brunonem sacri Cartusiensis Ordinis institutorem, ut in priori hujus Sæculi Præfatione dictum est, iterumque inferius *b* dicturi sumus.

Archidiaconus factus Andegavensis.

b Num. 75.

13. Paullo ante quam Berengarii error sparsus esset in vulgus, id est sub annum 40. ex Italia in Franciam accesserat Lanfrancus seu Lanfrannus, litteris apprime instructus: quas postquam apud Abrincas per biennium docuisset, Becci factus est monachus, ubi litterarum ac pietatis academiam instituit, Priorisque officium gessit. Illic tanto plausu ac successu litteras docuit, ut ex universis Galliæ partibus discipuli ad eum confluerent. Tunc Berengarius *desertum se a discipulis dolens*, ait *c* Guitmundus, *ad eructanda impudenter divinarum scripturarum arcana*, quibus *adolescens*, *& aliis eatenus detentus studiis*, *nondum adeo intenderat*, *sese convertit; & ea*, *quorum novitate omnium corda permoveret*, *atque omnium ad se oculos traheret*, *studiose perquirens*, *maluit esse sub aliqua hominum admiratione hæreticus*, *quam sub oculis Dei private vivere catholicus*. Hinc legitima connubia, & baptismum parvulorum impugnavit, ut idem Guitmundus cum Deoduino Leodicensi episcopo testatur, sed maxime catholicam de Eucharistia fidem, extollendo Joannem Scottum, & respuendo Paschasium. Hoc intellecto, Lanfrancus mox errorem abhorruit, dictisque palam improbavit, quod ubi rescivit Berengarius, litteras scripsit *Fratri Lanfranno*, tunc Beccensi priori,
„ directas; in quibus ait se accepisse, displicere ipsi, immo hæreticas habe-
„ ri sententias Joannis Scotti de Sacramento altaris, in quibus dissentit a Pa-
„ schasio. Id vero indignum esse ejus ingenio, quod Deus illi *non aspernabile*
„ contulerat; nondum porro satis versatum esse in scriptura divina, ut ita
„ sentiret. Ceterum optare se cum eo, tametsi adhuc rudi, hac de re co-
„ ram arbitris disputare. Interim desineret hæreticum habere Joannem, nisi
„ Ambrosium, Hieronymum & Augustinum pro hæreticis habere vellet.
Ante has litteras Berengarius ad Lanfrancum alias, ut videtur, priores perferendas tradiderat cuidam nuntio, qui, Lanfranco in Normannia minime reperto, eas aperuit, & quibusdam legendas præbuit. Hinc, ut sunt proni ad sinistra judicia mortales, non deterior de Berengario ipso, quam de Lanfranco orta opinio, quasi hic eadem cum illo sentiret, quod prædictæ epistolæ convenire non potest, in qua Lanfrancus a Berengario dissentire aperte dicitur: adeoque necesse esse alias admittere Berengarii ad Lanfrancum priores litteras, in quibus amice cum eo de suo errore agebat. Ita vero prævaluit hæc de Lanfranco sinistra opinio, ut Romæ coram Leone IX. hac de re se purgare compulsus fuerit, quod is facile præstitit.

Lanfrancus ejus adversarius.

c Guitm. init. lib. 1.

Concilium Romanum contra Berengarium.

14. Id factum anno 1050. quo anno Romæ concilium habitum est me-

dio mense Aprili, ad quod tempus a Leone papa indictum fuerat hoc concilium in synodo Remensi, anno superiori habita, in qua *novi hæretici*, qui in *Gallicanis partibus emerserant*, excommunicati sunt. Forte Manichæorum, ut tunc vocabant, Aurelianensium & Atrebatensium reliquiæ, qui per hæc & subsequentia tempora his in partibus exstitisse referuntur. Nisi id intelligere malueris de Berengario, ejusque asseclis recens exortis. Jam enim notus erat Berengarii error, contra quem Hugo Lingonum præsul jam tum scripserat. Ad hoc Romanum concilium non parva convenit multitudo episcoporum, abbatum, diversique ordinis & ex diversis regionibus religiosarum personarum, ut scribit Lanfrancus *a* ipse, qui præsens adfuit. Tunc delatus est Berengarii error ad apostolicam sedem cum epistola ad Lanfrancum scripta, quam, Lanfranco forte necdum notam, Remensis quidam clericus Romam detulerat. Ea lecta, prolata in auctorem damnationis & excommunicationis sententia est, ob id scilicet, quod Joannem Scottum extolleret, damnaret Paschasium; injunctumque Lanfranco, ut fidem suam exponeret, sicque pravi rumoris a se maculam abstergeret, quod ille palam viva voce præstitit, assentientibus omnibus, scriptisque postea luculenter confirmavit.

a Lanfr. de euch c. 4.

Synodus Vercellensis.

15. In eodem concilio indicta est Vercellas synodus in proximum mensem Septembrem, jussusque adesse Berengarius, non tamen comparuit: adfuit vero Lanfrancus, qui *præcepto* *b* *ac precibus* ejusdem Leonis pontificis usque ad ipsam synodum cum eo remansit. Habita re ipsa prædicto anno & mense synodus, præsidente Leone, in qua Joannis Scotti liber de Eucharistia lectus, damnatus, flammisque traditus: exposita quoque ac damnata denuo Berengarii sententia, assertaque Ecclesiæ fides, quam Lanfrancus cum Paschasio tenebat; denique duo clerici, qui se a Berengario missos dicebant, primo statim congressu defecerunt, & comprehensi sunt. Porro hanc synodum eodem anno, quo concilium Romanum, id est anno 1050. habitam fuisse ex Lanfranco facile conficitur, probatque Hermanni tunc scribentis auctoritas, ac rerum a Leone gestarum consequentia & series, qui Roma sub autumnum digressus, denuo Alpes post celebratam Vercellensem synodum trajecit, ac Tullum profectus, sancti Gerardi episcopi corpus e tumulo extulit, & in cathedrali ecclesia, ubi sepultum fuerat, in altari ab se consecrato reposuit. Eodem tempore privilegium sancti Mansueti monasterio concessit, datum *Tulli in majori ecclesia anno incarnationis Domini* 1050, *indict* 4. 11. *Kal. Nov.* Hinc confirmatur epocha concilii Vercellensis, quod alii ad annum 1053. differendum censent: quo anno pontifex tota æstate usque ad reditum suum in urbem Romam, ubi usque ad mortem remansit, in Apulia contra Normannos detentus est. Non audiendi proinde illi, qui Durandi Troarnensis abbatis freti auctoritate, synodum Vercellensem colloquio Berengarii cum Ansfredo abbate Pratellensi, quod anno 1053. habitum fuisse dicit, atque adeo subsequenti conventui Brionensi postponunt. Nec audiendi, qui erratum putant eo loco esse vel amanuensis, vel lectoris: siquidem in codice Bigotiano, qui auctoris ætate scriptus est, annus tertius post quinquagesimum, non numericis notis, sed integris litteris, decurtata dumtaxat prima syllaba, expressus est. Verum forte dici possit, Durandum rerum ordinem invertisse, & colloquium quidem Pratellense, uti & Brionense, adeoque Parisiense Concilium, retulisse ad annum 1053. post synodum Vercellensem, tametsi subdat, quod post conventum Brionensem *instabat constituta dies concilii, postmodum Vercellis habiti*, idque per incogitantiam subrepsisse Durando, qui longe post istud tempus librum suum scribebat, mortuus anno 1088. Orderico *c* teste. Ut ut sit, præferenda est Hermanni auctoritas, cujus chronicon in anno 1055. desinit in optima editione Canisiana, utpote cui plane consentit Lanfrancus, qui synodo Vercellensi interfuit. Porro ut concilium Parisiense, quod post colloquium Pratellense & conventum Brionensem, auctore Hen-

b Ibid.

c Orderic. l. 8. p. 676.

Henrico rege, celebratum est, referente Durando, eodem anno, quo synodus Vercellensis, habitum existimemus, illud nos movet, quod Deoduinus Leodicensis præsul in epistola ad Henricum Francorum regem, in qua mentionem facit de Parisiensi concilio a rege indicto, suadet illud suspendi, *donec, accepta Romanæ sedis auctoritate, illos hæreticos damnandi potestatem haberet*. Quod sane non videtur moniturus fuisse, si Romani concilii anno 1050. habiti notitiam habuisset.

16. Certius itaque videtur & exploratius, Berengarium, dum causam ventilari suam a Leone pontifice accepisset, pertentasse quos potuit viros quosque doctissimos & potentes, ut illos in suas partes pertraheret. Et primo quidem, ut Durandus *a* scribit, Normannorum finibus irrepsit, appulitque ad cœnobium Pratellense diœcesis Lexoviensis, quod ante annum 1035. instauratum fuisse constat; aggressusque est catholicum & eruditum ejus loci abbatem, Ansfredum nomine, quem Gradulfus Fontanellæ abbas primum novi monasterii rectorem instituerat. Illic humanissime exceptus Berengarius: ast, ubi sui erroris venenum abbati propinare tentavit, statim ab eo, tamquam *blasphemus, & perfidus*, rejectus est, quod Durandus ex ore ipsius abbatis se rescivisse tradit. Inde digressus pestilentissimus magister, Vvillelmum Normannorum principem adiit, quem, vix dum adolescentiæ annos prætergressum, facile se in partes suas inclinaturum existimavit.

Berengarii colloquium cum Ansfredo abbate.

a Durand. cap. 9.

17. Verum assensionem suam in re tam difficili & lubrica suspendens prudentissimus & catholicus adolescens, conventum *ad mediterraneam regni sui sedem*, id est Brionam, (quod opidum est diœcesis Rotomagensis prope Beccum ad Riselam fluvium) convocari curavit: ubi, coactis undique catholicis & sapientibus viris, Berengarii novum dogma ventilatum, rejectum; confutatusque est ejus auctor cum alio quodam, quem secum adduxerat, clerico, in cujus eloquentia spem victoriæ reposuerat. Sic imperatum Berengario silentium, extortusque ab eo in catholicam fidem assensus: sed, quia utrumque fictum erat, non diu promissum tenuit: nam inde Carnotum profectus, hæresim suam rursus in frequenti clericorum consessu asserere & propugnare perrexit: a quibus digressus, litteras veneni & summæ in Leonem papam irreverentiæ plenas eis misit.

Brionæ conventus.

18. Ubi hæc in cognitionem Henrici Francorum regis venerunt, concilium in proximum mensem Octobrem Parisios indixit, ad quod Berengarium adesse jussit. Interea Berengarius epistolam scripsit *fratri Ascelino*, qui „ Brionensi conventui cum Vvillelmo abbate interfuerat. In hac epistola „ Berengarius ait, se animo constituisse nullum habere cum quibusvis de „ eucharistia sermonem, priusquam satisfecisset episcopis, (nempe in con„ cilio Parisiensi) ad quos contendebat; ideoque factum esse, ut nihil pæ„ ne opposuerit Ascelino, ejusque sequacibus; nihilque consenserit in col„ loquio illo, ad quod illi indigne convenerant, quod de conventu Brionensi intelligendum putamus. Deinde subdit ille, falso jactitare Vvillelmum, *quod negare nequiverim*, inquit, *hæreticum esse Joannem Scottum*; illum vero impie dixisse, *omnem hominem ad mensam dominicam debere in pascha accedere*. Ad has litteras respondet Ascelinus, vindicatque tum Vvillelmum, tum seipsum & Arnulfum cantorem, quem etiam Berengarius sibi quodam modo assensisse falso asserebat. Ascelinus non est ille monachus Uticensis, sive senior, sive junior, quos Ordericus *b* laudat, qui ambo sæculo decimo vixere; sed potius Ascelinus Beccensis monachus, qui inter primos Herluini abbatis discipulos recensetur: uti & Vvillelmus monachus, Lanfranci amicus, qui postmodum Cormeliensis abbas factus est. Eidem forte Vvillelmo jam abbati scripsit epistolam illam *frater Anastasius*, quæ apud Acherium *c* nostrum *domno Geraldo abbati, olim filio, nunc venerabili patri* inscripta est: nam in codice Joliano hæc epistola inscribitur *domino W. abbati, &c.* In hac vero epistola catholicam de Eucharistia fidem adstruit Anastasius monachus, idem, ut videtur, cujus ro-

Berengarii epistola ad Ascelinum.

b Orderic. lib. 6. p. 613. & seqq.

c Not. in vit. Lanfr. p. 21.

a Analect. t.1. p.125. gatu Robertus de Tumbalenia commentarium *a* edidit in Cantica canticorum, quem Ansfrido Pratellensi abbati nuncupavit. Et forte is est Anastasius, ex monacho sancti Michaelis factus Cluniacensis, cujus vitam hoc in volumine *b* damus.

b Hic pag. 487.

Deoduini epistola ad Henricum regem.

19. Interim Deoduinus seu Theoduinus Leodicensis episcopus, ubi rescivit indictum fuisse Parisios concilium ab Henrico rege, litteras ad eum hac de re gratulatorias scripsit, quas Baronius perperam tribuit Durando episcopo, quem ante natam Berengarianam hæresim, & quidem anno 1024. Henrico necdum regnante, decessisse constat. In hac epistola, quæ integra edita est in tomo quarto *c* Analectorum, scribit Deoduinus, quod fama, supremos Galliæ fines prætergressa, totam Germaniam pervasit, Brunonem Andegavensem episcopum, itemque Berengarium Turonensem magistrum, antiquas renovasse hæreses, adstruendo, corpus Domini in Eucharistia non tam corpus esse, quam umbram & figuram corporis ejus; eosdem etiam legitima conjugia destruere, &, quantum in ipsis esset, baptismum parvulorum evertere, quos omnes errores postea Henriciani tempore sancti Bernardi denuo renovarunt. Dein regem laudat Deoduinus, quod ad revincendos & confutandos illos errores concilium indixerit: at desperare se ait id fieri posse ob Brunonem episcopum citra Romani Pontificis auctoritatem, cujus injussu episcopum judicari sit nefas. Quamquam hujusmodi homines nequaquam audiendos esse, neque tam pro illis concilium convocandum, quam de illorum supplicio exquirendum: utpote qui sanctorum Patrum conciliis ac clarissimis sententiis aperte contraria docerent.

c pag. 396.

Adelmanni epistola ad Berengarium.

20. Eodem tempore Adelmannus scholasticus Leodicensis, tunc in Teutonicis partibus degens, postmodum Brixiensis episcopus, Berengario scripsit, quem dilectum in Christo fratrem, conscholasticum & collactaneum vocat, ob commune contubernium in academia Carnotensi sub Fulberto episcopo. In hac epistola se *ante biennium* rumore vulgato accepisse dicit, Berengarium ab unitate Ecclesiæ se divulsisse, *& de corpore & sanguine Domini aliter, quam fides catholica tenet, sentire*, quem ad resipiscentiam hortatur, & tamen sanctum fratrem dicit: quod argumento est, hanc epistolam scriptam fuisse ante Berengarii damnationem. Idem Adelmannus aliam scripsit epistolam ad Paulinum Mettensem primicerium, quem vulgatus Sigebertus *d* Paulum vocat, monens eum, ut Berengarium communem amicum ab errore suo revocaret. Hujus epistolæ & ipsius Paulini meminit Adelmannus in superiori epistola ad Berengarium, qui, eodem Sigeberto *e* referente, Almanno seu Adelmanno rescripsit *fastuoso stilo, non agnoscens amici corrigentis benevolentiam, sed defendens suam de mysteriis Christi sententiam*, quæ epistola ad nos non pervenit.

d Sigeb. de script. cap. 153.

e Id. c.154.

Parisiense concilium.

21. Etsi Henricus rex Deoduini epistolam ante habitum concilium forte acceperit, celebratum est nihilo minus hoc concilium 17. Kal. Novembris apud Parisios, ubi frequens conventus præsulum, clericorum, necnon nobilium laicorum habitus est: at *Berengarius*, inquit Durandus, *malæ conscientiæ perculsus timore, ut jussus erat, eo venire distulit, seque cum Brunone suo, videlicet episcopo Andegavensi, sub quo archidiaconi fungebatur honore, pro eo maxime continuit, qui eodem errore, utpote tanti viri credulus, & ipse noscebatur involvi*. Inter ea, absente Berengario, in synodo Parisiensi præsul Aurelianensis, scilicet Isembertus, litteras Berengarii, scriptas ad quemdam familiarem suum Paulinum, qui Mettensis primicerius *f* erat, & ab se interceptas, in conspectu omnium ipsiusque regis protulit, ac legi curavit, quæ epistola omnibus prorsus displicuit, utpote nequissima hæresi infecta. „ Quare damnato communi sententia talium auctore, damnatis ejus erroris consciis cum codice Joannis Scotti, ex quo ejusmodi errores sumti videbantur, concilio soluto discessum est, ea conditione, ut, nisi resipisceret ejusmodi perversitatis auctor cum sequacibus suis, adhibita militari manu, præeuntibus clericis cum ecclesiastico apparatu, ubicumque convenissent, „ eo

f Adelman. epist. ad Bereng.

„ eo usque obsessi tenerentur, donec aut fidei catholicæ consentirent, aut „ mortis pœnas luituri caperentur. *Quam ob rem territi*, ait Durandus, *non multò post in concilio super fidei suæ statu conventi, ita se, sicut Ecclesia tenet catholica, credere fideliter & sapere publice professi sunt; delatisque sanctorum pignoribus ut omnibus satisfacerent, atque de veritate fidei, quam professi fuerant, eos qui aderant certos facerent, sacramentum dederunt*. Verum eosdem postea ad apostasiam & priorem vomitum rediisse idem auctor tradit, quod non intelligendum de Brunone seu Eusebio Andegavensi episcopo, qui ob id tantum suspectus quibusdam visus est, quod faveret Berengario potius, quam ejus errori, quem in prædicta sua epistola Berengarium quodam modo refutavit, ut inferius videbimus.

22. Post concilium Parisiense, adeoque post Vercellense, Berengarius scripsit epistolam a *dilecto fratri Richardo*, quem rogat, ut pro sua apud regem familiaritate eum moneat, injustissime damnatum fuisse Joannem Scottum, injustissime quoque assertum Paschasium in concilio Vercellensi; & clericos Carnotenses falsa de se regi retulisse. Hic videtur esse R. abbas, cujus meminit Frollandus Silvanectensis episcopus in epistola *b* ad Berengarium, cui plus æquo tribuit, dum morbo gravi & lethali decumbens, se ejus præsentiam avide cupere ait, seque ejus precibus commendat. Quis vero sit ille Richardus abbas (nam multi eo nomine tunc abbates erant) difficile est definire. Certe ante ventilatum Berengarii errorem, adeoque ante synodum Parisiensem, ex hac vita decesserant Richardus sancti Vitoni, & Richardus alter Corbejæ abbates. Quod attinet ad Frollandum episcopum, mortuus est ante annum 1074. quo Ivo secundus, ejus successor, dedicationi ecclesiæ sancti Quintini interfuit. Post synodum Parisiensem, cum Berengarius in errore contumaciter persisteret, pœna quadam, forte proventuum ecclesiasticorum redditu, multatus a rege est, uti colligimus ex fragmento quodam epistolæ, quod ex bibliotheca sancti Martini eruims in hæc verba. *Domino suo W. thesaurario B. fidelia servitia. Si vos loqui cum Rege contingeret, vellem, dilecte domine, verbum aliquod pro me faceretis, si forte humanitatis, liberalitatis, dignitatisque regiæ atque Christianitatis reputatione, aliqua munificentia compensaret damnum, quod mihi clerico ecclesiæ suæ injustissime a regia majestate indignissime tantum intulit. Quod si facit, ab immodica culpa, se modica expensa non modicum exsolvit*. Ubi *ecclesiæ suæ* nomine sancti Martini basilicam intelligi, cujus a tempore Roberti Fortis Reges Francorum tertiæ stirpis nomen ac dignitatem abbatis tulerunt.

Berengarii epistola ad Richardum.
a Spicil. tom. 2. p. 510.
b Ibid. 509.

23. Post mortem Leonis IX. quæ anno 1054. contigit, congregatum est anno insequente Florentiæ concilium sub Victore II. qui decessoris sui statuta, *sua atque omnium conciliorum suorum c auctoritate firmavit*; eodemque anno alterum Turonis, præsidentibus sedis apostolicæ legatis: in quorum præsentia ille hæresim suam ejuravit, testantibus Lanfranco, qui præsens *d* aderat, & Guitmundo. Legati isti fuere Gerardus cardinalis, & Hildebrandus tunc subdiaconus, necdum archidiaconus, ut Guitmundus putavit, qui unius Hildebrandi hoc loco meminit. Legatos vocat Lanfrancus: cui suffragatur Eusebius episcopus Andegavensis in epistola ad Berengarium, in qua ait, querimoniam, *quæ in præsentia domini Geraldi tunc legati apud Turonum tunc emersit*, sedatam fuisse; & tumultum, *qui in audientia domini Eldebranni in eadem civitate efferbuit*, sopitum. His duobus conciliis accessit tertium Rotomagense eodem anno habitum, ut scribit Laurentius Bochellus, præsidente Maurilio archiepiscopo, quo in concilio actum est de castitate & ceteris Patrum institutis servandis. In eo etiam condita videtur formula professionis fidei de Eucharistia contra Berengarii hæresim, vulgata in tomo secundo *e* Analectorum sub hac forma. *Corde credimus & ore profitemur, panem in mensa Dominica propositum, panem tantummodo esse ante consecrationem; sed in ipsa consecratione ineffabili potentia di-*

Concilia contra ejus errorem.
c Lanfr. c. 4
d Orderic. lib. 4.
e Analect. t. 1. 2. p. 461.

divinitatis converti naturam & substantiam panis in naturam & substantiam carnis: carnis vero non ullius alterius, sed illius, quæ concepta est de Spiritu-sancto, nata ex Maria Vergine; quæ etiam propter nos & propter nostram salutem flagellis cæsa, jacuit in sepulchro; tertia die resurrexit a mortuis, & sedet ad dexteram Dei Patris. Similiter vinum, quod aquæ mixtum in calice sanctificandum proponitur, vere & essentialiter converti in eum sanguinem, qui per lanceam militis de vulnere Dominici lateris in redemptionem mundi feliciter emanavit. Anathematizamus autem contra hanc sanctam & apostolicam fidem superbe atque hæretice sentientes, & impia temeritate garrientes. Hæc confessio denuo renovata fuit in altera synodo post mortem Maurilii Archiepiscopi, ut colligimus ex eo, quod *venerabilis memoriæ* titulo honoratur *a* in hæc verba. *Oportet etiam, fratres charissimi, ut fides vestra de corpore & sanguine Domini, quam præsidente huic sanctæ sedi venerabilis memoriæ Maurilio, communi assensu contra spurcissimas Berengarii, ejusque successorum voces diffinivistis, iterum recitetur. Corde credimus*, &c. ut supra. Consimilem confessionem eodem tempore professi sunt piissimi quique viri & episcopi, ut nascentem hæresim se aversari & abhorrere palam testarentur, quales sunt Gervasii Remorum Archiepiscopi & sancti Brunonis Cartusianorum institutoris confessiones, de quibus inferius.

a Ibid. pag. 460.

Concilium Romanum sub Nicolao II.

24. Mortuis Victore II. & Stephano IX. ejus successore, Romanam ecclesiam rexit Nicolaus II. cujus mandato alterum Romæ concilium centum & tredecim Episcoporum anno 1059. habitum est, in quo Berengarius adfuit: sed non ausus *b* defensare perversam sententiam, postulavit a Nicolao Papa ejusque concilio, fidei formulam sibi tradi, quam teneri oporteret. Injuncta hujus rei cura Humberto Episcopo cardinali. Formulam jurejurando confirmavit Berengarius, eique propria manu subscripsit. Tum Nicolaus pontifex admodum lætus de ejus conversione, illius scripti exempla misit per urbes Italiæ, Galliæ, Germaniæ, & ad quæcumque loca fama ejus hæreseos pervenire potuerat. Verum brevis fuit hæc lætitia, nam simul atque a conspectu concilii regressus est hæresiarcha, sacramento firmatam fidem scripto edito rursus abnegavit, multis lacessens injuriis Humbertum ejus formulæ auctorem, quem Burgundum per deridiculum inepte vocat: siquidem non Burgundus, sed Lotharingus erat, teste Lanfranco, qui hanc fidei formulam refert *c* in hunc modum.

b Lanfr. c. 2

c Ibid.

Ego Berengarius, indignus diaconus ecclesiæ sancti Mauricii Andegavensis, cognoscens veram, catholicam, & apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu-Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ & apostolicæ Sedi, & ore & corde profiteor de Sacramentis Dominicæ mensæ eam fidem tenere, quam dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus auctoritate evangelica & apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit; scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Jesu-Christi esse; & sensualiter, non solum Sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri: jurans per sanctam & homousion Trinitatem, & per hæc sacro-sancta Christi evangelia. Eos vero qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus, & sectatoribus suis, æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hæc sentire, aut prædicare præsumpsero; subjaceam canonum severitati. Lecto & perlecto sponte subscripsi. Et tamen perfidus ille tam sacro-sancti propositi violator, contra suum ipsius sacramentum, *contra prædictam synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium ecclesiarum opinionem*, ait Lanfrancus, *scriptum postea condidit;* quod Lanfrancus ipse refutavit. Quo vero sensu hæc formula intelligenda sit, postea videbimus.

Alexandri II. epist. la ad Berengarium.

25. Post biennium a concilio Romano, id est anno 1061. Alexander II. Victori successit, qui Berengarium ad officium revocare cupiens, eum litteris *amice præmonuit*, ut a perversa doctrina resipisceret, nec amplius Ecclesiam perturbaret; at *ille ab incœpto desistere noluit*, *hocque ipsum Apostolico remandare non timuit*, inquit Anonymus a Chiffletio editus.

Andegavensis conventus.

a Labbe bibl. novæ to. 1. p. 288.

26. Postero anno, scilicet 1062. apud Andegavos pridie nonas Aprilis dedicatum est *a* monasterium novum in honorem Salvatoris per venerabiles præsules, Hugonem Vesontionensem archiepiscopum, Eusebium Andegavorum, Vulgrinum Cenomannorum, & Quiriacum Namnetensium episcopos: quo tempore id contigisse videtur, quod Eusebius episcopus refert in epistola ad Berengarium, cujus *rediviva pestis, quæ nescio quorum improbitate exagitata caput extulerat, domini Bisonticensis archiepiscopi, & eruditorum, qui interfuerunt, auctoritate calcata est*, & quidem *in capellula principis*, scilicet Gaufridi Martelli comitis Andegavorum. Id factum refert Eusebius post concilium Turonense superius memoratum, profiteturque, se ipsum deinceps ejusmodi turbis & controversiis nolle immiscere, nec quibusvis hac de re conventibus aut disputationibus interesse, quippe qui satis superque fidem suam probasset in eadem epistola: in qua relatis verbis Christi Domini pro institutione divini Eucharistiæ sacramenti, hanc subdit confessionem. *Hujus Verbi, per quod omnia facta sunt, virtute & effectu, panem post consecrantis in hæc verba sacerdotis sacrationem, verum corpus Christi; & vinum eodem modo verum sanguinem esse credimus & confitemur. Quod si quis, qualiter hoc fieri possit, inquirat, non ei secundum naturæ ordinem, sed secundum Dei omnipotentiam respondemus; & hæc, & omnia quæcumque voluit, fecit Deus in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis*, qua confessione se purgavit utcumque Eusebius, quem deinceps nemo Berengariani erroris suspectum habuit. Hæc autem epistola respondet ad eam, quam Berengarius ad Eusebium scripserat adversus Gaufridum Martini, clericum Andegavensem sibi infestum, rogans, ut se & ipsum Gaufridum *audiri faceret* super libro beati Ambrosii de sacramentis, experturus, uter melius hunc librum interpretaretur: quod Eusebius recusavit, nolens amplius, ut mox dicebamus, his controversiis se immiscere, Berengarium amice monens, ut suæ fidei professioni tandem acquiesceret.

Eusebii confessio.

Gervasii archiepiscopi confessio.

Post annos quinque, id est anno 1067. Gervasius Remorum archiepiscopus, cum morti proximus esset, *fratres & canonicos* convocari jussit, iisque præsentibus, *credulitatem suam aperuit, &, ut vere catholicus, confessionem suam fecit, sicque postea communicavit de sacrificio altaris Domini; nobis quoque, ut ei ante Dominum testes fuissemus, quod idem vere Corpus & sanguinem credidisset, injunxit & postulavit*. Ita scriptum legitur in veteri codice, quem Odalricus præpositus, qui huic rei interfuit, Remensi ecclesiæ concessit.

Pictavensis synodus.

27. Alexandro II. suffectus est anno 1073. Gregorius VII. cujus anno secundo Pictavis coacta est synodus episcoporum, præsidente Gerardo cardinali & episcopo Ostiensi atque Gregorii legato, ubi agitata est denuo eadem causa tanto animorum æstu, ut Berengarius, qui præsens aderat, fere interemptus sit, testante chronographo Maxentiano seu Malliacensi, qui *Idibus Januarii* id contigisse tradit.

Duo concilia Romana.

28. Post hæc Gregorius Pontifex, ut fidem facit Anonymus Chiffletianus, *iterum eidem Beringerio audientiam in duabus synodis generalibus Romæ concessit. Sed, cum ipse sectam suam catholicæ fidei contrariam denegare non posset; iterum sub juramento eam abdicare, & fidem catholicam profiteri delegit, sicut in superioribus conciliis fecit*. Prior ex his duabus synodis Romæ habita fuit in ecclesia Lateranensi, seu *in templo Salvatoris*, ut loquitur Lanfrancus, anno 1078. & quidem *in festo omnium Sanctorum*, teste ipso Beren-
„ gario, non 10. *Kal. Decembris*, ut vult Bertholdus, qui Berengarium,
„ ut ab hæresi sua resipisceret, synodaliter conventum fuisse, ob idque in-
„ du-

„ ducias ad proxime futuram synodum obtinuisse testatur. Posterior hæc synodus celebrata est anno sequenti 1079. ut scribit Anonymus Chiffletianus, qui huic synodo præsens interfuit. Habitam fuisse *in quadragesima* discimus ex ipso Berengario, hoc est *mense Februario*, *indictione secunda*, ex ejusdem synodi actis. In duabus illis synodis singulas fidei professiones admisit, quarum priorem ipse in libello, quem post alteram synodum composuit, retulit in hunc modum. *Profiteor panem altaris post consecrationem esse verum corpus Christi, quod natum est de Virgine, quod passum est in cruce, quod sedet ad dexteram Patris; & vinum altaris, postquam consecratum est, esse verum sanguinem, qui manavit de latere Christi. Et sicut ore pronuntio, ita me in corde habere confirmo. Sic me adjuvet Deus, & hæc sacra.* Hæc formula brevior est Humbertina, & non multum dissimilis illi, quam Eusebius edidit in laudata modo epistola ad Berengarium: qui hanc ipse concinnasse videtur, tum quia nemo præter eum hujus professionis meminit, tum quia explicatiorem aliam in posteriori synodo subscribere compulsus est, tum denique quia in prædicto libello hanc formulam suum ipsius scriptum vocat. Certe vero haud absimile est, Berengario, postquam primam fidei formulam, ab Humberto cardinale compositam, tam atrociter scripto lacerasset, datam fuisse ex Pontificis indulgentia potestatem suis verbis explicandi propriam de Eucharistia mentem, ut vel sic omnis causandi ac tergiversandi occasio ei præcluderetur: quod ipse præstiterit edita hac secunda formula fidei ad Eusebii episcopi mentem, in qua subdolis *veri corporis* ac *veri sanguinis* verbis catholicam fidem profiteri videbatur, tametsi sub ejusmodi speciosa larva hæresim suam passim occultare soleret.

29. Unde, cum hæc confessio minus sufficiens visa esset, alia in posteriori concilio Romano formula ipsi proposita est, quam ille publice legit, confirmavit, sed non sincere, ac subscripsit. Sic autem a Lanfranco *a* & ab ipso Berengario refertur. *Ego Beringerius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis & verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram & propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Jesu-Christi, & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris; & verum sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum & virtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc brevi continetur, & ego legi, & vos intellexistis *. Sic credo; nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adjuvet, & hæc sacra Evangelia.* Hæc fidei professio, uti & Humbertina, passim occurrit in editis libris, in collectionibus Conciliorum & in decreto Gratiani, nedum apud Lanfrancum: at media illa, quæ ab ipso Berengario fabricata videtur, non ab alio, quam ab ipso relata est, utpote non admissa, sed rejecta. In postrema hac Romana synodo Bruno monachus è nostris, qui postea Signiensis episcopus fuit, & Albericus Casinensis monachus, contra Berengarium disputarunt, de cujus hæresi Wolphelmus abbas epistolam scripsit ad Meginhardum abbatem, a Conrado monacho relatam in ejus vita, quæ hoc in volumine edita est.

a Lanfr. c. 2

* al. intelligitis.

30. Absoluta postrema synodo Romana, Gregorius ex Urbe dimisit Berengarium, quem erroris sincere pœnitentem existimavit, concessis ei litteris *b* salvi conductus, *omnibus beato Petro fidelibus* inscriptis, quibus anathema intentat iis omnibus, qui eidem Berengario aliquam in ejus personam vel possessiones injuriam facturi, vel qui eum vocaturi essent hæreticum. Addit Pontifex se ei comitem adjunxisse fidelem suum, Fulconem nomine, quem Berengarius *transmontanum clericum*, & *domini Papæ convictorem* vocat. Alteras idem litteras *c* scripsit Gregorius *Radulfo Turonorum archiepiscopo*, & *Eusebio Andegavorum Pontifici*, quos monet suo nomine præcipere Fulconi comiti Andegavorum, ut Berengarium vexare desinat, & contra omnes ejus inimicos ei opem ferat.

Gregorii litteræ pro Berengario.

b De Roye p. 76.

c Ibid. p. 75

31. Ve-

Berengarii iterata perfidia.

31. Verum Pontificem brevi postea fefellit homo versipellis. Vixdum enim in Galliam reversus erat, cum fidei professionem, in ultima synodo Romana sacramento ab se firmatam, iterum violavit, scriptoque edito refutavit. Hoc scriptum olim invenimus in bibliotheca Gemblacensi, quæ ante paucos annos, non levi reipublicæ litterariæ detrimento, incendio consumpta est.

Burdegalensis synodus.

32. Anno sequenti 1080. convocatum Burdegalæ concilium, in quo Berengarius denuo *reddidit fidei suæ rationem*, ut legitur in chronico Maxentiano. Hujus concilii fit mentio in quodam instrumento a nobis relato *a* in Observationibus præviis ad vitam sancti Geraldi Silvæ-majoris abbatis: cui concilio Amatus & Hugo Sedis apostolicæ legati cum Goscelino Burdegalensi, Rodulfo Turonensi & Vuillelmo Auscienfi archiepiscopis, aliisque episcopis interfuisse memorantur. Ad hoc concilium adductus est Berengarius a Rodulfo metropolitano suo, ut in eo confessionem Romæ factam denuo confirmaret, forte etiam ut revocaret postremum scriptum suum, si tamen jam notum erat, in quo postremam fidei professionem Romæ factam violaverat. Ab eo tempore altum de Berengario silentium, qui demum sub finem vitæ resipuisse videtur, ut certe visum est illius temporis scriptoribus, qui ejus pœnitentiam laudant, eumque in catholica fide obiisse tradunt, quod utinam ille aliquo publico monumento posteris testatum reliquisset.

a Hic pag. 868. V. Diplom. p. 587

33. Post mortem Berengarii habita est anno 1095. Placentiæ synodus, teste Bertholdo, in qua *hæresis Beringeriana, jam ab antiquo sæpissime anathematizata, iterum damnata est, & sententia catholicæ fidei contra eamdem firmata, videlicet quod panis & vinum, cum in altari consecrantur, non solum figurate, sed etiam vere & essentialiter in corpus & sanguinem Domini convertantur*. Hæc de rebus contra Berengarium, ejusque errorem sæculo undecimo gestis retulisse sufficiat. Placentina.

§. III.

An Berengarius veram Christi in Eucharistia præsentiam sincere admiserit.

34. CUM hæc omnia, quæ mox retuli, simul confero & mente recogito, dubius hæreo, utrum amplius mirer, an obfirmatam Berengarii in suo errore contumaciam, an Romanorum Pontificum, aliorumque Galliæ episcoporum ac principum in eum indulgentiam, quos ille toties ludificavit. Quis enim non miretur, hominem per annos amplius triginta, toties convictum, sed non victum, post toties recantatos errores, toties fere in eosdem relapsum, eosdem impune defendisse, fidem sacramento firmatam toties violasse; Pontificibus & episcopis, totique Ecclesiæ quodam modo insultasse, nedum adversariis suis, quos passim *erraticos*, & *cum insaniente Paschasio* insanos vocat, & scriptis suis traducit? Id vero amplius mirandum videri possit, quod eodem tempore, qui contra sanctissimum Eucharistiæ sacramentum male senserant Aurelianenses hæretici, ne quid de Atrebatensibus dicam, tametsi pro sanctis a vulgo habiti, jussu Roberti regis, statim flammis traditi sunt. Hæc, inquam, dum mente revolvo, tanti discriminis non alia mihi occurrit causa, quam quod non ita perniciosus visus sit Berengarii in Eucharistiam, quam illorum error, sed forte uno saltem gradu minor: quod nimirum realitatem admittere visus sit, solamque impugnasse transsubstantiationem.

35. Utrumque vero diserte adstruit harum rerum curiosus indagator Guitmundus paullo post initium libri primi adversus Berengarium, ubi varias Berengarianorum sectas distinguit in hunc modum. *Berengariani omnes quidem in hoc conveniunt, quia panis & vinum essentialiter non mutantur: sed, ut extorquere a quibusdam potui, multum in hoc differunt, quod alii*

alii nihil omnino de corpore & sanguine Domini sacramentis istis inesse, sed tantummodo umbras hæc & figuras esse dicunt. Alii vero, rectis Ecclesiæ rationibus cedentes, nec tamen a stultitia recedentes, ut quasi nobiscum aliquo modo esse videantur, dicunt ibi corpus & sanguinem Domini re vera, sed latenter contineri, &, ut sumi possint, quodam modo, ut ita dixerim, impanari. Et hanc „ ipsius Berengarii subtiliorem esse sententiam ajunt. Duas alias Berengariano„ rum sectas refert Guitmundus, quorum alii, non jam quidem Berengaria„ ni, sed acerrime Berengario repugnantes, putabant panem & vinum ex „ parte mutari, & ex parte remanere: alii ex toto quidem mutari concede„ bant, sed, cum indigni ad communicandum accederent, iterum in panem „ & vinum reverti. Verum, his duobus generibus omissis, ex aliis duobus prioribus censet Guitmundus, Berengarii hanc fuisse *subtiliorem sententiam*, corpus quidem Domini in Eucharistia re vera *latenter contineri, sed, ut sumi posset, quodam modo impanari: ut quasi nobiscum*, inquit, *sentire videantur*. Et hæc sine dubio causa fuit, ut jam dixi, quod in Berengarium, post tot lapsus & relapsus, mollius actum sit, quod nimirum cum catholicis idem fere sentire videretur, admissa præsentia corporali; videreturque facilius reducendus ad admittendam transsubstantionem, quam aperte negabat contra receptam, ut ipse fatebatur, Ecclesiæ fidem. Sed ex ipsius Berengarii scriptis dispiciendum porro est, an hæc genuina fuerit Berengarii, cum de realitate, tum de impanatione, sententia.

Berengarius realitatem admittit.

36. Atque ut a realitate incipiam, illud maxime pro ea facere videtur, quod Berengarius constanter verum Christi in Eucharistia corpus & sanguinem agnoscat; quod solam in Eucharistia Christi corporis & sanguinis nudamque figuram & umbram se docere perneget: quod nullum contra realitatem argumentum proferat, sed omnia ejus argumenta impugnandæ transsubstantiationi militent: denique quod Christi Domini in Eucharistia adorationem, quam nostri temporis hæretici catholicis improperare solent, nusquam objecerit. Hæc ex ordine expendamus.

37. Primo in secunda illa fidei suæ confessione, quam Berengarius in synodo Romana anni 1078. firmavit, profitetur, *panem altaris post consecrationem esse verum corpus Christi, quod natum est de Virgine, quod passum est in cruce, quod sedet ad dexteram Patris; & vinum altaris, postquam consecratum est, esse verum sanguinem, qui manavit de latere Christi*: quam confessionem si Berengarius ipse non composuit, certe ex animo professus est, nec illam umquam, ut alias duas, retractavit, aut revocavit, immo ei constanter adhæsit, eamque pro sua agnoscit in posteriori scripto, quo tertiam fidei professionem refellit.

38. Deinde in quadam ejus epistola ad Adelmannum, ubi non coacte, sed sponte suam ipsius mentem expressit, contra objectiones adversariorum, qui contrariam ei sententiam imputabant, ita se purgat. *Quod dicis audisse te quia dixerim, non esse verum Christi corpus & sanguinem; vel panem & vinum altaris non esse a consecratione verum Christi corpus & sanguinem; noveris me numquam Manichæorum admisisse sententiam,* (hic Aurelianenses & Atrebatenses hæreticos notare videtur.) *Illi enim phantasticum; ego verum & humanum corpus Christi fuisse & tenui, & teneo. Ego certissimum video, cum concedam dari aliquid ut corpus Christi fiat, concedendum mihi esse omnino (cum Christus nonnisi verum corpus habuerit) ut etiam verum Christi corpus fiat.* Nihil hoc loco expressius ad probandum quod intendimus, scilicet Berengarium verum Christi corpus & sanguinem, & quidem humanum in Eucharistia confiteri visum fuisse. Pergit ille. *Concedo autem panem & vinum altaris per consecrationem, secundum scripturas, Christi fieri corpus & sanguinem; ac per hoc non concedere nullus possum, post consecrationem ipsum panem & vinum facta esse fidei & intellectui verum Christi corpus & sanguinem.* Quomodo autem intelligat, panem esse Christi corpus *fidei & intellectui*, in alio scripto, quo fidem suam post Romanam synodum postremam exposuit, ita expli-

explicat, nempe esse Christi corpus *oculo cordis*, *non manui vel denti*, quasi esset adspectabile & palpabile, quod nimium sentiret, panem & vinum cum Christi corpore & sanguine in Eucharistia superesse, & sub illis verum Christi corpus & sanguinem latere, id est *latenter contineri*, ut pro eo loquitur Guitmundus.

39. Hinc est quod in eadem epistola mox subdit, non nudam esse in Eucharistia Christi corporis figuram, sed figuram simul & veritatem. *Corpus ergo Chrsti & sanguinem res dico ipsas sacramentorum mensæ Dominicæ, non ipsa sacramenta, nusquam scripturarum appellatas inveni, nusquam appellavi figuram, similitudinem. Sacramenta autem ipsa, sicut sacramenta, ita etiam signa, figuram, similitudinem, pignusque appellari, utrum de præsumptionis meæ opinione afferam, ipse dijudica*. Hic manifeste distinguit figuram a re sacramenti, id est a corpore Christi, uti & in prædicto scripto, ut postea videbimus; & utrumque in Sacramento altaris admittit.

40. Denique in omnibus scriptis suis totus est Berengarius, non ut realitatem impugnet, sed tantum conversionem substantiæ panis & vini in Christi corpus & sanguinem. Id patet ex ejus epistola ad Ascelinum, in qua quid in Paschasio Radberto arguat, his verbis aperit. *Sapis contra omnis naturæ rationes, conta evangelicam & apostolicam sententiam, si cum Paschasio sentis in eo, quod solus sibi confingit, sacramento Dominici corporis decedere panis omnino substantiam*. Duo præcipue in libro suo docet Paschasius, nempe veram Christi corporis & sanguinis præsentiam in Eucharistia, veram panis & vini in illa duo conversionem. Hanc dumtaxat in Paschasio carpit Berengarius: illam proinde admittere, & silentio saltem suo probare visus est. Unde cum, teste Ascelino, Joannis Scotti commentarium in Gregorianam de sacramentis altaris orationem *ipsa veritate constrictus improbavit*, in eo scilicet, quod Scottus ille istius orationis postrema verba, *ut quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus*, ita exposuit, *specie*, *inquit*, *geruntur ista*, *non veritate*: quod cum Berengario, qui Scottum illum tantopere præ Paschasio prædicabat, objectum fuisset in colloquio Brionensi, respondit, *si quid in illo* Scotto *videret non satis delimatum*, *facile se improbaturum*: quibus verbis illius Scotti glossema satis superque improbare visus est. Accidit quod receptam Christi corporis & sanguinis in Eucharistia adorationem a Chrysostomo, Cyrillo, Ambrosio, Augustino, aliisque antiquis Patribus, ut eruditus vir *a* demonstravit, assertam, nusquam improbavit, quam sæculo undecimo itidem viguisse testatur Algerus *b* his verbis. *Hac fide ipsum sacramentum quasi divinum quiddam adoramus, quasi vivum quiddam & rationabile alloquimur & rogamus*: AGNUS DEI QUI TOLLIS, *&c. quia non quod videtur, sed quod vere est, Christum ibi esse credimus*.

a Boileau de Adorat. *b* Alger. lib. 2. c. 3.

41. Erunt fortasse qui Berengariani erroris gradus ac progressus quosdam distinguere velint, censeantque Berengarium primum quidem realitatem simul & transsubstantiationem aperte negasse: postmodum vero adversariorum scriptis compulsum & convictum, subdole de sola transsubstantiatione litigasse. Id autem eo probabilius efficitur, quod Lanfrancus utrumque contra eum asserat, ac pro confesso ponat, præsentiam realem, uti & veram conversionem, ab eo pernegari.

42. Certe Lanfrancus, uti & Durandus, sub duplici hac conditione Berengarium impugnavit: sed tamen in primo illo Berengarii scripto, quod Lanfrancus refellit, non pauca occurrunt quæ reali præsentiæ in speciem favent. Hoc scripto Berengarius refellit confessionem fidei, ab ipso admissam in synodo Romana sub Nicolao II. compositam a cardinale Humberto, quem temere *Burgundum* vocat. Sed vide quid in Paschasio & in illo pseudo Burgundo arguat hæreticus. *Erat autem Burgundus*, ait ille, *in sententia*, *immo vecordia vulgi*, *Paschasii atque Lanfranci*, *minime superesse in altari post consecrationem substantiam panis atque vini*. Vides quo tendat istud convicium, in quo nihil contra realem præsentiam. Prosequitur

tur ille. *Quam sententiam*, inquit, *superioribus suis verbis ille ipse dejecit, nec attendit*. Quo pacto? *Qui enim dicit, Panis & vinum altaris solummodo sacramenta sunt; vel, Panis & vinum altaris solummodo sunt verum Christi corpus & sanguis; modis omnibus panem & vinum superesse constituit*. Hoc ergo unum in illa confessione arguit Berengarius, quod *solummodo* verum Christi corpus & sanguinem in sacramento altaris admittat absque substantia panis & vini, quam ille superesse contendebat, ut ratio sacramenti simul cum ipsa veritate consisteret: quippe *per consecrationem altaris*, subdit ille, *fiunt panis & vinum sacramentum religionis, non ut desinant esse quæ erant; sed ut sint quæ erant, & in aliud commutentur, quod dicit beatus Ambrosius in libro de sacramentis*. Hic aperte solam conversionem substantiæ panis & vini rejicit Berengarius: ut nimirum in ipsius sententia constet ratio sacramenti, quod *duobus conficitur*, inquit, *visibili & invisibili, sacramento & re sacramenti: quæ tamen res, id est Christi corpus, si esset præ oculis, visibilis esset*.

43. Video quid huic sententiæ opponi possit, scilicet quod Berengarius „ subdit, corpus Christi elevatum in cælum, sedensque ad dexteram Patris, „ cœlo devocari non posse. Unde in consequentibus Lanfrancus *a* objicientes sibi inducit Berengarianos. *Si panis in veram Christi carnem convertitur; aut panis sustollitur in cælum, ut illic in Christi carnem transferatur: aut caro Christi ad terram defertur, ut istic in eam panis commutetur. Atqui nec panis sustollitur, nec caro defertur. Non est igitur vera caro, in quam panis convertitur*.

a Lanfr. c. 21.

44. Hanc objectionem ex Berengarianorum dictis & principiis recte conficiebat Lanfrancus; hincque probatur, Berengarium & Berengarianos non satis sibi constitisse; Berengarius siquidem in Eucharistia verum Christi corpus & sanguinem, & quidem *humanum* ex dictis *b* agnoscebat, sicque nudam in sacramento Christi corporis & sanguinis figuram esse negabat, remque ipsam cum figura admitti volebat, *ut quasi nobiscum aliquo modo esse videretur*, ut loquitur Guitmundus: at in modo explicandi sententiam suam, destruebat quod adstruere velle videbatur. Etsi enim verum corpus, verumque sanguinem, & quidem humanum, in sacramento confiteretur, veram tamen ac propriam Christi carnem esse negabat, quod scilicet caro Christi cœlo *indevocabilis* esset. At quo modo verum corpus? quod scilicet *Christum* in Eucharistia impanari vellet, ut mox videbimus, id est Verbum substantiæ panis & vini absque anima uniri: Verbo autem mediante, panem & vinum corpori Christi in cælo ad dexteram Patris exsistenti uniri; sicque remanente utriusque elementi substantia, corpus & sanguinem Christi quodam modo fieri. Verum quia hæc non ita differte explicabat, sed speciosis veri corporis & sanguinis nominibus involvebat; non mirum si Pontificibus & episcopis de realitate recte sentire visus est, tametsi in modo eam explicandi, ut jam dixi, destruebat, quod adstruere velle videbatur. Quam rectius Lanfrancus, ubi præmissam sibi objectionem proposuisset, respondit, in tanta „ rerum profunditate orandum esse Deum, ut aut intelligamus, quæ pro „ humana capacitate intelligi possunt; aut patienter & humiliter ferendum, „ & tamen credendum, quæ in tanto arcano humani ingenii vires excedunt, „ & intelligi in hac vita minime possunt; idque longe satius esse, quam litem „ movere, ab universali Ecclesia dissentire, novum schisma verbis & scri„ ptis contra sanctorum Patrum scripta inferre.

b Num. 18.

45. Prædictam porro contradictionem Berengario recte objecit Hugo Lingonensis episcopus, qui primus in eum scripsit. *Quapropter*, inquit, *necesse est, ut aut panem omnino a sua natura dejicias, aut ipsum Christi corpus dicere non præsumas*. Idem auctor initio libri sui, paullo ante hæc verba, quæ ex eo retulimus, consimilem Berengario contradictionem objicit, ubi sic ejus sententiam exponit. *Dicis enim, nimis extense loquens, in hujusmodi sacramento corpus Christi sic esse, ut panis & vini natura & essentia non mutetur; corpusque quod dixeras crucifixum, intellectuale constituis. In quo evidentis-*

sime

sime patet, quod incorporeum confiteris. Qua in re universam Ecclesiam scandalizas, ipsumque tuum offendis auctorem, qui palpabile obtulit, quod incorporeum affirmas. Ex his Hugonis verbis duo inferre licet; unum, Berengarium initio suæ hæreseos, quo tempore Hugo hæc scribebat, verum Christi corpus in Eucharistia suo modo agnovisse: alterum, negando veram conversionem substantiæ panis in corpus Christi, consequens fuisse, ut corpus tantum *intellectuale* & *incorporeum* admitteret. Ex quo consequi ait Hugo, ut omnino *impotens* futurum esset sacramentum, utpote constans ex egenis elementis. *Quod si forte dixeris*, inquit, *& suam naturam retinere, & tamen non esse impotens sacramentum; contra rationem loqueris, si cui naturam confers, inhærentiam negas*, id est inhærentem & insitam impotentiam. Verum ut huic objectioni occurreret Berengarius, Verbum substantiæ panis & vini intime uniri, id est impanari, atque, ut ita dixerim, invinari postea docuit.

46. Id patet ex retractatione ab eo facta ultimæ fidei professionis, quam ille in postrema synodo Romana sub Gregorio VII. sacramento firmaverat. Cum enim in illa professione contestatus esset, *panem & vinum substantialiter converti in veram & propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Jesu Christi*; in retractatione sua id ait se ita dumtaxat admittere, ut panis, *salva substantia sua, fit corpus Christi, id est non amittens quod erat, sed assumens quod non erat*: quod in eodem scripto clarius explicat in consequentibus, ubi suam cum catholica sententiam comparat in hunc „ modum. *Quod autem scripserunt, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, „ converti in veram ac propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem Do- „ mini nostri Jesu Christi; non me latebat, eos ita velle accipi, sicut dixi, ut putet quis deesse in sacrificio altaris subjecta panis & vini per corruptionem sui; & adesse carnem Christi & sanguinem, nunc primum instituta, per generationem subjecti sui.* Sic catholicam senteniam exponit Berengarius: quid vero ille? Ex istius confessionis verbis ait consequi, superesse panem & vinum post consecrationem. *Consecrari enim*, inquit, *panem & vinum in altari, non est destrui substantiam panis & vini per corruptionem sui. Quodcumque enim consecratur, non amittit quod erat, sed in melius quam erat provehitur.*

Berengarius qui impanationem doceat.

47. Ex hoc loco manifestum est, qualis tunc temporis fuerit, ipso Berengario testante, catholicorum de transsubstantiatione sententia: nimirum corpus & sanguinem Christi Domini in Eucharistia fieri *per destructionem panis & vini, & per generationem sui*: quod amplius idem ille explicat in epistola nondum edita ad Almannum seu Adelmannum, ubi denuo suam cum catholicorum sententia comparat his verbis. *Adversarii ergo, vulgus, & cum vulgo insaniente Paschasius, Lanfrannus & quicumque alii, ita causam intendebant, panem & vinum usque ad consecrationem constare in altari: urgente consecratione, panem & vinum per corruptionem vel absumptionem sui in portiunculam carnis Christi sensualiter transire & sanguinis. Mea, vel potius Scripturarum causa ita erat, panem & vinum mensæ dominicæ, non sensualiter, sed intellectualiter, non per absumptionem, sed per assumptionem; non in portiunculam carnis, sed, secundum Scripturas, in totum converti Christi corpus & sanguinem.* Nihil clarius ad adstruendam catholicorum de transsubstantiatione fidem, quæ nimirum ea etiam tunc erat, panem & vinum fieri corpus & sanguinem Christi *per corruptionem & absumptionem*, sive per destructionem panis & vini. At quis ex illis verbis etiam non inferat, Berengarii eam fuisse sententiam, panem & vinum *per assumptionem* vere *in totum converti corpus & sanguinem*? Non itaque mirum, si speciosis illis verborum involucris catholicos nonnullos fefellit, quasi veram Christi corporis & sanguinis præsentiam re ipsa admitteret, solamque negaret transsubstantiationem. Ita enim opinatus est Guitmundus, qui hanc *subtiliorem* dixit fuisse Berengarii *sententiam, ut quasi nobiscum aliquo modo esse videretur*: ita etiam sensisse videtur Algerus in prologo suo, ubi ait, quorumdam, id est

Catholicorum sententia de transsubstantiatione.

Berengarianorum, hanc fuisse mentem, *in panem Christum quasi impanatum fuisse, sicut Deum in carne personaliter incarnatum.*

48. Verum ingenue fatendum est, fucatam, subdolam, & minime sinceram fuisse hominis versipellis confessionem, nec ex animo realitatem, uti neque transubstantiationem admisisse. Unde verum Christi corpus in altari verbis quidem agnoscit, at re vera negat, cum veram carnem sacramento inesse diffitetur. Hic nimirum fuit, eritque semper hæreticorum genius, ut principio ad avitam Ecclesiæ fidem verbis quampropius accedant, ne catholicorum animos offendant, & a se prorsus abalienent: at mente re ipsa recedant. Hinc factum est, ut de verbis, verborumque sensu tanta fuerit Arianorum cum catholicis vitilitigatio: quam etiam in recentioribus Arianis, uti & in aliis hæreticis, advertere licet. Verba quidem subinde mutant, sed raro mentem: quod quidem in Berengario maxime patuit, qui, mutatis pro loco & tempore verbis, quosdam, ut ita dicam, gradus ad catholicam doctrinam fecisse visus est: (quid enim propius ad realis præsentiæ fidem, quam dicere, panem & vinum *non per absumptionem, sed per assumptionem, in totum converti Christi corpus & sanguinem?*) at rem ipsam privatim interpretando, eumdem semper errorem mente retinuit.

Catholicorum hac de re dogma.

49. Ex his conficitur, longe falli heterodoxos plerosque, qui novum in Ecclesia transsubstantiationis dogma esse, nec ante concilium Lateranense sub Innocentio III. invectum contendunt: cum fatente ipso Berengario eorum antesignano, ita senserint ejus tempore fideles omnes, quos vulgi insanientis nomine impie traducit Berengarius. Pulcre & apposite ad hunc locum Guillelmus *a* sancti Theoderici abbas in epistola ad quemdam monachum, scilicet Rupertum Tuitiensem. *Panis substantiam post consecrationem in altari superesse semper horruit pietas Christiana, nuperque damnavit in Berengario Turonensi, ejusque sequacibus: nam, si hoc admitteretur, jam Verbum non incarnatum tantum, sed etiam, si dici posset, diceretur impanatum: si, sicut ille dicebat, panis sic in corpus Domini transiret, ut tamen panis esse non desisteret.* Hic duo docet Guillelmus, nempe catholicæ Ecclesiæ perpetuum fuisse dogma de transsubstantiatione, cujus contrarium *semper horruit pietas Christiana*: & Berengarium sensisse, panem sic *in corpus Domini transire, ut tamen panis esse non desisteret;* atque adeo præsentiam quamdam realem suo modo cum impanatione composuisse.

a Bibl. Cist. tom. 4. p. 130.

Concilii Romani formula expenditur.

50. Quod spectat ad id, quod ait Berengarius, catholicos sensisse, panem & vinum fieri corpus & sanguinem Christi *per absumptionem* & destructionem eorum substantiæ; id ita fieri recte docet *b* Algerus, ut forma sensibilis panis non mutetur, sed ipsa substantia, contra nonnullos, qui formam illam panis in corpus Christi etiam mutari autumabant: quæ opinio fuit quorumdam non modo sæculo nono, ut alias ostendimus, sed etiam sæculo undecimo, teste Algero: qua in sententia fuisse videtur Abbaudus ille abbas, cujus libellum de fractione corporis Christi alias *c* vulgavimus, contestatus se corde credere & ore confiteri ad salutem, *quia veraciter corpus Christi manibus frangitur sacerdotis.* Id nimirum ita sensit Abbaudus ob formulam confessionis Berengario in synodo Romana propositam, & ab eo assertam, in qua damnatur illa hæresis, quæ adstruere conatur, *corpus Christi in altari non posse sensualiter, nisi in solo sacramento, manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri*: quod *non solum in sacramento, sed in veritate* fieri formula illa docet. Hujus formulæ duplex catholicorum olim fuit interpretatio. Alii enim volebant, fractionem re ipsa fieri in ipso Christi corpore, quæ sententia fuit Abbaudi, & Walteri abbatis sancti Victoris contra Abaelardum. Unde Petrus *d* Pictavensis ait, plerosque sentire, idque colligere ex confessione Berengarii, *quod ipsum corpus Christi essentialiter frangatur, dentibus atteratur.* Alii vero, & rectius quidem, hanc fractionem fieri in specie tantum visibili & forma panis. Unde Jacobus *e* a Vitriaco: *Si autem*, inquit, *aliquando reperiatur, quod corpus Chri-*

b Alger. lib. 2. c. 7.

c Analect. t. 3. p. 444.

d Petr. Pict. part. 5. c. 12. & 13.

e Jac. a Vitr. hist. occid.

Christi frangitur, vel in tres partes dividitur, vel dentibus atteritur, quæ notant corruptionem: non ad corporis substantiam, incorruptibilem & impassibilem referenda sunt, sed ad formam: ea vero quæ notant sumptionem, corpori Christi proprie conveniunt. Quod autem reperitur Berengarius dixisse coram papa Nicolao, corpus Christi manibus sacerdotis tractari, frangi, & dentibus atteri; referendum est ad formam. Porro hæc formula ad hoc tantum sic expressa fuit, ut fractio illa fieri non crederetur in substantia panis, quam Berengarius post consecrationem superesse volebat. Hac de re latius scribit Guitmundus in libro primo.

51. At quid sibi voluit hæreticus, cum tribuit catholicis hanc sententiam, panem & vinum post consecrationem *in portiunculam carnis Christi sensualiter transire, & sanguinis?* Nemo enim catholicorum umquam hoc dixerit. At nimirum id de suo commentus est Berengarius. Panem enim & vinum non *in portiunculam* carnis Christi & sanguinis, sed in totum corpus & sanguinem vere converti catholici omnes semper confessi sunt: sed eorum dogma hoc modo expressit, ut id absurdum redderet, scilicet sub modica panis & vini specie totum Christi corpus & sanguinem contineri.

52. Ex his omnibus satis manifestum esse puto, qualis fuerit Berengarii de divino altaris sacramento doctrina: quam etsi variis diversisque in speciem verbis & sententiis expresserit, eadem semper mente retinuit usque ad annum 1080. Erunt fortasse qui malint cum Guitmundo dicere, eum rectis tandem Ecclesiæ rationibus ante id tempus saltem ex parte cessisse, & admissa realitate, solam demum transsubstantiationem negasse, aut certe pro locorum & hominum conditione verba & sententiam mutasse. Ita sit vero: at recte illum urgebat Guitmundus ipse, cujus hæc verba sunt in libro tertio. *Diligenter sane, si daretur locus, cum ipso Berengario discutere vellem, cum aliquos doceat, nihil in cibo altaris Domini corporis & sanguinis Christi nisi umbram tantum & figuram haberi; aliquibus vero, tamquam subtilius quærentibus, satisfaciens, ipsum ibi corpus Christi esse respondeat, sed impanatum latere: quid sibi in priore sententia displiceat, ut satisfacturus quærentibus transmigret ad alteram; aut quid in posteriore abhorreat, ut redeat ad priorem? Migrando enim ad secundam, priorem reprobat: redeundo ad priorem, alteram damnat: quo fit ut utramque defensando, neutram teneat. Unde consequitur, ut cum reliquas sententias omnes oderit, de his Dominicis sacramentis quid debeat credere penitus nihil sciat. Exinde quoque id accidit, quod certissime novimus, quod Berengarius & sui, si ab eruditis catholicis de sua fide discutiantur, id quod de corpore Domini tenent, aut territi denegant, aut, si profitentur, defendere non valent.* Et post multa ibi præclare: *Quam ob rem palam est*, inquit, *quia non sunt isti defensores veræ fidei, nec filii, sed adversarii Christi Ecclesiæ.*

53. Hæc fusius fortasse prosecutus videar: sed ad id causæ non parum, ut mihi quidem videtur, graves me impulerunt. Prima est ut accuratior habeatur Berengarianæ historiæ ac doctrinæ cognitio ex scriptis & monumentis nondum vulgatis. Altera, ut ratio appareat, cur tam diu hæreticum hominem toleraverint, & mollius, ut videtur, tractaverint Ecclesiæ pastores, qui eum post tot lapsus & relapsus non cohibuerint: nimirum quod veri corporis & sanguinis speciosis nominibus videretur propius accedere ad catholicam fidem, tametsi ab ea mens ejus longe abesset. Tertia denique est, ut ex ejus confessione constet, qualis tunc fuerit catholicorum de transsubstantiatione fides, cujus novitatem recentiores hæretici temere ac falso nobis objicere non dubitarunt. Certe qui solam transsubstantiationem a Berengario negatam fuisse putarunt catholici doctores, ut Guitmundus, eum non impari zelo impugnarunt, quam si realem quoque præsentiam rejecisset. Adeo insitum eorum animis erat, utrumque ex æquo pertinere ad catholicam fidem. In hunc porro errorem impegit Berengarius, quod nimium philosophicis ratiunculis, ut observavit Lanfrancus, tribuerit: quem ejus asseclæ infeliciter imitantur, cum plus sensuum testimoniis & hu-

manæ rationi tribuunt, quam divinæ auctoritati & Ecclesiæ traditioni, qua catholica de Eucharistia fides manifestissime continetur.

§. IV.

De propagatione Berengarianæ hæreseos, deque variis auctoribus, qui contra eam scripserunt.

54. AD absolvendam hanc de Berengariana hæresi tractationem, de auctoribus insignioribus, qui eam dedita opera impugnarunt, hoc loco disserere juvat. Hi sunt Hugo Lingonum præsul, Lanfrancus, Guitmundus, Durandus, Albericus, Algerus, præter Jotsaldum Cluniacensem monachum, qui calamum adversus Berengarium strinxisse dicitur in veteri catalogo bibliothecæ Cluniacensis; præterque Wolphelmum, Goffridum Vindocinensem, Guibertum, & Guillelmum sancti Theoderici abbates, aliosque nonnullos. Omnes illi ut rem certam & exploratam ponunt, Berengarii de Eucharistia errorem totius orbis christiani fidei orthodoxæ oppositum fuisse. Unde cum monet Hugo *a* episcopus, ut ne præsumat *singulariter sentire quod universitas non assentit*, immo *commune* habeat *judicium secundum catholicos & canonicos sensus, quos extra* ipse sentiebat. *Si verum est*, inquiebat Lanfrancus *b* ad Berengarium, *quod de corpore Christi tu credis & adstruis; falsum est quod ab Ecclesia ubique gentium de eadem re creditur, & adstruitur. Omnes enim, qui christianos se & esse, & dici lætantur, veram Christi carnem, verumque ejus sanguinem, utraque sumpta de Virgine, in hoc sacramento se percipere gloriantur. Interroga universos, qui latinæ linguæ, nostrarumve litterarum notitiam perceperunt. Interroga Græcos, Armenios, seu cujuslibet nationis quoscumque christianos homines, uno ore hanc fidem se testantur habere.* Nihil hoc testimonio luculentius & efficacius ad probandam etiam orientalium nobiscum hac in fide consensionem, quæ invictissimis argumentis nuperrime * denuo asserta est. Non minus diserte Guitmundus *c* hanc veritatem probat. *Fides*, inquit, *quam de corpore & sanguine Domini semper Ecclesia universa tenuit, multis insuper conciliis generalibus roboravit, ex apostolica auctoritate tradita rectissime creditur. Nam si illud, quod semper Ecclesia tenuit, nullis munitum conciliis, apostolicum est: quanto magis illud, quod & semper tenuit, & multis est, ut dixi, conciliis generalibus confirmatum, ex apostolica auctoritate traditum esse credendum est? Sed panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter commutari, non, sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantum esse & umbras, aut intra se latentem Christum tegere, universalis Ecclesiæ consensione roboratum est. Secura igitur voce, gubernante Domino Deo nostro & Salvatore Jesu-Christo, id a nobis asseri potest.* Itaque *absit*, ut cum Durando *d* loquar, *ut tam perversis, & a veritate ipsa tantum aversis, pari jungamur perfidia, atque in sancta Dominici corporis & sanguinis communione minus aliquid fateamur, quam quod catholica per universum orbem prædicat Ecclesia.*

55. Contra hanc totius orbis in una fide consensionem pauci admodum rebelles fuere, ut novam hæresim sectarentur. Unde *Berengarianam plebeculam* *e* vocat Guitmundus. Quippe, ut idem *f* ait, *si quis qualitatem vel flagitiosam vitam eorum, per quos utcumque pullulavit, aspiciat; si quis nullum sinceræ vitæ hominem, nullum penitus sapientem fautorem ejus attendat; si auctoris ejus perjuria; si denique non solum concilia supra dicta, sed etiam totum orbem terrarum contradicentem penset: tacente nostra disputatione, quid magis tenendum sit, satis, ut arbitror, judicabit.* Vis scire quo pacto hæc hæresis ad illam plebeculam propagata sit? audi quid de Berengario, ejusque asseclis dicat idem *g* Guitmundus: *Aucupatis ergo nonnullis velut ratiunculis, (neque enim ulla umquam hæresis sine aliqua veri similitudine rationis invalescere potuit) adhibitis quoque paucis male intellectis a se capitulis scripturæ sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos jam per alimoniam, qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones* cor-

a Hugo in fine.
b Lanfr. c. 22.
* Perpet. de la foy.
c Guitm. lib. 3.
d Durand. parte 2.
Pauci Berengarii sectatores.
e Guitm. lib. 3.
f Id. lib. 3.
g Ibid.

corruptos, quaquaversum potuit, clanculo hujus tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi sunt, qui „ ex apostolica sententia territi, qua dicitur, Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit; communionem sacram, quam pro ecclesiastico more sumere coguntur, mallent aut nullam, aut non tantam esse, quam ejus metu se a flagitiis aliquatenus temperare. Ita igitur, & per tales exsecranda pestis paullulum adolevit.

56. Non mirum itaque si nulli dignitate aut doctrina præstantes viri eam receperint, immo eam impugnaverint docti quique illius temporis homines. Horum primus fuit Hugo Lingonensis episcopus, frater Waleranni, ex comite Brituliensi monachi, dein abbatis sancti Vitoni, in synodo Remensi anno 1049. a Leone papa ob simoniam exauctoratus: qui Papam nihilominus Romam usque secutus, plenam synodum, cui præsidebat Pontifex, nudus & excalceatus ingressus, cum virgis, quibus cæderetur, ita Pontificem & ceteros præsules ad commiserationem flexit, ut eum Pontifex absolverit, & in gradum restituerit, si tamen ejus ecclesia, aut quælibet alia eum recipere vellet. Verum ille, dum patriam repetit, in morbum incidit, habitum monachi sub nomine cœnobii sancti Vitoni, cui ipsius frater præerat, a comitibus itineris sui monachis Cluniacensibus accepit, sicque vita functus, fratrum sancti Vitoni defunctorum numero adscriptus est: quæ omnia narrat Laurentius de Leodio *a* in continuatione historiæ episcoporum Virdunensium. In necrologio sancti Benigni notatur 17. Kal. Aprilis *depositio domni Hugonis Lingonensis episcopi*, referenda proinde ad annum 1051. siquidem mense Aprili anni præcedentis interfuit concilio Romano, ut mox diximus. Cum hæc ita sint, ante exauctorationem suam scripsit Hugo contra Berengarium, cui necdum ab Ecclesia damnato librum suum ita inscripsit: *Hugo Lingonensium episcoporum minimus, Berengario, in quibusdam reverentissimo sacerdoti, Deum sapere*. Ex hoc solo, ni fallor, auctore patet, Berengarium fuisse sacerdotem, quem *in cunctis aliis* præter errorem *reverentissimum virum* vocat. In colloquio, quod cum eo habuerat, dicere ausus est Berengarius, se *extra communes oculos* de sacramento altaris videre. *Expertus loquor*, inquit Hugo, *audisse contigit: nam non crederem. Abjecta unitate, de parte extolleris*. De Ascelini, Deoduini, & Adelmanni epistolis superius *b* egimus.

Primus in eum scripsit Hugo episcopus.

a Spicil. to. 12. p. 282. & seqq.

b Num. 18. & seqq.

57. Post Hugonem adversus Berengarium scripsit Lanfrancus, tum abbas monasterii sancti Stephani Cadomensis anno 1064. exstructi, cui primus rector præfectus est. Epistolam vocat Lanfrancus scribens *c* Alexandro II. discipulo quondam suo, qui hanc ab eo epistolam petierat: *Epistolam*, inquit ille, *quam Berengario schismatico, dum adhuc Cadomensi cœnobio præessem, transmisi, paternitati vestræ, sicut præcepistis, transmittere curavi*. Hæc proinde ad Berengarium epistola scripta est ante annum 1070. quo Lanfrancus creatus fuit archiepiscopus Cantuariensis; adeoque non multo post concilium Romanum anni 1059 sub Nicolao II. in quo professio fidei a Berengario subscripta est, mox ab ipso refutata scripto, quod Lanfrancus edito hocce libro, quem epistolam vocat, refellit. Ejus inscriptio sic habet: *Lanfrancus, misericordia Dei catholicus, Berengario catholicæ Ecclesiæ adversario*. In hoc libro Lanfrancus Humbertum ut mortuum laudat, quem ante annum 1063. obiisse Ughellus existimat. In illo itaque temporis intervallo, quod ab eodem anno ad annum 1070. effluxit, hic liber scriptus est. Ex his intelligitur, ea, quæ de concilio Romano sub Gregorio VII. in capite 2. editionis Acherianæ dicta sunt, ab eodem Lanfranco, cum jam archiepiscopus esset, adjecta & inserta fuisse. Certe in veteri editione, quæ Lovanii anno 1561. excusa est, & in quibusdam aliis, capitis secundi tres illæ de concilio Romano sectiones desunt.

Lanfrancus secundus.

c Lanfr. ep 3

58. Guitmundus seu Witmundus monachus primum Crucis sancti Audoenii seu sancti Leutfredi in diœcesi Ebroicensi, postmodum episcopus Aversanus, ab

Guitmundus tertius.

ab Anonymo Chiffletiano Christianus dictus & in vita Gregorii VII. discipulus fuit Lanfranci, quem magistrum *a* suum dicit. Nullus de eo accuratius scripsit Orderico *b* Vitali, apud quem Guitmundus in Angliam jussu Vuillelmi regis trajecisse perhibetur, & insigni constantia episcopatum recusasse. Reversus in Neustriam cum in monasterio suo remaneret, defuncto Joanne Rotomagensi archiepiscopo, in ejus locum electus fuit; ast, invidis reclamantibus, qui eum presbyteri filium esse objiciebant, ab Odilone abbate suo facultatem peregrinandi obtinuit: quem Gregorius VII. Romam advectum benigne excepit, cardinalem sanctæ Romanæ ecclesiæ creavit, eumdemque non multo post Urbanus II. archiepiscopum Aversanum instituit. Hæc carptim ex Orderico, ex quo solvi potest Ughelli *c* dubium, an idem sit Guitmundus Aversanus archiepiscopus, qui factus est cardinalis, si tamen hac in re Orderici certa est auctoritas. Libros tres contra Berengarium scripsit Guitmundus dialogi more, interlocutore Rogerio monacho, medicinæ *d* arte prædito, cujus rogatu hoc opus aggressus est. In his libris adversarium pressius urget, in quibus Baronius id carpit, quod species sacramentales corruptioni obnoxias esse negare videatur. Scripsit hos libros, dum adhuc in Neustria versaretur, Gregorio VII. *e* Pontifice, ante synodum Romanam anni 1078. at post concilium Romanum *f* sub Nicolao II. de quo mentionem fecit. Nemo illo accuratius Berengarii, ejusque asseclarum varias opiniones indagavit.

a Guitm. lib. 2.
b Order. lib. 4. pag. 524. & seqq.
c Ital. sacr. t. 1. p. 550.
d Guitm. lib 1.
e Ibid.
f Id. lib. 3.

Durandus quartus.

59. Post Guitmundum Durandus in Berengarium itidem opus elaboravit, in novem partes distributum, quod Acherius noster in calce Lanfranci operum una cum libro Hugonis Lingonensis episcopi typis vulgavit. Durandus ab infantia monachus, ac demum abbas primus Troarnensis in Neustria monasterii, quod anno 1059. ab Odone Bajocensi episcopo dedicatum legitur, grandævus obiit, Orderico *g* teste, anno 1088. Hoc opus aggressus est, cum vigeret

g Order. lib. 8. p. 676.

Jam per Francorum fines & castra vagantum,
Schismaticorum heresis, per quos cœpit nova nostris
Temporibus, veneranda negans mysteria Christi,

ut Durandus ipse canit in versibus operi suo præfixis. Mirum est eum nullam neque de Lanfranci, neque de Guitmundi opere facere mentionem, quos sibi notissimos fuisse facile persuadet locorum vicinitas.

Algerus quintus.

60. Id minus mirandum de Algero, homine extraneo. Hic quippe ab infantia in urbe Leodicensi educatus & litteris informatus, ab Otberto episcopo in majori ecclesia sanctæ Mariæ sanctique Lamberti canonicus factus est; sub quo & sub Friderico episcopo, qui Otberto anno 1118. successit, annis fere viginti pro ecclesiasticis negotiis multas scripsit epistolas, duoque opuscula, unum de misericordia & justitia, alterum de sacramento altaris tribus libris: denique post mortem Friderici episcopi, quæ anno 1121. accidit, factus monachus Cluniacensis sub Petro venerabili, qui eum mortuum luget in epistola *h* ad Adalberonem II. Leodicensem episcopum, anno 1146. fato functum: ubi eum *humilitate*, *puritate*, *vitæ totius sinceritate* maxime præditum fuisse dicit: *qui & librum*, inquit, id est opusculum trium librorum, *de sacramento altaris*, *auctoritatibus sanctorum Patrum invincibiliter munitum*, *nobis in fidei suæ testimonium*, *& contra quorumdam modernorum vel imperitiam*, *vel errorem*, *singulare præsidium dereliquit*. His verbis videri posset Algerus hunc librum jam monachus composuisse: at Nicolaus Leodicensis canonicus, qui ejus elogium *i* contexuit, hoc opusculum, uti & aliud de misericordia & justitia, ab Algero adhuc canonico fuisse compositum tradit: non proinde contra Petrobrusianos vel Henricianos, qui forte necdum exorti erant, sed contra Berengarianæ sectæ reliquias. Adversus alios duos, id est Petrobrusianos & Henricianos,

h Petr. Ven. lib. 3. ep. 2.
i Analect. t. 1. p. 303.

nos, insigne opusculum edidit Petrus Venerabilis, in quo Lanfranci, Guitmundi, & Algeri libros laudat: *quorum alter*, inquit, *archiepiscopus Cantuariensis, alter episcopus Aversanus, tertius autem canonicus & magister Leodiensis, dehinc nostro tempore monachus & presbyter in monasterio Cluniacensi, ubi etiam liber ejus habetur, puræ ac devotæ conversationis exstitit*. Jam ergo tum, cum hæc scriberet Petrus, obierat Algerus, qui anno decimo ab ingressu in monasterium obiisse dicitur in brevi chronico Cluniacensi, apud Possevinum relato: adeoque anno circiter 1131. decessisse censendus est.

61. Non omittendi hoc loco Guibertus Novigenti, & Guillelmus sancti Theoderici clarissimi abbates, ex quibus ille, scilicet Guibertus, in epistola *a* quadam ad Priorem & monachos sancti Nicolai in Silva, diœcesis Laudunensis, de veritate dominici corporis agens: *Si umbra est*, inquit, *& non corpus, in umbram de umbra decidimus; immo in deteriora valde devenimus*; quod in consequentibus recte probat. Idem argumentum denuo retractat in libro 2. de Pignoribus sanctorum. Guillelmus vero sancti Theoderici abbas, ejus æqualis, sed paullo junior, librum ejusdem argumenti scripsit, quem *b* sancto Bernardo abbati Clarævallensi nuncupavit. In hoc libro cum multa præclare dicta sunt, tum illud in primis observandum videtur, quod ait Guillelmus cap. 11. ubi expendens, cur diversæ in speciem sanctorum Patrum de hoc sacramento legantur sententiæ, hanc reddit rationem. *Quia ab initio sanctæ Ecclesiæ usque ad nostra pæne tempora, hæc ab omnibus quæstio intacta relicta est, sancti Patres quod non impugnabatur non defendebant: nisi quod aliquando in tractatibus suis hoc inde proferebant, quod res postulabat, quæ in manibus habebatur. Quod quia quæstionibus non respondebat, quæ nondum erant; parum modo sufficere videtur ad eas, cum exsurgunt, compescendas. Contra quas, quia tunc non vigilabat intentio eorum; plurima de sacramentis sanctis* (sic sacramentum Eucharistiæ ob duas species plurali modo tum vocabant) *in scriptis suis reliquerunt, quæ suo loco, suo sensu bene dicta, ab eis, qui contendere, vel errare amant, eruta de locis suis, aliud per se videntur sonare, quam ibi sonent unde sumpta sunt, & quam senserit qui scripsit. Sed & multa de eadem re ab eis relicta sunt, quæ bene dicta, vel obscurius, utpote ab eis, qui, ut homines, venturas omnes errorum calumnias non poterant prævidere, male intellecta, materiam errandi, vel contendendi perditis videntur præstare*: quod sancto Augustino in materia de gratia contigisse idem auctor recte observat. Hunc locum, quia non levis momenti visus est, nec facile cuivis occurrit, integrum referre quoddam operæ pretium duxi. Idem Guillelmus alterum libellum *c* ejusdem argumenti scripsit occasione operis Ruperti abbatis de divinis officiis, quo ex libello insignem locum superius *d* retuli. In fine hujus libelli idem Guillelmus protestatur, se haud dubitare *de integritate fidei* Ruperti abbatis, nec censoriam in eum tulisse sententiam, sed *fraterna charitate & sollicitudine amica* optare, ut ejus opus exquisitum & circumspectum reddatur, *priusquam exiret in manus eorum, qui foris sunt: ut qui rodere illud vellet, non inveniret ubi dentem posset infigere*. Atqui Rupertus ipse fidem de Eucharistia suam satis superque vindicavit, maxime in epistola ad Cunonem, præfixa ipsius commentariis in Joannem, ubi refellit quosdam Berengarianos, qui sanctum Augustinum suo errori favere asserebant, quod *omnino falsum* esse dicit. *Ego autem*, inquit, *verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est, & verum esse decerto sanguinem, qui pro nobis fusus est, sicut Ecclesia catholica tenet*. Et infra. *Tribus essentiæ modis corpus & sanguis Christi est, quarto autem differt. Est etenim nomine, re, & effectu: differt vero specie*. Denique ita concludit. *Credamus fideli Salvatori Deo in eo quod non videmus: scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transisse substantiam; & comedentes atque bibentes vivamus in æternum*. Sed præstat legere Apologiam, quam noster Gabriel Gerbero pro Ruperto composuit.

62. Superest agendum de Vuolphelmo abbate & de Alberico monacho

Guibertus & Guillelmus sancti Theoderici abbates.

a Guib. p. 283.

b Bibl. patr. Cist. to. 4 p. 132.

c Ibid. p. 130.

d Num. 49.

Ruperti abbatis integra fides.

Wolphelmus abbas & Albericus.

Casinate, qui ambo contra Berengarium itidem scripserunt. Vvolphelmus, Brunvvillarensis in Coloniensi pago monasterii abbas, qui anno 1091. decessit, epistolam adversus Berengarium scripsit Meginhardo abbati Gladbacensi, quam Conradus monachus in ejusdem Vvolphelmi abbatis vita retulit. De Alberico monacho ac diacono Casinate agit Petrus Diaconus in continuatione chronici *a* Casinensis, ubi eum virum disertissimum vocat, variaque ejus scripta recenset; in his librum de corpore Domini adversus Berengarium, quem in synodo Romana, cui interfuit, cum nullus Berengario resistere valeret, *idem Albericus, hebdomadæ unius accepta licentia, adversus eumdem diaconem*, scilicet Berengarium, edidit, *sanctorum Patrum testimoniis roboratum, in quo omnes assertiones ejus destruxisse, æternæque oblivioni tradidisse* dicitur. Hoc *nimis glorianter ac mendaciter* scriptum, ait Baronius, id interpretans de concilio Romano anni 1059. in quo Berengarius errorem suum sponte damnaverit. Et quidem Petrus nonnumquam res nimium effert, ut forte hoc loco accidit: at synodus illa, cui Albericus vocatus interfuit, non illa, quæ sub Nicolao II. sed alia posterior anni 1079. intelligenda est, Romæ itidem habita sub Gregorio VII. in qua Albericus institit, ut professioni fidei Berengario propositæ vox *substantialiter* adderetur. Hujus rei auctorem habemus Berengarium ipsum, qui in quodam scripto, quod præ manibus habemus, Albericum in primis hac de re acriter reprehendit. *Si erravit*, ait ille, *qui dixit*, PANIS *sacratus in altari est panis Christi, pro eo quod non addidit* SUBSTANTIALITER; *erravit ipsa Veritas quæ dixit*, HIC *panis est meum corpus*. Et post multa, ubi Apostolum, Ambrosium, Augustinum, aliosque Patres pro se testes adducit, hæc subdit. *Non* REALITER *eorum quisquam, non* SUBSTANTIALITER, *quia nec ipsa Veritas, addendum esse putavit. Erravit potius, facilius plane erravit Cassinus ille non monachus, sed dæmoniacus Albericus* (hæ sunt hæretici hominis amænitates) *qui mentis acie perspicuam mecum intuens veritatem, . . . in veritate tamen non perstitit, . . . mentitusque est errare me de mensa dominica, nisi, cum dicerem*, PANIS *sacratus in altari est corpus Christi, adderem* SUBSTANTIALITER: *ut in eo sibi conciliaret, & quasi victores constitueret errantes de sacrificio Ecclesiæ, si effectum daret, ut ego enuntiationi de Christi sacrificio meæ demerem aliquid forte, vel adderem*. Sic desinit scriptum illud Berengarii, ex quo intelligimus, Albericum contra eum disputasse in Romana synodo anni 1079. in qua hæc vox *substantialiter* professioni fidei inserta est. An Albericus scriptum illud, quod unius hebdomadæ spatio composuisse dicitur, vulgaverit, an viva tantum voce protulerit, nobis incompertum. Neque enim illud quisquam nostro tempore, aut vidisse, aut citasse invenitur. Hactenus de auctoribus, qui contra Berengarium, ejusque hæresim scripsere: quos omnes, aut fere omnes nostri Ordinis fuisse constat. His adde Goffridum Vindocinensem abbatem, cujus primum opusculum est tractatus de corpore & sanguine Domini, *omnibus christianis* inscriptus, in quo quid de hoc divino sacramento credendum sit, paucis recte explicat.

a Chronic. Casin. lib. 3. c. 35.

§. V.

De Berengarii resipiscentia & pœnitentia.

63. POst varios casus, variamque fortunam Berengarius a sua tandem hæresi resipuisse traditur sub finem vitæ, & ex illis tempestatibus, quas temere & præfracte sibi ipse accersierat, ad portum silentii & quietis se recepisse, erroris pœnitens, quem vel sera pœnitentia expiare conatus est. Id factum videtur post concilium Burdegalense, anno 1080. ut superius vidimus, convocatum: in quo cum fidei suæ rationem reddidisset, quam posteriori scripto suo prave exposuerat, Romanæ tandem postremæ

mæ synodi formulæ professionis acquievit, sicque demum convictus & victus in communione & fide Ecclesiæ in luctu, ceterisque pœnitentiæ officiis reliquum vitæ exegit, ad annum scilicet 1088. quo ejus obitum reponit chronicon sancti Martini Turonensis, quod Joannes Majoris monasterii monachus ad annum 1226. produxit. Sic enim in illo chronico legitur. *Anno Domini* 1088. *obiit magister Berengarius Grammaticus, fidelis & vere catholicus, super cujus tumulum tale epitaphium est insertum:*

Quem modo miratur, semper mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus obit.
Quem sacræ fidei vestigia summa tenentem,
Jani quinta dies abstulit, ausa nefas.

Hoc epitaphium pluribus versibus composuit Hildebertus, in Berengarii laudes poetico more profusior, ubi eum *Jani quinta die*, uti habet Vvillelmus Malmesburiensis, non *prima*, ut in quibusdam editis legitur, obiisse dicit, id est quinta die Januarii in sextam desinente: nam ipso die Epiphaniæ, seu 8. Idus Januarii, fere nonagenarium decessisse constat. Hildebertus porro de ejus beatitudine, adeoque de ejus resipiscentia (quod Baldricus etiam censuit) ita certus erat, ut non aliam sibi sortem, quam illius optaret. Sic enim claudit ejus epitaphium.

Vir vere sapiens, & sorte beatus ab omni,
Qui cælos anima, corpore ditat humum.
Post obitum vivam secum, secum requiescam:
Nec fiat melior sors mea sorte sua.

Addit Joannes monachus, eum usque ad finem vitæ in insula sancti Cosmæ feliciter conversatum, in claustro beati Martini Turonis sepultum fuisse: qua de re infra.

64. Sane Berengarium catholicum, & in catholica communione decessisse probant Clarius monachus, Vvillelmus Malmesburiensis ejus fere æquales: idque confirmant non modo profusæ laudes Baldrici & Hildeberti, qui ambo ejus epitaphium condiderunt, sed etiam Matthæus Parisius, Vincentius Bellovacensis, chronicon sancti Martini, & membranæ Lauriacenses. Scribebat Clarius monachus sancti Petri Senonensis sub Daimberto archiepiscopo *a* anno decimo post mortem Berengarii, de quo hæc commemorat. *Anno* 1083. *Berengarius, Turonensis magister & admirabilis philosophus, amator pauperum, effloruit. Hic composuit orationem illam, quæ sic incipit*: JUSTE JUDEX JESU CHRISTE. *Post hæc fidelis & vere catholicus vitam finivit: super cujus tumulum hujusmodi epitaphium est*, QUEM *modo*, *&c.* Hoc epitaphium composuit Hildebertus tunc archidiaconus Cenomannensis, nondum episcopus, vivente Clario, qui præmissos ejus epitaphii versus retulit.

a Spicil. t. 2. p. 749.

65. Idem epitaphium retulit Vvillelmus Malmesburiensis, æqualis Hildeberti, qui in his versibus *laudis modum* non immerito excessisse dicitur ab ipso *b* Vvillelmo. Hic tamen Berengarii resipiscentiam & pœnitentiam agnoscit, quæ ea fuit, ut nullam suo conspectui feminam pateretur admitti. *At, quamvis ipse sententiam suam correxerit*, inquit Vvillelmus, *omnes tamen, quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Adeo pessimum est alios exemplo vel verbo a bono infirmare: quia fortassis peccatum te gravabit alienum, cum deletum fuerit tuum.* Tum relata Fulberti de eo, futuraque ejus hæresi prophetia, hæc subdit Vvillelmus. *Quin & ipse die Ephiphaniorum moriens, gemituque producto, recordatus, quot miseros quondam adolescens primo erroris calore secta sua infecerit: Hodie, inquit, in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Jesus-Christus, propter pœniten-*

b Vvillelm. Malmesb. lib. 3. de reg. Angl.

nitentiam, ut spero, ad gloriam; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam: quod haud scio an acceperit Vuillelmus ex fragmento quodam veteris membranæ, relato in Bibliotheca *a* Floriacensi, ubi eadem leguntur. Vuillelmo de pœnitentia Berengarii subscribit Matthæus Parisius in Guillelmo secundo, scribens, eum, licet primum juventutis calorem aliquarum hæresum defensione infamaverit, ævo tamen maturiore ita resipuisse, *ut citra controversiam a quibusdam sanctus habeatur, utpote in multis operibus bonis, & maxime humilitate & eleemosynarum largitionibus approbatus*. Eadem fere verba exscribit Vincentius Bellovacensis, qui eadem de Berengario, atque Vuillelmus scribit, cum videlicet conspectum feminarum omnino refugisse.

a Bibl. Floriac. part. 1. p. 518.

66. Hildeberti æqualis fuit Baldricus, ex monacho & abbate Burguliensi archiepiscopus, ut tum dicebatur, Dolensis, qui in epitaphio Berengarii de ejus resipiscentia & beatitudine non obscurum testimonium reddit, quod epitaphium, utpote brevius, hoc loco integrum afferre lubet ad claudendum Berengarii elogium.

Tota Latinorum facundia marcida floret,
Dum Berengario Turoni viguere magistro.
Porro Latinorum facundia florida marcet;
Invida sors Turonis ubi tantum lumen ademit.
Clauditur in Jano tibi, Doctor, janua vitæ:
Vel magis in Jano patuit tibi janua vitæ.
En tua, magne senex, jacet hoc sub fornice gleba,
Ad reditum propriæ suspirans conditionis.
Promittatque licet veniam tibi spes meritorum,
Hanc tamen acceleret lector pia vota vovendo.

In necrologio cathedralis ecclesiæ Andegavensis hæc de eo leguntur: 7. *Idus Januarii obiit Berengarius istius ecclesiæ archidiaconus*, ubi certe locum non habuisset, si in catholica communione non decessisset. Non ergo audiendus Bertholdus Constantiensis, homo extraneus, qui Berengarium hæresim, abjuratam licet atque anathematizatam, non tamen postea dimisisse scribit.

67. Eum porro in insula sancti Cosmæ prope Turonos supremum vitæ tempus exegisse consentiunt omnes: at de loco ejus sepulturæ non una est omnium sententia. In hanc insulam vir piissimus Herveus, ecclesiæ sancti Martini thesaurarius, antea secesserat, ibique parvam ecclesiam in honorem sanctorum Cosmæ & Damiani exstruxerat: quam post ejus mortem Martiniani canonici sub annuo censu Majoris monasterii monachis, *gratia refocillandorum fratrum*, concesserant; at, lite deinde suborta, denuo receperunt. In hanc insulam Berengarius pœnitentiæ causa se recepisse traditur: quo mortuo, canonici regulares eam obtinuerunt, anno scilicet 1102. Falluntmembranæ Lauriacenses, in quibus Berengarius in illa insula *per viginti octo annos* Domino militasse dicitur. Ad summum legendum *per octo annos*, nimirum post concilium Burdegalense, quo peracto, penitus resipuisse videtur, ut jam diximus.

68. Vulgaris traditio est, eum in claustro sancti Cosmæ humatum fuisse, & quidem ad ostium capituli, sub nigro lapide, ubi Martiniani canonici quotannis feria tertia paschæ convenientes, psalmum *De profundis* absque collecta seu oratione recitant, sed nulla mentione facta Berengarii, quem Joannes monachus chronographus in claustro sancti Martini sepultum fuisse dicit. De Berengarii vita, hæresi, & pœnitentia librum singularem edidit Franciscus de Roya antecessor Andegavensis. *Utinam autem*, ut cum Erasmo *b* finiam, *qui Berengarium secuti sunt errantem, sequantur & pœnitentem; atque horum etiam error Ecclesiæ cedat feliciter*.

b Erasm. ep. in Alger.

§. VI.

§. VI.

De gestis Gregorii VII. contra investituras & simoniam, & pro cælibatu clericorum.

69. Gregorium VII. magnum virum fuisse, & magnos in exiguo corpore gessisse spiritus, etsi non consentirent omnes, certe satis superque contestarentur præclara facta, quæ pro instauratione ecclesiasticæ disciplinæ aggressus est, & maxima ex parte perfecit. Quod si in quibusdam videtur excessisse modum, ut difficile est eum in rebus arduis & difficillimis semper tenere; excusare ipsum debent tantorum factorum merita, quæ in rem publicam Christianam redundarunt, a nemine jure improbanda. Quid enim probabilius, quid vero difficilius, quam ecclesiasticarum investiturarum abusus, tanto temporum decursu, tanta sæcularium Principum auctoritate obfirmatos, penitus evellere; simoniam fere ubique grassantem exstirpare; cælibatum clericorum pæne ab interitu revocare? Et tamen (quod Leo IX. ceterique post eum Romani Pontifices, nullo propemodum fructu tentaverant) hæc omnia præstitit strenuissimus Pontifex, renitentibus passim sæculi principibus, obstrepentibus undique insultantibusque adversariis, id est Nicolaitis & Simoniacis, qui Principum animos in eum accendebant, in primis Heinrici imperatoris, cujus partibus adhærebant, ut ipsos adversus Gregorium, ejusque decreta tutaretur. Sane Gregorium suopte genio potius ad indulgentiam, quam ad immoderatum fervorem propensum fuisse probant tum ea, quæ pro restitutione multorum episcoporum *a* gessit, tum litteræ, quas principio ad Heinricum imperatorem *b* scripsit. Verum Pontificis animum exasperavit illius pervicacia simul & inconstantia: pervicacia quidem in resistendo Gregorii piissimis ac necessariis studiis pro reformandis clericis: inconstantia vero, quippe qui toties datam fidem fefellit. His accessit, quod Pontificem ipsum Romæ in custodiam retrusit, Guiberto antipapa in locum ejus intruso. In his porro aliisque ita modum semper tenere, ut in aliquo non excedatur, impossibile est. At Gregorium, si qui conviciis lacessiverunt ejus adversarii, satis superque vindicarunt illius temporis haud ignobiles auctores, ad quos lectorem remittere præstat, quam de re trita & lubrica plura dicere.

a Greg. VII. lib. 5. ep. 7.
b Id lib. 3 epist. 7. & 10. &c.

70. Jam anni amplius centum effluxerant, ex quo clericorum cælibatus sacer, ad id tempus intaminatus, tot sæculorum usu, tot tantorumque virorum pudicitia & auctoritate consecratus, ab incontinentibus quibusdam & corruptis Ecclesiæ ministris attentatus fuerat, cum nimirum indigni Romanam sedem Pontifices occuparent: eoque res devenerat, ut quosdam presbyteros publice uxores ducere non puderet. Ejus rei unum e primis exemplum habemus in quodam presbytero *c* parochiæ Catalaunensis in Gallia, nomine Angelrico, qui feminam quamdam coram parœcianis suis desponsaverat. Hanc autem cum ducere domum pergeret, *restiterunt nequissimo conatui ejus boni & pii fidelesque homines*, qui eum apud Mantionem episcopum accusarunt. Citatus ille ad episcopi præsentiam in synodo, nonis Maji Catalaunis habita, culpam confessus est, missusque ab episcopo ad Fulconem metropolitam, incerto ac dubitante, qua *correptione* & pœnam novam illam *ac malam præsumtionem* mulctaret. Quid hac de re Fulco rescripserit, non liquet: sed tamen ex Mantionis epistola intelligimus, novum illud facinus fuisse, & ad id temporis inauditum. Verum sensim eo processit abnormis hæc licentia, ut sæculo undecimo publicæ infamiæ meritum dedecus pæne exuisset. Tanto Ecclesiæ probro Nicolaus II. occurrendum censuit, constituto edito in concubinarios clericos: & quia in clero Mediolanensi maxime vigebat hæc pestis, eo direxit Petrum Damiani cardinalem & episcopum Ostiensem cum Anselmo Lucensi Episco-

c Anlect. t. 3. p. 438.

ſcopo, ut eam emendare, ſimulque Simoniacam labem, quæ illius eccleſiæ miniſtros infecerat, tollere conniterentur. Convenere ad ſynodum clerici coram legatis tanto tumultu, ut vix manus ab eis abſtinuerint: ſed tandem Petri Damiani oratione ac prudentia compoſita ſeditio eſt, juratumque a clericis, ut deinceps caſtius ac purius viverent, quæ omnia fuſe proſequitur Petrus Damiani in epiſtola ad Hildebrandum, tunc Romanæ eccleſiæ archidiaconum, cujus ſine dubio inſtinctu & conſilio id factum eſt. Verum ubi is ſummus Pontifex evaſit, rem utcumque cœptam ubique promovit, ac demum perfecit, frendentibus in eum impudicis clericis, & calumnias in ejus pudicitiam jactantibus, ſed tam vano conatu, *ut nec minimam ſiniſtri rumoris maculam converſationis ejus ſublimitas admitteret*, inquit Lambertus Scafnaburgenſis. Certe adeo portentoſa & extra omnem fidem viſa eſt etiam Bennoni ſchiſmatico Cardinali, & Gregorii hoſti infenſiſſimo hæc calumnia, ut, licet multa in eum confinxerit, hoc crimen numquam illi objecerit. De his plura dicere ſuperſedemus, cum omnibus obvia ſint.

71. Ad inveſtituras quod attinet, diu cum Imperatoribus luctandum fuit, ut tandem utrique imperio, ſacro & profano, ſua jura ſervarentur. Sed tandem poſt multas altercationes, in quibus ad extrema, non ſine utriuſque partis culpa ventum eſt, tandem ſub Calliſto II. res ita compoſita fuit, ut Imperatores loco anuli & baculi, quos novis epiſcopis dare conſueverant, eos ſceptro tantum tradito inveſtirent: quo ſignificaretur, eos temporalia jura accipere ab Imperatore, quod ille per inveſtituras ſibi vindicare contendebat; & ſpiritualia non recipere, quod Pontifices merito ipſi denegabant, quæ hujus litis componendæ ratio, ſi ab ipſo principio inita fuiſſet, multis & maximis ſcandalis, bellis ac cædibus obviam itum eſſet. Breve, ſed eruditum ac ſolidum hac de re opuſculum edidit Goffridus abbas Vindocinenſis, in quo recte jura Eccleſiæ ac regni diſtinguit. Morti proximus Gregorius, rogantibus Cardinalibus conſilium dedit, „ ut, ſi vellent hominem in ſæculo potentem, eligerent Deſiderium abba„ tem Caſinenſem, qui violentiam Vviberti antipapæ infringeret: ſin ec„ cleſiaſticum & eloquentem, acciperent epiſcopum Oſtienſem Odonem. *Ita obiit vir apud Deum felicis gratiæ, apud homines auſteritatis fortaſſis nimiæ*, inquit Vvillelmus *a* Malmesburienſis.

a Vvillelm. lib 3. de reg. Angl.

§. VII.

Gregorius VII. a calumnia Berengarii & Bennonis vindicatur.

Gregorius VII. vindicatur.

72. TRia accuſationis in Gregorium capita ſuggerit Berengarii poſtremum ſcriptum, in quo ultimam fidei profeſſionem refutavit. Unum, quod ſecundam fidei confeſſionem ab ipſo Berengario, ſi non editam, ſaltem ſponte admiſſam, qua panem & vinum poſt conſecrationem eſſe verum Chriſti corpus & ſanguinem Berengarius pronuntiaverat, ad fidem catholicam ſufficere dixiſſet Gregorius. Alterum, quod igniti ferri judicium ad probandam Berengarii fidem in poſtrema ſynodo Romana ſtatuiſſet. Tertium, quod religioſum quemdam virum jejuniis & orationibus operam dare juſſiſſet, ut per eum cæleſti oraculo diſceret, quid de vulgata controverſia definiendum foret, tum ab eo homine id reſponſi ac„ ceptum, nihil de ſacrificio Chriſti cogitandum, nihil eſſe tenendum, „ niſi quod haberent authenticæ ſcripturæ, contra quas Berengarius nihil „ ſentiret: ac demum juſſiſſe Pontificem, Berengarium bono animo eſſe: ſed tamen poſtea quorumdam Cardinalium improbitate ab eo conſilio dejectum, aliam a Berengario fidei confeſſionem, quæ numero tertia eſt, exgiſſe.

73. Eadem fere accuſationum capita in Gregorium affert Benno Cardinalis ſchiſmaticus in ipſius vita, nempe Gregorium indixiſſe jejunium Cardinalibus,

libus, *ut Deus ostenderet quis rectius sentiret de corpore Domini, Romana-ne Ecclesia, an Berengarius: & misisse duos Cardinales, Attonem & Cunonem, ad sanctam Anastasiam, ut cum Suppone ejusdem ecclesiæ archipresbytero triduanum jejunium peragerent, & illic tribus diebus singuli per dies singulos psalterium & Missas decantarent, ut supradictum signum eis Christus ostenderet: quod minime contigit.*

74. Hinc traducendi Papæ occasionem arripientes schismatici Episcopi, numero triginta, anno 1080. conventu Brixiæ apud Noricos facto, Pontificem abjecere, varias in ipsum calumnias invehentes: in his quod catholicam & apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini in quæstionem poneret, & hæretici Berengarii antiquus esset discipulus. Neque vero mirum videri debet, quod tanti Pontificis fama his injuriis obnoxia fuerit, cum multos sustinuerit adversarios infensissimos, qui ipsum calumniis opprimere conati sunt. Causæ fuerunt, ut jam diximus, discidia cum Henrico Imperatore, statuta contra Simoniacos & concubinarios clericos, ac retinendæ ecclesiasticæ disciplinæ invicta constantia.

75. Quam vero alienus fuerit Pontifex a Berengarii errore, facile demonstrari potest, tum ex eo quod Gregorius ante pontificatum Turonensi Concilio præfuit, ubi in Berengarii errorem lata sententia est: tum ex duabus synodis Romanis eo Pontifice convocatis, in quarum posteriori, *dominus Papa*, ut acta Concilii testantur, *Berengario præcepit ex auctoritate Dei omnipotentis & sanctorum apostolorum Petri & Pauli, ut de corpore & sanguine Domini numquam ulterius cum aliquo disputaret, vel aliquem docere præsumeret, excepta causa reducendi ad fidem hanc eos, qui per ejus doctrinam ab ea recesserant:* quæ de verbo itidem Lanfrancus *a* refert: tum denique ex Gregorii epistola ad Mathildem Comitissam, in qua Pontifex de hac Romana synodo agens, ait controversiam in ea habitam fuisse de corpore & sanguine Domini, multis aliter, atque aliter nonnullis sentientibus. *Maxima siquidem pars, panem & vinum, per sacræ orationis verba & sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante,* CONVERTI SUBSTANTIALITER *in corpus Dominicum de Virgine natum, quod & in cruce pependit; & in sanguinem, qui de latere ejus militis effusus est lancea, asserebat, atque auctoritatibus sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum, modis omnibus defendebat. Quidam vero, cæcitate nimia & longa perculsi, figuram tantum; substantiale illud corpus in dextera Patris sedens esse; seque & alios decipientes, quibusdam cavillationibus conabantur adstruere. Verum ubi cœpit res agi, prius etiam quam tertia die ventum fuerit in synodum, defecit contra veritatem niti pars altera: nempe sancti Spiritus ignis superflua palearum consumens, & fulgore suo falsam lucem diverberando obtenebrans, noctis caliginem vertit in lucem. Denique Berengarius hujus erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se Concilio frequenti confessus, veniamque postulans & orans, ex apostolica clementia meruit.* Ex his manifeste confutatur putidum conciliabuli Brixiensis convicium in Gregorium, qui neque Berengarii discipulus, neque ejus erroris sectator, sed strenuus expugnator fuit. Quamquam facile crediderim, Pontificem in priori ex duabus postremis synodis Romanis censuisse mitius tractandum Berengarii ingenium, utpote qui realitatem admittere videretur, ne homo turbulentus novas in Ecclesia factiones pergeret excitare. Quæcumque enim de Gregorii in se favore prædicat Berengarius, eo facile reducuntur. Gregorium autem humanius nonnumquam in ejusmodi nocentes egisse patet ex ejus epistola 17. lib. quinto.

a Lanfr. c. 2.

76. Quod vero igniti ferri judicium Pontifex hæretico homini ad vomitum toties relapso indixisse dicitur; id si verum est, eo animo fecit, non ut fidei catholicæ veritatem huic probationi subjiceret, sed ut experiretur, an confessionis Berengarianæ sincerum esset juramentum. Quippe toties aliud animo, aliud ore gerens Berengarius, datam fidem violaverat, ut quod in dubiis causis

sis etiam tunc temporis usurpari mos erat, id etiam in Berengarii negotio adhibendum Gregorius existimaret.

77. Verum, hac probatione rejecta, ad aliud consilium se convertit, nempe ad preces, triduanumque jejunium, quod Supponi archipresbytero & quibusdam Cardinalibus injunxit, non quasi dubius de rei veritate, sed ut futuri Concilii exitum Deo his modis commendaret, & præfractam Berengarii mentem tandem emolliret. Et tamen Berengarius ac Benno cardinalis asserunt, id eo consilio factum, *ut Deus ostenderet, quis rectius sentiret de corpore & sanguine Domini, Romana-ne Ecclesia, an Berengarius*: quasi vero aliquid insolitum hac in re fecerit Gregorius, indicendo preces & jejunium ante Concilii celebrationem, quod alii Pontifices in similibus causis non præstiterint. Sed ut videas quam parum mendaces inter se cohæreant; addit Benno cardinalis, Deum nullo signo patefecisse Pontifici, quid tenendum aut definiendum esset. Berengarius vero asserit, a beata Maria id oraculo acceptum, *nihil de sacrificio Christi cogitandum, nihil esse tenendum, nisi quod haberent authenticæ scripturæ, contra quas Beringerius nihil habebat.* Sic mutua comparatione utriusque mendacium confutatur. Neque vero ulla fides habenda est sive Bennoni, Gregorii hosti infensissimo; sive Berengario, qui cum toties fidem datam violaverit, omnino indignus fide est, dum in tuenda hæresi perseveravit. Et certe si cælesti oraculo probata fuisset Berengarii fides, cur tamen Gregorius in subsequenti Concilio Romano Berengarium ejusque dogma damnavit, eique *præcepit ex auctoritate Dei omnipotentis & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, ut de corpore & sanguine Domini numquam ulterius cum aliquo disputaret, vel aliquem docere præsumeret, excepta causa reducendi ad fidem hanc eos, qui per ejus doctrinam ab ea recesserant?* ut superius ex actis Concilii & ex Lanfranco retulimus.

78. Et tamen hujusmodi imposturæ, a Berengario, ejusque asseclis sparsæ in vulgus, materiam conviciandi Pontificis subministrarunt, ut eum hoc nomine, tamquam Berengarii fautorem, lacesserent. Accessit & alia causa: nimirum Gregorius post ultimam synodum Romanam, ratus sinceram fuisse Berengarii confessionem, quam homo versipellis pravo sensu, non eo quem intendebat Pontifex animo ediderat; litteras salvi conductus ei concessit, ecclesiasticas censuras comminatus *omnibus, qui injuriam aliquam Beringerio, Romanæ Ecclesiæ filio, facere præsumerent, vel qui eum hæreticum vocarent.* Cum enim postea Berengarius datam fidem ejurasset, testatus se in neganda panis & vini in Christi corpus & sanguinem conversione perseverare; factum est, ut Gregorius qui eum ab hæretico nomine absolverat, in consortionem erroris venisse diceretur, tametsi ideo absolverat, quod existimasset hominem bona fide id credere, quod verbis, sacramento, & signo suo confirmaverat.

§. VIII.

De variis Congregationibus & Ordinibus monasticis sæculo 11. institutis.

Ordinis monastici divisio.

79. POst Congregationem Cluniacensem, quæ superiori sæculo cum magno Ecclesiæ fructu & ornamento instituta fuit, duæ aliæ Ordinis nostri Congregationes in Italia hoc sæculo undecimo excitatæ sunt, Camaldulensis & Vallumbrosana: duo quoque monastici in Gallia Ordines, Grandimontensis & Cartusianus, qui an a principio Regulæ sancti Benedicti addicti fuerint, mox disquirendum. Ex hac Congregationum & Ordinum distinctione factum est, ut Ordo monasticus, qui eatenus unum dumtaxat constituerat corpus, in diversa genera divisus sit, nec facilis esset, uti antea, ex uno in aliud translatio. Unde Stephanus, Grandimontensis Ordinis auctor, alienæ religionis *a* monachos admitti vetat. Hæc autem distinctio alteri divisioni

a Steph. reg. cap. 40.

visioni longæ majori viam præbuit, id est institutioni quatuor aliorum Ordinum, quos vulgus Mendicantes vocat, tanto intervallo ab aliis monasticis Ordinibus disparatum, ut citra dispensationem summi Pontificis ex aliis ad alios transmigrare minime liceat.

80. Verum ut in proposito nostro sistamus, prior ex duabus illis Congregationibus censenda est Camaldulensis, quæ auctorem sanctum Romualdum habet, sic dicta a Camalduli seu Campi-Malduli eremo, ubi vir sanctus sub finem vitæ suæ eremitorium constituit. Fuit is primum monachus apud Nigros, ut vocant, monachos in cœnobio Classensi prope Ravennam; dein post varias tum in Italia, tum in Gallia locorum mutationes, novum vitæ genus instituit sub Regula sancti Benedicti, & quidem duplex, cœnobitarum scilicet, ac eremitarum, quibus atrum colorem in candidum vertit. Quo præcise anno vel tempore hæc Congregatio cœperit, non facile est definire. Si ejus exordium repetas ab eo tempore, quo Classensis abbatiæ regimen abdicavit Romualdus, id factum paullo ante annum millesimum: si ab eo tempore, quo Campi-Malduli solitudinem incolere cœpit; id non contigit ante annum 1023. quo anno Aretinæ ecclesiæ sedem iniit Thedaldus episcopus, qui primus locum illum Romualdo concessit. Hujus rei argumenta habes in Observationibus præviis *a* ad vitam ejusdem sancti, ex qua formam vivendi ab eo præscriptam facile intelliges. In illa eremo quinque tantum cellulæ erant vivente Romualdo, quæ sensim ad quadraginta excreverunt, præter monasterium Fontis-boni, in subjecta valle situm, olim cœnobitarum, nunc eremitarum infirmorum & adventantium hospitium. Viguit ad nostrum usque tempus eremitarum absque ulla reformatione religio præ cœnobitis: ex quo intelligitur, quantum conferat ad conservandam vitæ monasticæ integritatem secessio a sæculi commercio, & accurata solitudo. Nunc tres sunt ejusdem instituti Congregationes eremitarum, videlicet Camaldulensis, Veneta, & Montis-coronæ, præter Gallicanam: cœnobitarum monasteria non pauca. Utrisque antiquitus unus præerat præpositus generalis, a quo recesserunt eremitæ, qui suos Majores habent. In eamdem Camaldulensium congregationem coaluit alia, Fontis-Avellani dicta, quæ eodem fere tempore exorta, maxime inclaruit per sanctum Petrum Damiani, qui de ejus institutis scripsit, ut in Observationibus præviis *b* ad ejus vitam hic dicturi sumus.

Camaldulensis Congregatio.

a Hic pag. 277. & seq.

b Hic pag. 158.

81. Non multo post erecta fuit Congregatio Vallis-umbrosæ, auctore Joanne Gualberto Florentino, qui vitam monasticam in sancti Miniatis monasterio, Florentiæ vicino, professus erat. Inde in Vallem-Umbrosam secessit, ubi novæ suæ Congregationis fundamenta jecit. Hujus secessus causam Atto episcopus in Joannis vita refundit in simoniæ vitium, quo Florentinum episcopum & sancti Miniatis abbatem notatos fuisse dicit, quibus assentari & connivere Joanni religio fuerit. At non alia fuit Joannis secessus causa, quam solitudinis amor & studium majoris profectus; idque patet tum ex eo quod toto illo tempore, quo Joannes sancti Miniatis cœnobium incoluit, Florentinæ ecclesiæ religiosissimi præerant antistites: tum ex litteris Ittæ sancti Hillari abbatissæ, quæ Vallem-Umbrosam Joanni incolendam concessit, quem *vitæ meliorandæ gratia* illuc se recepisse dicit. Hæ litteræ datæ sunt *c* *anno dominicæ incarnationis tricesimo-nono post mille*: quo tempore sedem Florentinam obtinebat Atto *d*, *præsul æterna memoria dignus*, cujus præcessores Ildebrandus & Lambertus magna cum pietate & prudentia Florentinam ecclesiam rexerant. Non minus religiosus fuit Gerardus Attonis successor, qui *ob rarissimas* *e* *animi dotes probitatisque famam* ad apostolicam sedem conscendere meruit, dictus Nicolaus II. & nihilominus Florentinam ecclesiam administravit usque ad annum 1061. quo decessit. Tunc per simoniam in illam ecclesiam intrusus est Petrus, quem ob eam causam multum exagitavit Joannes Gualbertus, cum jam per annos vigintii duos Vallem-Umbrosam incoluisset. Ex his patet, quam lon-

Vallumbrosana.

c Hic pag. 267.

d Ital. sacr. t. 3. p. 71.

e Ibid. p. 83.

longe a vero aberret Atto ejus vitæ scriptor, cum hanc Joannis secessus causam affert. Quid vero Joannes cum suis ad debellandam simoniam fecerit, ex ejus actis hic editis *a* quivis addiscere poterit. Novam hanc Congregationem laudat Anselmus Havelbergensis episcopus in libro I. dialogorum, ubi de variis religionibus, adeoque de Gamaldulensium, & Vallumbrosanorum origine agit, laudato sancto Benedicto, qui *in religione* b *ferventissimus, Regulam suis, dictante Spiritu-sancto, præscripsit, & Ordinem monasticum, jam tunc vacillantem, renovavit & firmavit: qui etiam, tum per se, tum per Regulam suam, multa monachorum monasteria instauravit*. Tum subdit Anselmus. *Surrexit etiam modernis temporibus in Thuscia, in loco, qui vocatur Gamaldula* seu Gamaldulo, *vir religiosus, nomine Joannes*, (lege Romualdus) *sub monasticæ professionis titulo, novo fervore novum habitum cum fratribus suis monachis induens, & multos discipulos suæ formæ sequaces habens. Nec diu est, quod in alio loco, qui vocatur Vallis-Umbrosa, juxta Perusinos montes, surrexit Congregatio monachorum valde religiosa, a ceteris, qui vocantur monachi, novo ordine, & novo habitu differentes*. Hactenus Anselmus, qui medio sæculo duodecimo, Eugenii III. pontificatu hos dialogos scribebat. Porro habitus ille Vallumbrosanorum, principio ferruginei coloris, ab uno sæculo in nigrum mutavit. His duabus congregationibus Italicis subjicienda fortasse videbatur Hirsaugiensis in Germania, auctore Guillelmo abbate, qui Germaniæ pleraque *c* monasteria reformavit, non pauca etiam nova excitavit. Verum non tam nova censenda est illa congregatio, quam propagatio congregationis Cluniacensis, ex qua leges & consuetudines suas ille accepit. Idem dicendum de Willelmo Divionensi, Richardo Virdunensi, Poppone Stabulensi, & aliis Ordinis nostri per id tempus reformatoribus.

a Hic pag. 282. & seqq.

b Spicileg. 13. p. 112.

c Hic pag. 220.

§. IX.

De Ordine Grandimontensi, ejusque regula & instituto.

Stephani vitæ compendium.

82. PRæter duas illas Congregationes, quæ in Italia sub Regula sancti Benedicti institutæ sunt, duo eodem sæculo insignes Ordines in Gallia surrexere, Grandimontensis & Cartusianus, de quorum origine & instituto modo nobis agendum; & primo quidem de Grandimontensi, qui novem circiter annis Cartusianum præcessit. Grandimontensis Ordinis auctor Stephanus, nobilis Arvernus, in oppido inferioris Arverniæ Tierno seu Tigerno, patre Stephano ejusdem loci vicecomite, & Candida matre natus est. Beneventum cum patre profectus adolescens, ad invisendum conterraneum suum Milonem ejus urbis archiepiscopum, in morbum incidit, curandusque apud Milonem a patre interim relictus est. Florebat tunc temporis in Calabria quædam religiosa congregatio, cujus alumnos archiepiscopus suis commendare solitus erat. Horum vitæ genus & mores imitari cupiens Stephanus, mortuo Milone, cum Romæ quatuor annis degisset, a Romano Pontifice obtinuit, ut consimilem Ordinem in Gallia institueret: id quod anno 1076. ætatis tricesimo exsecutus est Mureti, qui locus est pagi Lemovicensis, maxime solitarius, quatuor leucis ab urbe Lemovica distans.

Regula ejus & institutum.

83. Illic discipulis initio paucis Regulam præscripsit, in qua omnem esum carnium, tam sanis quam infirmis, curam ac consortium mulierum, substantiam pecorum seu animalium, proprietatem quoque terrarum extra eremi suæ metas perpetuo interdixit: quam Regulam Innocentius IV. postmodum in multis laxavit. Hunc Ordinem, qui postea Grandimontem Mureto vicinum migravit, multum deprædicant Stephanus Tornacensis, qui ejus alumnos Bonoshomines, loca Bonihominias vocat; Joannes Saresberiensis, Petrus Cellensis, & Jacobus a Vitriaco. Hic Ordo clericis & conversis constat:

ftat: clericis fola fpiritualium rerum cura; converfis temporalium adminiftratio commiffa: quod rixarum inter utrofque feminarium fuit, ut Jacobus a Vitriaco teftatur, propterea quod converfi ob creditam fibi procurationem fefe efferrent fupra clericos, qui hos dominos pati non fubftinebant. Ceterum apud Grandimontenfes magna folitudinis religio, ita ut nullis, nifi magnæ auctoritatis viris, ad eos pateret ingreffus; at filentii non ita. *Silentium*, inquit idem *a* auctor, *in ecclefia, quamdiu divinis interfunt officiis, & in refectorio, & in dormitorio tantum obfervantes; in aliis locis & ceteris horis, quandocumque placuerit, loqui poffunt, invicem inftruentes & mutuo confolantes, fecundum quod eis Dominus infpiraverit*. De his quidam fæculi duodecimi poeta ineditus ita lufit.

a Jacob. a Vitr. hift. occid. c. 19.

Grandimontanam vitam cum vefte profeffus
Si fuero, vereor afperiora pati.
Hi cum nil habeant, nec fe patiantur habere,
Ex nihilo femper fufficienter habent.
Abdita clauftra colunt, & nulla filentia fervant.
Nefcit figna manus: libera lingua manet.

Stephani tamen Regula *b* filentium *a completorio ufque mane finito capitulo* præfcribit. De iftius Ordinis origine fcripfit Bernardus *c* Guidonis, qui & fyllabum Priorum Grandimontenfium ufque ad fuum tempus retulit. In his Petrus Lemovicanus, Mureti poft beatum Stephanum Prior, de loco Mureti ad locum Grandimontis fratres tranftuliffe dicitur. Geraldus Iterii feptimus Prior gefta ejufdem Stephani fcripfit, quem in fanctorum numerum referri curavit. Guillelmus Ungres, tertius-decimus Prior, efum carnium introduxit. Joannes papa XXII. primum Grandimontis abbatem inftituit Guillelmum Pellicerii de Albenca diœcefis Caturcenfis. Annales Ordinis fcripfit Joannes *Levefque* Trecenfis, Prior Villamedianus.

b Reg. Steph. c. 47. *c* Labbe t. 2. bibl. p. 275. & feqq.

84. An Ordo Grandimontenfis fub Regula fancti Benedicti principio militaverit, non una eft omnium fententia. Affirmant e noftris Trithemius, Yepefius, Haeftenus, aliique; ex aliis Volaterranus, Azorius, Miræus, &, ut alios omittam, Choppinus. Negant alii, ex antiquioribus Joannes Saresberienfis, cujus hæc verba *d* funt: *Alii Bafilium, alii Benedictum, hi Auguftinum: at ifti*, fcilicet Grandimontenfes, *fingularem magiftrum habent Dominum noftrum Jefum-Chriftum*. Certe Stephanus ipfe in prologo Regulæ fuæ, inquirentibus, *cujus profeffionis vel cujus Regulæ, cujufve Ordinis* fe dicerent Grandimontenfes, refponderi jubet: *Chriftianæ religionis, primæ ac principalis regulæ, Evangelii fcilicet, quod omnium Regularum fons eft atque principium*. Attamen Jacobus a Vitriaco tradit, quod *Regulam & inftituta Cifterclenfis Ordinis*, adeoque Regulam fancti Benedicti, *in aliis omnibus pæne obfervant, excepto quod numquam carnes, poftquam profeffionem fecerunt, de cetero licet eis manducare, quantacumque ægritudine prægraventur*. Idem habet Joannes Iperius, qui Grandimontenfium habitum defcribit. Et quidem jejunium præfcribit Stephanus ab Exaltatione fanctæ Crucis ufque ad Pafcha, omnino ad mentem fancti Benedicti. Verum, quod omnem omnino dubitandi rationem excludit, Gregorius VII. in diplomate, quo novi Ordinis inftituendi facultatem Stephano indulget, teftatur eum poftulaffe *poteftatem aufpicandi conceptum Ordinem monafticum juxta Regulam beati Benedicti, quam diu expertus es*, inquit, *inter fratres de Calabria*: quod Pontifex indulget, cognito, quod apud Milonem archiepifcopum Beneventanum, *cum frequentatione filiorum & fratrum noftrorum Benedictinenfium de Calabria, virtutis tirocinium fine habitu pofueris*. Ex quibus conficitur, Stephanum faltem *fine habitu* tirocinium pofuiffe fub Regula fancti Benedicti *cum frequentatione fratrum Benedictinenfium*; eique a Gregorio VII. Regulam fancti Benedicti ad novum Ordinem inftituendum impofitam fuiffe: tametfi poftea id diffimu-

An Ordinis S. Benedicti

d Joan. Sar. Polyc. lib. 7. c. 23.

laverit Stephanus, qui aliam suis Regulam præscripsit, ne ipsius Ordo Benedictinis subesse videretur. Et quia hoc Gregorii diploma, necdum editum, non levis hanc in rem momenti est, illud integrum hic apponere operæ quoddam pretium est.

Gregorius servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Dilecto filio Stephano vicecomiti Tierneo, ejusque fratribus regularem vitam professuris, salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam religiosam vitam instituentes apostolico oportet uti judicio & consilio, ne quidam post suum proprium sentire abeuntes, cum temeritate & inexpertis viribus aggrediantur pœnitentiæ iter, quod non possint perficere, ac deficiant in eo, ita ut a proposito resilire cogantur, ad confusionem & injuriam Ordinis ecclesiastici: Nos vero cognito, quod apud venerabilem fratrem nostrum Milonem Archiepiscopum Beneventanum cum frequentatione filiorum & fratrum nostrorum Benedictinensium de Calabria virtutis tirocinium sine habitu posueris, & sumpto de solido tui desiderii fervore experimento, per quatuor annos in aula pontificali sanctissimi Patris bonæ memoriæ Alexandri divina providentia Papæ hujus nominis secundi prædecessoris nostri, dum coram ipso Beatissimo Pontifice archidiaconum Cardinalem ageremus: cum tuis viribus a natura delicatis diffideremus, non tam cito manus super te imposuimus; sicut nos cum Timotheo docuit Apostolus, ad cujus tumbam consistimus. Verum cum indesinenter ac indeficienter a sancta sede, in qua sedemus, licet indigni & inviti, postules potestatem auspicandi conceptum Ordinem monasticum juxta regulam B. Benedicti, quam diu expertus es inter fratres de Calabria: Nos nolentes exstinguere spiritum, eo promptius ac benignius inclinati nunc tibi concedimus & annuimus, quo majori Spiritus-sancti flamma accensi desideramus agrum Dominicum tam sanctis virtutum seminariis ditari. Benedicat ergo tibi Dominus corona justitiæ, mons sanctus; adsciscat te tuosque futuros bonæ vitæ sodales in filios æternus Pater: recipiat vos in fratres æternus Filius, & porrigat tibi latus apertum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi: accendat in te tuisque æternus Spiritus-sanctus ignem sui amoris & flammam æternæ charitatis; tuque, tuique in ingressu per professionem & in egressu per mortem benedicantur a Deo virtutum ex alto, qui cœpit in te opus bonum perficiat, solidetque, confirmet illud, & corroboret amodo & usque in sempiternum; concedat tibi sanctum Angelum suum de cælis: quorum sanctorum vitam proponis imitari, ipsorum patrociniis confortare. Adducantur tibi socii innumeri, sicut stellæ cæli, quæ præ multitudine numerari non possunt; sint docibiles Dei in solatium mortalis tuæ peregrinationis. De plenitudine itaque potestatis decernimus, ut nulli omnino hominum liceat quæ postmodum electurus es, loca tuæ pœnitentiæ temere perturbare, seu quibuslibet vexationibus te aut tuos aggravare, sed nec fatigare. Si quæ igitur sæcularis aut ecclesiastica persona contra hanc nostræ ordinationis præsentis paginam venire tentaverit, sciat se ream pro perpetrata iniquitate (quia nullo medio vos volumus ad sanctam sedem pertinere) ipsoque suo attentatu indigno privari omni honoris sui dignitate, & divino subjacere maledicto. Agri, quos colueritis, sint agri primitiarum: beatur Pater Benedictus benedictiones pro te impetret in spiritualibus & temporalibus. Confortare & esto robustus in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti, Amen. Datum Romæ in præsentia charissimæ filiæ Agnetis Augustæ Imperatricis, & sex fratrum nostrorum Cardinalium, Kalendis Maji, Pontificatus nostri anno primo. Hoc diploma itaque datum est anno Christi 1073. quo Grandimontensis Ordinis prima incunabula collocant illius Ordinis Annales, tametsi ejus institutionem ad triennium differunt. Haud scio an hoc pontificium diploma viderat Annalista, qui ad prædictum annum refert *primam apostolicam confirmationem futuri Ordinis Grandimontis, factam a Gregorio VII. summo Pontifice, qui sanctum Stephanum, multis oblatis beneficiis ecclesiasticis, sibi notum retinere volebat.* Observatione dignum est, quod Pontifex hoc diploma inscribit *Stephano vicecomiti Tierneo*: quo ex loco id confirmatur, quod Bernardus Guidonis patrem ejus Tierni vicecomitem vocat. Ex his manife-
stum

ſtum eſt, non ſine fundamento ſancti Benedicti Ordini a noſtris adſcribi Grandimontenſem; quem Stephanus inſtituere meditabatur *juxta Regulam beati Benedicti, quam diu inter fratres de Calabria*, quos Gregorius fratres noſtros *Benedictinenſes* vocat, *ſine habitu expertus* erat.

§. X.

De inſtitutione ſacri Ordinis Cartuſienſis per ſanctum Brunonem.

85. DE ſacro Cartuſianorum Ordine, ejuſque ſancto inſtitutore Brunone, etſi nihil ad nos proprie pertineret, nonnihil dicere ſuadet hic locus. Tantum enim ſplendoris & ornamenti toti Eccleſiæ, nedum Ordini monaſtico, ex eo acceſſit, ut, data hac occaſione, de eo ſilere penitus ſit nefas. Bruno ex urbe Colonia haud obſcuris parentibus natus, ibidemque clericus factus, Remos acceſſit adoleſcens, ibidemque *conſedit*.

Quem tenerum docuit mater Remenſis alumnum.

ut ſtatim poſt ejus obitum teſtati ſunt ſanctæ Mariæ Remenſes canonici *a* in carmine, quo ejus funeri parentarunt. Deinde in eadem eccleſia, Gervaſio tunc pontifice, canonicus & ſcholarum magiſter, ſeu *magnorum ſtudiorum rector*, teſte Guiberto, atque cancellarius factus eſt: quo nomine inſtrumento fundationis *b* ſancti Martini Gemellorum apud Ambianos anno 1073. *Bruno cancellarius* ſubſcripſit; idemque poſt tres annos quaſdam litteras *c* Manaſſæ archiepiſcopi, eo nomine primi, pro ſancti Baſoli monaſterio *Bruno cancellarius ſcripſit, ac ſubſcripſit*. Biennio poſt, eodem munere *d* fungebatur Godefridus, Brunoni in ſcholarum magiſterio ſuffectus. Hunc Godefridum viventem ac mortuum laudavit Baldricus abbas, qui eum Remis genitum, litteriſque inſtitutum cum Brunone fuiſſe dicit. Ita enim canit ille in carmine nondum edito *ad Godefridum Remenſem*.

a Marlot t. 2. p. 135.
b Ibid. p. 154.
c Ibid. p. 171.
d Ibid. p. 173.

Nobilis urbs, Romæ ſoror, inquam, & Roma ſecunda
Te genuit, peperit, promeruitque ſibi.
Hæc te doctrinæ totius nectare fultum
Adſcivit ſtudiis, præpoſuitque ſuis.
Gallia tunc etiam ſtudiis florebat opimis,
Florebatque tuo Gallia plus ſtudio.
Ad te currebant examina diſcipulorum,
Et refovebantur melle parentis apes.
Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno ſtudebat,
Bruno Latinorum tunc ſtudii ſpeculum.
Ipſis temporibus ſtuduitque ſenex Herimannus,
Et mundo ſtudii clara lucerna fuit.
Tu fueras juvenis, fueras & acutior illis.
Tertius ergo venis, jam quoque primus eras.
Gervaſio princeps, princeps tuus ille Manaſſes
Succeſſit, qui te promovet e *ad ſtudium.*

e V. Marlot ibid. p. 136

Ex his intelligitur quod in priori Præfatione oſtendimus, Brunonem Remis operam litteris dediſſe, non Turonis ſub Berengario magiſtro, ut quidam ex chronico Malliacenſi male intellecto perſuadere volunt; & quidem non ſolum cum prædicto Godefrido, ſed etiam cum Herimanno ſeniore, quem Gozechinus *f* ſcholaſticus primum laudat inter illius ſæculi ſapientes & auctoritate præſtantes, qui, relictis inferioribus ſtudiis, in theologiæ otium conceſſerant. Cum vero Bruno perverſos prædicti Manaſſæ archiepiſcopi mores nec ferre, nec corrigere poſſet; de ſuo ſeceſſu agere cœpit cum Radulfo Viridi

f Analect. t. 4. p. 385.

ridi ecclesiæ Remensis præposito, postmodum archiepiscopo, vovitque cum eo, „ se quamprimum fugitiva sæculi bona relicturum, ut æterna captaret; ob „ idque monasticum habitum induturum. Eo animo ex urbe Remorum discessit cum sociis sex, consulto in itinere magni nominis eremita, quem Stephanum Tiernensem esse puto, tunc Mureti solitarie degentem; & ad Hugonem Gratianopolitanum episcopum se recepit, qui eis asperos Cartusiæ montes incolendos, fundum concedente Seguino Casæ-Dei abbate, assignavit. Non aliam ab ea, quam modo retulimus, Brunonis secessus causam affert Guibertus *a* abbas, qui fuse & accurate de hoc secessu, & de Cartusianorum prima institutione agit. Aliam alii afferunt causam vulgo notam ex occasione excitati apud Parisios (ut ferunt) ac damnati clerici, quam historiolam sub finem sæculi tertii-decimi vulgari cœptam fuisse colligimus ex veteri codice Cartusiæ Montis-Dei, anno 1322. scripto, in quo hæc reperitur. Eamdem refert Joannes Iperius abbas Sithiensis, qui eodem fere tempore chronicon suum scripsit.

a Guibert. lib. 1. vitæ suæ c. 11.

Cartusiæ origo.

86. Brunonis secessum, atque adeo Cartusiæ fundationem alii anno 1084. alii anno 1085. alii anno insequente contigisse volunt. Baronii postrema hæc sententia est, quam Jacobus Sirmundus, vir numquam sine laude memorandus, propugnat in epistola *b* ad Severum de Neapoli Cartusianum, qui ipsum hac de re consuluerat. Hæc sententia, uti & præcedens, fundamentum habet in libro de vita sancti Hugonis Gratianopolitani episcopi auctore Guigone Cartusiæ quinto Priore, scribente, Brunonem ad eum venisse anno sexto episcopatus Hugonis, quem in concilio Avenionensi episcopum renuntiatum fuisse constat ex Hugone Flaviniacensi. Hoc autem concilium anno 1080. celebratum fuisse colligitur ex epistola *c* Gregorii VII. Kalendis Martiis anni superioris scripta ad clerum & populum Arelatensem, ad eligendum archiepiscopum, qui in eodem concilio designatus est. Verum Brunonis secessum, & Cartusiæ fundationem anno 1084. contigisse antiqua Ordinis traditio est, cui multa suffragantur. In primis occurrit charta Hugonis episcopi, ipso anno scripta presbyteris & laicis sui episcopatus, in qua præcipit, ut ne feminæ transeant „ per terram fratrum Cartusiæ, qui Deo placere cupientes, mundum & tur„ bas fugiebant; & ne quisquam intra terminos ipsorum possessionis pisca„ tionem aut venationem exerceat, & sua animalia pascenda deducat. *Datum mense Julii, anno* 1084. id est vix uno integro mense post Brunonis illuc accessum, quem circa nativitatem sancti Joannis Baptistæ contigisse docet libellus *d* de institutione Ordinis Cartusiensis, desinens in Guigone Priore quinto, ubi articulo quarto de Joanne Tusco id legitur. In eodem libello sanctus Bruno decessisse dicitur *undecimo plus minus anno* post egressum e Cartusia, quam sex annis rexit. Itaque anno septimo-decimo a primo in eam ingressu obiit, & quidem anno 1101. ut omnes consentiunt: quo ex numero si annos septemdecim subduxeris, annum 1084. qui annus ejus ingressus erit, habebis. Idem conficitur ex obitu Guigonis Prioris quinti, anno 1137. defuncti, *cum ab exordio Cartusiensis eremi annus quinquagesimus-tertius ageretur*, ut legitur in eodem libello, qui paullo post ejus obitum scriptus est. Denique id ipsum probat sancti Brunonis epitaphium, e veteri codice descriptum in hæc verba,

b Sirm. to. 4. p. 676.

c Greg. VII lib. 6. ep. 21.

d Labbe t. 1. bibl. p. 638.

Anno milleno quarto quoque, si bene penses,
Ac octogeno sunt orti Cartusienses.
His ortum tribuit excelsus Bruno magister, &c.

Secundum hanc sententiam Guigonis de annis Hugonis episcopatus calculus non ita rigide, sed commode interpretandus est. Non omittenda hoc loco præclara confessio, quam vir sanctus instante morte edidit, in qua nominatim *e* profitetur, *quod consecratur in altari, verum corpus esse, veram carnem & verum sanguinem Domini nostri Jesu-Christi*.

e Analect. t. 4. p. 400.

Regula S. Benedicti.

87. Nunc locus postulat, ut de prima Regula Cartusiensium agamus, quam

quam sanctus Bruno eis præscripsit, antequam prima illius Ordinis statuta a Guigone in scripta redigerentur. Hanc autem Regulam sancti Benedicti fuisse multis constat argumentis. Primo Guigo ipse statuta sua edidit ad mentem hujus Regulæ, ut docet inscriptio eorumdem statutorum in codice Portarum, in quo illa habentur sub hoc titulo: *Statuta Guigonis Cartusiæ Prioris & aliorum Patrum juxta Regulam sancti Benedicti*. Unde Guigo ipse in præfatione sua hæc statuta scribere se distulisse ait, *quod vel in epistolis beati Hieronymi, vel in Regula beati Benedicti, seu in ceteris scripturis authenticis, omnia pæne, quæ hic religiose*, inquit, *agere consuevimus, contineri credebamus*. Certe non aliam in capite 23. formulam professionis, quam Benedictinam proponit. Deinde Eugenius III. in privilegio *a* Cartusiæ Montis-Dei concesso statuit, *ut Ordo monasticus secundum beati Benedicti Regulam, normam quoque & institutiones fratrum Cartusiensium, perpetuis ibi temporibus inviolabiliter conservetur*. Ad hæc Paschalis II. Lanuino Squillacii, post sanctum Brunonem Priori indulget, ut in quadam ecclesia juris Eremi, quæ apud Squillacium sita erat, monasterium constituat, *ut fratres, austeritatem Eremi ferre non valentes, juxta beati Benedicti Regulam illic possint omnipotenti Deo deservire: quam nimirum habitationem per Præpositum & decanum*, inquit, *gubernari, disponique præcipimus: sic tamen ut Eremi præpositus semper præferatur, & Major habeatur; & sicut idem monasterium Eremi dispositioni subjaceat, item ejusdem loci Præpositus & Decanus subjiciatur magistro Eremi. Data Lateranis 6. Kal. Febr.* Ex quibus intelligitur, duplex illic Cartusiensium genus fuisse, anachoretarum & cœnobitarum, ut apud Camaldulenses, & utrisque Priorem Eremi præfuisse secundum Regulam S. Benedicti, qui utrosque in Regula sua instituit. Hoc autem diploma intelligitur de monasterio Mentauri: quod Squillacio tribus millibus distabat, ut fusius in Annalibus nostris exponemus, ubi utrorumque, scilicet anachoretarum & cœnobitarum Squillacensium, constitutiones referemus. Denique Cartusienses ante S. Brunonis canonizationem sanctum Benedictum in sua confessione Patrem suum dicebant, retinentque etiam nunc dispositionem officii divini ex Regula S. Benedicti, cujus festum solemni pro more suo ritu semper observarunt.

a Marlot. t. 2. p. 314.

88. De primariis Cartusiensium institutionibus legendus, præter statuta Guigonis, Guibertus abbas loco *b* jam citato, ubi mirum est, nullam fieri de perpetua eorum a carnibus abstinentia, quam Poeta ille, cujus in superiori articulo aliquot versus retulimus, aliasque eorum consuetudines pluribus laudat, ex quibus hæc referre sufficiat.

b Guibert lib. 1. de vita sua c. 10

Contenti propriis, nec divitibus, nec egenis
Esse volunt oneri cras, hodie, nec heri.
Non licet augeri numerum pecorum vel agrorum:
Taxatur certo canone quidquid habent.
Carnis in æternum cuncti prohibentur ab esu,
Præter eum, si quem tabida lepra tenet.

Ita serio poeta, in aliis non semper serius. *Verumtamen esus carnium, cui Ordo renuntiavit, nulli nostrum*, ait Rifferus *c* Prior in sua compilatione statutorum, *conceditur, etiamsi sit leprosus*. Unum addere lubet ex Guiberto, qui Cartusiensium studium in conscribendis libris deprædicat his verbis. *Cum in omnimoda paupertate se deprimant, ditissimam tamen bibliothecam coaggerant. Quo enim minus panis hujus copia materialis exuberant, tanto magis illo, qui non perit, sed in æternum permanet, cibo operose desudant*. Unde Nivernensis comes, cujus argentea munera respuerant, *boum tergora & pergamena plurima eis transmisit, quæ pæne inevitabiliter ipsis necessaria esse cognovit*, ut idem Guibertus tradit. Præclare Guigo in cap. 28. *Libros, tamquam sempiternum animarum nostrarum cibum, cautissime custodiri, & studiosissime volumus fieri: ut, quia ore non possumus, Dei verbum manibus prædicemus. Quot enim libros scribimus, tot nobis veritatis præcones facere videmur*. Longe plura de sacro illo Ordine dicenda essent, sed hæc in præsens satis superque satis.

c Part. 1. Stat. c. 44.

§. XI.

De origine & instituto fratrum Conversorum & eorum, quos Donatos & Oblatos vocant.

Conversi duplicis generis.

89. UT Ordo monasticus sæculo undecimo in disparatos Ordines distingui cœpit, sic etiam institutus in monasteriis peculiaris Ordo fratrum laicorum, quos Conversos vocant. Hoc nomine donabantur olim, quotquot ex adultis *ad conversionem*, ut sanctus Benedictus *a* loquitur, veniebant, quo nomine ab *oblatis* & *nutritis* pueris distinguebantur: at sæculo undecimo hoc nomine donati sunt illi, qui exterioribus ministeriis peculiari voto adstricti sunt, apud Cartusienses dicti fratres *barbati*; aliis *laici*, aut, *illitterati*. Primis illis temporibus, etsi illitterati, nonnumquam in cœtum monachorum adlegerentur, rebusque externis, pascendis ovibus, hortis excolendis, aliisque ejusmodi corporalibus humilibusque officiis occuparentur; non sic tamen his addicti erant, ut distinctum ab aliis vitæ genus ac statum constituerent; poterantque ad sacros Ordines, cum litteris informati essent, promoveri: quod recentioribus Conversis passim denegatur. De utrisque egimus in Præfatione prima ad Sæculum nostrum tertium.

a S. Bened. c. 58.

Conversi laici.

90. Posterioris hujus generis Conversos primi admisisse videntur Vallumbrosani nostri, ut ex actis sancti Joannis Gualberti hoc in volumine editis *b* colligere licet; dein nostri Hirsaugienses, tum Grandimontenses, Cartusiani at Cistercienses. Eorum munia egregie præscripsit Willelmus *c* abbas Hirsaugiensis, qui primus id genus hominum religiosorum in Germania instituit. Apud omnes sollemnem professionem ab eo tempore faciebant, qualis est *professio laici* in statutis *d* Guigonis Cartusiæ Prioris, omnino eadem cum ea, quam fratres choro addicti faciebant, hoc tantum addito, quod si aliquando e monasterio aufugissent, *plena auctoritate* a servis Dei requiri possent, & *coacte ac violenter in suum servitium revocari*. Hinc est quod *Conversi professi* in Concilio Remensi sub Eugenio tertio, quod veluti generale Concilium erat, adeo religiosi censentur, ut, non secus ac monachi, si quando propositum transgressi essent, & uxores sibi copulare præsumpsissent, eorum matrimonium nullum esse declaretur, utpote copulatio illicita, *quam contra ecclesiasticam auctoritatem constat esse contractam*. Ad hæc, electioni *e* abbatis intererant apud Cistercienses.; & quidem apud Grandimontenses æquali numero cum clericis, numero sex, in electione Prioris. Attamen apud Cistercienses separatum in ecclesia locum, uti & apud Cartusianos, habebant, habentque etiamnunc, & distinctum olim refectorium.

b Pag. 268. *c* Hic pag. 735. *d* Guigo c. 73. & 74. *e* Bernard. epist. 306. n. 2.

Religiosi vere censendi.

91. Ex his omnibus evincitur, ejusmodi Conversos, qui sollemnem scilicet professionem emiserint, censendos esse vere ac proprie religiosos, quos Trithemius etiam monachos vocat, id est monasticis votis addictos: tametsi a monachis passim distinguantur, quippe qui ex peculiari status sui lege exterioribus deputati & addicti ministeriis, tam accuratæ solitudini, quæ monachos decet, adstricti esse non possunt. Unde eos a monachis distinguunt *f* Cistercienses, immo & Innocentius II. in quodam privilegio *g* sancto Bernardo concesso. *Conversos vestros*, inquit, *qui monachi non sunt, post factam in cœnobiis vestris professionem, nullus archiepiscoporum, episcoporum, vel abbatum, sine vestra grata licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat*. Hæc de Conversis laicis observare hoc loco visum est opportunum, quod religiosorum hominum genus utilissimum esse constat, modo conditionis suæ memores, humilia non aspernentur, atque ad res sibi injunctas religiose, studiose & fideliter sese applicent, & non ut dominos se gerant, quemadmodum contigit non semel in Ordine Grandimontensi. Quod quidem eo facilius exsequi poterunt, si de eorum salute & spirituali informatione solliciti sint superiores; si eos in officio & humilitate continere, & non arbitrio eorum permittere curent, non magis rigidi operum, quam pietatis ac virtutis exactores.

f Exord. Cist. c. 15. *g* Bernard. ep. 352.

Nemo

Nemo itaque, nisi temere, eos religiosi status expertes, votisque religiosis haud obnoxios dixerit: (de his loquor, qui sollemnem professionem emiserint) cum & *Conversi professi* agnoscantur, ob idque ad matrimonium contrahendum inhabiles declarentur in generali concilio Remensi *a* sub Eugenio III. non secus ac monachi; & pro veris religiosis habeantur in Ordinibus & Regulis maxime approbatis, puta Cartusiensi, Cisterciensi, Grandimontensi, aliisque, & ab auctoribus *b* gravissimis tales censeantur.

a Conc. Remens. can. 7.

92. Aliud hominum genus in monasteriis etiam tunc erat, rebus quoque exterioribus omnino addictorum, qui vulgo Donati seu Oblati appellantur. *Hi* nulla professione facta, habitu paullulum a sæcularibus diversi, se suaque omnia in monasterii usus conferunt, ad omnia superioribus obedientes, & conjugii expertes, hac in re differentes a servis, de quibus in consequentibus agemus. Præter fratres Conversos Joannes Gualbertus Vallumbrosanæ congregationis institutor, & Willelmus abbas Hirsaugiensis, quorum acta hoc in volumine referunt, ejusmodi Oblatos seu Donatos in monasteriis suis admiserunt. De his plura Cangius, vir percelebris apud litteratos memoriæ, in Glossario, ubi de Oblatis, & noster Acherius in Notis ad Guibertum, ubi Donatos eos esse putat, quos abbas ille *Deonandos* vocat. Guiberti *c* locum fere integrum, quia nonnulla scitu digna continet, huc afferre juvat. Erat in Flaviacensi apud Bellovacenses monasterio senex quidam monachus, genere nobilis, totus lacrymis, orationi, ac pietati deditus, qui ob infirmitatem corporis in cella infirmorum versabatur. Huic in lecto decumbenti, necdum plene sopito, *duo dæmones instar religiosorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant*, assidere cœperunt. Horum primus *erat capite retecto, barba non promissa, sed torsula rufus, & , ut solent hujasmodi circumcelliones, nudipes incedens*, *cœno* quasi recenti sordidus. *Alter birro talari & nigro capite adoperto*. Talium personarum insolita specie attonitus senex, cui sæpe in capitulari conventu inculcatum fuerat, *ne quis claustralium in cellam infirmorum sine certa ratione intrare præsumeret;* ignotas sibi personas cum grandi animadversione increpat: *Cum sitis laicæ*, inquiens, *& ignotæ personæ, unde vobis tanta temeritas, ut hac hora, hunc in locum veneritis, in quem sine re aliquivis claustralium monachorum venire non audeat?* Illi causa addiscendæ religionis, quam illic florere audierant, se accessisse respondent: at senex ab iis, qui in claustro erant, addiscendam esse reponit; moxque eos loco extrudit. Cetera, quæ in præsens nihil attinet, prætereo. *Deonandos* illos, quorum personam & habitum gerebant duo illi dæmones, quominus Donatos seu Oblatos esse putem, illud obstat, quod Guibertus *religiosos* vocet, & religioso habitu indutos exhibeat, nudipedes ac gyrovagos, quod Donatis illis competere non videtur. At quinam ejusmodi religiosi? Conjecturam hac de re meam supprimo, dum lux mihi major affulgeat. Iterim observo, servos olim vernacula nostra lingua dictos fuisse *Dienars*, ancillas vero *Deernes*, ut Borellus *d* in Glossario notavit: quæ quidem appellatio non male Donatis competeret, si cetera convenirent.

b Haeftenᵒ 1. lib. 3. disq. 8. &c. Donati & Oblati.

c Guib. lib. 2. de vita sua c. 5.

d Borell. p. 587.

§. XII.

Observationes quædam ecclesiasticæ & monasticæ.

93. HAS observationes honoris causa ordiri par est a Pontificibus Romanis, quibus electis ab hoc sæculo undecimo nomina mutari consueverunt. Id quidem jam factum erat sub finem sæculi noni in Hadriano III. qui antea dictus Agapitus; tum sæculo decimo in Sergio III. Joanne XII. & Joanne XIV. Gregorio V. & Silvestro II. At insequente sæculo undecimo res in morem vertit saltem a Benedicto IX. quo ex tempore vix quemquam reperias, qui nomen non mutaverit, præter Marcellum II. qui proprium nomen retinuit.

Summis Pontificibus nomina mutata.

94. Altera observatio erit de Chorepiscopis, qui fere usque ad finem sæculi

Chorepiscopi abrogati.

[a] Marlot t. 2 p. 85. li undecimi perseverarunt. In charta *a* Vvidonis Remorum archiepiscopi pro archimonasterio sancti Remigii anno 1040. data, mentio fit de Guntramno chorepiscopo, qui inter subscriptos reperitur. In necrologio Remensis ecclesiæ, quod Odalricus tunc præpositus scribi curavit, laudatur 13. Februarii *Aderoldus chorepiscopus & canonicus*, sed quo tempore vixerit, nobis incompertum. Denique, *habebat quondam Dorobernensis archiepiscopus chorepiscopum quemdam, qui in ecclesia sancti Martini extra Cantuariam manebat: qui, adveniente Lanfranco, deletus est, sicut ubique terrarum factum audivimus*, inquit, Gervasius Dorobernensis monachus, qui anno 1200. florebat. In privilegio, quod Leo IX. altari sancti Arnulfi Mettensis monasterii *b* concessit, ad missas in eodem altari celebrandas quosdam tantum sacerdotes *de domo sancti Stephani* admittit, scilicet *primicerium, decanum, & chorepiscopum primum*: quo nomine primicerius cantorum designari videtur.

[b] Meurisse p. 355.

Missæ quotidianæ & feriales.

95. In Concilio Compostellano, quod anno 1056. habitum est, sancitum reperitur, *ut sacerdotes omnes, episcopi, atque presbyteri, Missam quotidie celebrarent*: quod antiquitus nonnisi pii & sancti viri facere consueverant. Hæc prima hac de re constitutio legitur. Et quidem id maxime probandum, si modo sacerdotum omnium mores tanti mysterii dignitati ac sanctitati responderent, absitque sordidus quæstus, & lex consuetudinis, quæ in trivialem usum degenerat. Atque utinam ita comparati essent omnes sacerdotes, qui quotidie sacra celebrarent. Sed quam metuendum ne pauci. Inter varia monita, quæ Petrus Damiani Desiderio Casinensi abbati piissimo tradit, eum hortatur, ut ad dæmonem reprimendum, *sacrificii salutaris hostiam frequenter*, non quotidie, offerre satagat. Apud nostros Cluniacenses tunc non tam frequens, neque paullo post apud Cistercienses, Missarum privatarum usus. Apud Cartusianos una Missa diebus tantum dominicis & festivis. Feriales Missas de Angelis feria secunda, sexta de Cruce, sabbato de beata Maria cum ejus officio apud eremitas Fontis-Avellani, tunc institutas fuisse auctor est Petrus Damiani. Eodem etiam tempore horariæ beatæ Mariæ preces non solum a clericis, sed etiam a laicis frequentari cœptæ ad sacram expeditionem Deo commendandam; recitata quoque ad certum numerum salutatio Angelica, qua de re in Præfatione *c* ad præcedens Sæculum fuse actum est; & de abstinentia a carnibus in sabbato tunc quoque institui cœpta, sed forte non ita stricte tunc præcepta, ut eam omnes rigide servaverint. Unde Baldricus abbas carmen edidit de quodam, qui sabbato carnem edere recusaverat, eumque carpit quod Judaicas leges revocaret.

[c] Num. 116. & seqq.

Sabbata custodis tamquam Judæus apella,
Cum tamen alterius legis iter teneas.

qua in re non probandus Baldricus, maxime quod ait id factum in conventu fratrum seu Burguliensium suorum, qui ex Regulæ præcepto abstinentiam a carnibus servare debebant.

Viaticum sub utraque specie.

96. Observatu dignum est id, quod in libello de miraculis, in Majori monasterio tunc temporis editis, legitur de quodam laico *d* converso, qui in eodem cœnobio psalmos didicit, & per annos quinquaginta in ipso monasterio religiose conversatus, *numquam ad cellas exteriores exire ad manendum voluit. Jacebat autem in ecclesia, luminaria concinnans, verrensque pavimenta, parietes extergens, & quibuscumque sanctis ministeriis poterat, sedulus insistebat: Psalterium ex Ordine quotidie decantabat: post matutinos numquam quieti lectuli indulgebat*. Denique, facta sibi de imminente ipsius obitu per sanctum Martinum revelatione, rem abbati narrat: qui somniis non habendam fidem respondit, sed tamen *imperat super licentiam, ut inungatur: quo facto, Dominicis etiam munitus mysteriis, sanus & incolumis cum ceteris in conventu versatur, nocte insequente circa Laudes viribus corporis cœpit repente destitui; nec jam valens subsistere, ad manus in cellam infirmorum deduci-*

[d] Hic pag. 399. n. 14.

ducitur. Mane adveniente, pro bona iterum devotione Dominici corporis & sanguinis Sacramenta percepit: ubi, cum post sanguinem vinum ebibisset, inter manus sese bajulantium exspiravit. Ubi vides primo unctionem needum infirmo concessam, postea communionem: deinde prima luce insequente Viaticum eidem laico fratri sub utraque specie cum vini ablutione datum. Huc spectat quod Petrus Damiani retulit de quodam presbytero, qui post administratum sub utraque etiam specie cuidam infirmo Viaticum, cum *aliquantulum Dominici sanguinis* superesset in calice, in ecclesiam reversus, in labrum marmoreum impie effudit, moxque quod effusum fuerat e calice, in sanguineum ruborem conversum est.

97. De communione sub unica specie loqui videtur Humbertus in disputatione de azymo & fermentato, ubi Græcis ritibus Jerosolymitanæ & Latinæ ecclesiæ consuetudines opponens, de Jerosolymitanis hæc habet: *Cochlear autem, cum quo communicent, sicut in ecclesia Græcorum, minime habent: quia non ita commiscent sanctam communionem,* id est speciem panis, *in calice, sed* SOLA COMMUNIONE, id est specie panis, *communicant populum*: quod amplius in consequentibus explicans: *Si quid*, inquit, *ex sancta & venerabili Eucharistia in Jerosolymitanis ecclesiis superfuerit, nec incendunt, nec in foveam mittunt, sed in pyxidem mundam recondunt; & sequenti die ex ea communicant populum, quia quotidie communicant ibi, eo quod conveniunt illuc ex diversis provinciis Christiani, qui propter fidem & maximum amorem Filii Dei communicari ibidem desiderant*: ubi vides reservatam Eucharistiam in communionem peregrinorum, qui proinde sub unica specie saltem extra sacrificium communicabant. De Latinis id non ita clarum apud eumdem auctorem. *Tenues oblatas, ex simila præparatas, integras & sanas, sacris altaribus nos quoque superponimus, & ex ipsis post consecrationem fractis cum populo communicamur; & tunc demum calice meri & liquidi cruoris potamur*: an etiam cum populo, non ita dilucide apparet. De hac sive puerorum, sive infirmorum, sub unica specie communione præclarum est testimonium Gilberti Porretani Pictaviensis episcopi in notis Acherianis *a* ad Guibertum.

Communio sub unica specie.

a Guibert. p. 554.

98. Ad hoc usque tempus mos obtinebat, de quo alias non semel diximus, ut sæculares homines, in extremis positi, habitum monasticum induerentur, cum eo, ut, si revaluissent, monasticæ professioni obnoxii remanerent. Ex his unus fuit, Roberto Francorum rege, Ludovicus comes Alemannorum, qui ad montem sancti Michaelis orationis causa profectus, in reditu apud Senonas morbo correptus, in suburbano sancti Petri cœnobio monachus factus est, nec multo post e vita migravit, ut Clarius *b* monachus refert. Multa id genus exempla non modo sæculi undecimi, sed etiam duodecimi refert Ordericus Vitalis: ex quibus Guillelmus *c* comes Flandriæ, in prœlio graviter vulneratus, *scelerum pœnitens monachatum petiit, & Dominici corporis perceptione cum confessione munitus obiit*, scilicet anno 1027. ubi Viaticum sub unica specie datum videtur. Id vero etiam presbyteri, immo ipsi quoque episcopi non raro faciebant. Unicum huc affero ex initio sæculi duodecimi exemplum de Ruberto *d* Lingonensi episcopo, qui gravissimo correptus morbo, a Vvidone Molismensi abbate monasticum habitum accepit, & Viatico accepto vitam finivit. Hunc morem propugnat Petrus Damiani in Opusculi 15. cap. 2. *Dum ergo*, inquit, *monachum fieri hoc sit utique converti; & conversionis remedium nulla hora respuit, nullum tempus excludit: constat procul dubio, quia in ægritudine constitutus, sicut converti cum vult, nullius auctoritatis obstaculo præpeditur; ita etiam ut monachus fiat, absque ulla refragatione jure conceditur.* Et infra. *At forsitan, inquies, non quidem prohibetur in corporali molestia positus ad portum monachici Ordinis repente confugere: sed licet, si convaluerit, ad pristinæ conversationis habitum remeare. Sed clamat, immo reclamat ipsa Veritas tam perspicuæ falsitati, cum dicit: Nemo mittens manum ad aratrum*, &c.

Habitus monasticus acceptus in extremis.

b Spicil. to. 2. p. 740.

c Orderic. lib. 12. p. 886.

d Spicil. to. 2. p. 641.

99. Ultima observatio erit de liberis hominibus, qui se in servitutem & obsequium monasterii perpetuo devovebant: quod maxime iis in locis fiebat, ubi

Servi monasteriorum.

ubi sancti insigniores colebantur, quorum gratia id agebant. Hæc autem obligatio variis modis ac tesseris fieri solebat. Alii enim fune signi seu campanæ cervici circumposito, alii denariis super caput impositis, alii denique capiti ipso altari imposito hanc servitutem profitebantur. In chartario Vindocinensi quidam *quatuor denarios de capitagio suo, sicut mos sæcularis est talibus facere, super altare Dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque collo suo devote circumplicavit*. In Majori-monasterio exstat vetus codex traditionum de servis monasterii, in quibus Bertrannos quidam & uxor ejus Ermentrudis cum alio *in parlatorium* seu auditorium venisse dicuntur, *& ibi positis ex more quatuor denariis super capitibus suis, tradiderunt se toti tres ad servos priori nostro domno Oddoni, & omnem posteritatem suam*. Hoc auditorium, quod sæcularium erat, situm fuit ante ostium claustri, ut ex alio consimilis traditionis instrumento patet, in quo quidam Fulcredus Dobellus & Galterius ejus frater anno ab incarnatione Domini 1093. venisse perhibentur ambo *in locutorium, quod est ante ostium claustri*, ibique recognovisse se servos esse sancti Martini. Tertii generis exempla refert Arnolfus ex comite monachus sancti Emmerammi, cui multi, imposito super altare capite, se ejusdem sancti Martyris servos ac censuales fore protestati sunt. Plura de his apud virum percelebris memoriæ eruditum Cangium, ubi de Oblatis.

Reclusi, & reclusæ. 100. Hic quædam subjicienda essent tum de reclusis utriusque sexus, quales quam plurimi sæculo undecimo in monasteriis nostris exstitisse inveniuntur, exemplo sanctæ Vviboradæ, ejusque sequacium, quæ sæculo præcedente apud sanctum Gallum hoc vitæ institutum amplexæ sunt: tum de feminis devotis, quæ in cellis non clausis prope monasteria nostra eodem tempore pie degebant: qualis fuit in Flaviacensi monasterio Guiberti abbatis mater, cujus ille pia facta tribus de vita sua libris inseruit: qualis fuit etiam nobilis ac venerabilis matrona Hildeburgis, cujus acta hic *a* habentur, quæ prope monasterium sancti Martini Pontisarense tempore Theobaldi abbatis habitabat. Verum finienda est hæc Præfatio, quæ jam modum excessit.

a Hic p. 116

CHRONOLOGIA BREVIS
AD SECUNDAM PARTEM
SÆCULI SEXTI BENEDICTINI.

SUMMI PONTIFICES.

Anno 1049. *S. Leo IX.* sedit annis 5. mensibus 2. diebus 7.
1055. *Victor II.* annis 2. mens. 3. dieb. 15.
1057. *Stephanus IX.* aut X. mens. 7. dieb. 27.
1058. *Benedictus X. Joannes Mincius antipapa mens. 9.*
1059. *Nicolaus II.* annis 2. mens. 6.
1061. *Alexander II.* annis 11. mens. 6. diebus 22.
Honorius II. Cadalous Parmensis episc. antipapa.
1073. *Gregorius VII.* annis 12. mense 1. diebus 3.
1080. *Clemens III. Guibertus Ravennensis episcopus antipapa.*
1087. *Victor III.* mensibus 5. diebus 27.
1088. *Urbanus II.* annis 11. mens. 4. diebus 8.
1099. *Paschalis II.* annis 18. mens. 5. diebus 8.

IMPERATORES.

1039. *Henricus III.* Niger annis 17. mensibus 4. die 1.
1056. *Henricus IV.* annis 49. mensib. 10. dieb. 2.
1077. *Rodulfus dux Sueviæ Rex electus contra Henricum an.* 3. *mens.* 7. *dieb.* 2.
1081. *Hermannus Comes, Rex electus contra Henricum annis* 7.
1093. *Conradus Henrici Imp. filius electus Rex Italiæ contra patrem annis* 8.

FRANCORUM REGES.

1031. *Henricus I.* a morte patris annis 29. diebus 15.
1060. *Philippus I.* a morte patris annis 48. mens. 11. diebus 6.

BRITANNIÆ INSULÆ REGES.

1043. *Eduardus* Confessor annis 23.
1066. *Haroldus II.* mensibus 10.
Guillelmus Conquestor annis 21.
1087. *Guillelmus II.* Rufus annis 13.
1099. *Robertus*, præcedentis frater & sequentis, ab isto victus an. 1106.
Henricus I. ad annum 1135.

REGES SCOTIÆ.

1040. *Macbedus* annis 17.
1057. *Malcolmus III.* annis 36.
1094. *Donaldus*, paullo post occisus.
Egeardus annis circ. 10.

CASTELLÆ, &c. REGES.

1038. *Ferdinandus I.* Magnus, Castellæ, Legionis & Asturiarum rex, annis 40.
1065. *Sancius* I. Castellæ annis 6. mens. 6.
1072. *Alfonsus* jam Legionis 6. tum Castellæ 1. rex, Imperator dictus annis 36.

ARAGONIÆ REGES.

Anno 1035. *Ramirius* annis 32.
1067. *Sancius* I. annis 27.
1094. *Petrus* I. annis 10.

NAVARRÆ REGES.

1035. *Garsias IV.* ad annum 1054.
1054. *Sancius IV.* annis 20.
1074. *Sancius V.* jam Aragoniæ I. rex, ad an. 1094.
1094. *Petrus* simul Aragoniæ rex annis 10.

DANIÆ REGES.

1068. *Suein III.* annis 26.
1074. *Heroldus* annis 2.
1066. *Canutus IV.* Martyr. annis 2.
1078. *Olaus* annis 10.
1088. *Ericus* annis 13.

POLONIÆ REGES.

1041. *Casimirus* Monachus annis 18.
1058. *Boleslaus* Sævus ad 1081.
1081 *Uladislaus* ad an. 1103.

HUNGARIÆ REGES.

1047. *Andreas* annis 15.
1061. *Bela I.* annis 2.
1063. *Salomon* annis 11.
1074. *Gelissa II.* annis 3.
1077. *Ladislaus I.* annis 8.
1095. *Colemannus* ad an. 1114.

SANCTI & MONASTERIORUM ORIGINES.

Anno 1051. *Bardo* cognomento *Chrysostomus* ex abbate Herveldensi archiepiscopus Moguntinus, monasterii Montis-speciosi conditor.
1052. *Halinardus* ex abbate sancti Benigni Divionensis archiepiscopus Lugdunensis.
1053. *Procopius* abbas in Boemia, ejus gratia Bretislaus condit monasterium S. Joannis-Baptistæ.
1054. *Leo IX.* Romanus Pontifex, antea Bruno Tullensis episcopus.
1055. *Trudo* miraculis coruscat.
1056. *Ardagnus* seu *Ardanus* abbas Trenorchiensis.
1057. *Enego* abbas Onniensis in Hispania.
1057. *Gurloesius* abbas Kemperlegiensis in Britannia-minori.
1058. *Paternus* inclusus Paderbornæ.
1058. *Leuvina* virgo & martyr ex Anglia transfertur in monasterium Bergense sancti Winoci in Flandria.
1058. *Theodericus* primus, post monasterii restaurationem abbas Uticensis.
1059. *Meginhardus* seu *Meginherus* abbas Hersfeldensis.
1061. *Coilinus* primus abbas S. Solutoris prope Taurinum.
1062. *Dominicus* Loricatus S. Petri Damiani discipulus.
1063. *Rodulfus* Episcopus Eugubinus, & *Petrus* ejus frater, monachi Fontis Avellanæ.
1065. *Ansuerus* & alii monachi martyres Racesburgi, & *Joannes* Episcopus Megalopolitanus.
1066. *Theobaldus* Eremita prope Vicentiam in Italia.
1067. *Robertus* conditor & primus abbas Casæ Dei apud Arvernos.
1067. *Maurilius* archiepiscopus Rotomagensis.
1070. *Fridericus* Hirsaugiæ abbas primus post restaurationem.
circa 1070. *Arnulfus* Episcopus Vapincensis.
circa 1070. *Offa* abbatissa Beneventi in Italia.
1072. *Petrus-Damiani* Episcopus & Cardinalis Ostiensis, congregationis Fontis-Avellanæ institutor.
1073. *Joannes Gualbertus* abbas & primus institutor congregationis Vallumbrosanæ. *Dominicus* abbas Exiliensis in Hispania.
1074. *Goderannus* ex abbate Malleacensi episcopus Santonensis.
1075. *Gervinus* abbas Centulensis in Pontivo.
circa 1075. *Eberhardus* ex Comite Nelleburgensi fundator & monachus Schaffusensis.
1078. *Herluinus* Becci abbas primus & conditor.
1079. *Leo* abbas secundus Cavensis.
1082. *Sisebutus* abbas Caradignensis in Hispania.

Simon

Simon ex Comite Crispeiensi monachus apud S. Claudium.
1084. *Bartolomæus* abbas Majoris-monasterii.
1085. *Gregorius VII.* antea Hildebrandus, papa.
1086. *Anselmus* episcopus Lucensis.
circa 1086. *Anastasius* monachus & eremita.
1087. *Pontius* abbas Andaonensis S. Andreæ prope Avinionem.
Arnulfus ex abbate S. Medardi episcopus Suessionensis, conditor monasterii Aldemburgensis in Belgio.
Teodericus abbas Andaginensis S. Huberti in Arduenna Silva.
Victor III. papa, antea *Desiderius* abbas Casinensis, ubi de aliis multis viris piis & illustribus Casinensibus, & de *Aldemario* abbate, &c.
1089. *Lanfrancus* ex priore Beccensi, abbas primus S. Stephani Cadomensis, ac tandem archiepiscopus Cantuariæ.
1090. *Adalbero* episcopus Wirzburgensis fundator monasterii Lambacensis.
Felicis confessoris Translatio in monasterium S. Emiliani Cucullati in Hispania.
1091. *Wolphelmus* abbas Brunvvillerensis prope Coloniam.
Benedictus abbas Clusensis.
Wilhelmus abbas Hirsaugiensis.
Augustini archiepiscopi Cantuariæ & aliorum sanctorum translatio in ipsius monasterio.
1092. *Veremundus* abbas Herachensis in Navarra.
Remigius episcopus Lincolniensis.
1093. *Berengarius* monachus S. Papuli in Septimania.
circa 1093. *Udalricus* monachus Cluniacensis Cellæ in Silva-nigra fundator.
1094. *Florentini* martyris translatio in monasterium Latiniacense.
circa 1094. *Galterius* primus abbas monasterii Pontisarensis.
1.... *Hildeburgis* vidua in monasterio Pontisarensi.
1095. *Vulstanus* episcopus Vvigorniensis.
Geraldus Silvæ-majoris primus abbas & fundator.
Gisela regina Hungarorum.
1097. *Adelelmus* seu *Elesmus* ex abbate Casæ-Dei Prior Burgensis.
1099. *Urbanus II.* Pontifex Romanus.
Leothericus monachus Cormaricensis.
1.... *Joannes* episcopus Montis-Marani.

INDEX SANCTORUM

SECUNDÆ PARTIS

Sæculi Sexti Benedictini.

gesta

Offa

INDEX SANCTORUM PRÆTERMISSORUM

In hac II. parte Sæculi VI. Benedictini.

A

ADalbero ex monacho S. Galli episc. Vvormaciensis, obiit anno 1071. die 6. Augusti, quo hujus memoria in Menologio Benedictino sub *Venerabilis* titulo habetur. De eo passim Germaniæ scriptores, inter quos Bruschius in Catalogo episcoporum Vvormaciensium hoc ipsius Epitaphium profert.

Firmus Adelbero, *sincero pectore cives*
Vangiones docuit corde tenere fidem.
Sic se curavit, populi sic pectora pavit.
Ut superi moriens, iret ad astra poli.

Aganus abbas monasterii sancti Gabrielis de Ariola, quod est oppidum in diœcesi sanctæ Agathæ-Gotthorum. Monasterium post varias fortunas ad Olivetanos monachos transit, in quo etiam nunc sancti Agani corpus asservatur, quod anno 1608. repertum est, ac sollemni inquisitione sacræ congregationis Rituum præhabita, ejus festum institutum est: memoratur a Bucelino die 16. Februarii, a Lubino in Notitia abbatiarum Italiæ, Tondio in Olivero dilucidato &c.

Agnes abbatissa monasterii Balnei Sarsinæ oriunda, memoratur sub titulo *beata* a Bucelino die 19. Februarii: ubi quiescere dicitur in templo castri Pereti parvi, *ubi proprium habet altare*. Laudat ejus vitam, atque eam sub annum Christi 1100. claruisse. Sed nihil de ea reperire licuit.

Agnes augusta filia Guillelmi V. Aquitaniæ ducis, uxor Henrici III. imperatoris, & mater Henrici IV. ejus successoris, post viri obitum & multa præclare gesta, abjectis imperii insignibus in monasterium Fructuariense secessit: tum Romam petiit, ubi defuncta anno 1077. die 14. Decembris sepelitur in ecclesia sanctæ Petronillæ. Ejus epitaphium, post plura de ejus gestis, refert Baronius ad annum 1077. quo anno eam obiisse testis est etiam Bertholdus. De ejus sanctitate & piis exercitiis consulendus potissimum Petrus Damiani. Passim a ceteris Historiarum scriptoribus laudatur. *Beata* titulo donatur in Menologio Benedictino per Bucelinum edito: *sanctam* appellat Arnoldus Vvion in libro 4. Ligni vitæ.

Alvitus ex abbate monasterii Sahaguntini SS. Facundi & Primitivi, episcopus Legionensis, a Ferdinando Magno rege ad Benabeth Maurorum regem Hispalim, pro recuperandis SS. Justæ & Rufinæ reliquiis missus, ibi obiit, cujus sacrum corpus simul cum sancti Isidori corpore Legionem relatum est. Cum vero hanc sancti Isidori translationem variis varii auctores annis consignent, non una est circa extremum Alviti annum sententia. Yepesius Sandovalium secutus eam anno 1063. consignandam contendit. Alviti memoria in Martyrologio Benedictino his verbis consignatur die 27. Decembris, *Legione in Hispania depositio sancti Alviti episcopi & confessoris magnæ sanctitatis viri*. Plura si cupis adi Tamajum in Martyrologio Hispanico.

Alelmus abbas memoratur die 9. Octobris in Martyrologio Benedictino Hugonis Menardi, qui libro 2. Observationum, scribit eum ex monacho Beccensi in Normania secundum Abbatem Aquicinctinum fuisse, ibique obiisse anno 1088. atque ad ejus sepulcrum multos a febre liberatos fuisse, quæ ex Sigeberti appendice hausit. De eodem Bucelinus die 5. Septembris in Menologio Benedictino.

Altmannus episcopus Pataviensis & fundator monasterii Gotvvicensis, memoratur a Bucelino VI. Idus Augusti. Ejus vita edita est a Joanne abbate Lambacensi, ex qua patet eum monachum non fuisse. Obiit ann. 1091.

B

BAldevvinus die 30. Decembris memoratur cum *venerabilis* titulo in Martyrologio Hugonis Menardi & Menologio Bucelini. De eo Rogerius Hoveden sic loquitur: *Eximiæ religionis vir Baldevvinus abbas sancti Eadmundi genere Gallus 2. Kalendas Januarii obiit anno* 1097.

Bonitius seu *Bonizo* ex abbate sancti Savini episcopus Sutriensis; unde a schismaticis pulsus Placentiam secessit, ubi a Catholicis in episcopum assumptus est. Sed a Schismaticis captus ac carceri traditus, tandem omnibus fere membris truncatis, atque effossis oculis martyrium complevit, anno 1089. ut refert Bertholdus Constantiensis in Chronico. Ejus memoriam celebrat Bucelinus in Menologio Benedictino die 3. Junii, qua die memoratur inter prætermissos a Bollandianis. At Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur, ejus festum die 14. Julii consignavit, quo re ipsa die eum martyrio fuisse coronatum ex Ughelli Italiæ sacræ tomo 2. discimus, ubi in Catalogo Placentinorum episcoporum hoc sancti Bonizonis epitaphium, ipsius tumulo in ecclesia sancti Laurentii Cremonæ incisum, refert.

Nobile depositum tibi clara Placentia cessit
Antistes Bonizo, *Christi pro nomine martyr*,
Septima bis Julii hunc lux collegit in urna.

C

CHristiana Eduardi Anglorum principis & regni heredis filia sub *sanctæ* titulo a Bucelino memoratur in Menologio die 11. Augusti & ab Arnoldo Vvione libro 4. Ligni vitæ cap. 28. ab utroque Vvintoniensis abbatissa fuisse dicitur. Maihevus tamen, qui in Trophæis Anglicanis die 5. Decembris multa de ejus genere & parentibus ex Mathæo Parisiensi, Guillelmo Malmesburiensi & aliis scriptoribus Anglis, probabile censet eam in monasterio Vvintoniensi, aut in Rumesejensi vixisse, sed eam abbatissam nusquam appellat. Ibidem *beata* dicitur. Dempsterus in Menologio Scotorum die 7. Septembris eam sic laudat. *In Scotia Christianæ virginis & monialis sanctæ Margaritæ reginæ sororis*. Vvion eam in monasterium Vvintoniense susceptam fuisse anno 1067. scribit: quam sæculo undecimo desinente circa annum 1100. obiisse omnes consentiunt.

E

EGelricus episcopus Dunelmensis sub *sancti* titulo memoratur *Londini* in Martyrologio Benedictino die 27. Junii, haud dubium ob ista Vvillelmi Malmesburiensis verba in libro 3. de gestis Pontificum Anglorum cap. ultimo. *Egelricus sub rege Willelmo rebellionis accusatus, quod turbasset pacem regiam, piraticam adorsus, perpetuo exsilio Westmonasterium deportatus est. Ibi quantum vixit voluntaria inedia & lacrymarum affluentia præteritos reatus attenuans & diluens, sanctitatis opinionem apud homines concepit. Denique ab iis, qui eum viderunt, posteris memoriam tradentibus, hodieque tumulus ejus nec votis nec frequentia petitorum caret.*

Rem luculentius exponit Simeon Dunelmensis libro 3. cap. 9. ubi Egelricus, fratre suo Egelvino in locum suum substituto, in monasterium [Petroburgense] unde fuerat assumptus, cum thesauro quem invenerat reversus fuisse dicitur; cumque ibi multa ædificia construeret, accusatus fuit apud Regem quod Dunelmensis ecclesiæ pecunias sustulisset, quare accersitus a Rege Lundonium, *custodiæ deputatus in captione Regis defunctus est*. Eadem ferme habent alii scriptores. Dunelmensem sedem fratri suo anno 1056. dimisisse dicitur, sed diu postea e vivis excessit, anno scilicet circiter 1070.

Ellingerus abbas Tegernsensis in Bavaria: quod monasterium ab anno circiter 1016. ad 1056. egregie administravit, & ad meliorem frugem reduxit. Una ejus epistola edita est tomo 4. veterum Analectorum. Sepulcrum ejus in ecclesiæ Tergensensis navi hodieque visitur, quod *beati Ellingeri* nuncupatur: tametsi nullo publico cultu memoria ejus celebretur.

F

FAgildus abbas sancti Petri Antealtarium, memoratur in charta Bernardi archiepiscopi Compestellani, sed ejus gesta ignota sunt. Nomen ejus, cum *abbatis & martyris* titulo sculptum erat in arcula ærea, quæ in ipso majori altari inclusa inventa est a Joanne de S. Clemente archiepiscopo. Ejus sepulcro, quod hodieque ibidem visitur, inscriptum est istud epitaphium: *Abbas Fagildus sanctus sanctis sociatur, ac humilis vitæ nunc cælis glorificatur. Istius iste loci dux, & lux lucida morum & sanctis monitis cœtus rexit monachorum. Festo Calixti cælo locus datus est illi, æra millena centum dena duodena*. Id est die 14. Octobris, æra ni fallor 1112. quæ anno 1074. respondet. Nomen ejus in fastis sacris nusquam invenimus.

Fredericus, de quo Chronicon S. Maxentii seu Malleacense ad annum 1055. his verbis. *Eodem anno obiit beatus* Fredericus *abbas cœnobii sancti Florentii Salmurensis, quod ipse a novo ædificavit post captionem ipsius castri a Fulcone factam comite Andegavorum, & primus rexit Deo donante, & monachis ibidem Deo militantibus præfuit triginta & tribus annis. Hic digne Deo semetipsum offerens laudabilem vitæ cursum glorioso fine complevit*. De eo agit idem auctor anno 1025. & de *Sigone* Friderici successore, qui *plenus sanctitate quievit 5. Idus Junii*.

G

GIrbertus abbas Fontanellensis. Ejus elogium dedimus in parte 1. hujus sæculi pag. 362. ubi de W. Gerardo, &c. ad annum 1031. Ejus commemoratio habetur in Menologio die 8. Februarii. Obiit an. 1089.

H

HErmannus Contractus Wolferhadi comitis filius, sub *beati* titulo memoratur a Bucelino die 19. Julii in Menologio Benedictino. Eum, præter virtutes, scripta quoque posteris celebrem reddiderunt. Bertholdus ejus Chronici continuator, & coævus eum apud *Aleshusen* obiisse scribit anno 1054. Ejus tamen mortem Sigebertus ad annum 1064. revocat, plura de eo congerere necesse non est, cum passim ab omnibus laudetur.

Hermannus marchio, filius Bertoldi ducis, Cluniaci vitam angelicam arripiens, perfectissime adhuc adolescens, uxore & unico filio, & omnibus quæ possederat, derelictis, vere monachus migravit ad Dominum 7. Calendas Maii. Hæc verba sunt Bertholdi Constantiensis, quæ, uti videtur vulgatis auctoribus, ansam præbuere ejus nomen in Martyrologiis cum *beati* titulo celebrandi die 25. Aprilis, ubi marchio *Zeringensis* dicitur. Ita Arnoldus Wion, Hugo Menardus, Dorganius, Bucelinus, Ferrarius, Saussayus, &c. Eum inter prætermissos memorarunt Bollandiani.

I

INdaletii episcopi Vicensis translatio in monasterium Pinnatense sub abbate Sancio, cujus historiam scripsit Hebrethmus monachus Cluniacensis, auctor, uti videtur, æqualis; refertur a Bollandianis die 30. Aprilis, quæ beato Indaletio sacra est. Pinnatenses vero monachi Translationis hujus festum die 9. ejusdem mensis celebrant. De ea Tamajus in Martyrologio Hispanico & alii auctores ab eo laudati.

L

LUitfridus celebratur die 30. Aprilis sub *sancti* titulo a Vvione, Menardo, Dorganio, Ferrario, Bucelino & aliis vulgatis scriptoribus, uti videtur Bertholdi Constantiensis auctoritate, qui hæc de illo habet ad annum 1096. *Luitfridus sanctæ recordationis abbas de monasterio sancti Martini, jam pene triginta annis mundo crucifixus, & soli Deo vivus in senectute bona, videlicet plenus dierum, diem clausit extremum secundo Calendas Maii*. Plura non habent Bollandiani, qui de eo agunt die 30. Aprilis inter prætermissos.

M

MAinardus in Styria a Bucelino memoratur in Menologio & apud Bollandianos die 3. Aprilis, inter prætermissos. De eo Petrus Damiani Opusculo 13. de perfectione monachorum cap. 23. *Habemus denique senem* &c. pag. 138. tom. 3.

Manegoldus, Martyr pro illorum temporum ratione dictus, quod violenta morte e vita excesserit. De eo Bertholdus in appendice ad Chronicum Hermanni Contracti sic habet ad annum 1100. qui ejus Chronici ultimus est, *In Alemannia venerabilis abbas* Manegoldus *de monasterio sancti Georgii, a monacho suo in eodem loco, heu, miserabiliter occiditur; & sibi quidem ad perpetuam salutem, sed monacho ad certissimam damnationem. Occisus est autem 15. Calendas Martii, ubi eo anno cœptum fuit jejunium: supervixit tamen usque in sabbatum, cum magna devotione suum amplectens martyrium: nam 12. Calendas Martii diem clausit extremum*. Hinc ipsius nomen in Martyrologiis Menardi, Vvionis, Dorganii & aliis inscriptum. Laudatur item a Bucelino in Menologio Benedictino die 18. Februarii. Videtur tamen diei unius error irrepsisse in Bertholdi calculum: nam anno 1100. Pascha in diem primam Aprilis incidebat, proindeque jejunium die 16. Calendas Martii incœpit, ac sabbatum sequens dies erat 17. Februarii. Ceterum cum anno 1100. Manegoldus a Bertholdo passus memoratur Henriques & ante eum Seguinus a Bollando jure reprehenduntur, quod hunc sanctum virum Cisterciensibus attribuerint, quasi in monasterio sancti Georgii ejusdem ordinis abbas fuerit, cum non solum istud sancti Georgii cœnobium, sed nec Morimundus, e quo ipsum derivasse ajunt, tunc temporis exstiterit.

Marianus Scotus inter scriptores ecclesiasticos celebris, qui Chronicum ab orbe condito ad suam usque ætatem perduxit. Laudatur a nonnullis cum *beati* aut *divi* titulo, sed cum alio confunditur *Mariano* item Scoto & scriptore ecclesiastico, abbate, qui cum aliis ex eadem natione advenis in Germania labente hoc sæculo floruit. Ejus & beati *Murcherati*, seu, ut habet Colganus ex Radero, *Muricherodaci* inclusi vitam exhibent Bollandiani die 9. Februarii, sed quæ potius dici deberet complurium Scotorum in varias regiones peregrinantium, &

& monasteriorum ab iis in Germania exstructorum historia, quæ pauca de Mariano & Murcherado habet, & variis scatet mendis, quare hic eam indicasse sufficiat.

Marinus & *Zimius* presbyteri, ac *Vimius* Laicus monachi Scoti in diœcesi Ratisponensi, celebres sunt ob miracula quæ ad eorum sepulcra recens inventa fiunt. Celebre est inter cetera illud quod anno 1604. die 10. Martii contigit in persona serenissimæ principis Violantæ, Maximiani Electoris Bavariæ sororis, & Magni Ethruriæ Ducis nuri, quæ cum ulcere in genis, medicorum judicio insanabili, vexaretur, voto ad illos Sanctos facto a serenissima ejus matre Adheleide, absque alia medicina convaluit. Traditione antiqua fertur Zimium & Vimium e Scotia in Germaniam accessisse, ibique apud Dierfurt opidum pagi Griestettensis haud procul Ratispona divertisse, ubi locum qui ad monasterium Ratisponense sancti Jacobi ad Scotos pertinebat inhabitarunt, adjuncto sibi ex ipso sancti Jacobi cœnobio Marino seu Martino priore, ibique tandem vivendi finem ante & post mortem miraculis clari accepisse dicuntur. Eorum corpora a Christiano abbate sancti Jacobi in vicinam sancti Martini ecclesiam translata sunt. Memoriam vero pæne obsoletam, nova translatione die 12. Junii facta, renovavit Albertus Ernestus episcopus Laodicensis suffraganeus Ratisponensis anno 1689. ex cujus litteris, ea quæ hic proferimus accepit V. C. Daniel Papebrochius, qui de his sanctis, quos Sæculo XI. floruisse existimat, paullo fusius agit die 12. Junii Bollandiani, quem si lubet, consule.

O

ODdo civis Astensis, abbas Benedictinus incerti loci laudatur ab Augustino ab Ecclesia ad annum 1086. cap. 5. Historiæ chronologicæ Pedemontanæ, idque ex Historia Astensis Antonii Malabailæ: nec plura ea de rescire licuit.

Ordonius e monacho Sagahuntini monasterii SS. Facundi & Primitivi episcopus Asturicensis factus, legatus a Ferdinando Magno missus est Hispalim ad Benareth regem, a quo receptas reliquias sancti Isidori Legionem reportavit, quæ in Parthenone sancti Joannis Baptistæ, tunc temporis Ordinis Benedictini depositæ sunt. Ejus memoriam die 23. Februarii recolit Martyrologium Benedictinum his verbis: *Apud Asturias sancti Ordonii episcopi*. Eum inter prætermissos recensuit Bollandus. Plura videsis apud Yepezium tomo 6. aut Tamajum in Martyrologio Hispanico, qui auctores Hispanos qui de eo scripserunt laudat, & ejus acta exhibet.

P

PAlumbus qui in sacra specu S. Benedicti inclusus vixit, & sub finem hujus sæculi obiit. De eo Bucelinus in Menologio Benedictino die 4. Junii, & Bollandiani eadem die inter prætermissos.

Praxedis seu *Adelais* Jarisiari Russorum regis filia, uxor Henrici IV. imperatoris, a viro male habita secessit in Italiam, tum in Russiam, ubi monasticam vitam professa in monasterio Campensi, abbatissa tandem fuisse dicitur. *Sanctam* appellat Arnoldus Vvion libro 4. Ligni vitæ, *Beatam* vero Bucelinus in Menologio Benedictino, die 6. Augusti. Sed neutro titulo apud alios auctores donata reperitur, quam venerabilem dixisse fuisset satis. De ea Dodechinus & Albertus Stadensis potissimum agunt, quos secuti sunt recentiores.

R

REinhardus I. Abbas Rheinhausensis in Saxonia, doctrina & pietate clarus, cujus opera recenset Trithemius in nova editione Chronici Hirsaugiensis ad annum 1096. Commentarium in Isaiam lib. 1. in Ezechielem lib. 1. in Epistolas sancti Pauli lib. 14. in librum Job opus metricum, & alia a se non visa. Eumdem miraculis vivum & mortuum coruscasse asseverat; quin & refert Epilepticos sæpius ad ejus sepulcrum fuisse curatos. Menardus & Bucelinus die 9. Martii ejus memoriam celebrant, sicut & Bollandiani inter prætermissos. Ejus mortis annus incertus est; at constat eum post annum 1096. obiisse, si, ut refert Trithemius, verum sit hoc solummodo anno monasterium Rheinhausense, cui primus præfuit, conditum fuisse.

KALENDARIUM SANCTORUM

Quorum Acta in secunda parte Sæculi sexti Benedictini exhibentur.

dem monasterii conditoris & primi abbatis. 189
19. Romæ S. Leonis IX. papæ. 47
22. In monasterio Brunvvillerensi prope Coloniam B. Wolphelmi abbatis ejusdem loci. 675
29. Florentiæ B. Stephani X. papæ. 583

MAJUS.

6. Lincolniæ B. Remigii ejusdem urbis primi episcopi. 764
7. Patavii in Bavaria V. Giselæ reginæ Hungarorum. 863
Eodem die in monast. Latiniaco Translatio S. Florentini martyris. 794
8. Hirsaugiæ. V. Friderici ejusdem loci abbatis. 240
24. In monasterio Casinensi B. Benedicti monachi. 623
25. Salerni B. Gregorii VII. papæ. 406
26. Apud S. Papulum S. Berengarii ibidem monachi. 73
Eodem die in monasterio Casinensi beatorum Guinizonis & Januarii monachorum. 618
28. Cantuariæ B. Lanfranci archiepiscopi. 628
Eodem die in monasterio Casinensi B. Petri ejusdem loci abbatis. 582
31. In monasterio Clusensi V. Benedicti ejusdem loci abbatis. 696

JUNIUS.

1. In monasterio Onniensi in Hispania S. Eneconis ejusdem loci abbatis. 106
3. Pontisaræ in monast. S. Martini V. Hildeburgis viduæ. 816
10. Moguntiæ S. Bardonis ejusdem urbis archiepiscopi. 1
26. Eugubii S. Rodulfi ejusdem loci episcopi. 158
Eodem die in monasterio Bergensi S. Winoci Translatio S. Leuvinæ virginis & martyris ex Anglia. 114

JULIUS.

1. Vicentiæ S. Theobaldi eremitæ. 163
4. In monasterio Hirsaugiensi B. Willelmi ejusdem loci abbatis. 716
12. In monasterio Passiniano S. Joannis-Gualberti abbatis & institutoris Congreg. Vallisumbrosæ. 273
Eodem die Cavæ S. Leonis hujus monasterii secundi abbatis. 370
14. Cellæ in Silva-nigra S. Udalrici ejusdem monasterii fundatoris. 775
15. Racesburgii SS. Ansueri & aliorum monachorum martyrum. 161
19. Romæ B. Urbani II. papæ. 870
Eodem die Lugduni V. Halinardi archiepiscopi. 343

AUGUSTUS.

1. In monasterio Uticensi B. Theodorici ejusdem loci post primam restaurationem primi abbatis. 134
6. Apud Santonas V. Goderanni ejusdem urbis episcopi. 320
9. Rotomagi B. Maurilii ejusdem urbis archiepiscopi. 222
15. Aldemburgi in Belgio S. Arnulfi ex abbate S. Medardi episcopi Suessionensis. 502
17. In Monte-Marrano S. Joannis ejusdem urbis episcopi. 874
24. In monasterio S. Huberti in Arduenna B. Theoderici ejusdem loci abbatis. 557
25. In monasterio Kemperlegiensi in Britannia-minore S. Gurloesii ejusdem loci abbatis. 109
26. In monasterio Beccensi B. Herluini ejusdem loci abbatis primi & fundatoris. 344

SEPTEMBER.

6. Cantuariæ Translatio S. Augustini & aliorum sanctorum. 740
14. In monast. Cormaricensi V. Leotherici monachi. 872
16. In monasterio Casinensi B. Victoris III. papæ. 582
19. Vapingi S. Arnulfi episc. Vapincensis. 246
26. In monasterio Hersfeldensi B. Meginhardi seu Meginheri ejusdem loci abbatis. 143
30. Romæ B. Simonis ex Comite Crispejensi monachi. 374

OCTOBER.

6. In monasterio Lambacensi S. Adalberonis episcopi Herbipolensis. 658
14. In Italia S. Dominici Loricati. 149
16. In diœcesi Rivensi S. Anastasii monachi & eremitæ. 485
22. In monasterio Casinensi B. Gebizonis monachi. 620

NOVEMBER.

6. In monasterio S. Emiliani Cucullati in Hispania Translatio S. Felicis confessoris. 669
10. Megalopoli in Saxonia S. Joannis episcopi & martyris. 161

DECEMBER.

2. In monasterio Casinensi B. Oderisii ejusdem loci abbatis. 616
20. In monasterio Exiliensi S. Dominici abbatis. 299

INCERTIS DIEBUS MORTUI.

In monasterio Casinensi S. Alamanni monachi. 622
Petri monachi Fontis-Avellanæ. 158
Beneventi in monasterio S. Petri S. Offæ abbatissæ. 251
In monasterio S. Trudonis miracula ejusdem sancti. 82

IN

INDEX TOPOGRAPHICUS SANCTORUM

Partis secundæ Sæculi sexti Benedictini.

N O-

NOMINA AUCTORUM PRÆCIPUORUM

Qui hujusce secundæ Partis Sæculi VI. Benedictini Acta scripserunt.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
PRÆFATIONIS PARTIS II. SÆC. VI. BENEDICT.

Cifri ſunt numeri ſectionum initiales.

Hum-

VITA

VITA S. BARDONIS ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI.

ANN.CH. 1051 10. Junii.

Auctore ANONYMO æquali.

Ex cod. ms. Bibliothecæ Cæsareæ a V. C. Dan. Papebrochio eruta.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. VITAM *sancti Bardonis, diu multumque a viris eruditis frustra quæsitam, invenit tandem V. C. Daniel Papebrochius in codice ms. Bibliothecæ Cæsareæ Viennensis, eamque ad diem decimam Junii Bollandiani retulit, unde eam descripsimus. Auctoris nomen ignotum est, sicut & ejus vitæ genus: at eum ætate Bardoni proximum fuisse, ex multis ipsius Vitæ locis patet, quæ huc referre nihil juvat, cum legenti cuique obvia sint.* Hoc autem *opus tres in libros divisum fuisse colligit Papebrochius ex cap.* 24. *ubi auctor de beati viri sermonibus ait, se eos in* tertium libellum differre: *unde vir eruditus infert, secundum librum fortasse de miraculis, tertium de sermonibus beati Bardonis aliquando exstitisse, sed qui exciderunt, si tamen umquam exstiterint: nam forte ille auctor morte, aut aliquo alio impedimento præventus, eos libros, quos scribere animo conceperat, numquam edidit. Id unum scimus, illos scilicet ad nos usque minime pervenisse. Bardonem vero & miraculis claruisse, & eloquentia præditum, ex aliis quoque auctoribus compertum est. Certe ejus profundam in evolvendis sacræ Scripturæ mysteriis eruditionem satis superque probat sermo ab eo factus, quem vitæ auctor integrum fere retulit: sed quæ de hoc sancto viro alii passim auctores habent, paucis expendenda sunt.* Vitæ scriptor.

2. *Bardonem Adalberto patre, quem Vitæ auctor Adalberonem appellat, in oppido Veteraviæ, cui nomen est Oppershofen, natum fuisse, testantur vulgati Germanicæ historiæ scriptores, quibus antiqua ejusdem opidi traditio favet. Ibi enim, ut ex litteris reverendissimi abbatis sancti Jacobi de Monte-specioso didicimus, paternæ domus beati Bardonis, in qua natus dicitur, rudera hodieque commonstrantur: at mirum est quam in varias sententias abierint illi auctores circa ea, quæ a beato Bardone ante adeptam Moguntinam sedem gesta sunt. Trithemius in veteri Chronici Hirsaugiensis editione scripsit ad annum* 1031. *Bardonem abbatem fuisse Herseldensis monasterii; at ad eumdem annum in nova ejusdem Chronici editione, apud sanctum Gallum procurata*, certam ea de re sententiam *haberi non posse fatetur*, ob multiplicem scriptorum diversitatem; quorum alii asserunt, *abbatem* fuisse Fuldensem post Richardum, alii Hersfeldensem post Arnolfum, & alii Augiensem post Bernonem: *quamvis, uti prosequitur*, major pars Fuldensem abbatem fuisse post Richardum confirmet. *In libro autem de viris illustribus ordinis sancti Benedicti eumdem* Virdudunensem, seu Hersfeldensem abbatem *fuisse scribit*: *quo in loco errore scriptoris* Virdunense *pro* Wirthunensem *irrepsisse censemus. Idem auctor ad annum* 1051. *Chronici laudatii editionis sancti Galli, retractans, quæ ea de re in aliis libris, & paullo superius ad* Alii laudatores,

ANN.CH. 1051 10. Junii. *annum* 1031. *scripserat*, diligentiori inquisitione certificatus *concludit:* Constat nunc manifeste *Bardonem* monachum Fuldensis exstitisse cœnobii, non abbatem. Nam Richardo in abbatia successit Sigibertus, post quem Rosingus, postea Bardo, sed non iste de quo loquimur; deinde Egcebertus, postea alius Bardo, ac deinde Siffridus, qui post Lutpoldum Moguntinæ sedis magnus fuit archiepiscopus. *Ex quo Tritbemii testimonio & aliis passim locis duo colligenda sunt: primo hunc auctorem in hac secunda Chronici Hirsaugiensis editione non solum multa retulisse, quæ in priori desiderabantur, verum etiam ea, quæ antea scripserat, accuratius, consultis etiam veteribus instrumentis, retractasse: secundo, eos qui Bardonem nostrum Fuldensem abbatem fuisse crediderunt, ipsum non satis ab alterutro e junioribus Bardonibus, hic a Tritbemio memoratis, distinxisse.*

Abbas fuit Herfeldensis. 3. *Verum hos omnes Tritbemii aliorumque auctorum scrupulos omnino elevat Anonymus auctor Vitæ, quam huc proferimus: cui plane suffragatur Chronographus Saxonicus in nostro codice ms. ubi* Bardo vir simplex & rectus, Herveldensis abbas, *Ariboni Moguntino successisse memoratur anno* 1031. qui Deo provehente in brevi ad culmen summæ perfectionis feliciter processit. *Ibidem, sicut & in Chronico Hildesheimensi, idem vir sanctus* Wirthunensis cœnobii procurator *fuisse dicitur, priusquam monasterio Herveldensi*, imperatricis Gislæ suggestione, *Arnulfo abbati exauctorato fuisset subrogatus. Ad annum vero* 1051. *ubi idem Chronographus Bardonis obitum commemorat, eumdem* in Fuldensi monasterio sub monachica professione enutritum *fuisse scribit:* indeque pro vitæ merito ad pontificalem dignitatem provectum *claruisse. Habemus item ex Lamberto Schafnaburgensi monacho, qui sæculo* 11. *scripsit, Bardonem ex Herveldensi abbate archiepiscopum factum fuisse: sic quippe habet ad annum* 1031. Arnoldus abbatiam Herveldensem perdidit, cui Bardo successit. Sed is post dimidium annum Ariboni archiepiscopo Moguntino defuncto successit; Rudolfus vero abbatiam Herveldensem suscepit. *His addendi veteres catalogi abbatum Vverthinensium, qui inter ceteros Bardonem nostrum recensent, ut videre est apud Bucelinum in Germania sacra.*

Fit archiepiscopus. 4. *Una videtur omnium esse sententia, si Marianum Scotum excipias, qui annum sequentem assignat, Bardonem anno* 1031. *thronum Moguntinæ ecclesiæ conscendisse, quem annis viginti, unum addit vitæ auctor, obtinuit. Hac auctus dignitate vir sanctus nibil prætermisit, ut ea quæ sui muneris erant strenue & utiliter adimpleret. Tanta vero erat ejus in divini verbi prædicatione facundia, ut inde* CHRYSOSTOMI *nomen ei tributum fuerit: quod non solum Chronographus noster Saxonicus aut Tritbemius testantur; verum etiam Vvolferus vitæ, sancti Godechardi Hildesheimensis episcopi auctor & discipulus, cujus hæc sunt verba:* Unum perfectionis ejus privilegium dicam, quod ei in nostris confiniis a sanum sapientibus clericis honoris gratia oblatum est; scilicet ut æquivocato cum beato Joanne episcopo cognomine, propter dulcisonam prædicandi melodiam, BARDO-CHRYSOSTOMUS diceretur. *Uno verbo, ut Tritbemius ait*, in pontificali dignitate, ad quam pro vitæ merito provectus fuerat, spiritu prophetiæ, multisque virtutibus & miraculis clarus effulsit.

Henrico regi acceptus est. 5. *Anno* 1043. *Henricus III. rex Agnetem, Guillelmi Pictavensis comitis filiam, duxit uxorem, eamque postea in reginam ungi voluit, quod apud Ingelnheim beati Bardonis ministerio factum fuisse memorant vulgati auctores: qua occasione, uti ex Chronographo Saxonico nostro ms. & ex Tritbemii chronico fusiori discimus, enituit summa Regis in pauperes propensio, quam Bardoni nostro acceptam referri debere non dubitamus. Cum enim, ut Tritbemius ad annum* 1044. *scribit, ad has nuptias infinita propemodum bistrionum & joculatorum multitudo convenisset, hos omnes non solum muneribus, sed etiam cibo & potu vacuos Rex abire præcepit; cibaria vero, quæ manducantibus invitatis superfuerant, non bistrionibus & mimis, sed Christi pauperibus, quorum aderat maxima multitudo, jussit distribui. Bardonis opera idem Henricus usus est non semel in expeditionibus bellicis, ut in Chronico ms. sæpius laudato legitur. Ibi quippe ad annum* 1040. *Bardo noster, cum Ekkeardo Marchione & parva militum manu, Bohemiam* divina comitante protectione *devastasse dicitur, quam expeditionem victor factus pace coronavit. Aliam item ejus expeditionem refert idem auctor ad annum* 1042. *Magis ad rem pertinet, quæ ibidem habentur de muniis ejus Pastoralibus. Nam tres ab eo episcopos fuisse consecratos idem auctor testatur: Burchardum scilicet Halberstadensem, die festo sancti Stephani anno* 1037. *apud Helingestadium: Thietmarum Hildesheimensem, sancti Godehardi successorem, apud Lauresheim*, 13. *Kal. Septembris, anno sequenti; ac denique Suitgerum Babembergensem Mimigardevordo anno* 1041. *Addit, censuram ejus timuisse Severum Pragensem antistitem, quod destructis Poloniæ ecclesiis, earum spolia cum sancti Adalberti reliquiis in Bohemiam transtulisset. Hæc ex Chronico Saxonico.*

Ecclesias ornat & dotat. 6. *Ejusdem in sacris locis amplificandis & dotandis cura merito laudatur. Majorem suæ sedis ecclesiam, quam a Vvillegiso archiepiscopo incæptam perfici curaverat, sollemni pompa, anno* 1037. *aut sequenti, ut vult Marianus Scotus, Deo sub sancti Martini titulo consecravit, cui sollemnitati, testis est Tritbemius, Conradum Imperatorem, Henricum tertium regem, cum multis Episcopis, Principibus & abbatibus interfuisse. Episcopos numero septemdecim ad hanc sollemnitatem convenisse legitur in codice ms. quem Serrarius laudat. Ex quo item codice discimus, ecclesiam sancti Joannis, quæ ob sedis in novam ecclesiam translationem destituta ab omni clero remanebat, a beato Pontifice dotatam fuisse. Hæc sunt ejus verba:*

verba: Sancti Joannis basilica collegiatam juxta Metropolitanam Moguntiæ posita non modicæ devotionis exstat, quam idem Bardo sanctus episcopus pro remedio animæ suæ dotavit. Veteribus ejus rebus cum dote, & congregatione in novam sancti Martini translatis, & in hac veteri sancti Joannis, de qua priorem congregationem transtulerat, prædiis sua industria acquisitis, novam congregationem restituit. *Huic item sancto Antistiti tribuenda sunt celebris monasterii sancti Jacobi in Monte-Specioso initia, cujus fundamenta jecit anno 1050. in monte juxta urbem, qui olim Mons-Drusi, aut, ut aliis placet ab antiquo Martis fano Mons-Martius dicebatur. Vix cœpta erant monasterii ædificia, cum instante sibi morte pius antistes Bardoni suo ex fratre nepoti, qui tunc sancti Albani monasterio præerat, mandavit suum ut moneret in archiepiscopatu successorem, ne opus a se inceptum prætermitteret. Paruit beati viri monitis Luitpoldus, ipsius ex monacho, ut volunt, Fuldensi, & præposito Bambergensi in Moguntina sede successor, qui monasterium multis opimisque proventibus dotatum anno 1055. sollemni ritu in honorem sancti Jacobi-majoris consecravit, cui advocatis ex sancti Albani, sive, ut autumant nonnulli, ex Herseldensi monasterio, Benedictinis monachis Vvalterum abbatem præfecit. Obiit Luitpoldus anno 1060. die 7. Decembris, atque in monasterio sancti Jacobi sepultus est, cujus ossa, ut refert Trithemius in fusiori chronico Hirsaugiensi ad annum 1060. post multos annos levata, & in capsula lignea deposita fuerunt in extrema chori parte supra januam in fenestra subtus altare sanctæ Helenæ imperatricis. Hodie, ut ex jam laudatis Reverendissimi Martini abbatis litteris discimus, ad dextrum latus majoris altaris juxta presbyterium reposita in ligneo sarcophago asservantur. Porro celeberrimi istius monasterii, quod hactenus sub regula Benedictina perseverat, abbatum catalogum exhibet Gabriel Bucelinus tomo 1. Germaniæ sacræ, quem si lubet, consule; nos vero beati Bardonis gesta prosequimur.* AN. CHR. 1051 10. Junii. Monast. S. Jacobi initia.

7. *Anno 1049. Bruno ex Tullensi episcopo factus Romanorum Pontifex, sub Leonis IX. nomine, Remis concilium celebravit, cui & præfuit: inde in Germaniam profectus, alteram apud Magontiam synodum habuit, cui quadraginta episcopi cum Henrico Romanorum imperatore interfuerunt, inter quos Adam Bremensis, Albertus Stadensis abbas, & Chronographus noster Saxonicus recensent Bardonem Moguntinensem, Eberhardum Trevirensem, Hermannum Coloniensem, Adalbertum Hammaburgensem, & Engelnhardum Magdeburgensem archiepiscopos. His accensendus Sigebotho, seu, ut alii scribunt, Sibicho, Spirensis episcopus, qui simoniæ aliorumque criminum accusatus, se ipsum judicio communionis corporis & sanguinis Domini expurgavit. In eadem synodo Bardo Moguntinus antistes* legatus sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ declaratus est, *ut testatur Trithemius in fusiori Chronico Hirsaugiensi, ubi ad annum 1050. hanc synodum cum aliis auctoribus plerisque revocavit, quamvis nonnullis magis arrideat Adami Bremensis & Vviberti vitæ Leonis IX. scriptoris sententia, qui eamdem synodum anno præcedenti celebratam fuisse litteris mandarunt.* Fit legatus apostolicus.

8. *Bardonem prophetiæ dono illustratum fuisse jam ex Trithemio diximus: sed id ipsum testantur quoque vetustiores scriptores. Prophetiæ spiritu donatum fuisse ex Hasentietano discimus apud Gretserum, ubi Bardo Gebhardum Eistetensem episcopum Romanæ sedi aliquando præficiendum prædixisse memoratur. Vide Menolog. Bened. die 10. Jun. & Gretser. de SS. Eistetensibus. Narrant veteres historici, hunc eumdem beatum Pontificem mortem sibi imminentem divinitus prævidisse: cum enim Imperator cum multis principibus (addit Trithemius Leonem papam, sed jam Henrico valedixerat) festum Pentecostes apud Paderbornam celebraret, sanctus Bardo habita inter Missarum sollemnia concione obitum suum instare clara voce prædixit, atque veniam & pacem ab omnibus petens, sese orationibus adstantium commendavit. Beati viri prædictionem veram fuisse probavit ipse rei eventus. Etenim paullo post ineunte Junio mense e vivis excessit, sepultus est in majori ecclesia, quam ipse, uti supra diximus, in honorem sancti Martini consecraverat.* Futura prædicit.

9. *Sancti Bardonis obitum anno 1051. consignant scriptores omnes ipsi coævi, Lambertus Schafnaburgensis, Marianus-Scotus, Hermannus-Contractus, & qui deinceps secuti sunt, auctor Chronici Saxonici mss. Trithemius, aliique passim: nec dissentiunt recentiores. Sigebertus eum ad annum 1050. an errore librarii, revocat. Ab his tamen omnibus recessit Papebrochius in Junio Bollandiano, quod illorum scriptorum calculus componi nequeat cum vitæ auctore, qui Bardonem vix quinquagenarium Mogontinam sedem conscendisse scribit, ac post ter septem regiminis annos septuagenario majorem, 3. Idus Junii feria sexta ad cælos convolasse. Cum autem feria sexta die 11. Junii anno 1053. contigerit, concludit vir eruditus, Bardonis obitum ad eum annum revocari debere. At tamen movet me tot scriptorum æqualium, & data opera ea de re, etiam in Germania scribentium, auctoritas. Nonnihil etiam difficultatis est in assignando Bardonis obitus die, quem quidem undecima Junii die, seu 3. Idus notant Vitæ scriptor & Hermannus-Contractus; at Martyrologia quæque diem præcedentem assignant, sed id factum fuisse dicit Papebrochius, quod dies 11. sancti Barnabæ apostoli sollemnitate impediretur: verum eadem quoque fuisset ratio ceteros sanctos, quos hac ipsa die memorant fasti sacri, in præcedentem aut subsequentem diem rejiciendi. Deinde Marianus-Scotus in chronico, ubi nulla sollemnitatum ratio valere potest, Bardonem 4. Idus Junii obiisse scribit. Non itaque possibile est illorum auctorum verba simul in unam sententiam conciliare. Quinam vero ex illis scriptoribus sint ceteris præponendi, definire non ausim: quare propositis, quæ ex utraque par-* Annus & dies mortis.

AN.CHR. 1051 10. Junii. *te occurrunt, ambagibus, rem in medio relinquere visum est: quam forte aliquando viri eruditiores solvent: at interea Bardonis obitum anno* 1051. *ut veteres Chronographi habent, die* 10. *Junii ex fastis ecclesiasticis ita in margine consignabimus; ut Papebrochii sententiam, qui ex vitæ auctoritate beati viri obitum ad diem* 11. *Junii anni* 1053. *revocavit, rejicere, aut impugnare nolimus.*

Miraculis claret. 10. *Bardonis Sanctitatem miracula, quæ ad ipsius tumulum frequenter patrata fuerunt, luculenter probant. Hujus rei testem omni majorem exceptione habemus Pontificem sanctissimum, Annonem Coloniensem Episcopum, qui, ut refert ejus Vitæ auctor lib.* 2. *cap.* 11. *sic de beati Symeonis, & nostri Bardonis tumulis suos Sigebergenses monachos allocutus est.* Symeon ille nominatissimus, quo Treviris inclito gloriatur patrono; sed & Bardo sanctissimus, urbis Moguntinæ decus, revera sanctitatis suæ meritum plurimis indiciis commendantes, omni quidem reverentia sunt jure colendi: verum quia magni prædicantur & sunt, donariis amplis honorari satagunt: at mihi, &c. *Eumdem Hermannus Contractus anno* 1031. *Ariboni Moguntino successisse dicit*, vita & habitu monachum venerandum. *Ad annum vero* 1051. Eadem æstate Bardo venerabilis Moguntinæ sedis ex monacho archiepiscopus, omni pietate & sanctitate mirabilis, 3. Idus Junii ab hac vita subtractus, multis post obitum claret miraculis: *quæ contractius habentur in editione Pistoriana: & Sigebertus de eodem habet:* cujus sanctitas per multam miraculorum gratiam patuit.

11. *Sed ex jam laudata beati Annoni Vita lubet hic describere miraculum insigne, quod ejusdem sancti pontificis interventu ad beati Bardonis tumulum patratum fuit. Sic autem refertur cap.* 12. Apud Mogontiam, Germaniæ nobilissimam & populosam civitatem, magnam cujusdam nominatæ festivitatis celebritatem regni principibus & ecclesiarum præsulibus jussio regalis effecerat, qui diversis ex provinciis illic adunatis curiæ præsidebant. In eo conventu sicut meritis intus, sic & auctoritate foris singularis præeminens Anno, summus Coloniensium præsul, quadam die populorum frequentia densissime circumfusus, ad immolationem immortalium sacramentorum ex more stetit in atrio principalis ecclesiæ, prope tumulum sancti Bardonis archiepiscopi, ejus nimirum sanctitate delectatus, quæ recentibus interim miraculis commendabatur. Cumque multam cordis contritionem habens, totus lacrymis flueret (nam quoties idem exsequebatur ministerium, non ut plerique coactis, sed sponte currentibus infundebatur lacrymis, ut crederes ex aliquo fonte venas vivas prosilire) mundissimis labiis orationes solitas complens, ab altari descendit. Cernens autem quemdam toto corpore miserabiliter contractum adhærere tumbæ beati præsulis, isque quis esset non ignorans, (fuerat enim a progenitoribus mancipium, super hæc & eleemosynarius illius, cujus cineribus ob custodiam assidebat) suo more usus, contra sepulchrum stans loquebatur: Ignotos & prope nullius devotionis ope celerrima respicis: hunc vero tuis innitentem semper obsequiis, tui juris famulum, te diligentem, te precibus assiduis inquietantem, tanta hactenus obstinatione contemnere potuisti? Si non tuis meritis adscribere vis, quod in aliorum curationibus hic actum esse fama confirmat, in hujus reparatione contracti, nobis cernentibus, declara tuæ virtutis efficaciam. Hæc multis audientibus cum dixisset, nulla intercipiente mora, æger in pedes repente constitit, incolumitatem suam & alio memorabili signo comitante, quod absque fluore sanguinis, absque dolore nervorum integræ sospitati momento redditus est. Quod factum Anno Dei servus mira lætitia suscipiens, magnoque præconio sancti Bardonis nomen & meritum extollens, hymnum *Te Deum laudamus* altæ vocis modulatione inchoavit, tam populo quam clero pariter eadem devotione consonante, signisque sollemniter concrepantibus. Rumor totam mox civitatem pervolavit, ædes regias intravit: unum proceres, unum reliquæ multitudines personabant, Annonis fide virtutem Bardonis emicuisse, meritis utrorumque sanitatem homini applausisse: quam tamen si lingua conticuisset Annonis, nec tunc quoque sanctitas annuisset Bardonis.

Ejus memoria. 12. *Martyrologia quæque tum monastica, tum Germanica beati Bardonis memoriam celebrant die decima Junii; consentit Ferrarius catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur, ubi observat hunc beatum virum nullo officio publico in ecclesia Moguntina coli: quod quidem mirum videtur, cum ejus sanctitatem non solum scriptores veteres & recentiores, sed ipsa etiam opera & miracula attestentur. Quin & Marianus-Scotus, Trithemius in vulgato Hirsaugiensi Chronico ad annum* 1031. *& passim alii auctores* sanctum Bardonem *absolute nuncupant. Immo Trithemius eumdem non solum* sancti *nomine donat, sed etiam hæc de illo subjungit*, qui fuit vir doctus & sanctissimæ conversationis, atque post mortem sanctorum catalogo insertus est. *Bardonem tamen in oppido Opershoven antiquitus cultu publico honoratum fuisse didicimus ex epistola jam laudata Reverendissimi abbatis sancti Jacobi, ubi sic habet:* Illud, *inquit*, quod subjungo, ex relatione habeo illustrissimi domini Adolphi Godefridi Volustz, ex sacræ Theologiæ doctore & ecclesiaste metropolitano gloriosissimo, episcopo Domitianopolitano & suffraganeo Moguntino, qui ante annos octo fatis cessit, sua memoria ecclesiam in Opershoven Weteraviæ, ubi de facto adhuc monstrantur rudera paternæ domus, in qua sanctus Bardo natus, igne exustam, salva solum imagine sancti Bardonis, quæ super ligneam tabulam ad vivum effigiata, cujus imaginis possessionem Benefatus episcopus nactus, se eamdem monasterio nostro legare resolvit: sed a nescio quo, summo amborum dolore clanculum sublata, spem tanti thesauri irritam reddidit.

13. *Sed*

13. *Sed et si verum esset Ferrarii tempore, quod quidem non credimus, Bardonis officium nullum in ecclesia Mogontina fuisse celebratum, fatendum est paullo post fuisse in ea institutam beati antistitis festivitatem. Nam ex Adolphi Overbami, qui & ipse monachus fuit Vverthinensis cœnobii, discimus in proprio sanctorum Mogontinensium die undecima Junii festum sancti Bardonis sub ritu duplici præceptum inveniri: quamvis in officii lectione quinta dicatur 4. Idus ejusdem mensis obiisse. De eodem agunt Fasti Vertbinenses, ut ipse ait Overbamus, tum vetusti tum recentes, in quibus Bardonis nomen tertio Idus Junii consignatur. Quam vero celebris ejus fuerit memoria etiam paullo post ipsius mortem, ex Vvolfero vitæ sancti Godebardi auctore ejusque discipulo discimus, qui de Bardone nostro agens superfluum esse censuit*, pietatis ejus vitam & actus plenius scribere: quia, *inquit*, Moguntiæ pro sanctitatis suæ merito, inter apostolicos sacerdotes magnifice celebratur. *Sane Leo IX. sanctissimus Pontifex, cui probe Bardo notus erat, hunc vivæ vocis oraculo canonizavit. Cum enim mortis ejus nuntium accepisset:* Nunc, *inquit*, Bardo ædificat, si ante neglexerat. *Tum de ejus patientia subjunxit*: Quis umquam hujus sancti viri patientiam adscriberet misericordiæ, & non potius socordiæ?

AN.CHR. 1051 10. Junii. Cultus.

14. *Ejus porro sepulchrum, quod ob miraculorum frequentiam adeo celebre fuerat, temporis processu ita obscuratum est, ut nullum penitus ejus indicium supersit. Habuit Serarius codicem ms. in quo vir beatus dicitur sepultus* in ecclesia Mogontina in crypta, quæ tum in medio ecclesiæ fuit: nunc autem ibidem per Joannem archiepiscopum altare sancti Martini constructum est, Epitaphii autem illius lapis in latere ipsius altaris cernitur. *Fatetur idem Serarius se illum lapidem quæsivisse quidem, sed a se minime fuisse inventum. At illud epitaphium, quodcumque tandem fuerit, vetustum non fuisse ex eo constat, quod nullus Joannes Mogontinus antistes exstiterit ante sæculum 14. primus enim hujus nominis fuit Joannes Luxemburgius ex Argentinensi ecclesia ad Mogontinam translatus anno* 1321. *alter e Nassaviorum gente eodem sæculo labente sedem iniit, sequentis initio mortuus. Unde conjicit Papebrochius epitaphium a Serario laudatum dissipatum fuisse anno* 1552. *quo Albertus Brandeburgius, Lutherana hæresi infectus, Moguntiæ præcipua templa flammis violavit ac pæne consumpsit.*

Sepulchrum.

INDEX CAPITUM.

AN.CHR. 1051 10. Junii.

CAPUT I Bardonis patria & parentes.

BArdo, qui & Bardon, id eſt filius Dei interpretari poteſt, ex oppido Germaniæ (Vvederovia *a*) ſecundo Ottone Romanam monarchiam adminiſtrante, bonis ex parentibus optimus natus eſt filius : cujus pater Adalbero, mater vero (Chriſtina) quantæ ſanctitatis fuerint, abſque meo labore loquuntur mirabilia, quæ ad eorum ſepulchra fiunt inenarrabilia. Igitur fratres ejus Helizo, barbariſmatice vero, ab eo quod Heliſeus eſt, credimus mutatum, & Harderath *b*, omniſque illa proſapia & in catholica fide probatiſſima & expers omnis ſuſpicionis maculæ & tantæ virtutis habita eſt, ut ſi aliquid generi demas, id virtutibus addas. Fortes in armis, in fide præcipui, quod Regi debebant, adminiſtrabant ſtrenue; quod Deo debebant, optime. Tali ex radice palmes ortus eſt, qui accepto fervore veriſſimi ſolis, in uvas virtutum intumuerit, omnique ſitienti ſalutem poculum vitæ poſtmodum effuderit : eo quod ſeipſum ſibi abnegaverit, & arrepta cruce mortificandi terrena ſua membra, Dominum ſecutus ſit. Secundum catholicam igitur religionem ſacro-ſancti ſanguinis Chriſti tinctum baptiſmate, quidam compater ejus admirabili donavit munere, galea, agno, pſalterio. Per quæ dona materialia adverti poſſunt ejus facta ſpiritalia : ſcilicet ut in primordio ſecundæ nativitatis, nobis reſplendeat prodigium totius ſequentis ætatis. In galea quidem, quomodo ſeptus armis ſpiritalibus numquam deſerviebat voluptatibus carnalibus; & in agno præfigurata patientia, quæ multa eum comitata eſt a prima adoleſcentia. In pſalterii præfiguratione, quantum poſtmodum profecit pſalmodiæ meditatione. Parentes ſiquidem ejus & in divina ſapientes, & in humana prudentes, poſt ablactationem puerorum cum ipſo pſalterio, in loco cuidam vetulæ, nomine Benedicta, tradebant ad erudiendum litteras. Illa vero vetula, in infantulo ſuum ſolata ſenium, quidquid novit docuit eum, in gremio ſuo poſitum : & inter pie deſipiendum ſuſurrum, brevi illum totum edocuit pſalterium. Ipſe vero horum non immemor, poſt factus epiſcopus jam gerontæ * nutricis factus eſt nutriculus, inopiamque ejus multis ſolabatur largitionibus.

A Patrino munera accipit futuri præſaga.

* *i.* ſenis.

II. Fuldæ educatur.

Non multo poſt, cum didiciſſet pſalterium, a parentibus Fuldam deportatus eſt, ibique ſub Archanbaldo *c* abbate ſcholaribus aliis appoſitus mirum in modum tenera ætas ſapienti utebatur conſilio : cum quidem ſpretis humanæ philoſophiæ phaleris, fragilitatem meditabatur vitæ præſentis; & quamquam in ſcholari facundia deſudaret magiſtri timore, in eccleſiaſtica tamen ſimplicitate toto mentis verſabatur tenore in pſalterio, Ambroſiano, Evangeliis, & talibus ceteris. Quare juſto divino judicio in utroque ditatus eſt amodo, & intus eum informante Spiritus-ſancti magiſterio, ſuo defraudatus non eſt deſiderio, ſed ſitienti pectore ſapientiæ fluenta hauriebat, & ſatis firma memoria hauſta dirigebat. Poſtquam autem ætatem juvenilem conſecutus eſt, piæ mortificationis libens aſſumpſit habitum, monachicum ſcilicet indutus veſtitum, & quod ejuſmodi profeſſus eſt indumento, virtutum non negavit emolumento : ſed ſicut cucullam accepit, in qua pia Chriſti ſignatur infantia; & ſcapulare, quod quadratura ſui perfecta deſignat opera; ita ſecundum Apoſtolum Petrum, quaſi modo genitus infans rationabilis ſine dolo lac ſimplicitatis concupivit, ex quo lactatus, virtutum ætatem acquiſivit. Brantholio etiam Præpoſito Fuldenſi adhærens, affinis ſui ſimplicitate dilectus eſt nimis : quare in ea diſceptatione qua Archanbaldus *d* Maguntinæ ſedis epiſcopus contra Brantholium abbatem, ſci-

Monachum induit.

1.Petr. 2.2.

a Papebrochius addidit ex Bruſchio, *Vvederovia*, & infra matris nomen, quæ in mſ. non habebantur. De oppido ubi natus eſt, diximus in obſervationibus præviis.

b Hac voce *conſilium cordis* exprimi obſervat Papebrochius.

c Is anno 983. factus eſt abbas Fuldenſis, & anno 1011. archiepiſcopus Moguntinus. Obiit anno 1031. ex Monumentis Fuldenſibus Serarii.

d Is eſt qui ſupra Fuldenſis abbas dicitur, cui in ſedem Mogontinam evecto ſucceſſit in abbatia ipſe Brantholius.

AN. CHR. 1051 10. Junii.

ſcilicet in Fulda ſubrogatum, deſæviit, & eum ſine divino humanoque judicio ab Henrico imperatore ſua dignitate deſtitui fecit *a*, exeuntibus cunctis ingenuis & liberis, hic ſanctus vir, non fortunæ ſed virtutis amicus, Brantholium ſecutus eſt; & cujus lætis communicavit, ejus nec triſtia recuſavit : tantoque tempore permanſit cum eo, uſque dum calumnia illa interventu ſolaminis ſedaretur *b*, ſicque ſub abbate Bobbone, ad nidum ſuæ rediit profeſſionis; & pauper rebus, dives vero ſpiritu incoluit dilectæ locum habitationis. *Cum abbate deſcedit. Revertitur*

III. *Fratribus ſuis prodeſt.* Suæ ſaluti vacans, fratrum ſtuduit utilitati, totuſque deditus erat inedicibili benignitati, & ex parvo quod valuit, ex toto fratribus prodeſſe voluit; pro eis ſerviendo, legendo, & cetera, quæ monaſterialis uſus novit, agendo. Ita quoque circumquaque illis collectis fratribus, (quoniam enutriti ibi pæne omnes exierunt) brevi complacuit, ita ut prius innoteſceret beneficio, quam reditus ſui ſpatio. Viſa igitur in fratres ejus benignitate, quamvis voluntatem ſæpe fruſtrante paupertate, aliquoties in conventiculis ſuis privatis, verum illi dantes teſtimonium benignitatis, querebantur inopiam ejus ſpontaneæ paupertatis, & piis ejus primoribus dignum eum muſſitabant, qui imperaret ſenioribus. Quod & factum eſt. Nam vir Dei ſimul cum gradibus ætatis ſcandens etiam gradus dignitatis, opinioni eorum nequaquam ſe minorem, ſed centuplicato fœnore majorem admodum (oſtendebat), ut gratulantibus Electoribus ejus ſingulis, multi eum dicerent ſuis primitus eſſe electum conſiliis. Fuit etiam in ſcala provectionis ejus quoddam admirabile, omniumque memoratu probabile, quoniam in monaſterio nulla fuit obedientia, quæ non adminiſtraretur ejus diligentia : qui incipiens a minimis, finem ſcandendi fecit in maximis. Nam frugalitati deditus fraternæ, lucratus eſt ſibi nomen dignitatis paternæ. Quemcumque enim fratrum angebat alicujus rei neceſſitas, evadendi neceſſitatem ſolatium primum ſancti Patris fuerat largitas : nec feſellit aliquem ſpes ejuſmodi, quia nec habuit, nec acquirere potuit, quod petebatur, ſi negabat alicui. Quod tamen quia accidere inevitabile eſt, ſi aliquando evenit, pie conſolatus petentem, anxietatis ejus curas ademit : & ſi aliquem vacuum dimiſit dono, non tamen ſermone bono, memor illius : Sermo bonus ſuper datum optimum. Vir itaque melliſluæ dulcedinis, nihil aliud agens ſtudenſque quam moribus conſeneſcere, & e contra benefaciendi voluntate ſemper juveneſcere, nullum tempus laſciviæ, nullum dedit otio : ſed quod agi oporteret ſerio, & didicit legendo, & inculcavit faciendo. Quare mundus corde & corpore, ſicut ſcriptum eſt : *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt* : ſancti Spiritus factus ſacrarium, illum inhabitatorem promeruit, qui ait : *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. Filicem carnalis cogitationis penitus eradicans falce ſpiritalis operationis, quidquid offendere poſſet oculos convivantis amici ſollicitus abſtulit; & quo illum advocari & delectari crederet, providus intulit. Illum amavit, illum ſuſpiravit : & quia carne gravidatus, quo ſpiritu eum ſecutus eſt, corpuſculo non potuit aſcendere : illum, etiam cum præſens eſſet, ad ſe invitavit deſcendere. *Ejus profectus.* Matth. 5. 8. Jo: 14. 23.

IV. Unde, ut ſcriptum eſt : *Ibunt de virtute & virtutem*; jam illum divini conſilii conſortem cæleſtis novit curia, & amicum Dei in terra degentem implevere cæleſtia ſancti Spiritus oracula, ita ut in eum divinitus confer- Pſ. 83. 8.

a Ea de re Dithmarus libro 6. *B. abbas Fuldenſis deponitur, & ſuccedente ſibi Poppone converſo, & tunc Lauriſſamenſi paſtore, hoc monaſterium confratribus late diſcedentibus a priori ſtatu mutatur*. Id S. Henrici *concilio* nonnullorum *depravati* opera factum fuiſſe obſervat Chronographus Saxonicus ad ann. 1013.

b Non quidem Brantholii reſtitutione, ſiquidem Poppo, ſeu, ut hic dicitur, Bobbo, abbas remanſit, ſed ad epiſcopatum promotione, quem hunc ipſum eſſe conſtat, qui a Trithemio ſub Brandonis nomine laudatur in Chronico Hirſaugienſi, ubi *Brando* ſeu *Brantho*, ut habet nova editio, *ex abbate Fuldenſi decimus epiſcopus Halverſtatenſis* factus fuiſſe dicitur. Ceterum is Brantohus dicitur apud Browerum, qui hic Bratholium an ſcriptoris vitio.

AN.CHR. 1051 10. Junii. retur prophetiæ gratia. Nam inter cetera ſanctæ ſcripturæ flumina, quæ ſitibundus bibebat, & bibendo ſitiebat, pius Domini diſcipulus Paſtoralem curam *a* maxime diligebat, eamque ſine intermiſſa ſedulitate legebat. Quod familiares ejus fieri videntes, non ſine divina voluntate, quamvis caſu, ut dicitur, operante, quadam die illum percunctati ſunt, quanam cauſa hoc ageret, ut hunc librum præ omnibus tanta cum diligentia legeret. Quibus ſanctus Pater jucunde, &, ut ita dicam, ridiculoſe reſpondit: Adhuc, inquit, cum Rex ſtultus veniet & nullum antiſtare volentem inveniet, forſitan me conſtituet antiſtitem, ad quod neceſſe eſt me provideam ſcientem. Tunc omnibus ſecum ridentibus, nihilque minus ſuſpicantibus quam ridendo, declaravit quod ipſe noverat, futurum ac ſi poſſibile enunciavit. His etiam pollens virtutibus, cum perfecta mente perfectam ſimul ætatem arripuit, jamque quartam annorum ſeptimanam, juventutem ſcilicet, egreſſus, quintam ſeptimanam, quæ etiam ad virile robur ducitur, ingreſſus eſt.

Se epiſcopum fore prædicit.

V. Memor igitur cæleſtis Sponſus amici ſui, ſummus Rex militis ſui, & corona gloriæ coronavit indutum, & circumſepſit armis virtutum, muniens eum clypeo humilitatis, galeatum patientia ſimplicitatis, & circumcinctum gladio diſcretionis, adornavit ſagittis prædicationis; & protectum thorace juſtitiæ ſalutaris, ſuperinduit eum chlamyde caſtitatis, humilemque propter ſe, divina Majeſtas exaltavit apud ſe. Videntes enim cœnobitæ militem Chriſti ſine fatigatione in procinctu poſitum, concedente abbate Richardo *b*, unanimes Decanum elegerunt, & conviatores anguſtæ viæ, quæ ducit ad vitam, ducem fecerunt, qui nec ad dexteram declinaret, nec ad ſiniſtram; ac ſi diceret ad eum Dominus: Amice aſcende ſuperius. Qualis tunc eſſet, adhuc viventes multi teſtantur, qui etiam in ſervo carnis tantam libertatem ſpiritus umquam deveniſſe mirantur. Memorem enim eum illius, Judicem te conſtituerunt, nolli extolli, ſed eſto cum illis quaſi unus ex illis; cum dignitate gradus & morum maturitate, cunctos humilitate ſubſequi vel invitus fateri deberes. Inter magnos maximus, & inter parvos minimus: majoribus formidabilem, minoribus ſe dedit amabilem. Minores ad eum, ut ad patrem accedebant, quem majores ut judicem attendebant: quia quod caritas jubebat, negligere neſciebat. Nullum condemnavit, nullum judicavit; & cum interrogat Petrus utrum dimittat uſque ſepties, hic ſeptuplicavit ſeptuageſies ſepties. Quod ſi etiam a quoquam aliquando putredinem vulneris ferro correptionis abſcidit, illico ſe hominem eſſe memor, fomentum indulgentiæ ſuper ægrotum linivit. Quidquid in monaſterio erat, omnium, ut debuit, eſſe docebat; nec obedientias habentes, non habentibus; ſed non habentes præpoſuit habentibus. Unde cum quidam cellarius ibi cubam *c* aceto plenam haberet, unde negaret fratribus, mittentibus ad ſe ſæpius quam daret, proprietas hæc ſervatoris ad Patrem delata eſt: qui memor olei, quod negatum Diacono *d* beatus pater Benedictus foras juſſit proiici, eadem ſancti Spiritus benedictione benedictus: Ex hac, inquit, maledictione non guſtabitur ulterius; & ſine dilatione totum iuſſit effundi.

Fit Decanus. *Auctoris ætas.* *Eccli. 32. 1.*

VI. Interea prædictus bonæ memoriæ Richardus abbas, regionem loci ejuſdem Fuldæ, ordinemque baſilicarum in circuitu poſitarum mente rationeque circumiens, invenit aliquid addere ſe poſſe, quod & placeret rationi & aptum fieret divinæ benedictioni. Verſus enim ſeptemtrionem oppoſitus in loco, qui dicitur Mons-epiſcopi *e*, eamdem plagam ſuſtinenti, ſemper Virginis Mariæ vidit oratorium; altrinſecus autem ſanctorum Joannis-Bapti-

a Hic addit Papebrochius *ſancti Gregorii*, ut deſignet celebre S. Gregorii Paſtorale.

b Fuldæ præfectus eſt anno 1015. aut ſequenti, ut videtur Papebrochio. Obiit autem anno 1039.

c Etiam & nos Galli dicimus *une cuve*.

d In lib. 2. Dialog. S. Gregorii cap. 28. ubi tamen id ab Agapito ſubdiacono petitum dicitur.

e Montem S. Mariæ appellari ex Serario obſervat Papebrochius; ſequentem vero, monaſterium montis S. Joannis Baptiſtæ.

AN. CHR. 1051 10. Julii.

ptistæ & Evangelistæ basilicam ad austrum; in partibus orientis, ubi in loco Wesbergh beato Petro templum dedicatum invenit: (cumque) ad occidentem reverteretur, & hanc cæli plagam tali videret benedictione vacasse, intellexit vir Domini, meritis suis augendis divinam providentiam hanc plagam reservasse. Dilatans ergo trigonum, dico tres ecclesias, in latus triangulum in partibus occidentis sitas, (ad) Longum-pontem ad ripam aquæ Fuldæ tetragrammum integravit quadrangulum; & constructo in occidentis partibus cœnobio in honore sancti Andreæ indidit vocabulum, ut Novum diceretur monasterium *a*; in quo pii Patris meritum est laudabile, & ingenium annumerabile, qui hoc excogitavit, ut a septemtrione ad meridiem virgo respiceret virginem, & ab ortu solis in occasum apostolus fratrem. Habito ergo consilio, teneram filiam abbas sancto viro commendavit, ut & temporibus infantiæ lacte pasceretur, & sine austeritate disciplinata doceretur. Cum vir perfectæ vitæ pie se conformaret infantiæ, nutricum more; etsi assuescebat ad pedes Domini vitæ theoreticæ, gnarum tamen se ostendebat & practicæ, imitans illum qui cum tantæ claritatis esset, ut desiderarent in eum angeli prospicere, assumpta obscuritate carnis, nostro inventus est in corpore. Quantum se in hoc gradu fecerit spectabilem, mihi opus non est declarare, quod tot testari videntur, quot adhuc ejus exemplis illuminati reguntur.

Novum monasterium construitur.

Cui Bardo præficitur.

VII. *Isai. 52. 3.*

Appropinquavit interim quod scriptum est: Ecce intelliget servus meus, exaltabitur & elevabitur & sublimis erit valde: quia quem sanctus accendebat Spiritus, abscondere non potuit modius. Venit enim iisdem diebus rex CONRADUS Fuldam, & a beato patre Richardo ad novellam adductus est filiam, ubi tum nutricius ejusdem filiæ, vir scilicet prædictus, obviam illis egressus est, & ut erat mitis & urbanissime educatus, congruo honore suscepit eos. Sed quia non inaniter venit, quem divina misit providentia, postquam oratione petita ecclesiam egressus est, singula de hoc loco percunctatus, quæ illi essent servitia, qui fratres, quis Pater; cum omnia resciret, hunc etiam patrem ex nomine audiret, subito repletus summo gaudio, quod eum videret, quem dudum sibi diu multumque fama loquebatur, iterato salutatum, amplexatum, osculatum, promisit se, cum primum nancisceretur copiam aut tempus, non dimitteret se, nisi redderet exaltatum. Erat quoque hic Dei servus Reginæ *b* consanguineus; & exinde promissionis facilior fiebat accessus: qui satisfaciens regiæ dignitati, quod etiam ipse potuit, non prætermisit: sed dedit videlicet kliotetram *c* regio decore præparatam, quam illuc venturo, jussu & permissu sui abbatis Richardi, præparavit. Tunc denuo exhilaratus Rex, accepta benedictione, erat enim dulce etsi non necessarium quod dedit charitas, lætus egressus (est) multum affirmata promissione.

Conrado fit notus.

Memor autem Imperator promissi, non multo post misso nuncio ad Richardum abbatem, præfatum sanctum virum sibi mitti præcepit. Fama vulgatum est illico, pium Patrem a Rege vocari: flentibus ergo discipulis nuper congregatis, aliisque familiaribus, quos & monitis illustrabat & exemplis sustentabat, Regi missus est. Quem honorifice suscipiens Imperator, circumstantibus amicis eum ostendit, dicens: Audistis, ait, de Bardone Fuldense aliqua? Ajunt illi, Multa. Quænam, inquit? Qui dixerunt, Optima quæque. Et Rex, Si, inquit, audistis, credite quia vera sunt. Hic est ille ipse, ait, quem veraciter laudamus, aut quis sit laudabilis ignoramus. Deinde exposito beneficio quod a pio Patre susceperat, omnibus amabilem & honorabilem reddidit. Post hæc promovit eum Imperator inter a-

Fit abbas Werthinensis.

A iiiij micos,

a Dicitur monasterium novi montis S. Andreæ. De his omnibus consulendus Serarius in Historia Moguntina.

b Eam Wippo in Conradi vita Giselam appellat, quæ patrem habuit Herimannum Alemanniæ ducem, matrem Kerbirgam filiam Conradi Burgundiæ regis.

c Id est sellam plicatilem, seu faldistorium, ut interpretatur Papebrocius, alias chliotedmus dicitur. Vide Glossarium Cangianum.

AN. CHR. 1051 10. Junii. micos, fecitque eum abbatem Werdinensium *a*, dicens: Sicut audivimus de te, sic videamus. Tunc satis benevole tractatum, ad commissum ovile cum honore dimisit eum de conspectu regiæ assistentiæ. Audito autem discipuli & amici ejus, quia magnificavit ejus (absentiæ) tristitiam eventus lætitia, solabantur, securi de moribus, certi de vita: quia quem bene subditum videbant, bene etiam præesse posse sciebant.

IX. Ipse vero quod dicitur potentia contemnens, & quod paternitas attendens, ad consuetos mores conversus, nec aliquid immutans, nisi forte ut scriptum est: Ibunt de virtute in virtutem, illud sibi dicebat sedulus: Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Qua de re impleta est in illo scriptura dicens: (Isai. 66. 2.) *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos?* Sed & illud: (Ibid. 42. 1.) *Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea.* Quasi enim nulla essent quæ fecit sibi Deus, ita visa sunt datori parva, ut, ad ostendenda dilecti sui merita, pro nihilo ducerentur beneficia præterita. (Tum Herveldensis.) Ergo opus erat novis honoribus, ut rursus & potestate cresceret, qui novis semper crescebat virtutibus, unde ac si monogamus paupertate premeretur, digamus subito factus est, tradita ei a Rege Herveldia *b*, pastoris sui morte viduata. Servus autem Dei videns, quia charitas exigit, non tantum quæ sibi prosunt, sed quæ magis alteri, quæ charitatis sunt cogitavit, loquebatur & fecit; ut quocumque divina voluntate pastor statueretur, nihil umquam (nisi) dulce videri a subditis etiam decretur. Qua de re tamen argumentari potest vita ejus omniumque communiter: quia qui placuerit his in quos habet potestatem, necessario placebit his in quos privatus solam exhibet charitatem. (Detractionem abhorret.) Illam diaboli adinventionem, dico detractionem, illud irremediabile vitium, aut potius veneficium, fraternam in invicem accusationem, ac si fieret inde reus homicidii, penitus abhorruit, abjecit & respuit, illud memorans sedulo: (Apoc. 12. 10.) *Quoniam projectus est accusator fratrum nostrorum.* Si quis adulando ad eum absconse clamque venerat, & hoc & illud, si forte negligentias aliquas viderat, enarraverat: Vos, inquiens, nescitis quanta surgat nostro periculo protervia, quanta insolentia, arrogantia, neminem juventus reveretur, pro nihilo reverentia seniorum habetur: patienter ille parumper audiens; Quid? inquit, quid ait Decanus? illo dissimulante omnemque in partem accusationem temperante, Decanum, inquit, habent: ille magister est, Pater ego: quod ipse me celaverit, scire fas non est: sic itaque ut prudens apicula, circumquaque collectis virtutum floribus, in alveario suorum cœnobiorum, quocumque mansitabat, & memoriam dulcedinis & fructum reliquit pinguedinis. Dicat nunc aliquis de hoc famulo Dei, utrum illi Dominus largiens largior, an hic foret humilior? (Gratia Dei in illo.) Respondebimus majus quidem nos non novisse, magnum tamen utrumque nosse, & quam largus Dominus, humilis erat famulus, & quam humilis famulus, largus erat Dominus: quidquid tamen hoc erat, Dei erat gratia, ut hic humilis esset in promerendo, & ipse largus in reddendo. Sed quid dicimus, reddendo, cum scriptum sit? (Rom. 11. 35.) aut *quis prior dedit ei, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum: & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum, Amen.* Qui transgressorem præcepti sui non rejicit, sed revocat; non perdit sed reparat; qui promerenti mala reddidit bona, qui seductum revocavit, jacentem erexit; qui filium iræ fovit misericordia, servum peccati libertatis gratia; cujus opus pietas, flagellum charitas, misericordia justitia, justitia misericordia; cujus voluntas opus, imperium salus, præmium ineffabile, consilium admirabile; qui salvat gratis, illi gratis qui servit: servire ei regnare est. Et quis serviet?

a Trithemius, & post eum recentiores quidam, Virdunensem abbatem fuisse Bardonem ex hoc male intellecto putarunt. Vverthinensis abbatia sita est in insula Cæsaris prope Coloniam, in cujus abbatum Catalogo Bucelinus Bardonem locat post Heidanricum.

b Herveldensis, Fuldensi contermina, eumdem cum illa fundatorem agnoscit S. Bonifacium.

viet? Ecce in iſto ſervo Dei quam largus eſſet non comprehendimus. Et quid dicemus? Non tantum ſufficiebat ei, ut hic carne in terra gravidatus, cælum inhabitaret ſpiritu, niſi etiam ipſe clementiſſime deſcendens, ejus inhabitaret Spiritum, ut impleret quod ait: *Ego ſto ad oſtium & pulſo; ſi quis audierit vocem meam & aperuerit mihi intrabo ad eum & cœnabo cum illo*. Vere enim ad hunc, & potius in hunc intravit, quem ſecreti ſui conſcium faciendo lætificavit, ut quia non multum eum lætificavit poteſtate terreſtri, lætificaret, ut dignum erat, præſcientia cæleſti. AN.CHR. 1051 10. Junii. Apoc.3.20.

X. Et prophe-ticus ſpiritus.

Rurſum ſpiritus prophetiæ reddidit eum clarum; rurſus quod electus eſſet & prælectus apud ſe, etſi obſcure, fecit planum. Abbas enim duorum locorum cum ſollemnitate quadam ad Regem veniſſet, ſtans juxta primos, utpote archipræſulem Maguntiæ Aribonem, contigit eum ferulam optimam in manu portare, ut hæc ſolet poteſtas. Cui ait Epiſcopus temere, erat enim Noricus genere, Heus abbas! hæc ferula convenientius imperaret manu noſtra, quam veſtra. Ille autem, ut erat filius charitatis, e contra placide reſpondit: Et ſi placet vobis non multum difficile eſt ut acquiratis, & tacuerunt ambo. Cumque veniſſet abbas ad caminatam, ſumpta ferula, & ferro mire cælato, in quo Miſſales oblatæ coquebantur, & quodam ſarcile *a* ex lana Græco facto opere per manus Rohingi *b*, qui tunc ſecum commanens poſtea ad Fuldam imperabat, hæc omnia ſupradicto miſit epiſcopo. Illi autem revertenti ait ſervus Dei: Quonam modo accepta eſt noſtra oblatio? Illi hæſitanti ait ipſe: Quonam modo? eja dic? Qui ait: Satis bene, & ſatis, inquit; movenſque caput ait denuo: Quid ſi hæc omnia nobis ſervata quandoque reddentur? Et iterum: Non multum, ut credo, tempus intererit, & erunt rurſus hæc omnia noſtræ ditionis: quod ita factum eſt. Factus enim in Maguntia non multo poſt epiſcopus, omnia hæc in camera, ſicut prophetaverat; invenit, &, Deo gratias, recepit.

XI. Jerem.28.9. Aribone mortuo.

Neceſſe fuit quandoque venire quod toties prophetaverat, ut fieret quod ait etiam alter propheta: Quia propheta cum prophetaverit, veneritque verbum ejus & implebitur, ſcietur propheta ille quod verax eſt. Defunctus enim non multo poſt eſt præfatus epiſcopus *c*, & virga poteſtatis ejus ad regem (miſſa) ubi tunc manebat. Tempore eodem congregati ſunt fideles orthodoxi, habitumque concilium in eodem loco cum iiſdem eccleſiæ Patribus: quibus ait Rex: Quia nobis divina vox ſcriptis innumerabilibus, & terrorem ſuum & honorem loquitur, eſtiſque divini conſilii ſecretarii & præcones: non meam voluntatem, ſed ſempiternam potius majeſtatem (ſequi cupientes volumus) ut a vobis eligatur, in quem firmiſſimus ſanctæ Eccleſiæ paries ſecure innitatur: admoniti quippe conſultius agemus. Nunc hunc, nunc illum alter & alter nominabat quem eſſe idoneum exiſtimabat: diu multumque fruſtratis, fuit aliquis ibi qui diceret, ex Privilegii cenſura Fuldenſem exigi paſtorem, eo quod tertium antiſtitem ſedis Maguntinæ mittere Fuldenſe deberet ovile *d*. Placuit itaque Regi differre concilium, quouſque congruum de hoc caperent conſilium. Conſulta igitur privilegia eadem loquebantur, & priorum Regum in hoc conſenſum teſtabantur. Communi vero conſilio, ſenatus ſuper hoc habendus dilatus eſt: quoniam adhuc homo non invenitur quem vellet Deus.

Igi-

a Hac voce veſtem aliquam deſignari cenſet Papebrochius, a ſarciendo derivatam. Cangius in Gloſſario dubitat an pannus, aut veſtis lanea ſit.

b Rohingus Fuldenſi monaſterio præfuit ab anno 1040. ad 47.

c Defunctus eſt Aribo anno 1031. ex Vita S. Godehardi.

d Ut ſcilicet alternis ſaltem vicibus archiepiſcopus e Fuldenſi monaſterio aſſumeretur, quod factum fuiſſe probat Papebrochius. Nam Lullo per S. Bonifacium conſtituto ſucceſſit Riculfus, & ei Haiſtulfus abbas, poſt Autgarium Rabanus abbas, poſt Carolum Luitbertus, qui monachus fuiſſe creditur, poſt hunc Suzo Fuldæ educatus. Poſt Hattonem abbatem Augiæ Heringerus abbas Fuldæ, tum Hildebertus, Fridericus, Guillelmus, dein Hatto II. abbas Fuldenſis; Megingaudum excepit Arkambaldus abbas item Fuldenſis, Ariboni autem ejus ſucceſſori debebatur Fuldenſis alumnus.

AN.CHR. 1051 10. Junii. XII. Ricardus abbas monitus in somno. Psal. 30.

Igitur & abbas Richardus adductus ex privilegiis, eadem ratus ventura, disposita domo sua, multorum ibidem cum lacrymis prosequentibus, curtim pergere iter aggressus est. Ibat quidem gravis meditationibus & anxius, spe biformi in incerta raptatus, anne fieret ex decretis episcopus: sed parum cupidus terrenæ potestatis, exspectabat tantum velle divinitatis. Quare sicut ait Psalmistes egregius, *In te Domine speravi, non confundar in æternum*, de incertis cito certus factus, eo quod inviolata spe omnibus suis Dominum advocaret sedulus, de his quæ ad se non pertinebant prægravari diu permissus non est. Tempore enim umbrifero, cum sole inferius mundi hemisphærium emetiente, terræ diameter sui obsistentia tenebras in cælum funderet, quod nox dicitur; somnus etiam oblivionis minister ad diurnas curas ingenii reparator, virium quoque pridie lassentium in crastinum redintegrator, ægris se mortalibus infunderet; prædictus abbas, post vigiliarum hostias lecto redditus, secundum quod dictum est: *Juvenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt*, somnium vidit. Experrectus igitur aurora procedente, jam certus divinæ voluntatis, quis futurus esset episcopus, post iteratas orationis victimas, coram stantibus ait: Ne multum contristemini, fratres, de me, quia abstrahar a vobis episcopatus causa: divina largiente (gratia, nostrum) nobis sufficiat solium: nam Maguntinum exspectat alium. Et divinam præscientiam admiratis: Hac, inquit, nocte, in quodam fui campo, ubi e contra stantem miræ celsitudinis vidi montem, in cujus cacumine, quo ego ascendere non valebam, fratrem Bardonem stare videbam, sub cujus pede fons purissimi fluenti saliebat. Quem, quia me celsiorem videbam, diligenter intuitus, virgam in manu ejus quasi oves minantem adspiciebam, ipsasque oves circumquaque pascentes. Cujus interpretationem subjiciens, continuo ait: Mons quidem principatus est sublimitas, virga correptionis subtilitas; fons doctrina quam congeret in eo sapientia divina; oves autem populi pascendi gramine cælestis pabuli. Ille, ait, electus est, summæ voluntati volentes cedamus. Qua in re admirandi sunt ambo tanti Patres, quos in terra positos cæleste non latuit consilium, qui in corpore sejuncti spiritu spiritale junxere collegium.

Joel. 2. 28. Bardonem successorem declarat.

XIII. Ipsi Bardoni.

Ivit quoque & hic famulus Dei, de quo loquimur, etiam & ipse ad Regem, non anxius quidem quis episcopus fieret, sed qui fieret, qualis fieret. Ergo hi duo columbi in quodam diversorio convenientes, invicem resalutant datis complexibus; ad capellam quæ ibidem erat, ibant junctis comitatibus: cumque ad januam ecclesiæ pervenissent, ambo constiterunt, & alter alteri ingressum præbuerunt. Hic ut antiquo magistro, ille ut ei quem noverat electum in Christo: diu illis alternantibus, ait Richardus: Quod ultra faciendum est, hic habeat initium: præcedat ille quem divinum elegit beneficium. Ille vero ac si vota audiret, nihil hæsitavit; sed pede currens obedientiæ, celer intravit. Ante igitur divinum intuitum merito præcessit, quem æstimatio divina præposuit. Egressi vero post orationem ecclesiam, pius conservus pio conservo narravit quod piissimus eorum Dominus sibi revelavit. Pernoctantes ibidem, crastino uterque commeatu suo adjuncto, ambo quo volebant sigillatim pergebant. Præcedens autem hic pietatis amator, prior venit ad curtim: quem cum aliqui viderent qui cognoscerent, mussitantes invicem: Hic est, ajunt, ille, quem nobis percunctantibus de pastore Imperatrix prædixit. Circumquaque enim consiliantes Rex & Regina post priorem conventum, nullum se talem nosse fatebantur, qualem hunc Dei famulum testabantur.

XIV. Concilium ea de re.

Erat ergo mensis Junius, & appropinquavit sanctorum apostolorum Petri & Pauli festivitas. Venit ergo Principum pastorum vigilia, & personuit fama, Maguntinæ sedis quemcumque futurum die crastina: præsto enim fuit quem Dominus in hoc ipsum elegit. Altera autem die, cum mun-

AN.CHR. 1051 10. Junii.

mundi oculus sol confinium Septemtrionis & Orientis aspirando serenasset, & mortis imaginem somnum horroresque tenebrarum pepulisset, Rex ex cubili sui penetralis egressus, cum Regina primo diluculo ecclesiam ingressus est: fusa ergo precum oblatione, divinas aures pulsabant intenti, ut ostendere dignaretur, quem ipse sciret in hoc officium congruentis meriti. Egressi deinde, pia fidelium turba congregata, resederunt, pariter consulturi de præsenti causa. Mira populi mussitatio, hoc illudque dicentis, & famam diversis confabulationibus lacescentis. At ubi erant hi, de quibus ait Apostolus, Dei adjutores sumus, & nos spiritum Dei habemus, alius de patientia, alius loquebatur de continentia, iste de sobrietate, ille de humilitate; hic de proximorum condescensione, ille agebat de suprema omnium contemplatione; & quemcumque his præditum aliquis noverat, de hoc secundum conscientiam testimonium dederat. Quibus vero Regis patuit voluntas, verba cujusque ex industria suspendentes, verbum Regis exspectabant, ipsi consentire volentes. Aliquantulum diei processerat, cum res adhuc fluctuabat. Petito ergo silentio, post tot horas incipiens Imperator: Quod audivimus, inquit & probavimus, Patres & fratres, annunciamus vobis. Virum scio magnificæ virtutis, perfectæ sanctitatis, ingenii singularis, vasculum castitatis, sapientiæ filium, corporis dominum; magnum humilitate, præcipuum charitate, mundo pauperem, Deo divitem; cui nostra favet auctoritas, si quid digne judicare novit mortalitas. Verbum Regis omnes majores loquebantur, & quod ille testatus est, omnes testabantur: quia autem quem diceret celato nomine nesciebant, quemque, ut erat proximus, quem diceret perquirebant. Auribus ergo eorum benevole præoccupatis, tandem vocans eum Imperator ex nomine dixit: Pater, simulque digito innuens præcepit ut accederet. Qualem tunc eum videres! quam constanti animo, quam immutabili facie, & quam moderatum gressu! Dum incederet, Palatinis cunctis eum invicem adnotantibus, hic, hic est ille: oculi omnium ad pium Patrem, aures intendebant ad Regem. Cum ergo jam staret ante solium: Novimus, ait Rex, Fuldense privilegium, nec infringimus statutum prædecessorum nostrorum: sed quia non desunt qui noverint, qua causa non promoveamus abbatem; te ejusdem ovilis antistitare statuimus secundum piorum voluntatem. Commissa igitur sibi plebe Maguntina cuncti lætabantur, ductumque cum laude Dei ad ecclesiam promoverunt, eum consecrantes in episcopatus gradum; Tunc vere potuit ad eum dicere Dominus: Amice, ascende superius. Induit ergo se anulum secundum, tertio mense *a*, & cingulo castitatis præcinxit se, indutus stola justitiæ. Seniores igitur filiorum Ecclesiæ verum Aaron consecraverunt, ut esset ei testamentum sempiternum simul & sacerdotium magnum. Inter hæc ergo nec divina caruit consecratione, quoniam ditatus est omnium gentium benedictione: non enim dereliquit eum Dominus, donec afferret illi sceptrum Regni. Consecratus igitur pontifex verus custos vasorum pæne quinquagesimo ætatis suæ anno, post *b* festivitatem sanctorum Apostolorum ad commissum ovile cum honore dimissus est. Senator ergo curiæ cælestis, cui cum Apostolo datæ sunt claves regni cælorum, potestas siquidem ligandi & solvendi terræ ac cæli, nequaquam potestate usus, ut luderet in avibus cæli aut in bestiis terræ, sed cum piscatoribus Apostolicis, in omni piscatus monte, secundum prophetam, & in omni colle, quodcumque superbum invenit, rete circumdedit humilitatis; quod pro peccatis humile invenit, spe irretivit consolationis: hoc semper cupidus, ut ante conspectum summi Patris familias non appareret vacuus. Deinde

1. Cor. 3. 9.

Bardo declaratur archiepiscopus.

Luc. 14. 10.

Consecratur.

Jer. 16. 16.

a Id est mense Majo: nam anulum, quem secundum hic appellat, quoniam abbas unum antea gestabat, recepit die Pentecostes, ut infra dicitur cap 24.

b Ex hoc loco infert Papebrochius, Bardonem Dominica infra Apostolorum octavam consecratum, non ipso eorum festivitatis die; at cum ex præcedentibus pateat, id ipso festivitatis die fuisse factum, quod disertis verbis repetitur infra cap. 24. non dubitamus has voces *post festivitatem* ad ea quæ sequuntur revocari debere, quas vir eruditus præcedentibus adjunxit; ideoque comma quod post vocem *apostolorum* apposuit, expunximus.

ANN. CH. 1051 10. Junii. de thesauri non parcus, quem vigiliarum acquisivit mercimonio, ærarium sapientiæ aperuit; pauperes spiritu, hoc est pusillanimes, consolatione pavit; nudos peccatis pœnitentia indusiavit, cæcos illecebris, monitis cælestibus illuminavit; claudos item itinere quod ducit ad cælum, suo ducatu prævia-
Job. 29. 15. vit; ut esset carnaliter ac spiritualiter, quod beatus Job ait, *Oculus fui cæco, & pes claudo*.

XV. Venit dein ad Regem in Nativitate Domini & Salvatoris nostri, & honorifice susceptus est: erat autem tunc (Goslariæ *a*.) Die ergo Nativitatis Domini, secundum primatum dignitatis suæ, Missas die prima cœpit agere, stansque post Evangelium in gradibus, sermonem declamavit verbis non pluribus (quam ordinabatur *b*) ad vesperam: cumque ad altare regrederetur, fuerunt ibi aliqui, qui quasi aditu invento, invidiæ suæ fel evomuerunt; causantes tantæ rusticitatis homunculum, tam præcelsæ sedis
Ob concionem despicitur. factum episcopum; re autem vera invidentes eum esse monachum. Doluit quoque etiam Imperator tanta eum laude se coram omnibus extulisse, pœnituitque umquam eum antistitem fecisse celeberrimæ (sedis:) Igitur die illa auditi sunt qui dicerent: Monachus est, aliquid esse potuit in suo monasteriolo, nequaquam tali congruit solio: & quicumque aliquod in eum jaculabantur convicium, hoc in prima parte linguæ jacuit, ut dicerent eum Mo, ut aperte intelligi posset, quidnam in illo sibi maxime displicuisset. Rex pene impransus est, nullas quæsivit delicias ciborum, quoniam ipse amaris morsibus carpebatur lacerantium. Dies venit altera, & Mettensis episcopus DIODERICHUS Missas celebrans, quidquid novit prodigus effudit. Laudatur ille ab omnibus, dicentibus: Hic est episcopus. Vir autem (sanctus) qui non nescivit, Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem reservat in posterum, nec aura favoris elatus, nec invidiæ morsibus inclinatus, patienter sustinuit, certissimus quid ipse facturus sit.

XVI. Venit dies tertia, missumque est ad pium Patrem, quis deberet Missas agere: qui se professus (est acturum) divina comitante gratia. Averterunt eum amici ejus callide, quasi causa laboris magni, hortantes ut super hac re juberet alicui, re autem vera verecundati super sermone, quem declamavit pridie. Ille vero cogitans intra semetipsum: Gloriam meam alteri non dabo; ait humiliter, Unusquisque onus suum portabit. Qui cum causarentur laborem; Quid, inquit, mihi utilius est, agendis dare studium, an negligentiæ aditum? Paratus itaque cum timore divino ad altare ingres-
Iterum concionatur. sus est. Post Evangelium vero, repræsentatus in gradibus, hanc sermonis telam orditus est: *Præ fulgore*, inquit, *in conspectu ejus nubes transierunt*,
Psal. 17. 13. Levatisque parumper oculis cum gemitu, ac si suum advocaret amicum, rursusque in terram defixis humili habitu, & voce humillima, sic locutus est populis.

Sermo S. Bardonis de S. Joanne. „ 1. Super sermone Psalmigraphi consultus præco divinus, Joannes Evangelista, cujus hodie festa colimus, magna ex parte aperiet nobis quæ involuta sunt obscurissimis sensibus; sed prius videamus hic Joannes quis, qualis, quantusque sit, an & auctoritati ejus credendum sit. Hic est Joannes, natura homo, virtute virgo, officio Evangelista, dignita-
Quis fuit S. Joannes. „ te apostolus. Memoratur Joannes homo fuisse, ut eo laudabilius sit, fragilitati carnis obnoxium tantum robur virtutum acquisivisse: virgo, ut notum sit, quanti mercimonio laboris consecutus sit honorem virginei decoris. Quadam enim singularitate præcellit ejus virginitas, quoniam inter nuptiales epulas, & ante titillationem thalami, sponsam feminudam reliquit, ut esset fortitudinis majoris, matrimonia relinquere in flamma connubii proximioris. Quare hoc? Quia in Galilæa gustato vino „ ex

a Hanc vocem in codice vix apparentem supplevit Papebrochius ex Chronico Hildesheimensi, ubi anno 1032. Conradus natale Domini, quod erat anni initium, Goslariæ celebrasse dicitur.
b Et hæc quoque supplevit Papebrochius ob codicis legendi difficultatem.

„ ex aqua producto, secundum consequentiam ordinis, relicta insapora lit- AN.CHR.
„ tera Legis, ad vineam dulcedinem transmigravit Evangelicæ nativitatis ; 1051
„ ad illam, cui ait Sponsus cælestis in Canticis : *Sub arbore malo suscitavi te,* 10. Junii.
„ *ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.* Ad ipsam quippe ar- Cant. 8. 5.
„ borem mali punici, roseam cruore Dominicæ passionis, virtutibus fœ-
„ cundam spiritualibus, idem ipse Joannes stabat, ubi corrupta & violata
„ est synagoga Judaicæ sectæ, seditionisque, quæ est synagoga satanæ, &
„ suscitata est virgo Evangelica, in qua non est macula neque ruga, ei nu-
„ pta, qui (ipsam) lateris sui dedicavit sanguine, in lacrymis desponsata, &
„ in gaudio conjugata. Cujus ejusdem virginis idem ipse dispensatorius præ-
„ figuratur (ante crucem) ejus, (quando) scilicet matrem Domini secum
„ ad eamdem arborem stantem, in suam tutelam virgo virginem suscepit,
„ maxima affinitate, gratissima societate. Virgo, inquam, suscepit Virgi-
„ nem, quæ prima cum sigillo virgineæ integritatis fructum meruit mater-
„ næ fœcunditatis : virgo virginem, Dominam servus, matrem-familias
„ vernaculus, servus Domini matrem Domini, ut quid hoc ? ut pareret
„ dominæ voluntati, obsequeretur necessitati, domum Domini administra-
„ ret, familiæ imperaret. Quam domum? cui familiæ? Domum (intelli-
„ go) mundum, familiam populum. Totum enim mundum administravit
„ cum annunciavit, annunciavit cum imperavit, imperavit ut de multis
„ aliquid proferamus, cum ait : *Fratres, non diligamus verbo nec lingua;* 1. Jo. 3 18.
„ *sed opere & veritate.* Quantus est iste servus Domini, dominus mundi,
„ creatura creatoris, creaturæ dominus præpositus, ut Apostolus, cælitus di-
„ spensans apostolica auctoritate cælestia.

„ 2. Quoniam, inquit, audivimus, quis, qualis & quantus sit, videamus Ejus aucto-
„ an & auctoritati ejus credendum sit. Ait Evangelium : *Et qui vidit testi-* ritas. Jo. 15. 24.
„ *monium perhibuit, & scimus quia verum est testimonium ejus.* Quærimus
„ quid viderit, quia scimus quid testificatus sit. Ait enim : *In principio e-* Io. 1. 1.
„ *rat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum : hoc erat*
„ *in principio apud Deum,* & post aliquanta ; *& Verbum caro factum est &*
„ *habitavit in nobis* : quorum si quid viderit, quærimus ; etsi vidit, quia
„ verax est credimus. Et si non vidit, quomodo verum est testimonium e-
„ jus? sed vidit & credimus, & verum est testimonium ejus. Quid vidit?
„ Quis audeat dicere, vidisse Joannem quod ait : In principio erat Ver-
„ bum? sed si hoc non vidit, nec hoc vidit quod sequitur, quomodo Ver-
„ bum caro factum sit, & habitet in nobis : sed quid vidit ? Ambulantem
„ Dominum aut passum, sed non dixit, cum claudit Evangelium : Et qui
„ vidit ambulantem Dominum aut passum ; sed tantum, Qui vidit testi-
„ monium perhibuit : ut credatur tantum vidisse, quantum dixisse. Et
„ quid mirum, si aliquid acutius Joannem dicimus vidisse; cum inter anima-
„ lia cælestia in forma aquilæ credatur visus fuisse? Novistis aquilam, quo- Sublimitas
„ modo veteribus pennis depositis, novis elevetur, cæli emetiatur altitudi- doctrinæ.
„ nem, in solis radium attendat, inde lumen recipiat. Novistis & Joan-
„ nem, quomodo vetustatem litteræ deposuerit, pennas evangelicas acce-
„ perit, verum Solem petierit; inde acutiore visu inflammatus, altiore
„ clangore jubilaverit, ita connectens ; In principio erat Verbum. Quid
„ mirum, si aliquid acutius vidit, qui corpore terram, spiritu cælum inha-
„ bitavit? Nam quid de Joanne scriptum est? *Ego Joannes frater vester, par-*
„ *ticeps in tribulatione, regno, & patientia in Jesu, fui in insula, quæ appella-* Apoc. 1 9.
„ *tur Pathmos, propter verbum Dei & testimonium Jesu ; fui in Dominica die*
„ *in spiritu, & audivi post me quasi vocem dicentem mihi* : *Quæ vides scribe.*
„ Cumque multa vidisset, quæ etiam scripsit, audita sunt septem tonitrua
„ loquentia voces suas, sicut & in psalmo, *Intonuit de cælo Dominus, & Al-* Psal. 17 14.
„ *tissimus dedit vocem suam.* Scripturus etiam illa, vocem audivit dicentis:
„ Noli ea scribere, ut non tam admirabilis sit, quod aliis audienda viderit,
„ quam quod nulli videnda vidit. Et quid mirum, si nulli vidit videnda,

„ qui

AN.CHR. „ qui etiam nulli audienda audivit? Et hoc dicimus, non quod doceamus,
1051 „ Joannem illam inaccessibilem lucem prospexisse, cum ipse dicat: *Deum*
10. Junii. 1.Jo.3.7. „ *nemo vidit unquam*; sed more aquilæ acutius attendisse; Et qui vidit te-
„ stimonium perhibuit, & scimus quia verum est testimonium ejus. Ergo
„ si verax est, credi ei oportet: quare consulamus eum super sermone Psal-
„ migraphi, ut involuta nobis enodet sapientia sua. Fratres sermo difficilis
„ est, attentionem nostram exspectat.

„ 3. Postquam hic magnus Domini dispensator thesaurum lucrandum ac-
„ cepit, ut puto non in tribus talentis, aut quinque, vel etiam in decem,
„ sed credo mille commissis sibi, conservis largus, magnum statim sensum
„ profudit, dicens: In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum,
„ & Deus erat Verbum, & hoc erat in principio apud Deum. Et postquam
„ de hoc divino fulgore aliqua subnexuit, ut quantæ æstimationis fuerit ali-
„ qua similitudine declararet, post pauca quamdam magnam nubem, vel po-
„ tius lucem introduxit, quam in collatione hujus fulgoris nullam esse di-
„ xit: ait enim, Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes; & de-
Jo.5.35. „ indè: Non erat ille lux: scriptum quippe de Joanne est, *Erat lucerna*
„ *ardens & lucens*, sed Joannes Evangelista: Non erat, inquit, lux. Et si
„ hic non est, qui inter natos mulierum nullus major est, nec minor aliquis
Christus lux. „ in natis mulierum lux est: si enim major non est, multo minus minor
„ est. Exposuit Joannes sententiam Psalmistæ, qui dixit: Præ fulgore
„ in conspectu ejus nubes transierunt. Quis est hic fulgor? quæ nubes? E-
„ vangelista ait, Quia refulsit vultus Jesu cum se transfiguraret in monte,
Matth. 17. „ & resplenduit sicut sol. Ecce fulgor. Et de nubibus Isaias: *Qui sunt hi*
Isai. 60. 8. „ *qui ut nubes volant?* Fulgent, inquit, sanctorum cœtus ut nubes; immo
„ super nubes, ut scriptum est: *Fulgebunt sicut sol in regno patris eorum*.
Matth. 13. 43 „ Fulgent alius castitate, alius simplicitate, alius paupertate spiritus, alius
„ admodum pacificus, ut dici mereatur Dei filius; alius sanguino laureatus,
„ alius virginitate dealbatus, alius mitis, ut ne quemquam noceat, alius
„ sapiens, ut ignorantes doceat; & ut concludam generaliter, aliquis aliqua
„ virtute fulget specialiter: sed quantum hoc est, totum pariter in Deo
„ est. Fulgor enim ille, Lux de Luce, Deus de Deo, Patris Dei Deus fi-
„ lius. Fulgor inquam ille, de quo iste Joannes ait: *Erat lux vera, quæ il-*
„ *luminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Virtutum omnium se-
„ minator, totius pietatis largitor, totius sanctitatis auctor, quod in sin-
„ gulos partitus est, ipse totum habuit; quod in partibus seminavit, in hoc
„ totus abundavit: cujuscumque bonitatis esset aliquis, nequaquam ad eum
„ comparari potuit qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore
„ ejus. Non est enim homo qui non peccet, nec unius noctis infans, si sit
„ vita ejus super terram: cæli enim non sunt mundi in conspectu ejus,
„ quanto magis homines qui habitant domos luteas, qui terrenum habent
„ fundamentum consumentur velut a tinea? Cujuscumque claritatis aut
„ sanctitatis electi sint, cum illo divino fulgore comparari nequeunt: quo-
„ niam in ejus collatione nullius momenti sunt. Sancti illi, ille sanctifi-
„ cans; lucidi illi, ille illuminans; participantes illi, ille dispertiens. Quid-
„ quid illi sunt, est etiam ille; sed non quod ille, illi. Unde bene scri-
Jo.9.22. „ ptum est in Job: *Et innocentem & impium ipse consumet*. Quod impium
„ consumat, in propatulo est: quod etiam innocentem consumat, etsi in
„ dubio est, æque tamen verum est. Innocentem consumit, quia eum in se
„ vertit: quia qui innocens est, in Deo innocens est; ut nemo de suis
„ meritis præsumat, sed qui gloriatur in Domino glorietur. Aut innocen-
„ tem consumit, quia sui comparatione ad nihilum deducit, unde scri-
Job.4.17. Ps. 142. „ ptum est: *Numquid justificabitur homo compositus Deo, aut factore suo*
„ *purior erit vir?* Et Psalmista: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis*
„ *vivens*. Vivens, inquit, sive enim vir, sive vivens non justificabitur:
„ quia clarus virtute non comparabitur. Non ait: Non justificabitur in
„ con-

„ conspectu suo omnis homo : sed omnis vivens, nihil enim definit : sed AN.CHR. 1051 10. Junii.
„ sic hoc, quod nemo dubitavit, superflue apposuisset, dicens, Non justificabitur in conspectu suo omnis homo, sed quod voluit apte appositum definivit; dicens, omnis vivens : Vivens, inquit, simplex, innocens, castus, mitis, modestus, pauper spiritu, humilis aut aliqua sanctitate vividus, non comparabitur. Quare? Quoniam, *quis in nubibus aequabitur Domino*, *aut similis erit Deo in filiis Dei? Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt*. Quis, inquit, in nubibus aequabitur Domino? Nemo. Psal. 88.

„ 4. Ecce nubes, sed prae fulgore in conspectu ejus transierunt : hoc est, illuminanti fulgori nubes illuminatae aequari non valuere. Tolle quod illuminat, & illuminatum obscurum est. Tolle solem, & nubes sunt in tenebris: adde solem, & nubes serenantur. Tolle divinum, & nihil est humanum: adde divinum, & magnum est humanum. Nec nos, ait, moveat quod scriptum est, *qui enim sanctificat & qui sanctificantur, ex uno omnes*. Aliud enim esse adoptivum, aliud substantivum. Multi quippe filii Dei dicti sunt, ut de pacificis : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Et multi dii, ut dictum est : *Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes;* sed adoptive non substantive. Filius Dei substantive unus, adoptive plures; nec adoptive unus, nec substantive plures. Adoptivi quidem participant substantivo; substantivus autem dispertit adoptivis: nec ille participat, nec illi dispertiunt; sed illi participant, ille dispertit. Eadem est Apostoli sententia, quamvis aliud contra sonare videatur; in eo quod ait : *Dilexisti justitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exsultationis prae participibus tuis*. Prae participibus, inquit, quod ita sonare videtur, ac si participet Deus, id est partem capiat : quod minime ita se habet, cum secundum Apostolum in eo habitet omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Sed attendamus priora, ut plene intelligamus posteriora : ait enim : Dilexisti justitiam; & post pauca, Unxit te Deus prae participibus tuis oleo laetitiae : & Propheta, *Oleo sancto meo unxi eum, nihil proficiet inimicus in eo*. Cum enim dilexerit Filius Dei justitiam, dono ejus dilexerunt & alii, erantque diligentis participes : sed ille prae omnibus unctus est, quia nihil proficit inimicus in eo. Si autem amplius placet, ut in assumpta humanitate participet (secundum quod ait Apostolus : Non confunditur fratres eos vocare, dicens, Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit Deus; & iterum : Quia pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse simul participavit iisdem) in idem revolvamur. Quia in eo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter : illis vero, alii datur per spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae, alii discretio spirituum, alii gratia curationum, alii aliud, dividiturque singulis prout ipse vult; sicque illi participant, ille dispertit. Quare etsi de sanctis dicitur, *vos estis lux mundi;* sed participaliter, non substantialiter. Participant namque de illo, qui est lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Nam etsi de Ioanne Baptista scriptum est. Ille erat lucerna ardens & lucens; & hic tamen adoptive, non substantive : unde & ex quadam parte detexit infirmitatem ejus Evangelista, cum Dominum de Ioanne loquentem inducit, ita connectens : Et voluerunt ad horam exsultare in luce ejus : Voluerunt, inquit, & tacuit, fecissent ne : ut quodammodo taciturnitate sui innotesceret, quod exsultare voluerunt, sed non valuerunt : erat enim lucerna ardens & non incendens, lucens & non illuminans. Et haec nubes tam magna & lucida, in conspectu divini fulgoris pertransiit, quia comparari non potuit. Ipse enim ait : *Non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus*.

Heb. 2. 11. Matth. 5. 9. Psal. 81. Heb. 1. 9. Col. 1. 19. Psal. 88. Heb. 2. 13. & 14. Matth. 5. 14. Marc. 1. 7.

„ 5. Magnae nubes, & magnanimiter lucentes a principio mundi fuerunt : sed quantaecumque, in conspectu divini fulgoris pertransierunt. Omitto enim dicere, quid sit inter hoc quod est sine initio, & quod terminatur ex tempore, cujus proportio nec momentalis est, illa dico aeternitate, animo „ omnia

Aliae luces pertransierunt in conspectu fulgoris Christi.

AN.CHR 1051 10. Junii. „ omnia terminante incomprehensibili, quando non dicam non erat homo, „ sed nec Angeli.... unde scriptum est : In principio erat Verbum; Verbum „ in dicente, lumen de lumine, in æternitate æternitas, in sapiente sapien- „ tia, principium in principio, Deus in Deo, Filius in Patre : de quo dici „ non potest, nec quantus, nec qualis, nec cui, nisi Pater Filii. & Filius „ Patris. Aut unitas Trinitatis & trinitas unitatis; nec ubi, nec quando, „ nec situs aliquis, nec quomodo, nec actus cujus in actum motus est; nec „ aliqua passio, sed incommixta & sincerissima simplicitas, indeterminabilis „ æternitas, illabilis stabilitas; aut, ut breviter totum comprehendam, quod „ dici de eo credimus, quidquid & est. His inquam omissis; omissa unitate „ illa, in qua Dei Verbum totum quod factum est excellens, soli omnia fa- „ cienti consubstantivum & coæternum apud eumdem idem est; de quo E- „ vangelium, & Verbum erat apud Deum, omissa etiam dignitate, cui „ quidquid illud est quod creatura dicitur, sive hoc spiritus immortalis, sive „ mortalitati obnoxius, sed tamen rationi deditus; dico sive hoc Angelus, „ sive homo est, aspirare non valet, cui sola Evangelistæ sententia appro- „ pinquat, cum dicit, & Deus erat Verbum : omissaque illa indeterminabi- „ litate, quod hoc Verbum, hoc est, hic fulgor divinus, immo ipse Deus, „ in seipso, in Deitate sua, in principio, in Patre, apud seipsum, in unita- „ te Theologica permanens, ut in Evangelio, Hoc erat in principio apud „ Deum; in cujus contextu illa prima propositio est æternitatis, secunda „ theoricæ unitatis, tertia incomparabilis dignitatis, quarta simplicis sta- „ bilitatis.

„ 6. Omisso, inquam, hoc, cui nubes nullæ, quantalibet luce splendeant, „ appropinquant; illud docere conemur, ille de quo scriptum est : *Non est* (Isai. 53.) „ *species ei neque decor, & vidimus eum & non erat aspectus; & desideravimus* „ *eum novissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem : & quasi abscon-* „ *ditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum;* quomodo hic & ful- (Angeli.) „ gor sit, & in conspectu ejus nubes transierint. Primo de primis sunt Angeli, „ Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, „ Cherubica incendia, Seraphim ardentia : magnæ nubes, semper in lumine, „ semper de lumine, semper cum lumine : non tamen ipsi lumen; & si lu- „ men, non incircumscriptum, non incomprehensum. De his scriptum est: (Heb. 1. 7.) „ *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.* De illo fulgore (Ibid. 1. 3.) „ scriptum est : *Qui cum sit Splendor gloriæ & figura substantiæ ejus.* Illi facti, „ substantivus ille; illi innumerabiles, ille unus ; magni illi, major ille, ut „ scriptum est, *Portansque omnia verbo virtutis suæ,* verbo portans omnia & „ Angelos & cetera. Dixit enim, Et facta sunt. De illis aliquibus dictum (Job. 4. 18.) „ est : *Et qui serviunt illi, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem;* (Heb. 1. 3.) „ & peccato violatum est nomen illud universale Angelus. De illo *purga-* (Heb. 1. 14.) „ *tionem peccatorum faciens,* & si non Angelorum peccantium. De illis : *Sunt* „ *omnes administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem* (Ibid. 3.) „ *capiunt salutis.* Sed de illo : *Sedens ad dexteram Majestatis in excelsis.* Unde (Psal. 109.) „ Psalmista de eo: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam* „ *inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et, ut pateat quod nubes istæ, quæ „ cæli cælorum dicuntur, in conspectu illius fulgoris, quasi nil sint, per- „ transeant, Apostolica auctoritate, de illa comparatione fulgoris & nu- (Heb. 1.) „ bium, dicamus : Tanto melior Angelis effectus quanto, differentius præ „ illis nomen hereditavit. Nomen differentius, ut sint illi Angeli admini- „ stratorii; ille, Angelus magni consilii. Et quoniam patet ex ipso stilo a- „ postolico, in quo hic fulgor his nubibus major est & melior, scilicet quia „ differentius præ illis nomen hereditavit : & in hoc etiam, quod nulli An- „ gelorum dictum est : Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in Filium; „ quoniam, inquam, in hoc collatio tota conclusa est, adjiciamus nos, quo- „ modo sit Angelus melior effectus, cum non sit factus. A facio quidem „ efficio, ab efficio effectus, & tamen est effectus qui non est factus. Con-

„ side-

„ siderata enim illa æternitate, quod solus est ille & non est alter, quoniam AN.CHR.
„ seipso nec major esse potest; nec magis bonus est, nec optime bonus, sed 1051
„ summe bonus; considerata autem universitate sui operis a se diversa, di- 10. Junii.
„ stantia illa quæ inter efficientem & factum est, melior effectus est. Cum
„ enim infra Deum est aliquid quod bonum est, collatione illa Deus melior
„ est; melior quidem effectus est occasione alterius minoris boni efficiente,
„ non aliquo majore faciente. Cum enim solus sit Deus, summe bonus est,
„ nec melior, nec optimus: cum sit Angelus bonus, melior est Deus: adde
„ etiam hominem bonum, cui sit melior Angelus, & Deus est optimus: un-
„ de Apostolus: Tanto, inquit, melior effectus. Sed quid deprimimus An-
„ gelicam dignitatem per illam indeterminabilem Majestatem? De illo com-
„ paremus, cui species non est neque decor. Ait apostolus: *Et cum iterum* Heb. 1. 6.
„ *introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.*
„ Quis est iste primogenitus? An ille de quo dicitur: *Proprio filio suo non* Rom. 8. 32.
„ *pepercit*? Deus vere ipse est, *vere languores nostros ipse tulit, & peccata nostra* Isai. 53. 4.
„ *ipse portavit: disciplina pacis* nostræ *super eum*: vere *cum iniquis reputatus est*,
„ & tamen de illo dicitur: *Et adorent omnes Angeli Dei.* Ubi nunc quæso illa
„ nubes est? Præ fulgore in conspectu ejus pertransit. Ascendamus nunc, fra-
„ tres, quæ sursum sunt sapiamus, ubi Christus est in dextera Dei sedens;
„ dicamusque plana voce & plena Spiritu-sancto: *Quia nemo potest dicere Do-* 1. Cor. 12. 3.
„ *minus Jesus, nisi in Spiritu-sancto*, quia hic ille fulgor est, a vero sole pater-
„ næ majestatis procedens, & illuminans omnem hominem venientem in
„ hunc mundum, de quo Psalmista: *Et permanebit cum sole ante lunam.* Cum Psal. 71. 5.
„ sole, inquit, iste permanebit: quoniam nullus alius invenitur, qui non in
„ fulgore in conspectu ejus pertransierit: præ fulgore enim in conspectu ejus
„ nubes transeunt. Sol cum sole permanet, & permanebit cum sole; di-
„ citur enim: Descendet sicut pluvia in vellus. Ut ostenderet ita eum ele-
„ gisse de terra matrem, quatenus cælestem non reliquerit Patrem: præmi-
„ sit, & permanebit cum sole; ideoque subdidit: Orietur in diebus ejus ju-
„ stitia. In diebus ejus, in sanctis ejus; ut sint non tantum nubes, sed et-
„ iam dies: quorum dierum sol ipse sit, ut non sit similis ei inter filios Dei.
„ Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad illum: hic adinvenit om-
„ nem viam disciplinæ, & dedit eam Jacob puero suo, & Israel dilecto suo;
„ post hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est: de quo vox
„ paterna: *Hic est*, inquit, *Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: Et Matth. 3. 17.
„ Apostolus ad Ephesios: *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum-* Ephes. 1. 6.
„ *Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ*
„ *suæ, in qua gratificavit nos in Dilecto.* Dicamus, Jesus, non enim aliud nomen
„ sub cælo datum est hominibus in quo oportet nos salvos fieri. In nomine Jesu
„ omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua
„ confiteatur, quia dominus Jesus est in gloria Dei Patris. Ergo præ fulgore
„ in conspectu ejus nubes transierunt. Transierunt, inventæ non sunt nubes,
„ omnes filii Dei in conspectu, in comparatione præ fulgore, præ Deitate, in
„ nomine enim Jesu omne genu flectitur cælestium, terrestrium & infernorum.
„ Hic est ille panis Angelorum quem manducavit homo, qui ipse ait: *Ego sum* Joan. 6.
„ *panis vivus, qui de cælo descendi.* De quo Joannes: *Qui de cælo venit super* Joan. 3.
„ *omnes est.* Quantus est iste, in cælo Dominus, in terra servus, sicut scri-
„ ptum est: *Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens;* in cælo Creator, Phil. 2. 7.
„ in terra creatus; ut scriptum est: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum,* Isai. 45. 8.
„ *aperiatur terra & germinet salvatorem, & justitia oriatur simul.* Statimque: *Ego*
„ *Dominus creavi eum.* Quis similis tui in fortibus Domine, qui similis tui? Isai. 40. 1.
„ magnificus in sanctitate, terribilis, laudabilis, faciens mirabilia. Nonne tu
„ percussisti impium, vulnerasti draconem? Numquid non tu siccasti mare,
„ aquam abyssi vehementis? qui posuisti profundum maris viam, ut transi-
„ rent liberati. Qui sperant in te mutabunt fortitudinem, assumentes pennas
„ sicut Aquilæ, current & non laborabunt? laborabunt, & non deficient. Quo

ANN.CH. 1051 10. Junii. „ current? ad habitaculum sanctum tuum, quod firmaveruut, Domine, ma-
„ nus tuæ, assumpti in expansas alas tuas, ut portarent eos in fortitudine tua.
„ 7. Quod cum sanctus declamasset Episcopus, ingemuit: & suffusis ocu-
Psal.72.25. lis paullisper rore lacrymarum terrenamque habitationem fastidiens: *Quid e-
nim*, inquit, *mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram?* Et rursum: *Mi-*
Psal.72.28. „ *hi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, ut an-*
1.Joan.3.2. „ *nunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion. Dilectissimi*, inquit, *nunc*
„ *filii Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus: scimus autem quoniam cum*
„ *apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Videbimus
Nemo Christo æqualis. „ eum. Quem? illum divinum fulgorem, sive ipsum verum solem, de quo
„ scriptum est: *Timentibus nomen meum orietur sol justitiæ*, & nos fulgebimus
Malac.4.2. „ sicut sol in regno ejus. Ejus, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra.
„ Orto hoc sole super omnes, qui in perfectum diem creverunt ab initio mun-
„ di Patres nostri, qui meruerunt dici stellæ, dederunt lumen suum; vocatæ
„ sunt, & dixerunt, adsumus: & luxerunt ei cum jucunditate qui fecit il-
„ las: nullus inventus est qui excesserit in aliquo eum qui nostri causa factus
„ est homo, ita ut inter gloriosos sit gloriosior, & inter depressos humilior.
Non Abel. Genes.4 10 „ De Abel quidem scriptum est, quoniam propter innocentiam ejus, post-
„ quam interfectus sit, sanguis de terra clamaverit ad cælum: mira res ut
Heb.12.24. „ tacentis sanguis tacens clamaverit! sed quid Apostolus de Jesu? *Accessistis*
„ *ad testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem melius loquen-*
Non Noe. „ *tem quam Abel.* Noe, vir justus atque perfectus in generationibus suis, am-
Genes.9.2. „ bulavit cum Deo, cui post mitigatum diluvium dixit Deus: *Terror tuus ac*
„ *timor sit super cuncta animalia, cum his quæ moventur in terra*: sed Psalmista
Psal. 8. „ de Jesu: *Omnia*, inquit, *subjecisti sub pedibus ejus*; non solum quæ in terra,
„ sed etiam quæ in cœlo, & ipsam terram, & ipsum cælum, & quæ supra
Eph. 1. 20. „ cælum, ut Apostolus ad Ephesios: *Secundum operationem virtutis Dei quam*
„ *operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam*
„ *in cælestibus, supra omnem principatum, potestatem & virtutem & dominationem,*
„ *& omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.*
Neque Abraham. Gen. 12. 3. „ Abraham pater noster, ad eum dixit Dominus: Benedicam benedicentibus
„ te, ut sit dignus benedictione, qui Abraham in benedictione recepit; sed de
Joan.1.12. „ Iesu Evangelista: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios*
„ *Dei fieri.* Magna potestas esse filium Dei, benedictio maxima. Eidem di-
Genes.12.1 „ ctum est: *Exi de terra & de cognatione tua, & veni in terram quam monstrabo*
„ *tibi.* De terra, inquit, in terram exi. Exiit, & propter obedientiam in
Joan.1.11. „ alienis ditatus est; de isto dictum est: *In propria venit, & sui eum non rece-*
Isaac. Genes. 22. „ *perunt.* Isaac filius ejus, paternæ virtutis hæres, interroganti ei: Pater
„ ecce ligna & ignis, ubi est victima holocausti? pater respondit: Dominus
„ providebit sibi victimam, fili mi. Intelligens puer voluntatem patris, o-
Philip.2.8. „ bedivit usque ad colligationem & strictum ensem. Christus autem factus
„ est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Cum dice-
„ ret, Mortem autem crucis, separavit eum in ignominiam & improperium
Heb.13.12. „ crucis; unde & alio loco: *Propter quod & Jesus, ut sanctificaret populum,*
„ *extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium*
„ *ejus portantes.* Quod est hoc improperium? Maledictus qui pendet in ligno:
1.Cor.1.18. „ de quo Apostolus: *Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est; his*
„ *autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est.* Igitur Isaac a justo juste
„ oblatus, ad occisionem colligatus est in gloria: Iesus autem a justo juste
„ oblatus, ab injustis injuste occisus, passus est in ignominia. Fuit enim obe-
„ diens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod Deus exal-
„ tavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Filius
Jacob. „ gaudii Iacob primogenita quæ natura non habuit, acquisivit merito, ut
Rom.8.29. „ primatum primogenitorum suis relinqueret nepotibus. De Iesu Aposto-
Apoc. 1. 5. Colossi.1.15 „ lus: *Ut sit primogenitus in multis fratribus.* Et Ioannes: *Primogenitus mor-*
Ibid. 18. „ *tuorum, & princeps Regum terræ.* Et iterum Paulus: *Qui est imago Dei in-*
„ *visi-*

AN.CHR. 1051 10. Junii.

„ *visibilis, primogenitus omnis creaturæ*. Et rursus: *Idem qui est principium, primogenitus ex mortuis*. Idem Iacob benedictionem Israelitici nominis a suo colluctatore consecutus, juxta nominis interpretationem temperans vocem: *Vidi*, ait, *Dominum facie ad faciem*. Et Apostolus ad Philippenses: *Hoc sentite in vobis quod & in Domino Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. IOSEPH venditus triginta argenteis, dominus factus est terræ Ægypti. Iesus autem triginta argenteis venditus, secundum Psalmistam, *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput*. Quo exaltabit? Ipse ait alio loco ad Patrem: *Nunc exaltavit caput meum super inimicos meos*. Et Apostolus: Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum. Ille sua providentia Salvator mundi ab Ægypto appellatus est: Iesus sua clementia, Salvator mundi a toto mundo verius appellatus est, cum dicitur IESUS. Hoc enim nomen Angelica dignitas exposuit: ait namque ad Mariam: *Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. De Ioseph in benedictione ait Iacob: Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu; Daniel de Iesu ad Nabuchodonosor...... & David de pulchritudine: *Speciosus forma præ filiis hominum*. Et sponsa: *Pulcher es*, inquit, *dilecte mi, & decorus* aspectu; unde in alio loco pulchritudinem ejus describens, dicit: *Dilectus meus candidus & rubicundus*.

Philip. 2.6. Nec Joseph. Psal. 109. Psal. 26. Luc. 1. 31. Gen. 49. Psal. 44. Cant. 1.15. Cant. 5. 10.

„ 8. Transeamus ad MOYSEM, de quo dictum est: Erat Moyses vir mitissimus in omni terra. O virum laudabilem, cui nemo de terra comparari potest! sed quid dixit ille qui venit de cælo? Venit, inquit, Filius Dei, *non ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum*. O virum incomparabilem! venit Filius hominis quærere & salvum facere. Quid? quod perierat. Tempore enim quo nullus excusari potuit, Filius Dei non judex, sed intercessor venit; unde Apostolus: *Jesus novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum quæ erant sub priore Testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis*. Dicturus enim: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem*, mutata sententia ait mitissime: *Venite ad me qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*: & in domo Publicani: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*: Et ad Paralyticum: *Fili, remittuntur tibi peccata*. Dicturus remittuntur tibi peccata, mitissime præmisit, fili; & ad languidum juxta piscinam sanatum: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*. Innotescens quod vulneratus reatibus, ante jacebat languidus. Et ad illam mulierem, illam meretricem, illam in adulterio deprehensam: *Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit. Quæ dixit, Nemo Domine. Et ille ait: Nec ego te condemnabo, vade, jam noli peccare*. Meretricem enim adhuc pollutam, adhuc rubentem labiis, attritam immundis basiis, vitta semicincto capite dependentem, suam recognoscens Salvator, quam homines, puto simillimi, trahebant ad se judicem, defensam ad domum remisit. Ecce judex in loco defensoris. Quid de illa dicimus, quæ pedes Domini lacrymis lavit, & capillis tersit; cujus cognomentum non ex uno vitio, ut diceretur meretrix: sed ex multis, ut diceretur peccatrix? Abhorruit? respuit? rejecit? expulit? judicibus tradidit? accusatoribus commendavit? minime. Quid de illa judicavit? *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Ecce peccatrix, ecce judex, ecce sententia: *Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace*. Deus judex justus, fortis, patiens, numquid irascitur per singulos dies? de quo Habacuc: *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis*. Et Apostolus: *Conclusit Deus omnia sub peccato*. Ad quid? ut perderet? non, sed ut omnium misereatur. Quis, quæso, mitior est, Moyses an Christus? Core, Dathan, Abiron, & On [a] insurrexerunt in Moysem „ tan-

Non Moyses. Num. 12. 3. Luc. 19. 10. Heb. 9. 15. Matth. 11. 28. Joan. 5. 14. Joan. 8. 10. Luc. 7. 47. Hab. 3. 2. Gal. 3. 22. Num. 16.

[a] Papebrochius legit *Or*, quam vocem interpretatur de *Ur* Moysis sororio, miraturque eum cum sacrilegis recensitum, at fallor nisi hic designetur Hon, qui cum tribus aliis hic recensitis adversus Moysen rebellavit.

AN.CHR. 1051 10. Junii. ,, tantum levi quodam murmurio, moti humanitus in hominem; ftantibuſ-
,, que illis in facrificii probatione, Moyfes maledixit eis, dicens ad Domi-
,, num: Domine ne reſpicias facrificia eorum; & defcenderunt in infernum
Num. 12. ,, viventes. Maria foror Aaron, quia murmuravit paullifper in eumdem
,, Moyfen, lepra percuffa eft. Quid enim magnum poteft homo in hominem?
,, ubi ille vir mitiffimus? Jefus autem contra fe Deum a diabolo commotis mi-
Joan. 10. 30. ,, tis quid dixit: *Pater, ignofce illis, non enim fciunt quid faciunt*. Qui Moy-
,, fem ultus eft, fuas oblitus eft injurias. Sed magnum aliquid de Moyfe fcrip-
Exod. 33. 11. ,, tum eft: Quia loquebatur ei Dominus ore ad os, ficut loqui folet ho-
,, mo ad amicum fuum. Si autem fermonem ipfius Veritatis meminerimus,
,, in collatione alterutra Moyfes peccator eft, ait enim: *Ego & Pater u-*
,, *num fumus*. Et rurfus: *Pater in me manens ipfe facit opera*. Ad Philippum
Joan. 14. ,, quoque: *Philippe, qui videt me, videt & Patrem: an nefcis quia ego in Patre,*
Non Aaron. ,, *& Pater in me eft*. Ergo vir ifte laudabilis; Jefus eft incomparabilis. AARON
,, excelfus in gloria fua, ftatuit illi Dominus teftamentum fempiternum, &
,, dedit illi facerdotium magnum: fed numquid fimile illi facerdotio, de quo
Pfal. 109. ,, dicit Pfalmifta: *Tu es facerdos in æternum*? Quamquam magnus Aaron, un-
Act. 10. 38. ,, xit tamen eum Moyfes: fed quid ait Petrus de Jefu: *Vos fcitis verbum quod*
,, *factum eft per univerfam Judæam, incipiens a Galilæa poft baptifmum quod præ-*
,, *dicavit Joannes, Jefum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu-fancto &*
Ifai. 61. 1. ,, *virtute*. O unctio magna! unde propheta: *Spiritus Domini fuper me, propter*
Num. 16. ,, *quod unxit me, ad annunciandum manfuetis mifit me, ut mederer contritis corde,*
,, *& prædicarem captivis indulgentiam, & claufis apertionem*. De Aaron fcri-
,, ptum eft, quia poft interfectionem contra fe & Moyfem murmurantis populi,
,, apprehendit thuribulum, & ftans gemebundus inter vivos & mortuos oravit,
Heb. 5. 7. ,, & plaga ceffavit. Sed quid Apoftolus de Jefu? *Qui in diebus carnis fuæ pre-*
,, *ces fupplicationefque ad eum, qui poffet illum a morte falvum facere, cum cla-*
,, *more valido, & lacrymis offerens, exauditus eft pro fua reverentia*.
Samuel. ,, 9. SAMUEL poft mortem mirabiliter prophetavit, rurfufque vir fuit mor-
1. Reg. 28. ,, tis. Amplius Jefus poft mortem refurrexit, ambulavit, locutus eft, man-
Rom. 6. 9. ,, ducavit, ultra numquam moriturus eft, ut ait fcriptura: *Chriftus refurgens*
,, *ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: quod enim vivit,*
Heb. 2. 10. ,, *vivit Deo*. Et alio loco: *Decebat eum propter quem & per quem omnia, qui*
,, *multos filios in gloriam adduxerat, auctorem falutis eorum per paffionem confumma-*
1. Pet. 3. 18. ,, *re*. Item alibi: *Chriftus femel pro peccatis mortuus eft, juftus pro injuftis, ut nos*
Rom. 10. 9. ,, *offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem fpiritu*. Item: *Si con-*
,, *fitearis Dominum Jefum in ore tuo, & in corde tuo credideris quod Deus fufcitavit*
Ifai. 53. ,, *illum a mortuis*. De quo Propheta: *Ipfe autem vulneratus eft propter iniquitates*
,, *noftras, attritus eft propter fcelera noftra, & Dominus pofuit in eo iniquitates om-*
David. Act. 13. 22. ,, *nium noftrum*. Introducamus DAVID, de quo fcriptura: *Inveni David filium*
,, *Jeffe, virum fecundum cor meum*. Magnus ifte, ut ante fubtilitatem divini exa-
,, minis nihil & auferatur nihil addatur, fed fit fecundum cor divinæ perfectio-
Pfal. 50. ,, nis: fed Jefus major eft. Dixit enim David: *Ecce enim in iniquitate concep-*
,, *tus fum, & in peccatis concepit me mater mea*. Ad matrem autem Iefu inter-
Luc. 1. ,, rogantem, *Quomodo fiet iftud, quoniam virum non cognofco?* Angelus ait:
,, *Spiritus fanctus fuperveniet in te, & virtus Altiffimi obumbrabit tibi*. De illo
Pfal. 88. ,, dicitur: *Juravi David fervo meo, ufque in æternum præparabo femen tuum, &*
Ifai. 49. 23. ,, *ædificabo in generationem & generationem fedem tuam*. De Iefu dicitur: *Erunt*
,, *Reges nutricii tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiffo adorabunt te,*
Ifai. 60. 12. ,, *& pulverem pedum tuorum lingent*. Et iterum: *Gens enim & regnum quod non fer-*
Pfal. 2. ,, *vierit tibi, peribit*. Et in Pfalmo: *Poftula a me, & dabo tibi gentes hereditatem*
,, *tuam, & poffeffionem tuam terminos terræ; reges eos in virga ferrea, & tamquam*
Pfal. 44. ,, *vas figuli confringes eos*. Et alibi: *Thronus tuus, Deus, in fæculum fæculi, virga*
Ifai. 61. 3. ,, *æquitatis, virga regni tui*. De exercitu vero Iefu fcribitur: *Et vocabuntur*
Prov. 31. ,, *in eo fortes juftitiæ, plantatio Domini ad glorificandum*. Et, *Sapientia fortitudo,*
Ifai. 9. 3. ,, *& decor indumentum ejus .... Lætabuntur coram te ficut qui lætantur in meffe,*
,, *ficut*

,, *sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia.* SALOMON filius AN.CHR.
,, ejus, qui sapientia & dignitate supergressus est omnes Reges, qui fuerunt 1051
,, ante se, videamus an non transeat præ fulgore in conspectu fulgoris Jesu. 10 Junii.
,, De illo refert Scriptura : quia in diebus ejus abundavit pax in Israel; de SALOMON.
,, Jesu, Propheta : *Quam pulcri*, inquit, *super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion : Regnabit Deus tuus.* Et, ut omnem magnificentiam ejus depromamus, audiamus Reg. 4.
,, in Evangelio loquentem : *Regina austri surget in judicio cum generatione hac,* Matth. 12. 42.
,, *quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis ; & ecce plus quam Salomon hic*, natus in diversorio, positus in præsepio; ecce quid dixit, ecce plus
,, quam Salomon hic.

,, 10. ELIAS in turbine raptus in cœlum, dignitatis suæ magna præfert ELIAS.
,, indicia : conferamus & hunc. Oratione sua cœlum clausit, ne plueret an- 3. Reg. 17.
,, nis tribus & mensibus sex. De Jesu scriptum est : *Qui ligat aquas in nubibus, ne erumpant pariter deorsum.* Et iterum : *Si continuerit aquas, omnia* Job. 26. 8. Job 12. 15.
,, *siccabuntur ; si emiserit eas, subvertent terram.* Et rursus : *Qui pluit super justos & injustos.* Elias in Sarepta missus ad viduam : *Hæc*, inquit, *ait Dominus:* Matth. 5. 45.
,, *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque in diem, qua daturus est Dominus pluviam super faciem terræ.* Sed si ad quinque millia, quin- 3. Reg. 17.
,, que panibus & duobus piscibus saturata, & ad fragmenta duodecim cophinorum respicias, nihil est quod in hydria aut lecytho laudes. De Elia di-
,, ctum est, quia ascendit inaurigans currum igneum, & vectus est in cælum,
,, infirmitate ejus in adjumento alieno ostensa. De Jesu Psalmus : *Ascendit* Psal. 46. 6.
,, *Deus in jubilatione, & Dominus in voce tubæ*. Elias quo vectus sit nescimus;
,, de Jesu certum habemus, quia ascendit super cælum cæli ad Orientem. Eli-
,, sæus vir magnus & incomparabilis, in eo spiritus Eliæ duplus requievit. De ELISÆUS.
,, Jesu autem dicit Apostolus : *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ* Coloss. 2. 3.
,, *absconditi.* Super illius sepulchrum projectus est mortuus, & revixit. Jesu
,, autem sepulto & resurgente, scimus quia multa corpora sanctorum, qui
,, dormierant, resurrexerunt. Quid multa dicemus? Magnæ istæ nubes sunt,
,, sed præ fulgore in conspectu ejus transierunt.

,, 11. Patet & alia via hujus sermonis exponendi : scitis solem, scitis ra- Alia interpretatio.
,, dios, scitis nubes : nubes quidem a longe radiis solis oppositæ, quamdiu in
,, conspectu solis sunt fulgescunt; accedunt quandoque propinquiores, tanto
,, clarius lucescunt : si vero in eumdem punctum & sol & nubes concurrerint,
,, ita ut ubi sol est supra, nubes ibi sint infra; nec nubes vocantur, nec sunt,
,, sed tota illa claritudo solis esse dicitur. Quid hoc esse dicimus, fratres mei,
,, nisi quamdam similitudinem cælestis regni? Quid nubes, quæ a nubilo vo-
,, cantur, id est ab obscuritate, nisi genus humanum, peccatorum nocte ob-
,, nubilatum, designant? Quid solis claritas, nisi divinæ claritatis lucem
,, insinuat? quid autem radii, nisi illuminantia opera Christi? Nubes er-
,, go, sui natura obscuræ, radiis solis aspiratæ fulgescunt : quia parvitas
,, humana, Christi operibus illuminata, resplendet : quæ quanto propius ad
,, Solem verum accesserit, tanto clarior erit ; & virtutes, quas sui natura
,, non habuit, illuminatione veri solis Christi recepit : quæ si in eumdem
,, punctum operationis deificæ successerit, quod est perfecte mundum relin-
,, quere, solamque divinam voluntatem sedula contemplatione respicere, &
,, cum Apostolo dicere : *Nostra autem conversatio in cælis est*, jam Deitatis Philip. 3. 20.
,, nomini participat, ut non homo, sed etiam Deus dici debeat. Unde Do-
,, minus in Evangelio, cum pro discipulis orasset, ait : *Non pro his autem* Joan. 17. 20.
,, *rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me ; ut omnes*
,, *unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te : ut & ipsi in nobis unum sint.* Non
,, tantum in nobis unum dicantur, quod magnum est, sed unum in nobis sint,
,, quod maximum est. Unum, inquit, in nobis sint, hoc est nubes istæ, mi-
,, hi soli succedentes, in nostra claritate esse nubis perdant, & sol sint. Er-
,, go nubes a solis conspectu in tenebris sunt, peccatores etiam ab operi- ,, bus

ÂN.CHR. 1051 10 Junii: „ bus divinis recedentes tenebrefcunt : nubes igitur in confpectu folis fulgefcunt, & homines in ftudio divinorum operum accenfi, virtutum lumine clarent : quanto autem nubes foli approximant, tanto clariores funt; & in deificis operibus ftudentes, quanto efficaciores, tanto meliores funt. Si vero in eamdem catabibazon *a* fol nubefque convenerint, nulla fiet mentio de nubibus, fed tantum de folis ardoribus : & homines mundum penitus defpicientes, folique acumini contemplationis intenti, participare merentur divino vocabulo, ut dici mereantur dii. Sive enim a folis confpectu nubes remotæ, five in (locum) folis fuccefferunt, perdunt ne nubes fint, tantum in confpectu folis nubes tranfeunt : ibi enim potius tenebrofum quiddam funt, ubi corpus lucidum. Et homines ergo cælitus accenfi, præ fulgore in confpectu ejus, id eft illuminantis fulgoris, tranfeunt, ne natura filii fint iræ, ficut & ceteri, fed in Deo, Dei Filio unum fint, vero participantes foli.

Omnes Bardoni applaudunt. Multis ergo talibus difputans, poftquam eos rore fcientiarum perfudit, ad confeffionem inducens, lavacro lacrymarum eos infudit, mactanfque illos in ara fpiritalis contritionis, obtulit Deo holocauftum fuaviffimi odoris. Sic ergo ad altare regreffus, omnium ora convertit in ftuporem: quoniam qui paullo ante tantum viluit ut rufticus, voce omnium prædicabatur dignus effe, qui fummus fieret Epifcopus. Detractorum vero vultus fuperfufi rubore, ore tacito confcientiam accufabant, confufi vultus confeffione. Poftquam ergo ad menfam Regis ventum eft, Rex hilari vultu : Hodie, inquit, Natalis Domini mihi eft agendus, quoniam confufus conticuit lacerantium nos chorus. Rurfufque ex nimia lætitia quafi defipiens : Ubi funt, inquit, detractores noftri? Et juffit Epifcopo priori aquam in manibus dari. Epifcopus autem nec pridie triftior, nec hodie lætior, ficut tunc de vituperantibus, fic & nunc tacuit de laudantibus : qua ex re magis ac magis admirabilis ex illa die effectus eft magnus nimis.

XVII. In diœcefim revertitur. Multo igitur habitus apud Regem honore, cum recordaretur, quia maritatum fuæ decet domui providere, regio honore profecutus Maguntiam repedavit, ibique vitam fuam, fecundum veriffimam agricolarum fectam, inftituit ad exemplum ejus, de quo ait æterna Dei Sapientia : *Pater meus agricola eft*. Sic enim agricola galli fuccentu excitatus, diurnum laborem nocturna follicitudine prævenit, domefticos inclamat, hefterni caloris favillam explorat, inventam fcintillam flatu fufcitat, farmentis educat, difponit quid quifque agat; mane primo agrum petit, terram profcindit, femina jacit; jamque fole acrius incendente, domum repetit, fuavem ex labore panem guftat cum fuis; propter intolerabilem meridiei fervorem æftum declinat, dormiens in umbra culminis; furgenfque repetit reliquias imperfecti operis : die decedente, labori decedit; affidenfque prunis, poftquam potu maduerit, aliquid dulce percinit, fequuntur pueri, ficque omni hora certus quid jamjamque agat, laborem fine labore refumit ex confuetudine. Ita hic piiffimus Pater, ad omne hoc opus fimul acceffit, nifi quod ille in fpiritu operatur carnaliter, hoc egit ifte in carne fpiritaliter. Numquam enim gallum cantantem ipfe non cantans expectavit: quia, ut ait Pfalmifta, media nocte furgebat ad confitendum Deo. Semper de nocte mundana confurgens, ad divinam lucem follicitus anhelabat; nec hoc folus, fed quemcumque invenit fecum invitabat compellebat, trahebat, juxta illud: Et qui audit, dicat: Veni. At vero, fi quem favilla delicti alicujus fopitum invenit, fcintillam in eo pœnitentiæ explorans, flatu confolationis in flammam perduxit lacrymarum, ficut fcriptum eft: Aqua comburit peccatum. Difpofuit quod quifque ageret, illum fuadendo ad pœnitentiam, illum ad continentiam, illum ad humilitatem, illum ad caritatem & cetera talia. Semper mane primo exiit, fequens eum, qui ait; *Si quis vult poft me venire, abneget femetipfum & tollat crucem*, & exiet poft

Marginalia: Jo 15. 1. — Suis muniis intentus. — Pfal. 118. — Apoc 22 17. — Luc 9 23.

a Papebrochius legendum effe fufpicatur *catabibafin* a καταβιβάζω, defcendo.

post me. Mane autem, sicut scriptum est: *Mane adstabo tibi*, terram cordis sui spiritu proscidit contritionis, seminans eam Patrum exemplaribus, unde sibi virtutis, & aliis cresceret fructus salutis. Si quando autem acrius in eum incendebantur humanæ molestationes, quia scriptum est: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patiuntur*; ad humilitatis regressus refrigerium, quasi sub umbra patientiæ humanos declinabat æstus: & rursus, quasi surgens, exaltatus divino judicio, toto corde reddebat quod debebat pro divino beneficio. Ergo sive decedente sive accedente die, semper ille integer ad Dei accedebat pensum. Tota nocte inter cælestes convivatores epulatus, ad prunas cælestis incendii sedebat, potuque lacrymarum debriatus, Davidicum poema cum suis pueris intentus & frequens canebat: sicque laborem semper resumpsit ex consuetudine, ac si nulla premeretur sollicitudine. Aliquid modo dicendum est de hoc sancto viro; quod, quia parumper accessit, reticere cupio: sed tantæ auctoritatis pondus silere non audeo. Quare autem hoc loquar invitus, si placet, audite. Amarum est quod dicendum est, & Bardo noster dulcissimus est; nollemque de dulcissimo quidquam nisi dulcissimum loqui. Quis enim umquam Bardonem nisi dulcissimum expertus est? Vultu hilaris, verbis amabilis, moribus suavis. Quis coram Bardone tristis, quis illius consolatione non est effectus lætus? Pauper coram illo nullius indiguit, dives apud illum nihil perdidit. Idem ipse Bardo, & dominus ditione, & frater voluntaria conditione. Parvipendebat timeri, agens magnopere diligi. Talibus ejus studiis invidens diabolus, etsi vincere illum non valebat, sed tentabat. Incitavit in eum discordiam Prætoris urbis Maguntinæ, qui magnum aliquem arbitrabatur se futurum, si præ ceteris negligeret Episcopum: patientia enim Episcopi, hoc sibi visum est posse fieri: & unde miser debuit melior, inde factus est deterior. Observans igitur diu noctuque Episcopum, si forte aliquid illicitum admitteret, cum in omnibus eum inveniret irreprehensibilem, ad commenta fallaciæ conversus, qua ex re nescio, majestatis reum finxit apud Regem. Sed cum talis mendacii stipula veritatis igne citissime consumeretur, cum etiam Episcopum adhuc patientem vidit, quem credidit totis se viribus velle ulcisci, despexit eum, sua se potestate defensum credidit; jamque per se ipsum in Episcopum conari non distulit. Igitur quemcumque amplius familiarem Antistiti vidit, sibimet finxit contrarium, ut si in Pontifice nullum haberet subsidium, vi & armis & arte offenderet in Episcopum. Ergo res processit longius, ulciscenda severius. Comprehendit autem ficto mendacio quemdam dispensatorem Episcopi; eumque nullo modo dimittere disposuit, nisi in purgamento judicii. Sed sanctus Episcopus videns eum absque ratione abuti sua patientia, itemque quanta sine causa paterentur in sua studiosi servitia, semel sæpiusque rogavit tanta Prætorem cessare molestia, ut etiam hic qui falso criminabatur, evaderet absque injuria. Prætor autem lætus effectus est, quod aliquid invenerit, quo cor Pontificis doloris vulnere tetigerit, quod penitus invulnerabile credidit; & jam omni amoto dubio judicium exquisivit. Ergo ad judicium ventum est. Tunc vir Dei patienti compassus, justum fieri judicium Dei petiit, ut eventus probaret, non tantum de eo qui passus est, sed & de eo qui fecit injuriam: nam & ille qui molestabatur, Deo adjuvante, sancti viri precibus inculpabilis; & ille judicio divino præventus, abscessit insanabilis. Etsi enim non statim sensit, sed statim tamen præventus fuit: quia qui contra virum Dei judicium paraverat, paratum judicium minime evaserat; & qui longo jam tempore virum Dei molestaverat, ab hinc & deinceps usque ad diem obitus infirmitatis molestiam non evaserat. Igitur amara relinquentes, de dulcissimo dulcissima loquamur.

AN. CHR. 1051. 10. Junii. Psal 5. 5. 1 Tim. 3. 12. Prætoris Iudum invidia. Qui punitur divinitus.

XVIII. Patientia. 1. Cor. 4. 13.

Multa de ejus patientia dicere possumus; patientiam enim ejus secundum antiquorum patientiam novimus, qui cum Apostolo dicebant: *Blasphemamur & obsecramus, tamquam purgamenta hujus mundi* facti sumus *omnium peripsema usque adhuc*. Cum horum, inquam, patientia fulget patientia Bardonis;

AN.CHR. 1051 10 Junii. æqua vere, nisi forte major: quia cum multi eorum ulcisci se non valebant, necessitatem in voluntatem laudabiliter convertebant: is autem cum se posset ulcisci, voluntatem suam sibi necessariam faciebat, ut non quæcumque vellet sequeretur, sed cum multa valeret, multo plura vellet ex parte qua Spiritus hortaretur. Quis ergo, vivente Bardone in carne, audiens quid derisori suo fecerit, non etiam ipse factum derideret, & hoc non potius vanum, quam effectu niti crederet? Nunc autem quam planum est, quam recto stamine quæque texuerit, omne factum Bardonis amatur, cum delectatione narratur, auditur cum suspirio, sine controversia laudatur, cum gaudio rememoratur; sed quid derisori fecerit, dicamus. Sedens aliquando ad mensam, infirmitati corporis satisfacturus, inter ciborum alimoniam cunctis convivantibus, eructavit spiritus ebrietatem sobriam: quia illi Christus semper in corde, semper erat in ore, assumenti consilium dicentis: *Si quis loquitur quasi sermones Dei*. Docente ergo illo omni affectione consedentes, juvenis quidam, carnalibus titillationibus intentus potius quam divinis illius sermonibus; cœpit ridere quod tam inania garriret Episcopus: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei*. Injecto igitur casu in eum vultu Episcopus, deridere se juvenem comprehendit, furtivi cachinni & susurri motibus; motoque capite, sedit paullisper tacitus, viditque jam omnis conviva, quod deridentem se comprehenderet, ejusque rei causa taceret. Omnes igitur expalluerunt, illi misero infensi, quia tantæ potestatis virum graviter se ulturum crediderunt. Intelligens autem vir prudens, quoniam dandi exempli tempus est, ut quæ paullo ante de patientia docuerat verbis, nunc etiam confirmaret exemplis, sumpta aurea scutella, quæ coram eo stabat, plena carnium frustis, derisori suo cibum vasque dari præcepit causa mercedis. Quo facto, non solum peccantem ad pœnitentiam, sed & omnes lucratus est ad amplectendam patientiam.

I.Pet.4.11. I.Cor.2.14.

XIX. Miracula. Potuimus aliquid dicere de eo, mirabile quidem, si tantæ admirationi sunt quæ creduntur auditui, quam quæ subjecta sunt visui; nisi forte sua magna miracula minora faciamus indigno relatu nostro. Dicemus tamen ut possumus, quoniam melius judicamus utcumque admiranda agnosci, quam digna memoratu memoria tabescente oblivisci. Quoties sanctus Pater Adeldeville, quoniam ad suam diœcesim pertinuit, devenit, semper mirabiles hospites habuit, volucres scilicet quasdam, forma nominibusque ignotas omnibus, a quibus seu comitabatur seu visitabatur episcopus: quæ numquam ante eum venientes, numquam post abscedentem remanentes, solum eo veniente turmatim in obviam congregatæ in arboribus consederunt, & quamdam suæ modulationis harmoniam concinuerunt: satagentes cunctis esse pro miraculo, quod irrationabiles rationes utebantur consilio. Sed pius Pater cantoribus suis non minimum lætatus, charitatem exhibentibus non apparuit ingratus: & quos in sua coronari vidit obsequia, quotidiano porco satisfecit pro illorum alimonia; & carne imposita scutis, quotidianum sumptum providit hospitibus suis. De volucribus istis quid dicamus, dubitamus: utrum formam inspicientes, simplices eas volucres credamus; an rationem intendentes, aliquos spiritus fuisse dicamus. Nam quoniam solis spiritibus ratio inest, ratione utentia melius est ut spiritus credamus, quam ut irrationabile ratione uti concedamus. Quid autem has volucres nisi ratione usas esse dicimus? Et quidem cum veniente venerunt, & cum abeunte abierunt: ad hunc unum sine errore venerunt, soli uni concentum suæ modulationis concrepuerunt: ad intuitum ejus hominis non fugerunt, cibum ab hominibus imperterritæ susceperunt; & silvestres, ut videbantur, blandientium motus mansuetæ susceperunt. Hæc enim agere rationis consilium est. Si autem hoc aliquis abhorret, ne spiritus fuisse videantur, quoniam corporeo pastu alebantur, nonne horum exempla multis in locis inveniuntur? Ad Abraham nonne spiritus Angelici venerunt, & de cœlo descendentes festivati, qui numquam esurierunt, cum ipso comederunt? Idcirco, inquit, declinastis ad servum

Volucres ignotæ ipsi adsunt. An angeli. Genes. 18.

vum vestrum. Medicus Tobiæ Raphael, nonne diebus aliquantis visus est cum hominibus pransisse; qui tamen reversurus dixit: Videbar quidem manducare vobiscum, sed ego cibo invisibili & potu, qui ab hominibns videri non potest, utor. Videbatur comedere, & non comedebat; & tamen cibus illi appositus non est inventus amplius: ut vere credatur talis comestio potius aliqua dispensatione consumpta esse, quam spiritalem levitatem, aliquam corpoream gravitatem insumpsisse: unde & ille spiritus, cui Gedeon coxit pulmentum, cum jus super petram effunderetur, manum extendit, cibos virga tetigit, & pulmentum illud flamma præcedente consumpsit. Ab his ergo volucribus, qui scimus utrum ille comestus sit cibus, an aliqua incomprehensa virtute consumptus? Nam si tantopere carnali victu indiguere, cum ab illo aberant, quid comederunt? aut cur apud hunc, & non etiam apud alios comederunt? Aut si volucres erant, numquid creduntur semper simul fuisse? si autem dispersæ, quis credimus, congregavit eas, nuncians Episcopum Adeldeville futurum esse? Et quare nusquam alio visæ? & si visæ, cur nulli agnitæ? Cur autem harum volucrum cantus Pontifici plus aliarum vocibus placuerunt? Aliquid igitur hinc spiritale conjectamur; quod utrum verum sit omnino, non probamus. Locus ille a vulgo Adeldeville, vero autem nomine, Alta-villa vocatur. Ibi sive volucres in superioribus volantes, sive aliqui spiritus sancti in superioribus habitantes, sanctum virum visitabant: quia qui se in altitudinem contemplationis erigunt, Angelorum visitatione digni sunt. Ergo juxta quod credimus conjectamur, quidquid autem hac in re veritati innititur, quia spiritale credimus, veneramur. Dubitanda forsitan hæc viderentur, si nullius perspicacioris miraculi certitudine faverentur: sed quoniam patent adhuc in eo, magna cum delectatione ac veneratione dicenda, certioris rei mirabilia, quæ obscuriori dispensatione facta conjicimus, fiunt credibilia.

AN.CHR. 1051. 10. Junii. Tob 12 19. Judic.6.21.

XX. Vir Dei aliquando iter agens per subjecta abbati Rohingo Fuldensi, ipso abbate præbente diversorium & servitium, transegerat in quodam loco nocturni temporis spatium: postquam vero transacto prandio, ad recessum pausandi secessit, duo tantum cum eo gradiebantur, unus camerarius, qui lucernam coram eo portabat, alter quidem familiaris ejus, qui & ipse hoc nobis narrabat. Cum ergo portitor lucernæ coram eo extracto lumine staret; casu accidente, ut sæpe fit, lumen exstinctum est. Turbabatur Camerarius, gressuque veloci candelam reaccendere festinabat, & usque ad fores caminatæ pervenit: cumque jam altera manus candelam portaret, altera januam citius aperiendam corriperet, subito candela inflammata est, ambosque illos admiratio circumdedit ultra quam credi potest. Tremens ergo Camerarius festine regreditur, positoque lumine ad pedes ejus sanctissimos paravit procidere. Vir autem Dei compescuit eum, dicens: Stato, ne cadas: sed age Deo gratias; & me vivente in corpore, cave ne umquam alicui dicas: commonuitque eum per jusjurandum super his verbis, ut ne alicui quod factum est dixeris, quousque me viam hujus carnis ingredi videris: quod si aliter feceris a consortio meo in æternum separaberis. Ergo si factum istud intendimus, satis justo judicio Dei hoc evenisse perpendimus; utque numquam peccatorum tenebras admitteret, præter quod inevitabile est humanitati, nec ad momentum felici careret luce, cælesti lumine se illustrante.

Lucerna exstincta reaccenditur.

XXI. Senuit ergo jam vir Dei, qui nisi majora præmia in morte laturus, pietatis suæ merito numquam esset moriturus. Ergo & ex ætatis accessione & infirmitatis senium consequentis successione, corporis molestia gravi præventus est. Qui visitatus a sancto viro LEONE Papa *a*, ut recuperandæ sanitatis gratia esu carnium reficeret, rogatus est. Obedivit, & comedit: sed quoniam ostium ejus semper patuit viatori & peregrino vespere, sero, & mane

Monachorum abstinentia.

---

a Leo scilicet IX. Hic porro notandum venit monachos, etiam ad episcopatum promotos, a carnibus abstinuisse, quod multis aliis exemplis certum est.

AN.CHR 1051 10. Julii. ne primo, quidam peregrinus monachus ad eum venit, & susceptus est, & ad mensam ductus. Cumque pisces ibi deessent, eo quod Episcopus carne vesceretur, Monacho illi carnis pulmentum, Episcopo jubente, appositum est. Qui oblitus sententiam Salvatoris, qua ait: *Manducate quæ apponuntur vobis*, (Luc. 10. 8.) carnes horruit, monachumque se signis & nutibus quibus potuit Pontifici innotuit. Quem in seipso provocans Episcopus, & seipsum ostendit monachum fore, & tamen carnes comedere, dixitque: Frater, pisces nobis desunt, nostra licentia manducate quæ apud nos sunt. Sed ille nescius obedientiam summam esse vitæ monasticæ, studiosus continentiæ, securus fuit obedientiæ. Videns autem antistes eum non acquiescere, manu extensa, sanctæ & individuæ Trinitatis nomine, ter sanctæ crucis signum fecit: & natura jus suum oblivifcente, mirabiliter carnem convertit in piscem, pulpam scilicet carnis in fragmen suavissimi esocis. (Caro in piscem vertitur.) Expavescentem igitur monachum, & ad pedes ejus procidere parantem, prout tempus permisit, aspere increpavit; docens totius divini servitii summam esse obedientiam: propter quod, inquit, & Christus factus est obediens Patri usque ad mortem. (Philip. 2. 8.) Requirimur fortassis inter dona Dei in eo aliquid etiam de ipso dicere, essetne jejunii deditus necne, ceteraque talia: (Ejus jejunia.) sed Deo teste pæne nihil singulare de eo potui investigare; nisi forte in eo magis sit laudabilis, quod meritum ejus investigabile sit paucis, assumentis consilium ejus qui dixit: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*. (Matth. 6. 3.) Qualis sit, omnes modo scimus, sed qualiter ad hoc pervenit, omnes nescimus. Quæ de ceteris sanctis scripta sunt, quia aut jejunaverunt, aut homines fugerunt, aut cetera similia, nisi alio ordine nulla in eo inveniri possunt. Primum enim jejuniis dedisse operam, numquam adivimus, nisi forte hoc jejunium jejunavit, quod divinum judicium magis probavit, ubi ait: *Nonne hoc magis est jejunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes: dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus disrumpe. Cum videris nudum operi eum*. (Isai. 58. 6.) Vitiis jejunavit, & necessitate manducavit, & omnibus egenis panis sui buccellam communicavit. Immunis fuit eorum, qui ad hominum intuitum runcantes sive grunnientes, sibi tantum vacant solitarii, quia cœcorum, claudorum, aridorum semper eum sequebantur centenarii; ita ut pæne non esset claudus aut cæcus, quem ex nomine non sciret Episcopus. Ostium ejus, ut & ante diximus, viatori patuit, & cum ab egenis inclamaretur, ut moris est multis, intus clausus non latuit: sed totis apertis foribus exsiliens, cum omnibus profuisset, lætabatur regrediens.

XXII. Ejus benignitas. Semper hilaris & lætus, semper pacificus & quietus, comitantes & advenientes semper hilares reddidit & lætantes: si talibus non placuit nescio quibus placuit. Frustra ergo mihi videtur dicere, eum misericordem, compatientem, humilem, nisi aliquod eorum indicium exempli causa ponamus. Omnia ejus pæne omnibus superflua videbantur, ita ut etiam aliqui dicerent, quia ejus negligentia in episcopio multa fierent inconvenientia. Quod „ etiam in exemplum sumens sanctus papa Leo: Quis, inquit, umquam „ hujus sancti viri patientiam adscriberet misericordiæ, & non potius socordiæ? Cumque populi multitudinem ad ejus sepulchrum cum votis & oblatio„ nibus concurrentem vidisset: Nunc, inquit, Bardo ædificat, si ante neglexerat. Erat enim proverbium populo, quoniam Bardonis ædificium fornax esset, quam cum ceciderit, tribus lapidibus reædificasset. Ergo compatientiæ ejus aliquod ponamus exemplum. (Compassio.) Paschali tempore cum alicubi iter ageret, quidam ei obviam factus est, qui reatus homicidii suscepta sententia, paschalibus diebus fuit in pœnitentia: ad quem Episcopus: Tu, inquit, cujus respicis imperium? Respondit: Vestrum: cui ille, Quis ergo te vinculis evinculationis tempore vinculavit: ait Rusticus: Peccatis meis instigantibus feci homicidium, & ideo libens hoc patior judicium. Non tulit hoc ultra Episcopus, sed ait ad capellanum suum: Depone ab eo sententiam. Et ad rusticum: Tu, inquit, ad tuum vade sacerdotem, & dic ei ex me, ut unum

de duobus deliberet: aut ipse sententiam tuam impleat, aut te secum suis orationibus redimat. AN.CHR. 1051

Aliquod etiam humilitatis ejus indicium proferre placet. Fuit Fuldæ quidam monachus, nomine Luydmandus, moribus gravis & maturæ ætatis, huic sancto viro valde familiaris. Hic ergo quadam nocte vidit se in via profundissima, nigerrima & lutulentissima: cumque ibi diu viæ nescius cum magno labore pererraret, subito in margine laci adspexit quemdam juvenem ætatis florentissimæ & vestis candidissimæ, qui ait ei: Quo tu miserrime graderis? Erras, inquit, nescis quo devenies. Ait monachus: Ita est, domine, miser ego unde & quomodo huc venerim ignoro, & quo deventurus sim nescio; & addidit: Rogo te, adjuva me. Misertus ejus juvenis, extensa manu attraxit eum ad se; ducensque eum per pratum viridis graminis & diversorum florum, ostendit ei magnæ dignitatis sedile, duosque juvenes in eodem eminenti loco stantes, illud sedile custodientes: & ait ad monachum juvenis: Nosti hæc cujus sint? Qui respondit: Non, domine. Ait juvenis: Archipræsulis Bardonis hæc sedes est, quam in tanta dignitate, sola meruit humilitate: qui adstant, eam sibi custodiunt usque dum exutum corpore in eadem sede recipiant. His dictis monachus expergefactus, somnium hoc nobis cum magna dulcedine narravit. 10. Junii. XXIII. Humilitas.

Post hoc ejus studium & opus, cum divina benevolentia censeret eum transferendum ex temporali inconstantia & labore ad statum & quietem felicitatis æternæ; ipse quoque conscius secretorum divinorum, multis orationibus & aliquanto attentioribus sancto Martino se commendavit; aggressoque itinere ad Paderbrunum properavit. Die ergo sanctissima Pentecostes agens ibi Missarum in publico sollemnia, post sancti Evangelii lectionem, stabat locuturus ad plebem. Sed quoniam nos in hoc libro non profundum navigavimus, modo festinamus ad hujus thematis littus, ut ne saturato lectori tædii pituitam proponamus; sermones autem ejus omni humana divinaque (eloquentia) præcellentes, legere volentes, in tertium libellum differimus, in cujus campo studioso lectori nos satisfacturos credimus, & digni sunt non oblivisci, quoniam & (eum) hunc sermonem quem modo differimus, declamavit. Spiritum-sanctum per os ejus loquentem, dicere voces omnium incitavit. Ergo postquam sermonis finem fecit, interjecta paullulum silentii mora, suspiravit ex intimo corde, dixitque prophetica voce: Iter acturus sum, Patres & fratres, ad quod minus caute paratus sum. Longum est iter, sed sumptum brevem habeo, & quid faciam æstuo. Ad castra enim Regis æterni vocor, ubi in me totum bellum vertetur, totus æstus prœlii; ubi si victus fuero, meritis enim meis stare non valeo, quid placandi causa judici offeram nescio. Vestras igitur preces præcedere me precor & subsequi, quatenus ante maximum Judicem sine judicio merear ingredi: non enim justificabitur in conspectu ejus omnis vivens. Et vos, inquit, si quid boni a me audistis unquam, rogo, servate vos dignos regno, ad quod vocati sumus. Properate; tempus enim breve est. Nunc ergo vos commendo, dixit, ei, qui vos mihi commendavit, Deo Patri omnipotenti, & Verbo ejus Jesu-Christo Domino, & Spiritu-sancto, in quo dies ista celeberrima est, ut ab omni hostili incursu protecti, ingredi mereamini semitam operis recti. Ne ergo, filii, contristemini, quod ultima dico de me: quoniam amplius taliter non audietis me. Tum vero ejulatum non populi, sed ecclesiæ, audires: quoniam alii exanimes obriguerunt, alii in fletus resoluti graviter gemuerunt; omnibus uno ore dicentibus: Hei nobis, quando te tali carebimus. Sic ergo eadem die qua summi præsulatus anulum suscepit, eadem die ultra audiri deposuit: quamquam enim in festivitate sanctorum Apostolorum Petri & Pauli consecratus sit, die tamen sanctæ Pentecostes anulum accepit *a*. Transactis igitur diebus sollemnibus, accepta Regis licen-

XXIV. Celebrat Pentecost. Paderbornæ.

Mortem suam prædicit.

a Anno scilicet 1032. altero post consecrationem, nam anno 1031. ipso die festi Apostolorum 29. Junii electus fuit & consecratus.

AN.CHR 1051 10. Junii. Moguntiam redit.

licentia Maguntiam redire aggressus est, corpore quidem positus in itinere, sed cœlo (intentus) agebat jam cum Domino causas suas, judicii districtionem, consolationis spem: ita quidem, ut jamjamque vultus ejus testaretur, quam alienus sibi mundus haberetur. Erat ergo vultum ejus præter solitum disparem videre, nunc pro carnalibus gementem, nunc pro spiritualibus lætantem; ut omnibus manifestum fieret indicium, quod cor ejus inter spem ageret & judicium. Sæpe quoque Primates eum comitantes causa consilii ad eum accesserunt, & bis terque aliquid proponentes, cum toties ejus sententiam super hac eadem re sciscitarentur, ille quid vellent percunctatus est. Illis vero iterum iterumque multotiesque eadem proponentibus, ac si nusquam ibi præsens esset, tacitus permansit. Quem cum excitandi gratia, ut fieri solet aliquando, veste traherent, quasi de somno excitatus, sive ab extasi reversus subito contremuit; & quid vellent, ac si nihil ante dicerent, requisivit: ita ut monstro simillimum censeretur, quod vultu motuque vigilans, sensu dormire videretur: corpore enim solum inter homines positus extra humana corde conspicabatur, & amplius de (futuris) quam de præsentibus meditabatur.

XXV. Ægrotat.

Cum interim in locum, qui Nemus-spinarum, vulgo autem Dorneloch *a* dicitur, devenit: ibidem casu collisus, corporali molestia præventus est. Dolore vero ex hora in horam crescente, manifestum factum est quod lethum non evaderet. Misit ergo sub omni celeritate ad suffraganeum suum, ABELLINUM episcopum, qui eo tempore Fuldæ morabatur, ut pote vocatus illuc a venerabili patre EGBERDO abbate, ut ad solemnitatem dulcissimi & sanctissimi patroni Bonifacii, ut si eum vivum vellet videre, non tardaret ad eum venire. Iisdem etiam verbis ad æquivocum suum BARDONEM *b* juniorem, filium fratris sui, monachum prænominati loci misit, ut quantocius venire properaret ad eum. Qui ambo arripientes iter, cito venerunt ad eum. Utrique igitur ante eum præsentati, cum ambos in lecto jacens solita dulcedine salutasset, insuper etiam æquivocum suum causa consolationis dulcius compellasset, tandem ejectis omnibus præter episcopum, hujusmodi ad eum aggressus est eloquium. Dies vocationis meæ prope est, sæpe mihi optatus, semper formidatus. Et nunc non est meum populum Christi desolare, quasi mortem non sim evasurus; cum certissime sciam quod sim moriturus. Tu vero mecum, quod mihi certum est dissimula: & si te quisquam interrogaverit, nec hoc scire te assimula: quia gemitum populi ferre non valeo. Iam nunc ergo ut filius sapientiæ, scias quid facias, ut populo dolenti consolatione faveas; mihi vero secundum orthodoxæ fidei religionem sacri Olei exple unctionem,

Unctionem extremam petit.

certum enim habeo, quod infirmitatis hujus molestiam evadere non debeo. Qui tanti viri verba non ferens, cum ex imo cordis traheret suspirium: Quid, inquit sanctus vir, facis affligens cor meum? Quæso de lætitia mea lætare, & tantum hujusmodi gratia ingemisce, ut in conspectu Domini lætus merear intrare. Sic expletis sermonibus, expleta sunt omnia quæ mandavit episcopus.

XXVI. Et in cilicio deponi.

Venit igitur hora multos gemitus motura, multas lacrymas roratura, & ille vir Dei pæne oblitus infirmitatem propter instantem lætitiam, quasi jam propinquans ad gloriam, cilicium in terra jussit sterni sibi, seque super illud levari. Quod ut factum est, ex animi dolore cunctis obrigescentibus, usque ad effusionem oculorum lacrymis effluentibus, sanctus Pater pie commotis super illis visceribus graviter ingemuit; & quidquid rideri potuit causa obliviscendi mæroris audientibus pertulit. Ridens ergo ore, flensque corde: Eja, inquit, quando etiam tantæ duritiæ stratum incubui? Et

---

a Hodie *Dornbagen* appellari monet Papebrochius, quem una leuca Paderborna distare versus Maguntiam dicit.

b Hic postea, uti notat Papebrochius ex Serario, abbas fuit S. Albani, cui Gosvvinus prologum in alteram S. Albani vitam nuncupavit. In priori prologo hæc habentur. *Bardo Bardonis nostri magni tam propinquus genere, quam non dissimilis sanctitate & nomine.*

Et omnibus humido vultu ridentibus, & invito corde mirantibus etiam in tanta eum molestia posse ridere; intellexerunt hæc omnia fieri gratia consolationis movendæ. Quidam autem ex illis accedentes ad eum, ajunt ei: Spem tuam, Pater, firmiter in Deo pone, ac de ejus immensa bonitate præsume; certus quia non derelinquet te: causa enim humanæ infirmitatis eum fluctuare putabant, & ideo salubris admonitionis ei verba ministrabant. Ille vero verbis hujuscemodi commotus: Ecquid, inquit, omnibus diebus vitæ meæ egi, si hoc non egi? Ipse novit an sperem in eum; & si umquam in alio spem meam posuerim, non in eum. Opus ejus ego, ille spes mea est. Quod placeat Domino operetur in servo: sicque versis ad cælum oculis, instante termino, jam ægrius dixit: Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te. Deinde non tantum dolore carnis coactus, quantum instantis angustiæ conscius, ipse sibi oculos reverenter clausit, ceteraque sibi membra composuit; solusque lætus, tristibus omnibus, solus securus, sollicitus dudum, mundo mortuus, tandem vitæ redditus, lætus relictis carnalibus exuviis obdormivit, sociis lætabundus Angelicis. Quo viso cuncti quasi tum primitus gementes: Hei, pater, inquiunt, cui nos dereliquisti? Et rursus: Pro parte, inquiunt, nostra, reddat quod tibi debet Dominus: quia quem contristaveris ex nobis non est unus ex omnibus. Postquam ergo dolori cordis multo planctu satisfecere, tandem omnia quæ de sancto corpore facerent deliberavere; & tunc depositis in ejusdem loci ecclesia pietatis visceribus, quoniam quidem mediæ fuit æstatis temporibus (utpote 3. idus Iunii) ipsum corpus feretro imposuere, ut ad Maguntiam deportaretur humandum honorifice.

AN. CHR 1051 10. Junii. In Deum sperans. Pie obit.

XXVII. Sed interrupto hic ordine, antequam de hoc loco egrediamur, beneficia quæ ibi Dominus operatur per sancti Confessoris sui merita prosequamur. Sexta fuit feria cum sancta illa anima sancto egrederetur de corpore. (Quod) cum eodem die lotum (esset) aquam in qua abluebant eum, fuderunt ad radicem arboris aridæ, quæ ibi stabat in æquore, Ipsi quidem quem lavissent non attendebant, sed hominem alicujus tantum bonitatis præsumebant: sed quantæ fuerit æstimationis apud Deum innotescunt mirabilia, quæ propter ejus merita operatur ibidem divina benevolentia. Nam eadem feria, eodemque momento, quo aqua fusa est ad radices arboris aridissimæ, omni eadem feria sexta, eodemque momento, ex arido ligno in salutem multorum, Deo gratias, fluunt aquæ plenissimæ: sed ad ordinem revertamur.

Arbor arida revirescit.

XXVIII. Igitur exsequiarum obsequia circa viri Dei corpus ambitiose celebrantes, levatum tandem cum feretro & equis super perrexere, secum illum deportantes (Maguntiam;) ubi cum devenissent & miseras congregationes vultu squalidas & gestu lugubres obviam invenissent, oritur utrimque clamor, fletus, & multi ululatus; ita ut psalmodia & cetera quæ canebantur, vix exhiberi potuisset. Crederes enim unumquemque patrem, matrem, fratrem, aut aliquem sibi maxime necessarium, deplorare: ita cum irremediabili anhelitu non cessabant lacrymas rorare pupilli & orphani, cives & advenæ, juvenes & senes, viri & feminæ. Omnium vox erat unanimis. Heu, heu, pater amabilis! Iudæi etiam, quibus nulla bona curæ sunt, ei obviam facti, ut venerandi viri feretrum viderunt, terræ consternati caput pulvere conspersERunt, & dixerunt: Heu, heu, pie Pater! heu pie Pater! addebantque, si Christiani anima umquam requiem meruit, merito tua requiescere poterit. Talis clamor & luctus numquam visus est nostris temporibus. Nullus alium consolabatur, nullus consolari recordabatur; unicuique certum & proprium incommodum erat quod defleret, ne dum alius alium consolantem haberet. Tandem ad oratorium sancti Martini pervenerunt, quo ingressi, sancti viri corpus in medio ecclesiæ ante sanctam Crucem deposuerunt. Providentes ergo post hæc, ne forte corpus aliqua tabesceret corruptione, cum ad loculum secretius accederent pro hac eadem re, solutis quadam ex parte his, quibus innexus erat, tergoribus, non solum incorruptum eum

Maguntiam defertur.

AN.CHR 1051 10. Junii. eum invenerunt, sed insuper fragrantem thureis odoribus. Res tam magna pro nihilo habita est: quia multis ejus ignoratis virtutibus, putabant odorem illum thuris esse, quod accendebatur humanitus. Igitur die undecimo postquam ad omnia oratoria eum circumduxerunt, post sacrificia sollemnis oblationis, & supplicationes Ecclesiasticæ intercessionis, tandem deportaverunt in locum depositionis. Horret mihi nunc mens, tabescit cor, deficiunt verba, lamenta populi explanare debentia. Quam lividæ eorum facies, quam sanguineæ acies, quam incompti crines, quam incompositæ vestes! Taceo deflenda, supprimo gemenda. Ad lætiora veniam, ut quid tum ibi fecerit divina benignitas proferam. Multis igitur populi fletibus immolatis, quos illi peperit miseratio, quæ cum illo ex matris egressa est utero, cum in Oratorio sancti Martini, ante crucem sepulcro eum imposuere; tales odores, qui facile cuncta vincerent aromata, persensere; ut in tanta suavitate daretur intelligi, odorem illum fluxisse ex paradisi amœnitate. Requievit igitur anno ætatis suæ plusquam septuagesimo; nequaquam illum expertus laborem, de quo Psalmista dicit: *Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor*, sed in senectute bona & vita jucunda, deponens temporalem, sine dilatione invenit lætitiam æternalem, anno episcopatus ter septeno, numero mysterii pleno. Nunc autem clarescit signis & virtutibus, quæ per illum operantur divinitus.

Ejus ætas. Psal. 89.

XXIX Miraculis claret. Pauca de Bardone diximus, si verba nostra cum factis ejus conferre cupimus, sed quis verbis comparabit Bardonem? Ergo non tantum nostra prævalet infirmitas, quantum ipsius meretur dignitas; ideoque nostræ concedet devotioni, quod minus congrua suo diximus honori. Hic est Bardo, quem auris audiens beatificabat, & oculus videns testimonium reddebat sibi, eo quod liberasset pauperem vociferantem, & pupillum cujus non erat adjutor. Benedictio perituri super eum veniebat, & cor viduæ consolatus est. Iustitia indutus est, & vestivit se sicut vestimento & diademate, judicio suo. Oculus fuit cæco, & pes claudo. Pater erat pauperum, & causam, quam nesciebat, diligentissime investigabat; conterebat molas iniqui, & de dentibus illius auferebat prædam. Radix ejus aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione ejus. Gloria ejus semper innovabitur, & arcus ejus in manu semper instaurabitur. Qui eum audiebant, exspectabant sententiam ejus, & intenti tacebant ad consilium ejus: verbis ejus addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium ejus; exspectabant eum sicut pluviam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum. Si voluisset ire ad eos, sedebat primus; cumque sederet quasi rex circumstante exercitu: erat tamen mœrentium consolator, flebat super eum qui afflictus erat, & compatiebatur anima ejus pauperi. Non contemsit subire judicium cum subjectis, non negavit quod volebant pauperibus, & oculos viduæ exspectare non fecit. Non comedit buccellam suam solus, sed semper comedit pupillus ex ea. Non despexit prætereuntem eo quod non haberet indumentum, sed benedixerunt sibi latera pauperum, & de vestimentis ejus calefacti sunt. Quis loquitur hæc? numquid ego? Non, sed totus mundus. Loquitur terra, loquitur cælum, loquitur Deus in multis, quæ per eum operatur, mirabilibus. Ergo non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiretur a generatione in generationem.

Laudatur. Job 29.

VITA

VITA V. HALINARDI

AN.CHR 1052 29 Julii.

EX DIVIONENSI ABBATE ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS.

Auctore Anonymo ejus discipulo, in Chronico S. Benigni.

Tomo 1. Spicilegii.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Restaurata per beatum Vvillelmum in Divionensi sancti Benigni monasterio regulari disciplina, istbuc ex vicinis longinquisque regionibus viri nobilitate & doctrina illustres convolarunt, ut sub tam sancti patris regimine vitam monasticam amplecterentur. Ex his fuit noster Alinardus seu Halinardus, qui primo sub eodem beato Patre prioris officio functus, postmodum ei in abbatis dignitate successit, ac tandem Archiepiscopus Lugdunensis factus, toti Ecclesiæ ob vitæ sanctitatem, & doctrinæ celebritatem præluxit. Res ejus gestas accurate descripsit Anonymus auctor Chronici sancti Benigni Divionensis, qui cum se fateatur ab eo in monasterium susceptum fuisse, atque in regularis disciplinæ exercitiis eruditum, fidem omnimodam meretur: utpote qui ea scripsit, quæ aut ipse viderat, aut ab iis, qui rebus gestis fuerant præsentes, acceperat. De hoc auctore jam egimus Sæculo 4. parte 2. ad annum 878. ubi de Bertilione abbate Divionensi, cujus corporis inventionem sub nostro Halinardo factam, & ibidem relatam, descripsit.* Vitæ auctor.

2. *Aliquot item Halinardi gesta colligere licet ex variis donationibus, quas Benigniano monasterio ejus tempore factas recenset Perardus in Collectione chartarum Burgundicarum. Nonnullæ ex his memorantur infra a Chronographo num. 10. & seqq. In Charta Gerardi Ducis pro Vvulfereicurtæ anno* 1030. *cœnobium sancti Benigni* religiosæ monasticæ statu nostris temporibus famosissimum sub Halinardo abbate *dicitur. In charta Hugonis episcopi Lingonensis* ecclesia sancti Petri in villa Mora, monasterio cognomento Pulchrada vel Saxonis-fontanæ *redditur*, ut isdem locus monachili dignatione reformandus meliorandusve Halinardo tradatur. *Bruno Tullensis Episcopus, postea Leo IX. Bertiniacicurti duo altaria dedit in ecclesiæ dedicatione, quam Halinardo & Vvidrico abbate sancti Apri præsentibus fecit. Idem Halinardus Joanni Romano Pontifici scripsit, & sacri Palatii Vestarario, contra canonicos Divionenses, qui jus cœmeterii e sancti Benigni burgo in castellum Divionense transferre conabantur. Has litteras, & alias videsis apud Perardum.* Alia gesta.

3. *Halinardi nomen in Fastis sacris locum nondum invenit, ideoque* Venerabilem *appellasse satisfuit; nec alio titulo a Bucelino donatur in Menologio Benedictino die 29. Julii. Eum vero inter prætermissos memorant Bollandiani, ad diem 26. Aprilis, quod ea die a Ferrario laudetur. Obiit tamen quarto Kalendas Augusti, ut ex Chronographo nostro certum est. Et quidem ea die in Libro obituum ecclesiæ Lugdunensis notatum esse testem habemus Severtium in historia Archiepiscoporum Lugdunensium, cui vetus nostri monasterii sancti Germani a Pratis Necrologium consentit. Severtii aliorumque, qui res Lugdunenses scripserunt, errata in assignando Halinardi regiminis tempore refellere non vacat, cum ad hoc sufficiat hujus vitæ scriptoris textum, quem non viderant, proferre. Meminit Halinardi Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi, ubi ordinationem ipsius anno 46. consignat. De eodem agit auctor Chronici Besuensis, quem tamen non laudat, eo quod propagata ex Benigniano monasterio ad Besuense regulari disciplina, istud sibi Halinardus tum Divionensis abbas, sibi subjicere tentasset. Sed jam auctorem nostrum audiamus ex tomo 1. Spicilegii Acheriani, ubi Chronicum integrum ex codice ms. descriptum habetur.* Cultus.

INCIPIT VITA.

1. DOmnus HALINARDUS in hoc loco Prioris agebat officium, qui sequenti tempore etiam abbatis ac pastoris assecutus est nomen & meritum. Cujus memoriam dignum est nos assignare litteris, qui nos dulcibus ac paternis monuit institutis. Hic fuit oriundus Burgundia, nobilium virorum exortus prosapia. Nam pater ejus Lingo- Halinardi genus & patria.

AN.CHR. 1051 29. Julii. num, mater vero Heduorum civis exſtitit. Ab ipſis infantiæ rudimentis ſtudiis litterarum traditus, ſuperna providentia gemina ſcientia efficaciſſime claruit. Amabatur paterno affectu a venerabili præſule Heduæ civitatis, Vvalterio nomine, cujus filius erat in baptiſmate; ac ideo educabatur ab eo majori diligentia, ut poſt aptaretur in domo Dei lucerna. Fit Canonicus Lingonenſis. Proceſſu vero temporis, decurſa pueritia, cum eum jam ſibi vindicaret adoleſcentia, a Patre ſuo eſt traditus domno Brunoni Lingonum Præſuli: qui eum liberali cernens ingenio valere, Canonicorum ſtuduit collegio copulare. In ea itaque urbe cum philoſophos, viroſque audiret eccleſiaſticos, divina inſpirante gratia, nulli ſodalium erat inferior in ſapientia. Fœcunditas eloquentiæ gravitate componebatur ſapientiæ. Ex materia hujuſce compoſitionis vas eſſe cœpit electionis. Cumque foret animi ad cuncta capacis, nihil intentatum, nihil denique liquit inhauſtum. Cum jam veſtiri cœpiſſet vernantibus juventutis floribus, ita ſuam adoleſcentiam bonis inſtruxit moribus, ut eo tempore jam videretur monachus, integrum ſe & ſincerum omni cuſtodia ab his obſervabat vitiis, quibus contaminari ſolent homines hujus ætatis. Is enim imbui timebat, ne tenera in ætate his infectus eſſet, quibus cum vellet carere non poſſet, Prov. 22. 6. juxta illud quod ſcriptum eſt: *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit non recedet ab ea*. Bonorum virorum & maxime prudentium contubernio potitus, turpitudinis ſectatores exoſus.

Tum Monachus. 2. Igitur cum pro ſua omnibus chara benevolentia diligeretur a domno Lamberto Lingonum præſule, cuperetque eum idem Pontifex collatis eccleſiaſticis gradibus exaltare, ille reſpuens labilem & caducam mundi gloriam, hoc ſtuduit opere adimplere, quod Dominus præcepit ſermone: *Qui vult*, inquit, *poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem* Matth. 16. 24. Luc. 9. 23. *ſuam, & ſequatur me*. Spretis itaque omnibus terrenæ poſſeſſionis ſtipendiis, ob ſpem futuræ repromiſſionis, habitum ſanctæ converſationis ſumpſit, ſed non ibi defuit probatio tribulationis. Parentes namque ejus inſequentes eum, atque ab hoc monaſterio per conſenſum Epiſcopi vi abſtrahentes, nudatum habitu monachi, per publicum ita deduxerunt, ut pro hac verecundia odiret, quod tantopere amplectebatur. Sed nihil proficit callida ars maligni contra doctrinam ſancti Spiritus: nullo modo quippe valuerunt eum revocare a ſua intentione. Verum parvo tranſacto tempore, fugam iniit, ut vel extra patriam poſſet perficere, quod in patrio ſolo non permittebatur adimplere. Sed iterum inſecutus & captus, ad Epiſcopum eſt reductus, qui eum multis promiſſionibus & blanditiis demulcebat, ſi quo modo poſſet animum ipſius ab hac intentione revocare. At ubi vidit eum in ſua perſiſtere ſententia, vix tandem permiſit ei quod vellet agere. Sic itaque quod cupierat aſſecutus, deinceps alieno vixit imperio, & in nullo quantum potuit, deviavit a ſanctæ inſtitutionis propoſito. Is enim procul a ſe remotis hebetudine & murmure, ſingularis præ ceteris obedientiæ præeminebat virtute, implens illud in fratribus, quod dicit Reg. c. 71. ſanctus Benedictus: *Obedientiæ bonum non ſolum Abbati exhibendum eſt, ſed etiam ſibi invicem obediant fratres*. Enimvero beati Benedicti, cujus ſubjacebat diſcipulatui, imitator exſiſtens, ſapientem Dei ſtultitiam eſt a- 1. Cor. 3. 18. dorſus, juxta quod præcipit Apoſtolus: *Si quis vult inter vos ſapiens eſſe in hoc mundo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens*. Haud ſecus enim ac Philoſophi, ad ſillogiſmorum argumenta tota ſe conferunt mentis inſtantia; ita ſe contulit ad ea diſcenda, quæ quotidianum per uſum in monaſterio ſunt explenda. Quibus omnibus ſollerter ſibi cura cognitis, & experimento memoriæ commiſſis, videri jam cœpit doctior cunctis.

3. Hunc ergo, ut in monachico ordine ita prudentem jam dictus pater Et prior. Vvillelmus intellexit, congregationi fratrum præficiens, animarum curam eidem commiſit. Quod miniſterium tanta auctoritate, tantaque adimplevit ſollicitudine, ut omnibus ſecum converſantibus & exemplo

fuerit & terroris. Regulari quidem contentus conversatione, sic studebat parsimoniæ, ut differre nullatenus videretur a societate communis mensæ. Aliquorum vitia dum conspiceret reprehendenda, prius in unoquoque laudanda canebat; dehinc velut gnarus reprehendenda carpebat. Cunctos tamen sæpius admonebat, ut tales se Deo exhiberent interius, quales humana opinio pro religionis habitu ferebat exterius. Per cuncta ergo monasterii probatus officia, omniumque ministeriorum obsequiis non segniter adimpletis, primum Præpositi sub ipsius abbatis imperio quatuor annis administravit officium: ad ultimum post præfati Patris obitum pastoralem suscipere curam, doctrina id exigente justitiæ, ab omni coactus est fratrum congregatione. Quod licet invitus & reluctans acceptum ministerium, cum cultui vineæ manciparetur divinæ, ut hujus se adsignaret colonum, commune utile multorum magis quærebat, quam proprium. Cunctis benignus, omnibus æquus, nemini nocebat; quibus poterat prodesse studebat. Sana quippe doctrina ei inerat, quia suæ conditioni quod competebat, illud sollerter agebat, propter illud Apostoli: *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros*. Sanctis etiam & modestis sermonibus inditus, obscœnis & turpibus omnino intercludebatur auditus, propter illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam*. Adeo lectioni erat deditus, ut in itinere positus libellum sæpius gestaret in manibus: itaque in equitando reficiebatur animus legendo. Philosophos vero sæcularisque sapientiæ libros cum legebat, illud sagaci sectabatur industria, quod per Legislatorem divina vox præcipit de captiva. Hæc quippe quæ in Philosophorum libris reperiebantur utilia, hæc sua dignabatur memoria: quæ vero superflua, de amore scilicet rerumque sæcularium cura, hæc quasi venenata radebat & mortifera. Hic calvitium inducebat, hæc unguium more ferro acutissimo desecabat. Ex lectionis ergo assiduitate scripturarum informabatur auctoritate. Ita in canonicis ac monasticis valebat institutis, ut nulli videretur secundus in legum decretis, ac philosophicis argumentis. Tum virtute & sapientia compositus, fandi quoque honestissime copia ditatus, ita se coaptabat singulis, ut omnibus esset diligendus, implens illud Apostoli: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Quidquid loquebatur, sapientiæ gravitate componebatur. Sermo ejus sale conditus, quo virtutis pondere brevis & rarus, ea prudenti suavitate habebatur pretiosus. Ideoque quotiescumque ad ædificationem moralem faciebat sermonem, ut disertissimus, ita habebatur gratissimus. Gregem sibi commissum provida regens pietate, adversus pessimum sanctis omnibus inimicum concordi sanctoque certamine admonebat pugnare, & eorum quisque quod possit operari bonum non desistere; ne tunc vellet, quando non liceret. Illis etiam beati Ioannis * sæpius inferebat monita, qui in sua ait Epistola: *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*.

[Margin: AN. CHR. 1051 29. Julii. — Tum abbas. — 2. Cor. 6. 4. — Eccl. 28. 28. — Lectioni deditus. — 1. Cor. 11. 22 — * f. Pauli. Heb. 12. 14.]

4. Diligebatur quam plurimum a regibus Francorum ROBERTO & HENRICO. Sed & CONRADUS imperator, & ejus filius HENRICUS Cæsar, illum nimio venerabantur affectu: unde factum est ut Lugdunensis sedis vacante antistite, ab ipso Henrico imperatore, eo quod olim sibi cognitus, & pro religiosa conversatione ac fama sanctitatis erat valde dilectus, oblatus est ei illius episcopatus honor. Ipse vero grave pondus procellosi culminis per custodiam refugit humilitatis, obtendens se monachum, ad tantum onus nequaquam fore idoneum. Erat tunc in clero Lingonensi quidam clericus, nomine ODALRICUS, ætate pariter ac sancta conversatione provectus, litteris apprime eruditus, qui tunc in palatio Regis aderat, sed tamen Principi non plene cognitus. Hunc domnus pater noster Halinardus suasit expetendum: quem & sapientiæ ubertas, & senectutis commendabat dignitas. His renunciatis Regi verbis, miratus vel quod obla-

[Margin: Archiepiscopatum Lugdun. suscipere renuit.]

AN.CHR. 1052 19. Julii.

oblatum honorem sacerdotii tam vilipenderet, vel quod in se denegabat, pro alio tam sollicite expetebat, assensit; & episcopatus dignitatem memorato domno Odalrico concessit: quem ipse pater usque ad sedem deduxit: & quæque in obsequio illius competebant, ac si unus ex familia ipsius, procuravit. Qui rexit Lugdunensem ecclesiam per annos quinque, verbo & exemplo bonorum operum instruens animos subditorum. Postmodum a quibusdam malivolis & invidis perpessus insidias, quem ferro non potuerunt, veneno perimere non detrectaverunt. Sicque occisus, ceteris sanctis Pontificibus ibidem quiescentibus est aggregatus.

Quem cogi tur ipse pe ie.

5. Tum demum vox totius cleri cum consensu populi, ut ad hoc culmen suscipiendum colla submittat, hortatur: utque pastoris curam in iis gereret, deprecatur. Ad Imperatorem legationem mittunt, ut domnus Halinardus Pontifex eis detur, exposcunt. Imperatoris præceptum mittitur, ut domnus Halinardus intronisetur, præcipitur. Sed ejus animus robore firmatus divino, nequaquam ad hæc flectitur, quousque apostolici Papæ conventus est litteris. JOANNES, cognomento Gratianus *a*, tunc residebat in sede Apostolica. Hic ut comperit eum nolle adquiescere deprecantium votis, misit ad eum, præcipiens auctoritate pontificali, ut obediret precibus cleri & populi. Factus igitur Apostolici compos & compar honoris, duxit apostolicam factis & nomine vitam. Eadem virtus mansit humilitatis, opere multiplicato charitatis. Omnia quæ agebat, virtutum sapore condiebat: ut speculi fieri solet inspectione, ita se interius divina considerabat lectione, & ex hac mentis ornatus componebatur; deformitatis vero si quid deprehendebatur, justitiæ moderamine corrigebatur. Disertis viris quoties jungebatur, & de Scripturis, fieri ut assolet, aliquid proponebatur, libenter audiebat, prudenter & verecunde respondebat. Prava vero si qua proponebantur, non acriter, sed ingenuo pudore confutabat; non callida argumentatione contra se disputantem superando, sed per venerabilium doctorum exempla benigne docendo. Tunc dicta Orthodoxorum tradebat ad medium, cum evangelicis auctoritatibus: atque in hunc modum & eruditissimus declarabatur, & elationis vel eruditionis jactantiam fugere videbatur. Jurare omnino cavebat, ne forte perjuraret: unde quid in palatio Imperatoris egerit silendum non est.

6. Henricus tertius imperator Burgundiæ regnum gubernabat, RODULFUS enim Burgundiæ rex sine liberis exsistens, HENRICUM secundum Cæsarem heredem regni fecit: post quem ad Conradum pervenit Imperium; hic sororem prædicti Regis, nomine GISLAM habuit conjugem, de qua genuit tertium HENRICUM, cui ex successione paterna jure provenit regnum Burgundiæ. In cujus regni termino sita est Lugdunum civitas, quam Lotharius Francorum rex dedit in dotem sorori suæ Mathildæ reginæ, quam despondit Conrado Burgundiæ regi, patri supradicti regis Rodulfi. Igitur propter donum episcopatus domnus Halinardus ad hoc electus, Henrici Cæsaris curiam adiit, & cum eo episcoporum, qui erant suffraganei, legati archidiaconi, atque ipsum pastorem quærentes Lugdunenses clerici, Imperator, ut moris est, propter datum honorem episcopii, requisivit ab eo fidei sibi debitæ sacramentum. Horum verborum domnus Hugo archiepiscopus Chrysopolitanus erat sequester ac mediator. Ille his auditis verbis, respondit: Si Regis æterni, & Regulæ, quam jurejurando promisi, præcepta postposuero, quæ mihi fides erit, ut Imperatoris juramentum custodire debeam? Dominus enim dicit in Evangelio: *Non jurare omnino*. Et Regula patris Benedicti præcipit monacho *non jurare*, & *a sæculi actibus se facere alienum*. Hæc renunciata Regi, miratus & amplectens animo ejus constantiam, volens tamen probare perseverantiam, dixit

Jurare renuit.

Matth. 5. 34. Cap. 4.

a Hic Gregorii VI. nomen accepit, qui anno 1046. cum Benedicto IX. & Silvestro III. de Romana sede pulsus fuit, iisque substitutus est Suidgerus Bambergensis episcopus sub Clementis II. nomine, ut infra dicetur.

dixit nequaquam se illi dare pontificatum, si non obediret suis præceptis. At ille ait: Melius est mihi numquam accipere sacerdotium, quam transgredi Dei mandatum. Ad hæc Episcopi illarum partium, & maxime SIGEBAUDUS episcopus Spiræ, ubi hæc gerebantur, insistebant dicentes: Quis est hic, qui præsumpsit in palatio principis, mandatis ejus non obedire, quod nostrum nemo unquam facere ausus fuit? Aut juret fidem Regi, aut abjiciatur. Verum THEODERICUS episcopus Mettensis, & BRUNO Leucorum episcopus, ac RICHARDUS episcopus Verdunensium, ipsius amici existentes, suadebant Principi non debere pro hoc molestiam inferre religioso viro, cujus animum in fide & ceteris virtutibus constantem scirent. Ad hæc Imperator ait: Suadete illum, si non vult sacramentum facere, vel ad hoc se proferat, ut videatur fecisse, ne mos patriæ nostræ annuletur. Respondit ille: Tantumdem est si simulavero, ac si fecerim. Absit hoc a me. Imperator videns eum sic firmum, noluit amplius inquietare illum, solummodo verbo & promissis ipsius fidem assentiens, dedit ei quod petebatur; ac in sua præsentia fecit illum ordinari, dans ei quæcumque fuerunt sacerdotali benedictioni necessaria. Et non solum ipsi, vel ceteris episcopis, sed etiam levitis ac ministris altaris ita præparabat omnia, scilicet vestimenta, libros, linteamina, ac quæque necessaria, ac si esset non princeps, sed famulus. Erat enim idem religiosus Rex valde ecclesiasticus, & circa divinum cultum devotissimus. AN.CHR. 1052 29. Julii.

7. Ordinatus est autem venerandus pater Halinardus per manus domni HUGONIS archiepiscopi Chrysopolitani, in loco, qui vocatur Herbrestinc lingua Teutonica, quod in nostra Bonas-mansiones signat, anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo-sexto. Eodem anno perrexit memoratus Princeps Romam, ibique tunc suscepit coronam Imperii, die Natali Domini per manus CLEMENTIS Papæ, quem ipse Imperator ordinari jussit, & fecit deponi Joannem, qui tunc cathedræ præsidebat, & Benedictum atque Silvestrum, qui in concilio tunc habito, examinata eorum culpa, inventi sunt non solum simoniaci, sed etiam pervasores Ecclesiæ Christi. Huic concilio interfuit ipse domnus Lugdunensium Archipræsul, atque memoratus Hugo archiepiscopus, aliique plures ex diversis partibus coadunati Episcopi. Fuerat ei consuetudo Romam orationis gratia frequenter pergere, ut sanctorum Apostolorum ac Martyrum, qui urbem illam protegunt, patrocinia imploraret. Erat namque ejus voluntas, ut si fieri posset, ibidem Deo animam redderet. Quapropter non est fraudatus a desiderio suo, sed ut voluit, ita Dominus ei concessit. Defuncto memorato Papa Clemente, Romani petierunt eum ab Imperatore. Hoc namque a Romanis Imperator, data pecunia non parva, exegerat, ut sine ejus permissu Papa non eligeretur. Ille, cognita voluntate Principis ac populi, dissimulavit ire ad curiam, donec tardante eo alter eligeretur. Diligebant enim eum valde Romani propter facundiam oris, & affabilitatem sermonis: ita enim proferebat vernaculum sonum loquelæ uniuscujusque gentis, quousque Latina penetrat lingua, ac si eadem patria esset progenitus. Ordinatur.

8. Domno igitur Leucorum episcopo Brunone, qui appellatus est LEO, Papa, ordinato [a], evocatus est ab ipso Romæ ad concilium domnus archiepiscopus Halinardus, simulque omnes episcopi Galliæ, ad pertractandum inibi de statu & correctione sanctæ Ecclesiæ. In ipso anno ipse domnus Papa perrexit Franciam, & Remis habuit concilium episcoporum, ibique fuit cum eo prædictus Pater noster: tuncque fuit translatum corpus sancti Remigii ab ipso domno Apostolico & episcopis, qui ibi adfuerunt; & ipsa ecclesia sacrata. Tertio, prædictus Papa habuit concilium in urbe Roma, quo assuit præfatus Præsul, indeque iterum in Galliam properanti comes individuus exstitit. Veniens vero ad civitatem Lingones, ordinavit ibi in præ- Leoni IX. adsistit.

[a] Leo sedem iniit anno 1049. quo item anno Remense concilium habitum fuit.

ANCHR. 1052 29. Julii. præsentia papæ domnum ARDUINUM episcopum, pro illo qui fuerat ejectus. Rursum sequenti anno Romam pergens, cum ipso domno Apostolico properavit Beneventum & Capuam, Montem-Casinum, atque Montem-Garganum ad sanctum Michaelem archangelum. Ideo namque prædictus Papa perrexit illas in partes, ut habitatores terræ illius, si posset, aliquo modo relevaret ab oppressione, qua nimirum erant gravati a Nortmannis. At quia domnus præsul Halinardus præpotens erat in verbis, & ad suadendum quodlibet lingua sufficiebat, propter hoc; ut mediator & legatus pacis inter prædictos Nortmannos & ipsum esset, domnus Apostolicus secum duxit eum. Inde regressus, quoniam ad colloquium Imperatoris, qui tum forte erat in finibus Ungariæ, properabat: jussit eum prædictus Papa Romæ residere, donec ipse rediret. Erat in ejus comitatu dictus Lingonensis episcopus HUGO. Is pœnitens eorum quæ haud secus * egerat, domnum expetiit Papam, ut de commissis modum pœnitentiæ, & absolutionem delictorum imploraret. Ipse vero Apostolicus, sicut erat misericors, & benignus animo, ut vidit eum vere pœnitentem & afflictum, condolens ei statim indulsit, dicens sufficere ad pœnitentiam ea quæ passus fuerat; abeuntem quoque, post absolutionem delictorum, muneravit amplissime, dans insuper licentiam recipiendi episcopatus.

* al. cæcus.

Veneno perit Romæ.

9. Venientes ergo Romam, domnus Halinardus valefacturus ipsi & ceteris sociis, discubuit cum eis ad mensam, ubi oblatus est ei piscis a quodam falso amico, veneno infectus. Ex quo omnes qui perceperunt, tam ipse quam ceteri, vel infra octo dies mortui sunt, vel post longam ægritudinem consumpti obierunt. Duo monachi ex hoc loco, qui cum eo erant, hoc cibo interfecti sunt. Obiit quarto Kalendas Augusti, anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo-secundo, peractis in pontificio annis septem, in regimine hujus loci annis viginti. Præcepit se poni ad sanctum Gregorium ad Clivum-Scauri: illum enim locum domnus Papa concesserat ei ad manendum. Sed nobiles Romani, qui ad visitandum eum venerant dum viveret, ad sanctum Paulum jusserunt deferri corpus, ibique honorifice traditus est sepulturæ, ad lævam partem ecclesiæ, & arcus super tumulum ejus ædificatus [a]. Omne ornamentum, quo utebatur ad sacrum ministerium, transmisit sancto protectori suo Benigno, cum non parva auri quantitate, & vasis argenteis, quæ erant in ejus officio. Auxit ornatum hujus ecclesiæ maxima ex parte, inter quæ crucem auream gemmis ornatam fabricari fecit. Libros etiam plures conscribi jussit: officinas hujus monasterii renovavit, & quamquam omnibus eruditus esset artibus, tamen in Geometria & Physica plurimum studebat. Quæ vero in hoc loco augmentata sunt in terris & possessionibus in diebus ejus, non est silendum.

Ubi sepelitur.

Donationes factæ monasterio Benigniano

10. HUGO Chrysopolitanæ sedis archiepiscopus, ipsius valde familiaris amicus, dedit ecclesiam sitam in burgo, Salinis dicto, quam sui genitores a fundamentis exstruxerant; & est sacrata in honore sanctorum Symphoriani & Agathæ martyrum; sanctusque Anatolius confessor inibi quiescit. Cujus loci donationem posuit super altare sancti Benigni, die natalis ipsius Martyris ibidem Missas celebraturus, atque coram omni populo qui convenerat, obligavit excommunicationis vinculo, qui illum locum subtraheret a dominio abbatis & monachorum Divionensium. Hæc donatio facta est anno ab Incarnatione Domini millesimo trigesimo-septimo, Indictione quinta, episcopatus sui anno sexto. Concessit per episcopale privilegium alteram ecclesiam, in eodem burgo sitam, sanctæ Mariæ honori dicatam, quam ecclesiam RAINALDUS comes dedit sancto Benigno, pro requie animæ patris sui Ottonis, vocati Willelmi [b], proque ejus largitione

---

[a] Ejus epitaphium laudat Bucelinus in Menologio, duobus his versibus expressum.

Factus Apostolici consors & compar honoris,
Duxit Apostolicam factis & nomine vitam.

[b] Plura de hoc Ottone habentur in Vita beati Guillelmi Divionensis, quæ data est in priori hujus Seculi parte.

tione accepit a domno Halinardo pecuniam non parvam, dum adhuc Prioris gereret officium. AN.CHR. 1051 29. Julii.

11. Dedit prædictus Comes Rainaldus in supradicto burgo locum ad ecclesiam construendam, in quo exstructa fuit capella in honorem sancti Andreæ apostoli: quæ ex materia lignorum facta, per incuriam ad nihilum postea fuit redacta. Dedit in Evoregio terram, quæ fuit Theudeberti; quæ a monachis aliquamdiu possessa est, sed propter contrarietates, quas Odilo quidam faciebat eis, intermissa ab his, usque dum possidentibus ipsis locum sancti Anatolii, iterum jam dictus Comes restituit illis. Actum est hoc ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo-sexto, post mortem Vuillelmi Comitis, qui ipso anno obiit. De habitatoribus vero ipsius oppidi, aliquanti clerici vel laici venientes ad conversionem monachicam in hoc monasterio, dederunt facultates suas sancto protectori nostro Benigno. Aliquanti offerentes filios suos, similiter contulerunt de rebus suis; inter quos pater meus me offerens, exceptis aliis rebus, dedit secus puteum domum, & sedem unius caldariæ, quæ super solutione census data est postea ea conventione, ut qui eam teneret quadraginta sex solidos omni anno persolveret. Auctoris ætas.

12. Aliquanto post transacto tempore, idem memoratus Comes Rainaldus juxta castellum, Vesullum dictum, dedit ecclesiam in honore sancti Georgii sacratam, ut ibi construeretur monasterium, & quatuor monachi ibidem constituerentur, qui omni tempore Deo servientes exorarent pro requie animarum patris sui, ac matris, fratrisque, ac pro semetipso, omnique parentela. Dedit ad eorum stipendia vineas & terras, vel quodcumque fuit necessarium: piscationem insuper cum hominibus, qui de hoc ministerio sibi serviebant. Huic donationi præsens fuit memoratus archiepiscopus Hugo; deditque per baculum, quem ferre manu solebat, altare prædictæ ecclesiæ abbati Halinardo, & ob memoriam hujus rei commutaverunt virgas suas. BURCHARDUS quoque Comes dedit locum, Offonis-villa dictum, quondam nobilem abbatiam, & in honore sancti Leodegarii consecratam, utque monasticus ordo ibidem repararetur, deprecatus est enixius memoratum abbatem Halinardum.

13. Sed & ROTGERIUS dominus castri, quod vocatur Wangionumrivus, ecclesiam a patre suo Widone, in honorem sancti Stephani constructam, ea intentione largitus est, ut expulsis canonicis monachi ibi collocarentur ad serviendum Deo die noctuque. RAINALDUS etiam possessor castri, quod Castellion dicitur, ad obitum veniens, ac sumens habitum monachicum, dedit potestatem sancti Juliani cum omnibus ad eam pertinentibus terris & mancipiis, atque ecclesia ipsius sancti nomini dicata, ubi petiit monachos constitui, qui pro ejus anima ac ceterorum fidelium exorarent Deum [a]. Simili modo ALBERTUS Comes Mettensis dedit villam, quam dicunt Wlferei-curtem, cum mancipiis utriusque sexus. Ipse quidem in vita sua dare disposuit, sed eo mortuo GIRARDUS dux filius ejus adimplevit [b]. Necnon & matrona quædam, Letgardis nomine, soror Lamberti episcopi, dedit ecclesiam sitam in villa dicta Islo, super Mosam fluvium, in comitatu Bassiniacensi.

[a] Id factum est anno 1038. ut ex charta ea de re data patet, quam Perardus, cum aliis donationum hic memoratatum exhibet in sua collectione.

[b] Anno 1033. ex charta apud Perardum.

AN CHR 1053 1. April.

VITA SANCTI PROCOPII
ABBATIS IN BOEMIA.

Ex Surio descripta.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vita unde sumpta?

1. *Cum beati Procopii Vitam ex codice ms. prout antiquitus descripta fuit, habere non licuerit, proferre visum est eam, quam ex manuscripto codice partim, partim ex annalibus Boemorum a Nicolao Salio Pragensi consarcinatam adoptavit Surius ad diem quartam Julii. Melius hac in re uterque consulturus rei litterariæ, si eam prout in codice habebatur posteritati commendasset. Brevem quidem penes nos habemus ejusdem sancti Vitam, ex ms. codice Carthusiæ Coloniensis, sed vix quidquam peculiare continet. Eam tamen infra alteri subjiciemus, quod forte sibi invicem aliquam auctoritatem conciliabunt: quibus denique breve elogium ex Dubravii historia adjungendum erit, quod miraculum contineat in aliis desideratum. Ferrarius sancti Procopii vitam a Mohadro relatam laudat, sed nec istam videre licuit. Ceterum Trithemius libro 3. de viris illustribus Ordinis sancti Benedicti cap. 315. sanctum Procopium laudat, quem* virum sanctum & omni laude dignum, verbo & exemplo prædicatorem eximium *fuisse scribit: tum de ejus gestis hæc habet:* qui qualis quantusque fuerit, multorum miraculorum ostensione declaravit, de quibus in gestis ejus, o lector, poteris informari.

Monasterii sancti Joannis initia.

2. *De eodem sancto abbate variis in locis Boemiæ-Piæ agit Georgius Bartholdus Pontanus a Braitenberg, potissimum libro 4. ubi inter ceteros Boemiæ regni patronos Procopium recenset, ac prolato Vitæ ipsius compendio, nonnulla subjicit de monasterio beati Procopii, quod ab Udalrico duce ædificatum fuisse dicit, quamvis supra, libro nimirum 2. ejus initia ad Bretislai tempora revocasset: sed difficultatem hanc solvit auctor Vitæ, scribens monasterium ab Udalrico primitus quidem fuisse exstructum, sed ipsum rebus ad vitam monasticam necessariis destitutum, a Bretislao dotatum fuisse, quod idem auctor angelico monitu factum fuisse tradit. Narrat Bartholdus in libro 2. Boemiæ-Piæ jam laudato, Severi Pragensis episcopi consilio templum in honorem beatæ Mariæ & sancti Joannis Baptistæ constructum Bretislai sumptibus fuisse,* ac traditum fratri Procopio ContannsKeho abbati & fratribus ordinis sancti Benedicti, *adjuncto privilegio, in quo pius Princeps multa adversus monasterii rerum direptores imprecatur. Hæc autem ab eodem Severo Episcopo confirmata fuisse dicuntur libro 3. Quin & eumdem locum ecclesiæ construendæ jam olim a Jaromiro principe destinatum fuisse idem auctor paullo antea dixerat, quod ille ibidem e Cochani tyranni manibus cruentis liberatus fuisset. Ceterum celebre exinde in Boemia fuit sancti Joannis Baptistæ monasterium, cujus etiam meminit Bucelinus in Germania sacra parte 2. Ipsum aliis in locis appellat monasterium sancti Procopii, quod utrum hodie exstet, se nescire profitetur. Illud suo tempore* Ad beatum Procopium *appellari solitum fuisse ait Trithemius in libro de viris illustribus jam laudato. Porro Dubravius libro 7. Historiæ Boemiæ scribit cœnobium Reygradense, pridem inchoatum, tandem a Bretislao absolutum fuisse, sed istud a monasterio beati Procopii distinguit. Monasterium Breunoviæ, & aliud in honorem* sancti Joannis-Baptistæ, cujus abbas fuit sanctus Procopius, *inter cetera Boemiæ cœnobia* eminere *testis est Aubertus Miræus in libro singulari de rebus Boemicis.*

Festum.

3. *Procopium anno 1053. e vivis abiisse consentiunt omnes Boemicæ historiæ scriptores: quod Calendis Aprilis contigisse refert Vitæ auctor. Ab hac sententia dissentit auctor vitæ compendii, ex ms. codice Coloniensi jam laudati. Is quippe sanctum abbatem die octavo Idus Julii miraculis clarum, ad Christum migrasse asseverat. Certe variis diebus in variis Martyrologiis festivitas Procopii celebratur. Præferri tamen debere videtur Vitæ prolixioris auctor, cui consentiunt Menardus aliique Benedictinorum fastorum scriptores. Idem Menardus duas ejus festivitates commemorat; depositionis 1. die Aprilis, ubi Procopium incaute abbatem & martyrem nuncupat, & canonizationis die 2. Junii. Tertiam addunt Arnoldus Vvion in Ligno vitæ, Bucelinus in Menologio Benedictino, & Ferrarius in catalogo generali sanctorum, qui scilicet præter duas jam laudatas, Translationis ejus memoriam commemorant die 4. Julii: qua potissimum die colitur apud Olmuzium Moraviæ urbem, cujus incolæ Procopium uti patronum & tutelarem patriæ suæ venerantur, Trithemius loco laudato festum sancti Procopii die 4. Nonas Junii celebrari affirmat.*

AN.CHR 1053 1. April.

INCIPIT VITA.

1. PROCOPIUS homo Boemus, parentibus nec eminentissimis, nec obscuris Chotumæ in Boemia in lucem effusus, pæne infans severiorem quamdam vivendi disciplinam amplectebatur. Sic enim Dei reverentia & majorum intuitu cor ad honeste vivendum firmarat, ut omnes voluptatum fucatarum fibras animo prorsus eradicaret. Quam ejus, magnum quid pollicentem, indolem parentes circumspecti animadvertentes, alendam eam & extendendam rati, Pragam eum admodum puerum transtulerunt, ut Vissegradi Dalmaticis litteris, quæ id temporis ibi florentes erant, expoliretur. In quibus ille tantum desudavit, ut commilitonibus suis doctrina multis gradibus emineret. Vivendi autem ejus ratio tam insigniter pura fuit, ut ea excitati præcipui ejus loci sacerdotes, eum licet renitentem, collegio suo cooptarent. In quo ille statu pervigil in orationibus consistebat, die nihilominus in divino officio contrito; tandem sacerdotii gradum conscendens, cogitare cœpit, parum se hactenus in pietatis studio progressum, ni majoribus virtutum incrementis exorsus fatus * provehere eniteretur.

Procopii natales & juventus.

2. Hæc animo agitans, in monachum divi Benedicti instituta professum *a*, Deo hoc ita curante, incidit. A quo & vitæ ab humanis negotiis sejunctæ normam excepit, & cultu corporis novo involutus est, sicque parentes invisit, non ea mente tamquam impotentiori aliquo conspiciendi eos affectu pungeretur, sed ut reconditam aliquam & hominibus ignotam specum eligeret, in qua liber a populari tumultu, liberius Deo officii sui pensum exsolvere posset. Quod cum ageret, & anxius per invios saltus atque inaccessos montes singula lustrans oberraret, devenit tandem in antrum quoddam, duobus circiter milliaribus a castro Curimæ diremptum, qui locus a fluvio præterlabente Sassavæ appellatione percrebuit. Quod quidem antrum mille prope modum dæmonia insederant, quæ non leves illi molestias creabant. Ille tamen ut athleta Christi impavidus, cum iis orationum & jejuniorum telis acriter depugnans, palmam certaminis referebat. Cujus tam grandes spiritus & masculos labores, admirationis & imitationis ergo volens Deus orbi palam facere, UDALRICUM principem Boemiæ, occasione venationis, præconem virtutis ejus, & testem inculpatæ actionis produxit. Hic enim Princeps, cum comites & molossos suos volucri cursu prætervectos nec assequi, nec ablatos oculis revocare posset, colligendarum virium causa, quas in ea ferarum insectatione exhauserat, sub opaca quadam ejus silvæ arbore resedit, cum insperate cervus, ramosis cornubus mirandus, maturo gressu eum quiescentem prætervolans, secretiora lustra inire tentabat. Princeps autem, quamquam defectis viribus gratissimam corpori fesso medelam ea mora afferret, videns tamen feram, qualem ea die nullam investigasset, cupiensque laudis aliquid ex ea confecta sibi decerpere, impotentium, & effetorum pedum, & damnati cursus oblitus, e vestigio e terra se corripit, & contento arcu cervum, vestigiis ejus insistens, premit. Ille autem tamdiu ante insequentem se fugam capessit, quousque ad notam sibi specum patris Procopii decurrisset. Truncabat tunc vir Dei post fusas preces quercum quamdam, usui suo servituram, post cujus tergum, tamquam post firmissimum vitæ suæ propugnaculum se recipiens cervus, compositus cruribus humi subsedit. Sanctus autem ircitatiori cursu ejus & pavore excitatus, causam novitatis hujus assequi volens, caput sustulit, & eminus prospiciens, hominem lauta facie, & amictu corporis minime agresti conspicatus, nervo obversum ex adverso vultum in se direxisse videt. Steterunt aliquantum ambo, mutua admiratione defixi. Tum Princeps percontari quid hominis esset. Cui ille, se magnis facinori-

Secessit in eremum.

Udalrico Boemiæ Duci notus fit.

C iiiij bus

a Ex monasterio Brennoviensi, uti refert Dubravius libro 7. cujus locum infra exhibebimus.

AN.CHR 1051 1. April. bus obstrictum, Christi tamen servum dicere. Hoc responso excepto, concussus religione Princeps, laxato arcu, cervus ad pedes sancti ruit, & ad arbitrium ejus nutumque se componens, salutares pœnas ex præscripto illius sibi decretas pensurum se offert.

3. Beatus vero Procopius ductum in penetrale suum vivo saxo erasum, quia eum anhelanti ore loqui videbat, quiescendo aliquid laxamenti prostratis viribus corporis dare hortatur. Morem gerit Dux, & succedens antro, locato corpore, primo orat hospitem suum, ut suæ torrenti siti remedium aliquo potu adhibeat. Nihil differt sanctus, aquam qua guttur suum proluere assueverat, crucis signo perstrictam ei propinat, quæ subito in talem mollissimi vini saporem divina operatione transiit, qualem Udalricus princeps, nec in genialibus Cæsareæ mensæ epulis (inter quas olim alitus fuerat) unquam se libasse asseverare non dubitaret. Divinam ergo vim hic se exerere cognoscens pius Princeps, flagitare quasi importunius a sancto Patre cœpit, ut levandorum criminum suorum spe certiori, mulctam in se judicio suo pater decernere non gravaretur. Admisit preces tam justas sanctus Dei homo, & ut templum Deo sub nomine divi Joannis-Baptistæ a fundamentis erigeret, idque celebre, religiosis viris eo contractis, & copiosis proventibus dotatis efficeret, in mandatis illi dedit. Quæ omnia Dux ut animose & alacriter expetivit, ita exauditus strenue extremam manum operi adjecit. Id autem ab eo perfectum est anno millesimo nono, quo tempore Henricus secundus fasces Imperii post Ottonem tertium possedit, & in Pannonia beatus Stephannus rex divinorum operum effector magnificus florebat. Ubi dum cælestibus negotiis vacans ageret Procopius, stipatus choro purgatioris sensus hominum, quos sibi delectu acri habito collegerat, mirum dictu, quantis undique egenorum & morbis tentatorum examinibus, præcipue autem eorum, qui comitiali morbo vexabantur, crebro circumfundebatur. Quibus omnibus apostolica pietate ita se commodum impartiebatur, ut nemo ab eo tristis, omnes lætabundi redirent. Ante omnia autem & animum cogitationemque intentam veluti arcum tenebat, ne quid domestici ejus, qui eodem cultu & sacramento obstricti, Deo secum militarent, importuniori aliqua spiritus tempestate jactarentur, atque hæc Procopii apud se gesta prædicatione & memoria digna.

Aquam in vinum convertit.

Monasterium condi procurat.

Miraculis claret.

4. Quæ vero ab eo in luce & in propatulo patrata fuere, talia ac tanta memorantur, principio quidem Memnonem virum pium cum illis diebus, quibus inter Pascha & Ascensum Christi Domini, viri Christiani supplicationes statas, prælata cruce, obeunt, flumen, ne Procopii choro copulari posset, arceret, videretque in ultra posita ripa scapham conto hærentem, oravit Deum ejus sibi copiam intuitu meritorum divi Procopii fieri. Orationi eventus felix respondit. Mox enim schapha revulso conto a ripa resiliit, crispantes undas secare, & ancillanti similis genibus oratoris se applicare. Qua ille conscensa, & conto quem pone cymba attraxerat naviculam subigens, optatis se tandem arvis exposuit, & religens exsolutus cum rem miraculo dignam Procopio aperiret, eamque bonitati ejus imputaret, ille a se declinare, & in dicentis fidem retorquere atque congerere perseveravit.

Processiones publicæ

5. Aliud deinde tale ab eo, tantumque patratum est opus, quod viri sancti solidam virtutem arguit. Namque vir quidam asperrimo mali genii furore percitus, cum ab eo inedia se castigare jussus paruisset, illeque potentibus verbis in exturbandum diabolum prolatis incubuisset, repente dæmon hominis illius incola, speciem teterrimæ volucris exhibens, ex ore illius tamquam ex nido provolavit, & in culmine tecti consistens, ita orationibus ejus ibidem appetitus est, ut deorsum corruerit, lapsuque illo tria amplius in frusta dissipatus sit. Hanc tantam ejus in affligendis gregalibus invisam habentes dæmones potestatem, dira & contumeliosa voce questi sunt se suis sedibus evolvi, & exhortantium more ad emigrandum in Lobec, loci cujusdam

jusdam nomen est, cum Milobusensibus invitare. Quos Deo charus homo, ne sibi molestias commendationi dedito crearent, potenter immanem strepitum cientes profligavit. AN.CHR 1053 1. April.

6. Interea Udalricus dux, laxata ægritudinis vi morborum compage, vita defungitur, herede Boemiæ BERETISLAO filio scripto: qui non levibus hominum narrationibus excitus, quæ Procopii & quanta esset vivendi innocentia, & nobilium factorum claritas ad eum pergere, & coram illum alloqui destinavit. Quod dum perhumane & demisse facit, suggeritur ei a proceribus suis, patrem ejus, mortis præcipitis interventu, non cumulate monasterio illi censibus pollicitis satisfecisse. Quibus auditis Dux, nihil protelandum cum hoc opere ratus, subito in multis satisfecit, in paucis se satisfacturum prope diem & hilariter recepit, Procopiumque designatum cœnobii ejus præfectum, obfirmare id munus defugientem, inextricabilibus rationum laqueis ita circumcinxit, ut enodare se minime posset. Quod quidem munus ita gessit, ut omnibus magnopere ejus gubernandi ratio accepta esset: sic namque benigne jus suum in eos exercebat, ut numquam aliquem subjectorum duriori ore percelluerit: omnes vero mirifice colloquiis suis, quibus frequenter eos ad officii initi perfectionem cohortabatur, permulserit. Hinc factum ut neque *ille*, in quem sanctus Dei, quod molliori & fractiori vocis sono, quam par erat inter sacrificandum modulabatur, virgis animadvertere jusserat, quicquam ea punitione irritaretur.

Beretislaus Udalrici successor.

Procopius fit abbas.

7. Cognito tandem vitæ suæ occasu, palam Emerano & Vito, amantissimis juxta ac fidissimis secundum Deum filiis, quod sibi intra triduum mortis agon impenderet, denuntiare non destitit, atque epileptico stipem tunc a se exigenti, ut tantisper præstolaretur monuit, quo sibi vita functo, tunicam eleemosynæ loco adsportare liceret. Mox conversus ad suos, præscio futurorum casuum spiritu, quæ tempestas incommodorum eos quassatura se ablato esset, instar patriarchæ Joseph aperte illis vaticinatus est. Ajebat namque, Beretislao Boemiæ domino sospite, secunda omnia illis, erepto eo, sinistra quævis eos occupatura. SPITIGNEUM principem pater Procopius hac in futurum porrecta oratione designabat, qui adeo crudeli odio in eos deflagrabat, ut vertere solum, importunitati ejus cedentes cogerentur. Verum ne infaustorum tantum commemoratione admodum concuterentur, commutatione festina prosperorum eventuum, quam sub URATISLAO successore Spitignei experturi erant, eos mirifice permulsit. Tali sermone ad eos habito conquievit, & brevi post vitam reliquit, idque circa annum millesimum quinquagesimum tertium. Calendis Aprilis. Pie obit.

8. Post ejus obitum, discipulorum ejus religiosum agmen, veritum ne exsulantes, res eorum provido gubernatore cassæ brevi defluerent, coeuntibus suffragiis VITUM amantissimum patri Procopio maturum & serium, piumque virum, omnibus rationibus id onus excutere conantem, præfectum sibi constituunt. Cujus administratio tamdiu integra florensque exstitit, quamdiu Beretislaus benevolus princeps in vivis agebat. Eo enim exanimi facto, derepente Spitigneus, turbo, beati illius præsaga voce denuntiatus, in eos erupit. Cui colluctatus aliquantisper Vitus, cum se imbecillum tanto furori reprimendo sentiret, cedendo atque in Pannoniam demigrando victor evasit. Vixit eo usque in exsilio Pannonico, quousque Spitigneus vivere cessasset. Interea abbas quidam GERMANUS, homo asper, loco illi præficitur. Qui ad nocturnos concentus vadens, cum ter a beato Procopio, sibi in limine templi apparente, jussus cœnobium illud deserere, minime paruisset, tandem baculo pastorali ab eodem incussus sapuit, & verbere protervorum pædagogo eruditus, pegaso volucrior inde exsiliit, principique Spitigneo, qui eum monasterio præposuerat, duros casus suos anhelans commemoravit. Quæ cum crebris hominum sermonibus usurpata Uratislao, qui habenas regendæ Boemiæ post Spitigneum suscepit, inclaruissent, ita auditione eorum refectus est, ut e Pannonia Vitum abbatem, reli-

Vitus B. Procopio succedit.

Cogitur sedes mutare.

Redit.

AN.CHR 1053 reliquosque beati Patris discipulos revocarit, eosque loco, ordinique pristino in Boemia reddiderit.

1. Aprilis. Redit.

Miracula Procopii jam defuncti.

9. Tum quoque vir quidam, Labessa nomine, aulæ principis affectator, malevolorum iniquis accusationibus appetitus, cum vitæ fortunarumque suarum ruinam certo prædidicisset, fugam eques ad Sazavam flumen arripuit: quod cum transvadere non posset, & infensos hostes circumvolitare eminus conspicaretur, fusa ad Procopium, cujus ædem ultra intuebatur, prece, subito amnem fluidum glacie rigere videt; quem patientem sui invadens, jumento manum ducentis sequente, lento gressu superavit, quæ non mora liquescens, atque in currentes undas revoluta, illi tutelam, inimicis vero ejus obstaculum comparavit. Factum id Augusti mense, quo sole leonem ingresso, ferventiori calore Boemia huic signo subdita torreri solet.

10. Mulier diuturno languore detenta, jussa est a Procopio sibi apparente, unum ex discipulis illius, Vitum aut Emeranum, advocare: quorum cum Emeranus ad eum accessisset, & Deo illius jacentem valetudinem oratione commendasset, protinus ex integro convaluit. Upilio Sazaviensis amictus veste, quam sublegerat, a domino rei comprehenditur, & cippo, frustra pro eo interveniente Vito abbate, inseritur. Hic inclamato nomine Procopii, vidit hominem canitie venerandum, infula redimitum, facie eleganti sibi adesse, & ut morum commutationem faciat præcipere. Tum canna quam manu gestabat, robora artantia contingere, quæ ad tactum illum tanto impetu dissilierunt, ut januam ejus loci deturbarint, illeque retinaculis expeditus, liber evolarit. Martino cuidam, in sacro vivendi genere tironi, fures supellectilem, dum in supplicationibus nocturnis excubaret, depeculati sunt, ille ad sepulchrum beati Procopii, velut ad tribunal judicis causam ferens, locum se mutaturum asseruit, ni Procopius illos rerum suarum eversores coerceret. Audit voces queruli alumni sanctus, coegitque fures illos ablatum ejus peculium quamprimum referre. Virginibus sacris tenues earum fortunas tenebrio quidam furtim asportarat: quas mærentes noctu leniens verbis pater Procopius bene sperare jussit: moxque furem illum, hominum quorumdam opera captum, & pro ademtis omnibus satisfacientem eis stitit. Oblatus iterum alteri mulieri Procopius injunxit, ut cognatam suum ni perire morbo quo conflictabatur mallet, Sazavæ monasterium adiret, & orationis sacrificium ab aliquo ex incolis ejus postulare juberet. Audit hæc, paruit illa, & curata est. Mulier alia alieno viro adhærescens, raptis bonis proprii mariti, fugam conscivit. Hæc retracta ex ignobili illa profectione, verberibus livida cippo committitur. Sed Procopii admonitu jussa vitiosos amores ab animo profligare, elaqueatur: eum enim illa importuno clamore, plangoreque e cælo sibi evocarat. Quatuor annorum spatio alia mulier & visus & membrorum usu defecta, die natalis Christi dum sacrificaretur, Procopii nomine ingeminato, sibi restituitur, hunc suarum precum & inediarum ad sepulchrum ejus susceptarum fructum capiens: quæ sæpienti se populo asseverabat, Procopium oculis ipsius sacrum signum crucis efformantem se vidisse, moxque invaletudinem amisisse, idcircoque in nomen Procopii exaltata voce efferbuisse.

Blasius abbas.

11. BLASIO cœnobii sui prœposito ter mandarat Procopius, ut Romano Pontifice *a* adito, eum quo se albo divorum, relatis non vulgaribus suis operibus, adscriberet, excitaret. Paruit jussus, distulit rogatus: exposuit jussa legatus, neglexit exsequi ea prælatus. Egit quod debuit petitor supplex, non consummavit requisita, quæ potuit Pontifex; sic ergo attenuato annuo sumptu, salutatis liminibus apostolorum Petri & Pauli, nocte abibat Blasius, cum Procopius indignanti similis Pontificem sopitum corripere, quod segnius honori suo studens, preces sacerdotis sui ita repulisset, ut aspectum hominum non ferens jejunis loculis excedere Urbe cogererur, adjecitque, ni hominem via divi Laurentii suburbani gradientem revocaret, tum vero se illum

a Innocentius III. tunc temporis Ecclesiam regebat, ut ex anno infra laudato colligimus.

illum (pedum in sublime tollens) perfossurum. Pontifex horribilis ostenti facie somno resolutus, semisopita voce quis esset percontatur. Procopius, ait ille, & evanuit. Procopii sacerdotem Pontifex Blasium per sagaces & expeditos cursores reductum, cum avide præsentibus tredecim purpuratis patribus de Procopii gestionibus audisset, divina re facta, sanctorum numero illum asserit, missoque in Boemiam GUIDONE sanctæ-Mariæ trans Tiberim sancti Calixti presbytero cardinali, Legato a latere vulgo dicto, Procopium sanctum, beatum felicemque credendum, vocandum, colendum pronuntiat, eique tanti nominis & tituli apud omnes ferendi auctor est, idque anno Domini nostri millesimo ducentesimo quarto, quarto nonas Junii.

AN.CHR 1053 1. April.

Procopii Canonizationem procurat.

12. Neque vero Deus Legatum illum, tantum confirmatorem nobilium facinorum Procopii, sed etiam testem atque præconem virtutum illius apud suos Romæ effecit. Nam & monumentum, quod ille diffringebat, odorem gratissimum ipsi inhalavit, & complures cæci, surdi, muti, dæmonibus occupati, complures etiam insanabili morborum genere labefactati, spectante ipso, commodam valetudinem assecuti sunt. Quibus ille visis tanti Procopium habuit, ut munificis largitionibus eos secundum animam cumularit, qui Procopium salutaturi accederent; & ditissimos illos paratus, quibus sacrificio deditus fulgebat, ei templo in honorem Procopii, tamquam obsides sui erga eum amoris donarit, præsentibusque Episcopis tutelam ejus loci commendarit.

13. Alio tempore cum festo divi Joannis, cui hoc templum attributum est, egrediente pompa, tam mystarum, quam profanorum hominum, abbas quidam ignotus omnibus, virga pastorali quosdam in eo agmine contingeret, visus est canentes eos prægredi, & cœnobio eorum succedere; & illi quidem januam, quam discedentes clauserant, patentem offenderunt, & valentes, quos virga permulserat, notantes, Procopium fuisse non vane crediderunt. Eodem die, non eodem anno, in eodem templo ægri causam strepitus rogati, nubem ab altari proferri, duosque viros eam consequi, eosque sibi & bene precari, & attactu virgæ se perstringere vidisse, indeque morbum conclamatis depulsum affirmabant. Æditus templi divi Joannis, quo recubat Procopius, vidit in somnis Sanctum cæci oculos Cruce notantem, & plausu hominum vigil factus, curatum adspexit. Eumdem æditum somno graviori profligatum sanctus Dei signum dare jussit, quo suæ familiæ homines strato evocati psalmodiæ insisterent. Parricidæ cuidam non semel sancti Procopii ædem visenti, catena asperrima, quæ ei impacta carnes ejus eradebat, tanta vehementia in templo divi Petri ab eo resiliit, ut strepitu homines ad miraculum contemplandum exciret. Fabianus vir sacer institutum beati Procopii in ejus cœnobio moribus exprimens, dum parietem templi ædificator attollit, una cum ponte & acervo saxorum deorsum ruit: ex iis erutus, amissa jam voce, lectulo reponitur, noctu suspirat, surgit, opus prosequitur, narratque, virum quemdam formosum, habitu suo agmen ruentium lapidum excepisse, eosque sinu suo ne affligerent condidisse.

Varia miracula.

14. Cliens cujusdam asperrimo dæmonio agitatus, omnisque quietis impatiens, in templum Procopii cœnobio adjunctum inducitur, ibi cum in morem volantis protensis late manibus, & dirum vociferans secundum occiput procursaret, die natalis sancti Procopii inter sacrificandum, dum tranquillior ad sepulchrum ejus precaretur, turbulento illo hospite liberatus est. Adolescens spretis parentum monitis, posthabitaque missa & templo, die Dominico aliorsum ludicer declinavit: quem dæmon ligatum in piscinam contrusit, ut eum præfocaret: sed parentes a morte eripiunt, & sensu excussum Procopii ossibus applicant, sanumque beneficio eorum reducunt. Adolescens alius, tetro facinore delibutus, noctem unam dum compotaret, ita seipsum amisit, ut ad tactum omnem stuperet. Eum sepulchro sancti Procopii admotum,

Dæmoniaci liberantur.

AN CHR. 1052 3. Aprilis. tum, atque ex cyatho ejusdem sancti refectum, perfectum amici domum profecuti sunt. Puellæ cuidam diabolus molestias frequentes creabat, illa eas parentibus tamdiu aperire differebat, quousque ab eo in lecto comprehensa eminus a domo evibraretur: quam mater angulis omnibus domus non inventam, tandem didicit penes fontis cujusdam crepidinem apertis oculis cæcam, sui ipsius ignaram rigentemque desidere. Ergo festina, instar Chananææ, ad proximum templum eam adducit, & tridui jejunio, multisque orationibus, cum ea ex consilio sacerdotis ejus loci susceptis, cum nihil se proficere notaret, Procopio eam restituendam offert: & restituta est ab eo firmæ & plenæ sanitati, nec incassum obsecrationibus suis eum fatigavit. Et me toties toties vocantem te audi, Procopi pater, & hanc quam a te postulo, quamque præstare potes, non alieno sed tuo sacer ah sacro, gratiam mihi benignus impertire.

ALTERA VITA.

Ex ms. codice Cartusiæ Coloniensis.

BEatus Procopius abbas, natione Boemus, Sclavonicis apicibus a sancto CYRILLO *a* inventus plenissime instructus, in sæculo presbyter eximius honestissimam vitam duxit. Hic pro amore Jesu-Christi toto spiritus sui ardore fervens vanitatem hujus sæculi nequam contemsit. A cujus tumultuoso turbine fugiens, secreta solitudinis petiit, & in supercilio cujusdam secretæ desertæ speluncæ, quam mille dæmonia inhabitabant, cælestibus armis loricatus consedit: ubi dum ab hominibus ocultus per multum tempus agonizaret, Omnipotens lucernam ardentem sub modio non passus latere diutius, quatenus omnibus sanctitatis exemplo luceret, famam virtutis ejus longe lateque diffudit: ita ut ad ejus opinionem catervatim provinciæ ejusdem homines exenia offerrent, ipsiusque orationibus sese commendarent. Qui charitatis fragrantia plenus, sermone sanctæ prædicationis audientium pectora, ut imber temporaneus, irrigabat. Denique pauperes tanta largitione suscipiebat, tamque prona & læta eisdem sollicitudine ministrabat, ac si manifeste Christus adesset, ut omnes territorii mendici ejus industria pascerentur. Aggregavitque secum quosdam fratres, vita & moribus religiosos: quibus spiritualiter concordantibus, unanimi charitate monastica fieri moderamina juxta exemplar almifici patris Benedicti constituit. Multi denique vicinarum villarum accolæ ad eum venire frequenter, & suorum languorum amminicula impetrare solebant. Quibus ipse magistrum humilitatis sequens, interminabatur singulis, ne hujusmodi opinio eo vivente divulgaretur. Venit etiam quædam mulier ad eum, cujus caligo infecerat oculos, suffragia postulans; cujus cum fusa oratione oculos signo crucis signaret, illico pignus luminis recepit. Quidam etiam homo spiritum immundum habens, ita ut vix a viris fortissimis teneretur, ad virum Dei adductus est, quem uni ex fratribus commendavit, qui pro eo jejuniis & orationibus pervigil insistens, semetipsum afflixit. Expleta autem septimana, cum ipse Pater super eum exorcismum terminaret ex more: visus est protinus spiritus immundus in similitudine nigerrimæ aviculæ ex ore ejus evolasse, & super tectum ecclesiæ consedisse. Perseverante autem sancto in oratione, dicitur corruisse in terra, & quasi frustatim in quatuor partes crepuisse. Ex tunc vero homo ille a dæmone perfecte exstitit liberatus. Sanctus ergo pater Procopius, laudabilis vitæ peracto cursu, plenus virtutibus & clarus miraculis, migravit ad Christum octavo Idus Julii.

Aliud

a Cyrillus cum Methodio ex Alexandria in Moraviam venit, Sclavonicæ linguæ peritissimus, Ducem, Ducissamque Boemiæ ad fidem convertit, & baptizavit, de qoo plura videsis in Boemia pia libro 4. Is autem a Misæo in libro singulari de Boemia, sæculo nono floruisse dicitur.

Aliud Vitæ compendium ex Dubravio, lib. 7. Historiæ Boemicæ. AN.CHR 1053 1. April.

Procopius pietate atque innocentia vitæ adeo claruit, ut penatibus divis adnumeraretur. Patria ei Boemia, & parentes item Boemi erant, a prima statim pueritia solliciti, ut filius ipsorum Christiana disciplina imbueretur; cumque studia tunc ad religionem conducentia, non apud alios in Boemia, nisi apud viros sacris initiatos vigerent, puerum collegio sacerdotum in arce Vicegradensi erudiendum obtulerunt. Postquam adolevit, ingeniumque & mores collegio sic approbavit, ut idoneus haberetur, qui collegarum numero adjungeretur, maluit sodalem in sodalitio Breunoviensi, quam collegam in collegio Vicegradiensi agere. Captus deinde amore vitæ solitariæ, Breunovia relicta, speluncam quamdam Sassavæ flumini incumbentem, larvisque & lemuribus infamem, sibi inhabitandam delegit. Eam simul atque subiit, continuo omnes illæ terribiles visu formæ dilapsæ sunt, haud secus ac dilabi solent tenebræ luce immensa, unaque etiam metus est depulsus ab accolis, qui adire specum sibi metuebant. Igitur cognoscens Procopius frustra secretum a se, fugamque hominum quæri, occultandi sui finem fecit, ac paulo post suæ sectæ assectatores in contubernium contrahens, sacra cum illis, & munus vigiliarum, precumque & jejuniorum obivit, tametsi nihil in juventa ægrius, quam famem toleraret. Ob quam rem præside Breunoviensi aliquando indignante, atque id agente, ut abductum in agrum, jejunare propter cibi inopiam usque ad horam præstitutam cogeret, Procopius famelicus conspecta arbore corno, suspirare intimis pectoribus conquerique de hyeme incipit, per quam videlicet fieret quominus id temporis corna esui matura reperiret. Induit subito ad suspiria ejus arbor & folia & fructus, convertitque rei novitate in se omnium oculos. Sed & Procopium mirabantur tam avide in oblatos fructus invadentem: atque ab eo tempore indulgentius in continuandis jejuniis est habitus, donec processu temporis & ætatis rabidam orexim consilio atque ratione summoveret, abstinentiamque deinceps sic coleret, ut illius exemplum seipsum aliis præberet. Non solum autem superstes, verum etiam in sepulcro dormiens multa & præclara edebat miracula. Bretislaus eo loci quo jacebat, memoriæ ejus templum excitavit, addiditque illi sodales cœnobitas.

VITA S. LEONIS IX. PAPÆ.

AN.CHR 1054 19. April.

Auctore WIBERTO æquali.

Ex Editis & mss.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1 *Præter auctores qui summorum Pontificum gesta scripserunt, nonnulli beati Leonis IX. vitam seorsim edidere. Vvibertus ejus in Episcopatu Tullensi archidiaconus, primo unum librum edidit de iis, quæ ille antequam ad Sedem Apostolicam proveheretur, gesserat, Romanis relinquens, ut ipsemet in Prologo loquitur*, ea posteris transmittere, quæ Papa Romanus egisset. *Verum postea mutata sententia, librum alterum primo adjunxit, in quo ea quæ beatus vir usque ad mortem peregit, fusius exponit. Auctor Anonymus, & ipse quidem testis oculatus, Historiam mortis ejusdem conscripsit, in qua accurate & particulatim narrat, quo pacto beatus pontifex morti proximus, sese toto triduo ad ipsam obeundam præparaverit; tum subjungit aliquot miracula, quæ statim post ejus obitum edita sunt. Hanc historiam ex vetustissimo codice ecclesiæ Beneventanæ, litteris Langobardicis exarato, publici juris fecit Ferdinandus Ughellus in Italia sacra tomo 8. ubi de Beneventanis episcopis agit. Invenimus præter ea in ms. codice archimonasterii Remigiani apud Remos Anonymi cujusdam collectionem miraculorum, Vitæ beati pontificis a Vviberto sub-* Vitæ scriptores.

AN.CHR 1054 19. April. *scriptæ subjunctam, in qua miracula complura narrantur, quæ ad ejus tumulum paullo post illius mortem patrata fuerant, quorum quidem duorum Anonymorum opuscula, cum aliis item miraculis ex variis codicibus descripta, in unum consarcinavit Godefridus Henschenius, eaque edidit die 19. Aprilis Bollandiani simul cum Vita a Vviberto descripta. Ad hæc Bruno Signiensis episcopus Vitam beati Leonis conscripsit, quæ inter alia ejusdem Brunonis opera typis vulgata est. Præterea, ut plurimos auctores omittam, qui de aliquot ejusdem sancti viri gestis data occasione scripserunt, Anselmus monachus sancti Remigii Remensis libellum edidit sub nomine Itinerarii Papæ Leonis IX. in quo refert ea, quæ beatus Pontifex anno 1049. variis in Germaniæ & Galliæ locis patravit, potissimum Remis, ubi archimonasterii sancti Remigii ecclesiam dedicavit, ac in ea Concilium habuit generale. Denique Desiderius Casinensis abbas, qui postea sub Victoris III. nomine summus Pontifex fuit, libro 3. Dialogorum nonnulla ejusdem sancti viri gesta & miracula narravit. Verum ex iis omnibus auctoribus sufficere nobis visum est, binos Vviberti libros hic edere, cum Anonymi opusculo, quod ex Ughelli Italia sacra modo laudavimus. Cetera qui cupit, adeat Bollandum ad diem 19. Aprilis. Si quæ tamen in aliis auctoribus observatione digna occurrerint, quæ ad beati Pontificis acta illustranda conferre valeant, ea pro opportunitate in notulis ad vitæ textum, aut in his observationibus prævHis, referre non omittemus.*

Cura ejus in gubernanda Ecclesia. 2. *Quanta sollicitudine Ecclesiam sibi a Deo commissam beatus Pontifex gubernaverit, probant præter libellum, quem ab eo contra Græcos editum laudat Vvibertus, complures litteræ, quas ad varios orbis Christiani Episcopos conscripsit. Ex iis quædam habentur ad Africanos, ad sublevandum istius tam celebris olim ecclesiæ statum, quæ sub Barbarorum tyrannide gemebat; aliæ ad Gallos, Germanos & Italos datæ sunt ad disciplinam ecclesiasticam restituendam; nonnullæ ad Antiochenum patriarcham, ut eum in Apostolicæ sedis obedientia confirmaret; aliæ ad Imperatorem Constantinum Monomachum, ejus animi in recta fide firmandi gratia: denique, ut ceteras omittam, quas pro variis ingruentibus negotiis data occasione edidit, ad Michaelem Cærularium Constantinopolitanum Patriarcham non semel scripsit, ut eum ad pacem inter Grecos & Latinos conciliandam adhortaretur; cumque ille noluisset a calumniis, quas in Romanam Ecclesiam evomebat, abstinere, eum tandem per legatos suos, quos ea de causa Constantinopolim misit, e sede exturbavit; cujus sententiam exsecutioni mandari voluit Imperator, qui eumdem Michaelem in exsilium deportari jussit. Non minus laboravit piissimus Pontifex in simoniacis & uxoratis Presbyteris exstirpandis. Istorum occasione decretum celebre edidit, quod a Petro Damiani laudatur in Epistola ad Cunibertum episcopum Taurinensem, inserta Opusculo 18. ejus operum novæ editionis: quo scilicet cautum est, ut* quæcumque damnabiles feminæ intra Romana mœnia reperirentur Presbyteris prostitutæ, extunc & deinceps Lateranensi palatio adjudicarentur ancillæ. *Contra utrumque vitium multis in Conciliis actum est, sub Leone ejusque successoribus, ut videre est in Conciliorum collectionibus, ubi etiam epistolæ beati Pontificis, quas modo laudabamus, editæ habentur.*

3 *Berengarium Archidiaconum Andegavensem, qui contra realem præsentiam corporis Christi Domini in Eucharistia insurgebat, beatus Leo ab ecclesiastica communione removit. Hæ controversiæ occasionem præbuerunt varias Synodos congregandi, ac edendi professionis fidei formulas, quibus fidei catholicæ integritas sartatecta servaretur: sed de his alias; hic vero observasse sufficiat, quanta fuerit Pontificis nostri vigilantia in iis, tum quæ ad ecclesiasticam disciplinam stabiliendam, tum quæ ad tuendam rectam fidem pertinebant. Unde mirum non est, si Victor III. in ejus laudem asseruerit, ab eo omnia Ecclesiastica renovata fuisse, novamque lucem, ex quo pontificatum assumsit, visam esse mundo exoriri: sed illustrius est tanti Pontificis testimonium, quam ut ipsum hic integrum non referamus. Hæc itaque sunt ejus verba, quæ quibusdam miraculis a beato Leone patratis præmittit in libro tertio Dialogorum.* Leo, de quo nobis est sermo præ manibus, vir per omnia Apostolicus, regali genere ortus, sapientia præditus, religione conspicuus, omnique ecclesiastica doctrina apprime eruditus, ac qui, quemadmodum scriptum est, cœpit invocare nomen Domini: quemque etiam vidi, ejusque familiaritatem habere merui: sæpe etiam eo in ecclesia Missas celebrante, cum illo ad divinum altare, sacris indutus vestibus steti, eique Evangelium legi. A quo omnia ecclesiastica studia renovata ac restaurata, novaque lux mundo visa est exoriri. Hic sæpe sacerdotale Concilium advocans, sacerdotes, diaconos, & reliquos clericos, non regulariter ordinatos, removit, & in eorum locis, ad veri & summi Dei cultum, qui digne ministrare possent constituit. Quotidie quoque per se suosque discipulos ubique missos populis viam Domini, litteris & verbis prædicans, ostendebat, qui per apostolicam vitam semper gradiens, apostolicos etiam viros in miraculis est imitatus. De quo quidem plura audire me contigit, &c. *His paucis verbis Victor absolvit summam elogii beati Leonis, qui similiter* totam Galliam illuminasse *dicitur in Testamento Odalrici præpositi ecclesiæ Remensis: ubi tanta cum eloquentiæ vi contra pravos ecclesiasticorum mores in Concilio Remensi disseruisse memoratur, ut multi ejus verbis perterriti, beneficia, etiam quæ legitime obtinuerant, dimittere cogitaverint. Ex his se fuisse fatetur Odalricus, qui eidem concilio intererat. Testis est Leo Marsicanus lib. 2. Chronici Casinensis cap. 88.*

eum-

eumdem beatum Pontificem, quamdiu Romæ moratus est, solitum fuisse tribus diebus per hebdomadam, e Lateranensi ecclesia usque ad sanctum Petrum, privato habitu ac nudis pedibus, cum duobus aut tribus clericis, noctu psallendo & orando pergere. Historiam sanctimonialis cujusdam, beati Leonis amitæ, quæ signo crucis diabolum fugaverat, refert Petrus Damiani in Opusculo 47. cap. 3. & 4. quam ex ore beati Leonis IX. Papæ ab Adhelaide augusta auditam fuisse testatur. Sed de his satis. AN.CHR. 1054 19. Aprilis.

4. Dubitant nonnulli an unquam beatus Leo professionem monasticam emiserit: certe hunc Ordini nostro adscribunt præter Benedictinos scriptores plerique etiam exteri: id ipsum diserte affirmat Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 1048. ubi sic habet: Bruno Episcopus Tullensis..... erat filius Comitis de Elingem, & monachus Ordinis nostri. Bollandiani tamen qui se optare ajunt in observatione prævia, ut tantus pontifex inter Ordinis Benedictini alumnos recenseri possit, postea in notis ad caput 5. Vitæ per Vvibertum scriptæ, dicunt videri sibi ex Vviberti verbis colligi facile posse, Leonem Benedictinis nequaquam esse adscribendum, cum sic loquatur: Porro sequentia lecturi desinent profecto mirari, hunc potius per sanctum Benedictum, quam per alium quemlibet sanctorum, sospitate restitutum, ubi volvente sermonis rota perpendere poterunt ex paucis, quanto zelo pii amoris erga monachorum institutionem & correctionem flagraverit. Verum hæc verba beati viri monasticæ professioni non adversantur, quæ optime cum illo sancti Pontificis in rem monasticam studio coaluerit. Certe nostrorum causæ favent pleraque sancti Pontificis gesta. Etenim vix extra nostra monasteria in itineribus, quæ sane ab eo frequenter facta fuerunt, hospitabatur; & cum in monasteriis versabatur, potissimum in præcipuis, capitulo intererat & refectorio cum ceteris monachis. Sic Remis peracta basilicæ archimonasterii Remigiani dedicatione, ac soluto Concilio, in Capitulum venit, atque a fratribus societatem petiit & accepit. In monte Casino cum dies esset sabbati, Mandato fratrum adfuit, pedesque duodecim monachis lavit, a quibus vicissim & ipse lotus est: postea in refectorium quoque ingressus, communem cum aliis refectionem accepit, ut narrat Leo Chronici Casinensis libro 2. cap. 85. Omitto Ordinis nostri monachos, quos e monasteriis eductos in legationibus aliisque majoris momenti negotiis gerendis adhibuit, vel quos ad episcopales sedes evexit; denique cum esset morti proximus, Richerium Casinensem abbatem accersivit, ut Romam redeundo eum haberet itineris socium. Sed quid ejus rei argumenta aliunde quærimus, cum ipse beatus Pontifex morti proximus se monachum fuisse disertis verbis dixerit? Cellam, inquit, quam Monachus incolui, &c. apud Anonymum in Relatione ejus mortis, quam post ejus Vitam exhibebimus, num. 4. Hinc mirum non est si injurias monachis irrogatas, sibi ipsi factas diceret, ut ipse ait in epistola ad Stephanum dominum Castelli-novi, quam cum adhuc esset Tullensium episcopus scripsit: habetur apud Perardum in collectione chartarum Burgundicarum; at in charta pro cella Bertiniacæ-curtis ibidem, sic loquitur: cum primum divina clementia me ad pontificatus honorem provexit, mox anhelare cœpi ad restaurationem meæ ecclesiæ; ac monastici ordinis religionem, aut ubi erat augmentare, aut ubi perierat, pro posse meo recuperare. An fuerit monachus.

5. Jam vero si de beneficiis, quibus monasteria nostra beatus Pontifex cumulavit, loqui libeat, innumera propemodum fuerunt. Casinensi abbati sandaliorum, Dalmaticæ & Chirothecarum usum permisit; monasterium Saxonanum intra Romanam urbem eisdem Casinensibus subjecit, eisque Terracinense monasterium confirmavit, ac navem in Romano portu liberam concessit, atque alia multa in eorum gratiam præstitit, quæ apud Leonem Marsicanum libro secundo referuntur. Sublacense monasterium ab invasore fere destructum, in pristinum statum restituit. In Gallia Corbeiensis, Remigiani Remensis, Cluniacensis, sancti Arnulfi Mettensis, Casæ Dei, aliorumque monasteriorum prærogativas confirmavit, & eorum possessiones asseruit. Monasteria suæ diœceseos, advocato beato Vvillelmo abbate tunc celebri, ad Regulæ Benedictinæ praxim accuratam revocavit. Nulla est ferme in orbe Christiano provincia, in qua ecclesiam aliquam Ordinis nostri non dedicaverit & privilegiis munierit. In Hirsaugiensi monasterio, quod ab annis quadraginta & octo destructum fuerat, sub anathematis judicio monachos restitui imperavit, ut fusius exponit Trithemius in ejusdem loci Chronico. De eadem re scripsit Chronographus Magdeburgensis, quem penes nos mss. habemus, ad annum 1048. ubi etiam inter alia Leonis gesta memorat elevationem e tumulo corporis sanctæ Richardis imperatricis in cœnobio Virginum apud Andelaum in Alsatia, quod ipsa fundaverat. Idem pontifex Eduardum regem Anglorum a voto Romam petendi absolvit, modo pecunias quas in itinere expendisset, conferret ad monasterium aliquod, vel de novo excitandum, vel restaurandum. Illius ea de re epistola exstat apud Spelmannum tomo 1. Conciliorum Angliæ, & apud Labbeum tomo 9. Conciliorum generalium. Ejus in Ordinem S. Benedicti beneficia.

6. Nihil vero mirum est, si tanta fuerit beati Pontificis in Ordinem nostrum propensio, cum eam jure quasi hereditario a parentibus suis acceperit. Ii enim non solum sua sed & se ipsos sub habitu monastico serviendos Deo consecravere. Utrumque disertis verbis habet Vvibertus cap. 1. licet quibus id in locis factum fuerit non expresserit. At in Altorfiensi cœnobio (quod a beati Leonis parentibus conditum fuisse idem auctor affirmat) visitur vetus oratorium beato Gregorio sacrum, in quo iidem parentes beati Pontificis, loci scilicet fundatores. Monasteria exstructa ab ejus parentibus.

AN.CHR. 1054 19. Julii. *tores, sepulti memorantur: in Necrologio autem quod ibidem vidimus, hæc habentur die 4. Septembris*. Ob. EBERHARDUS comes, qui requiescit in summo choro, item domina BERTHA comitissa ejus uxor: item HUGO comes & monachus hujus loci, qui requiescit ante altare sancti Gregorii in capella: item HUGO comes frater prædicti Hugonis, qui requiescit in hoc monasterio: hi fuerunt fundatores monasterii. *Habent ejusdem loci monachi bullam, cujus apographum vidimus, qua beatus Pontifex omnia bona a suis parentibus eidem monasterio collata confirmat ea lege, ut sub Regula beati Benedicti perseveraret. De Helvide vero ejus matre scribit Joannes de Bayon in Historia Medianensis-monasterii, quod cum bellum inter Henricum Cæsarem & Theodericum Mettensem episcopum exarsisset, illa, firmatis castris quæ ad eam pertinebant, secesserit in monasterium Medianense, ubi piis operibus vacans, corpora sanctorum Lazari regis & Azæ ejus filiæ, quæ ante annos nonaginta & quinque in maceria basilicæ sancti Petri* ob Pannonicam gentem Gallias pulsantem *abscondita fuerant, detexit. Plura idem auctor habet de sancto Leone, quæ suis locis pro opportunitate commemorabimus. Ejus vero scriptoris notitiam Reverendissimo Patri domno Hyacinto* Alliot *Medianensis monasterii abbati e congregatione sancti Vitoni debemus, qui non solum bujus auctoris historiæ exemplar ad nos transmisit, sicut & alia quæque vetera instrumenta & scripta, quæ in Lotharingia & Alsatia, & in vicinis Germaniæ monasteriis comparare potuit: sed nec curis aut laboribus, sive etiam sumptibus parcit, ut actis sanctorum nostrorum illustrandis, aut annalibus Benedictinis concinnandis suppetias ferat. Ex eo nonnulla quoque didicimus de monasteriis, quæ a beati Leonis parentibus constructa a Vviberto dicuntur. Quatuor potissimum recensentur, Hissa, sancti Cyriaci, Lutra & Vvoffenheim: quæ etiam Richerius libro 2. Chronici Senoniensis capite 14. commemorat his verbis.* Anno, *inquit*, 1002. nativitas beati Brunonis...... cujus parentes Hessam monasterium sanctimonialium penes Sareborch ædificaverunt. Aliud quoque monasterium construxerunt, quod Aldorf dicitur, ordinis sancti Benedicti, quod in Alsatia situm est; tertium etiam, quod Lustrense dicitur; & quartum sanctimonialium in honore sanctæ Crucis item in Alsatia, quod Wofeinheim nuncupatur: quæ monasteria bonis propriis ita ditaverunt, ut ipsorum conventus largissime valeant sustentare. *Idem auctor libro 4. cap. 21. omisso Lutrensi monasterio, tria alia a beati Leonis Papæ patre ædificata & dotata fuisse scribit. Et quidem Lutrense monasterium ante annos fere quadringentos a beato Deicolo constructum fuerat, sæculo septimo ineunte. At beati Pontificis parentes & ejus avi, ut loquitur Vvibertus, ad ipsum restaurandum nonnihil conferre potuerunt decimo sæculo labente, quo tempore, ut refert auctor vitæ ejusdem sancti Deicoli, quam ad annum 625. protulimus, Lutrense cœnobium, quod devastatum fuerat, restauratum est ab Hugone comite, postea monacho, & ejus filiis. Ea de re Ottonis M. præceptum exstat in favorem Baldramni, qui ibidem abbas institutus fuit, ut diximus sæculo superiori ad annum 960. pag. 277. Subsistit bodieque monasterium Lutrense, vulgo* Lure *dictum, in diœcesi Bisuntina, quod unicum cum Murbacensi monasterio abbatem habet, ita tamen ut ille abbas in comitiis Imperii inter Principes duobus suffragiis gaudeat: sed pace inter Imperium & Galliam anno 1697. sancita, ea omnia quæ citra Rhenum sita sunt, ad Francorum imperium pertinere debent, ac sic utrumque illud monasterium bodie sub Gallica ditione situm est. Hissa etiamnunc priscum nomen retinet, vulgo* Hesse, *una circiter leuca distans a Sarburgo *, Lotharingiæ oppido ad radices Vosagi montis. Hic locus in prioratum, uti vocant, simplicem redactus, abbatiæ Altæ-silvæ * ordinis Cisterciensis unitus est. Altorfense * monasterium, quod sancti Cyriaci appellat Vvibertus, bodieque subsistit Ordini Benedictino addictum, haud procul a Molshemio Alsatiæ urbe non ignobili situm. De eo Bucelinus in Germania sacra. Vvosenheimense denique cœnobium post varias fortunas in cellam redactum, ac pæne omnino dirutum jacet. Ejus sola supersunt rudera, cujus ecclesiæ aliorumque ædificiorum muri absque tectis etiamnunc visuntur, haud procul ab Egarsemio oppido, a quo uno circiter milliario Vvosenheimensis parthenon distabat, quatuor vero aut quinque a Columbaria *, supremi Alsatiæ senatus sede. Ceterum illud est ipsum ancillarum Dei monasterium* sanctæ Crucis, *de cujus* advocatia *disceptabant Hugo & Gerardus beati Leonis nepotes tempore Gregoii VII. ut patet ex ejus epistola 14. libri 2. ad Guarnerium Argentinensem & Burchardum Basileensem episcopos, ubi idem pontifex testatur, istud* monasterium sanctæ Crucis, in terra hereditatis suæ a beatæ memoriæ Leone Papa fundatum, ac propriis opibus ejus constructum, sanctæ Romanæ ecclesiæ, cui pie & sancte præsidebat, in proprium jus ab eo fuisse traditum. *Data est* 14. Kal. Novemebris indictione 13. *Præter hæc Ludovicus beati Pontificis avus, si Joanni de Bayon credimus, dicitur cellam ædificasse monachis Mauri-monasterii * in honorem sancti Quirini, haud procul a Dasburgo castro, quod quidem castrum præcipuam Hugonis beati Leonis patris sedem fuisse ajunt; quin & alia cella eidem vicina habetur sub titulo sancti Leonis, cujus rudera supersunt in veteri castro, quod sicut & comitatus ipse Dasburgensis in comitum Linangiorum Lutheranæ sectæ possessionem devenit: qua vero ratione hic comitatus e beati Leonis familia transierit ad exteros, exponit Richerius in Chronico Senoniensi libro 4. cap. 21. Castrum illud, quod validissimum erat, bodieque pristinum nomen retinet,* Dasbourg *seu, ut vulgus loquitur,* Dabo *dictum, situm in rupe Vosagi montis versus Alsatiam, ad quam attinet, cum subjecto sibi oppidulo & vi-*

* Sarbourg.
* Haute-seille.
* Altorf.
* Colmar.
* Maur-monster.

& vicino tractu. Destructum fuit jubente Franc. rege anno 1678. sed jam ad B. Leonem redeamus. AN.CHR. 1054

7. De Leonis extremo anno nulla videtur esse difficultas, cum quippe anno 1054. ad superos abiisse consentiunt omnes, præter solum Vvibertum, qui annum sequentem assignavit. Id ex librariorum vitio in Vviberti textum irrepsisse censent Bollandiani; & quidem veri simile est hunc errorem provenisse occasione electionis Victoris II. ejus successoris, quæ nonnisi anno fere integro post Leonis obitum facta fuit. Sic tamen habent non solum editi, sed & codices 2. mss. bibliothecæ Remigianæ apud Remos, quos consuluimus: sed ut ut sit, unico Vviberti testimonio præferendum censemus aliorum omnium scriptorum, etiam æqualium, consensum. Ceterum Leo statim post mortem coli cœpit, non solum Romæ, ubi sacrum ejus corpus quotidianis miraculis coruscabat, verum etiam Beneventi, ubi ædificata fuit in ejus honorem ecclesia, & festum ipsius celebratum. Idem de sua Signiensi ecclesia testatur Bruno. Nomen ejus exhibent Kalendarium Breviarii ms. Casinensis monasterii, quod sub Oderisio abbate exaratum est, & primum ex Capuanis, quæ a Michaele Monacho in Sanctuario referuntur: quod & in aliis passim occurrere non dubitamus, in quibus, sicut & in Martyrologio Romano, die 19. Aprilis celebratur. Non enim Romæ solum aut & in Italia festum ejus recolitur, sed & in aliis quoque regionibus memoria ejus celebris est, potissimum in Tullensi diœcesi, ubi sub ritu duplici celebratur, & apud nostros Remigianos semiduplici. Idem fit in diœcesi Basileensi ex Joannis a Schonavv episcopi mandato: nec dubium est quin idem præstetur in variis Galliæ, Germaniæ & Belgicæ locis, quæ dum viveret lustravit, ac sua præsentia & pontificali benedictione ac variis privilegiis consecravit ac communivit. Ceterum si ob vitæ sanctimoniam cælitibus adscriptus est, ob doctrinam inter ecclesiasticos scriptores locum obtinuit. De ejus operibus nihil notandum occurrit, quam quod ceteri jam observarunt. Sigebertus recensitis ejus operibus, eum ob ea quæ in sanctorum honorem composuit, Gregorio Magno comparat, cap. 149. de scriptoribus Ecclesiasticis. Aubertus Miræus vero in notis ad hunc Sigeberti locum, adjicit præter Epistolas ejus varias, quæ in Conciliorum editionibus, & Baronii Annalibus habentur, ejusdem sancti Pontificis Homilias & sermones Lovanii anno 1575. & Coloniæ 1618. prodiisse, quod idem notavit Cardinalis Bellarminus. Denique summam ejus in litteras propensionem probat, idque veluti mirabile proponit Vvibertus lib. 2. cap. 14. quod nempe ultra quinquagenarius tanto ferveret studio, ut divinarum lectionem Scripturarum græco addisceret eloquio.

19. Aprilis. Ejus mortis temp u.

Cultus.

Opera.

PROLOGUS.

VIam universæ carnis ingresso pontifice *a* HERIMANNO, successit venerabilis BRUNO, vir natalium prærogativa, atque morum elegantia mirabiliter donatus a Domino: qui licet jam quasi postremus appareat in pontificalis decessionis catalogo; primus tamen enituit ex summi Pontificatus privilegio: & velut Lucifer cæli statione novissimus, sed soli propinquior exiit, dum post longam decessorum seriem, suo sacerdotio Leucam urbem, immo totum Christianorum orbem illustravit, & verum Solem sibi vicinum, errorum fugando caliginem, vivacitate sui nitoris ostendit. Nec præjudicium incurrit ex posteritate, qui ante secula divinitus præfixo destinatus est tempore. Immutabilis enim divinitas, cui cuncta assistunt acta & agenda simul, sic disponit alternationes mutabilium, ut non sibi quidquam serum aut præposterum sentiat in ordine rerum. Nempe, ut de reliquis interim taceatur, redemptio generi humano maxime necessaria, in fine sæculorum exhibita comprobatur; & qui plus omnibus laboravit Paulus, post Apostolos omnes de cælo vocatur, unde etiam abortivum semet nuncupasse invenitur. Verum ne diutius hic hæreatur, suscepto negotio stilus reddatur, ut de tanto Præsule non tam audita, quam visa ad ædificationem plurimorum transcribantur. Et quidem benignitas ipsius dignata meam parvitatem familiarius sibi jugiter assistere, non suo studio effecit, ut plura de eo imitanda valuissem per memet dignoscere, nonnulla quoque veracium & gravium relatione, de quibus quædam vix summotenus perstringo, quædam etiam sciens prætereo, ne aut sim longus plus justo, seu adulatoris noter elogio; aut, quia adhuc superest, impugner illo Salomonis proverbio: Ne laudes hominem in vita sua. Et quoniam propositum habemus dona Dei laudare in eo, quæ sunt laudanda in pagano: non hominem laudamus, sed illum a quo & per quem omnis homo veniens in hunc mundum illuminatur, ut aut bona cogitet, dicat, vel operetur. Numquid vero tantum Præsulem protestamur in

Auctor a se visa & audita scribit.

Eccl. 11. 30.

a Herimannus Episcopus Tullensis ex hac vita migravit anno 1026.

AN.CHR. 1054 19 Aprilis. in hac misera vita, quæ utique est tota tentatio, sine peccato aliquando vixisse, aut vivere, quod nec unius diei infanti valet evenire? Sed quibus est studii divinas virtutes in aliquo homine impressas ad utilitatem aliorum prædicare, peccata hominis, quæ jam a Deo tecta sunt, nolint ad ejusdem improperium retegere. Hinc est quod Israelitæ jussu Dei aurum & argentum in vasa formatum, ab Ægypto asportaverunt, effigiatum autem in idola omnino reliquerunt. Unde ab ipsius exordio noster jam ordiatur sermo, in quo plurimum nobis successisse credemus, si ea tantum, quæ in pontificatu Leucorum laudabiliter gessit ex aliqua parte quovis stylo posteris transmiserimus. Sapientum autem & præcipue Romanorum erit, si quæ ipse Papa Romanus egit, catholicæ Ecclesiæ fideli pagina non ingrati transmiserint.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. Brunonis parentes & genus.

Reverendus igitur Bruno utriusque parentis lineam adeo retinuit generosam, quatinus ab ipsis atavis, & supra, quicumque ad nostram potuerunt pervenire notitiam, aut regni seu imperii retentaverunt habenas, aut proximas Regibus & Imperatoribus gestaverunt infulas. Procreatus est autem in dulcis *a* Elisatii finibus, patre HUGONE, matre vero HEILEVVIDE: quorum religiositas multorum ora consuevit ad laudem Dei aperire. Et pater ejus natione Teutonicus, Imperatoris Conradi consobrinus *b*, in patria lingua atque latina disertissimus, mater quoque latina, æque utriusque linguæ perita. Quorum patres & avi a prima indole, armis & animis, supra modum acies fortiter compresserunt sibi resistentes, se suasque defensando partes, & circa senium abjecta omni superbia generis, & luxu mundi, induerunt humilitatem & paupertatem Christi, patrimonia sua dando ecclesiis, cœnobia construendo in suis, & ex suis prædiis; sicque tandem perfecte secuti Christum, seipsos etiam abnegarunt, stultaque sapientia sæculi omnino posthabita, sapienti stultitiæ Dei, atque monastico habitui tota cordis contritione summiserunt, laudabilique per cuncta fine decesserunt. Etenim inter plurima, quæ sparsim divinis distribuerunt templis, duo monasteria instituerunt ex suis prædiis *c*, scilicet Hissam in honore beati Martini Pontificis, necnon alterum cœnobium venerationi sancti Cyriaci martyris. Quinetiam Lutrense cœnobium patrimoniis suis plurimum ampliaverunt. Quorum devotionem imitatus Hugo comes præcipuus, & ejus devotissima conjux, parentes utique præfati domini Brunonis, cœnobium remotæ vitæ aptissimum construxerunt Woffenheim, penes nobile castrum suum, Eginiskeim *d* dictum, ex prædiorum suorum decimis, in quo ad præsens sanctimonialium congregatio consistit, ad venerationem & gloriam almæ & victoriosissimæ Crucis.

II. Hi denique ambo tantam tamque honestam exhibebant cunctis conversationem, ut etiam ecclesiasticæ personæ, & diversis gradibus functæ, ab Episcopis usque ad laicos, quiddam imitabile sibi in eis deprehenderent. Nam, ut modo de multiplici eorum erga Deum vigilantia taceamus, utrum integre reddidissent rerum suarum decimationem, sub judicio aquæ frigidæ perscrutabantur. Per quos dum decrevisset omnipotens Deus Ecclesiæ suæ Præsulem destinare, genitrici gravidæ qualem quantamque prolem in utero gestaret, dignatus est præmonstrare. Nam quadam nocte vir in

---

a Alsatia provincia notissima ad Rheni ripas, in qua Brunonis parentes multa bona possedisse patet satis ex quæ diximus in observationibus præviis.

b Hugo Conradi consobrinus dicitur, quod Adelaïs Conradi mater, & Hugo pater Brunonis ex duobus fratribus Eberardo Adelaidis patre & Hugone Brunonis nostri avo nati fuerint. Joannes Bayon ejus avum Ludovicum Comitem de *Dasborch* appellat, quod de paterno avo intelligi non potest.

c De his monasteriis fuse egimus in observationibus præviis.

d Situm est in Alsatia superiori haud procul a Columbaria urbe, *Colmar*. Porro statuerat beatus Pontifex, ut qui ex suis generis posteritate major natu in hoc castro moraretur, advocatiam monasterii haberet, ut discimus ex epistola 14. libri 2. Gregorii papæ VII.

in religioso habitu per visum eidem apparuit, & quia masculam sobolem magnamque ante Deum futuram concepisset edocuit, atque Brunonem nominari jussit. Qui undecimo Kalendas Julii, anno videlicet ab humanato Dei Verbo millesimo-secundo, Indictione quinta decima, ubi in hanc lucem fusus est mirabile dictu, totum ejus corpusculum invenitur charaxatum * quasi crucicularum stigmatibus. Cujus rei novitate mater permota, & ex prioris visionis pollicitatione certior effecta, præter suam consuetudinem, a nulla nisi a seipsa pertulit eum sustentari lactis alimonia. Quem congruo tempore ablactatum, BERTOLDO sanctæ Tullensis ecclesiæ Antistiti tradidit jam quinquennem liberaliter educandum, litterarumque studio imbuendum. Qui videlicet Bertoldus, genuinæ honestatis sectator mirabilis præ suis prædecessoribus, Leucam urbem filiis nobilium nobilitavit, in diversis speciebus thesauros ejus, & decus valde ampliavit, ædificiis quamplurimis decoravit, litteralis exercitii personis adimplevit, monasteriorum normam intus & exterius restauravit.

AN.CHR. 1054. 19. April.

Nascitur anno 1002.

* l. scalptum.

III. Ejus educatio.

Tam idoneus itaque vir infantulum præfatum gratanter susceptum, & litteris fecit erudiri, & omni honestate ingenuis pueris competenti. In quo cum quotidianis corporis incrementis, accrescebat ingenua indoles mentis, quæ eum præ ceteris consodalibus commendabat cunctis. Sicut enim doctissimus pater Hieronymus attestatur, Mollis cera & ad formandum facilis, quadam tractabilitate naturali divinus formabatur, etiam si exterioris artificis cessaret manus. Unde cælesti præeunte & subsequente gratia, cunctorum in se benevolentiam provocabat, quia nihil extollentiæ in eo conspiciebant, ex regalis stemmatis atque divitiarum, formæ quoque ac ingenii excellentia, quibus solent carnales supra modum intumescere, moxque detumescere. Erat quippe affabilis omnibus, etiam infimis, aspectu & affatu quoque hilaris, obedientissimus non tantum majoribus & coæqualibus, verum & suis minoribus. Ejus quidem collegæ, quamvis eo majusculi exstiterunt, duo ADALBERONES contribules sui, ex quibus prior immaturo est hinc raptus exitu, Ducis videlicet THEODORICI filius *a*; alter autem HEZILONIS Ducis germanus, ac FREDERICI eximii Principis natus, sub scholarum magistro, magister nepotuli sui Brunonis constitutus, quia tunc pro tempore habebatur sciolus. Qui postea ad Antistitium Mediomatricæ urbis voto cleri & plebis, magis quam suo, assumptus, vir huic nostro tempori refulsit adprime prædicandus. Nam a primævo, soli Deo placendi cupidus, supra ætatem suam & valetudinem, carnem suam cum vitiis crucifigere conatus est; adeo fervens igne divinitatis, ut ab ipsis christiani tyrocinii rudimentis putaretur perfectissimus. Denique ut in præsentia de plurimo ejus cœlibatu, de columbina innocentia, de serpentina prudentia, de discreta acrimonia, deque matura gravitate, in tenera indole taceatur, in tantum semet jejuniis & vigiliis affecit, ut illud beati Job etiam historialiter dici possit: Pelli meæ consumptis carnibus, adhæsit os meum.

Adalberonis Episc. Mettensis elogium.

Job. 19. 20.

IV. Simul cum eo Bruno studiis vacat.

Hinc ergo tali collegæ indivisibiliter gemino connexus affectu spectabilis puer Bruno, insistebat litterarum gymnasio, deque liberalitate sua sibi congaudebant mutuo. Quibus etsi adhærebant nobilia examina puerorum, ipsi tamen duo omnibus suis consodalibus præeminuerunt, tam capacitate liberalium studiorum, quam honestorum excellentia morum. Nempe ut primum competit rudibus, decurso artium trivio, non solum claruerunt prosa & metro, verum & forenses controversias acuto & vivaci oculo mentis deprehensas expediebant, seu removebant sedulo. Denique quadruvium naturali ingenio vestigantes degustarunt, atque non minimum in ipso quoque valuerunt, sicut sequentia ex parte indicabunt. Igitur cum ibidem pariter educarentur prædicti pueri, domini Brunonis genitrix somnio hujusmodi edocetur de futura promotione filii sui. Nam videbat quasi se-

a Adalbero Friderici filius sedem Mettensem conscendit anno 1047 obiit anno 1072.

AN.CHR 1054 19 Aprilis. seipsam a parte pontificalis cameræ venerandam basilicam *a* beatissimi Protomartyris Stephani ingredi, sanctæque memoriæ præsulem GERARDUM, in vita & post mortem clarificatum miraculis occurrere sibi, ac solventem a propria cervice orarium, quod vulgo stola dicitur, eidem reposuisse in manica. Quod utique, ceu conjici potest, illud portendebat, quod filium ipsius non tam sedis suæ, quam boni studii successorem cælitus præstituebat. Nam cum quintus a domino *b* Gerardo reverendus Bruno computetur, ab ipso tantum, & non ab aliquo sequacium ejus videtur prælectus, quoniam, Deo annuente, eum præ illis est imitatus. Sed quia omnipotentis Dei pia dispensatio consuevit donis suis flagella & tentationes permiscere, quemadmodum novimus beato Job, atque apostolo Paulo, & pæne cunctis electis contigisse: dicendum videtur, qualiter in ipsius pubertatis ingressu fuerit periclitatus, & mox accedente cælesti medicina salvatus.

V. A bufone sauciatur. Cum jam solito liberiorem a scholari jugo adeptus fuisset cervicem, multotiens parentum suorum invisebat mansionem: delectatus non tantum genuina affectione, quantum religiosa eorum conversatione, & liberrima domus suæ in militibus & familia dispositione. Ergo quodam æstivo tempore, dum ex more cum eis apud nobile castrum, Eginisheim nuncupatum, moraretur, superveniente cujusdam nocte sabbati, in amœnissimo cubiculo soporatur. Cujus dextram faciem venenosa illa rana, quæ bufo nuncupatur sive rubeta, conscendit, eique ex anterioribus pedibus unum in genis, alterum autem sub labio, & ex posterioribus priorem post aurem, alterum vero sub mento affigens, sugere ac stringere immaniter cœpit. Quo dolore expergefactus, horribilis animalis deprehendit faciei suæ incumbere perniciosum pondus. Tanto itaque tamque novo periculo attonitus, a strato se ocius corripuit, & immodicum non perferens cruciatum, ictu palmæ post aurem libratæ, virosum illum in eumdem stratum suum decussit, timens ne si manu medium arreptum extrahere tentasset, acrius irreperet. Tunc nequam ille, licet in suo super lectum casu elisum sonitum reddiderit, tamen capitalem pulvillum denuo conscendere, ipso perspiciente, non distulit; nam lunaribus radiis tunc illustrabatur omne penetral cubilis. Nec mora, famulorum turba repentino dilecti domini sui clamore accita accurrit, lucernam secum exhibuit, sed pestiferum illud animal sub illorum ingressu nusquam comparuit. Inquiritur passim diligentissima vestigatione vernaculorum, sed omni supellectili cubilis eversa ac perscrutata, minime fuit repertum. Sed sive illud verum aut fantasticum fuerit, plagas tamen veras, & dolores veros reliquit. Quibus etiam totum vultum, guttur ac pectus tumefactus, usque ad desperationem aliquatenus recuperandæ sospitatis est infirmatus. Uterque ejus parens, omnesque sui super hoc miserabiliter duobus mensibus plenis consternabantur, solum funus jam efferri suspicantes, lugubrem illam exsequiarum pompam continuis suspiriis & lacrymis præstolabantur. Verum benignus JESUS, desperatis rebus succurrere solitus, super plenaria ejus sospitate subito parentes ejus est consolatus: & Ecclesiæ suæ per hunc relevandæ secundum propositum suum recordatus. Nam cum jam duobus mensibus a lecto per se minime surgere potuisset, jamque concrescente infirmitatis nimietate, sine loquela octo diebus permansisset: tandem quadam die apertis oculis, supino, ut recubabat, vultu, vigilans conspexit quasi luminosam scalam ab ipso suo grabato per se ipsam erigi, & fenestra ad pedes ejus transita usque in cælum porrigi, atque per eam quemdam nimiæ claritatis reverendæque canitiei senem descendentem in habitu monachali, cujus dextera gestabat crucem conspicuam in longo hastili. Qui ad ægrotum ut pervenit, sinistra manu scalam retinuit, dextra vero eamdem crucem primum

(Marginal notes: "Ex quo graviter laborans." beside "gas tamen veras…"; "A S. P. Benedicto sanatur." beside "lis, supino…")

a Ecclesiam Cathedralem Tulli S. Stephano sacram.
b De hoc egimus in appendice Sæculi superioris.

AN CHR. 1054 19 Apri

mum ori ejus apposuit, deinde loca tumoris ex ipsa signavit, & totius veneni incoctam putredinem post aurem extraxit: statimque via, qua venerat, reversus, dimisit infirmum habentem se melius. Nec mora denique Adalberonem suum clericum, tunc tantummodo ejus assidentem lectulo, allocutus, per eum optato nuntio paternam domum cunctam repressit a diutinis clamoribus. Post aliquot autem dies omni veneno pustulæ illius, rupta cute, post aurem dextram ejecto, sospes & incolumis evasit, sub maximo cunctorum miraculo atque gaudio. Qui sicut nunc usque inter commonitoria colloquia tam evidentem Dei miserationem super se agnitam recitare suis familiarissimis est solitus, profitetur se in præfata ecstasi beatissimum patrem monachorum BENEDICTUM illico luce clarius agnovisse ex qualitate vultus & habitus. Cujus corporis accidentalem dignoscentiam ita hactenus commemorat, quasi præ oculis carnis adhuc habeat. Porro sequentia lecturi desinent profecto mirari, hunc potius per sanctum Benedictum, quam per alium quemlibet Sanctorum restitutum sospitati: ubi volvente sermonis rota perpendere poterunt ex paucis, quanto zelo pii amoris erga monachorum institutionem & correctionem flagraverit.

VI Hermanno episcopo Tullensi paret.

Hinc itaque decedente domino Bertoldo suo nutritore, succedenti HERIMANNO non recusavit æque parere: quasi illud beati Papæ Gregorii dictum jugiter præ oculis mentis videretur habere: *Primus esse non audeat, qui subesse non didicerit, ne obedientiam subjectis imperet, quam Prælatis non novit exhibere.* Compatiebatur equidem tunc temporis adversa passis, præsertim venerabilibus venerabilis viri Apri cœnobitis, in quos procacissimæ adulatorum & invidorum linguæ supra modum instigabant animum præfati Antistitis. Nunc pro eis murum semet, quantum poterat, opponebat, nunc quod solum poterat, cum flentibus flebat. Ejus etiam annitente auctoritate & industria, in statu, quem ab idoneis & prioribus Præsulibus acceperat, integerrime permansit sub Herimanno institutio & præbenda canonica, intra beatissimi levitæ & protomartyris Stephani claustra. Verum quoniam omnia tempus habent, secundum quod dispensat temporis Conditor temporis expers, qui per quædam aliena suos perducit ad sua, accidit ut eximius adolescens a parentibus & consanguineis assignaretur glorioso Imperatori CONRADO contribuli suo, ejus educandus in aula, atque excubaturus in basilica. Ubi nondum multis decursis diebus, omnium aulicorum benevolentiam perfecte est adeptus, utpote quem gratiosum exhibebat præco ejus conversationis ac prudentiæ, generis ac formæ decus. Unde cum ab eis ibidem Brunones æque vocarentur nonnulli, hic tantum BONUS-BRUNO meruit appellari. Quam prærogativam ita in dies augmentando, sine sodalium invidia vendicabat sibimet, ut & minoribus sese quadam rationabili condescensione aptaret, majoribusque liberali dignitate per omnia congrueret. Præterea unico & patrio affectu ab Augusto, Augustaque adeo est dilectus, ut etiam in secretissimis eorum consiliis gratanter admitteretur, & sententia ipsius reverenter dulciterque exspectaretur, ac promulgata indubitanter susciperetur. Quem cum quotidie deliberarent, incessanterque ambirent sublimare honore quam maximo, & ut patenter dicam, donare pontificio, temporalibus copiis supra modum locupletato: ipse jam præmonitus domni Gregorii irreprehensibili & aureo stylo, cœpit hoc suspectum habere omnino, ne sibi divinitus imputaretur, quasi munus ab obsequio, a quo nonnullos consociorum suorum ob aliquantulæ sublimationis spem, nulla corporis poterat revocare fatigatio, nulla rei familiaris annullatio. Unde quia nec ab imperiali latere recedere sibi licebat, nec taliter obsequi libebat, in animo suo, tantum Deo conscio & teste, proponebat, ut si cum beneplacito ejus ad quantumlibet pauperrimæ ecclesiæ invitaretur regimen, alacrior ad id accederet, quam si eum majestas regia ad supremæ potestatis & locupletationis dignitatem aliquo carnali affectu impelleret. Quod quidem tanto admirabilius est habendum in levitate juvenili, quanto rarius deprehenditur

Afflictis monachis sancti Apri compatitur

Degit in aula Imperatoris.

Pauperem episcopatum, pinguioribus præferre statuit.

AN.CHR 1054 19 April. tur & in gravitate senili. Sed jam dicendum videtur, qualiter iste humiliari pro Deo cupidus, paullatim ab ipso fuerit mirabiliter exaltatus, sicut in libro Regum per Prophetam testatur: Glorificantem me glorificabo; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

1.Reg.2.30

VII. In Longobardiam milites ducit.

Anno igitur ætatis vigesimo-tertio, cum jam alteram adolescentiæ hebdomadam fuisset ingressus, & ab incarnato Dei Patris Verbo 1025. excurreret annus, vice sui Pontificis Herimanni in expeditione præfati Conradi Imperatoris Longobardiam, & maxime super Mediolanum tunc rebellem, præclarus Bruno est profectus, Levitico officio insignitus. Namque illo suo Antistite annis morbisque prægravato, ipse auxiliares militum copias Imperatori venientes a Tullo, ducendas & disponendas suscepit, tam ejusdem Episcopi, quam Augusti placito; salvo tamen per omnia proprii gradus sacramento. In illius itaque sæcularis militiæ dispositione, sic repente sagax apparuit & providus, quasi hujusmodi negotiis tantum fuisset hactenus exercitatus. Metabatur castra suis, disponebat stationes cum vigiliis, sumptus & stipendia opportunis administrabat in locis & horis, sobria sufficientia apparatas dapes distribuebat suorum singulis; quos sic per assignata & congrua unicuique officia curabat ordinare, ut tantum pro se quique tam nobiles quam privati debuissent solliciti esse. Cujus certe sollicitudo, & suis erat tuitio, & hostibus dejectio, & sibi ipsi digna laudatio. Unde factum est, ut reddendo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & Deo quæ sunt Dei, per Apostolum suum præcipientis, quatenus omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quoniam non est potestas nisi ab ipso; per alienum quantocius ad suum pervenire promeruit. Et quia fideliter ac prudenter inservivit exterioribus, ad plenum remuneratus est interioribus, ut super multa constitutus, & Conditori suo adhæreret celsius, & proximo compateretur profundus.

VIII. Fit episcopus Tullensis.

Denique instante anno ab humanitate filii Dei 1026. Leucus præsul Herimannus abstractus est carnis ab hospitio, cum quadragesimali tempore moraretur Coloniæ in quodam suo prædio. Extemplo Clerus & populus provisore orbatus, concordi voto, eademque sententia confœderatus, diu sibi desideratum & dilectum Brunonem consonis & continuatis expetit vocibus. Hinc totius recrastinationis impatiens, deprecatorios atque contestatorios super tam unanimi electione sua dirigit Imperatori apices. Quorum, ut compendiose dicatur, causa ista fuit. Post præmissam debitæ salutationis reverentiam, nimium compunctam suæ calamitatis exponunt tragœdiam, dicendo se quaquaversum impeti atque inquietari pæne quotidianis deprædationibus sive concertationibus, utpote in trium regnorum constitutos confiniis, in imperii sui videlicet finibus, in quibus tanto acrius ab hostibus laborarent, quanto longius terrarum spatia ab ejus præsentia eos arcerent. Præterea civitatem suam a Francorum Regibus jugiter reposci diversis & multis machinationibus, cui damno reipublicæ ac suo, vexationique suorum si dignaretur obviare, designaret eis Pastorem nobilem ac sapientem quam maxime, cujus strenuitas & industria sibi infensam hostium rabiem valeret propulsare. Ad quem utique vestigandum non esset valde laboraturus, quando quidem cleri & plebis unanimitate delectus, penes ejus imperialem majestatem consanguineus Bruno haberetur, Deo bonisque hominibus dilectus. Hunc sibi notissimum, utpote suum ipsorum alumnum, & inter ipsos, atque ab ipsis, liberalium litterarum scientia eruditum, sine querela conversatum, & per singulos gradus Ecclesiæ regulariter ad Leviticum ordinem provectum: hunc non modo cum suburbanis urbani, verum & omnes circum circa expeterent vicinæ plebes, & comprovinciales Episcopi. Aut concederet ergo eis cum beneplacito Dei istum, aut nullum: quoniam in promptu haberent illud beati Papæ Cælestini decretum: *Habeat unusquisque fructum suæ militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minime obrepat, nec debitam alteri sibi au-*

Epist. 2.

audeat vindicare mercedem. Sit facultas Clericis renitendi si se viderint prægravari, & quod sibi ingeri ex transverso noverint, non timeant refutare: qui, si non debitum præmium, saltem vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere judicium. Et illud domni Leonis præclari doctoris: *Nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne civitas Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit; & fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuit habere quod voluit.* Contra tam evidentem & canonicam auctoritatem, si posset eis terrena potestas violentiam inferre, non tamen benevolentiam eorum ab isto suo electo valeret aliquando avertere. Tandem igitur unanimi & præcordiali prece ipsorum moveretur Imperialis ejus serenitas, & magis in hac parte attenderetur Ecclesiæ Dei utilitas, quam illa quæ secundum sæculum pertractabat altius eum sublimare ejus consanguinitas. Interea & speciales litteræ domino Brunoni sunt directæ, quæ totius Cleri, Abbatum, & cunctarum congregationum, universique Leucæ diœceseos populi taliter nitebantur desiderium seu negotium perorare: quod viduati Pastore ipsum sibi concorditer solum delegissent, & ab Imperatore exigerent, propter Omnipotentis timorem pariter & amorem, nullo pacto eos inde perturbaret; ac ne paupertatem illorum, cujus hactenus bene conscius erat, abhorreret. Contestabantur eum per illum, qui cum esset dives, pauper pro nobis factus est: nec quod tanti præconii, tantæque nobilitatis personam sibi viles & abjecti præoptarent, majoribusque ac suis meritis congruis urbibus inviderent, ad injuriam sibi aliqua, quam adhuc in eo non deprehenderant, arrogantia reputaret, propter eum, qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem. Liceret eis laboris sui fructu perfrui, & versa vice a nutritio suo nutriri, quia secundum Apostolum, laborantem agricolam oportet primum de fructibus suis percipere. Consequens enim foret, ut ecclesia, quæ talem educare meruisset, talem & sibi mereretur destituta Pastorem, qui etiam pro modulo divinitus concesso mortalibus, illud speciale boni & summi Pastoris dicere posset: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ. Non vero eos lateret, quod terreni Principis pietas ad majora eum merito consanguinitatis, & complacitæ illi conversationis promotum ire deliberaret. Itaque si ipsos post se clamantes exaudiendos censeret, continuis precibus de reliquo cælestis Imperatoris largitatem pulsarent, ut ei cælestem ac terrestrem honorem accumularet. Si autem contemnendos putaret, quia eminentioris dignitatis apici sæculariter inhiaret, divina æquitas contemptus illorum ultrix sic accederet, ut nec ad illum cui intendebat, nec ad quemlibet alium honorem aliquando ascenderet.

[Margin: AN.CHR. 1054 19 Aprilis. — Ab omnibus expeditus. — 1. Cor. 9. — Joan. 10. 14.]

IX. Hujusmodi ergo syllabis a domno Notberto, tunc laudabilis vitæ monacho, pridem autem sancti Protomartyris Stephani canonico, atque Liethardo adhuc quidem Canonico susceptis, qui præ sui comitibus itineris alacres & impigri exsecutores tantæ talisque causæ fuerant designati a clero & populis: plurimo varioque curarum æstu uterque afficiebatur, Imperator scilicet, ac dominus Bruno eidem charissimus. Et Imperator quidem, quamvis gauderet dilectionem, quam erga ipsum venerabilem Brunonem meram & germanam debito affinitatis, considerationeque strenuitatis ejus possidebat, multorum laudibus vel testimonio commendari & approbari, non mediocriter tamen contristabatur, quia illud suum desiderium, quo appetebat illius temporaliter sublimiorem dignitatem, sentiebat præpediri. Timebat ne Deum offenderet, si Ecclesiæ ejus tam unanimi voto repugnaret: dolebat, si tantæ personæ pro meritis non responderet. Quid hic multis hæreo? in tanta mentis fluctuatione deprehensus, per legatos a latere suo directos, omnibus ingenii inde jam sæpedicti domini Brunonis intentionem revocare est conatus, modo conflictationes creberrimas, atque depopulationes illius ecclesiæ commemorando, & paupertatem supra modum exaggerando; modo quod in extremis Imperii sui finibus urbs illa posita, aut numquam, aut rarissime æstimaretur digna Imperatorum diversorio: modo quod eumdem nepotem

[Margin: Imperator electioni obsistit ob episcopatus paupertatem.]

AN.CHR. 1054. 19. Aprilis.

suum sibi per omnia charissimum nequiret perferre æquo animo disgregari a se tanto terrarum spatio. Parceret igitur sibimetipsi, & tam suæ utilitati consuleret atque quieti, quam medullitus eum amantis Imperatoris voluntati & perturbationi: potius surda aure illos præteriret, qui suam ipsorum necessitatem seu consolationem, quam ejus salutem & honorem pluris penderent; maxime cui ipse condignam suo generi ac merito dignitatem instanter prævideret. Verum quia multa consilia in corde viri, voluntas autem Domini fiet, ut Salomon ait, longe aliter afficiebant subditum Deo animum reverendi Brunonis destinatæ illi syllabæ ab ecclesiæ populis: quorum unanimi & humili invitatione sentiebat se ad humilia invitari ab ipso Magistro humilitatis, qui Rex hominum fieri refugit, & ultro ad crucem venit, nec immemor illius *a* sui prioris propositi, quo malebat jugiter, omni humilitate, vilitate & extremitate contentus, Christo famulari, quam temporaliter cum aliqua corruptela integræ conscientiæ, id est quavis venalitate sublimari, quam trimodam compererat dictis beati Gregorii, scilicet a manu, ab obsequio, a favore. His utique tribus pedissequis ambitiosæ venalitatis animadvertens ecclesiasticas dignitates nimis confundi ac subrui, nec facile aliquem ab aliqua istarum immunem reperiri; nihil sibi tutius fore credidit, quam populari electioni ad humilia se vel adversa attrahenti assentiri, & imperiali suggestioni ad magna vel prospera incitanti reluctari. Denique laudabile est, quemquam pro Deo prospera declinare: sed multo laudabilius constat adversis se sponte offerre. Hinc est quod Moises ad principatum divinitus vocatus excusat, & se postposito alium postulat, dicendo: Obsecro Domine, mitte quem missurus es; atque Isaias ad nuditatis ignominiam, multiplicemque passionem, nec nominatim designatus, ultro se ingerit proclamando: Ecce ego, mitte me. His ergo & aliis virtutum incitamentis succensus, & oleo divinæ gratiæ repletus, rectæ intentionis flammam tanto spargebat alacrius, quanto flatibus carnalium affectionum impellebatur acrius. Fiebatque ut illa dissuasoria aura a Cæsare veniens & ejus aula, magis augmentaret & confoveret, quam consopiret aut exstingueret ignem divini sacrificii devotæ mentis in ara. Itaque illam beati Petri sententiam qua dicit: Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis; gratanter amplexus, disruptis cunctæ dilationis nexibus, Imperatori adhuc dissuadenti obtulit syllabas missas sibi a clero & plebibus, ingenua tamen, ut ita dicam, virgineo pudore ora suffusus. Aquarum autem tenore clarissimus Princeps edoctus, ad lacrymas est permotus, & uberrimis fletibus attestantibus, extrinsecus palam fecit, quanti eum haberet intrinsecus. Demum aliquanto interjecto silentio, linguam famine solvit in isto:

Prov. 19.

Exod. 4. 13.

1. Pet. 5.

Cujus assensum Bruno obtinet.

„ Meam sententiam super honore tuo, dulcissime mi nepos, jam „ diu deliberatam, superna video sententia impugnari, immo expugnari; cui „ cogor manus dando, sicut debeo suffragari, quoniam non sine pernicie nostrum amborum & multorum possum diutius refragari. Pietas Omnipotentis jam nunc tibi in hoc adsit, quæ quid ambobus nobis & omnibus expediat magis novit. Mihi ergo jam libet, quod evitare non licet. Tu tamen gratia Dei contentus, qua sola crederis ad illius ecclesiæ regimen præelectus nullo venalitatis modo, nec ipsius conjugis meæ, nec cujusvis mortalium tuæ parti concilies affectus, ne hinc ex te per omnes tibi credendas oves serpat hujus simoniacæ pestis nævus. Proculdubio enim qui cœpit in te bonum opus, perficiet quantocius. In ipsius gratuita pietate tuum jacta cogitatum, & ipse te enutriet, secundum veridicum suæ divinæ sententiæ promissum. De nostri autem consilii & juvaminis solatio, quantumlibet illud sit, ne fias ullo modo dubius: quia super omnes tui ordinis, de tua re prosperanda semper ero sollicitus, quem nobis commendat & indefessus labor fidelis erga nos serviminis, & consanguineus invicem affectus avitæ „ pro-

a Ex verbis sequentibus e Regulæ Benedictinæ capite 7 desumptis designari videtur monastica S. Leonis professio.

„ propinquitatis. Tantum satage Omnipotenti fideliter deservire, & bonorum morum indolem, quæ in te a cunabulis est, studeas augmentare. His aliisque verbis a regali dulcedine roboratus venerabilis Bruno, sponte laborioso se submisit oneri in solo fisus Domino, quippe qui noverat se non vocari ad prosperitatis gaudia, sed ad gravium laborum perpetienda pericula.

Adeptus ergo donum pontificalis culminis, in non minimo reliquit contribules aulicæ potestatis mærore, qui ejus semper innitebantur consiliis salutaribus; quorumque causas sedulo procurabat interventor strenuus. Et licet ei congratularentur de attributo honoris culmine, sibi tamen dolebant, quod carerent ejus contubernalis familiaritatis, & affaminis prædulci solamine. Accepto autem ab imperiali potestate digrediendi commeatu, deferuntur illi nova adversitatis nuntia, in ipso itineris procinctu, scilicet nisi præcaveat se fore passurum insidias a Longobardis patriensibus, qui per id adhuc temporis contra Augustum superbis rebellabant cordibus. Nam illis forte diebus regius exercitus Orbam, *a* Mediolanensium oppidum oppugnabat, quia inibi infidi infidelitatis apostatæ Imperatori subjectionem abnegantes latitabant. Commonetur ergo a familiaribus horum insidias divertendo præcavere, adstruentibus fore utilius aliam viam, quamlibet longiusculam, expetere, quam incaute propter itineris compendium in manus eorum incidere. At ille expers timoris juxta illud Salomonicum: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit; scuto fidei præmunitus, lorica justitiæ, galeaque spei salutis adornatus, taliter se a recto itinere dehortantibus infit: Omnipotentis manibus cunctam nostræ salutis curam committamus, quia nemo valet illi nocere, quem divina voluerit protectio defensare. Si autem me distinaverit igne tribulationis a peccatorum scoria expurgare, non abnuo voluntati pii artificis me ad informandum committere, quoniam nec debet figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic, reclamando dicere. Via regia absque diverticulo gradiamur, & quidquid nobis supernus arbiter præviderit, libenti animo patiamur. Tali itaque commonitorio suos sagaciter adhortatus, cœptum tendebat iter de cælesti auxilio jam securus. Sed qui erat vas humilitatis dicatum Deo, ne notaretur superbiæ cauterio, si omnino refutaret familiarium uti consilio; partim voluntati eorum obsequitur, scilicet ut a grege comitantium cum paucis disparatus eos itinere præiret diei unius. Interea in cunctis pæne mansionum abditis Longobardorum occultantur insidiæ, ubi spes erat eum causa corpus reficiendi debere pernoctare, maximeque apud Iporeium *b* civitatem hujusmodi insidiarum parantur fraudulentiæ. At ipse, ut dictum est, paucis, hoc est, non plus quam quinque comitantibus, poli axe solis calore jam fervente, per medium ejusdem civitatis ingressus, ita secure, Dei annuente gratia, omnem illius urbis popularem frequentiam pertransiit, ut nec in alloquendo quidem ullus ei viam incommodaverit, neque sibi alium alloquendi necessitas ingruerit. Jam autem solis sphæra undas irradiante Oceani, urbem intrant ejus sequipedes comites post terga relicti, moxque ab omnibus insidiarum latebris accurritur, ac si diu quæsita canum præda violenter rapiuntur, in cunctorum vultibus solus Bruno requiritur, sed quem Christus eruerat, inter omnes solus Bruno minime reperitur. Toto noctis spatio fit de eo quæstio, abieritne an veniat, sed nulla veri ratio ejus factum publicat. Nascitur suspicio, quod jam pridem pertransierit, ad quem insequendum celeres diriguntur veredarii. Sed dilectus Præsul jam ad extremos Italiæ fines pervenerat, locumque qui dicitur ad *c* Cameram, subintraverat, ubi eum mirabili confi-

Ex Italia discedit.

Longobardorum insidias evadit.

---

a Bollandus legendum putat *Ortam*, cum ejus nominis oppidum habeatur in ea regione ad lacum, qui etiam Orta vocatur.

b Eporedia, episcopali sede & Marchionatus titulo insignita, in Pedemontio.

c Oppidum Maurienna-vallis, vulgo dictum, *la Chambre*.

AN.CHR. 1054 19. Aprilis.

filio divina protectio liberat. Nam fui pauci comites longinquo defatigati itinere, ibidem ad recreandum dispofuerant refidere. Sed ille præfagus mente, folus uno contentus portas pertranfit Cameræ, exfpectaturus focios parva refocillandos requie. Cum vero ab eis effet ablegatus intra fpatium duorum fagittæ jactuum, fubito prædicti infecutores anhelo curfu adveniunt, laffos ejus comites jam difcumbentes reperiunt, raptos retrogrado itinere celeriter Iporejum perducunt, fperantes fe diu quæfitam prædam reperiffe, quos Deus jucundo miraculo quodammodo voluit deludere. Tali itaque confilio divina virtus malorum nequitiam propria fpe defraudavit, fibique fidelem ab ipforum rabie liberavit, cui etiam mox cuncta fua de integro falva reftituit, fuppetiante ejus cognata, nepte Rodulfi regis Jurenfis, conjuge fui germani, nomine Gerardi *a*, ftrenuiffimi atque elegantiffimi militis.

XI. Tullum advenit.

Aufpicato ergo curfu cœptum iter exfequitur, a cunctis prætergredientis urbibus per viam plaufibiliter excipitur: a propriis civibus ejus defiderio inhianter attonitis favorabiliter præftolatur. Tandemque die Dominicæ Afcenfionis, tertio-decimo *b* Kalendas Junii, omnium inexplebili gaudio fufceptus, præfentibus cunctis Belgicæ Galliæ primoribus, electus ac laudatus, a fuo confobrino domino *c* Theodorico Mediomatricorum præfule eft pontificaliter inthronizatus. Quique fciens fe effe debere in domo Dei lucernam, non fub celante modio, fed fuper refulgens candelabrum collocandam; follicita ftuduit vigilantia mox expromere divinæ religionis ignem, quo femper incaluerat, ac fibi fubditos ardenter in fupernæ virtutis zelo verbis & exemplis accendebat. Et ficuti fertur exemplo fæculari, quoque magis tegitur tectus magis æftuat ignis, ita cœpit in eo diu claufus cæleftis amoris fervor inardere; ficut qui ab ipfius infantiæ bona indole folitus erat Chrifti infpiratione fervefcere. Suum itaque fagax ftudium fuper omnia convertit in propaganda religione monaftica, quæ præter fancti confefforis Chrifti Apri cœnobium in omni fua Diœcefi, jam proh dolor! longo tempore refriguerat. Medianenfis *d* namque ac fancti Manfueti monafterii Prælatos, qui pofthabito animarum fibi commiffarum ftudio, in folo exteriorum dominatu fe putabant conftitutos, depofuit in ipfo fuæ electionis exordio, atque domno venerabili Guidrico, tunc per id temporis Præpofito præfati cœnobii beati Apri, commendavit, cujus provifione & follerti inftantia ordo monafticus, ut adhuc in propatulo eft, in eifdem locis ferventer recaluit.

Monafteriis reformandis incumbit.

XII. Victoriofus vero rex Conradus auditis, fama vulgante, ejus laudabilibus actis, in dies erga illum magis magifque ardebat affectibus pii amoris, præfagiens ipfum vas fidele ad reformandam facræ religionis normam, & ad augmentandam jam defluentem Romanam Rempublicam. Et quoniam caufis inftantibus ufque in fequenti Pafcha diftulerat fibi a domno Apoftolico Romæ dandam imperialem benedictionem: itidem etiam ifti vinculis perfectæ dilectionis aftrictus differri jufferat ejus epifcopalem ordinationem, ubi fimul unaque in bafilica fumerent utrique ab eodem cæli Clavigeri Vicario prædeftinati officii confecrationem. At ipfe prædeftinatus Deo amabilis Bruno, cuftos veræ humilitatis, & fervantiffimus præceptorum Dominicæ auctoritatis, cognito quia hic terrenus honor fibi ab Augufto collatus aliquos invido dente mordebat, quodque Trevirorum Archipræful prolatione fui cujufdam privilegii huic regiæ voluntati obftare cupiebat:

a Is a Joanne de Bayon dicitur comes Ekeimsheim, qui occifus eft in conflictu quodam adverfus Regnibaldum. Et dubio procul pater fuit duorum beati Leonis nepotum, qui memorantur in epiftola jam laudata Gregorii VII. lib. 2. epift. 14.

b Bollandus legendum cenfet, *Decimo Kalendas Junias*, quia, inquit, Pafcha fuerat die 10. Aprilis, Cyclo Lunæ 1. Solis 27. Littera dominicalis B.

c Obiit anno 1046. a Sigiberto dicitur frater fanctæ Cunegundis uxoris beati Henrici Imperatoris.

d Monafterium-Medianum, vulgo *Moyen-moutier*, in Vofago, monafterium vero S. Manfueti in fuburbio Tullenfi: utrumque perftat fub Congregatione S. Vitoni, ficut & tertium beati Apri, in altero Tullenfi fuburbio, *S. Evre*, de quo etiam hic agitur.

bat: hic noſter mox adiit Regem obnixo precamine, ut a tali deſiſteret conamine, malens ſe honore hujus benedictionis carere, quam in alicujus diſſidio contradictionis contra quemquam remanere. Vix ergo & cum difficili labore domnum Auguſtum ab ea voluntate reſipiſcere cogens, ac ipſius dulci commeatu Belgicam Galliarum repetens, a domno archiepiſcopo Trevirorum Poppone *a*, pontificalem humiliter popoſcit benedictionem: atque inter ſe ſtatuerunt tempus hanc ſanctam fieri ordinationem. Trevirim ergo venitur, conſuetus ordo conſecrationis inquiritur: ubi durus quæſtionis ſcrupulus omnem rem peragendam diutius intricat, ita ut omni imperfecto labore jam dictus dulcis Pater fruſtratus domum redeat. Nam a prælibato Archipræſule quoddam privilegium promulgatur, in quo hæc lex ſuperflua atque impoſſibilis a nemine ſervanda continebatur, ſcilicet ut quiſque ſuorum ſuffraganeorum ab eo ordinandus prius ſub divinæ præſentiæ teſtimonio ſpondere debeat, quatinus in cunctis rebus agendis eum ſibi ad conſilium adhibeat, ſublatoque omni excepto, nihil extra ſuum præceptum aut velle, aut, quaſi quidam ſervus, agere præſumat. Memor itaque divinæ Scripturæ fidelis Bruno, quia diſplicet Deo infidelis & ſtulta promiſſio; omnimodis ſe abnegat hujus incongruæ rationis fore ſponſorem, ne per impoſſibilitatis effectum mendacii incurreret offenſam. Diuturno autem ſpatio hujuſmodi alternatim perſtitit litigium, noſtrumque ſæpedictum Patrem re infecta contigit a Treviris habere regreſſum. Quo cognito divæ memoriæ Conradus auguſtus, ad ſuum palatium Vvormatiæ utroſque convocavit concitus, ipſiuſque innitente auctoritate, tandem vicit Archiepiſcopum juſtæ rationis præmonſtratio, atque ceſſit a ſuperfluo, quod injuſte exigebat, profeſſionis voto: tantum requiſivit ab eo ſponderi, quod in eccleſiaſticis negotiis agendis, ipſius uteretur auctoritate conſilii. Hac ergo accepta ſponſione, quinto Idus Septembris, cum ſumma omnium gratulatione, fit ſancta ordinatio, atque demum utrique inviolabiliter perſtitere in perfectæ amicitiæ ſoliditate. Hoc vero idcirco tam expreſſe perſtrinximus, ut cujuſmodi fuerit humilitatis hic vir liquido panderemus, & ad evitandum mendacii nævum, prout homini ſit poſſibile, quantum exſtiterit cautus.

Ejus ordinatio dilata.

Ordinatur.

XIII. Igitur ad ſedem propriam repedans, læto cunctorum excipitur tripudio, moxque uti ſua erga ſanctum ac glorioſum Aprum major erat devotio, domnum religioſæ vitæ & converſationis virum jam dictum GUIDRICUM, ſub nomine abbatis eidem præfecit cœnobio, voluntate & petitu domini GUILLELMI *b* ipſius loci tunc temporis venerabilis Patris: cujus ſancta fama cis mare per cunctos fines orbis exſtitit memorabilis. Hujus præſulis ſolatio non minimum ſudavit prælibatus pater Guidricus in ampliando ſui cœnobii decore; quod jam pæne labens incœpit a fundamentis inſtruere, cui idem Pontifex triginta librarum ſupplementum ſua contulit largitate. Eumdem etiam delegit abbatem ſupra prænominatas Medianenſis, ſanctique Manſueti abbatias, quibus ad augmentandum in eis ſanctæ religionis ſtatum, nonnullas tribuit eccleſias. Quin & in Portus-ſuavis *c* cœnobio a ſuo prædeceſſore, ex pontificalibus ſtipendiis inchoato, ſed a ſe ſtudioſo labore ædificiis & ſumptibus ad unguem adornato, devotam Sanctimonialium conſtituit congregationem, atque nobilis generis vitæque laudabilis quamdam, nomine BERRENNAM *d*, ipſi cœtui matrem ordinavit: cujus inſtanti ſollicitudine, divini fervor ſervitii ibidem floreſcendo crevit, & divina opitulante gratia, in longas poſt generationes creſcendo florebit.

Monaſterii præficit Guidricum abbatem.

Inerat

---

a Poppo eccleſiam Trivirenſem ab anno 1015. uſque ad 1047. quo obiit, adminiſtravit.

b Is eſt beatus Guillelmus Divionenſis, cujus vitam dedimus ad annum 1031. qui Vvidricum ſibi ſubſtitui curavit.

c Cœnobium prope Mirecurtium, *Mirecourt*, in Lotharingia ſuperiori, ſeu Voſegienſi, hodie in collegium ſeu abbatiam nobilium canonicarum ſæcularium, ordinis Benedictini, converſum, vulgo *Pouce* dictum. Moniales vero ibi a S. Leone anno 1043. Inſtitutas fuiſſe ſcribit Joannes de Bayon in hiſtoria Mediani-monaſterii.

d Boll. *Berzennam*. Joannes de Bayon ſupra laudatus *Berbennam* appellat.

AN.CHR. 1054 19. Aprilis. Morum ejus comitas.

Inerat quoque ei mirabilis & honesta morum elegantia, adeo ut cum splendido corporis decore, quem illi super cunctos illius temporis contulit Omnipotentis munificentia, quidquid agebat cunctorum animis complaceret, quidquid dicebat, omnium corda intimo amoris effectu delectaret. Cum serpentina astutia tantum pollebat in eo columbina simplicitas; ut ab hujus sæculi prudentibus, omnium videretur superior in prudentia, & a divina sapientibus mire coleretur pro puræ mentis innocentia. Tanta largitatis abundabat charitate, ut pæne cuncta distribuens indiscrete, in aliorum opulentia, ipsum multotiens contingeret indigere. Eleemosynarum virtuti ante omnia & super omnia insudabat, nec pro ullo sæculari impedimento quemquam diem omittebat, quin omni mane ipse per se pauperum turbæ deserviret, ac dominico exemplo, eorum vestigia abluendo, victum sufficientem tribueret. Devotione contriti cordis, & compunctione lacrymosorum gemituum inundabat mirabiliter, adeo ut nihil sacræ orationis, nullum divini sacrificium officii superno vultui præsentaret, quin continuo lacrymarum flumine faciem & pectus irrigaret. Tali se holocausto in conspectu divinæ majestatis mactabat assidue, sciens certissime, sacrificium gratum Deo spiritum contribulatum fore. Sapientia divinarum humanarumque artium in eo refulgebat amplissima, maxime artis delectabilis musicæ peritia, qua antiquis auctoribus non modo æquiparari, poterat, immo in mellifica dulcedine nonnullos eorum præcellebat. Nam componens Responsoria in veneratione gloriosi martyris Cyriaci *a*, sanctique Hidulfi Trevirorum archiepiscopi, necnon beatæ Odiliæ virginis, atque venerandi Anglorum apostoli Gregorii Doctoris, divini laudes servitii mirifico decore ampliavit. Humilitatis quoque ac patientiæ donum ita in eo enituit, ut si forsan aliquem subjectorum pro suæ culpæ noxa increparet, utque fieri solet, ille impatientiæ motus felle, multa improperiorum convicia arguenti Præsuli irrogaret; iste pro verborum injuriis non verbera, sed lacrymas condolendo impenderet.

Musicam callet.

Ejus patientia.

XIV. His ergo aliisque bonis actibus perspiciens eum lucere humani generis adversarius, ejus piæ religioni modis omnibus contraire nititur: & licet non possit eum usquequaque a recto deviare tramite, tamen per suos satagit satellites, tentationum & adversitatum spiculis a sancto proposito deterrere. Nam quidam hujus primores patriæ eum sapientiæ luce fulgere cernentes, & in disponendis regni consiliis apud imperialem majestatem super cunctos pollere invidentes: dum apud aulicos, quos omnes sibi nimio amore devinxerat, nequeunt ei moliri insidias, apud exteros contra eum tractant artificiosas calliditatum machinas. Itaque ODONEM, *b* vicinæ commarchiæ Francorum Comitem, in beatum Præsulem concitant, eumque multiplici adversitatum molimine ab imperialis fidei stabilitate dejicere laborant. Videres fidem in uno Brunone contra multorum fraudes viriliter decertantem, miranda patientia multorum spicula hostium æquanimiter perferentem, præcordiali compassione subditorum sibi dispendia dolentem, ipsis inimicis affectuosa charitate quam facillime indulgentem. Sed non est necesse, quos bellorum motus, quas ecclesiæ sibi commissæ devastationes, prædas, incendia pertulerit, recensere, dum Omnipotentis gratia, de cunctis ejus æmulis in nequitia radicatis, citum dignata est finem imponere, ac sibi fidelem famulum pia consolatione per visum voluit relevare. Siquidem dum adhuc adversitatum angoribus arctaretur,

Invidis patitur.

a S. Cyriacus patronus est monasterii Altorfensis, S. Hidulfus Mediani-monasterii, S Odilia parthenonis cognominis seu Hoemburgensis in editissimo monte, unde omnis pæne Alsatiæ regio ultra Rhenum ad Silvam-nigram conspici potest. Sancto autem Gregorio dicatum est vetus oratorium in Altorfio monasterio, in quo beati ipsius Leonis parentes sepulti dicuntur. Responsoria autem hic memorata ab Humberto postea Cardinali, sed tunc monacho Medianensi, ubi etiam vetus oratorium S. Gregorii, anno 1044. composita fuisse memorat Joannes de Bayon.

b Is est Odo Campaniensis nuncupatus, Odonis comitis ex Berta Rodulfi Ignavi Burgundionum regis absque liberis defuncti sorore filius; qui cum Burgundiæ regnum adversus Conradum ambiret, occisus est a Gozelone prope Barrum. Sepultus est in Majori-monasterio prope Turonos, juxta patrem suum loci restauratorem.

retur, quadam nocte multiplicum sollicitudinum fessus laboribus, miseriam sibi subjecti populi revolvendo, lacrymabiliterque suis eam reputando criminibus, soporatur, ac videt in somnis quemdam angelici vultus præferre sibi sphæram supra solis splendorem fulgidam, quæ videbatur in se totius mundi retinere machinam, in qua etiam specialiter ei ostendebantur duo præclaræ formæ homines. Quorum dum nomina eorum discere cuperet, hujusmodi vox suas pervenit ad aures: Hos Mariam Magdalenam, Galienumque noveris esse Episcopum, quorum consortio te frui in futuro lætaberis. Dumque eamdem sphæram lætabundus accipiens manibus, sibi in sinum vellet ponere, præsago futurorum est experrectus sopore. Nec mirum hunc beatæ Mariæ dici fore consortem, cum par erga Deum dilectionis affectus, & continuus lacrymarum velut fontanarum aquarum decursus, ejus meritorum illum reddiderit participem. Quamvis autem a nobis adhuc ignoretur, quis iste Galienus exstiterit, non est tamen dubium magni esse eum meriti, quem divina vox tantæ laudis viro coæquaverit. Quam visionem subsecuta est efficax divinæ gratiæ consolatio, præfato Odone Comite per bellicosum nostræ patriæ Ducem GOZILONEM turpiter morti tradito, ac pace per hunc beatum Præsulem restituta, non solum Lotharingiæ regno, verum etiam adjacentibus provinciis, Christi annuente suffragio. Nam ejus intercurrente sapientia, legatione & consilio, est Romano adjunctum & corroboratum imperio regnum Austrasiæ, quod dudum ab origine tenebat Rodulfus rex Jurensis Burgundiæ, & idem jam dictus Pontifex est directus legatus pro pacis concordia inter suprafatum Conradum Romanorum principem ac Robertum Franciæ regem. Quam legationem quam honeste compleverit, est testis Francia, quæ adhuc quasi novum refert, quanta in eo resplenduerit sapientia, quæ humilitas, quæ denique in cunctis cœptis efficacia; quam decorus fuerit habitu mentis & corporis, quam congruus in inferendis verbis legationis. Quem cuncti ut patrem nimio amore suscipiebant, quem omnes ut sanctum summa veneratione excolebant. Itaque tanta firmitate pacem & concordiam inter utraque regna stabilivit, ut quoad vixerunt præmemorati Principes, cum sibi succedentibus filiis utrisque Henricis *a*, nullus quantumcumque fraudulenta arte discordiam inter duo regna serere valuerit. Sed invidus humani generis hostis perpendens se nequire ejus devotionem per suos satellites a recto tramite deviare; per se in illum divino permissu insurgens, nimio corporis aggravat languore continuantim annuali tempore. Aderat tota lugubris plebis multitudo, de ejus sospitate desperans: aderat etiam cœtus medicorum dolorem desperativis verbis augmentans; omnium rigabant ora lacrymæ, ipsi quoque jam defecerat spes vitæ. Tunc divino admonitus instinctu, jubet se nocturnali hora ante sancti Blasii altare ferri, confisus se ejus dignis meritis a præsenti angustia citissime liberari. Itaque ibidem raptus in ecstasi, non dico per somnum, qui eum omnino aufugerat, videt quasi sanctum Blasium ab altari progressum sese invisentem, atque modum languoris compatienter exquirentem, cunctisque suis languentibus præcordiis apertis, veluti ipse ea conspicaretur, misericordi manu abluentem, ac medicamine refoventem, omnibusque suo loco restitutis, eo quo venerat redeuntem. De qua ecstasi regressus, sospes de lecto surgens, circumstantes advocat, visionem lætus pandit quam viderat, ac sicuti prælibatus Martyr jusserat, responsorium: Quis deus magnus sicut Deus noster; cum præsentibus in voce jubilationis concinit, & nocturnis impletis officiis, pedibus propriis alacer domum rediit.

[Margin: AN.CHR 1054 19. April. — In morbum incidit. — A S. Blasio sanatur.]

XV. Brunonis matris pietas.

Verum quoniam majora exarare stylus properat, videtur congruum, ut quiddam de ejus matre dignum memoratu brevi referat. Nam quanta illi fuerit devotionum serenitas, quanta usque ad novissimum quadrantem eleemosy-

a Henricus scilicet I. Franciæ rex Roberti filius, & Henricus II. seu III. Niger dictus, Imperator qui Conrado II. Salico dicto, suo patri successit anno 1039.

AN.CHR 1054 19 Aprilis.

mosynarum largitas, quam diutina in divinis orationibus, vigiliis, jejuniisque instantia, quam longanimis in carnis maceratione pœnitentia, non est facile promere verbis, cum ipse finis in quo omnis laus canitur secure, manifeste prodiderit. Siquidem in tantam corpulentiam superflui abundantia humoris ejus corporis quantitas excreverat, ut vix rheda posset vehi quo opportunitas commonebat. Quæ gravitas corporis, quoniam sibi videbatur intolerabilis, multotiens Christi gratiam profusis exoravit lacrymis, ut sicut unius matris eam protulit alvus mundo, ita unius mulieris ulnis possit terreno mandari sepulchro. Cujus vocem exaudivit Oriens ex alto.

Quæ in morbum incidit.

Nam diutini maceratione languoris ita ad ultimum fuit tenuata, ut pæne cuncto humore carnis exsiccato, sola ossa, cute & nervis sese tenentibus, viderentur tantummodo cohærentia. Itaque ad extremam vitæ metam veniens, cunctis distributis, quæ ipsa per se, exceptis mariti reditibus, ex proprio sumptu in usus pauperum expendendo quotidie aggregaverat, sacra inunctione, ac vivificæ communionis participatione munita, diu exanimis & absque ullo vitali flatu jacuit, cuncta ejulante familia, cum pauperum viduarum atque orphanorum catervis. Quæ subito resumpto spiritu rediens, ac confusum deplorantium clamorem sedari præcipiens, omnes domo eliminari jubet, solamque REGELWIDEM * cœnobii sanctæ Crucis abbatissam cum proprio retinet marito. Quibus cum fletu admirantibus, quid sibi vellet, ait: Non me lugeatis quasi morituram, quoniam nunc mihi adfuit piissima Dei genitrix Maria, quæ me dulcissima affabilitate consolans, promisit secum æternaliter victuram, & in sempiterna gloria feliciter conregnaturam. Unum ergo te, o amantissime conjunx, suppliciter oro, ne meæ petitionis verba quæ dictura sum, molesto feras animo. Cumque ille ignarus futurorum gratanter se impleturum sponderet, quæcumque illa ex prompta voluntate juberet, ait: Peto ut sicut nuda egressa sum de utero matris meæ, ita me nudam in tumulo suscipiat alvus terræ; & quidquid ornamenti ad consepeliendum mihi paraveras, in usus pauperum fideliter erogare studeas. Cujus petitioni quamquam invitus jam præfatus sponsus annuit, eamque cum summa alacritate mentis hominem exutam, modo quo constituerat sepulturæ tradidit. Hæc autem ideo tam studiose retuli, ut patescat præsentibus & futuris, quantæ fidei & devotionis hæc mulier exstiterit, quamque fervens in eleemosynarum largitate fuerit. Sed congruum videtur hic anchoram nostri navigii figere, quatenus aliquantulum respirando, reparatis armamentis, cœptum valeamus æquor efficaciter transmeare.

* Boll. al. Regwildam.

Petit ut sine ornatu sepeliatur. Obit.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

SUscepti munus operis, Christi suffragio annuente, prosecuturi, & qualiter ad Apostolicam dignitatem pervenerit vir beatus, quæque ei ibidem contigerint, immo quæ per eum, ejusque temporibus Dominus efficere voluerit, monstraturi; opportunum videtur præcedentes causas ad id pertinentes ostendere, & quomodo superna gratia ei ventura revelaverit, notificare. Summa inerat ei devotio primum Pastorem clavigerum cæli annuo revisere recursu, & pro ovibus a Deo sibi creditis ejus juvamen supplici exorare precatu. Itaque quodam tempore solitum aggressus iter, comitante cœtu clericorum, necnon laicorum, quingentorum numerum superantium, qui pro ipsius meritorum dignitate, affabilitate, sanctitate, indivulsum ejus sequebantur comitatum; cunctis surrepsit lues dira Italici corruptione aeris, ita ut nulli hac tabe infecto esset spes in crastinum differendæ mortis. Vir autem Domini immodice mæstus de afflictione sese comitantis turbæ, festinum reperit remedium, divina gratia præcurrente. Nam Sanctorum, quæ secum vehebat, propria manu tinctis vino pignoribus, maximeque sancti Apri articulis, cui se commendabat devotius; quicumque

Bruno quotannis Romam visitat.

Itineris comites a lue sanat.

que hujusmodi poculum quantulumcumque libasset, mox convalescebat, quantuscumque languor invasisset, si tantum liquoris illius saporem gustare valuisset. Ipse etiam pæne dietim toto itinere divini sacramenti Victimam offerendo, & inter Missarum sollemnia populos adstantes ad correctionem morum, pænitentiamque commonendo, cunctos piis hortatibus ad superna capessenda animavit, & ab imminentis mortis articulo sanctis precibus liberavit. Itaque toto noctis interstitio turba comitum & patriensium, quorum intererat, ad ejus hospitium cum luminaribus excubias celebrabant, ac mane per sanctorum merita, ejus annuente suffragio, integram sospitatem reportabant. His ergo causis per cunctas Romaniæ partes celerrime divulgatis, vir Domini summa veneratione excolitur, ejusque dilectio omnium cordibus funditus inculcatur. Hic autem suus erat mox assiduus, ut nocturnæ quieti membra traditurus, Sanctorum pignoribus sese attentius commendaret, & a sæcularibus absolutus curis, in sancta contemplatione animum relaxaret, atque in ipsa meditatione, necessarium corpori soporem susciperet. In hac ergo pia intentione quadam nocte soporatus, per visum ad principalem ecclesiam urbis Vvangionum *a* est adductus, ubi contemplabatur quasi consistentem infinitam multudinem albatorum, quorum major pars videbatur esse sacerdotum, inter quos unum recognoscebat quondam sibi familiarem, Bezelinum archidiaconum, qui ejus comes in Romano itinere exuerat hominem. Quem interrogans quæ esset tanta multitudo, audivit, hos omnes mundanam finisse vitam in Principis Apostolorum servitio. De hoc intra se miranti, veluti cælorum claviger beatus Petrus superveniebat, & illam multitudinem sancta communione ejus manibus participaturam esse ajebat. Quam pontificaliter indutam * idem beatus Petrus, cum protomartyre Stephano, ad altare prædictæ ecclesiæ cum ineffabili cantus melodia deducebant, & sacris peractis officiis, omnes de ejus manibus vivificum munus percipiebant. Visum quoque ei fuerat, quod post sacram communionem, ipsi sanctus Petrus quinque calices aureos conferret *b*, alteri autem se subsequenti tres, tertio vero unum calicem tribueret. Hæc ergo suis familiaribus referens, quid portenderent secum mirabatur: sed quis eorum fuerit exitus, in sequentibus suo loco dicetur. Alio itidem tempore illi per somni quietem videbatur, quod quasi persona cujusdam deformis vetulæ eum importune impeteret, & veluti familiari, sed tamen sincero colloquio sibi adjungi exposceret. Quæ tam horrendi vultus, discissæ vestis, hirsutis capillis, atque turpiter erectis videbatur, ut vix quicquam humanæ formæ in ea recognosceret. Cujus deformitatis horrore nimium perculsus, eam plurimum volebat evitare, sed ipsa tanto magis illi nitebatur insistere. Qua importunitate victus vir Domini, ei signum crucis in faciem imprimebat; at illa ad terram veluti mortua proruens, in admirabilem pulcritudinem denuo resurgebat. Cujus visionis terrore experrectus, ad nocturnas surrexit vigilias, denuoque in hujus rei admiratione sopori reddidit membra: cui videbatur in somnis adesse venerabilis abbas Odilo, quem quasi rogabat sibi portendere, quæ esset hujus visionis significatio. Qui lætissimus ei tali respondit oraculo: Beatus es tu, & tu animam ejus de morte liberasti. Hæc non esse ficta probat idonea virorum ac venerabilium testificatio, domni videlicet Vvalteri Leucorum claustri Decani, nec non intimi consecretalis ejus Vvarneheri, qui asserunt, se audisse talia cum lacrymis ab illo referri, & quid signarent quamplurimum admirari. Nec incredibile esse videtur, talia ei a summa divinitate præmonstrata fuisse, cum crebro nocturna in lecto suspiria, & frequentes pectoris tunsiones, ac stratus sæpe a veridicis cubiculariis repertus irrigatus lacrymis, osten-

AN CHR 1054 19. April.

S. Petrum in somnio videt.

* ed. Quem indutum.

Alia visio.

a Vvangionum civitas seu Vvormatia, urbs episcopalis notissima, sub Moguntina metropoli.
b Hanc visionem auctor infra interpretatur de annis, quibus tam ipse quam duo ejus proximi successores pontificatum tenere deberent.

AN.CHR. 1054 19. Aprilis.

ostendunt illum divina visione fuisse dignum. Nulli autem dubium est, quid significet prælibatæ mulieris visio, quicumque legit pæne simile somnium Magni Constantini pro restituenda urbe Byzantio *a*. Nam certum est horribiliter extabuisse per diversas orbis partes ecclesiasticum decorem, immo Christianam religionem, & per eum, Christi adminiculante suffragio, ad pristinum reductam esse honorem.

II. *In conventu Vvormatiæ.*

Interea apud Vvangionum urbem ante præsentiam gloriosi Henrici secundi Romanorum Augusti, fit Pontificum reliquorumque Procerum non modicus conventus. Inter quos hic Christo dignus Præsul convocatur: quippe sine cujus consilio intra imperialem curiam nihil magni disponebatur. Et repente, illo nihil tale suspicante, ad onus Apostolici honoris suscipiendum eligitur a cunctis. Quod onus humilitate commonente diutissime refugiens, *Papa eligitur.* dum magis ac magis cogitur, triduanum consulendi deposcit spatium, in quo jejuniis vacans & orationibus, omnino sine cibo potuque permansit. Cumque denuo repurgaretur ad obedientiæ completionem, spontanee coram omnibus suam dixit confessionem, conatus quasi quadam suorum enormitate scelerum, communem permutare electionem. Quis autem queat ejus inundantiam fletuum referre, quos in publica confessione emisit, cum etiam omnium affectus in nimias lacrymas excitaverit? Unde unanimiter cunctorum ore hæc pia vox resonabat: Nolit Deus, ut filius tantarum lacrymarum pereat. Videns ergo nullo modo se posse effugere imperiale præceptum, & commune omnium desiderium, coactus suscepit injunctum officium, præsentibus legatis Romanorum, ea conditione, si audiret totius Cleri ac Romani populi communem esse sine dubio consensum. Sicque ad propriam Leucorum scilicet sedem repedans, cum summa devotione ibidem Domini celebravit Natalem cum coessentia quatuor Pontificum, Hugonis scilicet de Cisa *b* urbe Italorum, legati Romanorum, & Everardi archiepiscopi Treverorum, Adalberonis quoque Mettensis, atque Theoderici * Virdunensis Præsulis. Inde humilitate magistra, contra omnium Apostolicorum morem, sumto *c* peregrino habitu, Romanum arripuit iter, indefesse sacris orationibus, ac divinæ vacans contemplationi, non tam pro rerum commissarum sibi, quam pro cura animarum, nimiæ intentus sollicitudini. In qua meditatione apud urbem Augustam suspensus, divinam promeruit consolationem, dum in revelatione audivit angelica voce resonare harmonicam modulationem dulcissime consonantem: Dicit Dominus, ego cogito cogitationes pacis & non afflictionis: invocabitis me & ego exaudiam vos, & reducam captivitatem vestram de cunctis locis. Qua pia consolatione animatus, & de superno adjutorio certior jam factus, cœptum iter perficere aggreditur, utque tanti meriti personam decebat; eum infinita multitudo undequaque supervenientium comitatur. Inter quos quædam religiosæ vitæ ancilla Dei ei adhæret, quæ eum talibus ex præcepto divino admonet verbis: Mox ut prima vestigia intra valvas ecclesiæ Principis Apostolorum posueris, ne sis immemor his divinis uti verbis: Pax huic domui, & omnibus habitantibus in ea. Quam Dominicam jussionem & humiliter suscepit, & devote adimplevit. Venit ergo cum tanto comitatu super *d* Teronem fluvium, qui ita crescendo proprium prætergressus erat alveum, ut per septem dies totum ibi cogeret remorari populum. Vir autem Domini de afflictione plebis, diu secum exspectantis, mæstus, cæleste auxilium invocat, ac benedictionem ecclesiæ san-

** ed. Theodori.*

Sub peregrini habitu Romam petit.

Fluvii exuberantiam comprimit.

---

a Hanc Constantini Magni visionem refert Sozomenus libro 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 3.

b Sic habet codex Remigianus & alii mss. apud Bolland. Editi habent *Pisa*, sicut & Joannes de Bayon in historia Mediani monasterii, sed Hugo tunc Pisanæ ecclesiæ non præerat. Nullam tamen *Cisam* urbem episcopalem in Italiæ tabulis reperire licuit. Legendum forte *Assisia*: tunc quippe Ugo ejusdem urbis episcopus vivebat, qui anno 1050. corpus Sancti Rufini transtulit, ut monet Ughellus Italiæ sacræ tomo 1. col. 224.

c Ex hoc loco plane revincitur eorum sententia, qui asserunt, Leonem Cluniaci habitum peregrini sumsisse, ex Gildebrandi consilio, qui eum arguebat quod purpuram gesserit antequam Romæ susciperetur. Hujus commenti primus auctor videtur esse Otto Frisingensis. Vide Vitam a Brunone Signiensi scriptam.

d Tevero fluvius, qui ex Apennino monte fluens in Tiberim delabitur.

ſancti Joannis in vicino conſtructæ inchoat. Sed antequam divinum eſſet peractum officium cœptæ conſecrationis, ita fluvius eſt mitigatus demiſſis undis, ut mox ſecurum iter omni tranſgredienti præbuerit, quod omnis præſens multitudo hujus beati viri meritis contigiſſe affirmavit. Omnipotentis igitur roboratus ſolamine, Romam appropiat, cui tota urbs cum hymnidico concentu obviam ire parat: ſed ipſe pedes longinquo itinere nudis plantis incedit, & magis ad mentis devotionem, quam ad laudum delectationem animum inflectit. Quis autem ejus contriti cordis in devota oratione affectus; quis denique referre queat continuos lacrymarum velut rivorum decurſus, cum nullius cogitatui ſit penetrabile, nedum verbis effabile? Poſtquam ergo diutiſſime ſe taliter Chriſto mactavit in cordis altari, hoſtiam vivam, ſanctam, Deo placentem, etiam adſtanti Clero & populo, divinam, qua plurimum affluebat, ingreditur proferre exhortationem. Imperialem de ſe electionem in tam laborioſo officio brevi ſermunculo promulgat, eorum voluntatem (qualiſcumque erga ſe ſit) pandere expoſtulat. Dicit electionem Cleri & populi canonicali auctoritate aliorum diſpoſitionem præire: affirmat ſe gratanti animo in patriam rediturum, niſi fiat electio ejus communi omnium laude: oſtendit ſe coactum ad tam grande onus ſuſcipiendum veniſſe. Cumque videret unanimem omnium acclamationem, ad correctionem vitæ cœptam repetit exhortationem, ſupplex cunctorum expetit orationem atque abſolutionem. Itaque, divina favente gratia, cunctis applaudentibus conſecratur, ac Dominica quadrageſimalis initii, pridie Idus Februarii Apoſtolicæ cathedræ inthronizatur. Quantus vero fervor devotionis ad Omnipotentis ſervitium in eo excreverit, quanto ſollertiæ vigore ad res eccleſiaſticas diſponendas enituerit, quis brevi explicare valeat, cum pæne nec totus mundus ad hæc enarranda ſufficiat? Non autem ſub clavi ſilentii occulendum æſtimo, quantam indulgentiam ejus dignis precibus HUGONI ipſius germano divina contulerit miſeratio. Nam jam dudum ante ejus ad Apoſtolatum electionem exuerat hominem, atque hic beatus cauſa prædictæ ordinationis Romam tendens [a] Populejum advenerat; ubi ejuſdem prænominatus frater cuidam boni teſtimonii Clerico per viſum apparuit, illiuſque ſuffragium apud domnum Apoſtolicum ſupplici oramine depopoſcit. Siquidem videbatur memorato Clerico prælibatus Hugo, in loco ineffabili amœnitate referto, cum multis collætantibus in curuli ſella reſidere, ſed ſine ſuppedaneo ſcabello pedes ad ima pendentes retinere. Quem cum prædictus requireret clericus ſuper qualitate ſui ſtatus, reſpondebat bene ſibi eſſe in omnibus, niſi quod ad infima laborioſe penderet non firmis pedibus. Petebat quoque, ut idem clericus fratrem ſuum hunc beatum ad Apoſtolicam euntem conſecrationem exoraret, quatinus in introitu valvarum eccleſiæ Principis Apoſtolorum ſui meminiſſet, dicens quod ejus precibus divina pietas ſibi indulgentiam concederet. Quam viſionem præfatus clericus ſancto Pontifici retulit, ac eum ad Chriſti gratiam pro ſalute fratris exorandam animavit. Qui poſtmodum per viſum eidem domno Apoſtolico apparens, lætus innumeras reddidit gratias, quia ejus meritis ſuperna clementia a cunctis eum laboribus abſolverat.

AN.CHR 1054 19 Aprilis, Romam advenit.

Canonice in Pontificem eligitur.

III. Leonis nomen ſuſcipit.

Igitur hic Deo devotiſſimus mores & vitam Magni Leonis imitatus, cujus & vocabulo fuerat inſignitus; immo Leonem de tribu Juda pro poſſe ſecutus, omnibus exemplum bene vivendi fiebat; lucerna ardens & lucens, non ſub modio, ſed ſuper candelabrum præeminebat, utque verus ſal terræ condimentum ſupernæ ſapientiæ cunctorum mentibus infundebat. Verum licet omnium virtutum gemmis Chriſti decoraret diadema, hæ tamen ſplendidius in eo relucebant, miſericordia & patientia: celer erga delinquentes in danda indulgentia, mira compaſſione collacrymans propria confitentibus ſcelera, in eleemoſynarum largitate, etiam uſque ad ſui

[a] Incertum an eo nomine Populonium, vel Forum-Popilii intelligendum ſit, utraque enim urbs Romam adeunti æque obvia fuit.

AN.CHR 1054 19. April. sui indigentiam indiscrete prærogans omnia. Sed quoniam cunctis divino instantibus servitio solet stimulus supervenire adversitatis, divina scilicet probatio, quæ ostendit cujus fervoris sit erga Deum cujuscumque mentis affectio; hic Pater venerandus, dum in initio sui adventus Romæ commoratur, aliquanto angustiæ & mæroris dolore perstringitur. Nam ibidem adveniens, nihil Pontificalium sumtuum invenerat; jam enim erant in domesticos usus absumpta, immo in eleemosynarum prærogationem cuncta quæ secum attulerat distributa. Defecerant cunctorum ejus comitum plenæ delatæ crumenæ: non erat ulla spes opis, nisi proprias vestes ad minus pretium vendere, & quacumque secreta arte benignissimum Patrem in patriam fugiendo reducere. Quorum renitendo consilio, vir beatus in divino confidere solatio sagaciter admonebat: sed tamen illorum afflictioni misericordi affectu ex intimis condolebat. Instante autem die, quo cuncti comites ejus disposuerant clanculo recedere, ecce adsunt legati nobilium Beneventanæ provinciæ, deferentes xenia Apostolicæ congrua dignitati, ejus benedictionem atque solatium suppliciter deposcentes promereri. Quos Deo dignus Præsul, ut suam decebat honorificentiam, suscepit, sacra benedictione roboravit, non tam lætus de oblatione munerum, quam Deo rependens grates de devotione fidelium. Dehinc ad præsentes præ nimia anxietate pridem diffidentes conversus, continuo charitativa increpatione in eos invehitur, & de Dei misericordia numquam amplius desperare nec diffidere cohortatur.

Mire ditatur.

Fama ejus pervolat.

Extunc beati viri fama divulgatur per populos & usque ad mundi fines, cunctasque gentes ejus pervagatur rumor: Christi ubique prædicatur gloria in suo admirabili famulo, nomen Papæ Leonis quocumque orbe terrarum reboat ore consono. Nec mirandum, rationabilem creaturam in ejus resonare laudem, cum etiam irrationabilia animalia (mirum dictu) illius prædicando nomen humanam formarent vocem. Nam sicut a veridicis fertur relatoribus, apud Beneventum gallus frequenti voce ejus nomen repetebat, & naturalem emissurus vocem, cunctis mirantibus, [a] PAPA LEO, insonabat.

IV. *Canis loquitur.*

Dicitur etiam illis temporibus in finibus Apuliæ canis exstitisse, qui latrando solitus erat humanis verbis, DEUS MEUS, inclamare. Non autem est incredibile, brutum animal in ea regione Dei misericordiam quocumque modo invocasse, dum certum est Christi religionem ibidem pæne omnino deperiisse, accolasque illius patriæ alienæ potestati [b] subditos esse, ut ad invocationem superni auxilii saltem irrationabilis pecudis excitarentur voce. Fama igitur eximiæ laudis ejus usquequaque propalata, præter solitum multos animabat ad visenda summi Apostolorum Principis limina, qui omnes ejus recreabantur consolatione & roborabantur benedictione: si quibus autem obstabat impossibilitas ejus frui præsentia, cum fide propria ei dirigebant xenia, recepturi ab eo Apostolicæ benedictionis donaria.

Leo oblata sibi pauperibus dat.

Illud etiam habebat consuetudinarium cum aliis bonis actibus, quia si quid Apostolico more suis offerebatur pedibus, nihil patiebatur in suos suorumve expendi usus, sed cuncta pauperum largiebatur necessitati. Inter multos ergo, qui ejus ambiebant præsentiam invisere, Rex Danamarchiæ [c] transmisit illi avem psittacum in munere, in quo quædam divina apparuit gratia, admirabili virtute. Quamvis enim quædam aves humana formare verba discant magistra fame, hæc tamen (ut fertur) nullo cogente, toto itinere dum ad domnum Papam deferretur, ad Papam vado, recinebat; & mox ut ei præsentata, nemine docente, voce dulcisona, Papa Leo, inclamabat. Si quando etiam hic Pastor venerandus, exteriorum dispositione lassatus, sese in secreto conclavi reciperet, aut forte

---

[a] Hujus galli occasione, nonnulli, uti videtur, scripserunt, quod quacumque transiret beatus Pontifex, statim galli voce humana clamarent, *Leo Papa* Vide Richerium Chronici Senon. lib. 2. cap. 14.

[b] Normannis scilicet, qui tunc Apuliam obtinebant.

[c] Codex Remigian. *Daiamarcia*. Cod. S. Maximini apud Bolland. ut & Joannes de Bayon *Dalmatia*, alius cod. *Dalimachia*.

forte nimiis sollicitudinibus afflictum ejus animum aliqua mæstitudo arctaret, hæc avis ægritudinis illius levamen frequenter aderat, & concinne ac recise Papa Leo resonans, robur mentis illi excitabat. Nec videatur cuiquam reprehensibile hunc justum in sui consolatione hujus avis usum modulationem, cum legamus beatum Augustinum pro exitu suæ matris inconsolabiliter lamentantem, musicam melodiam ad levamen mæroris sibi adhibuisse, sanctumque Antonium rigori monastico aliquantulum oblectamenti certo tempore concessisse. Quantam autem solertiam in Catholica lege conservanda adhibuerit, in primo Romano Concilio *a*, quod multis Episcopis considentibus habuit, demonstravit: ubi statuta quatuor Synodorum principalium viva voce corroboravit, decretaque omnium antecessorum suorum Pontificum tenenda confirmavit; Simoniacam etiam hæresim damnavit, quæ jam nonnullas mundi partes invaserat, & in eodem Concilio quosdam deposuit Episcopos, quos prædicta hæresis nævo suæ nequitiæ maculaverat. In quo Concilio quid contigerit, non congruit reticere, ubi Christus auctoritatem ejus sua dignatus est gratia roborare. Nam Episcopus *b* de Sutrio, reus ejusdem culpæ accusatus, voluit injuste se excusare, falsis prolatis testibus: sed peracturus jusjurandum, repente est divinitus percussus, & inter manus exportatus, non longo post tempore humanis rebus est exemptus. Cunctis hoc audientibus nimius incutitur timor, ne quem in ejus præsentia ad falsum judicium humanus impelleret pudor. Decimas quoque a cunctis dandas Christianis, quarum nec mentio erat apud Apuliam, & per quosdam orbis fines ecclesiis restituit; venditiones altarium sub anathemate prohibuit: sed constituit ut partes decimarum ad Episcopum pertinentes, aut quisque Præsul sibi teneret, aut cuicumque vellet tribueret: partem autem ad altare pertinentem proprio Pastori ecclesiæ gratis concederet. Incestas consanguineorum nuptias, in multis orbis partibus indiscrete habitas, discidit, pluresque nobilium hoc turpi devinctos nexu separavit. Alia quoque perplura canonum capitula studuit renovare, quæ ne fastidium gignant, hic supersedimus recitare. His sanctis insudans studiis, antiquam repetit patriam, suscipiturque a totius gentis nobilissimo atque reverendissimo Archiepiscopo HERIMANNO apud Coloniam: cujus petitu concessit domnus Papa hoc privilegium sedi ecclesiæ Coloniensis, ut ad altare sancti Petri, septem Presbyteri Cardinales quotidie divinum celebrarent officium in sandaliis. Dedit ei quoque officium Cancellarii *c* sanctæ Romanæ sedis, ejusque successoribus, tribuens illi Ecclesiam sanctis Joannis ante portam Latinam. Hinc invitatur ab HERIMARO abbate venerandi cœnobii sancti Remigii Remorum Pontificis, ad consecrandam *d* ecclesiam in ejus honore restructam: ubi non est dictu facile, quanta multitudo a finibus terræ, Hispanorum, Britannorum, Francorum, Scotorum, Anglorum, advenerit ejus invisere præsentiam. In qua præsentia adfuit etiam non modicus cœtus Pontificum, cum quibus advenit venerandus Chrysopolitanorum * Archipræsul HUGO, Deo & hominibus amabilis, præ cunctis jucundæ eloquentiæ & affabilitatis: cui in restituendis suæ rebus ecclesiæ nemo prædecessorum aut successorum est comparandus, in quo Christi tunc apparuit virtus admirabilis. Nam gloriosus Apostolicus, ibidem habito Episcoporum Concilio, quosdam simoniaca infectos hæresi deposuit ab injuste suscepto officio. Inter quos Hugo Lingonensis episcopus, multis ac horribilibus infamatus accusationibus, est vocatus ad reddendam rationem. Quique prædictum archipræsulem Chrysopolitanorum, utpote eloquentissimum, sibi expetiit causidicum ac prælocuto-

AN. CHR. 1054. 19. April.

Concilia cogit.

Coloniam venit.

Tum Remos, ubi ecclesiam S. Remigii consecrat.

* i. Bisuntinus.

Et Concilium celebrat.

a De hujus Synodi decretis agit Petrus Damiani in epistola seu opusculo ad Henricum Ravennatem archiepiscopum.

b Hunc Kilinum appellat Ferdinandus Ughellus tomo 1. Italiæ sacræ, ubi de Episcopis Sutriensibus:

c Hermannus Archicancellarii munere functus legitur in Epistola beati Leonis ad Joannem Salernitanum, quæ data dicitur per manum Friderici ..... & Hermanni Archiepiscopi & Archicancellarii. Exstat tom. 9. Conciliorum editionis Labbeanæ.

d Hujus dedicationis historiam superius exhibuimus ad annum 1049. quo peracta est.

AN.CHR. 1054 19 Aprilis.

cutorem. Hic igitur coactus a domino Apostolico, illius suscepit causam dicendam, sed repente obmutuit ante cunctorum præsentiam, ut profecto patesceret, Deum noluisse falsis excusationibus verorum criminum tanti Pontificis inquinari linguam. Lingonensis igitur Hugo, hoc miraculo exterritus, noctu, judicium Concilii metuens, aufugit. In crastinum vero in synodo idem Episcopus requisitus, & non adesse repertus, lecta sententia, tertio vocatus est. * Tunc Vesuntionensis Episcopus surrexit, & quomodo eumdem reum conatus defendere, obmutuerit, coram omnibus patefecit. Quod audiens domnus Papa, hoc miraculum meritis beati Remigii adscripsit, & cum omnibus qui aderant surgens gratias Deo, inde domno sancto Remigio, cum magno psallentio reddidit. Postmodum tamen præfatus Episcopus Lingonensis, divino commonitus instinctu, ad domnum rediit Papam, & cum ingentibus lacrymis publice crimina confessus, spontaneam suscepit pænitentiam, & Romam nudis vadens pedibus, ab eodem nostro pio Pastore promeruit absolutionem. Et in redeundo nimiis affectus jejuniis, corporisque maceratione, in bona perseverantia vitam reliquit præsentem *a*.

*Rem.add. & excommunicatus.

V. Inde per urbem Mediomatricorum remeans, petitu venerabilis abbatis GUARINI consecravit ibidem sancti pontificis Arnulfi basilicam, ibique exoratus a domno SIGIFRIDO *b* Gorziensi abbate, composuit in veneratione gloriosi martyris Gorgonii nocturnalium Responsoriorum dulcisonam melodiam. Hinc generale apud Maguntiam Concilium habuit, in quo Spirensis præsul Sibicho *c*, criminali reatu accusatus, voluit se expurgare terrifico sacramento Dominici corporis: sed, ut fertur, maxilla ejus mansit contorta paralysi, quamdiu præsentis vitæ spatium duxit. Quod ideo hic breviter volui adnotare, ut audientibus fiat notum, quam horribile sit etiam secura conscientia hujusmodi judicium adire, sacra dicente Scriptura: Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Demum domnus Papa apud Augiam *d* in honore vivificæ Crucis ecclesiam dedicavit, ubi divina pietas in proprio famulo suam gratiam mirifice ostendit. Nam inter sacra Missarum sollemnia ibidem adducitur catenis nexus dæmoniacus, qui vix a multitudine poterat coartari, alienaque violentia possessus, horrendos emittens stridores, clamores, atque fremitus, hymnidicam totius Cleri harmoniam suis diris evincebat vocibus. Itaque Christi servus, sacrum incœpturus Canonem, non valens hujusmodi pati inquietudinem, utpote ad Deum totam directurus mentem, a longe signo crucis edito, manu indixit silentium: & citius dicto obmutuit dæmonium, & homo vinculis solutus, sospes cunctis admirantibus domum propriam repedavit.

Concilium Maguntiæ.

Leo Augiæ dæmoniacum liberat.

VI. Romam igitur rediens, plebem de sua diutina absentia mæstam lætificavit: ubi superna gratia ejus mirabile meritum omnibus publicavit. Siquidem prædictus Herimarus abbas cœnobii sancti Remigii Remorum Pontificis, ei quemdam scyphum pretiosi *e* mazeris ob sui memoriam obtulerat, quem vir sanctus pro charitate dantis in proprios usus sibi servari constituerat. Sed quadam vice minister ei potum daturus, in multas partes casu confractum reppererat. Cujus particulas electus Domini quocumque erant sibi

Romam reversus.

---

a Obiit in cœnobio sancti Vitoni Virdunensis, cui præerat frater ejus Waleramnus: de quo multa habes supra in Vita beati Richardi ejusdem loci abbatis, scripsit librum de corpore & sanguine Domini adversus Berengarium, qui a nostro Acherio editus est.

b Ex hoc loco emendandi Sammarthani, qui Sigifridum inter Gorzienses abbates non recensent. De Gorziæ monasterio, quod a Chrodegango episcopo Mettensi fundatum est in honorem S. Gorgonii, cujus corpus a Papa obtinuerat, diximus in Sæculo superiori, ubi sancti Joannis hujus loci abbatis Vitam dedimus.

c Sigebothonem alii appellant. Reginobaldo successit anno 1039. Spirensemque ecclesiam annis undecim administravit.

d Celebre olim monasterium, vulgo *Richenow*, quod hodie pauci incolunt monachi ob mensam abbatiæ episcopatui Constantiensi unitam.

e Bolland. *marmoris* ex cod. mss. ut ait, at non solum editi sed & ms. codex sancti Remigii habet *mazeris*, quo nomine videtur exprimi aliquod pretiosum ligni genus, nam Bruno Siginensis hunc scyphum ligneum fuisse asserit, & Desiderius Casinensis seu Victor III. illud vas, *poculum lignarium* appellat. De ejusmodi schyphis Cangius in Glossario, ad vocem *Mazerini*.

sibi deferri præcepit, & nihil tale futurum suspicatus, cunctas suo loco quasi delectando reposuit, adstantibusque lætabundus dixit: Potens est Omnipotentis majestas in pristinam integritatem has restituere fracturas. Quo dicto, protinus consolidatæ sunt partes, ita ut ad memoriam facti signum fracturæ ad instar subtilissimi capilli circumquaque appareret: sed quod magis mirum erat, nihil intra positi liquoris efflueret. Hujus rei adest testis congruus, venerandus Hugo jam dictus Chrysopoleos archiepiscopus, qui cum lacrymis se præsentem adfuisse testatur, & devoto furto se illud vas sancto viro abstulisse lætatur. Semper autem memor officii sibi a Deo commissi, ut fidelis servus & prudens in tempore dispensans mensuram tritici, iter sumsit peragraturus fines Apuliæ, ut Christianam repararet religionem, quæ ibidem videbatur pæne deperiisse: maximeque inter accolas regionis & Normannos concordiam componere satagens, quos dudum adjutores contra exteras gentes susceperant Principes regni: sed tunc sævissimos tyrannos ac patriæ vastatores non sponte sustinebant. In hoc ergo sancto opere sollicite intentus venit Beneventum, ubi aliquamdiu commoratus, cuidam clinicæ *a* divina præeunte gratia vitale præbuit auxilium. Nam per annos fere quindecim diutino confecta languore, de proprio grabato, nisi aliorum deportata manibus, nequibat exire: ita cuncta ejus membra paralysis erant dissoluta ægritudine. Cui per revelationem ostensum est, ut de lympha, qua beatus Pastor sacras abluerat manus, & post celebrationem Missarum hauriret, & absque mora sospitatem reciperet. Qua impetrata, atque cum fideli spe hausta, in crastitum sospes sacra Missarum sollemnia adiit, Deo sanctoque Pontifici gratias redditura. Itaque zelo sanctæ religionis fervens Præsul venerandus, apud Sipontum habito Concilio, duos deposuit ab officio Archiepiscopatus, qui cum mercede sanctum assumserant ministerium, vitio elationis unus ambiens præcellere alterum. Inde repetito gressu Romam rediit, ubi superna admonitus revelatione beatum Gerardum suæ sedis, Leucorum videlicet, olim Præsulem, in numero Sanctorum computandum statuit. Eodemque anno in patriam regressus, ipsius sanctos artus cum summa gloria transtulit. Quæ omnia dilucide sunt exarata in ejusdem vita *b* & miraculis.

AN.CHR. 1054

19. Aprilis. Scyphum fractum restituit.

In Apuliam vadit.

Clinicam sanat.

Concilium Sipontinum.

Romam revertitur.

Erat autem huic viro Dei non modica concertatio contra pervasores rerum sanctæ Romanæ sedis, maximeque contra Ravennatem episcopum, spiritu repletum contumaciæ & rebellionis: cui nonnulli favebant Palatini, gloriæ invidentes domni Apostolici. Quorum caput in fomento discordiæ erat Nizo *c* episcopus Frisingiæ, super quem divina virtus hujusmodi horrendam ultionem dignata est ostendere. Nam pro responsis imperialibus in Italiam directus, Ravennam devenit, & in favorem Ravennatis detrectatoria verba contra hunc Beatum proferre cœpit, inter quæ ducto sub gutture digito, ad hæc blasphema prorupit: Hoc guttur gladio abscindatur, nisi eum deponi fecero ab honore Apostolatus. Quo dicto, eodem momento ipsum intolerabilis dolor guttur invasit, & impænitens die tertio vitam obiit. Archiepiscopus autem Ravennatium ob incorrigibilem præsumtionem est a sancto Papa anathematizatus. Ideoque imperiali jussu Ausburgiam vocatus, cum justitia redditis quæ injuste pervaserat, absolutionem est petere coactus. Qui cum licet corde contumaci ante pedes Sancti stratus jaceret, cunctusque cœtus præsentium Pontificum ei absolutionem peterent, ait vir beatus: Secundum ejus devotionem tribuat illi Omnipotens cunctorum scelerum absolutionem. Ille vero surgens, cum subsannatorie subrideret adhuc superbia tumidus, venerandus Pastor in lacrymas resolutus, inquit secreto circumstantibus: Heu! mortuus est miser iste. Nec mora, ille languore corripitur, & vix in patriam revectus, vita & honore quo tumebat, celeriter privatur.

Episcopus ipsi contradicens punitur.

Item & Ravennensis.

a Sic dicitur, quod in lecto jugiter decumberet. κλίνη quippe lectum signat.

b Hanc Vitam exhibent Bollandiani die 23. Aprilis. Nos vero de S. Gerardo egimus Sæculo superiori pag. 891. ubi habetur bulla ejus canonizationis pag. 894.

c Sirmondi editio *Vizenem*. Nicerus dicitur a Gualterio in Catalogo episc. Frisingensium.

AN. CHR. 1054 19. April.

Magnificus autem Pastor Romanam revisens sedem, dum Paschalibus sollemniis apud sanctum Laurentium esset celebraturus divini sacramenti oblationem, inter sacra Missarum sollemnia ei quamdam obtulerunt mulierem, quæ plena dæmonio sanam amiserat mentem. Quam incessanter debacchantem cernens, fremitumque circumstantium, ac eam vinctam trahi non ferens, e contra vexillo Crucis edito, omnes a longe stare præcepit: sed illam mox immundus pervasor reliquit, & sana mente incolumis ad propria repedavit.

VIII. Leo dæmoniacam liberat.

Sollicitus autem de salute animarum primum sibi specialiter commissarum, Romæ positus venerabilem primicerium Udonem *a* elegit sibi successorem sanctæ sedis Leucorum, atque ad eum sibi subrogandum imperiali Majestati proprium direxit legatum. Siquidem ob bonorum morum honestatem, sanctæque religionis fervorem, & piæ devotionis intentionisque devotionem, illum hoc officio dignum judicabat, & paterno eum amplectens affectu proprium filium vocitabat. Sperabat quoque ejus prudentia, qua in divinis humanisque affluenter pollet, perfici posse, si quid minus plene peregisset in suæ primitivæ sedis augmentatione. Quod etiam nunc ex plurima parte fit, Christi annuente suffragio, &, ut vere credimus, in dies erga Dominum accrescet ejus sancta devotio. Sed nunc ejus laudibus supersedendum, quia omnis laus in fine securius cantabitur.

Udonem sibi Tulli substituit.

Non modicus quoque ei inerat fervor in augenda Republica. Idcirco Hungariæ Principes, a Romano nuper imperio diffidentes, multiplicibus legatis adierat, ne detrectarent solita subjectione Imperatori prisca persolvere tributa, quod & consenserant, si præteritorum commissorum eis concederetur indulgentia. Quapropter, sancta commonente pietate, coactus est tertio antiquam patriam repetere, & pro reorum miseratione, qui contra Imperium moverant bellum, persuasoriis precibus imperiales aures expetere. Sed quia factione quorumdam curialium, qui felicibus sancti viri invidebant actibus, sunt Augusti aures obturatæ precibus domni Apostolici, ideo Romana Respublica subjectionem regni Hungariæ perdidit, & adhuc dolet, finitima patriæ prædis & incendiis devastari.

Hungaros Imperatori reconciliare tentat.

Dum autem pro regni, pace sollicite laborans ibidem aliquamdiu moraretur, divina prædestinatio ei in somnis revelare voluit, quid sibi futurum portenderetur. Nam videbatur sibi quod stans in edito, familiares suos ad se de periculo confugientes reciperet, eisque sub pluviali veste, quæ cappa vocitatur, inclusis, sanguine eorum sibi vestes infici conspiceret. Qua visione certus redditus, mæstitudinem sibi suisque affuturam, & sicut triticum in area Domini recondendum, ad tentationem sese præparat sustinendam.

Futura mala prævidet.

Itaque repedans in Italiam, Concilium apud Mantuam habendum constituit, quod factio quorumdam Pontificum, severitatem ejus justi judicii timentium, perturbavit. Nam familiæ eorum fautrices scelerum, subitum contra domni Apostolici familiam moverunt tumultum, secure adstantem ante basilicam, in qua publicum habebatur Concilium; ita ut vir sanctus cogeretur a medio consessu surgere, & ante portam ad sedandum strepitum procedere. Cujus præsentiam non reveriti Deo odibiles, eo magis magisque in nequitia pertinaces, nitebantur ad eum exarmatos confugientes ante oculos ipsius confodere, & a valvis ecclesiæ ne ibi tutarentur repellere; ita ut impetus sagittarum & saxorum circum ejusdem Sancti aures & ora volitaret, atque quosdam ejus veste defendi cupientes, vulneraret. Qui tumultus admodum difficulter sedatus, cœptum rigorem Concilii imperfectum coegit relinqui. Sed in crastinum, cuncti hujus seditionis incentores severa examinatione damnandi, a piissimo patre sunt misericordi indulgentia absoluti, ne videretur causa ultionis asperitatem in eos exercere judicii. Videtur etiam indignum sub sera oblivionis obcludere, quod ejus temporibus ad divinam lau-

Concilium Mantuæ.

a Ed. mendose *Odonem*. Et quidem Udo dicitur passim in complutibus instrumentis. Antea Bibliothecarius & Cancellarius fuerat Ecclesiæ Romanæ, ut patet ex Bulla S. Leonis pro S. Mansueto.

AN. CHR. 1054

19. April.

Mortui loca sacra visitantes.

laudem apud Narniam gestum refertur memorabile. Cujus rei testes visorii, a minimo usque ad maximum cuncti illius urbis dicuntur exstitisse. Nam biennio antequam ibidem hic venerandus Papa Dominicum celebraret Natalitium, contigit quodam die æstivo tempore infinitam multitudinem juxta eadem mœnia habere transitum. Ejus terrore attonita universa plebs muros ascendit, quasi ob capiendæ civitatis defensaculum. Quæ multitudo infinitum terræ spatium, quantum humanus posset comprehendere visus, implebat, & præ celeri gradu Orientem versus transcurrebat. Videbantur autem cuncti miro candore habitus, vultusque ac capitis canitie venerandi, pæne consimilis formæ qualitate decori. Quod mirandum omnes a muris urbis aspectantes stupidos reddidit, & a primo mane usque ad horam nonam excurrere non destitit. Sole autem declinante, cœpit illa admiranda multitudo paullatim rarescere. Unus quoque ex muro spectantium fidentior reliquis, ausus est extra procedere, & e vicino cum tremore adstans, spectabat, si quem eorum posset cognoscere. Tunc inter extremos videt quemdam sibi olim familiarem, ipsius urbis civem, boni testimonii & devotæ mentis hominem, qui jam non diu præsentis vitæ excurrerat finem. Quem cum divina adjuratione nomine tenus appellans ad se vocitavit, & quæ esset illa tanta multitudo sibi manifestari depoposcit. Cui inquit: Licet sis indignus divina mysteria cognoscere, tamen noveris, nos peccatrices animas, adhuc immeritas cælestis regni gaudia possidere, vice pænitentiæ loca sancta continuatim circuire, & nunc de sancti Martini Majori monasterio venientes, ad beatæ Dei genitricis Mariæ cœnobium in Farsa *a* iter agere. Quo dicto disparuit, ac nimio illum terrore confectum reliquit, quique integro anno languens recubuit in lecto, & hæc eadem domno Apostolico retulit ore proprio.

IX.

Hæresis Fermentaceorum.

Ea tempestate orta est hæresis Fermentaceorum, quæ calumniatur sanctam Romanam sedem, immo omnem Latinam & Occidentalem Ecclesiam, de azymis vivificum Deo offerre sacrificium. Quam calumniam etiam scripto ediderunt episcopi, Michael *b* Constantinopolitanus, & Leo Acridanus: pervicaciter exhalantes pestiferas mephites contra sanctam & Apostolicam fidem. Hæc quidem calumnia Græco sermone edita, & JOANNI Tranensi episcopo, in sugillationem omnium Latinorum directa, cum fuisset Trani exhibita fratri HUMBERTO *c* sanctæ ecclesiæ Silvæ-candidæ episcopo, in Latinum est translata ejus studio, atque delata domno Papæ Leoni nono. Itaque gloriosus Apostolicus libellum composuit luculentissimum adversus jam dictas præsumptiones, & nimias vanitates eorum, conatus illos ad viam veritatis adducere: sed postmodum incorrectos ecclesiastico damnavit anathemate. Prædictus etiam frater Humbertus edidit contra eorum putida scripta responsionem instar Dialogi, ab ipso latine scriptam Apocrysariatus sui tempore Constantinopoli: & jussu Imperatoris religiosi & orthodoxi CONSTANTINI Monomachi græce editam, sub nominibus Constantinopolitani, & Romani, anno Domini millesimo quinquagesimo quarto. Domnus quoque FREDERICUS tunc Cancellarius (post a Deo electus Romanæ sedis Apostolicus *d*) invective respondit quibusdam objectionibus, quas ediderat Niceta monachus Constantinopolitanus, qui & Pectoratus, contra Latinam Ecclesiam: quem libellum titulaverat, De Azymo, de Sabbato, & de nuptiis sacerdotum. Quæ invectio de latino translata, & publice coram prædicto Imperatore est recitata, idemque Niceta coactus est damnare

Contra eam Leo scribit.

Nicetas Pectoratus resipiscit.

a Majus-monasterium situm prope Turonos, ut nemo nescit. Farsa autem celebre est monasterium in Sabinensi diœcesi in Umbria.

b Michael cognomento Cerularius, ad quem egregiam Epistolam seu potius librum scripsit beatus Pontifex. Ceterum hic schismatis Græci parens anno 1058. e sua sede pulsus est.

c Humbertum Mediani-monasterii monachum fuisse passim scribit Joannes de Bayon in ejusdem loci historia: atque ibi oblatus monasterio a parentibus anno 1015. dicitur. Ejusdem Humberti libri contra Græcos editi sunt a Baronio in Appendice tomi 11. Annalium, Leonis vero epistolas apud Labbeum habes tom. 9. Conciliorum.

d Dictus Stephanus X. cujus elogium infra habes ubi de SS. Casinensibus.

AN. CHR. 1054. 19 Aprilis.

& comburere sua scripta, habita disputatione apud monasterium Studii in urbe Constantinopolitana. Siquidem gloriosus Apostolicus direxerat Constantinopolim sanctæ Romanæ sedis Apocrysarios, præfatum scilicet Humbertum, & PETRUM Amalfitanorum archiepiscopum, Fredericum quoque tunc diaconum & Cancellarium. A quibus Niceta cupiens perfectam suarum propositionum solutionem, iterum sponte anathematizavit omnia dicta & facta vel tentata adversus primam & Apostolicam sedem; sicque ab eis in communionem receptus, effectus est eorum familiaris amicus. Michaele autem Constantinopolitano episcopo præsentiam illorum & colloquium devitante, atque in stultitia sua perseverante, præfati nuntii domni Apostolici adierunt ecclesiam sanctæ Sophiæ, & super ejus obstinatione conquesti, clero ex more ad Missas præparato, jam hora tertia die sabbati chartam excommunicationis super principale altare deposuerunt, sub oculis præsentis Cleri & populi. Inde mox egressi, etiam pulverem pedum suorum excussere in testimonium illis, juxta dictum Evangelii, proclamantes: Videat Deus & judicet. Hinc ordinatis ecclesiis Latinorum intra ipsam Constantinopolim, & anathematizatis cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci Romanum sacrificium vituperantis, accepta orthodoxi Imperatoris licentia, in osculo pacis cum donis imperialibus sancto Petro sibique collatis, alacres sunt reversi. Itaque Imperator adversus Michaelem commotus, quod ad Concilium in sui præsentia & nuntiorum domni Apostolici venire detrectaverit, immo seditionem vulgi contra eum incitaverit, amicos & affines ipsius honoribus privatos a palatio eliminavit, contraque ipsum usque in finem graves iras retinuit.

Michael episcopus C. P. excommunicatur.

X.

Expeditio in Normannos.

Interea piissimus Pastor sollicitus pro ovibus sibi a Deo creditis, ac clementi condolens affectu inauditæ afflictioni Apuliæ gentis, collecto aliquanto comitatu, rursum movit iter versus Beneventum, nisus omnimodis Normannorum sævissimum mitigare impetum. Non est nostrum lacrymosis expendere verbis, quid sibi in hoc itinere contigerit: dum ipse brevi scripto *a* Imperatori Constantinopolitano cuncta intimaverit. Ait enim inter
„ alia: Illa sollicitudine, qua omnibus ecclesiis debeo invigilare, videns in-
„ disciplinatam & alienam gentem Normannorum crudeli & inaudita ra-
„ bie, & plusquam pagana impietate adversus Ecclesiam Dei insurgere,
„ passim Christianos trucidare, & nonnullos novis horribilibusque tormen-
„ tis, usque ad defectionem animæ affligere: nec infanti, aut seni, seu
„ femineæ fragilitati aliquo humanitatis respectu parcere, nec inter san-
„ ctum & profanum aliquam distantiam habere, sanctorum basilicas spo-
„ liare, incendere, & ad solum usque diruere; sæpissime perversitatem e-
„ jus redargui, commonui, obsecravi, prædicavi, opportune importuneque
„ institi, terrorem divinæ & humanæ vindictæ denuntiavi. Sed quia, sic-
„ ut quidam Sapiens ait, nemo potest corrigere, quem Deus despexerit;
„ &, Stultus verbis non corrigitur; adeo obstinata & obdurata ejus mali-
„ tia permansit, ut de die in diem adderet pejora pessimis. Unde non tan-
„ tum exteriora bona pro liberatione ovium Christi cupiens impendere,
„ sed superimpendi ipse peroptans, visum est mihi ad testimonium nequi-
„ tiæ ipsorum nihil sic expedire ad repressionem contumaciæ *b*, quam hu-
„ manam defensionem undecumque attrahendam fore: audiens ab Aposto-
„ lo, Principes non sine causa gladium portare, sed ministros Dei esse,
„ vindices in ira omni operanti malum; & quia Principes non sunt timore
„ boni operis sed mali; & reges atque Principes missos a Deo ad vindictam
„ malefactorum. Suffultus ergo comitatu, qualem temporis brevitas, & im-
„ minens necessitas permisit, gloriosi Ducis & magistri Argyrii fidelissimi tui
„ colloquium & consilium expetendum censui, non ut cujusque Norman-
„ norum

Normannorum sævitia.

a Id habes inter alias Epistolas hujus beati Pontificis in tom. 9. Conciliorum generalium.

b Ea in Leone reprehendit Petrus Damiani in Epistola ad Firmium Episcopum, asserens non sic egisse Gregorium Magnum. Verum multis argumentis hanc Petri sententiam refellit Baronius ad annum 1054. quem legesis.

„ norum seu aliquorum hominum interitum optarem aut mortem tractarem, AN.CHR. 1054 19. Aprilis.
„ sed ut saltem humano terrore resipiscerent, qui divina judicia minime formidant. Interea nobis eorum pertinaciam salutari admonitione frangere tentantibus, & illis ex adverso omnem subjectionem ficte pollicentibus, repentino impetu comitatum nostrum aggrediuntur : sed & adhuc de victoria sua potius tristantur, quam lætantur. Sicut enim tua pietas scribere curavit ad nostram consolationem, pro ista sua præsumptione majorem in proximo exspectant sibi superventuram indignationem, post illam quam experti sunt suæ catervæ diminutionem. Nos quoque divinum adjutorium affore, & humanum non defore confidentes, ab hac nostra intentione liberandæ Christianitatis non deficiemus, nec dabimus requiem temporibus nostris, nisi cum requie sanctæ Ecclesiæ periclitantis. Et hæc quidem domnus Apostolicus.

XI. Per medios hostes Papa transit illæsus.

Itaque pessima gens Normannorum, peracta cæde familiæ mitissimi Papæ, non sine magno detrimento suorum, aggreditur oppidum, Civitatulam cognominatum, ubi idem Beatus, ignarus eorum quæ acta erant, tardantem suum exspectabat comitatum. Qui cum imminentes hostes cerneret, & quid suis contigisset intelligeret, cum ea quæ sibi remanserat Clericorum frequentia, cœptum iter versus Beneventum arripuit, & cunctis hostibus attonitis, quasi leo confidens, absque terrore per medium illorum transiit. Ergo tam admirandam perpendentes confidentiam, mutatis animis, in ejus sunt conversi obsequelam : cujus osculantes vestigia, sibi immeritam deposcebant indulgentiam. Quibus vir sanctus pauca locutus pro tempore, ipsis deservientibus, studuit funera cæsorum honorifice procurare, tumulans ea in vicina ecclesia ab antiquo diruta tempore. Et quoniam pro fide Christi, afflictæque gentis liberatione devotam mortem voluerunt subire, multiplicibus revelationibus monstravit eos divina gratia in cælesti regno perenniter gaudere. Nam & ipsi diversis modis sese ostenderunt Christi fidelibus, dicentes se non esse lugendos exsequiis funebribus, immo in superna gloria sanctis conjunctos Martyribus. Ab eisdem quoque illorum interfectoribus super ipsos restructa venusto opere basilica, ac concione Deo servientium ibidem aggregata, omnipotentissima Dei virtus multa per eos exercet miraculorum insignia. Ferocissima vero gens Normannorum his exterrita gestis, crudelitate deposita, populos, quibus cohabitabat, ex tunc ut compatriotas amicabilius tractavit, ac venerabili Papæ quoad vixit, in omni subjectione fideliter deservivit.

Occisorum funera curat.

XII. Ejus pia exercitia.

Eximius autem Pastor Beneventum veniens, ipsis Normannis etiam injussis per totum iter obsequialiter illum comitantibus, non modico illic anni spatio est commoratus, semetipsum sanctis exercens virtutibus, patientia, vigiliis, jejuniis & orationibus. Siquidem omnem lecti mollitiem refugiebat, sed sumpto ad carnem cilicio, & tapeti terræ instrato recubans, capiti lapide apposito, nocturnis horis paullulum somni insumebat, reliquumque noctis spatium cum integri decantatione psalterii, ac innumera genuum inflexione excurrebat : idem quoque psalterium per singulos repetens dies cum oblatione divini sacrificii, cursum multiplicium orationum indefesse transigebat. Illud etiam erat in eo mirandum, quod ultra quinquagenarius tanto fervebat studio, ut divinarum lectionem Scripturarum Græco addisceret eloquio. Et quoniam visceribus pietatis & misericordiæ, supra quam credi potest, affluebat, innumera pauperum multitudo indefesse ad ejus largitatem accurrebat, quibus absque discretione necessaria ministrabat.

Scripturam sacram Græce addiscit.

XIII.

His itaque piis insistens actibus, dum quodam sero cuncta ejus familia, causa nocturni secessisset soporis, ipse prævio lumine cum puero deambulabat per vacuum sui palatii spatium, viditque in angulo jacentem leprosum, scissis panniculis ac ulceribus obsitum, lurida putredine tabidum, qui nimia pressus ægritudine nequibat gressum movere, vixque poterat ex effœ-

Leprosum in suo lecto collocat.

AN.CHR. 1054 19. Aprilis. effœto corpore verba proferre. Cui venerandus Pater genibus affixis diu est familiariter locutus, & propriis involutum vestibus, suis intulit humeris ad lectum, qui sibi pontificali more fuerat præparatus. Intrinsecusque januis obseratis, ac ministro soporato, ipse solitæ institit psalmodiæ in vicino oratorio. Demum post diutinam horam assueto usu humi cubaturus rediit, leprosum quem extructo locaverat thoro minime reperit, excitatum puerum interrogat, quorsum pauper abierit. Ille attonitus cunctos circuit angulos domus, ostiorum sollicite tentat aditus, sed omnia inveniens obserata, cum summa admiratione regreditur. Hoc ergo facto stupidus domnus Apostolicus, dat fessa soporiferæ quieti membra, & nescio quid divini in somnis cernens, mane puero cum terrifica admiratione imperat, ne cui quoad viveret ullo modo panderet quod actum fuerat. Credo, illi in somnis Christus, ut beato Martino pontifici, ejus indutus vestibus apparuit; aut velut *a* Martyrius monachus, leprosum de suis exsilientem ulnis cælum ascendere vidit; & causa humilitatis, ne sibi pro humana laude virus surreperet superbiæ, hoc voluit latere miraculum: tamen non absque re sub tanta comminatione jussit hujusmodi celari factum. Dæmoniacam liberat. Rursus quodam die ibidem solus cum solo Clerico, sanctæ psalmodiæ insistebat, cum ecce quidam rusticus secum insanam deducens filiam advenerat: quam multotiens pessimo torqueri dæmonio suspiriose clamabat, ejusque meritis liberarari cum lacrymis deposcebat. Cujus precibus pius pater diutius nitens contradicere, jussit eum Sanctorum suffragia, quorum innumeræ ibi continentur reliquiæ, supplici voto exorare. Sed rusticus in proposito obstinatus, immo in solidæ fidei stabilitate firmatus, dicebat se exinde non recessurum, donec ejus benedictione divinum promereretur auxilium. Itaque vir sanctus ipsius importunitate devictus, granum salis in proximo repertum benedixit, ac in os puellæ cum divini invocatione nominis projecit; moxque dæmone cum purulento expulso sanguine, lætus pater cum sospite filia domum repedavit. Possent autem de hoc sancto plurima admiranda referri, sed studioso est cedendum lectori, vel incredulo auditori, ideoque brevi ejus memorantes transitum, finem cœpto imponamus operi.

XIV. Boni ergo certaminis cursu consummato, abundantiori supernæ beatitudinis in dies æstuabat desiderio, & tamquam cum Paulo diceret: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo;* sic funditus curis hujus vitæ curabat abrenuntiare, ut in corpore adhuc positus, videretur beatam Angelicæ conversationis puritatem exercere. Pro defunctorum quoque requie incorruptorum sacramentorum celebrationi solito frequentius invigilabat. Et quamquam hic labor ei fuisset præcipuus toto tempore sui incolatus, ferventiori tamen studio, & copiosiore votorum numero insistebat tam glorioso operi circa diem sui obitus. Incidit in morbum Beneventi. Et quoniam divinitatis providentia tum indulgendo, tum verberando operatur salutem sibi obsequentium; ad virtutis cumulum eum adeo flagellavit afflictione salutifera, ut perdito omnis cibi desiderio, irrepentis morbi dolor eum continuare cogeret, quæ olim sponte exercebat jejunia, solius lymphæ poculo, marcido corpori præbente sustentacula. Interea evoluto anni orbe, instabat ejus ordinationis dies anniversarius, in quo solito devotius quotannis Christo piis insistebat precibus. Quamvis itaque languoris invalescens molestia fatigati divinis operibus corporis jam debilitaret præcordia, Spiritu-sancto tamen roboratus, a quo totius ejus vitæ dirigebatur cursus, cum Apostolicæ dignitatis honore eo die Missarum celebrans sollemnia, Beneventanos, cum quibus tunc morabatur, gratificæ affabilitatis exhilaravit lætitia. Et hoc fuit ultimum in divinis sacramentis obsequium, quasi vivificis valedicens mysteriis, quibus semper se præbuerat dignum. Certificatus autem de suæ vocationis termino, Romam venit. Romam se ferri fecit lecticæ vehiculo. In quo itinere sic eum con-

a De eo agit beatus Gregorius Homilia 39. in Evangelia. Vitam vero illius exhibet Bollandus ad diem 23. Januarii.

conciliavit divinitas non solum suis, verum etiam his qui nuper fuerunt inimici, ut copiosa manus Normannorum, quos supra retulimus diu cum hoc viro habuisse discidium, totius animi sincerissima devotione se invicem prævenirent ad ejus obsequium. Et decebat utique fortissimum defensorem Christianæ religionis, ut regis sui Christi aditurus palatia, deduceretur nobili triumpho victoriæ, præeunte scilicet hospitum jam subjugatorum mansuefacta multitudine. Aliquantulum ergo commoratus in Lateranensi palatio, præstolabatur quid de se statueret interni Judicis clementissima dispositio. Beatus autem Petrus, non immemor diutini sudoris, quo sibi in regendo ovili ecclesiæ assueverat cooperator hic vir memorabilis, eum sibi vicinius deliberavit conjungere: utpote participem futurum magnifici honoris & gloriæ, quam summi Pastoris præeunte gratia, Romanæ impertivit ecclesiæ. Divina itaque revelatione est edoctus, quod non alias eum remaneret carnis resolutio, nisi in locis beati Petri vicinis oratorio. Nec mora, gratulabundus super tali visione, seque intelligens vocari divini respectus miseratione, lectica denuo subvectus, Oratorium beati Petri est ingressus. Ibi ex imo cordis fundo lacrymis permanantibus, ad Deum extendens puram mentem cum manibus, diutissime clementiam Domini secretis invocavit precibus. Dein delatus in vicinam Episcopii domum, visitatus est frequentia fidelium, summæ dilectionis gratia ad eum confluentium. Quorum pia consideratio perpendens, non diutius eum retinendum carnis ergastulo, decrevit ut quoniam plures episcoporum, abbatum, ceterorumque fidelium confluxerant turbæ, eis præsentibus inungeretur sacri olei liquore. Super quo facto exhilaratus usquequaque, munitusque Dominici corporis & sanguinis communione, Teutonica lingua, ut testati sunt qui adfuerunt, tali cum Deo locutus est oratione: Miserator Domine, omnium redemptor, unica salvatio, si judicas expedire oculis tuæ majestatis, ut adhuc communi utilitati populorum tuorum inserviam: merear, oro, celeri medicina tuæ visitationis, instantis ægritudinis evadere molestiam: sin aliud aliquid deliberat tuæ divinitatis providentia, deprecor, Domine, quantocius concedatur mihi exire hujus corporis habitaculo. Finitis precibus adstantes respiciens, singulis pro sibi exhibito obsequio gratias retulit, fessaque membra ad requiem componens, tollerabilius solito se dolorem sentire perhibuit. Credidit circumstantium fidelium multitudo, mox eum depositurum carnis exuvias, suspiriosisque singultibus proficiscentis animæ competentes solvebat exsequias. Quorum voces comprimens beatus vir: Hoc, inquit, quod nunc agitur, differte in horam tertiam diei crastinæ, exspectantes quid de me placeat omnipotentiæ Dei. Vigilantiori igitur affectione, postero die, adfuit hora tertia copiosa fidelium frequentia, & circa horam nonam resolutum carne spiritum, cælosque petentem, deducunt commendatione devotissima. Affluente autem totius Romanæ plebis multitudine, cum summo honore ejus celebratæ sunt exsequiæ, & sicut ipse disposuerat, sepultus est juxta beati pontificis Gregorii altare, ante fores ecclesiæ. Et merito in decore sepulturæ illi exstat conjunctus, quem in divina religione ac sanctæ Ecclesiæ instauratione est fideliter imitatus. Cujus vitam & sanctitatem quidam brevi disticho sic est prosecutus.

AN. CHR. 1054. 19. April.

Deducitur ad oratorium sancti Petri.

Oleo sacro & Eucharistia munitur.

Obit.

Sepelitur.

Victrix Roma dolet nono viduata Leone,
Ex multis talem non * habitura Patrem.

*al. vix.

Exemptus est autem hic vir magnificus ab hujus vitæ laboribus, ætate quinquagenarius, anno incarnationis Dominicæ millesimo quinquagesimo-quinto [a], Leucorum episcopatus vigesimo-octavo, Apostolatus autem sexto. Siqui-

[a] Omnes omnino auctores sancti Leonis obitum ad annum 1054. revocant, post cujus mortem sedes anno fere integro vacavit.

AN CHR quidem Romæ sedit annis quinque, adjectis duobus mensibus, & novem
1054 diebus, impleta visione quam supra de revelatione calicum retulimus.
19 Aprilis. Nam quinque calices ei a beato Petro collati, signabant quinquennale ejus vitæ spatium: reliqui tres, sui successoris VICTORIS triennium: sequens unus, beatæ memoriæ FREDERICI in Apostolatu unius anni cursum. Sed quoniam adhuc restant plurima ad dicendum, quæ ad ejus tumbam fiunt divina pietate miracula, Romanis relinquimus exaranda, in quorum diatim ostenduntur præsentia. Nostrum est ejus merita devotis precibus exorare, ut viscera pietatis & misericordiæ, quibus in præsenti abundabat vita, nunc in superna positus gloria nobis dignetur aperire: quatinus ejus sancto suffragio scelerum nostrorum abruptis nexibus, supernæ mereamur esse participes gloriæ, eo annuente, qui in Sanctis suis facit mirabilia, a quibus etiam sibi cantatur laus & gratiarum actio in sæcula sæculorum. Amen.

DE OBITU S. LEONIS PAPÆ IX.

Ex codice antiquissimo Bibliothecæ Beneventanæ, litteris Langobardicis exarato.

ANno millesimo quinquagesimo-quarto ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi, Indictione 7. secundum * Arnicam, 13. Kal. Majas, depositione exsultemus beati patris nostri LEONIS Papæ IX. regnante Henrico imperatore filio Conradi imperatoris Romæ. Ad laudem & gloriam Domini nostri Salvatoris Jesu-Christi & Leonis Papæ certamus hunc intimare laborem certaminis, quod oculis nostris vidimus, omnis presbyter & diaconus, & cuncti catholici Romanæ ecclesiæ. Sæpe vidimus in ejus vita multas eleemosynas largientem hospitibus, pauperibus, civibus & peregrinis, ita ut thesauros Ecclesiæ, & cuncta quæ habere poterat, plurimam partem viduis & orphanis & Deum timentibus erogaret. Propterea Romanorum perfidia contra eum murmur & bella suscitabant. Verum ut inexpugnabilem murum suæ Ecclesiæ Dominus contra dementes hæreticos erigeret, huic viro in litterarum studiis plerique catechizati fuerant. Iste almificus Leo humilibus suaviter blanditus est; iste superborum colla confringens; iste derogatoribus suæ vitæ necessarium victum subministrans, virginitatem prædicans, matrimonia casta defendens, ubicumque exemplis omnium studia erga se, etiam gentilium, convertit. Ex multis tamen pauca hujus sancti viri in medium proferamus, & præcipue ea quæ imminente ejus morte acciderunt.

Auctoris ætas.

2. Post multos igitur labores & ærumnas, post periculosa bella terroresque & insidias, quæ cum matris Ecclesiæ persecutoribus pro ovibus sibi commissis gesserat, quinto sui pontificatus anno, gravi detentus infirmitate, convocatis ad se diversarum diœcesum episcopis, diversisque ecclesiastici ordinis viris, ait ad eos: Fratres coepiscopi, inquit, mei, & matris filii „ Ecclesiæ, ac corporis mei intima viscera, quibus Dominus Ecclesiam suam „ regendam tradidit, & ligandi atque solvendi dedit potestatem, vobis do- „ minicus grex commissus est: quam ob rem vos enixe deprecor, quatenus „ memores evangelici sermonis, qui ait: Vigilate, quia nescitis qua hora „ Dominus vester venturus sit; scientes quod talentum suum multiplicatum „ fœnerator ipse non dimittet: super gregem suum sagaciter vigiletis, ovesque „ vestras ab incursibus luporum viriliter defendatis. Quam excusatio- „ nem ergo, fratres charissimi, habere poterit, qui dominicam ovem, quam „ ipse Dominus humeris suis dignatus est ponere, negligenter perdiderit? Vi- „ gilate itaque, precor, & cujus sitis dispensatores ostendite; me quoque, quem

Leo æger clerum adhortatur.

Matth. 25. 13.

Mortem sibi imminere prævidit

„ quem Dominus indignum suæ Ecclesiæ beati Petri vicarium fecit, ve- AN. CHR.
„ stræ fraternitati commendo. Nam meæ resolutionis prope est tempus. 1054
„ Dominus enim me de hac vita vocare dignatus est. Nocte siquidem præ- 19. Aprilis.
„ terita cælestem patriam in visione vidi; cumque obstupescerem, ostensi
„ sunt mihi inter cetera fratres illi, qui in Apuliæ finibus pro Christi Ec-
„ clesia occisi sunt inter Martyres coronati: qui cum mihi una voce dice-
„ rent: Veni, & mane nobiscum, per te enim hanc recepimus beatitudi-
„ nem; ex alia parte vox quædam intonuit, dicens: Nequaquam nunc, sed
„ infra triduum huic sociaberis collegio: hic est locus tuus & sedes para-
„ ta.. Dum hæc & his similia prosequerentur cives superni, sancta visio
„ recessit: quamobrem triduo me, fratres, precor, sustinete, & quod di-
co indubitanter de me videbitis. His dictis præcepit cunctis, ut recederent, suisque necessitatibus providerent, erat enim prope nox. Accepta itaque licentia, quidam abierunt: alii vero, quibus ferventior inerat amor, eadem nocte cum eo perseverantes permanserunt, qui postea ceteris referebant, dicentes illum per totam noctem solo tenus prostratum in oratione permansisse.

3. Mane autem facto, convenientibus cunctis, vir venerabilis sarcophagum, quod sibi præparaverat, & se quoque in loco deferri in ecclesiam beati Petri præcepit: quod videntes Romani, æstimantes illum mortuum esse, Lateranense adeunt palatium, quatenus more solito omnem illius diriperent suppellectilem; sed tanta fuerunt sancti merita, ut nulli quidem intrandi permitteretur facultas. Interea venerabiliis vir cupiens jam dissolvi & esse cum Christo, cunctis qui aderant salutifera verba, & omni dulcedine plena non cessabat proferre. De quibus disputare per singula, quia ad alia festinantes tendimus miracula enarranda, abstinemus. Cumque finem fecisset loquendi, intuens signum salutis magis quam antea, precibus effusis, omnibus qui aderant absolutione facta delicta dimisit, si tamen ejus præcepta quæ prius dederat, observare curarent. His ita peractis, in-

In ecclesiam defertur.

„ tuens in cælum iterum fudit orationem: Domine, inquit, Jesu-Christe,
„ qui solus es pastor bonus, & cui omnis creatura deservit, ut dixisti: Deum precatur.
„ Quærite & invenietis, petite & accipietis; exaudi me propitius famu-
„ lum tuum pro Ecclesia tua, cui indignum me vice apostoli tui Petri præesse
„ voluisti. Tibi, Domine, eam commendo, illam defende inexpugnabili
„ muro tuæ protectionis; & ab ea repelle omne schisma, omnemque hæ-
„ reticorum perfidiam: quatenus tibi vero Deo fideliter serviant. Custo-
„ di & protege eam ab omnibus inimicorum insidiis, ne dedigneris, pro
„ qua sanguinem tuum pretiosissimum fudisti. Si quos etiam pro tua fide
„ ligatos, vel excommunicatos ab ea crudelius separavi, tu clementissime,
„ precor, absolve. Cumque complesset orationem, tantæ suavitatis odor
de beati Petri altari exire cœpit, ut cuncta superare videretur aromata. Transacto denique unius horæ spatio, præcepit sibi panem & vinum afferri: quibus oblatis, gratias agens benedixit; & comedens quantum tribus vicibus potuit ore suscipere, reliquum ceteris pro benedictione distribuit. Quo facto perrexit ad tumbam, quam in ecclesiam deferri præceperat: quam
„ intuens lacrymabiliter: Videte, inquit, fratres mei, quam vilis quam- Humanam
„ que fragilis & transitoria sit humana gloria. Videte, inquam, & unus- miseriam
„ quisque vestrum, qui in fragilis mundi fulget honoribus, me semper in exponit.
„ exemplum & præ oculis habeat. Considerate omnes, quam versatilis sit
„ humanæ sortis conditio. Ego qui ex nihilo propemodum ad humanæ glo-
„ riæ fastigium evectus, ab hoc nunc iterum fere ad nihilum sum redi-
„ gendus. Cellam quam monachus incolui, in spatiosissima palatia jamdu-
„ dum vidi conversam: modo ad hujus sarcophagi angustias iterum est re-
„ meandum. Respicite, inquam, quomodo post splendidas vestes aranea-
„ rum telis sim cooperiendus, & jamjam in vermium escam destinandus.
„ Hodie vobiscum caro & sanguis sum, cras convertar in cinerem. De-
inde

AN.CHR 1054 19. April. inde ad sepulchri lapidem conversus, flebili admodum voce hæc verba protulit: Benedictus sis inter lapides. Benedicat te, qui te ex nihilo fecit, „ & meæ terræ ac corporis voluit esse custodem. Sis precor mihi fidissima petra, ut quemadmodum supra apostolicum lapidem suam firmavit „ Christus Ecclesiam, sic mihi contingat usque ad diem judicii te meorum ossium fidum habere custodem, ut in die illa cum districtus Judex „ venerit, meo ac tuo me reddas Creatori. Hæc illo dicente, omnis quæ adstabat multitudo conversa est in planctum; quibus ille ait: Sufficit, inquit, fratres mei, quod hucusque hodie mecum perseverastis. Ite jam „ unusquisque ad vestra, & cras mane ad me venite, ut quid futurum sit „ videatis. Dictum factumque est. Ipse vero nocte in oratione prostratus totam duxit insomnem.

Inv fitur a SS. Petro & Paulo. 4. Hora autem appropinquante matutinali, cadentibus de cælo jam stellis, ipsi qui aderant labore, ut in tali negotio, fatigati, & vigiliis somno irruente, parcæ dederunt membra quieti: quibus nec vere vigilantibus, nec omnino dormientibus, apparuerunt duo viri in vestibus albis cum eo loquentes, & nescio quid scribentes. Cum autem illi qui aderant subtiliter perquirerent quinam essent illi, qui in tali hora suo molesti essent domino, in ipsa ostensum est eis visione, illos apostolos Petrum & Paulum fuisse. Interea sol apparuit terris, & delectabilis visio recepta est in cælis. Mane igitur facto, convenientibus cunctis, venerabilis vir diem præstolans extremum, in ecclesiam beati Petri se iterum deferri præcepit: quod cum factum esset, prostratus ante altare, diutius cum lacrymis secum oravit. Completa igitur oratione, suum rediens ad lectum, commonere populum prout poterat non desinebat: sed quia hora extrema jam appropinquabat, convocatis ad se Episcopis, confessionem fecit, ac signum crucis sibi imponens, cælestibus sacramentis se munivit. Quo facto, silentium petens, ut parum quid somni acciperet, in lectum caput declinans, hora quasi dimidia quievit; atque in ipso pacis somno illa sanctissima anima carne soluta est: in cujus obsequio beati Petri cymbalum a semetipso nullo cogente sonare cœpit. Obit.

Dæmoniacam liberat 5 Altera igitur post ejus obitum die, quædam mulier dæmonio plena, de longinquis partibus ad limina beati Petri & Pauli adducta est; cumque ad beati Leonis tumulum duceretur, inter cetera, per os ejus dæmon clamavit, dicens: O Leo, o Leo, cur me de sede mea catenis igneis retrahis? Unde un s de circumstantibus Episcopis ait ad eum: Adjuro te per verum æternumque Deum ac judicem, ut dicas mihi, si Leo, de quo dicis, cum Sanctis veraciter sanctum possidebat locum? Cui dæmon tanto contristatus sacramento, mentiri non audens, licet invitus respondit: Vere, inquit, inter Sanctos coronatus sanctum ac venerabilem obtinet locum, per quem de hac quam novem annis & duobus mensibus possedi domo, vobis videntibus, sum ejiciendus. Cumque hoc dixisset, una de circumstantibus mulier, audacior ceteris, ut mos est feminarum, dedita verbositati, in hujusmodi fere deridens prorupit verba: Quacumque hora Leo ejecerit de corpore isto dæmonia, ego regina ero; & insuper eos, quos ipse interficere fecit, ad vitam revocabo. Mira Dei virtus! vix hæc locuta fuerat, cum dæmon altera dimissa, eam crudeliter vexare cœpit. Sicque factum est, ut quæ ad Sancti corpus supplex venerat, recepta sanitate sospes ad propria remearet; quæ vero verba derisoria proferre est ausa, meritam incurreret pœnam, & justo Dei judicio alterius jam liberatæ inde asportaret mala. Ex eo tempore Leonis nomen claruit, & ingens timor universos invasit. Sed quis beati Leonis cuncta valeat evolvere miracula? qui hoc perficere conabitur, prius eum tempus definet quam materia. Hoc tamen unum quod dicturus sum, de multis reticendum esse non arbitror.

6. His igitur peractis, populus perseverans jam assueta Leonis exspectabat miracula; & quod devota præstolabatur mente, perpetratum sine mora

ra

19. April.

Item aliam

mora conſpiciebat in opere. Nam eadem fere hora dæmon per os mulieris, de qua jam dictum eſt, clamare cœpit ac dicere: Heu! heu Leo! cur iterum de hac domo me ejicis? nonne te eam mihi donante poſſideo? cur tam cito mutaris? Nimis turpe eſt, quam jam dudum dediſti, tam cito mutare ſententiam. Tunc unus de Epiſcopis adjurans eum, ait: Quomodo, ſcelerate, ſcis quod hodie ſis ab hac muliere revocandus & ejiciendus? Cui dæmon reſpondit: Qua hora, inquit, heri muti linguam reſolvit, cum Marco *a*, & Marciano Frequentinenſis ſedis Epiſcopo, Beneventum perrexit, atque eiſdem comitantibus Apuliam petens, in loco quo pugnatum ab eo jam fuerat cum inimicis, devenit: nunc autem huc properat, quatenus me hinc ejiciat. Tunc Epiſcopus nihil indiſcuſſum relinquens, ſubjunxit: Quonam igitur ſigno eorum poterit deprehendi adventus? Cui dæmon: In ea quam ad altare pendere videtis lampade: & his dictis conticuit. Tranſactis itaque duarum fere horarum ſpatiis, odor mirus factus eſt per totam beati Petri eccleſiam, ac videntibus cunctis, ſupramemorata lampas altius ſolito ex ſe aſcendere cœpit, & in ea tria luminaria apparuerunt ardere. Quo facto, dæmon ejulans mulierem aliquantiſper vexare cœpit, &, ut prædixerat, adveniente Leone, ſuum in ſe retorquens furorem nuſquam comparuit.

Eccleſia in ejus honorem Beneventi.

7. Longe itaque divulgata fama miraculorum beatiſſimi Leonis, Beneventi cœpta eſt ædificari ad ejus honorem eccleſia *b*, ut quem Beneventani cives vivum a Normannis carcere detentum aſpexerant, jam mortuum, & ſpatiis cæleſtibus perfruentem, venerarentur. Interea accidit, ut Nicolaus quidam de caſtello Molliniana, & Berardus de loco Carrara, quorum alter perdito brachio dextro, retractis poplitibus & nervis; alter vero frigus & febrim uſque ad dyſenteriam paſſus, cum uterque ſe deferre feciſſent ad prædictam eccleſiam, quæ conſtruebantur Beneventi, illico omnium judicio deſperatam recuperarunt ſanitatem. Ruſticus quidam ex oppido Ordonum, cum annualiter votive feſtum beati Leonis excoleret, contigit, ut præ nimia oppreſſione laborum, quos in agro gerebat, die dominico, quando feſta annunciantur populo, minime eccleſiam adierat. Erat autem dies feſtus ſancti Leonis in quinta feria ſequenti, quod prædicto ruſtico erat incognitum. Ille itaque valde mane ſurgens, ſumpſit ſecum unum puerulum, quem filium unicum habebat, & ſecurem roſtrumque foſſorium mox ut applicuit ſuo agro, dimiſit prædictum puerulum filium ſuum ad ſarcinam: ille vero fodere anxie cœpit; ex alia parte lupus ore aperto tulit filium ejus puerulum, & fugam arripuit quod a longe cernens pater, currere poſt lupum cœpit, hæc clamitans: O ſancte Leo patrone mi, adjuva me nunc in præſenti, & redde mihi unicum filium meum: quæ vix locutus fuerat, cum ecce lupus dimiſit puerum ita illæſum, ut in veſtimentis nec veſtigium quidem appareret dentium lupi in ea parte, qua eum lupus arripuerat. Reverſus itaque ruſticus ad oppidum, hæc omnia narravit, ſentienſque eam ipſam diem eſſe anniverſariam in memoriam beati Leonis, novo ſe adſtrinxit voto ad eam quotannis ſollemniter cuſtodiendam: ſicque nedum Beneventi, ſed per totam Apuliæ oram, celeberrimum evaſit Leonis nomen, Deo ſic diſponente, ut his in eiſdem locis, in quibus paucis ante annis, profligato ejus & Eccleſiæ exercitu, ipſe captivus detentus fuerat, poſtmodum ingruente miraculorum ejus fama, iidem, qui adverſus eum ſteterant in prœlio, ſupplices & venerabundi ejus memoriam excolerent, & magis ac magis erga ſanctam Eccleſiam fideles ſe præſtarent ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, cujus nomen per cuncta ſæcula ſit benedictum. Amen.

a Marcus epiſcopus Lucernenſis colitur die 14. Junii, & Marcianus epiſcopus Frequentinus, vulgo *Frigento*, die 14. Julii. Utraque hæc ſedes eſt ſub Beneventana metropoli.

b Waldericus tunc Beneventanæ eccleſiæ præerat, anno 1053. ab ipſo Leone, ut teſtatur Ughellus conſecratus.

MIRACULORUM S. TRUDONIS
CONFESSORIS IN HASBANIA
LIBRI DUO.

Auctore STEPELINO monacho Trudoniano.

Ex codice ms.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Auctor. 1. *VITAM sancti Trudonis sæculo* II. *ad annum* 618. *dedimus cum appendice de ejusdem sancti Translationibus ac Miraculis, in qua polliciti sumus, ut si aliquando copia nobis fieret librorum Stepelini de ejusdem sancti Miraculis, eos suo loco proferre non omitteremus. Nunc vero, iis ex Belgio acceptis, fidem nostram liberamus. Quis vero fuerit Stepelinus, ex Rodulfo abbate Trudoniano discimus, qui in libro* 3. *Chronici ejusdem monasterii, opidi sancti Trudonis obsidionem a Brustenienfibus, & monasterii excidium, quod anno* 1083. *contigit, describens, ait, ceteris fuga elapsis, paucos omnino monachos tantæ cladi interfuisse,* qui scilicet in ipsa obsidione, gravi senecta corporis locum relinquere non potuerant: *iidem postea, cum* utcumque exire *conati fuissent, percussi & spoliati, ad Leodiensem episcopum transmissi sunt.* Erant in his, *inquit Rodulfus,* duo magnarum & pulcherrimarum personarum viri, litterarum artibus, & usu ecclesiæ nostræ apprime eruditi: alter Liebertus, cujus studio multi & optimi adhuc hodie habentur in Bibliotheca nostra libri, &c. alter vero Stepelinus, cujus nos diu post sepulturæ interfuimus.

Miraculorum tempus. 2. *Miracula autem bis duobus libris contenta ad annum* 1055. *referimus, quod sub extremis Guntramni abbatis temporibus potissimum contigisse memorentur in laudato Chronico Trudoniano. Guntramnus quippe hoc ipso anno* 1055. *ibidem e vivis excessisse dicitur. De cujus pietate & præclare gestis multa in eodem Chronico habentur, ex quibus nonnihil retulimus in observationibus ad Vitam sancti Popponis abbatis,* 1. *parte hujus Sæculi. Hic autem sufficiat ad pii hujus abbatis commendationem semel huc referre, quod passim Rodulfus in Chronico inculcat, eum scilicet, cum ceteri occasione Miraculorum a sancto Trudone frequenter editorum gloriari viderentur, sæpius ingemuisse, quod signa infidelibus non fidelibus dari sciret: indeque portendi regularis in monasterio suo disciplinæ ruinam. Et quidem paullo post, ejus rei veritatem probavit eventus, quod post hujus abbatis mortem, monachis ad exteriora prorsus propensis, contigisse pluribus narrat Rodulfus.* Hujus, *inquit, Guntramni* vitæ ultimis annis, domini nostri Trudonis sepulcrum frequentissime cœpit coruscare miraculis, quæ ille studiosissime satagebat occultare. Sagaci enim pectore concipiens quod futurum erat, signa data esse infidelibus non fidelibus; dicebat, quod non longe post illum nonnulli de nostris experti sunt. *Eadem repetis libro* 2. *Tum fusius exponit quantum labefactata fuerit regularis disciplina ex concursu fidelium ad sancti Confessoris tumulum ob crebra miracula, quæ illic frequenter fiebant.* Oratorium, chorus, templum, claustrum, pratum nocte dieque non inveniebatur a multitudine vacuum, quarum perstrepentium continua inquietatio magnæ fiebat molestiæ & ordinis impedimento, senioribus solitis & volentibus Deo servire in quiete & silentio. Juniores vero, quibus tædio erat religio, & disciplina odio, gratulabantur prius occulte, hac quasi necessitate se magistræ Regulæ mandata præterire: accessu vero temporis, & frequentissimo usu peregrinæ multitudinis, tandem inverecunda fronte cœperunt ad libitum cuncta agere, locorum indifferenter abutebantur qualitatibus, & horarum tam incompetentium quam competentium vicissitudinibus, seniorum increpationes indignanti supercilio respuere, &c. *quæ fusius persequi non vacat. Hinc porro patet quam recte & prudenter conatus fuerit Guntramnus ejusmodi miracula occultare. Hinc quoque Patres nostri sanctis, etiam in cælo cum Christo regnantibus, nonnumquam obedientiæ virtute ausi fuerunt imperare, ut ab hujusmodi signis temperarent, quæ monachos a regulari proposito avertebant. Sic Gibriano multa signa facienti in archimonasterio Remigiano apud Remos imperasse dicitur ejusdem loci abbas, ut a patrandis miraculis cessaret; & Gosvinus abbas Cisterciensis, ut in Exordio Magno Cisterciensi legitur,* qui cum pluribus aliis abbatibus sui ordinis ad beati viri *Bernardi* exsequias venerat, considerans..... ne si crebrescentibus signis, tam intolerabilis turba populorum concurreret, eorum improbitate disciplina periret, Ordinis & sanctæ religionis fervor tepesceret, habita super hoc deliberatione, reverenter accedens, per virtutem obedientiæ, ne signa ulterius faceret, inhibuit. *Hæc erat Patrum nostrorum religio. Sed jam beati Trudonis miracula exhibere libet.*

INCI

AN.CHR 1055

INCIPIT PROLOGUS STIPELINI MONACHI in miraculis sancti Trudonis.

EXplicitis his, quæ de almi patris TRUDONIS probabili vita antiquorum decrevit sollertia summatim transcribere, nunc, Pater dignissime GUNTRAMNE, piæ religionis veneratione colende, ea de eo edere pergo, quæ Patres nostri, quorum nec pervetusta nec incelebris memoria est, nobis desiderantibus permagnificis ejus virtutum deliciis pasci, quasi favos mellis in ventrem memoriæ trajicienda atque ruminanda contradiderunt. Hæc autem quæ animus gestit promere, tanto majori confidentia aggredimur scribere, quanto ea quæ sæpissime propriis perspicimus oculis a Sancto Dei fieri, omnem dubietatis auferunt scrupulum. Dum enim Psal. 150. præcipimur Dominum laudare in sanctis ejus, quodammodo eorum admonemur non tacere miracula: scilicet ut ipsius gloriosius magnificentia clarescat, dum nisi per illum eos talia cognoscimus non posse. Nec quemquam fidelium convenit dubitare, cum res gestæ utpote animus idoneo teste sermone innotescant non satis luculento, quod ne eveniat dici, scilicet cur nulla fretus facundiæ copia, tanti viri magnalia rusticano proferre præsumpserim stylo, vestra eloquentia vastæ sacrarium sapientiæ, meæ precor insipientiæ corrigantur ambages, & meum velle vestro Deus dignetur perficere juvamine.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

1. PLurimorum relatione didici rem quam edere pergo, non mirandum Mirac. in vita omissum. dicentium, cur conscriptor historiæ sanctissimi hujus viri vitæ hanc narrare supersedit, cum præ ceteris coapostolis dilectus a domino Joannes Joann. 20. 30. testetur, multa a Domino facta esse signa, quæ non sunt in Evangelico atque æterno scripta testamento. Egere quidem quam plurimi hoc in sermone potentium, ut & fructiferas ac in domo Dei plantatas olivas, omni virtute vindemiarent, & tamen Domino dispensante, egenis sequentibus benedictionem relinquerent: unde & per angustam illorum scientiæ venam, sitibunda ac nova audire cupientium pectora, licet tenuissima refocillarentur gutta. Dum ergo vir excellentissimus adhuc in carne mortali degens, omnes propositum bonum imitantes, excellentiores posse fieri sanctissimæ conversationis monstraret exemplo, fratres qui eum educabant, omne suum penu ei committebant: nimirum videntes in eo Dei sapientiam, ad erogandam conservis suis congruo tempore tritici mensuram. Cumque constitutam annonam fratribus sine aliquo typo vel mora offerre procuraret, & dispergendo bona mundi, quia & ad hoc divina inspiratione se constitutum intellexerat ut pauperes recrearet, cœperunt quidam superfluæ ejus derogare bonitati: dicentes, quod non tantum in hoc præceptum Domini studeret implere, quantum suæ vanæ gloriæ, apud vulgares aures cuperet cumulare famam. Quid multa? Fit pro hoc frequenter conventus, & reciproca sermocinatione quidnam de suæ prodigo dilapidatore substantiæ facturi essent, altrinsecus tractabant: & dum indesinenter perseverarent sancto Dei detrahere, seniores eorum saniori usi consilio, illum decreverunt accersiri, ut aut os loquentium iniqua vera ratione obstrueret, aut convictus noxa pœnæ subjaceret. Missum itaque est, & ut ad eos veniret imperatum. Vir autem mansuetissimus, dum verba jubentis vicino obedientiæ pede perficere gestit, quod agebat imperfectum reliquit. Nam inclinatus fuerat, unde primitiis pleni vasis animam sitientis pauperis refocillaret, & non passus est moras innectere, ut duciculam, quam tunc forte partim habebat de tonna extractam, remitteret; sed secum eam nescius ferens, summa cum velocitate ad eos anhelus cucurrit, & dum permultis eum increparent redargutionibus, quod scilicet cellerarius

AN.CHR 1055 deberet agere secundum dispositionem prioris sui, nec in dispensatione rerum sibi commissarum libera uti potestate, inde magis cœperunt conqueri, quod quasi in despectum duciculam in sua manu ad suam præsumpsisset ferre collectam: cumque hoc audisset vir Dei, eorum animos satisfactione qua potuit studuit mitigare, seseque hoc ignoranter fecisse testatus est. Hortatur ergo eos celerius currere, & vasi eam restituere. Cucurrerunt itaque, & de tonna non obstrusa ne unam quidem guttam exisse repererunt, ac si elementum instabile ad ostendendum cunctis beati viri meritum, in firmitatem cujuscumque persolidæ rei fuisset mutatum: quod videntes, ejus provoluti pedibus rogare cœperunt, ut deinceps secundum quod sibi videretur de eorum facultate dispergeret egentibus, ne dum suæ cuperent tenacius consulere avaritiæ, Dei viderentur contraire sententiæ, qui ait: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. (Luc. 6. 36.)

Reinerus in gratiam redit cum Episcopo.

2. Nostri loci abbas, REINERUS *a* nomine, quorumdam adulantium delatione accusatus est apud episcopum Mettensium ADALBERONEM *b*, (qui ob nimium cultum quem monachis exhibebat, monachorum pater appellatus est;) & dum hujus animum, quamvis injuste contra se commotum, nec crebra interventione illustrium virorum, nec frequentatione multimodi servitii sibi placabilem conaretur efficere, ille nihilominus omnia ac si purgamenta sprevit, & numquam suam gratiam eum habiturum sedule protestabatur. At ille, quem fas cogebat ferre dominium Mediomatricum episcoporum, utpote qui successerant in hereditate, quam olim lege inviolabili sanctus TRUDO jussus angelica præceptione sancto Stephano *c* tradiderat, ex more ingratum adiit dominum: cujus præsentatus conspectibus, dum a salutato ex more pro resalutatione contumelias plurimas audiret, melius sibi duxit esse quælibet subire discrimina, quam toties repetita non declinare verborum probra. Itaque quantocius potuit se a præsentia ejus abduxit, & fugæ latebram expetiit. At vero piissimus Dei famulus Trudo, non leviter ferens injustam servi sui persecutionem, per visum Episcopo apparuit, & cur eum tantis injuriis afficeret, verbis acribus, simulque verberibus exegit. Expergefactus itaque convocat omnem clerum, & quid vidit in somno enarrans sui assertores sermonis cunctis ostendebat plagarum livores. Revocato itaque abbati diu negatam gratiam indulsit, omnique vitæ suæ tempore in omnibus negotiis necessariis auxilium se ei præbiturum promptissime repromisit.

Ejus reliquiæ translatæ.

3. In Mosellacensi provincia, quædam villa Pomerium est dicta, in hac cum largitate ADELBERONIS *d* junioris, vici illius incolatum spontaneis oblationibus decimam ecclesiæ possidemus: hac itaque freti spe concives illi, nostrum adierunt locum, poscentes sibi pignora de somate * S. Trudonis; (* i. corpore.) quod consecuti ab abbate ADELARDO *e* omnium bonorum memoria dignissimo, quantocius repedare studuerunt; & dum appropinquarent loco destinato, audierunt omnes, qui in eodem vico commanebant, ecclesiæ signum ter pulsari, quasi ad procedendum commonens: concurrentes vero, & altrinsecus vulgari more sciscitantes, quis illam clocam pulsaret, nullum potuerunt deprehendere hujus rei culpabilem. Itaque dum ita coadunati inter se conferrent quid hæc res portenderet, subito eminus conspiciunt venientes, quos miserant ad deferendum cælestem thesaurum. Tunc intelligentes quod tali indicio illius adventum Dominus dignatus est prænunciare, illius divinæ clementiæ referunt laudes, & eum cum condigno honore sanctæ ecclesiæ recondiderunt altari. Istud apud illos quasi recens, ita tenaciter memoriæ

b Præfuit annis 5 ex Rodulfo in prologo Chronici Trudoniani: sed quo Christi anno se ignorare fatetur. At Meurissius observat ex Historia ms. Trudoniana Adalberonem ipsum Mettensem episc. ei anno 944. fuisse substitutum.

b Adalbero 1. ecclesiam Mettensem annis circiter 35. egregie administravit ad ann. 968. De eo Meurissius fuse in Actis Episc. Metrensium.

c Ecclesia cathedralis Mettensium patronum habet S. Stephanum.

d Adalbero 2. Theoderici 1. successor obiit anno 1004. regiminis sui 20. De eo vide 1. partem hujus Sæculi pag. 29. & Meurissium.

e Duo ferre hujus nominis abbates Trudoniani.

moriæ ineſt, ut ſemper patres hoc narrent ſuis filiis, & filii eorum generationi alteræ : ſed & hoc adſtruunt in argumento miraculi, numquam ſcilicet eis omnium rerum poſtea defuiſſe abundantiam, etiam cum omnem terram maxima premeret inopia. Hujus itaque veritatis cotidie in ſuis profectibus experimentum captantes, per ſuccedentia tempora viciſſim ad nos veniunt, & exemplo patrum ſuorum edocti, de ſuis vineis mente devota ſancto conferunt loco, per omnia illi Joſeph nimirum non inferiorem confitentes merito, qui vir ante Iſraeliticum populum in Ægyptum miſſus, a periculo eos famis eripuit. AN.CHR 1055

4. Hoc quoque tempore quidam villicus, nomine Ozſcinus, cognoſcens animum domini ſui, videlicet comitis GISLEBERTI, ad dilatandos terminos *ejus*, præſumpſit exſtirpare palos finium S. Trudonis in ſilva, nomine *Imbriſca* : cumque utriuſque partis defenſores cauſa diſcernendæ hujus rei convenissent, ille arborem quamdam calce concutiens : Hunc, inquit, locum monomachia, jurejurando, omnique genere affirmandi aſſero eſſe Domini mei, ſicut iſtum hunc ſanum poſſum referre pedem. Mox igitur ſicut falſum teſtimonium protulit, ita verum judicium Dominus oſtendit; ita ut non ſolum ejus pedem computreſcere faceret, ſed & totum corpus ejus miſerabili tabe conſumi faceret. *Perjurus punitur.*

5. Quidam de familia ſancti Trudonis præjudicium paſſus, gemebunda torquebatur pœna, qui dum ab his qui eum captivaverant, ut eum abſolutum a vinculis illæſum abire ſinerent per interceſſores niteretur obtinere, & nequaquam ad effectum poſſet pervenire, tandem ultimis coactus malis, orat ſibi miſereri pro reverentia pii patris Trudonis. Illi autem non ſolum petita non præſtiterunt, verum inſuper ſancti Patris contemta auctoritate, artius lora quibus miſer tenebatur ligatus conſtrinxerunt, uſque dum vitam ejus laqueo funditus exſtinguerent : & dum deliberatæ mortis ſententia quibuſdam ſuſpenditur cauſarum eventibus, ille hoc ſolum ſibi credit ſupereſſe ſolatium, ſi aſſiduis oraminibus expeteret affore ſibi auxilium prædicti ſui patroni. Interea ſollemni adveniente die, quo beatus vir exutus hujus mundi tenebris, in æternum cum Domino regnaturam animam cæleſtem tranſmiſit ad ſedem, nimirum, ut regibus moris eſt reos in ſuis abſolvere natalitiis, pauperis ſui importunas reminiſcitur preces, & abſolutionem quam ille humano non percipere ſuffragio, parat omnipotentis Domini virtute perficere. Cœperunt ergo omnia ligamina, cæleſti confracta imperio, miro diſſolvi modo, clauſtra pateſcere cuncta, fugam nemine obſtante adhortari univerſa. Quid multa? fidele patrocinium peculiaris patroni in ſe completum conſpiciens a Domino, mox caſtellum Lovanium in quo captivus tenebatur lætus egreditur, ſollemniſantibuſque in beati viri aula intereſſe cupiens, primo ſurgentis auroræ crepuſculo, gratiarum actiones redditurus illuc anhelus venit, ſatis evidenti ſuæ evaſionis exemplo demonſtrans, per merita ipſius pii patris celeri effectu a Domino nos conſecuturos quidquid juſto expetierimus deſiderio, ſi devotis mentibus ejus reverendis invigilaverimus obſequiis. *Captivus liberatur.*

6. In pago Maſualenſi, vico priſcorum incolarum vocabulo Alburg nominato, ſita eccleſia S. Trudonis ditioni eſt ſubdita, nec minus ejus meritis conſecrata. Ibi quædam anus Manſionarii officio functa, ſub ſacro velamine in jejuniis & orationibus convenienter ſuæ devotionis Domino rependebat cultum; quadam autem die, veniens illuc impius quidam dogmate cum manipulo furum, quem ſibi patrocinante ſæva rapacitatis præſumptione collegerat, apparitoribus ſuis iniquis juſſit quaquaverſum ex ſubſtantia pauperum xenium colligere, unde ſibi ac ſuis ſupparibus opiparum fieret convivium. Tunc inter reliqua pauperum altilia, illius Deo ſacratæ, totum quod habuit unus adductus eſt porcellus, & coquis ut exinde pulmentaria præpararent oblatus : mox anxia mulier, ne perderet nutrimentum diligentiſſime educatum, ſacro-ſanctam cæleſtis regni petiit aulam, ibique ſolo proſtrata, ab injuſta ſe petiit defendi rapina : & feſtinato ab oratione ſurgens, coqui adiit officinam, cœpitque dicere *Fures puniti.*

AN CHR 1055 se de adjutorio Dei per patrocinium sancti Trudonis confidere, illos numquam de suo porco manducaturos esse. Tunc subsannantibus ei pauperculæ verba, quidam imprudentior ceteris, ex carne porci ipsius quæ parabatur offam arripiens in os misit, quasi falsa eam dixisse demonstraturus ex sua comestione: quam diu inter fauces nequaquam ut glutiret circumvolvens, quandoque ante ora simul discumbentium sanguine & tabe commixtam egerebat; & intolerabili faucium dolore constrictus, dum infructuosam pœnitudinem perpetrati facinoris agere festinat, Dominus memor injuriarum servi sui, misit in eum iram indignationis suæ per angelum malum, & cum insperato fine vitæ obstruxit os adversum se loquentis iniqua. Quod videntes ceteri, exenteratum &, ut erat, in frusta concisum mulierculæ reddiderunt porcum: nec tali præsumpserunt edulio maculare, pro quo extimuerunt pari sententia tam severe damnari. Itaque quique pagenses familiæ sancti Patris nullam ulterius calumniam irrogare præsumpserunt, dum in hoc facto Domini cernebant completa esse promissa, qui in se confidentes majora suis beneficiis patraturos esse promisit: illud significans, quod sicut hæc mulier in merito sancti viri confidens, ex rei exhibitione vera dixisse comprobatur, ita multi ad sanctorum declarandam sanctimoniam, sub eorum nomine facturi essent plurima virtutum prodigia.

Sacrilegus punitur. 7. In pago Texandrensi quidam de suo alveario unum vasculum promisit de reliquo se communicare sancto viro, qui cum hoc suum beneficium sibi videret meritis ipsius sancti fœneratum, & alia ex contrariis aerum inæqualitatibus sæpe deterioratum iri, ac illud semper fructificari mirifice, intellexit cooperatione tanti patris hoc sibi a Domino omnium fieri. Saniori itaque secum tractans consilio, etiam reliquarum omnium medietatem ex asse devovit se daturum ecclesiæ ipsius, quousque viveret ipse. Cumque vicinus ejus copiam vasculorum videret mensuram numeri, ut ita dicam, excedere, nimia inflammatus cupiditate, ut ei aliqua concederet magnis cœpit instare precibus. E contra ille sancte jurando afferebat numquam qualicumque ingenio, ullius quavis consanguinitate proximi sibi posse persuaderi prece, ut peccaret in sancto, auferendo res quas ei semel contulerat. Et dum ille multiplicis fructus custodiam & exercitium supra virtutis fore negotium diceret, se quoque fidelissimum cooperatorem, si liceret, hic se libentissime in earum desudare labore respondit, sanctum enim in earum multiplicatione sibi collaboraturum, nec cuiquam exinde sibi licere aliquid partiri, nisi forte permissione præpositorum sanctæ aulæ daretur licentia. At ille sæculari potentia elatus, fraudem perversæ mentis, quam dulcibus verborum tegebat venenis, aperiens, eadem vascula per calumniam nititur auferre; itaque ejus verba nihili pendens, utpote servorum Dei orationum arma, penetrabiliora omni gladio ancipiti, cæca mente non intelligens posse pertingere ad divisionem animæ & spiritus, sancti quoque præsentialiter ubique virtutem adesse detrectans, favum ex eodem melle arripuit, & coram adstantibus comedere cœpit. Moxque dulcedo illa in fellis amaritudinem conversa est, sulphureaque quamdiu eam in ore volvebat, sentiebat incendia; & ut ipse postea referebat, nisi eam celerius excreasset, tota illi comburerentur vitalia. Cœpit ergo posthæc emendatius vivere, nullique sanctorum quidquam injustitiæ præsumpsit irrogare, quia eos ubique Dei cognovit protegi virtute.

Fures. 8. Placuit divinæ pietati Salvatoris nostri Dei in dissimili rerum materia, scilicet piscium, non tamen dissimili virtutis perpetratione, sanctum nobilitare virum. Hæc autem res quomodo gesta sit, statui summatim describere; ut, & quod contigerat perpaucis notificatum verbis, aliena diripere cupientibus sit timori & correptioni; & inculta legere fastidientibus, non sit oneri sermo repetitus rei quodammodo pari accidentis eventu. In supradicto namque pago campania est late patentibus campis solis ardore exusta, & nullis humani negotii usibus apta, sed solummodo latronum scrobibus plena, de quibus & longe perspicaci intuitu eorum nullis divinæ creationis obstantibus

bus machinis, facillime possunt deprehendi itinerantes. In hujus siquidem aviis cum angariam mansionarii cœnobii sancti viri ex consuetudine agentes, quidam specubus illis prosilientes spoliare niterentur, talis miraculi sunt sagitta terebrati, ut ultra jam quod advexerant, pæniterent eos hujusmodi usurpationis. AN.CHR 1055

9. Mulier quædam vivendo luxuriose templum violaverat Spiritus-sancti, & per sacram regenerationis gratiam expulso a se dæmoni suæ mentis habitaculum fecerat monumentum: hanc, ut diximus, per latas desideriorum carnalium vias vagantem, dominicis suis pius Conditor judicavit compelli interesse conviviis. Itaque speciositate ejus carnalis putredinis, in qua plurimum gloriabatur, in fœda deformitate mutata, toto effecta est corpore clinica, ita ut cruribus & manibus reptando eleemosynatorum circuiret domos; & quæ de male adquisitis pecuniis quotidie antea consueverat delicate epulari, tunc ad correptionem taliter viventium beneficio sustentaretur alieno: & cum salubri hoc addicta supplicio, domum sancti viri frequentaret, mediantibus ipsius meritis, sub conditione jam non peccandi divinum promeruit in restauratione suæ salutis auxilium. Sed quia mox prioris conversationis non timuit iterare volutabrum, posteriora illius prioribus pejora facta conspeximus, irrevocabili sententiæ mutatione. Similem in animabus nostris metuentes eventum, si post consecutam a Domino delictorum veniam, pristinis nos non veremur maculare consuetudinibus vitiorum. Mulier punitur.

10. Ex contiguis quoque nobis locis, dum quidam croceis hinc inde sustentatus ibidem a Domino medelam sospitatis fideliter expeteret, continuo se sensit cælesti medicina salvatum, & baculis ibidem, ut tam præsentes quam futuri agnoscerent quantis præclarus haberetur miraculis vir beatus, super fores monasterii suspensis, ad propria sanis reversus est plantis. Dominus autem ipsius tanto gratulatus beneficio, cum aliis qui ibidem in varios usus adminiculantur matriculariis, postea eum tradidit famulandum. Æger sanatur.

11. Paterfamilias viciniæ loco S. viri commanens, dum crebro assuesceret statuta sollemnitatum celebria a sua profectus domo verbis peragere, quadam vice corde compunctus, cur quod permulta possidens nullam Domino conferret oblationem, parvulam puellam, consentiente sua uxore, pro reverentia sancti Dei manumisit. Quam cum postea domina illa præ ceteris coævulis ejus formam egregiam cerneret etiam robur excrevisse adolescentiæ, clandestino instinctu callidi hostis illecta, in suum non timuit revocare servitium. Dum autem sæpius submurmuraret illam peccare, quod primum velle non timuerit violare sequenti voto, & Dominum eam in sancti injuria ad iracundiam provocare; illa importunitatem hujus clamoris non ferens, suæ eam destinat filiæ, ut dum in aliena terra duro opprimeretur labore, justæ oblivisceretur querelæ. Quanto tamen eam ibi affligebant, tanto illa sanctum Domini enixius ut sui misereretur orabat, & famulam suam a jugo injustæ dominationis dignaretur eripere. Quid multa? Dum igitur ejusmodi contabescens doloribus, quadam nocte lassa membra collocaret quieti, subito adest ei speciosæ formæ clericus, cur se gemebundis toties inquietaret increpationibus, ac si ejus nolentem compati miseriis, sciscitans. Et mox circumdans brachium ejus dextrum & pectus ferreo vinculo: Hoc, inquit, portabis in testimonium, quod & meæ aures Dei gratia adsint omnibus invocantibus me in veritate, & mearum pervasores rerum perpetuæ non careant damnationis sententia, si satisfactione condigna sui non laverint maculas criminis. Cumque dilucesceret, & illa ad opera adsueta brachium extendere niteretur, ac si in vulva matris concretum esset, reliquæ carni corporis apparuit adhæsisse, simulque & manus ipsius contra naturam incurva. Hæc cum rescisset domina ejus, celeri nuncio eam via qua venerat remisit matri suæ, dicens se malle quælibet illius servitutis subire dispendia, quam tanti viri incurrere odia. Illa tamen immoderata ambitione mentis obumbrata, quod oculis cernebat, & manibus contrectare poterat, credere recusabat; quin & fortissimis viris præ- Captiva mire liberatur.

AN.CHR 1055 præceperat, ut omni conamine niterentur explorare, an puella vera dixisset: & cum tandem intellexisset, quod quanto curiosius investigaret, tanto gloriosiorem militem Dei in virtutibus redderet, & evidenter nullo ingenio brachium a reliqua corporis carne avelli posse multorum didicisset testimonio, vultus hominum erubescens, ut post patuit, magis quam Dei judicium pertimescens: Perge, inquit, ad locum sancti patroni nostri, & si te incolumem remeare concesserit, a mea prorsus servitute te liberam in perpetuum cognoscas. Venit itaque ad monasterium, & plebe fratrum stipata, ut se res gesta habuit veridica relatione depromsit: quam illi blande consolati, hortantur cum fiducia adire tumulum sancti: asserentes, ut quæ illum non timuerat confiteri in periculo, tunc magis præsumere posset preces exauditurum ob salutis gaudium fusas: & cum collegium fratrum pro ea orationi incumberet, illa coram altari sancti viri procumbens, subito brachium in directum cœpit extendere, & manu, quam immersam tenuerat, ad priorem naturalis speciei reformata pulchritudinem, populo multo inspiciente, sana surrexit & incolumis. Tunc magnis exsultationis vocibus Deum collaudantes, qui in sanctis suis semper mirabilis est, omnes qui aderant tanto jucundati miraculo, in sua redierunt cum gaudio. His ita gestis, accessit antiquus tentator ad prioris habitationis domicilium, ut illud commacularet prioris cupiditatis volutabro: & quia illa insidiantis suo calcaneo caput conterere neglexerat, continuo sicut canis ad fœtidum suæ nequitiæ reversa est vomitum. Videns namque virginem omnibus membris sanam & vegetam, ad sua iterum jussit redire opera, quod dum fieret, pius pater, eodem quo prælibavimus ordine, serva sua contracta, & reciproca curatione sanata, Dominum in suæ virtutis operatione reddidit prædicabilem, & prædictam matronam de iteratione sceleris confusibilem.

Frenetica curatur. 12. Cujusdam matronæ nobis notæ pedissequa, dum nequiter atrocis inimici vexaretur infestatione, a conservis suis ad tumulum sanctissimi viri est perducta; cumque per integram septimanam inibi occulto, sed numquam injusto, Dei judicio, semper acriori torqueretur pœna, tandem extremis coacti malis, omnem sancti collegii convocant catervam, & ut pro ea enixius fidele tanti patroni implorarent præsidium, humillimis efflagitant oraminibus: qui dum eorum ægre compaterentur dolori, prædictam freneticam secum tollunt ad cryptam, quæ post cancellos ipsius ecclesiæ ad orientem sita est, pro ipsius recuperatione Dominum, sanctumque deprecaturi Trudonem: & vix interjecto fere unius horæ spatio, dum attentius orationi vacarent, inopinate quidam eorum quasi torrem flammantem ex ipsius hiantis ore exisse, & subito januas, utpote divinitus coactum, petisse perspexit. Mox purgata persona, mirantes ac flentes præ gaudio circumstantes hortatur, divino numini omnipotentis Dei jubilationis persolvere exsultationes, qui absque dilatione præstat petita per sanctorum suffragia, scilicet ut tanto devotius eorum insistamus reverendis servitiis, quanto eorum patrociniis confidimus perpetuis nos posse conjungi solemniis.

Energumenus. 13. Item dum quidam ex nostra familia ephebus, juxta hujus carnis putredinem forma conspicuus, teterrimi inhabitatione hostis in interiori homine esset fœdatus, spe recuperandæ sanitatis est perductus ad limina sanctæ aulæ, ubi sine intermissione experiuntur infirmi, quanta devotione Dei famulum conveniat honorari. Mox ergo & ipse pristina sanitate recepta, monstravit palam cunctis, nulla adversa sanctorum exanimatis posse resistere artubus, qui viventes in carne eximiis piæ conversationis gressibus, omnem virtutem inimici conterere contenderunt.

Pes percutientis arescit. 14. Alius vir dum quasi profecto ad miseriam nato, sæpius ei in suis negotiis maxima contingerent infortunia, adiit pii patris basilicam oraturus, & dum diutius oraminibus, utpote quem vis doloris coegerat, incumberet, quidam diabolici veneni felle infectus, mortifero pede illum pul-

pulſans, ut ſurgeret jubet; nec diu dixit in oratione laborandum, dum AN.CHR. Deus priuſquam peteretur ſe promiſerit juſtas poſtulationes eſſe præſtaturum. Sed perſpicax mentium inſpector non diu paſſus eſt celare cujus uterque eſſet intentionis, nam alterum pie conſolatur, dans opportuna de tribulatione præſidia; alterum vero ſuæ temeritatis digna perculit ultione ſcilicet ut quamdiu viveret, illo pede, tibia tota obrigeſcente, claudicaret. 1055

15. Injuriam ſanctiſſimi ſervi ſui pius Dominus non diſſimiliter in alio aliquando ultus eſt, niſi forte minoris ſit potentiæ os procaci cachinno inſultantis pauperi coram ſacro-ſancto altari oranti tortuoſum reddi, aut hominis nefandi tibiam pro ſua peſſima præſumptione inflexibilem & inutilem ſtatui: poterat autem vir omni pietate prædicandus celerem utriſque iſtis a Domino impetrare medelam reſtitutionis, niſi ob magnæ diſtuliſset documenta ſalutis: ſcilicet, ut hæc ſcientes Evangelici recordarentur eloquii, melius eſſe ſua humiliter confiteri peccata, quam de falſa inaniter ſuperbire juſtitia.

Alius item punitur.

16. Igitur multiplici noſtrorum criminum enormitate in memoriam veniente Altiſſimi, ſua patientiſſima decrevit patientia nos temporaliter potius puniri, quam pœnis æternis deputari. Itaque, ut rem omnem geſtam per ordinem referamus, gladius divinæ animadverſionis univerſos noſtram inhabitantes patriam inedicibili devoravit peſtilentia, præter dumtaxat locum ubi ſervantur ſanctiſſimi pignora patris. Et dum percuſſi renitimur ſuſcipere diſciplinam, addidit nos percutere in lingua, inaudita hactenus plaga turgentium veſicarum; juſto ſcilicet judicio, quatenus acrius cruciaremur in membro, per quod ejus divinam crebrius irritamus benignitatem, murmurando. Dum ergo hæc lues pæne univerſos conſumeret, omnis conditio noſtri vici in diverſa ætate, cum piiſſimi hujus concurrunt interceſſione faciem Domini prævenire in pura confeſſione ſuorum criminum, ne forte excuſantes conſcientiam variis commaculatam culpis, tam pavendæ mortis mererentur involvi ſententia, quam languor non præcedebat, ſed quæ languorem ſubito præcurrebat. Tunc denique triduano jejunio, eleemoſynarum uberrima largitione ſanctificatæ, cereis accenſis ſuper candelabra, ſcapulis ſuſtollunt ſanctiſſimi corporis ejus feretrum; ut ejus meriti munirentur propugnaculis, qui proprii criminis formidabant expugnari ſpiculis. Circumeunt itaque vicum, nec ullum relinquunt habitaculum, quod non includant hujus circuitionis ambitu. Quid multa? lue memorata paucis noſtrorum vexatis, nullis ut uſquequaque in noſtratibus finibus morte mulctatis, cunctis palam monſtratum eſt, nos quidem illorum ſuppliciis qui morte mulctati ſunt meruiſſe pœnam, ſed ſanctiſſimi viri meritis, digniſſima innumerabilium criminum evaſiſse diſcrimina. Frendens autem diabolus & tabeſcens, quoniam deſiderium ſuum perire vidit, ſuam imbecillitatem, qua contra Dei inexpugnabili protectos munimine fruſtra nititur pugnare, divino conſtrictus numine cogitur pandere. Nam ipſius veſpere diei, qua ſancta hujus circuitionis celebrabantur celebria, apparuit cuidam longe a nobis manenti, & quid apud nos actum ſit prorſus ignoranti, quaſi carpento inſidere, & eumdem currum furibunde agitare. Et dum increparetur, utpote quod homo pure putabatur, cur ſe præcipitem curſu velociori daret: Noli, inquit, mihi moleſtus eſse; jam defecerunt vires ſpei meæ. Super univerſam enim hanc terram expanſum eſt judicii malum a Domino, ſed in tempore hujus iracundiæ, hic veſtræ, immo totius Galliæ, patronus Trudo, ſuam quodammodo protexit Sarchiniam: unde nulla me noveris poſse diripere mortuorum ſpolia. Vere qui quondam cuncta terrenæ ambitionis pro lucratione ſuæ largitus eſt animæ, nunc duplicia in recompenſationem recepit augmenta, in ſuorum protectione vernaculorum, & ſuper hæc omnia cum eiſdem æternaliter futura poſſidebit gaudia. Sed nos, fratres, os fraudulenter vera loquentis obſtruentes, veritatis aſsertione

Peſtis ſedatur.

AN.CHR. 1055 ne peccatorem increpantis, quare justitias suas enarrare præsumeret, tota mentis intentione hilariter ei persolvamus jubilationis exsultationes: quia urbs fortitudinis omnium de sua pietate præsumentium, nobis hujus sancti imitatoris sui intercessionibus, murus factus est undique, ne ullus antiquo hosti ad nostram læsionem posset patere introitus.

Contracta erigitur. 17. Quædam quoque mulier, quam omnes, utpote nobis vicine manentem cognoscimus, ita per multa annorum curricula erat conglomerata, ut nullo modo valeret sursum respicere, nec ullum suæ necessitatis exercere laborem. Hanc cum pius Dominus vellet ab infirmitate dimittere, & diuturnis tribulationibus ejus finem imponere, tali spe dignatus est corroborare, ut omissa medicorum, quam frustra in diminutionem sui census expetabat, ope, hujus sancti viri fidele imploraret patrocinium. Venit itaque ad monasterium, & impetrata a mansionariis per unius noctis spatium orandi licentia, ad tumulum sancti viri accessit, & ut sui misereretur cum compunctionis lacrymis oravit. Statim itaque exaudita, juvenilem lætabunda proclamat se recepisse vigorem, ac ad propria populo inspectante sana est regressa.

Monast. persecutor punitur. 18. Cum ab imperatore Heinrico Ottonis ducis cujusdam viro noster locus fuisset traditus, quibusdam scandalorum occasionibus exortis inter eum & Theodoricum a Mettensium episcopum, supradictus dux nimis immisericorditer non solum nostra diripere, verum etiam & nostram familiam inhumanissime cœpit tractare. Igitur nos innumerabilibus direptionibus, quas justa Dei permissione ab eo patiebamur, coacti, piissimum confessorem Trudonem sine intermissione flagitabamus, ut sua sancta intercessione impetraret a Domino tam lacrymosis cladibus finem imponi; tandem tanto mediatore piissimus Dominus ad consolationem nostram provocatus oromate, crudelissimum illum dignatus est percellere, ut si vellet se reprimere ab incœpta temeritate, suspensam interim evaderet pœnam. Ut tamen rem gestam narremus ordine omnem, quadam nocte cum se sopori dedisset, vidit per somnium quasi ipse staret ad portam atrii, quod ducit ad domum sancti viri, & quemdam senem sibi obviare in schemate clerici. Hic cum eum percunctaretur quo tenderet, se respondit monasterium illud velle adire. At senior hujus aditus eum affirmabat indignum, iret potius, & eum digna studeret placare pœnitentia, quem horribilibus irritavit criminibus, sicque demum divinum frequentaret oraculum. Ille tamen dum nititur reluctanti resistere, & prohibita introire limina, gravem ictum, ut sibi visum est, ab ejus pugno in suis suscepit scapulis. Hæc autem salubria monita non emendatior volvens in animo, & nescius quia sacræ veracisque historiæ auctoritate docemur, per somnia nonnumquam futurorum præmonstrata fuisse præsagia, hac qua solebat pertinacia sua insane sæviens, venit ad supradictum monasterium sua lucra cumulare, & continuum nostrum per augmentum suæ fraudolentiæ innovare dolorem. Quid plura? dum, cunctis quorum gratia illuc venerat dispositis, profecturus portam ipsam egrederetur, subito in scapulis vi febrium quasi mortifera pungitur sagitta, & clamore maximo se mori præ nimia angustia fatetur, lentoque conamine officium suum usque Trajectum subsecutus, vel quis ab introitu templi eum depulerit, vel quem ipse in malis perseverans contemserit exitiali morte expertus, talium patronorum reverentiam, etiam in ultimis servorum suorum esse conservandam in se collatæ sententiæ severitate perdocuit; nec umquam aliquem pro sui juris terrore sibi subditos regere, quin potius potentiam semper clementia temperare.

19. Quædam quoque mulier, Hildesvvindis nomine, de fluvio Tenora cognomento, per multa tempora spiritu infirmitatis detenta, ita ut nullo modo sursum valeret respicere, admonita est per somnium, ut si vellet amis-

a Is est hujus nominis II. qui ad annum 1047. sedit.

amiſſam recuperare ſanitatem, ad hujus ſancti viri quantocius properaret AN CHR
feſtinare monaſterium. Quæ viſioni omnino fidem adhibens, vinctis bobus 1055
in birota, quia cauſa conglomerationis ejus ita erat, ut non aliter poſſet vehi,) ad ſupradictum locum eſt perducta: ubi cum aliquantiſper divinam humiliter flagitaret clementiam, ſancti viri experiri merita, ſub oculis omnium qui aderant, in priſtinam eſt reſtituta ſanitatem; ita ut nullam ultra ſenſerit membrorum læſionem. Mox itaque ingenuitate depoſita, cum omni poſteritate ſua ſe ſub annuali cenſu in perpetuo illic tradidit ſervituram in omnibus, ſicut ſolent tabulæ continere, ex ingenuis ad loca ſancta ſe donantibus.

INCIPIT LIBER SECUNDUS MIRACULORUM ſancti Trudonis.

ANno humanati Verbi milleſimo quinquageſimo, nobile Principe HEINRICO juniore moderamina perſtrenue diſponente Imperii, & glorioſo viro GUNTRAMNO patre noſtri monaſterii, hæc apud nos percrebuerunt magnalia Domini per pia ſanctorum Confeſſorum merita Trudonis & Eucherii *a*.

1. Mulier quædam filiam quatuor ferme annorum ætatem contingentem, oculorum pedumque officio deſtitutam ingemuit, quam ſpe ſalutis convehens, ad ſanctorum ſuffragium venire ocius maturavit, ſeque in orationem devotæ mentis intentione proſtravit. Cujus precibus ſupernus patuit auditus, ideoque diu expetita ſibi affuit celeriter ſalus, acceptoque deſiderii ſui pignore, tam nos quam circum manentes quoſque participes ſuæ effecit lætitiæ. *Puella ſanatur.*

2. Pari etiam modo homo quidam træmulæ ſenectutis alumnus, diutini languoris detentione ſe gravante, non ſolum ad pauperiem, ſed etiam ad tantam ſui corporis devenerat defectionem, ut per biennium uno claudicaret, altero ſuſpenſo pede, geminiſque ſe ſuſtentando baculis, quotidianam ſtipem per domos fidelium cogeretur expetere. Hic itaque fide recuperandæ incolumitatis animatus in præoſtenſis hominis Dei magnalibus, ipſa die ſalvationis præſcriptæ puellæ, acceſſit ſupplex & devotus, & ut ſui misereretur Dominus, oportunis importuniſque implorabat inſtanter oraminibus; moxque fidelia illius precamina ſancti viri magnifica adauxerunt nobis opera. Affuit igitur illi indeficiens invocantibus ſe cæleſtis ſubſidii medicina, qua vigoratus, poſitis ante ſacro-ſanctum altare baculis, replevit in commune quoſque confluentes jubilo ad efferenda ſummæ majeſtatis præconia. *Senex.*

3. Item homo quidam ſex ſeu plurium menſium circulo, quodam occulto latentis Dei vindictæ percuſſus judicio, miſerabili doloris torquebatur infortunio, namque inſtar urentis flammæ cæleſtis plagæ immiſſio pedes exedebat, ac ferme abſumebat illi continuo combuſtionis incendio. Denique conſumptis digitis, tantum figura pedum parebat informis, quam ipſa etiam perſeverans diræ calamitatis pererrabat ignis, intolerabilis etiam fœtor exiens ab his in modum ſulphuris, nullum ſinebat hominum illi compati indulgentia hoſpitalitatis, ſed ſub dio jacens diverſas temperies ſuſtinebat aeris. Igitur manibus cruribuſque reptans, cum eſſet noſtri in vicino, eodem ſcilicet vico, vix tandem ſanctæ baſilicæ ſubiit tectum, congruæ opportunitatis auſpicio, ſeque quam devote oramini protendit in humo, nec mora, pii patris almifica ſolito valuerunt ſuffragia, impetum ferventis æſtu ab ejus pedibus compeſcentia, optatique juvaminis levamen illi ſuppeditantia. Erigitur itaque, & baculo ſe ſuſtentans, curatis plantis, iter cœpit agere, noſque in commune ora in laudem Dei compulit reſolvere. *Alius ab igne interno.*

4. Quæ-

a S. Eucherius Epiſc. Aurelianenſis a Carolo-Martello in exſilium actus, obiit ac ſepultus eſt in monaſterio Trudoniano. Vide ejus vitam 1. parte Sæculi III. Benedict. pag. 596.

AN.CHR 1055 Mulier curva 4. Quædam etiam anus multorum annorum incurvationis suæ invisa multum temporis ingemebat pondera, quibus deprimebatur, solo vultu contenta. Veniens ergo ad nos, coram reba sancti viri prosternitur, & adstantibus multis utriusque sexus, affectus sui effectum adipiscitur: moxque interventu pii patris incolumitatem corporis adepta, pro posse & nosse suo, dignarum Deo odarum nobiscum persolvit modulamina; sicque gaudens propositi sui peragebat itinera.

Ægri 17. 5. Instantibus quoque sacro-sanctis Pentecosten diebus, quarta videlicet feria eorumdem dierum, tanta apud nos exuberavit gratia curationum, ut in momento in notis personis septem-decim impleretur numerus languidorum, sospitati miseratione Domini & meritis sancti Trudonis patroni nostri restitutorum.

Mulier. 6. Quædam juvencula, Thietsuumdis nomine dicta, matrimonii lege detenta, hujusmodi ulcere exertæ iræ Domini erat percussa: dissoluta namque renum femorumque compagine, nuda, miserabile etiam dictu, nedum visu, parebant ossa divulsa carne: sicque per unius anni spatium non tantum ambulandi, verum etiam standi, sedendi, in latus a latere movendi destituebatur officio, sed hæc consequebatur alienæ ministrationis impendio. Medicorum etiam ars nequaquam in ea fatigabatur, quia fructus impensæ operæ, sanitas scilicet, minime subsequebatur. Fama autem virtutum sancti patris nostri Trudonis per quaquam volitante, non diffidens de misericordi Omnipotentis solamine, a parentibus plaustro superposita advehitur, atque ante mausoleum sancti collocatur, cujus dum auxilium intenta mentis devotione imploraret, subito curationi reddita optatæ, experta est magnifica pii patris beneficia omnibus se pulsantibus indenegata.

Altera a febre curatur 7. Alia itidem femina, anhelæ febris æstu aliisque languoribus diu obsessa, vehiculo cœnobium nostræ habitationis adiit orationis gratia, ubi propensius grata Deo orationis profundens libamina, sui corporis cupita obtinere promeruit salvamina.

Contracta. 8. Quidam etiam contractam ferentes mulierculam, sanctam properant invisere basilicam, gloriosis signorum operibus ejusdem protectoris nostri Trudonis perlucidam; & ut comprobaret Dominus, nil fide apud se esse gloriosius aut validius, antequam limen penetrarent plenius, aut vel verbum orationis profunderent, aliquatenus vigoratis membris, constitit in proprios gradus, salutis suæ auctorem totis magnificans conatibus.

Item contracta. 9. Puella etiam quædam tibia femori annexa, sic suspenso pede claudicationis ingemebat miseriam, nec a quoquam poterat jam sperare medelam. Igitur hæc ad monasterium perducta sancti, Deo propitiante curam promeruit sui.

Cæca. 10. Item femina longi temporis spatio oculorum ablatione multata, ad obtinendum subsidium sancti Trudonis, cordis sui accendebat lumina, nec se frustrari credidit concupita medela: nec diu absuit implorata Omnipotentis clementia per interventum sancti Patris. Recepit itaque visum, & nobiscum condignæ jubilationis Deo pro posse suo pertonabat canticum.

Claudus. 11. Nec dissimili modo tirunculus quidam per octo annorum volumina claudus, eodem die, ipsa hora, ipsoque momento, opitulantibus meritis sancti, depositis sustentationis suæ baculis, incolumitati est restitutus.

Contractus. 12. Alius etiam indissimiliter incurvationis suæ diutius deflens infortunia, de pago Flandrensi Coloniam properabat invisere ob sui curamina: inter ambulandum vero ad nostrum vix tandem applicuit cœnobium, ubi pectoris sui abdita Deo referans pro internarum qualitate virium, suffragante sancto, pristinæ sospitatis promeruit statum. Reliqua illius diei miracula prætereo, quia ad alia sequentium dierum differenda festino.

Item contractus. 13. Igitur sexta hebdomadæ ejusdem feria, iterato Dominus lætificare apposuit nos per consimilia virtutum suarum opera. Erat eleemosynæ Comitis de Los quidam, Richardus nomine, cruribus pectori affixis conglobatus,

batus, quam multis annorum curriculis infortunii sui medicamen præstolatus. Hic itaque quorumdam sancto loco concurrentium adminiculo ad nos peraccessit, votique sui sententiam supernis auribus, quas nil latet, consummans, erectionis suæ pignus suscepit. AN.CHR. 1055

14. Alius itidem eodem die, gressu debilitatus unius pedis, consecutus gratiam Domini, sanus invisit defensionem propriæ mansionis.

15. In parochia ecclesiæ Walaviæ puer jam juventutis metam contingens manebat, qui destitutus ministerio pedum, asino utens, per domos fidelium vectus sui alimoniam dietim conquirebat, qui ipso vehiculo ad nos usque advectus, mox miseratione Domini integritati expetitæ valetudinis reformatus, eumdem asinum sanctæ aulæ, totam scilicet suæ suppellectilis possessiunculam, contradidit in munus. Cum hac etiam omnium parentis multimoda pietate, duo contracti optata lætati sunt sanitate. Tres contracti.

16. Quædam similiter femina unum pedem ab humo suspensa, obtentæ salutis celavit gaudia, quæ dum propria cum convicaneis suis repeteret habitacula, doni quod acceperat subito privata est indulgentia, pedetentimque remeans, amissæ curæ reparatur medela. Clauda.

17. Erat etiam juvenis, divinæ ultionis animadversione octo annorum rotatibus incurvus, scabellulorum usu itinerum suorum moderans gressus. Sumta itaque fiducia recuperandæ salutis pervenit ad nos, precibusque auditus pulsans supernos, recepit quod fidenter petiit erectionis suæ pignus. Contractus.

18. Sequens quoque dies magnarum virtutum nitore coruscus, in quinque contractorum reformatione in commune ora resolvit, nobis cunctisque circumstantibus in clarisonis summæ majestatis laudibus. Quinque contracti.

19. Applicuit pari omine ad nos eo die quædam muliercula, profecto in obcæcatione sua per multum tempus ad miseriam nata, quæ procumbens oramini, per sancti interventoris Trudonis pia patrocinia, adepta est oculorum suorum remedia. Cæca.

20. Indissimiliter tirunculus quidam oculorum lumine privatus, indubitata fide suffragia pii patris adiit, & opitulante Dei clementia videns recessit. Cæcus.

21. Item quidam discipulorum temporalis miseriæ, sancti hujus fideliter propiavit clementiæ, petens obnixe finem imponi suæ invaletudinis angustiæ: fuit enim debito pensi destitutus manus suæ: nec diu abfuit effectus ejus voti, indulta sibi miseratione Excelsi. Mancus.

22. Post hæc sexta feria, ipsa videlicet quæ præcesserat vigiliam sancti Joannis-Baptistæ, quædam compotrix infortunii multum temporis incurva, sæpe memorati sancti sæpiusque memorandi Trudonis visitavit limina: cujus vestimenti laciniam quædam tenens cæca, non æquis passibus antecedentis sequebatur vestigia. Itaque Deo pariter pectorum suorum pandentes penetralia, pro posse & nosse grata orationum emittunt munia: nec mora, geminatæ illorum fidei celeris propitiatio obviavit Altissimi, alterutrumque receptæ salutis gaudia retulerunt sibi. Mulieres duæ.

23. Alia similiter mulier manus amissione multata, præsentiam sui devovit ad sacrosancta memorabilis patris nostri merita, quæ ubi voti sui debitum devota exsecutione persolvit, divina benignitate manum sanam recepit. Manca.

24. Sed & ea die quidam contracti corporis deflens miseriam, fugata omni nodositatis peste, pii patris interventione, incolumitatis suæ obtinuit lætitiam. Contractus.

25. Nec illud silentii clausura tectum delitescere patiar, quod in ipsa nativitatis sancti Joannis vigilia contigisse lætati sumus. Homo enim quidam tantæ imbecillitatis incurrit infortunium, ut destitutus omnium penitus solatio membrorum pæne simularet mortuum, præter solummodo linguæ usum. Petiit ergo quatenus veheretur ad monasterium hominis Dei, non diffidens de omnipotenti adminiculo Regis æterni. Tandem perductus, ubi pre- Contractus.

AN.CHR. 1055 preces summis pro tenore suæ valetudinis infudit auribus, subito totius angoris delapso colligamine, propriis surrexit plantis suffultus, votisque solutis, propria repetiit lætus atque sanus.

Cæca. 26. Ea etiam die puella quædam, visus jucunditate desolata, reparatis luminibus, majestati supernæ condignæ laudis nobiscum reboabat cantica.

Mutus. 27. Deinde tribus interjectis diebus, quidam supervenit mutus, qui statim miseratione Domini solutis linguæ habenis, loquendi recepit usus.

Cæca. 28. Tanto igitur gaudio perfusos signi addidit nos Dominus lætificare uberius meritis fidelis sui. Denique cæcæ cujusdam vultibus exstinctis nocturnas decutiens umbras clare diei luce serenavit pupillas.

29. Juvenis quidam offensam sui in Deum luens, sinistrum pedem perarari cælestis ignis immissione ingemuit, & Corbejæ *a* auditis magnalibus Dei, quibus sanctum suum incessanter glorificat, inde ad nos venire quantocius properavit. Inter itinerandum vero paullatim vis combustionis refrigescere remissiusque fervere cœpit, donec ubi valvas ipsius sancti cœnobii subiit, funditus immissæ plagæ ultio, Deo propitiante, cessavit.

30. Mulier itidem alia de Texandria adduxit filiam quatuor annorum, necdum quantum illi ætati competebat gressus consecutam debitum, quam, dum in reverentissimo sanctuario deponeret humillima prece, subito sibi gaudia oriuntur de natæ sospitate, & nobis, de tam frequenti miraculorum iteratione.

Surdus. 31. Haren, quæ est villa in Brabanth, juvenis quidam erat, qui præripiente se infirmitatis gravi incursione, per aliquot annorum volumina auditus utilitate carebat; hic cum ceteris suæ coloniæ habitatoribus patrocinium Sancti adiit, moxque reditu salutis gaudens recessit.

Mutus. 32. Juveni etiam cuidam per opacæ noctis silentia in porticu templi misericordiam Domini præstolanti ac imploranti, linguæ usus redierunt per obtentum pii protectoris nostri.

Cæcus. 33. Vigilia Principum sæculi, sanctorum videlicet apostolorum Petri & Pauli, cuidam multum temporis oculorum lumine carenti effectus obtigit sui desiderii, nobisque inde oritur jam soluti commotus gaudii, & in altum iterum voces adstantis efferuntur cleri.

Cæca. 34. Pari omine dehinc tertii solis mundum perfundente jubare, tenebrarumque horrorem procul eliminante, ecce item visitavit nos dignatio

* Huy. majestatis supernæ. Mulier quædam Hoiensis * desolationem deflens suæ cæcitatis, cum concivibus suis veniens, juvari optabat sæpe dicti patroni meritis, cum subito aspicientibus tam nobis, quam circumstantibus cunctis, munere donatur optatæ lucis.

Surdus & mutus. 35. Erat præterea mulier in villa Walavia, habens puerum gemino spiramine clausum, oris scilicet auriumque accidentibus a nativitate sui frustratum: nam alter a secundo annus tunc percipiebat illum. Adducens itaque eum, spatio trium dierum & tantumdem noctium sancti Trudonis salutarem manebat interventum, piumque Omnipotentis respectum: hisque ordine elapsis, domum remeabat admodum tristis, quod inibi optata consequentibus plurimis, suis tantum sanctus minime responderet votis. Tandem misericors Dominus, qui ubique præsto adest de se præsumentibus, nolens illam diutius his miseriarium detineri doloribus, solitæ miserationis aperuit sinum, infundens illi largæ salvationis medicamentum loquelam atque auditum.

Contractus. 36. Vir etiam quidam nobis commanens vicine, in villa scilicet Iserna, tantæ infirmitatis per undecim annos detinebatur gravedine, ut numquam de lecto surgere, numquam a latere in latus aliud sine adjumento aliorum valeret declinare: hic plaustro ad nostrum usque perductus monasterium, vix a quatuor portitoribus evectus est ante altare sanctum, ubi devoti pectoris Deo referans abdita, odorifera cælis precum suarum profudit

a Picardiæ oppidum ad Somonam, ob abbatiam celebrem illustre.

fudit oramina: moxque pietas multimoda votis ejus obviavit per dona salutaria. Vigoratis itaque membris, domum lætus revisit & incolumis. AN. CHR 1055

37. Quædam deinde puella de Niviola *, scabellulis nitens, a lumbis deorsum præmortua, erectionis suæ inibi suscepit pignora. * Nivelle

38. Aliud quoque mirabile atque memorabile huic narrationi curæ sit annectere. Quædam enim femina iræ rea divinæ, senis lustris tanta perpessa est pondera judicii, ut in rotatu tam multi temporis, caput erigere non valuerit ad claritatem contemplandam solis: quæ salubri tacta consilio, sancto appropiat accurrere loco, præsumens de salute sui per almifica patrocinia sæpe dicti sancti. Obviatur itaque cælitus ejus desideriis, nec mora, reparatur valetudine optatæ meliorationis.

39. Quidam itidem juvenis, a nativitate sui officio privatus aurium & oris, quorumdam ductu suffragia adiit sanctissimi patris, multisque adstantibus solutus est coævæ clausulæ habenis, aurium scilicet & oris: quod autem antea nec audiret nec loqueretur hoc fidem dedit, quia interrogatus unde vel quis fuerit, ipsis verbis quibus interrogabatur respondit: sive enim Teutonice, aut Romane, aut Latine, sive Græce illi loquereris, nihilominus iterabat verba interrogantis, & ad interrogata respondere nesciebat competentia. Surdus & mutus.

40. Mulier similiter de pago Narniaco, toto corpore debilis, sancti viri petiit tumulum, quatenus experientiam auditarum in se ejus caperet virtutum: dum autem pro votis citius sibi non occurreret effectus salutis, propria nititur revisere tristis cum suis convicaneis. Sed cum prima a monasterio mansione cubitum iret, mox sanissima redditur, ut comprobaret Dominus, quia ubicumque sanctorum suorum merita implorantur, competentia suffragia subsequerentur. Consurgens vero diluculo, mirata est insperatum suæ sospitatis subsidium, suisque convicibus maximum incussit gaudium.

41. Infirmus quidam totius corporis desertus officio, se venturum sancti Patris spopondit cœnobio, quod votum ubi vovit, continuo ibidem, ac si jam exsecutor voti fuisset, pristinam sanitatem obtiuuit.

42. In Brabantensi pago quidam nimium dentium & gulæ incommodum passus, acerrimis a suis plangebatur lamentationibus, utpote tristibus supremæ diei rapiendus, ut videbatur, sortibus: tandem verbis quibus valuit sancti viri patrocinium sibi affore quantocius exoravit, hacque invocatione impulsus sanctus desperato succurrit velocius. Denique facescente pustula convaluit tertio die, ad monasterium ejus sanatissimus venit, ac condignas pro accepto beneficio gratias, prout novit ac valuit, omnipotenti Domino devotissime reddidit.

43. Quidam, ut ipse ac perplures eum cognoscentes testabantur, jam per triginta annos oculorum lumine privatus ad nos venit, sancto cor suum pansurus, qui mox oratione completa, pristina visus suscipit acumina. Cæcus.

44. Item in Bracbatensi regione, alius vir per annos duodecim auditus amissione multatus, suæ imbecillitati sanctum mederi perquirebat anxius; hic cum videret turbas fidelium ad supradictum locum properare, sese illorum immiscuit cœtui, sua uxore ignorante; ubi postquam pervenit, pavimentoque incumbens devoti pectoris oramine sanctum invocavit, mox redintegratum aurium accedente divina indulgentia recepit. Domum ergo lætissime repetiit, uxoris scrutinio quo abierit, salutem se consecutum opitulante sancto Trudone respondit. Fit ambobus gaudium, cunctisque audientibus ingens jubilationis tripudium. Surdus.

45. In Budiclar villa Texandriæ, quidam erat ejusdem sancti Patris nostri familiæ, tanta caput præventus & turgidus infirmitate, ut præ nimii doloris incursione ad desperationem perduceretur vitæ, & veluti in præsenti moriturus, omnia supellectilis suæ disponeret domus suæ: tandem a conjuge salutare percipiens monitum, voto se obligavit almum se invi-

AN.CHR 1055 invisurum monasterium, non diffidens divinæ miserationis solamen sibi affuturum. Arrepto igitur baculo, pertentabat, prout nutantis gressus sinebat facultas, loco properare almifico, quo pervulgata pii patris nostri exuberabat sanctitas: inter agenduin vero iter, respectus summæ majestatis sibi annuit clementer, totiusque languoris molestiam ab eo propulsavit effectualiter.

46. Alius etiam vir per duorum annorum circulum nimiæ ægritudinis detinente gravedine, cura necessariarum abstrahebatur rerum: qui audita fama virtutum sancti, instantius in lectulo, quo detinebatur, ejus efflagitabat patrocinium: unde & mox per fidelem illius interventum sospitati se gavisus est redditum.

* Namur. 47. Mulier quædam de comitatu Namurcensi * ad præfatum locum venit, quæ cunctis palam infirmitatis suæ indicium ostendit, scilicet uterum ad instar utris tensum, ubi die noctuque intentionem habens orationum, per fidele ejusdem patris patrocinium suæ molestiæ a Domino adhiberi querebat remedium. Sequenti vero nocte, gallicinii tempore, divinæ bonitati fidei ejus magnifice libuit petita concedere, prædicti interventoris impetrante oramine: evomens itaque quæque inutilia turgidi corporis, largitorem proprie magnificavit incolumitatis.

Cæcus. 48. Simili modo quidam senectæ sub cruda canitie vernula, per pia sancti Trudonis merita diu sibi dempta oculorum recepit lumina.

49. Texandriæ in villa, Suchta nuncupata, quædam femina periculoso morbi genere pedem affecta, ibidem famosa sæpedicti hominis Dei implorabat suffragia, quovis terrarum supplicibus suis succurrentia, quantumvis solita miserationis suæ etiam sibi indulgeret juvamina; spopondit autem sese ad sacra ejus quantocius venturum merita, si sanitatis facultas sua prosequeretur desideria, præmissa interim per bajulum cerea caliga: nec diutius illam demorata est salus implorata, & ipsa post, ut vovit, sacra ejus invisit limina.

* Metz. 50. Quædam mulier nobis vicine commanens, Mettis * proficisci statuit, & dum jam in itinere consisteret, quadam die vespertinis horis incumbentibus, venit ad domum cujusdam hospitandi causa, & suscepta a domino domus interrogatur unde sit, aut quonam tendat: dum autem in responsionibus eam cognovisset nostratem civem, filiam suam ei ostendit, dicens: Hæc, inquit, quam vides filia mea, ita nata est brachio suo adhærente lateri, ac si compago unius foret membri; ego vero audita fama miraculorum sancti Trudonis, confecta candela ad mensuram brachii puellaris, sanctum ejus cœnobium adire properavi, ingressus propositum dispositi itineris. Postquam autem inde, exorata ipsius clementia citius redii, filiam meam sanam, ut tu ipsa cernis inveni, ut nihil membrorum suorum patiatur dispendii. Hæc nobis ipsa rediens narravit, aliis etiam fidelibus & nobis notis idem affirmantibus, fidem adhibuimus.

Paralitica. 51. Quidam nobilis vir cum uxore sua & multo comitatu de partibus Niviolæ ad nos veniens orationis gratia, narravit nobis quid in vico quodam contigisse cognoverit miraculi sancti patris obtinentibus meritis. Cives illius loci quamdam sibi præsentantes puellam, ab utero suæ matris paralysi resolutam, hoc modo dixerunt esse salvatam. Dum pervulgante rumore sancti cognosceret virtutes, ut secum se veherent deprecatur illuc adventantes: quo nequaquam obtento, candelam procuratam obulo proximæ detulit ecclesiæ, sanctum Trudonem intimo pulsans oramine, quam pius clementer respiciens sanctus, optatæ saluti illam ibidem restituit celerius,

Claudus. 52. Quidam villicus orationibus almi viri se commendare voluit, & ob hoc locum nostrum adiit, qui sancte jurando affirmabat, aliis etiam secum hoc idem asserentibus fidelibus, quia dum viam huc ducentem aggredi non valeret quidam claudus, ad ecclesiam abiit sibi positam vicinius; ubi dum memo-

memorabilis patris nostri suffragia sedulis imploraret precibus, subito diu optata sibi affuit salus. AN.CHR 1055

53. Similiter quidam mancus inter ambulandum huc salutis donum est indeptus. Mancus.

54. Nec hoc etiam huic operi pigeat adnectere, quod cuidam feminæ novimus obtigisse. Hæc septenis annis oculorum lumine privata, cœnobium nostrum adiit oratura, & protinus visus obtinuit gaudia. Ceca.

55. Presbyter quidam, indigena Bituricæ * civitatis, Gerolfus nomine, quadam æstus combustinne pedes jam pæne ambesus, cum fama perquaquam volante beati viri virtutum efficeretur conscius, iter illuc ducens cœpit carpere, quibus corporis pedumque valuit viribus: cui inter eundum restincto igne meritis sanctissimi patris paullatim salus redibat sanitatis. Tandem ad nos perveniens, pedes jam sanos absumtis digitis ostendit, & quid de se suffragio sancti actum fuerit intimavit, ac gratiarum actiones Deo devotissime reddidit. * Bourges. Presbyter ab igne pedum.

56. Texandriæ villa Endeholt est appellata, inde quædam matrona ad nos venit, diu anhelæ febris valetudine vexata, insuper & totius cibi edulium fastidiens; cumque a quatuor viris præsentibus nobis ante sancti mausoleum potius deportata fuisset quam perducta, totidem se inde relevantibus, absque effectu sui voti hospitii sui divertit ad domata. Sanctus itaque tutum se quærentibus confugium, nolens illam obtentu frequentium frustrari precum; selitum suæ pietatis aperuit sinum, restituens eam in pristinæ sospitatis statum. Die namque tertia renovatis plantis repedavit ad sua, repudiatis omnimodis vehiculis quibus illuc fuerat advecta. Mulier a febre.

57. Pauper quidam Leodiensi tertio, ut ipse tunc autumabat, frustra ad supradictum sancti viri monasterium venit: qui multum temporis cæcitatis suæ caliginem ingemuit: quarto autem cogitans, quia Deum magis offendit quisquis desperando ab oratione tepescit, reduci se quantocius exposcit; & comminus eo proximante sacrosanctæ basilicæ, reduci visus gavisus est lumine. Cæcus.

58. Indissimiliter de Bilisia, quidam item cæcitatis infortunium passus, ad nos veniens, infelicitatis suæ molem hoc modo disserere est exorsus. Præsente, inquit, anno, imminente sancti Martini sollemnitate, ego curam mei corporis habens, in vena sinistri brachii imminutus sum sanguine: mox ergo obmutui ac si penitus forem elinguis, & omni illa parte debilitatus sum corporis, ut omnimodis auris, manusque, pedisque destitueret officiis. Crebrescentibus autem late & longe sancti viri miraculis, spe recuperandæ incolumitatis ad ejus tumulum huc alienis delatus sum solatiis: cumque aliquot hic transegissem dies, nec votis meis optata salutis occurreret spes, maceratus recessi meam deflens miseriam; reputans me indignum tanti Patroni promereri interventum. Digrediens autem non longius aberam vico, cum pristinæ valetudini redditus sum continuo, precabarque mecum euntes, quatenus huc revertentes, Deo dignas super beneficiis ejus persolveremus grates: illis autem ad propria festinantibus, tristis cum eis sine effectu voluntatis meæ sum regressus. Alter.

59. Item mulier quædam Hojensis ad nos applicuit, sinistram tibiam ad instar utris turgidam post se potius trahens, quam vi debiti officii dirigens; & ubi triduo nobiscum mansit, omnis molestia inflationis quievit; ut penitus sibi demeretus infirmitas, & ad vota sospitatis occurreret jocunditas.

60. De Wavera, quæ est villa Brabantensis pagi, quidam leprosus ad nos veniens, petiit sibi de puteo nostro aquam dari, quod lepra accedendi facultatem dirimeret illi: quod ut impetravit, latenter ea totum suum corpus perfudit, sicque cum convicaneis suis iter remetiens, sua repetiit: nec mora, pietatis Dominus, qui famulum suum tantis decievit miraculis insignire, ostendit eum & in hoc posse quod Spiritus sancti clementia fide rusticum coegit præsumsisse. Nam antequam domum suam contingeret, to- Leprosus.

AN CHR. 1055 totius lepræ deformitas opitulante sancto, & propitiante Domino, ab e. decusa est, ut ipse post rediens manifestavit & confessus est.

Clinica. 61. Quædam itidem muliercula de Gandavo, ferme dimidii anni circulo clinica, divinæ animadversionis verbere effecta, sancti Trudonis cuiquam indenegata, toto annisu fidi pectoris invocabat præsidia; nec frustravit eam Dominus fideli petitione: sed mox clementer affuit illi salutis exhibitione. Ipsa vero non immemor accepti, quantocius tumulum invisere properavit sancti, gratias redditura suæ salutis auctori.

Dæmoniacus. 62. Servus cuidam sæcularis nobilitatis viro erat, Puerelmo nuncupato, multum temporis durissimo infestatus dæmonio. Hic itaque præcepto ejusdem sui domini a conservis suis ad nos usque perlatus, mox ut valvas monasterii subiit ductorum sudoribus, ab immundo pervasore dicto citius constat liberatus.

Tria miracula. 63. Applicuit etiam quidam de Namen ad nos, dum diem sollemnitatis ageremus ob honorem sanctissimi Confessoris Hieronymi, jure lucernæ mundi nominandi, narrans senis * amissum se lumen recepisse visus exstincti, dum domi indesinenter clemens opitulamen imploraret ejusdem patris nostri. Concivibus autem suis adtestantibus sibi, ecce alius quidam claudum se præterita nocte cubitum se collocasse memoravit, contiguo nostri monasterii loco, qui cum nocturnis vigiliis sanctum oramine inquietaret assiduo, sospitati restitutus est pro voto. Cum autem debita odarum modulamina Domino persolvissemus, his & hujuscemodi visitationibus lætificati, iterum plausus & jubilum oritur alterius miraculi. Matrona enim quædam secum quamdam adducens mulierculam: Hanc, inquit, gratia visitavit Excelsi, ob merita & interventionem pii protectoris nostri. Erat hæc ante a dæmonio captiva, quæ, ut cernitis, patrocinio sancti ab omni pervasione illius adstat liberrima. Item immissione cælestis plagæ divinus ignis faciem & manus simulque pedes oberrabat ejus, qui pari modo interventu sancti & propitiatione Domini exstat exstinctus.

Contractus. 64. Postera vero die, de Alburg quædam mulier suum puerulum, ferme duos annos habentem, secum advexit: qui pedes a nativitate sui sic incurvos habuit, ut omnes illum aspicientes compassibiliter ejus miseriæ condolerent admirantes. Igitur piæ S. Trudonis aures precibus fidelis patuerunt mulieris, & restitutus est infans integritati optatæ sanitatis.

65. Tres etiam mulierculæ de diversis terrarum locis appulsæ sunt ad nos, duabusque cæcitas vultus obtegebat; tertiæ vero debilitas pedum gressum partim adminuebat: quæ in sanctæ Trinitatis operatione, ipsius sancti opitulatione, diu concupitæ incolumitatis dona recepere.

66. Ephebus quidam de Rembretesdalo, Wenezo appellatus, ferens ad mensuram sui status cereum, sanctissimi viri devotus adiit tumulum; cumque confabularemur illi, enarravit nobis quid obtigerit sibi. Ante sex annos, inquit, ipsa sollemnitatis die S. Trudonis, silvam expetii ligna ad meos usus conducere, & dum incisioni insisterem, diriguit dextera mea meo annexa femori; pœnitente autem me operis, quod scilicet violare præsumsissem diem tantæ celebritatis, pœnitentiamque reatus mei agente, salutis recuperationi indulgentia sum sancti redditus.

67. Juvenis quidam loco nostro quatuor miliaribus semotus, dum quasi in derisum haberet adeuntes merita sancti sæpe nominati, & nominandi sæpius Trudonis, magnæ imbecillitatis incursione multatus est divinitus: qui pœnitudinem agens reatus sui, indulgentiam propitiante Domino promeruit consequi.

68. Alius itidem de Walavia, per quatuor menses febrium æstu cruciatus, mox ut se devovit sancti expetere oratus, pristinæ incolumitati est redintegratus.

69. Mulier quædam de Texandria filium suum anni unius secum adduxit, qui prorsus officiis omnium membrorum caruit, sed & oculorum visum ab

ab utero matris sibi ademtum perdoluit; inter iter agendum, dum ad prandendum mater cum patre consederent, assiduisque precibus præsidium sancti implorarent, puerum optatæ sanitati redditum congaudent: deinde post aliquot dies fidelis non immemor mulier sibi impensi, domum reversa, sui nos participes effecit gaudii. AN.CHR. 1055

70. Comitissa Mathildis de Herla gravem incurrit ægritudinem, quatenus etiam vitæ haberet discrimen: tamen non desperans de recuperanda incolumitate, sed fiduciam collocans in Deum ejus obtinendæ, caballum sterni præcepit, & famosum crebrescentibus virtutum prodigiis cœnobium sanctissimi patris nostri Trudonis adiit; ubi dum se decenti apparatu famulantium pervenisset, atque devoti pectoris penetralia subsidium sancti expetendo Deo aperuisset, salutem quam quærebat impetravit; sospesque ac gaudens propria revisit.

71. Quidam Theodoricus titulatus, oblationem pro possibilitate rerum suarum detulit, accedensque, æditui, quid sibi obtigerit intimavit. In vigilia, inquit, hujus memorabilis patroni, ac specialis totius Hasbaniæ defensoris Trudonis, adeo validus subito mihi ingruit morbus, ut nisi sustentatione amicorum nullo modo membrorum meorum dirigerem artus: postquam alieno solatio perductus, sacrosanctam sæpefati patris memoriam adii, secundum tenorem desiderii mei, curam depulsa omni nodositatis peste obtinui.

72. Item duæ contractæ ad nos applicuere, una Immolensis incola villæ, altera Laudanæ; utræque miserabili incurvationis infortunio multatæ: una enim scabellulis nitens & genibus, & altera manibus reptans & natibus, sic infideliter suæ itinerationis agebant processus, quarum miseriæ solitæ pietatis in tentatione condescendens Dominus sancti sui interventu propitiatus, indulsit illis diu expetiti medicaminis levamen, videlicet suæ incommoditatis erectionem. Contractæ duæ.

73. Itidem puer quidam cum muliere paris imbecillitatis; erant enim utrique surdi & muti, ad locum supradictum peraccessit, auditus quibus officium adminiculante sancto rediit.

74. Quidam nautæ dum in Anglica terra comparatis mercibus oneratas in altum solverent naves, natale solum petere cupientes, surgente contrario ventorum flamine, vehebantur sub manu divinæ potentiæ, optatos portus nequaquam valentes attingere: frustra gubernator tentabat reniti, sola exspectatio inerat illis naufragii & leti. Tandem in exteras barbararum gentium delati sunt terras, concurrentesque pagani, ex illis volebant agere prædas, & sorte distribuere sibi portiones æquas. Itaque ingemiscentes sanctum invocant Trudonem, in solo ejus adminiculo omnem suæ salutis ponentes spem. Intercessit sancti suffragium, ferventemque flatum adversorum compescuit ventorum, sedatisque fluctibus, habilem illis hortatur solutionem navium. Datis igitur velis, prospere spirantibus ventis, imminentis discrimine eruuntur pervasionis & mortis. Tandem secundo navigio, quinto die regno advecti sunt Danorum, a quibus humane tractati, propria repetere sunt permissi, per omnia patrocinantibus sibi meritis sancti. Recepti ergo pro votis optatis mansionibus, non immemores perpessi discriminis, & magnifici pii protectoris solaminis, iter adgressi almum cœnobium devote invisunt sui liberatoris, narrantes Dei magnalia per sanctum suum sibi manifestata, & voti solventes promissa.

75. In villa Claden appellata, mulieri cuidam gemini erant filii, crudeli plaga infirmitatis multati. Itaque hac tempestate unum tradidit sepulturæ: alterius ergo habens sollicitudinem salutis, per multa motus instabilis agebat mentis, si forte quidquam remedii instanti opponendum adinveniret calamitati: Fluctuanti per varia, hæc illi spes occurrit potissima, quatenus sancti Trudonis adiens limina, sibi ejus imploraret suffragia. Ibi-

AN.CHR 1055 dem itaque votum vovit sæpedictum cœnobium se visitaturam, imi pectoris puritate sancti patris invocans clementiam. Valuit oratio mulieris, sequiturque interventus memorabilis tutatoris, videlicet communis totius Hasbaniæ patris Trudonis, liberans puerum ab infortunio deprimentis eum infirmitatis.

76. De castello Alphon, quod est juxta Nussam, homo quidam Heynricus vocabulo, a renibus deorsum hujuscemodi damnatus erat infortunio, ut nonnisi a bajulantibus gestatorio de loco ad locum procederet ullo modo: hic comperta fama crebrescentium virtutum sanctissimi patris nostri, alta trahens suspiria sub arcano pectoris intimi, solatium instantius implorabat sæpedicti viri Dei: nec mora, licet in tam remotis partibus posito, auditus sancti patuit, diuque sibi ademtam sanitatem corporis indulsit: solutus ergo a vinculo cladis, quantocius ad nos venit non fastidiens longinqui intercapedinem itineris, impertiens nobis gaudimonium suæ salutis.

77. Mulier quædam contractionis incursione pervalide depressa, in Mezines villa Flandriæ, interventione perpetuæ virginis Mariæ, partim morbo erat relevata, sed cur ad plenum medelam non sit consecuta, qua post pauci temporis intervallum est munerata, in Omnipotentis consistit notitia, qui novit temporibus disponere tempora: namque aliquibus secum comitantibus ad famosam sancti Trudonis devenit basilicam, ipsoque opitulante plenæ integritatis promeruit gratiam.

78. Item de pago Brabatensi quidam decreverunt Principum apostolorum ad urbem Romam expetere suffragia; universo orbi magnifice experta. Euntibus autem illis, caballus vector rerum eorum morbo præoccupatus, debitum illis denegabat obsequium: nec spes restabat eum habendi, quem ingruente exitio credebant celerius vita eximi. Tandem inito consilio, communi deliberatione diffiniunt sancto Trudoni donari illum, si incolumem patriæ contingeret revehi eum: quem cuidam in custodiam interim credentes, incœptum iter studuerunt peragere festinantes. Regressi itaque repererunt eumdem vegetum, nulliusque ægritudinis habentem vitium: igitur læti, ut promiserant, sancto Trudoni donandum secum minabant, traditoque propria reviserunt.

79. Duo quidam homines diversæ ætatis diu languentes, morbo affecti pulmonis, indenegandæ pietatis adierunt sepulchrum sancti Trudonis, ibique secundum suum votum optatæ salutis adepti sunt effectum.

80. Presbytero Perengero de Walavia equi furtim subducti sunt; dum autem veraci æstimatione culpam infringeret quibusdam facti reis, illi omni genere justificationis se purgaturos spoponderunt hujusmodi objectis: insuper detestabili conceptu tam perversæ cogitationis, & dilatione accepta, pleni impio meditamine, ficte sancti Trudonis mausoleum tentaverunt adire, precaturi, ut pia condescensione eorum impiæ compateretur conscientiæ; scilicet, ut justum judicium Dei sua perverteret pietate, existimantes sanctum sui similium * vesaniæ. Justus vero Dominus suspendens æqui pondera judicii, non diutius passus est simulato fuco iniquorum deludi, sed potius propalavit eos indicio istiusmodi. Denique inter veniendum huc spatio restante miliarii unius a cœnobio, nusquam progredi valentes, humi corruerunt subito: caro enim omnis plantarum particulatim divellebatur per frusta Dei manifesto judicio. Omnes vero qui aderant, eorum cognoscentes reatum, Omnipotentis potestatis laudaverunt nomen, & extimuerunt judicium.

81. Item quidam nobilis homo, nomine Othgerus, in Cimaii cepharlargiam & orbitatem perpetiebatur per annum unum, ea nullo poterat curari medicorum. Vovit itaque sancto Trudoni sui capitis censum, cereum videlicet pilleum, si per merita ejusdem sanitatis promereretur remedium: nec mora, desiderio ejus cælitus medicamen supernum affuit;

ipse-

ANCH R 1055

pseque sponsionis suæ non immemor, quod voverat libenti animo adimplevit.

82. Alius itidem quidam de Kuisc, biennio menti dentiumque dolore immani cruciabatur, nec quisquam medicinalis peritiæ qui prodesse prævaleret sibi reperiebatur. Omne corporalis ejus sustentaculum illi adimebatur, tantum zoppulæ parabantur, quibus utcumque refocillabatur potius quam reficiebatur. Tandem rumore virtutum sancti Patris nostri perquaquam volitante, idem omni mentis intentione relevari exorabat ipsius ope, ideoque non frustratus est salutis donari munere. Restitutus itaque integritati, ceram composuit ad similitudinem menti sui, hancque devote deferens, precabatur ob memoriam incolumitatis propriæ ibidem suspendi.

83. Dum quidam homo operis quippiam ageret, compaginem digitorum simulque nervorum suorum adeo prævalide incidit, quatenus palmæ illaberentur, qui ubi sancti subsidium imploravit, pristinæ sanitati redditus, argenteam manum pro gratiarum actione salvatori suo detulit.

84. Quidam de Tiela * per unum annum & eo amplius adeo ingruente invalitudine gravabatur, ut numquam a lecto surgeret, nisi aliorum officio bajularetur: hic vidit per somnium se quasi ad sancti Trudonis cucurrisse monasterium, cui quidam obviam factus est, quo tenderet quærens: E contra, respondit ille, se sancti viri tumulum invisere velle. Hortatur itaque ocius maturare, cum sciret pro certo sanitatem se recepturum. Experrectus ergo mane, experimentum certæ visionis in alleviatione suæ infirmitatis didicit, quia mox populis conspicientibus, nullo sustentante ecclesiam in eadem villa petiit, & his quæ in itinere erant necessaria assumtis, sospes ad nos venit, & quibus præconiis valuit merita sancti patris magnificavit.

* Tiel.

85. Puer etiam quidam de alto loco corruens, in tantum infirmitate affectus est, quatenus pæne omnes cibi ei fastidio fuerint, quem parentes assumentes ad nos usque convehunt, ibique opem miserationis sibi impetrarunt.

86. In Antuerpia * quædam puella inflatione uteri periclitabatur, adeo ut a suis propinquis omnimodis desperaretur. Accipientes itaque illam, ad nostram usque sibi conducebant basilicam, ibique suffragio sancti ejus morbi obtinuere curam.

* Anvers.

87. Qidam itidem ob culpam perjurii, hujuscemodi pœnam luebat justi judicii Dei. Postquam enim pejeravit, numquam, ut ante consueverat, quietum se continere prævalebat, manibusque pectus sine intermissione tundebat, atque instar histrionum saltans, continue ructus inhonestos ore edebat. Dehinc multum temporis fluxit, illeque hujusmodi reatui subjacens, multorum sanctorum cœnobia circuivit, donec interventu sancti Trudonis Omnipotenti placuit, & ejus passioni finem ejusdem sancti meritis imposuit: dum enim sedulus apud nos in vigiliis & orationibus, omnique puritate cordis commissum confiteretur peccatum, subito divinæ propitiationis obtinuit medicamentum; & nobis omnibus, qui noveramus eum, magnum contulit exsultationis fomentum.

Terribilis punitio perjurii.

88. Juvencula etiam de Eitha, gravi cancri afficiebatur morbo, quæ invocato sancti Trudonis merito, mox lætata est reducis salutis donario. Affirmabat autem in somnis se visitatam a sancto viro, optatæque integritati restitutam ab eo, salutari sanctæ crucis indagio.

89. Mulier quædam de longinquis partibus nos adiens, enarravit se cæcam fuisse, & inter agendum iter ad nos ducens, sancti opitulatione luminis hujus usum recepisse.

90. Alius quidam de Pastenacha, pari omine filiam suam ad sancti meritum secum convexit cæcam, & Deo ordinante revexit videntem & lætam.

91. Matrona quædam Aquisgrani * exstitit, quæ omni robore sui corporis destituta & viribus, ad mortem usque periclitabatur diutinis languoribus, eique

* Aix la Chapelle.

AN CHR. eique faſtidium magis quam ſuſtentaculum vitæ videbatur & erat omnis
1055 cibus. Non enim manum ori apponere, verbaque, jam lingua introrſum connexa, nullomodo valebat exprimere, ut ſaltem ſuis uſibus congrua ſibi valeret impendere; hocque incommodum incurrit ſacræ Quadrageſimæ tempore, & adeo valide, ut funditus ſpem amitteret vitæ habendæ. Ipſa vero nocte, qua jam diſſolvi credebatur a corpore, nimium triſtes cuncti vicini affuere tantæ matronæ; eique, ut ſe ſuaque vota ſancto Trudoni promitteret, curabant ſuadere: illa ergo vix ad modicum tandem reſumpto ſpiramine, vocem intra fauces parumper valens volvere, id quod hortabatur affirmabat ſe facturam vita comite, ſi ſibi auxilium ſancti videret affore in naufragio & tribulatione vitæ ſuæ; quæ ut verba explicavit, protinus leviari ſibi morbum ſentiens, lecto reſedit: & quæ prius ei erant faſtidio alimenta, Deo gratias agens, cum gaudio percepit: & poſt triduum incolumis venit, nobiſque omnia, ut geſta ſunt, enarravit.

92. Quidam oculorum lumine privatus de Beliſia villa Hasbaniæ, ſanctiſſimi patris ſuffragia ratum duxit expetere, unde & ea meruit obtinere voti ſui aſſecutionem.

93. Pari etiam modo mulier quædam, Meſuendis nomine, de Campenholt Bracbatenſis pagi villa, filium ſuum per aliquot tempus cæcum ad nos perduxit, quæ videntem divina miſeratione recepit.

94. Femina quædam filium ſuum omni inceſſus officio deſtitutum, per unum menſem ſalvari poſtulabat per interceſſionem ſæpedicti patris Trudonis; moxque fidele ejus votum ſecutum eſt largum ſancti patrocinium: namque, ut preces fudit, eodem loco & eodem momento (erat autem in villa Cumei) puer ſalutis uſum recepit.

95. Quidam etiam de (villa) Fals dicta, ſenſu omnimodis privatus, convillanorum ſuorum ducatu ad nos uſque pervenit, & propitiante Domini clesmentia, recuperato ſenſu ſanus receſſit.

96. Quidam homo filiam pæne nubiles annos contingentem, ſed clinicam, ad pium ſæpedicti protectoris noſtri patrocinium ſecum adduxit; biduoque ibidem peracto, fruſtrata, ut ſibi videbatur, ſpe ſalutis, illam reduxit: inter agendum vero iter puella indefeſſe ſancti auxilium poſtulabat, idque non fruſtra in vota vocabat: nam priſtinæ ſoſpitati reintegrata, ad ſatiſfaciendum pro poſſe ſancto regredi cum patre ſuo maturabat. Veniens igitur, materies lætitiæ tam nobis quam opidannis fuit, omnibuſque in commune ad laudandum Dominum in beneficiis ſuis ora reſolvit.

97. Quidam homo de Hilencines, ferme dimidii anni ſpatio faſtidiens humani eſus naturam, per ſomnum monitus ad ſancti precaturus venit baſilicam, prægrandem in humeris ferens petram, indictam ſibi per viſionem nocturnam. Panis etiam ab æditu modicum expetiit, quod ſibi recuperandæ ſoſpitati ſufficiens, ſicut in ſomnis audivit, adjudicavit: hocque accepto propria lætus reviſit.

* Nuis. 98. Nuſſa * oppido quidam clericus, presbyterii promotus officio, Zazo titulatus vocabulo, nobis applicuit omine ſibi ſalutifero, corpore quodammodo ſemimortuo, ſed inter huc adveniendum, partim meritis piiſſimi interventoris Trudonis, ad quæ properabat, curato: hic namque candela menſuræ ſuæ habitudinis confecta, ad januam noſtri monaſterii, aliquibus noſtrorum cernentibus, undique ſe circumcinxit illa, depoſitamque manu ſiniſtra, dextera cum brachio collo ſibi ſuſpenſa, ſanctæ manſionis ingreditur limina, ferens illam ad reverendum altare memorati patris cum manus imagine cerea. Denique pollice indici adnexo ad medium volæ, ceteriſque digitis ſic conglobatis, dexteram cum pondere lacerti ſuſtinebat collo, ut dictum eſt, dependentis, gaudioque ſpoliatus dextri luminis, opem monebat almi patris. Proſternitur igitur corpore ſummiſſo a latere capitanei altaris in ſanctuario, ubi poſtquam ſe proſedit, poteſtatem ſui peni-

penitus amisit, & ita ibidem paullulum quid soporis divina ordinatione percepit. Inde tandem cum surrexisset, magno fragore & concussione brachii, oculique vertigine, præ dolore vix se in proprios gradus continuit: nec mora, repedante sanitate, totius invalitudinis dolor conquievit. Solvit igitur ligamen a collo & brachio, offerens illud ædit;uo, gratias Deo agendo. Inquisivimus ergo ab eo quid infirmitatis habuerit, & quid commodi consecutus sit: quod hoc modo nobis ediscere studuit. Ab hinc, inquit, supra quinque septimanas, gravissimo paralysis morbo ingruente agitabar, & per integram hebdomadam diatim invalescente, consuetos usus utcumque agens discruciabar. Octava die in lecto decidens, totius corporis medietatem adeo amisi, ut a vertice per mediam cerebri sedem & frontem morbus digrediens, funditus in dextera parte omnibus membris obrigescentibus, usque ad plantam quodammodo semimortuum me efficeret, visu etiam dextri oculi & loquelæ privaret. Infra cutem etiam ad fauces dextræ partis pustula mihi excrevit ad instar anserini ovi, quæ interclusit guttur etiam a perceptione potus & cibi. Dominus vero qui elegit sanctum suum Trudonem magnificare, per sex noctes immisit mihi talem visionem, quasi in hoc monasterium veniens optatam reciperem sanitatem; abbasque & ædituus injungerent mihi quotannis reddendum mei censum capitalem, dum non prohiberet vel obsequium Domini, vel hostilitas regni. Itaque concipiente me sententiam huc veniendi, decrevit inflatio pustulæ, & consedit in brachio mihi, tumque aliquantulum loqui & potus quidpiam præsumere potui. Sed cum domina mea retineret me, metuens periculum etiam propter exercitum emissum in Balduinum, iterum pustula recrevit, & occlusit pæne omne gutturis mei spiraculum, validiusque me dolor occupavit omnino membrorum. Quidam etiam mihi adstitit per somnium bis objurgans me esse mentitum, meumque non implesse promissum. Tandem domina mea voto meo consensit, abeundique licentiam dedit, & huic clerico compari meo, qui præsto adest, me commendavit. Hic vero senior me in fide sua suscipiens, vix inter se & ministrum meum caballo superposuit, horsumque producere maturavit. Prima igitur mansione leviari etiam infirmitas cœpit; dumque contiguus huic sancto loco essem ad milliarium unum, ipse de caballo exsilivi, & sane currere me sancto gratias egi, & ut huc perveni, ut videtis, totius corporis salutem percepi.

AN.CHR 1055

99. Decanus quidam, nomine Folbertus, episcopii Trajectensis *, hanc gratiam sibi sancti meritis evenisse enuntiavit nobis. Dum, inquit, sacra Epiphaniæ celebritate de villa Wendeshem ad aliam quamdam demigrarem, & terra undique secundum id loci nimiam aquarum sustineret inundationem, nihil præter cælum aquasque videns, pertimui incurrere, cum his qui mecum erant, circumfluentium fluminum profunditatem. Invocavimus igitur in tanta anxietate auxilia sanctorum, qui nostræ menti occurrerunt: sed nihil penitus ad se suspirantibus, uti nobis videbatur, solaminis intulerunt. Tandem memoriæ reduximus piissimi auxiliatoris Trudonis gloriosa opera, quæ perquaquam volitabant hic circum circa dispergente fama. Confidentes autem de indeficiente ejus adjutorio, equos paullisper continuimus in uno loco, emissaque fortiter & suppliciter voce, solatium expetivimus ab eo. Nec mora intercessit, & signum nobis quorsum properare deberemus, quale Deus voluit ostendit: denique a longe canis latratum audimus, moxque Dominum nos respicere opitulantibus sancti precibus intelleximus. Tendentes igitur istorsum, post aliquantum temporis, dum proficiscentibus nobis rursus discrimen vitæ haberetur incertum, iteravimus clamores ad Dominum & gloriosum ejus sanctum, iteratoque prædicti canis nobis insonuit responsum, sicque quoties ipsum invocavimus, toties voce canis contra latrante gavisi sumus, donec eo patrocinante, atque optatam manum præbente, periculis liberi viæ restitueremur, de

* Utrecht.

AN CHR 1055 qua deviavimus. Egimus ergo & agimus gratias Salvatori nostro Deo, qui nos, interpellante dilecto suo, tam magnifice liberavit ab exitiabili tam metuendæ horæ periculo.

100. Puer quidam, uti plura adversa miseris mortalibus obveniunt, aquæ cujusdam profunda incidit, abstractusque a parentibus non aliud quam mortuus apparuit: quem dum concivibus ac propinquis circumstarent, manantibusque lacrymis multa doloris verba & suspiria ederent, tandem divino, ut reor, instinctu moniti, sanctum invocant Trudonem auxilio sibi: nec mora, solita sancti interventione, piaque Domini miseratione, puer oscitans illapsas corpusculo aquas valuit eructare; sicque convalescens, parentibus penitus materiam demsit tristitiæ, cunctisque videntibus adauxit spem propitiationis divinæ consequendæ. Hujus vero miraculi tot sunt testes, quot villæ illius haberentur habitatores.

101. Lambertus Primarius villæ nostræ, pincerna scilicet domini abbatis, filiam suam, ut solet inter amicos, sorori uxoris suæ commendarat ad cohabitandum illi. Ut autem perplura homines incursant morborum genera, eadem puella pervalide adhærentibus talis ad nates, ut nec digitus interponi posset, facta est contracta. Dum hæc tristia tegunt parentibus, sperantes quia aliquando illam desereret morbus, ferme dimidii anni spatio spes vana illorum elusit animos, dietimque tristiores perseverans plaga effecit eos. Tandem instante sacro-sancta celebritate millies beatissimi Trudonis patris nostri, mæsti puellam remittunt parentibus suis, hujusce valitudinis prorsus ignaris. Tum vero qualis quantusque dolor piorum parentum obsederit pectora, facile liquet ex cujusque conscientia: fit ergo mensura ad mensuram puellæ longitudinis, nec diffiditur de Omnipotentis impetrando solamine. Fertur itaque ad ecclesiam, & collocatur ante Inspectoris omnium, & ipsius sancti præsentiam. Tunc surgentibus nobis ad agenda matutinorum sollemnia, jamque celebrantibus ea, prædicta juvencula omni curvaminis nodositate soluta, pristinæ integritati est restituta.

102. Quædam mulier matronarum Hoiensium *, alta progenie clarorum parentum exorta, tantam per integrum annum perpetiebatur ægritudinem, ut jam non dubium mortis ejus haberetur discrimen. Nullo enim valebat quamvis parum progredi, sic nec de lecto ægritudinis per se elevari, nisi assidua sustentatione alterius servitii. Invocavit igitur celebre mirifici tutoris nostri Trudonis auxilium, faciens votum se peditem ad ejus patrocinia venturam, si suam illi dignaretur impertiri gratiam. Respondit piissimus sanctus miseræ votis, decutiens ab ea angorem se deprimentis languoris. Moxque sequenti die lætissime iter aggressa, ad nos usque pervenit, & gratiarum actiones sancto pro posse reddidit, nobisque ut fuerant secum gesta revelavit.

AN CHR 1056 11. Febr.

DE SANCTO ARDAGNO

SEU ARDANO ABBATE

Trenorchiensi.

Gesta beati Ardagni vix nota.

1. *Pauca de sancto* Ardagno *dicenda occurrunt, qui decimus-tertius præfuit abbatiæ Trenorchiensi, postquam Geiloni hunc locum Carolus Magnus commendavit: dilapidato quippe per hæreticos Calvinianos hoc monasterio, monumenta quæque vetusta cum ecclesiæ thesauro perierunt. Ne tamen sancti hujus viri, qui solus ex abbatibus Trenorchiensibus inter sanctos adscriptus est, memoria excidat, hic exhibere proposuimus quæcumque ex certis auctoribus, & potissimum ex Petro Francisco Chiffletio, qui hujus mona-*

monasterii historiam conscripsit, colligere potuimus. Habemus quidem Falconis ejusdem loci monachi Chronicon; sed cum eo ipso tempore quo sanctus Ardagnus monasterio præerat illud scriberet, erat quippe Guillelmi Ardagni successoris frater, ea omisit quæ ad illum spectabant, sufficere ratus ad ejus memoriam posteris commendandam, ea coram exhibere visui, quæ in monasterio ab ipso patrata fuerant. Hic vir, *inquit*, quanta strenuitate sui memoriam posteris commendarit, magis visibus prodit effectus, quam narratio manifestat auditui. AN.CHR 1056

2. *Ex hoc tamen auctore colligimus quo, quantove tempore Ardagnus Trenorchiensi monasterio præfuerit, sic nempe habet* : Post obitum vero prædicti Bernerii, Ardagnus eodem sublimatur in ordine, post cujus ordinationem tertio, quarto & quinto anno fames totum pæne vastavit orbem, cui, cum bis denis & octonis rexisset annis, defuncto successit Guillemus, &c. *Fames de qua hic Falco loquitur, ea est quæ sequenti tempore post Roberti Francorum regis obitum, ut loquitur Glaber, id est anno* 1031. *contigit. Hanc cladem memorant alii quoque ejus ætatis auctores, quam adeo Trenorchii invaluisse ajunt, ut ibi quidam humanas carnes decoctas, ac si pecudum essent, in forum venumdandas detulisse dicatur apud eumdem Glabrum Rodulfum libro* 4. *Historiarum capite* 4. *ubi narrat idem ferme in aliis quoque Burgundiæ locis contigisse. Si itaque annus Christi* 1031. *fuerit tertius regiminis Ardagni, ut probat Chiffletius ex his Falconis & Glabri testimoniis, & ipse bis denis & octonis, id est viginti & octo annis monasterio præfuerit, primus regiminis ejus annus erit* 1028. *aut* 29. *proindeque ejus extremus, quo scilicet e vivis excessit, annus* 1056. *nec ejus obitum ultra differre licet. Nam Falco de Jaligniaco, frater Guillelmi abbatis successoris sancti Ardagni, hoc ipso anno* 1056. *multa bona contulit ecclesiæ Trenorchiensi in manus fratris sui Vuillelmi, jam tunc abbatis, ut ex ejus donationis charta constat, quam Chiffletius protulit in historiæ Trenorchiensis probationibus. Ex hoc denique Chronici Falconis testimonio emendandi sunt Sammarthani in Gallia Christiana, qui incaute Sanjulianum secuti, octodecim tantummodo regiminis annos beato Ardagno tribuere, cum tamen ille auctor disertis verbis habeat hanc sedem* bis denis & octonis annis *Ardagnum obtinuisse.* Quo tempore vixerit.

3. *Laudat beatum Ardagnum Sanjulianus Bellevreus Decanus Cabilonensis, ob ingentes eleemosynas tempore famis pauperibus ab eo erogatas. Chiffletius autem donationes duas, quæ sancto Ardagno sedente monasterio Trenorchiensi factæ fuerunt, refert. Prima est ecclesiæ sancti Juliani in episcopatu Aniciensi, altera ecclesiæ sancti Ferreoli diœcesis Viennensis. Chartas ex autographo descriptas idem auctor exhibet, quas, cum nihil singulare habeant, omittere visum est: at nonnulla miracula ex vetusto ejusdem loci Breviario ms. descripta, quæ in festo Translationis sancti Ardagni die* 5. *Octobris legi solebant, huc referre juvat.*

4. Est villa in territorio Cabilonensi, quæ Mervens dicitur, unde quidam lunaticus ab amicis suis adductus est, Philibertus nomine. Qui non diu dilata sanitate sospes ad propria regressus, multos ob liberationem sui gratulantes effecit; erat enim multis carus, & multorum præditus caterva parentum. In villa quadam, cujus nomen memoriæ non occurrit, est autem Jurensium locis contigua, quidam manebat, cujus media parte corporis arida facta, alia permodicum necessitati præbere poterat adminiculum. Auditis autem miraculis, quæ apud nos sanctorum meritis crebro fiebant, factoque voto, ille iterum se, si modo sanitas conferretur, isthuc conferre spopondit; statim sospitas non diu dilata subsequitur, & votum promissum perficiens venit, Deoque, & Sanctis, quorum meritis sanatum se noverat, grates referens, ad domum suam rediit. Quædam de Varennis, quæ Grandis cognominabatur, mulier a sua familia adducta est, quam nequiter spiritus vexabat immundus. Quæ Deo largiente, famulique sui Ardani exigentibus meritis, secundo quo venerat die, fugato dæmone, sospes facta, propriam revisit domum. In civitate Cabilonensi, quidam

AN.CHR 1056 11.Febr. dæmoniacus, ab amicis præ nimio furore diligenter custodiebatur. Tandem parentes, audita fama virtutum Trenorchiensium, fecerunt ad mensuram ejus candelam & præcinctorium; quæ cum eo illuc se laturos mente spopondere fideli: quod cum ei fuisset appositum, eadem hora modicam sibi indulgere quietem postulavit, ac sic percepto somno, sanum se factum, veridico pronuntiavit alloquio. Qui demum vota complentes, absque dilatione venerunt, Deoque & Sanctis ejus laudum reddidere præconia. Mulier, quæ meritis sancti viri Ardani diu sibi negatam receperat loquelam, gravi postmodum assiduoque cœpit incommodo cruciari. Ter quippe vel etiam crebrius in die, morbo laborabat caduco, a Natali Domini usque ad beatæ Mariæ Purificationem. Quæ veniens, sanitatem a Domino, meritis sanctorum, quorum interventu nuper quo privata fuerat, linguæ receperat officium, obnixe precabatur, nec deinceps talem perpessa est infirmitatem. *Hæc de Ardagni miraculis.*

Reliquiæ. 5. *Corpus beati viri diu honorifice servatum est inter aliorum sanctorum corpora, quæ in percelebri illo monasterio quiescebant, ut patet ex veteri ejusdem loci Catalogo, in quo hæc leguntur:* Corpus sanctissimi Ardagni. *At anno* 1562. *Calvinianus furor has sacras exuvias, cum pretiosa ecclesiæ supellectili, direptis abbatiæ bonis, consumsit. Nomen ejus in nullo Martyrologio occurrit, de eo silent quoque sanctorum vitæ scriptores; unde Bollandus eum ad diem* 11. *Februarii inter sanctos a se prætermissos recenset, utpote quem sibi fatetur ignotum. Id vero ex amanuensis culpa accidisse videtur, quod ibi pro* Trenorchiensi *legatur* Treacensi, *si tamen sancto Ardagno tribuendum sit quod ibi ex ms. laudatur.* In Treacensi civitate sancti Ardagii abbatis. *Verum beati Ardagni sanctitas ex publico cultu, qui ei semper in ecclesia Trenorchiensi exhibitus fuit, satis superque constat. Visitur ibidem altare, ejus nomini antiquitus consecratum, sicut & in ecclesia vici* d'Ase *in diœcesi Matisconensi. In veteri Rituali ejusdem monasterii mentio fit minoris claustri, quod* claustrum sancti Ardagni vocabatur. *Anno* 1358. *Reginaldus de Pileyo monachus Trenorchiensis instituit, ut tres missæ in honorem beatæ Mariæ ac beati Ardani, ad eorum altare celebrarentur. Autographum fundationis vidit & exscripsit Chiffletius in historiæ Trenorchiensis probationibus. Denique in Calendario antiquo ejusem loci, triplex festum sancti Ardagni præscribitur: duo scilicet Translationis,* 13. *Junii &* 5. *Octobris, die vero* 11. *Februarii,* festum sancti Ardani Abbatis *notatur absque ullo addito; quare hanc esse ejus depositionis diem conjicimus. Perseverat hodieque cultus sancti Ardagni in abbatia Trenorchiensi, quæ anno* 1627. *ad Canonicos sæculares defecit. Est vero Trenorchium seu Tinurtium, vulgo* Tournus, *opidum etiamnunc celebre ad Ararim fluvium, media ferme via inter Cabilonensem & Matisconensem episcopales Burgundiæ ducatus urbes situm.*

Cultus.

AN CHR 1056 1. Junii.

DE S. ENECONE ABBATE

Onniensi in Hispania.

Monasteria in Hispaniis restaurata. 1. *Communem Hispaniarum cladem persenserat ordo monasticus sub Maurorum invasione, omniaque ferme monasteria, exstinctis, aut certe barbarorum metu effugatis monachis, absque habitatoribus vacua remanserant, & ut plurimum jacebant inculta. Verum cum primum Hispanorum Principes, resumtis utcumque viribus, caput extulere adversus barbaros, qui religiosiores ex iis exstiterunt, ad restauranda monasteria statim animum applicuerunt. Inter alios celebris est Sancius rex, Senior vulgo appellatus, qui, ut ipse ait in charta pro monasterio Pennatensi, cujus fragmentum in Elogio sancti Odilonis ex Yepezio edidimus, cum primum ad regni fastigium pervenisset, sollicitus potissimum fuit, ut monasticum ordinem, qui* omnium, *inquit,* ordinum eccl-

ecclesiasticorum perfectissimus est, & tunc temporis omni nostræ patriæ i- AN.CHR. 1057 1. Junii.
gnotus, *in suum regnum revocaret. Communi itaque Regis procerumque consilio, electi nonnulli viri religiosi in Gallias missi sunt, qui in Cluniacensi monasterio, quod tunc sub sancti Odilonis regimine maxime efflorebat, in vitæ monasticæ exercitiis erudirentur, ut postea in patriam reversi, tam præclara instituta cum contribulibus suis communicare possent. Res exitum felicem habuit. Paternus nempe, qui ad id destinatus fuerat, in Hispaniam redux, Pennatensi monasterio a Sancio rege præfectus abbas, regularem ibi disciplinam florescere fecit: quam etiam paullo post, ejusdem Regis jussu in Onniensi monasterio, in quo aliquamdiu demoratus est, instituit; abbate ibidem constituto Garsia, qui primus huic loco post eliminatas moniales præfuit.* Pannatense. Onniense.

2. *Garsia defuncto, aut certe, ut alii volunt, ad infulas episcopales evocato, Eneco seu Henneco aut Ynicus, in ejus locum substitutus est, vir sanctitate & miraculis, ut scribunt Hispanici auctores, celebris: sed ejus acta, si a quopiam antiquo scripta fuerint, aut latent, aut certe penitus exciderunt. Ejus tamen vitam prolixiorem tribus libris* Joannes-Baptista *Tamajus in Martyrologio Hispanico, & Yepezius in Chronicis Benedictinis, ex antiquis, uti ajunt, auctoribus & monumentis ediderunt, quam variis observationibus illustratam & auctam Bollandiani retulerunt ad diem* 1. *Junii. Verum cum ejusmodi recentiorum elucubrationes referre ad nostrum non pertineat institutum, visum est satis huc rescribere ejusdem sancti Vitam breviorem, quam ex codice ms. monasterii Pinnatensis cum veteribus breviariis collatam, iidem Bollandiani vulgarunt: sic porro habet.* Isti Eneco præficitur. Vitæ scriptores.

3. SANCTIUS Cantabrorum rex, cum Mahometanorum Hispanias occupantium vires multis prœliis perdomuisset, ad ea quæ Christianæ pietatis sunt, post bella conversus, in hoc totus erat, ut monasticus ordo (cujus ea tempestate vix tenue vestigium apud Cantabros exstabat) suo regno illustrando induceretur. Cluniacum itaque, Galliæ clarissimum monachorum cœnobium, cujus sanctitatis fulgor sub ODILONE abbate latissime tunc splendebat, PATERNUM virum religiosum misit, ut sanctioris vitæ normam inde reportans in Hispaniam transferret. Unde reversus Paternus primum cœnobio divi Joannis, Pennæ nomine insignito, præficitur. Tandem Episcoporum & Regis procerumque consensu Onniæ cœnobium viris religione insignibus, qui sub Paterno edocti erant, incolendum traditur, pulsis ex eo monialibus, quarum vita parum monasticæ regulæ respondebat. Onniæ namque cœnobium SANCTIUS comes, hujus Sanctii regis socer, a fundamentis condiderat. Primus igitur Onniæ abbas GARSIAS constitutus, omni sanctitate cœnobium illud moderabatur. At vero cum excessisset e vivis Garsias, Sanctius rex omni sollicitudine satagebat, ut cœnobio, quod tam mira dilectione prosequebatur, dignum abbatem imponeret. Vitæ compendium ex ms.

4. Erat eo tempore apud Aragonenses vir Dei ENECO, opinione sanctitatis præclarus, qui in montium solitudine vitam rigidissimæ asperitatis sub monachi habitu multis annis agebat: quem cum Sanctius rex Onniensi cœnobio præesse cuperet, pluribus illum nuntiis, ut ad se veniret, sollicitabat: quibus cum nihil proficeret, Rex ipse ad Dei virum accessit, a quo vix multis precibus obtinuit, ut Onniæ præsulem ageret. Nec eo contentus pius Rex, plurimis donis ac muneribus & privilegiis donatum cœnobium, multo illustrius quam antea fuerat reddidit. Eneco ergo statim ut monachorum regiminis habenas suscepit, veri pastoris officio fungebatur: alebat scilicet pauperes, ægrotantibus aderat: quæ sua erant oblitus, alienis profectibus invigilabat; miraculis adeo quotidie clarus, ut Dominus servi sui sanctitatis famam latissime diffunderet. Nam & nobiles quidam, sed pessimis moribus præditi, cum Dei virum crebris injuriis divexarent, mutuis se vulneribus confecerunt, cum amicissimi inter se semper exstitissent. Sed & rusticus quidam, qui in cœnobii agro colendo suam operam Dei viro negarat, hortum suum reliquis virentibus aridum conspexit, quousque viri Dei Eneco fit abbas.

AN.CHR 1057 1. Junii. Ægrotat. * Solducerio. Dei jussu aqua benedicta sparsus hortus in nativum virorem ariditatem commutaret. Impetravit præterea suis precibus a Domino largissimum imbrem, cum tota illa regio æstu & sterilitate nimia pæne interiret. His igitur pluribusque aliis miris in dies clarior effectus Eneco, apud Sotumlongum * extra cœnobium ægrotare graviter cœpit : qui dum ad cœnobium deportatur, visi sunt illi occurrere eximia pulcritudine pueri, accensas lucernas deferentes : quorum laborem itineris miseratus vir Dei (crediderat enim illos pueros esse, cum revera angeli fuissent) ad circumstantes conversus, hortabatur, ut pueros labore itineris fessos foverent, cum nil tale cernerent qui eum comitabantur. Ingravescente denique morbo, evolavit in cælum Kalendis Junii, anno Domini millesimo quinquagesimo-septimo : cujus meritis

Obit. post obitum ad illius sepulcrum multa & stupenda miracula Dominus quotidie operatur.

Quo anno. 5. *Porro annus* 1057. *qui Eneconi extremus hic assignatur, non exprimitur in Burgensi exemplari, ut monet Henschenius in notis. Et quidem in vetustis Hispaniarum monumentis annos Incarnationis non designari nemo nescit : cum ea fuerit veterum Hispanorum consuetudo, ut per ærarum computationes annos numerarent. Hunc tamen annum retinere visum est : nam etsi Yepezius beati Eneconis mortem ad annum* 1070. *revocandam esse censeat, agnoscit tamen Ovidium abbatem Onniensem in veteri instrumento, quod hoc ipso anno* 1008. *datum est, memorari. Ceterum præter vitæ compendium, quod modo retulimus, exhibet Tamajus sermonem de ejusdem beati viri laudibus a Joanne abbate, qui ibi nostro Eneconi successisse dicitur, compositum : sed præter quam quod inter Joannem hujus nominis primum & Eneconem quinque abbates recensentur apud Yepezium, non liquet an hic sermo a Joanne I. aut a quolibet alio ejusdem nominis abbate Onniensi, editus fuerit : sed nec ejus stilus ac scribendi ratio tantam sapiunt antiquitatem. Majoris fortasse momenti esse alii existimabunt veteris cujusdam instrumenti fragmentum ex Britio Martinezzio ab Henschenio relatum, in quo quidam Eneco Lopezius cum uxore sua Omnica, post votum Deo & sancto Petro factum Romam adeundi, venisse dicuntur* ad præsentiam domni abbatis, & Eneconis prioris, (quem, *inquiunt*, magistrum assumpseramus nobis,) & seniorum sancti Joannis, qui tunc erant cum abbate, *ut bonorum suorum divisionem in tres partes facerent &c. ex quo loco, si quidem de nostro Enecone intelligi debeat, quod sane verisimile est, colligi potest, eumdem Eneconem monasterii sancti Joannis, Pennatensis scilicet, priorem aliquando exstitisse, antequam ad Onniensis cænobii regimen assumeretur.*

Variæ Translationes. 6. *Crebrescentibus ad Eneconis tumulum miraculis, sacrum ejus corpus e terra levatum est, ac ipse inter sanctos annumeratus fuit : quod a Petro Burgensi episcopo auctoritate Alexandri Papæ factum fuisse discimus ex sermone Dominici abbatis Onniensis, cujus fragmenta Yepezius & alii auctores supra laudati referunt.* Incredibili populorum devotione circa venerabile sepulcrum a crescente, Petrus bonæ memoriæ Burgensis episcopus, auditis beati Eneconis miraculis ad monasterium venit. Quidam cæcus, sicut fertur, in ejus præsentia beati viri meritis lumen oculorum quod non habebat recipiens, plenariæ restitutus est visioni: quod videns venerabilis pontifex, tanti miraculi stupore repletus, beatum Confessorem cœpit glorificare; & indutus pontificalibus vestibus, sicut in mandatis acceperat a beato papa Alexandro, in memoriam Dei Electi divina mysteria gaudenter celebravit, decantando altisona voce cum religioso cœtu monachorum unius confessoris officium, scilicet, *Os justi meditabitur, &c.* quod deinceps in ejus honorem decantari præcepit : instituens episcopali auctoritate festum ejus annualiter Kalendis Junii cum reverentia celebrari, &c. *Si de Dominici abbatis, qui hunc sermonem scripsisse dicitur, ætate constaret, facile hujus elevationis & canonizationis annus haberetur : at cum tres Dominici in Onniensium abbatum catalogo habeantur, nec scire liceat cuinam Alexandro pontifici tribuendum sit mandatum*

Ene

Eneconis inter sanctos celebrandi, nec quidquam certi de Petri Burgensis episcopi tempore haberi possit, incertum manet, quo tempore hæc patrata fuerint. Hunc sermonem Dominico primo, qui floruit sæculi 12. initio, tribuit Yepezius: & tamen apud Tamajum die 18. Januarii, primam corporis sancti abbatis elevationem, quæ Petro episcopo ad monasterium accedendi occasionem præbuit, a Joanne II. abbate, qui sub ejusdem sæculi finem vixit, factam fuisse legitur, & quidem tempore Alfonsi Hispaniarum imperatoris. Novam translationem curavit Joannes Bacca Onniensis abbas. Hic nempe beati Eneconis corpus, destructa veteri ara in qua fuerat inclusum, in capsa argentea recondidit, quam accitis ad hanc sollemnitatem vicinis abbatibus in sacello ad id destinato locavit, anno 1598. die 18. Januarii, qua occasione in veteri capsa inscriptionem in pergameno exaratam, quæ in prima translatione supra beati viri corpus posita fuerat, inventam esse referunt. Hæc autem verba continebat: Corpus beati Eneconis abbatis hujus monasterii, qui floruit mira vitæ sanctitate & miraculis; & ideo auctoritate Apostolica relatus est in catalogum Sanctorum. Obiit anno Domini 1057. sepultus fuit in claustro, & inde translatus est in hoc altare. *Denique anno 1600. Onnienses monachi Bilbitanæ * urbis civibus, unde oriundus esse creditur Eneco, brachium ejus concesserunt: qua sollemnitate, & animorum effusione illud susceperint Bilbilitani, describunt Yepezius & Bollandiani, & fusius Joannes Dametus, qui de beati viri vita & miraculis tres libros edidit. Depositum est sacrum illud pignus in monasterio virginum Benedictinarum, quod in eadem urbe sub beati Benedicti patrocinio habetur.*

AN.CHR 1057 1. Junii.

* Calatayud.

7. *Eneconem inter* sanctos a Romanis pontificibus canonizatos *locum habere agnovit Gregorius XIII. in Brevi Indulgentiarum, quas ejusdem sancti sacellum visitantibus concessit. Eumdem vero passim laudant rerum Hispanicarum scriptores: cujus festum celebratur, potissimum in diœcesi Burgensi, die 1. Junii, quo e vivis excessisse dicitur. Hac ipsa die memoratur in fastis Benedictinis, sicut & apud Ferrarium in catalogo eorum sanctorum, qui in Romano Martyrologio non habentur. Tamajus vero die 1. Junii ejus depositionem celebrat, & Januarii 18. Translationem. De Onniensi autem monasterio, quo nullum fere in Hispaniis illustrius habetur, agit fuse Yepezius tom. 5 & 6. Annalium Benedictinorum. Et ad annum 1011. cap. 3. septuaginta & tria monasteria recenset, quæ huic loco subjecta fuerunt: tum subjungit catalogum ejusdem monasterii abbatum. Vallisoletanæ Benedictinorum congregationi reformatæ unitum fuit anno 1521. Vivebat ibi sub sæculi 16. finem venerabilis memoriæ vir Joannes de Castagniza, libelli aurei de* Pugna spirituali *auctor: cujus epitaphium refert Yepezius loco laudato.*

DE S. GURLOESIO ABBATE

AN.CHR. 1057 25. Aug.

Kemperlegiensi in minori Britannia.

1. M*Onasterium sanctæ Crucis Kemperlegiensis, quod a multis retro sæculis exstitisse volunt, hoc undecimo sæculo ineunte reparatum, ac de novo ædificatum fuisse nemo non agnoscit: de prima ejus fundatione, quæ ad sæculum sextum revocari solet, nihil certi constat, nisi quod* GUTHIERNUS, *seu Gurchiernus, qui eidem loco primus præfuisse dicitur, inter sanctos etiamnum loci patronos recensetur: sed ejus acta prorsus ignota sunt, aut certe talia quæ non merentur, ut lucem aspiciant. Ecclesiam sub ejus nomine anno 1089. a Benedicto Corisopitensi episcopo dedicatam fuisse discimus ex Chronico Kemperlegiensi, quod a V. C. Stephano Baluzio editum est tomo 1. Miscellaneorum pag. 520. Circa idem tempus inventæ dicuntur reliquiæ ejusdem sancti*, cum parte capitis sancti Guemnoloei, & reliquiis Paulennani & Symphoriani, & Tenennani & Guediani & Guen-

Monast. Kimperlegiensis initia.

S.Guthiernus.

AN.CHR. Guenhaeli, & Idinaeli & aliorum : *qui sancti fere omnes ignoti sunt.*

1057 2. *Non adeo obscura est Kemperlegiensis monasterii reparatio sæculo* 11. *fa-*
25. Aug. *cta. Ejus auctor fuit* Alanus *cognomento Cainart, comes Cornubiensis : qui cum a gravissimo morbo quo afflictatus fuerat, virtute sanctæ Crucis, cujus speciem per somnium viderat, liberatus fuisset, monasterium in honorem sanctæ Crucis, assentiente Juditha ejus uxore, construxit, ac multis prædiis dotavit. Hæc omnia discimus ex Gurberdeni monachi Kemperlegiensis brevi historia sui monasterii, sæculo* 12. *ut mihi videtur conscripta, quæ hodieque in vetustissimo codice manu exarato in Archivis ejusdem loci asservatur : sic vero ille rem exponit.*

3. Alanus igitur Consul Cornubiæ gravissimo languore oppressus, cum multa in medicos consumsisset, nec sanitatis inde fructum perciperet, exsistens in ærumna & mærore clamare ad Deum nocte ac die fusis lacrymis non cessabat, cupiens magis mori quam vivere. Cui tamen quadam nocte, Deo miserante, qui non derelinquit sperantes in se, visum est de cælo in os suum crucem auream descendisse : qui mane surgens, suos ad se vocavit familiares, & quod sibi visum noctu fuerat narravit : & qui per annum sine aliorum adjutorio se erexisse nequierat, liberrime pristinæ sanitati redditus surrexit. Quapropter plurima erga se computans, atque mentem suam ad Deum convertens, tandem Orscandum episcopum fratrem suum cum uxore sua Judith comitissa ad sanctissimum Leonem papam mittere disposuit : qui cum peracto itinere ad virum Dei, tunc apud Vercellis Italiæ civitatem Concilium celebrantem devenissent, ei quæ vir consularis in visione somniasset narrare curaverunt. Quo audito, eis congratulans, sancti Petri benedictione data, illos remeare ad propria jussit; scribens viro consulari, ut in eodem loco, quo per crucem se a morbo liberatum senserat, ad honorem ejusdem monasterium fundaret. Ad hoc igitur complendum præfatus Comes vir religiosus Deumque timens in Occeano Britanniæ hereditaria possessione patris, avi, atavi, abavi, proavi, Bellam habebat insulam, nomine Britannico Guedel appellatam, quam olim Normannorum rabies devastaverat, & ejus colonos inde exsulaverat. Hanc itaque, Domino annuente, vir superius memoratus cum consilio Romanæ ecclesiæ in perpetuam monachis abbatiam tribuit. Ad hujus etiam Insulæ augmentationem alias dedit terras, quas in posterum nominabimus, inter quam villam Kemperlegium, quam antiquitus Avantot coloni quondam nominaverunt, ubi duo coeunt flumina, Elegium videlicet ac Idol, cum suis omnibus appendiciis adhibuit. In hac etenim monasterium constructum est in honore Dominicæ Crucis, ut in eo Abbatiæ caput atque monachorum conventus exsisterent, ubi nihilominus animarum Domino fierent lucra.

Huic S. Gurloesius præficitur. 4. Ad præsidendum igitur huic monasterio, vir summæ honestatis & disciplinæ sanctus Gurloesio electus est de cœnobio sancti Salvatoris, abbate Cantuvallono ipsius loci & fratribus assentientibus, & in ejus ordinatione alacriter exsistentibus : quem oblatum cum ineffabili prædictus Consul exsultatione suscipiens, præsente Orscando episcopo fratre suo, & optimatibus Cornugalliæ, dedit ei sicut mente conceperat totam insulam Guedel, cum omnibus redditibus suis, liberam ab omni calumnia & exactione census in Abbatia, ut diximus, sempiterna, propulsis inde officialibus suis. Sed & monasterium sanctissimæ Crucis, facta sollemniter donatione, pro pace & incolumitate domini sui Alani Ducis Britanniæ, & pro redemptione suæ animæ, & reverentissimæ conjugis suæ Judith, parentum, filiorum, totiusque progeniei. Ad augendam vero hujus sanctæ fundationis stabilitatem, idem vir venerandus præsul Orscandus in præsentia Consulis sui fratris & optimatum ejus, hoc privilegium addidit & concessit, ut in omnibus terris vel ecclesiis, quas tenuerint vel adquirere potuerint istius monachi monasterii, episcopale jus proprie in perpetuum possideant. Erat autem dies

dies Exaltationis sanctæ Crucis, quo hæc facta sunt. Statim vero in conspectu suo, multis adstantibus nobilibus, jam dictus Consul præelectum fecit consecrare Abbatem in sæpe repetito loco, constituens ibi, ut diximus, principalitatem & caput noviter adinventæ abbatiæ: sed & ipsum monasterium de suo reædificare fecit, & terras victui monachorum habiles & alia quæque necessaria in posterum se promisit daturum, datis his ad præsens donariis, quæ hic subscripta continentur. *Multa deinde recenset prædia, quæ Comes novo monasterio concessit*, primum villam Avantot, quæ dicitur Kemperlegium cum suis molendinis, &c. *quæ videsis apud Sammarthanos in tomo 4. Galliæ Christianæ pag. 552.* AN.CHR. 1057 25. Aug.

5. *Porro etsi non desint aliquot nævi in hujus auctoris historia, eam tamen non omnino respuendam esse suadent alia monumenta, quæ ei fidem conciliare videntur. Certe legimus in Chronico Kemperlegiensi jam superius a nobis laudato, ad annum* 1008. *Alanum Cornubiæ comitem* ex paterna hereditate insulam Guzel *ab Alano Britanniæ Comite recepisse*, quam insulam nominatus *Comes* Cornubiensis concessit & dedit ecclesiæ sanctæ Crucis Kemperlegiensis in abbatiam sempiternam. *Ibidem anno* 1041. *notatur* transitus Cadualloni abbatis Rotonensis, *qui Gurloesii abbatis ordinationi consensit: & anno* 1058. Alanus comes Cornugalliæ, Kemperlegiensis monasterii fundator & pater, migrat ex hac vita. *Cetera suo loco referemus. Gregorius vero VII. Romanus pontifex in epistola* ad Benedictum abbatem monasterii sanctæ Crucis in Britannia siti in villa quæ dicitur Avantot, *agnoscit locum hunc ad specialem Romanæ ecclesiæ curam pertinere: quare* monasterium ipsum, cum tota insula quæ vocatur Guedel, vel alio nomine Bella-insula, sub speciali apostolicæ sedis tutela & defensione *suscepit. Hanc epistolam Sammarthani integram retulerunt, quæ in Historia supra laudata Gurherdeni habetur, cum aliis pontificum, episcoporum & aliorum epistolis, scriptis ut plurimum occasione litis, quæ sæculo sequenti inter Rotonenses & Kemperlegienses de Bella-insula exarsit.*

6. *Gurloesii ordinationem anno* 1029. *consignat Chronicum Kemperlegiense. consentit Gurberdenus in data quam donationibus ab Alano factis subjungit: quamquam in hoc graviter lapsus fuit, quod hunc annum, sicut & indictionem* 12. *atque Roberti regnum cum Leonis IX. pontificatu conjunxerit: Chronici verba hæc sunt:* Anno 1029. cœnobium sanctæ Crucis Kemperlegii ab Alano Cornugalliæ comite edificatur, atque inibi Gurloesius abbas ab Orscando pontifice benedicitur. *Orscandus seu Auriscandus, Alani comitis, ut supra ex Gurberdeno vidimus, frater, Corisopitensem ecclesiam ab anno* 1022. *ad* 1074. *rexisse dicitur apud Albertum de Morlaix. Quid porro Gurloesius egerit incompertum est, nisi quod sanctitate vitæ & miraculorum gloria præfulserit. Idipsum cum Chronici auctore Gurberdenus attestatur, sic de eo scribens:* Sanctus igitur Gurloesius, sanctæ Crucis ecclesiæ primus abbas exsistens, eam annis viginti quinque in quiete & pace bona gubernavit, per quem in vita Deus multa ostendit miracula, nunc quoque in morte usu quotidiano plura declarantur: *& paullo inferius agens de societate inita inter Rotonenses & Kemperlegienses, quam Herveus Rotonensis abbas sæculo sequenti violare tentavit, sic loquitur:* Sciendum est autem, quod Catuvallonus abbas sancti Salvatoris coadjutor fundationis ecclesiæ sanctæ Crucis exstiterit. Ipse enim priorem suum sanctum Gurloesium Comiti ad abbatem transmisit: qui etiam fraternitatem, quam ab abbate & fratribus in vita & in morte recepit, atque eis quoque donavit: quod pactum usque hodie scriptum inter utrosque reservatur. *Nec plura rescire licuit de hujus beati viri gestis.* Ejus gesta.

7. *Ejus mortem anno* 1057. *consignat Chronicum Kemperlegiense his verbis.* Transitus sancti Guorloesii abbatis monasterii sanctæ Crucis Kimperlegiensis. *Tamen viginti & quinque annos regiminis solummodo concedit Gurloesio Gurberdenus: at inter annum* 23. *quo Gurloesius abbas institutus dicitur, & annum* 1057. *viginti & octo anni intercedunt: sed hæc difficultas nullum facesset negotium, si Gurloesius dicatur tribus ante obitum annis monasterii regimen abdicasse*, Obitus.

AN.CHR 1057 25. Aug. *casse, ut liberius Deo vacaret: quod ab ipso fuisse præstitum ex eo conjicimus, quod Joannes, & nonnulli ejus proximi successores idem fecerint, uti ex laudato Chronico facile colligitur.*

Cultus. 8. Anno 1083. *ex eodem Chronico*, beati Gurloesii corpus de tumulo erigitur: *quo tempore Benedictus, Hoelis comitis frater, ex monacho Landevenecensi abbas Kemperlegiensis simul & Namnetensium episcopus erat. Huic sollemnitati interfuisse dicitur ipse Hoel comes cum duobus filiis, Alano & Mathia. Quin & sollemnem a Romano pontifice sancti Gurloesii canonizationem efflagitasse Benedictum, discimus ex Urbani II. ad eum datæ epistolæ fragmento, in quo pontifex se id præstare non posse respondet, nisi adsint testes idonei, qui de vita & miraculis sancti, cujus canonizatio petitur, testimonium ferant.* Porro, *inquit Pontifex*, quod de beati Gurloesii celebratione ab auctoritate nostra judicium expetisti, non eadem potuit facilitate concedi. Non enim sanctorum quisque debet canonibus admisceri, nisi testes adsint, qui ejus visa miracula suis oculis attestentur, & plenariæ synodi communi firmetur assensu. *Quid de hac re factum fuerit, nobis incompertum est. At beati Gurloesii cultus apud Britannos, & potissimum in monasterio Kimperlegiensi intermissus non est, bodieque celebris perseverat. Ejus tumulus a terra eminens in sacello peculiari cernitur, cum ejus effigie, quæ illum sacerdotalibus vestimentis ornatum repræsentat. Sacra vero beaei abbatis ossa simul cum aliis loci patronorum reliquiis in thecis reposita maximo fidelium concursu celebrantur, maxime die 25. Augusti, quo sollemnis est ejus festivitas.*

SS. ejus successores 9. *Tres Gurloesii proximi successores* sancti *nomine a Sammarthanis donantur: quare visum est huc referre Gurberdeni de iis testimonium, cujus verba illi adoptarunt.* Huic, *sancto scilicet Gurloesio*, sanctus Joannes in regimine eidem ecclesiæ succedens, sine vi & sine calumnia novemdecim annis vixit, hujus multa bona opera tam clericus quam laicus recitantur. Post hunc autem Vitalis abbas a nullo inquietatus in eadem sede per novem laudabiliter viguit annos, cujus ossa multos sanitati infirmos restituunt. Quartus vero Vingomarus eamdem adeptus est sedem, quam tribus annis pacifice rexit. Cujus corpus in ecclesia Dei Genitricis apud Kemper sancti Corentini suavissimo redolens odore, aperto sepulchro totum integrum conspicitur. *Hæc ille: Joannis mortem anno 1071. consignat Chronographus Kemperlegiensis apud Baluzium, sed de Vitali nihil habet: Vingomarum vero, qui ibi Jungomarus, & apud Sammarthanos mendose Vingonianus appellatur, anno 1059. abbatiæ præfectum fuisse, & anno 1088. e vivis excessisse scribit: sed ne confusio in iis abbatibus recensendis suboriatur, anni eorum regiminis ab annis vitæ caute distinguendi sunt.*

AN CHR 1058 10. Aprilis

DE B. PATERNO INCLUSO

Apud Paderbornam.

Paternus unde notus 1. *JAM supra observavimus ex beati Meinvverci vita, juxta monasterium Paderbornense ab eodem antistite constructum, capellam exstitisse in honore sancti Confessoris Alexii dedicatam, in qua, seu potius in contiguo ipsi domicilio, inclusus vitam egit beatus Paternus, monachus Scotus. Vix quidquam aliud de beato illo viro rescire licuisset, absque Mariani Scoti illorum temporum auctoris ope, qui in Chronico ad annum* 1058. *Paternum in generalis urbis Paderbornensis incendio periisse narrat, quod extra cellam exire recusasset. Mariani locum in vulgatis editionibus decurtatum restituit celsissimus Princeps Ferdinandus Furstenbergius episcopus Paderbornensis, ex codice ms. bibliothecæ Vaticanæ, quem ideo huic exscribere integrum visum est ex Overhami notis in vitam beati Meinvverci, ubi sic habetur.* Ex Mariano Scoto. Anno 1058. Podelbrunna civitas

tas cum duobus monasteriis, id est episcopatus & monachorum, feria sexta ante Palmas igne consumitur. In monasterio autem monachorum erat Paternus nomine, monachus Scotus, multisque annis inclusus, qui etiam combustionem prænuntiabat. Hic ambiens martyrium pro nullo foris exivit, sed in sua clausula combustus, per ignem pertransivit in refrigerium: de cujus etiam sepulchro quædam bona narrantur. Ipsis vero statim diebus feria secunda post octavas Paschæ, exiens de Colonia, causa claudendi cum abbate Fuldensi ad Fuldam, super mattam in clausula ipsius, ubi supra eamdem mattam combustus & passus est, oravi. *Paullo aliter habet vulgata Mariani editio, sed quæ tamen idem Paterni propositum repræsentat.* AN.CHR 1058 10. Aprilis.

2. *Eamdem historiam, tacito Paterni nomine, narrat sanctus Petrus Damiani opusculo* 20. *sed quid de tam inusitato genere mortis sit sentiendum Dei judicio reliquit. Sigibertus Paternum* propter propositum reclusionis se comburi passum *fuisse scribit in Chronico ad annum* 1058. *quæ verba adoptavit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi novæ editionis, apud sanctum-Gallum procuratæ, ubi ad annum* 1057. *plura de beato Paterno habet, quæ hic referre juvabit, ne pauca quæ de beato hoc viro supersunt, insuper habuisse videamur.* Anno prænotato civitas Padelbronnensis in Saxonia cum duobus monasteriis cathedralique ecclesia majore, feria sexta ante Palmas incendio miserabiliter conflagravit. Erat in monasterio uno ibidem nostri Ordinis, quod hodie incolæ civitatis Abdinghoven nuncupant, monachus quidam pro Dei amore inclusus, natione Scotus, nomine Paternus, vir magnæ religionis, qui vitam solitariam in inclusorio suo multis annis duxit, lectioni divinarum Scripturarum & orationi semper cum devotione intentus: qui hoc incendium sibi divinitus revelatum longe antea futurum prædixerat, si homines pœnitentiæ remedia non assumerent in tempore. Verum cum ejus prædictionem mortales contemnerent, nec pœnitentiam agere curarent, ecce feria sexta prædicta ante Palmas, subito ignis in diversis locis nominatæ civitatis oritur, & cum maximo impetu ubique per urbem nullo potente resistere vagatur. Cumque dictum monasterium mediis jam flammis esset circumdatum, & monachi Paternum rogarent, ut exiret de inclusorio, noluit; sed quia vellet divinum exspectare judicium respondit. Adhuc sermonem volvebant inceptum, cum ignis cellæ propinquans monachos salutis propriæ studiosos fugere compulit, Paternum vero in suo proposito perseverantem cum suo domicilio consumpsit. Causa propter quam cellulam exire noluit, propositum inclusionis fuit. S. Petro Damiani.

3. *Paterni obitum anno* 1058. *consignat idem Trithemius in veteri Chronici Hirsaugiensis editione, & quidem melius: nam præter laudatorum supra scriptorum auctoritatem, hoc ipso anno* 1058. *Pascha in diem Aprilis* 19. *incidebat. Feria vero sexta ante Palmas die* 10. *ejusdem mensis, qua ejus memoria recolitur passim in variis Martyrologiis, vitam finiisse memoratur. In Necrologio tamen Abdinghoffensi obiisse dicitur die tertia-decima ejusdem mensis, sed hæc forte excerpta sunt ex vetustioribus monumentis, in quibus depositionis seu sepulturæ dies memorabatur. Certe anno* 1058. *Pascha die* 30. *Martii celebratum fuit, nec annus tunc fuit quo Feria sexta ante Palmas die* 13. *Aprilis occurrerit: immo in ipsomet laudato Abdinghoffensi Necrologio annus* 1058. *Paterno extremus fuisse dicitur:* 13. Aprilis obiit Paternus inclusus monachus nostræ congregationis anno 1058. Reputatur sanctus. *Ad ipsius sepulchrum multa leguntur miracula facta fuisse, si Trithemio credamus, qui id asserit lib.* 3. *de viris illustribus Ordinis S. Benedicti: at quo in loco, vel apud quem auctorem ejusmodi habeantur miracula, non indicat: nec aliud fortasse designare voluit quam testimonium ex Mariani Scoti Chronico mox a nobis laudatum. Paterni nomen exhibent omnia fere recentiora Martyrologia: festum tamen ejus nequidem Paderbornæ celebratur, nec umquam celebratum uspiam fuisse ex ullo monumento liquet, tametsi populi circumstantes eum venerentur, ac inter urbis patronos recenseant.* Annus mortis, cultus, &c.

AN. CHR. 1058 26. Junii.

HISTORIA TRANSL. S. LEWINÆ

VIRGINIS ET MARTYRIS

EX ANGLIA IN MONASTERIUM BERGENSE.

Auctore **DROGONE** ejusdem loci monacho coæquali.

Ex ms. cod. viri cl. Emerici Bigotii.

Auctor. 1. *Historiam translationis sanctæ Levvinæ in monasterium sancti Vvinoci Bergensis scripsit Drogo Presbyter, & quidem monachus sancti Vvinoci, ut non modo ex titulo, sed etiam ex ipso historiæ contextu apparet. Hunc Drogonem Meyerus & ex eo Molanus ac Miræus eum fuisse putant, qui sedem Morinorum tunc temporis obtinebat. At contrarium multa suadent: primum hujus historiæ scriptor se presbyterum solummodo & monachum nuncupat; quin & ipsa epistola ad Rumoldum abbatem manifeste indicat, illud opus Episcopi fetum non esse. Nec dicendum, Drogonem priusquam e monasterio Bergensi ad episcopatum eveheretur, hanc Translationis Historiam scripsisse. Drogo quippe anno 1058. quo hæc translatio contigit, jam multis annis ecclesiam Taruanensem administrarat. Deinde hujus historiæ scriptor, qui ipsomet attestante translationi interfuit, eam a Bovone episcopo orientali factam fuisse, regnante Henrico in Francia, & vivente Drogone Morinorum episcopo, asserit: & libro secundo observat, paralyticum apud Lesfingas præsente Drogone episcopo Morinensi meritis sanctæ Levvinæ fuisse sanatum; quæ sane omnia alium ab ipso Drogone episcopo auctorem hujus operis fuisse demonstrant.*

Translationis hujus memoria. 2. *De hac Translatione agit Jacobus Meyerus libro 3. Annalium Flandriæ ad annum 1058. quo contigit, & ex eo Joannes Molanus ea ut plurimum mutuatus est, quæ de sancta Levvina ad diem vigesimam secundam Julii scripsit, adjectis nonnullis, quæ acceperat ex nostris Bergensibus monachis, apud quos hodieque celebris est beatæ Levvinæ memoria, quamvis ejus sacræ reliquiæ, excepta una costa, in bellorum tumultibus, qui diu Belgium agitarunt, dissipatæ fuerint. Translationem beatæ Levvinæ factam fuisse sexto Kalendas Julii ex subjecto libello patet, anno scilicet ferme integro, postquam ex Anglia sacrum ejus corpus allatum fuerat. Etenim, ut & Molanus observat in Natalibus sanctorum Belgii,* Adventus beatæ Levvinæ notatur *ipsis* Nonis Augusti. *Ferrarius tamen in Catalogo generali die 16. Junii eamdem translationem consignat; sed vereor, ne amanuensis vitio 16. pro 26. legerit, sicque incaute hanc festivitatem diebus decem anticipaverit. Levvinæ festum die 22. Julii, qui est ejus depositionis dies, celebrant Molanus in Natalibus sanctorum Belgii & Miræus in Fastis Burgundicis. Fit tamen die 24. ejusdem mensis ob festum sanctæ Mariæ Magdalenæ, ut idem Molanus observat, quo die habetur in Indiculo sanctorum, sicut & in Kalendario Mechiliniensis provinciæ. Ferrarius vero in Catalogo generali ejus festum utroque die, 22. scilicet & 24. Julii indicat. De Bergensi monasterio S. Vvinoci in oppido cognomini hodieque illustri, actum est Sæculo 3. parte 1. ad annum 717. ubi post vitam & miracula S. Vvinoci, ejusdem loci Abbatum Catalogus habetur.*

EPI-

AN.CHR 1058 26. Junii.

EPISTOLA DROGONIS PRESBYTERI ad Rumoldum abbatem.

DOmino ac venerabili abbati Rumoldo [a], peccator Drogo, presbyter & monachus, æternum natura degentis gloriæ munus. Veræ dilectionis exhibitio in tantum vim suam ostendit, ut si alius hortatu quis rem arduam & sibi visu gravem aggreditur, facilis factu suscipiendove videatur, ac paulatim eam exercendo non solum facilis, verum etiam delectabilis magis magisque diatim habeatur. Id ipsum, mi venerabilis Pater, quod dico in me ipso probavi, cum tuo jussu, crebraque adhortatione meorum fratrum, rem gravem & nimium difficilem mihi suscepi, idest ut qualiter sancta ossa venerabilis LEVVINAE virginis & martyris ab Anglia ad Flandriam sint delata, scripto posteris relinquerem; quippe qui non mihi adeo videbar sciolus, nec ad id componendum satis idoneus, atque propter id cedens, meque super his repræmeditatis & veluti me metiens, visum est mihi dignum actu, ut prudentioribus hoc opus elucidandum dimitterem. At dum hæc mecum reputarem, mihi tale quid in mentem venit, quod detergens omnem controversiam, ipsam vacillantem mentem ad opus incipiendum adegit. Nam si quis me prudentior id operis aggrederetur & in eo laboraret, præmium & fortasse bonum ab optimo Creatore ferret: ego autem expers hujus essem, quin etiam pro abscondito talento pœnas luerem. Huic vero secundum illud quidem est, quod aliqua intercapedine temporis mihi timebam, ne oblivioni traderetur adventus virginis, a summo Opifice dispositus, & ne ab eodem arguerer hujusce criminis reus. Hæc ergo duo primum me adegerunt post tua jussa, optime Pater, tum meorum fratrum dulcis mihi in Christo caritas suasit, ut ad medium proferrem translationem ejusdem virginis pro posse meo secundum id quod verum fuit, juxta id quod ego ipse a multis auditu didici, Auctoris ætas. non solum a fratre nostro sæpenumero mihi adjurato, cujus adminiculatione ejus ipsius translationis series summaque peracta est, verum quidem ab aliis qui interfuerunt, quemadmodum verius inquirere potui. Quod si quis falso compositum fictitiumque credit, super hoc Dominum verum judicem illius male sanæ menti ponimus, qui fidei præmium statuit, & incredelitati merito pœnam reddit. Te vero, beatissime Pater, admoneo, quem litteralis ad plenum imbuit profunditas, & divini dogmatis dirigit firmitas, ut aliquando nostro operi aures, studium, intentionemque, omissis ceteris omnibus, quæ tibi nunc temperis exercitio sunt, adhibeas; & ubicumque Grammaticæ arti dissonant corrigas, minusque lucentia tuo adaucto clareant, atque superflua tollantur, ne prudentem lectorem impediant.

PROLOGUS.

2. OMnis mortalium cura diversis studiis agitur, susceptoque labore, vel cœpto aliquo exordio rerum nititur, ut quod susceptum studium habuerit, suæ voluntati ratum habeatur. Nam maxima pars eorum hac falsa opinione ducitur, ut illud quærat sibi bonum, quod usui suo maxime viderit esse necessarium. Hic enim philosophiæ sæculari se jungit, ut a suis similibus honoretur, & mage quidem huic sæculi laudes, quam quod veræ virtutis gratiæ debet. Vita enim illius demonstrat, cui vitio famulus quis devinctus serviat. Ille vero firmis gressibus veræ philosophiæ se suaque facta dirigere properat, minimum quid sui actus sese jactando alicui comparat: ve-

[a] Rumoldus e vivis excessit anno 1068. post cujus obitum Bergenses in abbatem elegerunt Ermngerum monachum Bergensem, cum tamen abbatem ex cœnobio Bertiniano accipere deberent.

AN.CHR. 1058 26. Jun. verum sui custos, seque despiciens ceteros omnes probat, proximum quemque uti necessarium suum colit; quinetiam Dei atque proximi amoris melioratione crescit. Hunc itaque cunctis mortalium studiis præferimus. Quæ quia multa quidem & varia sunt, enumerare postponimus, tametsi initio orationis hæc ipsa summatim attigimus. Hæc autem causa, id quidem dignum actum ire duximus, ne in fastidium legenti bono gnarove ingereret, tum vero ne sententia vaganti orationi reclamaret. Verum enim vero hic talis in hoc sæculo debet imitari, tum optima ejus ipsius intentio studiumque laudari, mors quoque, quæ pretiosa in conspectu Domini habetur, æque ossa ubi ubi sint honorando venerari. Quæ etiam dum a mortalibus venerantur, Deus omnipotens in his honoratur, quippe cui militavit, immo cujus misericordiæ militando se tradidit.

3. Hujus itaque militiæ privilegio uterque sexus mentis ac corporis munditiam virgineæque castitatis addixit: sciens adeo multo melius se Deo vivere, siquidem eidem castitati elegisset studere. Hanc igitur castitatis viam post Resurrectionem Domini primo Apostoli elegere sequi: hanc egregiam doctrinam simul & moribus ostenderunt, mortem corporis magis sibi optavere, quam semel suscepti propositi fidem adigerentur violare. De quorum gloriosa victoria non est necessarium multa dicere, cum jam sint vulgata toto orbe. Post hos Christi testes *, inter victoriam gloriosæ mortis veritatem testificando hac digni inventi sunt, quo scilicet hos quidem duplex gloria exciperet, quos etiam veritas cum virginitate insigniret. Et his enim totus mundus fragrat, eorumque factis pariter & exemplis redolet. Quapropter supersedendum est, ne prudenti cuique auditu fastidio sit. Huc huc fortitudo Confessorum veniat, huc laudata eorum munditia mentis ac corporis accedat; quorum constantia quanto fuit diuturnior, tanto illorum corona gloriæ Deo inventa est copiosior. Horum vita exemplo omnibus bonis habetur, & velut in speculo quo corrigere vitam suam, actus, mores quisque debeat, miratur. Ad hoc accedit quod martyrii tormentum una die, tum tribus, tum etiam brevi tempore finitur: aditus vero inimici servos Dei tentantis, multimoda æque illius versutia quot diebus, quot mensibus, quinetiam multis annorum spatiis accrescit; non dies, non nox eis insidiantem intercludit: siquidem tam magnarum fraudum commenta, calliditatesque, invisibilesve dolos evaserunt, idipsum dono gratiæ Dei deputant quod steterint. At Virginum virilis mens, fortis constantia, robur etiam ultra quam vires præbeant, durum ac perseverans sequatur; quæ cum fragili sexu sæculum vincentes, cum colore corporis animæ quoque pulchritudine vernantes, munditiam, fidem, privilegiumque castitatis Deo devoverunt, & eo adjuvante, mundum & hostem munditiæ expugnaverunt. Nec id quidem immerito illis accidit. Nam ipse cum eis pugnavit, qui primum semen bello, qui etiam finem contulit. Sic sic Virginum Continentiumque multitudo auctori pudicitiæ maluit inservire, quam carnis fœditatem sectari, quamque ejus concupiscentias sequi. Sic divinæ mentis legi, juri, ditioni se tradere, amorem virgineum tum quidem animo, tum quoque corpore servare. Ex his una fuit celebris memoriæ diva Levvina virgo & martyr, conservatrix virginitatis, amatrix pudicitiæ. De cujus vita martyriove parum cognitum nobis nostro habetur in tempore, vel propter incuriam scriptorum, vel quia etiam periit scriptum. Verum qualiter ab Anglorum terra Flandriam delata sint ejus sanctissima ossa, & in loco qui Bergas dicitur honorabiliter recollocata, haud tacebimus; quod quidem providentia Domini, suaque voluntate actum sit cognovimus. Id siquidem primus libellus continebit: secundus vero miracula, quæ propter ejus merita facere dignatus est Omnipotens Dominus, declarabit. Nunc autem tempus videtur congruum, ut orationis ordiamur principium.

* i. martyres.

Operis divisio.

LI.

LIBER PRIMUS.

4. VEnit in mentem cuidam monacho, vel providentia Dei, quæ omnia providet ac disponit, vel quia lætificaret suos spirituales fratres sui postliminii reditu, ut pararet iter suum ad Angliam, quod isdem esset notus Regi, Reginæ, atque nonnullis Principibus patriæ. Quod cum satis sibi spectatum fuit, dispositis omnibus petiit mare Balgerus *a*. Nam id nomen quidem erat illi monacho. Intravit igitur mare, Euro impulsus est. Hic autem navim sibi vindicavit, donec appropinquarent portui, qui *Dovere* * dicitur, nam hunc portum erat monacho voluntas subeundi; ceteri vero alterum portum maxime petere volebant, gratia mercis quam navi vehebant. Verum enim vero Aquilo vela undasque sibi vindicavit, & tenorem sui flatus die tota, nocte quoque sequente, die vero secunda tenuit. Sed Nautæ periti maris veniente nocte, ne qua periculosa saxa vel etiam loca incurrerent, anchoram jecerunt, quæ unco arenis hærens, suo more cursum navis tenuit, ac usque dum illucesceret eodem loco navis stetit. Tum siquidem veniente die se ipsos hortantur, vela pandunt, cœptum iter tenent. Cum siquidem ecce appropinquabat illis portus, cujus nomen quia barbarum est prætermittimus, quem subire cupiebant, sed vim maris tum quoque venti timebant. Ventus vero, qui paullo ante a tergo incumbens moderatior erat, modo ex latere navim & armamenta navis impetebat: frustra igitur suscepto labore deficiunt, nesciebant quid agerent, nisi quo ventus & undæ vocabant iter tenerent. Rursus velivolant, velint nolintve vento undisque aguntur, & ne graviora illis superveniant timore impulsi Deum orant. Legunt duos portus, tertium quoque satis cum periculo navis suique, quibus etiam voluissent succedere, si non naufragium sibi timuissent evenire. Unus autem gnarus locorum, navis magister scilicet, ceteros qui sibi timebant, & nonnullos melioris mentis timere faciebant confortabat, & ut in tanto discrimine rerum confiderent monebat. Duos, inquit, portus haud longe ab hoc loco certo scio, quibus succedere poterimus: si primus minime, sequens patebit nostræ voluntati, Deo auxiliante.

Balgerus monachus in Angliam navigat.

* Douvre.

5. Interim navis suis armamentis fertur, choris agentibus ducitur. O quam omnia ad votum patent his solis mortalium qui fidem habent. Ecce qui prius prædictus erat portus accedit: hic monachus orare Deum omnibus præcepit. Ut, inquit, portum salutis nostræ habere valeamus, omnipotentem Dominum in commune rogemus. Vix completa oratione, mirabile dictu! plenis velis subito portum intrant, quem contis depositis velis subire diffidebant. Vocatur vero idem portus *Sevordh*. Non mirum videatur alicui, quod nomen hujus portus prætermissis aliis supermemoratis describo, necessaria enim causa habetur, sicuti in subsequentibus demonstrabitur. Verum digna nominis ethymologia, *Sevordh* enim Theutonice dictum, Latino eloquio, Maris-vadum, dicitur: nam vadum fuit venientibus ad littus optatum. Ut nescientibus loquar isdem portu tam arcti introitus est, ut vix binæ carinæ hunc ipsum juncto latere valeant intrare, hinc atque hinc bini scopuli versus cælum erecti, declive jugum demittunt, queis omnis unda frangitur, cum colica rabies turbato freto tollitur; ibi non anchora puppes alligat, non funis nutantes retentat, verum per se solæ contentæ stare nomine quidem timent Eurum, non Aquilonem, non Africum. Hic nautæ fessi rerum corpora recreant, & tot tantaque discrimina læti evasisse exsultant. Verum post tanti gaudii epulas nox ruit, ac cælum, terras, maria involvit: itur dormitum, tum sopor

Post tempestatem ad portum appellit.

a Iste Balgerus jam anno 1038. ex Anglia Bergas adsportarat reliquias S. Osvaldi regis & martyris & S. Idalbergæ virginis, teste Molano ad diem 22. Julii. Ex his nihil de Idalberga, paucissima Osvvaldi ossa supersunt.

AN.CHR. 1058 26. Junii. por fessos omnium artus occupat. Mane vero facto, an ecclesia aliqua esset propter, primum monachus cœpit explorare, ubi posset divina mysteria celebrare. Dies enim Dominicæ Resurrectionis erat, & ne expers mysteriorum nostræ redemptionis in tanta die foret, sollicitus præcavebat. Cernit itaque a longe monasterium, pæne tribus leucis ab illo portu disparatum: unde adeo lætus efficitur, & uno tantum comite assumpto iter accelerare aggreditur. Sed jam ferme in medio viæ positum, subitus quasi quidam defectus horrorque mentis invasit, quem pallor faciei illius prodidit, tum ne in terram caderet, citus uni petræ assedit: hic comes videns eum pallore alteratum: Quid tibi est? inquit, Cur tam repente mutatus est color tuus? Nescio quid mihi sit, ait. Videtur autem mihi veluti totus frigida sim perfusus aqua. Et vires recipiens, Quam festine, inquit, properemus, hoc monasterium adeamus.

Monast. S. Andreæ petit. 6. Interea dum is hortatur comitem, respiciunt, pariterque vident quemdam hominem obviam sibi venientem decoratum canitie, ut videbatur gravis, vetulus, sed cum ætate quoque viridis senectus. Ait prior monachus: Heus tu, inquit, dic mihi te roganti verum, cujus sit hoc monasterium, quæ ibidem habeantur reliquiæ, vel in cujus constet dedicatum honore? Ad hæc ille respondit: Monasterium sancti Andreæ vides, ejus honori habetur quidem dedicatum, sancta quoque Levvina virgo & martyr ibidem corpore requiescit. Quæ quanti sit, cujus meritis, cœlestis virtus per eam omni die ostendit. Rem tuæ interrogationis habes: visne aliud dicere? Non, inquit. Vale, ait. Et hoc dicens, cœptum iter perficere festinat; illi vero tendunt quo cœperant. Ventum est ad monasterium, Deum adorant, Missas celebrant. Post expletum divinum opus, intenta mente cuncta templi illius oculis circumeunt, mira quædam mirantur; & hæc Dei quidem honori, sanctæ quoque virginis Dei & martyris Levvinæ prædicationi venerantur. Namque videbant inter cetera scedas membranarum parieti affixas, & virtutes quas per Sanctam suam fecerat omnipotens Dominus in eisdem esse descriptas. Et quia anglice, uti apud ipsos habetur, scriptæ erant, minime quidem ab ipsis legi poterant. Ad hæc itaque sibi demonstranda Presbyterum ecclesiæ hujus advocant, quid illud fiet, quid hujusce

Ubi S. Levvina miraculis coruscabat. significationis sit scissitantur. Virtutes hujus sanctæ virginis, inquit, hic sunt notatæ, quas meritis ejus patravit omnipotens Deus, ne queant latere posteros, & ut hæc ipsa honori & venerationi maneat apud populos. Tunc siquidem singula quæque manifestabat. Hic multo tempore lumine oculorum caruit, simulque diu ductoris adminiculo indiguit. Hoc in loco huic misero lumen corporale divinitus illuxit. Alter vero paralysi dissolutus huc delatus est aliorum manibus, mox domum pedes rediit sanus. Alius autem contractis nervis huc repsit quoquo modo potuit, sed integram sanitatem se recepisse exsultavit. Dum hic quoque advenit claudus, manifestæ sanitati est restitutus. Quid plura? Quo morbo, qua infirmitate licet incurabili esset detentus quis huc adveniens, ilicet redditus est sanus & valens.

Cujus reliquias frustra petit. 7. Igitur super his accensa mens fratris, ardebat aliquid reliquiarum sibi tollere de sancto virginis corpore. Id propter, scilicet seorsum manu ducit Presbyterum, quem etiam ita convenit: Accipe quod vis ait a me, & da mihi reliquias de tanta virgine, vel os vel tale quid quod nostro loco possit esse honori. Tunc commotus animo hujus insolentia respondit: Papæ, scisne quæ loqueris? An decet servum Dei velle id, convenit dicere, oportet facere? Quamquam quis fatuus id illicitum vellet admittere, tu prudens, tu providus, tu servus Dei deberes tardare: qui enim videtur hujusmodi ut tu, haud aliter ac recta loqui debet, sed tu mihi videris alius; longe enim sonant verba tua quam deberent, neque enim qui tam illicito utitur sermone vita honestior est. His itaque dictis erubuit, & quod tale quid ab eo petisset cœpti pœnituit. Et periphrasim faciens, Haud curo hujusmodi rem, inquit, alius sum

ac

ac tu eris : ludo, non serio dixi. Hoc unum tantum oro, quo valebat apud te oratio mea, ut dum hic commoratus fuero sit mihi locus ante eam Missas celebrare : liceat etiam hic interdum orationi vacare. Tum ille id reddidit responsi : Et tibi & omni mortali bene volenti istic patet ecclesia, te propter minime ejus claudetur janua. Sic sic tunc noster Psalmista carmina æterno Regi ibidem crebro modulari, modulans iterare, nonnumquam binis oculis hac illacque dispicere, interdum loculum in quo condita erat sancta Dei, manu attrectare. Dum ergo sæpenumero id ageret, invenit viam qua poterat ad sancta ossa perveniri. Nam clavi ferrei scrinium eorum ossuum in uno fine sua arte tenebant, ex quibus aliqui volvebantur, extrahebantur, & sic loculus eo in fine aperiebatur. Quod quidem cum casu fecisset, videt ossa rubeo pallio involuta. Verum territus subito pavore, ut prius erant, suo loco cuncta restituit, recessit, oratum perrexit. Itaque reliquum diei in oratione ducit, quam sæpe repetens, ut si Deus sibi permitteret, & ejus cujus osa ibidem venerabantur velle eset, tempus, locum, consilium concederet sibi, quomodo id quidem posset fieri ut a se tractaretur, & ad meliorem locum asportaretur, ubi suus major foret honor, dignæque haberetur venerationi, quæ eodem in loco, uti videbatur, ab omnibus eset neglectui. Noctis æque quidem vigilias agit.

AN.CHR. 1058 26. Junii.

8. Sequenti vero die accidit, ut solus quoque remaneret, dicente sibi æditituo, ut monasterium & cetera omnia optime servaret, seque velle alio proficisci, & usque ad vesperam se sperare demorari. Ad hæc ille respondit : Abi, mi amice, quo libet, adero, custodiam ut tu sollicitus servabo. Igitur abiit, ac omnia sub ejus fide dimisit : tum ergo primum nactus occasionem, vidensque se solum remansisse, totum quicquid erat suæ fidei commisum, fidens cœpti audacius solito ad loculum accessit, elevare hunc ipsum conatus est. Sed ac si terræ radicitus hæreret moveri non potuit, non elevari, non aliquorsum in latera flecti. Miratur siquidem nunc illud immobile tanti ponderis ese, quod attrectari moverique paullo ante potuit : tum horror subitus eum invasit. Tandem ad se revertitur, pergit orare, psalterium decantare incipit. Et transacta quarta hora diei, rursum quod cœperat agere præmeditabatur ; ut jurejurando testabatur, volebat eam tollere nec poterat quidem, satagebat velle dimittere, tantumdem quoque. Verum quia etiam primo frustratus est conamine, secundo adigitur animi inquietudine, aggredi si forte modo vel id ipsum melius succederet suæ voluntati : verum enimvero nequicquam id nititur. Igitur bis conatus est, sed in hoc ipso nihil profecit. Quid ageret, quo se verteret nesciebat : tandem novi argumenti ingenium reperit. Corrigiam unam sumit, collo suo circumligat, summitatesque ejus super loculum sanctæ Dei ponit. Suscipe, ait, mi venerabilis virgo, me perpetuo servum. Tantum sine te moveri, sine abduci, sine ad melioris altitudinem ac venerationem tui honoris atque ad amplioris servitii devotionem deferri. Ad hæc tremens supplexque apposuit manum, at ilicet elevavit loculum. Unde gavisus est ac in Domino exsultavit, hisque superioribus ista subjecit. Nunc nunc queo te elevare, possum accipere : sed equidem vereor ne post hæc mihi sis dedecori, vel ad vitæ meæ perniciem, si inventus fuero nequam latro violasse loculum, & rapuisse tui corporis thesaurum. Quocirca oro te, rogo te, quin etiam obtestor te per omnipotentiam sanctæ Trinitatis, ut si latere debet meum fidele furtum, mecum venias : sin autem, nullo modo te moveri sinas. Postquam talia delatravit, id optimum factu ducens, orare perrexit, & psalmos quos necdum finierat percantare satagit. Cumque centesimum quinquagesimum psalmum modularetur, versum hunc dicens : *Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & citbara*, subito divinitus subobdormivit, cum ecce sancta virgo Levvina sibi apparuit : Surge, ait, me accipito : me, inquam, comitem tui itineris habeto. Ille vero evigilans,

Æedituo absente eas furatur.

AN.CHR. 1058 26. Junii. nec bene, quippe qui sopitus somno erat, visionem intelligens, adesse æditum qui jam abierat putavit arguentem sceleris quod mente concepit. Et hac illacque per ecclesiam discurrens & utrobique prospiciens nullum videt, neminem mortalium reperit. Tunc tantus ardor mentis tamque magna cupido eum invasit, ut si illico eam non tolleret, se ipsum insanire crederet. Primum oravit paullulum, accessit, loculum reclusit, linteolo, quod ob id quidem paraverat, eam involvit. Verum mihi quidem videtur huic loco inserere rem digna memoriæ. Nam cum primo eam tolleret a loculo, pallium ubi integerrimum habebatur disruptum est, perque scissuram quædam minora ossa cecidere: cui casui hic ipse invidens cadentia tollebat, & ceteris ossibus restituebat: ter reposuit, ter cecidere, ut patenter indicaretur, quid sui corporis reliquiarum videlicet ibidem vellet haberi, quo in loco martyrii palma finivit vitam, ubi corpusculum terræ mandatum est. Quapropter novo linteolo ea involvit, uti jam superius dictum est, hospitium venit, in una tabernarum suarum collocavit. Indignus siquidem habebatur tantæ Virgini & Martyri hujus habitationis honor: sed hic quo tunc temporis minime quidem poterat esse aptior. Tunc vero per suum comitem hanc ipsam ad navim misit. Ipse autem in eodem loco remansit, quo funditus suspicionis occasionem tolleret; & ut quod fecit occultum foret, orationi vacans, donec sole occidente hesperus oriretur, & vices suas nox sibi vindicaret.

Tempestas exorta. 9. Quiescunt cuncta viventia terris, æquore, silvis, sed nullo modo elementa mundi quiescunt: inquietantur mortales tectorum excidio, humiles populos sternit pavor, nautæ illius navis in qua erat sancta Levvina timent sibi; quamquam cingerentur rupibus & altis scopulis, tamen ipse timor freti inquietabat eos, urgentur enim desuper pluvia, grandine, ventis. Hac igitur tanta rerum collisione adacti invicem loquuntur. Mens enim hominis gnara præsciave nonnumquam futura prævidet, & quamvis nubili acuminis obtutu, tamen ventura prænoscit. Nescimus quæ digna, quæ sancta quidem noster monachus misit, idcirco enim hæc intemperies, ista etiam tempestas cæli fit. Quid agendum est nobis? Peribimus cuncti hac ipsa tempestate, medio æquoris undis procellisque obruemur. Quid fiet in medio mari, cum in securo loco hic ventus nobis sit timori? At si diu hic demorati fuerimus, & ventus durus & contrarius, uti nunc est, fuerit, quæretur quod ablatum est, hic aut nusquam reperietur. Tum quoque si reperitur, capitibus plectemur, tum equidem navis, & omnia nostra publicabuntur. Unus eorum rusticus rudis alios hujuscemodi adhortans ait: In fluctus hæc taberna eat, undis sali longius abigatur, ne usquam reperiri queat. Alter quidem sanioris mentis illius insolentiam compescuit, omniumque metum verbis abegit. Si istud dignum est, ait, sanctum summumque religione, tanto magis sperare debemus hujus sanctitate protegi, dignitate salvari, quam citius facilem auram, quin quoque prosperum reditum ad patriam. His ergo dictis, confortati sunt animi eorum sperare e cælis opis divinæ salutare auxilium. At noster fidelis fur, quinetiam latro bonus, insomnis ducebat noctem, constringebatur tamen mente, angebatur animo. Timor enim præfocabat mentem illius, aggravabat animum, ut ne quidem posset dilatare se consideratione, nec meriti cogitatus suos aliqua præmeditatione: sed tantum labia movens, sanctæ Virginis opem, solamen, auxilium precabatur. Hujus ergo formidini miserata est, orationem audivit, precibus annuit. Affuit enim, relevavit ejus animum, abegit metum, confortavit, consolata est. Nam vox quædam quasi vox mulieris gracilisque, quo facile quidem posset animadverti a qua persona descendisset, derepente audita est, clare personanns intonuit: Pone, sodes, pone, inquit, timorem, spera, crede, confide cras tibi divinitus auxilium affore. Summo enim mane juxta tui desiderium habebis uti precaris facilem auram,

ram, tenebisque æquoreum iter, reditumque ad patriam. O immensa boni- ANCHR
tas, o summa pietas Omnipotentis prædicanda, admiranda æque quidem in 1058
electis, quos ante mundi ac totius creaturæ originem prælegit & constituit 26. Jun Sedatur.
sibi famulari, quosque ante omne tempus ævi deliberavit cælestis ordinis militiæ adscribi! Confortatur hic ab ea, ut possit is credere hunc abitum sibi placere. Confortatur ne timeat, quo is id quidem facti sanctæ Virgini placere credat. Mox vero tanta sedata est tempestas, ventorum deperiit agilitas, tumor freti quievit, mutatio rerum suas vices servavit. Tunc monachus hortatus est sui comitem quiescere, tum cedere tempori noctis: Mane, ait, revertentes ad litus dabimus vela ventis.

10. At transeunte nocte, jamque lucifero pellente tenebras, suda poli facies apparuit, prospera aura tenorem sui flatus habuit, quod persæpe nautas ad æquor invitat, & longa maris spatia penetrare factitat. Accito itaque comite suo monachus jam sæpe memoratus, mare repedavit. Qui veniens omnes paratos navigatum jam diu ipsum opperientes, & adventum ipsius exspectantes invenit. Ventis vela dantur, tum carina undis fertur, dextra lævaque æque tenduntur rudentes, navis etiam clavo suo imperiose deducitur: modo etiam celeuma canunt nautæ, nunc aliquibus modis exsultant, nunc ludus verbis agitur, nunc carum convitium objicitur. Sed dum jam transeunte media die adhuc incibati forent, unus alios submonuit: Cibum inquit capiamus, jam hora præteriit. Alius huic contra respondit: Nil certe præter panes habemus, & hi quidem jam sunt duri, dentibus iniqui. Est autem locus propter, abundans piscium, ubi hic monachus navim egrediatur, quantum sufficiat omnibus mercetur. Nos interim legemus inflexionem hanc curvi litoris, post simul manebimus, adventum revertentis (exspectantes:) huic enim egredienti nemo injuriam faciet: at alii nostrum exeunti fortassis injuria fiet, ibique enim sunt homines injuste injuriam facientes. Paret monachus consilio hujus, egreditur, pisces emit, ad litus ubi opperiebatur redit. At puppis longe a terra aberat; non enim litori appropinquare poterat. Iniquum est eo in loco mare altis ratibus, modo altum, modo breve habetur accedentibus: quapropter carabum sex nummis conducit, intrat, remis in ventum & undas navigare occipit. Verum natura quod difficile reddit, facile cedere haud mortalium valet conamini: nam nequicquam obluctati vento & undis redeunt. At socii id videntes dant vela ventis. Et monachus super litus stans id intuens pæne fit exanimis. Conquerebatur remanens, quin etiam deplorabat dicens: Nunc nunc abis, mi pia virgo, ego autem miser remaneo: indignus namque exsto tecum ire, tecum esse, tibi in carina servire, vale, vale, inquam, vale, habeto prosperum tuæ navigationis cursum, & mihi modo remanenti ut primum navigavero impetra portum. Et hæc dicens tamdiu ipsam carinam oculis est secutus, donec adspicientis frustraretur intuitus. Invitus igitur remanet. At illi, donec cogeret eos vesper intrare portum, securi minarum maris, venti & nubium navigant. Tandem veniunt ad portum, carbasa deponunt, læti intrant, fatigata corpora procurant. Verum quosdam socios patriotas reperiunt, qui simili mercis causa huc venerant, & quædam quæ secum detulerunt veneunt, quædam quæ secum vehant mercantur. Sed dum se mutuo per umbras noctis recognovissent, invicem amicabili servitutis obsequio sibi student. Hic namque amicissimum compellat, alter dilectum amicum salutat, alius consanguineum osculatur, illi pacis munus offertur; invicem propinant quæ habent pocula, tum communis fit omnibus cœna. Noctem itaque insomnem ducunt. At lucescente die, qui hesterno venerant abitu accinguntur, sociæque navis homines ut secum navigent adhortantur. Non possumus, ajunt, necdum paravimus quæ cupimus, quoniam nostræ mercis quædam adhuc restant quæ vendamus, & quædam nobis mercari volumus; quocirca neutiquam quidem vobiscum ire valemus. Et illi, Arbitratu vestro fiat utique vestra navigatio, at

Balerus patriam repetit.

AN.CHR. 1058 26. Jun.

Balgerum monachum noſtis, veſtrum compatriotam, veſtræ viciniæ incolam? Novimus optime uti vos. Et illi : Res hujuſce apud nos habentur, inquiunt, hic autem pedes ſubſequitur : credimus ſperamus huc illum venturum, qui cum venerit, has ſuas reddite illi. Id nempe dicentes tradunt illius omnia, tabernam quoque, & ſanctæ Virginis oſſa. Tum ſiquidem portum linquunt, tum etiam alas velorum pandunt : accipit navis auram, fugit terram.

De ſacris reliquiis anxius.

11. Cum itaque invite remanſiſſet Frater ſuper litus maris, quam cito potuit ab eo conducta eſt alia navis, intrat, ſecutus eſt. Ut ergo proſpere patriæ acceſſit, navim qua vectus eſt ad Angliam in litore ſtantem invenit : nec mora Nauclerum denique convenit, res ſuas, quin etiam tabernam ſui ſecretum continentem requirit. Rem ergo omnem ordine pandit. Metuens, inquit, ne tibi moleſtum haberetur, ſi ſine te a nobis tuæ res deferrentur, cuidam noſtræ viciniæ homini commiſi, ut eas ſi ad eum veniſſes tibi aſſignaret indixi. At ille præ dolore pæne extra ſe poſitus, Perdidiſti, inquit, me. Satius equidem emori malo, quam ad horam carere tanti pretii theſauro. Idcirco videlicet puppim egreſſus ſum? Idcirco retro remanſi, ut amitterem quod mihi carum magis vita fuit? Cumque vidiſſet eum ſuper hujuſcemodi afflictum non modico quidem, tum autem lamentari; ſedare animum cœpit, lenire dolorem, molliri triſtitiæ amaritudinem. Ne formides, ne deſperes, ne jam quidem ſolliciteris, credo ſatis eſt fidelis vir cui commiſi tua : quapropter fidens tui eſto, ne inconſiderate quidem hoc eventu movearis; ut ſpero, ut credo propediem aderit, tum de tuis rebus lætaberis, tum quoque de tui infortunii temeritate verſi, in proſperitatem exultabis. Igitur vix his ſedatus eſt animus ejus, vix tandem adquievit verbis illius. Igitur jam dies tertia tranſierat, & Nauclerus omnia ad votum ſibi paraverat, cum carina fluctu veniente agitur, portum linquit; tum vela ventis dat, undis haud adeo tumentibus ducitur, reliquum diei proſpera fortuna navigatur. Jamjam dies concedit ſequenti ſua tempora nocti, tum occidit heſperus, ſecundum noctis lucet ſidus, nauta puppis clavum tenet, rudentes adminiſtrat, nunc hunc liberum reddit, nunc alterum ſua arte ſibi ſervire cogit. Verum poſt paullulum cælitus ſomnus omnes invaſit præter hunc ſolum qui clavum tenebat, qui puppim regebat : tum autem cum tanta proſperitate ea in nocte navigatur, tam dulcis tamque ſuavis aura velorum implet ſinus, ut nequidem navis nutaret, non hac, non illac, uti fit in latus verſus aquam caderet. Sic ſic eat, o beata Virgo, tu clavum teneas, tu navim regas, tu adminiſtres rudentes, tu omnibus carinæ officiis adſis præſens, fungere vice nautarum, ut illi poſiti quieſcant ſomno; tibi optime notus habetur rectus per æquor curſus, tibi æque noſtræ patriæ portus. Miratur magiſter navis, ſic una ſocios ſubito obdormiſſe : miratur hanc navigationis proſperitatem per totius noctis ſpatium adeſſe. O Omnipotentis mira manus, mira operatio in ſuis ſibi famulantibus! Eorum oſſa omni in loco ejus providentia ſervantur, amantur, diriguntur. Multis quoque ſignis propalat cujus excellentiæ ſint, cujus ſanctitatis, cujus virtutis; quam dilecta ſibi, quam clara cælis, quam alta. Verum dum nos apoſtropham jam bis ſervamus, deviando aliquamdiu a rationis ſerie diſceſſimus. At nunc redeundum eſt, ordo orationis ſervandus eſt. Jam ſol oceano erumpens radios terris ſpargebat, quoſque operi, ſtudiiſque laborum revocabat, cum ecce cuncti evigilant, tum ſurgunt e foris ubi ſeſe locaverant. Tunc rector navis hac voce ſocios compellat : Surgite, ſurgite, inquit, ſatis ſupra quam debui omnes vos quieſcere ſivi, nimium temere hujus noctis navigationem ſervavi, vobiſque parcendo ſolus omnium curam ſuſcepi : certo ſciatis numquam cum tanta proſperitate navigavimus, nuſquam quidem ea ſecuritate, nec recto tamque certo curſu per hoc æquor ad patriam venimus. Dumque talia refert, portui propriæ patriæ accedunt, tandem carbaſa de-

deponunt, res navigationis solis remis agitur: ossa beatæ Virginis in taberna collocata a Nauclero domum referuntur, ac in emicidio ejusdem domus locantur. Ecce autem nuntius adest, gaudii rem refert; dicens, jam pridie portum intrasse eam puppim super cujus adventu maximis curis frater ille afficiebatur. Ut hujusmodi fama implevit aures ejus, pernix illo pervolat, quæ domus illius sit interrogat. Verum postquam didicit quæ esset, adiit, intrat, sed minime quidem domi reperit. Rogat ergo familiam ubi dominus domus esset; sed & conjugem interrogat, nam ea ipsa domi erat. Ignoro, ait, quo in loco nunc sit, verum tantum scio, paullo ante petiit portum, ibi sui quadam utilitate volens convenire necessarium. Et ille ad hæc: Res meæ ubi sunt, inquit, quas ab Anglia vir tuus detulit? Et rursus male succedit mihi jamdudum omnis mea fortuna, nam haud secundum meum velle accidunt tempora: nam quicquid mihi evenit, id contrarium repugnat meæ voluntati. Tum illa respondit: Res tuæ ubi sint penitus ignoro; res autem cujusdam monachi penes me habentur, quas ne cui traderem abiens interdixit maritus. Ego ipse, inquit, sum præsens de quo dicis, quia hic res cujusdam monachi habentur. Trade ergo mihi eas. Nullo modo, ait, in hoc assentiar verbis tuis: nescio enim qui sis, & maritum timeo. Ad hæc ille inquit: Unum est quod volo mecum deferre, tabernam videlicet, quandoquidem mihi a te cetera negantur; quidquid vero aliud est hic apud te, pro arrhabone detineantur. Id fiat scilicet, illa inquit, ea dumtaxat a me tradetur, ne dum venerit maritus factis me incuset, & audaciæ arguar. Tradidit itaque mulier quod vilipendit, quod vilius inter ceteras res putabat; ille vero super omne aurum pretiosius quidem cælitus signis exagitatus ducebat.

AN. CHR. 1058

26. Junii. Quas recuperat.

12. Suscepit igitur illud, famulique sui, qui secum ierat, collo suspendit: nam uterque pedes ierat. Amor enim & desiderium quod erga sanctæ Virginis ossa habebat ut pedes iret effecerat. Verum cum jam appropinquaret claustro, mittitur qui hæc nuntiaret abbati suo. Hæc defert monachus noster, illo in loco vos opperitur, mandat ut cum digno honore suscipiatur. At ille Priorem loci, boni testimonii virum misit, aliosque una ire jussit. Vadite, ait, & caute agentes primum videte quid sit; quod si vobis dignum veneratione videtur, cum digno honore a vobis tractetur. At illi extemplo parent ejus dicto: veniunt ad locum ubi monachus exspectabat. Et Prior: Optimum factu, inquit, habetur, ut videamus quid istud sit, an sigillis signatum reperiatur, an forte uti debet hic charta inveniatur? Ergo omnia recludunt, tum tria quidem sigilla inveniunt. Cernentes itaque sancta ossa tribus sigillis signata, Creatori omnium reddunt laudes. Igitur cum laudibus, cum hymnis hi qui missi erant revertuntur, cum exsultatione mentis, cum alacritate cordis famulæ Christi & ejus Virginis ossa ab ipsis deferuntur, donec ante januam monasterii veniunt. Præterea narrat Prior loci quæ invenerat, tribus gaudens manifestat sigillis authentice sancta ossa signata. Super his lætatur Abbas ejusdem loci, & omnis Congregatio, omnis puer, juvenis, senex exultant spiritu, alii tripudio. Et quia tunc temporis minime quidem paratus erat loculus ubi ea ossa digna laude, plena virtutis possent reponi, in biblioteca cum libris pro tempore aliquantis diebus locantur, quoad digno honore aptus ei loculus componeretur. Merito siquidem imprimis talis locus sanctæ Virginis cineri aptatur, ut his libris primo delatus adjungeretur, quorum sententias menti suæ & locaverat dum vixit, quæque quod eædem sententiæ indicabant fecit. Merito, inquam; nam satius erat eam tum librorum sententiis, tum suis rebus bene gestis florere, quam inani rerum opinione uti, quam quæ sint contraria virtutibus sequi, & ita vivere ut foret posteris suis nobilitatis speculum & virtutis exemplum. Siquidem exstabat huic quid multum etiam summæ opis ad bene beateque vivendum, cum quicquid boni quotidiana meditatione colligendo excerperet, in dignitatis nobilitatisque sancti actus exemplum transferret. Igitur componitur honori sanctæ Virginis loculus primo ligneis tabulatis ubi reponeretur, donec argen-

Quæ jussu abbatis examinantur.

AN.CHR 1058 26. Junii. argento aurove conderetur, qui dignior ejus religioni haberetur. Forte fortuna adfuit, nam quidam Episcopus ab Oriente tunc temporis Bergis morabatur, nomine Bovo, plenus Dei timoris & amoris, ætate grandævus, præcipui moris vir, cujus faciem cum videas, quanti hominem dignum memoratu putes. Hic itaque talis ab omnibus accitus, adjunctus est sancto negotio, cujus consilio sanctæ Translationis dies statuitur. Dehinc quidem promittit sese interesse, eum facturum iri quicquid episcopalis Ordo hujus tantæ rei debet servitio.

Dies translationis. 13. Dies adest, cuncta parantur quæ sancto usui necessaria videntur, vinum optimum quo lavarentur ossa, duo pallia ad involvendum, cum cereis, digni bonique testimonii adstant Fratres: tum quoque, uti mos habetur, Letania primum agitur, deinde involuta pallio ossa denudantur. Denique ubi primum sanctæ memoriæ Episcopus ea vidit, dignam memoratu ceteris audientibus vocem emisit: Vere sancta ossa in terris digna honore, vere sanctæ Virginis martyrisque reliquiæ. Mox ipse chartulam sumit, aperit, legere præcipit. Hujus autem series talis habetur: *Hic corpus præclaræ Virginis* Levvinæ, *quæ multis decorata virtutibus floruit sub rege Anglorum* Eilberto *nuncupato, quæ postmodum sub ejusdem Regis tempore, martyrio vitam finivit, Archipræsule vivente, nomine* Theodoro *a*. *Unde post multorum curricula temporum Deo revelante corpus ejus ab* Edelmo *antistite a terra est levatum, magna populorum adstante multitudine, sicque cum digno honore intra monasterium est collocatum*. Dum itaque hæc legerentur, Episcopus lacrymis præ gaudio perfundebatur, tantæ orationis adstipulationi annuebat, quin etiam vota laudesque omnipotenti Domino reddebat. Interim quidem vino abluuntur ossa, palliis duobus involvuntur, in loculo reconduntur, tunc clavis undique tabulæ configuntur, ne qua fraude posset adiri, nec inde aliquid reliquiarum tolli. Acta siquidem est hæc Translatio anno Incarnationis Domini Jesu Christi millesimo quinquagesimo octavo, Indictione 3. 6. Kal. Jul. *b* regente Henrico rege sceptrum regni Francorum, optimo autem Comite Balduino *c* gubernante Flandriam, vivente etiam Drogone Episcopo Tarvvannense, administrante vero Bergense cœnobium Rumoldo venerando Abbate.

14. Verum non sunt tacendæ virtutes, quas propter merita beatæ Le-
Miracula. vvinæ virginis, de vino unde lota fuere illius ossa, operari dignata est Omnipotentis clementia. Quidam enim ex familia ejus loci, nomine Leodolfus, quantitatem vini post ablutionem sanctorum ossuum vase suscepit, domum deulit, ad salutem sanitatemque febricitantium reposuit; qui dum omnibus petentibus id exhiberet, & id cunctis gustantibus subveniret, post aliquantum temporis ad ultimum aquam vasculo infudit ac febricitantibus dedit, de qua quotquot gustavere, pristinam sanitatem lætati sunt se recepisse. Nunc itaque paullulum libet tantæ Virginis Martyrisque laudibus immorari.

Vitæ sanctæ Levvinæ compendium. 15. Verum de vita ejus primo dicendum est, post de virtutibus, deque martyrio paullatim ascendentes pauca dicemus. Sane a primis charæ pueritiæ annis plena Spiritus Dei sancta Virgo ei ipsi placuit, quæ in primo suæ ætatis flore illius amoris dulcedini adeo hæsit, ut nullo modo nec in prosperis nec in adversis, semel susceptæ instantiæ cederet, sed auctori pudicitiæ castitatis proportione faveret. Denique etiam adhuc in teneris annis inerat ejus menti, quod proprium est animi bene constituti, nec multum lætari rebus secundis, nec dolendo cedere contrariis. Deinde adulta major se mente, florentem mundum calcavit, Deum præponens omnibus quæ oblectamento

a Theodorus anno 668. Romæ ordinatus, missus est in Angliam a Vitaliano papa, cujus Vitam ex Beda habes Sec. 2. ad ann 690 quo excessit e vita.

b Locus hic in cod. ms. ita obliteratus erat, ut legi non posset, sed eum ex Molano restituimus, qui ex monachis Bergensibus accepit sanctæ Levvinæ Translationis festum agi 6. Kalend. Julii.

c Balduinus, cognomento Pius, qui anno 1067. obiit Insulis, 1. die Septembris, ibique sepultus est.

mento fore videntur, queis genus hujusmodi mulierum mage nonnumquam illicitur? Igitur & puella, & adulta Virgo, dum vixit, bene vixit: quia scilicet & sibi cavit ne antiqui hostis in decipulæ fraudem dolumve caderet, ne de ruina ejus isdem hostis interdum insultans gauderet. Virtutum fœdera, munia quoque earum diligenter imitata est: amica humilitatis exstitit, cultrix ejus collegæ patientiæ; pudicitiam conservabat, qua cælum Deo & Angelis cara attingebat: præterea fortitudinem mente, auream mediocritatem suo actu usque colere justitia, prudentia æque quidem omnia sua metiri. His namque & ceteris virtutibus decorata, radicem sanctæ dilectionis cælo fixit, tum quoque ramos, scilicet studia boni operis, inaltavit, flores suavis odoris, iternæque viriditatis folia, tum præterea fructus dulces nectareosque Creatori suo protulit. Robur etiam virile femineæ mollitiei loco servavit: nam videres operæ quotidianæ viritim studentem: cerneres ut arcum intentum ad omnia bona ejus parcam mentem. Vitia quoque virtutum similitudinem mentientia subintuebatur, colubrum inter columbas, lupumque sub ovina pelle latitantem despiciebat. Nec mirum id quidem: Pater enim cum Filio, cumque sancto Spiritu eam ipsam inhabitabat, cujus ipsius custodia omne contrarium virtuti cavebat. Erat enim inhabitatio tanti hospitis causæ custoditio mandatorum ac totius legis. Dilectio æque quidem Dei reddebat hanc pervigilem sui, sedulam cælitus divinæ operæ, solertem nimium nimiumque mundæ conscientiæ. Sic sic Dominus in Evangelio quod dicimus, sese diligentibus promisit: *Si quis diligit me sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum; & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Mansio Dei omnipotentis numquam habetur vacua boni operis; nam quem Dei Spiritus inhabitat, usque pervigilem reddit, sedulo exercentem recta, favere proximorum utilitati, se dedere æternæ dispositioni. Isto siquidem habitatore usque usa fuit beata virgo Levvina dum vixit, quo ductore declinavit mala, sectata lynceis oculis quæ sequi habentur meliora. Claret itaque qui vixit terris, quæ tam clara nunc vivit in cælis; nam virtutes quas vivendo coluit, etiamnunc manifestant quanti cælis sit. Id quidem quemvis credere adigit summa ejus claritudo, quin etiam cælestium signorum magnitudo. Id propter scilicet hæc sancta Deo placuit, martyrio digna inventa est. Quoddam enim privilegium retinet martyrium, quo clarus celeberisque præ cæteris mortalibus a Deo inaltatur, qui ejus testis dignus invenitur. Id siquidem est justa vita, meditatio boni assidua, juxta Dei ac proximi dilectio, omnium virtutum celsitudo; id, inquam, privilegium martyrii hæc sancta virgo adepta est, ut & Martyra Dei foret cum sancta virginitate, & eo placeret sibi cujus se addixit amicitiæ. Præterea inde aptissima omnino ei arma totius boni præ se erant, artes exercitationesque dexteræ viæ, quæ in sua vita a se excultæ fuerunt, quis omnibus mortalium præstitit, quisquis mirificos fructus extulit. Nequidem in extremo saltem tempore has reliquit, cui conscientia bene actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio jucundissima fuit, non quo suis bene actis extolleret, neque enim jactantia quid de ipsius moribus usurpavit, partemque tulit: verum quo exsultatione habitantis in ea Spiritus, bona usque sibi succedere gauderet. Custos etenim & intrinsecus spiritualiter gaudebat, & nequidem foris de aura favoris extolleret sibi semper timebat.

AN. CHR. 1058 26. Junii.

Joan. 14. 23

16. His & omnibus virtutibus fulta beata Virgo, eo pervenit ut martyrio coronaretur, & duplice muneraretur, si vita morteque hostem hostisque ministrum vinceret, ac de utroque læta trophæa suo Domino reportaret. Verum bonæ devotionis illius animus erigens se, posteritatem ita semper prospiciebat, quasi cum excessisset è vita, tum denique esset victurus. Quod quidem ni ita se haberet, prudens gnarave horum haud tam læta tam festina adeo ad mortem niteretur. Equidem efferebatur, Angelos, Archangelos, omnes sanctos videndi (desiderio.) Denique sciebat quod commorandi

Ejus Martyrium.

AN.CHR 1058 26. Junii.

di natura sibi diversorium, non habitandi dedit. O præclarum diem cum in illum divinum Sanctorum concilium cœtumque profecta est, cumque ex hac turba & colluvione discessit, qui est 9. Kal. [a] Augusti. Ibi beata Virgo memor esto nostræ fragilitatis, ac semper præsens nobis subveni in necessitatibus & omnibus periculis. Ab hinc clemens respice tibi famulantes, tibi canentes attolle, tuæ opem misericordiæ, piumque tuum solamen sperantibus animis adhibe. Verum in calce hujus libelli ad memet redeundum est, mea insolentia, audacia, petulantiaque animi incusanda; qui dum hoc in opere prudentioribus deberem cedere, suscepi onus quod prudens rerum caverem, ne potius victus mole sub fasce ruerem. Lectorem itaque det veniam peto, quid historia sequatur attendat, quidque oratio velit animadvertat. Si quid habetur in ea minus, superfluumve, id propter scilicet haud me accuset, non hujus orationis arguat, non morsu venenati dentis retro rodat; reminisci debet quod minime quidem ab oratoribus, sed a piscatoribus divina dogmata sunt nobis tradita, & quod sancta rusticitas & simplex animus, pura mens, corque mundum adeo Deo placent.

PROLOGUS LIBRI SEQUENTIS.

1. TAndem decursa serie Translatiouis sanctæ Levvinæ virginis, ventum est ad miracula, quæ illius meritis dignata est operari Omnipotentis clementia. Quæ tam numerosa tamque multa habentur, ut si Maronis vel Homeri docta facundia afforet, fortassis victa multiplici taxatione narrandi moleve tenendi audita vel visa succumberet. Verum nos vel visa vel audita pro posse nostro dicendum venimus, ejus precibus sanctum Spiritum nobis adesse orantes, ut ejus ductu, ope, levamine dirigatur scriptoris oratio; deturque facundia narrandi, & par copia dicendi, cujus facta fuit providentia. Sed nos multa prætermittimus, ne superabundans materia legenti fastidio sit. Attamen si cui displicent hæc nostra, immo sancti Spiritus sanctæque Virginis, quæ scribimus: at si incredibilia illi videntur, fideles personas qui viderunt, quique præsentes affuere, testes anteponimus, eorumque sub judicio atque testimonii veritate hæc nostra qualiacumque sint scripta firmamus. Veniat veniat, accedet auctoritas, ac inviolata permanebit veritatis puritas. Hinc prudentem admoneo lectorem, veniam det, si aures illius nimium urbanas offenderit incultus sermo. His ergo omissis, maximum mihi habebitur si vel facta dictis exæquentur. Quod ut possit fieri, mi venerabilis pater Rumolde, orationum tuarum solamen affer, tua anctoritate firma: sicque pendulum onus tuæ sanctitatis sustinebit tabula. Novi quod haud æque quidem, ut actum est omnes animo ferent: novi quam facillime in difficillimis causis livor judicium ferat, & quia quod hic difficile factu putat alterius benefactum, retro rodendo damnat. Quæso igitur, extremam nostro operi communis negotii studiosus manum imponas, abundantia reseces, hiantia suppleas, errata reprehendas; quatenus dum pagina factum narrat, sententia etiam firmo gressu currat.

LIBER SECUNDUS.

2. OMnipotentis providentiæ altitudo ante omnia tempora mundi sanctis sibi famulantibus præordinavit summam invisibilis gloriæ gaudii claritatem, magnitudinem præmiorum, ut facilior hujus sæculi labor eis videretur, cum obnoxii vel debitores non carnis sed Dei, mul-

[a] Dicitur tamen a Molano & aliis passa 22. Julii, quamvis ob festum sanctæ Mariæ Magdalenæ ejus sollemnitas fiat die 24. ejusdem mensis, quod fortasse occasionem præbuit nonnullis ejus obitum ad hunc diem referendi, utrumque diem notat Ferrarius in Catalogo sanctorum.

multarum rerum discriminibus subjacerent. Hæc summa cælestis regni maxima ex parte pæne omnes mortales a primo parente latuit, donec gratia Christi venientis in carnem suis ipsam quidem manifestavit, cum doctrina Evangelii, tum miraculorum insignium numerositate, quo signa quidem præsentes cælica vi adacti credere cogerentur quæ mysteriorum magnitudo testabatur. Nam nec quidem facile potest credi, quæ si quidem incredibilia videbantur profari, nisi & signorum copia cælica vis ipsa commendaret, & is qui hæc ipsa demonstrabat, verbis & miraculis plueret. Quapropter firmum fuit, creditum est esse, quid tale invisibile, quod huic visibili excelleret: quoniam ea quidem substantia firmior est, quæ minime hoc in mundo conspicitur, quam hæc caduca quæ oculis capitur. Ex quo nimirum contigit, quosdam mortales capaces divinæ mentis credere Deum innovare venisse, quod invidia antiqui hostis periit; hominem scilicet, qui a paradisi amœnitate decidit, quem idem veneno infectæ fraudis occidit. Verum versa vice, sub pedibus electorum Domini postea ingemuit, & jus quod acceperat in sanctos Dei, perdidit. Qui siquidem cum in eum ejusque nequitiæ ministros decertarent, de ejus ipsius ipsius dejectione triumpharunt, tum victoriæ bravium, tum laudis præmiique palmas acceperunt. Quibus etiam promisit omnipotens Dominus, quod nec eorum quidem ossa perirent, Psalmista teste, qui ait: *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*. Et idem Dominus in Evangelio: *Capillus*, inquit, *de capite vestro non peribit*. Nam quid speremus quanta claritate animæ sanctorum cælis perfruantur: quantæ curæ omnipotenti Domino habeantur; cum nec pulvis quidem, nec etiam ossa ab ipso derelinquantur? Quid namque putamus quanti cælis stant, quid præmii eædem possident cum agmine angelico, quorum ossa in terris nec cælestis deserit claritudo? Nimirum videre videor, quod incredibile memoratu est, mortem sanctorum fore eis vitam; nam tunc primum incipiunt vivere. Vivunt enim sancti, vivunt, inquam, quos vitæ auctor diligit, signis longe lateque ampliat, crebris miraculis extollit. Igitur sanæ mentis homini haud dubium habetur quin vivant, quin etiam omnia sciant. Adhærent enim auctori omnia scienti. Verum jam tempus est, ut secundus libellus partim demonstret miracula quæ meritis beatæ Virginis dignata est operari Omnipotentis clementia.

ANCHR 1058 26. Jun

Psal. 33. 21.

Luc. 21. 18.

3. Postquam episcopali auctoritate, secundum id quod justum fuit, adminiculatum est ministerium Translationis venerabilis Levvinæ virginis & martyris, summaque digne ejusdem peracta est, accidit ut dignum actu nonnulli existimarent, sanctam virginem per Flandriam deferendam; ut & notæ fierent tantæ Virginis reliquiæ, & intereundo omnipotens Dominus cujus foret meriti declararet. Cumque Furnensi * territorio ad ecclesiam *Alverinkchem* nuncupatam ventum esset, suscepta est cum digno honore, tum etiam locata super sanctum altare. Ibi erat quidam, nomine Bodera, longo languore renum adeo dissolutus, ut numquam pergeret nisi duobus baculis innixus. Et ut hodieque fatetur, testatur, jurat, deficientibus membris, cliniacam passionem incurrere timebat. Suæ itaque longitudinis candelam sanctæ Virgini detulit, aliquamdiu ante eam prostratus oravit, suamque salutem oravit. Denique dum oratum esset, post datam orationem surrexit, & dolore renum totiusque corporis funditus caruit. Quippe suis paullo ante portatus erat baculis, mox eadem die sine baculo portavit reliquias beatæ Virginis, & mirabili dispensatione Dei id quidem actum est, meritisque Virginis, ut dum de sua salute exsultaret, suæ salutis auxiliatricem portaret.

Reliquiæ S. Levvinæ per Flandriam delatæ.

* V. Furnes.

Renibus laborans sanatur.

4. Post hæc transeundo nonnullas ecclesias properatum est ad villam Letfingas *a* dictam. Venitur ad ecclesiam, ubi ab incolis nec suscipitur nec honoratur: quippe cujus nomen antehac ne quidem, uti dicebant, illic audiebatur. Quod non modice quidem præsentes contristavit, deque prosperitate cœpti

a Leffingas scribit Mejerus, quam villam sitam esse ait in agro Brugensi.

AN.CHR 1058 26. Junii. cepti itineris desperare fecit. Attamen super altare ponitur, ibique quid futurum foret ab illis exspectatur. Tunc unus e fratribus, qui cum ea illo venerant, ante eam ipsam sese prostravit, atque hanc nunc verbis uti viventem incusabat; nunc deprecatorie velut privatam amicam mulcebat. Cur beata Virgo tibi famulantes derelinquis? Cur non quanti haberis ostendis, ut hujus loci incolæ tua signa videant, te honorent, teque sanctam Virginem ac martyrem credant? Nos equidem deceptores dicunt, te sanctam minime quidem, nec alicujus meriti esse jurant, credunt: jamjam pia nostris precibus ades, te veram sanctamque omnipotentis Dei famulam monstra, tuum decus, tuam summam adauge, & de te nobis lætitiam præbe; ut sicut claritudo tua alta magnaque habetur cælis, ita quoque signis cælestibus inaltere * terris. Quod nisi feceris, ad monasterium quamprimum reportaberis, tuo in loco reponere, & amodo tuo honore merito minor habebere. Hæc perorans a terra surrexit, hospitium venit, præmeditans utile factu quam citius disponere de reditu. Mirum dictu! eadem hora contigit; nam sancta Crux nostræ redemptionis signum quod eo in loco est, aquæ sudorem ex se emisit, & aliquamdiu ita sudans permansit. Id siquidem cuncti videre qui adstabant, & quod futuri signi esset portentum dicebant. Ecce a quatuor portantibus deferebatur in lecto paralyticus, cui infirmitas ad habitum veniens, artus membraque omnia ademit, quæ illi natura habere dedit. Totum corpus erat rigidum, inflexibilis cervix, venæ, nervique emortui longa infirmitate, manus & pedes ad instar parvi pueri redacti: quid dicam quod ne quidem manum ad os ducere, non aliquod membrorum aut artuum ad se trahere valebat: & ut plus miretur, totum hominem dissolutum videres, nilque vitale corpori præter solum flatum vix vivido corpori. Itaque a suis ante sanctam Dei virginem statuitur, atque omnipotentis Domini manum opperitur. Præterea meritis ac fidei sanctæ Virginis se totum dedere cœpit, ac ejus pietati se commendare, & mage puro animo ac lingua ad eam clamare. Verum enim vero misericordia Omnipotentis adfuit, & per meritum beatæ Virginis miserum adjuvit. Nam hæc ipsa audivit orationem, miserta est ejus cordis corporisque dolorem: derepente enim cœpit miser tremere, dentibus infrendere, hac illacque circumspicere. Id siquidem cernentes fratres qui aderant, an tale quid sibi umquam evenisset, eos qui eum detulere sciscitabantur. Numquam, inquiunt, hujusmodi fuit, nil tale usquam passus est: id quidem novum erga eum habetur, sibique hoc in tempore incongruum. Tum Fratres invicem se hortantes Letanias decantare accelerant: necdum vero finis erat horum quæ cantabantur, cum subito agilis tamque celer a lecto in quo decumbebat saltum dedit, ut ne quidem aliquis sanus adeo festinus surgeret, non tam citus saltum daret: & ut velociter saltum dedit, ad feretrum suæ adjutricis cucurrit, illud suis manibus tenuit, simulque clara voce dixit: Venite venite, mecum sustollite, una mecum portate: nam meritis hujus, sanus factus sum. Solita enim infirmitate funditus careo, corpus robur suum recepit, venæ nervique fortitudinem, omnia membra sui officii tenorem: & hæc dicens, feretrum in sublime elevavit. Deinde lætus hac illacque per ecclesiam cursitat, virtutem sanctæ Dei Virginis in se factam prædicat: tum merita ejus ipsius extollit, tum omnium Domino laudes reddit. Et cum illi ab uno adstante baculus offerretur, ut huic inniteretur. Minime quidem, inquit, egeo baculo, meum enim antiquum vigorem recepi. Tunc denique fama facti signi volat, fit concursus ad ecclesiam, senex, juvenis, omnisque puer adest, mirabile dictu signum adspicit, ac Creatori Domino simulque sanctæ Virgini vota laudum reddit. Hic itaque libet exclamare: O fortis manus nimium nimiumque prævalida Omnipotentis! o pietas æterni Regis, præsens & propitia ac clemens sibi famulantibus! Hujus signi facto ostendit cujus meriti ac quanti cœlis esset, quæ in terris laude paucorum celebrabatur. Verum enimvero id cælitus actum est, ut multi forent

*innotesce.

Paralyticus curatur.

forent meritis ejusdem Virginis testes & assertores, cum primo pauci essent, paullatimque cresceret illius honor majorque fieret, quam plebs primum ignorans ac nescia veri passim postea prædicaret. Altera autem die duodecim bidentes detulit, grata pro recepta sospitate solvens : & cum ad aliam ecclesiam festinarent, una cum ceteris gradiebatur, portabat suam auxiliatricem, per quam recepit sanitatem. Vocatur autem idem homo Boldredus, qui hodieque sanus permanet, mirabileque factum in se esse signum gaudet. AN.CHR 1058 1. August.

5. Deinde veniunt ad villam, Oldeburg nuncupatam, ubi demonstravit pietas Omnipotentis, cujus meriti forent ossa beatæ Levvinæ virginis. Nam ibi erat puella, intolerabili infirmitate jam multis diebus fatigata, adeo ut vix loqueretur, vix sedere posset, vix cibum capere, vix dormire valeret. Totum enim corpus ejus erat tremulum : manus, pedes, caput, quin etiam labra tremebant. Hæc sabbati dum deserviret horti operæ colligens olera, quæ cœnæ pararentur, subito in terram cecidit & exanimis. Tum quoque cum subita obripilatione tremor membrorum continuus illi exstitit, æque quidem infirmitas ex eo tempore totam miseram cœpit. Hæc siquidem talis a parentibus delata est, & ante altare, super quod positæ habebantur reliquiæ Virginis, statuitur. Ibi ergo prostrata humi diu jacet, ac opperitur omnipotentem Domini manum, ut sui misereretur per beatæ Virginis meritum. Et dum ibidem jacens aliquamdiu oravit, tremor membrorum, qui paullo ante continuus erat, cessavit. Infirmitas quoque, quæ eam cum tremore fatigabat, paullatim discessit. Quod cum sensisset, cita a terra surrexit, seseque meliusculam suis parentibus & ceteris adstantibus dixit. Tum itaque vota precum laudumque Creatori omnium referunt, & una æque sanctæ Virgini pro tanto miraculo gratias reddunt. Tum domum a suis pedes reducitur, quæ hodieque incolumis permanet, ac omnibus prædicat quantum beata Virgo se invocantibus valeat. Item puella.

6. Inde interjacentia peragrando, venerunt ad ecclesiam, *Vutkerke* dictam ore antiquo. Dum ergo altero die omnes ejusdem loci incolæ ad eamdem ecclesiam convenissent, & dum Sacerdos post Evangelium, uti mos est, sermonem faceret ad populum, subito extra atrium sanctificatæ domus oritur ingens hominum tumultus. Fit concursus, undique tela rapiuntur, amicæ parti auxilio quisque festinat. Ante altare forte jacebat contractus puer duodecim annorum, qui idcirco illo delatus erat, ut fidele auxilium sanctæ Levvinæ imploraret : interim subito erigitur paucis remanentibus & cernentibus. Fama facti miraculi circumquaque eminus volat, aures que omnium qui ad tumultum pervolaverant replet : tunc denique quam citissime redeunt, tela deponunt. Velocior vero eorum concursus fuit ad videndum patrati miraculi signum, quam primum festinantium ad tumultum. Videntes igitur miraculum cælitus actum, ferocitatem animorum Deo submittunt, celebre nomen Virginis laudant, meritum ejus, virtutemque ejus prædicant. Sicque quod antiquus hostis volvebat ad suæ præjudicatæ damnationis fraudem, Domini manus convertit ad sui nominis honorem. Contractus erigitur. NOTA.

7. Operæ pretium est & illa inserere huic paginæ, quæ Omnipotentis providentia dignata est operari, & mortalium oculis ostendere. Insula est dicta Vvalera, opibus rerum, tum copiis etiam piscium & alitum, tum copiis hominum robore fortium, tum equorum corpore præstantium, ceterorumque animalium referta, ad eam itaque ventum est. Ibi erat quidam vir mortalium, nomine Ramboldus, dualis infortunii infirmitate detentus. Nam & auditum perdiderat, unaque toto corpore paralysi dissolutus exstiterat; & id quidem ad cumulum laudis Domini, & augmento atque accumulationi Virginis meriti. Igitur defertur a suis, ante eam statuitur ubi in ecclesia locata fuerat, cum amissam auditus facultatem recepit. Paralyticus sanatur.

AN. CHR 1058 26. Junii.

Tum æque quidem integræ sanitati restituitur, ac in cunctis membrorum partibus totus & integer uti homo restauratur. Viget continua sanitate usque hodie & valet, seseque ex semimortuo totum vivum fore gaudet.

Virgo mortem, ut sibi utiliorem impetrat.

8. Hæc etiam aliud subsequitur, quod a nobis pro posse nostro in lucem proferendo, stylique officio commendando dicetur. Virgo quædam tribus annis ægra jacebat, vimque corporis omnibus membris amiserat, tantum vero spiritus pervigil solo pectore vigebat; & quamquam corpus infirmum longa valetudine teneretur, fortis mens ac præcavens prudensque sui habebatur. Hæc itaque audivit signa, quæ fama volabant, quæ sancta Levvina in vulgus faciebat. Cujus ardentissime mente inhærens meritis, se posse quoquomodo longa ægritudine privari, aut etiam mortem adipisci, a patre matreque ad eam se deferri fecit: cumque in lecto posita deferretur, paullulum quievit; tum mirum in modum de lecto surrexit, feretrum tenuit, taliaque fundendo lacrymas peroravit. Celebris memoriæ venerabilis Virgo, haud haberi videtur conveniens, ut indicem tibi quanta valetudine teneor, cum omnia scias; & quid sit mihi melius, meæque saluti, aut vivere aut mori, satius cognoscas. Tuæ fidei, mi pia Virgo, me totam committo, meum vivere, meum quoque mori tuæ in potestatis protectione pono; ut id quidem celerius mihi impetres bonum, quod maxime saluti meæ exstiterit necessarium. Si mors habetur mihi beatior vita, veniat, properet: suscipiam equidem, tantum adsit per tuam deprecationem. Dumque hæc & alia multa perorasset, valefecit sanctæ Virgini, seque in lecto recollocavit, ac post paullulum se iterum domum deferri præcepit. Sequente vero die patrem & matrem advocat, balneum sibi parari indicit, vestes quoque quas habebat præstantiores deportari jussit. Miratur uterque parens, miratur omnis familia, & super his obstupescens, deinceps quid actura sit expectat. Ipsa autem intrat balneum, satisque accurate lavat caput & omne corpus, postea vero induit se vestibus suis, ac in stipadio sese locans, hæc ultima dixit cunctis audientibus: Gratias tibi ago pia virgo Levvina, quoniam exaudisti mearum precum vota, tuo siquidem jussu festinavi lotum, tum tua admonitione acceleravi indutum, vestes quas habui in mundiore cultu præstantiores, tuis precibus mihi permissum est, ut alio vadam, aliudque mihi patriæ perquiram. Scio namque & credo, si hæc præsens vita mea saluti foret utilior, tu primum mihi hanc impetrasses, tum te Omnipotens Dominus audisset, ut saltem aliquantum temporis mihi in ea ipsa concederet. Verum enimvero hæc labilis fragilisque vita multos dat vitiorum præcipitio: ego autem jam portum intrans, secura minarum sæculi, litus teneo. Et hæc dicens, iterum gratias Deo & sanctæ Virgini reddidit, & una spiritum emisit. Potest moveri cur non magi sibi spatium vitæ a sancta Virgine fuit impetratum atque sibi a Deo donatum: cælestis enim providentia utrobique saluti nostræ consulit, & quod melius quoque necessarium nobis esse prævidet, concedit. Fortasse enim huic sæculo reddita, mundialibus se implicaret, hisque adhærescens quot diebus deterior fieret? Nam & duo petiit, & ita dumtaxat ut suæ petitioni utilius concederetur: & huic oculus suæ mentis inhæsit, altitudo providentiæ ad ipsum quod petebat ei concessit.

Cerei exstincti divinitus reaccensi.

9. Dum Bruggas venit, cum maximo tripudio Cleri plebisque suscipitur. Et cum processio obviam eis extra castellum egrederetur, duo cerei vento exstincti sunt, qui clericali consuetudine ante illam ferebantur. Verum dum sanctæ Virginis reliquiæ suscipiuntur, cælitus, vidente populo, iidem ambo cerei accenduntur, & ita accensi permanent, donec limina templi intrarent. Super his etiam cunctus populus Deum laudat, precatur, orat, spiritualique gaudio exsultat.

Homo a cancro liberatur.

10. Est villa nuncupata Dodesela, in qua erat quidam homo, nomine Eremboldus, cui tulerat cancri ulcus coxæ officium, ut nullo modo valeret ince-

incedere, nisi ea pars corporis baculo inniteretur, qua æger ejus coxæ infirmitate laborabat. Cumque jam esset desperatus a medicis, vitæque suæ diffideret, acceleravit venire ad ecclesiam jam memoratam, ut convenerant Officiales cum sanctæ Virginis reliquiis. Qui dum aliquamdiu ibidem oraret, omnipotentem dominum deprecabatur, ut per Virginis merita misereretur. Nec voto suo frustratus est. Nam dum domum rediisset, mox cœpit cancri ulcus per se minorari, parsque ægra corporis vim antiquam recipere: & ita factum est, ut quot diebus paullatim convalesceret, donec integræ sanitati homo totus redderetur. Nec dubitandum est quin beatæ Levvinæ Virginis id quidem adscribatur meritis, cujus etiam salvatus est intercessione, qui dum diffideret suæ saluti, ab incurabili infirmitate redditus est sanitati. AN.CHR 1058 26. Junii.

11. Verum postea ventum est ad Ecclesiam *Lisuvege*, ubi in lecto defertur quidam, nomine Ramboldus, pustulæ morbo morti proximus. Jam enim officium linguæ amiserat, jamque visum vimque omnem corporis perdiderat, cum quidam e Fratribus de ligno loculi Virginis parum ferro erasit, vino infudit, ori illius immisit. Mox vita intrantem mortem expulit: nam confestim locutus est, tum sibi in lecto assedit, suos sibi congaudentes vidit, tamque citam sanitatem sibi redditam mirans obstupuit. Alius a pustula.

12. Deinde quædam femina de territorio Bruggensi, nomine Olsendis, in lecto defertur, cui jam quindecim annis siccæ venæ nervique contracti ademere vires totius corporis. Nil roboris erat ei, non in manibus, non in pedibus humani tenoris firmitas; quippe cui præmortua omnia membrorum ossa habebantur. Verum sub celeritate sanitati restituitur, sana domum revertitur, quantumque valeat beata Virgo, eo in facto a cunctis agnoscitur. Contracta sanatur.

13. Hæc in eundo & redeundo provida dispensatione Omnipotentis Domini peracta sunt. Nam & alia multa Rex gloriæ meritis sanctæ Virginis peregit eo in itinere, quæ omnino decrevimus tacere, ne quid fastidiosius superabundanti invideat materiæ. At nunc narrandum est unum, quod meritis beatæ Virginis dignata est operari misericordia Omnipotentis. In villa Bergensi quidam vir erat, cui binam prolem natura dederat, qui unam masculino integram corpore, ac omnibus membris vigere gaudebat: alteram femineo artubus, membris, totoque contractam dolebat. Hanc itaque dira sors protinus ab ipso ortu nativitatis ligaverat, & disjunctis artuum compagibus, conjunctis etiam membris ubi non debuerant conjungi tenebat. Nam natibus calces habebantur adjuncti, sic ut viderentur unius conjunctionis aspicienti. Deinde omnia membra minitabantur interitum, ut si adesses, nihil aliud quam informem turpemque materiam cerneres. Contigit itaque sexta feria, in qua gloriosissimæ Crucis ac salutiferæ passionis Domini celebris memoria recolitur, ut uterque parens ecclesiam adirent Missas audituri, simul etiam Omnipotentem Dominum pro suis male admissis veniam exoraturi. Verum utraque proles jam dicta una in loco jacens ac dormiens remansit. Poterat autem puer, qui integri corporis erat, novennalis haberi, puella autem decem annos habebat, quam dormientem frater excitavit, & hujusmodi verbis allocutus est: Dic mihi misera soror, nihilne vales in membris, num aliquantum progredi, num sine ope alterius teipsam aliquid quamvis parum serpens attrahere? Non, inquit illa, nihil prorsus: nam si hæc nostra domus incendio daretur, ego intus constituta minime quidem exirem, nisi si aliorum manibus deportarer. Et ille: Jam tempus est, surgamus. At illa subjiciens: Id quidem, ait, libens agerem, verum nequeo, sed tuo adminiculatu ad id actum opus est. Igitur surgit, induit vestes, tunc accinxit se servitum suæ sorori. Cum jam & illa induta foret suis æque vestibus, frater charam germanam alloquitur Item altera

AN.CHR. 1058 26. Junii. hisce sermonibus : Ecce, soror, sancta Levvina exaudit multos se invocantes, plurima incommoda in melius commutat; exeamus domum, hortum nostrum intremus, hanc piissimam oremus ut tui misereatur : credo equidem aderit nobis, utrosque exaudiet, & solitum solamen quemadmodum nobis æque attribuet. Ego namque causa tui usque dum vixero, hac in die caseo, butyro, ovis, hisque similibus vesci cavebo : tu vero omni septima feria temet haud manducantem carnes spondens promittito. Hoc itaque inter se firmato pacto frater pro posse germanam post se trahit, hortulum intrant, versus templum Deum, sanctamque Levvinam adorant. Mira dicturus sum. Mox ibidem puella erigitur, & sine ope fratris domum intrat, quam paullo ante attractu ejus misere serpens exierat. Verum dum parentes domum redeunt, filiam incolumem reperiunt, exsultant invicem magno tripudio; & dum sciscitantur utrosque quomodo sanitati sit restituta, hoc tantum responsum audiere, quod sanctæ Levvinæ interventu sanata sit : de voto autem, quod uterque inter se sancivit, omnino ipsa hora tacuere, parentesque id voti latuit, donec una dierum, sexta feria scilicet, mater filio partem casei porrexit, qui noluit accipere, dicens, haud esse sibi licitum illo die caseum comedere. Tum denique primum mater animadvertit, & illi interroganti, id propter scilicet se nolle caseum comedere die illo respondit. Id denique miraculi signum cum omnis villa celebraret, ad aures Comitissæ ATHALÆ [a] venit; quæ mulierem cum utraque prole acciti præcepit : & interrogans, omnia sic se habere cognovit. Sed & ego ipse, qui hæc qualiacumqne sunt cudo, dignum duxi inquisiturum ire, & pro miraculo cælitus facto gloriosum nomen omnipotentis Domini benedixi. Hujus rei testis est tota Bergensis villa, quin etiam ejusdem villæ omnis vicinia. Sap. 10. 21. Laus tibi Deus, qui linguas infantium facis disertas, & eorum corda imbre tui Spiritus irroras : demonstras enim quod tibi curæ sint parvuli, cum & providere sibi & sapere facis quæ nimirum sunt adultæ ætatis. Ecce enim id actum est vel propter meritum sanctæ Virginis, vel ut a tuis servis laudere, & ut magis divinum dogma parvipendentibus & minus intelligentibus venerationi habeatur.

14. Nonnulli mortalium Bergensis pagi præ religionis ardore tacti, quodam tempore Romam adiere, inter quos quædam mulier cum viro aggressa est idem iter, plena digna relatu, uti postea apparuit, devotione; quæ cum ad eamdem urbem venisset sospes & valens, triduo ibi mansit. Verum triduo transacto, nimia valitudine corpus gravari cœpit, æstu febris atteri, adeo ut jam videntibus infortunium suæ valitudini desperationis haberetur. Orabat adjutorem sui sanctum Petrum Apostolorum principem, quin etiam suffragia sanctorum Bergensis monasterii, qui ibidem venerantur, precabatur, ut suæ infirmitati orationibus subvenirent. Hujusmodi affecta miseria, subito post precatus, post lacrymarum ubertatem, paullulum soporatur. Verum erat huic somnus, erat corporis dormitio, sed cum hac animi vera visio; Mulier morti proxima sanatur. vidit equidem speciosi & admodum reverendi vultus puellam adstantem, sibique talia loquentem : Video quia gravaris nimia infirmitate & valde periculosa, sed tui auxilio & saluti tuæ quibit fore mei sola consilii atque consultus causa. Nuper delata sunt pignora meorum ossuum, quæ Balgerus nomine, monachus, ab Anglia detulit, & reposita cum libris in scrinio, in crypta dedicata in honore sanctæ Trinitatis tenentur. Huic denique inituntur hi & illi immundi, mihique contraria hujusmodi importunitas habetur. Cum vero responsum infirma ederet, veniretque rogatum quæ hæc esset, visio

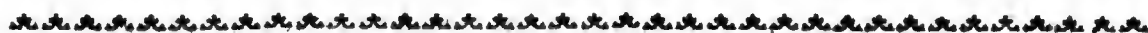
[a] Ea est Athela Balduini Pii uxor, quæ post mariti obitum ab Alexandro II. summo Pont. velata in monasterio Mescinensi quod erexerat, cum sacris virginibus piam vitam exegit.

visio adstantis puellæ subjicit: Levvina dicor, virgo & martyr, & merui his ut sim omnium supernorum concivis. Hac eadem hora esto sana, esto modo testis tuæ sanitatis: eris etiam testis Dei virtutis, dum ad patriam & ad tuum locum veneris. Vix id oroma adstanti puellæ evanuit, cum illa evigilans sese sanam sensit. Verum multis modis probat utrum id quidem verum sit; modo se extendendo, modo in utrumque lateris sese vertendo; nunc erigendo, nunc æque quidem iterum quiescendo. At mane facto, viro suo cum suis sociis visionem retulit, puellæ nomen visæ sibi, & quia vocabatur Levvina edicit. Agnoscunt nomen Virginis & martyris, & quia recens ab Anglia delata sit confitentur: reddunt laudes Deo, majores vero ex corde illa quæ sanitatem suscepit. Ut domum rediit, mox & visionem & infirmitatis commodum cum sanitatis indultæ opem argumento comitantium declaravit. Mox siquidem loculus componebatur, quo sanctorum pignora ossuum locarentur. Id miraculi signum pæne primum fuit postquam venerabilis Virgo ab Anglia delata fuit. Per omnia benedictus Deus qui semper vivit & regnat, & Sanctos suos ubique gentium glorificat. AN.CHR 1058 26. Junii.

15. Quædam matrona, nuncupata Cilia, de territorio Bergensi, valida infirmitate detinebatur, in qua etiam æstus febrium diatim crescebat & augebatur. Longæ valitudinis languor futuram jamjamque venientem mortem significat, immo præsentis signi habetur indicium. Præparabantur exsequiæ funeris, omnia quæ animæ Matrisfamiliæ saluti, auxilioque possent esse providebantur: os siquidem mutum, frigida membra præsentes desperare faciebant. Interim apparuit ei quædam puella, signum religionis capite ferens, scilicet velum quo agnoscitur digna religio. At patiens fixa in eam lumina tenebat, quid actum quidve factum foret exspectans. Primum admovit leniter pectori manum, dein sic dulce summissoque ore locuta est: Virgo Levvina & martyr tibi loquitur, admovet manum tuo pectori, te præsens, te auxilio juvat, lumen candelæ para, hac me tuam adjutricem dona. Hæc dicens, quæ videbatur discessit. At illa statim aperuit oculos, filiam vocavit, cui præcipiens talia dixit: Vade, curre, festina, & mihi defer ceram, quæ habetur in mea arca; componendum est sanctæ Levvinæ honori candelæ lumen, adeunda Virgo: nam me admonuit ut id agam quidem. Filia vero quædam rerum agere festinabat, putans lethargum matrem pati: cum subito illa festina surrexit, cucurrit ad arcam, aperuit, candelam componit. Mira velocitas. Eodem die præceptum Virginis jubentis uti se visitaret implet, narrat præsentibus visionem, indicat inopinam sanitatem. Tum demum peractis votis, gaudens hilaris ac læta domum revertitur: tamen curat filiam, magis autem sui sollicita ac memor Virginis, cujus meritis meruit donum sospitatis. Item altera

16. Quidam æque quidem de territorio Bergensi natam habebat, verum surdam atque mutam a primordio nativitatis, quot horis repræsentabatur visui ejus, dolebat. Hic denique haud infimus, ne ultimus quidem inter vicinos suos vivebat; nam sanguinis serie ducta patribus pollebat, & substantia quamplurimum abundabat. Huic erat vicina vidua pauper, sed quamquam minime quidem huic essent necessaria, tamen devotum animum gerens, ecclesiam quot diebus visitabat, atque nonnulla quæ virtutis habentur quæque laudis sunt faciens, pro posse niti curabat. Apud plures hujusmodi minime videtur esse digna virtutis, sperant enim creduntque quia infortunio egestatis premitur, sustentari possit aliquorum levamine, idcirco quodam simulto id faciat. Verum inspicit Deus cor humanum, mortalis vero faciem videt. Huic tali sancta Levvina in visione apparuit. Vade, inquit, ad hanc tuam vicinam, matrem puellæ patientis suditatem aurium, osque mutum; & tale quid orationis profer: Sancta virgo Levvina monet te, ut filiam tuam ad illam ducas, & sanitatem recipiet. Venit illa mane facto, visionem indicat & præceptum martyris. Illa autem confestim viro. At ille, inquit, Item surda & muta.

AN.CHR. 1058 26. Junii. nil hujus rei est, indiget quam plurimi, aliquid de tuo vult habere, & idcirco talia componit; si credimus hujus deceptioni, erimus omnibus derisioni. Postea iterum pauperi viduæ Sancta supradicta apparuit, submonens manifeste eadem quæ supra. Mox illa rursus indicavit matri puellæ. At illa minime quidem id viro indicavit, sed confestim duos equos stravit, unum sibi, alterum filiæ. Dum appropinquarent monasterio, vespertina synaxis pulsabatur, mira dicturus sum, eadem hora antequam accederent ad monasterium, puella audiens campanam locuta est matri; Mi pia mater, dic mihi quid sit quod audio? Eo in loco tunc primum audivit, primum locuta est. Hæc audiens mater lætatur, sanctam Virginem primum munere donat, post læta domum revertitur. Adhuc superstes, & sanitatem puellæ & visiones viduæ prædicat. Hæc pauca de multis decoloratis vitiis, rustico stylo compinxi, & verbosior fortassis quam debui fui. Pia Virgo mihi oro veniam impetra scelerum, quam in sinu suo cælestis continet gloria.

AN.CHR. 1058 1. August.

DE BEATO THEODERICO

Abbate Uticensi.

Monasterii Uticensis restauratio.

1. *CUM cœnobium Uticense, quod a suo institutore sancti Ebrulfi nomen habet, multis annis dirutum & penitus eversum jacuisset, hoc sæculo undecimo pristinum suum splendorem feliciter recuperavit. Quo pacto hæc restitutio contigerit fusius narrat Ordericus Vitalis, ejusdem loci monachus, qui in historia Ecclesiastica, quam sæculo sequenti conscripsit, ea passim inseruit, quæ ad sui monasterii statum spectabant. Refert itaque libro 3. quod cum Hugo de Grentemaisnilio ac Robertus ejus frater, alios viros nobiles cernerent, restituendis vel de novo ædificandis monasteriis esse intentos, ipsi etiam de monasterio in villa Nuceretti, quæ ad eos pertinebat, excitando cogitaverint. Cum vero id rescivisset Willelmus Geroi filius, eorum avunculus, qui post multa præclare gesta in sæculo, sese in monasterium Beccense receperat, nepotibus suis persuasit, ut mutata sententia, instaurando potius monasterio Uticensi operam suam collocarent: quod cum eis placuisset, locus ille, qui Herluino abbati Beccensi datus fuerat, ubi etiam aliquot alebat monachos, data Beccensibus villa Rosseria, pristinam libertatem recepit. Re ad Guillelmum Normanniæ Ducem delata, eam approbavit, donationesque sancto Ebrulfo factas, ipse cum Malgerio archiepiscopo Rotomagensi, ac suffraganeis episcopis confirmavit, & instrumentis ea de re confectis subscripsit.*

Theoderici gesta unde desumpta?

2. *Monasterio restituto providendus abbas fuit, qui novellæ plantationi præesse dignus esset: ad id electus fuit Theodericus monachus tunc Gemeticensis, de quo nunc sermo est, qui monasterium sibi commissum non solum temporalibus divitiis abundanter instruxit, verum etiam, quod potissimum est, illud effecit sanctitate & observantia regulari illustre. Hujus sancti abbatis vitam nemo, quod quidem sciamus, data opera litteris mandare curavit: quare ea quæ in variis auctoribus, & maxime in Orderici-Vitalis historia, aut apud Guillelmum Gemeticensem de ejus præclare gestis habentur, in unum colligere visum est, ex quibus Elogium ejus breve pro more nostro conficiemus.*

Ejus primordia.

3. *Theodericus, quem Arturus de Monsterio in Neustria-pia, & Sammarthani in Gallia Christiana, alique nonnulli scriptores, de Mathonvilla nuncupare solent, quod ex vico Matonvilla, hodieque apud Caletes noto, ut videtur, oriundus esset, ex Calogiensi seu Caletensi provinciæ Normanniæ pago satis celebri originem duxit, ut testatur Ordericus libro tertio Historiæ ecclesiasticæ, ubi de Theoderici primordiis sic loquitur:* Hic fuit natione Normannus, de provincia Calogiensi oriundus, statura mediocris, eloquio suavis, facie rubicundus, sacris litteris eruditus, ab infantia usque ad canos divino cultui mancipatus: *in mo-*

Fit monachus Gemetici.

monasterio Gemeticensi a Theoderico abbate, qui eum e sacris fontibus susceperat, educatus fuit: ubi sub hujus Patris disciplina multum eum profecisse, non solum vitæ integritas, & disciplinæ regularis studium, sed etiam miracula comprobarunt, quæ ei viam paraverunt ad primas monasterii sui dignitates, ut ex Orderico discimus. Hic nimirum, *inquit*, ab infantia in domo Domini nutritus fuerat, diutinoque sedimine religiosam vitam ducere didicerat; in sanctis orationibus atque vigiliis, necnon in abstinentia assiduus erat. Frigoribus etiam tantum corpus proprium affligebat, ut per totam aliquando hiemem sine pellicia permaneret. Quadam itaque die, dum secundum morem consuetum sibi, sacrificium Deo offerre voluisset, pelliciam miri candoris super altare positam invenit, quam non manibus hominum, sed angelorum illic eam esse positam non dubitans, Deo gratias egit, & indutus eam gratulanter servitium divinum peregit. Hoc ita gestum fuisse in Gemeticensi ecclesia, dum adhuc claustralis esset monachus, a monachis veracibus, qui tunc in supradicto monasterio morabantur, audivimus. Hunc venerabilis Theodericus Gemeticensis abbas de sacro fonte levaverat, & sub monachili jugo in schola Christi educatum multum dilexerat. Quem, dum idem ad robur virile venisset, bonisque moribus laudabiliter polleret, vicarium sibi ad animarum lucra fratribus constituit: atque ad infantum Magisterium, & ad curam claustralis Prioratus tuendam promovit.

AN. CHR. 1058 1. August.

Pellicia cælesti donatur.

4. *Abbatem anno* 1050. *ordinatum fuisse refert Guillelmus: quod die Dominica, Nonis Octobris ante altare S. Petri peractum fuisse scribit. Idem asserit Ordericus ex cujus libri* 3. *verbis totum pæne istud elogium conficiemus. Et quidem luculentiorem testem de Theoderici gestis habere non possumus, utpote qui in ipso Uticensi monasterio paullo post illius obitum scripsit: sic itaque prosequitur.* Deinde Hugo & Robertus a Duce accepta licentia eligendi Abbatem, Gemeticum expetierunt, & a domno Rotberto ejusdem ecclesiæ abbate Theodericum monachum ad abbatiæ suæ regimen requisierunt. Abbas vero justæ petitioni nobilium virorum libenter favit, & monachum, quem ad pastoralem curam idoneum noverat, illis concessit. Illi autem gaudentes eum Duci præsentaverunt. At ille veneratione congrua eum suscepit, datoque baculo pastorali, sicut moris est, ecclesiæ Uticensi præfecit. Deinde Luxoviensis episcopus Hugo, cum Osberno Archidiacono, aliisque Clericis suis Uticum perrexit, & venerabilem Theodericum cœnobitam secum duxit, eumque ibi 3. Nonas Octobris die dominico venerabiliter consecravit..... anno ab Incarnatione Domini 1050. Indictione 4. qui erat annus 19. Henrici regis Francorum, & 15. ducatus Willermi Ducis Normannorum. *Is est Willelmus, cognomento Nothus, qui postea Angliæ regnum adeptus est. Porro Ordericus, qui hic habet Theodoricum die 3. Nonas Octobris ordinatum fuisse, dissentire videtur a Guillelmo Gemeticensi eam ordinationem, ut mox dicebamus, Nonis Oct. consignante: at Ordericus lib.* 7. *ad annum* 1054. *cum Guillelmo consentit, ubi Abbatiam Uticensem restauratam fuisse dicit anno* 2. *Pontificatus Leonis IX. & Theodericum primum ejus abbatem fuisse, Nonis Octobris consecratum. Et quidem, cum hanc benedictionem die dominico factam fuisse uterque auctor affirmet, non potest nisi ad Nonas Octobris referri: siquidem anno* 2050. *feria* 6. 3. *Nonas Dominica vero Nonis ipsis Octobris contigit: Ordericum vero non fuisse in assignando Theoderici ordinationis die & anno sibi constantem, ex alio quoque loco probari potest. Nam lib.* 6. *ordinatum eum fuisse anno* 1051. *scripsit; immemor, quod eamdem ejus ordinationem anno* 1050. *in lib.* 3. *consignasset. Annum vero* 1050. *esse retinendum probatur, tum ex die Ordinationis, quæ facta fuit die Dominico, qui anno* 1050. *Nonis Oct. contigit, tum ex Guillelmo Gemeticensi jam supra laudato, tum denique ex anno obitus Theoderici, quem anno* 1058. *ex hac vita excessisse inferius probabimus, octavo sui regimiuis anno. Nec opponere juvabit Indictionem* 4. *ab his auctoribus assignatam anno* 1051. *convenisse: certum enim est, plerosque ejus ævi auctores inchoasse Indictiones a mense Septembri, proindeque juxta illum computandi modum, Theodericum Nonis Octobris anno* 1050. *Indictione* 4. *ordinatum dici potuisse.*

Abbas Uticensis instituitur.

Consecratur.

AN. CHR. 1058. 26. Junii. 5. *His itaque statutis, jam Orderici verbis exponendum est, quantum Theodericus monasterio Uticensi profuerit,* Ordinatus, *inquit*, in superbiam elatus non est, sed religionis viam, verbis & operibus ostendebat his quibus prælatus est. Ad constructionem vero novæ domus, Rudulfum nepotem suum, & Hugonem Cantorem, aliosque idoneos fratres, permissu Patris sui, de Gemetico secum adduxit, cum quibus & per quos regularem observantiam, & modestum rigorem, aptamque seriem in divino cultu ferventer erexit. Diversæ autem ætatis & qualitatis ad conversionem venientes suscepit, & secundum Regulam sancti patris Benedicti diligenter instituit. Nam ipse in primis Gunfridum & Rainaldum, & Fulconem filium Fulconis decani, aliosque nonnullos Grammaticæ artis peritos, in schola Christi emendationem vitæ humiliter docuit. Riculfum quoque senem, & Rogerium rusticos presbyteros, & Durandum hortulanum, & Goisfredum atque Olricum, aliosque simplices discipulos benigne tractavit. Et quia profunda scripturarum syntagmata percipere nequibant, lacte pii hortatus dulciter pavit, & sanctis actibus ostensis, in fide & religione salubriter corroboravit. Ipse etiam Herbertum & Berengarium, Goscelinum & Rodulfum, Gillibertum & Bernardum, Ricardum & Willelmum, aliosque plures bonæ indolis pueros diligenter instruxit in domo Domini ad bene legendum, ad canendum, ad scribendum, & ad alia bona studia, quæ servis Dei veram theoriam quærentibus competunt, vigilanter exercendum. *Eadem confirmat paucis verbis idem Auctor libro sexto, ubi ait Theodericum, suum* gregem neophytum per annos octo pie & prudenter educasse, atque secundum normam sancti Benedicti ambulare in lege Domini digniter docuisse.

Monasterium instaurat.

6. *Piis exercitiis ita deditus erat, ut etiam exteriora devitaret, tempus quod ei superérat post divina officia inter orationem ac laborem manuum partiendo. Eum autem laborem exerceri volebat, qui & iis qui operabantur, & etiam posteris prodesse posset; unde tantopere in describendis per se suosque discipulos libris delectabatur. Horum omnium testis est Ordericus libro laudato.* Exteriores, *inquit*, curas in quantum poterat devitabat, seseque divino cultui ferventi sedulitate mancipabat. Assiduus nempe in orationibus erat, & in opere manuum quod sibi competebat. Nam ipse scriptor erat egregius, & inclita sibi insitæ artis monimenta reliquit Uticanis juvenibus. Collectaneum enim & Gradale, ac Antiphonarium propria manu in ipso cœnobio conscripsit. A sociis etiam suis, qui secum de Gemetico venerant, pretiosos divinæ legis codices dulcibus monitis exegit. Nam Rodulfus nepos ejus * Eptaticum conscripsit, & Missale ubi Missa in conventu quotidie canitur. Hugo autem socius ejus expositionem (Gregorii Magni) super Ezechielem & Decalogum, primamque partem Moralium; Rogerius vero Presbyter Paralipomenon, librosque Salomonis, tertiamque partem Moralium. Præfatus itaque Pater per supradictos, & per alios, quos ad hoc opus flectere poterat, antiquarios, octo annis quibus Uticensibus præfuit, omnes libros veteris & novi Testamenti, omnesque libros facundissimi papæ Gregorii Uticensium bibliothecæ procuravit. Ex ejus etiam schola excellentes librarii; idest Berengarius, qui postea ad episcopatum Venusiæ provectus est, Goscelinus & Rodulfus, Bernardus, Turchetillus & Richardus, aliique plures processerunt, qui tractatibus Hieronymi & Augustini, Ambrosii & Isidori, Eusebii & Orosii, aliorumque Doctorum, bibliothecam sancti Ebrulfi repleverunt, & exemplis suis ad simile studium secuturam juventutem salubriter exhortati sunt. *Porro mirum est, Ughellum in Italiæ sacræ tom. 7. ubi catalogum recenset Episcoporum Venusinorum, Berengarium omisisse, quem tamen sedem Venusinam occupasse non solum hoc loco affirmat Ordericus, verum etiam libro* 7. *ad annum* 1075. *ubi de eo sic habet.* Venerabilis Berengarius abbas, filius Urvaldi filii Helgonis, eidem monasterio præerat, (*scilicet sanctæ Trinitatis Venusiæ, in quo sepultus est Robertus Wiscardus Apuliæ Dux, quod monasterium Bonifacius VIII. militibus sancti Joannis* Jerosolymitani, *exstinctis monachis concessit*)

Libris describendis cum suis incumbit.

* i. Heptateuchum.

cessit) quem Theodericus Archimandrita pius apud Uticum educaverat, & inde Robertus abbas secum in Calabriam adduxerat. Deinde ab Alexandro papa Venusiensi monasterio abbas consecratus est, atque post aliquot annos pro merito vitæ, & sapiente doctrina, ad pontificatum præfatæ urbis a papa Urbano promotus est. AN.CHR. 1058 1. August.

7. *Sed ad Theodericum revertamur, qui nihil omittebat ut suis discipulis persuaderet, otium omnino monachis vitandum esse. Id non solum exemplo suo, sed etiam aliunde repetitis historiis confirmare satagebat, ut ingenio rudiores, quibus verba non suffecissent, ejusmodi saltem narrationibus ab otio deterrerentur: sermones tamen suos ita condiebat, ut omnibus prodesse possent. In exemplum sit quod hic Ordericus prosequitur.* Hos, *inquit*, vir Domini Theodericus docebat, & sæpe commonebat ut vagæ mentis otia omnino devitarent, quæ corpori & animæ valde nociva esse solent. Hoc etiam eis referre solitus erat: Quidam frater in monasterio quodam de multis transgressionibus monasticæ institutionis reprehensibilis exstitit, sed scriptor erat, & ad scribendum deditus, quoddam ingens volumen divinæ legis sponte conscripsit: qui postquam defunctus est, anima ejus ante tribunal justi Judicis ad examen adducta est. Cumque maligni spiritus eam acriter accusarent, & innumera ejus peccata proferrent, sancti Angeli e contra librum, quem idem frater in domo Dei scripserat, ostentabant, & singillatim litteras enormis libri contra singula peccata computabant. Ad postremum una sola littera numerum peccatorum excessit, contra quam dæmonum conatus nullum objicere peccatum prævaluit. Clementia itaque Judicis fratri pepercit, animamque ad proprium corpus reverti præcepit, spatiumque corrigendi vitam suam benigniter concessit. Hoc, charissimi fratres, frequenter cogitate, & ab inanibrs noxiisque desideriis corda vestra emundate, manuum vestrarum opera Domiuo Deo jugiter sacrificate. Otia velut letale virus totis nisibus devitate; quia, sicut sanctus Pter noster Benedictus dicit, *Ociositas inimica est animæ*. Illud etiam sæpe vobiscum revolvite quod in Vitis Patrum dicitur a quodam probato Doctore: Quia unus solummodo dæmon tentando vexat laborantem in bonis monachum, mille vero dæmones impugnant otiosum, innumerisque tentationum jaculis undique stimulatum cogunt fastidire monasteriale claustrum, & appetere damnosa sæculi spectacula, & noxiarum experientiam voluptatum. Et quia largis sustentare pauperes eleemosynis non potestis, quoniam terrenas opes non habetis; nec ingentia templa, sicut Reges alique potentes sæculi faciunt, erigere potestis, qui regularibus claustris sæpti, omnique potestate privati estis, saltem secundum Salomonis hortatum, omni custodia corda vestra servate, Deoque placere totis nisibus indesinenter contendite. Orate, legite, psallite, scribite, aliisque hujusmodi actionibus insistite, eisque contra dæmonum tentamenta vos sapienter armate. Talibus monitis Pater Theodericus discipulos suos instruebat, & arguendo, obsecrando, increpando, ad bonum opus vigilanter incitabat, ad quod ipse prius tam orando quam scribendo, vel alia bona faciendo consurgebat.

Suos adhortatur. Reg. cap. 48. Cassian. Prov. 4. 23.

8. *Verum cum his insisteret pius Abbas, non defuere qui ejus agendi rationem caperent, ii scilicet qui, ut ait sæpe laudatus Ordericus, suæ professionis immemores, abjecto Dei timore*, mundiales curas divinis præponebant officiis. Pro dolor! unde illum venerari debebant, inde magis illi detrahebant. Dicebant enim: Talis homo non debet Abbas esse, qui exteriores curas nescit, negligitque. Unde viverent oratores, si defecerint aratores? Insipiens est qui plus appetit in claustro legere vel scribere, quam unde fratrum victus exhibeatur procurare. Hæc itaque & his similia quidam superbi dicebant, & servo Dei plures injurias faciebant. *Hæc præludia fuere gravissimi doloris, quo vir sanctus in nonnullorum e suis interitu perculsus fuit. Hi enim cum zizaniorum more aliquamdiu inter ceteros fratres crevissent, tandem eradicandi fuerunt: unus ex illis fuit Romanus quidam nomine, qui staminia aliaque ejusmodi furari solebat, cumque ab Abbate correptus, furta sua impudenter denegare*

Anonnullis e suis carpitur.

ANCHR. 1058 1. August. *non vereretur*, quadam nocte, *inquit Ordericus*, dum in lecto suo jaceret, arreptus est a dæmonio, vehementerque vexatus. Hunc cum monachi horribiliter clamantem audirent, ad illum accesserunt, illumque propulsantes, & aquam benedictam super illum spargentes, vix aliquando a vexatione dæmoniaca eruere quiverunt. Qui ad se reversus, intelligit propter furta quæ egerat, diabolum talem potestatem super se accepisse, promisitque quod ab ab hac nequitia de cetero custodiret se. *Verum, quanta est hominum fragilitas! paullo post ad pristina crimina delapsum, nec emendare volentem pius abbas*, capitio abscisso, *eum fecit e monasterio expelli. Alia item duo similia exempla profert Ordericus, quæ huc fusius referre supervacaneum visum est, cum unum sufficiat ad intelligendum, sanctissimos quosque hominum conventus malis esse permixtos.*

Et ab exteris. 9. *Haud minora ab externis passus est Theodericus, qui, ut refert Ordericus, invidiæ vel avaritiæ stimulis acti, Uticensis monasterii florentem statum ferre æquo animo non valebant.* Cœperunt, *ait ille*, varias simultatum causas colligere, & turbatis rebus, quæ ad victum & vestitum & agapen servorum Dei datæ erant, *appetere*. At benignus Jesus mirabiliter emicuit in ereptione suorum. *Cujus rei exemplum illustre subjungit idem auctor his verbis*. Dum apud Uticum in initio monasticus ordo regulariter servaretur, & omnibus advenientibus charitatis officia, ut hactenus ibidem mos est, exhiberentur, Mabilia Willelmi Talavacii filia, propter odium quod erga fundatores illius cœnobii ferebat, plures molestias nequiter excogitatas eidem loco inferebat. Quippe contra Geroienses, pater ejus & ipsa, omnisque illius progenies, diu perdurans odium habuerunt. Unde quia Rogerius de Monte-Homerici vir ejus monachos amabat & honorabat, nec ipsa eis aperta malitia nocere audebat, crebrius cum multitudine militum, quasi hospitandi gratia, ad monasterium divertebat; sicque monachos, qui paupertate in rure sterili affligebantur, gravabat. Quondam cum ibidem cum centum militibus hospitaretur, & a domno Theoderico abbate redargueretur, cur cum tanta ambitione ad pauperes cœnobitas venisset, eamque admoneret ut ab hac stultitia se coerceret; illa inflammata respondit: Majorem numerum militum adducam de * extero, quam adduxi. Ad hæc Abbas ait: Crede mihi, nisi ab hac stultitia resipueris, quod nolles patieris: quod ita contigit. Nam in subsequente nocte, passio illam invasit, & fortiter vexare cœpit. At illa mox inde sese jussit efferri. Quæ dum fugere de terra sancti Ebrulfi territa festinaret, & ante domum cujusdam burgensis, nomine Rogerii, Suisnarum transiret; inde quamdam infantulam lactentem assumi præcepit, orique ejus * maxillam suam, in qua maxima pars infirmitatis collecta erat, ad sugendum tradidit. Infans itaque suxit, & paullo post mortua est; mulier vero convalescens ad propria reversa est. Postea fere 15. annis vixit, sed Uticum, postquam ibidem, sicut supra diximus, flagello Dei castigata est, numquam adire præsumpsit; & ne habitatoribus illius cœnobii ullatenus noceret seu prodesset, toto nisu se custodivit, quamdiu in ærumnosis hujus vitæ felicitatibus vixit. Abbatem tamen Theodericum dilexit, eique magis quam Uticensi ecclesiæ Cellam sancti Martini commendavit.

* f. cetero.

* f. mamillam.

Monast. S. Martini Sagiensis præficit. 10. *Hæc sancti Martini Cella, de qua Ordericus loquitur, cœnobium est S. Martini Sagiensis, hactenus Ordini nostro, ac nostræ Congregationi sancti Mauri attributum, quod Rogerius de Monte-Gomerici Vice-comes Mabiliæ conjux construxit, quodque adhortante Ivone Sagiensi episcopo, Mabiliæ avunculo, ipsi Theoderico, qui illi amicus erat, commisit*, ut ibidem, *inquit Ordericus*, cœnobium monachile construeret. *Nihil omisit pius abbas, ut Episcopi & Vice-comitis desiderio faceret satis, uti prosequitur Ordericus.* Ille, *inquit*, haud segniter assignare opus in nomine Domini inchoavit, ibique Rogerium Uticensem monachum sacerdotem & Morinum & Engelbertum aliosque ex discipulis constituit. Ipse quoque sæpius eumdem locum visitabat, & aliquan-

quando tribus seu quatuor septimanis commanebat, & incœpti operis perfe- AN.CHR. ctioni, pro amore Dei, & utilitate sequentium totis nisibus insistebat. *Ve-* 1058 *rum etsi Theodericus nihil omiserit, ut novella ista plantatio acciperet incremen-* 1. August. *tum, irriti tamen fuere ejus conatus, quia, ut ait Ordericus ad annum* 1056. Rogerius & uxor ejus pluribus sæcularium rerum curis tunc occupabantur, & ab inimicis suis undique impugnabantur. *Postea tamen Rogerii desiderium effectum habuit. Ille enim non solum Sagiense monasterium construxit, sed & aliud quoque in Anglia, ubi Scroburiensi comitatu donatus est, excitavit in honorem sancti Petri, in quo monachos Sagienses, teste Orderico, lib.* 5. *ad annum* 1082. *instituit. Quin &, eodem auctore attestante, Rogerius* multa donavit aliis ecclesiis, Troarnensi, Sagiensi, Almaniscensi, Cluniacensi, Cadomensi, aliisque plurimis. *Hæc occasione Sagiensis cœnobii, quod primitus Theoderico subjectum fuerat.*

11. Vera charitas, quæ in Theoderico regnabat, *ut loquitur Ordericus*, eum bonis faciebat amabilem, perversis autem formidabilem: *unde Mabilia, de qua supra diximus, licet, eodem referente auctore*, callida fuerit nimiumque crudelis, & aliis viris religiosis nimis dura, Theodericum tamen valde diligebat, eique in quibusdam obediebat, *in tantum ut primogenitum suum filium, Rodbertum nomine, beato viro sacri baptismatis fontibus abluendum obtulerit. Inter præcipuos vero Theoderici amicos annumerandus est Ivo Mabiliæ avunculus, Sagiensium Antistes, qui ita eum colebat, ut sæpius* Uticum *veniret ob id solum, ut privatis beati viri colloquiis frui posset. Quid de Vuillelmo Geroii filio dicam? qui, ut refert Ordericus, Theodericum* pro ejus sanctitate semper observabat, tumultus insurgentium in ipsum competenti severitate compescebat, atque pro viro Dei contra omnes querelas intus & foris ratiocinia promte reddebat. *Hic idem in Apuliam perrexit, ut munera, quæ Vuillelmus de monasteriolo ejus filius monasterio Uticensi offerre volebat, susciperet, ubi defunctus est. Quanta autem fuerit in monasterium Uticense Geroiorum familiæ propensio, ex hoc conjici potest, quod statuissent inter se, nihil aliis ecclesiis se oblaturos, aut vendituros, quin prius ea de re Uticenses consuluissent, quod Ordericus his verbis expressit.* In primo anno, quo abbatia Uticensis fundata est, Vuillelmus & Robertus filii Geroii, & Hugo & Rodbertus nepotes eorum, cum filiis & nepotibus & Baronibus suis apud Uticum congregati sunt, & de utilitate rudis cœnobii quod inchoaverant tractantes, communiter statuerunt, ut quisque sese cum omni parte substantiæ suæ sancto Ebrulfo in fine suo concederet; nec aliquis eorum decimam, vel ecclesiam, vel aliud quidlibet ad ecclesiam pertinens alicubi daret, nec etiam venderet, nisi prius Uticensibus ad emendum offerret. Hoc libenter confirmaverunt Fulcoinus Presbyter, & Osmundus Basseth, &c. *Subjungit idem auctor possessiones, quas viri illi nobiles, aliique homines pii monasterio* Uticensi *donaverunt, aut certe quas ipse Theodericus abbas dato pretio acquisivit, quas omnes Willelmus Normannorum Dux cum Maurilio archiepiscopo Rotomagensi ceterisque Normanniæ Episcopis & primoribus confirmavit, addito privilegio, ut scilicet cœnobium Uticense* liberum, & ab omni extranea subjectione in perpetuum maneret immune: *concessit etiam idem Princeps monachis liberam abbatis electionem, &c. Diploma ea de re datum est* in saltu Leonis super flumen Loiri ante ecclesiam sancti Dionysii, anno Dominicæ Incarnationis 1050. Indictione 4.

Qui ejus amici?

12. *Verum cum monasterii status sub Theoderici regimine aliquandiu floruisset, postea prava aliquorum factione perturbatus est. Præcipuus dissidii auctor fuit Rodbertus, alter restaurator monasterii, qui cum primo se Theoderici regimini, monastica veste suscepta, subjecisset, multas ei deinceps molestias peperit. Eum tamen malo animo nihil fecisse innuere videtur Ordericus, ex quo tota rei hujus series repetenda est.* Antiquus hostis, *inquit*, numquam cessat Ecclesiæ quietem variarum stimulis tentationum impugnare, & per eos quos potest, mundanæ vanitati subjugare, in simplicitate catholicæ fidei pruden-

Robertus in pium Abbatem insurgit.

AN.CHR 1058 1. August. denter vigilantes, & in virtutum culmine viriliter ſtantes, atrociter moleſtare. Unde dum vidiſſet regulare monaſterium in Uticenſi ſaltu, opitulante Deo, ſurrexiſſe, & Theodericum abbatem in verbo & operatione, multis animabus juvenum atque ſenum oppido prodeſſe, exardens invidia, qua protoplaſtum Adam per vetiti fructus guſtum de Paradiſo expulit, Rodbertum Priorem contra Abbatem ſuum, poſt diſceſſum Vvillelmi Geroiani inſolenter excitavit, magnaque diſſenſione diu perdurante, mobiles ſubjectorum animos graviter inquietavit. Erat idem Rodbertus præclaræ nobilitatis, frater ſcilicet Nugonis de Grentemaiſnil, cui adhuc erat puerilis levitas, & indomitum robur, atque ſæcularis ambitio. In caſtitate atque aliis quibuſdam ſacris cariſmatibus erat laudabilis: ſed e contra, ut Flaccus ait, *Nihil eſt ex omni parte beatum*, in nonnullis erratibus erat reprehenſibilis. Nam in bonis ſeu malis quæ cupiebat, velox ad peragendum erat, ac fervidus; & auditis ſive viſis quæ nolebat, ad iraſcendum feſtinus: magiſque præeſſe quam ſubeſſe, & imperare potius quam obſecundare cupidus, ad accipiendum atque ad dandum apertas habebat manus, & os promtum furori ſuo ſatisfacere inordinatis faminibus. Et quia ipſe, ut dictum eſt, excelſæ generoſitatis lampade renitebat; & ex patrimonio ſuo illud cœnobium fundaverat, & collectis undecumque ad cultum Dei fratribus, ſubſidiiſque neceſſariis procuratis, ditaverat, ideo regularis diſciplinæ jugo in novella domo coerceri non poterat. Frequenter itaque Patri ſuo clam detrahebat, eo quod ipſe vir Dei plus ſpiritualibus quam ſæcularibus negotiis intendebat. Nonnumquam aperte cum eo litigabat, & nonnullas ejus conſtitutiones de rebus exterioribus ſimpliciter factas vituperabat. Unde ſervus Dei plerumque ad Sagienſe aſylum ſecedebat, ibique ſex vel octo ſeptimanis habitabat, & in pace opus Dei faciebat, hominumque ſalutem pro poſſe ſuo diligenter procurabat, ſic exſpectabat emendationem contumelioſi fratris, & implebat Apoſtoli præceptum dicentis: Date locum iræ.

Rom. 12. 19. Abdicare vult. 13. *At nihil profecit beati viri patientia: quare de dimittendo monaſterii regimine cogitavit, ut proſequitur Ordericus*. Sed poſtquam rancorem & ſcandala non deficere, ſed magis ad detrimenta fratrum augeri perſpexit, Vvillermo Duci Nortmannorum paſtoralem baculum cum tota abbatia reddere voluit. Dux autem ſagaci uſus conſilio, omnem hujus rei ordinationem injunxit Maurilio Rotomagenſium archiepiſcopo, ut cauſam diſtentionis ſollicite indagaret, & quid agendum eſſet cum conſilio ſapientum recte definiret. Anno itaque Dominicæ Incarnationis 1056. Indictione 8.... Maurilius Epiſcopus, & Fulbertus ſophiſta conſiliarius ejus, & Hugo Luxovienſis epiſcopus, & Ansfridus Pratellenſis abbas, atque Lanfrancus Beccenſium præpoſitus, & alii plures profundæ ſagacitatis viri, Uticum convenerunt, ibique ſollemnitatem ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli 3. Kal. Julii celebraverunt. Tunc auditis & ſollerter diſcuſſis diſſenſionum fomentis, Theodericum abbatem, ut hactenus exſtiterat, præeſſe juſſerunt; Rodbertum vero Priorem, ut paupertatem Chriſti ſequeretur, Patrique ſuo ſpirituali pro Deo humiliter in omnibus obtemperaret, copioſa ſermocinatione admonuerunt. Deinde præfatis monitoribus ad propria redeuntibus, Uticenſis grex aliquantulum in pace quievit.

Ab Epiſcopis impeditur.

14. *Verum ut erat Rodbertus turbulenti ingenii vir, pax monaſterii brevi ſoluta eſt, quæ res pii Abbatis animum tanto mærore affecit, ut loco penitus cedere ſtatuerit, cumque nec apud Uticum, nec in Sagienſi monaſterio pacem ſe habiturum ſperaret, Jeroſolymitanam pregrinationem aggreſſus eſt, ut narrat Ordericus*: Poſt unum annum, *anno ſcilicet* 1057. *nam anno* 1056. *a Maurilio & ceteris epiſcopis ſimul congregatis confirmatus fuerat ex num. præcedenti*, comperta Vvillelmi Geroiani morte, iterum rediviva lis ſurrexit, & diſcordia corporum animarumque ſaluti contraria cœnobitas valde turbavit. Amator autem pacis Theodericus undique anguſtiatus eſt. Nam apud Sa-

Iterum a Rodberto exagitatur.

Sagium nequibat animarum saluti proficere, nec Cellam ibi cœptam a Rogerio & uxore ejus ad perfectionem erigere; quia ipsi pluribus sæcularium rerum curis tunc occupabantur, & ab inimicis suis undique impugnabantur. Apud Uticum sibi vel aliis affatim, ut vellet, prodesse non poterat propter importunitates, quas a quibusdam potentioribus monachis illatas tolerabat. Tandem postquam diu secum quid secundum Deum ageret deliberavit, omnia relinquere & sepulcrum Domini in Hierusalem adire decrevit. Deinde 4. Kal. Septembris de Sagio, ubi tunc diu moratus fuerat, Uticum venit; convocatis in Capitulum fratribus voluntatem suam aperuit, omnes admonuit, absolvit, benedixit, Deoque commendavit. Postea Luxovium adiit, & Hugoni episcopo, a quo valde amabatur, curam animarum reddidit; sicque multis flentibus amicis, sanctam peregrinationem pro Christo suscepit. *De iisdem dissidiis, Theoderici peregrinatione & morte agit Guillemus Gemeticensis libro 7. capite 26. Porro etsi Theoderici animarum curam dimisisse dicatur antequam peregrinationem Jerosolymitanam susciperet, nullus tamen ante ipsius mortem alius abbas ei substitutus est, cui mortuo Rodbertus, ejus dum viveret, æmulus, qui & ipse peregrinus obiit in Apulia, successit.*

AN.CHR. 1058 1. Augusti.

Suscipit iter Jerosolymitanum.

15. *Theoderico pregrinanti itineris comites sese adjunxerunt, ut Ordericus narrat, Herbertus monachus Uticensis, ac Vuillelmus, Bona-anima, qui quidem Vuillelmus, diu postea ecclesiam Rotomagensem adiministravit. Ivit & cum eis Bajoariæ quidam Pontifex, qui simul Antiochia & Laodicia, ubi Herbertus remansit, lustratis, in Cypri insulam appulere, quo cum pervenissent, Theodericus in morbum incidit, ibique supremum obiit diem ac sepultus est. Mortem ejus describit his verbis Ordericus.* Præsul, & Theodericus, & Vuillelmus Bonaanima, sociique eorum in portu sancti Simeonis in navem ascenderunt, & sulcantes æquora in Cyprum insulam navigaverunt, ibique in littore maris abbatiam sancti Nicolai confessoris Mirreorum archipræsulis conditam invenerunt. Cumque ecclesiam introissent, ibique, prout cælestis gratia singulis inspiraverat, Deum orassent, Theodericus post multas lacrymas de oratione surrexit, & labore senectutis, tædioque maris, aliisque incommodis fractus, in ecclesia anxius resedit. Tunc ab Episcopo sibi fidissimo, comite, quid sibi contigisset cum interrogaretur, respondit: Terrestrem Hierusalem, mi pater, adire decrevi, sed credo mihi aliter a Deo disponi, anxietate corporis valde crucior; unde cælestem magis quam terrestrem Hierusalem appetendam esse arbitror. Cui Episcopus ait: Ego, charissime frater, nunc ibo tibi hospitium procurare, & tu interim hic sedens requiesce. Episcopus itaque hospitium sibi quærere perrexit, & Theodericus ad altare accessit, ibique diu Deum, cui ab infantia fideliter servierat, oravit. Deinde coram altari se ad Orientem prostravit, pannos circa se honeste composuit, super dextrum latus recubans quasi dormire volens, caput suum super marmoreum gradum reclinavit, manusque super pectus in modum crucis aptavit: sicque Kalendis Augusti fidelem spiritum Deo creatori reddidit. Episcopus autem hospitio præparato, ministrum hominis Dei accersivit, eumque pro viro Dei in ecclesiam misit. Ille vero ut servum Dei defunctum in ecclesia invenit, territus ad Antistitem rediit, eventumque insperatum tremulus retulit. Sed Episcopus virum Dei tam subito migrasse non credens, ait: Tædio maris nimioque æstu bonus senior valde fatigatus est, ideoque nunc in refrigerio ecclesiæ super frigidum marmor suavi sopore detentus est. Eamus nunc eum visitare. Præsul itaque cum clericis suis in ecclesiam processit, qui ut comparem suum diligenter tetigit, eumque morte gelidum reperit, stupens condoluit. Mox omnes peregrinos, qui jam per diversa hospitia prandere procurabant, in ecclesia congregari præcepit, indigenis illius loci vitam defuncti peregrini fideliter retulit; illi vero comperta ejus religione gavisi sunt, & obsequia

In Cyprum advenit.

Ubi obit.

sua

AN.CHR 1058 1. Augusti. sua impensasque ceteris peregrinis benigniter obtulerunt. *Hæc Ordericus de Theoderici morte, cui miraculum, quod in ejus sepultura factum est, subjungit, quodque ejus verbis referre juvat.*

Ejus exsequiæ. 16. Præsul defuncto exsequias cum clericis suis persolvit, eique sepulturam ante portas ecclesiæ a reliquis peregrinis fieri jussit. Illi autem baculis suis, ubi Pontifex præceperat, fossam fecerunt, ad defuncti glebam præsente Antistite accesserunt, & deferre ad tumulandum voluerunt. Sed nutu Dei ita corpus aggravatum est, ut a loco dormitionis nullatenus moveri potuisset. Quod cernens Episcopus cum omnibus qui aderant valde miratus est, diutinoque cum sociis stupentibus quid agerent tractatu potitus est. Tandem divina edoctus inspiratione, ait: Vir iste magnæ sanctitatis fuit, & vita ejus, ut nunc lucide manifestatur, Deo placuit. Unde, ut reor, digniori loco debet sepeliri, & a nobis celebriori reverentia pro posse nostro debet amodo tractari. Nunc igitur ego cum clericis nostris, pro anima ejus divinæ majestati persolvam celebrationem Missæ; vos autem juxta altare congruam ei sepulturam præparate. At illi libenter obedière jubenti. Deinde Missa venerabiliter finita, & fossa diligenter præparata, tumulandum corpus sine gravamine sustulerunt, & secus aram decenter sepelierunt; ubi postmodum multi febribus aliisque incommodis laborantes meritis ejus sanati sunt. Uticenses autem monachi, postquam reverendi Patris obitum relatu sociorum ejusdem Normanniam repetentium cognoverunt, valde contristati sunt, & debitum pro anima ejus servitium Deo fideliter celebraverunt, & memoriam ejus singulis annis usque hodie Kalendis Augusti celebriter exsolvunt. Religiosa quoque instituta, quæ ipse ex doctrina venerabilium abbatum RICARDI Veredunensis, & WILLERMI Divionensis, atque THEODERICI Gemeticensis didicerat, & novellæ ecclesiæ sibi commissæ fideliter tradiderat, diligenti studio usque hodie observant, & novitiis ad religiosam conversationem conversis sollerter insinuant.

Quo anno obiret. 17. *Theodericum Kalendis Augusti obiisse disertis verbis asserunt Guillelmus Gemeticensis & Ordericus, quare nulla de die difficultas; verum quo id anno contigerit hic inquirendum est. Hugo Menardus in libro* 2. *Observationum in Martyrologium Benedictinum, & Arturus de Monsterio in Neustria pia, Theoderici mortem anno* 1059. *consignant; verum hanc anno præcedenti contigisse ex Orderici libro* 3. *evinci potest, ut quidem mihi videtur. Refert quippe hic auctor, cujus textum supra retulimus, anno* 1056. *Theodericum dissidiorum, quæ in monasterio suo excitata fuerant, pertæsum, de dimitttendo regimine cogitasse, sed convenientibus apud Uticum Episcopis in festivitate sancti Petri, tumultus illos fuisse sedatos, atque Theodericum in sua dignitate confirmatum: eumdem vero, cum anno sequenti dissensiones recruduissent, id est anno* 1057. *resignato in manus Episcopi Lexoviensis regimine, circa mensem Septembrem peregrinationem Jerosolymitanam suscepisse, atque eo in itinere, transmeatis jam nonnullis provinciis, in Cyprum insulam appulsum, ibidem supremum diem obiisse Kalendis Augusti: quod sane de anno* 1058. *intelligendum est. Non enim duos annos exegisse dicendus est, ut ex Gallia in Cyprum perveniret. Aliud item ejus rei argumentum suppeditat nobis idem Ordericus, qui paullo post enarratam Theoderici mortem ait Robertum anno* 1059. *in abbatem Uticensem fuisse electum, atque* 9. *Kal. Julii a Willelmo antistite Ebroicensi consecratum. Jam itaque defunctus erat Theodericus anno præcedenti, quandoquidem ipsum Kalendis Augusti obiisse constat. Neque opponendum est ex Orderico, Theodericum annis octo Uticensi cœnobio præfuisse, id quippe de annis inceptis tantummodo & nondum consummatis intelligendum est, ut disertis verbis habet Guillelmus Gemeticensis, qui lib.* 7. *cap.* 26. *ait Theodericum* annis fere octo cœnobium sancti Ebrulfi rexisse.

Memoria. 18. *Theoderici sanctitatem non solum Ordericus, sed etiam Willelmus Gemeticensis agnovit, qui eum libro mox laudato, apud Cyprios multis miraculis coruscasse*

casse affirmat. Eumdem paullo antea, cap. scilicet 23. magnæ religionis monachum *appellaverat. Hinc Theoderici nomen in Martyrologio tam Benedictino quam Gallicano inscriptum est Kalend. Aug. Ejusdem vitæ compendium ex Orderico contexuit Hugo Menardus in lib. 2. observationum, quem imitati sunt Bucelinus in Menologio Benedictino & Ægidius Cranbek in Calendario annali itidem Benedictino: nullo tamen publico cultu apud nostros Uticenses celebratur, quod forte nihil habeant ex ejus sacris exuviis, quamvis, ut sæpe laudatus Ordericus attestatur lib. 6. nihil omiserint ad eas recuperandas. Ibidem notat beati viri sepulcrum frequentibus miraculis suo tempore apud Cyprios coruscasse: quod lib. 7. ad annum* 1054. *item repetit. Pro coronide Epitaphium ejusdem sancti proferimus ab eodem Orderico lib. 6. editum.*

AN.CHR. 1058 1. August.

Epitaphium

Ecclesiam primus Uticensem Theodericus
Rexit, & edocuit bona quæ prius ipse peregit,
Annis tricenis monachatus ipse rigorem
Gessit, & in satanam toleravit ovanter agonem,
Officium Patris octonis exercuit annis
Inter silvestres ubi pauper mansit homones,
Ipse manu propria scribendo volumina plura,
Ecclesiæ natis dedit exemplum bonitatis.
Denique Hierusalem peregrinus pergere cœpit,
In Cypro vitæ finem tumulumque recepit.
Ultima vidit eum Quintilis lux morientem,
Quem foveat Christus Patris in talamo renitentem.

DE BEATO MEGINHARDO,

SEU MEGINHERO

Abbate Hersfeldensi.

AN.CHR. 1059 26. Sept.

Megínheri gesta ex Lamberto.

1. Q*Uantæ virtutis, quantique meriti fuerit* Meginhardus, *seu, ut frequentius apud veteres scribitur*, Meginherus, *vel ex unico Lamberti Scafnaburgensis testimonio inferri potest, qui eum* suæ ætatis in Teutonicis regionibus recte & monastice vivendi exemplar *appellat. Hunc locum in Chronico Hirsaugiensi adoptavit Tritbemius, ubi ait, eumdem sanctum virum* in Scripturis sacris doctum, & sæcularis philosophiæ non ignarum *fuisse*, & magnarum in Christo virtutum & unicum exemplar monasticæ religionis. *His subscribunt ceteri Germanicarum rerum scriptores: sed nemo fusius res ejus gestas prosecutus est quam Lambertus supra laudatus, qui illum ad Hersfeldensis abbatiæ regimen anno* 1035. *assumtum fuisse scribit in Chronico, tametsi alii vulgati scriptores id anno sequenti factum fuisse dicant: sed prævalere debet, & quidem potissimum hac in re, Lamberti historici accuratissimi auctoritas, qui ceteris omnibus & loco & tempore Meginhero vicinior fuit: quippe qui in ipso Hersfeldensi monasterio sub ipso etiam Meginhero nostro cucullum induerit, ut ipsemet attestatus ad anum* 1057. *qua occasione illius, quem jam antea* virum venerabilem *appellaverat, breve elogium his verbis contexuit:* Ego, *inquit*, vulgatam toto orbe abbatis Meginheri placitam Deo conversationem æmulatus, rei familiaris curam, ne in via Dei prægravarer, abjeci, sanctamque vestem ab ejus sanctissimis manibus Idibus Martiis, heu nimium impar talis armaturæ! suscepi

Ejus in abbatem electio.

2. *Ceterum eligendi in abbatem Meginheri occasionem præbuit beati Meinverci episcopi obitus: nam cum Rudolfus abbas Hersfeldensis substitutus ei in sede Paderbornensi fuisset, istius in locum assumptus est Meginherus, ut præter Lambertum*

AN.CHR. 1059 26. Sept.

tum alii quoque auctores testantur. Inter eos Chronici Saxonici, quod penes nos ms. habemus, auctor, eumdem sanctum virum ex Decano in abbatem electum fuisse scribit ad annum 1036. *quo utique anno ceteri quoque auctores S. Meinwerci obitum consignant.* Meinwercus, *inquit laudatus auctor ad annum* 1036. Padherbrunnensis episcopus Nonis Junii obiit, cui Rodolfus Herfeldiæ abbas successit, pro quo abbatiæ dignitatem Meginherus ejusdem loci decanus, sanctæ conversationis monachus obtinuit. *Rodolfum Trithemius in nova Chronici Hirsaugiensis editione Arnolphum appellat, sed, ut quidem mihi videtur, aut lapsu calami, aut librariorum incuria; etenim in prima editione ad annum* 1035. Rudolfus *dicitur*, vir doctus & morum integritate venerabilis, *quæ laudes paullo fusius in nova editione, & quidem anno sequenti, fusius exponuntur: ex quibus aliisque passim auctorum testimoniis, quæ suis locis laudavimus, facile colligi potest, monasterium Hersfeldense istis temporibus celeberrimum fuisse, ob viros tum sanctitate, cum doctrina celebres. Sed id prorsus ægre ferimus, quod in describendis tot egregiorum virorum præclare gestis, non satis solleciti fuerint majores nostri.*

Ecclesiam restaurat.

3. *In restaurandis monasterii ædificiis desudasse Meginherum ex Lamberto colligimus, qui postquam anno* 1037. monasterium Herveldense fuisse incensum *scripsisset, hæc ad annum* 1040. *habet:* Dedicata est Crypta Herveldensis, atque in eam translatæ sunt reliquiæ sanctorum Confessorum Wigeberti & Lulli. *Nec plura de beati Meginheri gestis rescire licuit, nisi quod post multas cum Halberstadensi episcopo concertationes, ob quædam jura habitas, tandem ipsummet episcopum, qui nec ab ipso, neque a Romano pontifice a cœpto dimoveri potuerat, ad terribile Dei judicium provocaverit, ut fusius narrat Lambertus, cujus verba huc describere visum est, non solum quod res a se visas & auditas referat, sed etiam quod ea occasione beati viri mansuetudinem, quam etiam in se ipso fuerat expertus, ob oculos ponat: sic autem habet ad annum* 1059.

Lis de decimationibus.

Gerardus, qui & Nicolaus, *hujus scilicet nominis secundus*, Romanum pontificatum obtinuit. Is eodem anno ab abbate Meginhero interpellatus propter decimationes Saxoniæ, litteras & mandata direxit Burchardo Halberstadensi episcopo, ne statutos Patrum terminos transgrederetur, neve monasterium Herveldense superfluis concertationibus inquietaret: si pergeret molestus esse, necessario se Apostolicæ auctoritatis virga usurum adversus ejus inobedientiam, præsertim cum monasterium illud sub jurisdictione esse Romani pontificis, tot prædecessorum ejus privilegia testarentur. Abbati quoque epistolam scripsit verbis consolatoriis, quæ usque in præsentiarum in Chartario servatur Herveldensis monasterii. *Tum aliqua interserit Lambertus de sua peregrinatione Jerosolymitana.* Ego, *inquit*, exacta peregrinatione Jerosolymitana 15. Kalendas Octobris ad monasterium reversus sum, & quod in omni illa profectione mea præcipuum a Deo postulaveram, Meginherum abbatem superstitem inveni. Timebam scilicet, quoniam sine benedictione illius profectus fuissem, si offensus irreconciliatusque decessisset, magni criminis reum me teneri apud Dominum: sed non abfuit propitia divinitas redeunti, quæ tanto illo itinere sæpe usque ad ultimam necessitatem periclitatum misericordia texerat. Incolumem reperi, peccato indulsit; & quasi ex inferis redivivus emergerem, sic obviis, ut ajunt, manibus me gratulabundus excepit. Mirum autem in modum diceres, vitam ejus absolutioni meæ ex industria servatam fuisse, eodem die quo me crimine absolverat, febre correptus est; & sic per octo dies gravi ægritudine decoctus, 6. Kalendas Octobris feliciter consummato cursu quievit in Domino, vir magnarum in Christo virtutum, & vere (quod omnium modernorum abbatum pace dixerim) unicum in sua ætate in Teutonicis regionibus recte ac monastice vivendi exemplar.

Mansuetudo.

Obit.

Terribilis mors Burchardi episcopi.

4. *Terribile est quod subjungit idem auctor de Burchardi episcopi morte. Rem sic narrat. Meginherus* cum Burchardo Halberstadensi episcopo diuturnam traxerat litem propter decimationes Saxoniæ, quas ille Herveldensi mona-

sterio

ſterio ereptas per occaſionem epiſcopalis regiminis ſibi vindicabat. Contra cujus improbitatem, cum nec forenſes nec eccleſiaſticæ leges quicquam valerent, & abbas ſæpe querimonia in jus relata, ſurdis tribunalibus fabulam narraſſet; tandem brevi antequam vita excederet, mandavit ei per Fridericum Palatinum Comitem, ſe quidem tamquam viribus imparem cauſa cadere, Deo tamen vires ad tuendam æquitatem non defuturas eſſe: proinde parati ambo eſſent, ut intra paucos die ad tribunal æquiſſimi judicis Dei cauſam dicerent: victurum ibi eſſe, non qui plus poſſet, ſed cujus cauſa juſtior eſſet. Nec fefellit eventus. Nam poſt dormitionem Abbatis pauci dies interceſſerant, & ecce Epiſcopus cum prædictæ rei gratia ſynodum indixiſſet, & admoto jam equo illuc properare vellet, repente divina animadverſione ictus corruit, reportatuſque ad cubiculum, adſcitis ocius presbyteris ſuis, per Deum obteſtabatur, ut decimationes ſuas Herveldenſi monaſterio reſtituerent, atque omnem in perpetuum ſuper hac re litem præciderent; ſcirentque cunctis, qui eadem tentaſſent, ſic infeliciter rem ceſſuram, ut ſibi ceſſiſſet, qui injuſtæ exactionis tam acerbum vindicem ipſum experiretur Dominum. Cumque Magdeburgenſis & Hildenesheimenſis epiſcopi viſitatum eum adveniſſent, cum magno ejulatu fatebatur, ſe juxta prædictum eximii abbatis ad tribunal Dei jamjam abripi, & pro invaſis rebus alienis rationem exigi, rogabatque obnixe, ut miſſis Herveldiam nuntiis, veniam ſibi pro admiſſo ſupplices precarentur: nec multo poſt, diruptis miſerabili genere morbi viſceribus, exſpiravit: Uto quoque archipresbyter ejus, quo ille potiſſimum incentore in hanc ſævitiam inarſerat, quique exactor atque adminiſtrator hujus calumniæ vehementiſſimus exſtiterat, eodem anno, ſubitanea morte, ſine confeſſione, ſine ſacra communione interiit, a diabolo, ut fama vulgatior loquebatur, ſuffocatus. *Hæc Lambertus oculatus teſtis, ex quo ceteri auctores, qui ſubſecuti ſunt, hanc hiſtoriam deſcripſere, inter quos Trithemius in utraque Chronici Herſaugienſis editione, Burchardum, poſtulata a monachis Herſfeldenſibus venia,* inter ſpem metumque poſitum, *deceſſiſſe* eo die, qui ultimus citationis erat, *obſervavit, id eſt 17. poſt Meginherum die, ſi verum ſit, ut in Chronico Saxonico mſ. legitur, diem 4. Iduum Octobris Burchardo ſupremum fuiſſe.*

AN.CHR 1062 14. Octobr.

5. *Verum fallitur iſtius Chronici auctor, qui Burchardi Halberſtadenſis epiſcopi mortem anno 1058. conſignat: non enim tanta ipſius eſt auctoritas, quæ Lamberto, auctori accuratiſſimo atque coram poſito, præferri debeat, qui ſcilicet Meginheri abbatis & Burchardi epiſcopi mortem anno 1059 labente contigiſſe ſcribit: huic adſtipulatur Trithemius in utraque Chronici Hirſaugienſis editione, & qui poſtmodum de rebus ſacris ad Germaniam ſpectantibus ſcripſere, apud quos celebris eſt Meginheri noſtri memoria, cujus etiam nomen in Martyrologio Benedictino, in Menologio Bucelini, in Ferrarii Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio deſiderantur, atque in aliis faſtis ſacris, cum* ſancti *aut* beati *titulo ſcriptum reperitur.*

Annus mortis.

Memoria.

6. *Id pro coroninde adjiciendum puto, Meginhero in Herſfeldenſis monaſterii regimine ſucceſſiſſe* Ruthardum, *ex Corbejenſi monacho, tum abbate electum, qui & morum integritate, & eruditione his temporibus clariſſimus fuit. Ejus opera recenſet laudatus Trithemius, aliique vulgati auctores, inter quæ celebrantur potiſſimum libri duo de ſacramento altaris adverſus Berengarium hæreſiarcham.*

Ruthardus ſucceſſor.

AN.CHR 1061 12.Februar.

VITA ET INVENTIO S. GOSLINI

ABBATIS S. SOLUTORIS PROPE TAURINUM.

Ex Februario Bollandiano.

Initia monasterii S. Solutoris. I. *JAmpridem præcipui Taurinensis civitatis patroni in basilica suburbana asservabantur, cum sæculo undecimo ineunte, monachi Benedictini advecti sunt, ut ad eorum corpora sacras excubias agerent. Præsidebat tunc temporis ecclesiæ Taurinensi Gezo, vir erga monachos beneficus, qui sancti Solutoris ecclesiæ ab Olrico Manfredo, & Berta ejus conjuge marchionibus Secusinis dotatæ primum abbatem, Romanum nomine præfecit, anno* 1031. *Eamdem ecclesiam paullo post militum temeritate violatam restauravit Landulphus Gezonis successor.*

Goslinus ibi abbas. 2. *Romano e vivis exempto, Goslinus sancti Solutoris abbas institutus est, cujus nudum nomen, cum* Beati *titulo in catalogo ejusdem loci abbatum occurrit in Historia Chronologica Pedemontana Augustini ab Ecclesia. Nec plura de hoc sancto viro dicere fas nobis fuisset, nisi Henschenius tomo* 2. *Februarii Bollandiani, occasione hujus sancti viri corporis inventionis, aliquid nobis suppeditasset ad illustrandam ejus memoriam; quæ penitus videbatur abolita, cum sæculo decimoquinto labente sacrum ejus corpus detectum est a Georgio de Lucerna ejusdem monasterii abbate. Hujus Inventionis historiam ac varia miracula, quæ postea contigerunt, descripsit Anonymus auctor, qui rebus gestis præsens adfuit, præmisitque nonnulla de beati viri vita; cujus lucubrationem, cum nihil aliud suppetat, hic, resectis miraculis, proferimus ex Tomo* 2. *Februarii Bollandiani.*

Annus mortis. 3. *Goslinum circa undecimi sæculi medium monasterio sancti Solutoris præfectum fuisse extra dubium est, quin & ultimum vitæ ejus annum colligimus ex Inventionis historia. Ibi quippe refertur Goslini corpus post annos quadringentos & undecim inventum fuisse anno* 1472. *quibus verbis facile elicitur annum* 1061. *beato Abbati supremum fuisse. Quo autem die excesserit, divinare non licet. Ejus Inventionis festivitas in Catalogo generali Ferrarii, & in supplemento Martyrologii Gallicani die* 10. *Februarii celebratur, die tamen* 12. *ejusdem mensis recolitur Taurini, quo quidem die de eodem beato abbate agunt Bollandiani, quos imitari visum est. Bucelinus tamen in Menologio Benedictino ejus memoriam die* 16. *Septembris consignavit. Sub beati Goslini regimine vixit* Anastasius *monachus, qui sanctitate floruisse dicitur a Pingonio in Augusta Taurinorum, ac obiisse anno* 1066. *Ejus nomen in Appendice Martyrologii Benedictini inseruit Hugo Menardus, ipsumque memorat Bucelinus in Menologio Benedictino die* 20. *Januarii.*

Monasterii eversio. 4. *Anno* 1536. *capta a Francisco I. Francorum rege Taurinensi urbe, monasterium S. Solutoris eversum est, ac sacræ, quæ in eo servabantur, reliquiæ in urbem translatæ, in prioratu S. Andreæ a Priore & monachis depositæ fuerunt. Post vero aliquod temporis intervallum, anno scilicet* 1567. *Patres Societatis Jesu Taurinum advecti, pretiosa adeo cimelia obtinuerunt a Vincentio Parpalia, tunc temporis monasterii sancti Solutoris abbate commendatario; quin & partitis inter se Cœnobii redditibus, monasticam institutionem ibi exstinxerunt: & sic remanente absque monachis abbate commendatario, Patres Societatis conventualis mensæ fructibus fruuntur. Prioratus vero S. Andreæ, seu, ut vulgo appellatur, beatæ Mariæ de Consolatione, meliori fortuna paullo post ad Cistercienses monachos jussu Sixti V. anno* 1589. *transiit, atque abbatiæ titulo donatus est, ut ex Ughello & Morotio observat Lubinus in Notitia abbatiarum Italiæ.*

1. Cle-

1. CLementissimus Deus, qui in omni opere bono recta fide invocan- AN.CHR
dus est, cuncta ab initio sæculi fecit, & usque ad præsens agit & 1061
movet, ut nos sua ineffabili misericordia salvet, dicente Propheta: *Oculi* 12.Februar.
Domini super justos, & aures ejus in preces eorum. Participes autem & cu- Auctoris
stodes mandatorum suorum quamplurimos esse voluit, ut regni sui fierent prologus.
coheredes. De quibus Hieronymus dulciter scribens ait: Nos ad cælestem Psal.33.16.
patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus surda debemus aure per-
transire. Et cum iter æternæ vitæ aggredimur, cumque ad civitatem su-
pernam in qua cives conscripti sumus, reverti paramus, januas illius glo-
riosæ civitatis aperient spes, fides, & charitas, latissimumque præbebunt
ingressum. Ideo prudentiores viri, qui vitam mutarunt in melius, splen-
dorem veræ gloriæ apud Deum consecuti sunt, inter quos merito nume-
randus est humilis Goslinus, sancti Solutoris inclyti monasterii olim ab-
bas, qui longissimo veluti dormiens excitatus a somno, Taurini civitatem
mira devotione suis decoravit reliquiis. Nec incredibili memoratu est, quam
breviter religionis spiritum miracula illius suscitaverint. Nam qui bonita-
te vitæ floruit, cælestibus donis declaratur, gaudioque sempiterno.

2. Hic autem clarissima Avarorum familia natus, auro possessionibus- Goslini vi-
que sæculi spretis, contemptaque omni elationis & jactantiæ pompa, se tæ compen-
primæva ætate ad litterarum studia convertit; summoque Deo immortali dium.
pro tutissimo duce omni cura & studio servire statuit. Humilem itaque vi-
tam gerens, habitum beatæ paupertatis sancti Benedicti adolescentulus ju-
cunde suscepit: & ibi per virtutum continentiam exercitatus, supra quam
ætas pateretur, non solum sanctissimorum virorum disciplinam assumpsit,
verum etiam multo præclarius antecessit. Post hæc in dies magis magis-
que animus ad virtutum gratiam augebatur, nec illi quidquam arduum
fuit, quod salutis faceret incrementum. Vigiliæ crebræ, jejunia, oratio-
nes, labores insoliti, divinaque officia semper grata fuerunt. Lætabantur
igitur omnes, & Deum summis vocibus extollebant, qui de tantis mundi
periculis virum sanctum ad clariorem statum tam brevi erexisset. Mirum
enim pluribus videbatur, quod obedientiæ, castitatis, pœnitentiæ, honesta-
tisque consortium tam repente pro incorruptibili thesauro in sinum suum
convertisset. Tanta profecto mansuetudine atque humilitate, exemploque
melioris vitæ inter monachos claruit, ut abbas pastorque sanctissimi gregis
eligeretur. Didicit ergo Salvatorem sequi dicentem: *Qui sequitur me non* Joan. 8. 12.
ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Quis ergo fidelium viros reli-
giosissimos, qui in magna austeritate vitæ, & sincero corde ceterisque vir-
tutibus ætatem duxerunt, beatos sanctosque fore dubitat, dicente Do-
mino Jesu: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*? Vidit ergo & Matth. 5 8.
gavisus est.

3. Ex sacri monasterii codicibus satis aperte reperitur hunc piissimum
Pastorem quadringentis & undecim annis fideliter dormisse, sopitamque
Taurinensium devotionem illico excitasse, & nomen pæne exstinctum ite-
rum erexisse. Ideo cum Propheta merito cantatur: *Bonitatem fecisti cum* Psal.118.65
servo tuo, Domine, secundum verbum tuum. Si quis ergo tanti Patris devo-
tione accensus scire cupiat, quomodo inventus nuper veneratur, hæc se-
riatim documenta denuntiant. Primo quidem summo inspirante Factore,
dum reverendus in Christo pater Georgius de Lucerna a, prædicti mona- Inventio
sterii abbas, ecclesiæ suæ ædificia devotus repararet, illius sanctissimi viri corporis.
tumulum, in quo jacet, occurrit. Conspicit itaque justi & piissimi Patris
epitaphium, corpusque pallio, corona, quam mitram dicimus, & baculo,
more majorum decenter contectum. Dumque diligentius singula pertra-

a Franciscus ab Ecclesia hunc Henrico successisse refert anno 1459. adhucque vixisse anno 1480. cujus successorem Corrinum anno 1493. consignat.

AN.CHR 1062 12 Februar. ctaret, duo corpora inventa sunt, Goslini videlicet, & Anastasii, Goslini vero corpus superius, Anastasii autem paullulum depressius jacebant. Sed ne posteros lateat, miranda res cunctis adstantibus inspicitur. Goslini ossa pallio connexa ab omni sorde candidissima manent, nulliusque maculæ signo notantur, quod vitam significat fuisse puriorem. Manent itaque venerandi Patris ossa in tumba: caput vero eminentius clauditur in speculo. Ecce qui Salvator noster, cui nihil opertum creditur, fidelium corda perlustrat, ut Goslinum pium abbatem sincero corde visitent; tumque, quantum Ecclesia jubet, prædicent, Deumque in sanctis suis incessanter laudent & adorent, pia veneratione & precibus pulsent, ut salubriter gratiam inveniant, & consequantur. Quod divinitus oblatum est. Cæci namque, surdi, aut claudi, languentiumque corpora illius precibus & meritis curantur.

4. Nos ergo, qui divinis litteris eruditi sumus, & qui similia exempla præcessisse non ignoramus, qui fidelium opera præclara singulis diebus amplectimur, & in sententiis rebusque gestis majora contineri didicimus, beatos summique Dei filios vocabimus, qui ob integritatem vitæ, Deo jubente paradisum obtinent. Hunc ergo Goslinum pastorem sanctissimum, cujus vitam claris divinisque virtutibus fuisse credimus decoratam, quem etiam miranda cælestiaque opera nostris diebus mirabilius cognita declarant, servum, filiumque omnipotentis Dei prædicabimus. De ipso enim Eccl. 31. 8. & seqq. in libro Sapientiæ merito decantavit: *Beatus vir qui inventus est sine macula, & post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua: qui probatus est in illo & perfectus inventus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum.* Cum justis enim inscribendus est qui justitiæ opera facit. Justus & pius legitur in tumulo, ergo cum Justis cælestem consecutus est portionem, Sap. 5. 16. juxta dictum: *Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.* Mirabilis igitur Deus in sanctis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Non enim sunt consilia Dei sicut consilia hominum, nec viæ ejus sicut viæ nostræ. Sed quantum distat cælum a terra, tantum distant cogitationes Domini a cogitationibus hominum. Verba enim Altissimi in æternum manebunt.

Miraculis claret. 5. Etsi magna in transcribendis virtutibus atque miraculis se offerat difficultas, singulorumque votis satisfacere perarduum sit, quod facta dictis exæquanda sunt; tamen ne tanti Patris splendor occultetur, quæ magis digna memoratu, & nota reperientur, hoc exiguo memoriali transferuntur. Igitur fiducialiter cum omni matura correctione de coruscantibus miraculis & gratiis ipsius beati Goslini plano & humili stylo quamverius scribendum restat: sed ne hoc absurdum vel a fide catholica alienum videretur, reverendus in Christo pater dominus IOANNES de Compesio Taurinensis episcopus *a*, sacrorum virorum collegio comitatus, prædictum tumulum maturius visitavit, ibique diligenti apud religiosos examinatione de beato Goslino facta, statuit, ut in crastinum quam plures, qui illius precibus gratiam consecuti sunt, sibi pro vero testimonio præsentarentur. Cui obsequentes monachi exhortationis vota compleverunt.

Quæ ab Episcopo examinantur. 6. Discusso itaque erga singulos examinis ordine, orationem religioni utilem pro Dei cultu hujusmodi habuit: Omnis qui agit aliquid, nisi prius persuasum habeat quid ei prosit, illud quod agit, non promte faciet, non competenter. Nam qui seminare vult fruges, considerat an certus sit per futuros imbres terram germinare, fructusque gratos colligere, uberem quoque messem in horreum festivus convertere. Nemo enim in vanum laborem sumit, nemo denique operam quærit, in qua nihil lucri sperat. Si ergo

a Sedem iniit anno 1469. inde Genevensis, ac demum Tarentasiensis archiepiscopus.

ergo hic Goslinus vester, qui tempore sanctorum Patrum integritate vitæ, & morum sanctitate floruit, in lacrymis & in compunctione cordis apud Creatorem nostrum seminavit, modo in exsultatione & gaudio metet in sanctorum consortio. Unde merito vox exsultationis & salutis audita est in tabernaculis justorum. Cuique autem de meritis compensatio fiet a Domino, qui in omnibus justus habetur. AN.CHR 1061 12.Februar.

7. *Hic recensentur centum & sex miracula beati Goslini intercessione patrata, ab episcopo Taurinensi examinata & approbata, quæ cum nicbil speciale contineant, referre visum non est: sufficiat itaque proferre solemnis istius examinis instrumentum, quod eorum narrationi subjicitur bis verbis.* Anno Domini 1472. die vero secunda Julii, Reverendus in Christo pater dominus Joannes de Compesio Taurinensis episcopus, cum venerando domino Guillelmo Cacie archidiacono, ejusque Vicario, & juris utriusque doctore exsistente, ad perpetuam rei memoriam plures in episcopali palatio publice & sollemniter examinavit, qui consecuti sunt gratias precibus & meritis beati Goslini, olim abbatis inclyti monasterii sancti Solutoris extra muros civitatis Taurini: de quibus omnibus plenior fit mentio in quinterneto miraculorum ipsius beati Goslini. Et hæc acta fuerunt præsentibus reverendo domino Joanneto ex comitibus Walpergæ, priore S. Andreæ de Taurino, & sedis Apostolicæ Protonotario, magistro Michaele de Laynico sacræ Theologiæ doctore ordinis Prædicatorum, & magistro Bartholomæo Casali ordinis Minorum, magnifico juris utriusque doctore; domino Antonio de Plozascho, ducali præsidente audientiarum, venerandis dominis Joanne Placentia, & Hieronymo de Bussi, canonicis ecclesiæ Taurinensis; nec non & pluribus aliis præclaris doctoribus & civibus dictæ civitatis Taurini videntibus, audientibus in testimonium præmissorum. De quibus omnibus egregius Damianus Barbarini, prælibati reverendi domini Episcopi Secretarius debuit sollemnem & publicam notam recepisse. Anno, die quo supra, in episcopali palatio. Attestatio episcopi.

VITA S. DOMINICI LORICATI.

AN.CHR. 1062 14. Octob.

Auctore beato PETRO DAMIANI Cardinali.

OSERVATIONES PRÆVIÆ.

Ea ferme omnia quæ de beato Dominico nota sunt, beato Petro Damiani debemus, qui ejus gesta in epistola ad Alexandrum II. summum pontificem, atque etiam in aliis passim opusculis descripsit: & quidem talia sunt, ut absque tanto vade vix credibilia viderentur. Ea tamen non ex vulgi rumore, non ex aliis auctoribus mutuatus est vir sanctus, sed quæ propriis oculis ac auribus hauserat fidelissime descripsit, posteris illustrissimum pœnitentiæ exmplum relicturus. Ceterum celebris est inter alios Dominicus qui piam sese verberibus pœnitentiæ causa afficiendi consuetudinem miro modo promovit, quam Petrus ejus encomiastes compluribus locis passim tuitus est. Ejusdem Petri Damiani epistola 31. libri 6. quæ locum babet inter ejus opuscula num. 53. est ad Dominicum Loricatum Priorem sanctæ Mariæ Sirriæ, ejusque eremitas; ubi eos adhortatur, ne ob molestias ipsis a viris improbis illatas de loco mutando cogitent. Vita auctor.

2. Dominici memoria non solum in fastis Benedictinis inscripta babetur, verum etiam celebris est in Martyrologio Romano die 14. Octobris, quæ ipsi, testante Petro, suprema fuit. Uno circiter anno ante Rodulfi episcopi Eugubini obitum ad superos abiit, uti scribit Petrus. At Rodulfus anno 1063. defunctus est, ut ad ejus vitam infra dicemus: quare Dominici obitum anno 1062. consignamus. Dominici memoria.

AN.CHR. 1062 14. Octob.

1. Ecce, sanctissime Pater, dum epistolæ, in qua vitam Rudolfi descripsimus, gerulus, qui ad vos veniat, quæritur, & non suppetit; repente aliud, quod uberius ad ædificationem proficere valeat, si scribatur ocurrit. Et fortassis ob hoc nuntius mihi superna dispositione subtrahitur, ut interim, vacante me, stylus ad aliud transferatur. Vir itaque Dei Dominicus, pater & dominus meus, ante annum defunctus est; cujus vita si scribatur, vereor ne fortassis a quibusdam fratribus incredibilis judicetur; sed absit a me mendacium scribere. Nam qui veritatem pro viribus veraciter colo, commentum fallaciæ non admitto. Neque enim illud nos latet Apostoli, qui cum præmisisset: *Si Christus non surrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra*, statim subjunxit: *Invenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, qui suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt*. In quibus apostolicæ sententiæ verbis ut diutius non immoremur, in promptu lector intelligit, quoniam qui vel Deum, vel Dei servum mirabile quid fecisse confingit, non modo fabricati præconii præmium non meretur, verum etiam adversus eum quem laudaverat, falsum testimonium protulisse convincitur.

Dominici vita vix credibilis.

1. Cor. 15.

2. Dominicus itaque cum esset in sæculo clericus, quia tunc Simoniaca vigebat hæresis, quæ & nunc utinam prorsus esset exstincta, ut presbyter fieret, a parentibus ejus data est Episcopo hircinæ pellis aluta. Sed quia, sicut ait Apostolus: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum;* hæc una beati viri culpa, multorum post bonorum probatur extitisse materia. Nam hoc pavore perterritus, contempsit sæculum, induit monachum, arduumque mox eremiticæ vitæ, tamquam bellator intrepidus, arripuit institutum. Sed quia male promotus est, donec advixit, sacrosancti altaris usurpare ministerium non præsumpsit. Virgo usque ad obitum fuit, vitam eremiticam non omisit, ubi nimirum sub magisterio sancti viri Joannis, qui dicebatur de Monte-Feretri, per plurimos vixit annos.

Pro exiguo munere ordinatus qualem de se pœnam exigit. Rom. 8.

3. In illa igitur eremo, quæ scilicet erat in regione, quæ dicitur Luceoli *a*, constituta, decem & octo videbantur cellulæ ad habitandum fratribus deputatæ: ubi nimirum sub hac regula vivebatur, ut numquam vinum biberent, numquam adipe alimenta condirent: unum in Dominica die, sed & quinta feria pulmentum sumerent; quinque per hebdomadam diebus in pane & aqua jejunium celebrarent, solis autem orationibus vacantes, vel manuum operibus insistentes, non agriculturam exercebant, non prædia, vel aliquam substantiam, præter unum sagmarium, possidebant. Cum quo scilicet asello vel quo equo unus erat minister, qui vel ad acquirendas, vel ad terendas fruges indeficiens discurrebat, solusque eos in cunctis necessitatibus sustentabat; Joannes scilicet, qui postmodum loci Abbas factus, sub honesta rexit administratione conventum. Tenebant autem per totam hebdomadam districta censura silentium, quod utique Dominica die post vesperam, cibumque solventes, habebant loquendi invicem usque ad completionis officium libertatem. Nudis præterea pedibus & cruribus jugiter in cellulis morabantur. Dixit autem mihi, quia cum cohabitaret Ansoni, religioso videlicet viro, quem & ipse vidi, quotidie per omnes horas canonicas disciplinam sibimet invicem scoparum ictibus ingerebant: qui videlicet Anso sibi aliquando conquestus est, quod novem diarias panis pensas in ventre simul haberet. Tanta quippe macerabantur inedia, ut aridus panis constiparetur in ilibus, ac digeri difficile potuisset.

In eremo ut vivit.

4. Illic etiam quidam frater erat, qui sæpe vagabundus egredi de cella tentaverat, quem Joannes Prior eremi, prout dignum erat, prius austere corripuit, deinde in sua præsentia vapulare præcepit. Cumque jubente

Dæmon fugatus.

a Sic procul dubio dicta a Luceolo castro, quod in Umbria situm est apud montem Apenninum, inter Eugubium & Gallium, vulgo dicitur *Ponte-Rezzoli*.

bente magiſtro, ſe cœpiſſet induere, ſuperbe locutus eſt; quem rurſus magiſter exui, rurſus præcepit verberari. Sed adhuc etiam ſe veſtire incipiens, ſuperbum quid effluere non ceſſavit: ſic tertio, ſic quarto, &, ſi rite teneo, uſque ſexies verberatus, nec emendatus. Exutus enim & reindutus, humilia reſpondere non potuit. Septima vero vice flagellatus, cum ſe cœpiſſet induere, clara ſtatim voce clamavit, dicens: Ecce diabolus abiit, ecce nequiſſimus cordis mei habitator aufugit, meque nexibus, quibus adſtringebar, effractis liberum reliquit. Jam jam domino ac magiſtro meo libenter obtempero, ejuſque me ſubdendum legibus per omnia repromitto. Hoc modo frater ille ad humilitatis cuſtodiam rediit, & in cellula jugiter perſeverans, de cetero irreprehenſibiliter vixit. AN.CHR 1062 14. Octobr.

5. Longe vero poſt, magiſtro præbente conſenſum, dignatus eſt vir ſanctus prædictus mihi miſero, & quem ipſe ſuſcipere dignaretur, indigno, mira ſe prorſus humilitate committere, & ſicut abbati monachum ſubjugare: cui nimirum præſtitit, non accepit: & quem ſuſceperam velut in ſubjectionem clientem, gaudeo me in ſchola Chriſti veræ philoſophiæ percepiſſe doctorem. Ita quippe vita ejus, prædicatio & ædificatio, doctrina erat & diſciplina. Sed quia nos nonnulla hujus ſancti viri dicta vel facta per diverſa dictatus noſtri jam opuſcula ſparſimus, non videtur abſurdum, ſi eadem hic, quæ tamen præ manibus habentur, eo ipſo ſtylo, quo ſcripta ſunt, apponamus. Sane facilioris eſt exitus, ex dolatis lignis domum conſtruere, quam dolando ſimul & conſtruendo laboris exercitium geminare. Nam & de templo Salomonis ſcriptum eſt: *Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt*; *& malleus*, *& ſecuris*, *& omne ferramentum non ſunt audita in domo, cum ædificaretur*. Habemus & nos, juxta noſtræ manus imperitiam, politos lapides, quos utique ſufficit nobis, ut in ſtructura dumtaxat, ita ut inventi ſunt, ſimpliciter ordinemus. Petri diſciplinæ ſe ſubdit. 3. Reg. 6.

6. In epiſtola itaque ad domnum Teuzonem *a* incluſum miſſa, hoc me Simul fere morantur.
,, ſcripſiſſe reperio. Sed cur ego ſanctos commemorando viros diverſa paſſim
,, loca perluſtro? quandoquidem intra limen, & præ manibus teneo, ad cu-
,, jus digne efferenda præconia impar viribus non aſſurgo. Certe cellulis al-
,, trinſecus conſtitutis, ſolo baſilicæ mediantis interſtitio, ego illeque dividi-
,, mur: cujus ſi virtutibus enumerandis invigilo, ante dies elabitur, quam
,, ſcribendi materia deficere poſſe videatur. Dominicum dico, doctorem vi-
,, delicet, & dominum meum: cujus quidem lingua ruſtica eſt, ſed vita
,, artificioſa ſatis, & lepida. Quæ ſane vita ſatis utilius ad ædificationem
,, vivis operibus prædicat, quam ſterilis quorumdam lingua, quæ accurata
,, phaleratæ urbanitatis verba inaniter trutinat. Longo jam annorum ela-
,, bente curriculo, ferrea ad carnem lorica præcinctus, infœderabilem pu-
,, gnam cum iniquis ſpiritibus conſerit, ſemperque paratus ad prœlium,
,, non ſolum corde, ſed & corpore præmunito adverſus hoſtiles acies fervi-
,, dus bellator incedit. Hanc autem continuæ vitæ conſuetudinem indifferen-
,, ter habet, ut vix dies ulla prætereat, quin duo pſalteria modulando, u-
,, traque manu ſcopis armata nudum corpus allidat, & hoc remiſſiori qui-
,, dem tempore. Nam quadrageſimalibus circulis, ſive cum pœnitentiam
,, peragendam habet (crebro enim centum annorum pœnitentiam ſuſcipit)
,, tunc per dies ſingulos, dum ſe ſcoparum tunſionibus afficit, ut minus tria
,, pſalteria meditando perſolvit. Centum autem annorum pœnitentia *b*, ſicut Centum annorum pœnitentia
,, ipſo auctore didicimus, ſic expletur. Cum tria ſcoparum millia unum pœ-
,, nitentiæ annum apud nos regulariter expleant, decem autem pſalmorum

a Eſt Opuſculum 51. Teuzo autem monachus erat ſanctæ Mariæ apud Florentiam, qui ab abbate ſuo Albizone diſſentiens e monaſterio diſceſſerat, & poſtea etiam Petrum ad ſe venientem, ut eum cum abbate reconciliaret, e cella ſimul cum abbate ejecerat, quare ad eum Petrus ſcribit ut ſanctorum dictis & exemplis ad meliorem frugem eum revocet.

b Graviorum criminum reis multorum annorum pœnitentia ex ſacrorum canonum præſcripto irrogari debebat, quas pœnas ſibi ipſis imponi flagitabant viri illi pii, & eas poſt modum diſciplinis frequentioribus redimebant.

AN.CHR. 1062 14 Octobr.

„ modulatio, ut sæpe probatum est, mille scopas admittat; dum centum „ quinquaginta psalmis constare psalterium non ambigitur, quinque anno- „ rum pœnitentia in unius psalterii disciplina recte supputantibus invenitur. „ Porro sive quinque vicies, sive viginti quinquies, centum faciunt. Conse- „ quitur igitur, ut qui viginti psalteria cum disciplina decantat, centum „ annorum pœnitentiam se peregisse confidat. Quamquam & in hoc omnem „ modum Dominicus superet; quia cum nonnulli unam manum in discipli- „ nis agendis exerceant, iste, ut re vera Benjamin filius, contra rebelles „ carnis illecebras utraque manu infatigabiliter pugnat. Hanc autem centum „ annorum pœnitentiam, ut mihi ipse professus est, facile sex diebus ex „ more consummat. Memini quoque, quia cujusdam Quadragesimæ immi- „ nentis initio, mille annos imponi sibi per nos ad pœnitentiam petiit: quos „ certe omnes fermé, antequam jejunii tempus transigeretur, explevit *a*. „ Et paullo post hoc prosecutus sum.

Ejus, etiam senis austeritas.

„ 7. Nunc ad Dominicum, de quo cœperat, sermo recurrat. Enimve- „ ro cum hunc jam & incurva senectus deprimat, & crebris insuper sæ- „ pe languoribus contabescat; mirum unde illi tantus fervor incandeat, „ ut in spiritualibus exercitiis se semper invictum, semper infatigabilem „ reddat. Nam, ut ipso referente cognovi, sæpe duo psalteria cum disci- „ plinis stando continuat, ita ut neque interim sedeat, neque vel ad mo- „ mentum, a percussionibus incredibili mentis fervore quiescat. Inquirenti „ mihi aliquando, utrum posset cum ferreæ vestis pondere aliquantisper „ genuum flexibus insudare, sub hac mihi dedit obscuritate responsum: „ Cum incolumitas, inquit, mihi votiva respondet, quandoque per omnes „ totius psalterii quindenos psalmos centies genuflectere consuevi. Quod „ quidem tunc non diligenter attendi, postmodum vero quod dictum fue- „ rat, mente revolvens, a depresso homine mille metanœas *b* in uno psal- „ terio fieri admiratus expavi. Quadam die post vesperam cellulam meam „ ingressus, Magister, inquit (hoc enim indigno vocabulo me ex humili- „ tate compellat) hodie feci, quod hactenus me fecisse non memini. O- „ cto nempe psalteria inter diem ac noctem modulatus explevi. Videba- „ tur autem tunc totus vultus ejus, ita scopis attritus, ac sulcantibus qui- „ busdam vibicibus livefactus, tamquam si pila fuerit, ptisanarum videli- „ cet more, contusus. Psalmodia sane illi idcirco tam facile provenit, „ quia non tam verba, ut ipse asserit, lingua perstrepente revolvit, quam „ sensum mentis vivacitate percurrit.

* al. semper.

„ 8. Aliquando a me remotus habitabat, cumque ad me ingressum, qui- „ bus tunc se vitæ legibus regeret inquisissem; respondit, se carnaliter vi- „ vere, & quintis sæpe * feriis cum Dominicis diebus, a solito se absti- „ nentiæ rigore laxare. Requisitus, utrum quolibet pulmento, ovis, vel „ caseo vesceretur, negavit. Rursus, si piscibus, aut pomis: Pisces, ait, „ & poma, si qua sunt, ægrotantibus præbeo, quorum non minimam mul- „ titudinem jacere in nostris partibus ingemisco. Cumque illum durus exa- „ ctor in angusto concluderem, dicens: Unde ergo illis diebus remissius „ vivis, si nihil eorum comedis, quæ necesse sit vel ignibus decoqui, vel „ in arboribus inveniri? Respondit: Fœniculo, inquiens, cum pane liben- „ ter vescor. Mox nimirum perite cognovi, quam carnaliter homo vive- „ ret, qui suas delicias fœniculum constituisset. Habet plane uberem la- „ crymarum gratiam, sed alternam. Cum enim reclusus sub districto se „ silentio reprimit, mox ut voluerit, affluenter plangit. At si colloquio „ frequentetur, fletum se amisisse conqueritur. Sed & ego illi sæpe pe- „ nuriam meæ ariditatis impropero, dicens: Heu, inquam, mi pater, istæ „ tuæ

a Nonnulla subjungit in ipso opusculo ad tuendum ejusmodi disciplinarum usum, qui nonnullis displicebat. Vide & ejus epistolam 8. libri 5.

b Etsi ex sincera hujus vocis etymologia, metanœa resipiscentiam seu pœnitentiam significet, a Græco verbo μετανοέω, hic tamen, & passim apud sequioris ævi auctores genuflexionem seu prostrationem designat, quod pœnitentes olim in fidelium conventibus prostrati & genuflexi Ecclesiæ indulgentiam efflagitare solerent.

„ tuæ lacrymæ infœcundæ sunt, quæ alias orando lacrymas parere neque- AN.CHR.
„ unt. Optarem namque quod consequens est, nimirum ut sicut tu mihi pa- 1062
„ ter es, ita nihilominus & tuæ lacrymæ mearum quoque lacrymarum fie- 14. Octobr.
„ rent genitrices.

9. In Regula quoque eremitica hoc inseruisse me recolo. Dicam: sed quis scit, utrum fides assertioni fidelissimæ præbeatur? At parvipendendum est, si humana temeritas arguat, quem summa Veritas falsitatis excusat. Est inter nos, qui nonnumquam uno die continuato cum nocte novem psalteria meditando decurrat, & interim pæne semper utraque manu, scopis armata, nudum corpus afficiat. Notandum autem, quia dum hæc peragere satagit, nocte, vel die dormire non vacat: sed aliquando genua flectens, dum caput terræ deponit, sic nudo repente somnus obrepit, eoque solo contentus est. Hic mihi aliquando fraterna familiaritate conquestus est, quia cum novem sic psalteria sæpe modulando perficeret, ad decimum numquam potuerit pervenire. In epistola a quoque, quam Blancæ Comitissæ direximus, hæc nos indidisse videmur. „ Utinam daretur tibi nunc
„ dominum meum videre Dominicum, qui quod imperitæ linguæ conamur officio, ipse te efficaciori luculentissimæ vitæ doceret & informaret exemplo. Hic denique a tribus circiter annorum lustris lorica ferrea vestitur ad carnem, duobus autem ferreis circulis in corpore cingitur, duobus item per brachiorum armos arctatur.

10. Sed quia de illo in aliis nostris opusculis jam plura digessimus, nunc quod vix ante sex dies ad nos veniens retulit, proferamus. Ait itaque, Contigit me nosse, quod scripseris novem me uno die psalteria decantasse cum corporalibus disciplinis. Quod certe cum audivi, tremefactus expavi & conscientia remordente congemui: Væ, inquam, mihi; ecce hoc de me, nesciente me, scriptum est, & tamen utrum a me hoc fieri potuisset, ignoro. Ergo rursus experiar, & an hoc implere potuerim, indubitanter agnoscam. Quarta igitur feria me vestibus exui, & armata scopis utraque manu, totam noctem ducendo pervigilem, psallere, ac me verberare non destiti, donec die altero, decursis duodecim ex more psalteriis, partem decimitertii, usque ad psalmum *Beati quorum*, absolvi. Porro quod nobis durum sæpe videtur & asperum, quam ille puerile deputet ac despectum, uno doceamus exemplo. Frater quidam cum a scoparum ictibus nimis abhorreret, atque perferre gravissimum judicaret, tandem tamen domini Dominici crebrius insistentis adhortationibus acquievit, ac per modulationem totius psalterii, & insuper quinquaginta Psalmorum, sibimet disciplinam inferre propriis manibus non cessavit. Erat autem nox illa præcedens Dominicam diem, & beati Michaelis festivitatem. Cumque facto mane ad prædictum senem frater ille venisset, timens ne de indiscretione redargueretur, cum quod egerat per ordinem retulisset, hac ille voce respondit: Noli frater, pusillanimis esse vel pro hac tua, quæ nunc est, infirmitate diffidere. Potest enim Deus ex imis te ad altiora provehere, & hujus lacteolæ tuæ conversationis infantiam, ad juvenilis roboris incrementa firmare. Et adjiciens, ait: Nos etiam primo pedetentim cœpimus, sensimque ad quos nos divina pietas perducere voluit, licet imbecilles ac fragiles, educti sumus. Sicque factum est, ut non eum de immoderato fervore, sicut ille timebat, argueret, sed ne desperationi succumberet, tamquam qui minimum quid egisset, animum refoveret. Hujus itaque sancti senis exemplo faciendæ diplinæ mos adeo in nostris partibus inolevit, ut non modo viri, sed & nobiles mulieres hoc purgatorii genus inhianter arriperent. Nam & relicta Tethbaldi, sublimis utique generis, & non infimæ dignitatis, mihi aliquando retulit, præfixam hujus disciplinæ centum annorum se pœnitentiam peregisse.

 11. In

a Ea est opusculum quinquagesimum, quod Blancæ antea Comitissæ, tunc vero sanctimoniali inscripsit, ut ipsam ad vitæ religiosæ perfectionem informaret.

AN. CHR. 1062. 14. Octob.

11. In Epistola etiam ad Joannem priorem eremi, quæ juxta Suavicinum montem est constituta, cum eum, ejusque subjectos ad extensionem brachiorum in orationibus adhortatorie provocarem, dixi prius de quodam ferventissimo in amore Christi fratre nostro, Adam nomine, deinde Dominicum in exemplo subjeci, ita inquiens: Habemus autem quemdam juvenculum fratrem, qui mihi confessus est a capite usque ad finem psalterii elevata se brachia tenere cum psallit, ita ut laquear tabulatum cellulæ manibus sæpe contingat, hac tamen discretione servata, ut per quinquagenos psalmos ad momentum brachia extenta deponat, & protinus erigat. Habemus & alterum provectioris ætatis, incurvum videlicet senem; & ut secrete tibi confitear, hic Dominicus est, is itaque quamdam scriptiunculam reperit, ubi dicebatur, quod si quis duodecim illic notatos psalmos vicies quater, erectis in modum Crucis manibus caneret, pro uno posset anno pœnitentiam regulariter compensare. Protinus ille in exercitium id quod dicebatur, arripuit, & duodecim illos psalmos extensis, sicut dictum est, brachiis vicies quater sub nullo prorsus intervallo, sed uno ductu quotidie decantabat. Scripsi super hoc & in aliis fortasse opusculis, quæ vel ad præsens desunt, vel facile memoriæ non occurrunt. Itaque ab eorum replicatione quæ scripta sunt, ad nova quælibet articulus transferatur.

12. Enim vero quasi quidam divinus ignis in ejus pectore jugiter æstuabat, qui numquam permittebat eum a spiritualis exercitii labore quiescere. Aliquando namque cum ego perquirerem sacro-sancto die Paschali, ceteris fratribus, juxta morem, meridie quiescentibus, utrum & ipse dormisset, ait: Certe, Pater, dixi in corde meo: Quid mihi, tam longis adhuc noctibus, in die dormire? Extensis itaque in Crucis effigiem brachiis, psalterium cœpi: Quo me sic stante decurso, signum protinus horæ Nonæ personuit. Hoc itaque modo junxit victoriam Crucis cum gloria resurrectionis. Aliquando cum de quotidianis, ut mos est, invicem confabularemur operibus, ait: Hac etiam nocte, quid mihi contigerit, manifesto. Nam dum solutus sopore surrexi, mox brachiis in modum Crucis extensis psalterium cœpi; cumque psalmis omnibus, & canticis quæ sequuntur, hymnisque decursis, eo loci jam essem, ut solo catholicæ fidei psalmo *a*, & litaniis deberem cuncta concludere, incidit in mentem, ut interim ista dimitterem, ac pro defunctis psalterium decantarem. Igitur brachia non deponens, ad defunctorum psalterium transii, quod juxta morem per quinquagenos psalmos trifaria lectionum interpolatione distinxi. Quo sic expleto, ad id protinus, quod omiseram, redii, atque hoc quod de primo psalterio reliquum erat, explevi. Cumque de tertio consequenter aggrediendo psalterio cogitarem, benefactum, ut ita dixerim, signum repente nocturnæ synaxis insonuit, quod me depositis ulnis officium cum fratribus celebrare coegit, & certe nescio quo anni tempore noctes breviores erant.

Scuticis se cædit.

13. Aliquantis porro ante obitum annis, quasi novum supplicii genus inveniens, virgarum scopas in corrigiarum scuticas vertit, semelque gustato quia duriores sunt, in his se verberandi consuetudinem posuit. Hoc flagellum, si quando egrederetur ad sæculum, portabat in sinu, ut ubicumque eum jacere contingeret, a verberibus non vacaret. Aliquando vero cum loci occasio non præberet totum se posse exuere, per crura saltem & femora, per caput atque cervicem, sese non cessabat affligere. Circulis quoque ferreis quatuor, quia sibi præ longa consuetudine quasi jam viluerant, quatuor item super addidit, ut duobus in coxis, duobus consequenter in cruribus stringeretur. Enim vero loricam, & quibus utebatur tamquam ciliciis, velut lanea quælibet indumenta, post menses, sive post spatium prolixius abluebat, ut rubiginem deponerent, & aridis ingeren-

a Id est, ni fallor, symbolo, quod sub Athanasii nomine vulgo notum est.

AN.CHR 1062 14. Octobr.

gerendam membris uredinem non haberent. Porro autem cum omnes, qui in cellulis habitamus, hoc laboremus, ut permuniendis a frigore pedibus vestimenta usque ad imum defluant pavimentum, hoc etiam nobis in eo intolerabile videbatur, quia cum in eremo & ocreas nesciret & calceos, vestes tamen ejus ad tibias vix medias descendebant. Nudatus autem ad suscipiendam in capitulo disciplinam, quod scilicet numquam omittere volebat, exesis jejunio membris, & hamatæ loricæ mole detritis, Æthiopicam contraxisse nigredinem videbatur. Vestimenta vero lurida, & cariosa, ut ita dixerim, videbantur vetustate consumpta. Hoc mihi sæpe dicebat: In hoc psalmodia provenit cito psallenti, si cor ad verba teneat; si quæ lingua loquitur, mens veraciter comprehendat. Alioquin si cor vagatur, psalmorum cursus ad finem, lingua nunc fallente, nunc tepescente, tarde perducitur. Ajebat etiam, quia somnum somnus adescat, & vigilias vigiliæ pariunt. Nam corpus humanum, in quo paullatim prius enutritur, in hoc per incrementa postmodum roboratur.

Vita sancti præferenda miraculis.

14. Sed hic me quispiam fortasse redarguat, qui videlicet non tam quem vivendi ordinem vir sanctus habuerit, sed quibus miraculis in hac vita claruerit, audire festinat. Cui me breviter hoc respondere sufficiat: Quoniam & Maria, & Joannes Baptista miraculum fecisse non leguntur, cum tamen eorum vita non qualibet scriptura, sed Evangelio testante narretur. Quamquam Maria in solo partu, quem edidit, omnium proculdubio sanctorum virtutes ac signa præcellit. Hoc etiam inseram, quia uberiorem fructum præbet audientibus sanctorum virorum mirabilis vita, quam ostensa miracula. Illa siquidem exigit imitationem, ista solam ingerunt admirationem: miracula docent, quomodo illi, sancti fuere; vita vero insinuat, qualiter & nunc homines fieri valeant sancti. Præterea qui miraculum quæris, nonne tibi videtur esse mirabile, hominem fragili adhuc carne circumdatum, Angelitus (ut ita loquar) vivere, adeo ut inter quamplurima hominum millia, vix unum ei similem valeas reperire? Et certe quamplures hodie sunt inferioris vitæ, per quos Deus omnipotens dignatur virtutes ostendere.

15. Jesu teste, non mentior, quia necdum tres menses elapsi sunt, ex quo ad me in Gamugni *a* videlicet eremo diversantem, duo adolescentes monachi venerunt, quorum alter de Spoletina monarchia *b*, alter vero de Venetiæ dominio, Polensi *c* videlicet urbe, oriundos se esse dixerunt. Sed Venetus, vocabulo Michael *d*, sicut nobis in confessione perhibuit, in ipso suæ conversionis initio, circulo ferreo sub hac desiderii sui pactione se constrinxit, rogans Dei omnipotentis obnixe clementiam, ut cum locum saluti suæ congruum reperiret, confestim ille circulus frangeretur. Porro autem ipso die, quo eremum novus hospes ingressus est, vix post trium horarum spatium, dum B. Benedicti Regulam, sicut est idiota, utcumque syllabatim legeret, repente compunctionis eum spiritus in lacrymas solvit, eodemque momento circulus ille fractus apparuit. Quod miraculum, quoniam alibi jam nos descripsisse meminimus, celeriter transcurrentes, sequens aliud, quod necdum litteris insertum est, enucleatius digeramus.

Michael monachus.

16. Paullo post namque Ravennam urbem me jubente, perrexit, ut sarcinulas suas, quas ibi de navi prodiens reliquerat, exportaret. Illic itaque apud fabriles officinas nova ferreorum nexuum armenta confinxit, multisque se vinculis per diversa membra ipse sibimet judex & reus, violenter arctavit. Nam duo pendebant vincula cervice tenus per humeros altrin-

a Ad suos eremitas monasterii Gamugnensis exstant nonnullæ Petri epistolæ, quæ etiam ob prolixitatem inter opuscula recensentur.

b Ex ducatu videlicet Spoletino.

c Pola urbs Histriæ a Colchis structa, Juliæpietas a nonnullis dicta.

d Memoratur ab Hugone Menardo in Martyrologio Benedictino & a Bucelino in Menologio die 24. Martii.

AN.CHR 1062 14. Octob. altrinsecus, hinc ad sexum, illinc ad femur; duos vero in coxalibus circulos, duos suscepit in ulnis. Undique igitur tam multiplici constrictione vallatus ad nos rediit; secrete, quod circa se factum fuerat, ostendit; neve, quæ fecerat, immutarem, vix tandem voti compos obtinuit: sed cum hæc illum ultra vires tormenta gravarent, & ex attritis carnibus jamjam fœtor erumperet, insuper accessit, quod cor fratris gloriam respuentis acrius perturbavit. Cœpit enim hujus mysterii fama prorumpere, & prius per fratrum, deinde per ora supervenientium quorumlibet volitare. Rogavit itaque omnipotentis Dei misericordiam, ut quid sibi super hoc cœpto placeret, per suæ misericordiæ indicium evidenter ostenderet. Interim vero dum hujusmodi precibus frequenter insisteret, bis per somnium confortatus, audivit, quia ferramenta illa jam essent divinitus resolvenda. Porro autem in festivitate beatorum Apostolorum Simonis & Judæ, quam nuperrime celebravimus, dum nocturno cum fratribus interesset officio, repente duo illa ferramenta, quæ super humeros posita, utrimque inferius dependebant, ventremque cum renibus coarctabant, prosus effracta sunt; & unum in duas, alterum in tres divisum est partes. Ceteri vero circuli, non quidem per partes abrupti, sed ita laxati sunt, & quadam facti sunt tam mollita lenitate flexibiles, ut quodammodo non tam ferrei, quam plumbei viderentur, adeo ut etiam si vellet, defluentibus eis ac prolabentibus, adstringere se ultra non posset. Sic frater, qui sanctæ devotionis æstuanti fuerat ardore constrictus, pio Dei judicio est mirabiliter absolutus. Quid ergo magnum, si per Dominicum, mirabilem videlicet virum, signum aliquod voluisset Deus ostendere, cum in ipso tyronatus exordio per hunc juvenculum duo miracula dignatus est exhibere, ac laudabilius sit fortia Psalm.67. peregisse, quam nova? Unde David cum præmisisset: *Mirabilis Deus in sanctis suis;* protinus addidit, *Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ*. Non ait, signa, sive prodigia; sed, ipse dabit virtutem & fortitudinem.

17. Præterea cum Romanus quidam, Stephanus nomine, judex sacri palatii, summam præsidatus administraret Auximi *a*, exigente causa, Dominicus ad eum venit, eumque super quadam eremi possessione, quam ex jure sedis Apostolicæ detinebat, obnixe rogavit. Quem ille, utpote nulla vestium compositione festivum, despiciens sprevit, eique nil eorum, quæ poscebat, indulsit. Cumque sibi a circumstantibus diceretur: Noli eum tam dure suscipere, sanctus enim vir est. Ille tamquam fel evomens, ait: Sit sanctus, ut vultis; sed beatus Petrus certe sanctior est, cujus ego causam in hac administratione defendo. Igitur impos cœpti Dominicus, redit ad cellulam. Ille quoque post paullulum reversus est Romam. Porro puer *b* quidam despicabilis, qui ad exsequendum quodcumque negocium in administratione remansit, quicquid Dominicus petierat a judice, cuncta reverenter implevit. Judex autem non diu post quam ad propria repedavit, hostilibus gladiis persossus interiit, multasque divitias, quia sobolem non habebat, extraneis heredibus dereliquit. Erat præterea Dominicus valde cautus in verbis, ut apte sibi congrueret illa sen-
Jac.3. tentia, qua Jacobus Apostolus, ait: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir*. Nam si quando quæreretur, quota diei hora esset, numquam absolute dicebat, quota esset, sed cum hoc additamento semper; Prope tertia hora est, prope sexta hora. Inquisitus a me, cur semper ita diceret: In hoc, inquit mendacium caveo, nam sive sit hora transacta, sive adhuc fortassis immineat, propinqua tamen est, quæ videlicet a momento, in quo loquimur, non elongatur.

18. Habebat aliquando cellulam juxta monasterium, quod dicitur Conjunctuli. In vigilia itaque Dominicæ Nativitatis, cum tota præcedenti Qua-

a Auximum urbs in Piceno celeberrima, vulgo *Osmo*, in Marchia Anconitana ad fluvium Musonem.
b Pueri nomine ministrum intellige ignobilis conditionis.

Quadragesima *a* mansisset inclusus, tantisque jejuniis atque laboribus esset vehementer afflictus, invitante gloria sollemnitatis egressus, Abbati loci humiliter procidit, veniam petiit, actus suos & cogitationes lacrymabiliter accusavit. Ille autem, ut erat inexpertus, levis moribus, & consiliis spiritualibus insuetus, cum sibi sufficeret unum psalmum, vel perexiguum quid imponere, præcepit ut pro his, quæ confessus fuerat, triginta psalteria decantaret. Qua nimirum ille sententia velut sagitta perculsus, ad cor rediit, atque hoc provenisse ex divini dispositione judicii deputavit. Itaque regressus in cellulam, numquam prodiit, donec præfixum indictæ pœnitentiæ canonem instantissima sedulitate persolvit. AN CHR 1062 14. Octobr.

19. Solebat autem per intervalla, licet parcissime, vinum bibere; sed longe ante quam defunctus est, decrevit ab eo penitus abstinere. Ut itaque jam, omissis ceteris, ad obitum veniamus, patiebatur gravedinem stomachi, crebris insuper capitis doloribus cruciabatur. Et quoniam alterum sæpe procedit ex altero, proposuit ad purgandum stomachum antidoti sumere poculum. Sexta igitur feria per continuum diem vix desiit vel modulandis psalmis insistere, vel corrigiarum se ictibus flagellare. Nocte vero, sopore deposito, suscepit antidotum; deinde cœpit angustiari, & de stomachi dolore graviter conqueri. Post decursum itaque nocturnæ synaxis officium, post matutinos hymnos, cum prima jam hora sibi a fratribus, qui aderant, cantaretur, sanctum Deo spiritum reddidit. Invenerunt autem & alteram loricam præter eam, qua indutus erat, lateribus ejus, syndonis more substratam. Unde suspicati sunt fratres, hoc sibi præter consuetudinem nullatenus accidisse, sed sub se eam sanum quoque tenere consuevisse, super quam videlicet & in infirmitate jacebat. Ejus obitus.

20. Somniavit autem tunc quidam frater de me, quod oculorum lumen amiseram. Quod dum ego Hildebrando, venerabili Romanæ ecclesiæ Archidiacono in Lateranensi palatio retulissem: Nequaquam, inquit, ut times, hoc tibi propinquæ est mortis indicium; sed familiaris tibi aliquis extinguetur, qui tibi & charus sit sicut oculus, & lumen tuum ac splendor in bonis operibus videatur. O verum, sed amarius omni felle præsagium! Tertio die, postquam Romanis mœnibus sum egressus, ecce mihi relatio crudelis occurrit, quæ mihi nil minus opinanti, cæcatum me remansisse perhibuit, dominum scilicet & illuminatorem meum Dominicum ex hoc sæculo nuper egressum. Illico mihi liquido patuit, dum ille petiit lucis auctorem, in tenebrarum me remansisse caligine.

21. Fratres autem corpus ejus, ne a vicinis monachis eorum raperetur e manibus, in eadem, in qua defunctus est cellula, defossa humo celeriter obruerunt. Nos autem ipso die Dominicæ, quo eremum ingressi sumus, sanctum corpus inde sublatum reverenter, ut dignum erat, in capitulo sepelivimus. Et cum nonus esset depositionis ejus dies, prædictum corpus sanum illibatumque reperimus. Sepelitur.

22. Eant nunc, qui carnis suæ delectantur illecebris, medullas absorbeant voluptatum, & occisionis victimæ ad æternum nutriantur incendium. In superbiæ se cornibus efferant, ventilent innocentes, ad votum molliter vivant, ut eorum viscera postmodum pœnis semper ultricibus amarescant. Nunc velut infrenes equi per voluptatum suarum prata discurrant, ut post eorum manus & brachia districtionis extremæ lora cohibeant. Dominicus autem noster stigmata Jesu portavit in corpore, & vexillum Crucis non tantum in fronte depinxit, sed cunctis etiam undique membris impressit. Exustus & aridus ab humore calami & junci uberibus, cælestis gratiæ meruit imbribus irrigari. Hic ferrea lorica præcingitur, illic niveis Angelicæ gloriæ vestibus decoratur. Hic duritia cubilis atteritur, illic molli Patriarcharum gremio confovetur. Tota hæc vita facta est sibi parasceve Crucis, illic

a Vulgo Adventum dicimus. Quadragesimam dubio procul appellat Petrus, quod eo tempore sicut & ante Pascha jejunium strictissimum servaretur, ut hodieque fit apud monachos.

AN. CHR. 1062 14. Octob. illic autem festivus & splendidus æternam celebrat gloriam resurrectionis. Nunc inter ignitos supernæ Hierusalem lapides emicat; nunc ornatus victoriarum suarum titulis, æterna laude triumphat, atque in illa beatorum civium jucunda societate conjubilat. Obiit autem beatus Dominicus pridie Idus Octobris, regnante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

AN. CHR. 1063 26. Junii.

VITA B. RODULFI EPISC. EUGUBINI

ET V. PETRI EJUS FRATRIS MONACHORUM FONTIS-AVELLANÆ.

Auctore B. PETRO DAMIANI.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptor. *Sufficit ad conciliandam gestis beatorum Rodulfi & Petri auctoritatem monere lectorem ea a beato Petro Damiani conscripta fuisse, in epistola ad Alexandrum II. summum pontificem. Idem Petrus Rodulfo Eugubiensi & Theodosio Senogalliensi episcopis scripta sua commendavit, ut si quod in eis erratum esset, a tantis viris emendaretur. Epistola Petri ea de re est undecima libri 4. editionis Cajetani. Porro Ughellus tomo 1. Italiæ sacræ in Catalogo episcoporum Eugubinorum Rodulfum laudat, sed absque ullo* sancti, *aut* beati *titulo.* Memoria in Fastis. *Ejus tamen memoriam in Martyrologio Benedictino consignavit Hugo Menardus die 1. Junii cum hoc elogio,* sancti Rodulfi episcopi Eugubini, magnæ austeritatis viri. *Plura habet Bucelinus in Menologio die 26. Junii, quo item die sub eodem* sancti *titulo eum celebrat Ferrarius in Catalogo generali; sed monet in notis eum cultu publico apud Eugubinos honorari. Hinc Bollandiani* Rodulfum *simpliciter appellant die 1. Junii inter prætermissos, ubi de illo se fusius ad diem 26. ejusdem mensis acturos pollicentur. Petrum vero Rodulfi fratrem nusquam* sanctum *aut* beatum *dictum invenimus, nequidem apud Surium, in cujus altera editione* sub sancti Rodulfi vitæ *titulo habetur eadem Petri Damiani epistola quam hic proferimus. Rodulfum anno 1059. Synodo Romanæ sub Nicolao II. interfuisse scribit Ughellus, quem Arnoldus Vuion libro 2. cap. 41.* clarum miraculis *obiisse dicit die 26. Junii, ac floruisse anno* Annus mortis. 1070. *At ejus mortis annum discimus ex ipsis Petri Damiani verbis, qui Rodulfi mortem se accepisse scribit, cum a Pontifice digressus Florentiæ mœnia subiisse. Florentiam quippe ab Alexandro legatus adiit Petrus anno 1063. ad componendas turbas quæ inter ejusdem urbis Episcopum & monachos, qui eum Simoniæ accusabant, fuerant exortæ.*

EPISTOLA S. PETRI DAMIANI ad Alexandrum II. Papam.

1. DOmno Alexandro beatissimo Papæ Petrus peccator monachus servitutem. Præcepit mihi beatitudo tua, ut numquam tibi litteras mitterem, quæ leve quid & oblivione dignum ac frivolum continerent; quas scilicet, mox ut lector transiliendo percurrerit, edax flamma consumit, sed tale tibi semper aliquid scriberem, quod & ad ædificationem legentium suscipi, & inter scripturas mereretur authenticas reservari. Unde Patri luminum agendæ sunt gratiæ, qui sacrarium tui pectoris hoc igne sui amoris accendit, ut & in antiquorum Patrum studiis jugiter requiescas; & insuper, si qui tibi videntur idonei, ad scribendum eos provocare non negligas.

2. A vobis itaque nuper egressus, cum Florentiæ urbis mœnia subii, nuntius mihi mox repentinus occurrit, qui mihi diem medium in tenebras vertit, omniumque meorum viscerum venas amarissimæ legationis felle complevit, episcopum scilicet Eugubinum esse defunctum: cujus utique conversatio si recolitur, non mediocriter ædificare poterit audientes. Valet enim & ad exprimendam recte vivendi formam, & ad adhibendam tor-

corrigendis moribus disciplinam. Nam ante fere septennium ille cum matre & duobus fratribus, se paullisper ætate præcedentibus, servis dumtaxat libertate donatis, castrum suum mihi inexpugnabili munitione vallatum, cum omnibus, quæ sui juris erant, prædiis contulit, atque ad eremum veniens habitum monasticæ professionis accepit. Monasterium plane in eorum possessione construximus, de cujus nunc sancto conventu regulariter victitante satis in Domino gratulamur, ubi matre & fratre, qui infirmior est constitutis, iste Rodulfus, qui postmodum ad episcopatum evectus est, & Petrus primogenitus frater, eremiticam vitam tam continenter, tam districte duxerunt, ut & audientibus prædicaret eos fama mirabiles, & conviventibus vita monstraret insignes.

AN.CHR. 1063 26. Iunii.

Monasterium in prædio Rodulfi.

3. Sane si de Petro vellem cuncta referre quæ suppetunt, prius schedula fortassis ista deficeret, cum adhuc dicendi materia superesset. Nam ut è multis unum saltem breviter referam, dum in Capitulo consideremus aliquando de disciplinis regularibus disputantes, ille, ut erat novitius, unum ex sæculari consuetudine inordinatum protulit verbum. Tunc ego velut ira permotus, dura satis illum invectione corripui, postque redargutionum atque correptionum longiora flagella, tamquam quæstione pulsato sententiam inferens, per quadraginta dies illum vino abstinere præcepi; ea tamen intentione, ut tantum ad præsens illum cum ceteris ab incautis sermonibus deterrerem, postmodum vero sententiam discretæ remissionis moderamine temperarem. Sed cum me contigisset diversis intentum esse negotiis, neque hoc mihi quilibet in memoriam revocasset, elapso jam præscripto dierum circulo, tandem recordatus expavi, & quid ex injuncta sibi pœnitentia Petrus egisset, attonitus exquisivi. Fratrum itaque relationibus didici pœnitentiam esse peractam. Pœnituit, fateor, prolatæ sententiæ, sed gaudens admiratus sum tantam pœnitentiam fratris, ut pro uno solo verbo inconsulte prolato, tam longam pœnitentiam pertulisset, & neque per se, neque per alios indulgentiam postulasset.

Petri ejus fratris virtutes.

4. Nunc igitur ad Episcopum, a quo cœperat sermo recurrat. Quamvis enim Petrus idem, ut major erat ætate, nihilominus etiam in ardui propositi, & districtæ vitæ semper præcederet itinere; hic tamen ad sacerdotalis officii jura promotus, quod in eremo didicit, in ecclesia non omisit. Eisdem quippe terebat semper membra ciliciis, eisdem contentus erat perexiguis admodum ac despicabilibus indumentis. Plane dum juvenilis ætatis ingruente natura, gravissimam sæpe pateretur accediam, laquearibus cellulæ funiculos innectebat, sicque ulnis insertis psalmodiæ studio pendulus insistebat. Numquam adipe, numquam ovis vel caseo vescebatur. In eisdem vero quæ apponebantur eduliis, continens eum frugalitas cruciabat, ut discumbens non tam se reficeret, quam certaret; & intestinum potius esset gulæ bellum, quod extrinsecus videbatur esse convivium. Sæpe pugnavi, ut saltem in hyemalis inclementia frigoris, aut papyrinæ sibi storeæ stramenta supponeret, aut vestitus saltem nocte dormiret. At ille in nuda ligni tabula nudus, sola contentus interula, cubitabat.

Rodulfus episcopus.

Mira ejus vitæ austeritas.

5. Ecclesiam porro deputabat hospitium, solitudinis autem cellulam habitaculum decernebat. Inconditi siquidem mores populi, & indisciplinatæ cervices leve jugum Domini nequaquam sibi patiebantur imponi: sed muneribus terrenis intenti, non ex ore Pontificis Dei verbo, sed tamquam de manibus præsidis, commodis inhiabant. Hæc enim regio quo magis invenitur aliena divitiis, eo copiosius exuberat vitiis. Ab egeno siquidem denominari videtur Eugubium, vel egens bono. Ideoque me vim ingerente coactus ecclesiam, quam dimiserat voto, retinebat officio; in eremo tamen perseverantius habitabat. Quandocumque impetrare poterat, ut hujusmodi panis in eremo fieret, edebat panem, non fratrum, non denique puerorum; sed eum qui vel ex puro fieret ordeo, vel ex cantabro potius, quod

AN CHR 1063 26. Junii. quod projiciendum canibus de puerorum panibus remansisset : & licet præter celebriores dies, hoc esset quotidie pane contentus, mensuram tamen attentius æquitatis lancibus appendebat. Unde mihi quandoque conquestus est, quia si sibi mensura concederetur, hunc eumdem panem prurienti gulæ largius indulgeret. Tanta quippe juvenculum hominem castigabat inedia, ut undecumque solatium alimenti perciperet, vacuo ventre stomachus non curaret. Aliquando vero etiam diebus Dominicis pulmentum nesciens, pomis tantum & pane cum aqua vivebat. Ferreo circa pectus circulo jugiter cingebatur; quem tamen circulum sub ilia dimersum, dum coram fratribus nudaretur, diligentius occultabat. Numquam scilicet capitulo confessor intererat, in quo non acciperet disciplinam; & tunc festivus exsultabat, si non ab uno tantum, sed a duobus flagellari fratribus juberetur. Sæpe pœnitentiam centum suscipiebat annorum, quam scilicet per viginti dies allisione scoparum, ceterisque pœnitentiæ remediis persolvebat. Psalterium quotidie, cum duo non posset, unum saltem non negligebat implere, quod nimirum cum esset in cellula constitutus, armata scopis utraque manu, totum cum disciplina continuare consueverat.

6. Porro autem cum in expeditione esset aliqua constitutus, quantalibet intempestæ noctis profunditate consurgeret, nudis semper cruribus & pedibus usque dum dilucesceret, psallere non cessabat, quam videlicet consuetudinem, dum in cella consisteret, diebus ac noctibus sine cessatione servabat. Quamlibet gravis bruma rigesceret, simplicibus soccis muniebat pedes, cum tamen frater ejus solis calceis contentus esset. Sæpe me per clementiam Christi terribiliter adjurabat, ut si quando fortassis excederet, nequaquam me ab ejus correptione subducerem : sed omnem in eo disciplinæ modum, qui monachis debebatur, implerem. Ita plane & regulam monachi & auctoritatem Episcopi sub alterna vicissitudine laudabiliter observabat. Opportune siquidem & inopportune verbo prædicationis instabat; & quidquid domesticis surripere valebat expensis, & bene prodigus in pauperes dispergebat. Congregans annualiter synodum, nullum assuetæ oblationis, vel xeniorum canonem a clericis exigi permittebat; sed ne a lapsis quidem commodum aliquod, præter solam pœnitentiam, requirebat : Absit, inquiens, ut synodum vendam, lapsos etiam potius erigam, quam ex eorum cadaveribus corvino more pinguescam. Tædet ulterius scribendo procedere, & velut paternas a pictura manus dolor videtur Icareus *a* cohibere.

Obit. 7. His igitur & hujusmodi virtutum floribus adornatum, quasi candens lilium immatura mortis pruina decoxit; itaut cum vix triginta plus minus videretur annorum, ad veræ lucis auctorem ex hac infelici luce migrarit. Sap. 4. Consummatus enim in brevi, sicut Scriptura loquitur, explevit tempora multa, placita enim erat Deo anima illius; & jure consummatus in brevi multa tempora dicitur explevisse : quia dum in eo parvo quod vixit, justitiæ tramitem tenuit, quantum ad se omnia tempora in obsequium Conditoris expendit. Plane quidquid illic de sancto viro Sapientia loquitur, ita huic per omnia congruit, ac si de illo specialiter diceretur. *Senectus*, inquit, *venerabilis est, non diuturna, nec numero annorum computata. Cani sunt autem sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata placens Deo*. Unde & sequitur : *Factus dilectus, & vivens inter peccatores, translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius; propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatis*.

DE

a Icarus Dædali filius paternis monitis non obtemperans, misere periit. Ex Ovid. Metamorphos. lib. 8.

DE S. ANSUERO ET ALIIS MONACHIS

AN. CHR 1065 15 Julii.

Martyribus Racesburgi.

Ubi de S. JOANNE Megalopolitano episcopo, &c.

1. NIhil omnino de iis sanctis viris rescire licuit, nisi quod fidem suam glorioso martyrio consignaverint. Id narrat Adamus Bremensis canonicus, qui ob locorum temporumque viciniam res gestas perspectas habere potuit. Refert autem libro 4. Historiæ ecclesiasticæ cap. 11. Gothescalcum Slavorum principem piissimum diu multumque, ut sibi subjectos populos ad fidem Christianam adduceret, laborasse; atque ea de causa cum plerosque Christo lucratus jam fuisset, ab iis, qui nondum fide suscepta magno adversus fideles odio tenebantur, fuisse occisum. Passus est, inquit, noster Macchabæus in civitate Leontia 7. Idus Junii, cum presbytero Ippone, qui super altare immolatus est, & aliis multis tam laicis quam Clericis, qui diversa pro Christo ubique pertulerunt supplicia. In Saxonico Chronico ms. hæc ad annum 1065. habentur: Eo tempore interfectus est a Paganis princeps Godescalcus, vir omni ævo memorabilis, qui magnam partem Sclavoniæ ad divinam religionem conversam habuit. Passus est autem in civitate Leontia &c. ut apud Adamum. Leontiam urbem Lenzin alio nomine appellant Albertus Stadensis, Helmoldus, & alii auctores, quam Lentz, seu, ut aliis videtur, Lvvembourg fuisse putat Ferrarius ad diem 9. Julii, qua die horum martyrum memoriam celebrat in Catalgo generali sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur. Eos tamen ex Adamo ceterisque auctoribus die septima Junii passos fuisse certum est. Godescalci uxor, quæ Danorum regis filia erat, cum aliis mulieribus diu cæsa apud Mikilinburg, & tandem nuda ad ignominiam, dimissa fuit, ut narrant Albertus Stadensis & alii scriptores antiqui.

Persecutio in Slavia.

Godescalcus dux martyr.

2. Ceterum barbari ulterius progressi, alias quoque civitates martyrum sanguine illustrarunt. Ansuerum monachum & cum eo alios multos apud Razisburgum ea occasione lapidatos fuisse, memorat idem Adam, & cum eo alii auctores supra laudati, quorum passionem Idibus Julii contigisse scribunt. Porro veteres illi auctores, multos quidem cum Ansuero passos fuisse, ajunt, sed quinam illi fuerint martyrii ejus socii, non exprimunt, etsi eos monachos ac ipsius Ansueri discipulos fuisse post Crantzium recentiores consentiant. Idem innuit vetus auctor Chronici Sclavici, quod Adami libris subjungitur in vulgatis editis. Ille enim ait cap. 14. Ansuerum monachum cum suis lapidatum fuisse. Et quidem Krantzius in sua Metropoli lib. 3. cap. 3. non solum Razburgi, sed in aliis quoque Vandaliæ locis monachos ea tempestate martyrio affectos fuisse testatur. Christi, inquit, virgines, monachi, sacerdotes & ubique populus Christianus supprimitur: tum de Ansuero, quem abbatem fuisse indicat; Ansuerus fratrum suorum in Ratzeburg major, cum ceteris lapidatur. Et lib. 4. cap. 43. Congregationem fratrum Christo servientium sub patre Ansuero fuisse affirmat: quos quidem fratres cum Ansuero Raceburgensem ecclesiam suo sanguine dicasse, ait capite sequenti. Eos numero triginta fuisse asserunt vulgatorum Martyrologiorum scriptores, quod unde hauserint nec illi indicant, nec nobis divinare licet. Totidem recenset Tritbemius lib. 3. de viris illustribus cap. 299. ubi beatum hunc martyrem monasterii S. Georgii prope Rateborch abbatem fuisse scribit.

Ansuerus &c.

3. Porro celebre fuit ea occasione Joannis episcopi Magnopolitani martyrium, quem barbari cum aliquamdiu quasi ad triumphum in carcere reservassent, postea fustibus pro Christi confessione cæsum, deinde per singulas Slavorum civitates ad ludibrium ductum, cum a recta fide revocare eum non potuissent, truncatis manibus ac pedibus, corpore in platea projecto, in varias in partes diviserunt, reservato capite, quod in victoriæ titulum conto affigentes, Deo suo Redigast immolaverunt.

Joannes episcopus.

AN.CHR. 1057 15. Julii *runt*. Hæc, *inquit Adam*, in Metropoli Salvorum Rhetre gesta sunt 4. Idus Novembris. *Ipsissima Adami verba habet Chronographus Saxonicus. Hunc porro Joannem e Scotia ad Adalbertum archiepiscopum Hammaburgensem accessisse tradunt, a quo benigne susceptus, & ab eo Magnopolitanus seu Melkelburgensis episcopus constitutus dicitur eo tempore, quo Godescalcus supra laudatus Slavorum conversionem procurare totis viribus nitebatur, cui operi incumbens Joannes* multa Paganorum millia baptizasse *dicitur. Joannis in Saxoniam adventum revocat Chronographus noster Saxonicus ad annum* 1057. *ubi hæc habet*: His temporibus Joannes senex episcopus, pregrinationis amore Scotiam egressus, venit in Saxoniam, & clementer susceptus ad Adelberto Bremensi archiepiscopo, non multo post in Sclaviam ab eo directus est ad principem Godescalcum, apud quem commoratus, illis diebus multa Paganorum millia baptizasse narratur. *Porro idem Joannes a Tritbemio in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1064. ordinis nostri *monachus fuisse dicitur, quo nomine in Martyrologio Benedictino locum obtinuit. Passus est ex unanimi auctorum consensu die* 10. *Novembris: quo die apud Arnoldum Vvionem, Dempsterum, Ferrarium, Dorganium, aliosque vulgatos auctores nomen ejus celebratur. Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino & Bucelinus in Menologio die* 23. *Februarii memorant* Meckelnburgi in Saxonia *sanctum Joannem episcopum, & die* 10. *Novembris* Rethræ in Vvandalia *Joannem Scotum episcopum Magnopolensem, martyrem &c. sed falluntur si duos Joannes distinguunt, & Magnopolim aliam a Meckelburgo urbem putant. Colganus suspicatur die* 23. *Februarii aliquam beati martyris translationem aut inventionem celebrari.*

Ansueri charitas. 4. *Sed ut ad Ansuerum redeamus, ex unica ejus actione quam illi auctores narrant, conjicere licet, quanta fuerit ejus tum in Deum, tum in fratres suos charitas. Cum enim, uti illi referunt, ad passionem veniret, paganos flagitavit, ut prius socii, quos relinquere metuebat, lapidarentur: quibus coronatis, ipse gaudens cum Stephano genua posuit, & coronam accepit martyrii sui. Hujus beati viri brachium integrum apud Stadium in ecclesia beatæ Mariæ virginis jam suo tempore asservatum fuisse tradit in Chronico. Albertus & ipse abbas Stadensis idem quoque testatur vetus auctor Historiæ archiepiscoporm Bremensium.*

Martyrii tempus. 5. *Ansueri martyrium simul cum generali ista Hammaburgensis provinciæ clade anno* 1066. *consignant Albertus Stadensis in Chronico laudato, & Helmodus lib.* 1. *Chronico Slavorum cap.* 24. *quam tamen Krantzius lib.* 4. *cap. ult. ad annum* 1060. *revocat. Sed illi auctores annum martyrii horum sanctorum cum anno Henrici regis octavo & Adalberti archiepiscopi Hammaburgensis vigesimo-secundo componunt: quare cum Henricum sub finem anni* 1056. *regnum accepisse constet, Ansuerum anno* 1065. *martyrio affectum fuisse potius crediderim. Et quidem id diserte habetur in Chronico nostro Saxonico antiqua manu conscripto, in quo hæc Slavica clades anno* 1065. *narratur: ubi etiam persecutionis auctor dicitur fuisse* Blusso, qui sororem habebat Godescalci. Plussonem *appellat Albertus Stadensis. Porro Ansueri martyrium Idibus Julii contigisse omnes consentiunt, quo quidem die in fastis Benedinis ejus festivitas celebratur. Idem habent Ferrarius in Catalogo sanctorum & alii, potissimum septemtrionalium historiarum scriptores.*

6. *Porro non est quod aliquis nobis objiciat Ansuerum cum sociis Ordini nostro gratis annumerari. Id enim non solum censemus, quod eorum nomina in Martyrologiis tum Arnoldi Wionis, tum Hugonis Menardi, aut in Bucelini Menologio recenseantur, sed etiam quod certum sit Hammaburgensem ecclesiam a nostris conditam & diu administratam, sobolem Benedictinam ad vicinas civitates & regiones, quæ ad ipsius curam pertinebant, propagasse: nec facile quis sibi persuadebit, alios monachos, præter Benedictinos, tunc temporis in illis partibus floruisse. Certe Ansuerum ejusque socios martyres monachos Trithemius, aliique vulgati auctores nostris semper accensuere.*

VITA

VITA S. THEOBALDI EREMITÆ.

AN. CHR 1066 15. Julii.

Auctore PETRO abbate Vangadiciæ, æquali.

Ex codd. mss. descripta.

1. *Parum fuisset Theobaldo ex illustrissima Campaniæ comitum familia prodiisse, nisi tantam generis nobilitatem virtutibus & sanctimonia morum illustrasset: at utrumque in se ipso conjunxisse, magna sane, & laude digna res est. Genealogiam ipsius hic exponere, aut fusius de ipsius Majorum gloria disserere non est animus: neque enim id ad nostrum pertinet institutum, nec juvat in memoriam revocare post mortem sancti viri ea, quæ adeo constanti animo vivens ipse despexit. Qui tamen ea de re plura cupit, adeat si lubet Pithæum & alios auctores, qui scripserunt de Campaniæ comitibus, ex quibus nostrum Theobaldum originem habuisse, certum est ex ipso Vita ejus auctore.* Theobaldi genus.

2. *Hujus beati viri vitam ab auctore æquali, & quidem viro gravi, conscriptam fuisse, vel ex ipsa ejus lectione colligi facile poterat: sed hunc fuisse Petrum abbatem Vangadiciæ, ipsum scilicet, qui beatum virum in Italiam advenientem excepit, atque monastica veste donavit, discimus ex Translationis ejusdem beati viri historia, quam infra exhibebimus, ubi id diserte asseritur: & quidem hæc Vita non est tanto viro indigna. Hunc Petrum laudat Ughellus tom. 5. Italiæ sacræ, ubi de Vicentinis episcopis; & quidem is ipse est, ut mihi videtur, quem* reverentissimum virum, qui nunc apud Vincentiam abbatis officio fungitur, *appellat Petrus Damiani in opusc. 13. cap. 21. Haud tamen situm erat Vangadiciæ monasterium in Vicentina urbe, nec cum monasterio sanctorum Felicis & Fortunati, quod hodieque ibi sub Benedictino ordine perseverat, confundendum est. Id manifeste patet ex ipsa Translationis historia. Est quippe Vangadiciæ cœnobium ad Athesim fluvium, beatæ Mariæ sacrum, quod postea ad Camaldulenses devolutum est, situm inter Ligniacum & Rhodigium oppida, hodie ad Adriensem diœcesim pertinens: de quo loco plura Ughellus tomo 5. Italiæ sacræ & Lubinus in Notitia abbatiarum Italiæ. Hoc monasterium suam originem debet sancto Anselmo Nonantulensi abbati, ut dicitur in ejus Vita num. 6. quam habes sæculo 4. parte 1. ad annum 803.* Vitæ auctor.

3. *Porro Vitam a Petro abbate scriptam, emendatam & magis, quam antea, a Surio edita fuerat, integram proferimus ex codice ms. clarissimi viri Menardi civis Turonensis, quam ad alios codices quinque manuscriptos contulimus, unum scilicet monasterii sancti Huberti in Arduenna silva, alterum sancti Ebrulfi in Normannia, quem Uticensem, ab antiquo loci nomine, in notis appellabimus; tertius codex est monasterii Regii-montis ordinis Cisterciensis in diœcesi Bellovacensi, quartus ex bibliotheca sancti Sergii monasterii congregationis nostræ prope muros Andegavenses siti, quintus denique ex bibliotheca regia. Vitæ subjungimus primæ Translationis historiam, ab auctore item æquali conscriptam, quod satis legentibus patebit, hactenus ineditam, erutam ex duobus mss. codicibus, Menardino videlicet & Uticensi, jam supra laudatis. Alteram, aliquot scilicet ejusdem sancti reliquiarum, Translationem curavit Arnulfus abbas Latiniacensis & ipsius beati viri frater germanus, cujus historiam huc quoque proferimus ex codd. Menardino & Regio. Hujus porro historiæ auctorem ab utroque priori scriptore diversum esse probat tum styli diversitas, tum quod illi Itali fuerint, iste vero Gallus. Ceterum utriusque hujus Translationis historiam vetus auctor expressit versibus Gallicis, quos in codice ms. monasterii Latiniacensis invenimus, & contulimus cum iis Historiis, quas hic exhibemus.* Vita, &c. ex mss.

4. *Præter hos auctores alii quoque scriptores antiqui Theobaldi nostri sanctita-* Alii laudatores.

AN CHR 1066 15. Julii. *tem in suis scriptis laudarunt : sic de eo habet Tritbemius ad annum* 1068. *in nova Chronici Hirsaugiensis editione*. Anno etiam prænotato mortuus est sanctus Theobaldus monachus, pro Christi amore apud Vincentiam urbem pluribus annis inclusus; vir certe multarum in Christo virtutum : quippe qui verbo & exemplo viam Domini in veritate ostendit. Mortuus autem infinitis mox cœpit coruscare miraculis, ob quorum crebram multitudinem catalogo sanctorum inscriptus est. *Longe majoris est momenti Sigeberti Gemblacensis monachi testimonium, qui paullo post beati Theobaldi mortem hæc de eo scripsit in Chronico ad annum* 1050. Sanctus Tietbaldus, inter nobiles Francorum non infimus, hoc tempore clarebat, qui mundo & semetipso abnegato, secutus Christum, in Vincentia Venetiæ urbe reclusus, ibi duodecimo conversionis suæ anno, beato fine quievit: qui quam accepto servierit Domino, post mortem ejus miraculorum prodidit magnitudo. Ossa ejus in Gallias translata, multam multis in locis venerationem meruerunt. *Eumdem sanctum laudat Clarius in Chronico sancti Petri Vivi Senonensis, sed mirum est ibi Arnulfum, sancti Theobaldi fratrem, dici abbatem sanctæ Columbæ prope Senonas, & ad illud monasterium ejusdem beati Confessoris reliquias ex Italia ab eodem Arnulfo allatas fuisse, ut dicemus infra in notis ad num.* 2. *secundæ Translationis. Hanc tamen Senonensium veterem fuisse traditionem discimus ex alio Senonensi Chronico, cujus verba numero sequenti proferemus. Nec omittendum est Guiberti abbatis Novigenti, viri celebris, testimonium, qui de beato Theobaldo in sua ipsius vita sic habet libro* 1. *cap.* 9. Theodebaldus, quem sanctum hodie universi agnominant, ut multæ jam ecclesiæ sub ejus nomine consistentes ipsum passim insigniunt, juvenis genere nobilis exstitit ante id tempus, qui inter ipsa rudimenta militiæ arma despiciens, nudipes a suis elabitur, supradicto artificio, (*carbonibus scilicet faciendis*) per quod aliquandiu sub insolita necessitate vita transigitur. *Testatur ibidem Guibertus, hujus beati viri exemplo Ebrardum Britolii in Picardia opidi comitem, abjectis sæcularibus pompis, ad meliorem frugem fuisse conversum : qui postea in Majori-monasterio prope Turonos vestem monasticam suscepit, ut ibidem prosequitur Guibertus. Denique laudat Ughellus tomo* 5. *Italiæ sacræ, ubi de Vicentinis episcopis, poetæ cujusdam versus, quibus Theobaldi laudes sic expressit.*

Venit in Italiam Senonum Theobaldus ab oris,
Et Vicentinis incola mansit agris.
Mente super stellas atriis habitabat in amplis,
Sic docuit multos, silvaque ludus erat.

Annus mortis. 5. *Annum, qui beato Theobaldo supremus fuit, diserte non exprimit Petrus Vitæ auctor, sed hunc ex notis chronologicis quas profert, colligere haud operosum erit. Obiit vir sanctus, inquit ille,* Indictione quarta, regnante Henrico filio Henrici secundi in Italia, Philippo autem in Gallia. *At Philippus, qui anno præcedenti Remis vivente adhuc Henrico patre unctus fuerat, patri successit anno* 1060. *regnante in Italia Henrico imperatore, alterius Henrici filio : qui anno* 1106. *e vivis excessit, cum adhuc Philippus viveret : simul itaque regnaverunt Philippus & Henricus ab anno* 1060. *ad* 1106. *at intra totum illud temporis intervallum Indictio quarta ter occurrit, primo quidem anno* 1066. *secunda vice anno* 1081. *tertio denique anno* 1096. *Non his duobus postremis annis in vivis esse potuit Theobaldus, siquidem corpus ejus anno* 1074. *e Vicentina ecclesia Cathedrali in Vangadiciam monasterium translatum est, ut in ipsius Translationis historia disertis verbis exprimitur; superest itaque solus annus* 1066. *qui Theobaldi extremus dici possit. Idem evincitur ex ejusdem Vita num.* 23. *ubi* feria secunda die tertio Julii *reconditum dicitur beati viri corpus in ecclesia majori Vicentinæ urbis. Id enim neque anno* 1081. *evenire potuit : nam eo anno dies tertia Julii in sabbatum indicebat; multominus anno* 1096. *quo eadem* 3. *Julii dies feria quinta contigit. Optime vero congruit*

anno 1066. *quo, cum littera dominicalis fuerit* A, *quæ diei secundæ mensis Julii respondet, dies ejusdem mensis tertia cum feria secunda concurrebat: quæ computatio confirmatur ex vetusto Chronico sanctæ Columbæ Senonensis in ms. codice Christinæ Sueciæ Reginæ, nunc Ottobonianæ bibliothecæ, ubi legitur*: Anno 1066. sanctus Theobaldus nobilis genere, reclusus in Vincentiæ Venetiæ 12. conversionis suæ anno obiit: miraculis clarus, ossa ejus in Franciam deferuntur. *At translationem anno* 1078. *consignat his verbis*: Arnulfus abbas sanctæ Columbæ ossa sancti Theobaldi fratris sui ab Italia defert. *Eumdem annum* 1066. *assignat Sigebertus in Chronico, quamvis hæc verba non habeantur in omnibus codicibus: sic autem habent nonnulli ad prædictum annum*: Obiit sanctus Tietbaldus in Vincentia Venetiæ urbe reclusus. AN.CHR 1066 15. Julii.

6. *Difficilius erit diem assignare, quo beatus Confessor ad superos abiit, idque ob codicum varietatem, quorum alii eum die* 11. *Kalendarum Juliarum, alii ipsis Kalendis Julii defunctum asserunt: hæc difficultas martyrologiorum ope solvi non potest, cum Theobaldi nomen utroque die in diversis martyrologiis memoretur. Nec existimandum est, hanc diversitatem ex eo processisse, quod vir beatus die ultima Junii e vivis excesserit, & postridie depositus seu sepultus fuerit. Disertis quippe verbis auctor ait, eum die* 3. *Julii in majori Vicentinæ urbis ecclesia depositum fuisse. Crediderim potius ideo contigisse, quod vir beatus in ipsa nocte obierit, quæ fuit media inter ultimam Junii diem & primam Julii. Hac ipsa die* 1. *Julii memoratur in Martyrologio Corbejensi, a Nevelone ab annis circiter* 600. *scripto. Ejus festivitas non solum in ecclesia Vicentina, ut observat Ughellus in Italiæ sacræ tomo* 5. *sed etiam a nostris Latiniacensibus die* 1. *Julii celebratur. Est autem Latiniacum oppidum ad Matronam, vulgo* Lagni, *in diœcesi Parisina & pago Briegensi, ubi hodieque perseverat monasterium Ordinis Benedictini sub nostra sancti Mauri Congregatione, de quo actum est Sæc.* 2. *ubi de sancto Furseo ejusdem loci primo abbate.* Dies.

7. *Ceterum Theobaldus statim post obitum, crebrescentibus ad ejus sacrum corpus miraculis, pro sancto habitus fuit, tametsi nonnisi post centum circiter annos sanctorum catalogo a Pontifice Romano adscriptus sollemniter fuerit. Id præstitit Alexander III. cujus ea de re diploma ex sæpius laudato Menardino codice ms. ad calcem Vitæ & Translationum historiæ proferemus. Unde mirum est, nomen beati Theobaldi in Martyrologio Romano numquam fuisse adscriptum, quod tamen in aliis tum Italicis, tum Gallicis, sicut & in Fastis Benedictinis reperitur. Ecclesiæ sub ejus patrocinio Deo sacratæ passim habentur in Galliis, quarum nonnullæ paucis post ejus obitum annis conditæ fuerunt. Unam ex his memorat Louvetus in Historia Bellovacensi tomo* 2. *cap.* 1. *ubi fundationis chartam exhibet. Altare vero ejus nomini dicatum etiamnunc perstat in ecclesia cathedrali Vicentina, cum ejusdem sancti elogio ibidem appenso, quod Ughellus tomo* 5. *Italiæ sacræ refert columnâ* 1109. Cultus.

PROLOGUS.

1. ANtiquos dominos *a* & bellicosos gentium victores, vel civitatum conditores novimus, loquacium Poetarum præconiis, ut ita dicam, ad sidera tolli, & longissimis annalium sive historiarum ambagibus ad memoriam præsentium verbis crepitantibus audivimus frequenter vanissimo studio lectitando laudari. Quod si laudes falsorum deorum, seu suorum satellitum, tanta efficacia verborum adornantur, cur non potius ad ædificationem audientium Dei omnipotentis gratuita dona, quæ suis fidelibus quotidie præparare non desinit, omni elegantia sermonis, prout ipse annuerit, debemus enarrare? Verus enim propheta & Salvator mundi, dum de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum satiasset, turbis quærentibus se regem con- Describenda sanctorum gesta.

a In cod. S. Huberti deest Prologus. Codd. Menard. & Regii-montis habent Armorum dominos, &c.

AN CHR constituere, ait: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*. Et post pauca; *Pater*, inquit, *meus usque modo operatur*, 1066 15. Julii. *& ego operor*. Vere enim usque modo operatur qui sine testimonio bonitatis suæ nullum ordinem sæculorum præterire patitur, qui Ecclesiæ decus (Ioan. 6.) in Patriarchis & Prophetis inchoat, in Apostolica fide solidat, in Martyrum victoria coronat, in Confessorum munditia decorat, in Virginum floribus exornat. Vere inquam * usque modo operatur, qui Ecclesiam suam in bello rosis ambit, & in pace liliis vestit. Unde ipsa sponsa, Dei scilicet Ecclesia, amoris telo vulnerata, sanctis prædicatoribus ait: (Cant. 2.) *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Per florem quippe tenera virtus inchoantium, per malum vero solida operatio perfectorum designatur. Ecclesia ergo fulciri se floribus postulat, quia infirmis quibusque inchoantium virtutem prædicari imperat; stipari malis appetit, quia perfectorum mira facta fidelibus imitanda proponit. Scripturus *a* itaque vitam sancti Theobaldi, primum respondeo quorumdam stultorum calumniis, qui domnum Theobaldum (sanctum) omnimodo evitant appellare. Quibus confidenter dico quia similes sunt Pharisæis, qui de Domino dicebant: Hunc nescimus unde sit. Sed quod in capite nostro, quod est Christus Jesus, fieri novimus, in membris ejus contingere non miramur. Quid ipse in membris Christi non audeat, qui per membra sua, qui sunt reprobi, in capite, id est in summo bono, dicere præsumebat quia bonus non erat. Non ergo longum quæratur dubium, in ævum, utrum vir illustris sanctus debeat appellari. Nam si iste cognovit justitias, si vidit & fecit, ut constat, mirabilia magna; si exoravit Altissimum; liquido colligitur quia inventus est in numero sanctorum.

* al. enim.

INCIPIT VITA.

Theobaldi parentes.

2. SAnctus igitur THEOBALDUS ante mundi constitutionem præscientia Dei electus, gente Francorum, patre ARNULFO & matre VVILLA oriundus, in territorio Senonensi *b*, castro Pruvino educatus, flos ut ita dicam e spinis erupit. Parentibus enim non solum nobilibus, verum etiam clarissimis atque ditissimis enituit. Cujus nativitatem a sancto THEOBALDO *c* Viennensi episcopo veracium procul dubio familiarium ejus relatione, & firmius matris ejusdem beati assertione prænunciatam comperimus. Is etenim præsul avunculus aviæ sancti Theobaldi exstitit, & ab eodem æquivoci nominis vocabulum sortitus est. Qui dum aliquando colloquium haberet cum matre domnæ Vvillæ hujus beati viri genitricis, inter cetera ait: O generosa parens gaude & lætare, quia ex te prodiet mater, quæ paritura est magni meriti filium, qui omnibus nostræ affinitatis hominibus præeminebit, & ante Deum & homines magnus vocabitur & erit. Huic præsagio testimonium perhibuit & quædam bonæ voluntatis paupercula, quæ jam gravidam matrem beati viri conveniens, verbis sic solatur amicis. Gaude, domina, inquiens, quæ in utero gestas filium, qui apud Deum præcipuum obtinebit locum, & suorum erit gloria parentum. O decus & dulcedo nectarea! beatus Theobaldus a sancto præsule prædicitur, a paupercula, illi Evangelicæ viduæ æquiparanda, prænunciatur: ut veraciter credatur illius esse membrum, qui a prophetis est prænunciatus, ab Angelo annunciatus, ab exercitu cælestis militiæ collaudatus, a stella decla-

a Quæ sequuntur desunt in codd. Uticensi, S. Sergii Andegav. & Regii-montis sed post hanc vocem proponit, sic ibi prologus concluditur: „ Igitur ne studiosas audientium aures verborum circumlocutionibus offendam, „ simpliciter ac fideliter, prout Deus concesserit, cur ista prælibaverimus, aperiamus. In iisdem codd. sicut & in Hubertino præter Uticensem, sic incipit Vita: „ Igitur Theobaldus, &c.

b Codd. 3. habent in comitatu Tricassino. Utrumque verum, comites Trecenses, qui postea Campaniæ dicti sunt, sub sua ditione Pruvinum Senonensis diœceseos oppidum habebant.

c Theobaldus Viennensis episcopus inter sanctos memoratur apud Ferrarium in catalogo generali Sanctorum diebus 1. & 3 Iulii. Hic videtur fuisse Odonis comitis Campaniæ, Majoris-monasterii apud Turones reparatoris & Bertæ ejus uxoris filius, qui sub sæculi præcedentis finem floruerunt.

declaratus, a Magis adoratus, brachiisque senis Simeonis bajulatus, & ab Anna vidua in templo agnitus. AN. CHR 1066 15. Julii.

3. Libet *a* nunc paullo altius ad locum unde ortus est redire, & nomina Regum vel principum, quorum temporibus floruit, ponere; ut & Chronicæ scientiam posteris relinquamus, & ad laudem beati viri, ex quanta genealogia prodierit, & ex quali ambitione sæculi ad voluntariam paupertatem conversus fuerit, clarius enucleare satagamus. Pruvinum castrum, in diœcesi Senonensi situm, populosa satis frequentia refertum, sub ditione fuit olim potentis & famosi Odonis Comitis Campaniæ *b* & patris Theobaldi, sibi in Comitatu successoris, qui linea natalium hujus sancti viri erant propinqui. Felix ergo puer felici auspicio progenitus, renascitur Deo ex aqua & sancto Spiritu, magni præsulis Viennensis Theobaldi, scilicet præsagi sui, ejus quoque æquivoci Theobaldi Comitis, utpote cognati sui, nomen sortitus, a quo etiam de sacro fonte levatur. Viguit autem temporibus Henrici Augusti, & ejus æquivoci Henrici regis Francorum, & filii ejus Philippi. Qui ut adolescentiæ attigit metam, non lasciviam sectatus est mundi, sed potius quicquid præceptorum Dei auditu poterat percipere, velut apes prudentissima in alveario memoriæ studebat convehere. Ejus ætas, patria & genus.

4. Movebat animum adolescentis maxime eremitarum solitudo, quorum initium exstitit Elias & Joannes Baptista, & post eos Paulus & Antonius. Æmulabatur eorum tenuitatem in victu, asperitatem in vestitu, theoreticæ vitæ quietem, & Angelorum in solitudine contubernium. His igitur *c* & hujuscemodi facibus accensus, clandestina discessione adiit quemdam eremitam *d* in quadam insula Sequanæ latitantem, cui cordis sui aperuit ardorem, non comburentem sed illuminantem. Cum quo consilio inito, & assumpto Vvaltero, quodam milite suo, ascensis utique equis cum singulis armigeris Remis civitatem pervenerunt. Deo ergo soli jam militans Theobaldus, relicta domo, patre, matre, fratribus, cognatis, mancipiis, amplissimisque prædiis, cum omnibus sæculi pompis, quasi proximo Pascha accincturus militiæ cingulum, cum jam dicto socio iter arripuit. Cumque foras muros urbis Remensis apud sancti Remigii suburbium *e* hospitarentur, prætenta occasione alloquendorum amicorum, armigeris atque equis in hospitio relictis, pedestri itinere noctu ad anteriora tentaverunt progredi: ubi inventis duobus peregrinis, exuti suis optimis ac militaribus indumentis, illorumque commutatis resarcitis & vilibus, Cæsarem exuunt & Christum induunt *f*, & nudis pedibus pervenerunt ad locum, qui dicitur Picingo *g* in Teutonicorum videlicet regno. Ibique multo tempore voluntariam paupertatem pro Christi amore sustinentes, cum multo labore victum sibi quæritabant. Nam sicut generaliter, non specialiter de Joseph, canitur in psalmo: *Manus ejus in cophino servierunt*: ita isti usque ad vilissima ac laboriosissima rusticorum opera devoluta sunt, scilicet lapides ferendo, fœnum ex pratis secando, stabula curando, & maxime, ut idem beatus simpliciter postea referebat, carbones ad opera fabrilia faciendo, victum sibi cum parvo censu providebant.

Capit esse eremita. Patriam relinquit. Remos pergit. Psal. 80. 7.

a Hæc usque ad „ Qui ut adolescentiæ, &c. desunt in cod. regio.

b Codd. Hubertin. Regiimontis, S. Sergii & Uticensis sic habent: „ Odonis famosi comitis Campaniæ, „ cujus propinquum beatum virum fuisse clarum est. Viguit, &c. Is est Odo II. vulgo Campanus dictus, Odonis cujus in præcedenti nota meminimus, filius: prope Barrum occisus, & in Majori-monasterio juxta patrem sepultus.

c Codex Menard. „ Tanta deinde Dei æmulatione preces sanctus Deo dignus Theobaldus æmulatus, clan„ destina, &c.

d Hic codex Uticensis nomen profert eremitæ, quod alii codices tacent „ nomine Burchardum, qui postea „ effectus est monachus in monasterio sancti Petri Senonensis, quod dicitur Vivi, in quadam, &c.

e Hæc lectio cod. Menard. videtur optima: tunc enim S. Remigii suburbium ab urbe erat distinctum. Ceteri codices habent: „ cumque apud sanctum Remigium in prædicta urbe hospitati fuissent.

f Sic Reg. & Menard. at Regiimont. & S. Sergii habent: „ illorumque induti resarcitis, ut ita dixerim, „ rapinis, nudis, &c. Uticensis cum Surio pro rapinis habet tapinis. Hubert. Sarcinis, ut ita dixerim tapinis nu„ dis, pervenerunt, &c.

g Hæc vox varie in variis codd. scribitur. codex Menard. Picingo. Reg. Uticens. S. Sergii, & Surius Pitingo. Hubert. Ptango. Regiimont. Pitango. quæ ex his lectio sit præferenda, divinent alii.

AN. CHR. 1066 15. Iulii.

In Teutonico regno vexatur.

5. Contigit [a] autem, ut ad vineas herbis inutilibus & superfluis purgandas, cum sodali a patrefamilias conduceretur: qui in commissa sibi parte genibus debilitatis, dorso inclinato dolente, excruciatis quoque nudis manibus in herbarum eradicatione, pedibus itidem nudis per sentes & silices excoriatis, cum jam gravante opere deficere videretur, operariorum custos vir profanæ mentis accurrit, & nobilis juvenis deorsum & humeros, stimulo quem tenebat aculeato, sine misericordia cædere ac frequenter cœpit pungere; & ita ad sociorum ordinem sine respiratione cogere. Quod videns Walterus collega ejus, vehementer ingemuit, & flebilibus vocibus custodem oravit, ut juveni parceret, non longo tempore operi assueto, de cujus parte quod deficeret, suo expleto ordine ipse perficeret. Impius autem nihilominus cædebat: alter enim alterius linguam non intelligebat. Et tamen si cor ejus pietas innata movisset, ex obortis ejus lacrymis compassionem habuisset. Vir autem miræ patientiæ pro nomine Domini vulnera cum verberibus sustinens, opus debitum prout vires suppeditabant exercens, cum Psalmista dicere poterat: *Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra*. (Psal. 65. 11.) Unde suis familiaribus referre solebat, quia in hac convalle lacrymarum, dum sic cædebatur, fructus dignos pœnitentiæ faciebat.

Variis in regionibus peregrinatur.

6. In præfato igitur loco Teutonicorum aliquamdiu commoratus, tenuissimo nummorum collecto quæstu, ad sepulcrum sancti Jacobi in Gallicia Hispaniæ partis nudis, ut jam diximus, pedibus, cum socio perrexit. Cumque inde reverterentur, in itinere humana specie assumpta diabolus per obliquum in via se prosternens, compulit virum Dei ruere. Illo Christi nomen invocante, crucisque signo se muniente, malignus hostis velut fumus evanuit. Nec mirum, si viro Dei præparavit casum, qui Domino nostro Jesu-Christo ausus est suadere dicens: *Si filius Dei es, mitte te deorsum* [b]. (Matth. 4.) Deinde cum duobus sociis post duorum inediam dierum itinere fatigatus, fame & siti afflictus deficiebat in via. Cum autem venisset Arvernis & comites aliquantulum præcederet, panem in via in orbita plaustri a Deo sibi præparatum invenit. Unde in Christo vehementer confortatus, primum gratias egit, dehinc sumit panem ad vescendum suavem; & quia prope erat rivulus aquæ, socios ad reficiendum invitavit. Perquirentibus illis, tamquam desperatis, quo pane vescerentur in solitudine, ubi nec villa prope erat nec civitas: Hoc, inquit. Et panem, qui sub veste latebat ostendit. Supra modum attoniti unde panem reperisset, ad se reversi intelligunt Angelicam administrationem fuisse, & solatium vitæ per meritum sancti Theobaldi Dominum servis suis præstitisse. Hoc pane & fonte aquæ refocillati, erectis viribus, ad cetera toleranda robustiores sunt effecti.

A patre detegitur.

7. Quo postea dolo patri primum fuit indicatus & ostensus, subsequens ordo perorabit. Nitens virtutum gradibus ad altiora vir bonæ voluntatis, monere cœpit jam dictum consodalem sui propositi conscium, ut inter pauperes Christi sibi clericum quæreret, qui eum litteras doceret: litteratos dicens ad mandata divina percipienda proniores, & melius percipiendo ad obediendum devotiores. Quod collega festinare studuit, & magistrum qui septem psalmos, quos Pœnitentiales sancta vocat simplicitas, doceret exhibuit. Omnibus plane brevi tempore edoctis, psalterio indiguit, nec ad manum habebat unde comparare potuisset. Ad hoc Walterius latenter simplicis viri magistro persuasit, ut ad Gallias tenderet, castrum Pruvinum perquireret, & Arnulfum patrem ejus conveniens filio psalterium

[a] Totus hic numerus in solo codice Menardi habetur.

[b] Quæ sequuntur usque ad hæc verba num. 8. Roma regressus &c. in solo codice Menardi habentur. Ceteri sic paucis verbis hæc omnia concludunt: Treveris demum urbem cum collega repetens, reperto ibi patre, admodum contristatus est. Romam deinde regressus desiderio, &c. Codex Regiimontis: Treveris reperit ibi suum genitorem, qui gemendo eum requirebat. Unde valde contristatus, Romamque, &c. Plura omittit codex regius.

rium transmittere intimaret. Ille festinans parere, discipulum sanctum adiit, licentiam sibi dari postulans ut Gallias inviseret. Qua data, & mandato accepto quod patri deferret & matri aliisque in Christo amicis: Quid, ait, memoriale tuo patri mittis & matri? Nihil, inquit, habeo quod mittam præter hunc panem. Deo amabilis Theobaldus & voluntarius Christi pauper a quodam monasterio panem unum acceperat, charitatis munus: quem acceptum magister ejus Walterus *a* parentibus pro benedictione detulit. Qui de tanti filii vita inquisita Deo gratias agentes, panem transmissum pro summis donis receperunt, & confitendo de Christi misericordia & de filii merito experti sunt: quia quicumque de pane illo comederunt, quasi medicamento salutis æternæ, ab omni genere febrium sanati sunt. Tunc patrem desiderio filium videndi tabescentem Treveris deduxit, eumque extra civitatem sub ulmo, ubi propter importunitatem supervenientium sanctus Theobaldus legere consueverat, abscondit. Postea columbinæ simplicitatis discipulum hac pia arte delusit. Monet eum ad locum consuetum ire & meditationi suæ opportunum; prætendens se velle audire quid interim profecerat in lectione. Qui dum iret, multotiens substitit. Noverat enim prophetali spiritu, & prædicebat quia quod nollet hoc in itinere videret. Invitus tamen & renitens ad locum pervenit, patrem cum militibus jacendo frena tenentibus offendit. Tristis vehementer effectus: Tradidistis me iniqui, tradidistis me, duces mei. Concito gradu sic loquendo revertebatur. Quod videns pater, lacrymis prosequebatur: O charissime fili, quem fugis & cur fugis, patrem fugis non hostem. Nolo, fili, a desiderio tuo revocare te: Nolo, fili, a bono proposito fraudare te; liceat, fili, vel semel videre te, ore ad os loqui, & totiens desideratum vidisse filium mæstæ parenti renuntiare me. Movebant enim patris affectum nudi pedes filii, & plantæ excruciatæ. Cui ille inter eundum: Noli, domine, inquit, (patrem enim non vocavit sibi ex quo eum reliquit, quia didicerat: *Nolite vocare vobis patrem super terram. Unus est enim Pater vester, qui in cælis est,*) Noli, domine, inquietare me, vade in pace, & me in Christo pacem habere permitte. Ad quæ pater: Tu, inquit, fili omnibus indiges, nos multa possidemus. Si saltem propter parentum memoriam aliquid placeret, libenter ministraremus. Cui filius: Si, inquit, quod semel dimisi propter Deum iterum assumam, canis ero reversus ad vomitum: his dictis, patris visum & colloquium evasit. Socius autem ejus paullulum subsistens indicavit patri, ut filio psalterium perquireret, quia hoc solo indigeret. Dedit pater lætus & tristis, satur & jejunus visu & allocutione filii.

AN. CHR. 1066 15. Iulii.

Matth. 23. 9

8. Præcavens igitur in futurum venerabilis confessor Theobaldus, ne parentum aut amicorum importunitatem amplius pateretur, notato a patre loco, hac devotione Romam abiit, ut longiorem aggrederetur peregrinationem. Sed Dei clementia medicum ad exemplum sanctæ conversationis nostris partibus reservabat. Nam impie & miseræ cæsus per tota membra transire non potuit, & propter multa incommoda Roma regressus, desiderio visendi sepulchrum Filii Dei Venetiam, quasi mare transiturus expetiit. Qui in hac intentione fines Italiæ percurrens, tandem pervenit ad locum, cui vetustas Sallaniga *b* nomen indidit. Perlustrato vero loco, & divina, ut credimus, dispositione adamato, reperit saltum adeo spatiosum & ruinas quasi veteris ecclesiæ, ubi post longinqui itineris fatigationem resedit *c*, Vualtero collega suo jam deficiente, tot & tam gravissimis laboribus ætate refragante. Qui ultra progredi cum denegaret, cum sancti viri assensu Veronensem civitatem expetiit, & dominum loci perquirens, qui sint, quid velint aperuit: scilicet peregrinos se esse, Deo in solitudine

Romam petit.

Subsistit in solitudine.

a Vualterus hic, nisi hæc vox errore librario irrepserit, a Vualterio Theobaldi socio distinguendus est.

b Sic codex Menard. Sed Utic. Salanica Hubert. Sallanica. S Sergii Sallavica. Regum Salluniga.

c Sic Menard. ceteri brevius: „ sesedit. Et a dominis loci habitationis domum sibi petens, libenter illis concedentibus impetravit. Compacto vero parvo tugurio, &c.

AN.CHR. 1066 15. Iulii. velle deservire, si locum permittat in possessione sua, quem Dei misericordia elegerant. Hoc itaque impetrato, vir Dei Theobaldus, compacto parvo tugurio, confidenter ibidem habitare cœpit, & angelicam vitam in terris actitare inchoavit. Primum a carne & omni pinguedine se abstinuit, demum vero pane ordeaceo & aqua tantummodo usus est: ad postremum a pane & omni potu abstinens, fructibus tantum & herbis earumque radicibus aliquantis vixit annis, semper usus cilicio.

Pia ejus exercitia. 9. Jam vero quis digne explicet quas cruces corpori suo sævus persecutor induxerit? Sciens enim quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem, multifido flagello ex corio facto, corpus sæpius flagellabat, & carnem tribulando sine misericordia persequebatur & affligebat. Sic crucis mortificationem in membris suis portans, die in fame & siti, in verberibus plurimis corpus contristavit; nocte vero, quæ omnibus requiei data est, toto quinquennio, ut fideles ejus familiares testantur, numquam jacendo sed sedendo somnum cepit, & hoc tanta peregit cautela, ut quasi tota nocte in somno mansurus, diligenter pannis a familiari ministro operiretur. Post abscessum vero ministri sui statim exsurgens, conticinii tempora in precibus & Dei laudibus extensis manibus continuabat. Hora vero surgendi ad matutinos hymnos, ut suos lateret, ad stratum proprium regrediebatur. Illud autem stratum primo quidem quædam arca æqualis superficiei exstitit, substrato quodam lineo linteolo, & durissimo trunco pro cervicali capiti admoto, superapposito laneo pileo suæ peregrinationis ab æstu defensore. Demum vero cum omnia corporis membra, ut ita fatear, cilicio armasset, supradicto lineo linteolo suppofuit cilicium, & pro arca usus est quodam lato & dolatili ligno.

Socius ejus pie obit. 10. Biennio autem expleto, ex quo vir Dei jam dictum cœperat incolere locum, socius ejus Vvalterius in sancta religione cum bona confessione naturæ solvit debitum, &, ut credimus, conjunctus est numero fidelium. Quo tempore *a* contigit Mediolanenses aliquot ad sanctum Marcum * orationis gratia euntes, audita fama sancti viri odorifera, ad eumdem locum, sicut ex diversis partibus ad eum confluebant, accedere. Omnibus primum interius verbo Dei sufficienter refectis, deinde exterius carnis refectionem sumentibus, sicut mos erat viro caritatis, nihil habenti & omnia possidenti, præcepit cuidam diacono, nomine Dionysio, qui eum litteras docebat, potum administrari. Qui mandatis sancti Patris non parebat, quia unde propinaret hospitibus vinum non habebat. Ipse enim nocte præcedente vasculum, ubi vinum fuerat, totum cum sitiret everterat, & unde alii ministraretur non dimiserat. Tunc bis & ter admonitus, propter improbitatem Patris obediens præceptis, ad vasculum accessit, & ex toto plenum invenit quod vacuum ex toto reliquerat. Ad quod incautius utpote inscius accedens, vino cum impetu saliente, gremium totum respersit. Tanto miraculo stupefactus, cum timore hospitibus ministravit. Unde peregrini plene refecti sunt, & fratres de reliquo per tres hebdomadas vixerunt.

* Venetias.

Vinum miraculo productum.

11. Beato *b* igitur Theobaldo non defuere tentamenta antiqui hostis, ne videretur expers illius beatitudinis, de qua Jacobus apostolus ait: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Nempe quadam nocte ipso in stratu recumbente, nec tamen dormiente, malignus spiritus magna vi quatiens parietem affuit, & virum Dei ad nocturnales hymnos nominatim compellans, surgere hortabatur. Cumque ille motus his clamoribus, quemdam ex fratribus se vocare putaret, ad cellulam ejus properavit, huncque quiescentem obserato ostio invenit. Diabolica igitur cognita illusione, Tri-

Iacobi 1.

Signo crucis diabolum fugat.

a Quæ sequuntur usque ad num. 11. habent soli codd. Reg. & Menard.
b Sequentes 2. numeri desunt in Reg.

Trinitatem sanctam invocavit, hostem muniendo se crucis signo fugavit, & eum quasi rusticorum multitudinem securibus silvam prosternentium discedere audivit. AN.CHR 1066 15. Julii.

12. Quodam tempore Sancto legationem pacis agente, dum in plaustro sedens apud Leonicum castrum flumen Novum transiret, nam præ defectione pedum non valebat longius progredi, diabolus eum in flumine conatus est præcipitare; una enim ex rotis plaustri subito nusquam comparuit. Tamen non prævaluit inimicus, ut virum sanctum aliquatenus humectaret, sed ita a voragine fluminis ac si levis pluma, sine birota inhumectatus exsilivit.

13. Hactenus *a* in nocte laborum vel tentationum narrationis iter direximus, nunc ad ea qua plena sunt gaudiis, sicut in die honeste ambulantes, succingamur. Sæpe & frequentius, ut veraces & cauti ejus familiares Christo teste affirmant, visione angelica hic beatus meruit visitari, & aliquando in specie columbæ, aliquando in specie viri, & in aliis schematibus, quæ ipse solus noverat, supernorum spirituum affatibus dignus fuit mulceri. Unde *b* divina dispositione actum est, ut proficientibus meritis omnes ecclesiasticos gradus usque ad sacerdotium in Vincentina ecclesia adipisceretur, præsidente ejusdem ecclesiæ cathedræ Liuticherico præsule, viro in ecclesiasticis & sæcularibus negotiis strenuissimo. Visionibus cælicis recreatur. Fit sacerdos.

14. Quadam autem die dum sua commissa lugeret, & more filiæ Caleph irriguum inferius & irriguum superius postularet, vox ad eum facta est dicens: Noli flere, dimissa sunt tibi peccata tua. Eodem tempore sanctus Hermagoras & sanctus Fortunatus *c*, in quorum honore oratorium cellulæ ejus habebatur consecratum, cum magna claritate ei apparuerunt, atque dixerunt: Gratiam & benedictionem a Domino consequaris, qui tam sedulo nostri memoria huic ecclesiæ deservis. Iosue 15.

15. Ea tempestate quidam ejus minister, nomine Odo *, nimia febris & fici afflictus erat infirmitate, ita ut impromptu putaretur vitam exhalare. Cumque sæpius precaretur Sanctum pro se orare, primo quidem renuit, & columbina ut erat simplicitate respondit: Dei voluntati contraire timeo, cujus nutu te infirmum esse cognosco. At ubi ingravescente morbo mortem imminere fideli ministro vidit, dolens de ejus absentia, jussit eum ferri ad ecclesiam. Cumque eo præsente Missarum sollemnia celebrasset, mysteriis Christi illum participavit. Eadem hora frater ad cellulam suis pedibus rediit, qui aliorum adminiculo vix fuerat ad ecclesiam delatus. * Utic. Rodo. Moribundum sanat.

16. A Celsano *d* castro ad sanctum virum presbyter unus advenerat, nomine Henricus, oculorum lumine privatus. A quo cum levamen infortunii sui impetrare nequivisset, sancto viro renitente, & sanctorum hoc opus esse non suum protestante, a fidelibus ministris aquam manuum ejus fideliter & latenter expetiit, more illius mulieris, quæ furtim per tactum Dominicæ fimbriæ sanata est. Qua vero, Sancto ignorante, data, ille cæcos orbes lavit, & vidit Dei magnalia, & sancti viri merita in reparatione luminis prædicavit. Et cæcum.

17. Miles quidam de Alonta, virum Dei pro filio usque ad mortem infirmato rogaturus expetiit, cui etiam ad ecclesiæ servitium munuscula candelarum detulit. Sacerdos vero Dei, missa pro infirmis celebrata, pomum benedicens direxit puero per patrem. Unde puer vix quadra semesa, quasi jam sanitati restitutus expletis ex toto puer convaluit, Dei misericordia condonante, & sancti Confessoris benedictione suffragante.

18. Au-

a Totus hic numerus deest in codice Regiimontis.

b Quæ hic in cod. Menard. & Reg. de Theobaldi ordinatione habentur, in aliis codd. referuntur supra num. 8. post hæc verba *semper usus cilicio*. Porro episcopus Vicentiæ hic memoratus, in Reg. *Liuticherius*; ab Ughello tomo 5 Italiæ sacræ dicitur *Sindicherius*, qui cœnobium sancti Petri, monialium Ordinis nostri instauravit anno 2054.

c Ii sunt Aquilegiensis ecclesiæ patroni, quorum prior ejusdem urbis primus episcopus, dicitur a sancto Marco institutus & sub Nerone passus, colitur die 12. Iulii. Alter cum suo fratre Felice, sub Diocletiano martyrium pertulit, die 12. Iunii. Porro hic num. & seqq. ad 21. desunt in cod. regio.

d Hoc miraculum in duobus solummodo codd. habetur, Regii-montis scilicet & Menard. sequens vero in unico Menard.

AN.CHR. 1066 15. Iulii.

A parentibus invisitur.

18. Audiens *a* igitur pater Arnulfus inclytam famam beati filii, Romam ire, & sanctorum Apostolorum limina visere instituit, ut inter eundum diverteret carissimum filium ante visitare. Quia vero vir electus sancti Spiritus receptaculum mundum se ipsum præparaverat, spiritu prophetiæ frequenter illustratus fuit, sic in hoc & in aliis claret certis indiciis. Diem siquidem adventus patris prænunciavit Odoni fideli ministro, ad villam ire volenti, ut cito reverteretur, quia hospites ea die essent accepturi. Qui instando dum requireret quos; nominatim patrem Arnulfum, Henricum militem, Odonem presbyterum, Herchenbertum venatorem cum pluribus aliis respondit. Regressus a Roma sancti Theobaldi genitor Arnulfus, quæ vidit & audivit de bonæ indolis filio fidelis interpres, matris domnæ Vvillæ cuncta narravit. Qua secum assumpta cum multa nobilitate ad eum venerunt, ejusque visione nimium gavisi sunt. O quantis lacrymis mater exundavit, cum gauderet inventum quem doluerat amissum! quæ inter lacrymosa suspiria, dubitavit pæne quid mallet: quia & patriam cum viro & liberis nolebat deserere, nec ab unicæ dilectionis filio Theobaldo volebat separari. Tamen vicit amor filii; immo amor Christi vicit amorem sæculi. Nam abruptis omnibus retinaculis sæculi, soli Domino Deo cum filio servitura adhæsit. *Fortis enim est*, ut ait Salomon, *dilectio, dura ut mors æmulatio*. Per filii dilectionem pervenit ad charitatem Dei, & quæ magnam in mundo possederat prædiorum amplitudinem, unius brevis cellulæ cum filio, Deo famulatura, elegit solitudinem. Cui filius cum tanta humilitate obsecutus est, ut non queat facile enarrari. Ex hoc vero ejus obsequium potest argumentari, quod nullo hyemis tempore, nulla frigoris inclementia ingruente, a conspectu reficientis matris nec ad modicum passus est abesse.

Mater ipsi adhæret.

Cant. 8.

19. Reversus *b* itaque pater Arnulfus ad Gallias ob negotia domesticæ curæ disponenda, pio affectu tam sancti filii quam sanctæ conjugis cœpit moveri, ut modico labente interstitio Romam repetens, iterum Sallanigam visitaret. Cui filius sciens quæ longe a se gesta erant, inter cetera vitæ colloquia, miseriam prænunciavit maximam, antequam domum rediret, affuturam. Cui etiam modum notitiamque miseriæ inquirenti, qua novit ipse ratione aperire noluit. Cumque autem Roma rediret, ut sancti viri verbum fieret manifestum, affuit qui nuntiaret, filium ejus in bello interemtum. Sanctus vero Theobaldus postquam patri quod contigerat prædixit, nec tamen aperuit, post ejus abscessum Odoni fideli suo manifestavit, e vestigio fratrem occisum. Mira virtus in tanta revelatione, quod in tam spatioso terrarum intervallo, de nece fratris sui, non homine, sed Spiritu-sancto revelante, scire promeruit. Tunc sacrificium laudis Deo per octo dies pro fratre immolavit, antequam mater resciret.

Fratrem suum absentem occisum cognoscit.

Multa patitur.

20. Biennio igitur hic beatus ante suum transitum ab omni tentatione diaboli, ab omni pollutione carnali suis credulis fratribus se perhibuit immunem: quo tempore ita vulneribus corporis undique obsitus fuit, ut aliquando neque gressum figere, neque etiam manum ad os ducere valeret. Supernus enim Artifex vas electionis sibi aptum igne tribulationis & lima infirmitatis voluit septuplum purgare, ut eum sine rubigine in domo sua beatum faceret habitare. Illud vero magis stupendum est, quod nullo genere infirmitatis, nulla defectione carnis, a propositi rigore jejunii potuit flecti.

Episcopum suæ plebi reconciliat.

21. Inter *c* hæc Motinæ civitatis Antistes, dum a principibus & parochianis prætentis occasionibus arctaretur, & de ejus expulsione ageret tam cle-

---

a Hunc numerum fere integrum sic contrahunt alii codd. præter Menard. „ Audientes igitur pater & mater „ famam beati filii, cum multa nobilitate, &c.

b Totus hic numerus in solo est codice Menard.

c Numerus hic integer in solis habetur codd. Regio & Menard. Ceterum Herebertus tunc temporis Mutinensi ecclesiæ præerat, apud Ughellum, qui cum Henrico Augusto contra Gregorium VII. pontificem stetit.

clerus quam populus, adeo ut semel egrediens non ultra ingrederetur civitatem, convocavit sororem suam religiosam sanctimonialem, & in quibus esset angustiis conquerendo revelavit; monet ut sanctum Theobaldum conveniens, suppliciter suggerat, ut Deum pro se immerito & oppresso exoret, qui domesticos pro inimicis haberet. Commota soror repulsa fratris ad sanctum virum festinat, casum fratris cum lacrymis manifestat, & ut subveniat in amaritudine posito efflagitat. Sanctus Theobaldus in compassione mirabilis prima die Missam celebravit, supplicans Deo cum lacrymis ut Episcopum reconciliaret inimicis. Secunda die, cum idem opus precibus & lacrymis iteraret, sorori antistitis dixit, ut cum gaudio remearet, quia fratrem in sede pontificali quietum sedata omni dissensione inveniret. AN.CHR 1066 15. Julii.

22. Ingravescente ergo vulnerum valitudine, & scivit & prædixit beatæ vitæ Theobaldus in proximo se migraturum. Cumque duodecimus volveretur annus, ex quo patriam reliquerat (Nam tribus annis peregrinatus est, & novem annis in solitudine mansit) ad extrema perductus, vigore corporeo cœpit omnino deficere. Accersito vero Petro Abbate, præ omnibus sibi familiariter in amicitia juncto, qui ei eodem anno monachicum schema sacraverat, commendavit illi matrem, filiosque suos spiritales cum totius eremi cura. Ante tertium autem diem suæ migrationis quinquies gravissimus terræ motus exstitit, ex quibus quosdam quidem a foris stantes, omnes vero in cellula sancto adstantes senserunt. Unde convincitur illius majestatis præsentiam migranti affuisse, de quo dicitur: *Qui respicit terram, & facit eam tremere*. Testantur etiam qui affuerunt, duræ mortis eum gustasse calicem. Nec mirum. Illi enim adhæserat, qui pro nobis peccatoribus a Judæis morte turpissima damnatus, peccata nostra portavit, cujus livore sanati sumus. Cumque diu in agonia desudaret, quidam ex familiaribus, divinitus, ut credo, inspiratus, quosdam ex popularibus mares ac feminas adstantes blanda voce discedere suasit. Quibus recedentibus, viatico Dominici corporis accepto, cum sæpius iterasset: Domine miserere populo tuo, fatigatum divinis officiis spiritum reddidit, suis plorantibus, Angelis vero lætantibus. Qui autem propius sancto corpori adhæsere, testantur quod nec tenuis quidem macula illud fuscasset, sed quodam resurrectionis decore ejus vultus niteret. Migravit autem 2. Kalendas Julii *a* ad vesperum, Indictione quarta, regnante Henrico filio Henrici secundi in Italia, Philippo autem in Gallia. Ipso vero Domino Jesu Christo regnante super omnia, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum *b*. Amen.

Monachus fuit.

Psal. 109.

Pie obit.

23. Vincentini igitur comperto sancti viri obitu una omnes ad officium funeris ruere. Clerus omnis, plebs urbana & rustica in unam coiere sententiam. Armati & inermes, juvenes & senes, non solum ab urbe, sed etiam a vicinis castris eruperunt, & magna vi solitudinem penetrantes, ab ecclesia cellulæ ejus beati viri glebam sustulerunt. Residui vero qui in civitate restiterant, matronæ, pueri, & puellæ obviam sancto corpori processerunt, duobus ab urbe millibus in loco, qui dicitur ad Curtam Camini, ubi geruli beati corporis quieverunt. Postera die, secunda feria, tertio die mensis Julii, cum magno tripudio & frequentia populorum reconditum est corpus sanctum in basilica sanctæ Mariæ semper Virginis, ad cujus titulum sacerdotii functus est officio, per omnia benedictus Deus qui facit mirabilia solus.

Corpus in urbem effertur.

24. Post tumulationem beati Theobaldi placuit divinæ majestati, annuente beata Dei genitrice Maria, cooperantibus sanctis Martyribus Leoncio & Carpoforo, in quorum basilica *c* idem requiescit, mirificare sanctum suum vir-

Ad ejus tumulum cæci visum recipiunt.

a Sic codex Menard. Alii *pridie Calendas Julii* præter Hubertin. qui habet *Calendis Julii*.
b Hic desinit Vita in cod. S. Hubert. In regio codice omissis ceteris refertur translatio Latiniacum facta.
c Eadem est ecclesia quæ dicitur supra S. Mariæ, Cathedralis scilicet, quæ etiamnunc hos patronos veneratur.

AN.CHR 1066 15. Iulii. virtutibus & miraculis. Alta-Villa dicitur castrum ab urbe Vincentina quinque distans millibus, unde quædam femina oculorum acie damnata, dum sancti expetiisset tumulum, Deo favente luminis recepit officium. In eadem civitate alia femina similiter oculorum privata lumine, dum Dei misericordiam & sancti imploraret clementiam, pristinum recepit lumen. Res est manifesta, persona nota, nomen quia in promptu est omisimus: notus locus, castrum dicitur Drixinum *; unde alia pari infortunio capta adveniens ad sepulcrum sancti, similem adepta est medelam.

* Sur. Prixinum.

Claudi gressum, &c.

25. Quidam claudus membris & gressu contractus, civis Beneventanus, ad sepulchrum ejus clementiam Dei implorans, compaginibus membrorum solidatis, incolumis exsilivit. Alia supradicti sexus vigore membrorum destituta, manuum atque gressuum robore erat dissoluta. Quæ beati Theobaldi mausoleum frequentans, ejus interventu ad propria rediit firmato gressu. O inclyta Venetia, etiam tu experta es herilem virtutem. Nam quædam sub specie religionis mutato habitu velata, ariditate manus fuerat debilitata. Hæc tuis illata ab oris, præsentibus populorum turbis, officium manus recepit sancti Theobaldi meritis. Placuit divinæ majestati interventu beati Theobaldi geminare miraculum, cum ejusdem regni indigenam cæcum puerum ad pristinam restituit oculorum claritatem. Quod miraculum quam celebre, quam credibile constet, millia populi circumstantis testantur. In hoc est etiam memorabile, quod hora eadem, vespertina scilicet a Clero excelsa voce hæc modulabatur antiphona. Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

26. Ponamus aliud miraculum, quod quamvis sit ordine temporis præposterum, tamen est necessario permutatum. Puer de Villa-nova, nomine Venerius, pede & brachio destitutus, in publico & celebri conventu fidelium, utpote octava die Paschæ, in præsentia sancti corporis gratulanter congregatorum, dum ad ejus fuisset adductus oratorium, gressus & manus recepit usum, & cum nullo * favore suorum sospes repetiit domum.

*al. multo.

Ferro ligati solvuntur.

27. Quidam de Novaria civitate Italiæ, non quidem pro aliquo reatu, sed sponte in brachio gestans circulum ferreum, pervenit ad sancti sepulchrum. Cumque ibidem pervigilaret, & ad candelam quæ casu a candelabro ceciderat erigendam, vinctum brachium extendisset, circulus ferreus confractus est, magnoque tinnitu crepitans longius a brachio dissilivit. Alter Turonensis, nomine Martinus, utroque brachio manicis ferreis adstrictus, post multorum sanctorum circuitiones adhuc sancto superstite, ad solitudinis locum, quo idem Beatus morabatur, pervenit; eumque pœnæ suæ & reatus conscium reddidit, & fatricidam se esse lacrymabiliter manifestavit. Cui sanctus propositum iter ad sepulcrum Salvatoris pergere suasit, eique prophetica voce dissolutionem unius brachii prædixit. Perrexit ergo, & juxta viri Dei verbum apud Domini sepulcrum unius brachii gavisus est dissolutione. Reversus autem ab Jerosolymitano itinere, beato jam ab hoc sæculo translato, cum magnis lacrymosisque suspiriis ejus expetens sarcophagum, his verbis ipsum cœpit increpitare: Tu, inquiens, jussisti me ire & reverti, ecce veni, & te superstitem non inveni. Miserere mei sancte Dei, miserere infelicitati meæ, solus reum consolare peregrinum, qui tuo jussu tantum peragravit terrarum spatium. Illo ista prosequente & alia multa, repente circulus ferreus a brachio cum magno tinnitu longius exsiliens crepuit, adstantesque magno gaudio replevit.

Auctor æqualis.

Varia miracula.

28. Hæc ergo quæ retulimus, ab ipso ore ipsius, de quo res agitur, didicimus. Quaternorum cæcorum generaliter exsequimur illuminationem quorum unus senex a jam dicta civitate Novaria; alius a Lavagno *a*, puer tertius a Taurinensi comitatu; quartaque & puella a Colonia castro noscuntur advenisse. Sed puer in gradibus ecclesiæ, antequam sancti contingeret

a Sic cod. Menard. cum Surio Uticens. *Lavanno*. S. Sergii *Lavangno*. Regiimontis, *Lenzanno*.

geret sepulcrum, illuminari meruit. Taurinensis vero dum alterius exsi- AN CHR. 1066
steret pedissequus, solus & pedester post illuminationem ad sepulcrum san- 15. Julii.
cti Marci, ut proposuerat, constanter arripuit deambulationem. Nuper quoque fidelibus populis celebrantibus festum Dominicæ Ascensionis, multa populorum instante frequentia & vigiliarum excubias observante, Forijulensis puer cæcus ad beati Theobaldi mausoleum oculorum recepit officium. Gemini præterea cæci, unus de Mauzulino *a*, alter de Pancinigo, caligine terræ cæcitatis absentes luci, dum beati implorarent suffragium, optatum meruerunt recipere visum. Quidam hydropicus ab Axano adveniens ad ejusdem beati urnam, desormi ventris tumore sedato, incolumis sese retulit nativo solo. Duo debiles, unus actractus genu, alter privatus gressu, primus de castello Cucco, sequens de Orillano *b*, vehiculo usi alieno, post diuturnam membrorum dissolutionem, ad sepulcrum ejus receperunt officii corporei firmitatem.

29. Si voluerimus cuncta percurrere, verba antequam miracula deficient; ponamus metam locutioni, quia non est possibile singillatim enarrare quot cæci, quot debiles vel ægroti, seu variis passionibus addicti, quotve energumeni ad ejus tumulum sint sospitatem adepti. Testem invoco habitatorem ejus Spiritum-sanctum me multa cognita prætermisisse, & de magna silva vix paucos ramos perstrinxisse.

TRANSLATIO S. THEOBALDI CONFESSORIS.

Ex mss. cod. Uticensi & Menardino.

1. INter Cælicolas, quos divina clementia & paterna pietas super astra provexit, moderni temporis evolvente curriculo, Theobaldus vir per omnia venerandus, nobilissima Francorum stirpe progenitus, quasi sidus in astris relucens emicuit. Mortalium laudes & humanas infulas antiqui Poetæ soliti pompare, tyrannorum regumque victorias in publicis theatris enarrare ac posteris pro tempore memoriæ commendare. Illa vero tamquam umbra præterierunt. Nos vero qui super Pythagoram & Empedoclem perennis vitæ cupimus heredes fieri, Syrenarum relinquentes cantum, & philomelæ spernentes lascivam melodiam, cælestis regni callem modis omnibus aggredi satagimus, cujus iter angustum probatur & arctum, testante Domino: *Angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui intrant per eam*. Vita igitur prædicti viri sancti quantum est meritis clarior, tantum est voce populorum crebrior. Atque hæc hactenus. Quomodo vero de patris domo exierit, vel quam pie ac dure omni tempore vitæ suæ vixerit, seu per quot annos Langobardiæ in loco, qui dicitur Sallanica conversatus fuit, & quomodo de hac vita ad cæli conscendit palatium, ab abbate Petro monasterii sanctæ Dei Genitricis Mariæ de loco Vangadicia, ubi pretiosorum martyrum Primi & Feliciani sacratissima corpora requiescunt, luculento sermone edita, nobili exarata stylo. A quo jamdicto abbate documentis spiritalibus plenius est instructus: semina vero fœcundo jactata agro, centuplicatum reddiderunt fructum. Ab ipso enim solum sustentatus est præsentis vitæ adminiculis, sed etiam cælestibus quam maxime doctrinis. Bene etenim potuit psallere cum Psalmista: *Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit*. Prædictus etenim sanctus Theobaldus per omnia & in omnibus quasi filius patri obaudiens proprio, in nullo deviavit ab ejus præcepto. Enimvero prædictus abbas Spiritus-sancti gratiam in illo redundare cernens assidue adsistere in Domini servitio, mox cœpit illum non ut subjectum, sed ut proprium venerari dominum usque ad extremum vitæ suæ obitum.

[Marginal notes: Auctoris præfatio. — Matth. 7. — Petrus abbas auctor Vitæ sancti Theobaldi. Et ejus spiritualis pater. — Psal. 22.]

2. In-

a Cod. Menard. Mauzaluno. Sur. Matulino... Paucilingo.
b Cod. Utic. Orilano. S. Sergii Aurilano.

AN.CHR. 1066 15. Iulii. 2. Interea dum sub jugo prædicti Patris non tantum monasticam normam, verum etiam Anachoritarum arctam duceret vitam; quidam de patria, Odo nomine, consecutus est illum. Quem ipse in tantum dilexit, ut post abbatis imperium intimus ei efficeretur consiliarius, necnon & omnium secretorum suorum exsisteret conscius. Sicque custos boni thesauri effectus, quem vivum voluit custodire amore summæ dilectionis, mortuum noluit derelinquere aliquo sibi imminente periculo persecutionis, ut rei postea probavit eventus.

Odo Theobaldi amicus.

3. Post aliquot vero annos jam multo confectus jejunio, nimioque languore corporis correptus, cognoscens se ingredi viam universæ carnis, accersito ad se Petro abbate, confessus est sibi non diu communem vitam ducere, & inter multas & amaras confessionis lacrymas, sanctum Corpus ab ejus manibus accipiens, spiritum Deo reddidit. O quantus conventus Fidelium, quantus Fratrum mæror, quanta pupillorum & indigentium lamenta, quos pius Pater benevolentia caritatis sustentabat assidue, imitatus Job, ipse enim fuit oculus cæco, & pes claudo. Locum vero sepulturæ suæ in prædicta cellula, ubi sancte & religiose conversatus fuerat, ante maternos oculos pie decreverat, ut dolorem & solitudinem matris leniret præsentia corporis nati. Divino spiritu futurorum præscius, hujus rei temerarios terrore anathematis prohibuit, quod testantur elogia ab ipso nuncupata, a supradicto Petro abbate edita. Vincentini vero quia illorum civitas & opida vicina & contigua erant, magno impetu & tumultu aggressi, infelici rapina rapuerunt illud. Quantum dolorem matri suæ & abbati ceterisque Fratribus injecerint, injuriamque contulerint, præsens stilus evolveret, nisi ad altiora tenderet.

Theobaldus pie obiit.

Corpus ejus a Vicentinis rapitur.

Repugnantibus Petro, & Odone, &c.

4. Præfatus igitur Petrus abbas cum prædicto Odone custode ejus, & matre, cunctoque collegio ejusdem cœnobii, læsi tanta injuria, cæsi enim sunt, vulnerati, dilaniati, timore mortis perterriti, nimio dolore mortis intrinsecus tacti, prætentaverunt per potentum præsidia, vel quovis modo facultatis pretiosum pignus sanctissimi Confessoris recuperare. Cumque potentum præsidia deficerent, nec humana facultas suppeteret, solius divinæ clementiæ auxilio unanimiter institerunt, jejuniis & orationibus & vigiliis vacantes, sua quæque indigentibus erogantes, Christi immensi Regis potentiam exorantes, ut quandoque daretur facultas eripiendi sanctissimi corporis glebam. Hos enim Dominica confirmabat promissio: *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, credite, & fiet vobis.*

Ioan. 14.

Odo de eo auferendo cogitat.

5. Post longum vero temporis, divina inspirante clementia, animoque divinitus suadente, inclusus est prædictus Odo, custos ejusdem sanctissimi viri, juxta ecclesiæ Vincentinæ parietes, ubi sanctum corpus quiescebat, ut murus miræ latitudinis & altitudinis, & spatium non parvum sibi & sepulcro interesset, eo animo & deliberatione, ut subterraneo specu sanctissimum corpus effoderet, si divina faveret pietas; nullo humanæ possibilitatis auxilio nixus, solius divini nutus juvamine confisus. Orationibus vero & eleemosynis jejuniisque vacans, se totum affligebat. Fratres autem qui cum eo erant, quotidie ejusdem urbis ecclesias nudis pedibus circuibant eadem oratione instantes. Tandem divina cooperante clementia, is vidit in somnis personam senis candidissimam, Sacerdotalibus vestibus præter colobium indutam, his verbis futura admonentem: Surge & labori insiste, complebitur tibi desiderium tuum. Quod cum tertio contingeret, & quisnam esset qui cum ipso loqueretur quæreret, Angelus infit: Ego sum missus a Deo, custodio corpus hoc. O gloriosa Confessoris merita, cui custodia instat Angelica, & per visiones de eo futura prædicat! Vere enim psallimus: *Angelis suis mandavit de te ut custodiant te.* Nimirum & de multis aliis Confessoribus & Martyribus hoc idem contigisse sacra tradit historia.

Psal. 90.

Atque ipso sancto.

6. Præter hanc visionem Angelicam adhuc dubitanti, &, ne ante e-

ven-

ventum rei hoc secretum manifestum fieret, metuenti, visus est idem Confessor Dei eadem de incipiendo opere suadens. Cumque tot visionibus monitus deficeret, & multiplicibus angeretur cogitationibus, (spes enim suadebat, animus ardebat, sed metus tumultus populi perturbabat;) contigit ut psallendo Psalmos juxta altare sedens, obdormisset, illud Davidicum psallens: *Cantate ei canticum novum*; adest iterum species sanctissimi viri olim notissima, sic inquiens: Quid agis mundanæ vitæ minister, & inseparabilis funeris & corporis custos? Qui cum adhuc dubitaret, quid ageret incertus: Quid, inquit, moraris? Tu eris compos voti, si fodere incœperis, ut sæpe dictum est tibi. Apprehensaque manu corporeo motu ducens ad locum fodiendum: Hic, inquit, fodies juxta murum, donec ad imum fundamenti pervenias. Cumque eo perveneris, sub fundamento fodias contra sepulcrum meum: sic me invenies. Sentiens igitur corporaliter se moveri, evigilans vidit speciem sanctissimi viri in tanto fulgore, quantum humanorum oculorum acies ferre non posset: procidensque in faciem suam, semivivus diu jacuit. Nec mora, resumptis viribus, tot ac tam manifestis visionibus confisus, sumpto fossorio, ipse prior ad locum accessit: & effodiens quantum pro viribus valuit, hoc opus perficiendum duobus ministris suis commendavit, Joanni scilicet ac Martino. Qui diu effodientes juxta murum, cum ad imum pervenissent fundamentum, descenderant ferme ad spatium viginti pedum, incerti quid agerent, (situs enim tumuli non adeo descendebat) reversi sunt ad prædictum Odonem. Qui cum diu orationi hac de causa instaret, meruit iterum in somnis ab eodem Confessore Christi moneri, ut fundamentum subtus effodiendo transiret. Erat autem fumdamenti latitudo duodecim pedum. Quod cum magno labore perfecissent, immo divina favente clementia, non enim humana vis hoc posset, nisi divinis adjuta præsidiis; pervenerunt ad quamdam pillam, qua Confessionis columna superimposita nitebatur. Metuentes vero ne usque ad supernum pavimentum ascendissent, ubi clerici in choro morabantur, imperfecto opere, jam dicto magistro nuntiaverunt. Iterum per visionem monitus est his verbis: Cava in sinistram partem per rectam lineam, & postea per obliquum in dextram, sic invenies me.

AN.CHR. 1066 15. Julii.

Psal. 32.

7. Evigilans igitur venerabilis & religosus Odo, idem ipse sumpta virgula ferrea accessit, immissaque ea terræ per rectum, sepulcrum ubi requiescebat sanctissimi viri corpus tetigit. Incertus tamen an illud esset vel quilibet oppositus lapis, prædictos ministros fodientes dimisit. Qui diu fodientes cum multo anhelitu, pervenerunt ad desideratum tumulum gloriosissimi & incliti confessoris Theobaldi, & frangentes illud ferreis subuculis, ceterisque ferreis instrumentis, divino refecti spiritu, magna audacia tantum aperturæ dederunt, quantum ad accipiendum corpus sancti viri sufficeret. Factum est hoc hebdomadis tribus & diebus quatuor. O admiranda divinæ potentiæ clementia, & gloriosa erga sanctorum ejus merita, ubique gentium prædicanda! quod centum hominibus impossibile videretur ferme per anni spatium, hoc peractum est a duobus spatio trium hebdomadarum & dierum quatuor, nec semper operantibus, nisi quando hominum absentia, & solitudo in ecclesia præstabat tempus. Erat vero funis cingulo cavantis alligatus, quem tenens qui in fundamento putei effossam terram suscipiebat, monitus superno signo, ne hominibus in ecclesim advenientibus, streperet, adtrahens funem monebat: & quoties frequentia hominum abscedebat, iterum fossor admonitus satagebat. Isdem namque religiosus vir in supernis stans, signa operandi & quiescendi pro temporis qualitate dabat.

Effossa terra invenitur.

8. Nec solum per Angelicam visionem & spiritalem admonitionem prædicto custodi suo Dominus hoc revelare dignatus est, verumetiam præfatus Petrus abbas cum Veronæ in Cella sua sancti Salvatoris noctis tempore

Petrus abbas ea de re visione monitus.

AN.CHR 1066 15 Iulii. pore obdormisset, hac de causa vigilans sollicitus & nimia cura positus, vidit in somnis candidissimam speciem ignoti viri ita dicentis: Quæ te remordet & sollicitat cura hujus rei, quæ tuo versatur animo, facilis erit eventus non ad longum tempus, si quis effoderit; Odonem quem similis cura angit hortare in hunc modum operis. Cujus visionis evigilans memor, per quemdam familiarem matris, Andream nomine, altera die ad se venientem (ut Domino placuit) ipso tempore operis, cum adhuc Vincentiæ præficeretur, qualiter sibi revelatum esset misit.

Corpus ab Odone effertur. 9. O quanta lætitia & audacia divino refectus spiritu aggressus est sæpe dictus religiosissimus custos gloriosissimum corpus! Celebratis enim Missarum sollemniis, miro odore thimiamatum, magis tamen redolente sepulcro accessit, diutiusque ovans exorsus est his verbis: Si placet, mi Pater, ut tibi serviam, corpusque tuum custodiam, sicut tu jussisti, en ego paratus audacter accedo, nihil nostris viribus præsumens, tuis tantum imperiis satisfaciens. Et apprehenso corpore, totum a sepulcro cum parte carnis quæ supererat evulsit, & linteolo mundissimo involvens, apud se mira celebritate custodivit. Hoc fidele furtum tuetur ab infamia laudatum furtum tactæ fimbriæ ad mulieris salutem, & discipulos Joannis corpus ejus furtim rapuisse Evangelica narrat historia. Martini quoque præcipui Confessoris corpus in Turonis direptum scripta de eo testantur ecclesiastica. Marci quoque Evangelistæ corpus ad nobilem Venetiam legimus simili modo translatum. Hujusmodi exempla adeo multa sunt in promtu totiesque scripta, ut nostro stylo non indigeant. Hic nimirum discipulus & minister fidelissimus Domini præcepta secutus, tot visionibus admonitus, nullo est crimine notandus, immo ore omnium hominum collaudandus. Effossum est autem beatissimi viri Anno 1074. corpus Idibus Julii, anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimoquarto, Indictione 12.

10. Eodem vero die placuit Domino per sancti Confessoris merita, ut credimus, congruentem pluviam super faciem terræ mittere, quæ diuturna indigentia aquarum per quinque menses nimia siccitate aruerat.

Petro rem Odo detegit. 11. Interea prædictus Petrus abbas, divino nutu & spiritu suggerente, adveniens causa visitationis, cellulam, ubi moratur mater confessoris Christi Theobaldi inclusa, aliquamdiu ibidem mansit. Inde accepta licentia Vicentiam adiit, quem familiari hospitalitate & magno gaudio prædictus sancti Theobaldi minister suscipiens, omne sui arcanum fideli confessione perdocuit. O quantis gaudiis lætati, & præ lætitiæ magnitudine lacrymati, diu mutuis amplexibus non sunt separati! Hic participem sui arcani Patrem & Magistrum desiderabiliter faciebat, & adjutorem futurorum indubitanter sperabat; alter evenisse quod optabat, & se scire summo Deo immensas gratias referebat, cooperatorem futuri laboris fideliter promittebat. Sic unius diei spatio ibidem manens, sequenti die accepta licentia, tempore redeundi constituto in quinto-decimo die ad monasterium suum rediit. Hoc secretum quibusdam Fratribus & amicis accepta & firmata fide confessus est.

Transfertur in monast. Vangaditiam. 12. Eo vero tempore ambo cum suo collegio in orationibus perstiterunt, die noctuque Dominum deprecantes, quo perferri sanctum corpus vellet ostendere dignaretur. Ad constitutum vero diem rediens Vincentiam, iterum ab eodem cum suis militibus fraterne est hospitio susceptus: moxque inito consilio, magna diligentia exeuntes urbem intempestæ noctis silentio, facili itinere, ut Domino placuit, pervenerunt cum sanctissimo corpore ad monasterium venerabile, quod est situm juxta fluenta Adesis, ubi dicitur Vangaditia. Quod satis patet divinitus esse patratum, ut in eo loco corpus ejus quiesceret [a], a cujus patre studuit cælestis vitæ doctrinam suscipere. Quod in Martini quoque funere contigisse legitur [b]. Turonis

[a] Avulso folio in cod. Uticensi, quæ sequuntur usque ad num. 17. ibi desunt.
[b] Vide S. Gregorium Turon. lib. 1. Hist. cap. 43.

ronis enim & Pictavis de ejus corpore sacro litigio litigantibus, victoria AN.CHR
Turonicis cesserat, quorum monachus fuerat. Jam vero dici non potest 1066
quibus laudibus suscepti sunt, quot millia hominum illuc convenerunt. 15. Julii.
Immensis enim laudibus monachorum & clericorum, utriusque sexus turba virorum ac mulierum, puerorum ac virginum infinita obvia pertulerunt in basilicam sanctæ & gloriosæ ac virginis Mariæ, ubi multa magnalia ad laudem & gloriam summi Conditoris per ejus præsentiam & intercessionem fiunt, præstante ipso Domino nostro Jesu-Christo, qui vivit & regnat in sæcula.

13. Igitur postquam ad prædictam ecclesiam sanctæ Mariæ a jam sæpius nominato abbate, & prædicto Odone sanctissimus thesaurus translatus est, qualia & quanta miracula Rex omnipotens ibi per sanctissimi Confessoris sui merita mirifice ostendere dignatus est, quorum numerus licet facultatem scribendi excedat, tamen pauca quæ vidimus & cognovimus Deo teste referamus. E castro enim, quod dicitur sancti-Donati, puella quædam ferme ætatis octo annorum, a parentibus est allata ad gloriosa Confessoris suffragia, cui pedum contractio negabat gressum, & articulorum manuum, linguæque simul negabat officium. Quam his officiis prius egentem postea vidimus incedere, & extentis manibus attrectare, & loquentem audivimus summo Deo gratias referentem, ad laudem & gloriam Salvatoris interventu sui Confessoris. In villa quæ dicitur Arquada, quidam jam provectæ ætatis fuerat, cui omnia membra a genibus usque ad imum contracta a nativitate nullum præstabant officium. Adveniens autem ad prædictam basilicam manibus & scamellis erectis super bases pedum, propriis gressibus interventu beati confessoris Theobaldi ad propria remeavit. Cujus tantæ infirmitatis insignia magnæ in natibus fossæ erant, quas impressi calces tempore infirmitatis offenderant.

Ubi claret miraculis.

Contracti curantur.

14. Mulier quædam ex villa, quæ nominatur Lusia, multorum per tempora annorum unius oculi lumine carens, alteroque penitus adorbata, divina favente clementia, ad præclaram Confessoris advenit præsentiam. Cumque ante prælucidissimi Confessoris patrocinia flexis poplitibus, diversis gemitibus, acerrimisque lacrymis immensas effunderet preces Deo summo regi, sancto interveniente, lumen unius oculi diu obfuscatum meruit habere clarefactum. Quæ vero evidenti gaudio commota, Confessoris magistro Deo pias impendens gratias, utriusque sexus circum adstantibus patefecit se hujus mundi machinas proprio videre lumine: hoc enim immensus populus attentis accipiens auribus Christo magnificas reddentes laudes, cumque Davidico carmine ita approbantes: *Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus*, innumerabilia sancto, unusquisque suo pro posse, attulerunt munuscula; ut pius orphanorum pater in solita permanens clementia, quæ antiqui deceptor parentis eos impie committere compulit, ipse pie auferre dignaretur, sanctissimo Theobaldo intercedente.

Cæca lumen recipit.

Psal. 146.

15. Ubi cum singulis diebus, prout voluntas quemque vel facultas veniendi trahebat, catervatim irruerent, contigit ut femina quædam spiritu immundo plena, ab his, qui eam diligebant, qui salutem illius quærebant, deducta veniret. Et illi quidem de Castello veteri eam advenisse dicebant. Nota persona de vicino repente cognitores, & qui ei affectu misericordiæ compaterentur invenit. Unde Christo & beato confessori Theobaldo quicumque convenerant, pro illa devotissime supplicabant. Itaque spiritus ille vasis alterius pervasor, & si quietam paullo ante ad horam reliquerat, cum femina ecclesiæ ingressus peteret, limen calcaret, ad præsentiam corporis sancti festinaret, vim virtutis sanctique meritum persensit, & quasi dominaturus ad modicum, quas habuit vires erexit, & medullas, ossa, nervos, compages, venas, arterias inferiorum membrorum, in quibus ante doloribus affligens feminam regnaverat, celerius reliquit, ac in vultus superiores diversivoce erupit. Et continuo latratus, gannitus, balatus, hinnitus,

Energumena liberatur.

AN.CHR 1066 15. Julii. nitus, mugitus, sibilos & garritus diversorum ac irrationabilium animalium imitans, modo velut aliquid rationabile movens, modo sensus in diversa retorquens, quis, qualisve esset interius, his atque aliis horribilibus modis prætendebat exterius. Erat ergo muliercula spectandum miraculum facta turbis, dum & inimicum in humano corpore conspicerent insanissime sævire, ægram nihil tantæ ægritudinis sentire. Ita quippe patientis membra stupor affecerat. Sed dum de divinis specialius aliquid Ecclesiæ ministri, sive populus adveniens recitaret, modo pavidam timere, modo audacem resilire, vel in homines insilire videres; & aliquando beatum Theobaldum strenuum mundi contemptorem prædicare, sanctum Deoque carum: aliquando vero revolutum ad immania, tam de eo quam de ceteris electis dicere nefaria, & ipsis hominibus indigna. Cogebatur etenim, ut est credibile, a sancto Angelo vel illa prædicare, vel ista dicere sinebatur, moderante nutu cuncti-potentis Dei. Cum itaque tam fratres monasterii quam reliquus populus circumstarent, & attentius sancti suffragia postularent, contigit illustrem virum Azonem marchionem, illius videlicet monasterii possessorem, advenire, & sicut ante gesta solo auditu, sic eodem visu cognoscere. In ejus præsentia venerabilis Odo monachus, sæpedicti Confessoris in vita præcipue dilectus, accedens, & manu dextera guttur mulieris & in ea debacchantem spiritum constringens, indubitanter etenim de virtute beati viri præsumebat, Da, inquit, honorem Deo & glorioso confessori Theobaldo, spiritus immunde. Hodie certe nullum tibi ad inferiora unde conscendisti diffugium Deo prohibente patebit, donec iste populus agnoscat quam gloriosum servum suum, coram cujus gleba supplices adsumus, & expulsione tua Christus Dei filius ostendere dignetur. Ad hæc verba præstigiator ille confusus per os, per quod ingressus fuerat, regressus est; atque multo vomitu sordidissimi & cruentissimi & nimii fœtoris immunda vestigia reliquit. Mulier igitur sanitati restituta, postquam sibi de se paullatim cogitare præstitum est & se purgatam cognovit, Deo & beato Theobaldo Confessori gratias quantas & quotiens potuit exsolvit. Azo denique supra memoratus Marchio, cum universis qui aderant, præ gaudio resolutus in lacrymas, postquam Christo Domino in immensum & pro debito gratias solvit, iterum manus ad cælum extendens universorum Creatorem benedixit, quod se suæque ditionis populum in adventu beati, & omni laude celebrandi confessoris Theobaldi visitaverit, ad laudem & gloriam sui sancti, quod est benedictum in sæcula. Amen.

Contractus erigitur. 16. Die quadam puer, ut videbatur annorum duodecim, a patre & avunculo, postquam fides aliquorum adoleverat miraculorum præconio, ad sancti præsentiam deductus est, cui spiritus infirmitatis ita jugulum contraxerat, & caput depresserat, ut mento pectori penitus inhærente numquam recto contuitu aliquid contueri nisi suppositum valeret. Hic ætate puer, actu silicernius, a Venetia deportatus, vicissim per dies quatuor sancto fideli commendatione oblatus, ultimo die meruit liberari. Erecto quidem vultu circumposita superiora & inferiora conspiciens, stupebat de salute consecuta, & mirantes mirabatur. Cumque repente universi qui aderant tam egregium in humano corpore miraculum ad invocationem cælestis auxilii actum viderent, Dominum glorificantes benedixerunt, qui gloriosus est in omnibus operibus suis, quique beatum Theobaldum glorificare dignatus est in gloria cælesti; ac genitor & avunculus, qui puerum ductores advexerant, vota Deo sanctoque Confessori voventes, eum quem sanatum receperant, famulatibus sancti devoventes, una cum eo ad suos redierunt.

17. Castellum vero est, quod a monasterio supradicto quinque millibus distare videtur, quodque Merlaria vulgo nominatur. In hoc denique mulier a nativitate muta pariter & surda concreverat, quæ nullos animi sui motus red-

reddere vel alterius capere nisi nutibus valebat. Huic autem per significationes quibus potuit nutibus innutum est, quod sanctus ille qui quondam in silva cum matre propria vixerat, quem defunctum Vincentinus populus eripuerat, per quem Deus multa miracula illic ostenderat, modo ad monasterium Reginæ cæli matris Domini nostri, qui passus est pro nobis, ab abbate & a monacho quodam deportatus sit, & per eum dæmonia ab obsessis corporibus expellantur, & aliæ sanitates fiant. Mulier itaque surda, quæ nominatim per significantes motus minus cognoscere rerum gesta, quæ significabantur, plene potuit agnoscere, & credens atque sperans quod per sanctum qui nutibus ostendebatur, audire simul & loqui facile posset, ad monasterium venit. Cumque populum in confrequentationibus constitutum ante sancti præsentiam videret, magis confidere, magisque sperare, atque ubertim flere. Prostrata igitur coram veneranda memoria pectus utrisque manibus ferire, terram deosculari, & quæque dependentia a sancti sacrario faciei suæ circumducere, auribus & ori imprimere festinabat. Et quantos in occulto suæ voluntatis affectus illa habebat, tum lacrymis, tum confusæ vocis murmure, tum membrorum motibus in aperto circumstanti populo demonstrabat, unde & ad misericordiam flexit universos. Cum ergo omnes in unum pro muliere salutem votivis supplicationibus postularent, & inter orationis verba frequenter ingeminarent: Sancte Theobalde adjuva nos, sancte Confessor Christi intende votis nostris, effunde super mutam præsentem pietatis tuæ viscera, Surda per auditum aliorum verba haurire, & per linguam propria formare potuit, & perfecte quidem surditatis obice repulso, atque soluto linguæ nexu, egit Deo gratias, oris sui plena confessione, quæ salutem petitura venerat tantum cordis oratione. Illi ergo, qui prius eam cognoverant cum esset surda & muta, & in eo tanta summi Dei videbant opera, laudes omnipotenti Deo reddiderunt, & circa sanctum Christi Confessorem devotionis suæ famulatus obtulerunt. AN.CHR 1066 15. Julii.

18. De castro Beneceto *a* in Parmensi territorio, mulier quædam multo oppressa dæmone, & diu fatigata accesserat, tantaque erat vis in ea sævientis spiritus, ut eam ad altare vel ad sacri corporis locum trahere sex homines non sufficerent. Cumque ad sacrum locum accederet, immundus spiritus magis invalescebat, omnium animalium voces imitabatur, nunc mugiens, nunc hinniens, nunc rugiens, ceteraque similia. In cujus facie horrenda deformitas & oculorum torvitas prodebat vitium. Immundus tandem ille spiritus, ante sancti corporis præsentiam coactus, cum multo cruore sordidissimo & valde fœtenti per os effugit, & immenso clangore populi laudantis & benedicentis Deum. Item alia.

19. Mulier quædam, Italia nomine, a nativitate muta, ab urbe Ravennatum beatissimi corporis oratorium petens, antequam accederet, aperte loqui cœpit. Stephanus quidam de Vignola castro, manu & brachio contractus, per visionem monitus, ad prædictum locum properans, sanus Deo gratias recessit. Ab episcopatu Bononiensi de castello, cui nomen est Calcar, advenit mulier, Maria nomine, manifesto obsessa dæmone, quæ in loco ejusdem sacratissimi corporis curata est, nimium fœtenti spuma diversi coloris per os & nares effusa, prodente fugam dæmonis 7. Idus Junii *b*. Sequenti die continuo altera, Dominica nomine, de villa, cui nomen est Pragusma in episcopatu Tridentino, ibidem simili modo curata est, fœtentissimo cruore per nares indicium curationis prodente. Muta recipit loquelam, &c.

a Sic uterque codex, legendum forte *Bercete*, ubi celebris ecclesia S. Remigio dicata.
b Hic desinit codex Uticensis.

AN CHR 1066 15. Julii.

TRANSLATIO S. THEOBALDI

ab Italia per Arnulfum fratrem ejus.

Corpus S. Theobaldi uno anno manet insepultum.

1. POſtquam pretioſi corporis gleba, nondum humata a Vincentino præſule; & a ſuis rapta, ſepulturam non ſibi gratam accepit, quam & citius per manus domni Odonis ſui individui comitis mutavit, factis ſibi multis viſionibus, ſed idem monentibus, & poſtquam per indefeſſum ejuſdem domni Odonis laborem, divina tamen præcedente & concedente gratia, ad locum Vangadiciæ revecta eſt, quod ſuperiora plenius legenti clarebit, domno Petro abbati ejuſdem loci, & Azoni terræ illius Marchioni ceteriſque ſane ſapientibus id ſedit conſilii, quatinus illa ſancti corporis margarita uſque ad anni evolutionem ſervaretur incondita. Hoc autem conſilium ſapienter eſt inſtitutum, ut ſicut fama volante totius provinciæ aures invaſit raptus ſancti corporis, qui per Vincentinos factus fuerat; ſic etiam ejuſdem ſancta relatio palam omnibus fieret, & certis argumentis videndi ſeu palpandi relatum corpus vires ſumeret, & gaudium omnibus pareret relatio, quibus mærori fuit ablatio.

Arnulfus abbas ſancti frater.

2. Porro id temporis frater Rodulfus, qui a beato viro decenter nutritus, & dulci moralitate inſtructus, poſt ejus deceſſum in Franciam redierat, accepta benedictione a venerabili viro, domno ſcilicet Arnulfo [a] Latiniacenſi abbate, fratre prædicti ſancti, illuc parabat reverti, ut frequens & officioſus deſerviret domnæ matri Vuillæ, & religioſus & aſſiduus perſiſteret circa ſancti corporis excubias. Illuc eundi felix fuit diſpoſitio, felicior, inquam, reditio. Galliæ ſiquidem gazas invexit, quales nec Auguſtus cæſis Parthis victrices aquilas deportando Romam revexit, quæ ſuo plenius dicentur in loco. Quo poſtquam contigit illum pervenire, contigit etiam illinc cum citius redire. Domnus ſiquidem abbas Petrus & Marchio Azo, audito prædicti fratris adventu, abundanti gaudio ſunt exhilarati, & læto corde refecti. Nullam patiuntur moram convocandi fratrem. Adeſt. Nulla fit loquendi circuitio, nullæ texuntur ambages, ſed ut decebat ſeriatim evolvitur rei veritas, & ſui conſilii palam fit integritas, ſcilicet quid de ſancto Dei vellent agere, & quo dierum termino omni circa regioni vellent eum manifeſtum fieri: ſe etiam huic revelationi fratrem viri Dei intereſſe, ut ipſe quidem reficeretur exoptata fratris viſione; & de multa ſancti corporis reliquiarum donatione, ſi eum contingeret impigrum feſtine oſtenſioni præſentem intereſſe. Nullus, inquiunt, fidelius & citius te hoc ſuo fratri nunciabit, & ad veniendum nemo inſtantius ſollicitare poterit. Hæc illis orantibus, eorum petitioni ab ipſo non facile præbetur aſſenſus. Nam frater ille, cui intendebant celerem peragere reditum, cautius obniti, fortius obluctari, inſuper obtendere cœpit quaſi ſibi levis ineſſet adoleſcentia, cui nulla eſſet fides adhibenda. Domnum præterea Arnulfum abbatem, virum prudentem, totum jam ex virtutibus conſiſtentem, ajebat non debere huc veniendo elaborare, niſi aliquo frueretur commodo ſanctarum reliquiarum fratris cum viſione: quippe qui primum bonus habitus, poſt melior, nunc vero habetur optimus, cujus intra & extra vel proviſa prudenter, vel acta conſtanter, vel reſponſa acute feruntur.

Invitatur ad oſtenſionem corporis ſancti.

3. Hæc & his ſimilia cum multis aliis frater ille proſequeretur, & ab illis ut eorum rogata perficeret rogaretur, ille nullo modo proteſtans tanto ſe labori ſubiturum, niſi fixis eorum aſſertionibus redderetur certus, ſi domnum abbatem nullo modo illud tranſire poſſet perſuadere, ipſe quidem

---

[a] Arnulfum abbatem S. Columbæ Senonenſis laudat Clarius in Chronico S. Petri Vivi ad annum 1075. tom. 2. Spicilegii Acheriani pag 746. „ qui detulit de Italia reliquias de corpore ſancti Thebaudi fratris ſui & poſuit in „ eadem abbatia, cœpitque ædificare eccleſiam in honore ejus ſancti, quæ eſt euntibus de civitate ad eamdem ab„ batiam, juxta viam ad dexteram manum. An idem utriusque loci abbas?

dem & qui cum eo delegarentur a domno abbate non caſſarentur ſancta- AN.CHR 1066 15. Julii.
rum reliquiarum militis Chriſti votiva donatione, niſi etiam totam ſui reditus cauſam litteris commendatam bulla eorum firmaret & muniret. Grata fit eis hujuſmodi petitio. Super quibus quærebat fit aſſertiva promiſſio, & litterarum traditur bullata confirmatio. Redit Latiniacum, venitur, negotii ſumma Patri cum fratribus aperitur, ſed litterarum teſtis veritas nondum exponitur. Sæpenumero frater legationem repetit, ſæpenumero domnus abbas refugit. Terrebat eum viæ prolixitas, terrarum aſperitas, & ardentis aeris nociva inæqualitas. Legatus mærore contabeſcit, & pæne deficit. Divina tamen præventus gratia, devenit ubi conſederat generalis fratrum conventus, & alternis ſe refovebat ſanctorum Patrum collationibus. His intererat quidam domnus Yvo, albeſcens jam veneranda canitie, prænitens honeſta facie. Huic erat ſententia illic debere quantocius iri, & ſi minus erat viatici, quicquid pretioſum inerat & eccleſiæ omnia debere diſtrahi, & tam honeſto & commodo itineri debere ſatisfieri. Se quoque ajebat iturum cum eo, & etiam ſi ire domnus abbas omnino deficeretur, ipſe nihilominus hujus operis legatione fungeretur. Poſtquam id perſuaſionis in omnibus ſtetit, abbas affuit, arguiturque quod negligenter egerit; arguitur quod non perpenderit quanta vel qualis & quam honeſta commoditas eſſet acceſſura, non ſuæ tantum eccleſiæ, ſed etiam toti Galliæ de tam felici profectione.

4. At legatus certus ob nocivam aeris temperiem abbatis concidere animum, neceſſitate compulſus litteras exponit ſignatas, ut ſaltem obtineret earum lectio & impreſſa ſignorum viſio, quod non poterat legati jugis & vehemens ſuggeſtio. Quibus lectis & repetitis, totum jam divino nutu abbatis animum in vires colligit, ſe ſecurum omnis periculi alacriter iturum promittit. Frater quoque ille jam vegetatus ex læta ſui patris ſponſione, ejuſdem patris viam præcedit unius diei itinere. Conſulto facta fuit hæc præmiſſio, ut ſi quo adverſo caſu ſequentis domni abbatis fieret recraſtinatio, ille præcedens obtineret ſuo precatu, ut illa felix oſtenſio differretur in fratris adventu. Sed hoc non fas fuit evenire, Deo præcedente, & ſancto Theobaldo ſubſequente. Tam felix enim fuit veniendi copia, ut ſtatuta dies præveniretur toto triduo. Tam enim fuit proſpera illa ambulatio, ut non videretur ambulatio, ſed deambulatio. Sæpedicto fratre Radulfo, magni laboris viro, Vangadiciam reverſo, lætatur Odo & Marchio.

Qui ſe iturum promittit.

5. Accepto domni Abbatis adventu, inſatiabili tripudiant gaudio, & ſatagunt ut ei occurratur ab eodem Radulfo. Infatigabilis præcurſor in patris occurſum contendit, & Deo proſperante laborem ſuum, in quemdam ſaltum occurrit. Altrinſecus viſi congaudent, cum pio lacrymarum rore oſcula figunt, & de ſui itineris qualitate quærunt. Omnia jocunda utrique referunt. Ad quamdam ſummæ nobilitatis matronam perveniunt, quæ circa eos velut altera Martha facta, cum officioſa devotione procurat omnia. Ipſa manibus infundit aquam, ipſa circumfert prandia, ipſa miſcet pocula, & parat lectiſternia, quæ tunc erant illis perneceſſaria: poſt aliquantulum dormitionis equis aſcenſis omnium laborum obliti, Vangadiciam contendunt. Fama prævolat, tantum virum adeſſe pronuntiat. Populus convenit, cum multo plauſu occurrit. Certe non Arar, non Albis, non Rhodanus, non indomitum caput Rheni tantum triumphum præſtitit Cæſari. Certe non ille magnus Euphrates, non ille velox Tigris, non illa etiam magna Roma tantum triumphum Auguſto exhibuit, poſtquam cæſis Parthis, jam diu captas aquilas urbi victor invexit. Tantus enim triumphus Dei athletam ſanctum Theobaldum decebat, qui diabolum debellavit, & inimicam carnem ſibi ſubegit. Cœpta me revocant. Igitur cum magna triumphali gloria, cum multa lætantis populi & primatum frequentia, ille venerabilis viri Dei frater ad ſancta Dei ducitur luminaria. Quid

Advenit Vangadiciam.

AN.CHR. 1066 15 Iulii. gemitus, quid planctus, quid singultus, quid lacrymarum ibi profusum fuerit, scriptor dicere non elaborabit. Perlucidum enim cuiquam est, quid abundans gaudium insperatæ rei prævaleat. Oratum est. Sedent, se grata verborum vice demulcent, multa quærunt & multa conferunt.

Marchionem alloquitur, ut promissis stet. 6. Auditorio soluto tunc demum nobilis ille peregrinus, ut erat curialis vir facundiæ, omnibus amotis, cum quibus suorum placuit, domnum Marchionem amica convenit allocutione. Vir, inquit, amice Dei, subtiliter animadverte, quid de thesauro tibi divinitus commisso agendum videatur. Sponsionem tuam erga me, ut tanto viro competit, non dedigneris exsequi. Sum etenim, etsi indignus, frater ejus, & ejus præcordiali causa tot emensus sum terrarum pericula, tot montium cacumina, tot saltuum devia, & his procul dubio omnibus me securum faciebat sancti Dei familiaris oratio, & de votivis ejusdem sancti reliquiis per litteras tuas promissa donatio. Est etiam inconveniens, unius modioli angusto premi tantum luminare. O quam longe distans ab hac petitione fuit Marchio in sua responsione! Asserebat sibi abesse tanti effectus posse, se nolle tanti pretii thesauro regionem suam depauperare, & alienam ditare. Si aliqua suspicionis nare Langobardica feritas olfaceret, se male multandum, vel insuper detruncandum. Sed Dei pietas, in cujus manu est cor regis, cito mutavit sententiam principis. Nam post breve sancti Dei fratrem convocavit, & participem sanctarum reliquiarum præter spem effecit. Dedit enim ei brachium dextrum cum splenta, & nervum ulnæ, orcam, costas duas, duos nodos spinæ, particulam carnis, quatuor dentes, cilicium.

SS. reliquias accipit.

7. Acceptis tanti desiderii reliquiis, jam non erat eis tutum sanctas ædes revisere, ne a patientibus spiritum immundum proditi punirentur. Proinde frater Yvo, cujus supra facta est mentio, cum ipsis ad piæ memoriæ matrem sancti Vvillam dirigitur. Tunc quiddam scriptura dignum erga sanctum Dei contigit videri, quod fuit hujusmodi. Nam priusquam fieret publica revelatio, visum fuit quibusdam altioris consilii viris, coronam ejus debere abradi, quia aliquantulum capitii inhæserat capiti. Inter radendum cutis illa subtus incisa, lactis guttulas fudit pro sanguine. Quotquot affuerunt scriptori fidem asserunt. Ut jam ad cœpta redeatur, prædictus abbas pro libitu omnibus evolutis, subsequitur Yvonem, visurus divæ memoriæ matrem. Quam uberi gaudio mater exsultat de filio, quam uberti gaudio filius exsultat super matris colloquio! Ostenso dominæ filii sui brachios lætata est illa sancta femina, quod non luserat illos Langobardorum fallax versutia. Peractis aliquot diebus, in quibus dulcis fuerat commoratio, paratur in Franciam reditio. Tunc demum certe omnium turbantur pectora, utrimque profluit lacryma. O quam sæpe filii sui Arnulfi matrem respexit oculus! quam sæpe ad matrem redit filius! O quam sæpe repetita matris benedictio tendit in filium, quam sæpe materna oratio Dominicis manibus commendat filium!

Miraculum.

Matrem invisit.

Redit in Franciam. 8. Tandem utrimque facto vale, transactoque multo terrarum spatio, prospero cursu pervenitur ad castrum Joviniacum *a*, in Burgundia situm; ibidem pausatur & pernoctatur. Primo illucescente diluculo præmittitur qui nuntiaret hæc domno Richerio Senonensi archiepiscopo, & universæ civitati. Gaudium fit omnibus, occurritur ab omnibus. Non clerus, non populus ab hac officiosa sedulitate secernitur. Dei nomen glorificatur. Sancti Theobaldi nomen cum laudibus & precibus ingeminatur. Cum ingenti itaque omnium tripudio, ad sancti Stephani ecclesiam *b* pervenitur, præ omnibus in laude clerus persistit: quia quanto in ordine Deo vicinior, tanto etiam in hymnorum dulcedine frequentior. Nec mora, gaudia gaudiis ingeminantur, & quanti apud Deum esset hospes ille nobilis meriti, palam fit om-

a Vulgo *Joigni*, ad Icaunam fluvium.
b Ea est ecclesia Metropolitana.

AN CHR 1066. 15. Julii.

omnibus mirificante Deo sanctum suum. Aderat quidam huic tripudio de villa Selbona, quæ civitatis satis est contigua. Huic adventus sanctarum reliquiarum gaudium quidem præstabat; sed imperfectum illud erat, quia suæ faciei incommodum tolerabat. Nasum enim adeo morbus canceris exederat, ut jam non nasus, sed nasi locus videretur. Felix imperfectio, cui supplementum adhibuit sancti viri intercessio. Nam ille nasi locus, tactus sancti viri brachio, integritatem accepit per totum faciei decorem. Tum vero laudes accrescunt, ad alta voces ascendunt. Nihil ibi erat cernere præter gaudere, & interdum præ gaudio flere. Exeuntes a civitate cum lætanti & frequenti comitatu, totum Pruvinum Castrum excipit non minori plausu, vel minori apparatu. Hac de causa propensius ei deserviunt, & quia familiarius super suis omnibus eum consulunt: nec præterito temporis multo rotatu ecclesiam illi statuunt, ubi multa beneficia fiunt in populo, præstante Dei pietate, & sancto Dei Theobaldo pro suis interveniente. Non ibi fuerit moræ, quia Latiniacum accelerant pervenire. Fama velox percurrit, castella, vicos, villas, civitates in ejus occursum emittit.

Senonibus cancro exesus curatur.

Pruvini ecclesia dicatur S. Theobaldo.

9. Igitur cum magno tripudio, Latiniacum pervenitur. Ecce Parisius civitas via regalis, Meldis * insula fertilis, civitas nobilis, & omnis circumjacens regio, properat in occursum tanti amici Dei, per quem sibi crederent affutura multa divinæ caritatis beneficia; scilicet rumpenda peccatorum vincula, captorum & compeditorum solvenda ligamina. Igitur lætantibus Angelis & exsultantibus populis, illæ sanctæ reliquiæ inferuntur in sanctam Jerusalem civitatem Dei, id est in ecclesiam sancti Petri Apostolorum principis. Tum vero personant laudes, ingeminantur preces, non desunt organa, non lyra, non cithara, & quicquid variat dulcis musica. Libet ac licet felicem prædicare Latiniacum, ut pignoribus illius magni Petri honestatum, qui mundo cordis oculo meruit contueri: Tu es Christus filius Dei vivi; sanctorum quoque Innocentium floribus adornatum. Nec desunt inibi pretiosa venerabilis martyris ossa Florentini *a*, post longe delata ab ipso Arnulfo abbate fratris sancti Theobaldi, cui non minorem venerationis exhibitionem aspera exhibet Burgundia, qualis sancto Areopagitæ Dionysio noscitur exhiberi in Francia. Non abest Furseus, ille magnus & vere mirificus, cujus sancta prece etiam nunc manat fons jugis aquæ, & suæ orationis pro eodem loco apud Deum assiduitas, & multorum Dei fidelium secum assumta societas. Hos inter emicat sancti Theobaldi stella præfulgens & prælucida. Hæc stella præclarius cum aliorum inibi quiescentium orationibus, totum Latiniacum expediet a peccatorum tenebris, & nebulis æternæ mortis.

* Meaux.

Latiniaci excipiuntur reliquiæ.

Latiniaci laudes.

10. Cum igitur omnibus in pace compositis res sederet in tranquillo, Robertus quidam natione Brito cibum manu quæritans, illa morabatur in vicinia. Hic dum una noctium se dedisset sopori, quadam divina monetur visione, quatinus supradicto Yvoni nuntiaret, ut illinc beatum Dei Theobaldum transferret in locum silvæ, quæ Fagos * dicebatur. Hoc visu homo ille angebatur animo, nulli putans tutum aperiri quod semel viderit. Secundo super eodem monitu fit visio. Necdum etiam ratum habuit homo cuilibet hoc detegere. Tertio fit ei nominata visio, sed acris & objurgata increpatio; cui dum ille positus in visione responsum haberet se metuisse, ne sopori tantum & non monitioni deputaretur, & ob id nil fidei verbis suis haberetur, se quoque ignorare ubi primi aditus futuræ domus jacienda essent fundamenta, jubetur sequi. Venitur ad condensum & opacum ejusdem silvæ locum. Hic, inquit, quod quæris prima nascentis ecclesiæ surgent limina *b*:

Theobaldus ecclesiam sibi alio designat.

* V. le Bois du Fou.

a Translationis sancti Florentini historiam habes infra ad annum 1094. Ex hoc autem loco collige Florentinum, non Seduni in Valesia, ut putarunt recentiores, sepultum fuisse, sed Pseuduni in Burgundia, ut in præmissis ad laudatam translationem observatur. Hæ sacræ reliquiæ a Calvinistis violatæ & concrematæ sunt, præter sacerdotalia indumenta S. Fursei, quæ hactenus in abbatiæ thesauro sacro asservantur. Fons item hic laudatus, ob copiam aquæ mirabilis; etiam nunc per totum opidum fluit.

b Adhuc perseverat hæc ecclesia monasterio Latiniacensi subjecta.

AN. CHR. 1066 15. Iulii. hic vero (jam enim ad locum transierant ab hoc perparum distantem) hic, qui accedet integro corde rogaturus. Ecce, inquit, audisti, locum vidisti. Nihil dissimulationis ulterius obtendi poterit, nil desidiæ, nil socordiæ ultra patiaris in patrando tibi divinitus delegatum officium, hæc ostendens hæc præcipiens erat ipsemet beatus Theobaldus, vultu serenus, visu præclarus. Homo prædictus de visione jam certus, facto die, prædicto Yvoni quicquid sibi jussum fuerat per visum fideli relatu exposuit; domno quoque Abbati res palam facta est: uterque ut frivolum neglexit. Pauperculus autem locum sibi signatum futuri putei cavare totis viribus elaborabat, & egestis ruderibus emundabat. Prima scatebra laticis ebulliente immerso sancti Theobaldi brachio, ceteris quam multis sanctorum pignoribus sanctificatur aqua, quæ multis infirmorum laboribus erat profutura.

Ubi miracula frequentia. 11. Hujus primum tale Deus dedit experimentum. Muliercula quædam de Torciaco * septennio cæca, illuc perducta est, quæ peractis Dominicæ noctis vigiliis, ea quidem tunc fuit aqua tot pignoribus sanctorum consecrata, oculorum loca perfudit, visumque recepit, & nullius egens amminiculo gaudens sua repetivit. Fama circumvolante & tam insperatam salutem deportante, magnus infirmorum concursus illuc fuit. Aqua putei resperguntur, & sic febres fugiunt, imperfectis artubus quolibet ingruente casu perfectæ sanitates accedunt. In his omnibus Dei pietas magnificatur, & sui fidelis Theobaldi nomen ampliatur. Benedictus Deus per omnia. His & similibus prædictus sancti Theobaldi frater, domnus scilicet Arnulfus, & Yvo prænotatus locum præmonstratum in silvula, quæ Fagos dicitur, demundant, dumos, spinas & multa hujusmodi evellicant, locum futuræ ecclesiæ coaptant. Paries vimineus texitur, quo loces ille totus ambitur, in quo Deo manum apponente, paullo post structura nobilis habebat consurgere. In illa viminea quasi quædam tentoria, sancti Theobaldi excubant pignora. Ibi erat cernere qui venerant claudi sanos redire, & qui venerant aliqua membrorum parte deintegrati reintegratos & lætos ad sua regredi. Ne videamur per multa diffluere, & quasi quadam ampullosa verborum ambage diffundi, dignum videtur aliquid proprium & de quavis nota persona subnotari, cui præsentium fides debeat adhiberi, & subsequentium credulitas confirmari ad laudes Dei & gloriam beati Theobaldi.

* Torc.

Contracta curatur. 12. Quædam Albereda internodis poplitum contractis, quibusdam scabellulis innixa, utcumque ad locum sancti pervenit, ibi per aliquot menses perstitit, quia nondum tempus divinæ propitiationis ei advenit. Hæc dum divinæ sanitatis exspectatione frustraretur, & necessitate familiaris rei vexaretur, ad propria volens remeare, a quibusdam sani consilii viris consultum accepit, ut etiam nunc ad breve persisteret, nec de Dei & fidelis sui Theobaldi pietate diffideret. Perstitit. Facta nocte Dominica, ipsa cum aliis interfuit ante venerabilem viri Dei memoriam. Erat jugis in prece, Theobaldum vocat, Theobaldum inclamat. Nec mora, Dei pietas affuit. Mulier enim tota in spe, manibus circumreptans, quo potuit annisu sanctum altare contigit; & inde ruptis nervorum nodis, & profluente sanguinis rivulo, in pedibus læta perstitit. Omnes illico consurgunt, cum impetu currunt; quid acciderit, vel quomodo acciderit diligenter inquirunt. Ipsa res per se loquitur, mulier de se ipsa miratur, de recepta sanitate lætatur. Voces in Dei laudes attolluntur, & inde Angelici cœtus jocundantur. Illucescente totus Latiniacus illuc affuit, nec etiam honestus monachorum chorus abfuit, quibus pium erat flere Theobaldo, & pium erat gaudere Theobaldo.

Item contractus. 13. Huic tam nobili divinæ curationi quiddam non inferius placuit adnecti. Divionensis quidam Joannes, nativo pedum officio destitutus, nervis correptis contractus apparebat, & se qualicumque scabellorum amminiculo circumferebat. Hic audita viri Dei potentia, ad ipsius locum asel-

li vehiculo delatus pervenit. Nec diu moratum est in reddenda corporis æqualitate. Dum enim sequenti die frequens venisset populus, ipse extra ædes sanctas jacens, subito vociferari cœpit. Cujus vociferationis subito motu fratres cum multis aliis eo loci venerunt. Quærentibus curnam esset tanta vociferatio, infirmus sanctum Theobaldum dicit advenisse: nervos contractos extendentem, & poplites male inflexos explicantem. Inter hæc verba bonus ille medicus in integrum corruptum illum reformavit. Qui protinus ad sancta sanctorum lætus excurrens, pro accepto beneficio Deo, & curatori suo Theobaldo gratias retulit, & populo magnam lætitiam præstitit. Sanatus itaque cum ejusdem loci fratribus triennio commoratus est, ipsis, ut oportebat, in omnibus officiose deserviens. AN.CHR 1066 15 Julii

14. Noviomacus * civitas pernobilis, & ipsa persensit efficaciam tanti medici. In hac erat quidam, qui ex incommodo filiæ, cæca enim erat, graviter fatigabatur. Audito viri Dei rumore, pro posse citius affuit, filiamque una secum adduxit. Dum autem infra ecclesiam per aliquot dies nihil pietatis acciperet, ad supradictum puteum abiit, de cujus aqua dum loca oculorum filiæ perfunderet, filia lumen recepit, & ecclesiam repetens fratribus, sancta Missarum mysteria tractantibus, gaudens occurrit. Gaudii causa in promtu erat, scilicet filia ex non vidente videns facta. Gaudia gaudiis accrescunt, fratres cum omni populo voces jocundas ad cælum mittunt. Nihil ibi erat tunc audire vel dici, nisi super his omnibus admirari & Deum magnificari, qui per servum suum talia dignabatur operari. * Noyon. Cæca lumen recipit.

15. Accedit aliud quod se vehementer ingerit, & dici vehementer exposcit. Muliercula nescio ubinam terrarum commorans, quemdam celebrem diem negligenter agens, nescio quid resarciens vel consuens, ultionem condignam pertulit, acus in mediam palmæ molam casu labens incidit, manus etiam tota super incurvata, acum operuit. Nullatenus acum jam erat extrahi, nullatenus jam erat perplexionem manus explicari. Mulier assiduis punctionibus urgebatur, acerrimis doloribus puniebatur: & multo jocundius fuisset penitus manu caruisse, quam tantis doloribus paullatim deficere. Hæc, audita viri Dei clementia, advenit per semet rogatura. Oravit, & exoravit. Nam cito per misericordem Deum, intercedente dilecto suo Theobaldo, & manus ab inflexione est revoluta, & acus educta. Benedictus Deus qui voluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit, & eos salvos facit. Punita ob festum violatum, liberatur.

16. Latiniaci erat quædam haud ignota, sed genere & re satis fortunata, dicebatur autem Ascelina. Hujus dextera diriguit, quæ pollicem immenso & ceteris digitis in condylum perplexis contabuit, & ulterius ad nihilum utilis emarcuit. Quæ quia vicina erat & dolor impellebat, & Dei pietas latenter attrahebat, cum amica sua Odelina supplex ad sanctum viri Dei altare accessit. Quia vero humili corde & plena fidei constantia venit, cito voti compos fuit. Nihil enim hæsitans, cilicium viri Dei plena fide tetigit, post cujus tactum diu condylata manus resolvitur, & officio suo restituitur: Benedictus Deus qui orationem fidelium suorum non amovet a se, & misericordiam suam non repellit ab ullo timentium se. Mulier sanata.

17. Britannia meruit non secludi a participio tanti beneficii. In hac cuidam patri & matri filius tanta membrorum inæqualitate diminutus, ut sola mortis imago videretur in eo. Non erat ille contractus, non encleticus, non paralyticus, sed jacens tota mole extensus, nullam mutationem lateris poterat facere, nisi hoc paterni & materni doloris tristi labore. Internodia poplitum nulla solutionis utebantur vicissitudine, ipsa quidem genua quasi cohærentia stringebantur, crura, pedes invicem collidebantur, & nisi paternus & maternus labor vel panniculos vel aliquid ejusmodi curaret interserere, innexionem sibi invicem videbantur facere. Manus & brachia quasi nec essent, sic torquebantur inutilia. Hunc tam miserum, tanta de- Horribili morbo attritus curatur.

fe-

AN.CHR. 1066 15. Iulii. fectione imperfectum, uterque parens, audita sancti viri Theobaldi fama, birotæ superposuerunt: & quia omni carebant adminiculo, se ipsos applicuerunt, & sic post multum sudorem & angorem, post multam famem & sitim, pervenerunt quo eos desiderium suum impellebat. Videntes quique mirabantur, & ne quid hujusmodi paterentur Deum deprecabantur. Ejus curatio differtur aliquot dierum intervallo, ut quotquot testes habuit ejus miseria, tot etiam testes haberet pietas divina, de tandem adhibita medicina ei. Igitur qui olim dixit: Et si non surget eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit ei quotquot habet necessarios; ille, inquam, ipsius parentum lacrymis tandem evictus, per dilectum sibi filium Theobaldum integre sanat infirmum. Huic curationi plures interfuerunt, qui etiam nunc superstites veri testes habentur. De percepta infirmi medicina ingens omnium oritur lætitia, Deus laudatur, beatus Theobaldus glorificatur. Benedictus Deus qui non ammovit a se orationem pauperum, & misericordiam suam ab omnibus timentibus eum.

Auctoris ætas.

Item cæca.

18. Ex more quædam nupsit viro, bona fuit eorum copula, sed angusto tempore mansit concordia ejusdem copulæ. Occulto siquidem Dei judicio, qui solus novit quæ fiunt, cur ita fiunt, uxorem illam cæcitate percussit, maritus quoque ejus ab ejus amore paullatim se cœpit subtrahere, nec de ejus dilectione curare. Interdum querebatur, interdum conviciabatur; illa amaro animo esse, tristis & plorans omnia perferre. Infandus autem ille olim maritus diabolica fraude circumventus, furtim arcam, in qua res cellæ ejus erant, fregit, & omnibus acceptis fugit. Misera autem ad sanctum Dei Theobaldum confugit, & ideo promeruit solatium & visum recepit. Tunc lætatur muliercula, quæ ex dolore surgit lætitia, dum sibi est restituta sanitas insperata.

Vinctus solvitur.

19. Yvo abbas sancti Dionysii martyris Christi quemdam suorum pro culpis, ut ajebat, nexum catenæ collo injecit, & ipsam catenam ultra murum misit, ut nulli facilis ad solvendum esset. Inexorabilis & acer Yvo in suo perseverabat proposito, nec flectebat eum aliqua divinæ pietatis jussio. Catenatus fidelem Dei Theobaldum inclamat, Theobaldum ingeminat. Abbate vero in sui adamantini cordis duritia permanente, quod mirum est dictu! murus ille, cui catena erat trajecta, in oculis omnium ruinam fecit, & catenam quasi sibi commissam solvit. Omnibus videntibus vinculatus ille liber & expeditus ad sanctum Dei Theobaldum pervenit, testemque suæ solutionis catenam secum detulit, quæ ante sanctum altare appensa testatur, quia melius est confidere in Domino, quam confidere in homine.

BULLA ALEXANDRI III.
de canonizatione S. Theobaldi.

ALexander episcopus servus servorum Dei omnibus fidem Christi colentibus gratiam & apostolicam benedictionem. Multa præclara & admiratione digna de quodam eremita religioso viro, Theobaldo nomine, celebris fama divulgat, quam sancte & religiose vixerit, & exutus omnibus Dominica præcepta secutus sit cum in præsentiarum fuisset, manifeste patet. Miraculorum vero indicia indubitata fide ejus merita commendant, multis religiosis viris super his cognita, & vera referentibus. Quapropter vitæ ejus conversatione cognita, & miraculorum indiciis probatis per non fallacia testimonia, suggerentibus nobis de eo Mainardo & Damiano Episcopis & Vincentiæ populo, illum celebri memoria dignum Romana decrevit ecclesia. Et quia procul dubio cum electis coronatur in cælis, ut ejus memoria sicuti aliorum sanctorum præcipimus sollemniter celebretur in terris.

VITA

VITA S. ROBERTI CONDITORIS
AN. CHR 1067 17. Apr.

ET PRIMI ABBATIS CASÆ-DEI IN ARVERNIA.

Auctore MARBODO archidiacono Andegavensi, tum Rhedonensi episcopo, æquali.

Ex variis codd. mss. cum Aprili Bollandiano collatis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Tanta fuit B. Roberti apud omnes sanctitatis opinio, ut paullo post ipsius mortem de festivitate in ejus honorem instituenda, publicoque cultu ei exhibendo actum fuerit. Ea fuit ejus describendæ vitæ occasio, quam provinciam in se suscepit Geraldus de Venna Casæ-Dei monachus, quique, utpote beati viri Capellanus, rebus gestis, ac miraculis ab eo patratis præsens ut plurimum interfuerat. Id ex altera vita ejusdem sancti, quam inferius exhibebimus, edismus, in qua hæc leguntur verba distinctione* 2. *cap.* 6. Geraldus de Venna, discipulus & Capellanus B. Rotberti, vitam & miracula ejusdem descripsit, &c. *Is vero Romam adiit, ac recitatis coram summo Pontifice ac Cardinalibus B. Roberti virtutibus, impetravit ut ejus sanctissimi viri festivitas celebraretur.* Vitæ scriptores, Geraldus de Venna.

2. *Verum etsi in hac Giraldi lucubratione nihil nisi certum & indubitatum haberetur, displicuit tamen nonnullis, quod* difficile ac prolixo stilo *exarata, ut ait Marbodus tædium legentibus pareret : quare ipse Marbodus, abbatis & monachorum Casæ-Dei suasu, ad alteram concinnandam, vel potius ad eam, quæ jam scripta erat, in meliorem & comtiorem formam revocandam manum admovit : quam cum uno libello comprehensam ad Casæ-Dei monachos transmisisset, ita placuit abbati Marbodi opus, ut statim eum* frequentibus petitionibus, *ut ipse Marbodus loquitur,* coegerit *ad idem de secundo Geraldi libello præstandum, qui de B. Roberti virtutibus inscriptus erat. Abbatis desiderio satisfecit Marbodus, tunc Andegavensis archidiaconus, qui postmodum Rhedonensis episcopus factus est, eidemque Abbati libellum hunc singulari epistola, quæ operi præfigitur, nuncupavit. At variant codices in hujus Abbatis nomine designando, quem nempe alii Stephanum, alii vero Seguinum appellant. Erroris occasionem præbuit prima utriusque nominis littera S. quæ cum in vetustioribus codicibus sola exstaret, ab his in Stephani, ab istis vero in Seguini nomen traducta est, quod uterque abbatis Casæ-Dei munus vivente Marbodo obtinuerit. Verum si quis rem paullo acuratius investigare velit, facile reperies Seguini nomen esse retinendum : quamvis enim Stephani nomen plerique codices mss. exhibeant, vetustiores tamen indicant Seguinum, qualis est codex sanctæ Mariæ de Britolio in Picardia, quem penes nos habemus. Idem haberi in veteri codice S. Cypriani Pictaviensis nos monuit noster Petrus Laurentii, qui nobis multas ad hanc vitam observationes suppeditavit. Favet Bernardi, de quo mox plura dicturi sumus, testimonium. Is enim distinctione secunda libri Tripertiti diserte tradit, Marbodum archidiaconum B. Roberti vitam ad meliorem formam revocasse, ubi de visione Radulfi cujusdam loquens, sic habet.* Hanc Archidiaconus Andegavensis magister Marbodus, postea Rhedonensis episcopus, in secundo libro retulit, quem de miraculis scripsit B. Rotberti. *Et quidem epistolæ nuncupatoriæ stilus Episcopum abbati loquentem non sapit. Si vero Marbodus adhuc archidiaconus, hanc Vitam scripsit, necessario inferendum est eam Seguino, non Stephano fuisse nuncupatam. Nam Stephanus anno* 1108. *Abbas Casæ-Dei electus est, duodecim scilicet circiter annis, postquam Marbodus sedem Rhedonensem conscenderat. Is enim anno* 1096. *Episcopus factus est.* Marbodus episc. Rhedonensis.

3. *Præter hos duos auctores qui B. Roberti æquales fuere, Bernardus Casæ-Dei monachus, ac Prior sanctæ Gemmæ in pago Santonensi, tertiam B. Roberti vitam scribere aggressus est; in qua, ut ipse testatur in Prologo, ea quæ a prioribus scriptoribus aut prætermissa, aut sane nimia brevitate contracta fuerant, prolixius enarrat, adjectis miraculis, quæ ad ejus usque ætatem patrata fuere, idest ad annum usque* 1160. *quo illud opus se scripsisse indicat. Illud vero in tres sectiones seu distinctiones partitus est, atque adeo* librum Tripertitum *voluit appellari. Porro Philippus Labbeus, qui primus hunc librum ex Jacobi Sirmondi schedis evulgavit, ejus auctorem Bertrandum appellat, eumque secuti sunt Bollandiani, quod cap.* 16. *distinctionis* 3. *in eorum editione hæc verba semel legantur :* Bertrandus qui hæc scripsi. *At in ipsa Labbeana editione, & quidem eodem capite, idem ipse auctor ter Bernardus dicitur, quamvis Bollandiani ubique* Bertrandum, *ex priori loco posteriora, ut ipsis videbatur, corrigentes; sed id absque ullo ms. codice reposuerunt; cum e contrario prior locus posteriorum ope emendandus fuis-* Bernardus.

AN CHR 1067 17. Apr. *fuisset, ut constat tum ex codicibus omnibus Casæ-Dei, tum etiam ex nostro Brituliensi, in quibus hic auctor constanter ubique se ipse Bernardum appellat : sed satis sit de hac nominis differentia. Hæc vero diximus, ne aliquibus fortasse videamur auctoris nomen temerario immutasse.*

Petrus Bringerius. 4. *His tandem auctoribus, qui B. Roberti gesta scripserunt, adjungi potest Petrus Bringerius, Casæ-Dei magnus Prior, qui sæculo superiori illud monasterium suis scriptis illustravit. Inter alia vero ejus opera habentur varii sermones de B. Roberto, in quibus non solum ea quæ a laudatis ejusdem sancti vitæ scriptoribus relata fuerant enarrat, verum etiam alia adjicit, ex quibus nonnulla digna sunt observatione, quæ inferius in notis ad vitæ textum suis locis proferemus. Ab eodem auctore concinnatus est catalogus abbatum Casæ-Dei, quem Labbeus tomo 2. Bibliothecæ novæ typis edidit : cetera ejus opera, excepto tractatu de virtutibus & vitiis, nondum typis edita fuerunt, quæ in Bibliotheca monasterii Casæ-Dei mss. adservantur. Porro Geraldi opus jampridem excidisse veri simile est ; at duos Marbodi libros, cum Tripertito libro primus vulgavit in Bibliotheca nova Philippicus Labbeus ex Sirmondi apographo, quos postea libros Bollandiani, in mense Aprili ad diem 24. rursus ediderunt. Hæc autem omnia, ad codices aliquot mss. collata, visum est denuo recudere, tum ob scriptorum illorum auctoritatem, tum quia ex nostris codicibus multa loca in iis emendavimus, potissimum in libro Tripertito, quem ex sola Labbei editione protulerant Bollandiani : sed modo agendum est de supremo B. Roberti anno.*

5. *Animus non est hic varias recentiorum auctorum opiniones circa diem & annum obitus B. Roberti referre, qui nullo freti certo testimonio diversas in sententias abierunt. His itaque omissis, quid veteres ea de re senserint aut scripserint inquirendum : quorum verba si attendamus, non adeo operosum erit, ut quidem mihi videtur, rei veritatem eruere. Hac in re præivit nobis eruditus vir Ægidius Lacarry societatis Jesu presbyter, qui B. Roberti obitum anno 1067. contigisse censet, & quidem die 18. Aprilis ; depositionem vero ejus seu sepulturam die 24. ejusdem mensis, quod modo probandum est.* Annus quo B. Robertus obiit. *Et primo quidem, hunc annum assignat Hugo abbas Flaviacensis scriptor accuratus, & B. Roberti æqualis, scilicet in Chronico Virdunensi, a Labbeo edito tomo 1. Bibliothecæ novæ, cujus verba cum interpunctionibus quæ in edito habentur referimus.* Anno, *inquit*, Incarnationis Domini M......... illuc venit, *Robertus scilicet*, ubi præfuit .... annis 9. & factus .... abbas præfuit annis .... & migravit ad Dominum anno 1067. *Hæ temporum distinctiones probant rem non oscitanter ab Hugone descriptam fuisse, viro, ut jam diximus, accurato, nec auctoritatis contemnendæ Neque ab ea sententia recedit auctor Chronici Malleacensis, qui eodem fere tempore vivebat : sic autem habet apud eumdem Labbeum tomo 2. Bibliothecæ novæ.* Anno 1043. Beatus Rotbertus cœpit ædificare monasterium suum Casæ-Dei in honorem sanctorum Agricolæ & Vitalis, quod ipse primus exstruxit, & rexit quindecim annis .... obiit autem in pace plenus sanctitate octavo Kalendas Maji. *Ex quo loco, sed male intellecto, San-Marthani fratres tomo 4. Galliæ Christianæ obitum B. Roberti ad annum 1058. revocarunt. Verum in eo falsi sunt viri eruditi, quod novem annos, quos Robertus in ædificando monasterio insumpsit, sub ejus quindecim annorum regimine concluserint, qui tamen ipsis præmittendi sunt, ut probatur tum ex loco Hugonis superius allato, tum ex præcepto Henrici primi, quod inferius exhibebimus, in quo quidem diplomate, Rex anno 1052. novem scilicet annis post B. Roberti secessum, qui anno 1043. contigit, permittit* Rotberto Canonico & Thesaurario Brivatensi, *ut Casæ-Dei* ad culmen & honorem abbatiæ promoveatur. *Si itaque novem illi anni ad quindecim alios, quibus Robertus abbas præfuit, adjiciantur, cum anno 1043. Robertus eremum dicatur petiisse, ejus supremus annus erit 1067. quem assignavimus : atque ita Chronici Malleacensis auctor cum Hugone concordabit. Aliud præterea validissimum argumentum nobis suppeditat ipse Bernardus libri Tripertiti auctor. Hic nempe distinctione 1. cap. 18. de beati viri morte hæc habet :* In Resurrectione post octavas tertio die, cæli sublimia ascendens, die decimo-quinto Kalendas Maji exsistente, ac sepulturæ traditus octavo, a matre Domini deducitur *: quibus verbis ille auctor indicat Robertum obiisse die decima-septima Aprilis, quæ dies eo anno erat feria tertia post octavam Resurrectionis Dominicæ, & ita hoc ipso anno, quo Robertus e vita excessit Paschatis festum die octava Aprilis celebrari debuit. Ab anno 1042. quo Robertus a Leone papa & Henrico Francorum Rege privilegia obtinuit, Pascha celebratum non fuit die octava Aprilis ante annum 1047. nullique alteri anno competere possunt chronologici characteres a Bernardo designati, proindeque ad hunc ipsum annum revocandus necessario beati viri obitus. Alia item profert argumenta Lacarryus supra laudatus, ut id ipsum evincat : sic observat Durandum B. Roberti successorem, qui decem annis Casæ-Dei præfuisse dicitur, anno 1077. in sedem Claromontanam evectum fuisse, aliaque similia congerit, sed quæ fusius referre non vacat, nec expedit : cum ea quæ protulimus abunde sufficiant.*

Dies. 6. *Circa diem vero quo beatus abbas e vivis excessit, nulla supererit difficultas, si Bernarnardi verbis stare velimus, qui loco laudato ait eum* decimo-quinto Kalendas Maji *in cælum ascendisse, quamvis corpus ejus sacrum nonnisi post octo dies sepulturæ mandatum fuerit, quæ quidem exsequiarum dilatio occasionem præbuit Chronographo Malleacensi, & fere omnibus, qui postea subsecuti sunt, auctoribus, ad octavum diem Kalendarum Maji B. Roberti mortem revocare : quo reipsa die ejus festivitas potissimum celebratur. At prævalere debet, ut quidem videtur, Bernardi auctoritas, qui non solum eo loco, sed & iterum cap. 3. Distinctionis 2. idem repetit.*

7. *Vix*

7. Vix e vivis Robertus excesserat, cum ejus festivitas, annuente summo Pontifice, in singulis monasteriis Casæ-Dei subjectis instituta fuit, ut sæpe laudatus Bernardus testatur. Ejusdem sancti viri cultus ad vicinas diœceses postea transiit. Sed inter ceteros in colenda B. Roberti memoria enituere Brivatensis ecclesiæ sancti Juliani canonici, qui ejus nomen cum elogio amplissimo in suum Martyrologium invexerunt. Idem fecere Saussayus in Martyrologio Gallicano, Menardus in Benedictino, Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, qui in Martyrologio Romano desiderantur, aliique tum rerum Benedictinarum, tum Gallicanarum scriptores, qui ejus sanctitatem data occasione celebrarunt. Inter alia sacella, quæ cum majori ecclesia apud Casam-Dei construi curavit Clemens VI. summus Pontifex, una fuit B. Roberto sacra. Ejusdem sancti viri corpus idem Pontifex e tumulo, in quo conditum fuerat, ad alium prope majus altare honorificentius constructum transferri curavit, data ea de re Epistola, quam infra referemus, ad Episcopum Aniciensem, ut id exsequatur. Cujus quidem Translationis festum die decima-nona Octobris celebratur. Ibi perseveravit usque ad patrum nostrorum ætatem: sed tandem furente sub finem sæculi 16. Calvinianorum hæresi, in favillas redactum est, totumque monasterium direptum fuit ac eversum: quo post sedatas turbas restaurato, altare super beati abbatis veterem tumulum erectum est in infima navis ecclesiæ parte, ad latus Epistolæ, quem hodieque fideles nec frustra venerantur. Bullam autem Clementis Papæ, quam uti ex notis chronologicis compertum est, ad Johannem Candoratum ex abbate Casæ-Dei episcopum Aniciensem dedit, descripsit noster Stephanotius ex Archivis Casensis monasterii: quæ sic habet.

AN.CHR 1067 17. Apr.

Cultus.

Corporis elevatio.

BULLA CLEMENTIS PAPÆ VI. ad Episcopum Aniciensem.

Qua præcipit ei, ut corpus sancti Roberti Casæ Dei abbatis transferat.

CLEMENS Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Episcopo Aniciensi salutem & Apostolicam benedictionem. Laudabilis & longevæ observationis exemplo, imitatione digna decrevit Antiquitas, dies quibus primum sanctorum corpora de ipsorum tumulis transferuntur, festivitate celebrari venerandos, ut juxta sacræ Paginæ veritatem de loco suo laudibus pullulent ossa sanctorum: & sicut in tempore suo tritici acervus infertur, sic sancti post congesta eorum opera recolenda, sepulcrum in abundantia gratiæ comperiantur ingredi, dum post præsentis vitæ pressuras præmia patriæ cælestis inveniant. Et non solum eorum spiritus in claritate veri luminis, & secreto æternæ gloriæ occultant, horreum quasi conservationis ingressi; sed & eorum corpora adhuc terrea de humilitatis tumulo, ad venerationis cumulum eriguntur. Profecto translationes hujusmodi mystice præfigurasse videtur iste adcrescens & decorus aspectu, qui de hoc sæculo transiturus, fratres adjurans, ad promissionis locum, ex Ægypto sua petiit ossa transferri.

Nos igitur beati ROBERTI confessoris egregii, olim abbatis monasterii Casæ-Dei Ordinis sancti Benedicti, Claromontensis diœcesis, ob insignia meritorum ejus præclara præconia translationis * sollemniter celebrari volentes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatinus ad idem monasterium te personaliter conferens, corpus Confessoris ejusdem, congrua temporis oportunitate captata, convocatis dilectis filiis Abbate & conventu dicti monasterii, cum debita sollemnitate, ac honorificentia digna, ad altare majus ecclesiæ dicti monasterii, ut quem bonorum omnium retributor honorat in cælis, sepulturæ locus venerabilem testetur in terris, transferre procures. Diem Translationis ejusmodi, quem perpetuis temporibus celebrandum fore decernimus, festivis sollemniis celebrans, & faciens celebrari. Ut autem eo plenius ad solleminitatem hujusmodi fideles Christi conveniant, quo ibidem meritis dicti sancti uberioris retributionis gratia se conspexerint præmiari, nos de Omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui causa devotionis ad ejusdem sancti corpus, die quo transfertur, accesserint, 15. annos, & 15. quadragenas: his vero qui per 8. dies diem Translationis ejusmodi sequentes immediate, ac illis etiam qui ex tunc annuatim in die Translationis hujusmodi, ecclesiam ipsam devote duxerint visitandam, 7. an-

* Translationem.

AN.CHR 1067 17. April. 7. annos, & 7. quadragenas singulis videlicet Translationis, & 8. diebus ipsis quibus ecclesiam ipsam visitaverint, ut præfertur, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum apud Villam-novam Avenionensis diœcesis 16. Kalend. Octobris, Pontificatus nostri anno 10.

Casæ-Dei exordia. 8. *Casæ Dei monasterium, quod sane inter præcipua Galliæ cœnobia locum habere meretur, beato Roberto, de quo hic agimus, suam debet originem; quo vero anno ædificari inceperit, non liquet, dissidentibus inter se auctoribus; id tamen ex veteribus monumentis eruere conabimur. Chronicon Malleacense quod ex Labbei tom. 2. Bibliothecæ novæ jam laudavimus, Casæ-Dei initia revocat ad annum* 1043. *his verbis:* Anno 1043. beatus Rotbertus cœpit ædificare monasterium sum Casæ-Dei in honorem sanctorum Agricolæ & Vitalis, quod ipse primus exstruxit, & rexit quindecim annis. *Chartarium autem prioratus Casensis sanctæ Gemmæ apud Santones, sic habet:* Certum habemus quod anno ab Incarnatione Domini 1046. fuit initium Casæ Dei. *Quin & in Martyrologio ecclesiæ collegiatæ sancti Juliani Brivatensis, cujus loci Robertus Canonicus fuit, ipse Robertus monasterium construxisse dicitur* tempore Leonis noni Romanæ sedis Præsulis, & Henrici Regis Francorum. *Et reipsa Diploma Henrici regis, quo Casæ-Dei in abbatiam erectionem permittit, concessum dicitur anno* 1052. *Verum licet hæc omnia prima fronte multum inter se dissona videantur, facile tamen componi posse putamus, si dicamus Robertum anno* 1043. *eremum petiisse, ubi transactis aliquot annis, cum multi ad eum confluerent, anno circiter* 1046. *monasterii ædificia inceperit: quo tandem absoluto anno* 1052. *novem scilicet post primum secessum annis, ab Henrico primo Francorum rege obtinuerit, ut in abbatiam erigeretur. Iste calculus mire confirmatur ab Hugone Flaviniacensi, auctore æquali & accurato, qui has omnes temporum differentias indicari voluisse videtur in Chronico, ubi sic scribit ad annum* 1074. Casa-Dei... vasta erat eremus, utpote quæ ante annos 20. *ponendum* 30. habitationes hominum non noverat. Sanctus illam Rotbertus primus incoluit, qui animo & corpore mundo mori; & Christo vivere paratus fuit, quod libellus de vita ejus scriptus plenius elucidat scire volentibus. Anno enim ab Incarnatione Domini 1000.... illuc venit, ubi præfuit.... annis 9. & factus.... abbas præfuit annis.... & migravit ad Dominum anno 1067. successorem suum designans nomine Durannum. *Etsi enim ibi annorum series expressa non sit, ex his tamen Hugonis verbis simul cum Henrici Regis diplomate aliorumque auctorum locis collatis, erui facile potest chronologica serie superius a nobis allata. Porro Diploma Henrici regis supra laudatum simul cum bulla Leonis IX. eodem anno bona Casæ-Dei beato Roberto confirmantis, editum est a V. C. Stephano Baluzio in Appendice ad Lupi Servati epistolas, pag.* 524. *ideoque utrumque huc referre supersedimus. Henricus rex ibi sic loquitur:* Nostram adiens mansuetudinem venerabilis vir & Deo dignus Rotbertus Brivatensis canonicus & Thesaurarius, a Domino Rencone dilectissimo & familiarissimo nostro Arvernorum episcopo missus, & per litteras commendatus, innotuit, se quamdam ecclesiam in pago Arvernensi in eremo sitam, & ab eo honoribus ampliatam, Casam-Dei nominatam, ad culmen & honorem abbatiæ promovere velle, nostræ liberalitatis jussu & potestate, & episcopi sui permissione &c. *subscribunt multi episcopi & regni proceres.*

Prærogativæ, Ordinis caput. 9. *Vivente adhuc Roberto jam ad trecentorum monachorum numerum creverat Casæ-Dei Congregatio, qui sub beati Benedicti Regula ibi degebant, ut testis est vitæ ejus auctor: sed paullo post crescente monachorum numero, famaque virtutis eorum per totam ferme Europam pervolante, in variis non solum Galliæ, sed & aliarum gentium provinciis, monasteria ædificata sunt, quæ Casæ-Dei abbatem suum quasi superiorem generalem agnoscerent: unde a Chopino Politiæ sacræ tit.* 7. *n.* 14. Casa-Dei sui Ordinis caput sub Regula Benedictina *vocatur. Et quidem statis temporibus habebantur capitula generalia, quibus Priores, & Abbates, non paucos quippe abbates sibi subjectos habebat, interesse debebant, aut si fortasse interveniente aliqua necessitate impediebantur,* lit-

litteris se apud abbatem Casæ-Dei excusare tenebantur. Capitulum istud celebratur in festo sanctorum Vitalis & Agricolæ, præcipuorum monasterii patronorum: quod patet ex epistola Bertrandi abbatis sancti Michaelis de Galliaco ad Albertum Casæ-Dei abbatem, ubi post obedientiam tam debitam quam devotam, *ut ait: excusat se quod* ad Capitulum Casæ-Dei in festo sanctorum Vitalis & Agricolæ ut moris est, *non accesserit ob corporis infirmitatem. Illi vero abbates, qui Casæ.Dei monasterio subjecti erant, antequam ab Episcopo benedicerentur, confirmationem ab abbate & conventu Casæ Dei impetrare debuerant. Id probat epistola Guillelmi abbatis sancti Marini Papiensis ad Bertrandum hujus nominis secundum, Casæ-Dei abbatem,* Reverendo in Christo patri & Domino B. Dei gratia Casæ-Dei abbati & conventui, Guillelmus eadem gratia Electus sancti Marini, & ejusdem conventus salutem cum subjectione & honore. A paternitate vestra, pro confirmatione nostra petita humiliter, sicut moris est, eligentium & Electi litteris obtentis, nos adeuntes venerabilis Papiensis episcopi præsentiam, invenimus penes ipsum gratiam, consilium & juvamen: quoniam visis vestris & nostris humilibus litteris pro dando nobis sine difficultate benedictionis munere, post obtentam confirmationem ex parte benignitatis vestræ nomine vestræ ecclesiæ Casæ-Dei & ejusdem conventus, cum charitate & dilectione nos recepit, nihilominus promittendo, se benigniter benedictionis munus in proximo nobis daturum. Datum anno Domini 1253. Indictione 11. die Martis, 6. Madii, in claustro sancti Marini Papiensis. *Hanc epistolam, aliaque multa, ad idem monasterium pertinentia, eruit noster Stephanotius, quæ hic adducere nostri non est instituti, sicut nec Catalogum texere eorum monasteriorum utriusque sexus, quæ aut olim a Casa Dei pendebant, aut etiamnunc ei subjecta sunt. Multa autem erant, & quidem ex illis quædam illustria, ex quibus nonnulla in episcopales sedes erecta fuerunt, ut Mons-Albanus in provincia Tolosana, ex Bulla erectionis per Joannem XXII. & Mons-Pilosus seu Pelusius in provincia Basilicata regni Neapolitani: in ista cum aliquamdiu sedes episcopalis stetisset, exstincto postea episcopatu, tota jurisdictio ad abbatem Casæ-Dei devoluta fuit: sed restituta postmodum ibidem episcopalis dignitas fuit, ac Adriensi primo ecclesiæ unita, quam tandem Sixtus quartus proprio episcopo donavit, qui sedi Apostolicæ absque ullo medio subjectus, nullam habet præter civitatem episcopalem diœcesim.*

AN.CHR 1067 17. Apr.

10. *Multi denique viri illustres ex eodem Casæ-Dei cœnobio prodiere, quorum alii ad sedes episcopales evecti, alii variis monasteriis præfecti, sanctitate & virtutibus ecclesiam illustrarunt. Longius protraheretur oratio, si enumerandi forent episcopi, quos exinde sedes Claromontana, Aniciensis, vicinæque ecclesiæ acceperunt. Octo primi ejus loci abbates ab Arvernensium rerum scriptoribus, inter sanctos computantur: inter quos præcipue enituerunt Seguinus, qui Carthusiano Ordini nascenti, & bonis, & auctoritate consuluit; ac sanctus Adhelelmus, qui in Hispaniam cum Constantia regina profectus, ibidem in civitate Burgensi erecto percelebri monasterio S. Joannis Evangelistæ, sanctissime vixit & obiit, cujus festum non solum Vallisoletanæ Congregationi Benedictini monachi, sed etiam tota Burgensis diœcesis sollemni ritu celebrat. De eo inferius suo loco agemus: suis etiam annumerant Casæ-Dei monachi beatum Hugonem Gratianopolitanum episcopum, quem Ordinis Carthusianorum alterum parentem licet appellare. His adjungi potest Jarento ex monacho Casæ-Dei abbas sancti Benigni Divionensis electus: sed illud cœnobium præ ceteris illustravit Petrus Rogerii, qui post adeptas varias dignitates, tandem ex archiepiscopo Rotomagensi ad summum Romanæ Ecclesiæ præsulatum assumtus, Clementis VI. nomine Ecclesiæ universali præfuit. Ille vero præ aliis locis quibus præfuerat, Casæ Dei monasterium sincero animo dilexit: quod ideo variis prædiis ditari, ac privilegiis maximis munire curavit, immo & ibi corpus suum post mortem sepeliri mandavit: quod re ipsa factum est, & quidem visitur bodieque in majori ecclesia, quam suis sumptibus ædificari curaverat, ejus sepulcrum, vel potius sepulcri reliquiæ. Ipsum nempe* ab

Viri illustres.

AN.CHR 1067 17. Apr. *ab hæreticis furentibus sæculo proxime elapso violatum fuit, cum altero sepulcro Cardinalis ejus nepotis. Sed ipsiusmet Pontificis verbis exprimere juvat, quanta animi propensione suum Casæ-Dei monasterium coluerit: sic quippe loquitur in Bulla qua septem ut vocant Capellanias in ecclesia, a se sibi constructa, instituit*: Et si hoc habeat servitutis apostolicæ cura præcipuum, ut ad divini cultus augumentum jugiter intendamus; tamen nobis singularis affectio, quam ad monasterium Casæ-Dei ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinens Ordinis sancti Benedicti Claromontensis diœcesis gerimus, cultum hujusmodi specialius ampliare, ut monasterium ipsum in quo nostræ conversionis primordia dicavimus, Dominoque votum professionis emisimus, & nostram elegimus sepulturam, ministrorum Dei numero decoretur, &c. *Hactenus subsistit insigne illud cœnobium sub nostræ sancti Mauri congregatione, quod licet sæculo præcedenti a Calvinianis hæreticis fuerit plane dirutum, pristinum tamen splendorem suum paullo post sedatis tumultibus recepit.*

11. *Denique iis adjungere visum est ex Stephanotii nostri schedis Rescriptum Lucii tertii papæ, quo Lantelmo abbati Casæ-Dei, licet renitenti, ejusque successoribus, mitræ usum concedit. Lantelmus Casæ Dei abbas electus anno 1179. postea sedem Valentinensem adeptus est, ut ipsi Sammarthani notarunt in Catalogo abbatum Casæ Dei, licet ipsum in serie Episcoporum Valentinensium non recensuerint.* Lucius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis conventus Casæ-Dei salutem & Apostolicam benedictionem. Romanæ sedis auctoritas, a qua honores ecclesiastici manaverunt, eos consuevit largitione sui muneris honorare, qui cum sint præditi honestate, beato Petro & successoribus ejus sincera devotione noscuntur adstricti. Quod nos utique diligentius attendentes, cum in Cœna Domini Missarum deberemus sollemnia celebrare, & plures nobis adstarent mitras in suis capitibus deferentes, inspecto quod dilectus filius noster Lantelmus, abbas vester, mitram in suo capite non haberet, nullius super hoc nobis petitione porrecta, nec alicujus inducti suggestione, tum pro ipsius honestate Abbatis, & devotionis ejus constantia, tum quia monasterium vestrum ad dispositionem & jurisdictionem beati Petri & nostram, nullo pertinet mediante, mitram ei contulimus, sicut moris est, in capite deferendam. Licet autem ipse postmodum apud nos multum instaret, ut eum redderemus a portanda mitra liberum & solutum; nos tamen eidem injunximus in virtute obedientiæ, in præcipuis festivitatibus, ut mitra, sicut ab aliis personis fieri solet, utatur; & vobis etiam ut ei prosequi suggeratis quod injunximus, harum significatione mandamus, tam ipsi, sicut diximus, usum mitræ, quam ejus successoribus, de consueta sedis Apostolicæ benignitate indulgentes. Statuimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Verulis 6. Idus Aprilis.

PROLOGUS AUCTORIS.

Hæc Vita ex alio auctore excerpta.

1. VItam beati ROTBERTI, quam ex discipulis ejus quidam *a*, veraci quidem, ut credimus, sed difficili ac prolixo stylo narravit, simplici & brevi oratione juvante Deo tentabimus explicare; quatenus & brevis narratio tædium pellat, & simplex elocutio facilem intellectum admittat. Non quod illius Scriptoris ingenio aliquid derogemus; sed quia illorum, qui nobis hoc imponunt negotii, religioni & auctoritati plurimum prærogamus, quos quidem ad hoc jubendum ratio videtur traxisse. Nam cum gesta sanctorum ob hoc litteris mandentur, ut omnium legentium, vel audientium ad imitandum accendatur intentio; curandum est summopere Scri-

a Geraldus de Venna, de quo in observationibus diximus.

Scriptori, ut in quantum fieri poteſt nullius excedat capacitatem, quod ad omnium ſpectat utilitatem. Alioquin totum negotium debito fine fruſtratur, ſi quos ad audiendum gratia rerum invitat, odioſa litteræ difficultas excludat: aut quos littera utcumque admittit, ſupervacua prolongatio languidos reddat. Quapropter nec inuſitatis aut peregrinis dictionibus operam dari, nec diverſis explicationibus convenit lectionem extendi. Neque enim timendum eſt, ne paupertas orationis divitias rerum exhauriat, cum potius ſit ſperandum linguæ pauperis indigentiam rerum largitate ditandam in tam ſcilicet honeſto genere cauſæ, ubi ſi omne velamen auferatur materiæ, dignitas ſe tuetur. AN.CHR 1067 17. Apr.

2. Lectoris igitur benevolentiam & attentionem pariter invitamus, tanto videlicet majorem adepturi mercedem, quanto pluribus Deo cooperante labor noſter placuerit. Proderit enim quibus placebit, ſed & nobis valde placebit quod proderit: ſicque labor noſter fiet alieni cauſa profectus, & alienus profectus noſtræ cauſa mercedis. Nos autem curabimus pro viribus omnino ut placeat, brevitati, ut diximus, operam dando, non qua neceſſaria defraudemus, ſed qua ſuperflua reſcindamus: dando etiam operam lenitati, non qua materiæ dignitas minuatur, ſed qua facultas intelligentiæ conferatur. Quod ſi etiam parum accurata legentibus diſplicebit oratio, placeat ſaltem promta ſcribentis devotio, placeat veritas relationis, placeat recens memoria ſanctitatis. Nam licet in quocumque tempore bene geſtorum fidelibus ſit grata recordatio, vehementius tamen afficit auditorem, quod velut ſub oculis poſitum, præſens probatio ſuſpicione falſitatis abſolvit. Nunc quoniam de his ſatis eſt, ad narrationem veniamus. Auctor lectoris captat benevolentiam.

INCIPIT VITÆ LIBER I.

ROTBERTUS genere Arvernus, conditione liber, natus eſt de parentibus Chriſtianis, matre Raingarde, patre GERALDO *a*, qui, ut creditur, a beati GERALDI Auriliacenſis ſtirpe priſcam duxit originem. Hunc a prima infantia Dei ſervum futurum ſignis quibuſdam oſtenſum eſt, quæ non abſurdum videtur inſerere lectioni. Nam mater ejus ipſo gravida, cum imminente partus tempore ad quoddam caſtrum tenderet, non ſine Dei nutu, urgente neceſſitate, in ſolitudine *b* partum effudit. Nimirum ſolitudinis erat futurus amator, & vitam hanc in qua naſcebatur, viam reputaturus, non patriam. Delatus eſt inde cum matre ad caſtrum, & ſicut fieri ſolet, cuidam mulieri traditus ad lactandum. Quem cum illa mammæ admoviſſet, guſtare noluit, non tam lactis deteſtatus odorem quam peccati * lactantis horrorem. Patuit hoc continuo, cum & matris ubera libens ſuxit, & priorem illam tentandi cauſa adhibitus, rurſum deſpexit. Mulier enim illa meretrix erat, & ob hoc infans cum lac reſpueret, damnabat peccatum: neſciebat utique quid damnaret, ſed Dei virtus etiam in neſcientibus operatur. Robertus naſcitur in ſolitudine. * Boll. lactentis. Impudicæ lactem reſpuit.

4. Crevit igitur cum infante divina miſeratio, & cum puer factus eſſet, traditus eſt diſciplinæ apud vicum Brivatem *c* in eccleſia martyris Juliani, ubi & clericus factus & deputatus eſt inter Canonicos; procedente poſtea tempore, per Ordines eccleſiaſticos ad presbyteratum uſque pervenit. Pueritiæ tempora ſic peregit, ut ab his malis, quibus tenera ætas vel proprio vitio vel alieno plerumque imbuitur, illæſus evaderet; cum potius inter * initia ſtatim meditatus innocentiam, purum vas pectoris recenti * al. vitia. Brivate educatur.

a Beati Geraldi Auriliacenſis Comitis elogium dedimus ad annum 909. ubi de ejus familia num. 2.

b In finibus diœceſis Rutenenſis prope prioratum ſancti Martini de Capiſprinis a Caſa Dei pendentem exſtat ſacellum ſemirutum, olim in honorem S. Roberti exſtructum, ubi ille in mundum editus fuiſſe creditur. Situm eſt in vertice montis, loco aſperrimo, haud procul a via publica, juxta nemus quod ibi hactenus ſubſiſtit.

c Brivas, vulgo *Brioude*, amœnum Arverniæ oppidum in diœceſi hodierna S. Flori, inter eam urbem & Caſam-Dei, quatuor circiter leucis ab utraque diſtans. Locus eſt celebris ob inſignem eccleſiam S. Juliani, cujus canonici Comites appellantur.

ANCHR 1066 17. April.

sapore virtutum infecit, ut adeo præventus in benedictionibus dulcedinis, amaritudinem vitiorum nullam posset admittere. Jam tunc fide plenus æternorum, temporalia cuncta despiciens, spem suam in Domino totam locaverat, eumque licet parvus non parvo diligebat affectu. Nam in ecclesia totis sæpe noctibus cum lacrymis excubabat, mirantibus qui eum taliter reperiebant, utpote ab ipsis custodibus ignoratum. Orabat frequentius & legebat, ut in altero sibi Deum, in altero se Deo commendaret. Humilitatem sectabatur & obedientiam, quibus sic hominibus occurrebat, ut Dei offensam non incurreret. Pauperes & afflictos misericordiæ prosequebatur visceribus, quibus poterat opem, omnibus exhibens compassionem. Ulceribus plena corpora languidorum, abhorrentibus ceteris, non semel manibus contrectavit, manibus lavit, exteriorem immunditiam æquanimiter tolerans, cum interiora lucra potius cogitaret. Unde & creditum est, manuum ejus pio attractu fugatam sæpe valetudinem.

Virtutes ejus in adolescentia.

5. Talem pueritiam secuta est melior adolescentia, cum & rerum & virium incrementis ad Dei servitium uteretur. Nam, quod multis contingere solet, in illius ætatis fervente confinio, ut pulsante mentem novæ suggestionis vento, blanda naufragia pudoris patiantur, hoc ille providus anticipaverat, combiberatque jamdudum castitatis amorem, ut pectus virtutibus incoctum, nulla saltem turpis posset vexare cogitatio. Addebat ergo virtutes virtutibus, ædificabatque indesinenter turrem, cujus in pueritia jecerat fundamenta. Crescebant arbores, quas in corde plantaverat, & in vitam fructificabant æternam. Manifestior in dies divina gratia refulgebat in illo, etiam non pauci ad bene vivendum ejus incitabantur verbo, pariter & exemplo.

Cura erga pauperes.

Jejunabat propensius & orabat, & quantum posset larga manu distribuebat pauperibus. Nam & domum eleemosynariam [a] construxit in vico, ut in ea velut sanctitatis palestra pauperibus ministrans exerceretur assidue. Certum est, illum, cum omnia pauperibus erogasset, in usus eorum sæpe chlamydem vel pallium adjecisse; Christum plane in pauperibus attendebat, & suam parvipendens, illius festinabat tegere nuditatem. Sic quondam Martinus chlamydem suam partitus cum paupere, eadem veste Christum meruit videre contectum; & licet istum non audeam conferre Martino, rem tamen rei non metuam comparare.

Sacerdos aliis prodest.

6. Interea sacerdotio strenue fungebatur, statutis horis assistens in ecclesia, offerens Deo frequenter hostias pro salute populi Christiani, quem totum velut unum hominem amplo caritatis sinu gestabat. Invitabat peccatores ad pœnitentiam, nunc pœnarum terrorem incutiens, nunc proponens gaudia præmiorum; docens nulli de venia desperandum, qui digne conversus ingemuerit: promittebat insuper orationum suffragia, ac per hoc non paucos assidue lucrabatur Deo; sed & cum voce taceret, vita loquebatur, quamvis, cum voce loqueretur, vitam taceret. Nam cum bene vivendi formam ostenderet in se ipso, seipsum nullatenus ostentabat. Morum gravitatem præferebat in vultu, modestiam mentis incessu & habitu fatebatur. Affabilem se omnibus exhibebat, cum tamen singulis pro conditionis, vel ætatis, vel etiam morum diversitate proprium præsentaret affectum. Hac siquidem discretione vir prudens, omnium providebat saluti, ut quasi vicinius & familiarius omnibus persuaderet, cum singulorum in se transformasset personas. Denique cum omnes vitæ merito præveniret, omnibus se credi volebat inferiorem. Inter hæc contemplationis amore flagrabat, ut qui semper bonis meliora, melioribus optima vellet adjungere. Gustaverat velut in transitu quam suavis est Dominus, & totis medullis cordis desiderabat vacare soli Deo, ut quasi prælibatam dulcedinem pleno gutture mentis hauriret.

Cluniacum petens.

8. Destinavit igitur mutare locum, & relictis omnibus, Christum sequi, elegerat Cluniacense cœnobium, religionis ac disciplinæ loci fama commotus.

[a] Perseverat etiamnunc illud xenodochium extra muros Brivatenses ad plagam orientalem.

motus. Adhibito itaque sibi uno tantum itineris, non consilii socio, inopinatus iter arripuit, metuens quod & accidit, ne si manifestus fieret detineretur a cœptis. Quis enim omnium tali vellet carere patrono, qui tam multorum persæpe necessitatibus occurrisset? Oculus erat cæco, pes claudo, vestimentum nudis, cibus jejunis, pupillis & viduis vir & pater, apertio clausis, tectum peregrinis, ægris medicina, mortuis sepultura. Comperto ergo quod latenter discederet; mirata enim familia proficiscentis domini solitudinem ac taciturnitatem, rem post paullo divulgaverat, propere omnes, velut pro salute publica solliciti, profugum insequuntur, tenent, reducunt. Erubuit vir sanctus, & propositum suum non magis impeditum, quam manifestatum dolens, ex mentis ægritudine morbum incurrit. Unde cum cœpisset convalescere, intelligens se Dei voluntate a loco quo intenderat revocatum, quia forte alibi plus posset proficere, tentavit si vel inter suos implere posset optatum. Sed cum domesticorum nemo salutaribus monitis præberet assensum, irrevocabiliter urgens propositum, profectus est Romam, ut Apostolorum intercessio a Deo sibi quod desiderabat consilium impetraret. Quod autem desiderabat, hoc erat, ut ab hominum frequentia remotus, ædificare posset in solitudine monasterium, ubi sub Religionis habitu canonicam vitam cum duobus vel tribus duceret, soli Deo professus. Reversus Roma, postulata in fide nihil hæsitans exspectabat: dilatus est aliquantum, credo, ut dilatione cresceret desiderium.

AN. CHR. 1067
17. April.

Invitus reducitur.

Romam petit.

8. Interea miles quidam Deo inspirante compunctus, ad virum Dei consilium petiturus accessit, qualiter peccatorum suorum magnitudinem, quorum conscientia torquebatur, digna posset satisfactione delere: nihil esse dicens tam arduum, quod propter Dei recuperandam gratiam non subiret. Accepit a sancto ut relictis omnibus ad Christi militiam se transferret. Cui cum ille respondisset, id quidem se facturum, si fieri posset cum ipso, libentissime; intellexit vir Deo plenus, hunc sibi socium ac voluntatis ministrum divinitus destinatum. Gavisus ergo non parum, totum desiderii sui secretum aperit, socium se pollicetur, pactum firmat, hominem lætum dimittit, dans illi negotium, ut locum huic proposito congruum quæreret, & tertium sibi socium, si possit, adsciscat. Dictat loci congruentiam, ecclesiolam scilicet aliquam in eremo, desertam licet ac dirutam, tamen parochialem, ubi de labore manuum, vel herbarum radicibus victus qualiscumque posset acquiri; parochialem, ut credo, ne si novum in alieno collocarent oratorium, veteribus locis inferre viderentur injuriam: nec enim quod supernæ tantum causa mercedis arripere disponebant, alicujus terrenæ cupiditatis saltem umbra decebat fuscari. Miles itaque fide jam plenus & constantia, ut cœptum suum Dei clementia prosperaret, ad memoriam beatæ Virginis Anicium *a* ire decrevit: sciens nihil sibi ad impetrandum efficacius quam si Matris apud Filium patrocinio uteretur, quo dum properaret, ecce in via, Dei nutu, paratum invenit quod petebat, ecclesiam scilicet veterem, vasta cinctam solitudine, votis suis in omnibus respondentem. Exauditum erat ante preces pium ejus desiderium, & per sancti merita, petitionem ministri præcurrebat effectus. Tendit tamen ille quo cœperat, ut loco precum grates persolveret. Addit & preces, ut Dei misericordia quod in eis cœperat consummaret. Reversus ad magistrum, nuntiat quod ferebat, exponit loci solitudinem, & ceteras ad arcte vivendum opportunas inopportunitates. Congratulatus vir Dei, gratias egit, & ad cetera strenue prosequenda diligentiam fratris hortatur.

Militem pœnitentem socium adsciscit.

9. Deerat votis unum, ut tertium tanti propositi socium invenirent. Nam & inter duos tertius solet esse quasi vinculum caritatis, & sub hoc nu-

Alter miles ei adjungitur.

a Anicium seu ut vulgo dicitur Podium, *le Puy*, Velavvorum caput, urbs episcopalis sub metropoli Bituricensi, cujus tamen episcopus, Immediatus Pontificis Romani suffraganeus dicitur, ob honorem SS. Virginis, cui ecclesia major & tota civitas consecrata est.

AN.CHR 1067 15 Apr numero unanimes Trino & uni Deo videbantur convenientius servituri. Accessit brevi quod deerat, divina gratia militis industriam prosequente: nam dum ille reversus ad suos de acquirendo sicut dictum est socio cogitaret, nec dissimularet vultu mutatæ mentis habitudinem, requisitus a quodam familiari suo milite, cur præter solitum cogitabundus appareret: Dicerem, inquit, si te scirem commissa fideliter servaturum. Dat ille continuo fidem quæ petebatur, auditque per ordinem quod petebat. Concipit inter audiendum virtutis amorem, & contubernalis sui provocatus exemplo, ad aggrediendum tantæ perfectionis propositum vehementer accenditur. Rogat postremo precibus submissis, ut viro Dei se peccatorem insinuet, nec tantæ laudis consortio judicetur indignus. Offert se non socium sed ministrum, & numquam se ab hujus professionis tenore desiturum, sub fidei sponsione promittit. Sic prior miles sequentem lucratus, lætus cum socio revertitur ad magistrum. Gaudet ille de spiritali proventu, & fructus seminum quæ jecerat precibus Deo commendans, divinæ militiæ tyrones alloquitur: Congratulor, o filii, vestræ promtæ devotioni: & propriæ infirmitatis conscius, in via Dei, quam ipse arctam & nimis arduam asserit, socios vos ac sustentatores habere desidero. Sed timendum nobis valde intelligo, ne temere non laboriosissimæ militiæ adstringamus, dum sola præmia cogitamus. Non enim incipere bonum, sed consummare laudabile est; non laudatur cœptum bonum, sed perseverantia: propterea * quod illud quandoque per impetum, istud per virtutem semper contingit. Ad hæc, non proponere summa, tolerabile est propter humanam fragilitatem; cadere autem a proposito, damnabile propter diabolicam transgressionem. Videte ergo diligenter, & iterum atque iterum vobiscum versate, ne dum tenditis ad cumulum perfectionis, fiatis vobis causa, quod absit, majoris damnationis. Proponite menti, dum licet, omnia commoda, quibus carere disponitis; & e diverso multas & magnas injurias, quibus mundo valedicentes traditis vosmetipsos; famem, sitim, algorem, nuditatem, vigilias, laborem, abjectionem, contumelias; postremo quicquid homines fugiunt, vos sequimini: cavete ne dum ista sequentur, vos fugiatis. Dicebat talia non quod eos a cœptis salutaribus deterreret, sed ut contra ventura quælibet præmuniret; ac per hæc redderet ad tolerandum robustos, quos nulla tentationis varietas offenderet imparatos.

Robertus socios adhortatur.

* al. prætereo.

10. At illi nihil moti a proposito, immo sancti viri sermonibus multo magis animati, nullis se frangendos adversitatibus, nulla voluptatum recordatione vacillaturos, Christo juvante, promittunt. Sufficere sibi, quod satis experti essent peccati vias difficiles, & se lassatos intelligerent sine causa: velle deinceps militare Christo, cui serviri non potest sine mercede, cum hoc ipsum non servire peccato, magna sit merces. Præterea Deum infirmitati & ignorantiæ suæ penitus providisse, ajebant, qui talem sibi dedisset magistrum, cujus & verbo doceri, & exemplo possent firmari: nam & insinuare facienda, & facere noverat insinuata, quapropter se illi adhæsuros, ac devote famulaturos in omnibus. Ad hæc vir sanctus totum Deo arrogans, nihil sibi: Potens est, inquit, Deus stabilire nutantes, instruere nescientes. Neque timendus est in aliquo contrariæ potestatis incursus his, quos summa potestas protexerit. Protegit autem sibi vos proculdubio servientes, qui non servientes ad hoc protegere solet, ut sibi serviant. Quapropter si adhærere Deo firmiter decrevistis, habetis me vel comitem vel ministrum, utinam tam necessarium quam devotum. Cavete autem humanæ mentis inconstantiam, & adhuc, nisi molestum est, adeuntes ecclesiam, interventu beati martyris Juliani, Deum, ut nobis utiliora provideat, implorate. Ingrediuntur ecclesiam, orant prostrati, redeunt firmiores.

Quos constantes reperit.

11. Exploraverat satis eorum fidem, tempus jam venerat demigrandi: hoc tantum restabat, ut locus sibi a Deo concessus etiam a terrenis dominis tra-

AN. CHR. 1067. 17. Apr.

traderetur. Assumpto ergo altero e duobus, Anicium tendit, ubi morabantur, duo germani nobiles, ambo Canonici, alter etiam abbas: alteri Arbertus *a*, alteri * Rostagnus nomen: abbas Arbertus ipsius beati viri discipulus ac monachus postea fuit. Apud hos quod voluit facile impetravit *b*, quos pro vicinitate locorum fama sanctitatis ejus latere non poterat. Omnibus igitur ad votum paratis, die constituta *c* eremum petiit cum duobus discipulis, quorum prior Stephanus, sequens Dalmatius vocabatur. Inveniunt spinas & vepres, horrorem simul ac solitudinem, postremo locum bonis omnibus indigentem, nisi quod eis bonum erat bonis omnibus indigere. Nam quanto longe fierent ab hominibus, tanto se Deo propinquiores credebant, & quanto pluribus indigerent temporalibus, tanto plura recepturos æterna. Auxit loci difficultates etiam vicinorum improbitas, qui morum immanitate feris consimiles, servos Dei, quos sustentare deberent, conviciis urgebant ac minis, insanos etiam judicantes, qui locum sterilem, quem vel si copias attulissent, non essent passuri, nihil habentes cœpissent incolere, eis quas poterant molestias inferebant. Nimirum qui contra diabolum certamen inierant, jam nunc impugnabantur ab ejus membris. Quantas ibi molestias senserint ac pertulerint, tacendo magis putamus exprimi quam loquendo: nam plerumque totum innuit taciturnitas, cum vix partem absolvat loquacitas. Sed resistebant adversitatibus patiendo, & vincebant impugnantes non repugnando. Mentes duorum roborabat tertius, velut tyrones, in acie veteranus, docens, si primos hostis impetus superassent, sequentes multo superaturos facilius; nam quantus victo metus accrescit, tanta victori fiducia adaugetur. Igitur eos non solum in præsenti reddebat victores, sed ad futura quoque certamina promtiores. Quod si postea vehementior incubuisset tentatio, jam turpissimum asserebat si cederent in congressu secundo, qui superassent in primo, quos scilicet experta fecisset & pugna doctiores, & victoria fortiores. Hoc modo vir spiritualium peritus armorum, rudes ac defecturos commilitonum animos confirmabat. Et ita velut quodam artificio propagabat in eis laboris patientiam, utens spe sequentium victoriarum, ad conficiendas priores pugnas; & recordatione confectarum pugnarum, ad acquirendas sequentes victorias. Sed & de sacris eos auctoritatibus instruebat, ut magis eligerent ad modicum affligi cum populo Dei, quam temporalem habere peccati jucunditatem: cum hanc partem sequatur æterna damnatio, illam sempiterna felicitas. Quapropter adspicerent in remunerationem, adspicerent in auctorem fidei & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemta. His & aliis talibus fatigatos quandoque sociorum animos reparabat, cum se nec laboris communitas, nec fraternæ sollicitudinis proprietas fatigaret; brevique post tempore tam constantes reddidit & perfectos, ut non solum quascumque molestias gaudentes sufferrent, sed etiam pro persequentibus exorarent.

*cod. 1. Rostaganus.

Locum impetrant in eremo.

Ab incolis affliguntur.

12. Facta ergo juxta ecclesiam cellula, credo, de ramis ac frondibus, partiuntur inter se domesticam curam, ut illi manibus operarentur ad victum, ipse lectioni & orationi incumberet. Laborant illi manibus operando, laborabat & iste sæpe genuflectendo. Illis exercitatio operis eliciebat sudorem, hunc cordis compunctio lacrymis perfundebat. Illorum fatigationem pausatio, istius lassitudinem lectio recreabat. Proderat omnibus quod singuli, plus tamen duobus quod tertius laborabat: nam & Deum illis insinuabat per lectionis doctrinam, & illos Deo per orationis instantiam.

In eremo pia exercitia.

a Eum constanter appellat Albertum codex Casæ-Dei, ceteri Arbertum.

b Addit Bringerius omnes horum Canonicorum propinquos donationem istam confirmasse, cui etiam consensit Austremondus quidam equestris ordinis, qui cum locum ab istis in feudum tenebat, offerens B. Roberto filium sibi cognominem.

c Tempus designat codex Casæ Dei his verbis: „ Videlicet peracta Christi nativitate, 28. die mensis „ Decembris, die sanctorum Innocentium, anno Domini 1043 vir genere & virtute clarissimus Rotbertus, „ sancti Juliani Brivatensis Thesaurarius, relictis cunctis mundialibus, eremum, &c. Idem habet liber Tripartitus distinct. 2.

AN.CHR 1067 17. April tiam. Ita cum seminaret eis sua spiritalia, non erat tam magnum si meteret eorum carnalia. In oratorio, quod utcumque refecerant, certis horis & nocte & interdiu communes preces fundebant, cibum parcum & aridum cum gratiarum actione una sumebant, cujus pars maxima pauperibus & peregrinis, si qui forte divertissent ad locum, reservabatur. Mos illis erat si quid haberent omni petenti tribuere, & sic socios instituerat vir beatus, ut incunctanter vel totum darent, non cogitantes de crastino.

Caritas in pauperes. 13. Quadam die profectis ad laborem fratribus, cum solus in ecclesia substitisset, ubi mos illi erat quotidianas & continuas lacrymas cum precibus immolare, audit vocem petentis eleemosynam: surgit festinus, ingreditur cellulam, dat totum quod reperit. Totum illud erat pars panis quæ superfuerat hesternæ cœnæ, suffectura tamen iterum tribus ad mensam, quorum scilicet refectio parum distaret ab inedia. Reversis ab opere cibus defuit, quod cum moleste tulisset Dalmatius, cito vir sanctus querelam compescuit, verbis Christi prolatis in medium: *Nolite*, inquit, *sollieiti esse animæ vestræ, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus? scit enim Pater vester, quia his indigetis*. Quam sententiam sequens e vestigio confirmavit eventus, non sine miraculo dubitantis fratris imperfectione notata. Abbas Arbertus, qui, ut superius dictum est, locum illum illis habendum concesserat, non ignorans affligi sterilitate solitudinis sanctorum voluntariam paupertatem, tres eis mittebat clitellarios, panibus oneratos ac vino. Duos ergo missi beato viro præsentant, tertium in via more quodam insolito nuntiant defecisse. Nam neque viribus fuisse ceteris inferiorem, neque ulla prius defectionis dedisse vestigia. Ad hæc vir sanctus gratias egit, & ut erat semper simplicis ac promtæ ad ædificantes facundiæ, vultu hilari conversus ad fratres: Discat, inquit, dilectus noster Dalmatius in fide Christi nihil amplius hæsitare, quando & nobis fiducia nostra præsenti mercede respondit, & se videt pro murmure, parva quidem, sed manifesta & sufficienti ad correctionem pœna multatum: nam partem illam suam esse noverit, quæ remansit; non est ablata sed dilata, ut & fidem sibi non dubitet, quæ defecerat, restaurandam. O quanta est virtus fidei, cujus defectum sentiunt & jumenta!

Matth. 6. 31

A Deo remuneratur.

Vicinos incolas mitiores reddit. 14. His & talibus frequenter utens sermonibus, non solum socios instruebat, sed & incolarum mitigabat pristinam feritatem, paullatimque eos brutis moribus exuens, tamquam de feris homines faciebat, majori certe miraculo, quam si, ut apud tabulas *a* invenitur, humana corpora transmutaret in feras. Erigebat eorum mentis oculos ad agnoscendum omnium Creatorem, & quod præter ipsum nulla sit animarum quies, enumeratis mundanæ vitæ laboribus ac periculis, facile convincebat. Ita factum est ut nonnulli cingulum militiæ deponentes, & sancto ejus adhærentes contubernio, Christi se servitio ibidem in perpetuum manciparent, sed & de clericali ordine quidam, ejus magisterio edocti, vitam solitariam & egenam domesticis deliciis prætulerunt. Crescente igitur numero discipulorum, crevit & religionis observantia, quam non tantum extorquebat censuræ districtio, quantum offerebat perfectio caritatis. Nam præter illa, quæ omnibus erant instituta communiter, aliquid singuli supererogabant ex proprio; eratque in illo pauperculo Christi grege spectabile sanctitatis commercium, cum suis adderet * quisque virtutibus, quidquid in altero vidisset imitabile. Cumque nihil habentibus pro Christo paupertas ipsa sufficeret, sola eos vexabat insufficientia sanctitatis. Nam quod apud avaros efficere solet inhonestus amor pecuniæ, ut adquisita quælibet parvipendant, dum solis inhiant adquirendis; hoc in illis operabatur honestissimus justitiæ amor, & inexplebilis quædam, si dici liceat, religionis avaritia. Hanc eorum intentionem præcedebat tam magnæ perfectionis signifer ac magister, qui retroacta obli-

* al. adhiberet.

a Nota est Circe insignis saga, quæ Ulyssis socios in varias belluarum species transformasse dicitur apud veteres.

oblivifcens, & in anteriora femetipfum extendens, more Apoftoli fequebatur ad deftinatum, donec comprehenderet: & ejus exemplo difcipulorum fulciebatur fequacitas. AN. CHR. 1067 17. April.

15. Hujus ergo tam fanctæ converfationis opinio in Dei laudem longe lateque finitimos excitabat. Acceffit ad vitæ meritum tanta miraculorum potentia, ut jam illis in locis nullus ambigeret, virum fanctum plane a Deo meruiffe gratiam curationum; quam fic ille pro humilitatis cuftodia fideliter petentibus miniftrabat, ut divina beneficia non fuis, fed fanctorum martyrum, Agricolæ fcilicet & Vitalis, in quorum ferviebat ecclefia, meritis imputaret. Sed & ejus merita dæmones non tacebant, cum ab obfeffis corporibus ejus imperio pellerentur. Mulierem dæmoniacam, cujufdam ruftici uxorem, amicorum fides ad eum curandam adduxerat. Quæ in ecclefiam, ubi fanctus orabat, vix introducta, renitente qui eam poffederat inimico, ore terrifono cœpit in eum minas & convicia jaculari. Rotberte, inquiens, Rotberte de Cafa-Dei, quid a noftris fedibus advena nos tentas extrudere? nos te potius cum tuis brevi perturbabimus, intolerabiles quas hic patiere moleftias incendio cumulantes. Nec tibi proderunt collegæ tui *a*, Agricola Bononienfis, Symphorianus Æduenfis, Marcellus Dienfis, Privatus Mimatenfis, Julianus Brivatenfis, quos tibi paras ad nos impugnandos adjungere. Videbat diabolus hæc futura, fcilicet locum ibi fundandum, qui Cafa-Dei novo nomine vocaretur, fanctorum reliquias, quorum nomina recenfebat, illuc inferendas; & cum futura bona vaticinaretur invitus, faltem non profutura, quod vellet, mentiebatur. Hoc folum de futuris libens prædixit, quod locus effet conflaturus incendio; fed & in hoc plus profuit prædicendo, quam poftea nocuit inferendo. Prædicendo, fanctorum patientiam præmunivit, inferendo probavit. Interea mulier, faltu & difcurfibus per ecclefiam debacchata, repentino impetu convertitur ad altare, tamquam manum facris fpoliis injectura. Vir fanctus infelicis feminæ miferatus infaniam, dilata interim oratione obvius prodiit, & virgula, quam tenebat, percuffam leviter, feverius increpavit; deinde converfus ad dæmonem: In nomine Domini, inquit, præcipio tibi exi ab ea, da gloriam Deo, & ne ultra revertaris expulfus. Concidit mulier ad vocem hanc, & inimico recedente confecta protinus obdormivit. Poft modicum experrecta, mente jam fana, fed adhuc corpore fatigato, panem fibi flagitavit afferri: quem a viro Dei benedictum cupide fumfit; & fic facta incolumis repedavit ad fua, multo quoque poftea vixit tempore, vivæ virtutis exemplum circumferens. Miraculis claret. Dæmoniacam fanat.

16. Item rufticus quidam, nomine Conftantius *, prope fanctum Victorem *b* habitans, cum tanto plenus effet dæmonio, ut nulli parcens feipfum dentibus infeftaret, folam viri Dei præfentiam palam profitens formidabat, quem fui toto corpore vinculis irretitum & tamquam mortuum in feretro deportantes, eidem fancto pavidum nimis ac reluctantem præfentant. Ille fuper eum facta oratione, & oculis ac mente cælum refpiciens, adjurato per Dei nomen inimico, ut difcederet, imperavit: nota jam erat adverfis fpiritibus verborum ejus potentia, & quod juffiffet tranfgredi nefas erat. Ad primam ergo jubentis vocem territus adverfarius, & vas captivum compulfus dimittere, quod folum potuit, laffum reddidit & vexatum: homo poft paullulum recreatus, fumtis quas fanctus obtulit eulogiis, fanus & gaudens ad propria remeavit. Horum fama difcurrens, multos fedibus fuis exciverat, & vifuri novum prifcæ virtutis exemplum mixti vulgo nobiles undique confluebant, quos fufcipiebat ille fatis convenienter & benigne, & cum dapes corporeas in folitudine, quæ tot turbis fufficerent, non haberet, apponebat omnibus verbum Dei, quo tamquam pane, * Boll. Conftantinus. Item dæmoniacum.

N iiiij vel

a Sic habent omnes mff. ita etiam Bollandiani & Surius; præter codicem Cafæ-Dei qui fic habet, *Nec tibi proderunt ac collegis tuis*, &c. quæ quidem lectio non fpernenda videtur.

b Duplex exftat fancti Victoris vicus, prior una circiter leuca diftat a Cafa-Dei verfus orientem, vulgo dictus *Sainct Victeur*; alter ad occafum novem leucis a monafterio diffitus.

AN CHR 1067 17. Apr.

vel vino, vel piscibus, vel diversis deliciarum ferculis, credentium animas impinguabat. Mirabantur omnes vultus illius modestiam, & oris ejus accommodatam singulis facundiam spiritualem, quibus ita quorumdam animos immutabat, ut contemtis subito præsentis vitæ voluptatibus, solo futuræ beatitudinis amore flagrarent. Sed cum plerique Christo servire nonnisi sub ipsius ducatu proponerent, & non parva esset competentium multitudo, multorum autem cohabitationem tam loci vastitas quam studiorum diversitas excludere videretur *a*; ortum est novum ex necessitate consilium, famulantibus divinæ dispensationi rerum etiam difficultatibus: ut ibi scilicet construeretur monasterium, in quo velut ovili Dominico, sub regulari & monastica disciplina quos Deus colligeret, unanimiter habitarent. Ad quod construendum viam pandebat fidelium non paucorum devotio, qui certatim in hos usus prædia, & pecunias ultronei conferebant. Videns Dei famulus tanti boni præparatam divinitus occasionem, sciensque veraciter ad suæ periculum animæ pertinere, si tam multorum saluti, propriæ quietis respectu deesset, habita super hoc cum fratribus suis deliberatione, assensu etiam & consilio Arvernensis episcopi bonæ memoriæ Renconis *b* laboriosa procuratione se induit, cœpitque monasterium ædificare, cum summa omnium gratulatione ac favore, juxta loculum in quo prius habitaverat. Optaverat olim vitam cum paucis solitariam, decreveratque nihil pecuniarum vel possessionis a quoquam accipere; sed cum & hæc adeptus esset, & ex divinæ largitatis affluentia * fœcundiora succederent, ne supernis beneficiis videretur esse ingratus, ex fidelium oblationibus, quas vel sponte propria, vel ipso adhortante contulissent, cœptum opus prospere consummavit.

Multis ad se confluentibus.

Monasterium ædificat.

* Boll. Secundiora.

Quod Papa & Rex confirmant.

17. Eo tempore Francis imperabat Henricus *c*, sedem Apostolicam Leo nonus tenebat. Papam itaque supradictus Episcopus adiit, vir sanctus Regem Francorum, uterque super novi loci stabilitate auctoritatis robur & congrua privilegia petivit. Utrique successit ad votum, Rege *d* non solum de collatis, vel conferendis eidem monasterio concessionem firmante, sed & domum Dei, virumque sanctum regiis honorante muneribus; Papa vero decretis Apostolicis roborante consilium, insuper etiam hominem Dei, cujus famam sanctitatis audierat, licet invitum ac renitentem, fratribus præficiendum mandante. Factum est, & dedicato cum summa omnium gratulatione monasterio, vir beatus monasticum habitum *e*, regimenque cum benedictione suscepit, tam fratrum precibus, quam præsulis auctoritate compulsus, alioquin tutius æstimabat regi quam regere, & de sua solum, quam de multorum vita reddere rationem, qui tamen ad utrumque Dei ope suffecit, cum neutrum de suis viribus præsumsisset.

Abbas constituitur.

Trecentos monachos regit. Ecclesias reparat.

18. Quanta namque in eo, post susceptam regiminis curam circa subditos industriæ vigilantia, erga Deum simplicitas mentis eluxerit, istud signorum frequens ostensio, illud spiritalia laboris ejus incrementa testantur. Nam præter sæcularium non modicam multitudinem, quorum animas verbo prædicationis suæ, vitæque exemplo, orationum etiam suffragiis est lucratus; ex quibus ad trecentos ferme monachos adquisivit: præter ecclesias circiter quinquaginta, post diuturnam desolationem ad Dei servitium reparatas; illud constat esse præcipuum quod unicæ simplicitatis ac caritatis suæ formam trans-

a Hic interpolator in codice Casæ-Dei hæc adjicit: *Alii namque eremiticam, alii canonicam vitam assumere conabantur.*

b Adfuit Concilio Claromontensi anno 1094. sedem 24. annis tenuisse dicitur in ejus epitaphio, quod in fodiendis ecclesiæ Capucinorum fundamentis cum ejus sepulcro detectum est. Avunculus beati Roberti fuisse dicitur infra in libro Tripertito.

c Interpolator in cod. mſ. Casæ Dei refert hic, Robertum in curia Regis versantem, precibus Regis & Reginæ excitatum, Deum exorasse, ut proles eorum vivere possent: nam antea filii ex ipsis nati statim post ortum moriebantur. Robertus Missa celebrata Regi & Reginæ, quæ prægnans erat, prædixit filium ex iis nasciturum, qui Philippus esset appellandus; ex quo longissima Franciæ Regum series esset processura, quo id asseruerit fundamento interpolator, videant alii. Hæc retulisse satis sit.

d Regium ea de re diploma & Leonis Bulla referuntur integra, ut jam diximus, a V. Cl. Stephano Baluzio, in appendice ad epistolas Servati Lupi.

e Hic interpolator adjecit quæ de Regula Benedictina, divinitus fratribus in capitulo congregatis, tradita referuntur in Tripertito infra cap. 1. lib. 1.

transfudit in discipulos, & eidem loco, cujus fundator exstitit, egregiæ dotis instar reliquisse cernitur hereditariam sanctitatem. AN.CHR 1067 17. Apr.

19. De miraculis vero pauca perstringimus, hac scilicet fide, qua nobis ea qui se vidisse asserunt tradiderunt. Ceterum tota ipsius vita in terris, ingens quoddam miraculum fuit. Si qui tamen exterioribus signis facilius capiuntur, non quod illa majora, sed quod ipsi minus sunt capaces, quales plus ducere solet carnalium sensuum admiratio, non deest hac etiam in parte materia, qua talium quoque utilitati serviatur. Militem de Monte-Gasconis *a*, cui nomen Bernardus erat, tribus annis continuis renium injuria, quam nephresim medici nominant, laborantem, cum aquæ sanctæ adspersione, super eum devotius orans, non solum corporis incommodo liberavit, verum etiam postea monachum factum Christi militiæ dedicavit. Item alium per vitiati sanguinis corruptelam aqua intercute laborantem, & naturalis caloris fomite jam demerso, superflui humoris abundantia protinus obruendum, sacræ manus impositione restituit. Puerum quoque dæmoniacum, gressibus, ac linguæ privatum obsequio, rustici cujusdam filium, sub loco qui Calcis-mons *b* dicitur habitantis, eadem potentia per manus impositionem cum orationis virtute curavit, triplicique miraculo in eadem persona, muto vocem, claudo progressionem, captivo reddit libertatem. Item præsentato sibi dæmoniaco cum panem sanctum in ipso ecclesiæ ostio porrexisset, inimicus tantæ fidei virtutem non sustinens, non sine horrisono strepitu, & intolerabili fœtore discessit, hominemque dimisit incolumem. Mulier membris omnibus dissoluta, quæ ipso Missam celebrante sacris mysteriis assistebat, allata scilicet non suis pedibus, sed manibus aliorum, ejus vocem, qua de perpetuæ Virginis laudibus in festo ipsius Annuntiationis ad populum disserebat, fideliter audiens, restituta est protinus sanitati. Nec latuit assistentes tantæ virtutis effectus, cum de nervorum ejus concussione fragor emissus, terrorem subitum, tamquam de tecti ruina, præsentibus incussisset.

Miracula ante mortem.

Nephreticum sanat.

Et alios ægrotos.

20. Hæc pauca de sancti hujus miraculis breviter memorasse sufficiat, ut nec provectiorum firmitas oneretur, & fides simplicium roboretur. Nam seposita virtutum talium mentione, quarum, ut in causis dicitur, communis est locus, quoniam bonis non semper, malis etiam quandoque contingunt; sola vitæ sanctorum constantia prudentibus sufficit ad fidem pariterque exemplum, quam nisi bonus nemo potuit adipisci. Quid enim dignius umquam potest esse miraculo, quam in tanta rerum mundanarum varietate immobilem mentis habitum custodire? quem vir iste beatus ita fixum divino munere conservavit, ut nec ætatum, nec locorum, nec temporum, nec fortunarum diversitate a sancto proposito potuerit dimoveri. Unam petierat a Domino, hanc etiam requirebat, æternam scilicet in domo Domini habitationem, cujus intuitu quamlibet vitæ præsentis vel voluptatem, vel molestiam pro nihilo reputabat. Ita factum, ut per brevis laboris cursum, omne etenim quod transit breve est, ad æternæ quietis bravium perveniret, felici commercio terrenis lucratus cælestia. Obitus quidem sui diem creditur præscivisse, fratribusque ad se convocatis post exhortationis verba, quibus eos divinis monitis instruebat, osculatus singulos, vale dixit, sicque conversus ad Deum, seque & illos precibus commendans, plenus dierum dormivit in Christo, sepultusque est octavo Kalendas Maji in Casa-Dei nova, quam ipse ædificaverat regnante Domino nostro Jesu-Christo, cui est cum Patre & Spiritu-sancto honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LI-

a Mons-Gasconis, aliis Gauzonis aut Guasconis, vulgo *Mont-Gagon*, leucis circiter sex a Claromonte dissitus, ad ripam occiduam Elaveris fluvii, ut Bollandiani observarunt, situs est.

b Codex Britoliensis habet *Calidus-mont*, sed utrumque nomen eumdem locum designat *Chaumont* ad Doram fluviolum, una leuca distantem a Casa-Dei, ubi prioratus erat Conventualis a monasterio Celsiniacensi dependens, quem modo possident PP. Minimi.

AN.CHR 1067 17. Apr.

LIBER SECUNDUS.

Domino vere sancto & in Christi membris unice amplectendo STEPHANO SEGUINO *abbati*, MARBODUS *peccator*.

Auctoris prologus. 1. FRequenter petis, vir egregie, immo sub assumtæ petitionis figura multo arctius jubes & cogis, ut priori libello, quem de vita beati Rotberti simplici sermone, utinam tam efficaciter quam libenter, composui, sequens opus de virtutibus ejus secundum titulos primi scriptoris annectam. Honorat parvitatem meam repetitæ dignationis injunctio, sed onerat infirmitatem gravis laboris assumtio. Neque enim si prius tibi displicuisset, sequens a me opus tam instanter exigeres, nec rursus quod placeat absque labore & industria potest exsculpi. Sed neque etiam ineptus sum, ut si boni quid ago meis hoc viribus arrogem, & non illi potius, a quo cuncta bona procedunt; nec tam infidelis, ut in honestis ac piis laboribus divinum desperem auxilium. Gratulor igitur, opusculum illud tibi, Pater, & sanctis fratribus placuisse, & divinæ gratiæ, per quam placuit gratias ago. Sed quod restat eadem ope divina fretus aggredior, quam mihi non meritorum meorum, quæ mala sunt vel nulla, præsumtio, sed beati Patroni, de quo sermo suscipitur, & vestræ sanctitatis intercessio pollicetur. Mihi ergo si quid errati erit imputabitur, quicquid recti, supernæ gratiæ. Nec scriptoris, precor, indignitas susceptæ causæ præjudicet dignitati, cum vilibus etiam e contra plerumque mancipiis, dominorum intuitu, deferatur. Nec qualiter, sed qualia dicantur fidelis lector attendat, quoniam sæpe per Oratoris facultatem, & vera tenuiter, & copiose falsa differuntur. Nam & salubres escæ ministrantur fictilibus, & aureis poculis letale aliquando miscetur venenum.

S. Roberti Apologia. 2. Primum igitur de sancti virtutibus narraturo non alienum mihi videtur quorumdam blasphemiis obviare, in quorum frontibus & ore sacrilego, draconis & bestiæ procul dubio caracter agnoscitur. De illa enim scriptum est; Quod aperiet os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cælo habitant. Ita igitur qui Sancto huic frustra moliuntur calumniam, indubitanter se probant ad illius bestiæ numerum pertinere. Ajunt ergo, non enim me piget velut ante judices, depellendam callidæ malignitatis intentionem proponere. Novus iste sanctus antiquum nobis pervertit ordinem sanctitatis, nam cum ceteri omnes, qui cum dilectione spem fideliter ad alta sustollunt, ascensiones in corde suo disponant, & superiora semper de inferioribus auspicentur, solus hic cum prius pedem posuisset in summo, sensim postmodum ad inferiora delapsus est. Instituerat longe a terrenis & laboriosis tumultibus, alto vertice nubes excedens, divina tantum & cælestia, tranquilla mentis acie speculari, & ecce paullatim ad activum laborem & humana negotia, postremo ad curam cæmentariam declinavit. Amphoram cœperat, urceum consummavit. Mutavit consuetudinem nuptiarum, & contra morem patrium, & veteris historiæ fidem, ante Liæ thalamos, Rachel amplexus promeruit; expertus utramque, pulcram facie prætulit lippienti, dum illa repudiata, huic perseveranter adhæsit. Quin potius expertus neutram, utramque frustra indigni more proci repellendus tentavit. Præposuit Martham Mariæ, & judicio Christi contrarius, Mariæ optimam partem asserentis, & si non voce, quod est gravius, opere blasphemavit; sed & propriæ vocis assertione convincitur, dum quod ipse post egit, affirmat esse damnabile. Sic enim discipulos eremum petiturus alloquitur. Non proponere, inquit, summa tolerabile est propter humanam fragilitatem, cadere autem a proposito damnabile, propter diabolicam transgressionem. Aut igitur fides non est habenda scriptori, aut eum qui voce propria transgressionis

sionis arguitur, non suum meritum, sed alienus error sanctificat. O lividis plenam salibus & superba contentione calumniam! AN.CHR 1067

3. Jam & in hoc a beatorum sorte sanctus hic vir non discrepat, quod iniquorum maledictis & odiis propter Jesu-Christi nomen impetitur, utique propter nomen Christi, licet eodem maledici nomine censeantur. Nisi enim egregie Rotbertus Christo servisset, nec tanta sanctitatis ejus per diversas regiones increbuisset opinio, isti profecto superbiæ filii, nec sua eum dignum ducerent detractione. Nunc vero quoniam & ipsi Religionis sibi, per hypocrisim, laudem vindicare non metuunt, damnum gloriæ suæ putant quicquid laudibus alienis accesserit: inde fit ut ad delendum Rotberti nomen totis eruditionis suæ viribus enitantur contra spiritalem Dei servum, armis spiritalibus, & divinis auctoritatibus abutentes, utpote quos in castris suis Christus, velut hostes nutrivit intestinos; sic & horum majores, quos ex patre diabolo superbia mater progenuit, ausi sunt quondam improperare Martino, quod flammarum adustus incendio, sub mortis instantia fugæ præsidium trepidus implorasset. Egit tum causam Martini, jubente Christo, Sulpicius, & lectoris judicio, confusis adversariis silentium victor imposuit. Nunc quoque potens est Christus indoctam, & frustra sibi de scientia applaudentem superbiam, nostræ humilitatis obsequio vel confundere vel docere. Age enim, quisquis ille es, novæ sanctitatis impugnator acerrime, qui veraciter novo homini infestus, adhuc veteris imaginem ore sonas, & mente geris. Age inquam, obscuræ diligentiæ nobilis, immo notabilis ostentator, qui dum tibi lynceos oculos arrogares, ad talpinos recidisti, quæ tandem tibi videtur antiqua regula sanctitatis, ut scilicet activum quisque laborem prius exerceat, per quem caritas compassione sollicita proximorum succurrit necessitatibus, deinde novis semper virtutum profectibus ad altiora se tollens, contemplativæ arcem dulcedinis, in qua solius divinitatis insatiabili amore fruatur, tandem victor obtineat; quo cum pervenerit, jam nefas inde inferiora respicere, sed sicut de quodam ridicule dictum est, & hic non incongrue dici potest, miretur cæli cardines, ultra non curans homines. Ita ergo duas ecclesiæ vitas, suis quamque finibus novus auctor, & expers utriusque, disterminans, & sic confuso mentis errore, & impermixtas esse contendis; ut qui superiorem semel attigerit, ei sit ad inferiorem redire damnabile: hoc est qui Deum plene dilexerit, non possit & fratrem diligere.

17. April.

Robertus multa ab invidis patitur.

4. Novam pro religione crudelitatis regulam introducis, ut jam Græcia loquax multo fabuletur humanius, Orestem & Pyladem *a* patria profugos vi tempestatis in exterum litus expulsos, cum capti ad Scyticæ Dianæ aram statuti essent, ut peregrino sanguine crudeli Divæ sollemniter litaretur, data lege quod tantum unus oppeteret, diu multumque pium barbaris amicæ contentionis præbuisse spectaculum, dum alter alterum vicaria morte conatur redimere. Jam tu Religione Christiana ipsis idolatris agi suades immanius. Si quis pater mitissimus clausos diu profundo & tenebroso carcere liberos, stans in laci supercilio, flebili voce compellet, demissaque scala per gradus tritos cohortetur eniti; tum ceteris diffidentibus & indocili mente turbatis, unus quilibet alacriori conatu, & experientia firmiori gressus arduos moliatur, isque cum ad superiora lætus emerserit, implorantes frustra opem germanam fraterculos aversetur, nec eis consentiat per ascensus notissimos facilem præbere ducatum; idque mentiatur paterna dilectione se facere, cum pater afflictos commiserans, ad opem ferendam pio illum affectu instimulare non cesset. Is igitur tibi perfectissimus videatur, si quispiam in amphitheatro pugnantem cum acerrimo gladiatore, quem ipse jam vicerit, cujusque non ignoret argutias, sub mortis discrimine spectet germanum, eumque cum possit non instruat, sed fraterni secu-

Caritatis fraternæ necessitas.

a Hanc amicitiam veteres pluribus laudibus extulerunt, inter quos Cicero libro de amicitia. Dianam vero victimis humanis maxime delectari, antiqui putarunt.

AN CHR 1067 17. Apr. securus periculi cum spectatore parente residens emeritus, intempestivis ejus velit osculis delectari, numquid non ab omnibus, & ab ipso patre improbus & crudelis, & in fratres neglectu judicatur impius parricida? Sed Dei, inquies, flammeus amor omnem rerum mortalium curam devorat & consumit. Ergo si ita est oritur novum & monstro simile in ipso caritatis regno discidium, & duobus mandatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ, intestina & plusquam civili seditione confossa consequenter totius Christianæ fidei corruunt sacramenta. Nam ut laxos circuitus brevi complexione succingam, si flagrantissimus amor Dei, in quo contempalativæ vitæ summa consistit, fraternam dilectionem, quæ est activæ causa vel maxima, devorat & exstinguit, dum & ipse simul exstinguitur, nulla remanet portio caritatis. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Item: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Aut igitur Deum diligens amabit & proximum, aut proximum spernens contemnet & Deum. Porro si cum Deo fratrem dilexerit, indigenti pro viribus necessaria ministrabit, quod sive opere, seu rem non habens sola faciat voluntate, * auctuum proculdubio negotium exercebit. Rursus otiosa, immo nulla erit fraterna dilectio, nisi mentis ad Deum erigatur intentio. Cogit nos quo debet rationis invictæ necessitas, ita igitur cum duæ vitæ suis ab invicem meritis sint discretæ, ab eodem tamen communiter lege queunt vicaria possideri. Cumque ad interiorem pro necessitate recurritur, non est casus sed descensio, non est prævaricatio sed compassio. In hac ergo parte virum sanctum transgressionis arguere, est, sicut apparuit, plus quam verbis arguenda transgressio.

*f. actuum.

Objectis auctor satisfacit. 5. Quod vero illum prisci ordinis asseris perversorem, & ante Liæ thalamos, Rachelis pulcritudinem impudentis proci exemplo frustra tentasse, mirum, nisi somnians hæc vidisti: quippe gestorum ipsius evidens & ordinata narratio, nec tuam credo latere potuit cæcitatem; ibi enim de præcedentibus ejus eleemosynis non siletur. Porro quod eum contra Christi sententiam, Martham insimulas prætulisse Mariæ; frivola prorsus & vana probatur objectio. Nam si hæc ad temporis ordinem prælatio referatur; quod quidem ab incauti tantum criminatoris stultitia non abhorret, seipsam linguæ volubilis impugnat calumnia, dum eumdem nunc arguis id fecisse, quod paullo ante arguis non fecisse. Nam superius quod Liam ante Rachelem non duxerit, hic causaris quod Mariæ Martham prætulerit. Sed mystice idem sunt Lia & Martha, Rachel & Maria. Præferre igitur quantum ad ordinem Martham Mariæ non potuit, si Liam Racheli non prætulit. Quod si dignitatis intelligatur prælatio, sic quoque in te vanitas eminet objectoris, de alienæ mentis judicio quod nesciat asserentis. Quantum enim ex illius viri sancti verbis aut operibus potuit apparere, Mariam veraciter Marthæ dignitate præposuit, qui propter Dei amorem fratribus ministravit: in qua compassione, non ardui propositi retrogradus violator, sed electorum omnium, & ipsius Capitis exstitit piissimus æmulator. Hæc est enim antiquæ, hæc est & modernæ, hæc & futuræ regula sanctitatis, quam inter utrumque marginem, insignitis virtutum gradibus usque in finem sæculi discurrere non cessat famulorum Christi promta devotio.

6. Contra ea quæ ab his dicuntur, qui activam vitam contemplativæ intermiscere nefas judicant, ut in beatum Rotbertum, cujus invident sanctitati, devolvere possint calumniam, satis dictum putamus. Separatim tamen, ne quis forte nos respuat, quasi præter scripturarum auctoritatem sensu hæc præferentes humano, sacris testimoniis volumus illustrare sententiam; non alienum ab hujus operis intentione existimantes, si ad ædificationem legentium præsentem Dei famulum antiquis sanctis fuisse ostendamus in hac discretionis virtute conformem. Huic ergo scalæ Jacob Patriarcha, cum super

Robertus cum aliis sanctis comparatur

per lapidem mysticum fessum caput dormiens reclinasset, innixum Dominum vidit, & Angelos Dei non solum ascendentes per divinam contemplationem, sed etiam descendentes per humanam compassionem. Quod quidem mysterium & in suo connubio idem Patriarcha exercuit, dum post pulcriores amplexus, fœcundioris conjugis coitum sæpius repetivit. Hæc si æmulorum temeritas advertisset, nullatenus divinam historiam stultæ suæ crederet calumniæ suffragari. Quid enim aliud veteres scripturæ, quid aliud sacratissima loquitur novi pagina Testamenti? Nam ut pauca proponamus de singulis. Abraham fidei pater, Isaac promissionis filius, Jacob gratiæ spiritualis electio, qui specialiter beatæ Trinitatis in se mysterium prætulere, nonne & cum Deo sæpius loquebantur, & domestica nihilominus negotia procurabant? Hæc in Jacob maxime vicissitudo elucet, qui cum Deum facie vidisset ad faciem, unde & locum Phanuel nominavit, statim itineris exigente necessitate, ad disponendam conversus familiam, ancillas & uxores, cum liberis & gregibus per turmas distribuit. Sic & Moyses Legislator solus cum Domino moratus in monte, commisso vicissim populo se reddebat: nec semper divini tabernaculi incolebat secretum, sed foras egressus tumultuosas languentium causas, non levi plerumque negotio dirimebat. Illud quoque non longe videtur ab hac intelligentia resultare, quod sedens Axa super asinam a patre suo irriguum superius, irriguum inferius, neutrum sine altero postulavit. Nec minus & Christi apostoli Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam, quo numero Angelicæ summa contemplationis innuitur; & mox egressi, petentibus in Christi nomine beneficia conferebant. Paulus quoque doctorum præcipuus raptus in paradisum, non semel & defæcatissimo mentis obtutu cæli tertii secreta rimatus, iterum se non solum ad hominum, sed etiam ad carnalium hominum coaptabat mensuram, benevola compassione incontinentibus aliquid etiam de voluptate concedens. Propter fornicationem, inquit, unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaque virum suum habeat: & uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro. Vide quid faciat imitanda perfectio caritatis; secretarius paullo ante cœlorum, fit ecce cubicularius thalamorum. Sed & de collectis, quæ in sanctis fiebant ad præparandam repromissam benedictionem diligenter Corinthios hortabatur. Ita per geminæ plenitudinem caritatis, idem summus & imus, cælicus & terrenus, sive mente excedebat Deo, sive sobrius erat nobis; a qua sanctitatis regula, nec ceteri Christi exorbitavere discipuli: sed singulis proprias notas ad hoc negotium pertinentes affigere, & valde longum & non valde necessarium, solus Dei Filius Jesus-Christus nobis sufficiat ad exemplum, de cujus plenitudine omnes acceperunt, & cujus tota in terris vita, morum exstitit disciplina. Jesus ergo nunc ascendit in montem solus orare, nunc venit ad discipulos, quos videt in fluctibus laborare; nunc turbis erogat verbum Dei, nunc largitur munera sanitatum; transfiguratur in monte, suam gloriam paucis ostendit: reversus ad turbas, supplicantis pro filio patris coram multis exaudit miseriam. Aliquando Spiritu-sancto exsultans, cæli & terræ Domino confitetur: aliquando seipsum conturbans, pro amici funere lacrymatur. Docet & verbo quod ostendit exemplo, cum non solum clauso ostio Patrem orare, sed & aperto beneficio fratri petenti succurrere nos hortatur. Idem & in Canticis contemplativa probat Ecclesia, querens, se a lecto quietis internæ ad exteriorem quam exuerat curam, & prædicationis officium sponso revocante compelli. Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat. Vox dilecti mei pulsantis: aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore & cincinni mei guttis noctium. Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos? Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus. Surrexi aperire dilecto meo.

AN.CHR. 1067 17. Apr.

Josue 15. 19.

7. Ex

AN.CHR 1067 17. April.

7. Ex his omnibus satis constans esse putamus & evidens, contemplativos ad actionem non solum licenter, sed & necessitate plerumque mutari, nec prioris pati meriti detrimentum; quia si quo fraudatur interius pulcra sterilitas, totum compensat exterius lippa fœcunditas. Sed quoniam hujus rei tam late patet ostensio, ut tempus me citius, quam copia deserat exemplorum, tanto magis quæ sunt dicta sufficiant, quanto minus dicenda deficiunt. Quocirca quoniam veritas falsitatem redarguit, & caritas instruxit invidiam, muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum iniquitatem in superbia & in abusione. Immo quia magis intendimus ædificare quam vincere, cedat invidia caritati, & taxato veræ confessionis præconio, nefandæ blasphemiæ redimatur impietas, ut in spiritu dilectionis & pacis beati viri merita pariter prædicemus. Miracula quippe, quibus, largiente Domino, sacri corporis ejus illustratur sepulcrum, meritorum ipsius certa sunt dubitantibus argumenta. Ergo hæc fidelibus & malevolis, si qui restant qualibus supra, quantum Dominus dedit, occurrimus, secundum hujus opusculi tenorem pro nobis respondeant, ut quemadmodum, teste Apostolo, linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus, ita e converso signa in linguam sint non fidelibus, sed infidelibus.

B. Roberti miracula post mortem.

A BB. Virgine videtur in cælum induci.

8. Ea ipsa die, qua beati viri corpus sepulturæ tradendum jacebat, unus ex antiquioribus ejus discipulis, ceteris circa pias exsequias satagentibus, solus in partem secesserat, utpote qui repentinam sui destitutionem præ diuturna consuetudine familiarius pateretur. Hic cum nimio luctus angore fessus, & consternatus animo resedisset, ut solet, ex tristitia somnus irrepsit, & ecce divinitus mentis sibi lumine reserato, igneum globum cælo delapsum supra ubi corpus sanctum jacebat, conspicit adstitisse, cujus splendore lucifluo vicina quoque vehementius irradiarentur: cumque ad tantæ visionis horrorem stuperet attonitus, adest cælestibus stipata legionibus inæstimabilis femina venustatis, proprio fulgore prævii luminis æmulans claritatem; quam ex vultus & habitus majestate Reginam esse constaret: hæc super feretrum igneo globo insistens, manu porrecta jacentis dexteram apprehendit, blandæ vocis alloquio ut surgeret, & secum ascenderet cohortatur. Ita manibus consertis, recto itinere in cælum gradientes, comitante se lumine, cum jam ætheris confinia tangere viderentur, emissa desuper ingenti dextera, cæloque patente recepti sunt. Hanc Domini fuisse Matrem nulli sit dubium, quæ devotam sibi animam post vitæ præsentis decursos rite labores, cælestibus, Christo suscipiente, gaudiis introduxit. Ejus quippe se vir sanctus post Christum specialiter obsequio manciparat, eamque vivens in carne, tam impatienti spiritualiter diligebat affectu, ut ab ejus laudibus etiam, cum de alio ageretur, temperare non posset, ut ad ejus memoriam, etiam dormiens animo vigilaret. (Christi [a] & Mariæ penitus impressam cordi gestabat imaginem. Hoc velut unicum & dulce depositum lætabundo mentis gremio confovebat. Ligaverat in corde suo geminam hanc, disparis quidem, sed inæstimabilis utramque pretii margaritam, ad quam singulis horis insatiabili desiderio secretæ caritatis oculos revocaret: semper in ejus ore versabatur Christus & Maria, castitas & misericordia: Mariam cæli portam, maris stellam, Spiritus-sancti sacrarium, miserorum refugium, rosam pudoris, lilium castitatis, gemmam virginitatis, variatis ad delectationem nominibus, vocitabat. Si quis vellet Christi gratiam promereri, ambiendum prius censebat ad Matrem, velut alteram Dei mediatricem & hominum, quippe cui filius secundas reconciliationis partes delegaverit, & eos ipse Patri commendet, quos sibi Genitrix propria commendarit. Hunc magistri fervorem adhuc hodie discipulorum probat ac præsentat devotio, qui per ejus traditionem quotidiani officii laudes, in cœnobio Casæ-Dei gloriosæ Virgini communiter & gratanter exsolvunt. Quo circa dubitari non debet, beatam

---

a. Quæ inter has notulas comprehenduntur desiderantur in nostro cod. ms. nec reperiuntur apud Labbeum; exstant tamen in codice Britoliensi & apud Bollandum.

tam animam ab illa potissimum deductam in gaudium, cui, salvo Deitatis privilegio, studuerat servire potissimum. Nec defuit supradictæ visioni totius divinæ Trinitatis auctoritas, quoniam & in igne Spiritus-sancti flagrantia, & in dextera Filii fortitudo, & in cæli specie Patris majestas signanter enituit. AN CHR 1067 17. Apr.

9. Item vir quidam * Vellavensis incola territorii, febribus quartanis biennio continuo carpebatur, hic cum implorandæ sanitatis desiderio multas diu sanctorum memorias circuiens pererrasset, consumpto frustra studio periculosam ægritudinem intempestivi laboris molestia cumularat, nec vel suæ infidelitatis culpa, vel patronorum impotentia fallebatur, sed beati Rotberti meritis, ut postmodum claruit, divinitus servabatur. Nam cum ipso tumulationis ejus die, ante sacri corporis locum, quo eum pervagata circumquaque venerandi obitus fama, inter promiscuas turbas properantes adduxerat, humi prostratus non sine certa impetrandæ fiducia sanitatis, remedium diutius implorasset, inter orandum somno cælitus illabente leviter obdormivit, cum interea secreto divinæ pietatis affectu per beati viri merita venarum calefactis meatibus pigri diu frigoris vis noxia cœpit resolvi, & toto corpore patentibus poris febrifluis sudoribus pariter emanare. Sensit exonerata dormiens natura remedium, & homo absque medicæ curationis molestia omni repente liberatus incommodo, alterum se mirans, resurgere sibi videtur dum evigilat. Quantas tunc Deo pro recepta sanitate grates egerit, quantis Rotbertum vocibus inclamarit, solus ex ejus gaudio poterit æstimare, qui gaudium ex præeunte molestia mensurarit. Sicut enim plus gaudet qui majus evasit periculum, ita majores agit gratias qui plus gaudet.

Febri laborans sanatur.

* Le Velay.

10. Hujus ergo tantæ virtutis opinio tam eorum ore qui viderant, quam & qui crediderunt referentibus, per regiones finitimas celeriter divulgata, languidorum, debiliumque greges ad sacrum beati viri sepulcrum velut dispensandarum gratis sanitatum largifluam quamdam ac propalatam nuper cunctis languentibus officinam, diversis pariter itineribus adducebat. Inter quos miserum quemdam senem, cujus infortunio ad duplex, senectutis scilicet & paupertatis, incommodum gravissimum plane pessimumque cæcitatis onus accesserat, anxia thori consors ad sepulcrum statuit Confessoris. Ubi dum per triduum cæcus ille indefesso studio mentis oculos fixus in Christum, Rotberti nomen cujus fidebat patrocinio sæpius iteraret, nec vel momentum sibi relaxaret a precibus, offensa mulier importuna viri ut videbatur garrulitate: Desine, inquit, vel tandem præsentibus inferre molestiam, si quiescenti facere non times injuriam. Nam qui te non putas a sancto, nisi clames improbius, exaudiri, dum lumen imploras amissum, quem sic pulsas infamas auditum: nec mereris impetrare quod oras, dum vel ut surdo cæcus improperas; exspecta potius cum silentio, & in cordis cubiculo funde preces. Hanc ille vocem sic indignabundus exhorruit, ut eam non tam feminæ simplex eloquium quam fraudulentum serpentis sibilum judicaret. Parce, inquit, parce mulier stulte loqui, & impiam blasphemiam imagine fidei palliare. Siccine delicatas aures suspicaris sanctorum, ut eas nimiis putes clamoribus enecari? immo edocti divino Christi magisterio, quod non dant amico plerumque roganti, tandem largiuntur improbo pulsatori. Statimque conversus ad sanctum, pium nomen acclamare cœpit instantius, imitatus Evangelicum cæcum, quem turba magis accendebat in preces, increpans ut taceret. Mota jamdudum pietas sacerdotis, potestatem a Deo restituendi cæco luminis impetrarat, sed probat petentis fidem, dum differt dare quod petitur, simulque beneficium plus desideratum fit gratius. Dum igitur homo persistit in precibus, occulta virtus manifestum dedit effectum, cœpitque densa caliginis nubes avelli, ut velut distante jam spatio, oculis mirantibus, cum lucem nondum viderent, sua cæcitas apparere, velut si lucem videntibus velamen obtendas: admovit homo festinus palpitantibus oculis manum, & mirum in modum nil tan-

Cæcus recipit lumen.

AN CHR 1067 17. April. gens quidquid officiebat detersit. Illuxit diu sepultis orbibus lux mirabilis, & totam mox reddidit corporis accensi substantiam clariorem. Rupit ergo seipsam non capiens gaudii mensura silentium, & novi in semet miraculi congruus prædicator, per totam repente basilicam cœpit mixtis laudibus gratias intonare. (Quis tunc ibi præsentium Dei potuit silere præconia, quis beati Rotberti merita non cantavit? Manifestis siquidem probamentis virtus indubitata constabat, cum oblatas sibi diversas species cæcus modo, distinctis quamque nominibus ad visionis indicia designaret, nec colorum vel formæ cujuslibet distantia falleretur. Inveniat hic si potest mordax invidia locum calumniæ, & ad depravandum saltem quod negari non potest, tentet ex odio quodlibet comminisci. Sed cum conatus suos omnes deficere prorsus casso labore compererit, credat vel sibi quod nobis credere forsitan dedignatur, & exemplo vesani illius Prophetæ', ab asina sua, idest propria stultitia, redargutus tandem turpius resipiscat. Numquid enim totum hujus mirandæ virtutis effectum non sancti viri meritis, sed petentis fidei contendet potius adscribendum? at enim petentis hæc erat fides, quod lumen posset amissum Rotberti precibus impetrare; inde est quod nomen Rotberti sæpius inclamabat. Aut igitur quod postulabat, ejusdem sancti meritis impetravit, aut sibi ad impetrandum, ipsa qua postulabat fides nil profuit. Nam & antea sæpe, fide utique christiana, ad aliorum sepulcra Sanctorum amissum lumen imploraverat, & nusquam tamen meruerat exaudiri. Postremo si tota foret beneficiorum largitio fidei postulantium imputanda, nullæ Christo gratiæ referrentur, qui sæpe laborantibus cum diversa beneficiorum remedia contulisset, fidei tamen meritum non tacebat, fides, inquiens, tua te salvum fecit, hoc est, ut salvus fieres impetravit, non mihi dando potentiam, sed a me gratiam promerendo. Fides igitur postulantis nec largientis potentiam, nec meritum patrocinantis evacuat.)

Dæmoniaca liberatur.

11. Ecce & aliud mirandæ sanctitatis evidens documentum. Ex Lemovicensi pago misera quædam, viginti fere annis maligni spiritus frequentibus incursionibus devastata, tandem ab beati viri sepulcrum a fidelibus personis adducitur, sane non illam continua, ut solet, fatigatione vexare vis inimica consueverat, sed in morem chronicæ passionis gravius post intervalla torquere. Itaque dum ante sacri corporis locum statuta, velut ante pium judicem reus absolutionis suæ sententiam, suspensis qui aderant omnibus, exspectaret, tantis repente toto corpore convelli cœpit tremoribus, ut mortem potius exspectandam, horrenda supplicii * facies intentaret. Trepidabat nimirum, invisibilis cujusdam majestatis præsentiam ferre non valens nequitia spiritalis, & dum male invasam substantiam, velut improviso superventu territa festinat dimittere, occlusis exitibus, undique circum cursans carcerem suum concutit tremebunda. Nam retinet ad tempus, ut torqueat censura prædonem, simulque futuræ mox purgationis miraculum, ostensa præ oculis pestis horrendæ magnitudine, commendatur. Dum igitur in hac tam fœda specie, miserandum adstantibus aliquamdiu propriæ calamitatis præbuisset spectaculum, subitam femina prorupit in vocem, & iteratis sæpe clamoribus sancti Rotberti cœpit adjutorium invocare. Interea Mansionarius acceptam sacræ consperſionis aquam in os vociferantis roravit, & velut imbre cælitus misso, sævæ passionis totum subito restinxit incendium. (O miranda prorsus pii merita Confessoris, qui etiam per humilis ministri officium potentiam effugat inimici! Hoc plane est egregiæ cujusdam virtutis indicium, quæ passim non possit sanctorum cuilibet provenire. Dedit hoc Christus Apostolis ut in suo nomine malignis spiritibus imperarent: quod sæpissime per se ipsos fecere Apostoli, raro autem per alios quos juberent. Præsumsit hoc olim magnus ille & mirabilis Elisæus, cujus sacrorum ossium contactu cadaver hominis resurrexit; nec tamen puer præmissus cum baculo defunctum mulieris magnæ filium ejus im-

* Boll. supplicis.

imperio potuit suscitare; non quod tantum Prophetam fefellerit fiducia meritorum, sed quia non semper, etiam perfectis, tam exundans gratia conferatur: quibus autem id aliquando confertur, perfectos esse dubitari omnino non potest.) Collapsa igitur mulier pavimento jacuit aliquamdiu sine sensu, ut plane cunctis nihil aliud quam mortua videretur. Nec magnum negotium erat sancto vivacibus meritis suscitare mortuam, si forsitan quod videbatur hoc erat. Redeunte itaque vel anima, vel sensu post spatium, apertis oculis cum quiete, in modum antiquæ illius Tabithæ resedit, & de recepta mentis & corporis sanitate servo Dei Rotberto, quantas poterat gratias referebat. Tunc præsentes qui aderant, & rei exitum jamdudum stupidi sustinebant, viso tanto tamque patenti miraculo, certatim Dei laudes piis clamoribus intonabant. Sed & mulier ad patriam reversa incolumis, miræ virtutis exemplum quod senserat ipsa circumtulit.

Contractus erigitur.

12. Item vir quidam Forensis * territorii patriota, filium suum jam multo tempore nervorum contractione damnatum, ut non gradi sed repere videretur, ad sepulcrum beati viri pro ejusdem suæ sobolis sanitate pias preces fusurus advexit, ibique per unius hebdomadis spatium lacrymis insistens & votis, divinæ miserationis opem fideliter exspectabat. Interea die quadam dum fratres Missarum celebrarent officia, cœpit puer subitis nervorum motibus agitari, & ut torpida diu crura tentaret extendere, (reviviscentis quodammodo naturæ pulsibus admoneri. Tentavit velut hæsitans quid moveret): & ecce quodam impetu, cum fragore cutis extendebantur nervi, ut jam vel si conaretur non posset desistere. Sine dubio vir cælestis arcta nimis, captivæ diu naturæ vincula dirumpebat, & quod exercebatur non erat in hominis potestate. Erigitur statim desuetos claudus in pedes, & vacillanti primum incessu cogitur ambulare. Accurrunt illico lacrymantes præ gaudio qui cernebant, & injectis undique manibus, cum Dei laudibus erectum ad altare perducunt. Fit tale gaudium apud omnes, quale utique supernæ præsentiæ manifesta probatio merebatur. Super omnium tamen præconia, patris vox gratulabunda festivius resultabat, cui causa lætandi propensior majorem dabat materiam declamandi. Sic cum filio solidatis basibus, jam non claudo, reversus ad ptopria, grande miraculum patriis finibus introduxit.

* Le Forez.

13. Ex oppido, quod Ceresium *a* nominatur, Eques non ignobilis filiam habebat, quæ fœdum in modum, facie tumefacta, geminis etiam jamdudum capta luminibus, duplicis incommodi gravi sarcina premebatur. Visum est patri post tempus, qui puellæ miserias mœstis visceribus indolebat, ut eam ad sancti viri sepulcrum dirigeret, ubi multos recipere sanitatem celeberrima jam fama vulgaverat. Ducta est cæca ad sanctum luridis tumoribus faciem deformata, & post modicum rediit videns, in pristinam decori vultus imaginem reparata. Nam dum precibus assiduis pulsat Deum, quales sibi contriti cordis dictabat afflictio, dum beati Rotberti nomen & merita sæpius contestatur, unus ex fratribus custos ædis, de vultu gestientis colligens supplicantis affectum, admovit etiam vocibus aurem, statimque pietate permotus igemuit, & velox affectu, vinum quo lotum fuerat corpus sancti detulit festinanter, eoque totam faciem pavitantis respersit. Verum illa ubi persensit auxiliares sacrati laticis guttas, idem sibi fieri sæpius flagitabat. Quod cum per dies aliquot factum esset, integram recepit femina sanitatem. Redit ad suos facie collustrata, quam nec videri jam pudeat, nec videntibus necesse sit invidere. Gavisus est pater, visa filiæ sanitate, gavisa familia cum vicinis, & totum simul oppidum communibus votis in Dei laudibus exsultavit. Nec beati Rotberti siluere præconia, qui causam miseræ, more suo strenuus interventor suscepit.

a *Teresium* habent Bollandiani, at nostri codices ac Labbeana editio habent *Ceresium*, & quidem rectius. Est quippe Ceresium, vulgo *Cereis*, vicus diœcesis Aniciensis, quatuor leucis a Casa-Dei distans.

AN.CHR 1067 15 Apr. Dæmoniaca fævissima liberatur.

14. Notus est vicus, quem Monasteriolum vocant indigenæ. Habitabat hic Miles filiam habens, quam miseris modis sævus spiritus agitabat, hæc non tantum tetrisono fremitu, vel gestu horrendo, seu verbis spurcissimis significabat insaniam, verum quos posset morsibus impetebat; neque parcebat vel sibi, si quando aliquos invadendi copia non daretur. Nec vero qui se patrem genuerat agnoscebat, nisi quod latentis inimici suggestu majoribus illum quam ceteros contumeliis infestabat: sed quanto eum gravioribus pulsasset injuriis, tanto magis in miseram paternæ pietatis viscera movebantur. Spectabat infelix in corpore filiæ pœnam suam, & quodammodo tormentis gravioribus angebatur: sentiebat enim iste mente sana quod plangeret; cum apud illam ipsius sensum doloris absorbuisset insania. Illa torvos vultus & perfusorum rabie cruentas acies oculorum sæva * versabat; mœsti parentis pallidas genas, uberibusque lacrymis lumina madefacta, genus spectaculi miserandum dolor effecerat. Rictus terrificos, & spumas furentes, & rotatæ cervicis tortiles gyros, & implexi capitis horridas comas, & quicquid aliud in nescientis corpore flebile cernebatur, totum in se transferebat pia compassio genitoris. Inter hæc cum nulla pateret via remedii, sævum dolorem exacerbabat plus ipsa desperatio sanitatis; sed cum in tantis tristitiæ fluctibus jactaretur, flavit subito ab amicis salutaris aura secunda consilii, ad sancti viri sepulcrum puellam dirigere, quo nullius petentis fides justo desiderio fraudaretur. Statim in spem certam erectus hanc esse salutis filiæ, velut attingendi litoris unicam viam, parat famulos & ancillam, & quæ necessaria videbantur, impositamque puellam vehiculo duci festinanter jubet ad Sanctum, membris tamen omnibus impeditam, ne more suo prosiliens quoslibet obvios sauciaret. Iter illud medium quo tendebant Ligeris *a* fluvius dirimebat, cujus utique rapidos fluctus solent etiam sana capita formidare. Hic vincta cœpit habere jam melius, & vultu tranquillo verbis mitibus comites appellare; nimirum virtutis hoc erat, non naturæ remedium, ubi plus poterat lymphata maxime natura terreri. Quare, inquit, me pannis velut mortuam involvistis? Solvite quæso defessam, nec ultra velitis vinctam coercere: sic soluta confestim toto intervallo mente placida conquievit. At ubi ad sacrum tumulum velut ad locum examinis est peducta, silere non potuit qui latebat, dum purgandos remotarum fibrarum sinus violenta rimatur discussio, pestis improba fremere cæpit dentibus, & grassari, & post paullo amittendam substantiam modis omnibus fatigare. Nam post triduum fraus expulsa, omnes causas molestiæ secum tulit. Redit in statum pristinæ sanitatis paullatim recreata natura; & post modicum plusquam sospes ad patris domum; vires suas admirans, ipsa revertitur. Quid intulerit gaudii, quid votorum, æstimandum lectori relinquimus; nam nec extraneos a divinis laudibus crediderim temperasse, qui simplici erga miseram communis naturæ movebantur affectu, quanto amplius paterna pietas gestiebat, quam communis & propria cohortabatur afflictio! Nec immerito sanctum Domini Confessorem multis omnes laudibus extulerunt, cujus meritis gloriosis, tanta divinitus miracula sunt concessa. Quæ ne forte cupiam dubia viderentur, quid in hanc partem contigerit placuit in ultimis recitare.

* Boll: secura.

Archiepiscopus ad B. Roberti sepulcrum peregrinatur.

15. Cum talium fama virtutum apud Alpes maritimas increvisset, & in sancti Rotberti præconia, corda & linguas accenderet populorum, Archipræsul *b* illius provinciæ, vir moribus æquiparans dignitatem, indignum ratus

a Ex eo loco deducunt Bollandiani Monasteriolum de quo hic agitur, esse ejus nominis vicum trans Ligerim situm, septem circiter leucis versus Orientem a Casa-Dei distantem. Est & alius vicus cognominis versus meridiem ad fluvium Elaverim, qui ideo monasteriolum ad Elaverim appellatur, vulgo *Monistrol d'Allier*, in diœcesi Aniciensi, ubi est prioratus Casæ-Dei subjectus.

b Eum putant esse Lantelmum Bollandiani, qui in Concilio Avenionensi anno 1080. ad Ebreduni sedem evectus est ut testis est Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi, tom. 1. Bibliothecæ novæ Labbei & in ejusdem Conciliorum tomo 10. De hoc iterum infra Tripartito, cum tamen iste Antistes Roberto familiaris fuisse dicatur, hunc locum de Petro Lantelmi prædecessore potius inter pretarer, sed illud incertum est.

ratus si levis vulgi rumoribus pontificalis gravitas fidem protinus adhiberet, statuit non indiscussum dimittere, quod ad publicum vel errorem vel meritum pertinere constabat. Fuerat sane beato viro, dum in carne viveret, diu notus, & amore similium studiorum junctissimus. Facto igitur, ut res petebat, congruo itineris apparatu, profectus est ire, non quidem voto increduli tentatoris, sed probandæ potius studio veritatis. Venit ergo cum comitatu exemplo Reginæ Austri ad locum, probaturus sicut illa sapientiam, sic iste potentiam Salomonis. Susceptus est hospitaliter ut decebat, sicque ubi visum est opportunum, ingressus in monasterium fieri sibi copiam postulavit. Factum est protinus ut petebat, obseratisque foribus ædis, solus ipse remansit intrinsecus. Ibi totus effusus in preces, sancti Rotberti sepulcro advolvitur, & præ igne fervidæ caritatis liquefactus in lacrymas, ex medullis cordis invocat verum Lumen, ut si dignetur manifestius revelare, si vere & absque aliquo suspitionis ambiguo divina potentia tantam beato viro miraculorum gratiam contulisset, præsentibus sæculis insuetam. Dixit etiam multa conversus ad sanctum, sicut ei parturiens preces anima suggerit, nec cessavit Matrem Virginem invocare, nec spiritus angelicos prætermisit. Interea dum precibus addit preces, divina protinus manifestatur responsio, non formata elementariis verborum sonis, sed evidentibus rerum constans indiciis. Contractam diu corpore toto puellam, quæ ad sepulcrum sancti, sicut postulaverat, portabatur, nutu Dei confluens undique communibus votis populus sequebatur. Pulsantibus apertæ sunt fores, & ingressa prosequens multitudo. Vix bene deposita tetigerat pavimentum, resolutis nervorum nodis, dirupta cute poplitum, surgit in pedes, & per totam basilicam gressum movens, rudimenta gaudet novi muneris exercere. Tollit populus voces in cælum, & læto tumultu personant universa. Stat in parte stupefactus Episcopus, & de pristinæ pietatis scrupulo, non tantum consono multorum testimonio, sed oculari etiam fide confunditur. Agnoscit etiam tacitus gratiam quam petebat, & tam cito se exauditum miratur. Ne tamen aliqua pravæ suspicionis relinqueretur occasio, duplicato protinus miraculo confirmatur, ut quasi legitimus testimonii numerus non deesset. Nam vix bene de priori gaudio tumultus resederat, cum ecce non parva comitatus caterva, cæcus ab ortu puer adducitur, & omnium qui aderant in se mentis & ora convertit. Nec mora, statuitur ad sepulcrum, oratur pro illo a populo, & expulsa statim caligine, mirantes oculos penetrat lux ignota. Exoritur rursum lætitia, rursum gratiæ, rursum voces. Miratur Episcopus repetito, cujus mentis pristinæ cæcitati similis materiæ virtus alludit. Opponitur cæcitas dubitanti, & illuminatio credulitati respondet. Nullus jam locus relictus erat ambiguo, & ultra in tanta evidentia nullus Thomas poterat dubitare. Erumpit ergo corroboratæ fidei provectus in vocem, & in aures omnium sonat, & resonat verax confessio. Plus, inquit, hic video quam audivi, & est longe inferior opinio veritate. Reversus est Præsul ad propria, reportans prætiosæ confessionis divitias, & dans gloriam Deo cæli, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1067 17. Apr.

Coram eo contracta erigitur.

Et cæcus lumen recipit.

PROLOGUS IN LIBRO TRIPARTITO

beati ROBERTI abbatis Casæ-Dei.

MAgnifica Christi Regis æterni miracula, quibus assidue in sanctis suis ineffabilem propriæ majestatis gloriam declarare dignatur, memoriter teneri jubentur, & illi confidendo, ipsumque invocando, in universa terra annunciari. Quocirca cum ad hoc omnis homo niti debeat, non immerito beati Rotberti confessoris, patris & alumni mei, quæ Dei gratia non solum in circumjectas Gallicanas, sed extraneas nationes ubertim diffundi voluit,

AN.CHR. 1067 17. Apr. Auctoris ætas.

luit, grata & admiranda miracula, ab ejus gestorum scriptoribus brevitati operam dantibus prætermissa, cum Dei adjutorio, quæ ab illis didici qui cum eo conversati sunt, vel ab eis qui se vidisse testati sunt; vel etiam quæ ipse videndo, vel audiendo veraciter comprehendere potui, postpositis omnibus quæ in vita domni *a* Stephani ejus discipuli, & in Actibus illustrium Patrum *b*, qui locum sanctæ Gemmæ in pago Sanctonico fundavere, retuleram, trina distinctione annotare curavi. In prima siquidem miranda, quæ Deus per beatum virum dum in corpore viveret splendescere disposuit. In secunda profecto illa, quibus vitæ præsentis cursu transacto, summus Remunerator testatur eum vivere in cælis. In tertia denique illorum merita & nomina, qui ei in regimine pastorali cœnobii Casæ-Dei usque ad præsens tempus, annum videlicet Incarnationis Dominicæ millesimum centesimum sexagesimum successerunt; & quorumdam fratrum, qui sub illis degentes, signis & miraculis claruerunt. Verum quia summi Regis tirocinium cum tribus sociis in ejus trino nomine delegit, & ab ipso Trino & uno Deo remuneratus in fine gloriose exstitit, hujus opusculi libellum tripartite libuit distinguere, Tripartitum nominare. Hactenus de his, nunc ad propositum veniamus.

CAPITULA PRIMÆ DISTINCTIONIS.

I. *De Regula beati* BENEDICTI *abbatis per angelum allata.*

VIR clarissimus sancti Juliani Brivatensis Thesaurarius, nomine Rotbertus, relictis cunctis mundialibus, peracta Christi nativitate, die *c* sanctorum Innocentium cum duobus sociis vastam intravit eremum. Cum autem in sancto proposito diutissime persisteret, & fama ejus religionis longe lateque ad bene vivendum nonnullos invitaret, proponerentque ibi sub ipsius ducatu Christo servire; eorum desideriis annuens, non parva multitudo & Clericorum, & militiæ cingulum deponentium, ejus sancto contubernio

a Hic Stephanus est primus ex milite beati Roberti socius ac discipulus, de quo plura in Marbodi libro 1.

b Fragmentum ex Chartario monasterii S. Gemmæ refert Beslius in probationibus Historiæ Comitum Pictaviensium, quod hunc locum maxime illustrabit, sic habet. *Anno quinto post tra[n]situm gloriosissimi patris nostri Rotberti, misit domnus Durandus abbas Casæ-Dei tres viros religiosos, honestos & sanctos fratres monachos ad ædificandum regendum & custodiendum locum ipsum sanctæ Gemmæ .... quorum hæc sunt nomina, domnus Artaudus qui fuit Prior, domnus Theodardus qui fuit præceptor & magister, & domnus Rotbertus qui fuit reclusus.* Illud vero superest etiam nunc monasterium a Casa-Dei pendens, ubi olim degebant viginti monachi.

c Anno scilicet 1043. ut diximus.

nio adhæsit. Crevit itaque & discipulorum numerus & religionis observantia. Multorum vero cohabitationem tam loci vastitas quam studiorum diversitas excludere videbatur : alii namque eremiticam , alii cœnobialem , alii canonicam vitam conabantur assumere. Cum vero die quadam tractaretur ab omnibus, ut divina clementia eis ostendere dignaretur , cui supradictarum religionum locus ille manciparetur; ecce quidam peregrinus vultu, & habitu reverendus, janitori monasterii librum quemdam tradidit, dicens: Codicem istum defer fratribus in Capitulo constitutis valde sibi necessarium . Qui cito perrexit, & fratribus librum detulit. Illi autem codicem aperientes, & Regulam sancti Benedicti esse videntes , supra quam credi potest admirando, & supernæ dispensationi gratias agendo , monasticum schema gratanter omnes susceperunt , tanto devotius, quanto divinius subrogatum intelligunt. Janitor denique cum peregrinum irremuneratum abire nollet , quæsivit & non invenit : mittensque nuntios, qui diligenter quærerent, nec eum, nec quemlibet, qui se vidisse testaretur, reperire valuerunt. Videtur itaque hoc divinum esse non humanum.

AN.CHR. 1067 17. April

II. *De leproso mundato*.

Beatus denique Rotbertus monastico habitu, locique regimine suscepto, cum in Adsumptione beatæ Mariæ , quadam vice in refectorio Canonicorum Claromontensium juxta constitutionem Ranconis episcopi avunculi sui adesset : decreverat enim idem Præsul & omnes Canonici , ut tam ipse quam omnes successores sui abbates Casæ-Dei, cum sex *a* sociis, scilicet * monachis, & septem famulis, festivitate Adsumptionis venerabiliter ab ipso abbate celebrata, in refectorio cum Canonicis ad mensam principalem procurarentur, frustoque carnis non parvo subministrato, & ab omnibus Canonicis, ut caritate Dei, & amore Virginis ex illo comederet obnixius rogaretur; videns se tanto articulo adstrictum, quod absque nota non posset declinare, ut parvum frusticulum in ore misit, leproso ad januam tartavellanti *b* totum frustum transmisit. Mox : Bene, inquit portitor, tibi Petre contigit, sic enim leprosus vocabatur filius coqui Canonicorum ipsorum, quia domnus Rotbertus abbas Casæ-Dei te tanto dono visitavit. Unde gaudens & exultans infirmus, ut saturatus fuit, faciem & totum corpus ulcerosum perungens : Deus, inquit, qui per beatum Rotbertum me visitare dignatus es reficiendo, per ejus merita lepram meam misericorditer respicias sanando. Qui mox mirum in modum totius infirmitatis levamen sentiens, corporisque sui ac cutis formam decoremque conspiciens, in octava supradictæ festivitatis Adsumptionis beatæ & gloriosæ Dominæ nostræ perfecte sanatus, in ecclesiam cunctis Deum laudantibus est introductus.

* Boll. suis

III. *De anguillis divinitus cognitis*.

Apud sanctum Germanum *c* quoque , quadragesimali tempore cum Domini famulus vice quadam adesset Rotbertus, & Prior loci anguillas, quas in foro invenerat, ad refectionem præparare fecisset; vir Dei a vespertinali officio exiens , & coquinam adiens coquo dixit : Anguillas illas in lutum

a Sic legunt Bollandiani & unus e nostris codicibus mss. at codex Britoliensis habet , *cum septem sociis , tribus monachis & quatuor famulis* . Ceterum ex hoc loco colligitur adhuc sæculo undecimo Canonicos Claromontanos , & ipsum Episcopum in communi refectorio simol vixisse .

b Tartavellanti idest pulsanti . Tartavella enim , vulgo *Tartavelle* , est instrumentum quoddam compluribus ligneis frustis sese invicem collidentibus constans , cujus strepitu piscatores cogunt pisces ad retia ; unde rem Bollandiani assecuti fuisse non videntur , qui hoc vocabulum a verbo *tardare* derivant .

c Hic locus videtur esse oppidum S. Germani dictum , quatuor circiter leucis distans a Casa-Dei Iciodorum versus , situm in loco asperrimo & frigidissimo , dicitur vulgo S. Germanus in Eremo , *saint Germain en l'Herm* , ubi olim prioratus conventualis Casæ-Dei subjectus , nunc in simplicem , ut vocant , prioratum redactus, cujus titulum habet unus e patribus Oratorii Claromontani . Hujus loci ecclesia a B. Roberto instaurata fuit , quæ ei tradita fuerat ab Henrico Francorum Rege , & ipsi confirmata diplomate dato anno 1052. Porro S. Germanus hujus loci patronus dicitur ibidem vitam eremiticam duxisse , cujus festum loci incolæ celebrant die 16. Octobris .

AN.CHR 1067 15 Apr. projice, & ne quis ex illis comedat cave: quo facto ad ecclesiam rediit. Divinis itaque laudibus peractis, procurator domus audito quod acciderat, beato viro dixit: Domine pater quid modo faciam, quia nec anguillas quas cum gaudio emeram non habeo, & quid ante vos ponam ad comedendum invenire nequeo? Cui vir Domini respondit: Ob hoc, fili, noli contristari quia Dei famulos non oportet in injusto edulio contaminari. Paucis denique interjectis diebus, mercator quidam, dominus videlicet anguillarum jam dictarum, interfectus inventus est. Interfector quoque ejus, anguillarumque raptor ac venditor deprehensus, ac furcis est suspensus. O quanta Dei clementia, quæ sanctum virum spiritu prophetiæ illustravit, & quanti meriti esset futuris sæculis demonstravit!

IV. *De angelico peregrino a sancto viro induto.*

Die autem quodam iter agendo Dei servus Rotbertus loca campestria longa & spatiosa ingressus, comitatu ejus ab eo longiuscule progresso, peregrinoque veneranda specie obvians, quid ei petenti ex frigore vexato largiretur, nil præter simplex indumentum ad præsens habendo, pelliciam extraxit, inopique tribuit. Qui lætus suscipiendo, ad virum Dei verba hæc intulit; Rotberte, Rotberte, scias quia tu benedictus & superbenedictus amodo & usque in æternum eris. Sociique ejus eum exspectantes, vehementer boreali algore attritum attendentes, actum rei gestæ non ignorare potuerunt. Pauper tamen qui donum accepit, in loco patenti nusquam comparuit. Vir vero beatus benedictionibus super benedictionibus in dies singulos adeo multipliciter benedici perpenditur, nomenque ejus a mari usque ad mare gloriosius prædicatur.

V. *Ubi de crastino non fuit sollicitus.*

Quibusdam causis exigentibus, virum sanctum Viennensem contigit adire Archiepiscopum, dum vero ea quæ sibi, sociisque suis in itinere necessaria erant indigentibus jam pæne erogata fuissent, fratribus non hæc leviter ferentibus ait: Vos Domini præcepti immemores non oportet esse, dicentis. Date & dabitur vobis. Archiepiscopus *a* itaque hominem Dei, comitatumque ejus magnifice procuravit, ac peractis pro quibus venerat negotiis, munifica largitione honoravit. Sicque dum vir sanctus rediret ad sua: Nolite, inquit, fratres, amplius diffidere de Dei bonitate largiflua.

VI. *Ubi beata Maria beato viro Rotberto apparuit.*

Adsumptionem beatæ Virginis Mariæ vice quadam cum Forniolis *b* celebrare decrevisset, præparato juxta altare sibi loco, solus ibi vigilando & orando permanere voluit. Magna autem noctis parte jam transacta, Geraldus ejus capellanus in angulo ecclesiæ remanserat, sensu aurium cum prope altare percepisset duorum voces vicissim loquentium, diu attonitus admiratus est. Facto itaque die sancto, idem Geraldus, utpote familiaris ejus, eum secretius interrogavit dicens: Domine, si vestræ paternitati placeret, omni modo vellem mihi aperiri, quid, vel cum quo in nocte sanctæ festivitatis loquebamini. Frater, inquit, Geralde, cur interrogas quod tibi non expedit scire? Scire tamen potes quoniam Domina nostra cæli & terræ Regina, mihi dignata fuit apparere. Quæ autem dignata est demonstrare, nec mihi expedit explanare, nec tibi, nec alicui mortalium ad præsens aure percipere. Ex hoc nimirum potest colligi quam magna multitudo dulcedi-

dinis

---

a Leodegarius scilicet, qui e vivis excessisse dicitur apud Sammarthanos, anno 1077.

b Prioratus est B. Mariæ dicatus, quatuor leucis a Casa Dei distans, eidem monasterio subjectus, vulgo *Fournols*, in diœcesi Claromontensi.

dinis Dei, quam timentibus se vult abscondi; habentibus vero caritatem quæ perfecta foras mittit timorem, quorumdam secretorum suorum declarat dulcedinem.

VII. *De surdo & muto sanato.*

Isdem vir beatus Rotbertus ad ecclesiam sancti Desiderii *a*, quæ in vicinio castri Bocenelle constructa est, vice quadam declinans, notum sibi satis juvenem surdum & mutum, presbyteri ejusdem ecclesiæ nepotem, obvium habuit, eique dixit: Ubi est presbyter avunculus tuus? Surdus illico juvenis & mutus respondit: Domine pater, foris est, sed modo veniet. Sacerdos vero audito abbatis adventu, quantocius occurrit. Gaudentem & exsilientem, loquentem & audientem ut vidit nepotem, ultra quam credi potest gaudens effectus est. Dei autem famulus non sibi, sed beato Desiderio fideique juvenis voluit hoc adscribi.

VIII. *De parvulo vasculo annonæ multis per annum sufficiente.*

Luziacum proinde sanctus vir locum suum ingressus, a creditoribus fratris, ecclesiam illam regentis, conventus, importunis ac clamosis vocibus diutius fatigatus, Fratrem vocavit, & ut hos clamores sedaret præcepit. Ad hoc ille: Non habeo, inquit, domine, quod eis reddatur, nisi parumper annonæ, quod in doliolo isto habetur, quod vix per mensem nobis sufficiet. Cui vir Domini dixit: Illud modicum quod habes solve, & non diffidas de Domini nostri bonitate. Cœpit itaque Frater debitoribus solvere, & mirum in modum omnibus solutis vas plenum permansit, sibique ad quæcumque necessaria per annum integrum sufficiens fuit. Dei igitur famulus cuique reddere quod suum erat voluit, sciens nimirum quod timentibus Deum nihil deerit.

IX. *De milite, & matronæ cujusdam filio sanato.*

Castrum vero in Arvernensi territorio quoddam habetur, quod Brosada vocatur, ad quod vir Domini cum frequenter diverteret, sedes, mensa, & lectus a quodam patrefamilias ei paratus est; qui proinde cum gravi incommodo corporeæ valetudinis vexaretur, atque filius cujusdam matronæ non mediocri molestia angeretur, uterque ad Dei hominem gressibus festinavit fidei. Ille namque ut de pulvere sedis & mensæ viri Dei ebibit; & ista filium in lecto servi Christi composuit, ambobus optatæ sanitatis munus continuo successit. Cunctis igitur liquet quantum fides valeat, quæ sic credentibus quod volunt suppeditat.

X. *De dæmone mulieri insidiante.*

In loco autem qui Portus-Dei *b* appellatur, cum in die Dominica olera colligeret quædam muliercula, a viro Dei juxta locum prætereunte dæmonium visum est ei adsistere, & ad hoc opus instanter incitare. Unde vir sanctus ingemiscens ait: O quam teterrimum mulier ista habet socium! Quocirca in publica prædicatione admonebat nihil fieri operis in Dominica celebritate.

Diei dominicæ observatio.

O iiiij XI. *De*

---

a Item alius prioratus Casæ-Dei in eadem diœcesi, vulgo dictus *Sainct Dier*, sicut & Luziacum infra, vulgo *Luzillac*.

b Exstat ibi prioratus insignis Casæ-Dei in diœcesi Lemovicensi, sub sancti Martini titulo, ubi olim sexdecim monachi degebant.

AN. CHR. 1067 17. April.

XI. *De chirotecis a radio solis sustentatis.*

Avenione *a* in loco, eo sermonem foras ad populum faciente, & cum ejus chirotecas duo clericelli in ecclesia inventas ludendo invicem projicerent per ecclesiam, in solis radio visæ sunt remanere pendendo. Qui cum ad hoc attoniti exclamassent, multi confluxerunt, & videntes Christi magnalia, eum glorificaverunt, qui per sanctos suos tanta fecit mirabilia.

XII. *De sepulturæ suæ loco divinitus præmonstrato.*

Excellentis denique Regis strenuus Campiductor, emeritæ militiæ donativa dignus sumere, cum in sexta feria ante dominicam diem Ramis-palmarum, nonnullis fratribus sibi adstantibus in orientali collocutorio Casæ-Dei (loqueretur), vox illi divina de necessariis loci tractanti subintulit dicens: Quantocius ad portam monasterii vade locum videre, in quo debes in proximo requiescere. Qui cum, audientibus illis qui aderant, Deo gratias respondisset, & requirentibus quid dicere vellet, hoc ab eo audierunt: Eamus, inquit, Fratres, videre locum a Deo mihi paratum. Sequentes igitur eum, velut sulcum aratri ad mensuram hominis longum ibi invenerunt, ubi nunc corpus ejus inhumatum est. Quem cum vidissent: Ecce, inquit, locum meum, ecce locus sepulturæ a Deo mihi attributus.

XIII. *Quod a sacris divinis quamvis infirmus non cessavit.*

Vigiliis itaque, psalmis, & hymnis devotissime more solito sequentem sanctam septimanam peragens, ad Sabbatum quod sanctum dicitur vigiliæ Paschalis festivitatis pervenit. Cum vero sacræ festivitatis officia persolvisset, & infantes nobilium terræ illius virorum, ut mos eorum erat, illi ad baptizandum oblati erant, uno infantum vix baptizato, febre correptus, alius ad hoc opus agendum ei successit, ceterisque sacris ab eo peractis, ad lectum defertur: In sacrosancto *b* autem sequenti die, resumtis viribus, & sacris Missarum ipso celebrante expletis, a fratribus imbecilla membra sustentantibus ad suum stratum est deductus.

XIV. *De commendatione charitatis.*

Ingravescente denique languore, discipulis sibi cunctis adstantibus dixit: Scitis fratres quomodo caritas Christi huc vos adduxit, quomodo caritatem per nos, vos habere docuerit, & omnibus notis & ignotis, divitibus & egenis, nolentibus & petentibus nostra caritative largiri instituerit. Ob hoc etiam hujus sancti loci majus altare in præcipuo summi Dei nomine, quod est caritas, consecrare disposui, ut istius cœnobii, membrorumque ejus caritas obtineat principatum, nullumque tenacitatis atque avaritiæ malum in eo reperire valeat angulum. Hoc tandem plane prænuntio, quod si hæc quæ denuntiamus vobis, non observaveritis, tribulationem & rerum omnium penuriam inevitabiliter sustinebitis; si autem hæc a vobis, & a successoribus vestris diligenter fuerint observata, omni seclusa ambiguitate, & bona a Deo temporalia, & affluenter gaudia præparabuntur æterna.

XV. *Quo*

---

a Ibi olim fuit prioratus Casæ-Dei, in quem se recepit Seguinus, quartus Casæ-Dei abbas, ibique obiit, de quo infra Distinctione 3. libri Tripartiti.

b Sic in cod. ms. Britoliensi; in aliis, ut videtur mendose, habetur, *in foro sancto*, quod mendum facile amanuensium errore irrepere potuit. Bollandiani expuncta voce *sancto*, quæ ipsis inutilis videbatur, legunt, *In foro autem*, &c.

XV. *Quo tempore & hora & die ex hac luce transiit.*

Transitus vero e terris meus, ut spero, Christo annuente, tertii *a* fiet diei luce apparente post Octavum diem Resurrectionis Dominicæ.

XVI. *Quomodo curam pastoralem Christo ejusque Genitrici commendavit.*

Inunctus denique in oratorium portari se fecit, ibique baculum *b* pastoralem in brachiis infantis Christi imaginaliter in gremio Matris residentis imponens, dixit: Jesu Christe, Domine meus & Deus meus, a te baculum regiminis hujus loci suscepi, tibi tuæque Genitrici eumdem trado, quos perpetuos rectores istius loci in quantum ad me pertinet volendo relinquo, & deprecando substituo.

XVII. *Qualiter obiit.*

His igitur ita peractis, transitu suo divinis Sacramentis munitus, osculatis fratribus vale dicendo, in hora quam dixerat, pueris in choro psallentibus, & dicentibus: Omnis spiritus laudet Dominum, ad gaudia transiit Angelorum.

XVIII. *Quo tempore & numero eremum petiit & cælum.*

Hic vir beatus in nativitate Christi cum duobus sociis sub nomine sanctæ & individuæ Trinitatis montana conscendens, & in Resurrectione post octavas tertio die cæli sublimia ascendens, die *c* quinto-decimo Kalendas Maji exsistente, ac sepulturæ traditus octavo, ut in visione declaratur * Radulfi, a Matre Domini deducitur, & in cæleste palatium introducendo, a sancta & ineffabili Trinitate sublimatur, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

*Infra dist. 2. cap. 2.

CAPITULA SECUNDÆ DISTINCTIONIS.

De multitudine ad ejus exsequias circumfluente.
De visione Radulfi, & quis ipse fuerit, vel peregit.
De beati viri apparitione & corporis ablutione.
Quantis miraculis ejus sepulcrum illustratur.
De Ebredunensis Archiepiscopi adventu.
Qualiter dies festus ejus auctorizatus est.
De pisce ab aquila allato.
De probibitione miraculorum.
De visione Mutinensis archidiaconi.
De dominio Raymundi Comitis sancti Ægidii.
De affectu quem postea erga Casam-Dei habuit.
Quod nullus in sancto viro sperans frustratus sit.
De contemtu Audeberti Agennensis episcopi.
De muliere nente in die festo ejus.
De milite a vinculis soluto.
De equo superbi militis interfecto.

I. *De*

a Hæc verba, ex quibus potissimum eruitur, quo anno & qua die beatus Robertus obierit, corruptissima erant tum in editis tum in mss. Eorum sensum conjiciendo restituerant Bollandiani, nos ex cod. Britoliensi.

b Servatur adhuc in ecclesia Casæ-Dei para superior baculi eburnei in modum litteræ T desinentis, qui vulgo creditur a beata Virgine Roberto concessus.

c In codice Britoliensi habetur *die Kalendas Maii nono existente, ac sepultura traditus octavo*. Sed priorem lectionem esse retinendam persuadent characteres chronologici, ut in observationibus præviis diximus, tum etiam quia Distinctione sequenti cap. 3. diserte habetur beati Roberti corpus octavo post obitum die fuisse sepultum.

AN. CHR. 1067 17. April.

I. *De multitudine ad ejus exsequias circumfluente.*

SAncti a Deo dilecti abbatis Rotberti transitus in tantum excivit circumjectas diœceses ac provincias, ut multitudo Casam-Dei circumfluentium nec in vico, nec in latitudine, nec in amplitudine caperetur platearum. Interfuit enim obsequio funeris omnis sexus, omnis ætas, omnisque ordo, & maxima multitudo languentium aliquid viri sancti reliquiarum expetentium.

II. *De visione* RADULFI; *& quis ipse fuit vel peregit.*

Inter hæc de discipulis quidam antiquioribus, Radulfus nomine, cognomento Passeronus, repentina magistri dissolutione majori angore depressus in parte secedens obdormivit, viditque visionem admirabilem matris Domini super corpus sanctum descendentis. Hanc autem archidiaconus Andegavensis magister Marbodus, postea Rhedonensis episcopus in secundo libro attulit, quem de miraculis scripsit beati Rotberti. Hunc beatus Rotbertus villulæ sancti Silvani *a* in territorio Arvernico sitæ prope municipium, Muratum *b* nomine, oriundum, mimicæ artis levitate occupatum, ad Christi tyrocinium accivit: unde siquidem magistrum suum magis præ ceteris ulnis veræ dilectionis amplexatus est. Concessit etiam ei Dominus, ut monasterio suo Casæ-Dei multas possessiones adquireret, ecclesiam videlicet S. Silviani, quam supra diximus, locumque Portus-Dei; in territorio vero Ageanensi locum, qui Caritas *c* appellatur cum aliis duabus ecclesiis; in Lemovicensi tandem pago Capellam Fulcherii, ubi in senectute bona degens, præsentemque vitam terminans, sepultus est.

III. *De viri beati apparitione, & corporis ablutione.*

Cum vero beati Rotberti corpus in octavo die transitus venerande esset, ubi divinitus sibi fuerat præostensum, traditum sepulturæ, apparuit quibusdam religiosis suis discipulis idem sanctus, dicens, caput suum a lapide super imposito graviter oppressum. Ablato itaque lapide, ut dixerat, naso cassato repertum est. Exinde propter multitudinem expetentium infirmorum, abluto corpore vino, & in corio cervino diligenter composito, retentis ejus vestimentis ad beneficium præsentium & futurorum, venerabiliter, ut decebat, rursum est in loco suo repositum.

IV. *Quantis miraculis sepulcrum ejus illustratur.*

Divinis si quidem miraculis locus in tantum cæpit illustrari, quatenus si quilibet, quamvis Maronis, vel Tullianæ eloquentiæ flumine rigaretur, utilitati futurorum titulatione litterali tradere curaret, materiei magnitudinis depressus pondere subjaceret, reique magnitudinis exundantia siccaretur. Tanta nempe erat diversarum incommoditatum magnitudo, energumenorum, surdorum, mutorum, claudorumque, & nonnullis aliis calamitatibus laborantium enormitas, ut se invicem nullatenus sufferre valuissent. Quamvis vero excedere videtur quantitas languoris, qualitasque copiæ laborantis, nullus tamen optata salute, larga Dei gratia, vel cura per beatum Rotbertum ministrando cassari videbatur.

V. *De*

---

a Exstat in diœcesi Claromontensi prioratus, ut vocant, simplex, sancti Silvani vulgo *saint Sauven* Casæ-Dei subjectus.

b Plures hujus nominis vici passim occurrunt apud Arvernos, illustrior est ceteris, qui situs est ad fontem Alagnonis fluvii.

c In codice Britoliensi vocatur ille locus *Carvas*.

V. *De Ebredunensi archiepiscopi adventu.*

Cum igitur tam frequentium miraculorum felix rumor non solum circumjectas, sed etiam exteras & procul positas provincias replendo, longe lateque in dies singulos exciret; contigit ut civitatis maritimarum Alpium Ebredunensis archiepiscopus *a* hujus rei famam probaturus, & quia beati viri in vita familiaris fuit, Casam-Dei veniret. Ecclesiam autem ingressus orandi spatium expetiit, & solus ante sepulcrum viri sancti remansit. Deum itaque devotissime precabatur, ut rei hujus veritas sibi panderetur. Nec diu pius Deus ejus desiderium differre voluit, sed duobus evidentissimis in ejus præsentia mox peractis miraculis, ultra quam credi potest se tam cito exauditum admirans, laudando & magnificando Deum, nihil ambiguitatis secum ferens lætus ad propria rediit.

VI. *Qualiter dies festivus ejus auctorizatus est.*

GERALDUS denique cognomento de Venna, quæ viculus est in Arvernia, non longe a Budilione *b* castro situs, discipulus & Capellanus beati Rotberti vitam & miracula ejus descripsit, sicque Romam pergens domnum apostolicum adiit, eique totam rei gestæ sanctitatem sigillatim & diligenter aperuit. Quibus auditis dominus Papa, & omnis Cardinalium cœtus gratias Deo exsolvunt, & etiam de sede apostolica surgens pro sanctitate & reverentia, Gallias in quibus beatus Rotbertus florebat benedixit, & ut dies ejus transitus, festivus & sollemnis in ordine sanctorum Confessorum deinceps haberetur, auctoritate apostolica instituit. A limine itaque beati Petri lætus rediens Gerardus Casam-Dei, conventuque facto, præceptum est, ut per singula loca Casæ-Dei, ubique terrarum festivitas beati magistri digne & laudabiliter coram Deo & hominibus celebraretur, quod cum omnes gratissime accepissent, rediit ad locum quisque sibi commissum.

VII. *De pisce ab aquila allato.*

Prior vero de Alanchia *c* cum festum festive jam peregisset usque ad Missam, quidam frater ait ei: Quid hodie, Pater, nobis agendum est, quibus jam sollemnis adest dies, & parum, immo pæne nihil restat ad manducandum? Ad hoc ille: Noli, inquit, frater, verbis Domini in medio prolatis, sollicitus esse dicendo: Quid manducabimus aut quid bibemus? sed eamus in ecclesiam & ad honorem Dei, & beati Rotberti decantemus primam Missam, & hæc omnia per beatum Rotbertum adjicientur sufficienter nobis. Hujus profecto assertionis non dilatus est eventus credentibus illis; statim namque ut prosa Missæ incipitur, piscis immanis, lucius vulgariter appellatus, ab aquila super ecclesiam adveniente ante fores ejusdem ecclesiæ projicitur. Ad cujus sonitum, quidam de ecclesia egressi, videntes mirabilia Dei intus piscem detulerunt, &, ut decebat, omnes pari voto ac gratulatione, Deum, qui sanctos suos semper glorificat, magnificantes & laudantes, festum devotissime læti duxerunt.

VIII. *De*

a De hoc Antistite & miraculis coram eo editis videsis librum Marbodi.

b Budilio, vulgo *Bullon*, castrum diœcesis Claromontensis, ubi prioratus Casæ-Dei subditus.

c Vulgo dicitur *Alanche*, in eadem Claromontensi diœcesi. Ecclesia hujus prioratus B Joanni Baptistæ sacra est.

AN.CHR 1067 17. April.

VIII. *De prohibitione miraculorum.*

Interea vero Casæ-Dei sepulcrum venerandi Confessoris tam crebris illustrabatur miraculis, quod vix aut numquam quis singulari præditus memoria posset verbis referre singula, vel litteris ad memoriam posterorum commendare. Unde tanta erat oblationum abundantia, quod non numerando quando dividebatur, sed cum pelve mensurando accipiebatur. Clamor equidem ac tumultus talis erat tantusque in monasterio, infirmantium advenientium, & recepta sanitate recedentium, virtutemque beati Rotberti acclamando, auresque habitantium opplendo, ut se nec invicem sine labore audire, nec divina officia, quod importabile erat, devote possent persolvere. Majores denique natu ac ferventiores spiritu, ad beati viri sepulcrum accedentes, hujuscemodi sermonibus eum convenisse feruntur. Nos, inquiunt, domine pater, hujus eremi squalores vestro ducatu optavimus, & ut delictorum veniam & Redemptoris gratiam consequeremur gaudentes intravimus; præsentium miraculorum abundantia tanta nobis succrescit divinorum officiorum inopia, ut nec peccata nostra plangere, nec divinas laudes valeamus decenter exsolvere. Vestra ideo, rogamus, nobis impetrent merita, ut his omnibus importunitatibus sopitis, cum tranquillitate hic Christo Domino serviamus, & in futuro veniam delictorum invenire valeamus. Proinde interim cautum est, ne quis infirmorum ad sepulcrum accederet, quoniam nec ei amodo valvæ aperirentur, nec obsequia præberentur. Paullatim exinde conquievit inquietudo & succrevit sanctæ quietis religio.

IX. *De visione Mutinensis archidiaconi.*

Superna denique dispensatio non solum * Cisalpinas Gallicanasque provincias, sed etiam exteras nationes & regiones beati confessoris Rotberti gratia meritorum decrevit illustrare. Præsul *a* namque Mutinæ civitatis, olim sanctum Jacobum Galliciæ causa orationis adiens, ecclesiam quamdam sub regimine Casæ-Dei exsistentem hospes subintravit, & ibi una nocte mansit. Sacerdos autem ejus ecclesiæ cum nomen beati Rotberti eundo & redeundo sæpissime iteraret; Quis est hic sanctus Rotbertus, domine presbyter, ait Episcopus. Estne ille cujus monasterium est in vicinia Podiensis ecclesiæ beatæ Virginis? Ille est, inquit presbyter, mi domine Episcope. De hoc, ait Episcopus, bono viro quid in civitate nostra nuper accidit, tegere silentio minime convenit. Die quodam festo, residentibus nonnullis clericis & laicis circa nos in Conventu nostro de primoribus civitatis; cum ergo de quibusdam eorum negotiis ageretur, contigit ut Archidiaconus noster aliquamdiu somno deprimeretur. Tandem evigilans, quid vidit & audivit diligenter nobis aperire cœpit. Ego, inquit, modo adductus fui ante fores cujusdam insignis & ultra sensus humanos refulgentis palatii, in cujus medio dominus ejus palatii residens vultu erat splendidus & habitu, nomine Rotbertus, ad cujus dextram & sinistram non modicus virorum per gyrum palatii conventus residebat illustrium: quorum gloriam cum studiose & libenter attenderem, ecce burgensis hujus civitatis, ille nominatus enim & notus erat in urbe, a viris speciosis adducitur, & in conspectu senioris palatii statuitur. Qui cum ab ipso quid vellet interrogaretur. Domine, ait, vestri monasterii beneficiis volui dudum associari, nunc, si Deo placet, vestro Conventui desidero adunari. Et hoc, inquit nobis gratum est; jussitque eum inter alios residere. Hoc autem cum audissem statim evigilavi. His dictis ab

---

a Hic non videtur alius esse ab Hereberto, qui ecclesiam Mutinensem ab anno 1054 ad 1097. administravit. Henrico Imperatori favens Guibertum Antipapam consecravit: an facti pœnitens iter S. Jacobi susceperit, incertum.

ab Archidiacono, multitudo signorum per civitatem pulsari cœpit. Cum autem quæreremus quid hoc esset; uxor & filii, amicique ejusdem burgensis, cujus visionem nobis Archidiaconus recensuerat, ad nos intraverunt, ejusque obitum cum lacrymis denuntiaverunt. Cujus confessionis modus qualis fuisset cum a nobis quæreretur, ab eis hujuscemodi fuisse refertur. Cum in infirmitate, inquiunt, cœpisset gravari: Ego, ait, monachus volo fieri beati Rotberti Casæ-Dei, ejus namque monasterium Ultramontanum, cum quadam vice essem in Podio beatæ Virginis, libuit adire, fama loci bona illectus. Ibi a fratribus caritative receptus cum sociis meis fui, meque pro monacho obtuli, & ideo monachus ejus volo fieri. Cum vero de fratribus illius loci nullus a nobis reperiri potuisset, quemdam Cluniacensem venire fecit, eumque ut sibi habitum religionis ad nomen beati Rotberti traderet, rogavit. Quod ut factum est, ex hac luce eductus est. Hujus si quidem narrationis atque Archidiaconi visionis concordiam diligentius intuentes, possumus ex hoc colligere, quam magni meriti in conspectu sit beatus Rotbertus summi Dei; quodque certa sit salus hominis, ac proinde quam devotissime sit expetenda familiaritas religiosorum virorum sanctæ opinionis.

AN. CHR. 1067 17. Apr.

X. *De hominio Raymundi Comitis sancti Ægidii.*

Suavissimum notitiæ suæ odorem cum tanti gloria Confessoris per populos passim diffunderet, Raymundum *a*, prius appellatum sancti Ægidii Comitem, omni paterna hereditate carentem Casam-Dei, scilicet ad limina beati Rotberti, socio uno associatum advexit. Intrans proinde & excubans ante ejus sanctum sepulcrum, causam suæ necessitatis velut ante certissimum adjutorem & advocatum depromens, summo mane Missa celebrata, hominium beato Rotberto fecit. Ensem desuper altari accepit, & Comitatum Tholosanæ urbis, a nullo se habere vel tenere nisi a beato Rotberto confirmavit, si Deus per illum sibi tradere disposuerit. Cujus desiderium non diu est dilatum; nam ut a loco sancti Rotberti discessit, finesque paternos attigit, sine contradictione proceres cuncti hominium ei fecerunt, & ipsi ex corde adhærentes urbem Tholosam, ceterasque provincias, quæ paterno jure ei debebantur, uno impetu substituerunt. Quod ut ipse vidit, immensas Christo Domino gratias persolvens, ac toto affectu, quamdiu in præsenti luce perstitit, beatum confessorem Rotbertum devotissime ac venerabilissime excoluit.

XI. *De affectu quem postea erga Casam-Dei habuit.*

Dispensatori exinde superno placuit urbem suam sanctam Jerosolymam, quæ dudum a nefandissimo paganorum jugo premebatur, liberare, & corda nonnullorum procerum Christianorum excitavit, ut sepulcrum Dominicum armis adirent, & pristinæ libertati restituerent. Inter quos Raymundus Comes sancti Ægidii iste de quo loquimur, cum ad hoc negotium ardentius insisteret *b*, facta * cruce, scyphum beati Rotberti habuit, & Privazacensem *c* priorem cujusdam loci Casæ-Dei, Arbertum nomine, secum duxit. In

a Raymundus IV. Comes Tolosanus, Pontii Comitis itidem Tolosani filius & Guillelmi frater. Cum antea esset Comes sancti Ægidii, monasterium sancti Ægidii S. Hugoni Cluniacensi tradidit, ac postea factus Comes Tolosanus Monachos Benedictino ex monasterio Moysiacensi evocatos in basilica S. Saturnini prope Tolosam constituit anno 1083. annuente Papæ legato, cum Isarno Episcopo Tolosate; verum cum paullo post canonici ad sedem Apostolicam appellassent, illi ejectis monachis, restituti sunt.

b Boll. habent. *Sumpta cruce sepulcrum beati Rotberti adivit*, sed retinenda videtur nostri & Britoliensis codicis lectio ex his quæ sequuntur. In hoc falsi sunt, quod *sepulcrum* bis pro *scyphum* legerint; unde transpositis & adjectis quibusdam verbis sic legunt. *& Privazacensem, &c. . . . . Ille Tripolitanus episcopus quem Comes ipse quoad vixit carum (semper habuerat) ad sepulcrum beati Roberti reliquias sanctorum, &c.* Ex nostra autem lectione patet auctorem ibi loqui de scypho S. Roberti, quem comes servabat inter sacras reliquias, quas viri nobiles olim, maxime cum ad bellum procedebant, secum deferre solebant, quem scyphum morti proximus ad Ecclesiam Casæ-Dei, unde illum habuerat, referri curavit, & etiam nunc in ecclesia Casæ-Dei religiose asservatur.

c Prioratus Casæ-Dei, qui hodieque subsistit in diœcesi Ruthenensi, vulgo *Privazat*.

AN CHR 1067 17. April. In qua expeditione quantum claruit Historiographi ejusdem expeditionis celebri relatu prosequuntur. Hic Monte-peregrino ædificato, captaque urbe Tripoli, Arbertum jam præfatum Casæ-Dei monachum ejusdem urbis episcopum fecit. Ipso ergo Comite ex hoc mundo educto, ille Tripolitanus episcopus scyphum beati Rotberti, quem Comes ipse quoad vixit carum inter reliquias sanctorum, quas deferebat; habuit, ut ipse jusserat cum aliis pluribus ornamentis, magnisque divitiis Casam-Dei transmisit. Is itaque vir illustris ubi sub alis Confessoris Christi substitit, illustrior semper effulsit, donec in regnum suum Christus eum introduxit.

XII. *Quod nullus in sancto viro sperans exclusus est.*

Eodemque modo nobis luce clarius constat, cunctos pro quavis angustia ejus subsidia implorantes, optata spe nullatenus exclusos esse. Quamplurimi enim sobole destituti, cum ad ejus occurrissent auxilium, sine tarditate fœcunditatem prolis habere meruerunt.

XIII. *De contemptu Audeberti Agennensis episcopi.*

Justa igitur Dei dispensatio, sicut subditos beato viro disposuit sublimare, ita tumidos ei ac superbos censuit dejiciendo humiliare. Aldebertus *a* namque Agennensis episcopus cum a quodam monacho Casæ Dei, viro scientia & religione non mediocriter ornato, in sua synodo conveniretur, quia ecclesia sanctæ Liberatæ *b* & ceteræ ecclesiæ beati Rotberti quæ in episcopatu suo habentur injuste a raptoribus tractarentur; contumeliosa verba, ut in sanctum Rotbertum evomuit, mox invisibiliter percussus retro cecidit, & pæne exanimis effectus a circumstantibus elevatus est. Quo facto omnis Synodus dedit laudem Deo, & nomen beati Rotberti ad sidera tollens, unusquisque ad sua rediit gaudens & lætus. Ipse denique episcopus, quoniam vir prudens rationisque capax erat, Casam-Dei veniens sanctum Rotbertum quem prius despectui habuerat, me adstante geniculando ante ejus sepulcrum, eximium Confessorem pronuntiavit.

XIV. *De muliere nente in die festo ejus.*

Quamvis persona & causa dissimilis fuerit peractæ actionis, vindicta tamen paris contemptus beati confessoris Rotberti, in urbe Claromontis cælitus enituit. Sancti enim Genesii *c* presbyter, cum vice quadam festivitatem sancti Rotberti feminis colere præcepisset; ejusdem parochiæ quædam muliercula mandatum contempsit, colum assumpsit, nereque cœpit. Quod cum a filia reprehensa nollet corrigere, linteamina capitis ejus continuo cœperunt ardendo fumigare: puella intuens, protinus accurrit, fasciolamque ambæ dejiciunt, ac flammam ignis exstingunt. Rursum mulier accepto colo & fuso, nere ut prius cœpit, quod acciderat reputans fortuitum non fore * divinum. Ultrix vero pœna illico evigilans, totumque capitis involucrum inflammans, visa est & capillos & cutem concremare. Conclamant igitur mater & filia, occurrit undique turba non modica. Rei gestæ veritas nudatur, linteamen pœne consumptum igne ad ecclesiam defertur, & virtus Christi in beato Rotberto ab omnibus magnificatur.

* esse.

XV. De

a Adelbertus hujus nominis secundus, de quo nihil præter nomen, & ea quæ hic de ipso referuntur, licuit invenire.

b Prioratus sanctæ Liberatæ, vulgo *sainte Livrade*, unus e præcipuis Casæ-Dei, etiamnunc conventualis, qui a nostræ Congregationis S. Mauri monachis incolitur.

c Hæc ecclesia S. Symphorianum patronum olim agnoscebat. Collegiata simul est & parochialis.

AN.CHR 1067 17. Apr.

XV. *De milite a vinculis soluto.*

Alio quoque tempore cum Armandus, qui nunc superest vice-Comes Polunniacensis *a* militem quemdam, qui cognomen Vulpis habebat, in carcerem detrusisset, & seniores, parentes, atque amicos de ejus liberatione audire noluisset, Casæ-Dei abbas, ut sibi pro Dei & beati Rotberti amore solveretur submissis precibus expetivit, nec impetrare potuit. In primo autem Dominico Adventus Christi, illucescente aurora jamdictus vice-comes ad carcerem descendit, & seris ac repagulis carcerariis, atque amplioribus appositis locum obfirmans, Casam-Dei adscendit. Beatus vero Rotbertus virgam manu tenens militi sæpius sese inclamanti in carcere adstitit, & ut surgeret & Casam-Dei post vice-comitem abiret imperavit. Ad cujus præceptum vincula ceciderunt, & ostia patuerunt, & ipse acceptis compedibus per medios custodes transiens, Casam-Dei venit, vice-comitemque ad gradus descendentem offendit. Qui cum illum vidisset, primum diriguit, & vix interrogans, quid hoc est, ab eo audivit. Beatus Rotbertus me liberavit. Et tunc ante sancti Confessoris sepulchrum fusis lacrymis prosternitur. Ubique laudes & immensæ gratiæ summo Regi Christo, beatoque Rotberto a nobis quamplurimis qui adfuimus exsolvuntur. His itaque peractis gaudens & lætus miles ad sua rediit.

XVI. *De equo superbi militis interfecto.*

Dies festus illuxit, & frequentia populi permaxima ante fores monasterii Casæ-Dei adsistebat; & ecce Miles nobilis, nomine Pontius, cognomento de Clavenaco in equo optimo, a parte septemptrionis super gradus adscendens, & per planiciunculam illam equitans, a pluribus ei dicitur, quod nullus illic ausus fuisset equitare amplius. Ille quod audierat indigne tulit, superbe respondit & emendare noluit. Sed supernus Arbiter citissime corrigere disposuit, mox namque ad Processionem duo majora signa, quæ super locum illum in campanario consistunt, pulsari cœperunt, ac batillus unius illorum dilapsu frontem equi vibrando attigit, & cerebrum cum toto corpore in terram allisit. Cernentes autem qui aderant, timuerunt, & mirabilem Deum in operibus suis magnificare cœperunt: & ille qui gradus adscenderat superbus equestris, descendit humilis pedestris. Virtus itaque Christi Domini contemnentes se corrigit, superbos deijcit, & humiles tollit ad sidera, cui semper sit honor & gloria. Amen.

CAPITULA TERTIÆ DISTINCTIONIS.

a Situm est hoc castrum in altissima rupe, inter Elaverim fluvium & Anicium urbem, duabus circiter leucis ab utroque dissitum, quatuor vero a Casa-Dei, dicitur vulgo *Polignac*, quod nonnulli Apolliniacum ab Apollinis fano, quod ibi olim exstitisse ferunt, appellant. Familiæ nobilissimæ apud Arvernos nomen tribuit.

AN.CHR. 1067 17. April.

I. *De beato Rotberto, ejusque successore Duranto, & duobus Rotbertis, Comite & Priore.*

BEatus Dei amicus & sacerdos Rotbertus, cœnobium Casæ-Dei fundavit, abbatiarum, ecclesiarum, aliarum rerum possessionibus ditavit, Deique insuper gratia in se operante, ei viam summum ad bonum tendendi perdocuit. Eo autem ad cælos assumpto, & Duranto ejus discipulo in administratione pastorali electo *b*, Rotbertus *c* Comes Arvernorum, itemque claustralis Prior Rotbertus, in hoc ipso vestigio, quantum desuper eis datum exstitit, obnixius elaborare cœperunt. Nam Comes Rotbertus contra hostes Casæ-Dei visibiles opposuit se scutum invincibile; Rotbertus vero Prior in hostes invisibiles omnem fidei armaturam, ut Christi miles, arripuit.

II. *De dæmone in claustro reperto.*

Fertur enim cum cunctas monasterii officinas, ut mos est, post Completorium vice quadam investigasset, ne quid inordinatum ibi remaneret, generis humani inimicum in habitu monachi, statura enormem, facie tenebrosum, naso truncatum in claustro obviando inveniens, foras extraxit, & quid illic quærere præsumpsisset quæsivit: Ego, inquit Clunio & Majori Monasterio atque Massilia modo transiens, ad hunc locum diverti, si forte aliquid mei juris hic invenire possim. Hic autem, ait ille, Christo annuente, nihil umquam tui juris invenire poteris: elevataque manu, & signo crucis edito, visio illa terribilis per scholam novitiorum cum ingenti fragore diffugit, quem totus fratrum conventus tremefactus audivit. Insequenti die Prior cuncta quærentibus per ordinem exposuit.

III. *De prophetia super episcopatu Duranti.*

Regimine autem monasterii Casæ-Dei fere per decem annos administrato, Durantus *d* in Arvernensem præsulatum est inthronizatus, juxta veridicam magistri sui Rotberti prophetiam: quia cum ex privato genere hominum urbis Claromontensis eum in suo sancto proposito educasset, quodam tempore cum ei prandenti adsisteret, frustum ei panis ut comederet, vir sanctus porrexit. Ille autem os aperuit & comedit, & a beato viro statim audivit:

a Hoc caput, quod in omnibus tam editis quam mss codicibus quos vidimus in indice notatur, nusquam reperire licuit, unde conjiciendum est, ab Auctore opus istud perfectum non fuisse, qui fortassis sub Jordanis Abbatis regimine, de quo illud caput inscribitur, e vivis excessit. De Jordane loquitur Petrus Venerabilis Cluniacensis abbas lib. 6. Epistola 13. Obiisse dicitur 8. Cal. Decembris.

b Id est, ut videtur, in episcopalem sedem Claromontensem evecto, ut inferius patebit. Nam Duranto monasterium administrante Robertus prior non diceretur solus invisibiles hostes expugnasse. Ceterum veri simile est id a Roberto priore præstitum fuisse tempore Adelelmi, qui Adelelmus e magistro novitiorum abbas Casæ-Dei electus in Hispaniam secessit, ubi constructo monasterio obiit. Ejus festum in diœcesi Burgensi colitur, notaturque in Antiquis Casæ-Dei breviariis, de quo infra suo loco.

c Robertus hujus nominis tertius, qui Arvernensem comitatum ab anno 1069. ad annum circiter 1094. administravit.

d Arvernensem sedem usque ad annum 1095. pie rexit, quo anno e vivis excessit, *toto orbe terrarum*, ut ait Hugo Flaviniacensis in Chronico, *ad ejus exsequias occurrente*, occasione scilicet Concilii, quod in eam urbem indixerat Urbanus II. summus Pontifex, a quo ibidem sepultus dicitur. Eadem asserit Baldricus abbas Burguliensis in carminibus historicis, quæ a Chesnio tomo 4. Historiæ Franciæ scriptorum edita sunt. Exstat inter sancti Anselmi Epistolas una Duranti ad hunc sanctum pontificem, atque ipsius ad Durantum responsio, suntque libri 1 61 & 62.

divit: Quia hoc fecisti, episcopatum promeruisti. Effectus quidem hujus prophetiæ probavit, actum priorem non levitatis fuisse. AN.CHR 1067 17. April

IV. *De Officiis divinis vigiliæ Paschæ & Pentecostes.*

Si quidem vir Domini Rotbertus, mutato habitu Canonicorum, divinum tamen officium in vigiliis sancti Paschæ & Pentecostes mutare noluit. Illo autem ad æthereas sedes evecto, ejus discipuli: Quia monachi inquiunt, sumus, in tam excellentibus festivitatibus duodecim lectiones monachorum more, non tres usu Canonicorum exsequi debemus. Quod cum ab omnibus statutum fuisset, contigit ut sequenti die sancto Paschæ, non sine nutu divino, ut creditur, nullus e tanta multitudine evigilaret donec aurora elucesceret. Non valentes itaque duodecim lectiones, tres more paterno, divinitus correcti, & hinc deinceps gratanter cœperunt exsolvere.

V. *De domno abbate Seguino, & prophetia in quemdam tyrannum.*

In abbatiali autem cura Casæ-Dei Seguinus vir illustris Lugdunensi castro, Escostaiaco * appellato, oriundus, Deo & hominibus amabilis Duranto successit: cujus tempore locus Casæ-Dei, & religionis fama & amplissimis possessionibus excrevit, & idem signis clarescentibus mundo clarus apparuit. Carennacensis *a* namque Præpositus cum eum per terram suam transeuntem reperisset, devote eum deprecatus est, ut Carennacum veniret, ibique festum Pentecosten in sequenti die futurum celebraret: vidensque abbas Seguinus ipsius devotionem ad locum divertit, & diem sanctum peregit ibi. Cum vero multitudo nobilium & privatorum ex circumadjacentibus locis, die festo invitante, ac fama Abbatis præsentis eos attrahente, Carennacum afflueret; tyrannum quemdam contigit adesse, qui multa mala loco illi indesinenter videbatur perpetrare. Abbatem ideo Præpositus commonuit, ut hunc deprecando conveniret, quia ob hoc fortasse a sua malitia cessaret. Quod cum Abbas diu fecisset, miles ille nec amore festivitatis, nec reverentia viri venerabilis aliquid boni vel pacis promisit, sed magis minando furibundus discessit. Præposito siquidem ob hoc valde exterrito, ait abbas Seguinus: Ne timeas, frater, quia iste malitiæ suæ cursum terminavit, nec tibi nec tuo loco amplius nocere poterit. Hanc autem prophetiam, summi Judicis justa sententia declaravit *b* esse verissimam. Quoniam ubi Tyrannus ab Abbate tumidus discessit, juxta fluvium ad aves accipitrem jactavit, quem dum insequitur, in flumen ruens mox vita privatur. Quæ res persecutoribus loci illius non modicum incussit timorem, & habitatoribus magnam præbuit tranquillitatem.

* Escotay.

VI. *Item de prophetia ejusdem super abbatia S. Illidii.*

Benignus idem vir Seguinus, tempore quodam cum ab oratione surgeret in monasterio S. Illidii, quod in Claromonte civitate situm est, juvenem quemdam Casæ-Dei monachum, PETRUM de Ponte-Bigaudi *c* cognominatum, obvium habuit, cui illico subridens dixit: Frater, adjutorem Deum implorare debes, quoniam ab eo abbatialem hujus loci anno * proximo curam suscepturus es. Et nimirum cum sine Dei adjutorio nulla creatura subsistere possit, huic tamen maxime Christi auxilium necessarium fuit: diu enim, abbatia suscepta, & imbecillitas eum corporis attrivit, ac bellicus turbo Comitis Claromontensis & Canonicorum monasterium ejus oppressit.

* *ms.* Britol. in proximo.

a Carennacum oppidum, vulgo *Carennac*, ad fluvium Dordoniam in diœcesi Cadurcensi, ubi insignis est Decanatus Ordinis Cluniacensis.
b Ms. *juxta sententiam esse verissimam.*
c In codice Britoliensi scriptum est *de Ponte-Gibaudi.*

AN.CHR 1067 17. April.

VII. *De fure excommunicatione expulso.*

Famulantibus proinde Deo in Casæ-Dei cœnobio latronum violentia graviter insistebat. Cumque diutius hanc injuriam paterentur, & nullum remedium ab hac peste inveniretur; domnus abbas Seguinus in die sancto Cœnæ Domini orarium atque baculum pastoralem afferri præcepit, surgensque ait: Quia filius iniquitatis filios Dei perturbare non desinit, ex auctoritate Dei Patris & Filii & Spiritus-sancti inhibemus ei, ne amplius habeat hic locum commorandi. Mox ut hæc verba complevit, Refectorarius videntibus cunctis de Capitulo egressus nusquam ultra comparuit. Ingens autem admiratio cum super hoc haberetur, furta ejus quæ in claustro faciebat a complicibus suis qui foris erant deteguntur: sicque veridicum illud impletur, nihil occultum quod non revelabitur. Luc. 12. v. 21.

VIII. *De ejus transitu, & ejus successore Pontio.*

Amabilis autem Deo & hominibus abbas Seguinus *a* fere quindecim annis in cura pastorali Casæ-Dei peractis, Pontio *b* gubernationem ejus loci derelinquens, Avinione sepultus fuit. De cujus transitu in vita viri Dei Stephani discipuli beati Rotberti nonnulla edidimus.

IX. *De fratre Diacono defuncto manifeste viso.*

Interea vero Avinionis Prior, omni cura pastorali postposita, soli Deo vacare volens, Casam-Dei nuntium misit, quatenus sibi frater mitteretur, qui idoneus ad totius loci gubernaculum haberetur. Juvenis itaque ei bonæ indolis missus, & in omnibus ei subjectus hæc ab eo audivit: Ad hoc, frater, ad nos directus es, quatenus hujus domus dispensationem suscipias, mihique solummodo necessaria præbeas. Ad hoc juvenis: Nullatenus, inquit, pater, hoc fieri potest, ut ego vobis imperem, vel quoad vixeritis super vos habeam prioratum. Cum igitur alter præferri alteri non pateretur, in hoc convenerunt, ut quod religiosus monachus Cluniacensis, qui in vicinio habitabat, eis laudaret, hoc uterque impleret; ab illo tandem acceperunt, ut omnium interiorum senior, exteriorumque juvenis procurationem provideret, quod & factum est. Senem proinde juvenis rogavit quatenus Casam-Dei se ire permitteret, ut Cœnam Dominicam ibidem celebraret. Peracta itaque ab eo apud Casam-Dei, sicut optaverat, Cœna Dominica, insequenti die Domini Passionis, febre correptus, in domum infirmorum est adductus. Ingravescente autem morbo, inunctus, sacramentisque Christi munitus spiritum Deo reddidit, & in Sabbato-sancto sepultus fuit. Insequenti vero die sancto Paschali, cum quidam Mansionarius ostium ecclesiæ aperiret, ad cognoscendum an lux diei illucesceret, ut tunc hymnus *Aurora lucis*, ut mos est inciperetur; ecce juvenis defunctus more Diaconi albis vestibus indutus, qui in hesterno sabbato fuerat sepultus, præsentialiter ante oculos ejus adstitit, eique dixit: Resurrexit Dominus. Ad hoc ille tremefactus, spiritu recuperato interrogavit eum qualiter se haberet, quomodo huc venisset. Respondit: Regina cælorum cum sanctis Apostolis, ac virtutibus angelicis divina officia hic hodie est celebratura; ad hoc, inquam, mandatus sum venire, & diaconatum meum implere. Audiens hæc Ædituus, Priorem adduxit, qui &

a Anno circiter 1094. si decem anni Duranto & duo aut fere duo Adelelmo concedantur. Ipsum Idibus Julii obiisse asserit Petrus Bringerius in catalogo Abbatum Casæ-Dei, a quo sanctus nominatur, eoque nomine in antiquis Casæ-Dei breviariis celebratur.

b Pontius ex nobilissima Turnoni familia oriundus, factus ex Abbate Casæ Dei episcopus Aniciensis obiit anno circiter 1130 sepultusque est in prioratu de Rocha-Paula in diœcesi Diensi, Casæ-Dei subjecto, quem nunc PP. Minimi incolunt. Hujus loci patronus dicitur S. Pontius quem eumdem Pontium de quo hic agimus, esse putant, cujus sepulchrum antequam ab hæreticis Calvinianis everteretur, ibidem erat in honore.

& ſupradicta ab eodem qui vivus apparebat audivit : quo facto ab eis diſceſſit. Omnibus ſuper hoc admirantibus, quorumdam equidem fratrum voluntas fuit (requirere), an corpus in ſepulcro poſſet inveniri, quod ante oculos eorum tam manifeſte viſum eſt haberi: quod domnus abbas Pontius, vir magnæ diſcretionis & religonis, inhibuit fieri, ne præſumtio aliqua notari poſſet. Ipſe poſt inde diſpoſitionem abbatiæ Aimerico per annos ſeptem procuratam derelinquens, in Anicienſem cathedram ſublimatus eſt. AN.CHR 1067 17. Apr.

X. *De Aimerico abbate.*

Aimericus *a* dehinc cura paſtorali ſeptem annis decurſis, ſedem abbatialem Stephano ſubſtituens, Arvernenſis eccleſiæ apicem regendum ſuſcepit.

XI. *De abbate Stephano b.*

Venerabili autem Stephano adminiſtrationem Caſæ-Dei agente, ejus fama religionis, locus & amplis poſſeſſionibus longe lateque excrevit.

XII. *De fratre Bertrando, cui junctis manibus Dominicum corpus apparuit.*

Per idem tempus cum quidam frater magnæ ſimplicitatis ac puritatis, Bertrandus cognomine Baptiſta, ideo ſic vocitatus, quia infantem adhuc puer ad ſuccurrendum gratiæ baptiſmatis tradidit, apud ſanctum Privatum *c* ſub priore degens, in die ſanctæ Paſchæ una cum omni populo ingentem pateretur anxietatem, quia presbyter corpus Domini deſuper altare perdiderat, nec quid de eo factum eſſet, rationem reddere poterat; ipſe ante ſanctum Altare flexis genibus, fuſiſque lacrymis, cum omni contritione Deum exorans, junctis palmis in ſummitate digitorum ſuorum, quod eſt mirabile dictu! Corpus Dominicum adfuiſſe inſpexit. Qui cum præ gaudio, voce magna exclamaſſet, & presbyter qui perpediderat accurriſſet, & agnoſceret; quanto gaudio, quanta exultatione cum omnibus qui aderant tripudiavit, magis intimatur ſilentio quam poſſit exſolvi eloquio.

XIII. *De cujus brachio abſorpta aranea eſt egreſſa.*

Aliud quoque de hoc fratre Bertrando ſatis ſtupendum refertur, quia dum die quodam Miſſam celebraſſet, in calicem Dominici ſanguinis vermis araneus cecidit. Quo viſo, quid conſilii acciperet, quo ſe verteret, quid ageret neſciens, ſimul omnia ebibit, & nil triſte, Deo operante, poſt hoc inde ſenſit. Poſt vero nonnullis diebus evolutis cum ſanguine minueretur, ſimul cum cruore, videntibus qui aderant, aranea de brachio egreditur; & quia hic Chriſtum diligendo, verbis ejus credidit, etſi mortiferum bibit, non ei nocere potuit.

a Et hic inter ſanctos in veteribus Caſæ-Dei ſchedis recenſetur : quo ſedem Claromontanam tenente habita eſt ibi Synodus præſente Innocentio II. Papa, in qua Anacletus pſeudo Pontifex damnatus eſt, ut ex Ottone Friſingenſi refert Labbeus tom. 9. Conciliorum ad annum 1130. Obitus ejus 13 Cal. Maji notatur.

b Iſtud caput in editis & in quibuſdam mſſ. deeſt, quod ex cod Britolienſi ſupplevimus. Stephanum, de quo in eo agitur, ex nobili Mercoriorum familia fuiſſe aſſerunt. Ejus obitum refert Bringerius ad annum 1146. 4. Cal. Aprilis, atque eum miraculis multis coruſcaſſe. Sepultus eſt prope ſacellum SS. Virginum ad ſiniſtram partem. Unde diſtinguendus eſt ab alio Stephano ejuſdem familiæ, qui Aymerico in ſede Claromontenſi ſubſtitutus, & apud Sammarthanos anno 1169. die 26. Januarii obiiſſe dicitur.

c Prioratus ſancti Privati, vulgo *ſainct Privat*, in diœceſi Anicienſi, hactenus a Caſæ-Dei monaſterio dependet.

AN.CHR 1067 17. April.

XIV. *De crure pauperis divinitus reformato.*

Juvenis quidam, Petrus nomine, Arvernus genere, crus ac pedem igneo morbo ardentem amisit. Os vero cruris manu ferens subpediendo baculis, Casam-Dei venit, ibique eum vir religiosus Geraldus eleemosynarius per dies multos detinuit, osse cruris in quodam foramine locato. Audiens proinde pauper ille crebra miracula fieri in loco, qui Sancta Maria de Mari *a* appellatur, ab urbe Arelatensi non longe sito, osse cruris accepto illuc devenit, & Petrus quidam Miles Vivariensis castri, nomen Vulgarii *b*, ei hospitium præbuit. Nonnullis tandem diebus evolutis, evenit quadam nocte, ut Miles quasdam personas circa lectum pauperis audiens colloquentes, dixit: Quare, inquiens, non dormitis, clientelam suam esse arbitrans, & pauperem inquietans. Nos, inquiunt ei, domine, neque loquimur, neque loquentes audivimus. Rursum dormivit, & iterum evigilans, sicut prius audivit, & advocans pauperem dixit: Qui sunt qui tecum loquuntur, Petre? Domine, ait, beata Dei Genitrix, sanctusque Hyppolitus martyr crus & pedem mihi componunt & restituunt. Hoc autem Miles vanum ac fabulosum æstimans; Dormi, inquit, Petre dormi. Et ille; Domine, ait, venite, & videte quia quod dico verum est. Surrexit ergo Miles ille, & uxor ac familia, & crus novum cum pede aptum & candidum sibi reformatum, ut dixerat, quod est mirabile dictu, invenerunt. Os vero cruris ejus, quod in foramine maceriæ locatum fuerat nusquam repererunt. Procidentes itaque omnes qui aderant, & istud admirandum opus, & simile retro sæculis vix aut numquam auditum osculari, & laudare Deum cœperunt.

XV. *De monacho a corpore sine dolore educto.*

In cœnobio Casæ-Dei, cum in die sancto Paschæ omnes fratres circa divinas laudes satagentes, & gaudentes, quidam frater novitius videret, diligenter cœpit inquirere locum in quo fratres exeunt a corpore; qui cum interrogaretur, cur hoc quæreret: Cupio, inquit, dissolvi, & cum Christo esse. Ostenso autem sibi lecto, in eo se extendens, & ut fratres venirent, & juxta consuetudinem morientium facerent sibi, devotissime deprecatus est. Quod cum super hoc mirantes fratres explessent, præsentibus illis cum gaudio sine dolore dormivit in Christo.

XVI. *De* JOANNE *Priore loci Deleti.*

Frater quidam Casæ-Dei, Joannes nomine, loci Arvernensis Doleti *c* Prior exsistens, in gravem infirmitatem decidit. Cumque ad extrema deductus esse videretur, tres ante eum fratres adstabant, Andræas nepos ejus, Petrus quoque Rainardi, & ego Bernardus *d* qui hoc scripsi. Ille vero diu amisso famine bis dixit, Bernardus, Bernardus. Transacta proinde fere dimidia hora, viribusque receptis fari cœpit. Interrogatus itaque cur Bernardum jam paullo ante bis nominasset, dixit: Vidi quemdam Pontificem gloriosum, qui mihi beatus Nicolaus esse videbatur; illum enim totis visceribus dilexeram, & me ante fores cujusdam templi, quod tantæ pulcritudinis, tantæ claritatis & odoris erat, quod vix ullus narrare queat, & dixit mihi: En mansionem tibi hanc a Deo acquisivi, vel si volueris, in corpore vive-

Auctor hujus libri.

a Appellatur vulgo *Nostre-Dame d'er-mer*, situs est hic locus ad Orientale ostium Rhodani in una Camargiatum insulatum.

b Boll. habent *Vualgarius*, quod nomen Militis esse videtur.

c Locus-Deleti, vulgo *Lieutades*, prioratus Casæ-Dei in diœcesi S Flori.

d Sic habet constanter codex Britoliensis, quamvis in editis & aliquibus mss. hoc loco *Bertrandus* dicatur, quem tamen postea, sicut cod. Britol. *Bernardum* appellant.

vivere poteris, ex his duobus optio tibi datur: Domine, dixi ei, habeo amicum Bernardum, & quod mihi laudaverit ille hoc eligam. Et ille, Bene, inquit, dixisti, quod tibi ipse laudaverit hoc facito. Dicite ergo, ait mihi, quid horum eligam. Quod cum audissem, fateor, primum dirigui, tandem invocans Dominum dixi: Quamvis in multis ex hoc mihi grave incommodum inferatur, nolo tamen ut pro me requies vestra differatur, sed ingredimini in locum tabernaculi Dei [a]. Qui gaudens effectus, dixit: Benedictus sit Deus, quia hoc optabam, aliud timebam. Evoluto post hoc parvo tempore lætus exivit a corpore. AN.CHR 1067. 17. April.

XVII. *De Gaufrido presbytero Murciacensi.*

Presbyter quidam Murciacensis [b] ecclesiæ, in Sanctonico territorio sitæ, Gaufridus nomine, morbo gravi correptus in lectum decidit. Qui audiens Bernardum sanctæ Gemmæ priorem venisse, ut ad se intraret per amicos suos humiliter deprecatus est. Infestus enim ei & ceteris fratribus Casæ-Dei, ex quo in ecclesiam suam Murciacensem eum assumpserant, ultra modum exstiterat. Intravit tamen ad eum Prior, & dixit ei presbyter: Domine gratias ago Deo meo & vobis, quoniam visitare me voluistis; ego enim in Deum & in vos plurima mala commisi: sed ipsi Deo, & beatæ Virgini Mariæ, sanctoque Rotberto & vobis in hac vita & in morte me trado: proinde ad locum sanctæ Gemmæ portatus habituque monachali suscepto, ad exitum cœpit propinquare; quod cernentes, *Credo Deum* [c] ac Letaniam circa eum decantare cœpimus. Post paullulum ipse æger, qui jam defunctus videbatur, manum movit, post signum fecit ut tacerent psallentes. Quod cum minime facerent, recuperato spiritu ait: Silete. Tunc accessi ad eum & dixi: Quid est hoc? Quid vultis? Et ille. Judicium, inquit, factum est & ego salvus sum. Et ajo ad eum: Et hoc quomodo? Beatus, inquit, Rotbertus de manu vestra me recepit, & ante Deum judicem constituit, sicque omni causa mea qualiter me vobis tradideram diligenter exposita, Judex omnium in sorte electorum perenniter adesse me sine ulla ambiguitate disposuit. Quo dicto, ipse, non multo post tempore transacto, lætus vitæ præsenti terminum fecit.

DE BEATO MAURILIO

AN.CHR 1067 9. Aug.

Archiepiscopo Rotomagensi.

1. HOC *præsenti sæculo Rotomagensem ecclesiam Lugdunensis secundæ metropolim illustravit Maurilius antistes piissimus, cujus laudes nobilissimi quique ejus ævi scriptores celebrarunt; nullus tamen, quod quidem sciam, Vitam ejus litteris mandavit. Nec obstat Trithemii auctoritas, qui in nova Chronici Hirsaugiensis San-gallensi editione ad annum* 1064. *beati Maurilii* gesta conscripta *esse refert: quibus verbis nihil aliud fortasse designare voluit ille auctor: præter varia elogia Maurilii nostri, quæ in istius temporis scriptoribus passim occurrunt. Huic conjecturæ favet ipse Trithemius in altera ejusdem Chronici editione, ubi facta Maurilii egregia mentione, hæc verba subjungit*: De cujus sancta conversatione præcelsa laudum præconia feruntur. *Et lib. 4. de viris illustribus Ordinis nostri cap.* 120. Maurilius... de quo multa bona narrantur. *Sed &* B. Maurilii gesta.

a In cod. Britol. pro *Dei* legitur A. V. A. D. D. Quibus litteris designantur seq. verba psalmi 44.

b Prioratus S. Martino sacratus, Casæ-Dei subjectus, vulgo *Mursac*

c Sic ex cod. Britol. restitui debet hic locus, in aliis quippe legebatur, *cernentes in Deum ac*, quod Bolland. sic restituere conati sunt, *cernentes Te Deum ac*. Certe Symbolum Apostolorum a moribundis, vel si id præstare non valeant, ab aliquo ex adstantibus recitari solebat. In Rituali tamen provinciæ Remensis sacerdotes Viaticum recepturi recitare debent hymnum, *Te Deum laudamus*, &c.

AN.CHR 1067 9 Aug. *frustra de hac re fusius disseremus, cum Maurilii Vita, si umquam exstiterit, jam plane sit ignota: quare breve ejus elogium, ex variis qui de eo egerunt pro data occasione auctoribus, pro more nostro conficiemus.*

Patria. 2. *Maurilium Remis natum diffiteretur nemo, si Ordericus Vitalis sibi ipsi constitisset. At cum libro 4. Historiæ suæ ecclesiasticæ beatum Antistitem Remis ortum ex ipsius epitaphio dixerit, aliundeque libro 5. scripserit eumdem* genere Maguntinum *fuisse; qui postmodum secuti sunt auctores varias in sententias abierunt. Viam mediam iniit Menardus noster in Notis ad Martyrologium Benedictinum, ubi Maurilium Remis quidem natum fatetur, sed ex parentibus Maguntinis: quam quidem dirimendæ litis rationem multi postea amplexati sunt.* Genus. *Ego vero de Maurilii parentibus nihil habeo quod dicam, cum ad id nulla suppetant instrumenta, nisi quod eum* generis nobilitate *præcelluisse asserant Guillelmus Pictaviensis, & monachus anonymus sancti Audoeni Rotomagensis, auctor gestorum archiepiscoporum Rotomagensium ipsi Maurilio æqualis, ex autographo editus tomo 2. Analectorum, qui paucis verbis præclara de sancto Maurilio scripsit in ejus Vitæ compendio. Hic autem, cujus locum inferius integrum exhibebimus, diserte asserit Maurilium nobili prosapia ex Remensi pago exortum fuisse. Certe hunc ipsum Remis natum negari non posse existimo, cum id in Epitaphio sepulcro ejus apposito, disertis expressum verbis habeatur: quod quidem epitaphium non ab homine ignoto, aut longo post beati Antistitis obitum tempore compositum fuit, sed a viro illustri, Rotomagensis ecclesiæ canonico, ut super ipsius corpus poneretur, ipsomet attestante Orderico Vitali. Porro Ordericus libro 5. Maurilium genere Moguntinum fortasse dixit, quod Gerbertus ejus socius Moguntiæ ortus fuerit, ut ex ejus epitaphio patet, vel etiam quod aliquamdiu in Moguntina provincia commoratus ipse Maurilius fuerit. Hoc enim pacto idem auctor Joannem abbatem Fiscamnensem, quem Italum fuisse ex Vita beati Guillelmi certum est,* compatriotam *Maurilii nostri appellat, quod & ipse Maurilius in Italia aliquamdiu versatus, ibique Abbatis munere functus fuisset.*

Fit monachus. 3. *Inter Remensis ecclesiæ clericos Maurilium educatum fuisse non solum recentiores historici scripserunt, verum etiam idem attestatur Anonymus noster supra laudatus, ex quo etiam discimus eum post navatam Philosophiæ ediscendæ apud Leodium operam, Halberstatensis ecclesiæ scholastici dignitatem obtinuisse. Sed hæc omnia Maurilii animum, qui perfectiora charismata æmulabatur, detinere non potuerunt: quare in Fiscamnense cœnobium, cui, ut quidem mihi videtur, præerat tunc beatus Willelmus, secessit; cumque multos ibi annos exegisset, obtenta exeundi licentia, in Italiam abiit, ubi cum Gerberto suo socio, qui postmodum abbas sancti Wandregesili effectus est, anachoreticam vitam duxit. Utriusque sanctam in illis partibus conversationem magnificis verbis extollit Guillelmus Pictaviensis, auctor æqualis, in libro de gestis Guillelmi ducis, postea Angliæ regis, ubi sic loquitur.* Ambo hi in ætate florentissima divinitatem, & quam divinitas largitur beatitudinem speculati, alio multoque perspicaciori mentis acumine quam Plato, nuda professione impedimenta rerum temporalium evasere, despicantes mundanæ philosophiæ vehementi applicatione a se amata gymnasia, patrii soli dulcem arrisum, opibus ac generositate claram parentelam, spem sublimium provectuum. Sic animo vectore expediti, nunc sub jugo cœnobiorum, nunc in eremi lucta, æmulis Macchabæorum decertabant sudoribus, pro interminabili & liberalitate & quiete, omnem extremitatem, nullam prælationem in exsilio mundi prætereuntis ambientes.

Tum abbas in Italia. 4. *Tanta Maurilii virtus diutius sub modio delitescere non potuit: hinc ut aliis etiam utilis esset, monasterio cuidam in eadem regione præfectus est: qua in dignitate, ut asserit idem Guillelmus,* supra ceteros abbates eximius emicuit. *Monasterium, cui Maurilius præfuit, in ipsa urbe Florentia situm fuisse scribit Ordericus Vitalis libro 5. sed nomen ejus exprimit noster Anonymus, qui etiam laudat Bonifacium Marchionem, quo agente Maurilius abbatis dignitatem suscepit.* Defuncto, *inquit*, abbate Florentinensis ecclesiæ, quæ in honore bea-

beatæ Mariæ.... constructa est, elegit eum Marchio Bonifacius, &c. *Monasterium sanctæ Mariæ, vulgo* Labadia, *hodieque perseverat celebre apud Florentiam, Ordini nostro addictum, sub Casinensi congregatione, haud procul a metropolitana ecclesia situm, de quo Ughellus Italiæ sacræ tomo 2. & Lubinus in Notitia abbatiarum Italiæ disserunt. At tunc erant, quando ei præfectus est Maurilius, ejus loci monachorum corrupti mores, qui eo devenisse dicuntur, ut sancti viri disciplinæ fervorem ferre non valentes, eumdem veneno enecare conati fuerint. Hæc fuit occasio Maurilio in Gallias redeundi, ut narrat Ordericus:* In urbe, *inquit*, Florentia monachili cœnobio abbatis jure præfuit, & exosus transgressoribus pro rigore disciplinæ, venenum in potu sibi propinato deprehendit: Unde sanctissimum patrem, doctoremque Benedictum secutus incorrigibiles deseruit, & in Neustriam cum Gerberto sapienti & religioso monacho, tempore Joannis abbatis compatriotæ sui Fiscannum venit, ibique stabilem ad cultum summæ & individuæ Trinitatis habitationem sibi elegit. *Eadem fere habet Anonymus.* ANCHR. 1067 9. Aug.

5. *Regebat his temporibus ecclesiam Rotomagensem Malgerius archiepiscopus, Guillelmi Ducis patruus, qui ob varia crimina in concilio Lexoviensi anno* 1055. *exauctoratus est. Nec diu deliberatum fuit de successore ei substituendo. Maurilius nempe omnium tam episcoporum comprovincialium, quam Vicarii sedis apostolicæ qui concilio præerat, & ipsiusmet Ducis consensu ad hanc dignitatem evectus est: sic ea de re loquitur Guillelmus Pictavensis loco jam laudato.* Princeps, *nempe Guillelmus Dux*, animadvertens jam non monitis agi oportere in causa præcipuæ gravitatis, ne ultra patiendo superni Judicis iram irritaret in se, deposuit patruum in publico sanctæ synodi, Apostolici vicario, cunctisque Normanniæ Episcopis juxta Canonum auctoritatem sententiam dantibus unanimi consensu. Maurilium vero cathedræ liberatæ providit.... dignissimum summo omnium archipræsulatu, merito generis, personæ, virtutum, doctrinæ. *Consentit Guillelmus Gemmeticensis libro septimo Historiæ Normannorum cap.* 24. *ubi* synodi decreto Metropolitanam sedem Maurilio Fiscannensi monacho, multis virtutibus excellenti *traditam fuisse scribit.* Ecclesiastica electione assumptum *fuisse ad hanc dignitatem observat Ordericus libro* 5. *Denique ipse Guillelmus morti proximus, apud Ordericum libro* 7. *ea omnia quæ in suorum populorum gratiam recte fecerat recensens, memorat Maurilii electionem*: Protervum, *inquit*, præsulem, qui nec Deo devotus, nec mihi fidus erat, de pontificali sede per decretum Papæ deposui, & Maurilium venerabilem cœnobitam, quem mihi Deus de Florentia civitate Italiæ transmiserat, in ejus loco substitui. *Rotomagensem thronum conscendit Maurilius anno* 1055. *ut ex concilio Lexoviensi supra laudato colligitur. Idem habetur in Chronico Rotomagensi apud Labbeum tomo* 1. *Novæ bibliothecæ, & in Chronico Cadomensi apud Quercetanum in Historia Normannorum: nec ea de re videtur esse inter auctores aliqua dissensio: qui etiam omnes eum ex monacho Fiscannensi ad hanc dignitatem evectum fuisse consentiunt.* Et tandem archiepiscopus Rotomagi.

6. *Sed priusquam ulterius in exponendis Maurilii gestis progrediamur, exhibendum est ejus vitæ compendium ex anonymo sæpe laudato monasterii sancti Audoeni in gestis Archiepiscoporum Rotomagensium, qui sic habet Analectorum tomo* 2. *p.* 439. Malgerio destituto elegit Dux Willelmus quemdam monachum, nomine Maurilium, qui nobili prosapia ex Remensi pago exortus, & in ejusdem civitatis ecclesia educatus, inde in Leodicensi ecclesia omni liberalium artium peritia imbutus, Halverstatensis ecclesiæ scholasticus effectus est: qui locus in Saxonia ditissimus habetur, in quo pluribus annis honorifice vixit. Postea vero succensus amore cælestis patriæ, cuncta quæ mundi sunt fastidiens, monasticam vitam appetiit: sicque Fiscamnense cœnobium adiens, monachus ibi effectus est, in quo sancte multo tempore vixit, ceterisque exemplum sanctitatis exhibuit. Denique igne divini amoris exæstuans, acriorem vitam eligens, licentia ab abbate, qui ecclesiæ Ejus Vitæ compendium.

AN CHR 1067 19. Aug. præerat, accepta, Italiam petiit; eremique cultor, solitariam vitam ducens, opere manuum vixit. Defuncto itaque abbate Florentinensis ecclesiæ, quæ in honore beatæ Mariæ semper virginis constructa est, elegit eum marchio BONIFACIUS, vir nobilis & potentissimus: & ita, licet invitus, bonorum tamen virorum admonitionibus superatus, abbas ejusdem loci ordinatus est, ubi multo tempore subditos pro posse suo sancte & regulariter rexit. Sed quia vita justorum est detrimentum pessimorum; monachi qui tempore prædecessoris sui indisciplinate vixerant, constantiam regulæ patris Benedicti, qua eos regulariter constrinxerat, ferre nolentes, sed in omnibus bonis operibus sibi resistentes, detrimentum vitæ ei machinati sunt. Et quia pluribus annis in hoc laborans, nullo modo se in eis vidit proficere, saluti propriæ prospiciens abbatiam deseruit, & ad proprium locum, scilicet Fiscamnum, rediit, in quo sancte, usquequo in episcopatu inthronizatus est, vixit. Hic ecclesiam a ROTBERTO archiepiscopo inceptam complevit: & adstante Vuillelmo Normannorum duce, postea Anglorum rege, cum omnibus suffraganeis suis, Concilium in Rotomagensi ecclesia de castitate conservanda, & ceteris sanctorum patrum institutionibus, pastorum incuria negligenter postpositis, viriliter restituendis, religiose celebravit. Postea perfecta ecclesia, dedicavit eam, adstante Vuillelmo Normannorum duce, anno 1063. Dominicæ incarnationis, regnante HENRICO nobilissimo rege Francorum; adstantibus etiam comprovincialibus episcopis, scilicet ODONE Bajocensi, JOHANNE Abrincensi, HUGONE Lexoviensi, GUILLELMO Ebroacensi, YVONE Sagiensi, GAUFRIDO Constantiniensi, ceterisque venerabilibus abbatibus, præsidente etiam sedi Apostolicæ papa VICTORE II. Multa etiam bona de Christianæ legis & ecclesiasticæ religionis restitutione fecit. Jejuniis & orationibus & eleemosynis usque ad ultimum diem insistens, v. Idus Augusti animam Deo reddidit. Defuncto venerabili antistite Maurilio præfatus Vuillelmus, &c. *Narrat Anonymus gesta Johannis, qui beato viro substitutus est. Nos vero ipsius Maurilii elogium ex aliis auctoribus, uti inceperamus, prosequamur.*

Concilia cogit. 7. *Factus itaque totius Normanniæ primus antistes, nihil magis in animo habuit, quam ut decessoris sui probra dilueret, & resarciret damna quæ ipsius negligentia ecclesiæ illata fuerant. Ea de causa primo sui pontificatus anno concilium indixit, quod Rotomagi habitum est. Huic adfuere omnes provinciæ episcopi, atque in eo, ut scribit Bochellus, & quidem id ipsum habet noster Anonymus, actum est* de castitate, & ceteris Patrum institutis servandis, Pastorum incuria neglectis. *Alterum concilium ibidem habitum memorat Dadræus primo Stephani papæ IX. anno, id est anno* 1057. *aut sequenti. Celebrior fuit synodus seu potius conventus Cadonensis, cui non solum episcopi & abbates, sed etiam totius provinciæ optimates jussu Guillelmi Ducis interfuerunt anno* 1061. *ut publicæ securitati, utilitatique tum ecclesiasticæ tum sæculari communi consilio provideretur. Huc etiam ex diversis ecclesiis sacræ reliquiæ apportatæ sunt juxta Ducis imperium, idque ut major ex religione celebritas conventui accederet; religiosiusque decreta a singulis observarentur, quæ in sanctorum provinciæ Tutelarium præsentia sancita fuissent. Rotomagenses sanctorum Romani & Audoeni corpora, alii alias sanctorum detulere reliquias. Porro ibi indultum est a Principe, ut induciæ cuilibet darentur singulis hebdomadibus a vespera feriæ quartæ ad feriam secundam hebdomadæ sequentis, quæ induciæ* Trevia-Dei *appellatæ fuerunt, quod decretum ut firmius staret, Episcopi in violatæ pacis reos anathema pronuntiarunt. Inter alia multa, quorum maximam partem abolevit temporum injuria, sancitum est ut abbates & alii prælati* huc illucque non vagarentur cum publica offensione. *Item*, ut quotidie sero per signi pulsum ad preces Deo fundendas quisque invitaretur, atque occlusis foribus domorum ultra vagari amplius vetitum admoneretur.

8. *Haud minus celebre fuit concilium Rotomagi habitum ad dedicandam majorem*

jorem ecclesiam, quam ipse Maurilius absolverat. Ea de re sic loquitur Ordericus AN. CHR 1067
Vitalis lib. 5. Anno, *inquit*, Dominicæ Incarnationis 1063. Indictione 2. metropolitanam basilicam in urbe Rotomagensi, quam Rodbertus inchoavit, Maurilius archiepiscopus in honore sanctæ Dei-genitricis Mariæ cum ingenti tripudio mense Octobri dedicavit. *Ecclesiæ Rotomagensi dedicationem pariter anno 1063. consignat laudatus Anonymus. Certe hoc ipso anno locat noster Pomerayus concilium Rotomagense, ad quod referri debere censet quod Vuillelmus Gemeticensis & Ordericus libro 3. narrant de Osberno, qui post Rotberti abbatis desertionem monasterio Uticensi præfectus fuit, tradita sibi a Maurilio archiepiscopo* cambuta *pastorali. At Robertus Uticensis abbas fugam inierat occasione dissensionum, quæ inter Guillelmum & Normanniæ proceres fuerant exortæ, quas quidem dissensiones fusius exponit Ordericus ad* annum *1063. quæ omnia satis superque probare videntur, dedicationem ecclesiæ Rotomagensis anno 1063. consignandam esse, quamvis Indictio 2. ab Orderico assignata loco supra laudato annum sequentem videatur indicare. Verum cum hæc dedicatio die 1. Octobris, ut ex Martyrologio ejusdem ecclesiæ discimus, peracta sit, forte hic Ordericus Indictionem a mense Septembri, ut nonnulli facere solebant, inchoavit: nam idem ipse auctor alio in loco, libro scilicet 4. Dedicationem Rotomagensis ecclesiæ anno 1063. Indictione 1. peractam fuisse scribit.*

9. Aug. Ecclesiam Rotomag. dedicat.

9. *Porro idem Ordericus libro 5. testatur hujus Dedicationis occasione corpora Ducum Rollonis & Guillelmi, cognomento* Longa-spata, *a Maurilio in ædem sacram translata fuisse, qui priorem, nempe Rollonem* prope ostium australe, *Guillelmum vero* secus ostium aquilonare tumulavit: & Epitaphia eorum super illos litteris aureis annotavit. *Hæc epitaphia refert Ordericus, quæ Maurilii opus esse nonnulli putant. Sufficiat aliquot ex eis versus huc proferre, qui ad nostri Ordinis Historiam pertinent. Inde enim discimus Guillelmum ita erga monasticam vitam propensum fuisse, ut eam fuisset amplexus in monasterio Gemeticensi, si ei per abbatem Martinum licuisset.*

Ducum corpora transfert.

Cœnobium pulcre reparavit Gemmeticense,
Et decrevit ibi ferre jugum monachi.
Fervidus invicti coluit normam Benedicti,
Cui petiit subdi, plenus amore Dei.
Distulit hoc abbas Martinus, Diva potestas
Sæva per arma mori prætulit omen ei.

De hoc Guillelmo & ejus monastici propositi amplectendi desiderio, plura habet Guillelmus Gemeticensis monachus, quæ huc referre non vacat.

10 *Ceterum habita est item celebris Normanniæ episcoporum synodus anno 1067. occasione alterius Dedicationis, scilicet ecclesiæ beatæ Mariæ Gemeticensis, quam Maurilius cum suis suffraganeis, præsente Guillelmo, jam tunc Angliæ rege,* humiliter & devote perpetravit *Kalendis Julii, ut testantur Guillelmus Gemeticensis monachus lib. 7. cap. 37. Ordericus Vitalis lib. 4. & alii. Dedicationis hujus memoria in Martyrologio Benedictino celebratur ipsis Kalendis Julii. At anno præcedenti iidem antistites cum provinciæ primatibus a Duce acciti apud Juliobonam convenerant, de expeditione Anglicana collocuturi: sed cum ejusmodi conventus potius Comitia provinciæ debeant appellari, quam concilia, de his dicere supersedemus. In his enim procerum colloquiis, de sæcularibus potissimum negotiis agebatur, quæ tunc temporis absque Episcoporum consilio, si quidem magni fuissent momenti, maxime tractabantur.*

Synodus Gemetici.

11. *Verum ex tam frequenti conciliorum celebratione colligere licet, Maurilium vigilantissimi pastoris partes strenue adimplevisse, meritoque ejus ævi scriptores negligentiæ accusari, qui Decreta in istis synodis sancita posteritati non transfuderunt. Certe quanta sit hæc jactura conjicere possumus ex professione fidei de Eucharistiæ sacramento, quæ ad nos pervenit, in qua tam evidenter & nitide catholica veritas exponitur, ut nullus effugii locus hæreticis relictus sit.*

Maurilii vigilantia.

AN CHR 1067 19. Aug. *sit. Hanc ideo integram proferimus, ex veteri Pontificali ecclesiæ Rotomagensis a nostro Pommerayo descriptam, in quo inter alias fidei professiones habetur in Ordine synodi celebrandæ. Mos enim exinde fuit, ut ab unoquoque episcopo in Normanniæ provincia consecrando hæc fidei professio exigeretur: quæ sic habet.*

Professio fidei de SS. Sacramento. Oportet etiam, fratres carissimi, ut fides vestra de Corpore & Sanguine Domini, quam præsidente huic sanctæ sedi venerabilis memoriæ Maurilio, communi assensu contra spurcissimas Berengarii ejusque successorum voces diffinivistis, iterum recitetur. Corde credimus & ore profitemur, panem in mensa dominica propositum, panem tantummodo esse ante consecrationem: sed in ipsa consecratione ineffabili potentia divinitatis converti naturam & substantiam panis, in naturam & substantiam carnis; carnis vero non ullius alterius, sed illius quæ concepta est de Spiritu-sancto, nata ex Maria virgine: quæ etiam propter nos, & propter nostram salutem flagellis cæsa, & in ligno suspensa, jacuit in sepulchro, tertia die resurrexit a mortuis, & sedet ad dexteram Dei Patris. Similiter vinum, quod aquæ mixtum in calice sanctificandum proponitur, vere & essentialiter converti in eum sanguinem, qui per lanceam militis de vulnere Dominici lateris in redemptionem mundi feliciter emanavit. Anathematizamus autem contra hanc sanctam & Apostolicam fidem superbe atque hæretice sentientes, & impia temeritate garrientes. *Hanc fidei professionem, quæ in concilio anno 1063. habito decreta fuisse videtur, contra Berengarii errores ediderat Maurilius, ne quis e sibi commisso grege hæresiarchæ laqueis sese irretiret. Berengarius quippe Normannos sua hæresi inficere conatus fuerat, ut ex his patet, quæ de conventu Brionensi apud Durandum Troarnensem habentur in ejus libro de corpore & sanguine Domini.*

Ejus de Officio divino cura. 12. *Quantum vero fuerit Maurilii studium erga res divinas, intelligere possumus ex Johannis Abrincensis episcopi epistola libro de divinis officiis, quem Maurilio nuncupavit, præfixa. Eam huc integram damus, prout simul cum ipso libro ex ms. codice monasterii Salicosani edita est a nonnullis Rothomagensis ecclesiæ canonicis.* Domino vere sancto & meritis honorando MAURILIO, venerabili sanctæ Rotomagensis ecclesiæ archiepiscopo JOANNES Abrincacensis, omnium Episcoporum meritis infimus, corpore & spiritu totius obedientiæ munus. Quoniam tuæ paternitatis sanctitatem de ecclesiasticæ dignitatis profectu semper sollicitam, ejus lapsu nimio errore affici, sæpissimis inde mecum habitis quæstionibus comperi: hocque dolorem tibi augmentare ejus reparationem flagranti, quod vires ad hoc tuæ subtraxerat imbecillitas ægritudinis, Parvitas mea tuæ sanctissimæ optioni suffragari, non aliquo fastu succensa, sed pia compassione commota appetiit: ut quod negligentium pastorum depravatur incuria, tuæ sanctæ religionis reparetur vigilantia. Hinc tua auctoritate fretus, sententias sanctorum Patrum aggressus, diversarumque ecclesiarum mores & consuetudines prospectans, & ea quæ ad divini cultus officia pertinent, quodque in se mystice continent, nihilominus considerans, quamdam quasi confectionem ex ea diversitate composui: quam omnibus adhuc occultam tuæ sagacitatis repræsento examini, ut susceptum opusculum inspicias, & inspiciendo eam, precor, diligentiam adhibeas, qua te nobis eum esse significes, quem in paternitate ac magisterio sat decenter exhibes. Tua quippe refert, ut si aliqua sint quæ valeant, paterno affectu velis annuere: si vero e contra, vigilantis magisterii censura corrigere. Quod si utile & ratum tua auctoritate censetur, postquam de Metropolitana sede stillare videbimus, Canonum statuta sequentes, nostræ propinare studebimus.

Et de locis sacris. 13. *Loca etiam sacra colebat Maurilius: nam præter ecclesiam Metropolitanam, quam ab eo consummatam & sollemniter consecratam diximus, Robertus comes Aucensis in charta fundationis S. Michaelis de Uleriori-portu, hoc monasterium a se conditum fuisse testatur consiliis potissimum Maurilii archiepiscopi Rotomagensis. Idem antistes chartæ Roberti Ebroicensis comitis subscripsit pro monasterio sancti Salvatoris Ebroicensis sanctimonialium Ordinis nostri, quod ab* eodem

eodem comite sedente Maurilio conditum est. Contendunt etiam nostri Divenses monasterii sui ecclesiam, sanctæ scilicet Mariæ supra Divam, ab eodem beato Antistite fuisse consecratam quod innuere videtur Ordericus Vitalis libro 4. *Idem Telonei apud Andelejum, juris sui dominium, immunitatem concessit monachis sancti Petri Carnotensibus, ut ex ejus charta patet apud Summarthanos edita.* AN.CHR 1067 9 Aug.

14. *Nec minus curabat ut viri pii & ad ministerium sacrum idonei ecclesiis præficerentur. Vualkelinum a Guillelmo Anglorum rege Vvintoniensi sedi ejus opera præfectum fuisse asserunt, quem antistitem tanti viri commendatione haud indignum fuisse testatur Vvillelmus Malmesburiensis libro* 3. *ubi de eo ait*: Vvalketinus.... cujus bona opera famam vincentia, vetustatem oblivionis a se repellent, quamdiu sedes episcopalis Vvintoniæ durabit, &c. *Theodoricum vero Uticensem abbatem, cujus elogium supra dedimus ad annum* 1058. *monasterii regimen dimittere cogitantem, aliquandiu impedivit. Cum enim pius ille abbas ob turbas in monasterio suo exortas baculum pastoralem Vvillelmo duci reddidisset, Dux causam scandali Maurilio indagandam commisit, quare anno* 1056. *ut narrat Ordericus lib.* 3. *Maurilius, Hugo Lexoviensis episcopus, Ansfridus Pratellensis abbas & Lanfrancus Becci Prior, aliique viri illustres Uticum convenere, ibique Apostolorum Petri & Pauli sollemnitate peracta*, auditis & sollerter discussis dissensionum fomentis, Theodoricum abbatem præesse jusserunt, atque Robertum *loci priorem, qui tumultus in monasterio excitabat*, ut patri suo obtemperaret copiosa sermocinatione admonuerunt. *Sed diu non stetit illa pax, vix enim unus annus abierat, cum iterum emerserunt nova dissidia, quare Theodericus, vere pacis filius, onus regiminis coram* mæstis præsulibus, *inquit laudatus auctor libro* 6. Maurilio Rothomagensi, & Hugone Lexoviensi deposuit. Viros pios fovet.

15. *Maurilio suum etiam debet* ANSELMUM *Ordo monasticus, quippe cum ille animo fluctuaret de vivendi forma quam sequeretur, Lanfrancum tunc temporis Becci priorem consuluit, quid esset facto opus*. Lanfrancus, *inquit, Eadmerus initio libri* 1. *de Anselmi Vita*, differt sententiam ferre, suadetque negotium ad venerabilis Maurilii Rotomagensis episcopi audientiam magis referre. *Adquiescit Anselmus, simul Rotomagum pergunt, Archiepiscopumque adeunt: cui cum Anselmus animi sui anxietates exposuisset*: Nec mora, *inquit Eadmerus*, monachicus Ordo præ ceteris laudatur, ejusque propositum omnibus aliis antefertur. Anselmus hæc audiens & approbans, omissis aliis, sæculo relicto, Becci monachus factus est anno ætatis suæ vigesimo-septimo. *Eumdem postea priorem monasterii electum, a dimittenda fratrum suorum cura avertit, ut idem Eadmerus narrat*. Sed cum, *inquit, Anselmum* inter hæc diversa diversorum negotia fatigarent, & nonnumquam illius mentem a sua quiete turbarent, consilium super his a supradicto venerandæ memoriæ archiepiscopo Rotomagensis ecclesiæ Maurilio postulaturus Rotomagum venit. Cumque sui adventus causam Pontifici exponeret, ac inter verba pro amissa sui status tranquillitate vehementissime fleret, ab onere prælationis, quod sibi fatebatur importabile, ut relevari mereretur magnopere cœpit rogare. At ille, sicuti vir magnæ sanctitatis: Noli, inquit, fili mi carissime, quod quæris quærere, nec te a subvectione aliorum tui solius curam gerens velis retrahere. Vere etenim dico tibi me de multis audisse, multosque vidisse, qui quoniam causa suæ quietis, proximorum utilitati per pastoralem curam invigilare noluerunt, per desidiam ambulantes semper de malo in pejus profecerunt. Quapropter ne tibi, quod absit, hoc idem contingat, per sanctam obedientiam præcipio, quatenus prælationem quam nunc habes retineas, nec eam, nisi tuo jubente Abbate, quomodolibet deseras; & si quando fueris ad majorem vocatus, eam suscipere nullatenus abnuas. Sio enim quod in hac quam tenes non diu manebis, verum ad altiorem prælationis gradum non post multum proveheris. Quibus auditis: *Væ*, inquit, misero mihi. In eo quod porto deficio; & si gravius imponitur onus, S. Anselmum ad monasticam vitam adducit.

AN.CHR. 1067 onus, rejicere non audeo. Repetit Præsul edictum, & ut primo jubet ne transgrediatur.

9. Aug. Obit. 16. *Meritis itaque plenus & annis antistes Maurilius e vivis excessit anno* 1067. *qua in re consentiunt omnes veteres simul & recentiores historici, præter unicum Fiscamnensem Chronographum, tomo* 1. *Bibliothecæ novæ Labbei, in quo beati viri obitus anno sequenti mendose consignatur. Eum* anno 1067. v. Idus Augusti cum suo Rege Christo jam victurum liberum & gaudentem decessisse *scribit Guillelmus Gemeticensis libro* 7. *cap.* 38. *quem* annis duodecim tempore Victoris, Stephani, Nicolai & Alexandri Paparum *floruisse ait Ordericus Vitalis libro* 5. *breveque ipsius elogium his duobus versibus comprehendit*.

Præsul MAURILIUS, doctrinæ luce refertus,
Moribus eximiis præfulsit, & actibus almis.

At libro 4. *ad annum* 1067. *de ejusdem sancti viri obitu paullo fusius agit, ibique refert epitaphium ipsius tumulo appositum*. Duodecimo, *inquit*, episcopatus sui anno in lectum decubuit. Peracto autem quidquid religioso Devernulæ competit, v. Idus Augusti ad Deum, cui diu servierat, migravit. Corpus vero ejus in episcopali ecclesia, quam ipse ante annos quinque Indictione 1. sanctæ Dei genitrici Mariæ dedicaverat, delatum est, & ante Crucifixum honorifice tumulatum est. Epitaphium autem ejus a Ricardo Herluini filio ejusdem ecclesiæ canonico editum est, & super ipsum in cupri laminis ex auro sic scriptum est.

Ejus epitaphium.

Humani cives lacrymam nolite negare
Vestro pontifici, MAURILIO monacho.
Hunc Remis genuit, studiorum Legia nutrix
Potavit trifido fonte philosophico.
Vobis hanc ædem cœptam perduxit ad unguem,
Lætitia magna fecit & encænia.
Cum tibi Laurenti vigilat plebs sobria Christi,
Transit, & in cælis laurea festa colit.

Monachi nomen pontifex retinet. 17. *Monasticæ vitæ exercitia Maurilium etiam archiepiscopum haud dimisisse præter alia argumenta ex eo probari potest, quod vix umquam ejus nomen apud coævos auctores, absque monachatus mentione legatur. Hoc patet ex ejus Epitaphio hic a nobis relato, sicut & ex aliis Guillelmi Gemeticensis & Orderici Vitalis quamplurimis testimoniis, quæ passim in hoc elogio protulimus. In Chronico Cadomensi legitur anno* 1067. obit Maurilius Rotomagensis archipræsul monachus Fiscamnensis. *Eadem verba habet Chronicum Rotomagense apud Labbeum tomo* 1. *Novæ bibliothecæ. Et Guillelmus Conquestor morti proximus, ut jam supra ex Orderico observavimus*, Maurilium venerabilem cœnobitam *ecclesiæ Rotomagensi archiepiscopum procurasse sibi gratulatur*.

Mira ejus visio. 18. *Hic porro rem miram omittere non licet, quam referente Willelmo Malmesburiensi libro* 3. *de gestis Regum Angliæ, paullo ante Maurilii obitum contigisse discimus, quam etiam ex codice ms. sancti Victoris Parisiensis noster Hugo Menardus in Appendice ad observationes in Martyrologium Benedictinum descripsit, & Pomeraius in Historia archiepiscoporum Rotomagensium ex altero ms. codice, scilicet ex Bibliotheca cathedralis ecclesiæ Rotomagensis, gallico idiomate edidit, sed eam Vuillelmi, utpote auctoris antiquissimi, verbis referimus. Sic itaque habet*. Malgerio successit Maurilius Fiscannensis monachus, multis virtutibus, sed maxime abstinentia laudatus. Is post bene & sancte actam vitam, cum ad extremum Deo vocante venisset, vitali privatus halitu, ferme dimidia die jacuit defunctus. Verumtamen cum jam

pararetur in ecclesiam ferri, anima resumpta circumstantes lacrymabili gaudio perfudit, stupentes hoc sermone corroborat: Attenti animo estote; ultima pastoris vestri verba excipientes. Naturali morte resolutus fui, sed ut vobis intimarem quæ vidi, reductus sum; nec aliquanto diutius subsistam, quia in Domino soporari delectat. Ductores spiritus mei vultibus & vestibus ad omnem elegantiam erant compositi, concordabat verborum lenitas cum nitore vestium, ut nihil desiderarem præter talium virorum obsequium. Itaque blandis assentationibus gavisus, ibam ut vere mihi videbatur, versus Orientem. Promittebatur mihi sedes paradisiaca non multo post intranda: in momento præterita Europa, ingressi Asiam, venimus Jerosolymam, ibi Sanctis adoratis Jordanem pertendimus: citerioris ripæ accolæ ductorum meorum contubernio mixti, lætum cœtum fecere. Ego visendi ulteriora studio transitum maturabam. Tunc comites Deum præcepisse ferunt, ut ante dæmonum visione terrificarer, quatenus veniales culpæ, quas confessione non dilueram, pavore horrendarum formarum purgarentur. Cum dicto adstitit alteri parti tanta dæmonum vis hastilia acuta vibrantium, ignes efflantium, ut ager ferreus, aer flammeus videretur. Eorum horrore ita sum affectus, ut si terra dehisceret, si cælum patesceret, toto mihi utrobique refugiendum non æstimarem. Ita meticulosus, dum quo vadam dubito, repente, ut * hæc dicens vestræ saluti nisi negligitis consulerem, halitum recepi confestim effusurus. Dixit, & cum verbo pæne spiritum emisit. Corpus in ecclesia sanctæ Mariæ tunc humi defossum, miraculo, ut ajunt, divino altius tribus pedibus super terram elevatum est.

AN CHR 1067 9. Aug.

* al. ad.

19. *Cum vero Maurilii mors adeo pretiosa in conspectu Dei fuerit, mirum non est, si ejus sanctitatem posteri agnoverint, quem etiam* Sancti, *aut* Beati *titulo donare veriti non sunt.* Sacer Maurilius *ab Orderico dicitur lib. 3. Rotomagensem ecclesiam* sancto ac venerabili archipræsule Maurilio *viduatam fuisse scribit Milo cap. 5. auctor vitæ S. Lanfranci, ipsi synchronus. Eum Trithemius in Chronico Hirsaugiensi editionis S. Galli, ad annum* 1064. Virum sanctissimæ conversationis *appellat, qui* propter doctrinam & vitæ meritum *Malgerio archiepiscopo substitutus fuit. Tum de eo sic scribit*: Virtutibus & miraculis clarus habetur, cujus gesta conscripta sunt. *In veteri editione*: Sanctus Maurilius ex monacho cœnobii Fiscamnensi ordinis nostri archiepiscopus... vir multarum virtutum decore ornatus, charitatis abstinentiæque cultor insignis, de cujus sancta conversatione præcelsa laudum præconia feruntur. *Eadem fere repetit libro quarto de viris illustribus Ordinis nostri cap. 120. Hinc nomen ejus in variis Martyrologiis Gallicanis & monasticis inscriptum reperitur, die 9. Augusti, quo defunctus est: quamvis alii, occasione alterius Maurilii, memoriam ejus die 13. Septembris recolant, atque hac ipsa die apud Ferrarium memoratur. Bucelinus eum utraque die celebrat, immo & die 26. Februarii Maurilium monachum Fiscamnensem memorat, quasi is alius esset ab Archiepiscopo: cui visionem, quam supra ex Willelmo Malmesburiensi descripsimus, attribuit. Eum etiam hac occasione memorat Bollandus inter prætermissos die 26. Februarii. Eumdem sanctum Antistitem Fratres Sammarthani & noster Pommerayus in Archiepiscopis Rotomagensibus Marlotus in Metropoli Remensi, aliique passim auctores, quos singillatim recensere inutile foret, multis laudibus celebrarunt.*

Sancti titulo donatur.

Ejus memoria.

20. *Nondum tamen ullum in Rotomagensi diœcesi officium publicum beatus Maurilius obtinuit, quamvis ejus sepulcrum, quod vulgo* tumba sancti Maurilii *appellatur, apud Rotomagenses, præsertim a Metropolitanæ ecclesiæ clero venerationi semper habitum fuerit, quod etiam statis diebus sollemniter thurificari ex antiqua traditione mos erat: sed cum anno* 1480. *Rotomagenses canonici Guillelmo Cardinali de Stotavilla tunc archiepiscopo concessissent, ut ibidem sepulcrum sibi construeret, effossa humo loculus lapideus inventus est, in quo præter beati viri ossa, particulæ ligneæ crucis, ac sacrarum vestium aliquot reliquiæ supererant. Positus est tamen ibi Cardinalis tumulus, in quo anno* 1483. *cor ejus conditum est: sed hæc omnia Calvinianæ sectæ hæretici anno*

Cultus, sepulcrum.

AN.CHR 1070 8. Maii. 1562. *violaverunt; nec deinceps ulla beati viri reliquiarum au sepulcri memoria superfuit.*

DE VENERABILI FRIDERICO

Abbate Hirsaugiensi.

Hirsaugiæ monasterium restauratur. * Calvve.

1. JAM *ab annis circiter quinquaginta monasterium Hirsaugiense incultum plane ac desolatum jacebat, cum sanctus Leo IX. summus Pontifex in Germaniam advenit. Hujus loci advocati, Comites de Calba* *, *in direptores, pro pessima illorum temporum consuetudine, transmutati fuerant, atque tunc temporis comes Adelbertus, ex sorore beati Pontificis nepos, majorum suorum secutus exempla, monasterii rebus, nihilo prorsus ad divinum cultum dimisso, potiebatur: quin & sancti Aurelii martyris corpus, olim a Nottingo Vercellensi episcopo Hirsaugiam translatum, ita neglectum fuerat, ut nemo jam sciret quo in ecclesiæ loco fuisset depositum. Facinus adeo immane ferre non potuit beatissimus Pontifex, magnisque sacramentis Adelbertum comitem adstrinxit, ut monasterium brevi restauraret, satageretque ut sancto Martyri, in cujus honorem ecclesia Hirsaugiensis jamdudum fuerat consecrata, debitus cultus restitueretur. His, adstante coram Pontifice, consensit Adelbertus, sed rei exsecutionem post ejus discessum adeo in longum protrahebat, ut promissorum suorum vix memor esse videretur; actumque fortasse fuisset de monasterii restauratione, nisi precibus ac monitis Vviltrudis suæ ipsius uxoris sollicitatus, operi tandem manum admovisset; atque eo pacto anno 1060. novæ ecclesiæ fundamenta posita fuerunt.*

Ac restituitur monachis.

2. *Nondum consummata erat ecclesiæ Hirsaugiensis, ceterorumque monasterii ædificiorum fabrica, cum pia Vviltrudis moræ impatiens, veritaque conjugis inconstantiam, ab eo obtinuit, ut monachi loco sacro restituerentur. Missum est itaque ad monasterium Eremitarum, quod vulgo Einsidlense appellatur, indeque duodecim monachi accersiti sunt, ex quibus Fridericus cum Abbatis titulo ceteris præfectus est. Id ad annum 1065. revocat Trithemius in veteri Chronici Hirsaugiensis editione, quod tamen in nova, Sangallensi scilicet editione, quæ anno 1690. ex typis monasterii sancti Galli prodiit, anno 1066. consignavit. Hanc vero posteriorum editionem, utpote ab ipso Trithemio recognitam, emendatam & auctam, potissimum sequemur. Sic autem ibi habet.* Anno nativitatis Domini 1066. Indictione Romanorum quarta, die mensis Decembris similiter quarta, ab obitu CONRADI abbatis ultimi 65. a prima vero monasterii fundatione comitis ERLAFRIDI anno 228. FRIDERICUS abbas cum monachis duodecim de monasterio Solitariorum venit in Hirsaugiam, ad petitiones comitum de Calba ADELBERTI & VVILTRUDIS, nedum consummato monasterio. *Paullo post eamdem chronologiam firmat, ubi Fridericum Hirsaugiam advenisse ait die 4. Decembris, anno vacantis abbatiæ post Conradi obitum 65. mense 3. & die 14. Tum subdit eum fuisse communi fratrum voto electum, & ordinatum in abbatem, numero undecimum, ab Einhardo Spirensi episcopo in die festo sancti Thomæ apostoli; cui quidem loco annis duobus, mensibus quatuor ac diebus viginti eumdem præfuisse ait, computato scilicet ipsius regiminis tempore ab ipsa die, qua primum Hirsaugiam advenerat. Porro ad annum 1085. idem Trithemius recenset varias auctorum opiniones, quorum nonnulli Fredericum e monasterio Schaffusen Hirsaugiam accessisse putarunt, alii ex Gundelfingensi, alii ex Augiensi, alii ex aliis locis.*

Fridericus abbas.

Pietas Vviltrudis comitissæ.

3. *Laudanda vero maxime hic est piissimæ Vviltrudis erga nostros animi devotio, quippe quæ eos summo cum gaudio suscepit, ac susceptis omnia ad vitam necessaria abundantissime suppeditavit.* Hos, *inquit Trithemius*, ut vidit devota Christi famula Vviltrudis, incredibili gaudio perfusa, Dominum in servis suis

suis summa cum alacritate suscepit: & omnibus quæ ad eorum sustentationem videbantur necessaria copiose dispositis, monasterium eis, adstante & consentiente Adelberto comite, perpetuo inhabitandum adsignavit. *Nec pœnituit Comitissæ tam sanctos viros accersivisse. Hi enim una cum artificibus, ædificiis monasterii consummandis operam suam adhibebant, unde eorum* fervorem & in sancta sedulitate constantiam *considerans pia mulier*, omnia quæ videbantur necessaria fratribus tradidit, & de commissione mariti Comitis fideliter cooperata fuit. *Hæc Trithemius de Hirsaugiensis monasterii restauratione sub Friderico abbate, cujus gesta fusius postea exponit, nosque hic ejus verbis, ex laudata Sangallensi editione proferimus.* AN.CHR. 1070 8. Maji.

4. Fuit Fridericus abbas, natione Suevus, parentibus ingenuis & antiqua familia ortus, qui puer ad litteras positus, cum ætate profecit non mediocriter in studio scripturarum. Postea vero quam sapere & intelligere aliquantum cœpit, se tota mentis intentione convertit ad Dominum, cupiens & mundum cum suis vanitatibus contemnere, & Deo puro semper corde in monasterio servire. Unde præventus Spiritus-sancti gratia de consensu parentum ad monasterium Solitariorum, ubi tunc magna vigebat monachorum religio, proficiscitur, & præmissa petitione sollemni consueta, monachorum collegio sociatur. Monachus autem factus omne tempus lectioni, meditationi, orationi, ceterisque monasticæ disciplinæ exercitiis distribuit, & sine querela conversatus, nulli umquam molestus vel onerosus fuit. Studio namque spiritualium exercitiorum consuetus nullum potuit cum mundo habere commercium, utpote qui omne desiderium suum locaverat in contemplatione supernorum. Fuerunt enim monachi dicti cœnobii Solitariorum illo in tempore vitam regularem sine querela ducentes integram, rectam & sanctam, quorum fama laudis in omnem terram longe se lateque cum honore & admiratione diffuderat, qui pueros in monasterio secundum Regulam oblatos in omni scientia scripturarum tam sæcularium quam divinarum, more veterum, quamoptime instituere solebant; quos etiam non minus bonæ conversationis exemplo, quam sanctæ prædicationis verbo ad mundi contemptum ac Dei amorem provocare & incendere summa diligentia curabant. Horum institutis simul & exemplis Fridericus quamoptime formatus viam simplicitatis, quam traditione majorum semper didicit, in omni vita sua inviolabiliter custodivit.

Friderici gesta.

Pia exercitia.

5. *Quot annos Fridericus in Einsidlensi monasterio, quod etiam tunc Cella sancti Meginradi appellabatur, transegerit, non expressit Trithemius, quamvis ex ipsius narratione facile colligi possit eum diutius in isto monasterio conversatum fuisse, cum ibi in litteris & bonis moribus educatus, inde exierit dignus, qui abbas aliis præesset; quantæ vero tunc fuerit virtutis & prudentiæ vir, fusius exponit Trithemius his verbis:* Post plures deinde annos, cum Adelbertus comes monachos duodecim, prædicto monasterio, sicut prædiximus, expeteret, nullus Friderico melior ad curam animarum promovendus occurrit, quippe qui non solum verbis & exemplis corda subditorum ad mundi contemptum & Dei amorem peramplius potuit inflammare. Nam quantum ad corporis dispositionem pertinebat, statura quidem mediocris fuit, nec multum brevis, nec longus nimium exsistens, facie corpulentus & plenus, fortis & robustus, pietatis habens plurimum, severitatis nihil: nec pinguis fuit nimium, nec omnino macilentus, sed media proportione recte dispositus, capillis nigris canitieque hinc inde respersis, sed nulla calvitie depilatus. Qui cum nomen & dignitatem pastoralis curæ suscepisset, nihil prioris conversationis intermisit, sed lectioni Scripturarum, meditationique & orationi die vacans & nocte, occupationes negotiorum sæcularium non facile admisit. Vagos de monasterio excursus, quos monachi hujus temporis multi nimium frequentant, non amabat; sed in secreto residens, quantum potuit, Dei salutare in silentio exspectavit: vigiliis & jejuniis corpus suum pro Christi amore indesinenter afficiens, hostiam se Domino vivam &

Einsidlæ educatus.

Fit abbas Hirsaugiæ.

AN.CHR 1070 1. Maji. & immaculatam offerre quotidie cum suspirio & lacrymis satagebat. In pauperes multum fuit misericors, quibus propria sua vestimenta & cibos sibi paratos, ipse jejunans multoties impertivit. Secundum nomen suum pace dives & abundans exstitit, pius & caritate plenus fuit, & magnam in omnes benevolentiam ostendit. Coram Deo magnus cum esset humillimum se omnibus semper exhibuit, & numquam in aliquo de superbia notari potuit. Nam inter scriptores locum & sedem cum monachis habuit, & omnia quæ ad communitatem pertinebant, sicut unus ex monachis diligentissime custodivit. *Editio antiqua habet*: Adeo coram Deo sese humiliare didicerat, ut etiam in exteriori conversatione nitor quidam gratiæ spiritualis relucens internam cordis humilitatem palam cunctis ostenderet. Inter scriptores namque reliquos, quod officium apud veteres monachos erat valde communiter in usu, locum tenere cum fratribus non erubuit, in quo se per vices ab oratione vacans utiliter occuparet. In habitu suo nihil differebat a monachis subditis, qui eo tempore omni vilitate & extremitate juxta Regulam contenti, subtus cucullis, desuper vero cappis utebantur. *Paulo aliter editio Sangallensis*: In habitu suo nihil ab aliis differebat, qui omni vilitate contentus juxta Regulam, subtus cucullam, sicut & monachi supradicti monasterii omnes, & cappam desuper nigri coloris de grosso tegmine portabat.

A suis vexatur. 6. *Mirum est tantas virtutes, quæ Friderico suorum ipsius discipulorum animos consiliare debuissent, occasionem tamen eis præbuisse extrema quæque adversus pium abbatem excogitandi: quorum furor adeo exarsit, ut nonnisi beati viri exauctoratione sedari potuerit: qua id ratione contigerit, quibusve machinationibus infandum adeo facinus fuerit consummatum, Tritbemii verbis exponere libet, cujus hæc sunt verba ad annum* 1069. Anno prænotato cum Fridericus abbas moasterii S. Aurelii Hirsaugiensis in simplicitate cordis sui divinis omni tempore manciparetur obsequiis, lectioni meditationique semper pro viribus intentus, ac monachis, quos externarum rerum curatores posuerat, omnimodam permitteret libertatem, cœperunt eum contemnere, & ejus quieti concitante diabolo invidere. Nam sicut vita bonorum virorum bonis est odor vitæ in vitam, ita sanctissimi hujus viri conversatio malis & reprobis monachis odor mortis fuit in mortem; & unde boni in melius proficiunt, inde reprobi semper in deterius prolabuntur. Sanctæ igitur tranquillitatis exercitium, quod in Abbate suo monachi omnes laudare & imitari pro viribus debuerant, quidam ex iis nimis temere carpebant, & quod pro solius Dei honore vir justus facere didicit, non virtuti sed inertiæ vitio, monachorum quorumdam temeritas imputavit. O quid non præsumit cœca perversorum ambitio, quæ Dei semper oblita, præsentia nimis anxie cogitat, memoriam nullam admittens futurorum! Virum honore maximo dignum monachi penitus indigni non solum contemnunt & despiciunt, sed falsis etiam delationibus Comiti odiosum reddunt. Nam in odium concitati innocentis viri, principes factionis quidam e fratribus Comitem in vicino commorantem adeunt, pastori suo nequiter detrahunt, inertem, otiosum & prorsus inutilem ad curam animarum falso & mendaciter deferunt, animum Comitis ab ejus reverentia penitus avertunt. Usque adeo nempe animum comitis Adelberti sancto Abbati reddiderunt infensum, ut depositionis contra illum causam & articulos cœperint quam diligentissime inquirere. Bone Deus, quam frivola monachorum turba est, quæ innocentem criminis pastorem suum falso & mendaciter accusare non metuit. *Laudat Tritbemius in antiqua Chronici istius editione piissimæ Wiltrudis sapientiam, quæ maritum suum pæne monachorum calumniis devictum, averterit a Friderico exauctorando. Nam etsi Adelberto, ut idem auctor refert, causa ad id audendum non sufficiens esse videretur; immo & ipse vereretur, ne apud homines cordatos argueretur levitatis, si virum magnæ apud omnes opinionis ob futiles monachorum querelas loco moveret; Friderico tamen erat ab initio infensus, quod in primo suo*

ad monasterium accessu ab eo exegisset, ut Hirsaugiensis monasterii sibi suisque monachis facta collatio auctoritate episcopi Spirensis firmaretur, potireturque monasterium plena libertate ab omni potestate saeculari. AN.CHR 1070 8. Maji.

7. *Porro Fridericus inter tot tumultus immoto erat animo, caelestibus semper pro more suo intentus, terrenaque parvipendens detrimenta. Sed, uti prosequitur Tritbemius*, cum legitimam depositionis causam non haberent, fornicationis crimen nebulones impii in eum confixerunt: & quem deponere a sua dignitate jure non poterant, dejicere injuria festinabant. Confestim igitur discurrunt ad Comitem, reum criminis accusant abbatem, innocentiam falsitate commaculant, mendacio veritatem obtenebrant. Et quidem de facili Comitis animum viro innocenti reddiderunt aversum; quippe cui mundanis rebus deditus, nullam internae conversationis experientiam umquam fuerat assecutus. Habuerat jam pridem Comes occultum in corde adversus Abbatem displicentiae scrupulum, quem superius in traditione monasterii propter omnimodam libertatem constat fuisse generatum. Unde monachorum delationibus cito credidit, & quidquid mandacii confinxerunt in Sanctum faciliter admisit. Delato igitur falsae confictionis crimine ad eum, contra Fridericum per quosdam ex monachis, sicut diximus; non examinavit causam, nec fide digno rem testimonio fecit inquiri: sed aequitati violentiam praeposuit, & solos delatores monachos, quasi testes idoneos secutus fuit. Calumnias patitur.

8. *Paullo acrius invebit in Comitem Tritbemius in priori editione, quod in abbatem vir laicus sententiam, & quidem adeo injustam, ferre fuisset ausus.* Violentiam, *inquit ibi, Comes* praeposuit, eosque testes admisit contra innoxium, quos accusatores in causa ad se non pertinente habuerat. Deposuit ergo virum sanctum & innocentem judex praesumptuosus, quem accusatum quidem noverat, non confessum, non legitimo testimonio convictum: & quamvis ad laicum non pertineat ratio ejusmodi actionis, praesumpsit tamen ambitio quod voluit judicantis, cui tempus favere videbatur in obsequium sceleris, quo praesul erat saecularis & juvenis, & puer nomen regis sine regimine portabat: *quibus extremis verbis, quae in Sangallensi editione non habentur, Imperatorem Henricum designat Tritbemius & Henricum Spirensem episcopum, quem Imperator nobili ortum genere & secum a pueritia educatum ex Goslariensi canonico in sedem Nemetum evexerat, frustra renitentibus Spirensibus canonicis, qui episcopum non solum aetate juvenem, sed & ex alieno collegio accersitum sibi praefici aegre ferebant. Huic tamen ecclesiae praefuit Henricus annis circiter octo, inopinata morte defunctus post dilapidata ecclesiae bona, anno 1075. die 29. Decembris, teste Bruschio. Sed ad Fridericum redeamus, cujus egregiae virtutes non minus post ipsius exanclorationem, quam antea enituerunt, uti prosequitur Tritbemius.* Anno igitur praenotato Dominicae Nativitatis 1069. Indictione Romanorum septima, die vero mensis Aprilis 24. Fridericus abbas hujus monasterii Hirsaugiensis undecimus, machinamentis perversorum injuste & mendaciter circumventus, sicut postea manifeste innotuit, praecepto comitis Adelberti deponitur, & sine causa justus & innocens ab impiis condemnatur; qui de crimine fornicationis non commisso nequiter accusatus, nec propria confessione reus exstitit, nec probatione legitimorum testium convictus fuit. Exauctoratur.

9. *Mirum est quanta patientia contumeliam adeo gravem pertulerit Fridericus, qui* quamvis, *ut ait Tritbemius*, vir innocens se juris praesidio potuisset defendere, maluit tamen injuriam suam pro Christi amore humiliter dissimulare, quam per impatientiae vitium coronam sibi praeparatam amittere. Depositus ergo ab officio dignitatis suae, contumelias sibi illatas patientissime sustinuit: & quasi nihil passus, in medio fratrum humilis, quietus, & plenus devotione innocentiam suam, ut prius, inviolatam custodivit. Nulli umquam fuit molestus, nulli gravis, nulli onerosus: sed omni tempore ad injurias patiens, ad irrisiones quaslibet mansuetus, tacitus & animo tranquillus. Qui cum dare potuisset locum irae, noluit; sed cum his qui pacem Ejus patientia.

AN.CHR 1070 8. Maji. oderant, pacificus in omnibus puritate mentis ambulavit. *Mansit itaque Fridericus in monasterio Hirsaugiensi inter suos, nec nisi ab amicis coactus, cum jam variis indiciis ejus innocentia perspicua omnibus facta fuisset, e monasterio exire acquievit. Sed quod in se ipso patienter adeo & humiliter ferebat Fridericus, vicini abbates & viri quique religiosi ferre non potuerunt: inter quos enituit potissimum abbas Laurissensis, qui cum tam immane facinus in piissimum abbatem patratum fuisse audivisset, Hirsaugiam venit, ut eum ex tam nefariorum hominum cœtu eriperet, ne forte aliquid deterius in ipsum auderent.*

Alio secedit. Audiens depositionem, *inquit Tritbemius*, Friderici abbatis reverendissimi Udalricus abbas monasterii Laurishemensis, quondam notus & amicus, venit in Hirsaugiam, & cognitis injuriis contumeliisque sancto viro non merenti a monachis & Comite irrogatis ingemuit, & lacrymas cum indignitate facti, tum compatiens desolationi familiaris amici, amarissimas fudit. Volens itaque paci & tranquillitati hominis amici consulere, quasi agnum in medio luporum conversantem eripuit, ac secum abductum, in monte S. Michaelis archangeli, qui *Ebernsberg* dicitur, cum aliis inibi morantibus monachis paucis collocavit, cui de omnibus hujus vitæ necessariis ad omnem sufficientiam honestissime providit. In eodem loco usque ad mortem suam Fridericus Dei servus, innocentis vitæ conservator permansit, lectioni, orationi, contemplationi, vigiliis & jejuniis, ceterisque piæ conversationis studiis omni tempore cum lacrymis intentus, & nec ad momenti spatium umquam remissus vel otiosus.

Willelmi ejus successoris modestia. 10. *Haud minori observantia Fridericum coluit Vvillelmus, in ejus locum substitutus, cujus vitam infra dabimus ad annum* 1091. *Hic quippe ex monasterio S. Emmerammi Ratisponensis accersitus, cum ad Hirsaugiam* 28. *die mensis Maji advenisset*, cognita causa, *inquit Tritbemius*, depositionis antecessoris sui iniqua, graviter tulit, & vix persuaderi poterat ne regrederetur, unde venit: *cumque graviter Comitem Adelbertum de tanto facinore objurgasset, frustraque eum ad restituendum loco suo Fridericum adhortatus fuisset, reditum in monasterium S. Emmerammi parabat, quod fecisset confestim, nisi monachorum Hirsaugiensium precibus & lacrymis devictus, manere eo pacto adquievisset, ut nec nomen, nec locum abbatis haberet, quamdiu superstes esset Fridericus*. Acquievit igitur, *inquit Tritbemius*, plurimum rogatus ut maneret, curamque monachorum suscepit humiliter, & quanta potuit diligentia prodesse omnibus studuit, & a priore sua simplicitate non recessit. Quamdiu vero in hac vita superstes Fridericus abbas quondam exstitit, Willhelmus ordinari ab episcopo, vel sedere aut stare in loco abbati deputato non consensit.

Friderici morbus. 11. Supervixit autem Fridericus post introitum sancti Willhelmi ad Hirsaugiam mensibus undecim, diebus sex. *Sed repetenda sunt quæ paullo antea de beati viri obitu idem auctor scripserat.* Divina tandem miseratione, *inquit*, *Friderici* duros volente remunerare labores, infirmari cœpit, ac viribus carnis repente destitui, præmissaque confessione peccatorum, & cum summa reverentia sacramentis Dominicis ex more susceptis, anima sancta de corporis ergasterio fœlix egreditur, & cæli civibus in æternum coronanda sociatur. Quo mortuo, catena ferrea ad carnem ejus nudam inventa est, quam non sine dolore portasse multis annis creditur, quod ex

Obitus. livore vulnerum ejus facile probatur. Sepultus est in ecclesia ejusdem montis sub honore consecrata divi archangeli Michaelis, non sine opinione sanctitatis, ad cujus tumulum lumina cælitus incensa nocturnis horis ardere visa sunt, & signa divinitus ostensa, & innocentis viri probata miracula. Et iste quidem exitus Friderici abbatis reverendissimi exstitit, quem pravorum temeritas in multis graviter afflixit. *Idem fere repetit Tribemius anno* 1070. *ubi hæc habet*: Anno prænotato, die mensis Maji octavo, Fridericus quondam abbas hujus monasterii sancti Aurelii Hirsaugiensis, in monte sancti Michaelis, qui Ebernsberg hoc est Apri-mons dicitur, non longe a monasterio Lorissensi moritur; & in ecclesia ibidem non sine opinione sanctitatis sepe-

ſepelitur : cujus innocentia vitæ multis mox ſignis & virtutibus ad ejus tumulum declaratis oſtenditur : & quam injuſte fuerit a ſua prælatura dejectus, multorum exhibitione miraculorum oſtenditur. AN. CHR. 1070 8. Maji.

12. *Ceterum Friderico mortuo, ut idem Tritbemius ſubjungit*, ultio divina in illos tres monachos, qui depoſitionis innocentis viri auctores exſtiterant, graviter vindicavit; & comiti Adelberto metum non parvum incuſſit, qui ut iram Dei poſſet ſubterfugere, in alium virum ſubito mutatus eſt in tantum, ut quod rogatus antea dare noluerat, jam deinceps voluntate ſpontanea libens & rogans ad monaſterium offerre feſtinaret. Quidquid enim petere ab eo monachorum devotio potuit, mox totum ſine dilatione aliqua conceſſit. *Quin & Adelbertum comitem tandem cucullum induiſſe tradit idem ipſe auctor anno præcedenti, cujus verba huc addere operæ pretium eſt, quod ibi fuſius exponat, quantum Deus beati viri innocentiam in flagitioſos monachos vindicatus fuerit.* Monachos, *inquit*, illos, qui ſanctum virum de crimine fornicationis mendaciter accuſaverant, vindicta divinæ ultionis ſubſecuta eſt, ut quantam innocenti feciſſent injuriam omnibus fieret manifeſtum. Nam unus ex iis paralyſi diſſolutus miſerabili cruciatu interiit : alius de gradu cadens fracto capite exſpiravit : tertius morte ſubitanea diſceſſit; ita ut nullus eorum, qui falſæ delationi conſenſerant, biennio ſupervivere potuerit. Comes autem, qui delatorum mendaciis fidem contra innocentem virum adhibuit, cauſa tandem cognita, uſque ad mortem pæne dolens contriſtatus eſt, divinaque miſeratione compunctus in alium virum mutatus eſt. Volens igitur acceptam Deo pœnitentiam agere, non ſolum ablata monaſterio reſtituit, ſed multa etiam de ſuis propriis ſancto Aurelio pro ſatisfactione dedit. Denique tantam illi omnipotens Deus gratiam devotionis contulit, quod tandem ſub Wilhelmo venerabili abbate, contemtis omnibus quæ mundi fuerant, uxore jam in Chriſto pie defuncta, converſationem monachi aſſumpſit. *Ejus obitum Bertboldus Hermanni continuator anno* 1099. *conſignat, ut dicemus in obſervationibus ad beati Wilbelmi vitam.* Ejus inſidiatores puniti. Comes fit monachus.

13. *Porro Friderici obitus annum & diem, antea nobis ignotos, ex Sangallenſi Chronici Hirſaugienſis editione diſcimus, ubi diſerte babetur piiſſimum bunc abbatem anno* 1070. *die octavo menſis Maji e vivis abiiſſe, poſt adventum S. Wilbelmi menſe undecimo & die ſexto. His vero opponenda non eſt vetus Cbronici Hirſaugienſis editio, utpote quam ipſemet Tritbemius ſe emendaſſe teſtatur; nec juvaret etiam contra banc ſententiam nonnullorum Martyrologiorum auctoritatem proferre, in quibus Friderici memoria die* 19. *Februarii recolitur : non enim tanta eſt, ut Tritbemii bac in parte fidem poſſit elevare. Ceterum Fridericus in Martyrologio Benedictino Hugonis Menardi, in Menologio Bucelini, in Monaſteriologio Caroli Stengelii, in Kalendario Benedictino Ægidii Cbrambecki monachi Scbyrenſis*, ſancti *ſeu* beati *titulo bonoratur die* 19. *Februarii, qua etiam die a Bollandianis qui eum ſibi ignotum eſſe fatentur, inter prætermiſſos laudatur : at nobis ſatis fuit* Venerabilem *dixiſſe, quouſque ab Eccleſia aliud de ipſo ſtatuatur : eo tamen nomine nibil ipſius virtutibus ac ſanctitati detractum volumus. Quod vero Hartamannus monacbus Einſidlenſis in ſui monaſterii Annalibus dicat Fridericum* inter alios beatos, qui ex ſacra Eremo prodierunt, a ſuis coli & venerationi haberi, *boc de privato ſolummodo cultu, quo bunc ſanctum virum nobilis iſtius monaſterii Aſcetæ venerantur, intelligendum eſſe putamus.* Obitus dies & annus. Cultus.

CIRCA AN. 1070 19. Sept.

VITA SANCTI ARNULFI
EPISCOPI VAPINCENSIS.

Auctore Anonymo.

Ex cod. ms. monasterii SS. Trinitatis Vindocinensis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Plures Arnulfi.

1. Complures S. Arnulfi Galliam nostram illustraverunt, ex quibus nonnullos, qui ad Ordinem nostrum pertinebant, superioribus sæculis laudavimus. Hoc vero undecimo sæculo præter Arnulfum Abbatem Carnotensem, de quo supra egimus, duo ejusdem nominis S. Antistites claruere, quorum unus Suessionensem ecclesiam rexit, de quo infra ad annum 1087. *alter vero Vapincensem, de quo paucis hic agendum est. Ejus vitam ex veteribus monasterii Vindocinensis monumentis contexuit noster Hugo Menardus in observationibus ad diem 19. Septembris Martyrologii Benedictini, unde postea ceteri nostri Ordinis scriptores desumserunt quidquid fere de eo sancto ab illis scriptum est. Nos vero ejus Vitam, qualis in codice ms. veteri ejusdem monasterii habetur, proferimus. Quisnam autem hujus Vitæ auctor fuerit, difficillimum esset dicere, cum nihil in codice aut in ipsa vita habeatur, unde Auctoris ejus nomen vel ætas possit deprehendi. Hunc tamen auctorem antiquum esse codicis manuscripti in quo habetur character, ac vitæ ipsius stilus satis probant.*

Monasterium Vindocinense.

2. *Castrum Vindocinum, vulgo* Vendosme, *ubi Arnulfus ortum habuit, oppidum est Ducatus ejusdem nominis caput, in diœcesi antea Carnutensi, nunc Blesensi, situm ad Ledum fluvium, vulgo* le Loir, *ubi Godefridus-Martellus Andegavorum comes cum Aguete ejus uxore illustre cœnobium Ordinis nostri construxerunt ante annum* 1040. *quo anno ejus ecclesia sollemniter dedicata fuit ab Arnulfo Archiepiscopo Turonensi aliisque septem Episcopis, qui huc ea de causa cum ecclesiarum suarum primoribus multisque Abbatibus convenerant: qui quidem omnes monasterii donationem factam* B. Petro & Romanæ Ecclesiæ in patrimonium & alodium *confirmarunt. Duo supersunt sollemnis hujus confirmationis instrumenta, quibus complures tam ecclesiastici quam alii viri nobiles subscripserunt. Primum, quod ab Arnulfo archiepiscopo datum est, retulit Labbeus tom. 9. Conciliorum generalium col. 939. alterum vero Theoderici Carnotensis, episcopi scilicet diœcesani, Sirmondus in notis ad opera Godefridi Vindocinensis Abbatis inseruit, quæ ideo huc exhibere visum non est.*

Ejus abbas est Cardinalis.

3. *Eidem monasterio unita est Ecclesia Romana sanctæ Priscæ in monte Aventino, cum Cardinalis dignitate & titulo, atque adeo Vindocinensis abbas exinde Presbyter Cardinalis tituli sanctæ Priscæ evasit: hanc insignem prærogativam Alexander II. summus Pontifex concessit Oderico abbati, cujus verba etsi jam non semel ab aliis scriptoribus laudata, referre juvat.* Concedimus, *inquit*, omnibus hujus loci abbatibus Ecclesiam beatæ Priscæ cum dignitate Cardinali, sancti Spiritus judicio decernentes, ut nulla deinceps ecclesiastica, sæcularisve persona, prædictam beatæ Priscæ ecclesiam, seu ecclesiæ dignitatem eis auferre qualibet occasione præsumat. *Hoc privilegium Oderico confirmavit Gregorius VII. Immo, cum grassante Guiberti pseudo-pontificis persecutione, hæc ecclesia Vindocinensibus monachis erepta fuisset, restituta postmodum fuit Goffrido, suisque successoribus abbatibus Vindocinensibus: quam restitutionem multi pontifices qui subsecuti sunt confirmavere. Hæc tamen tanta dignitas modo evanuit, ac solum Cardinalis nomen penes Vindocini abbates remansit. Porro duodecim Vindocinenses monachi in ecclesia sanctæ Priscæ morari olim consueverant, e quorum numero aliquamdiu fuit Arnulfus. Hic quippe degebat, cum Riperto Vapincensi antistite ob simoniacam labem in ordinem redacto, huic ecclesiæ ab Alexandro II. præfectus est circa annum* 1065. *Vapingum vero, vulgo* Gap, *urbs est episcopalis Galliæ in Delphinatu sub archiepiscopo Aquensi.*

Viri illustres Vindocinenses.

4. *Ceterum præter Arnulfum, alii quoque viri illustres tunc temporis in monasterio Vindocinensi floruerunt. Ex his fuit Odericus abbas, jam laudatus, qui Arnulfum veste monastica induit; hic in Chronico Vindocinensi dicitur* vir famosus in Ordine monastico, *& a plerisque auctoribus* S. Odericus *appellatur. Iisdem ac similibus elogiis donantur alii ejusdem loci Abbates, scilicet Berno, Fromundus ab Ivone Carnotensi laudatus, Humbertus, de quo idem chronicon,* Humbertus vir morum honestate & sanctitate plenus, *& alii; sed præ ceteris illustris est* Goffridus, *qui Ecclesiam & præclaris moribus & eruditis scriptis exornavit, & Urbanum II. summum Pontificem factione Guiberti pseudo-pontificis oppressum, pecunia, & sollicitudine sua liberavit, ut ipsemet testatur epist.* 8. *libri primi, quæ est ad Paschalem Urbani successorem.*

Arnulfi obitus.

5. *Beati Arnulfi mortem die* 19. *Septembris contigisse consentiunt omnes, at annus incertus*

tus est. Menardus eum anno circiter 1070. obiisse scribit, Sancta-marthani vero in Gallia christiana anno circiter 1074. Iidem Sancta-marthani asserunt beatum Arnulfum in æde S. Joannis Rotunda *apud Vapingum sepultum fuisse, atque ex eo loco post annos triginta ab Armando ejus successore fuisse translatum die 13. Junii. Quid vero in ea Translatione contigerit ex breviario Vapincensis ecclesiæ discimus, cujus verba huc proferre visum est.* Episcopus qui tunc præerat, ARMANDUS nomine, vita pius, habitu monachus, cum clero devotus accessit, ac orationi incumbens, tumuli lapidem revolvi præcepit: quo veneranter amoto, ab oratione surgit Episcopus, & illato in monumentum lumine, veste incorrupta integrum invenit corpus. Tunc adstantibus visum est, ut ad veritatis notitiam brachium a Sancti corpore secaretur, & extra sepulcrum retentum ad posterum memoriam servaretur. CIRCA AN. 1070 19. Sept. Translatio.

6. *Arnulfi nomen cum elogiis in Martyrologio Gallicano inseruit Saussayus die 19. Septembris: quo etiam die celebratur in Benedictinis Martyrologiis Benedicti Dorganii, & Hugonis Menardi; in isto* admirandæ sanctitatis vir *appellatur. Bucelinus ejus elogium ex Menardi observationibus contexuit in Menologio. Memoratur item in Catalogo generali sanctorum Philippi Ferrarii, & passim apud alios auctores. Ejus vero festivitatem non solum Vapincensis ecclesia, sed & nostri Vindocinenses, sub duplicis festi ritu celebrant.* Cultus.

1. SIcut fructiferas vinea fertilis nutrit & emittit gemmas, vitesque uberes prorumpunt in palmites; sic sacræ Religionis & Ordinis monastici gratia viros nutrit industrios atque magnificos: sacræ obedientiæ, humilis sanctitatis, candidæ castitatis suscipit alumnos divinis dogmatibus nutriendos. Hujus vineæ, id est hujus religionis & sacri Ordinis, præcipuus & excellens incola enituit præclarissimus monachorum Pater & dux, meritis & nomine BENEDICTUS, qui post se beatos homines imbuit regulis artis animos retundi, & colla semper jugo Domini subjugare. Iste vero Benedictus tam per se quam per suos discipulos, divina opitulante gratia, per mundi climata diversa monasteria construxerat, suis autem sequacibus recte vestigia Patris imitantibus, quamvis non habitu, mente tamen religiosi homines, monachorum sacram conversationem conspicientes, ad honorem prædicti sancti Benedicti, ad ædificandum monasteria, de bonis quæ Deus eis conferre dignatus fuerat, devotissime contulerunt, ut meritorum & orationum eorum participes fieri mererentur. De hac nempe vinea, id est de hujus extensione religiosi Ordinis, per Prophetam Deus prædixerat: *Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus.* Psal. 79. 12. Usque ad flumen extendit propagines beati Benedicti sanctorumque virorum religio: cum divino miraculo sub nomine sanctæ & individuæ Trinitatis per Legdum * fluvium Vindocini monasterium est constructum. * Le Loir. Hujus autem monasterii, divino præmonitus oraculo, fuit fundator tam venerabilis quam nobilis GAUFRIDUS Comes Andegavorum cum AGNETE uxore sua, diebus CLEMENTIS *a* Romani pontificis. Monasterii Vindocinensis erectio. Posueruntque ibi venerabiles monachos, quibus & dederunt patrem religiosum virum & venerabilem abbatem ODERICUM: eosque ditavit Comes pro victu & provisione monasterii sufficientibus redditibus, ALEXANDER vero Papa privilegiis præcellentibus; Deus autem dono suæ sanctæ Lacrymæ *b* per ministerium prædicti venerabilis Comitis decoravit. Abbati vero præcipuum filium & fratrem, qui patri decus & honor, exemplis operum lumen fratribus exhiberet. Hic enim fuit beatus ARNULFUS, Vindocinensis monachus & alumnus, postea vero * Vapiensi in ecclesia (a) prædicto Alexandro Romano pontifice, Dei gratia Præsul datus. * Gap.

2. Hic itaque beatus Arnulfus Vindocini claris parentibus ortus, ab annis puerilibus liberalibus litteris traditus fuit imbuendus. Cœpit ita- Arnulfi patria & parentes.

a Monasterii Vindocinensis prima exordia non ad Clementis II. Pontificatum referri debent, qui anno 1046. pontificatum iniit, sexto post dedicatam ecclesiam Vindocinensem anno. Unde mirum non est si hic auctor nihil de Rainaldo primo abbate & Oderici decessore habeat. Videtur porro illustriores solummodo eventus selegisse: hinc paullo post laudatum Clementem papam, monasterium a Comite redditibus ditatum fuisse subjungit, & ab Alexandro papa privilegiis munitum; licet inter Clementem & Alexandrum quinque intercesserint summi Pontifices.

b Hactenus religiosissime asservatur eo in loco hæc Christi Domini Lacryma, quæ Fidelium frequenti concursu celebratur.

CIRCA AN. 1070 19. Sept.

que circa religiosos cum incolis sanctæ & individuæ Trinitatis monasterii conversari. Non sicut solent ceteri, quos doctrinæ vel gratiæ defectus cogit ad vicos, spectacula, vel theatra discurrere, sed bonorum & simplicium consortium sequebatur: nec signum malum in actibus suæ pueritiæ videbatur: poterat enim in ejus vultu, necnon & actibus signum futuræ indolis prænotari, juxta hoc quod dicit Sapiens: *Ex studiis suis cognoscetur puer*. Videns autem abbas venerabilem in puero simplicitatem, contemplansque morum in animo teneri pueri maturitatem, eum ad se benigniter accersivit, & ei collobium tradidit monachale, non prece, nec pretio, nec amicorum vel magnatum suavis favoris motus alloquio; sed sola Dei gratia, quæ abbatis maturam prudentiam & bonitatis eminentiam commovebat. Adducitur igitur puer bonæ voluntatis ad monasterium. Spe comitatur claustralium consortium, non ut dominetur sed ut serviat: ut jejunet, non ut comedat; non ut præeat, sed ut obediat: non ut ditetur, sed ut pauper fiat: & cum majorem ætatem conscenderet, eo magis satagebat, ut virtutum apici semper ejus animus inhæreret. Ita beatus Arnulfus de mundo eripitur, in monasterio inseritur; in fontem rivus inducitur, ut de fonte rivus hauriatur & in fontem insurgat, & ceteris fontibus & rivulis latices adaugescat; de labrusca botrus in vineam, de deserto lilium profertur in viridarium, ut plus fructificet, ut odorem suum longius hinc exhalet. Hic est de quo scriptum est: Justus florebit in domo Domini plantatus. Et iterum. Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Sicut cedrus Libani multiplicatus fuit, cum in monasterio præ cunctis fratribus scientia, & Dei sapientia, cunctisque virtutibus enituit, & ad summum gradum sacerdotii meruit promoveri.

Prov. 20. 11. — Monastica veste induitur. — Psal 91.

3. Cum igitur incœpisset sic beatus Arnulfus in domo Domini operari, ut nihil bonæ indolis ei deficeret: erat enim pietatis rore propitius, prudentia strenuus, humilitate gratiosus, castitate & pudicitia gloriosus, sobrietate succintus, quietus & pacificus; pervigil in orationibus, carnem jejuniis macerabat, corpus spiritui servire cogebat; in obedientia primus, in patientia placidus, in omni familiaritate conspicuus; diligebat paupertatem, perpendens in omnibus honestatem, nihil propter corpus agebat: in omnibus ad salutem animæ laborabat, amore Dei fervebat, fervore caritatis Abbatem & Fratres omnes diligebat, nullum lædens, nullum diffamans, nulli detrahens, sed cum timore Dei cunctorum obsequio promptus erat. Talibus, ut prædiximus, placere meruit Deo & hominibus, juxta id quod scriptum est: Dilectus Deo & hominibus, cujus memoria in benedictione est. Talem Deus eum exhibuit, ut abbas prudenter filium diligeret, in omnibus illum consuleret, sine eo nihil ageret, semper secum omnia faceret, & nullus propinquior illi esset. Non sicut adulatores, qui ut possint obtinere administrationes monasterii, proficere student abbati; sed in omni fidelitate magis quam sibi, reliquis & reipublicæ monasterii proficere laborabat. Non ordinationem mandatorum nostri Patris sancti Benedicti prævaricari, vel sibi mulcere vel minuere satagebat, sed etiam augebat. Timebat enim semper, quod suæ saluti animæ laborare satis non posset, juxta illud quod in Evangelio scriptum est. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite servi inutiles sumus.

Ejus virtutes:

4. Eo tempore venerabilis abbas Odericus propter negotium monasterii Romam adiit *a*, ut cum Alexandro papa haberet colloquium; nam idem Alexander dictum monasterium curæ multum habebat, eo quod in diebus suis divino miraculo constructum fuerat: ut præcipue abbatem & monachos diligeret. Duxit autem abbas secum beatum Arnulfum, merito sibi

Romam cum abbate petit.

a Aliud est Romanum Oderici iter, quod in veteri notitia archivi Vindocinensis his verbis exprimitur: *Quarta feria Septuagesima post Vej erat.. .pergente in crastino Romam domno abbate Oderico, anno Incarnati Domini* 1056. Etenim Alexander nondum tunc erat pontifex, qui anno 1061. electus est. Forte tamen auctor Vitæ hæc quæ sub Victore II. gesta sunt Alexandro tribuit, quod iste Arnulfum triennio postea ad Vapincensem sedem promoverit.

ſibi ceteris plus dilectum. Cum vero adeſſent, & Papæ conſortium frequentarent, vidit Alexander papa beatum Arnulfum elegantem & placidum, bonæque converſationis religioſum virum, & eum corde cœpit diligere. Quoniam fuit honeſta dilectio celare diutius noluit, ſed abbati benigniter indicavit. Petiit itaque, ut beatus Arnulfus prope manſionem ſuam moraretur, ut ſancti viri viſione, & ejus grato necnon utili colloquio ſæpius frueretur. Eſt enim ibi ſatis prope eccleſiam beatorum Petri & Pauli eccleſia in honorem Dei & beatæ Priſcæ virginis & martyris in monte Aventino dedicata, quæ data fuerat monaſterio ſanctæ & individuæ Trinitatis. In hac eccleſia petiit Alexander papa, ut beatus Arnulfus monachus moraretur, cujus petitionibus abbas humiliter obedivit. Manſit igitur beatus Arnulfus Romæ in prædicta eccleſia, prope manſionem Alexandri Romani pontificis; gaudebat enim dictus pontifex de affinitate ipſius & conſortio, & quanto plus beatus ipſius conſortium frequentabat, tanto plus Papa ſanctum Arnulfum ardentius diligebat. O quam amanda & venerabilis eſt dilectio, quam ſolius caſtitatis procurat operatio, nec proſapiæ ſublimitas, nec divitiarum fallacitas, nec munerum aut conviviorum prodigalitas, ſed ſolius caritatis incomparabilis bonitas. Iſte vero beatus Arnulfus non erat de genere Regum ortus vel principum, nec divitiarum pompoſus affluentia, ſed ſola Dei glorioſus erat gratia. Pauper enim erat & modicus, vilibus, ut decet monachum, protectus veſtibus. Eo magis religioſus Pontifex religioſum monachum diligebat, quantum humiliorem ſpiritu & viliorem habitu conſpiciebat. Ejus grato & amabili gaudebat colloquio, ejus ſancto & utili fruebatur conſilio, ipſius conſilii ſermonem apud ſe dicebat auctoritatem, in eis maxime quæ ad Deum pertinent, & ad animarum ſalutem. Non propter tanti viri ſummi pontificis obſequium ſuum ſanctum mutavit propoſitum, ſed magis ac magis cum humilitate ſe ſervabat inolitum, in paupertate conſpicuum, caſtitatis floribus decoratum. Nihil terrenum, nihil carnale concupiebat, ſed cæleſtem patriam totis viribus anhelabat.

CIRCA AN. 1070 19 Sept. Alexandro papæ carus.

5. Cum igitur, fratres cariſſimi, beatæ memoriæ Alexander ſecundus apoſtolico fungeretur officio, ac Vapienſium eccleſia ſimoniaca reperta intronizatione cujuſdam [a] jamdudum attrita ingluvie, paſtoralis curæ careret auxilio; univerſi populi habito conſilio, clerus ſupradictæ eccleſiæ præmemorati Papæ præſentiam adiit, & ut laboranti eorum miſereri dignaretur baſilicæ, non inexauditis precibus poſtulavit. Quorum juſtis petitionibus & honeſtis ipſe volens ſatisfacere, circumſpexit animo diligenter, quem inveniret qui tali ſacerdotio fungeretur. Nec invenit in conſcientia, divina cum illo diſponente gratia, beato Arnulfo honeſtate, moribus, & ſapientia digniorem. Conſiderans igitur illud Evangelicum, quod ipſius ore Veritatis dicitur: Nemo lucernam accendit & in abſcondito ponit, ſed ſuper candelabrum, ut qui in domo ſunt lumen videant; Vapienſibus tradidit beatum Arnulfum. Erat enim lucerna lucens intentionis bonæ, necnon operationis lumine, qui doctrinæ & prædicationis ſui fulgeret ſermonis claritate. De hoc iterum recte dicitur: Beatus ille ſervus quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Susceperunt igitur Vapienſes beatum Arnulfum epiſcopum gaudentes & laudantes Deum, cujus gratia talem meruerunt habere patronum. Ipſe vero beatus Arnulfus pondus ſuſcepit pontificii, non honoris faſtigium ambiens, non divitiarum cumulum cupiens, non ſuis carnalibus bona eccleſiæ vel præbendas præbere carnaliter intendens, non vana motus gloria: ſed ſola motus Dei gratia, Romanique pontificis obedientia; non ut præeat, ſed ut obediat: non ut dominetur, ſed ut ſerviat. Onus ſuſcepit; non honorem; non requiem, ſed laborem, juxta præceptum Apoſtoli dicentis. Qui epiſcopatum deſiderat,

Luc. 11. — Eccleſiæ Vapicenſi præficitur. — Matth. 24. — 1. Tim. 3.

Q iiiij bonum

[a] Is erat Ripertus, qui poſt Feraldi epiſcopi obitum hanc eccleſiam invaſerat, ab Alexandro II. circa annum 1064. exturbatus.

CIRCA AN. 1070 19. Sept. In Episcopatu vigor. bonum opus desiderat; bonum opus desiderat non ut præsit, sed ut prosit.

6. Igitur pontificali cathedra sublimatus, cum suscepisset dignitatem, non mutavit animi paupertatem, sed simplex & humilis, misericors, amabilis, omnibus studens proficere, sibi nihil gestiens attribuere. Sed sui gratiam laborat in omnibus acquirere Conditoris. Omnibus in omni suo judicio libram rectam dirigere satagit justitiæ, nec timet homines; sed propter justitiam, multa pericula, multos lacessentium latratus sustinuit & labores. Cum vero tunc temporis censuræ ecclesiasticæ satagerent contraire, ipse fortis athleta lorica circumtectus justitiæ, non permittens pravorum pedibus jus & censuram Ecclesiæ conculcari, sancti spiritus accinctus gladio, suæ eruditionis clypeum, non deses aut remissus viriliter iis objecit. Inter eos erat quidam malignus persecutor, claves sanctæ matris Ecclesiæ vilipendens, cum in eum sæpius excommunicationis sententiam intulisset, & sanctum Episcopum, & ipsius sententiam contemsisset, vili morbo arreptus, & subita morte turpiter rapitur ad extrema. Sic occulto Dei judicio factum est, ut quemquam ulterius non moveret præsumtio sanctionibus, maxime beato Arnulfo pontificalis cathedræ tenente regimen, insultare.

Miraculis claret. 7. Ut vero divinis illuminata radiis beati sanctitas Pontificis clarius emineret, voluit divina dispensatio servum suum miraculis multimodis decorare. Cum itaque quadam die sanctus Arnulfus manus ablueret, venit ad eum quidam cæcus suppliciter postulans, ut ei suæ benedictionis subsidium largiretur; videlicet ut eo subveniente qui solvit compeditos, & cæcos illuminat, ipsius meritis visum recipere se gauderet. Audita oratione cæci hominis, sanctus ex aqua quam manibus acceperat, cum digitis infudit in oculos, & illico cæci vigor divinitus respiravit. Quod videntes clerus & populus, Deo qui per sanctum suum cæcum illuminaverat, gaudentes gratias retulerunt.

Cæcum illuminat.

8. Interea fuit quædam sanctimonialis multis diffamata criminibus, uno quidem pessimo crimine inter cetera perpetrato, solo Dei judicio, sic arrepta a dæmonio fuit furibunda, ut necessario catenis ferreis vinciretur; quam sanctus Arnulfus conspiciens, fusa oratione signo Crucis dæmonium expulit: & rupto ferri vinculo sanctimonialem dissolvit, & a Deo impetrata venia, restituit sanitati.

Dæmoniacam liberat

9. Cum sanctus Pontifex ecclesiam consecraret, accidit ut quidam temerarius in altum conscenderet, qui cum inordinate se conscendendo regeret, lapsu gravi corruit in terram, & sic graviter membris totoque corpore laceratus est; quod beatus Arnulfus audiens, accurrit velociter, & pietate motus pro eo rogavit Dominum ut miseri misereretur. Et facta oratione, ille miser fractus illico restituitur sanitati.

10. Cum vero quidam inimici Ecclesiæ, immo Dei, censuram ecclesiasticam deprimere satagerent, Deum præ oculis non habentes, sacrosanctæ matris Ecclesiæ claves vilipenderent, Dei viro viriliter obsistente, accidit ut quidam temerarius filius iniquitatis, spiritu seductus dæmonico in sanctum Patrem manus dirigeret violentas, & arrepto gladio brachium mutilavit: in cujus sceleris testimonium multo post tempore cum sanctum corpus erigeretur de terra, repertum est sanctum brachium cum pelle & carne integrum, hærentibus pelli pilis ac si viveret, & in violenti percussoris testimonium, brachii mutilatione cum sanguine purpureo ac si recenter fieret eminente, quod adhuc in ecclesia Vapiensi cernere volentibus ostensum est. Nocte sequente diem, quo sanctus Pontifex mutilatus est brachio, arreptus est morte subita percussor impius, & gehennæ dæmonibus mancipatus. Nam sicut ait Poeta,

Semper enim Deus injustas ulciscitur iras.

Et ut sanctus vir agnosceret quali vindicta, vel quali justo judicio, Deus Pa-

Pastorem ulcisceretur, impium ei per visum gehennæ incendio damnatum perpetuæ revelavit. CIRCA AN. 1070 19. Sept.

11. Evitatis mundanis latebris, superatis carnis illecebris, effugatis errorum tenebris, hostis antiqui pulsis insidiis, cum divinæ dispensationi placuit, sancti Pontificis dies affuit, qua talentum sibi traditum ab eo Deus expetiit, & ad se servum bonum & fidelem benigniter accersivit. Reddidit igitur pater venerabilis, & sanctus Pontifex Arnulfus gaudens & confidens, terræ corpus, & cælis animam, eam angelis sibi sociantibus, ubi bravium vitæ suscepit immortalis. Ad sancti corporis ipsius tumulum illuminati sunt cæci venientes, surdi, claudi, muti, leprosi, & omnes infirmi gavisi sunt se restitui sanitati, ater morbus ipsius meritorum solo medicamine radicitus eraditur & curatur, sunt & vitæ mortui restaurati. Obit. Miracula post mortem.

12. Unum de miraculis istius sancti Pontificis cum præponendum fuisset, quia nimium necesse fuit, ad ultimum transtulimus describendum, eo quod a Vapiensibus, quibus fuit Pontifex & qui noverant, cetera inter descripta miracula nullatenus reperimus. Vindocinenses enim de ipsius actibus conscripserunt; sed tamen usque nunc, hujus fama miraculi a nemine delata, & pium est credere tot & tantis meritis tantum miraculum evenisse. Est enim miraculi talis famosa relatio. Cum beatus Arnulfus Vapiensis ecclesiæ cathedræ sumsisset regimen a Romano pontifice, venit Vindocinum, ut autem erat benignus & obediens, & affluens visceribus caritatis, quatinus ab Abbate, & benedictionem & licentiam acciperet, & fratribus suis dilectionis & caritatis osculo potiretur, & se eorum orationibus commendaret. Cum igitur accessisset ad introitum castri Vindocini, vidit juxta ripam fluvii Legdi quemdam puerum nudum & defunctum, qui casu fortuito cum in aqua lasciviendo corpus immergeret, submersus fuerat, & cunctis cernentibus mortuus apparebat. Quod videns pius vir & misericors, motus visceribus pietatis, & miserens, nudo cadaveri quoddam pretiosum pallium [a] quod habebat exposuit, & eo cadaver operuit nudum. Quo facto, tantæ caritatis operi Deus volens dilectionis suæ viro sancto signum ostendere, animam corpori defuncto restituit, & cunctis cernentibus apparuit puer vivus. Sanctus vero pallium monasterio sanctæ Trinitatis obtulit, & de eo cappa facta fuit. Locum autem quo factum est istud miraculum, Cappam antiquitas in ejus memoria nominavit, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & spiritu-sancto vivit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

DE S. OFFA ABBATISSA

Beneventi in Italia.

1. ETSI *beatæ Offæ nomen in fastis sacris invenire non licuerit, eam tamen prætermittere religio fuisset, cum ejus sanctitatis vadem habeamus auctorem omni exceptione majorem, Desiderium abbatem, qui postea sub Victoris III. nomine Romanam ecclesiam sanctissime rexit. Hic sub libri 3. Dialogorum finem beatæ Offæ gesta, quæ a patris sui amita didicerat, exponit his verbis.* Amita patris mei, BELLA nomine, in monasterio beati Petri apostoli intra Beneventanam urbem posito, in sanctimoniali habitu a primævo juventutis flore usque ad ultimam senectutem degit. quæ cum esset desponsata viro, occulte de domo parentum fugiens, ad monasterium contendit, ibique virginitatem suam omnipotenti Domino dicavit; & quia terrenum in terra sponsum habere contemsit, procul dubio meruit habere cælestem in cælis. Ipsa mihi solita erat referre de abbatissa sua, quæ OFFA dicebatur, quia in monte, qui sanctæ Agathæ dicitur, prope Capuanam Offæ gesta in Victore III. Ex eremo assumitur in abbatissam.

[a] Pallium istud inter sacras reliquias hodieque servant religiose nostri Vindocinenses.

CIRCA AN. 1070 nam urbem, antequam monasterii regimen susciperet, longo tempore habitaverit, ibique vitam eremiticam duxerit. Dehinc suscepto monasterii regimine, quadam nocte sororibus adhuc quiescentibus oratorium ingressa, accepit thuribulum, ut more solito thura adoleret altaribus. Cum itaque thus in thuribulum mittere vellet, e manu ejus cecidit, & lampade a vento exstincta, thus invenire non valuit. Repente vero quidam juxta illam adstitit, & tenens manum ejus, thymiama quod in thuribulum posuerat dedit. Tantus igitur odor ex illo incenso thymiamate emanavit, ut per totum quod reliquum erat noctis, usque ad horam diei tertiam, non solum ecclesiam, sed etiam omne illud monasterium mira suavitate repleverit. Ex qua re sine dubio datur intelligi, quod Angelus Domini fuerit, qui illud thymiama tanti fragrantiæ odoris tribuerit.

Moribundæ ecstasis. 2. Hæc eadem religiosissima abbatissa, dum multa per tempora solicite virginibus præfuisset, verbis & exemplis sibi commissas Dei famulas instruere non cessans, languore tacta corporis venit ad mortem. Cumque in extremo posita jam prope esset, ut Christo cui servierat, animam reddere deberet; videntibus cunctis qui aderant, e lectulo se quasi ad mensuram trium cubitorum in aere elevans, expansis in cælum manibus stetit: & facta oratione, iterum se in lectulo collocans ultimum spiritum exhalavit.

Mira abstinentia. 3. Sed ex hoc quantæ fuerit abstinentiæ dignosci potest, quæ dum infirma jaceret in lectulo, & a multis honestioribus viris ac mulieribus, visitationis gratia ad ipsam venientibus, ut aliquantulum cibi quo infirmum corpus sustentaretur, caperet, rogaretur, illa desueta deliciis: Si aliquid, inquit, mihi de infusis leguminibus attuleritis, forsitan aliquantulum inde potero degustare. O abstinentia in fœmina prædicanda, quæ in infirmitate posita, infusis leguminibus pro summis etiam deliciis utebatur!

Honor debitus SS. sepulcris. 4. Quæ cum fuisset defuncta, & in ecclesia sepulta, quadam die rusticus quidam frumento onustus per eamdem ecclesiam transiens; supra sepulcrum ejus, parvipendens cujus meriti esset, quæ ibi sepulta jacebat, saccum cum frumento deposuit, & fessus, ut aliquantulum pausaret, juxta consedit. Repente igitur saccus divinitus de eodem sepulcro sublatus longeque projectus, omne illud, quo plenus erat, frumentum passim per eamdem ecclesiam sparsit. Rusticus ergo vehementer conterritus ab illa die didicit, quantum Dei homines in corpore venerandi sint, cum exstincta illorum corpora, ac in sepulcro posita, ne ab aliquibus parvipendantur, divina sibi virtus voluit demonstrare. Alter quidam nobilis vir de eadem Beneventana urbe, nescio qua causa, monasterium adventarat, ac nescius forte ejus supra sepulcrum considerat; cum subito tantus dolor viscerum eum invasit, ut vociferans atque ejulans se eadem hora moriturum putaret, ad cujus vocem, quæ erant in monasterio virgines protinus cucurrerunt, eique cujus esset sepulcrum supra quod sederat, indicaverunt, qui pro ignorantia venia postulata, meritis Dei famulæ cælitus meruit medicinam. *Hæc Victor, quæ etiam a beato Petro Damiani referuntur libro 8 epistola 5. ad Petrum senatorem Urbis.*

5. *Ecclesia in monte sanctæ Agathæ prope Capuam urbem passim memoratur a*
Ejus ætas, &c. *Leone Marsicano in Chronico Casinensi, quam mutato nomine, postea sancti Nicolai dictam fuisse, bodieque montem sancti Nicolai appellari observat Michael Monachus in Sanctuario Capuano, ubi beatæ Offæ vitæ epitomen habet ex historia monastica Petri Calzolarii Casinensis monachi: sed qui nihil habet, præter ea quæ ex Victore retulimus, nisi quod beatam Offam* circa annum Domini millesimum & septuagesimum *vixisse scribat; quo fundamento, alii judicent. Certe Petrus Damiani, qui uti diximus, miracula ad ejus sepulcrum facta didicerat a Desiderio abbate, anno 1072. e vita excessit; & Bella patris Desiderii amita, eodem Petro Damiani teste, nam id non habet Victor, a beata Offa* in san-
Bellæ virtutem. ctimonialis Ordinis religione genita & nobiliter educata *fuerat. Quin & jam mortua tunc erat Bella, & quidem ætate multum provecta, nam ut scribit Victor,* in sanctimoniali habitu a primævo juventutis flore usque ad ultimam sene-

senectutem degit *in monasterio*, quæ dum vixit, *testante Petro Damiani*, religiosæ vitæ tramitem non reliquit. *Multis hanc virtutibus enituisse innuit idem auctor his verbis*: Ab istis rudimentis sanctæ conversationis districtioris vitæ se lege constrinxit, omnemque carnalis illecebræ mollitiem sublimis intentionis pede conculcans rigidæ severitatis censura, longe aliter educatum corpus edomuit; adeo ut in nudo pavimento membra jejuniis sæpius attenuata collideret. Sed, ut de vita hujus taceam, quod de magistra sua Offa *&c. Monasterium S. Petri, ubi vixere, situm est ad radices montis Felicis, a Theoderada Romualdi ducis uxore constructum, ut scribit Paulus Diaconus lib. 6. de Gestis Langobardorum. Vide Lubinum in Notitia abbatiarum Italiæ. Ceterum monet Monachus, Offam altaria circuire & thurificare solitam fuisse*, non inter officia servandæ consuetudinis causa psallentibus monialibus in choro, sed ob suam tantum devotionem, solam & secreto. *Vetus tamen est consuetudo in Ordinis nostri monasteriis, ut* ante Matutinum omnia altaria a sacrista thurificentur, *ut passim præscribitur in vetustis consuetudinibus Floriacensis monasterii, quas ex antiquo codice ms. edidit Joannes a Bosco in Bibliotheca Floriacensi.* CIRCA AN. 1070 19 Sept.

VITA B. PETRI DAMIANI

CIRCA AN. 1072 22. Febr.

CARDINALIS EPISCOPI OSTIENSIS.

Auctore JOANNE, ejus discipulo.

Ex editis Cajetani, Surii & Bollandi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Joannes, sequentis vitæ scriptor, testis rerum plerumque oculatus fuit, ut ex Prologo & ipsa Vita manifestum est. Et in Prologo quidem de se ipse dicit, quod* tanto Patri, licet in extremis pene temporibus, individuus comes inhæserit. *Hunc plerique non alium esse existimant quam Joannem Laudensem, Petri Damiani familiarem ac discipulum, qui postmodum ad sedem Eugubinam provectus est.* Dilectissimo Joanni Laudensi, *cum nuper, idest recens, sæculo nuntium remisisset, Petrus inscribit Opusculum 44. Joannes iste mortuus est anno 1106. atque cœlitum albo adscriptus a Paschale 2. Vitam ejus Joannes Cardinalis scripsit, apud Ferrarium relatam. Fuit & alius* Joannes Prior Fontis-Avellanæ, *cujus mentio est in Petri Opusc. 34. cap. 6. ubi etiam* Joannes de Anso *eremita laudatur: Sed prior ille, ante Petrum mortuus, ejus vitæ scriptor esse non potuit: nec alter ei admodum familiaris esse videtur. Non ab re itaque hæc scriptio Joanni Laudensi, amantissimo ejus discipulo, tribuitur.* Liprando Priori, & ceteris senioribus Fontis-Avellanæ *nuncupata est hæc Vita. Henschenius hunc conjicit esse Ariprandum, cui Petrus inscribit Opuscula duo, nempe 145. & 146. Verum potius fuerit* venerabilis pater Liutprandus, *cujus laus est in Opusc. 34. cap. 1. Multi alii recentiores, quos mitto, ejusdem Petri res gestas scriptis commendarunt, quem alium esse constat a Petro de Honestis clerico Ravennensi, qui Regulam in gratiam clericorum eodem sæculo condidit.* Vitæ scriptor.

2. *Fuit Petrus Damiani præcipuum ornamentum Congregationis Fontis-Avellanæ, ubi eremitorium sub annum Christi millesimum construi cœptum est, nempe in Umbriæ diœcesi Eugubina, ad radices montis Catriæ, ubi itidem Romualdus secessum habuit, ex Vitæ ipsius n. 29. Quinam hujus eremitorii primus auctor, quive Priores primi fuerint haud liquet. Lodulfus episcopus Eugubinus apud Ughellum tomo 1. Italiæ sacræ* eremum sanctæ Crucis de Avellana sub Benedictina temperatione fundasse *memoratur. Plura de suæ Congregationis institutis refert Petrus in Opusculo 15. & in Opusculo 14. agit de Ordine eremi Fontis-Avellanæ: ubi quid pro bibliotheca loci præstiterit, in fine commemorat. Hæc Congregatio ante annos centum & viginti Camaldulensi unita est, eaque in multa eremitoria distributa erat. Quinque ex eis construxit Petrus, ex Vitæ nu. 19. unum quidem in Suavicinio monte, de quo ille in Opusculo 15. cap. 6.* Unde fit ut in illa eremo, quam auctore Deo in latere Suavicinii montis ipsi construximus, pulmentum præter unum cunctis pæne temporibus penitus ignoretur. A vino autem aliquanto tempore continuimus, ita ut neque laici, neque extrinsecus venientes, vel etiam in Pascha Domini, aliquid hic præter aquam biberent; neque vinum hic, nisi pro sacrificio, haberetur. Sed quoniam & hic manentes cœpe- Fontis-Avellanæ Congregatio.

AN CHR 1072 23. Febr. cœperunt ægrotando deficere, & quidam ad eremiticam vitam transire cupientes, hujus rigoris observantiam videbantur penitus abhorrere; fraternæ, sive (ut verius dicam) communi imbecillitati dispensatorie condescendentes indulsimus, ut vinum servato sobrietatis moderamine biberetur. *Eremum* quæ dicitur Ocri in Saxeno territorio *Petro confirmavit Leo IX. cujus ea de re bullam edidit Cajetanus initio tom. 3. operum Petri Damiani, ubi etiam Alexandri II. epistolam exhibet ad Clerum & populum Eugubii datam, qua eos monet, ecclesiam Petri Damiani in honorem S. Lucæ consecratam sub B. Petri & apostolicæ sedis tutela a se susceptam fuisse.*

3. *Hanc Fontis-Avellanæ Congregationem sub Regula S. Benedicti primum militasse testis est præter alios ipse Petrus, qui* sanctum Patrem nostrum Benedictum *sæpius appellat, ut in Opusc. 33. cap. 1. & in lib. 1. epist. 11. non semel. Legenda est lib. 6. epist. 32. ad suos Gamugnenses, ubi de monasterio S. Vincentii ad Petram-pertusam, quod sui erat instituti, agens; ait conquestos fuisse loci monachos, quod cum horis canonicis quotidie B. Mariæ officium decantandum eis imposuisset, ratos sufficere,* quod sanctus præcipit Benedictus, nec novæ adinventionis debere superponi. *Plura id genus argumenta in eamdem rem suppetunt. Denique eadem erat, ut in nostris monasteriis, Fontis-Avellanæ eremitarum professionis forma, ex Opusculi 15. cap. 7. & S. Benedicti in Quadragesima festivitas sollemni ritu apud eos celebrabatur, ex cap. 6. de quo non solum hymnos proprios composuit Petrus, sed etiam sermonem de eodem habuit, cum in festo ejus, tum in ipsius vigilia.*

4. *Complures fuere in Congregatione Fontis-Avellanæ viri celebres, qui discipuli fuerunt Petri Damiani. Ex his quinque hoc sæculo recensentur ab Ughello episcopi Eugubini. Julianus nempe, Theobaldus, Rodulfus, Maynardus & Joannes. Rodulfi vitam ab ipso Petro editam dedimus supra ad annum 1063. ubi & plura habentur de Petro ejusdem Rodulfi fratre, & monacho Fontis-Avellanæ. Joannes vero Laudensis cognominatus, is ipse est, ut supra diximus, qui scripsisse creditur vitam Petri Damiani: obiit anno 1106. septimo Idus Septembris; sepultus est in ecclesia cathedrali, ubi corpus ejus servatur incorruptum: a Paschali II. inter sanctos relatus est sollemni ritu. Ejus autem Vitam a Joanne a Cardinali scriptam post Ferrarium & Ughellum laudant Bollandiani. Celebris est etiam inter Petri discipulos S. Dominicus Loricatus, cujus Vitam supra dedimus ad annum 1062. alios sui instituti eremitas in suis scriptis memorat. Ex his fuit Petrus sacerdos, qui post annos septuaginta in monasterio Nonantulensi transactos, in eremum se recepit, ubi vitam angelicam ducebat, ex Opusculo 33. In sequenti laudat cap. 1. Barunsii & Juventini sanctitatem, & capite sequenti Leonem ex Puteolano episcopo factum eremitam. Plura habet de aliis in Opusculo 51. quod de Vita eremitica inscribitur.*

Petri res gestæ. 5. *Non tantum rebus in Religione, sed & in Ecclesia gestis clarus fuit Petrus. Cum esset Fontis-Avellanæ Prior, anno 1044. scripsit epistolas duas ad Gregorium VI. quæ primum inter ejus epistolas obtinent locum. Aliam scripsit ad Clementem II. Gregorii successorem. Damaso II. post breve tempus pontificatus mortuo successit Leo IX. cui nuncupavit Opusculum 7. contra perversos clericorum mores: in cujus Opusculi cap. 3. Pontificem* Majestatis *nomine compellat. Petro Pontifex rescribere non est dedignatus. Extat una item Petri ad Victorem II. epistola, æstuante zelo plena. A Stephano IX. creatur Episcopus Ostiensis & S. R. E. Cardinalis: quo Pontifice contumaci schismati Benedicti antipapæ restitit. Sub Nicolao II. Mediolanum mittitur, qua de re Opusculum 30. Sub Alexandro II. Cadaloo pseudo-papæ sese adversarium exhibet, variis hoc de argumento scriptis ventilatis. Ab Alexandro permissus episcopatu cedere, nihilominus ab eodem legatus mittitur ad Cluniacenses, (ad quos exstant lib. 6. epistolæ 4. & 5.) tum ad Gallicanos episcopos, dein ad Germanos, ac demum ad urbem Florentinam contra Simoniacos. Hos vero etsi dure insectatur, in eos tamen moderatior est quam Humbertus Silvæ-candidæ episcopus, qui eorum ordinationem esse irritam existimavit in opere singulari contra Simoniacos, typis nondum vulgato. Hæc strictim de gestis Petri, quæ fusius tractantur apud Baronium in Annalibus, & apud Bollandum in Commentario prævio Henschenii. In his vero omnibus expertus est Petrus, quam infructuosa soleat esse monachorum pro publicis ejusmodi officiis agitatio. Unde in Opusculi 12. cap. 30. ita monachos alloquitur.* Nolite quæso, monachi, nolite sub ecclesiasticæ compassionis specie Regum aulas irrumpere: nolite aures Principum, velut salutaria suggerendo, fastidiosa importunitate pulsare. Credite experto: credite in hujus gratiæ studiis non leviter fatigato. Imperatoriæ namque majestati sæpe quæ suggerenda videbantur expressimus: a summis Pontificibus invitati, Synodalibus Conciliis interfuimus: sed qui hoc tempore ista prosequitur, tamquam si semina crederet arenosis littoribus videatur. *Confer lib. 1. epist. 11. Plura de ejus operibus qui volet, consulat Constantini Cajetani editionem. Præclara est in primis lib. 4. epist. 11. qua libros suos Theodosii Senogallensis & Rodulfi Eugubini censuræ subjicit.*

6. *Non vacat huc adducere veterum testimonia, quibus res Petri præclare gestæ laudantur. Pleraque referuntur a Cajetano initio tomi 1. ejusdem Petri operum, & nonnulla item initio tomi 3. Hic proferre sufficiat unicum Alexandri II. pontificis Romani locum, ex ejus epistola ad Gervasium Remensem, aliosque quatuor Galliæ archiepiscopos, ubi de Petro Damiani, suo tunc in Gallias legato, sic loquitur:* Quoniam igitur pluribus ecclesiarum negotiis occupati ad vos ipsi venire non possumus, talem vobis virum destinare curavimus, quo nimirum post nos major in Romana ecclesia auctoritas non habetur, Petrum videlicet Damianum, Ostiensem episcopum, qui nimirum & noster est oculus, & apostolicæ sedis immobile firmamentum. *Laudat eumdem Lambertus Scafnaburgensis, quod prudentia sua Henricum Augustum in publi-*

co

co Romani Imperii procerum conventu impedierit, ne Bertam, quam duxerat uxorem, repudiaret. AN.CHR 1072

7. *Petri mortem ad annum 1072. revocat Bertholdus Constantiensis Hermanni Contracti continuator his verbis.* Anno 1072. Petrus Damiani piæ memoriæ cardinalis-episcopus, jamdudum mundo crucifixus migravit ad Dominum 8. Kalendas Martii, cui dominus Geroldus, re vera monachus, scientia scripturarum insignis, & moribus suo prædecessori non impar successit. *Hac ipsa die memoria ejus celebratur in Necrologio Casinensi, ubi* venerandæ memoriæ *titulo insignitur. Consentit Necrologium Cluniacense, & in libro officiorum præscribitur, ut* fiat officium plenum sicut de abbatibus Cluniacensibus pro Petro Damiano episcopo, qui corpus beati patris nostri Odilonis relevavit; & in loco in quo nunc requiescit, mira devotione collocavit, &c. *Eadem die 22. Februarii memoratur in Fastis Benedictinis; sequenti vero festum ejus celebratur apud Faventinos ob sollemnitatem cathedræ S. Petri, quæ 22. die occurrit. Hinc Ferrarius in utroque catalogo, Jacobillus & alii passim die 23. ejus memoriam consignarunt: qua item die Bollandiani de eo fusius agunt. Anno 1354. sacrum ejus corpus a Matthæo de Callio abbate translatum fuit in arcam novam die 13. Aprilis, ut ex inscriptione discimus, quam Ughellus & alii postmodum auctores retulerunt. Anno vero 1512. Gallis Faventiam obsidentibus, voverunt ejus urbis cives, ut, si obsidio solveretur, solemniter quotannis B. Petri Damiani & aliorum patronorum festivitates sub præcepto observarentur: quod cum factum fuisset, deinceps Faventiæ horum sanctorum memoria celebris fuit.* 22. Febr.

PROLOGUS JOANNIS.

1. DOmino Liprando priori, & ceteris senioribus eremi Fontis-Avellanæ, JOANNES. Opus mirabile, Patres, quod sanctitati vestræ placuit meæ injungere parvitati, quam meis sit perarduum viribus & impar genio, ipsemet liquido perpendo. At quia non præsumo vestro quidquam abnegare imperio; licet sensus hebetudo illustres tanti viri actus inerti devitet committere stilo, nedum superiora sibi aggreditur, lectorem magis ad nauseam, quam ad legendum excitare videatur; confidens tamen de vestris sanctis orationibus, almisque ipsius pii patris nostri PETRI DAMIANI meritis, ad cujus vos acta exaranda meam obedientiam provocatis, devotus aggrediar vestris obtemperare mandatis. Ipsemet enim consultius fore censueram, ea me quovis rudi stilo interim annotare, quo digne postmodum a peritioribus elucidata scriptoribus, ad notitiam futurorum possent profutura pertingere, quam imperitiæ notam nimium declinando, intacta prorsus relinquere: ne forte post modicum caligine oblivionis obducta, non parvo mei discrimine de cunctorum omnino laberentur memoria. Nam cum omnibus pateat, neminem gestorum illustrium virorum conscium absque culpæ macula ignavo silentio tegere; quanto magis constabit, non parvo me obnoxium fore delicto, qui tanto Patri, licet in extremis pæne temporibus, individuus comes inhæserim, si ejus mirabilia gesta silentio præterire, quam divulgare maluero? Auctor Petri comes.

2. Eorum igitur, quæ relaturus sum, partem me ex ipsius ore suscepisse memini, partem ex quodam condiscipulorum meorum, qui ejus contubernio ante me familiarius inhæsere; quædam autem relatu cujusdam ipsius propinqui, viri gravis & honesti, quæ videlicet illius conversionem præcesserant, audivi; cetera quidem propria præsentia ipsemet annotavi. Verum jam nostri sermonis articulus ad historiæ ipsius vertatur exordium. Testes alii.

INCIPIT VITA.

3. VIR itaque Dei Petrus *a*, pronominatus Damiani, famosissimæ Ravennæ urbis civis haud ignotus, liberalibus apprime disciplinis imbutus, cum Pythagorici apicis bivium paullulum transcendisset, lævum quem Petri patria & educatio.

a Natus est Petrus anno 1007. siquidem *vix plane quinquennio ante mea*, inquit, *nativitatis exortum humanis rebus exemptus est tertius Otto*. Opusc. 57. cap. 5.

AN. CHR. 1072. 22. Febr.

quem ceperat consulte relinquens, dextrum callem prudenter arripuit: ipsoque juventutis fervore, divina afflatus gratia, sæculari pompæ renuncians, ad perfectionem monachicam avide convolavit. Qui nimirum honestis parentibus editus, ab ortus ipsius crepundiis, rebus perurgeri cœpit adversis. Cum ejus nempe mater, jam filiorum pertæsa, domo videlicet heredibus referta, hunc genuisset extremum; unus liberorum, qui tunc jam grandiusculus adoleverat, conquestus exclamat: Pro pudor! ecce jam tanti sumus, quod in hac domo vix capimur! & quam male sibi congruunt heredum turba, & hereditas angusta! Ad cujus verba mater vehementius indignata, & feminei livoris zelo succensa, complexis manibus, se miseram, seque ulterius vivere vociferatur indignam. Illico eum, ut ita loquar, ante pæne quam lactaret, ablactat: & quasi numquam ipsum de cetero suis manibus attrectandum, infausta quædam sibimet imprecans, a se prorsus ablegat. Sic filium, antequam vivere discat, emancipat, & quod possidere solum posset, a possessione materni pectoris *a* exheredat.

Matris erga eum inhumanitas.

Ab aliena muliere emendata.

4. Cum igitur perexile illud plasma, quod erat omni nutriciæ sedulitatis officio destitutum, fame, simul & algore nigresceret: & tenuis, non dicam vox, sed quasi sibillus de pectusculo vix adhuc palpitante rauciret, cujusdam presbyteri femina, quæ patrii laris erat quasi vernacula, supervenit: & inhumanam matris suæ duritiam severa, in quantum licuit, invectione corripuit. Numquid, domina, inquit, hoc est matris Christianæ, quod non probatur esse tigridis, vel leænæ? Illæ parentes enutriunt catulos, & nos ad imaginem Dei conditos, abjicimus e nostris visceribus procreatos? Et hic forte qui nunc ita projicitur, si ad ætatis incrementa pervenerit, locum inter suos non infimum obtinebit. Cavendum etiam, ne cujus mater esse contemnis, filicida merito judiceris. Hujusmodi plane verbis uxor presbyteri officio functa est sacerdotis, dum & maternum ad pietatem mollivit affectum, & morientem ad vitam restituit filium. Mox itaque non ignava virago ulnas fluentibus induviis expedit; substrata pelle, juxta ignem puerilia membra distendit, & undique perungendo corpusculum, non modicæ summæ songiam *b* profligavit. Videres itaque tenellos artus liquescentis arvinæ fomenta combibere, & resumpto vitali calore rubescere, & sic in eo nitorem rudis infantiæ subito reflorere. Ubi notandum, quia & mater ejus facta fuerat Herodias, & illa facta est Elias: sicque per peccatricis mulierculæ studium, & desperatus de mortis faucibus retrahitur, & mater de filicidio liberatur: quæ nimirum jam sese matrem advertens, quem velut alienum immitis exploserat, ad piæ mox dilectionis amplexum maternorum viscerum affectibus revocat, omnemque illi nutriciæ curæ diligentiam instanter exhibere non cessat. Puer autem hac diligentia, donec ablactatur, perfruitur: qua sane post modicum utroque orbatus parente, infra puerilesadhuc annos immature privatur.

Songia unguimen designat, ut videre est apud Cangium in Glossario.

Fraterna in eum sævitia.

5. Eo igitur fraternæ curæ relicto, o incomprehensibile divinæ dispensationis arcanum! unus ipsorum, qui atrox inter ceteros honestis moribus præditos, sub ovina pelle latebat, fraudulenta hunc pietate pro paterna vice educandum suscepit: atque dum sibi coheredem adoptare se fingit, diræ, velut emptitium, servituti addicit. Cui socia conjux hærebat, quæ nullis pietatis visceribus ab illius sævitia differebat. Uterque igitur super innocentem puerum unanimi feritate grassantes, torvo ac novercali eum aspectu tractantes, duris afflictionibus pendulæ illius viribus officiebant; servorum nempe cibariis, & quæ magis congruerent porcis, malignaque vappa, usu sustentabant assiduo. Pedibus nudis, vestibus ibat incultus: verberibus vapulabat, pugnorum ac calcium crebrius ictibus subjace-

a Petrum ipsum de hac sui abjectione in suis Opusculis mentionem fecisse ait auctor infra num. 10. sed nihil ejusmodi in Petri scriptis legimus.

b Id est curationem. Unde in Glossis Longobardicis, *soniare*, *curare*. Unde etiam Gallis *soigner*.

jacebat. Porro cum jam grandiusculus sub tam iniquis licet oneribus fuisset affectus, ad porcos pascendos ejicitur, ceterisque mancipiorum conditionibus indifferenter subjicitur. Quid in his vero considerandum? nisi quod idcirco hunc suum Dominus militem permittebat acriter affici, quo ad spiritalis procinctum militiæ disceret arctius informari: quatenus ejus virtus eo robustius ardua postmodum quæque perferret, quo ipse a puero expertus hujusmodi jam fuisset. Hic etiam succincte notabile quoddam referre non otiosum putamus. AN.CHR 1072 22. Febr.

6. Quadam die dum idem præfata adhuc laboraret inedia, casu nummum reperit, & tamquam subito dives effectus, gratulabundus quid eo mercari aptius posset, diu mente revolvere cœpit: nimirum dum suavibus cunctis egeret, dulcis appetitus per mollia quæque puerilem mentem trahebat: quod dum prolixius fieret, ancepsque quod esset eligendum ambigeret, divinitus tandem inspiratus, ait: Quid est quod revolvo? quidquid horum certe assumam, non erit ejus diuturna voluptas. Melius ergo est, ut tradam presbytero, qui Deo sacrificium offerat pro patre meo. Quid hujus pueri simplicitate prudentius? quid hoc egente pupillo frugalius? Et spretis cunctis, quæ peritura cognovit, illud solum elegit, quod mansurum in æternum speravit. Porro quid hoc fuisse putemus, nisi quoddam futurorum præsagium, quod appetitu videlicet æternorum, contemneret temporaliter blandientia? Pietas in patrem defunctum.

7. Ut autem ad ordinem redeamus, postquam Domino, qui suorum curam non deserit, ex præfatis etiam calamitatibus eruere placuit ipsum, pæne consumptum ex impiorum laniatibus misericorditer abstraxit, & in germani alterius sinu, Damiani [a] nomine, jam mulcendum tandem, fovendumque locavit. Hic eum itaque chara satis dilectione complectens, tantam ipsius curæ diligentiam impendebat, ut paternum excedere videretur affectum. Quem porro, jam licet grandiusculum, litterarum [b] apicibus tradidit imbuendum, necnon & studiis subinde liberalibus: in quibus scilicet tam docilis, tamque industrius est agnitus, ut ipsis suis doctoribus mirabilis haberetur. Cumque discendi finem ex omni liberali scientia peritus fecisset, mox alios erudire, clientium turba ad doctrinæ ipsius famam undique confluente, studiosissime cœpit. Damiani fratris in eum affectus. Petri studia

8. Inter ista nimirum dum favore populari efferretur, dum divitiarum copia cumularetur, jam pæne potuit horum lenocinio sæculari pompæ subtrahere, aut illecebris venereis illectus implicari. Sed quoniam ex electorum numero nequit ullus prorsus minui, respectu illico divino præventus, ita secum agere cœpit: Cur delecter præsentibus, uti caro suggerit, ætas exposcit? Sed numquid his perituris debeo inhærere, & non magis istis renuncians, potiora providere? At si forte postmodum hoc me facturum promitto, quia non multo charius, multoque Deo acceptius modo agere satago, dum ætas viget, dum prospera mulcent? Jam vero post hæc paullatim inchoat a mundanis studiis removeri, ac divinis obsequiis accingi: &, licet exterioris cultus specie adhuc videatur hærere caducis, toto tamen mentis affectu bonis aspirat æternis. Sub mollibus itaq; vestibus cilicium induit, jejuniis, vigiliis, & orationibus sollerter insistit. Et quia, calente juventa, stimulis acriter urgebatur carnalibus, mediis noctibus e strato consurgens, aquis se fluvialibus immergebat; in quibus tamdiu nudo manebat corpore, donec algentia membra rigerent, noxio recedente calore. Exinde vero regrediens, quæque venerabilia loca psallendo circumiens, totum ante synaxim complebat Psalterium. Eleemosynis quoque pauperum assiduis insistens, Tentatio. Mortificatio.

[a] Ab hoc Damiano Petrus Damiani cognomentum accepisse nonnullis videtur; qui Damianus Ravennas primum archipresbyter, dein monachus fuit. De eo vide Petri lib. 2. epist. 5. & 14. Æquivocus fuit alter sororis filius, de quo in lib. 1. epist. 11. & lib. 6. epist. 29. Eidem monacho facto scriptæ sunt lib. 6. epistolæ 21. & 22.

[b] Nempe Faventiæ primum, ex lib. 6. epist. 30 & postea Parmæ ex lib. 5. epist. 16. Ivo ibi ejus præceptor, lib. 6. epist. 17.

AN CHR 1072 22. Febr. ac frequentibus eos conviviis pascens, suis lætabatur manibus, eis, tamquam Christo, ministrare devotus.

Pœna ob neglectum pauperum. 9. Inter hæc sane non prætereundum puto, quod ædificationi multorum profuturum non ambigo. Quadam die privatus prandebat, nec quisquam secum præter solum cæcum quemdam præbendarium discumbebat, qui quotidianus conviva ex more sibi assidere solitus erat. Accidit autem, ut tunc non amplius quam unus triticeæ similaginis panis adesset. Hic itaque illi solus apponitur: quid vero dari possit mensæ sodali, qui non diversis a se cibis ali consueverat, non habetur. Appositus est ergo illi cibarius panis, suppar videlicet, & secundæ conspersionis: quod hic nempe non æquis aspexit oculis, & graviter tulit. Paullatim vero ei pavor incidit, & infra semetipsum cogitare cœpit: Christus, inquit, ad mensam meam inferior mihi est? Egone comedam velut herilem panem & deliciosum, & ille puerorum meorum pane vescetur? Hæc, & his similia cum in pectore suo multa versaret, incidit cogitatio, ut panem illius suo, suumqe illius pane mutaret. Quid igitur ageret? quo se verteret? Tolleret illius panem? sed pudor obstabat. Suum comederet? sed conscientia remordebat. Quid plura? tandem vincit caro, & mens enerviter obluctata succumbit. Incipiunt igitur uterque comedere; hic scilicet, quasi dominus & princeps mensæ, nitidum; ille vero, clientium vel mancipiorum more, cibarium.

10. Sed cum comederet, sensim pavor accidit, & horror nimius omnium viscerum suorum interna concussit. Verebatur enim divini super se motus evigilare sententiam. Suspicabatur certe repentinam justæ severitatis imminere vindictam: quod & factum est. Os enim piscis gutturi ejus pestilenter inhæsit, quod ullis omnino conatibus trahi in interiora non potuit. Glutiebat ex industria cibum, non descendebat: screabat, tantumdem erat: conabatur emittere, sed affixa pernicies nihilo minus immobilis permanebat. Erubescebat tamen dicere, quod intrinsecus patiebatur: clandestinus eum tenebat hamus, & velut incautum piscem, per gulam ttahebat ad mortem: undique illi augmentabantur angustiæ, & non tam mori, quam mortis turpitudo terrebat. Malebat quippe, ut se tela transfigerent, quam fœdus prurientis gulæ interitus deturparet. Anhelus anxiabatur spiritus, & mæroris tenebræ ei circa oculos volvebantur. Quid pluribus moror? Tandem Christo detulit, eique se imparem, etsi non pane, tamen potestate, liquido cognovit. Buccellam suam pauperi festinus apposuit, ejusque ante se vicaria permutatione locavit. Et, o placabilem Deum super malitia nostra! statim ad primum accepti panis gustum pestis illa pertransivit; & interceptum fragmentum decidens in interiora purgatur. Deliciosus itaque panis ei factus est plaga: grossus vero & durus, medicina. Escam mutavit; & laqueum, qui eum feraliter adstringebat, absolvit. Deposuit superbiam, cælestemque persensit de humilitate medicinam, & supernæ miserationis medelam: quam nimirum ut se tam mirabiliter obtinuisse persensit, in sui liberatoris præconium hujuscemodi mox sermone prorupit: Benedictus omnipotens Deus, qui periclitantibus subvenit, & in gaudium de mærore convertit; arrogantiam calcat, superbientem humiliat, atque misericordiam largitur, quatenus & ipse nos ad misericordiam invitat: *Estote*, inquit, *misericordes, sicut & Pater vester cælestis misericors est*. Suæque tribulationis periculum, quod eatenus erubescendo celaverat, jam cunctis præ gaudio narrat. Quod vis siquidem doloris non valuit, lætitiæ magnitudo extorsit. Et quidem ipsemet tam hoc, quam aliud, quod de ejus abjectione recenter nati superius retuli, suis opusculis *a* exarando inseruit.

Consilium de vita religiosa. 11. Verum, ut ad suum ordinem noster jam sermo recurrat, hic Christi tiro flammam sui pectoris ad altiora votis attollens assiduis, quod mente con-

a Hæc in editis Petri Opusculis non invenimus.

conceperat, implere vehementer optabat: scilicet huic sæculo funditus renunciare, habitumque militiæ spiritualis assumere. Attamen in patriis finibus prorsus hoc agere recusabat: ne vel affinium, vel necessariorum affectus, quodlibet sibi ad perfectionem tendenti noxium pararet obstaculum. AN.CHR 1072 22. Febr.

12. Hoc autem eo meditante, atque assiduis orationibus exorante, quatenus sibi a Domino aditus panderetur salutis; ecce duo fratres ab eremo sanctæ Crucis Fontis-Avellanæ, cujus fama jam sibi plane innotuerat, illuc directi adveniunt: quos cum divino nutu obvios habuisset; ac peroptatam conversationem habere cum eis cœpisset, sui pectoris revelavit arcanum. Illi vero gratanter audientes quod panditur, piis eum monitis in idipsum roborando succendunt. Sciscitatur ergo, an sanctus illorum abbas, cujus fama laudabilis ad ipsius jam notitiam venerat, illum susciperet, si ad ipsius contubernium accedere voluisset. Illis quidem annuentibus, atque ipsum hoc persuadentibus, spondet se, divina opitulante gratia, quantocius ad eos venturum, ut possit suum implere desiderium: quibus argenteum scyphum obtulit, rogans, quod eum suscipientes, domno Abbati deferrent. Illi vero vasis amplitudinem cernentes, pondus incusant, viæ longioris impedimentum prætendunt; dicentes, non se posse tanta sarcina gravari, viamque prolixi itineris impedire. Cumque in suscipiendo eum precibus instaret; ajunt illi, Si ergo nos tantopere cogis, nec tuo vacuos munere prorsus abire permittis, præbe hujusmodi quidquam aliud, quod nos absque viæ dispendio, levius pro tua devotione perferre valeamus. Quod ille audiens, vehementer admirari, stupere, secumque dicere cœpit: Qui sunt isti, qui dum pauperes, egenique videntur, adeo quæ sunt mundi hujus despiciunt, ut in optimo vase ferendo, assumere vel minimum laborem contemnant? Nonne vere liberos, vereque dixerim eos beatos, qui tanta fortitudine ambitionis jugum suis e cervicibus excussisse, tantaque mentis excellentia vanam mundi pompam calcasse cernuntur? Unde super hoc plurimum ædificatus, vehementius ad sæcularis pompæ contemptum succenditur. Congressus cum duobus eremitis.

13. Abhinc igitur de sua valde pollicitatione sollicitus, prius cupit experiri, utrum cellulæ quem audierat laborem perferre sufficeret. Quamdam itaque cellam ingreditur, in qua nimirum quadraginta diebus, ad illius eremiticæ sanctionis instar, non segniter exercetur. Qua scilicet experientia admodum roboratus, nil jam cœpit eremiticam illam austeritatem pertimescere, immo toto eam affectu inhianter appetere. Probatio sui.

14. Tempore itaque optato suscepto, quo videlicet id apte peragere præter scientiam suorum omnium posset, assumens ex suis bonis, quæ voluit, clam iter arripuit. Cum ad eremum pervenisset, desiderium suæ mentis senioribus illis aperiens, in illorum consortium se recipi devote poposcit. Cui mox, quod salubriter postulat, gratanter permittitur; atque uni ex fratribus pro novitiorum more instruendus contraditur. Qui cum eum ad cellulam deduxisset, mox ut jussus fuerat, lineis exutum, cilicioque indutum, ad abbatem reduxit: quem abbas cuculla superindui absque mora præcepit. Ipse vero super hoc admirans, dicebat intra se: Quid mihi accidit? nonne debebam prius disciplinæ hujus experimentum capere, ac postmodum ad suscipiendum istum ultronee poscens accedere? numquid valeo tam subito præventus obtemperare? Cumque hoc secum ageret, extemplo in semetipsum reversus, increpare se cœpit vehementer, & dicere: Numquid, si res posceret, ut plecti capite pro Christo deberes, ita effugeres, obstinatusve resisteres? Quod factum est, nonne paullo ante constanter tibi omnia perpeti promittebas? Cur tam cito enerviter succumbere non formidas? At si forte illud judicas noxium, istud admittas libentius; ut quo durius toleras, eo placidius in retributione suscipias. His itaque propriis invectionibus reflexus, senioris præcepto illico acquievit, placidusque gratanter obtemperavit. Vestes eremiticæ ab eo susceptæ. Propositi inconstantia rejecta.

AN CHR 1072 22. Febr.

Fervor & rerum abjectarum amor.

15. Assumto vero habitu, tanto protinus fervore succenditur, ut corporea cura contempta, sola quæ sunt spiritus appeteret, carnem spiritui totis viribus servire compelleret, delicata vel sumptuosa cuncta respuens, aspera quæque & contemptibilia requireret. Porro quod dico hoc intueri vales exemplo. Dum hic esset aliquando cum suo profecturus magistro, molliorem scapularem *a* induere, atque pulcriorem quam affectaret, equum ascendere jussus est. Rogare itaque magistrum summissis cœpit precibus, ne sibi hoc dignaretur præcipere, quod ipse nimirum, velut indecens abhorreret. Magister vero ejus precibus acquiescere nolebat, ne vilipendere videretur discipulum, quem diligebat tamquam unicum, si sic eum juxta suum desiderium, secum permitteret incultum procedere. Discipulus autem longe aliter sentiens, totumque aliorsum convertens, nimium erubescebat sæcularibus jam apparere nitidulus, ne ipse, qui olim sæculo renuntiasse videbatur, sæcularem pompam adhuc carnaliter quærere putaretur. Quod tamen opprobrium multo magis ille subire, quam inobedientiæ notam maluit; quam videlicet incurrere vehementius expavit. Videbatur enim sibi, prout ipse referebat, ut quicumque illum sic comptum equitare cernerent, digito demonstrarent, & velut carnalem subsannarent; sibique non monachi, sed sponsi nomen aptarent. Unde tantus rubor ejus suffuderat faciem, ut vix caput erigere, vix in quempiam posset acies oculorum dirigere. Illis autem regredientibus, cum ad cœnobium *b* sancti Vincentii, cui vicina rupis Petra-pertusa vocabulum indidit, perventum fuisset; jam Domini servus ulterius ferre nequit ignominiosum nitidulæ vestis ornatum. Occasione itaque ibidem paullisper remorandi reperta, magister cœpto itinere tendit ad eremum; ille vero alium sibi scapularem humiliorem stamine & colore acquisitum induit; sicque velut immani sarcina, qua depressus hactenus fuerat, leviatus, quantocius post magistrum, ad proprium est monasterium reversus. Nequaquam enim eos æque poterat, qui squalidis utebantur vestibus, venustis ipse indutus revisere: dum moribus ornari potius gestirent, quam vestibus.

Eremitarum Fontis Avellanæ disciplina.

16. Ut autem ad superiora redeamus, bonæ indolis Christi miles tanti illico jejuniorum, vigiliarum, ceterarumque afflictionum laboribus se cœpit atterere, ut ii, qui diuturnis jam studiis exercitati fuerant, illius mores & vitam intuentes, sua cogerentur acta contemnere. Nam dum inolitum vitiorum funditus certaret evellere, cuncta moralium ipsius loci exercitiorum genera totis gestiebat viribus, indefesso operis labore complere. Porro loci institutio hujusmodi fore dignoscitur, quod bini, divisis cellulis commorantes, die nocteque a spiritali luctamine, velut in acie consistentes, brachia non remittebant. Inexpugnabilibus namque psalmodiæ, orationis, lectionis, abstinentiæ, obedientiæque armis accincti, adversus aereas potestates infœderabiliter dimicabant. Abstinentiæ vero modus hic erat, ut quatuor in hebdomada diebus pane & aqua contenti, tertia & quinta feria pauxillum leguminis sumerent, quod videlicet singuli in suis cellulis decoquebant. Jejuniorum quippe diebus nequaquam pro suo libito cuiquam de pane sumere licebat; sed id quod præfixa mensura præbebat. Porro de vini usu *c* quid memorem? cum nisi pro sacrificio, seu forsitan pro ægro, vinum ibidem tunc prorsus deesse feratur. Nudipedalia passim per eremum cunctis temporibus exercebant: in cellis vero nec caligas induebant. Ceteris autem spiritalibus exercitiis, disciplinæ videlicet, metanœis *d*, palmatis, prolixis ulnarum extensionibus, sedulo, prout cuique fervor virtusque inerant, incumbebant. Porro vigiliarum hunc mo-

a Item infra *scapularem*, passim *scapulare*, quod omnibus notum.

b Petrus postea præfuit huic monasterio, ex lib. 9. epist. 32. de quo supra in vita S Romualdi, num. 85.

c Confer Observationes prævias num. 2.

d *Metanœæ*, genuflexiones aut prostrationes; *palmatæ*, pectoris tunsiones, ut quidem mihi videtur. Vide Petri Opusculum 14 & 15, ubi de Fontis Avellanensium eremitarum institutis agit. Palmatæ item infra, num. 40.

morem servabant, ut signo temporis personante, totum post synaxim psalterium ante lucem complerent. Petrus vero hoc commune signum longe vigilando præveniens, quidquid tamen noctis post synaxim restabat, continuatis excubiis transigere satagebat, ne communem scilicet videretur canonem solvere, qui ad injussa quoque se conabatur extendere. Noverat enim sacratius fore quod publica lege taxatur, quam quod institutione privata dependitur; & quod gratuita munera, quantumlibet grandia, minime valeant a mandato legis offerentem absolvere, quo minus quæ lege præfixa sunt, studeat diligenter implere: cui nimirum licet quælibet pro devotione adjicere, non tamen instituta majorum propriis amovere. Voluntaria quippe augeri merito possunt, excusare omnino quæ legis sunt, nequeunt. AN.CHR 1072 22 Februar.

17. Denique dum hujuscemodi pernoctaret excubiis, tantam læsi cerebri passionem contraxit, quo vix vel modico somno jam refici posset: atque postquam, adhibito medicamine, de concepta passione divina opitulatione convaluit, sic jam discrete agere didicit; quatenus & remissionis torporem vitare, & præcipitationis cursum prudenti moderatione cohibere satageret. Qui nimirum dum cellulæ stationem rigida censura servaret, & post assuetum psalmodiæ, precum, atque orationum persolutum, sedula meditatione lectioni vacaret, tanta divinarum scripturarum scientia claruit, quanta sæcularium antea non claruerat. Petrus capite dolet. Sanatus discretius agit.

18. Cum tempus igitur advenisset, ut lucerna domus Domini erecta super candelabrum omnibus luceret; jubente magistro, paucis illis fratribus exhortationis verba impendere cœpit. Cumque ejus opinio jam latius effusa crebresceret, Wido [a] venerabilis abbas Pomposianus, vir sanctissimus, suos legatos ad hujus Abbatem dirigens postulavit, quatenus caritate fratrum eum ad suum monasterium destinaret, secumque aliquamdiu remorari permitteret: quo, poscentibus fratribus, verbi sacri erogare pabulum debuisset; ejusque pia petitio caritate, quam postulat, Deo disponente, minime frustratur. Illuc enim dirigitur, ubi caterva fratrum centenarium numerum ferebatur implere. Cumque ibidem fere biennio retentus, non parvum fructum ex jacto verbi semine fidelis operator Domino tulisset, accepto Abbatis sui mandato, subnexo etiam obedientiæ verbo, quatenus ad se redire debuisset, licet pluribus obstrictus precibus, teneri ultra nequaquam valuit; sed tamquam vir Deo plenus, obedientiæ per omnia subditus, magistrum non obaudire formidans, festinus ad eum redivit. Sæpe namque nobis referre solebat, cum sermocinandi occasio id videretur exposcere, quo sui nos exemplo, velut ex propinquo, ad obedientiam efficacius provocaret; quod si quid olim sibi cum obedientiæ additamento præcipi contigisset, tanto sua viscera verbum hoc illico terrore concuteret, ut nulla injuncti operis difficultate ab ipsius exsecutione retardari valeret. Peracto igitur cum suis confratribus permissi temporis spatio, iterum ejusdem rei gratia, ob quam Pomposiam ierat, ad sancti Vincentii, cujus supra meminimus, monasterium pergere jubetur: quod nempe quanto vel turba monachorum, vel latitudine facultatum cernebatur uberius, tanto se monasticæ norma disciplinæ fore declarabat angustius. Ibi quoque aliquamdiu commoratus, nequaquam segnis a Dominicæ vineæ cultura quievit; donec, cooperante sibi Domino, uberem sui fructum famulatus impenderet. Pomposiam evocatur. Dein ad S. Vincentii.

19. Magister vero ejus tantam ipsius prudentiam ac zelum considerans, lætabatur strenuum se recepisse discipulum, cui tuto committeret ipsius eremi gubernacula. Assumpto itaque discipulorum consultu, eremi procurationem ei, licet abneganti ac renuenti, post se suscipiendam mandavit. Post migrationem vero magistri, regimen loci suscipiens, tam spirituali, quam temporali cultu haud modice dilatavit. Et quia divina gratia ad uberiorem animarum fructum ejus mentem succenderat, cœpit alia loca per- Fontis-Avellanæ regimen suscipit.

[a] De hoc Widone superius egimus ad annum 1046.

AN.CHR 1072 22. Februa. Varia cœnobia instituit.

perquirere, ubi ad serviendum Deo congregare monachorum copiam posset. In Camarinensi itaque diœcesi *a* aptum quemdam ad eremitarum habitacula locum, juxta suam vicinam rupem curiosus indagator invenit: ibique congregatis fratribus, oratorio fundato, ordinatoque Priore, sub quo famulari Deo deberent, rursum ad locum alium investigandum processit. Pervenit igitur ad montem Pregium, in territorio Perusino, ibique alia eremitarum *b* fundavit habitacula: ubi videlicet cellulam quamdam invenit, in qua beatum Romualdum quondam mansisse ferebant. Quo igitur in loco aliis locatis fratribus, ad alium rursus demigrans, in Comitatu Faventino congruum reperit locum, qui nuncupatur Gamonium, ubi præparatis habitaculis, alios Deo famulaturos constituit. Sed & vicinum huic loco monasterium, quod Acereta dicitur, construxit. Alterum quoque in Ariminensi territorio, in loco, qui Murcianum nominatur. Hujuscemodi autem studiis assiduis vacare gaudebat, non quæ sua essent, sed quæ Jesu Christi requirens.

20. Porro quamquam his gerendis prudens Dei servus instaret, tamen dilectum sanctæ Crucis Fontis-Avellanæ locum, & collegium, quod ipse præ omnibus tamquam unicum diligebat, crebro, quocumque diverteret, visitare curabat. Nequaquam sane illorum oblivisci poterat, cum quibus a suæ conversionis exordio conversatus fuerat: quosque jussione magistri sibi commendatos esse recolebat. Quamquam nec ceteros, quos per diversa loca discipulos aggregaverat, sua diutius visitatione carere patiens, modo sui præsentia, modo epistolis, modo dirigendo aliquos spiritualium discipulorum sibi hærentium, omnes paterna sollicitudine congruis vicibus inviseret. Hanc quippe sollicitudinem non solum propriis, quos ipse fundaverat, sed & pluribus locis aliis tam cœnobiorum, quam canonicarum *c*, tamquam communis parens cunctorum, non desinebat impartire, prout cuique videbatur expetere. Sed his paullulum intermissis, jam de illis aliqua loquamur, quæ Dominus per eum fecisse dicitur: in quorum sane relatione, Deo opitulante, quidquam immiscere mendacii velut ex proprio, prorsus vitare curabo: illorum traditiones fideliter exsequendo, qui se vel ipsis interfuisse, vel ab his qui interfuerant, accepisse, seu etiam qui erga se ea, quæ memorabant, gesta fuisse, dicebant.

Miracula patrat.

21. Quadam igitur die apud præfatum Gamonium cum in cella consisteret, fratri qui ei ministrabat, ex fonte sibi potum afferre jussit: qui statim pergens festinus jussum complevit: quod magistro gustante, vinum esse deprehenditur. Increpare itaque discipulum cœpit, quod pro aqua sibi vinum tulisset. Illi vero asserenti hausisse se ex fonte, quod obtulerat; eumdem sibi potum magister porrexit, jubens gustando ipsum experiri, quo valeret se teste fallax convinci: cui gustanti licet vinum sapuisset, quod erat; nihilominus tamen, ut bene sibi conscius, potum illum ex fonte se hausisse affirmabat. Cumque illi fides nequaquam daretur, alius ad eumdem fontem frater dirigitur, cujus gressus, ne fallere similiter posset, observari præcipitur: qui ergo ex eodem fonte mox pleno vasculo hauriens, concitus rediit: potum quem hauserat, magistro tradidit. Verum dum hic quoque potatur, optimam esse vini speciem æque fere probatur. Fratres quoque, qui cum eo erant, ex eodem gustantes, vinumque optimum comperientes, Deum præ gaudio collaudaverunt omnes. Quibus Petrus illico prostratus supplicat, immo sub obedientia interdicit, ac mandat, quatenus se in carne degente, nulli prorsus mortalium quod factum noverant pandant. Quo factum est, quod ad nostram notitiam id ante ipsius obitum nequaquam pervenire potuerit: sed postquam illius sepul-

---

a In Piceno scilicet seu Marcha Anchonitana.

b Petrus in lib. 6. epistola 30. meminit Perusini monasterii sancti Salvatoris, cui se præfuisse ait. Hujus loci fratribus inscriptum est Opusculum 44. & lib. 6. epistola 31.

c Id est collegiorum canonicorum, quo nomine Petrus in eodem significatu utitur in Opusc. 39. cap. 1.

sepulturam Faventiæ celebrassemus, indeque redeuntes, apud præfatum monasterium suum Aceretæ prima mansione hospitaremur; ibidem non solum istud, sed & alia quædam, quæ, faciente Domino, miraculo huic subdere curabimus, nos addiscere contigit, referentibus eadem quibusdam ejusdem monasterii fratribus, necnon & prædictæ eremi, qui tunc illo convenerant. AN.CHR 1072 22.Februar.

22. Aliquando vir Dei buttem *a* vini repositam apud quamdam suam capellam habuerat. Accidit autem, ut die quadam militum turma prope ipsam capellam pertransiret: qui dum siti æstuarent, requirunt presbyterum, si eis vinum præbere posset. Quibus ille respondit, nil prorsus vini eo loci haberi, præter unam tinam domini Petri, quam ipse contingere non auderet. Quo audito, is qui ceteris præerat, quique (ut ajunt) eumdem virum Dei subexosum habebat, respondit, dicens: Utique si domini Petri est, ex ipso ego libentius bibo: moxque sibi famulantibus jussit, quatenus ex vino illo sibi ac sociis propinare curarent: qui nempe conciti alacriter, ut genus illud hominum solet, ad hujusmodi obsequium currunt, sed evulso terello *b*, nil prorsus vini suscipiunt. Vertuntur ad alium, tantumdem reperiunt: tum cuncta foramina pandunt, &, o prodigium! dolii aditus patent, & liquor interius, ac si quid solidum, nihilominus latet. Superius itaque spiramen pandentes, & si quid intus meri contineatur, curiose rimantes, dimidio tantum palmo vas semum invenerunt. Stupentes erga hujuscemodi eventum, arbitrantes tamen adhuc, ne quid forte obstaculi lateret intus, quo liquoris impediretur egressus, ingerunt singulas aditibus patentibus virgas: quibus deductis, eas quidem madere conspiciunt, vinum tamen introrsum nihilominus hæret inclusum. Illa nimirum virtus, quæ Israelitico quondam populo Rubri maris profunda calcanti, aquarum fluenta, murorum ad instar, dextra lævaque suspenderat, liquori hujusmodi fluxum constrinxerat: & qui hostiles tunc adversariorum acies, ne gressus piorum impediri possent, aquis potenter immersit, ipse nunc istorum proterviæ, ne suo nocerent famulo, mirabiliter obstitit. Nam ut illorum rabida fames, interempto Dei populo, manubiorum præda satiari nequivit: sic istorum vesanæ sitis rapina ejus famuli restingui minime valuit. Dum suos itaque vesanos conatus superna virtute delusos frustratosque perpendunt, divinæ cedentes virtuti, confusi arentesque discedunt.

23. His autem profectis, viator quidam adveniens, eidem flagitabat presbytero, ut sibi quantolibet vini dignaretur poculo subvenire: cui sacerdos eadem, quæ prioribus, verba respondit. Cumque viator precibus instaret, quatenus ex eodem, caritatis sibi gratia, subveniret; sacerdos, quæ militibus illis contigerant, ei seriatim enarrare curavit, ne ultra sibi importunus insistere debuisset. Ille tamen a sua petitione minime desistens, ajebat, se jam magis ex ejus sperare beneficio, quod rapinæ arrogantium ita abstractum fuerat, dum ipse sibi bene notus jam dudum fuisset, suumque frequenter exhibuisset. Jam igitur presbyter tanta postulatus instantia, fideque mollitus, licet timide accessit ad dolium; & quoniam, ut scriptum est, superbis Deus resistit, humilibus dat gratiam; liquoris fluxus facilis mox attactu est haurientis manum secutus. Itaque mitis obtinuit inermis, quod armatis fuerat negatum superbis.

24. Dum quadam die advesperascente, idem Pater fessus cum eodem, qui hoc mihi retulit, fratre a silva rediisset, sola panis quadra cum crudis oleribus cœnanti apponitur; quem ille totum socio largiens, solis oleribus vescens, hortabatur convivam, quod patienter illam ferret pauperem cœnam, ditiorem habiturus in crastino mensam. Factumque est. Sequenti etenim die tanta est allata ciborum copia, quæ cunctis illic degentibus in plures dies sufficere poterat.

a *Buttis*, dolium num. 23. quod infra *tinna*, Italis *botte*.
b Id est obturaculo, & infra *semum* pro vacuo.

AN.CHR 1067 21 Februa. 25. Vir quidam magnus, admodum viro Dei devotus, onusta piscium exenia in præcipuis ei sollemnitatibus legare consueverat. Accidit autem, ut aliquando Domini propinquante Natale, nequaquam hujusmodi potuisset pisces invenire, quos digne ei posset juxta morem dirigere. Cumque super hoc non modica angeretur molestia, tandem in ipsa sacra Dominicæ Nativitatis nocte grandis ei piscis advehitur. Exhilaratus ergo, & plurimum gavisus præcepit, ut Dei viro illico deferretur. Porro nox tetris densata tenebris, nullum stellarum lumen radiabat, via quoque nimis laboriosa & difficilis erat, quam lutosæ nivis salebra omnino consperserat: piscis tamen portitor nulla difficultate, die lucem præstolari permittitur. Eo itaque cœpti itineris viam carpente, ad obscuram quamdam ripam, profundamque pervenit: cujus extrema dum nimium, velut ignarus, persequeretur, lapsis repente vestigiis, in ima præcipitatur: & cum tantus fuerit casus, ut solvi potuissent totius corporis nexus, meritis tamen viri Dei, virtute divina, totus servatur illæsus. Incolumis ergo & validus, onus excussum cervicibus lætus resumpsit, sicque ad Dei hominem hilariter properavit: domini sui munus obtulit, quodque ex mortis faucibus ipsius fuisset meritis ereptus, gratias egit. Cui ille: Noli, inquit, fili, noli homini deputare peccatori, quod Deus tibi dignatus est sola sui miseratione largiri. Ei tantum ex collatæ salutis munere gratias age, qui numquam sibi famulantibus in tribulatione deest.

26. Hic unum ex discipulis ad quemdam aliquando direxit Abbatem: quem dum in monasterio frater ille minime reperisset, eum, quo diverteret, sollicitus requisivit: quod cum egisset, regressus ipsius mora adeo protelata est, ut die qua exspectabatur, nequaquam redire potuisset. Cumque ob id de correptione cœpisset trepidare, suscepto socio, iter suum arripuit sub silentis noctis obscuro: ac dum simul paullulum processissent, ejus conviator paullatim se subtrahens, furtim abscessit. Quo facto, monachus ille viæ quam cœperat prorsus ignorans, cœpit vehementer tristari; cum nec ulterius progredi, nec regredi qua venerat nosset. In arto itaque situs, hoc a Domino supplicans postulavit, quatenus iter suum meritis illius dirigeret, cui satagebat obedientiam exhibere. Cumque oratione facta abire cœpisset, quoddam bivium reperit: ubi dum paullulum hæsisset, ambigens, cujus tramitem terendum assumeret; unum tandem elegit, quem aptiorem sibi fore putavit: in quem cum conaretur jumentum dirigere, non consensit; sed alterum capiens, obstinate pergere cœpit. Sessor vero toto annisu calcibus atque verberibus instabat ad suum votum ipsum reducere: illuc nihilominus tendebat, quo cœperat pergere. Cum autem hac colluctatione diutius certatum fuisset, nec tamen rector jumentum sibi ad obtemperandum ullo modo revocare potuisset, jam demum suspicatus, ne forte brutum illud animal ita sibi contra morem divino instinctu resisteret; totas illi laxavit habenas, quatenus jam liberum pergeret, quo ipsum Deus dirigere vellet. Mane itaque facto, jam lucescente diluculo, erectis oculis quæque nota conspexit, seseque divino munere rectissimo tramite directum fuisse agnovit. Ergo suas preces magistri meritis exauditas esse cognoscens, Deo gratulabundus gratias egit, necnon & suo magistro, quem adeo dignum Deo fore perspexit.

27. Alio quoque tempore, quemdam nuntium cuidam destinabat Episcopo: qui dum aquæ rivulum in via reperisset, eum quidem facile transvadavit, sed mox in ejus egressu, tanto ipsius equus infigitur luto, ut nullo conamine ex eo potuisset exsurgere. Eques vero ita se impeditum considerans, & quid ageret prorsus ignorans, deprecatus est Dominum, quatenus sibi dignaretur illius meritis subvenire, cujus se noverat obedientiam gerere: qua supplicatione ad Dominum fusa, confestim equus prosiliens concitus in aridam exivit, correptoque spatio, agilis ad urbem pervenit. Cum autem ad episcopum, cui missus fuerat, pervenisset, nequaquam Epi-

Episcopum quem quærebat, invenit: reperto tamen quodam ejusdem patruele, honeste ab eo susceptus est, qui plane pro tanti viri reverentia, cum omni domus ipsius familia ei officiosissime deservivit. In hoc uno tamen non modico erga eum deliquit, quod dum istum stratum locasset, cunctis recedentibus, solum in spatiosa illa mansione cubantem dimisit. Quod nimirum dum ille persensit, tantus eum horror invasit, ut vix quantumlibet soporis illa nocte potuisset admittere. AN.CHR 1077 22. Febr.

18. Verumtamen nec juvenis ille impunis invasit, qui ejusmodi erga eum negligentiam duxit. Eadem quippe nocte, dum ille somno resolutus in strato suo jaceret; vir Dei Petrus in eum violenter insiliit, dureque virgis validis intentatis exterruit, eo quod legatum suum tam immaniter sua negligentia contristavit: qua vero visione completa, illico expergiscens, cœpit diurnam lucem præstolari sollicitus, quod suum hospitem revisere & alloqui posset. Primo itaque lucescente diluculo ad illum properans, diligenter eum inquisivit, quid negligentiæ, quidve delicti circa ejus fuerat commissum obsequium, quod in se domnus Petrus tam se terribilem invexerat, tantisque se minis, ac probris objurgaverat atque terruerat. Cui protinus ille: Tantum, inquit, hac nocte, cunctis vobis recedentibus, solum me relictum fuisse expavi, ut cum gravi molestia insomnem pæne totam protraxerim noctem. Quibus vicissim revelatis, admirati viri Dei potentiam, glorificaverunt Deum, qui tantis prodigiis se mirabilem in sanctis & servis suis ostendit, cujus videlicet signi is qui missus fuerat, ita est admiratione compunctus, ut ad virum Dei reversus, confestim se illi commiserit, promittens se jam sæculo abrenunciaturum, & regularem habitum ex ipsius benedictione ad famulandum Deo assumpturum. Quod quidem ipse post modicum implevit, idemque hoc nobis, ut digessimus, ex ordine totum enarravit.

29. Cum tantæ igitur ipsius sanctitatis ac prudentiæ jam latere fama non posset, ad aures sanctæ Romanæ Ecclesiæ clara defertur: & quoniam vir tantus sacerdotio censetur idoneus, atque negotiis ecclesiasticis quam maxime necessarius, perductus ad summum pontificem, tunc STEPHANUM videlicet nonum, ad suscipiendum episcopalem cathedram, tam ab episcopis ceteris, ecclesiasticis viris, quam ab ipso quoque summo pontifice compellitur. Ipse vero non immemor solitariæ quietis, in qua divinæ lectioni ac contemplationi suaviter vacare consueverat, eam amittere, civilemque strepitum repetere nimium perhorrescens, summo & omni conamine eorum compellationibus resistebat. Qui porro cernentes nil suis prorsus cohortationibus, nil precibus proficere, jam ei cœperunt excommunicationis sententiam, si obstinate resistere ultra decerneret, intentare. Quid plura? Dominus tandem Apostolicus unum super addere studuit, quod ab eo contemni prorsus nequivit. Sub obedientiæ namque sibi præcepit imperio, ut obtemperans fratribus, placide quod jubebatur assumeret: moxque ipsius arripiens dextram, anulo simul dotavit & virga: quibus videlicet arrhis Ostiensem sibi copulavit ecclesiam. Episcopatu vero hoc ordine assumto, illud illico in se agnovit impletum, quod per visionem sibi fuerat ante triennium revelatum. Porro visio talis fuerat. Putabat sibi sponsam clarissimam fore dotatam, quam non contingere, nec æquo saltem intuitu valebat inspicere: cui tamen nullatenus renunciare audebat, tamquam sibi jure conjunctæ: quod huic plane negotio prorsus concinuisse perspeximus. Agnovimus enim ipsum super hoc multoties conquestum fuisse, injunctæ tamen obedientiæ sarcinam quamlibet onorosam, a suis umquam cervicibus excutere minime præsumpsisse. Episcopus Ostiensis creatur invitus.

30. Cum se igitur perpendisset istiusmodi jugi nexibus taliter mancipatum, nec jam sibi licere solitæ contemplationi libere deservire, arbitratus est præteritorum dispendia lucris fore sequentium compensanda; quo Rachelis venustati Liæ posset fœcunditas comparari. Ut fidelis igitur Ut se gereret.

AN. CHR. 1072. 22. Febr.

servus ac prudens, Dominicæ se familiæ procuratorem constitutum cognoscens, cœpit sollerter procurare, quatenus susceptum ministerium taliter sibi commissum impenderet, ut adventum Dominicum posset intrepidus expectare; tamque plenam & perfectam annonæ mensuram suis exhiberet conservis, quo veniente Domino mereretur audire: Euge serve bone, intra in gaudium Domini tui. Nec hoc tamen sibi sufficere judicans, si erga unius tantum ecclesiæ *a* plebem, cui videlicet præerat, administrationis suæ curam prætenderet, dum se cunctis sciret obnoxium conservis, in una secum familia conscriptis, se sollicitum exhibebat; omnesque lucrari Deo cupiens, tamquam sagax rimator piscosi gurgitis, sollerter investigabat, sicubi pro qualibet sollemnitate populi multitudo conflueret, quatenus divini verbi lineam submittens, plures capere, & quasi de mundani æquoris profundo ad superni amoris alta sustollere posset. Hujuscemodi namque lucri gratia, longe diurnam lucem multoties eum prævenire conspeximus, si talis conventus longiusculè fieret, ne competens sermocinandi sibi hora transiret. Sæpenumero quoque illum novimus acribus febribus nocte confectum, mox orto sole ingressum ecclesiam, Missarum inchoasse sollemnia; & usque sextam fere horam, edita voce, in aure totius plebis protrahendo sermonem, non parvum nobis ex se præbuisse miraculum, cum & robustiorem viribus, & clariorem eloquio cerneremus, quem jam pæne defecturum suspicabamur. Quo plane daretur intelligi, non alium ipsius ore concionari, quam illum, qui discipulos suos docens, ajebat: *Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*. Cujus videlicet eloquia, velut e largissima fontis vena redundantia, singulorum capacitati congrua propinabat, quæ nimirum, etsi aliquando fierent prolixiora, nulli tamen esse poterant onerosa. Quæ nempe onerositas in illius esse posset sermonibus, quibus erectis auribus, tamquam divinis affectibus, ab omnibus intendebatur? aut infructuosa ejus esse poterant verba, cui sancti cooperabatur Spiritus gratia? minime.

S. Crucis & B. Mariæ cultum promovet.

31. Hinc namque est, quod dies Crucis *b* ab innumeris fidelibus hac tota provincia ob reverentiam Dominicæ passionis in abstinentia celebratur; quam videlicet observantiam idem passim omnibus prædicans, hortabatur. Hinc nihilominus constat, quod omnium horarum officia *c* in honore almæ Dei Genitricis in pluribus ecclesiis instantia, maxima gestum parte dignoscitur, quod matricum ecclesiarum clerum per Romanam provinciam undique sibi contiguam congregatum inspicimus, eosque nonnulla canonici ritus vestigia, Deo favente, imitari applaudimus: qui relictis olim cunctis canonicis institutis, & a communis vitæ ordine prorsus recesserant, & in singulis laribus una cum mulierculis sæculariter degebant.

Simoniacos exagitat.

32. In simoniaca quoque labe & hæresi, ac Nicolaitarum, evellendis non minimum laboravit: quæ videlicet pestes tam perniciosa consuetudine prævaluerant, tamque impune totam ferme Ecclesiam in omni Romano orbe fœdaverant, ut vix jam reprehensorem, tamquam licitæ, formidarent: Quas, o Domine, o bone Jesu, jam nos per hunc tuum egregium bellatorem, ceterosque paucos sibi adhærentes, eliminatas esse, te cooperante, gaudemus, prostratisque hilares insultamus. Ob quas nimirum ex Ambrosiana *d* quoque ecclesia propulsandas, quanto se discrimini immerserit, nequaquam silentio prætereundum putamus. Denique, ut idem in quodam

Mediolanum legatus ad hanc labem reprimendam

suo libro, quem ipse super hoc speciali negotio edidit, cui vocabulum, Actus Mediolani *e*, juxta sui proprietatem indidit, luculenter expres-

a Eugubinæ etiam visitatio ei commissa est, uti ipse testatur in Opusculi 20. cap. 1.

b Id est feria sexta, cujus jejunium Petrus magnopere commendavit, infra num. 43.

c Officium beatissimæ Virginis, quotidie *cum aliis Horis canonicis* recitandi mos sæculo 11. inolevit. Vide Petrum Damiani in lib. 6. epist. 32 & Opusculo 10.

d Id est Mediolanensem, non illam, quæ singulari hoc nomine basilica Ambrosiana appellatur. Hinc Ambrosiana parochia infra num. 35.

e Hoc est Petri Opusculum 5. in quo tota hæc historia commemoratur. De simoniacis est Opusculum sequens. De cælibatu sacerdotum Opusculum 17. ad Nicolaum II. Opusc. 18. contra clericos intemperantes.

pressit. Propter has geminas hæreses, simoniacam scilicet & Nicolaitarum, inter præfatæ ecclesiæ populum & clerum non parva fuerat oborta seditio. Quoniam quidem hæc gemina pestis exsecrabilis ita apud illos inoleverat, tantamque libertatem assumpserat, ut ad fœditatis suæ nequitiam peragendam, nequaquam jam latibulum quæreret, sed velut licita, honestaque negotia, publice exerceret. Nam si quis ad quemlibet ecclesiasticum erat ordinem promovendus, nullatenus absque venalitatis commercio ad consecrantis, immo contaminantis manus valebat accedere. Alterius vero fœditas eatenus se impudenter effuderat, ut nuptiæ presbyterorum nil discrepare viderentur ab ambitione sæcularium. Unde divino instinctu tactus zelus fidelium laicorum adversus detestabiles istas labes, pio contigit fervore succendi, ut pro tantis sceleribus diluendis apostolicæ sedis suffragium requisissent.

AN.CHR 1072 22. Febr.

33. Ad quod itaque peragendum summus Pontifex NICOLAUS secundus hunc, quem tam sapientiæ, quam sanctitatis auctoritate præditum noverat, destinare curavit. Qui cum profectus fuisset, condignaque sibi, atque apostolicæ sedi prorsus veneratione susceptus, causam sui apocrysariatus, totius ecclesiæ auribus intimavit. Quo factum est, ut mox post diem alterum factione clericorum, repente in populo murmur exoriretur, non debere Ambrosianam ecclesiam Romanis legibus subjacere: nullumque ju„ dicandi vel disponendi jus Romano pontifici in illa sede competere. Ni„ mis indignum, inquiunt, ut quæ sub progenitoribus nostris semper exstitit „ libera, ad nostræ confusionis opprobrium nunc alteri sit, quod absit, ec„ clesiæ subjecta. Postremo tumultuantium clamor attollitur, ad episcopale palatium undique convenitur; deinde tintinnabula perstrepunt, tubarum clangoribus tota civitas intonat. Intentabant, ut ita loquar, ei omnia mortem: & sibi a quibusdam suis dilectoribus, & compatiendo mærentibus suggerebatur, quod nonnulli ejus sitiebant cruorem.

34. Congregato itaque in ecclesia clero & populo, ascendit pulpitum, „ quo vix tandem sedato, his verbis exorsus est. Noverit caritas vestra, „ dilectissimi, non me pro Romanæ huc ecclesiæ honore venisse, sed „ vestram prorsus gloriam quærere; ac vobis salutem & gratiam, quæ „ est in Christo Jesu, cum ejus auxilio, si permittitis, procurare. Quo enim „ pacto honore indiget parvuli hominis, quæ laudum præconia ex ipsius ore „ sortita est Salvatoris? Quæ autem provincia per omnia regna terrarum „ ab ejus ditione extranea reperitur, cujus arbitrio ipsum quoque cœlum „ & ligatur, & solvitur? Ceteras quippe ecclesias cujuscumque dignita„ tis, sive Rex, sive cujuslibet conditionis homo purus instituit, & prout „ voluntas erat aut facultas, specialium prærogativarum eis jura præfixit: „ Romanam autem ecclesiam solus ille fundavit, & super petram fidei „ mox nascentis erexit, qui beato cæli clavigero Petro terreni simul & „ cælestis imperii jura commisit. Illius ergo privilegio fungitur, illius au„ ctoritate fulcitur. Unde non dubium, quod quisquis cuilibet ecclesiæ jus „ suum detrahit, injustitiam facit: qui autem Romanæ ecclesiæ privile„ gium, ab ipso summo ecclesiarum omnium capite traditum, auferre co„ natur; hic profecto in hæresim labitur. Fidem quippe violat, qui ad„ versus illam agit, quæ mater est Fidei: & illi contumax invenitur, qui „ eam cunctis ecclesiis prætulisse cognoscitur. His itaque aliisque quampluribus rationibus de prærogativa & primatu sedis apostolicæ redditis, populus omnino benevolus redditur, seseque exsecuturum quidquid injungere placuisset, unanimiter pollicetur.

35. Quid multis immoror? adest clericorum perplurimus ille conventus, qui ex omni Ambrosiana parochia, quasi ad synodum, fuerat convocatus. Communiter ergo & singillatim quisque perquiritur, & vix e tanto numero quispiam promotus ad Ordines sine pretio a reperitur. Hic itaque quot curis

a Quam alienus a muneribus suscipiendis fuerit ipse Petrus, argumento est quod de se ipse refert in Opusc. 53. cap 4. occasione vasculi argentei, quod in hac legatione acceperat ab Abbate S. Simpliciani. Confer. lib. 1. epist 7.

AN.CHR 1072 21. Febr. curis afflictus, quot sit cogitationum stimulis tædiatus, quis explicet? Tam latæ siquidem diœcesis, tam nobilis urbis omnes ecclesias, ut verbis utar ipsius, sacris mysteriis quodammodo profanare Christianæ videbatur religionis eversio. Sed & litigiosum erat indulgere paucis, cum fere omnium esset culpa communis; nec legitimum videbatur diversam in eos prodire sententiam, cum esset una omnibus causa. Hoc etiam suas augmentabat angustias, quia nisi qualemcumque decisionis calculum causa ista susciperet, nisi cum magna hominum strage furentis populi se jurgia non sedarent. In acto itaque positus, quia non poterat mala illius ecclesiæ mera canonum auctoritate corrigere, studuit saltem perversis ejus usibus finem imponere, ac gratuitæ promotionis ordinem futuris temporibus providere. Exegit itaque non solum ab archiepiscopo, verum etiam a cunctis ejus officialibus, ad quos pertinere videbatur, inviolabilem sponsionem per monimenta litterarum, per sacratæ manus attactum, postremo per Evangelicum sacramentum, de simoniaca labe & Nicolaitarum hæresi extunc & deinceps delenda, funditusque pro suis viribus fideliter exstirpanda.

Ut rem componit. 36. His vero ita gestis, plurimorum sanctorum Patrum canonum auctoritas exquiritur: quibus consideratis, necessariæ discretionis moderamine visum est, ut omnes illi clerici, accepta pœnitentia, inter Missarum solemnia reconciliarentur, ornamenta de manu episcopi, ex auctoritate Toletani Concilii, recipientes. Eis itaque taliter reconciliatis, decretum est, ut non mox passim omnibus redderetur officium: sed his dumtaxat, qui essent & litteris eruditi & casti, & morum gravitate honesti viderentur: ceteris autem sufficeret, quod sanctæ Ecclesiæ per divinam gratiam essent rursus inserti, a qua eatenus fuerunt divinæ scientiæ falce præcisi. Illi autem episcopi, quibus administrandi licentia redditur, non ex male mercata veteri ordinatione ad amissum reparantur officium; sed illa potius beati Apostolorum principis efficacissima auctoritate, qua in beatum Apollinarem repente usus est, dicens: „Surge, accipe Spiritum-sanctum, simul„que pontificatum.

37. Hæc autem succincte perstringere curavi, ut cetera ipsius gesta horum inspectione possint adverti. Quo denique modo ego illius acta queam singillatim exprimere, qui numquam in sancta Ecclesia desistebat, quidquid pravum, quidquid insolens emergebat, evertere; quidquid vero pium, ac religiosum advertebatur, ad Christi gloriam instituere? in quibus sane operandis non parva eum facultas divinitus comitabatur, cum ipsius auctoritatis censura penderet, quid in ea admittendum, quidve agendum canonicis sanctionibus foret. Huic quidem assertioni tota Romanæ urbis attestatur ecclesia, quæ quondam doctrinæ illius splendore illustrata, ejusque auctoritate subnixa, ipsius abscessu & ab exhortationis verbo se pæne obmutuisse, & irrecompensabilis auctoritatis munimine caruisse deplorat. Illius nempe auctoritas omnes confutabat errores, vacillantesque confirmans, ambigua stabiliebat: litigantium ora refrenans, superborum colla premebat, mentesque humilium animans, roborabat.

Caritate plenus. 38. Circa misericordiæ quoque opera qualis quantusque fuerit, quis digne loquatur? Quis sane in eleemosynarum *a* studio propensior? quis in abluendis pauperum pedibus devotior? Quis in vestiendis nudis, in reficiendis egenis, in visitandis ægrotis promptior illo potuit esse umquam? Ab istiusmodi namque operibus nulla pæne illi dies vacabat, ubicumque hoc fieri temporis aut loci congruentia permittebat: & dum ista ubivis locorum agere non desisteret, quid putandum, cum apud episcopum maneret? Ibi siquidem turba pauperum episcopalia limina quotidie frequentante, alii dapibus appositis reficiebantur, alii accepta stipe revertebantur: ex quibus assumtis duodecim eorum assidue pedes lavabat. Præterea in suis conviviolis, quæ semper ex more cum hospitibus communicabat, si qui egeni circumquaque per regionem in lectulis decumbebant, oblivisci ab eo minime

a Exstat hoc de argumento Opusculum 9. ad Mainardum.

me poterant : dum quemlibet suorum, quem timere Deum artius sciret, ad horum ministerium specialiter deputatum semper haberet. Hujusmodi quippe studiis assidua exercitatione persistens, talibus gratulabatur latioribus facultates Ecclesiæ thesauris infercire cælestibus, quas scilicet in propriis summopere devitabat assumere sumptibus. Ajebat enim se Dominicarum rerum constitutum fore ministrum, non dominum; dipensatorem, non possessorem. AN. CHR 1072 22. Febr.

39. Ut autem suorum quoque clientium ad hæc fideliter exercenda devotas mentes accenderet, hujuscemodi eos sermonibus satagebat commonere „ frequenter: Noveritis, filii, omnia ista sacra esse, & peccatorum pre„ tia. Unde summopere cavendum, ne quid horum, avaritia, seu qualibet „ negligentiæ incuria Christi pauperibus subtrahatur, quibus nostra residua „ omnia illibata debentur. Cum nobis itaque suppetant, quibus egeni & mi„ seri valeant refoveri, diligenter exquirite, pie considerate, qui vicinis in „ regionibus ægrotent; qui vel esuriei, vel penuriæ cujuslibet angore labo„ rent: quatenus hujusmodi pie compatiendo, necessaria ministrantes, æter„ næ mercedis fructum nobis, vobisque communem in cælestibus acquiratis. „ Quoniam quidem si modo in seminando fideles nobis cooperatores exstite„ ritis, de communi proculdubio nobiscum fructu beata in retributione gau„ debitis. Hujuscemodi quippe monitis pius Pater suos contubernales ad „ misericordiæ opera instigabat. Hinc sane pensandum est, qualis in exhibendis confratrum necessariis fuisse credatur, qui tantæ benignitatis *a* erga universos exstitisse dignoscitur. Verum quid de cohærentibus sibi memorem? quandoquidem erga cunctos Dei famulos, in sacræ militiæ proposito constitutos, eo dilectionis vincebatur affectu, quo eorum amplius, quam proprio gratulabatur solatio.

40. Porro dum ab exterioribus istis, licet sanctis & Deo gratis, ad dulcia eremi secreta, tam pro refectione mentis, quam pro ablutione cujuslibet contracti pulveris, redire *b* decrevisset; nimia se inedia cellulæ mactabat ergastulo, quotidie, præter dies festos, jejunando, cantabro *c* pane cum hesterna aqua vescendo: suoque corpori, licet senio jam confecto, ac pluribus ferreis nexibus undique constricto, a disciplinarum palmatarumque ictibus nequaquam suis vicibus indulgendo, jugique psallendi, orandi, legendi, atque dictandi studio insistendo. Nec prætereundum, quod in eadem pelvicula, qua pauperum pedes lavabat, reficiens, panem comederet, & super bibleam *d* cratem nudam somni quietem caperet. Episcopatu cedit.

41. Porro cum aliquando ad capitulum fratrum accedere decrevisset, facta exhortatione, mox e sede consurgens, de suis se excessibus accusabat: pro quibus disciplinæ judicium ex more suscipiens, geminis vapulabat utrimque verberibus. Rursumque in suum locum regrediens, non cessabat eos suis sermonibus *e* informare, modo his, modo illis, modo communi„ ter omnibus loquens. Junioribus ergo dicebat: Scire debetis, Filii, u„ numquemque vestrum, tam fervide, atque strenue sacræ hujus oportere „ militiæ tirocinia inchoare: tantoque se, dum corporeæ vires suppetunt, ad „ celsa tendendo exercere labore, quo tota series secuturæ vitæ ad forti„ ter agendum valeat informari, tamquam impressione veri sigilli. Provectioribus vero, de conflictu vitiorum, de discretione cogitationum, de compunctionis seu contemplationis gratia, mentisque puritate conquirenda, quæ- Qui dat monita.

---

a Ut iræ motibus dominaretur, lege Opusculum 40. cap. 9.

b Id factum Alexandro II. Pontifice, cui hac de re inscribit Opusc. 20. Cessionem petierat Opusc. 19. *Pro hac refutatione*, ut ipse loquitur in Opusc. 20. cap. 1. *centum annorum pænitentia est mihi injuncta, per illa nimirum remedia, quæ monasticis sunt regulis instituta*, quod ipse explicat in Vita Dominici Loricati num. 6. supra p. 145. ubi in summa *qui viginti psalteria cum disciplina decantat centum annorum pænitentiam se peregisse confidat*. Petro in episcopatum successit Geroldus monachus, Ratispona oriundus, scientia scripturarum & moribus insignis, antea Prior Cluniacensis, teste Bertholdo.

c In Opusc. 25. cap. 14. atque in Vita S. Rudolfi episcopi Eugubini meminit etiam *cantabricii* panis, sic dicti a cantabro, quod furfur significat.

d Id est junceā, a Græco *βίβλος*.

e Huc spectat ejus Opusculum 13. de perfectione monachorum.

AN. CHR 1072 22. Febr.

quædam subtilius disserebat. Porro cum in ipsius sermocinationibus ejusmodi locus incideret, quo fratrum mentes ad fortiora quælibet excitari debuissent, hoc dicere solebat: Strenuus quisque divinæ militiæ prælatus „ in omni spiritali certamine suas debet vires agnoscere. Ignominiosum „ quippe valde est monacho, & spiritalis militiæ professionem habere, & „ experiendi ignavia, quid in certamine valeat, ignorare.

Rigide vivit.

42. Et quidem quid ipse hæc loquendo moneret, discipulis suis liquido insinuabat exemplis: ex quibus videlicet hæc a nobis fore commemoranda non inaniter puto. Nempe vidi illum per quadraginta dies nil, quod per ignem transit, in cibo sumpsisse, sed tantum pomis crudisque terræ nascentibus, absque omni prorsus potu contentum fuisse, hoc quidem ipse presens agnovi. Aliud quod dicturus sum, majoribus meis condiscipulis referentibus, audivi: eumdem videlicet totidem aliquando diebus, nullo refecisse cibo, nisi parco leguminis infusidario *a*, quod tamen si forte hujuscemodi nimium se fatigari conspiceret, nequaquam contemnendum ducebat imbecillitati corporeæ discreta remissione aliquatenus subvenire; quo resumptis iterum viribus, validior ad aliud posset redire certamen. Non utique vitio; sed virtuti potius adscribendum dicebat: si quis fessa paullo brachia idcirco remittat, ut post robustior ad fortiter agendum consurgat. Præterea mos illi erat, ut inter divina, tam nocturna quam diurna officia, nulli podio psallens hæreret. In quadragesimæ quoque utriusque *b* initio, triduo penitus abstinebat a cibo; ad quod sane licet neminem ipse quoque persuaserit, quiddam tamen ad spiritualis studii proventum quærentibus tradendum putavit, quo suscepti jejunii ipsis posset initiis Domino commendari.

43. Hanc profecto voluntariæ observationis normam in nonnullis monasteriis, pia devotione amplectentibus, excitando instituit, quatenus præfato jejuniorum triduo, totus conventus fratrum pariter in claustro rigorem silentii conservaret: nec quispiam absque inevitabili necessitate calceamenta sibi indueret, donec communiter Psalterium diebus singulis complevissent; scoparum quoque disciplinam *c* in Capitulo cuncti susciperent, in pane solum & aqua pariter abstinerent. Sed & sextam omni tempore feriam, præter paschales vel ceteros dies sollemnes, sub eadem tam disciplinæ, quam abstinentiæ norma, ob reverentiam Crucis illis observandam adhibuit. Denique omnis illius exhortatio adeo, cooperante Domino, fructificasse dignoscitur, ut insigne illud quoque Casini *d* montis cœnobium, tanto eam fervore sumpsisset, quod præfata omnia inter regularia mandata conscribenda statuisset.

44. Hic porro nequaquam otiosum putamus, quædam relationum monimenta, quæ idem ipse scripsit, annumerare, quibus sanctus ille totus in hac observatione sextæ feriæ obnixe fuit solidatus. Ipsa itaque ipsius verba ponamus. In ægrotantium cella senex quidam Pater erat, LEO *e* no„ mine, qui jejuniis, psalmis, & orationibus insistebat attentius; & licet „ corporeis esset viribus effœtus, juvenili tamen fervidi spiritus erat vigo„ re robustus. Hic proxima nocte, qua statuenda erat hæc censura jeju„ nii, vidit per somnium magnum in ecclesia chorum consistentium fra„ trum; qui nempe præclaris candidis vestibus luculenter induti, dulciso„ na satis atque melliflua melodi concentus suavitate cantabant, illud scilicet

a Forte legendum *infusi diario*. Ipse Petrus *diariae panis* in Vita Dominici Loricati supra; idemque mentionem facit de *leguminibus infusis* in Opusculi 15. cap 6.

b Nempe ante Pascha & Natale Domini.

c De hoc flagellationum genere agit in lib. 5. epist. 8. & lib. 6. epist. 26. ubi se ejus auctorem non esse probat.

d Exstat Opusculum 43. *De laude flagellorum*, inscriptum *sanctis fratribus, in Casini montis calesti schola degentibus*. Desiderio abbati nuncupata sunt Opuscula 33. 34. 36. & 52. præter aliquot epistolas ad eumdem, quem *Archangelum monachorum* appellat. De quo rursus infra, num. 47. Vitam ejus suo loco dabimus ad annum 1087.

e Duo fuerunt eo nomine Petri discipuli, nempe Leo Sitriensis & Leo Præzensis, de quibus in Opusc. 51. cap. 6. & 7.

„ licet *Alleluja*, quod dicitur: *Dulce lignum*, *dulces clavos*, &c. Videbat „ etiam, quod per omnes refectorii mensas panes erant appositi, & specie „ nitidi, & nectarei gustus sapore melliti. Inter fratres etiam undique dis- „ cumbentes erat vir, si rite teneo, valde præclarus, & insigni decore con- „ spicuus: qui requisitus, unde tales advenissent panes, quibus videlicet simi- „ les eatenus non vidissent: Hi sunt, inquit, panes, quibus filii Israel man- „ na percipientes e cælo aliti sunt in deserto. Hic quoque vir tulit mensam „ Abbatis, quæ occidentem versus fuerat constituta, & ad orientalem po- „ suit refectorii plagam: ubi videlicet imago Crucifixi Domini fuerat in „ pariete per picturam expressa. Perpende ergo mysterium, & mysticæ re- „ velationis intellige sacramentum. Quid est enim, quod laudis Crucis cho- „ rus ille psallentium melodis vocibus concrepabat, nisi quia futurum e- „ rat, ut dum in honorem Crucis sollemne jejunium instituerent, quam dul- „ ces ei laudum modulos suaviter personarent? Hymnum quippe in beatæ „ Crucis honore decantat, qui ea videlicet die, qua Christus in Cruce sus- „ pensus est, jejunium celebrat. Et quid est, quod melliti videbantur pa- „ nes in mensa, nisi ut nimirum dulcia Spiritus alimenta comederent, dum „ per amaritudinem carnis dulces Deo laudum modulos resonarent? Tanto „ quippe dulcior gustus exoritur in palato cordis, quanto major amaritu- „ do districtionis perturbat lasciviam carnis. Quid est etiam, mensam Ab- „ batis sub Crucifixi redemptoris pedibus ponere, nisi per jejunium sextæ „ feriæ, quæ dies Crucis est, totum refectorium salutiferæ Crucis signacu- „ lo dedicare? Et quid est sub Crucifixi Domini pedibus residere, nisi post „ ejus vestigia tendere; & per eum, quo nos præcessit, tramitem jugiter „ ambulare?

45. Verum ad hoc arctius commendandum & illud aptissime contigit, ut sanctus quidam alius frater, PETRUS *a* nomine, dum id constitueretur, abesset: qui postea quinta quadam feria regressus, eadem nocte per somnium vidit, quod domnus Petrus illum ad prandium convocaret, secumque ipse conviva discumberet. Sequenti vero die in capitulum veniens, cum ceteris fratribus disciplinam novi ritus accepit, & sic lætus & alacer factus, exultavit in Spiritu-sancto, dicens: Ecce, Deo gratias, prandium ad quod me domnus Petrus Damiani vocaverat. Nec immerito sane nostræ carnis afflictio mensa vel refectio dicitur: quoniam unde nostrum per continentiam corpus atteritur, inde spiritus supernæ gratiæ pinguedine saginatur.

46. Cunctis itaque hujuscemodi revelationibus plane noscentibus, ea illis cælitus tradita, quæ per os beatissimi viri noviter sibi fuerant promulgata, non solum ad ipsorum observantiam ferventius succensi sunt, verum etiam eum insuper rogaverunt, ut si quid deesse apud eos adhuc videretur, injungeret; si quid superfluum, tolleret; quod vero corrigendum foret, cunctis applaudentibus emendaret. Unde factum est inter cetera, ut projicerent copulas *b*, quibus quasi quibusdam pileis, capita contegebant, quo de cetero solis caputiis honesto essent monachorum more contenti. Statuerunt quoque, ut de peregrinis involucris ultra jam grandioris pretii vestimenta non emerent; sed ex rusticorum textrinis vilia potius ac vernaculæ compararent.

47. Ipsum vero præfatum cœnobium dum aliquando idem domnus Petrus ex more visitasset, cum esset ibi, beatissimi Benedicti basilica fundabatur, quæ auro ac lapidibus modo adornata perspicue cernitur; aliquantos ibi reperit pueros, qui pro vectandis lapidibus venerant, arreptos dæmoniis acriter vexari: quorum, licet modicis artubus, tantum ab ipsis dæmoniis virium ferebatur, ut a binis vel ternis robustissimis viris singuli com- (Casini energumenos liberat.)

a Forte is est Petrus eremita, de quo in Opusc. 51. cap. 6.

b Nullus dubito quin legendum sit *cofulas*, quæ aliis *cofia* & *cufia*, viris olim ac mulieribus communes. Consule Glossarium Cangianum in *Cufbia*.

AN.CHR 1072 22. Febr:

comprehensi, vix aliquatenus possent arctari. Cum autem die quadam domnum Petrum ad opus illud intuendum contigisset exire, Desiderius venerabilis ejusdem cœnobii Casinensis Abbas ipsum, ut consueverat, ex nomine jucunde compellans, ait: Domine Petre, cur istos nostros non curas operarios, Cui ille: Habent hic, inquit, sanctissimi Benedicti præsentiam, qui eis, si velit, valet salutis conferre medelam. Ego enim quid sum? Existimavit tamen Abbas ex eis aliquos ad ipsius fore hospitium dirigendos quatenus illorum vexationem conspiciens, attentius pro eis, misertus, oraret: quod quidem ille omnino prohibuit, non sane inhumanitatis duritia; sed observandæ, quod magis censendum, humilitatis custodia. Verumtamen dum tunc contigisset eum viginti fere diebus ibidem propter fratrum caritatem mansisse, eodemque spatio dierum energumenos illos omnes plene curatos fuisse; quis illud fideliter non credat, quod cœnobitæ illi tunc temporis asseverantes ajebant, cum videlicet pro ipsis latenter orasse, sicque eis salutem a Domino impetrasse? At quia nobis difficile, immo impossibile est, illius gesta cuncta narrare, opportunum ducimus jam ad extrema stylum dirigere, & qualiter suum cursum compleverit, atque hinc ad superna migraverit, Domino opitulante, depromere.

Ravennates reconciliat.

48. Dum pius igitur Christi sacerdos hujuscemodi lucrandarum animarum studiis inhianter inhæreret, vitæque præsentis labor extremæ jam pæne lineæ moram teneret; jussu Alexandri secundi Romani Pontificis, Ravennam patriam suam proficisci præcipitur, rem valde necessariam saluti totius urbis, cleri ac populi peracturus. Erat quippe tunc temporis defunctus ejusdem urbis archiepiscopus *a*, qui pro sua protervi sententia Romanæ synodi olim fuerat communione privatus: qui tamen cum nimia temeritate nequaquam ob illatam sibi sententiam tremefactus, ab archiepiscopali temperararet officio, consentaneum sibi populum sua contagione misere fœdavit, totamque Ecclesiam illicitis ausibus profanavit. Tandem vero, de medio profanatore sublato, præfatus Apostolicus tam numerosi populi exitiale contagium fraternis visceribus misertus, tantum Patrem, qui auctoritate apostolica eumdem reconciliando absolveret, illo delegare decrevit: neminem scilicet ad hoc opus gerendum digniorem vel aptiorem existimans, eo quod is non modica exsisteret auctoritate subnixus, ac per regenerationis gratiam ejusdem esset ecclesiæ filius, ipsiusque etiam hortatu idem sæpenumero ad hanc clementiam provocatus. Quam utique legationem ille, licet jam ætate confectus, ut strenuus filius maternis beneficiis non ingratus, optato suscepit. Nam gratulabatur se tandem reperisse aliquid, quod sui debitum obsequii piæ posset persolvere matri: quo cum, Domino suffragante, prospero pervenisset itinere, in manu civium susceptus ingenti cum lætitia, sui causam patefecit accessus: super quo cives illi immodice jucundati, immensas Deo, qui eos respexerat, Christique Vicario, qui hunc talem & tantum virum ad se direxerat, gratias referentes, prævaricationis suæ pœnitentiam humiliter egerunt: unde & reatus veniam, quam suppliciter postulabant, atque absolutionem ex apostolicæ auctoritatis munere gratulabundi percipere meruere. Absoluto itaque ab excommunicationis illius vinculo, cunctæque ecclesiæ dono gratiæ maternæ concesso, tota urbe immanis effecta est exsultatio.

Faventiæ obit.

49. Istis vero aliisque nonnullis negotiis, quæ tantum virum gerere decebat, patratis, iter suæ legationis egressus, Urbem pergere cœpit. Cumque prima mansione Faventiam tenuisset, apud venerabile monasterium quoddam beatæ Mariæ Dei Genitricis, quod Foris-portam nuncupatur, decenter susceptus, mox febre *b* correptus decubuit. Qua nimirum in dies invalescente, circa medium octavæ noctis silentium, quæ Cathedræ beati Petri

a Henricus scilicet, qua de re consule lib. 1. epist. 14.

b Quam patienter in morbo se gesserit Petrus, vide lib. 6. epist. 19. Monasterium vero S. Mariæ ab Angel prope Faventiam, ubi obiit, ad Cistercienses monachos transiit, ibi etiamnunc B. viri corpus asservatuo

Petri apostoli anniversariæ diei celebritatem ducebat, exitus sui horam appropinquare cognoscens, extemplo nobis lectulo circumstantibus, nocturnum seu matutinale officium totum peragere jussit: volens utique prius sollemnitati apostolicæ vota persolvere, ac sic demum securus abire. Tota ergo peracta synaxi, sanctum post modicum Domino spiritum corporeis reddidit nexibus absolutum: ut ea videlicet die, qua præsens meruit ecclesia in pastorali Petrum sede locare, eadem Petri discipulum cælestis curia in beata susciperet sede. Cum ergo ipsius transitus illico nuntiatus in urbe fuisset, ab iis videlicet, qui circa eamdem domum excubabant, ne vel corpus exanime a suis monachis, qui de vicino ipsius monasterio advenerant, furto asportari potuisset; tota civitas repente ad ejus exsequias ingenti concursu læta properavit: quorum multitudine dum ecclesia, qua locatus fuerat, subito referta fuisset, & qui pio funeri prius accedere unanimiter gestirent, undarum more retrorsum se invicem repellebant; tantoque tardior cuique accessus patebat, quanto celerius pervenire tumultuando satagebat. Quicumque autem ipsum accedere, ejusque loculum merebantur attingere, pia gratulabantur oscula, illatis muneribus, ejus pedibus seu linteaminibus ipsis infigere. Porro mausoleum interea officiosissime præparatur. Ab alia siquidem basilica quadam eminus sita immane labrum lapideum, nitido candore decorum, mira facilitate quantocius, non absque ipsorum quoque deferentium admiratione, acsi levissima materies quælibet advehitur: atque in ipsa beatæ Dei Genitricis basilica a fronte chori, juxta gradus videlicet, quibus ad altare ascenditur, decenter componitur: ibique sacerdotis Christi venerabile corpus, summa cum exsultatione cunctorum, reverenter [a] reconditur; omnibus in psalmis & hymnis voces in excelsum tollentibus, dignaque Deo gratiarum præconia totis viribus exhibentibus, cujus munere, tanto se ditatos fore beneficio gratulabantur. Ipsi gloria, laus, virtus, honor & decus, atque imperium sit nunc, & semper, & omne per ævum. Amen. AN.CHR 1072 22 Februar.

VITA S. JOANNIS GUALBERTI ABBATIS ET VALLUMBROSANÆ CONGREGATIONIS PRIMI INSTITUTORIS.

AN.CHR 1073 12 Julii.

Auctore ATTONE, ex Abbate ejusdem loci quarto, episcopo Pistoriensi.

Ex Domni Thesauri Abbatis editione Romana.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Vallumbrosa, seu Vallimbrosa & Vallis-umbrosa, ab opacis, quæ montium dorso incumbunt, vallemque subjectam adumbrant, abietum silvis sic dicta, dimidii diei itinere ab urbe Florentia, in alpibus Appenninis, medio Florentiam inter & Camaldulensem eremum intervallo sita est, tergo montis imposita; cujus vallem Vicanus amnis seu torrens præterfluit. Illic sedem suam fixit* Joannes Gualbertus, *cujus res gestas primus litteris mandavit Andreas Januensis, cujus scriptionem nancisci nobis haud licuit; secundus* Atto, *natione Hispanus, patria Pacensis, qui primum ejusdem loci monachus, tum abbas generalis quartus, demum Pistoriensis in Tuscia episcopus fuit, decessitque anno* 1153. *Idem argumentum alio stilo tractavit* Blasius Melanesius, *ejusdem Ordinis abbas generalis. Feruntque alii non pauci, qui eamdem vitam vulgari idiomate donarunt: quos inter Thaddæus abbas Demarradi italice eam vulgavit Venetiis anno* 1510. *His omnibus accedit Didacus de Francbis in Historia Vallis-umbrosæ. Attonis scriptionem Romæ vulgavit anno* 1592. *domnus* Vitæ scriptores.

[a] Petri epitaphium, ab ipsomet, ut videtur, compositum, habes inter ejus carmina num. 213. sed nihil in eo notatu dignum. Corpus sacrum Faventiæ peculiari cultu honoratur.

AN.CHR 1073 12. Julii. nus Thesaurus, ejusdem Congregationis apud sanctam Praxedem abbas: alteram, quæ Blasii Melanesii esse videtur, mutato stilo Surius. Nobis prior illa hoc loco sufficiet, cujus distinctionem capitulorum, prout in Romana editione facta est, retinebimus, tametsi in ms. codice Vallumbrosano nulla habetur: Joannes in sanctorum numerum relatus est à Cælestino tertio, cujus hac de re litteras Thesaurus vulgavit. (1)

(1) Librum de gestis.

Vallumbrosani monasterii origo. 2. Quo tempore in Vallumbrosanam solitudinem secesserit Joannes, colligimus ex litteris Ittæ sancti Hillari abbatissæ, quæ locum, antea Bellam-aquam dictum, ipsi ad extruendum monasterium concessit anno 1039. Harum litterarum authenticum exemplar Vallumbrosæ vidimus, ejusque copiam nobis fecit vir religiosus & amicus noster domnus Placidus Poltri Vallumbrosanus: at eas apud Ughellum editas postea deprehendimus. In his litteris „ testatur Itta, se religiosos viros de S. Miniatis monasterio in eremo, quæ Vallis-umbrosa „ dicitur, suscepisse, in loco, qui dicitur Aqua-bella, ex proprietate monasterii sui, „ quod est in honore sancti Hillari, sito Alfiano: qui viri meliorandæ vitæ gratia eo „ se receperant. Interea post dies aliquot divum Conradum imperatorem augustum cum sua „ uxore domna Ghisla diva augusta, & filio suo domno Heinrico rege gloriosissimo, & „ conjuge sua, Florentiam venisse; sanctorumque virorum fama accepta, Rodulfum Pavi„ bronensem (sic authenticum) seu Paderbornensem episcopum, vacante tum post mortem „ Jacobi episcopi sede Fesulana, in cujus diœcesi situm erat monasterium, Vallumbro„ sam direxisse ad consecrandum eorum oratorium in honorem sanctæ Mariæ, sanctique „ Michaelis Archangeli, & sanctorum Bartholomæi & Thomæ apostolorum, nec non sancto„ rum Stephani pontificis, Benedicti abbatis & Nicolai confessoris: quod & factum „ est. Hunc vero locum piis illis viris tradit abbatissa eo pacto, ut quotannis in festivi„ tate sancti Hillari ejus monasterio ceræ libram unam, unamque olei persolvant: &, si „ quando abbas vitio simoniæ intrudatur, liceat ipsis sanctimonialibus eum abjicere, & „ alium regularem ejus loco constituere. Data anno Dominicæ Incarnationis tricesimo-nono post mille, & anno imperii domni Chuonradi Imperatoris augusti tertio-decimo, quinto nonas Julii, Indictione decima. Actum Florentia. Monasterium sancti Hillari redactum est in simplex prædium, quod Vallumbrosano subjectum est.

Ital. sac. to. 3. p. 299.

Vallumbrosana congregatio. 3. In magna sanctimoniæ opinione fuit primis temporibus Congregatio Vallumbrosana, adeoque ejus auctor Joannes Gualbertus: cui viventi Bonizo episcopus Placentinus libros octo sententiarum ex sancto Augustino dedicavit, ut est in Lambecii Bibliotheca Cæsarea pag. 790. De Vallumbrosana Congregatione Anselmus Havelbergensis episcopus, tempore Attonis mox laudati, hæc scripsit in Dialogorum lib. 1. Nec diu est, quod in alio loco, qui vocatur Vallis-umbrosa, juxta Perusinos montes, surrexit Congregatio nova monachorum valde religiosa, a ceteris, qui vocantur Monachi, novo ordine & novo habitu differentes. Habitus ille principio ferruginei coloris erat, nonnisi ab uno sæculi in nigrum commutatus. Sed præclarum est in primis de illa Congregatione ejusque anctore elogium Mathildis Marchionissæ seu Comitissæ, quæ nascentis Congregationis initia vidit, eamque multis donis auxit, & privilegiis. In horum uno, quod anno ab incarnatione Domini 1103. datum est, ait, se quædam prædia largiri Deo & beatæ Mariæ ad sustentationem fratrum, qui sunt in Vallembrosana Congregatione, & præcipue eorum, qui in sancto loco illo, a quo eadem Congregatio nomen accepit, habitare videntur; aut inantea, Deo propitiante, ad serviendum Deo ibidem devenient ad retinendam monasticam religionem & bonam consuetudinem sanctæ memoriæ domni Joannis abbatis majoris, qui universæ sanctæ Congregationis ipsius bonus incœptor & ordinator fuit: ut secundum dispensationem domni Bernardi abbatis S. R. E. Cardinalis, qui universæ sanctæ Congregationi modo præesse videtur, & Theoderici præpositi, qui ab eodem Bernardo & ab universa Vallembrosana Congregatione in regimine totius Congregationis ordinatus est, vel eorum successorum, qui regulariter ordinati, & a fratribus electi fuerint, ut habeant & teneant, & proprietario nomine possideant, &c. Actum in loco, qui dicitur monasterio sancti Salvatoris, comitatu Aretino. Subscribit Mattilda Dei gratia, si quid est, cum Guidone Comite, dicto Guerra, cujus est etiam donatio, aliisque. Triennio antea eadem Mathildis una cum Guidone Comite, & ejus filio Guidone-Guerra vocato, comperto, venerabiles Congregationes monasterii Vallisimbrosæ a quorumdam suorum fidelium præsumptione conculcari ac despici, eorumque habitationum sanctissima loca nimiis iniquorum assiduitatibus conveniri; jubet quoscumque Duces, Marchiones, aliosque inferioris ordinis abstinere ab ejusmodi vexationibus in prædictos monachos, quorum vitam, nostro, inquit, tempore præ ceteris excellentius fulgere cognovimus, eorumque laudabilem sanctitatis famam ubique redolere non surda aure persensimus. Actum est Florentiæ anno 1100. apud Florentiam per manum Frogerii capellani, præsidente domina Matildi in palatio suo feliciter. Subscribunt cum ipsa, & Guidoni comite, ejusque filio æquivoco, Petrus Pistoriensis episcopus, Paganus Dei gratia R. E. diaconus cardinalis, & prædictus Frogerius, Heriberti quondam Rhegini præsulis capellanus, qui noctem isti diplomati scribendo se impendisse dicit.

Abbates primi generales. 4. Primus post Joannem monasterii & Congregationis abbas fuit Rodulfus, ex Vitæ sequentis cap. 76. Rusticus hunc excepit: cui post Erizonem successit Bernardus. Is ab Urbano

bano II. creatus fuit presbyter Cardinalis tit. S. Chrysogoni, ac demum episcopus Parmensis: cujus vitam Romæ edidit idem qui supra Thesaurus abbas, in qua Bernardus anno 1132. mortuus perhibetur. Sub eo variæ donationes Vallumbrosanis factæ leguntur. Nam præter superiorem Mathildis concessionem, una est Imiliæ comitissæ, filiæ Rainaldi dicti Sinibaldi, conjugis Guidi comitis dicti Guerra, filii Guidonis quondam comitis, *facta anno* 1103. *Præter ea Henricus IV. imperator anno* 1114. petitione venerabilis viri Bernardi Parmensis episcopi, & dilectissimi cognati, *inquit*, nostri Pontii Cluniacensis abbatis, omnia monasteria Vallimbrosanæ Congregationis, ubilibet posita, *sub sua tuitione ac defensione suscipit: quod alii Imperatores postea confirmarunt. Abbas monasterii Vallumbrosæ ad nostra tempora idem fuit Ordinis præfectus generalis: sed hic ab aliquot annis nulli certæ abbatiæ addictus est.* AN CHR 1073 12 Julii.

5. Multos protulit viros sanctitate insignes hæc Congregatio, quorum elogia contexuit Hieronymus de Raggiolo, Prior S. Donati in Vinea, qui & librum de miraculis S. Joannis Gualberti ad magnificum dominum Laurentium Medicem scripsit, capitulis 27. constantem. Beati illi, quorum laudes Hieronymus prosecutus est, sunt numero viginti, Erizo decanus, Albertus œconomus, Teuzo Rodulfus Joannis successor, Petrus cardinalis & episcopus Albanensis, omnes in sequenti Vita laudati; Rusticus, Benignus, & Atto abbates, Michael, Hieronymus, Melior, Joannes, Torellus & Benedictus eremitæ; Orlandus conversus, Petrus monachus de Monte-plano, Benedictus abbas S. Mariæ de Ripolis, Andreas Abbas S. Fidelis de Strumis, denique Albertus abbas Bononiensis. De Andrea, qui etiam B. Joannis Vitam scripsisse dicitur, agunt Bollandiani die 10. Martii, de Petro eremita 12. Aprilis, & de Erico abbate IV. die 9. Februarii. Symeonem ejusdem Ordinis celebrat Hugo Menardus die 14. Augusti. Porro Hieronymus priori libello adjunxit alium de beatis sanctimonialibus ejusdem Ordinis, nempe de Verdiana monacha, Berta abbatissa S. Mariæ de Caprilia, Humilitate abbatissa monasterii S. Joannis Evangelistæ extra portam Florentinam, & Margarita, quæ Humilitatis exstitit comes. Duo hi libelli inediti, uti & alius cujus supra, Laurentio Medici nuncupati sunt. Prædictorum beatorum reliquiæ anno 1600. ab Alexandro episcopo Fesulano levatæ sunt e crypta, quæ est subtus turrim ecclesiæ Vallumbrosanæ. Viri sancti.

PROLOGUS ATTONIS.

Plerumque rogatus a pluribus congregationis Vallimbrosanæ fratribus satis honestis, congerere quæ scripta reperiuntur de sancto viro Joanne, primo Congregationis ejusdem abbate; fateor multum expavi hujusmodi preces audire. Metuebam quippe, quæ a catholicis fratribus, qui suo tempore fuerunt, & plurima de his, quæ scripserunt, propriis oculis perspexerunt, silentio præterire. Illa vero quæ ab aliis fidelibus post ejus transitum, quia plurima fuerunt, & a viris boni testimonii scripta, quomodolibet subtrahere, vel supprimere formidabam, cogitans ne legentium animos stylus prolixior oneraret. Etenim sæpe video quosdam etiam prudentes, pro longinquitate sermonis quæ valde sunt utilia fastidire: & quibus legere multa non vacat, sæpius gaudere compendio. Unde precibus plurimorum, ac plurimis eorumdem exhortationibus fratrum tandem acquiescens, non de peritia vel scientia mea confidens, sed de pietate & gratia Conditoris præcipue sperans, & de meritis ejusdem venerabilis viri seu fratrum orationibus, qui super hoc me multipliciter obsecrarunt, partem eorum, quæ multorum fidelium relatione facta cognovi, in hoc opusculo conscribere studui; nonnulla præteriens ex his, quæ scripta prius inveni, & de his, quæ multorum assertione vera fuisse frequenter audiveram. Itaque conversionis & vitæ sancti Joannis hoc fuit exordium.

Tempore quo Simoniaca, & Nicolaitarum hæreses per Tusciam, & pæne per totam Italiam diebus Henrici Imperatoris Ecclesiam catholicam in locis plerisque fœdabant, erat quidam nobilis, GUALBERTUS nomine, vir militaris, patria Florentinus, habens duos filios, quorum unus UGO, alter JOANNES vocabatur: qui secundum etymologiam sui nominis gratia Dei variis virtutum operibus insignitus est, ut in hoc opusculo de ipsius sacra conversione ac piis moribus in sequenti clarebit. Iste dum satis carus parentibus ac vicinis, & qui eum noverant, pro honestate morum suorum vehementer exsisteret; accidit, ut quidam maligno spiritu commotus, quem- CAPUT I. Joannis patria.

AN CHR 1073 12. Julii. quemdam propinquum ejus occideret; unde occursum ejus aliorumque prudentium, qui de consanguinitate defuncti erant, præfatus homicida modis omnibus devitabat.

II. Condonatio offensæ. Sed jam propinquaverat tempus, quo gratia divina misericorditer declararet in Joanne, quis futurus esset, & qualis ac quantus in exemplum humilitatis & misericordiæ fidelibus multis esse deberet. Qui dum uno die cum armigeris suis Florentiam ire disponeret, in eodem itinere præfatum homicidam, qui propinquum ejus interfecerat, ex improviso obvium habuit, in loco, quem sic arta semita comprimebat, ut neuter posset in partem aliam declinare: quem dum homicida prædictus venientem eminus conspexisset, desperatus vitæ, protinus semetipsum equo projiciens in terram vultu demisso, expansis manibus in modum crucis, moribundus suum interitum exspectabat. Juvenis autem benignus videns eum taliter ex nimio timore solo procumbentem; misericordia motus in eum, pro sanctæ Crucis reverentia, quam brachiis & manibus lacrymando signabat, indulgere sibi disposuit, & ut concito surgeret, nec timeret admonuit.

III. Crucis miraculum in eum. Postquam autem inimicum in pace transire permisit, ac de cetero libere quocumque vellet abire concessit, progressus paullulum, ad sancti Miniatis venit ecclesiam: quam cum oraturus ingreditur, Crucem ejusdem ecclesiæ caput sibi flectere contuetur, quasi gratias ei redderet, quia pro reverentia ipsius, suo inimico misericorditer pepercisset. Et quid mirum si Omnipotens sibi hujusmodi reverentiam per imaginem suæ Crucis tunc voluit exhiberi, quem suo timori subditum, obsequio deditum, circa proximum visceribus caritatis undique plenum vidit? Ipse se amantes amat, servientes remunerat, seque glorificantes glorificat. Eadem vero Crux pro indicio tanti miraculi in monasterio sancti Miniatis nunc *a* usque sub multa cautela servatur.

IV. Conversio ejusdem. Famulus autem Domini hoc videns, admiratus, & nimis pavidus factus, cœpit secum cogitare, quomodo posset melius Deo servire, credens, & in animo suo sæpius evolvens, quanta foret præmia recepturus in cælo, si Domino pro viribus deserviret, qui tantum, tamque præclarum miraculum pro parvo obsequio, sicut ei videbatur, apparuisse cognoverat. Disposuit itaque intra semetipsum, odium mundi concipere, terraneos honores, falsasque divitias ejus prorsus abjicere; ac sollicite cogitare, quanta gloria justis, quanta pœna promittatur injustis; quam vanum sit spem in caducis rebus ponere prius, & post æternis suppliciis subjacere.

V. Monastica professio expetita. Dum talia progrediens itinere quo tendebat, anxius cogitaret, venit juxta civitatem, ubi suis armigeris præcipiens, ait: Pergite ad hospitium, ubi solemus desidere, & quæ nobis, & equis sunt necessaria præparate. Socii autem, sicut eis Dominus imperaverat, fideliter sunt exsecuti. Recedentibus eis, servus Domini Joannes afflatus divino spiritu, ab itinere, quod cœperat, divertit, & ad monasterium sancti Miniatis absque mora pervenit; & descendens equo, monasterii Abbatem mox quæsitum humiliter postulavit audire desiderium suum, & ad effectum ex caritate Dei perducere; aperiens sibi misericordiam, quam supradicto homicidæ clementer impenderat, & qualiter ecclesiam post ingressus, Crucem sibi flectere caput aspexit; unde suæ conversionis initium concepisset. Tunc Abbas audito de Cruce, quod ei intimaverat, inauditum miraculum, & stupendum fore perpendens, consuluit ei mundum ejusque gloriam per omnia derelinquere. Verumtamen optans ejus velle scire plenius constantiam, & perseverantiam probare; cœpit ei dura & aspera prædicere, & quod homo corpore validus, juventute floridus, non facile posset monasticam pauperiem tolerare. Cui Joannes: „ Non', inquit, appetenda est gloria temporalis, quæ cito transit: nec cor- „ poris fortitudo, quæ quotidie deficit.

Cum-

a Nuper translata est in Florentinam sanctæ Trinitatis ecclesiam, quæ Vallumbrosani est Ordinis, suburbana S. Miniatis basilica monachorum cœtu destituta.

Cumque hæc & his similia colloquerentur, nec Abbas ad plenum voluntati suæ responderet; famulus, quem Florentiam præmiserat, dominum suum non venire considerans, domum rediit, & quæ facta fuerant de eo, genitoribus suis innotuit. Unde pater turbatus & anxius Florentiam venit, & totam civitatem per notos & amicos diligenter inquirit; quid de filio suo factum esset scire desiderans. Per ecclesias quoque discurrens, ad monasterium sancti Miniatis veniens eumdem inquirit. Quid multa? Dum illic esse filium suum audit, & ipsum monasticas vestes velle suscipere; Gualbertus rogat Abbatem, ut filium suum ad se ducat. Abbas autem ad Joannem regrediens, admonet, ut ad patrem egrediatur. Cui Joannes inquit: Quid dicis, domine? Carnalem patrem, cunctaque transitoria deserere dispoſui, & Deum, qui me creavit, per omnia sequi: patrem vero meum ad hoc venisse cognosco, ut me de monasterio eruat, si potuerit, & ad sæcularia sine mora reducat. Cum autem hæc pater, foris exspectans Abbatem, audiret, cœpit turbatis vocibus clamitare, multa se monasterio illaturum adversa, nisi filius illico redderetur. AN.CHR 1073 12 Julii.

VII. Interea vir Domini Joannes salutem suam, & propositum accelerare desiderans, intelligensque minas ac furorem patris accrescere, secum cogitare cœpit: „ A quo dignius accipere valeo sanctum habitum, quam ab altari, in quo Christi sanguis immolatur, & sumitur? Cernens ergo unius fratris cucullam tunc seorsum positam; tollens eam, ecclesiam festinanter ingreditur, comam sibi primo totondit, ac deinde cucullam altari reverenter superposuit, eamque lætanter induit, cunctis monachis de fidei ipsius integritate mirantibus & gaudentibus. Metuebat quidem non modice, ne fortassis Abbas minis aut illecebris motus genitoris, ipsum redderet, vel de monasterio pateretur exire. Post hæc Abbas ingrediens, & ipsum inter reliquos fratres sedere conspiciens, redit ad patrem, ac monet eum, ut, si velit, ingrediatur, videre filium. Quem cum pater monastico indutum habitu cerneret; dolens, vociferans, & nimium lugens, vestes scindit, pectus percutit, genas lacerat, & quasi amens effectus, miserum se desolatumque congeminat. Postremo diutius ab Abbate, monachisque, suisque sociis, ac filio commonitus, tandem saniori menti redditus, filium multipliciter benedicens, hortatur ad meliora conscendere: & sic consolatus in Domino, ad propria, non absque mærore, regreditur.

VIII. Fervor. Deinde servus Domini Joannes cœpit arctam & angustam viam pro virium quantitate servare. Satagebat peccata præterita quotidie plangere, jejuniis, abstinentiis, orationibus, nimiisque vigiliis carnem macerare, sicque humilitatis, patientiæ, obedientiæ, ceterarumque virtutum flore splendebat, ut cum se ceteris inferiorem crederet, ab omnibus sublimior haberetur.

IX. Electus abbas, non acquiescit. Post aliquantum tempus abbas ejusdem loci sæpe jam dictus migravit a sæculo. Post cujus obitum fratres omnes unanimi voluntate sanctum virum Joannem in abbatem elegerunt, quod officium vir Domini humiliter studuit declinare, subesse potius, quam præesse desiderans, frequenter iterans cum propheta: *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*. Quo in tempore quidam Ubertus erat in eodem monasterio, qui nefaria cupiditate captus, regimen abbatiæ per pecuniam ab episcopo Florentinæ civitatis accepit. Quod dum vir Domini comperisset, cum alio sibi favente clam exinde discessit, & civitatem ingressi, ad quemdam magnum senem, TEUZONEM nomine, venerunt, qui juxta monasterium *a* sanctæ Mariæ semper virginis præfatæ civitatis in quadam cellula se concluserat, de qua venientibus ad se fidelibus salutifera consilia ministrabat. Hic homo Dei publice simoniacam hæresim damna- Simoniacos exagitat.

 bat,

a Celebre hactenus Ordinis nostri cœnobium in ipsa urbe Florentia. Hujus Teuzonis ibidem sepulti epitaphium refert Baronius ad annum 1063. ubi *quinquaginta annis eremi incola* vixisse dicitur, potius reclusus dicendus.

AN CHR bat, quæ pæne totum ecclesiasticum ordinem eo tempore prorsus invaserat.
1073 Ad quem vir Dei Joannes accedens, his verbis alloquitur. Obsecro,
12. Julii. „ mi Pater, ne mihi in hæsitatione non modica posito subtrahas tua con-
„ silia. Sub simoniaco Patre vivere valde timeo, & qualiter id declinem,
„ prorsus ignoro. Cui respondit senex: Quod dicis satis gratum habeo;
„ sed quod tibi dem consilium ignoro. Nam ut sub Simone Mago milites,
„ a me nullo modo consilium habebis. Ad aliud monasterium si te in his par-
„ tibus transferas, cum te putas dentes fugere leonis, morsum non evades
„ serpentis. Cui Joannes: Ne Pater omittas, quin consilium præbeas. Nam
„ paratus sum pro veritate sequenda quicquid jusseris agere.

X. Cernens igitur senex viri fidem atque constantiam, exsultans ait ad eum:
„ Perge cum tuo sodale, & coram omnibus in foro publico civitatis, E-
„ piscopum *a* & Abbatem exclama esse simoniacos, & exinde cede locum. Qui ejus monita complens, ad forum veniens, die quo sciebat majorem hominum esse multitudinem, Episcopum & Abbatem manifeste simoniacos appellavit. Quod dictum magnum multis pavendum horrorem intulit; quibusdam fautoribus Episcopi clamantibus: Nullatenus evadat, sed occidatur. Tunc quidam propinquorum illius, eruentes eum de tumultu, clam dimiserunt. Qui ad magnum senem reversi, quod evenerat per ordinem retulerunt. Et ille congratulans eis, consuluit illis in Romaniæ partes iræ, & aptum monasterium inquirere, ubi possent libere Christo servire.

XI. Misericors in egenos. Illis abeuntibus per aliquantos dies ad loca diversa, dum in victu suo non haberent præter unum panem, obvium habuerunt inopem unum ali-
„ moniam postulantem. Tunc vir Domini dixit ad comitem: Mitte ma-
„ num, frater, in peram, & panem, qui nobis est, divide, medietatemque
„ pauperi porrige. Cui respondit comes: Huic per diversa gradienti abun-
„ danter multa tribuentur: nos autem qui præter unum panem non habe-
„ mus, unde reficiemur? Et ille: Ne cuncteris ultra tribuere. Suscepto itaque pane pauper gratias agebat. Cui rursum imperat: Medietatem alteram tribue. Quo facto, sodali jubet ingredi castrum, & aliquid victus per domos inquiri. Qui diversas domos exquirens, ad ultimum reversus: En, inquit, qui panem dare jussisti, totum castrum circuivi, &, præter tria ova, nihil inveni. Tunc quidam pastores hæc audientes, ad castrum pergunt, quæ audierant intro nunciant: & ecce quidam misericordia motus, panem unum eis porrexit. Item mulier una nitenti linteo alium ob-
„ tulit, tertium quoque alius condonavit. Tunc Joannes: En, frater,
„ accipe quod dedisti, nec ultra præbeas invitus, quod nobis abunde com-
„ munis Conditor administrat.

XII. Camalduło venit Vallumbrosam. Peragrantes exinde loca diversa, nec sibi admodum apta reperientes, ad Camaldulim venerunt: ubi per multos dies degentes, abstinentiam, & conversationem illic habitantium perspexerunt. Tunc Prior ejusdem loci volens virum Dei ad sacros Ordines promovere, & stabilitatem loci promittere; renuit penitus, quia fervor ejus in cœnobitali vita tantum erat, & secundum sancti BENEDICTI Regulam vivere. Tunc præfatus Prior imperat eum abscedere, suumque desiderium adimplere. Fertur etiam (spiritu revelante divino) dixisse: Vade, & tuum in nomine Trinitatis incipe institutum. Qui inde progrediens, ad Vallis-umbrosæ locum videre perrexit. Cui dum locus complacuisset, gressum in nomine Christi firmare decrevit. Quo morante, & in sancta conversatione proficiente, non est Deus diutius passus latere lucernam in tenebris, quam ad illuminandas multorum animas super Ecclesiæ candelabrum constituere disponebat.

XIII. Socios cogit. Ad insinuandam igitur vitam ipsius, Creator omnium Deus e diversis partibus servos suos, Spiritu-sancto compunctos, ibidem ex sua largitate ad

a Hic tempora confundit auctor, nam longe serius id contigit, nimirum tempore Petri episcopi Florentini, qui sedem illam simoniace adeptus est anno 1062. cum Joannes jam dudum Vallumbrosam inhabitasset. Alia itaque ejus secessus causa, nempe solitudinis amor, & studium *vitæ [illegible]*, ut loquitur Itta abbatissa in litteris donationis Vallumbrosæ.

ad auxilium famuli sui mandavit. Nam dum ipsius fama paullatim per viciniora loca diffundi cœpisset, laici & clerici gratia visitationis & conversionis ad eum venire cœperunt. Inter quos tunc venit in religione ferventissimus ERIZO: qui custos fratrum, & Prior exsistens, supra triginta annos in eodem loco sic stabilis perseveravit, ut in his nec semel ad villas a monte descenderit. Tunc summæ ille gravitatis & discretionis ALBERTUS, qui supra quadraginta annos ejus cœnobii cellerarius fuit & coquus, nec umquam pro labore cellæ *a* deseruit officium coquinæ, nec pro labore coquinæ cellæ curam omisit. Tunc quoque magnanimus TEUZO *b* venit, qui sic usque ad senectam caritate fervens exstitit, ut non solum animabus, sed etiam corporibus illic venientium vellet ex corde præbere pro posse medellam.

AN. CHR. 1073 12. Julii.

XIV. Itta abbatissa favente.

Exierant de præfato cœnobio plerique fratres, cupientes sub eo nova conversione libenter institui. Hi magistri exemplo & exhortatione, dum in sancta cœpissent conversione fervere, cœpit eorum fama undique spargi. Quod audiens ITTA sancti Hillari *c* abbatissa, cujus juri locus ipse præcipue pertinebat, misit eis librorum & victuum subsidium aliquantulum. Quo in tempore tam gravem infestationem a quibusdam viris iniquis, maligno spiritu instigatis, passi sunt, cum de ipso loco vellent ipsos exterminare, ut tæderet illos etiam vivere. Sed memores Apostoli dicentis: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur*: innocentiam, & patientiam amplectentes, persecutoribus suis sæpe pro malis bona reddentes, post multa cum eis certamina, demum adepti sunt pacem, gratiam, & victoriam. Manserunt ibi multo tempore, ligneum habentes tantummodo parvulum Oratorium. Indigentiam victuum tantam tunc perpessi sunt, ut plerumque tres unum per diem dividerent panem. Quæcumque erant camerulæ, vestiarii, unius sacci capacitas continebat: quam penuriam diu cum omni gaudio & exsultatione sine murmure sustinebant. Exinde de longinquis etiam partibus clerici & laici cœperunt ad eum confluere.

XV. Discipulos habet insignes.

Tunc venit ille magnus RODULFUS, qui tempore multo in eodem loco curam hospitalitatis habuit, & post monasterii Muscetani curam gessit in Abbatis officio. PETRUS quoque, qui diu procurator asinorum, postea vaccarum fuit: deinde in Passiniano Prioris gessit officium, ex hinc Abbas in Ficiclo, & in ultimo Romanæ ecclesiæ Cardinalis & Episcopus Albanensis exstitit.

XVI.

Tunc LÆTUS vultu & nomine, qui Passiniano Abbas fuit; & RUSTICUS, qui donec Johannes pater vixit, curam exteriorem gessit, & tertius post obitum sancti viri Johannis, multo tempore totius Congregationis curam Prior obtinuit.

XVII. Regulam servat accurate.

Cernens igitur pater Johannes tot talesque viros sibi cælitus in auxilium missos, disposuit cum eisdem beati BENEDICTI Regulam in omnibus observare; cœpitque noviter venientes ea probatione suscipere, quam insinuat Regula: qui variis ac multis probationibus prius in hospitio eruditi, postea in exteriori cella denuo probantur. Quibus, anno completo, vestes optatas dabat, facientibus manifeste regularem professionem. Quibus exinde non licebat aliquid sumere vel quærere, sed omnia a Priore dabantur. Habebat etiam hanc gratiam singularem pater Johannes, ut in prima visione seu colloquio nosset, si veniens quilibet recto, an ficto corde postularet introitum. Et hoc ei donum a Jesu-Christo collatum est, ut personam potentis vel divitis non libentius sumeret, quam pauperis & abjecti.
„ Dicebat quippe, diviti magnum esse impedimentum ad cor humiliandum,
„ eam quam secum pecuniam ducit.

a Id est cellarii, unde cellerarius dictus.

b Alius videtur a Teuzone, qui supra cap. 9. de quo item cap. 19. Alterius, de quo hic, mentio passim infra. Prior commentarium in Regulam S. Benedicti scripsisse videtur.

c Hactenus nomen loco hæret, in prædium Vallumbrosanæ abbatiæ subjectum converso.

AN.CHR 1073 12. Julii. Audiens interim Itta abbatissa locum in nomine & religione crevisse, per diffinitos terminos tradidit a scripto in circuitu loci congruas possessiones, & in remotioribus aliis locis plures mansos eidem loco concessit. Et
XVIII. Ittæ abbatissæ donis augetur. dum famulus Christi Joannes, adhuc Prioris officium gerens, animas fratrum & corpora sollicite procuraret, sibi maximam abstinentiam & validum laborem imposuit. Nam quando tempus reficiendi erat, parvissimo cibo vel potu suæ necessitati subveniebat, in tantum, ut non videretur se recreare, sed utcumque famis & sitis arcere periculum. Cum vero ante tempus reficiendi sitiebat, utpote qui operi manuum frequentius insistebat; tunc in frigidam aquam manus pedesque mittebat, ut ex nimio frigore sitis periculum aliquantulum temperaret. Aliquid etiam sumere recusabat exstra constitutas regulares horas. Unde debilitatem tantam carnis incurrit, ut in illam syncopem, fracto stomacho, ciciderit, quam legimus beatum Gregorium pertulisse. Etenim nisi fratres sæpe eum reficerent, emittere spiritum videretur: quam usque ad obitum sustinuisse sciunt, qui eum forte noverunt. Quando autem famis violentia frequenter se deprimens indiscrete superaret, aut refectionem differre conabatur; præ nimietate infirmitatis adeo dentes ejus constringebantur, quod nisi eos aliquis cultellum intromittendo divideret, & aliquem liquorem in os ejus poneret, exspirare continuo credebatur. Verumtamen sic incredibili languore jugiter cruciatus, nullatenus murmurabat; sed suis hoc peccatis deputans, continuo laudibus divinam justitiam commendabat. Qui priusquam infirmaretur, tantæ fortitudinis sibi & ceteris, tantæque abstinentiæ fuerat, ut nisi ille, cui cantamus, *Domine inclina cælos tuos*, sub infirmitatis hujus occasione mentem ejus humiliasset, valde rarus exsisteret, qui posset ejus instituta servare. Cognita vero, & experta propria infirmitate, tantæ misericordiæ tantæque discretionis effectus est, ut nemo misericordior eo crederetur. Qui licet corpore foret infirmus, in omni tamen custodia & sollicitudine mente pervigil erat. Quod videntes fratres ejusdem loci, decreverunt ipsum eligere Abbatem, quem noverant sanum & infirmum pervigilem Priorem, & sollicitum fuisse custodem.

XIX. Abbas renunciatur. Itaque Florentini Teuzonis consilio convenerunt de urbe, & de castellis multi religiosi, & clerici, ac fideles laici, sancti Hillari confessoris abbatissa id maxime cupiente; & cum fratribus ejusdem loci ipsum prædictum Patrem elegerunt in abbatis officium. Quem nolentem, & totis viribus resistentem, de lecto traxerunt, & ipsum, licet invitum, in majori sede constituerunt. Qui cum ad id violenter cogeretur, dixisse fertur adstantibus: Quid insanitis? si pellicano nomen accipitris imposueritis, numquam „ erit nisi pellicanus.

XX. Rigidæ disciplinæ. Itaque vir Dei sumpto officio & abbatis nomine, cœpit sensum Regulæ diligenter inspicere, & ad ejus observationem totis viribus operam dare. Prohibuit monachos numquam claustri limitem progredi, nisi exceptis his, quibus suscipiendorum hospitum cura erat injuncta, & exteriorum obedientia. Inter reliqua, quæ suos fratres observare docebat, non patiebatur nocte dormitorium esse sine lumine claro, dicens, levius esse ferendum oratorium sine lumine, quam dormitorium, si egestas utrumque non sineret. Fratres vero, quæcumque Pater injungebat, ejus exemplo vel admonitione frequenter instructi, cum omni obedientia fideliter observabant; vilitatem & extremitatem vestium adeo diligentes, ut cilicina tunc veste uterentur, quam nemo ferre cogeretur invitus, nec ad ferendum volens prohiberetur. Tunc idem Pater de suarum ovium varia lana jussit pannum promiscuum fieri, cujus designatione specialius nosceretur quicumque de schola tanti Patris exsisteret. Quamvis hoc tempore plerique (pro dolor) videantur, qui se esse de hac schola vestibus, & non moribus ostendant.

Die-

a De litteris hujus donationis actum est in observationibus præviis.

AN CHR 1073 12 Julii. XXI. Conversos excipit.

Diebus autem, quibus monachi ad ipsum frequentare cœperunt, Deus, cujus amore vir Dei sibi subditos in via ipsius regere disponebat, misit ad eum etiam laicos viros timoratos, qui legem Domini per omnia custodire cupientes, in bonis moribus fere nihil a monachis distabant, extra vestium qualitatem & silentium, quod in exterioribus occupati nequibant plenius observare. Tales igitur tam probatos adversos Pater ad mercatum & omnia exteriora secure mittebat. Erat etiam multæ austeritatis, primo contra delinquentes; postea valde tranquillus ad increpandum, & corripiendnm, in tantum, ut materna viscera videretur habere. Quare qui ipsum amabant, nimis metuebant; & qui timebant, valde diligeant.

XXII. Oratorii dedicatio per Humbertum.

In illis diebus prædictus rex Henricus Florentiam venit; ibique dum a pluribus de ipso multa bona audisset, sic ei audita placuerunt, ut hortatu sæpe dicti Teuzonis, catholicum episcopum illuc dirigeret ad consecrandum locum, & Regina etiam exenia grata *a* mandaret. Qui veniens ad montem, altare majus in honorem sanctæ Mariæ tunc benedixit. Deinde post annos aliquot, domnus Ubertus sanctæ Romanæ ecclesiæ, qui unus erat de septem Cardinalibus, venerabilis vitæ, veniens e partibus illis, totum oratorium cum duobus altaribus consecravit septimo Iduum Juliarum, qui de titulo sanctæ Rufinæ episcopus exstitit, cujus memoria usque hodie Romæ celebris habetur, & in multis sanctis operibus hactenus viget.

XXIII. Ordinum sacrorum reverentia.

Fratres assidue de bono in melius crescentes, officium altaris in omni veneratione servantes, neminem ministrare patiebantur, si forte simoniacus, vel concubinarius, vel alio mortali crimine corruptus ante fuisset. Eorum quoque magister omnes ecclesiasticos Ordines plurimum honorabat, quos catholicos esse sciebat; ita ut fores ecclesiæ non præsumeret aperire, nisi prius ordinatus aliquis aperiret.

XXIV. Monasteria aliae jusdem instituti.

Per idem tempus plures viri nobiles & fideles offerebant loca ad ædificanda nova cœnobia. Alii rogabant eum monasteria dissoluta sub suo regimine sumere, & in normam, quam ipse cum suis servabat, reformare. Tunc S. Salvii cœnobium *b* noviter construxit: in Musceta alterum in honorem S. Petri: in Razolo tertium, in honorem S. Pauli: aliud S. Cassiani in Scalario monte.

XXV.

Tunc etiam in suo regimine vetustum accepit *c* Passinianum, & alterum in Romania, sub honore sanctæ Reparatæ, ubi per singula loca, sollicitus pater Præpositus ordinavit. Quos, dum ab infirmitate sublevaretur aliquatenus, per se ipsum visitare curabat, & honeste corrigere, moresque fratrum ad meliora perducere. Inter cetera tenaces, qui temporalibus abundabant, durius increpabat, monens eos magis ex largitate divina confidere, quam de plenitudine horreorum.

XXVI. Leo IX. ab eo exceptus.

Quodam tempore, cum ad Passinianum esset, Leo papa cum plurimo comitatu supervenit, & cum suis refectionem accepturus, juxta monasterium requievit. Tunc beatus Joannes interrogat œconomum, si pisces haberent. Ut cognovit nullum esse; conversos in lacum quemdam monasterio proximum, piscatum ire præcepit. Omnibus autem asserentibus, numquam pisces in lacu illo fuisse; jussit tamen ut pergerent, Domini patrocinium absque dubio crederent adfuturum. Perrexerunt tandem, & cunctis admirantibus, duos magnos lucios inventos attulerunt beato Joanni, quos ipse gaudens accepit, & domino Papæ continuo præsentari fecit.

XXVII. Teuzonis caritas.

Venerat inter ceteros ad eum Teuzo venerandus pater & senex, quem fratribus in Razolo præfecit, quem præ ceteris ex corde dilexit, eo quod ipsum in caritate ferventiorem invenit. Erat quippe pater Joannes valde mi-

a Id est mitteret, ut inferius cap. 36. quod vocabulnm adhuc in familiari usu est apud Italos. De hac dedicatione vide litteras Itæ abbatissæ supra, in quibus Conrado imperatori hoc factum rectius tribuitur.

b Nempe prope Florentiam, ubi etiam nunc subsistit.

c Passinianum, vulgo *Passignano*, ubi postea vir sanctus obiit, situm est altero milliari ab urbe Senis Florentiam versus.

AN CHR 1073 12 Julii. fericors, ita ut pluviales, Valli umbrosæ oblatos, egestatis tempore venderet, & omne pretium pauperibus daret.

XXVIII. Berizonis obitus. Berizo quoque sancti Salvii abbas, habens votum moriendi, non in suo, sed in monasterio Vallimbrosano, venit ad eum, rogans ipsum, ut hoc suis precibus impetraret. Cujus preces devote suscipiens, pro eo benignus Pater oravit, &, ut diu cupierat, ibi die tertia defunctus est, & sepultus.

XXIX. Annona cælitus data. Sub eodem tempore, dum fratres nimis indigentia premerentur, & in monasterio non esset quid fratribus in cibum posset apponi præter tres panes, jussit eosdem frangi, & cuique fratri fragmen unum administrari. Præcepit iterum cellerario mactare unum arietem, & ipsum ad edendum fratribus ministrare. Hodie, inquit, egemus, cras vero Deo parante abundabimus. Et hæc dicens, perrexit ad sanctum Salvium, sperans, quod familiam suam nunquam Deus pateretur fame diutius laborare. Fratres vero hora prandii pergentes ad mensam, carnem appositam exhorrentes, pauca tantum panis fragmenta comederunt, & a carne prorsus abstinuerunt. Sed altera die, secundum prophetiam S. Joannis, quidam homines cum asinis onustis frumenti farina venerunt, dicentes, se directos a nobilibus viris: sed qui fuerint, hactenus sciri non potuit.

XXX. Item alio tempore, dum œconomus loci cibos omnes consumpsisse se diceret, & beatum virum inquireret, quid dare fratribus deberet; vir Dei jussit, ut unus ex tribus bobus, quos habebant, occideretur, & fratribus in frusta concisus apponeretur. Cui œconomus: Quid, inquit, faciemus, postquam hunc manducaverimus? Et ille: Post hunc occides & alium; quo consumpto, si opus fuerit, dabis & tertium. Beatus autem Joannes justius fratres credens carnibus reficere, quam eos fame perire; sperabat Dei misericordiam adfuturam, qui servis suis in angustiis positis subvenire consuevit. Quid plura? Fratres hora statuta pergunt ad mensam, visisque solis carnibus obstupescunt, easque nullo modo tangentes, silentes, patientes manserunt. Et cum servus Dei prolixius orasset, quidam cœpit januas monasterii pulsare. Cellerarius audiens signum, festinanter exivit, & illic hominem cum manutergio pleno panibus invenit. Quos lætanter accipiens, fratribus velociter apposuit, oblitus interrogare quis eos duxisset, quisve misisset. Qui cum post paullum gratias redditurus ad januas rediisset, neminem reperit, & de illo conversos interrogans, eo die nullum hominem illic se vidisse dicebant.

XXXI. Joannis exemplo communis vita clericorum. Exemplo vero ipsius & admonitionibus, delicati clerici, spretis connubiis & concubinis, cœperunt simul in ecclesiis stare, & communem ducere vitam. Hospitalia quoque constructa & ecclesiæ vetustæ renovatæ ejus auxilio cognoscuntur, & in locis pluribus ad melius commutatæ. Nec mirum si homines, aut loca quælibet in melius ejus exemplo sunt immutata, cujus vita cupientibus ædificari non modicum præbebit exemplum.

XXXII. Sancta ejus conversatio. Erat quidem in cibo parcissimus, in orationibus sedulus, in vigiliis intentus, in silentio studiosus, in eleemosynis pro virium quantitate largissimus; & cum aliquid dare disponeret, hominem, sive pecus, vel aliquid aliud, studebat aliis melius dare, sibi vero deterius tenere. Indumentis vilissimis semper utebatur. Nec in tanta sua infirmitate patiebatur corpori subponi fulcrum, vel capiti plumeum capitale.

XXXIII. Septimense cœnobium ei commissum. Sed cum decumberet, die noctuque sanctos coram se libros legere faciebat, ut instructus assidua lectione, peritus divinæ legis & divinarum sententiarum competenter efficeretur. Cumque decumberet, aut pergeret, vel equitaret, cuculla jugiter utebatur. Ipsius etiam exemplo, celebre officium in nocte sanctæ Resurrectionis per Tusciam, aliisque locis nunc agitur. Cujus fama religionis, dum in locis plurimis celebris haberetur, Comes Bulgarus disposuit suum cœnobium Septimense a sub ejusdem Patris

a Sic dictum, quod septem milliaribus abesset a Florentia. Vide cap. 63. & 64.

tris regimine constituere : quod cum ab eo vix impetrasset, valde gavisus est, AN.CHR
sperans per ejus studium, locum ipsum in melius proventurum : quod postea 1073
claruit, dum lex *a* ignea ibidem facta, locum eumdem mirabiliter exaltavit, 12 Julii.
& antea multis ignotum, postea plurimis reddit nominatum.

XXXIV. Miracula.

Interea vir Domini diversis cœpit clarere miraculis. Quidam homo plenus insania in ejusdem Patris cœnobio morabatur, qui dum medendi gratia Passinianum mitteretur, ad flumen Arnum venit, repertam scafam intravit, & ex illa, sicut eum sua insania cogebat, se in amnis medium projiciens ait : Hic, quis Joannes, & qualis sit ejus vita, patebit. Quem cadentem mox aqua suscipiens, sustinuit, ne mergeretur, eumque sancti viri meritis ad ripam exteriorem sanum, salvumque quasi lignum leve deduxit. Hic luce clarius constat, sanctum virum Joannem Creatori suo fuisse carissimum, ad cujus solius memoriam, tam velociter, tamque benigne præfatum miserum de mortis periculo liberavit.

XXXV.

Item dum idem venerabilis Pater a visitandis aliis cœnobiis regrederetur ad suum, memor plurimæ indigentiæ, qua multos premi cognoverat; introiens monasterium, dispensatorem familiæ, nomine Goffredum, & fratrem Rusticum procuratorem monachum ad se vocans, ait : Inspiciamus horreum nostrum quomodo se habeat : quod tunc reperit abundanter esse repletum. Quibus, quasi ironice, dixit : „ Quamplurimi sub instanti necessitate famis opprimuntur, vos autem uberius abundatis. „ Statimque jussit quoddam vasculum, capiens quatuor, vel quinque modios, impleri ; & sic per semetipsum ab hora tertia, usque ad nonam tam grandi largitate oneris occupatus, nullatenus inde recessit, sed unicuique venienti, cui multum, cui parum, distribuit, & semper plenum, Deo largiente, permansit.

XXXVI.

Deinde dum in B. Salvii cœnobio moraretur, & per Azonem, qui postea sanctæ Reparatæ fuit abbas, exenia viro Dei Teuzoni incluso pro ciborum benedictione mandaret; præfatus Azo, dum rediret, via digrediens, tugurium quoddam intravit, & cum fratribus, quos ibi reperit, multa locutus est. Qui ad Patrem rediens, dum ab eo quæreret, Unde venis ? & ipse respondisset, se quo missus fuerat isse, ac redisse; mox ab eo audivit : Ego quidem non te illuc, unde venis mandavi. Deinde digressum a via, & ingressum tugurii, ac verba, quæ cum inventis fratribus habuit, per spiritum recognoscens, omnia per ordinem patefecit.

XXXVII.

Eodem tempore, quo simoniaca hæresis per Tusciam pullulabat, dum prædictus Pater adhuc esset in eodem sancti Salvii cœnobio, quidam Florentinus, cujus filius languore constrictus, vicinam opperiebatur mortem; ut ægrum natum sanaret, ac redderet rogaturus accessit. Cui cum diceret, non hæc sua, sed Apostolorum esse ; pater gemebundus prostratus ejus vestigiis, tamdiu precibus institit, donec vir Dei miseratione commotus, ipsum remittens ad propria, se pro eo Deum rogaturum promisit. Tunc statim eo discedente, convocatisque fratribus, suppliciter orationi incubuit : quibus humiliter in terram prostratis, & orationibus pro eo ad Dominum fusis, ille, cui cantatur in Psalmo, *Domini est salus*, per dilecti sui intercessionem ægrotum integræ sanitati restituit. Hoc miraculum idem ipse, cui beneficium sanitatis impensum est, sic contigisse, ut diximus, donec vixit, viva voce testatus est.

XXXVIII

Alio quoque tempore, quidam Miles ex oppido Cerlianensi, gravi infirmitate tenebatur, & notissimus erat beato Joanni : & ecce servus ejusdem militis veniens ad illum, ac beatus Joannes ubi eum conspexit, de suo domino ipsum interrogavit. Cui respondit : Domine Pater, jam per duos menses, & eo amplius, multa tenetur infirmitate. Quod audiens venerandus Pater, panem accepit, eique pro benedictione misit. Post quartam diem per semetipsum ad eum venit, ac pro salute, quam receperat, Deo & sibi multas gratias egit.

Dein-

a Quid sit hæc lex ignea, intelliges ex sequentibus capitibus 62. & 63.

AN.CHR 1073 12. Julii. Deinde, cum idem vir multo post tempore moreretur, præcepit filio, ut equum, cui sedere consueverat, sancto Joanni daret, & ut pro se intercederet, rogavit. Sanctus autem vir despiciens transitoria, paupertatem amans, cælestia concupiscens, equum homini reddidit, & ad propria cum eo redire jussit. Cumque multum obsisteret, & equum se non reducturum assereret, tandem præcepto sancti viri coactus, cum equo lætus ad sua rediit, benedicens Deum in tanti Patris admiratione, quod factum est, dum adhuc esset in cœnobio Muscetano.

XXXIX. Munera rejecta.

XL. Ædificia pulcra improbata. Quem locum dum alio tempore visitaret, cernens in eo casas grandiores pulcrioresque fore, quam vellet; accersito domino Rodulfo ejusdem loci abbate, sibi vultu serenissimo dixit: Tu in hoc loco magnis expensis, „ quibus pauperes plurimi refoveri potuissent, ex proprio voto palatia fabri-„ casti. Et conversus ad quemdam rivulum parvulum prope manantem, dixit: Deus omnipotens, qui de minimis majora facere consuevisti, videam, per hujus rivuli paucitatem, hujus enormis ædificii cito vindictam, & hæc dicens, absque mora discessit. O mira Dei potentia! confestim rivulus eo recedente crescere cœpit, & congregans aquarum fluenta largissima, relicto proprio alveo, præceps de monte ruit, immensos petrarum scopulos & arbores secum trahens, prædictas domos funditus evertit. Unde Abbas ejusdem loci cum fratribus perturbatus, de eodem loco cœnobium mutare disponebat: quos benignus Pater his verbis consolatus est: Nolite, inquit, timere, nec habitationem mutare: quia rivulus ille de cetero nullo modo vobis ultra nocebit: quod ejus vaticinium, verum, firmumque huc usque permansit. Denique rivulus ille de cetero domos ibi nullatenus læsit, nec quod tunc accidit sancti viri precibus, ulterius minime contigit.

XLI. Novitii gratis accepti. Iterum cum audisset quemdam virum venientem ad conversionem, totum suum patrimonium scripsisse in cartula, & successoribus hæreditate privatis, secum ad monasterium detulisse; mox ad prædictum cœnobium venit, & Abbati, qui cartam acceperat, imperavit, ut absque mora eam sibi deferret. Quam dum acciperet, eam minutatim discerpens, ejus in terram frusta projecit. Justius quidem sibi videbatur, cum exiguis vivere, quam multiplicatis opibus superbire. Deinde valde commotus, Deum, ejusque Apostolum invocans, inquit: Omnipotens Domine, & tu sancte Petre Apostolorum princeps, ulciscimini me de isto cœnobio. Et hæc dicens, iratus confestim abscessit. Quo non longe digresso, repentinus ibi succensus est ignis, qui totum monasterium ex majori parte combussit. Quod incendium socius ejus dum cerneret, eique nunciaret, nec retro respexit, nec ad locum rediit, sed via qua cœperat Vallimbrosanum cœnobium festinanter adivit.

XLII. Stephanum IX. adire non vult. Alio tempore, cum in eodem esset monasterio, & papa STEPHANUS per viciniora loca transiret, suos legatos ad eum misit, & ad se venire rogavit. Cumque nimia gravatus ægritudine, nec posset ad eum ire, nec vellet; legati revertuntur ad dominum Papam, asserentes illum ad se venire non posse. Quibus ipse respondit: Ite, eique dicite, si aliter non valet, in lecto duci se faciat. Qui, mox ad ipsum regressi, jussum domini Papæ sibi nunciant. Quod sanctus Pater audiens, statim ecclesiam intrat; Deum, ejusque sanctos exorat, ut aliquod sibi consilium absque scandalo daret, ne ad supradictum Papam ire debeat. Oratione completa, ad legatos Papæ exiens, lecto se projiciens, aliquantos Conversos venire fecit, & se ad Papam portari præcepit. Cumque paullulum a monasterio processisset, mox aer validissime conturbatus est, ut ventorum nimietas, & immensitas pluviarum pariter prorumperent. Quod cum legati cernerent, illum vere Dei hominem credentes, ad monasterium reverti fecerunt, & ipsi cursu concito ad Pontificem redierunt. Hoc cum dominus Papa cognosceret, ipsumque diceret esse sanctum: Nolo illum ad me ultra venire, sed in

in cœnobio suo quiete manere; ipsumque pro me, statuque Ecclesiæ catholicæ, Dei clementiam exorare. AN.CHR 1073 12 Julii.

XLIII. Fratri mortuo preces negat.

In eodem autem cœnobio fratri cuidam medicinam sua manu tradidit, & extemplo, causa alia emergente, alias festinus abiit. Prædictus vero ægrotus, non se caute custodiens, intra paucos dies exspiravit: pro cujus memoria per totam congregationem, sicut mos est agi pro defunctis, ejus obitum per apicem destinavit. Nec multo post vir Dei rediens, Abbatem loci de fratre illo, qualiter defecisset, inquirit. Ille dum ei cuncta seriatim refert, dixit ad illum: Mitte quam ocius, & ex omni congregatione memoriam ejus dele. Quod dum factum esset, evoluto aliquanto corpore, cuidam monacho ex eodem loco circa medium diem visibiliter defunctus apparuit: ad quem inquiens, Numquid tu es monachus talis? respondit, Prorsus ille. Qualiter nunc agis? Tum ille: Excommunicatus, & a consortio fidelium per patrem Joannem sum segregatus. Adjecit vivus inquiens: Quomodo te juvare valemus? Iterum ait: Si sanctus Joannes me reconciliaverit. Qui statim sanctum virum adiit, & quæcumque de mortuo viderat & audierat, plangendo plurimum illi seriatim retulit. Tunc ipse, sicut erat mente piissimus, Abbatem loci venire præcepit, & pro anima excommunicati fratris officium & eleemosynam in eodem cœnobio, ac per totam congregationem, velut eodem die obiisset, instanter fieri mandavit. Quæ omnia dum fideliter completa fuissent; defunctus iterum post dies triginta eidem monacho similiter apparuit, eique dixit: Vade, & sancto patri Joanni age pro me gratias, inferens quia ego per eum reconciliatus in electorum cœtu consisto.

XLIV. Apostatæ pœna.

Alio tempore quidam Conversus instinctu diaboli sæculum dereliquisse, & ad monasterium se venisse pænituit. Qui cum beatum Joannem nimiis ac importunis precibus sæpe rogasset a monasterio cum ejus licentia discedere, tandem vir beatus non tranquillo animo passus est eum abire. Cumque paullulum a Valle-umbrosa fuisset, diabolo ducente, digressus, de alta rupe per quam ibat, ab eodem quem sequebatur præcipitatus, confestim exspiravit. Unde patenter ostenditur, quam periculosum fuerit sanctum virum relinquere, aut ejus indignationem incurrere.

XLV. Sancti miracula.

Item alius homo, Florentinus nomine, urbanæ eloquentiæ & civilis, qui simoniaca perfidia pro defensione cujusdam Episcopi valde fuerat maculatus, dum gravissima teneretur infirmitate, morti se proximum penitus asserebat: sed inter graves luctus crebrosque suorum singultus, per amicos suos a sancto viro monasticum habitum postulavit. Cui sine multa dilatione probationis habitum minime tradidit, sciens esse scriptum: *Probate spiritus, si ex Deo sunt*. Qui suscepto monastico habitu, dum jam convaluisset, & claustra monasterii baculo sustentante lustraret, infirmitas prior eum repetiit, ita ut morti propinquus esse videbatur. Quod dum vir sanctus audisset, adhibitis secum fratribus festinus lectum ægroti petiit, ac multis precibus eum, qui in proximo moriturus erat, Domino commendabat. Infirmus vero cœpit vultum suum operiri pallio, quo fuerat coopertus. Ad quem Abbas Joannes: Quid est quod agis? Tum ille pallens, & tremens dixit: Terribilibus oculis cerno diabolum prope assistere, ex cujus ore miræ magnitudinis flamma, exque naribus sulfureus fumus egreditur. Ubi est, inquit? En ibi est, domine Pater. Tunc beatus Joannes raptim abstulit crucem ex manibus tenentis eam, & diabolum ex ea fortiter percussit: qui statim ex oculis mirantis, ut fumus evanuit. Tunc æger voce qua poterat clamabat, dicens: Deo gratias, Deo gratias, ecce fugit, ecce recessit; ecce nunc adest beata Maria, sanctus Petrus cum sancto Benedicto. Vix verba compleverat, & statim spiritum exhalavit. Hinc liquido patet, quam præcelsi meriti fuerit iste sanctus Pater, cujus precibus ipse languidus, per Crucis obstaculum, ab infestatione dæmonum est liberatus.

Non

AN CHR 1073 12 Julii. XLVI. Non longe post venit ad eum quidam rusticus, & provolutus ejus genibus, magnis vocibus cœpit obnixe rogare eum pro unico suo in agone constituto: quatenus suis precibus ab instanti mortis periculo liberaret. Cui multum compatiens, fratribus imperat pro ægroto Dei misericordiam exorare. Quid multa? Fratribus in ecclesia orantibus, ipse solo prostratus, magnis gemitibus Christi misericordiam postulans, panem transmisit, & statim ægrotanti reddit sanitatem.

XLVII. Deinde cum adhuc famis inopia vehementer instaret, & prædictus Pater tunc ante fores monasterii de Razolo esset, aspiciens vaccarum suarum gregem in jugo alpium pascere, unam ex illis, dum nihil haberet, quod pauperibus alimoniam petentibus daret, a beato Paulo petivit, dicens: O sancte Paule, si pauperibus his unam dares ex illis. Hæc eo dicente, una deorsum ruit, statimque mortua est. Cujus carnes jussit continuo dari pauperibus. Qua consumpta, supplex orando secundam, tertiam, & quartam accepit. Quas omnes pauperibus tribuit. Qua de re pastores tristes effecti, duxere gregem vaccarum ex alio latere montis. Sed idem vir Dei petitioni pauperum subvenire desiderans, cum non haberet quid petentibus daret, iterum ad sanctum Paulum conversus ait: O Apostole sancte, isti locum mutando fugerunt; te, qui hujus loci patronus existis, fugere nequeunt: tu qui multum misericordiam prædicasti, tribue mihi quid adhuc inopibus porrigere valeam. Sic eo cum lachrymis orante, denuo quinque de vaccarum numero corruerunt, quarum omnium carnes in cibum jussit pauperibus ministrari. Tunc pastores valde turbati pro novem animalium damno, venientes adversus eum, magnas querelas ingeminant, dicentes: Melius in tuo monasterio Vallimbrosano stares, quam huc venires. Quibus ille placide respondit: Scio vos super hoc esse tristes, nec amplius vultis impendere. Ne timeatis, quia nulla earum hoc tempore plus morietur: quod & factum est. Et sic ipso orante, ruina vaccarum & mors prius fuit; & mox ut orare cessavit, incolumes permanserunt. Interea sanctus idem Pater, cujus mentem flamma caritatis urebat, cernens adhuc famelicorum inopiam, & se non habere quod concite dare posset, totum lac animalium superstitum jussit distribui pauperibus: & sic diu lactis præbendo liquorem, multos a famis periculo liberavit.

XLVIII. In eisdem diebus, cum ad Vallimbrosanum cœnobium regrederetur, accersito villico de Ponta, promisit ei berbicum mittere gregem, in quo multi arietes habebantur; jussitque ille de prædictarum ovium lacte se pascere, quantosque secum posset pauperes, atq; de eodem quotidie sustentare: prædictos vero arietes, donec superesset unus ex illis, inopibus largiretur: sicque factum est.

XLIX. Alia mira. Quidam etim famulus ejus de Razolo Vallumbrosam venit ad eum, nuncians ursum maximum vaccarum damnum crebro facere. Cui dixit: Vade, & interfice eum. Qui regressus, prædictumque ursum in antro quodam arboris stantem inveniens, securi percutiens arborem, nihilque metuens, dixit: Egredere, quia dominus Abbas imperavit ut te occidam. Egressus statim est interfectus ab illo.

L. Præterea venerabilis Pater transiens inde per alpes, venit ad locum, in quo tantæ arboris obstaculum ruerat, quod multorum paria boum, & hominum multitudo leviter amovere non poterant: alia quoque via, rupibus obsistentibus, iter mutari non poterat. Ubi modice conturbatus, quasi queritando, socio dicere cœpit: Heu quid faciemus? Et conversus in precibus, cum redire sibi grave videretur, nec procedere posset; divinum auxilium humiliter obsecrabat. Tunc Ugo plebanus sancti Joannis Majoris, tentans si quem transitum inveniret; tandem aggressus molem arboris levavit in collo, cujus pondus homines multi, nec multorum paria boum (ut prædictum est) ullatenus dimoverunt, eamque sicut leve virgultum diu sustinuit, ut ipsemet sæpius testabatur. Sicque transierunt illæsi venerandus Pater, prædictusque plebanus. Quod miraculum incolæ terræ nunc

nunc usque testantur, adjicientes actum esse in locum, qui dicitur ad Cellas-veteres, non longe à cœnobio Razolensi. AN CHR 1073 12. Julii.

Item prædictus Pater custodibus boum de Razolo die toto arare præcepit, & in nocte pabula carpere. Illi vero respondentes ursos & lupos, nocturnosque timere latrones, ait eis: Beatus Paulus illæsos eos custodiat. Tunc noctu venientes latrones, unum e bobus per cornua ligaverunt, sed de loco mutare non valuerunt. Quem mane custodes adhuc ligatum repererunt, lachrymasque more hominum fundere cœperunt, & hoc prædicto Patri nunciaverunt. Ad quem Pater accedens dixit: O bos vade, tuumque officium imple. Non enim te servatum a noxiis feris, latronumque rapina sanctus Paulus perdere voluit. LI.

Post hæc, cum esset in Passiniano, vir quidam ex territorio Poniensi venit ad eum, dicens sæculum se velle relinquere: quem quasi respuens, ut abiret jussit: sed homo mirabiliter instans, & ut sui misereretur simpliciter orans, demum, sicut erat mitissimus, ejus piæ petitioni annuit: qui veniens reatus suos ex parte prodidit, & majores quosdam erubuit confiteri. Quem non post dies plures ad susceptionem hospitum, & peregrinorum obsequium exterius collocavit. Pius autem Pater agnoscens inspiratione divina, quæ nequiter occultaverat; una die dum idem Gerardus alimenta venientibus hospitibus ministraret, illum seorsum vocans, dixit ei: Gerarde, quare me sic fallere præsumpsisti? At ille tremens respondit: Quomodo, Pater mi? Et Pater: Quando congrue poteris ad me venias, & quod professus es indicabis. At ille præceptum Patris adimplens, dum ei licuit, venit ad eum. Cui vir Domini: Numquid non mihi dixisti, quia ex integro tuorum scelerum abscondita panderes? Et ille: Utique dixi. Et Pater ad eum: Si ita dixisti, quare tam crudelissimum facinus, quod in die sanctæ Apparitionis Domini & ejusdem diei vigilia cum uxore talis illius hominis commisisti, mihi patefacere noluisti? Insuper non tibi sufficiebat tam gravis iniquitas, nisi ad tui confusionem iterum in mente disponeres ad tam grande piaculum reverti? Tunc ille mente confusus, videns se mendacii proprii laqueo deprehensum, confestim ad terram corruit, pœnitentiam sui criminis lachrymis quærit, & omnia quæ sanctus Pater indicaverat, esse vera fatetur. LII.

Item dum in eodem monasterio esset, vir nobilis, Ubaldus nomine, de castro Figlini, notissimus ac familiarissimus sancto viro, prævalida ægritudine correptus videbatur ad extrema deduci. Qui vocatis militibus suis & cuncta familia, de propria domo suisque rebus disponere procuravit. Tunc uxor unum e nobilibus suis, Benzonem nomine, marito jam in agone constituto, vocat, eumque ad Passinianum, unde maritus compatronus erat, ire quantocius mandat, & adventum ejus funeris sancto viro nunciare. Cumque festinus iret, obviavit cuidam, qui dixit ei se redire a sancti Cassiani cœnobio, ubi sanctum virum eo die dimiserat. Nuncius hoc audiens, ad montem Scalarium illico venit, & sanctum hominem ante fores monasterii psalmos, aut aliud quid reperit meditantem: quem cum salutasset, requirit ab eo, qualiter esset illi. Respondit, Tristis & nimis mærens me fore confiteor pro nobili viro, vestroque fideli amico, qui nunc migrare videtur a sæculo. Cui inquit: Quis est ille? Respondit Benzo: Vester valde fidelis illustris Ubaldus. Statim venerabilis Joannes, versis ad Orientem luminibus, in multa compunctione parumper substitit, ac deinde oratione completa, Benzonem aspexit, eumque præcepit abire, consolans ipsum & dicens: Quantocius ad propria regredere, quoniam infirmus ille, super quo mæstus veneras, incolumem, Deo præstante, reperies: & ut promisit, orationibus ejus, per Dei gratiam actum est. Quod plurimi de domo præfati Ubaldi oculata fide cum uxore videntes, ac nonnulli de circumstantibus audientes, misericordiam Creatoris in beneficio sui famuli collaudabant. LIII.

Hujus

AN.CHR 1073 12.Julii. LIV. Hujus præclari viri gravitatem & patientiam GREGORIUS, dum adhuc in apostolica Sede Archidiaconi officium gereret, qui postea septimus Gregorius Papa fuit, vir omnino Deum amans; cum eum dure increpare disponeret, præordinata quæ dicere putabat oblitus est verba. Qua ipsius perfectione sic ab eo comperta, deinceps tantus inter utrumque firmatus est amor, quantus inter amicos carissimos & uterinos solet esse germanos. Hæc itaque vera fuisse, Rodulfus olim abbas Passiniani, religiosus & sanctæ conversationis, qui tunc intererat, frequentissime testabatur: de cujus testimonio veridici viri nullatenus est hæsitandum.

LV. Alio quoque tempore vir Domini nimis ægrotus pulmenti sibi appositi fratri cuidam, Gerardo nomine, particulam porrexit: quam obedienter antea sumpsit, sed postea cœpit intra se multa volvere verba, quomodo tam facile consensisset cibum accipere, quem sibi cogitabat tunc necessarium non fuisse. Quod pater Joannes per Spiritum-sanctum intelligens, expleta refectione, dixit ei cuncta quæ cogitaverat, sibique per ordinem enarravit. Tunc prædictus frater arcanum sui pectoris diligenter exposuit, & omnia, quæ vir Domini dixerat, esse vera confessus est. Et nocte sequenti abscessurus, matutinali celebrata synaxi cum eodem Patre, isdem siti gravissima clam laborabat. Quod Joannes pater per cordis illuminationem agnoscens, nutu ministrum suum advocat, ac scyphum vino aqua mixto repletum, discessuro fratri dari signavit. Qui porrectum scyphum cum vino sumpsit, & exstincta siti, cum licentia Patris gaudens abscessit: agens gratias Deo pro tam eximii reverentia Patris, qui mentis suæ secreta tam patienter agnoverat, & in omnibus exposuerat.

LVI. Clerici nummi rejecti. Unus exinde clericus plurimum dives vendidit omnia sua, & multos ex rebus suis accipiens nummos, venit ad eum: quem cum ille paupertatis amicus audiret qua de causa venisset, sic eum alloquitur: Quamdiu nummum unum „ ex his tecum habueris, vel apud te servaveris, nec mecum participare, nec „ amicus esse valebis. Hæc clericus audiens, abscessit, pretiumque venditi patrimonii, quod vir Domini spreverat, in pauperum sustentationem distribuit, ac deinde remeavit ad illum, qui Deum auro, & inopes divitibus præponebat. Hoc Joannes Pater audito, & quid egisset in veritate discutiens, qui ante locupletem spreverat, factum pro Christo pauperem post hæc dilectum suscipit in filium.

LVII. Joannis epistola. Subinde divino spiritu inflammatus, more solito non contentus tantum suos subjectos, sed etiam absentes instruere & corrigere satagebat, quibusdam epistolas mandans: quarum unam Episcopo Vulterrensi satis utilem pro correctione sui, suorumque mandavit, quam ob nimiam prolixitatem, huic opusculo inserere recusavi.

LVIII. Gratia apud omnes. Post hæc, cum longe lateque odor sanctitatis ejus ad multorum notitiam devenisset, ad eum de diversis terris & regnis veniebant monachi, clerici, fidelesque laici, præcipue Mediolanenses. Audiebant quippe simoniacam hæresim Joannem Patrem cum suis fratribus publice condemnare, & supra omnes mortales modis omnibus expugnare. Propterea venientium ad eum neminem pœnituit, ubi vidit illum, & audivit: nec dolere poterat se dispendium pertulisse, vel itineris longioris sumpsisse laborem. Nam si cor dubium, aut fortasse tepidum aliquis visitantium eum haberet, alacer regrediebatur, & cor in fide firmatum reportans, & marsupium profecto non vacuum. Acceperat enim a Domino Jesu-Christo vultum omnibus gratum, & sermonem placidum exhibere, manumque largam ad præbendum, dum facultas ei suppeteret.

LIX. Simoniæ odium. Jam omissis plurimis, quæ Deus per ejus merita declaraverat, tempus expetit referre, qualem, & quantam pugnam contra simoniacam hæresim Joannes pater cum suis, teste maxima parte mundi, Deo propitio gessit.

LX. Vexatio inde secuta. Sicut supra dictum est, Joannes pater Petrum Florentiæ ecclesiæ simonia-

niacum invasorem aperte clamaverat; adhuc etiam eligens cum suis potius amittere mortalem vitam, quam celare veritatem, ipsum Petrum non tantum simoniacum, sed etiam hæreticum sæpe dicebat: unde pervalida contentio in clerum, & populum Florentinum orta est. Alii quidem temporalia commoda diligentes, ipsum defendebant: alii cum monachis jam illorum crudelibus verbis, eidem vehementius obsistebant. Dum hæc igitur contentio per dies multos inter clerum & populum haberetur, & seditio inde frequenter oriretur; existimavit hæreticus Petrus clericos & laicos hoc modo terrere, si monachos necaret, a quibus verba sibi contraria principia sumpserant. Pro qua re missa multitudine peditum & equitum, nocturno tempore, jussit sancti Salvii cœnobium igne comburi, & monachos ibi repertos interfici. Joannem vero Patrem illic existimavit tunc inveniri, sed ipse præterito die recesserat. Ingressi igitur ecclesiam, dum fratres nocturnum officium celebrarent, evaginatis ensibus, ut immites carnifices, oves Christi mactare cœperunt. Alii siquidem in fronte tam grave vulnus infixerunt, ut usque ad testudinem cerebri acies ferri veniret: alterum vero tam impie, tam graviter sub oculis percusserunt, ut nasus & dentes cum superiori labio a compagine solita divideretur, & super barbam in inferiori loco penderent: alii præterea gladiorum vulnus in interiora fixerunt. Dehinc super eos variis plagis illatis, demum altaria penitus everterunt, & deprædati sunt omnia quæ invenerant. Post hæc, igne domibus imposito, monachis in ecclesia septem psalmos cum letaniis cantantibus, & in nullo reluctantibus, nec silentium frangentibus, ipsos nudatos & semivivos relinquentes abierunt. Nam etiam ejusdem monasterii Patrem, nomine Dominicum, conversatione sanctissimum, omni nudaverunt amictu: qui tamen sic nudus, cœpit sollicite quærere, si quid posset invenire, quod se indueret. Tandem pelliceum indumentum, quod ob incuriam inter fratrum lectos ceciderat, invenit, seque illum diffutum & conscissum ac vetustate dilapsum induit. Sed unde inimicus victoriam & exaltationem acquirere credidit, inde detrimentum & confusionem invenit. Nam multi de clero & populo, qui prius ejus videbantur esse fautores, ipsius intuentes impietatem, deinceps monachis facti sunt adjutores, ipsius condemnantes, & blasphemantes omnimodam pravitatem.

AN.CHR 1073 12. Julii.

LXI. Sequenti vero die tam homines, quam mulieres Florentiæ ad supradictum cœnobium venerunt, & quicumque poterant, necessitatibus Fratrum necessaria fideliter obtulerunt. Felicem se quisque credebat, si aliquem monachorum videre valebat, aut eorum sacrum sanguinem fusum ex terra, lapidibus & lignis, suis pannis posset extergere, cupientes illum pro magnis reliquiis secum habere.

LXII. Beatus autem Joannes Vallumbrosæ tunc positus, audiens quod acciderat, amore martyrii flagrans ad sanctum Salvium festinus venit. Abbatem ceterosque fratres flagellatos, cæsos, nudos considerans, dixit: Nunc vere monachi estis, sed cur sine me hoc perferre voluistis? Valde enim doluit, quod præfatæ persecutioni minus interfuit. Verumtamen in hoc ipse martyrii bravium obtinuit, qui discipulorum mentes ad omnem tolerantiam incitavit. Ad hoc etiam venit, quod se teneri, flagellari, detruncari sperabat, & occidi pro defensione catholicæ fidei. Monachi vero tanto fortiores exinde facti sunt, quanto securiores de corona martyrii, quam jam prægustaverant. Nam tempore Synodi euntes Romam, constanter & publice Petrum simoniacum & hæreticum proclamaverunt, ignem se profitentes intrare ad scelus ipsius probandum. ALEXANDER autem Papa, qui tunc apostolicæ Sedi præsidebat; nec tunc accusatum voluit deponere, nec igneam legem a monachis sumere. Pars enim maxima Episcoporum Petro favebat, & omnes pæne monachis erant adversi: sed archidiaconus ILDEPRANDUS monachorum in omnibus auditor & defensor factus est.

AN CHR 1073 12 Julii. LXIII. Florentiæ acta in simoniacos.

Deinde cum lis ipsa quotidie cresceret in immensum, tanta persecutio facta est adversus Florentinum clerum catholicæ partis; ut eam non ferre valentes archipresbyter aliique quamplures, exeuntes de civitate confugerent Septimense cœnobium: quibus Joannes Pater benigne susceptis, omni caritate subsidium pro posse ferebat. Eo tempore Dux Gottifredus ita parti Petri favebat, ut minaretur interimere monachos & clericos eidem adversos: qua de causa Petri pars tunc aliquanto prævaluit. Quæ autem lingua fari potest persecutiones & angustias, quas ea tempestate catholici sunt perpessi? Eisdem quoque diebus præfatus Papa Florentiam venit, & ligna præparata & coadunata sunt ad accendendum ignem, quem ingredi monachi cupiebant, ut comprobarent sæpe fatum Petrum simoniacum & hæreticum esse. Quod examen Papa tunc recipere renuit; sed clero & populo sub eadem lite relicto discessit. Sed qualiter omnipotenti Deo prædictam pestem tandem sedare, & prorsus exstirpare placuerit, ut clarius possit intelligi, tota epistola Florentinorum, præfato Papæ directa, per ordinem in hoc loco scribitur, & quod tunc ostendere Dominus omnipotens dignatus est, ad B. Petri corroborandam fidem, & ad Simonis Magi detestandum errorem legentibus & audientibus liquido pateat.

LXIV. Florentinorum hac de re epistola.

„ ALEXANDRO, primæ Sedis reverendissimo ac universali Episcopo, „ clerus & populus Florentinus, sinceræ devotionis obsequium. Jamdiu tædium & laborem nostrum, necnon certamen monachorum contra simoniacam hæresim paternitas vestra bene novit: & nunc quoque dignum est, „ ut qualiter Deus excelsus pie, ac misericorditer scrupulum hujus rei de „ cordibus nostris abraserit, prænoscatis. Signa enim & mirabilia Dominus „ noster in nobis fecit, & per ea cæcitatem ignorantiæ, & dubietatis caliginem, ac tenebras erroris de pectore hominum pepulit, & fidem nobis „ augendo & dilatando, & in se solidando, lux mentibus suæ veritatis clementer infulsit. Pastor quidem bonus de cælo venit, & ovibus assistentibus, atque ad se totis medullis clamantibus, sententiam sereno clariorem, „ soleque lucidiorem, omnique dicto apertiorem, omnique visu certiorem, „ de medio ignis, populo suo dedit. Quod vero plebi Florentinæ de PETRO „ Papiensi, qui se nostrum Episcopum haberi volebat, tenendum sit, in suo „ tremendo judicio declaravit. Sed licet miraculorum narratio videatur aliquantulum protelari, causas tamen, unde adhuc ventum est, nequaquam „ inutiliter putamus debere succincte præscribi. Quadam etenim die omnes Florentinæ civitatis clerici una congregati, cœpimus tam de clericis de „ locis suis expulsis, quam etiam de nobis ipsis, ante Papiensem Petrum conqueri. De abjectis enim, quia consilium & solatium eorum amiseramus; & „ quia etiam Prior & archipresbyter noster, metu hæresis, e civitate secesserant: de nobis autem, quia bona pars civium nostrorum nos hæreticos „ acclamabat: nam videns nos ire ad eum, dicebat: Ite, ite hæretici ad „ hæreticum; ite, quia per vos hæc civitas voragini dabitur: qui Christum „ impietate vestra de ipsa expellitis, & beatum Petrum Apostolum expugnantes, Simonem Magum pro Deo inducendo colitis. Quid plura? Rogamus eum, ut tam nos, quam se ab hac infamia liberet, dicentes: Ecce „ nos, si te mundum senseris, si tu nobis jusseris, Dei pro te judicium subire „ non dubitamus; aut si probationem, quam monachi hic, & Romæ facere voluerunt, recipere vis, ad eos imus, eosque obnixe rogamus. Ad „ hæc ille inquit, neutrum se jubere, neutrum velle, neutrum recipere. „ Quin etiam edictum a Præside per legatos suos impetravit, ut quicumque „ laicorum, quicumque clericorum se ut Episcopum non coleret, suique „ imperio non obediret, ad Præsidem vinctus non duceretur, sed traheretur. Si autem quis nostrum, his minis territus, de civitate fugeret, ad dominium Potestatis adsumeretur, quicquid possedisset. Clerici vero, qui „ sub tutelam beati Petri apostoli agendo contra simoniacam hæresim in Oratorium ejus confugerant, aut sibi conciliarentur, aut sine ipse audientiæ

„ ex-

„ extra civitatem pellerentur. Hinc factum est, ut vesperascente sabbato AN CHR
„ initii jejunii, cum apud prædictam ecclesiam B. Petri apostoli ipsi clerici 1073
„ lectionum ac responsoriorum sequentis Dominicæ recordarentur; municipa- 12 Julii.
„ les præsidis, eo quod se cum salva reverentia Petri apostoli simoniaco hæ-
„ retico non posse obedire responderint, illos extra emunitatem Oratorii,
„ beatum Petrum Apostolorum principem parvipendentes, ejicerent. Fit de-
„ nique pro hoc scelere concursus catholicorum virorum, & maxime femi-
„ narum, velamina capitum projicientium, & expansis crinibus flebiliter ince-
„ dentium, pectora pugnis, miserabiles ad Deum voces mittendo, dure tun-
„ dentium, & super virorum ac filiorum morte triste lamentantium. Nam
„ in plateas luto plenas se prosternentes, ajebant: Heu, heu, o Christe, tu,
„ hinc ejiceris; & quomodo nos desolatas relinquis? Tu nobiscum habitare
„ non fineris; & nos quomodo hic habitamus? Vidimus quia nobiscum ma-
„ nere voluisti, sed vadis, quia Simon Magus te non permittit. O sancte Pe-
„ tre, numquid a Simone Mago vinceris, quia ad te confugientes non defendis?
„ Nos putavimus ipsum in infernalibus pœnis esse vinctum & catenatum:
„ sed ecce cernimus illum ad tuum dedecus hostiliter suscitatum. Virorum
„ quippe alii ad alios dicebant: Videtis, & aperte videtis; Christus hinc
„ discessit, abit, quia legem suam adimplens, se pellenti non resistit. Et
„ nos viri fratres civitatem hanc, quo hæretica pars ea non gaudeat, incen-
„ damus, atque cum parvulis & uxoribus nostris, quocumque Christus je-
„ rit, secum eamus; si Christiani sumus, Deum sequamur.

„ His ergo ejulatibus, hisque doloribus, nos quoque clerici, qui ipsi Pa-
„ piensi videbamur fautores & asseclæ, & qui ab aliis hæretici acclamaba-
„ mur, eo quod ipsum sequebamur, permoti, seramus ecclesias, & more pro-
„ jectorum, non tangimus campanas, populis non psalmos, non denique ca-
„ nimus Missas. Nec mora, nobis congregatis, fit Domino inspirante con-
„ silium. Ad Dei monachos, qui Septimo in monasterio S. Salvatoris degunt,
„ communi voto quosdam nostrum mittimus, petentes & orantes dubieta-
„ tem hujus rei velle prodere, & veritatem cognoscere, cognitamque fir-
„ miter promittentes tenere. Responsum autem est nobis, quia si catho-
„ licam fidem pro viribus vellemus tenere atque defendere, & simoniacam
„ hæresim impugnando destruere, virtus Salvatoris, tam hujus negotii du-
„ bietatem, quam etiam cæcitatem de cordibus nostris eliminaret. Fate-
„ mur, promisimus de hac re hoc sequi, quod & ipsi, si suis factum com-
„ pensarent dictis. Quid plura? Statuitur dies omni voto quæsita, in qua,
„ & dubietatem perdidimus, & ex qua veritatem, quam monachi dice-
„ bant, pro posse defendendo tenemus. Quarta namque feria, in prima
„ hebdomada Quadragesimæ, constituitur dies. Secunda & tertia feria spe-
„ cialiter pro hoc Deum oramus, & ut Deus, qui unica est veritas, verita-
„ tis hujus reseraret ostium, obsecramus. Illucescente vero quarta feria a
„ quodam nostrum itur ad virum Papiensem, qui rogans eum inquit: Fac pro
„ Dei tremore, proque remedio animæ tuæ, si est de te quod monachi di-
„ cunt. Noli clericos, noli populum in eundo laboribus afficere; noli
„ Deum experiendo tentare, sed hujus negotii veritatem, ad Dominum te
„ convertendo, pande: aut si hoc te noscis immunem reatu, nobiscum ve-
„ nire dignare. Ad quæ ille: Nec ego illuc venio, neque te, si tu me dili-
„ gis, ire volo. Ad hæc vero dictum est sibi: Profecto Dei judicium, quia
„ omnes vadunt, videre ibo; & quid ibi agatur, sollerter scire curabo; &
„ quodcumque Deus judex justus in judicio suo recto monstraverit, secun-
„ dum meum valere defensabo. Nec tibi meum molestum sit iter, quia te
„ hodie qualis sis, sententia Dei recte ostendet. Aut enim te hodie, magis
„ quam umquam fuerit, habebimus carum, aut viliorem & contemtum.
„ Nos interim, quasi cælesti præmoniti oraculo, non exspectamus nuncium:
„ curriturqne a nobis clericis, atque laicis & feminis ad Septimum, in quo
„ est S. Salvatoris monasterium. O mira Domini potentia, miraque clemen-

AN.CHR 1073 12. Julii. „ tia, qui voluntates non solum expeditis, sed etiam prægnantibus vires ad „ eundum donavit! Numquid enim longitudo matronas, numquid via cœ- „ nolenta multitudine aquarum delicatas terruit? numquid pueros jejunium „ exasperavit? Congregatis denique omnibus clericis & laicis promiscui se- „ xus & ætatis fere ad tria millia ad prædictum monasterium, interrogamur „ a viris Dei: Cur, fratres, venistis? Respondetur a nobis: Ut illumine- „ mur, & errorem relinquentes, veritatem sequamur. Quomodo, inquiunt, „ illuminari vultis? Nos inquam respondentes: Ut copioso probetur igne, „ quod de Papiensi Petro dicitis. Quem, inquiunt, fructum hoc facto habe- „ bitis, aut quem honorem inde Deo reddetis? Respondemus omnes: Et „ erimus vobiscum rectam fidem defendentes, & simoniacam hæresim abo- „ minando, Deo semper gratias agentes.

„ Quid longius moramur? Fiunt statim a populo duæ strues lignorum al- „ trinsecus juxta se in longitudine positæ: singillatim vero longitudo utriuf- „ que fuit pedum decem: latitudo autem ambarum singillatim quinque pe- „ dum, & dimidium dimidii pedis: altitudo denique utriusque separatim „ fuit quatuor pedum & dimidium. Inter utrasque vero pyras in longitudi- „ ne semita unius brachii exstitit, & ipsa strata siccis lignis, & ad ardendum „ bene paratis. Interea fiunt pro hac re psalmodiæ, letaniæ, supplicationes. „ Monachus *a* intraturus ignem eligitur; jussuque Abbatis celebraturus Mis- „ sam ad altare procedit. Missa vero cantatur cum magna devotione & sup- „ plicatione omnium. Chorus monachorum & clericorum, necnon laicorum „ ex corde lacrymatur. Ut autem ventum est ad *Agnus Dei*, quatuor mo- „ nachi, unus imaginem Domini crucifixi, alter aquam sanctificatam, ter- „ tius 12. cereos benedictos accensos, quartus thuribulum thure plenum ba- „ julantes, procedunt ad succendendum lignorum præscriptas pyras. His igi- „ tur visis, clamor omnium in cælum attollitur, *Kyrie eleison* flebilissime „ pleno ore cantatur. Jesus-Christus creberrime, ut exsurgat, causamque „ suam defendat, oratur: Maria ejus mater, ut hoc sibi suadeat, multum a „ viris, plurimum a feminis supplicatur: Petri Apostoli nomen, quo Simo- „ nem perdendo damnet, millies ingeminatur: Gregorius urbis Præsul, ut „ ad suas verificandum properet sanctiones, suppliciter obsecratur. Interea „ dum pro ingenii capacitate ab omnibus Deus oratur, presbyter, perceptis „ salutis mysteriis, & expleta Missa, exutaque casula, ceterisque sacerdotii „ indumentis sibi retentis, crucem Christi portans, cum Abbatibus & mo- „ nachis letanias faciendo, ad strues lignorum jam rogos fieri incipientes ap- „ propinquat: ibique Deus quam multipliciter ac uniformiter ab omnibus a- „ doratur, nulla lingua fari, nullus sensus colligendo valet meditare. Tan- „ dem silentium cunctis imponitur, & ut conditionem rei, pro qua hæc fie- „ bant, intente audiamus, & bene intelligamus monemur. Eligitur denique „ Abbatum unus clamosus voce, apertus lingua, qui aperte ad intelligendam „ orationem, in qua conditio petitionis ad Deum continebatur, populo le- „ git. Collaudantibus autem cunctis conditionem, tunc iterum alius Abba- „ tum silentium petit, elevansque vocem, alloquitur omnes dicens: Viri „ fratres & sorores, pro salute animarum vestrarum, teste Deo, hoc faci- „ mus, ut deinceps a simoniaca lepra, quæ fere jam totum sordidat mun- „ dum, caveatis. Hujus lepræ contagium tam magnum esse sciatis, quod „ istius immanitati cetera crimina comparata, sunt quasi nihil. His ergo ex- „ pletis, cum utrique rogi jam se ex majori parte in flammivomos vertis- „ sent carbones, & cum media semita ignivomarum copia prunarum tacta „ æstuaret, ut usque ad talos pedes euntis, sicut post in probatione patuit, „ in prunas infigi possent; sacerdos & monachus, jussu Abbatis, hanc ora- „ tionem cum magna voce, audientibus & flentibus fere tribus millibus, „ fudit ad Dominum: Domine Jesu-Christe, vera lux omnium in te creden- „ tium,

a Scilicet Petrus, ob id Igniтus dictus, de quo supra cap. 15. & infra cap. sequenti. De hoc facto lege librum tertium Dialogi Victoris tertii in parte 2. Sæculi 4. pag. 456.

„ tium, tuam misericordiam peto, tuam clementiam exoro, ut si Petrus AN CHR
„ Papiensis, qui Florentinus Episcopus dicitur, interventu pecuniæ, id est 1073
„ munere a manu, quod est simoniaca hæresis, Florentinam arripuit sedem, 12 Julii.
„ nunc tu, Fili æterni Patris, salus mea, in hoc tremendo judicio ad adju-
„ vandum me festina, & me illæsum sine aliqua combustionis macula mi-
„ rabiliter conserva; sicut quondam illæsos salvasti tres pueros in camino
„ ignis ardentis. Qui cum æterno Patre tuo & Spiritu-sancto omnia coopera-
„ ris, & vivis, & regnas in sæcula sæculorum. Cumque omnes, qui aderant
„ respondissent, Amen, pacis osculum fratribus dedit, & accepit.

„ Interrogamur omnes: Quamdiu vultis ipsum in igne manere? Respon-
„ sum est, ab omnibus: At, at quid dicitis? Sufficit, domini, satis cum sol-
„ lemni gravitate, pedetentim ignem flammasque transire. Jubetur quidem
„ sacerdoti & monacho voluntati nostræ satisfacere. Tunc ipse sacerdos con-
„ tra ignis ardorem salutare signum faciens, crucemque Christi bajulans,
„ ipsamque, non flammarum multitudinem attendens, intrepidus mente, hi-
„ laris vultu, cum quadam celebritate gravitatis, illæsus in corpore, illæ-
„ sus & in omnibus quæ secum portabat, in virtute Jesu-Christi mirabiliter
„ ignem pertransiit. Nam flammæ undique concurrentes & circumquaque
„ exsurgentes, albam quasi byssinam intrabant, & implendo inflabant; sed
„ naturæ suæ immemores, nihil sibi ustionis inferre poterant. Manipulum
„ denique & stolam, eorumque fimbrias more ventorum sustollendo, huc,
„ illucque varie ferebant, sed calore perdito ipsas in nullo comburere vale-
„ bant. Pili quoque pedum ejus inter flammosos carbones immittebantur;
„ sed, o mira Domini potentia! o Christi laudanda clementia! eorum nulli
„ odore ignis lædebantur. Inter capillos nempe flammæ circumsurgentes in-
„ trabant, eosque flando levabant, & relevabant: sed nec summitatem ali-
„ cujus eorum, vires suas oblitæ, adurendo retorquere valebant. Erant
„ quippe flammæ ex omni parte ipsum concludentes ad Salvatoris miracu-
„ lum, non ad ardoris incendium. Ardorem catholicæ fidei sentiebant, id-
„ eoque non ardebant. Deus profecto noster ignis consumens aderat, ideo-
„ que ipso nolente, corporeus ignis nihil nocere poterat. Proculdubio verum
„ erat quod a servis suis dicebatur, quia illorum testis, veritate juvante, ab
„ igne miraculose liberatur. Veritas enim semper liberat, quos falsitatis
„ macula non coinquinat.

„ Postquam autem egressus est de igne, dum iterum vellet focum repeda-
„ re: capitur a populo, deosculantur pedes præ desiderio. Præ gaudio qui-
„ dem se quisque beatum putabat, qui vestimentorum quamcumque particu-
„ lam deosculari valebat. Gravi namque premebatur angustia populorum:
„ sed magna cum difficultate liberatur viribus clericorum. Laus Deo ab om-
„ nibus una præ gaudio, etiam flendo cantatur, certi jam quia verbum Dei
„ numquam mutatur. Simon Petrus magnis laudibus sublimatur: Simon de-
„ nique Magus, ut stercus pedibus conculcatur. Nomen Petri Apostoli in
„ ore omnium super mel & favum cum laudibus magis, magisque dulcescit:
„ nomen impii Simonis super fel & sulphur cum vituperatione magis, magis-
„ que putrescit. Magnitudinem quippe horum Christi signorum, copiamque
„ gaudii nostri, ac quotidianam gratiarum actionem, nec cordis sensus cogi-
„ tare, nec linguæ plectrum exprimere, nec manus, sicut est, umquam suf-
„ ficiunt scribere. Sed quia sapienti de multis pauca sufficiunt, demum ad
„ Paternitatem vestram supplicandum concurrimus. Per ipsum vero beatitudi-
„ nem vestram oramus, cujus Vicarium, tam in cælis, quam etiam in ter-
„ ris vos esse desideramus. Dignamini plebi longa peste demolitæ consilium
„ pariter, & defensionis auxilium impendere. Dignamini nos miseros ab im-
„ portunis luporum faucibus abstrahendo eripere. Dignamini, precamur,
„ arma contra hostes Petri Apostoli movere, acies struere, vires sumere,
„ sancta bella committere, & nos oves Christi beato Petro, tibique vice ejus
„ commissas, contra simoniacos prœliando, de captivitate liberare. Pleris-

AN.CHR 1073 12. Julii. „ que etenim nostrum beatus ipse Apostolus, ut olim a Nerone in cruce confixus in visu noctis apparet, & passionem suam ostendendo, ut a societate simoniacorum declinemus, pie suadet. Sicut inquiens me Simoni Mago numquam conjunxi, sic quoque vos, si Christi esse vultis, si oves pascuæ ejus estis, si me clavigerum regni cælestis creditis, si me vobis portas regni cælorum aperire cupitis, simoniacis nolite sociari, nolite conjungi, nolite communicare. Nunc itaque, domine sancte, quia fiducia recuperationis nostræ, secundum Deum, in sancta sede Romana est posita; vos qui ipsi præsidetis, oramus, ut rapacibus lupis ex adverso ascendatis, atque auctoritatem sacerdotalis culminis pro ovibus vobis vice Petri creditis opponatis. Iterum, iterumque cernui sollicitudinem vestram oramus Pater, ut quod Pastoris est, nobis dilaniatis ovibus ne pigritemini clementer impendere.

His autem cognitis Dominus Alexander papa præfatum Petrum Simoniacum de omni episcopali officio deponere curavit.

LXV. Petrus igni tus fit abbas. Eo tempore Comes Bulgarus religionem & sanctitatem, injunctamque constantiam adversus hæreticos, beati Joannis, suorumque monachorum agnoscens, in monasterio Ficiclensi venerabilem Petrum, qui per ignem mirifice transierat, rogavit sanctum Joannem in Abbatis officio constituere. Cujus petitionibus annuens, eidem loco prædictum virum in Abbatis officio præfecit. Qui postmodum inde abstractus, & Romam, Deo volente, deductus, post custodiam vaccarum & asinorum, quam in Vallumbrosa, jussu beati Joannis humiliter tenuit, post gradum Præpositi penes Passinianum, & Abbatis officium in prædicto Ficiclo, decenter exstitit Cardinalis & Episcopus Albanensis.

LXVI. Missio Mediolanum. Interea quidam fideles clerici & laici Mediolano *a* petentes auxilium S. Joannis, asserentes, quod per multos annos, tam ipsi, quam plures alii, zelo divinæ legis pœnitentiam & communionem non acceperant, qui simoniacos omnimodo devitantes, catholicorum in sua terra nullum inveniebant: quibus misericordia motus ait: Quod vobis consilium possum impendere? At illi: Pater, inquiunt, sancte, si tot miseris vis subvenire, clericos, qui ex nostra terra pro vitando consortio hæreticorum ad te confugerunt, a catholicis fac ordinari, tales illuc remitte, & Christianitatem jam pæne deletam poterunt renovare. Quid multa? Pater pius, more solito, nimia pietate commotus, non solum illos, sed etiam, quos jam in interiori cella novitiorum habebat, & qui venerant induere monasticum habitum, inde abstraxit, & a Rodulfo episcopo Tudertino, sanctissimo & catholico viro, gradatim ordinari fecit, eosque Mediolanum direxit.

LXVII. Rodulfus Florentiæ episcopus. Hunc Episcopum post Petri *b* simoniaci depositionem ad regendum Florentinum episcopatum Papa mandaverat: &, ut magis dicam, ipsum dominum Rodulfum episcopum præfato Mediolano cum viris eruditis postea misit, ut cunctis catholicis id omnino petentibus, episcopali officio subveniret ad consolanda corda fidelium, diu pastore catholico destituta.

LXVIII. Miracula. In eisdem diebus una mulier cum tribus parvulis filiis, quorum unum a dextris, a sinistris alterum ducens, tertium in humeris ferens, filiis ac sibi victum circumquaque pergendo quærebat: quæ cum ad hospitalem sancti Salvii, eleemosynam quæsitura, venisset, eamque beatus Joannes multiplicatam filiis, & depressam inopia cerneret, pietate motus custodem hospitalis Andream nomine vocat, & jubet, ut aliquid mulierculæ largiatur. Ille vero, quem egestatis copia valde premebat, respondet se nonnisi panem unum habere: cui reverendus Pater de eodem jubet mulieri pro Dei charitate partem porrigere: cujus jussioni minister obediens, ad furnum properat, in quo panem eumdem reposuerat, & intuens vidit totum furnum plenum panibus. Qui valde lætus effectus, ad illum rediit, sibique

a Vide hac de re Petri Damiani Opusculum 5.

b Sunt qui dicant, Petrum hunc facti pœnitentem in Septimianum, de quo supra, monasterium se recepisse.

bique quod acciderat nunciavit, meritis ejus id evenisse non dubitans. Quod beatus vir audiens, dixit ei: Tace, & hoc nemini dicas; panem autem, ut jussi, petenti tribuas. AN.CHR 1073 12 Julii.

LXIX. Joannes cupit dissolvi. Post hæc ad Passinianum rediit, ubi diem ab eo longo tempore desideratum, scilicet ut dissolveretur & esset cum Christo, devotus & supplex exspectare cœpit cum magna cordis exsultatione; sæpius hunc versiculum repetens: *Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* & subjungebat; *Satiabor cum manifestabitur mihi gloria tua.*

LXX. Mortem suam prædicit. Languore itaque gravescente, cœpit evidenter dicere, quod vitæ suæ terminus propinquabat. Mandat itaque discipulis, quos fratribus præposuerat, & ad se facit absque mora venire. Quos de Ordinis observatione, commissi gregis custodia præmonens, & in multis eos exhortans, benedixit eis, & osculatus est eos, præcipiens unicuique continuo remeare ad propria monasteria: qui licet mærentes & nimium flentes, nec Patris jussioni contradicere præsumentes, inviti revertebantur. Remanserunt tantum cum eo domnus Rusticus Prior, & Lætus Passinianensis Abbas. Isti accedentes ad eum eadem hebdomada qua obiit, humili prece rogaverunt ipsum, ut fratribus exhortationem aliquam de concordia pacis & caritatis unitate relinqueret. Tunc jussit hæc, quæ hic continentur, dictari, & scribi pro ædificatione fidelium in posterum conservanda.

LXXI. Epistola suos hortatur. „ Joannes Abbas omnibus fratribus in amorem fraternitatis secum junctis „ salutem & benedictionem. Me sub gravi infirmitate diu laborantem, Deus „ ut animam recipiat, corpus meum terra, quatenus ad pulverem revertatur „ unde materiam sumpsit, quotidie exspecto. Et hoc mirum non est: quia „ ætas etiam absque tantæ infirmitatis oppressione, hoc me admonet quo„ tidie exspectare. Et hinc transire quasi sub silentio æstimabam: sed lo„ cum & nomen, quod in hac corruptibli carne, quamvis non sicut de„ cuit, tenui, pensans; esse utile duxi, vobis aliquid de vinculo caritatis „ loqui. Et hoc non a nobis, & noviter, sed quæ quotidie auditis, trans„ currendo replicare breviter. Certe hæc est illa virtus, quæ omnium re„ rum Creatorem effici compulit creaturam. Hæc est illa, quam indicem „ ipse suorum omnium mandatorum Apostolis commendans, ait: *Hoc est* „ *præceptum meum, ut diligatis invicem*. De ista Jacobus Apostolus loqui„ tur, dicens: *Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus* „ *est omnium reus*. Ista est, de qua beatus Apostolus Paulus dicit: *Caritas* „ *cooperit multitudinem peccatorum*. Hinc ergo colligere possumus, quod te„ nendo caritatem, omnia peccata operiri; ceteras vero virtutes æstiman„ tibus se obtinere posse, sine hac nihil valere. Sed hæc audiens quisque „ superbus & inobediens, hanc in veritate cogitat habere, si se corpora„ liter in communione fraterna viderit perdurare. A qua, ut ita dicam, „ opinione falsa unumquemque beatus Gregorius, veræ caritatis finem in„ dicando, excludit dicens: Ille perfecte Deum diligit, qui sibi de se „ nihil relinquit. Quid vero de caritate singulariter loquar ignoro: quo„ niam omnia Dominica mandata ab hac pullulare radice scio: quia si mul„ ti sunt rami boni operis, una est tamen radix caritatis. In cujus calore „ nequaquam reprobi possunt diu perdurare, Domino Salvatore dicente: „ *Refrigescet caritas multorum*: quos frigidos, & ab unitate divisos, Apósto„ lus Joannes plangit, dicens: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis:* „ *nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum*. Et si ita est, immo quia „ ita est, debet unusquisque fidelis semper pensare, qualiter se tam sum„ mo bono possit copulare, secumque quos habeat in via Dei socios anxius „ quærere. Et sicut reprobi hanc relinquendo, a Christi corpore abscin„ duntur, sic electi eam in veritate amplectendo, eidem Christi corpori „ confirmantur. Ad hanc vero inviolabiliter custodiendam valde utilis est „ unitas fraterna, quæ se constringit sub unius personæ curam: quoniam sic„ ut flumen a suo alveo siccatur, si in multis rivulis dividatur: sic frater-

AN. CHR. 1073 12. Julii.

„ na unitas minus valet ad singula, si fuerit sparsa per diversa. Idcirco, ut „ in longo ista caritas inviolabilis permaneat vobiscum, volo ut in domino Ro„ dulfo vestra cura & consilium post meum obitum pendeat, saltem sicut in „ me pependit in mea vita. Valete.

LXXII. Angelum videt.

Tertia postea die priusquam obiret, vidit sibi juvenem assistentem, quem fuisse ipsius Angelum æstimamus: quem cum solus, & nullus alius cerneret, ait fratribus: Quare fratrem illum non vocastis vobiscum, dum comedistis? Cui fratres: De quo, inquiunt, fratre dicis, Pater? Et ille: De illo, inquit, pulcro juvene, qui ad nos venit, & nobiscum moratur ingrediens, & egrediens. At illi: Unde est, & quo nomine vocatur? Nescitis, inquit, quia de monte Domini est, & Benignus vocatur? Tunc ille Spiritu-sancto docente intellexit Angelum esse, & vere de monte Domini, id est de cœlo fore, talique dixit illum nomine appellari, id est Benignus. De illo siquidem monte, Psalmista ait: *Quis ascendet in montem Domini?* & alibi: *Quis requiescet in monte sancto tuo?* Ad ipsum siquidem montem per gratiam Christi ascendere cupiebat, cui diutius ipse servierat. Et recte beato Joanni Angelum talis nominis deputaverat, quem misericorditer immensa benignitate præ multis mortalibus ditaverat. Quibus auditis, fratres abierunt, & super mensam victum unius hominis posuerunt, extra fratrum victualia constituta: quo adimpleto, quievit. Deinde cum ad exitum propinquaret, fecit hæc in breviculo scribi, & in manu poni, sibique consepeliri præcepit. EGO JOANNES CREDO, ET CONFITEOR FIDEM, QUAM SANCTI APOSTOLI PRÆDICAVERUNT, ET SANCTI PATRES IN QUATUOR CONCILIIS CONFIRMAVERUNT: ut crederetur intimo eam corde tenuisse, quam videbatur verbis & operibus eatenus utiliter defendisse.

LXXIII. Obiit anno 1073.

Post hæc Christo tradidit spiritum, corporis & sanguinis ipsius perceptione munitum, in quem integra fide crediderat, quem pure dilexerat, cui pia intentione servierat, secum talentum sibi creditum multiplicatum reportans. Obiit autem feliciter anno 1073. Dominicæ Incarnationis, in ferventissimo æstatis ardore, quarto scilicet Iduum Juliarum.

LXXIV. Exsequiæ ejusdem.

Tunc Abbates, qui præsentes erant, spe certa credentes Deum sine fœtore posse servare Magistrum in æstatis fervore, qui discipulum ejus in igne prius servaverat absque omni combustione: deliberaverunt funus Patris insepultum retinere, donec Abbates ad ejus exsequias undique convenirent. Hac itaque causa insepultum per triduum permansit: in quibus diebus ad celebranda tanti Patris obsequia, pæne innumerabilis clericorum ac monachorum multitudo convenit. Per hos autem dies & noctes qui convenerant, tanto Patri honore debitum impendentes, infatigabiliter gratias agentes Christo, qui cursum ejus in omni religione servaverat: benedicebant Deum in his, quæ de eo noverant & audierant.

LXXV.

Post hæc sancti viri corpus in hymnis, & laudibus debitis sepulturæ [a] tradiderunt, ita immune ab omni fœtore, quemadmodum illæsam fidem suam, donec vixit, ab omni contagionis errore servaverat, & velut Omnipotens discipuli transeuntis per ignem carnem & incombustas vestes omnimodo custodierat.

LXXVI. Rodulfus ei succedit.

Quo sepulto, communi fratrum electione dominus Rodulfus obedientiam sibi a Patre injunctam accepit, & triennio rexit, & dum vixit, Vajanum, Fontem-Taonis, & Coneum sub suo regimine sumpsit. Post cujus excessum, Prior Rusticus regimen totius Congregationis tenuit, quam sexdecim annis satis fideliter custodivit: sub quo cœnobium sancti Angeli in Pistoria, sanctæ Mariæ in Nerana, sancti Fidelis Strumis, sancti Pauli Pisis, sancti Salvatoris in Sophena; unum in monte Armato, alterum Osellæ, in partibus Castellanis noviter sunt instituta.

Dein-

[a] Passiniani scilicet, ubi hodie quoque sacrum ejus corpus servatur, præter unum e brachiis, quod Vallumbrosæ, & aliquot reliquias, quæ alibi habentur. Vallumbrosæ item vidimus ejusdem sancti Psalterium & Manuale precum quotidianarum.

Deinde post depositionem carnis, & Patris eximii sepulturam, multa per ejus merita Deus ostendit: quorum aliquam partem subjungere mihi visum est utile pro utilitate legentium, & multorum ædificatione fidelium. AN CHR 1073 12 Julii.

LXXVII. Joannes, qui camerarius & cellerarius erat, videns immensam turbam Miracula. monachorum, clericorum, ac laicorum ad exsequias S. Patris undique con- LXXVIII venire, dum non haberet quod tantis posset apponere, cœpit vehementer æstuare, nesciens omnino quid ageret. Tandem ad se reversus, confidens in Domino, meritisque Patris sancti præsumens, ait: Qui de quinque panibus quinque millia satiavit, potest interventu nostri Patris olera, simulque legumina, cum aliis victualibus hodie multiplicare. Quo dicto, vascula, quæ more solito fratribus parari solebant, quæ quotidianis eorum usibus vix sufficiebant, integra fide, spe certa, caritate perfecta, & ad coquendum cum cibariis statim præparavit, & ad ignem posuit. O mira res, & stupenda! de vasculis, quibus solitam annonam fratres loci illius tantum alere solebat, a mane usque ad noctem supervenientibus ibidem hospitibus ministravit: nec in aliquo defecerunt, sancti viri precibus mirabiliter aucta.

Dominus quoque GREGORIUS VII. Papa, qui ad sacro sancta Missarum sollemnia veniens, in multa compunctione solebat accedere, continuis tribus... cum compunctio consueta sibi deesset, in memoriam venit ei nomen & sanctitas S. Joannis, cum quo, dum vixerat, amicitiam & notitiam multam habuerat: quem, dum in suum auxilium humiliter invitasset, mox gratiam ejusdem sanctæ compunctionis multo largius, quam solebat habere, resumpsit. Quod dominus Petrus Albanensis Episcopus ex ipsius ore domini Papæ audisse, ipse quoque verum fuisse coram multis crebro dicebat. LXXIX.

Item Dominus Teuzo Razolensis abbas, qui de primis maximisque discipulis ejus fuit, dum iter ageret, veniens Vallem-umbrosam, gravissimo iliorum dolore sæpius torquebatur. Cumque inter immensas doloris angustias fluctuaret, redire nolens, progredi non valens, Patrem Joannem anxius rogare cœpit, & dolor ab eo confestim abscessit. LXXX.

Alia quoque vice, dum eidem abbati Teuzoni domini Prioris Rustici fuisset obitus nunciatus, & ipse tanto languore teneretur, ut se nullo modo posset movere; calliculam benedicti Patris reverenter tetigit, & mox sanissimus effectus, ad sepulturam defuncti perrexit. LXXXI.

Item matrona quædam nobilissima, nomine Adalasia, gravissimis per unum integrum annum febribus magnis exæstuans, ante sepulcrum ejus aliquantulum jacuit, & illico, sanitate recepta, meritis ejus incolumis facta, remeavit ad propria. LXXXII.

Diebus eisdem una lampas ante sepulcrum ejus a Priori tunc tempore constituta, quæ nocturnis horis accendebatur, per multos annos ibidem mansit: quam plerumque in terram corruisse, & semper illæsam mansisse, qui primum ista dictavit, cum multis se vidisse profitebatur. LXXXIII

Sub eodem tempore, miraculum non dissimile per ejus merita dicitur contigisse. Quidam presbyter, nomine Zenobius, fuerat, qui plebem Brozensem per quadraginta annos & eo amplius rexit: qui dum una die, sole vergente ad occasum, accelerarет se vespertinam celebrare synaxim, accensa candela, lampadem ecclesiæ festinabat ignire: & cum in ea minime liquorem olei reperisset, nec alias haberet, unde eam reficere posset, sæpius replicando ipsam ignivit: sed aqua, quæ in ea erat, absque mora lucentem velociter exstinguebat. Tunc animo furibundus, fideliter tamen orans, ait: Si vera sunt quæ de Joanne Gualberto vidi & audivi propriis oculis, in ipsius nomine præcipio tibi, ut celeriter accensa inexstincta permaneas. Quæ sub tanta velocitate subito est accensa, ac si divinitus imperatum ei fuisset. Idem ipse, qui vidit & interfuit, hæc scripsit, & dictando mandavit. LXXXIV.

Deinde frater quidam, Albertus nomine, qui in eodem Passiniani cœnobio, in quo beatus Joannes requiescit, dum piscem manducaret, una piscis LXXXV.

AN.CHR 1073 12 Julii. spina repente gutturi ejus hæsit, quæ sibi gravem angustiam diutius intulit. Sed dum immensum periculum conaretur effugere, nec valeret, ad S. Joannis patrocinium recurrit, quod efficaciter sibi mox præstitum sensit. Nam ejus nomen corde invocans, præsidiumque rogans, quod præ nimia angustia, voce non poterat, spinam repente glutivit, & affligentem se molestiam suffragio pii Patris evasit.

LXXXVI Idem Pater, dum adhuc viveret in hac luce, & esset apud sanctum Salvium, œconomus duos artifices in cella ejusdem loci pro necessario opere posuit: qui maligno spiritu suadente, noctu venerunt ad eamdem cellam, disponentes furtim auferre, quæ illis apta videbantur; non attendentes Apostoli scriptum: *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret manibus, quod bonum est*. Ingressi itaque cellam, impleverunt saccos, quos portaverant, diversis bonis, & eos sibi superponentes, ut aufugerent laborabant. Sed peccatorum suorum irretiti vinculis, & beati Joannis impediti meritis, sic immobiles stare cœperunt, quasi affixi terræ radicitus tenerentur, nec saccos dimittere, nec vacui recedere valebant. Cum vero prima hora diei cellam unus ex fratribus introiret vinum haurire pro Missa celebranda, latrones admirans, ad ecclesiam rediit. Finito autem Capitulo, retulit quod in cella cognoverat: sed Cellerarius se nescire respondit. Beatus autem Joannes hoc totum sancto-Spiritu revelante cognoscens, ivit ad illos, ac vehementer corripuit; & ne talia de reliquo præsumerent, prius admonuit. Exinde partem furti pie concessit illis, partem nihilominus abstulit. Qui Patris ejusdem monitis edocti res pauperum ultra non rapere, sed cum indigerent, humiliter postulare; demum absolvit, & licentia ejus illæsi, non sine verecundia discesserunt.

LXXXVII. Sunt præterea nonnulla alia de venerabili patre Joanne litteris tradita, quæ oculis aspexi; quædam alia, quæ fidelium narratione multorum audivi, quæ præsenti opusculo renui copulare, veritus excedere superius pollicitam brevitatem. Insuper ad tumulum ejus, non solum illius terræ incolæ, verum etiam de remotioribus partibus multi crebro veniunt, plurimis anxietatibus pressi, ac variis infirmitatibus aggravati: qui præstante divina clementia, S. Joannis precibus, læti & incolumes ad propria revertuntur. Quidam monachus Pistoriensis monasterii sancti Angeli, interveniente necessitate, dum iter ageret, ad quemdam pontem perveniens, neglexit ex equo descendere, seque confidens equo ad salutem convenienter transvehi, nihil timebat incommodi. Dum autem per pontem transiret, equus ex improviso sub pede lapsus corruit. Unde monachus qui ei supersedebat, vi cadentis equi fortiter impulsus, extra pontem cecidit, & pavore mortis repentinæ perterritus, reverendum patrem Joannem fideliter invocans, semper paratum adjuvare, ut ei succurreret, valido clamore cœpit invocare. Cui quædam imago fulgens protinus assistens, & ejus lateri utramque manum apponens, illum forti veloci impulsu super pontem reduxit, eique mox vestimenta caballus, de quo ceciderat, dum conaretur assurgere, genu premens, tamdiu tenuit, donec monachus manibus reductis, equum comprehenderet, ejusque ventrem subintrans, pontem illæsus ascenderet. Sicque factum est, dum monachus, qui morti videbatur esse vicinus, beati patris Joannis nomen congeminando fideliter repeteret, illius præsidio non solum meruit ab imminenti morte mirabiliter eripi, verum etiam pristinæ sanitati ex integro restitui *a*.

VITA

a Sequitur in editione Romana alius liber miraculorum, quæ a recentiori auctore parum accurate scripta sunt. Præferendus esset liber Hieronymi de Raggiolo, superius laudati, qui de variis energumenis a sancto Joanne liberatis agit.

VITA SANCTI DOMINICI

AN. CHR. 1073 20. Dec.

ABBATIS EXILIENSIS

Auctore, ut videtur, GRIMOALDO, ejusdem loci monacho, æquali.

Ex Martyrologio Hispanico Joannis Tamayi Salasar.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Dominici Vitæ scriptores.

1. *Illustris est apud Hispanos memoria Dominici Exiliensis seu Silensis* * *monasterii abbatis, quem nullus ferme auctor hujus gentis inlaudatum prætermisit, nulla ferme ecclesia non celebrat. Ejus vitam ex variis auctoribus collectam consarcinavit Antonius Yepezius in Chronicorum Benedictinorum tomo sexto, ad annum 1063. ubi aliquot exhibet fragmenta ex Sandovallio, & ex vita a Grimoaldo monacho scripta, quem Dominici nostri synchronum fuisse existimat. Iis subjungit nonnulla miracula, quæ a beato viro patrata referuntur. Denique laudat veterem poetam, qui versibus Hispanico idiomate exaratis beati Dominici laudes cecinit paullo post ejus obitum. Hunc poetam, qui alia item aliquot opuscula edidisse fertur, Megiam appellat Yepezius post Ludovicum Arisum in Historia Abulensis urbis; sed hunc ipsum Gundisalvum de Berseo dictum & monasterii S. Æmiliani monachum fuisse monet V. C. Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana veteri, quam Romæ anno 1696. lucem aspicere jussit piæ memoriæ Cardinalis Aguirrius.*

* Silos.

Ex his præcipuus Grimoldus.

2. *Verum iis omnibus omissis, vitam sancti Dominici proferimus ex Tamayi Salazaris Martyrologio Hispanico, ab anonymo, ut ipse existimat, monacho beati abbatis synchrono editam: at hunc anonymum alium non esse censemus a Grimoaldo seu Grimoldo monacho, quem modo ab Yepezio laudatum dicebamus: Unum tamen ab altero distinguere videtur Nicolaus Antonius in laudatæ Bibliothecæ Hispanæ tom. 2. ubi libro 7. capite 2. inter Hispanos auctores recenset num. 10. Anonymum Benedictinum monachum sancti Dominici de Silos in Castella-veteri, qui sub Alfonso VI. vitam ejusdem sancti Dominici abbatis Exiliensis scripsit, editam a Tamayo in Martyrologio Hispanico ex schedis Josephi Pellicerii, quam observat inveniri manuscriptam in veteri codice ejusdem monasterii Exiliensis, & in altero cœnobii sancti Martini Madriti: quæ omnia ex Tamayo exscripsit. Paullo post, num. scilicet 13. idem auctor laudat Grimoaldum seu Grimoldum monachum sancti Æmiliani Cucullati, qui labente undecimo sæculo,* latino atque eleganti stylo scripsisse refertur vitam & mortem sancti Dominici de Silos, Translationem item corporis sancti Felicis, &c. & aliorum sanctorum vitas; *tum addit eumdem etiam transtulisse* sacra Biblia & sancti Gregorii Moralium libros: *quæ omnia opuscula in monasterii tabulario asservari se factum fuisse certiorem affirmat. Verum hæc momenta non ea sunt, quæ suadeant Anonymum a Grimoaldo distinguendum esse: neque etiam id evinci potest ex Historia translationis sancti Felicis a Grimoaldo scripta, quam inferius ad annum 1090. ex Sandovallio proferemus.*

Ejus miraculorum libri.

3. *In codice Madritensi Vitam S. Dominici sequuntur duo alii libri de ejus miraculis, in quorum priore quinquaginta novem, in altero autem quinquaginta quinque miracula descripta habentur: sed hi libri nondum editi sunt. Quadraginta alia miracula ab Anonymo monacho scripta laudat Yepezius, quorum primum æra 1270. idest anno 1232. patratum fuisse scribit: nonnulla vero ex his recenset: quorum pleraque in liberandis a servitute Saracenorum captivis contigerunt: hinc Lucas Tudensis, qui sæculo 13. ineunte florebat, de sancto Dominico hæc in Chronico scribit:* Sanctus Dominicus Cluniacensis ordinis abbas de Silos, in liberandis de carcere Saracenorum captivis gloriam præ ceteris sanctis reportare videtur. *De illis vero aliisque beati hujus viri miraculis satis sit, ecclesiæ Burgensis, in cujus diœcesi situm est Silense cœnobium, testimonium proferre, quæ in lectione 4. officii beati Dominici hæc legenda præscribit:* Non possunt præclara hujus viri gesta brevi coarctari. Nam præter industriam singularem, quam in substruendo, ampliando ditandoque commisso sibi cœnobio adhibuit, tot tantaque miracula edidit, ut volumen non sufficiat ad narrandum: nullum morbi genus est, nulla membrorum debilitas, quam non ille verbo Dei sanaverit: claudi, cæci ac debiles quicumque confugiunt ad eum tamquam ad veram salutem: *Beati Dominici ordinis Prædicatorum institutoris mater tanta prole gravida ad sepulchrum Dominici nostri oratura accessit, ut felicem partus sui exitum impetraret: quem re ipsa felicissimum fuisse probat tanti viri sanctitas: hinc ipsi inditum Dominici nomen, & ejus animo adeo insita fuit erga nostrum Dominicum devotio, ut ejus nomine insigne ordinis sui monasterium consecraverit. Complures item aliæ sunt passim in variis Hispaniæ provinciis ecclesiæ beato Dominico abbati consecratæ, tametsi ex iis nonnullæ beato Dominico Prædicatorum patri sacræ censeantur, ob beati Patriarchæ famam.*

Celebritas.

Dies & annus mortis Cultus.

4. *Circa beati viri obitus annum aut diem nulla debet esse difficultas, cum utrumque in vita diserte expressum habeatur: memoriam vero ejus, præter vulgata Ordinis Benedictini Martyrologia, celebrant Kalendaria plerarumque Hispaniæ ecclesiarum. Ejusdem meminit*

Ferra-

AN CHR 1073 20. Dec. *Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, & alii auctores, quos sigillatim recensere nihil juvat, Tamayus Salazar, præter præcipuam ejus festivitatem, quæ 20. die Decembris apud omnes celebratur, memorat ejusdem sancti Translationem die 18. Augusti, & in utroque loco beati Dominici Epitaphium profert. De monasterio Exiliensi seu Silensi fuse agit Yepezius in Chronicis Benedictinis. Superest hodieque celebre in Castella-veteri haud procul a Burgensi * urbe archiepiscopali.*

* Burgos.

PROLOGUS AUCTORIS.

SCripturus igitur vitam & obitum ac virtutes sanctissimi confessoris Christi Dominici abbatis & presbyteri, nunc obsecro pietatem vestram, venerande pater Fortunio abbas Exiliensis monasterii, fundati in honorem beati Sebastiani martyris, in quo requiescit sanctissimum corpus supra memorati patris Dominici, & totius Christi subditæ congregationis; quatenus adjutus orationibus vestris, possim explere opus, quod mihi imponere dignati estis, & gesta jam memorati patris pro modulo ineloquentiæ meæ, ubilibet & cunctis audire cupientibus valeam pauca de pluribus referre: ut dum ea quæ egit vivens in corpore, & illa, quæ Dominus per illum jam exuto homine dignatus est ostendere, noveritis, securius eum laudetis, tutius eum honoretis, dignius colatis, & devotius debita obsequia venerationis ei impendatis; quatenus ubi id agentibus, ipso patrocinante, vos & omnes illum venerantes cum eo ad æterna gaudia pervenire valeatis gaudentes. Moti igitur, fratres, vera & non ficta charitate, mecum Spiritum-sanctum, ipsius habitatorem, invocate, ut ipso inspirante dignetur os meum aperire, & suo gratuito dono ad scribenda ea, quæ proposui, absolvere. Obsecro itaque omnes hæc lecturos, ut pro Dei amore, & prædicti confessoris ipsius devotione, cessent huic opusculo detrahere, vel irridere, & pro fraterna charitate, quæ a me minus idonee vel indocte dicta sunt, corrigere.

INCIPIT VITA.

CAPUT I. Genus & parentes.

IGitur beatus Dominicus ex patre nobili ac religioso, nomine Joanne, exstitit progenitus, & ex villa, quæ vocatur Iraniensis *a*, fuit oriundus, cujus generis linea semper floruit nobilitatis, religiositatisque norma generosissima. Et revera satis dignum congruumque fuit, ut originem duceret de generosa ac religiosa stirpe, qui, Domino præsciente & destinante, ipsam religionem vita laudabili decorare, & doctrina salubri futurus erat amplificare. Quod vero diximus de nobili prosapia illum fuisse ortum, non causa jactantiæ protulimus, scientes scriptum: *Non est personarum acceptio apud Dominum.* (Col. 3. 25.) Et, ut ait Apostolus: *Sive servus, sive liber, omnes in Christo unum sumus.* (Eph. 6. 8.) Attamen si est perfectum converti ex servili conditione, perfectius est converti ex nobili genere, Apostolo teste: *Servus*, inquit, *vocatus es? non sit tibi curæ.* (1.Cor.7.21.) Et adjecit, *sed & si potes liber fieri, magis utere.* Et alibi discipulis ait: *Uno pretio redempti estis, nolite fieri servi hominum.* (Ib. 23.) Aperta claraque sententia servus ad fidem conversus laudatur, sed tamen ei liber præfertur. Nullum ergo moveat illius loci humilitas, in quo ei accidit nativitas: quia sacra veracique scriptura probatur, quod a loco habitator non sanctificatur, sed locus a sancto habitatore consecratur. Si enim locus habitatorem, & non habitator locum sanctificaret, neque Angelus superbiens de cælo caderet, neque homo transgrediens de paradiso ejectus fuisset: quid enim sanctius sede cæli? & quid beatius est habitatione paradisi? sed tamen habitatores suos liberare non potuerunt, transgredientes enim ab ipsis sanctis habitationibus expulsi sunt: quo verif-

a Dominicum in Caniensi oppido natum fuisse scribit Yepezius, quod situm fuisse ait in Regovia provincia, haud procul ab urbe Najara. Vide infra cap. 2.

verissimo argumento probatur, quod sanctus habitator locum sanctificat, nullo modo sanctus locus habitatorem impium beatificat. Vir namque sanctus transactis annis infantiæ, pueritiamque ingressus, ultra vires ætatis Christo cœpit esse devotus, & quodam præsagio futurorum, nullis est passus se impedire ineptiis, inertiis & fabulis puerorum: sed jam inspirante Spiritu-sancto, qui eum ad servitium suum attrahebat, sagaciter intelligebat dictum Discipulo ab Apostolo: *Aniles & inutiles fabulas devita.* Anilibus & inutilibus fabulis implicatur, qui otiosis sermonibus, & ad salutem animæ non pertinentibus delectatur. Puer igitur bonæ indolis cum mira simplicitate cordis, ut alter Jacob domi habitabat; nihilque præter parentes cognoscebat, mundanarum studia litterarum despiciebat, spiritualia autem mentis prospiciebat, audiens vocem Apostoli dicentis: *Prudentia carnis mors est.* Et alibi: *Sapientia hujus sæculi stultitia est apud Deum.* Lascivias & negligentias puerorum fugiebat, & quod de sacris scripturis capere poterat, fructificanda in imperforato sacculo cordis recondebat. Sic puer bonæ indolis dies pueritiæ suæ prudenter transegit, & prosperante Domino ad robur juvenilis ætatis pervenit.

AN CHR 1073 20. Dec. Ejus adhuc pueri maturitas. 1. Tim 4. 7. Rom. 8. 6. 1. Cor. 3. 19.

Annis itaque expletis puerilibus, puer beatissimus suscepit curam ducendarum vel custodiendarum carnalium ovium, qui dispensante divina clementia futurus erat fidelis pastor sanctarum animarum; & qui debebat esse pastor in Ecclesia bonus, factus est in mundo pastor figurativus, beatissimum Abel imitatus, de quo in libro Genesi legimus; *Factus est Abel pastor ovium, & Cain agricola.* Digne felix protomartyr greges pavit carnales &c. Gaudeamus ergo beatum Dominicum, pastorem nostrum, in omnibus imitatum esse Abel pastorem primum & protomartyrem. Imitatus est eum in cura alendarum ovium carnalium & spiritualium: imitatus est eum in innocentia vitæ; imitatus est eum in corporis integritate, id est virginitate; imitatus est eum in mirabili virtute patientiæ. Scimus certe eum fuisse pastorem carnalem & spiritualem; scimus eum fuisse innocentem: nemini enim umquam, nec se lædentibus, nocuit. Scimus eum servasse corporis virginitatem: numquam enim carnem suam carnali concupiscentia contaminavit, nec aliqua immunditia inquinavit; sed semper castum, mundum & impollutum corpus, ut possibile est humanæ fragilitati vel naturæ, custodivit: & his virtutibus perseveranter observatis, non est credendum eum esse extraneum a justitia & meritis beati Abel protomartyris. Cruciatus carnalis martyrii non exhorruisset, si persecutor adfuisset; & dum non est ei concessum agonizare contra hostes carnales visibiliter, certavit contra nequitias spirituales invisibiliter; & dum defuit bellum extrinsecus, legitime curavit superare intrinsecus. Nullo modo ergo est expers cruciatus martyrii, qui superat passiones incentivæ carnis, & oblectamenta malesuadentis desiderii. Sancta certe Ecclesia habet martyres in persecutione, habet & martyres in tranquillitate. In persecutione vincuntur lacerantes carnifices, in tranquillitate deprimuntur insidiantes dæmones. Et sic probamus quod beatissimus patronus noster Dominicus perfecte devictis illecebris carnalibus a merito martyrii non est extraneus. Jacob patriarcha pater duodecim Patriarcharum, de cujus semine scimus natum esse Christum, legimus per viginti annos fuisse pastorem ovium &c. Nunc ergo videamus quomodo beato Jacobo in suo facto concordet cum Dominico. Beatus Jacob carnales greges pavit, hoc & beatus Dominicus fecit: sanctus Jacob multa & miranda de Christo prophetando in toto orbe spirituales Ecclesiæ greges pascit; & sanctus Dominicus in vita sua gregem sibi subditum spiritualiter rexit & docuit; & omnibus, ad quos pervenire potuit, gaudia vitæ æternæ, & tormenta gehennæ nuntiavit.... Aquas in canalibus posuit & oves adaquavit, quia & culturam summi Dei & fidem veræ Christianitatis percepit &c. Ex parte cum corticibus reliquit: quia quos minus intelligentes invenit, exterioribus & mino-

II. Fit pastor ovium. Gen. 4. 2. Abeli comparatur. Qui fuit pastor. Virgo. & Martyr. Jacobo comparatur.

AN.CHR 1073 20. Dec. minoribus præceptis docere curavit. Hoc ergo favente Dei famulo, oves varios fetus conceperunt. Ad exhortationem ejus multi peccata erroresque suos reliquerunt; & religiosius viventes, Dei se servitio tradiderunt. Sic sanctus vir sectando justitiæ semitam, secutus est beatum Jacob patriarcham. Moyses etiam in domo Domini fidelissimus ac legislator verissimus &c. Similiter fidelis Christi famulus beatus pater noster Dominicus omnem mundanam gloriam despexit ac deseruit; & ut alter Moyses primo carnales, deinde spirituales ovium greges pavit: vocem Dominicam sollicite audivit, & sollemniter observavit; præcepta Domini non solum quos potuit docere, sed etiam ipse adimplere fideliter procuravit........ apostolica admonitione arguendo, obsecrando, increpando, quamplures ad terram viventium misit, & ipse intravit; & nunc tota die omnes sua monita servantes, suaque exempla sectantes absque dubio ad æterna gaudia introducit. Beatum etiam David, ut legimus, in pueritia pastorali cura carnalium ovium est functus &c. Beatus ergo Dominicus, ut David patriarcha, in pueritia est functus pastorali carnalium ovium cura; & ut ipse David, annis pueritiæ transactis, ingressusque robur virilis ætatis, adeptus est regni gubernacula, subditumque populum liberavit ab omni persequentium visibilium inimicorum persecutione gravissima. Sic egregius patronus noster Caniensis, annis pueritiæ transactis, roboratusque virilis ætatis perfectione, dispensante divina providentia & ordinatione, & sana fidelium accumulatione, quod in loco suo apertius ostendemus, ad ecclesiasticum regimen meruit pervenire. Quo promotus, ut alter David, robustissimus gregem sibi subditum ab omni nequissima infestatione immundorum & malignorum spirituum, principibusque tenebrarum viriliter procuravit eripere, & ad semper virentia perennis vitæ pascua, salubri admonitione, pia obsecratione, sancta increpatione, suavi studio sudavit introducere: ecclesiasticos denique cultus, divinorumque ministeriorum ritus, ac varios ministrorum ornatus, atque omnia sacris suæ ecclesiæ usibus congrua religiosa atque decenti ordinavit atque ampliavit vigilantia; & ad hæc imitanda, omnium suorum corda exhortatione pia procuravit erigere. His & multis bonis operibus manens, ut didicimus a suis, qui adhuc supersunt, familiaribus, promissionem supernæ remunerationis, adhuc vivens in corpore, meruit accipere divinitus. Sed jam ad propositi ordinem redeamus.

Moysi. *Davidi.* *Auctoris ætas.*

III. Itaque beatus Dominicus in custodia nutriendarum ovium transegit quadriennium: quo transacto, tradidit se studiis divinarum litterarum, quarum perfectionem, soli animæ utilem, Spiritu-sancto inspirante, qui ipsum ab ejus incunabulis inspiraverat, percepit in brevi tempore, spernensque studiosam mundanæ sapientiæ inflatamque elationem, quæ prodente Paulo apostolo est terrena, sublimante gratia Dei ad presbyterii promoveri meruit dignitatem: quod sacrosanctum ministerium sic decenter tractavit, sicuti digne, donante Deo accepit. Provectus itaque vir Domini Dominicus ad presbyterii gradus sublimitatem, superna gratia inspirant, divinaque scriptura monente, ascendere disposuit de virtute in virtutem, ut Deum deorum in Sion videre mereretur; & altiora cælestiaque contemplans, nomen veri & antiqui Israelitæ merito sortiretur: quod nomen juste illi congruit, qui jam cælestia secreta contemplatus, terrena deseruit ac despexit: & ut mali semper labuntur ad deteriora, sic boni properanter ascendere nituntur ad meliora, &c. Christi itaque devotissimus famulus Dominicus Spiritus-sancti gratia pleniter repletus, intelligens hæc omnia, & cetera alia dicta salutifera, saluti animæ proficua, laborabat omnibus viribus, ut qui jam erat sanctus, sanctificaretur adhuc; & ad perfectiora tendens, sublimius gratia Dei frueretur, ac liberius, remota omni sæculari cura, quæ nullatenus transigi potest absque culpa, in servitio Dei justis operibus assiduisque orationibus nocte ac die exercitaretur. Expleto anno cum sex mensibus cum parentibus, postquam adeptus est dignitatem presbyteratus, comitante corporis

Litteras ad discit. *Fit presbyter.*

poris ac mentis integritate, vitiorum mortifera pollutione abjecta, prout mortali homini, divino munere subministrante, licet, insciis parentibus, eos ut latro laudabilis deseruit, atque eremum solitariæ vitæ cupidus expetiit, omni mundana facultate nudatus, ac divina protectione vestitus. Anno ergo integro cum sex mensibus, adolescens fortissimus, divino munimine munitus, eremum habitavit solitudinis [a], hominibus ignotus, soli vero Deo, cui jugi famulatu adhærebat, notus. Quas vero tentationes, vel indeficienter conflictus ab infestissimo hoste humani generis pertulerit; vel quibus virtutibus, scilicet abstinentia, vigiliis continuis, quotidianis jejuniis, & indefessis orationibus claruerit, non est nostræ scientiæ vel possibilitatis evolvere: hoc certe ab eo nemo famulantium, nemo supplicantium ea potuit elicere. Hoc unum est notum, quia eremum probatus & laudabilis intravit, sed probatior & laudabilior exivit.

AN CHR 1073 20. Dec.

In eremum secedit.

IV. Fidelis itaque famulus Dei Dominicus in colendo eremum imitatus est Eliam eximium prophetarum, & Joannem majorem hominum, Paulumque priorem eremitarum, omnesque, quos provexit gratia hujus religionis ad culmen summæ perfectionis. Inspirante divina clementia cor suum ad mærorem sanctum & timoratum flexit: quia cohabitatione & eruditione perfectorum servorum Dei instructus & eruditus non fuerat, vehementer ingemuit, timens veridicam sententiam, quæ dicit: Quia qui alios docere voluerit, magister erroris erit, si discipulus veritatis non fuit. Deliberavit ergo eremum deserere, non propositi mutatione, vel instabilis animi levitate, sed ut conversationem, abstinentiam, religionemque perfecte Deo servientium videret, agnosceretque; ne forte, ut de se asseverat Paulus gentium doctor egregius, in vanum curreret aut cucurrisset. Qui Apostolus licet talis ac tantus fuerit vir, qui arcana cælestia videre promeruit, tantæ sublimitatis, tam magni & ingentis meriti, tam incomparabilis sapientiæ, non est dedignatus post multorum annorum curricula prædicationis suæ Jerosolymam ad Apostolos ascendere, verba doctrinæ suæ, quam gentibus prædicaverat, illis ostendere, ne forte, ipso referente, in vanum curreret vel cucurrisset: sed ipso testante, nec ipsi Apostoli qui videbantur esse columnæ, scilicet majores ceteris apostolis, nihil ei contulerunt, nihil eum a Christo doctum docere potuerunt: nec ipsi majores, videlicet Petrus, Jacobus & Joannes, qui ideo columnæ, id est maximi Apostolorum vocantur, quia ipsi Dominum Jesum in monte transfiguratum viderunt, qui cetera plura videre non meruerunt. Quorum exemplo vir Deo plenus Dominicus eremum, non propositum eremi deseruit, & monasterium sancti Æmiliani confessoris Christi egregii, quondam ejusdem propositi flore pollentis, expetiit, & artam angustamque viam, Domiuo Jesu docente, arripuit, & habitum sacræ religionis suscepit, ut spreto & calcato hujus mundi oblectamine, superesset sola spes vitæ perpetuæ; & in mundo non habens, exemplo Filii hominis, ubi caput reclinet, in futuro ab ipso Filio hominis in terra viventium stolam æternæ beatitudinis reciperet &c. Beatus denique ÆMILIANUS hac mortalitate circumdatus, & in spirituali agone positus, totus vitæ ejus cursus indeficiens fuit cum principe mundi conflictus.... cujus vitam laudabilem atque inimitabilem, transitumque in conspectu Domini pretiosum ac memorabilem venerandæ memoriæ BRAULIO, Cæsaraugustanæ urbis episcopus scripsit [b], & pauca de innumerabilibus (ac verum est) se narrasse asseruit. Felix itaque Dominicus sanctissimum cœnobium illius ingressus, toto conamine mentis corporisque illum est imitatus: quod etiam ad effectum perduxit forti ac mirabili instantia, ut testantur hodie facta mirifica & manifesta.

Fit monachus.

Matth. 7. 14.

Su-

[a] Id est in montibus Disterciis haud procul a monasterio S. Æmiliani, ut habet Yepezius.

[b] Hæc Vita edita est Sæc. 1. ad annum 574. ubi de monasterio S. Æmiliani cognomemo Cucullati, vulgo S. Milan.

AN.CHR 1073 10. Dec. V. Suscepto igitur devotus Deo Dominicus habitu regulari, ac juxta institutionem sanctorum Patrum firmata stabilitate monachalis propositi, pervigilabat sollicitius proficere sanctis virtutibus, & sollertissimus procurabat opponere statutum fidei contra jacula & impetus infestationesque malignantium spirituum. Nec in ullo rigor monasticæ vitæ resultat, quam in compescendis illicitis motibus carnalis concupiscentiæ, quos speciali animi firmitate rationi subdebat. Caritati, æquum omnium virtutum examen, infatigabili studio inserviebat, qua sine fictione profusus, non quæ sibi, sed quæ justis utilitatibus proximorum erant proficua requirebat; memor Apostolicæ sententiæ dicentis: *Caritas non quærit quæ sua sunt, &c.* Beatus itaque Dominicus, revelante sibi Spiritu-sancto, hoc intelligens, se funditus observationi illius mancipavit, & nulla occasione vel exactione ab illius tramite aberravit; & sagaci industria mentis cognoscens veram caritatem esse integram dilectionem Dei & proximi, numquam se pallio fictæ caritatis palliavit, sed in vera caritate ambulans, ab ea neque ad dexteram neque ad sinistram declinavit. Neque enim usus est vera caritate in tentatione vel favore inanis gloriæ, nec usus est operimento falsæ caritatis, quia visus hominum seducuntur blandimento pravæ seductionis. Humilitate omnium virtutum matre, succensus Spiritus-sancti favore, se omni ex parte muniebat; & cum esset sublimior omnibus merito totius abstinentiæ & austeritate sanctæ vitæ; omnibus se abjectiorem inferioremque judicio suæ mentis, nulli umquam se præponens, judicabat. Ut enim, testante sancta scriptura, superbia initium omnis peccati & omnium vitiorum regina esse noscitur: sic & e contra humilitas dominatrix ac nutrix omnium virtutum esse creditur, &c. Patientia vero, qua, Christo testante, animas nostras possidemus, ita perfecte est usus vir Dei Dominicus, ut non solum injurias vel contumelias sibi inlatas aliquo ingenio vel vi non sit ultus, sed nec etiam alicui majori, medio vel minori responsum molestiæ reddiderit graviter læsus. Hac virtute merito animæ possidentur, &c. Obedientiam denique vir Dei omni animi virtute est pio studio prosecutus, abrenuntians propriis voluntatibus: & perscrutando exempla sanctorum virorum, intellexit hanc virtutem esse fundamentum omnium bonorum: qua in virtute Abraham primus patriarcharum insigniter claruit, &c. Hæc agnoscens servus Dei Dominicus, ac obedienter in cœnobio sancti Æmiliani degens, obedientiam beati Abrahæ est reverenter imitatus: qua & aliis instructionibus perfecte eruditus, brevi tempore, prout infirmitati humanæ est possibile, omnium virtutum floribus pollere meruit, quibus ornatus ceteris consodalibus imitandus apparuit. Videns ergo pater præfati monasterii beati Æmiliani, omnisque fratrum congregatio tantam divini beneficii gratiam in beato viro, statuerunt inter se ejus obedientiam, an vera, an falsa foret probare, proponentes sibi hæc divina dicta: *Homo videt in facie, Deus autem in corde.* Accepto itaque divino consilio, hujusmodi obedientiam ei disposuerunt injungere, in qua videretur esse quædam occasio injuriæ, ut sic ad crimen inobedientiæ moveretur; & sic inobediens probatus, a culmine cunctarum virtutum, quibus fuerat subnixus dejiceretur. Præceptum est ergo ei ab abbate, omni cœtu fratrum consentiente, ut iret ad domum sanctæ Mariæ Canniensis * villulæ, de qua, ut supra diximus, eremum fuerat ingressus: quod injunctum mandatum, ne inobedientiæ crimen incurreret, sine mora obediens libentissime suscepit; ac revolvens in semetipso præceptum Domini dicentis: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me*, cum Patris benedictione, sociorumque permissione, a monasterio beati Æmiliani exivit, & ad domum sanctæ Mariæ, quæ ei tradita fuerat, pervenit: quam ingressus omni facultate, omnique supellectile, & ut breviter concludam, omni re necessaria exspoliatam invenit: quod cernens vir Domini, vehementer ingemuit, & dolore cordis tactus intrinsecus graviter doluit. Sed mox instinctu sancti-Spiritus, qui ejus mentem ab integro jam possidebat, ad se rediit, & memor

Ejus virtutes. Caritas. 1.Cor.13.5. Humilitas. Patientia. Obedientia. Probatur ejus obedientia. * Cannas. Monaster. Canniense reparat. Joan.6.38.

mor sententiæ Psalmistæ dicentis: *Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit*. Et illud Apostolicum: *Qui non operatur, non manducet*, de labore manuum suarum subsidia corporalis vitæ sibi suisque subministrare disposuit. Et insuper non modico gaudio gratulabatur, quod proprio labore victum & vestitum quærendo, antiquos perfectosque monachos imitabatur. Sancto ergo viro constituto in hujuscemodi exercitationis negotio, evidenter completur super eum Psalmistæ fidelis oratio dicentis: *Inquirentes Dominum non deficient omni bono*. Et alibi: *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem*. Cernens igitur misericors Deus servum suum fidelem devote ac fidenter laborantem, sua ineffabili clementia, suscitavit ad famam ejus multorum bonorum virorum corda, qui undique ad eum convenientes, & illius bona opera & miranda videntes, conversationemque æmulantes, catervatim ad eum confluebant, & cuncta, quæ ei suisque erant necessaria, abundanter ministrabant; & sic propitia divinitatis largitate, & devotorum virorum, honestarumque mulierum opitulatione, infra biennium est restauratum decentissime cœnobium sanctæ Mariæ, domusque ejus ornata omni convenienti honestate: & insuper, ipso agente, est dedicata summo cum honore ac debita veneratione: in qua Dominus ejus meritis multa beneficia concessit, & multos sancta illius exhortatione a captivitate suorum malorum operum conversos, ad viam veritatis & justitiæ revocavit, ac felici perseverantia donavit. Inter hos patrem suum, nomine Joannem, bonæ religionis virum, cujus superius memoriam fecimus, ac fratres suos a sæculari vanitate convertit, & ad amorem supernæ vitæ accendit; & in monastica vita perseverantes, ut credimus, cælestis vitæ fecit esse participes. At vero suam genitricem, sua salutaria monita spernentem ac sæculariter viventem, dum ægrotaret visitare noluit; & dum adhuc viveret, aliquod solatii genus ei impendere recusavit: quod fecit, non spernendo sexum vel matrem, sed dum vidit illam incorrigibilem, & ad opus Dei inconvertibilem, judicavit illam non mereri servorum Dei visitationem. At cum migrasset & e vita decessisset, & ad cænobium sanctæ Mariæ ad tumulandum perlata fuisset, pro absolutione animæ ejus hostiam salutarem religiose obtulit, exhincque honorificæ sepulturæ tradidit. Et hoc ideo egit, ut palam ostenderet, quia nullus animabus fidelium defunctorum, quamvis peccatis criminibusve gravatis, officia humanitatis seu caritatis subtrahere debet. Quo in loco Domini gratia per eum multa signa dignata est ostendere, multosque conversos a peccatorum suorum errore, dignos reddidit sua benedictione. Interea dum præconium beati viri crebresceret, & fama sanctissimæ conversationis illius circumquaque pervolveretur, & etiam ad exteras & longe positas regiones proflueret, hoc comperto, Abbas supradicti monasterii sancti Æmiliani indicare procuravit cunctæ congregationi, & expetere salubre consilium, ut vir tam sanctæ conversationis, tam admirabilis ac singularis ingenii revocari ac regredi deberet ad proprium, in quo ordinatus fuerat, cœnobium, quia attestante Domino Jesu: *Non potest civitas abscondi supra montem posita; sicut neque absconditur super candelabrum lucerna accensa, ut a lumine ejus illuminentur omnes, qui domum ingrediuntur*. Quo exemplo justum congruumque Abbati videbatur, ut sanctus vir ad sedem propriam, unde exsulabat, sine aliqua revelatione reverteretur; atque forma sanctitatis religiositatisque illius male viventibus, negligentibus, ac desidiosis imitanda proponeretur: quo ipse pro sua sancta vita, ac pro bono exemplo, duplici retributione remuneraretur, Dominica enim voce dicente: *Videant bona vestra opera, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*: quod saluberrimum consilium omnimodis placuit conventui fratrum. Sed a cunctis dubitabatur, utrum obedire vellet, & a suo monasterio aliquo pacto erui posset.

AN CHR 1073 20. Dec.

Psal. 127. 2. 2. Tes. 3. 10. Psal. 33. 11 Psal. 36. 25

Parentes suos convertit.

Ab abbate S. Æmiliani revocatur.

Matth. 5. 15 Matth. 5. 16

VI. Statim itaque ut causa hujus sancti consilii per quosdam fratrum delata est ad aures venerabilis viri, non contradixit, non recusavit, non restitit: sed

AN.CHR 1073 10. Dec. sed sicut sine mora ut egrederetur obedivit, sic sine aliqua tarditate ut regrederetur obtemperavit. Qui ad monasterium regressus, mox abbatis jussione, & totius conventus fratrum concordi electione, licet renitens, licet coactus, tamen ne in aliquo inobediens deprehenderetur, præpositus monasterii sancti Æmiliani est regulariter ordinatus. Qui suscepta ordinatione, firmus ac stabilis permansit in sui propositi humilitate, memor illius dicti: *Principem te constituerunt, noli extolli*. Et Dominus Jesus: *Si quis voluerit inter vos primus esse, sit omnium servus*. Prudentissimus ergo vir ita officium sibi commissum exemplariter tractavit, sic sagaciter ordinavit, quatenus ipse omnibus prodesset, nullis obesset, & ipse ab omnibus diligeretur ac veneraretur; nihil de rectitudine suæ inimitabilis vitæ minuens, sed in eo quod cœperat persistens, ut assuetus fuerat, vigiliis, jejuniis, orationibus, ceterisque bonis operibus sedulus insistebat; & ut in gradu omnes præcellebat, sic in sancta vita omnes anteibat. Ante omnia autem cunctos humilitate superabat: affectus veræ caritatis nec a corde nec ab ore illius recedebat, sed in ea radicatus ac plantatus, mentem suam nec ad momentum evellebat; sed omnia opera sua dulci illius temperamento condiebat & indulcabat. Perspicaci enim intellectu mentis intelligebat, quia sicut a comedente omnibus cibis non sale conditis epulum eructatur & rejicitur, sic ab omnipotente Deo omne opus sine caritate factum abominatur & despicitur. Sectabatur etiam habere in omni suo actu temperantiæ virtutem, omnium virtutum moderatricem. Ut enim ante oculos hominum omne pulmentum conditione salis indulcatur ac saporatur; ita ante oculos Dei omne opus bonum admixtione virtutis temperantiæ acceptatur atque recipitur: quo exemplo in lege præcipitur: *Non auferes sal de sacrificio Domini Dei tui*. Sal de sacrificio Domini aufert, qui aliquod opus bonum sine condimento virtutis temperantiæ Deo offert: & ideo summopere est observandum, ut omne opus bonum temperantiæ accipiat condimentum, sine quo temperamento, non virtuti reputatur sed vitio. Falsitatis vero & mali ingenii dolosa argumenta, & seductionis amara blandimenta, ac deceptionis subdola oblectamenta fugiebat amicus pacis & dilectionis ut venena mortifera, nullum umquam cupiens vel vi opprimere, vel blanditiis seducere. Opprimentium consortium vitabat: dictum enim a Propheta audierat: *Per vim nihil rapueris*. Et illud Apostolicum: *Raptores regnum Dei non possidebunt*. Decipientium collegia exhorrebat. Deceptionem enim a diabolo inventam esse cognoscebat; nam deceptione primum hominem seduxit, ac beata immortalitate nudavit. Quod enim veneno mortem alicui dare cupivit, hausta calicis melle mixta libamina, ut dum hoc quod est dulce gustatur, sine aliqua tarditate ad hoc quod est mortiferum pervenitur: unde in lege jubetur, quod mel Deo numquam offeratur, nec ipsius sacrificio misceatur: nam per dulcedinem mellis accipitur astutia deceptionis. Felix itaque Dominicus secutus quod prætulimus, sal in sacrificio Deo obtulit: nam virtute temperantiæ omnia opera sua condivit. Mel vero numquam in sacrificio miscuit: nullomodo enim verbis blandæ adulationis vel versutæ deceptionis usus fuit: sed audiens quod Dominus ait: *De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die Iudicii*, verbis inutilibus ac deceptoriis omni virtute animi renuntiavit. Cum autem vir Deo plenus felicibus actibus esset intentus, & omnes res & causas monasterii rectissime tractaret, industrieque ordinaret, omnis & fratrum congregatio sine intermissione intenta esset omnipotentis Dei servitio, hostis antiquus generis humani invidia hoc nullo modo patienter tulit; sed ad consueta arma recurrens, mille artes nocendi exercuit adversus famulum Dei per membra sua, scilicet per pravos homines, malignis artibus utentes, qua calliditatis arte eum a prælatione dejiceret, & ab habitatione monasterii eum expelleret, inquisivit. Intolerabiliter enim dolebat, quia omne monasterium sub sagaci industria & singulari nor-

Marginal notes: Ubi fit præpositus. — Eccli. 32.1. — Matth. 20. 27. — Ejus virtutes. — Humilitas, caritas. — Temperantia, &c. — Levit. 2.13. — Ezech. 18.7. — 1. Cor. 6.10. — Levit. 2.11 — Matth. 12. 36. — Dæmon ei insidiatur.

norma redactum esse videbat. Diu itaque & argute contra militem Christi per satellites suos diabolus omnium malorum inventor pugnavit, per quos eum superare non potuit; ac cernens se ab eo devinci, fortiora arma requisivit. Nam cor Regis invadens, regiam iram contra eum accendit, quæ sic fuit infestissima, ut servo Dei habitationem, omnibusque habitantibus monasterii deserere coegerit. Tunc memoriæ reducens quod Dominus ait: *Cum vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, imitatus igitur Paulum apostolum, regali iræ seque persequentibus cessit & recessit. Et optime, &c.

AN.CHR 1073 20. Dec.

Et Regem in eum movet.

Matth. 10. 23.

VII.

Igitur eo tempore Garsias *a* rex filius Sancii regis Majoris, frater Fredelandi * regis tenentis imperium provinciæ Legionensium, obtinebat regnum provinciæ Najarensis, vir certe corpore decorus, actibus clarus, sermone directus, armis strenuus, & usu militiæ bellicosus, ut testantur frequentes, nobiles, ac memorabiles ipsius victoriæ super spurcissimam gentem Agarenorum obtentæ, & super restitutionem Calagurritanæ civitatis, quæ quondam fuit auctoritate scripturarum, sedes episcopalis *b*. Hic itaque Rex cum quadam die ad cœnobium sancti Æmiliani venisset, & secundum suam pravam consuetudinem de facultatibus monasterii sibi dari requisisset, vir Domini fultus constantia fortis animi dari renuit; & evidentissima ratione probavit, illicitum fore Regem, vel aliquam personam sæcularem vel ecclesiasticam, res monasterii debere invadere, vel diripere, vel aliquo detestabili more aut occasione accipere, quæ ad usus Deo servientium monasterio sunt donatæ. Rex autem hoc responso a viro Dei suscepto, atque magno iracundiæ felle commotus, tale responsum dedit famulo „ Dei. Mihi, & omnibus qui sunt viri intelligentes, nimis injustum & in„ conveniens videtur esse me facultatibus patris mei & avorum, parentum „ meorum, carere debere; & ea quæ prædecessores mei possederunt, non „ possidere. Cui vir Domini respondit: Fateor, Rex gloriose, tua ac pa„ tris tui & avorum parentum tuorum fuisse, & esse omnia, quæ hoc „ monasterium dignoscitur possidere: sed tunc cœperunt tua non esse, „ quando cælesti Regi, sanctoque Æmiliano, ad necessaria sibi servientium „ sunt concessa. Ergo intellige omnino ecclesiastico juri contrarium esse, „ laicas personas res Ecclesiæ datas usurpare: & scito te in his partem „ habere, consortemque mercedis parentum tuorum esse, si permiseris fa„ cultates, quas tui parentes studuerunt Deo & beatissimo Æmiliano ad „ usus suorum servorum pacifice integras permanere; & non solum per„ manere, sed etiam tueri & augmentare: ut sicut illi remunerantur a „ Deo pro beneficiis impensis Domino famulantibus, sic & tu pro illis „ custoditis & pro concessis remunereris. Tunc Rex vehementer ira succensus, cum juramento minabatur, quia pro hoc responso vir Domini oculorum lumine privaretur. Sed illo in constantia permanente, & sine timore libere respondente: Potestatem habes, fac quod vis. Rex nimio furore repletus, æstimans se ab eo irrideri ac despici, testabatur rursus cum juramenti confirmatione, se illum privare officio linguæ. Sed viro Dei e contra fidenter respondenti, Fac, quia & hoc habes in potestate. Jam pro hac responsione Rex minatus est illi mortem inferre. Sed illo immota animi constantia persistente, ac dicente: Animam a corpore potes expellere, qua expulsa jam amplius non erit in tua potestate, nec poteris ei quidquam boni ac mali facere. Rex se contemtum arbitratus, a conventu fratrum recessit furibundus & ultra modum iratus. Vir autem Domini tota mentis contritione ad Dominum conversus, in loco suo stetit securus & imperterritus. Iterum Rex videns constantiam beati viri, de eo sermonem consiliumque habuit cum

* i. Ferdinandi.

a Fuit hujus nominis IV. Navarræ rex, cujus frater Ferdinandus, qui hic Fredelandus dicitur, Castellæ rex, Legionense regnum, occiso anno 1036 Veremundo III. obtinuit.

b In veteribus provinciarum Notitiis occurrit Calagurritana civitas sub metropoli Tarraconensi. Nunc paret Burgensi archiepiscopo, Castellæ veteris metropolitano per Gregorium XIII. instituto. Vulgo dicitur *Calaborra*, cui nuntius est Calciatensis episcopatus, *Calzada*; hinc ille episcopus duas habet sedes.

AN CHR 1073 10. Dec. E monasterio pellitur cœnobii Abbate *a*, volens eum a gradu præpositurae deponere, & a monasterii habitatione expellere. At vero Abbas, comperta Regis intentione atque voluntate, & jam percussus in secreto cordis mortifero jaculo invidiæ, pro tam admirabili Dominici constantia & sanctissima conversatione, cum consensu Regis eum & a gradu prioritatis injusto & damnabili judicio deposuit, & ab habitatione proprii monasterii expulit; & tamen fraudulenta astutia tres cellulas ad regendum ei tradidit. At vir sanctus fundatus firmissime in vera & non ficta conscientia, & patientia, intelligensque sagaciter eorum machinamenta nequissima, omnem spem suam in Domino, memor sententiæ Prophetæ dicentis: *Benedictus homo qui confidit in domino;* & rursus: *Maledictus homo qui confidit in homine*, posuit: & secundum beati Job deliberationem, donec deficeret, se ab omni innocentia sua non recedere deliberavit; & cellulas, quamvis fraudulenter commissas, obedienter & cum incredibili humilitate suscepit. In eas ingressus, & pro salute animæ suæ, & pro corporis sustentatione viriliter laborabat, nec ab ullo bono opere in Domino deficiebat. Pietas enim Domini nullum justum derelinquens, infatigabilem ejus longanimitatem, atque ipsius insuperabilem patientiam considerans, illius opera in omnibus dirigebat; & sic juvante Domino, in suo bono proposito permanebat, & vesanam invidiam diaboli, per quam, testante Scriptura, mors in orbem terrarum introivit, persecutionem iniquorum hominum sancte vivendo irridebat.

Jerem. 17. 7

Ibid. 5.

Sap. 2. 24.

VIII. Rursus a Rege exagitatur.

Adest rursus tentatio diaboli contra hominem Dei: nam supra memoratus Rex, inimico totius bonitatis instigante, non est passus vivere eum quiete. Nam vix transacto dimidii anni spatio, denuo ipse Rex ad eum pergens, omnique humano pudore carens, facultates, quas vir Domini nec habebat, nec ab ullo vivente acceperat, diabolica immissione ab eo exigebat. Tandem vir Dei sentiens fraudulentam rabiem inimici, tale responsum „ dedit Regi, a se quæ non dederat, nec commiserat requirenti. Rex vene„ rande, monasteria, vel prædia, vel aliquod beneficium a te non accepi, „ de quorum facultatibus sit dignum, ut serviam tibi. Et nunc dico tibi, ut „ alium dispositorem, dispensatorem, ac provisorem monasteriorum tuorum „ requiras, & eligas tibi, qui pro libitu tuo de facultatibus eorum obtem„ peranter serviat tibi. Ego autem hactenus Domino ac creatori meo, ac „ redemptori pio, qui est verus Rex, pius & electus, & non alicui terre„ no Domino servire disposui; & dum tecum non valeo habitare, neque a„ nimam meam salvare, cogente persecutione, & prohibente inquietudine, „ omnipotens Deus sua gratuita miseratione, & benignissima consolatione „ dignetur mihi locum suo nomini ac servitio congruum providere atque „ ostendere; in quo possim, remota ac deposita omni sæculari sollicitu„ dine, devote ac secure sacratissimo ac exoptabili servitio ipsius insiste„ re, quamdiu pietas ejus ac providentia me concesserit manere in hoc fra„ gili ac mortali corpore, & emenso corporeæ vitæ tempore, ipse merear „ spiritum mihi a se commissum sine damnabili contaminatione reddere.

Secedit in regnum Ferdinandi His dictis, omnibusque reverenter salutatis, ab illa regione secessit, & ad palatium gloriosi Fredelandi regis, Domino inspirante ac ducente, pervenit. Hoc autem totum benigna & misericordissima Dei benignitas & dispositio ordinabat, qui Exiliensi monasterio incuria & negligentia, necnon desidia pæne ad effectum desolationis redacto, strenuosissimum restauratorem bonumque pastorem providebat. In hoc suo facto verus Christi famulus Dominicus Paulum & Barnabam est imitatus, qui Judæis verbum Dei non recipientibus, sed e contrario blasphemantibus, persecutionesque excitantibus, Spiritus-sancti inspiratione ab eis recedentes, ad gentes conversi sunt. Hoc itaque exemplo prudentissimus servus Domini Dominicus videns Regem a statu sanæ intelligentiæ dejectum, ceteramque gentem illius provinciæ cupiditate cæcatam, & avaritia obtenebratam, ignorantiæ cali-

a Hunc Ferrutium appellat Sandovallius.

caligine, & omnium bonorum operum inertia imbutam, nec ex toto corde velle recipere verborum Domini fructificanda semina: sed amisso omni pudore peccandi, semper tendere ad perditionis infima, secundum increpationem prophetæ dicentis: Peccatori sine omni verecundia peccandi ... meretrici..... est tibi noluisti erubescere, juste & absque aliqua reprehensione provinciam Regis se persequentis deseruit, & ad mansionem sibi a Deo præparatam, ipso gressus ejus dirigente pervenire promeruit.

AN.CHR 1073 20. Dec.

IX. Monasterii Exiliensis status.

In illis igitur diebus in monasterio Exiliensi, fundato in honorem beatissimi martyris Sebastiani martyris Christi, erat quidam venerabilis vitæ, Licinianus *a* nomine, serviens Domino in sancta conversatione die ac nocte cum magna reverentia & humilitate, continuus in jejuniis, assiduus in orationibus, pernoctans in vigiliis, & jugiter intentus omnibus bonis operibus. Qui videns varios casus & eversiones ac desolationes præfati monasterii, ac recordatus antiquæ illius dignitatis ac nobilitatis, affligebatur magna cordis contritione, & angebatur intolerabili amaritudine, atque indesinenter irrigabat faciem amaro lacrymarum flumine, Israeliticum populum imitatus, qui de Jerusalem in Babyloniam in captivitatem ductus, super flumina Babylonis sedit, & flevit; & recordatus gloriæ montis Sion, ac nobilitatis templi Domini, cum ingenti tristitia organa sua in salicibus suspendit, & canticum de canticis Sion cantare noluit. Et quia in ipsa captivitate Deo sacrificium contribulati spiritus offerre studuit, nec idololatriæ se subdidit, sed pro posse divinæ legis præcepta observavit, post septuaginta annos captivitatis suæ ad terram repromissionis, & ad gloriam montis Sion, & ad nobilitatem templi Domini redire promeruit. Hoc exemplo hunc venerabilem virum Licinianum, non dubitamus a Domino esse exauditum, cum certe orationis ejus affectum & effectum insimul videmus esse completum. Nam cœnobium Exiliense, pro cujus ploravit destructioue, & oravit restitutione, operante divina Majestate, quæ flectitur, & non dubitativa oratione ad pristinum statum nobilitatis priscæ religionis, corporalibus oculis videmus rediisse; & hoc accipere meruit, quia in fide & sine hæsitatione, Jacobi apostoli admonitione, oravit, &c.

Jac. 1. 6.

X.

Fidelis igitur Dei famulus Dominicus a Najarensi provincia & a monasterio sancti Æmiliani egressus, gloriosum regem Fredelandum adivit, qui eum honorifice & cum magno gaudio ac lætitia suscepit. Jam enim audierat ac noverat, divulgante fama, quam laudabilis esset ipsius vita, & quam gloriosa ejus merita, & quam sagax & perspicua illius industria. Lætabantur illustres Comites cum optimatibus, gaudebat & omnis reliquus populus utriusque sexus. Omnes gratias & laudes Deo pro adventu ipsius referebant, unanimiterque famulo Dei applaudebant, videntes inexplicabili lætitia & incredibili exsultatione tripudiare omnem populum, contemplantes eum veluti speciosum thesaurum sibi divinitus missum. Dum hæc agerentur, Rex cum providenti consilio, accersitis Comitibus, qui tunc aderant, & optimatibus, sic eos alloquitur: O amici dilectissimi, non puto „ vobis esse incognitum monasterii Exiliensis statum quondam fuisse glorio- „ sum, nunc vero exigentibus peccatis ac negligentiis inhabitantium, pæne „ esse redactum ad nihilum; & ideo nobis magnopere esset procurandum, „ & prudenter tractandum, ut idoneus pastor ac prudens rector eidem loco „ fere destructo provideretur, cujus prudentia, cum meo vestroque juva- „ mine, in Dei servitio restauretur, & in facultatibus necessariis corpora- „ libus reintegretur. Cuncti principes regium consilium sibi placere ac ratum fore firmaverunt, & ut ad effectum ducat exorant: quo responso Rex „ compunctus ait: Si vobis omnibus in communi placeret, mihi videbatur, „ ut huic prudenti viro, qui, ut credo, miseratione Dei ad nos venit, sub „ pastorali cura idem locus ei committatur: & confido in Domino, quia ad „ pristinum decorem redibit ipsius summo sagacique ingenio. Anuunt cuncti ad-

Cui Dominicus præficitur.

a *Lucianum* appellat Yepezius.

AN.CHR. 1073 20. Dec. adstantes Regis consilium esse saluberrimum, & jubente Rege, hoc ad aures totius populi est delatum & expositum, omnibusque annuentibus, & acclamantibus decretum Regis esse bonum & laudabile. Mox honorati & nobilissimi viri cum beato viro missi sunt a Rege, qui eum cum devoto honore perducentes ad monasterium Exiliense, omnia quæ a Rege, principibus & omni populo dicta fuerant, retulerunt; & cum pontificali benedictione, ac totius congregationis acclamatione eum pastorali regimini subrogaverunt [a]. Adeptus igitur beatus vir regimen Exiliensis cœnobii, sedulus & pervigil pertractabat anxia sollicitudine animi, quomodo domum Dei sibi creditam, omni divina religione & humana sustentatione pæne destructam, priori decori & honestati restitueret; & talem concionem fratrum in ea coadunaret, quæ Deo debitæ officium venerationis diurno diuturnoque tempore persolveret, & regularia jura sacræ religionis adimpleret, cujus rei auxilium a Deo requirendum dignum fore judicavit; & quia funditus in Domino spem suam posuit, a desiderio suo non fraudatus, omnisque voluntas & justa petitio in effectum transiit. Omnibus itaque Apostolica sententia omnia factus, omnium mentes ad sui favorem amoremque inclinabat, nec ullo modo suis aliquibus intentus commodis, omnium utilitatibus inserviebat, operibusque manuum, imitans Paulum Apostolum, indesinenter insistebat; &, secutus imitabile exemplum fortis mulieris, panem otiosus non comedebat: intelligensque, monente sacra Scriptura, semper orandum esse & non deficere, omnes inimitabili exemplo semper provocans, sine intermissione orabat, ac veræ humilitati operam dans, cum esset omnibus prælatus, omnibus se sincero cordis affectu subdebat, & viliorem atque abjectiorem se cunctis arbitrans, nullis, nec etiam infimis, se ullo modo præponebat; ac semper ad meliora tendens, sedule studioseque quietem humiliter perquirebat, & omnia terrena ac transitoria, necnon fugitiva hujus mundi, tamquam falsa ac deceptoria oblectamenta, pro nihilo ducebat. Affluentes etiam ac superfluentes divitiarum immoderatas abundantias, deliciarumque illecebras, ut inimicas totius humanæ salutis, exhorrebat, & suos omnesque quos poterat ab hujusmodi contagiis compescebat. Hæc igitur omittamus, & ad ea, quæ per illum Dominus operari dignatus est, articulum convertamus.

1 Cor. 9. 22. — 1 Cor. 4. 12. — Prov. 31. 27.

XI. Exordiis, incrementis, & gestis beati viri secundum modulum intellectus nostri expletis, ad ea, quæ Dominus Jesus, qui ait: *Sine me nihil potestis facere*, & per eum adhuc viventem in corpore dignatus est facere, accedamus. Omne enim quod referemus idonei testes, si necesse fuerit, vel si tantum causa increverit, ecclesiastico jure roborabunt, qui adstantes ac præsentes & videntes fideliter interfuerunt. Hoc & testantur creberrima, quæ, Domino donante omnique populo testante, ad ejus sacratissimum tumulum evidenter facta ostenduntur miracula. Vir igitur sanctus pro restauratione cœnobii sibi commissi quotidianæ anxietati deditus, & pro salute & augmentatione gregis sibi crediti assiduæ meditationi & orationi subditus, instabat indefessus divinis ac felicibus laboribus, sollicitusque ne ad Dominum suum sine lucro rediret. Volens autem misericors Deus consolationem attribuere justis & sanctis ipsius cogitationibus atque sudoribus, dignatus est illi post laborem in strato quiescenti, per visum mittere consolatores, vultu habituque fulgentes, qui & de remuneratione præteritorum ipsius bonorum operum, sanctæque conversationis, mentem ejus redderent securam, & pro præsentibus ac futuris sanctis operibus certam retributionem promitterent: qua ostensione dulcis visionis eum ad meliora provocarent, & provocando ad sublimiorem perfectionem incitarent. Qua visione Christi famulus, moderata cum esset lætitia, exhilaratus, convocatis probatæ conversationis fratribus, sibi admodum familiaribus, indicavit quæ in visione viderat, & quod a visitantibus dictum audierat; & sic ipsam

Joan. 15. 5. — Visione cælesti recreatur.

[a] Munionem tunc temporis abbatem Exiliensem fuisse scribit Yepezius, qui in Dominici gratiam monasterii regimen dimisit.

„ ipſam viſionem referebat. Videbam, inquit, in viſione hac nocte me juxta quemdam fluvium ſtare, de quo fluvio emanabant duo parvi rivi nimium profundi, unus renitens ad inſtar coloris candidi, alter vero ad ſimilitudinem ſanguinis. Et dum ambo rivi de flumine procedere viderentur, alter tamen alteri non jungebatur. Super fluvium vero videbatur mihi eſſe pons vitreus, ſpatium palmi & dimidii habens amplitudo illius: in hujus pontis extremitate ſtabant duo viri, ultra humanam pulchritudinem pulcherrimi, veſtibus albis induti, quorum pectora zonis aureis, miro fulgore fulgentibus, erant præcincta. Unus ergo ex his duas coronas aureas, nimio & incredibili ſplendore ſplendentes in manu tenebat; alter vero unam ſolam ferebat, quæ ſeptemplici fulgore illas duas, quas alter tenebat, ſuperabat, & inſuper tota ex lapidibus pretioſis contexta erat. Itaque ille, qui duas coronas tenebat, me vocabat, & ut ad eos venirem jubebat. Sed e contra me reſpondente ac dicente: Non poſſum, domine, nimis certe anguſtus & fragilis eſt pons iſte, quem omnino nequeo pertranſire. Reſpondens dixit mihi: Noli timere, ſed ſecurus libere tranſi, & veni. Ejus præcepto obtemperans, proſpero & inoffenſo gradu anguſtum & vitreum pontem tranſivi, & ad eos veni. Statim unus eorum dixit mihi: Hæ duæ coronæ quas vides, tibi a Domino ſunt datæ, & quia jam illas meruiſti, ab eo per nos ſunt tibi tranſmiſſæ. Ego nimio gaudio repletus, & præſentia aſpectus eorum, veluti cæleſti refectione refectus, dixi: Domine mi, pro quo merito a Domino per tam clariſſimos miniſtros hæc accepi? Qui dixit mihi: Hæc prima corona a Chriſto datur tibi, quia ipſum ſequens, & perfectiſſimo præcepto illius obediens, perfecte ſæculum reliquiſti, & pravis operibus ejus abrenuntiaſti: quam coronam ſi vis perpetuo poſſidere, oportet te uſque ad mortem in hoc propoſito felici perſeverantia perſeverare. Secunda corona tibi a Domino datur, pro reſtitutione eccleſiæ, quam reſtituiſti ſanctæ Dei genitricis Mariæ, & pro ſancta, qua ſemper uſus es erga eam devotione, & pro tua Deo accepta integritate, quam ab adoleſcentia decreviſti cuſtodire abſque omni contaminatione: quam coronam ſi deſideras perpetua poſſeſſione poſſidere, neceſſe eſt te omni vigilantia vigilare, & contra dæmonem fornicationis legitime certare, quo poſſis virginitatem tuam ſine corruptione cuſtodire. Tertia corona, quæ eſt pretioſior, tibi præparatur pro cœnobio Exilienſi, quod es a fundamento ædificaturus, & ad priſtinum decorem reducturus, & pro populo, quem in eo es adquiſiturus Deo. Si ergo ea, quæ a me audiviſti, perſeveranti inſtantia implere curaveris, has tres coronas, quas propriis oculis intueris poſſidebis, & cum Chriſto ac nobiſcum ſine fine regnabis. Et hæc dicens, viſio a me ablata eſt: & a ſomno expergefactus, de his quæ videram, cœpi intra me tractare ſollicitus. Et nunc inſtemus, dilectiſſimi, vigilanter operibus piis & mandatis Domini, ut in ſuo ſancto ſervitio nos perſeverantes regni ſui faciat eſſe conſortes. Quam promiſſionem ſibi oſtenſæ viſionis ab eo audientes, tunc quidem funditus fidem dare neglexinus. Denique quæ ab eo dicta fuerant, de integro tunc intelligere non potuimus, ut nunc: quia certiſſime probata illius felici perſeverantia, & inſuper crebra illius videntes miraculorum inſignia, intelleximus eum tunc & veram vidiſſe viſionem, & nunc eum jam percepiſſe veræ viſionis promiſſionem: quia perſeveranter certe complevit præconis ſibi a Deo miſſi admonitionem. Ergo hæc viſio fidelis ſervi Dei Dominici fideuter & ſine omni confuſione poteſt aſſimilari viſioni beati Martini, qui vidit Chriſtum parte chlamydis ſuæ tectum, &c. Hoc modo Dominicus famulus Chriſti per veros miniſtros ejus per viſum meruit lætificari atque admoneri, quo inchoata opera bona perfectionis proveheret augmento: quibus perfectis & ad perſeverantiam perductis, ad hereditatem ſuperni paradiſi meruit efficaciter pervenire. Sed nos, eo vivente in corpore, his & aliis quampluribus ejus felicibus actibus fidem penitus accommodare dubitavimus:

AN CHR 1073 20. Dec.

Auctoritas & fides.

AN CHR 1073 20. Dec.

mus: nunc autem omni dubitatione poſtpoſita, ſecure illum jam cum Chriſto regnantem laudemus & honorificemus: & hoc eſſe digne agendum ac devotiſſime, ipſius ſacratiſſima membra licet defuncta admonent, & atteſtantur aſſidue. Quicumque enim, ut a plurimis jam certiſſime expertum eſt, ad tumulum ejus devotus advenerit, & juſtum ſuum votum offerens Deum per illius merita & interceſſionem invocaverit, & in fide & ſine hæſitatione poſtulans oraverit, vere effectu ſuarum juſtarum petitionum non carebit. Hoc audenter & abſque trepidatione dicimus, quia viſibilia beneficia fidem dant beneficiis inviſibilibus.

XII. Prophetiæ ſpiritu claruit.

Sanctiſſimus itaque Dominicus etiam prophetiæ ſpiritu claruit aperte reſponſis in pluribus, multa enim incognita & ventura prædixit ſuis familiaribus, familiariter eum interrogantibus. Et ne hæc oratio noſtra ab auditoribus, nobis individua non præbentibus, infirmetur & falſitati deputetur, pauca de plurimis ad medium deducamus; ut dum hæc quæ referimus vera eſſe probaverimus, non dubitetur a fidelibus de his, quæ timentes prolixitatem ſermonis ſilentio præterimus. Tempore Fredelandi regis Hiſpaniarum, glorioſi & ſtrenuiſſimi, præfuit monaſterio ſancti Petri de Arlanza GARSIAS abbas, vir omnino vitæ venerabilis, & felici perſeverantia memorabilis, cui per viſum eſt divinitus revelatum, ut de civitate Hiſpaniæ, quæ vocatur Abela *a*, transferret ſanctorum martyrum Vincentii, & ſororum ſuarum Sabinæ & Chirſtetæ corpora, illic in negligentia poſita: quod etiam factum eſt præeunte Domini gratia, & adminiſtrante ſupradicti Abbatis labore & induſtria. Huic ſacræ glorioſorum Martyrum translationi *b* adfuerunt totius provinciæ venerabiles ac Deo digni Epiſcopi cum Abbatibus, & cum clericis omnis eccleſiaſtici ordinis, cum conventu principum & nobilium ac virorum plebejorum, & utriuſque ſexus populorum: adfuit etiam cunctorum decus vir Domini Dominicus. Religioſe enim, ut decebat tam præclariſſimos viros, completis divinis officiis, & omnibus ex more confectis quæ videbantur congruere honoribus & uſibus ſanctæ religionis, Epiſcopi, Abbates, & multi qui convenerunt religioſi viri, expoſcunt præfatum Abbatem de reliquiis ſanctorum Martyrum ſibi pro benedictione dari. Conſenſit vir venerandus juſtæ ac religioſæ eorum petitioni, ac placuit quod devote petebant tribui: at ſervus Domini Dominicus de reliquiis Sanctorum accipere neglexit, ſed ab Epiſcopis & abbatibus, ac ceteris religioſis viris poſtulata & accepta benedictione, ad proprium monaſterium receſſit. Igitur eo reverſo ad cœnobium, convenit ad eum omnis congregatio fratrum, contriſtata nimium eo quod, ut ceteri, non detuliſſet pro benedictione de reliquiis ſanctorum Martyrum.

Transl. SS. Vincentii, &c.

De ſe prophetat.

Quibus conquerentibus vir Domini „ tale retulit reſponſum: Dilecti filioli, pro reliquiis ſanctorum Martyrum „ quas non detuli, non contriſtemini: nam ſi volueritis audire & adimple- „ re præcepta Domini, dicentis: *Qui audit verba mea & facit ea, ille eſt* „ *qui diligit me*: & alibi: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit*: & „ alias: ***Beati qui audiunt verbum Dei & cuſtodiunt illud***: & dictum Apo- „ ſtolicum: ***Non auditores tantum legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores***; „ & mandata Domini in cordibus veſtris retinueritis, & opere adimpleve- „ ritis, & juſtis monitis meis obedientes fueritis, & a via veritatis non „ declinando neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram non deviaveritis, ſi- „ ne dubio vobiſcum ſanctum habetis, cujus meritis ac ſuffragiis, omni- „ bus vicinis veſtris ac ſociis non eritis inferiores. Hoc reſponſum audientes omnes adſtantes, quid reſponderit, vel quem ſenſum reſponſio talis habuerit, non intellexerunt. Attamen quidam prudentes fratres interfuerunt, qui divino inſtinctu compuncti & illuſtrati, reſponſionem hanc non negligenter ſed ſagaciter memoriæ tradiderunt, mentique non obliviosæ condiderunt.

Joan. 5. 24.
Joan. 14. 23.
Jac. 1. 22.

a Abula urbs epiſcopalis, vulgo *Avila*, quam S Thereſiæ Carmelitarum reformatricis natali hiſce temporibus celebrem fecerunt. In veteribus notitiis ſub Emeritenſi metropolitano occurrit, ſed poſtea, Compoſtella in metropolim erecta, ei ſubjecta fuit, hodieque ſubeſt.

b De hac Translatione agit Yepezius centuria 6. Chronicorum ordinis capite 5.

dierunt. Quæ responsio illis divinitus prolata omnibus diebus vitæ ejus fuit incognita, quamvis polleret multis miraculis virtutibusque: at vero eo ab hac caduca & mortali carne subtracto, & mirabilium virtutum fulgore coruscante illius corporis tumulo, recordati sunt fratres illius sententiæ, qua „ prædixit: Si boni eritis, & mandata Dei atque mea monita custodieritis, sanctum habetis, cujus meritis, omnibus circum habitantibus non inferiores sed sublimiores & gloriosiores eritis: intellexerunt eum hoc de semetipso dixisse: & quod tunc ipse aperta noluit ratione exprimere, vel palam divulgare, nunc publicatur quotidie, prodente mirabilium operum ejus evidentissima ostensione. AN CHR 1073 20 Dec.

XIII. Alia mira omittuntur.

Multa alia quæ erant ventura vir venerandus longe ante prædixit suis familiaribus, quæ huic opusculo intermiscere omisimus, timentes importuni esse audientibus, & fastidium legendi afferre devotis lectoribus: qua necessitate cogente plura prætermisimus, & plurima prætermittemus. Qua ergo indigemus lectionis narratione, qui assidue perfruimur & incredibiliter & intimo cordis affectu lætificamur ipsius exoptata beneficiorum largitione, & creberrima mirandorum miraculorum visione? Ait certe Dominus Jesus perfidæ & incredulæ genti Judææ: *Si mibi non vultis credere, vel operibus credite*. Quo argumento fides aliquo modo verbis etiam veris potest subtrahi; operibus vero bonis publice & sine aliqua falsitate vel subdolositate factis, nulla ratione nisi infecta mendacio & incredibilitate, fides potest denegari: & sic probamus veris verbis fidem subtrahentem esse infidelem; operibus vero justis & sanctis, publicaque sanatione ac probabilitate roboratis, fidem non attribuere infideli esse deteriorem. Possemus itaque differere de illius innumeris mire gestis miraculis: sed enim ea explicare non est necesse, nec nostræ possibilitatis. At pro posse ac scire referamus de plurimis pauca, quæ ipse vivens in corpore gessit miracula, ut certe meminimus nos jam retulisse. Omnia sua facta sanctissima summo studio laborabat tegere, & soli cælesti Regi vero remuneratori placere desiderans, ac inanes hominum favores, ut diripientes latrones devitans, visus intuentium fugiebat; & quidquid boni faciebat, pro tempore & pro posse ab omnium oculis abscondebat; instructus Dominico præcepto, omnium suorum felicium operum mercedem recipere laborabat ab eo, qui omnia solus videt in abscondito, ut tamen his fruens non exorbitabat a mandato Domini dicentis: *Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. Dei namque famulus sic in utraque parte erat prudentissimus, ut & aliquando sua bona opera visus hominum humanasque laudes fugiendo absconderet, & denuo non ut ipse, sed ut Deus glorificaretur, ostenderet; & sic prudenter instans sanctissimo operi, non deviabat ab utroque præcepto Domini. Sic namque sua bona opera facta condimento virtutis temperantiæ condiebat, & sic se a tentatione & seductione antiqui tentatoris & seductoris muniebat, ut semper bona opera ejus essent in publico; semper omnimodis laudes hominum devitando, illius intentio esset in abscondito. Gesta itaque miraculorum ejus, quæ referimus, quædam omni populo testante cognovimus, quædam referentibus viris illustribus ipsius familiaribus didicimus; quædam vero nos ipsi præsentes oculis nostris vidimus, & Deo largiente videre non desistimus.

Joan.10.38. Sua pia opera tegit. Matth.5.16 Auctoris ætas.

XIV. Virginem reclusam.

Beatus igitur Dominicus parvulam quamdam, nomine Oriam, infra annos pueritiæ spernentem blandas illecebras mundanæ lasciviæ, ac desiderantem ferre austeritatem vitæ solitariæ, quatenus remotis omnibus sæcularibus curis & concupiscentiis, secure ac libere Christo, quem totis viribus diligebat, posset adhærere, & illius sanctis obsequiis sine intermissione, sancte vivendo, valeret insistere, habitu sanctæ religionis consecraverat, ac cellulæ hujusmodi operi congruenti incluserat; in qua Dei famula jam per aliquantos annos sui normam propositi optime servans demorata fuit. Sed ejus felicissimis operibus hostis antiquus invidens, & astu fallendi

AN.CHR. 1073 20. Dec. di ab inceptis obruere nitens, ac recordatus antiquæ deceptionis, qua decepit & dejecit patrem humani generis, ad amicam sibi bestiam, scilicet ad serpentem, suæ seductionis adjutricem recurrit, & reversutus ac versipellis tentator oranti Deo devotæ puellulæ in specie serpentis se obtulit, & die nocteque aspectui ejus infesta importunitate assistebat, nec ad momentum alicubi se divertens abscedebat. Cujus visione horrenda & intolerabili præsentia famula Dei nimio horrore trepidantis mentis territa, ad divinum, omni humano auxilio & consilio destituta, refugit præsidium, videlicet ad instantiam orationis. At tentatore nec sic ab ejus aspectu recedente, sed immobiliter trepidæ faciei ejus adsistente, direxit nuntium ad Dei virum cum festinatione, pandens ei per eum, qua serpentinæ præsentiæ molestia teneretur. Quam querimoniam famulæ Dei vir Domini mox ut audivit, fraudem diabolicam esse per spiritum intellexit, & sine aliqua dilatione festinanter ad eam cucurrit, sacrificium Deo pro illius ereptione tentationis obtulit, communionem corporis & sanguinis Domini nostri Jesu-Christi ei tradidit, aquam benedixit, qua ipsam & cellulam per fenestram aspersit, moxque serpentis phantasma evanuit, nec ulterius famulam Dei tentare præsumpsit, nec umquam in eadem cellula apparuit. Famula autem Domini in sancta conversatione felici perseverantia permansit, & cursu temporalis vitæ peracto, beato fine quievit, &, ut credimus, ad cælicas sedes perrexit.

Liberat a vexatione dæmonis.

XV. Cæcus quidam, nomine Joannes, Exiliensis oppidi indigena, venit ad monasterium Exiliense, multis annis pressus cæcitate: quem non solum affligebat cæcitas, sed etiam eorumdem cæcorum oculorum quædam assidua & intolerabilis gravabat infirmitas. Requisivit igitur obnixis precibus ab habitatoribus monasterii sancti viri præsentari aspectibus; ad cujus præsentiam statim est perductus a suis comitibus, & eum pedibus ejus prostraverunt, & medicamentum divinum ipsius cæcitati & infirmitati ab eodem beato viro humana sapientia vacui ac divina fide pleni impetrare cœperunt. Miratus igitur famulus Dei & intelligens imperitiam eorum, sed a probabili fide superatus, mox exemplo Domini ad curationem servi Centurionis morituri surgentis, & ad eum sanandum pergentis, sine mora surrexit, & Deo devota fratrum caterva convocata, & pro exposcenda atque impetranda hujus cæci & infirmi sanitate cohortata, cum eis ecclesiam intravit, salutare sacrificium pro illius recuperanda salute Deo devote obtulit. At ubi more ecclesiastico est completum divinum officium, ventumque est ad percipiendum corporis & sanguinis Domini sacramentum, & ministris officium inchoantibus communionem gustare, & videre quam suavis est Dominus; repente & insperate oculi cæci longa cæcitate pressi, sunt aperti, omnis alia infirmitas fugata, ac præsentibus omnibus, magnaque admiratione admirantibus, & nimia alacritate lætantibus, qui venerat cæcus & infirmus, pristinæ sanitati sub omni celeritate est redditus; & a beato viro salubri exhortatione admonitus, ut de reliquo sollicitius Dei servitio invigilaret, vitam moresque suos, ab omnibus iniquitatibus se subtrahendo, corrigeret, ne deterius, voce Domini, aliquod ei contingeret, gaudens, Dominumque benedicens ab ecclesia recessit, sanus & incolumis domum suam abiit, & in eadem incolumitate usque ad diem obitus sui permansit. Omnis enim sanitas sive carnalis, sive spiritualis, quæ divinitus conceditur, de integro datur, neque aliqua sui parte diminuitur, ut a Domino Judæis se pro curatione infirmi in sabbato curati persequentibus dicitur: *Quæritis me interficere, quia totum hominem sanum feci in sabbato, &c.* Quod in omni suo facto complevit vir Dei Dominicus. Omnes enim quos ab infirmitate carnali in carne sanavit, omnes ab omni spirituali malignitate in mente mundavit. Igitur totum hominem sanat, qui interiorem hominem ab omni vitiorum sorde, & exteriorem ab omni lavat infirmitatum labe.

Cæco visum reddit. *Matth. 8. 7.* *Joan. 7. 23.*

XVI. Mulier quædam Maria, ex vico Castrociniensi, sana & incolumis, nec ullum

lum habens in se signum alicujus parvæ vel magnæ infirmitatis, a domo sua exierat, atque cum omni alacritate forum pergebat: quæ subito est percussa invaletudine tam gravissimi doloris, ut omnia membra corporis illius funditus propriis privarentur officiis. Ingravescente molestia intolerabilis infirmitatis, in tantum excrevit infortunium ipsius debilitatis, ut non jam prætenderet miseranda mulier formam ægrotantis corporis, sed miserabile & horribile monstrum informis & fœtentis cadaveris, excepta importuna inquietudine magnæ & funditus confusæ vociferationis. Comites ipsius itineris etenim contristati nimium de tam infelici adventu ipsius incommoditatis, requirunt inter se sollicite, quo solamine, vel quo juvamine, mulieri miseræ in supremis constitutæ possent succurrere. Sed ipsis omni certo consilio destitutis, & de salute & infirmitate mulieris desperatis, venit ad memoriam fama & virtus beati Viri Dominici: & continuo se invicem cohortantur, ut ipsam in lectulo ad eum deferrent, pedibus ejus exponerent; & omnem illius salutis restitutionem providentiæ ac pietati ejus committerent: quod & factum est. Nam manibus adstantium perlata est, & non tam semiviva quam pæne exanimis, ad pedes beati viri a delatoribus projecta est. Vir igitur sanctus omni pietatis gratia plenus fidem deferentium laudavit, justæ petitioni eorum benigne assensum præbuit, infirmæ ac morti jam proximæ condoluit; & ut ejus membra jam pæne in mortem resoluta pristinæ sanitati ac vitæ restitueret, Domino preces pura cum devotione obtulit. Quo completo, paullulum vini sibi deferri jussit, & propria manu benedicens ori decumbentis mulieris tradidit: & protinus ut liquorem sacrati vini sensit & bibit, ac si nullam infirmitatem habuerit, celeri curatione obstupuit, Deumque benedicens, curatori suo supplices gratias reddidit, & cum omni hilaritate ad propriam domum rediit. Erant itaque mirabilia beati viri beneficia, & sicut mirabilia ipsa, ita velox virtutum efficacia, nulla cum esset mora ad sanandum; sic venientium cum fide erat frequentia ægrotantium.

AN.CHR 1073 20. Dec. Mulier ægrotæ sanitatem.

XVII. Captivo libertatem procurat.

Vir itaque quidam, nomine Dominicus, natus ex villula quæ dicitur Sotus, a Saracenis captus, & jam per multum temporis duro onere catenarum ingentium afflictus, & inclusione, horrore, obscuritateque diri carceris vehementer fatigatus, exigebantur ab eo quingenti nummorum solidi, quibus solutis redderetur libertati. Amici autem ejus ac parentes illum a captivitate eripere cupientes, summamque pretii ipsam superimpositi congregare ac reddere disponentes, omnia quæ juris illius esse videbantur distraxerunt. Quo facto, omnique pretio facultatum ejus in unum coacto, illud quod a captivo exigebatur complere non potuerunt. Qua de re nimium contristati, & non modica anxietate consternati, in magna ingentis doloris tribulatione constituto condolebant, & eum ab ea quantocius liberare cupiebant, sed auxilio omnium suarum facultatum facere non valebant: & idcirco hac necessitate compulsi, ut mos est, auxilia bonorum virorum, honestarumque mulierum exquirebant, ut quod nequibant propriis adimplere facultatibus, saltem perficerent gratuitis eleemosynas pro Deo largientium impensis. Instantes autem huic labori omnino laudabili, adierunt servum Dei, hujusmodi mercedem petituri: qui libenter ab eo sunt suscepti & auditi, & vera ac non ficta caritate plenus, ut superius nos dixisse meminimus, statim eis pro juvamine eripiendi captivi equum tradidit, & hoc „ etiam subintulit: Hoc modicum solamen æquanimiter suscipite, & vo„ bis majus me adhuc impensurum scitote. Exoranda ac placanda est assi„ duis obsecrationibus facies Domini, ut quod humana actione non potest „ effici, impleatur efficaci potentia divini subsidii. Illis igitur discedentibus, & pro accepto salubri consilio, & pro consecuto solatio gratulantibus, vir Dei, quod devote promisit, devotius contulit. Sequenti namque die sacrificium pro misero in carcere constituto hostia salutifera Domino Deo digna contritione obtulit; & in eadem sacrificii hora, annuente Domini

AN.CHR 1073 10. Dec.

mini pia suos fideles suo justo desiderio & labiorum voluntate numquam fraudante clementia, disrupta fuerunt ferrea & inextricabilia alligati vincula: aperta est tenebrosi & continua nocte damnati caceris, divina & non humana vi impellente, custodia; & Domino sancti viri oratione, & sacrificii oblatione ad misericordiam flexo præunte, nullaque adversitate obstante, sed omni prosperitate comitante, cum magna lætitia rediit ad propria. Parentes vero illius statim ut eum viderunt, oratione sancti viri eum esse liberatum intellexerunt, & cum magnis gaudiorum jubilationibus ab eis susceptus, mox est præsentatus sancti viri aspectibus: qui ab eo requisitus, per ordinem pandit causam suæ ereptionis, ut diligenter omnes inquirentes diem & horam ipsius evasionis, invenirent eumdem certissime fuisse, quo sunt a beato viro fusa pro eo orationis & immolatæ oblationis divina subsidia. Ergo omnes tanta virtute comperta, in communi ineffabilem misericordiam nostri Redemptoris alacribus animis benedixerunt, & præclarum meritum miseri captivi ereptoris dignis laudibus extulerunt. Summa animi, dilectissimi, diligentia est gaudendum, & magno vocis præconio est prædicandum, beatum Dominicum tanta virtutum efficacia fuisse præditum, ut absente eo, & etiam longe posito, meritis ejus & orationibus, superna virtus ferreos nexus disrumpendo confringeret, claustra carceris omni humana arte obserata aperiret, & miserabilem captivum, omni humano solatio destitutum, exoptabili patriæ restitueret.

XVIII. Oculis laborantem sanat.

Comes quidam Gallecia provinciæ, PETRUS-PALAGII nomine, diuturna oculorum caligine afflictus fuerat, & pro spe recuperandæ sanitatis multa loca Sanctorum adierat, & multam in medicos pecuniam erogaverat; nihilque proficiens omniaque pro eadem infirmitate explodenda expenderat, sine aliqua sui utilitate, quæ & alia in vanum consumpserat. Jamque omnino desperans, famam virtutum viri Dei, referentibus plurimis agnovit: & quia ei satis notus erat, & creberrime domestica familiaritate ei hæserat, festinus ad eum pervenit, molestiam suæ diutinæ, nimiumque omnibus profectibus suis importunæ infirmitatis ostendendo, innotuit Vir autem Domini semper affluens visceribus pietatis, ex intimo cordis affectu flebiliter ei condoluit, & ad sibi consueta se convertens medicamina, Domini misericordiam pro eo supplicaturus orationi se tradidit. Completa itaque oratione, vir beatus surrexit, aquam sibi dari petiit, quam propria manu benedicens, oculos languentis pressos longa calamitate caliginis, nomen Domini cum magno suspirio invocans, perfudit, &, dictu mirum! nulla mora interveniente, integræ sanitati restituit. Mirati sunt adstantes de tam magna & miranda hujusmodi miraculi magnitudine, & multo magis mirati sunt de tam insueta curandi celeritate. Mirabile est certe infirmum longa ægritudine fractum cum mora quavis prolixa sanare, at mirabilius est sine mora curare.

XIX. Et epilepticum.

Quidam etiam vir nobilissimus, nomine GARSIA-MUNIONIS, de villa, quæ vocatur Gomel, ortus, horribili atque exsecrabili infirmitate, quæ juxta operis sui effectum, congruo sibi satis vocabulo gutta-cadiva vocitatur, miserabiliter erat detentus, nec omnino ulla spes suæ salutis ei supererat. Sed ducens vitam, ultra quam sermone ullo exprimi potest, miserabilem, omnibusque se videntibus vehementer formidabilem, assiduis votis, ut ejus infelix & amara vita morte clauderetur exorabat. Non solum enim se ipsum vita ejus infelicissima dedecorabat, sed etiam omnes sibi consanguinitate vel familiaritate adhærentes exterrendo, nimio cruciatu affligebat, ac insolita suo generi maculatione dehonestabat. Omnino denique in suæ infirmitatis opprobrio, dedecore vel infortunio, nihil distabat ab illo dæmoniaco, quem prodit scribente Evangelista Marco evangelica lectio; vel, ut ita dicamus, nihil differebat a pessimo omni humano sensu de integro privato lunatico, quem horret, trepidat, & fugit omnis humana fidelium & infidelium, sapientium & insipientium communio. Nos autem cogno-

cognoſcentes, natura & arte dictante aliud eſſe naturaliter accidentem corporis infirmitatem, atque aliud eſſe promerentibus culpis dæmoniacam tentationem, diffinire funditus non præſumimus, quod obſtante humana conditione, divinique numinis omnem ſcientiam præbentis nobis perfecte non conceſſà largitione ignoramus: tamen teſtamur quod de eo vidimus. Dum hujus infirmitatis calamitas eum arripiebat, illiſus ſpumabat, dentibus ſtridebat, & areſcebat, & pæne omni humana effigie privatus auditione & locutione carebat. Ergo hac invaletudine horrendæ infirmitatis hoc miſerrimo homine laborante, fama moleſtiæ illius ad virum Dei pervenit; eumque ad ſe per ſuos officiales deduci fecit, ſuiſque aſpectibus exhiberi præcepit: cujus horrendam infirmitatis moleſtiam ſollicite conſiderans, ac ſupra conſuetudinem ſuam demirans, pro eo jejuniis, afflictationibus, & orationibus diurnis nocturniſque incubuit. At divina revelatione inſtruente, non alio, quam oratione ſola & jejunio, fore medio curandam peſſimam hujus hominis infirmitatem intellexit; cui probabili operi ſine intermiſſione inſtitit, nec ab eo ullo modo, donec perfecte hominem ſanitati redderet, deſtitit. Numquam equidem infirmum, quem ſanare diſpoſuit, tam difficulter & laborioſe ſanitati reſtituit: multos autem eum, ut ſupra retulimus, ſine mora & abſque difficultate ſanaſſe vidimus; hic etſi cum magna oppoſitione fuerit ab infirmitate curatus, tamen integram ſanitatem recepit, nec ulterius umquam illius exſecrabilis incommoditatis infeſtatione laboravit; ſed omni tempore vitæ ſuæ recepta incolumitate felix permanſit.

AN CHR 1073 20. Dec.

XX. In morbum incidit.

Igitur beatus vir completa affluenti exhortatione, atque conſiderata ſolerti ſtudio, & diſpenſata omni monaſterii utilitate, correptus eſt gravi corporis infirmitate: qua quotidie ingraveſcente, in lectulo decubuit. Longo tempore eadem incommoditatis moleſtia laboravit, qua præſentis vitæ curſum ac labores ſuæ actionis eſſe finiendos, ac remunerandos gaudio æternæ beatitudinis intellexit. Itaque ante quartum diem migrationis ſuæ Præpoſitum monaſterii, atque diſpenſatorem ad ſe vocavit, quibus ait: Omnia quæ bene noveritis eſſe neceſſaria præparate, ac ſollerti induſtria, quæ fuerint congrua & honeſta, providete. Regem nempe ac Reginam cum Epiſcopo ad hanc domum quantocius venturos eſſe ſcitote. Cujus verba ipſi fratres non intelligentes, de his ad invicem requirebant, dicentes: Cur hoc nobis Abbas dixerit, omnino non intelligimus, nec animadvertere valemus; aut quid nobis agendum ſit ignoramus: at fortaſſis valida infirmitate prægravatus, irrationabiliter eſt nobis locutus. Denique Regem & Reginam ad præſens ad hoc monaſterium non eſſe venturos pro certo ſcimus; utrum autem Epiſcopus ſit venturus, incerti ſumus. Ut tamen ipſius præcepto ne inobedientes eſſe videamur, ad ſuſcipiendos omnes hos ſupervenientes hoſpites nos diligenter præparemus; & inſuper ipſum Epiſcopum ſtudioſe præſtolemur: quem die quartæ feriæ, in qua eſt feſtivitas ſanctæ Mariæ, venturum fore arbitramur. Itaque ſecundum arbitrii eorum definitionem, SCEMENIUS [a] epiſcopus in vigilia feſtivitatis ſanctæ Mariæ venit adveſperaſcente jam die. Illuceſcente autem ſequenti, prædictos fratres vir beatus ſecundo vocavit, quibus ait: „ Ante hos quatuor dies obſecrando & admonendo intimavi vobis, ut ad „ ſuſcipiendum Regem ac Reginam atque Epiſcopum vos honeſte præparaſſetis, & cum omni diligentia, cuncta, quæ tantis poteſtatum dignitatibus ſunt congrua ac neceſſaria, ſollerter providiſſetis: qui rurſus verba illius non advertentes, & cur talia proferret prorſus ignorantes, reſponderunt, dicentes: O venerande pater, ob quam rem nobis talia præcipias, „ nimium ſtupendo miramur, & mirando deficimus. Unum enim pro certo „ ſci-

[a] Aucenſem ſive Ocenſem regebat eccleſiam, cujus ſedes tunc temporis ob Maurorum vaſtationes incerta erat. Nam Auca deſtructa ſedes epiſcopalis primum ad urbem Gamonal tranſlata fuit, ac paullo poſt labente hoc ſæculo 11. in Burgenſem, vulgo *Borges*, quæ tandem in metropolim evaſit.

AN.CHR. 1073 20. Dec. „ ſcimus, quia hoc præſenti tempore Rex vel Regina ad hanc domum non „ accedet: heri ſero venit cum paucis ſolus Epiſcopus. Quibus vir Domini, „ quaſi cum quadam indignatione reſpondit: Vos fratres, cur teſtificamini „ Regem & Reginam ad hoc monaſterium ad præſens non veniſſe? Ego enim „ dico vobis vere eos hanc domum iſta nocte intraſſe, & me cum eis a pri„ mo pullorum cantu uſque modo in eccleſia demoratum eſſe, & ab eis me „ invitatum eſſe, ex quo, hoc triduo tranſacto, cum ingenti gaudio lætus „ & felix eorum celeberrimo ſacratiſſimoque convivio interero. His auditis, apertiſque intellectibus intimi ſenſus, fratres cognoverunt virum Dei, non de terreno Rege vel Regina locutum eſſe, ſed quidquid dixerat, de Domino Jeſu cæleſti Rege, ac de genitrice ejus Maria cælorum regina dixiſſe: expenſas autem, quas tam providenter jubebat præparare, prævidebat ſuæ ſæpulturæ neceſſaria eſſe: qua manifeſtatione præclaræ cognitionis, necnon intelligentia cæleſtis convivii, cognoverunt certiſſime adeſſe in proximo diem ipſius vocationis atque migrationis. Nulli itaque debet eſſe dubium, eum exuto homine eorum feliciter invitatum * gratulanter, quibus in corpore poſitus, fidele, devotum atque aſſiduum exhibuit famulatus obſequium.

XXI. Celebrata ergo & peracta ſollemnitate beatæ Mariæ, Epiſcopus cupiens & diſponens a monaſterio recedere, virum Domini venit viſitare ac conſolari, benedictionemque humiliter ab eo expoſcere, atque ei valefacere. Cui „ ait ſanctus vir: Congruum ſatis eſſet, Pater ſancte ac venerande, ſi pla„ ceret paternitati tuæ, ut hodie nobiſcum morans nos non deſereres, quo „ per totum diem nos tua dulci præſentia & allocutione perfruendo faveres „ & lætificares, & ſequenti die, Domini voluntate annuente, abſcederes. „ Ad quem Epiſcopus, ſenſu ſermonis non intellecto: Non poſſum, inquit, „ pater mi, hic hodie manere, cogente, quam omnino non valeo devita„ re ſine gravi diſpendio, neceſſitate. Cui vir ſanctus alacri vultu ac mo„ deſta reſponſione: Vade, inquit, cum Dei benedictione; ſcito tamen te in proximo reverſurum eſſe. Completum eſt igitur, ut vir beatus prædixit. „ Nam illuceſcente die ſextæ feriæ ſibi circumſtantibus ait: Obſecro vos, cito „ ite, atque Epiſcopo dicite, ut abſque omni dilatione non dedignetur ad me venire, quia adſunt qui me invitare dignati ſunt. Cui quidam fratrum, „ ſenſu ſermonis illius intellecto, reſpondit, & lacrymans ait: Adeſt jam „ hora migrationis tuæ, Pater? Reſpondit vir Dei, & ait: Adeſt vere, fra„ ter dilecte. Sed ab invitatoribus meis inducias impetravi, donec veniat „ Epiſcopus, ad quem direxi. His dictis obticuit, nec alicui amplius, etiam importune aliquid inquirenti, reſpondit. Congregata autem omni multitudine fratrum, expletiſque ſecundum regularem morem omnibus ſacris inſtitutis eccleſiaſticorum officiorum, cunctiſque rite tradito caritativæ pacis oſculo, atque percepta devotiſſime ſacra Dominici corporis & ſanguinis communione, cunctis etiam tam fratribus, quam omnibus qui convenerant religioſis viris, flentibus, venit Epiſcopus, videnſque beatum virum omnino jam conſtitutum „ in ſupremis, lacrymis perfuſus, his verbis eum eſt allocutus: O cariſſi„ me pater, gratias omnipotenti Deo referimus, quia te, ſuperatis omni„ bus mundi laboribus, & antiqui hoſtis callidiſſimis innumeriſque artibus, „ ad loca tranquillæ pacis & perpetui refrigerii tranſire credimus. Nunc er„ go precamur, ut jam de tua gloria ſecurus, pro nobis apud Dominum, „ ad quem pergis, intercedas, atque tuis precibus nobis, adhuc in pericu„ lis animarum noſtrarum conſtitutis, ſuccurras; atque nos poſt obitum „ noſtrum, quod noſtris non meremur actibus & meritis, tuis interceſſio„ nibus tecum vivere & conregnare obtineas. Hæc dicente atque ſupplicante Epiſcopo, vir Domini utraſque manus & oculos ad cælum erexit, quas deorſum deponens, pectori ſuo appoſuit, oculos ſuos felici ſomno clauſit, & ſic beato fine quieſcens ſpiritum Deo reddidit. In hora ſui exitus quidam de pueruli, migranti beato viro adſtantibus, viderunt duas coronas aureas nimio

Susceptis sacramentis.

Obit.

nimio fulgore fulgentes super caput ipsius, quarum nimio fulgore omnes humanæ lucernæ ante beatum virum positæ obscurabantur, atque præeunte hoc incredibili, immensoque coronarum lumine, in cælum Dominicus ferebatur: quod licet puerulis asserentibus non discredidimus, sed potius puerorum relationi fidem dedimus; attribuentes illas coronas fuisse, quas ille in visione a viris albatis esse oblatas & promissas, si in proposito perseveraret, credidimus. Igitur beatus Dominicus abbas 13. Kalendas Januarii, die 6. feriæ, æra IIII. anno videlicet ab Incarnatione Domini 1073. feliciter recessit a sæculo, perenniter regnaturus cum Domino, ubi gaudet angelorum cœtibus sociatus, atque ovium suarum præstantissimus intercessor effectus. Ergo ab Episcopo & ab omnium fratrum devoto collegio, atque a cuncto undique confluente utriusque sexus populo, beati viri exsequiis, ut decebat, religione devotissima dispositis, venerationeque devotissima completis, tumulatum est corpus illius sacratissimum cum magno sibi conveniente honore intra claustrum fratrum ante portas ecclesiæ, ubi per quædam annorum curricula quievit: multis etiam ac memorandis miraculorum beneficiis, infirmis cum devotione ac fide ad eum venientibus impensis, venerabile gloriosumque sepulcrum ejus coruscavit.

AN CHR 1073 20. Dec.

Sepelitur.

XXII. Crescente igitur mirabilium operum beati Dominici præclara magnificentia, qua sunt evidenter manifestata veneranda meritorum ejus insignia, cœpit etiam crescere erga venerabile sancti viri corpus summa populorum devotio, & infinita promiscui sexus ad sacrum tumulum ejus properantis frequentia. Deo dignus itaque Scemenius episcopus, qui omnibus illius felicibus interfuit actibus, visis tot tantisque signorum virtutibus, cum consilio venerabilis viri FORTUNII ejusdem monasterii abbatis, & cum piæ devotionis affectu totius devotæ congregationis, & cum consensu ac voluntate ALDEFONSI *a* Hispaniarum regis gloriosissimi, filii Fredelandi regis, omni regali strenuitate opinatissimi, fratris SANCII regis, omni devota pietate, & bellicosa virtute, christianaque religiositate pollentis, & cum voluntate omnium vicinorum Episcoporum & abbatum atque optimatum, omniumque circum habitantium populorum, decrevit, dignumque judicavit corpus beati Dominici ad venerabilioris sanctitatis, eminentiorisque dignitatis locum esse merito transferendum. Sacratissima denique membra tanti viri apud Deum tanta meritorum sanctitate excelsi, indignum cunctis videbatur retineri loco humili; quod & religiosa devotione completum est, annuente clementia Domini. Adveniente denique prænominato pontifice cum suorum devoto conventu clericorum, ac præfati loci abbate Fortunio cum religiosorum agmine monachorum, convenientibus etiam plurimis turbis nobilium, plebejorumque populorum, ac digna reverentia, debitaque religiositate completis divinis Missarum hymnorumque officiis, translatum est corpus sanctissimi viri a sepulcro, in quo primum excedens a sæculo fuerat reconditum, & intra ecclesiam ante altare beati Martini, ubi nunc veneratur, honorifice est tumulatum: quo in loco ad usus divinorum sacrificiorum ara in ipsius honore ac nomine est constructa, ubi creberrime monstrantur divina, ipso obtinente, beneficia omnibus, cum fide & devotione ad ipsius venientibus poscenda suffragia.

Sollemnis translatio.

Altare sub ipsius nomine.

XXIII. Nos igitur, dilecti fratres, qui tam dignissima merita, tamque præclara beneficia tanti patroni quotidie oculis intuemur, & assidua ipsius largitate perfruimur: monita ejus salubria, saluti animarum nostrarum congrua, quibus suos omnes auditores adhuc in corpore manens, omni vigilantia verbis instruxit, & adhuc, licet angustia sepulcri clausus, clarescentibus miraculorum signis, instruere non desistit, a mente numquam abscindamus, ipsis intento studio inhæreamus. Errores & culpas quas fecimus, ante

Auctoris peroratio.

a Hic post varias fortunas Sancio fratri suo successit, Legionis & Castellæ rex, Toleto capto, ibi regni sedem fixit, ac se Imperatorem proclamari jussit. Obiit anno 1109.

AN.CHR 1073 10. Dec. te oculos cordis revocemus; de ipsis antquam obtenebrescat, idest antequam mors subripiat, fructus dignos pœnitentiæ faciamus: mortifera & venialia crimina funditus abjiciamus, amicos in Deo & inimicos propter Deum diligamus, indigentibus & impotentibus secundum nostrum posse succuramus: super omnia autem veram charitatem, quæ est vera dilectio Dei & proximi, observemus; fidelibus defunctis quotidianum juvamen orationum & eleemosynarum impendamus: nullis molesti, omnibus benevoli simus. Si enim his atque hujusmodi bonis operibus intenti fuerimus, & Deum propitium, & omnibus nostris desideriis & orationibus fautorem habebimus; & juvamine atque intercessione beati patris nostri Dominici, (cujus hodie Translationis festiva gaudia una cum sanctissima regina HELENA, Magni Constantini matre, quæ etiam hac die *a* in cælos coronata transcendit, cordialibus & sollemnibus officiis celebramus) procul dubio digni erimus consequi meliora & frequentia tutamina. Est nempe maxime nobis utile, sic unanimiter sic sinceriter transitoriam temporalemque festivitatem illius celebrare, sic illi debitas laudes persolvere: quatenus ipsius meritis & precibus ad numquam finiendam, sed æternaliter permansuram, supernorum civium festivitatem, cursu hujus vitæ peracto, felices & gaudentes mereamur introire, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1074 6. Aug.

DE V. GODERANNO ABBATE

Malleacensi, tum episcopo Santonensi.

Goderanni Vitæ fragmentum.

1. *PLura diximus de Malleacensi cœnobio supra ad annum* 1014. *ubi de translatione sancti Rigomeri actum est. Hic de Goderanno ejusdem loci abbate paucis agendum, quo jubente Petrus Malleacensis monachus de sui monasterii antiquitate scripsit libros duos, qui tomo* 2. *Bibliothecæ Labbeanæ editi sunt. Vitam ejus seu potius vitæ initium ex schedis nostris proferimus, quibus ea, quæ aliunde colligere fas fuit, subjungemus, ad illustrandas pro modulo nostro viri hujus venerabilis actiones. An vitæ vero hujus fragmentum pars sit ejus gestorum, quæ à Trithemio laudantur libro* 3. *de viris illustribus Ordinis S. P. Renedicti cap.* 329. *nobis non constat: sic autem se habet.*

2. GODERANNUS igitur Remorum civis, celso Francorum genere, patre Hamelino, matre vero Andrada oriundus exstitit; qui sicut ipse narrare solitus erat, ad Christi militiam adhuc puerulus, Deo disponente deputatus, a parentibus ad educandum simul & erudiendum juxta ætatulam suam, ab amita quadam sua in monasterio feminarum susceptus est: ubi si qua earum contra canonem & pudicitiæ professionem aliquid factura illum præsentem, utpote parvulum, amovere minus curabat, postea gravissimum testem & propalatorem suæ nequitiæ sustinebat. Hoc non semel fecit, sicut ipse mihi sæpius dixit. In quo facto nihil aliud quod amatorem eum castitatis futurum Spiritus præsagabatur. Hinc dum adolesceret, ad monasterium, quod Altum-villare dicebatur, translatus est. Ibi cantum & totum ecclesiasticum officium didicit, necnon & grammaticam prælibavit. Verum quia ibi regularis disciplina dormitabat, timens adolescentiæ suæ, jam juvenis, Remis ad monasterium sancti Remigii emigravit, ob gratiam cujusdam magnæ, quæ inibi esse ferebatur, disciplinæ & conversationis religiosæ: quod secus invenit. Nam cum multos & fere omnes per abrupta vanitatis indifferenter ire, & quod magis dolebat in monachis,

a Celebratur in Martyrologio Romano festum B. Helenæ die 18. Augusti, unde Tamajus ad hanc ipsam diem revocat S. Dominici Translationem in Martyrologio Hispanico.

chis, pudicitiam prodere, castitati injurias inferre cerneret, pœnituit eum tandem adventus sui. Quod in religione non potuit, in litteris quantum valuit profecit. AN.CHR. 1074 6. Aug.

3. *Horum pertæsus Goderannus, meliora æmulatus charismata, in Ordinem Cluniacensem transmigrare decrevit, qui tunc sub sancto Hugone sanctitate celebris erat: qua id occasione, quove tempore fecerit incertum. Certe Hugonem, qui concilio Remensi sub sancto Leone IX. in ipsa S. Remigii basilica celebrato interfuit, videre potuit Goderannus anno* 1049. *Eum Hugoni præ ceteris acceptum fuisse colligitur ex Chronico Cluniacensi, in Bibliotheca Cluniacensi col.* 1642. *ubi idem Goderannus* monachus & capellanus S. Hugonis *appellatur. Huic officio incumbebat, cum sacram Eucharistiam, quam Leproso cuidam ministraverat sanctus Abbas, cum vomitu excreatam, fide accensus absorbuit: quod discipuli sui facinus ipse Hugo miratus dicitur. Id refert Chronici supra laudati auctor, sed alium omni exceptione majorem proferimus testem, Hildebertum Cenomannensem episcopum, in ejusdem S. Hugonis vita, ubi ea de re sic loquitur.* Didicerat (ex hoc hominum consortio ad consortium provehi angelorum) monachus ille Goderannus, qui relicto beati Remigii monasterio, cum artioris disciplinæ gratia Cluniacum demigrasset, meritorum titulis & prærogativa scientiæ a Domino audire meruit: Amice ascende superius. Prius enim Malleacensis abbas effectus, postea Santonensis ecclesiæ adeptus est dignitatem. Accidit autem ut eo præsente, leproso cuidam per manus beati Hugonis Eucharistia traderetur. Qui dum suscepta sacri panis portione uti non posset, diuque luctatus in vacuum niteretur, sacramento cum salivis & screatibus horrendis visu ex ore lacerato decidenti Goderannus utramque manum supposuit, & gloriosius de se, quam de quolibet hoste triumphans, adhibitum ori totum absorbuit. Quo viso beatus Abbas obstupuit, craticulam Laurentii hoc animi tormento dicens esse meliorem.

Ad Cluniacenses transit.

4. *Sub modio comprimi tanta virtus diu non potuit: quare defuncto Humberto Malleacensis monasterii abbate, Goderannus in ejus locum substitutus est. Obscure de ejus electione loquitur Petrus, tunc temporis Malleacensis monachus: licet innuat monasterii necessitatem tunc exegisse, ut postbabitis proprii loci monachis, tantus abbas aliunde accerseretur. Hæc sunt ejus verba, ex quibus etiam discimus quo anno monasterii regimen susceperit Goderannus: sic itaque habet tomo* 2. *Bibliothecæ Labbeanæ pag.* 237. Vir mansuetissimus & humilis, vocabulo Humbertus, quindecim annis Malleacense cœnobium sat modeste rexit, atque patientiæ & longanimitatis suæ clarissimum carissimis filiis specimen relinquens, millesimo sexagesimo anno ab Domini Incarnatione vivendi finem fecit. Post hunc quoque eidem regimini quidam præfuit Goderannus, natione, uti ego accepi, Gallus, alterius quidem monasterii monachus, sed necessario, ut multis videtur, illuc exstitit subrogatus. Nam de eo tenet sermo, quod si rebus tum gestis quando electus est, digna imponatur consideratio, vere secundum viri prudentis assertionem, ipse in tempore factus est reconciliatio. Sed quoniam dum hæc scribimus adhuc humanis interest rebus, ejus ex actibus silentium nobis indicimus, ne adulatoris notam incurramus. Utrum autem amore Domini an odio dignus sit, posteris judicandum servemus.

Fit abba Malleaci.

5. *Hoc suum ipsius opus Goderanno nuncupavit Petrus, quo adhortante ab eo susceptum fuerat. Ex eo autem loco, quem laudavimus, emendandus est Abbatum Malleacensium catalogus in Gallia Christiana, ubi Humberto anno* 1069. *defuncto Goderannus anno* 1070. *substitutus fuisse dicitur. Errori ansam præbuit, ut opinor, Chronici, quod vulgo Malleacense appellant, auctor, apud eumdem Labbeum tomo laudato pag.* 211. *qui ad annum* 1070. *hæc habet:* Apud Malleacum Goderannus episcopus (Santonensis) & abbas, qui successor Umberti. *Sed præferenda Petri auctoritas, qui sub ipso Goderanno abbate in cœnobio Malleacensi scribebat: deinde Chronographus Malleacensis non affirmat hoc ipso anno* 1070. *Goderannum Umberto successisse; sed innuit solummodo cum jam tunc ad*

Et Episcopus Santonensis.

AN.CHR 1074 6. Aug. *Santonensem sedem fuisse evectum. Quid vero sive abbas, sive Episcopus fecerit, nemo, quod quidem sciamus, scripsit. Id unum ex Vita S. Hugonis loco supra laudato discimus, quod* ad episcopatum Xantonicum promotus, quo altius ascendit, eo latius refulserit. *Concessit monachis Vindocinensibus locum ad domum construendam in portu Malleacensi, ut patet ex subjecto instrumento, quod descriptum est ex Vindocinensi chartario.* Ego GODERANNUS, Deo largiente, abbas cœnobii Malliacensis, ob custodiam mutuæ caritatis concedo domno abbati ODERICO monachisque sibi subjectis cœnobii sanctæ Trinitatis castri Vendocinensis domum habere ad portum nostrum in tali loco cimiterii, ubi non poterant corpora defunctorum sepeliri, ea ratione, ut singulis annis per succedentia tempora quatuor denarios census persolvant monachis loci supra taxati. Actum est hoc decimo Kalendarum Febroariarum, regnante Philippo Rege Francorum, Duceque Willelmo Aquitanorum, præsidente atque sedi Apostolicæ Alexandro secundo, sui pontificatus anno (quarto), millesimo sexagesimo-quarto anno ab Incarnatione Domini, Indictione secunda, coram omnibus monachis in capitulo insidentibus tunc temporis; annuente etiam domno Hugone præcellentissimo abbatum Cluniacensis monasterii. Quicumque vero huic donationi contraire voluerit, iram Dei incurrat Omnipotentis.

6. *Abbatiam simul & episcopatum administrasse Goderannum innuit Chronici Malleacensis auctor non solum loco superius memorato; nam ad annum* 1074. *sic quoque habet*: Defunctus est & Goderannus episcopus octavo Idus Augusti, cui successerunt in episcopatu Boso, & Drogo in abbatia, qui relinquens postea abbatiam inclusit se Cluniaco, ubi & bona morte obiit. *Mirum est a Sammarthanis hunc Drogonem in Malleacensium abbatum catalogo omissum fuisse, qui Bosonem ex hoc ipso Chronici loco inter Episcopos Santonenses Goderanni successorem memorarunt. Quin & idem Drogo aliunde notus est, utpote qui Chartæ Raymundi Vasatensis episcopi pro monasterio Regulæ cum episcopis & aliis abbatibus subscripsit anno 1082. apud Beslium in Historia comitum Pictavensium pag.* 481.

An inter sanctos computatus. 7. *Porro ex eodem Malleacensis Chronographi testimonio compertum habemus, quo die, quove anno Goderannus excessit e vita, die scilicet Octavo Idus Augusti, anno* 1074. *Ejus tamen memoria a Bucelino celebratur die* 3. *Idus Augusti in Menologio Benedictino, ubi* sanctus *appellatur. Eodem donatur titulo a Trithemio libro* 3. *de viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 329. *qui eum appellat* virum sanctæ & religiosissimæ conversationis. *Memoratur etiam inter* sanctos *in Kalendario quodam Benedictino, sed non multum antiquo, ut observant Bollandiani ad diem* 28. *Martii: quo Goderannus inter prætermissos laudatur. Denique Arnoldus Wion eumdem* sanctum *appellat in Ligno vitæ, inter episcopos qui monasticam vitam sunt professi, ejus tamen nomen in Martyrologio Benedictino non scripsit, sicut nec Hugo Menardus, nec alii fastorum sacrorum scriptores; præter Dorganium, qui eum sub* sancti *titulo recenset inter eos quorum dies natalitius ignoratur. Numquam tamen, quod quidem sciamus, ullo publico honore sive apud Santones, sive apud Malleacenses cultus fuit, unde satis visum est eum hic* Venerabilem *nuncupare.*

VITA

VITA S. GERVINI ABBATIS CENTULENSIS IN PONTIVO.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

Auctore HARIULFO, Chronici Centulensis scriptore subæquali.

Ex tomo 4. Spicilegii Acheriani & ms. cod. Centulensi autographo.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptor.

1. De Hariulfo vitæ B. Gervini auctore nihil hic observandum occurrit, præter ea quæ de illo diximus in priori hujus Sæculi parte, ubi ad annum 1045. vitam venerabilis Angelramni ex eodem auctore exhibuimus. Hic auctor ignotus fuit sociis Bollandianis, qui tomo 1. Martii vitam B. Gervini ex Chronico Joannis Capellæ ediderunt: at cum iste sæculo solummodo decimo-quinto exeunte scripserit, in varios impegit errores, ac Bollandianos ipsos gravibus difficultatibus implicavit, sed quæ Hariulfi nostri ope ac lectione facile solvi poterunt.

Obitus annus & dies.

2. Porro non una omnium est sententia in assignando anno, quo Gervinus ipse e vita excessit, quod notæ chronologicæ, quæ ab auctoribus afferuntur, inter se componi nequeant. Claudius Robertus Gervini obitum revocat ad annum 1071. sed hæc opinio sustineri non potest. Etenim eo anno pascha celebratum est die 24. Aprilis, ac proinde Cinerum dies incidit in nonam diem Martii; & tamen ex Hariulfo certum est Gervinum jam incboato Quadragesimæ jejunio, die 3. Martii abiisse ad superos. Neque felicius Bollandiani beati viri obitum anno 1073. illigarunt, quod eo anno dies 3. Martii occurrerit Dominica 3. Quadragesimæ. Favet eis Indictio 11. quam Vitæ auctor infra assignat: at cetera non congruunt eidem vitæ. Hunc in errorem impegerunt decepti testimonio Malbranci, qui scripsit Gervinum mortuum esse secunda hebdomada Quadragesimæ, die Dominica, & quidem ipsam secundam hebdomadam sequente, ut Bollandiani interpretati sunt. At Hariulfus disertis verbis affirmat Gervinum feria tertia hebdomadæ 11. Quadragesimæ, quæ in 5. Nonas, idest diem tertiam Martii, eo anno incidebat, obiisse; & quidem anno 1074. ut ex ipsius vitæ contextu patet. Unde hunc ipsum annum Gervini extremum fuisse scripserunt Sammarthani in Gallia christiana. Verum huic anno non conveniunt alii characteres Chronologici, ab ipso Hariulfo, quos supra laudavimus, assignati. Nam anno 1074. Pascha celebratum est die 20. Aprilis, proindeque dies cinerum incidit in diem quintam Martii: atque adeo Gervinus hoc anno mori non potuit die 3. Martii, quæ fuerit feria tertia secundæ hebdomadæ in Quadragesima. Melius fortasse ad annum 1075. Gervini obitus revocaretur. Huic enim anno characteres Chronologici omnes, excepta Indictione, ab Hariulfo assignati conveniunt. Nam hoc ipso anno Pascha in diem 5. Aprilis incidit, ac proinde dies Martii tertia fuit feria tertia hebdomadæ secundæ in Quadragesima, quam Hariulfus extremam Gervino exstitisse scripsit. Immo annus, quem idem Hariulfus 1074. appellat, non alius fuit ab eo quem vulgo 1075. nuncupamus, si eo loci veterem Gallicanum numerandi modum secutus sit. Nam juxta illum calculum, anno a Paschatis festo incipiente, Martius mensis, quo constat Gervinum obiisse, ac duo præcedentes anno 1074. tributi fuissent, licet juxta hodiernum computandi modum ad annum 1075. re ipsa pertinuerint. Fatendum tamen est huic expositioni non favere Hariulfi verba numeri 27. quibus asserit Gervinum intrante Dominicæ Nativitatis anno 1074. *in extremum morbum incurrisse.*

Memoria & cultus.

3. Mirum est Gervini nomen in Martyrologio Benedictino desiderari. Saussayus tamen ipsum ad primam Martii diem, in Martyrologium Gallicanum invexit: cujus etiam meminit in Supplemento ad diem 17. Aprilis: at hoc postremo loco procul dubio Gervinum abbatem Centulensem, cum alio ejusdem nominis abbate Aldeburgensi, qui re ipsa obiit die 17. Aprilis, confudit. Malbrancus in historia Morinorum, Morlerius in Antiquitatibus Ambianensibus, aliique scriptores Gervinum nostrum, uti sanctum virum laudibus extulere. Festivitatem ipsius die 3. Martii celebrant nostri Centulenses sub duplici ritu; ejus tamen reliquiis nullus umquam honos est habitus. Nuper in crypta subterranea detectum est sepulcrum, omnia ferme hominis membra, excepto capite, continens, quæ quidem creduntur esse nostri Gervini, quod nusquam reperiatur alium quempiam alicujus nominis virum eo loci sepultum fuisse; at cum nullum ejus rei inventum fuisset certum indicium, ossa ipsa eo modo quo inventa fuerant, loco suo restituta sunt:

CIRCA AN. 1075 3. Martii. Gervini parentes. 1. EX territorio igitur Remensi *a*, patre Guillenco, matreque Romilde GERVINUS natus est, & a primævo ævo litterarum studiis imbuendus in ecclesia sanctæ Mariæ nostratis Galliæ hierarcha, ubi eo tempore famulabatur Domino clerus vere clarus, traditus est. Sed, ut fieri solet, cum adolescens Grammaticæ operam daret, & patulo sensu ipsorum jam carminum vim perpenderet, animadvertit interea quædam, quorum omnis intentio hæc est, ut aut expletas luxurias referant, aut quomodo quis explere voluerit, vel explere potuerit recenseant: & dum talium assidua meditatione polluitur juvenis mens casta, tum juvenili fervore, tum turpium verborum auditione, maxime vero diaboli instinctu, ad hoc cœpit impelli, ut ea faceret quæ tanto- Lectione malorum librorum depravatus. rum Poetarum æstimabat narratione celebrari. Ad hoc igitur hortatu sodalium perductus est, ut infaustos expeteret complexus, quando quidem carnis ardorem non aliter restringendum, poetarum oraculis, & juvenum jam corruptorum suggestione compererat. Ventum itaque illo usque est, quo castitatis jura frangerentur; sed Deus omnipotens, qui sibi eum aptum vas gratiæ ordinarat, tanto eum subito pudore respersit, ut non solum male cogitata non perageret, sed etiam talia voluisse, visceraliter eum pœniteret. De pellicis itaque se osculantis, & ad crimen incitantis amplexu, & vere de mediis diaboli faucibus exsilivit, & tanta auctoritate vim iniquæ voluptatis in semet compressit, ut ipsa priscorum poemata audire ex tunc desiverit; ne, ut pæne acciderat, dum litteram disceret, animam Convertitur. jugularet. Hoc vero non ideo referimus, quod insolitum sit hominem carnis lascivia fuisse tentatum: sed quia tali occasione mens probanda erat, quæ jam disposuerat fieri pudicitiæ habitaculum. Hæc ergo causa ei fuit, qua sæcularia studia deseruit, unde nec magnam illarum artium peritiam habuit; tamen quia hæc ex parte gustaverat, facilius divina ingressus est, in quibus postmodum & verbo & opere peritus habitus est.

Canonicus Remensis. 2. Defunctis patre & matre, cum totius, quæ magna erat, familiæ Gervinus provisor & dominus haberetur, essetque Remensis matris ecclesiæ Canonicus, cogitabat repulsis sæculi tumultibus, Deo strictius militare; sed ejus desiderio contraibat duarum forte sororum custodia. Inter multos igitur, quos lege beneficii sub se habebat vassallos, erat quidam vir bonus & efficax, summæque strenuitatis miles, nomine Baymo; huic vero Gervinus terrenorum pondere sese exonerans, delegat patrimonii sui summam, tradens ei germanam in conjugium, nomine Rotsellinam. Altera autem quæ viri thorum recusavit, Christi sponsalibus meruit subarrhari, & in monasterio sanctimonialium vitam religiosam, monialis & ipsa devote peregit. Hac tempestate florebat virtute modestiæ venerabilis abbas RICHARDUS *b*, quem multa bonitatis fama omnibus amabilem venerandumque efficiebat: hunc ergo Gervinus expetivit, & ut sibi monachi vestem, normamque conferret exoravit. Ille autem vir Dei repletus fonte doctrinæ, atque servator Regulæ sanctæ, protraxit virum, juxta quod *Reg. c. 58. monet Pater BENEDICTUS *; proponit dura, aspera prædicit, ardua docet, monstrat angustum callem, qui ducit ad vitæ regnum. Verum cum magna diceret doctor, majora refert auditor: nam dicit semet ad omnia promptum velle habere, licet sint dura vel inaudita; & quæ natura non assuevit: omnia spondit toleraturum, dummodo sibi non differatur claustri ingressus. Richardus tantis tractus promissis: En præsens, inquit, adest Regula sancta, vide si potes his obedire, quæ tibi liber hic intimabit. Si deprehendis

a Sic in autographo legitur, quamvis alia manu aliquis superscripserit *Laudunensi*, quam lectionem secutus est Acherius noster in Spicilegio.

b Richardus ex Decano Remensis ecclesiæ abbas S. Vitoni Virdunensis, cujus vita habetur tomo superiori ad an. 1046.

hendis ista te posse perpetim pati, excipieris; si autem non vis, sive non potes ista servare, liber venisti, liber discede. CIRCA AN. 1075 3. Martii.

Talibus induciis prope totus volvitur annus.

3. Itaque viro rite probato traditur sacra Regulæ vestis, jungiturque sacræ Congregationi militanti sancto confessori & episcopo Vitono. Factus itaque sanctæ obses religionis, omnibus obediens, omnibus devotus, omnibus benignus, atque ob hoc omnibus erat charus; sed ut humilitatis ejus constantia certius nosceretur, factus est puerorum custos, ut qui Dei judicio Pastor animarum erat eligendus, tali officio pastoralitatis præsagium portenderet. Ubi vero & in hoc aptissimus apparuit, cœpit eum pater Richardus ferventiori dilectione ambire, in tantum ut & sibi capellanum, & ceteris multorum provisorem commodorum ordinaret. Hinc Gervinus sancto animatus desiderio cupiebat loca sancta invisere, quibus Domini nostri Jesu-Christi nativitas & conversatio, mors & resurrectio celebratæ noscuntur; sed dum Patri votum indicare formidat, ne non concessionem adquireret, sed reprehensionem; eodem Dei nutu, qui voluntatem timentium se facit, cordi paterno accessit voluntas. Itaque dum Gervinus orat Deum, ut sibi tradat voti effectum complendi, Abbas jam dictus charo sodali sibi inesse hoc prodit velle, ut loca sancta Jerusalem eat videre; rogat ut suus comes esse velit, quo illo agente cito pararentur commoda vitæ. Et ille ovans, quod quæ optabat diceret Abbas, mox festinavit ea parare quæ in illa via erant portanda. Cum ergo jam sacerdotio polleret, cum abbate Richardo & aliis optimis viris, jam dictæ urbis mœnia petiit *a*: quo cum pervenit, oscula sanctis locis affixit, lacrymas fudit, preces allegavit, orans pro sancta & universali matre Ecclesia.

Monasticam vitam suscipit. Jerusalem petit.

4. Expletis igitur votorum & precum solemniis, redeunt ad propria. At non multo post, quadam agente necessitudine, regali aulæ sese contulerunt, cum ecce HEINRICUS rex, memor comminationis a domno ANGELRANNO *b* sibi intentatæ, ipsum Richardum abbatem his supplex verbis exorat. Intra regni nostri ditionem extat cœnobium a priscis Regibus munifice satis constructum, & quamquam ante hæc tempora a paganis demolitum sit, ejus tamen nomen inter sancta loca non habetur infimum: huic exstat pastor, actu & nomine Prudens Angelrannus, qui perfecto vitæ suæ fidelissimo cursu jamjam carnis exuvias linquere cupit, & ideo sibi succedi in animarum regimine rogat: precor vestræ sanctitatis bonitatem, quatenus fratri Gervino permittatis ejus loci accipere pastoralitatem. Venerandus autem vir, tametsi tanti sodalis dispendium ægre ferret, concessit, & fratri Gervino donum regium suscipere imperavit. Tunc reverendus Princeps jubet concito gressu cum aliquantis aulicis viris . . . . . . *c* venitur. Excipiuntur nimis gratanter, dein disponunt maturato Centulam expetere. Tunc Gervinus obstitit, dicens, locum se non visurum, donec unanimis Fratrum electio suis auribus referretur. Diriguntur ergo e clero viri prudentes, qui hæc Centulensi nuntiarent congregationi. Aditur venerabilis Angelrannus, indicatur ei electum esse a Rege virum, qui Christi ovilis opilio digne debeat dici, sed nolle eum præcipitanter isthuc venire, donec ipsius velle cognoscat, omniumque Fratrum electionem. Et venerabilis Angelrannus pro his exsultat, & confitetur id se optare, ut talis homo sibi succedat, qui Christi gregem pascere norit. Dein congregata fratrum unione intimat lætus regium opus, qui eorum curam providendo benigne, virum delegisset boni amicum, rectique tenacem, ut eis præsit jure Abbatis. Agite, inquit, & quid super isto vester animus velit nobis

Fit Abbas Centulæ.

a Hujus itineris seriem fuse narrat Hugo Flaviniacensis in Chronico. Vide alteram Vitam B. Richardi tomo superiori.

b Hujus Vitam habes in tomo superiori ad annum 1045.

c Detrita est hic in autographo sesquilinea.

CIRCA AN. 1075 3. Martii. nobis intimare, ut vestra turma tanto Pastore cito ornetur. Hæc audientes omnes collaudant, approbantque factum. Deinde scribitur Consensus electionis, redditur a sancto viro cura pastoralis, in qua non se digne ministrasse humiliter valde confitebatur. Recipiunt ista legati Pontificis, & præpeti gradu redeunt Ambianis, designantes Episcopo & Abbati benignam fratrum electionem, & sancti senis concessionem. Ea igitur die qua intemeratæ Virgini Domini Jesu nativitas futura per angelam Gabrielem nuntiata est, Abbas sacratur, sicque sequenti luce nostris sedibus infertur Pastor optatus.

5. Sublimatus ergo honore regiminis, arripit arma continuæ humilitatis, non veste subtili, non cibo delicatiori, non supercilio dominii utens, sed victu communi, humilitateque pari Fratribus & filiis amorem sui immittens. Sane e sui monasterii * monachis aliqui, eum gratia caritatis attrahente, extemplo prosequuntur viri honesti, & tam litterarum peritia, quam & sæculari providentia admodum clari. Horum unum Præpositum fecit, dictum Guarinum; alium ordinavit Decanum, nomine Regneguardum. Verum, &c *Plura ex Angelranni gestis inserit auctor, quæ suo loco retulimus.*

* S. Vitoni.

6. Gervinus igitur commissorum curæ insistens, delinquentesque corripiens, in eorum cordibus verbis prædicationum & exemplis operum, plantaria virtutum serebat. Quorumque etiam hominum scelestorum confessiones recipiens, eorumque animas saucias sanctarum fomentis Scripturarum resolidans, ad Dei misericordiam revocabat; ex quibus si aliquos ditiores sensisset, domos orationum erigere causa ptomerendæ veniæ hortabatur: cujus pia intentio nostrati patriæ multum contulit decoris profectusque, dum quæ non erant erigebantur, vel quæ lignis fuerant compactæ, cæmento & lapide reficiebantur. Ipse vero circa locum commissum satis sollicitus, veterata novare, dissipata sarcire, numquam facta exstruere contendebat; unde & cryptam satis insignem condidit hodieque perseverantem, quam consecrare obtinuit ad honorem nostræ Dominæ sanctæ Dei genitricis Mariæ. In qua crypta per quatuor quæ ibi sunt altaria tanta tamque gloriosa Domini Christi, & Sanctorum ejus reposuit pignora, ut si alia non essent, his revera satis superque decenter insigniretur nostra patriola. Harum ergo sacrarum Reliquiarum indiculum apponimus, ut quanta gloria sacer ille locus vigeat, posteritas queat nosse. Titulantur in præsenti Reliquiæ, quarum multitudine decoratur majus altare cryptæ Centulensis, quod est dedicatum in honore Dominicæ Annuntiationis, Nativitatis, ac sanctæ ac victoriosissimæ Crucis, & beatæ ac gloriosæ semper virginis Mariæ, & sancti Joannis apostoli & evangelistæ, & præclarissimi confessoris Christi Richarii, & beatæ Cæciliæ virginis, & omnium sanctarum Virginum, quorum quarumque hæ sunt reliquiæ. De ligno sanctæ Crucis, de sepulcro Domini, cera de sancta Resurrectione *a*, de columna ubi Dominus fuit ligatus, de lapide ubi stetit quando adscendit Crucem, de linteo quo fuit præcinctus quando discipulorum pedes lavit, de præsepe Domini, de virga Moysis, de manna, de vestimentis sanctæ Dei genitricis Mariæ, de capillis ejus, de filo quem ipsa nevit, de sepulcro ejus, de sancto Joanne Baptista, de corpore Isaiæ prophetæ, de sancto Joanne evangelista, de sanctis Innocentibus, de sancto Stephano protomartyre; de sanctis Martyribus Stephano papa, Felice papa, Eusebio episcopo Vercellensi, Florentio, Blasio, Crispino, Crispiniano, Paterno: dens sancti Livini martyris, de sancto Hermete, Præjecto, Romano martyribus. Reliquiæ Confessorum, sanctorum Martini, Remigii, Nicolai, Vedasti, Medardi, Cassiani, Amandi, Eligii, Caydoci, Salvii, Pauli, Machuti, Gaugerici, Autberti, Ranulfi, Acharii, Otberti, Guandregisili, Bertini, Philiberti, Bavonis, Gualarici, Mauronti, Guingaloei, Judoci, Cutberti. Reliquiæ vero

Cryptam ædificat.

Quam ditat SS. Reliquiis.

a Id est, ni fallor, de cereo paschali, seu de illa lampade quæ Jerosolymis divinitus accendebatur singulis annis in Vigilia Paschæ.

vero Virginum Petronillæ, Anastasiæ, Justinæ, Priscæ, Praxedis, Gertrudis, Augustæ. Item ad meridianam partem cryptæ dedicatum est altare in honore Adventus Spiritus sancti, & beatissimorum apostolorum Bartholomæi, Matthæi, & Lucæ evangelistæ; sanctorumque Mauricii, Nicasiii, Leodegarii martyris, & sanctarum Agathæ, Luciæ virginum. Hæ inibi sunt Reliquiæ, de capillis sancti Bartholomæi, de capite sancti Matthæi, de capite sancti Nicasii, de sanctis Mauricio, Leodegario, Firmino, Cyriaco, Agapito, Crispino, Crispiniano, Anthimo martyribus. Item de sanctis Cornelio & Cypriano, de sancta Agatha, de sancta Sabina, de sepulcro Domini. Item dedicatum est altare ad Septemtrionalem partem cryptæ in honore gloriosæ Resurrectionis Adscensionisque Domini nostri Jesu-Christi, & sanctorum apostolorum Jacobi, Simonis & Judæ, sanctorumque Quintini, Luciani, Fusciani, Victorici, Gentiani, Lamberti; sanctarumque Agnetis, Scholasticæ virginum. Hæ sunt Reliquiæ. De vestimentis apostolorum Petri & Pauli, cum pulvere de sancto Jacobo. Dens sancti Simonis apostoli, de sanctis Christophoro, Georgio, Crispino, Crispiniano; de capillis sancti Quintini & de ejus corpore, & de clavo quo perforatus est; de casula sancti Lamberti, de sancto Hilario, de sanctis Agnete & Scholastica virginibus. Item dedicatum est altare subtus altare sancti Richarii in honore sanctæ ac individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-sancti; & sanctorum Dionysii, Rustici & Eleutherii, Gervasii, Protasii martyrum; & sanctorum confessorum Ambrosii, Augustini, Hieronymi, atque Athanasii & omnium sanctorum. Hæ sunt reliquiæ. De sanctis Dionysio, Rustico & Eleutherio, Gervasio, Protasio martyribus, & de sancto Satyro, Ambrosio, Augustino confessoribus.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

7. Hæc tanta tamque pretiosa Domini nostri Jesu-Christi, ac sanctorum pignora sagacissimus pastor Gervinus, per diversa Galliæ loca studio ingenti quæsita, partim etiam apud sanctissimum Richarium reperta, in altariis quæ in crypta erexit honorifice collocavit 14. Kal. Novembris, eamdem domum Deo omnipotenti, & sanctæ Mariæ veneranter dedicans. Sunt igitur alia multa quæ erga loci diligentiam vir bonus exercuit, tam in palliis adquirendis, quam in tapetibus faciendis, vel terris redimendis, quarum rerum cum præ oculis multa sint experimenta, aliqua tamen hic ponenda sunt indicia. *Subjicit Chronici auctor multa de prædiis, quæ Gervinus monasterio suo asseruit aut adquisivit, ex quibus ea tantum referre visum est, quæ ad Gervini pietatem commendandam aut ad Historiam illustrandam conferre possunt, cum facile sit cuilibet cetera in Spicilegio Acheriano legere.*

8. Guillelmus Nortmannorum Dux Gervinum magnopere deprecatus est ut de sancti Vigoris corpore, quod Dei gratia præeunte, nostris olim fuerat sedibus illatum, aliquid sibi impertiretur .... Enimvero in gestis domni & sancti Angelranni invenitur, qualiter ipse magnificus Abba de ejusdem sancti corpore certus sit effectus, & quod libellum vitæ illius a Neustria deferens, & ex eo gloriosi ejus transitus diem agnoscens, natalem ejus coli statuerit. Hoc itaque statutum ad hæc usque quæ disserimus gloriosi Gervini tempora permansit, qui Domini timore Sanctorumque vigens amore, multa in divino cultu circa nos melioravit &c.... Marchio vero Guillelmus, misso ad nos monacho de monasterio Cerasiaco, nomine Guarino, unum sancti Episcopi de dextero brachio os promeruit, quod apud idem monasterium Cerasiacum infinita venerabilitate colitur. Est autem idem locus, in territorio Bajocasinensium situs *a*, ex quo vir Domini Vigor episcopus, ut in Vita ejus legitur, dum adhuc in hujus peregrinationis exilio moraretur, immanem effugavit anguem, & ob hanc virtutem traditus est sancto viro locus, in quo nunc etiam servorum Christi Congregatio habetur. Cum itaque monachi ibidem degentes, cum ineffabili gaudio sanctissimi sui patroni Reliquias ovanter excepissent, volue-

S. Vigoris brachium monachis Cerasiaci concessum.

a Hodieque subsistit monasterium illud, vulgo *Cerisy*, sub Benedictino ordine, nulli congregationi addictum.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

runt experiri utrumnam vere illud os de sancti Vigoris corpore fuisset. Sciebant autem quod inter alia dona virtutum, quibus fulserat semper, immo fulgebat, hoc quoque excellentius obtineret, quod nullo modo ardore ignis lædi, aut comburi posset. Itaque struem lini quod scilicet facile nimis incenditur, faciunt, & brachium illud sanctissimi Pontificis supponunt, deinde linum desuper congerunt, & ita aridam & tenuem materiem igne supposito inflammant *a* : & licet Deus omnipotens in sui servi merito tentandus non fuisset, eosdem tamen fratres, qui non quolibet vitio, sed certitudine capiendæ gratiæ id fecerunt, miraculi ac virtutis eventus non fefellit : nam non solum sancti dexteram ignis ille non læsit, sed etiam linum quod fuerat appositum, ab igne permansit intactum. Sic fratres illi de Patris pignore certi facti sunt. Necdum post hoc factum octo fluxerant dies, cum ecce homo dæmonio plenus, eorumdem fratrum miseratione aquam, ex qua forte illud beatum os fuerat lotum, accepit, qua bibita salutem corporis & libertatem recepit, & deinceps inimici infestationem non pertulit. Hæc quidem duo miracula, per sancti Vigoris Reliquias a nobis illuc relatas, apud Cerasiacum monasterium Christus Dominus peregit.

Cujus veritatem igne explorant.

Gervinus ejusdem sacrum corpus transfert.

9. Post aliquot autem annorum spatia, convocatis honorificis viris, Episcopis scilicet & Abbatibus, Gervinus pater ejus sacratissima membra de ea capsa, in qua a tempore Ingelardi abbatis pausaverant, abstulit, & per manus Pontificum convocatorum, populo fideli demonstravit : deinde in aliam auro & argento paratam reposuit honorifice, ut decebat tantum Dei Confessorem. Hæc vero translatio beati corporis 12. Kal. Aprilis facta est; quæ dies omni anno quadragesimalis jejunii ambitur religione, quod divino nutu factitatum credimus, ut tunc populi fideles sanctissimi Pontificis ossa videre meruissent, quando strictioris ac per hoc purioris vitæ sacrificium Deo obtulissent.

Series comitum Pontivorum.

10. Igitur post relationem necessarie de sancto Vigore habitam, ad nostri Gervini acta revertamur, & quomodo villam, quæ dicitur Portas, noster locus habuerit, paucis perstringamus. Ac primo quoniam dono Pontivorum Comitum illam meruimus, dignum putatur ut eorum series breviter intimetur. Quo primum igitur tempore Pontiva patriola munitionibus castrorum aucta est, ablatis monasterio tribus Centulo opidis, Abbatis-villa, Sancto-Medardo, & Incra, & his castellis effectis, in eorumque stipendia multis aliis sancti Richarii villis & reditibus ab Hugone rege prærogatis, nostra hæc provincia non Comite utebatur, sed regiis Militibus hinc inde præpositis conservabatur. Anteriori tamen tempore a plerisque nostris Abbatibus, Comitis nomen gerentibus, plerumque fuerat defensata. Verum quoniam hi moderno tempore dispositi, non omnes castrorum municipes, vel domini exsistebant; ob hoc reliquis Patribus suis Hugo Abbatensis fortior factus est, quia & castelli fretus munitione, absque timore quælibet efficiebat, & reliqui si quid conabantur, non habentes refugium facile succumbebant. Attamen huic numquam Comitis nomen accessit, sed erat illi insigne, quod sancti Richarii vocabatur Advocatus; quæ res etiam plurimum ei contulerat fortitudinis, dum advocationis obtentu, sancti Richarii villarum reditu, & rusticorum servitio utebatur. Hic postquam absque nomine & dignitate Comitis mortuus est, successorem habuit filium, nomine Angelrannum : hic quoque nomine Advocati contentus fuit, donec Boloniensem Comitem prœlio interimens, & ejus relictam sibi in matrimonio copulans, a Comitissa uxore nomen Comitis vindicavit : Angelrannus itaque assumptum sibi Comitis nomen in posteros transmittens, post longævam ætatem moriens, reliquit honoris & nominis heredem, nomine Hugonem, qui post expletum vitæ tempus, dum morti proximum se videret,

a Preces quæ in ejusmodi Reliquiarum probatione per ignem fiebant editæ cod. ms. bibliothecæ Remigianæ apud Remos, in appendice ad opera S. Gregorii Turonensis recens edita.

ret, supradictam villam, quæ dicitur Pottas, delegavit sancto Richario, optans ut pro remedio suæ animæ, monasterii nostri usibus serviret. Genuerat vero quatuor filios, quorum primus nomine Angelrannus, homo formæ mirabilis, qui patri succedebat, in die depositionis ejusdem patris sui, jam dictam villam Sancto contradidit &c. CIRCA AN. 1075 3. Martii.

11. Præterea quidam Miles, nomine Gualterus, quem vulgus vocitabat Tirel, villam sancti Richarii, dictam Noguerias, sibi volens vindicare, post illa omnia quæ supra scripta sunt tempore domini Angelranni gesta fuisse, de hac eadem villa, a rege Henrico, & a perfido Hucberto, cujusdam quasi justitiæ rectitudine, sibi eam deberi ex aliquo successionis jure adstruebat; talique ratione suam colorans avaritiam, villam invasit, tenuit, & per aliquod tempus Fratribus eum excommunicantibus, sibi usurpavit. Verum cum ei suggererent amici, illam excommunicationis sufferentiam, animæ mortem illi operari; tandem, Deo se respiciente, aliquatenus cessit, & quamdiu ipse vel ejus conjunx viveret, sibi medietatem retinuit, medietatem Sancto restituit, post suum obitum integerrimam in Sancti jus eam redire statuens. Pro qua ratione venerabilis Pastor scriptum chirographum archivis nostris reposuit, quod ita se habet. Restitutio villæ Noguerias.

„ In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego frater GERVINUS abbas „ monasterii sancti Richarii, Notum volo omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fide„ libus, quos in adoptione filiorum per sanguinem suum, perque sanctifica„ tionem baptismatis, fratres sibi adoptavit Christus, quia Miles quidam „ Walterus, quem vano cognomine Tirellum plerique appellamus, Nogue„ rias villam sancti Richarii, jamdudum diu a prædecessoribus nostris pos„ sessam, & nobis jure hereditario traditam, malitiose invasit, invadendo „ subripuit, ac subripiendo sub anathematis obligatione aliquamdiu deti„ nuit: at tandem contradicentibus amicis & injuriam hanc in perniciem „ animæ suæ crebro referentibus, victus erubuit, & insanæ cupiditatis mali„ tiam deserens, a sancto Richario, atque a Fratribus veniam expetivit, „ redditaque villa, & condonata nobis olim fundata capella, absolutionem „ excommunicationis, cum præsente uxore sua Ermina, terræ prostratus ac„ cepit; ita dicens, causam componens, ut præfata capella, sicuti sibi, vel „ suis hactenus, sine quolibet synodali respectu deserviens permanserat, ita „ per futura sæcula sub eadem libertate persistat. Acta sunt hæc 8. Idus „ Octobris, anno Domini 1053. Indictione 6. Anathematis confirmationem, „ eodem Milite cum aliis subnotatis testibus respondente, ne quis ex illo „ die, pro quacumque occasione, aut ex progenie eorum, vel alicujus „ horum incitatione auderet temerarius hanc sibi villam ulterius usurpare; „ ego Gervinus, nostræ etiam Religionis Presbyteri, cum Diaconibus, si„ mulque hujus institutionis monachis, ex auctoritate Dei Patris omnipo„ tentis, & beatæ Mariæ semper Virginis, & beati Petri Apostolorum prin„ pis damnamus & in perpetuo anathematizamus omnes qui ex præsenti „ die voluerint hujus redditionem villæ, & donum atque libertatem capel„ læ, aliquo ausu rescindere, aut demere seu contradicere. Amen. Hujus „ rei testes fuere Odo, &c. Regnante HENRICO rege Francorum, an„ no 21. &c.

12. Interea mortuo rege Francorum Henrico, post annos sui regni 28. a. PHILIPPUS adhuc puer regiæ dignitatis culmine jam suscepto a patre, regendi posse & scire nondum habens, BALDUINO Flandrensium Comiti custodiendus cum regno traditur: quo regnum moderante, Gualterus miles filius Hugonis regii Buticularii, terram quamdam in Vimmaco pago sitam nobis subripere voluit. Et quia potens erat, nec ex adverso ei resistere in promptu habebatur, sollicitus pastor Gervinus verens ne ecclesia prædium amitteret, maluit virum pecunia lenire, quam itatenus tanto Et aliorum prædiorum.

X iiiij dam-

a Legendum, ut videtur 29. Nam Henricus Patri successit anno 1031. eo quippe anno die 20. Julii Rotbertus obiit, Henricus vero, anno 1060. die 4. mensis Augusti.

AN CHR 1075 3. Mar. damno mulctari. At ille non tam pecunia illectus, quam sancti viri prece veneranda coactus, postulanti gratiam tribuit, & ne ipse vel quilibet alius eamdem terram sancto loco deinceps demere posset, testamentum inde fieri poposcit, &c. Non multum fuerat tempus elapsum, cum pervigil ac sollicitus provisor Gervinus, qui & verus Ecclesiæ filiorum amator & custos jugiter exstitit, precibus aggreditur Comitem Guidonem, orans ut de villa quadam, quæ olim quidem nostro servierat monasterio, sed ante aliquos annos ab ipso Comite, seu ab aliis militaribus viris nobis tulta fuerat, aliquem misericordiæ respectum penes locum sanctum habere non abnueret. Quod ergo Dominici amoris instinctu agebat, non poterat esse cassum, propitia divinitate: nam Comes assensum ex aliquanto præbuit, placatus, non tantum beati viri prece, verum etiam Ecclesiæ munere. Igitur ex his quæ illo tempore sancto Richario reddidit, tale confectum est scriptum. In nomine, &c. Anno Regis Philippi imperii 6. Incarnationis Dominicæ 1067. Ind. VI. Epacta III. concurrente VII. &c.

Gervinus Angliæ Regi carus. 13. Regi Anglorum HETGUARDO [a] Gervinus semper carus & venerabilis fuit, & ab illo si ejus fines intrasset, mira honorificentia attollebatur. Quique Rex si eum in aliqua vel pro aliqua loci nostri necessitate angustiari comperisset, munificus valde in succurrendo, omni remota excusatione, exsistebat. Regina etiam conjunx ejusdem, nomine Edith, satis superque Gervinum pro suæ merito sanctitatis diligebat & venerabatur, & juxta mariti exemplum, admodum liberalis, si aliqua petiisset, libens conferebat. Osculum Reginæ respuit. Quadam vero vice accidit, ut Abbati nuperrime terram illam ingresso osculum salutationis & pacis Regina porrigeret, quod ille gratia conservandæ sinceritatis abhorrens excipere noluit. At illa ferox, videns se Reginam spretam a monacho, nimis moleste tulit, & quædam quæ ut pro se orasset illi donare statuerat, irata retraxit. Verum marito id ipsum increpante, quod Abbatem tam religiosum pro non infracto rigore, odio insequi voluisset, & aliis honestis viris suggerentibus non esse odiendum hominem, qui sic Deo se mancipasset, ut ne Reginæ quidem osculo se pateretur contra Ordinem mulceri; placata est Regina, & hujusmodi factum non solum in illo non vituperavit, sed magnæ laudis attollens præconio, in sui regni Episcopis vel Abbatibus, talem manere consuetudinem deinceps conquesta est. Multis ergo honoribus & donis (Rex) eum fulciens, remittebat onustum; hoc solum ab eo reposcens, ut tempore orationis inter benefactores computari mereretur. Uxor etiam ipsius Regis donavit ei amictum valde pretiosum, auro & lapide pretioso mirifice decoratum, quem Abbas detulit in nostræ ecclesiæ thesaurum. Postea autem cum contigisset Ambianorum pontificem Guidonem hunc vidisse amictum, nimia ejus pulcritudine & pretiositate illectus, rogavit Abbatem, ut isdem ecclesiæ matri Ambianensi transmitteretur amictus, pro illius concambio ecclesiæ sancti Richarii duo Altaria perpetim habenda se velle dare affirmans. Et amantissimus vir ejus precatibus assentire ratum judicans, jam dictum amictum Episcopo, & ecclesiæ sanctæ Dei-genitricis semperque virginis Mariæ tradidit; & in sui juris potestatem duo altaria recepit consensu & concessu totius ecclesiæ Ambianensis, quorum unum est in villa nostra Argubio, alterum in villa quæ Monshelisi nuncupatur, &c.

14. Hetgvardus Anglorum rex decurso feliciter vitæ mortalis spatio, ut creditur, migravit ad æternam gloriam. Sed dum adhuc vivens terreno regno floreret, quidam nobilis, natione Britto, nomine Radulfus, apud ipsum Regem potens & honoratus, gratia eleemosynæ donavit sancto confessori Christi Richario, per manum memorabilis Gervini aliqua prædia, & quosdam reditus, quorum summa post modicum notabitur. Postquam

[a] Is est beatus Eduardus confessor, qui ab anno 1043. usque ad anni 1066 initia regnum Angliæ tenuit, quo defuncto Haraldus comitis Godvvini filius regnum invasit, at Guillelmus nothus Nortmanniæ Dux, Haraldo victo & in prœlio cæso, Angliæ Rex paullo post ab omnibus agnitus est.

quam autem mortuus est Rex Hetgvardus, Herioldus quidam Comes regnum sibi accepit contra fas, & contra fidem sacramenti quod prædicto Regi juraverat, spondens quod pronepoti ipsius Regis, nomine Elfgaro, regnum cederet absque ullo impedimento. At cum regni potestate & fascibus injuste uteretur, expulso Etguardi pronepote Elfgaro, summus & super omnia potens Deus, in cujus jussu constant regna terrarum, & qui donat ei cui vult, signo mirabili a cælo ostenso, destinavit Guillelmum Ducem Nortmannorum, Anglorum Regem fieri, & quia veraciter Dei nutu idipsum GUILLELMUS appetebat, rei prosperitate probatum est. Sed quia illius gestorum recens habetur memoria, nos ea seponentes nostra potius exsequamur.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

Guillelmus Angliæ ex

15. Anno regni ejus 11. venerabilis Gervinus, illa quæ superius meminimus prædia visurus, ad maris ingressum properavit, quem nominant plebejales Guizant, ubi fuerunt cum illo, tam Abbates quam monachi plusquam centum, præterea militarium virorum, & negotiatorum plurima multitudo: qui omnes mare conscenso, in Angliam transvehi cupiebant. Februarius tum mensis ducebatur, quem notum est aeris collisione & ventorum nimietate, pluviarum quoque inundatione, ac nivium profusione semper constare querulosum, quo etiam tempore sævius perstrepit mare, dum tempestatum sævitiam ventorum nimietate continuat. Quindecim igitur dierum expenso curriculo, dum æquor a suo fervore non quiescit, & desperatur ingressus, statuitur reditus ad propria, quandoquidem transitu denegato, & deficiente sumptuum copia, ibi amplius morari non poterant. Sane absque concessu Gervini & licentia, qui sanctitatis odore cunctos afflaverat, abire non fuit consilium, sed tamquam cælestem consulem & divini juris conscium, facto conventu interrogant quid sibi esset agendum, qui tamdiu præstolatum non quirent mereri transitum. Adstruunt bonum esse ut redeant, referentes, loci illius ariditatem ad tantæ frequentiæ non posse sufficere victum. Tunc Gervinus tanta desperatione obsessos benigne refovet, hortans ut de Dei misericordia non diffidentes sequenti mane festinato veniant ad ecclesiam, quo divini officii perfecto ministerio, coram Deo humiliati postulent misericorditer commeatum deinde pedibus nudis sancti Petri apostoli, quæ vicina erat, petant ecclesiam, per ejusdem Apostoli merita gratiam a Christo quæsituri. Omnibus placet consilium: venitur ad basilicam archangeli Michaelis; exhibitis hymnis matutinalibus vota proferuntur, & ab unoquoque transire volentium, denarius pro gratiarum actione oblatus est, quam pecuniam Gervinus decreto ceterorum in suam redigens sententiam, super omnes qui aderant quasi principari videbatur, & empta cera, duos permagnos cereos conficiens, unum offert archangelo Michaeli & sancto Nicolao confessori, alterum servat vovens illum Christi virgini & Margaretæ martyri, quæ citra mare ecclesiam possidebat. Hinc jam disposito agmine, cum e suis monachis unum statuisset præcentorem, nomine Saxogualum, nudis gressibus incedendo, & tales qui Dei misericordiam exorarent cantus præcinendo, jam dictam beati Petri apostoli ecclesiam vadunt, ubi peracta oratione, & decantatis ab eodem viro honestissimo Gervino Missarum sollemniis redierunt, implorata nimiumque flagitata Christi Domini pietate. Sequentis igitur noctis quiete potiti, exorto mane coessentes redeunt ad Gervinum; cum ecce Dei potentia sopitum æquor, & omni remota tempestate tranquillum conspiciunt; sicque Christo actore, conscendentes maria, ventorum nullo percelluntur fragore. Tanta certe fuit pacati æquoris quietudo, ut hodie vento deficiente oppansa vela vix transferret, quod hesterna qualecumque non capiebat remedium. Exeuntes tandem de navibus, ecclesiam prænominatæ repetunt Virginis, & reddita gratiarum actione, oblatoque cereo partes dirimunt, dum unusquisque quo cupiebat velox divertit. Verumtamen hanc transeundi celeritatem meritis Gervini

Gervinus in Angliam transit.

AN CHR. 1075 3. Mar. vini fuisse donatam omnes crediderunt, & magnis laudibus prædicaverunt.

16. Gervinus igitur tali modo feliciter transvectus, adiit curiam regalem, annuntiat Christum ejusque mandata; suggerit mala confiteri, hortatur pœnitentiam, suadet pacem tenere, & omnia imitari quæ Deo cognoscuntur placita. Regi Guillelmo adnuntiatur adesse, qui tanti pendebat eum, ut quod Episcopis & Abbatibus negaverat, huic concesserit, hoc est suum absque dilatione conspectum, & illius ad se fine difficultate ingressum. Rogatur itaque Rex ab Abbate, ut illi quæ Etguardi diebus sancto donata fuerant Richario prædia annuat, & suæ auctoritatis præcepto perpetim habenda confirmet. Aderat & is qui eadem contulerat Radulfus cum filio ejusdem nominis, qui idipsum regiam majestatem facere precabantur. Igitur Abbatis & amicorum precibus annuens, tale super eis conscribi jussit edictum. In nomine sanctæ &c.

17. Hæc itaque aliaque perplura modestus Pater & sollicitus nutritor Gervinus salubriter procuravit; quibus promeritis adjuvante illo, pro cujus hæc amore gerebat, & cujus Vicarius exsistebat, magno sacerdote & magnifico abbate Reichario, supernis cum civibus credimus sociatum. Verumtamen cum multarum sollicitudinum anxietate premeretur, semper recurrebat ad orationem & studium compunctionis, velut nauta ad tutissimum portum, ut si quippiam dum in sæculi curis, tamquam marinis fluctibus laborabat, aliqua subreptione fuisset turbatus, tamquam firma anchora, interna contemplatione iterato solidaretur Deo inhærens. Unde etiam loca silvestria & ab omnibus segregata appetiit: ad quæ dum rerum sollicitudine æstuaret, recurrens, quasi paradisi amœnitate recreabatur. In territorio igitur Ambianorum Cellam possedit, eo loci quo martyris Gratiani corpusculum quiescere perhibetur. In eodem etiam territorio aliam adquisivit, vocabulo Buliacum, ubi in honore beati Luciani martyris, & sanctissimi Richarii ecclesia habetur. Sed & in solo Neustriæ, in nemore scilicet Augensi, tertiam habuit Cellam, ecclesiam in honore beati Martini continentem, quam ceteris amplius diligens frequentius visebat, psalmorum & laudum spirituales jubilos Domino indefesse continuans.

18. Quia ergo qualis actore Deo, in rebus ecclesiæ amplificandis fuerit, ex parte monstravimus, operæ pretium exstat maxime sanctitatem boni viri retexere. Quod dum facere ambimus, rem necessariam nobis exercere videmur, quia quem erga Ecclesiæ res terrenas bene sollicitum monstravimus, quod nonnumquam & pravi imitantur, potius magis habebitur, si ejus quanta fuerit sanctitas recenseatur, in quo nonnisi vere bonis aliquatenus noscitur imitandus. Omni igitur vitæ suæ tempore, quo sine incommodo viguit, ut parum somni percepit, grabatulo sese excutiens, domum orationis intravit, omnes quorumque sanctorum aras orando & gemendo, genuaque flectendo circuivit, pro se & pro sibi commissis, pro amicis quoque, & oratione vel confessione conjunctis, proque defunctorum requie precum vota exaggerans, ac pro sanctæ universalis Ecclesiæ statu & augmento, & pace principum, Domino Deo Patri, & Filio ejus Jesu-Christo, sanctoque Spiritui, laudum & orationum victimas cordis pingues contritione, & lacrymarum commendabiles ubertate, iterum iterumque consignans: at ubi tali exercitio carnis infirma materies fatigata lassescebat, paulisper se in lectulum dejiciens iterandis laboribus se aptabat; cum modica quiete quasi recreatum se sentiret, iterum exsiliens excubias repetebat. Præter orationum munia & psalmorum dulcissimam modulationem hæc attentissime observabat, ut de sancta Trinitate, tum de Spiritu-sancto, post hoc de Resurrectione Domini, atque de sancta Genitrice Maria, post hæc de Angelis, postque de sancto Petro vel omnibus Apostolis, sive omnibus Sanctis nocturnalem & diurnalem canonem, excepto claustrali canone, cui numquam pæne deerat, quotidie Domino persolveret. Deinde iterum altaria san-

Pia ejus exercitia.

sanctorum regyrando conveniens, unicuique proprium & conveniens psalmi votum concinebat. His autem Deo digne expletis, si sensisset horam esse qua Fratres assurgerent, illico refugiens ne ab aliquo æedituorum vel janitorum videretur, ad lectum redibat, ut scilicet hæc quæ de eo feruntur bona, quo occultiora, eo firmiora possideret. Horam itaque nocturnalis officii ecclesiæ signo indicante exsurgebat, & ita se quasi sopore satiatus, & tamquam noctis totius quietem occupasset agebat, cum immensæ vocis gallicinio, illud beatissimi Benedicti edictum custodiens: Sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. Quem electissimum virum ne quis nos reprehendat gallum vocitasse, recurrat quis ad illam beati Gregorii Romani Papæ super verba sancti Job expositionem, ubi dicitur a Domino, Quis dedit gallo intelligentiam; quam dum capacitate sensus tenuerit, intelliget profecto galli parabolam, non cuilibet infimo, sed sanctæ vitæ virtutibus decorato homini convenire.

CIRCA AN. 1075 3. Mar.

Reg. c. 19.

19. Intentus ergo divinæ servituti Gervinus, numquam fessus itinere, vel detentus infirmitate, nisi forte gravi, omisit, quin juxta Regulæ mandatum, post lectiones XII. Dominicis diebus, vel Sanctorum festis habitas, Evangelii lectionem ipsemet legeret; sicque omnibus officiis præsens, Fratribus exemplum sobrietatis & sancti fervoris exhibebat. Cum vero expletis nocturnis laudibus fratres plerique, sæpe autem omnes, in proprios lectulos se reciperent; Gervinus non corporis appetebat requiem, sed quæ ante nocturnam synaxim egerat reinchoans, interstitium nascentis auroræ & discedentium tenebrarum, precum continuatione, ac genuflexionum perseverantia occupabat. Et quia veraciter illi dies aderat internus, juxta quod docet Doctor noster apostolus Paulus, Nos qui diei sumus, invigilemus & sobrii simus: hoc indesinenti exsecutione profitebatur. His illo studiis intento, ubi dies cum solis spiculo refulsisset, claustro se recipiens, codicemque percurrens, divini verbi favos sibi congerebat, quæ in conventu Fratrum revolvens, eos ad studia piæ actionis & correctioris vitæ informabat. Verum ubi suam mentem, orationis instantia quasi exhaustam, lectionis refecisset sancto edulio, statim ecclesiam rediens Missarum sollemnia auro intellectus fulgens, purpura fortitudinis eminens, bis tincto cocco, flamma scilicet geminæ caritatis, ardens, & bysso, id est, carnis mortificatione nitens persolvebat. Diebus vero Quadragesimæ Domini nostri jejunio sanctificatis, major sibi a semet imponebatur austeritas, devota membra cilicio obvoluta domando, tritico confectum panem rarissime sumendo, deputata pro potione modica aquæ quantitate; talique utens cibi solamine interim post triduum reficiebatur. Lectuli pompa congesta vili mattula procul aberat, sicque dure jacentem non facile somnus invadebat, cujus linguam difficile psalmi sinebant.

Reg. c. 11.

20. Numquam certe cura loci, aut necessaria sollicitudo, aut itineris occasio, aut corporis nisi maxima ægritudo, psalmorum ac laudum, seu supradictorum canonum, obtinere apud illum quiverunt diminutionem. Si quolibet iter agebat, more sancti ac beatissimi patris nostri Richarii, aut psalmi ex ejus ore resonabant, aut salutaris prædicatio, seu correctionis admonitio audiebatur. Hospitio receptus non coquorum studia vel inventiones quæsivit, illius utique non particeps sed contemptor, qui destruit muros Jerusalem. Cum comites itineris emenda & paranda vidissent, ipse scamno quiescens Domino vigilabat. Cœna apparata si accubuisset pransurus, lectionis auditione, vel divinæ legis meditatione implicari studebat. Hinc jam si ecclesia vicina exsisteret, illo ibat consuetudinaria votorum tributa a semet exacturus; si ecclesiæ domus defuisset, lecto citius quasi pausaturus tradebatur, & operto capite vivifica verba trutinabat. Cumque socii itineris peractis necessariis se cubitum locassent, Gervinus velociter absque ullo strepitu assurgebat, & posito marsupiolo, quod semper penes se habebat, sanctorum Reliquiis plenum, illa quæ super memi-

ni-

CIRCA AN. 1075 3. Martii. nimus ab eo in monasterio fieri, orationes scilicet & genuflexiones impendebat. Sicque complebatur in illo ille veridicus sermo quo dicitur, Ubi fidelis anima, ibi & templum Dei. Inter cetera sane virtutum exercitia, hoc illi quamdiu sospitate viguit, perstitit immobile, ut vigilia Natalis Domini, vigilia sancti Paschæ, atque Parasceve, vigilia Ascensionis, vigilia Pentecostes, necnon sancti Joannis-Baptistæ, ac beatorum apostolorum Petri & Pauli, sancti quoque Laurentii martyris, atque Assumptionis sanctæ Mariæ, omnium Sanctorum, ac beati Andreæ apostoli, omnino a cibo abstinens, totum ex integro Psalterium Domino modularet. Et cum tantopere carnem propriam edomaret, tanta alacritate utebatur, ut non esurire, sed opulentis eduliis æstuare inclytum Abbatem ipsa vultus hilaritate putares: quam tamen sic retinebat hilaritatem, ut nihil levitatis inesse appareret, servata in omnibus honestatis gravitate.

Studium erga animarum salutem. 21. Præterea tanta illi erat in convertendis atque salvandis peccatorum animabus curæ instantia, ut peccaminum fasce oppressis mirabiliter compatiens, & concurrens, videretur illius spiritu gubernari, qui dixit: *Filioli mei quos iterum parturio.* (Gal. 4.) Non solum vero hujus nostratis patriæ, si quos cognovisset homines scelestos, corrigebat; sed etiam Neustriam & Flandriam, Galliam quoque & Aquitaniam, necnon Hungariam, pia gyrans sedulitate, criminosorumque confessiones acceptans, & saluberrimis monitis eorum vitam in melius commutans, Evangelistæ & Apostoli opus absque nomine perexplebat, illud Dominicum in se cunctis portendens edictum: *Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem.* (Isai. 49.) Vidimus persæpe cum esset in Centulo apud gloriosum confessorem Richarium, totius diei spatium in conclavi absque omni corporali edulio illum peregisse, dum aliis recedentibus aliisque succedentibus qui animæ cura indigebant, & quorum salutem quærebat, delectabatur, ut cælestis archiater, infirmis eorum animabus mederi. Erat enim super hoc officio ei deputata cellula, quam fratres Confessionem vocabant, in qua per Dei gratiam in se habitantem isdem vir beatus, multorum hominum scelerum enormitate devias, per confessionis humilitatem & suæ precis interventionem divinæ misericordiæ restituit animas, sicque revera effici meruit, cui divinus sermo competenter diceret: *Si feceris dignum ex indigno, quasi os meum eris.* (Jerem. 15.)

22. Sed quod umquam bonum non secuta est ac æmulata invidia? Nam Clerici multi, quorum, pro dolor! studium exsistebat melioribus invidere, non considerantes quia lege non stringitur sancti Spiritus donum, nostrum Equitium *a* verbis venenatis carpebant, cur absque Apostolici licentia homo non Episcopus prædicare auderet; & peccatorum confessiones seu conversiones, cur præsumptor non sui officii inquireret, oblatrantes. Hoc nequam rumore, aliquorum animos corrumpentes, id tandem peregerunt, ut Papæ Romani auribus hæc hominis Dei gesta insonarent: quique cum bonitatis ejus ignarus, voces detrahentium dijudicare nequiret, dedit auctoritatis suæ præcepto mandatum, ut homo, quem temerarium fama ferebat, ad Sedem apostolicam vocaretur, suæ præsumptionis, ut dicebant, rationem Papæ daturus. (Apud summum Pontificem accusatus.) Gervinus itaque edicto Papæ accitus, ovans expetit Romam, supernum sibi non defuturum juvamen confisus; & ubi a Papa potuit conspici, illico reverendissimæ vitæ virum ipsa vultus * habudine contuens ipse Papa, ipsam quæ in illo habitabat magnifice veneratus est Divinitatis præsentiam. (* f. habitudine.) Denique venienti assurgit, satisque humiliter pacis osculum præbuit: dein jubet secum residere, &, ut ei solitum erat, cælestia coram eo verba tractare. Sane cum illi relationem prælibatæ detractionis intimavisset, & ab eo an illa quæ dicebantur arripuisset, aperiri sibi poposcisset, Gervinus proponit Scripturarum exempla, quæ præcipie-

a S. Equitium in provincia Valeriæ Abbatem, apud summum Pontificem pariter accusatum fuisse, quod temere verbum Dei prædicaret, testis est Gregorius M. lib. 1. Dialogorum cap. 4. ad quem locum Chronographus alludit.

cipiebant, eos qui ducuntur ad mortem liberare ne cesses. Itemque Jacobus apostolus dicit: *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi*. Quoniam quidem ergo, ait, domine mi Papa, meæ humilitati boni scientiam præstitit misericors Deus, jubetis ne ut commissam verbi scientiam subtrahens, cum pigritanti servo damnationem incurram pro non dispensata pecunia? Simul & considerari decet, quod Jacobus item apostolus ait: *Si quis converti fecerit peccatorem ab errore vitæ suæ, salvabit animam ejus a morte, & operiet multitudinem peccatorum*. Si igitur peccatores convertens, non tantum illorum animas salvo, sed & pro impensa caritate, mea quoque peccata diluo, videatur, inquam, an talis operatio sit cohibenda a summo Pastore, ut scilicet non sit copia cuilibet devoto caritatis exsequendæ. Ille igitur vere Apostolicus Pontifex Leo, qui bona non arcere, sed semper augmentare cuperet, tam utilem & tam proficuam intentionis rationem audiens, lætior efficitur. Et quia Ambianorum præsulem, tunc temporis Fulconem, non animarum saluti, sed volucrum captioni, & ferarum venatui studere compererat, tali auctoritate roborat venerandum Abbatem, „ his eum verbis confirmans: Nequaquam, amantissime frater, ob invido- „ rum susurria vel detractiones, tantam pereuntium animarum consolatio- „ nem deinceps refugies operari, quo & Dominicæ vineæ fructus te cultore „ accrescat, & te pro impensis laboribus Christi Domini gratia comitetur, „ absque dubio æterna mercede quandoque munerandum. Ecce auctoritate „ Domini nostri, & beati Petri apostoli, ac nostra non solum auctoritate, „ sed etiam deprecatione concedimus & imperamus, te in recipiendis sce- „ lestorum confessionibus, & tradenda pœnitentia, nostri officii participium „ tenere; ut quæ ligaveris, Christi Domini auctoritate ligata; & quæ sol- „ veris, ejusdem Domini miseratione sint soluta. Hæc dicens sanctus Papa, simul & sandalia offert, jubens ut his Gervinus utatur; ut qui prædicationis exercebat studium, prædicatoris insignibus ornaretur. Venerabilis tamen Abbas custos veræ humilitatis, eadem ornamenta recusavit, dicens, sibi sufficere solam Apostolicæ licentiæ auctoritatem ad exercendam circa infirmas animas divini verbi stipem. Multimodo igitur favore Pontificis auctus regreditur, & cœptum Domini opus, quo liberius, eo melius latiusque reincipit exercere.

CIRCA AN. 1075 3. Mar.

Purgatur Romæ.

Sandaliorum usu donatur: quem recusat.

23. Verum quia se præbuit occasio, æquum valde putamus breviter istic scribere, ille de quo fuit mentio, qualis quantusque fuerit Leo *a* papa, natione Teutonicus, parentum excellentissima nobilitate præfulgens, & cælesti visione denuntiatus antequam natus, in Lotharingia mundo processit. Qui sacris litteris atque liberalibus studiis accuratissime eruditus, & per omnem pueritiam, juventutemque & adolescientiam, timoratæ mentis honestatem conservans, electione cleri & populi, ecclesiæ Tullensis ordinatus est Episcopus, cum jam ei propinqui, viri imperiales, de Romano Apostolatu ei conferendo tractarent. Sane quoniam cum nobilitate parentum non deerat ei sanctissima claritas morum, non recusavit homo inclytus pauperculæ civitatis curam suscipere; immo obtentu majoris evitandi honoris, ad hanc facile deductus est. Et cum episcopus esset Tullensis oppidi, electione pontificum cum Imperatoris assensu, in Romanum levatus est pontificem: & quia antea vocatus fuerat Bruno, propter Papatum vocari meruit Leo, qui tanta mentis puritate virtuteque viguit, ut per illius merita Domino omnipotenti placuerit miracula magna patrare. Quia etiam cum beatissimi Remigii Remorum pontificis ecclesiam dedicare venisset, venerabilem Gervinum, ut ejusdem confessoris corpus efferret, cum aliis tribus æque sanctis viris delegit.

Leo IX. Papa.

24. Gervinus itaque, Deo auxiliante, laudabili vitæ operose insistens, & populis Christianis verbi divini semina pandens, quæ sunt cavenda intimabat, & quæ amplectenda edocebat. In tantum vero bona illius conver-

Ægrota Gervini meritis curatur.

a Leonis IX. Papæ vitam edidimus ad annum 1054.

CIRCA AN. 1075 3. Martii. versatio Deo complacuit, ut etiam miraculis dignaretur declarare illius devotionem. Nam quodam tempore, ut quemdam iter faciens locum devenit, ubi audita fama sancti Abbatis, sic enim vocabatur a populis, quædam ægrota advenit, quæ publice cœpit omnibus referre, quid sibi divinitus esset insinuatum, quia si hujus venerandi viri benedictione potiretur, continuo sospitatem mereretur; sed cum vir Domini non adesset, nam a fidelibus abductus, eadem hora animarum morbis consulebat in remoto, illa quam dira angebat calamitas, in Dei nomine poposcit, ut ejus virga pastoralis, quam vulgus crociam vocat, & quæ pro more summotenus curvabatur, dilueretur aqua, indeque potus sibi conferretur. Tunc monachus ejusdem virgæ custos & bajulus, qui & hodie, dum hæc scribimus superest hæc ipsa testificans, nomine Radulfus, admirans fidem illius, precibus ejus annuit, abluta ergo crocia, cum illa aquam ablutionis potasset, Deo volente qui suos servos mirificat, omni malo salvata est.

* Eu. Item puer febre laborans. 25. In castro quoque Augensi *, quod situm est in ipso Neustriæ ingressu, aliud pro ejus meritis Christus Dominus peregit ingens prodigium. Nam cum illo advenisset aliquando Gervinus, erat ibidem quidam puer, nomine Odelricus, qui litteris discendis insudabat. Hic vi febrium irretitus, quid de se agere posset nesciebat. Verum ubi comperit sanctum Abbatem adventasse, spe certi remedii suffultus adiit ejus familiares, precatur & obsecrat, ut aqua qua sancti hominis manus ablutæ forent, sibi sorbenda daretur; at illi pietate obtenti, precatis obediunt. Lavat Abbas manus, illi aquam reponunt: qua infirmus percepta & bibita, nulla interveniente mora, omnimoda caruit febre. Sane hic ODELRICUS hodieque vivit, & apud Corbejam monachi & Abbatis habitu vel honore potitur.

26. Igitur abbas bonus in boni loci reparatione vel custodia, studiosa curiositate pervigilans, diruta restruere, exstructa conservare, & aptis tegimentis munire insistens, animarum quoque saluti devotissime consulens, regni cælorum sibi ingressum aptabat. Inter cetera vero quæ loco nostro contulit, multorum librorum copiam ad ædificationem ibi Deo servientium præparavit. Et quia hæc ipsa quæ condimus ad hoc scribuntur, ut futuri horum incitentur exemplis, utile credimus apponere de eisdem,

Libris bibliothecam instruit. quæ venerabilis Gervinus nobis contulit, voluminibus notamina. Epistolas Ignatii, Ecclesiasticam historiam Eusebii Cæsariensis, Ambrosii Apologiam de David, de Joseph, de Noe, de Abraham, Ambrosium de Trinitate ad Gratianum imperatorem, item ad eumdem de Spiritu-sancto, Ambrosii Pastoralem, Ambrosium de Sacramentis, de obitu Theodosii, contra Auxentium, de basilicis tradendis, de sanctis martyribus Gervasio & Prothasio depositis & inventis, Ambrosium de morte Satyri, de Incarnatione Domini, & alia quædam ejusdem. Gregorii Nazianzeni Apologeticum; ejusdem de Epiphaniis, de Pentecoste, in semetipso de agro regresso, de Jeremiæ dictis, de grandinis vastatione. Hieronymum, Virorum illustrium, Epistolas Hieronymi, Hieronymum super Zachariam, Hieronymum super Isaiam, Augustinum super Johannem vol. 1. Augustinum contra quinque hostium genera, de sancta Virginitate 1. de bono conjugali, ad Simplicianum episcopum de diversis quæstionibus, ad quemdam Comitem, ad Paulinum Nolensem, de cura pro mortuis, Augustinum super Psalterium vol. 3. Augustinum de natura & origine animæ, Augustinum de conjugiis adulterinis, Augustinum de jejunio Sabbati, Augustinum de Symbolo, Augustinum, de quatuor virtutibus caritatis, de cantico novo, de ultima quarta feria, de cataclysmo, contra Felicianum, de tempore barbarico, de Trinitate, de decem chordis, de quantitate animæ, ad inquisitiones Januarii, de sollemnitate paschali, de Pastoribus, de ovibus, de perfectione justitiæ hominis, contra mendacium; item Augustinum de mendacio, item Augustinum de avaritia & luxuria, de prædesti-

destinatione sanctorum, de doctrina Christiana, de agone Christiano, de vita Christiana, de disciplina Christiana, de gratia novi Testamenti, Confessionum ejusdem libros 13. Retractationum, de Hæresibus ad Quodvult-Deum episcopum, de charitate super Epistola Joannis apostoli, Enchiridion, contra Judæos, Sermones ejus. Joannem Chrysostomum de Compunctione cordis; ejusdem, Quod nemo possit ab alio lædi, nisi a se prius fuerit læsus, de Reparatione lapsi, de Pœnitentia, Librum Laurentii de tribus temporibus pœnitentiæ. Item Joannem Chrysostomum de Conversatione vitæ, de oratione Dominica, de psalmo quinquagesimo. Registrum beati Gregorii Papæ, quintam partem & sextam Moralium ejus in Job, Homelias ejusdem super extremam partem Ezechielis prophetæ. Codicem de Canonibus. Paschasium de corpore & sanguine Domini. Tripartitam historiam. Codicem magnum de passionibus & gestis sanctorum Apostolorum, & plurimorum Martyrum cum vita sancti Mauri. Vitas sanctorum Patrum eremitarum. Vitas sanctorum Basilii, Remigii, Vedasti, Fursei, Ambrosii, Lupi, sanctæ Mariæ, Germani Autisiodorensis, Romarici, Augustini, Hieronymi, Amandi, Guandregisili, Audoeni, Ansberti, Mariæ Ægyptiacæ, cum Translatione beatissimi Benedicti in 1. volumine. Item vitas sanctorum Richarii, Augustini, Hilarii, Columbani, Fulgentii, Medardi, Firmini, Salvii, Bertini, Bavonis, Vitoni, Martialis, Severini, Felicis; simul & passiones sanctorum Hermagoræ episcopi, Georgii, Blasii, Mennæ, Theodori, Lamberti Timothei & Apollinaris, Perpetuæ & Felicitatis, Anastasiæ, Sabinæ, cum vita sanctæ Genovefæ in uno volumine. Hæc omnia venerabilis Gervinus in 36. voluminibus compingens, gravi & inabsolubili anathemate condemnavit quicumque ea sancto loco demere, & qualibet occasione subtrahere auderet. Non solum librorum, sed & palliorum, ceterorumque quæ vel ipse aggregarat, vel a suis antecessoribus aggregata invenerat, ornamentorum perpetualiter excommunicavit fraudatorem.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

27. Enimvero quoniam illo tempore domni & sancti ANGILBERTI [a] abbatis tumulus certissime non sciebatur, & ob hoc nullo terreno honore potiebatur, quamvis ejus celeberrima memoria in ore universorum Francicorum vel Pontivorum, atque aspectu egregii templi quondam ab eo fundati resplenderet, studuit venerabilis Gervinus, quibus poterat conatibus, ejusdem sancti viri corpus perquirere, quo, si Dominus ejus votis annueret, posset illud condigno exaltare honore. Denique quodam tempore, ivit cœnobium Gorziam [b], quod est situm in confinio Mettensis civitatis, ubi inventum codicem, qui de ejusdem sancti viri, aliorumque nostratum Abbatum gestis aliqua retinebat, ab illis fratribus mutuavit, Centulam detulit; in quo scilicet repertum est, quomodo sanctus Angilbertus, terreni corporis molem relinquens, 12. Kalend. Martii transivit ad gloriam. Et quia ab eo tempore, quo sub Guaramundo pagano combustum fuit monasterium, usque ad hanc cognitionem, Centulenses monachos diem transitus ejus latuerat: magno iidem Fratres exhilarati sunt gaudio, ob quod diem cognovissent, quo tantus vir pro vitæ virtutumque merito honorari deberet. Igitur Gervinus, qui merito vir desideriorum dignus est dici, cupiens, ut dictum est, eumdem sanctum dignius honorare, cœpit perquirere ad fores ecclesiæ, quo compererat illum primo tumulatum fuisse, sanctam corporis ejus glebam; & illius quidem non ibi corpus invenit, sed in eodem quo pausaverat sarcophago, invenit lecticam ligneam coriatam domni NITHARDI filii ejus, abbatis & Comitis, corpus continentem sale perfusum: in cujus capite videbatur illa percussura, qua eventu prœlii fuit occisus. Recludens itaque eumdem tumulum, aliorsus eum

S. Angilberti corpus reperit.

[a] Ejus elogium, vitam, &c. suo loco dedimus ad an. 814. Sæc. 4. parte 1. p. 91.
[b] De Gorziensi cœnobio fusius egimus Sæculo præcedenti ad annum 973. quo edita est B. Joannis ejusdem loci Abbatis vita.

CIRCA AN. 1075. 3. Martii. quærere cupiebat, ſed quo quæreret neſciebat, niſi potentia divinæ Majeſtatis, per quemdam monachum in hac re eum direxiſſet. Nam perſuaſit ille frater, nomine Theudoaldus, ſæpefatum ſanctum inveſtigari debere in ingreſſu chori a parte occidentali, ubi videlicet in ſuperficie pavimenti ſcriptum habebatur: REX. LEX. LUX. PAX. Hæ autem quatuor partes in illius antiquo Epitaphio, primæ fuerunt & ultimæ, & harum monoſyllabarum partium ratione, affirmabat idem Teudoaldus oportere conſiderari, quoniam ille qui ipſum repoſuerat, ob hoc ſuper illum has Epitaphii ejus ſyllabas cenſuit deſcribi, ut earum ſimilitudine quærenti innueretur, quo ſancti corpus Angilberti quieſceret. Venerabilis Gervinus hæc audiens acquievit, & quod anhelanter ſitiebat, ſanctum Angilberti abbatis corpus invenit. Eadem vero hora qua repertum & diſcoopertum eſt, mirificæ ſuavitatis odor emanavit, & non ſolum hi qui ibi aderant ſuaviſſimo afflati ſunt odore, verum & omnes qui in ipſa erant quovis loco eccleſiæ, admirabilem fragrantiam perſenſerunt, in tantum, ut hodieque teſtetur domnus Radulfus, cognomento Benignus, quod eadem inventionis hora ſuper valvas cryptæ ſedens & ſcribens, dulcifluo ſit refectus odore. Erant vero ipſa ſancta oſſa confuſo ordine conglomerata, pallioque viridi obvoluta; unde certum eſt poſt Ribbodonem [a] abbatem, qui eum integrum tranſtulerat, ab aliis fidelibus timore paganorum itatenus eum fuiſſe repoſitum. Inventi autem ſancti theſauri gaudium illa fuſcabat ratio, quod nullum ſcripturæ vel chartæ indicium reperiebatur, quæ illud Angilberti fuiſſe corpus teſtaretur, ſed piæ Abbatis vel Fratrum curioſitati divina cito providentia conſuluit, quæ ſupra nominati fratris Teudoaldi cordi immiſit, ut ejuſdem Sancti caput accipiens curioſo oculo rimaretur; quod dum faceret, invenit in repagulo narium brevem membranulam, qua omnis dubietatis anxietas ablata eſt. Si quidem eadem paginula aperte manifeſtavit veritatem, dicens hoc eſſe corpus S. Angilberti abbatis. Sic quæ cupiebat venerandus Paſtor adeptus, eumdem ſanctum cum honore relocavit, ſemper deinceps celebrari ejus memoriam inſtituens. Sancti quoque confeſſoris CAYDOCI, ſociique illius corpora a terra levavit, & eorum reliquias decentius collocans, fidelibus populis honorandas cenſuit.

In lepram incidit. 28. Poſtquam venerabilis Gervinus mundum in maligno poſitum, ſuæ ſanctæ vitæ illuſtrarat exemplis, poſtquam multas peccatorum animas ſanctis monitis inſtruendo, de perverſitate traxerat ad correctionem, & de fauce diaboli erutas, Chriſti omnipotentis reſignaverat gratiæ; poſtquam almiflui confeſſoris Chriſti Richarii eccleſiam fratrum numero & religioſitate, ædificiis, libris, palliis, auro & argento, variiſque decorarat & augmentarat ornamentis; cum & omnium populorum laude ac præconiis attolleretur, & ejus ſacer ac immaculatus cœlibatus omnibus ſanctæ Eccleſiæ membris appareret mirabilis, volens pius Pater Deus eum ſibi omnimodis aptare, ut juxta vocem Prophetæ, omnis illius ad purum excoqueretur ſcoria, morbo lepræ eum perculit, ut ſi quippiam minus in Dei peregiſſet ſervitio, in iſta vita reciperet: vel ſi aliqua pro bene geſtis laudis humanæ eum cupido vulneraſſet, ſimiliter purgaretur: cujus mali ut primam potuit ſentiſcere originem, non putans fore inextricabilem illam infirmitatem, medicorum ſibi ſtuduit adhibere peritiam, quo, Deo annuente, infirmitatibus animarum adhuc ſuccurrere non præpediretur. At ubi recognovit ſe a Patre benigno irrevocabiliter, quantum ad carnem, percuſſum, totis præcordiis in Deum refuſis, magnas gratias ſuo rependebat flagellatori, indeſinenter exorans Dei pietatem, ut hæc corporis moleſtia,

---

[a] Tranſlationem ſancti Angilberti a Ribbodone factam deſcribit Hariulfus Chronici ſui lib. 3. cap 5. Ribbodo vivere deſiit anno 844. ex eodem auctore. Porro nuper cum reſtauraretur eccleſia Centulenſis, detectum eſt B. Angilberti corpus, quod e terra levatum eſt, & fidelium venerationi expoſitum in theca ſervatur.

lestia, ad animæ proficeret sempiternam salvationem. Igitur cum, ut omnibus notum est, ille talis morbus ei abstulisset vocis facultatem, non tamen omittebat quin ea omnia compleret, quæ supra signavimus ab illo geri, id est, prolixitatem orationum, genuflexionum continuationem, sacrarum ædium circuitionem, sacrorumque canonum de sancta Trinitate, de Spiritu-sancto, deque sancta Maria, de omnibus sanctis exposionem. Et cum ad cibum sumendum, ad requiem capiendam præ infirmitate deficeret, ad hæc omnia divini officii obsequia deficere nesciebat. Idem semper in orationis assiduitate, in Psalmorum recitatione, in exhibenda Fratribus admonitione exsistebat, præter quod infirmitatis qualitas a cœtu Fratrum eum aliquando segregari cogebat. Verum cum ipse semet hac ratione volens arceret, illorum tamen quos educarat dulci affectu, ut pater bonus, piaque sedulitate vallabatur. CIRCA AN. 1075 3. Martii.

29. Latius ergo latiusque aggravescente ipso languore, cum agnosceret se non prævalere ad conservandam curam animarum, valetudine præpediente, advenienti fortuito regi Francorum, tum juveni PHILIPPO, sui allegavit causam languoris, orans ut monasterio, quod ipse pro posse bonis ampliarat, talis daretur pastor & custos, qui congregata non disgregare, sed disgregata nosset unire: flagitavitque ut pius Princeps cederet suo regimen nepoti, quem & dicebat ad tale opus sat eruditum, qui erat sancti Remigii monachus, nomine GERVINUS. Et quia omnes qui eum nosse poterant, non illi obedire, uti sancto viro putabant sacrilegum, Rex præfatus annuit, & ut suus post se regimen obtineret nepos concessit. Anno igitur Dominicæ Incarnationis 1071. finiente mense Octobri, die 10. Kal. Novembris, Indict. 8. ordinatus est secundus Gervinus Centulensis monasterii abbas. Successorem a Rege impetrat Gervinum nepotem.

30. Reverendissimus autem avunculus videns se magis ac magis viribus corporis destitui, & magni languoris urgeri gravamine, ac per hoc diem mortis non multum differendum sentiens, indefesse Domini precabatur sibi quantocius misericordiam advenire. Anno quoque suæ ægritudinis quarto, fervente nimis sæpe fato malo, ita angustiatus est, ut fissis & partitis naribus & labris, ceteraque cute in hispidam versa faciem, vix posset verbum formare. Sed cum infatigata divini verbi meditatio in eo permaneret, duobus fratribus, aut sæpe uni, jubebat ea omnia coram se adimplere, quæ dudum meminimus illum valentem omnia persolvisse. Evenit autem intrante Dominicæ Nativitatis anno 1074. Indict. 11. ut secunda die Anno 1074.
mensis Februarii, qua Domini nostri Jesu-Christi ab intemerata Virgine Matre celebrata in templum oblatio, & justi Simeonis perfecta est exspectatio, ex devotione quæ apud illum numquam friguerat, Missam faceret in crypta nostræ Dominæ sanctæ Mariæ, in qua solito acerbius dolore anxiatus, vix valuit inchoata mysteria perficere: quibus tamen per Dei gratiam, quæ in illo commanebat, rite peractis, nimio angore fatigatum, dextra lævaque sustentando ad cubile Fratres reducebant: cum subito inter mæstorum filiorum colloquia, hæc ipse admiscuit verba: Noveritis, o dulces filii, me hodie a Domina nostra sancta Maria accepisse licentiam abeundi. Illis interrogantibus quorsum ire deberet. Ubi, ait, semper cupivi, & pro quo Dei pietatem semper precatus sum. Fratribus vero dicentibus adhuc illum vivere posse, & Domino omnipotenti sacrificia ejus manibus fore offerenda, subjunxit inquiens: Numquam amplius frater Gervinus Missam cantabit. Exin quotidie in majus excrescente dolore, affatim decubuit. Superveniente autem Quadragesimali observatione, in ipsa feria 4. quam caput jejunii vocat consuetudo Ecclesiæ, convocavit fratres natu majores & sacerdotii gradu ornatos, & quantocumque annisu valuit exsurgens assedit, illisque coram tum demum sic ora resolvit: Ut beatus Germanus fratribus Coepiscopis dixit [a], sic & ego, filii, vobis

[a] In ejus Vita per Constantium lib. 2. cap. 19.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

vobis dico. Commendo vobis, cariſſimi, tranſitum meum, ſentio enim proximare horam, qua diu a Domino exquiſita mihi ſalus proveniet. Et hæc meæ ſemper fuit orationis intentio, ut in his ſanctis diebus qui modo ſuperveniunt, meum miſericors Deus obitum fieri imperaret; verum quia ut confido, meis faturus eſt votis, volo vobis in conſpectu Domini confiteri mala quæ feci, & de quibus animæ meæ timeo, credens quod hæc confeſſio, pietate Domini præeunte, & veſtro interceſſu adjuvante, me mundabit. His ab eo dictis, & Fratribus ubertim lacrymas fundentibus, recitavit coram illis gravia quædam, & quæ numquam eum feciſſe noverant omnes. Denique octo *a* principalibus vitiis ſeſe onuſtum denuntians, in mirum deregit Fratres ſtuporem, qui ejus ab infantia cœlibatum vitæque innocentiam compererant: qui & dicebant: Ut quid, bone pater, taliter te incuſas, cum manifeſtum ſit te non feciſſe quæ adſtruis? certe homicidium, adulterium non perpetraſti. Quibus ipſe reſpondit: Parcite, fratres, parcite quæſo, & meam animam nolite gravare: nam ſi ſub mea cura aliqui perierunt, quod fortaſſe omitti non potuit, profecto in Dei judicio pro eorum animabus reus tenebor. De adulterio autem, audite quid Chriſtus veritas dicat: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Fieri autem non potuit, ut non hac aliquando illectus fuerim laſciviæ voluntate, ob hocque ita reus exſiſto quod voluerim, ac ſi opere perfeciſſem. Hæc & alia ſe incuſando exprobrans, commendavit Deo & eorum precibus ſui exitus tutelam.

Peccata ſua confitetur ſacerdotibus.

Extremus morbus.

31. Intrante igitur ſacri jejunii conſuetudinaria obſervatione, grabato tenebatur, ablata omnimoda canendorum pſalmorum, vel quippiam loquendi poſſibilitate, & tamen curſus ſpiritales coram eo inceſſanter recitabantur; nec enim omiſit, quin, uti valens aſſueverat, omni die Quadrageſimæ, totum pſalterium per unum e fratribus, quia per ſe non poterat, decantaret. Fratres ergo videntes eum jamjam in mortem reſolvi, juxta ſancti Jacobi apoſtoli mandatum, oleo benedicto perungentes eum, valde alacrem tali obſequio effecerunt. Interrogatus vero ubi vellet ſuum corpus ſepeliri, nullum locum voluit deſignare, hoc in eorum collocans arbitrio. Sed cum amplius a fratribus flagitaretur, ut ſepulturæ locum ipſe ſibi deſignaret: Dicerem, inquit, vobis meum ſuper hac re velle, ſed vos non illud impleretis. Tunc fratres qui revera eſſent parati, in quocumque quamvis ſancto eum ſepelire loco, omnino ſe impleturos quæ juſſiſſet ſpoponderunt. Et ille ait, Scio, inquit, quia non facietis; verum ſi faceretis magnum mihi proveniret inde ſceleſto remedium. Nectentes pedi meo reſtem, trahite me, & projicite in ſterquilinium in medio platearum, quia non meliori dignum me credo ſepulchro. Hæc fratres audientes, iteratos planctus continuant. Oravit autem, ut quacumque hora exitus ei adveniſſet, ſtatim intra ſancti Richarii baſilicam eum ferrent, ſpiritum Deo inibi redditurum. Jamque ſacri jejunii evoluta fuerat prima ſeptimana, & ſecunda ducebatur, cum ecce venerabili Gervino, & utique jam beatificando imminebat ſalutaris tranſitus. Nam feria tertia ſecundæ hebdomadæ, quæ habebatur 5. Nonas Martii, poſt finitos Matutinos, fratres ſolliciti eum viſerunt, inveneruntque eum extremum flatum trahentem. Innuebant ergo alterutrum quod moreretur: quod ipſe adhuc ſentiens, manu propria innuit eis ut ferretur in eccleſiam. At fratres eum accipientes ſuſtulerunt, & ſtrato cilicio, ante ſancti Joannis-Baptiſtæ, quod vicinum erat, altare poſuerunt. Dein oppoſito obtutibus ejus crucifixi Domini ſigno, & ſuper pectus ejus poſito Reliquiarum, uti ipſe diſpoſuerat, ſaccello, Congregatio tota inchoavit Litaniæ ſupplicationes, ſanctos Dei ut ei ſuccurrerent invocantes, a quibus cum dicebatur; *Sancta Maria ora pro eo,*

a Septem vitia, ut vocant capitalia, vulgo tantum enumeramus, plerique tamen veterum maxime e Græcis octo enumerabant. Vide ea de re Caſſianum in Inſtitutionum libris.

eo, ipse qui jam fuerat in morte compositus, tetendit manus, orans & ipse, *Sancta Maria ora pro me*. At ubi ventum est ut diceretur, *Sancte Richari ora pro eo*, absque omnium spe mirabiliter se surrigens, manusque altius protendens, lacrymando clamavit, *Sancte Richari ora pro me*. Post hoc quietior factus, cum Fratres Litania finita, & initiata commendatione fideli, illo usque venissent ut dicerent, *Suscipiat te Christus*, ille ad hæc verba spiritum efflavit. Quod ubi innotuit, inedicibilis & infinitus subito Centulam omnem mæror excepit: flebant viri obitum tanti Pastoris, matronæ vociferantes cum crinium evulsione sancti Abbatis hominis Dei mortem dolebant. Nec mora, ruit omnis provincia Pontivorum ad exsequias viri Dei, & consideratione tanti obsequii, omnis necessitas mox abdicatur. Conveniunt in basilicam, & vere desolatam domum elatis vocibus plangunt. O, inquiunt, sancte Richari, cur talem tui honoris, tam cito sivisti, mori amatorem? Bone confessor, cur non tam bonum tibi reservasti famulisque tuis conservatorem? Sic viri, sic feminæ, sic nobiles ignobilesque, optimi viri mortem lugebant.

CIRCA AN. 1075 3. Martii.

Pius obitus

32. Nudato itaque ad lavandum corpore ejus, tanta enituit gratia membrorum, ut ipsam cutem non putaretur quilibet morbus umquam fœdasse. In ipsis autem genitalibus tantus virginei honoris decor apparuit, ut non tam virilia quam venerabilia septennem puerum imitarentur. Ex assiduitate autem genuflexionum, in poplitibus seu cubitis inventa est obdurata cutis excrevisse; & qui ejus studia, vitamque nescisset, hujus consideratione rei contemplationi divinæ ejus semper hæsisse animum liquido cognovisset. Componentes ergo ipsa sancta ossa, nam carnes tam abstinentia, quam morbo defecerant *a*, tulerunt in potiorem locum ecclesiæ, devotis excubiis, uti mos est, animum Deo commendantes. Missarum itaque sollemniis ab Abbatibus, & a cunctis qui adfuerunt sacerdotibus, copiose expletis, sepultus est servus Dei Gervinus, abba venerabilis, ante altare beatæ Mariæ in crypta orientali, cum universorum, id est, Comitis Guidonis, Abbatum, Procerum, Militum, vel generalis vulgi gemitu & dolore. Guido sane Comes Pontivorum indulgendo remisit pro illius amore omnes consuetudinarias exactiones, quæ sibi debebantur in Nova-villa: Super sanctam, inquiens, sancti Gervini tumbam hoc donum do. Gesta sunt hæc Centulo, anno Verbi incarnati 1074. Ind. 11. regnante Philippo Francorum rege anno 14.

Sepultura.

EPITAPHIUM.

Epitaphium.

Inclytus iste Pater, dæmon per quem ruit ater,
  Hos pius in populos, dormit in hoc tumulo.
Ardua rectarum scandens qui rite viarum,
  Corporis assiduus martyrizator erat.
Regula virtutum, rectorum lux monachorum,
  Exstitit a puero, corpore virgineo.
Tunc sic florentem, studiose justa docentem,
  Mars tua tertia lux abstulit, itque redux.

a Quæ sequuntur, alia manu, licet antiqua, descripta sunt.

CIRCA AN 1075 7. April.

DE B. EBERHARDO, EX COMITE

Nelleburgensi, monacho Scaffusæ.

Eberhardi vita.

HAbemus apud Bollandianos die 7. Aprilis beati Eberhardi vitam, ex Helvetia-sacra Joannis Mureri Carthusiani, Latine redditam a viro erudito Daniele Papebrochio, quam idem Murerus se ex veteri quodam chronico manuscripto Schaffusiani monasterii hausisse scribit. Verum cum in ista lucubratione nævi passim occurrant, qui nonnisi ope ipsius Chronici, quod nobis sicut & Papebrochio videre non licuit, detergi possunt, visum non est nobis operæ pretium huc eam describere integram, ratis sufficere, si in tanta monumentorum certorum penuria, ea quæ nobis verisimiliora videntur, tum ex laudata Mureri vita, tum ex aliis vulgatis auctoribus lectorum oculis exhibeamus.

Parentes. 2. *Eberhardus Eppone comite Nellemburgensi patre, & matre Hedvvige, sancti Stephani filia, proindeque sancti Henrici imperatoris ex sorore Gisila nepte, natus dicitur apud Murerum. Sed observat Papebrochius, Hedvvigem apud Stumphium in Chronico Helvetiorum libro* 5. *capite* 17. regia quidem stirpe prognatam *dici, at nihil ibi de sancto Stephano haberi, unde merito Murerum reprehendit, quod cum ex Stumphio hanc Eberhardi genealogiam se accepisse dicat in ipso narrationis initio, in tantum scopulum impegerit. Stumphius vero suam de Eberdardi parentibus narrationem se ex Chronico Augensi deprompsisse scribit. Hedvvigem Toxonis Hungariæ regis filiam non semel appellat Bucelinus, qui etiam in Germania sacra, ubi de monasterio Omnium-sanctorum, Eberhardum ait fuisse Leonis IX. Papæ Dasburgensis comitis cognatum. Ejusdem feminæ pietatem miraculo comprobatam narrat Murerus in vita laudata. Cum enim singulis noctibus a lecto surgere soleret ad psalterium recitandum, quadam nocte, ipsa profundius dormiente, surrexit Eppo ejus maritus, ac ejus librum in ignem projecit, sed codex die sequenti super prunas positus omnino illæsus inventus est, qua occasione Eppo, qui antea sæcularibus curis omnem suam operam dabat, ad meliora conversus, usque ad vitæ finem piis in exercitiis perseveravit.*

3. *Paullo post natum Eberhardum Eppo excessit vita; Hedvvigis vero de pia & religiosa filii sui educatione potissimum sollicita, eum Lupardo cuidam* Ejus uxor. *sacerdoti, viro gravi & pio, instituendum credidit. Demum cum jam Eberhardus ex Itta uxore sibi adscita aliquot filios procreasset, pia mulier Hedvvigis, relictis omnibus sæcularibus pompis, ad cælestia animum prorsus transtulit, secessitque in diœcesim Moguntinam, ubi ædificato apud Scuvabenheim nobili virginum Ordinis nostri monasterio, in monasticæ vitæ quam professa est exercitiis reliquum vitæ suæ transegit. Piæ matris exempla Eberhardus in sæculo positus, quantum ei fas erat, imitabatur, nec repugnabat ejus uxor Itta, piissima etiam* Filii. *femina, ex qua, teste Murero, sex filios suscepit. Ex his celebriores fuere Otto seu Odo, vel, ut alii eum appellant, Utto sive Udo, post Chunonis seu Cunradi archiepiscopi Trevirensis necem, ad hanc sedem evectus anno* 1064. *Cujus laudes egregias Brouverius Annalium Trevirensium libro* 12. *prosequitur. Hunc tamen Eberhardi fratrem, non filium esse contendunt nonnulli, sed absque legitimo fundamento. Priorem sententiam tuetur Trithemius in Chronico Hirsaugiensi novæ editionis. Alter Eberhardi filius dicitur a Murero Eggehardus, qui e monacho Augiæ, ut vocant, Divitis, ejusdem loci abbas factus dicitur anno* 1071. *postea, ut Bucelinus scribit in prima parte Germaniæ sacræ, Augustanus episcopus a Guelfone duce evocatus anno* 1089. *decessit in itinere, seu potius in proprio monasterio, quo sese, ut refert Bruschius, letali morbo correptus deportari jusserat. Albanum, Stumphio aldabertum, tertium Eberhardi filium appellat*

lat Murerus, quem, post duos, quorum nomina exciderunt, secutus est Burchardus, qui in paterno Comitatu successit. Nam cum Eberhardus post varia, pro illorum temporum more, suscepta pia itinera, in quibus etiam miraculis nonnullis claruisse dicitur, monasterium Schaffusæ in Salvatoris Domini nostri Jesu-Christi, & omnium sanctorum honorem construxisset, abjecta prorsus omni sæculari cura, in illud se recepit. CIRCA AN. 1075 7. April.

4. *Schaffusiani monasterii initia ad annum circiter* 1050. *revocat Trithemius in Sangallensi Hirsaugiensis chronici editione, ubi habet*: His temporibus Eberhardus comes quidam in Suevia, cooperante sibi uxore sua, nomine Ida, cupiens Deum bonorum suorum constituere heredem, monasterium nostri Ordinis, quod Scafhausen nuncupatur, condidit, quod multis prædiis & possessionibus pro sustentatione servorum Domini dotavit. *Monasterii fabrica intra duodecim annos consummata, ecclesia a Rumoldo Constantiensi episcopo anno* 1064. *consecrata fuit, ut habet Murerus, qui subjungit eamdem ecclesiam ab Alexandro II. summo pontifice privilegio donatam fuisse. Litteræ datæ dicuntur anno* 1066. *sed etsi hæc vera esse nolimus inficiari, haud tamen eidem auctori assentimus, scribenti Sigefridum, quem primum Schaffusiensem abbatem fuisse dicit, ex Hirsaugensi monasterio simul cum aliis sociis evocatum fuisse. Certum est enim ex Trithemii Chronico Hirsaugensi, nullos tunc temporis monachos apud Hirsaugiam exstitisse. Etenim Fridericus, qui cum duodecim monachis ad restaurandam in Hirsaugiensi monasterio vitam regularem advectus est, illuc nonnisi die* 4. *Decembris anni* 1066. *pervenit. Quin & idem Trithemius ad annum* 1085. *observat, ipsummet Fridericum Hirsaugiensem ex monasterio Schaffusiensi fuisse evocatum; & cum memorasset Sigefridum & ejus successorem Dietpoldum Schaffhusiensi cœnobio abbates a Vuilhelmo Hirsaugiensi destinatos fuisse, hæc habet*: Digna plane & pulcra commutatio! quoniam Hirsaugia, quæ unum ex Scaffhusen abbatem Fridericum & paucos monachos habere meruit, matrem fœcunditate jam longe superans, illi duos destinavit. *Hinc collige, aut Sigefridum primum Schaffhusæ abbatem non fuisse; aut certe duos hujus nominis fuisse abbates, quorum prior anno* 1064. *ab ipso Eberhardo institutus fuerit, non quidem ex Hirsaugiensi monasterio, quod tunc desertum erat, sed aliunde accersitus; alter vero longe postea, fama scilicet Vuilhelmi Hirsaugensis jam ubique dispersa, a Schaffhusianis monachis in abbatem expetitus.* Monasterium condit.

5. *Narrat Murerus qua tandem occasione Eberhardus relicto plene sæculo monasticam vitam amplexus fuerit. Erat, inquit, his temporibus Mangoldus „ quidam sancti Georgii Steinensis, (monasterium erat haud procul a Scaffhu„ sa dissitum) abbas, qui habitu Ordineque dimisso ad sæculum redierat. Hunc Eberhardus quadam die obvium habens sic affatus est:* Ecquid, Mangolde, responsurus es Judici tuo in die illa, qua perfidiæ & apostasiæ tuæ rationem simul & pœnam exiget? Revertere miser unde divertisti: nescis enim quando comprehensura te sit illa hora: temporanea & fluxa hæc vita est, sed quæ sequitur æterna. *His aliisque ejusmodi verbis fractus Mangoldus, ad Comitis pedes provolutus eum exoravit, ut sibi Ecclesiæ Ordinisque pace conciliata, veniam obtineret a Steinensi abbate eo pacto, ut sibi saltem liceret in Schaffhusiensi monasterio ultimum omnium vivere, quod cum ille impetrasset, reliquum vitæ suæ in luctu & pœnitentia Mangoldus peregit, ibique defunctus est. Aliquamdiu vero post mortem Eberhardo oranti visus est adstare, cui se quidem ab æternis cruciatibus ob reditum in ordinem absolutum esse indicavit, sed tamen se piacularibus purgatorii flammis graviter cruciari asserebat, quare ab eo enixe efflagitabat, ut sibi precibus, eleemosynis, aliisque piis operibus suppetias ferre non gravaretur, quod ille pollicitus statim re ipsa adimplevit. Ereptus demum e flammis Mangoldus, iterum Comiti apparuit gratias ei relaturus: a quo cum ille an ipsius opera Deo placita essent requisivisset, respondit defunctus:* Placent, & magis placebunt, si bonis bona pergas adjicere constanter proficiens. Apostatam revocat.

CIRCA AN. 1075 3. Mar. Fit monachus. 6. *His motus Eberbardus, consentiente Itta sua ipsius uxore, in monasterium a se constructum secessit, ubi emissa monastica professione, sex annos totus obedientiæ, humilitatis aliarumque virtutum exercitiis deditus transegit, quibus absolutis sexagenarius e vita excessit die 7. Aprilis anno, ut creditur, circiter 1075. Sepulcrum ipsius crebris miraculis illustratum fuisse refert Murerus, quæ ab eodem auctore narrantur apud Bollandianos die 7. Aprilis. Bucellinus in Germania sacra parte 2. refert, Idam Eberbardi uxorem, (quam alii comitem Palatinam de Tubingen, alii Sueviæ principem ex filio Bertholdo Burchardi Magni Alemanniæ ducis neptem esse volunt,) mariti sui exemplum secuta in monasterium sanctimonialium in honorem S. Agnetis item Schafhusæ a se conditum secessisse, ibique facta professione monastica, virtutibus illustrem obiisse. Utrumque cœnobium sub Ordine nostro postea illustre fuit. De priori Tritbemius hæc babet ad annum 1059. Chronici Hirsaugiani novissimæ editionis.* In hoc cœnobio per successum temporis multi doctissimi atque sanctissimi viri sub Regula sancti Benedicti abbatis claruerunt. De quo etiam plura monasteria nostri Ordinis nova monachos & abbates primos inhabitatores diverso tempore habuerunt. *Ibi perseveravit usque ad ejuratam in bis partibus relegionem Catholicam. Scaffbusa quippe ex parvis initiis occasione monasterii ad urbis amplitudinem provecta, tum opibus aucta, imperialium civitatum privilegiis donata, sese abbatum potestati subduxit, ac tandem ad Lutheri partes accedens, monasterium ipsum, cui suam debebat originem, penitus destruxit. Hinc Eberhardi memoria vix in fastis sacris invenitur, cujus nomen nequidem legitur in Martyrologio Benedictino.*

(Margin: Ejus uxor sanctimonialis.)

AN. CHR. 1078 26. Aug.

VITA B. HERLUINI BECCENSIS ABBATIS PRIMI ET CONDITORIS.

Auctore GISLEBERTO CRISPINO abbate Westmonasteriensi ejus discipulo.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ auctor. 1. *Cœnobium Beccense conditorem suum, & primum abbatem agnoscit beatum Herluinum, de quo bic agendum nobis est. Ejus vitam scripsit Gislebertus Crispinus, qui primo ab eodem beato viro educatus, postmodum a beato Lanfranco monasterio Westmonasteriensi in Anglia præfectus fuit. Quisnam fuerit ille auctor discimus ex Appendice ad Vitas priorum abbatum Becci, quas Milo Crispinus edidit, ubi de Gisleberto bæc leguntur.* Willelmus Crispinus filium suum, in tenera ætate, nomine Gislebertum, *Herluino & Lanfranco*, Deo nutriendum, sub regulari disciplina obtulit, & multa de rebus suis temporalis vitæ subsidia cum puero ministravit: quorum informatus doctrina & sanctæ conversationis exemplis, sic cum divino profecit auxilio in divinis & philosophicis institutis, ut omnes artes, quas liberales vocant, ad unguem addisceret, & earum rivulos pluribus ipse perfectus in religione propinaret. Cujus tanta fuit in activa & speculativa vita perfectio, ut cum Deus Lanfrancum Cantuariensi ecclesiæ in summo pontificatu præficeret, eum Lanfrancus ad regimen Westmonasterii, Deo vocante provideret; tantaque sanctitatis gratia, ut credimus, Deo & hominibus placuit, ut humilitatem præ cunctis sui temporis Prælatis, & specialiter prætenderet, & sublimius prædicaret. Hic triginta duobus annis loco magis profuit quam præfuit, & in senectute bona, plenus dierum & sanctitate, patribus suis appositus, hujus vitæ terminum clausit. *Hæc ibi: quibus consentiunt Chronographus Beccensis, Harpsfeldius & alii passim. Pitseus in libro de illustribus Angliæ scriptoribus, ejusdem Gisleberti opera recenset, sicut & Maihevus in Tabula tertia Tropbæorum Benedictinorum, quæ Remis anno 1625. edita sunt, sed longe antea Guillelmus Gemeticensis & Florentius Wigorniensis eumdem multis laudibus celebraverunt.*

Altera vita. 2. *Præter banc Vitam aliam invenimus in vetusto codice Beccensi, quam a se scriptam testatus ejus auctor, quod prior, licet a viro erudito exarata fuerit,* tædiosa *tamen &* insipida *nonnullis videretur,* ob prolixitatem & incompositam dictaminis barbariem. *Pauca babet quæ in priori non babeantur: cum tamen priori Vitæ lucem afferat, ex eaque illu-*

illustrari etiam possit Vita beati Lanfranci, quam infra suo loco dabimus, visum est eam hic proferre. Ejus porro auctorem divinare non licuit, quam tamen haud multo post Gisleberti obitum exaratam fuisse, præter alia, evincit codicis unde eam descripsimus vetustas, quippe qui ad annos sexcentos videtur accedere. AN CHR 1078 26. Aug.

3. *Monasterii Beccensis initia revocat ejus Chronici auctor ad annum* 1034. *quo Herluinus deposito militiæ cingulo, primo apud Burnevillam, hæreditatis suæ prædium, monasterium ædificavit. Verum paullo post ob ingratum loci solum & aquæ penuriem, divino monitu, priori hoc loco dimisso, ad alium transmigravit, qui a Becco fluviolo illic defluente Beccus appellatus est. Quin & paullo post ex ima valle ob aquarum illuviem, in montis declivium paullisper recedere coactus fuit. Verum tanta egestate premebantur ibi monachi, ut nequidem ad lampadem in ecclesia, pro more, accendendam sumtus suppeterent: ex qua postmodum relevati, monasterii officinas, atque præclaram basilicam absque ullo Regum aut Principum adjumento, ut testatur Vitæ auctor, construxerunt. De his locorum mutationibus sic loquitur Chronographus:* Anno Domini 1073. in vigilia festivitatis omnium Sanctorum, monachi Beccenses exeuntes de prima veteri ecclesia, sollemni processione & magnæ devotionis gaudio, venerunt in novam ecclesiam, quam beatus Herluinus ejusdem loci gloriosus abbas, Lanfrancus & Anselmus viri magnæ auctoritatis, ædificaverant. *Et paullo post de eadem re iterum agens, ait.* Nota quod venerabilis vir Herluinus, non sine nutu & providentia Dei, qui omnibus in se prosperantibus præparat bona meliora, ecclesiam cum omnibus officinis mutavit loco tertio, non longe a supra dicto loco, qui nunc dicitur, Capella beati Herluini, quæ prima fuit in hoc rivo Beccensi fundata; & istam, de qua nunc loquimur, ædificavit multo majorem, amplissimas officinas, &c. Becci monasterii origo.

4. *Haud minus illustrarunt monasterium Beccense sub regimine Herluini viri sanctitate & doctrina celebres, quam ædificiorum amplitudo. Aliquot ex his recenset Vitæ auctor num.* 13. *Consentit Chronographus jam a nobis sæpe laudatus, sic ea de re scribens:* Ad eumdem locum tot & tanti viri, tam clerici, quam laici ex nobili genere nati confluxere, ut sancto Herluino abbati satis decenter posset dici: Ab ubertate domus tuæ inebriasti faciem terræ, & torrente sapientiæ eorum replesti orbem terrarum. *Loci famam auxerunt novæ monachorum coloniæ inde ad alia monasteria seu restauranda, seu de novo construenda, tempore Herluini deductæ. Ex his celebre fuit sancti Stephani Cadomensis cœnobium,* ad quod, *teste Chronographo Beccensi ad annum* 1062. *Lanfrancus* plures de Becco secum duxit, qui paullo post ad dignitates sunt promoti. *Monasterium Uticense, quod olim sanctus Ebrulfus exstruxerat, primam quoque sui restaurationem Herluino nostro debet, quod postea beati Theoderici opera, ut in ejus elogio ad annum* 1058. *diximus, pristinum suum splendorem recepit: nec omittendus est beatæ Mariæ de Prato, seu, ut vulgo appellant, de Bono-nuntio prope Rotomagum prioratus, cujus fundationem revocat Chronographus Beccensis ad annum* 1063. *quo,* tempore, *ut ipse ait,* Herluini primi Pastoris & fundatoris cœnobii Beccensis Willermus potentissimus Dux Normanniæ, qui postea Angliam acquisivit, cœpit ædificare ecclesiam .... quæ vocata fuit ecclesia beatæ Mariæ de Prato, & ibi constituti fuerunt monachi de monasterio Becci ad Dei servitium ibidem faciendum. *Præcipuas tamen partes ea in re habebat Mathildis Guillelmi uxor, unde hæc pia Princeps monasterii Boni-nuntii conditrix passim nuncupatur. Nonnulli etiam Henricum eorum filium ejusdem monasterii conditorem appellant, nec immerito, quia, ut scribit Guillelmus Gemeticensis,* Ecclesiam sanctæ Mariæ de Prato, a matre sua dudum inceptam pæne consummavit, (&) claustro & officiis monachis congruentibus, & ambitu murorum ipsum locum decorans, nonnulla prædia tam in Normannia, quam in Anglia, ad opus ibidem Deo servientium, cum ornamentis pretiosis contradidit, &c. *Hujus autem regis defuncti corpus in Angliam delatum fuit, at viscera ante altare majus beatæ Mariæ de Prato tumulata sunt. Hunc etiam locum illustrarunt complures viri illustres, ex quibus nonnulli in aliorum monasteriorum abbates assumti fuere. Celebris est inter alios beatus* Letardus, *ex priore Boni-nuntii factus abbas Beccensis, de quo Sæculo proximo agendum; Gaufridus, similiter ex priore factus abbas Becci, demum ad Ebroicensis ecclesiæ infulas evectus anno* 1334. *Denique ibi celebratæ sunt aliquot Normanniæ provinciales Synodi. Primam ibi habuit Guillelmus Flavacurius anno* 1299. *alteram Ægidius Aycelinus anno* 1313. *Tertiam tandem Petrus Rogerius, qui postea Pontifex Romanus, sub Clementis VI. nomine, creatus fuit. Ceterum hic locus post casus varios quos pertulit, immo postquam tempore obsidionis Rotomagensis anno* 1492. *plane destructus fuisset, pace reddita, tandem pristinum splendorem recepit; & restauratis regularibus locis, modo a nostris incolitur: sed ad Herluinum redeamus.* Viri illustres. Alia monasteria extructa.

5. *Herluinus consummatis monasterii sui ædificiis, ex hac vita migravit anno* 1078. *ætatis suæ octogesimo-quarto, monachatus vero quadragesimo-quarto, ut notat Chronographus sæpe laudatus, cum Orderico Vitali lib.* 5. *historiæ: & recte quidem; nam anno* 1034. *quo sæculo Herluinus valedixit, quadragenarius cœpit litteras ediscere, ut observat vitæ ejus auctor, indeque ad annum* 1078. *quo obiit, alii quadraginta quatuor anni sunt* Herluini obitus.

 elapsi:

AN. CHR. 1078 26. Aug. *elapsi: proindeque ea de re nullus superest dubitandi locus. A ceteris tamen auctoribus dissentit Matthæus Parisiensis, qui* beati Herlevvini *obitum anno* 1077. *consignavit.*

6. Herluini sanctitatem celebrant omnes ejus ævi auctores & qui postmodum subsecuti sunt, cujus elogium ex ipsis Gisleberti verbis contexuit Guillelmus Gemeticensis monachus lib. 6. Historiæ Normannorum cap. 9. Matthæus Parisiensis, quem modo laudabamus, eum felicem animam suo reddidisse Creatori *scribit. In assignanda vero Herluini secessus causa ab aliis dissidet Ordericus Vitalis, qui libro 3. Historiæ ecclesiasticæ narrat, Gislebertum in pagum Vinnacensem cum exercitu irrupisse, ibique ab Ingelranno Pontivi Comite victum atque fugatum fuisse: qua occasione, uti prosequitur, cum inter alios fugeret Herluinus, Deo vovit se nulli umquam nisi soli Deo militaturum, si sospes evaderet: quod cum obtinuisset a Deo, statim abjecto sæculo Becci monasterium condidit: sed huic narrationi prævalere debet Gisleberti Crispini auctoritas, qui rem alia ratione contigisse in ejus Vita narrat; testisque est, dissidia, quæ inter Gislebertum comitem & ejus æmulos exarserant, a Roberto Normanniæ duce absque ullo certamine composita fuisse. Verum etsi Ordericus ea in re a ceteris dissentiat, ab eis tamen non recedit in laudanda ejus sanctitate. Sic porro de illius morte loquitur libro quinto Historiæ.* Venerabilis Herluinus abbas dedicata Beccensi ecclesia valde gavisus est, visoque quod vehementer in hoc sæculo desideraverat, ulterius inter mortales commorari dedignatus est. *Plura habet Chronographus Beccensis de beati viri obitu, quem his verbis describit.* Anno 1078. beatus Herluinus prædicti loci Beccensis abbas primus, miles Christi gloriosus, inter chorcs justorum ab angelis susceptus est, pretiosum corpus terræ relinquens, animam cœlis inferens, sepultusque est & tumulatus in medio capituli, quod ipse ædificaverat; obitusque ejus dolor suis, gaudium angelis fuit. Cui etiam Dominus corda hominum revelavit, & animas de corpore exeuntes a dæmone arreptas plangentes audivit, & plangendo cognovit. De virtutibus ejus vita & moribus, si dicere voluissemus, dies deficiet. Mittimus igitur prudentem lectorem ad Vitam descriptam, ubi abundanter inveniet quo instrui possit.

Beccensium devotio erga B. V. *7. Præcipua Herluini monachorumque Beccensium animi propensio erga beatissimam Virginem enituit, unde factum putamus, ut ejus loci monachi vestibus albis uterentur præter morem aliorum ascetarum Ordinis nostri, qui ab atra veste, monachorum nigrorum nomen tulere. Ejusmodi albas vestes servarunt Beccenses usque ad sæculi hujus initium, quo illud nobile cœnobium congregationis nostræ sancti Mauri aggregatum est. In Appendice jam laudata Chronici Beccensis, ubi agitur de Crispinorum nobili genere,* Willelmus *ejusdem familiæ caput, dicitur intercessione beatæ Mariæ, quam Herluinus invocaverat, e mortis periculo mirabiliter ereptus. Hæc sunt ejus verba, ex quibus facile colligitur, quanti fecerint viri pii ejus temporis Herluini, etiam tunc viventis, meritum. Sic enim* Willelmus *orasse ibi memoratur:* Domine Jesu Christe miserere mei, & per merita patris Herluini & fratrum ejus, quibus me suppliciter hodie commendavi, libera me de hoc periculo mortis .... Virgo virginum, si qua tibi cura est de tuo Beccensi Herluino, suppliciter obsecro, ut me, &c. Mater misericordiæ per orationes servorum tuorum Becci Herluini & fratrum, &c. *Non inanis fuit Willelmi in beati Herluini meritis fiducia, nam cum paullo post mortis periculum, ut diximus, evasisset, hanc gratiam sibi Herluini abbatis intercessione concessam fuisse, ipsa revelante beatissima Virgine didicit. Is est Willelmus, qui postea a beato abbate veste monasticam suscepit in monasterio Beccensi, ubi tandem pie vitam finivit.*

Cultus. *8. Porro etsi tanta fuerint Herluini merita, ejus tamen memoria nullo cultu publico celebratur, nequidem apud nostros Beccenses, ubi hactenus visitur ejus sepulcrum in medio Capituli nigro lapide variis figuris ornato tectum, ac paullisper e terra elevatum. Anniversarium ejus annis singulis sollemniter celebratur, cum ornamentis pretiosioribus & festivo campanarum sonitu; sed dicitur Missa pro defunctis. Invenimus tamen in vetusto cod. ms. Gemeticensi tres orationes in sancti Herluini invocationem compositas, quæ sane innuere videntur eum aliquando pro sancto habitum fuisse. Has orationes infra exhibebimus. Herluini nomen in Martyrologiis Benedictino & Gallicano locum invenit, & Menardus libro 1. Observationum in Martyrologium Benedictinum, vitæ ejus compendium exhibet, sicut & Bucelinus in Menologio itidem Benedictino: alii vero auctores eum* sanctum *aut* beatum *passim appellant. Certe hunc titulum præfert utraque ejus vita in vetustissimis codicibus, quem ideo in hac editione retinere visum est.*

PRÆ-

AN. CHR. 1078 26. Aug.

PRÆFATIO AD VITAM SANCTI HERLUINI.

1. CONsuetudo *a* fuit apud veteres, Majorum suorum imagines erigere, & præclara eorum facta memoriæ scribendo commendare ad informationem posterorum; ad exemplum scilicet virtutis, & incitamentum probitatis. Quod ob id utique actitare curabant, ut qui aliam ignorabant vitam, hoc modo sibi, & iis quos scribere suscipiebant, præsentem quam maxime memoriam efficerent longam, laudemque, ut putabant, mererentur perennem. E contra Ecclesiastici scriptores, Passiones & Vitas Sanctorum, qui planum iter justitiæ sequentibus laboribus suis reliquerunt, & Deum in vita, & in morte sua glorificaverunt, eadem quidem via, sed non eadem intentione scribere studuerunt. Nam perinde succedentibus decedentium Patrum vitas & mores intimare voluerunt, non ad captandum vulgi favorem; sed ut agnoscentes religiosas eorum conversationes, ad gloriam Dei laudibus attollerent, & sibi exemplar propositum bene vivendi, actibus prosequerentur; ut æternam promererentur remunerationem. Unde quidam Sapiens hortatur dicens: *Laudemus viros religiosos & parentes nostros in generatione sua*: atque Apostolus: *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem*. Ad hoc enim scribuntur vel leguntur strenui actus, & miræ virtutes Sanctorum, ut in his laudetur Deus, de cujus gratia sunt, & minores vestigia majorum quæ sequi debeant aspicientes, sine offensione passibus boni operis currant viam salutis ad gloriam, & ad bravium supernæ vocationis Dei. Hoc fecerunt antiqui, hoc faciunt adhuc istius tempestatis multi, nolentes præterire tacendo, quos alicujus momenti fuisse putarunt. Inter quos Beccenses primos ipsis loci structores & erectores, quia Deo noti, & hominibus cari fuerunt, ut rebus ipsius claruit, mandando litteris, post se venturis eorum piam reliquerunt memoriam: hoc est beati patris HERLUINI, nobilis quoque WILLELMI, atque sapientissimi BOSONIS: sancti vero ANSELMI vitam (qui secundus Abbas exstitit ipsius loci) quidam *b* Cantuariensis edidit, qui ei adhæsit, & usque ad mortem in Archiepiscopatu deservivit; quo, Deo volente, translatus fuit; & quidquid de eo videre vel audire potuit, scriptum reliquit.

Eccl. 44. 1.
Heb. 13. 7.

INCIPIT VITA.

2. QUoniam in re militari quæ quis memoratu digna egit, scripto eduntur ad posteritatis exhortationem; & laudibus attolluntur, prout ingenium scriptoris, & facundia præstat; silentio supersederi non debet ad divinæ virtutis gloriam, & magnæ in Deum fidei formam, quæ in satellitio Christi nostra memoria præclare egit abbas venerabilis HERLUINUS Beccensis: cujus virtutis hoc ad quemdam titulum præscribatur, quia mundum jocundissime sibi, & ad votum arridentem, ea ætate penitus recusavit, qua vehementius alii se ingerunt recusanti, & in qua patria tunc incolumem armis militem abrogatis, monachum fieri portentum habebatur. A Danis qui Normanniam primi obtinuere, pater ejus originem duxit: mater proximam Ducum Flandriæ consanguinitatem attigit. ANSGOTUS

B. Herluinus ex nobili progenie.

a Præfatio hæc non est Vitæ auctoris, sed alterius, quem fuisse Milonem Chrispinum Beccensem cantorem suspicatur noster Acherius.

b Eadmerus scilicet ecclesiæ Cantuariensis monachus, qui beati Anselmi vitam duobus Libris edidit, ac præterea Historiam, ut vocat Novorum, quam scripsit præcipue de eodem sancto Anselmo, ut ipse in Præfatione testatur.

AN.CHR. 1078 26. Aug. GOTUS ille, ista HELOYS nomen habebat. GISLEBERTUS Brionensis[a] Comes, primi RICHARDI Normanniæ Ducis nepos ex filio consule Godefrido, illum enutritum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissime. Habilis hic ad arma plurimum erat, nec minori ea animositate gestabat. Omnes omnium totius Normanniæ majorum familiæ in electis illum habebant, in armis omnique rei militaris usu, & cultu corporis sui attollebant: ab inhonestis avertebat animum, honestis quæ curiæ magni faciunt, impendebat omne studium. Domi ac militiæ commilitonum suorum præstantissimus erat: quibus de rebus non solum singularem domini sui obtinuerat favorem, verum & apud ROBERTUM totius patriæ Ducem, & apud exterarum dominos regionum pepererat sibi nomen plurimum, accessumque familiarem. Alia, quæ ad captandum nomen in sæculo, plurima fecit, omittamus: hoc ad fortitudinem illius animi ac fidei constantiam, & in armis confidentiam non sileamus. Indigne passus aliquando factam sibi a domino injuriam famulatus sui commodum ei subtrahendo, contulit se, eo inviso, longe aliorsum. Eo itaque sub tempore, Comes ipse Gislebertus quorumdam potentissimorum Normanniæ lacessitus injuriis, multam militum manum contraxit, injurias suas efferre volens ultum iri, homo ferocis animi, magni potentatus, nominisque supremi avidus, utpote Ducum tantorum propinquus, ad potentiæ suæ ostentatum per nuncios eis non prope diem belli, sed per plures ante dies id se facturum, & quando, transmisit. Ita condicto tempore bellum utrimque apparatur, quod exsequi non posset sine multa partium utrarumque strage, nec amplius evitari salva eorum dignitate. Quod vir animosus, quem scribendum accepimus, ubi compertum habuit, illico injuriarum oblitus, viginti secum delectos milites assumens pergit ad diem certaminis, minime cum domino, verum seorsum procul ab agmine illo: etenim suæ suorumque salutis objectu, fidei suæ sponsionem asserebat, mortis periculo appetebat, nullius emolumenti ab illo vicem exquirens. Dictum satis est, & hic lucide agnosci potest quis fuerit. Non desertores pugnæ, quos in aliorum perniciem metus absolvit, si quos in dominorum necem, & patriæ excidium cupiditas inducit, hoc exemplo alloquimur, nec tam militaris gloriæ obtentu, quam servandæ causa fidei proferimus. Dux per excelsi montis latus agmen cum deduceret, videt a tergo viginti armatos eminus in plano subsequi, ac hostile aliquid verens imperat confestim, qui essent scitum ire. Accedunt, suos & causam agnoscunt; approbant plurimum magnanimitatem, ac Duci renunciant. Admiratus pro injuriis tanti sibi servitii vicem restitui, illico remittit accessum, cum ampliori gratia reddens omnia, quæ sua fuerunt. Bellum quod instabat crastinæ lucis sub exortu, nuncii prædicti provinciæ Ducis Roberti, noctu ante venientes dirimunt, jus fidemque sacram obtestati, ut ab armis discedant, & judicium belli curiæ suæ expectent definitioni. Itaque pars utraque, ac neutra superior altera, discessit ab armorum excisione. Divina sibi providentia lignum illud ad omne opus bonum utile conservabat. Nolebat summus artifex violentia sæcularis auræ jam plus illud distorqueri, aut infructuosis affectationibus exhumectari.

Miles virtutem colebat.

A terrenis subtrahit animum.

3. Vitæ hujus jocundissimo statu annos ille jam excesserat triginta septem, cum tandem divino metu succendi amore mens illius cœpit, & ab amore mundi tepescere, sensimque in dies frigescere, ab exterioribus oculum cordis convertens ad se ipsum: ibat frequentius ad ecclesiam, orabat devote, ac sæpe prorumpebat in lacrymas, ludicra re omni omissa. Jam minus frequens erat in curia, qua hoc solo retinebatur, quod prædia sua Deo secum lucrari satagebat; quod & obtinuit, extorquens ea sibi a domino suo multa instantia servitii. Sæpe sub diem pernoctabat orans in ecclesia

[a] Superfunt etiamnunc rudera castri Brionensis in monte editissimo prope opidum cognomine ad Rillum, ubi habitum est Concilium celebre occasione Berengarii. Hodieque sedes est nobilis comitatus.

clesiis, & mane primus in curia coram aderat ad mensam domini: quia inter sodales parsimoniam exercere volebat, multisque adinveniebat impedimentis absens. Sæpe totum jejuniis transigebat diem; in armis, in cultu corporis, non idem studium quod prius, satis indicabat altercationem animi illius, quam adhuc seria dissimulatione celabat. Angebatur mens, & in plura cogitationum deliberatione distrahebatur: militiæ ac ceteræ sæcularis rei usum relinquere summa erat voti. Verum quo se conferret, quod vivendi genus assumeret, ignorabat. Rarus in Normannia tunc recti tramitis index, aut pervius erat: sacerdotes ac summi Pontifices libere conjugati, & arma portantes ut laici erant, veterum ritu Danorum universi adhuc vivebant; sed sicut Spiritus ubi vult spirat, ita quem aspirat unctio ejus docet de omnibus. Abrenuncians ergo militiæ, vili tegumento indutus, barba & crine intonsus, inter aulicos, ea quidem diu, qua diximus, intentione servivit exiturus ab Ægypto verus ille Hebræus, ea videlicet transiliens quæ transeunt, ac omni conamine se extendens in ea quæ æterna exsistunt, ab eis qui remanebant mutuatum in opus Dei asportare conabatur quid pretiosum poterat. Jam domini sui lætus assidens ad mensam, inter multimodas epulas & comessantes pane asperiori vescebatur, & aqua: ridebatur ab universis, amentiæ quidquid agebat reputabatur; minis, promissis, injuriis, officiis dominus, & universi satellites nil poterant, a proposito suo eum avertere conantes. Mittebatur homo olim universis acceptissimus sæpenumero ad curias sedens asinum; mæror, ac risus diversis quo adveniebat, servitiorum quidem gratiositate, quia metuebat sæculo irretiri, nec equitare jam volebat, asinando serviens domino, sine cujus permissu discedere nolebat. Et quia pro Deo abjectus esse nequaquam erubuit; nec Deus illum erubescens, super terram quoque amplissimam illi restituit vicem.

AN.CHR 1078 26. Aug.

Pia ejus exercitia.

Despectam vitam agit.

4. Comes Gislebertus de cujusdam compatriotæ sui damno agens, quod in illius vergebat perniciem, ad principem Normanniæ Robertum, cujus quidquid super hoc agebatur intererat, prædicto viro hac de re imposuit allegationem: at vir pacis ferre damnosa alicui machinamenta penitus recusavit. Perstat dominus in sententia, hortans & comminans, ut homo sibi intimus verbum consilii sui ad dominum suum perferendo referat. Agitur ut jam ostendat miles ad utrumlibet positus, cui servire, superno, an terreno domino malit. Sed mox ut superni causa Domini exegit, illico iste funem, quo sub terreni servitio domini retinebatur, abrupit. Abdicata omnino legatione discedit a curia. Quin tamen iret Comes Gislebertus nullo modo discredens post paucos dies curiam ivit, rescire volens quid Dux responderet: verum ut cognovit ad eum non fuisse perlatum, efferatus in illum, cui imposuerat, mandat abduci quidquid habebant ille & sui. Continuo abripiuntur omnia sua, nec curat; vastantur quoque pauperes sui, unde non parva sollicitatur cura. Pauperum ergo transmissus questu & lacrymis, post parva dierum intervalla rediit ad dominum, nullamque sui curam gerens egit suppliciter causam innoxiorum. Accersitur negotium totius curiæ, acerrime in causam deducitur: intenduntur crimina quæ humili & sufficienti ratione cuncta purgando removebat, quia in eo judici respondebat Spiritus Dei: tacitis unde judex potius erat infestus, alia quædam admissa intendebat, sciens iste quid lateret in fundo. Quæ mea sunt, inquit, hinc accepta universa distrahantur, dum pauperibus, qui vestram nullo crimine iram meruerunt, sua restituantur. Motus ad pietatem dominus, quem mundanæ celsitudinis fastus plurimum obtinebat, adducto in partem viro, perquisivit animi tantam commutationem, & finem consilii. Cui paucis ille verbis, cum multis lacrymis respondit: Sæculum amando, & tibi obsequendo, nimium Deum, ac me ipsum hactenus neglexi: quæ corporis erant cultui omnino intentus, nullam animæ meæ eruditionem accepi: quapropter precor, si quid umquam bene merui a te, liceat vitæ quod supe-

Giffeberto comiti propositum patefacit.

AN.CHR. 1078 16. Aug. supereſt in monaſterio tranſigi, ſalvo circa me amore tuo, & da mecum cum Deo quæ habui. Habitæ diu deliberationi finis iſte conſedit: corde in lacrymis concitato, ſuſtinere nequit ille ulterius loquentem; abripit ſe in cameram. Pietas humana in eo multa erat circa illum militem ſuum, multa & illi circa dominum: ac vix ab eo miſſionem requirere valebat, ſed prævalebat fortis ut mors dilectio. Tandem gratiſſimo clienti expetitam concedit tam ſui quam ſuorum omnium facultatem; quem eatenus ut bene obſequentem ſibi amaverat, jam cœpit amare ut dominum, ac libens obſequebatur illi plures dies; multo cum honore detentum apud ſe debita honorificentia remiſit, ditioni illius ac ſervitio tradens quidquid paterni juris habebant fratres ſui, qui eadem dignitate geniti pares exſtiterant ſibi: quia dignior, & vera nobilitate generoſior germanis efficiebatur, jure ab eis illi ſubjici nec indignum, aut injurioſum æſtimabatur.

Exſtruit monaſterium. 5. Protinus in villa, quæ dicitur Burnevilla *a*, exſtruendum ſervitio Dei opus arripuit non parvum, brevi peractum: ipſe non ſolum operi præſidebat, ſed opus ipſum efficiebat, terram fodiens, foſſam efferens, lapides, ſabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem ipſemet componens: quibus alii horis aberant, ipſe congerebat quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei. Quanto vanitate tumida olim delicatior, tanto vera humilitate nunc ad omnem laboris tolerantiam propter Deum patientior. Cibum præter quibus non licet diebus, ſemel accipiebat, nec exquiſitum, & parce ſatis, expleto cum die opere ſuo. Et quia interdum nequibat, ediſcendo pſalterio noctem pæne totam impendebat. His exercitiis multa jocunditate exercebatur novus tyro Chriſti. Prima litterarum elementa didicit, cum jam exſiſteret annorum prope quadraginta, & divina opitulante gratia eo uſque proceſſit, ut etiam ipſis apprime eruditis grammatica, in exponendis, ac intelligendis divinarum Scripturarum ſententiis, merito haberetur admirabilis, quod ut ſolius divinæ gratiæ efficientiæ actum credatur, nocturnis tantum horis, huic ſtudio vacabat: quia propter lectionem numquam diurni operis intermiſit exſecutionem. Non ſolum in cithara confiteri Domino, verum & in pſalterio decem chordarum pſallere geſtiebat, congrua temporum diſtributione, nunc attentus bonæ actioni, nunc intentus lectioni atque orationi.

Quadragenarius litteras diſcit.

A propoſito deterrere conatur dæmon. 6. Nova rurſus molimina contra eum hoſtis antiquus invenit, quod ſummum in humana vita ille excogitaverat, monaſterialis videlicet ordinis faſtigium, pæne diſſuaſit his occaſionibus. Cœnobium quoddam adiit gratia inquirendi de vita monachorum; habita oratione, acceſſit omni cum reverentia, multo cum timore, ad oſtium clauſtri velut ad oſtium paradiſi, deſiderantiſſimus ſcire qui monachorum habitus, qui mores, quæ in clauſtro ſedendi ſit religio: vidit longe ab ea, quam cœnobialis ordo expoſcit, gravitate morum omnes haberi. Turbatus eſt, jam ac omnino incertus quod vivendi genus approbaret. Ad hæc qui monaſterii cuſtos erat, ut illum ſic introrſus accedentem conſpexit, furem ſuſpicatus, immiſſo quanta vi potuit collo illius pugno, per capillos foris uſque ad oſtium extruſit. At vir patientiſſimus pro illata ſibi injuria nullum monacho laicus verbum impatientiæ reſpondit. Talibus quidem accedere plurimum extimuit: ſed palmes propagatus ab ea quæ Vitis vera exſiſtit, nullo adverſitatum æſtu areſcere poteſt, alte radicatus in illius caritate, quæ omnia ſuffert. Hoc de illo referens ædificationis ſolatium, aliud ea de re proximo Natali Dominico adiit majoris nominis cœnobium. Feſtiva proceſſione cum fratres in die ſollemnitatis exiſſent, vidit indecenti benevolentia monachos paſſim arridere laicis, aggaudere in paratioribus ornamentis, oſtendendo ea aliis, ad introitum contentioſo tumultu anticipare aditum. Ad hæc inſiſtentem ni-

a Hodie dicitur Boneville, eſtque juris monaſterii, una fere leuca circiter ab eo diſſita. Eadem ferme habet Chronicum Beccenſe.

AN.CHR 1078 26. Aug.

fibi nimium fratrem, quidam monachus monachum pugno repercussum avertit, ac impulsum supinis dentibus demisit ad solum : adhuc enim, ut dictum est, omnes omnium per Normanniam mores barbari erant. Hac rerum insolentia ne bonum damnaret incœptum, tantam actuum levitatem, tantam improbitatem morum contuens in illis, ad quorum normam vitam suam corrigere nolebat, Dei manus effecit subveniens labanti. Sequenti nocte, expleto matutinorum officio, diu ante lucem, aliis emissis, oraturus ipse remansit occultatus in quodam angulo Oratorii: mox quidam monachus eo non viso prope constitit ad orandum, qui nunc toto corpore prostratus, nunc tantum genibus flexis, cum lacrymis orans usque ad mane clarum perstitit. Ejus igitur exemplo omnino redintegratus est. Referimus miracula, sed eis unde vulgus fert sententiam, multum pauciora, quamquam non defuerunt & ipsa : quid enim gloriosius, quod victus ab eo ubique hostis, Deo vincente, succubuit? Robur constantiæ illius duris hactenus adversitatum ictibus perfringere conabatur; * sed conamen ejus omne frustrabatur. Hunc malis pravorum exemplis suffodere molitur: verum, ut in Canticis Canticorum legimus: *Uniuscujusque viri ensis super femur suum propter timores nocturnos*, seu diurna oppugnatione seu nocturna, subdolæ rationis alicujus suggestione accedat, invenit eum excubantem in propugnaculis : gerit in manu gladium, qui universas hostis compages ac medullas exsequitur, dinoscens ac exterminans quæque ab illo cogitationes, atque intentiones suggeruntur; ad excipiendos ictus, longanimitatis & patientiæ forti clypeo munitur : positus infra divinæ custodiæ murum ad omnia illius molimina, a Vigilis sui commonitione sollicitatur, quia *non dormitabit, neque dormiet qui custodit Isael*.

* al. nunc.

3. c. 8.

Psal. 120.

Fit monachus, Sacerdos & Abbas.

7. Igitur non exploratis ad votum quæ volebat castrorum Domini, redit firmaturus suum, quod contra spirituales incursus exstruebat : avulsit illico paternas domus, unde servorum Dei habitacula construxit. Sacrata vero quam construxit ecclesia ab Episcopo Lexovii, nomine HERBERTO *a*, comam totondit, ac sæcularem habitum deponens ab eodem Pontifice sacræ habitum religionis accepit miles Christi, per tot pericula fortis ante expertus : ejusdem Ordinis cum eo jugum subierunt duo sui. Postmodum a præfato Præsule sacerdos *b* consecratus; pluribus ducatui illius jam adscitis fratribus Abbas præficitur : tuto imitandus aliis præponitur, qui per annos tres improperium vitæ spiritualis patientissime tulit coram secularibus, alienatus spectaculis, quibus innutritus quotidie alios videbat oblectari; rigorem abstinentiæ non relaxans inter affluentissimas dominorum mensas, omni denique abjectioni corpus suum subjiciens in curia. Quos ergo regendos acceperat, arctissime, sed more patrum * piorum regebat. Videres peracto in ecclesia officio Abbatem collo sementem, manu rastrum, vel sarculum gestantem, ad agriculturam præire monachos omnes, ruris operi sub diei terminum insistere : sentibus & spinis alii agrum emundabant, alii fimum scapulis comportantes spargebant; hi sarriebant, illi ferebant, nemo panem assumebat in otio; ad horam agendi officii in ecclesia omnes ad unamquamque horam conveniebant. Victus quotidianus panis siligineus, & herbæ cum sale & aqua : aqua nonnisi lutulenta, quia fons nusquam præter ad duo milliaria habebatur. Cœleste ajebant beneficium, cum panis melior, & caseus, vel aliquid aliud edulium undecumque habebatur. Exemplum magistri & conatus omnem murmurandi excludebat aditum : Abbas prior ad opus, ab opere discedebat ultimus, operator ipse continuus. Simili se inibi propter Deum servituti nobilis mater ejus addixit,

* al. priorum.

Ejus mater se monasterio donat.

a Is Roberto ad sedem Constantiensem translato successit, interfuit Concilio Remensi sub Leone IX anno 1049. ac paulo post obiit, siquidem anno sequenti Hugo d'*Eu* ejus successor Theodericum Uticæ abbatem benedixit

b Hæc uno & eodem anno non contigisse docet nos Ordericus Vitalis libro 5. Historiæ his verbis: *Herluinus .... anno Dominicæ Incarnationis 1034. ætatis vero suæ 40. sæcularem militiam deseruit, vitam mutavit, & a domno Herberto Luxoviensi episcopo sacræ Religionis habitum suscepit. Deinde post tres annos, ab eodem Præsule ordinatus est, atque Abbas constitutus est. Inde initium Beccense cœnobium cœpit habere.*

AN.CHR 1078 26. Aug.

xit, & concessis Deo prædiis quæ habebat, ancillæ fungebatur officio: servientium Deo pannos abluens, & quidquid injungebatur extremi operis accuratissime agens. Ad opus servorum Dei quadam die cum annonam torreret, nescio quo casu domus undique succensa est: cucurrit quidam ejulando nuncians Abbati domos combustas, & matrem ejus inibi esse combustam: at ille licet lacrymis suffusus, ad Deum manus levavit: Gratias tibi Deus, inquiens, quod in officio servientium tibi matrem meam ignis absumpsit. Fortis in amore Dei constantia, quæ tot diaboli arietibus impulsa labare non poterat! malleos ac ignes inimicus suggerebat nesciens, quibus vir patiens minime fundebatur, sed purgatus ad coronam gloriæ formabatur. Nihil tamen mali in illa conflagratione prædicta domina passa fuit.

Monasterium Becci ædificat.

8. Dein post aliquantum temporis per visum divinitus commonitus est, ut dimissa solitudine campestri, quæ competenti oportunitate omnino carebat, cum ad locum sui juris mansionem transferret, qui a rivo illic mananti BECCUS appellatur, ad milliarium a castro quod vocatur Brionnium valle. Est hic locus in ipso saltu Brionnensi, valle ima, montibus saltuosis hinc inde occlusa, omni oportunitate humano usui commodus propter densitatem, ac rivi recreationem: ferarum illuc multum erat accursus, trium [a] tantum molendinorum tres domus illic erant, & solum habitabile permodicum: quid ergo faceret? molendinorum in uno pars sibi nulla, aliorum duorum sua pars erat tertia, nec tantum soli liberum quantum oportuna domuum capacitas exigebat. Comes Gislebertus nil usquam eo saltu pretiosius possidebat. Quid plura? spe in Deo firmata, cœpit operari, ac Deus evidentissime cooperari: nam consortes & contermini, quas ibi habebant partes, seu venditione, seu gratuita donatione, omnes sibi suas dedere, ac brevi sub tempore silvam Brionnii, quæ circum erat, totam obtinuit. Consecrata, paucis exstructa annis, non parva ecclesia, columnis ex ligneis claustrum construxit, in quo ad morem patriæ fratres jam nusquam progressuros considere instituit.

Diabolus dormitorium evertit.

Nocte vero subsecuta, orationi eo intento in stratu suo, diabolus futuri illic bonorum operum incrementi primordia cernens, impatientissime tulit, tectum dormitorii multa vi conscendit: unde quasi conamine colligens se, supra novam novorum parietum insiliit cooperturam, ac in unum ad terram universa dejecit. Verum is non erat semen, quod in petrosis ortum areat, quia non habet humorem, sed pingui terra exceptum attulit fructum in patientia: mane quia inimicus hoc fecerat indicavit fratribus, & dejectos eorum animos redintegrans, claustrum ex lapidibus reædificare cœpit usta *.

* *f.* juxta.

Radulfus elodeos Patris monita moritur.

9. Vicinus degebat, nomine Radulfus, cognomine Pincellus, homo sæculi plurimum addictus concupiscentiis: qui ab ipso Abbate cum sæpe numero ad bene vivendum moneretur, spernabatur, ridebat irridendo; cum ab armis defessus, ac mundi voluptate satiatus esset, monachum se futurum respondebat. Quadam ergo die Dominica pro quibusdam altercationum controversiis prædictum Abbatem adiit, penes quem demoratus in vesperum; nocte jam ingruente, more solito admonitus, rogatus, & irridens domum rediit, & circa ejusdem noctis medium morte subita præventus hominem exivit: quod Abbas ipse eadem hora agnovit, animam illius raptam a dæmonibus audiens miserabili planctu ejulantem, & ita per longum temporis & loci intervallum abduci. Mittit sub acceleratione quid de illo ageretur inquisitum iri: legatus illuc pervolans pulsatas fores irrumpit, irrumpens ad cubile pervenit, in cubili jam gelidum, ac membris omnibus rigidum ad latus nesciæ uxoris suæ invenit. Hujus miraculi unum è fratribus testem habuit, qui cum eo eosdem ejulatus audivit.

10. Qua-

[a] Ex hoc loco manifestum est mendum irrepsisse in textum concilii Verolamiensis in Anglia, apud Spelmannum tomo I. pag. 314. ubi rex Offa, qui labente sæculo VIII. Merciorum regnum tenebat, multa bona contulisse dicitur monasterio sancti Albani, ibique *monachorum quoque conventum ex domibus ordinatæ religionis, maxime tamen ex domo Becci in Neustria, ad tumbam congregasse*. Certe huic errori ansam fortasse tribuit id quod in vita sancti Lanfranci refertur. Gondulfum nempe ex monacho Beccensi episcopum Roffensem abbatiam sancti Albani in pristinum statum revocasse, constituto ibi abbate Paulo Cadomensi monacho, *qui ibi ordinem & ecclesiastici officii usum instituit, sicut cernere est usque hodie*.

10. Quadam die circa vespertinas horas cum foris ad opus resideret, vidit dæmonem sub habitu clerici prope locum transire, & eam dormitorii officinam, in qua fratrum ad necessaria secessus est, adire: revera suspicatus clericum, & quod ad oratorium ire voluisset, fecit a compluribus inclamari qua ibat non esse viam oratorii: nequaquam exaudientem prosequitur: missus qui revocaret, sed elapsi nulla prorsus vestigia invenit. Intellexit tandem inimici præstigium, ac rei eventum exspectavit. Nocte proxima quidam monachus de monasterio fugiens, per eadem loca egressus discessit, ut e vestigio subsecutus prodidit; quod mane ille cum comperisset, dixit, cui militabat, & qui eum abducere satagit, a vespertinis horis præstolabatur ibi immundus immundum, dominus satellitem per immunda jure abductus. Variis ergo simultatibus, quæ sæpe introrsus oriebantur, cœpit dolere multum & anxiari: ad ea enim componenda qui in claustro præsideret minime erat, sumtuum congerendorum necessitas illum extra immorari compellebat. Hac de re multoties Dominum cum jam exorasset, divina sibi miseratio accommodavit auxilium, sufficiens ad universa quæ agenda forent suffragium. Ortus Italia quidam vir erat, quem latinitas, in antiquum ab eo restituta scientiæ statum, tota supremum debito cum amore & honore agnoscit magistrum, nomine Lanfrancus, &c. *a*. AN.CHR 1708 26. Aug. Dæmon monachum abducit.

11. Abbas peritus erat in dirimendis causarum sæcularium controversiis, prudens in iis quæ ad exteriora pertinent; in ædificando & procurando quæ necessaria forent, nec prudentior neque efficacior salva religione poterat esse: præsentia corporalis foris inter curas mundi cum residebat, animus ad sui curam, & amorem Dei præcipue intendebat: nullam sæcularis pompæ curam gerens, soli Deo in actibus suis gratificari gestiebat. Humillimus, summæ patientiæ, in exsequendo carnis appetitu modesto rigore continentissimus, semper ad orationem primus exsurgebat, nec diurni laboris multa defatigatio illum in lecto post alios retinebat: quo jure, qua tranquillitate subditos sibi regebat. Legum patriæ scientissimus, præsidium suis erat contra iniquos exactores, & si quid inter eos controversiæ nascebatur, æquissimo confestim statu componebat. Undecumque, vel quibuscumque loquebatur, sermo ejus dignitatem in se maximam gerens obaudiebatur: at doctor ille maximus in claustro omnem operam impendebat quieti, & silentio cordis sui novalia Verbi sacri excolens * assidua lectione, irrigans ea dulci, quam sæpe obtinebat, lacrymarum compunctione. Sic per tres annos vixit solitarius in frequentia hominum, gaudens quod ibi nesciebatur præter paucissimos, quibus aliquando loquebatur, omnibus innotus. Rumor ut hoc factum prodidit, & longe lateque protulit, & fama viri præclarissima, Beccum & abbatem Herluinum brevi per orbem terrarum extulit; accurrunt clerici, Ducum filii, nominatissimi scholarum latinitatis magistri, laici potentes, alta nobilitate viri multi pro ipsius amore multas eidem ecclesiæ terras contulere. Ditatur illico Beccensis locus ornamentis, possessionibus, personis nobilibus, & honestis: interius religio atque eruditio multum accrescere; exterius rerum omnium necessariarum subministratio cœpit ad plenum abundare: adimpletur visio, quæ in eodem monasterio visa est paucos ante dies, quam vir ille tantus ad ordinem cœnobialem venisset. Fons videbatur ortus in valle monasterii, cujus aqua ad montium cacumina excrescens, hinc inde effusa per campestrium diffundebatur amplitudinem. Abbas fons erat, in convalle scilicet humilitatis exortus; aquæ exundantes, & hinc inde latissime effluentes, monachi, qui ab illo incrementum acceperunt religionis divinæ, videlicet eruditionis disciplinam, qua multi ab eodem loco longe lateque postea sunt meliorati. Herluini egregiæ dotes. * al. extollens.

12. Hanc fructuum Deo suavissimorum flagrantia, cujus ex odore domus Lanfrancus pergit in Angliam.

a Hic vita Lanfranci fere integra in codice habebatur, sed cum eam loco suo inferius daturi simus, visum est operæ pretium hic illam omittere.

AN.CHR 1078 26. Aug.

mus Dei per orbem impleta est, quam & ipse Abbas absens jocundissime senserat, postea præsens quanto vicinius, tanto jocundius sensit, profectus ad eum in Angliam. Quo in itinere evidentibus miraculorum signis multa circa illum gratia divina innotuit: cum enim Boloniam venisset, volens egredi ad portum *a*, qui plus sex leucis ab urbe non distat; tentavit qui cum eo ibat comitatus, Comitissa quoque Comitis Eustachii conjux, femina Deo amabilis, persuadere plurimum fategit, ut in urbe remaneret: quoniam in portu navis nulla erat, & ventus qui de transmarinis eas referret, jam per quadraginta fere dies nullus omnino exstiterat. At ille certissima in Deo spe ait: Ibimus ad navalia, naves sine mora habituri, fratres qui domi remanserunt oraturi pro nobis sine cunctatione nobis eas præsto habebunt. Dixit, & statim ventus convertitur: itur sub omni acceleratione ad portum, quo tunc prius sexdecim naves appulit ventus, quam pervenissent. Noctis erat tunc primordium, cujus ante medium, rursus aspirante vento qui transferret, circa auroræ exortum puppes omnes in fluctus retrahuntur. Ingressurus navim, aliis ad alia quæ tam tumultuosæ rei conveniunt intentis, abbas cum monachis haud procul letaniam dicebat; repente juxta quidam, nescitur unde, adstitit homo grandævæ ætatis, & modestissimæ alacritatis; frater qui letaniam proferebat illum vidit, & ab universis putabat conspici, æstimans pauperem esse qui præstolaretur, ut finitis letaniis postularet aliquid sibi dari: verum intrantibus eis, vidit eumdem jam in navi loco eminenti consedisse. Suspicatus igitur magni alicujus meriti illum exsistere, qui pauper habebatur, se tam imperiose assidens, prope circa illum attentius manebat. Navis cum in altum mare evecta fuisset, territi sunt nautæ quibusdam monstris, quæ in salo videbant. Hac tumultuatione prospectantibus aliis, ille gravi quadam dignitate subridens, metum eorum reprehendebat, tunc primo, ut ajebant, visus ab eis. Exigentibus confestim nautis quis foret, quis induxisset, vel quo pretio navem locaret; eo auctoritate multa se habente, & nil omnino respondente, dixit frater, qui jam diu eum viderat: Ex quo letaniam diximus, in portu nobiscum manet, &, ut credo, plus eo navigium, quam ipse navi indiget. Cœperunt ergo mirari, & mirando illum omnes contueri. Viderat Abbas quemdam cui valde conformis erat, & quæsivit nominatim an is esset. Ille paullulum vultu exhilarato, hoc solum respondit: Non sum. Hoc unum in tota ea navigatione protulit verbum. Navi prosperrimo cursu apud Dosfrensem * portum appulsa, per comitatus hominum, qui in navibus erant, multum requisitus ille comes navigii, nusquam reperiri, vel qui eum exiisse vidisset, potuit. Dein omnium rerum cum incolumitate, quinto die ad Archiepiscopum Abbas pervenit. Quæ tunc inter eos submittendi sese ad invicem pia contentio? summus Antistes, & in ecclesiis transmarinis vices apostolicas gerens, submittebat se suo quondam Abbati ut alius quivis monahus, &c. *b*.

* V. Doure.

Redit in Normanniam.

13. Prædicto Abbati, rursus mirabili rerum successu, ad votum omnia cesserunt mox ut redire disposuit: nam die qua voluit, circa sextam diei horam venientibus quos ad mare Archiepiscopus præmiserat, ac renunciantibus ventum omnino contrarium esse, & pelagus infestum, assueta in Deo ille confidentia, discessit ad mare, obluctantibus universis, & nocte jam ingruente: quo, multa parte noctis exacta, perveniens, ventum quem volebat, & qui commodior erat ad * transferendum, hora eadem præsto habuit. Interim somnum capiens, dum naves ad mare impelluntur, primo lucis sub exortu navem ingressus, tam ipse quam omnes sui confestim transvecti sunt prosperrimo omni navigii eventu. Non amplificamus rem gestam, sed simplici

* f. transfretandum.

a Forte Caletum, aut Ambletusa, nam infra ad portum Dosfrensem, id est Dorovernum, appulisse dicitur.

b Et id lege in vita sancti Lanfranci cap. 7.

plici narratione scribentes, relinquimus, eam aliis considerandam, dignaque amplificatione attollendam. AN.CHR 1078

14. De arboris illius magnæ radicibus, quæ in horto suo remanserunt, ut per somnum viderat *a*, vidit postea prædicandus vir pullulantes quasdam virgulas in arbores magnas excrevisse, multos videlicet ad magna bonorum operum incrementa per illius institutionem accessisse. Illius etenim sementis exsistit quidquid umquam boni fructus in Beccensi cœnobio, vel ab eo exstiterit. Arbor fructibus optima fuit venerabilis ANSELMUS, ecclesiæ Augustensis clericus, qui illum Doctorem maximum ad ordinem monachorum subsecutus, ad Prioratum quoque ejusdem cœnobii Beccensis post eum accessit; & defuncto beatæ memoriæ supradicto Herluino abbati successit; ac demum post ipsum Lanfrancum, archiepiscopus Cantuariensis exstitit: vir ingenio admirabilis, facundia non impari, & quod ad humanum spectat judicium, morum omnium probitate insignis. Quod de approbanda actuum ejus honestate dicimus, vicinitas universa testatur, longe lateque Normannia attestatur, & Gallia amplissime contestatur. Arbor fructum jocunditate plurimum acceptabilis fuit, ecclesiæ Cormeliensis *b* Abbas WILLELMUS, apprime nutritus vel eruditus. Arbor alta atque fructuosa exstitit HENRICUS Cantuariensis ecclesiæ Decanus, qui postmodum Abbas fuit de Bello, vir ecclesiasticis omnibus disciplinis optime instructus. Arbores bonorum operum fertilitate multum gravidæ in domo Domini exstiterunt, venerabilis HERNOTUS ecclesiæ Roffensis episcopus; & qui ei ad idem officium ibidem successit, vir morum sanctitate admodum reverendus GONDULPHUS *c* episcopus. Hos ecclesiæ suæ filios vidit grandævus Pater aliis ecclesiis Patres constitutos: hi sunt filii de quibus in Psalmo dicitur: *Filii tui sicut novellæ olivarum*, qui ab inferioribus extenuati, ad superiora roborati, charitatis Dei adipe & pinguedine repleti, aliorum animas verbis ac bonis exemplis reficiendo roborant, roborando sustentant, sustentando ad summa virtutum incrementa educunt. Multam quoque educaverat sobolem spe certissima posteritatis spiritualiter in Domino jam juvenes centum: nobilissimorum etenim atque optimorum, tam clericorum, quam laicorum, ex multis partibus orbis illic adunatus numerus, ad centenariam pertingebat summam. Vidit filios filiorum, ex sancto videlicet Cadomensi cœnobio fratres ad idem opus assumptos, in extremis nationibus multos gignere in Domino.

26. Aug. Viri illustres e Beccensi monasterio.

Ps. 127. v. 3.

15. Corporeæ eum vires jam deserebant, quas per tot annos laboris vehementia, vigiliarum & inediæ continuatio plurimum attriverat, visus maxime destituebatur officio, & ab horis vespertinis indigebat ducamine: quam ob rem non in dormitorio cum fratribus, neque ad psallendum choro interesse jam valebat: sed tamen ad nocturnale officium primus surgebat, nec ulla diurni laboris defatigatio in lecto illum post alios retinebat. Cibi ac potus parcimonia quæ in juventute, eadem servabtur in senectute, præter quod ab omni fratrum Conventu coactus, exceptis legalium jejuniorum diebus, bis comedebat in die: quod quidem ipsum non tam refocillandi lassi corporis cura concesserat, quam ut escam sumens ei sumentibus, quibus ad opus præsidebat, insistere posset, operi usque ad vesperam, ac persæpe etiam usque in noctem insistebat. Otium, aut voluptas nullum in eo sibi locum sortita est. Non ætas eum annorum numerum jam excedens, de quo dicitur in Psalmo: *& amplius eorum labor & dolor*: non vehemens, qua multum sæpe in internis angebatur, infirmitas illum ab actionibus necessariis retinebat. Paterno affectu omnimodo circa monachos suos in-

Hilduini jam senis virtus.

89. c. 10.

a Viderat Herluinus arborem præclaram, quam ex Beccensi horto in suum transtulerat Willelmus rex Angliæ, sed ita tamen ut radices ut plurimum in Herluini horto remansissent. Ad vitam S. Lanfranci cap. 6.

b Hactenus perseverat pæne diruta, vulgo *Cormeille*, in diœcesi Lexoviensi, sub ordine Benedictino, nulli addicta congregationi. Fundata est a Willelmo filio Osberni, qui ibi sepultus jacet.

c Ejus vitam a monacho Roffensi scriptam habes in Angliæ sacræ tomo 2. pag. 273.

AN. CHR. 1078 26. Aug.

intentus, districta eos disciplina regebat, & affectuosissimo amore diligebat. Si quem inter fratres segnem, si quem sui ordinis ac studii litterarum negligentem, si quem in ecclesia somnolentum deprehendebat, hunc omnino invisum habebat: Semper inquiebat, Homo litterarum, & mandatorum Dei nescius, quid præstat? Quem considerabat vigilantiorem, studiosiorem, ad virtutum exercitia promtiorem, hujus non Abbas, sed servus exstabat; plerosque plus ad studium incitabat illius favor, quam scientiæ ipsius amor: sedulus enim perquirebat, quis omnium eorum qui erudiebantur accuratioris ingenii esset, quis tenacioris memoriæ exsisteret, quis vehementius instaret, cujus studio valeret: denique ex omnibus quis ad singulas virtutes, & amorem Dei plus intenderet; nec minus quam in se amabat, & enutrire satagebat, quidquid amandum videbat in singulis. Litteratus aliquis volens fieri monachus, quando ad illum veniebat, qua exsultatione suscipiebatur, quæ suscepto benignitas & veneratio exhibebatur? Laicos qua instantia ut ad discendum Psalmos intenderent, agebat? quibus modis, ut quod inchoaverant amando tenerent, instabat? Omnibus omnia se conformans, omnes ut filios, & illi ut patrem eum amabant.

Litteratos quomodo suscipiebat vir sanctus.

16. Nova necdum sacrata erat ecclesia, quam ab ipso, cujus eam * consilium inchoavit, & auxilium consummavit, exspectabat consecrari; instanter hoc a Deo exposcens: cujus petitioni qui ad cetera sibi benignus exstiterat, optatum Deus concessit effectum, adimplens per omnia super hac re illius affectum: multo enim ampliori quam præsumere poterat, honorificentia consecrata est, & a quo exoptabat. Nam pro quibusdam negotiis tam sæcularibus quam ecclesiasticis, sæpe supra memoratus gentium transmarinarum Apostolicus, ad curiam venit eminentissimi regis Anglorum WILLELMI in sua terra Normannorum tunc commorantis, &c. *a* Dies ergo a multis per multos annos multum exoptatus longe lateque insinuatur, ex longinquis regionibus viri consulares, ecclesiasticorum graduum summæ personæ, hominum genus infinitum adventurum prænunciatur, libentissime accipitur; congeruntur maximi sumptus ad suscipiendum omne genus hominum. Ubi adimpletur: *Pluviam voluntariam segregabit Deus hereditati suæ*. Nihil ab aliquo exactum, nihil expetitum, se ipso sufficiens, quod cœperat perfecit. Deus qui de stercore erigit, ac in sublimi pauperem ponere consuevit, solo suæ manus gestamine, cujus in cosummatione hujus operis sui manus adeo larga exstitit: quod res sumptuosissime acta, universis ad votum & sufficientiam fuit, nec ullam in posterum contraxit indigentiam, ad tantum sollemnitatis tantæ gaudium, languor, qui per octo ante dies vehementissimus tenuerat, mortis imminentis metu ipsum monasterii Patrem adesse minitabatur. Porro ne quod mæroris nubilum diei illius lucem offenderet, Deo miserante, ad diem plenissime convaluit.

* al. consilio & auxilio.

Consecratur Ecclesia Beccensis.

Psal. 67. 10.

An. 1077. 17. Igitur decimo Kalendas Novembris, anno ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo-septimo, sanctæ omni Ecclesiæ reverendus gentium transmarinarum summus pontifex Lanfrancus advenit, consecrando consummaturus ecclesiam, quam inspirante Deo, inchoavit, & in cujus exstruendis fundamentis lapidem secundum, ipse manu sua imposuit. Convenerunt universi Normanniæ Episcopi *b*, Abbates, & alii quique religiosi viri: affuerunt proceres regni, Rex aliis detentus negotiis adesse non potuit. Regina MATHILDIS libens affuisset, nisi regiis detenta occupationibus fuisset: affuit tamen per condecentem beneficentiæ suæ largitionem. Noluit Rex supernus operi gratiæ suæ regem terrenum supremam manum imponere, sibi totum reservans operis consummati gaudium, quod infra sex-

Solis pauperum expensis constructum monasterium.

a Lege ejusdem Lanfranci vitam cap. 8. ubi ipse dicitur Becci aliquamdiu commoratus fuisse, abjectis suæ dignitatis insignibus, ita ut priorali sede contentus esset, nec tunc voluerit anulo suo, excepta Missarum celebratione, uti. In refectorio simul cum aliis fratribus comedebat, &c.

b Chronici Beccensis auctor præter Lanfrancum Episcopos tantum quinque nominat, qui ibi affuerunt, scilicet Odonem Bajocensem, Guilbertum Lexoviensem, Gilbertum Ebroicensem, Robertum Sagiensem, & Ernaldum Cenomannensem.

sexdecim annos solis pauperum expensis complevit monasterium, cum omnibus officinis, opus pulcrum & maximum. Affuerunt & regni Franciæ clarissimi consules, & ex aliis regni ejusdem primatibus complures, clerici, monachi ex universis adjacentibus provinciis: confluxit innumerum genus hominum. Agitur dedicatio lætissima sollemnitate, & sollemnissima omnium alacritate, alacritati hominum aer ipse purissimus, diesque lucidissimus arridebat: præ tumultu circumeuntium populorum vix exaudiuntur chori canentium: in tanta compilatione nullus læsionis alicujus molestiam sensit: nulla in agendis turbatio obvenit. Peracta processione, vix Pontificibus intrare licet sine collisione. Irrupit sequens populus avulsis omnibus januis, universis tamen illæsis, quantum ecclesiæ spatiositas potuit adstringere. Distribuuntur altaria consecranda Pontificibus, ipsum principale sacrandum archiepiscopo remansit. Fit per totam ecclesiam summa celebritas, & in agenda celebritate pia quædam contentiositas. Vix semetipsum quisque cantantium exaudit præ multitudine vociferantium: multi jubilantes, quod dicebatur nescientes, aut quibus concinerent, minime attendebant. Graves ejusdem monasterii personæ, quæ propter nimiam aliorum multitudinem paucæ aderant, solis lacrymis & devotione cordis sollemnitatem explebant. Personabat in aliis vox lætitiæ & jocundationis, in illis modulabatur Domino cum lacrymis sola sibi soli tota intenta affectio mentis: quid plura? Finitur majori quam cœpta fuerat jocunditate sollemnitas: itur ad refectionem, paschales nulli defuerunt epulæ, a mane usque ad profundam noctem succedentibus fratrum turmis qui ad festum venerant, quantum refectorii tabulæ continere valebant. Universis tam notis quam ignotis, nec solum in domibus circumpositis, verum in villis etiam remotis, quæ ad usus necessarios petierunt, sponsata Deo Regi Ecclesia libens ministravit affluentia nuptiali majoribus quibusque sic ad placitum & sufficientissime, ut qui accipiebant, dicerent modum excessisse: neque solum ea die, sed multis per aliquot ante dies dum opperiebantur, ita servitum est. Venerabilis Abbas requirens a ministris qui ibant ac redibant, nec momento uno loco stare poterant, quid agerent, quid dicerent, an sumptus adhuc deficerent, cum potius abundare audiebat ab eis: quoties illa die dixit: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi*? & dicendo ista, solas retribuebat Domino lacrymas, agens gratias pro concessis sibi tot beneficiis: ac merito, quia exclusa omni penuria, omnium a Deo subministrata serviebatur sufficientia.

AN.CHR 1078 26. Aug.

Psal. 115. v. 12.

18. Tertio die, seculis memorandus jam sæpe dictus Cantuariorum archiepiscopus, ab universis fratribus eundi missionem poposcit: quis tantum tantæ inter eos benignitatis virum recedentem siccis oculis aspicere potuit? Omnes eruperunt in lacrymas, parvuli non valebant consolari: consulto maturavit recessum, quatinus a fletu se continerent vel post ejus discessum. Abbas Herluinus eum supra omnes mortales amans, & ab eo amatus, discedentem per duo milliaria prosecutus est amicum, ad suos visus numquam in hac vita ulterius rediturum. Quæ cordis amaritudo! qui fletus! quamvis comprimerentur in ipso ultimo vale, & ultimo ab invicem discessu. Postquam reversus est, sedens in camera solus cum solo, qui sibi ex omnibus erat familiarissimus, concitatis permittens lacrymis habenas, ad cælum manus levavit, & his verbis ait: Nunc dimittis servum tuum Domine in pace: quia viderunt oculi mei quod ut viderem antequam morerer summopere optabam, & indesinenter a te orabam. Adimplesti quæ volui; nunc servus tuus lætus ad te ibit quacumque hora tibi placuerit. Sic verba compressit, sed lacrymarum affluentiam cohibere non potuit, donec frater qui cum eo loquebatur, diutius nequiens sustinere, aliunde sermonem induxit. Extunc omni membrorum officio destitui penitus cœpit, & longe ante diei ipsius revolutionem anima quod oraverat obtinuit. Nam proxime subsecuto mense Augusto, decimo-tertio Kalendas Septembris,

Redit in Angliam Lanfrancus

AN. CHR 1708 26. Aug.

bris, die Dominico, ex toto, lecto decubuit. Sensit certis indiciis pater longævus jam adesse mortem: quod ubi amantissimæ congregationi innotuit, mors quædam universos pervasit; angor, & ex angore quidam stupor, animos cunctorum obsedit: cibus percipi non poterat, somnus recessit ab oculis. Tertio die absolvi se, & cetera quæ morientibus exhibentur officia, sibi exhiberi rogavit.

Herluini morbus extremus.

19. Adsunt filii vale facturi amantissimo Patri, eo primo orbandi, lacrymis ac singultibus psalmos, & ceteras orationes interrumpentibus. Tandem ventum ad agendam confessionem; confiteri cœpit: verum remanentium pietate filiorum superatus, & ipse in lacrymas effusus dicere nihil potuit. Vix tamen eluctatus in vocem absolvit filios, dansque benedictionem & pacem omnibus, tam præsentes quam absentes immortali eos Patri omnes commendavit, ac discedentes, quia plus non poterat, ut pro se orarent, postulavit. Dolores, lacrymæ, orationes fiebant, quoniam vix ab eis psalmus continuari valebat; dum quisque in alterum respiciebat, quasi jam cerneret fratrem patre orbatum, erumpebat in lacrymas: coram illo plangere nequaquam audebant, quia spe bona lætabundus non lacrymantes, sed lætantes eos omnes videre volebat; si cujus in lacrymas concitati singultum sentiebat, confestim solita gravitate compescebat. Profunda jam noctis parte transacta quæ in sabbatum illucescebat, cujus ad vesperum obiit; reverendissimus vir ejusdem ecclesiæ Prior Anselmus, de proximo illius fine non tam suspectus, quam certus, collocavit se longiuscule ab eo, & clanculo, nolens ut ille agnosceret, quia moleste ferebat aliquem circa se: verum ut mox primum ad matutinas sonuit signum, illico excitavit domnum abbatem ROGERUM a, qui secus caput ejus accumbebat, & ait: Excitate Priorem, ut dicat nobiscum matutinas. Plurimum miratus est ille quomodo id agnovisset, quia nec coram eo venerat, nec aliquis ei dixerat, & post accubuerat. Summo vero mane omnes diei horas coram se dici rogavit. Denique jam ingruentem mortis horam sentiens, communicari se expostulavit, & animam sibi commendari. Festinato ivit Abbas Rogerus, sed nullam in Eucharistia invenit hostiam: turbati sunt fratres universi, mors instabat, & tutamen salutare Dominici corporis quod ille acciperet, non erat. Verum circa morientem minime defuit, quæ circa viventem miserationis divinæ gratia semper præsto fuit. Forte tunc sacerdos quidam pro eo Missam celebrans sumendum adhuc in manibus tenebat corpus Dominicum. Ejus itaque oblationis, quæ pro commendando illius exitu oblata Deo fuerat, prædictus Abbas portionem unam suscepit, & ei ad viaticum tulit. Commendaturi exitum illico fratres omnes accurrunt, quorum lacrymationem nec tunc sustinere prævalens, peracta ex more Christiano communicatione, quo valuit nutu, verboque monuit, ut in claustrum redeant, tanto instantius ei subvenientes, quanto ad exitum propinquare videbant. Jam sola exitus hora exspectabatur, ac precum, & lacrymarum armis communitur. Quotiens cameræ in qua decumbebat ostium aperiebatur, verens quisque ne jam migrasse, nunciaretur, attonitus prosiliebat, & quod verebatur audire, exspectabat. Transegit diem sic usque ad vesperam, ac sæpe quasi aliunde reversus dicebat abbati Rogerio qui proximus adstabat: Quid faciunt domini nostri? cur morantur? quid esse putatis? cur non accedunt? Ille quamquam eum de aliis crederet loqui personis, respondebat ac si loqueretur de fratribus monasterii: Quid, inquiens, jubetis? sunt in claustro, orant pro vobis, aderunt mox ut voletis. Tacebat, & parvum post intervallum eadem commotius iterabat: laborabat ille addiscere quorum moram causabatur, & accessum præstolabatur; verum nihil ab eo plus audiebat.

20. Ves-

a Exaquensem, ex altera Vita: consentit Arturus Monsterius in Neustria pia. Porro Exaquium, gallice *Lessay*, cujus primus fuit abbas Rogerius ex Beccensi monasterio assumptus, situm est in Constantiensi diœcesi exstructum anno 1064. in honorem SS. Trinitatis, & hactenus perseverat sub Ordine Benedictino, nulli Congregationi addictum.

20. Vespertina a fratribus peracta synaxi, cum diei ac diurni officii fine, vitæ humanæ stadium felici cursu peregit, nocte jam proxima, quæ in Dominicum illucescebat, septimo Kalendas Septembris. Irruunt universi, nec jam solum monachi, verum ex familia servientes, & qui ex villis confluxerant fores & claustra effringere conati: quos abbas Rogerius qui sancto viro in ultima ægritudine obsequentissimus fuerat, prudenti confortatione adhortans detinuit, donec corpus decentissime funeratum, solemni processione in ecclesiam est perlatum. In communi posito jam licet omnibus communem lamentari desolationem: quæ vivum semper assequebatur, in funere quoque illum gloria comitatur ad persolvendum ultimum obsequium * fratri, qui apud omnes maximi amoris atque reverentiæ ob eximiam religionem fuit. Animo libenti convenerunt plurimi Abbates, multæque personæ venerabiles: advenit, & totum exsequiale officium celeberrime egit, Ebroicensis episcopus, honestæ vitæ, magnæque litterarum scientiæ, vir venerandus GISLEBERTUS. Actum est in capitulo illi monumentum bonorum actuum, æternum filiis monumentum. Jure quo de spiritualibus locuturi studiis conveniunt, illius præsentatur memoria, qui ex tyranno religiosus, ex multum sæculari omnino spiritualis, loci illius atque ordinis primus exstitit fundator, & Abbas. Maximos patre amantissimo orbatorum filiorum questus referre supersedeo, ne dolorem legenti inferam, neu lectorem inferendo moveam in lacrymationem. Illo decenti honorificentia tumulato, largissimis expensis recreantur pauperes, qui ex tota vicinitate confluxerunt. Æternam animæ illius recreationem præstet, si votis opus est, Deus, qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1078 26. Aug.

* f. patri.

ALTERA VITA

Ex ms. cod. monast. Beccensis.

Incipit Prologus in vitam sancti HERLUINI abbatis primi & fundatoris Beccensis cœnobii.

1. QUoniam Christi militis Herluini vitam vel actus nonnullis audire delectat, & singulis annis die transitus ejus a devotis eadem devote recolitur, duo in illa styli novitate pari suscepimus devotione corrigenda. Licet enim olim digesta sit a viro, ut fertur, erudito, seu etiam lingua diserto, sterilem tamen in ea prolixitatem & incompositam dictaminis barbariem modernorum abhorret urbanitas: præsertim cum ex uno insipida, ex altero tædiosa non immerito judicetur. Nos autem nostratim scribentes, ut a nostris solito lectitetur avidius, & facilius capiatur, utrumque prout valuimus vitium devitavimus, ne aliena correcturi, nostra itidem aliis corrigenda relinqueremus. Plano itaque pariter & brevi juxta propositum utentes dictamine, diffusum opus & obscurum succincte perstringendo dilucidavimus.

INCIPIT VITA.

2. FElix in Domino vir Herluinus primus pater & fundator Beccensis ovilis, ut dominus fundi, cujus vitam breviandam & enucleandam suscepimus, quod in primis magni esse mortales existimant, nobilis claruit generis prosapia; sed morum elegantia longe nobilior. Pater ejus Ansgotus a Dacis * ut fertur de proximo sanguinis traxit originem, qui armis strenui & solertes militia Neustriam invadentes sibi nuper subjugaverant, jure illam perpetuo possessuri; mater vero Ducum, ut legimus, Flandrensium generosis orta natalibus, tam generosi linea stemmatis nihilominus exstitit generosa. Vir autem Domini prædictus, qui nobis apponitur & scribendi materia & recte forma vivendi, primo quidem miles extitit sæcularis, quod ex generis fieri oportebat successione, postea Christi. Non enim prius, juxta Pauli sententiam, quod spirituale, sed quod animale, postea quod spirituale: sed cum constet de milite, non tamen nimis timidus vel qualiscumque credendus est extitisse, nec a præfato genere in armorum strenuitate degenerasse.

Herluini parentes, &c.

* l. Danis.

1. Cor. 15. 46.

AN. CHR. 1078. 26. Aug. Militiæ vacat.

3. Erat in illis diebus vir valde famosus in Nortmannia, prædives & præpotens, utpote primi Ricardi Nepos Nortmannorum ducis egregii, Gislebertus comes Brionniensis, in cujus educatus curia & ad militaria arma decenter instructus, eisdem ab eo susceptis, ei fideliter adhærens, & debitum ut domino militare reddens obsequium, aliquamdiu militavit: huic specialiter & soli de jure tenebatur militare. Hujus enim ditioni & miles subditus erat, & militis immobilis possessio. Contigit aliquando comitem Gislebertum, ut virum magnanimum & acerbæ mentis insolenter in quibusdam se habentem, sæpedicto militi suo indebitam irrogasse injuriam: qua de re vir in omnibus circumspectus & amator honesti a domini sui declinare conspectu, & tempus iracundiæ aliorsum consumere partem esse remedii & sub honesto credidit contineri. Et factum est ita. Interea præpotens suarum non immemor injuriarum, earum immemor quas aliis irrogavit, contra quosdam potentes & patriæ magnates sibi olim illatas ulcisci volens injurias bellum indicit, diem & locum a longe præfigit certaminis, ut major hoc signo significetur inexpugnabilis potentiæ ostentatio. Mandat arroganter certissime se iturum, ut viribus & armis multa sanguinis effusione animadvertat in illos, quod in ipsum olim deliquerant. Audiens autem miles egregius tam ferale domini sui propositum & tanti tumoris edictum, reminiscitur etiam, quia ubi erat impetus spiritus illuc gradiebatur & non facile revertebatur a proposito, donec satiaretur voluntas; jam tunc immemor injuriæ, memor fidei, nolens ei rependere quod ex merito, sed quod ex fidei debito reddere tenebatur, notato die & loco, cum viginti armatis & electis militibus ad locum properat, primum belli congressum præveniens. Erat enim homo sub potestate constitutus habens sub se milites. Asserit etiam irretractabili assertione se suosque usque ad corporis & animæ discidium pro domini salute & honore tamquam pro se ipsis dimicaturos. Comes autem per devexa montis latera gradiens in multitudine fortitudinis suæ, tandem montis occupavit superficiem, qui fuerat hostibus assignatus ad certamen. Circumspiciens vero videnſque præfatos viginti milites fulgentibus armis ejusdem promontorii e regione procul a latere anticipasse planitiem, arbitratus insidias quid nisi hostes crederet? Mandat celeriter inquiri, & in instanti quinam sint & ad quid venerint sibi renuntiari. Cognitoque quod Herluinus esset, ultra quam credi potest admirans, opus approbat dignum memoria, commendatque magnatibus suis ejus in armis confidentiam, quam quidem dudum agnoverat, sed & morum fideique constantiam, quam plene nondum fuerat expertus, præsertim ut pro injuria tanti vicem beneficii umquam rependere crederetur. O virum in armis commendabilem, & in fide moribusque hujus temporis, etiam perfectioribus, imitabilem! In articulo necessitatis non injuriam, sed justitiam consuluit, juxta illud Apostoli. Cui honorem, honorem; cui timorem, timorem. Noverat etiam quia in necessitate probatur amicus. Jubet eum Comes protinus accersiri, & susceptum in osculo pacis ampliori donavit gratia, quam antea donaverit, in solidæ dilectionis sinu familiarius de cetero confovendum. His ita gestis dux Northmannorum Robertus missis epistolis utramque partem convenit, insperatas ab utrisque deposcens inducias, in vi præcepti præcipiens causam conflictus in sua præsentia curiæ suæ judicio determinari: quod & factum est. Neque enim illis tutum erat Duci pariter & æquitati duplici arrogantia contraire. Miles adhuc sæcularis usque ad tricesimum-septimum ætatis suæ annum militavit, totus in armis salvo in omnibus æquitatis jure & exsecutione honesti. In amore domini sui commilitantium nulli secundus, omnium erat primus, a secretis enim ejus conscius secretorum, ad secreta committenda ceteris omnibus vocabatur secretius, apud nobiles quosque & potentes circumquaque nobilis & ipse non inter mediocres locum amoris obtinebat. Moribus etenim cognitus & nomine vir famosus habebatur, æstimatus a singulis ipsorum amore dignissimus cum debita reverentia.

Rom. 13. 7.

A terrenis se subtrahit.

4. Ex illo tempore cœpit ab amore mundi de die in diem tepescere, ad amorem supernorum votis omnibus magis ac magis devotus anhelare, vana vanis velle relinquere, armis & pompæ sæculi quantum in ipso erat penitus abdicare, tempus exactum in vanitate fructu redimere pœnitentiæ: jejuniorum & parsimoniæ, vigiliarum & orationum instantia spiritum roborat hominis interioris, illicitos exterioris reprimit appetitus. Vultu, gestu, cultu, sermone & actu alteratus homo exterior, alterationem evidenter denotat interioris. jamque equitare desistens, si quando eum necessitas iter aggredi compulisset, asino potius quam equo ferebatur, ut & in oculis suis vilior appareret, & divinæ majestatis acceptior esset obtutibus. Memor erat ut laicus Christi adventus in Jerusalem quem in asino constat illo advenisse, ut in ligno confixus operaretur salutem in medio terræ. Hæc tamen vehemens tamque repentina viri mutatio, quibusdam risus, quibusdam fletus erat materia: non minis, non blandimentis, non terroribus, non promissis ab exsecutione pii propositi poterat revocari. Unus tamen erat, ut jam dictum est, cui dominus quotiens expedisset cordis arcana secretius exponeret. Contigit aliquando ut injunctam sibi ab eo legationem ad Ducem præfatum deferre recusaret, in qua perniciose de cujusdam magni viri damnosa pernicie tractabatur: nolebat quippe qui vitam toto quærebat conamine, causa damni vel excidii esse alicui, ne damna mortis perniciosius in ipsum retorquerentur. Hac de causa discendens a curia liberius interim vacabat proposito. Post aliquot dies Comes ipse Ducem expetiit, ignorans

rans verbum consilii sui ad eum minime fuisse delatum: suspicatus tamen in mora periculum, scire per se voluit quod expectabat responsum. Cognitoque quod factum fuerat, turbatus est a furore oculus ejus interior, dicensque se contemni cum mandato suo, ira superatus, quæcumque illius erant, & quæ subditorum jussit adduci. Tandem venit ad curiam, causa suorum assumpta, sua omnino prætermissa, se inter divitem & paupere, suos medium constituit se suorum advocatum, se responsalem, se in causa opposuit defensorem. Sic ergo exorsus est: Domine, inquit, si ego, ut asseris, in tui peccavi contemptu, mihi soli si judicas æquum, quæ debetur pœna irrogetur. Isti qui oves sunt, quid fecerunt? Injuste semper criminis arguuntur, quos constat esset innoxios. Nunc ergo, si bonum est in oculis tuis, sint mea tibi non repetenda, tantum meis sua restituantur. His ita peroratis. Comes motus pietate, pronior effectus est ad ignoscendum, si quid oporteret ignosci. Rebus igitur omnibus tam sibi quam suis ex integro restitutis, commota sunt etiam viscera domini super dilectum suum, ita quod ab intimis erumpebant lachrymæ, & non poterat se continere. Quæsivit tamen ab eo secretius, paucis quidem verbis, multis autem lachrymis, sibi adhuc incognitum cordis ejus propositum, & quid sibi vellet tam insperata vivendi mutatio. Ad quem ille: Hactenus, inquit, domine, tibi militavi, pæne penitus eorum immemor quæ sola veram operantur salutem: nunc vero, si gratiam umquam in conspectu tuo merui vel reperi immeritam, liceat mihi per reliquum vitæ meæ tempus Deo militare, & in his exerceri quæ vitæ januam aperiunt, datis mecum Domino prædiis, quæ sub ditione tua mei juris esse noscuntur. Hac enim suspensione detentus tibi diutius militavi, & moram in sæculo feci longiorem. Jamque tempus arbitror opportunum petendæ missioni, ut ipso probetur effectu qua me dilectione diligis semper revera te diligentem. Inter hæc verba, quæ præ nimio dolore, crebrisque singultibus vix proferri poterant, plerumque pro voce gemitus prorumpebant, & uterque fletibus magis ac magis sese rigabant. Dura siquidem nimis erat illis corporalis ab invicem separatio. Denique Comes ut loqui potuit, piam considerans petitionem, pie petenti facilem inclinavit assensum, necnon & fratres sancti viri subdidit illi, cum his quæ jure paterno nihilominus hereditarie possidebant: quorum successores usque ad præsens ecclesiæ Becci subditos esse novimus. AN. CHR 1078 26. Aug.

5. Post paucos dies liber a curia discedens, libere jam cœpit vacare proposito, quo liberius transiret in libertatem gloriæ filiorum Dei. Veniens enim in vicum suum, qui dicitur Burnevilla, illico cœpit tota sollicitudine & labore domum Deo consecrandam ædificare, officinalibus habitaculis insistere, domos paternas evellere, quibus ad ædes monachorum construendas materialis agumentaretur congeries. Per diem sedulus insistebat operi, nocte lectioni vacabat & orationi; cibum semel & sobrie post diurni laboris exercitium, somnum vix aut raro, & hunc brevem accipiebat, cum eum nimia necessitas compulisset. Mirum est quod dicitur & insolitum audiri. Erat annorum quadraginta, cum prima litterarum didicisset elementa; sed in hoc exercitio, Spiritu-sancto inspirante, in tantum postea provectus est, ut etiam summis illius temporis doctoribus prædicando, sententias exponendo, quæstiones absolvendo, admirandus haberetur. Dicebant enim super hac re non aliud dici debere, nisi quia Spiritus ubi vult spirat. Sic ergo utrumque laborem, diei scilicet & noctis, irremisse continuans, in victu tenui pariter & somno brevissimo consummavit in brevi & explevit tempora multa. Fuit enim semper, ut re ipsa probatur, Dominus cum eo, per quem erat vir in cunctis prospere agens. Talibus initiis, tamque certis meritorum indiciis tentator non defuit, qui sancti mentem a sancto proposito conaretur avertere, & malitiæ suæ multiplici versutia bonis ejus actibus in omnibus contraire. Nam cum diu secum de modo vivendi deliberaret, incertus adhuc quo habitu, quo religionis genere perfrueretur, quo tramite per angustam portam intrare contenderet in terram viventium, quoddam adiit cœnobium, inquirendi causa de vita monachorum. Cumque per ostium introrsus conspiciens, aliter se habentes videret monachos quam exposcit religiosa maturitas, ab eisdem fur æstimatus, non sine gravi injuria inde repulsus est. Post breve tempus aliud majoris nominis volens explorare cœnobium, die Natalis Domini processionali inter alia quæ non convenirent, vidit itidem fratrem a fratre cernentibus turbis irreverenter injuriari. Invidus hostis hæc illi apponebat fercula, ut quem sæculi dulcedine non potuit irretire, gustata saltem amaritudine dulcem evomeret intentionem. Nocte secuta expletis .... devote matutinis .... atibus orandi gratia remansit in angulo, viditque in parte .... monachum quemdam a quo non videbatur, qui nunc flexis ad terram genibus, ... nunc toto corpore solo prostratus .... osis suspiriis reliquum noctis in oratione pernoctavit. Hujus igitur exemplo sibi prius a dæmone factam agnovit illusionem, & in monachatus proposito de cetero perstitit immobilis.

Pia ejus exercitia.

Vincit diaboli artes.

6. Tunc depositis omnino laicalibus indumentis, cum jam esset in re, nomine & habitu monachus effectus est, & ita cum in aliis signum rem soleat præcedere cujus est signum, res in ipso signum præcessit. Duo etiam sui ejus exemplo & amore conversi, delicias abdicantes, cum eo pariter arduum iter ingressi sunt. Deinde quam plurimis ibidem fratribus in Domino congregatis, quibus dignus non erat mundus, ipse presbyter ordinatus eisdem abbas præficitur: quod procul dubio divinitus factum est, ne grex Domini-

Fit monachus.

AN. CHR. 1078 26. Aug. minicus sub alio positus pateretur detrimentum, qui sub eo magnum suscepit incrementum in numero & gratia. Cœpit ergo Deo dignus minister digna dignis altaribus digne ministrare: gregem sibi commissum per semitam tepidis incognitam se prævio deducere, de florido sponsæ horto flores honestæ institutionis undecumque colligere, quos plenius atque suavius noverat in ordine redolere. Et quoniam optimi mores veterum in Northmannia tunc admodum confusi erant & barbari, novitate supervenientium super normam Northmannorum vivendi sibi normam instituit. Novus enim miles nova condita ecclesia novum gregem aggregavit. Etsi enim nova penitus, per eum est in melius innovata religio: quod accedere volentibus rei potius effectu quam sermonis probatur auditu. In hac domo excepto labore divini operis, & eorum quæ ordini competebant intrinsecus, nemo tempus consumebat, nemo panem comedebat in otio; expletis enim mane cum summa reverentia missarum sollemniis, cum his quæ prætermitti non licebat, omnes agriculturæ vel labori manuum de cetero dediti dabant operam in sudore vultus sui, juxta illud propheticum: Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit. Exibant ergo ad opus suum & ad operationem suam usque ad vesperam, nullum ordinis dignitas, nullum generis nobilitas a labore manuum poterat excusare. Abbas exeuntes ad opera præcedebat, revertentes ab opere sequebatur; & omnes velut aquæ Syloe quæ vadunt cum silentio. Hora refectionis panis siligineus cum herbis sale & aqua cœnaturis appositus, & mentis insolentiam & carnis comprimebat habenas.

Psal. 127. 2.

Matris ejus pietas. 7. Mater etiam Abbatis, matrona nobilis & honesta, odore respersa salutifero, se suaque Deo conferens, in eodem conversa est monasterio, ut ancillæ fungeretur officio, ut Deo famulantium famulatu Regi summo cui cuncta famulantur elementa, familiarius mereretur famulari: abluebat vestimenta monachorum, & quælibet abjectissima domus opuscula, dummodo forent utilia, faciebat, quanto major fuerat in sæculo se in omnibus humilians. Quadam die cum ad opus monachorum annonam, ut fertur, subposito igne siccare satageret, casu terribili atque repentino, flammarum impetu pervalido libere undique sæviente, tota domus cum his quæ in ea erant rebus succensa est & redacta in favillam. Clamor tanti doloris in cœlum attollitur, cum ejulatu magno flere universi non damna rerum, non domus incendium, sed matrem abbatis deflebant super tam miserabilis mortis infortunio. Currunt ad abbatem, nuntiatur ei cum gemitu nuntiantis in domo illa officinali & cum domo matrem ejus ignibus concrematam. Abbas autem hoc audito, qui suam suorumque causam supra Dominum jactaverat, persusus quidem lachrymis dilectæ matris pietate, tamen gratias ibidem Deo reddere non distulit, qui non dereliquit sperantes in se. Ajebat enim: Sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum, qui matrem meam in servitio servientium sibi sustinuit concremari. Illam vero meritis, ut creditur, filii sui Dominus inter flammas custodivit, ipsa cum ceteris modum suæ liberationis ignorante. Hoc tam evidenti miraculo voluit Dominus servi sui celebre nomen haberi, & ad aures multorum longe lateque deportari, ne latens sub modio lumen in tenebris non effunderet.

Monasterium transfert. 8. Postea vero divinitus est admonitus, ut de loco campestri propter aeris intemperiem & aquæ fluentis penuriam, in locum nihilominus sui juris se transferret, qui Beccus a rivo appellatus inibi manante vocabulum traxit: præsertim cum nec hortus nec artes diversæ. .... competenter ibi possent exerceri: ita venit ego servu. .... mandato divino, sed. .... expositus ad laborem in spe. .... sine fine permanentis cœpit. .... ædificare, & qui mutandi locum fuerat admonitor individuus comes. .... exsequendi operis extitit coadju. .... nisi Dominus ædificaret domum, in vanum laborarent ædificantes eam, qui. .... juris comes Gislebertus & alii. .... in valle possidebant in molend. .... in silva, in pratis, & aliis redditibus d. .... nutu cessit in jus monachorum sub. .... brevi. Juxta locum tria molendina reservaverat antiquitas, in quorum duobus Abbas de jure tertiam tantummodo partem, in tertio ne unam quidem possidebat. Sed quemadmodum antea partitum extiterat, sic totius ex integro tam dono quam pretio dominus & possessor effectus est; & factum est ibi mirabilis commutationis admirabile consilium: vallis enim, quæ propter nemorosam solitudinem & fontium amœnitatem prius fuerat ferarum latibulum, facta est refugium & solitudo monachorum fugientium de Babylone, recedentium ab Ægypto, quærentium faciem Dei Jacob. Vir itaque justus & discretus a Deo per visum loci sui considerans incrementum, & præcavens in futurum, ne laboris oppressione sustineret in spiritualibus detrimentum, decretum statuit, ut juxta patriæ morem in claustro degentes, extra deinceps ad opera non exirent: sed multorum occupatione Marthæ derelicta, optimam partem eligentes, cum Maria uni necessario adhærerent.

Frustratur diabolus. 9. Patrata vero quam incœperat & sacrata ecclesia, ad nova novus operator Abbas construendis insistebat officinis indefessus. Jamque dormitorium condiderat, sed & claustrum ligneum quidem, studio tamen lectionis & secreto silentii satis ad tempus opportunum. Nocte quadam ceteris somno depressis, Abbas in strato suo ab exteriorum intentione cogitatus suos recolligens, corde contrito cum lachrymis ex assueto vacabat orationi secretius & æternis consulendis, ad litteram etiam implere satagens illud Pœnitentis: Lavabo per singulas

Psal. 6. 7.

gulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Tunc invidus hostis accelerans, qui plurimum illi & salutaribus bonorum initiis vehementer invidebat, cum nimio strepitu tectum dormitorii conscendit, volens si posset ipsum super monachos præcipitare dormientes; sed Dominus custos qui de nocte, qui non dormit neque dormitat custodiens Israel, meritis patris in lecto mærentis & orantis oramine, sed & filiorum, ut res ipsa docuit, filiali delectatus odore, non permisit tantum malum fieri: unde confusus hostis & magis iratus sic abscedere dolens, fecit tamen malum quod licuit: quod abbas apud se pro minimo duxit: nam quanto potuit conamine supra claustrum prosiliens, totum undique confractis columnis dejecit ad solum, & abiit. Abbas autem facto mane fratribus retexit per ordinem quicquid ea nocte pervigil audierat, & contra hostem eos validius animavit ad certamen, ne timerent ejus insidias, pollicens eis claustrum solidius facturum atque lapideum: a cujus exsecutione vir verax in sermone non destitit, donec plene quod promiserat mancipavit effectui. AN. CHR. 1078 26. Aug.

10. Erat juxta locum miles quidam, Rodulfus cognomento Pinellus, divitiis affluens, & ob hoc sæculi deliciis & carnis illecebris magis irretitus. Hic sæpe & multum, quia frequenter illuc ut inermis veniebat, admonitus ab abbate, ut de vitiis ad virtutes, de vanis & caducis ad veritatem, de mammona iniquitatis ad Deum qui fecit illum, converteretur: ille vitæ consilium aure surda præteriens ridendo deridebat: ajebat enim: Cum ab armis defessus fuero, & carnis ad plenum voluptate satiatus, tunc, pater, faciam quod hortaris. Sic & sic Christi miles sæculi militem admonebat; sic & sic vitiis militans Christo militanti respondebat abbati: tandem venit quadam die circa vesperam locuturus ad abbatem pro quibusdam controversiis, quæ tunc inter eos agebantur. Abbas vero verbo salutis avide repetito, non cessabat admonere contemnentem juxta illud quod scriptum est: Si annuntiaveris impio & converti renuerit, ille in peccatis suis morietur; tu autem animam tuam liberasti. Admonebat itaque illum & monendo arguebat, increpabat, obsecrabat instans opportune importune, ut noverat oportere, tamquam revera patenter loqueretur dicens: Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te, quibus famularis: quæ autem præparasti cujus erunt? ille vero datis ex more responsis, in risu caput agitando recessit in vespere: quippe qui tenebras peccator diligebat, in tenebris recessit a lumine. Mira res & auditu valde terribilis gesta est. Ipsa nocte in grabato nocturnæ quietis vir animæ suæ contemtor morte repentina defunctus est. Abbas autem eadem hora orationi ex assueto, ut diximus, invigilans, per recessum contemplationis in abscondito vultus Dei a conturbatione hominum absconditus, dum in excessu mentis per noctes quæreret quem diligebat anima sua, miseram illam animam de corpore cognovit egressam a dæmonibus ad tormenta deferri: quæ eadem infelix dum ad interminabilem deportaretur miseriam, planctus emittebat miserabiles, & miseros ejulatus: quos audiens vir sanctus per longam noctis moram, per longum aeris spatium, certissime recognovit illius esse animam, cum quo sero sermonem admonitionis habuerat. Vir autem pius condolens & compatiens illi in tam misera sorte, nuntios statim ad ejus domum sub noctis profunditate direxit, quæ circa illum agerentur sibi mox renuntiari præcipiens, ut res sibi nota ipso certificaretur effectu. Venientes autem domum intraverunt, & irrumpentes in cubiculum, invenerunt eum in cubili ad latus dormientis uxoris, gelidis jam membris, nihil caloris, vel sensus habentem. Admirantes igitur plurimum & perterriti revertuntur, rem gestam Abbati per ordinem referentes. Hujus autem miraculi testis exstitit quidam de fratribus, qui præfatos audivit ejulatus, sed quid esset penitus ignorabat.

Horrenda mors indurati.

Ezech. 3. 19.

11. Quadam die operariis & operi sedulus operator assistens vidit satanam, qui se transfigurat etiam in angelum lucis, in forma clerici & habitu venientem, tamquam oratorium vellet ingredi ut oraret, ut moris est clericorum: ille vero cœptum iter non deferens, ad explendæ malitiæ propositum pronus & extentus domos adivit necessarias oratorium præteriens. Vir autem sanctus clericum arbitratus, fecit clamari post illum in hæc verba: Quo tendis? hac iter est, non est ibi via ad oratorium. Satan vero cum post eum curreret instanter qui revocaret, signato ad quod venerat vestigio, tenues evasit in auras. Tunc pater illusorem fuisse comperiens, rei tacitus præstolabatur eventum. Nocte igitur subsecuta quidam monachus, qui ducem illum itineris ad immunditiam elegerat, per immundum tramitem ad immundum egressus est. Dux siquidem immundorum in mundum immundum egressuro immundo per immunda loca immunditiæ suæ signaverat sero vestigia.

12. Pro his & hujusmodi quæ contingere solent animarum detrimentis dolebat quamplurimum, quod virum intus non haberet litteratum & in spiritualibus coadjutorem, dum fratribus & loco necessaria foris eum detineret exterior occupatio. Proinde devotis super hac re precibus frequentius incumbebat, aures clementiæ Dei ad vota sua inclinare satagens precum instantia, ut is cui militabat, a quo omne datum optimum & omne donum perfectum descendit, illuc aliquem dirigeret, sicut noverat expedire sibi & domui suæ necessarium. Dominus autem vota humilium respiciens, exaudivit de templo sancto suo vocem ejus, quia clamor ex intimis prolatus visceribus introivit in aures

Lanfrancum a Deo impetrat.

res

AN.CHR 1078 16. Aug. res ejus, & misit ei virum secundum cor suum. Vir quidam venerabilis in Italia oriundus venerat illis diebus in Northmanniam, nomine Lanfrancus, famositate notus aliis regionibus, scientia præclarus, in quo tunc temporis omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sæcularis credebantur absconditi: non tamen ut avarus possessor retroactis temporibus scientiam occultaverat, quasi pecuniam abscondens Domini sui, quia fontes sui foras derivati sunt, & aquas suas diviserat in plateis ad multorum doctrinam: nam Græcia, ut fertur, artium magistra liberalium, ejus discipulos in eisdem artibus differendis libenter audiebat, & audiens prædicabat admirabiles. Hic cum jam tempus advenisset, ut aquas biberet de cisterna & fluento putei sui, secum de conversione cogitans, locum requirebat humilium & pauperum Christi, sciens quia Deus superbis resistens humilibus dat gratiam, & judicium pauperibus tribuit. Audiens itaque domum Beccensem initiis & virtutum aromatibus sub abbate Herluino suaviter redolentem, ibidem Deo placiturus, a strepitu vitiorum & favore popularis auræ abscondi providente Deo proposuit, ad locum usque festinans, tum quia nova domus esset & pauper, tum quia litteratos non haberet, qui pro litterarum scientia ut tanto magistro debitam ei reverentiam exhiberent. Cumque intraret, in opere luteo clibani propriis manibus construendi zona præcinctum laboris Abbatem invenit: abbas autem ob personæ reverentiam illud opus humile prætermisit, se visitatum a Domino & exauditum per ejus adventum intelligens. Prædictus vero magister, habito prius ad invicem de vitæ dulcedine colloquio, coram Abbate ad tam humile opus humiliato, prostratus in terra humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, suscepto in loco humili humilitatis habitu. Ingressus autem solis vacabat spiritualibus, totus in illis, & sic per triennium intus delituit, ab omnibus foris incognitus, exceptis paucis, quos ejus scientia latere minime poterat. Exinde persona ejus paullatim in famam egrediens, sub brevi tempore ad multorum ingressa est notitiam. Cœpit ab omnibus honorari, cœpit nomen ejus, sed & abbatis, immo totius per eos ecclesiæ, fama crebrescente circumquaque dilatari. Crevit fama, crevit ecclesia, crevit facultatibus, crevit redditibus, crevit honestarum ornatu personarum, laicis nobilibus se suaque certatim monasterio conferentibus, viris litteratis undecumque confluentibus cum ornamentis & spoliis quibus spoliaverant Ægyptum, quæ cultui tabernaculi postmodum forent accommoda. Poetarum quippe figmenta, Philosophorum scientia & artium liberalium disciplina Scripturis sacris intelligendis valde sunt necessaria.

Lanfrancus de secessu cogitans. 13. Cum vero Lanfrancus aliquamdiu jugum Domini suave & onus ejus leve monachi portasset sub habitu, audiens nomen suum non solum in compitis platearum, verum etiam in auribus principum excellenter resonari; qui prius, ut diximus, auram fugerat popularem, cœpit itidem secum cogitare de vitæ mutatione: in austeriorem eremum concupiscens, a cibis abstinebat conventualibus, cum in ipsis nulla esset quantitatis vel qualitatis nimietas, sed inter multum & parum mediatrix sufficientia; quorumdam autem carduorum & hujusmodi vilium herbarum vescebatur radicibus, ad probandam in se parsimoniam, ut assuefactus in grege victui eremitico, solitariam eremi non vereretur paupertatem. Quærentibus autem, cur vir tantæ discretionis sic ageret, cur jumento suo pabulum subtraheret quotidianum? respondebat hæc graminea cibariola sibi medicabiliter profutura: nulli adhuc notum erat hujus secretum voluntatis. Deus autem æternus qui absconditorum est cognitor, qui novit omnia antequam fiant, noluit abbatem Herluinum tanto talique socio remanere desolatum, noluit itidem istud vas electionis fieri tamquam vas perditum: quod utique fieret, si vir tam utilis, tantique consilii solitarie vivens maneret inutilis: ipse enim sciebat quid de illo esset facturus.

Miraculo impeditur. 14. Accidit itaque quoddam super hac re memorabile miraculum, & inter pios pia dignum relatione: Noctis igitur profunditate ante ortum auroræ quidam monachus, Prov. 28. 1. Hugo nomine, nuperrime defunctus, sæpe dicto patri per visionem apparuit, cujus nepos exstiterat. Vir autem Domini, sicut scriptum est: Justus ut leo confidens absque terrore erit, in ejus aspectu defixis confidenter obtutibus, existitit imperterritus: randem comperto quod nepos ejus fuerat, sic eum alloquitur, dicens: Fili carissime, desiderio desideravi scire postquam ab hac vita decessisti quæ circa te geruntur, sive noxia, sive salubria? Dicito igitur mihi, dum licet, quod tibi receptaculum; quæ pœna, vel quies sit deputata? Ad quem ille: Pater, inquiens, sancte, per te mihi prospera cuncta succedunt, & ad vota felicia redundat feliciter: tuis etenim meritis & pio interventu pœnalem gehennam & tormenti totius evasi periculum, jam receptus in requie; est pars mea Dominus in æternum: sed nunc misit me Dominus ad te & Spiritus ejus, ut annunciem quod imminet & ignoras damnosum hujus ecclesiæ detrimentum & amarum tibi calicem mæroris imminentis. Magister enim Lanfrancus, quem a Deo petitum cum lacrymis ab eodem tibi datum cum gaudio suscepisti, jam ordinis hujus affectus tædio, parat a te recedere, ad vitam anhelans solitariam: propter hoc enim crudis vescitur herbis & herbarum radicibus. Nunc igitur, cave tibi ne illum amittas, sollicitare ut speculum Ecclesiæ retineas: quia si perdideris, multa bona perdes.

His

His dictis, puer disparuit; abbas vero reliquum noctis in Dei laudibus & precibus lacrymosis transivit insomnis. Mane autem facto, quam citius potuit, Lanfrancum in secretum vocavit locum, cœpit flere fletibus uberrimis cum gemitu cordis, crebrisque suspiriis sine vocis expressione, quia dolor vocem intra fauces comprimebat. Cœpit a fletu & in fletu peroravit; Lanfrancus etiam flenti patri condolens, flebat & ipse, cum in ejus corde causa fletus esset, & ignoraret: tandem ex quo valuit, causam ejusdem fletus sic exorsus est: Frater venerande, cum mea sis petitio quam a Deo diu & devote postulavi, & in qua, te huc veniente, me sperabam exauditum, ob quam culpam meam me deserto properas in desertum; qui mei risus, gaudii & laboris pium solamen esse debueras, jam nunc, versa fortuna, mihi jugis causa doloris efficeris, dum in luctu me deseris amore deserti. Cumque Lanfrancus hoc nemini commisisset secretum, neminem ejus conscium existimans, admiratus est valde: illi vero quærenti qualiter sibi hoc innotuerit: abbas præfatam exposuit visionem. Tunc Lanfrancus procidens ad pedes ejus, arcano cordis patefacto, veniam postulavit, promittens in verbo Domini se numquam ab eo, nisi jussu ejus & voluntate, de cetero recessurum. Inter hæc mutuam lacrymarum profundebant vicissitudinem, donec gaudio lacrymas uterque commutat. Hoc miraculum Willermus abbas Cormeliensis scripsit abbati Willelmo, sicut ab ore Lanfranci totum didicerat. Post modicum tempus, quam citius potuit, abbas Lanfranco Prioris injunxit officium, sciens quia tunc illud onus recusare non auderet. Instituit etiam ut intus & foris ejus nutu cuncta disponerentur, & tota domus utilitas ex ejus penderet arbitrio. Ambo itaque erant solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, solliciti ad opus Dei, ad animarum lucra, & virtutum incrementa, ut pastores boni, vigilantes & custodientes vigilias noctis hujus super gregem suum.

AN.CHR. 1078 26. Aug.

15. Tantam insuper gratiam in conspectu procerum invenerant, ut dux Willelmus eorum frequenter uteretur consilio. Orta est tamen aliquando inter eos repentina perturbatio, ita ut Lanfrancum de terra sua sine mora præciperet exterminari, & vicum ecclesiæ, qui Parcus dicitur, incendio concremari. Relatum enim ei fuerat a delatoribus suis & amicis discordiæ, quod idem Lanfrancus criminis objectione in ejus personam insolenter deliquisset [a]. Paretur in utroque Ducis effrenatæ jussioni: cumque Lanfrancus jussu flentis abbatis recederet, gaudio rursus in lacrymas commutato, Ducem obvium habuit in eadem qua gradiebatur via, quem quasi ludendo joco decenti sic alloquitur: Ecce, domine, jussioni tuæ parere paratus tripes recedere non valeo: si vis igitur, ut incunctanter tuis obtemperem mandatis, da mihi quadrupedem: equus enim in quo sedebat graviter uno claudicabat pede; cum præ nimia exsequendi præcepti celeritate melior quæri non potuisset. Dux autem hæc audiens, cum ex indignatione prius ab eo vultum avertisset, tandem conversus ad suos, in hæc verba subridendo respondit: Quis umquam ab irato Principe munera poposcit, quem occulte & injuste criminis arguisset? Tunc Lanfrancus confidenter audientiam postulavit: qua concessa, causam pro se ipso exorsus ut orator discretus & disertus optato fine terminando peroravit: quid plura? ruunt uterque in oscula & amplexus alterius, & facta est ibidem firma collisi amoris redintegratio: pius enim pastor qui domi remanserat, quique apud Deum in omni petitione sua consuevit obtinere, portum interioris orationis apprehendens, locum suum non deseruit, juxta illud: Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis; locum tuum non deseras: similiter & conventus fixis in terram genibus Deum precabatur, ut super hac re desolatos consolari dignaretur. Dum hæc ita gererentur, Dux dilectum suum Lanfrancum cum gaudio remisit ad patrem, cum ampliori gratia combusta restituens: veniente autem Lanfranco, intravit gaudium in luctum, ut luctus gaudio fugaretur: quod factum est dum tristitia eorum versa est in gaudium.

Uterque Willelmo Duci gratus.

Lanfrancus gratia excidit:

Regi reconciliatur.

Eccli. 10.4.

16. Postea vero crescente fratrum numero supra loci capacitatem, cœpit Prior contristari & mœstus esse, eo quod brevitas officinarum tanto gregi minime sufficeret. Cœpit ergo super hac re pium patrem convenire, monere frequenter, & exhortari de loci majoris amplitudine providenda, illud Isaiæ sibi dictum reputans: Angustus est mihi locus, fac mihi spatium ut inhabitem. At ille nimiis jam fatigatus laboribus, tantum opus aggredi metuens nolebat acquiescere; ne forte de illo diceretur in opprobrium, quia hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare. Verebatur etiam ne tempus consummationis mors inopinata præscinderet, & ætas fragilis opere clauderetur imperfecto: tandem quod hominis non potuit, divina fecit admonitio, quæ non tam voce quam signo loquens, totum ecclesiæ prostravit presbyterium, tamquam diceret: Ecce ut incipias, tibi major incumbit necessitas. Cœperunt igitur pius Abbas, & Prior ad opera promptus, in loco salubriori ædificare, & Dominus juvare paratus ædificantibus assistere: Christus spes ædificantium positus est fundamentum, & lapis quem reprobaverant ædificantes, hic factus est in caput anguli: cumque per triennium huic institissent sollicitudini, & nihil eis umquam in sumtibus Deo provisore defuisset, Ducis Willermi petitione & abbatis assensu, Prior Lanfrancus abbas Cadomensis præficitur, ex eadem Beccensi ecclesia secum ibidem conventum instituens.

Monasterium amplificant.

Isai. 49.20.

17. In-

[a] Adi B. Lanfranci vitam cap. 3. infra ad annum 1089.

AN. CHR. 1078

26. Aug. Lanfrancus fit Archiep. Cantuariæ.

17. Interea sæpe dictus dux Northmannorum Willelmus cum magno apparatu regnum invadens Anglorum, subacta rebellione, totum armis & viribus sibi subdidit imperium, & dux manens rex efficitur: qui statum Ecclesiæ reformare cupiens & in melius erigere, sicut illis partibus tunc erat necesse, voluntate summi Pontificis ecclesiæ Cantuariensis abbati Lanfranco contulit præsulatum, ad quem nullus reperiri posset tam sufficiens. Hæc translatio arboris fructuosæ in hortum regionis alterius per visum beato Herluino nuper ostensa fuerat. Habebat in horto suo arborem malum summæ proceritatis, diffusæ latitudinis, miræ pulcritudinis, foliis & frondibus decenter ornatam, fructu etiam pulcro visu & ad vescendum suavi, odoris circumquaque latissime respirantis, quam Rex in hortum suum ejus transferebat assensu. Verumtamen omnes cum illa radices inde evelli non poterant, sed remanentes ibidem, magnas & fructuosas pullulabant in arbores. Præterea Rex idem invitabat eum ad videndam arboris suæ fructuositatem: quod deinceps factum est: hæc est visio, & patens est ejus interpretatio. Sanctus interea Herluinus, licet ad tempus opus ecclesiæ prætermiserit pro tanti desolatione consortis, tamen divino fretus auxilio, finem ad optatum usque peregit. Audiat in hoc loco pium & celebre miraculum fidelium devotio, ut referre soliti sunt per quorum manus sumtus ministrabantur. Peracta septimana cum ante horam mercedis distribuendæ, quod dari posset operariis non haberetur, ad horam undecumque sufficienter affluebat. Illius tamen beato viro juvamen non defuit, cujus ope & admonitu cœpit opus institui: quia juxta Domini præceptum, patrem suum honorabat, & matrem, Beccensem scilicet ecclesiam, ut esset longævus in terra viventium.

Pecunia multiplicata.

Herluini iter in Angliam.

18. Denique vir Domini, juxta tenorem præfatæ visionis, arborem suam videre disponens, qualiter in novo novi Regis horto novos flores, novosque fructus protulisset per se scire desiderans, venit Boloniam. Erat autem tunc valde pelagus inquietum, & naves ex Anglia reducere volentibus ventus omnino contrarius, adeo ut per quadraginta fere dies nullus inde redire potuisset, & in illa parte nulla navis haberetur. Cumque vir in Domino confisus, ab omni rogaretur comitatu & a multis aliis, ut ibidem perendinans maris & aeris opportunam exspectaret temperiem, noluit acquiescere, dicens: Ecce vado securus ad navalia in nomine Domini cum aura salubri navem protinus habiturus. Hæc cum dixisset, illico Dominus elementorum imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Veniens autem ad portum sub ejusdem vespere diei, qui sex tantum a Bolonia leucis distare dinoscitur, flante borea flatu secundo, naves sedecim jam appulsas invenit in litore, quæ de venti repentina conversione lætantes, nocte sub ipsa rursus omnes in æquora relabuntur. Dum autem tumultus, qui circa rem hujuscemodi fieri solet, tumultuantes agitaret, & Abbatem separatim letaniæ supplicatio detineret, adstitit ei persona quædam reverendi vultus & habitus, multorumque dierum. Videbat illam Abbas qui letaniam pronunciabat, arbitratus esse pauperem alimoniæ subsidium exspectantem: intrantibus autem illis, vidit idem eumdem in loco navis eminenti jam sibi sedem elegisse, & intuebatur vultum ejus tamquam vultum angeli stantis inter illos. Cumque mari navigantes in profundo, velà vento nautæ dedissent, cœperunt turbari, quædam in salo tempestatis signa videntes. At ille benigno respectu, sereno vultu, modesto risu subridens, diffidentes & pavidos confidenter a pavore compescebat, tamquam diceret voce, quod res effectu locuta est: Nolite timere, me præsente, prosperum iter euntes & prosperum redeuntes habituri. Nauticis autem quis esset, vel unde sciscitantibus: cum illum antea non vidissent quando vel qualiter introisset; quis pro eo navem conduceret, quave fultus auctoritate tam imperiose se haberet: Ille multis sibi objectis nullum penitus dedit responsum, unde magis omnes mirati sunt. Tunc frater qui prius foris eum viderat, & ab ejus aspectu non desistebat in navi, dixit: Antequam navim ascenderemus nobis comes conjunctus est individuus, & credo quia plus eo eget navigium quam ille navigio. Abbas autem intuens eum, quemdam sibi notum cui consimiliter habebatur existimans, an ille sibi notus esset ab eo nominatim requisivit, ad quem solum de tanta multitudine suo dignum eloquio, solum hoc & breve respondit verbum: Non sum. Cumque prospero cursu portum apprehendissent, inter egressos & egredientes per omnes eum comitatus sollicite requisitum non invenerunt, sed nec ejus saltem aliquod indicium, cunctis asserentibus qua recesserit vel abierit, nescio, Deus scit. Vir autem egregius, cujus meritum etiam signa prædicabant, veniens ad Archiepiscopum, ut pater ad filium, cum quanto debuit honore susceptus est. Ille summus Anglorum pontifex haud immemor filialis erga patrem affectus, in tantum illi se summittebat, ut illo præsente non dominus, sed discipulus vellet haberi. Nam, ut cetera prætermeam, dando vel accipiendo quicquam de manu ejus eamdem manum, nisi raptim & subito retraheret, volebat osculari; & quidquid honoris & reverentiæ simplex monachus debet abbati, totum illi si liceret exhibere satagebat. Ille vero fructus, flores & odorem admiratus arboris pulcherrimæ congratulabatur illi. Hæc est enim arbor ejus olim de virgulto translata per visum. Hæc in regno Anglorum dominando a mari usque ad mare quasi therebintus extendit ramos posteritatis suæ, & ramus ejus honoris & gratiæ. Ipse nimirum, qui

per

per arborem designatur, in clero, monachis & populo barbaros ritus extinxit, mores bonos inseruit, statum reparavit religionis; & totam in partibus illis floribus aptam, fructibus uberrimam cum odore suavitatis tempore suo reddidit Ecclesiam: cujus flores initiorum, bonorumque fructus proventuum, & famæ suavis odorem, juxta tenorem visionis juxta positus plenius quam de longe videndo probare, & probando videre desideranter cupiverat, vidit & gavisus est. AN. CHR 1078 26. Aug.

19. Porro virgulæ de radicibus pullulantes, & in arbores magnas excrescentes, viri fuerunt nobiles & famosi, quos eadem Beccensis in spiritualibus educavit ecclesia, quorum primus & maximus sanctus extitit Anselmus, pastor egregius doctorque præcipuus: qui de Priore secundo secundus abbas Beccensis, ex abbate post Lanfrancum archipræsul effectus est Cantuariensis, cujus gesta & scripta penes nos habentur; cujus vita mirabilis fine commendatur laudabili. Fuerunt & alii quamplures ex vitæ munditia & morum gravitate & nitore scientiæ, pontifices & abbates, ex tunc ex eodem monasterio diversis in locis ad regimen assumpti ecclesiæ, quorum nomina locaque dignitatum reticemus, ne cum prolixitate notam inanis gloriæ mereamur incurrere. Assuevit enim Dominus ab institutione loci, tamquam a fonte religionis Ecclesiæ dare vinitores ex eodem loco. Erat nimirum ille locus ab illis diebus velut hortus irriguus, & quasi fons, cujus non deficiunt aquæ. Cujus fontis aquæ visæ sunt aliquando in visu noctis summos supergredi montes. Viri illustres Becc.

20. Abbas itaque cum satisfactum esset oculis suis de visione arboris, juxta quod ei dictum fuerat a Rege, Veni & vide, redire properavit ad propria, petita missione. Tunc missis ad mare nunciis, a redeuntibus nuntiatum est illi transitum minime fieri posse. Erat enim ventus contrarius. Cumque satis & multum ab Archipræsule rogaretur, ut tempus exspectaret idoneum, non acquievit; sed vale dicto recessit ad navalia, spe subnixus in Domino. Veniens autem ad portum, jussit sibi navem præparari, & interim dedit somnum oculis suis, quia nox erat, & palpebris suis dormitationem: cumque surrexisset, cunctis asserentibus navem fluctibus non esse committendam, cum omnibus suis navem intrat, ventus convertitur, & prospero cursu desideratum transvecti sunt ad littus. Quid ergo dicemus ad hæc? Dominus solus dux ejus fuit, qui producit ventos de thesauris suis. Credimus etiam illum comitem itineris sui, cujus superius mentio facta est, quo duce, tranquilla pace elementorum transfretaverat, illi redeunti non defuisse, licet hac vice non apparuerit. In monast. redit.

21. Denique vir vitæ laudabilis, quia grandævus erat, multisque confractus laboribus, vigore carnis & visu corporeo cœpit graviter destitui: numquam tamen ingravescente senectute ab executione soliti rigoris & censura disciplinæ compressit habenas, primus in oratorio, primus ad opus Dei, vel inter primos semper aut pæne semper poterat inveniri: quos autem in oratione devotos, in lectione studiosos, & in omni bono ferventes agnoscebat, tamquam cor suum diligebat, eisque non tam abbas quam socius, vel etiam discipulus apparebat; negligentes vero & desidiosi tenentem in manibus baculum terroris & virgam correptionis sentiebant. Grex autem monachorum, quos secum aggregaverat, numerum attingebat centenarium, ut numero perfecto caritatis & ordinis notaretur perfectio, & ut ad dexteram Dei crederentur transferendi. Ejus in senectute fervor.

22. Unum tamen Abbati deesse videbatur, juxta illud: Unum tibi deest, quod ecclesia quam construxerat, nondum erat consecrata: unde inter alia devotionis suæ precamina, sedulis Christum precabatur vocibus, ut ejusdem ecclesiæ consecrationem videre mereretur, priusquam oculi ejus in morte clauderentur: & ab illo fieri, cujus fuerat inchoata consilio, & qui secundum jecit lapidem in fundamento. Petivit, & juste petenti minime defuit piæ petitionis effectus: venit enim Lanfrancus ad Regem in Northmanniam pro quibusdam diœcesis suæ negotiis. Tunc Regis assensu & gratia, cum gaudio magno, cum honore multo, debitaque reverentia, mater a filio consecrata est. Cum vero post triduum dilectus a dilecto in ultimo pacis osculo recessisset; rediens senex ab ejus conductu, sedensque in camera, post imbrem lacrymarum quæ diu vocem represserant, in vocem senis Symeonis dicitur exclamasse: Nunc dimittis Domine servum tuum in pace, quia viderunt oculi mei quod videre in hac vita summopere desiderabam. Ab illa die cœpit magis ac magis per descensus naturæ senescentis ad metam descendere vitæ mortalis, & ad humanæ sortis inevitabilem declinare defectum: quod cum fieret, prædixit fratribus suæ vocationis sibi tempus imminere, & in proximo per debitum carnis ab eorum consortio se recessurum. Hæc autem dicens flebat, & flendi discipulis materiam immittebat: non quod dissolvi & esse cum Christo (quod multo melius) renueret; sed quia paternis visceribus filios diligebat ut pastor non ut mercenarius, non poterat sine dolore suam ablationem ab illis pronuntiare. Marc. 10. 21. Becci ecclesiæ dedicatio. Luc. 2. 29.

AN. CHR. 1078

16. Aug. In morbum incidit. Ungitur.

23. Infra ipsum dedicationis annum, prima die Dominica mensis Augusti, juxta quod prædixerat, irrevocabiliter in lecto decubuit morte prima moriturus, non lædendus a secunda. Feria tertia fratribus undique contrementibus visitatus est, & oleo salutiferæ unctionis, juxta morem ecclesiasticum perunctus, cunctis eo uberius lacrymantibus, quo de patris obitu certiores exsistebant: cum autem ventum esset ad quotidianam confessionem, quæ sub illo dici solet officio; prævalente luctu doloris ex pietate remanentium fratrum, nihil omnino potuit exprimere. Tandem ut valuit lugubrem eluctatus in vocem data pace singulis, benedixit illis; præcipiens ut recedentes orationi pro illo incumberent; illi quippe molestum erat voces audire vel gemitus lacrymantium; sed nec quempiam juxta se morari patiebatur. Forte metuebat adventum, quem desiderabat angelorum, hominum impediri adventu posse præsentium; & bonum erat ei præstolari cum silentio Domini mandatum, quod per angelos fieri confidebat. Feria sexta, prima vigilia noctis quæ terminatur in sabbatum jam pæne transacta, prior Anselmus in dormitorium ex more se finxit ire, non tam suspectus quam certus de patris obitu. Vir autem Deo dilectus & hominibus Anselmus, cujus memoria in benedictione est, recessit, ab eo non recessurus; & recessit latenter quasi recessisset, in parte domus longiusculæ, ubi nec videri posset ab illo nec audiri, se collocans. Cum vero primum ad matutinas signum pulsaretur, pater Rogerium abbatem Exaquiensem excitavit, præcipiens ut & ipse Priorem vocaret matutinas secum auditurum: prædictus enim abbas secus pedes ejus latebat, qui ceteris ei familiarius obsecutus est in extremis. Ambo itaque super hac re valde mirati sunt, qualiter id ei, nisi per Spiritum-sanctum innotuerit, ignorantes. Cum vero sol oriens noctis tenebras effugaret, omnes ejusdem diei fecit sibi horas dici canonicas: quo facto, jussit sibi salutis afferri viaticum, & animam dum viveret commendari: cumque ex insperato corpus Dominicum in Eucaristia minime posset reperiri, & sub admiratione turbarentur universi: accidit quiddam insolitum audiri: nam cum monachus quidam Missam pro eo celebraret ad exitus ejus commendationem, & in ipsa hora perceptionis corpus adhuc teneret in manibus, pars ejusdem Eucharistiæ inde venerantes assumpta, data est seni ad viaticum, panem angelorum esurienti, facta subsequenter, sicut præceperat, commendatione: quæ tamen præ dolore & lacrymarum ubertate vix expleri potuit. Data licentia, fratres ad claustrum recesserunt: nolebat enim planctus, vel gemitus audire lacrymantium, qui ad gaudium anhelabat angelorum: quorum moram postmodum frequenter ipsa die causabatur his verbis: Moram faciunt Domini mei; quare tamdiu morantur? Quid æstimandum est? ut quid non veniunt? Abbas vero Rogerius quamquam aliud in his verbis intelligeret, tamquam de conventu loqueretur, de conventu respondebat. Ecce, pater, in claustro sunt ad vestram parati venire jussionem. Ad hæc ille nihil dicebat. Post modicum idem verbum repetebat, sic & sic sæpius ajebat: illo semper de conventu respondente, & quinam essent illi quos exspectabat flebili & modesta voce requirente; sed nullum aliud verbum ab ejus ore poterat extorquere: unde non dubium est illum certissime adventum exspectare angelorum, qui eum de carnis ergastulo educerent, & recto itinere ad terram viventium deducentes, ab aeriæ potestatis tuerentur incursu, quod & factum est: post diurnæ pariter & vespertinæ laudis officia cum fine diei simul & hebdomadæ, vitam brevem ut morti obnoxiam morte finivit breviori.

Viaticum miraculo recipit.

Obit.

24. Transivit autem septimo Kalendas Septembris, vespere sabbati, quæ lucescit in primam sabbati, de cursu in stadio vitæ perveniens ad bravium; de via, sicut credimus & ejus testantur merita, receptus in patria, cum Christo qui finis est omni vere credenti, sine fine regnaturus a sæculo & usque in sæculum. Amen.

Ex alio codice ms.

ANno millesimo septuagesimo-octavo beatus Herluinus primus Abbas Becci, miles Christi gloriosus, inter choros justorum ab Angelis susceptus est, pretiosum corpus terræ relinquens, felicem animam cælis inferens, sepultus est & tumulatus in medio Capituli, quod ipse ædificaverat. Obitus ejus dolor suis, gaudium angelis fuit: cui etiam Dominus corda hominum revelavit, & animas de corpore exeuntes a dæmone arreptas plangentes audivit, & plangendo cognovit. De virtutibus ejus, Vita, & moribus, si dicere voluerimus, dies deficiet. Mittimus igitur prudentem lectorem ad vitam ejus descriptam ubi abundanter inveniet, quo instrui possit.

Defuncto itaque patre Herluino septimo Kalendas Septembris, anno ætatis suæ octuagesimo-quarto, monachatus vero quadragesimo-quarto; paucis interpositis diebus, electus est Abbas ejusdem loci Anselmus, qui Prior quindecim annis fuerat:

sequenti vero anno, in festo S. Petri, quod dicitur Cathedra, benedictus est Abbas in ecclesia Becci ab Episcopo Ebroicensi Gillebertus. AN. CHR. 1078 26. Aug.

Subjungimus hic duo epitaphia Herluini, ex codd. Beccensibus, a Guillelmo Gemeticensi etiam relata libro 6. Historiæ Normannorum, quæ vel ab ipso vitæ auctore, aut certe ab aliquo ei synchrono edita fuisse non dubitamus. Tertium item ex cod. Beccensi & Picardo subjungit Arturus du Moustier, quod apud ipsos quivis videre potest.

EPITAPHIUM B. HERLUINI.

Hac tegitur Petra fundator primus & Abbas
Hujus cœnobii, monachus ex laico.
Ter post undenos, ac tres, & quatuor annos
Grammata nescierat, postque peritus obit.
Quatuor undecies transegit cœnobialis
Annos, rite suos dimidiando dies.
Cum Phœbus novum sub virgine protulit ortum,
Commigrando diem clausit, & hebdomadem.
Herluinus erat, si quis de nomine quærat,
Cui cum Sanctis det quidquid eis Deus est.

ALIUD EPITAPHIUM.

Hunc spectans tumulum, titulo cognosce sepultum,
Est via virtutis nosce quis ipse fuit.
Cum quater hic denos ævi venisset ad annos,
Quæ fuerant sæcli sprevit amore Dei.
Mutans ergo vices, de mundi milite miles
Fit Christi subito, monachus ex laico.
Hinc sibi more patrum socians collegia fratrum,
Cura qua decuit, rexit eos, aluit.
Quas * quantasque vides hic primus condidit ædes,
Non tam divitiis, quam fidei meritis.
Quas puer haud didicit scripturas postea scivit,
Doctus, ut indoctum vix sequeretur eum.
Flentibus hunc nobis tulit inclementia mortis,
Sextilis quina, bisque die decima.
Herluine Pater, sic cælica scandis ovanter,
Credere namque tuis hoc licet ex meritis.

* Quot ..... solus

ORATIO DE SANCTO HERLUINO.

Deus qui beatum Herluinum ab amore mundi conversum, & in tuo solidatum, ducem animarum constituisti: ejus nobis merita sic tribue venerari, ut & hic eum contra noxia defensorem & in gloria valeamus habere consortem. Per, &c.

Alia.

In te sperantes misericors Deus & abbatis Herluini precibus confidentes, ad obtinenda corporis & animæ quæque salubria non differas clementer exaudire. Per, &c.

Alia.

Da nobis quæsumus Domine, sancti Patris nostri Herluini ita semper inhærere vestigiis, ut ejusdem & exemplis informari & meritis mereamur adjuvari. Per, &c.

AN.CHR 1079 12. Julii.

VITA S. LEONIS ABBATIS
CAVENSIS SECUNDI.

Auctore abbate Venusino anonymo, subæquali.

Ex Surio descripta

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

De hujus vitæ auctore & monasterio Cavensi diximus in observationibus præviis ad sancti Alferii vitam, in priori hujus Sæculi parte ad annum 1040. *nec plura suppetunt quæ hic proferantur. Si quæ in Anonymo ibidem laudato, qui quatuor primorum abbatum Cavæ vitas compendiose scripsit, dignum relatu occurrat de nostro Leone, hoc ipsum in notulis ad vitam suo loco proferemus. In Kalendario pervetusto sic Leonis obitus indicatur*. 4. Idus Julii, depositio domni Leonis abbatis : *& in Chronico brevi ad cyclos paschales :* Anno 1079. Leo abbas sanctæ Trinitatis obiit, & Petrus abbas statuitur, qui matrem habuit neptem domni Adelferii abbatis. *Alferium & Leonem abbates Cavenses laudat Victor tertius sub finem libri tertii Dialogorum*.

Leo Alferii discipulus & familiaris.

1. SEcundus Cavensis monasterii pater LEO, vir valde venerabilis fuit, viri reverendissimi Alferii discipulus institutione, sed socius spiritu & virtute, quia fructum ejusdem magisterii in perfectione protulit summæ & sanctissimæ conversationis. Hic namque Tuscus genere, civis Lucensis, in Salerni partes veniens, ubi ejusdem Patris celebrem famam comperit, ei se protinus in sanctissima conversatione erudiendum dedit. In qua nimirum ita brevi profecisse cognoscitur, ut non solum æmulator laborum magistri sui, sed etiam mirabilium operum cooperator exsistere videretur. Siquidem cum pro resuscitando mortuo vir venerandus Alferius orare proposuit, hunc solum ex omnibus discipulis secum retinuit, cum quo pariter se in orationem dedit : quod utique vir sanctus non faceret, nisi ex vitæ ejusdem perfectione colligeret, quia ad obtinenda tam grandia adjutorium sibi præstare potuisset. Qui licet magistri sui tempore magnus haberetur, tamen post ejusdem mortem magis claruit. Nam ut discipuli ejusdem, qui usque ad nostra tempora in monasterio fuerunt, referre soliti sunt, in tantam cordis puritatem profecit, ut venerabilem Domini nostri Genitricem orationis tempore videre mereretur.

B. Mariæ devotus.

Pauperum amator.

2 Præterea tantæ humilitatis atque misericordiæ vir exstitisse dicitur, ut ab adjacenti cellæ suæ eremo lignorum sarcinas propriis humeris Salernum ferret, easque distrahens, panes emeret, quos pauperibus erogaret. Haud secus utique se Matris Domini adspectum promereri noverat, quam si magnis virtutibus polleret, & se magna humilitate dejiceret; ut despectus foris, intus nequaquam intumesceret, sed virtutum tenerum ædificium in summæ humilitatis petra solidaret. Et fortasse vir sanctus se illi ministerio conjunxit, quia ad æternam vitam per labores temporales ire disposuit. Opus ergo misericordiæ illud probavit, quod cum corporei laboris sacrificio convenire cognovit, ut ex utroque velut pingue omnipotentis Dei holocaustum fieret, amoris videlicet flamma sic totus affluens, ut corpus omne laboribus, & totam mentem dedicaret pietati.

Eulogiam dat Gisulfo

3 Ferunt etiam quia quadam die cum a prædicta civitate veniret, & lignorum suorum pretium in pane pauperibus divideret, GISULFO quoque Salerni principi sudoris sui panem porrexit : qui cum primo oblatum

sil i

sibi panem despiceret, reprehensus a Militibus, quod non panem, sed in pane Dei hominem sperneret, confestim reversus est; de viri Dei manibus panem accepit, & comedit, atque ex illo jam die tanto Patri familiaris fuit. Ex qua nimirum gratiæ ubertate accidit, ut in multam donorum messem panis ille frustra, ut putabatur, diviti oblatus cresceret, & quasi bonum semen fructus sui copiam abundanter effunderet *a*. Nam cum idem Princeps, sæculari potentia tumidus, plura crudelia sævaque proponeret, hic solus audebat obsistere, solus pravis ejusdem dispositionibus libera auctoritate contraire: quem nimirum sæpe humilibus precibus liniens, sæpe comminationibus impetens, nonnumquam sibi subjectum & obedientem ita reddidit, ut obtineret quandoque quæ peteret, quandoque quæ impendere nollet, ab invito auctoritate non precibus extorqueret. Nam scriptum de hujusmodi sanctæ Ecclesiæ potentibus est, *Justus ut leo confidit*: & iterum sacra Scriptura loquitur, dicens: *Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum*. Vir ego Domini significatum sui nominis virtute magnæ constantiæ exhibebat. Pauper siquidem rebus, cælestis patrimonii desiderii dives, hujus mundi divitibus tanto liberius obsistere poterat, quanto in mundo, quem non amabat, perdere nil metuebat.

AN.CHR 1079 12.Julii.

4. Eodem namque tempore memoratus Princeps contra Amalfitanos bellum moverat, in quos ita sævire visus est, ut quoscumque ex eis caperet, magnis tormentorum cruciatibus deputaret. Quis vero explicare sufficiat, pater venerabilis Leo qnanta tunc captis auctoritate, quanta liberalitate succurrerit, quam largiter carceratos paverit, spoliatos induerit, vinctos absolverit, tortos eruerit, atque a vicina membrorum amputatione liberaverit? Nam tanta libertate pro eis, qui ad pœnas ducebantur, eidem Principi obstitit, ut eos ab ipsis cruciatibus violenter auferret, atque non jussus absolveret.

Reis & miseris succurit.

5. Quadam namque die, dum ad mensam cum fratribus sederet, tristis nuntius affuit, qui venerando viro tres homines privari lumine jussos a Principe indicavit, & ejulans atque exclamans subjunxit, dicens: Curre Pater, curre, quia jam miseri producuntur. Tunc Pater venerabilis a mensa surgens, & velut alter Tobias, prandium deserens, Salernum concito gradu perrexit; & jam viros illos extra civitatem perductos inveniens, tenuit & absolvit, atque abire liberos jussit. Cumque carnifices vehementer timerent, ipse pro eis se Principi reddere rationem promisit, quam profecto ut promisit exhibuit: quia se, ut dixit vadem pro eis obtulit: sed de crudelitate, quam in Christi fideles exercebat, non ut vas pœnarum, sed ut tutor justitiæ vehementer increpavit. Cui etiam aliquando indignanti, & superbiæ tumore salutis monita contemnenti, crudelitatis suæ meritum per prophetiæ spiritum pronunciavit, dicens: Pro crudelitate tua post parum temporis hujus terræ dominus non eris. Quod cum princeps audisset, timuit, sed tamen feritatem suam non reliquit: unde non immerito viri Dei minas expertus est. Post non multum denique temporis Salernitana civitate a Roberto Duce obsessa *b* & capta, ut vir sanctus prædixerat, regimen, quod pie moderari Princeps noluit, amisit. Quo jure trium Patrum gratia floruisse venerandus Pater agnoscitur: Tobiæ scilicet, qui ut mortuos reconderet, reliquit prandium: sancti Nicolai, qui ut insontes eriperet, tenuit spiculatoris manum: sancti Benedicti, qui regi Totilæ futuram mortem nunciavit, & ejusdem feritatem, quam ex toto auferre nequivit, terrendo minuit. Justorum quippe fulgore enituit, qui more sanctorum paracleti Spiritus gratia plenus fuit.

Principi sævo exilium predicit.

a In altera vita additur: „ Præfatus siquidem Princeps beato viro ejusque monasterio donationes plurimas „ & privilegia multa concessit.

b Id anno 1075. contigisse tradit Anonymus Casinensis. In altera vita sic habetur: „ Etenim non multo „ post, in anno scilicet Domini 1076. Rupertus Guischardus dux Salernitanam civitatem obsidione oppugna- „ vit, & Gisulfum a principatu ejecit, &c.

AN. CHR. 1079. 12. Julii. Depositum ut servat.

6. Neque *a* illud silendum arbitror, quod GISULFUS Princeps cum Amalfitani cujusdam opes depositas Salerni apud obedientiam monasterii, videlicet sancti Nicolai de Palma, cognovisset, ad locum accessit, & depositum eruere tentavit: quod cum beato viro innotesceret, prævenire Principem studuit, ut videlicet arcæ illi insideret, ne depositum quod intus latebat, sine sui injuria educi potuisset. Tunc Princeps, qui tanto Patri injurias inferre metuebat, quasi per jocum manus ad arcam tendere, & ut surgeret de eadem arca rogare cœpit. Sed vir Dei exterioris calliditatis arte blandienti eadem voluit arte illudere, ut prave callentis intentio effectum habere minime potuisset: nam quoties ad arcam Princeps per jocum manum tendebat, vir Domini quasi sancte ludendo manum Principis baculo ferire minabatur. Cumque hoc sæpius fieret, & idem Princeps jam non joco, sed serio & importune res arcæ latentes exigeret, vir Dei irato Principi non solum non acquievit, sed etiam facti temeritatem vehementer increpavit. Tunc Princeps tam constantia quam sollertia sancti viri superatus recessit, & depositum hominis intactum reliquit. Sed de tanti viri auctoritate ista tetigisse sufficiat: nam si quis per singula cuncta describeret, quoties scilicet se pro solvendis vinctis objecerit, quoties ut alios eriperet semetipsum obtulerit, quibus aut quantis blandimentis & precibus, quibus minis & terroribus, quot item vicibus & artibus eumdem Principem aggressus fuerit; non paginam, sed enormem codicem impleret: quod profecto beati viri propositum, quantum Domino placeret, apertis rebus ostensum est.

B. Cæciliæ quam devotus.

7. Festum quippe beatæ virginis & martyris Cæliciæ, pro affectu quem erga ejusdem meritum habebat, sollemniter celebrare consueverat. Die autem illo, qui festum ejusdem prædicandæ Virginis præibat, ita apud jam sæpedictum Principem pro absolutione vinctorum fuit occupatus, ut ad Cellam nisi incumbentibus jam noctis tenebris redire nullatenus valeret. Peractis ergo negotiis, & more suo carceribus depredatis, cum extra Cellam manere noluisset, ad lumen cerei sequentibus fratribus iter arripuit, & reverti ad monasterium cœpit. Tunc orta tempestate, inter immensa ventorum flamina atque ingentis pluviæ inundationem, ardentem cereum detulisse fertur, & ita sicca vestimenta, ac si sereno & tranquillo aere, aut operta porticu venisset.

Draconem prece necat.

8. Speluncula etiam erat non longe a monasterio, quam miræ magnitudinis serpens obtinuerat. Cumque terrore illius bestiæ locum adire incolæ vehementer metuerent, venerando patri Leoni hoc intimare curaverunt: quod ut cognovit, se homo Dei in orationem dedit, atque in loco illo, in quo erat, ita draco exstinctus illius oratione est, ac si non hunc verbis impeteret, sed trabali telo viscerum ejusdem secreta perculisset.

Moritur.

9. His *b* ergo & hujusmodi virtutibus clarus, cum jam plena dierum senectute gravaretur, æternæ quietis levamine, pondere carnis deposito, susceptus est. Cujus utique meritum, ut ipsa etiam ejusdem morte claresceret, sævioris elementi virtute subtracta, non sine ingenti omnium mentium stupore monstratum est. Venerabile namque sancti viri corpus a flentibus & orantibus discipulis in oratorio servabatur, cum unus ex cereis super feretrum cecidisset, & super pallium quo operiebatur, ut erat ardens incubuit: sed ut tanti viri meritum panderet, vim luminis habuit sine ardore combustionis. Nam cum ad eumdem * lectum quidam fratres ocu-

* id est feretrum.

a Deest totus hic numerus in altera vita.

b Loco eorum quæ sequuntur, hæc leguntur in altera vita: *His ergo & aliis multis virtutibus & miraculis clarus, cum jam plena dierum senectute gravaretur, onusque regiminis jam ferre non posset, successorem in monasterio sibi constituit beatissimum Petrum, ejusdem monasterii monachum. Ipse vero ad ecclesiam sancti Leonis de Veteri, quam paucos ante annos ipse construxerat, secessit, divinarum illic rerum contemplationi vacans; nec paullo post gloriose fine quievit 4. Idus Julii*, 1079. S. Petri vitam dabimus ad annum 1123.

oculos levarent, ardentum in pannis ignem adspicerent, combustionis damnum accidisse crediderunt; cumque festinanter eumdem cereum levarent, ita operimentum sancti corporis illæsum apparuit, ac si ignis in eo nullus cecidisset. Tunc fratres omnes ingenti miraculo mirabilique lætitia stupere, atque simul exsultare cœperunt, dum sancti Patris merita naturæ suæ cessatione elementa muta prædicarent: quod fortasse ideo foris ostensum est, ut spiritualis etiam viri dignitas convenienti miraculo spiritualiter signaretur. Aperte quidem recolimus, quia rubus in quo Dominus in igne apparuit, illuminatus est & non arsit; habuit lumen, ardore caruit: sed ut sedes Dei meritum habeat lucis, non habeat defectum diminutionis. Pater ergo venerabilis insignibus & convenientibus miraculis ostensus est: quia hunc, ut locum proprium divina lux semper incoluit, quem ut emeritum illustravit, & quæ in eo per ardorem punirentur nequaquam invenit. Cujus etiam meritum si quis aliter velit, hac ostensione cognoscere facile potest: nam perfectioribus electis per semetipsum Veritas repromittit dicens: *Capillus de capite vestro non peribit*. Illius ergo operimentum corrumpi igne non potuit, cujus nullus labor periit, sed fructum optimum meruit æternæ mercedis.

AN CHR 1079 12. Julii.

****

DE S. SISEBUTO ABBATE

Caradignensi in Hispania.

AN. CHR 1802 15. Martii.

S. Sisebuti gesta.

1. *CElebrem esse in Hispania sancti* SISEBUTI *memoriam probant ejus gentis auctorum testimonia. At acta ejus vel nemo scripsit, vel, si aliquando scripta fuerint, non habentur. Laudat quidem Tamaius in Martyrologio Hispanico Acta sancti Sisebuti quæ Johannes de Areballo in Caradignensis monasterii Historia ex pervetustis, uti ait, membranis desumpsit. Sed hæc ipsa quæ ex Arebelli libro exhibet, mutuatus est ex Yepezii annalibus, quæ nec antiqua sunt, nec satis prolixa, ut Actorum titulo possint donari. Quin & ipse Yepezius ad annum* 1076. *fatetur, hæc Acta nihil aliud esse quam breve ejusdem sancti viri elogium, seu vitæ summarium ab Areballo ipso concinnatum. Illud tamen Bollandiani die* 15. *Martii adoptarunt post Tamajum, nec aliud fere quidquam habetur ad commendandam tanti viri memoriam.*

Compendiose dantur.

„ 2. *Sisebutus ibi dicitur tertius, scilicet post reparatum monasterium, Ca-*
„ *radigensis abbas, qui tempore Gemetii episcopi, Ferdinando I. tum Sancio II.*
„ *ac denique Alfonso VI. regnantibus, ecclesiam sibi commissam ita egregie admi-*
„ *nistravit, ut defunctus inter alios abbates non fuerit sepultus, quod ei ob vi-*
„ *tæ sanctimoniam locus eminentior deberetur: sepultus est vero in capella san-*
„ *cti Jacobi in monumento lapideo sub arcu marmoreo, ubi cum diu jacuisset,*
„ *miraculorum frequentia excitati sunt monachi ad tanti viri reliquias in di-*
„ *gniorem locum transferendas, quæ reconditæ sunt in theca honesta & exculta,*
„ *ac tandem inclusæ in majori altari juxta sacrarii tarbernaculum, ubi hodie-*
„ *que asservantur. Hæc ille.*

Ejus memoria.

3. *Addunt laudati auctores veterem apud Caradignenses monachos consuetudinem fuisse, ut illi etiam ante translatas ex capella Jacobea sancti Sisebuti reliquias, singulis sabbatis post vesperas, huc convenirent, ibique antiphonam cum collecta de eodem sancto abbate concinerent. Nomen ejus inter Confessores celebrant veteres Litaniæ. Immo inter alia sanctorum suffragia, quæ in vetustis ejusdem monasterii breviariis occurrunt, memoria sancti Sisebuti cum propria collecta habetur. Eumdem Sandovallius, Yepezius & alii passim laudant. Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino, Bucelinus in Menologio, Tamajus, Bollandiani, &c. ejus commemorationem die* 15. *Martii consignant, quo quidem die obiis-*

AN CHR 1082 15 Mart. *obiisse dicitur, anno 1082. Caradignense monasterium bodieque superest apud Burgenses, celebre in veteri Castella. Hunc locum martyrio glorioso illustravit* Stephanus *abbas, qui cum ducentis monachis sub Arabum persecutione Sæculo 9. ineunte ob Christiani nominis confessionem jugulatus est. Eorum festivitatem ex Clementis VIII. indulto celebrant sub ritu duplici Valisoletanæ Congregationis Ordinis nostri monachi Hispani die 7. Augusti, tametsi pridie passi fuisse dicantur: sed eorum sollemnitas ob Transfigurationis Dominicæ festum in sequentem diem translata est.*

AN.CHR 1082 30. Sept.

VITA B. SIMONIS COMITIS
CRISPEJENSIS ET MONACHI.

Auctore anonymo æquali.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ auctor. 1. *Celebris adeo fuit hoc sæculo undecimo illustrissimi Comitis* Simonis *fama, ut eum prætermittere nefas fuerit. Ejus vitam ab auctore anonymo scriptam, & quidem æquali, ut ex ejusdem vitæ Prologo & fine constat, jam typis vulgavit noster Lucas Acherius in Appendice ad opera Guiberti abbatis Novigentini, quam ad codices 2. mss. contulimus, huc referendam cum notis & observationibus, quæ ad tanti viri familiam, aut res ejus præclare gestas illustrandas conferre poterunt.*

Simonis genus. 2. *Simonem Radulfi, viri divitiis & viribus potentissimi, filium fuisse discimus ex ipso vitæ auctore; at quisnam hic Radulfus fuerit, ille auctor non exposuit, quod ideo ex aliis auctoribus inquirendum est. Unus ad id sufficiet Guibertus Novigenti abbas, cui Simon ob temporum & locorum viciniam notissimus fuit. Hic lib. 1. de vita sua cap. 10. de Radulfo beati Simonis patre sic loquitur:* Qui quidem Radulfus quam celebris ubique Francorum potentiæ fuerit, quas urbes invaserit, quot opida quæsita, mira sagacitate tenuerit, multi superstites qui ejus actuum meminere, sunt testes: quantus etiam fuerit ex eo uno conjici posset, quod Henrici regis uxorem, Philippi itidem regis matrem, in conjugio post mariti decessum habuerit. *Ex his Guiberti verbis discimus Radulfum beati Simonis patrem hunc esse Radulfum, alterius Radulfi filium, comitem Crispejensem, & Vadiensem seu Valesium*, qui Adela Comitis Barrensis filia, legitima uxore sua dimissa, Annam Russiæ regis filiam, Henrici Francorum regis relictam, conjugio adulterino sibi copulavit. Quare Adela Romam petens apud Alexandrum II. summum Pontificem conquesta est, quod a viro omnibus spoliata, ac falso fornicationis criminis sibi impacto, expulsa fuisset: quam rem Gervasio Remorum Archiepiscopo, atque Senonensi item Archiepiscopo eorumque suffraganeis discutiendam commisit Pontifex, scripta ea de re epistola, quæ est inter ejusdem pontificis litteras vigesima-quarta apud Labbeum tom. 9. Concil. col. 1133. Quid vero ea de re judicaverint illi Antistites, ex eorum epistolis non liquet. Gervasius tamen in epistola, quæ apud Chesnium Historiæ Francorum tomo 4. imperfecta habetur pag. 207. Alexandro scribit, Franciæ regnum non mediocriter esse conturbatum, quod Regina Comiti Radulfo, qui Adelam propriam uxorem cum injuria dimiserat, nupserit. Ferunt Radulfum ob illud adulterii crimen, & quod bona ecclesiarum injuste invasisset, a fidelium cœtu segregatum fuisse: qua in excommunicatione cum obiisset Radulfus, inde conversionis occasionem sumsisse Simonem ejus filium volunt.*

* Valois.

3. *Idem Simon fratrem habuit* Walterum *nomine, duasque sorores, ut discimus ex charta quadam archimonasterii Remigiani apud Remos, in qua ipsorum pater pro Waltero filio suo, qui prope Remos occisus in ecclesia sancti Remigii sepultus est, nonnulla eidem monasterio concedit, apud Marlot. Metrop. Remensis tom. 2. lib. 1. cap. 39.* Hoc autem totum, *inquit*, ita statuo & confirmo, & laudare facio Simonem filium meum, duosque generos meos quos de filiabus meis habeo, idest Heribertum Comitem, juvenem nobilissimum Bartholomæum. *Junioris filiæ Radulfi nomen ignoratur; at priorem Adelam vocatam fuisse tradunt, quæ post prioris mariti sui, Theobaldi scilicet Campaniæ Comitis, obitum, Heriberto IV. hic laudato Viromandensi Comiti nupsit; atque eo pacto, cum Simon monachus factus nullos liberos reliquisset, Comitatus Crispejensis aliæque multæ possessiones ad Comites Viromandenses transierunt. Sed ejusmodi res persequi fusius nostri non est instituti: quare ad alia transire juvat: si quis vero plura de his cupiat, consulat eos auctores qui de variis familiarum nobilium stemmatibus scripsere, ac inter alios Labbeum Tabellarum genealogicarum Franciçæ domus tab. 15. ubi eorum sententiam refellit, qui Simonem nostrum Radulfi Viromandorum comitis filium nothum fuisse arbitrati sunt.*

4. Li-

4. *Licet varii varias Simonis conversionis causas assignent, certum est tamen nibil magis animum ipsius commovisse, quam patris sui jam defuncti corporis conspectum, cum ipsum e loco in quo primum sepultum fuerat, ad monasterium sancti Arnulfi Crispejensis transferri curavit. Hujus rei testem idoneum proferimus Guibertum Novigenti abbatem libro primo vitæ suæ cap.* 10. *scribentem his verbis*. Juvenculus igitur Simon, cum mortem pater obiisset, obtento comitatuum ejus honore brevi tenuit. Nam causam adeo maturatæ confessionis hanc aliqui fuisse ferunt. In quodam opido, quod sibi usurpatione potius quam hereditate provenerat, ejusdem patris reliquiæ conditæ fuerant. Quod filius verens, ne animæ patris officeret, ad illud quod sibi ex jure constiterat deferre proposuit: quo ante delationem detecto, & sub oculis filii ad nudum revelato, cum potentissimi genitoris, quondamque ferocissimi tabidum attendisset corpus, ad contemplationem miseræ conditionis se contulit. Et exinde quidquid sublimitatis sibi arridebat & gloriæ, fastidire jam cœpit. Concepta itaque hac ipsa voluntate, fervente tandem desiderio, quod parturiebat emisit, & patriæ suorumque fugax, fines excedens Francicos, Burgundiam ad sanctum Eugendum in territorio Jurensi concessit. *Ejusdem rei testem luculentissimum habemus Theobaldum de Malliaco, cujus ea de re fragmentum versibus barbaris antiquo idiomate Francico expressum laudat Labbeus in Tabulis Genealogicis, quod quidem huc referre nemini ingratum fore existimavimus.* AN CHR 1082 30. Sept. Conversionis ejus occasio.

De l'Estoire li Romans de monseignor Thiebault de Mailly,

Ains vos vueil amentoivre de Simon de Crespy,
Qui le Comte Raoul son pere defoui;
Et trouva en sa bouche un froit plus que demi,
Qui li rongeoit la langue, dont jura & menti.
Li Cuens * vit la merveille, moult en fut esbai.
Est-ce donc men peres, qui tant chastiaux broi?
Ja n'avoit-il en France nuz prince si hardi,
Qui osast vers li fere ne guerre ne estri.
Quant qu'il avoit au siecle laissa & enhai,
Bien le laissa voir, que sa terre en guerpi,
Dedans une forest en essil s'enfoui,
La devint charbonners, i tel ordre choisi.

* i. le Comte.

5. *Simon in monasterium Jurense secessit, cum ibi abbas esset Odo, qui huic loco ad annum* 1084. *quo excessit e vita, præfuit. Hunc secessum Albericus in Chronico consignat anno* 1076. *quem secutus est Vignerius in Chronico: quæ quidem sententia confirmari potest ex charta Philippi regis, quam ex Bibliotheca Cluniacensi infra laudabimus. In ea quippe, quæ data ibi dicitur anno* 1076. *laudatur* domnus Simon dudum Comes, modo Dei gratia effectus monachus. *Id tamen ante annum sequentem contingere non potuit, ut probatur ex ipsius Simonis charta, qua monasterio Crispejensi nonnulla confert priusquam fieret monachus, anno* 1077. *Omnem vero mendi suspicionem tollere debent notæ chronologicæ, Concurrens Indictio & epacta, ibi appositæ, quæ apprime anno laudato congruunt. Immo ibi Simon patris sui corpus nonnisi elapso post ejus mortem triennio se transtulisse dicit, quod eidem anno* 1077. *convenit, cum omnes Radulfi mortem anno* 1074. *consignent.* Quo anno in monasterium ingressus est.

6. *Simonem, antequam monasterium ad Jurense tenderet, multa bona variis locis sacris contulisse nemo nescit. Quid vero monasterio sancti Arnulfi contulerit, ex ejus donationis charta jam laudata discimus, quam hic ideo integram exhibere visum est, maxime quod ex ea constet Simonem Radulfi filium legitimum fuisse, siquidem matrem suam ibi ejus uxorem appellat.* Abbatiæ Crispejac. multa concedit.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii, & Spiritus-sancti, Amen. Omnis qui semetipsum intelligit hominem, duabus naturis, anima videlicet rationali & corpore, constare cognoscit; qua in re saluberrimum esse videtur parti utrique digne quæ sua sunt providere; & quia justum est de resurrectione cogitare, valde necessarium est pro peccatis offerre. Unde beatus Augustinus, animas inquit defunctorum posse relevari pietate suorum viventium. Quapropter ego Simon Dei gratia Comes, de salute animæ meæ, immo & patris mei venerabilis Comitis Radulfi, præcavens in futurum, præsentis vitæ dies nihil esse conspiciens, atque mentem pro posse in consideratione æternitatis figens, supradictum Radulfum patrem meum de Monte-Desiderio *, jam per tres annos post sui dissolutionem corporis jacentem, asportare feci, & ecclesiæ sancti Arnulfi, quæ ab eodem & ab antecessoribus suis in castello Crispeiaci honorifico schemate fundata est, in qua etiam ex aqua & Spiritu-sancto renatus fuerat, reddidi; ibique more antiquorum juxta sepulchrum matris meæ uxoris suæ, necnon & præ-

* Mont-Didier.

ANCHR 1082 30. Sept. decessorum nostrorum, cum psalmis & orationibus in spelunca duplici collocare feci, & ut melius apud Deum, eumdem Archiepiscopum & martyrem, videlicet beatum Arnulfum, habeamus pro animabus nostris intercessorem, eidem ecclesiæ, per anulum aureum totam terram de Bonooculo *, quam hactenus in dominio habebam, cum servis & omnibus appendiciis suis concedo, tali videlicet tenore, quod in vita mea medietatem habeam ejusdem terræ, ecclesia autem similiter: post mortem vero meam tota pertineat ad ecclesiam. Dono etiam ecclesiæ eidem duo candelabra valde pretiosa, quatenus per merita sancti Martyris animam patris mei lux æterna possideat. Hæc autem dono & voluntarie concedo & manu propria firmo, & ut aliorum manibus hæc chartula roboretur postulo. Si quis vero, quod futurum esse non credo, de hæredibus meis contra hanc donationem aliquid calumniaverit: ejus repetitio effectum non habeat, sed cum Simone mago, & Juda Iscariote, Dathan quoque & Abiron iram omnipotentis Dei incurrat; qui vero bene administraverit, particeps ejus eleemosynæ fiat. Actum hoc est in Crispejac. castello, undecimo Kalendas Aprilis, anno Incarnati Verbi 1077. Indictione 15. Epacta 23. concurrente 6. regni autem Philippi Francorum Regis anno .... Signum Philippi Regis Francorum.

* Boneuil.

7. *Monasterium Crispejense in honorem sancti Arnulfi beati Remigii discipuli, quem Turonensem episcopum ordinatum fuisse ferunt, construxit Walterus-Albus Radulfi patris Simonis avus; quod postea Simon noster Ordini Cluniacensi subjecit, ut ex sequenti epistola patet, quæ ex ejusdem monasterii Chartario descripta est.*

Eam Cluniaco subjicit.

Venerando abbati Hugoni & omni Congregationi Cluniacensis cœnobii, Simon Comes vestræ societatis servulus salutem. Notum sit vestræ celsitudini, beatissime pater, me vos plusquam omnes homines in carne viventes in Domino diligere, atque proficuum honorem vestrum, in quantum valeo, quærere. Concedo itaque vobis & omnibus successoribus vestris Abbatiam sancti Arnulfi, quæ constructa est in castellum quod vocatur Crispy, ut omnino subjecta sit vobis, & ut ibi Abbatem de vestris monachis eligatis, qui secundum Deum & secundum Regulam beati Benedicti illud monasterium regere possit. Volo ergo ut sciatis me fecisse cum consilio & voluntate meorum hominum scilicet majorum, necnon & Regem hanc meo deprecatu sic firmasse chartulam, Philippo videlicet, adstante, & concedente Silvanectensi Pontifice Yvone. Testes Simon Dapifer, Simon, Milo, Orphanes. Factum in domo sanctæ Mariæ Parisiensis die festivitatis omnium Sanctorum. Signum Philippi Regis.

Et nonnulla prædia.

8. *Alias etiam donationes monasterio Cluniacensi Simonem fecisse colligitur ex charta Philippi regis, Meduntæ data anno 1076. in qua nonnulla ab eodem Simone monasterio Cluniacensi collata, & a se ablata restituit. Hæc habetur in Bibliotheca Cluniacensi col. 527. quam hic ideo integram exhibere visum non est. Nonnulla item archimonasterio Remigiano apud Remos, ubi frater ejus Walterus, ut supra diximus, sepultus est, dedit, quæ apud Marlotum tomo 2. Metropolis Remensis ex veteri notitia memorantur. At mirum est ejusdem beati viri vitæ auctorem nihil de variis locis sacris ab eo dotatis, aut a fundamento erectis dixisse. Asserit tamen Jacobus Vignerius in Chronico Lingonensi ad annum 1076. duodecim aut saltem decem monasteria, seu, ut vulgo appellant, prioratus, ab eo fuisse constructa, ex quibus sex aut septem in Lingonensi diœcesi sita esse monet. Ejus verba referenda sunt, ex quibus horum locorum aliqua notitia habebitur.* Hoc ipso anno, *inquit*, palam facta est admirabilis conversio Simonis, illustrissimi, potentissimique, Barri super Albam *, Crispeji seu Valesii, ac Meduntæ Comitis; fundatis ab eo, illo ipso tempore, decem aut duodecim minoribus monasteriis, quos Prioratus vocant, sub cura sancti Eugendi, ex quibus sex aut septem spectant ad hunc episcopatum. Primus in urbe ipsa Barralbulensi, Petri nomine vocitatur, conjunctamque habet præcipuam opidi parœciam. Secundus sanctæ Germanæ sacer, positus est in monte vicino, ubi restant præclara & ampla castrametationis Romanæ vestigia, quam alicubi descripsimus cum aliis notis antiquitatis. Tertius, ut & priores, sat bene dotatus, in oppido Firmitatis ad Albam, jucundissimo aspectu. Quartus Silvæ-rubræ * seu Roboretæ, in eadem valle, secundum Albam fluvium; ut & quintus sancti Leodegarii. Sextus apud Confinium * in eodem tractu. De Motensi * in insula est dubitandi locus. Sarmasiensis *, qui ei quoque attribuitur, de facultatibus quidem ejus, sed Hugonis Comitis Campaniæ nepotis; non ejus fundantis proprie fuit, nec est episcopatus nostri. *Hæc ille, qui paullo post ait, Stephanum Comitis Risnellensis filium, conversionis Simonis socium, primum priorem monasterii sanctæ Germanæ institutum fuisse; indeque postea a Roberto Lingonensi episcopo abbatiæ Besuensi fuisse præfectum, quam, inquit*, rigore disciplinæ, fervore mirifico, & variis erectis ædificiis *illustravit*.

12. monasteria construit & dotat.

* Bar-sur-Aube.

* Syvarolle.
* Cunfins.
* Mote.
* Sermaise.

Viri nobiles ejus exemplo conversi.

9. *Certe Simonis exemplo multos viros illustres sæculo spreto vitam monasticam amplexos fuisse certum est.* Eum enim infinita utriusque sexus agmina *ad meliorem vitam*

sam provocasse in itinere, quod post monasticam professionem in Franciam suscepit, testis est cum auctore vitae ejus Guibertus. Sponsae etiam sibi destinatae persuasit, ut in ipsamet nuptiarum nocte Virginitatem Deo voveret, atque ilico, vestibus mutatis, cum duobus Simonis affinibus, in monasterium Casae-Dei se recepit. Idem narrat Albericus in Chronico ad annum 1076. ubi & de Hugone Duce haec habet. De conversione tanti viri Simonis fama volante factum est, ut Hugo Burgundiae Dux, Comes quoque Matisconensis, & alii ejusdem ordinis quam plures, illius amoris dulcedine inflammati, arma deponerent, saeculum relinquentes. AN.CHR. 1082 30. Sept. Ejus sponsa.

10. *De Hugone agit Ordericus Vitalis lib. 7. Historiae ecclesiasticae, & fusius lib. 13. ubi ejus genus ex* sanguine Regum & Augustorum *deducit, & jure quidem: nam patrem habuit Henricum, avum vero Robertum Henrici alterius, regis Francorum fratrem. Eumdem duos habuisse fratres ex eodem Orderico discimus, unum Odonem, qui ei in ducatu successit; alterum vero Robertum, qui in ecclesia Remensi sub Brunonis tunc scholastici, postmodum Cartusianorum institutoris magisterio educatus, postea ad sedem Lingonensem evectus circa annum 1085. multa bona monasteriis suae dioeceseos, potissimum Molismensi tunc nascenti contulit: ubi etiam monasticam vestem suscepisse dicitur, paullo antequam e vivis excederet: quod anno 1113. contigit. Hugo itaque vanitatum mundi pertaesus Cluniacum se contulit, ibique a S. Hugone abbate consanguineo suo veste monastica donatus est circa annum 1078. Etenim defuncto Roberto ejus avo, anno 1075. cum jam ab aliquot annis patre ejus mortuus fuisset, Burgundiae ducatu potitus est, eique tribus annis ex Orderico Vitali libro 7. praefuit. Idem colligitur ex epistola 17. libri 6. Gregorii VII. quae Indict. 2. idest anno 1079. data est: nam in ea Gregorius summus pontifex Hugonem Cluniaci abbatem reprehendit, quod in tanta bonorum principum penuria, Ducem ad se venientem recepisset, qui Ecclesiam variis agitatam turbinibus debuisset tueri.* Cur, *inquit*, frater carissime, non perpendis, non consideras, in quanto periculo, in quanta miseria sancta versatur Ecclesia? Ubi sunt qui se sponte pro amore Dei opponant periculis, resistant impiis, & pro justitia & veritate non timeant justitiam subire? .... Tulisti vel recepisti Ducem in Cluniacensem quietem, & fecisti ut centum millia Christianorum careant custode .... Cur gemitus pauperum, lacrymae viduarum, devastatio ecclesiarum, clamor Orphanorum, dolor & murmur Sacerdotum & monachorum te non terruerunt? ut illud quod Apostolus dicit: Caritas non quae sua sunt quaerit. Caritas quae in te solet habitare, me vindicando cor tuum transfodiet, & quantus mihi dolor esse debeat de bono Principe ablato matri suae ostendet, &c. *Ex quibus apparet quo in pretio tum apud Pontificem, ut apud omnes Christianos fuerit Hugonis virtus, etiam antequam veste monastica donaretur; & merito quidem, ut patet ex variis chartis, in quibus ea quae vel a patre suo, vel ab aliis suis praedecessoribus ecclesiis ablata fuerant, restituit. Ex iis tres profert Andreas Chesnius in probationibus ad historiam Ducum Burgundiae pag. 19. & seqq. In prima legitur, quod post restitutionem monachorum in coenobio sancti Marcellini Cabilonensis,* in primis Dux Hugo, quidquid praedecessores ejus usurpaverant inibi, dimiserit & abjecerit. *Idem erga sancti Benigni Divionensis monachos praestitit, eorumque privilegia confirmavit,* accepta ab eis sancta ipsorum societate bonorum. *Tertia tandem charta Besuensium monachorum securitati providit, cui ipse cum aliis nonnullis nobilibus viris subscripsit. De eo sic loquitur Ordericus lib. 13. laudato.* Paternam hereditatem tribus annis insigniter tenuit. Justitia insignis mitibus & justis placuit: irreligiosis autem & exlegibus terribilis ut fulgur incubuit. *Verum longe majora dedit virtutis suae argumenta, postquam monasticam vitam fuit amplexus. Sic de eo loquitur vetustus scriptor Miraculorum sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, ubi de illustribus ejusdem beati viri discipulis agit, in Bibliotheca Cluniacensi col. 159.* Vidimus, *inquit*, & Hugonem Ducem prius Burgundiae, & post militiae spiritualis signiferum, qui solebat calceos ungere fratrum, seque ita despicere & humiliare, ut omnes viles personae stuperent, cum sub se viderent talem Principem sternere. Hic post certamen quod gessit, sustinendo etiam corporalem caecitatem, tandem obtinuit aeternam quam meruit lucem, & suaveolentia nobis reliquit exempla. *Obiit pius princeps & monachus anno circiter 1093. ut ex Orderico colligimus, qui eum ait annos fere quindecim apud Cluniacum egisse. Sepultus est retro Capellam sanctae Mariae dictam de coemeterio, cujus tumulo hoc epitaphium scriptum est, quod in Chronico Cluniacensi refertur.* Hic requiescit vir celebrandae memoriae, magnusque saeculi contemptor, Hugo olim Dux Burgundiae, postea Sacerdos & monachus hujus sanctae ecclesiae Cluniacensis. Anima ejus requiescat in pace. Amen. Hugo Dux Burgundiae monachus.

11. *Haec de Hugone occasione beati Simonis hic potius annotare visum est, quam in Saeculo sequenti, ubi de beati Hugonis discipulis in ejus vita acturi sumus, quod hic Hugo praesens saeculum undecimum, & vita & morte sua illustraverit, debeatque Simoni nostro suam conversionem. Idem dicendum de* Guidone Comite Matisconensi *ejus conversionis socio, qui semetipsum cum tota sua familia monasterio Cluniacensi tradidit; atque adeo deficiente ejus stirpe, Matisconensi Comitatu Burgundiae Duces potiti sunt, ut no-* Guido Comes Matisconensis.

AN. CHR. 1082 30. Sept. *tat Chesnius lib. 3. Historiæ Burgundionum cap. 64. Guido monachus factus monasterio Silviniacensi a beato Hugone præfectus est, quo postea onere absolutus Cluniacum rediit, ibique mortuus est. Ejus elogium breve in libello de Miraculis sancti Hugonis, Bibliothecæ Cluniac. col. 459. refertur his verbis.* Venerabilis Guido ex Comite Matisconensi factus a radice pauper Christi, obtulit Deo tam perfectæ conversionis holocaustum, ut uxorem cum filiis traheret post se in odorem cælestium virtutum. Qui cum tenuisset ad tempus regendum cœnobium Silviniacense, & voluntate sancti patris domni Hugonis absolutus ad claustrum rediit, ibique post legitimum cursum, religiosam vitam mutavit, potiusquam terminavit: quia in bono fine recedens, summi Boni participium adeptus est, sicut vera fide credimus. *Sed hæc de istis sufficiant, jam ad Simonem redeamus.*

Annus mortis Simonis. 12. *Simonis mortem ad annum 1082. Albericus revocat, & quidem ad ultimam diem Septembris. At vitæ ipsius auctor, quamvis hunc quoque diem Simoni extremum assignet, de anno nihil habet. Non tamen Alberico contrarius est referendo Simonem a Gregorio Pontifice Romano accersitum fuisse, ad componenda aliquot discidia, quæ inter ipsum & Robertum Apuliæ Ducem exarserant, ne eorum discidiorum occasione civitati Romanæ aliquid adversi contingeret. Hæc quippe omnia ad annum 1081. & sequentem apte revocari possunt, modo ea discidia, quæ Simon inter Pontificem & Robertum Ducem composuisse memoratur, non admodum gravia fuisse dicantur. Hæc enim jam ab anno 1080. omnino sopita fuerant; sed forte leviores quasdam dissensiones voluit indicare ille auctor, ob quas timebat Gregorius, ne auxilio Roberti destitutus, ab Henrico imperatore ipsi infensissimo penitus opprimeretur. Et quidem id Gregorium veritum fuisse patet ex ejus litteris ad Desiderium Cardinalem & abbatem Casinensem datis, apud Baron. ad annum 1081. in quibus asserit Pontifex, Henricum omnem lapidem movisse, promissa etiam ipsi Roberto in uxorem filia sua, ut eum in partes suas pertraheret.*

Memoria. 13. *Saussayus in Martyrologio Gallicano & Ferrarius in catalogo generali sanctorum Simonis nomen memorant cum* beati *titulo: haud tamen liquet an ullo umquam cultu publico honoratus fuerit. Legitur in vita sancti Arnulfi episcopi Suessionensis, quam infra suo loco edituri sumus, eidem sancto antistiti tunc recluso Simonis mortem divinitus fuisse revelatam. Pro coronide ejus epitaphio ab Urbano II. pontifice edito subjungemus infra aliquot versus, quos paullo post beati viri obitum sub epitaphii nomine scripsit Fulcoius Meldensis subdiaconus, qui ex codice ms. majoris ecclesiæ Bellovacensis descripti sunt.*

INCIPIT PROLOGUS

in vita Simonis Comitis.

Auctoris ætas. 1. QUoniam quorumdam virorum Dei obsecratio & necessitas instat, ut de beati viri SIMONIS actibus ad utilitatem audientium aliquid loquamur; gesta illius singula colligentes, & certa agnoscentes, verbis explicare curavimus, & scriptis & verbis assignare. Dignum quippe est quod opere gessit litteris ostentari, cujus vita nulli hominum, tempore isto potuit comparari. Merito Dominus, ut scriptum est, mirabilis prædicatur in sanctis. Spiritus enim ipsius ubi vult spirat, quos perversos reperit a perversitate divertens opere simplices, animo innocentes, eloquio dulces, simulque sanctæ Dei Ecclesiæ socios reddit pariter & adjutores. Sed in quo magis quam in Simone Dominus mirabilis denunciatur? Lupum namque vidit, & agnum mansuetissimum reddidit; raptorem, & ovem innocentiæ destinavit. Et quia in Simone denuntiatur mirabilis, mirabilia ejus quæ in Simone monstrare dignatus est, necesse est silentio non reprimenda.

Psal. 67. Joan. 3.

INCIPIT VITA.

Genus & parentes. 2. FUit igitur vir quidam SIMON nomine, vita mirabilis, moribus egregius & genere insignis. Consul primum, & Regis Francorum Primipilus, deinde monachus probatissimus effectus est. Pater ejus RODULFUS, divitiis & viribus potentissimus; mater ADELA vocabatur. Qualiter ergo propositum fidei ad profectum perduxit actionis, narrationis ordo enucleatius exhibebit. Is itaque cum jam in primævo juventutis flore

arte

AN.CHR. 1082. 30. Sept.

arte militari multos excelleret, & in iis quæ mundi sunt pæne totus inhiaret; forte die quadam in agro ad spatiandum progressus manu tenens accipitrem, ut avem capiendo deciperet, impegit; at ipse nihil accipiens deceptus est. Quod factum, ut ipsemet referebat, talis & tam perversa cogitatio subsecuta est, ut omne quod bonum est proponeret non diligere, malum vero nullo modo odisse, & sicut de beato Benedicto scriptum reperitur, quia ave recedente suggestionis immundæ dente acerrime morderetur: sed sancti Spiritus gratia tam subito perversitas illa disparuit, ut diabolicum illud, quod prius diligebat, omnino displiceret, ibique sanctæ conversationis initium sumens, bonum jugiter in voluntate habuit, licet sæcularibus immixtus, opere implere nequiret.

Greg. lib. 1. Dialog. c. 12.

Bellum adversus Regem sustinet.

3. Parente vero utroque orbatum Rex Francorum Philippus, malignitatis spiritu permotus, quæ jure successerat, hujus hereditatem surripere gestiens, utpote juvenem solum sine consilio, absque parentum adjutorio, leviter expugnare existimans: primum insidiis molitur appetere, dein in aperto belli commovet tempestatem. Cœpit namque ipse Rex igne, præda, gladio, villas destruere; prædia, municipia & quæ ejus videbantur, prout poterat, omni modo dissipare. Is vero intrepide confisus in Domino erigens se contra se, ad hoc etiam ut malum ageret invitus trahebatur: præcingit se, & præparat fortiter resistere. Concitat namque gentem suam, & velut frendens leo, licet corde dolens, perturbat & devastat quod in Regis reperit potestate: & donec proprium possideat, asserit nullo modo retroire.

Pro patris defuncti peccatis satisfacit.

4. Ecquis bonitatis Dei plenitudinem non admiretur in illo? Ecce inter tot flagella positus, bellorum negotiis impeditus, tamen patri condolens jam defuncto (quippe quem dum adhuc viveret, nimis sæcularibus intentum, mundi cupiditatibus noverat graviter irretitum, castellum [a] quoddam, quo sibi sepulturæ locum præparaverat, ejus possessori vi surripuisse, & velut proprium detinuisse meminerat) Romanum Pontificem quid super hoc acturus esset, & quomodo patri sic defuncto subvenire potuisset, per nuntium consulit. Papa vero GREGORIUS, qui Hildebrannus dictus est, ab eo quem injuste abstulerat loco penitus tollendum, & pro anima Missarum sollemnia, eleemosynarumque largitatem Deo suppliciter offerenda, pie mandare curavit. Simon vero benigne mandatum suscipiens, in omnibus quæ sibi proposuerat obtemperavit: corpus scilicet removens, & ecclesiam, quæ beati Arnulfi dicitur apud Crispiniacum castrum, ubi translatum est, de facultate propria largissime dotavit: viduis, orphanis, & omnibus indigentibus victus necessaria amplissime erogavit. Hæc fides vera, & hæc est dilectio firmissima, in qua non carnalis, sed vita perpetua cogitatur, non caro moritura, sed anima in æternum victura proponitur. Erat vir Dei hoc in facto perterritus timore, si mundum antea contemtibilem, tunc horribilem judicavit; & si in aliquo dilexerat, quasi anguem venenosum fugiendum docuit: & licet mundiali certamine & belli negotiis detineretur extrinsecus, militiæ Domini inserviens, arma Dominica gestabat intrinsecus. Nam cum fere triennio labore militari implicitus, caro illius requiem non haberet; nocte tamen armorum fatigatione minime detentus, solo tantum comite contentus, ecclesiarum limina subiens, matutinis semper interesse gaudebat. Si monachum, clericum, seu peregrinum quempiam religione famosum alicubi reperisset, vitæ corporalis necessaria præbens, se ejus orationibus commendabat. Jejuniis vero & eleemosynarum largitate pollebat: carnem namque, conditos cibos, pigmenta, & cetera ejusmodi quæ apponebantur in mensa, aliis hunc saturari credentibus esuriens, quibus numquam caruit pauperibus erogabat.

Et pie vivit in sæculo.

[a] Simon in ea charta, quam in Observationibus protulimus, hoc castellum dicit esse Montem-Desiderii, vulgo *Mont-Didier*, situm in finibus diœcesis Ambianensis, versus Noviomum: ubi celebris est prioratus ordinis Cluniacensis B. Mariæ sacer, quem patres ejusdem Ordinis observantiæ strictioris incolunt, sicut & S. Arnulfi Crespejensis monasterium.

AN.CHR 1082 30. Sept. bat; vestium quoque varietate desuper indutus, cilicio corpus aspero macerabat.

5. Interea dum regio Regis & ipsius vastatione consumitur, homines a propriis sedibus effugantur, timorem de malefactis amplectitur. Mox belli certamina ad tempus differens, sanctorum Apostolorum, Petri videlicet & Pauli, habitacula visere, & dominum Papam Gregorium, ut sibi pœnitentiam indiceret, adire proponit. Nec mora, paratis omnibus quæ viatori necessaria sunt, Romam ducente Domino pervenit; illicque sanctæ Sedis apostolicæ Præsulem reperiens, quid quæreret indicavit. At ille petitioni ejus non statim acquievit: Nisi prius arma deponeret, inquiens, inanis fieret absolutio renitentis. Tunc vir Domini Simon aliquantulum in dubio subsistens, memor tamen illius Evangelici præcepti: *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, se facturum quicquid præciperet, illico promittit. Præcepta igitur armorum depositione *a*, Præsul pœnitentiam indicit, & indictæ partem super se detinuit, duobusque religiosissimis viris qui tunc præsentes aderant partem distribuit, & sic absolutum reatibus ad propria remittens, iis quibus spoliaverat arma reinduit, terramque gubernandam, donec cum Rege pacem reformaret, iterum commendavit: adhibens etiam boni testimonii & summæ auctoritatis custodiam, HUGONEM scilicet Diensem episcopum, qui tunc Legationis in Galliis functus est officio, Abbatemque *b* Cluniacensem, quorum doctrinæ & obeditioni subjectus, lege divina redderetur instructus. Revertens igitur sancta jocunditate repletus, rursus Regem aggrediens, certamen, ut miles optimus, amplexatur, & donec victor exsisteret, licet invitus, a belli negotio minime relaxatur. Ad ultimum vero regione depopulata, & utrisque laboris gravi pondere depressis, consilium de pace concipitur. Colloquium ab utroque mandatur. Quid plura? fit conventus nobilium, fit judicium a sapientibus: quæ jure contigerat hereditas Simoni judicatur & redditur, pax & concordia confirmatur.

Romam petit.

Pacem cum Rege componit.

6. Pace igitur restituta, & quæ belli longitudine inordinata videbantur, rebus omnibus collocatis, uxor ei eleganti forma, facie pulcherrima, genere nobilis, quæ nulli in tota regione Arvenica secunda videretur, eligitur. Ipse vero quasi talibus adgaudens, ut bonum quod in se latebat penitus operiret, se eo iturum denuntiat, statimque iter arripiens profectus est. Quo Deo disponente perveniens, a sponsæ genitore, Hildeberto videlicet Consule, honorifice suscipitur, ibique aliquamdiu commoratur; post verba tali facto congrua, data fide & accepta, se eam accepturum ni secus ageretur affirmat: & sic nuptiarum die constituto, cum gaudio regressus est in propria. Ecce statutus dies appropinquat, magnatum multitudo mandatur, ornatus diversitas appetitur, & ex ordine dispositis omnibus, regionem petens Arvenicam, ut decebat, ad fœdera promissa revertitur. Mox illis appropinquantibus clamor turbæ vociferantis excipitur, sponsa venienti Simoni oscula porrigens amplexatur. Quis auditu non obstupescat? Quis tali dulcedine commotus non lugeat? oscula dabantur sanctitate condita, amplexus implicabantur luxuria semota, aliisque credentibus eorum dicta lasciva jocunditate repleta: vir Domini prædicationis verbum, & dulcia vitæ colloquia, ut ambo sæculo renunciarent, cordi illius inserebat. Nec *c* mora: ipsius monitis acquiescens, religionis habitum accipere & sanctimonialem se fieri devovit. Nocte igitur sequenti vir beatus, Patre ceterisque ignorantibus, junctis illi * conversione & generis propinquitate collegis duobus, monasterio quod Casa-Dei nuncupatur, transmittens, illic habitare disposuit. Ibi illico mutata veste sæculari, tres pariter sumunt habitum

Ducit sponsam.

* sponsæ. Quæ fit monialis.

a Hæc etiam refert Albericus in Chronico, sicut & alia pleraque, quæ in hac vita habentur, unde ea videtur desumsisse.

b S. scilicet Hugonem, quem Gregorius Pontifex in plerisque negotiis Hugoni Diensi, Legato suo adjunxit, ut ex ejus epistolis patet.

c Idem habet Guibertus Novigenti abbas lib. 1. Vitæ suæ cap. 10.

bitum monasticæ professionis, quorum alter religiositate pollens postea Bituricæ civitatis ordinatur Episcopus [b]; alter in humilitate subsistens, diu in monasterio perstitit dans operam religioni; domna vero Deo devota sanctissime degens, multis post annis superfuit. Ad hæc pater somno excitus, credens filiam amore meretricio detentam lenonum quempiam prosecutam, se delusum æstimabat. Tunc tristis & ejulans Simonem accersens, quasi commissi hujus reus alloquitur: O dulcissime juvenis, quid agam, quid faciam, funditus ignoro: te prodidi, tibi fidei meæ commisso longoque terrarum spatio nobis accito insidias intuli, de pretio fraudatus sum quod promisi; promissum namque sublatum est: sed nescivi. Parce igitur, parce inscio delinquenti. At ille corde lætitiam retinens, dolorem extrinsecus, quasi consolans ajebat: Noli, domine mi, noli tristari, quem potius dilexerit, diligentius exsequitur; & si tibi carior factus sum, vilis forsitan illi. His dictis, accepta ab eo licentia festinus in Galliam repedavit. Quid filia ejus egerat, quemadmodum sanctimonialem se devoverat, Hildeberto per nuntium mandare curavit. O virum per omnia laude dignum! Cui melius similem quam sancto Alexio dixerim? Ipse namque cum sponsa sua, cum jam thalamum subintravissent ambo pariter quieturi, quemadmodum & Simon verbum prædicationis intulit, luxuriam declinandam, conservare præmonens castitatem. Illa vero dictis obtemperans admonentis, se virginem devovens carnis munditiam Domino consecravit.

AN.CHR 1082 30. Sept.

7. Simoni vero in propria vix ad modicum quiescenti, ecce Rex Anglorum potentissimus, VILLELMUS nomine, qui eum nutrierat, ad se veniendum sub velocitate mandavit, addens etiam ut castello nec villa nisi solius noctis quietem assumeret, uxorem sibi debitam nullo modo desponsaret, quoad usque ad sui colloquium Nortmanniam festinus occurreret. Tunc ille Regis metuens edictum, absque recrastinatione aliqua, ubi constituerat abire disposuit. Videns ergo Rex hunc ad se venientem, lætus efficitur, secreto vocans eum & dicens: Quoniam fidem & dilectionem tuam ex longo expertus sum, & nutrimentum meum, quod in te est augmentare cupiens, qui pro filia mea rogaturi diu mecum conversati sunt regis Hispaniarum ANFURSI [b] & ROBERTI principis Apuliæ neglectis nunciis, tibi eam tradens in uxorem, te elegi, te hereditatis meæ filium adoptavi: deliciæ meæ tibi reputabuntur, amici mei tui erunt, & inimici similiter. Ad hæc vir beatus, hanc diaboli credens prosperitatem, qui electorum corda multis circumdat insidiis, licet nihilum & inane corde reputans, gratias tamen voce humillima referens, ajebat: Magnum & apertum esse beneficium quod pueritiæ meæ præstitisti, sed grates tibi refero multo melius pollicenti. Dignitas tua, sicut scriptum est, in humilitate descendit, ut exaltetur humilitas mea; nisi in gratiarum actione tibi jugiter subjiciatur, meretur ut deterius corruat. At obstaculum nobis opponitur quod valde ambiguum est & grave, & scrupulum cogitationi meæ videtur inferre. Domina mea namque Regina [c] uxor tua, & ego, ut fertur, cognatione jungimur parentali & generis propinquitate. Quamobrem a sapientibus inquirendum est, si quo modo fieri possit, & qua ratione. Ad hæc Rex: Si ab antiquis & senibus populi nostri cognatio vera probatur, Episcopos, Abbates, & Clericos viros prudentes scientes legem, & alta sapientes, si eleemosynarum largitate, si monasteriorum ædificatione, seu aliqua alia re congrua id ordinari queat, adunare & scrutari necesse est. Simon autem spem suam semper ponens in Domino, ait: Adhuc superest aliud, tantum vo-

Rex Angliæ ei filiam suam in uxorem offert.

---

a Hunc non alium esse puto ab Audeberto, qui ex Abbate Dolensi Archiepiscopus Bituricensis electus est anno circiter 1093 hancque sedem ad annum 1097. tenuit, fratrem habuit Garnerium de Monte-Maurelionensi, qui deposito militię cingulo in monasterio Casæ-Dei vestem monasticam suscepit.

b Haud dubium quin legendum sit *Alfonsi*.

c Hæc erat Mathildis filia Balduini Insulensis comitis Flandrię & Adelę Roberti Francorum regis liæ.

AN.CHR. 1082 30. Sept.

voluntas adsit tua, quod necessarium est & salutare. Volo namque, si placet, Romam adiens sanctorum apostolorum Petri & Pauli & domni Apostolici super hoc consilium & adjutorium flagitare, ut accepta licentia, quidquid in his nobis agendum est cum fiducia perpetretur. Cui Rex assensum præbens respondit: Quidquid super hac re bonum tibi videtur, favente Deo & mea voluntate, dispone. Et his dictis pariter obscesserunt.

8. Deinde quæ parari videbantur omnibus per ordinem dispositis ad ambulandum, relicta domo, omissis deliciis, quarum ubertas tanta illi affluebat, ut pæne post Regem, in tota regione, nullus ditior, nec rebus opulentior videretur; cum Romam ire debuit, se monachum devovens, sanctum Eugendum adire disposuit. Quo postquam perventum est junctis sibi de familia quibusdam viris nobilissimis, omnes pariter cum gaudio sanctæ Trinitatis religionis habitum susceperunt. Nam cum olim adhuc in sæculo positus vi febrium teneretur, beatus Arnulfus & ipse sanctus Eugendus, aliusque cujus nomen & faciem ignorabat, dormienti illi in viridario apparuerunt, admonentes ut illuc abiret, ibique Deo militans permaneret, permanens sub Abbate monachus ordinaretur & esset. Qui statim a lectulo surgens ab infirmitate convaluit & voce magna clamavit, dicens: Sanus sum, & hi qui aderant tres domini ubi sunt? & quo abierunt? Qui vero de familia præsentes affuerunt, ignorantes quid diceret, se nescire professi sunt.

Fit monachus apud S. Eugendum.

9. Igitur Flandriæ, Normanniæ, ceterisque Galliarum partibus usque ad fines Germaniæ, tanti viri rumore suscepto, stupore repleti mirabantur, quippe qui notus regionibus illis, dilectus Deo, & tam carus omnibus erat, quatenus HUGO *a* Burgundiæ Dux, Comesque Matisconensis & ejusdem ordinis quamplures, pietatis affectu & illius dulcedine inflammati arma deponerent sæculum relinquentes. Quis enim illius exemplo, conversionem morum penitus non appeteret, ac vitæ propositum in melius non mutaret? Nobiles pariter & ignobiles audito ejus nomine mutabantur. Nunc ad ea quæ monachus explevit, redeamus.

Item alii nobiles ejus exemplo.

10. Hic est Simon obediens, sed non ille primus: hic ut nominis sui heres exsisteret, numquam inobedientia dicitur restitisse. Ubi vero monasticum sumsit indumentum, statum suum in secretario ecclesiæ ponens, nocte sub silenti lectulo surgens, solus in oratorio orationi vacabat. Jejuniis vero tam præpotens erat, ut tempore illo cum præ egestate, quæ regionem illam vehementer affligebat, triticum ut panis fieret etiam ad opus illius defuisset, panem avenæ siccum, gratias agens in refectione perciperet: cumque genuum inflexione, jejuniorum afflictione, infirmitas quæ vehemens irruerat, crura turgida reddidisset & quasi sopita, adeo ut ignis ardorem, licet pati videretur, minime sentiret; Abbas suus voce humillima precabatur, ut levigandi gratia caligas abstraheret: at ille ut erat mitis eloquio, humiliter abnegans se ad modicum perpeti, respondit, & hoc leviter posse sustinere. Nocte vero subsequenti, Domino propitiante, illo ceterisque ignorantibus, abstractæ sunt caligæ. Cumque ex more ut ad Matutinos pergens mane surrexisset, crura sensisset, & caligas in cruribus minime reperisset, admirans quod acciderat, coram se in lectulo plicatas invenit: quas iterum accipiens, sicut consueverat, reinduit.

Exercitia in monastio.

11. Est & aliud memoriæ dignum, quod Dominus servo suo monstrare dignatus est. Nocte etenim quadam, priusquam fratres ad debitæ servitutis officium processissent, ille alios antecedens, monasterium ante altare dominicum oraturus ingreditur. Cumque in oratione persisteret, sursum caput elevans, ecclesiæ fenestras luminis splendore coruscantes, tresque renitentissimi habitus viros monasterium subintrare speculatur, usque in pres-

Gradum altiorem respuit.

a De eo & Guidone comite Matisconensi plura diximus in Observationibus prævijs.

presbyterium festinantes; quorum unus sacerdoti similis, alter diaconi, tertius vero subdiaconi speciem gerebat. Ubi super sanctum altare, inspectante viro Dei, quasi sollemnia Missæ devotissime celebraverunt. Extrema vero oratione finita, qui sacerdos videbatur, Simonem benedicens una cum sociis ab ejus oculis evanuit. Quod Abbati suo, ut moris est, confessionem faciens non celavit, exigens ab eo ut quamdiu in hac vita subsisteret, nulli penitus hominum denudaret. Abbas autem videns Dei hominem profectum attendentem, & paullatim quæ Dei sunt virtutes multas amplectentem, altiori quam quo ingressus est Capituli loco ascendere & sedere præcepit: quod ipse admodum triste ferens, veniarum multiplicatione misericordiam postulabat, & hoc tamdiu actum est, donec ad sedem pristinam revocari promeruit. AN.CHR 1082 30. Sept.

12. Perpendens itaque honorem sibi a fratribus impensum, metuensque ne jejuniorum suorum afflictio, seu alia quælibet animæ necessaria alicui in conventu tædio viderentur incommoda, eremi solitudinem concupivit: unde monasterii patrem adiens, ut illuc gradiendi licentia ei daretur prece non minima deposcit & adeptus est. Qua accepta, assumptis secum paucis de fratribus, quorum vita religiositate pollebat, cum humilitate recedit. Quid ibi adveniens gessit in opere, quantaque pro Christi nomine perpessus est, ut exemplum fiat, audientibus propalare necesse est. Cœpit namque ut de proprio manuum viveret, ubi novale fieret scindere cum securi. Cibus erat tenuis, panis cum aqua, legumen & poma silvestria cum labore gravi, & hoc semel in die, excepta Dominica & die sollemni: & quæ domi contulerat, aquam collo deferens, ipse mala cum pulmento decoxit. Et cum ad quid operandum foras egrederetur, si quis pauper accurreret sibi eleemosynam poscens, dispensatori suo præceperat ut nullo modo vacuus abiret. Secedit in eremum.

13. Accidit autem ut quadam die viator esuriens illic agapem postularet: quæ sola remanserat libram panis ei minister obtulit. Tunc vir Dei cum fratribus silva regrediens, si refici possent inquirit. Cui servitor: Panis, inquit, deest, sed sunt poma silvestria: qui sero superfuit, panem indigenti præbui. Mox lætus & Deo gratias agens, fratremque qui illud egerat benedicens, ecclesiam subiit orationi incumbens. Necdum orationis verba finierat; & ecce vir quidam onustus panibus adveniens, hoc dispensatori sub Simonis nomine tradidit. Qui, viro Dei cum sociis accersito, quid acciderit & quemadmodum Dominus servorum suorum non est oblitus indicavit. Illi autem sub tali facto stupefacti, hoc viri Dei fidei deputantes, Deum pariter laudaverunt, cibum in refectione sumentes. Omnia in eleemosynam erogat.

14. Rursum in nemore, cui fere nullum tempus habebatur vacuum, ligna succidenti ferramentum arbore excussum vulnus pede incutiens vehementer reddidit afflictum, adeo ut domum regrediens alienis sustentaretur humeris. Quo fratres oppido contristati, ut ad medicum mitti deberetur insinuant. Quibus ille renuens, excepto Dei medicamine, nullatenus se curari velle respondit, & tamen procurante Deo mox pristinæ restitutus est sanitati. Vulneratus mire sanatur.

15. Sub idem vero tempus, vir quidam religiosus tanti viri famam audiens, ferreo vestitus amictu super nudo, de longinquo visendi gratia venit ad eum; qui devote veniens devotius ab eo susceptus est. Quem postquam secretius alloquens nescio quo docente sic indutum comperit, summopere deprecatur pœnitentiale illud sibi dari: qui precibus ejus annuens, licet invitus, dimisit, & abscessit. Simon vero ab Abbate vix accepta licentia, corpus tenerum, abjecto cilicio quo utebatur, durius illud induit, diebus multis cadaver afficiens semimortuum: quod ferrugine tinctum, clavorum tunsionibus attritum, tam lividum & dilaniatum reddidit, ut qui viderit assereret etiam saxeum pectus pie in fletibus molliri posse videretur. Induit vestem ferream.

16. Eodem vero tempore bonæ memoriæ HUGONE abbate Cluniacensium In Franciam missus.

AN. CHR. 1082 30. Sept.

sium rogante, ut ipse beatus vir in Galliam proficiscens, pro eo regem Francorum PHILIPPUM, qui sibi quædam auferebat, alloqueretur & corriperet, Abbatis sui imperio in Galliam profectus est. Accidit autem eo proficiscente apud Compendium opidum Regis, ut sudarium Domini levari debuisset, & capsa aurea decentius deponi *a*. Quod vir Domini audiens, ab itinere quod rectius videbatur, ut illuc abiret, aliquantulum divertit, ac in brevi Deo ducente pervenit. Qui beati Cornelii quasi occulto templum oraturus ingressus, a quibusdam qui festivitati intererant statim agnoscitur, & mox fama pervolante rumor in auribus vulgi suscipitur. Vox populi, & turbæ lætantis clamor attollitur: Simon fere ab omnibus clamabatur, Simon certatim aspicitur, & sic usque ad palatium Regis vix, turba premente, subtrahitur. Quem Rex qui nuper advenerat diligentissime intuens, honore perdebito suscepit, eumque blande alloquutus, si quid ab eo postularet, se obsequi paratum libentissime repromisit. Ille vero petitionis suæ non immemor, quid sibi quæreret, innotuit, & sicut petierat impetravit.

Sudarium Christi apud Compendium.

In Normanniam pergit

17. In crastino itaque sollemnitate peracta, & Domini perspectis reliquiis, Anglorum Regem & Reginam qui eum nutrierant, visendi gratia Normanniam usque properavit, illucque perveniens contra filium ROBERTUM nomine, Regem dimicantem invenit *b*: qui utrique compassus, pace reformata, pestilentiæ malum a regione fugavit. Audita vero ejus fama qui sui in sæculo dicebantur, aliique quamplures pæne milites mille in adventum ejus læti obviam processerant, & quisque de proprio aurum vel argentum, mulam seu palefridum ut acciperet devotissime precabantur. Ille vero foris gratias agens, corde pro nihilo reputans, nullum penitus accipiens, hæc omnia ex adverso conspicatur. Ad ultimum vero Regem secreto adiens & Reginam, mæstos pietate pariter reddidit & gaudentes, adeo ut Regina, sicut bonarum moris est mulierum, loqui nequiret, verba intercidente ploratu. Post dulcia itaque eorum colloquia, reliquias, aurum & argentum & cetera, quæ hujusmodi sunt munuscula illi offerunt, ut benigne susciperet summopere deprecantes. Ille autem præter reliquias hæc omnia vilipendens, nullum in accipiendo præbuit assensum. Ignorante tamen illo, qui cum eo socii fuerant, quædam optima sub absconso capientes munera detulerunt. Itaque male * facto & accepto, ad monasterium regredi meditatur. O mira Dei dispensatio! Quis hominum tantum dilectionis donum ab hominibus impertitum temporibus istis promeruisse dicitur? Noti pariter & ignoti Simonem diligebant, Simonem cernere lætabantur, non hoc fortuitu sed Dei dispensatione fieri credendum est.

Respuit oblata munera.

* *f.* mane.

Illatam injuriam non ulciscitur.

18. Ecce occurrit in memoria miræ ipsius patientiæ bonum, quod eodem itinere sustinuit necessitate compulsus. Nam cum apud Firmitatem *c* castellum, quæ olim ipsius hæreditas dicta est, in propria demoraretur, amicum quemdam ad se de villa venientem videndi desiderio accensum, unus ex iis qui raptores dicuntur, improvise prosiliens, captum rapuit, & abscessit. Quod ubi milites & viri nobiles adverterunt, triste admodum ferentes quæsierunt, & repertus est; eruere oculos severiter justitiam facere minabantur. Vir autem Domini innocentiam, & illud quod scriptum est corde retinens: *Mihi vindictam; ego retribuam dicit Dominus*, fieri omnino prohibuit. Tunc unus ex sociis accersito eo secreto alloquitur, scire volens, qualiter & quo animo illam injuriam illatam susti-

Rom. 12. 19.

a Asservatur etiamnunc in celebri abbatia S. Cornelii hoc pretiosissimum Sudarium, in aurea capsa, multis lapidibus pretiosis ornata, quæ a Regina Mathilde ea occasione data est.

b Hæc anno circiter 1081. contigere, quæ apud varios scriptores legere licet.

c Plura hujus nominis opida, vulgo *la Ferté*, occurrunt, in Francia; illud de quo hic agitur videtur esse ad Albam fluvium situm, ubi Simon prioratum, ut vocant, erexit, haud procul a Claravalle celebri abbatia.

stineret, si dedecus illatum ab aliquo in propria sentiret; magis esse se lætum & gratias Deo exhibere respondit, quia patientia salvabimus animas nostras. AN.CHR. 1082 31. Sept.

19. Peractis igitur in itinere quæ perpetranda erant, eremum regrediens, quæ prius proposuerat iterum inchoavit, ibique quantum licuit labori corporeo insistens, in humilitate conquievit. Sed ne civitas super montem posita & lumen lateret in tenebris, sanctæ Romanæ sedis memoratus antistes tanti viri nomen audiens, Abbati suo ut ad eum mitteretur litteris denuntiat. Ille vero tanti mali fama dolore commotus, ne alii turbarentur, sigillum abscondisse nec manifestasse dicitur, donec domnus Papa rursus aliud mitteret quod duriora bajularet. Secundo namque per litteras edictum dedit, nisi quantocius in Simone transmittendo festinus exsisteret, abbas & cuncta congregatio a spirituali officio vacaret. Quid plura? Turbatur Abbas, fratres pariter contristantur. Quid aliud facerent? Ecclesiæ namque solamen amittitur. Disposito ergo itinere in his quæ parari videbantur, Simon cum sociis ad Urbem dirigitur. Quem postquam venientem domnus Apostolicus comperit & appropinquantem oculis intuitus est, lætus efficitur, cum honore perdebito suscipiens eum; cui ubi blande alloquutus pacis osculum tradidit; juxta beatæ Theclæ Virginis ecclesiam domus ad habitandum congrua eligitur: qua sanctissime conversanti & orationi vacanti omnis societas suorum famulorum pro infirmitate loci morte subtracta est, relictis solummodo duobus monachis, quorum alter ad monasterium regressus; alter vero illi serviens usque ad finem vitæ Urbis inæqualitatem cum eo sustinuit.

In monasterium reversus statim Romam accersitur.

A Papa honorifice exceptus.

20. Accidit eodem tempore, quod domnus Papa & Robertus quidam Apuliæ Princeps ab invicem dissentirent; unde Præsul metuens, ne civitas belli contentione in aliquo perturbaretur, Simonem accersivit, summopere deprecans, ut pacandi gratia, illuc proficisceretur, cui statim obediens, se profecturum promittens, adjuncto sibi viro religiosissimo iter accepit cum benedictione jubentis. Eo igitur adveniens Principem quærit & invenit, quem quasi epulis in visu suo refecit, unde pacem reformans, quod voluit opere perpetravit. Omnibus itaque illuc pacificatis revertitur in itinere plures alloquens, ut ad Deum converterentur admonuit. Cujus allocutioni consensum præbentes, pæne sexaginta milites sæcularibus omissis arma Dominica susceperunt, & sic viri Dei prædicatione monachalem habitum per diversa provinciæ loca cum benedictione susceperunt.

Pacem inter Papam & Apuliæ principem componit.

21. Ad urbem itaque regressus, Pontificem adiit, & quidquid egerat de pace narravit. Ille autem & gratum habuit quod accepit, & illud quod fecerat approbavit. Nec multo post habens in voluntate ad monasterium reverti, licentiam ab eo cum humilitate deposcit. Qui, nec primo, nec secundo ejus precibus aurem accommodans, tale fertur dedisse responsum: Sicut nec meis meritis, carissime, nec mea, sed domni Petri dominatione pastorali huc accersitus advenisti; ita nec mea est in potestate permissio revertendi. Vade ergo, & oratorium ingredere beati Petri, & quid in voluntate habeat orationibus perscrutare. Qui nocte subsequenti sicut ipse præceperat, templum precaturus ingreditur, totam pervigilem ducens orationi intentus, ut priusquam inde procederet, qua sublatus est vitæ mortis infirmitate corripitur. Mox inde progrediens ad habitaculum & lecto decidens, ad confessionem suam Pontificem invitat, & ad se visitandum. Qui voluntati ejus obtemperans, & mundatum a vitiis absolvit, & pariter benedicens abscessit. Nec multo post pretiosi corporis & sanguinis Christi munimine roboratus, pridie Kalend. Octobris spiritum Deo reddidit [a]. Et qualis in vita religione perstiterit, finis sanctissimus in assumtione monstravit.

Obit.

22. Ecce civitas omnis rumore concutitur, diversi sexus & ætatis gens in funere concitatur, & quod viventi minus tribuerat, funeri ejus obse-

[a] Eadem ferme habet Albericus ad annum 1082, quæ fortasse ex hoc ipso vitæ auctore descripsit.

AN CHR. 1082 30. Sept. quium ab eis ministratur. Tunc præcipiente Episcopo sepulturæ locus inter Apostolicos præparatur; & quia apostolicam vitam studuit imitari, merito hujus apicis adeptus est dignitatem. Præsul tamen non affuit infirmitate detentus, sed clerum omnem convocans dirigit illuc Episcopos, Abbates, Clericos, & Moniales cum cereis & luminaribus, ita ut triginta quinque congregrationum numerus cum populorum turbis funeri ejus obsequium ministrarent; & sic cum missarum sollemniis & celebritate a principibus Romæ corpus in foveam delatum deponitur. Census vero denariorum non minimus a Præsule collatus pauperibus erogatur. Ecce Dei servus absque pecunia & cognatione aliqua paullo ante pauper, in fine dives efficitur, sed adhuc ditior fit cum in sede cælica collocatur. Regina vero Anglorum, Mathildis nomine, dives & præpotentissima, quia eum nutrierat & consanguinitate dicebatur proxima, ob viri Dei memoriam ad sepulturam componendam Romam auri quamplurimum & argenti monacho deferente transmisit. Quæ studiose quadris & politis lapidibus & marmore diversi coloris intexta, adhuc peregrinantibus bonitatis exempla præbet in aperto posita.

Inter Pontifices sepelitur.

Ejus funus.

Socio suo apparet.

23. Monachus vero qui cum Simone diu conversatus incommoda corporis pro ejus amore multa sustinuerat, post ejus assumtionem, postque sepulturæ suæ instructionem, relicta Roma, monasterium revisit, ubi multis diebus abstinentiæ & labori operam dans, summæ humilitatis omnibus exempla monstravit. Priusquam vero ad mortem, quæ est exitus vitæ, propinquasset, Simon beneficii & servitutis impensæ non immemor, nocte quadam apparuit ei cum ceteris quiescenti, vocans eum & dicens: Roberte, sic enim appellatus est. At ille inquit, Tu quis es? Tunc Simon respondens: Ego, inquit, Simon sum, & adjecit, Cur hoc in me olim facere voluisti? Nam cum apud Romam ad novum sepulturæ locum corpus meum transferres, nihil pro anima mea pauperibus erogasti. Cui Robertus: Pauper, inquit, eram, & census mihi deerat. Ille e contra: Certum est te habuisse aliquid quod impertiri debueras. Et ut ipse postmodum retulit, duos aureos habebat. Ad quem iterum Robertus: Dilectissime mihi, quæ gloria, & quæ requies tibi maneat, si placet, insinua. Requies, inquit, & gloria mea magna est. Nam Dominus meus inter Apostolos requiem mihi dedit, & sedem gloriosam. At ille: Et quod est gaudium, quis cantus ante Dominum, rogo, si potes edicas? Magnum est, inquit, & incomprehensibile, nec verbis narrari, nec sensu cogitari potest. Tamen si pergamenum, pennam & incaustum in proximo habuisses, certum te scribendo in aliquo reddidissem. Et adjecit Volo ut ANSELMO sanctæ Mariæ Becci abbati prudenti & reverendissimo viro, quod modicum in Deo mihi contulit auxilium, ex parte nostra denunties: æstimabam quippe in eo erga animæ meæ salutem, fidem & dilectionem non modicam. His dictis confortans eum ad servitutem & obedientiam salutarem, disparuit. Frater vero quod audierat beato viro, sicut præceptum est, enarravit, qui Abbas lacrymando respondit, dicens: Crede mihi, frater, crede mihi, vera intulit servus Dei. Nam peccatis meis exigentibus, illud quod deberem pigritia detinente postposui; si vero orando, eleemosynam faciendo, seu aliud quid, quod Deo placeat, exhibeam, operam do*, omnibus modis, ut in his participetur, exopto. Et his dictis pariter abscesserunt. Hic est vir ille religiosissimus Anselmus, qui ex Abbate Cantuariæ Archiepiscopus, & legationis apostolicæ in Anglia sortitus est dignitatem.

* al. operando.

Auctoris ætas & fides.

24. Hæc & alia quæ de Simone scripta sunt, hi qui de propria familia in sæculo viri religiosissimi cum eo habitum spiritalem susceperunt, quæ oculis intuiti sunt, & auribus audierunt, quemdmodum scripsimus ita esse testati sunt.

EPI-

EPITAPHIUM [a] SIMONIS COMITIS

Scriptum in pyramide ejusdem, a domno Papa URBANO, *cognomento Odone.*

SIMON habens nomen, majorum sanguine claro,
    Francorum procerum, pars ego magna fui.
Paupertatis amans, patriam mundumque reliqui.
    Christum divitiis omnibus anteferens.
Post ad apostolicam cælestis Principis aulam
    Eximius tanti me Patris egit amor.
Quo duce promerear tandem super astra levari:
    Hospitor hic sacras conditus ante fores.

Olim facta patris renovans dictamine fratris.
Discipulis normam scripsi sub paupere forma;
Sed quia nec spernit Deus hæc, nec pauperiora,
Ostendit Moyses, operi capiendo minora.
Quare lectorem cupiens auxiliatorem,
Me legat absentem posco virtute carentem.

TITULUS SIMONIS COMITIS.

Principis in caula, SIMON in Simonis * aula, * i. S. Petri.
Cum cruce, cum pera, nunc inter ovilia vera,
Despicit incursum, cujus sapientia sursum
Tendit; quæque super terram sunt temnere nuper
Constituit, laqueos fugiens & retia mundi,
Per cultus, per opes, per equos, per tela, per enses,
Per genus & speciem, per rura, per oppida Romam
Venit, & a Roma cæli super atria plaudit.
Sic Petrus petræ per ovilia mittit ovile,
Magno pastori pastor, quem credidit agnum,
Agnus in agno, custos in custode quiescit.
Petrus cum petra, Simon cum Simone regnat:
Publica res eadem, Rex unus, grex sit ut idem.
Gallia quem genuit, quem natum, quemque renatum,
Nec sic obtinuit, cum re, cum nobilitate.
Spreta dolet genitrix *; si non sit captus amore * Gallia.
Cælestis patriæ, qua mittit Roma fidelis;
Invidet hunc Romæ: tamen exsequialia parva,
Hunc ne despiciat, lacrymas & carmina mittit.

[a] Illud Epitaphium habetur etiam in cod. ms monasterii Clarimarisсensis in Flandria cum ejusdem Simonis vita. Verum sex versus posteriores videntur esse auctoris vitæ, qui eos prioribus ab Urbano pontifice editis adjunxit.

AN. CHR 1084 24. Feb.

DE B. BARTHOLOMÆO ABBATE

Majoris-monasterii prope Turonos.

Majoris-monasterii status. 1. R*Estaurata per sanctum Majolum abbatem Cluniacensem regulari disciplina in percelebri Majori-monasterio Turonensi, locus ille olim adeo celebris, qui per multos annos incultus plane jacuerat, brevi ita pristinum splendorem recepit, ut nullo deinceps alio monasterio & sanctitatis fama & monachorum numero inferius censeretur. Quantæ vero celebritatis fuerit sub hujus sæculi undecimi finem, discere possumus ex Orderici Vitalis initio libri quarti historiæ ecclesiasticæ, ubi paucis his verbis egregium Majoris-monasterii elogium absolvit.* Majus enim, *inquit*, monasterium a sanctissimo Martino Turonorum archiepiscopo cœptum est, ibique bonorum hominum religio crevit inspirante Deo, & multiplicata est. Nostris temporibus, Albertus & Bartholomæus, Bernardus & Hilgotus ac Guillelmus Nanticensis abbates huic monasterio præfuerunt, qui sanctitate & probitate multis profuerunt, & longe lateque famosi, vicinis & externis viriliter micuerunt.

Fama. 2. *Non vacat hic de innumeris propemodum locis sacris singillatim agere, quæ iis temporibus sub prioratuum nomine Majori-monasterio subjecta fuerunt, in quibus monachi constituti sub ejusdem monasterii abbatum regimine & jurisdictione versabantur. Certe nulla fere fuit non modo provincia, sed civitas aut diœcesis in tota Gallia, quæ ea tempestate Majori-monasterii monachos apud se habere non ambierit. Monachos Majori-monasterii* in sancto proposito *viventes laudat Isembertus episcopus Pictavensis in charta pro eodem monasterio data sub Alberto abbate, sed observatione dignum est quod Ordericus Vitalis libro tertio narrat de Radulfo quodam viro nobili Geroii, ob egregia facta cognomento Herois, filio, qui tunc temporis in Majori-monasterio monachus factus, præclarum pœnitentiæ specimen exhibuit.* RADULFUS, *inquit*, relictis mundi lenociniis ad Majus-monasterium confugit, ibique sub Alberto abbate monachus factus Deum suppliciter rogavit, ut insanabilis lepræ morbo in corpore fœdaretur, quatinus a peccatorum sordibus in anima emundaretur. Quod pie deprecatus est obtinuit; & post conversionis annos fere sex feliciter decessit. *Albertus vero defunctus est anno 1063. cujus memoria in Necrologiis S. Benigni Divionensis, & sancti Germani a Pratis memoratur decimo tertio Calendas Junii. Ei Bartholomæus substitutus est, qui præ ceteris hujus loci abbatibus celebris exstitit.*

Albertus abbas.

Bartholomæi abbatis gesta. 3. *Bartholomæi vita in manuscripto codice Majori-monasterii habebatur, ut didicimus ex aliquot nostrorum schedis: & quidem Anonymus auctor, Majori-monasterii alumnus, qui libellum de actibus Episcoporum Turonensium & operibus abbatum Majori-monasterii scripsit, affirmat Bartholomæi* vitam miraculis & virtutibus plenam in armario reperiri. *Verum, nescimus quo casu, codex ille paucis ab hinc annis evanuit: quam jacturam gravi animo ferimus, quod ex hac vita sæculi hujus Benedictini historia plurimum illustrari potuisset; nec aliunde supersint monumenta idonea ad res beati hujus abbatis præclare gestas, quantum res poscunt, exponendas. Quare ne tanti viri memoria in his sanctorum Actis desideretur, visum est ea hic in unum colligere, quæ de eo in variis auctoribus & in vetustis aliquot chartis reperire licuit, quibus tandem subjiciemus historiæ Majori-monasterii insigne fragmentum ex manuscripto codice monasterii Villariensis Ordinis Cisterciensis in Brabantia, in quo multa, & quidem observatione dignissima, quæ sub Bartholomæo abbate, ejusque successoribus in Majori-monasterio contigere, fusius narrantur. Hoc opusculum describi rogatu nostro curavit*

R. P.

R. P. Albertus de Chambley prior Villariensis, qui illud ad nos anno 1672. *transmisit.* AN.CHR. 1084

4. *Fallitur auctor Anonymus Majoris monasterii monachus supra laudatus, qui Bartholomæum abbatem ad sui monasterii regimen anno* 1004. *assumptum fuisse, eique annos viginti, ad annum scilicet Christi* 1024. *præfuisse scripsit: quem quidem errorem ex scriptorum vitio, qui omissis litterulis duabus* 60. *irrepsisse facile mihi in animum induxissem, nisi ille ipse auctor suum errorem alio simili prodidisset, asserens Bartholomæum, post restauratam a sancto Majolo in in Majori-monasterio regularem disciplinam, quintum abbatem fuisse. Certum est autem ex variis monumentis novem abbates inter Majolum & Bartholomæum intercessisse; & quidem Bartholomæum anno* 1064. *abbatiæ regimen suscepisse colligitur ex multis donationum chartis, quæ in Majoris-monasterii archivis servantur, quamvis fateri oporteat aliquot inter eas haberi, quæ ejus electionem anno præcedenti videantur consignare: quod contigisse crediderim occasione turbarum, quas adversus Bartholomæum movit Goffridus cognomento Barbatus consul Andegavensis, cui tunc temporis Turonum civitas parebat. Etenim hic non solum Monasterii-majoris terras suo dominio subjicere conabatur, verum etiam exigebat, ut Bartholomæus a se virgam pastoralem reciperet: quod cum ille constanti animo facere renuisset, multa ab eo passus, diutius extra regionis fines versari coactus fuit. Unde conjicimus fieri potuisse, ut licet jam ab anno* 1063. *Bartholomæus in abbatem fuisset electus, nonnisi tamen anno sequenti, scilicet* 1064. *monasterii sui regimen inierit: sed hic referenda sunt quæ de hac re habentur in gestis Consulum Andegavensium, a monacho quodam Anonymo Majoris-monasterii sæculo sequenti conscriptis, qui opus suum Henrico Anglorum regi nuncupavit. Sic vero habet capite* 10. *tomo* 10. *Spicilegii Acheriani pag.* 484.

14. Feb. Quo anno electus.

5. Quantæ cupiditatis & avaritiæ, quantæ etiam crudelitatis & superbiæ Goffridus Barbatus fuerit, & quomodo ei Deus restiterit & humiliaverit, ut legitur: Deus superbis resistit: &, Frangit Deus omnem superbiam: locus in præsenti habetur. Diabolus, cujus cibus & delectatio est a mundi principio sancta depravare, pacifica perturbare, bonis operibus obviare, & electionem Bartholomæi abbatis Majoris-monasterii, atque benedictionem sanctissime factam molitus est modis quibus potuit infestare. Instigavit igitur comitem Turonensium, nomine Goffridum, cognomento Barbatum, ut locum Majoris-monasterii suo dominatui subjugaret, & Abbatem loci cogeret, ut de manu illius baculum pastoralem reciperet. Grex igitur beati Martini Majoris-monasterii stupefactus, ac mente confusus ex tam inaudita hactenus ratione, cogitare cœpit ac dicere, ergo fieri posset, ut tanta & tam longa regalis potestas & specialis semper domini Martini gloria ex priscis, & ex suis etiam ipsis temporibus, qui dum adviveret proprium ibi abbatem esse constituit, nomine Galbertum, qui nunc ibidem humatus quiescit, ab Imperatoribus & Regibus huc usque inviolabiter conservata, modernis temporibus alicujus dominio nisi regio, sicut semper, aut Abbati proprio subderetur? Ajebant enim: Habemus namque non minima Imperatorum Regumque præcepta, necnon & Apostolicorum perplurima privilegia, quibus hic noster locus pro veneratione pii patris nostri domini Martini, qui eum fundavit, specialem obtinet dignitatem & gloriam, & numquam ab aliquo Regum, nisi aut Regi, aut Abbati proprio sancti Martini fuit subjectus, qualiter etiam est ab omini præsulum dominio, in quantum in ordinandis monachis necessitas cogit Ecclesiæ, sequestratus, cum quibus ne id fiat satis defendere possumus. Una igitur mente atque decreto venit idem grex ad prædictum Comitem, illique hæc omnia retulerunt, ut scilicet hanc abbatiam Majoris-monasterii, nec ipsum monasterium in alicujus dominium, nisi in suum proprium abbatem ullatenus devenire permittat: ne honor & gloria tanti Patris, quæ semper crescit in cælis, aliquatenus videatur minorari in terris, a tantis hacte-

Multa patitur a Goffrido consule.

AN.CHR 1084 24. Feb. nus inviolabiter conſervata regibus, patribus, atque principibus. Comes autem obſtinate, immo fortiter in ſua ſententia permanebat, & ſi hoc fieret, locum deſtruere minabatur. Monachi vero Comitem ſæpe & rationabiliter convenerunt, & per perſonas eccleſiaſticas atque ſæculares diſcreti ſanique conſilii nitebantur commotionem Comitis tranquillare. Comes autem quanto magis videbat monachos reſiſtere ſuæ voluntati, tanto vehementius turbabatur, tantoque indiſcretius non jam loco ſolummodo, ſed & ipſis monachis minabatur, & minas crudeles crudeli opere adimplebat. Locum namque Majoris-monaſterii & loca appendentia, ubicumque poteſtas ejus attigit, aggreſſus funditus adnullare, poſſeſſiones monachorum & ſubſtantias hominum monaſterii rapere violenter & vaſtare, & quomodo ſævitiam ſuam expleret, etiam in corpora monachorum cœpit
Pſal.36.12. attentius obſervare, ut compleretur quod ſcriptum eſt: Obſervabit peccator Juſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis: in tantumque deſæviit perſecutio & excrevit, ut etiam ſæculares homines Comitis intemperantiam mirarentur, & imprecantes Comiti, Deum pro monachis precarentur. Monachi autem cum hæc diu cum patientia toleraſſent, nec jam poſſent pericula imminentia ſuſtinere, orationes, quas pro ſuis perſecutoribus juxta Evangelii effundebant præceptum, ſtatuerunt devotius ampliare; nudatiſque pedibus ad corpus beati Martini proceſſerunt, aſſumptis ſecum debilibus & leproſis, quos de victu vel veſtitu monaſterii ſuſtinebant, & quorum preces apud Dominum valere confidebant quamplurimum: ubi unanimiter in orationibus perſiſtentes, implorabant Deum & ſancti merita, ut peſtem illam tam ſæviſſimam ſua miſericordia temperaret, ne locum illorum perſecutor ille deſtrueret, unde ipſe poſtmodum in infernum pœnas luiturus deſcenderet. His peractis, etiam ad Abbatem Cluniacenſem recolendæ memoriæ virum, HUGONEM nomine, ſuam petitionem direxerunt, ſuppliciter exorantes, ut ipſe & ſancta Cluniacenſis congregatio pro tanta perſecutione mitiganda Dei clementiam precarentur; inſuper ut ipſe abbas locum Majoris-monaſterii conſolari ſua præſentia dignaretur: qui benignus ut erat, petitioni eorum benigno animo adquievit. Cumque Majus-monaſterium perveniſſet, conſolatus eſt fratres, & Turonis ad Comitem ſunt profecti: cujus pedibus proſternati eum, ut ab illa perſecutione jam ceſſaret, precabantur humiliter, ſed incaſſum. Nam Comes in ſuam ſævitiem obſtinatus, nec lacrymis flexus eſt monachorum, nec Abbatis precibus adquievit, nec ſe vel modice a perſequendis monachis temperavit. Quibus ad monaſterium redeuntibus, Abbas quoque reverſus eſt Cluniacum, abbate Majoris-monaſterii comitante: qui videlicet abbas Majoris-monaſterii, antequam inde rediret, ſuſcepit ſacros ordines Sacerdotis; quando enim electus eſt in abbatem, adhuc diaconi miniſterio fungebatur. Porro Deus qui erigit eliſos, & ſperantes in ſe non deſerit, non dormitabat cuſtodiens Iſrael ſpiritualem, & afflictioni ſervorum ſuorum, qui, ut ſcriptum eſt, jam duplicia pro peccatis ſuis receperant, miſereri ultra non diſtulit: qui cum ſit omnipotens atque juſtus, in caput Comitis juſte fecit ejus injuſtitiam redundare. Nam ut manifeſtum fieret, quam injuſtus Comes ille adverſus Abbatem & illos monachos exſtitiſſet, & ut appareret quam juſta ultione puniendus erat, qui ſanctam illam eccleſiam tam irrationabiliter infeſtabat, Deus qui ſemper in ſanctis ſuis mirabilis, pro ſuis fidelibus dignatus eſt inſigne miraculum operari. Poſtquam enim Comes contempſit abbatem Bartholomæum, & abbatem Cluniacenſem, & monachos exaudire, parvo intervallo interpoſito, frater ejus, Fulco nomine, adverſus eum cum manu valida inſurrexit, nec ab ejus perſecutione ceſſavit, donec eum captum, & ab honore privatum per multos annos in captionem detinuit. Ibique afflictus, & divina ultione datus etiam in reprobum ſenſum, vixit poſtea pluſquam triginta annos in hac miſeria, etiam hoſtibus miſerandus. Certe juſto judicio privatus eſt & corporis & animi liber-

libertate, juste tota vita sua mirabiliter oppressus est unius hominis potestate, qui contra Dominum sæviens nitebatur multos servos Dei injusta servitute deprimere; justo judicio amisit in perpetuum dominationem quam tenebat, qui in possessiones Dominicas injusta tyrannide sæviebat. AN.CHR 1084 24. Feb.

6. *Sedata hac tempestate Bartholomæus Turonos reversus, totum sese dedit in componendis discidiis, quæ inter ipsum monasterium & plerosque vicinos mota erant. Complures de iis rebus conventiones factæ sunt, quibus Bartholomæus alios precibus, alios monitis, nonnullos etiam erogata pecunia ad pacem invitabat. Illustre præ ceteris hujus rei monumentum habemus, epistolam scilicet ejus ad Ernaldum, quem alii Arnaldum appellant, episcopum Cenomannensem scriptam, qui donationem Vivonii Monasterio-majori a Vvilgrino decessore suo factam, & a Capitulo Cenomannensi firmatam rescindere conbatur. Eam huc integram ex authentico proferimus.* Paci studet.

Domino ac venerabili Cenomannensium Dei gratia episcopo E. & cuncto beatissimi confessoris Juliani inclyto gregi, Majoris-monasterii humilis abbas frater B. cum fratribus suis fideles orationes. Ejus epistola ad Episc. Cenoman.

Miramur valde, domine venerande Præsul, prudentiam vestram quid sibi velit, ut nobis calumniam de altari de Vivonio inferat: qui hoc de vestra bonitate sperabamus, quod si aliunde nobis calumniam insurgeret de illo altari, vos contra omnes calumniatores invictum defensorem haberemus. Scitis enim quod antecessor vester, pie semper memorandus Wlgrinus episcopus, illud altare nobis in perpetuum absque relevamento tenendum donavit cum assensu omnium primatum ecclesiæ vestræ, immo & totius Capituli beatissimi Juliani. Cujus etiam donationis causa ita in Christo charitate fœderati sumus & uniti, nos scilicet monachi sancti Martini, & vos canonici beati Juliani, ut vos in societatem totius benefacti nostri receptos, quidquid deinceps in orationibus vel eleemosynis apud Deum boni promereremur, totius mercedis nostræ ac retributionis in æternum consortes haberemus, firmato inter nos & vos pacto, quod nos pro vestris canonicis in obitu singulorum facere debeamus, & vos pro nostris monachis. Quam unitatem nostram in Domino ne quis posterorum per ignorantiam scindere ulla occasione tentaret, scriptum de hac re diligenter a vobis compositum est: quod ut inviolabilem obtineret firmitatem, ipsius domni Vvulgrini episcopi, omniumque vestræ ecclesiæ primorum auctoritate munitum & corroboratum est. Cum hæc igitur omnia bene noverit prudentia vestra, domine venerande Pater, quomodo tam profunde obdormivit ratio animi vestri & antiqua benignitas, ut tam evidentem injuriam fratribus vestris excellentia vestra facere non metuat? Quod si vos fraternæ injuriæ respectus non movet, numquid pro nihilo aut leve ducitis, quod Cenomannensis ecclesiæ & episcopalis dignitas & canonicalis auctoritas pari consilio firmavit, hoc violare ullo modo ac destruere? In quo tam male de vobis meruit sancta ecclesia beatissimi Juliani, quæ vos sibi rectorem atque pastorem præfecit: quam vos totis viribus vestris honorare & exaltare debueratis, quia & ipsa prior vos honoravit gratis & exaltavit? Quid meruit, ut cum omnes ecclesiæ totius Franciæ & Aquitaniæ, immo & totius Galliæ hanc obtineant dignitatem, ut quod semel in Capitulo earum firmatum est, nullus posterorum violare præsumat; vos Cenomannensem ecclesiam hac dignitate, quam per tot sæcula usque ad vestra tempora obtinuit, spoliare non vereamini? Cur inter omnes totius Galliæ ecclesias inferior erit sancta mater ecclesia Cenomannensis, ut cum illæ omnes, & majores & minores, firmam Capituli auctoritatem habeant, mater ecclesia Cenomannensis nullam habeat auctoritatem? Si aliqua sæcularis persona quamlibet potens hoc facere præsumeret, dignum quidem fuerat episcopum cum toto clero suo propter amorem Dei & Ecclesiæ suæ mortem potius libenter oppetere, quam ecclesiam suam dehonestari ullatenus consentire. Verum hæc quoquo modo se habeant, vos beatissimi Juliani grex inclyte, summopere ad-

AN CHR. 1084 24. Feb. monemus, ne vos antiqua vestra dignitate ulla ratione denudari patiamini. Postremo ut nostram de hac re sententiam sciatis, de re tam legitime ac tanta auctoritate firmata, numquam in judicium venire decrevimus. Bene valete.

His litteris munera adjecit Bartholomæus, queis episcopi animum adversus Majoris-monasterii monachos commotum mitigaret: quibus tandem devictus Ernaldus ab omni controversia cessavit.

Loca ei subjecta. 7. *Crescente Bartholomæi, monachorumque sub ejus regimine viventium, sanctitatis fama, per varias Galliarum provincias Majoris-monasterii institutum propagatum est, episcopis, virisque aliis nobilibus ex eo loco monachos efflagitantibus, qui aut nova monasteria incolerent, aut vetera in quibus diciplina regularis intepuerat, ad meliorem statum revocarent. Quin & in exteras etiam nationes nomen eorum pervenit. Unde Guillelmus Conquæstor post Haraldum Angliæ regni invasorem devictum, in ipso pugnæ loco insigne cœnobium in honorem sancti Martini condidit, quod ob eam causam Bellum voluit appellari; & e Majori-monasterio Turonensi accivit monachos, quos ibi locavit, uno ex eorum numero in abbatem electo, ut narrant historiæ Anglicanæ scriptores. De hujus monasterio quod in agro Sussexiensi situm erat, initiis, possessionibus ac variis privilegiis fuse agitur in Monastico Anglicano tomo 1. pag. 310. ubi etiam referuntur aliquot diplomata tum Willelmi regis ipsius conditoris, tum aliorum Angliæ Regum, quæ huc referre nihil juvat. Circa idem tempus, id est anno 1067. Radulfus Paganellus nobilis Anglus ecclesiam sanctæ Trinitatis, quam Eboraci habebat, Majoris-monasterii abbati & monachis* tradidit, cupiens servitium Dei, quod in ea deperierat reformare .... quatenus, *inquit*, assiduis ipsorum orationibus partem beatæ resurrectionis in futuro habere merear. *Varias deinde possessiones adjecit ad monachorum sustentationem, quæ omnia Alexander II. summus pontifex confirmavit. Ejus diploma in tomo laudato Monastici Anglicani refertur pagina 564. ubi plura habentur de eodem sanctæ Trinitatis prioratu.*

8. *Nec putandum tot cellas, quæ tunc temporis Majori-monasterio subjectæ fuerunt, ab Abbate aut monachis ejusdem loci emendicatas fuisse, cum e contrario gratiam sibi præstari existimarent illi, quibus aliquot ex ista Congregatione monachi concederentur. Id quippe eorum sanctitati deferebatur, ut ex multis donationum chartis, quæ supersunt probari posset. Unam ex his integram referre in specimen visum est, quæ est Gervasii, cujusdam viri nobilis Cenomannensis, de ecclesia sancti Guingaloei apud Castrum-Ledi, quam Majoris-monasterii monachis possidendam contulit. Sic autem habet.*

Ego GERVASIUS homo militiæ sæculari deditus, curam gerens de salute animæ meæ, & perpendens me jejuniis & orationibus meis ad Deum pervenire non posse, cogitavi aliquo modo me illis commendare, qui Deo in talibus die ac nocte deserviunt, ut eorum intercessionibus, quæ per me non poteram, salutem illam mererer invenire. Cum igitur aliquid hujusmodi hominibus ad subsidium vitæ præsentis istius rei gratia vellem impendere, nec mihi de rebus meis suppeteret, quod eis digne possem offerre, subiit spes de misericordia Dei, quod si ea quæ a majoribus meis Deo ad usum servorum ejus collata fuerant, sed modo deserta sunt ac vastata, in pristinum statum revocare possem, & peccatorum meorum consequerer veniam, & animæ meæ salutem perpetuam. Est ergo in pago Cenomannensi in Castello-Ledi * ecclesia in honorem sancti Guingaloei constructa, cui multa majores mei contulerunt ad usum Deo inibi servientium, ad quod Dei servitium canonicos constituerunt. Orto autem bello inter Comitem Gaufredum & dominum illius castelli, cum idem Comes cuncta per circuitum castelli ferro & flamma disperderet, res quoque hujus, quam dicimus, ecclesiæ ipsas rapere ac vastare sicut & cetera minime formidavit; ita ut plerique de canonicis inopia coacti diffugerent, & ecclesiam cui deserviebant desererent. Ex eo jam tempore & divinum officium cœpit negligentius

* Chateau-du-Loir.

tius in ipsa ecclesia celebrari, & res ejus quotidie decidere, & in deterius devenire: quod ego considerans, & maxime dolens non ea qua dignum erat honestate ac reverentia famulatum Deo in sæpe dicta ecclesia exhiberi, cœpi mecum anxius pertractare, si forte possem invenire tales homines, qui & honeste divinum cultum in ipsa ecclesia frequentarent, & res ad eam pertinentes jam pæne annullatas in pristinum vigorem repararent: quorum etiam suffulti orationibus, ego scilicet Gervasius, & pater meus Rotbertus, & mater mea Elizabeth, & uxor mea Aremburgis, necnon & avus meus Amelinus, & avia mea Hildeburgis, & GERVASIUS Remorum archiepiscopus, qui locum illum fundaverunt, peccatorum veniam a Domino consequamur & salutem. Itaque adhibito procerum meorum & amicorum, necnon & episcopi Cenomannensis domni ERNALDI consilio, rogavi venire ad me domnum BARTHOLOMÆUM Majoris-monasterii abbatem, eumque multis precibus oravi, ut susciperet a me in dominium sancti Martini hanc, de qua loquimur, ecclesiam cum omnibus ad eam pertinentibus, constitueretque in ea monachos, qui ibi die ac nocte divino cultui diligenter deservirent. Quod cum, Deo donante, apud illum obtinere meruissem, tradidi ei sæpe dictam ecclesiam cum omnibus sibi subjectis rebus, de quibus donata usque tunc temporis erat, sicuti illius loci canonici in die illa tenebant, & cetera cuncta, quæ prius in sua potestate habuit, & quibus per malorum tyrannidem despoliata erat, promittens quoque me ei vindicaturum, & sicut antea habuit, in jus suum traditurum. Omnia hæc concessi libera & quieta ab omni consuetudine exactionis vel vicariæ, seu ceterorum vectigalium, quemadmodum majores mei eidem ecclesiæ legitime contulerunt, ita ut eam sine ulla mea, vel cujusquam successorum meorum contradictione, Congregationi Majoris-monasterii suisque successoribus cum abbatibus, qui eis pro tempore præerunt, liceat jure perpetuo possidere: & quidquid inde agendum decreverint, liberam potestatem habeant faciendi, ordinandi, & qualitercumque eis placuerit, meliusque visum fuerit, disponendi, tam præsentibus quam futuris temporibus: & in arbitrio supradicti abbatis, & eorum qui ei successuri sunt, qui abbates Majoris-monasterii fuerint, pendeat de numero & qualitate illorum fratrum, qui ad prædictum locum sunt transmittendi. Hanc autem donationem feci, consensu & auctoritate matris meæ, omniumque fratrum meorum, & canonicorum ipsius loci omnium. Quæ ut stabilis & inconvulsa in perpetuum exsisteret, nec deinceps sibi ab aliquo calumniam inferri pertimesceret, ego Gervasius quatuor millia solidorum, mater mea Elizabeth centum solidos, Adam decem libras, Rotbertus decem libras, Gervasius clericus & centum solidos, Ursus Canonicus quadraginta solidos, Haimo canonicus triginta solidos, Rannulfus canonicus quadraginta solidos, Odricus canonicus triginta solidos, Guido canonicus quadraginta solidos, Fulcodius canonicus sexaginta solidos, Gualterius canonicus viginti solidos, Herbertus canonicus quadraginta solidos, Teduinus canonicus quadraginta solidos, Witernus canonicus quindecim solidos, Guarnerius canonicus viginti solidos. Hoc autem notum sit omnibus, quod de denariis domni Gervasii, quos ei dedimus, suos canonici denarios acceperunt.

AN CHR 1084 24. Feb.

Nomina monachorum qui locum receperunt, Bartholomæus abbas, Fulchardus monachus, Gualterius monachus, Ernaldus monachus, Adraldus monachus, Ansegisus monachus, Guillelmus monachus, Girulfus de Relliaco clericus, Guarinus clericus, Doselinus clericus.

9. *Habemus epistolam G. Lugdunensis presbyteri ad Rodulfum Turonensem episcopum, a Cordesio post Hincmari epistolas editam, qua eumdem antistitem obtestatur, ut a Bartholomæo Majoris-monasterii abbate obtineat e suis aliquem, qui Sabiniaci abbatiæ præsit.* Deprecor, ut domnum B. Majoris-monasterii abbatem cum multa dulcedine ex nostra parte & vestra monendo, deprecando exoretis,

AN.CHR. 1084 24. Feb. quatenus mihi suo dilecto & desolatis fratribus misericordiam suam poscentibus consulere non differat. Mittat patrem, mittat pastorem, qui cum tanta cautela gregem suum custodiat, ne antiquo hosti ex aliqua parte aditus pateat, per quem ad ipsum gregem umquam inrumpere valeat. *Porro ea ipsa sanctitatis fama quæ multos adducebat ut possessiones suas Majori-monasterio conferrent, nonnullos etiam, & quidem ex viris nobilibus, movit ut non sua solum, sed & se ipsos monasterio traderent. Ex his fuere Fulco de Boeria, qui ecclesiam sanctorum Cyrici & Julittæ sub Alberto abbate aliaque bene multa monasterio tradiderat, Salomon de Sablolio, Beringerius de sancto Lupo, aliique non pauci, qui variis in chartis memorantur.*

10. *Hæc ex pluribus proferre visum est de Bartholomæo abbate, cujus res gestas fusius prosequi aliquando fortasse licebit, si umquam ejus Vitam virtutibus & miraculis claram, quæ in codice manuscripto, ut jam diximus, habebatur, recuperare liceat. Nomen ejus in Martyrologium Benedictinum die 23. Februarii invectum est ab Hugone Menardo, quem postea sunt secuti, qui fastos Benedictinos adornarunt. Die sequenti laudatur a Bollandianis inter prætermissos, & quidem recte: nam sexto Calendas Martii obiisse dicitur in libello jam a nobis laudato Anonymi de actibus episcoporum Turonensium & operibus abbatum Majoris-monasterii, ubi dicitur* humatus in sinistra parte ad altare Apostolorum, & *ecclesiam suam* obedientiis multis *ampliasse. Mutato altaris titulo, sepulcrum ejus etiamnunc visitur in sacello Annuntiationis beatæ Mariæ sub exiguo lapide ad pavimentum strato, ubi hæc brevis inscriptio habetur:* Hic jacet Bartholomæus quondam abbas loci istius. *Obiit anno 1084. Nullo cultu publico celebratur, quare satis fuit eum* beati *nomine designare. Miraculum ab eo editum, quod Joannes Dolensis Comburnii in Britannia minori dominus scriptis mandavit, hic subjungimus, quale ex Majoris-monasteri veteri exemplari erutum est. Brandicus vero & Hugo, qui in eo Archiepiscopi dicuntur, Dolensis ecclesiæ præsules fuere: nemo quippe nescit Dolenses episcopos ad Innocentii III. tempora hoc nomen sibi attribuisse, reclamantibus licet Turonensibus metropolitanis: at tandem sub Innocentio III. Dolenses causa ciderunt, relictis solummodo Dolensibus episcopis, cruce & aliis archiepiscoporum insignibus.*

Bartholomæi miraculum. 11. JOANNES dictus Dolensis, Comburnii dominus, omnibus fidelibus salutem in Domino. Ego futurorum notitiæ declarare decrevi quod plurium relatione audivi & didici, scilicet quod Maino filius Theonigete dedit Deo & beato Martino Majoris-monasterii, & abbati Bartholomæo, & monachis ejusdem cœnobii apud Comburnium commorantibus ecclesiam sancti Martini de Gugnen *, & ecclesiam sancti Martini de Voel, cum omnibus appendiciis suis, perpetuo jure possidendas. Descenderat enim aliquando isdem venerabilis abbas in Britanniam, causa visitandi domos quas habebat in Britanniæ partibus; & hospitandi gratia venit Comburnium. Tunc venit ad eum supradictus Maino, rogans eum, ut descenderet apud Gugnen visitare filios suos Haimonem & Gauterium, qui gravi tenebantur infirmitate. Descendit, & signum Crucis frontibus eorum imposuit, & statim obdormierunt, & post somnum integræ sanitati restituti sunt. Quo viso, & audito quod leprosum osculo sanaverat supradictus abbas, & aquam in vinum converterat; supradictus Maino & Theonus pater ejus senior supradictas ecclesias ei dederunt, concedentibus filiis suis Haimone & Gauterio; & Alanus filius Floaudi quidquid juris in ecclesia de Gugnen habebat, eidem Abbati concessit, & monachis Comburnii. Monachi vero Gauterium presbyterum ibi constituerunt, & BRANDRICO archiepiscopo præsentaverunt, & in tempore ipsius Gauterii tertiam partem decimæ de Gugnen habuerunt. Hæc ego Joannes a pluribus audivi, & quæ sequuntur vidi, scilicet quod Haimo presbyter de Gugnen in præsentia HUGONIS archiepiscopi se deposuit, & ad jurisdictionem monachorum supradictam ecclesiam pertinere recognovit, & de manu Guillelmi

* al. Qugnem.

mi prioris ipse Haimo ecclesiam recepit, & Hugoni archiepiscopo eum prior Guillelmus præsentavit, & Hugo hoc concessit, & concessionem sigillo suo confirmavit. Necnon sciant omnes, quod Alanus filius Jordani & Eudo-spina donationes antecessorum suorum concesserunt de ecclesia de Guggen, & innovaverunt in præsentia Hugonis archiepiscopi, videntibus istis, Guillelmo priore, Turpino & Durando monachis, magistro Guillelmo Suessionensi, Evano-Cato, Normanno de Litreio, & filio ejus Gaufredo, Philippo de Boteniguel & magistro Herveo, Gautero Brasart & multis aliis. Dedit insuper coram istis prædictus Alanus per manus Hugonis archiepiscopi ecclesiam de Trunchet cum omnibus appendiciis suis, concedente Gauterio ejusdem loci magistro & omnibus fratribus ejus. AN.CHR 1084 24. Feb.

DE REBUS GESTIS

in Majori-monasterio sæculo 11.

1. CEterum ut ad nostra revertentes, jam ea quæ munificentia divina inter nos & erga nos, licet indignos, operari dignata est, & ad laudem nominis ejus, & ad ædificationem posterorum, quo possumus stylo, proferamus: non immerito, ut opinamur, animæ fidelium Majoris-monasterii suffragia referuntur expetere, in quo tanta tam pro vivis quam & pro defunctis in orationibus & eleemosynis fiunt beneficia. Quidni enim illic votorum obtineatur effectus, ubi patrocinatur præpotens & sublimis ille sacerdos Martinus, qui humillimi magistri Jesu-Christi humilis & constans imitator, maxime humilitatis meritis, & perennem ejusdem loci sui sanctificationem & verbi, fideliter oratum venientibus obtinere potest a peccatis absolutionem? Nec incongrue etiam revelante Deo prædictus solitarius de studio & efficacia fratrum ejusdem monasterii circa cultum & frequentationem sacramentorum, quæ supra retulimus, vel vidit vel effudit; quoniam, ut ipsi perspeximus, mos erat ipsius cœnobii, ut a prima aurora usque in horam prandii propter sacerdotum copiam, continua missarum celebratio protraheretur. Quæ tam digne ac reverenter fiebat, ut magis angelica quam humana exhibitio putaretur. Unde nec laudabilem & imitandam eorum circa fratres defunctos antiquitus observatam consuetudinem prætereundam censemus. Cum enim aliquis fratrum nuper obiisset, confessor ejus in communi super indicta pœnitentia inquirebatur: qua audita, mira compassione videres cunctatim a fratribus fratris onus suscipi: hic psalmos, ille missas, alius jejunia, aliusque disciplinas verberum sibi rapiebat. Implebatur profecto miro ordine Apostolicum illud: Alter alterius onera portate. Tunc denique exoneratus defunctus ab imposita satisfactione pœnitentiæ, liber, ut credimus, transibat ad requiem, & conventus assequebatur gratiam. Amen.

Majus-monast. sub S. Martini tutela.

Ejus loci monachorum fervor.

Erga defunctos caritas.

Gal. 6. 2.

2. Hujus etiam cœnobii abbas, nomine BARTHOLOMÆUS, privatis orationibus frequentius insistebat. Cui aliquando in oratione posito duo fratres, qui ejus tempore obierant, visibiliter apparentes dixerunt: Bene quidem, pater, tam pro te quam pro grege commisso in orando pervigilas, sed noveris etiam correctione agendum circa eos. Sunt enim inter illos, qui pro fratribus suis defunctis non satis solliciti sunt, ille scilicet & ille, & nominaverunt quosdam. Age ergo, & in communi conventu super defunctis mentionem faciens, universos & singulos exhortare, ne dissimulent, neve differant fratribus suis defunctis constituta a sanctis Patribus debita persolvere. Hoc enim tibi dicimus in verbo Domini, quia qui fratribus suis dum vivit non exsolvit quod debet, quod ei defuncto ab aliis exsolvetur, non in suam ipsius, sed in eorum proficiet utilitatem, quibus per suam negligentiam tenetur obnoxius. Illos autem quos nominatim expres-

Arguuntur negligentes

AN. CHR 1084 24. Feb. ſimus, privatim conveniens, duriuſque increpabis ad emendationem, de cetero admonitione pariter & præcepto eos inſtituens: quod ſi neglexerint, horrendum ſibi noverint imminere judicium. His dictis diſparuerunt. Abbas autem ſollicitus injuncta ſibi exſequitur; negligentes eatenus ad cautelam evigilant, boni meliores redduntur.

ium ndi tes, 3. Quantum fides propria poſſit, comprobat aliena, quod & in baptiſmo luce clarius patet, & nonnullis ſanctorum inſtitutionibus demonſtratur. Inter cetera vero facta monachorum, præclarum & plenum fide quiddam comperimus; quod ſcilicet dum quis eorum in extremis agit, omnes omnibus negotiis intermiſſis occurrunt: non comedendi aviditas, non dormiendi neceſſitas, non rei familiaris occupatio, non publicæ utilitatis diſpenſatio quanta quanta, omnino vel revocat vel retardat, quominus conveniant univerſi & ſinguli ad ferenda ſuffragia. Porro nemo vacuus vel manibus nudis, ſed armati omnes accelerant ad morientis tutelam, armis quidem fidei, & gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Ubi enim ſignum extremæ illius neceſſitatis auditum fuerit, ſtatim ſymbolum catholicæ fidei in perſona morientis omnes incipiunt, ei ſcilicet perhibentes teſtimonium quod in hac fide vixerit, & in hac fide a corpore diſcedit: ne videlicet hoſtis antiquus ad Creatorem ſuum revertenti audeat occurſare, cui audit fidei teſtimonium undique reſonare. Quod quam ſalubriter ſit inſtitutum in cœnobio Majoris-monaſterii, evidenti indicio dignatus eſt Dominus oſtendere. Quoniam dum quidam frater ageret in extremis, pro ſollemni more illius eccleſiæ, nonnulli ex fratribus circumſtabant lectum morientis, precibus & orationibus ejus exitum munientes. Unius itaque aperti ſunt oculi, & ecce vidit Angelum Domini reſidentem ad altare, & fratris animam præſtolantem: vidit & diabolum prope adſiſtere, ut animæ exeunti fieret impedimento. Anima quoque fratris de corpore egreſſa, in ſpecie infantuli viſa eſt ſuper proprium corpus reſediſſe, & quaſi tremebunda maligni formidare præſentiam. Tum ſubito vox conventus advenientis auditur, clamantium pro fratre & dicentium, *Credo in unum Deum*. Ad quorum teſtimonium confuſus hoſtis abſceſſit, & ſanctus Angelus ad vocem cantoris reſponſorium pronunciantis, *Subvenite ſancti Dei, occurrite Angeli Domini*; prævidente eo cui divinitus fuerat revelatum, animam fratris ſuſcipiens in cælum uſque deduxit.

NOTA 4. Erat in eodem cœnobio vir religioſus Hildebrandus [a] nomine, cui pro vitæ ſuæ merito ab Abbate ſacramentum confeſſionis commiſſum fuerat. Quidam autem de fratribus ad extrema veniens ſupradicto religioſo conſcientiæ ſuæ patefecit arcanum, & ita deceſſit e vita. Poſt non multos autem dies, Confeſſionis virtus. mediæ noctis libramine, quieſcentibus de more fratribus in lectulis, ecce frater ille qui nuper obierat, ſuper lectum Hildeberti vigilantis adſtitit, & magnis cum vocibus cœpit inclamare, dicens: O pater Hildeberte, tibi, quaſi Chriſti vicario peccata mea confeſſus, ſecundum fidem Eccleſiæ me ſalvum ab eis credebam; & ecce dœmones pœnas eorum a me terribiliter exigunt. Et ille: Et mihi, ait, quaſi Chriſto Domino confeſſus es, & ego pro te Chriſto Domino in die judicii reſpondebo. Ad hanc tantæ fidei profeſſionem confuſi dœmones abſceſſerunt. Defunctus autem confeſſori ſuo gratias egit, & ab hoſtium manibus liber evaſit. In quo ſcilicet facto Deus nobis & inimici erga nos malitiam, & ſanctæ confeſſionis virtutem inſuperabilem demonſtravit.

5. Presbyter quidam ſæcularis in cœnobio Majoris-monaſterii monachum profeſſus, ſæculum dereliquit, qui ſuſceptis monachalibus ſacramentis, dum quadam die in domo infirmorum lectulo decubaret, fratrem ad ſe vocat, cui talium cura commiſſa erat, & ait ad eum: Dominum Abbatem exhibere mihi, quia priſtinæ converſationis aliqua ipſam ad memoriam reduxi,

[a] Sic Apographum, dicitur. m.c infra ſemel & iterum *Hildebertus*: numero autem 13. infra occurrit iterum Hilidebrandus ſenior.

duxi, quæ illi confiteri habeam. Cui ille: Meridiani, inquit, temporis somno pro more solemni dominus Abbas nocturnas modo recompensat vigilias, nec quisquam eum his horis excitare audet: nonæ vero horæ signo pulsato, licenter ad eum introjens adducam. Et æger: Necessitas, inquit, legem non habet, sed ve * cui gravis exsistam, loco & vice ejus, vobis, cui ab eo sum commissus, confitebor; urget enim extrema necessitas. Nec mora, æger de culpa pœnitens culpam confitetur, satisfactionem sibi injunctam devote amplectitur, pro more sacramenti a reatu absolvitur. Hisque gestis, ipsisque residentibus, ait: Jam nunc pugnare habeo cum hostibus feris. Tu igitur nusquam abscedens, præsentia solare, orationibus vaca. Neque enim visurus es cum quibus præliabor, immo horrido aspectu formam sibi satis congruam, corvinam scilicet induerunt. Dixerat, & subito ejus facies tota immutatur, oculi venis intumescunt sanguineis, & versati terribilem præbent intuitum; os distortum in partes spumas sanguine infectas evomit, cum membra ejusdem nulla quiete fruantur. Interea frater qui aderat, cœpit trepidare: quis enim non paveat ad hoc? Solo autem metu orationi procubuit, tamque diu protrahitur agonia pugnantis, dum qui adstabat septem psalmos pœnitentiales & letaniam expleret. Tuncque tandem æger rediit in seipsum, & sibi adstanti ait: En, inquit, frater, Deo protegente, hostes evasi; tuque mihi laboranti quasi collaborans adstitisti, jam parumper indulge quieti. Nocte enim imminenti mecum vigilare habes, discessuro a vobis. Verba sequitur effectus, ipsaque nocte, ut prædixerat, dissolvitur a corpore. O quanta Dei clementia, qua in corpore posito & pugnare dedit contra dæmones hominem, & pugnantem vincere: ut & labore pugnæ præterita errata purgaret, animæ autem suæ absolutionis horam notam faceret.

AN. CHR. 1084 24. Febr.

* f. ne.

Moribundi lucta cum dæmonibus

6. Per idem fere tempus quidam laicus de castro beati Martini in eodem cœnobio conversus, ad exitum properabat. Hic in quodam diversorio domus infirmorum, ne vel alii molestiam ab eo, vel ipse ab aliis pateretur, cubabat. Media autem die, ecce dæmones visibili specie Æthiopibus similes ingressi ad eum, lectulum ejus circumsteterunt. Quorum unus & ipse terribilior, & magnitudine procerior ceteris, stratum ejus ascendens, toto se corpore super eum extendit, ita ut etiam os suum ori ejus applicaret. Ille vero cum præ pondere incumbentis se movere penitus non posset. quod potuit fecit, & sputum de ore suo in faciem dæmonis se prementis injecit. Quod diabolus non ferens, retro resilivit, & quasi propriam volens ulcisci injuriam, ad artes callidas se convertit. Denique coram eo argenti & auri pondera immensa, vestesque pretiosas exponit, choros puellarum, equitantium viventium cuneos, ut quos etiam agnoscebat sibi videre videretur. Inter quæ quasi exsultans diabolus, ajebat ad eum: Ecce miser, gloria quam reliquisti ante tempus miseriarum, spontaneis te subdens miseriis, cum istis poteras adhuc florere, si nostra consilia non sprevisses. At ille constanter è contra respondebat. Nos quoque floruimus, sed flos fuit iste caducus. Jam nunc absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi. Ad hæc verba turba dæmonum tamquam fumus evanuit; & ecce beatus Martinus pontificalibus redimitus infulis coram ægro assistens: Eia, frater, ait, confortare in Domino, nec te decipiant insidiæ malignorum. Ceciderunt enim a latere tuo, & a dextris tuis, amplius ad te non appropinquabunt. Et addidit: Cognoscisne me? Quod cum ille negaret, ait: Ego sum, inquit, Martinus, hujus loci tutor & provisor, sub cujus auxilium confugisti. Ad quam vocem enitens ille prosilire de lectulo, post tantæ visionis abscessum a servientibus sibi repertus est pedem exterius, ut sancti pedes amplecti voluerat. Inde accito œconomo decubantium: Sacræ, ait, unctionis mysterium mihi quantocius exhiberi satagite, quia dominus meus Martinus ita mihi præcepit. Quod postquam suscepero, de cetero me sciatis nec quidquam locuturum, nec quidpiam gustaturum. Satis

Alium S. Martinus invisit.

AN. CHR. 1084 24. Feb. tis enim fidelis est a quo hæc audivi. Nec mora, pro more fidelium inungitur, & ut prædixerat, quamdiu supervixit, nec quidquam locutus est, nec quidpiam gustavit.

7. In eodem cœnobio puer quidam intra decimum ævi annum, nomine Joannes, de Castro sancti Martini a parentibus religioni datus est. Cujus in ævo puerili maturitas, maturis etiam sensibus admirabilis erat. Nemo eum resolutum risu, nemo censuram silentii excedentem, nemo dum vigiliæ agerentur, cum coævis somno vidit, ut moris est, indulgentem. Refulgebat in vultu ejus quædam cum gravitate simplicitas, ejusque pueriles oculos pudor innocentiæ confovebat, ut in se aspicientibus divino quodam intuitu castigaret levitatem, ac divinum timorem inspiraret. Cujus senectutem venerabilem non diuturnam Dominus festinans educere de medio iniquitatum, intra annos innocentiæ innocentem puerum molestiis corporalibus affligi permisit. Quibus in dies augmenta capientibus, religiosus puer præscius extremorum, Abbatem loci, GARTERIUM *a* nomine, ad se venire rogat, confitetur humiliter corde contrito de admissis, benedictionem monachi postulat fideliter, devote suscipit. Inde secundum traditionem apostolicam inungitur. Quo facto Pia mors puetuli. vivificis sacramentis munitur; tum vero crucis Dominicæ præsentato sibi vexillo, nihil jam pueriliter præter annos in ipso apparuit. Quanta devotione ipsam crucem amplectitur, quam piis eam lacrymis rigat; quibus singultibus videns Domini pendentis imaginem, ejus passioni conformis efficitur! His de more peractis, in lectum ponitur, positus in ecclesia beati Benedicti, ut est consuetudo illius ecclesiæ, defertur, ubi requisitus a servientibus, si aliquid sibi ministrari pro corporea necessitate deposceret; nihil prorsus mortale sonuit: sed pueros, qui stolas suas in sanguine Agni laverunt, Davidica voce ad laudem Creatoris invitabat dicens: Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in sæculum. Cujus psalmi duos versus itidemque repetens, extremum spiritum exspiravit; illorum, ut credimus, aggregatus consortio, quos ad Dei laudes in extremis invitabat.

8. Presbyter quidam de sancto Spano, Herveus nomine, postposita sui dignitate ordinis, tam sæcularibus negotiis, quam voluptatibus deditus erat. Crescebat in immensum pecunia ejus, positis in fœnore nummis, quæ scilicet quo plus crescebat, tanto magis hunc capiebat. Hoc solum tamen in eum spem futuræ salutis, etsi segniter, nutriebat, quoniam viros religiosos, & præcipue Majoris-monasterii monachos maximo venerabatur honore. Denique sanus & adhuc florens in sæculo sese suaque eis donavit. Nec tamen tunc mundum, cujus catenis irretitus erat, deseruit. Tandem mortis avara manus, quæ æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres, corporalis molestiæ tactu eum graviter adegit. Qui mortis horam vicinam sentiens pariter & tremiscens, supradictos Majoris-monasterii fratres ad se festinato venire mandat; factaque primum de peccatis humili, vivaci, gemebunda, plena amaris lacrymis, ut dignum erat, confessione, confratribus prius & pauperibus partem suæ substantiæ divisit; reliqua vero omnia mobilia immobiliaque sæpedictis fratribus seseque ipsum tradidit. Insuper & debitores suos undequaque venire fecit, quæque sibi debebantur, debenda fore monachis, & nominatis temporibus reddenda sancivit. Inter reliquos autem venit quidam compater & familiaris ejus, cui nemine conscio, exceptis ipsis duobus, 60. libras commodaverat. Qui jacenti locutus in dolo: Domine, inquit, timeo mihi ab auditu tantæ pecuniæ, & quamvis per vestram gratiam, neminem tamen vellem conscium nostri secreti, sicut nec antea fuit. Ego autem sub fidei meæ & jurisjurandi sacramento polliceor vobis & eam me redditurum, & eo quem mihi assigna-

a Nullus fuit hujus nominis abbas Majoris-monasterii. Legendum haud dubio *Garnerius*, qui ab anno 1137. usque ad annum 1155. præfuit.

gnaveris die. Ad hæc æger: Non eſt, inquit, opus ut mihi juretis. Expertus enim fidem veſtram, quæ mihi ſpondetis non incredulus exſiſto, oſculo ſancto pacis & fidei peracta ſolo firmentur. Quod ille libenter amplexus ſub fidei ſuæ & ſacri Ordinis ſigno pollicetur ſe eis, quibus, & quo decreverit tempore, debitum ſoluturum. Aſſignat ergo debitori presbyter, ut vice ſui fratribus Majoris-monaſterii illud reſtituat, terminumque reddendi unius anni indulget ei ſpatium. His ita peractis, induitur ſacris veſtibus Religionis, & delatus ad monaſterium, monachalia ſacramenta pro ritu Religionis ſuſcipiens, pravis tranſactæ vitæ bono fine condemnatis actibus, quievit in pace. Jam annus exactus erat, cum debitor ille nec debitum exſolvit, nec patientiam precatur. Nemine ſcilicet teſte, poſt mortuum, lucrum ſibi totum putat remanſiſſe. At defunctus, cui monachi debitum fraternitatis non exſolverunt negligenter, ſollicitus fuit ne fraude debitoris amitteret quod ei reddendum mandaverat. Quadam igitur die Capellano eccleſiæ, cui ipſe præfuerat, eunti Turonem monachali habitu efficitur obvius. Quem ille clara luce diei agnoſcens, reminiſcenſque mortuum, primo ejus aſpectu ingenti terrore concutitur. Cui defunctus: Nihil, inquit, timeas, ſed crucis Dominicæ ſigno frontem armatus, ſecurus audito quæ dicam. Non enim nociturus, ſed profuturus tibi & aliis permiſſus ſum apparere. Et addidit: Tu noſti, inquiens, quam perdite multo tempore vixi, & vere & abſque remedio perditus eſſem, ſi non per orationes ſanctorum fratrum Majoris-monaſterii Domini immenſa miſericordia mihi ſubveniſſet. In igne tamen purgatorio debitos dolores ſuſtinui, quibus, ſi quidquid tormentorum in vita mortali tolerari poteſt, comparetur, leviſſimum, immo nec tormenta reputabuntur. Nunc autem in refrigerio poſitus, majorem adhuc beatitudinem etiam ante univerſale judicium præſtolor, ſed retardat me fallacis illius compresbyteri noſtri diſſimulatio. Tranſgreſſus eſt enim terminum quem illi conſtitueram, ut dominis meis Majoris-monaſterii fratribus debitum meum exſolveret. Tu quidem ex parte mea nunc ibis ad eum, & ne amplius diſſimulet facere, quod ſub fidei & pacis oſculo mihi ſpopondit reddere, annunciabis. Quod ſi diem quem illi per te aſſigno, negligenter præterierit; ſciat procul dubio ejus animam ſummi Judicis ſubituram vindictam. His dictis defunctus diſparuit. Capellanus autem promtus ac ſollicitus exſequitur juſſionem, presbyterum convenit, ſuper depoſito viſionem enarrat, ut reddat debitum adhortatur. At ille eum inſaniæ fantaſia deceptum, ſe in nullo umquam defuncto fuiſſe obnoxium proteſtatur. Nec mora, tranſacto die, quem defunctus per internuncium ſtatuerat, debitor immenſis doloribus arreptus, jamjamque ſeſe exſpirare formidat. Fatetur itaque, etſi ſero, cuncta Dei cernentis neminem poſſe effugere judicium. Quid plura? Monachos ſæpedictos per internuncium evocat, debitum primo reddit, inde ſeipſum & omnia ſua in manus eorum tradens, creditoris ſui pia in fine ſubſecutus veſtigia. In quo opere vere Dominus & clementer miſericordiæ & diſtricte bene intelligentibus demonſtrat judicem.

AN CHR 1034 21 Febr. Presbyteri convectio.

9. Duo germani erant in eodem monaſterio honeſtæ vitæ & laudabilis converſationis, quorum alter ad Abbatis nutum in Angliam directus, cœlum, non animum mutans, ibi quoque religioſe converſatus eſt. Contigit autem ut expletis diebus vitæ ſuæ obdormiret in Domino. In eadem igitur nocte qua de vita exceſſerat, fratri ſuo in conventu fratrum quieſcenti apparuit dicens: Eia, frater, Ecce hodie ex hac vita me vocavit Dominus; & ego ad Sanctorum requiem perventurus viatico indigeo; beneficio ſcilicet fratrum noſtrorum ex more mihi debito. Porro ille a ſomno excitus ſecumque viſionem reputans, minus fidem adhibuit, quam ſomnium parvipendens: ſurgitur interim ad matutinos. Tum inter pſallendum, ut fieri ſolet, parumper obdormiens, eamdem viſionem vidit. Cœpit igitur aliquanto ſollicitius tractare ſecum quæ repetita viſione monitus erat. Itur poſt

Defunctus preces flagitat.

AN.CHR. 1084 24. Febr. post matutinos dormitum; & ecce defunctus fratrem suum in visu convenit, hortatur sollicite, ut jam tertio monitus Abbati & fratribus suum nunciet obitum, & germanæ dilectionis intuitu debitum sibi ab eis exigat beneficium. Mane itaque facto, frater de fratre, præsertim triplicata visione admonitus, sollicitus erat, & quemdam de custodibus ordinis in partem evocans rem ex ordine pandit, deposcit consultum. At ille: Non est, inquit, ut melius nosti, consuetudinis nostræ, ut alicui debitum exsolvamus nisi breve allatum fuerit, quo Kalenda obitus agnoscatur, præsertim pro somno cujus fallax & vana persæpe illusio est. Nec mora, die eodem nuncius advenit breve manu portans, quo fratris obitus & Kalenda legeretur: Kalenda porro ipsius erat diei. Officium pro mortuo de more celebratur, æstimantibus cunctis jam instare annuum diem quo obiisset. At Germanus ejus ceteris pro illo sollertior foras egreditur, quasi cum brevis bajulo curiosius de fratris sui obitu locuturus. Ille autem nec reperiri potuit, nec aliquis est repertus qui se eum vidisse diceret. Concurrentibus itaque sibi & visionis triplicatæ miraculo, & nuntii subito disparentis adventu, germanus defuncti & eodem non quidem anniversario, sed ipso identitatis essentia quo viderat visionem, quodque nuncius advenerat, veridica relatione fratrem suum dedicit emigrasse, satisque compertum est quam larga Domini misericordia est, quæ & defuncto permisit ut suum debitum exigeret, quamque sollicitos nos esse conveniat, ne defunctis fratribus debitum suum exsolvere negligamus.

Procurator defunctos fraudans punitur. 10. Ejusdem cœnobii frater erat, Urricus nomine, qui rerum temporalium callebat prudentia. Hic in cella, quæ dicitur Tavent, Procuratoris fungebatur officio. Erat autem durus admodum & inhumanus, cum fratribus constitutam annonam nonnumquam partim subtraheret, ipsis reclamantibus cogebatur invitus reddere quod suum erat. At vero defunctis tanto licentius benefacta statuta vel subtrahebat, vel in deterius commutabat, quanto rarius inveniebatur qui jus eorum deffenderet. Contigit igitur, ut dormienti ei duo fratres qui ex hoc mundo migraverant, apparerent, & cum duris verbis pro illata defunctis injuria increparent. Ille induratus quasi somnium mane visionem pro nihilo duxit. Secundo itaque defuncti ad eum in visu venientes reclamant pro injuria, pœnas imminere, nisi damna restituat, comminantur: at ille nihilominus emendatus permansit. Tertio igitur venientes tantis eum verberibus affecerunt, ut per annum dimidium lectulo quasi moriturus decubaret. Vix tandem convaluit, sed pristinam corporis alacritatem numquam postea recuperare valuit. Hinc conjice, lector, quid in futuro immineat defunctorum debita defraudantibus, quia etiam in præsenti corporali vindicta defunctos ipsos Judex permittit exigere.

Monachus apostata. 11. Frater quidam ex eodem monasterio egressus, sæculum repetit, monachum diffitetur. Qui etsi turpiter coram Deo, quippe sanctæ illius refuga professionis, coram hominibus tamen honeste se agebat. Denique in Cameracensium diœcesi professus presbyterium, cuidam ecclesiæ attitulatur, in qua per multum tempus sacerdotio functus, quem ordine & dignitate populum sibi commissum, quantum ad faciem spectat, legitime gubernavit. Et quia mundana non mediocriter callebat prudentia, multam sibi coadunavit pecuniam. Consortium etiam muliebre sibi adsciscens, ad testimonium illius ultimæ & sæcularibus licitæ castitatis, & ex ea filios genuit: jam quarta præteribat vigilia, & adhuc ille dormiebat, cum ecce fons misericordiæ Deus, mirabiliter eum excitavit, & primo quidem uxoris solatium filiorumque carnalem dulcedinem, morte eos exterminando, ab ejus animo abscidit; inde corporali eum affligens molestia lectulo prostravit. Tunc tandem in se reversus, secum quid fuerit, unde exierit, quod evenerit, quæ se inevitabilis maneat in extremis sententia, rugitu cordis & medullarum sudoribus retractare cœpit. Ajebat ergo: En mea cy-

cygneas imitantur tempora plumas, & ecce universo, ut dignum erat, destitutus solatio, ut lignum aridum & truncus inutilis æterni ignis pabulo tantummodo aptus remansi, & vere merito solum me relictum invenio, qui sanctæ congregationis dignum Deo & angelicum reliqui contubernium. Væ mihi misero, qui cum possem ad eos redire, non volui; nunc autem cum sero velim, non valeo. Talia secum dicens flebat uberrime. Tandem post multas lacrymas, spe per Dei misericordiam animatus, ait: Certe faciam quod vel nunc possum. Credo enim & confido, qui & latronem in cruce sese confitentem misericorditer suscepit, me quoque etiam in ultimis veraciter pœnitentem non abjiciet. Dixit, & dictum transduxit in opera: nam Majoris-monasterii fratres, quos propius potuit reperire per internuncios evocat, revelat eis ut Domino viam suam; & quia prægravatus valetudine se eo venturum diffidebat, quo legitime satisfaceret, supplex exorat, ut pro sollemni disciplina in eum verbera virgarum exerceant, ac deinde sacræ habitum religionis quem abjecerat, clementer indulgeant. Nec differre consilium fuit, quia & pœnitentis supplicatio, & imminentis periculi urgebat eventus. His igitur peractis cum nocte insecuta matutinos inibi celebrassent, æger somno indulsit; & ecce Martinum pontificali redimitum infula cum multitudine candidatorum, sanctumque Benedictum cum monachorum caterva sibi videt in dextris adsistere, porro in parte altera diabolum & angelos ejus. Tum prior diabolus: Injuste, ait, agitis ad hunc accedentes, qui a vobis refuga se mihi mancipavit; & modo longevæ militiæ, qua mihi servierat, præmia percepturus, propter unius horæ lacrymas, & momentaneam pœnitentiam ac si justus a vobis visitatur. Cui clemens Martinus: Ignoras, inquit, miser, divinæ bonitatis inexhaustas divitias, qui per Prophetam duræ vitæ contraria intonat verba dicens? In quacumque hora ingemuerit peccator, omnes ejus iniquitates oblivioni tradentur; & per semetipsum, ille qui tyrannidem vestram suæ trophæo crucis edomuit, Non veni, inquit, vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam. His dictis cum sancto Benedicto conversus ad jacentem, Per Salvatoris, inquit, gratiam, & collatam ab ipso nobis potentiam, a cunctis te peccatis absolvimus: de cetero tu correctius vive, & jam amplius noli peccare. Et addidit, De lecto, inquiens, ægritudinis hujus convalesce, ad matrem tuam ecclesiam a qua recesseras rediturus, ibi juxta quod magister tuus, quem præsentem cernis, sanxerit, satisfactionis viam universam percurrens, caveto summopere, ne quid quod tuam remordeat conscientiam a patre abscondas monasterii: jam etenim non multo tempore supervives. His dictis somnum & visio pariter abierunt. Nec mora: fratribus ad se vocatis quæ viderat, quæ audierat per ordinem pandit, se divinitus sanatum insinuat, rhedam instruit, cum qua cum suis copiis provehatur, ad Majus-monasterium venit, quæ secum detulit scilicet viginti quinque millia solidorum, & vasa argentea octo, equos etiam in quibus venerat, patri monasterii adsignat. Inde misericordiam supplex exorat, aditum humiliter precatur, nihil sibi laxari permittit quominus universam expleat satisfactionis disciplinam. Dies pauci fluxerunt, & ecce iterum lecto prosternitur: cumque expleto sacræ unctionis mysterio crucem dominicam adoraret, vidit diabolum prope adsistere. Respiciens autem ex adverso sollicitis perquirebat oculis, si forte protectores suos, quos antea viderat, etiamnunc videret: nec prius salutiferum crucis vexillum ab ejus manibus avellere potuerunt, quam beatos patronos suos ad sui custodiam venisse gloriaretur. Quorum confisus præsentia, ad diabolum conversus: En, inquit, cruenta bestia, protectores habeo contra te. Adest Martinus signipotens, adest & pater Benedictus, non timeo quid faciat mihi homo. His dictis in sanctorum qui advenerant manibus vultu alacri animam exspiravit; sicque divinitus ostensum est, quanta sit apud Deum multorum innocentia, apud quem tanta est peccatorum pœnitentia.

AN. CHR. 1084 24. Febr.

Pœnitens veniam obtinet.

AN.CHR. 1084 24. Feb. Falconis comitis visio. * f. pinnam.

12. Fulco Comes iturus Hierosolymam, in festo Pentecostes venit Turonos, ut ei Archiepiscopus sacræ crucis signum pro more tantæ peregrinationis imponeret. Quo facto cum post missarum sollemnia commilitones & participes mensæ suæ præstolaretur, ad fenestras aulæ, quæ Majus-monasterium respiciebant, cum duobus presbyteris sese comitaturis stabat, nescio quid secretum confabulans: cum ecce respiciens videt primam * Majoris-monasterii flammis nimiis ita succensam, ac si funditus combureretur. Quo visu exterritus: En, inquit, Majus-monasterium incendio concrematur: Videtis, ait, qualis flamma jam in superioribus dominatur? Videntes presbyteri condolent pariter & mirantur. Nec mora, vocatos de militibus suis nonnullos, concito cursu jubet ire illo, & sibi renunciare quid ibi fuerit. Adscensis equis illi properant, Majus-monasterium veniunt, inquirunt de igne, nec etiam mentionem reperiunt. Comes illos præstolatur: quibus regressis, nihilque tale se vel vidisse renunciantibus, sollicitus Comes cum presbyteris suis de visione tractabat; cui unus eorum ait: Domine, digna satis visio pro negotio quod cœpistis, pro sollemnitate præsenti, pro loci reverentia in quo apparuit vobis, divinitus ostensa est. Nam & vos, Spiritu-sancto inspirante, dominicum signum vobis hodie imposuistis, & ipse Spiritus-sanctus hodierna die super Apostolos in igne descendit, & locus Majoris-monasterii dignus est, in quo se demonstret descendere, quem tantus conventus eodem Spiritu inflammatus cohabitat. Placuit viro illustri digna dignæ visionis interpretatio, nec moratus in crastino eo venit, visionem conventui refert, fratrem se & participem beneficii rogat effici, ipsumque locum & ejus incolas condigna reverentia deinceps habuit.

13. Aeris siccitate terræ sterilitas imminebat, corporumque inæqualitas pestem rebus minatur humanis. Conventus igitur Majoris-monasterii, nudi pedes deferentes pignora sanctorum, ad tumulum beati Martini processionem pro clade imminenti fecerunt, ibique celebrata Missa, cum jam regredi vellent, corpus beati Corentini, quod secum detulerant volentes levare, movere penitus nequiverunt. Attentabant plurimi, sed labor cassus nihilominus frustrabatur. Tum mæror ingens & luctus omnium, quippe qui beneficia potituri advenerant, damno inreparabili multabantur. Cum ecce senior quidam, Hilidebrandus nomine, baculo quem dextra gestabat, feretrum percutiens, ait ad sanctum: Eja Brito, Brito, novimus certe Britannorum superbiam, & en, credo, Martini & Bricii tumbas æmularis aureas, eo quod tua vilis & lignea sit. Nunc igitur securus nobiscum revertere, & te, sicut isti sunt, auro vestiemus. His dictis, ad bajulos feretri conversus: Superponite, inquit, humeros oneri, in nomine Domini nihil hæsitantes. Quibus jussa facessantibus, in summa facilitate Sanctum levaverunt, antiphonaque imposita, post mærorem lætitia persusi ad propria redierunt.

Pii fratris obitus.

14. Laicus in eodem cœnobio conversus psalmos addidicit, & per annos quinquaginta in ipso monasterio religiose conversatus numquam ad cellas exteriores exire ad manendum voluit. Jacebat autem in ecclesia luminaria concinnans, verrensque pavimenta, parietes extergens, & quibuscumque sanctis ministeriis poterat, sedulus insistebat: psalterium ex ordine quotidie decantabat, post matutinos numquam quieti lectuli indulgebat. Sed cum nimia eum lassitudo compulisset, ad locum refugii integer habitu * sanctorum necessitati corpusculum admittebat. Advenerat igitur beati Martini sacra sollemnitas, qua, peractis matutinorum sollemniis, ceteri fratres requiei gratia ad lectulos redierunt. Ille autem cum privatis orationibus, & genuum flexionibus sese fatigasset, ad memoratum refugii locum secessit; cumque levi somno, ut matutinis horis fieri solet, parum saperetur, ecce duæ personæ venerando habitu, præclara facie fulgentes, coram altari adstiterunt; dixitque alter ad alterum: Domnus gloriosus Mar-

Martinus beato huic loco pro reverentia sollemnitatis hujus suam hodie exhibebit præsentiam, fratrem etiam istum, qui nos audit; quia ei non mediocriter devotus exstitit, die crastina educi jubet e corpore. Ea propter ipso etiam audiente hæc ex industria loquor, quatenus tantæ necessitatis hora tam propinqua, eum paratum inveniat. His dictis visio disparuit, somnusque recessit. Quare ille exitus horam ultimam, tam de vicino imminentem, sollicitis & formidolosis orationibus exspectat. Mane autem facto, frater Abbati quæ viderat, quæque audierat suggerit; ille vero ut somnium parvi pendens, non adhibendam somniis fidem. Imperat tamen super licentiam, ut inungatur. Quo facto, dominicis etiam munitus mysteriis, sanus & incolumis cum ceteris in conventu versatus, nocte insecuta, circa Laudes viribus corporis cœpit repente destitui; nec jam valens subsistere, ad manus in cellam infirmorum deducitur. Mane adveniente, pro bona iterum devotione Dominici corporis & sanguinis sacramenta percepit, ubi cum post sanguinem, vinum ebibisset, inter manus sese bajulantium exspiravit. Ita Martinus in sua festivitate sibi devotum assumpsit, ita Christus præcedentis gratiæ donum subsequenti gloria remuneravit. Amen.

AN.CHR 1084 24. Febr.

Nota.

15. Dicamus etiam quoddam miraculum, quod nostris temporibus, divina operante clementia, evenisse non dubitamus. Duo ex monachis beati Martini Majoris-monasterii, Junianus sacerdos Calumnensis, & Burgardus Præpositus Litinensis, venientes de obedientiis suis navigio, secumque ferentes centum quadraginta alausas, quas emerant ad opus refectionis fratrum, tendebantque pervenire ad Majus-monasterium. Cumque venissent ad quemdam locum valde periculosum, ubi aliquis propter exclusas & molendina, quæ inibi amplius abundant, vix illæsus iter suum valeat peragere tutum, Monachi solliciti, causa vitandi periculum, præceperunt famulis suis ut in navicula remanerent, & diligenter eam gubernare certarent. Illi vero accipientes navigalem funem, descenderunt in terram, ut valide trahentes citius transvolare naufragium possent. Sed callidus hostis, qui numquam quiescit omnibus adversari bonis, aliquantulum propositum illorum perturbavit, non tamen ad damnum & contumeliam ipsorum, sed ad laudem & gloriam nominis Domini nostri Jesu-Christi. Nam cum famuli recto remigine sulcantes undas elaborassent illam angustam transire portam, & monachi peragentes juxta litus viam suam extenso fune fortiter naviculam suam traxissent, mirabile dictu! mox quasi incisus rumpitur funis. Quod persentientes famuli, & mortem sibi imminere videntes, vix hærentes manibus, tabulis molendinorum evaserunt. Navis quippe statim mergitur, non ut aqua impleretur, sicut solet fieri, sed quod magis periculosum est, puppi & prora deorsum conversis in terram, resupina cœpit fluctuare in undis. Magna voce inter hæc clamantibus monachis: O beate pater sancte Martine, sanctis precibus & meritis tuis salva pisces in illa navi, quos ferebamus nostris filiis & servis tuis. Postquam ergo navicula diu ab undis fluminis depulsa natitavit, monachi & famuli non credentes neque sperantes quidquam funditus remansisse in ea, tandem magno cum labore pertraxerunt ad terram. Cumque convertissent & erexissent puppim sursum, quæ diu resupina nataverat, viderunt pisces suos immotos & salvos, & ita ordinatim sicut collocaverant positos, nullusque illorum omnium quos fratribus Majoris-monasterii destinaverant, in aqua periclitavit. Triginta quidem pisces, quos separatim posuerant, ut captoribus & hujusmodi hominibus largirentur, illi ceciderunt in aquam & perierunt; spolia quoque famulorum in flumine demersa sunt, liber vero monachorum, idest breviarium, ita illæsus permansit, sicut & pisces fratrum. Quod videntes monachi & famuli, & omnes qui aderant, gaudio magno repleti glorificaverunt Deum, qui numquam deseruit sperantes in se, qui non solum voces exaudit fidelium suorum clamantium ad

Navis miraculo servata.

AN. CHR. 1084. 24. Feb. se, verum etiam desiderium & affectum cordis eorum, sicut in quodam loco Propheta testatur: Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationes cordis eorum audivit auris tua.

16. Quia sicut scriptura dicit: Secretum regis abscondere bonum est; opera autem Dei manifestare atque confiteri honorificum est; utile esse cognovimus quamdam visionem scripto relinquere posteris nostris, quam divina clementia nostris temporibus apud Majus-monasterium revelare dignata est. Quondam enim quidam monachus Majoris-monasterii, vir boni testimonii, Oddo nomine, præpositus de sancta Gemma, cum persensisset in loco obedientiæ suæ se mortali infirmitate correptum, quantocius ad Majus monasterium se deferri præcepit. Cumque in domo infirmorum fratrum positus esset, aliquantulum in infirmitate sua examinatus, ad ultimum universæ carnis viam cœpit ingredi. Hoc autem cognito a Priore, qui, jam advesperascente die, gratia perscrutandi qualitatem suæ infirmitatis illum visitaverat, finito Completorio significavit tribus fratribus ut ad illum custodiendum, sicut mos est illius ecclesiæ, postquam ita fit proximus morti, venirent, & totam noctem circa eum in Psalmis & orationibus expenderent. Fratribus igitur obedientibus sine mora signo Prioris, festinanter venerunt in domum infirmorum, & circa fratrem in extremis positum residentes, fere usque ad medium noctis in psalmis & orationibus perstiterunt. Cumque jam hora propinqua esset, in qua fratres ad matutinos surgant, admoneri solent, ecce unus ex tribus fratribus, quos supra memoravimus, Gergonius nomine, apertis oculis, non per visionem aspiciens sursum in directum, vidit quamdam avem speciosam nimis in columbæ specie ex toto albam, per radium cujusdam splendoris magni venientem super fratrem infirmum & morti proximum, cœpitque supra pectus ejus volitare & volitando illum circuire. Sed antequam illa avis advolaret, frater infirmus graviter anxiabatur, & mortis stimulis nimium urebatur; ubi vero advenit, pacatum illum & quietum cito reddidit, neque postea tantos planctus tamque graves anhelitus emisit. Cumque aliquamdiu illum circuisset, & super pectus ipsius vicissim volitasset, pariter & frater suum Domino spiritum reddidit, & avis qua via descenderat, adscendit. Nulli hoc incredibile videatur, sed Dei operibus fidem rectam adhibeamus, & illi assidue grates debitas reddamus, qui semper suos consolatione pia visitat, & in se sperantibus gaudia cælestia largitur & præparat.

Monachi pia mors.

17. Vir venerabilis, simul & præpositus & archidiaconus Claromontensis ecclesiæ, ad festum beati Martini quotannis venire consueverat, pariterque Majoris-monasterii cœnobium visitare. Qui cum inibi multam religionem fervere conspiceret, pio conversationis desiderio est accensus. Aliquando igitur de more ad sancti Martini festum venturus thesauros suos & vestes olosericas, multamque divitiarum supellectilem secum afferri fecit. Cum igitur tota nocte & die sollemnitatis sacris officiis devotus interfuisset; in comitatu suo recedit ad hospitium, ac inter confabulandum post epulas ait suis: Vobis crastino de labore quiescentibus, ipse solus paulisper egrediar ad prandium reversurus; nihil igitur de me fueritis solliciti, sed parate nobis. Mane igitur facto, induens se vir nobilis cujusdam servi sui habitu viliori ad Majus-monasterium venit, repertoque abbate GUILLELMO [a] procidit ad pedes ejus, & pro amore Christi & beati Martini, monachatum sibi concedi exorat: cujus humilem supplicemque petitionem pio abbas attendens intuitu, benigne concedit quod ille humiliter precatur. Inde ad suos regreditur, mirantibus nimirum cunctis, quomodo vel qualiter in tali habitu processisset: resumptis vestibus, dissimulato voto, tota dies illa in lætitia agitur. Denique videt in crastino suum iter parari, quasi ad patriam rediturus. Ducibus autem comitatus mandat secreto, ut cum ventum primum fuerit ad Majus-monasterium, divertant gressum. Itaque oratio-

Archidiaconus Claromontanus fit monachus.

Guillelmus abbas.

[a] Hic ab anno 1104. monasterio præfuit usque ad annum 1124. Dicebatur Guillelmus de Combornio.

oratione prius celebrata, se poscit ad Abbatem deduci: cui Abbas adsurgens, jam enim fama præconante quis esset, audierat; in osculo pacis gaudens excipit illum. Rogat etiam pro consuetudine & hospitalitatis gratia, ut laborem itineris sui ibidem quiescendo relevet, ne dedignetur beneficium domus suscipere: cui sacer Martinus & expensas providet, & expendendi voluntatem largitur. Tum ille: Domine, inquit, non dedignor aut respuo beneficium beati Martini & vestrum; me enim in monachum suscepistis, & ad hoc hodie veni. Mirari abbas se illum eatenus non vidisse. Ille e contra: Non, ait, meministis vos heri quemdam pauperem clericum in tali & tali habitu recepisse in monachum? Hoc, inquit abbas, recordor. Ego, ait, ille sum: jam nunc si placet me & mea suscipite: de his qui mecum sunt, si quis eodem vitæ desiderio tactus est, precor ut pro Deo mecum suscipiatur. Gaudet Abbas, Clerici contristantur. Duo tamen ex eis, ceteris cum luctu abeuntibus, remanserunt. Factus igitur monachus, quo sublimior in sæculo fuerat, eo se exhibuit humiliorem: post non multum temporis sacrista efficitur, attributis ei sociis bonæ vitæ super eo ut decebat sollicitis: at ille magis magisque in Deum proficiens, secum cœpit tractare, qualiter omnibus fratribus ita deserviret, ut omnes lateret. Denique nocturnis horis cum ceteri quieti concederent, ipse clam cunctis aquam hauriebat, & lavatorium implebat. Hoc cum multo tempore jam fecisset, omnium sanctorum advenit sollemnitas: ceteris itaque post matutinos ad lectos redeuntibus, ipse operi assueto succedit; quo expleto de more, redit in oratorium, incumbit orationi. Et ecce ex ea parte ecclesiæ qua beati Martini lectus habetur, audit immensæ multitudinis dulcissimas voces. Erigens autem caput vidit tres personas Pontificalibus insulis decoratas, quarum qui medium erat & honore & vultu videbatur ceteris præeminere. Deinde abbates multos, ac monachorum infinitas catervas, omnes lætos & dulci melodia jubilantes. Incipit interim ille Archiepiscopus ℟. 1. *Concede nobis*: dictoque & repetito ℟. complet ordinem. Secundo agitur pro defunctis. Tertio pro illius loci Congregatione. Incipit ille Archiepiscopus antiphonam: *Civitatem istam tu circumda Domine*. Et subjungit ℟. *Fiat pax in virtute tua*, & collectam. *Deus qui renunciantibus sæculo mansionem paras in cœlo, dilata hujus sanctæ Congregationis temporale habitaculum cœlestibus bonis, ut fraterna teneantur compagine caritatis unanimes: continentiæ præcepta custodiant sobrii: simplices & quieti gratis datam sibi gratiam fuisse agnoscant: concordet illorum vita cum nomine, professio sentiatur in opere. Per Dominum nostrum*, &c. quibus expletis, beata illa & gloriosa processio qua venerat redire cœpit. Ille autem curiosius intuens, nonnullos quos noverat obiisse, recognoscens, alloquitur illos; inquirens qui hi essent. At illi MARTINUM esse qui medius incedebat Episcoporum, qui ut meritis ita vultus eminentia præcellebat; FULGENTIUM atque CORENTINUM, qui ei obambulabant; Abbates ipsius loci, & deinde monachos, qui Martini meritis sui laboris fructibus non parum fruebantur; eoque incedere eos ordine, quo ad Christum migraverant. Profiterentur Abbatem etiam ODONEM a, qui tunc loco præerat, eodem anno ad suam societatem accersendum denunciant. Referebant etiam, quod beatus Martinus cum ipsa processione cum suo illo, ut semper, frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu ipsum monasterium sæpissime frequentaret. His auditis vir venerandus, quosdam de sociis excitare festinat, Guarnerium scilicet ejusdem loci postea Abbatem, & nonnullos ex aliis, qui a somno exciti & voces cantantium audierunt, & aliquos de novissimis ipsius processionis videre meruerunt. Quam beatam putamus, quamque mundam viri conscientiam; cui adhuc viventi in corpore, præstitum est Martini gloriam & sanctorum eum comitantium contemplari.

AN. CHR. 1084 24. Febr.

Odo abbas.

a Guillelmo supra laudato successit ad annum 1137.

AN. CHR. 1085. 25. Maji.

VITA SANCTI GREGORII
PAPÆ SEPTIMI.

Auctore Paulo Bernriedensi, subæquali.

Ex Gretsero, &c.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Gregorii vita a Paulo Bernried. scripta.

1. *Magnis controversiis occasionem præbuit ingens illa Sacerdotium inter & Imperium discordia, quæ sub Gregorio septimo papa & Henrico quarto imperatore exarsit. De his alii aliter scripsere auctores historiarum, tum veteres cum recentiores, prout scilicet partibus addicti fuerunt: nec animus est ejusmodi quæstiones refricare, quæ nihil ad nostrum institutum pertinent, & ex aliis auctoribus facile haberi possunt. Satis erit nobis Vitam hujus Pontificis proferre, quam a Paulo Bernriedensi, æquali auctore paullo post ipsius Gregorii mortem litteris mandata ex Gretsero & Bollando mutuati sumus. Addemus in notulis aliorum auctorum loca, si quæ occurrant apta ad illustrandas potissimum res monasticas, & ad calcem hujus Vitæ aliquot Domnizonis coevi auctoris versus, quibus ejusdem Pontificis gesta multum commendantur. Porro Paulus Vitæ hujus auctor, fuit primum Ratisponensis ecclesiæ canonicus, qui cum ex ea urbe ab Henrico IV. quod ejus partibus non faveret, fuisset ejectus, in cœnobium Bernried recens constructum sese recepit, ubi suscepto canonicorum regularium instituto, aliquot annis degit. Inde Romam profectus pontificibus familiaris fuit. Præter Gregorii vitam alia item opuscula conscripsit, e quibus ipsemet beatæ Herlucæ vitam infra laudat, quam ab eodem Gretsero editam Bollandiani die 18. Aprilis ediderunt.*

Ejus familia.

2. *Recentiores nonnulli Gregorium ex prænobili Aldobrandinorum familia ortum fuisse scribunt, ad quod probandum vix aliud quidquam proferre valent, præter nominum similitudinem: Hildebrandus quippe vocabatur, priusquam eveheretur ad pontificatum, ut omnibus notum est; sed quam sit frivola ejusmodi ratio, nemo non videt. Baronius e contrario Gregorium humili loco, patre scilicet fabro lignario, natum fuisse ait, quod Gregorio probro verti non posse, Jesu-Christi Domini nostri exemplo evincit: qui cum Verbum Patris & verus Dei filius esset, ex paupere Virgine nasci, & fabrum patrem, ut putabatur, habere non est dedignatus. Papebrochius vero licet primam opinionem rejiciat, alteri tamen non assentitur in præmissis ad vitam Gregorii VII. die 25. Maji Bollandiani, ubi Gregorium e nobili familia prodiisse probari posse exinde censet, quod in Actis Pontificum manuscriptis, quæ penes se asservari dicit, legatur Gregorii* nepotem *fuisse* Rusticum præfectum Septem-foliis, *seu* domui, *quam instar arcis munitam frustra machinis bellicis expugnare conatus fuit Henricus imperator: quod quidem officium, inquit ille, plebejo homini commissum minime fuisset. Eamdem sententiam suam confirmat Pauli ipsius auctoritate, qui in Gregorii vita observat, eumdem Pontificem habuisse avunculum abbatem monasterii sanctæ Mariæ in Aventino. Verum cum in antiquis monumentis nihil certi ad dirimendas ejusmodi controversias, auctoribus minime sibi consentientibus, inveniatur, frustra iis fusius agitandis vacare non licet. Eumdem in Tuscia natum diserte asserit Paulus, quod alii Senis, alii apud Soanam contigisse volunt. His adversatur Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, ubi Gregorium* Romæ natum ex parentibus civibus Romanis, *disertis verbis affirmavit.*

Præsagia.

3. *Aliquot futura ejus sanctitatis præsagia profert Paulus: at silet quod ei adhuc infantulo contigisse ajunt in fabri, quem quidam volunt, ut mox dicebamus, ipsius patrem fuisse, officina; ubi ex segmentis rejectaneis cum adhuc nesciret litteras, tamen ludendo eas ita composuisse memoratur, ut Davidicum illud exprimerent oraculum,* Dominabitur a mari usque ad mare. *Aliud ejus futuræ potentiæ priori adjicit præsagium Theodericus Engelhusius canonicus Hildesheimensis in Vitis Imperatorum ex domo Brunsvvicensi oriundorum, ubi in Vita Henrici III. imperatoris, cognomento Nigri, narrat Hildebrandum, qui tunc Henrici filii ejus pædagogus erat, visum fuisse in somnis ipsi imperatori cum suo ipsius filio ad mensam assidere, cornua habentem ad cælum usque sublimia, quibus eumdem Henricum filium in lutum dejiciebat: quam visionem cum Augusta de Henrico filio per Hildebrandum ex imperiali sede exturbando interpretata fuisset, Imperator eumdem Hildebrandum in vincula conjecisse fame enecandum narratur, quem postea tamen, uxoris intercessione, liberum abire permisit, ne temere somniis fidem adhibendo, innocuum perire juberet: sed hæc incerta sunt, sicut & alia multa a recentioribus conficta, quæ proinde omittere visum est.*

4. Cer-

4. *Certum est omnino Gregorium ab ipsa pueritia monasticæ professioni nomen dedisse, quam reliquo vitæ tempore & dilexit, & ejus exercitiis, quantum patiebatur rerum gerendarum necessitas, incubuit. Eum a* puero monachum *fuisse disertis verbis tradit Ordericus Vitalis, auctor illorum temporum accuratissimus, libro* 4. *Historiæ ecclesiasticæ. Idem repetit libro* 7. *ubi fuse ejus historiam prosequitur. Eumdem* professione monachum *appellat Chronographus noster Saxonicus ms.* Adolescentiam, *inquit Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi*, assumpto sanctitatis proposito, inter mundi contemptores, non sine magnis perfectionis indiciis perdomuit. *His accedit Domnizo in vita Mathildis, cujus aliquot fragmenta inferius proferemus, ubi Gregorii mortem monachos præ ceteris, quod ipse monachus fuisset, deflevisse observat. Et quidem Petrus Damiani in Opusculo* 32. *quod adhuc monachus ipsi Hildebrando nuncupavit, eum semper* fratrem *suum appellat, tum in præfatione, tum in totius operis decursu. Omittimus Theodoricum supra n.* 3. *laudatum, Trithemium & alios ejusmodi auctores: locum vero in quo monasticam professionem vovit, indicasse videtur ipse Paulus num.* 9. *ubi scribit Hildebrandum a pueritia avunculo suo abbati sanctæ Mariæ in monte Aventino commendatum fuisse, ad litteras simul & morum disciplinam addiscendas, quod brevi ab eo factum fuisse commemorat.*

AN.CHR. 1085 25. Maji. Monachus fuit.

5. *Eumdem in percelebri monasterio Cluniacensi monasticam vitam egisse sentiunt plerique scriptores, potissimum recentiores, qui eum testantur ibidem Prioris officio fuisse donatum. Id diserte tradit Otto Frisingensis episcopus, scriptor haud ignobilis, qui refert Leonem IX. ab Imperatore pontificem designatum in Italiam properantem Cluniacum divertisse, ubi tunc Hildebrandus prior erat, cujus consilio eumdem abdicatis pontificalibus insignibus, sub peregrini habitu Romam perrexisse ait, comitante eum eodem, Hildebrando, qui Romanos ad eligendum ipsum jam ab Imperatore electum induceret. Certe Gregorium erga Cluniacenses optime affectum fuisse nemo in dubium revocare potest. Ipse etiam sancto Hugone familiariter utebatur, ut ex ejus vita patet. Sub sancti Majoli, seu potius (nam ibi memoria lapsum fuisse Paulum censemus) sub sancti Odilonis disciplina in rebus spiritualibus eum eruditum fuisse colligi potest ex Vitæ initio, ubi legitur, scintillarum visionem sæpius ostensam primitus in Hildebrando Cluniacensis monasterii patrem sanctum Majolum adnotasse, eique illud Joannis-Baptistæ adaptasse: Iste puer magnus erit coram Domino. Observat idem auctor, Hildebrandum* adolescentiam ingressum in Franciam profectum *fuisse*, domiturum ibi carnis petulantiam & molestia peregrinationis & instantia eruditionis: *quæ fortasse in monasterio Cluniacensi, tunc temporis celeberrimo perfecit. Romam reversus, indeque cum Gregorio VI. exsulare coactus, rediit procul dubio Cluniacum, ubi Prioris officio donatus fuit, si tamen hac umquam dignitate potitus fuit. Certe eumdem in monasticis disciplinis eruditum fuisse inde colligi potest, quod a Leone IX. post reditum in Urbem, monasterio sancti Pauli præfectus fuerit, ut eo in loco regularem disciplinam, quæ ibi tepuerat, restitueret. Is est ipse, qui eo nomine Vindocinensibus ecclesiam sanctæ Priscæ in monte Aventino Romæ sitam eo pacto cessit, ut ibi semper duodecim monachi Vindocinenses, nec umquam minus quam octo* regulariter vivant. *Id discimus ex litteris Alexandri papæ, quinto pontificatus sui anno datis, quibus* convenientiam *confirmat ea de re factam* inter Hildeprandum archidiaconum atque cœnobii sancti Pauli œconomum seu rectorem, *& Odericum Vindocinensem abbatem. Qua ratione nonnulli eum Vallumbrosano Ordini nuper adscripserint, fuse exponit & confutat Papebrochius, paragrapho* 4. *sed nulla ea de re apud eruditos auctores potest esse difficultas. Distinguendus est tamen noster Hildebrandus ab alio ejusdem nominis Cluniacensis priore sive præposito, qui in Vita sancti Odonis laudatur, supra Sæc. V. pag.* 151. *Vide & Elogium sancti Majoli num.* 16. *eodem Sæculo pag.* 766. *Quanta vero fuerit nostri erga professionem monasticam, cum ad Pontificatum evectus fuit, propensio, ex variis ejus epistolis liquet, in quibus passim monachorum sanctimoniam laudat eorumque quieti, adversus quoslibet eis infensos, paterne providet. Legenda est ea de re ejus epistola* 13. *lib.* 1. *ubi Manassem Remorum archiepiscopum monachos sancti Remigii vexantem comprimit; plures ad Lanfrancum scripsit in gratiam monachorum Angliæ. Eorum plerosque in Cardinalium collegium adlegit; statim atque Pontifex fuit renuntiatus, Casinensem abbatem sibi adesse voluit: ac morti proximus Hugonem Diensem, Ottonem ex Remensi canonico monachum, tunc Cardinalem Ostiensem, ac Desiderium Casinensem, solos ut sibi substituantur dignos designavit, ex quibus duo ultimi Benedictini pontifices fuere. Denique, ut ait Ordericus Vitalis libro* 4. alios quoque monachos, prout ratio ducebat promovit, & diversarum ecclesiarum tutelæ digniter puæfecit.

An Prior Cluniaci.

6. *Auctoritatis & disciplinæ ecclesiasticæ acerrimus vindex fuit Gregorius, tam ante quam post initum pontificatum. Fervebat potissimum ejus studium adversus sacerdotes concubinarios, & simoniacos, quæ duo vitia tunc temporis Ecclesiam pessum dabant in Germania potissimum & in Longobardia. Ii cum Henricum Germanorum regem, occasione investiturarum jam in pontificem male affectum suas in partes traxissent, nec id ferre posset Gregorius, magnum in Ecclesia Catholica incendium excitarunt; cum alii Pontifici, alii Regi faverent. Pontifex Regem tamquam multorum criminum reum, & frustra sæpius per litteras & legatos admonitum communione, tum regno privavit: quæ res adeo Henricum ejusque sectatores*

Ecclesiasticæ disciplinæ vindex.

AN.CHR 1085 25. Maji. *commovit, ut & ipse Pontificem e sede disturbare conatus fuerit, procurata per episcopos sibi adhærentes adversus Gregorium Guiberti Ravennatis electione, qui Clementis III. nomen usurpavit. Hinc natum gravissimum schisma; & Episcoporum, procerumque conventus frequentes tunc temporis fuere.*

Excommunicationis usus. 7. *Placet omnino Gregorii cautio, quam in concilio Romano anno* 1078. *habito adhibuit in ferenda excommunicatione. Ut enim simpliciorum hominum qui ad ejusmodi dissensionum causas apprime discernendas non erant sufficientes, conscientiæ quieti provideret, declaravit tales homines excommunicationis vinculo innodatos non esse; sicut neque illos, quibus pro conditione, ætate, aut natura excommunicatorum consuetudinem vitare non licebat. Gregorii verba proferenda sunt ex Hugonis* Flaviniacensis *Chronico Virdunensi ad annum* 1078. Et quoniam multos peccatis nostris exigentibus, pro causa excommunicationis cotidie perire cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim timore, partim etiam nimia necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam, prout possumus, ad tempus opportune temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo subtrahimus videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos & servientes, & omnes alios qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, & illos qui ignoranter excommunicatis communicant, seu illos qui communicant cum eis qui communicant excommunicatis: quicumque autem orator, sive peregrinus aut viator, in terra excommunicatorum venerit, ubi non possit emere, aut non habet unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non sustentatione superbiæ, sed humanitatis causa aliquid dare voluerit, non prohibemus. *Idem testatur Bertholdus Constantiensis presbyter in Chronico ad annum* 1078. *Hæc procul dubio didicerat Gregorius ex beati patris Benedicti Regula, qui semel & iterum vetat, ne illi, qui quanta sit excommunicationis pœna ignorant, ea feriantur. Et quidem cum ejusmodi censuræ nonnisi ad ædificationem adhibendæ sint, aliter agendo, in destructionem eas frequentius usurpari contigit. Plura habentur variis in conciliis, quæ ab eo pontifice congregata sunt, ad disciplinæ ecclesiasticæ restitutionem, vitiorumque extirpationem præclare sancita, quæ hic fusius describere non est nostri instituti, & quidem habentur in vulgatis conciliorum collectionibus.*

Regibus & principibus scribit. 8. *Idem reformandæ Ecclesiæ, virtutisque promovendæ ardens studium, plerisque in ejusdem beati Pontificis epistolis elucet: inter quas complures sunt ad varios totius orbis Christiani reges & principes, quibus bonos laudibus & gratulationibus ad majora pro Ecclesiæ utilitate suscipienda adhortatur; vitiosos vero nititur minis & ecclesiasticis censuris ad meliorem frugem revocare. Alfonsum Castellæ regem, qui uxoris suæ consanguineam in conjugem adsumpserat ab incestuoso connubio deterruit; Robertum Guischardum Normannorum in Italia principem, qui Ecclesiæ terras devastabat, communione privavit, ac postea facti pœnitentem restituit communioni ecclesiasticæ. E contra optimos principes modis omnibus quibus valebat, sibi satagebat devincire. Hinc mitræ usum Bohemiæ duci ab Alexandro II. jam permissum, confirmavit. Sueino Danorum regi litteras non semel scripsit, quibus ipsi ob propensissimam in sedem Apostolicam voluntatem gratulatus est, atque ab eo expetiit ut unum e suis filiis in Italiam mitteret, qui* Dux, Princeps ac Defensor Christianitatis *esset. Ad ejusdem regis Sueini filium, jam patri defuncto suffectum, scripsit, ut eum patris sui virtutis æmulum ad Ecclesiarum defensionem invitaret.*

9. *Ingens etiam illi desiderium inerat omnes ecclesias in unam fidei concordiam revocandi; quantum vero efflagitaverit unionem ecclesiæ Græcæ cum Romana, discere licet ex ejus epistola decima-octava libri* 1. *quæ est ad Michaelem Orientis Imperatorem data. Quin & in Orientem proficisci meditabatur, quod Henrico Romanorum regi epistola* 30. *libri* 2. *testatus est, non solum ut Græcos, Armenos aliosque hæreticos Ecclesiæ reconciliaret, sed etiam ut Christianos eriperet, qui sub Saracenorum servitute gemebant.*

Ritus a Romano discrepantes tollit. 10. *Omnes ita Romanæ ecclesiæ communionem ambire volebat, ut etiam rituum discrepantiam ægre ferret; hinc tantopere desudavit, ut ritum Mozarabicum, quo a compluribus sæculis Hispaniarum ecclesiæ utebantur, penitus auferret. Extant ea de re ejus epistolæ* 63. *&* 64. *libri* 1. *ad Alfonsum Castellæ, & Sancium Arragoniæ reges. Miraculo hac occasione Mozarabicum ritum divinitus approbatum fuisse ajunt vulgati auctores Hispanici, ita ut projecto in ignem libro Mozarabico simul cum eo qui ritum Romanum complectebatur, isto in favillas statim redacto, prior illæsus fuerit. At nemo hoc scripsit ante Rodericum archiepiscopum Toletanum, ut observat piissimus Cardinalis Bona, qui Rodericus circa sæculi decimitertii medium vivebat. Nec verisimile est ritum hunc ab Hispanis fuisse dimissum, eo ipso tempore, quo tam aperto miraculo ab ipso Deo comprobatus fuisset: quamvis non ita in Hispaniarum ecclesiis ejus usus abolitus fuerit, ut in plerisque monasteriis, immo etiam in nonnullis ecclesiis cathedralibus, adhuc tempore Roderici, non servaretur. Typis tandem editus est, jubente Cardinale Ximenio, qui in capella quadam ecclesiæ Toletanæ, nonnullis in ecclesiis parochialibus hodieque observari dicitur. Ceterum eodem flagrabat desiderio Gregorius cum* S. *Suenum regi gratulatus est, quod Gallicanos quosdam verbi Dei administros suscepisset, a quibus ritus Romanæ ecclesiæ acceperat; ipsum vero interpellat epistola* 11. *lib.* 8. *ut nonnullos e suis clericos aut episcopos Romam mittat, qui sedi Apostolicæ* gentis moribus & terræ

ræ habitudinibus *expositis, inde mandata in patriam referrent, queis tota gens imbueretur. Ad idem pertinet epistola* 13. *libri* 8. *in qua Olaum Norvegiæ regem monet, (quod se jam Danorum Regi scripsisse dicit) ut de junioribus & nobilioribus regni sui aliquot ad aulam Romanam mittat, qui sub* alis Apostolorum Petri & Pauli *eruditi, postea in patriam reduces, totam regionem in Romanæ Ecclesiæ consuetudinibus erudire possent. Nonnulla ab eo circa ritus ecclesiasticos instituta refert auctor Micrologi, quæ a Baronio laudantur ad annum* 1085. AN CHR 1085 25. Maji.

11. *Berengarium hæreticum post iteratas condemnationes sæpius ad vomitum redeuntem compressit vigilantissimus pontifex, & quem anno* 1055. *sub Victore II. tunc sedis Apostolicæ legatus in concilio Turonensi, ad ejurandam suam hæresim jam compulerat, pontifex factus eumdem Romam accersitum semel & iterum in duobus conciliis, post editas duas fidei confessiones Ecclesiæ restituit: sed de hac re actum est in præfatione huic tomo præfixa.* Berengarium emendat.

12. *At hic omittere non licet, summam ejus in sacrosancti Eucharistiæ sacramenti frequentatione devotionem, ac pietatem in beatissimam Virginem Mariam, quæ duo tamquam firmissima in humani generis hostem propugnacula, Mathildi comitissæ ita commendavit, ut simul ea cum peccati odio, humilique cordis contritione conjuncta esse voluerit. Legenda est ea de re ejus epistola* 47. *libri primi.* Inter cætera, *inquit*, quæ tibi contra principem mundi arma, Deo favente, contuli, quod potissimum est, ut corpus Dominicum frequenter acciperes indicavi, & ut certæ fiduciæ Matris Domini te omnino committeres præcepi: *tum profert selecta ex sanctis Ambrosio, Gregorio, & Joanne Chrysostomo testimonia, quibus illi sanctissimi viri ad frequentanda sacramenta, sui ævi fideles invitabant; tandem laudata beatissimæ Virginis erga* peccatores conversos *clementia, sic concludit*: Pone itaque finem in voluntate peccandi, & prostrata coram illa, ex corde contrito & humiliato lacrymas effunde, invenies illam indubitanter promptiorem, &c. Devotio erga SS. Sacramentum & BB. Virginem.

13. *Gregorium etiam ante mortem miraculis claruisse innuit Lambertus Scafnaburgensis monachus ad annum* 1077. *ubi ait signa & prodigia, quæ per ejus orationes frequentius fiebant, simul cum zelo ferventissimo, quo pro Deo & ecclesiasticis legibus exæstuabat, sufficientia fuisse ad explodendas ejus inimicorum venenatas detractiones. Obiit Salerni, quo, ut Henrici insidias evitaret, confugerat: nulla est circa ejus mortis tempus dissensio apud auctores vulgatos, qui omnes fatentur eum anno* 1085. *die* 25. *Maji e vivis excessisse. Ibidem sepultus est in ecclesia metropolitana. At memoria lapsus est Ordericus Vitalis lib.* 8. *ubi scribit Gregorium Beneventi excessisse e vivis, ibique fuisse sepultum* in confessione beati Bartholomæi apostoli. *Miraculorum copiam ad ejusdem Pontificis tumulum factam fuisse testatur idem auctor.* Ubi, *inquit*, meritis ejus fidei petentium miraculorum copia divinitus ostensa est. *Tum subjungit*: Nam leprosi de aqua, unde corpus ejus ablutum fuerat, petierunt: qua consecuta fideliter loti sunt, & opitulante Deo protinus mundati sunt. *Laudes ejus auctores plerique, recentiores simul & antiqui, fusius prosequuntur. Gretserus in ejus Apologia quinquaginta omnino recenset ejus laudatores. Petrus Damiani eum* sanctissimi ac purissimi consilii virum *appellat. Desiderius abbas Casinensis, qui ei sub Victoris III. nomine successit, libro tertio Dialogorum eumdem* Christi Ecclesiam verbis simul & exemplis illustrasse *scribit: sanctus Anselmus Lucensis episcopus singularem pro ejus defensione librum edidit contra Guibertum antipapam: cæteros omitto, quorum vel nomina solummodo recensere, ob multitudinem facile non esset.* Eum confessorem & martyrem *obiisse dicit Hugo Flaviniacensis in Chronico, ubi plura de ejus gestis & obitu referuntur.* Ejus obitus.

14. *Gregorii tamen festum ante sæculi hujus initium publico cultu celebratum nusquam fuit, quod primum fieri permisit Paulus V. summus Pontifex, ut ex ejus bulla patet, data anno* 1609. *quam integram refert Papebrochius in præmissis ad ejusdem beati viri Vitam paragrapho* 2. *ubi & habes litteras Joannis Beltrani de Guevara archiepiscopi Salernitani, qui ejusdem beati Pontificis officium sollemni ritu in tota sua diœcesi recitari præcipit. Gregorii tamen memoria jam antea in Martyrologio Romano consignata fuerat, anno scilicet* 1584. *quo Gregorii decimi-tertii auctoritate illud fuerat emendatum. In nova ejusdem editione a Baronio procurata auctoritate Sixti V. idem beatus Pontifex laudatur his verbis die* 25. *Maji*: Salerni depositio beati Gregorii papæ septimi, ecclesiasticæ libertatis propugnatoris ac defensoris acerrimi. Cultu publico donatur.

AN.CHR 1085 25. Maii.

PAULI BERNRIEDENSIS DE REBUS GESTIS Gregorii VII. Pontif. Maximi liber singularis.

Hildebrandi patria & parentes.

1. IGitur GREGORIUS septimus, super quem vere primi Gregorii requievit spiritus, natione Tuscus, patrem habuit nomine BONICUM, & ipse HILTEBRANDI sortitus est in baptismo vocabulum, non sine grandi præsagio futurorum. Hiltebrandus enim Teutonicæ linguæ vernacula nuncupatione, perustionem significat cupiditatis terrenæ, qualem Psalmista sibi divinitus impertiri precatur, dicens Psal. 25. Proba me Domine, & tenta me; ure renes meos, & cor meum. Apte vero in baptismo datum est hoc nomen, dicente Johanne-Baptista, Marc. 1. Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam; qui autem venturus est post me, fortior est me, cujus non sum dignus calceamenta portare, ipse baptizabit in Spiritu-sancto, & igne. De hoc igne ipse Salvator ait Luc. 11. Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat? Quoniam ergo vir iste, ignito eloquio Domini repulsurus erat a domo Dei ignita jacula inimici, non incongrue prætulit incendium appellatione, quod exhibiturus erat ferventissima caritatis, & veritatis attestatione.

Visa de eo & portenta.

2. Habemus adhuc firmiores in eo divini fervoris præmonstrationes, ex quibus eum quondam Eliæ Prophetæ assimilavimus, cum forte Isidorum de ortu & obitu Prophetarum legeremus. Ibi enim, si memoria non fallit, caput Eliæ recens nati globo ignis traditur illustratum, ad præsignandum videlicet divinæ æmulationis ardorem, quo tandem inflammandus erat contra prævaricationes pessimorum regum, atque seductiones pseudoprophetarum. Simili modo & Gregorii sive Hiltebrandi parvuli vestibus scintillæ ignis visæ sunt emicuisse, ad prænotandum sine dubio sancti zeli fervorem, quo & ipse igniendus erat contra gravissimas insolentias Heinricianæ vesaniæ, & contra intolerabiles effrenationes sacerdotalis incontinentiæ. Hanc autem scintillarum visionem sæpius ostensam, primitus in eo Cluniacensis monasterii pater sanctus MAJOLUS *a* fertur adnotasse, atque illud beati Johannis-Baptistæ adaptasse: iste puer magnus erit coram Domino.

3. Denique ut cunctas visiones ignis, quas de eo comperimus, sine intermissione commemoremus; visa est etiam de ipsius capite quodam tempore flamma procedere, ad expressiorem similitudinem Eliæ, si ætatum fulciremur cooperatione. Verum, sicut illud Propheticæ increpationis prodigium contigit in infantia, ita istud apostolicæ examinationis ostentum accidit in ætate perfecta.

4. Fuit & in hoc aliqua similitudo Eliæ, quod contemptus a quodam calumniatore terribiliter vindicatus est cælesti igne. Nam cum esset archidiaconus antecessoris sui Alexandri, pauper quidam intolerabilem sustinens sibi hæreditatis ablatæ injuriam ab iniquissimo & metuendæ potentiæ viro, flebilem querimoniam detulit Pontifici Romano. Verum hic, cum propterea sibi quoque damnum ab animo irreverenti & infrunito subeundum formidaret, & justa sententia misericordiam sublevare trepidaret; justus Hiltebrandus, quasi leo confidens, cum primum Pontificem ad exserendam ultionem excitare, & confortare tentasset, sed eum a pusillanimitate spiritus nequaquam liberare prævaluisset, sibi vicem illam misericordiæ & veritatis committi postulavit: qua protinus accepta, sententiam anathematis in prædonem dedit. At ille, vel non habens, vel erubescens habere videri timorem tanti judicii; cum exinde tertia die solito exsultantis, vel insultantis equestrem militiam inter commilitones ventilasset, subito fulminis ictu percussus, veluti durus Pharao, in stagno ignis ardentis submersus est.

5. In-

a Lapsus hic est Paulus, nam sanctus Majolus anno 994. obiit: quo tempore nondum natus erat Gregorius.

5. Interea vidit illud famosum somnium, pontificalis excellentiæ & efficaciæ vaticinium, quod scilicet ex ore ejus ignis exiret, qui totum mundum igniret; haud dubium, quin ille ignis, quem Dominus Jesus-Christus misit in terram, & voluit vehementer accendi. Verum non sic impii interpretati sunt, neque sic malignantes experti sunt. Nam quia Spiritum-sanctum blasphemarunt, eumque in servo suo arguentem de peccato, Infernalem titionem vocaverunt: justi Dei ultione, irremissibili delicto obligati, perpetuam miseriam malignæ appellationis inciderunt, & mirum in modum, quod piis erat salutiferum, impiis factum est mortiferum. AN.CHR 1085 25. Maji.

6. Hic succedit miraculum non solum Eliæ, sed etiam justi Abel, & sapientissimi Salomonis, necnon & aliorum Patrum exemplis gloriosum, quorum videlicet libaminibus illapsa est per speciem ignis gratia sancti Spiritus. Domino namque auctore sublimatus in specula Apostolorum Petri, & Pauli, cum in universam terram produceret sonum eorum, & in fines orbis terræ disseminaret verba eorum, moderni Neronis, scilicet quarti Heinrici regis, cujus flagitiis & facinoribus omnis prædicatio veritatis, velut ignis urens, intolerabilis erat, gravissimam contra se persecutionem commovit: ideoque necessitate compulsus fugere de civitate in civitatem, christianissimæ comitissæ Mathildis tutelam ad tempus expetiit. Mathildis tutela.

7. Cumque apud eam in pace factus esset locus ejus, & habitatio ejus in Sion, hoc est in specula divinæ contemplationis, recurrente temporum rota, forte imminebat dies maxime dedita pontificalibus officiis, quæ nuncupari solet Cœna Domini. Hanc ergo celebraturus, adiit Abbatiam, vocabulo Nonantulam *a*, sanctorum prædecessorum ejus Silvestri & Adriani *b* patrociniis gloriosam. Ibi nempe sacro-sanctis insistens ministeriis, cum jam consummaret sanctificationem chrismatis, subito cælitus inflammante benedictum liquorem clara specie ignis, conglorificatus est antiquis patribus signo divinæ acceptionis. Nonantulæ Cœna Domini celebrata.

8. Sed jam congruum videtur, miracula de igne in mirabili extinctione ignis finire, quæ in Chronicis venerabilium virorum hac occasione legitur accidisse. Cum prædictus Heinricus Romanæ civitatis mœnibus hostili manu assedisset, & ob hoc ignem quodam loco injecisset, ut populo a tutandis propugnaculis ad avertertenda combustionis pericula converso, sine prohibitione irrumperet; intelligens hanc versutiam fortissimus in fide Christi Gregorius, signum crucis appinxit, & velut Tiberis inundantiam effunderet, incendium protinus extinxit, plebemque ad propugnacula defensanda redire præcepit.

9. Nobis etiam redire placet ad commemorandam pueritiam ejus, in qua avunculo suo Abbati monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ in Aventino-monte *c* ad instructionem liberalis scientiæ, & compositionem moralis disciplinæ a parentibus commendatus, in brevi ostendit spectabiles flores utriusque nutrimenti. Hildebrandi educatio

10. Jam vero adolescentiam ingressus, profectus est in Franciam, domiturus inibi carnis petulantiam & molestia peregrinationis, & instantia eruditionis. Inde post aliquot annos Romam rediturus, occulta Dei præparatione, moram fecit aliquantulum temporis in aula Heinrici III. ut quia sublimandus erat in culmine sacerdotii, profectus ejus manifestus fieret omnibus ex alta specula regni. Hinc ipse Imperator ajebat, numquam se audisse hominem, cum tanta fiducia Verbum Dei prædicantem. Probatissimi quoque epi- In Franciam vadit.

a De monasterio Nonantulæ egimus Sæculo 4. parte 1. ubi de S. Anselmo primo ejusdem loci abbate. De istius loci hodierno statu dictum est in Itinere Italico pag. 202.

b Id de Hadriano III. papa interpretatur Papebrochius tomo 6. Maji ad diem 26. at Hadriani I. corpus se habere contendunt Nonantulenses, ut patet ex ejusdem Papæ vita ex veteri cod. ms. ejusdem loci edita tomo 1. Musæi Italici.

c Monasterii illius abbas locum tertium tenebat inter 20 abbates, qui summo Pontifici celebranti assistere solebant. Ibi servatur corpus sancti Sabini episcopi, nunc est prioratus Militum Jerosolymitanorum. Vide Lucini Notitiam abbatiarum Italiæ pag. 338.

AN.CHR. 1085 25. Maji.

episcoporum reipublicæ consulentium admirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus.

Romam redit.

11. Post hæc Romam reversus; cum studio perfectionis insisteret, & accepta divinitus talenta intellectus atque operationis duplicare satageret; torpentes domesticos sensit inimicos, & illud veritatis elogium probavit: Nemo Propheta acceptus est in patria sua. Proinde parcere volens invidiæ, & majorem caritatis fructum quærere, ingredi statuit in partes Germaniæ, & Galliæ. Cumque venisset ad Aquas-pendentes *a*, apparens ei in visione beatus Petrus, qui jam ascensiones ejus in cathedram suam disponebat, prodire eum ulterius prohibebat. Ipse autem fallacem existimans imaginem, a proposito itinere non reflexit. Item secundæ noctis similem visionem præterivit. Tum vero tertia nocte cum maximo terrore ingerens se facies Apostolica, graviter eum luiturum, si non reverteretur, intentavit; sicque eum in Romanæ ecclesiæ solatium revocavit.

12. In diebus illis, mortuo DAMASO secundo *b*, successit nonus LEO; qui laudabilis viri prudentiam, & sanctitatem ex corde veneratus & amplexatus, ejus per omnia consilia incessit; & hæc eorum concordia plurimum in agro Dominico spinis erutis fructificavit.

Subdiaconus & abbas S. Pauli

13. Interea subdiaconus ab eodem Papa ordinatus, monasterio sancti Pauli *c* miserabiliter desolato prælatus est, tali primitus visione confortatus. Apparens ei beatus Paulus in basilica sua stabat, ac palam manibus tenens stercora boum de pavimento levabat, ac foras jactabat. Cumque spectator otiosus assisteret, increpabat eum Apostolus, quare non se adjuvaret; jussitque eum palam apprehendere, & fimum, sicut ipse faceret, ejicere. Latrunculis enim Campaniæ diripientibus subsidia alimoniæ, in tantum languorem inciderat observantia sanctitatis & Regulæ, ut & armenta licenter ingredientia domum orationis fœdarent; & mulieres in refectorio necessaria ministrantes, famam paucissimorum qui remanserant monachorum dehonestarent. Eliminata igitur omni spurcitia, & recuperata victualium sufficientia, congregavit honestam multitudinem regularium monachorum; quorum religione & disciplina venerabiliter usque hodie pollet locus iste.

14. Denique tam singularem cœpit habere fiduciam super opitulationibus precum illorum, ut, si quando non liberaretur ab adversitatibus, certissimum ei signum fieret, alicujus delicti impedimentum esse inter eos: quo præsentiæ ipsius examinatione correcto, solito cursu liberationem ejus acceleratam ferret oratio. Beatus plane pater, & beati filii, quos inter ignorantia & impunitas culpæ moram non potuit habere; sed exemplo quidem Josue prodita, in spiritu lenitatis, secundum Apostoli præceptum, castigata est. Si qui tamen, cujuslibet professionis fuerint, majores culpas, & maxime ad immunditiam vel sacrilegium pertinentes, apud sanctum Paulum committere præsumserunt, mox in Apostolicæ reverentiæ (honorem) ab exterminatore perierunt. Sicut enim primi Gregorii tempore beatus Andreas apostolus ultor exstitisse legitur sui sanctuarii *d*: ita & in diebus Hiltebrandi ejusdemque Gregorii VII. beatus Paulus apostolus vindex enituit sui sanctificii, utroque scilicet Apostolo cooperante suo operario.

A[r]chidiaconus.

15. Interea spiritualis agricola, sanctus videlicet Leo IX. papa, considerans & admirans multum fructum palmitis hujus, eo quod ipse maneret in Christo, & Christus in ipso; dilatavit in eo mansionem Christi per imposi-

a Olim opidum agri Urbevetani, nunc civitas episcopalis, huc translata sede civitatis Castri ab Innocentio X. anno 1647 sita est ad fluvium Peliam sub ditione pontificia.

b Damasus II. sedere cœpit die 17. Julii anno 1048. post dies 23. veneno, ut creditur, extinctus. Anno sequenti Leo IX. Romæ coronatus fuit, mense Februario.

c Una est ex ecclesiis patriarchalibus Romæ, quam etiam nunc nostri Casinates retinent.

d Legesis historiam hanc in Vita S. Gregorii a Joanne diacono lib. 4. a nobis edita Sæculo 1.

positionem Ordinis Levitici, & ut fructum plus afferret Romanæ ecclesiæ Archidiaconum *a* instituit. AN.CHR 1085

16. Post hæc in partes Galliarum directus, ita creditum sibi apostolicæ vicis exhibuit officium, ut merito cum Apostolo dicere posset : (2. Cor. 2.) Deo gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt ; & in iis qui pereunt : aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. 25. Maji. Legatus in Gallia.

17. Primam sane odoris hujus fragrantiam Lugdunum, quæ prima sedes est Galliarum, synodali discussione suscepit. Nam sicut papa CALLISTUS narrare consuevit, prima Concilii die proclamatus est quidam pseudo-episcopus de simoniaca pontificalis culminis ascensione : sed quia ad finem perduci non potuit probatio, in sequentem die prolata est. Interim quid faceret sibi male conscius ? quo se verteret ? Adamante duriorem judicis mentem nullo munere ausus est attentare, non dubitans se per hoc ardentissimum veritatis amatorem magis exasperare, quam placare. Data igitur pecunia, oppilavit ora tam accusatorum, quam testium; & cooperante securitatis insolentia, tumidus crastinæ sessionis cognitori insultavit dicens : Ubi sunt qui me accusabant ? nemo me condemnavit. Ad hæc zelotes Dei alto gemitu suspirans, & frixorium cordis sui super illis, qui corrupti erant, dedignativo gestu significans, ait ad corruptorem: Credis, o Episcope, Spiritum-Sanctum unius cum Patre & Filio esse substantiæ & deitatis ? Quo respondente, Credo. Dic, inquit, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui-sancto. Cumque hunc versiculum ad commendandam sanctæ Trinitatis fidem a Nicænis patribus hymnizando prolatum, & beato Hieronymo pro succentu singulorum psalmorum Damaso Papæ commendatum, fiducialiter adorsus fuisset, Gloria Patri & Filio, dicebat : sed Spiritum-sanctum nominare minime valebat. Secundo tentare admonitus, defecit in Filio : tertio repetere permissus, obticuit in Patre. Tunc demum pedibus Apocrisiarii pervolutus, simoniacum se esse professus est *b* : qui mox, ut ab Episcopatu depositus est ; Gloria Patri, & Filio, & Spiritui-sancto, clara voce personuit. Ex his divinæ cognitionis indiciis feruntur nonnulli pseudo-episcoporum compuncti, malas conscientias spontanea confessione prodidisse, & injuste acquisitas dignitates juste dimisisse. Concilium Lugduni celebrat. Simoniacum miraculo confudit.

18. Idem venerabilis Archidiaconus synodum tenuit, cui HUGO Cluniacensis abbas interfuit : in qua Episcopum quemdam ordine judiciario deposuit. Inde simul ambo profecti, ad flumen quoddam pervenientes transvadabant. Archidiaconus vero præcessit abbatem. Transmisso igitur flumine, conversus retro respexit, & dixit : Cur talia de me cogitasti ? Abbas vero respondit : Tu ne es Deus, qui cogitationes hominum te scire asseveras? Deus, inquit, non sum : sed tamen, quæ in animo volvebas audivi : Dixisti enim in corde tuo me magis Episcopum illum causa jactantiæ, quam zelo Dei deposuisse. Perculsus Abbas conscientia : Rogo te, inquit, per caritatem Dei, ut edicas mihi, quomodo hoc sentire potuisti. Quia venientem te, inquit, per alveum fluminis respexi, & quasi filum tensum ab ore tuo usque ad aures meas inde hoc perpendisse te sensi. Intentiona cognoscit.

19. Altera autem die, cum ambo, Archidiaconus videlicet & prædictus Abbas Cluniacensis, ecclesiam quamdam ingressi fuissent, Camerarius Abbatis stans ad orationem, clam aliquos nummos e marsupio protulit, atque pro expensis tribuendos de manu in manum calculavit. Interrumpens autem orationem Archidiaconus vociferando, Exi diabole, ac ecclesiam eum relinquere coegit. Tum Abbas : Inhumane, inquit, agis, quod neque orationem nos complere permittis. Orationem, ait, monachi tui sciscitare, & cur id fecerim poteris cognoscere. Requirens igitur Abbas invenit, quod nummos com-

a Eum a Nicolao II. Archidiaconum creatum fuisse ait Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi.
b Idem miraculum narrat Petrus Damiani.

AN.CHR. 1085. 25. Maji. computasset. Consequenter Archidiaconus intulit : Et ego teterrimum spiritum ante ipsum hoc idem simulare vidi.

20. Eodem itinere venerunt ad quamdam civitatem multa mortalitate laborantem, in qua vidit Angelum Dei erecto gladio paratum ad occisionem. Unde cum irent ad oratorium secundum consuetudinem, rogabat Abbatem, ut breviaret orationem, & quantocius relinqueret civitatem, alioquin omnes perituri essent. Dicto parens Abbas, velociter reversus est ad hospitium, & ecce reperit duos viæ socios repentina morte prostratos. Cumque festinantissime deseruissent locum pestilentiæ, Abbas jam potitus sciscitandi libertate, percunctatus est venerabilem Levitam, quid vidisset, quod tantam properationem indixisset : &, quod prædictum est audivit.

Romæ Pontifices procurat. 21. Inter hæc Romam proficiscens, cum audisset, mortuo STEPHANO papa, BENEDICTUM a quemdam ab iniquis & importunis hominibus contra canones in Apostolica sede sustitutum, magis acceleravit iter suum: collectaque synodo Episcoporum in Tuscia, Benedictum sancti Spiritus judicio condemnavit: GERHARDUM vero Florentinæ civitatis venerabilem Episcopum, communi bonorum consensu electum, Apostolicæ sedi inthronizavit, atque NICOLAUM II. nominavit. Hoc autem post biennium defuncto, successit ALEXANDER II.

Infirmum sanat. 22. Hujus camerarius, nomine Johannes, narrare solebat factum in semetipso divinæ curationis miraculum per venerabilem Hiltebrandum adhuc Archidiaconum. Nam cum idem Johannes apud Tusculanum nimis acri febrium dolore fatigaretur, misso nuntio, beatum virum rogavit obnixe, ne pigritaretur venire usque ad se. Nec mora; quia boni nuntii hominem esse cognovit, venire non renuit. At ille nimio gaudio repletus in adventu ejus, traditis ei omnibus suis, commendavit etiam, humiliter implorans, ut communem Dominum pro se deprecari, ac religiosos homines in idipsum curaret adhortari. Tunc vir Dei domestica pietate ab intimis visceribus commotus, ejectis omnibus, se diutissime in orationem cum lacrymis absque verborum strepitu dedit. Completa oratione, Comitissam *, cum qua idem Johannes morabatur, vocavit, eamque ut refectionem, pullum videlicet gallinæ, infirmo prœpararet, hortatur. Cui renitenti, eo quod longa debilitate stomachum adeo infirmatum esse non ignoravit, ut etiam ante aliquot hebdomadas cibum percipere fastidierit; vir Dei respondet : Sine modo. Scias enim, quod tam festinanter non præparabitur, quomodo ipse desiderabit. Hoc ita res probavit. Nam sufficienter refectus obdormivit soporatus, ac de omni illa validissima invaletudine sine mora convaluit.

* Mathildem.

Miraculo purgatur. 23. Iterum vir beatus ad ecclesiarum directionem a domino Papa destinatus, cum inter multa bona opera, quæ operatus est, antistitem quemdam falsis criminibus impetitum a malignantium calumniis, duce Spiritu veritatis, eripuisset, Romam reversus basilicam Petri Apostoli causa orationis, & gratiarum actionis ingressus est. Erat ei familiare diverticulum ab beatæ Mariæ Dei Genitricis iconem consistentem intra eamdem basilicam, ut ante eam orando procideret, & plorando cor suum effunderet. Igitur cum hac vice secundum hanc consuetudinem facturus accessisset, vidit, quod dictu mirabile est, ipsam imaginem lacrymas stillare, & quasi dolorem suum pro aliqua dilecti sui molestia significare. Ipse autem repletus stupore & ecstasi, postquam satis in admirationem defixus est, lacrymis lacrymas ubertim reddidit,

a Leo IX. obiit anno 1054. die 19. Aprilis. Anno sequenti die 13. Aprilis coronatus est Romæ Victor II. cui anno 1057. die 28. Julii defuncto, substitutus est 2. Augusti Stephanus IX. ex abbate Casinensi : qui anno sequenti excessit e vita. Johannes Mincius quorumdam factione ipsi substitutus est sub nomine Benedicti X. quo pulso electus est Nicolaus II. hic memoratus, qui anno 1059 mense Januarii Romæ coronatus fuit. Obiit die 3. Julii anni 1061. cui Cadaloum Parmensem episcopum substituere conatus est Imperator sub Honorii II. nomine, sed prævaluit canonica Anselmi Lucensis electio, qui Alexander II. dictus est.

dit, & supplicatione completa, Lateranense palatium salutaturus domnum Papam revisit: qui mox perlati ad eum falsi rumoris excipiens indicium, quod videlicet pro muneribus prænotatum justificasset Episcopum, patenter dedit intelligi, quod in sacra imagine significasset similitudo condolendi. Verum cum sapientia, quæ lucebat in vultu ejus, rationem cœpisset reddere, erubescebant omnes, qui in præsentia erant, adversarii ejus, & juxta beatum Hieronymum, falsus rumor cito opprimebatur, & mordax lingua cito confodiebatur: quippe vita ipsius, voce & exemplo commendabatur. Inde cum prædicto more solito repeteret imaginem, converso miraculo, vidit eam arridere sibi tamquam triumphatori.

24. Ne autem hæc miracula quamvis de sanctis, tamen de insensatis rebus incredibilia videantur; ex probabilioribus Orthodoxorum Patrum scriptis fidem dare volumus, quædam ex his mutuantes exempla, quæ contra hujusmodi incredulitatem non putamus invalida. Sic enim legitur in actionibus septimi universalis Concilii auctoritate primi Adriani Papæ collecti. „ Narravit nobis Dionysius presbyter ecclesiæ Ascalonis de abbate Joanne „ anachoreta dicens *a*: quia hic magnus in præsenti generatione fuit ho„ mo, & ad statum suum Deo placentem hoc de eo miraculum assere„ bat. In specu, inquiens, senex sedebat in partibus Sochus, possessionis „ ab Hierosolymis miliariis 9. ferme distantis. Imaginem autem habebat „ senex in specu sanctæ & intemeratæ Dominæ nostræ Dei-Genitricis & „ semper virginis Mariæ, habentem in ulnis Christum Dominum nostrum. „ Quotiescumque igitur volebat quoquam pergere, aut ad eremos longin„ quas, aut Hierosolymam ad adorandam sanctam Crucem & sancta lo„ ca, vel etiam in Sina monte oraturus, aut ad Martyres, qui ab Hie„ rosolymis multis spatiis aberant; erat enim amicus Martyrum oppido „ senex: nam, nunc quidem ad sanctum Joannem Ephesum; nunc vero „ ad sanctum Theodorum Eucharetam *b*, aut ad sanctam Teclam Seleu„ ciam pergebat, vel ad sanctum Sergium Arapham, præstuebat cande„ lam, & succendebat, sicuti habebat consuetudinem: & ad deprecatio„ nem stans, ut iter sibi dirigeretur, dicebat ad Dominam, in imaginem „ ejus attendens: Sancta Domina Dei-Genitrix, quoniam viam habeo lon„ gam ad ambulandum, multorum dierum spatium habentem, de cande„ la tua curam habeto, & inextinguibilem eam secundum meum propo„ situm custodi. Ego enim adjutorium tuum comitem habens vadam. Et „ his ad imaginem dictis, abibat. Et proposito itinere completo, rever„ tebatur aliquando quidem mense uno, aliquando vero duobus, vel tri„ bus, nonnumquam quinque, aut sex moratus; & sic inveniebat cande„ lam ordinatam, & ardentem, ut eam ad iter agendum egressurus sine„ bat: numquam illam aliquando a semetipsa extinctam vidit: neque a „ somno surgens, neque ab eremo rediens in speluncam. Item ex eisdem actionibus ex vita sancti Theodori *c* archimandritæ. Cum esset annorum „ quasi duodecim, facta est mortalitas ex bubone in illa villa, ita ut & „ ipse infirmaretur pæne ad mortem: Porro detulerunt eum in oratoriam „ domum S. Joannis-Baptistæ, quæ erat juxta villam, & straverunt eum „ ad introitus altaris. Porro supra illum in receptaculo crucis, stabat ima„ go Salvatoris Jesu-Christi. Cumque ex dolore bubonis cruciaretur, re„ pente de imagine ceciderunt super eum roris guttæ, & statim, gratia „ Dei, a dolore convaluit, & sanus effectus est, & ivit domum suam. His exemplis ad astruendam fidem sufficere valentibus, ad nostræ narrationis ordinem redeamus.

25. Igi-

a Habes hanc historiam apud Joannem Moschum in Prato spirituali cap. 180.

b Legendum *Euchaitam*. De celebri hac peregrinatione vide præf. in acta S. Theodori num. 2. in Actis Martyrum sinceris pag. 531. De S. Sergio vide Baronium in Notis ad diem 7. Octobris.

c Theodorus Siceota, vel solo nomine celeberrimus.

AN.CHR 1085 25. Maji. Pontificatus ipsi præsagitur. 25. Igitur venerabilis Hiltebrandus vidit visionem, apostolicæ pietatis in proximo suscipiendæ præsignationem. Apparuit ei Simon Magus tripudians, & exsultans in navi; & ipse sibi videbatur in illum insilire, & colluctando pedibus subactum insolubilibus nexibus vincire. Quod navis Ecclesiam significet, rarus est qui ignoret. In qua nimirum Simon Magus ante beati viri hujus apostolatum longe lateque per suos sequaces sacrilega venalitate luserat, libere scilicet & impudenter emens, ac vendens ecclesiasticas dignitates. Quomodo autem per hunc athletam Dei prostratus, & alligatus sit, suo loco dicemus.

26. Per idem tempus quidam Pisani pernoctabant in basilica beati Petri gratia orandi, cum ecce vident ipsum Principem Apostolorum in eadem domo sua, cum hoc prædestinato herede suo deambulantem, eique præcipientem, ut stercora diversorum jumentorum, quæ sparsim inibi jacere videbantur, in saccum, qui cominus haberi cernebatur, congereret, & dorso imposita egereret. Et quidem per hæc stercora luxurias, & spurcitias diversorum hominum, maxime autem Nicolaitarum, & quarti Heinrici patroni eorum, significari in promptu est. Sed quomodo & portata, & exportata sint, suo tempore, Deo adspirante, demonstrabimus. Nunc electionis ejus post mortem Alexandri papæ, legitimum ordinem, prout ipsi electores ejus conscripserunt, proponamus.

Quomodo Gregorius VII. Papa electus sit.

Decretum electionis. „ 27. Regnante Domino nostro Jesu-Christo, anno clementissimæ Incar„ nationis ejus 1073. Indictione & Luna 11. 10. Kalendas Maji, feria se„ cunda, die sepulturæ domini Alexandri bonæ memoriæ secundi papæ, „ ne sedes Apostolica diu lugeat proprio destituta pastore, congregati in „ basilica beati Petri ad Vincula, nos sanctæ Romanæ, catholicæ & apo„ stolicæ Ecclesiæ cardinales, clerici, acolyti, subdiaconi, diaconi, pre„ byteri, præsentibus venerabilibus Episcopis, Abbatibus, clericis, & mo„ nachis consentientibus; plurimis turbis utriusque sexus diversique ordi„ nis acclamantibus: eligimus nobis in pastorem & summum pontificem, „ virum religiosum, geminæ scientiæ prudentia pollentem, æquitatis & „ justitiæ præstantissimum amatorem, in adversis fortem, in prosperis „ temperatum, & juxta Apostoli dictum, bonis moribus ornatum, pu„ dicum, modestum, sobrium, castum, hospitalem, domum suam bene re„ gentem, in gremio hujus matris Ecclesiæ a pueritia satis nobiliter edu„ catum & doctum, atque pro vitæ merito in archidiaconatus honorem us„ que hodie sublimatum, Hildebrandum videlicet archidiaconum, quem a „ modo usque in sempiternum & esse, & dici Gregorium papam, & A„ postolicum volumus, & approbamus. Placet vobis? Placet. Vultis eum? „ Volumus. Laudatis eum? Laudamus. Acta Romæ 10. Kalend. Maji Indictione 11.

28. Ipse quoque Gregorius de electione sua continuo has misit epistolas.

Gregorius in Romanum Pontificem electus, Desiderio Abbati monasterii sancti Benedicti Montis-Casini, salutem in Christo Jesu.

„ Dominus noster Papa Alexander mortuus est, cujus mors super me Lib. 1. epist. 1. „ cecidit, & omnia viscera mea concutiens, penitus conturbavit. Nam in „ morte quidem ejus Romanus populus contra morem ita quievit, & in „ manu nostra consilii frena dimisit, ut evidenter appareret ex Dei miseri„ cordia hoc provenisse. Unde, accepto consilio, hoc statuimus, ut post „ triduanum jejunium, post litanias, & multorum orationem eleemosynis „ conditam, divino fulti auxilio statueremus, quod melius de electione

Ro-

„ Romani Pontificis videretur. Sed subito cum prædictus dominus noster AN.CHR.
„ Papa in ecclesia Salvatoris sepulturæ traderetur, ortus est magnus tumul- 1085
„ tus populi & fremitus, & in me quasi vesani insurrexerunt: ita ut cum 25. Maij.
„ Propheta possim dicere: Veni in altitudinem maris, & tempestas demer-
„ sit me. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, & timor &
„ tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Sed quia in
„ lecto jacens valde fatigatus satis dictare nequeo, angustias meas enarrare
„ supersedeo. Te igitur per omnipotentem Dominum rogo, ut suffraganeos
„ fratres, & filios, quos in Christo nutris, ad exorandum Deum pro me
„ provoces, & ex vera caritate invites; quatenus oratio, quæ me liberare
„ debuit, ne incurrerem periculum, saltem tueatur in periculo positum.
„ Tu autem ipse quantocius ad nos venire non prætermittas, qui quantum
„ Romana ecclesia te indigeat, & in prudentia tua fiduciam habeat, non
„ ignoras. Dominam AGNETEM Imperatricem, & RAINALDUM ve-
„ nerabilem Cumanum episcopum ex nostra parte saluta: & quantum erga
„ nos dilectionis habuerint, nunc ut ostendant, nostra vice fideliter obsecra.
„ Data Romæ 9. Kalend. Maii, Indictione undecima.

Gregorius in Romanum Pontificem electus Gotifredo duci, salutem in Domino Jesu-Christo.

„ 29. Grata nobis est lætitia tua, quam in litteris tuis de promotione no- Lib. 1. epist. 9.
„ stra te habere cognovimus, non ut hoc aliqua causæ nostræ delectatio
„ faciat, sed quod eam ex fonte sinceræ dilectionis & fideli mente derivatam
„ esse non dubitamus. Nostra enim promotio, quæ tibi ceterisque fidelibus
„ piam de nobis existimationem & gaudium administrat, nobis interni dolo-
„ ris amaritudinem, & nimiæ anxietatis angustias generat. Videmus enim
„ quanta nos sollicitudo circumstat: sentimus quantum nos suscepti oneris
„ sarcina gravat; sub quibus, dum nostræ infirmitatis conscientia tremit,
„ anima nostra in Christo potius dissolutionis requiem, quam in tantis peri-
„ culis vitam cupit. In tantum quippe commissi nobis officii consideratio nos
„ sollicitat, ut nisi in orationibus spiritualium hominum, post Deum aliqua
„ fiducia nos sustentaret, curarum immensitate mens nostra succumberet.
„ Peccatis enim facientibus, ita pœne totus mundus in maligno est positus,
„ ut omnes, & præcipue qui in Ecclesia prælati sunt, eam potius contur-
„ bare, quam fideli devotione defendere, vel celebrare contendant: & dum
„ suis aut lucris, aut præsentis gloriæ desideriis inhiant, omnibus, quæ ad
„ religionem & justitiam Dei pertinent, se velut hostes opponant. Quo
„ magis nobis dolendum est, qui susceptum universalis Ecclesiæ regimen in
„ tanta difficultate, nec rite administrare, nec tuto deserere possumus. Ce-
„ terum quia fidei & constantiæ virtutem, donante Deo, in te sitam esse
„ cognovimus: omnem, quam oportet in carissimo sancti Petri filio, in te fidu-
„ ciam habentes, animum tuum de nostra itidem constantissima dilectione,
„ & erga honores tuos promptissima voluntate, nequaquam dubitare volumus.
„ De Rege vero mentem nostram, & desiderium plene cognoscere potes;
„ quod, quantum in Domino sapimus, neminem de ejus præsenti ac futura
„ gloria, aut sollicitiorem, aut copiosiori desiderio nobis præferri credimus.
„ Est etiam hæc voluntas nostra, ut primum oblata nobis opportunitate, per
„ nuncios nostros super his, quæ ad profectum Ecclesiæ, & honorem regiæ
„ dignitatis suæ pertinere arbitramur, paterna eum dilectione & admoni-
„ tione conveniamus. Quod si nos audierit, non aliter de ejus, quam de no-
„ stra salute gaudebimus: quam tunc certissime sibi lucrari poterit, si in te-
„ nenda justitia, nostris monitis & consiliis acquieverit. Sin vero, quod
„ non optamus, nobis odium pro dilectione; omnipotenti autem Deo pro
„ tanto honore sibi collato, dissimulando justitiam ejus, contemptum non ex
„ æquo reddiderit, interminatio, qua dicitur: Maledictus homo, qui pro-

AN.CHR. 1085 25. Maji. „ hibet gladium suum a sanguine, super nos, Deo providente, non ve„ niet. Neque enim liberum nobis est, alicujus personali gratia legem „ Dei postponere, aut a tramite rectitudinis pro humano favore recede„ re, dicente Apostolo: Si hominibus placere vellem, servus Dei non „ essem. Data Romæ 2. Non. Maji Indict. 11.

Sacrificanti columba adest.

30. Post hæc, Pontificali benedictione confirmatus, quam acceptus sibi fuerit ad exemplum Evangelii Pater cœlestis ostendit, quoniam mysteria, quæ abscondit a sapientibus & prudentibus, revelavit parvulis. Nam duo rustici non improbabili curiositate ducti, cum adventum novi Pontificis in Lateranam diœcesim comperissent, ad videndum eum mutuis cohortationibus instigati, ad ecclesiam properant. Quo cum pervenissent, invenerunt eum juxta altare Missarum sollemnia celebrantem. Quem curiose inspicientes, omnes motus corporis & gestus ejus diligenti animadversione notarunt. Sed alter eorum velut in ecstasin raptus, vidit columbam de cœlo descendere, humeroque Gregorii dextro insidentem alis extensis caput ejus velare. Completo vero Canone, columba collum protendens, caute rostrum, ut sibi visum est, immisit; quo retracto, unde venerat ilico reversa est. Stupefactus igitur novo miraculo rusticus, atque post paullulum ad se reversus, ad propria remeavit.

31. Sequenti nocte tres viri habitu decoro, vultuque splendido ei apparuerunt, quorum unus vestitu succincto, canicieque decenti figuram Petri, ut in picturis videre solebat, sibi expressit. Alius vultu splendidus, statura procerus, in admirationem simul & timorem convertit inspectorem; tertium, cujus qualitatis esset non adeo curiose quæsivit. Proinde affabilior horum trium, quis esset diu hæsitans: tandem canum illum sermone aggressus, quis ille major esset, vel quo censeretur nomine, sciscitatus est: a quo responsum quod Sol vocaretur, accipiens, insuper ita increpatus est: Quare non annunciasti Gregorio, quod heri vidisti? Ille vero perterritus, nihil se vidisse testatur. Oblitusne es, inquit, quod columbam heri inter Missarum sollemnia requievisse super humerum ejus videris? totamque visionem, ut viderat, sibi retexuit. Deinde præcepit ei, ut quantocius ad Gregorium iret, quia eadem die inde erat transiturus, atque ex ordine ei visionem recitaret. Mane facto, rusticus quid ageret dubitans, atque visionem illusionem esse secum pertractans, quemdam ejusdem loci religiosum virum adiit, & quid sibi visum fuisset, intimavit. Id autem consilii accepit, quatenus Dominum obnixe deprecaretur, ut si ex illo hæc visio fuisset, secundo, ac tertio ei revelare dignaretur: quod ita rusticus devote peregit. Secunda igitur nocte, item commonitus, obnixius precibus institit. Tertia vero nocte, cum iidem viri terribilius solito se ingessissent, præcepit ei unus, ut si vitam aliquamdiu vellet differre, ne dubitaret, quod jussus fuerat domino Apostolico denunciare, ac subintulit: Si tu, cum prope fuerat, jussis nostris minime obtemperasti, necesse est te post eum longius eundo laborare. Sed ille certius adhuc aliquid ab his elicere gestiens, dixit: Ego quidem rusticus sum & indoctus, quid mihi in signum dabitur, ut a tali persona credatur? Unus eorum, qui tantum solebat pro ceteris loqui, dicebat: Hæc dices Gregorio, quod etiam ipse verum esse cognoscit, quoniam accedens ad altare, quod eodem die cogitavit, apud omnipotentem Dominum impetrare meruit. Rusticus ad Gregorium perveniens, secretum ab eo petiit, & quæ itineris & laboris ejus causa exstitisset, fideliter insinuavit. Ille vero benigne subridens, ac signum præcognoscens, rusticum tantæ legationis nuncium ad sua regredi cum apostolica benedictione permisit.

Gratia compunctionis excidit ob leve delictum.

32. Alio quoque tempore, cum maxima detineretur corporis infirmitate *a*, quædam neptis sua ad eum visitandi gratia venerat, & qualiter se contine-

a Libro 2. epistola 9. anno 1074. scripta, Beatricem ejusque filiam Mathildem monet se ex gravi morbo convaluisse.

tineret, inquirebat. Tum ille, ut nepti super ægritudine sua animum levigaret, monilia ejusdem manu tenens, an nubere vellet requisivit. Post, recepta sanitate, dum solitis orationibus incumberet, nec recordatione præteritorum malorum, nec spe futurorum bonorum aut desiderio; &, ut breviter concludamus, nullo modo ad hoc, ut saltem unam lacrymulam exprimere valeret, pertingere potuit. Diu igitur mæsto animo revolvens quid egisset, quo delicto Deum offendisset, qua denique culpa datam sibi compunctionis gratiam perdidisset; tandem temperato mærore id consilii accepit, ut religiosos viros secum in jejuniis, & orationibus supplicare Domino deposceret: quatenus ei revelare dignaretur, pro qua noxa donum illi, quod pridem habuerit sublatum sit. Quod congrua devotione peractum est. Completis itaque duarum hebdomadarum vigiliis, jejunio, & corporali disciplina, pius & velox auditor desiderium cordis tribuit ei. Nam cuidam innocenti & simplici viro beata Dei-Genitrix in visione apparuit, eique præcepit dicens; Vade, & dic Gregorio, quod cum ego illum in chorum (non dubium quin Virginum) elegerim, ipse e contrario aliter quam deberet egit. Novo autem permotus elogio Gregorius, magis hæsitare cœpit, intentiusque orare, ut apertius sibi Dei misericordia quid esset ostenderet. Iterum eidem cui supra, sanctissima virgo Maria mater Domini in somnis apparens inquit: Hæc dices Gregorio, quoniam ipse contra gravitatem institutionis nostræ monilia tractavit neptis suæ, idcirco gratiam quam habuit, amisit. Sed nunc, quia pœnitentiam de peccato suo peregit, donum lacrymarum recipiet. Hinc admonemur illius dicti: Bonum est homini mulierem non tangere.

AN.CHR. 1085 25. Maij.

Quam denuo recipit.

1. Cor. 7.

33. Quadam æstate, quæ Romæ humanis corporibus valde contraria est, dum idem vir Dei maximis per integram hebdomadam æstuaret febribus, apparuit ei beata Dei-genitrix semper virgo Maria; atque, ut indignationem ostenderet, ventrem ejus manu versa percutiens recessit. Deinde per alteram septimanam adeo debilitatus est, ut respirare eum, qui exitum ejus præstolabantur, vix sentire possent. Finita hebdomada illa, rursus ad eum beata Dei Genitrix, hora diei quasi sexta accessit; qualiter se haberet, & si adhuc satis pœnarum luisse sibi videretur, ab eo sciscitatur. Cui ille respondit: Domina piissima, ut tibi videtur. Tum leni manu, quasi corpus ejus perungens, ab oculis ejus evanuit. Mox illo vestimenta sua, quasi ad ecclesiam processurus esset, requirente, hi qui aderant præ nimia infirmitate minus sanum sentire æstimabant. At ille nil mali se habere affirmans, extorquet, ut vestibus se induant, atque ad ecclesiam perducant. Quo facto, in tantum sanitate recepta convaluit, ut etiam sacra Missarum sollemnia publice in ecclesia Salvatoris sequenti die celebraret.

Febre punitur a B. Virgine.

Sanatur.

34. Inter hæc, quanta obedientia tanto viro exhibenda foret, Hermanno tunc temporis Cardinali, sed postmodum Brixiensis ecclesiæ præsuli, divinitus ostensum est. Nam cum ab eo ad mensam quadam die vocatus non venisset, nocte insequenti terribilis ei quædam species apparuit, eumque vehementer increpavit dicens: Ut quid miser imitatus es contumaciam Dathan & Abiron supersedendo Gregorii ad convivium invitationem, sicut illi superbe respuerunt Moysi ad concilium vocationem? An excidit tibi, quanta millia millium in inferno demersa sint propter unius Protoplasti inobedientiam? Festina ergo ad satisfactionem, si evadere cupis debitam rebellibus damnationem. Itaque mox ut opportunitas data est, provolutus est pedibus clementissimi Papæ; nec mora, veniam impetravit lacrymosa supplicatione.

Inobediens ipsi increpatur.

35. Nunc libet duo miracula sanctitatis per beatum Gregorium divinitus facta breviter assignare: ne forte ingressis nobis silvam densioris historiæ, excidant memoriæ. Quodam namque tempore, cum de more sacras manus ablueret, ipsa ablutionis aqua instar lactis facta, ægrum quemdam cum fide recuperandæ sanitatis eam in usum sumentem, confestim ab ægritudine

Miracula duo.

AN. CHR. 1085. 25. Maij.

ne liberavit. Item, cum in comitatu gloriosæ Mathildis delitesceret, & rabiem persecutionis, de qua post hac plenius dicturi sumus, declinaret, quadam die venerabilis Hubaldus Mantuanus episcopus indicavit ei, quod cocus ejus nimia infirmitate prægravatus, de lectulo surgere non valeret: at ille necessarii commutationem non habens officii, cum fide grano sinapis comparanda, transtulit montem infirmitatis, & crevit in validum gratia sospitatis. Eadem quippe hora, qua jubentis vocem audivit, surrexit, ac necessaria præparavit.

Laborat contra Simoniacos.

36 Jam tempus exigit aliquot decretales beati Præsulis epistolas contra Simoniacos, & Nicolaitas in Galliam atque Germaniam transmissas ponere, & subinde, quid sibi velit saccus ille stercoribus refertus, quem supra Pisanis visum commemoravimus, aliquam, ut promisimus, conjecturam facere. Denuntiatio quippe regularis judicii prædictorum hæreticorum, eisque faventium concutiens & coercens ignominiam, non absurde videtur comparari sacco stercora continenti; quem videlicet vir sanctus quodammodo portavit, dum epistolas mittendo, conversionem eorum, quos notavit, diu patienter exspectavit: exportavit autem, quando pertinaces in errore, synodali consensu ab Ecclesia separavit. Harum igitur Epistolarum prima *a* nobis occurrit ad Ottonem Constantiensem episcopum directa, quæ ita se habet.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri* OTTONI, *Constantiensi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem.*

Ottoni Constantiensi scribit.

„ Instantia nunciorum tuorum festinanter redire volentium, non permisit nos fraternitati tuæ, quæ in Romana synodo constituta sunt, seriatim intimare. Hæc tamen necessario tibi scribenda fore arbitrati sumus, nos juxta auctoritatem sanctorum Patrum in eadem synodo sententiam dedisse; Ut hi, qui per simoniacam hæresim; hoc est interventu pecuniæ, ad aliquem sacrorum Ordinum gradum, & officium promoti sunt, nullum in sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant. Illi quoque qui Ecclesias datione pecuniæ obtinent, omnino eas perdant: nec deinceps vendere, vel emere alicui liceat: sed nec illi, qui in crimine fornicationis jacent, Missas celebrare, aut secundum inferiores Ordines ministrare altari debeant. Statuimus etiam, ut, si ipsi contemptores fuerint nostrarum, immo sanctorum Patrum Constitutionum, populus nullo modo eorum officia recipiat: ut, qui pro amore Dei, & officii dignitate non corriguntur, verecundia sæculi & objurgatione populi resipiscant. Studeat igitur fraternitas tua se in his nobis cooperatricem exhibere; sic crimina ista de ecclesiis suis radicitus evellere, quatenus boni pastoris meritum apud Deum valeas obtinere, & Romana ecclesia de te, sicut de charissimo fratre, & studioso cooperatore debeat gaudere.

37. Qua vero contumacia prænominatus Episcopus decretis salutaribus resultaverit, vel potius insultaverit, sequens epistola prodit.

GREGORIUS *servus servorum Dei* OTTONI *Constantiensi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem.*

Eumdem inobedientem acriter arguit.

„ Perlatum est *a* ad nos de fraternitate tua, quod satis invitus & mæstus audivi, quodque, si vel de extremo Christianæ plebis membro ad audientiam nostram deferretur, severiore districtionis disciplinæ censura esset „ pro-

a Habetur in actis concilii Romani 1. sub Gregorio 7. anno 1074. habiti, in Apologetici capitulo 1. Ceterum Otto ille Henrici regis partes amplexus, a Gregorii communione alienus obiit, sepultus Basileæ.

b Refertur integra ab Hugone Flaviniacensi in Chronico tomo 1. Bibl. Labbeanæ pag. 210.

AN. CHR. 1085 25. Maij.

„ procul dubio castigandum. Cum enim apostolica auctoritate & veridicis „ sanctorum Patrum sententiis incitati, ad eliminandam Simoniacam hæresim „ & præcipiendam Clericorum castitatem pro nostri officii debito exarsimus, „ Moguntino venerabili Archiepiscopo confratri nostro, cui plures & late „ dispersi suffraganei sunt, hoc obedientiæ munus injunximus, ut tam per se „ quam per coadjutores suos hoc Romanæ ecclesiæ Decretum universo Cle„ro studiosius inculcaret, & inviolabiliter tenendum proponeret. Tibi quo„que, cui plurimus Constantiensis episcopii Clerus & populus amplissime di„latatus, ob eamdem causam speciales litteras cudere, bulla nostra impres„sas, collibuit: quarum fultus auctoritate tutius animosiusque præceptis „ nostris obtemperares, & de sanctuario Domini Simoniacam hæresim, & „ fœdam libidinosæ contagionis pollutionem expelleres. Apostolica namque „ beati Pauli præpollet auctoritas, qua fornicatores & adulteros cum cete„ris sceleratis connumerans, diffinitam suæ jussionis sententiam subjicit, cum „ ejusmodi nec cibum capere. Præterea universus Ecclesiæ Catholicæ cœtus „ aut virgines sunt, aut continentes, aut conjuges. Quicumque ergo extra „ hos tres ordines reperitur, inter filios Ecclesiæ sive intra Christianæ Reli„gionis limites non numeratur: unde & nos, si vel extremum laicum pelli„catui adhærentem liquido cognoverimus, hunc velut præcisum membrum „ a corpore Dominico, a sacramentis altaris, donec pœniteat, arcemus. „ Quomodo ergo sanctorum sacramentorum distributor vel minister esse de„bet, qui nulla ratione potest esse vel particeps? Sed illa beati papæ LEO„NIS [a] nos impulit auctoritas, qui subdiaconis ineundi connubii licentiam „ prorsus abstulit. Quod decretum beati Leonis posteriores sanctæ Romanæ „ ecclesiæ Pontifices, maxime doctor eximius GREGORIUS, ita pro lege „ sanxerunt [b], ut deinceps tribus his ordinibus ecclesiasticis, Sacerdotibus, „ Levitis & Subdiaconis vincula conjugalia omnino sint prohibita. Cum au„tem hæc omnia tibi observanda, pastorali providentia transmitteremus, „ tu non sursum cor, sed deorsum in terra ponens, prædictis ordinibus frena „ libidinis, sicut accepimus, laxasti; ut qui mulierculis se junxerant in fla„gitio persisterent, & qui necdum duxerunt tua interdicta non timerent. „ O impudentiam, o audaciam singularem! videlicet Episcoporum sedis Apo„stolicæ decreta contemnere, præcepta sanctorum patrum convellere; im„mo vero præceptis contraria ac fidei Christianæ repugnantia de sacratiore „ loco, & de cathedra pontificali subjectis ingerere. Quapropter tibi Apo„stolica auctoritate præcipimus, ut ad proximam synodum nostram pro„ximæ hebdomadæ [c] te præsentem exhibeas, tam de hac inobedientia „ & sedis Apostolicæ contemptu, quam de omnibus quæ tibi objiciuntur, „ canonice responsurus.

38. Hic clero & populo demandat, ne inobedienti Episcopo obediant.

GREGORIUS *Episcopus servuus servorum Dei, Clericis & Laicis, majoribus & minoribus in Constantiensi episcopatu consistentibus, Christianam legem diligentibus, salutem & apostolicam benedictionem.*

Ejus inobedientiam denuntiat Constantiensibus.

„ Misimus [d] fratri nostro, episcopo vestro Ottoni, litteras exhortatorias, „ per quas pro nostri necessitate officii Apostolica auctoritate injunximus illi, „ ut Simoniacam hæresim de ecclesia penitus sua excluderet, & castitatem „ clericorum studiose prædicandam susciperet, & firmiter tenendam episco„pali vigilantia inculcaret. Nam sic eam nobis Evangelicæ & Apostolicæ „ litteræ, authenticarum synodorum decreta, & eximiorum Doctorum præ„cepta insinuant, ut eam dissimulare & negligere, sine magno animæ no„stræ & populi Christiani detrimento, non possimus. Sed Episcopus vester,

[a] Ea de re scribit sanctus Leo ad Anastasium episcopum Thessalonicensem & ad Rusticum Narbonensem.
[b] Vide Gregorii Magni epistolam 42. libri 1 & 34. libri 3.
[c] Legendum *prima proxime Quadragesimæ hebdomada*, ut patet ex sequenti epistola. Et certe quomodo alias occurrere potuisset Episcopus in Germania constitutus?
[d] Hæc quoque habetur apud Hugonem loco laudato.

AN.CHR. 1085 25. Maij.

„ ut nobis relatum est, quæ paterne suaseramus, perficere non curavit, & „ ut non solum inobedientiæ, verum etiam rebellionis offensam contrahe- „ ret, quemadmodum accepimus, palam clericis suis, jussioni nostræ, immo „ beati Petri, omnino contraria permisit: ita ut qui mulierculas habuerant, „ retinerent; & qui non habebant, illicita temeritate subintroducerent. „ Quod ut audivimus, moleste ferentes, secundam ei scripsimus epistolam, „ indignationis ei nostræ motus ostendentes, & idem præceptum iterato „ acrius inculcantes: tum etiam ipsum ad synodum Romanam, quæ prima „ proximæ Quadragesimæ hebdomada futura est, advocavimus, ut pro se „ rationem reddat, & inobedientiæ causas, si rationabiles habuerit, in au- „ dientiam totius conventus exponat. Hoc ideo, fratres carissimi, vobis in- „ notescimus, ut animæ vestræ saluti consulamus. Si enim beato Petro & san- „ ctæ sedi Apostolicæ fronte aperta repugnans & contumax esse voluerit, „ liquido manifestum est, quod qui matrem vel patrem inhonorat, nullam „ a fidelibus patris & matris jure obedientiam exigere aut quærere debeat. „ Indignum est enim, ut qui Magistro detrectat subesse, Magister auditori- „ bus postulet præesse. Quapropter omnibus, sicut prædiximus, majoribus „ atque minoribus Deo & beato Petro adhærentibus, Apostolica auctoritate „ præcipimus, si in obduratione sua persistere voluerit, nullam ei obedientiæ „ reverentiam exhibeatis: neque id animæ vestræ perniciem esse putetis. Nam „ si, ut toties jam prædiximus, præceptis Apostolicis voluerit esse contra- „ rius, ab omni illius subjectionis jugo, beati Petri auctoritate, absolvimus „ ita universos, ut cum sacramenti obligatione quilibet ei fuerit obstrictus, „ quamdiu Deo omnipotenti & sedi Apostolicæ rebellis extiterit, nulla ei „ fidelitatis exhibitione fiat obnoxius. Non enim cuilibet personæ contra „ Creatorem suum, qui cunctis præponendus est, aliquis debet obedire: sed „ debemus contra Deum superbienti resistere, ut saltem hac necessitate „ coactus ad viam justitiæ addiscat redire. Quanti enim periculi, quantæque „ a Christiana lege sit alienationis, obedientiam, maxime Apostolicæ sedi, „ non exhibere, ex dictis beati Samuelis prophetæ potestis cognoscere, quæ „ sanctissimus Papa Gregorius in ultimo libro Moralium procuravit exponere. „ Ut ea autem sint vobis in promptu, scripta transmisimus, quatenus indubi- „ tanter sciatis, non vobis novam non dicere, sed antiquam sanctorum Pa- „ trum doctrinam propalare. Hinc Samuel ait: Melior est obedientia quam „ victima, & auscultare magis quam offerre adipem arietum: quoniam quasi „ peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquie- „ scere. Obedientia quippe victimis jure præponitur, quia per victimas alie- „ na caro, per obedientiam vero propria voluntas mactatur. Tanto igitur „ quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos, repressa arbitrii „ sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi pecca- „ tum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. „ Ex adverso igitur melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur; si enim „ ariolandi peccatum est repugnare, est quasi scelus idololatriæ nolle ac- „ quiescere. Sola est quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque con- „ vincitur infidelis, etsi fidelis esse videatur.

39. Ad Laicos pro exsequendis superioribus institutis.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei*, RODULFO *duci Sueviæ*, *atque* BERTHOLDO *Duci Carentano*, *salutem & Apostolicam benedictionem*.

Scribit viris nobilibus ea de re.

„ Scimus *a*, quoniam prudentia vestra miserabilem Christianæ religionis „ desolationem perspicaci mente perpendit, quæ pro peccatis nostris in ea „ nunc extremitate est posita, ut infeliciora tempora nemo viventium vide- „ rit, nec a tempore beati Silvestri, patris nostri, scripturarum traditione „ repe-

a Extat in Registro Gregorii lib. 2. epist. 45.

AN.CHR 1085 25. Maij.

„ repererit. Verum hujus tanti mali nos caput & causa sumus, qui ad „ regendum populum prælati, & pro lucrandis animabus Episcopi vocati „ & constituti sumus. Ab eorum namque principatibus, velut a quibusdam initiis, subditorum bona vel mala veniunt, qui aut mundanas dignitates, aut magisterium spirituale susceperunt, qui dum nihil aliud, „ nisi gloriam & voluptates sæculi quærunt, sine sua, & populi confusione vivere nequeunt: quoniam in malefactis prava sectantes desideria, „ & suæ auctoritatis jura per culpam ligant, & aliis peccandi per exemplum frena relaxant. Neque enim per ignorantiam, aut improvidi delinquunt; sed præsumtuosa obstinatione Spiritui-sancto resistentes, divinas, quas cognoverunt leges, abjiciunt, & Apostolica decreta contemnunt. Sciunt namque archiepiscopi & episcopi terræ vestræ, quod & „ omnibus fidelibus notum esse debet, quoniam in sacris Canonibus prohibitum est, ut hi, qui per Simoniacam hæresim, hoc est interventu „ pretii, ad aliquem sacrorum Ordinum gradum, vel officium promoti „ sunt, nullum in sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant; nec „ illi, qui in crimine fornicationis jacent, Missas celebrare, aut secundum „ inferiores Ordines ministrare altari debeant. Quæ cum eos sancta & „ Apostolica mater Ecclesia, jam a tempore beati Leonis Papæ, sæpe in „ Conciliis tum per legatos, tum per epistolas in se, & commissis sibi plebibus, utpote ab antiquioribus neglecta, renovare & observare commonuerit, rogaverit, & accepta per Petrum auctoritate, jusserit; adhuc „ tamen inobedientes, exceptis perpaucis, tam exsecrandam consuetudinem nulla studuerunt prohibitione decidere, nulla districtione punire. „ Non attendentes quod scriptum est: Quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi crimen idolatriæ, nolle acquiescere. Cum igitur illis Apostolica, immo sancti Spiritus mandata spernentibus, & scelera „ subditorum criminosa foventibus patientia, divina ministeria indigne tractari, populum seduci intelligimus; alio quolibet modo contra hæc vigilare nos convenit, quibus cura Dominici gregis præ cunctis incumbit. „ Multo enim melius nobis videtur justitiam Dei, vel novis reædificare „ consiliis, quam animas hominum una cum legibus deperire neglectis. „ Quapropter ad te, & ad omnes, de quorum fide, & devotione confidimus, nunc convertimur; rogantes vos, & Apostolica auctoritate admonentes, ut quidquid Episcopi dehinc loquantur, aut taceant, vos officium eorum, quos aut Simoniace promotos & ordinatos, aut in crimine fornicationis jacentes cognoveritis, nullatenus recipiatis: & hæc eadem adstricti per obedientiam, tam in curia Regis, quam per alia loca, & conventus regni notificantes, ac persuadentes; quantum potestis, „ tales sacro-sanctis deservire mysteriis, etiam vi, si oportuerit, prohibeatis. Si qui autem contra vos, quasi istud officii vestri non esse, aliquid garrire incipiant; hoc illis respondete, ut vestram & populi salutem non impedientes, de injuncta vobis obedientia, ad nos nobiscum „ disputaturi veniant [a]. Quia vero, te Rodulphe dico, Ducem & carissimum sancti Petri filium, ad religionis spiritum desideranter anhelare „ confidimus, unde nos consuluisti, quidquid nobis perfectius visum est, „ ad correctionem tuam tibi intimamus, ut quantumcumque pretii te pro „ disponendis in Ecclesia Clericis accepisse recordaris, aut in utilitates „ ejusdem ecclesiæ, si attinere ei videtur, aut in usus pauperum expendas: ut nulla in te reprehensibilitatis macula remanente, inter electos „ regni cœlestis cives adscribi merearis. Datum Romæ tertio Idus Januarii, Indictione decima-tertia.

Simoniacis interdicenda sacra ministeria.

40. Item ad laicos pro iisdem institutis.

[a] Hic desinit apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico pag. 212. ubi *Bertholdo*, *Rodulfo*, *Welphoni ducibus* inscribitur.

AN.CHR. 1085 25. Maij.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei, dilecto in Christo filio & nobilissimo Comiti* ADALBERTO, *& ejus uxori, salutem & Apostolicam benedictionem.*

„ Gratias Deo referimus, quod & laici, & mulieres ad Dominum men„ tes erigunt, & cultum religionis libenter intellectu capiunt, & tenere con„ tendunt. Nam illi, qui propter lucrandes animas Episcopi vocati & con„ stituti sunt, & subditos suos verbo & exemplo viam veritatis docere de„ berent, his temporibus seducti a diabolo non solum legem Dei deserunt, „ sed impugnare, & omni conatu subvertere, non desistunt. Quo minus mi„ randum est, si ipsi inferiores ordines a delicto non prohibent, quorum aut „ ordinatio fuit hæretica, aut vita omni immunditia, & facinoribus cooper„ ta; qui, dum in semetipsis propria scelera nec corrigunt nec attendunt, „ subditorum quoque crimina, aut per negligentiam, aut timore propriæ „ conscientiæ portant. De quibus recte per Prophetam dicitur: Obscuren-
Ps. 68. 24. „ tur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Qua„ propter quidquid illi contra vos, immo contra justitiam garriant, & pro „ defendenda nequitia sua, vobis, qui inlitterati estis, objiciant, vos in „ puritate & constantia fidei vestræ permanentes, quæ de Episcopis, & „ Sacerdotibus Simoniacis, aut in fornicatione jacentibus ab Apostolica „ sede accepistis, firmiter credite, & tenete. Datum Romæ 8. Kal. No„ vemb. Indictione decima-tertia.

His non obediendum. 41. Ut nullus obediat Episcopis præfata statuta contemnentibus, vel negligentibus.

GREGORIUS *servus servorum Dei, omnibus Clericis & Laicis in regno Teutonicorum constitutis, salutem & apostolicam benedictionem.*

„ Audivimus *a* quod quidam Episcoporum apud vos commorantium, „ ut sacerdotes & diaconi & subdiaconi mulieribus commisceantur, aut „ consentiant aut negligant, his præcipimus vos nullo modo obedire, vel „ illorum præceptis consentire, sicut ipsi Apostolicæ sedis præceptis non „ obediunt, neque auctoritati sanctorum Patrum consentiunt, testante di„ vina scriptura, Facientes & consentientes par pœna complectitur. Omni„ potens & misericors Deus, qui ultra spem, qui ultra meritum mise„ retur, & consolatur nos in omni tribulatione nostra, aperiat cor ve„ strum in lege, & confirmet vos in præceptis suis, ut auctoritate beati „ Petri a cunctis peccatis absolutos, vos ad cœleste regnum perducat re„ gnaturos. Amen.

Damnati in Romana synodo. 42. Has epistolas prosecuta est, ipso præsidente, generalis synodus *b*, in qua, sicut gesta ipsius continent, sententia anathematis data est in omnes Simoniacos & Nicolaitas hæreticos, qui in erroris suis secta indurati, synodalibus sanctorum Patrum definitionibus, & decretalibus eorum statutis scienter inobedientes, apostatarumque pertinacia eis recalcitrantes, studio & voluntate refragantur. Ecce saccus stercoribus plenus eatenus arguendo, obsecrando, increpando cum omni patientia & doctrina portatus; sed ex tunc, justa ultione divini zeli exportatus, secundum ordinem, quem suis ultoribus ipse Dominus per Ezechielem prophetam ostendit dicens: A sanctuario meo incipite. Clamor namque Sodomorum & Gomorrheorum usque ad ipsius Pontificatum multiplicatus fuerat nimis; in eo scilicet, quod prædicti hæretici, eorumque fautores, nimia peccandi libertate effrenati, peccatum summ sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: ideoque nisi

a Hanc epistolam exhibet integram Hugo Flaviniacensis in Chronico pag. 212.
b Hujus synodi decreta & epistolas supra descriptas habes apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico Virdunensi, tomo 1. Bibliothecæ novæ Labbeanæ.

nisi Dominus exercituum reliquisset nobis in eo semen correptionis, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. AN.CHR 1085

43. Hac fama justificationis instigati Babenbergenses Clerici detulerunt ad aures ejus simoniacum introitum pseudo-episcopi sui, nomine HERMANNI a. At ille, contracta non minima pecunia pretiosi metalli, & vestimenti copia, speravit Apostolicum rigorem muneribus emolliri posse. Et approximans Romæ, exoravit venerabilem Hermannum Mettensis ecclesiæ Episcopum & Apostolicæ sedis legatum, qui tunc forte societatem itineris inciderat, uti se ad dominum Papam præiret, & intercederet. Quod cum attentasset, & humanæ placationis non parvam materiam affore designasset, vir justus excutere manus suas ab omni munere solitus, ut erat in conclavi suo positus, Spiritu-sancto se inflammante, respondit: Fac eum, si aliquam fidelium communionem velit obtinere, in partes suas redire, & monasticæ regulæ districtum jugum pœnitendo subire: quoniam, propitius sit mihi Deus, si domum istam mihi impleret auro & argento, numquam, me consentiente, episcopali fungetur officio. Hoc itaque modo & iste Simoniacus submotus est a sacerdotio.

25. Maji. Hermannus Bambergensis ob simoniam depositus.

44. Jam vero qualiter inimicorum fraudes, tentationes, pericula, detractiones, irrisiones, captiones, custodias, propter nomen Domini; postremo, qualiter, Domini juvamine & sustentatione, Apostolorumque comitante suffragio, Reges, tyrannos, duces, principes, animarumque hominum captivatores, voratores, insuper lupos, Antichristi videlicet ministros, Archiepiscopos, Episcopos, & reliquos ecclesiasticos pervasores fortissimus athleta Dei superavit, nequaquam silentio præterire dignum ducimus: quatenus tam præsentibus, quam subsecuturis sit in exemplum, & populus sanctæ Ecclesiæ, olim nostrum sæculum fuisse cognoscat sub tanto, talique pastore prolapsum. Indecens enim & inconveniens esse videtur, tradere oblivioni patris hujus laborem, cum etiam profanarum causarum memoria penes sæculares pro fortudinis exemplo fiat. Hujus quidem exemplum, si tenaci memoriæ tradatur, fit sanctæ Ecclesiæ supplementum, Christi fidelium ornamentum, & in hæreseon profanarum veniet detrimentum. Hinc enim justorum (pugnæ) iterum prima sumpsere principia; hinc Ecclesiastica victoria, & perpetuæ felicitatis quodammodo per filium hereditas (propagatur.)

Quanta S. Pontifex pertulerit.

45. Fuit itaque quidam vir in Urbe, perditionis filius, omnium hominum sceleratissimus & iniquissimus, cujus quidem memoria aerem ipsum commaculat; cui pro dulcedine perjuria, fallaciæ, luxuriæ, traditio, homicidia, machinationes, susurrationes, conspirationes, fraudes, deceptiones, conventicula fuerant; & quicquid virtuti esse potest inimicum, sibi per omnia (licere) credebat: pater furum & socius perjurorum, clypeus fallacis & hasta mœchi, galea homicidarum & scutum traditionis, tegumentum machinationis, custos susurrationis, anxietas conspirationis, coloratio fraudis, risusque deceptionis, & crypta malæ conventionis; ad cujus confugium omnis hæreticus, omnisque scelestus properabant; cujus ala velabat scandala, sub cujus umbra Leviathan ipse tortuosus coluber, dulciter & suaviter quiescebat. Qui ad augmentum tanti commercii turres quam plures in urbe construxerat, & posthabitis tam Dei, quam hominis inimicitiis, quidquid ante suæ perversæ mentis oculos incentor malitiæ, diabolus videlicet, adduxerat, peragere satagebat. Levia * quidem sibi & dulcia verba, sed in fine jacula & absynthium fuerant. Qui ad sui destructionem quemdam suum compatrem occidit; in cujus domum, re nondum plene cognita, perrupit: quam etiam destruxit, & peracto tanto scelere,

Sceleratissimi viri descriptio.

* f. lenia.

a Ad eum scripsit Gregorius epistolam 84. lib. 1. eumque monet se causam ipsius Mettensi episcopo commisisse. Hunc vitam monasticam in monasterio Schavvartzachiano fuisse amplexum testatur Bruschius, ubi sepultus est in sacello S. Benedicti.

AN.CHR 1085 30. Maji. lere, in turrim, quam vivente patre suo Stephano Urbis præfecto construxerat, se recepit.

46. Ad cujus facinus vindicandum vir Dei accensus, una cum adhuc vivente papa Alexandro, maledictionis & anathematis eum vinculis alligavit. Ille vero ad augmentum suæ confusionis, cum quibusdam, quos sibi asciverat, Nicolao videlicet & Bertramo, ad perditionis filium, scilicet Henricum regem, properavit; & communicato magnæ impietatis consilio Cadaloum Parmensem, hæreticum, Romam conductum, hospitio recepit *a* & prœlia multa illius ob adjutorium, in Urbe commisit. Cui solatium omnes hæretici Simoniaci pro posse impendebant, & per ipsum sanctam Ecclesiam confundere disponebant. Sed hæresiarcha tandem illo mortuo, confusus iste pactum se cum domino Papa facere, & fidelitatem jurare spopondit. Quod & fecit. Sed quæ fides ei esse potuit, cui veritas numquam adhæsit? Stabat quidem propter summi Sacerdotis potentiam, ut prædo ligatus: sed quas poterat fraudes, animo tenus perpetrare non desinebat tartareus heres. Si quando eum venerabilis pater Gregorius, ut a talibus pedem retraheret, hortabatur, in pejus quotidie suum vertebat pectus: sicque factum est, ut in ipsa turri, quam miræ magnitudinis supra pontem sancti Petri construxerat, viros sicarios poneret; qui ab omnibus introeuntibus, & exeuntibus, ex rebus quæ ferebantur prædam caperent.

47. Qua de causa præfectus urbis, Cincius *b* nomine, vir utique prudens, carus Deo & hominibus, qui non ut laicus, sed veluti fidelis monachus, Deo serviens justitiam excolebat in omnibus, quadam die eum cepit, & in carceris squaloribus tantum latronem, ut dignum fuerat, tradidit. Tandem interventu quorumdam nobilium Romanorum, permittente hoc clementia domini Papæ, peractis supra sancti Petri corpus Sacramentis suæ meliorationis, datisque obsidibus, & reddita turri de qua confidebat, dimissus est.

Turris Cencii destructa. Tunc allatis arietibus & machinis, ferreisque malleis, funditus est eversa: & sic Urbs aliquantisper quievit, & iniquorum factio, timore magno concussa, conticuit.

Conjuratio adv. Papam 48. Sed, quid miser faceret? Quousque potuit, iniquos, licet longe positos, tam per se, quam per suos nuncios adiit. Ipse lustravit Apuliam, Lucaniam; Ducem Guiscardum *c*, & ceteros excommunicatos visitans, statuitque cum ipsis tempus opportunum, quomodo dominum Papam caperet, & occideret: filium vero suum ad Guibertum *d* hæreticum, Ravennatem direxit; idem pactum compositurum; sicque ad Regem etiam suæ fallaciæ destinavit litteras, promittens eumdem Patrem regio conspectui repræsentandum. Compositis itaque hujusmodi demolitionibus, ad tempus quievit, exspectant nimirum opportunitatem, ut eum caperet, & iniquorum populo ad necandum traderet. Sed Dominus omnipotens, qui captione sua mundum liberans diabolum captivavit, Patris istius captione & sanguine, Ecclesiæ statum in melius provexit; & filium iniquitatis non solum puero nocere prohibuit, sed etiam propriis rebus privavit.

49. Prolapso itaque fere anno, ministri diaboli tempus advenit. Nam instante festivitate Dominicæ Nativitatis, conspiratores suos cum quibus conjuraverat, hortari cœpit, ut ad tantum flagitium mente prompti concurrerent, animumque aptarent, promittens eis ineffabilia, libertatem futuram, quæstum sine mensura, imitator per omnia fratris & magistri sui diaboli, qui solius morte Domini mundum sibi totum possidendum promitte-

---

a Is est Cencius, qui Cadaloum antipapam sub Honorii II. nomine, fovit.

b Cinthium appellat Petrus Damiani, eumque multis laudat lib. 8. epist. 1. & 4.

c Robertus Guischardus Nortmannorum in Apulia Dux, primo a Gregorio excommunicatus, post ea absolutus.

d Hic est qui sub Clementis III. nomine postea adversus Gregorium antipapa fuit.

tebat. Sed sicut scriptum est, dum capit, capitur: dum prædari incipit, præda fit: & dum ambit illicita quæ nondum possederat, perdidit acquisita quæ retinebat; sic etiam iste, minister utique illius, si corde deprehendisset se tantis rebus exspoliandum, fortasse quoquo pacto a tanti sceleris perpetratione, amore suarum rerum magis quam Dei, manum retraheret; sed quoniam obcæcavit eum malitia sua, qua suffarcinatus incedebat, rem ad effectum perducere conatus est: non timens, immo postponens animæ suæ periculum, alter Judas manus in dominum suum, & Christum Domini injecit. Præsente itaque tantæ festivitatis die, ad peragendum vigiliarum obsequia Pontifex, ut mos est, ad beatæ Mariæ ecclesiam, quæ ob tantarum devotionum merita, Major vocata est, cum parvo Clericorum & Laicorum numero properavit. Nam mos urbis fuerat semper, in tantæ sollemnitatis excellentia omnes ad eamdem Ecclesiam confluere, totamque noctem illam hymnis & laudibus intentos pervigilem ducere. Sed Domino disponente, ad evitandum tantam ecclesiam tanti pastoris sanguine perfundi, ne ministri diaboli animus inhians sui ad destructionem, quæ male voluerat perficere possit, populus tunc convenire prohibitus est. Die namque ipso vigiliarum tantam æther aquarum inundationem profuderat, ut ipsum primi temporis imminere diluvium omnibus videretur. Vix enim aliquis domus suæ limen linquere, vicinique sibi juncti casam, si necessitas aliqua exigeret, intrare, nedum ecclesiam tam longe sitam, penetrare valebat. Loquebantur enim quodammodo mundi elementa futurum scelus, & inauditum facinus præsagiebant.

AN.CHR 1085 25. Maji.

50. Sed quid plura? Adest nox, in qua tenebrarum filius lucis aggreditur ministrum. Missis itaque exploratoribus ad alios exquisitores venerunt. Nam quamdam societatem, juxta eamdem ecclesiam ex ipsius vici habitatoribus sibi asciverant: & notantes omnia, ad notitiam scelesti illius miserant, quæ scrutati fuerant. Tunc ille legionem suam loricis indutam cum festinatione conduxit, ponens ita, ut post peractam sive de nece victoriam, seu de vivo portato triumphum, quemcumque equum quis habere posset, ascenderet: ne quis contra ipsos meditaretur insurgere. Ventum tandem ad Ecclesiam est; Papa vero gloriosus in præsepi positus Missam noctis primam, sicut docet religio, decantabat, corpusque Dominicum tam ipse, quam clerus ejus susceperat. Reliqui vero, qui aderant, eadem adhuc Sacramenta percipiebant, cum magnus subito clamor, magnus & ululatus ex improviso intonuit, & ecclesiam ipsam implevit. Tunc undique lustrantes Ecclesiam, evaginatis mucronibus percutientes quos poterant, ad locum præsepii, quo Papa eximius residebat, convenerunt: percussisque ibidem aliquantis, ruptisque ostiolis illis, angulum brevem præsepii æterni Regis, & Matris, truculentis manibus intraverunt. Tunc injecerunt in eum manus, & tenuerunt. Quorum unus educto gladio caput ejus abscindere voluit, sed tamen Domino volente non potuit. Percussum tamen in fronte, graviterque vulneratum, de Missa nondum finita violentis manibus abstraxerunt, cædentes & percutientes. Ille vero, ut agnus innocens & mansuetus, ad cœlum oculos erigens, nullum eis dedit responsum, non reclamavit, non reluctatus est; neque, ut sibi in aliquo misererentur, rogavit. Tandem exutum pallio, & casula, seu Dalmatica & tunica, eum camisia tantum amictum & stola, ut furem tractum post dorsum cujusdam sacrilegi posuerunt. Ille vero, qui frontem gladio percusserat, arreptus a dæmonio ante ejusdem ecclesiæ atrium diu volutatus est spumans, equusque ejus fugiens nequaquam ulterius inventus est.

Pontifex celebrans.

In ecclesia capitur.

51. Tanti fama mali totam cito perculit Urbem. Quis umquam t anta flentium, tantaque funebria narrare lamenta poterit? Sicut enim de Domini nostri Nativitate Urbs ceteris altius civitatibus congratulari solita fuerat; sic modo commota, tristitiam sibi non modicam advenisse proclamabat. Expavit pariter hoc factum cœlum & terra, & ad tantum facinus vindican-

Urbs tota commovetur.

AN.CHR. candum corda præparantur omnium. Tunc impletum est, quod dictum est
1085 per Prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum,
25. Maji, & gaudium vestrum in luctum. Et illud, Plorans ploravit in nocte; & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus caris ejus. Tunc sancta Ecclesia Dei dicebat: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo die, ac nocte? Et illud: Audite, obsecro, universi populi, & videte dolorem meum. Tunc omnis maritus sumpsit lamentum; & quæ sedebant in thoro maritali lugebant. Omnis itaque Clerus, pastore percusso, huc illucque discurrebat, & cuncta pæne altaria exuentes denudabant. Nihil alicubi, præter quod ante dictum fuerat, in ecclesiis divini officii illo die factum fuit. Elementa tamen ad tempus usque illud turbata, ne populum zelantem Domini zelum præpedirent, se pacata monstrarunt: terra vero aquam pæne cunctam, quam nimia inundatione sustinuerat, absorbens, iterum quodammodo siccum ad hoc omnibus ulciscendum ostendit. Tota itaque nocte, signis tubisque sonantibus, militibusque omnes aditus lustrantibus, ne aliquo portaretur extra urbem ingenio, nullum usquam vestigium patuit: sane re dubia, omnibusque ignorantibus utrum vivus, an mortuus esset, populo congregato in Capitolio, referentibus quibusdam innotuit, quod in quadam turri captus teneretur. Tunc omnes gentes tulere voces ad sydera. Verum ubi primum dies terris est reddita, omnes inter se hortantes populi innumerabiles ad domum Antichristi venerunt. Incepta itaque pugna est: sed primo congressu pars hostilis fugam arripuit, omnisque factio in eadem se turri conclusit. Tunc omni parte vallatæ ignis appositus est; allatisque machinis & arietibus, rumpitur murus, cunctaque inibi conclusa fit Domini populo præda. Nemo suum periculum vitabat, sed sui oblitus pro posse pugnabat.

A piis Papa curatur. 52. Porro quidam vir cum quadam nobili matrona patrem Gregorium secutus est, qui ei solatium aliquantisper ferant. Vir namque ille tædio detractionis, & algore hibernalis noctis afflictum allatis calefecit pellibus, pedesque ejus in sinu suo composuit: matrona vero ipsa fomento medicaminis sui, Patris nostri plagam nimio sanguinis rosei profluvio tabidam, deplorando mulcebat, omnesque illos Dei inimicos homicidas sacrilegos acclamabat: altera nimirum Maria effecta. Nam quemadmodum illa flens sua delicta, Domini vestigia lacrymando perfuderat: sic ista omnium crimina perferens, lacrymis suis tantum pastorem proluebat. Osculabatur illa pedes Domini Salvatoris, quo deinde lota caput ad usque perveniret: hæc autem Dei & Domini famuli primo baptismate munda, postremo pectoris ardore adusta, caput pectusque deosculans lacrymis rigabat. O memorabile pectus! o devotissimæ feminæ laudabile jecur! quantus tibi tunc charitatis ardor inhæserat? cum ante oculos tuos æterni Regis ministrum, iniquorum manibus male tractatum, vulneratumque prospiceres; nec satanæ ministris ex tuo ore pudico, sanctisque osculis, quæ pedibus, manibusque, & capiti tanti patris feceras jam purgato, convicia digna, & maledictionis jacula subtrahebas. Vere credibile est animam tuam te pro patris vita ponere velle, & tormenta potius inexstimabilia percurrere, quam dominum captum, & tam male tractatum videre. Pugnabat manibus omnium generosa virago, & immodicæ mercedis omnium particeps, quantum sibi accumulabat.

Insultat ei mulier. 53. Verum quanto istius animosa fides, tanto alterius mulieris linguosa perfidia. Nam sicut olim Dominicæ passionis tempore, ancilla ostiaria Petrum terruerat; sic ista Vicarium ejus mordacibus opprobriis conturbabat. Quæ quidem illius traditoris soror fuerat, & idcirco tanto patri maledicere non formidabat. Alter vero ejusdem traditoris minister & sequipeda, evaginatum gladium retinens, tanti viri caput ipso die se abscissurum blasphemando asserebat. Cujus impietatis vindictam velocissimum Domini judicium

dicium non distulit. Nam lancea a foris vibrata, guttur ejus diræ vocis venam obtruncans, ad terram morientem palpitantemque prostravit, sicque ad tartarum misit. AN.CHR 1085 25. Maji.

54. Traditor autem jam jamque videns capiendam esse turrim, & sibi periculum mortis imminere, coactus procidit ad pedes beatissimi Papæ, dicens: Semper misericordiam, pater, docuisti, docens perfecisti, errantesque convertens, conversos in fide solidasti; suscipe errantem, & ab iniquitatibus se convertentem; conversum solida, ne me desperationis profunditas absorbeat. Peccavi, erravi, tradidi, interfeci, sacrilegium perpetravi, Matris Regis enim thalamum corrupi, violentisque manibus tugurium & parvum secretarium Dei Filii violavi *a*. Te Patrem & meum dominum, ut parricida, perjuriis, sacrilegiis, manibus pollutis ex illius gremio attraxi. Suscipe, libera, tuere, misericordiam fer, da remedium, consilium, suffragium: injunge pœnam, pone pœnitentiam carceris, exsilium, patriæ diffugium; & Dei judicio in me justissime commotum, ex more, placa populum. Tuis me pollutum sanctis suscipe manibus, & hujus diei mihi pœnitenti concede spatium. Furcas mihi jure paratas corde conspicio, dignam pœnam intueor; & idcirco corpore prostrato, corde demisso, me potentiæ tuæ trado. Proditor veniam petit.

55. Tunc Papa clementissimus, pio ut erat pectore, tanta supplicantem adorsus est: Video te felle amaritudinis obligatum, & tuæ mentis oculos tenebroso squalore contectos; qui lumen veræ lucis, nobis tanto tempore laborantibus, cognoscere nequiverunt. Tu ipse nosti, quantis religiosis viris te commonuerim, quantisque per memetipsum patientissimis admonitionibus sollicitaverim, quibus non solum non acquievisti, verum etiam in deteriora prorupisti: sed tamen adhuc janua tibi vitæ patet, tantum, ut convertaris corde. Qui mox ad terram corruens, verum se reum, miserumque confessus est, promittens omnia sibi injuncta incunctanter perficere. Tandem vir mitissimus, solita sibi pietate commotus, respondit: Quidquid mihi ex ipsa injuria irrogasti, paterne indulgeo. Quod autem in Deum, & Matrem ejus, Apostolosque, seu omnem Ecclesiam contraxisti, luendum fore pronuncio, ita ut primo Hierosolymam tendas; & postmodum, si vivus inde reversus fueris, nostris te manibus & consilio repræsentes, ut sic saltem modo aliquo gratiam tibi reconciliare omnipotentis Dei valeas. Et quemadmodum cunctis filiis Ecclesiæ, subversionis hactenus exemplar fuisti, ita de cetero conversionis fias. Hæc itaque cuncta, prout jussum est, ut videbatur, explere libentissime spopondit: & sic, diei illius liberationem promeruit. Quam obtinet.

56. Tandem Papa pius ad fenestram erectus, turbæ furenti expansis manibus, ut componeretur, & aliquanti majorum turrim ascenderent, innuit. Nonnulli vero putantes, quod eos ad opus quod incœperant, hortaretur, fortissimo impetu turrim scandunt. Et sic foras adductus est, turbis omnibus flentibus præ gaudio, & præ pietate clamantibus. Cernebatur enim totus cruoris magnitudine respersus; & ideo nimio horrore perculsi, voces ad sidera proferebant. Facta igitur victoria, omnes una cum papa Gregorio ad Dei genitricis ecclesiam, de qua nocte ipsa abstractus fuerat, gaudio non modico repleti conveniunt. Tunc pater communis Missam, quam nocte ministris diaboli præpedientibus finire non potuerat, hora ipsa complevit, & cum tanta victoria revertentibus benedictionis Dominicæ gratiam dedit. Papa liberatus. Missam perficit.

57. Deinde cibis summo tenus degustatis, rursum conveniunt adhuc plenius perscrutari omnes, qui inimico Dei se conjunxerant. Inventis autem illis, omnia bona ipsorum perdunt, & exterminio tradunt, nihil omnino linquentes præter personas, quæ præsidium ceperant. Verum dum apud præfatam ecclesiam populus pro pastoris liberatione grates Deo redderet, ini- Inimici fugam arripiunt.

a Ecclesiam sanctæ Mariæ Majoris, & Præsepium Domini ibi existens violaverat.

AN.CHR 1085 30. Maji

iniquus ille Judas fugam cum uxore, filiis, & fratribus arripuit; & sic dimissis rebus suis, nudus evasit. Quidquid vero sui juris olim esse poterat, populus postea adveniens distraxit, turribus ac domibus subversis, præsidiis vero fisci titulo sociatis. Perditionis vero filius & Antichristi minister, ante mundi constitutionem damnatus, post suam evasionem, quidquid promiserat, non solum minime persolvit, sed etiam quibusdam sui similibus profanis associatus, consilia malignitatis contra liberatorem suum dare, quoad vixit, non abhorruit.

Gregorii fautores Cardinales.

58. His itaque præmissis, ad ea, quæ cum rege Henrico peracta sunt, veniamus, & innocentiam Gregorii papæ ostendendo, mala quæ bro bonis receperat, tam præsentibus, quam etiam subsecuturis, prout possumus, indicemus. Nonnullos enim fore credimus, qui partim rei gestæ, partim auctoritatum sanctorum Patrum, ac Decretalium ignorantia, contra suæ salutis periculum Patrem communem reprehendere, infamare, &, quod omnino inspectante Deo malum est inexistimabile, maledictiones ingeminare nequaquam timeant. Qui, si forte divina inspiratione commoti, magis amore cognoscendæ veritatis, quam superbæ procacitatis instinctu hoc agerent, veridicis & approbatis, religiosisque viris interrogatis crederent. Habent enim religione pollentes Episcopos infinitos; &, ut e multis paucos enuntiemus, Geraldum *a* Ostiensem, qui ob vitæ meritum ab Apostolica sede Gallicanis ex partibus assumptus, septimum inter Cardinales episcopos thronum promeruit, qui ad ejusdem Regis causam investigandam ab Apostolica sede est transmissus, & ad confirmandum suo prolatum ore testimonium, plurimos est labores, pericula, vincula, carceresque ipsa pro veritate expertus. Habent Prænestinum, qui ad eumdem sufferendum laborem ab urbe Roma missus est. Habetur insuper & Petrus Albanensis *b*, qui ad confirmandum contra Simoniacos veritatis testimonium, immanem rogum pertransiens nudis plantis, sicut in Registro domini Alexandri II. papæ scriptum reperitur, illæsus exivit. Habentur etiam complures ex ultramontanis partibus, Udo Trevirensis, & Hermannus Mettensis, Altmannus Patavienfis vel Lauriacensis, Adelbero Wirzeburgensis, Hugo Diensis, in cujus electione tantum lumen fertur cælitus descendisse, ut diem vinceret; & corda omnium qui aderant, advenisse Spiritum-sanctum, non dubitarent. Ad satisfaciendum etiam incredulis, ceterorum ordinum viri conveniantur: Abbas videlicet Cluniacensis *b* ejusdem Regis pater in baptismate, & Berinhardus Massiliensis, qui ob instantissimum fidei calorem, bis confessor factus, propter Dominum exsilia, compedesque est perpessus. Rapoto, qui nimirum propter sanguinis nobilitatem, & morum honestatem in Regem a populo expetitus asseritur: Adelbertus, Odalscalchus, quibus tam a rege, quam etiam a papa res commissa fuerat.

Episcopi,

Abbates, &c.

Et mulieres piæ.

59. Et, ut nullus sexus pertranseat, veniamus etiam ad honestas, & tam religione, quam etiam sæcularium rerum potentatibus locupletes mulieres: Reginam videlicet Agnetem, ejusdem iniquissimi regis matrem, & vere reginam: quæ regali diademate dimisso, sæculum istud deserens, Dei, ejusque Matris, Apostolorumque ejus Petri & Pauli vestigiis inremissibiliter adhæsit: Beatricem insuper, ejusque nobilissimam prolem Mathildem; quæ licet mundana cura Ducum officium, Italiam gubernando, gesserunt, ut Debbora nimirum effectæ (quæ judicans Israel Jabin: cum suis omnibus in torrentem Cison dispersit) hoc est, iniquos multotiens confusibiles contriverunt: quæ quidem inter dominum Papam, & Regem mediatrices fuerunt;

---

a Geraldus e priore Cluniacensi factus Ostiensis episcopus Cardinalis, & Ubertus, seu, ut hic auctor infra scribit, Humbertus episcopus Cardinalis Prænestinus, creati anno 1072. biennio postea ad Henricum imperatorem legati missi sunt ad componenda inter Sacerdotium & Imperium dissidia.

b Petrus cognomento Ignitus, quod ad comprobandam Petri Florentini episcopi simoniam in medio ingentis rogi illæsus remansisset. Erat tunc monachus Vallis-umbrosæ B. Joannis Gualberti discipulus, ut in ipsius vita narratur. Obiit die 8. Januarii. Ceteri hic memorati, noti sunt.

c S. Hugo. Bernardus Massiliensis abbas obiit anno 1080. De eo egimus in prima hujus Sæculi parte, ubi de S. Isarno.

runt; & regni statum componere, & confirmare desideranti desiderio cupiebant. Horum omnium, aliorumque probabilium totius conditionis testimoniis non acquiescere, nihil est aliud, quam Dei iram promereri, perpetuæque damnationis subire sententiam. His itaque ad tanti Patris innocentiam ostendendam commemoratis, illius regis fraudes, machinationes, & interdum etiam in sanctum Petrum contumelias, nostræ schedulæ conjungentes, ne in erroris tenebrosi ignorantia scire volentes jacere permittamus, pro viribus cœpta sequamur.

AN.CHR 1085 25. Majii.

Quomodo Henricus quartus indignus regno successit.

60. Tertio igitur Henrico mortuo *a*, quartus ille Henricus Rex, permittente Romano Pontifice Victore, qui tunc morienti præsens erat, hereditario jure, nimirum puer successit; sed Salomone attestante, & dicente: Væ tibi terra, cujus Rex puer est, & cujus Principes mane comedunt; ad destructionem sui, & totius regni, quidquid usquam sceleris esse potest, patravit. Cæco corde petulans Patrem non timuit, sed reddentibus cunctis testimonium pueritiæ, imperfectæque ætati, lasciviam ejus Romani pontifices supportarunt: existimantes illum virile scandere tempus, quo corrigi posset per se; non attendentes, quod scriptum est: Qui parcit virgæ, odit filium suum, nutritur namque vitium. Et dum ramus tener mundatur, aut evellitur, in maturitatem veniens, manu vix, aut ferro præciditur. Sic nimirum ille majorum ascendens currum, omnem Ecclesiam superbienti calcaneo supponere, calcandamque præbere vilem ut ancillam, pro viribus conabatur.

Henrici IV. vitia.

61. Quod scelus Romana ecclesia non ferens, quæ caput totius Religionis & magistra est; &, cui cunctos sæculi potentes præ ceteris corrigere, vacillantesque consolidare proprium est, ipso Domino præcipiente Apostolo Petro; Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos: litteris eum convenire, & commonere, & prædicare cœpit. Cujus collum Christi jugum ferre nescium, libertatis suæ arbitrio induratum, hac illacque avertendo diffugit, novo pectore nova versans consilia, tempus opportunum exspectavit, quo Romanam Ecclesiam, ut ceteras, sibi subjicere possit. Ad quod postea res ut ipsa patuit, annisu, quo valuit erectus est. Nam mortuo Nicolao II. Papa, subintroductoque sanctæ memoriæ Alexandro *b*, vesania suæ mentis arreptus, hæreticum Cadaloum, Parmensem male nominatum episcopum, data per manum suam investitura, in Papam erigere non formidavit. Verum, cedentibus omnibus, controversus Deo, quod deliberaverat nequaquam ad effectum perducere potuit. Quo tempore, quantis sit paternis litteris commonitus, ejusdem patris Alexandri libri testantur. Cui pater Gregorius, postquam Domini voluntatem fugiens, & renitens succedere coactus est, ut decebat, paterna illum visitavit commonitione, orans, & postulans, ut pro amore omnium Regis, etiam pro sui status salute, pro animæ suæ remedio, ab actis, quibus oportebat tantum sanctæ Ecclesiæ filium & membrum abstinere, pedem retraheret; agnosceretque Regem regum super se inspectorem, qui cordium consilia, & tenebrarum abscondita cognoscens, unicuique secundum opera sua reddit: rogans etiam, ut consiliarios pessimos, qui magis sua quam eum diligebant, dimitteret; quoniam, talium consiliis consentire, nihil aliud esse, quam mortem acquirere, regnumque subvertere, & in fabulam cunctis gentibus fieri velle, significabat.

Pontificum monita spernit. Luc. 22. Antipapam evehit.

62. Ad hoc Rex ipse parumper commotus, litteras suplices, & magis, ut postea claruit, subdolas, emendationem promittentes misit. Allatis

Pax inter Papam & Imp. facta.

a Obiit Botfeldii prope Hernicinam silvam die 5. Octobris anno 1056. relicto Henrico filio, annos septem aut octo nato, sub Agnetis matris tutela.
b Anno 1061. ut supra observavimus.

AN. CHR. 1085. 25 Maij. tis itaque litteris, tota Ecclesia lætata est, sperans sacerdotium & regnum Dei gratia coadunandum, ad purgandum omne, quod in ipsa sparsim incumbebat sordidum. Tunc communi consilio definitum est, ut pro tanta causa, tamque Deo digna ratione, Agnes mater ejus Augusta, una cum venerabilibus episcopis, Ostiensi videlicet & Prænestino, e latere domini Papæ missis, Regem cum apostolicis litteris adiret, ut tanta promissione percognita, certum finem malæ rei hactenus commissæ imponere vellet. Quam Rex ipse, cum memoratis Apostolicis nunciis honorifice suscepit: reversusque ad cor, ut justum fuit, in omnibus Deo, & sancto Petro satisfecit. Quidquid etiam Legati sibi superposuerunt, humillima mente portare promisit in manibus eorum, de cetero se custodire, omnesque Simoniacos, malosque consiliarios, & excommunicatos a se procul repellere, & Dei Ecclesiam secundum canonicam institutionem per consilium Papæ ordinandam, componendamque dimittere. His, aliisque causis determinatis, ad Apostolicum reversi sunt.

63. Rex quoque reversus est ad eadem volutabra, quibus involvi consueverat, credens nimirum magis suæ blandienti voluntati, malisque consiliariis, quam sanæ religioni. Ad quod corrigendum mater ejus Augusta Concussa. iterum a sede Romana missa est. Cum quo tempore aliquo conversata, sanctæ matris Ecclesiæ erga illum affectum omnem aperuit. Ille vero jactum verbi semen cordis agro recepit, sed secundum Evangelicam parabolam, dum mater serit, aliud cecidit secus viam, quod tam humanis gressibus conculcatum, quam a volucribus est raptum: aliud vero inter spinas, & ab exortis suffocatum, fructum ferre non valuit: aliud vero super lapidei cordis duritiam jactum, adustum solis ardore radices habere non potuit. Per humanos quidem gressus, malorum hominum, quibus utebatur, consilia: per volucres vero, immundorum spirituum suggestiones: per spinas vero, divitias, regiasque voluptates; per petram vero, duritiam cordis significari, intelligere quilibet sensatus poterit. Moram autem faciente Regina, suas iterum litteras Papa misit, ut instaret verbo, & liberationi filii; ipsumque rogavit, ut quemadmodum in litteris sibi olim missis continebatur *a*, Legatorumque in manibus promissio & fides data ostenderat, sic se custodiret, & maxime a Simoniaca hæresi, qua insudabat, spiritum suum cohiberet, excommunicatos consiliarios, quos pro salute sua, regnique statu Apostolica sedes, & synodus juste damnaverat, procul abjiceret, ne in eamdem maledictionem incideret. Regina Romam revertens, filium ad Dei justitiam & honorem inclinatum fore asseruit. Cui non multo post vacillanti, blandientes & idoneæ litteræ *b* bis missæ sunt.

Quomodo Saxones conspirabant contra Regem.

64. Illo quidem tempore Saxones, quoniam videbant ab eo se nimium Saxones ab Imp. deficiunt. crudeliter tractari, unanimiter conspiraverunt, ut pro Rege illum amplius non haberent. Tunc coactus supplices ad Apostolicum litteras direxit, orans, ut suis orationibus commendatum susciperet; quatenus eum de tam horrendo, pavidoque judicio jam imminenti, suis meritis excelsi Regis dextra eriperet; iterum, iterumque promittens, nil umquam amplius de ecclesiis Dei facere, quod sancti Canones reprehendere possent. Cujus precibus motus Papa, eisdem Saxonibus litteras, & nuncios misit; & circa ejusdem Regis radices fodiens, prædicationis suæ cophinos misit, exspectans scilicet ut grossos ex ficu colligere posset. Sed unde sumere humoris boni plenitudinem debuit, inde post marcidus aruit: & exspectata vitis ad pingues botros ferendum, labruscas viles, & exi-

a V. lib. 1. epist. 85.
b Eodem libro epist. 30 & 31.

exiles portavit: & seges foliis pulcrioribus ornata, messis tempore nil aliud, quam infandæ permistionis lolium protulit. Monuit equidem Regem, interim se ab armis suspenderet, donec e Saxonum partibus nuncios haberet. Rex vero non acquiescens litteris, & commonitionibus patris, terras Saxoniæ intravit, ubi ex utraque parte, hominum peccatis exigentibus, multus humanus sanguis effusus est. Regis tamen in manibus, justo Dei judicio, victoria data: pro qua sub manibus Domini humiliari debuit, tamquam ignitus, & spiritu elationis inflatus, contra ipsum intumuit. Nam cuncta, quæ pridem per matrem, per Episcopos, per Clericos, per communes nuncios & privatos antea promiserat; postmodum, quia securus, in irritum duxit. Siquidem ecclesias, quas in manibus domini Papæ corrigendas sub juramento posuerat, non solum non dimisit, verum etiam, contra decretales Patrum institutiones, quibusdam adulteris, & Simoniacis sub investitura contradidit: inter quos etiam Gotefridum *a*, propter ecclesiæ Mediolanensis invasionem excommunicatum, ejusdem invasionis adulterio investivit, Altono cum Papa morante, quem Archiepiscopum melior pars Cleri & populi suum dominum elegerant. Dedit etiam Firmanam & Spoletanam.... *b*

AN.CHR 1085 25. Maji.

Pax Eccles. violata.

65. His autem ad Apostolicam sedem perlatis, papa Gregorius non modicum conturbatus est. Cœpit interea agitari multis sollicitudinibus: quoniam cuncta, quæ ad pacem provenire speraverat, verti in contraria perspiciebat. Tandem causas aliquas, sibi per quosdam legatos secrete missas, quibusdam personis, honestisque viris patefecit, ut perpenderent quid super his statuendum foret. Tantis itaque promissionibus, immo simulationibus inspectis, omnes mirari cœperunt. Verum, ne Romana sedes videretur aliquid injuste, seu præcipitanter agere, definitum est, ut eidem Regi acriores litteræ scriberentur; in quibus plene cognosceret, nullo timore, amoreve justitiam dimittere posse Romanum pastorem. Scripsit autem ad Beatricem, ejusque filiam Mathildem, quæ tunc temporis Italiam totam præ ceteris gubernabant; ad eumdem Regem, ad invasorem Mediolanensem, ad suffraganeos omnes.

Ea de re Gregorius scribit.

66. Tunc Rex gravi mærore & timore correptus, hac illacque mente furibunda transcurrens, omnes suos nequam consiliarios advocavit: deductis in medium nonnullis seductoribus ante perversæ mentis oculos; qui plura, quibus humana mens falli solet, proposuerunt, regni honorem a patre dimissum, liberum arbitrium, opes infinitas, militum abundantiam & fortitudinem, Episcopos, duces, tyrannos & sub fidelitate principes constrictos, superborum etiam colla suo jugo contrita, quæstum insuper ecclesiarum, suis manibus traditarum, & multa alia, quæ, ut diximus, sæcularium mentes illiciunt. Inter quos Moguntinus fuit archiepiscopus *c*, & reliqui, qui sub ipso degebant suffraganei. Facta vero tali conventione, statuerunt, ut Imperialis constitutio, cunctos in suo regno manentes Episcopos, cursoribus ubique missis, ante suam præsentiam juberet assistere; & coadunatis omnibus, anathemati, quod Moguntinus hæreticus contra beati Petri vicarium, immo in Dominum, & Apostolum ejus componeret, subscriberent. Quod si forte motus aliqua reverentia, quis eorum se subtrahere vellet, rebus omnibus, & dignitate privatus, ut regalis majestatis obnoxius capitalem subiret sententiam.

Rex conventum cogit.

67. Interea legatis undique missis, ab Urbe quidam Hugo, olim Cardinalis, tunc autem inter Episcopos hæreticos præcipuum caput, qui jam tertio ab Apostolica sede damnatus fuerat, quia quosdam Simoniacos re-

a Gotefridum a se excommunicatum, quod Mediolanensem ecclesiam simoniace invasisset, denuntiat Gregorius lib. 1. epist 15. Ceterum nec ejus nec Altoni, seu ut habet Ughellus, Athonis meminit Catalogus Archiepiscoporum Mediolanensium tomo 1. Itineris Italici pag. 113. & 115.

b Hic aliquid deest. Supple ex Gregorii epist. 15. lib. 3. & Vide Ughellum tomo 1. & 2. Italiæ sacræ, ubi de istarum urbium episcopis.

c Sigefredus archiepiscopus Moguntinus, tunc temporis celebris, sicut & Hugo cognomento Blancus, qui a Gregorii fide desciverat.

AN.CHR. 1085 25. Maji. conciliare præsumserat, fictitiis suis litteris Archiepiscoporum, Episcoporum personas repræsentans, advenit laudans omnia, quæ super dominum Papam composuerant; projectis in medium aliis epistolis, sub omnium Cardinalium, senatusque, ac populi nomine titulatis, quibus significabantur quædam proclamationes ad præsentiam regiam delatæ; ubi etiam continebantur postulatio novi Pontificis, & abjectio legitimi pastoris: subintulit etiam multas inimicitias, quas patiebatur a Nortmannis, a circumjacentibus Comitibus, ab ipsis etiam traditoribus in Urbe manentibus. Quibus visis, Rex non modice lætatus, ad opus componendum fomentum desideratum accepit. Adductis itaque in medium diabolicis pontificibus, anathema super dominum Papam, immo super se ipsos protulerunt. Missis etiam in Longobardiam, & Marchiam a latere Regis tam nunciis, quam apicibus, visum est, ut facto anathemati subscriberent. Congregatis ergo omnibus Papiæ, ex præcepto Regis, & magis ex propria malevolentia, & odio, ut res patuit, anathemati subscripserunt. Nam ad ostendendum malæ voluntatis cumulum, positis sacro-sanctis Evangeliis, juramento firmaverunt, nullo modo se deinceps Gregorium pro Papa habituros, vel obedientiam exhibituros. Missisque nunciis, idem ut & alii facerent effecerunt. Scripsit autem idem Rex Romam litteras, omni injuria inhonestas, falsitateque repletas, præcipiens domino Papæ, ut de sede surgeret, Ecclesiamque dimitteret; vocans eum perjurum, invasorem, & regiæ dignitatis diminutorem: maxime Simoniacis Longobardiæ elaborantibus, statuerunt etiam, ut non ante litteræ darentur & verba, quam synodus, quæ congregata in Romana fuerat ecclesia, plenius hoc audire posset, quod etiam factum est.

Ubi Gregorius abdicatur.

Synodus Romæ.

68. Nam & Papa synodum faciente, quidam Parmensis clericus, domini Apostolici ad injuriam, cum eisdem litteris præsentare se non abhorruit, & easdem blasphemias in facie totius Ecclesiæ & conventus proferre non formidavit. Per idem tempus, prodigium ad illius iniquitatis indicium, & confirmationem futuræ rei in Urbe, juxta beati Petri ecclesiam ortum est, quod omnium corda nimium in stuporem converterat. Nemo enim aliquam significationem super ipsum dare & proferre digne convenienterque poterat. Si quidem gallina ovum mirifico cælatum opere peperit, in quo duo mira insignita fuerant, serpentis scilicet, & scuti similitudo nimio horrore tenebrosa. Serpens vero qui in triplicem ex eodem ovi cortice se sinuationem erexerat, vertice se sursum erigere velle ad summitatem ovi conabatur: caudam vero in partem tenebrarum illius extenderat. Sed dum ad ovi summitatem tenderet, quodam ictu repercussus, ventre tenus caput reflexerat. Scupea vero ejus non depicta, sed extra corticis ordinem posita, manu deprehendi & tractari, velut alia materialis res, poterat. Considerantibus autem omnibus, & mirantibus Episcopis, ceterisque, qui in synodo consederant, nuncius ille Antichristi advenit.

Ubi ostentum exhibitum.

Gregorii abdicatio ipsi intimatur.

69. Postquam vero, finito hymno, facturus sermones exhortationis omnibus Papa consederat; ille præcursor Antichristi, non tribuens honorem Deo, magisque diligens terrenum, quam cæleste imperium, sic eumdem
„ Papam alloquitur: Dominus meus Rex, & Episcopi omnes Ultramontani
„ & Italici, præcipiendo mandant, ut invasam sedem beati Petri, & Roma-
„ nam ecclesiam amodo dimittas. Non est enim dignum, sine præcepto illo-
„ rum, & Imperiali dono, tantum honorem scandere. Et conversus, Clero
„ Romano dixit: Vobis dicitur, fratres, ut ad futuram Pentecostes sollem-
„ nitatem regio conspectui vos repræsentetis, suscepturi de manibus Regis
„ Papam & Patrem: quia hic, non Papa, sed lupus esse dinoscitur rapax.
Ad cujus verba mox Johannes Portuensis episcopus, morum honestate & religione vir præclarus, facto impetu surgens, immensa voce clamavit, Capiatur. Tunc præfectus, facto impetu cum judicibus, militibus & Romanis nobilibus tantum impostorem, evaginatis in ipsa ecclesia Salvatoris gla-

gladiis, ante domini Papæ præsentiam interimere voluit: & fecisset, nisi pius Pater toto corpore se super eum projecisset, omnibus de ejus morte clamantibus. AN.CHR. 1085 25. Maij

70. Tandem vix impetrato silentio, dominus Papa dixit: Nolite filii, Ecclesiæ sanctæ Domini Dei nostri quietem in seditionem aliquam commovere. Oportet enim instare tempora, secundum divinarum Scripturarum seriem periculosa, in quibus homines se ipsos amantes, cupidos, superbos, elatos, parentibus inobedientes, neque præceptoribus reverentiam exhibentes, esse necesse est: ut patientia filiorum Dei, exhibitio fidei nostræ multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur. Clamat nobis divinus sermo dicens: Necesse est, ut veniant scandala. Væ autem homini illi, per quem scandalum venit. Et iterum, ad ostendendum nostræ qualitatis modum, qualiter inter inimicos nostros conversari debeamus, subjunctum est. Ecce, ego mitto vos sicut agnos inter lupos; estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Nunc vero licet Antichristi præcursor in Ecclesiam surrexerit, nos tamen multis a temporibus, tam a Domino, quam a sanctis Patribus edocti, sic geminæ scientiæ munere gressus incedamus per pristinos, ut quemadmodum pii Patres serpentis astutiam columbina simplicitate condiverunt, simplicitatemque columbæ serpentis astutia fugaverunt: ita & nos mansuetudinem felle carentis alitis teneamus, & prudentiam serpentis non relinquamus. Utrumque enim mente gestare, non est vitium, sed dignæ discretionis arcanum. Non enim aliquem odio prosequi debemus; sed imprudentia fatuitateve legem Domini volentes infringere, subportare. Ecce enim acceptabile tempus adest; ecce iterum Dominus spiritualiter inter homines ambulat, clamans & dicens: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & reliqua.

Gregorii oratio in Synodo. 2. Tim. 13. Matth. 18.

71. Ad viam ergo vitæ nos Dominum vocantem sequi oportet, si hereditatis æternæ fructum desideramus carpere. Per multas tribulationes, ut Doctor noster docuit, oportet nos intrare in regnum Dei. Satis est, quod huc usque in pace viximus Ecclesiæ: nunc vero diu aridam messem, sanctorum iterum sanguine convenit irrorari, ut fructus illius longo tempore tabidus senio, recenti rore perfusus, in pristinum redeat decoris adspectum. Videmus pugnam diaboli in apertum prosilire campum, hactenus fuscis squaloribus adopertum. Nunc ideo tirones Christi, doctas manus ad prælia gestantes, convenit obviare: quatenus Christi fides, quæ eodem inficiente diabolo, toto pæne terrarum orbe dispersa, relictaque cernitur, cuncta, Domino Deo per nos pugnante, instauretur. Ad detrimentum nempe nostræ salutis, sæculares quotidie propugnare conspicimus, qui nihil aliud quam gehennam acquirunt: si nos, quibus vivere Christus esse debet, & ejus etiam amore mori lucrum; quibus in retributione post istam miseram & imaginariam vitam felicitas præparatur æterna, a Dei legibus, & fide nostra orthodoxa pedem hosti cedendo non retrahamus.

Matth. 16. Act. 14.

72. Commoveat nos saltem vox Dominica, quæ dicit: Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet; cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum. Terribile nobis videri debet, si tempore illo, a tanto tribunali sententiam nostris negligentiis diræ verecundiæ capiamus; quorum laboribus Judex omnium alios remunerare vult. Ideo enim domus suæ speculatores nos æterna Sapientia esse voluit, ut ipse postmodum venturus inhabitator mundam domum nostro studio habere possit. Ad quod scilicet opus egregium instare Domini sacerdotes hortantur, cum in maturo tempore legibus Domini senescentes post quinquagesimum annum custodes vasorum Domini præcipiuntur fieri. Vasa quippe, ut beatus Gregorius ait, nostra sunt corda, quibus ferimus cuncta quæ cogitamus. Corda etiam Dei vivi templum esse sacra testantur eloquia: quæ quidem tanto mundari convenit diligentius & ornari, quanto illorum inhabitatorem ceteris mundiorem esse dignoscimus. Scriptum quippe est:

AN. CHR 1085 25. Maij. Mundus habitator mundam quærit domum. Et iterum: Evigilate justi, & nolite peccare. Et iterum: Ecce sto ad ostium, & pulso; si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cænabo cum illo, & ipse mecum.

73. Videmus jam, fratres, si corda nostra erigere conemur intente, auctorem nostrum pulsare, nosque commonefacere, ut aperiamus illi, & claudamus ostium diabolo, & ejus satellitibus & complicibus pro viribus resistamus, in promptu habentes ulcisci, secundum Apostolum, omnem inobedientiam. Neque timendum est, etiam si prævalere possint adversus nos: quoniam ideo illis potestas a justo traditur Judice, ut fiant nostræ probationis caminus, cito in cinerem & favillas consumendus, nosque vasa explorata perpetuo in Domini ministerium assumenda. Speramus sane nec dubitamus, quod nulla tribulatio, persecutio, gladiusve, vincula, carceres, exsilia, instantia, futura, poterunt nos separare a caritate, quæ est in Christo Jesu, & sanctis ejus legibus. Melius est enim mori pro legibus Domini, quam eorumdem pervasoribus & destructoribus terga vertendo, Ecclesiæ (jura prodere), quoniam non obviare talibus, Christi planissime est fidem negare.

74. Videmus præ oculis & manibus habemus signum antiqui serpentis; quod omnipotens Deus ideo nobis ostendit, ut cautos sollicitosque redderet, & quid super filium superbiæ extollentem se adversus hanc sanctam Ecclesiam Catholicam facere debeamus, insinuaret. Sancta quippe scriptura fidem, sanctæque Ecclesiæ figuram ovi nomine designat; in qua quidem malos cum bonis permistos esse usque ad mundi terminum, nullus fidelium dubitat. Sed licet fraudibus, deceptionibusque aliquamdiu se occulere studeant, non semper latere, Domino revelante, possunt: ut cum in apertum venientes emicarint, cunctis appareat fraus, quæ latebat, & in cognitos sancta Dei Ecclesia ultionis gladium exerat. Rex iste, cujus figuram Deus mihi demonstrari, & cognosci per serpentis similitudinem voluit, hactenus timens, suis subdolis verbis & nunciis, velut in tenebrosæ noctis caligine latuit: qui modo foras saliens, quod corde gestabat, ostendit sufficienter ad condemnationem, quam passim per Dei ecclesias commiserat. Nunc vero, ut cernitis, caput ad fidei nostræ fundamentum erigere cœperat, sicut scriptum est: Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transivit in terra. De quo Johannes Apostolus dicit: Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias. Et illud: Et cauda ejus (draconis) tertiam partem stellarum traxit. Non attendit miser, quid Veritas ipsa dixit magistro nostro, & principi Ecclesiæ: Super hanc, inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Nunc igitur, fratres, convenit gladium ultionis exerere, & inimicum Dei & Ecclesiæ alligando percutere, ut percussum caput, quod ad fidei fundamentum, & omnium ecclesiarum erectum esse dinoscitur, corruat: ut, quemadmodum in primo superbiæ suæ tempore ei dictum est, pectore & ventre repat. Nolite timere, ut ait Dominus, pusillus grex; quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Satis est, quod huc usque sustinuistis. Bene convenienterque illum commonuistis; nunc vero cauteriatam conscientiam se habuisse cognoscat.

75. His, atque aliis nonnullis peroratis, sancta & magna synodus dixit: Tua, sanctissime Pater, censura, quem ad regendum nostri temporis sæculum divina peperit clementia, contra blasphemum, invasorem, tyrannum, desertorem, talem sententiam proferat, quæ hunc conterat, & futuris sæculis transgressionis cautelam conferat. Dignum quippe est jussis tuis obedire, & obsecundare ut possumus: neque facere cupimus animas nostras pretiosiores nobis. Libenter enim, si necesse est, mortem amplectimur, ut Patrum nostrorum vestigia relinquere non videamur. Cur enim non demus pro Dei nostri sanctis legibus illud quod a nolentibus nobis aufertur? Gla-

Synodus Imp. damnandum censet.

dium

dium exere, judicium exerce, ut lætetur quilibet justus cum viderit vindictam, manus suas lavet in sanguine peccatoris. Tandem omnibus acclamantibus, definitum est, ut honore regio privaretur, & anathematis vinculis tam prænominatus Rex, quam omnes assentanei sui colligarentur. Accepta itaque fiducia dominus Papa, ex totius Synodi consensu & judicio; protulit anathemà in hunc modum. AN.CHR. 1085 25. Maij.

Anathema, quod Gregorius VII. protulit in Regem Henricum.

„ 76. Beate Petre [a] Apostolorum princeps, inclina, quæsumus, pias „ aures tuas nobis, & audi me servum tuum, quem ab infantia nutristi, „ & usque ad hunc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua „ fidelitate oderunt, & odiunt. Tu mihi testis es, & domina mea Mater „ Dei, & beatus Paulus frater tuus inter omnes sanctos, quod tua sancta „ Romana ecclesia me invitum ad sua gubernacula traxit; & ego non rapinam arbitratus sum ad sedem tuam ascendere, potiusque volui vitam „ meam in peregrinatione finire, quam locum tuum pro gloria mundi sæculari ingenio arripere: & ideo ex tua gratia, non ex meis operibus credo „ quod tibi placuit, & placet, ut populus Christianus tibi specialiter commissus mihi obediat specialiter pro vice tua mihi commissa; & mihi tua „ gratia est potestas data a Deo ligandi atque solvendi in cœlo & in terra. „ Hac itaque fiducia fretus, pro Ecclesiæ tuæ honore & defensione, ex parte omnipotentis Dei Patris & Filii & Spiritus-sancti, per tuam potestatem & auctoritatem Henrico regi, filio Henrici Imperatoris, qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos a vinculo juramenti, quod sibi fecere, vel facient, absolvo, & ut nullus ei sicut Regi serviat, interdico. Dignum est enim, ut qui studet honorem „ Ecclesiæ tuæ imminuere, ipse honorem amittat quem videtur habere. Et „ quia sicut Christianus contemsit obedire, nec ad Dominum rediit, „ quem dimisit participando excommunicatis, & multas iniquitates faciendo, meaque monita, quæ pro sua salute sibi misi, te teste, spernendo, „ seque ab Ecclesia tua, tentans eam scindere, separando; vinculo eum anathematis vice tua alligo, ut sciant gentes & comprobent, quia tu es Petrus, & super tuam petram Filius Dei vivi ædificavit Ecclesiam suam, „ & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

77. Post hæc misit ad diversos Epistolas idem anathema, & causas ejus manifestantes, ex quibus has duas interponere præsenti opusculo curavimus.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei, omnibus, qui cupiunt annumerari inter oves, quas Christus beato Petro commisit, salutem & apostolicam benedictionem.*

„ Audistis, fratres carissimi, novam & inauditam præsumptionem, audistis sceleratam schismaticorum, & nomen Domini in beato Petro blasphemantium garrulitatem, & audaciam; audistis superbiam ad injuriam, & „ contumeliam sanctæ & Apostolicæ sedis elatam, qualem vestri patres nec „ viderunt, nec audierunt umquam, nec scripturarum series aliquando a paganis, vel hæreticis docet emersam: cujus mali, etsi aliquod umquam post „ fundatam & propagatam fidem Christi præcessisset exemplum, omnibus „ tamen fidelibus pro tanto contemtu & conculcatione Apostolicæ, immo divinæ auctoritatis, dolendum foret, & gemendum. Quapropter si beato Petro claves regni cœlorum a Domino Deo nostro Jesu-Cristo traditas esse „ creditis, & vobis per manus ipsius ad æternæ vitæ gaudia introitum patere „ cu- Lib. 3. epist. 6.

[a] Habet in concilio Rom. III. sub eodem Pontifice anno 1076.

AN.CHR. 1085 25. Maji. „ cupitis; cogitandum vobis est, quantum nunc de irrogata sibi injuria dolere debeatis. Nisi enim hic, ubi per discrimina tentationum vestra fides, & corda probantur, socii passionum efficiamini, procul dubio non estis digni, ut participes futuræ consolationis, & filii regni cælestem coronam & gloriam sortiamini. Rogamus igitur caritatem vestram, ut instanter divinam misericordiam implorare studeatis: quatenus aut corda impiorum ad pœnitentiam vertat, aut reprimendo eorum nefanda consilia, quam insipientes & stulti sint, qui petram a Christo fundatam evertere, & divina privilegia violare conantur, ostendat. Qualiter autem, aut pro quibus causis beatus Petrus anathematis vinculo Regem alligaverit, in chartula, quæ huic inclusa est, plene potestis cognoscere.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei, omnibus Episcopis, Ducibus, Comitibus, ceterisque fidelibus in regno Teutonicorum Christianam fidem defendentibus, salutem, & Apostolicam benedictionem.

Gregorius rationem reddit latæ in Imp. sententiæ. „ 78. Audivimus quosdam inter vos de excommunicatione, quam in Regem fecimus, dubitare; ac quærere, utrum juste excommunicatus sit, & si nostra sententia ex auctoritate, ea qua debuit deliberatione, progressa est. Quapropter qualiter ad excommunicandum illum adducti simus, prout verius potuimus, teste conscientia nostra, oculis, & intellectibus omnium patefacere curavimus, non tam, ut singulas causas, quæ heu! nimium notæ sunt, quasi nostro clamore in publicum projiciamus, quam ut eorum opinioni satisfaciamus, qui putant nos spiritualem gladium temere, & magis motu animi nostri, quam divino metu, & justitiæ zelo arripuisse.

„ Cum adhuc in diaconatus officio positi essemus, perlata ad nos de Regis actionibus sinistra, & multum inhonesta fama, propter spem ac desiderium correctionis suæ, sæpe eum per litteras, & nuncios suos admonuimus, ut a pravitate sua desisteret, & memor clarissimi generis ac dignitatis suæ, vitam moribus, quibus Regem, & futurum, Deo donante, deceret Imperatorem, institueret. Postquam vero ad Pontificatus apicem, licet indigni, venimus, cum illius ætas pariter cresceret & iniquitas; intelligentes Deum omnipotentem districtius de manu nostra animam illius requisiturum; quanto nobis ad increpandum illum præ ceteris libertas data fuisset & auctoritas, multo sollicitius eum modis omnibus, arguendo, obsecrando, increpando, ad emendationem vitæ suæ hortati sumus. Qui cum sæpe nobis devotas salutationes & litteras mitteret, excusans se, cum ex ætate quod fluxa esset & fragilis, tum quod ab his, in quorum manibus Curia erat, multoties male sibi suasum atque consultum sit; monita nostra de die in diem se promptissime suscepturum verbis quidem promisit, ceterum re & exaggeratione culparum penitus conculcavit.

„ Inter hæc quosdam familiares suos, quorum consiliis & machinationibus episcopatus, & multa monasteria, inductis per pretium lupis pro pastoribus, Simoniaca hæresi fœdaverat, ad pœnitentiam vocavimus: quatenus & bona ecclesiarum, quæ per interventum tam scelerati commercii sacrilega manu susceperant, venerabilibus locis, ad quæ pertinerent, dum adhuc locus esset emendandi, redderent; & ipsi pro perpetrata iniquitate per lamenta pœnitudinis Deo satisfacerent. Quos, dum ad hæc exsequenda datas inducias spernere, & in consueta nequitia pertinaciter stare cognovimus, sicut dignum erat, sacrilegos & ministros ac membra diaboli a communione, & corpore totius Ecclesiæ separavimus; & Regem, ut eos a domo sua, a consiliis, & omni communione sua sicut excommunicatos expelleret, admonuimus. Interim vero aggravescente contra Regem Saxonum causa, cum vires & præsidia regni ex maxima parte a se deficere velle

„ vi-

„ videret, iterum nobis direxit epistolam supplicem & omni humilitate „ plenam, in qua omnipotenti Deo, & beato Petro, ac nobis valde se „ culpabilem reddens, preces etiam obtulit, ut quod ex sua culpa in Ec„ clesiæ causis contra canonicam justitiam, & decreta sanctorum Patrum „ factum esset, nostra Apostolica providentia & auctoritate corrigere stu„ deremus: atque in ea suam nobis per omnia obedientiam, consensum, „ & fidele promisit adjutorium. Hoc idem etiam postea a confratribus „ & legatis nostris, Humberto Prænestino episcopo, & Geraldo Ostien„ si episcopo, quos ad illum misimus, ad pœnitentiam susceptus, in il„ lorum manus per sanctas stolas, quas in collo tenebant, repromitten„ do confirmavit. AN.CHR. 1085 25. Maij.

„ Deinde post aliquod tempus, commisso cum Saxonibus prœlio, Rex „ pro victoria, quam adeptus est, tales Deo grates & victimas obtulit, ut „ vota, quæ de emendatione sua fecerat, continuo frangeret; & nihil eo„ rum quæ promiserat attendens, excommunicatos in suam familiaritatem „ & communionem reciperet, & ecclesias in eam quam consueverat confu„ sionem traheret. Qua de re gravi dolore percussi, quamquam post con„ tempta cælestis Regis beneficia, pæne omnis spes correctionis ejus nobis „ ablata sit, adhuc tamen animum ejus tentandum fore decrevimus, magis „ cupientes eum Apostolica mansuetudine audire, quam experiri severita„ tem. Itaque misimus ei epistolas commonitorias, ut meminerit quid, & „ cui promiserit, ne credat se posse fallere Deum, cujus quanto prolixior est „ patientia, tanto severior est, cum judicare cœperit, ira: neu inhonoret „ Deum honorantem se, nec potentiam suam ad Dei contemptum, & „ Apostolicam tentet extendere contumeliam; sciens, quod superbis Deus „ resistit, humilibus autem dat gratiam.

„ Præterea misimus ad eum tres religiosos viros, suos utique fideles, „ per quos eum secreto monuimus, ut pœnitentiam ageret de sceleribus „ suis, quæ quidem horrenda dictu sunt, pluribus autem nota, & in „ multis partibus divulgata: propter quæ eum excommunicari non solum „ usque ad dignam satisfactionem, sed ab omni honore Regni absque spe „ recuperationis debere destitui, divinarum, & humanarum legum testa„ tur auctoritas.

„ Postremo, (monuimus) nisi excommunicatos a sua participatione divi„ deret, nos nihil aliud de eo judicare aut discernere posse, nisi ut separa„ tus ab Ecclesia in excommunicatorum consortio foret, cum quibus potius, „ quam cum Christo partem habere elegit. Sane, si nostra monita suscipere, „ & vitam suam corrigere vellet, Deum testem invocavimus, & invoca„ mus, quantum nos de ejus salute & honore gauderemus, & cum quanta „ caritate eum in gremium sanctæ Ecclesiæ amplecteremur: utpote eum, „ qui Princeps populi constitutus, & amplissimi regni gubernacula tenens, „ Catholicæ pacis, justitiæ defensor esse deberet. Verum, quanti ipse aut „ scripta, aut per legatos missa nostra verba fecerit, ejus facta declarant. „ Qui indigne ferens se a quoquam reprehendi aut corripi, non solum a „ perpetratis ad emendationem revocari non potuit, sed ampliori con„ scientiæ suæ furore arreptus, non prius cessavit, donec Episcopos pæne „ omnes in Italia, in Teutonicis vero partibus quotquot potuit, circa fi„ dem Christi naufragare fecit: dum eos debitam beato Petro & Apo„ stolicæ Sedi obedientiam, & honorem in Domino nostro Jesu-Christo „ concessum, abnegare subegit.

„ Cum igitur iniquitatem ejus ad summum prodiisse vidimus, pro his cau„ sis, videlicet primum, quod ab eorum communione, qui pro sacrilegio & „ reatu Simoniacæ hæresis excommunicati sunt, se abstinere noluit: deinde, „ quod pro criminosis actibus vitæ suæ, pœnitentiam, non dico suscipere, „ sed nec promittere quasi voluit, mentita ea fide, quam in manus legatorum „ nostrorum promiserat; necnon, quod corpus Christi, id est, unitatem san-

AN. CHR. 1085 25. Maij.

,, ctæ Ecclesiæ scindere non expavit: pro his, inquam, culpis, synodali judicio eum excommunicavimus, ut quem mites non potuimus, vel severi ad viam salutis, Deo adjuvante, revocare valeamus: aut si, quod absit, nec districtionis quasi censuram pertimuerit, nostra saltem anima negligentiæ, aut timoris discrimini non succumbat.

,, Si quis igitur hanc sententiam injuste, vel irrationabiliter prolatam esse putaverit, si talis est, ut sacris regulis intelligentiæ sensum præbere velit, nobiscum inde agat, & non quid nos, sed divina auctoritas doceat, quid decernat, quid consona vox sanctorum Patrum judicet, patienter audiens acquiescat. Nos tamen non æstimamus quemquam fidelium, qui ecclesiastica statuta noverit, hoc errore teneri, ut non hoc, & si publice affirmare non audeat, vel in corde suo recte factum esse perhibeat. Quamquam & si nos, quod Deus avertat, non satis gravi de causa, aut minus ordinate, eum hujusmodi vinculo ligaverimus, sicut sancti Patres asserunt, non idcirco spernenda esset sententia, sed absolutio cum omni humilitate quærenda.

Suos hortatur ad constantiam.

,, Vos autem, dilectissimi, qui justitiam Dei non pro regia indignatione, non pro aliquo periculo deserere voluistis, fatuitatem eorum, qui de exsecratione & mendacio in consummationem (ruunt,) parvipendentes, viriliter state, & confortamini in Domino, scientes, quod illius partem defenditis, qui insuperabilis Rex & magnificus triumphator judicaturus est vivos & mortuos, reddens unicuique secundum opus suum: de cujus multimoda retributione & vos certi esse poteritis, si usque in finem fideles & inconcussi in ejus veritate perstiteritis. Propter quod & nos incessanter pro vobis rogamus Dominum, ut det vobis virtutem corroborari per Spiritum-sanctum in nomine ejus, & convertat cor Regis ad pœnitentiam: ut & ipse aliquando cognoscat, nos & vos multo verius amare eum, quam qui nunc suis iniquitatibus obsequuntur & favent. Qui si, Deo inspirante, voluerit resipiscere, quidquid contra nos moliatur, semper tamen nos ad recipiendum eum in sanctam communionem, prout vestra charitas nobis consuluerit, paratos inveniet.

Multi ad Papam transeunt.

79. Igitur post excommunicationem & depositionem Regis, Domini præeunte gratia, multi nobiles & mediocres ad Deum toto corde conversi præfatum Regem reliquerunt. Ipsi etiam, qui prius partim regalibus blanditiis, partim terroribus & minis contra Apostolicam sedem conjuraverant, conversi, postmodum digno in Regem anathemati conscripserunt, mittentes supplices ad Apostolicam sedem nuncios, epithemium *a* pœnitentiæ postulantes. Quibus misericordiæ discipulus non quærens saturari pœnis reorum, gremium sanctæ Ecclesiæ aperuit, & ut in fide Domini solidarentur, consolatorias eis litteras misit. Nonnulli vero Episcoporum gementes tantum facinus, ad Apostolicam sedem discalceatis pedibus venerunt, tamdiu inibi perdurantes, quo usque dominus Papa misericordiæ manum, & pietatis viscera eis compatiens aperiret.

80. Interea Dominus magnum miraculum in Regis & omnium oculis fecit: quo cognito, multi eum reliquerunt. Nam post excommunicationis diem, Paschalis diei sollemnitate cum regio apparatu, & comitatu pompaticæ multitudinis ad ecclesiam divinitus sibi clausam venire nequaquam abhorruit. Jussu itaque Regis quidam Episcopus *b*, si fas est, immo hæreticus & Simoniacus, ad Missæ se præparavit officium. Tandem perlecto Evangelio, ex more facturus popularem sermonem Pontifex idem pulpitum con-

Episcopi contra Gregor. dicentis.

---

a Eo nomine mulcta designatur legibus ecclesiasticis, potissimum in clericos indicta. Vide Laurentium in Amaltheo, & Cangium in Glossario.

b Is est Willelmus Ultrajectensis episcopus, cujus infelicem exitum narrant quoque Lambertus Scafnaburgensis monachus Hersfeldensis, Hugo Flaviniacensis & alii.

conſcendit. Parum autem de tractatu locutus Evangelico, ſtatim ſe ad blaſphemiam papæ Gregorii cæco corde, menteque veſana prorupit, quæ pro nimio ſui horrore ſilentio præterire complacuit. Difficile eſt enim, ut bene ſibi conſcientium probitatem obtrectantium lingua non mordeat; & iniquorum evadat opprobria, cui eſt amica juſtitia. Verumtamen eadem blaſphemia, qualis in oculis Domini fuerit, continuo ſequens ultio, ſi perpendatur, innoteſcit. Nam Paſchalis diei gaudio nondum finito, ſubito cælum fragore intonuit, in quo ignis deſcendere cælitus viſus eſt, qui omnem illam eccleſiam, omneſque domos regali receptui præparatas repente conſumſit, & lætitiam profanorum in mærorem commutavit. Epiſcopum vero illum blaſphemum ſubito percuſſum divina ultio interemit. Sed antequam vitam penitus exhalaret, miniſtros ſuo exitio præparatos, quales eſſent compulſus eſt dicere. Video me, inquit, igneis loris adſtrictum tetris trahentibus imaginibus ex hac vita convelli: ſed tamen ite, & dicite Regi, ut flagitium, quod in Deum & beatum Petrum, ejuſque Vicarium commiſit, emendet, ne me præeuntem ad inferi loca ſequatur. Et hæc dicens, exſpiravit. Hoc exemplo commoniti hortamur, obſecramus omnem hominem, qui hæc ſcripta legerit, ut declinet detrahentium linguas, ſi mavult conſortium habere cum Gregorio in reſurrectione vitæ, quam cum detrahentibus ſupplicium ſubire.

AN. CHR. 1085 25. Maji.

Mors terribilis.

81. Nunc hic ad memoriam redit non minus terribilis damnatio Spirenſis epiſcopi [a], qui eadem die, id eſt 6. Kal. Martii, immo eadem hora, ſubito quaſi quodam inviſibili telo percuſſus, apud Spiram infirmari cœpit, qua hora & cauſam ejus in Romana ſynodo noſter Gregorius papa ventilare incepit. Idem quoque tertia die, id eſt 4. Kalend. Martii, miſerabiliter exſpiravit, non imparem expertus efficaciam illius ſententiæ, qua Petrus Apoſtolus Ananiam & Sapphiram damnavit.

Item & alterius.

82. Cum igitur prædicti Regis converſionem jam diu, & fruſtra Principes exſpectarent, & ſtatum regni periculoſius in dies diſturbandum, immo ſine capite jam penitus deſtituendum, viderent, tandem zelo Dei armati, cum legatis Apoſtolicæ Sedis convenerunt [b]; & eumdem, ut eorum conſilio acquieſceret & reſipiſceret, ſatis fideliter rogaverunt: alioquin ſe non ulterius ei communicare, vel obedire proteſtati ſunt. Hac ille neceſſitate, ſimulate quidem, ut poſtmodum apparuit, ſe per omnia & conſiliis Principum, & præceptis Apoſtolici domini obediturum promiſit. Erat autem eorum conſilium, ut dominus Apoſtolicus ad generale colloquium Auguſtam in Purificatione ſanctæ Mariæ tunc proxima veniret: quatenus ibidem cauſa ejus in audientia totius regni legitime determinari poſſet. Ipſi quoque Principes, miſſa legatione, dominum Papam ad prædictum diem venire ſuppliciter rogaverunt; ad quod iter agendum, illum promtiſſimum, ut ſubſcriptæ ejus litteræ teſtantur, invenerunt. Rex autem contra promiſſionem ſuam, contra conſilium Principum, hoc ab Apoſtolico per legatos ſuos voluit extorquere, ne Auguſtam veniret, ſed ut eum ad ſe Romam venire permitteret; ea utique intentione, ut tanto facilius Papam fallere poſſet, quanto pauciores regni Principes, jam ſæpius aſtutias ejus perpeſſi, diſcutiendæ ejus cauſæ intereſſent. Unde & Papa votis ejus non annuit, ſed, ut Principes rogaverant, ad condictum diem venire diſpoſuit, & ſubſequentes epiſtolas Principibus Regni, pro diſponendo itinere ſuo tranſmiſit.

Conventus Auguſtam indicitur.

[a] Henricus vocabatur, quem Imperator huic eccleſi[æ] præfecerat. Omnibus eccleſiæ bonis dilapidatis tum ſubitanea morte præfocatum ſcribit Lambertus Scafnaburgenſis.

[b] Hunc conventum alii apud Openhemium, alii Triburiæ habitum fuiſſe volunt anno 1077.

AN. CHR. 1085 25. Maji.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, nec non majoribus, atque minoribus in regno Teutonicorum constitutis salutem, & Apostolicam benedictionem.*

Cui se adfuturum Greg. pollicetur.

„ 83. Nos indigni, & inutiles Principis Apostolorum servi, statuimus „ ad vos, divina auxiliante clementia, venire, & postponentes pæne om- „ nium fidelium nostrorum auxilia, profectionem nostram maturare, ut 6. „ Idus Januarii velimus Mantuæ esse, ea quidem fide & desiderio, ut fidu- „ cia probatæ spei vestræ quæque aspera, & si necesse fuerit, ipsam sangui- „ nis effusionem pro libertate sanctæ Ecclesiæ & salute Imperii, pura & „ sincera intentione subire non dubitemus. Vestri igitur studii sit, eos de „ susceptione & servitio nostro præponere, quos providentia vestra id posse, „ & nobis debere cognoverit; sit ita studii vestri per partes vestras pacem „ firmare, ut intentionis nostræ propositum nihil possit impedire. Quot & „ quantas colluctationes cum nunciis Regis habuerimus, & quibus rationi- „ bus dictis ejus obviaverimus, quidquid his litteris deesse videtur, latores „ earum plenius indicabunt, quibus sicut de his, quæ per eos beato Petro „ & nobis promisistis, indubitanter credimus, ita vos de his, quæ ex nostra „ vobis parte dixerint, credere volumus.

GREGORIUS *servus servorum Dei, omnibus Archiepiscopis, & Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Marchionibus, omnibusque Christianam & beati Petri fidem, & doctrinam defendentibus, & observantibus, salutem, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli benedictionem, omniumque peccatorum absolutionem.*

„ Ego qualiscumque Sacerdos Apostolorum Principis servus, contra vo- „ luntatem & consilium Romanorum confidens de misericordia omnipotentis „ Dei, & de vestra fide Catholica, venio ad vos, paratus propter hono- „ rem & salutem animarum vestrarum mortem subire, sicut pro nobis „ animam suam posuit. In hoc enim positi sumus, ut per multas tribu- „ lationes tendamus & perveniamus ad Regnum Dei. Vos autem, fratres „ mei carissimi & desideratissimi, summopere curate, ut hos possim, Deo „ adjuvante, adire, vobisque in omnibus prodesse. Benedicat vos ex cujus „ gratia mihi dictum est ad corpus beati Petri in die ordinationis meæ: „ Quodcumque benedixeris benedictum erit, & quodcumque solveris su- „ per terram, erit solutum & in cælis, &c.

Henrici humilis abjectio.

84. Interea Rex propriæ causæ diffidens, & idcirco audientiam totius regni subterfugiens, furtive Italiam cum excommunicatis contra præceptum Papæ, & consilia Principum intravit, & Apostolico ad prædictum diem Augustam tendenti, ante Purificationem sanctæ Mariæ apud Canusium obviavit, ibique ante portam castri per triduum, deposito omni regio cultu, miserabiliter, utpote, discalceatus, & laneis vestibus indutus persistens, non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium, & consolationem implorare destitit, quam omnes qui aderant, & ad quos ille rumor pervenit, ad tantam pietatem, & compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis precibus & lacrymis intercedentes, omnes quidem insolitam domni Papæ duritiam mirarentur; nonnulli vero in eo, non Apostolicæ severitatis gravitatem, sed quasi tyrannicæ severitatis crudelitatem esse clamarent: denique instantia compunctionis ejus, & tanta omnium qui ibi aderant supplicatione, Papa devictus, tandem eum relaxato anathematis vinculo in communionis gratiam, & sinum sanctæ ma-

Absolvitur.

tris Ecclesiæ recepit: acceptis ab eo securitatibus, quarum etiam confirmationem per manus Abbatis Cluniacensis, & nobilium comitissarum Mathil-

thildis, & Adalaiæ *a*, & aliorum Principum, Episcoporum & laicorum, qui sibi ad hæc utiles visi sunt, in hunc modum suscepit.

25. Maji. Sub jurejurando.

„ Ego Henricus rex de murmuratione & dissensione, quam nunc habent „ contra me Archiepiscopi, Episcopi, Duces, & Comites, ceterique Prin- „ cipes regni Teutonicorum, & alii qui eos in eadem dissensionis causa se- „ quuntur, infra terminum, quem dominus Papa constituerit, aut justitiam „ secundum judicium ejus, aut concordiam secundum consilium ejus faciam, „ nisi certum impedimentum mihi, vel sibi obstiterit: quo transacto, ad „ idem peragendum paratus ero. Item, si idem dominus papa Gregorius „ ultra montes, vel alias partes terrarum ire voluerit, securus erit ex mea „ parte, & eorum, quos constringere potero, ab omni læsione vitæ & mem- „ brorum ejus, seu captione, tam ipse, quam qui in ejus conductu, sive co- „ mitatu fuerint, in eundo, sive ibi morando, seu inde redeundo: neque aliud „ aliquod impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem „ suum sit; & si quis ei fecerit, cum bona fide secundum posse meum, il- „ lum adjuvabo.

Sed simulate.

85. Rex postquam communione recepta, sed quæstione regni dilata, solutus ab Apostolico discessit, parum attendens quid ei in reconciliatione sua juramento promiserit, ad solitam nequitiam redire, & Simoniacorum suorum consiliis contra Papam assentire non expavit. Omnes enim Simoniaci, eorumque socii, quorum tyrannidi ipse sanctam matrem Ecclesiam subjugaverat, quorum etiam factione, jam pridem Apostolicam sedem deauctorizare tentaverat: ipsi, inquam, omnes ad eum reconciliatum recurrentes, non terrorem, sed audaciam ab eo pro perpetrata iniquitate acceperunt; quin etiam in damnatione Apostolici apud eum conjurandi locum invenerunt. Ipse vero, ejusque complices, communionem utcumque idcirco festinaverant recipere; quia, juxta legem Teutonicorum, se prædiis & beneficiis privandos esse non dubitabant, si sub excommunicatione integrum annum permanerent: cujus adhuc unus mensis superfuit, dum ad reconciliationem redirent. Communionem itaque non ut se corrigerent, repetebant, sed, ut plurimos jam dudum ab illis anathemate separatos sibi resociarent: sicque tanto audacius, tanto crudelius, quanto cum pluribus solita tyrannide sanctam Ecclesiam opprimere possent. Nam statim post reconciliationem, ut prædictum est, ad pristinum volutabrum redire, sed & Simoniacis, utpote sui similibus, contra Apostolicam sedem assentire non dubitarunt.

Petit coronari.

86. Non multo post tamen Rex ab Apostolico regni jam concessionem callide, ut communionem, elicere volebat. Missa enim legatione, humiliter ei supplicabat, ut vel eum semel apud sanctum Joannem in Moytia *b* per episcopos Papiensem, & Mediolanensem, more priorum Regum, coronari permitteret: vel, si hoc nollet fieri per hujusmodi Episcopos, utpote excommunicatos, saltem hoc privilegium Apostolica auctoritate cuilibet Episcopo concederet exsequendum. Ob hoc maxime appetens coronari, ut cum communione etiam regnum a Romano pontifice videretur recepisse. Sed Papa calliditatem ejus jam satius expertus, nullo modo votis ejus voluit acquiescere: diligenter secum ipse reputans, se quidem eum pro multis criminibus, & maxime pro inobedientia, & contumacia Apostolicæ sedi irrogata a regno deposuisse; omnesque ei juratos ab ejus dominio liberos reddidisse: & ob hoc nullatenus eum, sicut nec alium, in Regem Principibus, utpote liberis hominibus, superponi debere, absque eorum electione. Nam & a toto regno de tot ac tantis injuriis, ac perfidiis erat inculpatus,

a Adalia seu Adalais, Olrici Magnifredi marchionis Secusiæ filia, nupsit anno 1014. Humberto Saxoni, inde marchioni Secusiæ & comiti Sabaudiæ ac Maurianæ; ob plurima in sedem Apostolicam præstita beneficia fuit appellata *filia S. Petri*.

b Modoetia vulgo *Monza* oppidum Mediolano passuum millibus decem dissitum, ubi Imperatores coronam ferream pro regno Langobardorum a Mediolanensi archiepiscopo solebant suscipere in ecclesia S. Joannis, olim nostri Ordinis, nunc Collegiata. Ibi plura etiamnunc asservantur Theodelindæ reginæ loci fundatricis, cimelia, de quibus in Itin. Italico pag. 213.

AN. CHR. 1085 25. Maji. patus, ut de his eum necesse esset primitus expurgari, si tamen hoc aliquatenus posset fieri, & sic demum cum consensu totius regni legitime coronari. Rex igitur ea vice quoque simulata obedientia, apud Moytiam regalia insignia non usurpavit: quæ tamen non multo post contra bannum domini Papæ resumere, & interdicta regni gubernacula usurpare non timuit.

r Conventum impedit. 87. Interim transibat terminus, quem Rex coram legatis Apostolicæ Sedis cum Principibus regni ad Augustam in Purificatione sanctæ Mariæ condixerat, ad quem jam Papa venire conceperat: & jam illuc pervenisset, si non idem Rex contra commune decretum omnium ingressus Italiam, conducturos Apostolicum a conductu deterruisset: terminus, inquam, ubi coram Apostolico in audientia totius regni canonice de criminibus illatis expurgari, si inculpabilis esset; expurgatus legitime in regnum cum consensu omnium restitui posset, ad quem ipse venire contemsit: immo suæ causæ diffisus non præsumsit, & Papam, ne vel illuc veniret, fraudulenter in Longobardia præoccupavit.

Principes alium indicunt. 88. Cum igitur Principes regni terminum generali decreto statutum Regem subterfugisse, & se etiam hac vice, solita ejus perfidia delusos esse animadvertissent; cumque ejus versutiam nec in ipsa reconciliatione, vel postea cessasse certissima relatione didicissent, mox in Suevia apud Ulmam conventu facto, deliberaverunt, ne se deinceps ab illo ludificari, vel potius pristina ejus calliditate periclitari permitterent; sed suæ saluti, in legitimi Principis electione, providerent. In eodem autem conventu apud Ulmam generalius colloquium ad Forecheim 4. Idus Martii ad novi Regis electionem condixerunt: ad quod etiam domini Apostolici consilium & auxilium sibi venire missa legatione postulaverunt. Quo audito Papa ad id colloquium legatos direxit, qui Principes rogarent, ut dispositionem regni usque in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse sperarent. Noluit sane eis hoc ex definito præcipere, ne sibi jure imputari posset, si quod periculum status regni ex illa dilatione incurrisset.

89. Altera autem die, post dimissionem legatorum, Manegoldus comes, magnus amator veritatis, advenit; cujus relatione Papa de novo Rege constituendo certior factus, alium legatum, Gregorium scilicet Romanæ Ecclesiæ diaconum, ad Principes regni destinavit: qui eos Apostolica auctoritate adventum ejus præstolari compelleret, eo tamen primitus explorato, si Rex, qui adhuc in Longobardia morabatur, ab eodem Legato conventus, securitatem facere vellet, ut domino Papæ transitum ad Teutonicas partes pro ipsius causa determinanda concederet. Quod si Rex nollet concedere, præcepit Papa, ut Legatus ad se rediret, nec Principes cum aliqua dilatione a providenda regni necessitate suspenderet. Item eidem Legato præfatam legationem imponens Papa, dixit inter alia; se quasi pro indicio hujusmodi securitatem exegisse, cujus, inquam, securitatis exhibitio, illum in regnum restitui posse præsagiret: sicuti ejusdem securitatis denegatio, hoc eum non posse ex divino judicio, denotaret. Inter hæc verba, Papæ tres digiti ejus dextræ usque ad medium repente sanguinei apparuere, quos sanguine ex naribus profluente maculatos existimans, detergere cœpit: sed eos sanguineis notis nullatenus emaculare potuit: hinc ipse & reliqui sapientes, qui hoc miraculum conspexerunt, aliquid magni per hæc signa portendi non dubitarunt. Erant autem ibi tunc præsentes prænominatus comes Manegoldus, & venerabilis presbyter Erkinbertus, cum aliis quampluribus in opido Canusii in capite Jejunii, quod eo anno contigit in Kal. Martii.

90. Percepta igitur legatione, statim Legatus ad Regem properavit cum prædicto Comite: sed Rex securitatem quam Papa postulabat, facere contemsit. Unde & ille Legatus ad Apostolicum redire non tardavit. At Comes ad proximum Forecheimense colloquium venire acceleravit,

vit, quo & priores Legati jam pervenerant: qui una tantum die priusquam præfatus Comes (discederet), ab Apostolico missi fuerant. Hi autem erant Legati: Bernhardus sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis diaconus, item alter Bernhardus abbas religiosus de Massilia, fere sexcentorum monachorum pater, qui etiam secum duxit egregium doctorem quemdam, nomine Christianum [a], postmodum Aversanæ civitatis episcopum, cujus opus exstat eximium contra Turonensem Berengarium. AN.CHR 1085 30. Maji.

91. Non indignum videtur hoc in loco paullisper orationis cursum retentare, & quam fidelem Apostolicæ institutionis sectatorem, & propagatorem in Comite Manegoldo non semel commemorato, Gregorius noster habuerit, declarare. Hic enim ex generosa & religiosa beati ODALRICI [b] Augustensis episcopi genealogia procreatus, & a sapientissimo fratre suo, HERIMANNO videlicet Contracto, in omni observantia Christianæ religionis ad unguem informatus, virgo virginem sortitus est uxorem, duosque filios ex ea generatos in tanta disciplina usque ad juvenilem ætatem educavit, ut alterum eorum ad similem monogamiam perducens, heredem sui relinqueret; alterum, in cælibatu occisum, immo ipsius occisionis ejus (diem) longo locorum intervallo remotus, per spiritum mirabiliter agnocens fleret, & gauderet. Flevit enim propter acerbitatem inopinatæ mortis, & gavisus est propter impunitatem incontaminatæ juventutis. Hoc autem maxime castificabat liberos, quod verax pater comminabatur eis exheredationem, si quam, præter legitimam copulam, cum mulieribus perpetrasse detegerentur coinquinationem. Vir igitur christianissimus, cum beatum Gregorium papam nimio affectu propter justificationes, ejus diligeret, cumque sæpius propter alternas morum similitudines inviseret; quadam vice, in tantam Romæ positus infirmitatem incidit, ut qui præsentes erant vitam ejus desperarent. Cumque tristis nuncius domino Papæ venisset, valde condolens festinus ad eum venit, & pauxillum panis in scyphum confringens, meroque perfundens, ægro pro benedictione porrexit. At ille protinus ut gustavit, recepit non solum delectationem comedendi, sed & virtutem cum incolumitate de lecto surgendi. Qui cum ad propria remearet, & Apostolica statuta, maxime de vitandis Officiis incontinentium Sacerdotum, non segniter ubique divulgaret, & in Clericis, atque ecclesiis ad se specialiter pertinentibus, hujusmodi abominationes minime toleraret, uxor cujusdam presbyteri sub ejus ditione positi, malignans propter separationem mariti, hoc familiaribus suis audientibus se minabatur effecturam, ut qualem molestiam ipsa sustineret in separatione conjugis sui, talem & Comes sustineret in disjunctione conjugis suæ. Dixit, & eheu! permittente Deo, tam pessimum facinus in dominam peregit. Nam delectabiles cibos veneno infectos obtulit, eamque nihil mali suspicantem, simulata benignitate, decepit. Igitur Comes religiosus adhuc in robusta ætate viduatus, nullis suorum adhortationibus ad secundam copulam permoveri potuit; dicens sibi pudendum & horrendum videri, si cum duabus uxoribus processurus esset ante tribunal Christi, die judicii. In tantum autem profecit per devotam obedientiam papæ nostri Gregorii, ut ante finem suum, quem senex, & plenus dierum attigit, quibusdam virtutum signis effulserit, & prophetiæ (dono), quemadmodum in occisione filii patuit, venerabiliter claruerit.

Quis fuit comes Manegoldus.

A Gregorio mire curatus.

92. Huic beatæ recordationis Comiti non incongrue adjungitur memoria pretiosæ mortis beati Concii urbis Romæ præfecti, cujus & superius virtutes breviter descripsimus. Hunc etenim propter fidem sæpe dicto & sæpe dicendo papæ Gregorio exhibitam, Dominus noster Jesus-Christus mar-

Cencius Rom. præfectus.

---

[a] Nullus ejus nominis inter Aversanos episcopos habetur apud Ughellum. Legendum procul dubio *Guitmundum*. Is e monacho Crucis S. Leutfredi in Normannia episcopus Aversæ factus est: cujus opus adversus Berengarium in Bibliotheca Patrum habetur.

[b] Sancti Udalrici vitam dedimus sæculo superiori. De ipsius genealogia multa habet Velferus, quem, si lubet, consule.

AN.CHR. 1085 25. Maji. martyrio coronavit, ejusque sepulcrum continuo viginti miraculis in synodo numeratis, & probatis illustravit. Nam cum zelum Domini haberet, & exhiberet fidem secundum sanctam Apostolicæ institutionis formam, occisus est ab apparitoribus Henricianæ persecutionis.

Forchemii colloquium. 93. Facto igitur conventu apud Forecheim, præfati Legati litteras Apostolicas in medium protulerunt: quam parum dominus Papa de promissione Regis lætatus fuerit, cum adversarii Ecclesiæ plus audaciæ, quam terroris ex præsentia Regis acciperent. Ad hoc ajebant eum petere, ut novi Regis electionem, de qua audierat, in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse perpenderent. Peracta igitur legatione, Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Marchiones, Comites, majores atque minores debitam reverentiam Legatis impendentes, per consessum singuli surrexerunt, & quot contumeliis, & quot periculis jam ab Henrico rege affecti essent, vel se afficiendos fore non dubitarent, Legatis lamentari cœperunt; seque totiens insidias ejus inter ipsa pacis oscula vix evasisse, ut nec juramento ejus deinceps aliquam fidem exhibere possent: hoc quoque addentes, se tamdiu eum post depositionem tolerasse, non utique ut correctionem ejus, utpote penitus desperatam, exspectarent; sed ut quibusdam occasionem calumniandi auferrent, qui fortasse ei, si non tamdiu exspectaretur, correctionem interclusam fore conquererentur: totaque illa die cum hujusmodi querimoniis transacta, nec medietatem injuriarum sibi illatarum enumerare potuerunt.

Agitur de novi regis electione. 94. In crastinum vero iterum ad hospitia Legatorum convenientes, pro sua necessitate sublevanda eos consuluerunt, suggerentes eis periculosissimum & irrevocabile schisma in toto regno futurum, nisi in eodem conventu, ut deliberaverant, in alicujus novi capitis sublevatione confœderati, illud anticipare festinarent. Legati autem legationis suæ non immemores, satis compendiose ad hæc responderunt, sibi quidem optimum videri, si Regis constitutionem, juxta eorum legationem, in adventum domini Papæ sine periculo differre possent: ceterum provisionem regni non tam in eorum consilio, quam in Principum arbitrio sitam esse dixerunt, qui Rempublicam in manibus tenerent, ac totius regni damnum sive proficuum optime prænossent. Itaque Principes regni de adventu Papæ incerti, sed de maxima dissensione eventura, & periculo, si differrent, certissimi, accepta licentia a Legatis, apud Maguntinum Archiepiscopum convenerunt, & quid eis agendum esset singulari diligentia invicem tractaverunt: considerantes quidem se ad nullam dilationem ab Apostolico coactos, sed hoc in eorum arbitrio positum esse; nec alicui, nisi sibi ipsis deinceps imputandum fore, si dilatio noceret. Insuper se nullius subjectionis exhibendæ Henrico regi obnoxios, immo per Apostolici banni transgressionem damnandos, si aliquam subjectionem Regi deinceps exhiberent. Nam Papa priusquam eum anathematizaret, ex parte omnipotentis Dei, & sancti Petri, & sua, illi regnum interdixit, & omnes Christianos juramento, quod sibi fecissent, vel facturi essent, absolvit; &, ut nullus ei ut regi serviret, interdixit: qui postea ab eo communionem tantum, non regnum, falsa correctionis promissione, recuperavit.

Eligitur Rudolfus Suevus. 95. Hoc igitur Principes regni diligentissime perscrutati, se quidem a regis Henrici potestate penitus, ut prædictum est, emancipatos, nec se illi plus quam illum illis alicujus fidelitatis vel subjectionis obnoxios, ut liberi homines RUDOLPHUM Ducem Suevorum, frustra multum renitentem, frustraque vel unius horæ inducias ad consulendum petentem, regia dignitate sublimaverunt, virum sane in humilitate præcipuum, regio honori ætate & moribus idoneum; eique se debito fidelitatis sacramento subdiderunt: qui utique regnum, non ut proprium, sed pro dispositione sibi creditum reputans, omne hereditarium jus in eo repudiavit, & vel filio suo se hoc adoptaturum fore, penitus abnegavit: justissime in arbitrio Principum esse decer-

cernens, ut post mortem ejus libere, non magis filium ejus, quam alium eligerent, nisi quem ad id culminis ætate & morum gravitate dignum invenissent. AN.CHR 1085 25. Maji.

96. Hunc igitur Rudolphum tam legitime electum, archiepiscopi Moguntinus & Magdeburgensis cum eorum suffraganeis, Legatis sedis Apostolicæ præsentibus & regni Principibus, regali inunctione consecrarunt. Electus est autem ab Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, majoribus atque minoribus in conventu apud Forcheim, anno Dominicæ Incarnationis 1077. anno 4. venerabilis papæ Gregorii, in hoc nomine septimi, Indictione 15. Idibus Martii. Postea, die duodecimo apud Mogontiam consecratus est, id est 7. Kalend. April. ubi tunc medium Quadragesimæ occurrit. Die autem prædictæ electionis nix ac gelu resolvi cœperunt, quæ eo anno a festivitate omnium Sanctorum usque in illum diem terram Teutonicorum, & Longobardiæ occupaverunt: quod quidam sapientum ita interpretati sunt, Deum in legitimi Principis electione suam adstipulationem mundo denotasse, per insoliti frigoris depulsionem, & per clementioris aeris reparationem: præcipue, cum nullis hujusmodi promotio displicuerit, nisi illis tantum, qui se sub legitimo Principe Simoniacæ hæresi, aliisque criminibus abrenuntiaturos fore non dubitabant; qui superiori Rege, non dico permittente, sed cooperante, sanctam Ecclesiam fœdare non cessaverant. Nulli sane Clerico, Monacho, sive Laico hujus Principis promotio displicuit, nisi qui se ipsum sub ejus auctoritate corrigendum fore timuit; nisi qui sanctam Ecclesiam, juxta Canonicas sanctiones instituendam fore contabuit; nisi qui, intercluso Simoniacæ hæresis mercimonio, divitias suas attenuari non dubitavit. Consecratur.

97. Nullus autem Rudolpho regi ejusque principibus perjurium poterit jure objicere, licet jam dudum deposito Regi juramentum fidelitatis fecisset. Illud enim juramentum tamdiu observandum erat, quamdiu ipse regno præerat. Postquam vero omnes Christiani eo sacramento a Papa soluti sunt, eo quidem deposito & anathematizato, non magis illi aliqua subjectio pro hujusmodi juramento debebatur, quam cuilibet Episcopo a subditis suis obeditur, postquam ille, etiam retenta communione, deponitur. Nemo autem Romanorum pontificem reges a regno deponere posse, denegabit, quicumque decreta sanctissimi papæ Gregorii non proscribenda judicabit. Ipse enim vir Apostolicus, cui Spiritus-sanctus in aurem decernenda dictavit, in Apostolica sede constitutus, irrefragabiliter decrevit, reges a suis dignitatibus cadere, & participatione Dominici corporis & sanguinis carere, si præsumerent sedis Apostolicæ jussa contemnere. Si enim cælestia & spiritualia sedes beati Petri solvit, & judicat, quanto magis sæcularia, juxta illud Apostoli: Nescitis, inquit, quoniam & Angelos judicabimus, quanto magis sæcularia? Sic utique auctoritate Stephani papæ Hildericus rex Francorum pro ignavia sua deponitur: eique deposito, insuper & detonso, & in monasterium misso, Pippinus in regnum subrogatur. Præterea, liberi homines Henricum eo pacto sibi præposuerunt in regem, ut electores suos juste judicare, & regali providentia gubernare satageret: quod pactum ille postea prævaricari, & contemnere non cessavit, videlicet quoslibet innoxios tyrannica crudelitate opprimendo, & omnes quos potuit, Christianæ religioni repugnare constringendo. Ergo & absque sedis Apostolicæ judicio, Principes eum pro Rege merito refutare possent, cum pactum adimplere contemserit, quod eis pro electione sua promiserat: quo non adimpleto, nec Rex esse poterat. Nam Rex nullatenus esse potest, qui subditos suos non regere, sed in errorem mittere studuerit. Quid plura? Nonne quilibet miles domino suo fidelitatis juramento subjicitur eo pacto, ut & ille sibi non deneget, quod dominus militi debebat? Si ergo dominus militi debitum reddere contemnit, numquid non libere miles eum pro domino deinceps recusat habere? Liberrime, inquam. Nec, qui-

AN.CHR 1085 25. Maij. quilibet hujusmodi militem infidelitatis, vel perjurii merito accusabit, cum totum adimpleverit quod promisit; domino suo, inquam, tam diu militando, quamdiu ille fecit sibi, quod dominus militi debeat.

98. Igitur Rudolphus rex in regem sublevatus, statim Apostolico, missa legatione, de sua promotione innotuit; eique debitum obsequium in ecclesiasticis administrationibus promisit, multoque se promtiorem ad obediendum sedi Apostolicæ, quam antecessor ejus exhibuit. Ipsa enim suæ consecrationis die, obediens banno domini Papæ, officium cujusdam diaconi Simoniaci recipere noluit, qui ea die ad legendum in Missa ante Regem jam sacris vestibus indutus processit. Unde Sigefridus Moguntinus archiepiscopus amoto eo ab altaris ministerio, alium in ejus locum subrogavit. Hoc autem maximam invidiam Simoniacorum, & incontinentium altaris ministrorum Regi conflavit; qui & in ipsa sui promotione banno Apostolico obediens, se officia talium respuere per præfati Subdiaconi repulsam monstravit. Nullatenus enim dubitabant se, sub tam legitimo Principe, aut officium deposituros, aut concubinis, & ecclesiis simoniace acquisitis abrenunciaturos. Quapropter illius civitatis Clerici, eadem ipsa regiæ consecrationis die, post prandium concives suos vino & insania furentes in Episcopum suum, & Regem, & reliquos principes concitaverunt. Quidam enim puer ex civitate, nescimus si propria voluntate ductus, an ab aliquo persuasus, cuidam militi Archiepiscopi partem pretiosæ vestis furtive voluit detruncare: qui statim captus est a milite. Quo audito, Procurator civitatis eumdem per manus acceptum, liberum abire fecit, nulla tamen seditione commota. Clerici autem audito hujusmodi rumore captum fuisse puerum, quem tamen jam dimissum scirent, campanas compulsare, cives nutibus & probrosis adhortationibus ad seditionem excitare, vel potius compellere non timuerunt. Sed Rex jam finito prandio ad ecclesiam de palatio descendit, & vesperas audire cœpit. Interim plebs furens sanguinem Regis, & reliquorum sitiens, ipsam ecclesiam, & palatium irrumpere nititur: sed a militibus Regis compescitur, licet inermibus. Nam in diebus Quadragesimæ consuetudo erat sine armis procedere; sed & ipsa, si quæ habebant, per civitatem in hospitiis dimissa, præ seditione civium acquirere non poterant. Finitis autem vesperis, Rex cum Archiepiscopo, & reliquis principibus in palatium de ecclesia regressus, cum populum furentem ab incœpto nolle desistere, sed eos ipsam Quadragesimam, diem Dominicam, cœmeterium ecclesiæ, immo ipsam eorum matricem ecclesiam, furibunda seditione profanare; sicque cum multiplici sacrilegio in mortem suam, Episcoporum, suorumque omnium nihil ab ipsis injuriatos conspirasse vidisset, gladio accinctus eorum insaniam compescere deliberavit. Sed principes ejus, eum contra regium morem procedere non permiserunt. Ipsi autem ex præcepto ejus, mutuatis undecumque poterant, armis; primum quidem ad supplicandum Deo ecclesiam ingressi, deinde Kyrie eleison in altum concinentes, per portam, quæ magis impugnabatur, exsiliunt de ecclesia. Qui statim, licet paucissimi, maximam multitudinem hostium adeo in fugam verterunt, ut quidam eorum etiam se in Rhenum morituri præcipitarent; licet Regis milites parum eos ultra cœmeterium ecclesiæ insequerentur.

Simoniaci movent seditionem.

Compescitur.

99 Anno ab Incarnatione Domini 1078. Indictione prima, cum uterque rex, Henricus videlicet & Rudolphus, ab Apostolica Sede adjutorium requireret, Gregorius papa septimus generali Synodo præsidens decrevit.

Papæ decretum.

„ Quoniam lis & perturbatio regni in maximum sanctæ Ecclesiæ periculum & detrimentum quotidie redundare cernitur, placet nobis elaborare „ pro viribus, quatenus idonei tam religione, quam etiam scientia pollentes „ Nuncii e latere Sedis Apostolicæ ad partes illas mittantur: qui omnes religiosos, & justitiæ amatores in Teutonici regni partibus commorantes, „ Cle-

„ Clericalis & Laicalis ordinis viros, & ad hoc opus idoneos convocent, AN. CHR. 1085 25. Maji.
„ cum quibus, (Domini gratia præeunte), aut finem & pacem juste com-
„ ponant, aut veritate percognita, cui parti justitia magis faveat ad plenum
„ addiscere valeant: quatenus pars injusta desistat, & Apostolica auctorita-
„ te munita justitia, vigoris & auctoritatis robur obtineat.

„ Verum, quoniam nonnullos diabolico instinctu collectos, tyrannidis suæ facibus accensos, turpis lucri avaritiæ mancipatos, discordiam potius, quam pacem fieri & videre desiderantes, fore non ignoramus, statuimus ut nulla umquam persona alicujus potentiæ, sive Rex aut Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, sive Miles aliqua præsumtione, temerariove ausu, fraude, dolove, seu aliqua perturbatione, Legatis nostris obsistere, & contraire, ne justitiam & finem componant, pertentet. Quicumque autem temerario ausu, quod non optamus, hujus nostræ constitutionis violator exstiterit, Legatisque nostris ad hanc pacem componendam euntibus prænominatis, fraudem opponere tentaverit, vinculo eum anathematis alligamus, & non solum in spiritu, verum etiam & in corpore, & omni prosperitate hujus vitæ, Apostolica potestate innodamus, & victoriam ejus in armis auferimus, ut sic saltem confundatur, & duplici confusione & contritione conteratur. Actum Romæ in ecclesia Domini Salvatoris 5. Nonas Martii, Indictione prima.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei, Archiepiscopis, Episcopis, Clericis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, omnibusque majoribus atque minoribus, in Teutonico regno constitutis, exceptis his, qui Canonica excommunicatione tenentur, salutem, & Apostolicam benedictionem.*

„ 100. Notum vobis fieri volumus, fratres carissimi, quod in ea synodo, quam Lib. 5. ep. st. 15. Id omnibus intimat.
„ nuper Romæ celebravimus, inter multa alia, quæ de statu sanctæ Ecclesiæ, Deo cooperante, peregimus, de ruina & confusione nobilissimi regni vestri diligenter tractantes; hoc salutiferum, & opportunum pro reparatione pacis vestræ fore putavimus, ut religiosi Legati Apostolicæ Sedis ad partes vestras dirigantur, qui Archiepiscopos, Episcopos, & religiosos Clericos, nec non Laicos ad id idoneos, in loco, qui utrique parti habilis & congruus sit, convenire commoneant, ut, aut pacem, Deo auxiliante, inter vos componant, aut cui parti justitia faveat veraciter addiscant. Nam in eadem Synodo definitum est, quod nos contra eam partem, quæ pacem fastu superbiæ refutaverit, & cui justitia non faverit, omni conamine, omnibusque modis potestate beati Petri insurgamus. Et quia nonnullos de regno vestro intelleximus magis jurgium & discordiam, quam pacem diligere; ex parte omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli interdicimus, ut nullus sit, qui aliquo ingenio, aut studio, seu violentia impediat prædictos viros ad restaurandam regni vestri concordiam convenire, aut convenientes justum & legalem huic discordiæ finem imponere. Ad reprimenda etiam mala ingenia, & illicitos conatus, judicio sancti Spiritus, & auctoritate Apostolicæ Sedis anathematizavimus, & anathematizamus, si quicumque sive Rex, sive Archiepiscopus, sive Episcopus, sive Dux, sive Marchio, sive alicujus dignitatis, vel ordinis persona sit, præsumserit aliquo modo hanc salutiferam constitutionem perturbare: videlicet, qui operam dederit, ne prædictus conventus fiat, aut concordia tantæ perturbationis. Adjecimus etiam eidem anathemati, ut quicumque hujus iniquitatis præsumtor fuerit, non solum in anima, sed etiam in corpore, & in omnibus rebus suis vindictam omnipotentis Dei sentiat, & in omni congressione belli nullas vires, nullumque in vita sua triumphum obtineat, sed duplici contritione prostratus semper vilescat, & confundatur: ut sic saltem ad pœnitentiam redire addiscat. Præsentium vero portitorem ad hoc vobis dirigimus, ut una cum venerabili fratre nostro

AN.CHR 1085 25. Maji. „ Trevirensi Archiepiscopo, qui Henrico favet, & altero, qui utilis & „ religiosus ad hoc sit opus Episcopus ex parte Rodulphi, locum & tem- „ pus prædicti conventus statuant: quatenus Legati nostri, quos præfati „ sumus, securius & certius ad vos venire; & quæ omnipotenti Deo pla- „ ceant, ipso auxiliante, vobiscum valeant perficere. Datum Romæ 7. „ Idus Mart. Indictione prima.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei*, UTONI *Trevirensi Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem.*

Lib. 5. epist. 15. „ 101. Quanta nobis solicitudo, quantaque tristitia sit de perturbatio- „ ne, immo de dissidio regni vestri, olim clarissimi & potentissimi, in „ communibus litteris, quas hoc in anno ad vos misimus, satis vobis de- „ claratum esse putamus. Verum quia res de die in diem perniciosius „ implicari videtur, nobis quoque cura cum nimia anxietate altius in men- „ te figitur. Proinde quidquid nobis super hac re ad præsens melius vi- „ sum est, quod nostra providentia vel auctoritate intervenire potuisset, „ maturare curavimus: quod tua fraternitas litteris, quibus illud singula- „ riter scriptum est, plenius cognoscet.

„ Rogamus igitur & admonemus prudentiam tuam, in qua multum „ confidimus, ut secundum tenorem earumdem litterarum, sine omni di- „ latione, de causa hac te intromittas, & omnibus tam minoribus quam „ majoribus, quoad potes, quid a nobis deliberatum, & qualiter tibi in- „ junctum sit, notum facias: ut, miserante Deo, & adjuvantibus his, „ qui Dominum diligunt, tam feralis discordiæ furorem aut penitus com- „ pescere, &, quod maxime optamus, ad plenam pacem reducere pos- „ simus: aut, si illud, peccatis impedientibus, minime obvenire pot- „ erit, saltem nos, in tanto fratrum nostrorum periculo, culpam negli- „ gentiæ declinemus. Notificato autem consilio & decreto nostro, & re- „ quisitis utrimque responsionibus, ut eam certitudinem & consensum in- „ veniatis, ne in mittendis legatis nobis dubitandum sit, ordinatis & con- „ firmatis omnibus, quæ ad prosequendum hoc negotium loco, tempore, „ vel ceteris convenientiis necessaria sunt. Volumus, ut tu, & frater il- „ le, qui tecum hujus rei mediator esse debuerit, confestim ad nos ve- „ niatis: quatenus cognitis securitatibus, & quæ spes pacis esse debeat, „ Legatos nostros tam sine periculo, quam sine desperatione fructus la- „ boris & fatigationis eorum vobiscum mittere valeamus. Nec durum „ tibi sit, frater, subire quod imponimus: quoniam ex quo in Ecclesia „ locum sacerdotii & officium suscepisti, nihil Deo dignius, aut animæ „ tuæ salubrius fecisti, quam si in hac re nequitiam diabolicæ fraudis eli- „ dere, & saluti tot millium hominum, opitulante Deo, consulere pot- „ eris: & si hoc fatigationi tuæ pro voto non successerit, tibi tamen „ apud illum certa manet retributio, apud quem non infectum reputabi- „ tur omne bonum, quod justa & perseveranti voluntate concipitur. Illud „ tamen a dilectione tua omnino nobis exhiberi volumus, ut etiam si illum „ alium, quem hujus rei mediatorem te habere supra diximus, socium „ itineris habere non possis, tu tamen ad nos venire nullatenus præter- „ mittas. Præcipimus etiam tibi ex auctoritate beati Petri, ut cui ju- „ stitia favet, tu omnino faveas, & hoc idem facere Clericos, & lai- „ cos, quos poteris, ex parte nostra commoneas. Treuga etiam vobis „ provisa usque ad quindecim dies post conventus solutionem illæsa ser- „ vetur. Volumus autem, ut apud Regem diligenter procures, quatenus „ Legati nostri, qui in partibus illis sunt, Bernardus scilicet diaconus san- „ ctæ Romanæ ecclesiæ, & Bernardus Massiliensis abbas, si voluerint, „ licenter & secure ad nos redire valeant. Datum Romæ 7. Idus Martii „ Indictione prima.

102. An-

102. Anno ab Incarnatione Domini 1078. Pontificatus vero domini Gregorii septimi Papæ sexto, decimo-tertio Kal. Decembris, Indictione secunda, congregata est synodus Romæ in ecclesia sancti Salvatoris, in qua juraverant legati Henrici, & Rudolphi, quisque pro domino suo, quod nullis dolis colloquium legatorum sedis Apostolicæ in Teutonico regno habendum impedient. AN.CHR. 1085 25. Maij: Synodus Romæ.

103. Anno ab Incarnatione Domini 1079. mense Februario, Indictione II. Pontificatus vero domini Gregorii Papæ septimo, legati regis Rudolphi super Henricum proclamaverunt, quod nulli loco, nullique personæ parcens, regionem transalpinam contereret & conculcaret, neminem debitus honor, vel reverentia tueretur, & ceu vilia mancipia non modo sacerdotes, sed etiam episcopi; & archiepiscopi caperentur, vinculisque manciparentur, partimque jam trucidarentur. Decreverunt ergo quamplures Concilii, in illius tyrannidem gladium Apostolicum debere evaginari: sed distulit Apostolica mansuetudo, simul & illud attendens, qnod Petro Albanensi, & Altmanno Pataviensi *a* episcopis de eodem negotio scribens, Henricus violat promissum.
„ inter cetera dicit: Sic vos utrique parti communes, & ab omni suspi-
„ cionis nævo, quantum in vobis est, cum divinæ gratiæ adjutorio exhi-
„ bete immunes, ut justitiæ semper, & nullo modo partibus faveatis, sic-
„ ut habetis formam nostram: qui videlicet, postquam judicium tanti
„ hujus negotii in manu beati Petri commissum est, nihil aliud testibus
„ vobis intendimus, nisi ut per justitiæ semitam incedamus. Ad nullam
„ partem sinceritatem Apostolicæ discretionis infleximus, nullis promissio-
„ nibus, aut terroribus cessimus, nec aliud umquam, Deo protegente,
„ acturos nos esse confidimus.

„ 104. Porro legati Henrici regis, qui prædictæ querelæ super eumdem Alterum compromissum.
„ prolatæ præsto fuerunt, secundum hunc tenorem juraverunt: Legati
„ domini mei Henrici regis ad vos venient infra terminum Ascensionis
„ Domini, exceptis legitimis sonnis *b*, id est, morte, vel gravi infirmi-
„ tate, vel captione, absque dolo, qui legatos Romanæ sedis secure du-
„ cent, & reducent, & dominus Rex obediens illis erit in omnibus secun-
„ dum justitiam, & judicium illorum: & hæc omnia servabit absque do-
„ lo, nisi quantum ex vestra jussione remanserit. Et hoc juramus ex præ-
„ cepto domini nostri regis Henrici. Itidem legati Rudolphi regis jura-
„ verunt, quod sequitur: Si colloquium ex præcepto vestro constitutum
„ fuerit in partibus Teutonicis, loco & tempore a vobis definito, ante
„ præsentiam vestram, vel legatorum vestrorum, dominus noster rex Ru-
„ dolphus vel ipse veniet, vel Episcopos, & fideles suos mittet; para-
„ tusque erit judicium, quod sancta Romana ecclesia decreverit de causa
„ regni subire, nulloque malo ingenio conventum, a vobis, sive a ve-
„ stris Legatis constitutum impediet. Et postquam certum inde vestrum
„ nuntium videbit, de pace statuenda in regno & confirmanda studebit,
„ ut legatio vestra pervenire ad regni pacem & concordiam possit. Hæc
„ omnia observabuntur, in quantum ex vestra licentia remanserit, vel ex
„ impedimento legitimo, scilicet morte, vel gravi infirmitate, vel captio-
„ ne, sine dolo.

105. Post hæc rursus exiit edictum Apostolicæ benignitatis, quod idcirco ex abundanti ponimus, ut clarescat & sapientibus & insipientibus, principem fuisse Gregorium nostrum in illa beatitudine, de qua Dominus dicit: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Gregorii studium pro pace.

a Petrus Igneus de quo supra, & Altmanus episc Pataviensis.
b *Sunnis* seu *sonnis* aut *sunnia*, id est impedimentum seu impeditio, ex cod. LL. antiq. Vide etiam Glossar. Cangianum.

AN.CHR. 1085 25. Majii.

GREGORIUS *Episcopus servus servorum Dei, omnibus Archiepiscopis, & Episcopis in Teutonico, atque in Saxonico regno commanentibus, cunctis etiam majoribus atque minoribus, qui non sunt excommunicati, & obedire voluerunt, salutem & apostolicam benedictionem.*

„ Quoniam *a* ex lite & dissensione, quæ tam diu inter vos est, maximum in sancta Ecclesia periculum, maximum undique inter vos detrimentum fieri cognoscimus: idcirco visum est nobis, visum est & fratribus nostris in Concilio congregatis, summo desiderio æstuare, summaque ope elaborare pro viribus, quatenus idonei nuntii tam religione, quam scientia pollentes, e latere Apostolicæ sedis ad partes vestras mitterentur: qui religiosos Episcopos, laicos etiam pacis & justitiæ amatores, in partibus vestris commorantes, ad hoc opus idoneos congregarent, qui, Domini gratia præeunte, die & loco ab illis statuto, tam ipsi, quam quos ipsis adhuc jungere debemus, aut pacem componant, aut, veritate præcognita, super illos, qui sunt tanti dissidii causa, canonicam censuram exerceant. Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu confectos, & iniquitatis suæ facibus ignitos, cupiditateque inductos, discordiam potius, quam pacem fieri & videre desiderantes, fore non ignoramus; statuimus in hac synodo ad eamdem formam, sicut & in præterita, ut nulla umquam persona alicujus potentiæ vel dignitatis, sive magna sive parva, sive princeps sive subjectus, aliqua præsumtione præsumat Legatis nostris obsistere; & postquam ad vos pervenerint, de componenda pace contraire, nec postea contra interdictum illorum alter in alterum audeat resurgere: sed usque ad diem ab illis statutum firmam pacem omnes sine ulla occasione & fraude observent. Quicumque autem hæc nostra statuta ulla præsumtione violare tentaverit, anathematis eum vinculo ligamus, & non solum in spiritu, verum etiam in corpore, & in omni prosperitate hujus vitæ, apostolica auctoritate innodamus, & victoriam in armis auferimus, ut sic saltem confundatur, & duplici contritione conteratur.

Synodus Romæ.

106 Anno ab Incarnatione Domini 1080. pontificatus vero domini Gregorii Papæ septimi anno 7. Indictione tertia, celebravit ipse Papa synodum Romæ, ubi interfuerunt Archiepiscopi, Episcopi diversarum urbium, nec non & Abbatum ac diversorum Ordinum clericorum & Laicorum innumerabilis multitudo. Supervenerunt autem & Legati Rudolphi regis & Principum regni Teutonici, & hujusmodi querimoniam protulerunt super tyrannidem Henrici: Nos ex Legatione domini nostri regis Rudolphi & Principum ejus, conquerimur Deo, & sancto Petro, vestræque paternitati, & cuncto huic sanctissimo Concilio, quod ille Henricus, quem vos Apostolica auctoritate deposuistis a regno, idipsum regnum contra vestrum interdictum tyrannice invasit, omnia circumquaque ferro, præda, incendio devastavit: Archiepiscopos, Episcopos de episcopatibus suis impia crudelitate expulit, & eorum episcopatus suis fautoribus in beneficia distribuit. Per cujus etiam tyrannidem piæ memoriæ Vverinharius Magdeburgensis Archiepiscopus occisus est: Adelbertus *b* Vvormaciensis episcopus adhuc ab eo contra Sedis Apostolicæ præceptum in captione cruciatur. Multa hominum millia ejus factione sunt occisa; quamplures ecclesiæ ablatis reliquiis incensæ, ac penitus destructæ. Innumerabilia quidem facinora sunt, quæ idem Henricus in Principes nostros perpetravit, eo quod sibi contra Sedis Apostolicæ decretum ut regi obedire noluerunt: & colloquium, quod vos pro inquirenda justitia & pace componenda fieri decrevistis, ex culpa Henrici & fautorum ejus remansit. Quapropter „ ve-

Ubi querelæ adversus Henricum.

a Habetur apud Hugonem Flaviniacensem in Chronico pag. 221.

b Postea ab Henrico V. sedi suæ restitutus est: obiit anno 1108. ex Bruschio, qui ejus epitaphium refert.

„ vestram humiliter imploramus clementiam, ut nobis, immo sanctæ Dei Ecclesiæ, decretam sacrilego pervasori Ecclesiarum justitiam faciatis. AN.CHR 1085

107. His & talibus excitatus viri Dei spiritus, sentiens & imminere diem, quem sibi in visione beata Dei Genitrix ad proferendam damnationis sententiam in eumdem adversarium Ecclesiæ designaverat; & ne ultra differret præcipiendo interminaverat, gravi cum dolore & gemitu parturivit, & auscultante atque aspirante Concilio, tandem in hæc verba prorupit. 25. Maji. Qui a Gregorio damnatur.

„ Beate Petre, princeps Apostolorum, & tu beate Paule, doctor gentium, dignamini quæso aures vestras ad me inclinare, meque clementer exaudire: quia Veritatis estis discipuli & amatores, adjuvate, ut veritatem vobis dicam, omni remota falsitate, quam omnino detestamini, ut fratres mei melius mihi acquiescant, & sciant & intelligant, quia ex vestra fiducia, post Dominum, & matrem ejus semper Virginem Mariam, pravis & iniquis resisto: vestris autem fidelibus auxilium præsto. Vos autem scitis, quia non libenter ad sacrum Ordinem accessi, & invitus ultra montes cum domino Papa Gregorio * abii: sed magis invitus cum domino meo Papa Leone ad vestram specialem ecclesiam redii, in qua utcumque vobis deservivi: deinde valde invitus cum magno dolore & gemitu & planctu in throno vestro valde indignus sum collocatus. Hæc ideo dico, quia ego non vos elegi; sed vos me elegistis, & gravissimum pondus vestræ Ecclesiæ super me posuistis. Et quia super montem excelsum me jussistis ascendere, & clamare, & annuntiare populo Dei scelera eorum, & filiis Ecclesiæ peccata eorum; membra diaboli cœperunt contra me insurgere, & usque ad sanguinem præsumserunt in me manus suas injicere. Adstiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt, sæculares & ecclesiastici, aulici & vulgares convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus vos Christos ejus, dicentes: Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum: &, ut me omnino morte vel exsilio confunderent, multis modis conati sunt in me insurgere. Inter quos specialiter Henricus, quem dicunt regem, Henrici imperatoris filius, contra vestram calcaneum erexit Ecclesiam, facta cum multis Ultramontanis, & Italicis conspiratione, annitens me dejiciendo eam sibi subjugare. Cujus superbiæ vestra restitit auctoritas, eamque vestra destruxit potestas: qui confusus & humiliatus ad me in Longobardiam veniens, absolutionem ab excommunicatione quæsivit. Quem ego videns humiliatum, multis ab eo promissionibus acceptis de vitæ suæ emendatione, solam ei communionem reddidi; non tamen in regno, a quo eum in Romana synodo deposueram, instauravi; nec fidelitatem hominum, qui sibi juraverant; vel erant juraturi, a quo omnes absolvi in eadem synodo, ut sibi servaretur, præcepi. Et hæc ideo detinui, ut inter eum, & Episcopos vel Principes Ultramontanos, qui ei causa jussionis vestræ Ecclesiæ restiterant, justitiam facerem, vel pacem componerem, sicut ipse Henricus juramento per duos Episcopos mihi promisit.

* i. Greg. VI.

„ Prædicti autem Episcopi & Principes Ultramontani audientes illum non servare, quod mihi promiserat, quasi desperati ab eo, sine meo consilio, vobis testibus, elegerunt sibi Rudolphum Ducem in Regem: qui rex Rudolphus festinanter ad me misso nuntio, indicavit se coactum regni gubernacula suscepisse: tamen sese paratum mihi omnibus modis obedire. Et ut hoc verius credatur, semper ex toto tempore eumdem sermonem mihi misit, adjiciens etiam, filio suo obside, & fidelis sui Bertholdi filio, quod promittebat, firmare. Interea Henricus cœpit me precari, ut illum contra prædictum Rudolphum adjuvarem. Cui respondi, me libenter facere, audita utriusque partis ratione, ut scirem cui justitia magis faveret. Ille autem putans suis viribus eum posse devincere, meam contemsit responsionem. Postquam autem persensit se non posse, sicut speravit, agere, duo

NA.CHR. 1085 25. Maij. „ episcopi, Virdunensis videlicet & Offenburgensis a, de consentaneis suis, „ Romam venerunt; & in Synodo ex patre Henrici, me, ut ei justitiam „ facerem, rogaverunt; quod & nuntii Rudolphi fieri laudaverunt.

„ Tandem adspirante Deo, sicut credo, statui in eadem Synodo, in partibus Ultramontanis fieri colloquium, ut illic aut pax statueretur, aut „ cui plus justitia faveret, cognosceretur. Ego enim, sicut vos mihi testes estis, Patres & domini mei, usque hodie nullam partem disposui „ adjuvare, nisi eam cui plus justitia faveret. Et quia putabam, quod „ injustior pars colloquium nollet fieri, ubi justitia suum locum servaret; „ excommunicavi, & anathemati alligavi omnes personas sive Regis, sive Ducis, aut Episcopi, aut alicujus hominis, qui colloquium aliquo „ ingenio impediret, ut non fieret. Prædictus autem Henricus cum suis „ fautoribus non timens periculum inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ, colloquium impediendo excommunicationem incurrit, & se ipsum „ anathematis vinculo alligavit, magnamque multitudinem Christianorum „ morti tradidit, & ecclesias fecit dissipari, & totum pæne Teutonicorum regnum desolationi dedit.

„ Quapropter confidens de judicio & misericordia Dei, ejusque piissimæ „ matris semper virginis Mariæ, fultus vestra auctoritate, prædictum Henricum, quem dicunt regem, omnesque fautores ejus excommunicationi „ subjicio, & anathematis vinculo alligo, & iterum regnum Teutonicorum, & Italiæ, ex parte omnipotentis Dei & vestra, interdicens ei, „ omnem dignitatem & potestatem regiam illi tollo, & ut nullus ei Christianus sicut regi obediat, interdico; omnesque, qui ei juraverunt vel jurabunt, de regni dominatione, a juramenti promissione absolvo. Ipse autem Henricus cum suis fautoribus in omni congressione belli nullas vires, „ nullamque in vita sua victoriam obtineat.

„ Ut autem Rudolphus regnum Teutonicorum regat & defendat, quem „ Teutonici elegerunt sibi in regem ad vestram fidelitatem, ex vestra parte, dono, largior & concedo; omnibusque sibi fideliter adhærentibus „ absolutionem omnium peccatorum, veram benedictionem in hac vita & „ in futura, vestra fretus fiducia, largior. Sicut enim Henricus pro sua „ superbia & inobedientia & falsitate, a regni dignitate juste abjicitur; „ ita Rudolpho pro sua humilitate, obedientia, veritate, potestas & dignitas regni conceditur.

„ Agite nunc quæso patres, & Principes sanctissimi, ut omnis mundus „ intelligat & cognoscat, quia si potestis in cœlo ligare & solvere, potestis in terra imperia, regna, ducatus, principatus, marchias, comitatus, & omnium hominum possessiones pro meritis tollere unicuique, & „ concedere. Vos enim Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus frequenter tulistis pravis & indignis, & religiosis viris dedistis. „ Si enim spiritualia judicatis, quid de sæcularibus vos posse credendum „ est? Addiscant nunc Reges & omnes sæculi principes, quanti vos estis, „ quid potestis; & timeant parvipendere jussionem Ecclesiæ vestræ: & in „ prædicto Henrico tam cito judicium vestrum exercete, ut omnes sciant, „ quia non fortuito, sed vestra potestate cadet & confundetur, utinam ad „ pœnitentiam, ut spiritus sit salvus in die Domini. Acta Romæ nonis Martii, Indictione 3.

Greg. Salernum secedit. 108. Igitur satanæ traditus infelix Henricus, rabidoque dæmonum furore magis ac magis ad summum iniquitatis conscendit, & legitimum Papam destituere cupiens, auream statuam Simoniacis & Nicolaitis in Romana civitate, quam Babylonem Petrus & Johannes appellant, novus Nabuchodonosor erexit, Guibertum scilicet Ravennatem episcopum, jam pridem a Gregorio nostro propter incestum, & alia flagitia sua synodali sententia damnatum. Proinde gravissima persecutione contra virum Dei com-

a Ii fuere Theodoricus Virdunensis & Bernardus Osnabrugensis episcopi.

commota, Salernum recessit, ibique supernæ medicationis absinthio per corporales ægritudines efficacissime purgatus, divinæ consolationis dulci responso meruit exhilarari, videlicet purgationes istas ei in perpetuum proficere, & sufficere, nec eum ullam castigationem oportere post obitum timere. Denique in signum sempiternæ sospitatis, temporalem incolumitatem recepit; &, quod valde gloriosum videri potest, circa Kalendas Januarii prænosse cœpit dissolutionem corporis sui futuram circa Kal. Junii. Quibus cum appropinquasset, & ultimi doloris luctam inchoasset, adstantibus ei Episcopis & Cardinalibus, eumque pro laboribus sanctæ conversationis & doctrinæ beatificantibus, respondit: Ego, fratres mei dilectissimi, nullos labores meos alicujus momenti facio, in hoc uno solummodo confidens, quod semper dilexi justitiam, & odio habui iniquitatem. Item cum anxietatem suam de statu suo post discessum ejus deplorarent; elevatis pius Pater in cœlum oculis, & eodem porrectis, instar ascensionis, palmis: Illuc, inquit, ascendam, & obnixis precibus Deo propitio vos committam.

Ibi suam mortem prævidet.

109. Præterea rogatus, ut in tanta fidelium perturbatione, sibi successorem, & Ecclesiæ contra prænominatum adulterum designaret ultorem, trium dedit optionem: videlicet Desiderii cardinalis & Abbatis cœnobii Casinensis, atque reverendissimorum Episcoporum Ottonis Ostiensis *a*, & Hugonis Lugdunensis. Verum quia Otto nondum a Germaniæ & Galliæ partibus redierat, ubi Apostolica legatione functus, venerabilem Gebehardum Constantiensis *b* ecclesiæ præsulem, se præsente & favente consecraverat, & alia nonnulla ad stabilimentum Ecclesiæ pertinentia prudenter ordinaverat: Hugo quoque sua lustrans gubernacula procul aberat; interim suasit eligi vicinum Desiderium, licet brevissime victurum, non tamen absque typo victoriæ Victorem esse appellandum. Nam in diebus ejus, qui quatuor aptati sunt mensibus, famosam victoriam dedit Dominus Apostolicæ Sedis propugnatoribus de adversariis ipsius, per quam etiam cathedram suam diu ab invasoribus detentam recepit Vvirzeburgensis episcopus, nomine Adalbero, vir spectabilis natu, honorabilis vultu & actu, reduces habens venerandos coepiscopos prædictum Gebehardum Constantiensem, & Heremannum Mettensem, qui & ipsi pro fidelitate Gregorii nostri sedes suas amiserant. Prædixerat eidem Desiderio pater sanctus, quod non intersuturus esset migrationi ipsius, quamvis ob hoc infirmantem invisisset, & cum eo usque in finem perseveraret, & sanctas exsequias cum ceteris fidelibus celebraret, multumque eum attonitum tristemque reddiderat. Cumque hæreret in admiratione quidnam impedimenti futurum esset, subito nuntiatur ei a Nortmannis facta circumvallatio cujusdam castelli suo monasterio subjecti: & compulsus necessitate succurrendi suis, abeundi licentiam accepit. Sicque, licet invitus, explendæ Prophetiæ locum dedit.

Successorem designat.

110. Interea Pontifex beatus Gregorius super his, quos excommunicarat, requisitus, si quam dispensationem facere vellet, respondit: Præter Henricum regem dictum, & Guibertum Apostolicæ Sedis invasorem, & omnes illas principales personas, quæ aut consilio aut auxilio favent nequitiæ vel impietati illorum, omnes absolvo & benedico, quicumque me hanc habere specialem potestatem in vice Apostolorum Petri & Pauli credunt indubitanter. Præter hæc admonens eos de multis, & hoc dedit illis præceptum: Ex parte Dei omnipotentis, atque auctoritate beatorum Petri & Pauli Apostolorum, præcipio vobis, ut neminem habeatis Romanum Pontificem, nisi canonice electum, & sanctorum Patrum auctoritate ele-

a Is postea fuit Urbanus II. de quo infra ad ann. 1099. de Desiderio seu Victore III. ad ann. 1087. Hugo autem ex Diensi episcopo archiepiscopus Lugdunensis, ob legationem apostolicam in Galliis clarus fuit.

b Hunc a Petro Albanensi consecratum dicit Bruschius, qui multa de eo habet. Fuerat monachus Hirsaugiensis beati Vvillelmi discipulus.

AN.CHR 1085 25. Maij. ctum & ordinatum. Ubi vero in extremo positus erat, ultima verba ejus hæc fuerunt: Dilexi justitiam, & odivi iniquitatem, propterea morior in exsilio. Quo contra quidam venerabilis Episcopus respondisse narratur: Non potes, domine, mori in exsilio, qui in vice Christi & Apostolorum ejus divinitus accepisti gentes hereditatem, & possessionem terminos terræ. Itaque septiformi gratia plenus septimi Gregorii spiritus, qui mundum & principes ejus arguerat de peccato & de injustitia & de judicio, in fortitudine cœlestis cibi nuper accepti, cœlestem vitam arripiens, meritoque divini zeli, velut igneo curru, instar Heliæ subvectus, Urbani prædecessoris sui, cujus ea die festivitas exstitit, omniumque beatorum lætitiam in cœlesti gloria cum Christo laudantium excellenter ampliavit; in terris vero peregrinantem Ecclesiam discessu suo non parvo mærore consternavit. Corpus ejus sepulturæ traditum est apud beatum Matthæum Evangelistam, de cujus nova inventione lætabundam scripserat ante paucos annos Epistolam *.

Pie moritur.

* Lib. 8. epist. 8.

Anselmus Lucæ episcopus.

111. Consequenter hic introducendus videtur præcipuus virtutum ejus sectator & heres, beatus videlicet Anselmus ecclesiæ Lucensis Antistes, qui ante omnia id studii semper habuit, ut imitaretur eum in omnibus, adeo ut discrepare ab illo prorsus nollet in aliquo. Deinde, quidquid in ipso fuit, illius semper meritis attribuit. Gregorius namque veluti fons erat, Anselmus quasi rivus fluebat & arida irrigabat: ille, quasi caput, totum corpus gubernabat; iste, ceu manus studiosa, quod injunctum operabatur: ille, sicut sol illuminavit omnia; iste, velut splendor declaravit singula. Olim Helias ex mortalium cohabitatione transiturus dimisit Helisæo pallium suum, prophetici muneris instrumentum: similiter & Gregorius ex hac mortali vita migraturus, transmisit Anselmo Pontificalis insigne potestatis, videlicet mitram capitis sui: hoc nimirum Deo cooperante, ut sicut ille Prophetiæ per pallium hereditavit prærogativam; ita & iste sacerdotalem per mitram obtineret eminentiam. Nempe eo usque processit similitudo, ut, sicut Helisæus per pallium Heliæ virtutum signa demonstraverat; ita & Anselmus per mitram Gregorii quædam magnalia exhibuerit. Nam, ut de pluribus unum magis divulgatum proferamus, reverendus Mantuanæ præsul ecclesiæ Ubaldus, multis jam annis gravissime spleneticus, & toto corpore ulceratus, præsertim in cruribus, sic ut vix quomodolibet stare posset, vix etiam jacere, vel sedere, qui & multa in medicos erogaverat, nihilque profecerat, apposita eadem mitra ubi major ingruerat dolor, pristinæ redditus est sanitati.

Gregorium laudat.

112. Libet ejusdem Anselmi de Psalmorum tractatibus paucas sententias excipere, & quam pium affectum erga sanctitatem magistri sui Gregorii habuerit, evidentius ostendere. Sic ergo loquitur in tractatu secundi Psalmi: „ Adstiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Reges terræ, membra videlicet ejus, „ qui regnat super omnes filios superbiæ, non solum venerunt, sed & adstiterunt, & exercitu suo Romanam ecclesiam obsederunt: & principes Sacerdotum conspirantes convenerunt in unum, contra sanctum Petrum, & „ contra Vicarium ejus Gregorium; immo ipsum, qui dixit: Qui vos tangit, me tangit; qui vos spernit, me spernit, crucifigunt iterum Filium Dei. „ Constat etenim quia caput nostrum in membris suis patitur, in membris „ infirmatur, sicut ipse beato Petro dixit: Vado iterum Romam crucifigi. „ Nonne tibi videntur principes Sacerdotum in domo Pilati colligere concilium, ut Christum morti tradant, cum tot falsos testes contra summum „ Pontificem Henricus adornavit, cum omnes clamant: Reus est mortis. „ Nonne iterum Barabbas eligitur, & Christus sub Pilato morti addicitur, „ cum Ravennas Guibertus eligitur, & Papa Gregorius reprobatur? Sic vivere latronem petunt, qui lege damnatur; & Justum damnant, per quem „ omnes salvantur. Nonne tibi videtur iterum Pilatus manus suas lavisse, & dixis-

„ dixisse : Mundus ego sum a sanguine hujus; nullam in eo causam in- AN.CHR.
„ venio, quando simulata pœnitentia Henricus adoravit summum Ponti- 1085
„ ficem; deinde falsis episcopis suis dixit : Secundum legem vestram ju- 30. Maji
„ dicate eum. Amplius : Dirumpamus vincula eorum, &c. Opprimamus,
„ inquiunt, virum justum, quoniam contrarius est operibus nostris : si e-
„ nim dimiserimus eum sic, venient Romani, & tollent nostrum locum,
„ & gentem. Item, si papa Gregorius vixerit, mittet contra nos prædi-
„ catores veritatis, qui discutientes vitam & actus nostros, eripient oves
„ Christi de manibus nostris, & justi diripient spolia nostra, & dimittent
„ Ecclesiam facientibus fructum in ea. Quantæ vero sanctitatis tractator iste fuerit, partim ex lectione sanctorum gestorum ejus animadvertimus, partim ex relatione religiosorum fratrum, qui se de longinquo ad sepulcrum ejus per revelationem invitatos venisse, & a gravibus atque diutinis languoribus absque mora liberatos fuisse testati sunt, perpendimus.

113. Nunc operæ pretium arbitramur paucis demonstrare, qualiter vel gratia, vel ira Dei nostris, hoc est in Germanicis partibus, commendaverit decreta Gregorii nostri contra avaritiam & luxuriam Simonis, & Nicolai : quatenus & justi vigilantiores fiant ad cavendum interdictæ communionis piaculum; & operarii iniquitatis formidolosiores effecti, summis pœnitentiæ conatibus enitantur ad evadendum suæ prævaricationis supplicium. Nam ad sepulcrum ejus cælitus facta, vel quæ fieri dicunt religiosiores quique Romani, nos illis qui viciniores sunt percensenda reservamus, quibus & personæ facilius innotescunt, in quibus vel facta, vel fiunt. Ut ergo contra primam in Ecclesia Simonis pestem primum ponamus exemplum. Reverendissimus Hirsaugiensis cœnobii pater Willelmus *a*, cujus religionem scripta quoque Gregorii nostri venerabiliter acceptant, inter multos qui specialem ejus medicinam expetebant, recepit quemdam presbyterum Simoniacæ pravitatis lepra maculosum, humilitatis antidoto curandum : sed eheu! vim faciente monachorum importunitate, quorum pessima consuetudo est de sacris Canonibus aut parum, aut nihil curare, non compescuit eum ab illicita immaculati Agni immolatione. Unde contigit, ut ipse Salvator horrenda cum visione deterreret, cum forte post inchoatam Missam cathecumenorum resideret. Oppresso namque sopore apparuit scissis vestibus, aspectu quasi leprosus; eique stupenti & admiranti, quem respiceret causa hujuscemodi apparitionis : Taliter, inquit, tu me tractasti : qui, cum te Simoniacum non nescires, ad conficienda Sacramenta corporis & Sanguinis mei nihilominus accedere præsumsisti. Inter hæc, urgente hora surgendi ad lectionem Evangelii, multi fratrum innuerunt, ut excitaretur; sed prædictus Abbas altiori consideratione renuit, ne revelatio, si qua esset, impediretur. Animadvertit enim, non otiosum esse tam profundum illius temporis & loci soporem. Itaque ventum est ad Missam Sacramentorum, & tunc necessario expergefactus celebrandi causa mysterii, manifestavit gravedinem & impossibilitatem suam, acceptoque protinus ejusdem Missæ vicario, ex tunc in reliquum penitus cessavit a Sacerdotali officio.

Simoniaci correptio.

114. Abhinc proferenda sunt exempla contra Nicolaitas, & eorum communicatores valentia. Felicis namque memoriæ virgo Herluca *b*, cui familiares erant visiones & revelationes Domini cum infirmitatibus Apostoli, fideli relatu nobis insinuavit, quod ipsa vice quadam, dum solitaria resedisset in cellula sua, subito viderat Dominum Jesum ad se introire, comitante beato Wicterpo *c*, Augustensis ecclesiæ quondam præsule, habitoque paulisper silentio, subsistere, & vulnera tantum sua cruore manantia ostendere. Cumque horripilasset a timore visionis insolitæ, affatus

Visio beatæ Herlucæ.

 est

a Hujus beati viri vitam infra habes ad ann. 1091.

b Herlucæ vitam scripsit Paulus hujus vitæ auctor, quam videsis tom. 2. Aprilis Bollandiani die 18. simul cum Wicterpi vita ab eodem Paulo consarcinata.

c Wicterpus ineunte sæculo 8. Augustanam ecclesiam egregie administravit, ex abbate Elevvangensi episcopus factus: quo curante Faucense insigne monasterium constructum fuit.

AN.CHR. 1085. 25. Maji. est eam Episcopus ita dicens: Abhorres ne Soror a cruenta specie Salvatoris? Ait: Etiam domine. Vis eum, inquit, taliter ulterius non videre? Respondit: Volo. Noli, inquit, ergo amodo Richarii presbyteri Missas audire, qui debitam tanto officio castimoniam non vult custodire. Sic enim vocabatur presbyter, qui illi ecclesiæ indignus præerat, juxta quam Virgo Deo dedita manebat: ex tunc eum publica vitatione confutatum, & exemplo suo plebem, ut idem faceret, animavit.

Altera visio. 115. Illa quoque visio non indigna commemoratione videtur, qua dilectus Deo, & hominibus, benedictæ memoriæ Adalbero monachus, & ipse contumelias & terrores ab adversariis Gregorii nostri propter obedientiam decretorum ejus passus, eamdem Herlucam vidisse referebat de quodam Nicolaita, qui carnalibus desideriis inserviens ecclesiam illam contaminaverat, quæ est in loco, qui dicitur Rota. In illa namque confinia, hoc est, in confinio Noricorum & Alamannorum, quos Lycus fluvius disterminat, non procul distabant mansiones ejusdem venerandi senis & beatæ Virginis; multumque se invicem in Christo diligebant, quia excellentem Dei gratiam in se mutuo recognoscebant. Ita ergo dilectus de dilecta narrabat. Beata Herluca inter socias virgines & viduas quadam die ex more sedebat, & operi manuum juxta consuetudinem suam diligenter incumbebat, cum ecce subito per fenestram prospiciens, miserabiliter lamentari cœpit & vociferari, dicens: Væ, væ, melius homini illi erat, si natus non fuisset. Cumque nimis attonita quædam illustris femina, nomine Hadeuviga, interrogasset eam, quidnam vidisset, unde tantum commota fuisset? Mortuus est, inquit, infelix presbyter ille de Rota, & anima ejus ab angelis satanæ sublata portatur ad inferna. Vidi enim eos prætereuntes cum insultatione, & animam comitantem cum ejulatione. Illa optante hoc verum non esse: Mittatur, inquit, qui veritatem inquirat. Missus nuntius familiam lugentem invenit, & eadem hora comperit mortuum, qua beata Virgo spiritum ejus viderat a malignis spiritibus asportatum.

Concubinarii presbyt. punitio.

Concubinarum. 116. Interea super ipsas quoque uxores seu concubinas Nicolaitarum terribiliter dæsæviit divina ultio. Nam quædam illarum in reprobum sensum traditæ, semetipsas incendio tradiderunt: aliquæ, dum sanæ cubitum issent, mortuæ repertæ sunt in matutino absque ullo præeunte infirmitatis indicio. Aliquarum etiam corpora, post evulsas animas, maligni spiritus rapientes, & in sua latibula reponentes, humana sepultura privaverunt.

Et aliorum. 117. Porro incestuosis missarum celebratoribus ita se manifestavit aliquoties ira Dei; quod dum jam jamque communicare vellent, turbo vehemens irruit, calicemque subvertens sanguinem effudit; panem vero sanctum humanæ inventioni mirabiliter abripuit. Qualis vero presbyter ille fuerit, qui sæpe dicti semperque dicendi Gregorii nostri casulam sibi in pignore positam, tempore II. Gelasii papæ ad Missam semel induere præsumpsit, non satis investigavimus: sed hoc pro certo, Romanorum relatu, didicimus, quod illico scabiosus effectus, vix per dignos pœnitentiæ fructus evasit.

Religio quadrata. 118. Quanta vero gratia Dei subsecuta sit obedientes Gregorianæ institutioni, ostendit religio quadrata per Apostolicam Gregorii nostri benedictionem venerabiliter in his regionibus inchoata, & feliciter multiplicata, videlicet attonsorum Christi servorum, eisque fideliter servientium fratrum barbatorum; Virginum singulari devotione jugiter inclusarum; itemque Virginum regulari moderatione introitus & exitus suos custodientium. Sane quadraturæ hujus sive quadrigæ quatuor præcipui rectores fuere, videlicet Canonicæ vitæ renovator eximius, Altmannus episcopus de Patavia, & beatæ recordationis Odalricus *a* prior de Cluniaco, venerandi patres Willhelmus de Hirsaugia, & Sigefridus de sancti-Salvatoris Cella *b*.

119. Ve-

a Beatus Udalricus, cujus vitam damus infra: De monachis & monialibus hic memoratis fuse agit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi.

b Apud Scaphusam, ut habetur in epistola 24. libri 7. Gregorii nostri.

AN.CHR 1085 25. Maji.

Gregorius Cluniaci versatur.

119. Verum, quia Cluniaci mentionem modo repetivimus, ad commonitionem cœnobiis præsidentium, libet ad memoriam revocare duas visiones inibi Gregorio nostro factas, ut qui verbo & exemplo ejus hactenus profecerunt, amodo nihilominus & harum visionum contemplatione proficiant. Igitur cum adhuc Legatus Apostolicus quadam vice Cluniacum venisset, & Abbati *a* fratrum Capitulo præsidenti assedisset, sublevatus spiritu videre cœpit medium Jesum, modo se placide acclinantem eidem Abbati recte judicanti; modo indignanter avertentem, cum forte minus invigilaret rectitudini: qui postquam finito Capitulo eidem Patri secreto referebat, non parum cautionis in reliquum suggerebat. Item, cùm divina revelatione præmonitus ex Apostolica auctoritate præcepisset, ut omnes, qui ibidem vel homicidæ, vel adulteri, vel quolibet modo criminosi exstitissent, ab altaris officio secundum scita Canonum cessare deberent: & iidem protinus pavida confessione declarati fuissent, narrabat prædictus Abbas se in somnis eosdem velut ab Angelo decollatos vidisse.

Burchardi martyrium.

120. In calce libri commemorare delectat plenæ dilectionis bigam martyrii cruore perfusam; Burchardum *b* videlicet Halberstatensem, & Theodomarum Juvavensem episcopos Gregoriani dogmatis assertores efficacissimos. Horum namque Burchardus Annoni Coloniensi, & Vverenhario Magdeburgensi reverendissimis Archiepiscopis sanguine, & religione proximus, postquam gravissimum Henricianæ persecutionis pondus laudabili constantia diu sustentaverat, tandem appropinquante supernæ retributionis die, videt sibi in visu noctis beatum Blasium martyrem ac pontificem assistere, & beatæ passionis socialem gloriam repromittere. Itaque furiosæ schismaticorum plebis horribili circumdatione apud Goslariam coartatus, & letaliter vulneratus, quamdiu supervixit cum admirabili alacritate præsentes admonuit, ut sibi & ab hæreticorum contagio caverent, & in obedientia Catholici pontificis permanerent. Denique inter verba sanctæ exhortationis & orationis spiritum emittens, sepultus est in memoria apostolorum Petri & Pauli, quam ipse a fundamento construxit & dedicaverat.

Et Theodomari.

121. Porro Theodomarus *c* naturæ præstantia, & totius humilitatis & honestatis artificio præclarus, crebra fugiendi necessitate a Guibertinis & Henricianis tribulatus, & longa demum captione maceratus, postquam se vidit in suis terminis non posse fructificare, statuit Hierosolymam transmeare; atque inter eundum a paganis interceptus, & pro inexpugnabili confessione nominis Christi membratim intercisus, supernam Hierusalem victor gloriosus intravit. Hic ordinaverat nostræ humilitatis ordinatorem reverendissimum scilicet Udalricum Lauriacensem sive Pataviensem episcopum, atque Apostolicæ sedis Legatum, qui ante hoc septennium, post multos agones pro assertione Gregoriani dogmatis, cujus ad normam & electus & promotus fuerat, legitime decertaturus obdormivit in Domino, anno ætatis suæ centesimoquinto, neminem, pro dolor, sui similem relinquens inter omnes Germaniarum præsules. Nullum etenim videmus ita compositum moribus, honorabilem vultu, modestum habitu, auctoritate reverendum, semper habentem in gratia sale conditum sermonem, & opportunis undique responsis expeditum; & alias possidentem prærogativas, quas maluimus dissimulare, quam concitare inanem invidiam exæquare non valentium. Hoc tamen cum pace cunctorum putamus dicendum, quod nihil illius severitate jucundius, nihil erat jucunditate severius; & quod miræ abstinentiæ cum tanta alacritate moderabatur virtutem, ut nullam penitus redoleret ostentationem.

Udalrici Pataviensis laus.

122. Cujus *d* specialis alumna, Virgo Deo devota, vidit cælestes visiones,

a Is erat S. Hugo, cujus vitam Sæculo sequenti, Deo dante, referemus.
b Burchardi martyrium fuse describitur in Chronico Saxonico, quod mſ. habemus.
c Is est beatus Thiemo, cujus martyrii acta dabimus initio sequentis Sæculi.
d Hanc beatam esse Herlucam putat Gretserus, sed aliam tunc viventem designari censet Papebrochius.

AN CHR 1085 25. Maji. nes, & accepit donationes ad commendationem Gregorianæ obedientiæ non ineptas, ideoque silentio minime prætereundas. Dilexerat enim quemdam presbyterum, eo quod caste vixisset, & a tam legitimo Pontifice, videlicet Odalrico, sacros ordines accepisset, ejusque in divinis officiis, etiam ipso tenore vocis, delectabilem suæ caritatis similitudinem attigisset. Unde contigit, ut quadam vice videretur ei sacra mysteria celebrare, dextera divinæ majestatis desuper apparente, & canonice signa cum ipso faciente. Verum post excessum divini Præsulis, cum, peccatis exigentibus, posuisset Deus tenebras insipientiæ, & facta esset nox insolentiæ, in ipsam pertransierunt omnes bestiæ silvæ, ut catuli leonum rugientes ut raperent, & quærerent a Deo escam sibi, videlicet spiritus maligni : &, quod miserabile dictu est, sacerdotem istum eatenus integrum, morsu luxuriæ corruperunt : quod præfatæ Virgini sic assignatum est. Visus est ei denuo sacris mysteriis insistere, dextera quidem Domini nihilominus apparente, sed veluti languida dependente, ac nihil penitus conficiente. Et hæc quidem divinitus ostensa sunt Virgini. Ceterum aliquoties, cum incontinentium Sacerdotum officia, juxta Gregorianam prohibitionem, corporaliter declinaret, ac per fidem & orationem illis intenderet, quibus corporalem præsentiam exhibere non potuit, mira Salvatoris largitate ejusdem suavitatis gustum sentire cœpit in ore, quem interdum realiter communicando Catholicis se gratulabatur sensisse ex manifesta Sacramentorum perceptione.

123. Diligebat autem hanc Virginem præ ceteris Virginibus beatæ recordationis antistes Odalricus, non magis propter suam indolem bonam, quam propter honorabilem sanctæ matris viduitatem, & materterarum ejus, quæ omnes illam maxime erudiebant, laudabilem virginitatem. De matre, cui nomen Helisea, breviter adjiciendum, quod in fervente obedientia Gregorii nostri multis virtutibus, & prophetiæ spiritu præpollens, cum ad momentum transitus sui de hoc mundo, benignis spiritibus se invisentibus, opportunam solitudinem procurasset, & in eorum glorioso præsidio ad Christum migrasset, e vestigio revertentes quæ discesserant sorores, invenerunt eam ad similitudinem Pauli primi eremitæ manibus ad Dominum expansis instar supplicantis; quo nimirum pius Conditor in defuncta ostenderet, quam devote sibi, dum viveret, supplicasset.

Greg. 2. miracula. 124. Hæc nobis scribentibus forte superlata est narratio duorum miraculorum Salerni cælitus patratorum, unum mox ut eodem beatus Gregorius recessisset. Nam cum primitus illic prædicare cœpisset, adstans quidam rusticus maligna cœpit intra se taliter dicere : En auctor prœliorum & seditionum; postquam totum commovit orbem, hanc inquietare venit urbem. His ita cogitatis, dum etiam proloqui voluit, mutum se factum doluit. Cum vero necessitate compulsus accessit ad hominem Dei, provolutusque pedibus ipsius, quibus signis potuit, peccasse se, & pœnitere innotuit : quo miserente, & benedicente, recepit loquelam, omnipotenti Deo famuloque ejus gratias relaturus. Postquam vero defunctus & sepultus est, nocturno silentio subintroierunt fures, aperire sepulcrum volentes propter induvias Pontificales. Verum tantæ vehementiæ ventus obvius eis fuit, ut cunctæ lampades, quæ in crypta beati Matthæi ardebant, extinguerentur; & ipsi cadentes in amentiam tam diu jacerent, quousque Cleri, populique spectaculum fierent.

E X-

AN.CHR 1085 25. Maji.

EXCERPTA EX DOMNIZONIS

Carminibus de B. Gregorio VII. Papa.

I. *Quod post Alexandrum Gregorius septimus papa sacratus est, cum quo prælibatus Rex tamdiu discordatus est, quod ab eo damnatus est.*

POST ALEXANDRUM fuit ILDEPRANDUS amandus
Antistes factus, prius Archidiaconus almus
Exstitit ejusdem reverendæ sedis in Urbe.
Dum consecratur, GREGORIUS ipse vocatur,
Jure Deus nomen sibi tale dedit vel honorem, — Gregorii electio.
Ne lupus irrumpat, vigilat caulas ovium sat.
Noverat esse pius miseris, altis quoque dirus,
Diversisque modis culmen retinebat honoris;
Plenus erat mira super omnes quippe sophia,
Septimus antistes Gregorius exstitit iste.
Lucra gregis quærens, studuit Regemque monere
Dulciter, a tantis resipisceret ut malefactis,
Ecclesias scripsit pretio ne venderet ipsi:
Ad cujus scripta rescripsit Rex bona dicta;
Cujus Papa legens apices, gaudens, ait esse
In cœlo cunctis de tali gaudia justis.
Rex ultra montes degebat, pastor in Urbe,
Legatus velox referebat eis nova crebro.
Inter utrosque manens MATHILDIS cognita mater: — Pro Henrico laborat.
Ut pax in regno toto fieret sine bello,
Pontificis pacem Regem suadebat amare,
Atque pium Papam de Regis amore rogabat.
Regis erat mater * tunc Romæ subdita Papæ, — * Agnes.
Quam vir amans pacem, pro nati mittere pace
Ordinat, & secum Prænestinæ quoque verum
Pontificem Christi *a*, cui jungit & Ostia tristis
Pontificem magnum, quem nomine clamo GIRALDUM,
Hos ultra montes direxit Papa, duosque
Quos Rex dignanter cum matre recolligit AGNE
In manibus quorum promisit jussa piorum
Se pro posse sequi, Papæ, sancti quoque Petri,
Ecclesiam summi Domini non vendere nummis.
Lætificat valde nati responsio matrem,
Romam regressa Papæ retulit nova gesta.
Papa Deo laudem tulit immensam super hanc rem.
Ad scelera rursum rediit Rex post modicum, tunc
Ad quem mendacem direxit denuo matrem.
De prope post ipsam sibi transmisit sua scripta,
Qui doluit tandem, matrique spopondit ut ante.
Credidit hoc statim genitrix quod Rex simulavit,
Quæ rediit Romam, Papam reverenter honorans.
Post hæc ad Regem bis scripsit Papa decenter.
Quos apices sacros temnit Rex maxime caros;
Quem tunc Saxones Regem sprevere feroces,
Prœlia qui secum statuunt committere demum. — Saxones rebellant.

Quod

a Is erat Ubertus seu Hubertus. In epistola ipsius Gregorii 28. lib. 2. dicitur mendose *Albertus*.

AN.CHR 1085 25. Maij.

Quod Rex absque mora Papæ mandavit, adorans
Atque petens ipsum pro se roget ut Crucifixum.
Pastor confestim Saxonum mittere genti
Curavit, plane pacem cupiens revocare.
Inde suus missus donec redeat, jubet ipsum
Regem nullo modo super ipsos pergere; quod non
Rex exspectavit, galeatus quin equitavit
Contra Saxones, qui fortes sunt & atroces;
Peccator quamvis, prudens tamen hic erat armis;
Commisso bello, victor Rex exstitit ergo.
Unde superbus adest, Papam despexit, ut amens;
Omnia quæ Papæ, matrique spoponderat ante
Fregit & invertit, Simoniacos revocavit.
Afficitur valde vir Apostolicus super hanc rem,
Accitis missis multis hoc illico scripsit,
Atque BEATRICI *a* dominæ, prolique Mathildi;
Quæ dominum Papam flagrantem semper amabant.
Perfidiam Regis detestavere tumentis.
Acrius ad Regem scripsit Pastor sacer, & se
Ulterius clamat non posse pati mala tanta.
Rex mox hac illac discurrere cœpit, ad ista
Plures perversos coadunans tempore certo,
Cum quibus adversum Patrem loquitur reverendum.
Moguntinus ibi fuit archiepiscopus *, ipsi
Judicium totum tribuit Rex flagitiosus.
Huc UGO tunc falsus venit qui dicitur ALBUS.
Officit hic multis Romanæ presbyter Urbis.
Ter damnatus erat, pretio quia restituebat
Emtores Christi templorum, junctus & ipsis,
Adversus Papam fingens mala, lætificabat
Corda malignorum Regis simul & sociorum.
Audax antistes Moguntinus nimis ille,
Non Christum timuit, Papam quando maledixit:
Cuncti subscribunt, magis ipsi se maledicunt.
O blasphemia non umquam hic, neque post abolenda!
Hoc anathema quidem mandavit mox procul idem
Ad Longobardos Simoniacos nimis altos.
Qui læti facti, in Papam denique raptim
Omnes concurrunt, Regis faciunt quoque jussum:
Jurant, subscribunt, contra dominumque magistrum
Mittendos apices Romam Rex edidit ipse;
Qui de sede sacra dicebant surgere Papam,
Injuste stantem, papatum depopulantem,
Quos synodo coram statuere mittere Romam.
Quidam ROLANDUS, Parmensis Clericus, aptus
Eligitur, quarum gerulus tunc litterularum.
Incipiens synodum pastor Gregorius, ovum
Gallinæ sculptum gestans in cortice scutum,
Et colubrum nigrum, qui tendebat caput, ictu
Quippe repercussus quodam, pertingere sursum
Non poterat, clinum sed ventre tenus caput ipsum
Torserat, & caudam triplicando dabat sinuatam.
Non erat hæc plana, sed erat sculptura levata;
Ad synodum fertur, numquam par ante repertum.
Quod dum miratur, prædictus & ecce Rolandus

Henricus victor papæ monita spernit.

*Sigefridus.

Cuiquidam Episc. se adjungunt.

Papam anathematizant.

Subscribunt Longobardi.

Synodus Romam.

In

a Obiit anno 1076. die 18. Aprilis, & Pisis in Tuscia sepelitur ex Domnizone. Adi Baron. ad an. 1076.

In medium venit, Papæ mox dicere cœpit : AN.CHR. 1085 30. Maji.
Rex jussit terræ, jusserunt Pontificesque,
Ut linquas sedem, quam non es dignus habere.
Romanis Clericis mox idem portitor inquit: Ubi anathema in Papam insinuatur.
Costes in pente Romam testor veniet Rex
Missurus Papam, lupus hic, non est quia Papa.
Sic cum blasphemat, Præfectus eum cupiebat
Privari vita gladio, commotus in ira.
Quod fecisset enim, sed ei Pater almus adhæsit,
Vixque tacens cœtus, cælesti Flamine plenus
Papa beatus ait : Turbari linquite nati, Papa perorat.
Ecclesiæ sanctæ veniunt quia tempora valde
Plena dolis, minis, magnisque repleta periclis,
Expedit exsistant quæ sunt ut scandala scripta;
Væ sed ei prava per quem sunt scandala clamo.
Nostrum nempe modum Deus infit, mitto luporum
In medio vos sic, velut agnos : dicoque vobis,
Vos, quasi serpentes, prudentes convenit esse;
Vivere simpliciter veluti vivuntque columbæ.
Has gestare decet virtutes non modo vere,
Atque crucem Christi studeamus ferre met ipsi;
Non nos a Christo tribulatio separet isto
Tempore, sed colla subdamus membraque nostra
Martyrio, verbo fidei feriatur hic ergo
Ostensus serpens, qui scutum gestat & ensem
Adversus matrem Romanam catholicamque
Ecclesiam Christi de sanguine rubra benigni.
Plura loquens Papa, dixit synodus sibi sancta:
Tu Pater es Patrum, blasphemum contere pravum;
Est nostrum quippe jussis parere tuisque:
Pro Christo mortem patienter gliscimus omnes.
Judicium confer, gladium trahe, percute fortem.
Omnibus excelse dignum clamantibus esse
Privari regno Regem, maledicere necnon.
Papa dolens, vinclis anathematis illico strinxit Rex condemnatur.
Regem prædictum, cui regnum devetat ipsum.
In Quadragesima synodus celebrata fit ista.
Qui PETRUM sanctum, qui Papam diligit almum,
Hoc anathema probat, quod Regem sic inhonorat,
A Petro quisquis seu Papa discrepet istis
Temporibus : firmæ permansere Comitissæ
Magnæ, petra quasi Mathildis & alta Beatrix,
Hæ mediatrices inerant & Regis amicæ.
Cumque vident Regem per devia tendere semper,
Proximus illarum fuerat quia Rex & earum,
Ex ipso mæstæ pandebant se satis esse,
Sed tamen a Papa se non discedere clamant.

II. *De primo adventu tertii* HENRICI *Regis, & VII. Papæ* GREGORII *in Longobardiam, & qualiter a Ducatrice* MATHILDI *apud Canossam suscepti sunt, & quod eumdem Regem subvertit* GUIBERTUS *archiepiscopus, & alia vice ivit cum eo Romam contra Papam.*

Rex rogat Abbatem *, Mathildim supplicat atque, * Hugone Cluniaci.
Post matris mortem, fama currente per orbem,
Regem damnatum per Papam commemoratum.

Tur-

AN.CHR. 1085 25. Maj.

Turbati certe fortes sunt atque potentes
Per totum regnum, dicentes esse superbum,
Non parere pie, sinceriter, atque benigne,
Romanæ sedi, quæ claves continet ævi.
Quocirca Regem statuunt contemnere recte,
Ni redeat, Papæ pacem studeat revocare.

Conventus pro pace.

Non aliter se Rex noscens regnare valere,
Ad consobrinam Mathildim misit, ut ipsa
Consilium caperet, quo Papa veniret ab Urbe
Longobardiam, peteret veniam sibi dignam.
Ipse suum jussum faceret dubio procul ultro.
Papa precesque videns dominæ Mathildis, eidem
Quod quærit donat, dimisit denique Romam.
Opilio dignus Canessam * venit, & intus
Quem sancti Petri vice digniter illa recepit;
Salvificum rorem quæ Papæ sumsit ab ore.
Regis Henrici, domina comitante Mathildi,
Affuit & juxta præsentia, turbaque multa.
Ex me sitque nova dum fiunt talia Romæ,
Urbs honor ecce tuus, mecum Rex, Papa simul sit,
Ac Itali proceres, necnon Galli, proceresque
Ultramontani, Romani, pontificali
Stemmate fulgentes, adsunt plures sapientes:
Inter quos Abbas HUGO Cluniacensis hic adstat,
Qui Pater in lavacro Regis fuerat sacrosancto.
Pacis sermones tractabant hi seniores;
Cumque dies starent per tres pro pace loquentes,
Et pax non esset, Rex atque recedere vellet;
Capellam sancti petit idem Rex Nicolai,
In qua Pastorem lacrymans oravit Hugonem,
Ut pro pace sua fidejussor sibi fiat.
Non licet hoc, Abbas Regi respondit, & adstans
Illic Mathildis rogitavit eum, sed & ipsi:
Hoc faciet nemo, respondit, tu nisi, credo.
Poplitibus flexis dixit Rex atque Mathildi:
Tu nisi me multum juveris modo, non ego scutum
Ulterius frangam, multavit me quia Papa.
Consobrina valens fac me benedicere, vade.
Ipsaque surrexit Regique spopondit: & exit
Ascendens sursum, stetit at Rex ipse deorsum;
Alloquitur Papam de Regis fine reclamans.
Sinceris dictis dominæ venerabilis istis
Credit Antistes, ut juret sic tamen ipse
Rex illi, sedi Romanæ sitque fidelis;
Præsul quæque velit Gregorius, hoc sibi fecit
Rex retro scriptus, solito quoque munere. Frigus.
Pernimium magnum Janus dabat hoc & in anno.
Ante dies septem, quam finem Janus haberet,
Ante suam faciem concessit Papa venire
Regem, cum plantis nudis, a frigore captis;
In cruce se jactans Papæ, sæpissime clamans:

Quem Henricus obtinet.

Parce beate Pater, pie parce mihi peto plane.
Papa videns flentem miseratus ei, satis est, est.
Nam benedixit eum, pacem tribuit sibi, demum
Missam cantavit, corpus dedit & Deitatis:
Secum convivens super arcem qui Canusinam

* Canusam.

Ipsam

AN.CHR. 1085 25. Maji.

Ipsam dimisit, postquam juravit; & ivit
Urbem reginam, qua stabat turba maligna
Pontificum, valde metuentes hanc fore pacem.
Major erat cunctis Guibertus, episcopus urbis
Ravennæ, doctus, sapiens, & nobilis ortus.
Exstiterat Parmæ civis seu Clericus ante.
Dum fuit electus Gregorius, iste Guibertus
Ipsi juravit, contra quem nunc mala sancit,
Regis enim mentem contra Papam docet esse;
Rexque die sexto remeavit Bibianellum,
Corde dolo pleno, cum plena mente veneno.
Pastor felle carens ad eum descendit ab arce
Crebro scripta supra; mox est Comitissa secuta.
Callidus at multa Rex Papæ dixit, & ultra
Eridanum fluvium commune cupit fieri tunc
Colloquium: laudat quod Papa, Mathildis & optat,
Cur hoc rex malit ignorant hi duo clari;
Mantua re vera placito subdique timebat.
Rex equidem frustra transivit primitus undam
Eridani, tractans cum paucis tradere Papam;
Necnon, si quiret, Comitissam traderet idem.
Hoc scelus infandum complere putat placitando.
Cuncta videns Christus fieri vetuit scelus istud;
Eridanum Præsul, Mathildis & optima secum
Transivit, sperans pacem componere veram.
Ad dominam claram multis oculis oculatam
Nuntius advenit, qui secretum patefecit
Regis Henrici, qui Papam tradere dicit.
Hoc ubi cognovit prudens hera, mox cito movit
Seque suos, fortes petiit cum Præsule montes.
Insidiæ fractæ Regis sunt & patefactæ:
Papam, Mathildem Rex ulterius neque vidit.
Pontifices falsi sunt ex hoc lætificati,
Maxime præscriptus Guibertus, qui dedit istud
Consilium Regi, quia vult invadere Petri
Sedem condignam, zabuli quod fecit ad instar,
Æthereram sedem cupiit qui tollere teter.
Lubricus & mendax erat iste Guibertus aberrans,
Conscius & consors homicidarum quoque fautor,
Pompam mundanam plus ipso nullus amabat,
Religione caret sic quod nec eam scit amare.
Hunc Rex pro Papa laudans hoc magnificabat,
Ultra qui montes rediit, faciens mala promte,
Quæque nefanda libent tute faciebat inique.
Nam suus exactor, judex, falsus quoque Pastor;
Non reprehendebat crudelia quæ faciebat:
Ecclesias nummis vendebat sedulo multis;
Sæpe duos falsos urbs una tenebat in anno
Pontifices, dando certatim præmia stando,
Plebes capellas pretio clericis tribuebant,
Cuncti perversi vivebant lege Guiberti.
Ast hera Mathildis despexit facta maligni,
Corde fidem veram peramabat munere plenam,
Postposuit Regem, per tres tenuit pia menses
Gregorium Papam, cui servit ut altera Martha,
Auribus intentis capiebat sedula mentis

Henricus Papam capere tentat.

Guiberti Ravennat. nequitia.

AN. CHR. 1086 18. Martii.

Cuncta Patris dicta, ceu Christi verba Maria.
Propria clavigero sua subdidit omnia Petro,
Janitor est cæli suus heres, ipsaque Petri.
Canusinæ ecclesiæ privilegium. Accipiens scriptum de cunctis Papa benignus,
Tunc libertati Canosinam sanctificavit
Ecclesiam, chartam libertatis sibi largam
Dictans, & mandans violenter, ne sua tangat
Ullus homo prorsus, sit ob hoc anathemate tortus,
Hortatu magnæ Comitissæ Papa dat hanc rem.
Tempora mille Dei tunc septem septuaginta,
Tempus cognoscens crudele venire per orbem
Papa, Ducatricem verbis corroborat idem,
Ut sit in adversis acerrima, non sit inermis,
Christicolas cunctos, ut prævalet, adjuvet ultro.
Blasphematores, qui sunt satanæ quoque proles,
Conterat, exstirpet, revocet quandoque benigne.
Greg. Romam reversus. Jussa pii domni sapiens Comitissa recondit,
Ut regina Saba Salomonis verba beata.
Cumque vale dixit comitissæ Papa Mathildi,
Urbem Romanam Madio florente per arva
Visitat, adventum cujus plebs ipsa repertum
Obviat, exsultat, pastorem suscipit una,
Ipseque commendat, quod nobilis egerat erga
Se sanctumque Petrum Mathildis: Vivat in ævum,
Clamavit cunctus clerus, totus quoque vulgus,
Cum quibus & Regem maledixit denuo recte,
Absolvitque viros, qui jurarant sibi, micros *
Ac proceres grandes, illum si linquere mallent.
Quod Rex agnoscens, coadunans denuo fortes,
Henricus in Italiam venit. Italiam rursum spatium post temporis unum
Ingreditur, terram totam maculabat aberrans.
Sola resistit ei Mathildis, filia Petri,
Rex exardescens contra quam concitat enses,
Prœlia, terrores, & castris obsidiones.
Ad nihilum pugnat, non hæc superabitur umquam,
Insuperabilia loca sunt sibi plurima fixa,
Diligitur valde, villas defendit & arces.
Hanc videt incassum rixam Rex crescere tantum,
Cogitat ut turbet solum caput, ivit ad urbem
Romuleam, secum Guibertus abisse videtur.
Romam. Mos fuit adventum Regis populo fore festum,
Istius est fletus, sua turbant crimina cælum.
Urbs propter Papam non illi sit reserata,
Circa quam bellans, dirupit mœnia celsa,
Depopulans Urbem, Papam statuens ibi turpem,
Guibertus antipapa. In catedra locat hunc, falso Clemens vocitatur.
Hic est Guibertus fallax, vastator apertus
Ecclesiæ Christi, merito quem signat abyssi
Bestia, quam vidit Dilectus in Apocalypsi.
Regis & illa phalanx Romam totam maculabat,
Pervigil & Rector Gregorius ex grege fesso,
Pollutæ catedræ multum quoque condolet æque,
Sperans in Petrum rogitat pugnare Robertum
Normannum quemdam, qui Regem depulit extra
Urbem, qui veluti per stratam damula fugit
Francigenam, montes ultra rediens malus hospes.

* parvos.

Papa

NA.CHR. 1085 25. Maij.

Papa suus Clemens Romanis præmia præbens,
Raptor terrenam Petri rapit ipse catedram.
Quamquam se monstret quod sit quasi Pastor in Urbe,
Ipsi nulla tamen pars in cœli manet arce:
Hic hæresis limes mundum seduxit inique,
Jussa Dei spernit, sanctorum verba neglexit,
Prævaricat leges, divinas destruit ædes:
Persequitur dignum dominum Papamque magistrum,
Qui monitis sacris plenus manet in Lateranis,
Illic consistens spermologus optimus iste,
Actibus & verbis exprobrat schisma Guiberti,
Perpetuo damnans anathemate schismata tanta.
Nascitur hinc cunctis ingens tribulatio justis.
Mucronem Regis pia pars quam maxime sentit,
Sedibus expulsi sunt Pontifices quoque multi,
Flagris afflicti, vinclis in carcere stricti.
Rex & Guibertus faciunt juvenescere tempus
Neronis prisci, qui præcepit crucifigi
Petrum, cervicem Pauli gladio ferit idem,
Et propriæ ventrem præscindere matris ab ense
Fecit, ut inspiceret requievit ubi malus ipse.
Sic propriæ matris palmas calcaribus acris
Transfodit missus satanæ, Guibertus iniquus.
Nullum quippe virum timuit nisi Nero magistrum,
Venis incisis in aqua vitam tulit ipsi.
Hi duo præscripti fidei fere nomen obliti,
Perdere nituntur doctorem denique summum.
Simon eis doctor magus exstat & hispidus auctor,
Ignorant forsan quod dum fortuna reportat
Injustos sursum, ruituros esse deorsum,
Quandoque plus ipsos ideo patitur Deus illos

Regis & antipapæ sævitia.

III. *Qualiter circa Regem, & Guibertum exarserit domina Mathildis, & quod cunctis Catholicis subvenerit.*

Corde pio flagrans Mathildis lucida lampas
Adversus binos Domini Crucis hos inimicos
Arma, voluntatem, famulos, gazam propriamque
Excitat, expendit, instigat, prœlia gessit.
Singula si fingam quæ fecit nobilis ista:
Carmina sic crescent, sunt ut numero sine stellæ:
Plura sed omittam, de paucis discite mira.
Ex hac parte freti per climata quatuor ævi,
Lepra Guibertina succreverat horrida, nigra;
Hac lepra mundus fere non locus exstitit ullus,
Munda domus sola Mathildis erat spatiosa:
Catholicis prorsus fuit hæc tutus quasi portus.
Nam quos damnabat Rex, pellebat, spoliabat
Pontifices, monachos, Clericos, Italos quoque Gallos;
Ad vivum fontem currebant funditus omnes;
Scilicet ad dictam dominam jam mente benignam,
Quæque requirebant apud ipsam repperiebant.
Defuit haud ulli, quin profuit optima cunctis,
Non ab ea mæstus, si quis vir venit honestus
Umquam præteriit, sed consolatus abivit.
Vestibus e sacris multos hæc nota Ducatrix

Mathildi pios fovet.

AN.CHR. 1085 30. Maji.

Ex his Anselmum Lucæ Episc.

Patres Catholicos vestisse quidem reminiscor,
Inter quos fulsit reverendus Episcopus urbis
Lucensis, lucens Anselmus maxime prudens,
Lege Dei doctus, monachus bene relligiosus.
Gregorius Præsul Romanus ut egit Jesus,
In cruce qui moriens, dat discipulo Genitricem;
Commisit dominam sic Anselmo Comitissam,
Quam docuit dictis, regit exemplisque benignis;
Perversæ sectæ monuitque resistere semper.
Consilii magni vir hic Angelus hic fuit annis,
Consilium cujus sequitur Comitissa venustum.
Nam quos ipsa valet pravos convertere mater,
Quantiscumque modis quit, agit in omnibus horis;
Multos cum feudo, multos munus tribuendo,
Pugnando plures, Castellaque sæpius urens
Regis ab obsequio jugiter disjungit iniquo.
Ultramontanis, ac Principibus sibi caris,
Errores Regis scribit vitare rebellis,
Sicque Deo multum generabat credula fructum,
Gregorio Papæ proceres servire suadens,
Mittere cui gratis crebro solet in Lateranis
Xenia multa nimis, quam Papa pie benedicit.
Bis centum libras domus argenti Canusina,
Tunc misit Papæ, quam debet Papa beare.

IV. *De obitu Papæ* GREGORII, *& de electione* DESIDERII *&* URBANI *Papæ, & quod domina* MATHILDIS *pro Romana ecclesia pugnavit, & de obitu sancti* ANSELMI *Lucensis episcopi.*

Gregorii mors.

Interea planctus de Præsule nascitur altus
Gregorio, gestat Dominus quem Christus ad æthra,
Ante dies septem Madii quam finis adesset.

Monachus fuerat.

Hunc monachi deflent, monachus quia noscitur esse,
Hunc clerici flebant, valde laicique dolebant,
Pura fides quorum procul est a schismaticorum.
Quando suum sanctum reverenter corpus humatur,
Anni mille Dei sex insunt octuageni.

Desiderius ei succedit.

Post hunc fit Papa DESIDERIUS probus Abbas
Montis Cassini, qui parvo tempore vixit.
Anno post istum Pastor sacratur in ipso

Item Urbanus.

URBANUS rhetor, monachus prius, & modo rector
Ecclesiæ Verbi summi Patris, atque perennis,
Ut Salomon dicit, Justus veluti Leo fidit.
Hic damnat Regis fidenter, & acta Guiberti:
Qui Petri sedem falso cupiens retinere,
Advocat Oddonem prudentem de Tuliere
Adversus Papam, quem bello sæpe coartat.
Ille tamen justus, licet esset sæpe retunsus,
Immobilis durat, pacem putat esse futuram.
Filiolæ Petri, Christi famulæque fideli
Exhortando pia direxit tunc sua scripta,
Gregorii normam plus præcipueque recordans,
Quatenus observet, nec eam dimittere tentet.
Hinc peccatorum veniam dat eique suorum.
Gregorii missi crebro petiere Mathildim,
Cursores currunt ad eamdem crebrius hujus.

Den-

AN. CHR 1085 25. Maji.

Densius haud cessat patres hos hæc vice versa
Chartis & missis pulsare diebus in ipsis,
Pro quibus adversum se commovit fere regnum
Italicum totum, Ligurum sed maxime totum,
Ipsa Padi stratam tenet urbibus unde fit acta.
Hujus dum pugnant athletæ, non nisi culpa
Ipsorum perdunt, sed vincunt optime bellum.
Urbibus ex multis cives hoc tempore multi
Insimul armati clypeis & equis falerati,
Principe cum celso prudenti prorsus Oberto,
Ducunt Parmensem, Reginum Pontificemque *a*,
Romam tam fortes ajunt se pergere posse.
Hi luctatores ibunt pro Regis honore,
Terras vastantes circumcirca peragrantes,
Audaces tandem terram Mathildis amantes
Intrant, credentes ipsam vastare repente.
Sustinet istorum Sorbaria castra virorum,
In propriis campis illis tribuit loca standi,
Nocte quiescentes oculis somnum capientes,
Julius assumta jam vero luce secunda,
Ecce repente phalanx Mathildis adest, Petre, clamant,
Auxiliare tuis, inimici surgere tuti
Incipiunt, campi tanto strepitu stupefacti,
Multi dant dorsum, pugnant altissime morsu,
Prosternuntur ibi, plures capiuntur iniqui:
Marchio prædictus quemdam transverberat ictu;
Et quasi voce loquens nonnæ, sine fugit honore,
Talem grunnitum portat, nec hic inimicus
Ducet quod numquam super hanc dominam, puto, turbam.
EBRARDUS præsul Parmensis captus habetur,
Pontificem sentes Reginum perque dies tres
Abscondunt nudum GANDULFUM, pectore durum,
Nonnulli capti proceres, alii fere lapsi,
Gaudet turba Petri, turbatur concio Regis.
Inclyta Mathildis terror fuit omnibus illis.
Mensis ut advenit qui primus in ordine cœpit,
Ejus in octavo decimoque die, dominator
In cœlis regnans ANSELMUM vexit ad æthra. Anselmi mors.
Huic similis credo fuit hoc in tempore nemo;
Officium duplex monachorum Pontificumque
Nocte die complens, corpus macerabat ut hostem,
Catholicus, cælebs, pius, & sobrius fuit æque;
De cujus vere tristantur morte fideles.
Schismatici gaudent; erat his contrarius autem.
Quem sibi commissum per Gregorium Comitissa,
Ut decuit, digne sepelivit mæsta benigne,
Artus Anselmi condivit Mantua terris.
De quo, quod gliscit, monstrasti Christe Mathildi.
Nam virtute tua fecit miracula plura;
Servulus iste tuus de sanctis exstitit unus,
Catholicæ parti fuit indicium probitatis,
Schismaticæ parti signum quasi debilitatis.
Inde triumphando gaudet Comitissa precando, Miraculis claret.
Hujus enim patris precibus putat auxiliari.
Cumque daret tumba sancti miracula multa,

a Ii sunt Eberardus episcopus Parmensis, & Gandulfus Regiensis.

AN.CHR. 1085 15. Maji.

Proderet ut multis post nos per sæcla futuris,
Justitiæ cultrix ea partim fingere jussit,
Quæ simul & vitam Capellani sibi dictant.
Tertius exsistens ab eo Lucensis, & ille
RANGERIUS rector dictavit eam sibi metro,
Dictavit pulcrum nuper librumque secundum,
Qui baculi litem diffinit, misit eique
Principium cujus sit hic, & non hæsitet ullus
Lector, sed noscat, quod cetera sint metra docta.
Filiolæ Petri, violæ post lilia dentur;
Detur ei de fonte Dei ros unde rigentur.
Pugna fuit, donec potuit sævire Guibertus,
Perfidiæ Dux, Ecclesiæ vastator apertus.
Sed quid ei tentare Dei firmissima castra?
Numquid eo regnante Deo pervenit ad astra?
Mortuus est, & traditus est in perditionem,
Quique reum defendit eum contra rationem,
Gregorium, vas egregium, quicumque negavit;
Jam videat, si forte queat, quam falso putavit.
Quique duas fregit statuas Urbanus, ab illo
Fonte fluit, longeque cluit non segnius illo.
Quisquis eum non ante Deum vel sero fatetur;
Reprobus est, & devius est, pœnamque meretur.
His ducibus mirabilibus collectio nostra
Non tacuit, donec tenuit latrantia rostra.
Jam redeunt, qua fronte queunt, qui prosiliere,
Quos video, tangente Deo, plerumque dolere.
Sed redeant, & nos habeant, & nostra libenter:
Sed videant, ut non redeant post terga latenter.
Nunc igitur non exigitur quicquid . . . mederi,
Qua voluit, donec voluit, divisus haberi,
De pretio, de flagitio, de seditione
Et sapiunt & nos ajunt in cognitione.
Nam pretium, nam flagitium non complacet illis,
Qui cupiunt, qui diripiunt, damnantur ab illis.
Par ratio, par traditio, pro parte videtur,
Præstet ei censura Dei, quod deesse videtur.
De baculo lis est populo cum patribus orta,
Ista fuit, quæ non caruit caligine, porta;
Ista fuit, quæ diripuit Paulumque Petrumque;
Ista fuit, quæ par habuit Regemque Deumque.
Hæc frenesis non est hæresis, non est laberynthus,
Per tenebras & per latebras non est labor intus;
Hanc volumus quicumque sumus de dogmate Christi,
Ut fugiant, & rejiciant communiter isti.
Unde volo, ne forte dolo circumveniamus,
Ut breviter, sed non leviter pensanda loquamur.
Christe sapis, quod corda lapis, succensa calore,
Fac fieri, quæ scis fieri, pro pacis amore.
Plus laicis cunctis Mathildim Rangerius scit
Intentam legi Domini, vitæque perenni;
Hoc sibi perlucens ob id edidit ipse volumen
Jam redeat primus, sed hic iste sit ordo relictus.

VITA

VITA S. ANSELMI EPISCOPI LUCENSIS IN ITALIA.

AN. CHR 1086 18. Martii.

Auctore B. ejus discipulo & Pœnitentiario.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Qui sequentem libellum scripsit auctor, non uno in loco ætatem suam indicat, seque Anselmi æqualem ac discipulum prodit, ut num.* 19. 20. 21. 24. *&* 29. *Nomen suum prima dumtaxat littera initiali B. designat num.* 43. Hæc de beatissimo, *inquit*, patre ac patrono nostro sancto Anselmo Lucensi episcopo .... ego B. peccator presbyter suus in Pœnitentia, non dico filius, sed servus, ab ipso multis cum lacrymis ad eumdem ordinem promotus, &c. *Erat ergo iste B. Pœnitentiarius, idque confirmatur ex num.* 42. *ubi de Theutonico quodam vulnerato agens*, Vocati sumus denique, *ait*, & nos, quatenus injuncta ei pœnitentia communionem daremus. *Hunc porro auctorem* Bardum *appellatum fuisse suspicatur* Wadingus *in commentariis ad hanc vitam num.* 1. *ubi observat ex Lucensis ecclesiæ monumentis Bardum ejusdem ecclesiæ diaconum & primicerium semper Anselmo nostro cum Lamberto archipresbytero adhæsisse, eumque, etiam exsulantem fuisse secutum. Nec obstat, ut censet* Wadingus, *quod Bardus ille diaconus solummodo in istis tabulis nominetur. B. enim vitæ auctorem diu diaconum fuisse, ex ipsius ejus verbis colligi potest : nam num.* 43. multis cum lacrymis *a beato Antistite ad presbyteratus ordinem se fuisse promotum ait, cum procul dubio uterque in exsilio moraretur. Eumdem vero ex Lucensis ecclesiæ gremio fuisse his verbis indicatur num.* 24. *ubi*, Psalmos quidem ut caute ac meditatim cantaremus, præcepit; alioquin aspere increpavit. *Ceterum beati Anselmi vitam edidere Tegnagellus, Surius,* Wadingus *& Bollandiani, ex quibus* Wadingus *plures mss. codices consuluit, eamque commentariis illustravit.* Vitæ auctor.

2. *Huic de Anselmi vita libello subjunctus est in editis liber de miraculis ab eodem post obitum patratis : ex quo quia pauca observatione digna in illis occurrunt, quædam in fine vitæ paucis adnotare satis fuerit. De sancto Anselmo Lucensi episcopo agunt præter varia Martyrologia & alios scriptores recentiores, antiqui, qui ejus ævo floruerunt. Domnizo presbyter in Carmine de Mabilde comitissa, Paulus Bernriedensis in Actis Gregorii VII. Bertholdus Constantiensis in Appendice ad Marianum, & alii. Præ ceteris eum laudant Hugo archiepiscopus Lugdunensis, & Hugo alter abbas Flaviniacensis in Chronico. Hic Hugonis Diensis episcopi electionem & ordinationem ad annum* 1074. *describens ait, ipsum* ad suscipiendos Ordines Romam mense Decembri venisse, *atque* invenisse ibidem pro simili exspectatione domnum Anselmum Lucensem electum, virum omni laudis præconio dignum, nunc felici, *inquit*, beatum excessu, in quo omnis laus secure canitur. *Tum addit :* Cum hoc itaque, *scilicet Hugone Diensi*, tanto familiaritatis & dilectionis vinculo connexus est, & ita sibi, licet divisa haberent hospitia, in palatio Lateranensi individui adhærebant, ut unum videri sine altero mirum videretur his, qui eorum noverant unanimitatem : adeo ut Urbis præfectus quodam veritatis præsagio alterum horum diem, alterum vocaret lucem : quod dies non sit sine luce, & lucem dies comitetur. Lucebat enim in eorum moribus justitiæ & pietatis decus : præponderabat amicitia constans, mutabilitatis nescia .... Senes autem erant, non longævitate vitæ, sed morum maturitate .... Cum ergo Romæ positi præstolarentur diem consecrationis suæ, venerunt nuntii regis Henrici Romam, rogantes, ne contra morem prædecessorum suorum domnus Papa (Gregorius VII.) eos consecrare vellet, qui episcopatus electionem solam, non autem donum per regiam acceperant investituram. *Denique subdit auctor, Pontificem* in Lucensi electo adquievisse, ut consecrationem ejus differret, donec investituram episcopatus ex regio dono accepisset : in Diensi vero acquiescere noluisse. Alii laudatores.

3. *Hæc vitæ sequenti lucem afferre possunt, uti & epistola mox dicti Hugonis archiepiscopi Lugdunensis ad Mathildem comitissam, quam hortatur ad subveniendum pro suo more ecclesiæ in electione futuri Pontificis, post mortem Victoris III. cui Urbanum II. succedere ægre ferebat.* Habetis siquidem in hac re fidissimos adjutores, & benignos devotionis vestræ apud Deum commendatores, piissimum scilicet patrem nostrum sanctæ memoriæ Papam, *nempe Gregorium VII.* & beatum A. Lucensem episcopum : qui, sicut cum adhuc viverent, in omni pietate & justitia vos instruxerunt : ita nunc ab illo æternæ quietis sinu, in quo eos receptos esse confidimus, meritis suis & precibus caritatis vestræ opera commendabunt; ac amorem perpetuæ vitæ, quo ineffabiliter satiantur, devotionis vestræ visceribus inspirabunt. *Hæc epistola edita est in Spicilegii tomo* 2.

4. *Quantum pro restituenda apud Canonicos cathedralis sancti Martini ecclesiæ Lucensis* Canonici reformati.

AN.CHR 1086 18 Martii. *communi vita laboraverit Anselmus, patet ex sequentis Vitæ num. 5. & seqq. An res effectum eo vivente sortita sit, non ita liquet. Quosdam tandem Canonicos sub altero ejus successore Rangerio accessisse ad communem vitam colligo ex sequenti professionis formula, quam in veteri codice Lucensis ecclesiæ invenimus.* Ego promitto stabilitatem in hoc loco ad obedientiam Dei & beati Martini, & episcopi R. qui nunc est, & eorum qui canonice successuri sunt: & promitto bona ecclesiæ, & quæ per officium ecclesiasticum acquisiero, in communi sine fraude habere, & præposito obedire canonice ordinato. † † †. Hoc fecerunt in sancto Donato Martinus presbyter, & Henricus, & Mascarus. *Vivebant ergo illi Canonici seorsim ab aliis in ecclesia sancti Donati. In alio codice, qui modo est penes Florentinium Medicum Lucensem, hæc de ejusmodi Canonicis leguntur.* Incipit ordo Canonicorum, qui ad conversionem veniunt. Novitius facturus professionem, ante altare post offerendam veniat, & fratrum conventus in circuitu assistat; & flectendo genua tertio, Novitius hunc versum dicat: SUSCIPE ME DOMINE SECUNDUM ELOQ. TUUM &c. Tunc surgens Novitius legat hanc professionem: „ Ego frater N. offerens trado meipsum ecclesiæ sancti Donati, & promitto hic stabi- „ litatem loci, & obedientiam Priori, & vitam profiteor canonicam, & sine proprio. *Post hæc sequuntur in eodem codice Regulæ sancti Augustini, & beati Benedicti, cum hujus vita, auctore Gregorio M.*

5. *Quod attinet ad Anselmi opera seu scripta, hæc enumerantur in Vitæ sequentis num. 20. nempe Apologeticum pro Gregorio VII. Expositio in Lamentationes Jeremiæ, item expositio in quosdam Psalmos. His adde Collectionem canonum, libris* 13. *comprehensam. Ex his editum est Apologeticum, primum quidem ab Henrico Canisio, postea vero in Bibliotheca Patrum Epistolam unam & aliquot Opuscula ei tributa edidit Wadingus Romæ anno* 10657. *Et quidem hujus epistolæ fragmentum habet cum Urspergensi abbate Chronographus noster Saxonicus ms. Bertholdus Constantiensis quosdam versus adducit ex commentario Anselmi in Psalmos. Collectionem canonum habemus penes nos manu descriptam ex codice Vaticano, ex qua hæc delibare sufficiat in præsens.* INCIPIT CAPITULATIO LIBRORUM, QUOS BEATUS ANSELMUS LUCENSIS EPISCOPUS DE COÆQUALIBUS CAUSIS SINGULOS IN HOC VOLUMINE LIBROS COMPOSUIT. Liber 1. de potestate & primatu apostolicæ Sedis. 2. De libertate appellationis. 3. De ordine accusandi, testificandi, & judicandi. 4. de Privilegiorum auctoritate. 5. De ordinationibus ecclesiarum, & de omni jure ac statu illarum. 6. De electione & ordinatione, ac de omni potestate sive statu episcoporum. 7. De vita & ordinatione clericorum. 8. De lapsis. 9. De Sacramentis. 10. De conjugiis. 11. De Pœnitentia. 12. De excommunicatione. 13. De vindicta & persecutione injusta. *Hæc satis in specimen.*

PROLOGUS AUCTORIS.

Auctoris fides. 1. DEvotis quorumdam precibus instanter cogimur, ut vitam sanctissimi patris nostri Lucensis episcopi domini Anselmi, quam præsentes vidimus, & a pariter commorantibus fideliter accepimus! compendioso explicemus labore; quæ tot certe ac tantis præclara fulsit virtutibus, ut minime nos ad injunctum tale negotium sufficiamus. At qui dum venerabile desiderium illorum perpendimus, tametsi non sufficimus, utcumque tamen, quod expetunt, incipimus. Quoniam fidelibus cunctis fidei præstat firmamentum & cornu salutis; excommunicatis autem confusionem, verecundiam, detrimentum & perniciem: aliis siquidem in ruinam, aliis vero in resurrectionem.

INCIPIT VITA.

Anselmus recte eruditus. 2. A Pueritia qualiter vixerit, tum, quia pleniter non novimus, tum, quia reticere in præsentiarum satius æstimamus, prætermittimus. Studiosum tamen jam tunc in Scholasticis etiam legendis libris fuisse, ipso sæpius referente, agnovimus; quod & rei evidenter probavit effectus; quia in arte grammatica & dialectica exstitit peritus. Dum autem videretur jam idoneus, nempe meritis, moribus, ac scientia dignus, ut in honorem sublimaretur episcopatus, mittitur a reverendissimo Papa Alexandro ad Regem, dato sibi comite religioso episcopo sanctæ Ruffinæ, nomine *a* Meginardo. Designatur episcopus. Sed

a Aliis Mainardus, qui ex monacho Casinensi creatus est ab Alexandro II cardinalis & episcopus Silvæcandidæ, seu sanctarum Rufinæ & Secundæ, quæ sedes a Callisto II. unita est Portuensi. De Meginardo lege Chronici Casinensis lib. 3. cap. 9. & 10.

Sed quia jam perfecte cœperat odiſſe, ut ſacri Ordines eccleſiaſtici a ſæcularibus darentur poteſtatibus; quacumque vel occaſione, vel ratione potuit, abſque dignitatis inveſtitura diſceſſit; quamquam ea intentione domnus Papa illum direxerit. Nec mirum. Qui enim operatus eſt poſtea per eum multa Deus, catholicæ illum electioni reſervavit; Rex autem quaſi deſpectum ſe doluit, & regalis imperii tamquam magnum detrimentum deploravit. AN.CHR. 1086 18. Martii.

3. Defuncto itaque prædicto papa Alexandro, dum ſanctiſſimus Gregorius VII. in Romanum Pontificem Spiritus-ſancti inſtigatione, ac voto communi clericorum & laicorum, diu renitens eſſet electus, ut ſequeretur eum iſte in omnibus, in Lucanam eccleſiam eſt & ipſe electus epiſcopus, atque ab illo poſtmodum religioſe conſecratus. Igitur, dum aliquanto tempore, non ſemel aut bis, ſed ſæpius cum eodem religioſiſſimo ordinatore ſuo moraretur, vitam ejus conſideravit ineffabiliter mirabilem, ac mirabiliter ineffabilem. Quia, cum de omnibus & ſingulis finibus ſæculi fieret ad eum concurſus, rite omnibus ſatisfecit. Veritas vero & juſtitia numquam ori ejus defuit: immo, quod magis eſt mirandum, in ipſis ſæcularibus negotiis ſæpius exceſſit mente, exhilarato ſpiritu ſuo cæleſti contemplatione: qui ſi privatus interdum exſtiterit, revelationibus etiam divinis jucundatus eſt & confortatus. Hujus, inquam, veſtigia dum exſequi ferventer deſiderat, incipit oblivиſci mundum, ac totis viribus mentis & corporis, die ac nocte ſuſpirare in Deum, committens ſe non ſolum aſſiduæ lectioni, verum etiam continuæ afflictioni: & perſcrutatis diverſarum auctoritatum libris, incipit vitam ſuam perditiſſimæ damnationis æſtimare, atque accepti miniſterii dignitatem, grave oneris periculum, non honoris gaudium cogitare. Illud vero ante omnia metuens, quod poſt Catholicam electionem de manu Regis anulum ſuſcepit, & paſtoralem baculum: nam irritum prorſus æſtimavit, quidquid operatus eſt, quaſi auctoritate illius abominabilis inveſtituræ: ſed & domnus Papa id ſolum aliquando vituperavit in illo.

Conſecratur.

Ob inveſtituram acceptam dolet.

4. Diſpoſuit ergo orationis cauſa ſanctorum aliqua viſitare limina, & neſcientibus qui cum ipſo erant parentibus ac fidelibus, fit ſubito monachus Regulæ ſancti Benedicti *a* ſubjectus: qui non poſt multa, a beatiſſimo papa Gregorio invitus revocatur: in cujus etiam manum, quidquid a Rege acceperat, reddit & refutat, omniſque datio regalis in illo evacuatur. Ipſe vero in plenitudinem dignitatis, vix relicto ſibi habitu *b* monaſtico, reſtauratur: nam & illum ſubtrahere ſibi domnus Papa minabatur. Quantæ igitur abinceps religionis fuerit, nec lingua poteſt referre, nec manus ſcribendo valet exprimere. Monachi pariter & canonici vitam & ordinem conabatur explere. Conatur etiam modis omnibus, ut ſit ſervus prudens & fidelis, ut in meſſe Domini non inveniatur otioſus, nec abſcondat pecuniam Domini ſui: verum, ut poſſit revertenti Domino fiducialiter occurrere dicens: Domine, ecce mna tua, decem mnas acquiſivit.

Fit monachus.

Luc 19.16.

5. Fit ergo verbi Dei prædicator egregius, inſtructor religionis præcipuus: amat clerum reverenter, docetque ſapienter, cunctumque populum inſtruit decenter: utque breviter concludam, omnibus omnia factus eſt, ut omnes lucrifaceret. Diœceſim ſuam diligenter circuit, vitam omnium, præſertim clericorum, dignoſcere gliſcit; &, ut omnis clericus ſui nominis compos exſiſtat, paterne monet, multumque deſiderat. Sic enim eruditiſſimus doctor Hieronymus vitam deſcribens clericorum, ait; quod a ſorte Dei clericus dicitur: ſcilicet, ut abjecto mundi hujus impedimento, nihil præter Deum ſortiatur. Primo igitur canonicos eccleſiæ majoris in civitate Lucana, quæ eſt in honore ſanctiſſimi epiſcopi & confeſſoris Martini dedicata, mi-

Suos rite informat.

a Codices duo mſſ. &c. habeat, *Regula S. Benedicti, & Cluniacenſium conſuetudini ſubjectus*. Et quidem id verum eſt ex num. 33. infra.

b Al. *mutato tamen habitu reſtauratur*. Pro *tamen* nonnulli *tantum*, ubique eodem ſenſu. Id eſt retento habitu monaſtico ſuæ ſedi reſtitutus eſt.

AN.CHR 1086 18. Martii. mitissime aggreditur, monet, blanditur & suadet, ut opere exerceant quod nomine dicuntur. Canonicus enim quasi Regularis dicitur: utque regularem agant vitam, studiose prædicat & precatur. Cumque diutius illis instaret, idemque frequenter instigaret, indignati tandem sunt, ac temere nimis responderunt. At ille sicut pater pius & mansuetus, benigne omnia suscipit, nec tamen vinci a malo vellet, sed in bono vincere malum studet. Promittit denique tamquam alter factus religiosissimus episcopus Augustinus, ut vitam cum illis peragat communem. Nihil præter illos proprium, verum omnia simul vult cum ipsis habere communia; vult effici pauper, ut divites illos faciat in Christo; omni omnino conamine, tum spiritualiter, tum sæculariter nititur eos allicere.

Vitam canonicis communem exemplo suadet.

Adjutrice Mathilde. 6. Invitat tandem sui studii adjutricem marchionissam dominam Mathildam, moribus ac genere nobilissimam; quæ spiritualis & religiosissima in occulto, sæcularem, aut, ut verius dicam, militarem agebat vitam in manifesto: sic tamen spiritualem habebat, ac sæcularem, ut illam in Christo, & istam faceret pro Christo: quæ vero sæcularis, hæc majoris illi fuit angustiæ ac laboris; sed & multo pluris, spero, retributionis. Illa etenim voluntatis fuit propriæ: ista quidem obedientiæ. Si quid ergo habet ipsa ingenii, si quid sapientiæ vel consilii, id effudit hoc in negotio hilariter. Igitur prædictos alloquitur Canonicos, tum communiter, tum singulariter: incitat, instigat eos, confortat atque spondet ecclesiæ augmentum & honorem; ipsis quoque commodum tam in futuro, quam in præsentiarum. Promittit etiam parentibus ipsorum divitias & honores; quatenus vel sic attrahere possit voluntates illorum. At illi sæculo nequam excæcati, respuunt omnia; eligunt magis aquam angustiæ in damnationem, quam vinum lætitiæ in salvationem: optant pauperes potius esse diaboli, quam divites Christi.

7. Prædictus autem præsul & pastor diligentissimus, nolens oves sibi commissas perire; tum minis, tum blandimentis eos aggreditur. Cui dum resisterent illi, &, quantum potuerunt, contradicerent; jam tunc, credo, nimium, sed inaniter fatigatus cessasset; nisi quod beatus papa Leo IX. sub decreto anathematis statuerat, ut ejusdem ecclesiæ Canonici vitam agerent communem, & viverent regulariter: cujus decreti quotiens vidit, aut recordatus est præceptum, expavit, nec tacere ausus fuit.

Papa suffragante. 8. Accidit igitur, ut eamdem ad civitatem sanctissimus Papa Gregorius VII veniret, perlatumque est ad ipsum idem illud negotium: qui mox incipit paterno illos primum affectu admonere, ac dicere, quoniam Romani Pontificis decreta præterire non licet: rogat eos, & suadet benigne, quatenus saluberrimis obediant decretis, & reverendissimi Patris exsequantur voluntatem; nec semel aut bis, sed sæpe ac multum, aliquando cum eodem sancto Episcopo, interdum sine ipso alloquitur illos, tum dure, tum blande, proferens eis scripturas sanctas & auctoritates authenticas. Illi vero etsi humiliter se beata quandoque monita finxerunt audire, omnia tamen absentes depravarunt.

Canonicis rebellantibus. 9. Vocantur denique ad Sedem apostolicam, ibique conspiratores in proprium Episcopum, & insidiatores detecti sunt. Prolatis ergo canonibus, & lecto Capitulo sancti martyris & episcopi Fabiani, qui conspiratores & insidiatores suorum Episcoporum curiæ tradendos instituit, judicio totius sanctæ Synodi etiam ipsi curiæ traduntur. Tunc fidelis & prudens Marchionissa Mathilda servos illos appellans, in servitutem curiæ vocavit eos. Quam ob causam tristes, præterquam credi potest, etiam adversus ipsam, quotquot potuerunt conspirare fecerunt. Convenerunt ergo quam plures iterum episcopi apud sanctum Genesium, quod a civitate Lucana non multum distat; inter quos reverendissimus Albanensis episcopus, nomine Petrus *a*, vicem domini Papæ agebat. Qui, cum eodem Lucensi episcopo san-

a Is cognomento Igneus, sancti Joannis Gualberti discipulus, de quo in hujus Vita supra.

sancto Anselmo, & cum reliquis omnibus conspiratores illos excommunicavit : unde insolabiliter illi dolentes & indignati, totam civitatem maliciose commoverunt; atque freti auxilio perditissimi hominis quondam dicti regis Heinrici, religiosissimum Episcopum a civitate repulerunt : sed & prædictæ dominæ rebelles penitus facti sunt. Hujus utique conspirationis nefariæ caput & princeps fuit quidam, nomine Petrus, falsa professione canonicus, ordine damnationis suæ subdiaconus, mente superbus, incontinens moribus, verbis procax, corpore incompositus, vir sanguinum, & fomes omnium spurcitiarum : qui propter immensitatem malitiæ suæ factus est subito contumax præco Heinricianæ tyrannidis : & post aliqua, fit etiam familiaris curiæ iniquitatis, quam justa quidem interpretatione a cruore dico Cruriam, vel potius universæ turpitudinis sentinam. AN.CHR 1086 18 Martii. Expellitur.

10. Hic denique post tempora non plurima, veniente in Tusciam Heinrico cum hæresiarcha Vviberto, de quo latius postmodum tractabimus, quoniam instanti videbatur opportunus insaniæ, eo quod nec in Deum timorem, nec reverentiam habebat in hominem, imponitur Episcopus erroris ejusdem Lucanæ civitatis : qui, adjunctis sibi totius terræ nequissimis, videlicet perjuris, latronibus, fornicariis & adulteris, terram ecclesiæ invadit, castella & homines vi aut fraude, vel pretio sibi adsciscit. Unum solummodo castrum venerabili remansit Episcopo, quod etiam tyrannus ille, eo quod civitati erat proximum, quasi quotidie incurrens, devastavit prædis, incendiis atque homicidiis. Ille autem mansuetissimus omnium, omnia gaudens sustinuit, paupertatem pro Christo optavit; qui & duobus capellanis contentus ac paucis servientibus, cum reverendissima, quam prædiximus, matrona humilis permansit. Atqui ut universæ maledictionis tunicam adversarius ille indueret, demum ab hæresiarcha Vviberto, non dico consecratur, sed exsecratur : quatenus similis similem in omnibus imitaretur. Nam sicut ille Romanam invadendo ecclesiam commaculavit, superstite adhuc sanctissimo papa Gregorio VII. ita iste Lucanam, vivente religiosissimo „ suo Episcopo. Itaque, ut beatissimi martyris Cypriani verbis utar, nul- „ lus vel iste vel ille : quia nec successor, nec antecessor cujusquam aut „ ille, aut iste : ambo parricidæ, ambo sceleratissimi violatores suæ ma- „ tris ecclesiæ. Petro falso episcopo intruso. Privatus degit. Epist. 52.

11. Dum ergo expulsus ille cum Maria securus desideraret sedere, facti sunt Episcopi & Principes pæne omnes, non solum dico inobedientes, verum omnino rebelles sanctæ Sedi Romanæ; & inventa est sola atque unica Dux & Marchionissa Mathilda in fide permanens, zelum Dei habens, domino papæ Gregorio obediens : quia, ut sanctissimam ejus vitam & religionis cognovit ardorem, totam se suæ tradidit dispositioni; sperans ab oneribus mundi hujus tali obedientia explicari : cui e contrario in remissionem datur, ut, quasi altera Debbora, populum judicet, militiam peragat, hæreticis ac schismaticis resistat. Atque, ne tamquam sola deficiat, custodienda commendatur præscripto Lucensi episcopo sancto Anselmo : commendatur, inquam, omni diligentia, & affectu caritatis commendatur a beatissimo magistro fidelissimo discipulo, sicut in cruce Christus matrem Virginem virgini discipulo commendavit : Mater, inquiens, Ecce filius tuus; ad discipulum autem : Ecce mater tua. Ita ergo dum uterque mundi voragines evadere, & contemplationi vacare conatur, majoribus mundi negotiis implicatur. Sanctissimus igitur talis ille discipulus custodiæ illius & studet satagere, & omni studio sanctitatis magis ac magis de die in diem exardescere. Possumus certissime de illo affirmare, quod replevit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus, & erat magni consilii angelus. Nam cum multa haberet sæcularia judicia supra scripta domina Mathilda, devota beati Petri ancilla, ipse suis eam consiliis ita peragere fecit omnia; ut & evangelica præcepta, & canonum instituta, legumque jura servaret, quod in humanis mentibus & ingeniis raro vel numquam Joan. 19.

AN.CHR 1086 18. Martii. quam invenitur. Verum ipse suo a magistro beatissimo papa Gregorio sic didicerat, Spiritus vero sanctus utrumque repleverat.

Heinrici IV. schisma. 12. Tunc ergo incredibili jam modo Romanus orbis in se ipsum fremuit, & insanivit. Nam Heinricus, filius imperatoris Heinrici tertii, magnas in omnes Catholicos inimicitias exercebat; qui dum ab ipsa infantia, defuncto jam patre, suscepisset regni gubernacula, impletum est quod per Salomonem dictum est: Eccl. 10. Væ terræ, cujus rex puer est. Nam puerilibus se consiliis committens, omnium genera spurcitiarum edoctus, cunctam mox religionem, & jura omnia confundere non erubuit, ac suæ libidini in omnibus turpitudinibus * instuduit. Illo siquidem in tempore, non quisquam Episcopus, aut Abbas, sive Præpositus esse potuit, nisi qui majorem pecuniam habuit, vel ipsius spurcitiarum compos exstitit, & fautor assensit. De nullius certe vita vel conversatione agebatur bona, immo abominabilis religio omnis, & veritas atque justitia habebatur. Ille Sacerdos laudabilior, cujus vestis comtior, cujus mensa copiosior, cujus concubina splendidior: nec miles dicebatur gloriosus, nisi ter fuerit, aut quater perjurus: quod dum beatissimus papa Gregorius dolens ac tristis consideraret, cupiens sanctam Ecclesiam usui ecclesiastico & legibus restituere canonicis, misit ad eum frequenter benignas legationes, tum paterne admonens, tum asperius etiam redarguens. Atqui dum hoc quoque modo minime se percepit proficere, tandem direxit ad eum matrem ipsius, religiosissimam Imperatricem Agnetem; & cum ea reverentissimos duos Episcopos, Prænestinum & Cumanum: quibus utique præsentibus, audito diligenter eorum consilio, pœnitentiam simulavit, obedientiam devovit, emendationem de omnibus promisit.

* f. indulgere studuit.

13. Redeuntibus autem illis, in se ipsum est ille reversus, deterior quam olim effectus. Nam inaudita deinde audacia & admirabili superbia, sui facinoris compotes nec dicendos collegit Episcopos in civitatem Wormatiam: habitoque conciliabulo, proscripserunt primæ sedis Episcopum: quod a sæculis non est auditum. Fecit deinceps legationem in Italiam, eamdem affirmans præsumptionem per schismaticos sibi complices Episcopos. Hujus legationis lator fuit quidam, Eberhardus *a* nomine, Theutonicus natione, filius sæculi, hamus diaboli, inventor omnis fere mendacii. Hic circuit & perambulavit terram, ut schismatica omnes inficeret contagione: multos certe, qui propter interdictum domini Papæ, divino ab officio cessaverant, ipse interdictus & vinculo perditionis ligatus, inaudita temeritate ac superbia reconciliavit: & ex parte domini sui Regis, ut officium more priori celebrarent, indixit. Cum igitur dissimulare amplius tanti facinoris malitiam non posset Apostolicus, excommunicavit tam ipsum, quam omnes ipsius fautores, atque omnem sibi regiam dignitatem interdixit, & obligatos sibi sacramentis ab omni debito fidelitatis absolvit: quia, quod verecundum etiam est dicere, præter hæreticam, quam prælibavimus, culpam, aderant in sancto Concilio nuntii illius, sic audentes latrare: „ Præcipit dominus noster Rex, ut Sedem apostolicam & „ Papatum, utpote suum, dimittas; nec locum hunc sanctum ultra im„ pedias. Pro nefas, & o exsecrabilem infelicissimi hominis temeritatem! En ecce suum esse dicit, quod soli Apostolorum principi Petro Christus Dominus commisit; nec subito quidem commisit, verum tertio, antequam committeret, interrogavit: Simon, inquiens, amas me? Non tamquam ipse ignoraret: sed ut futuris temporibus providentiam præsignaret, ne cito & præcipitanter cuilibet cura committeretur animarum. Illi ergo post tertiam tandem sui amoris certam sponsionem, Pasce, inquit, oves meas. Non Regem, non Imperatorem, aut aliquam Christianæ professionis conditionem excepit, præter eum, qui suam se ovem abnegaverit. Igitur, quem sui solius judicio Dominus reservavit, hic non solum judicare, verum etiam

a Rolandum alii cum Domnizone appellant.

etiam ſuum dicere, &, quantum in ipſo eſt, audet damnare. Quam ob cauſam omnis illa ſancta Synodus jure indignata, anathema illi conclamat atque confirmat. AN.CHR. 1086 18. Martii.

14. Igitur non poſt multa, idem reverendiſſimus Papa, per quem reſtaurari cœperunt omnia jura canonica, uſque ad ipſum prorſus pæne abolita, rogatur a quam pluribus regni principibus, præſertim a Comitiſſa Mathilda confortatus, quæ tunc maximam partem regebat Italiæ, quatenus in partes Theutonicas, ob communem matris Eccleſiæ neceſſitatem deſcendere dignaretur. Illi etenim propter inſolentiam ſuam, & anathema, Heinricum regem & dominum abnegaverunt: qui etiam pariter convenientes coegerunt eum, ut repudiatis conſiliariis iniquitatis, privatim ipſe quodam in caſtello maneret, ne multos lepra ſui anathematis contaminaret. Decreverant enim apud ſe, ut accerſito humiliter ſancto Papa Gregorio in civitatem Auguſtam, etiam ipſum in commune totius regni conſilium ante judicem univerſæ Chriſtianitatis advocarent: deſiderantes, ut auctoritate Apoſtolica, aut emendatum eumdem & abſolutum recuperarent, aut ipſo juſte reprobato, alium in Chriſto eligerent. At ille, accuſante ſe conſcientia ſua, ſanctum conventum non exſpectavit; ſed venit obviam domno Papæ in oppido Canuſino, humiliatus uſque ad pedes ejus; & facta ſecuritate domno Papæ per ſacramenta, prout ipſe dignatus eſt præcipere, præſentibus epiſcopis & abbatibus, atque comitiſſa Mathilda, & *a* Adeletia, aliiſque pluribus, tertia demum die eſt abſolutus: verumtamen in regnum non eſt reſtitutus.

15. Itaque ad priora iterum regreditur conſilia, ad excommunicatorum perverſa conventicula; & quod jurejurando promiſerat, brevi tempore obſervabat. Nam infra quindecim, ut opinor, dies, cum beatus epiſcopus Anſelmus legationem domni Papæ una cum religioſiſſimo Oſtienſe epiſcopo Gerardo, Mediolanum deferret, impediti ſunt a militibus ipſius, & captus eſt Oſtienſis epiſcopus: ſanctum vero Anſelmum nequaquam auſi ſunt tangere, quoniam indigena fuit, & nobilis proſapiæ. Ipſe autem ultro ſe capiendum ingerebat, dicens, quod a ſocio Legationis non diſcederet: aut illum, inquiens, dimitterent, aut ſe captum cum ipſo tenerent. At illis hoc non præſumentibus, triſtis abſceſſit, volens, ſi poſſet, pro fratre ſuam ipſius animam ponere. Hæc eſt enim perfectio caritatis, hæc ſumma dilectionis, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Solent alii tanta in neceſſitate ſimulare multa, ac diſſimulare; mentiri quidam, & perjurare plurimi: hic autem nec uno verbo ſimulationis quemquam ſimulare voluit: quod bene quidem potuit, ſicut ab ipſis qui capti ſunt poſtmodum audivimus. His utique, ac ſimilibus multis, irrita facta ſunt dicti olim regis Heinrici ſacramenta.

16. Eligitur interim in partibus Theutonicis dux RODULFUS in regem, ad defendendam catholicæ Eccleſiæ unitatem; propter quod magis magiſque indignatus Heinricus, ſpreto conſilio & auxilio domni Papæ, in omnes catholicos debacchatur inique. Mortuo autem in fide catholica rege Rodulfo, audet ille, quod potentiſſimi olim imperatores, ſive illi hæretici, aut apoſtatæ, vel etiam pagani eſſent, numquam præſumpſerunt; audet, inquam, convocatis aliquot hæreticis Epiſcopis, vivente papa Gregorio, cui obediens factus eſt etiam jurejurando, nullo habito univerſali Concilio, abſque judicio; audet certe in papam eligere Wibertum, Ravennatem quondam epiſcopum, tunc autem multis jam annis excommunicatum, cujus * ſuperius aliquam, ſed breviter, commemorationem fecimus. Sed quis ad hæc tam idoneus, quam hic, qui ab ipſis cunabulis ſpiritu ſuperbiæ repletus, nihil meditabatur præter elationem & ſuperbiam? Hic namque, nobis cernentibus, omnem obedientiam & ſubjectionem domno

Rodulfi electio & mots.

Wiberti antipapæ intruſio.

* num. 10.

a Gregorius VII. in epiſtola ad Principes & Epiſcopos Germaniæ poſt hanc abſolutionem ſcripta, *Adelaïdam comitiſſam* vocat. Hæc erat Henrici ſocrus marchioniſſa Alpium-Cottiarum.

AN. CHR. 1086. 18. Martii. no nostro papæ Gregorio exhibuit : sed & ipse cum honore illum ac dilectione in sacro Lateranensi palatio recepit hospitio, & proximum illum a dextris suis in sancto habuit Concilio, & primum in omnibus, quibus digne oportuit; sperans verum esse, quod perditissimus simulavit. Ille autem non post multa per superbiam incidit in inobedientiam, factus pariter perjurus, sed & parricida tandem iniquus : quia Patrem sanctum ad mortem usque est persecutus. Talem, inquam, tam justum, tam sanctum, cum suis fautoribus in Papam elevat Heinricus. Roma non quæritur, nec Romanus aut clerus aut populus. Unus quidem affuit, HUGO, CANDIDUS nomine *a*, nigerrimus mente, Cardinalis olim, sed dudum jam pro suis sceleribus juste excommunicatus & abjectus. Hic damnatus damnatum, perjurus perjurum, parricida laudat parricidam. In loco siquidem horrido & asperrimo, in mediis nivalibus Alpibus, ubi fames assidua, & frigus pane semper continuum : locus ipse vicus est, pro civitate, qui * Brixanerium vocatur, altissimis circumdatus scopulis, ubi etiam vix nomen obtinetur Christianitatis. Hic principalis ecclesiæ privilegia, hic summi Sacerdotis jura, hic sanctorum Patrum instituta, hic omnia evacuantur canonica decreta : nimirum, si qui rogarent, ut alium cælis imponeret Deum, quantum in ipso erat, æstimo, faceret atque confirmaret. Nam nec omnino novum est aucupium, quod agit : a pueritia quippe sua sic didicit.

* Brixino.

17. Enimvero dum venerabilis papa ALEXANDER canonice fuisset olim electus, ipse CADOLUM Parmensem episcopum in Teutonicis partibus suum Papam elegit, Romamque direxit : qui diuturnam discordiam, bellaque multa commisit. Huic nefariæ præsumptioni mater ipsius Agnes imperatrix interfuit; quæ, sancti Spiritus illustratione compuncta, apud ipsum papam Alexandrum confessionem postmodum fecit, pœnitentiam accepit. Cui id præ ceteris injunct um est, quatenus Romæ moraretur, ibique sancto Petro vigiliis, orationibus & jejuniis satisfaceret, ac prodesset Ecclesiæ consiliis & auxiliis, prout valeret. Ille autem in sua permanens detestabili pertinacia, Wiberticum adorans dæmonium, admonetur rursus ab Apostolico affectu paterno, missis ad eum episcopi s Albanensi & Paduano. Atqui, dum non emendatur, rursum per iculosissime excommunicatur.

18. Ille ergo, quasi novo tyrannidis aucupio, tunc incœpit universarum ecclesiarum tam prædia, quam omnes pæne thesauros earum militibus dispertiri : quos, & omnes parti suæ agglutinat, præter admodum paucos, quos reservavit sibi Dominus, ut non curvarent genua coram Baal. Collecto igitur exercitu Romam tendit, atque primo mox ingressu Italiæ omnem furorem suum in supradictam dominam Mathildam convertit, villas incendit, castella diruit : quæ tamen, divina se protegente misericordia, non nimium detrimenti sustinuit. Tunc, inquam, hominis ingenium & sapientiam, utpote sancti, episcopi Anselmi, laudare posses. Nam etsi navis fortis & bene composita est, nautæque prudentes; facile tamen periclitatur, nisi sapiens & validus fuerit gubernator. Illa *b* pro pietate matris sollicitabatur, ille regebat. Illa præceptum, & ille dedit consilium. Excellebat tamen ille in omnibus : quia obedierunt sanctitati suæ tam ipsa, quam sui omnes, plus tamen ipsa : nec mirum. Adeo enim singulis per singula provide ac sapienter consiliatus est, ut & dicto quondam Regi, cunctisque majoribus ac minoribus pæne totius Italiæ sola domus illa resisteret, injuriam Dei suamque vindicaret, honorem obtineret, & gratiam Dei non amitteret. Nimirum suis id meritis impetratum est, ut lau-

a Wadingus ex uno ex cod. ms. habet, *Hugo nomine, candidus facie, nigerrimus mente.*
b Wading. *Illa proprietate navis sollicitabatur, ille gubernandi artem meditabatur. Illa potestatem exercebat, ille regebat.*

laudabilis illa & gloriosa per exteras etiam terras prædicaretur. Quidni? Illa enim nobiliter & magnifice, insolito mulierum more, plus dico quam viriliter agebat, nullum fere periculum metuebat. Quisnam potentum unquam suum, ut illa, deduxit exercitum? Recesserunt tamen ab illa plurimi suorum, & abierunt retrorsum. Separati sunt, inquam, a nobis, quia non erant ex nobis. Nam & Angeli quidam de cœlo deciderunt, aliis sic corroboratis ut cadere amplius non valerent. Corroborati sunt & hi qui permanserunt, tum ex dulcedine pastoralis sapientiæ, tum ex benevolentia & hilaritate tam desiderabilis matronæ. Nam egregius ille Pastor & Doctor die noctuque affuit illis spiritualibus doctrinis & admonitionibus; illud maxime inter cetera replicans, ut ab excommunicatis se observarent: quoniam, si quis cum excommunicatis participasset, nisi accepta pœnitentia primum absolveretur, nullam cum reliquis communionem habere potuit. Perfecto utique odio oderat excommunicatos: unde & sollicitos multos sua doctrina reddidit; plurimos a tyrannide tanta prohibuit, quosdam etiam penitus convertit. Ipsi denique quondam dicto Regi commonitorium dictavit; & hæresiarcham ipsum sanctæ Sedis Romanæ invasorem Wibertum scriptis salutaribus commonuit *a*.

AN.CHR. 1086. 18. Martii.

19. Quid tandem? Romam, sicut incœpit, tyrannus ille invadit, tribus illam annis impugnat; quamvis demum perjurus, & pecunia plus quam viribus aut sapientia expugnat; fitque beati Petri sancta ecclesia impiorum latronum spelunca. Sed nec dum totam quidem Romam devicit; quoniam in castello, quod CRESCENTII *a* dicitur, reverendissimus papa Gregorius permansit. Permanserunt quoque nec corrupti, nec decepti aut devicti nobiliores quidam Romani, magis obedire Deo, quam homini cupientes hæretico. Igitur accrescente tam impia hæreticorum persecutione, invitatus ab Apostolico viro Dux Apuliæ & Calabriæ ROBERTUS, Romam festinavit: ante cujus adventum Heinricus, Urbe relicta, fugit; quam una die manu armata Dux fidenter expugnavit, dominumque Papam de angustia turris in latitudinem sacri palatii Lateranensis cum magno triumpho & gloria reduxit. Itaque peractis ibi aliquot diebus, *Salernum* pariter perrexerunt, ubi & sanctissimus Papa emigravit ad Christum. Nam miracula, quæ per eum operatus est Dominus, alia quidem vidimus, alia ab idoneis testibus audivimus, quorum non est modo dicendi locus.

20. Fugato ergo ab urbe Heinrico, in Theutonicas partes statim ipse revertitur, concitatis primum omnibus pæne Longobardis adversum præfatam dominam, & adversus sanctum provisorem ejus, sed & adversus omnem catholicam unitatem. Nec multo post ecce coadunati sunt episcopi & marchiones cum aliis multis, qui magno impetu & furore subito terram invaserunt ejusdem Comitissæ, putantes totam illico suæ ditioni subjugare. Tunc ergo congregati sunt & nostri, sed quidem pauci; quoniam una vix die præscii facti sunt: verumtamen nimis confortati sunt, quia dominus noster sanctus Anselmus episcopus suam eis benedictionem per nostram direxit parvitatem. Hoc in mandatis præcipue commendans nobis, ut si qui cum excommunicatis communicassent, primitus illos absolveremus, & tunc pariter omnes auctoritate apostolica & sua benediceremus, instruentes eos, quo pacto, quave intentione deberent pugnare, sicque in remissionem omnium peccatorum eorum instantis belli committeremus periculum. Facto itaque congressu, citissime dorsa hostes dederunt; & captus est mox Parmensis episcopus, & nobiles multi: minores vero absque numero; sed & mortuorum non est inventus numerus. De nostris autem

Anselmus sua benedictione vincit rebelles

a Duas epistolas ad Wibertum scripsit, ut ex earum altera discimus, quam Canisius sub titulo libri 1. contra Wibertum edidit, sub proprio titulo data est a Wadingo.
b Arcem S. Angeli vulgus appellat.

AN. CHR. 1086 18. Martii. tem tres mortui sunt, & vulnerati pauci : qua in re gloriam Dei & virtutem benedictionis reverendissimi Præsulis fideles omnes agnoscere potestis. Abhinc enim confusa sunt hæreticorum conciliabula, & declinata est nimis elata eorum insolentia. Gavisi autem & confortati sunt omnes Catholici, præsertim domus illa, quam sanctus pater noster Anselmus episcopus inexsuperatam postea custodivit, ac in fide Catholica permanentem reservavit,

Vicarius per Longobardiam. 21. Et factus est ille unius olim civitatis episcopus, innocenter quidem expulsus, multarum civitatum præsul magnificus. Nam potestatem ei & vicem suam domnus Papa commisit per omnem Longobardiam, ubi catholici non haberentur episcopi, qui tunc inveniebantur certe rarissimi. Concurrunt itaque ad ipsum ab omnibus partibus Longobardiæ, quotquot zelum habebant fidei catholicæ. Ibi benedictionem Catholici, absolutionem excommunicati sed conversi, accipiunt : ibi chrisma, ibi sacros Ordines exquirunt : illic desolati solatium, inconsulti consilium, consulti gaudium inveniunt. Apud ipsum quidquid usquam dubii est, sapienter diffinitur. Ejusdem semper gravitatis & reverentiæ reperitur, nec pretio aut precibus corrumpitur. Multi sæpe ad illum modo nobiles, modo ignobiles, pauperes venerunt ac divites; qui, dum a prædicta Comitissa vellent aliquid aut acquirere, aut acquisitum securius obtinere, munera sibi interdum grandia, interdum promiserunt alii majora : quibus ille, Munera respuit. quamvis pauper ipse, atque egentes sui essent omnes, iratus respondit, dona respuit, adjutorium contradixit : quod si gratis postulassent, citius certe impetrassent. Ait enim : Si est injustum quod expetunt, ero parti-
„ ceps, immo auctor eorum injustitiæ : sin autem justum est, reus ero,
„ si justitiam vendidero. Quod si mente aliqui perversa divinitus forsan excæcati, aut avaritia sæculi perniciose implicati, catholicæ & apostolicæ restiterunt sententiæ, dum secum ratiocinari cœperunt, subito satis obmutuerunt : quia sapientiæ illius resistere non potuerunt, immo eloquentiam hominis tantam tamque rationabilem mirati sunt. Omnem enim sacram Scripturam fere memoriter novit; quid singuli, quid omnes de quavis causa sancti expositores sentirent, mox ut interrogares, responderet. Multa sibi sacris ex scripturis divinitus exposita cognovimus, quorum a-
Scripta edit. liqua ab ipso habemus scripta, aliqua retinemus in memoria. Multos libellos propriis manibus conscripsit. Apologeticum unum diversis ex sanctorum Patrum voluminibus compilavit, quibus domni Papæ sententiam & universa ejus facta atque præcepta canonicis defenderet rationibus, & approbaret orthodoxis auctoritatibus. In Lamentationes Jeremiæ dilucidissimam fecit expositionem. Psalterium quoque rogatu benedictissimæ Dei ancillæ Mathildæ exposuit luculentissime, breviter quidem, sed utiliter, usque illum in locum, ubi ait : Benediximus vobis in nomine Domini. Ibi siquidem vitam & expositionem finivit, nobisque omnibus alter patriarcha Jacob benedixit; cujus, ut omnibus notum est, universam in Italiam benedictio descendit. In ipso etenim & per ipsum hæretici ac schismatici alii convertuntur; alii confunduntur, quorum mox dentes confringuntur ipsorum, dum ipsius Domini Verbis respondetur eis : *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, muti loquuntur*.

Ejus abstinentia & sobrietas. 22. De abstinentia vero illius quid dicam? Omnes fere cibos habuit tamquam exosos, etiam delicatissimos : quæ prædicta ipsius in Christo filia sæpe sibi exquisivit, non dico non manducavit, sed vix gustavit. Cuncta sæculi blandimenta & corporis delicias, quibus gaudent homines, ipse sibi convertit in tormentum, abominando singula, tamquam quælibet venena. Cibos quoque appositos, dum a circumsedentibus interdum sumere cogeretur, infirmitatem, aut votum, vel quamlibet occasionem honeste finxit; ut & desideratam observaret castimoniam, & convivantibus non inferret tristitiam. Vinum, sicut beatus ait Hieronymus, fere ut venenum fugit. Vidi,

di, inquam, quod & tacitus notavi, ut in ore sumptam bucellam nollet dentibus, sicut est communis hominum consuetudo, masticare, ne aliquam dulcedinem caperet; sed molliter tactam, & breviter involutam consumpsit. Per totam sæpe mensam non bibit: verum, si ardentius quandoque sitis incubuit, circa vesperas fortasse modicum aquæ privatim hausit. Nam & in ipsa aqua, prout mecum sæpe locutus est, gulæ gastrimargiam æstimavit, laqueum timuit; ideoque parcius delibavit. Quod si naturæ necessitas non cogeret, insomnis, ut opinor, omni tempore permaneret. Nocte tota aut legit, aut scripsit, aut oravit; &, si fortius insisteret somnus, stans dormitavit: quod si delicatius interdum, in genua usque provolutus dormivit. In lecto quidem rarissime, nisi summa cogente verecundia vel necessitate, nec idem horis productis, sed quasi momentis. Paullo minus jam ipsam devicerat naturam, ut non jam videretur corpus, sed quasi spiritus totus. Vere potuimus in illo Evangelicum hoc etiam corporaliter agnoscere, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Nam dum omnem sibi fere victum subtraheret, plus tamen omnibus laboravit. Venias *a* de nocte, aut, si privatim posuit, in die fecit permultas. Ad tertiam usque stabat frequentissime.

AN.CHR. 1086 18.Martii.

23. In consecrandis vero ecclesiis vel altariis, quasi plenus Spiritu infremuit totus: quia ferventi semper devotionis amore, quidquid erat ecclesiasticum peregit. Mirabamur omnes subtilitatis ejus inexsuperabiles vires: quia, nobis penitus penitusque lassis, solus laborabat. Ut autem Missarum ad sollemnia ventum est, confestim totus lacrymis manabat. Librum ubivis reperit, statim perscrutari diligentissime studuit: ut quidquid diebus tamquam percurrendo carperet, id noctibus pleniter ruminaret. Si quando in expeditione, sicut sæpius, aut in itinere fuit, licet multum fatigatus, non tamen aut cibum idcirco lautius sumpsit, aut in lecto quievit. Summæ ejus deliciæ, aut fructus fuerunt, aut herbæ. Omnem vitam & conversationem suam, quantum potuit, abscondit. Sive fuit cum hoste in campo, sive privatim in domo, lectum suum modica circumdabat cortina, ut ibi solus vel legeret, vel scriberet. A media semper nocte, sicut ait Propheta, ad officium surgebat matutinale: nisi raro parceret debilitati filiæ sibi commissæ, scilicet gloriosæ dominæ Mathildæ: nam mater omnium virtutum discretio regnabat in ipso. O felicem illam, cui talis, tam providus semper assidebat pædagogus: non tamquam homo providus, sed ut providi consilii angelus. Numquam, ut arbitror, adstante illo, aut defraudata est, aut decepta.

Alia ejus exercitia.

24. Mire mirandum, dum totam quandoque staret diem cum sæcularibus in consiliis plurimis & diversis, non est mente abalienatus, sed divinum semper aliquid intus agitabat, & contemplabatur cælestia. Milites domus illius, tametsi nimium sæculares, in illum tamen respexerunt omnes, plus ipsum, quam naturalem dominum * metuentes. In expeditionibus, & in cameris, inter quæque colloquia vel consilia, aut prædicavit, aut quælibet bona verba protulit. Quod si suum fideliter secuti sunt consilium, sicut eis prædixit, sic & sæpius illis evenit. Si non omnes prorsus convertit, fideliores tamen plures Deo ac dominæ ipsorum reservavit. Omnes vero a multis sæpe sceleribus coercuit, contra hæreticos stare fecit, præter filios tenebrarum perpaucos. Religiosos omnes venerabatur ut patres, increpavit delinquentes; & hæreticum hominem secundo aut tertio correptum, sed non correctum, devitavit. Per singulas ecclesias in omni supradictæ sæpius dominæ terra, regularem clericorum vel monachorum com- posuit vitam; quin & malle se, inquit, ut in Ecclesia nullus esset vel „ clericus, vel monachus, quam irregularis, ut ita dicam, & irreligiosus. In divinis siquidem officiis quo affectu, quave contritione fuerit, non sufficio deponere.

* al. dominam.

Ejus sententia de clericis & monachis.

a Sic antiqui genuflexiones appellabant, ut rursus infra num. 37.

AN.CHR 1086
18 Martii.
Lectiones divini officii ut ordinatæ. Item psalmodia.

25. Nihil in ecclesia legere permisit, præter orthodoxorum Patrum scripturas, sicut sancta præcipit auctoritas. Ordinem & concordiam tam in cantu, quam in lectionibus, prout sancti Patres statuere, conatus est observare. Apocrypha omnia, sicut beatissimus papa Leo constituit, in Ecclesiæ non recepit officio: pro lectione tamen privatim in mensa, vel collatione non respuit omnino. Psalmos quidem ut caute ac meditatim cantaremus, præcepit; alioquin aspere increpavit. Novit Deus, quoniam videbar mihimet aliquando tamquam plenus Spiritu, ex ipsius aspectu, & quasi mei oblitus, videbatur ille mihi velut angelus. Inter divina mysteria numquam, vel raro sedebat. Missarum sollemnia numquam, prout percipere potuimus, sine lacrymis explevit.

Gregorium VII. imitatur.

26. Ante omnia vero id studii semper habuit, quatenus primum magistrum suum papam Gregorium imitaretur in omnibus, adeo ut discrepare ab illo prorsus nollet etiam in aliquo. Illius semper meritis attribuit, quidquid in ipso fuit. Dum vitam rememoravit monasticam & solitariam, quam se crebro deflevit amisisse, consolatus in eodem magistro est, quia obediens sibi usque ad id factus est. Ille fons erat; hic quasi rivus bonus ab illo fluebat, & aridam irrigabat. Ille, ut caput, totum corpus gubernabat; iste, quasi manus studiosa, quod injunctum est, peragebat. Ille, sicut sol, illuminavit omnia: iste, velut splendor, declaravit singula. Ille moriens mitram capitis sui transmisit isti, tamquam potestatem suam ligandi & solvendi, sed & miracula, credo, faciendi. Nam non multo post cognoscentibus nobis omnibus, per ipsius consilium & fidem magnam, præclara quædam fecit Deus per eamdem mitram mirabilia. Inter alia enim reverendissimus dominus Ubaldus, Mantuanus scilicet episcopus, multis jam annis gravissime spleneticus, toto corpore ulceratus, præsertim in cruribus, sic ut vix quomodolibet stare posset, vix etiam jacere vel sedere, qui & multa in medicos erogaverat, nihilque profecerat; apposita eadem mitra ubi major ingruerat dolor, pristinæ redditus est sanitati.

Miracula in ejus vita

27. Beatissimus itaque talis ac tantus magister miracula fecit multa vivus & mortuus; fecit siquidem & bonus discipulus: magister, inquam, in Deo, discipulus in Deo; & in beatissimo magistro fecit, ut dicitur, plura discipulus. Nec mirum. Plura enim Petrus fecit, quam Christus: non equidem propria virtute, sed quia abnegans semetipsum, secutus est Christum; sicut & hic Pater noster venerabilis, quia pium imitatus est in omnibus magistrum, multas operatur virtutes. Multi enim sunt, quorum vitam novimus sanctissimam, qui & requiem vere obtinent sempiternam; sed miraculorum non ostenderunt virtutem. Hic autem non tantum, quia vitam fecit religiosam, immo quia fidelem peregit obedientiam, perfecto quoque odio partem odiens excommunicatorum, & unitatem diligens atque defendens Catholicorum, miraculis approbat, quod sermone docebat. Omnes ergo, qui in unitate catholica præceptis domni papæ Gregorii hactenus obedistis, gaudete & exsultate; atque his, qui retrorsum abierunt, & vestigia veritatis dereliquerunt, ut factis modo credant, dicite, quod verbis olim noluere.

28. Vidimus præsentes in vita ipsius subdiaconum ejus, nomine Teutonem, qui infirmos semper habebat oculos; qui, etsi præter solitum quid vigilavit interdum, aut bibit forte vinum, diu postridie vix quidquam potuit videre, legere vero prorsus aliquamdiu non potuit. Aquam itaque, qua manus suas domnus Episcopus post sacrificium abluit, accepit, oculos lavit, & sanos abinceps habuit; vigilare ac legere non minus nobis aliis potuit. Similiter & presbyter ejus Wido febres patiens, aquam ablutionis manuum ejus accepit, bibit & evasit.

29. Item Joannes diaconus suus, dum apud Mediolanum infirmaretur, festinavit sibi mandare, hoc addens in legatione, quod mox audita ipsius passione, vellet in se virtutem benedictionis suæ sentire. Factumque est ut cre-

credidit. Statim enim sensit, paulloque post pleniter evasit; quem & presbyterum postea idem dominus Episcopus ordinavit. Supradictam quoque sibi commissam filiam, scilicet nobilissimam dominam Mathildam, diversis sæpe ab infirmitatibus sanavit sola benedictione: &, ut ipsa nobis consueverat referre, virtutem frequenter ab illo sensit exire, ita ut ad tactum illius fugeret omnis tunc incumbens morbus. AN.CHR 1086. 18.Martii.

30. Cogitationes hominum evidenter cognovit interdum, ipsisque cogitantibus, Sic & sic, inquit, tali hora, talique in loco cogitastis. Testis mihi Deus est, quod non mentior: quia dum semel cum illo de meis peccatis, sicut sæpe solitus eram, conferrem, quamdam tentationem, qua tunc ferventius me spiritus nequam conabatur impugnare, confessus dixi. Et ipse: „ Verum, inquit, dicis, quia in ipso etiam ministerio altaris interdum „ occurrit tibi. Quod ut audivi, mox expavi; & ab omni deinceps prava cogitatione, præsertim illo præsente, studebam me coercere. Inter Missarum quidem sanctas celebrationes talia maxime consuevit videre: qui etiam id semper studii habuit, ut quotidie Missas celebraret. At, si die aliqua non celebravit, quod rarissime tamen aliquo accidit impedimento, tota die illa tristior erat, & quasi gravis pernimium; sicut & illam quoque noctem, dum nimiis ex vigiliis coactus dormivit aliquantulum, gravem & inquietam deploravit. Missa quotidie ab eo celebrata.

31. Revelationes quoque digne memorandas vidit sæpissime, quarum aliquas libet breviter perstringere. Quodam enim tempore, dum in ecclesia S. Pauli in territorio Mantuano juxta episcopium, consecraret quoddam altare ad honorem sanctæ Mariæ, vidit ipsam corporeis oculis in eodem altari inter ipsa sollemnia consecrationis. Alio quoque tempore in Purificatione ejusdem gloriosæ virginis Mariæ, dum tardior ad ecclesiam veniret, cantantibus jam clericis Invitatorium, ubi ait, Occurrens Deo tuo, vidit intranti sibi Christum venire in occursum. Altera vero vice quadam, dum in magna compunctione cordis & lacrymarum decantaret psalmum 85 utpote, Inclina Domine aurem tuam, sensit Dominum ad se inclinatum, & tamquam aurem adhibere ad auscultandum. Multa quippe & alia fecit atque vidit, quibus festinantes modo supersedemus.

32. Postremo, quam felicem fecerit finem, multi episcopi & clerici, nobilioresque laici præsentes viderunt. Testamentum non fecit, quia unde faceret, non habuit, imitatus etiam in hoc a magistrum, quem pauperem, & in exsilio novimus defunctum, qui etiam in extremis suis, sicut ab ipsius „ Capellanis didicimus religiosis: Post omnia, inquit, dilexi justitiam & odio „ habui iniquitatem, idcirco morior in exsilio. Equidem, quod in vita sua magister ac discipulus docuerunt, hoc & in morte quasi testamento confirmaverunt. Ille, quos obedientes sibi vivens adhuc benedixit, moriens quoque Domino precibus commendavit. Heinricianos vero penitus penitusque, nisi post magnam demum conversionem & pœnitentiam, reprobavit. Hic præsentibus nobis in verbo Domini præcepit, ut in fide ac doctrina beatissimi papæ Gregorii permaneamus: quod & cum benedictione nobis indidit, & in remissionem peccatorum nostrorum commendavit.

33. Affuit huic benedictioni quædam matrona, nomine Berta, nobilis genere, nobilior mentis indole animique devotione, uxor clarissimi Comitis Bernardi, quæ insolitam in capite patiebatur infirmitatem. Nam tanta in vertice capitis fatigabatur frigiditate, ut quasi glaciem superpositam æstimare interdum posset, quam calefactis ad ignem pellibus aut pulvinaribus sæpe conabatur depellere: sed & medicis exquisitis plurimis, nullam consecuta est sanitatem. Quod si frigus eam, aut ventus ibidem aliquando tetigit, dum fortasse improvida dormivit non cooperto diligenter capite, vehementi vexabatur dolore, ut quasi vertentes vel exsilientes oculos timeret, & tamquam contractis colli nervis, caput flectere non posset.

a [illegible] Gregorium VII. quem auctor passim Anselmi magistrum vocat, supra num. 26 & 27.

AN.CHR. 1086 18. Martii. Hæc, inquam, venerat illo quadragesimali tempore ad civitatem Mantuam, ad comitissam Mathildam, ut tam venerabilis Episcopi sanctum & quotidianum audiret officium. Unde accidit, ut in extremis ejus ad benedictionem, quam prædiximus, citius multis aliis occurreret: quæ, dum benedictionem ab ipso devotissime expeteret, manum ille capiti ejus imposuit, & expulso mox insanabili frigore, calorem illa saluberrimum recepit, & exeunte sudore, atque aliquantula sanie per auriculas ejus, usque ad octavas Paschæ sublata est omnis occasio infirmitatis. Quanta deinceps signa clarissima Deus per ipsum sit operatus, quid mea refert dicere, dum constet perplurimos præsentialiter omnia vidisse?

In monasterio S Benedicti vult sepeliri. 34. Rogavit itaque, quoad vixit, quatenus in capitulo monasterii S. Benedicti, quod est in ripa fluminis [a] Eridani sub obedientia sacri Cluniacensis Cœnobii, unde frater ipse ac monachus fuit, sepulturæ commendaretur; & cum, concedentibus Episcopo atque Comitissa, ceterisque omnibus, jam deferretur ad monasterium corpus, affuit subito Sutriensis episcopus, nomine Bonizo, quem & Spiritus sanctus suscitavit, ut clamaret dignum esse, „ ut in episcopio Episcopus sepeliretur. Tanta, inquit, lucerna non de„ cet ut abscondatur. Ipse adhuc vivens tamquam indignum se humilia„ vit: nos autem, ut vere dignum, exaltare oportet hominem, quem fuis„ se scimus sanctissimum. Acclamatum est idem statim ab universis, rapiturque a monachorum obsequiis; in episcopium defertur, ibique venerabiliter sepelitur. Mirabamur hoc quasi magnum primo miraculum, nescientes, quod abinceps satis mirabilius erat futurum. Nam & id quoque tunc notavimus, quod & multi episcopi & cardinales, magna etiam multitudo militum, die obitus sui eamdem in civitatem venerant. Aderant siquidem Magalonensis episcopus, nomine Godefridus, & Benedictus Mutinensis episcopus, atque Aribertus Regiensis episcopus, & ejusdem civitatis episcopus, scilicet Mantuanus, Ubaldus vocitatus; sed & Damianus cardinalis Romanæ ecclesiæ, qui & abbas Nonantulensis cœnobii. Hi omnes ad audiendam ejus sapientiam, ad capiendum ipsius consilium, sicut sæpe ipsi ac ceteri Catholici consueverant, advenerunt. Sutriensis quoque pridie tantum recesserat, sed mox, post transmigrationem ipsius, eodem die affuit opportunus. Isti, inquam, & alii perplurimi, majores ac minores interfuere, qui & ipsius transitum viderunt, & clara miracula post obitum ejus præsentes cognoverunt.

Obitus ejus tempus. 35. Igitur anno Incarnationis Domini nostri Jesu-Christi 1086. episcopatus vero sui anno 13. Indictione nona, finitis jam annis septem excommunicationis Heinrici quondam regis; post transitum autem felicissimi papæ Gregorii VII. menses novem, dies viginti tres, obdormivit in Domino venerabiliis dominus & pater noster Anselmus Lucensis episcopus, 15. Kalend. Aprilis, in civitate Mantua, præsidente reverendissimo episcopo Ubaldo, atque dominante ibidem nobilissima duce ac marchionissa Mathilda.

Miracula post mortem ejusdem. 36. Tertia itaque nocte post sanctissimi Patris venerandam dormitionem, quædam contracta, quæ una semper manu, & posterioribus per terram serpebat potius, quam gradiebatur; quæ etiam in domo nepotis episcopi annum unum & duos menses ac dimidium manserat, apud prædicti Patris tumbam, meritis ipsius sana erecta est in prima noctis vigilia. Sequenti vero die, circa tertiam, ut visum est, horam, fertur, quod quædam a nativitate cæca ibidem fuerit illuminata, quam Brixiensis Comitatus incolam tunc audivimus. Eodem quippe die quasi hora sexta, pauper quidam, in hospitio pauperum prædicti Præsulis Mantuani aliquanto tempore eleemosynis sustentatus, a renibus usque curvus, ad ejusdem sancti Patris sepulcrum orans, subito se sanum erexit. Divulgatis itaque longe lateque talibus miraculis, ecce mulier quædam de castello, quod Capitellum dicitur, quæ

[a] Id est monasterium S. Benedicti ad Padum in agro Mantuano, dictum Padolironense.

quæ visum penitus amiserat, cœpit virum suum flagitare, ut ad sancti viri corpus eam perduceret. Illo vero negante, frater ejus misericordia motus, junctisque bobus plaustro, cœpit eam deferre. Dum autem duobus milliariis perrexisset, incœpit arbores, & plaustrum, & boves, ceteraque jam omnia videre: quæ gratias Deo, ejusque sancto Confessori agens, votum de paupertate sua faciens, domum reversa est. AN.CHR 1086 18. Martii.

37. Die nona, erat in eodem castro alia quædam cruribus ac renibus contracta, quæ nulla ex necessitate, lectum suum per se potuit exire. Hæc apud civem quemdam Mantuanum, qui venerat illo, precibus impetravit, quod impositam plaustro suo ad urbem detulit, & ad tumulum sancti Præsulis humeris suis portavit: quæ, facta aliquanta oratione, paullo post sana surrexit. Die undecima, quædam etiam de castello, quod Goudium dicitur, mensibus tunc viginti privata luminibus, biduo jejuna juxta corpus sanctum demorans, pristinam luminum claritatem recepit. Die quinta-decima, altera quædam de castello, ut dicitur, Lazese, manu & pede contracta, ore contorto, morbo caduco gravissime vexata, ibidem aliquamdiu patiens, plenam recuperavit sanitatem.

38. Die sexta-decima, deinde adstantibus nobis pariter cum gloriosissima domina Mathilda, & psallentibus in die sancto Parasceves, adveniens quædam de loco, qui Coloniola dicitur, quæ visum perdiderat, flens & ejulans, devotissime faciens venias, & post aliqua surgens, oculos ad tapetum sepulchri tersit, visumque recepit. Die decima-octava, mulier etiam una ejusdem civitatis non ignota, dentium dolore ac viscerum torquebatur: quæ confugiens ad prædicti Confessoris sepulcrum, sana mox facta est. Altera quævis de oppido, quod Castelluculo appellatur, adeo infirmata est, ut a lecto surgere non posset ullo modo. Hæc, auditis tot miraculis, votum fecit, paulloque post evasit, atque octava die pedibus suis ad sancti viri tumbam veniens, votum ipsamet persolvit.

39 Die vigesima prima, erat insuper civis Mantuanus, qui, superveniente albugine, unius oculi visum amiserat. Multa itaque in medicos expendens, nihilque proficiens, ad verum Medicum salutis per merita supradicti Præsulis sanctissimi confugit, visumque recuperavit. Die vigesima tertia post hæc, puer unus de villa, Vadum ferratum appellata, quem arthetica officio brachiorum privaverat, ad idem oratorium delatus, sanitatem recepit. Die vigesima quarta, alius etiam puer de *Barbassio*, lumine privatus oculorum, & quasi hydropisim perpessus, admonitus sæpe in somnis, tandem ad sanctissimi Patris patrocinia confugit, & evasit.

40. Die trigesima prima, fuit presbyter de episcopatu Brixiensi, de castro, nomine Gozelengo, cui malum id, quod per antiphrasim homines Bonum appellant, unius oculi lumen abstulerat: qui audita tantorum signorum fama, ad sanctum sepulchrum properavit: facta vero ibidem oratione reversus est, & quavis prurigine, dum erat in via incitatus, oculum digito fricavit, apertisque mox palpebris clare vidit. Regressus ergo ad civitatem, gratias coram omnibus tam pio retulit patrono. Nocte sequenti trigesimum primum diem, quædam venit de castello, nomine Muratica, juxta portum Lignacum in Comitatu Veronensi, habens sinistram manum clausam, sed & totam partem illam gutta paralytica perditam. Hæc trigesimo die obitus ejusdem sancti Præsulis, ipsius ad tumbam orans, sana surrexit. De Comitatu quoque Mediolanensi, de plebe Rosade, quidam claudus advenerat, qui & multa jam sanctorum limina sic contractus sanitatem expetens circuibat. Hic ad sanctum tumulum proruens, orationem faciens, sanus continuo factus est.

41. Die trigesimo nono, accidit deinde, quod in multorum oculis jocundum fuit & mirabile. Nam in Litaniis, quæ Gregorianæ appellantur, dum innumerabilis hominum multitudo ad supra dictam civitatem Mantuam concurreret, quidam de villa, nomine Fornicata, & alia, quæ Blit-

AN CHR 1086 18. Martii. tolo dicitur, cum vexillis & a sanctuariis, sicut est consuetudo, venientes, & secus viam conspicientes cervam unam magnam, admoniti a quodam ipsorum presbytero, cœperunt omnipotentiam Dei invocare, quatenus meritis sanctissimi sui Sacerdotis, ad quem devote pergebant, illæsam eis ipsam concederet: quod & sic factum est. Nam, quasi fixa loco, stetit quieta. At illi misso in collum ejus quodam funiculo, ad usque sepulcrum venerandi Confessoris mansuetudine perduxerunt. Factus est itaque inæstimabilis turbæ concursus. Alii pilos ipsius, tamquam veritatis indicium, rapuerunt: alii tantum videre cupierunt: omnes autem æquanimiter mirati sunt. Sed quia erat gravida, tantam sustinere pressuram non potuit, ad sepulcrum tamen pervenit; ibique succubuit; & paullo post, dum vivere non posset, occisa est; cujus caro in benedictionem diversas per partes divisa est, quæ multis certe infirmis pristinam reddidit sanitatem. Sed non minus laudabile ac gloriosum est quod sequitur.

42. Revertentibus enim eisdem post completam orationem, quamdam ad aquam venerunt, quam, nisi navigio, transire non potuerunt. Ut autem manifestarentur opera Dei, navis alteram in partem traducta est. Diu ergo exspectantes, & aliquantulum tristes, eo quod jejuni erant ac fatigati, recordantes prioris miraculi, iterum invocaverunt Deum, ut per merita sui sancti confessoris Anselmi transeundi daret consilium. Vix precibus completis, & ecce navis dissoluta, absque omni remige venit ad eos. Gratias itaque referentes Deo, ejusque Confessori sanctissimo, omnes transierunt incolumes, cujus ex navis ligno diversis de doloribus perplurimi sanati sunt.

43. Nosse etiam volumus sanctum desiderium vestrum, quod non aliunde didicimus, verum ipsi vidimus & fecimus. Erat in obsidione cujusdam castelli veneranda, quam prædiximus, Comitissa, ubi Theutonicus quidam ictu petræ vulneratus est in capite; qui triduo post deductus est nostrum in hospitium, quatenus ibi meliorem, quam apud laicos, haberet tranquillitatem. Hunc deinde gutta, quam paralysin medici vocant, tam crudeliter invasit, quod amens penitus factus est, adeo ut nihil sane sentiret, neminem cognosceret. Vocati sumus denique & nos, quatenus injuncta ei pœnitentia communionem daremus. Sed neque pœnitentia quid esset, potuimus ei innotescere: postremo nec quid Deus esset, potuimus eum facere agnoscere, aut Deum vel aliquem sanctorum invocare. Æstimabamus certissime dæmonium illum habere. Vociferabatur enim, ut assolent insani, clamore valido inconvenientia multa; &, nisi teneretur violenter, non solum vestimenta, verum etiam discerpsisset membra. Auditur undique clamor, accurrunt plurimi, alii plangentes, alii admirantes. Audivimus quoque nos in camera ipsius dominæ lamentabilem illius vocem, quæ divino compuncta instinctu, ait ad me, ut anulum, qui sancti Anselmi fuerat, quem etiam beatus papa Gregorius aliquamdiu habebat, in aqua lavarem, quam bibendam sibi porrigerem, sperans, quod meritis ipsorum liberaretur. Surgens ergo, & accepto anulo, perrexi ad eum, quem inveni miro modo vociferantem, ac se ipsum discerpentem. Nam licet eum quinque viri fortes tenerent, duo per crura, duoque per brachia, & unus in capite; luctabatur tamen pectore ac ventre magis quam crederem, nisi præsens vidissem. Accepta itaque aqua, anulum intus in nomine Domini posuimus, & aperto ejus ore in magna violentia cum cochleari parumper eum vix primo potavimus: qui non multo post vocavit me ex nomine, atque incœpit vocem meam agnoscere, & admonitus continuo invocavit sanctum Anselmum; &, ut breviter dicam, post unam, ut æstimo, horam, meritis sanctorum Confessorum, qui eodem anulo in divino utebantur officio, requievit mansuetissime, & loquebatur recte. Huic nempe miraculo multi

a Sic olim Sanctorum reliquias & reliquiaria vocabant.

ti intererant, qui præsentes viderunt & audierunt, atque misericordiam Dei in suis sanctis Confessoribus glorificaverunt. AN.CHR. 1086 18. Martii.

44. Hæc de beatissimo patre ac patrono nostro sancto Anselmo Lucensi episcopo perpauca quidem, quantum ad ipsius merita, sed vestris, spero, piis desideriis proficientia, ego B. peccator presbyter suus in pœnitentia, non dico filius, sed servus, ab ipso multis cum lacrymis ad eumdem Ordinem promotus, venerabiliter vobis expetentibus explicavi devotus. Precor vos orate pro me.

APPENDIX

Ex libro de miraculis S. Anselmi.

1. *Superiori libro de vita S. Anselmi, auctore B. ejus Pœnitentiario, subjectus est ab Hugone presbytero Mantuano libellus de ejusdem sancti Antistitis miraculis, quæ quia nudam miraculorum commemorationem continent, non visum est operæ pretium ea recudere hoc loco, cum apud alios facile videri possint. Quædam tamen ex isto libello carptim observabimus.*

2. *In primis notare juvat, Hugonem ipsius libelli scriptorem indicare nomen suum in miraculo quodam, apud Bollandum num.* 55. *quod miraculum, prout* a confratre Vitali Brixiensis ecclesiæ presbytero *se didicisse affirmat Hugo*, paternitati vestræ, *inquit*, venerande Pater Mantuane Pontifex, me UGONEM scribere, ut jussisti, non piguit. *Id de Ubaldo Mantuano episcopo, qui S. Anselmi funus curavit, intelligendum non dubito: nam omnia miracula ab Hugone scripta, statim a morte Anselmi patrata sunt. Huc spectat quod apud Bertholdum Constantiensem legitur de Anselmo:* Quantæ vero sanctitatis Tractator ille fuerit, partim ex lectione sanctorum gestorum ejus animadvertimus, partim ex relatione religiosorum fratrum, qui se de longinquo ad sepulcrum ejus per revelationem invitatos venisse, & a gravibus atque diutinis languoribus absque mora liberatos testati sunt, perpendimus.

3. *Idem qui supra Ubaldus Mantuanus episcopus, referente mox dicto Hugone apud Bollandum num.* 45. *scribit Mathildæ comitissæ miraculum de quadam femina Capriana*, quæ, velut animal, manibus & pedibus incedebat.

4. *Item num.* 52. Per merita ejusdem sanctissimi Patris quædam monacha de ultramontanis partibus, de villa quæ dicitur Gamudium, juxta castrum Cisne sita, *lumen recepit.*

5. *Item num.* 53. Sicut a Comite Guifredo, & a Sigefredo de Peredo ejus milite modo didici, vobis scribo, vobis & Abbatissæ S. Pauli de Parma Mantuæ manentibus, *scilicet miracula quæ sequuntur in eodem libello.*

6. *Denique num.* 58. *laudatur* ARIALDUS, sanctissimi confessoris Arialdi frater, *cujus filia quinquennis febri alioque incommodo liberata est. Aliis referendis supersedeo. De Anselmi nostri genere quod attinet, nepos fuisse dicitur Alexandri II. qui & Anselmus de Badagio antea vocabatur, nobilis Mediolanensis, quem alterius item Anselmi filium fuisse scribunt.*

CIRCA AN. 1086 16. Oct.

VITA S. ANASTASII MONACHI ET EREMITÆ.

Auctore GALTERIO.

Ex mſ. codice eccleſiæ ſancti Martini Doydenſis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Anastasius antea ignotus.

1. *Ignotum huc uſque in faſtis Benedictinis S. Anaſtaſium hic proferimus, cujus vitam Galterius, auctor nobis antea incognitus, ſed ut ex ipſius vitæ contextu patet gravis, haud multo beati viri obitum, niſi fallor, conſcripſit. Hanc vero vitam debemus illuſtriſſimo eccleſiæ Principi Antonio Petro* Bertier *Rivenſium antiſti, qui codicem mſ. in quo ipſa habetur, ex eccleſia parœciali S. Martini Doydenſis acceptum humaniſſime cum uno e noſtris communicavit, quam ille ſtatim exſcriptam ad nos tranſmiſit, Actis Sanctorum ordinis noſtri inſerendam.*

Gestorum ejus series.

2. *Haud expreſſit vitæ auctor quis annus fuerit beato viro extremus, nec aliunde nobis ſuppetunt vetera inſtrumenta, ex quibus is nobis innoteſcat: quare inveſtigandum eſt utrumne ex ejus vitæ circumſtantiis aliquid lucis in hac rerum ambage habere poſſimus. Illæ nempe certis alligatæ temporibus, ad determinandam reliquarum actionum ſeriem uſui eſſe poterunt. Diſcimus itaque ex ipſa Vita, B. Anaſtaſium circa ſæculi hujus undecimi medium in monaſterium S. Michaelis, in Periculo-maris dictum, ſeceſſiſſe, eo ſcilicet tempore quo abbas ſimoniaca labe infectus, cujus nomen auctor reticuit, eidem cœnobio præerat. Hoc autem anno circiter* 1058. *aut ſequenti contigiſſe conjicimus, quod his duobus annis nullus in catalogis aut veteribus inſtrumentis monaſterii S. Michaelis abbas memoratus occurrat, quod forte ſimonia notatus inter ejuſdem loci abbates locum non meruerit. Et quidem ceteros abbates, qui eidem monaſterio hoc ſæculo præfuerunt, ſimoniaca peſte tactos fuiſſe nuſquam legimus. Scimus Arturum Monſterium, Neuſtriæ piæ auctorem, Fulconem quemdam hoc biennio S. Michaelis abbatem induxiſſe,* qui, *inquit*, anno 1059. Philippi regis coronationi adfuit, ex quo patet hanc abbatiam duobus annis haud vacaſſe. *At non advertit ille auctor, Fulconem* abbatem S. Michaelis, *qui Philippi inaugurationi interfuit, non monaſterii S. Michaelis de Monte, ſed S. Michaelis in Theoraſcia diœceſis Laudunenſis abbatem fuiſſe: quod certum eſt non ſolum ex vulgatis S. Michaelis in Theoraſcia abbatum catalogis, ſed etiam ex ipſo coronationis Philippi regis inſtrumento apud Cheſnium in Hiſtoricis Franciæ, & Marlotum in metropoli Rhemenſi relato, ubi diſerte Fulco* abbas S. Michaelis Laudunenſis *appellatur: licet hæc vox* Laudunenſis, *neſcimus quo caſu, e Philippi Labbei calamo tomo 9. Conciliorum exciderit.*

3. *Aliam deprehendimus temporis notam in B. Anaſtaſii vita, repetitam ſcilicet ex ejus in Hiſpaniam profectione, quam jubente Gregorio VII. ſummo Pontifice, & mittente Hugone abbate Cluniacenſi, ab eo ſuſceptam fuiſſe teſtatur idem vitæ auctor. Hoc autem iter anno circiter* 1074. *conſignamus, ſcilicet paullo poſt Alfonſi regis reſtitutionem, cum Gregorius jam ſecundum pontificatus ſui annum attigiſſet. Non enim Anaſtaſium ex iis fuiſſe cenſemus, quos poſtea S. Hugo in Hiſpaniam tranſmiſit, ut ibi diſciplinam monaſticam reſtaurarent: iſti nempe in Hiſpaniis permanſerunt, variis monaſteriis de novo conſtruendis, aut certe veteribus reſtaurandis intenti: quorum etiam plerique ad epiſcopales infulas evecti ſunt. At Anaſtaſius eo ſolummodo profectus fuerat, ut Saracenis Chriſti Evangelium nuntiaret: hinc cum ſe incaſſum laborare advertiſſet, in Gallias repedavit.*

4. *His itaque ſtatutis, cum ex vitæ auctore diſcamus, Anaſtaſium ex Hiſpania reverſum, ſeptem annos Cluniaci, ac tres alios in ſolitudine tranſegiſſe, jam decem annos ſupra* 1074. *habemus; quibus ſi unum aut alterum adjiciamus, quos in itineribus vel etiam in Hiſpania verbi divini prædicationi incumbens conſumpſerit, conficiemus beatum virum anno circiter* 1086. *ad ſuperos abiiſſe: quem quidem annum, donec certiora occurrant monumenta, retinere viſum eſt.*

* Doydes. * Rieux.

5. *Hujus ſancti viri nomen nullum, quod quidem ſciamus, martyrologium exhibet, nequidem Benedictinum. Colitur tamen in eccleſia parœciali S. Martini Doydenſis *, ſeu ut habet vitæ auctor,* Devotenſis, *in diœceſi Rivenſi *, ubi integrum ejus ſacrum corpus aſſervatum eſt ad ſæculum decimum-ſextum, quo a furentibus Calvinianis hæreticis diſſipatum eſt, præter aliquot ejus particulas in ſcrinio argenteo incluſas, quæ a fidelibus eorum furori ſubductæ ſunt & in loco tuto repoſitæ. Has ab aliquot annis inviſit Illuſtriſſimus Antiſtes Rivenſis ſupra laudatus, ſuaque auctoritate recognitas & approbatas fidelium venerationi exhiberi permiſit. Haud procul ab eo vico viſitur fons, S. Anaſtaſii vulgo nuncupatus, quo ſitim ſuam vir ſanctus aliquando extinxiſſe memoratur. Frequentatur vero a vicinis populis, quod ejus aquæ hauſtu febrium ardores ſedari dicantur, quod multorum experimento certum eſſe tradunt.*

IN-

CIRCA AN 1086 16. Octob.

INCIPIT PROLOGUS.

1. GAlterius Petro Devotensis ecclesiæ subdiacono, & fratri ejus Bernardo, in omnibus prosperitatem, & ad effectum perducere bonam devotionem. Cogitis me, dum impensius instantes rogatis, ut ad ædificationem posterorum tradam memoriæ calamo vitam beati Anastasii confessoris. Et a me sine difficultate non video posse sufferri, nec meis viribus competit: ne vita sancti viri culpa ingenii scriptoris, potius videatur atteri, quam in majus celebrari. Ne tamen vestræ petitioni videar contraire, cui, etsi parum idoneus, debeo in omnibus obtemperare, quod dissuadet aviditas ingenii, aggrediar tutus præsidio vestræ jussionis: etenim si quid sum, si quid valeo, Domino imputare debeo. Præterea cum me profitear amicum vestrum, non decet ut omittam, si in aliquo vobis quovis modo obsequi possum; cum, ut quidam Sapiens ait: Amicitia tantum constet in petendi devotione, & in sedula obsequendi voluntate. Ad hoc accedit devotio pura, quæ cogere potest, etsi absint omnia supradicta, ut ad perficiendum quod petitis audacter insistam. Dum enim curam hanc mihi tanto opere indicitis, posteritatis ædificationi consulitis: dum ad laudem & honorem Dei, vitam sancti confessoris ac gloriosissimi Anastasii vultis reserari, ut posteris sit ad exemplum, & ad sanctitatis ejusdem viri testimonium. Rogo ergo, & obnixe supplico, ut si quid incuria parum quæsiero, aut egestate mei ingenii prætermisero, aut rescissione dignum superaddidero, ne pigeat lectorem addere quod perspexerit additione dignum, aut rescindere quod transversi calami nota judicaverit corrigendum. Denique excusare me poterit devotio petentium, quæ, ut sæpe jam dixi, compulit audere quod ingenii diffidentia dissuaserat.

INCIPIT VITA GLORIOSI ANASTASII.

2. GLoriosissimus Anastasius confessor Dei, Venetias oriundus, secundum dignitatem hujus mundi genere clarus enituit, patre & matre non infimis ortus: qui ab ipsis cunabulis baptismatis unda regeneratus, a primævo studiis litteralibus a parentibus traditus est; in quibus ita curam adhibuit, ut tam Græcis, quam Latinis litteris omnibus ad unguem videretur imbutus. Fuit igitur clarus ingenio, doctus eloquio, ornatus moribus, amabilis omnibus, ut felices dicerentur qui talem filium genuissent. Sed quia vir Dei sapientiam hujus mundi, stultitiam apud Deum esse in divinis codicibus legerat, & ipsam Veritatem in Evangelio dicentem audierat: Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus; cœpit non sine divina gratia ad memoriam revocare, & idem apud se revolvere, quia grave damnum susciperet, si pro terrenis cælestia amitteret. Hæc diu revolvens, tandem secum deliberavit, quod ut de commissis pœnitentiam ageret, monastico habitu sese committeret. Sed quia manu missa ad aratrum turpe est retro respicere, & tortum & inutile sulcum facere, voluit sanctus vir Anastasius sese primum jejuniis, vigiliis, & orationibus macerare; ut sic probaret, si suscepto monachorum habitu, in proposito gradu persistere posset, ne resiliret: subtraxit ergo sibi primum vinum in quo est luxuria, quarta & sexta feria cœpit jejunare, sic tamen ut aliquoties carnibus vesceretur: orationi & vigiliis plerumque insistebat.

Anastasii patria & parentes.

Studet pietati.

Luc. 14. 33.

3. Cum vero hoc modo per aliquantulum temporis carnem suam refrenasset, & jam quodammodo eam in via boni propositi teneret, abjecit edulia carnium: & ita maxime vigiliis & orationibus cœpit instare, ut a dominica in dominicam jejunaret. Sed cum aliquamdiu iterum se sic manciparet, sic confirmatus est, quod sibi visus etiam est firmus, & suo pro-

CIRCA AN. 1086 16. Octob. posito sufficiens. Decrevit ergo satisfacere, & suum propositum perficere. Derelictis ergo parentibus, domo, & cognatis, quærens locum idoneum, ubi monachorum susciperet habitum, ad mare Britannicum pervenit, ad locum, qui Portus-Herculis appellatur, qui & alio nomine, ad Montem *a* sancti Michaelis in Periculo-maris dicitur; ubi inventa magna congregatione monachorum, in omnibus religiosorum, excepto quod Abbas per simoniam subintraverat, habitum optatum suscepit. De Abbatis simonia vir Dei penitus ignorabat. Factum est autem post revolutum annum, cum sederet cum quodam fratre *b*, & post sermonem habitum de confirmatione animæ, de vita sanctorum Patrum, ad invicem quæstio referretur, & inde diu & multum differerent, tandem sermo directus est ad Abbatem. Cognovit vir Dei Anastasius quod Abbas erat simoniacus, & & per pecuniam infinitam quam dederat, in Abbatiam subintraverat; unde supra modum dolens, & affirmans se diabolica fraude deceptum; quippe qui locum idoneum suo proposito quæsierat, & in laqueum nefandi hostis pæne ceciderat, recessit inde, & quamdam insulam ingressus in ipso introitu supradicti maris, in basilica quadam Dei-Genitricis Mariæ, solus manere cœpit, jejuniis, vigiliis & orationibus vacans.

Monasticam vestem suscipit.

Secedit in solitudinem.

4. Ubi cum aliquanto tempore vita eximiæ conversationis claruisset, & fama ejus longe lateque diffunderetur, venerabilis abbas, Hugo nomine, qui Cluniacensi monasterio eodem tempore præerat, ad revincenda * cœnobia, exhortatione fratrum, qui per diversa loca & longe remota Deo deserviebant, cum multis fratribus exivit. Unde factum est ut ad mare Britannicum perveniret; ubi audita vita & conversatione viri Dei Anastasii, misit duos de fratribus in insulam ad prædictam basilicam, & mandavit viro Dei, ut ad se gratia colloquendi exiret: de cujus enim bona conversatione audierat, eum & videre desiderabat: qui audito venerabilis viri abbatis adventu, cum magno gaudio exivit; quem abbas honorifice suscepit, & de vita & conversatione ejus studiose requisivit. A quo cum omnia audivisset, & quomodo propter simoniam de loco in quo habitum susceperat, exivisset, votumque ejus intellexisset, gavisus est valde super bona conversatione ejus, & quibus modis potuit in Dei servitio eum confortavit. Cumque per aliquot dies de vita & conversatione Cluniacensium fratrum Abbas multum referret, virum Dei monuit, & multum rogavit ut Cluniacum secum adiret, ubi & votum suum complere posset, & exemplum bonæ conversationis ceteris fratribus dare. Cujus petitioni vir Dei Anastasius acquiescens, cum eo iter arripuit. Cumque Cluniacum veniret, magnam dilectionem & humilitatis familiaritatem apud omnes fratres habebat; omnes unanimiter diligebat, omnes enim in Dei servitio vitæ suæ exemplo dirigebat. Diu namque vitam mirabilem duxit, dum sese dabat exemplar bonæ conversationis. Ceteris enim fratribus signo dato ad refectorium euntibus, vir Dei ad orationem remanebat, & nocte quiescentibus cunctis surgebat, & genu flexo fere tota nocte orabat, pane & aqua contentus vivebat, & hoc etiam quasi in momento accipiebat. Semel in anno in solitudines vel in prærupta loca ad celebrandas quadragesimas exibat, & tunc orationibus, jejuniis, vigiliis, flexionibus sese supra modum macerabat.

* f. revisenda.

Hortante Hugone Cluniacum secedit.

5. Per idem tempus præcepto sanctis patris nostri papæ Gregorii septimi, & trina persuasione venerabilis viri abbatis sui Hugonis, Hispaniam ad prædicandum Saracenis ingressus est: ubi ad probandam certitudinem fidei Christianorum, & ad eradicandam crudelitatis duritiam Saracenorum, per rogum

In Hispaniam mittitur.

a Notum est omnibus monasterium Montis sancti Michaelis, seu de Monte-Tumba, ob peregrinorum frequentiam celeberrimum.

b Is esse videtur Robertus monachus S. Michaelis, qui rogante Anastasio (fortasse nostro) commentarium in Cantica canticorum edidit. Cujus operis prologum & initia utriusque libri, in quos divisus est, habes tom. I. Analectorum pag. 125. Certe hoc ipso tempore uterque vivebat in monasterio sancti Michaelis.

gum ardentem post celebrata Missarum sollemnia transire voluit; sed Saraceni conditioni ejus noluerunt acquiescere, videlicet si hinc illæsus transiret, ad Baptismi gratiam confugerent. Sed cum a cæcitate & duritia cordis sui ullo modo redire nollent, excusso pulvere pedum in illos in testimonium, ad monasterium suum regressus est. Factum est autem post regressionem ejus, revoluto septenni fere spatio, ut venerabilis Abbas ad exhortationem quorumdam fratrum, laicorum & nobilium, in Aquitaniam vellet exire, qui renuntiantes mundo ad habitum monachorum volebant venire. Unde factum est, ut virum Dei Anastasium secum duceret: erat enim in omnibus divinis Scripturis peritus, & in exhortatione & ædificatione fratrum validus. Cumque partem magnam Aquitaniæ exhortando fratres peragrassent, tandem in Tolosanum pagum pervenerunt, ubi Comitem Appamiæ opidi cum uxore & filiis ad conversationem monastici ordinis suscepturi erant. Jam interim quoque instabat tempus, quo vir Dei Anastasius in solitudinibus vel in præruptis locis quadragesimam celebrare consueverat: unde cum multum sollicitus esset, & die ac nocte apud se tractaret, tandem Pyrenæos montes in propinquis sitos ad hoc elegit idoneos, ubi & quadragesimas celebraret, & vitæ eremiticæ ad tempus vacaret. Cujus precibus Abbas, quia baculus & quasi columna ceterorum fratrum erat, invitus assensum præbuit. Sed quia cognoscebat constantiam ejus in servitio Dei, bonum votum nolebat morari. Coactus ergo & tristis concessit quod petebat. Cum vero ad invicem descenderent, venerabilis vir Abbas flens, & cum lacrymis & singultibus in collum ejus ruens, admonebat ut sui memor esset, pro se & pro ceteris fratribus apud Deum interpellaret, & ad ultimum valedicens, cum ceteris fratribus ad monasterium regressus est.

CIRCA AN. 1086 16. Octob.

In Aquitania verbum Dei prædicat.

6 Vir igitur Dei Anastasius, qui hoc solum desiderabat, ut suo voto satisfacere posset, cum magno gaudio ad montes iter arripuit: quibus cum appropinquaret, & jam nullo obstaculo interveniente singula loca notare posset, montem altissimum, qui *Abriscola* dicebatur, ad habitandum elegit, quia in ea parte qua situs erat, super alios montes eminebat. Derelicto ergo quodam fratre, quem secum habebat, ad radices montis in quadam ecclesia, solus montem ascendit, facto de frondibus satis angusto habitaculo, & altari ubi sacrificium offerret. Tunc inter nives assiduas & frigora Deo deserviebat, jejuniis, vigiliis & orationibus multum insistebat: nihil autem ad victum nisi subcinericium panem & aquam requirebat, quæ tantum sub mensura a fratre quem sub monte reliquerat accipiebat. Cum autem in his demoraretur, & vita ejus circumquaque audiretur, cœperunt multi adire eum, & multi ad eum convenire, ut verbum vitæ ab eo audirent, & vitam ejus, quam mirabiliter deducebat, cognoscerent, eumque a quo divino pabulo refocillabantur, temporalibus sustentarent. Sed vir Dei nihil prorsus ab eis ad usum corporis accipiebat, invitari * enim a populo non quærebat, qui etiam de Evangelio vivere recusabat. Quicquid ergo offerebatur, per manus quorumdam fratrum erogabat pauperibus, quos bonæ vitæ cognoscebat, & ad hoc idoneos ducebat.

In desertum secedit.

* f ditari.

7. Sed inter hæc cum soli Deo placere quæreret, & ad hoc toto mentis ardore flagraret, antiquus ille hostis artifex nocendi, adversarius humani generis, cœpit bonis ejus actibus invidere, & die ac nocte locum subintrandi ad nocendum quærere. Sed cum nihil omnino inveniret, quod in ejus actibus surripere posset, nullamque in eum potestatem haberet, machinabatur quomodo saltem de cella eum expelleret. Factum est ergo cum quadam die post finitam orationem vir Dei Anastasius cellula exiret, & extra cum duobus fratribus qui ad eum convenerant sederet, hostis antiquus adfuit, & ignem in cellam ejus, & in altare, quod ad sacrificium offerendum fecerat, posuit: sed vir Dei respiciens, cum ignem vide-

Diaboli insidias detegit, quem fugat.

CIRCA AN. 1086 16 Octob. deret, insidias hostis nefandi agnovit; unde surgens & usque ad cellam tendens, hosti ut recederet præcepit, & signum crucis opposuit igni: ad cujus præceptum hostis recessit, & ad signum crucis exstinctus est ignis. Quod cum auditum circumquaque referretur, tunc maxime cœperunt ad eum indigenæ fere omnes convenire, & orationi ejus se commendare, de commissis etiam ab eo quærere pœnitentiam: fere enim per triennium quo mansit in eremo, tot ad eum concurrebant, quod plerumque omnes montes in circuitu cereis resplendere videbantur, qui ante cellam ejus a venientibus accendebantur. Sæpe etiam venientibus dixerat se esse indignum ad quem venirent, se esse monachum a quo pœnitentiam quærerent, & non habere se licentiam prædicandi, nec pœnitentes suscipiendi: sed quid hoc proderat, cum tamen confestissime venirent, & lacrymis & precibus eum ad prædicandum excitarent?

A S. Hugone revocatur Cluniacum. 8. Sed cum Deus laborem ejus vellet remunerare, & ab ergastulo carnis eum evocare; ut major esset corona, voluit temporalem vitam ejus finiri in obedientia. Factum est ergo, ut vir venerabilis Abbas supradictus Cluniacensis ecclesiæ, desiderio videndi fratrem flagraret, cum quantum præsentia ejus fratribus ceteris præstabat, quantumque vita ejus eos confirmabat, tantum ejusdem absentiam recognosceret: unde hujusmodi epistolam per manus quorumdam fratrum ei direxit, quæ eum ad monasterium fratrum ceterorum revocavit. „Dilectissimo filio Anastasio, frater Hugo peccator, salutem, & in beatam resurrectionem, gloriosam Electorum societatem. Miror, carissime fili, quod jam diu de vobis nihil audivi, nullamque de vestra vita cognitionem accepi: unde mando vestræ dilectioni, ut si bonum videtur vobis, descendatis ad visitandos fratres, ut sicut dixi desiderabilis præsentia vestra corroboret & exhortetur eos *a* . . . . . . Bene valete, & pro fratribus orate. Vir autem Dei Anastasius accepta epistola beati patris sui Abbatis, gavisus est valde; & Deo gratias referebat, quod eum dignaretur ad fratres suos revocare.

Claret miraculis. 9. Egressus itaque eremo, pervenit usque ad locum, qui dicitur, Ad verum corpus beati Antonini martyris, qui alio nomine nuncupatur *Fredelas*, ubi cum rogaretur a populo, ut corpus beati Martyris in locum novum reponeret, & ad petitionem eorum se præpararet, oblatus est ei infirmus, qui jam longo tempore vexabatur a febribus; ipse vero cum aqua benedicta, quam sanctificaverat, eum aspersisset, & signum crucis fronti ejus affixisset, ita sanus effectus est, ac si numquam infirmitatem sensisset. De eadem aqua benedicta quoscumque aspersit, a quacumque infirmitate detinebantur sanitati restituit.

10. Cum igitur de egressione ejus fama audiretur, factus est undique concursus populi, qui dolebant & plangebant se relinqui a tanto Patre, in tribulatione consolatore, in adversis protectore; eumque lacrymis & fletibus deprecabantur, ne eos derelinqueret, quos fovere consueverat, quos pabulo divini verbi refocillare non neglexerat. Sed vir Dei, cujus laboris merces jam instabat, ut per obedientiam, sicut supra diximus, ejus accresceret corona, revocanti se patri suo Abbati obedire volebat: nec infirmitas febrium, qua graviter detinebatur, eum ab hoc revocare poterat. Post allocutionem ergo divinæ admonitionis & exhortationis recedens, pervenit usque ad locum, quem *Devotas* appellant, ubi, jam invalescente infirmitate febrium, cœpit graviter ægrotare, in tantum ut hoc morbo certus esset de corporis sui resolutione: unde cum ad mitigandum dolorem, aliquantulum rogaretur quiescere, & ad refrigerandum se balneare, sibi abnegavit utrumque; subjungens etiam, quia ex quo conversionem monasticam noverat, nullo balneo
Obit in via. usus erat, nec etiam ad lavandum pedes aut caput aquam dederat. Sui igitur stadii cursu consummato, percepturus justitiæ coronam in consortio sancto-

a Hic desunt aliquot verba, quæ legi non potuerunt.

ctorum, Monachus, Eremita, & Confessor 17. Kalendas Novembris migravit ad Dominum. Sacrum vero corpus ejus honorifice in basilica beati Martini ibidem est reconditum; ubi ad sanctitatis ejus testimonium, ad tumbam ejus, operante Deo, creberrime miracula multa fiunt. Sed ne videamur ingerere fastidium, si per singula discurramus; ex ordine, prætermissis multis, pauca conemur explicare. CIRCA AN. 1086 16 Octob.

11. Virgo quædam a tribus dæmonibus possessa tenebatur, qui in tantum eam vexabant, quod etiam mutuam reddiderant. Ducta est per multa sanctorum loca, ut sanitatem recuperaret: & dæmonia tandem responsum dederunt, quod ab obsesso corpore non egrederentur, nisi ad corpus beati Anastasii confessoris supradicti deducerentur. Qui ergo eam ducebant dixerunt intra se ubi invenirent, & requisierunt locum in quo Sancti corpus requiesceret. Cum ergo audissent, quod ad basilicam beati Martini Devotis esset reconditum, ligatam cum funibus illuc deduxerunt: quibus ad locum appropinquantibus, demones vociferantes clamabant: Cur nos incendis, Anastasi? cessa cruciari & exibimus, cessa flagellare & ab obsesso corpore recedemus. Per multa corpora sanctorum ducti sumus, & a nullo sic flagellati recessimus; tu solus nos incendis, tu solus cruciaris, tu solus noces nobis. Trahentes ergo eam cum manibus in ecclesiam impulerunt, & juxta tumbam beati Confessoris extenderunt. Omnes autem qui aderant genu flexo cum lacrymis deprecabantur, ut Deus dignaretur ostendere adstantibus virtutem suæ clementiæ, & ad testimonium sanctitatis sui Confessoris dignaretur illam liberare. Vix orationem compleverant, & ecce dæmones ab illa puella exierunt: surgens vero recte loquebatur, & liberatam se, nihilque mali perpeti testabatur.

Miracula ad ejus tumulum. Liberat dæmoniacam.

12. Mulier etiam, quæ septem annis in cæcitate permanserat, cum illuc deduceretur, & post peractas vigilias noctis staret ante tumbam sancti Confessoris, cum in ipsa celebratione Evangelium legeretur, visum recepit. Quidam vero clericus, qui phrenesi laborabat, ad eumdem locum deductus est, catenis adstrictus & funibus, ad recuperandam sanitatem. Hic quoties motio cerebri sui accidebat, si quem arripere poterat, dentibus & unguibus attrectabat; qui cum tribus vigiliis ante tumbam beati Confessoris degisset, sanitatem recepit, & liber ab omni phrenesi recessit, nec postea aliquid pristinæ infirmitatis sustinuit.

Cæca visum recipit. Et phreneticus sanitatem.

A P P E N D I X.

De Inventione corporis S. Anastasii.

Ex eodem codice ms.

13. NOtum, manifestum & certissimum, secundum relationem fide dignorum procerum loci sancti Martini de *las Devotas*, est, quod corpus sancti Anastasii, quod fuit ignotum & inscitum ubi jacebat, fuit revelatum 7. Kalendas Julii per modum qui sequitur. Fuit quædam mulier devota dicti loci, quæ plures vigilias in basilica sancti Martini faciebat, & vox de cælo sibi dicebat: In loco ubi oras, corpus esse sancti Anastasii scias, & jacet: & hoc semel, secundo & tertio sibi indixit. Propterea ipsa secura de revelatione, indixit sacerdotibus & clericis ac senioribus dicti loci, qui cum devotione & fiducia, locum ubi dixit profunde foderunt, sed non invenerunt. Et iterum vox de cælo eidem devotæ mulieri dixit, quod foderent profundius eumdem locum, & sanctum corpus invenient. Et ita factum fuit, & invenerunt sanctum corpus: de cujus revelatione in supradicto loco fuit magna solemnitas, & fit quotidie, & de circumvicinis locis ad eamdem solemnitatem devote conveniunt, ad honorem & decorem ejusdem Confessoris & monachi magistri sancti Anastasii, cujus anima paradisum possidet.

VI-

AN CHR 1087 26. Martii.

VITA S. PONTII ABBATIS S. ANDREÆ PROPE AVENIONEM.

Ex duobus codd. mss.

Auctore RAYMUNDO æquali, & ejusdem loci monacho.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ scriptor.

1. *Monasterium Andaonense S. Andreæ, quod in Villa-nova prope Avenionensem urbem situm est, sanctissime rexit hoc sæculo Pontius, cujus hic vitam exhibemus. Hanc scripsit Raymundus ejusdem loci monachus, id efflagitantibus abbate Petro Pontii successore, ceterisque S. Andreæ monachis, qui ægre ferebant, ut ipse Raymundus testatur, quod tanti viri acta nondum a quoquam scriptis mandata fuissent. Hujus vitæ exemplar ex eodem monasterio Avenionensi acceperat noster Hugo Menardus, cujus epitomen inseruit in libro 2. observationum in Martyrologium Benedictinum. At nos eam pro more nostro integram, ex duobus codd. mss. descriptam proferemus. Præter ea habemus sermonem in festo ejusdem S. Pontii legi solitum, quem Bollandiani primam esse vitæ a Raymundo scriptæ partem rati, eo nomine illum tomo 3. Martii ediderunt, cum nihil aliud habere potuissent. At certum est hunc ipsum nihil aliud esse quam breve compendium e priori vita, quod fortasse lectionum loco in Officio divino legebatur, excerptum: quod ideo hunc proferre inutile foret.*

Cultus.

2. *B. Pontii memoria in Martyrologiis Benedictino & Gallicano habetur Martii die 26. quo obiit, & quidem anno 1087. Multum in his Martyrologiis commendatur ob miraculorum famam, sicut & apud Bucelinum in Menologio. Consentit vetus Necrologium ms. monasterii S. Andreæ, ubi ejus memoria celebratur his verbis:* Depositio domni Pontii abbatis nostri, cujus vita multis sacris miraculis commendatur. *Dudum est quod ejus festivitas celebratur in eodem monasterio, quod hodieque nostræ S. Mauri Congregationi unitum subsistit in monte Andaonensi prope celebrem pontem, qui Avenionensem urbem ditionis Pontificiæ, cum Villa-nova, quæ Regi Francorum subjecta est, conjungit. Eo in loco olim Cæsaria reclusa sanctissimam vitam duxit, ibique sepulta est a Valente Avenionensi episcopo, anno 1087. uti in ejus Epitaphio dicitur, quod a Baronio refertur tomo 7. Annalium. Unde corrigendi Sammarthani, qui id a Joanne Valentis decessore præstitum fuisse ajunt. In eadem Villanova Avenionensi extat ecclesia parochialis B. Pontio sacra, cujus Vicarius perpetuus inter alios, qui Synodo diœcesanæ adesse debent, recensetur.*

Monasterium Andaonense. Cæsaria.

EPISTOLA IN VITAM beati PONTII abbatis.

1. DIlectis in Christo fratribus Andaonensis cœnobii sancti Andreæ monachis, R. ejusdem cœnobii monachorum omnium ultimus, ad dextram Christi poni cum ovibus. Sanctitati vestræ dignum notificare duximus, admonitu quorum, vel instinctu domni Pontii abbatis, nos de tanto viro, quamvis indigni, ausum scribrendi assumsimus. Conquerebantur enim inter se nonnulli ex fratribus, quod sanctissimi viri vita laudabilis, non esset inscripta dignis memoriis. Rogaverunt me itaque fratres & boni Patris discipuli, sed præcipue ac impensius, Rostagnus de Venascha, bonæ memoriæ ejusdem beati viri discipulus: Petrus *a* etiam abbas successor ipsius, dignus memoria, suo admonitu vel præcepto ad scribendum manum apponere sua fecit fiducia. Dicebat utique multa beati viri se vidisse & audisse miracula, utpote ab eo nutritus & educatus, & sæpissime illi in equitando socius terrarum per multa spatia. Nolite denique inspicere me vilissimum scriptorem; sed considerate de quo dicta sunt sanctissimum pastorem.

IN-

a Ejus tempore Raymundus Comes Tolosanus, Dux Narbonensis & Comes Provinciæ, confirmavit omnes suorum Antecessorum donationes factas abbati & monachis sancti Andreæ, anno 1088. ut patet ex ejus charta, quæ apud Sammarthanos in Episcopis Avenionensibus, aliisque auctores habetur.

AN CHR 1087 26 Martii

INCIPIT VITA.

2. STatuit prisca auctoritas imagines suorum patrum, nobilibus factorum titulis insignitas, suis posteris relinquere, & easdem imagines, parentando illis semel in anno ob memoriam ante oculos ponere. Quas etiam dum viverent honoribus extollendo, in magna reverentia consueverunt habere. Alii cineres obeuntium pretiosis in urnis repositas costodientes, superflua superstitione, ne sibi aliquod infortunium accidisset, insipienter recondiderunt: falso enim opinantes animas gentilium & idola colentium in cælestibus degere, vana spe delusi suos filios & nepotes probitatibus præcedentium ad æque vivendum instigare. Alteri vero super membra defunctorum mausolea, cælo tenus attingentia, errore stultissimo ædificaverunt. Quapropter gratia Christi mundo pereunti succurrente, Christianorum populi a diaboli dominatione liberati, saniori consilio, & longe dissimilia supradicto, statuerunt recte viventium vitas caracteribus adnotare; & si qua miracula Deus per eos fecisset, carminibus ac luculentis sermonibus enucleare: quatenus sequaces illorum exemplis antecedentium animati, cælibem vitam arripere studerent, & mundo tantum corpore, Deo autem mente jungere satagerent. Conditor quippe omnium Deus, diversis in partibus mundi, sanctos viros sanctitate præditos miraculorum signis dedit lucere, & ad similitudinem planetarum fulgore suo stellas superantium, præ ceteris mortalibus lucem vitæ aliis præbendo fulgere. Ex numero quorum bonæ memoriæ abbatem Pontium monasterii Andaonensis, secus Avenicam siti, sanctitate vitæ fulgidum, mira quoque simplicitate lucidum Dei dispositio præelegit. Necessarium quippe erat, ut sicut in initio nascentis Ecclesiæ, sancti Dei homines miraculis coruscarunt; ita etiam aliquis sanctus vir esset, qui in principio nascentis illic cœnobii miraculorum signis eniteret. Qualiter autem hic sanctus vir ad summum apicem sanctitatis attigerit, puto esse dignissimum memoriis fidelium propalandum. Pater namque illius divino amore succensus, mundum cum suis cupiditatibus deserens, duos filios quos habebat secum ad monasterium duxit, & illos ibidem Christi servitio mancipavit.

Prologus auctoris.

Pontius cum patre & fratre fit monachus.

3. Sanctus autem vir, de quo supra meminimus, monachilem habitum adeptus, qualis quantusve excreverit, miracula declarant manifestissime, quæ per eum Deus gessit largissime. Omnipotens enim Deus, ne lucerna talis modio tecta lateret, candelabro pastoralis curæ eum superposuit, & ad ostendendum iter vitæ aliis, Abbatem supradicti cœnobii præfecit. Qualiter autem quondam Moyses populum Israel ab Ægypto abstrahens, per deserti regionem ad terram repromissionis duxit: taliter & iste sanctus vir monachorum populum ab hujus sæculi nefandissima Ægypto liberans, & per desertum regularis exercitii ducens, qui ejus exemplo Christo indissolubiliter adhæserunt, bonarum virtutum, velut Jacob vestium, odore fragrantes, & obedientiæ lampade relucentes, cælestium gaudiorum effecit heredes. Illi enim qui ejus ducatum secuti sunt, veri Jacob, id est veri luctatores, contra vitia luctando effecti, cælestis regni introitum cum nuptiali veste meruerunt.

Fit abbas.

4. Prædictus autem vir, cum per Provinciam honores præfati cœnobii visitando, & in melius restituendo iter ageret, accidit ut per civitatem Carpentoratensem *a* transitum faceret: qua dum transiret, ille & qui cum eo erant, vident præ foribus cujusdam ecclesiæ maximam multitudinem populi assistere. Cumque socii ipsius sibi obvios interrogassent, quid illic populi frequentia quæreret? responsum hujusmodi a dicentibus acce-

pe-

a Carpentoractum urbs Provinciæ Gallicæ in Comitatu Avenionensi sub ditione Pontificia, cujus Episcopus olim Viennensi metropolitano, nunc Avenionensi suffragatur.

AN.CHR. 1087 26. Martii. perunt, quemdam dæmoniacum vinctum ibidem esse, qui advenientium crimina a se absconse commissa palam cunctis revelaret. Et cum vir Dei a sociis & ab aliis rogaretur, quatenus causa videndi hanc eamdem ecclesiam intraret, cuidam monacho sibi socio se importunius ire roganti respondit: Nolo approximare consortio dæmoniorum, nolo vitæ meæ immunditia divulgetur plurimorum in auribus. Attendat igitur unusquisque, & aure cordis fideliter percipiat, quanta munditia apud Dominum vir iste fulgeat, qui in terris solo corpore positus, animo autem ad cælestia elevatus immundum se fore * ante homines pronuntiat. Victus tandem precibus se rogantium, ad ecclesiam prædictam cœpit tendere gressum. Quo dum pergeret, dixit monacho secum itineranti: Confessionem, frater, pro tempore breviter accipiamus ne coram isto dæmoniaco in aliquo erubescamus: quod & fecerunt. Confessione itaque pro opportunitate temporis accepta, ad ecclesiæ properabant limina. Dæmoniacus autem viri Dei adventum præsenserat, & indesinenter adstantibus dicebat: Ecce sancti Andreæ vermiculus advenit. Si veritatis inimicus, de quo dicitur quod in veritate non stetit, veritatem proclamat, qua fronte aliquis Christianus & veritatis filius mentiri audeat? Non est igitur mirum, si vir Dei a dæmone vermiculus vocatur, quod Dominus Jesus-Christus, etiam a fidelibus, per similitudinem dicitur: nec membrum timeat de se dicere, quod dictum esse constat de capite. Sicut enim vermiculus de ligno procreatur absque ulla alterius commixtione, sic Dominus Christus absque peccato & macula, ut ipse solus novit, processit ex Virgine. Hoc breviter dictum pro tempore, quod cœpimus studeamus agere. Qui ecclesiam superius memoratam ingressus, ad altare cum socio monacho perrexit, & surgens ab oratione, ad dæmoniacum accessit: quem dum interrogasset quid de se diceret, respondit: De te penitus nil scio, sed hodie sciebam aliquid de socio tuo. Unde summopere considerandum est, vera confessio ex corde quantum valeat, cum tam brevis confessio viatim itinerando accepta, sic in tam brevis temporis spatio dæmoniaco scire denegat hoc quod antea sciebat. Cum etiam vir Dei dæmonem interrogasset, quis vocaretur? respondit dicens, Seductor nominor, statimque addit, Ego enim Judam proditorem, ut Dominum suum traderet seduxi. Ad quod sanctus vir subridens, inquit: Nimis o perfide vicisti. Factis denique exorcismis, quibus sanctus vir in expellendis dæmonibus utebatur, atque aqua benedicta in faciem ejus projecta, paullulum arreptitius quasi exanimis requievit. Vir autem Dei humanum favorem fugiens, ad suum iter rediit. Ille vero dæmoniacus post paullulum experrectus, tres scarabeos evomuit: quos dum circumstantes interficere cuperent, nusquam apparuerunt. Factus itaque arreptitius sanus, & solutus, qui ligatus venerat, gratias curatori referens ad propria remeavit.

* id est esse

Virtus confessionis.

Pontius dæmoniacum sanat.

Item alterum dæmoniacum.

5. Omissis plurimis, quæ de sancto dici possunt veraciter, pauca e plurimis, ne fastidium lectori faciamus, breviter Deo annuente perstringemus. Alio quoque tempore, dæmoniacus quidam alius ad ejusdem sancti viri monasterium curatum a parentibus delatus est. Cui cum sanctus vir exorcismis ad hoc competentibus, non dubius de Dei misericordia, intrepidus comminaretur, sub quadam arca se abscondit, & ibidem arreptitium diutius suffocando dæmon qui inerat, cum maximo fœtore in sancti viri præsentia ejectus est.

Cacæ visum restituit.

6. Non minus etiam miraculum fuit, quod cum sanctus vir in quemdam honorem monasterii sui hospitandi gratia devenisset, presbyter qui illius honoris tunc temporis curam habebat, eum honorifice ut decuit suscipere studuit. Idem vero presbyter quamdam matrem veterem habebat, quæ jam fere per decennium oculorum lumen amiserat, quæ postquam adventum viri Dei audierat, non minimum gratulabunda, quasi suæ tempora curationis præsentiens exsultabat. Præcepit quoque eadem vetula ministris & servis, qua-

quatenus cum vir Dei manus ablueret observarent, & aquam de qua manus abluisset, avidissime sibi custodirent. Quod sancto viro ignorante factum est. Prædicta nempe femi a, ut ex aqua de qua vir Dei manus abluerat, oculos lavit, lumen quod amiserat recepit. Animadvertite igitur quantum oratio ejusdem viri potuit scientis, si aqua manuum illius reservata, tantum valuit nescientis. In hoc enim facto discipulum Jesu-Christi se esse monuit, fimbria cujus latenter tacta feminam a fluxu sanguinis liberavit.

AN.CHR 1087 26. Martii.

7. Contigit etiam quodam alio tempore, quamdam feminam in villula eidem monasterio adhærenti adesse, quæ vagabunda per montes & nemora huc illucque cursitando pernoctans pererrabat. Hæc autem an lunatica esset, an plena dæmoniaco spiritu ita agitaretur, ab omnibus pæne ejusdem villulæ hominibus ignorabatur. Ceterum cum multo jam tempore pererrando solivaga hominum consortia fugiens pernoctaret, a parentibus tandem comprehensa, ad monasterium viri Dei deducitur. Deducta autem, si aliquem forte de monachis transeuntem vidisset, illico ac si sese rapere vellet, ubivis poterat abscondebat. Cum autem matutinali tempore advenisset, vir Dei hora competenti sacra se Corporis & Sanguinis Christi participatione, ut solitus erat, munivit, & sic demum ad præfatam vetulam accessit: accedens autem exorcismos super eam de Domini misericordia confidens insonuit. Quæ femina ita sana domum rediit, quod sicut prius fecerat, nullomodo pererravit. Testati sunt enim qui hanc viderant, ulterius non vagatam esse, sed sanam mente, ut debuit, reliquum vitæ suæ tempus bene vivendo peregisse, eleemosynas multas dando, nudos vestiendo, & ecclesias frequentando.

Dæmoniacam liberat

8. Justum quidem æstimo prætereundum non esse, quod ut opinor proficiet audientibus, & in eodem monasterio manentibus erit necesse. Secus quoddam opidum quod Podius-altus *a* vocatur, est quoddam stagnum a supradicto monasterio fere distans milliarium; in quo stagno monachi de præfato monasterio beati viri soliti erant accipere decimam partem piscium. Sed, ut assolet, laici semper invidentes prosperitati clericorum, per aliquod tempus partem quam dare debuerant abstulerunt: qua de re præfati monasterii fratres non minimum contristati, illatum damnum beato viro nuntiaverunt gemitu cum maximo. Sed sanctus vir, ut erat miræ simplicitatis & patientiæ, consolatus est eos, cum omni mansuetudine contestatus eos non moveri aliquo turbine mundano, sed quieto animo in prosperis & adversis Dominum utrobique benedicere; stultum esse inquiens, pro terrenis & caducis contristari eos qui cælestia cupiunt. Sub pedibus enim fidelium terrena & caduca omnimodo sunt projicienda, quæ Apostolus velut quædam stercora monet non appetenda. Dominus noster qui utique absque hominis adminiculo irrationabilium animantium pascit quotidie tot millia, vobis rationabilibus & sibi servientibus sine sui tædio providebit convivia. Nam qui ex insperato Danieli, esurienti & incluso, per Habacuc ministravit convivium, quando voluerit tribuet vobis orantibus maximam copiam piscium. In magnis enim & minimis Dominum benedicite, & Psalmistæ vocibus decantate: Dominus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuæ ibi me collocavit. Collocat quippe Deus despicientes terrena subsidia in paradisi pascuis numquam deficientibus; quia nemo perfecte Christianus potest, & hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Domino. Quapropter veluti Cherubim ante & retro discretionis oculis vos circumspicite, alisque bonarum virtutum vicaria dilectione alterutris motibus vos repercutite, atque in aratro recte vivendi semel manus missas non in tergora * sed in antea proficiendo dirigite. Ait enim Salomon, Metuentes Dominum sustinete misericordiam *, & ne deflectatis ab eo ne cadatis, memores illius Psalmistæ: Nihil deest timentibus eum: Voluntatem timentium se faciet Deus. His & aliis multis expletis con-

* al. terga.

* al. cod. miseriam.

a Hodieque subsistit hic vicus prope Avenionem.

AN.CHR. 1087 26 Martii. consolationibus, prædicti fratres a querimonia tamdem conticuerunt. Sed vir Domini ad orationis solita sibi arma confugiens, Domini misericordiam sedulus exspectabat *, quatenus tale sibi consilium cælitus illabi dignaretur, quod a fratrum cordibus istam abstergeret querimoniam, & diripientium injustam sua pietate frangeret contumaciam. Parvo itaque evoluto tempore, adhibitis secum aliquantis e monasterio fratribus, cum cruce & aqua benedicta ad supradictum stagnum magna cum devotione perrexit, ascensoque quodam montis scopulo super ipsius stagni ripam prominente, elevata manu maledictionis sententiam super ipsum stagnum vir Domini promulgavit, & aquam benedictam desuper aspersit. Nec mora, ad vocem beati viri quidquid in illo stagno vivum inerat, mortuum litus petiit; morticina itaque litore injecta & putrefacta, terram intolerabili fœtore repleverunt. Erat etiam videre mirabile: aves quippe, quæ vivis olim piscibus præfato stagno desuper volando insidiatæ fuerant, nunc mortuos jacentes in litore minime contingebant. Denique supradicti fœtoris calamitas tamdiu perduravit, quousque non minima multitudo avium aliorsum venientes asportavere fœtentes. Domini autem jam dicti castri & coloni aliquantula requie relevati, vivos pisces aliunde asportaverunt, & eos in jam prælibato stagno miserunt: qui vivi missi, in crastinum in litore mortui sunt inventi. Bis etiam & ter hæc eadem repetentes a sua spe frustrati, non sine dolore ac gemitu a supervacuo labore cessaverunt. Illis demum a præfata intentione cessantibus, cœpit eorum animos ferax piscium copia titillare, sed & illati damni cupiditas mentes illorum avaritiæ facibus inflammare. Reminiscentes igitur variarum deliciarum ex maxima piscium abundantia, nihilominus de die in diem non parva stimulabantur avaritia. Compulsi itaque infortunio & imminenti necessitate, paucis evolutis diebus, communicato consilio, viri Dei præsentiam adeunt pœnitentes de præteritis, promittentes boni operis executionem de futuris, nullamque ulterius prædictarum decimarum calumniam se facturos. Domini etiam prædicti castri in antea procedentes, ac pro illata injuria enixius pœnitentes, super quatuor Evangelia juraverunt, a modo & in perpetuum in nullo calumniari decimam partem priscium, sed absque ulla inquietudine in usus esse reddendam monachorum. Adjicientes insuper, stabilique pactione firmantes, ut in ipso stagno, proprium cum suis piscatoribus monachi illius monasterii haberent navigium, & quantum possent caperent pisces. Vir autem Dei, sicut erat multæ mansuetudinis & patientiæ, non est cunctatus suscipere satisfactionem pœnitentiæ. Suscepta itaque satisfactione, devictus precibus se rogantium, instituit diem & terminum quo visitaret & benediceret prædictum stagnum. Quæsitis denique vir Dei & congregatis vivis piscibus, accessit ad stagnum, de Dei misericordia sperans & credulus, allatosque pisces cum Dei benedictione, & gratiarum actione misit intus; statimque huc illucque discurrentes profunda stagni petierunt vivi & alacres. Dehinc itaque præfatum stagnum diutius incolentes multiplicati sunt ubertim fructificantes. Advertendum tamen dignum existimo, quia sicut tellus minus fertilis exstitit post diluvium, ita & hoc stagnum non ut antea ferax fuit post sancti viri interdictum. Hujus etenim miraculi testes complures vidimus, tum ex ipsius castri ipsi stagno eminenti dominis & colonis, quam maxime & prædicti monasterii monachis, vicinis ex villis, castellis & urbibus. Nunc igitur de prædicti stagni eventu sermo claudatur, & ne tanti viri memoria oblivioni detur, hoc ipsum paullulum, quod etsi indigni minusque idonei de ejus vita scripsimus, semel in anno, vel in ipsius sancto anniversario, vel in alio statuto die ad ejus memoriam & honorem legatur; quatenus legentibus & audientibus ejusdem sancti viri subveniant merita, Christoque duce ad æterna perveniant gaudia.

* Idem expetebat.

9. Viro sapiente narrante didicimus gloriam Regum esse eorum celare con-

consilia, Deique gloriam ipsius propalare magnalia. Ea propter ad Dei omnipotentis honorem & gloriam spectare decernitur, quidquid a sanctis Dei hominibus in ipsius nomine magnificum operari conspicitur. Dignum itaque videtur esse relatu nostro, adhuc aliqua sanctissimi viri gesta inserere tractatui, quæ a veridicis testibus visa, nobisque ipsorum ore narrata, nostro sonuerunt auditui. Dies sanctissima observationis Parasceves sollemnis advenerat & celebris, in qua a sanctissimo viro supra sæpius memorato, aliisque fratribus in eodem monasterio manentibus, digna observatione ac veneratione, instantia orationis, assiduitas & intentio sacræ lectionis, summumque ac castum silentium communiter agebatur. His supradictis piis actibus omnibus intentis, quidam tamen frater inter alios aderat inaniter linguosus, qui in his piis operibus vix una hora ea sancta die corpore tenebatur cum aliis. Evicit denique post paullulum isdem frater pravæ voluntatis repagulum: egressus nempe claustralibus portis, in publicum cum sæcularibus laicis cœpit vanissimum exercere colloquium. Denique vir Domini, ut saluberrimus pastor & pervigil, oculorum suorum circumquaque divertens aciem, de sui gregis sancta custodia præter supradictum verbosum fratrem, vidit deesse neminem. Pie igitur ac modeste succensus, afflatuque sancti Spiritus inflammatus, errantem ovem pietatis studio per monasterii officinas ivit quærere, & huc illucque quærendo divertere; discipulum quoque illius, in hoc facto se esse demonstrans, qui relictis nonaginta novem in deserto ovibus, solito suæ bonitatis studio unam, quæ erraverat, quærere, & ad gregem per seipsum dignatus est reportare. Pervenit denique vir Dei foras claustrum ad locum incongruum, ubi vaniloquus frater incommodum cum laicis exercebat colloquium. Igitur vir Domini, velut pius pastor, in hujus vaniloqui fratris correctione pie dulciterque commotus, frenoque sancti Spiritus in ore cordis adstrictus, verbis non adeo duris, ut licuit, sed citra quam potuit super eumdem fratrem Omnipotentis nutu insonuit, eique continuum eadem die injunxit silentium. Res mira ex voluntate Dei mox est secuta. Nam sicut isdem frater postea testatus est, si loqui voluisset minime potuisset. Confessus est itaque se loqui affectasse, nec intelligibile aliquid promere quivisse. Permansit autem isdem frater in eodem silentio mutus, usque dum sancto paschali sabbato Missam celebrare vir Domini sanctus cœpit; qui dum versus ad chorum, *Dominus vobiscum* cecinit, frater ille mutus, *Et cum spiritu tuo*, cum aliis fratribus libere & absolute respondit: & cui vir Domini ad loquendum clauserat os indicendo silentium, eidem, cum ceteris salutando, linguæ resolvit vinculum. Ad tantum itaque miraculum & tam subitum obstupuere præsentes, ac demum lætati sunt absentes; quod enim fere pauci præsentes viderant, hoc multi absentes alii ad alios transportantes lætando multiplicaverunt. Ceterum frater ille supra sæpius memoratus, vixit de cetero cum aliis in bonum emendatus & humilis.

AN. CHR. 1087. 26. Martii.

Monachorum pia exercitia in hebdomada sancta.

Fratrem loquacem mutum reddit.

Ac sanat.

10. Succedente itaque tempore, successit non minimum superiori miraculo, nec prætereundum, sed memoriæ tenaciter imprimendum ad laudem Dei miraculum. Mensis Madius solita temporis evolutione jam venerat, non herbis seu floribus gaudium futuræ fertilitatis attulerat; nulla quippe messis spes in tota provincia Avennicensi, nec in ipso monasterii territorio tunc apparere videbatur; nihil omnino herbarum in campis inerat, nisi cujusdam herbæ inutilis, quæ vulgo taradellus a rusticis vocatur. Contristabantur & timebant magnates, potentes & minimi, temporalium victuum defectione, expavescentes iram Dei. Eo namque tempore Avennicam regebat ecclesiam nobilis ROSTAGNUS [a] episcopus, magis in sæcularibus quam in ecclesiasticis astutus & providus. Convenerunt ante eum omnes fere cives Avennicenses, pro communi & universali damno non minimum condolentes; colloquebantur ad invicem quid inde possent facere,

In magna aeris siccitate.

[a] Hic annis circiter triginta sedem Avenionensem rexit, cui Albertus circa annum 1080. successit.

AN.CHR re, & a tali imminente calamitate & miseria quo se possent divertere,
1087 Deficiente namque victu quotidiano sperabant non se posse subsistere, sed il-
15. Martii. lo sibi negato metuebant deficere. Illis autem pro hac ipsa re stupefactis penitus, talibus adorsus est Episcopus supradictus. Solam Dei omnipotentis misericordiam super his efflagitandam moneo, de me vero aliud consilium excogitare nequeo. Sola illius bonitas hoc imminens periculum avertere poterit, si nos ad suum servitium faciendum humiliter inclinatos viderit. Incunctanter enim ad divinum confugiendum, & sine aliqua mora, video auxilium, cum humanum cernitur cessare consilium. Affuerunt quidam inter alios timentes Dominum, qui tale promulgaverunt eloquium. Virum Dei abbatem Pontium sancti Andreæ censemus inquirere, ejusque consilium ex ore viri Dei cognoscere. Advenit itaque vir Domini ex insperato, per eamdem civitatem faciens transitum, & ad sanctæ Crucis suæ domus divertit hospitium. Convenitque ad eum Avennicensium multitudo non minima, inquirentes auxilium per Dei misericordiam. Quibus inquit vir Dei, columbina simplicitate ut erat præditus: Supernam bonitatem imploremus cælitus, abluamus pœnitendo mala quæ fecimus, & secundum Psalmistam in confessione faciem ejus præveniamus, quatenus ipsius misericordiam invenire valeamus. In crastinum diem congregemur in ejus nomine, ejusque pietatem implorantes cum humili devotione. Isdem autem vir Domini totam noctem in Dei laudibus peragendo, psalmis & orationibus devota mente cum humili mentis compunctione, ut solitus erat, assidue institit usque mane. Cives Avennicenses maturius solito consurgentes, summo mane ad eum venerunt unanimes. Condixerant enim omnes in vespere, quatenus ad sanctam Mariam, quæ Principalis nominatur, congregarentur in mane, quod & factum est. Vir etiam Dei ad eamdem ecclesiam perveniens, assuetisque armis orationum prius se muniens, crucis invictissimo signo se consignavit; post paullulum surgens: & quia vidit ecclesiam minus capacem fore ad omnem populum, indixit extra illam cum eis se habiturum colloquium. Erat itaque prope ecclesiam cujusdam militis habitaculum, congruentem & competentem ad hoc habens solarium, ante cujus introitum non magna eminebat porticus. Illuc denique conscendit vir Dei cum humili devotione, inchoavitque suo dulci ore sermonem de caritate, quem non tantum quantum audientium voluntas desiderabat in longum protrahens, sed quantum Spiritus-sancti gratia præstitit omnia bona tribuens, peregit cum eis ut eleemosynam pro amore Dei non modicam facerent: asserens insuper se ex parte Dei omnipotentis, affore illis fidejussorem, si in quantum possent caritatis eleemosynam facerent largiorem. Spopondit etiam præsentialiter pluviæ largitatem, & in ipso annuo affuturam amplam & fertilem a Domino fructuum & frugum ubertatem. Certatim igitur boni cives, boni & pii Patris prosequuntur ammonitum, & præfatæ ecclesiæ panibus undique congregatis largiter complent ambitum. Persolvit interim ingressus ecclesiam vir Domini sanctissimam corporis & sanguinis Christi oblationem, orans & postulans, quod fideliter de Domino securus promiserat, pluviarum largitionem. Peractis itaque sacrosanctis mysteriis, & peractis etiam a populo largiter & hilariter caritatis eleemosynis, cœpit fere omnis multitudo populi virum Dei his verbis appetere: Fidejussorem te ex parte Dei omnipotentis suscepimus, tuisque piis monitis in dandis eleemosynis non tarde paruimus; age igitur nunc tuis orationibus obsecrando, ut pluviarum largitas nobis veniat cælitus, infundatque terram & inebriet, frugibus & fructibus ubertim fructificando. Postea vero cum singuli vellent ad propria pergere, atque vir Dei ad sanctam Crucem domum suam jam cœpisset secedere, subito tanta pluviarum copia cœpit affluere, quod vir Dei & multi alii nequiverint domum revertere. Divertit igitur in cujusdam hominis habitaculum, propter tantæ & tam subitæ pluviæ effluens diluvium. Nomen vero hominis, domum cujus ingres-

Populum ad eleemosynas faciendas invitat.

Ac pluviam obtinet.

ingreſſus eſt, decidit a memoria, quod Monachus qui cum viro Dei aderat, AN CHR 1087
retulit mihi poſt aliqua tranſacta curricula. Operatus eſt utique Deus eadem die tantam pluviæ largitatem, quantam nullus ejuſdem civitatis hominum ſe vidiſſe meminit ubertatem. Currebat enim aqua redundans per omnes illius civitatis plateas, quod vix aliquis civium poſſet incedere per eas, tenuitque pæne per totam diem illam cum ſubſequenti nocte effuſio tantorum imbrium, ſed ceſſavit ſole rutilo oriente in craſtinum; ſtatim quoque vir Domini ad ſuum tranſivit monaſterium, laudis humanæ fugiendo colloquium. Et quoniam magna ſunt opera Domini in omnes voluntates ejus exquiſita, magna & fertilis eodem anno fructuum affuit abundantia, repletis horreis & impletis cellariis collaudabat omnis populus Dominum ſuper ejus beneficiis. Cognoſcebant enim tantam abundantiam beati viri precibus collatam ſibi fore * a Domino, qui ſemper exaudit deditos & intentos ſuo ſancto ſervitio.

26. Martii.

* eſſe.

11. Nec prætereundum, nec ſilentio occultandum dignum fore decrevimus, quod illorum relatu qui præſentes aderant audivimus. Quadam namque die vir Domini tranſeundum Rhodanum pro quibuſdam ſui monaſterii negotiis diſpoſuerat. Matutinali itaque ſacroſanctis myſteriis ſecundum ſuum morem humiliter perſolutis, deſcendebat ad ripam cum pluribus ſociis: ſtatimque ante eum adveniunt terræ cultor & cuſtos boum ſuorum, in manu tenens vomerem, altercando cum ſocio, proclamans illum latronem, ſiquidem nudius tertius idem vomer non longe ab aratro ſub terra ab eodem aratore copertus fuerat, nemine præſente vel vidente niſi ſuo ſocio qui juxta aderat: requiſitus in craſtinum non eſt inventus per triduum. Qua de re alter contra alterum conquerendo impetebat unus alium, furem vomeris proclamando. Ajebat ergo inquiens qui abſconderat, Nullo præſente nec in proximo exſiſtente excepto te ſolo, fuit terræ ſuppoſitus, propter quod illum te abſtuliſſe dicimus. Prædictus etiam vir Domini ſupradictam audiens ante ſe querimoniam, ambobus ſubridens, hanc indixit ſententiam: Mittatur prope ripam ſic ut videri poſſit vomer in aqua Rhodani, & conſignabimus in nomine Domini. Quod viri Dei dictum facto eſt celeriter adimpletum. Tunc namque vir Domini ſigno ſanctæ crucis aquam ſanctificans, inquit: Nudatis brachiis ille de quo plus dubitatur, prior ab aqua vomerem elevet, & ſi reus fuerit, Deus juſtus & verax hoc ſua bonitate revelet. Audacter itaque furti ſibi conſcius ad extrahendum vomerem ex aqua manum intulit, quam velut ſi in cacabum bullientis aquæ miſiſſet, crematam & ſine vomere citius protulit: Mira utique res, nec ante noſtrum ſæculum hactenus audita. Aqua enim naturaliter frigida, ad demonſtrandam rei pollutam furti conſcientiam, furis cremando brachium, vindictæ fecit miraculum *. Hominibus itaque ex hoc facto mirantibus, ac viri Dei ſanctitati præſens miraculum adſcribentibus ait ipſe cum pluribus *: Laudemus in ſuis ſanctis operibus Dominum, ſiquidem ipſe facit mirabilia ſolus, ſicut dixit Propheta veridicus. Nullus utique mortalium umquam fecit mirabilia, niſi Deus homo factus in virgine Maria. Obiit *a* anno Domini milleſimo octuageſimo-ſeptimo, & die vigeſima ſexta Martii. Ille igitur laudetur, honoretur, & glorificetur, fecit enim nobis ſua pietate cognitum, quod noſtris oculis manebat abſconditum. Cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum.

Probatio per aquam.

* al. cod. indicium.

* al. cod. precibus.

B. Pontii obitus.

a Alter codex hæc verba, quæ diem & annum beati Pontii obitus deſignant, non habet.

AN.CHR 1087 15. Aug.

VITA SANCTI ARNULFI
EPISCOPI SUESSIONENSIS.

Auctore HARIULFO abbate Aldemburgensi coæquali, & a LISIARDO episcopo Suessionensi, item coæquali, ut videtur, recognita.

Ex ms. codice Abbatiæ Longipontis, cum aliis collato.

Arnulfi vitæ auctor. 1. *INSIGNE monasterium sancti Medardi Suessionensis, de quo alias fuse diximus, hoc sæculo beati Arnulfi meritis & virtutibus illustratum fuit. Hujus beati viri vitam sub Lisiardi Suessionensis episcopi nomine edidit Surius ad diem 15. Augusti, in cujus initio exstat ejusdem Lisiardi Epistola ad Radulfum Remorum Archiepiscopum, qua hanc vitam a se, uti profitetur, conscriptam, ejus censuræ subjicit. Varii item alii codices mss. eamdem epistolam sub Lisiardi nomine præferunt: unde factum est, ut eadem vita ab omnibus fere scriptoribus sub Lisiardi nomine laudata fuerit. Verum si rem attentius expendere libeat, hanc ipsam vitam sive priores duos libros,* Hariulfus. *Hariulfi abbatis tertii Aldemburgensis sincerum esse fetum deprehendemus; quod tum mss. codicum auctoritate, tum etiam nonnullis aliis argumentis ex ipso operis contextu mutuatis probare non adeo erit operosum. Et quidem ex variis codicibus mss. in quibus hæc Vita habetur, unus exstat in in bibliotheca monasterii Ursi-campi Ordinis Cisterciensis, prope Noviomum, ubi hæc ipsa Vita, cum triplici Epistola ipsi præfixa, sub Hariulfi nomine reperitur. Earum prima Lamberto Tornacensium episcopo inscripta est; altera ipsimet Lisiardo Suessionensi; tertia denique Radulfo Remensi metropolitano, quæ quidem ultima, eadem est paucis admodum mutatis, quæ in aliis nonnullis codicibus & in editione Suriana, sub Lisiardi nomine eidem archiepiscopo nuncupata legitur. Deinde hanc eamdem vitam viderat Aubertus Miræus, ut ipse testatur in libello de Originibus Benedictinis in Belgio, quam tamen in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum cap. 362. asserit male a Surio ejusque sequacibus Lisiardo Suessionum episcopo fuisse tributam, cum certum sit eam re ipsa ab Hariulfo conscriptam fuisse. Consentit Vossius libro 2. de Historicis Latinis; quin & ex ipsamet Suriana Vita patet eam esse Hariulfi lucubrationem. Ibi quippe sub finem hæc verba habentur.* In calce libelli mei meus cudendus est apologeticus, ut quorum relatu hæc didicerim, quibusve urgentibus, hæc scribenda suscipere ausus fuerim, omnibus perspicuum fiat. Primus ex iis fuit quem sæpe diximus, Everolphus, in ejus servitio perseverans, qui cum præsens res ejus certius cognovisset, mecum Aldemburgi manens dies aliquot, cuncta quæ noverat mihi in cera exaranti ordine enarravit. Alter Arnulfus sancti viri ex sorore nepos, & primus abbas Aldemburgensis, quæ ceris impresseram, mihi adjumento fuit, ut ea atramento in chartis conscriberem. Tertia denique soror ejus Adzela, quæ illi fuit familiarior, multa de eo nobis indicavit. *Hæc sane nescio quo pacto Lisiardo tribui possent, qui numquam Aldemburgi commoratus est. Deinde non tantum ea quæ ab aliis visa fuissent scripsisset Lisiardus, sed ea etiam, & id potissimum, quæ coram viderat, cum in Præfatione libri de Miraculis, quem edituri sumus, asserat se a beato Arnulfo subdiaconum ordinatum fuisse, seque ipse ejusdem beati viri cohabitatorem nuncupet: quin & in eodem libello miracula a se visa passim enarrat.*

A Lisiardo adoptata. 2. *Haud tamen dicere velim istud opus Lisiardo penitus esse abrogandum, cum*

cum & ipsemet illud sibi ipsi aliquo modo tribuat. Sic quippe in libro de Miraculis jam supra laudato, de hac Vita in Concilio Bellovacensi locutus est. Inter ceteros adfuit quoque Aldemborgensis abbas, ferens in manibus libellum de vita & moribus, miraculorumque gestis ipsius sancti Arnulfi. Quem libellum ego de manibus ejus accipiens aperui, & apertum obtuli Episcopis, dicens: Ecce, Domni, libellus ipso me conscio, meque auctore de vita ejus conscriptus est, cui quod vera sunt omnia quæ narrat testimonium in fide perhibeo, &c. *Ex quibus verbis apparet, quod sive Hariulfo, sive Lisiardo id opus tribuatur, nihil detrahitur ejus auctoritati; siquidem Hariulfi, qui tunc erat Aldemburgensis abbas, librum Lisiardus adoptavit, quo conscio & auctore conscriptus fuerat. Ceterum hanc vitam uno libro comprehensam edidit Surius, cujus, pro more suo, stylum passim mutavit, omissis etiam nonnullis versibus, qui pro eorum temporum consuetudine, variis in locis narrationi immixti erant. Eemdem unico quoque libro in quadraginta capita diviso complectitur cod ms. Ursi campi cum tribus epistolis, quas modo laudabamus. Sed eam ex ms. codice monasterii Longi pontis Ordinis Cisterciensis in duos libros divisam proferimus, cum tertio libro de ejusdem sancti Miraculis & Canonizatione. Quæ omnia sub Lisiardi nomine in eo codice habentur, ita tamen ut tertio libro peculiaris epistola præfixa sit, qua suum opus idem Lisiardus Radulfo Remensium archiepiscopo nuncupat. Ex quibus omnibus licet conjicere, Lisiardum post B. Arnulfi canonizationem, Hariulfi opus cum libro suo de miraculis & canonizatione ejusdem sancti in unum simul conjunxisse: unde contigerit, ut hæc vita ab aliis sub Hariulfi, a ceteris vero sub Lisiardi nomine postea descripta fuerit. Sed, ut cuivis ea de re judicium liberum permittamus, tres Hariulfi epistolas quæ in ms. codice Ursi campi habentur, vitæ ipsæ præmittemus.* ANCHR 1087 15. Aug.

3. Fuit autem Lisiardus ex Præposito Suessionensi ejusdem ecclesiæ episcopus, quam sedem iniit anno 1108. ut patet tum ex Chronico Alberici, tum ex Chartario ms. sancti Martini de Campis, ubi annus 1123. dicitur 15. ejus episcopatus. Interfuit nonnullis provinciæ Remensis Conciliis, eique Guibertus Novigentinus abbas Historiam gestorum Dei per Francos dicavit, cum præfixa epistola, in qua multis laudibus celebratur. Hariulfus vero is ipse est Chronici Centulensis auctor, ut in observationibus ad vitam venerabilis Angelranni, ad annum 1045. jam diximus, qui ex monacho Centulensi Aldemburgensis abbas factus est circa annum 1105. quo Gervinus pedum reliquit. Præsens fuit Concilio Bellovacensi anno 1020 habito, in quo beati Arnulfi elevatio Episcoporum omnium judicio comprobata est. Idem abbas monasterium suum contra sancti Medardi Suessionensis monachos egregie defendit, qui illud sibi subjectum esse debere contendebant. Varia etiam diplomata a Flandriæ Comitibus obtinuit ad ejusdem monasterii sui possessiones confirmandas, quorum nonnulla exstant apud Miræum in Notitia ecclesiarum Belgii. Ex his duo sunt Theoderici Comitis, & tertium Simonis Episcopi Tornacensis anno 1130 data. Præter Chronicon Centulense, & beati Arnulfi vitam, scripsit quoque Vitam beati Gervini Aldemburgensis abbatis secundi, & libellum de miraculis S. Petri, in ecclesia scilicet sibi commissa, patratis. Porro hic lectorem monitum velim, Hariulfum istum a nonnullis Arnulfum appellari, quod ex Amanuensium vitio contigisse arbitramur, qui pro Ariulfo incaute Arnulfum legerunt; immo & ipse Sanderus in Flandria illustrata, modo eum Arnulfum, modo Hariulfum intra paucas lineas appellat: sed jam ad beatum Arnulfum recurrat oratio.

4. Arnulfus ex parentibus non nobilitate solum, sed & divitiis amplissimis pollentibus natus dicitur initio ejus vitæ; quem e nobilissima Pameliorum in Belgio familia ortum, asserunt unanimi consensu omnes rerum Belgicarum scriptores, quos Sammarthani in Gallia Christiana secuti sunt. Arnulfum Aldenardensem patruum habuisse testis est Vitæ scriptor; qui ibidem matrem ejus ex illustri Comitum Lovaniensium, Namurcensium, Losnensium & Montensium prosapia prodiisse asseverat. Hæc tanta generis nobilitas ex veteri codice ms. monasterii Clarimarisci Ordinis Cistercii in Belgio confirmari potest, Arnulfi genus.

AN.CHR 1087 15. Aug. *ubi post beati Arnulfi vitam, ejus materna ex stirpe genus sic describitur*: Albertus Comes Namurcensis habuit tres germanas sorores, Lugerdam, Godam, Ermengardam, qui Albertus genuit Godefridum patrem Godefridi Namurcensis; Lutgarda genuit Emmonem & Ottonem fratrem ejus. Emmo genuit Arnulfum comitem de Lo, & Sophiam Ducissam de Hungaria. Ista Sophia genuit Regem de Hungaria, & Ducissam de Hui. Otto frater Emmonis genuit Gislebertum de Durat. Goda soror Alberti Comitis genuit Meinsindam matrem S. Arnulfi episcopi Suessionicæ civitatis in Francia. *In ejusdem sancti Arnulfi vitæ compendio, quod ad libri tertii calcem dabimus ex codice Longipontano, & habetur quoque in ms. Clarimariscensi, ejus pater, Fulbertus Godelef vocatur, mater vero dicitur ex Teutonicorum procerum stirpe edita.*

Juventus. 5. *Aliquot annos jam in militia sæculari transegerat, cum mortuo patre vitam monasticam sub Reinaldi abbatis sancti Medardi apud Suessiones regimine amplexus est.* Fit monachus. *Ibi in cella inclusus vixit, donec Pontio, qui post Reinaldi mortem in abbatiam intrusus fuerat, in ordinem redacto, quod totam monasterii substantiam dissiparet, Arnulfus ipse annuente Philippo rege in ejus locum suffectus est. Id Dormasius, historiæ Suessionicæ auctor, factum fuisse putat in ea Synodo Suessionensi, in qua abbatiæ sancti Joannis fundatio confirmata fuit a Manasse Metropolitano ceterisque provinciæ Remensis antistitibus; sed nullum exstat ea de re in veteribus monumentis vestigium, & quidem id non prætermisisset Vitæ auctor, qui electionis Arnulfi circumstantias fuse descripsit. Ceterum Arnulfus anno circiter 1077. huic monasterio præfectus fuisse videtur.* Fit abbas. *Id ex eo deducimus, quod Geraldus, qui ei post biennium monasterii regimen dimittere coacto suffectus a fratribus fuit, statim pulsus fuerit a Regina anno 1079. Hoc enim ipso anno Geraldus in Aquitaniam se recepit, ubi sub ejusdem anni finem monasterii Silvæ-majoris fundamenta jecit. Quam vero pie & prudenter Arnulfus monasterium S. Medardi sibi commissum administraverit, ex ejus Vita discendum est.*

Episcopus. 6. *Dimisso monasterii regimine, vix cupita solitudine frui inceperat Arnulfus, cum iterum ad alias & quidem majores curas revocatus est. Mortuo quippe Theobaldo Suessionensi episcopo, cum Ursio quidam hanc sedem invasisset, Arnulfus jubente Gregorio VII. summo Pontifice, in Synodo Meldensi huic ecclesiæ præficitur anno 1080. Sed cum in castro Ulciaco, occupata per Ursionem urbe Suessionica, episcopalibus curis sese totum impenderet, ab eodem pontifice Gregorio in Flandriam missus est, ut regionis illius proceres cum Roberto Comite eis infensissimo in concordiam revocaret. Id non solum præstitit Arnulfus, sed & multa alia, quæ in ejus vita enarrantur: inter quæ locum, & quidem non ultimum, habere debet celebris monasterii S. Petri Aldemburgensis institutio, de quo nonnulla hic observasse juvabit.*

7. *Ferunt Aldemburgum * oppidum, olim opulentissimam civitatem fuisse, quæ* Aldemburgi monasterium. * Outreme bourg. *ab Attila Gallias devastante, diruta plane ac eversa fuerit. Eamdem calamitatem a Normannis sæculo nono passam fuisse putant, quo tempore ex ejus ruderibus Brugensis clarissima Flandriæ urbs, muris cincta & munita fuit a Balduino Calvo Flandrorum comite. Aldemburgensis vero ecclesiæ originem referunt ad beatum Ursmarum Lobiensem episcopum & abbatem, qui sæculo 7. exeunte in ea regione Evangelii doctrinam disseminavit. Etenim* Aldo provinciæ dominus ad fidem *Christi* conversus, *ab eodem sancto viro, ut in ejus Vita, quam suo loco edidimus, legitur, eidem* donavit, de suo dictum vocabulo Aldeburch vicum, in quo construxit atque consecravit ecclesiam in honorem beati Petri apostoli, & mille passus undique per circuitum, de quo dotavit postea ecclesiam Lobiensem, &c. *Ea ecclesia, etsi perexigua, & ex ligneis tantum asseribus compacta, diu tamen sic perseveravit, usque ad annum scilicet 1056. quo oppidi cives miraculorum, quæ in ea fiebant, frequentia excitati, priori destructa, alteram ex lapidibus construxere, quod his vulgatis versibus exprimitur.*

Anno

Anno milleno quinquageno quoque ſexto,
Hujus opus templi cœptum cognoſcitur eſſe,
Lignea baſilica fuerat quo condita primum.

Quadriennio poſtea a Rabodone Tornacenſium epiſcopo conſecrata eſt, quod hi duo alii verſus indicant.

Chriſti milleno ſimul anno ſeptuageno,
Hoc templum S. Petri a Rabodone ſacratum eſt.

Verum eadem eccleſia, quæ in prima ſui conditione Lobienſibus monachis fuerat tributa, jam ab annis multis in laicorum poteſtatem devenerat, cum Conon Roberti Comitis cubicularius eam Rabbodoni epiſcopo Tornacenſi, & iſte beato Arnulfo, qui, ut diximus, tunc temporis in Flandria diſſidiorum componendorum cauſa morabatur, tradidit; ubi ſtatim vir beatus congregationem monachorum inſtituit. Id refert ex Vita ſancti Arnulfi auctor Chronici Aldemburgenſis apud Sanderum in Flandria illuſtrata, his verbis. Eam nobilis vir Conon Camerarius Flandriæ in beneficium caſtrenſe poſſedit, & hortatu Haſeccæ conjugis tradidit Roberto Comiti: Robertus autem Rabodo epiſcopo, Epiſcopus, Waltero Archidiacono & clero laudante, liberam & expeditam condonavit Arnulfo Sueſſionum epiſcopo, illique canonicam de ea fecit inveſtituram. Qui Arnulfus eam dotavit in abbatiam, & congregationem monachorum Ordinis ſancti Benedicti anno 1084. & præfuit eidem annis tribus. *Primus ibi abbas inſtitutus eſt Arnulfus beati viri ex ſorore nepos, qui anno* 1095. *e vivis exceſſit. In eo autem cœnobio præter beatum Gervinum & Hariulfum, alii quoque viri illuſtres poſtmodum floruere.* Viri illuſtres. *Inter quos celebres fuerunt Henricus abbas vigeſimus-quintus, & Anianus ejus ſucceſſor, qui eccleſiam ſæculo decimo-quinto reſtauraverunt. Georgius vero Cabellian Annales monaſterii ſui ad annum* 1075. *quo adhuc in vivis erat, perduxit. Eodem tempore in eo cœnobio florebant duo viri illuſtres de Ordine Benedictino bene meriti, ſcilicet Jacobus* Byns, *& Arnoldus Wion: qui anno* 1578. *deſtructo funditus per hæreticos Calvinianos Aldemburgenſi monaſterio, in alias provincias abire compulſi ſunt. Jacobus in Hiſpaniam tranſiit, ubi Hiſpali xenodochium ad ſuos contribules recipiendos & fovendos conſtruxit; Arnoldus vero in Italiam ſecedens, ibi librum de Ordinis noſtri initiis, progreſſibus, aliiſque ad eum pertinentibus ſub nomine Ligni vitæ conſcripſit, diuque inter noſtros Caſinenſes verſatus, in eadem regione defunctus eſt. Hæc ſub Melchiore* Everaert *abbate contigerunt, ſub quo monachi huc illucque varia in loca diſperſi ſunt; ſacras vero reliquias, aliaque furori hæreticorum ſubducta Brugis interea aſſervabant pauci admodum monachi, qui poſtea pacatis tumultibus ad monaſterium rediere: quod tandem Maximiliani abbatis cura & ſollicitudine reſtauratum eſt: ſed ad beatum Arnulfum redeamus.*

8. *Inſtitutis in cœnobio Aldemburgenſi monachis, concordiaque inter Flandriæ proceres confirmata, Arnulfus ad ſedem revertitur: ſed cum turbatis eccleſiæ ſuæ rebus nihil proficere poſſet, nullumque a ſede Remenſi provinciæ metropolitana ſperandum eſſet auxilium, cum ea eccleſia poſt Manaſſis exauctorationem, Elinando Laudunenſi, eam ſub Philippi regis auctoritate potius devaſtante quam adminiſtrante, ſine paſtore eſſet, in monaſterium ſancti Medardi beatus Antiſtes ſeſe recepit, ubi incluſi vitam iterum aggreſſus eſt. Hæc anno* 1084. *quo ex Flandria rediit, contigiſſe dicendum eſt: nam anno ſequenti ſubſtitutus eſt Arnulfo Hilgotus, quem legitimum pontificem fuiſſe nullus infitiatur. Et quidem eo nomine conventui Compendienſi hoc ipſo anno* 1085. *interfuit, & ipſe in charta pro canonicis Caſtri-Theoderici annum* 1087. *pontificatus ſui ſecundum appellat.* Arnulfus Sueſſiones revertitur.

9. *Verum emergentibus rurſum in Belgio tumultibus, eam regionem denuo adire*

ANCHR. 1087 15. Aug. Rursus in Flandriam vadit. *ire compulsus est Arnulfus, ubi compositis dissidentium animis, e vivis excessit ipsa die Assumptionis sanctæ Mariæ, decima quinta Augusti, anno* 1087. *atque ea de re nulla est inter auctores controversia. Sepultus est ante altare beatæ Mariæ in sinistra chori parte, ibique ad annum usque* 1121. *permansit: quo Kalendis Maji sacrum ejus corpus e terra elevatum est, atque in theca repositum. Anno* 1457. *Anianus Aldemburgensis abbas capsam priore* Cultus, Reliquiæ. *ditiorem construi curavit, in quam cum maxima sollemnitate sancti Arnulfi corpus translatum est. Ejus nomen in Romano, Benedictino, Gallicano, aliisque Martyrologiis scriptum est. Molanus vero in Natalitiis sanctorum Belgii, & Arnoldus Wion in notis ad Martyrologium, ejus vitæ compendium texuerunt: cujus etiam elogium apud Dormasium Suessionensis historiæ scriptorem, Marlotum in metropoli Remensi, Mejerum, Miræum, Sanderum & alios passim, potissimum Belgicos scriptores occurrit. Sigebertus, qui eo tempore vivebat, hoc de eodem Pontifice ad annum* 1080. *habet:* Hæc etiam tempore in cœnobio sancti Medardi pollebat signis & virtutibus vir beatissimus Arnulfus, qui pro miro sanctitatis fervore propositum reclusionis eligens, & arta nimis abstinentia se ipsum affligens, prophetiæ gratiam divinitus accepit; & ex recluso abbas hujus monasterii factus, ad ipsam reclusionem pro contemptu mundi ac desiderio internæ quietis postmodum rediit. Suessionico autem Pontifice defuncto, electus est ad episcopatum, & jussu papæ Gregorii a Sedis Apostolicæ Legato Hugone Lugdunensi archiepiscopo in præsulem est consecratus. *De ejus vero morte sic ad annum* 1087. *loquitur.* Sanctus Arnulfus ex abbate sancti Medardi, postmodum etiam ad pontificatum civitatis Suessionicæ promotus, pro pacis reintegratione inter Flandrenses Flandriam venit, atque in vico nomine *Aldenburch*, ecclesiam sancti Petri jam divinis miraculis illustratam, cœnobium monachorum fecit, ordinem regularis vitæ instituit, tandemque in eodem monasterio, & finem vitæ, & sepulturam, secundum quod ipse prædixerat, accepit. *Hæc Sigebertus: quæ non habentur in Miræi editione, sed in ea ad annum* 1086. *hæc alio charactere edita leguntur:* Arnulfus Suessionicæ civitatis episcopus, spiritu prophetiæ, puritate vitæ, & miraculis venerabilis claruit; & in Aldenbort in ecclesia S. Petri Dei nutu sepelitur. *Eumdem sanctum virum laudat Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1084. *Sed jam ipsa ejus vita proferenda est, cui tres Hariulfi epistolas ex codice Ursi campi, ut polliciti sumus, præmittere visum est, quas ad nos humanissime transmisit anno* 1687. *R. P. domnus Nicolaus Perempertus, ejusdem monasterii Cisterciensis ordinis monachus.*

EPISTOLÆ TRES HARIULFI ABBATIS Aldemburgensis, præfixæ vitæ sancti Arnulfi episcopi Suessionensis.

I. *Epistola ad Lambertum episcopum Tornacensem.*

DOmino LAMBERTO Dei gratia Tornacensium Episcopo, filiorum ultimus HARIULFUS salutem. Regalia fercula, quamvis auro & argento fulgeant, quamvis saporibus peregrinis & aromaticis odoribus redoleant; nisi salis condimento temperentur, contemptui potius quam delectationi proveniunt: sic architecti peritia, si in suis ædificiis æquos limites excesserit, vel linearum tramites justo libramine non servaverit, frustra se laborasse sero pœnitebit, dum & peritiæ palmam amiserit, & fabricæ jacturam dolens incurrerit. His ita consideratis, & paris periculi formidans eventum, tibi, o Præsul venerande, o Pater hilarissime Lamberte, præsentis opusculi offero xenium; tibi ceu fido Pastori, ingenioli mei fructigenum committo vellusculum, ut vestra Pontificalis auctoritas det robur & fiduciam his ad utilitatem sanctæ Ecclesiæ legendis, cognoscen-

cives de-

ſcendis & imitandis; ne propter agricolæ abjectam indignitatem, m dea- AN.CHR
licioſi novellæ ſegetis conculcent fœcunditatem. Tanta enim ſpinaru iditas, 1087
ſitas, & veprium aſperitas, id eſt, impugnantium nequiſſima ſtol m tra- 15. Aug.
me hactenus contorſit & compedivit, ut nil aliud quam triſtem fuga adum
ctare animo liberet. At poſtquam gratia cæleſtis ad pontificalem gr
in gemina ſede Tornacenſium Noviomenſiumque veſtram paternitatem promovit, ſtatim ſpinæ & tribuli, quibus fortiter ſtimulabar, areſcere & ſuccidi cœperunt. Statim mihi valde contrito pax nova exorta eſt; & immenſas ago gratias Chriſto & vobis: quoniam ſicut ranæ ad vocem tonitrui conticeſcunt, ſic affligentes me in initio veſtri præſulatus, veſtræ mox pietatis formidine ſopiti ſunt & reliſi. Igitur quia per vos quamdam vivendi libertatem recepi, in diebus pacis, quibus jugum inimici veſtra auctoritate computruit, hunc compegi libellum de vita & virtutibus electi viri domini ARNULFI Sueſſonici epiſcopi, mira Dei pietate nobis collati, noſtroque in loco proventu divino humati. Hunc denique pavens tota certe veritate ſuffultum, primum vobis, uti fas eſt, tribuo promulgandum: quatenus veſtri cenſura imperii aut ſanctis Eccleſiæ filiis innoteſcat, aut certe intra domeſticos fines mole ſilentii comprimatur. Si ergo lux gratiæ Dei hoc opuſculum cognitione dignum effecerit, per vos & a vobis viam progrediendi accipiat: quod dum clementi judicio duxeritis laude dignum, obſecramus ut domino noſtro, fratri & coepiſcopo veſtro LISIARDO Sueſſionico antiſtiti prorogare non pigritemini, qualiter veſtro & illius officio nobilibus arcis Remorum viſibus propagetur. Valete.

II. *Incipit ejuſdem epiſtola ad Liſiardum Sueſſionis Epiſcopum.*

Omnimode probitatis floribus eniteuti ſanctæ Sueſſorum eccleſiæ Epiſcopo LISIARDO, H. ſub titulo Abbatis ſervus ſancti Petri Apoſtoli, ſalutem, & jugem in oratione fratrum memoriam. Ut veſtræ paternitatis reverentiam his interpellemus affatibus, bina nos congruæ rationis cauſa permovit. Una quidem, quia præſentis negotii notitia vos non modica fulcit, vitæ ſcilicet & virtutis meritorumque domini noſtri, prædeceſſoris veſtri Arnulfi epiſcopi; altera vero, quia etſi vobis numquam notus fuiſſet, tamen quia illum Deus mirabilem cultu juſtitiæ fecit, quidquid de illo ſanctum authenticumque poteſt dici vel deſcribi, veſtro debet teſtimonio roborari. Authenticum autem haberi jure ſentimus, quidquid ab antiquorum ſanctorum geſtis & virtutibus ſecundum rationabilem ſimilitudinem non abhorret. Libellum itaque de vita & miraculis almifici viri Arnulfi, ejuſdem, cui, Deo auctore, præeſtis eccleſiæ Antiſtitis, ad notitiam ſanctæ matris Eccleſiæ proferre cupientes, huncque legitimo calle per manum domni Lamberti Noviomenſis ac Tornacenſis Epiſcopi ad audientiam Metropolitani perducere ſatagentes, ratum taxavimus eumdem prius veſtro exhibere examini, ſcientes profecto, quoniam quæ vobis veritatis libramine placuerint, ſanctæ quoque Remenſis Eccleſiæ nullatenus judicio diſplicebunt. Horum itaque veritas vobis non ignota veſtræ auctoritatis obtentu liberius pateat, & in cordibus eorum, qui hanc perceperint relationem, reſpectu veſtræ experientiæ uberior credendi fiducia oriatur. Non enim inanes nænias hæc pagella reſonabit, ſed opera virtutis, quæ ſoli Deo competunt, & quæ duce Spiritu-ſancto omnem fidelem animam ad virtutis exercitium valeant provocare. Munus igitur, quod veſtræ diſcretionis examini, pio auſu committimus, latius propalare, fideliter procurate, ut cognitio pietatis, quæ quondam illuxit veſtræ menti, ad aliorum præcordia veſtro miniſterio diffundatur. Valete.

III. *Item*

AN.CHR. 1087 15. Aug.

III. *Item ejusdem epistola ad domnum Radulfum Remensem Archiepiscopum.*

Venerabili & charissimo Patri atque domino RADULFO, Dei gratia sanctæ Remensis Ecclesiæ Archiepiscopo, omnium Abbatum peripsema HARIULFUS, salutem & omnium bonorum plenitudinem. Frequens videndi & audiendi usus patefecit mihi vestræ scientiæ pelagus immensum, & vestræ prudentiæ cor ad omnia discretum, amorem quoque provectuum sanctæ Ecclesiæ, & in his quæ corrigenda sunt tenorem disciplinæ. Idcirco tot vestrarum virtutum adminiculis confortatus, præsumpsi opusculum, peritis scriptoribus merito reservandum, non typho elationis, novit Christus, sed obtentu utilitatis, ut per meæ pusillitatis obsequium qualitercumque palam fierent opera Dei, quæ sapientes & docti hactenus neglexerunt, sustollere de profundo silentii. Cumque ad hæc exaranda aciem mentis dirigerem, palpitabat animus præ timore: sed cum retractarem, quod ille meus timor fraternæ foret utilitati obstaculum, reducebam cor ad altum vestræ discretionis obtutum; sciens procul dubio facilem veniam patere temeritati, quæ accidit germanæ famulando charitati. Donet itaque vestra paternitas veniam præsumptori, qui talia nitens vestro per omnia studuit decori. Donet vestra auctoritas gratiam & vigorem horum propalatori, ne ob sui vilitatem subjaceat rubori. Porro de istorum veritate nullius mens vertatur in ambiguum, quoniam tam exquisita ab illis qui interfuerunt, & ad liquidum sunt comperta, ut in omnibus sit veritatis constantia certa. Et quoniam ratum habeo Ecclesiarum provectum vos ante omnia sectari; quidquid in his minus comte prolatum est, vestræ vestrorumque committo sophiæ, ut per nobile Remensis acumen eloquii fiat elimatum, quod per meam socordiam resonat impolitum. Vitæ igitur sanctitatem, & virtutum opera, quæ Christus Dominus novellis temporibus suo militi Arnulfo contulit, ex aliqua parte narraturus, omnium artificem bonorom mihi opto adesse Spiritum sanctum, ut ad hæc referenda benignus repleat os meum laude sua, qui, ut talia operaretur, ejusdem servi sui præcordia illustravit luce sua. Admittant hanc incultam dictionem ad sanctæ fabricam Ecclesiæ, lege silvestrium lignorum, facundissimarum periti lectionum, ut in domo Domini pili caprarum locum habeant; & magnæ domus vasa diversa, prout competit, suis officiis non fraudentur. Vitam vestram, vestrumque Primatum incolumem carne & spiritu conservet Deus noster in longum. Amen.

INCIPIT PROLOGUS IN VITA S. ARNULFI, Suessionensis Episcopi.

VEnerabili & charissimo patri atque domino RODULFO Dei gratia sanctæ Remensis ecclesiæ Archiepiscopo, omnium Episcoporum infimus LISIARDUS, salutem & [a] totius sanctæ obedientiæ plenitudinem. Frequens ac celeber vos videndi & audiendi usus patefecit multis, inter quos & mihi, vestræ scientiæ pondus immensum, vestræque prudentiæ cor ad omnia discretum, amorem quoque provectuum sanctæ Ecclesiæ, & in corrigendis tenorem disciplinæ. Idcirco tot vestrarum virtutum studiis confortatus, veridicorum etiam testium multiplici relatione informatus, nec non rerum magnitudine instigatus, præsumpsi opusculum, doctis scriptoribus merito reservandum, non typo elationis, sed obtentu utilitatis; ut per meæ exiguitatis obsequium, qualitercumque palam fierent magna opera Dei, quæ sapientes ac docti hactenus neglexerunt de profundo sustollere silentii. Cumque ad hæc exaranda aciem mentis dirigerem, palpitabat animus præ timore; sed cum vigilantius retractarem, quod ille meus timor fra-

[a] In altero codice & apud Surium habentur, *& omnium bonorum plenitudinem*.

fraternæ foret utilitatis obstaculum, reducebam cor ad vestræ discretionis intuitum: sciens proculdubio facilem veniam patere temeritati, quæ accidit germanæ famulando charitati. Donet itaque vestra paternitas veniam præsumptori, qui talia nitens vestræ per omnia studuit Ecclesiæ decori. Donet vestra auctoritas gratiam & vigorem horum propalatori; ne ob sui vilitatem subjaceat rubori. Porro de istorum veritate nullius mens vertatur in ambiguum, quoniam tam exquisita ab illis qui interfuerunt & ad liquidum comperta sunt, ut in omnibus sit veritatis constantia certa. Quicquid vero in iis minus comte prolatum est, vestræ * vestrorumque committo sophiæ, ut per nobile Remensis acumen ingenii fiat elimatum, quod per meam socordiam cernitur impolitum. Vitæ igitur sanctitatem & virtutum opera, quæ Christus Dominus nostris pæne temporibus suo militi ARNULFO contulit, ex parte narraturus, omnium artificem bonorum invoco Spiritum-Sanctum, ut ad hæc referenda benignus repleat ora nostra laude sua, qui ut talia perageret, ipsius servi sui præcordia illustravit luce sua.

AN.CHR 1087 15. Aug.

Auctoris fides.

* al. nostrorumque.

INCIPIUNT CAPITULA.

IN-

AN.CHR 1087 15. Aug.

INCIPIT VITA.

I. PER id temporis, quo regio Flandriæ Balduini *a* Comitis & conjugis ejus Adelæ regimine ornabatur, regnum Francorum moderante Henrico filio Roberti regis, & Anglis regnante Eaduvardo pio rege, fuit vir, nomine Folbertus, in pago Brabantiæ circa fluvium Scaldum; qui non solum generis spectabili nobilitate, sed & rerum copia mundanarum ditatus inter ceteros compatriotas, tam mente quam corpore per omnia inclytus exsistebat. Qui ex more nobilium digno matrimonio sociatus, ex nobilissima conjuge, nomine Meinsinde, genuit filium elegantem, quique jam adultus & armorum gestui aptissimus ex præsenti luce est ablatus: cujus mors gravissimum patri ac matri omnique domesticæ clientelæ incussit mærorem, adeo ut annuali tempore illum deflerent & incessanter lugerent.

Arnulfi patria & parentes.

II. Jamque menses aliquot in hoc dolore defluxerant; cum ecce in somnis apparuit eidem matronæ vir speciosus, & luce micanti fulgidus, dicens ad eam: Quid teipsam mœrore afficis, & inutili tristitia deprimis pro filio tam utiliter mortuo, quem si spiritum vitæ ex te accepisse cognosceres, profecto a te factum vel plasmatum non immerito plangere vel lugere debueras: at quem supernus Conditor secundum incomprehensibile æquitatis judicium sustulit de hac vita, tu quomodo lugere præsumpsisti? Pro cujus obitu nullum tu deinceps cordi tuo admittas dolorem; immo potius grandi lætare gaudio, quoniam in utero gestas puerum, quem superna electio præordinavit magnum futurum. Hunc dum tu in lucem protuleris, Christophorum vocari optabis: quoniam revera idem puer ad hoc est præscriptus, ut operibus & verbis suo Christum in pectore ferat. Et ut certo scias hæc ita divinitus præfixa, vadens ad ecclesiam, in eo loco ubi orare solita es, fodere fac, & fossa humo invenies laterem magnis litteris sculptum, quæ litteræ tibi prodent tui partus nomen & meritum.

Ejus sanctitatis præsagia.

III. At matrona tantæ laudis percepto oraculo a somno evigilans, cum ingenti stupore & mirabili gaudio visionem enarravit marito, ac demum, ut comprobaret cælestium fidem verborum, assumpsit famulos cum fossorio; & pergens ad ecclesiam, in eo loco ubi supplicare solita erat, fodere fecit, lateremque quadrum invenit, altis litteris exaratum ita, CHRISTOPHORUS. Quo reperto, majori lætitia afflata est, & jam secura de prolis sanctitate, quoniam antea nesciebat se concepisse, alacriter exspectabat divinæ operationis munus tam honestum. Tempore igitur opportuno peperit filium repromissum, cum magna lætitia genitoris & propinquorum, quem etiam de sacro fonte suscipiendum secundum morem direxerunt ad ARNULFUM Aldenardensem *, divitiis tunc & potentia inclytum virum. Hic lætanter suscipiens puerum, mox acceleravit impertiri illi sacræ regenerationis lavacrum, & ex nimio propinquitatis amore, fastuque jactantiæ, non permisit ut nominaretur Christophorus; sed sibi æquivocum nominari fecit ARNULFUM. Cui quidem, etsi defuit nomen Christophorus, virtus tamen Christum ferendi de die in diem semper excrevit. Nam dum studiose satisque accurate nutriretur, die quadam supervenit quispiam peregrinus, veterana canitie respersus, qui eumdem infantulum benedicens, ac quasi balba locutione alludens, ait ad nutricem: Hunc parvulum magna diligentia summaque munditia enutrito: quoniam Christus Dominus cor ejus habitando, virtutem operum suorum per hunc populo suo decrevit annuntiare.

* Oudenarde.

a Balduinus Insulanus dictus, qui Philippi Regis, adhuc junioris tutor fuit. Adela ejus uxor, Roberti regis Francorum filia, Messinense nobilium virginum Benedictinarum monasterium condidit prope Ipras, ab Alexandro II. velum suscepit, ac tandem in dicto parthenone pie obiit an. 1079. Apud ejus ævi auctores passim laudatur.

re. Tantis ac talibus auspiciis augente Deo meritum illius, & futura gloria propalabatur, & antequam faceret opera Domini, jam qui facturus erat divini favoris laude anticipabatur. AN.CHR 1087 15. Aug.

IV. Denique adultus cœpit esse blandus alloquio, acutus ingenio, promptus obsequio, alacer in opere, efficax & fortissimus in membrorum robore: tantaque virium excellentia, ac corporis agilitate eminebat, ut quatuor aut quinque coævorum viribus excederet, & illum omnes Arnulfum-Fortem nuncuparent. Quem pater aut mater cupiebant tradere studio litterarum; sed ceteri propinqui resistebant plurimum, & maxime supradictus Arnulfus Aldenardensis, & paterno sanguine propinquus ejus: nam materna prosapia ex Comitum gente * derivabatur, scilicet Ducis Lovaniensis, & Comitis Namurcensis, Losnensis, Dusacensis atque Montensis. Hac tanta nobilitate ornatus ARNULFUS-CHRISTOPHORUS, sic enim illum mater, memor divinæ sponsionis, maluit appellare, quicquid in se elegans prætulit ac jocundum, totum cupivit ad Domini redigere famulatum. Optabant igitur propinqui illius, magis in rebus bellicis eum habere tyronem, quam ecclesiasticorum graduum mancipari consortem. Inde factum est ut sæcularis militiæ cingulum cum grandi exultatione carorum suciperet, spiritualia postmodum arma viriliter subiturus. Susceptis itaque juxta votum amicorum ritumque Nobilium militiæ signis, studuit pietatis fœdera retinere; in subditos pius, in gratiam indigentium profusus, in judicio misericorditer rectus, in auscultandis divinis officiis summo nisu sollicitus, in amore comparium mirabiliter gratus, in Domini timore fundatus, in parentum honore studiosus, omniumque, qui noverant eum, amore præcordialiter fretus.

* al. genere.

Militiam amplectitur.

(Ad *a* ostendendam corporalem ejus fortitudinem licet plura suppetant, nos tamen nonnisi duo succincte expediemus. Cum enim opera Domini universa sint bona valde, illius quoque roboris seu virtutis cognitio materia erit laudis Dei, qui eam illi contulit: simul etiam accedet ad cumulum gloriæ sancti hujus, qui ea non ad mundi vanitatem & insanias falsas, cum posset, abusus est; sed contemtor ejus, & quæ ex illa comparatur, mundanæ gloriæ, totus ad Dominum conversus est. Enim vero in Sanctis etiam corporalia Dei dona prædicantur, nobilitas commendatur, opulentia extollitur: non quod hæc beatitudinem illis contulerint, sed quod eorum contemtum, quibus ad malum potenter abuti poterant, sed noluerunt, gloriosiores & illustriores evaserint. In aula igitur Imperatoris apud Trajectum frequens erat conventus sæcularium, mundano fastu tumentium, & in iis Comes Flandriæ inter præcipuos summus. Is cum exoccupatus quibusdam hora opportuna occurreret, ut juvenilis fervor assolet pro captando inani favore mira facilitate agi, exsurgit hinc inde militaris cohors, jactandisque lanceis non sine virium attenuatione alius alium vincere summopere contendebat. Inter hos conatus animosi & audaces arcus frangunt, & Imperatoriis militibus in hoc conflictu fere superioribus, dum Flandrenses nihil egregium, quod celebris eorum virtutis quoddam esset probamentum sive documentum, efficiunt, parum absunt ab opprobrio & ignominia. Aderat tunc in comitatu Flandrensium vir egregius Arnulfus, qui ætate quidem juvenis, sed senili prudentia & gravitate pollens, nulla instar illorum levitate movebatur. Quidam igitur virtutis ejus, cui nulla in Germanorum regno comparari poterat, conscii, ipsum adeunt, & ut ludicro certamini apponat manum non tam rogant quam cogunt. Adduntur precibus præcepta majorum & seniorum; quibus ille coactus in re, etsi ipsi nihil profutura, non tamen cuiquam nocitura, obedientiam pertinaciter negare frivolum ducens, lignum, quod in vertice mali positum velum continet, afferri curavit. Allato ligno, quod lanceis mul-

Ejus fortitudo.

a Quæ hic unfulis inclusa habentur, ex Surio descripsimus.

AN.CHR. 1087 15.Augusti. multo longius & crassius esset, ille cunctis stupentibus assurgit, & molem illam, atque pondus potius quam lanceam, ut multa concutiens procul conjicit. Mox strepitus & clamor omnium in laudem viri exsistit, & Flandrensibus eo in ludo sine periculo victoria cedit: nam juxta illud Poetæ,

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram,
Ira truces inimicitias & funebre bellum.

Ejusmodi in aulis Regis fiebant conflictationes, joco quidem initio susceptæ, sed persæpe in luctum & homicidia desinentes. Quod idem profecto levibus hominibus & mutuo tumore inflatis facile etiam his evenire potuisset, si non hunc ludum vir virtutis Arnulfus diremisset. Cum seniore suo Arnulfo Aldenardensi quandoque, ut crebro solebat, proficiscens, ad iter artissimum pervenit, ubi plaustrum fœno onustum viæ angustias occupans omnem transitum prohibebat. Itaque sociis ejus alio se conferentibus, solus cum armigero suo mansit illic, partemque fœni in terram abjicientes, & aliam cum plaustro manu sustollens, in eum locum, quem vepres & spinæ obsidebant, & iter angustum faciebant, longiuscule transposuit: atque ita viæ obstacula iter agentibus non minus facile quam benigne amovit.)

V. Omnia denique militiæ studia percurrit, imperialibus seu regalibus bellis interfuit, in Principum curiis quaquaversum veniens facundus causidicus enituit. Brabantinas atque Flandrenses lites, seditionesque obice suæ prudentiæ multotiens diremit, atque tremore suæ incomparabilis fortitudinis compressit; dum non esset qui illius viribus, seu verbis ratione validis obviare tentaret. Ab Imperatore Romanorum, a Rege Anglorum, & a Comitibus propinquis amplas possessiones rerumque procurationes, ac illustrissima matrimonia sibi oblata semper recusavit: memor videlicet, quia non ad usum sæculi, sed ad laudem gratiæ Dei Christophorus vocari meruisset. Et quoniam tot & tanta virtutum genimina, quæ divina in eo seminavit gratia, non poterant in latum fructificare, mortali retardante militia, eleganti concepit consilio, ut labor & cura militiæ in meliorem usum verteretur; & illa stipendia poscerentur, quæ vitæ & laudis nullum finem sentirent. Itaque convocatis duobus armigeris suis, jubet quantocius omnia armorum vasa aptari, qualiter cum eximio decore & pompa decenti, curiam Regis Francorum valeret adire. Parent armigeri imperanti, præparant equos, arma componunt, omnia strenuo militi digna assumunt. Tunc Arnulfus valefaciens matri, (nam antea pater obierat) arripuit iter versus Franciam, neglecta curia Regis tunc PHILIPPI, festinus expetit ecclesiam almi Medardi confessoris, sitam juxta muros Suessionicæ civitatis. Erat tunc in eodem cœnobio præclara monachorum congregatio, quorum honesta refulgebat institutio, digna Deo immolans laudum sacrificia sub abbate RENALDO. Hujus vero congregationis prudentes fratres, tam Dei quam mundi astutia callentes, & coram Deo atque coram hominibus bona providentes, (nec enim esse poterant moribus inculti, qui totius Franciæ & Romanæ vel Remensis curialitatis erant frequentatione suffulti) supradictum virum, devotione præcipua ad Christum festinantem, devote ut par erat excipiunt, atque militiæ cingulum respuentem, armaque cum vestibus cultissimis quas attulerat ad ecclesiam conferentem attondent, ac tonsoratum in habitu regulari crucis Christi mortificationem amiciunt. Jam vero monachum factum, & vere huic mundo crucifixum, litteris erudiunt, legibus ac præceptis dominicis informant, cunctisque sanctionibus exornant. Quæ ille omnia in antro interioris hominis adeo recondidit, ut semina verbi Dei nec secus viam, nec in petrosa, nec inter spinas cecidisse sequens vita ejus prodiderit.

Spretis sæculi pompis. Fit monachus.

VI. Jamque annuum cursum in regulari tramite peregerat, & ob majorem de-

AN.CHR 1087 15. Aug.

devotionis atque obedientiæ probationem, injungitur ei cura eleemosynæ, & alendorum pauperum sollicitudo. Dignum plane negotium, ut ei cura pauperum committeretur, qui & misericordiæ visceribus afflueret, & liberalis per omnia haberetur. Pro qua causa, dum die quadam prædium ad agapem *a* deputatum solus inviserit, cuncti canes vici adjacentis in eum subito insiluerunt, dentibus rabidis illum dilacerare cupientes. Quibus manu extensa innuit ut se sequerentur, & sic rabiem in obsequium commutantes sensu placido perrexerunt, & quamdiu ibi mansit cum eo manserunt, ac tandem illo revertente simul redierunt; nec aliquem in ejus præsentia morsu vel latratu insectati sunt. Cœpit interea valida se mortificatione carnis constringere, vigiliis & jejuniis operam dare, orationibus prolixis cum lacrymis insistere, & sese omnibus probabilem exhibere. Et ut funditus sibi risum motumque lætitiæ temporalis exstingueret, asperrimo & nodoso spinosoque tribuli ramo corpus suum sub veste præcinxit, membra viriliter macerans, & mentem ad cælestia dirigens; vultum tamen hilarem & jocundum omnibus prætendens. Quadam vero die in conventu fratrum quiddam proloqui volens, non potuit more Francorum ad unguem exprimere verbum, idcirco dixit ei Abbas, ut ad horam sileret: ne scilicet utilitas causæ differretur, si latius inde tractaretur. Quod tacendi mandatum corde simplici & zelo veræ obedientiæ per aliquot menses servavit, nulli dans verbum, nulli reddens responsum, donec a fratribus nuntiatum est Abbati quod omnino mutus esset. Et Abbas eum evocans ac requirens cur taceret, didicit diuturni causam silentii fuisse mandatum ab eo injunctum silendi. Qui admirans renovatam in hoc Pauli *b* simplicitatem, & congaudens fervori ejus circa obedientiam, præcepit ut causa ædificationis interim fratribus exhiberet obsequium collocutionis.

Canes rabidos mire sedat.

VII. In eodem monasterio erat tunc temporis monachus quidam, nomine Eremboldus, propter divinum amorem reclusus, qui de gente Flandrensi ortus duram & austeram vitam ducebat, divinæ contemplationi incessanter anhelans. Huic Arnulfus sollicite obsequebatur; non quia famulantium copia deesset, sed ut magis arctiora sancti fervoris argumenta ab illo hauriret. Cumque post multos continentiæ agones ad vitæ mortalis finem jam tenderet, viribus corporis cœpit destitui, & valido angore urgeri: tunc amabilem Arnulfum sibi indefesse ministrantem rogavit, ut modicum lactis sibi provideret, quo imbecille corpus vel ad punctum recreare debuisset, quod Arnulfus implere festinans, tulit panem unum ex his qui pauperibus erant deputati, quo pane comparatum lac obtulit servo Dei. Ille quidem sumpsit, sed ex eo parum profecit, nam & morbus & ætas illum graviter deprimebant; immo potius dispensatio cælestis ad requiem promerendam divino verbere coaptabat, quæ flagellat omnem filium quem recipit. Hunc itaque oravit Christi miles Arnulfus, ut post suam mortem statum suæ retributionis & animæ suæ habitum demonstraret. Ac ille, quod fidei calore & proficiendi amore præsumptum agnovit, se impleturum fideliter promisit. Et cum a sæculo emigrasset, secundum promissionem sæpe fato servo Dei Arnulfo gloriosam de se præbuit visionem, alacrem & gaudentem, beatæque requiei se conjunctum lucifluæ demonstrans. Cui Arnulfus ait: Pater quid agis? aut qualiter tecum fit? vel aliquam pœnam pro quo reatu pertulisti? At ille respondit: Causa illius lactis per te mihi ministrati, & parumper a me comesti, aliquid pœnarum sustinui; idcirco quod idem lac de substantia pauperum comparasti. Sed tam hoc, quam & omnia mea sunt remissa peccata, & beatorum gaudia condonata.

Eremboldus defunctus Arnulfo apparet.

VIII. Hac siquidem visione venerabilis Arnulfus admodum fervefactus, incaluit multum ad divinæ servitutis cultum, & deinceps non quievit a preci-

Arnulfus recluditur.

a Id est ad refectiones quæ causa caritatis dabantur.

b Paulus cognomento Simplex, cum a beato Antonio jussus fuisset silere, septem annis non locutus est. Celebris est apud veteres, cujus vitam scripsit Palladius in Lausiaca & Rufinus in Vitis Patrum. Adi Bolland. 7. Martii.

AN CHR 1087 15. Aug. bus, pulsans Abbatis voluntatem, donec impetravit quod optabat: ut scilicet eamdem subintraret secretæ conversationis reclusionem. Hoc potitus desiderio, factus est Christi bonus odor in omni loco, & ejus exempla sequentes multi, de longe & de prope monasticam conversationem certatim expetebant. Eodem quippe tempore Tedbaldus *a* nobilis adolescens, clam diffugiens a comparium consortio, exsul & pauper Domino militavit; & coronam præmiorum extemplo consecutus, victoriam, qua nunc fulget, in multorum mentibus plantavit. Quis enim audiens Arnulfum, militum scilicet majestatem & sæculum respuisse, non continuo amore sæculi solveretur? Quis, inquam, facile poterat non mirari hominem genere nobilem, amicis potentibus fultum, statura procerum, vultu decorum, cui mundus favebat, quem tota sæculi gloria sequebatur, tam repente conversum, ut de summis divitiis ad infimam paupertatem tractus amore Christi semetipsum dejiceret. De regione quoque Flandrensi & Brabantia, multi tam clerici quam laici sacrum beati Medardi monasterium expetebant; ideo quod monasticus ordo in illo loco tunc florebat, & quod venerandi alumni Arnulfi jam reclusi dilectio quam maxime illos attrahebat. At ipse de virtute in virtutem quotidie succedens, & quod hactenus fuerat pro nihilo ducens, cellulæ reclusionem delicias paradisi existimabat, & continuam corporis afflictionem non dolorem aut miseriam, sed gloriam & voluptatem computabat. Unde ecclesia * egrediens, atque extrinsecus sub divo fossam faciens, resedit ibidem, ita ut stillicidium de tecto ecclesiæ super caput ejus & collum decideret; & quotiens pluvia aut nives defluebant, sedem fossæ non mutavit, neque gelu neque frigus declinans; sed ad omnem aeris incommoditatem perseveranter orans & psallens, gemens & plorans, lectionique interdum vacans, ibidem consistebat. Tribus igitur annis & mensibus sex, nullum mortalibus locutus est verbum, continuo strictus silentio, & delectatus in cælesti contemplatione atque assidua verbi Dei meditatione, quam solus legens ex divinorum copia librorum ubertim hauriebat. Cujus instantia proficiens, & auxilio gratiæ præcedente multum exuberans, non mediocriter sapiens fiebat, prudenter intelligens & efficaciter capiens divinorum sententias sermonum, tanto Deo propinquior, quanto ab humanis remotior. Deditque operam ut scribendi notitia frueretur, necnon dictandi peritiam non contemnendam adquisivit. De cibo & potu quid referam? cum diuturna jejunia magis illi complacerent quam deliciosa fercula. Panis ex hordeo semitrito, raro & parce sumebatur, alius numquam. Aqua squalens erat potus; & neque quotidie apponebatur, neque apposita ad satis sumebatur.

Ejus virtutes. — * al. cella. — *Silentium.*

IX. Interea fungitur abbas Renaldus, & instigante spiritu ambitionis, Pontius quidam pseudomonachus, gradu comparativo non secundum grammaticam, sed secundum simoniam a rege Francorum Philippo nomen & sedem Abbatis adipiscitur. Qui Pontius nimis fluxe atque dapsiliter agens, cunctam loci substantiam in brevi exhauserat, ecclesiæ quoque ornamenta, quæ præcipua erant, in usus militum se stipantium expenderat, & pæne omnia quæ ad decorem domus Dei pertinent vesanus effuderat. Quid plura? ingruente inedia, defecerat divinæ laudis officium in ecclesia: & illa quondam famosa beati Medardi basilica, ad tempus facta est opprobrium vicinis suis. Tunc fratres sanioris * consilii in unum congregati, tractabant quid medelæ opus esset ad tantam perniciem. Reperiunt bonum fore, si assumpto Episcopo sedis Suessionicæ cum primariis loci, majestatem regiam implorent, quatenus cœnobii prisca nobilitate fundati, & per Pontium modo destructi, clementer misereatur, pretiosorum Martyrum Confessorumque corpora ibi consistentia revereatur; jubeatque, ut ejecto Pontio non abbate sed tyranno, dignus pater ovili dominico provideatur. Sicque

Pontius invasor bona monasterii dissipat. — * al. senioris.

a Is est dubio procul S. Theobaldus ex Campaniæ Comitum familia ortus, cujus Vitam supra dedimus ad ann. 1066.

que facientes, & mox Regis mentem pronam ad clementiam inflectentes, communi consilio fratrum atque ecclesiæ casatorum *a*, concordante clero ac populo, elegerunt in Abbatem servum Christi Arnulfum. Tunc Pontifex Teobaldus *b* cum fratrum caterva pergit ad inclusum, & præmissa oratione sollemni, alloquitur illum Episcopus, rogans & obsecrans, monens & imperans, ut votis fratrum acquiescat, & Abbatis curam locumque in Christi nomine exerceat. At ille, qui annis jam tribus & mensibus sex conticuerat, nimium expavescens, tabellam arripit, & scriptitat in ea tale responsum: Rogo, fratres charissimi, parcite mihi, & me peccatorum mole pergravatum finite aliquem offerre Deo pœnitentiæ fructum, nec me insulsum, ullo modo cogatis ad tale onus suscipiendum. Quod si meam modo petitionem implere non vultis, vel inducias mihi usque mane largimini: quo valeam explorare circa voluntatem Domini. Tale responsum scripto suscipiens Episcopus cum clero vel monachorum choro, advertit callidum quid in ejus mente versari. Datis tamen induciis, custodes ne nocte fugeret in circuitu cellæ disponunt. Verum ille altis gemitibus crebrisque suspiriis noctem trahens privigilem, ubi advertit custodes grato sopore sopitos, scalam conscendens de muro abscedit, fugiendoque errans, & qua fugeret ignorans, tandem devenit in quamdam villam subtus montem Lauduni, intransque cujuspiam hospitium pauperis quievit. Veniente hora cœnæ defuit aqua. Ille injussus arripit amphoram, pergens ad puteum haurit aquam, defert in domum, omnibus ministrat, mutus tamen omnino perseverat.

AN.CHR 1087. 15 Aug. Arnulfus abbas eligitur. — *Fugit.*

X. Circa vesperum rediit homo ab urbe Suessionica, & dum cœnaret, cœpit enarrare quæ vulgo referente cognoverat, dicens: Multus rumor multaque turba agitabatur per populos ob discessum cujusdam servi Dei, quem dicunt aufugisse, ne fieret Abbas sancti Medardi. Et ecce diriguntur plures missi undique per regiones, quærere sanctum virum per silvas & montes, proposito edicto ut nemo reficiatur, donec Dei vir reducendus reperiatur. Audiens hanc famam heros reverendus, & ex toto satagens devitare quærentium manus, prima noctis hora surgit de stratu, & vadit ad ecclesiam ipsius villæ: ibique foris ante januam prostratus, clamat ad Dominum, magno ploratu deprecans majestatem, ne onus regiminis, quo se prorsus indignum sentiebat, ullo modo sibi permitteret imponi. Id vero multum diuque cum orasset, ubi credidit a Domino suas preces exauditas, deliberabat fugere ad remotiora deserti: & ecce subito lupus ingens adveniens, cum eo pergere cœpit. At ille credens ex lupi comitatu se melius perventurum ad devia, illum sivit præire, ipse sequi e vestigio conatus est: sic præduce lupo, immo magis auctore Deo, per noctem rediit Suessionem, & supra clivium urbi contiguum residens, orto sole ubi esset agnovit. Tunc animo angustiatus & mærore confectus est: statimque prospiciens eminus fossam in rupe in qua lapides quadrabantur, in eam latitaturus descendit. Advenientes autem agricolæ & lapidum cæsores, ut viderunt hominem in veste humili & sine loquela, renunciaverunt in civitatem. Quale vero gaudium & quanta celebritas mox in urbe surrexerit, impossibile credimus ab homine posse referri. Juvenes & virgines, senes cum junioribus laudabant nomen Domini, quod non eos privasset inventione patris optati. Exeunt monachi cum clericis, nobiles cum suburbanis, & alligatum fugitivum suum pertrahunt ad ecclesiam beati Medardi, invito imponentes locum officiumque Abbatis. Qui vix tandem ora resolvens: Vere, ait, nisi divinis nutibus resistere formidarem, quæ imponitis omnino recusarem. Sic igitur cœnobio prælatus sancti Ordinis restaurator optimus, studuit prava corrigere, vitia funditus exstirpare, mores fratrum dulci verbo, præeunte exemplo, assidue componere, & quicquid sacræ Regulæ obviat pro-

Mire reducitur. — *Suscipit regimen.*

a Casati erant ecclesiæ feudatarii, seu qui ex ecclesiæ bonis beneficia acceperant. Vide Glossarium Cangianum.

b Theobaldus, de Petra-fonte dictus, Suessionensem ecclesiam rexit ab anno 1072. ad 1080. quo sedente conditum est celebre monasterium S. Joannis de Vineis, in quo Canonici regulares sunt instituti.

AN. CHR. 1087. 15 Aug. prope modum disperdere. Mirum dictu, quanta temporis velocitate status totius cœnobii ad formam rediit pristinæ honestatis. Ornamenta ecclesiæ revocata sunt, ordo claustralis redintegratus, quicquid utile reparatum, quicquid ab re dissipatum. Gaudebat iis in locis cuncta nobilitas, quod *ille* famosus regalisque locus prisci honoris cultibus non caruisset in longum. Exsultabat etiam regio, quod ille magnus cæli senator martyr præcipuus Sebastianus *a*, cum aliis pluribus inibi decubans, competentibus sibi laudum officiis non jam diutius privaretur.

Monasterium restituit.

XI. Sed quoniam ordo narrationis ad hoc processit, ut patrem monasterii illum exstitisse ostendit, dignum est ut labores & fatigationes, quas in regimine pertulit, memoremus, ut & hæc optima utilitas Rectoribus proponatur: Godefridus etenim Florinensis, vir potens & fortis, & tanto superbior, quanto potentior, nec hominem metuens nec Deum, prædium grande, vocabulo Hancenias *b*, in pago Sambrico situm, usibus fratrum beati Medardi multis dudum annis subtraxerat, atque in suæ superbiæ commoda contraxerat. Et quoniam ejus rigida potestas omnibus timori erat: nemo Pontificum in faciem convenire illum audebat; & intolerabilem cernentes *ejus* malitiam, nullo modo tractare eum canonice audebat. Proinde ipsorum fratrum unanimitas exoravit famulum Christi Arnulfum, abbatem videlicet suum, ut causa caritatis, laborem assumeret eumdem potentem convenire, & ut res ablatas ecclesiæ redderet coercendo commonere. Assensit fraternis sensibus fervens zelo domus Dei vir beatus, & jussit parari itineri necessaria; inter quæ asinum, qui beatum virum gestare potuisset. Quamvis autem mundi gloriam toto conamine devitaret, utpote is qui in Christi caritate totam mentem fundaverat, quorumdam tamen familiarium ejus mens infirma, & minus curans quæ Dei sunt, pompose illum agere & delicate ingredi affectabat, & ad exemplum multorum de Francia Abbatum, ambitiose illum equitare & deliciose vivere exoptabat, humilitatem qua vir Dei utebatur pro opprobrio sustinentes. Denique *asellum*, quem sibi ad sedendum delegerat, clam debilitaverunt, qualiter *remoto* asello, spumei equi vectionem usitare inciperet, intimaveruntque *servo* Dei ut caballum quæri juberet, qui illum gestare debuisset. Au*diens* hoc Christi servus, & pro constantia fixæ humilitatis abhorrens equestrem vectionem, cum paucis discipulorum adiit stabulum, quo asinus languens jacebat, & imponens manum super fracturam, ita cœpit loqui miti voce, mitiori affectu. Omnipotens Deus bene scit quo animo iter imminens aggredi volo: quoniam non jactantiæ typo, sed divini officii voto, ac fraternæ utilitatis studio hanc profectionem subire appeto. Et quoniam postquam sæculi militiam deposui, terga equi numquam sedere proposui, non aliqua vanitate, sed Domini nostri Jesu Christi imitatione, modo si placet ei ut abeam, placeat ut sanetur tibia vel pes hujus aselli: qualiter humili vehiculo gestatus, servitium ejus & ecclesiæ opus exerceam lætus. Hæc dicens signum sanctæ Crucis de contra edidit, & recessit. Sed asinus illico reparatus, semet concutiens surrexit, & tota sospitatus alacritate, famuli Dei vectionem & suscepit & perfecit. At ubi ventum est in faciem supradicti inflatissimi divitis Godefridi, mirum dictu! quanta benignitate illum exceperit, quam prona humilitate eidem obtemperaverit. Nam mox ut eum allocutus est, illico detumuit fastus ejus, illico concidit illa ferox cervicositas, & è vestigio restituta est ecclesiæ prisca hereditas; & qui hactenus fuerat ecclesiarum vastator, amodo factus est devotus conservator.

Ejus humilitas.

XII. Et postquam cum eodem Godefrido aliquos dies exegit, tunc prædia recepta cum fratribus invisere deliberavit. Ubi cum esset, & colonos sua præ-

a Translationis S. Sebastiani ad monasterium S. Medardi historiam suo loco dedimus sæculo 4. parte 1. pag. 383

b Exstat etiamnunc in hoc loco, qui vulgo dicitur *Hensiennes*, præpositura in honorem S. Georgii, monasterio S. Medardi subjecta.

AN CHR 1087 15. Aug.

præsentia multum lætificasset, venit ad eum quædam mulier nobilis, nomine Hesplendis, rebus & moribus inter suos honorabilis, quæ viro Dei querelam pro servo disposuit, veluti ille evangelicus Centurio fecerat, dicens. Domesticus mihi fidelis procurator & servus, menstruis casibus male torquetur, pro quo flagitio oratio vestra mittatur, qualiter miserante Deo sanari mereatur. Tunc ille buccellam panis de quo ipse percipiebat benedixit, & honestæ mulieri jussit dari, dicens: Mox ut domum redieris, aliquid hujus panis ante omnem alium cibum manducare coge; & Deo jubente passio qua torquetur conquiescet. Fecit illa ut docta erat: sed malignus invasor non permisit ut de illo pane quicquam contingeret. Panem enim illum ac si incendium tangere extimuit; donec diuturna fame compulsus, de illo comedit, & statim perfectæ sanitatis libertatem accepit. Lunaticum sanat.

XII. Item alium ægrotum.

In præfato prædio commanebat homo, qui præ nimia morbi acerbitate usum manducandi panem ex toto perdiderat, & miseram vitam squalenti edulio ducens, quotidie in pœnis tabescebat. Hujus talia ad prædictam feminam fuerunt precata. Precor, ait, mea domina, ut cum ad hominem Dei accesseris, intimare illi studeas, quod certa mihi visione crebrius allatum est, quoniam si de pane victus ejus percipere meruero, statim usum panis manducandi recuperabo; & obsecra ipsius dulcedinem, ut hanc mihi impendat pietatem, mittatque optatam sui panis benedictionem. Ut ergo talia reverendus heros ex feminæ relatu audivit; mox affluenti miseratione compatiens, divinæ bonitati preces lacrymosas libavit, & in hora suæ refectionis, panis sibi peculiariter appositi particulam profusius benedixit, ac prædictæ feminæ ægroto deportandum per monachum delegavit. Mox itaque ut de ipso pane infirmus in ora tulit, non solum facultas comedendi rediit, sed quædam aviditas vorandi extemplo successit; adeo ut diatim repararetur robur corporis, quod attritum videbatur esurie longi temporis.

XIV.

Exinde placuit aliud invisere monasterii prædium, vocabulo Junciredium *a*, super Mosam amnem situm. Ubi dum paucis diebus commaneret, quædam ipsius accola mulier jam decennio cæca, accessit ad monachos itineris ejus socios, & dixit: Ante complures dies meam mihi ærumnam deflenti apparuit quædam per somnium visio, certissime repromittens, quod si aquam manuum suarum ablutione perfunctam ad fovendum oculos meos hic homo Dei mihi commodare dignetur, statim illius meritis diu amissum Dominus restituet lumen oculorum. Idcirco deprecor, ut vos, dum ille manus laverit, aquam mihi reservetis, qua valeam exui tenebris diuturnæ cæcitatis. Ergo post hæc prima vice qua servus Dei manus abluit, contulerunt aquam orbatæ: qua continuo unum fuit & oculis admovisse & lumen recepisse. Vir autem Dei hoc ipsum comperiens, haud æquanimiter tulit, sed mox iter accelerans sub festinatione abscessit; videlicet præcavens, ne pro tanto signo laudis plausus illi resultaret popularis. Cæci visum recipit.

XV.

In monasterio sancti Medardi erat crypta in parte orientali, cujus anniversaria dedicationis dies sollemniter annuatim agebatur, ad cujus diei pastum, prisca loci, ut dicebant, urbanitas esum piscis rhombi requirebat. Hunc autem usum novus Abbas ignorabat, donec ipsa festivitas præ manibus exstans, quemdam quasi articulum Abbati ex hoc non cogitanti & aliis curis occupato incussit. Hora etenim diei prima decantata, convenerunt fratres in capitulum, interrogant suum œconomum, si rhombus diei debitus in promptu haberetur. Negante illo, & eorum verba potius admirante; cœperunt stomachari, & contentiose affirmare, Missarum celebritatem a se non peragi, nisi rhombus ipsorum coquinæ inferretur. His auditis, quidam seniorum adeunt Abbatem nihil tale suspicantem, pandunt sententiam fratrum. Audiens vir per omnia sagax fratrum sensum tam puerilem, & parum-

b Legendum forte *Danciredium*. Hic quippe designatur, ut quidem videtur, oppidum *Duncheri* dictum, in diœcesi Remensi situm haud procul ab urbe Sedano, ubi habetur etiamnunc insignis Præpositura monasterii S. Medardi.

AN.CHR 1087 15. Aug. rumper tacendo deliberans, ad Christum vocem cordis emisit, & tandem respondit: Si istum morem pridem præscissemus, illum piscem quærere de vacanti potuissemus: at nunc quoniam de repente id novimus, valet omnipotentia Dei hoc ipsum conferre, ut fratribus scandalum tollamus, & sancta celebritas alacriter compleatur. Jam citius vadat minister cum pretio ad pontem Axonæ, & rhombum inveniens, velociter comparet, ac coquinæ fratrum præparandum præsentet. Et conversus senioribus dixit: Ite charissimi, nuntiate fratribus quia rhombus non deerit; faciant gaudentes sollemnia Domini. Sed & hoc intimate illis, quoniam sive vivam sive moriar, determinatum noverint, ut ab hodie per annos viginti non habeant in die ista fercula rhombi. His dictis rhombus juxta verbum ejus ex insperato repertus emitur, & mensis fratrum parandus palpitans inducitur: sollemnia etiam dedicationis solito alacrius celebrantur. Fratres quoque, qui huic rei interfuerunt, sub invocatione divini nominis testificati sunt, quod ex tunc per annos viginti ille talis piscis in eadem sollemnitate non potuit inveniri. Mirandum valde! quod tam præsens illi aderat spiriritus veritatis, & quidquid ore protulisset, totum semper veritatis constantia fundaretur.

futurum.

XVI. Odonem æmulum patitur.

Sane quoniam apud mortales permanet & ratum, nihil esse omni parte beatum, erat illo in tempore in eodem cœnobio quidam, nomine Odo, honestatis usurpator & vitutis simulator, qui famulo Dei Arnulfo abbati nimium invidebat, & se ad regimen loci digniorem ac utiliorem autumabat, qui etiam incessanter revolvebat, quonam argumento servum Christi potuisset removere a suscepto regiminis officio. Is cum esset in exterioribus agens, per internuntios, quos frequenti munere cæcabat, studuit intimare regi Francorum Philippo, ut cum in procinctu contra hostem aliquorsum proficisceretur, Abbatem sancti Medardi venire secum juberet. Annuit Rex consiliis Odonis, & cum exercitum promovisset, missis legatis monuit domnum Arnulfum, ut cum armata militia in expeditionem secum abiret. Arnulfus ad hæc stupuit, & regiis Missis devote respondit: Certum est me peccatorem militiæ quondam actibus sorduisse; notum est ob Domini timorem relicta militia consortium monachorum expetisse. Legimus dicentem Dominum, quod qui perseveraverit in finem salvus erit; & ego infelix, qui causa Dei militiam abjeci, rursum stipabor militibus? rursum arma exercebo? Grande nefas! Recte ait psalmus de me & mei similibus, Dejeci eos dum allevarentur. Nam qui putabam me assumptum ad curam Abbatiæ, ecce compellor offendere in foveam apostasiæ. Maluissem certe nomen istud Abbatis, & locum non suscepisse, quam sub hujus dignitatis obtentu sæculo tam pessime deservire. Hoc comperto rex Philippus misit denuo legatos, qui dicerent fuisse morem antiquum, ut milites, abbatiæ Abbate prævio, regali expeditioni inservirent. Aut faceret juxta morem antiquum, aut daret locum ut fieret Regis imperium. Tunc Arnulfus tali occasione accepta, prompto animo obedivit Regis imperio, & secessit libens in reclusionis angulo: nihil reputavit culmen tanti honoris, dummodo liceret tenere vocem Salvatoris, cupiens longe melius longeque ferventius seipsum exercere in servitio divinæ majestatis. At monachi omnes nimium consternati tali facto, conveniunt pariter, & quasi obsident Arnulfum planctu nimio, & sic illum flagellant dolenti obsequio. O amande pater, quid voluisti facere? gregem commissum tam inconsulte deserere? oves Christi tibi creditas lupis exponere; & domum sanctam, quam sic honorifice tractabas, vastatoribus iterum tradere? Si molestum tibi erat exercitum Regis subire, sedisses tranquillus in loco tuo: nos cum nostris militibus paruissemus Regis imperio. Ecce Pontius, noster olim vastator, oneratus crumenis nostri loci fiet iterum comparator, & accepta potestate instabit acrior dilapidator. Miserere quæsumus filiis tuis, miserere supplicibus tuis, & non abjicias nos, subesse gaudentes edictis tuis. Monemus te

Abbatiam dimittit.

per

per martyrium Sebastiani [a], per confessionem Medardi, per papatum Gregorii, per Sanctorum copiam, quorum huic loco nosti inesse reliquias atque memoriam. AN.CHR 1087 15. Aug.

XVII. Auditis his sermonibus Arnulfus dissecabatur sensibus suis, & uberrime „ flens respondit illis: O dulcissimi fratres, nolite quæso, adeo mihi no„ stri conventus vel loci desolationem imputare, sed caute cognoscite, „ quia inter vos habitat & ex vobis exiit, qui totum istud malum cona„ tur patrare. At nunc quoniam, Deo gratias, abbatia spoliatus sum, „ quod valde optabat anima mea, etenim plus erat mihi oneri quam ho„ nori, hortor unanimitatem vestram, quatenus numquam ad hoc inten„ datis, ut denuo pertrahar præesse vobis. Si consiliis meis vultis acquie„ scere, paratus sum bonum vobis & utile consilium ferre. Convocate „ vobis Episcopum & omnes prælatos ecclesiarum urbis, festinanter eligi„ te patrem Deo acceptum, & rebus vestris necessarium. Monachi re„ sponderunt: Hoc libentissime faceremus, sed oppressione avari Regis „ nostra statim electio cassabitur. Unde melius fore probavimus, ut no„ stra electio in manu vestra consistat; & quemcumque a vobis electum „ viderimus, nos illi fideliter obediemus. Quemcumque enim vos elegeri„ tis, credimus quoniam non resistet illi vesania Regis. Tunc convocatis omnibus ecclesiarum prælatis, & communicato consilio, electus est in Abbatem vir magnæ scientiæ & religionis præcipuæ, nomine GERALDUS [b]. Quo non diu substituto, derepente advolat supradictus ille Pontius, totius pietatis adversarius, ducens secum reginam Francorum, nomine BERTAM [c], quæ vi regia Geraldum expelleret, & eumdem Pontium in prælationem sancti loci contra fas subinferret. Quo comperto, famulus Christi Arnulfus de cella egreditur, & Reginam adiens, furibundam blando affatu humiliter rogavit, ut quamvis Regina haberetur, memor tamen femineæ conditionis, memor etiam divinorum judiciorum, ecclesiasticis legibus obviare formidaret; & ab injuria tanti viri seipsam verecunde temperaret. Quæ monita cum illa tumore regii fastus audire abnueret, ait ad illam pro„ phetizans servus Dei: O Regina, si placet, crede fratri Arnulfo, im„ mo crede Spiritui-sancto: quoniam si domnum abbatem Geraldum a loco „ isto violenter expuleris, vindice Deo, & tu ante diem mortis tuæ a totius „ regni dominio extruderis [d], & in ærumna atque despectu exsors regni morieris. Hæc siquidem viri Dei prophetia luce clarius manifesta facta est, dum omnibus patet, quod eadem Regina post aliquot annos Regis offensam inremediabiliter incurrerit, ob quam a totius regni consortio rejecta, in pagum Pontivum cum dedecore transposita sit, ibique diuturna calamitate detenta, more plebejo defuncta sit & sepulta. Geraldus autem ab illa repulsus, dedit locum iræ, & secessit in partes Aquitaniæ; ubi a Duce terræ illius gratanter exceptus, in Silva-Majori illustre cœnobium construxit, ubi Deo digne deservivit, & beato fine in Domino quievit: cujus & vita & mors signis virtutum & gloria miraculorum refulsit.

Substituitur ei Geraldus.

Qui pellitur a Regina.

XVIII. Pia Arnulfi exercitia.

Arnulfus denique amica reclusione semotus, tamquam si tunc primo inciperet, quotidianis sese jejuniis instanter macerabat, vigiliis affligebat, orationi vacans assidue, & toto conamine insistens contemplationi divinæ. Taliter agens, & tantis virtutum studiis quotidie excrescens, magnam a Domino consecutus est gratiam, & in terra Francorum gloriosam adeptus est famam; in tantum ut tota regni nobilitas ejus uti benedictionibus congauderet, & totius dignitatis homines ejus colloquium ardenter requirerent, tam de pace Ecclesiæ, quam & de salute animarum consilium flagitantes: felicem se multum credebat quicumque ab ore illius vel sermonem audire pot-

[a] Horum SS. corpora in monast. S. Medardi supersunt, cetera ab hæreticis Calvinianis dissipata sunt.
[b] Ejus vitam habes infra ad an. 1095. ubi vide in observationib. præviis quid de hac Geraldi electione sentiendum
[c] Alii codd. *Bertradam* sed nostra lectio melior est, uti ex nota subsequenti apparet.
[d] Hujus prophetiæ veritatem eventus probavit; nam Philippus, subintroducta Bertrada Fulconis Andegavorum comitis uxore, Bertam expulit.

AN. CHR. 87. 15. Aug. poterat. Ita quidquid dicebat, omni audienti videbatur salubre & gratum, ac spirituali sale conditum, ut liquido pateret illum sancti Spiritus præsentia præcordialiter afflatum. Fama vero sanctitatis ejus per omnes provincias emanabat, & ad ejus colloquium personas diversæ ætatis ac dignitatis undique advocabat. Sed remur opportunum, ut quæ signa vel prophetiæ dona eidem Dominus contulerit, enarrare inchoemus.

XIX. Miracula. His diebus venit ad illum maritus sororis ejus, nomine Trudbertus, quem post colloquium de salute animæ collatum requisivit, dicens: Noster olim commilito & sodalis Israel, putasne vivit, vel qualiter illum agere credis? At ille respondit: Sospes est & valens, & in omnibus prospere agit. Cui vir Dei prophetico Spiritu plenus ait: Nequaquam ita est ut dicis: nam Israel quem sospitem & valentem nuntias, corpore & spiritu mortuus est. Hesterna nempe die multam prædam diripuit, cum qua domum repetens, in scamno juxta focum in gremio concubinæ se reclinavit; ubi circa vesperum mortem improvisam subiens, & istam & æternam vitam funditus amisit. O pavendas exsequias! o horrendos exactores! quibus infelix ejus anima, tot viduarum & pupillorum imprecationibus comitata, totque doloribus cruciata, ad æternnm ignem est pertracta. Hæc audiens vir præfatus nimium exterritus est; & postquam domum rediit, omnia de Israel sic gesta invenit, ut vir Domini Arnulfus annuntiavit.

Horrenda mors impii

XX. Alio tempore accessit ad eum visendum quædam ejus soror, nomine Adsela, quæ cum ante fenestram cellulæ ejus cum quibusdam resideret, & de vita animæ quomodo inter tot mundi procellas servari posset disquireret, jam hora meridiana venit minister deferens piscem frixura assatum, erat enim dies celeberrimus, & intulit coram eo in fenestram. Nam ut spiritum vanitatis motumque jactantiæ a se prorsus repelleret, solebat claustrales cibos, dominicis diebus & festivitatibus præcipuis, parumper degustare, ob hoc ne fratrum mensas videretur contemnere. Habebat in hoc præceptores atque consolatores, viros summa discretione præditos, Romanum papam Gregorium septimum, Hugonem venerabilem Cluniaci abbatem, divinæ institutionis ducem, atque peritum doctorem, Geraldum *Silvæ-majoris* sanctissimum abbatem, quorum litteris sibi frequentius missis erudiebatur non plus sapere quam oporteret, nec, sub specie virtutum, mensuram a patribus probatam transcendere. Pisce ergo illo coram eo illato, sic ait soror sua: Jam modo, sancte frater, hinc mihi secedendum est, quia tempus est, & cibus apponitur, ut aliquid debeas manducare. Cui homo Dei: Non, inquit, cara soror, propter hunc cibum te hinc permitto abire; quoniam piscis iste sic allatus, mihi non erit sumendus: est enim veneni peste infectus, quem nobis infestus apparavit inimicus, ut ex eo mihi fieret interitus. Sed gratias Deo, gratias Spiritui-sancto, qui suo instinctu aperuit cordi nostro, ne venenum percipiendo, gaudium faceremus inimico *a*. Tunc emissa voce inclamavit corvum adesse, quem de more consueverat collectis micis in fenestra pascere. Adest repente corvus, cui inquit imperando Dei servus: In Jesu-Christi Domini nostri nomine, hunc piscem rostro tuo assume, & in tali loco projice, ubi ab homine numquam possit inveniri. Quem aliquantisper dubitans tandem rostro assumpsit, levavit & recessit, illo projecto rediit, & de manu nutritoris consuetum sumptum accepit. Tunc interminatus est sorori & ceteris præsentibus, ne quamdiu ipse viveret, hoc alicui aperirent.

Piscem veneno infectum agnoscit.

XXI. Hæc ipsa filium habens adolescentem cuidam potenti commendatum, ut ab illo arma sortiretur, interrogata est ab eodem servo Dei: Ubi est filius tuus, vel qualiter agit? At illa: Ad quemdam, inquit, potentem nostrum consanguineum, salvum & incolumem transmisi, ut cum eo degat, donec miles efficiatur. Tunc ait homo Dei: Vanum præsagium, immo scelestum sortilegium, initio nuper actæ Quadragesimæ de illo exercuisti, ut quasi mori

a Simile miraculum de B. P. Benedicto narrat Gregorius Magnus lib. 2. Dialog. cap. 8.

mori non posset, cujus calceamentum in altum projectum ultra trabem supervolasset. Peccatum tibi mansit, & filii vita recessit. Nam illo in loco ægrotans, tali die talique diei hora mortuus est ac sepultus. Inde multum hortor dilectionem tuam, ut pœnitentiam agens secundum scita catholicæ Ecclesiæ satisfacias, ne tibi ultima dies subrepat tanto delicto compeditæ. Qui enim talia agunt, Spiritui-sancto omnino resistunt, & sacram Christianitatem lædere comprobantur. Tunc illa, ultra quam credi possit, admirans & valde pavens, discessit, & antequam domum rediret, nuntius illam de filii morte prævenit; eo in loco, tali die, talique hora mortuum nuntians & sepultum, veluti vir Domini Arnulfus Spiritu revelante prædixerat. Habebat ante fores suæ cellæ spatium quoddam in modum hortuli, in quo areolas manu propria operans, otium atque inertiam fugiebat; habebat & quasdam arbusculas, quæ dum poma protulissent, quotiens ægroti jussu ejus ex eisdem degustassent, mox a suis languoribus erigebantur. Ad infirmos etiam longius positos multotiens panem vel vinum sua benedictione conditum rogatus transmisit, qui cum inde gustarent statim melius habebant.

AN.CHR. 1087 15. Aug.

Superstitiones vitandæ.

XXII. Sollemne martyrium gloriosi levitæ Laurentii annua celebritate festive, ut dignum est, agebatur, & populi multitudo campos & plateas in circuitu monasterii beati Medardi undique repleverat; cum ecce quædam mulier filium habens tredecim annorum ab ortu mutum, irrupit ad fenestram cellæ servi Dei, & cum gravi mærore cœpit implorare, ut sui filii vir sanctus misereretur, dicendo: Serve Dei, ne abjicias preces meas, ne asperneris attendere calamitates meas. Ecce Dominus omnipotens abstulit unicum maritum meum, dimisit unicum filium mihi, cujus ope sustentarer: & ecce mutus & surdus est, non valens audire verbum vel dare cuiquam responsum. Ad hæc servus Christi compunctus compassione, & miseratione affectus piissimi infusus lacrymis, ex dulcedine charitatis orationem intentus ad Dominum emisit, mutum ipsum nutibus signorum advocavit. Quem acceptum ante fenestram, signo sanctæ crucis cum divini nominis invocatione signavit, labris ejus signum almæ crucis impressit, digitis linguam ejus contrectavit, & sic eum interrogavit. Quale nomen habes? Et ille statim in verba resolutus, plane & aperte ait, Joannes. Quo dicto, deinceps inoffense verba formans, pleno locutionis munere perfunctus est.

Puerum mutum & surdum sanat.

XXIII. Adolescens quidam immanissima dæmonum pervasione comprehensus, vinculisque ac catenis colligatus, non poterat domari, sed omnes, quos tangere potuisset, morsibus lacerabat. Postremo a multis utcumque superatus & coartatus, cum magna vi pertractus est ad ecclesiam sancti Medardi, & viro Dei indicatum est de eo. Qui condolens pessime captivo, jussit eum ad se conduci. Cumque in comminus pertractus venisset, mox ut servus Dei illum videre potuit, signum crucis edidit, & trahentibus illum ait: Dissolvite illum. Ajunt illi: Domine hunc dissolvere nequaquam audemus, ne forte in nos consurgat & perimat. Et vir Dei: Jam dixi, inquit, vobis, dissolvite illum, nil metuentes. Tunc nimis ægre manus applicantes, cœperunt eum dissolvere. Et ille dissolutus, mox corruit pronus in terram, & adoravit. Jam enim postquam servum Christi viderat, & ab eo fuerat consignatus, tota vis inimica in eo consopita quieverat. Vir autem Domini jussit eum a terra surgere, & ad cellæ fenestram proximare. Quo prope adstante, cœpit servus Christi requirere dicens: Dic mihi, fili, inimica hæc infestatio, quæ te tenuit, quando vel qualiter tibi advenit? At ille eventum rei enarravit, dicens: Mi charissime pater, quidam fuit mihi amicus a carne propinquus, forma pulcherrimus, & corporis robore acer; cujus animum cujusdam viculi homunciones dure offenderant, in tantum ut adunatis idem meus propinquus sodalium & amicorum catervis, eumdem viculum assalire tentaret, ut effracto viculo, & trucidatis incolis, injuriam suæ offensæ crudeliter vindicaret. Sed quoniam idem viculus silva undique cingebatur, & vallo consurgente ambiebatur, illi quoque homines qui ibi

Dæmoniacum liberat.

AN.CHR 1087 15. Aug. bi reperti sunt, viriliter restiterunt: supradictus meus propinquus nil votorum obtinuit, quin immo vulneratus lancea, & visceribus patefactis, ibidem illico mortuus est. Quem mortuum ego miser apprehendi, & utrique scapulæ meæ talos ejus imposui, sicque trahens illum per medium saltus educebam a loco interfectionis. Nox erat tunc tetra, & ecce circumsteterunt me ante & retro sinistrorum spirituum innumeræ turbæ, ululantes & sibilantes, & interdum cachinnantes. Tunc timor & tremor horrendus me invasit, & vis adversaria medullitus me concussit, & quid facerem nescius, tandem mortuum quem trahebam nescio quem in locum projeci. Mox itaque sensu perdito, & mente mutata, talis effectus sum ut vestra beatitudo vidit. Tunc famulus Domini dixit ei: Ecce, Deo gratias, sapienter confessus es. Restat ut pœnitentia Deum places, quod tam grandi piaculo interesse voluisti. Ille ait: Pro hoc malo & pro cunctis quibus Deum offendi, volo, sancte pater, dignam Deo pœnitentiam offerre; & ab hinc quantum potero ab omni malo cessare. Sic Christi famulus injuncto pœnitentiæ modulo, sanum & incolumem rectaque mente vigentem in propria remisit, emundatum non solum dæmoniaca legione, sed humani sanguinis hauriendi ingenita crudelitate. Nam si tali modo præpeditus non fuisset, omnes illos viculi accolas in ultionem amici perempti peremisset.

XXIV. Per idem tempus opinio sæva urbem Suessionicam & illius suburbana, villasque adjacentes per quosdam rumigerulos fœdaverat, de hostili Barbarorum adventu, dicentibus quibusdam, quod gens Danorum de terra sua emergens, totam Franciam in brevi occupatura & deletura esset, & nec senibus vel infantibus ecclesiisque ullo modo parcitura. Compellebat hoc ad credendum, quoniam similia multotiens Danos patrasse referebant historiæ diversarum chronicarum. Qui rumor infaustus in tantum convaluit, ut Tedbaldus episcopus Suessionensis virum Dei Arnulfum, tamquam videlicet divinitatis symmystam, super hoc magnopere consulens exposceret, & Dei misericordiam, an ita de proximo futurum esset, ab illo indagari anxius imploraret. At famulus Domini mox ut audivit rumorem, inanem prorsus & vacuum sensit: tamen ne temerariæ levitatis notaretur, inducias petit in crastinum, quatenus per alta noctis silentia supernam majestatem uberius precaretur hujus rei aliquod sibi manifestum aperiri indicium. Arnulfus psalmis occupans tempora, cinere tectus, cilicio amictus, emittit preces ad Christum, fundit flumen lacrymarum super solum, sollicitat majestatem ut hujus secreti aperiat veritatem. Sequenti diluculo sollicitus redit Episcopus ad modernam spiritualis arcam testamenti, ac cæleste reposcit super hesterno deposito oraculum. Quem famulus Christi, divinitus sumpto roborans solamine: Ne paveas, inquit, Præsul reverende, quoniam quamdiu tu vel ego mortale geremus corpus, gens Danorum, vel quælibet alia barbaries regnum Franciæ non vastabit.

Rumorem falsum de barbaris venturis dissipat.

Præsul Tedbaldus Suessorum pastor opimus,
Audivit famam vulgi levitate volantem,
Quod gens Danorum devastans cuncta locorum,
Francia quos retinet proceres extinguere vellet,
Ut sic Francorum compesceret arma virorum.
Sæpius auditum vel sæpius hoc repetitum,
Concussit gentes, fecit pallere potentes.
Hac de re Præsul populari murmure pulsus,
Consulit Arnulfum, divino pneumate fultum,
Implorans nimium, quo poscat pandere Christum,
An sit venturum, vel sit regnum ruiturum.
Arnulfus Symmysta Dei, petit otia noctis:
Sternitur in terram, lacrymarum flumina stillat
Orans hac de re: Deus omnipotens miserere,

Par-

AN.CHR. 1087 15.August.

Parce tuis, miserere reis, spes unica mundi,
Constans, invictus, nullius imagine fictus;
Sub quo curvantur Reges, cælique rotantur;
Per mortem Nati, qui solvit vita baratri,
Hostibus infandis ne tradas vis pietatis,
Ne dicant vani, quod Francia servit inani,
Ne ludant miseri, Deus iste nequit misereri.
Ecce feri Dani, velut inquit vox popularis,
In tua consurgunt, qui perdere cuncta requirunt;
Protege nunc gentem Dominum te rite legentem :
Se tibi donantem vel præcipue famulantem,
Gentes Francorum plenas turmis monachorum,
Gentes sanctarum cultrices ecclesiarum,
Qui te glorificant, qui sanctos semper honorant.
Sis memor istorum, sis protector famulorum :
Ne videant hostes, caveat vel plebs tua mortes,
Per Genitum tecum simul omnitenentem
Flamine cum sancto, per quem tibi gloria constat.
Talibus intento, cælestis nuntius adstat,
Fulget ut aurora, redimitus veste decora,
Dicens : Serve Dei, da finem fletibus istis,
Nempe Deus Christus lacrymarum voce tuarum
Compulsus, statuit votum conferre rogatum.
Unde scias certo, quod gens hostilis ad istud
Non veniet regnum, quo tempore duxeris ævum;
Postque tuum finem per tempora longa manebit
Francia secura *, superans hostilia jura. *f. secure.
Pax tibi serve Dei, sit tecum gloria Christi.
Tunc Domini servus vultum levat a pavimento,
Et Domino grates pro tali dat documento.
Præsul mane redit nimis anxius abdita quærens,
Exquirit tremulus quæ sit sententia cæli.
Quem servus Domini solatur famine dulci,
Dicens : Ne paveas, Pater & Præsul venerande,
Nam donec mundi vitam linquamus uterque,
Francia regnabit : non barbarus hanc violabit.
Me Deus hoc docuit, cæli sententia struxit,
Ipsius invictum sit regnum j m benedictum.
Præsul ad hæc gaudens, & læto pectore plaudens,
Munera libavit, quæ voverat accumulavit.

XXV. Fœcundabat Christus suam Ecclesiam donis gratiarum, quibus accensi nobiles & inclyti perplures viri relinquebant vanam mundi prosperitatem, & seipsos mortificando acquirere contendebant divinam nobilitatem. Inter quos tamquam sidus aureum gloriosus Ambianensium & Veromandensium Comes pulcherrimus Simon *a* filius Radulfi Comitis, divino amore inflammatus abjecit Comitatus honorem vel potestatem, reliquit civitates & castella opulentissima, reliquit sponsam decoratissimam, atque Christum sequi exardescens, de tantis opibus nudus evasit, & totam Francorum deserens gentem, in qua inter millia servorum dominabatur, in partes Italiæ se contulit, ob hoc præcipue, ut copiam inveniret visendi & exorandi sacratissimam gloriosorum Apostolorum Petri & Pauli præsentiam. Quorum dum sacras memorias divinitus inspiratus pia devotione frequentius adiret, innotuit tanti viri devotio domino Papæ Gregorio septimo. Paucis denique annis diverso * militans in simplicitate & humilitate cordis, & jugi con-

Simonis Comitis pia mors.

*f. Deo.

a Hujus Simonis vitam vide supra ad annum 1082.

AN. CHR. 1087 15. Aug. contritione corporis, atque in sanctarum exercitio virtutum viriliter se extendens, propitiante Deo, consummatus est in brevi: quoniam placita erat Deo anima illius, educta est de carcere mundi, ut fulgeret inter lapides vivos in diademate cœli. Eadem vero hora, qua carne solutus ad beatam requiem transire meruit, vir sanctus Arnulfus in cella sua reclusus, mentis excessu sublevatus est, atque donante Deo, vidit omnia quæ circa honorandum virum Simonem olim Comitem modo monachum gerebantur. Cumque post visum ad se fuisset reversus, festinavit evocare fratres, ut indicaret eis tantæ gratiam visionis. Veniunt fratres, quibus annunciavit, dicens. Ite fratres festinanter, nuntiate Abbati ac fratribus: quia domnus Simon, olim Comes Vermandensis, hodie de hac vita recessit, & jubeat Abbas velociter celebrari officium pro exitu tanti viri. Vadunt ad Abbatem, nuntiant quod audierant. Ille stupens plus miratur, & consurgens properat ad inclusum, requirit attentans quis sibi mandaverit *a*. Tunc ait homo Dei: Si quid falsum aut incertum vobis olim protulissem, justum esset ut nobis difficilius crederetis. At nunc quoniam adhuc in me falsitatem verborum non reperistis: cur tantæ duritiæ ad credendum estis, ut rebus incertis me quasi dementari puteris? Notate diem, notate horam; & invenietis ita esse vel fuisse ut mihi est manifestatum. Tunc festinus Abbas & fratrum conventus intrant ecclesiam, pulsantur signa, canuntur psalmi, & suo ordine celebratur officium defunctorum. Interea suspensæ erant mentes eorum, reputantes quod delusi deriderentur. Cum ecce ante mensem dierum nuntius advolat, sub ea die & sub eadem hora domnum Simonem dicens obiisse, qua viro Dei Arnulfo de illo fuerat præostensum.

XXVI. Non longe ab urbe Suessorum commanebat vir nobilis, militiæ actibus implicitus, nomine GUIDO *b*, habens uxorem pietatis cultricem, nomine Ermengardem. Hi ambo flore divitiarum vernabant, & pietatis operibus abundabant. Is itaque Guido quodam tempore valida ægritudine depressus languebat, & amissa facultate dormiendi vel manducandi, a suis desperabatur, atque velut jam mortuus ab amicis plangebatur. His ferme diebus conjunx ejus dolore & angustia partus jam vicini anxiabatur; & duplici timore attrita, hinc propriam, hinc mariti mortem formidabat. Tantis irretita tormentis, unum sibi credidit remedium, si suos & mariti casus orationibus sancti Arnulfi commendasset. Mittensque nuntium, fidelem domesticum clericum, tam suum quam mariti periculum auribus illius lacrymabiliter allegavit. Servus autem Christi, ut erat ex Dei dono valde præscius futurorum, oratione præmissa, eidem feminæ remandavit dicens: Vade frater, & dulcissimæ sorori nostræ hæc diligenter cum festinatione reporta: Duæ sibi angustiæ graves imminent; quas propitio Deo, bono exitu superabit: tertia vero angustia ingruit, quam ipsa ignorat, quæ ideo erit gravior, quia irrecuperabilior. Nam vir quidem ejus, quamvis modo langueat, postmodum convalescet, & stabili incolumitate donabitur. Ipsa etiam de periculo pariendi sine dubio salvabitur; & sub tempore noctis hujus, priusquam signum nocturni officii audiatur, pariet filium de quo gaudebit. Anxietas vero tertia, de qua modo ipsa non curat, & quæ illam diutius cruciabit, ita se habet. Albricus frater ejus, Cotidiaci dominus, per consilium suæ conjugis Avelinæ ita perditus est, quod die crastina a suis inimicis in lectulo capietur, & comprehensus abstrahetur, abstractus ligabitur, ligatus duris tormentis agetur, & ad redemptionem suimet attabitur. Redimens autem moribundam vitam suam thesauros expendet; por-

Arnulfus futurum prædicit.

---

a In alio codice legitur *quid sibi manducaveris*.

b Hunc Guidonem putat Dormasius historiæ Suessionicæ lib. 5. cap. 15. fuisse dominum Castilionis oppidi supra Matronam, cujus uxor Ermengardis erat Alberici Comitis Codiciacensis soror, de quibus hic etiam agitur.

porro castellum nec videbit nec recipiet. Sed mittat velociter soror nostra, & tam uxoris malitiam, quam hostium insidias jam ingruente denuntiet. Sic nuntius ab eo recedens celeriter remeat ad dominam, refert mandata viri sancti, & gaudium pavori mixtum mens matronæ concepit. Mittens vero concitum nuntium ad fratrem, expresse intimavit quid uxor pertractasset, vel quid ejus inimici uxore duce molirentur. Albricus autem credidit sorori, sed conjugi hæc neganti magis fidem accommodans, non præcavit, turrim suam & castellum vel oppidum non munivit, ideoque diluculo adhuc pausans invaditur, capitur, trahitur, ligatur, educitur; & habitatione vel dominio Cotidiaci in perpetuum nudatur. AN CHR 1086 15 Aug.

XXVII. Eadem denique nocte uxor Guidonis, soror Albrici de partu laborans, antequam in ecclesia beati Medardi nocturnæ synaxis prævia nola pulsaretur, filium enixa est. Ecce autem sequenti luce, dum puerum tractant diligentius, deprehendunt illum absque oculis esse natum; loca vero oculorum cute & carne obsita erant, sicuti frons vel maxilla. Quid tunc facerent obstetrices, nimio angore consternante plangunt, condolent mussitantes; & omnimodis elaborant ne filii cæcitatem mater moribunda cognoscat. Sic sex dies transierunt, & filii cæcitatem mater nescierat, donec ad id ventum est, quod puer baptizandus ad ecclesiam ferri deberet. Tunc sane major trepidatio pervasit pedissequas, & totis nisibus argumentatur, ne illa tamdiu celata cæcitas in notitiam vulgi publicetur. Adeunt adhuc de recenti partu ægrotam genitricem, persuadent ut filium prius mittat ad Arnulfum sanctum Dei, quam feratur ad baptismum. Favit mater verbis ancillarum, dirigensque legatum ad hominem Dei, orat ut parvulum suis manibus tangere & benedicere dignaretur. Ad quod vir sanctus respondit: Vere necesse est ut infantulum videamus, proinde velociter præsentetur. Sicut mater ab angustia & dolore pariendi, magno Dei munere salvata est, ita misericors Dominus filium imperfectum ad integrum salvare dignabitur: quibus verbis demonstratur, quia infantis infirmitas jam servo Dei innotuerat.

Infans cæcus natus visum accipit.

XXVIII. Itaque allatum infantem servus Christi fenestram intro tulit, in lectulum cinericium reclinavit, & ipse prostratus in pavimento orationi incubuit. Oratione peracta, infantulum in gremium collegit, saliva oris sui loca oculorum perunxit: & statim divino munere oculi patuerunt, novosque ocellos lux nova penetravit. Relato puero ad matrem, facta est ingens exsultatio, & tunc primum agnovit mater se cæcum peperisse, quando per famulum Christi novos oculos didicit filium accepisse *a*.

XXIX. Opportunum cernitur & illud expedire, quo cognoscatur quam subtilem præscientiæ prærogativam vir Domini sanctus Arnulfus invenitur habuisse. Præfati nobiles genuerant dudum filiam vultu decoram, quæ per id temporis jam nubiles annos ducens, a parentibus fuerat cuidam militi rebus ac natalibus non impari desponsata. At illa, ut se habet puellaris mobilitas, quemdam alium rebus ac genere inferiorem plus diligens, refutabat delectum sibi a progenitoribus sponsum, multis juramentis affirmans se interficiendam a se, nisi cupitis amplexibus potiretur. Hujus causæ infortunio affecti genitores puellæ, virum Dei Arnulfum consulunt, si forte ejus menti dignaretur Dominus intimare, quid in tali conflictu potius agendum susciperent. Tunc vir Domini auditis brevi relatu genitorum querelis, opportunum & salubre edidit responsum. Canonica est, inquit, auctoritas, ne puella cui non vult umquam jungatur; idcirco mandatum vobis injungo, ut puellam amato a se viro condonetis, ne ad quodlibet inconveniens puellam cogatis. Est autem Deo notum, & nobis ob meritum vestræ pietatis ostensum, ut post modicum temporis videatis filiam vestram illum sponsum anhelanter appetere, a cujus conjugio tam gratanter se cupit modo

a Hic puer, nomine Petrus, postea factus est ecclesiæ Suessionensis Archidiaconus, de quo Lisiardus in libri 3. præfatione infra loquitur.

AN.CHR. 1087 15. Aug. modo removere: deferte illi modo suam voluntatem, & sic proveniet ut redeat ad vestram honestatem. Tunc illi verbis ejus nimium crudeli, nuptias optatas filiæ detulerunt, & dilecti viri conjugio illam perfrui permiserunt. Et vir ille puellæ conjugatus, quoniam miles famosus laborabat videri, dum nimium fertur in arma, ut sibi nomen acquireret, repente ab armatis perimitur, atque de nova conjuge novam valde viduam citius operatur. Sic juxta viri Dei verbum, puella rediit ad illius sponsi amorem, quem parentes primitus elegerant, illique copulata, damnum prioris æquanimiter toleravit. Hoc & si ab ordine narrationis nostræ videtur alienum, propterea debet audiri: quia in sancto Arnulfo speciale quoddam prophetiæ virtutis declarat præsagium.

XXX. Pro obtinenda prole Regi, orat. Rex Francorum Philippus, jam diu per annos aliquot nuptiali copulæ sociatus, cum videret suam Reginam permanere sterilem, famulum Domini sanctum Arnulfum frequentius exoravit tam per se, quam per alios clarissimos viros, ut Domini clementiam imploraret, quatenus ad Regni tutelam, & ad sanctæ Ecclesiæ defensionem, filium sibi successurum condonare dignaretur. Abhorruit primum hoc facere fidelis servus Domini, cavens inde hominum favorem, & formidans mentis laxare rigorem. Tandem ubi a Tedbaldo venerabili episcopo Suessionico, & ab aliis multis religiosis viris hoc coram Deo bonum & acceptum fore didicit; secundum quod beatus Apostolus, pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt constituti, obsecrandum docet, & hoc primo omnium fieri, tam bonorum hominum suggestione, quam Apostolica monitione pertractus, oraturum se promisit. Hanc vero ejus sponsionem cognoscens Regina, gavisa est plurimum: & tamquam jam secura dirigit legatos idoneos ad famulum Dei, multa prece deposcens, ut sibi prænunciare dignaretur quando esset jam futurum. At ille sentiens in corde Reginæ fidei constantiam, remandavit illi, ut pauperum curam diligenter haberet, intimans quod eorum vox divinis auribus vim inferret, ut optatam prolem sibi Dominus commodaret. Regina paruit, & quotidiana convivia pauperibus instauravit, fixa quod oratio servi Dei non posset cassari.

XXXI. Obtinet a Deo conversionem amici. Vir Dominus sanctus Arnulfus, cum adhuc temporali militia esset implicitus, fuerat ei quidam miles consodalis præ ceteris charus, nomine Gericus, qui recedente Arnulfo de vita sæculi, rapinis & deprædationibus attentius insudabat, nec Deum timens, nec hominem pavens, viduas & orphanos assidue opprimebat. Hanc ejus vituperabilem vitam relatione adventantium comperiens servus Dei, sæpius exorabat Christi Domini bonitatem & omnipotentiam, quatinus illi Gerico immitteret occasionem & compunctionem pœnitentiæ, qua pessimos mores deserere, & timorem æterni judicii inciperet cogitare. Per fideles etiam viros vel mulieres a se repatriantes monita salutis illi mandabat, quæ ille aure corporis audiens, fide & opere non servabat. Interea Gericus, mundi prosperitate perfunctus, duxit uxorem, nomine Judith, æqua nobilitate valentem: generat plures liberos, & annis plurimis cum tota domo jocunda felicitate fulcitur. Postea cœperunt liberi defungi, & infra paucos annos vel unus filiorum superstes non fuit: ipse etiam gravem ægritudinem incurrit, & quadraginta duobus mensibus in lectulo decubuit, quod est annis tribus & dimidio, de vita desperans & mortis articulum præ oculis spectans. Jam nepotes ejus de fratribus vel sororibus nati, terras ejus & quasque possessiones sibi vendicare affectabant, jam uxorem ejus Judith absque dote facere, & ab omni mariti hereditate alienare conabantur. At illa quid faceret, nullus tutor, nullum solatium se illi offerebat. Tunc conversa ad Deum, exoravit flebiliter, ut divinum adesse dignaretur auxilium, ubi cessabat humanum; & recordata servi Dei Arnulfi, convenit maritum moribundum questibus multis: Mi charissime, inquit, conjux, ecce tui nati mortui sunt, ecce tui nepotes mortem tuam præoptantes, omnia bona tua in suum jus vendicare

dicare

dicare satagunt : ecce paraverunt sibi sermonem malignum, ut te sepulto me turpiter ejiciant, nec conjugem tuam me fuisse cognoscant. Et quare tua integra fides non acquiescit consiliis tuæ conjugis, vitam tuam & salutem super omnia diligentis. Loquere in corde tuo, & fac votum Jesu-Christo Domino nostro, quod servum ejus Arnulfum, tuum quondam sodalem & amicum, lectica vectus visites, & ejus consilio temet & omnia tua subjicias : & Pater misericordiarum dolores tuos & mærores meos respiciet. At ille parumper recogitans, quasi pondus dictorum apud se examinans, respondit dicens : Sapienter tractasti, optimum consilium invenisti, quod libenter suscipio, & ut ita citius fiat & volo & voveo. Igitur lecticam equis gestantibus devehitur Suessionem, & viro Dei in suo exercitio desudanti perlatus est. Qui congaudens advenisse virum, olim sibi fideli amicitia junctum, rogavit, immo jussit, illum adduci ad se. Sequenti die deductus ante fenestram, audivit ab eodem viro Dei amicabilem increpationem : Frater, ait, Gerice, tu miles optimus tuis, pessimus tibi, quamdiu provocasti Dominum Deum intendens operibus rapinarum? Crede mihi, prope fuit interitus tibi, in fauces draconis paullo minus incidisti. Sed Christo Domino gratias ago, ille lacrymas meas, ut video, non despexit, qui te immissa ægritudine præpedivit, ne usquequaque rapinis incrassatus, fieres esca inimici dentibus. Scias igitur indubitanter, quia infirmitas quæ te tenuit, diuturnis precibus meis a Domino postulata fuit, ut vel invitus cessares ab oppressione viduarum & voracitate rapinarum. Adverte quantum tibi Deus immensæ misericordiæ suæ impendit beneficium, ut cognoscas te nequiter egisse : qui tantis malitiis inflammatus, morsus leonis potuisti evadere. Sed, inquies, cujus leonis ? Audi beatum Petrum divina voce dicentem : Adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Hujus leonis rictus sola Dei pietate evasisti; jam nunc da operam, ut ab ejus voluntate penitus exuaris. At Gericus ait : Sanctissime & amantissime pater, eo voto eaque deliberatione ad tuum consilium properavi, ut secundum tenorem Dominicæ voluntatis, juxta mandatum vestræ sanctitatis vita mea deinceps componatur, & nihil amplius faciam, nisi quod consilii vestri sententia dictaverit. Pro mea tantum recuperatione Deo nostro preces offerte, & ego fœdere perpetuo assero & confirmo, quod ulterius non faciam quidquid divinis legibus contrarium novero.

AN CHR 1087 15. Aug.

XXXII. Cum autem hæc verba finirentur, uxor ejusdem Gerici, nomine Judith, in vocem prorupit lacrymabiliter dicens : Sancte serve Dei, attende quæso & casus meos, & fer opem miseræ ac destitutæ. Homo Dei respondit ei : Dum audio vocem tuam, mox agnosco qualitatem & necessitatem tuam; & spondeo tibi in nomine Dei, quod adventus tuus vel mariti tui non erit infructuosus vobis. Unde scias certo, quia dabitur tibi gaudium pro mærore, eo quod viro tuo fideliter ministrasti in sua infirmitate. Maritus enim hic tuus quia iniquitatem rejicit, perfecte sanabitur, de quo filium suscipies nominandum Lambertum, qui jubente Deo, hoc eodem die, peracto anno nascetur. Ille patri succedet, ille tuam senectutem enutriet ; nec morieris donec Lamberti tui prole legitima læteris. Unde volo & exhortor te, dulcissime frater Gerice, ut a modo per viam justitiæ ambules, Ecclesiam Dei & sacrum clerum honorifices, pauperibus nihil auferas, immo ablata restituas, eleemosynam jugiter & abunde facias ; sic enim monet sanctus Apostolus divitibus imperare. Decimas tuas numquam retineas, ne alicui eas nisi cui Episcopus jusserit tribuas. Agros tuos excole, de fructu nutrimentorum tuorum, & de justo quæstu vivere stude, cum tuis colonis misericorditer age ; quod solvere nequeunt vel partim remitte. Principi tuo & comparibus tuis fidem & veritatem ex corde exhibe, de collatis tibi beneficiis Deo omnipotenti gratias age, & divina officia celebrantibus interesse frequentius stude. Ita tibi facienti aderit gratia Dei, & dabit

Viri nobilis officia.

AN.CHR. 1087 15.Aug. dabit pacem rebus tuis, atque bono fine fungeris; tu vero qui huc infirmus deportatus es, equitando sanus hinc recedes. O quanta clementia supernæ bonitatis! quæ beatum famulum suum Arnulfum tot virtutum donis exornavit, ut & conversatio ejus in cælis assidue esset, & vitæ ejus meritum in terris aliis prodesset! Nam, juxta quod ex dictis ipsius potest intelligi, iste miles Gericus merito suæ perversitatis coram Deo mortuus esset, nisi hunc oratio Arnulfi jugiter comitata fuisset. Denique propitio Deo, & sanus a viro Dei recessit, & domi consistens mox filium procreavit; qui, ut prædictum est, condicto die ad ortum processit, qui & defuncto patri successor exstitit, & matri suæ pius nutritor permansit. Ipsa vero mater Judith tamdiu in corpore vixit, quousque filius ejus Lambertus legitime uxoratus filios procreavit.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

I. Mortuo Tedbaldo Episcopo Suessionensi. INterea Thedbaldum civitatis Augustæ Suessorum antistitem, jussio divina sustulit ex hac vita, cujus sedem atque locum, quidam generosus, nomine Gervasius, pro recompensatione palatini servitii impetravit donari suo fratri carnali, nomine Ursioni; habitu quidem monacho, ab infantia

tia litteris erudito, sed ad episcopale officium moribus & animo nequaquam idoneo. Cujus ignavia vitæ & non canonicus accessus, haud longe post personuit ad aures Romani pontificis, nomine Gregorii: qui mox datis epistolis ad Hugonem Diensem episcopum, & tunc Galliarum legatum, monuit ut vita & promotio Ursionis canonice discuterentur, & quicquid in his sacris legibus obviasset synodali, judicio corrigerentur. Hinc accidit ut Hugo præfatus in civitate Meldis * super amne Materna, Tedbaldo Comite * sibi patrocinante, teneret Concilium: ubi secundum decretum domini Papæ, concessa Ursioni se purgandi facultate, postquam legitime vocatus est, canonice protractus se præsentare contempsit, judicio Episcoporum noxam subiit; ac proinde condemnatus, clero Suessonico ibidem præstolanti electionis copiam patefecit. Tunc igitur consultu Concilii pars sanior cleri, & casati ecclesiæ Suessonicæ elegerunt sibi in pontificem, sanctæ religionis cultorem domnum Arnulfum, per id temporis reclusum, & ut sibi celeriter donaretur, instanter acclamaverunt. Sic facta & conscripta concordi electione, Hugo legatus statim e Concilio reverendas direxit personas ad cœnobium sancti Medardi, mandans & monens per epistolas, etiam Romanæ Ecclesiæ auctoritate imperans, ut domnus Arnulfus cellam exiret, & concitus ad concilium Meldense veniret, alioquin ut inobediens anathema subiret. Tantæ jussionis tonitruum expavescens, catholicæ Ecclesiæ revera filius Arnulfus, licet ægre, paruit mandatis Legati, venitque ad Concilium. Quo residente, repente relecta est petitio cleri & nobilium populi Suessonici domnum Arnulfum sibi in Episcopum eligentis. Ex hinc fit vox Episcoporum, Arnulfum omni sanctitate ornatum, suum collegam fieri postulantium. Sic mox tractus, & infulatus, & nec ad modicum se excusare permissus, in consessu Pontificum statim est collocatus. Cui afflicto & mærenti Hugo Legatus in virtute sanctæ obedientiæ sacro injunxit mandato, ut deinceps Christi Ecclesiæ ministrare studeret in pontificali officio. Jam ita constrictus cessit edictis: & designata consecrationis die vel loco, rediit ad monasterium sancti Medardi, ut futuro itineri necessaria præpararet. Quibus copiose paratis, non suo typo, sed fidelium voto, profectus est cum quatuor monachis, & electis de clero, venitque in Campaniam in castellum Tedbaldi Comitis, quod dicunt Virtutes *a*.

AN.CHR. 1087 15. Aug.

* Meaux.

* Campaniæ.

Substituitur Arnulfus.

II. Fratrem injuriosum a se repellit

Comes autem Tedbaldus cognito ejus adventu, cum magno militum ac nobilium comitatu gaudens eum excepit, obsequensque intra tectum inducit. Jam hora autem vespertina, in quodam remotiori triclinio vir Domini secretius residebat; & præfatus Comes cum perpaucis nobilium assidebat, ac de spirituali salute quæritabat, cum subito vultu mutatus & quasi spiritu concitatus: Vocentur, inquit, ad nos illi duo fratres, Everolfus & Ostermarus: habeo enim aliquid illis dicere. Nec mora, vocantur, veniunt: qui dum starent ante illum, ait Ostermaro: Postquam, Domino miserante, sæcularis militiæ supercilium dereliqui, pro viribus studui, ne cui fratrum quamlibet injuriam aut contumeliam irrogassem; & quod sollicite observavi, ab omnibus qui mihi adhærebant sollicitus observari fategi. Novi enim pœnam divino ore decretam ei qui scandalizaverit unum de pusillis. Cum hæc quammaxime vera sint; quomodo, tu frater Ostermare, huic confratri nostro Everolfo tam infaustam contumeliam dicere præsumpsisti: & nec timori Dei, nec pudori nostro quippiam pepercisti? Vade & compone iter tuum rediens ad monasterium, quia post tantæ ineptiæ profusiofusionem, tuam in via ista non patior societatem. Volo enim nostri comites itineris fieri gratos, mites, benevolos, sibi invicem servientes, sermone circumspectos; non rebelles, aut non subditos. At ille supra modum consternatus, tremula voce respondit: Domine pater, ubi quæso rebellis fui, aut

a Oppidum Campaniæ diœcesis Catalaunensis, ubi duo monasteria; unum monachorum Ordinis nostri, alterum vero monialium Ordinis sancti Augustini.

AN.CHR 1087 15. Aug. aut cui contumeliam feci? prorsus nusquam. Respondit ei Christi servus: Nonne aures meæ ad os tuum fuerunt, quando dixisti fratri Everolfo, te malle ut caput ejus mergeretur in latrinam, quam tuus caballus solito ampliorem non haberet annonam? Crede nobis; tale quid dicere horruisses, si nostræ gratiæ ullam curam habuisses. Tunc Comes Tedbaldus hæc audiens, & omnes qui aderant, nimium obstupuerunt, quomodo rem secretam & quasi furtive prolatam, tam expresse potuit cognovisse. Siquidem longe a se distabant camera, qua vir Domini residebat, & caballorum stabulum, ubi in distributione annonæ hoc fuerat dictum stultiloquium. Tandem provolvitur dicti reus ad vestigia viri sancti, provolvuntur & ceteri fratres, illi veniam suppliciter implorantes; quibus Dei famulus ait: Indulgeat tibi Dominus, sed tamen in hac via noster non eris deinceps socius. Tunc ille plorans & nimium tristis ait: Eheu sancte homo Dei, qualiter a te digrediar solus, vel qualiter tantum hujus repulsæ portabo opprobrium? Putabunt omnes quod nefandum scelus commiserim, & idcirco a te ejectus sim. Parce precor meo pudori; præsta veniam, ne perpetuo subjiciar mærori. Ad hæc consurgit Comes Tedbaldus, & cum eo tota præsens nobilitas, fiuntque supplices pro monacho, postulant ei aliquod causæ remedium, ne majori impellatur exitio.

III. Philippo regi filium nasciturum prædicit. Tunc vir Dei illius dolori compassus, fratrumque pro eo supplicantium, Comitis quoque ac nobilium votis condescendens, tulit eum in partem, & ait: Tu quidem ob nimiam stoliditatem tuam omnino regredi habebis: sed nos per gratiam Dei tam honestam tibi causam injungemus, ut ex hac digressione nullum umquam patiaris dedecus. Sed mandatum quod tibi committo serva secretum, nec alicui dicas, nisi cui volumus fore nuntiatum. Itaque a nobis digrediens civitatem Parisius venies, & reginam Bertham * vice nostra visitabis, & annuntiabis illi optabile gaudium, quia revera in utero gestat filium, quem in sacro fonte vocabit Ludovicum *a*, quique post patris decessum Regnum tenebit Francorum. Illa tibi vix credet, quia infans vitalem motum nondum habet. Sed dic ei ut confidenter credat, quoniam post modicum temporis sentiet quod portat. Sic monachus valde lætificatus arripit iter versus urbem Parisiorum, & Reginæ pandit amabile mandatum dicens,

* al. Bertradam.

Rex noster dominus, tibi nunc Regina maritus,
Tu Regina pari sensu cupiens generari,
Sæpius Arnulfum rogitastis tuncque reclusum,
Exorare Deum vobis concedere natum:
Per proceres summos, per Pontifices quoque magnos,
Artius optastis quod per vos non potuistis,
Ut daret Ecclesiis tutorem Conditor orbis.
Catholicæ fidei personæ consuluerunt,
Ut Dominum cæli precibus votoque fideli
Expeteret prolem, regnandi sorte sequacem,
Vobis & regno donari jure superno.
Quod simul optastis, completum nuntio vobis;
Nam Dominus cæli compulsus mente fideli,
Contulit hoc vobis, ut detur gratia prolis.
Ventre geris puerum, quod debes credere verum.
Ille puer magnus, dum vivet mitis ut agnus,
Francis regnabit; super hostes non trepidabit;
Pessima delebit; Ludovicus nomen habebit;
Nec tamen hic vivit; nec eum vivax animavit
Spiritus, at Domini dono mox influet illi,
Arnulfi precibus fit filius iste creatus.

Illa

a De hac prophetia iterum Lisiardus libro 3. infra.

Illa præ ſtupore palleſcit, Regemque Philippum venatibus intendentem, miſſis perniciter nuntiis evocavit. Qui curſim veniens, & legationem tam gratam avide ſuſcipiens, optatamque diu prolem a Domino ſibi conceſſam comperiens, cœpit gaudere & timere, multumque metu & lætitia fluctuare. Gauderet plane, ſi ex toto certus eſſet: metuebat ne talis promiſſio vacua remaneret. Tandem vicit in regali pectore fidei præſumptio, & prudenter decrevit non eſſe ſuperfluum, quod per talem ſervum Dei fuiſſet prophetarum. Noverat certe multiformi experimento, cujus ſanctitatis & veritatis exſiſteret, per quem tale præſagium proceſſiſſet.

AN CHR 1087 15. Aug.

Poſt his quinque dies infans vitalis haberi
Incipit, & matri ſuccreſcit ventre gravedo.
Lætitiam tamen infantis ſic dixit habendam,
Ut dolor atque metus Reginam non gravet ullus.
Tempore condigno Rex naſcitur, hic Ludovicus
Pacificus, qui ſceptra gerens, bene jura gubernat.

In hujus igitur tanti Principis præſcita, immo impetrata nativitate, laudanda atque admiranda eſt famuli Chriſti Arnulfi devotionis induſtria, qui tanti myſterii arcanum, & meritorum prærogativa obtinere meruit, & profunda humilitate diſſimulavit. Nec enim aliquando Regi vel Reginæ importunior exſtitit, ut ab eis aliquod peculiare requireret, quibus tanti gaudii beneficium extuliſſet; & cum Rex & Regina anhelarent, ut ei aliquid magnificum impenderent, nihil tamen umquam ab eis expoſtulavit, niſi ut pauperum curæ, & eccleſiarum defenſioni intenderet: quatinus pax & veritas in eorum diebus prævalerent, & eccleſiarum tranquillitas imperturbata maneret. Anno [a] igitur Dominicæ incarnationis 1081. Indict. 4. natus eſt futurus rex Ludovicus, orationibus ac meritis ſancti hujus Arnulfi impetratus, qui utinam ut bono fine potiatur ejuſdem ſancti ſuffragio ſit adjutus.

IV. Ab Hugone Legato conſecratur

Expleto igitur itinere, pervenit ad Hugonem Dienſem, ejuſque inſperato adventu idem Hugo gaviſus eſt pariter & turbatus; gaviſus, quod tam laudabilem perſonam excepiſſet: turbatus, quod ad ejus conſecrationem nullum Epiſcoporum invitaſſet. Sed totum Deo committens, repentino nuntio lætificatur, omniſque ei anxietas tollitur: ſequenti enim die præſentant ſe illi tres Epiſcopi, qui nulla neceſſitate de ſuis locis tunc exierant, ſed tacito inſtinctu ut legatum tunc inviſerent, ſe permotos palam aſſerebant. Patuit ergo omnibus divini conſilii manifeſtum arcanum, & quod revera hunc in Pontificem conſecrari ſuperno judicio eſſet præfixum. Omnia vero quæ ad opus conſecrationis ejus utilia videbantur, ſic parata & inconfuſa evenerunt, tamquam ſi divinis nutibus aptarentur. Poſito ſuper caput ejus ſacro evangeliorum corpore, cum Epiſcopi reſpicerent, invenerunt ſecundum Matthæum dicta Salvatoris: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Dominica ante natalem Domini, quæ accidit 14. Kalend. Jan. conſecratus eſt Epiſcopus cum magna gratia omnium, & cum tota proſperitate divini favoris ad ſedem Sueſſonicam feliciter eſt tranſmiſſus. Nec latuit populos Viennenſes inclyta fama ejus; quin potius congregati mutuo ſe hortabantur, ut illum vi raperent, & ſuæ urbi Archiepiſcopum inthronizarent. Tunc etenim Vienna civitas Pontificis adminiſtratione carebat. Quo rumore latius pervagante, vir Dei feſtinavit exire fines eorum, accelerans exercere ſalutem animarum ſibi ſpecialiter commiſſarum, & vineam excolere, cui cultor fuerat & cuſtos ordinatus.

[a] Hæc quæ ſequuntur non habentur apud Surium, ſed eorum loco elogium breve Ludovici Regis. *Atque ita eſt*, inquit, *Ludovicus, qui modo Francorum regni habenas moderatur, bella inteſtina pro viribus compeſcit, hoſtilia fortiter exagitat; quanto quidem in ipſo eſt pacis ſtudioſus, in armis ſtrenuus, in verbis cautus, prudens conſilio, in bello interterritus, bonorum amans, ejus quo rem decet probitatis, & integritatis cultor: cui tamen ſi quid regiæ perfectionis deeſt, non tam illi quam regni proceribus deputandum eſt.*

AN.CHR. 1087 25. Aug. V. Cluniacum venit. Sane Cluniacum monachorum agmine gloriosum, dum quasi latenter permeans declinare disponeret, fama comes virtutum non permisit eum latere. Nam comperiens iter ejus & causam itineris Hugo abbas præcipuæ religionis, misit velocius monachos suos in occursum ejus, mandavitque, & conjurans per charitatem sanctæ fraternitatis, ut nullatenus declinaret ab itinere sacri cœnobii Cluniacensis; sed comitibus monachis obviam missis, properaret videre fratres ejus gaudentes, ejusque benedictionibus avide confrui exoptantes. Quam tantæ humilitatis exsecutionem vir Domini expavit recusare, & mandatis obtemperans, direxit viam ad venerabile cœnobium Cluniacense. Tunc collecto monachorum exercitu, magnoque decore exornato, obviam ei processit, & beatum Pontificem eximia cum veneratione excepit; nec tantum propter Episcopatum, quantum propter prioris vitæ sibi notum, & Deo gratum meritum. Nam antea idem vir sanctus Arnulfus ipsius abbatis Cluniacensis magisterio & regiminio jugiter utebatur, unde & fama manaverat, quod in electione ipsius, ecclesia Suessionensis consilio ejusdem Abbatis fuisset confortata. Quem honorifice susceptum & benigne habitum sedulus explorator obsedit, non typo curiositatis, sed fervore sanctæ charitatis; proponens quæstionem de scripturis, & earum solutionem ab illius ore eliciens, ut tali indagine rescire posset, utrum in promptu haberet proferre nova & vetera, ne commissa sibi ecclesia minus justo spirituali aleretur doctrina. Denique sic contigit, ut quem idiotam & agrestem exsistere domnus Hugo pius Abbas extimuerat; zelo charitatis hunc doctrinæ fluentis exundare, & eloquii facundia non mediocriter vigere, lætus expertus sit. Sed prædicti Hugonis vel brevem istic memoriam videre animus sitit. Fuit nempe corpore & corde castissimus; monasticæ institutionis, vitæque regularis sator & custos perfectus; probatorum monachorum, & honestissimarum personarum nutritor indesinens, & sanctæ Ecclesiæ auctor * & defensor fervens.

* f. tutor.

VI. Suessionem ingredi impeditur. Occupabat sedem Suessonicam non Ecclesiæ jure, sed palatii favore episcopus Ursio, Gervasii regalis dapiferi germanus, & idcirco rebus episcopii utebatur, quoniam regius favor ob gratiam fratris eumdem comitabatur. Venienti igitur domno Arnulfo episcopo, & Suessionis civitatem intrare disponenti, fit obvius isdem Gervasius cum turba armatorum, & monuit valde ne civitatem intraret, si tandem vivere vellet. Cui vir Dei constanti mente respondit: Scriptum est, dicente Apostolo, quoniam perfecta charitas foras mittit timorem. Et quia mihi vivere Christus est, & mori lucrum, obedientiam Apostolico mandato mihi impositam conabor implere, ne non obediens merear improbari. Me decet audire * quæ jussit Papa subire, opilio Christi non frangitur agmine tristi; habeat me Dominus Deus meus aut martyrem si interficior, aut confessorem si evado: charitas enim Christi urget nos. Ita dicens, animal cui insidebat calcaribus agitavit, ut civitatem velociter subiret. At Gervasius injecta manu arripuit frænum jumenti, & torquens animal cum sessore aliorsum digredi coegit utrumque. Vir autem Domini statim cessit obsistenti, memor Domini dicentis, Amice ad quid venisti? Intendebat & illud, quia nec in hasta nec in gladio salvat Dominus. Sic in quantum licuit obedientiæ mandatum implevit, & sedem quam non cupierat tranquilla interim mente deseruit: sed excoluit pietate, quam visus est deseruisse corpore.

* f. adire.

VII. Officium Episcopi implet. Verum quia non sedes episcopum, sed episcopus sedem facit, & virtus majestatis per loca non scinditur; in quodam castello ejusdem diœcesis, vocabulo Ulciaco *, solatio Tedbaldi Comitis, mansionem, ac sedis vicariam sibi statuit: ubi convenientibus ecclesiarum prælatis, & senioribus de clero, concurrentibus etiam promiscuis populorum cœtibus, pœnitentiam confessis & reparationem lapsis strenue ac fideliter procurabat.

* Oulchi.

Pontificis studium colit omnis grex populorum,

Præ-

AN.CHR 1087 15. Aug.

Præfulis officium clerus fitit ecclefiarum:
Confecrat ecclefias, clerum docet, agmina firmat,
Prædicat, abfolvit, baptizat, chrifmate tingit;
Cœtibus haud ftultis diffundit verba falutis:
Lapfis dat veniam, contritis corde medelam,
Se fponfum viduis, patrem dedit effe pufillis:
Virginibufque tamen ftuduit conferre juvamen;
Exhibuit carum fe cunctis, fprevit amarum,
Ecclefiæ cultum coluit fuper omnia multum,
Pervigil, exorans, & mundi crimina plorans.
Nec tulit indignum famulis fe ferre benignum,
Vir pius & lætus, prædulci famine fretus,
Omnibus omne gerens, fceleratis valde refiftens;
Præftans vitalem non fe tulit exitialem,
Sic Domino gratus patuit, fic mente beatus,
Fieret in Chrifto laus, gloria, forde carendo.

VIII. Commorante autem viro Dei in eodem loco, accidit graviter infirmari monachum ac presbyterum Everolfum, ipfi Antiftiti per omnia devotum, quem pro utilitate fui diligebat plurimum. Jamque ifdem pro acerbitate fervidi languoris credebat fe moriturum, & idcirco poftulavit Epifcopum, ut facro eum oleo perungeret, fuumque exitum fuffragiis præmuniret. Cui Epifcopus lumine prophetiæ illuftratus, ait: Intempeftiva funt quæ flagitas; qubus ideo non annuo, quia divinæ difpofitioni contraria fcio. Nam non ego te ungere aut fepelire habeo, fed tu me alio tempore alioque in loco obeuntem, ungendo & fepeliendo facris officiis profequeris. Et ille ait: Ad veftri tranfitus obfequium quomodo ego tantillus poffim accedere, cum Epifcopi vel Abbates illud debeant celebrare? Ad quem Præful: Scias certiffime quod ad meæ unctionis vel tumulationis exfequias, nullus Epifcoporum aut Abbatum conveniet. Sed per tuæ dilectionis fervitium omnia circa me complebuntur. Sed jam modo furge; ad ecclefiam vade, & Miffam faciens, Salvatori noftro gratias age. At ille dixit: Domine pater, viginti & uno diebus non manducavi, & quomodo imperas ut furgam, vel ad ecclefiam pergam, dum corporis vires nullas habeam? Tunc Pontifex alludens tenuit manum ejus, & dixit: Ecce dico tibi, in nomine Jefu Chrifti velociter furge: & quæ tibi imperavi hilariter comple. At ille furrexit, & feipfo fortior ad ecclefiam ivit; orationem fecit, Miffam cantavit. Reverfo ab ecclefia ipfemet vir Dei cibos appofuit, poculum miniftravit, & fic faniffimum factum, eodem die in comitatu fui itineris illum focium habuit.

Monachum infirmum fanat.

IX. Idem vir Dei fanctus aliquando ab eodem fratre requifitus, quando & quomodo vel ubi futurus effet tranfitus ejus, refpondit. Non multum tempus fucceſſerat, poftquam divinæ voluntatis confilio Epifcopus, licet indignus, ordinatus fum, cum fentirem monachos fancti Medardi & clericos ecclefiæ [a] fancti Gervafii invicem altercari velle pro exuviis futuris corporis mei, totis vifceribus imploravi Regem cui omnia vivunt, ut dignaretur aperire mihi quando, & ubi præfixus effet tranfitus de corpore mortali, five locus deputatus meæ tumulationi. Et quadam nocte his precibus incumbenti, adftitit vifio beati Petri Apoftoli, talibus verbis me inftruens atque confortans. In regione Flandriæ eft locus Domino noftro Jefu-Chrifto, fub titulo nominis mei confecratus, ubi multa figna Chrifto volente facta funt, ad cujus honorem vel provectum renovandum impetravi a Domino, ut in eodem loco debeas fepeliri: qualiter te Chrifto glorificante, idem locus fplendore meritorum tuorum illuftretur, & ad lucem fanctæ religionis, te inchoante, reducatur. Cui ego: Domine cum ille

Tempus & locum fui obitus a S. Petro difcit

[a] Ea eft ecclefia Cathedralis Sueffionenfis, quæ fub SS. Gervafii & Protafii titulo Deo dicata eft.

ANN. CHR. 1087. 15. Aug. ille locus ex toto mihi sit ignotus, & a diœcesi mihi commissa alienus, qua ratione potero illuc venire sepeliendus? Ille respondit: Tu audisti quamsæpius, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Proinde de hoc non solliciteris: quia mox ut erit tempus, paratum est Domini opus. Romanus Pontifex tibi mandatum injunget, per quod adventus tui in Flandriam fiet causa. Pax Christi tecum, pax nostra simul comitetur in ævum. His talibus monitis confortatus, credo quod non erit vacuum, quod dignatus est spondere primus Apostolorum. Sed & tu, carissime, custodi diligenter, ne talia cuiquam quamdiu spiro audeas confiteri.

X. *Furem occultum detegit.* Populorum frequentia undique ad eum properante, quorum morbis expiandis attentius insudabat, quadam die in exedra stans, & per fenestram foras prospiciens, vidit in platea subjacente hominem anhelum gradientem, & super collum plancam bajulantem; moxque dixit circumstantibus clero & militibus: Planca illa quæ eminus bajulatur rapina est. Circumstantes responderunt: Et unde hoc agnoscere, o domine, potuisti? Respondit Dei servus: Certissimum habeo rapinam esse: quoniam hac eadem hora, auctor rapinæ diabolus collum hominis insidiando premit. Ajunt ei: Et possumus requirere, an ita sit? Dicit sanctus: Facite ut vultis. Mox de illis unus pro omnibus in agilem cursum se celeriter dedit, & gerulum plancæ sic affatus: Heus tu o homo. Planca ista, quam sic anhelus bajulas, unde rogo tibi provenit? Respondit ille: Apud Nantolium villam in quodam assultu interfui: & hanc ibi plancam rapiens acquisivi. His percunctator auditis, ad eos qui se miserant celer rediit, & viri Dei testimonium ex toto fuisse veridicum, stupentibus nuntiavit. In hoc autem quædam similitudo est de beati virtute Martini, qui quondam ad Avitianum *a* superbum Comitem veniens, diabolum super caput ejus incubantem adspexit.

XI. Quodam tempore dum cujusdam vici plebitaneam ecclesiam esset dedicaturus, clientibus suis & viæ sociis futuris dixit: Tali rogo semita ad illam nos ecclesiam conducite, qualiter confluens populus nesciat qua nos illo via debeamus pervenire; & aliquid alimentorum vobiscum comportate, ut post itineris laborem, vel ad modicum valeamus corpora recreare. Itaque semita remotior ac devia arripitur, nec tamen fervor populi sitientis hoc argumento sedatur: sed sub omni celeritate grandis multitudo ante illum & post adunatur. Quod cernens Dei servus, in laudem Conditoris erupit, & famulantibus sibi dixit: Quicquid alimentorum hic habetis proferte, ut post laborem viæ vires corporum valeamus reparare. Nec mora, proferuntur claustrales panes quinque, vini quoque funduntur quinque vascula, juxta modum claustralis justitiæ: & expansis in herba tapetibus, vir Domini resedit, proflua turba illum gregatim ambiente. *Panem & vinum multiplicat.* Tunc benedicens panes, paucos quidem numero, sed multos numeri mysterio, jussit omnibus qui undique considebant, ex eodem pane distribui, vinum quoque illis ad satis propinari. Res itaque tunc gesta, in hoc visa est digna magno miraculo; quoniam ille panis, illudque vinum tam abunde cunctis suffecit, ut dicerent se bene refectos, & copiose satiatos. Etiam quidam illorum, de illo pane spe credula quasdam particulas reportarunt; quæ languentibus postea appositæ, gustu sui salubre remedium præbuerunt. Manducantium vero & gaudentium caterva, præter Præsulis comitatum, septingentorum numerum superavit.

XII. Rogerus comes Porcensis in castello, quod vocatur Calvus-Mons *b* Remensis provinciæ, ecclesiam construxit: ad cujus dedicationem faciendam, magnis precibus invitavit sanctum Arnulfum Suessionensem episcopum. Ventum est usque ad id, ut, basilica consecrata, altare consecretur. Et

a De Avitiano Comite agit Sulpicius, Dialogo 3. de virtutibus S. Martini.

b Calvus-mons, vulgo *Chaumont*: oppidum diœcesis Remensis prope Castrum-Porcense, vulgo *Chateau-Porcien*. Ecclesiam de qua hic mentio, abbatiæ titulo illustratam nunc possident Præmonstratenses, ut notat Marlotus Metrop. Rem. tom. 2.

Et tunc reſidente Epiſcopo & paullulum reſpirante, acceſſit Comitiſſa du- AN. CHR. cens in manu ſua mulierem quindecim annis cæcam, & genu flexo ante il- 1086 lum ait. Pie domine, miſerere huic miſellæ, & tua ſancta oratione, tuæque 15. Aug. manus impoſitione, lumen illi oculorum ſuorum clementer reſtitue. Illo Cæca viſum reddit. autem negante, & ſe indignum magis clamante; cæca mulier dixit: Epiſcope Dei, ne differas, quoniam cælitus mihi eſt promiſſum, quod tactu manus tuæ lumen recipiam oculorum. Et ille ſtatim lacrymis ſuffuſus oravit, dexteram cum ſigno crucis oculis mulieris appoſuit: & continuo lumen clarum mulier ipſa recepit. Hujus miraculi inſpectores fuerunt Algerannus vir facundus, beati viri tunc Archidiaconus, & poſtea Laudunenſis epiſcopus. Radulfus-Viridis, poſtea Remorum Archiepiſcopus, ad quem ſcilicet hujus operis præfatio dirigitur; Abbates convocati, & præpoſiti eccleſiarum plures; ipſe Comes Rogerus, & Comitiſſa ejus; clerus multus & populus infinitus, quorum voce laus Dei noſtri celebrata eſt celſa voce, pro honore rei geſtæ cunctis vociferantibus: *Te Deum laudamus*.

XII. Flandria turbata huc a Papa mittitur.

Qualiter ſane regionem Flandrenſium petierit, & quæ cauſa illum ad illas partes retraxerit, competens deſcriptionis ordo jam narrandum expoſcit. Robertus *a* igitur tunc Comes Flandrenſium infeſtus fuerat quibuſdam nobilibus ac ditioribus gentis ſuæ, qui hoc conſilium tractaverunt, ut Rodberto feroce Comite dejecto, mitiorem, ut putabant, principem ſibi providerent, Balduinum ſcilicet Comitem Montis-Caſtrorum. Tale conſilium illorum poſtquam Comiti Rodberto innotuit, omni molimine ſuos proditores intercepit, aliquantos perimens, aliquantos proſcribens, quoſdam etiam rebus & honoribus nudatos extra patriam exſulare compulit. Inter quos Arnulfus Morinorum archidiaconus, & eccleſiæ beati Audomari * præpoſitus, de omni ſua rerum vel officii facultate depulſus, multis diebus profugus, intolerabilem calumniam eſt perpeſſus: qui ſero ad cor rediens, Romanum papam, nomine Gregorium, expetiit, & quanta calumnia gradus ſui honorem & rerum facultatem amiſiſſet, proclamavit lacrymabiliter. Tantæ ejus & ſibi ſimilium calamitati compatiens domnus Papa, decrevit ſuis epiſtolis animos Comitis Rodberti turbidos & feroces ad lenitatem provocare, ut ſuſpectis ſuis plene indulgeret, aut certe facultatem ſe purgandi concederet. Sed quia nemo potuit inveniri, qui Apoſtolici litteras in præſentiam Comitis tam offenſi deferre præſumeret, res in longum dilata eſt. Tandem memoriam ſubiit conſtantia ſanctitatis, & fervor charitatis hujus ſancti viri Arnulfi Sueſſionici epiſcopi: idem in palatio domini Papæ celebre innotuit, hunc eſſe proculdubio qui Apoſtolici mandata Comiti Rodberto præſentare incunctanter prævaleret. Tali tandem conſilio animatus domnus papa Gregorius, ſcriptas & bullatas epiſtolas dirigit reverentiſſimo pontifici Arnulfo, mandans & imperans, ut litteras interventrices & perſonas de quibus agebatur, ad præſentiam Comitis Rodberti in ſuo conductu offerret, illiſque veniam vel copiam ſe purgandi ad honorem Apoſtolicæ Sedis impetraret. Hac igitur cauſa bifariæ juſtitiæ, id eſt obedientiæ principalis, & fraternæ compaſſionis, alligatus vir pietate fortis, non immemor Apoſtolicæ ſibi præoſtenſæ ſponſionis, cum quibuſdam illorum venit ad oppidum, Inſulam *b* nuncupatum; ubi reperto Comite Rodberto, ſacra Apoſtolici præſentavit. Quæ dum legerentur, interim accuſati clam ſe ſubmittentes tenuerunt pedes ejus. O furor! o rabies! o motio fellis amara, quæ tunc fronte, oculis & toto vultu Comitis ferbuerunt, quando ſenſit exoſos ſuos tetigiſſe pedes ſuos. Sed quid illa ferocitas ante virum juſtum faceret? Affuit ille, qui reſpicit terram & facit eam tremere, & tam obtentu ſanctitatis ejus, quam pro reverentia ſe-

* S. Omer.

a Robertus Friſo, vulgo dictus, qui pulſis Richilde Balduini Comitis relicta, ac ipſius filiis, comitatum Flandriæ occupavit.

b Hodie urbs eſt Flandriæ inſignis, immo ejus caput, vulgo *l'Isle*.

AN.CHR. 1087 15. Aug. dis Apostolicæ, salus & vita rerumque facultas indultæ sunt. Ecce quam vera & quam miranda sunt consilia Dei! Quis hoc excogitare potuit, ut nequitia proditorum verteretur in occasionem salvandorum populorum! quis scire vel cogitare potuit, ut grandis furor irati Comitis rediret ad magnum honorem famosi Præsulis! Sed interim fileat omnis caro, ut appareat quid Jesus Dominus decreverit operari in servo suo.

XIV. Quia nempe illo in tempore per quædam, immo per cuncta Flandriæ loca, quotidiana homicidia, & insatiabiles humani sanguinis effusiones pacem & quietem totius regionis turbaverant, ob hoc magnis precibus maxima nobilium multitudo impetravit, ut loca in quibus maxime atrox crudelitas sæviebat, Præsul Domini visitaret; & mentes Flandrigenarum indociles ac cruentas, de pacis ac concordiæ bono aliquatenus commoneret. Qui in spiritu sentiens hoc acceptum coram Deo, &, ut præscriptum est, sciens divina jussione, & beati Petri Apostoli interventione huc oportere venire; tanto citius acquievit eorum precibus, quanto certius adspiciebat hæc omnia actitari divinitus. Nobilium itaque ac magnatorum stipatus caterva venit ad Brugense * oppidum, & inde in Flandriam interiorem ad Aldeburgensem vicum. Quibus in locis tanta rabies occidendi, tantusque inerat furor ulciscendi, ut humano sanguine assidue cruentari jocundum haberent; & vel una die a cædibus cessare, ignavum atque improbum æstimarent. Vix pater filio, vix filius patri parcebat: frater germanum, nepos avunculum vel patruum, quin & patruus nepotem pro modica causa neci tradebat. Horum autem diabolicam rabiem, & tam Brugensium quam Furnensium * ac Aldeborgensium insanam perniciem, vir Domini Arnulfus verbo dulcifluæ prædicationis & exemplis eximiæ sanctitatis mirabili modo mansuefecit, & corda crudelium ad concordiæ tenorem, licet valde laboriose, complacuit. Nam instante illo, & opportune atque importune prædicante, & crebris se illorum vestigiis prosternente, tandem inimicitia sopita est, & de infestissimis inimicis, in tenaces amicos arctius sunt confœderati.

* Bruges.

* Furnes.

XV. Dissidiis sopiendis laborat. Hac in re enixius laborans venit in villam, quæ appellatur *Turbold*: nam & ibi hostis antiquus ignem litium flammasque rixarum spiraverat. Cumque proximos effusi sanguinis alloqueretur, ut pacis fœdera inirent, & diabolica incendia sopirent; erat ibi quidam, nomine Herradus *, Herradi filius presbyteri, qui maluit surda aure monita pacis spernere, quam seipsum vel proximos ad pacis studium informare. Atrium itaque ecclesiæ, in quo stabat Episcopus, visus est exire, ut absens monita justitiæ pronius posset declinare. Dictumque fuit Episcopo: Ecce unus recedit in quo quam maxime causa consistit. Statim Episcopus e vestigio prosecutus, utque ad Comitis stationem, illum subsequendo, pervenit; & ante pedes illius solo tenus prostratus humiliter exorabat, ut ad concordiam pacis redire debuisset. Ille vero typo juvenilis arrogantiæ inflatus subsistere noluit, sed veritus ne ab aliis teneretur, in fugæ cursum perniciter se laxavit; fugienti vero malignus spiritus insiluit, & in amentiam versum seipsum dentibus & ungulis dilacerare coegit. Quo comperto, amici vel affines venerunt, & ligaverunt amentem & dæmonio plenum, & pertraxerunt stridentem & motibus repugnantem in domum patris sui. Deinde adeunt sanctum Episcopum, obsecrantes plurimum ut superbo & fatuo ignosceret, nec injuriæ irrogatæ memor esset. Quibus servus Domini dixit: Injuriam pro veritate illatam amplector; sed de cordis illius stoliditate plus afficior: unde si vultis ut pro illius liberatione Dominum exorem, facite nobis certitudinem, ut vos omnes, velit ipse aut nolit, teneatis firmam pacem, & si litigium aut seditionem commoverit, nemo ex vobis ferat illi solamen. Una omnes voce dixerunt: Anathema sit inter nos quicumque auxilium illi dederit, nisi ad custodiendos sermones vestros. Ita Episcopus quasi promissis delinitus, aquam benedictam cum exorcismi permixtione confecit, de qua juvenis asper-

* al. cod. Eraldus, Eraldi.

aſperſus, ſtatim diaboli pervaſionem evaſit, & ſenſibus ſuis ſobrie functus, pacem & concordiam ſpeciali devotione ſervavit. AN.CHR 1087 15. Aug.

In eadem villa *Turbold*, geſtum fuit aliud non minus mirandum. Quidam miles Aldemborgenſis indigena, nomine Willelmus, ſtatura & agnomine Longus, habuerat filium jam adultum tyrocinio mancipatum, ſed furtis & rapinis plus intentum: qui filius dum quodam tempore in domo cujuſdam Sigeri luce clara rapere niteretur, ab ipſo Sigero gladio percuſſus citius mortuus eſt. Qui Sigerus cernens ſe peccaſſe in morte tyronis, quamvis juſte perempti: adiit venerandum ſanctumque virum Arnulfum epiſcopum, rogans ut medelam verborum adhiberet, ad ſanandum ulcus tanti piaculi. Vir autem ſanctus, qui ſeipſum obtulerat in præparationem evangelii pacis, impiger exiit in campum Sigeri, ſubiturus duellum contra potentias diaboli, & armatus ſcuto fidei, viriliter decertavit rapere vaſa fortis maligni. Adunatis vero cum peremtore juvenis propinquis ejuſdem interfecti, ſeminavit verbum juſtitiæ, verbum veritatis & pacis, & auctore Deo, pacificavit Sigerum cum Vvillelmo-Longo, videlicet patre interfecti. Poſtea Vvillelmus a quibuſdam malignis increpatus, cur filii mortem tam leviter indulſiſſet, cœpit pænitere de benefacto, & iterum cœpit locum captare, quo ſumeret vindictam de Sigero. Nec cedebat ei locus ultionis, donec recurſu temporis, circa feſtum ſancti Joannis in nundinis Turboldenſibus, veniente fortuitu Sigero ut veſtem emeret, illum Vvillelmus gladio acutiſſimo cervice tenus perculit, & exſanguem factum, non mortuum, in cartallum quo veſtes jacebant dejecit. Statim omnes nundinæ turbatæ ſunt; fit clamor & indignatio in populis, cur Comitis pacem temerare præſumpſiſſet. Curritur ad Comitem, qui præſens in domo ſua *Turboldi* conſiſtebat: nuntiatur ei probroſe illum jam nihili valere, qui ſuas celebres nundinas nequiſſet defenſare. Proſilit Comes Rodbertus animo efferatus, jubet continuo percuſſum & percuſſorem ſibi ſiſti. Interim audit a ſuis militibus, quod Vvillelmus-Longus hujus audaciæ præſumptor fuiſſet, & in ultionem occiſi filii nundinas exturbaſſet. Jam Comes aliquantiſper mitigatus reſpondit, Vvillelmum-Longum ſeu militem ſtrenuum, diligo ut filium: ſed hoc redarguo, quod filii mortem per ſanctum Arnulfum epiſcopum perdonatam atque pacificatam, denuo ultum repetivit. Interea deducitur coram eo percuſſus, trepidans quidem ſed illæſus: videtur cervix ejus non gladio percuſſa, ſed quaſi rubeo filo præcincta. Tunc Comes ait ad Vvillelmum: Miror tuam temeritatem, ſed plus horreo tuam tantam debilitatem, quandoquidem enim parcere noluiſti, cur tam pueriliter ferire non erubuiſti, ut manus fœminea non virilis dextra in iſta cervice compareat. Agnoſce igitur quoniam nec gladii nec dexteræ cauſæ fuit; ſed imperio ſummi Dei id actum eſt, qui non permiſit vulnerari cervicem, quæ per documenta tam ſancti viri ſponte ſuſceperat pacem. Sic Comes, ſic Comitis proceres, & milites prædicabant, quod quidquid ſanctus Arnulfus pacificaſſet, fixum & inviolabile Dei nutu permaneret.

Intra terminos parochiæ Geſtelenſis, quæ ſubjacet diœceſi Tornacenſi, eſt quædam vena terræ nigra & quaſi ſubrufa, quæ crebris paludibus interſita, non facile poteſt tranſiri. In his vero locis moratur genus hominum atrocitatem ſemper geſtiens, ut vulgus Scytharum. Ad hæc loca vir Domini pertractus, ut inter tales verbum pacis ſeminaret: conventus eſt a quadam anicula, lacrymoſis planctibus ita clamante: Sancte ſerve Dei, miſerere mei, & dignare intrare in tugurium paupertatis meæ, ſicque videbis multiplicem & diuturnam pœnam afflictionis meæ. At ille manſuetus & humilis, memor ſemper nominis Chriſtophori cælitus ſibi inditi, intravit tectum viduæ pauperis, ut videret cauſas declamatæ calamitatis. Jacebant enim in lectulis quinque filii ejus, uno eodemque languore conſtricti, quorum nullus alium poterat juvare, vel in aliquo ſupportare. Tunc mulier dixit: Vide, XVII.

AN.CHR 1087 15. Aug. serve Dei, quanta sit mea miseria, quantus dolor me angit, quanta tristitia me affligit, servio sola quinque viris, curro & festino ab illo ad illum, ab isto ad istum, & minime placeo famulando. Tunc vir Domini nimia compassione congemiscens, tacitus oravit; deinde aquam benedictam conficiens, totam domum & infirmos aspersit, & eisdem sic imperavit. In nomine Domini nostri Jesu-Christi recedat a vobis languor iste, ut statim convalescatis, & matrem vestram tot doloribus addictam serviendo vobis fatigare non egeatis. Affuit continuo virtus Domini, & statim consurrexerunt, atque cibos diu exosos avide sumpserunt. Sequenti die lavacra subierunt, ac deinceps omni incolumitate viguerunt.

Quinque fratres infirmos curat.

XVIII. Folcardus quidam accola Gestelensis, alacer & robustus, nec tam utilis quam temerarius, beatum Præsulem de pacis gratia colloquentem contemnendum putavit. Qui dum faciem viri Dei fugeret, repente est traditus maligno spiritui; a quo discerptus & miserabiliter laniatus, ab amicis vel propinquis vix potuit coerceri. Et hic non sua fide, sed aliorum prece per beatum Pontificem a dæmone purgatus, didicit jam ex passione, quantum beato viro impendere debuisset amoris & reverentiæ.

Contemtor sancti viri punitus.

XIX. In vicinio Furnensis castri habitavit quædam vidua, nobilitate & opibus fulta, nomine Evergerda, cujus maritum simulque filium atroces inimici peremerant, & pro quorum interitu graves inimicitiæ interfectoribus undique incumbebant. Nam pro morte duorum omnis illa regio conturbata fuerat, dum alii vindictam, alii defensionem homicidarum molirentur. Ad quod malum compescendum Domini præsul sanctus Arnulfus sponte ac prompte properabat, ubicumque de pace & concordia esset agendum. Venit ergo asello vectus ad domum illius divitis viduæ, contra quam vox Apostoli insonat dicens: Vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est. Talis illa cum esset, beati viri ingressum omnino noluit; sed ante suam portam pontem levatorium erigi jussit, ne pateret ingressus, neve daretur effectus votis hominis Dei. Ille tamen non destitit prædicare, arguere, obsecrare, ut interfectoribus filii vel mariti pro refrigerio animarum ipsorum indulgeret, & quos crudeliter odiebat, amicos sibi confœderatos effici consensisset. Illa vero neque preces ejus, neque monita suscipere voluit; sed in sui persistens tumore animi, famulum Christi de aselli sessione, & de vestis humilitate subsannando derisit, & a se repulit, sed non impune. Nam postquam Præsul gemebundus ab ea recessit, gravis illam divinæ animadversionis vindicta percussit. Post modicum quippe temporis, manente cæli serenitate, quidam levis turbo consurgens, domum ejus concussit & contrivit, in qua ruina deprehensa, repentina morte percussa interiit. Ubi valde miranda res contigit, quod in eadem domo cum essent famuli & ancillæ plures, porci vel canes, gallinæ, anseres, columbæ atque hirundines, nihil tunc ibi periit, nisi irriverens femina, nec quodlibet animal vel quippiam læsum fuit.

Item mulier.

Funditus exstincta docuit non dogmata ficta,
Quæ monuit sanctus vindictæ pondere tantus,
Femina sic fortis, fit juste filia mortis.

Hujus certe ultionis fama volans, perterruit corda duricordium Flandrigenarum, ut nemo auderet viro Dei resultare, vel sacris ejus monitis non obedire. Erant eo tempore in vico Aldenborgensi duo vesanæ animositatis adversarii, Conon unus, alter Robalinus: quorum Robalinus Cononis patrem, nomine Hidonem, dolo peremerat: alter alterius amicos & domesticos trucidabat, alter alteri quæcumque poterat privatim & publice mala ingerebat. Horum quoque mentes dæmoniis plenas, suarum documentis prædicationum, & terrore frequentium signorum ad gratiam pacis convocavit. Talibus congratulans Comes Rodbertus, totaque gentis nobilitas,

AN. CHR. 1087 15. Aug.

litas, gaudio magno gliscebant, quod talem suis temporibus Christus Dominus tribuisset ministrum, qui curam omnium paterno affectu gereret, & viam vitæ omnibus, exemplis propriorum actuum declararet. Et jubente Comite Eremboldus prætor assumptis secum prudentibus viris, in Brugensi palatio, supputatis per nomina interfectis Brugensis coloniæ, vel aliorum locorum, unde personarum notitiam colligere potuerunt, invenerunt & ex scripto indiderunt, quoniam expensio decem millium marcarum argenti meri non potuisset persolvere, quod gratia Dei per hunc veritatis ministrum dignata est moderari. Hinc factum est, ut virum sanctum omnis homo tam potens quam impotens medullitus adamaret, illumque secum anhelanter habitare peroptarent. Et hinc toto conamine cœperunt disquirere, quo nam in loco sacer Præsul utiliter ac honeste valuisset residere.

Quantum Flandriæ profuit.

XX. Ecclesia erat in oppido Aldenborgensi, sub honore sancti Petri apostoli & omnium sanctorum Apostolorum antiquitus fundata, divinis miraculis frequens & famosa, quam quidam nobilis & multum locuples, nomine Conon, frater Everardi Tornacensis, in rationem beneficii de Flandrensi Comite habebat, Comes autem hanc eamdem ab Episcopo Tornacensi tenebat. Hunc Cononem inflammavit timor Dei, suggerente fidelissima conjuge, nomine Huzecca *, ut ecclesiam sancti Petri apostoli, quam terribilem fecerant divina miracula, immunem sui juris, liberamque perageret, & ad laudem Dei Abbatiam monachorum instauraret. Oportebat enim impleri superius scriptam beati Petri sponsionem, quam ad ipsum Præsulem factam retulimus, tam de loci structura, quam & de ipsius sancti viri obitu & sepultura. Ordinatione vero Dei peractum est, ut reddente Conone Comiti ecclesiam quam tenebat, Comes hanc eamdem Tornacensi episcopo, nomine Radbodo, reddiderit. Radbodus quoque episcopus cum Galtero Archidiacono, laudante clero & gaudente populo, liberam & expeditam condonavit episcopo Arnulfo, illique canonicam de eadem fecit investituram.

* al. Zazecca.

Ecclesia Aldemburgensi donatur.

XXI. Hanc denique ecclesiam, seniorum traditio ab abbate Ursmaro *a*, temporibus Dagoberti regis Francorum, commemorat ædificatam, quam majestas Domini diversis revelationibus signorumque ostensionibus multotiens mirificavit. Cæci visum receperunt, surdi auditum, muti loquelam, paralytici vel contracti restaurati sunt; & omnis morbus vel ægritudo optatam ibidem receperunt salutem. Anno autem Damini 1081. * sacra nocte natalis Domini, factus est ventus vehemens & validus, qui turres urbium & tecta domorum ac ædificia plura ecclesiarum concussit, fregit & dejecit. Eadem nocte ejusdemque venti turbine campanarium ecclesiæ sancti Petri evulsum est a suis cardinibus, & supra tectum turris in qua stabat versus orientem projectum, ita ut per sex dies ac noctes cerneretur pendulum, quasi semper esset ruiturum. Congregati mane loci habitatores, sub omni celeritate convocant architectos, statutis præmiis si illud revocarent munerandos. At illi multa promittunt, restes præparant, balistas erigunt, ligamenta consuunt, & multimoda artis argumenta componunt. Et dum populus præstolaretur adinventas artificum machinas, quibus campanarium sperabatur reformari, ante noctis medium, pridie Calendas Januarii, advenit virtus de cælo in visione ignis, & campanarium quidem suis sedibus firmissime relocavit, ecclesiam vero intus & foris flammeo lumine vestivit. Hæc me sic referre puderet, nisi testes mille se vidisse perhibuissent *b*.

* al. mendose 1091.

Campanile mire restitutum.

XXII. Habebat in usum catholicæ fidei conservator, ut si quando ægrotus ad illum causa medelæ accessisset, mox prælato signo crucis manum illi impo-

Mulierem a capitis dolore sanat.

a Vitam S Ursmari abbatis Laubiensis dedimus ad an. 713. Sæc. III. parte I. pag. 246. cum Appendice in qua nonnihil habetur de hac ecclesia Aldeburgensi ab eodem Ursmaro exstructa.

b Eodem modo istud miraculum refert Sigebertus auctor æqualis, in Chronico, ad hunc annum 1081.

AN.CHR 1087 15 Aug. poneret, & verba Evangelii decantaret tertio dicens : Super ægros manus imponent & bene habebunt. Quibus ita tertio dictis, recedebant languores, sanitas sequebatur. Talia prænoscens quædam mulier Aldenborgensis oppidi indigena, venit ad eum ubi tunc manebat apud sanctum Petrum, & oravit dicens : Rogo te, sancte Episcope, tange & benedic caput meum, ut sanari valeam a tantorum afflictione dolorum. Cui Præsul : Quid molestiæ patiaris, vel qua nos ratione adieris, edicito soror. At illa subjunxit : Longum tempus transegi in acerrimis doloribus capitis, qui in tantum me exagitant, ut phrenesim me pati homines credant, & die nocteque aliqua requies in me non habeat locum : dormire, manducare, vel operis quid exercere numquam possum. Tot mihi malis oppressæ apparuit quidam divinus monitor dicens : Vade ad Arnulfum episcopum, & pete ab eo ut caput tuum tangens benedicat, & continuo sanaberis. His compulsa causis venio, & promissam sanitatem exposco. Ad quam mox Episcopus ait : Secundum fidem tuam fiat tibi. Similiter & tangens benedixit, moxque capitis dolor cum caloris immoderantia deletus est.

XXIII. Oda soror S. Arnulfi. Adhuc eodem in loco consistente viro sancto, venit quidam de Hierosolymis peregrinus, & nuntiavit illi dicens : Domine, soror vestra domina Oda, mihi Hierosolymis locuta, nimium efflagitavit, ut dicerem vobis, quoniam quantumcumque prævalet, laborat & festinat, ut ante vestrum transitum vos in carne videat, vobis loquatur, remissionem delictorum, & agendæ in reliquum vitæ normam, atque consilium a vobis præsens petat atque accipiat. Hæc vero summa petitionum illius est, ut vestra oratio ad Dominum fiat, impetrans ut vos non recedatis donec veniat, & ipsa non moriatur donec dilectam sibi vestram faciem videat. Tunc ait homo justus : Oda soror nostra, & in Domino germana, quamvis festinet, avide properet, frustra contendit, in vanum laborat, in vanum concertat adipisci quod Dominus aliter disposuit. Videat & contempletur actus nostros, & studium timendi Dominum. Itaque hæc pudicissima mulier properans & festinans, nec aliquam sibi requiem attribuens, celeriter intravit *Aldemborg*, & invenit fratrem sepultum octo dies habentem in monumento.

XXIV. B. Arnulfi erga S. Medardum devotio. Sed ut ad ordinem revertamur. Beatus sanctus Christi miles Arnulfus, mense Junio subintrante cœpit curiose requirere sicubi haberetur memoria sancti Medardi, cupiens sollemnitatem ejus, quæ est sexto Idus Junii, in ecclesia ejusdem nomini dicata celebrare. Illo sic sollicito intimatum est, in fundo nuncupato *Ervingaben*, stare ecclesiam beati Medardi nomine insignitam, non longe ab *Aldenborg*, in plaga australi, ad quam sanctus Dei Præsul venit, ut ibi perficeret debita officia pro honore tanti Confessoris. Vidit autem illius fundi populus sanctam celebritatem, & compuncti corde donaverunt ecclesiæ sancti Petri in *Aldenborg* duas partes decimarum omnium alodiorum suorum, cultorum & colendorum, palustrium vel aridorum, silvarum vel pratorum, & quicquid liberæ terræ habere visæ sunt, ex hoc duas partes decimæ totius annonæ lini & cannæ prompto animo contulerunt. Hujus autem largitionis Principes quique, nobiles & ingenui illius loci viri, Bertulfus filius Ermenarii, cum Ingelborg uxore sua : Eremboldus & Malgerus filii Almari : Leggiva vidua alterius Ermenarii, cum filiis Ingranno, Fredeboldo, ac Lamberto, vel tota istorum consanguinitas, exegerunt a sancto viro, ut æterno anathemate damnarentur isti vel eorum posteri, si quando molirentur de præfata decima aliquid subtrahere, vel minuere, vel quocumque modo quippiam damni inferre.

XXV. Loco igitur canonica, ut præfatum est, traditione sibi delegato & legitime emancipato, deputavit ibidem aliquos suorum, qui locum mundarent, & habitationes Deo servientibus competentes præpararent. Populus etiam vici-

vicinus, ſed & a longe circumquaque poſitus, alacriter auxiliabatur dando pecunias & animalia ac diverſa ſubſidia. Gaudebant autem quod lucerna Dei inter illos emicare cœpiſſet: nam in alto eccleſiæ ſancti Petri apud *Aldenborg*, eo ſcilicet loco quo ſteterat vel ſederat hic beatus, cum pro pace & concordia inſudaret, viſa eſt columna ignis ab alto prominens conſiſtere, quæ ab initio noctis uſque circa auroram, prægrandi fulgore noctis caliginem mutavit in lucem, & cuncta in circuitu ſpatia, luce præluſtravit ſplendiflua. AN. CHR. 1087 15. Aug.

Ipſe ad ſedem Sueſſonicam rediens, omnium votis ambitur, omnium gaudiis celebratur. Pervenit autem ad illum reprehenſibilis in pleriſque regis Philippi operatio, & continua coercendorum diſſimulatio, nec non indiſcreta Epiſcoporum vel Abbatum impoſitio. Ideoque cœpit tædere ſuper malis quæ undique patrabantur, nullo rempublicam moderante rectore. Dormitavit ergo anima ejus præ tædio malorum, quæ excreſcebant quotidie, quoniam & illa nobilis moderatio Remenſis eccleſiæ adeo tepuerat *a*, dejecto jure Metropolitanæ dignitatis, ut nec Epiſcoporum Concilia, nec eccleſiarum judicia inibi exercerentur. Illam igitur compunctionis nutricem, illam ſilentii cuſtodem, illam vigiliarum & pſalmodiæ conſciam, illam quietis & divinæ contemplationis amicam, primæ recluſionis reſumpſit ſemitam; eligens abjectus eſſe in domo Domini, magis quam abire, ſtare vel ſedere, in qualibet divinæ legis tranſgreſſione. Noverat quippe potentes potenter tormenta paſſuros, idcirco declinavit a malis, ut totis viribus faceret bona; cupiens paratus fore & pervigil, ut Domino quandoque pulſanti confeſtim aperiret. Quam recluſionis ſemitam arduo tramite conſervavit, ſacris virtutibus decoravit, vivens in fame & ſiti & jejuniis multis, in frigore & nuditate, extendens ſemper mentem ſuam in ſcientia Dei, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, in longanimitate, in ſuavitate, in Spiritu ſancto. XXVI. Sueſſionem redit. Iterum recluditur.

Emerſerunt autem importuniores cauſæ circa locum, & circa finitimam regionem, pro quibus adunati nobiliores Aldenborgenſis coloniæ cum Everolfo monacho, ſtatuerunt ut venirent ad virum Dei, & totis niſibus compellerent ut rediret in Flandriam, & cauſis importunioribus modum finemque proferrent. At ille conſcius futurorum, utpote qui divinis revelationibus frequentius docebatur, votis ſe quærentium libens annuit, ſicut qui revera noverat, ſe non poſſe diſſolvi ut eſſet cum Chriſto, niſi in loco *Aldenborg*. Veniens vero cum illis, frequenti verbo commonebat eos, dicens: Quod modo Flandriam vado, filioli, ſcitote non tantum eſſe veſtræ voluntatis quantum divinæ diſpoſitionis. XXVII. In Flandriam iterum venit.

Dumque meant glebas regionis, venit Atrebas,
Quo patuli campi, ſpatio virgulta ferentis,
Obdormire volens diſternitur ille jumento,
Utitur & verbis orans vernantibus herbis,
Ut modicum ſomni capiat, ſtudio gerit omni;
Hæc requies felix quæ provocat agmina cælis,
Tuncque viro feſſo, ſomno per tempora preſſo,
Viſio monſtratur, de qua mox ipſe beatur,
Nuntius applaudit, quæ Præſul lætior audit:
Aldemborg veniens non multo tempore vivens,
Sæcula tranſibis, felicia regna ſubibis,
Quæ careant fine, quæ pollent perpete luce.
Te domus illatum Petri capiet tumulatum,
Tempora nec multa patieris carne ſepulta,

Ter-

a Eccleſia Remenſis ob pravos Manaſſis Archiepiſcopi mores, nonnihil detrimenti paſſa eſt. Verum paullo poſt ſub Reginaldi, Radulfi, Samſonis & aliorum illuſtrium Præſulum regimine, ſplendorem ſuum recepit.

AN. CHR. 1087 15. Aug. XXVIII.

Terra tolleris, meritorum laude frueris.
Vir Domini surgens, sociosque viæ satis urgens,
Sic famulis inquit : Jam surgite, sufficit isthic
Nos ita dormisse, vel somnia grata vidisse;
Somnia non falsa, quæ pandunt præmia celsa,
Jam bene celetis, qui me referente scietis;
Vobis prædico, quod triste manet inimico,
Me cito scansurum cælos, civemque futurum
Angelicis turmis, precibus quod posco diurnis:
Hinc vos gaudete, lætissima corda tenete,
Et sic tractate Christum, sic rebus amate,
Ut vos recipiat, quando cinis hæc caro fiat;
Hoc simul ostendit, quod mens cognocere tendit,
In Petri templo tumulabor atque sepulcro.
Sed jam pergamus, patriam jam calle teramus,
Tempore completo, veniens hæc munere læto.
Hinc stupor atque dolor famulantum pectora scidit.

Attamen in ejus comitatu nulli licebat aut mærore plus justo affici, aut inepta lætitia resultare. Tantum erat in illo auctoritatis & gratiæ, tantusque circa illum vigor disciplinæ, ut illum videre & audire omni animæ gratum esset, cum tamen vultus ejus offensam tamquam grande piaculum præcaverent.

XXIX. Infirmatur. Mense Julio, octava-decima die mensis, cursu prospero cum felici fama virtutum intravit *Aldemborg*, ibidemque evangelizans regnum Dei, septem diebus incolumis permansit. Die autem sancti Jacobi Apostoli, peractis sacris Missarum sollemniis, cœpit infirmari, & uno vigintique diebus valetudine laboravit. Cumque in extremis positus putaretur, suggerebant ei fratres, ut sacris officiis se præmuniri faceret, ne forte sine his de hac vita exisset. Quibus mitissima voce respondit : Carissimi filii, super hoc nolite quicquam sollicitari, quia per Dei misericordiam bene sentio quid vel quando mihi expediat. Scio tempus, novi & horam; & de his commonebo vos, cum opportunitas evenerit.

XXX. Vicesima die postquam decubuit, cum esset sexta feria, ante noctis medium, cella in qua jacebat mirabili tremore atque horrifico fragore tertio concussa est, & a fundamentis pæne collapsa, in tantum ut monachi vel famuli ante illum excubantes intolerabili timore quaterentur, & cellæ formidantes ruinam, foras fugere exoptarent. Quos vir Dei verbis consolationis demulcebat, & ut se cubitum collocarent hortabatur, nil incommodi successurum promittens. Tunc ei presbyter & monachus Everolfus flebiliter ajebat : Domine, terra tremit, cella concutitur, ostium a me jam tertio diligenter obseratum denuo patet, turbarum murmur hinc inde resonat, & quomodo possumus inter tot terrores obdormire? Cui homo Dei ait : Care frater, ne paveas, & nullus vestrum formidet : quoniam hæc omnia supernæ majestatis signa sunt, & postmodum vobis manifestabitur, quæ vis hunc terræ motum & hujus cellæ concussionem patraverit. Sequenti sabbato, cum vir Domini articulum mortis imminere sentiret, peractis ex more matutinalibus hymnis, fratribus dixit : Jam nunc parate nobis funeri necessaria, quoniam circa noctis initium transibo ex hac vita. Ita enim mihi Dominus, cui pro viribus servire laboravi, nocte hesterna innotuit : quamvis & antea diu hoc scissem, quando terræ motu & aeris concussione fragor cellæ inhorruit. Et prima quidem concussione beatus Petrus apostolus advenit, dicens mea omnia peccata remissa, & januam vitæ mihi patere. Comitabatur illum multitudo beatorum, laudes divinas alta voce modulans.

Sanctorum visionibus confortatur.

Lau-

Laudes excelsas tunc decantasse catervas
Ostia senserunt, quæ tanta vi patuerunt.
Prima fuit talis processio spiritualis.

In secunda concussione, sanctus advenit Archangelus Michael cum collegio beatorum Angelorum, & suo conductu felicem vitam me intrare instanti hora promisit.

Dixerat intente, Tu cælica regna repente
Me duce suscipies, paradisi convena fies.
His dictis jubilant, cælestia cantica formant,
Quam vim dictorum capiunt vix corda piorum;
Talibus expavit mens, quam vis cælica stravit.

Tertia commotione affuit nostra Domina, vera Mater misericordiæ, cum sanctarum caterva Virginum, quæ sub gaudio suæ Assumptionis meam animam assumendam benignissima voce promisit. Sed omnes vos, o fratres, contestor per misericordiam Dei, ne dum adhuc vivo alicui ista dicatis.

Idibus Augusti properant dum funera justi,
In feria sexta Christi de sanguine tincta,
Ad medium noctis veniunt præsagia doctis:
Clamor, cantus, odor, strepitus, vocesque virorum,
Hymnos vel psalmos resonabat vox populorum,
Atque fores cellæ referantur more procellæ:
Cantus ab his cultus, sentitur jure tumultus;
Laudant cantando, jubilant & vociferando.
Cum famulis monachi quatiuntur voce feraci,
Credunt seque mori, subdentes corda timori,
Erumpunt laudes, ceu dicant undique plaudes,
Carmina psalmorum solvuntur voce virorum,
Deficiat ne res, responsum dant mulieres.
His monachus quatitur, famulorum turma sopitur;
Corruit hic fortis credens discrimina mortis,
Non valet ista caro, dum mundo servit avaro,
Et caret his donis præ pondere conditionis;
Cælicus iste chorus, divina laude sonorus,
Hac illac resonat, plebs cæli carmina donat,
Palpitat & monachus, pavet, æstuat, angit anhelus:
Laudibus atque choris reboat domus illa canoris,
Complet odor cellam, signans intrasse puellam,
Viseret ut servum, meruit quæ gignere cervum,
Cornua gestantem, saliendo sanctificantem;
Ipsa Dei Mater, Beemots per quam ruit ater;
Ipsa Dei Genitrix, justorum semper amatrix,
Rite pios fovit, quorum jam nomina novit,
Ipsamet Arnulfo propria sic voce loquendo,
Intulit: Orna te multa virtute, beate,
Quando meus natus me de convalle levavit,
Te tunc assumens, ad cæli regna levabit,
Dando pias voces, mea tu sollemnia duces,
Et tibi festa choris ego ducam carmen amoris,
Virgineus cœtus jubilabit me duce lætus,
Gaudia conjuncta deducent agmina cuncta.
Postea jam monachus trepidus surgens Everolfus,

Pal-

ANN. CHR. 1087 15. Aug.
Pallidus atque tremens, pro tantis vocibus hærens,
Aggreditur sanctum, dans toto pectore planctum.
Sic pater & Præsul, pro quo sum longius exsul,
Dic mihi nec celes, noctu quæ gesta reveles,
Affectu tristi moneo sub nomine Christi,
Cuncta mihi dicas, quando me corpore tritas,
Heu nimis infelix, tegitur tot laus tua velis,
Et nescit mundus tenebrosa morte profundus,
Quis sis vel qualis, quam lucidus ac specialis.
Plurima dicentem vel talia sic repetentem,
Affatu miti Præsul jubet illa remitti,
Rem similem veri mandat magis ipse taceri.
Sed tibi ego Pater, si me, carissime frater,
Diligis ut patrem, caveas me prodere vatem:
Vitæ consortem sileas, donec mihi mortem
Pertransisse scias, tunc postea pandere causas
Occultas poteris, vel signis prodere veris.
Fortius adjuro te, frater, judice Christo,
Ut tibi quod credo taceas, dum luce recedo.
Primitus advenit cum Petro præsule cæli
Concio depromens, quod sit mea crimina solvens,
Ipse pius Petrus sic protulit ista locutus:
Quæ mihi commissa sunt stant tibi prorsus aperta,
Nil timeas damni, patet ex me janua regni.
Vultibus Angelicis fruitus sum semper amicis,
Me confortando de sancto fine morando,
Gaudia fecerunt hymnumque Deo cecinerunt.
Tertius ordo fuit comes almæ jam Genitricis,
Quæ nos invisit, quæ mundo gaudia misit,
Gratia plena Dei, quæ permanet huic genitrici
Nobis non celat; sed quæque futura revelat.
Fecerit hæc Mater Domini, dulcissime frater,
Ad notum marem subiit tunc cella fragorem,
Ostia panduntur quæ sic virtute premuntur,
Hinc reboat cantus cælesti carmine tantus,
Mens tua sic cecidit quæ pondus ferre nequivit,
Illa dies major consurgens quam sacrat auctor:
Est festiva nimis, Deus hac quod surgit ab imis,
Cælitus assumpta beat hanc & virgo Maria.
Tertia causa datur qua festum multiplicatur:
Deprecor idcirco, custodi quæ tibi dico,
Accipe mandata Domini, quæ luce sacrata,
Non vult sepelire die Dominica.
Jura sepulturæ non fiant, sit tibi curæ,
Fossa mihi munda statuatur luce secunda.
Hæc mea mandata tibi sint in corde parata.
Respondit frater : Quæ mandas, o pie Pater,
Omnia servabo, dimittere nulla parabo;
Sed precor hæc festa nobis, Pater, o manifesta,
Quis locus est dignus, quo tantum condere pignus,
Hoc tunc possumus, quando vos cælicus hymnus
Sursum suscipiet, gravior nos luctus aduret.
Præsul respondit, hos sollicitosque retundit;
Ante sepulturam nolitis tendere curam,
Nuncius adveniet, demonstrans quo mihi fiet
Fossa pii tumuli, totius & ordo sepulcri.

XXXI. Itaque vicesima-prima die suæ infirmitatis, cum esset sabbatum & vigilia as-

assumptionis gloriosæ dominæ nostræ Dei-Genitricis Mariæ & semper Virginis, tunc vocatis discipulis, convocatis etiam vicinæ ecclesiæ clericis, cum psalmis & litaniis fecit se sacro oleo perungi, dans confessionem coram omnibus, & omnium humiliter petens orationem. AN.CHR. 1087 15. Aug.

Et sic confessus fuit, ac si crimine pressus:
Penitus erravi, scelerum fas multiplicavi,
Monachus & miles tractavi res juveniles,
Corde gerens fatuum, non vixi ceu decet usum,
Multum peccator, mihimet peccando gravator,
Offendi Regem dantem super omnia legem,
Per quam salvetur quicumque Deum reveretur.
Ecce meam culpam fateor moribundus inultam,
Quam precibus vestris quæso dissolvere caris.

Docuit autem eosdem fratres dicens: cras de resurrectione Domini gaudium erit in cælis, & de adventu Reginæ cæli gaudium sanctis duplicabitur Angelis. Largiente Christo, tertia causa addetur, pro qua gaudia triplicentur; idcirco prohibeo ne die crastina ad opus meæ sepulturæ terram aperiatis, sed hoc in secundam feriam reservetis: sic enim cælitus præfixum est, ut in die S. Arnulfi Mettensium antistitis *a*, hujus peccatoris Arnulfi corpusculum terræ reddatur. Multa vero prædixit tam de regni vel ejusdem loci statu, quam & de Principum, vel Pontificum casibus futuris, quæ omnia veluti prophetavit evenerunt. Jam ergo incumbente hora vespertina, corpus & sanguinem Redemptoris summa cum devotione accepit: omnibus benedictus, ab omnibus se benedici expostulavit, & sic ad requiem anhelans, sanctæ Crucis signo a se tunc propensius adorato totum se consignavit. Tunc in pavimentum cinere & cilicio stratum semet deponens, & nomen Domini orans ac benedicens, felicem dormitionem accepit, & regionem viventium Domino conjungendus intravit. Obiit 18. Kalendas Septembris, anno Domini millesimo octogesimo septimo. Obit.

XXXII. Ejus exsequiæ.

At ubi obitus ejus populis innotuit, mirum dictu quanta alacritate, quantaque devotione plebs undique confluens universa in circuitu complevit. Clerici psalmis instabant, laicorum quidam pauperum concurrentium refectionem procurabant, nobilum quoque ac militum plurima multitudo nimium insistebant, ut decore eximio celebrarentur exsequiæ sancti Pontificis. Tanta vero clericorum ac plebium irruit multitudo, ut non dicam basilica, sed ipsum atrium & atrii confinia non possent capere tam copiosam frequentiam; aliis luminaria congerentibus, plerisque inde gaudentibus, quod tantis exsequiis interesse meruissent. Cumque beati viri corpus de more compositum, & pontificalibus insignibus ornatum in ecclesia fuisset advectum, verens frater Everolfus, ne alicujus rapacitas inter tot miscuas turbas aureum anulum de manu ejus concupiscens præriperet, tulit illum & reposuit. Adveniente vero hora sepeliendi, cum eumdem anulum digito ejus voluisset indere, frigida manus ejus & incurvi digiti sic obdurati rigebant, ut nequaquam extendi potuissent. Tunc pro hujusmodi difficultate amor præsentium fidelium indoluit, & cum gemitu supplicabant, ut facultatem Dominus annueret illud corpus sanctum suis cultibus non carere. Intererat his exsequiis Bernardus Præpositus Guasteniensis cum Ricoardo *b* Decano, cum maxima turba presbyterorum ac clericorum, quorum hortatu & prævia voce cantati sunt psalmi, prosequenti litania & flente laicorum conventu, cum subito mirabilis Deus mirificavit sanctum suum in oculis præsentium: revera etenim, mirum dictu! illis conquerentibus, manus dextera a pectore defuncti sese erexit, digitos erigendo discre-

a Ejus Vitam habes Sæculo 2. ad an. 640. pag. 157.
b Al. cod. *Gistaleniensis cum Ricardo*.

AN.CHR. 1087 15. Aug. vit, & anulum inserendi locum dedit: quo inserto, manus eadem se ad pristinum recollegit, & digitos ut antea infra palmam curvavit.

Vox populi fertur, mox laudibus omnia dantur,
Et magis hinc plorant, quia sanctum semper honorant,
Præmia virtutum retinet quæ quæstor earum,
Præsule translato, de terris sede locato,
Ecclesiæ Petri confertur corpus herilis,
Præparat obsequium populi grex & monachorum,
Presbyteri veniunt, it clerus, & agmina currunt
Omnimodæ plebis, portantia lumina sanctis,
Prandia pauperibus, vel clero munera dantur,
Munia Missarum satis & super hic celebrantur,
Atque dies celebris Christi vel nomine Matris,
Ducitur excelsa, feriam exspectando secundam.

XXXIII. Sepulturæ locus ab Angelo designatur.

Venerat & feriæ jam clarum mane secundæ,
Angelus e cælo descendens, monstrat aperto
Cum sermone locum, faciant quo rite sepulcrum,
Fratribus ostendit, post cælica scandere tendit,
Et faciunt tumbam, feriam ducendo secundam,
Cælitus ostensam, cælesti munere mensam:
Namque domus Petri loculus fit corporis almi,
Et juxta claustra quæ sunt in parte sinistra,
Quo deponatur vir sanctus, fossa paratur,
Mense sub Augusto dedit almus funera busto,
Conditur in tumulo, dans membris pignera sæclo.
Planctus vel gemitus, suspiria cordis ab intus,
O quot mittuntur! quotiens tunc & repetuntur!
Clamat amor cordis; mugit, ejulat ardor amoris;
Traditur huic baculus pro signo pontificatus,
Stanneus atque calix fit testis sacrificantis.
Plumbea scribuntur, quæ postea scripta legantur,
Et tabulæ modulo positum stat pectoris antro,
Infula Pontificis, monstratur vestibus aptis,
Aurea traduntur pedibus sandalia sancti,
Tales ornatus secum tulit ille beatus,
Per quæ clareret quam digno flore niteret,
Spiritus in cælis, vivens per sæcula felix.

XXXIV. Nunc igitur considerandum & fideli mente retinendum est, quantis laboribus, quantisque afflictionum generibus iste servus Christi tantam meruerit virtutis efficaciam, ut etiam membra defuncti miraculorum laude polleant. Nec enim gulæ & ventri serviendo, & humanis cupiditatibus inhiando, tale donum a Christo percepit; sed corpus mortificando, mandatis Dei invigilando, veræ charitati inhærendo, & in via justitiæ quotidianis augmentis crescendo & perseverando. Et quoniam cordis ejus cubile, corpore edomito, rite fuerat purificatum: idcirco complacuit Spiritui-sancto, ut glorificantem se glorificaret, & sibi pure servientem in conspectu omnium hominum amabilem atque laudabilem exhiberet. Aspiciant igitur dignanter hæc legentes, & prudenti memoria colligant hujus viri prophetiam: quoniam ante plures dies in pago Suessonico apud Ulciacum castellum habitans prædixerat, quod exsequias funeris ejus nemo Pontificum aut Abbatum celebrare conveniret, sed per monachum & presbyterum suum circa eum omnia supplerentur. Talis namque tantaque occupatio vicinos Abbates, duos Gandenses & unum Bergensem præpedivit, ut sollicite invitati libentes occurrere vellent, & nullo modo prævalerent. Celebra-

bratis itaque Missarum sollemniis a multis, qui undique confluxerant sacerdotibus, in pauperum usus largissimis stipendiis distributis, qua die S. Arnulfi Mettensium antistitis saccrna talis recolitur, eadem die in ecclesia beati Petri Apostoli apud *Aldenborg* hujus sancti viri corpus sepultum est, & subjecto Epitaphio prænotatum *a*. AN.CHR. 1087 15.Aug.

Epitaphium.

Miles in hoc mundo, modo pulvis in hoc monumento,
Militiam mundi sprevit amore Dei.
Cujus tutela, qua vivitur absque querela,
Primum devotus Suessionis monachus.
Et mox angustæ devotior incola cellæ,
Se per pauperiem, frigus & esuriem,
Atque per insomnes in fletibus & prece noctes,
Virtutum studiis extulit, & meritis.
Abba dein factus, & Præsul, utrumque coactus,
Quæ digne subiit, dignius excoluit.
Huc veniens demum, Domino donante, supremum
Claudens morte diem, transiit ad requiem.
Transitus ejus ei provenit fine diei,
Quam sequitur celebris, orbe colente dies.
Qua cæli Dominam de mundi valle Mariam,
Intulit astricolis cælica turma choris;
Præsulis ARNULFI, qua festa dies celebratur,
Præsulis ARNULFI corpus humo tegitur.

Completur *b* hoc opusculum anno post transitum ejus vicesimo-octavo, Indictione 7. quem credimus ab Incarnatione Domini 1114. Regnum Francorum tenente Ludovico, filio Philippi Regis, ab isto viro Dei ante ortum prophetato, septimo Regni ejus anno; Romanæ Ecclesiæ præsidente beato Paschali Papa secundo, Remensem Metropolim gubernante domno Rodulpho Archiepiscopo; Regnante domino & Salvatore nostro Jesu-Christo, cui cum Patre in unitate Spiritus-sancti, sit omnis honor & gloria, laus & imperium per infinita sæcula sæculorum. Amen.

INCIPIT PRÆFATIO LISIARDI EPISCOPI ad Remensem Archiepiscopum,

In libro tertio.

DOmno jure amabili merito, venerabili Rodulfo, Dei gratia Remensis ecclesiæ Archiepiscopo, Lisiardus filius, utinam idoneus minister sanctæ ecclesiæ Suessionis, salutem & piorum palmam victricem. Residente vestra paternitate in illo magno atque inauditæ Episcoporum multitudinis Concilio *c*, quod auctoritate domni Papæ Calixti Remis celebratum est; cum & ego humilis vestro lateri inhærerem, conquestus est in commune nobis frater & coepiscopus vester Lambertus Noviomensium ac Tornacensium antistes, injustum & ingratum sibi videri, nec soli sibi, sed multis, quod sanctus præsul Arnulfus prædecessor meus, qui sanctam vitam & Deo placitam duxit; cujusque sanctitas multis valde miraculis a Domino comprobata est, in sinu humidæ terræ adhuc cubaret. Aderat testis miraculorum ejus Regia majestas, ipsius sancti Arnulfi impe-

a Hujus epitaphii auctor apud Surium fuisse dicitur Regemarus S. Bertini monachus.

b In edit. Suriana hæc habentur: *In calce libelli mei meus cudendus est apologeticus*, &c. ut in Observationibus præviis num. 1.

c Illud Consilium habitum fuit anno 1119 occasione investiturarum, ubi Henricus Imperator excommunicatus est. Quinque Canones in eo editi sunt. Ibi adfuit Ludovicus VI. Francorum Rex, qui multum coram Patribus de Anglorum Rege conquestus est.

AN.CHR 1087 15. Aug. petrata lacrymis & precibus condonata; aderat Petrus Archidiaconus Suessonicus, qui se cæcum natum fuisse, atque per salivam oris viri Dei Arnulfi se oculos accepisse, cum multorum testimonio fatebatur : aderam & ego, licet minus idoneus, qui me in ordinem subdiaconatus ab eo consecratum plurimum exsultabam, & illi olim cohabitans, abstinentiam & regimen vitæ latius cognoveram; præsagia multa audieram, miracula non pauca præsens complexeram. Cumque hæc & his similia multa a plurimis protestata referrentur, placuit paternitati vestræ inferre dicendo : Cur me afficitis relatibus vestris, cum ipse melius vobis cognoverim opera sanctitatis ejus. Vidi eum in Calvo-monte dedicationem facere, ubi femina de vico, quem dicunt Caviniaco,

Ter quinis annis oculorum prædita damnis,
In faciem sancti se misit voce precanti.
Mox mora nulla fuit postquam Præsul benedixit;
Palpebra se scidit, patuit lux, femina vidit.

Sed estote : fecerit mira, vixerit juste. Non dico levandum nisi gratia Dei per clara signa cælitus dederit testimonium. Adest Romana ecclesia, adest ipse dominus Papa : referatur hæc res ad eorum cognitionem, & sequamur inde illorum examen. Factum est, & consona omni voce, in vestram se redegerunt sententiam. Itaque quæ & quanta postquam sepultus circa extincta ossa ejus Dominus & Salvator demonstrare dignatus sit miracula, hac præsenti decrevimus vobis & Matri Ecclesiæ intimare pagella, ut præcedens cognitio vestram in auctoritatem securius legendi ceteris proficiat.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI TERTII.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

I. Miracula ad B. Arnulfi tumulum. POstquam beatus iste servus Dei humanis rebus feliciter exemptus est, diversa miracula circa ejus exuvias a Domino peracta sunt, ac plurimæ languentium sanitates condonatæ. Non longe vro a tumulo ejus stetit alta-

a Nihil omnino de eo Episcopo habetur in hoc libro. Et quidem Hilgotus episcopus Suessionensis, de quo hæc epigraphe videtur debere intelligi, cito non periit, sed post annos circiter duodecim regiminis, in monasterium-Majus prope Turonos secessit, anno scilicet 1088. ubi postea abbas factus est. Ejus apologiam fecit Ivo Carnotensis episcopus in Epistola ad Paschalem II. summum Pontificem.

ANCHR. 1087 15. Aug.

altare, & crux grandis ſuppoſita, habens imaginem crucifixi Domini, de cujus imaginis vultu & de pectore viderunt duo fratres ſpirituales igneum globum ſeu fulgur erumpere, & in illius tumbam circa ejus pectus celeriter tranſilire. Quo ſigno datur intelligi, quoniam ille qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, huic famulo ſuo veræ lucis gaudia contuliſſe. Sequenti tempore, eodem tamen anno, tumba ipſa a capite uſque ultra pedes ſciſſa eſt, & in directa diviſa, quaſi ad lineam fuiſſet conſciſſa. Iſta autem diviſio vel ſciſſura inſtantis elevationis ejus præcurrens præſagium omnium mentibus intimavit.

II. Pulvis ejus ſepulchri ægros ſanat.

A primo quoque tempore depoſitionis ejus, ardor fidei & devotionis tantus circa illum enituit, ut quicumque ægrotantes per ſe vel per miſſos ſuos venirent ad ſepulchrum ſancti Arnulfi, & per circuitum colligentes pulverem volitantem, reportabant ſibi quaſi certam medicinam; ipſum vero pulverem cibis ſuis aut poculis immittentes, ſeu ſiccum pulverem lambendo ſorbentes, a cunctis infirmitatibus evadebant; & certiſſimum remedium velocius aſſequebantur. Et hoc non quater aut ſepties vel decies, ſed millies eveniſſe notiſſimum eſt. Vidimus energumenum peſſime vexatum, cui cum pulvis ille nolenti in os fuit injectus, mox hoſtem evaſit, & mentem recepit. Pulvis iſte celeber non ſoli noſtræ Franciæ, ſed omnibus finitimis regionibus grandem ſuæ utilitatis notitiam comportavit. Anglia, Gallia, Scotia, Friſia, ſic tenuerunt externæ gentes, patriæque ſimul cinerem rapuerunt.

III. Monachi S. Medardi, eum auferre fruſtra conantur.

Hæc & his ſimilia multa poſtquam ſic fieri latius comperta ſunt, & rumor iſte laudabilis Franciam penetravit, cum & gratus odor ex ejus tumba jugiter emanaret, monachi ſancti Medardi graviter condolentes, quod tanti viri exuviis caruiſſent, conſilium inierunt cum ſuo abbate Odone, ut quaſi viſitationis gratia locum Aldenborgenſem adirent, & clam tumulum ejus aperirent, ut extracta oſſa ad ſuum cœnobium Sueſſionis ſub omni celeritate deportarent. Ventum eſt eo uſque, & paratis hujuſce negotii inſtrumentis, noctu cœperunt aperire tumulum ejus a latere dextro. Mox ingens fragor cælitus intonuit, concutiens fodientes, & nimium conſternatos ab incœpto deterruit. Illi paulo poſt recreati, & ex occulta aeris paſſione id accidiſſe autumantes, redierunt ad ſepulchrum, ut cœptum perficerent; ſed ſtatim ut cœperunt fodere, iteratus fragor terribiliter increpuit. At illi facti exanimes, corruerunt in terram, ac tandem reſumpto anhelitu, cum nimia formidine aufugerunt. Cumque de longe ſtarent, ſuppreſſo murmure muſſitantes, ſubiit illos cogitatio, ut iteratam temeritatem tertio repeterent, & an ullus cederet effectus denuo attentarent. Advenerunt tremuli, applicant manus pavitantes, ſed continuo intolerabili terrore jam tertio percelluntur: alliduntur pavimento, palpitant exanimes; & pæne præmortui quid fuerint neſciunt. Horarum vero trium ſpatio evoluto, ad ſenſum redierunt, & nimium anguſtiati fecerunt votum, quod numquam amplius attentarent ſacrum corpus vel ejus ſepulchrum temerare. Arnulfus nepos ipſius ſancti Præſulis & primus Abba Aldenborgenſis hæc patrare conatus eſt cum duobus monachis, Godeberto natione Aldenborgenſi, & Balrado Brugenſi, quorum relatione hæc eadem ſic geſta innotuerunt.

IV. Contracta erigitur.

Sequenti tempore, delata eſt illuc quædam femina miſerrima contractione deformiter diſtorta, ita ut genua ejus pectori confixa, & palmæ manuum ſub poplitibus colligatæ, tali quoque natibus carne tenus cohærerent. Hæc miſerentis populi ſtudio ad tumulum ſancti Arnulfi projecta, ubi per modicum quaſi requieviſſe viſa eſt, divino munere, ad honorem ſervi Dei ſanata eſt & erecta. Quæ per eccleſiam atque partem eccleſiæ recto greſſu deambulans, oſtendebat loca membrorum cruore horrentia, ubi aliud alii cohærens, complicitum pridem fuerat & connexum.

Multoties accidit, ut luminaria ibidem cælitus accendi viderentur. Sed ne

AN.CHR 1087 15. Aug. ne fortuita vel quolibet astu adummbrata referre videamur, mille testibus defenditur quod narramus. Solemnitas præcipua agebatur prima die mensis Maji, & populi multitudo undique locum compleverat: & ecce hora diei tertia, cum solemnis processio ageretur, duo cerei qui portabantur, ad ostium ecclesiæ flante vento extincti sunt: sed ut ventum est ad sepulchrum S. Arnulfi, statim ipsi cerei accensi sunt, & ita accensi, ut flamine venti extingui non possent.

VI. Plures ægroti sanati. Anno Dominicæ humanitatis post mille & centum quinto-decimo, per totam vicinam regionem facta est plaga sævientium morborum in hominibus utriusque sexus & totius ætatis: & tunc catervatim properantes languidorum bajuli, satagebant projicere ægrotos suos circa tumbam Arnulfi servi Christi. Tanta vero diffusa est gratia in reparatione languentium, ut a medio Aprili usque medium mensis Augusti, quando transitus ejus celebratur, sexaginta sint curæ notorum, præter eos qui sic sanati sunt, ut ad notitiam nobis non venerint. Similiter factum est, ut anno sequenti, & a mense Majo usque ad mensem Augustum, quinquaginta hominum utriusque sexus, diversæque ætatis reparatio ibidem condonata sit.

VII. Hydropicus. Sane inter eos venerat quidam hydropicus, ventris & venarum distentione vehementer inflatus, qui sumptum de cæspite humili tumuli contiguo pulverem in aquam conspersit, & eamdem aquam ebibens, mox salutem est consecutus.

VIII Balena capta. Sub eodem tempore exeuntes de ista Flandria piscatores, balenam permaximam circumdederunt, lanceis & jaculis vulnerantes, ut devictam ad terram conveherent, & de morte bestiæ divitias sibi aggregarent. At bestia immanis, quamvis fortiter jaculis & lanceis fuisset vulnerata, capi vel sedari nequaquam potuit; sed ex dolore plus insaniens, modo aquas vomebat ad cælum, modo se submergebat in profundum, modo de profundo resurgens, caudæ suæ & alarum impetu confringebat armamenta navium. In tanta difficultate, dixit unus ad socios: Invocemus sanctum Arnulfum de *Aldenborg*, & voveamus illi partem de pisce, & confido quia auxilio ejus cito hanc bestiam devincemus. Fecerunt ita: & statim balena destitit sævire, & se capiendi atque funibus colligandi locum quietissimum attribuit.

IX. Paralytica sanatur. In vigilia Dominicæ Ascensionis ad concentum S. Evangelii *a*, intra synaxim vespertinam, quædam paralytica sanata est.

X. In nativitate S. Joannis Baptistæ, dum noctu vigilias ageremus, quidam homo ibidem sanatus est.

XI. Herniosi duo curantur. Quidam etiam provectæ ætatis homines duo senes gravi nimium & consimili angore concussi, dolebant se vivere: nam utrorumque genitalibus illapsa viscera nimiam passionem & vivendi difficultatem illis inferebant. Hi audita fama gratiarum beati Arnulfi, cum magno labore pervenerunt ad sepulchrum, & eorum contentio in salubre gaudium divino nutu conversa est. Nam meritis & orationibus sancti Arnulfi eorum viscera sursum reducta sunt, atque in naturalem situm revocata. Et qui cum maxima difficultate huc venerant, cum gaudio sanitatis, expediti & alacres redierunt.

XII Arida manus restituitur. In feria sexta hebdomadæ Pentecostes, quidam juvenis aridam manum se habere dolens, venit, & projecit se ad loculum tumuli S. Arnulfi, multis planctibus pulsans sancti pietatem, & dum lectio Evangelica recitaretur, sanata est manus ejus, & perfecte restituta.

XIII. Reliquiæ ab incendio servatæ. Antequam de terra levarentur ossa S. Arnulfi, habebat ecclesia sancti Petri multas sancti ejusdem reliquias: id est totam supellectilem peculiaris capellæ ejus. Ex his vero reliquiis dederunt fratres quamdam portionem quibusdam de insula Scolda hominibus, ut ædificarent ecclesiam in nomine Christi, sub titulo sancti Arnulfi. Ecclesia illa constructa, & erecto alta-

a Id videtur intelligi debere de cantico *Magnificat*, nec enim alia pars S. Evangelii cantata fuisse videtur tunc temporis in synaxi vespertina.

altari posuerunt capsulam istarum reliquiarum in altari. Et accidit per incuriam, ut illa ecclesia ignibus deprehensa funditus arderet; capsula vero reliquiarum sancti Arnulfi ab ignibus intacta, & omnino illæsa in altario sedit. Ipsa autem palla altaris, in quantum tangebat capsulam vel subjacebat, incombusta remansit. AN.CHR 1087 15. Aug.

XIV. In insula, quæ nuncupatur Bevelanda, hoc est Tremula-terra, quidam nobiles, quorum caput erat Alvisus filius Landradæ, & Ellicus frater ejus, contentionem & litigium exercebant adversus compares suos, æque nobiles viros; unde contigit ut quidam, nomine Vvido, ante portam Ellici in manu vulneratus duos amitteret digitos, medium & medicum, & maneret duobus digitis debilis & mancus. Hac pro re viguit magna Vvidonis & amicorum ejus inimicitia contra Alvisum & Ellicum, contraque amicos vel complices illorum, quousque sanctuarium sancti Arnulfi in illas partes deveheretur ad faciendam pacem inter gentes ignorantes Deum. Ille vero duorum digitorum damno deformatus, in ecclesia deprehensus a monachis & clericis coram se prostratis, cum & reliquiæ sancti Arnulfi coram eo solo tenus jacerent, arctatus est ut sponderet pacem se facturum cum Alviso & Ellico suis quondam inimicis, & ejusdem sponsionis arrhabonem coegerunt eum ponere super reliquiarum lecticam suæ manus chirothecam. Et quidem propter reverentiam præsentium sanctorum obedivit ad horam; sed domum reversus, & a propinquis & clientibus probrose increpatus, aversus est a bono, & supersedit perficere quod spoponderat sancto Arnulfo. Statim invasit illum fortis ægritudo, qua detentus decubuit diebus viginti & uno, in quibus non somnum vel cibum capiens, de die in diem pejus tabescens, ad hoc redactus est, ut accersito presbytero de funere cogitaret. Tunc presbyter dixit ei: Omnis hæc infirmitas, quam tam diu pateris, pro mendacio quod sancto Arnulfo mentitus es juste infertur: sed si mihi credas, & promissam pacem atque mancorum digitorum tuorum reatum bono corde indulgere non renuas, spero in Deum vivum, quod convalesces & vitam tuam prosperari senties. At ille nihil deliberans: Defer ad me, inquit, istam sanctam crucem. Qua præ manibus oblata, ait: Ecce certissime novi, quoniam propter meam falsitatem incurri infirmitatem: sed si nunc sanctus Arnulfus exoret pro me, ut possim vivere; voveo & juro in cruce ista, quod de pace & digitorum meorum indulgentia quicquid dudum promisi complebo omnia. Sic dicens, & novo novum votum in cruce perficiens, continuo subjecit: Si habeo amicum vel fidelem, provideat mihi ut cito manducem: nam timor mortis a me recedit, spes tota vitæ mihi succedit. Quid plura? Statim cibo & potu refectus convaluit, & post diem tertium ascensis equis Flandriam intravit, *Aldenborg* petiit, & coram fratribus pœnitentiam egit. Rediens vero in locum, omnia prout postulatus erat, & prout ipse primitus devoverat, ad perfectum complevit, & in pace quam spoponderat stabiliter permansit.

Pejerans punitur divinitus.

XV. Hæc & alia supernæ gratiæ documenta, postquam ad aures Episcopi domni Lamberti, sive ad notitiam fidelis populi latius pervenerunt, idem iniit Episcopus consilium in consilio Bellovacensi *a*, quinto-decimo Calendas Novembris, cum quibusdam coepiscoporum suorum, quid facto opus esset ad tantam Dei magnitudinem. Intererant ibi Episcopi Francorum Vvillelmus *b* Catalaunensis, columna doctorum; Joffredus Carnotensis episcopus, Delbertus * Senonensis archiepiscopus *, Aurelianorum episcopus, Parisiorum episcopus *, Clarembaldus Silvanectensis episcopus, Petrus Belvacensis episcopus, Angelranus Ambianensis episcopus, Robertus Attrebatensis episcopus, Joannes Morinorum episcopus, Lambertus Tor-

Synodus Belvacensis. * Dambertus. * Henricus. * Girbertus

a Hanc synodum habitam fuisse anno 1120. ex eo conjicimus, quod infra cap. 17. dicatur elevatio facta mense Majo, anno 1121.

b Scilicet Guillelmus, de Campellis vulgo dictus, a natali solo in Parisiensi diœcesi.

AN.CHR 1087 15 Aug. * Burchardus.

nacensis episcopus, Borgardus * Cameracensis episcopus, Bartholomæus Laudunensis, Lisiardus ego indignus Suessionensis episcopus, Abbatum, Archidiaconorum, Præpositorum & copiosa cleri multitudo. Inter ceteros quoque affuit ipse Aldenborgensis Abbas, ferens in manibus libellum de vita & moribus, miraculorumque gestis ipsius sancti Arnulfi: quem libellum ego de manibus ejus accipiens aperui, & apertum obtuli Episcopis, dicens: Ecce, domni, Libellus ipse, me conscio, meque auctore de vita ejus conscriptus est, cui quod vera sunt omnia quæ narrat, testimonium in fide perhibeo: & de cujus miraculis & hic quosdam, & domi plures valde testes veraces adhibeo. Hunc libellum postulo a vobis diligenter considerari, ut ex ejus notitia valeatis quid de illo agendum sit melius informari. Vestra autem sanctitas audiat judicium meum, quoniam si in diœcesi mihi commissa pausaret, longum est quod in terra non jaceret. Tunc Vuillelmus Catalaunensis episcopus accepit libellum, & inspiciens a principio, vidit numerositatem capitulorum; & ait ad episcopum Tornacensem: Domne, quid amplius quæritis? Absque libello isto, sufficit vobis testimonium domni Episcopi Suessionensis & clericorum ejus: debet vobis magnam fiduciam præbere iste talis Abbas, cujus & ætas suscipienda est, & prudentia beneplacet; libellum vero istum, quia synodalibus negotiis occupamur, percurrere non vacat. Joffredus Carnotensis episcopus ait: Domne Tornacensis, dico vobis in veritate: Si Dominus talia vel semel fecisset circa aliquem prædecessorum meorum, ego nec Papam, nec Legatum, nec vel Archiepiscopum consulerem: sed tota constantia sanctum Dei, ut dignus est, exaltarem. Interim dum hæc ab Episcopis decernuntur, quidam nobiles magistri scholarum acceperant libellum, & cursim perlegerunt quædam gestorum capitula. Quidam ergo eorum recurrentes ubi erant Episcopi, cum magna constantia fatebantur: Revera ex Deo non est, qui hujus sancti exaltationi contrarius est. Tunc Guillelmus Catalaunensis episcopus ait: Per Deum turpe est quod de re tam aperta dubitamus; unde vos, domne Tornacensis, cum Domini gratia, remota ambiguitate, statuite diem quo ad locum conveniatis, & sanctum Domini servum de terra elevando honorifice recondatis. Lambertus Episcopus Tornacensis ait: Ecce Legatus in hac ipsa basilica cum nostro Archiepiscopo Remensi, vel Turonensi * eminus residet, rogo vos, placeat vobis ante illos venire, & vestram sententiam illorum judicio conformare. Episcopi dixerunt: In nomine Domini fiat. Ut ventum est, Lambertus episcopus dixit domno Catalaunensi: Rogo, agite causam meam. Cumque ille brevi facundia, ante Legatum & Archiepiscopos causam explicuisset, tam legatus Conon, quam & Remensis Archiepiscopus, una voce responderunt: Judicium vestræ auctoritatis plene suscipimus, & decretum vestri consensus roboramus. Itaque episcopus Lambertus convocans Abbatem, designavit diem, quo *Aldenborg* conveniret, idest, Calendas Maji, & viri Dei corpus sanctum de humo levatum, juxta morem Gallicanæ Ecclesiæ ceu revera sanctum reponeret. Dedit etiam litteras cum sigillo, quibus omnem Tornacensis diœcesis populum ad tam sanctum officium convocaret.

* f. Senonensi.

Fama volans celeri currente meatu,
Diversos populos has sedes visere fecit.

Taceamus de Flandria Vualachrenses, Scoldanii, Bevelandenses, Antuerpenses, Texandriani, Vuasiani, Brabantini, Menapenses, Morinenses, Bolonienses, vel ceterarum regionum plebes ubertim affuerunt. Tempore itaque præstituto advenit Episcopus cum Tornacensi Archidiacono honorabili Rodberto, & magna copia cleri; & prælato crucis trophæo, allato quoque sacri Evangelii corpore, cum cereis & odoribus concinente clero, aperitur tumulus viri sancti, eriguntur de pulveris situ ossa beata. Stabat calix conse-

Sacrum corpus elevatur.

sepultus super pectus ejus, jacebat & plumbea tabula sub calice præ pectore ejus; quæ tabula scripta tenebat nomen, patriam, genus, militiam, conversionem, in Abbatem promotionem; diem ordinationis ejus in episcopum, diem transitus ejus de sæculo isto ad Christum. Hæc tabula a pectore sancti elevata, & Episcopo adstanti relicta, fecit illi gaudia magna: quoniam formidabat ne errore aliquo aucti, non sanctum Arnulfum, sed quemlibet indignum, fratres sub nomine sancti elevarent. Similiter & pastorale petatium [a] cum Episcopo demonstrassent, gavisus est plurimum. Ad ultimum cum sandalia auro intexta extracta vidisset, in lacrymas resolutus est. Ad suscipienda ossa, & de sepulcro levanda, fuerunt electi tres presbyterio functi, abbas Ariulfus *, Goduinus monachus, Hagamingus monachus. Cumque Abba calvariam capitis e terra elevasset, & in capsam ad hoc paratam posuisset; ecce manus ejus pingues, & liquore olei infusæ repertæ sunt, tamquam si manus suas intinxisset in vas olei plenum. Ecce, coram Deo, quia verum est, & verum fuit quod dicitur, odor quoque magnæ suavitatis ibidem diffusus est. Nec immerito: nam qui in vita mortali in omni loco Christi bonus odor exsistere studuit, non mirum, si jam coronatus a Deo, ipso largiente cui servivit, cælesti odore meruit honorari. Interim reboat ecclesiæ sinus almæ Trinitatis laudibus, & usque dum beata ossa digno cultu amicta scrinio conderentur, tam Episcopus quam clerus divinis verbis operam dabant. Quibus scrinio illatis, mox Episcopus imposuit hymnum *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*. Hoc vero hymno usque ad millies conjubilato, effertur sanctus extra ecclesiam ad stationem condictam, manu siquidem militari. Tanta etenim ad sanctum irruit hominum multitudo ut nimium sese conculcarent, impingerent, contunderent: & nemo præ amore sancti vel sibi vel alteri parceret. Ita devotio sanctique desiderium metas rationis abjecerat, ut Abba vel monachi ad sanctum propinquare nulla ratione valerent.

AN.CHR. 1087 15. Aug.

* al. mend. Arnulfus.

XVI. Miracula.

Sane divina non defuerunt miracula, sed Deus verus in Trinitate unus, cui pure servierat Arnulfus, trinum miraculum ibidem exhibuit. Nam quidam juvenis inimica vi possessus, & ob id in insaniam longo dudum tempore auctus, ibi ab inimico liberatus, & sospitati corporis, & libertati sensus sui est donatus. Duæ quoque feminæ paralysi percussæ, ac membrorum officio penitus destitutæ, plenariæ sanitati sunt restitutæ. Hæc vero tria signa intra ecclesiam facta, ad notitiam populi per plateas vel agros diffusi, non satis palam devenerunt, quia densa plebium multitudo stipatim basilicam adeo impleverat, ut nemo ibi palam loqui, nemo ibi quoquam se vertere, nemo ibi nisi fremitus tumultuantis populi tunc posset audire.

XVII.

Deus de cælo complacens sibi in suo sancto Arnulfo, dedit tunc signum etiam e cælo. Etenim ab hora prima usque ad sextam plenam, visa est in cælo sphæra ardens quasi flamma ignis, quæ incumbebat super sanctum corpus viri beati. Per transversum vero ipsius sphæræ, radiabat velut aurum purissimum in camino probatum, signum sanctæ Crucis: quæ Crux suo splendore vincebat omnem solis decorem, sua etiam longitudine superabat amplitudinem prædictæ sphæræ, per quatuor cornua ultra tendens, & nimio fulgore velut aurum rutilans. Hoc certe signum in cælo visum, videtur signare cæleste mysterium. Quid enim sphæra figurat, nisi orbis terrarum latitudinem? & quid visio Crucis, nisi terreni corporis mortificationem designat? Quid autem aurum vel auri splendor indicat, nisi æternæ sapientiæ claritatem, & internam divini luminis contemplationem? In sphæra vero apparuit flamma; quoniam per orbem scitur, immo scietur, quia charitas Dei diffusa est in corde Arnulfi, per sanctum Spiritum qui datus est illi. Si datus est, a Deo cæli datus est. Jure ergo signum

[a] Idest schedulam, ut alias jam notavimus.

AN.CHR. 1087 15.Aug.

Arnulfum glorificans in cælo apparuit. Et nemo dicat, Arnulfum quis noverit? Nos dicimus quoniam optime notus eſt, qui jure cæli dignus eſt noſci. Nec enim fallit Propheta qui dicit: In memoria æterna erit juſtus. Sphæra igitur quæ in cælo apparuit, figuravit latitudinem bonæ famæ; flammeus aſpectus, ardorem caritatis internæ. Crux ſignificat martyrium; aureus ſplendor divinæ caritatis myſticum intellectum; longitudo Crucis ſuperans ſphæram, intimat ſanctam beatæ mortificationis perſeverantiam. Potuit dicere beatus & ſanctus Arnulfus: Mea converſatio in cælis eſt; potuit dicere: Omnia mundi amabilia vel delectabilia quæ reliqui, arbitror ut ſtercora. Talis vero, talibus debuit declarari.

XVIII. Dies & annus Translationis.

Facta eſt autem hæc ſancti Arnulfi Translatio, prima die menſis Maji, Indictione 14. ſub anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo viceſimo primo, Francorum ſceptra tenente Ludovico filio Philippi, annis 14. Flandriæ Comitatum agente Carolo filio Regis Danorum, cujus mater fuerat filia Rodberti Comitis; cœnobium Aldenborgenſe regente Hariulfo Abbate per annos jam ſexdecim. Animadverſum eſt autem, cum beati viri elevatione regioni Flandrenſium advenisse frugum fæcunditatem, corporum ſanitatem, aurarum ſalubritatem: quæ antea per annos ſeptem pluviarum inundatione, & agrorum ſterilitate, animalium quoque peſte, & hominum crebra mortalitate atrociter languerat *a*.

XIX.

Dominica tertia poſt Albas, quando introitus Miſſarum cantatur, *Jubilate Deo omnis terra, alleluja*, facta eſt nobis beata ſancti Arnulfi corporalis elevatio, a qua Dominica, dein octava-decima die, evenit præclara ſolemnitas de Aſcenſione Domini, quæ eſt quadrageſima dies a ſancto die Reſurrectionis. Hæc vero Aſcenſionis ſolemnitas in oppido Aldenborgenſi ab aliis ſolemnitatibus magis frequentior fit, eo quod in illa die ſolemnes nundinæ in eodem loco ducuntur, & ideo populi ab operibus vacantes, ſolito plus confluunt. Hac vero opportunitate, promiſcuis turbis undique irruentibus, contigit conveniſſe de una vicinia tres milites germanos fratres, & duos alios ſeorſum fratres milites, illis tribus inimicantes: quoniam illi tres nuper interfecerant germanum illorum duorum fratrem militem. Illi vero tres aliorum fratris interfectores, convenerunt Abbatem & monachos ejus loci, & rogaverunt nimis ſupplices, ut ferrent auxilium, laborando pro reconciliatione eorum. Ad quod Abbas & monachi ſatis voluntarii requirentes ubi eſſent illi duo fratres orbati, tulerunt ſecum lecticam beati Arnulfi; & venerunt ex improviſo ubi illi ſedebant, & prandere incœperant. Senior frater, ut vidit monachos & ſanctam lecticam, intellexit hos venire ad ſeſe cogendum. Statim projectis dapibus & poculis, voluit exſurgens effugere; ſed virtute Domini & meritis ſancti Arnulfi, nates ejus adhæſerunt ſcamno, pedes ejus adhæſerunt ſcabello ſuppedaneo; & ita compeditus & conſtrictus reſedit invitus. A monachis poſtulatus indulgentiam, reſpondit verba ſtultitiæ. Quid multis differamus? Lingua proterva, oculi torvi, & totius corporis motus diſſimiles, illum amentem prodiderunt, & morti jam inditum amici defleverunt. Tunc junior frater devovit dicens: Sancte Arnulfe miſerere mei, & redde mihi vitam fratris mei; & ecce voveo & promitto, quoniam ſi evaſerit frater meus, & pro amore tui iſtis inimicis efficiat amicus, & ipſum velit nolit pertraham, ut faciat cum eis perpetuæ pacis fœdus. Monachi præſentes hæc audientes gaviſi ſunt, & accepta aqua humectaverunt pedes lecticæ, ipſamque aquam reſumentes infuderunt ori ejus & faciei totæ. Tunc ille quaſi de gravi ſomno expergiſcens, continuit ſe; dein vocans fratrem fortiter ejulantem, ait: Gaude frater, quia revixi, orationibus ſancti Arnulfi me Deus vivere permiſit. Et conſurgens adoravit cum magna devotione: deinde fratris ſui occiſores cum magno affectu accepit in amicos, & ſub firmamento juramenti pollicitus eſt illis pacem ſtabilem ob-

Pacem reſpuens punitur.

a In Capitulorum indice nulla mentio de his, quæ in eo capite habentur, ſed ponitur argumentum ſequentis.

observare. Sic exosis gratiam, sic odientibus benevolentiam, sic beato Arnulfo honoris reverentiam, sic Christus Deus noster nomini suo laudem & gloriam provenisse dedit in sæcula sæculorum. Amen. AN.CHR 1087 15 Aug.

EJUSDEM S. ARNULFI VITÆ COMPENDIUM.

Ex iisdem codd. mss.

1. QUamvis Brabantia litium ac rapinarum olim fuerit altrix & magistra, veridicoque poemate dictum sit:

Francia quot vites, tot habet Brabantia lites.

Sub tempore tamen Comitis Balduini & Adelæ Comitissæ, superno dono irradiari meruit, dum sanctæ recordationis virum Arnulfum futurum Episcopum, ad illuminationem hominum non paucorum suo sinu progenitum, ceu radium Sole justitiæ illustratum, meruit procreare. Hujus genitor Fulbertus Godelef matris consobrinus, clara nobilitate refulsit; & mater, nomine Mainsindis, Teuthonicorum procerum stirpe edita, ingenuitate spectabili claruit. Hi ergo inclyti genitores, carnali & spirituali prole florentes, habuerant filium jam adultum, formæ elegantia & militiæ actibus præcipuum, quem repente mors immatura diripuit; & genitorum corda irremediabili tristitiæ angore contrivit. Maternus tamen affectus pro amissione nati instantius condolebat, & nocte dieque in fletibus tempora protrahebat. Huic præ nimia anxietate dormitanti, apparuit vir speciosus, & luce micanti fulgidus, dicens ad eam: Quid te ipsam mærore afficis pro filio tam utiliter mortuo? Qui si diutius viveret, revera lubricus, & prædo, & pravorum hominum convena foret: immo potius grandi lætare gaudio, quoniam in utero gestas filium, quem superna electio prædestinavit magnum futurum. Hunc dum in lucem protuleris, Christophorum vocari optabis; quoniam revera idem puer operibus & verbis suo Christum in pectore feret. Et ut certo scias hæc ita divinitus præordinata, vadens ad ecclesiam, in eo loco ubi orare solita es, fodere fac: & fossa humo, invenies lapidem magnis litteris sculptum, quæ litteræ tibi prodent tui partus nomen & meritum. Et matrona venerabilis tantæ laudis percepto oraculo, a somno evigilans, cum ingenti gaudio visionem enarravit marito; ac demum, ut comprobaret rei fidem, assumpsit famulos cum fossorio, & velut commonita fuerat, fodere faciens, laterem quadrum invenit altis litteris exaratum, habentem ita: Christophorus. Quo reperto, majori lætitia afflata est, & jam secura de prolis sanctitate, quam antea nesciebat se concepisse, lætabunda exspectavit divinæ operationis munus repromissum. Denique adultus cœpit esse blandus alloquio, acutus ingenio, promptus obsequio, alacer in opere, efficax & fortissimus in corporis robore. Exinde tyrocinii tempore alacriter superato, militiæ cingulum sumpsit, & omni humana virtute præstantior in rebus militaribus fuit.

Arnulfi parentes. *Ejus nativitas divinitus præostensa.* *Fit miles.*

2. Patre autem defuncto, se ad monasticum ordinem contulit; & in ecclesia sancti Medardi Suessionis probatum se monachum, non solum claustrali contubernio, sed & solitaria reclusione ferventer exhibuit. Exinde defuncto Abbate Rainaldo, in Abbatem eligitur; & hoc negotio se credens inferiorem, nocturna fuga declinare molitur. Itaque unius diei fuga dilapsus, dum sequenti nocte remotiorem latebram quærit, lupi comitatu ad civitatem reducitur; & mane comprehensus, sedi quam fugerat episcopali auctoritate nolens invehitur. Tunc diuturna silentia, quæ tribus annis, & mensibus sex tenuerat, resolvit: & præco Domini constitutus, verbo & opere omnibus prodesse studuit. In officio igitur regiminis desudans, plura miracula fecit; rebelles & incredulos domuit, infirmos dono

Monachus, Reclusus. *Abbas.*

AN.CHR. 1087 15. Aug. dono gratiæ Dei sanavit, cæcis visum reddidit, prophetiæ spiritu viguit; quod vere sanctus & Deo placitus esset, omnibus innotuit. Tunc temporis Philippus Rex Francorum voluit eum venire in aulam regalem, ut regni negotiis disponendis interesset; voluit etiam, ut armatæ expeditioni interesset: quod utrumque servus Christi priscæ professioni suæ officere sentiens, abnuit: & ne Deum offenderet, Regem terrenum circa hoc offendere non formidavit. Nec solum offensam Regis incurrere, sed & curam Abbatiæ ex toto dimittere maluit: timens videlicet, ne postquam manum in aratrum posuerat, si retro respexisset, non esset aptus regno Dei.

Fit Episcopus Suessionensis. 3. Itaque qui in pauca fidelis permansit, supra multa constituitur, ut salvo altiori intellectu, omnium vitiorum turbas, omniumque peccatorum in seipso metas compesceret: & virtutum copia cumulatus, Deo & bonis hominibus complaceret. Glorificavit enim eum Dominus in conspectu Regum & Procerum regni, in conscientia domini Papæ Romani Gregorii, & totius cleri: adeo ut languenti ecclesiæ Suessionicæ Ursionis incuria, nil remedii occurreret, nisi ut hic beatus Christi servus ipsius ecclesiæ pastoralem curam consultu Papæ susciperet. Renuente * igitur curia Francorum super ea sententia, sed cogente Romani Pontificis auctoritate Apostolica, consecratur Episcopus, præeunte electione canonica, ut lucerna gratiæ Dei non jam lateret in angulo, sed omnibus posset lucere aptata candelabro. Sane dum consecrandus Hugonem Diensem episcopum, Romanæ sedis tunc Legatum, adiret, Reginæ Francorum longa jam sterilitate mæstissimæ, misit nuntium, denuntians ei, quod ventris gremio portaret filium, vitali flatu nondum vividum, sed post paucos dies spiritum vitæ a Domino accepturum: cujus & nomen prædixit Ludovicus, & quod post decessum patris Rex futurus, & abundantiori pace potiturus foret, aperte prophetavit. Mense Decembrio, quarto decimo Calendarum Januarii, perfunctus est sacra Pontificali benedictione: & rediens, vix evasit Viennensis cleri vel popoli devotam violentiam, qui illum raperent sibi in Episcopum, si capere potuissent. Advenienti denique in sedem Suessionicam, fit obvia regiæ domus militia, & beatum Episcopum interimere satagebant, sed pavebant ne vivos absorberet terra. Vir autem Domini cessit absistentibus, & solatio Comitis Tedbaldi, mansionem accepit in castro Ulciacensi: ubi convenientibus Prælatis & nobilibus plebis, ecclesiastica causa diligenter tractabatur, cleri ac popoli utilitas ad unguem sanciebatur, animarum salvatio exercebatur.

* al. Annuente.

Prædixit Reginæ filium nasciturum.

4. Quodam tempore cujusdam vici plebitaneam ecclesiam dedicaturus, clientibus suis dixit: Tali, rogo, semita ad ecclesiam illam nos conducite, ut lateat populos, qua nos debeamus via venire: & aliquid alimentorum vobiscum comportate, ut corporum fatigationem valeamus vel ad modicum relevare. Itaque semita remotior ac devia arripitur, nec tamen fervor populi hoc argumento sedatur; sed sub omni celeritate copiosa commeantium hinc inde turma adunatur. Quod cernens Dei servus, in laudem Conditoris erupit, ac deinde suis familiaribus dixit: Quicquid alimentorum hic habetis, proferte, ut post laborem vires valeamus reparare. Nec mora, proferuntur quinque paximatia, funduntur & vini heminæ quinque. Tunc jactis in terram tapetibus, vir Domini supersedit, proflua turba illum gregatim ambiente. Tunc benedicens, paucos quidem numero, sed multos numeri mysterio, jussit omnibus qui undique considebant, distribui, vinum quoque ad satis propinari. Mirantur ministri panem non deficere, mirantur & illud tantillum vini tot sumentibus abundare. Nam excepto Præsule cum suo comitatu, manducantium turba septingentorum numerum continuit.

Panem & vinum multiplicat.

5. In eodem castro vir Domini sanctus Arnulfus monachum suum & presbyterum Everolfum, febribus & dysenteria fatigatum, suæ manus impositione sanavit: bajulum rapinæ diabolum gestare vidit; in hoc prophetiam

tiam de morte sua vel sepultura, Deo revelante, cognovit. Causa autem adventus sui, charitas fraterna & obedientia exstitit: quando domnus Papa imperio suo eum coegit, ut clericos, qui de proditione sui Comitis fuerant impetiti, eidem Comiti reconciliaret, & contra sacros canones nil ab eis extorqueri consentiret. Paruit sacris mandatis Apostolici auctoritate sibi injunctis, rediit in Flandriam, fecit pacem verus pacis minister. Nec tantum clericos calumnia quassos recuperavit; sed omnis Flandriæ regionem, diabolico furore in semet sævientem, ad pacis & quietis placidam confœderationem reduxit. Deinde consilio & voluntate domini Radbodi Tornacensis Episcopi ecclesiam sancti Petri Apostoli & omnium Apostolorum, sitam in vico Aldenborgensi, rogante Comite Rodberto, & flagitante Conone nobili viro, ædificandam, & usibus Abbatiæ aptandam suscepit, ubi, Deo ordinante, dormitionem requiei accepit: ubi divinitus sibi antea provisam sepulturam subiit; & ubi post obitum sanctum anno tricesimo-quarto, de translatione sacri corporis sui sollemnia gaudiosa præbuit, præstante Domino & Salvatore nostro Jesu-Christo qui cum Patre & Spiritu-sancto, vivit & regnat Deus per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1087 15. Aug.

VITA B. THEODORICI ABBATIS ANDAGINENSIS SEU S. HUBERTI. IN ARDUENNA SILVA.

AN.CHR 1087 24. Aug.

Auctore anonymo, æquali.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Quis auctor vitæ beati Theoderici.

1. *Hujus Vitæ auctoris nomen plane nobis ignotum est; at certi sumus illum B. Theoderici æqualem fuisse, & nonnullorum quæ ab eo referuntur testem oculatum, ut ipsemet passim testatur. Et quidem mortem B. Abbatis describens n. 31. hæc habet:* Testor Christum & qui aderant, me nihil commenti fingere; sed quod videre & audire mihi contigit, in veritate de sancto homine vera dicere*: & n. 26. cum narrasset miraculum, quod beatus vir Remis patraverat, subjungit, ejus rei tot esse testes,* quot ex his, *inquit,* qui in ea urbe tunc erant, adhuc supersunt homines. *Porro tametsi hujus Vitæ auctor tunc in monasterio S. Huberti præsens fuerit, cum Theodericus excessit e vita, ejus tamen loci monachum non fuisse patet ex istis prologi verbis, quibus Lambertum monachum Hubertinum sic alloquitur:* Adorsus sum, te adhortante, venerabilis senis Theoderici abbatis vestri vitam describere. *Eadem fere repetit in fine, ubi hæc habet:* Hunc tibi libellum de vestro, immo & nostro patre Theoderico, &c. *quibus verbis, ni fallor, innuit se in loco aliquo vixisse, cui præfuerit Theodericus; aut certe, quod verisimilius est, Theodericum ex eo loco prodiisse, ubi degebat ille auctor: quod fortasse de Lobiensi monasterio intelligendum est, ubi Theodericus monasticam professionem emisit. Quamvis enim hujus vitæ scriptor se Lobiensem monachum fuisse nusquam aperte dixerit; id tamen videtur innuere n. 8. ubi ea laudat quæ a se de Lobiensibus rebus scripta erant: unde suspicari licet hunc auctorem illum ipsum esse Fulcuini continuatorem, cujus opus a recentiori quodam interpolatum, & usque ad sæculi 17. initia protractum, edidit noster Lucas Acherius tomo 6. Spicilegii. Huic conjecturæ favet brevis monitio in codice Lobiensi Vitæ huic præfixa, sub hoc titulo:* Extractum ex tertia parte Antiquitatum Lobiensium. D. Theodericus: cap. *68.* anno 1084. *Tum habet.* Anno 1084. obiit S. Theodericus abbas Andaginensis sive S. Huberti in Arduenna, antea monachus Lobiensis. De quo siquidem hodie fratres ejusdem monasterii testantur, quod nullus antecessorum ejus in innovandis seu decorandis & multiplicandis monasticis rebus tantæ utilitatis signa reliquerit; & quod ad majorem laudis cumulum pertinet, tantæ sanctitatis in carne degens fuisse probatur, ut in magna spe futuræ gloriæ defuncti etiam corpus magnæ venerationi suis habeatur. Sed & Lobiensibus, dum matricem ecclesiam memoriam sui habere sollicitus est, pallium, quod hodieque inter optima ecclesiæ ornamenta habetur, largitus est: cujus vitam miraculis & bonorum operum instructione plenam sic ab initio describendam duximus. *Verum dum hæc scriberemus, occurrit nobis Germaniam sacram Bucelini evolventibus catalogus virorum eruditione celebrium, qui in monasterio S. Jacobi Leodiensis claruerunt, in quo inter alios recensetur Heribrandus, postmodum S. Laurentii Leodii abbas,* qui scripsit Vitam S. Theodorici abbatis Hubertini. *Hæc Bucelinus ibi, qui aliis in locis eum-*

ANCHR 1087 24 Aug. *eumdem Heribrandum laudat, nulla facta Vitæ hujus ab eo scriptæ mentione. Nec ejus vitæ meminit Fisenus in Floribus Leodiensibus, ubi Heribrandum inter abbates S. Laurentii recenset: immo nec in ejus vitæ epitome, quam habet die 6. Junii: quis tamen dixerit Bucelinum hæc gratis excogitasse? Ceterum auctor Vitæ illius, quisquis hic demum fuerit, vivebat haud procul a monasterio S. Huberti, non diu post B. Theoderici obitum: quæ optime Heribrando congruunt, qui ad annum* 1122. *S. Laurentii monasterio apud Leodium præfuit. Hanc porro vitam ex tribus codicibus mss. erutam proferimus, in quibus omnibus cum manca & imperfecta habeatur, quæ in alterutro desiderantur, ex tertio supplevimus.*

Annus quo obiit. 2. *Non una est auctorum sententia circa annum, quo Theodericus e vivis excessit. Ejus obitum ad annum* 1084. *revocant Joannes Molanus in Natalibus sanctorum Belgii, Miræus in fastis Belgicis, aliique passim recentiores. Bartholomæus Fisen in Floribus Leodiensis ecclesiæ ad sequentem. In uno e mss. codicibus, quorum copiam habuimus, legitur, Theodericum anno* 1087. *mortuum fuisse, quod anno sequenti contigisse dicitur in altero codice: sed tametsi in tanta opinionum varietate vix aliquid certi statui posse videatur, adeo tamen diligenter seriem annorum beati abbatis notavit vitæ ejus auctor, ut si illius verba paullo accuratius expendere voluerimus, facile habebitur quis fuerit ejus vitæ extremus annus. Et quidem ex duobus locis inter se collatis hæc difficultas, ut quidem mihi videtur, solvi potest. Hæc nempe de Theoderici nativitate habet n.* 4. Anno Dominicæ Incarnationis 1007. Imperante apud Romanos Henrico, anno postquam juniori Ottoni successerat, sexto, præsidente in sede Leodiensi Notgero, &c. *Omnes autem codices constanter habent Theodericum* anno ætatis suæ octogesimo, incœpto & non expleto, *obiisse: unde certum manere debet, Molani aliorumque sententiam admitti non posse, qui Theoderici mortem ad annum* 1084. *revocarunt. Ex iisdem verbis refellitur, quod unus e codd. mss. supra laudatus habet, Theodericum e vita excessisse anno* 1088. *nam eo pacto ille octogenario saltem aliquot mensibus major obiisset, quod loco ex codicibus omnibus laudato plane adversatur. Superest itaque, ut Theoderici mortem ad annum* 1086. *cum nonnullis, aut ad sequentem, cum uno ms. codice Hubertino revocemus; & quidem si Notgerus episcopus Leodiensis anno* 1007 *obierit, ut nonnullis placet, prima sententia alteri præferenda est, cum Notgerus mense Martio, Theodericus vero mense Augusto e vivis excesserint. Etenim a Martio anni* 1007. *usque ad Augustum* 1087. *plusquam octoginta anni intercipiuntur. Verum cum sententia, quæ Notgeri mortem anno* 1008. *consignat, alteri præferenda videatur; & dicatur Theodericus in altero codice ms. natus anno mortem Notgeri præcedente, Theodericum anno* 1007. *exeunte natum fuisse censemus, ac proinde eumdem mense Augusto anno* 1087. *fere octogenarium e vivis excessisse. Notgeri autem obitum ad annum* 1008. *revocandum esse probatur primum auctoritate Lamberti Scafnaburgensis, tum ex Chronographo Saxonico, cujus exemplar penes nos ms. servamus; consensit Lambertus Parvus monachus S. Jacobi Leodiensis, apud Chapeavillum, in Actis episcoporum Leodiensium. Denique cum inter alios Antistites, qui erectioni Bambergensis episcopatus anno* 1007. *Kalendis Novembris subscripserunt, recenseatur idem* Notgerus Leodiensis episcopus, *ut habetur apud Labb. concil. tomo* 9. *col.* 785. *mense Aprili ejusdem anni obiisse dici non potest.*

Cultus & memoria. 3. *Nonnulla etiam difficultas est circa ejusdem beati viri obitus diem, quem unus codex vigesimoquarto Augusti, alius sequenti die contigisse indicat: sed cum hæc diversitas tertii codicis, aut alicujus alterius auctoris testimonio elevari non possit, donec aliquis alter occurrat, diem* 24. *quem omnes ferme recentiores assignant, retinemus. Hoc enim ipso die Menardus & Dorganius in Martyrologio Benedictino, Bucelinus in Menologio, Miræus in fastis Belgicis, Molanus in Natalibus sanctorum Belgii, Theoderici, quem* Beatum *appellant, memoriam celebrant: qua etiam die Bartholomæus Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis ejus vitam profert. At Arnoldus* W*ion ejus meminit utroque die; Ferrarius & alii die* 24. *&* 27. *quem ultimum diem, quo depositus est, aliquot auctores pro natali incaute assignarunt; nonnulli vero ea occasione ex uno duos Theodericos mendosius effecerunt. Theodericum* felicis memoriæ *abbatem appellat anonymus auctor, qui scripsit Miracula S. Huberti, ubi narrat aliquot miracula, quæ ejusdem abbatis tempore, quo quidem ille vixit, contigerunt. Ceterum licet nondum auctoritate pontificia Theoderici nomen inter cælites relatum sit, nulloque officio publico colatur, semper tamen in summa veneratione ejus memoria, potissimum apud Hubertinos monachos, habita fuit, immo & sacrum ejus corpus e terra levatum in medio ecclesiæ choro locatum, fidelium venerationi expositum usque ad patrum nostrorum ætatem permansit. Sic ea de re loquitur Fulcuini Continuator de gestis abbatum Lobiensium, in Spicilegii*

Reliquiæ. *Acheriani tomo 6. ubi de B. Theoderico hæc habes.* Sub his diebus de nostro cœnobio THEODORICUS, vir magnæ postmodum auctoritatis futurus, apud B. Huberti monasterium in Abbatem electus est. De quo siquidem hodie ejusdem monasterii fratres testantur, quod nullus antecessorum ejus in innovandis, sive decorandis & multiplicandis monasticis rebus tantæ utilitatis signa reliquerit; & quod ad majoris laudis pertinet cumulum, tantæ sanctitatis in carne degens fuisse probatur, ut in magna spe futuræ gloriæ defuncti corpus etiam magnæ venerationi suis habeatur, sicut libellus vitæ ejus demonstrat. Sic & nobis dum matricem ecclesiam, memoriam sui habere sollicitus est, pallium quod hodie inter optima ecclesiæ ornamenta habetur, largitus est. *Verum sacrum illud corpus, quod tamdiu honorifice servatum fuerat, Calviniani hæretici in favillas redegerunt, mærentibus de tanti thesauri amissione monachis, qui hodieque sub Regula Benedictina strictioris observantiæ in hoc sacro loco perseverant. De eodem monasterio plura diximus ad annum* 1325. *ubi de Translatione & Miraculis S. Huberti, Sæculi* 4. *parte* 1. *pag.* 293.

AN.CHR. 1087 24. Aug.

INCIPIT PROLOGUS IN VITAM DOMNI THEODERICI abbatis.

1. QUibusdam antiquis scriptoribus, ajunt, utiliter hoc studii genus summum fuisse, ut eorum, qui inter eos excellebant corporis & animi industria, virorum, tam dicta quam facta, ea dumtaxat quæ relatu digna videbantur, litteris transmitterent ad posterorum notitiam; ut scilicet mortuis apud morituros clara ingenia immortalitatem conferrent, nec silentio premeret annosa vetustas, quos miraretur merito, & quorum virtutibus ad virtutes incitaretur posterior ætas. Eos imitati postea ecclesiastici viri quidam ea, quæ temporaliter in carne, vel dixit vel mirabiliter operatus est Filius Dei, claro stilo veraciter prosequuti, splendore institutionis evangelicæ corda fidelium illustraverunt. Aliqui & scriptis Apostolicis actibus, multum fidei & roboris & patientiæ sequenti ævo addiderunt. Multi autem ab Apostolorum temporibus, ad nostram usque fere ætatem, vel de pace vel de bello Ecclesiæ, magna nobis ipsius scripta reliquerunt monimenta; in quibus christiano homini strata est via ad ardua virtutum, patent etiam calles reflexi in devexa vitiorum. Quidam vero eorum passiones, qui cælum sanguine mercati sunt, conscripserunt; plerisque autem cura fuit in litteris suis referre de eorum vita & conversatione, qui vel ecclesiis Dei præfuerunt, easque, aut cælestis doctrinæ illustratione, aut operum attestatione, sive miraculorum coruscatione clarificaverunt, vel qui omnem mundanæ cohabitationis societatem, non solum corpore sed & tota mente fugientes, ferarum & avium socii, tantum in desertis locis vixerunt. Et hoc fecerunt, non ut accurati sermonis compositione gloriosiores facerent, quos jam in cælesti regno, gloria & honore Deus glorificaverat, & consortes sui secum cohabitare fecerat; sed ut ad eorum æmulationem & exemplum juniores instituerent, & boni quidem bonorum opera recitando meliores fierent, mali vero, eorum exemplo quos prius perversos, & postea, Deo eos mutante, conversos legerent, vel audirent, vitam & mores malos in melius mutarent.

2. Horum ego quoque, mi Lamberte, sequens & longe adorans vestigia, aggressus sum, te adhortante, venerabilis senis Theoderici abbatis vestri vitam scribere, & ab ejus exortu, quemadmodum cœperit, quibus actibus vitam suam instituerit, quo nisu ad virtutum fastigia conscenderit, quem etiam vitæ terminum habuerit, illa tantum quæ tua & aliorum fidelium virorum relatione, mihi de ipso comperta sunt, rusticano quidem & minus accurato sermone, sed quam verissime potero, expedire. Quod onus, quamvis non efficientiæ securitate, sed tam pro pia defuncti senis recordatione, quam pro vestræ amicitiæ præsumserim magnitudine, quam sit grave & importabile, non sum nescius; ubi & propter historiæ puritatem oportet niti veritate, & quia sancti hominis vita scribitur, falsitatis crimen cavere, ne in eum, quem supremo amore dilexi, mentiendo magis injurius esse videar, quam obsequium impendere. Ad hæc & illud accidit, quod dum plurima velut quæque in mentem venerunt injudicata, nec satis emunctæ naris verba emitto; vel aliquando quædam aut nimis aspera, aut nimis levia & pæne vulgaria, quod interdum exigit historia, profero, judicio multitudinis, pateo variis reprehensionibus. Facile enim in utramque partem amore labitur aut odio. Porro autem cum imbecillitatem inscientiæ meæ penso, ne impositi a te mihi operis sarcinæ succumbam timeo, & imperitia deficientis vertatur in culpam adhortantis. Sed cum & tuæ amicitiæ jucunditatem specto, & cum defuncti recordatione excitor, facile & pronum existimo, quidquid de illo apud te dictum pro utriusque amore fero. Nihil enim periculi est apud amicum

Auctor æqualis.

AN.CHR. 1087 24. Aug. eum proferre, quæ sentias; dum tantum veritatis curam semper habeas, mendacii commenta caveas. Tutior quippe, quamvis in rusticis & simplicibus verbis incedit veritas, quam verborum splendore subornat falsitas. Atque hæc hactenus: sed jam ad narrationem convertor, invocans eum, cui ille, de quo agitur, Theodericus, devote & fideliter servivit, Deum cooperatorem esse hujus operis.

INCIPIT VITA DOMNI THEODERICI
abbatis sancti Huberti in Arduenna.

Theoderici patria & parentes.

3. ERAT in villa quæ dicitur Lerna, quæ a Tudiniaco *a* castro tribus millibus, a Lobiensi vero cœnobio quinquaginta stadiorum dividitur intervallo, miles quidam honorata natus familia, Gonzo nomine, habens uxorem religiosam ac timentem Dominum, quæ dum aliquando sopori se dedisset, vidit per somnium se in quadam ecclesia, quibusdam reverendi habitus viris officiose sibi obsequentibus, sacerdotalibus indutam vestimentis astare sacro altari, & cum litteras penitus ignoraret, omne officium Missæ diligenter percantasse, & sic indubitanter illud mysterium celebrasse, tamquam si omni tempore huic vacasset operi. Post expleta vero illa, ut sibi videbatur, Missarum solemnia, ut sacerdos benedixisse populo: deinde, exutis & sepositis in sacrario sacris vestibus, exiisse, & valedictis omnibus domum reversam, post dulcedinem somnii leniter evigilasse. Hinc perterrita cœpit sollicitari & conturbari intra semetipsam pro visione, memor sexus & conditionis suæ, timens quod viderat multam calamitatem prætendere sibi & domui suæ, cum sciret illud ministerium a nullarum feminarum numquam præsumtum esse. Porro autem ut mulier sapiens recogitabat apud se, quod si Deus vellet eam occidere, vel ejus domum cladibus damnosis affligere, alio modo quam (mysterio) vivificationis humanæ miserias & mortes suas præscire posset; certa tamen erat visionem hujusmodi non fantasticam esse, nec se deceptam nocturna vani somnii imaginatione, sed potius quidlibet magnum prædivinare. Neque vero femineo more cuivis, nec saltem marito ipsi, voluit visa referre, sed posuit faciem suam Dominum deprecari & rogare in jejuniis & eleemosynis & oratione, ut Deus qui revelat mysteria, & novit in tenebris constituta, mysterium visionis dignaretur ei revelare: & quia cor ad quærendum apposuit, quod quærebat, Deo monstrante, ita scire meruit. Erat eo tempore in sanctæ continentiæ vivens proposito infra regionem ipsam, quædam anus longæva, cui præter cetera virtutum dona, pro merito vitæ, Deus concesserat, ut multis nonnumquam prænuntiaret futura. Hujus opinione illa mulier in spem interpretationis somnii sui adducta venit ad eam, brevique illi precata *, post mutuos amplexus & colloquia, retulit ei cum multo tremore & lacrymis suam visionem, orans primum ut pro se oraret Deum, ne quid prodigiale illi visio protenderet, deinde ut ejus interpretationem sibi indicaret. At illa oratione fusa, gratiæque prophetalis munere afflata: Fidens, ait, o mulier, esto; quia quam vidisti visionem, divinitus ad te facta est, quæ ad salutem tuam & multorum implebitur hoc modo. Ecce filius quem habes in utero, nam gravida erat, nascetur tibi, quem jam Deus nunc sanctificavit & in opus sacerdotalis ministerii segregavit sibi, per quem & multorum saluti consulendum providit. Hæc dixit, & mulierem promissi certam domum remisit: quæ ubi ad maritum rediit, tum demum somnium cum interpretatione, ut a Prophetissa audierat, secreto illi exsolvit. Quod ille ut homo militiæ & sæculi negotiis deditus, omnino temporibus illis, contemsit, & divina oracula, muliebria reputavit deliramenta & vane composita.

* al. cod. commendata.

In utero sanctificatus.

4. Maternis interea mensibus evolutis, postquam mulier conceperat divi-

a Tudiniacum, vulgo *Tuin*, opidum ad Sabim fluvium, non longe a Binchio.

vinitus nuntiatum, ipsa nocte festivitatis sancti Martini, dum populus ad vigilias matutinales concurreret, peperit filium, anno Dominicæ Incarnationis 1007. imperante apud Romanos & Germanos Henrico, anno postquam juniori Ottoni successerat, sexto, præsidente in Leodiensi sede Notgero, magnæ sanctitatis & prudentiæ viro, postquam ordinatus fuerat episcopus anno septimo & trigesimo *a*. Mane facto, mater eum baptizari & Theodericum in baptismate fecit nominari, quod potest interpretari, Dei contemplator, sive divinorum speculator. Quod nomen, quamquam multis cum illo commune sit, quodam futurorum præsagio sortitus est; nec immerito: nam a puero usque ad ultimum vitæ suæ terminum, semper gratia Dei secum crescente, intendit contemplationi divinæ. Igitur infantulus ablactatus, tanta matris cura & diligentia nutritus est, ut exceptis parentibus & domo, nil cognosceret; & cum jam fere septennis esset, patre ejus inscio (qui eum, quod ipse erat, fieri militem terrenum, & rerum suarum disponebat heredem,) mater suæ visionis non immemor, primis eum litterarum dedit imbuendum elementis: flagrans omnibus votis filium suum abstrahi a vanitate & tumultibus hujus sæculi, & facere ministrum in domo Domini. Sed bonorum omnium inimicus, videns in puero jam quiddam gratiæ spiritualis inesse, artes quibus illi noceret quæsivit, patremque contra uxoris suæ bonum propositum inflammavit: qui filium suum a litteris abstractum domi jussit servari, interminatus uxori gravia, si post hæc præsumeret his tradere disciplinis. Sed post aliquot dies, dum unus puerorum patris sui bulliens jus coctarum carnium ab igne transferret, impegit super puerulum, & cecidit, & sinistrum ejus brachium de ipso jure ab humero usque ad manum fere inussit: statim ille doloris impatiens corruit, & moribundus pæne volutabatur humi. Turbata omnis concurrit familia, ante omnes mater nati, commota dolore, frigidius glacie pectus super exanimatum, ut putabat, filium præcipitat. Sed Deus omnipotens inter instantia mortis tyrunculum suum servavit, cujus providentia & virga filiorum jam eum assuescebat, & plagis suis ad se trahebat. Postquam autem illa a torpore mentis in se rediit, ut tandem inter singultus & crebra suspiria vocem dolor invenit, modo pectus tundens pugnis, modo faciem fœdans unguibus, modo crines scindens manibus, & sævis totam domum implet querelis, se infelicem clamitans, se obtestans miseram, se neglectam Dei respectu miserandis iterat ululatibus, cui ex promisso erat datus filius, sed peccato suo, & mariti detestanda rabie, tam subito nimis acerbo raptus esset funere. Deinde ut correpta a marito & his qui aderant, ægra solo membra vix extulit, videt filium inter manus ancillarum jam modesti vultus, jam temperantem clamoribus; sed quaquaversum tamen pestis illa bullientis juris se sparserat, totam carnem pueruli cute nudaverat. Cum mater & ipsa interdicens fletibus excepit filium, refovet & deosculatur tamquam ex morte redivivum, brevique, Deo curante, ad salutem restitutum, iterum clam patre illius, commendat eum scholasticis imbuendum litteris.

AN. CHR. 1087. 24 Aug. Nascitur anno 1007.

Inscio patre litteris traditur imbuendus

5. Cumque pater aliquantis diebus absens, domum reversus filium non invenisset, & ubinam esset inquirens rescisset, offensus abiit, & de medio scholarium ubi degebat arreptum, domum reduxit. Unde quidem ego eum in hac parte beato Martino comparandum arbitror: nam quemadmodum pater gentilis, ne Christo militaret filius suus, Martinum impediebat; ita Theoderico, ne in tabernaculo Domini militaret filius, pater suus, quamquam christianus, obstabat. Sed non valet humana prudentia divinæ ordinationis dissipare consilium. Nam sicut tunc non sponte Martinum jam sæculo militantem, ut voluit conservavit, & ad suam militiam mirabiliter Deus revocavit; sic & Theoderico, priusquam per ætatem corrumpi posset, hic providit. Cum enim ipse in solarium domus cum pue-

a In altero cod. ms. additur, *priusquam vita decederet anno uno*. De Notgero actum est Sæculo superiori.

ANCRH 1087 24. Aug.

puerulis ascenderet, corruit, & brachium sinistrum, quod adhuc pæne recenti adustione erat invalidum, gravi collisione dissolvit, & fractum ex humero pependit. Exterritus tam acerbo & inopinato casu exsanguis pater accurrit, & pæne exanimem inter sua brachia attollit, multisque perfusus ora lacrymis, seipsum ultro accusabat parricidam, se occisorem filii mixto luctu & ululatu clamat, qui eum Deo, cui necdum natus erat dedicatus, auferre tentaverit. At vero mater femineis planctibus amara inferens convicia: Quia, o fili dulcissime, ait, ad militiam terrenam a pio patre instrueris, eja nunc arma ferre, nunc equum agitare & circumflectere, sic ferire, sic hostem disce cavere: sed si in castris Christi militare te noluit, spero in Dei provisione, quia ejus rerum & militiæ non eris successor. At ille: Ne sævias, inquit, mi mulier, nec satis superque quam satis est tristem asperioribus irritamentis in inconsolabilem inducas dolorem. Etsi enim merito arguor ego, quia quod Deo quocumque modo votum erat, substraxi; tu potius accusanda tamen, quæ filium meum tamquam ad me nihil attinentem, pro tuo arbitrio clam me vovisti Deo. Igitur ecce filius tuus, recipe illum: & si voluntas Dei est ut vivat, sicut vovisti monachus fiat. Dixit, & filium matri reddidit. Illa autem materna sollicitudine curam ejus habuit, plagam circumligavit, & frequenti lavatione & medicamine fovit; citoque, adjuvante Deo, non solum fracturam brachii resolidavit, sed etiam quidquid in toto corpore illa collisione læsum fuerat, in sanitatem integram reparavit.

Ansoaldis Theoderici soror.

6. Deinde non jam in abscondito ut prius, sed manifeste commendavit eum in monasterio Malbodiensi [a] filiæ suæ Ansoaldi, ut doceret eum elementa prima litterarum & psalterium; quæ quia se opportune præbuit, non incongruum videtur de ejus virtutibus & vita ad laudem Christi interserere non pauca: quidquid enim imitatione vel laude dignum habent sancti, totum est muneris Christi. Hæc igitur puella adhuc parvula in monasterio ancillarum Dei a genitoribus constituta, in puellaribus annis ostendit, qualis futura esset accessu temporis: nam, ut assolet illa ætas, numquam puellarum lascivias aut negligentias secuta, numquam ineptiis & ludis earum fuit delectata: sed tantum lectioni & meditationi animum servire cogens, cum ceteræ concurrebant ad publicum, illa ibat ad monasterium; cum aliæ streperent, psallerent, & puellariter choreis se exercerent, illa orationi procumbebat. Ubi vero maturior ætas successit, brevi ceteras supergressa, aliis bene vivendi exemplar enituit, aliis vitæ merito terrori fuit: quotidianis enim afflictionibus corporis libidinem punivit, omnes animi passiones repugnando superavit. Vigilabat enim interdum totis noctibus, nonnumquam vero orando diem continuabat nocti: cum vero necessitas somnum imperabat, aut pavimentum cubile habebat, aut stando, raro autem sedendo, paullulum dormitabat. Cibus ei panis cum sale, frequentior potus erat aqua; raro legumina, vel poma, vel herbarum radices admittebat: nam vino, sicera, carnibus, ovis & piscibus, ac cibis lautioribus interdixerat penitus. Mansuetudine, patientia, humilitate, clementia & charitate adornata, virgineæ castitati luxuriam subduxit: custos oris sui ad silentium, numquam sciens vel volens locuta est mendacium, semper cauta, diligens & provida; numquam, si potuit, nisi sapientibus & castis sermonibus os aperuit. Quamvis sæpe lacessita, numquam irata, numquam visa est vel leviter, nisi pro causa Dei, commota; contentiones & rixas, & feminarum certamina omnino a se aliena & extranea. Balnea & lavationes contempsit, docens nullum extrinsecus posse pollui, nisi quem intrinsecus sordidat delectatio peccati. Turbarum strepitum, & conventum ad se pro sui merito adventantium, semper refugit; linguas detrahentium, & favores se laudantium æqualiter habuit. His & ce-

[a] Malbodium vulgo *Maubeuge*, cœnobium illustre olim ordini monastico subjectum, ut vel ex hoc loco probari potest, nunc sæcularium Canonicarum collegium.

ceteris cum gratia Dei redundaret virtutibus, multas in Malbodiensi cœnobio ad similem virtutem excitavit, multas post lapsum ad pœnitentiam revocavit; & annuente Gerardo episcopo Cameracensi, & Rainero Comite Montensi, ordinem religionis monasticæ, quæ pæne adnihilata erat in eodem monasterio, correxit, & in melius reparavit. Sed quia castigat Dominus quos diligit, & flagellat quos recipit, ante septem dormitionis suæ annos cancri ulcere percussa, nec bonæ conversationis propositum & virtutum consuetudine exercitatum minuit, nec flagellis umquam murmuravit; immo quia Dei visitatione digna esset habita, semper gratias egit: postremo felici excessu beata decore virgineæ castitatis læta migravit ad Dominum, receptura laboris præmium.

AN. CHR. 1087 24. Aug.

Malbodiense monasterium reformat.

7. Huic jam adolescentulæ commendatus frater suus adhuc puer Theodericus, quantum ex ætate puerili vaticinari poterat, ingenii & vitæ futuræ certa dedit documenta: nam lectionem psalmorum, quæ singulis diebus illi a sorore sua tradebatur, & facile capiebat, & memoriter cito reddebat: neque tamen ad discendum, ut solet parvula ætas, cogebatur minis, aut verberibus, aut blandis incitabatur suasionibus; sed ultro statuta sibi tempora legendi ipse præveniebat, numquam nisi jussus vacabat; ita ut soror & omnes qui eum viderent, stuperent, & mirarentur in illo, & legendi assiduitatem, & ingenioli velocitatem. Si quando autem cessare, & cum paribus videbatur ire vel colludere, penitus refugiebat, pœnaque illi erat, cum eum soror quiete reficiebat, gravisque erat illi quisquis illum ad spectacula trahere volebat. Videns autem quo ordine soror sua vitam duceret, considerans quam gravis & matura moribus, quam studiosa esset in orationibus: & intelligens quod vestimentorum asperitate, & abstinentia corpus frangeret, cœpit, quantum tenera ætas patiebatur, eam imitari velle. Incensus igitur eodem quo illa lumine, ibat, latenter quidem, sed frequenter ad ecclesiam, ut sororem facere videbat, sæpius ad orationem procumbebat, pectusculum pugno tundebat, Dominum, sicut ab illa didicerat, ut sibi sapientiam intelligendi, & recta faciendi, & prava cavendi daret, devotis precibus, interdum mixtis lacrymis, rogabat: quod ubi soror advertit, condelectabatur. Tam verbis quam rebus ad bene agendum, fratrem suum, pro capacitate puerilis intellectus, informare cœpit; dicens hoc recte agendum, illud necessario esse cavendum, frequenti supplicatione & lacrymis Deum placandum, assidua lectione & bonorum actuum conversatione cognoscendum. His & hujusmodi mandatis sancta Virgo quotidie puerum inter legendum instituebat, ille autem ante annos ad virtutum iter animum dirigebat.

Theodericum litteris imbuit.

8. Eo tempore, sicut in superioribus diximus *a*, florebat multiplici virtutum flore ac germine Lobiensis ecclesia, & pollebat sancta religiosorum & illustrium monachorum conversatione, quam nobilitabat & institutionibus sanctisque monitis ac exemplis efferebat, qui tunc in ea præsidebat abbas Richardus *b*. Huic puer Theodericus regulari institutione nutriendus in monasterio Lobiensi a pia matre (pater enim humanis rebus exemtus jam naturæ concesserat) est traditus, cum esset fere decem annorum, sancto Petro est oblatus. Quem pius abbas pio amore dilexit, & majore, quam ceteros coætaneos ejus, diligentia nutriri fecit: audierat enim illum, & priusquam nasceretur, divinitus prænuntiatum, & pia matris ejus opera, mirabiliter id Deo agente, patris voluntate & voto, Deo dicatum, ideo ex studiis & qualitate morum ejus conjiciebat pius Pater, quantus & qualis, si adolesceret, ille puer esset futurus: omnia enim quæ in illo considerabat, bonæ spei erant argumenta. Incedebat quippe humiliter inclinato in terram capite, humeris dejectis, manibus, pedibus & brachiis

In monasterio Lobiensi educatur.

 pul-

a Nihil in hac vita de Lobiensium virtutibus dixit. Sed aliquod aliud fortasse opusculum indicat. Vide observat: prævias.

b Is est B. Richardus ex Remensis ecclesiæ Decano, monachus & abbas Virdunensis, cujus vitam habes supra ad annum 1046.

AN.CHR 1087 24.Aug.

pulchre compositis, oculis submissis & humiliter respicientibus; rarus in ore risus, & ipse tenuis erat & moderatus, in genis lacrymæ deprehendebantur frequentius: morum autem elegantia & animi sapientia simul cum ætate in eo crescebant. In interrogationibus cautus, in responsionibus velox & providus: erat litterarum studiis adeo deditus, ut nulla hora competens illum præteriret, quin legeret, aut scriberet, aut dictaret, aut de quacumque quæstione agitaret. In brevi, tam ornatu morum quam eruditione septem artium, quas liberales vocant, factus Philosophus, magnæ admirationi adhuc adolescentulus eruditissimis senioribus fuit. Cum igitur his virtutum gradibus ad veræ Philosophiæ arcem venerabilis Pater abbas illum videret conscendere, cum decimum-septimum ageret ætatis annum, fecit eum ordinari subdiaconum a viro sanctissimo Cameracensium Episcopo, a quo in annis puerilibus Lector vel Acolytus fuerat ordinatus. Cum vere esset annorum novemdecim *a*, professus obedientiam & sanctæ Regulæ disciplinam, ipse abbas Richardus eum monachum ordinavit, & processu temporis ad Diaconatus gradum ab eodem episcopo Gerardo eum promoveri fecit.

Regulam profitetur.

Fit Diaconus.

9. Appetebat autem familiaritates eorum, quos videbat religiosiores, hominum, maxime abbatum & monachorum, se suumque propositum commendans orationibus eorum: illius enim humilitatem, istius obedientiam sectabatur, istius se informabat simplicitate; zelabatur autem virtutes omnium, componens vitam suam imitatione aliorum: illum frequentius orantem, istum imitabatur studiosius legentem; cum illo charitate certabat, istum sapientia superabat. Ad obediendum semper paratus mirabilis erat omnibus; castitati vero luxuriam subdidit & incentiva vitiorum; & ipsos, qui non desunt in senibus naturales corporis motus, lectionum assiduitate, vigiliarum instantia, in lascivientis adolescentiæ annis viriliter compescuit & frenavit. Quidquid in se culpabile reprehendebat, mox insequebatur lacrymis, & puniebat ciborum & potus abstinentia; corpus tenuabat non quidem quantum volebat, sed in quantum abbas permittebat. Vigiliarum porro ita studiosus erat, ut numquam vel cum ceteris, vel post ceteros aliquis de lectulo surrexisse eum viderit; numquam eum nocturnales vigiliæ dormientem vel quiescentem deprehenderint: silentio autem ita erat deditus, ut vix loqueretur nisi horis competentibus, & tunc etiam interrogatus. Cum vero tot & tantis polleret virtutibus, tamen quod difficillimum est, omnibus erat carus; ipsi vero Abbati, quod amplius meritorum gratia illum ceteros præcedere videbat, ceteris gratior erat: & quia adolescentem acris ingenii consideravit, non solum ornatum maturitate morum, sed eruditione septem artium, præcepit eum esse custodem & præceptorem puerorum, & scholaris disciplinæ magistrum. Ille autem obedientissime paruit, & plures discipulos habuit, quos non solum apprime litteris, sed etiam bonis moribus instituit, & æmulos sui ad virtutum fastigia promovit.

Scholarum magister.

10. Illo in tempore Richardus abbas, reddita REGINALDO *b* episcopo Leodiensi abbatia Lobiensi, Virdunum, ubi etiam monachis sancti Vitoni præerat, recessit. Quod Theodericus graviter dolens, & magistri desiderio ardens, a monasterio profugit, & uno puero comitatus Stabulaum, ubi illum concessisse fama sibi murmuraverat, ad Abbatem Popponem *c* venit, qui & ipse e discipulorum numero hujus Magistri fuerat, multaque obedientia, & ceterarum virtutum culmine promotus, eidem cœnobio, item & aliis multis prælatus, in disciplinam Doctoris sui ibat in operibus. A quo festi-

a Tamen dicitur infra octogenarius obiisse, professionis suæ anno 70. hic forsan sollemniorem professionem intelligit, quæ fuerit prioris, quam puer emiserat, veluti ratihabitio.

b Durando successit anno 1024. & ecclesiæ Leodiensi usque ad annum 1038. summa cum laude præfuit. Richardus autem anno 1032. Lobiensis monasterii administrationem dimisit, cui successit Hugo II. quo tempore quæ hic narrantur, contigere. Confer quæ in continuatione gestorum abbatum Lobiensium habentur, Spicilegii Acheriani tom. 6 p. 591. & seqq.

c B. Popponis Stabulensis abbatis Vitam dedimus in 1. parte hujus Sæculi ad an. 1048.

festive exceptus, triduo ejus officiosa charitate est usus. Postea cum stratis caballis Virdunum usque vellet abbatem Richardum prosequi, equus ejus uno pede subito claudus profectionem impedivit. Quod abbas Poppo cum audisset, prudenter intellexit, & adolescentem pro culpa fugæ corripuit, & agentem pœnitudinem consolatus, ad locum suum mox non claudicante equo remisit, qui multo est omnium favore receptus. Jam in eo præsidentem Hugonem invenit, qui sciens qua via Theodericus ab infantia nisus, quamque suo prædecessori ad obediendum in omnibus fuisset paratissimus, multis experimentis conatus est explorare, utrum in ea qua cœperat, perseveraret boni propositi intentione: ille autem quæ imperabantur omnia obedienter aggrediebatur, & cooperante secum gratia Dei, quamquam aspera & factu difficilia Abbatis sui præcepta, faciendo ostendebat facilia; unde apud illum tantæ dilectionis loco est habitus, ut præ ceteris obsequiorum ejus servitiis gratius, ac specialis gratiæ affectu colloqueretur frequentius, arcanaque sua cum illo communicaret familiarius.

AN.CHR. 1087 24. Aug.

11. Evolutis post hæc aliquibus annis, cum virtutum profectu jam multis innotuisset, rogatu Abbatis sui, invitum & reclamantem, ac lacrymosis vocibus se indignum protestantem, ordinavit presbyterum prædictus Cameracensis antistes Gerardus, 16. Kalendas Julii, anno ætatis 30. necdum expleto. Exinde omnes præteritos labores nihili pendens, & quam gravis sarcinæ fasce tunc premeretur inspiciens, prioris vitæ propositum ita immutavit & consuetudinem, quasi tunc primum noviter Domino servire inciperet. Petita igitur ab abbate suo benedictione austerius vivendi, primum sibi proposuit ut semel quotidie comederet, & nec umquam vel in diebus Dominicis, vel ullis sollemnitatibus, nisi gravissimæ ægritudinis molestia, jejunium solveret: quod a trigesimo usque ad octogesimum, quo mortuus est anno, per annos quinquaginta inviolabiliter tenuit, sicut eorum, quibuscum vixit, testimonio comprobatur[f]. Cilicium autem per ipsos quinquaginta annos deponere vel ad momentum, nulla ei infirmitas persuadere potuit, balnearum vero munditias nec pro remedio sibi umquam adhibuit. Docebat enim illam carnem non indigere lavatione, quæ putredo & vermium cibus paullo post deberet esse. Extenuabat se abstinentia graviore, & quotidiana major ac robustior fiebat exercitatione, creber in vigiliis, in oratione assiduus, in lectione sanctarum Scripturarum ita erat assiduus, ut eas & memoriter teneret, & earum quæstiones quamvis difficillimas & obscuras cito exsolveret. Sed quid per singula discurro? dum enim in singulis cogit me immorari pia recordatio, Theoderici præcepta non servo dicendi.

Factus sacerdos austeriorem vitam suscipit.

12. Talibus igitur Theoderici fama cum per vicina iret monasteria, abbas Poppo, de quo paullo superius prælibavi, eum sibi præstari, & in Stabulensi monasterio Scholasticum impetravit fieri. In quo monasterio multos adolescentium suo vivere instituit exemplo, quos scientia tam divinarum quam scholarium litterarum apprime instituit; & disciplinæ regularis institutione, & morum compositione ad veræ philosophiæ studium excitavit, atque arenosam ac sterilem, & spinosam cordium eorum terram, fructiferam reddidit assidua doctrinæ cultura Erat ad docendum idoneus, & ad interrogata semper respondere paratus, atque ad disserendum quæ videbat facundus. Habebat vero consuetudinem ab adolescentia, omni tempore vel æstatis vel hyemis, anticipare vigilias matutinales: & quia totis diebus exercebatur lectionibus, noctes deputaverat orationibus. Tunc quoque quadam nocte solito surrexerat, & in oratorio S. Nicolai, quod intra claustrum monasterii ejusdem situm est ad dexteram intrantibus contra meridianum, ante altare jacebat profusus in oratione: interea unus de monachis, & ipse habens propositum prævenire alios, surrexit, & ibat ad oratorium causa orationis; & ecce cum ante fores oratorii prædicti venit, vasta mole metuendus, picea specie terribilis, ardentibus minax oculis, sulphureo fœtore intolerabilis, inter eum & ostium subito medium se op-

Fit scholasticus Stabulensis.

AN.CHR 1087 24. Aug. posuit dæmon, ipse ingressu arcens monachum: Unde tu quoque hic, cum ceteros placida quies his horis foveat? dixit, aut quo vadis, aut quid quæris? Tu ne arcere etiam me hinc paras vigiliis & orationibus, sicut qui continuis precibus Nicolaum huc allexit iste, qui intro jacet Theodericus? cujus præsentiam nisi vererer, jam te hoc (videbatur autem immanem quassare tridentem) usque ad mortem cæsum, quid possem ostenderem. Ad hæc monachus non valens ferre amplius, cujus vel solummodo visus plures potuit terrere, cecidit; & quanta potuit majori voce: Succurre domne Theoderice, succurre, ingeminavit. At Theodericus clamore fratris actus, ab oratione surrexit, & aperto ostio, lumine etiam ahibito, hunc miserum vidit jacentem, inde autem nigrum Æthiopem, tamquam victo insultantem. Sed non & ipse territus, signum crucis adversus hostem extulit, & cum signo hunc versiculum cantavit: *Per signum crucis de inimicis nostris libera nos Deus noster*. Tunc dæmon quod in se libratum fuerat non ferens telum, evanuit pulsus & virtute crucis & meritis Theoderici. Ad monachum tunc venit, super exanimatum incubuit, orationem pro eo fudit, data manu eum erexit, in oratorium secum introduxit. Facto mane, frater ille incolumis ad Abbatem & fratres venit, quid viderit, quid audierit, quid sibi contigisset tremens & pallens retulit, primusque meritorum & virtutum Theoderici assertor verus & testis fuit.

Dæmonem Crucis signo fugat.

13. Alio quoque tempore dum idem venerabilis abbas Poppo iret Leodium, habebat in suo comitatu eumdem Theodericum, cumque venisset ad fluvium, quem Amblevam *a* dicunt, ipse abbas & ceteri comitum ejus recto itinere ad vadum abierunt, & omnes illæsi quidem, nulla difficultate transierunt: nam hibernis imbribus intumuerat, & undante gurgite spumens saxa & radicitus convulsas arbores, ut solet, volvebat, ventorum etiam flatu vehemens densas hinc inde agebat pluvias. Theodericus autem post alios, forte intentus cantico psalmorum, cooperto ex caputio capite sequebatur longe, anfractu viarum in diversa ducentium seductus, & ceteris præeuntibus sinistrorsum deviavit ab itinere solus, secutusque in quam inciderat semitam pervenit usque ad aquam. Illic est pons ligneus, in medios quidem agros ab utraque fluminis ripa distentus, in medio autem propter hibernas aquas longe elatus; sed ita angustus, ut neque equis, neque bobus, neque asinis possit esse aliquo modo pervius, soli autem pedites illo transire solent. Ad hunc Theodericus veniens, neque quam angustus & invius esset prævidens, equo sedens ascendit, intrepidus pertransivit: nec primum respexit, quam cum de ponte descenderet, mirantibus & prædicantibus sociis divinæ virtutis gratiam in suo facto ipse stupuit. In quo recte sapientibus considerare liquet, quod ille per mediam ventorum rabiem, per subtus frementis fluvii undantes fluctus, per supra ruentis pluviæ procellas, Theodericum stricto limine duxit, qui tumentes vortices pelagi stravit pedibus Petri. Sed iste cum periculi magnitudinem respexit, tamquam in medio periculi positus valde expavit: sancti namque viri hoc proprium habere solent, ut cum miraculorum operibus clarescunt, ne per elationem intumescant, homines se esse recognoscunt.

Periculum evadit.

14. Igitur Theodericus & sanctæ vitæ conversatione ac signorum attestatione jam apud multos in magna veneratione habebatur, eratque pia concertatio inter religiosos abbates, ut alius ab alio præriperet. Nam & Walleramnus ex Comite conversus monachus, mox autem post beatæ recordationis Richardi abbatis decessum, dignus successor in monasterio sancti Vitoni, quod est in territorio Virdunensi, a Stabulensi cœnobio, annuente suo abbate Hugone, illum adduxit; ubi triennio, vel amplius commoratus, plurimos habuit auditores, quos radiis suæ doctrinæ illuminavit, & timorem Dei docuit, ac in servitio Dei tam factis quam verbis informavit.

Virduni & Mosomi docet.

a Ambleva seu Amblevia, *l'Amblève*, qui Rechtæ immixtus Stabulensem abbatiam alluit.

vit. Rodulfo etiam Mosomensi *a* abbati præstitus, sapientiæ subtilitate, & observatione cœnobialis vitæ spectabilis, multis se spectabilem fecit. Postremo ad plurima loca missus, inter multos conversatus, & ut omnia brevitatis causa, & cingulo * constringam, quocumque abiit, inter quoscumque fuit, irreprehensibiliter semper vixit. AN. CHR 1087 24. Aug. * f. singulo.

15. Sed interea cum videret plurimos Hierosolymam ad sepulcrum Domini desideranter tendere; ipse quoque simili flagrans desiderio; cœpit eodem proficisci velle. Paratis igitur tanto itineri necessariis sumptibus, indultaque sibi ab Abbate eundi licentia, cum aliis qui pergebant est profectus: sed cum Hungariam venit, qui illum alio labori destinaverat Deus, propositum ejus præpedivit. Nam turbata illic incursione barbarorum republica, tam ipse quam comites transire prohibiti, Pannoniam conversi, magna difficultate venerunt ad urbem Romam, habentes votum inde ad Montem Garganum ire, per Apulejam, atque inde Adriatico mari transferri Constantinopolim, inde Hierosolymam. Sed postquam in basilica sancti Petri corpore & meritis gloriosa, coram illo glorioso Apostolo uberrima lacrymarum effusione, & multa cordis contritione omne desiderium animæ suæ effudit, post orationem egressus, Theoduinum Leodiensis ecclesiæ præsulem ad basilicam per gradus nitentem offendit, & cum eo plures amicorum suorum, inter quos Anselmum S. Lamberti canonicum pro ingenii claritudine, & morum nobilitate jam a puero in amicitiam sibi familiarissimum. Miratus insperata novitate, præ gaudio cœpit flere, videns notos suos denuo, quos non sperabat a se videri posse: & ingressus intravit cum illis in ecclesiam, benedicens Dominum, qui eos tam inopinate, tam bene, in tali loco, tam longe a se divisos insimul adduxerat. Sed protendente Episcopo orationem, dum aliquos comitum ejus de statu religionis & monasterii sui consuleret, inter cetera dictum est illi, quod defuncto Hugone abbate Lobiensem abbatiam reddidisset idem Theoduinus episcopus Adelardo *c*. Tali nuntio attonitus, pro dulci pietate & pia patris Hugonis defuncti recordatione lacrymas fudit, & pro tempore animam Deo, & ante cujus sacratissimam tumbam stabat, celesti Clavigero commendavit. Episcopo autem descendente de stratorio, procidit ad pedes ejus coram altari ipsius Apostoli, gratias agens ei & pro sui loci, hoc est Lobiensis ecclesiæ, relevatione, & pro condiscipuli sui Adelardi, quem præ ceteris confratribus suis unice semper dilexerat, ad abbatiæ dignitatem promotione. Erat enim Adelardus in stadio laborum nitens, ante quidem alios Lobienses monachos proximus huic, sed longo sequens intervallo ad bravium virtutum, patiens, prudens, sobrius, humilis, pudicus, & aliarum virtutum insignibus adornatus. Illum autem Episcopus clementer erexit, quis, vel unde esset, vel quo iret quæsivit. Cognitoque homine, & auditis difficultatibus peregrinationis ejus, eum secum venire jubet ad hospitium; & suggerente Anselmo, quod vix aut numquam cœptæ peregrinationis propositum perficere posset, diffusis, ut fama erat, toto Adria pyratis, semper prædæ & morti prætereuntium paratis, sua auctoritate præcepit illi ad patriam & monasterium suum redire, & si Deus annueret, opportuniori hoc repetere; quia non est homini niti adversus providentiam Dei. Ut semper promptus erat obedire majoribus, paruit, & a Roma usque Leodium comes ejus venit. Sed inter veniendum considerans Antistes divinam in eo gratiam, orandi devotionem, lacrymarum ubertatem, jejunandi virtutem, silentii taciturnitatem, eloquii venustatem, & morum omnium eius admirans gravitatem, inter amicos dignatus, familiari ejus col-

Iter Jerosolymam suscipit. — Venit Romam. — Adelardus abbas Lobii.

a Mosomum, vulgo *Mouson*, in finibus Remorum, ubi celebris abbatia Ordinis nostri sub Congregatione S. Vitoni.

b Haud dubium quin is sit Anselmus celebris scriptor de gestis episcoporum Trajectensium & Leodiensium, cujus opus est editum a Chapeavillo. Ecclesia S. Lamberti ipsa est cathedralis Leodiensis.

c Adelardus Hugoni anno 1053. defuncto successit, præfuitque ad annum 1076. aut sequentem Theoduinus autem Vvazoni Episcopo successit anno 1048. ad 1075. quo obiit.

AN.CHR. 1087 24. Aug. colloquio frequentissime (usus) fuit; veniensque domum honorifice, ad monasterium Lobiense remisit, & sua assertione & testimonio venerabiliorem fecit.

Lobium redit. 16. Interjectis vero paucis diebus, Henricus imperator legatos cum litteris eidem Episcopo misit, quibus mandabat e numero illorum, quos beatæ memoriæ Richardus abbas instituerat, unum sibi mitti monachorum prudentemque religiosum, litteris eruditum, quem in Fuldensi monasterio constitueret Scholasticum. Ille Theodericum, sicut a Roma usque Leodium se teste didicerat, ad hoc sciens idoneum, exorato Abbate, a Lobiensi monasterio eum revocavit, & Leodii, usque dum ad Imperatorem pararet profectionem, eum esse præcepit. Sed illis diebus, divina dispositione, Andaini monasterii, ubi translatus Leodiensium præsul quiescit sanctus Hubertus, moritur abbas Adelardus, vir carnis nobilitate satis clarus, sed de cura religionis (cum ad cætera esset) minus strenuus quam debuit. Cumque multi ad petendam abbatiam cum multo studio ambirent: Episcopus vero nullum, nisi dignum præesse admittendum censeret; in monasterio autem sancti Huberti idoneus inveniretur nemo: nam monachi negligentia defuncti Abbatis, & nimia licentia corrupti, a disciplinæ jugo pæne omnes erant soluti. Idem Episcopus, advocata abbatum religiosorum, & fidelium canonicorum concione seu congregatione, est conquestus de sancti Huberti ecclesiæ directione, de monachorum irreverentia ac inordinatione; rogans ut secundum inspiratam sibi a Deo sapientiam indicaret unusquisque, quomodo illi succurrere vel quem posset ibi præficere. Tunc aliis diversa agitantibus, aliis hos atque illos attollentibus atque collaudantibus, plerisque ut monachis clerici in eo loco substituerentur persuadere nitentibus, atque aliis alia consiliantibus, nullis vero convenientia dicentibus, Anselmus, de quo nobis supra mentio fuit, vir nobilis genere, sed nobilior moribus & ecclesiastica religione, facto in se Spiritu Dei: Cum simus, inquit, nos congregati in nomine Domini, non est æquum nos in causa Dei sicut in hominum causa gratia aut favore duci; & cum præsentem hic habeamus fratrem Theodericum, a pueritia semper bonis operibus institutum, quem vitæ merita majori etiam prælatione attestantur dignum, si domino Episcopo videtur, & vobis, cur alias quæritur, quod opportune nobis divinitus directum hic habemus, (aderat enim inter reliquos huic consilio, nil minus quam de illa abbatia cogitans.) Ad hæc multi læto & concordi clamore excipiunt nomen Theoderici, pauci, quibus privata utilitas bono honestoque communi potior, apud quos honesta inhonestaque venalia facere nec pudor nec crimen erat, non hoc rectum sibi videri: sed potius, quia ad hoc a suo monasterio adductus esset, pro religione instituenda in monasterio Fuldensi, & præcepto & rogatu Imperatoris censebant eum debere mitti. Sed Publicimontis abbas Stephanus *a*, canitie reverendus, conversatione angelicus, imperato silentio, ait, quod monasterium sancti Huberti, quod est sub cura & providentia Leodiensis episcopi, pro refrænanda regularis disciplinæ censura, religione eget Theoderici; Fuldensis autem ecclesia, quid nobis attinet? Hujusmodi autem monachorum tanta est nobis penuria, ut, quod pace aliorum dixerim, in omnibus monasteriis nostris par hujus nedum possit inveniri. Hunc ideoque, quia ad hoc Deus huc opportune destinavit, constituat eum abbatem, si placet Deo & sibi, dominus Episcopus, quia se ab ea parte hac fasce levabit securus. Dixit, & vocante Episcopo, conversis omnium studiis, de loco, ubi delitescere inter strepitum turbæ jam meditabatur fugam, eum levavit, ac renitentem, retrahen-

Adelardo abbati Andainensi succedit.

a Primus abbas fuit S. Laurentii in Publico-monte prope Leodicum, cujus gesta compendiose refert Fisenus in Floribus Leod. ad diem 10. Januarii.

ANCHR 1087 24. Aug. Stephanus & Gonzo abbates pii.

nentem, impellente Gonzone [a] abbate Florinensi, attraxit, & Episcopo præsentavit. Erant autem hi duo senes, sicut ætate & canitie, ita pares in sancta religione, e numero discipulorum sancti illius Richardi, illo quidem vivente inter primos habiti, sed defuncto jam supra ceteros maximi. Erant enim longe dissimiles ab illis ecclesiarum Rectoribus, quos hoc tempore principari videmus, casti, sobrii, humilitate, caritate, ceterisque virtutibus fundati & radicati; in conversatione temporali Angelorum incorporalium vitam studebant imitari, quorum laudibus operam dare prohibet intensio perhibitæ de Theoderico materiei. Videns igitur Theodericus vires suas hoc negotio minores esse, sciensque quod judicium est his qui præsunt, ubertim profusis lacrymis, inter singultus & gravia suspiria se indignum clamabat; & frequenter pedibus Episcopi advolvens, ne tanto onere se premeret importunis precibus orabat. Vocabatur ergo, & contemnebat; impellebatur clamore & multitudine, & refugiebat; urgebatur suscipere virgam curæ pastoralis, & renuebat. Sed non fuit diu potestas resistendi divinæ ordinationi: diu enim luctans, coactus est tam auctoritate Episcopali, quam seniorum increpatione suam damnare sententiam. Tandem cessit, & quod jubebatur onus regiminis fratrum suscepit. Deinde mox post solemnia processionis, (erat dies Purificationis) ordinatus & consecratus, deducentibus se qui affuerant septem Abbatibus, & multa clericorum & populi turba processit abbas appellatus. Consecratur an. 1055.

17. Veniens autem ad sancti Huberti, cui prælatus erat, monasterium, exterioribus quidem rebus locum satis invenit nudum & desolatum, quod quidem videbatur tolerabile & reparabile damnum: sed interior loci facies fœda, inordinata ac pæne a religione extranea erat. Monachi namque prædecessoris socordia corrupti, desideriorum voluntatem pro lege habentes, quidquid volebant licere putabant; monasticæ vero religionis inexpertes, ignari, inculti, non admittebant corda sua excoli vomere verbi Dei. Quod vir Deo plenus ubi advertit, angebatur quidem sed mediocriter de penuria rerum exteriorum, quoniam illud videbatur tolerabile malum & reparabile: sed concitabatur immodice spiritus ejus intra semetipsum, videns animas fratrum diabolici instinctus admissione sauciatas, tendere ad mortem. Invigilabat ergo jugiter custodiæ sibi commissi gregis, pie sollicitus erat pro omnibus, congruenter medicinam adhibens singulis vulneribus: & illos quidem sui exemplo ad virtutes informare nitebatur, alios autem seorsum blandis suasionibus, ut bene agerent hortabatur; illos increpando, meliores nonnullos regulariter feriendo laborabat reddere emendatiores: omnibus autem in commune exhibebat fomenta exhortationum, medicamina Scripturarum divinarum, postremo adhibebat indesinenter auxilium orationum suarum. Sed cassus labor ejus erat, nihil enim sua industria proficiebat: illi enim, (quia postquam cum ætate crescit pravus usus, aut vix aut numquam corrigitur,) male vivendi consuetudines non relinquebant, mores malos in quibus inoleverant, mutare cruciatus illis erat. Si exhortationibus sanctæ prædicationis convertere eos nitebatur, deridebant; si censura disciplinæ regularis uti volebat, resistendo & contradicendo repugnabant. Erant aliqui eorum de generis nobilitate tumentes, sed moribus ignobiles, & ad bene agendum debiles & insipientes, atque ad male faciendum fortes & sapientes. Hi vesaniæ suæ caput constituerant quemdam Lambertum, superbia elatum, vita incompositum, jactatione dissipatum, lascivia resolutum, moribus levem, verbis arrogantem, & omni sua compositione detestabilem: ille arrogantia vanæ nobilitatis inflatus ceteros post se trahebat omnes solus, in quocumque facinore aut culpa deprehensi forent defendebat, & ipse vicissim omnium conspiratione quamquam manifesta, tutus erat sceleris. Hic sancto viro pu- Monasterio reformando incumbit.

[a] Alias *Gonibo* dicitur apud Fisenum parte 2. Paralipomenon Florum Leodiens. pag. 561. ubi de eo Leo IX. dicitur scripsisse: *In quo, quia suum pleniter honorem monastica obtinet religio, mihi complacui.* Dicitur ibidem S. Gengulfi miracula, &c. scripsisse.

AN.CHR 1087 24. Aug. blice & privatim multas inferebat injurias, & omnibus quæcumque dicebat nimis mordaciter resistendo obviabat: ille autem insana ejus conviciorum jacula virtutum clypeo repellebat, & furiosi hominis rabiem nimis patienter ferendo augebat; laborabat tamen, modo precibus, modo persuasionibus, interdum exaggeratis infernalium dolorum terroribus, miserum corrigere; orabat quoque frequenter, ut Deus & cor intelligens daret, & bestialem ejus mentem ad humanitatem converteret. Ille vero sicut vanus & lubricus, unde, si saperet, debuerat esse emendatior, semper fiebat deterior, & quotidiano malitiæ augmento erat pravitas onerosior. Sed etiam in isto Deus ostendit, & quia multum valet Justi deprecatio assidua, & quia de divina misericordia sit præsumendum.

18. Nam post multas exacerbationes, post graves conviciorum contumelias, quas sancto viro per duos fere annos continue ingesserat, idem Lambertus quadam nocte ad nocturnales vigilias surrexit suo ordine lectionem lecturus: proposuerat autem in corde suo, & cum sociis malitiæ suæ adjutoribus condixerat, quod transiens ante Abbatem, neque solitam venerationis reverentiam illi exhiberet, neque benedictionem lecturus peteret. Ibat ergo cervice erecta, oculis insanæ mentis furorem vomentibus, ferens superbiam: stultorum autem sociorum certissima exspectatio erat indubitanter eum facturum esse quod jactaverat; sed ubi ante Abbatem venit, illosque sublimes oculos subito in eum reflexit, puerum candoris nivei, vultus siderei in sinu ejus vidit, illi blandum, sibi terribilem; illum dulcissime lenientem, sibi gravissime minitantem. Mox, corripiente se Deo, intremuit; eodemque momento fugiens, qui diu manserat in eo superbiæ dæmon, alio Spiritu afflatus bestialem animum mutavit, humili veneratione Abbati inclinavit, ad legendum in analogio, quod post tergum Abbatis constitutum fuerat, processit, stupentibus vesaniæ ejus sociis tam subitam ejus mutationem, humiliter benedictionem petiit, tremens & anxius legit; inter legendum semper obliquo lumine respectans, ne forte quem viderat de sinu Abbatis desiliret puer, & propter multas iniquitates, pro quibus illum testis exagitabat conscientia, impetu in se facto eum occideret. Tandem ut vix legit, quia non erat locus declinandi, eodem quo venerat pæne moribundus regrediens, humilius adoravit, usque ad locum suæ stationis rediit: cum quam inique hactenus vixerit, ante mentis suæ oculos adduxit, amarissime flere cœpit; cumque nequitias suas renumerare cœpit, quod morte dignus, misericordia autem Dei esset indignus, ipse fuit judex suus. Mirati inopinatam ejus conversionem socii, alii qui viciniores stabant, quid haberet, quid tremeret, quid fleret sciscitabantur; alii significationibus solitis de choro eum revocare nitebantur: ille autem in eum, quem in sinu Abbatis videbat & timebat, puerum defixis obtutibus hærens, & lacrymarum profusione in delictorum suorum renumeratione fervens, nec interrogantibus penitus respondit, nec vocantibus cedens chorum exiit. Expletis autem matutinalibus hymnis, egredientibus ceteris, in choro ad Abbatem venit, pedibus ejus se prostravit, peccata sua humiliter multa lacrymarum attestatione confessus, veniam rogavit; deinde, quod viderit puerum in sinu ejus, quomodo divinitus repente correptus, superbæ mentis mutavit insaniam adhuc tremens indicavit, licentiam de eo monasterio eundi ad aliud petiit: dicens se tantum peccatorem, qui tot immunditiis illum locum sanctum toties polluerit, indignum ipsius sanctitatis. Abbas autem vehementer obstupuit, Deoque gratias egit tam pro virtute miraculi, quod in se factum quod dum fieret ipse nescivit, donec eo qui viderat indicante cognovit; quam pro conversione ejus non damnatione jam dubitari non poterat fratris. Cumque multis eum precibus rogaret, ne se desereret, sed remanendo, quibus exemplar mortis prius fuerat, exemplum conversionis & pœnitentiæ de semetipso fratribus daret, penitus obtinere non potuit, dicente illo, & probabiliter satis

Mira monachi conversio.

tis ostendendo impossibile esse, nisi ex inspiratione divina alios posse converti, quamdiu ipse esset cum illis. Abbas autem arbitratus ita ut dicebat esse, securum sua benedictione permisit abire, & multis lacrymis prosecutus usque ad januas ecclesiæ, imprecatus est illi dignos fructus pœnitentiæ. Ille autem consternatus, & multo timore concussus, primo diei initio solus & incomitatus, mærens & plorans, & multa contritione animi verum se pœnitentem ostentans, amarissimis fletibus puniebat, quas sancto viro intulerat injurias. Qui ubi ad Mosomense castrum pervenit, a Rodolpho ejus loci abbate ulterius progredi vetitus restitit; sub quo deinceps, quidquid vixit temporis commoratus, crura compedibus, brachia sua manicis ferreis attrivit, lumborum prius effæminatam mollitiem cingulo ferreo constrinxit, omnes carnis lascivias cilicio, sacco, quotidianis jejuniis, assiduis fletibus & vigiliis compressit & orationibus, donec beato fine consummatus in Domino quievit. In quo merito prædicatur virtus beati Theoderici, & viscera misericordiæ Dei. Quis enim tam iniquum, tam superbum, tam perversi cordis monachum, qui eum nosset, crederet esse salvandum? sed gratia Dei præveniente, & oratione Theoderici adjuvante, qui erat blasphemus, & sancti viri persecutor, misericordiam consecutus, factus est pietatis in se factæ annuntiator. Post cujus discessum multi pœnitentia ducti subjecti sunt disciplinæ regulari, obedientes præceptis quem ante despiciebant abbatis sui; pauci vero spiritu malo acti, aufugerunt de monasterio profugi. Ita ecclesia sancti Huberti ante depressa & humiliata, paullatim relevabatur, & cessante malorum improbitate sensim crescebat, confluentibus ad eam undique viris religiosis, & magisterio Theoderici se subdentibus: & in quantum prius vitiorum fœditate contemptibilis, & male diffamata fuit, in tantum postea Dei providentia, & abbatis Theoderici labore & industria, crescente numero fidelium, claruit gloriosa.

AN.CHR 1087 24. Aug.

19. Videns autem humani generis inimicus religiosorum monachorum sancta conversatione locum resplendere, se autem pelli sua, quam diu possederat, habitatione, torquebatur, & suo more viro Dei frequenter insidias moliebatur; sed ille & facile superabat omnes insidiatoris conatus, & semper providus & circumspectus præcavebat. Quadam autem nocte, dum secundum consuetudinem, præventis nocturnalibus vigiliis, in oratorio intenderet orationi, ecce diabolus, assumpta specie immanis cervæ, coram eo venit, & pulsu pedum orationis studium ei excussit: quam vir Dei ubi vidit, nihil minus quam diabolum putans quod videbatur cervam esse, & illuc de silva actam credidit nocturno errore: & existimans cellerarii incuria, cum sero iisset cubitum, claustri ostium reliquisse apertum, surrexit ab oratione, volens feram, priusquam ad ostium per quod eam intrasse putabat reverteretur prævenire, & concludere. Illa autem gressu modo cito, modo tardo ante sequentem præcedebat, interdum quasi exspectans subsistebat, donec ad eam qua veniebant januam simul uterque venerunt, sed ea clausa prohibebat exitum. Tunc primum in se reversus, phantastico errore se seductum intellexit, mox salutari signo crucis se muniens: Ecce crucem Domini, fugite partes adversæ, exclamavit. Seductor autem virtutem crucis non ferens, disparuit, tantoque sonitu ac fremitu aufugit, ut quasi vehementi turbine fratrum omne dormitorium videretur corruisse; satisque patuit diabolum ex illo tempore illum locum multum infestasse, sed minus prævaluisse.

Dæmonem Crucis signo fugit.

20. Compertum habemus ex tunc cum numero fidelium crescente religione censum ecclesiæ affatim crevisse, tam in agrorum & prædiorum, ac ecclesiarum augmentatione, quam in redituum multiplicatione. Nam Arnulphus comes *Warch*, impulsus fama virtutum viri Dei, ultro ad eum venit: & licet homo multæ vanitatis & levitatis, qui sicut arundo in utramque partem facile possit agitari, prædicationem salutis ab eo, con-

Monachos variis in locis constituit.

AN.CHR. 1087. 24. Aug. consilia vitæ ab eo data libenter admisit, & pro redemptione vitæ suæ & suorum, ecclesiam in honorem sancti Sulpitii consecratam in villa, quæ vocatur *Piros*, & quidquid ad eam pertinens sui juris erat, sancto Huberto dedit; ac præsentibus multis nobilibus & illustribus viris, legitima traditione, filiis & uxore præsentibus, perpetualiter confirmavit. Cujus rogatu postea venerabilis abbas Theodericus monachos ex suo cœnobio in ea constituit, suntque ibi viventes ordine regulari sub Abbate sancti Huberti. Sed & Laudunensis castri episcopus Elinandus, homo in administrandis episcopii rebus & publicis utilitatibus satis idoneus, odore virtutum sancti Theoderici impulsus, crebris allegationibus eum ad se venire jussit; cum eo collocutus, inter amicos eum summum habuit, se omniaque sibi commissa ejus orationibus commendavit: deinde precibus ejus obstrictus, ecclesiam sanctæ Mariæ in Evernei-curt *a* sancto Huberto tradidit, & deputatis de eodem monasterio sancti Huberti ibidem monachis, sua auctoritate & multorum adstipulatione, omnis episcopalis sevitii debito illam perpetuo absolvit. Similiter Gervasius Remorum Archiepiscopus, in disciplina liberalium artium apprime eruditus, vir secundum sæculi dignitatem nobiliter natus, ad omnia sagax & strenuus, episcopatu quidem dignus, sed natura & moribus plusquam oportuerat ferus, propter laudabilem conversationem ejus sibi eum fecit amicum; venientemque ad se multa honoratione honorabat, optionem petendi tam pro sua ecclesia, quam pro quibus vellet ipsi dabat. Multum ergo feritatis ab eo admonitus deposuit, multa rogatus ejus causa frequenter fecit: & cum pluribus frequenter esset immitis & truculentus, huic uni pro gloria & admiratione virtutum ejus, semper fuit mitis & placidus. Postremo altare prædictæ villæ sancti Sulpitii, quod in vicinia Pirensis ecclesiæ est, sancto Huberto tradidit, ac sua auctoritate ab omni servitio episcopali utrumque altare deinceps perpetualiter liberum fuit.

Romam petit. 21. Assumptis post vir Deo carus paucis secum ex fratribus, in monasterio compositis rebus, Romam nudis pedibus & discalceatis ire proposuit; sicque Virdunum usque perrexit, ubi multo charitatis affectu, ab episcopo Theoderico, & majoribus civitatis, aliisque omnibus, maxime ab Ermenfrido, magni præconii ac religionis viro; de cujus continentia, qualiter ab adolescentia succensus igne superni amoris, in Dei servitio senuerit, quomodo boni propositi studium usque dum eum mors cessare compulerit infatigabiliter tenuit, melius puto silere quam parum dicere. Sed ad narrationem redeo. Igitur ubi Episcopi & talis viri, aliorumque petitioni parens, calceatus paullo longius ab urbe processit, iterum detractis calceamentis, Romam perrexit. Cui cum sui comites dicerent, quia non recte faceret, eo quod caritati & præcepto tantorum virorum inobediens esset, respondit, se vere per caritatem præcipientibus obedisse: sed quia nemo ei definierat quamdiu, vel quo usque, potestati & arbitrio suo relictum esse, quando calceatus vel discalceatus vellet ambulare. Non ergo acutæ & incidentes petræ, non Alpinæ nives, non glaciali constricta frigore Italia, non aspera montium juga, non grandines, non præcipites pluvialibus undis torrentes, denique nulla pericula, nullæ difficultates, postremo nullæ comitum suorum preces & lacrymæ propositum ejus potuerunt convertere; sic itaque ad tumbam beatissimi Petri, nulla tandem difficultate & lassitudine, pervenit. Ibi multa contritione & gemitu quidquid habens in corde suo profundens, seque & dominici ovilis custodiam sibi creditam, illi cui in cælo & in terra primum dono dedit Deus jus ligandi & solvendi committens; sic quoque Romæ sanctorum oratoria usque ad Lateranensem ecclesiam circumivit, ubi ab Alexandro Papa Romano multo affectu exceptus, & ejus secreto & familiari colloquio sæpius usus, postremo benedictione apostolica ab illo confirmatus, ex præcepto au-

a De hoc loco & ejus donatione S. Huberto facta vide miracula S. Huberti jam laudata & notas Sæc. IV. part. I. num. 18. & 21. pag. 302.

auctoritatis ejus calceatus, & equo domum est reversus. Sed cum circa Alpes Julias venisset, ex concepto pridem frigore, resolutæ omnes pedum ejus ungulæ ceciderunt : ipse quoque nimia lassitudine cum sic esset confectus, ut nisi assidue unguentis atque aliis juvaretur fomentis, vix valeret incedere, nil tamen de solita & proposita psalmorum & jejunii consuetudine voluit remittere : ita ad monasterium denuo reversus, cœpit custodiæ sibi commissorum instare studiosius. AN.CHR 1087 24.Aug.

22. Post hæc considerans agrestem & nimis incultum loci situm, prædecessorum enim suorum, qui ante se monasterio præfuerant incuria, nihil decoris loco addiderat : sed sicut a tempore Vvalcandi Leodiensis episcopi, qui illuc sanctum Hubertum transtulerat *a*, eique aptum ac subitum opus, ac domum construxerat, ita quoque tunc erat; cœpit ædificare diruta, & vetustate consumpta renovare, angusta ampliare, & cooperantibus sibi monasterii Præpositis, maxime Theoderico, qui tanti Patris heres & nomine & regiminis dignitate post illum meruit esse, Lamberto quoque, qui illi plus omnibus in amicis familiaris fuit, quique omnium laborum & periculorum ejus comes individuus permansit, dejecto veteri & parvissimo quod erat ibi claustro, novum & magnum, quale modo videtur, construxit : sed & oratorium sepulcri Domini, scilicet ad meridianum monasterii, ædificavit. Duo quoque oratoria ad septemtrionalem plagam addidit, alterum quidem, quod est inferius, in honore sancti Andreæ apostoli; alterum vero, quod supra ipsum est, fecit venerabile memoria & patrocinio sancti Nicolai : cryptam etiam ad orientem basilicæ pulcherrimo erexit opere, quam postea Henricus Leodiensis & Franco Bellegradensis episcopi ejus rogatu dedicarunt in honorem nominis Jesu, & sanctæ Mariæ semper virginis; necnon & aliud claustrum pro foribus basilicæ ad occidentem a fundamentis construxit. Non longe vero a porta exterioris atrii ædificata spatiosa ecclesia, sancto Ægidio eam voluit dedicare; cumque desiderio de sancti corpore petendarum reliquiarum ad sanctum-Ægidium *b* pergeret, per urbem quæ dicitur Trecas * iter habuit, & in ea hospitandi gratia nocte mansit. Monasterium restaurat. * Troyes.

23. Mane facto dum comites pararent profectionem, ipse ad ecclesiam perrexit, atque ex more sacra Missarum solemnia celebravit. Ibi mulier quædam, quam diutinus febrium ardor coquebat, & a medicorum arte desperata erat, audita de viri virtutibus fama, fidem habens ejus se meritis vere posse sanari, quia per se ire non poterat, portari se fecit, atque quantis potuit vocibus, magno gemitu & lacrymis, ut sui misereretur, ut pro se Dominum rogaret, (rogare) cœpit. Ille, cujus cor a pietate extraneum numquam fuit, motus dolore miseræ mulieris, eam silere, & exspectare fecit. Completis vero sacramentis, manus aqua lavit, ipsam febricitanti mulieri in potum dari jussit. Mira res, & nostris vehementer stupenda temporibus! Ubi mulier bibit, illico ab ea passio recessit, tamque perfecte convaluit, ac si penitus nihil pertulisset infirmitatis. Iterum in eodem, quo ad sanctum-Ægidium ibat itinere, in domo quadam, qua hospitatus fuerat, mulier ex Saracenis captivata, de civitate Cæsar-augusta *c*, sed in Christum credens & baptizata, jacebat omni membrorum parte invalida : quæ cum quia diu languerat, tum quia qui ejus curam gereret proximorum habebat neminem, omnium cura & solatio erat neglecta. Quam forte sedens ad cœnam vir venerabilis, ut ex magnis & crebris, quos dolor effundebat, clamoribus graviter torqueri advertit, atque quæ, aut unde esset hospitis sui relatu cognovit, motus vice & sollicitudine captivæ mulieris, paullulum illacrymatus, preces pro loco & tempore, silentio pro ea ad Dominum fudit; acceptasque ciborum suorum reli- Mulierem a febre liberat. Alteram e paralysi.

a Hujus Translationis historiam a Jona episcopo Aurelianensi scriptam dedimus ad an. 825. quo facta est.

b Sancti Ægidii oppidum, in Septimania diœcesis Nemausensis, nomen traxit ab illustri abbatia Ordinis nostri, quæ modo in Collegium Canonicorum secularium conversa est.

c Urbs archiepiscopalis Hispaniæ celeberrima, Aragonici regni caput.

AN.CHR 1087 24. Aug. reliquias, per ministrum suum ei misit, & ut in nomine Domini comederet mandavit. Miro modo, quæ magna ex parte jacebat præmortua, nihilque aliud quam ærumnarum suarum remedium mortem exspectabat, ut ad perceptam ex viri Dei mensa benedictionem, ad comedendum diu invalidum os aperuit, longus qui eam cruciaverat languor reliquit; atque ut sensim recepta sanitate convaluit, virtutum Theoderici prædicatrix apud multos fuit. Tandem reversus de itinere, inter cetera probitatis opera, prudenti admodum usus consilio, ut reliquias quas attulerat, in duas æquas partes divideret: quarum unam sibi suæque ecclesiæ retinuit, alteram ecclesiæ sancti Ægidii, ubi sacerdotem ipse instituerat, impertiit. Post autem non longi temporis intervallum, exigentibus meritis prænominati sacerdotis, quidam ex religiosis Præpositus & custos hujus venerabilis ecclesiæ sancti Huberti, qui illi plus omnibus in amicis familiarissimus fuit, qui etiam tunc sacramenta ministrabat populo, cœpit eumdem Sacerdotem in coadjutorem assumere, ut eo absente ejus ipse vices suppleret.

24. Quodam autem tempore, dum iret Coloniam, tam orationis gratia, quam pro utilitate sui monasterii locuturus sanctæ memoriæ archiepiscopo Annoni, in castro Juliaco *a*, quod ex nomine Julii conditoris antiquum adhuc servat vocabulum, Missam cantaturus divertit. Erat illic mulier longo infirmitatis morbo detenta, & ita omnium membrorum officio destituta, ut per novem menses nec de lectulo surgere, nec nisi aliorum manibus de latere in aliud latus se aliquo modo umquam valuerit convertere. Quæ quia per tanti temporis spatium omnem cibum, omnem, excepta aqua, illa quoque raro, exsecrabatur potum, jacebat, fastidita etiam matris & omnium cura proximorum; somni autem eam recreatio penitus fugerat, &, quod mirum erat omnibus, in solo spiritu vitam morte graviorem trahebat. Hæc ipsa nocte somno repente corripitur, atque a quodam venerabilis formæ viro monetur, ut mane ad ecclesiam portari se faceret, & de manibus Abbatis, qui ibidem Missam celebraturus erat, benedictum panem peteret, eoque pro se orante, se recepturam sanitatem certissime crederet. Evigilans, voce qua poterat, matrem & qui in domo erant excitavit, visionem retulit, atque ut id quod erat imperatum accelerarent, instanter orare cœpit. Mirati omnes, quia nullum Abbatem illic hospitatum sciebant, illam delirare, & phantasiis, quibus infirmi plerumque solent illudi, dicebant deceptam esse. Illa vero non phantasticum, sed certum esse quod audierat, protestante, in vicinia requisitum de illo Abbate miserunt: sed jam ad ecclesiam esse, jam sacro altari assistere, qui missi fuerant, renunciaverunt. Protinus eam in sella gestatoria tulerunt, beato viro, cum jam Missam finiisset, obtulerunt; de visione, ipsa attestante, retulerunt, pro ejus salute flebiliter eum rogarunt. Sed ille diu reluctans, suæque fragilitatem imbecillitatis accusans, hoc negotium supra vires suas proclamans, tandem victus rogantium lacrymis & precibus, quinque oblatas benedixit, fusaque super infirmam oratione, in os ejus posuit. Inusitato nostra memoria miraculo, quæ diutina languoris passione jam usum manducandi dedicerat, illico stupentibus cunctis comedit, & jubente viro Dei, domum relata, missos quoque ab eo pisces accipiens similiter comedit, neque postea aliquem cibum aut potum fastidiens brevi convaluit. Reverttenti de Colonia ipsi Abbati, quæ pridem de vita desperaverat, sana occurrit, gratias Deo, & illi pro sibi reddita sanitate egit, obsequium servitutis suæ & parentum suorum obtulit, ad hospitium suum trahere contendit. Sed ille, benedicto in operibus suis Domino, nihil suis meritis attribuit, refugiensque laudibus hominum attolli, quos ad eum videndum undecumque advocabat novi fama miraculi, velociter pertransiit.

Item & tertiam.

25. Ite-

a Urbs munitissima ad Ruram fluvium, in Germania inferiori, inter Coloniam & Trajectum ad Mosam, nobilis ducatus caput, vulgo *Juliers* dicta.

AN. CHR. 1087

24 Aug. Romam petit.

25. Iterum vero paratis quæ in itinere usui forent, cum Hermanno *a* Mettensi episcopo Romam profectus, veneratis Apostolorum & Martyrum sepulcris, ad Gregorium septimum jam post Alexandrum præsidentem Romanæ sedi, venit *b*; a quo, quia ab adolescentia maximum familiaritatis obtinuerat locum, est affectuose susceptus, & per aliquot dies secum remoratus. Qui privilegii libellum, ipsius & præfati Hermanni precibus, ecclesiæ sancti Huberti per eum misit, in quo continebatur Dei, & beati Petri, & ipsius Gregorii auctoritate horribilis interminatio, ne quis Imperator, aut Rex, aut Episcopus, aut Dux, aut Comes, aut alia ulla potestas quicquam de possessionibus antiquitus vel noviter acquisitis ecclesiæ sancti Huberti auderet tollere, vel suo vel alterius juri mancipare. Quod privilegium Remensi vel Trevirensi Archiepiscopo, ac Laudunensi, & Leodiensi Episcopo, cujus juris erat ipsa ecclesia, per eumdem Abbatem cum litteris Apostolicis misit: obsecrans, ut quod utiliter supplicanti Abbati pro utilitate suæ ecclesiæ concesserat, ipsi sua adstipulatione firmarent, & sua subscriptione corroborarent. Acceptis litteris Apostolicis ceteri consenserunt; solus Leodiensium Antistes Theoduinus, impulsus consiliis eorum, quibus omnia honesta atque inhonesta vendere mos erat, litteras Apostolicas repulit, Abbatem quem pro vitæ merito ante valde dilexerat, turbida indignatione de conspectu suo exire jussit. Deinde usus eisdem consiliatoribus, conventum Abbatum & Clericorum adversus illum evocavit, eoque statuto in medio, cur Romam ire, cur ecclesiam sancti Huberti, quæ Leodiensis episcopi esset, apostolico juri mancipare, cur eam sanctæ Mariæ, sanctoque Lamberto vellet tollere? Postremo, cur, cum ipse suus Abbas esset, nec ejus legatione functus fuisset, epistolas a Romana sede sibi contrarias afferre præsumpsisset, requiritur? At ille: Causa orationis, respondens dixit, mihi fuit Romam, vestra licentia, si recordari placet, ire. Ecclesiam autem sancti Huberti, neque sanctæ Mariæ, neque sancto Lamberto tollere, neque Apostolico juri umquam habui animum mancipare: sed possessiones, quas vel primum habebat ipsa ecclesia, vel quas Deus addidit, scilicet quæ a duce Godefrido, vel Remensi & Laudunensi episcopo ad Dei servitium sunt condonata, confirmari feci auctoritate apostolica. Si in hoc peccavi, quia quod non habebat ecclesia sancti Lamberti, illi adjeci, idque quod ab externis episcopis multo sudore & labore acquisivi, ne ulterius perdat, providi; videat & judicet prudentia vestra, & qui assident consilio vestro Abbates & sapientes Clerici. Nec, si sit opus, refugio in hoc quoque sapientum laicorum uti judicio. Apostolicus autem cum ei me vestrum Abbatem indicavi, gratiam apostolicæ benedictionis, si placet vobis, per me misit. Epistolæ vero ab illo missæ, quia non adversum vos, sed pro gloria & honore vestro sint, ecce (& eas porrigit) potest & a sapientibus judicari. Plura parantem dicere, iidem incentores Episcopi occupant loquentis verba, impetu clamoso vocum perturbant, Episcopum libenter & placide aures excusanti accommodantem avertunt. Quibus impellentibus, Antistes inde surrexit iratus; Abbas autem, remisso comparendi in aliud tempus judicio, ad monasterium est regressus. Iterum *c* vero atque sæpius revocatus, veritate nixus & orationis ope, semper recessit tutus. Postremo apud Hoyense * castrum revocatus, atque iterum pro causa sua respondere jussus, conversis omnibus, Deo faciente, judicio Episcopi & omnium, qui prius maligne contra eum egerant, discessit absolutus.

Privilegium a Gregorio papa obtinet.

* Huy.

26. Non longo autem post tempore, Theoduino rebus humanis exempto, anno

a Hunc ex Leodiensis ecclesiæ gremio in Mettensem sedem assumptum esse legitur in Chronico Episcoporum Mettensium, Acheriani Spicilegii tomo 6.

b Illud iter Theodericus anno circiter 1074 confecit, siquidem Gregorius anno 1073. electus est, & Theoduinus Leodiensis, cum quo post reditum controversiam habuit, anno 1075. excessit e vita..

c Hanc controversiam ad aures Gregorii VII. pervenisse patet ex ejus Epistola ad hunc Dietvvinum episcopum Leodiensem, ubi ipsum ea de re arguit. Ea est epist. 61. lib. 1. Conc. tom. 10. col. 124.

AN.CHR. 1087. 24 Aug. Henricus Theoduino Leodiensi succedit. anno dominicæ Incarnationis 1025. episcopali cathedræ prælatus est Henricus, a proavis clarus, & a puero bonis moribus institutus, & disciplinæ canonicæ & Religionis æmulator non fictus. Ei abbas Theodericus ante episcopatum satis charus, post, innocentis vitæ merito, charior est factus. Qui facta sibi ab eodem episcopo permissione, Romam perrexit jam vice septima, illaque ultima. Ubi devote suo more reverentia & humilitate, veneratis A- Romam iterum petit. postolorum & sanctorum sepulturis, a Gregorio adhuc Romano episcopo officiosissime est susceptus, & per totam paschalis festivitatis septimanam retentus, & benedictione apostolica dimissus, Remis civitatem venit. Tunc post illam longissimam & asperrimam hyemem, qua Galliarum fluvii maximi Rhodanus, Ligeris, & Rhenus; & Germaniæ Alba, Visela, Viscla, & Danubius; in Italia etiam Tiberis, & rex fluviorum Eridanus, gelu & frigore concreti, navibus invii, hominibus, equis, asinis & plaustris usu simili terræ fuerant pervii, tanta longo sereno siccitas subsecuta erat, ut negatis nimia ariditate pecori pascuis, vitio aeris arentibus arvis, & morientibus per omnes agros herbis, trepidarent late uno timore multarum gentium populi, timentes ne rediret vel illud grave sæculum, quando in servum vendito Joseph a fratribus, præ inopia famis in Ægyptum venientibus, eadem Ægyptus se vendidit Pharaoni; vel quando, jubente Helia, refrænatis imbribus, clausisque cælis, impietatem Jezabelis toto orbi fames nuntiavit. Cumque eum majores Remorum civitatis illuc venisse audissent, certi de ejus sanctitate, congregati pariter magna cum parte plebis, venerunt ad eum, rogantes, ut pro periclitante mundo preces Deo prosterneret, & orando pluvias sitienti terræ cælo deduceret, quoque modo ipsi iræ Dei satisfacerent eis consilium daret. Quod vir sanctus diu multumque recusavit, donec se inspirante Deo, victus importunitate clamantium, universæ civitati per Presbyteros jejunium unius diei indixit, dicens: Si fideliter & devote fieret, hoc esse satis ad mitigandam iram Remis pluviam impetrat. divini furoris. Postera autem die in ecclesia beatæ Mariæ [a] semper virginis, conveniente utroque sexu & ætate, inter Missarum celebrationem, habuit sermonem ad populum, ex temporis qualitate, admonens Ninivitarum exemplo, vera pœnitudine & eleemosynis & lacrymarum humilitate cito Deum placari posse. Cumque finito, quo eos ad gemitus & lacrymas impulerat, sermone, oblatis humanæ redemptionis mysteriis, & potenti oratione cælum penetrasset; repente (erat enim tunc magna cæli serenitas) collisis nubibus subito tonitrua mugire, fulgura coruscare, & omnia misceri cœpere. Nostrisque temporibus stupendo miraculo, uno eodemque brevi momento vir sanctus & orationem terminavit, & Deus cælum concussit, ventorum turbinem movit, pluvias adduxit, magnaque inundantia terram diu aridam uberrime satiavit; & quam, peccatis offensus hominum, terris subduxerat, pœnitudine eorum placatus, & meritis Theoderici adstrictus, misericordiam redonavit, & longa ariditate squa- Auctoris ætas. lentia arva viroris refecit gratia. Actum hoc anno ab Incarnatione Domini 1076. atque communi decreto litteris & Annalibus traditum in urbe Remensi, totque habet testes, quot ex his, qui in ea urbe tunc erant, adhuc supersunt homines.

Alia miracula. 27. Alio autem tempore in villa, quæ Piros vocatur, pro utilitate ecclesiæ commorans, quadam nocte post expletos matutinales hymnos, paullo ante lucem ad ecclesiam sancti Hilarii Missam cantaturus cum suis comitibus perrexit matutinus; sed cum reseratis foribus, ecclesiam jam deberet ingredi, lucerna quam unus puerorum ejus ante illum perferebat, in ipsius ecclesiæ ingressu, flante vento, repente extincta est. Cumque aliquis ignem allaturus ad proximam domum isset, nec propter quod ierat cito inveniens, in redeundo moram faceret; homo Dei quasi tædio affectus, protento dextera crucis signo, ecclesiam est ingressus; & ecce, quod qui

[a] Hæc est metropolitana Remorum ecclesia.

qui cum eo erant videre datum est omnibus, emisso divinitus lumine, candela, quam super candelabrum relictam sero presbyter extinxerat, subito accensa est; ut ex eo clarescerat quo lumine ille interius splenderet, ante cujus adventum cælestis lux tenebrosæ noctis caliginem dimoveret. Huic & aliud non dissimile est, quod dum longo post tempore, in monasterio S. Huberti circa mediam fere noctem, familiari sibi more nocturnas vigilias fratrum prævenisset, & orationibus incumberet; corusca lux cælitus repente emicuit, & totius monasterii latitudinem novæ claritatis splendor illustravit. Præterea, cum luce ipsa, avicula quædam, magnitudine columbæ par, coloris varia pulcritudine distincta, dulci voce grata, & ipsa, ut creditur, cælitus demissa, stuporem & miraculum quibusdam, quibus hac visione frui concessum est, incutiebat. Nam modo ab orientali domus parte ad occidentalem pervolabat, modo dextrorsum, modo sinistrorsum se agebat; nunc quasi importuna, lætis alarum plausibus se oculis intuentium immergebat, ita ut etiam interdum capi posset, si quis eam temerare præsumpsisset. Quæ postquam diu hac & illac lætis plausibus circumvolavit, postquam omnes basilicæ angulos perlustravit, etiam omnia sanctorum altaria lætabundæ vocis stridore salutavit; postremo levi volatu allapsa venerabilis viri capiti innocua insedit: nec inde prius discessit, quam pulsantibus matutinis, & jam convenientibus fratribus, cum ea quæ videbatur luce disparuit. Viderunt hoc nonnulli ex fratribus, qui in monasterii custodia excubabant, sed timore anxii, & antea invisæ lucis claritate attoniti, nec quidquam dicere, nec de lectulis etiam audebant surgere; sed mane ad eum veniunt, quasi congratulantes, cum admiratione & laudum præconio visa referunt. Ille vero iratus, quasi cum indignatione eos redarguit, præcipiens insuper, ne amplius, quoad ipse viveret, de ea re indicarent alicui. Timebat enim servus Christi laudes hominum sicut allapsus serpentium, sciens quia semper causa ruinæ fuerit etiam Angelis & hominibus vanæ gloriæ appetitus. Nec illud de viri Dei virtutibus reticendum puto, quod cum aliquando ad quamdam ecclesiam in villa, quæ dicitur *Lezines* *, orationis gratia divertisset, eamque sera & clavi clausam & signatam offendisset; dum exspectabatur Presbyter clavem delaturus, ipse ad ostium accessit, atque ante illud quasi oraturus in pavimento procumbere voluit; sed miro atque post Petrum apostolum stupendo miraculo, ostium quod revera erat obseratum, quadam divina & invisibili virtute subito patuit apertum. Mirantibus, & post illum ingredientibus ceteris, presbyter venit, & inspecta diligenter sera, pessulo, & ostio, ubi omnia illæsa invenit, ipse quoque attonitus novitate miraculi, cœpit mox prædicare divinæ virtutis potentiam, in sua ecclesia Theoderici meritis tam evidenter declaratam. Ipse autem quasi dissimulans se scire quod acciderat, completa oratione velociter inde recessit, fugiens scilicet semper vanis hominum laudibus attolli, quos jam de tota villa contrahebat auditi fama miraculi. Qui quamvis, ut prælibavimus, semper Deum contemplando, mente in cælestibus habitaret, fuit tamen sollicitus, & pro utilitate commissæ sibi administrationis exterius non mediocriter laborare.

AN. CHR. 1087 24. Aug.

* al. Lernes

28. Longum est, si quot ecclesias, vel domos quibus in locis a fundamentis exstruxerit velim renumerare: onerosum erit, si quæ partim semiruta, partim vetustate vel majorum suorum incuria ruinam minantia, vel jam pæne collapsa restauraverit, prosequar: superfluum judicabitur, si quibus prædiis ecclesiam sancti Huberti dilatavit, & abundantem fecit, ostendero; parum utilitatis conferet legentibus, si corona ex auro argentoque mirifica, si crucibus aureis, si vexillis argenteis, si palliis multis, si vestibus, si tapetibus plurimis, denique si supellectili varia monasterium S. Huberti decenter eum exornasse scripsero. Quod vero castrum, cui nomen fuit antiquitus *Mirvolt*, quod dum castrum fuit, sancti Huberti monasterio & finitimis omnibus nimis importunum, postquam iterum ab Henri-

AN.CHR. co Leodiensium episcopo inæstimabili sumptu reædificari cœpit; quantis vi-
1087 giliis, quantis lacrymis, quam devotis precibus, ut illud priusquam in an-
24. Aug. tiquam potentiam, & ut ipse deplorare solitus erat, in insidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israel invalesceret, Deus everteret, impugnaverit; quove labore, Deo cor Episcopi molliente, quod volebat obtinuerit, & concesso juri S. Huberti, & suo cum omnibus appendiciis suis eodem castro, illud funditus dejecerit; & quibus sumptibus in loco ubi castrum fuerat, ecclesiam in honore S. Michaelis ædificaverit, monachosque in ea constituerit; atque Calviniacum * castrum, fiscum amplum satis & optimum, auxilio ipsius episcopi Henrici a Balduino Comite Montensi compararit, refugio per ordinem enarrare, ne tædiosa prolixitate verborum fastidium arguar inferre, maxime cum ex his atque aliis ejus gestorum operibus multo manifestius fidem sibi videntium faciant oculi, quam possit scripto aut verbis explicari. Restant etiam plurima, quæ de tanti viri vita & virtutibus miraculorum, quæ per eum divinitus, dum adhuc præsens esset in corpore, gesta sunt, possint enumerari. Sed quia hæc interim eruditioni legentium (si quis tamen hæc ejus amore captus dignabitur legere) credimus sufficere; abhinc quo ordine vita decesserit dignum videtur apponere.

Monachos apud S. Michaelem instituit.

* al. Civiacum.

29. Tribus igitur antequam obiret fere mensibus, gravibus pulsatus languoris incommodis, neque lectulo more ægrotantium decumbere, neque remissius potuit cogi vivere. Ibat etiam, ut solebat, quo eum vocabat necessitas ecclesiæ, vel ut locorum mutatione dolor sibi lenior fieret, vel ne quid detrimenti sua ecclesia ejus culpa sustineret. Igitur causa exstitit, qua statuto tempore, Piros & villam sancti Sulpitii Confessoris meritis gloriosam petiit. Cumque reformatis & ordinatis pro quibus ierat, per aliquot dies ibi morari decrevisset, confluentibus undique in eum sensim multis ac magnis doloribus, compulsus est tunc primum lecto decumbere. Cum vero in dies languor validior ingravesceret, ubi revelante Deo, quem menti gerebat, viciniam mortis adventare sibi sensit, referri se ad sancti Huberti monasterium, quod quindecim fere ab eo loco disparatum erat milliaribus *a*, jussit. Ubi autem in grabato gestatorio locatus, domo est elatus, totius pagi omne vulgus, & de vicinis oppidis & de castellis *b* multi & potentes viri catervatim cœperunt ruere, ultro parati usque ad monasterium ejus comites ire, & hoc extremum obsequii sui munus illi exhibere. Erat namque vita ejus cum ætate venerabilis, & multorum in ejus amore dediti erant animi. Sed ipse nolens esse oneri, de quibus certum habebat pro se, si necesse esset pati, posse mori, lectulum quo portabatur, medio agro qui erat pro villa deponi fecit, collectoque qui toto manebat spiritu, in lectulo sedit, omnique illi multitudini ultimum vale dicens, protenta dextera benedixit; atque postremo omnes, licet invitos & tristes, domum remisit. Deinde multo eorum, qui ejus obsequiis deserviebant, labore & mærore vectus, cum interdum ingravescente languore vitalis spiritus in eo pæne videretur deficere, perlatus est non longe a monasterio infra possessionem ecclesiæ. Præcesserat autem jam illum fama magni doloris nuntia, atque ex vicis, & agris, & pagis, & omnibus curcumjacentibus ecclesiæ villis, multam illuc turbam contraxerat, quæ ruens obvia, plangentia jungit agmina. Erat vero pleraque pars viduarum, pupillorum, & pauperum debilium; ille viritim omnes quos noverat, & inopiam singulorum pie pro posse suo sublevare consueverat. Hi undique circumfusi seni, pie flebant, atque illius misericordes largitiones, & dulces & blandas consolationes, quibus sæpissime abundanter usi fuerant, renumerantes, suas miserias, suas calamitates querulis lamentationibus Deo ingerebant. Erat enim vir ille inter ceteras bonarum artium virtutes, quibus illum animi

Incidit in morbum in villa.

a Alter codex habet, *quod triginta fere sex ab eo loco distet milliaribus*.

b Idem codex addit, *hoc est de Vvarb & Materes*. Illa procul dubio sunt oppida *Vvarck* & *Mezieres*, ad Mosam in Remorum finibus versus Leodienses.

mi industria extulerat, pietatis & misericordiæ operibus valde deditus, omnibus se rogantibus juxta qualitatem uniuscujusque egregia liberalitate profusus. Magno igitur utriusque planctu & miserabili fletu primo noctis initio perveniunt ad portam monasterii, ubi ex præcepto Senis, ne videlicet strepitus populi jam quiescentes in dormitorio inquietaret fratres, exclusis ceteris, monasterio invectus est a domesticis. Ea vero nocte, quamvis jam toto corpore invalido, per momenta exilis in eo deficeret spiritus, defixis in eum, cui semper devote servierat, cordis luminibus, psalmis & divinis laudibus morientia membra Deo servire coegit, juxta quod ei in omni vita sua facere perpetui moris fuit: sed & omni tempore, quo illa gravi ægritudine pressus languit, numquam eam, quam a tenero sibi indixerat, semel comedendi in die abstinentiam solvit, nec usque ad eam diem consuetudinem orationum & psalmorum prætermisit, excepto quod paucis ante diebus, infirmitatis nimietate superatus, Missarum sollemnia celebrare desiit. Cilicium quoque, quo mollitiem carnis tot annis presserat, nec ad momennum deposuit; sed cum jam in extremis ageret, ii qui vel vitæ merito, vel obsequii studio ei familiariores erant, cum jam eum deficere viderent, persuadere conabantur, ut sibi cilicium detrahi pateretur, dicentes satis esse, quod usque huc carnem suam afflixerit illa asperitate. At ille indignans *a*, ait: Nolite, filii, immisericorditer esse misericordes, nolite volentem proficisci ad Christum, falsa pietate remorari Theodericum. Nam quod vere hactenus me dilexeritis, in hoc ostendetis, si propositum meum, quod ego bonum arbitror fuisse, non impediatis. Vos autem scitis, quod servum Christi non nisi in cilicio & cinere decet mori. AN.CHR 1087 24. Aug.

30. Diluculo autem monachi convenerunt frequentes, multo planctu & lacrymis protestantes, & suam orbitatem, & ecclesiæ sancti Huberti dejectionem, & dulcissimi patris sui modestam severitatem, & lenissimam pietatem. Tanta enim severitate delinquentium culpas semper insecutus est, ut vitia qualibet, mox ut oriri perspexit, numquam primum requiescere, vel foveri passus est, quam ea charitatis sarculo radicitus exstirparit. Et hic ei perpetuus labor, & indefessum studium fuit, ut inimici Domini & sanctæ Religionis ejus hostes fierent; nec ante ad ejus gratiam redirent, quam digna satisfactione & pœnitentia culpas diluerent. Suas enim injurias, quas vel pravi monachi, vel alii perversæ mentis homines frequenter intulerunt, tanta patientia sustinuit, ut nec se, cum posset, umquam ultus sit, nec umquam graviter conviciantibus, saltem leviter responderit. Tali vero pietate enituit, ut dum omnes homines, præter eos dumtaxat, quos sua perfidia condemnabat, excoleret, omnes sibi commissos fratres & patria reverentia honoraret, & tamquam filios carissimos diligeret, maxime quos morum probitas & obedientia plus quam alios commendabat. Magno igitur mærore concussis omnibus, ut vidit omnes flere, & ipse motus, testatus quo potuit nisu dolorem suum, qui erat non pro sua resolutione, cum optabile & gratissimum illi esset resolvi & cum Christo esse, sed pro filiorum, quos per Evangelium Christo genuerat, desertione, lectulo se erigi jussit; stolaque sacerdotali amictus, & pastorali virga sustentatus, potestate sibi tradita, omnes sibi commissos, tam præsentes, quam & absentes absolvit. Omnibus etiam, quicumque in eum criminosa locutione, vel opere, vel quolibetcumque modo aliquando aliquid deliquerant, indulsit. Deinde exosculatis omnibus, postremo data benedictione, iterum in lectulo relocatur. Quicquid deinde diei superfuit, sequentemque noctem Dei laudibus & divinæ contemplationi deputavit. Sequenti vero die primo diluculo, aderat cum Berengero abbate monasterii sancti Laurentii Henricus Leodiensis episcopus, præterea & alii quamplures religiosi viri, ad hoc ut obsequium ferrent tanto funeri. Ii utrique ex debito convenerunt. Episcopus quidem, quia & ante episcopatum & post in episcopatu, dum ad- Ab Episcopo Leodiensi visitatus.

 huc

a Alius codex, *indignatus in fratres: Nolite, ait, fratres, &c.*

AN.CHR 1087 24. Aug. huc viveret, privata quadam gratia venerabilem senem dilexit, & in præcipuo amicorum loco habuit. Abbas autem, quia adhuc in annis adolescentiæ ex clerico monachus ab eo consecratus, tanti magistri institutione exercitatus, inter familiariter sibi adhærentes erat charissimus. Horum adventu senex non mediocriter delectatus: Jam lætus moriar, dixit, quia quorum patrocinio securum ire me non dubito, in exitu meo Dominus mihi adesse misit. Et conversus ad Episcopum: Deo, ait, & vestræ providentiæ & pietati, domine Pater, creditæ mihi dispensationis officium reconsigno; & quas ulterius, jam incumbente mihi morte, ipse regere non possum, Dominicas oves vestræ fidei committo. Et quia & in hoc, præterea & in aliis multis, ut ab homine, frequenter erratum a me & peccatum est, culpam agnosco & confiteor, veniam peto, indulgentiam flagito, remissionem a Deo & vestra caritate postulo. Episcopus autem in lacrymas resolutus, intromissis monasterii fratribus, secundum ecclesiasticam consuetudinem, primo eum absolvit, deinde juxta apostolicum præceptum sancto oleo inunxit.

Absolvitur & inungitur.

31. Quicquid postea supervixit, toto die illo usque ad noctem, fratres exhortari & admonere non cessavit, obsecrans ut in eo quod cœperant boni operis proposito perseverarent. Mærentes autem & pro sui tabernaculi depositione contristatos, consolabatur dicens, si se in veritate diligerent, potius eis esse gaudendum, quia de labore ad requiem, de corruptione per gratiam misericordiæ Dei speraret se transire ad incorruptionem; pro sua autem separatione eos contristari non debere, quorum non longo intervallo confideret se perpetuo frui iterum communione. Pro dejectione autem ecclesiæ sancti Huberti, non oportere eos sollicitos esse: quia provideret Dominus, qui secundum ordinationem suam suo gregi utiliter præesse posset. Noctem vero totam usque ad lucis crepusculum, quamvis per singula verba pæne jam mortua cadente lingua, in divinis laudibus consumpsit. Cumque post modicum Pontifex ingressus assideret ægrotanti, ille pie reflexis in eum obtutibus, & protensis manibus: Ex præcepto Legis, ait, domine Pater, cauda quoque hostiæ in sacrificio jubetur offerri, per quod significatur sacrificium boni operis perducendum ad finem debitæ actionis. Et cum Episcopus conversus, ab aliis quæreret, quid his verbis innuendum putaret. Ille iterum: Quia, o pie Pater, dixit, usque nunc mihi in perunctione fuisti Maria, deprecor, si placet, abhinc in obsequio funeris non graveris esse Martha. Quod Episcopo libenter annuente, ille quasi præsumpta securitate in latus se vertit, & quasi qui ulterius cum terrenis nihil commune haberet, licet jam morientibus labiis laudes Domini tenuiter susurrabat. (Testor Christum, & qui aderant, me nihil commenti fingere, sed quod videre & audire mihi contigit, in veritate de sancto homine vera dicere.) Jam frigentibus aliis partibus corporis, in solo pectore adhuc exilis spiritus palpitabat, & crebriores singultus jam vicinam mortem nobis nuntiabant. Ille autem per totam noctem usque ad matutinales vigilias deficientes artus egredienti animæ etiam tunc servire cogebat. Et quia æternæ mortis stridores ante mentis suæ oculos semper habuerat, illum stridorem quo anima corpusque dividitur, in laudes Domini convertebat, totumque psalmum *Qui habitat*, usque in finem, item & laudes trium Puerorum attentius repetebat. Præterea & alia multa, tamquam his deliciis ultimo satiari cupiens, frequenter iterabat. Finitis autem nocturnalibus hymnis, iterum dominus Episcopus ante lectulum ejus venit, & utrum se agnosceret, multis perfusus ora lacrymis requisivit. At ille rejectis in eum pie lacrymis: Ecce, inquit, vir Oriens nomen ejus, qui illuminare venit in tenebris sedentibus. Atque coram eo omnem catholicæ Fidei regulam, sicut a sanctis Patribus constat conscriptam, utque eam ipse a puero imbiberat, & tenuerat, memoriter relegens: Hæc in veritate credo & teneo, dixit: Hæc ore, corde & tota animi intentione confiteor. Tunc iterum qua

Auctoris fides.

Fidei symbolum recitat.

qua voce potuit, pro restauratione ipsius ecclesiæ satis humiliter & devote AN. CHR. 1087 preces coram Episcopo * prostravit. Episcopus autem concussis ad pietatem 24. Aug. omnium animis, quia erumpebant lacrymæ, & non poterat se continere, * al. illo. data benedictione egressus est flens uberrime.

32. Ipse autem salutaris Eucharistiæ sacramenta sibi afferri præcepit, Eucharistiam percipit. erectusque lectulo, Deo se commendans, solita humilitate & reverentia ea percepit. Benedictisque fratribus, propter viciniam mox futuræ mortis, jam lingua & toto corpore invalidus, cœpit deinceps spiritus ejus tendere ad eum, ad quem mox erat iturus. Cumque lectulo expositus, jaceret in agonis angustia constitutus, & morienti fratrum mærentium conventus assisterent, ejusque exitum psalmis & orationibus commendarent, & longæ in ejus resolutione traherentur moræ, inito consilio obtulerunt communiter salutarem hostiam Deo pro ejus depositione *. Cumque jam peracto * al. pro eo. illo sacro mysterio, ultimas preces qui celebraverat sacerdos offerret Deo; anno ætatis suæ octogesimo non ad integrum expleto; postquam mona- Moritur. chum professus fuerat, anno septuagesimo; postquam sacerdos ordinatus, quinquagesimo *a*; ex quo Abbas consecratus, trigesimo-tertio, anno ab Incarnatione Domini 1087. octavo Kalend Septembris, hora diei prope tertia, carnis vinculo resoluta, ad eum cui devote semper servierat, felix illius abiit anima. Secutus est autem abeuntem pie mærentium monachorum dolor maximus, ingens fletus, miserabilis gemitus. Nam alii confuse corruentes super cadaver exanime, oculos, ora, faciem, manus, pedesque defuncti, vel si quid aliud nudum patebat, arcte deosculabantur, & lacrymis rigabant. Alii ad planctus exserti, brachia, pectora pugnis tundebant, vel crines laceros spargebant: pars doloris impatientia humi prostrata jacebat; omnes autem communiter lacrymosis vocibus plangebant & flebant queruli *; adolescentes cum junioribus, grandævi, senes, quos omnes ille in * al. puerili. monasterio jam a tenera ætate paterno affectu nutriverat, aut de tempestate fluctuantis mundi placido monasterii portu exceperat, mixto fletu & ululatu, pium Patrem, bonum Rectorem, egregium Doctorem lamentabantur; & cum sancto sene querebantur pariter interiisse, & eum locum refugisse sobrietatem, gravitatem, modestiam, humilitatem, patientiam, vel ceterarum virtutum institutiones. Sed & multa plebs promiscui sexus & ætatis, maxime vero pauperes, de quibus semper ei cura fuerat, simili pietate perculsi, miserabiliter ululabant, vulsisque hinc inde & sparsis crinibus, & percussis manibus conpertusisque pectoribus erat cernere quod dolerent, quanto Patre orbatos se cernerent. Itaque beati viri corpus in ecclesiam elatum, duos dies totidemque noctes, numquam deficientibus Psalmorum & vigiliarum supplicationibus, pio fratrum studio est asservatum. Tertia autem die, celebrata ab Episcopo Missa, prosequentibus se cum fletu maximo, cum innumerosa plebe, illustribus & potentibus viris, item Clericis & Sacerdotibus multis, portatus est ad sepulchrum, magno stipatus agmine monachorum, & in crypta, quam, ut superius dictum est, novam exstruxerat & dedicari fecerat, balsamo & aliis pretiosis aromatibus delibutus ab eodem domino Henrico episcopo in sarcophago lapideo, cum multis lacrymis & gemitu, & omnium qui aderant planctu inæstimabili, coram altari sanctæ semper Virginis 27. Augusti mensis die est sepultus.

33. Tali Theodericus ordine natus, tali serie fuit nutritus, his virtutum initiis suam vitam instituit, sic media ætate vixit, hunc felicem vitæ exitum senex & plenus dierum habuit. Nunc, Deo gratias, ille fruitur bonis, in quæ semper suspirando se extendit. Carnem suam crucifixit cum vitiis & concupiscentiis hujus mundi, gaudet modo cohabitatione Christi *, * al. ejus. qui pro hominibus est crucifixus. Corpus jejuniis & afflictionibus tenua-

a In altero cod. ms. ponitur, *postquam sacerdos ordinatus 53 anno, ex quo abbas consecratus 30. anno salutis* 1088. *nono Kal. Septembris, &c.* De his vide quæ in observationibus annotavimus.

AN.CHR. 1087 24.Aug. vit, saturatur modo deliciis gloriæ Dei: contristatus temporaliter, lætatur æternaliter. Paucorum dierum lacrymas perpetua exultatione compensat; cilicii asperitatem, quæ paucis annis mollitiem carnis ejus presserat, suavitate æternitatis mitigat; nigredinem vestis, qua mundo spectaculum fuit, jam albis vestibus mutavit. O felix & appetenda talis commutatio! Dedit ille caduca, & recepit æterna; vendidit terrena, & mercatus est cælestia. Et, o felix supra hujus mundi & miseri temporis fæces Theodericus, post se ulterius parem non habiturus! Namque, quod pace aliorum dictum sit, quisquis ei Abbas successerit, semper invidus ejus erit a. Sed ego, mi Lamberte, hunc tibi libellum de vestro, immo & nostro patre Theoderico, parciore quam proposueram stylo exaravi, cum adhuc etiam restent multa, quæ, relegata falsitate, de eo potuissent narrari. Sed ne prolixa & inculta oratio legentibus faciat tædium, advertat ex his, quisquis non aspernabitur legere, quod vir sanctus Theodericus, quia sancte & juste vixit, feliciter ab hoc mundo migravit; & quia legitime certavit, merito coronatus est corona immortalitatis a Domino nostro Jesu-Christo, qui vivit & regnat cum Patre in unitate Spiritus-sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1087 16. Sept.

DE B. VICTORE PAPA III.

Et aliis abbatibus & viris piis, qui in monasterio Casinensi, sæculo 11. exeunte floruerunt.

Richerius abbas. 1. *IN prima hujus Sæculi parte egimus de abbatibus & piis viris, qui ab eodem sæculo ineunte sacrum Casini montem illustrarunt ad annum* 1050. *hic vero de iis agere proposuimus, qui ab hoc tempore usque ad ejusdem sæculi exitum ibidem floruerunt*. Richerius *tunc temporis hujus sacri loci erat abbas, quo sedente Leo IX. summus Pontifex ter sacrum Montem invisit, cum fratribus in refectorio communi, atque in capitulo cum iis sedere non dedignatus: quin & Mandato, ut vocant, interesse cum ceteris voluit, & monachis pedes lavit, & ab ipsis vicissim lotus est. Multa privilegia monasterio Casinensi ab eo Pontifice fuisse indulta refert Leo Marsicanus lib.* 2. *Chronici Casinensis, ex quibus unum fuit, quo Richerio ejusque successoribus sandaliorum, dalmaticæ ac chirothecarum in præcipuis anni sollemnitatibus usum indulsit: quod sicut jam antea, ut monet Angelus de Nuce, a nonnullis pontificibus concessum fuerat; sic & subsequentes etiam pontifices non semel confirmarunt*.

Petrus. 2. *Richerio anno* 1055 *die* 3 *Idus Decembris defuncto substitutus est* Petrus, *monasterii decanus, quem Leo jam laudatus lib.* 2. *Chronici capite* 92. religiosum valde & honestissimi habitus virum *appellat*. *Hic, ut idem auctor testatur capite sequenti*, a pueritia monachus & ecclesiasticis usibus non mediocriter eruditus, adeo religiosis & honestis moribus crevit, & tam angelici vultus & reverendi habitus exstitit, ut imperator Heinricus eo tempore, quo ad monasterium venit, transeunti illi ante se humiliter assurrexerit, testatusque sit numquam se in toto regno monachum eo honestiorem vidisse. *Petrus tunc, quando in abbatem electus est, jam erat ætate provectus, nec exteriori solummodo præditus erat præclaro corporis habitu, sed etiam sincera humilitate aliisque animi virtutibus pollebat. Utrumque ex capite* 92. *jam laudato discimus. Invitus nempe in monasterii regimen assumptus, quod ad tantum onus sustinendum imparem se existimaret, electionem a se avertere omnimodo conatus est, allegans* senectutem niveam tanto officio idoneam *non esse: qua occasione Leo alterius monachi*, JOANNIS *nomine*, cognomento Marsicani, *tunc temporis Capuæ præpositi mentionem fa-*

a Alter codex, *semper in bono æmulus & invidus erit*.

facit ; *qui cum vereretur*, *ut revera nonnulli volebant* , *ne hoc onus sibi imponeretur* , ſuper altare obſtinare juravit , *ſe numquam abbatiæ regimen ſuſcepturum*. AN.CHR. 1087 16. Sept.

3. *Porro Victor II. Romanus Pontifex*, *qui jam tunc Leoni IX. fuerat ſubſtitutus*, *ægre tulit abbatis Caſinenſis electionem a monachis ſe inconſulto factam fuiſſe*. *Quare Petrus Romam a Pontifice accerſitus eſt* , *in quo cum nihil reprehenſione dignum deprehendi potuiſſet* , *Caſinum redeundi licentia ei tributa eſt* . *Nihil magis adverſus eum profecit Humbertus ab eodem Pontifice Caſinum miſſus* , *ejuſdem abbatis electionis formam & mores exploraturus*. Priores *etenim monaſterii conteſtati ſunt* , *abbatis Caſinenſis electionem* Regulæ auctoritate & conceſſione apoſtolica nulli omnino mortalium niſi propriis monachis pertinere ; nulli ambitioni locum aliquem in *Petri* ordinatione fuiſſe ; neminem de ſuis neque honeſtiorem , neque religioſiorem , neque meliorem in abbatem eligendum ſe invenire potuiſſe . Invito illi & omnimodis renitenti officium iſtud impoſitum eſſe .... Nullius demum imperio alterum ſeſe conſenſuros recipere. *Quibus auditis Epiſcopus ſiluit* : *& ſic a capitulo diſceſſum eſt* . *Verum cum ſequenti die turbæ a nonnullis loci monachis ea occaſione excitatæ fuiſſent* , *Petrus* , *ut erat vir modeſtiſſimus* , *Humbertum clam adiit* , *eique ſe ſponte loco ceſſurum pollicitus eſt*. Tertia vero poſthac die , *id eſt* 11. *Kalendas Julii* , *anno* 1057. *ut ex hoc capite* 95. *libri* 2. *colligit Angelus de Nuce* , coram cunctis fratribus in eccleſiam veniens , & virgam ſuper altare ponens, abbatiam tali ordine refutavit. *Quamdiu poſtea vixerit Petrus incertum eſt*. *Eum in monaſterium Vallis lucis* , *ſancti Nili & aliorum monachorum Græcorum hoſpitio celebre* , *quod Giſulfus abbas reſtauraverat*, *cum aliquot monachis ſeceſſiſſe dicitur*. *Memoriam ejus ſemel & iterum cum* ſancti *titulo celebrat Bucelinus in Menologio Benedictino* , *die ſcilicet* 28. *Maji &* 24. *Junii* . Sanctum Petrum *in monte Caſino abbatem die item* 28. *Maji memorat quoque Ferrarius in Catalogo ſanctorum* , *qui non habentur in Martyrologio Romano*. *Ex quo Bollandus in prætermiſſis & alii ea die ejus memoriam conſignarunt* . *At Hugo Menardus poſt Arnoldum Wionem*, *nulla in Martyrologio Benedictino Petri abbatis Caſinenſis facta mentione*, Petrum monachum *laudat in Appendice*, Caſinatem & abbatem ſapientia & ſancta converſatione clarum : *quem non alium eſſe a noſtro Petro pluſquam veri ſimile cenſemus* .

Ejus electio Papæ diſplicet. — Quam monachi tuentur. — Sponte cedit. — Ejus memoria.

4. *Vacua haud diu manſit Petri demiſſione abbatialis Caſini ſedes* . *Nam altera die* , *quæ feria erat ſexta poſt Pentecoſten* , *Humbertus* , *uti Leo proſequitur*, *apoſtolicus legatus in capitulum venit*, *ibique congregatis monachis* Fridericus *unanimi omnium conſenſu in abbatem electus eſt*. *Is erat natione Lotharingus* , *ex nobiliſſimo genere ortus* , *frater Godefridi Lotharingiæ Ducis* , *viri tunc temporis celeberrimi* . *Fridericus archidiaconus fuerat eccleſiæ Leodienſis* , (*ſeu* , *ut habet Sigebertus ad annum* 1059. clericus ſancti Lamberti, *is eſt Leodienſium eccleſiæ præcipuus patronus*) *cum a Leone IX. in Italiam abductus eſt*, *a quo Romanæ eccleſiæ cancellarius primum inſtitutus*, *poſtea Conſtantinopolim cum Humberto Silvæ-candidæ epiſcopo miſſus eſt ad reconciliandos Latinæ Eccleſiæ Græcos* : *qua in legatione cum verſaretur* , *Leo ſupremum obiit diem* , *& Fridericus in Italiam redux*, *cum Henrico imperatori*, *qui Godefridum ejus fratrem exoſum habebat*, *ſuſpectus eſſet*, *in monaſterium Caſinenſe ſeceſſit*, *ubi a Richerio abbate ſuſceptus monaſticam veſtem induit*. *Abbas poſtea*, *eo quo diximus modo electus*, *in Tuſciam properavit a Pontifice Romano*, *qui tunc temporis ibi verſabatur*, *benedictionem*, *pro antiqua abbatum Caſinenſium conſuetudine*, *accepturus* : *quod die ipſo natali S. Joannis Baptiſtæ factum eſt*, *cum ante paucos dies tituli ſancti Chriſogoni Cardinalis presbyter creatus fuiſſet*. *Antea enim ſolummodo inter diaconos Cardinales locum habuerat*. *Accepta deinde a Pontifice Romam adeundi licentia* , *ut iniret ſui tituli poſſeſſionem* , *nondum in Urbe menſem exegerat*, *cum acceptis de Victoris obitu nuntiis* , *ipſe communi conſenſu in pontificem aſſumptus eſt*, *dictus* Stephanus , *eo nomine IX*. *quod hac ipſa* ele-

Fridericus, poſtea Stephanus papa.

AN. CHR. 1087. 16. Sept. *electionis suæ die Stephani papæ festum celebraretur, ut narrat Leo in Chronici libro 2. capite 97. Pontifex factus, abbatiæ curam haud dimisit: quare cum Romæ per quatuor menses moratus fuisset, ubi in* frequentibus Synodis, *uti ait Leo capite laudato*, clerum Urbis populumque conveniens, maxime pro conjugiis clericorum ac sacerdotum, necnon & consanguinearum copulationibus destruendis nimio zelo decertavit: *ad sacrum postea montem accessit* in festivitate sancti Andreæ, *ubi usque ad festum sanctæ Scholasticæ commoratus est: quid vero ibi præstiterit verbis Leonis dicendum est*. Et quoniam, *inquit*, vitium proprietatis paullatim in hoc loco a prioribus annis irrepserat, cœpit omnimodis insistere, opportune, importune arguendo, obsecrando, increpando, necnon & districtissime interminando, ut prædictum vitium hinc juxta mandatum Regulæ, radicitus amputaret: & hoc quidem ex parte maxima fecit. Tunc etiam Ambrosianum cantum in ecclesia ista cantari penitus interdixit. *Ambrosianum cantum a Romano differre ex Radulfo Tungrensi observat Angelus de Nuce: quod Ambrosianus* fortis sit & sollemnis, *Romanus vero* magis dulcoratus & ordinatus. *Varia & pretiosa donaria, quæ ab eodem pontifice monasterio Casinensi collata sunt, recenset Leo in ultimo capite libri 2. Cum vero in monasterio moraretur, gravem in morbum incidit: quem cum sibi extremum esse putaret, curavit sibi in monasterii regimine successorem substitui Desiderium. Sanitati tamen contra spem restitutus, Romam rediit, unde cum paullo post in Tusciam fuisset profectus, ibi Florentiæ supremum obiit diem, 4.* Ejus obitus & memoria. *Kalendas Aprilis. Cujus nomen hac ipsa die in Martyrologio Benedictino, ac in aliis passim sacris fastis celebratur sub* sancti, *aut* beati *titulo: nullo tamen cultu publico memoria ejus in Ecclesia celebratur, nequidem Romæ aut Casini, immo nec Florentiæ, ubi mortuus & sepultus fuit. Eum* piæ memoriæ *virum appellat Lambertus Scafnaburgensis ad annum* 1058. qui vere, ut speramus, *inquit*, de hac valle lacrymarum ad gaudium transiit Angelorum. Indicio sunt signa & prodigia, quibus sepulchrum ejus in eadem civitate usque hodie divinitus illustratur. *Idem testatur Leo Casinensis libro laudato capite* 100. Ad cujus, *ait*, sacratissimum corpus, meritis ejus intervenientibus, plurima Christus signa ostendit. *Eadem habet Petrus diaconus in libro de viris illustribus Casinensibus cap.* 17. *ubi recenset Stephani opuscula, his verbis:* Scripsit apud Constantinopolim adversus Michaelem ejusdem urbis abusivum patriarcham, una cum Uberto *, librum de corpore Domini, in quo omnia, quæ Græci adversus Latinorum sacrificium delatrabant, destruxit. Alium etiam librum de eadem re edidit adversus quemdam monachum Constantinopolitanum. *Stephanum laudat Petrus Damiani, ab eo Cardinalis & episcopus Ostiensis creatus, quod potissimum concubinariis sacerdotibus exstirpandis animum applicuerit, qua in re, inquit in epistola ad Taurinensem episcopum, opusculo* 18. *Stephanus* zeli Phinees ardorem æmulatus est. *Eumdem* piæ memoriæ *pontificem appellat in epistola ad Henricum episcopum Ravennatem. Non vacat huc referre quæ de eo passim in variis auctoribus habentur; at omittere non licet, quod de pio ejus obitu scribit Hildebertus Cenomannensis tunc antistes in vita sancti Hugonis abbatis Cluniacensis.* Cum papa, *inquit*, Stephanus in civitate Florentia supremo teneretur incommodo, ex voto decumbentis, *Hugo* illuc accessit, comitantibus eum monachis consummatæ sanctitatis .... Testatus est autem præfatus antistes ad introitum quidem servi Dei malignum discessisse spiritum, ad egressum vero remeasse..... Denique cum præfatus pontifex ad ultima jam deductus fessos artus & naturam profitentes cilicio & cineri commendasset, susceptis vitalibus sacramentis, inter sacras abbatis manus spiritum exhalavit.

* i. Humberto.

D. Siderius abbas. 5. DESIDERIUS *Stephani morte plenum abbatiæ regimen adeptus, quartus monasterii fundator a Leone Marsicano appellatur, cujus vitam & præclare gesta cum suo continuatore fuse prosequitur in libro 3. Chronici Casinensis, qui totus est de abbate Desiderio, tandem in sedem apostolicam sub nomine Victoris III. sublimato. Ejus vitam exinde mutuabimur, omissis*

sis iis quæ ad rem nostrum minime pertinebunt : sic itaque Leo prologum exorditur. AN.CHR 1087 16. Sept.

Desiderius abbas hujus monasterii tricesimus-septimus, & quartus hujus loci restaurator ac renovator, sedit annis viginti novem, mensibus quinque. Primus siquidem monasterii hujus fundator atque constructor fuit pater sanctissimus Benedictus, Petronax secundus, tertius Aligernus, Desiderius hic noster exstitit quartus : in quo videlicet omnipotens Deus nostro hoc tempore etiam corporaliter, evangelicam illam pollicitationem visus est adimplere, qua dicitur : Amen dico vobis, quod omnis qui reliquit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Hujus plane admirabilis & singularis vere sui Ordinis viri tam dives, tam multiplex, tam denique copiosa est gestorum materia, ut ipsi Hieronymo, si adesset, vel Sulpicio non posset videri ad scribendum indigna. Ego tamen, quamvis omnium imperitissimus, & tanto sim operi nequaquam sufficiens, tum pro imperio sanctissimi Oderisii, *is est ipse qui Desiderio in monasterii regimine successit*, minime contemnendo, tum pro maxima quam idem pater Desiderius in me ab ipsa fere infantia habere dignatus est, dilectione; cum me vixdum quatuor & decem annos egressum in hoc sancto loco quam libenter suscepit, instruxit, enutriit ac provexit. Cernens insuper & dolens cum tanti utilitate operis, memoriam quoque tanti viri scriptorum negligentia paullatim in oblivionem, ac per hoc in contemptum fore venturam; licet non decenter, licet non eleganter, licet denique non sufficienter valeam ejus opera ex toto complecti, aggrediar tamen, confisus de auxilio Dei, quoquo modo illa perstringere, & ad gloriam Dei, tantique viri sanctam memoriam, necnon ad solatium filiorum ejus, fratrum nostrorum, litteris utcumque mandare : æquius utique judicans cum obedientia & devotione inscitiæ notam subire, quam de tam pretiosa materia ex toto silere; & indignum prorsus esse decernens, ut, etsi omnia nequeo, vel aliquanta non studeam de tot tantisque operibus ejus referre : prudentissimo utique more venantium, insectantium feras, qui etsi omnes capere nequeunt, nequaquam tamen quotquot possunt capere negligunt. Et quoniam plurima prorsus, & fere innumera tanti viri sunt opera, multa me, ex ipsis etiam quæ scio, prætermissurum confiteor: quoniam scribere si omnia voluisem, prolixam certe & enormem historiam condidisem : quamvis ob hoc a multis nostrorum, qui mecum pariter illa recolunt, me redarguendum fore non dubitem. Sed ego lectorum fastidio utiliter consulens, si ea tantum, quæ relatu esent dignissima, scriberentur, sufficere judicavi. Nam si qua minus nostris litteris reperiuntur, in ejus operibus luce clarius conpiciuntur. Hujus sane viri primordia, quoniam, opitulante Christo, hinc exordium sumere gestio ab his, qui ejus ab incunabulis exstitere sodales, addidici. Multa præterea ex ejusdem ore veridico, cum me frequenter sibi nimia bonitate faceret adhærere, percepi : nonnulla etiam a prioribus quibusdam audivi : cetera prostremo illius & oculis propriis plurima vidi, & universis fere usque ad obitum ejus interfui. Unde lectorem meum reddere certissimum volo, nulla me in hoc opusculo extrinsecus additamenta facturum, nulla prorsus de illo, nisi veraciter comperta scripturum, utpote qui me simplici intellectu legise meminerim : Perdes Domine omnes qui loquuntur mendacium; salvo utique intellectu alio, quo dictum id de hæreticis affirmatur. Quod si forte aliquis invidentia, seu malitia ductus, fidem his accomodare noluerit, & favoris potius gratia huic rei me operam dedise putaverit; huc, si placuerit, properans aperiat visus, & videat; ac per ea quæ videntur, illa quoque quæ videri non posunt, semoto livore, considerans admiretur & credat; credensque bonorum omnium largitori, laudes super hoc & gratias referat : sicque tandem me de multis illius pauca, deque maximis minima prorsus scripsisse cognoscat.

Ejus gesta ex Chronico Casin.

Prologus lib. 3.

Matth. 19.

Auctoris fides.

Psal. 5 7.

AN. CHR. 1087 16. Sept. CAPUT I. Desiderii genus. 6. Desiderius igitur ex nobilissima Beneventanorum principum origine sanguinis lineam ducens, spiritu potius quam carne nobilis esse ab ipsis rudimentis infantiæ cœpit, & Dei magis servitio quam sæculi vanitatibus operam dare ab ipsis, ut ita dicam, uberibus matris elegit. Studebat namque puerulus adhuc frequentare ecclesiam, divinas lectiones & audire libenter & legere, cum quibusdam etiam religiosis sæpe de his sermones innectere, & quæque ab eis de bonis moribus addiscere poterat, in semetipso satagebat exprimere. (Adhuc pueri pietas.) At pater illius sæcularibus eum negotiis cupiens implicare, &, ut pote unicum, unice diligens, per posteritatis illius lineam suæ nobilitatis nomen disponeret propagare, puellam ei adæque nobilem, cum jam inciperet adolescere, studuit desponsare, utque parentela eadem adinvicem firmaretur, modis omnibus maturare. Sed quoniam Dei Spiritus suo igne cor Desiderii ad mundi contemptum accenderat, e contrario longe aliter, quam pater disposuerat, agere puer egregius destinabat, seque potius eremum quam nuptias appetere, secretius quibus poterat gestibus, indicabat; & fecisset suis desideriis satis, nisi quod diligens parentum custodia, & singularis amor ac sollicitudo ingens impediebat.

II. 7. Non post multos dies, Dei judicio, patre a Normannis perempto; Desiderius aliquomodo nactus occasionem, quam dudum optaverat, omnibus cœpit modis, clam licet, satagere, ut desiderium, quod cogitatu conceperat, opere parturiret. Cuidam igitur monacho bene sibi noto, prudenti satis in sæcularibus viro, nomine Jaquinto, cujus hoc ego relatione percepi, consilium totum communicat, pandit votum, voluntatem ostendit, &, ut ei super hoc fidenter auxiliaretur, fideli prece deposcit. Erat tunc circiter annorum viginti: Nosti, inquiens, mi pater, qualiter me sæculo huic misero propinqui innexuerint: sed quoniam, ut vere tibi fatear, jamdudum Deo vacare decrevi, per ipsum te obtestor & obsecro, ut juxta quod scis & potes, his me vinculis exsolutum, Deo liberius serviturum clam omnibus ad aliquam remotissimam solitudinem transferas. Quid multa? pollicetur in omnibus Jaquintus auxilium, sed cavere imperat, ne forte sit hæc suggestio dæmonum. Verum cum ejus per omnia firmum in Christo pectus agnovit, & iterum iterumque illum frequentando pertentans idem semper quod pridem invenit; (Fugit in eremum.) quadam die, jam circa vesperam, pariter ascensis equis, quasi spatiandi gratia civitatem egressi, consequentibus aliquot famulis, ecclesiam beati Petri, cognomento Majoris, quæ juxta eamdem civitatem est sita, perveniunt; ibique quasi causa orationis ingressi, equos & gladium, quo idem Desiderius tunc erat accinctus, prædictis famulis pro foribus veluti servanda relinquunt. Inde jam sero per quamdam illius ecclesiæ posterulam vadentes, iter aggrediuntur, & cum non plus octo milliariis ab inde locus ille distaret, ad quem pergere disposuer[illegible] noctis errore simul ac pavore confusi, vix illuc alterius diei mane perveniunt: quos cum vir Dei, qui solitariam inibi vitam ducebat, Santari nomine, conspexisset, valde miratus atque lætatus est: moxque inducens illos in cellam suam, ac Desiderium frequenter exosculans, cœpit sollerter exquirere, cur ita venissent. Cognita itaque Desiderii voluntate, vehementer obstupuit, quod puer tam nobilis, tam delicatus, tam dives, & præcipue parentibus singularis, tam ferventer universis sæculi pompis ac vanitatibus spretis, sub tam districto proposito serviturus Domino accessisset. Sed quoniam nil Deo difficile aut impossibile esse sciebat, laudes illi & gratias maximas referens, veterem hominem cum actibus ejus Desiderium, ipso vel maxime insistente, protinus exuit, & novum, qui renovatur in Dei cognitionem, illum consequenter vestivit, (Veste monastica induitur.) & Jaquinto in sua maturius redeunte, solus Desiderius cum Santari solo remansit.

III. 8. Famuli igitur ejus, ut supra dictum est, cum equis & armis ipsius frustra illum pro foribus ecclesiæ præstolantes, cum discessum illius tandem

dem aliquando cognovissent, vicina jam nocte, ad civitatem maturius revertuntur, matrique ac propinquis quid accidisset, pavitantibus animis, referunt. Noctem illam mater continuavit in lacrymis, propinqui vero & affines ipsius mane facto, equis ascensis, per diversas vicinias requirendi illum gratia disperguntur, ac tandem, quod erat in re suspicantes, probitatum ejus indicio, ad Santari cellam deveniunt: quam statim violenter ingressi, veste illum monastica vestitum reperiunt, ac vehementer irati, præfatum Dei servum contumeliis multis adoriuntur, & inhoneste satis sacram vestem Desiderium exuentes, manibus eam propriis scindunt, cumque priori veste revestiunt, invitum licet ac repugnantem; ac postremo illum equo impositum ipsis lora tenentibus, quasi maximam ante se prædam agentes, ad urbem more triumphantium revertuntur. Hic jam matris lacrymas & querelas, simul ac suadelas frustra in Desiderium jactas, propinquorum, immo totius urbis tripudium, quis referre contendat? Annum fere integrum sub ingenti custodia in domo matris, habitu tantummodo sæcularis, ceterum mente cælebs, exegit; nullusque illi neque de nuptiis, neque de aliquo actu sæculari persuadere aliquatenus potuit. Ita quem fidelem ac strenuum domui suæ dispensatorem constituere Dominus disponebat, ab omni eum carnalis contagii macula purum immunemque servavit; unde non immerito a cunctis civibus mirabilis ac desiderabilis habebatur.

AN.CHR. 1087 16. Sept.

Quæ ei vi aufertur.

IV. Fugit iterum.

9. Sed cum jam nulla fugæ ipsius suspicio matrem teneret, eumque, quoniam conjugatum non poterat retinere secum, vel clericum niteretur, ad episcopium, quod domui suæ satis erat contiguum, primo quidem non sine custodia, dehinc, securitate crescente, solum sæpius ire sinebat. Erat tunc in monasterio sanctæ Sophiæ præpositus, nomine Siconolfus, qui Desiderii desiderium pleniter noscens, quoniam per diem, ne suspicio reviviresceret, non præsumebat, nocte cum eo apud episcopium sæpissime loquebatur. Post non multos dies noctu, sicuti consueverat, ad eum cum equis veniens, cuculla indutum clam Salernum perduxit, ac Beneventum perniciter rediit. Mox Desiderius ad principem Guaimarium, consanguinitate sibi propinquum, accedit, adventus causam ostendit, orat ut, quoniam in patria vivere monachus parentum pertinacia non auderet, quiete apud illum Deo sibi servire liceret. Si hoc mereretur impetrare, nusquam inde procederet: si vero aliquando illum reddere propinquis deberet, modo potius sibi licentiam daret alio properandi. Hujus igitur adventu nimis exhilaratus Guaimarius, & vehementer admiratus tantum in tanto adolescente fervorem, annuit postulatis; eumque secum per dies aliquot retinens, nullique se contra votum reddendum fidissime pollicens, demum ad monasterium sanctæ Trinitatis, quod ad Cavam nuncupatur, non longe a Salerno situm, eodem petente transmisit: quod propinqui persequentes *, magnis ac frequentibus precibus Desiderium sibi reddi Guaimarium interpellant: sed Principe in promissione, quam Desiderio fecerat, permanente, per semetipsum Landulfus Beneventanus princeps, matris ac propinquorum orationibus fatigatus, Salernum venit, & Desiderium affinibus reddi deposcit. *Porro monasterium sanctæ Sophiæ erat haud procul a muris Beneventanæ urbis situm, ab Arichi Beneventano duce pro sanctimonialibus conditum, ut fusius exponit ipse Leo in Chronici libro 1. cap. 9. postea ad viros transiit, monasterioque Casinensi diu fuit subditum, ut habet idem auctor. Ejus monasterii Chronicum edidit Ughellus ad calcem tom. 8. Italiæ sacræ, quod tandem post varias fortunas unitum est a Clemente VIII. anno* 1590. *congregationi canonicorum regularium sancti Salvatoris Bononiensis, ut monet Lubinus in Notitia abbatiarum Italiæ. De monasterio Cavensi inferius memorato passim agitur in hoc & superiori tomo.*

* al. præsentientes.

V. Redire cogitur.

10. Tali igitur tandem aliquando conditione ad Beneventum redeat impetratur, ut sine alicujus impedimento vel contradictione apud monasterium sanctæ Sophiæ sub monastica professione sibi manere liceret. Postquam ventum

ANCRH 1087 16. Sept. tum est Beneventum, universis affinibus sibi obviam simul cum civitate ruentibus, cum omni pariter comitatu Princeps illum ad monasterium est prosecutus. Gregorius tunc, vir valde prudens & strenuus, eidem monasterio præerat in abbatem, qui Desiderium multa hilaritate recipiens, pro eo quod universis desiderabilis erat, tunc primum, mutato ejus nomine, Desiderium appellari præcepit: nam usque ad id tempus Dauferius vocabatur.

In monast. S. Sophiæ suscipitur.

VI. Transiit in monast. Tremitense.

11. Ibi ergo illo per annos aliquot sub vita religiosissima commorante, & sæpe secum reputante monachum in sua patria perfectum esse non posse, pervenit interim ad notitiam illius fama monasterii Tremitensis, quod videlicet in Adriatico mari apud insulam, Diomedis quondam nomine vocitatam, triginta circiter millibus a terra distans, situm esse dinoscitur. Et quoniam jam dudum apud Beneventum familiaritatem abbatis prædicti loci adeptus fuerat, vix licet impetrata licentia, illuc perrexit; ibique satis austeræ conversationi se tradens, non parvum tempus exegit. Sed cum ab eodem abbate adeo diligeretur, ut eamdem ei abbatiam, se quoque vivente, contradere cuperet, ille vero subjectioni potius quam prælationi mentem accommodaret, ac propterea cedendum loco illi decerneret, quodam tempore idem abbas ad res monasterii disquirendas egrediens, eumdem Desiderium secum ire rogavit: quam ille egressionis opportunitatem libenter amplexus, minime differendam putavit. Cumque pariter ad Transmundi comitis, quoniam res ita poscebat, curiam perrexissent, uxor ejusdem Comitis super adventu Desiderii, propter quod ejus affinis esset, valde exhilarata, a viro suo, ut secum illum aliquamdiu retineret, etiam invito abbate, obtinuit, cujus videlicet retentionis auctor ipsemet, ut dicit, exstitit. Audiens autem celebre tunc nomen eremitarum Majellæ degentium, illuc properare ac Deo secretius servire desiderans, prædictum Comitem, ut ibidem transmitteretur, oravit: quod & factum est. Ubi cum tribus circiter mensibus, a principio videlicet Februarii, usque in tertiam post Pascha dominicam, sub ingenti continentia remoratus fuisset, transmissus est illuc supra nominatus Jaquintus cum litteris ex parte Apostolici ad Eremi ipsius Priorem, quarum tenore Priori sub interminatione jubebat, ne illum amplius retinere præsumeret; & illi nihilo minus mandat, ne vel aliquantas inibi moras innectere auderet. Ita regressus ad sanctæ Sophiæ monasterium est.

Tum in eremum.

Cogitur redire.

VII. Leoni Papæ fit notus.

12. Non post multos dies, dominus Leo Papa sanctissimus a partibus ultramontanis regressus Beneventum intravit, & quoniam Desiderius jamdudum Humberto Silvæ-candidæ episcopo cognitus, & nimis carus exstiterat, tam per illum, quam & per Fridericum tunc cancellarium, eidem Papæ notus & valde familiaris efficitur, adeo ut illi frequenter in altaris officio adhæreret, & Evangelium ad ejus missas sæpius legeret. Per idem tempus præfatus Pontifex descendit in Apuliam cum Normannis dimicaturus: sed Dei judicio ab his superatus, ac Beneventum regressus, ordinato Vodelrico archiepiscopo, quem secum adduxerat, post novem circiter menses Romam reversus atque defunctus est. Interea Desiderius ob nimiam abstinentiam, multasque vigilias, in languorem non modicum decidens, medendi gratia Salernum perrexit. Ibi itaque illo aliquamdiu remorante, Alfanus, qui postmodum ejusdem civitatis archiepiscopatum adeptus est, prudentissimus & nobilissimus clericus, maxima illi est familiaritate conjunctus, cujus animam frequentibus monitis ad mundi contemptum exhortans, sic tandem ab illo exegit, ut monachus fieret, si prius, ut jamdudum mente conceperat, Jerosolymam ire permissus fuisset. Hac inter illos sponsione firmata, Beneventum reversus Desiderius est, atque post non multos dies mandat eidem Alfano, ut ad se veniat. Renuente illo, ac potius pavitante Salernum egredi, iterum Desiderius ad illum abiit, eumque, propter quorumdam inimicantium illi timorem, cuculla sua indutum noctu de civitate educens, secum Beneventum adduxit. Cum vero

Alfano junctus.

vero

ro cœpissent Alfanum nobiles quique viri ac clerici frequentare, eumque ob maximam ejus prudentiam decenter excolere, propositum autem Jerosolymitanæ viæ paullatim cœpisset & in ejus mente tepescere, seque a Desiderii latere nullo umquam modo, nullo umquam tempore assereret velle dividere, tempus ab his aliquantum apud monasterium sanctæ Sophiæ exactum est. AN.CHR 1087 16 Sept.

13. Cum ecce fama percrebruit Victorem papam ab ultramontanis partibus Romam venisse, eumque ad partes istas in proximo venturum fore. Territus Alfanus hujusmodi nuntio, quod fratres suos super Guaimarii principis occisione insimulandos procul dubio nosset, præoccupare statuit Apostolicum, secumque ire orat suppliciter Desiderium. Et quoniam miram cantandi peritiam, & medicinæ artis scientiam non parvam habebat, ejusdemque artis codices nonnullos secum a domo detulerat, magni aliquid se habendum in summi Pontificis curia omnimodis confidebat. Confectis igitur atque aptatis quotquot potuit medicaminibus, una cum civitatis ipsius Archiepiscopo ad Romanum Pontificem in Tusciam proficiscuntur, eumque apud Florentiam remorantem reperiunt. In brevi itaque maximam apud illum familiaritatem adepti, & satis honorifice habiti sunt. Sed cum jam ibi per tempus aliquantum remorati, pro certo Desiderius comperisset Papam minime ad partes istas venturum, insuper etiam ultra montes proxime profecturum, simulque valde inutilem esse proposito suo considerans in ejusdem Pontificis curia conversationem, cœpit omnimodis instare Alfano, ut jam jamque peteret ab eo licentiam revertendi. Petrus ante non multos dies huic monasterio electus fuerat a fratribus in abbatem, qui pro sua ipsa ordinatione insinuanda duos hujus loci ad Papam tunc fratres transmiserat. Igitur Desiderius optata jamdudum oportunitate reperta, accedit pariter cum Alfano ad Romanum pontificem, simulque pedibus illius se prosternentes, orant recedendi licentiam; adduntque petentes, ut gratia religiosius vivendi per monachos, qui ad eum a Casinensi monasterio venerant, illuc eos transmittere, suisque litteris illos Abbati dignaretur ac fratribus commendare. Annuit Apostolicus, atque ita sicut poposcerant, cum fratribus illis ad hoc cœnobium transmissi sunt. Receptique decenter ab Abbate, & fratribus sociati, honeste nimis atque humiliter inter illos aliquamdiu conversati sunt, & ab universis in dilectione plurima habiti, necnon & monasticam ab eodem Abbate consecrationem adepti, Friderico super eorum adventu plusquam satis est gratulante.

Victorem papam invisit.

Et Casinum secedit.

14. Viderat per hos dies Desiderius visionem non contemnendam, quam satis proxime rei commendavit effectus. Cernebat siquidem se una cum Alfano in quadam excelsa ac valde pulcherrima turre, quæ juxta Capitulum fratrum sita esset, consistere, in qua nimirum pater Benedictus videbatur sede decentissima residere. Cumque ad illius visionem stupefacti paverent, & accedere propius nequaquam præsumerent, beatus Benedictus Desiderio hilariter innuebat, eumque juxta se sedere manu porrecta jubebat. Alfanus vero, quoniam vocatus ab eo non fuerat, quasi indigne ferens, de domo illa exibat: quæ nimirum visio manifestissime portendere visa est, & Alfanum in loco hoc non diu remoraturum, & Desiderium Benedicti patris vicem in hoc monasterio suscepturum. Non multo post igitur a Gisulfo principe Alfanus expostulatus, primo apud Salernum in monasterio sancti Benedicti abbas effectus, dehinc ejusdem civitatis archiepiscopatum indeptus est; Desiderius vero ad Capuanum monasterium est transmissus præpositus. Richardus tunc Versanus * comes Capuam expugnabat: sed cum Pandulfus ipsius civitatis princeps indigna quædam & superflua, juxta priorum temporum consuetudinem, Desiderio vellet injungere, ille constanti ut erat pectore, nequaquam in his ei congruum duceret assentiri, Capuam egressus ad Richardum accessit, & omnium,

VIII. Visio.

** Aversanus.*

Monasterio Capuæ præponitur.

AN.CHR. 1087 16.Sept. nium, quæ extra civitatem erant, monasterio pertinentium ab eo securitate accepta, & maxima insuper illi ex tunc fœderatus amicitia, in obedientiis ejusdem monasterii aliquamdiu remoratus est, paucissimis in monasterio relictis fratribus, & ceteris ad se accersitis. *Alfanus hic memoratus celebris est inter auctores ecclesiasticos, ob varia opuscula, quæ Petrus diaconus recenset in libro de viris illustribus Casinensibus cap. 19. Plura de eo & ejus scriptis observavit Marus in notis ad hunc Petri diaconi locum. Eumdem laudant Trithemius, Baronius, Vossius, & alii passim. Ejus vero nonnulla opuscula edidere Martinengius, Ughellus, Surius, &c. Ab Arnoldo Vvione dicitur inter sanctos relatus, sed ejus nomen in ullis fastis sacris reperire non licuit. Ceterum Desiderius ecclesiam sancti Benedicti intra Capuam renovavit, ut dicitur in libro 4. Chronici cap. 33. quam sub Oderisio abbate Paschalis II. papa consecravit. Hæc abbatia sub Leone X. in collegium Canonicorum mutata est, cui aliquamdiu præfuit abbas sæcularis. Postea Clemens VIII. eam Cardinali Bellarmino archiepiscopo Capuano commendavit, quo tandem agente, & annuente Paulo V. ad Jesuitas transiit, ut narrat Michael Monachus in Sanctuario Capuano, qui ait eam ecclesiam, antequam ad patres Societatis perveniret, picturis antiquis & musivis ornatam fuisse; in cujus absida his tres versus legebantur.*

Alfanus.

Hoc Desiderius, qui & Victor, Præsul & abbas,
Cœpit opus, quod Oderesius optimus abbas
Complevit, Benedicte, tuum decorans ad honorem.

IX. Stephanus X. papa.

15. Dehinc cum prædictus Fridericus in abbatem hujus loci electus, demum vero in Romanum pontificem ordinatus fuisset, Romam ad illum mense Augusto cum duodecim aliis loci hujus fratribus, nominatim ab ipso vocatus, perrexit, ibique Romana febre perculsus, post paucos dies huc rediit. Cum autem idem Apostolicus ad monasterium hoc post quatuor circiter menses venisset, non multo post gravi languore detentus, atque ad extrema fere perductus est. Accersitis itaque cœnobii hujus prioribus, dat optionem illis in abbatem eligendi quem vellent: qui cum habito ad invicem consilio, nunc illum, nunc alium, ut in talibus consuetudo est, eligendum censerent, communis tandem universorum consensus in Desiderium expetendum aspirat, & ut ipse illis in patrem concederetur, communibus votis Papam exorant. Cumque satis sibi placere eamdem electionem Apostolicus asseruisset: nam & olim a tempore Leonis papæ optime illi apud Beneventum notus exstiterat, & ex quo Petrus abbas eumdem Desiderium ante non plenum biennium receperat, multa se illi familiaritate devinxerat, ita quidem ut in camera erat, fratrum electionem confirmavit, dicens, quod quamvis plures eo tempore religiosos ac spirituales viros, multaque honestate & prudentia præditos monasterium hoc haberet, neminem tamen magis idoneum eligere ad id officium de suo collegio potuissent. Et quoniam, dum ipse adviveret, nulli se mortalium eamdem abbatiam traditurum decreverat, Desiderium vero ad Constantinopolitanum Imperatorem jamdudum Romanæ sedis apocrisiarium facere disposuerat, constituit, ut si idem Desiderius se superstite reverteretur, ipse illi vellet abbatiam contradere: si vero ante illius reversionem defunctus fuisset, redeuntem illum absque aliqua contradictione in abbatem congregatio universa reciperet. Stephanum itaque Cardinalem, & Mainardum, postmodum Silvæ-candidæ episcopum, illi socios itineris donans, & in epistolis, quas Imperatori mandabat, Casinensis abbatiæ illum Electum commemorans, emisit a se, præcipiens, ut expleta legatione reverti quam posset citius festinaret. Desiderius igitur injunctum sibi officium perficere satagens, assumptis quæque essent tanto itineri necessariis, simul cum sibi traditis sociis iter aggressus, ad monasterium sancti Joannis, quod appellatur in Veneris, ut ibi

Desiderius abbas Casini eligitur.

A Papa mittitur CP.

ibi mare ingrederetur, profectus est. Cum autem per dies aliquot ibi frustra remoratus fuisset, & propter aeris inclementiam mare ingredi nequaquam præsumeret, Sipontum inde contendit: ibi navem, qua Barim navigaret, ingressus, per quemdam episcopum, qui orationis gratia montem Garganum adierat, fratribus se commendari, seque mare ingressum illis significari rogavit: sed cum apud Barim quoque causa tempestatis aliquamdiu restitisset, alium item nuntium hoc dirigere studuit, per quem videlicet significando mandabat, ob temporis intemperiem usque ad illam diem apud Barim morari. Contigit autem dispositione divina, quæ illum ad loci hujus recipiendum honorem hactenus retardaverat, ut eo die quo idem nuntius huc applicuit, eo quoque die fratres nostri, qui cum Papa profecti fuerant, illo apud Florentiam defuncto atque sepulto, rediissent. Mox itaque nostri consilio habito, duos fratres, qui Desiderium revocare, nuntiata Apostolici morte, deberent, festinanter transmittunt.

AN. CHR. 1087. 16. Sept.

Mortuo Papa.

16. Jam tandem Desiderius sufficienter necessaria quæque itineri cœpto paraverat, jamjamque simul cum Argiro Barensium magistro navigare disponebat, cum ecce ipso Palmarum dominico circa vesperam eosdem nuntios a nostris directos accepit defunctum Apostolicum, & se ad revocandum illum festinanter transmissos ab universis fratribus afferentes; rediret ergo quantocius, & regimen monasterii, prout Dominus ordinaverat, cunctis se desiderabiliter præstolantibus, sumeret. Obriguit Desiderius tam subita Apostolici morte perculsus, moxque sociis advocatis, aperuit quod nuntii detulissent; cœperuntque pariter cum Argiro satagere qualiter, antequam mors Papæ divulgaretur, reverti valerent. Non enim dubitabant se, cognito ejus obitu, a Normannis vel capiendos vel disturbandos. Redemtis igitur protinus, seu acquisitis pro se ac sociis aliquot quibus veherentur jumentis, secunda feria post Palmas iter aggredientes venerunt ad Robertum Viscardum, tunc quidem Normannorum tantum Apuliæ Comitem, postmodum vero totius Apuliæ & Calabriæ atque Siciliæ Ducem, rogantes, ut secure illis per terram ipsius transire liceret. Qui, ut fuit vir maximæ bonitatis, licet jam Papæ transitum compertum haberet, & securitatem illis concessit, & tres Desiderio equos, quibus adhuc indigebat, largitus est. Ita, Deo in omnibus prosperante, sine aliquo impedimento reversi, ipso paschali sabbato jam tardiuscule ad civitatem sancti Germani applicuerunt. Dominica vero sancti Paschæ valde diluculo huc ascendentes, de more monasterii Capitulum fratrum ingressi sunt, præsidentibus Humberto sanctæ Rufinæ, & Petro Tusculanensi episcopis, & Stephano Cardinali, ac Mainardo Desiderii sociis. Nam prædicti episcopi, Humbertus & Petrus, ut longe jam supra retulimus *, a Roma tunc Mincii ordinationem fugientes, Beneventum Pascha celebraturi pergebant: sed, Deo ordinante, gratia tantæ festivitatis a nostris prioribus invitati atque retenti fuerant. Post solemnem itaque diei tanti sermonem, mox Humbertus totius illius ordinationis optime conscius Desiderium advocat, eique, quemadmodum olim fuerat a Papa dispositum, obedientiam abbatiæ recipere ex parte fatrum omnium imperat. Nulla in medium mora, nulla exspectatio responsionis, protinus universi surgentes eumdem Desiderium acceperunt, atque cum maximis laudibus ad ecclesiam deportantes, in sede illum abbatis honorifice locaverunt, universis, tum pro solemnitate Paschali, tum pro ipsius ordinatione, immensa lætitia & jocunditate repletis. Anno scilicet Dominicæ Incarnationis 1058.

X.

Infecto itinere Casinum redit.

* Lib. 2 cap. 101.

Abbas constituitur.

17. Igitur abbatia suscepta Desiderius cœpit modis omnibus studere atque satagere, ut quod dicebatur dici veraciter posset. Cernens itaque totius monasterii officinas, & augustas ambitu, & forma deformes, & cum vetustate tum inertia ruinosas, adeo ut & contiguo viderentur omnes domate coopertæ, & egressus unius ingressui connexus esset alterius, incitabatur quidem animo illas aggredi ad renovandum: sed angebatur iterum

XI. Monasterii ædificia reparat.

AN.CHR. 1087 24. Aug. rum, quia, ut tam arduum inciperet opus, nihil fere pensi habebat. Primo itaque quasi experiri cupiens, si quid valeret, Palatium, quod dudum Richerius abbas ab orientali parte monasterii inchoatum ad solarium usque perduxerat, opere satis decente perfecit, juxtaque ipsum versus ecclesiam, parvulam quidem sed competentem plane, in qua libri reconderentur, ædiculam fabricavit. Quod cum sibi prospero eventu cerneret obvenisse, domum etiam, in qua Abbates manere consueverant, quæ videlicet a septemtrionali parte adhærens ecclesiæ, & vilissimis ligni furculis ab inferiori parte sustentata, & viminibus ex parte maxima videbatur constructa, a fundamentis ædificare instituit, adjuncto illi palatio cum absida, quod veteres Todericum appellare solebant. Dehinc inspirante ac prosperante Deo, mansionem etiam illam, quæ fratres quiescentes diversis, præ sui exiguitate, solariis continebat, nihilo segnius renovare aggressus est, in latere scilicet prioris a meridiano, quam funditus evertere ob claustri spatium disponebat. Nam propter ipsius montis verticem, cui nulla fere constabat planities, vix in hoc loco parvissimi claustri speciem juxta absidam ecclesiæ priores effecerant. Perfecta est igitur eadem domus in longitudine cubitorum sexaginta & centum, in latitudine vero cubitorum viginti & quatuor; in altitudine autem propter ipsius montis inæqualitatem, quantitatis diversæ, maximæ tamen, eamque abietinis trabibus satis pulcre contignans, lateribus cooperuit, diversisque coloribus decoravit. Nihilque moratus, pari tenore vetus capitulum funditus diruens, renovavit, illudque gypsea urna in giro, vitreisque fenestris, ac pulcro variorum marmorum pavimento decorans, tegulis nihilominus cooperuit, & nimis venusta colorum varietate depinxit.

XII. 18. *Hoc in capite Desiderius dicitur castellum novum*, Adenulfi Cajetani ducis *ope*, *construxisse adversus* opidanos Frattenses, *qui* Minturnensibus *&* *vicinis opidis Casinensis ditionis infesti erant*, *cum frustra* eos rationibus ac beneficiis sedare *tentasset*.

XIII. 19. *De* Nicolai *papæ*, *qui Stephano successerat*, *ordinatione agit*. *Ille autem Pontifex* mandat ad hoc monasterium, *uti prosequitur Leo*, quatinus domnus Abbas sibi in Marchiam proficiscenti, quam citius potest occurrat, videlicet ut proximo Martii mensis jejunio, & presbyteri gradum & cardinalatus pariter officium recipere debeat. Dominica igitur prima Quadragesimæ, paratis omnibus necessariis, iter arripiens, apud Farfense monasterium Apostolico se conjunxit, ubi nimis ab eo amicabiliter, honorificeque receptus, Auximum simul cum ipso profectus est. Ibidem itaque secundo Quadragesimæ sabbato, quod tunc pridie Nonas Martii evenit, Cardinalis presbyter ab eodem Apostolico ordinatus, & sequenti Dominica abbatiæ consecrationem adeptus, privilegium ab eo satis honorificum, juxta consuetudinem prædecessorum suorum recepit; quo insuper, ad cardinalatus videlicet ejus dignitatem, & honorificentiam patris sanctissimi Benedicti, per totam Campaniam & Principatum, Apuliam quoque atque Calabriam, ab ipso fluvio Piscaria, sicut fluit in mare, vicem suam idem Apostolicus illi concessit. Post hæc accepta licentia remeandi, Romam veniens, proxima dominica mediantis Quadragesimæ apud ecclesiam beati Petri missam solemniter celebravit, atque Romanorum turba innumera comitatus ad titulum sanctæ Cæciliæ trans Tiberim maxima cum laude deductus est: sicque ad hoc monasterium in beati Benedicti est festivitate reversus. Et quoniam ab eodem Pontifice paschalis festivitatis gratia invitatus fuerat, Romam reversus, post festum Urbem egrediens, Melfiam Apuliæ urbem perrexit, ubi tunc idem Apostolicus Concilium celebrare disposuerat: in qua etiam synodo, dum Ricardus Capuanus princeps cum aliis quam pluribus interfuisset, a supradicto papa Nicolao admonitus, præceptum fecit beato Benedicto de monasterio sanctæ Mariæ in Calena cum pertinentiis suis. *Præceptum hic laudatum exhibet Angelus*

Fit Cardinalis presbyter.

Vicarius sedis Apost.

* Concil. Melfitanum.

lus de Nuce in notis, datum 10. Kal. Septembris, anno principatus Richardi secundo. *Illud porro monasterium juxta Vestiam civitatem situm Eugenius IV. anno* 1446. *Lateranensi Canonicorum regularium congregationi univit, ut observat Lubinus in Notitia abbatiarum Italiæ*. AN. CHR 1087 16. Sept.

20. Tunc temporis Gisulfus Salernitanus princeps, Desiderio super hoc conquerenti, reddidit huic sancto loco cellam S. Benedicti de Salerno, quod a jure nostri cœnobii Salernitanorum eatenus violentia subtraxerat. Sed cum exinde subducto abbate, præpositum ibi, juxta morem cellarum nostrarum, constituisset, Salernitani nimis hæc indigne ferentes eidem Principi instare cœperunt, ut monasterium illud ordinatum sicut antea fuerat esse permitteret. Coactus itaque Princeps illorum rogatu, monasterium sancti Laurentii, intra civitatem Salernitanam constructum, sibi hereditario jure pertinentem, in hoc monasterio ex integro obtulit: nec tamen restitutionem, quam antea de supra dicta cella fecerat, irritam fecit, &c. *Multa prosequitur de chartis monasterii Salernitani ad Casinenses pertinentibus, quæ primum absconditæ, ac tandem discissæ fuerant. Monasterium sancti Benedicti post varias fortunas datum tandem a Clemente VIII. anno* 1591. *monachis Olivetanis*. XIV. Monasteria Salerni.

21. Sequenti tempore supradictus Pontifex iterum ad has partes deveniens domnum Oderisium, Oderisii Marsorum comitis filium, & loci hujus a puero monachum, diaconum in Lateranensi ecclesia, apud Acerras positus ordinavit. Postmodum autem in Aquinensi civitate, deposito episcopo, nomine Angelo, eo quod neophytus, & rerum ecclesiasticarum male prodigus erat, necnon & quibusdam nequitiis suis a sanctæ memoriæ papa Leone jamdudum excommunicatus exstiterat, domnum Martinum, Florentinum genere, religiosum plane atque prudentem de hujus loci prioribus monachum, episcopum consecravit. Petrus etiam Benefranæ & Hisserniensis sedis episcopus, Ravennas natione, noster monachus, tempore ipso sacratus est. XV. Monachi ad dignitates evecti.

Hisdem quoque diebus & Richardo principatum Capuanum, & Roberto Ducatum Apuliæ & Calabriæ atque Siciliæ confirmavit, cum sacramento, fidelitate Romanæ ecclesiæ ab eis primo recepta, necnon investitione census per singulos annos .... Sed quoniam horum duorum magnatium, Roberti scilicet atque Richardi, qui præ ceteris sui temporis mortalibus locum hunc dilexerunt, ditaverunt ac protexerunt; quique huic nostro Desiderio nimium devoti, fideles & amicissimi in omni vita exstiterunt, decurrens historia attulit mentionem, dignum videtur qualiter sit uterque ad suæ dignitatis honorem provectus, vel breviter opusculo isti inserere, &c. Richardus venit ad hoc monasterium, recipitur honorifice nimis cum processione sollemni: placent omnia valde; rogatus a senioribus de loci tutela, devotissime promittit se totius monasterii contra omnes quos posset, fidelissimum de cetero defensorem, &c. In omnibus autem his prosperitatibus Deo & patri Benedicto semper gratias referebat, ejus se meritis adjuvari, ejus orationibus attolli certissime profitens. Jam vero domnum Abbatem, licet dudum apud Capuam præsidentem, ut supra diximus, sibi amicissimum fecerit, ex eo tamen illum ac si patrem, modis omnibus venerari, ejus consiliis se committere, ipsi quasi domino libenter obtemperare. XVI. Robertus & Richardus Principes amici.

22. Primo igitur anno, quo Princeps simul cum Jordane filio factus est, juxta morem priorum Principum, generale præceptum fecit huic monasterio *&c. narrat, sicut & capite sequenti, multa quæ in favorem monasterii Casinensis Richardus egit. In capite autem* 19. *varias donationes a* Gregorio consule Romano, Baldoino comite de Valle-Sorana, Pandulfo Venafrano comite, Landulfo comite Minianensi ad conversionem veniente, *& aliis viris piis & illustribus factas, quas hic singillatim recensere nihil juvat*. XVII. XVIII. XIX.

23. Æstuabat interea ingenti desiderio Desiderius ecclesiastica etiam ornamenta, de quibus usque ad id temporis pauperes admodum videbamur, XX. Ecclesiæ ornamenta confert.

AN.CHR. 1087 16. Sept. mur, undecumque conquirere; sed bonum desiderium, donante Deo, non potuit in tanto homine inefficax esse, sicut in sequentibus pervidebitur. Partim itaque de propriis deferens, partim vero a Romanis amicissimis mutuans, centum & octoginta librarum pretio congesto, omnia fere ornamenta papæ Victoris, quæ hac illacque per Urbem fuerant pignorata redemit, quæ videlicet sunt hæc: Pluviale diarodanum magnum, totum undique auro contextum, cum fimbriis nihilominus aureis; planetam diacitrinam magnam, aureis listis undique decenter ornatam; aliam quoque exametam, friso nihilominus in giro circumdatam; dalmaticam similiter exametam, auro & alb. a capite & pedibus ac manibus insignitam: tunicam diapystin cum urna amplissima, a pedibus & manibus ac scapulis aurea; stolas auro textas cum manipulis, & semicinctiis numero novem: pannum diarodanum cum listis aureis pro faldistorio. Libet præterea hoc in loco designare singula, quæ ex eo quo ordinatus est tempore, usque ad renovationem basilicæ majoris, in ecclesiæ utensilibus sive fecerit, sive adquisierit: nam cetera deinceps plenius exsequemur. Pastoralem virgam argento vestivit & deauravit; fecit ante faciem altaris tabulam aurem cum gemmis librarum circiter decem, necnon & turibulum de auro cum gemmis & smaldis librarum duarum. Librum quoque Epistolarum ad missam describi faciens, tabulis aurea una, altera vero argentea, decoravit. Codicem etiam Regulæ B. Benedicti pulcro nimis opere deintus comtum, a foris argento vestivit; similiter fecit & de Sacramentoriis altariis uno & altero, & duobus nihilominus Evangeliis & Epistolario uno. Nam usque ad illud tempus in plenario Missali tam Evangelia quam Epistolæ legebantur: quod quam esset tunc inhonestum, modo satis advertitur. Idipsum fecit & de alio libello, in quo sunt orationes processionales. Fecit & libellum ad cantandum ante altare, sive in Gradu, eumque tabulis eburneis mirifice sculptis, & argento ornatis annexuit. Codicem quoque de vita S. Benedicti & S. Mauri, & sanctæ Scholasticæ describi studiosissime fecit. Fecit & portellas argenteas ad ingressum chori librarum circiter triginta. Fecit & sedibilia lignea in circuitu chori cum dossalibus eorum, scalptura simul & pictura præstantes; sed & Gradum nihilominus ligneum ejusdem operis extra chorum, in ammonis * modum, satis pulcrum constituit; in quo videlicet tam lectiones in nocte, quam etiam Epistolæ & Evangelia ad missas procipuarum festivitatum legerentur. Per eos etiam dies, cum rumor increbruisset Regem ad Italiam venturum, nequaquam senix * perrexit Amalfim; ibique viginti pannos sericos, quos triblatos vocant, coemit, ut si forte necessarium esset, haberet certe quod Regi donaret, pro tutela videlicet & honore monasterii hujus. Hydriam quoque argenteam librarum septem ibidem tunc adquisivit, quam ad ministerium aquæ sanctificatæ in processione dierum Dominicorum, cum alia ejusdem metalli & quantitatis hydria postmodum illi donata, esse constituit. De triblatis vero omnibus, quoniam Rex de via reversus fuerat, pluvialis protinus fieri jussit. Videns autem tunc portas æreas episcopii Amalfitani, cum satis placuissent oculis ejus, mox mensuram portarum veteris ecclesiæ Constantinopolim misit, ibique illas valde pulcras fieri fecit. Nam nondum disposuerat ecclesiam renovare, & ob hanc causam portæ ipsæ sic breves effectæ sunt, sicut hactenus permanent.

* ambonis.

* al. segnis.

XXI. 24. Interea defuncto apud Florentiam Apostolico, *&c. agit de Alexandri II. electione & schismate Cadaloi.*

XXII. Sacer mons fulmine ictus. 25. Quintum jam fere ordinationis suæ complebat Desiderius annum, cum terribilius solito, permissione divina, fulmine monasterium istud attactum est. Cum enim fratres in ecclesia die quodam de more primæ horæ sollemnia agerent, subito cælitus fulmen elapsum, ipsum hebdomadarium sacerdotem, cui Manno erat vocabulum, honestæ famæ virum, in choro stantem feriens exstinxit, ceteros vero circumstantes velut exanimes ad terram prostravit; novitium etiam quemdam extra chorum stantem, ante ipsam

ipsam majorem crucem, percutiens occidit: in Capitulo tabulas officiales excidit, ipsumque tabularium, ac si mortuum reddidit; vultum imaginis abbatis Richerii in eodem Capitulo in tabella depictum scidit pariter ac porro dejecit, & in plerisque monasterii locis percussit. Fuit autem dies hæc quinto-decimo Kalendæ Februarii. Quamobrem consilio cum fratribus Pater venerabilis habito, ad iram Dei placandam, statuit tunc per omnes menses primam sextam feriam communiter ab omnibus in abstinentia peragi, ac discalciatis pedibus grocedendo, Missam proinde specialiter celebrari, necnon & omnibus per annum quotidianis diebus orationem pro fulgure ad missam publicam, & ad psalmos speciales edici. Porro autem dominus Petrus Damiani ad hoc monasterium veniens, cum verbo pariter & exemplo ad Dei servitium ferventi zelo quoscumque posset, accenderet, tandem permissione domini Abbatis, a cuncta congregatione voluntaria oblatione in remissionem omnium peccatorum obtinuit, ut per totius anni sextas ferias pane tantum & aqua contenti essent, ac per singulas singuli disciplinas data confessione reciperent; insuper & triduanum jejunium in caput Quadragesimæ per annos singulos agerent. Multotiens vero Desiderio cogitanti, & revelari sibi oranti, quidnam esse vellet, quod sic frequenter hunc locum prædictum flagellum attereret, quadam nocte per visum Benedictus pater apparuit, eique inter alia de hoc sollicite percontanti, nihil aliud quam diabolicas insidias, & antiquam pro loco invidiam esse perdocuit. Egometipse cum adhuc in schola monasterii degerem, reminiscor una nocte ad secundum dumtaxat nocturnum sexies in ecclesia & campanario fulmen percussisse, &c.

AN.CHR 1087 16. Sept.

26. Per idem tempus legati ex parte Baresonis regis Sardiniæ ad hoc venere cœnobium, per quos beato Benedicto duo magna & optima pallia Rex idem transmittens, orat sibi aliquot ex nostra congregatione fratres ad monasterium constituendum transmitti, spondens & pollicens maximum in regno suo nostris utilitatibus honorem & commodum proventurum, si monasticæ religionis studium, hactenus partibus illis incognitum, qualiter apud nos tunc vigere perceperat, apud eos deinceps nobis studentibus assuesceret. Mox venerabilis Pater, deliberato consilio, duodecim de melioribus hujus cœnobii fratribus elegit, eisque tam divinarum scripturarum codices, cum diversis ecclesiastici ministerii apparatibus, ac sanctorum patrociniis plurimis, quam & diversarum rerum supellectilem abundanter præbens, necnon & abbatem, qui illis præesse deberet, instituens, nimis eos honorifice illuc cum Cajetanorum nave direxit. Verumtamen Deo permittente, & satana impediente, res eadem eodem tempore ad effectum pervenire non potuit. Pisani siquidem maxima Sardorum invidia ducti, cum jam nostri ad insulam, quæ Lilium vocatur, prospero satis eventu transissent, & scaphis egressi opportunum navigationis tempus attenderent, ex improviso super illos cum armatis navigiis veniunt, &, tam nostros quam ceteros omnes, indiscrete simul & nimis injuriose tractantes, universa diripiunt: insuper etiam prædictæ legationis principem patibulo jam parabant crudeles affigere, nisi monasticum habitum, quodam ex nostris illi porrigente, protinus induisset. Post hæc incensa navi, & vestimenta solummodo nostris restituentes. ceteris omnibus onusti & hilares ad propria remearunt. Nostros autem per diversa ab eis loca dispersos fratres nostri de monasterio Lucensi pio studio disquirentes reperiunt, omnesque præter quatuor, qui jam ad Christum migraverant, ad monasterium suum conductis vehibulis revehunt; quique postmodum, licet diversis temporibus, eodem tamen anno, ad nos universi fere reversi sunt, &c. Piratæ igitur illi cetera omnia inter se dividentes scrinium reliquiarum cuidam eorum contradunt .... *qui aliquando in cubiculum, in quo erant* ingressus, subito corruit & exspiravit: quod ubi innotuit, magnus horror protinus universos invasit, & die altera discalceatis pedibus venientes, cum ingenti reverentia &

XXIII. Missio in Sardiniam.

Impedita.

AN.CHR. 1087 16. Sept. & honore præfatas reliquias exinde abstulerunt, atque ad episcopium cum magnis Dei laudibus transferentes, ibidem illas debita tractandas honorificentia posuere.

XXIV. Monasteria in Sardinia erecta. 27. Sardorum interea Rex, digna pro tantis injuriis satisfactione a Pisanis recepta, cum rursus ad hoc monasterium mandasset, se quidem multo ardentius in priori devotione persistere, nos vero propter id quod evenerat, nequaquam debere negligere, duos tandem illuc fratres jam post biennium fere transmissos, Rex idem alacriter nimis recepit, eisque ecclesiam beatæ Mariæ in loco, qui dicitur Bubalis, necnon & sanctum Heliam de Montesancto cum integro ipso monte ad monasterium constituendum per præceptum concessit, cum colonis & servis quamplurimis, & cum substantiis ac possessionibus magnis. Hunc æmulatus ad bonum alter rex ejusdem Sardiniæ, nomine Torchytorius, fecit & ipse chartulam oblationis suæ, & transmisit ad hoc monasterium, de sancto scilicet Vincentio de Taberna, &c. ad monasterium ex eis constituendum..... Ad Pisanos præterea legatus ab Alexandro papa simul cum monacho nostro directus est, ut nisi anathema vellent apostolicum protinus experiri, causam B. Benedicti, quam nequiter abripuerant, ex integro redderent ... qui satisfacientes ..... *in Desiderii gratiam redierunt*.

XXV, XXVI. Viri illustres Casinenses. 28. Sed cum prædictus Apostolicus, magnæ admodum circa hoc monasterium devotionis exsisteret, suggerente pariter & instigante Hildebrando archidiacono, si quos ex hac domo fratres a domino Abbate adquirere poterat, vel suo lateri ad ecclesiasticum ministerium sociabat, vel certe in episcopos sive abbates honorifice promovebat. Todinum igitur Berardi Marsorum Comitis filium, Romam ad se accersitum, in Lateranensi patriarchio levitam constituit; Aldemarium quoque felicis memoriæ, Capuanæ civitatis prudentissimum ac nobilem clericum, & Richardi principis olim notarium, qui meus in conversione magister exstiterat, quique in abbatem Fratribus in Sardiniam missis dudum fuerat ordinatus, postquam reversus ad monasterium est, in ecclesia sancti Laurentii, quæ appellatur Foris-muros, cardinalem simul & abbatem sacravit; sed & Ambrosium Mediolanensem, prudentem nihilominus & eruditum non mediocriter hominem, in Terracinensi ecclesia episcopum ordinavit: Geraldum etiam doctissimum per omnia clericum, Teutonicum genere, in archiepiscopum ecclesiæ Sipontinæ præfecit. Per idem quoque tempus & Milo Capuani monasterii præpositus in Suessana ecclesia episcopus factus est; & Petrus, qui dicebatur Athenulfi, patris agnomine, de nobilibus Capuanis, qui postmodum Romæ factus est Cardinalis, ad abbatiam sancti Benedicti de Salerno, cujus jam supra fecimus mentionem, rogatu Salernitani Principis est transmissus. Eodem tempore sollemne Desiderio privilegium idem Apostolicus, præter cetera, super omnimoda hujus cœnobii libertate concessit, ne videlicet aliquis alicujus ecclesiæ episcopus, præter Romanum pontificem, non solum in nostra ac principali ecclesia, verum etiam in omnibus ubique locorum nobis pertinentibus cellis, quamlibet ditionem usurpare quolibet modo præsumeret, auctoritate apostolica interdicens. Quo etiam tempore cum Hildebrandus Capuanus archiepiscopus elatione quadam turgidus, contra hanc auctoritatem fuisset summurmurare conatus, publice in Romana synodo, nobis super hoc proclamantibus, privilegiis sedis Apostolicæ convictus, se peccasse confessus est, &c.

XXVII. Monast. Tremitense. 29. Præterea cum de rectoribus Tremitensis cœnobii, quod nobis antiquitus pertinuisse Romanorum quoque pontificum privilegia pleraque testantur, multa eo tempore inhonesta & nefanda divulgarentur, eidem Desiderio ad disquirendum & disponendum illud, prout sibi optimum videretur, data ab Apostolico auctoritas est: qui cum abbatem ejusdem loci Adam, multorum facinorum reum convictum, exinde subduxisset, Roberto de Laurotello & Petrone de Lesina Comitibus, & episcopis Trojano, Dracona-

conarienfi, ac Civitatenfi, necnon & abbate Terræ-majoris fe comitantibus, infulam præfatam ingreffus, TRANSMUNDUM inibi, filium Oderifii Marforum comitis, nimis honorifice ordinat in abbatem, egregiæ fane tunc indolis adolefcentem, prudentia & litteris non parum valentem, honeftis quoque moribus hoc in loco a puero inftitutum; nifi demum peffimorum loci ipfius fratrum confiliis affenfus fuiffet, fed illorum plane, quos illi etiam nofter abbas injunxerat aufcultandos. Nam redeuntibus noftris, paucos poft dies tribus de prioribus ejufdem loci monachis oculos eruit, uni vero linguam abfcidit: fuerant enim apud eum de rebellatione infulæ a fociis infimulati. Quod ubi Defiderio noftro relatum eft, indigne nimis & graviter excepit, & maximo eft fuper ifta mærore confectus, tum pro pafforum miferia, tum pro jubentis fævitia, tum denique, quod erat præcipuum, & quod magis cor ejus angebat, pro loci hujus infamia. Et quoniam eodem anno dedicationis ecclefiæ noftræ fieri præftolabatur follemnitas, ad eam fuftinetur venturus, ac juxta culpæ modum fententiam excepturus: quem, cum veniffet, in totius monafterii conventu afpera nimis & digna caftigatione correptum graviori pœnitentiæ fubdidit, eumque illuc remeare ulterius non permifit. Hildebrandus autem archidiaconus ea, quæ Tranfmundus egerat, omnimodis approbans, & nequaquam illum hoc crudeliter, fed ftrenue ac digne in malignos homines feciffe confirmans, nondum anno completo, eum a domno Abbate aliquando difficulter extorfit, atque abbatiam fancti Clementis de Infula Balvenfis * comitatus primo illi committens, paullo poft eidem Balvenfis epifcopatus addidit dignitatem, &c.

AN CHR 1087 16. Sept.

* al. Pennenfis.

XXVIII. Novam bafilicam ædificat.

30. In omni igitur Abbas venerabilis profperitate atque quiete, meritis beatiffimi patris noftri Benedicti divinitus conftitutus, & in tanta ab univerfis in circuitu honorificentia habitus, ut non modo mediocres quique, verum etiam ipfi eorum principes ac duces libenter ei obedire, ejufque voluntati non aliter, quam fui patris ac domini in omnibus parere ftuderent; ad veterem diruendam ecclefiam, & novam pulcrius atque auguftius ædificandam, non fine divino inftinctu, animum appulit; quamvis plerifque tunc de noftris prioribus grave nimium id & intentabile videretur, plurimumque ab hac intentione mentem illius avertere, tum precibus, tum rationibus, modifque omnibus fint conati. quippe a quibus omni vitæ fuæ tempore tantum opus non poffe perfici æftimaretur, cum ille Deo fidens, ad omnia quæ pro Deo fiunt, Dei fibi folius polliceretur ac præftolaretur auxilium. Anno itaque ordinationis fuæ nono, divinæ autem Incarnationis millefimo fexagefimo-fexto, menfe Martio, Indictione quarta, conftructa prius juxta infirmantium domum non fatis magna beati Petri bafilica, in qua videlicet fratres ad divina officia interim convenirent, fupradictam beati Benedicti ecclefiam, tam parvitate, quam deformitate thefauro tanto, tantæque fratrum congregationi incongruam, evertere a fundamentis aggreffus eft. Et quoniam in ipfo montis vertice conftructa, & ventorum vehementibus flabris quaquaverfum patuerat, & igneis frequenter fuerat attacta fulminibus, ftatuit, de folo Dei auxilio fidens, ejufdem montis faxeam criftam igni ferroque exfcindere, & quantum fpatio fundandæ bafilicæ poffet fufficere, locum in imo defoffum, quo fundamenta jaceret, complanare. Ordinatis igitur, qui hæc toto nifu, & inftantia fumma perficerent, ipfe interea Romam profectus eft, & amiciffimos quofque conveniens, fimulque larga manu pecunias opportune difpenfans, columnas, bafes ac lilia, necnon & diverforum colorum marmora abundanter coemit, illaque omnia ab Urbe ad Portum, a Portu autem Romano per mare ufque ad turrem Gariliani, indeque ad Suium navigiis conductis ingenti fiducia detulit: abinde vero ufque in hunc locum plauftrorum vehiculis, non fine labore maximo comportavit. Et ut magis fervorem fidelium obfequentium admireris, primam hic columnam ab ipfo montis initio fola civium numerofitas colli brachiique virtute impofuit.

AN.CHR 1087 16. Sept. Namque ad augmentum fatigii, montis hujus ascensus nimis tunc erat clivosus, artus & horridus; necdum enim in cor ejus ascenderat eamdem viam complanare ac spatiare, quemadmodum postea fecit. Tandem igitur totius basilicæ, præter adytum, cum difficultate non parva spatio complanato, & necessariis omnibus abundantissime apparatis, conductis protinus peritissimis artificibus, tam Amalfitanis quam & Lombardis, & jactis in Christi nomine fundamentis, cœpit ejusdem basilicæ fabricam in longitudine cubitorum centum & quinque, in latitudine vero cubitorum quadraginta & tres, in altitudine autem cubitorum viginti & octo, basibusque suppositis, columnas desuper decem a latere uno totidemque ex altero in cubitis novem erexit: fenestras quoque in superioribus satis amplas, in navi quidem viginti & unam, in titulo vero sex longas, & rotundas quatuor, ac duas in absida mediana instituit. Porticus etiam utriusque parietes in altitudine cubitorum quindecim subrigens, fenestris hinc decem, totidemque inde distinxit. Adytum interea cum planitiei basilicæ, quæ cubitorum ferme sex putabatur, consequenter disponeret coæquare, tres non integras ulnas fodiens, subito Benedicti patris venerabilem tumulum reperit; moxque cum religiosis viris communicato consilio, ne illum aliquatenus mutare præsumeret, confestim ne quis aliquid de tanto posset thesauro surripere, eumdem tumulum, eodem quo situs fuerat loco, pretiosis lapidibus reoperuit, ac desuper arcam de Pario marmore in transversum basilicæ, idest a septemtrione in meridiem, quinque per longum cubitis opere nimis pulcro construxit. Hoc itaque modo adytus in eminentia priori permansit, ita ut a pavimento ipsius usque ad pavimentum basilicæ octo gradibus descendatur, sub fornice scilicet maximo, qui eidem adyto imminet, præter illum utique gradum, qua undique ad altare subitur. Porro in absida majori ad orientalem plagam statuit altarium B. Baptistæ Joannis, in eo videlicet loco, ubi ejusdem olim oratorium Benedictus pater exstruxerat: a parte vero meridiana altarium beatæ Dei Genitricis, a septemtrionali autem altarium beati papæ Gregorii, juxta cujus absidam bicameratam domum ad thesaurum ecclesiastici ministerii recondendum exstruxit: quæ videlicet domus secretarium consuetudinaliter appellatur, eique ejusdem nihilominus operis alteram, in qua ministri altaris præparari debeant, copulavit. Sane quoniam spatiandæ ecclesiæ gratia partem non modicam cameræ suæ subtraxerat, consequenter etiam prædicto secretario conjunctam eamdem cameram ampliorem priori potius, ac pulcriorem effecit; secus ipsam vero, juxta porticum scilicet principalis ecclesiæ, B. Nicolai, curvato pariete, brevem quidem, sed pulcram admodum fundavit ædiculam; ab ipsa autem usque ad eximiam basilicæ frontem venerabile satis beati Bartholomæi apostoli oratorium opere pari porrexit. In ejus etiam fronte prope valvas majoris ecclesiæ de quadratis & maximis saxis mirificam arcem, quæ vulgo campanarium nuncupatur, erexit. Fecit & atrium ante ecclesiam, quod nos Romana consuetudine paradisum vocitamus, longitudine cubitorum septuaginta septem ac semis, latitudine quinquaginta septem & semis, altitudine vero quindecim & semis; quatuor & totidem in geminis frontibus, octo autem & octo per latera singula super quadrifidas bases habens columnas. In cujus etiam meridiano latere cisternam maximam tantumdem longitudinis habens, arcuato opere sub ejusdem pavimento atrii fabricavit. Ante ingressum vero basilicæ, necnon & ante introitum atrii quinque desuper fornices, quos spiculos dicimus, voluit. In occidentali porro atrii parte, in singulis cornibus singulas basilicas, modo turrium, valde pulcras erexit; in dextro quidem sancti archangeli Michaelis, in lævo autem beati Apostolorum principis Petri, ad quas videlicet interius ab atrio quinque gradibus est ascensus. Jam vero extra atrii vestibulum, easdemque basilicas, quoniam clivosus valde ad ecclesiam erat ascensus, montem ipsum sexaginta & sex per longum, totidem

Ejus descriptio.

demque per latum, septem vero cubitis in altum excavavit; adeo ut ab imo usque ad ipsum vestibulum atrii quatuor & viginti marmoreis gradibus, quos ibi constituit, ascendatur, habentibus in spatio latitudinis cubitos sex & tringita. AN.CHR 1087 16 Sept.

31. Legatos interea Constantinopolim ad locandos artifices destinat, peritos utique in arte musiaria & quadrataria, ex quibus videlicet alii absidam, & arcum atque vestibulum majoris basilicæ musivo comerent; alii vero totius ecclesiæ pavimentum diversorum lapidum varietate consternerent: quarum artium tunc ei destinati magistri, cujus perfectionis extiterint, in eorum est operibus æstimari, cum & in musivo animatas fere autumet se quisque figuras, & quæque virentia cernere, & in marmoribus omnigenum colorum flores pulchra putet diversitate vernare. Et quoniam artium istarum ingenium a quingentis & ultra jam annis magistra latinitas intermiserat; & studio hujus, inspirante & cooperante Deo, nostro hoc tempore recuperare promeruit, ne sane id ultra Italiæ deperiret, studuit vir totius prudentiæ plerosque de monasterii pueris diligenter eisdem artibus erudiri. Non autem de his tantum, sed & de omnibus artificiis quæcumque ex auro, vel argento, ære, ferro, vitro, ebore, ligno, gypso, vel lapide patrari possunt, studiosissimos prorsus artifices de suis sibi paravit: sed hæc alias. Nunc vero constructam basilicam qualiter ex parte decoraverit, demumque sacraverit, prout possumus, designemus. Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo, & utroque porticu ac vestibulo decenter operiens, absidam & arcum majorem musivo vestivit, in cujus videlicet circuitus amplitudine, aureis litteris hos versus describi præcepit. XXIX. Ornamenta.

Ut, duce te, patria justis potiatur adepta,
Hinc Desiderius, Pater, hanc tibi condidit aulam.

In absida vero hinc inde sub pedibus sanctorum Baptistæ, & Evangelistæ Joannis versus istos.

Hæc domus est similis Synai sacra jura ferentes,
Ut lex demonstrat hic quæ fuit edita quondam,
Lex hinc exivit, mentes quæ ducit ab imis,
Et vulgata dedit lumen per climata sæcli.

Fenestras omnes tam navis quam tituli plumbo simul ac vitro compactis tabulis, ferroque connexis inclusit. Has vero quæ in lateribus utriusque porticus sitæ sunt, gypseas quidem, sed similis fere decoris exstruxit. Dehinc subposito trabibus laqueari, coloribus figurisque diversis mirabiliter insignito, parietes quoque omnes pulcra satis colorum omnium varietate depinxit, pavimentum etiam universum totius ecclesiæ cum adhærentibus oratoriis beati Bartholomæi & beati Nicolai, simul etiam & cameræ suæ, mira prorsus, & hactenus partibus istis incognita, cæsorum lapidum multiplicitate constravit: sed illud præcipue quod secus altarium est, & in choro gradibus illis, quibus ad idem altare conscenditur, crustis pretiosorum marmorum decenti diversitate distinctis. Frontem quoque chori, quem fere in medio basilicæ statuit, quatuor magnis marmorum tabulis sepsit, e quibus porphyretica una, viridis altera, reliquæ duæ ac ceteræ omnes in chori circuitu simplices. Vestibulum autem ecclesiæ, desuper quidem musivo fecit pulcherrimo cum superlimineis arcubus decorari; ab inde vero usque ad imum pavimenti, totam basilicæ faciem gypso vestiri: arcus etiam ejusdem vestibuli de foris musivo nihilominus vestiens, versus Marci poetæ inibi aureis litteris scripsit. Reliquas vero tres atrii partes diversis, tam veteris quam novi Testamenti, historiis ab intus ac deforis depingi præcipiens, marmoreo totum pavimento constravit; desuper autem la-

AN CHR 1087 16. Sept. laquearibus ac tegulis adoperuit : vestibulo quoque ejusdem atrii cum geminis turribus pari modo depicto, operto, ac marmorato.

XXX. Dedicatur a Papa. 32. His igitur omnibus intra quinquennii spatium, Deo prosperante & auxiliante, peractis, dedicare basilicam sollemnitate maxima & ingenti tripudio ad sempiternam memoriam Desiderius statuit, adiensque summæ Sedis pontificem Alexandrum, ad eamdem illum dedicationem venire devotissime invitavit : quo libentius annuente, Hildebrandum quoque archidiaconum ejus, ceterosque Cardinales ac Romanos Episcopos, deque Urbanis clericis ac nobilibus plurimos affectu familiarissimo convocavit. Die tantæ sollemnitatis, ex consultu Apostolici & Cardinalium, in ipsis Kalendis Octobris constituta, ac litteris invitatoriis ejusdem Apostolici ad universos Episcopos Campaniæ, Principatus, Apuliæ, atque Calabriæ datis. Fama itaque hujus rei longe lateque vulgata, tanta totius fere Italiæ Episcoporum, Abbatum, monachorum, clericorum, magnatum, nobilium, mediocrium, diversæque conditionis virorum pariter ac mulierum, ad diem condictam multitudo confluxit, ut stellarum fere cæli, quam illorum omnium numerositatem cuilibet fuerit æstimare facilius. Ita universæ monasterii officinæ, & ipsa quoque officinarum omnium tecta, ita totius ab imo usque ad summum montis itinera, & quid dicam, domus civitatis omnes, omnesque plateæ, omnia etiam longe lateque camporum adjacentium spatia congregatorum ad tanta sollemnia cuneis stipata erant atque conferta. Apparatus interea per tres illos continuos dies præcedentes ac subsequentes eamdem sollemnitatem, in pane videlicet ac vino, carniumque diversarum ac piscium multiplicitate adeo est copiosus exhibitus, ut nullus fere aliquis in tam innumera multitudine, qui non se sufficienter hæc accepisse dixerit, potuerit reperiri. Interfuere itaque tantæ tunc celebritati archiepiscopi decem, id est, *Ildebrandus* Capuanus, *Alphanus* Salernitanus, *Joannes* Neapolitanus, *Joannes* Surrentinus, Amalfitanus, *Girardus* Sipontinus, *Bisantius* Trandisis *, *Arnaldus* Acerentinus *, *Ugo* Ydruntinus, Oiretanus *. Episcopi autem quadraginta & tres, id est, *Joannes* Portuensis, *Joannes* Tusculanensis, *Ubaldus* Savinensis, *Erasmus* Segninus, *Petrus* Anagninus, *Honestus* Berulanus, *Ambrosius* Terracinensis, *Leo* Cajetanus, *Martinus* Aquinensis, *Palumbus* Soranus, *Pandulfus* Marsicanus, Balvensis, Pennensis, *Guillelmus* Teanensis, *Joannes* Calenus, Rosellanus, *Goffridus* Aversanus, Nolanus, Avellinensis, *Maraldus* Pestanus, *Stephanus* Trojanus, *Robertus* Florentinensis, Melfitanus, Lucerinus, *Campo* Draconariensis, *Rogerius* Civitatensis, *Nicolaus* Termulensis, *Petrus* Guardiensis, *Guillelmus* Larinensis, *Maynardus* Arianensis, Serniensis, *Albertus* Bovianensis, Salpitanus, *Joannes* Cannensis, *Guillelmus seu Guibertus* Rubessanus, *Constans* Venusinus, *Innacius* Monorbinensis, *Joannes* Vigiliensis, *Balduinus* Melfitensis, *Joannes* Juvenazensis, *Petrus* Monopolitanus, *Datto Ostunensis* Stunensis, *Drogo* Tarentinus, *Goffridus* Perusinus, & *Theobaldus* Castellanus electus, qui videlicet in episcopum altero post dedicationem die sacratus est. *Horum Episcoporum nomina propria, quæ apud Leonem non habentur, alio charactere inseruimus ex libello de hac Dedicatione ms. quem ex bibliotheca Casinensi Antonius Caracciolus publici juris fecit Neapoli, anno 1626. cum Eremperti epitome & aliis antiquis monumentis. Sed Leo multo plures recenset quam hujus libelli auctor, archiepiscopos scilicet Amalfitanum & Oiretanum, & episcopos Balvensem, Pennensem, Rosellanum, Nolanum, Avellinensem, Lucerinum, Serniensem, Salpitanum & Melfitanum. Libellus autem habet Petrum Venafranum & Joannem Picenum, qui apud Leonem desiderantur. In Bulla autem Alexandri II. quam ex autographo idem Caracciolus laudat, loco Joannis episcopi Caleni, nominatur* Joannes episcopus Claudiopolitanus. *Subscribunt item* Ildebrandus archidiaconus S. R. E. Petrus Damiani Ostiensis episcopus, Firminus Card. S. R. E. Leo Card..... Stephanus Card. presbyter, Landulfus Card. presbyter, Leo Card. presbyter, pro omnibus presbyteris Cardi-

* Tranensis
* Acheruntinus.
* f. Oristagni in Sardinia.

dinalibus, diaconibus & clericis S. R. E. De Magnatibus autem, *ut Leo prosequitur*, Richardus princeps Capuanus, cum Jordane filio & fratre Rainulfo, Gisulfus princeps Salernitanus cum fratribus suis, Landulfus quoque princeps Beneventanus, & Sergius dux Neapolitanus, Sergiusque dux Surrentinus: nam dux Robertus Panormum eo tempore oppugnabat, ideoque tantæ solemnitati tunc interesse non potuit. Sed & Marsorum Comitum ac Balvensium, filiorumque Borelli ingens frequentia. Ceterorum vero potentium seu nobilium, tam nostratium quam Normannorum, omnium circumquaque terrarum vel nomina, vel numerum innumerum nulla fuit prorsus possibilitas, vel consilium recensendi. Horum igitur omnium summa devotione, & ingenti lætitia, maximo honore, ac præcipua gloria, dedicata est eadem beati Benedicti basilica cum quinque altaribus suis ipsa die Kalendarum Octobrium, anno Incarnationis divinæ millesimo septuagesimo-primo, Indictione nona, die Sabbati; & altaria quidem mediana, beati videlicet Benedicti, & sancti Joannis vocabulis insignita, manu propria prædictus Apostolicus benedixit: altare vero, quod in australi parte ad honorem sanctæ Dei genitricis est situm, Joannes episcopus Tusculanensis; quod autem in parte aquilonari ad nomen beati Gregorii Hubaldus episcopus Savinensis; sancti vero Nicolai Erasmus episcopus Segninus solemniter dedicarunt. Quorum sane Sanctorum reliquiæ tunc in singulis altaribus sunt reconditæ, opportunum hoc in loco inserere duximus. In altare itaque beati Benedicti habentur reliquiæ sanctorum apostolorum Philippi & Jacobi, &c. In altare sancti Joannis . . . . ex oleo de candela sancti Sepulcri, quæ videlicet per singulos annos, modo valde mirabili, cælitus die sancti sabbati Paschalis videntibus cunctis accenditur, &c. Super omnia vero hæc, quod tacendum non duximus, in singularum columnarum ejusdem basilicæ capitellis, tempore constructionis, reverenter satis in æreis pyxidulis reliquiæ sanctorum Philippi . . . . de capillis sancti Remigii episcopi, &c. In quatuor angulis campanarii hæ reliquiæ sunt, lignum Domini, &c. In cruce campanarii, lignum Domini, de capite sancti Joannis Baptistæ, &c. In frontispicio ecclesiæ in cruce ærea, lignum Domini, de lapide, &c.

AN.CHR. 1087 16. Sept.

XXXI. Indulgentia concessa.

33. Peracta igitur solemniter celebritate Missarum, & Apostolicæ potestatis auctoritate, tam iis quos tunc præsentes esse contigerat, quam omnibus, qui per octo continuos dies ob devotionem tantæ solemnitatis ibidem accurrere possent, confessorum peccatorum absolutione concessa, cum maxima & ingenti lætitia singuli redierunt in sua. Verum præfatæ absolutionis gratia, tanta undique huc diversi sexus atque ætatis per eosdem octo dies hominum se continuavit frequentia, ut neminem fere illorum, qui ad primum diem confluxerant, domum remeasse putares.

Nec modus est populis coeuntibus agmine denso,
Nec requies, properant in lucem a nocte, diemque
Exspectare piget.
Lucani coeunt populi, coit Apula pubes,
Ac Calabri, & cuncti quos abluit æstus uterque,
Qui læva & dextra, Latium circumstrepit omnes;
Ipsaque cælæstum sacris procerum monumentis
Roma, Petro Pauloque potens, rarescere gaudet,
Millia profundens ad mœnia celsa Casini.
Vincit iter durum pietas, amor & Benedicti;
Vincit & alma fides, præsens Deus * omnibus isthic
Creditur, & summi Benedictus gloria Christi.

* al. de.

Infidelem certe quisque se credere, miserum penitus æstimare, si tantæ solemnitatis vel fini tandem non satageret interesse. Ex eo jam per totum

AN.CHR. 1087 16.Sept. Christianum orbem cœpit celebritatis tantæ gloria divulgari : ex tunc iste locus, licet ab olim Benedicti patris meritis famosus ac nobilis fuerit, nobilior multo ac gloriosior cœpit haberi; patrisque Desiderii nomen, apud plerosque jamdudum magnum & celebre, celebrius deinceps ac nobilius per Occidentem totum diffundi; prudentiæ simul ac religionis maximæ ab omnibus prædicari, omnibusque ipsius temporis Abbatibus ubique locorum, non solum in occidentalibus & orientalibus partibus, sed & per orbem terrarum, ab omnibus censebatur jure præferri. Partim igitur desiderio Desiderium videndi, partim vero templi tam vulgati & tam celebris contuendi, partim denique in hoc sacro sancto cœnobio conversandi, & Deo quoad viverent serviendi, multi ex multis & extimis terrarum partibus huc cœpere confluere : & hilariter Desiderio recipiente, factum est, ut intra ipsum ferme biennium, ad secundum circiter centenarium congregationis loci hujus se numerus porrexisset. Jam vero diversorum Regum atque potentium utriusque sexus, quanta circa eumdem venerabilem Patrem cœperit haberi devotio, supplices ad eum litteræ & munera decentia testabantur; quibus se suosque omnes, tam suis quam fratrum sub eo degentium precibus, attentius commendabant. *Hanc dedicationis sollemnitatem memorant fasti Benedictini & Ferrarius in Catalogo generali, die 1. Octobris.*

XXXII. Agnetis imperat: dona. 34. Nec imperatricis quoque Agnetis dignum videtur religiosam tacere devotionem, quæ velut altera Regina Saba, Salomonis alterius, & alterius templi magno videndi desiderio ducta, ex ultimis huc Germaniæ finibus adventavit, ac per medium ferme istic anni spatium commorans, multo majora se de his, quæ super hoc loco auditu perceperat, tam secundum Deum quam secundum sæculum videre gaudebat, & asserebat; merito censens & locum, & Patrem, & Fratres per totum orbem sui Ordinis hominibus celebriores habendos. Obtulit autem beato Benedicto, prout dignitatem augustalem decebat, dona magnifica, idest, planetam diasperam, totam undique auro contextam; albam quoque a scapulis & capite ac manibus friso decentissime adornatam, a pedibus vero frisea nihilominus lista, mensuram ferme cubiti in latitudine habens, circumdatam, simulque & amictum cum brusto; pluviales duos purpureos, pretiosis aureis listis ornatos; pannum diarodanum frisatum cum auro ante faciem majoris altaris; necnon & pallium magnum cum elefantis, quod dossale cognominant; euglium * cum tabula fusili de argento, opere anaglyfo & pulcherrime deaurato : duo quoque candelabra argentea, æque fusilia, pondo libararum duodecim.

* Evangelium.

XXXIII. Basilicæ ornatus. 35. Libet nunc post ecclesiæ dedicationem, residua exornationis ipsius describere, ut licentius deinceps valeamus Desiderii gestis, tam in ædificiis, quam & in aliis quibuslibet magnificentiis, operam dare. Ad supradictam igitur regiam Urbem quemdam de fratribus cum litteris ad Imperatorem, & auro tringinta & sex librarum pondo transmittens, auream ibi in altaris facie tabulam, cum gemmis ac smaltis valde speciosis patrari mandavit : quibus videlicet smaltis nonnullas quidem ex Evangelio, fere autem omnes beati Benedicti miraculorum insigniri fecit historias: quem certe nostrum confratrem Imperator Romanus nimis honorifice suscepit, & quamdiu ibi mansit, honeste cum suis omnibus, reverenterque tractavit; & quidquid ornamentorum inibi vellet efficere, imperialem ei licentiam tribuit. Fecit itaque & cancellos quatuor, fusiles ex ære, ante altare scilicet hinc inde inter chorum & adytum statuendos; trabem quoque nihilominus fusilem ex ære, cum candelabris numero quinquaginta ; in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe tringinta & sex dependentibus : quæ videlicet ærea trabes æreis æque brachiis ac manibus sustentata trabi ligneæ, quam pulcherrime sculpi, & auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est, & supra sex columnas argenteas, quatuor & semis

in

in altitudine cubitos habentes, & octo libras per singulas in ipsa chori fronte constituit, sub qua nimirum trabe quinque numero teretes iconas suspendit, tredecim vero quadratas paris mensuræ ac ponderis desuper statuit. E quibus videlicet decem ex quadratis prædictus frater apud Constantinopolim crosso argento sculpsit ac deauravit, habentes per singulas aliæ libras quatuordecim, aliæ duodecim: rotundas vero omnes argentea solum urna quatuor librarum circumdans, cetera coloribus ac figuris depingi greca peritia fecit: tres vero alias de quadratis ejusdem metalli atque mensuræ patrari, suorum artificum opere nequaquam dissimili, Desiderius jussit. Alteram quoque iconam rotundam, ex utraque parte argento mirifice sculpto ac deaurato vestitam, argenteis etiam bullis extrinsecus in giro circumdatam, quidam nobilis tunc beato Benedicto a regia urbe transmisit; cui postmodum similis altera fieri jussa, utraque est in ciburio altaris hinc inde suspensa. Ceraptata etiam ærea fusilia, valde pulcra, duo magna & parva septem, supra dictus frater secum a Constantinopoli detulit. Fecit præterea Desiderius & aliam trabem de argento, librarum circiter sexaginta, sculptam nihilominus ac deauratam, quam in fornice majori ante altare super quatuor argenteas columnas ex parte inauratas decima * libras, & quinque cubitos altitudinis habentes locavit. Fecit & duas cruces magnas argenteas librarum per singulas triginta, quarum imagines cælatura satis mirifica prominerent; easque sub prædicta trabe inter easdem columnas hinc inde super marmoreos stipites statuit. Tres porro residuas majoris altaris facies argento librarum octoginta & sex bene sculpto ac deaurato vestivit. Nam reliquorum trium altarium facies veteribus tabulis à tribus partibus adornatæ sunt, quatuor etiam trabes propter ciburium altaris simili modo sculpto, ac deaurato argento extrinsecus induit; ab intus vero petalis * & coloribus decoravit, e quibus duæ habent cubitos in longitudine sex libras viginti, & viginti, duæ vero aliæ cubitos quatuor ac semis, libras viginti & viginti: sex etiam candelabra magna tres cubitos altitudinis habentia de productis ac sculptis argento laminis fecit, ana * sex vel quinque librarum, quæ videlicet in festis præcipuis ante altare in directa linea posita accendi cum maximis faculis debeant. Pulpitum quoque ligneum ad legendum sive cantandum, longe priori præstantius, & eminentius fecit in ascensu graduum sex; idque diversis colorum fucis & auri petalis de pulcro pulcherrimum reddidit: ante quod columnam argenteam viginti & quinque librarum, partim deauratam ad modum magni candelabri, sex cubitorum in altitudine habens, supra basim porphyreticam statuit, super quam videlicet cereus magnus, qui sabbato paschali benedicendus est, solemniter debeat exaltari. Fecit & pharum, idest coronam maximam, de argento librarum circiter centum, habens in circuitu cubitos viginti cum duodecim turribus extrinsecus prominentibus, sex & triginta ex ea lampadibus dependentibus, eamque extra chorum ante crucem majorem satis firma ferrea catena, septem deauratis malis distincta, suspendit. His tantisper de constructione, consecratione, partimque decoratione novæ basilicæ quomodolibet exaratis, ad cetera monasterii ædificia percomplenda simul cum nostro Desiderio reditum faciamus.

AN.CHR. 1087 16. Sept.

* i. laminis.

* i. æque.

36. Post transactam igitur solemnem basilicæ dedicationem, cernens Desiderius, divina cooperante potentia, simulque patris Benedicti meritis, omnia quæ cœperat ad perfectum, prout optaverat, pervenisse, audentior jam, immo valentior factus, totius cœnobii ambitum decrevit ingenti animo spatiare; &, ut jam de aliquibus fecerat, reliquas officinas, cum his etiam, quæ ipsemet ante ecclesiæ constructionem construxerat, renovare. Et primo quidem claustrum, quod tantæ congregationi adhuc permodicum esse constat, ampliare desiderans, everso mox vetere refectorio, quod satis enormiter a latere templo, a fronte vero Capitulo inhærebat, quodque etiam ipse

Cetera monasterii ædificia.

AN·CHR 1087 16. Sept. ipse dudum bis tempore diverso adauxerat, in ulteriore illud parte futuri claustri, juxta meridianum scilicet atrii ecclesiæ latus, decorum valde satisque magnum exstruxit, diversisque totum coloribus pictorum artificio commisit, & laqueari apposito trabibus, tegulis desuper operuit. Legivum quoque perpulcrum & eminens in eo constituit, quod valde decenter gypso vestitum, cunctis spectabile reddidit. Cujus videlicet domus longitudinis in cubitis quinque & nonaginta extenditur, latitudo in tribus & viginti porrigitur, in quintodecimum vero altitudo sustollitur; ab orientali parte habens ingressum, ab occidentali vero absidam, ante quam profecto ampla valde Abbatis mensa ex transverso cernitur constituta. Habet autem a latere meridiano fenestras quatuordecim, circa pulpitum tres, a septemtrionali vero duas tantum, duas quoque rotundas in frontibus singulis, omnes vitro tam gypsu quam plumbo insigniter laboratas. Juxta eamdem quoque domum ab australi parte coquinam fratrum, ampla satis & pulcram, in duobus invicem connexis fornicibus, quos una tantum columna sustentet, erexit; interque ipsam & refectorium, gradus & januam, unde quæque necessaria in idem refectorium sive conferantur, sive referantur, constituit. Ex altera vero ipsius coquinæ parte cellarium statuit, ex quo videlicet, tam refectorio quam coquinæ quælibet debeant necessaria tribui. Post hæc cum necdum sufficiens sibi ad tantam fratrum multitudinem claustri spatium videretur, vir certe magnanimis & nimis magnæ fiduciæ, dormitorium atque capitulum, quæ dudum ipsemet magno valde sumtu ac studio fabricaverat, necnon & veterem infirmantium domum, ex integro est aggressus evertere, & claustri ampliandi occasione, easdem quoque domos ampliores efficere. Quoniam igitur exteriorem dormitorii murum porro longe ab altero in magno montis præcipitio statuebat erigere, quinque crossam cubitis maceriam in fundamento maximæ firmitatis gratia jaciens, eam in ducentorum spatio cubitorum per longum extendit, in altitudine autem cubitorum triginta erexit, quatuor & viginti cubitis in latitudine a muro interiori distantem; habens a meridiano tantum fenestras amplas viginti, e quibus tres maxime tribus columnellis marmoreis fulciuntur, quæ videlicet domus longe priore amplior, firmior ac pulcrior, studiose nimis est & fabrorum peritia lateribus tecta, & pictorum artificio coloribus decorata, juxta quam etiam in ulteriori capite ipsius, vestiarium fratrum construxit, parvum quidem, sed satis competens pulcrumque.

37. His triennio circiter consummatis, montem e vestigio, qui intra jacebat, suffodere aggressus est, per longum scilicet cubitis centum & quinque, per latum autem quadraginta & novem, per altum vero circiter septem; sicque capituli ædem ab orientali parte per transversum constituit, ut interior ejus frontispicii angulus angulo exteriori tituli basilicæ sit connexus, absida vero ipsius appropiare dormitorio videatur, cujus videlicet domus longitudo cubitorum quinquaginta & trium, latitudo viginti, altitudo autem octo & decem habetur: habet autem a latere uno fenestras vitreas speciosissimas novem, ab altero totidem, a frontispicio aquilonali tres rotundas, ab australi vero duas æque rotundas, laqueari, & pavimento, seu picturis pretiosissimis sufficientissime decorata. Tantam autem tunc, cum ista suffoderentur, terræ motuum experti sumus frequentiam, ut uno quidem die vicibus decem & septem, per alios vero aliquot dies nunc quatuor, nunc duobus, modo etiam sex vel quinque vicibus, id per dies singulos sentiremus: quod certe propter innumeras ejusdem loci sepulturas tunc necessario violatas, quæ sanctorum forte hominum fuerant non ab re contigisse multi putavimus. Alias sane satis raro hoc in loco solet fieri terræ motus. Verum quoniam ingens præcipitium ab interiori dormitorii parte remanserat, erectis secus eamdem domum cameris, & terra, saxisque cetera replens injectis, itemque ante refectorium, in fronte videlicet claustri, curva nihilominus camera, cister-

Religio erga defunctorum corpora.

sternam maximam fabricans, ita demum totius claustri superficiem coæquavit; mox itaque arcus per gyrum deambulatorios super centum & decem marmoreas columnellas instituens, claustrum omne in longitudinem cubitorum centum & quinque, in latitudinem vero quinque & septuaginta diffudit. Cujus quia ea pars, quæ majoris basilicæ erat contigua, si ceteris coæquaretur, non aptus in eamdem basilicam esset ingressus, subtus item & super deambulatorios fornices fecit, & in ejus utriusque angularis marmoreos gradus, quibus in cetera descenderetur, instituit; ad capitulum quidem quintodecimum, a refectorio vero tertio decimum, totumque in circuitu, & lapideis pavimentis bisantei artificii stravit, & picturis pulcherrimis comsit. Nihil hoc moratus expleto, solarium palatii illius, quod a Richerio cœptum ipse perfecerat, ab eminentia priori ad claustri planitiem deposuit, adque inibi infirmorum fratrum quietem constituit. Porro ab occidentali parte claustri, juxta cisternam videlicet quam prædiximus, cellam novitiorum ordine satis aptavit, in qua videlicet iidem, juxta regulare institutum, & meditari & quiescere atque comedere novitii ipsi deberent; sicque jam tandem fratres, qui eatenus super tot operibus inquietati ac molestati plusquam satis exstiterant, opportuna simul & amœna quietis statione locatos, ordini de cetero regulari, quanto ordinatius tanto districtius, operam dare perdocuit.

AN.CHR 1087 16. Sept.

38. His igitur omnibus ex voto perfectis, & interioribus fratrum officinis decentissime, ut optaverat, consummatis, ad exteriora se nihilominus ædificia monasterii perficienda impiger ac fortis accingit. Ab occidentali igitur parte primum maceriam firmissimam erigens, portam pæne cubitos triginta extra veterem de quadratis ac sectis lapidibus statuit, supra quam turrem fortissimam in quatuor magnis columnis erectam ingenti camera confirmavit. Verum cum exterius præcipitium pateret immensum, tumulus vero interius magnus exsisteret, eo defosso, præcipitium illud saxis ejus & terra, clivoso licet tramite, pervium fecit; ibique juxta, extra portam scilicet, xenodochium maximum fabricavit; itaque demum hinc inde muro contiguo, ac civitatum more munito, universum monasterium circumsepsit. Dehinc aquilonali parte palatium quantitatis non modicæ ad hospitum quorumque receptionem ædificavit: pistrinum quoque tanto decore construxit, ut multi peregrinorum huc venientium ignorantes, quasi ad ecclesiam sæpius illuc oraturi convenerint. Non cessabat, dum ista agerentur, Desiderius conquirendis ecclesiæ ornamentis insudare, & undecumque posset, quibuscumque posset ingeniis, quæ ejus apta essent pulcritudini, comparare.

XXXIV. Ecclesia S. Martini construitur.

39. Christo igitur duce, omnia sibi prout optaverat evenisse cognoscens, hinc ad ecclesiam beati Martini, quæ sola fere jam intra monasterii ambitum de veteribus ædificiis remanserat, renovandam totum cor Desiderius vertit. Diruta namque priori ejusdem beati Martini basilica, jactisque in Christi nomine fundamentis, cœpit ejusdem ecclesiæ fabricam in longitudine cubitorum trium & quadraginta, latitudine viginti & octo, altitudine viginti & quatuor; fenestras vero ab uno latere novem, ab altero totidem: porticus etiam utriusque parietes in sedecim cubitorum altitudine erigens, fenestris quatuor & quatuor, totidemque ab altero distinxit, & illas quidem quæ in navi sunt, plumbo simul & vitro compactis tabulis ferro ligatis inclusit. In frontispicio porro ejusdem ecclesiæ fenestras tres, ac unam in absida distinguens, similis decoris patrari mandavit. Illas autem quæ in porticibus sunt, gypseas quidem, pari vero decore construxit. Columnas vero novem ab uno latere, totidemque ab altero erexit. Secus ipsam quoque ecclesiam curvato pariete, brevem quidem sed perpulcram domum, ad ejusdem ecclesiæ ministerium construxit. Cancellos vero lapideos ante beati Martini altarium mirificos patrari fecit: absidam autem musivo decenter vestivit, in qua etiam aureis litteris hos versus describi fecit.

Cul-

AN.CHR 1087 16.Sept.

Cultibus exstiterat quondam locus iste dicatus
Dæmonicis, inque hoc templo veneratus Apollo.
Quod pater huc properans Benedictus in Omnipotentis
Vertit honore Dei, Martini & nomine sancti.
Hoc Desiderius post centum lustra vetustum,
Parvumque evertit, renovavit, comsit & auxit.

Jam vero ipsius ecclesiæ pavimentum, quam sit conspicuum, quam speciosum, ac diversorum marmorum multiplicitate constratum, oculis omnium patet. Legivum quoque pulcherrimum, auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum, ibidem exstrui jussit. Ante ipsius namque beati Martini altarium tabulam argenteam ac deauratam, & pulcherrime sculptam, quatuor & quadraginta libras habentem, Desiderius patrari mandavit, in qua omnes fere beati evangelistæ Matthæi, & sancti confessoris Christi Martini desculpsit historias. Fecit & portas æreas in ingressu e-
Dedicatur. jusdem ecclesiæ. Juxta eamdem vero basilicam mansiunculam, in qua ipse maneret construens, trabibus appositis, tegulis desuper operuit. Hæc ubi, cooperante Domino, prout optaverat consummavit, beati Bartholomæi basilicam cum fratrum universo conventu tertio Nonas Januarias a Joanne, hujus ante cœnobii monacho, post Sorano episcopo fecit solemniter dedicari; in cujus altari Apostolici corporis partem non exiguam in argentea recondidit capsa: in qua etiam has reliquias posuit, de lapide sancti Sepulcri, & sanctorum Joannis & Pauli, Viti, Januarii, Hermetis & quadraginta Martyrum. Enimvero tantæ apud Romanum pontificem Desiderius auctoritatis habebatur & gratiæ, ut in quibuscumque vellet proprio pastore viduatis ecclesiis vel cœnobiis, juris ei esset suis ex fratribus Episcopos substituere vel Abbates. Non multo post hæc temporis evoluto, ædiculas quoque illas, quas instar turrium in atrii diximus angulis constitutas, alteram ab eodem Joanne, alteram a Leone fecit Aquinensi episcopo magna cum lætitia dedicari, quarto Idus Septembris. Sane in altari beati Archangeli Michaelis reliquias condidit sanctorum Nicandri & Marciani, Ioannis & Pauli, Viti, Mercurii & Catherinæ, & vocabula sanctorum Apollinaris episcopi, Prothi & Hiacinthi; altare vero Principis apostolorum Leo Aquinensis episcopus divino nomini, ipso domno Abbate omniumque fratrum præsente conventu, cum magna lætitia & devotione sacravit. In eodem vero altario reconditæ sunt reliquiæ istæ: de quinque panibus ordeaceis & sanctorum apostolorum Petri, Matthæ, Jacobi, Nazarii & Celsi, Januarii, Felicissimi & Agapiti, Sergii & Bacchi, Nicandri & Marciani, Aurelii, Protasii, Fortunati & sociorum ejus, & de vestimentis trium puerorum.

40. *Huc usque Leo Marsicanus Casinense chronicum perduxit, quæ vero sequuntur, a Petro Diacono addita sunt, ut ipsemet attestatur in Prologo libri 4. quem Raynaldo abbati nuncupavit; sed cum ille multa interseruerit, quæ ad illustrandam Desiderii vitam non attinent, ea solummodo deinceps huc pro-*
XXXV. *feremus, quæ ad rem nostram facient, ceteris omissis. In capite 35. agit de Alberico, Alfano, Amato & Constantino Afro, monachis Casinensibus, quorum opuscula recenset, quæ item in ejusdem auctoris libello de viris illustribus Casinensibus videri possunt.*

XXXVI. 41. Sequenti tempore supradictus papa Alexander Urbem egrediens, venit ad hoc monasterium, qui a Desiderio honorifice susceptus, dum Abbatis cameram, quæ juxta ecclesiam sancti Nicolai constructa est, ingressus fuisset, dæmoniacus quidam *ab eo liberatus est, &c.* Fecit præterea idem sanctissimus Pontifex patri Desiderio privilegium de monasterio san-
XXXVII. ctæ Mariæ in Palladio, &c.

Monast. S. Angeli de Formis. 42. Per idem tempus Richardus princeps per præceptum obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Angeli, quæ nuncupatur ad Formas, de qua su-

superius, tempore scilicet Baldoini abbatis, qualiter nobis a Marino papa concessa sit plenius scripsimus. Sed quia Capuanus archiepiscopus illam eo tempore retinebat, præfatus Princeps cupiens ibi facere monasterium, ante septem circiter annos cum eo concambiavit, data pro ipsa alia ecclesia . . . . & Casinensi cœnobio prædictam ecclesiam obtulit. Et quoniam locus idem valde amœnus, & satis aptus monasterio erat, rogavit humiliter Desiderium, ut pro amore suo specialiter inde studeret, quod & fecit de monasterio Albanetæ, integram omnium mobilium medietatem accipiens, & cum medietate etiam ejusdem loci monachorum illuc transmittens, cœpitque Desiderius illud ædificare ex integro tam speciose, tam spatiose, quemadmodum hodie cernitur, ubi etiam intra breve tempus quadraginta & eo amplius monachos regulariter victuros aggregavit. AN CHR 1087 16. Sept.

43. Circa hos dies Michael Constantinopolitanus imperator, patri Desiderio per nuntios, quos ad eum direxit, dona quamplurima transmisit, poscens, ut pro se ac liberis, & pro statu Imperii sui Dei omnipotentis clementiam assidue supplicarent. Insuper etiam ob patris Benedicti reverentiam, pro salute animæ suæ, per præceptum aurea bulla bullatum constituit, ut per unum quemque annum hoc monasterium accipiat de palatio Constantinopolitani Imperii auri libras viginti quatuor, & pallia quatuor, ad nostræ congregationis sustentationem. XXXVIII XXXIX. Imp. CP. dona.

44. Borellus autem comes Borelli majoris filius, cum ob nonnulla sua in hoc loco servitia Desiderii familiaritatem fuisset non immerito adeptus, monasterium sancti Petri, quod vocatur de Avellana, quod videlicet pater ipsius beato Dominico ante quatuor & quadraginta annos ad construendum tradiderat, quodque idem Borellus satis ampla terrarum concessione ditaverat, cum ecclesiis & colonis, & cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus suis, quod est terra quinque millium circiter modiorum, beato Benedicto devotissimus obtulit, &c. Theodinus quoque & Oderisius atque Bernardus Balvenses comites, non multo post & ipsi quoque monasterium sancti Petri, quod situm est in valle de Lacu, & aliud monasterium eremitarum in loco, qui dicitur Pratum cardosum, quæ nimirum & ipsa nihilominus a beato Dominico ante non plures annos fundata exstiterant, pari modo in hoc monasterio obtulerunt, &c. *De his monasteriis actum est in hujus Sæculi parte superiori, in vita sancti Dominici abbatis Sorani ad annum* 1031. Eodem etiam anno Leo & Girardus Fundani consules . . . . una cum Richardo, cognomento de Aquila, obtulerunt huic loco ecclesiam sancti Onufrii cum pertinentiis suis. Et quoniam locus idem habilis ad construendum monasterium erat, Desiderius cupiens ibidem facere monasterium, per Girardum præpositum sancti Nicolai in Pica, qui quintus post eum hujus cœnobii abbas factus est, in statum quo nunc cernitur erexit. Monasteria Casino tributa.

45. Eodem tempore Rosellanensis ecclesiæ Pontifex ad hoc cœnobium veniens, non parvæ pecuniæ summam in hoc loco deposuit : quod ubi Jordano principi relatum est, missis militibus, eamdem pecuniam de ecclesiæ secretario abstractam ad se deferri mandavit. Fratres autem ad hæc : Pecuniam, quæ patri Benedicto credita est, nos alicui viventium minime damus : sed illam in secretario ponentes, exinde qui præsumserit auferat. Milites vero hæc audientes, & diabolico stimulo debriati, pecuniam de secretario ecclesiæ abstrahentes ad Principem deferunt. Tantum vero & tam immane & inauditum flagitium Gregorii papæ dum pervenisset ad aures, hujus temeritatis noxam inultam esse non ferens; & verens, ne exemplo hujus facinoris, iterum nostra ecclesia violaretur, divinum officium in patris Benedicti ecclesia interdixit, altariaque omnia denudari fecit : asserens quod in tanto scelere nimiæ negligentiæ & acriter ulciscendæ timiditatis & Desiderium ac fratres arguere posset, & gravius adversus congregationem nostram commoveri debere, nisi ea, qua locum istum semper dilexerat, caritate detineretur : siquidem tolerabilius sibi videretur villas & castella nobis pertinentia XLVI. Pontifex in bonorum invasores decernit.

in

AN·CHR. 1087 26. Sept. in prædam & direptionem dari, quam ut sanctus locus, & per totam christianitatem famosus & venerabilis, tantæ ignominiæ periculo subjaceret. Sed non in longum, postquam officium de ecclesia nostra interdictum est, vindictam distulit dextera Dei. Nam Princeps tanti auctor sceleris, postquam pecuniam accepit, lumen amisit. Idem vero papa Gregorius in Concilio residens constituit, ut si quis Normannorum, vel quorumlibet hominum prædia, monasteria, villas seu possessiones hujus cœnobii Casinensis invaserit, & bis vel ter admonitus non emendaverit, excommunicationi subjaceat, donec resipiscat, & ecclesiæ satisfaciat.

46. *Capite 48. Petrus de Guinizone & Gebizone piis monachis agit, de quibus infra dicemus. In duobus autem capitibus quæ sequuntur fusius disserit de discidiis inter Gregorium papam & Henricum augustum, tum de colloquio inter eumdem imperatorem & Desiderium, quæ hic fusius persequi non vacat.*

LI. 47. Circa hæc tempora Hugo venerabilis abbas Cluniacensis, vir celeberrimæ vitæ ac famæ, ad patris Benedicti limina valde devotus advenit, quem venerabilis Desiderius honorifice, ut tantum decebat virum, suscipiens, & societatem Cluniacensium fratrum nostræ Congregationi adjungens, memoriam illorum apud nos, nostræque congregationis apud illos, in morte & in vita iidem viri venerabiles in perpetuum habendam sanxerunt. *Nonnulla subjungit de Gregorio & Randiscio piis monachis, de quibus egimus in prima hujus Sæculi parte, pag. 103. &c. ubi hoc ipsum Chronici Casinensis caput, & alia nonnulla ex Petri continuatione, sub Leonis nomine, ut vulgo fit, laudvimus. Porro Angelus de Nuce in notis ad hunc locum, profert Desiderii epistolam ad Petrum Damiani, qua ipsi tam viventi, quam defuncto suas & totius Congregationis Casinensis, ac successorum suorum preces pollicetur.*

LIII. 48. *Robertus Guiscardus Gregorium papam, quem Henricus imperator in arce sancti Angeli obsessum tenebat, liberavit,* eumque ad hoc, *inquit Petrus,* monasterium usque deduxit: quem Apostolicum noster abbas usque ad ipsius exitum, cum Episcopis & Cardinalibus, qui eum secuti fuerant, sustentavit.

LV. Donum S. Crucis. 49. His porro temporibus quidam Amalfitanæ civitatis nobilis, mundo mundanisque omnibus abrenuntians, ad hunc locum pervenit, & a Desiderio gratanter susceptus, & monachus factus, partem non exiguam ligni salutiferæ & vivificæ Crucis, auro & lapidibus pretiosis ornatam, & in aurea icona locatam, quam ipse de palatio Constantinopolitano abstulerat in conjuratione, quæ contra Michaelem imperatorem facta est, beato Benedicto devotissimus obtulit. Desiderius autem post ista Capuam pergens, & officinas monasterii Capuani in ruinis jam positas cernens, ad renovationem illius animum dedit. Dirupta namque priori ecclesia, jussit conduci artifices alios ad capitella columnarum miro opere facienda. Evocansque ad se Benedictum ejusdem loci præpositum, præcepit, ut in ejusdem ecclesiæ renovatione, omnibus rebus postpositis, specialiter invigilare studeret. Cujus ille imperio parens patris Benedicti basilicam, sicut nunc cernitur, pulcherrimam satis construxit, &c.

LVII. 50. Hoc anno, *scilicet, ut monet Angelus de Nuce,* 1085. *mense Julio, die festo sancti Alexii,* Robertus *Guiscardus Apuliæ* dux obiit, *&c.* Non autem videtur indignum hic ex parte aliqua summam oblationum istius Ducis, ejusque conjugis Sicelgaitæ, ad scientiam posterorum annectere, qui supra omnes fere sui temporis mortales locum istum, patrem Desiderium & nostram congregationem diligere, exaltare & honorare studuerunt. *Capite 58. recenset Petrus donationes illas singillatim, & capitibus sequentibus alias ab aliis viris nobilibus factas. Capite 62 agit de Guaiferio, quem etiam laudavit in libro de viris illustribus cap. 29. ubi* Benedictus, qui & Guaiferius *dicitur.*

LXIII. 51. Non solum autem in ædificiis, verum etiam in libris describendis ope-

operam Desiderius dare permaximam studuit. Codices namque nonnullos in hoc loco describi præcepit, quorum nomina hæc sunt: Augustinum contra Faustum, de opere monachorum. De sermone Domini in monte. Homilias quinquaginta super Epistolam ad Romanos. Sermones in Epistolas Pauli. De Genesi ad litteram. Epistolas ejus. Pastorale ejus. De baptismo parvulorum. Ambrosium de rebus gestis in ecclesia Mediolanensi, de Patriarchis, de fide ad Gratianum Imperatorem. Sermones ejus. Registrum Leonis papæ, Registrum Felicis papæ. Regulam Basilii. Hieronymum super Ezechielem, super Epistolas Pauli, super duodecim Prophetas. Eugesipium. Sermones Severiani. Historiam Anastasii. Historiam Langobardorum, Gotthorum & Vvandalorum. Historiam Jordanis episcopi de Romanis & Gotthis. Historiam Gregorii Turonensis. Josephum de bello Judaico. Historiam Cornelii, cum Homero. Historiam Erchemperti. Bedam super Tobiam. De locis sanctis. Evangelium majorem auro & lapidibus pretiosis ornatum, in quo has reliquias posuit: de ligno Domini & de vestimentis sancti Joannis Evangelistæ. Sermones Leonis papæ. Sermones Gregorii Nazianzeni. Doctrinam Patrum. Sacramentorium cum Martiyrologio. Sacramentorium aliud. Ordo episcopalis. Gualfridum de officiis. Super Regulam. Passionaria totius anni, libros quatuor. Antiphonaria de die duo, in choro semper habenda. Antiphonarium de nocte. Vitas Patrum. Instituta Patrum. Actus Apostolorum cum Epistolis canonicis & Apocalypsin. Epistolas Pauli. Paralipomenon. Super Cantica Canticorum Origenis. Gregorii & Berengarii. Joannem Chrysostomum de reparatione lapsi. Dialogum, quem ipse cum Alberico diacono edidit de miraculis monachorum loci istius. Dialogum aliud. Dialogum de vita sancti Benedicti. Hilarius mysteriorum & hymnorum. Sedulium de Evangeliis. Juvencum de Evangeliis. Medicinalis. Psalterium. Cresconium de bellis Libicis. Versus Arichis, Pauli & Caroli. Versus Paulini, Ciceronem de natura deorum. Instituta Justiniani, Novellam ejus. Terentium. Horatium cum Geometria. Ovidium Fastorum. Senecam. Virgilium cum Egloga Theodori. Donatum.

AN CHR 1087 16. Sept.

52. Hoc præterea tempore latrones noctu hujus nostri monasterii ingressi cellarium, carnes, caseum, lardumque surripientes, suos his mercibus sacculos impleverunt: foras autem egressi, sacculos quos impleverant levare conati, minime potuerunt. Dein relicta sarcina, tentantes fugam, per totius excursum noctis monasteri claustra circumeuntes, nullam egrediendi facultatem penitus consequi valuerunt, &c. Hoc præterea tempore fames maxima per totam fere Italiam facta est. Tunc Desiderius cum fratribus communicato consilio, cibos indigentibus abundanter conferebat. LXIV. Fames.

53. Anno autem Dominicæ incarnationis millesimo octogesimo-quinto, indictione octava, cum venerabilis ac semper recolendæ memoriæ domnus Gregorius septimus papa apud Salernum infirmitate magna detineretur, interrogatus ante diem tertium obitus sui ab Episcopis & Cardinalibus, qui tunc una cum Desiderio præsentes erant, quid post suum obitum de Romanæ sedis ordinatione juberet: respondit, ut si umquam aliquo modo possent, eumdem Desiderium ad hoc officium promoverent. Is enim præter id quod primus presbyter cardinalis Romanæ tunc ecclesiæ esset, & prudentia maxima, & religione singulari, & Principum circummanentium amicitia multa polleret. Si vero hunc nullatenus flectere ad ista valerent, aut archiepiscopum Lugdunensem Ugonem, aut Ottonem Ostiensem, aut Lucensem episcopum, quem prius ex his habere possent, in papam eligere post suum obitum quantocius festinarent. Hoc statuto defunctus est, octavo scilicet Kalendas Junii, die Dominica, & honorabiliter intra ecclesiam beati Matthæi apostoli & avangelistæ sepultus, cum sedisset in pontificatu annis duodecim, mense uno, diebus tribus. Et quoniam Romana ecclesia pastore destituta remanserat, & hæretici atque schismatici more luporum illam nitebantur invadere, Desiderius una cum Episcopis & Cardinalibus: LXV. Defuncto Pontifice.

AN.CHR 1087 16.Sept. necnon & laicis religiosis, qui hactenus in catholica unitate, & obedientia papæ Gregorii fideliter perstiterant, cœpit unanimiter agere, qualiter eam posset decentissime ordinare. Miserunt ergo & convenire fecerunt undique aptas huic officio personas, quatinus ex eis unanimi consensu eam personam cum gratia & auxilio Dei eligerent, quæ idonea & apta tanto ordini esset. Convenientes post hæc ad prædictum abbatem Episcopi & Cardinales, cœperunt eum super præfati Pontificis judicio appellare, utque in tanta temporis necessitate periclitanti subveniret Ecclesiæ, papatum suscipiendo, instantissime flagitare. Ad hæc ille Papatum quidem se suscipere obstinatissima responsione recusavit; aliis vero quibus sciret & posset modis, ad Romanæ ecclesiæ servitium se paratum esse spopondit. Die Pentecostes Savinensi episcopo & Gratiano Roma venientibus occurrit, eisque verba, quæ cum papa Gregorio de Ecclesiæ ordinatione habuerat, retulit; pariterque cum eis Jordanum principem & Raynulfum comitem adiit, atque ad servitium & adjutorum Romanæ ecclesiæ adhortatus, libentissime ad omnia paratos invenit. Cœpit deinde Cardinalibus vehementer insistere, ut de Pontifices eligendi persona quantocius deliberarent, & ut ad comitissam Mattildam litteras mitterent, quatenus studeret, ut & ii, quos prædiximus, Episcopi, & quotquot idoneæ tanto officio personæ judicarentur, Romam sine tarditate venirent. Quod illi facere negligentes, cum Jordano principe clam machinabantur eidem Abbati pastoralem curam injungere, & suasionibus multis nitebantur eum quoque modo Romam perducere, putantes violenter se id ei posse imponere, quod ipse persentiens, omnimodo renuere & contradicere cœpit; sicque ad hoc monasterium reversus, iterum Normannos & Langobardos, & omnes quotquot potuit, hortari ad Romanæ ecclesiæ servitium cœpit, & multos ex eis promtos & paratos ad rem ipsam invenit. Sed quia fervor æstatis nimius erat, propterea tunc Romam ire distulerunt, quousque se & calor æstatis imminueret, & tempora infirma transirent. Postquam vero Princeps conducto exercitu hujus rei gratia Romam eundi Campaniam venit, comitantibus etiam se una cum Desiderio nonnullis partium istarum *Episcopis*, ipse suspectus prædictorum consiliorum amplius procedere *noluit*, dicens quod, nisi Jordanus princeps & comes Raynulfus, & Episcopi Romani fidem suam sibi præsenti darent, nullam super hac re vim illi illaturos, neque alios inferre passuros, ipse cum eis nullatenus pergeret. Renuentibus facere, hac de causa res tunc infecta remansit.

Papatum suscipere renuit.

LXVI. 54. Jam fere annus in tali fluctuatione transierat, quo in sede Apostolica nullus pastor erat, nullus Dominici gregis curam gerebat, & Guibertus hæresiarcha oves Christi sanguine redemptas, suis cum sequacibus laniabat, cum circa paschalem festivitatem Episcopi & Cardinales Romanæ ecclesiæ de diversis partibus Romam convenientes, mandaverunt prædicto Abbati, ut una cum Episcopis & Cardinalibus Romanis, qui secum tunc morabantur, & cum Gisulfo Salernitano principe, qui tunc a cisalpinis partibus venerat, ad eos quantocius pergerent, quatenus de Romanæ ecclesiæ ordinatione simul tractarent. Ille nihil suspicans de se jam illos aliquid cogitare, cum jam nulla de eo mentio ab aliquo fieret, assumtis præfatis omnibus, Romanam pervenit ad urbem. Eo die quo Applicuit, in vigiliis Pentecostes, instantes Desiderio, ut pontificatus apex personarum earum injungeretur alicui, quæ vel ipsis vel ei videbantur idoneæ, renuerunt prorsus omnis Romanus & clerus & populus consentire. Per totam autem ipsam diem, multa frequentia, quotquot catholicæ parti favebant, tam clerici quam laici, ad eum convenientes, jam circa vesperam congregati sunt pariter omnes, tam Episcopi & Cardinales, quam & ceteri Romani, qui in fidelitate beati Petri Apostolorum principis perseverabant, in diaconiam sanctæ Luciæ, quæ est juxta Septe-solis *, cæderuntque omnes unanimiter Desiderium multis precibus obsecrare, ut Romanum pontificatum

* f. Septizonium.

catum suscipere non recusaret; eumque obtestare per divina, per humana omnia, ut subveniret periclitanti Ecclesiæ in naufragio constitutæ, multotiens ad genua ejus, nonnullis lacrymantibus, omnes pariter ruentes. Desiderius vero, qui jamdudum decreverat vitam suam in quiete transigere, & qui magis optabat in divina peregrinatione suum tempus finire cœpit omnimodis refutare, & hoc se numquam consensurum firmiter repromittere. Instare illi vehementer, perseveranter insistere; ipse vehementius reniti, resistere perseverantius, dicens: Pro certo sciatis, quia si aliquam mihi violentiam super hoc intuleritis, ego quidem, prout citius potuero, Casinum redibo, & nullo modo umquam inde me intromitto; vos autem propter hoc, ridiculum magnum & vobis & Romanæ ecclesiæ facitis: quia tardior jam hora processerat, imminente jam nocte, ad sua quique reversi sunt. Summo mane, Dominica Pentecostes, omnes unanimiter ad eum iterum convenientes, eadem cœperunt repetere; & ipse nihilominus in semel fixa sententia perdurare. Videntes se omnino jam nihil proficere, dixerunt Desiderio presbyteri & Cardinales episcopi, quoniam quemcumque ipse illis consuluisset, ipsum illi parati essent eligere. Unde cum Cencio Romanorum consule consilio habito, tandem ut Ostiensis episcopus papa eligeretur, decrevit. Post hæc quæsierunt ab eo, ut ipsum pontificem, quem eligerent, in Casinensi monasterio reciperet; eumque donec Ecclesia tranquillaretur, cum suis omnibus sustentaret, sicut & de supradicto papa Gregorio fecerat: quod Desiderius libentissime facere repromisit, & per ferulam, quam manu gestabat, eos in fide sua de hoc investivit. Cum autem jam jamque de Ostiensi Episcopo decernerent, repente iterum quidam de Cardinalibus contra Canones hanc esse electionem affirmans, nequaquam se consensurum clamavit. Illis pro tempore, pro necessitate hoc ferre oportere adstruentibus, nequaquam eum ad suam sententiam flectere valuerunt. Verum ut sapientum Salomon sapiens attestatur, non est prudentia, non est consilium contra Deum. Mox enim Episcopi & Cardinales una cum clero & populo in Desiderii duritiam stomachantes, & videntes se nil posse cum eo precibus agere, statuerunt violenter causam perficere. Tandem itaque universi pariter uno consensu & animo illum capientes, invitum & renitentem attrahunt, & ad ecclesiam prædictam Christi martyris Luciæ perducunt, ibique eum juxta morem ecclesiæ eligentes, Victoris ei nomen imponunt. Sed quoniam hæc omnia, ut diximus, contra ejus animum & voluntatem fecerunt, cappam quidem rubeam induebat, albam vero numquam ei potuerunt induere.

AN.CHR 1087 16. S. pt.

Eligitur.

55. Eo igitur tempore præfectus Imperatoris a duce & ejus matre dimissus, propter illud videlicet odium, quod Episcopi & Cardinales, faciente tamen Salernitano principe, Salernitanum archiepiscopum sacrare noluerunt, die, noctuque cum aliquantis ære iniquo conductis in capitolium contra eumdem Electum conveniens, persecutiones ei maximas intulit. Post quatuor dies idem Electus Romam egressus, venit Ardeam, ibique per triduum remoratus, abiit Terracinam, ab inde crucem & chlamydem & cetera Pontificatus insignia ita dimisit, ut eis ulterius uti nullo umquam modo persuaderi potuerit, decernens potius omni vitæ suæ tempore in divina peregrinatione vitam finire, quam tanti ordinis fascibus gravissimis colla submittere. Insistebatur ei quotidie precibus, lacrymisque creberrimis, objiciebantur ecclesiarum magna discrimina, ingerebatur plurimarum perditio animarum, quibus ei manifestissime divina indignatio intendebatur; sicque Casinum reversus est. Ceterum per anni totius curriculum adeo mentis ejus propositum immobile perstitit, ut nullis omnino argumentis ad eorum potuerit hortamenta, precationesque deflecti. Non tamen ob hoc Cardinales & Episcopi, qui cum eo erant, aliquatenus quiescentes Jordano principi instare cœperunt, ut quantocius properaret, & propter consecrationem ejusdem Electi Romam cum eis pergeret. Qui

LXVII. Roma discedit.

Casini moratur.

AN.CHR 1087 16. Sept. cum magno exercitu ad hoc monasterium veniens, partim dehortatione ipsius Electi, partim timore æstatis ulterius progredi nolens, reversus est.

LXVIII. Concilium Capuæ. 56. Sequenti anno, mediante Quadragesima, apud Capuam concilio Episcoporum congregato, cum prædictus Electus una cum Episcopis & Cardinalibus Romanis eidem concilio præfuisset, Cencius etiam Romanorum consul cum aliis nobilibus Romanis, & Jordanus princeps, & Rogerius dux cum omnibus fere suis optimatibus interfuisset, post finem concilii rursus insperate, & nihil eo de his suspicante, cum multis precibus lacrymisque a clericis & laicis perurgeretur, biduo immobilis perstitit. Tandem cum Dux & Princeps, una cum Episcopis, ceterisque catholicis viris, flentes ejus pedibus adjacerent, multis rationibus & orationibus coactus vix tandem succubuit, & præteritam electionem crucis & purpuræ resumtione firmavit, duodecimo scilicet Kalendas Aprilis, dominica in Ramis palmarum. Inde Casinum reversus, ibidem Pascha celebravit. Peracta festivitate, cum Capuano, ac Salernitano principe Romam perrexit, ac juxta civitatem Ostiensem Tiberim cum omnibus transiens, cum gravi infirmitate detineretur, extra porticum sancti Petri tentoria fixit: & quoniam Ravennas hæresiarcha *, qui vivente papa Gregorio, papatum invaserat, ecclesiam sancti Petri armata manu tenebat, non integro die a militibus Principis, Dei auxilio expugnata & recepta est. Dominico vero die post dominicam ascensionem, multis Romanis & omnibus fere transtiberinis sollemniter cum maxima frequentia occurrentibus, præfatus Electus a Romanis Episcopis, Ostiensi videlicet, Tusculanensi, Portuensi atque Albanensi, Cardinalibus quoque & Episcopis, atque Abbatibus quamplurimis assistentibus, more ecclesiastico consecratus, & in Apostolicam sedem locatus est, septima Idus Maji: quo etiam die corpus sancti confessoris Christi Nicolai a civitate Mirensi, in qua per annos septingentos septuaginta quinque quieverat, Barim delatum est. Prædictus autem Pontifex per octo circiter dies Romæ remoratus, una cum prædictis Principibus, ad hoc monasterium rediit.

* Guibertus.

Romæ consecratur.

Casinum redit.

LXIX. 57. Post exiguum vero temporis spatium comitissa MATHILDIS urbem adiens, magnis eumdem pontificem supplicationibus per legatos interpellavit, quatenus ejus frui aspectibus, ejus potiri colloquiis mereretur. Eam quippe causam sibi Romam veniendi fuisse permaximam suggerebat. Cogebat corporis languor loco non abscedere; sed quia pro sanctæ utilitate Ecclesiæ omnibus se disposuerat vel extremis periculis objectare, iter per mare aggressus est. Cumque ad Urbem pervenisset, a Comitissa & ejus exercitu, ac ceteris beati Petri fidelibus devotissime, officiosissimeque susceptus est, atque apud ecclesiam beati Petri octo diebus permansit. Deinde in festivitate sancti Barnabæ super altare sancti Petri missam sollemniter celebrans, eadem die, auxilio & ope præfatæ Comitissæ, per Transtiberim Romam intravit. Transtiberim tunc totam, Romanorumque permaximam partem, & nobilium, pæne omnem populum, castellum quoque sancti Angeli, basilicam beati Petri, civitatem Ostiensem ac Portuensem in sui jurisditione tenebat; morabatur vero apud Insulam Romæ, que & ipsa sui juris exstabat. Die igitur, qui Apostolorum natalitia præcedebat, nuntius quidam, quasi ex Imperatoris parte adveniens, omnes Consules, Senatores ac populum Romanum de corona summovit Imperii, cum subito Romani pervenientes, præter beati Petri ecclesiam, universa ceperunt; ecclesiam vero ipsam, quam supradicti Pontificis homines desuper tenebant, ingredi nullo modo potuerunt. Sed quia Guiberti hæresiarchæ multitudo permaxima erat, hi qui ex parte papæ Victoris erant, contra tantam hostium manum obsistere non valentes, in Transtiberim, sive in castellum sancti Angeli discesserunt. Jam die mediante in ecclesia sanctæ Mariæ in turribus Ravennas hæresiarcha Missam cantavit: nam utrumque cam-

Romam adit.

Ubi turbæ.

campanile, igne & fumo subposito, cæperat; sole autem jam ad occasum vergente, hi qui in ecclesia steterant, palam cum armis suis descendentes, reversi sunt. Ita, heu, pro dolor! apostolica & universalis beati Petri ecclesia, eo die, quo ejus præcipue festivitas exstitit, omni tam nocturno quam diurno officio caruit. Sic Guiberti hæresiarche spes frustrata est, qui in Apostolorum sollemnitate missas illic celebrare affectabat. Altera die ab hæreticis apostolicum altare lotum, & misse est in ibi peracta. Die vero sequenti omnes ad propria sunt reversi, & eadem ecclesia in ditionem papæ Victoris rediit. Eo itidem tempore, dum quidam peregrini orationis gratia ad beatum Benedictum venirent, obvius illis quidam vir canonicus factus est, quem quis esset interrogantes, Petrum apostolum se esse respondit. Et illi: Quo tendis? Et sanctus Apostolus: Vado ad fratrem Benedictum, ut cum illo passionis meæ diem celebrem, nam Romæ consistere non valeo. Variis enim procellis ecclesia mea deprimitur. Quod dum fratribus viri illi postmodum reserassent, ad succedentium memoriam constituerunt, ita tanti Apostoli festivitatem sicut & patris Benedicti, cum maxima devotione sollemniter celebrare. *Capite sequenti agit de variis tumultibus a Guiberto ac ejus sequacibus excitatis, & de coronatione Henrici.* AN.CHR 1087 16.Sept.

58. Æstuabat interea ingenti desiderio idem Victor apostolicus, qualiter Saracenorum in Africa commorantium confunderet, conculcaret, atque contereret infidelitatem. Unde cum Episcopis & Cardinalibus consilio habito, de omnibus fere Italiæ populis Christianorum exercitum congregans, atque vexillum beati Petri apostoli illis contradens, sub remissione omnium peccatorum, contra Saracenos in Africa commorantes direxit: Christo igitur duce, Africanam devoluti dum essent ad urbem, omni nisu illam expugnantes, Deo adjuvante cœperunt, interfectis de Saracenorum exercitu centum millibus pugnatorum. Quod ne quis ambigat hoc absque voluntate accidisse divina, illo die, quo Christiani de Saracenis victoriam adepti sunt, eo etiam Italiæ divinitus patefactum est. LXXI. Expeditio in Africam.

59. Præfatus autem Victor papa tertius Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, sociatisque sibi Episcopis & Cardinalibus ecclesiam sancti Nicolai in Pica sollemniter dedicavit. Mense autem Augusto synodum celebrare cum Episcopis Apuliæ & Calabriæ, necnon Principatuum statuens, Beneventum perrexit, in qua videlicet idem Apostolicus præsidens, ait: Novit dilectio vestra, &c. *Multa oratione complectitur adversus Guibertum, quem anathematizat: tum conqueritur adversus Hugonem Lugdunensem & Richardum abbatem Massiliensem desertores. Declarat excommunicatorum consortium ita fugiendum esse, ut debeant fideles potius absque sacramentis vivere & mori, quam eorum communione pollui. Exstat in tomo 2. Spicilegii Acheriani pag.* 405. *Hugonis Lugdunensis epistola ad Mathildem Comitissam, in qua diluere conatur ea quæ sibi hac in re imposita fuerant. Multum invehit in Desiderium in epistola altera ad eamdem Mathildem, quam Hugo Flaviniacensis abbas integram inseruit in Chronico Virdunensi, apud Labbeum tomo* 1. *Bibliothecæ novæ pag.* 233. *Sed has calumnias expungit unanimis scriptorum hujus ævi graviorum consensus, qui multis laudibus Victorem celebrarunt. Sic de eo habet Chronographus noster ms Saxonicus ad annum* 1085. Hildebrandus papa, qui & Gregorius VII. apud Salernam exulatus moritur, & ibidem in ecclesia sepelitur, cui Normannorum ex Apulia & Machtildis potentissimæ per Italiam feminæ cunctorumque ejusmodi sectam æmulantium assensu, Desiderius Cardinalis Romanus & abbas Casinensis, verus Christi famulus, licet multum corde simul & corpore renitens substituitur, Victor nominatus. Etenim cum infirmitate gravi laborans ad summum hunc apicem invitus, immo captivus proveheretur, precibus obtinuit, ut infra non multos dies ab hac vita tolleretur. *Eadem ferme habet Tritbemius ad laudatum annum* 1085. *in editione Sangallensi Chronici Hirsaugiensis, qui & eumdem pontificem aliis quoque locis passim celebrat. Quæ vero post Beneventanam synodum gesta fuerint, ex Petro Chronicum prosequente discamus.* LXXII. Synodus Beneventi.

 60. In

AN. CHR. 1087 16. Sept. LXXIII. 60. In eodem vero Concilio idem Pontifex graviter infirmatus, post actum per tres dies concilium, festinanter Casinum rediit, atque cum Episcopis & Cardinalibus ad hoc monasterium ascendens, in Capitulum fratrum se ferri præcepit, & sub districtissimo anathemate interdixit, ne quis successorum suorum auderet vendere, vel alienare terraticum, ecclesias, villas, vel quascumque possessiones huic Casinensi cœnobio pertinentes. Simili modo interdixit, ne quis monachorum auderet facere chartam, vel libellum absque scientia abbatis sui: quod si fecisset, irritum esset. Constituit etiam tunc, ut omnia monasteria, quæ sub ditione hujus nostri Casinensis cœnobii sunt, prandium per unumquemque annum huic nostræ congregationi faciant. Hoc statuto omnium monachorum unanimi consensu, prœfatis Episcopis in eodem Capitulo residentibus atque confirmantibus, domnum Oderisium, religiosum valde virum, & Romanum diaconum, qui tunc in hoc nostro monasterio præpositturæ fungebatur officio, abbatem constituit. Post hæc convocatis eisdem Episcopis atque Cardinalibus, monuit atque præcepit, ut juxta quod prædecessor suus papa Gregorius jamdudum decreverat, Ottonem Ostiensem episcopum in papam eligere, quanto possent citius, perstuderent; eumque, quia præsens erat, manu apprehendens ceteris Episcopis tradidit, dicens: Accipite eum, & in Romanam ecclesiam ordinate; meamque vicem in omnibus, quousque id facere possitis, habete. His ita dispositis atque decretis, sepulcrum sibi construi in absida ipsius Capituli jussit, atque post diem tertium feliciter migravit ad Dominum, sexto-decimo Kalendas Octobris, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octogesimo-septimo, a patris autem Benedicti transitu anno quingentesimo septuagesimo-nono, cum præfuisset in hujus monasterii regimine annis viginti novem, mensibus quatuor, dies sexdecim; in sede vero Apostolica ab ipso suæ electionis exordio anno uno, sacrationis mensibus quatuor, dies septem. *Eum dissenteria dissolutum obiisse scribit Sigibertus in chronico ad annum* 1086. *Alii veneno illum periisse ajunt*; *unde nonnulli Martyris ei titulum dedere*, *quod hoc pacto ob Ecclesiæ defensionem ab ejus inimicis veneno necatus possit dici*.

Oderisius abbas.

LXXIV. 61. Ista præterea ornamenta idem papa Victor ad mortem suam in hoc monasterio dereliquit: quæ omnia fere post dedicationem ecclesiæ partim ipse cum fratribus hujus cænobii acquisivit, partim ab aliis in pignore posita recollegit. Planetæ diaspræ deauratæ quinque, & tres sine auro; diarodanæ tres deauratæ, diapisti duæ, & alia cetrina; purpureæ deauratæ septem, & aliæ quinque purpureæ, & duæ exametæ; planeta Joannis medici; planetæ quotidianæ sex, quadragesimales quatuor. Dalmaticæ paratæ octo, & aliæ undecim. Tunicæ paratæ quinque, & aliæ decem & novem; propter incensum quinque. Pluviales auro ornatos triginta octo, & alios octoginta septem. Albas lineas centum nonaginta tres, de serico decem. Stolæ deauratæ cum manipulis suis decem & novem; de argento cum manipulis suis tres: stolæ aliæ decem & octo. Semicinctia septem. Fanones aurei pro subdiaconibus tres, & alii quatuordecim. Camisi magni deaurati cum amictis suis duo; & alii de serico septem. Panni de altari sancti Benedicti facies una cum margaritis, & altera facies deaurata; coopertoria cum auro tria, & duo sine auro; circitoria magna & optima undecim. Panni de altare sancti Joannis, circitoria quinque & coopertoria quinque. Panni de altare sanctæ Mariæ facies una purpurea cum auro, coopertorium cum smaltis, circitoria quatuor, opertoria quatuor. Panni de altare sancti Gregorii, circitorium aureum & alios quatuor sine auro, opertoria quatuor, dossales magni decem & novem, dossales minores triginta. Ostiaria * septem: Calices aurei duodecim cum patenis suis: septem majores, & quinque minores; fistula aurea cum angulo. Calices argentei Saxonici duo, & alii argentei septem; fistulas argenteas duas. Thuribula de auro duo, de argento deaurata duo; alia argentea maxima duo, & alia argentea octo.

* f Hostiaria.

Can-

Candelabra de cryſtallo parium unum, & aliud parium argenteum cum onychino, & aliud parium argenteum cum malis cryſtallinis, & alia candelabra quinque. Duæ laternæ argenteæ magnæ, & una quotidiana. Evangelium ipſius, Evangelium Imperatoris, Evangelium papæ Stephani, Evangelium Imperatricis : duo Evangelia fratris Firmi, Evangelium abbatis Aligerni. Duo Sacramentoria cum argento. Epiſtolaria duo, unum cum tabula aurea, aliud cum tabulis argenteis. Regulam S. Benedicti cum tabulis argenteis. Capſa magna argentea cum gemmis & ſmaltis. Scrinia argentea duo. Duas cruces aureas magnas cum gemmis, & duæ aliæ aureæ minores, & tres argenteæ ad proceſſionem. Candelabrum. Urceum cum aquamanili ſuo. Fumigatorium græcum; aliud cum nigello. Urceum cum ſmaltis: omnia hæc argentea. Pixis aurea cum ſmaltis pro corpore Domini, & alia major argentea cum nigello. Coppetellæ de pernis tres. Calices onychinos duos. Bacilia argentea paria duo. Centum libras auri non laborati. Stolæ aureæ duæ. Fanonem imperialem totum aureum. Scaramangæ Imperatorum duodecim. Coronam de argento ſuper altare S. Joannis cum crucibus quinque, & aliam crucem græcam. Coronam argenteam deauratam, & lapidibus pretioſis ornatam, ferens ſex cruces; aliam coronam ſuper altare S. Benedicti, ferens tres crucis lapidibus pretioſis ornatas. In ſancto Nicolao, coronam argenteam, & crucem argenteam fuſam. Coronæ argenteæ, quas in veteri eccleſia invenit, undecim. Hæc de reverendiſſimi Victoris tertii papæ vita & moribus, ac loci iſtius renovatione ſeu adornatione breviter dicta ſufficiant. Ceterum quamdiu mundi iſtius orbita volvitur, ejus laudabile meritum ſemper accipit incrementum per Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum, qui vivit & regnat cum Patre & Spiritu ſancto in ſæcula ſæculorum. Amen. *Hic ſubjicimus epitaphium, quod hodieque viſitur inſcriptum ejus ſepulcro, in capella ſancti Bertharii.*

AN.CHR 1087 16. Sept.

EPITAPHIUM VICTORIS PAPÆ III.

Quis fuerim, vel quid, qualis, quantuſve doceri
Si quis forte velit, aurea ſcripta docent.
Stirps mihi Magnatum, Beneventus patria, nomen
Eſt Deſiderius, tuque Caſine decus.
Intactam ſponſam, matrem, patriamque, propinquos
Sternens huc propero, monachus efficior.
Abbas dehinc factus, ſtudui pro tempore totum,
Ut nunc aſpicitur, hunc renovare locum.
Interea fueram Romana clarus in urbe,
Presbyter eccleſiæ, Petre beate, tuæ.
Hoc ſenis luſtris minus anno functus honore,
VICTOR Apoſtolicum ſcando dehinc ſolium.
Quatuor & ſemis vix menſibus inde peractis,
Bis ſex luſtra gerens, mortuus hic tumulor.
Solis virgineo ſtabat lux ultima ſigno,
Cum me Sol verus hinc tulit ipſe Deus.

62. *His quæ de Deſiderio ſeu Victore diximus ex Leone & Petro ejus continuatore, nihil fere adjiciendum occurrit, cum animus non ſit ea quæ in vulgatis auctoribus de eo habentur, huc referre. Ejus memoriam ipſa Septembris* 16. *die, quæ ei ultima fuit, celebrant faſti Benedictini & Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum. Sacra ejus oſſa ex antiquo ſepulcro in ſacellum beati Berthari translata ſunt anno* 1515. *cum vero idem ſacellum, jam ab annis multis incohoatum, anno tandem* 1666. *plane conſummatum fuiſſet, beati Pontificis reliquiæ ſollemni pompa ibidem ad altaris dexteram partem locatæ ſunt ab Illuſtriſſ. præſule Angelo de Nuce, tunc tempori ſacri Montis* abba-

Victoris memoria & reliquiæ.

AN.CHR 1087 16. Sept. Opuscula. *abbate, postea Rossanensium archiepiscopo, ut ipse narrat in notis ad caput 73. libri 3. Chronici Casinensis. Porro locum inter ecclesiasticos scriptores meruit Victor, cujus opuscula recenset Petrus Diaconus in libro de viris illustribus monasterii Casinensis capite* 18. De miraculis, *inquit*, quæ a beato Benedicto & a monachis Casinensibus gesta sunt, una cum Theophilo diacono libros edidit quatuor. Cantum etiam beati Mauri composuit, &c. factus Pontifex scripsit ad Philippum regem Francorum, ad Ugonem Cluniacensem abbatem quamplures epistolas. *Ex his Dialogorum libri tres editi sunt, quarto nondum reperto.*

Oderisius abbas. 63. Oderisius, *hujus nominis primus, ex nobili Marsorum Comitum familia exortus, a Richerio abbate in monasterium susceptus fuit: qui abbas, ut auctor est Petrus libro* 4. *Chronici Casinensis cap.* 1. cernens eum luxus sæculi spernere, divinis lectionibus intentum esse, contemplativam vitam inhianter appetere, & regularis vitæ egregium sectatorem, & Casinensem abbatem illum futurum esse prædixit. *Quod re ipsa contigit, ut supra ex capite* 73. *libri* 3. *ejusdem Chronici supra num.* 60. *diximus, cum jam esset Romanæ ecclesiæ Cardinalis, atque eo potissimum nomine Urbani II. electioni interfuisset, a quo postmodum monasterii privilegiorum confirmationem accepit. Eo sedente idem Pontifex semel & iterum Casinum venit, ubi beati Benedicti interventu a lateris dolore liberatus fuisse dicitur libro* 4. *Chronici capite* 5. *qui Joannem Cajetanum, Casinensem a puero monachum, in sacrum Cardinalium Collegium cooptavit, ut habetur capite* 7. *Porro Oderisii tempore multæ donationes ac bonorum restitutiones sacro loco factæ fuerunt, quæ passim in libro laudato memorantur. Ejus vero amicitiam coluere viri potentes non solum Itali, sed etiam in exteris & longinquis regionibus degentes. Ejus tempore Alexius Constantinopolitanus imperator* sancto Benedicto transmisit vestem de dorso suo oxi deauratam, (*Chlamydem imperialem valde deauratam interpretatur Angelus de Nuce*) *Oderisius autem Alexium participem fecit omnium bonorum operum, quæ in sacro Monte fierent. Sicelgaita ducissa, uxor Roberti Guischardi, erga beatum Benedictum devotissima, obtinuit ut in ejus monasterio ante basilicam beati Petri in ipso paradiso, id est atrio, tumularetur: quod anno* 1090. *contigit. Ibidem sepultus est Jordanus princeps Capuanus. Publicata vero per Urbanum pontificem sacra expeditione, multi Cruce-signatorum per Italiam in Orientem perrexerunt, quibus religio fuit, insalutato patre Benedicto, tam periculosum iter arripere: quare lustrata Roma*, per Casinense monasterium, *inquit Petrus libro* 4. *Chronici capite* 11. transeuntes, Benedicto patri ac fratribus se plurimum commendantes, Barum profecti sunt. *Ex his fuisse scribit idem auctor, Robertum comitem Flandriæ, Robertum comitem Normanniæ & Hugonem magnum, (Philippi regis fratrem) Guillelmum Marchisii filium, cum aliis pluribus.*

Ejus fortitudo, &c. 64. *In tuendis monasterii bonis adversus invasores haud segnis fuit Oderisius, hinc cum Rainaldus castrum Fractarum quod ad monasterii jus pertinebat, invasisset, eum prius debite monitum, sed contemnentem*, ante patris Benedicti corpus excommunicavit, *& castrum armis recepit. Nec Rainaldus anathemate solutus est, donec discalceatis pedibus publice coram multis viris nobilibus ac ecclesiasticis satisfecisset, uti narrantur libro laudato capite* 9. *Monasterium novis ædificiis exemplo Desiderii sui prædecessoris ornasse dicitur Oderisius cap* 3. *Ecclesiam vero sancti Martini, quam idem Desiderius imperfectam reliquerat, complevit ac dedicari curavit, cui sollemnitati sex adfuere episcopi, inter quos erat* Rainaldus, *paullo ante ex monacho Casinensi factus Cajetæ episcopus: qui quidem antistes anno* 1093. *sancti Andreæ ecclesiam consecravit. Tertiæ ecclesiæ, sancti scilicet Stephani, dedicationem curavit Oderisius per Benedictum Terracinæ episcopum fieri: qua in ecclesia cum beatorum* Paulini & Augustini, *discipulorum sancti patris Benedicti, corpora invenisset, ea* inde elevans, *ut habet Petrus capite* 23. in muro ecclesiæ sancti Andreæ reverenter locavit.

65. Oc-

65. *Occasione senis cujusdam monachi, qui dæmonis fallacia deceptus interierat, & beati Benedicti interventu inter cælites fuerat admissus*, constituit *abbas Oderisius*, ut quotquot fratres obirent, tot etiam pauperes usque ad trigesimum diem ad mandatum hospitum addi deberent: adjuncto insuper uno paupere pro anima Desiderii sui prædecessoris; & omni tempore cum a Capitulo fratres surgunt, cantent pro defunctis psalmos quatuor, & quotquot fratres defuncti fuerint, tot etiam psalmi de canticis Graduum super præfatos quatuor, usque ad diem trigesimum addantur. Insuper sexta feria per totum annum, mox ut missa defunctorum expleta fuerit, psalmos decantantes ad cimiterium pergant; ibique dantes orationem, postea de more capitulum solvant. *Eidem Oderisio abbati locum inter scriptores ecclesiasticos tribuit Petrus diaconus in libro de viris illustribus capite* 28. *sed ejus opera non recenset*, quia *inquit*, præ manibus habentur. *Ejus vero elogium paucis his verbis absolvit*: *Oderisius* humilitate summus, castitate pudicus, spirituali lumine præditus, versificatorque mirabilis. *Oderisii epistolam ad monachos Floriacenses refert Lauretus in libro de exsistentia corporis sancti Benedicti in monasterio Casinensi capite* 26. *Obiit anno* 1105. *die* 14. *Nonas Decembris*, *qua die memoria ejus cum* Beati *titulo in fastis Benedictinis celebratur apud Arnoldum Vvionem*, *Hugonem Menardum*, *Gabrielem Bucelinum &c. Die tamen* 4. *Decembris memoratur in Ferrarii Catalogo generali*, *& ex eo in Sanctuario Capuano Michaelis Monachi*. *Sed de Abbatibus sacri Montis hæc dicta sufficiant*: *jam ad viros pios qui locum hunc sæculo* 11. *exeunte illustraverunt*, *agendum est*.

AN.CHR 1087 16 Sept.

Pietas in defunctos.

Obitus, &c.

66. *Primus occurrit Joannes monasterii Lucensis abbas ex monacho Casinensi*, *cujus gesta aliquot enarrat Desiderius seu Victor III. papa in Dialogorum libro* 1. *cujus verba huc proferre visum est*. Joannes, *inquit*, sanctæ recordationis presbyter, qui in nostro monasterio decanatus officio aliquo tempore functus est, vestri postmodum monasterii, quod intra Lucensem urbem constructum est, præpositus fuit: qui quantæ obedientiæ, quantæque humilitatis fuerit, plures qui eum noverunt monachi, & adhuc supersunt, testes exsistunt. De mirabilibus vero, quæ per eum divina majestas operari dignata est, quia plura a memoria lapsa sunt, quæ recolo pauca narrabo. Cum idem vir Dei jejuniis, vigiliis, orationibus, maximeque largitati eleemosynarum esset intentus, tantam lacrymarum gratiam, Domino largiente, promeruit, ut dubium non esset, quod illæ lacrymæ multa apud Deum impetrare valuissent, quæ ex tam simplici humilique corde editæ fuissent. Cumque fama sanctitatis ejus totam per eamdem urbem claresceret, dæmoniaca quædam, quæ graviter vexabatur, ad monasterium, cui ipse præerat, adducta est. Et cum ab eis qui eam duxerant, ut pro ea Dominum precaretur, magnis precibus fuisset obstrictus, convocatis fratribus oratorium intravit, atque multis effusis lacrymis, preces pro ea Domino fudit, statimque ab ea dæmonium effugavit.

Viri pii Casinenses.

Joannes abbas Lucæ,

Ejus miracula.

67. Sed neque hoc sileam, quod veridicis viris de eodem venerabili viro narrantibus agnovi, quod videlicet ita clarum est, ut nullis pæne qui intra mœnia ejusdem præfatæ urbis Lucensis commorantur, occultum sit vel incognitum. Cujusdam namque illustris viri uxor infirmitate detenta jacebat in lectulo, quæ adeo crescente languore ad extrema perducta est, ut per tres dies sine sensu, sine voce recubans, velut mortua haberetur. Cumque omnes qui aderant, funditus de ejus vita desperarent, ad Dei hominem missum est, ut pro ea omnipotenti Domino hostias precesque offerre dignaretur. At ille, ut erat benevolus animo, & ad supplicantium vota paratus, mox sacerdotalibus indutus vestibus, ad altare omnipotenti Deo sacrificium oblaturus accessit. Igitur cum intra sacra Missarum sollemnia nomen illius memoraretur, illa in domo propria longe a monasterio posita, ex lectulo, in quo quasi exanimis jacebat, tamquam si ab aliquo vocaretur, respondit: cumque ab illis qui aderant interrogaretur,

AN. CHR. 1087. 16. Sept. quid diceret, vel cui responsum dedisset, illa inquit: Dominus Joannes præpositus numquid non est hic? ipse enim vocavit me, illique respondi. At illi obstupefacti ex tam inusitato, tamque obstupendo miraculo, tum quia illam, quæ fere exanimis jacuerat, sanam pæne & incolumem videbant; tum quia vocem illius tam longe positi se audisse referebat, statim curaverunt ad monasterium nuntios mittere, ut quid servus Dei ageret, agnoscerent, & indicarent: procul dubio credentes, quod non abs re mulier tam celeriter in lectulo surrexisset, responsumque dedisset. Cumque illi, qui missi fuerant, ad monasterii oratorium intrassent, virum Dei invenerunt juxta altare stantem, ac pro ea longinquitatis auctori Domino sacrificium offerentem: & subtiliter notantes horam, repererunt eodem momento, quo intra sacra missarum sollemnia nominata est, eam ex lecto surrexisse, responsumque dedisse.

68. Felicis etiam memoriæ Alexander papa, vir disertissimus ac eruditissimus exstitit, qui primum Lucensem, postmodum vero Romanam ecclesiam rexit: ex cujus ore, ea quæ nunc refero de eodem venerabili viro, audisse me contigit. Cum quodam tempore idem præfatus Pontifex febre correptus graviter ægrotasset, & quotidie languore crescente vehementius fatigaretur, repente & ad memoriam rediit, quod fama vulgante de prædicto servo Dei sæpius audierat: quod videlicet quicumque febre detentus hausisset ex aqua, quæ de manibus ipsius defluebat, dum post missarum solemnia ablueretur, mox recepta sanitate liberaretur. Latenter igitur misit, qui sibi ex illa aqua aliquantulum afferre debuissent; cumque hi qui missi fuerant, aquam quam postulaverat attulissent, mox ebibit; atque ita repente sanitati pristinæ restitutus est, ut nulla in eo languoris indicia remanerent.

Ex Leone Marsicano. 69. *Hæc eadem duo miracula iisdem pæne verbis narrat Leo Marsicanus in Chronico Casinensi libro 2. cap. 93. subjungitque* multa alia de virtutibus prædicti Dei famuli *referri*: sed quæ, *inquit*, non sunt neque temporis, neque codicis hujus. *Paullo superius dixerat, Joannem illum* genere ac cognomine Apulum, decanatus officio tempore non modico *functum fuisse in sacro Monte*, virum supra cetera bonitatum suarum insignia, compunctionis & lacrymarum gratia munere divino ditatum. *Monasterii Lucensis cui abbas* Monast. Lucæ origo. *præfectus fuit, idem auctor originem describit loco laudato, ubi ait Heinricum & Rolandum germanos fratres, Lucensis civitatis nobiles, sedente Petro abbate Casinensi, cujus supra gesta retulimus, monasterio Casinensi obtulisse* ecclesiam sancti Georgii, quæ intra eamdem civitatem in eorum patrimonio sita est, prope posterulam, quæ dicitur Guirigala, ad monasterium ibi construendum, cum horto & puteo & casis, &c. *atque* ad illud monasterium Joannis memoria. construendum sive ordinandum *Joannem nostrum* transmissum *fuisse*. *Joannis memoria cum* Sancti *titulo in Fastis Benedictinis memoratur apud Menardum & Bucelinum die 22. Februarii; nullo tamen cultu publico celebratur, ut observat Bollandus eadem die in prætermissis. De anno ejusdem extremo nihil diximus, quod nobis ignotus sit.*

Guinizo. 70. Guinizonem *proxime Ioanni subjungit Victor in Dialogorum libro* 1. *ubi de ejus &* Januarii *illius discipuli sanctitate differit. Eorum vitam a se scriptam laudat Petrus Diaconus in Chronici Casinensis libri 3. cap. 48. tum in capite ultimo de viris illustribus Casinensibus, ubi suorum ipsius operum Catalogum exhibet. Eam vero ex ms. codice Casinensi a Godefrido Henschenio erutam edidere Bollandiani die 26. Maji Socii: sed cum nihil habeat alicujus momenti, præter ea quæ de illis in laudato Victoris Dialogo, & in Chronico Casinensi referuntur, visum non est eam huc integram proferre: sic vero de Guinizone loquitur Victor.* Vir venerabilis vitæ, Guinizo nomine, mente & habitu monachus fuit, qui ex ulteriori Hispania nostrum ad cœnobium veniens, in hac vicina silva non parvo tempore vitam solitariam duxit, ibique in omnipotentis Domini Jesu-Christi servitio vitam finivit. De quo

quo venerabili viro Joannes abbas monasterii sancti Vincentii, siti juxta ortum Vulturni amnis, qui ei familiarissimus fuit, multa miranda mihi, cum adhuc in nostro monasterio præposituræ curam gereret, referre solitus erat. *Guinizonem tunc temporis in Casinensi monasterio degisse scribit Petrus in ejus vita, cum Pandulfus Capuæ princeps, pulso abbate Theobaldo, Basilium quemdam pseudo-abbatem sacro Monti præficere conatus est. De his vero turbis, quæ fuse in Chronico Casinensi describuntur, diximus, quantum ad rem nostram spectabat, in priori hujus Sæculi parte, nunc autem quid tunc nostro Guinizoni, a suis fratribus e solitudine in monasterium revocato, ut eis opem ferret, contigerit, ex ejusdem Chronici libro 3. capite 48. dicendum.* His namque, *inquit Petrus ipse Leonis Marsicani continuator*, temporibus Guinizò confessor almificus & hujus cœnobii monachus vita decessit. De cujus virtutibus, quia ad id loci decurrens pervenit historia, æquum plane videtur aliquanta opusculo isti annectere. Hic dum Basilii perversi temporibus, pro hujus cœnobii causis ad Theodinum servum, tunc in arce quæ Bantra dicitur, residentem directus fuisset, rogatus ut ea nocte in supradicta arce remoraretur, extra cellam Guinizo nullatenus se manere posse respondit. Tunc Theodinus diabolico debriatus veneno, dum servum Dei orationis gratia ecclesiam intrasse conspiceret, cum summa diligentia claudi ecclesiam fecit: virgam vero, quam in manu servus Dei adduxerat, uxori suæ tradens, in arcam claudi præcepit. Sed humani generis Conditor atque Redemtor, qui in se sperantes non deserit, misit angelum suum, qui salvo januarum signaculo eum de ecclesia abstrahens, ad radices montis deposuit. Rustici vero, sole jam ad occasum vergente, redeuntes a ruribus, percontati a castri habitatoribus, si quid novum in illis partibus nuperrime foret gestum, responderunt se omnino nihil aliud vidisse, nisi quemdam hominem solivagum discalciatis pedibus, cambutam in manu portantem. Theodinus vero nequissimus servus hoc audiens, evocat confestim presbyterum, & quid de Dei homine actum fuisset, sollicite cœpit inquirere. Qui cum in ecclesia eum requisissent, & non invenissent, stupore simul & admiratione ingenti repleti sunt: qualiter autem omnipotens Deus de eadem ecclesia januis clausis servum suum abstraxit, usque hodie cunctis mortalibus manet incognitum.

AN.CHR 1087 16.Sept.

71. *Prophetiæ dono præditum fuisse Guinizonem Victor & Petrus iisdem ferme verbis exponunt. Hæc ex prioris dialogo 1. exscripsimus. Guinizonis* discipulus, *inquit*, Januarius nomine, magnæ obedientiæ, magnæque abstinentiæ monachus exstitit: qui dum quodam tempore a magistro suo, venerabili videlicet Guinizone, ut ferramenta quibus operari soliti erant, reficeret, Aquinum missus fuisset, domum fabri ferrarii adiit, atque ab eo eadem ferramenta reparari data mercede poposcit. Faber vero ferrarius cœpit eum irridere, dicens: Num ex pane & aqua solitarius iste tam rubicundus tamque pinguis exstat. Rubor iste, ut mihi videtur, magis ex vino quam ex latice hausto procedit. At ille: Hodie, inquit, tibi utrum ex natura, an ex assidua vini potatione rubore conspergar, ostendam. Cum vero ferrum in ignem missum vehementer ferveret, & faber ferrarius id acceptum forcipe super incudem posuisset, ac scintillæ huc illucque undique volantes totam pæne domum illustravissent, casu ferrum ex incude in terram desiliens cecidit. Igitur venerabilis vir Januarius ferrum ex incude cecidisse conspiciens, inclinans sese fervens ferrum nuda manu tenuit, & super incudem ponens, malleatorem, ut quantocius id percuteret, hortatus est. At illi qui aderant, viso tanto miraculo, nimio pavore perterriti, pedibus ejus provoluti, veniam ex irrisione, quam in eum exercuerant, humiliter deprecati sunt. Sicque factum est, ut omnis illa irrisio in venerationem versa sit, quam stulti homines in Dei servum procaciter inferre præsumserant. Itaque cum venerabilis vir ad magistrum, atque ad cellam propterea remeasset, ab eo vehementer correptus est, quod insul-

Januarius.

AN CHR 1087 16 Sept. sultantibus cedens, talia in oculis hominum facere præsumsisset. Cumque ille, unde hoc sciret, vel quis sibi indicasset percunctaretur. Ille, inquit, qui tibi præstitit, ut posses facere; mihi etiam ut possim scire.

72. *Altero exemplo probat Petrus Guinizonem spiritu prophetiæ occulta cognovisse, quod nempe furem longe a se positum convicerit, raptas ab eo fuisse uvas ex monasterii vinea. Sed quæ de ejus morte scripsit uterque auctor, Victor scilicet & Petrus, proferamus, sic nempe habet Victor in Dialogo laudato.* Ea quoque quæ de hoc egregio viro, videlicet Guinizone, Joannes religiosus monachus, qui in hac vicina silva sub anachoretica disciplina solitarius commoratur, solitus est referre, dignum duxi huic nostro associare libello. Dicebat enim, quia dum adhuc in Beneventana civitate in suo monasterio degeret, quadam die, quidam Dei servus sibi aliisque fratribus, qui ibi aderant, intulerit, dicens: Pro certo sciatis hodie aliquem magnum virum e monachis apud montem Casinum ex hoc mundo migrasse ad Dominum: quod illi audientes mirati sunt, quod per octoginta ferme milliaria egredientem e corpore animam illius videre potuerit: & non adhibentes fidem, subtiliter studuerunt indagare. Et repertum est eo die illum venerabilem virum emisse animam, quo prædictus Dei servus Beneventi positus agnovit. *Eadem habet Petrus, qui sanctum virum ait* expleto sui temporis cursu laudabili *perrexisse* ad Dominum 7. Kalend. Junii.

73. *De ejus & Januarii ejus discipuli sepultura, hæc scribit idem Petrus:* Sepultus vero est in ecclesia sancti confessoris Christi Nicolai, in loculo plumbeo, ad dexteram partem altaris, in loco qui dicitur Ciconia; in quo & sanctus Januarius discipulus defunctus, una cum magistro suo positus est; ad quorum Christus merita declaranda, mira in diem usque hodiernum patrare non cessat. *Ex hac porro sancti Nicolai ecclesia jamdudum translatæ fuerant in majorem ecclesiam beatorum Guinizonis & Januarii sacræ exuviæ. Etenim cum anno* 1628. *Simplicius Caffarellus abbas Casinensis basilicæ sacri Montis exornandæ operam daret*, removendo altari & fodiendo sanctuario intentus, *sanctorum Constantini & Simplicii abbatum, Carolomanni, Guinizonis & Januarii monachorum corpora invenit. Ex his Guinizonis & Januarii corpora in decentiorem loculum Kalendis Octobris translata, in novo sacello pereleganter ornato deposuit. Hujus Inventionis simul & translationis historiam Marcus Antonius Scipio Neapoli evulgavit anno* 1630. *quam Bollandiani exhibent* 26. *Maji, quo die Ferrarius in Catalogo generali* in monasterio Casinensi sanctum Quinizonem abbatem *laudat Ejusdem memoria cum* sancti *titulo in Martyrologio Benedictino Arnoldi Vvionis & Hugonis Menardi eadem die celebratur. Utrobique etiam* miraculis clarus *dicitur. Idem habet Bucelinus in Menologio, primum hac ipsa die* 26. *Maji, & iterum* 17. *Julii. At Januarii memoriam cum elogio, ut assolet, die* 25. *Februarii consignavit, quo die inter prætermissos memoratur apud Bollandianos. Quo anno uterque exierit e vita incertum est, id tamen paullo ante quam Desiderius Casinensi monasterio præesset contigisse, ex iis quæ diximus facile colligitur.*

Gebizo. 74. *Iisdem temporibus* Gebizonem *monachum in sacro Monte floruisse auctor est Petrus Diaconus in Chronici Casinensis libro* 3. *capite* 48. *jam laudato, cujus vitam a Paulo Gramatico scriptam fuisse commemorat. Et quidem idem auctor in libro de viris illustribus Casinensibus capite* 36. *inter alia ejusdem Pauli opuscula hæc recenset.* Vitam sancti Ebizzonis monachi, qui Hilarioni similis fuit. *Sed cum hæc vita haberi non possit, sufficiat hic ea proferre, quæ de Gebizone habet Petrus loco laudato, ubi cum de Guinizone & Januario dixisset, sic de ipso prosequitur.* Circa hoc fere tempus sanctæ memoriæ Gebizo e colonia, de qua oriundus erat, egrediens, ad hunc locum pervenit, atque a Desiderio monachus factus est, vir humilitate summus, honestatis nitore conspicuus, qui cujus apud Omnipotentem meriti fuerit, non debet videri laciniosum, si ex his quæ de eo apicibus tradita sunt, ex parte hic aliqua perstringamus. Habuerat namque ante conversionem quemdam familiarissimum,

Ado-

Adonem nomine, prædivitem. In vigiliis autem natalis Domini oranti ei diabolus innumera dæmonum caterva stipatus affuit: quem vir Dei sciscitatus est, dicens: Unde jocundaris miserrime? Et diabolus: Quoniam ex anima Adonis modo triumphavi: nunc enim inter nostros eam suscepi. Et his dictis, ostendit prædictam animam jumentorum more ligatam ad supplicia trahi. Tunc vir Dei onus pœnitentiæ divitis sibi imponens, cœpit omnipotentem Deum rogare, ut eamdem animam de antiqui hostis potestate eripere dignaretur. Nocte vero adveniente, diabolus affuit, eumque flagellis ita cæcidit, ut seminecem eum relinqueret, dicens: Cur pro eo ausus fuisti Deum rogare, qui suis sceleribus innumeris exigentibus in nostra jura devenit? Non tamen pro hoc vir Dei ab oratione cessavit, usquequo Angelus Domini apparens dixit: Hactenus ego meique sodales pro Adone laboravimus, sed age gratias Deo, quia modo liberatus, & nostris est concivibus aggregatus. Nocte quadam dum in stratu suo, quod est ante secretarii januam, in ipso aditu basilicæ resideret, visi sunt in choro stare fratres, & quasi viritim thurificarentur, a singulis subselliis videbatur exire fumus, cujus virgulæ supra beati Benedicti colligerentur altarium. Cumque ad hoc cerneret, Angelus Domini apparens, dixit: Quod vides orationes sunt fratrum, quæ propterea in altari congeruntur, ut sanctus Benedictus repræsentet eas ante sedem Majestatis. Exstant propterea de hoc egregio viro plura miracula, quæ si quis nosse desiderat, historiam vitæ ejus a Paulo Grammatico, & hujus cœnobii monacho descriptam relegat. *Ejus memoriam cum sancti titulo Arnoldus Vvion & Hugo Menardus celebrant in Martyrologio Benedictino die* 21. *Octobris: quo item die memoratur a Bucelino in Menologio itidem Benedictino, ubi nonnulla miracula, præter ea quæ ex Chronico Casinensi descripsimus, exhibet.* AN CHR 1087 16. Sept.

75. *Celebrant iidem fasti Benedictini cum Ferrario in Catalogo generali, die* 24 *Maji*, Casini depositionem sancti Benedicti monachi, miraculis clari: *de quo Bollandiani ad eamdem diem in Prætermissis hæc ex Petri Diaconi libro de ortu & vita justorum sacri cœnobii Casinensis cap.* 67 *descripserunt*: Benedictus Casinensis monachus, Capuani cœnobii præpositus, sub Desiderio abbate Casinum veniens, quam creber in psalmodiis, quam sedulus in orationibus, quam studiosus in eleemosynis, quam pervigil in vigiliis, luce clarios patet: qui apud Capuanum monasterium infirmitate tactus defunctus est undecimo Kalendas Junii; sepultus vero ante ostium ejusdem monasterii ad dexteram partem introeuntibus ecclesiam, ubi usque hodie mira virtute divina patrare non cessat. *De eodem agit Michael Monachus in Sanctuario Capuano. Porro si in laudata Petri verba nullus error irrepserit, Benedictus die* 22. *Maji defunctus est, proindeque emendanda Martyrologia vulgata, quæ die* 24. *ejusdem mensis illius memoriam consignarunt.* Benedictus

76. *Alius est* Benedictus, *ex monacho Casinensi in Sardinia episcopus Urbani II. tempore institutus, uti ex Petro Diacono discimus in libro* 4. *Chronici Casinensis capite* 7. *ubi de Oderisio abbate agit. Hic auctor laudat* librum de Miraculis ejusdem S. Benedicti, ante fere septennium *a se exaratum, quod argumento est hunc beatum Antistitem multis miraculis coruscasse. Scribit Dionysius Bonfantus in triumpho sanctorum regni Sardiniæ libro* 13. *capite* 39. sanctum Benedictum in basilica sancti Saturnini sepultum *fuisse*, ibique illius anniversariam memoriam 17. Februarii celebrari, & spectari in ara majori pictam ejus effigiem, monachili habitu pedum archiepiscopale manu gestantis, ad dexteram Deiparæ. *Unde nonnulli colligunt eum Calaritanum archiepiscopum fuisse. Alii tamen episcopum solummodo fuisse contendunt, quod Petri verbis magis congruere videtur, qui scribit loco laudato* Benedictum in Sardinia insula episcopum *creatum fuisse. Ejus memoriam Ferrarius in catalogo generali, Hugo Menardus, & alii Fastorum Benedictinorum scriptores celebrant die* 17 *Februarii. Eam se invenisse in Kalendario pervetusto bibliothecæ Casinensis litteris Longobardicis exarato testatur Arnoldus Vvion in notis ad hanc ipsam diem, ubi & laudat Petri li-* Benedictus alter.

AN.CHR 1087 16. Sept. *librum de sanctis monasterii Casinensis, in quo nonnulla occurrunt de ejusdem sancti gestis. Annus ejus mortis incertus est, at constat eum exeunte hoc sæculo floruisse, unde eum ad annum circiter* 1100. *revocavit Joannes Bollandus. Circa idem tempus vivebat* Gregorius venerabilis monachus, *ecclesiæ sancti Liberatoris ad radices montis Majellici custos, ab ipso Victore sub libri 2. Dialogorum finem celebratus.*

Alii. 77. *Sanctum* Alamannum, patria non nomine *sic dictum, monachum Casinatem, laudat Arnoldus Vvion, & ex eo Hugo Menardus in Appendice ad Martyrologium Benedictinum,* cujus anima, *ut ex Petri Diaconi libro de sanctis Casinensibus capite* 52. *&c. referunt*, a Nicolao Cellerario in globi ignei speciem cælum ascendere visa est. Vixit, *ut iidem auctores scribunt*, anno 1080. *Memorat Bucelinus die* 14 *Januarii cum* sancti *titulo* Theodemarium *monachum, Sacellanum antea Agnetis augustæ, qui miraculis nonnullis, quæ ille auctor ea die in Menologio narrat, coruscasse dicitur. Hunc post annum* 1020. *obiisse scribit idem auctor; & quidem multo postea mortuus fuisse dicendus est, si, ut ipse idem Bucelinus innuit, sub Oderisio abbate floruerit. Eumdem* virum sanctitate plenum, *ex Petro Diacono appellant Vvion & Hugo Menardus in Appendice ad Martyrologium Benedictinum.*

78. *His addendus monachus quidam Anonymus ex monasterio Beneventano sanctæ Sophiæ, cujus felicem exitum narrat Victor sub finem libri* 3. *Dialogorum his verbis.* In eadem urbe *Benevento* monasterium est, quod sanctæ Sophiæ dicitur, in quo quidam a pueritia sanctæ conversationis & magnæ humilitatis monachus fuit, qui infra annos adolescentiæ nimio languore præventus ad extrema perductus est. Ad cujus exitum congregati fratres, hymnis & psalmis Deo cœperunt animam ejus commendare, sanctorumque cœtus in ejus auxilium attentius invocare, qui crescente languore defunctus est. Sed dum ad lavandum ejus corpus aqua præparatur, per unam fere horam exanimis jacuit; cumque qui aderant, orationi & psalmodiæ insisterent, subito corpus ejus omne contremuit, ac paullatim reviviscens, cunctis mirantibus in lectulo consedit. Dein interrogatus, cœpit illis quæ egressus de corpore viderat referre, dicens: Cum anima mea vobis litanias canentibus, sanctosque Domini invocantibus, de corpore egrederetur, mox ad preces vestras sancti, quos invocastis, meum in auxilium advenerunt. Cumque illi ab eo requirerent, si illos quos numquam viderat cognoscere potuisset, respondit: Sanctum Benedictum & sanctum Gregorium cognovi, beatum Donatum & Felicem cum reliquis, qui in hac ecclesia quiescunt sanctis, meum in auxilium venire conspexi: inter quos beatus Mercurius patronus noster, velut splendidum sidus rutilans videbatur. Quem cum interrogassent, utrumnam in hac vita esset moraturus? Minime, inquit, nam beatus Mercurius hodie se ad me assumendum venire spopondit. Quæ ut dixerat vera fuisse rei exitus comprobavit. Eodem namque die ex hac luce subtractus, ab illis procul dubio est receptus, quos antea moriens suum in auxilium venire conspexit. Ego denique, *inquit Victor*, in eodem monasterio positus, *supra ex cap. 5. libri 3. chronici Casinensis in monasterio sanctæ Sophiæ vestem monasticam induisse dicitur*, unum ex illis, qui adfuerant testibus, Sicenolfum nomine, superstitem vidi, qui cuncta hæc ut dicta sunt, se vidisse & audisse profitebatur. *Unde hæc ante sæculi hujus medium contigisse colligimus.*

79. *Alios omitto, qui hoc sæculo exeunte in sacro Monte floruisse dicuntur, quod vel ad sæculum sequens pertineant, vel sane sub* beati *aut* sancti *titulo apud veteres memorati non occurrant. Ex his plerique in libro Petri Diaconi de viris illustribus Casinensibus recensentur, quales sunt* Benedictus, *qui &* Guaiferius, *qui* sanctitate & religione conspicuus *dicitur capite* 29. Leo *Ostiensis episcopus, Marsicanus vulgo appellatus, ob scriptum Casinense Chronicum celebris, quem Petrus, capite* 30. sanctitate & monasticis disciplinis ad plenum imbutum, &c. *fuisse scribit.* Alfanum *quoque archiepiscopum Saler-*

lernitanum absolute sanctum *appellat Ughellus in tomo 7 Italiæ sacræ, ubi plura de eo habentur; ejus vero opuscula, ut jam observavimus supra numer. 14. recenset Petrus libro laudato capite 19. Albericum Cardinalem, Constantinum-Africanum, Amatum episcopum & ceteros, quos nemo nescit tunc temporis illustres fuisse, bic recensere non vacat. Quales fuerint sub Desiderii regimine in Casinensi cœnobio monachi, uno verbo exponit Petrus Damiani Opusculo 34. quod etiam inter epistolas locum babet lib. 2. epist. 15. ubi eos* angelicum fratrum sanctumque conventum, *ac Abbatem* monachorum archangelum *appellat*. AN.CHR 1087 16.Sept.

80. *Pro coronide proferimus vitam sancti Aldemarii, ex monacho Casinate abbatis monasterii sancti Laurentii Capuæ, quam vitam a Petro Diacono exaratam Michael Monachus ex veteri codice descriptam in Sanctuario Capuano retulit. Aliam tamen, sive potius eamdem, sed nonnihil dissimilem, exhibet Bollandus die 24. Martii, cum Prologo quem Michael monachus omisit : quæ vero ex bis duabus sincerior sit, alii judicabunt. Primam bic damus integram; si quæ in altera occurrant alicujus momenti lectionum diversitates, eas in notis marginalibus apponemus, omisso prologo, qui nibil complectitur singulare. Quo autem tempore vixerit Aldemarius, ineunte an exeunte sæculo* 11. *incertum est. Si primus fuerit monasterii sancti Laurentii Capuæ abbas, ab ejus conditrice Aloara Pandulfi, cognomento Capite-ferreo, relicta ibidem præfectus, ut putat Michael Monachus, & innuit Petrus ipse in Vitæ num.* 4. *certe jam sub finem sæculi præcedentis huic monasterio præesse debuit. Etenim Aloara anno* 986. *privilegium in monasterii a se conditi gratiam ab Adenulfo archiepiscopo Capuano obtinuit. Vita tamen a Michaele Monacho vulgata sic incipit :* Anno . . . circiter 1070. Aldemarius, &c. mundo illuxit. *At hæc verba in codd. Bollandianis non habentur, & ea censet Bollandus ab interpolatore addita. Sed etsi forte vera non sit hæc temporis nota, videtur tamen a Petro assignata : nam idem ipse in Chronici Casinensis libro* 3. *capite* 56. *de Aldemario agens, ejusque nonnulla miracula laudans, ea aliis eventibus illigat, quæ anno circiter* 1078. *contigerunt. Ceterum non minus Aldemarii dies mortis incertus est, quam annus : hinc Arnoldus Vvion & Hugo Menardus ejus memoriam in Appendicem Martyrologii Benedictini rejecerunt, Bucelinus tamen eum celebrat die* 24. *Martii, quo die Bollandus vitam ejus exbibet. Mirum est Michaelem Monachum, qui observat sanctum Aldemarium Buccanici, seu Bocclanici, quod est Marrucinorum in Aprutio opidum baud procul a Theatina urbe situm, coli, nullum tamen ejus assignasse festivum diem.* S. Aldemarius.

VITA S. ALDEMARII ABBATIS.

Auctore PETRO diacono & monacho Casinensi.

Ex Sanctuario Capuano Michaelis Monachi.

1. ANno ab Incarnatione Domini circiter millesimo-septuagesimo *a*, sanctissimus ipse Aldemarius, miraculorum patrator egregius, virtutum meritis præclarus, mundo illuxit. Hic ergo in Capua, totius olim Campaniæ præstantissima urbe, natus, patrem habuit Joannem, venerabilis vitæ virum; matrem vero Miram, quæ non immerito tale sortita est nomen, miris enim refulsit operibus. Cum itaque isti devoti conjuges divinis legibus præcincti, Deum timentes, præceptaque ejus Aldemarii patria, parentes.

a Nulla temporis nota in Vita Bollandiana habetur, ut jam præmonuimus.

AN.CHR. 1087 16. Sept. ejus custodientes, religiosis actibus insistentes, diu prole carerent, obnixis precibus Deum deprecabantur, ut eis filium concedere dignaretur: quorum gemitibus misericors Dominus, qui voluntatem timentium se facit, annuens, beatissimæ prolis eis præmium contulit.

Pia educatio. 2. Sacri ergo baptismatis fonte lavatus, Aldemarius appellatus est. Ab iisdem parentibus pie educatus, cum ipsorum moribus imbueretur, virtutum etiam ac sanctitatis futuræ specimen dabat. Litterarum namque studiis ab illis traditus, ita egregiæ naturæ indole ac ingenii acumine æquales omnes præcedebat, ut immatura ætas nullius impedimenti illi esset ad disciplinas adipiscendas, liberaliumque artium scientiam obtinendam. Tali itaque pollebat ingenio: non tamen animo inflatus erat, sed puerilis ætatis levitatem morum gravitate compescens, nulli voluptatum illecebris se patiebatur irretiri; sicque cum spiritu scientiæ clarescebat etiam in eo spiritus timoris Domini. Absente autem doctore, a suis sodalibus, ut mos est puerorum, ludentibus longe semotus, secretiorem locum adibat, ne sibi impedimento essent. Ludos enim, ac puerorum cursus, ut inutiles devitabat, orationi operam dabat, & quantum possibile tali adhuc erat ætati, in corporis motu & incessu, foris ostendere qualis habitus formaretur in mente nitebatur. Unde ab eisdem loci alumnis jure vocabulum sortitus fuit Sapientis. Ad sapientiam enim litterarum solus incedens, pertingere anhelabat. Porro parentes ejus pueri animum in tenera ætate adhuc positi intuentes, eumque virtutibus incumbentem ac terrena omnia despicientem agnoscentes, laudum munia Domino referebant pro tantæ munere prolis, in cujus adhuc puerili pectore gratiam suam, virtutumque dona ponere dignatus esset.

Sapiens cognominatur.

Fit monachus Casini. 3. Talibus itaque divinæ largitatis muneribus illius animus corroboratus, toto vitæ suæ tempore omnem vitiorum immunditiam superavit. Cum ergo ætate adolesceret, ad cælestia jam anhelans, sacrum Casinum adire disposuit, ibique sub regulari conversatione Domino militare. Relictis ergo parentibus, mundique voluptatibus, Casinense cœnobium petens, ab Abbate benigne susceptus, monachali habitu insignitus est. Monachus autem factus soli regum Regi in vigiliis & orationibus placere studebat; obedientiam, humilitatemque adeo coluit, ut propter hoc cunctis imitandum se exhiberet: nam cum ipse universos perfecta charitate diligeret, diligebatur ab omnibus. Abbas itaque intelligens, quoniam vas electionis erat iste, levitico eum ordine sublimari fecit: qui tali honore decoratus, juxta Sapientis sententiam, quanto major erat, quantoque sublimiores gradus ascendebat, tanto se magis humiliabat in omnibus. Non diu tamen lucerna ardens sub modio latere poterat, sed jam ejus sanctitatis fama ab omnibus celebrari incipiebat.

Tum Abbas Capuæ. 4. Tanti ergo viri præconium ad uxoris aures Capuani principis cum pervenisset, Abbatem, sub cujus regimine Dei famulus Aldemarius degebat, adiit, postulans, ut sibi Aldemarius concederetur: cujus precibus annuens Abbas, Dei servum cujusdam monasterii, quod ipsa mulier in honorem sancti Laurentii [a] in Capuana urbe construxerat, rectorem constituit. Illius igitur cœnobii venerabilis Aldemarius curam suscipiens, vigiliis, orationibus, carnisque macerationi quotidie insistebat. Paupertati autem, quam cælorum viam esse noverat, adeo deditus erat, ut deteriora ac viliora sibi retinens vestimenta, quæ nullatenus a frigore eum tueri poterant, nova pauperibus, tamquam Christo in eis, erogaret. Quamobrem Al-

[a] Monasterium S. Laurentii in Capuanam urbe sub annum 982. construxit Aloara, relicta Pandulfi principis, cui cognomen Caput-ferreo, cum teneret illa principatum cum Landenolfo ipsius filio tertio. Eadem immunitatis & exemptionis privilegium eidem loco obtinuit ab archiepiscopo Adenolfo, cujus hac de re diploma in Aversano S. Laurentii monasterio, cui hæc S. Laurentii ecclesia modo subjecta est, Michael Monachus asservari testatur. Ejusdem diplomatis initium edidit Ughellus tomo 6. Italiæ sacræ. Monasterii vero S. Laurentii, cujus superest ecclesia, meminit Leo Marsicanus libro 2. Chronici Casin. cap 21.

AN.CHR 1087 16. Sept.

Altiſſimus ita in eo ſibi complacuit, ut ſervum ſuum miraculorum gratia illuſtrare voluerit, quatenus Dei virtus in ſancto ejus ab omnibus laudaretur.

5. Cernens autem Caſinenſis Abbas tantum virum ſignis & virtutibus coruſcantem, ad ſe eum evocare diſpoſuit: quod audiens præfatæ Capuanæ urbis domina, a civitate receſſum Dei famuli ægre ferens, omnino renuere cœpit, ne vir Dei diſcederet. Videns autem Aldemarius litem inter Abbatem & Dominam illam in dies ſuccreſcere, locum deſerere voluit, ne propter ipſum tanta diſcordia amplius haberetur. Omnibus ergo inſciis Capua egreſſus, Boviani * civitatem petiit, in qua duplici miraculo, divina gratia largiente, illuſtratus eſt. Tres enim in urbe illa fratres aderant, quamdam eccleſiam pariter poſſidentes, quorum unus partem quamdam illius eccleſiæ ſibi contingentem Aldemario tribuit: reliqui vero id indigne ferentes, virum Dei perimere, niſi quantocius inde diſcedere properaret, minitabantur. Ipſe vero in eo, qui protector ſuus & merces magna erat, confiſus, eorum minas contemnebat: quapropter magis in eum ira ac furore fremebant quotidie. Quadam vero nocte, dum vir Dei eccleſiam more ſolito ingreſſus, ibi in oratione ac precibus perſeveraret, ipſi telis armiſque præcincti, eamdem ingredi auſi fuerunt. Incœptis autem matutinis laudibus, unus ex illis eum occidere niſus, telum in illum vibravit: quod cum feciſſet, lacertus ejus in tantum obriguit, ut brachium flectere nullatenus poſſet. Summo ergo dolore afflictus, pedibus viri Dei provolutus, cum lacrymis veniam deprecari, atque ut ſuum illi auxilium impendere dignaretur, inſtanter depoſcere cœpit. Hujus autem calamitati compatiens vir domini Aldemarius, Salvatoris memor præcepti, qui dixit: Benefacite his, qui oderunt vos; & rurſus: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, continuo Dominum deprecaturus pro illius ſalute ſeſe orationi dedit: qua completa, mox ille ſanitati redditus eſt.

Bovianum ſecedit.

* Bojano.

Ab interitu divinitus ſervatur.

Matth. 5. 44.

6. Illis item diebus Canonicus ejuſdem urbis ita infirmitate depreſſus jacebat, ut membrorum omnium uſus & exercitium penitus ei deeſſet, medicorum etiam ipſi ars nulla prodeſſe nequiret. Quadam ergo nocte dormienti illi revelatum fuit, quod ſi Dei famulo Aldemario mittere vellet, ut ſibi aquam benediceret, illaque inde aſpergeretur, continuo ſanus fieret. Evigilans autem Canonicus, ad virum Dei quemdam ex ſuis direxit, ut ſibi aquam a ſe benedictam mittere dignaretur. Quo audito Levita Aldemarius, huic qui nuntium attulerat reſpondit: Nequaquam mei juris eſt, frater, aquæ benedictionem infundere, qui adhuc ſacerdotii munere non fungor. Verum petitioni inſiſtendo ejus excuſationibus non acquieſcens, enixius flagitare cœpit, ut ad petentis infirmi voluntatem aquam benedicere non dedignaretur. Videns ergo humillimus Levita Chriſti Dei eſſe voluntatem, aquam benedixit, quam celeriter ille ſumens, infirmo Canonico detulit: qui magna animi devotione accipiens ac bibens, eaque corpus ſuum aſpergi faciens, priſtinæ incolumitati reſtitutus eſt.

Canonicum ægrotum ſanat.

7. His ergo aliiſque virtutum ſignis pollens famulus Dei, rogatus a civibus & clericis, presbyteri munus tandem ſuſcepit. Ordinatus autem, vivificam ac ſalutarem hoſtiam Domino in altari immolabat quotidie, ac virtutibus magis inſiſtere curabat.

Presbyter ordinatur.

8. Inde itaque diſcedens, monaſterium *a* ſancti Liberatoris adiit, quod ad pedes conſtitutum eſt montis, qui Majella præ magnitudine appellatur. Ibi quoſdam reperiens monachos muſicæ artis ignaros, libriſque ad divinum cultum adinventis carentes, aliquamdiu commoratus, antiphonarium deſcribere aggreſſus eſt, multiſque virtutibus coruſcans, ab omnibus unice diligebatur. Ad Caſinenſe monaſterium poſtea regredi cogitavit:

Degit in monaſt. S. Liberatoris.

a De hoc monaſterio ad Laentum fluvium ſito, paſſim agit Leo Marſicanus in Chronico Caſinenſi; illud Theobaldus, poſtea Caſinenſis abbas, renovaſſe & multis ornamentis donaſſe memoratur lib. 2. cap. 51.

AN. CHR. 1087 16. Sept.

vit: quod vir quidam, Adam nomine, perpendens, ejusque discessum non ferens, ipsius equum abstulit, ne illinc discedere posset. Ad alium ergo locum, qui sanctæ Euphemiæ dicitur, directus est, ibique monasterium *a* construxit, ubi monachorum numero aggregato, iis supplicantibus, invitus Abbatis onus suscipere cogitur, magnisque virtutibus fulgens, tamquam lucerna in candelabro posita, exemplum bonorum operum cunctis se exhibebat. Dei autem cultus, & honoris zelo exæstuans atque permotus, animarum quoque saluti consulere cupiens, plurima per Theatinæ provinciæ *b* oppida cœnobia construere curavit, innumeram servorum Dei multitudinem, qui divinis laudibus incumberent, in illis constituens. Divina ergo ducente eum gratia, ad opidum, quod Bocclanicum *c* dicitur, pervenit, ibique ecclesia quadam reperta, magnum cœnobium ædificare Dei famulus statuit, quod opibus & auxilio cujusdam nobilissimi Trevisii *, illarum partium ditissimi viri, celeriter construxit; congregatoque non parvo monachorum numero, cogente Trevisio illo, pastoris onus suscepit. Ibi miris virtutibus enituit, tanta humilitate, tantaque cum omnibus usus est caritate, ut ab omnibus diligeretur: unde brevi sanctitatis ejus odor universam provinciam illam replens, omnes ad ejus merita laudanda, ac beneficia per eum recipienda perduxit.

Construit monast. S. Euphemiæ. Et alia.

Aliud Boccanici.

* Boll. sem. per Tresidius.

Mulierem contractam sanat:

9. Mulier quædam paupercula aridam habens manum, ad eum venit: utque pro ea omnipotentis Dei clementiam exorare dignaretur, precibus illum compellere cœpit, quatenus sui corporis manum pristinæ restitueret sanitati. Ille, ut erat mitis & benignus, lacrymis ejus commotus, sacerdotalibus vestibus assumptis, sacrificium omnipotenti Deo pro illius salute offerre non distulit: sacris autem peractis, prædictæ mulieris manum tenens, in cælumque oculos lacrymis profusis elevans, sic Deum precatus est: Deus æterne, cui omnes cælestes & terrestres famulantur creaturæ, omniaque obediunt elementa, tuo omnipotenti Verbo creata; a te omne bonum, omne datum optimum est, cujus miseratio super omnia opera tua, huic ancillæ tuæ infirmitate detentæ pietatis clementia subvenire digneris, ut jam agnoscant omnes quod te corde puro, & fide non ficta invocantium preces non despicis. Hæc ergo oratione peracta, mox mulieris illius manus pristinæ incolumitati reddita est.

Ægrotat.

10. Tanta autem in ejus pectore divini amoris flamma degebat, ut non homines tantum, verum nec ipsa etiam bruta animalia deturbare vel in minimo vellet. Accidit enim, ut cum monasterium in honorem sanctissimæ Dei genitricis Mariæ constructum peteret, gravi ibidem detentus languore, multo tempore commoraretur. Sanitate autem, Deo largiente, recepta, ad monasterium, cui præerat, reversus est. Arca quadam *d* in præfato cœnobio, in quo infirmatus fuerat, relicta, quam maximum apum agmen per foramen ingressum, per quod ipsa arca clave aperiebatur, non parvum ibi mellis favum composuit. Reversus servus Dei Aldemarius ad monasterium illud, arcæ claustra aperiens, quod intus latebat adspiciens, nullamque illis molestiam inferens vir piissimus, domicilium, quod elegerant, benigne eis reliquit. Illinc autem descendens ad cœnobium, quod super ripas positum est, fratres visendi gratia perveniens, benigne ab illis exceptus est.

Ejus mansuetudo.

11. Cum vero nocte quadam, sicut consueverat, ut divinas laudes persol-

---

a Hoc in ducatu Beneventano situm fuisse conjicit Lubinus, quod ei Grimoaldus princeps Beneventanus privilegium concesserit, editum in Chronico S Sophiæ, apud Ughellum tomo 8. Italiæ. col 610.

b Boll. *Theatinæ Picenæque provinciarum*, &c. Picenum hodie dicitur Marchia Anconitana. Theate vero, vulgo *Chieti*, metropolitico jure gaudet, estque sedes præfecti regii utriusque Aprutii.

c Oppidum est Maruccinorum in Aprutio citeriori, quatuor circiter millibus distans a Theatina urbe. Ibi, uti semel & iterum monet Ughellus in Catalogo Theatinorum episcoporum, religiose colitur S. Aldemarius in monasterio a se constructo. An vero monasterium hodieque subsistat, nec ipse, nec Michael Monachus quem laudat, nec Lubinus in Notitia abbatiarum declarant.

d Bolland. *quamdamque propriam arcam ibi dereliquit*, &c.

solveret, surrexisset, impellente humani generis hoste, ita graviter lapsus est humi, ut femoris sui virtutem penitus amiserit. Illo autem morbo ingravescente, ad cujusdam oppidi mœnia, quod Sanctus Martinus dicitur, se deferri jussit: ibique febribus subito correptus, post multa virtutum opera, & miraculorum insignia, peracto bono certamine, & cursu felici consummato, vitam in terris angelicam vivens, & mentem in cælo semper affixam habens, pretiosissimam tandem Creatori suo animam reddidit: quam inter Angelorum tripudiantes choros in cælestibus sedibus collocavit.

AN. CHR. 1087

16 Sept.

Obit.

12. Ejus autem sacrum corpus in præfato oppido sepelire cupientes illius habitatores, ad eorum auxilium & patrocinium, statim sumpsere ligones; & certatim, ne inde auferretur, terram fodere cœperunt. Verum mox fodientibus illis, quidam ibi parvulus lapis, sic disponente Deo, inventus fuit, quem iidem abstrahere satagentes, totius diei frustra consumpsere labores. Interea audientes monachi, quorum regimini præfuerat, pastorem ac Patrem suum e mundo jam migrasse, illuc properare festinant, ut sacrum ejus corpus ad eorum cœnobium sepeliendum deducerent. Oppidani autem, ubi illos advenisse ad corpus viri Dei auferendum agnoverunt, nullatenus, ut sacratissimum corpus inde tollerent, permiserunt. Insuper ligonum ictibus illos interficere minitati sunt. Hæc ergo videntes monachi, ad dominum illius oppidi accesserunt, cum lacrymis ac gemitibus rogantes, ut eorum Patris corpus ad monasterium, cui præfuit, reduci concedere dignaretur. Tandem post multas preces illis acquiescens, corpus viri Dei monachis restitui imperavit. Tunc lætanter sacrum Aldemarii corpus monachi suscipientes, maximo fidelium concursu, in hymnis & laudibus benedicentes Dominum, in decenti ac decoro, quod secum detulerant, feretro posuerunt, atque ad monasterium summo honore, cunctis lætantibus, sepeliendum asportarunt.

Monachi corpus repetunt.

Quod obtinent.

13. Cumque in ecclesia collocatum fuisset, ut decentissimæ traderetur sepulturæ, quam præparare curabant, multitudine hominum confluente, cuidam pauperculæ mulieri illuc a longe adventanti, & lepræ morbo laboranti, ita revelatum est: Surge quantocius, atque ad monasterium, in quo exsequiæ præparantur, præpeti, ut prævales, cursu perge. Illius enim meritis & precibus, cujus corpus in eadem ecclesia inhumatum requiescit, reddenda es sanitati. Continuo expergefacta, quæ in somnis audierat, qualiterque admonita esset, hospiti suo innuere non dubitavit: qui de quo corpore hæc intelligi possent, secum mente revolvens, confestim divino permotus spiritu, recoluit, quod beatissimi Aldemarii corpus in ecclesia insepultum jaceret: nam per eum adhuc in carne degentem mirabilia patrari agnoverat. Mulierem ergo illam ad monasterium direxit, dicens: Celeriter vade, & sicut in somnis admonita es, Dei famulum Aldemarium deprecari non desinas: ipse enim est, quem tibi Dominus revelare dignatus est. Mulier itaque, ut potuit, ad monasterium cito cucurrit, quæ beatissimi Aldemarii intercedentibus meritis ita sana effecta est, ut nec cicatricum quidem signa in ea remanserint. Tanto itaque miraculo adstantes permoti, innumeras Deo retulerunt gratias, qui talia meritis servi sui Aldemarii mirabilia operari dignatus sit. Decentissimo ergo tumulo extra ecclesiæ muros præparato, magnificentissimi honoris studio, monachorum psallente choro, melos dulce organis personantibus, omniumque fidelium jubilo & lætitia pretiosus thesaurus reconditus est.

Leprosam sanat.

Sepelitur.

14. Anniversario [a] autem præfati beati viri Aldemarii die appropinquante, quidam de monasterii fratribus in gravem morbum incidit, qui nimio febrium calore exæstuans, sancti Patris sepulcrum adiit; ubi placidissimo sopore oppressus, expergefactus postea, ita sanus effectus est, ac si num-

Miracula ad ejus sepulchrum.

[a] Bolland. *Accidit autem ut quarta die depositionis prædicti Patris, &c.*

AN CHR 1087 16 Sept. numquam ægrotasset: qua fama per totam provinciam peragrante, omnes variis morbis languentes ad beati viri tumulum recurrere festinabant, cujus meritis intervenientibus mirabiliter curabantur.

15. Interea vir quidam, Picenæ provinciæ oriundus, filiam habebat pedibus contractam, quæ jam triennium transgressa, nulla incedendi signa præbebat. Hanc pater secum assumens, ad sepulcrum viri Dei pervenit, & obnixis precibus pro filiæ salute deprecari sanctum Aldemarium non desinebat. Biduo ergo in precibus elapso, jam quasi de salute desperans, tristis ac lugens ad propria remeavit, filiamque suam in subsellio collocavit: quæ sedens, sic matrem suam affata est: Da mihi baculum, mater, quo subnixa incedere valeam; mater vero hoc audiens baculum illico præbuit: quo puella accepto, ita protinus inoffenso gradu ambulare cœpit, ac si pluribus annis ipsum adhibuisset. Filiam ergo sospitem pater assumens, ad sepulcrum beatissimi Aldemarii accessit, eam ibi devovit, ut quamdiu in carne viveret, quotannis munera offerre satageret.

16. Alio quoque tempore leprosus quidam ex oppido, cui vocabulum Ripa est, a primævo suæ vitæ tempore ita ulceribus repletus erat, ut nullus in corpore ejus sanitatis locus appareret. Miraculorum itaque viri Dei Aldemarii fama commotus, ad monasterium illud accessit, atque meritis ejusdem sancti ita mundatus est, ut vix a parentibus agnosci potuerit, aliquantum autem in præfato cœnobio commoratus est. Quoniam vero patri suo unicus erat, nequaquam ibi se diutius perseverare posse fatebatur. Quadam ergo die iter arripuit, & patrem in præfato oppido commorantem revisit. Tanta vero illico correptus est lepra, ut omnem sui corporis figuram amisisse videretur. Dormienti autem illi in somnis sic revelatum est: Surge & virum, qui te curavit, repete: nisi enim illuc redieris, numquam de hoc morbo liberaberis. Quacumque autem die illinc discedere tentaveris, tali correptioni statim subjacebis. Quibus verbis admonitus, expergefactus ad cœnobium illud reversus est, ibique perseverans, integre tali morbo curatus est: quoties vero a monasterio discedere conabatur, eodem semper morbo afficiebatur. His ergo aliisque mirabilibus signis sanctissimi Aldemarii sepulcrum jugiter decoratur, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, qui vivit & regnat in omnia sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR 1989 28. Maji.

VITA BEATI LANFRANCI

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

Auctore MILONE-CRISPINO, monacho & cantore Beccensi, subpari.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vita au. ctor. 1. *Milo monachus & cantor Beccensis monasterii, ex nobili Crispinorum familia ortus, de qua in observationibus ad beati Herluini vitam egimus, beati Lanfranci vitam litteris mandavit. Ejus ætatem ex hac ipsa Vita colligimus, ubi cap.* 14. *loquens de beati Lanfranci Diacono, qui a dæmone arreptus fuerat, sic habet:* Hoc, beato Anselmo archipræsule referente, cum pluribus aliis audivi. *Porro etsi ipsum ante Lanfranci obitum, in vivis fuisse non dubitemus, veri simile tamen est ab eo Lanfrancum numquam visum fuisse, quod ex ejus Prologo patet, ubi ait se ea quæ narraturus est, ex Herluini vita excerpsisse, aut certe ex iis quæ* a venerabilibus ac veracibus viris *audierat; & paullo inferius subjungit:* Et de his quidem non omnia quæ dicenda forent audire potui. *Haud dubium quin si aliquando illi ipsummet Lanfrancum audire aut videre fuisset datum, id ad comparandam suæ narrationi auctoritatem non reticuisset.*

Lanfranci erga monachos propensio 2. *Multa sunt quæ Lanfranci merita plurimum commendant, tum in rem monasticam, tum in litterariam, tum etiam in Ecclesiam universalem. Ut a rebus monasticis sumamus exordium. Beccense insigne monasterium, si non ei institutionem, saltem incrementum & stabi-*

stabilitatem debet. Alium hujus rei testem adhibere necesse non est præter Herluinum ipsum, qui asserebat se a Deo multis lacbrymis postulasse & impetrasse Lanfrancum, ut monasterium suum, ad quod recte instituendum imparem sese censebat vir sanctus, ejus consilio & opera confirmaretur. Multoties, *inquiebat ille Lanfrancum ipsum alloquens*, per magnos gemitus Deum rogavi, uberrimis lacrymis divinæ supplicavi misericordiæ, ut talem mihi virum præstaret, cujus consilio & auxilio locum illum emendarem, & quæ Deo essent placita monachorum usibus instaurarem. Et quando, frater Lanfrance, huc te Deus adduxit, preces humilitatis meæ exauditas credidi. *Et re quidem vera Herluini spem non fefellit eventus : nam ipsius Lanfranci opera Becci monasterium ex tenuissimo celeberrimum numero monachorum, pietate & doctrina illustrium, atque etiam temporalium bonorum affluentia evasit : quod ex subsequentis vitæ contextu melius patebit. Quid de Cadomensi utroque monasterio proferamus, quorum alterum in honorem S. Stephani pro monachis, alterum in honorem Sanctæ Trinitatis pro sanctimonialibus, a Guillelmo Duce construi, & dotari procuravit Lanfrancus? Cum enim illegitimas hujus Principis nuptias approbare renuisset, obtinuit ut res ad Romanum pontificem deferretur, dispensationis obtinendæ gratia : quam ille, agente Lanfranco Willelmi ipsius legato, ea conditione concessit, ut duo monasteria in piaculi expiationem conderentur. Perstat etiamnunc utrumque sub Ordine nostro, de quibus fuse agunt Acherius noster in Notis ad Lanfranci vitam, & Arturus Monsterius in Neustria pia : ex his monasterium sancti Stephani virorum, nostræ Congregationi sancti Mauri jam ab aliquot annis adjunctum fuit. De cujus monasterii conditione & de Lanfranco, quem ei Guillelmus loci fundator primum abbatem præfecit, sic loquitur Petrus Pictaviensis, auctor æqualis, in ipsius Guillelmi Gestis.* Lanfrancum, *inquit*, quemdam, de quo venit in litem, plusne sit meritus reverentiam atque gloriam sæcularium ac divinarum litterarum singulari peritia, an ordinis monachici singulari observantia, intima familiaritate *Guillelmus* colebat; ut patrem venerans, verens ut præceptorem, diligens ut germanum aut prolem. Illi consulta animæ suæ, illi speculam quamdam, unde Ordinibus ecclesiasticis per omnem Normanniam prospiceretur, commisit. Potuit namque viri talis vigilans cura, cum maximam auctoritatem sapientiæ pariter ac sanctitatis prærogativa comparavit, securitatem non parvam optimæ sollicitudini promittere. Ipsum pia quadam violentia monasterii Cadomensis abbatem statuit, non minus reluctantem subjectionis amore, quam altioris gradus timore. Multis deinde possessionibus, item argento, auro, diversisque ornamentis monasterium idem locupletavit, &c.

AN. CHR 1090 28. Maji.

3. *Lanfrancus ad Cantuariensem Archiepiscopatum promotus, majora dedit in rem monasticam propensionis suæ argumenta. Tunc quippe Monachis præcipuas Anglicani regni ecclesias cathedrales occupantibus invidebant clerici, nihilque omittebant quacumque data occasione, ut eos ab iis ecclesiis exturbarent : immemores hanc fuisse primam Anglicanæ ecclesiæ disciplinam, ab ipso sancto Augustino, qui cum sociis suis Ordinis nostri monachis Anglicanam gentem ad fidem adduxerat, institutam. Opportuna visa fuit clericis occasio in tanta rerum mutatione persuadendi novo Regi, ut clericos monachis in ecclesiis cathedralibus substitueret. Et quidem sua eos non fefellisset opinio, nisi Lanfrancus eorum conatibus totis viribus restitisset. Guillelmus quippe rex episcopos, quos in Anglia de novo constituerat, omnes pæne ex clericali ordine elegerat, qui proinde clericorum conatibus favebant, aut sane non multum adversabantur : unde res ipsis adeo indubitata videbatur*, ut Valchelinus episcopus Wintoniensis, *inquit Eadmerus lib.* 1. jam adunatos pæne quadraginta clericos, canonicorum more tonsura ac veste redimitos haberet, quos ejectis monachis, Wentanæ ecclesiæ cui præsidebat, mox intromitteret. *Solus supererat consensus Lanfranci obtinendus, quem absque negotio se impetraturum autumabat. At res longe aliter evenit, ut prosequitur Eadmerus*, nam ubi quod Episcopus moliretur insonuit auribus ejus, ilico facinus exhorruit, ne se dum viveret, ut effectum quoquomodo talis voluntatis obtineret, consensurum asseruit. *Multo gravior fuit in monacho procella, cum de Primatiali Cantuariæ ecclesia actum fuit, proindeque majori ad eam sedandam constantia opus habuit Lanfrancus; sed nec eum Regis auctoritas, nec aliorum Principum consensus umquam adducere potuerunt, ut monachorum ex ea ecclesia expulsioni consentiret; immo inquit Eadmerus*, ne post obitum suum fieret, quod se superstite sciebat per auxilium Dei nequaquam perficiendum, nesciens mortis suæ diem vel horam, egit sagacitate & industria, qua pollebat, ut auctoritate Romanæ & Apostolicæ sedis, monachorum habitatio in eadem ecclesia confirmaretur, & inconvulsa, dum sæculum duraret, in perpetuum stabiliretur. *Extat ea de re Alexandri II. papæ decretum inter alias hujus pontificis Epistolas, quod Eadmerus aliique auctores integrum suis scriptis inseruerunt. Exinde Benedictinus Ordo in Cantuariensi aliisque quamplurimis Angliæ regni ecclesiis cathedralibus perseveravit usque ad ejuratam tempore Henrici VIII. catholicam fidem. Quid præterea monachis præstiterit Lanfrancus, ex eodem Eadmero aliisque auctoribus repetendum est : pauca ex multis hic delibare sufficiat. Monachorum ecclesiæ S. Salvatoris, domo veteri destructa*, alias decore ac magnitudine multum præstantes ædificavit, *inquit Eadmerus; abbatiam S. Albani*, quam intus & extra ad nihilum fere devolutam, ipse ut suam, instituto ei bonæ memoriæ Paulo abbate, a funda-

Archiepiscopus quid eis præstiterit?

AN. CHR. 1090. 28. Maji. mentis reædificavit, & intus magna religione, foris multarum rerum donatione auxit, honestavit, ditavit. Per *Gundulfum monachum, quem Episcopum Roffensem instituit*, vetustam ecclesiam episcopatus, cum fabrica adjacente subvertit, & nova quæque extruxit .... sedem episcopalem monachici ordinis cultu instituit, ac delegatis terris, & aliis quæ sustentationi illic servientium Deo competebant, divitem de paupere, sublimem de humili, sicut in præsenti habetur, effecit. *Hæc Eadmerus, & Willelmus Malmesburiensis. Nec minus eum de accurata regularis disciplinæ observatione sollicitum fuisse quam de splendore aut amplitudine ædificiorum probant præclara illa statuta, quæ pro monachis edidit, a nostro Acherio edita. Denique sincerum ejus in monasticam vitam amorem testatur illa epistola, quam ad Alexandrum papam scripsit, ut ab ecclesiæ Cantuariensis regimine absolveretur.* Rogo, *inquit*, quatenus propter Deum & animam vestram, ut sicut vestra, cui contradici fas non fuit, me auctoritate alligastis, sic quoque alligatum, abrupto per eamdem auctoritatem hujus necessitatis vinculo, absolvatis, vitamque cœnobialem, quam præ omnibus diligo, repetendi licentiam concedatis: *quæ omnia probant titulum* Patris monachorum *jure merito Lanfranco concessum fuisse.*

Ecclesiarum protector. 4. *Mutatis in Anglia rebus, opus erat viro, qui ecclesiæ negotia ita moderaretur, ut nec ecclesiastica disciplina his tumultibus jacturam aliquam sustineret, nec ecclesiarum jura violarentur a victoribus: utrique egregie providit Lanfrancus, ea in re auctoritate qua pollebat in Regem prudenter utens, cujus a consiliis erat. Et enim, ut notat Adam Bremensis lib. 3. Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 14. Willelmus Bastardus ablatis scandalis eum posuerat Ecclesiæ doctorem, cujus studio multi ad divinum animati sunt obsequium. *Hinc cum pius antistes Conciliorum usum in Anglia a multis retro annis obsolevisse animadvertisset, curavit ut deinceps frequenter haberentur: quod & factum est, & multa in iis ad disciplinam recte servandam statuta sunt. Bona vero temporalia, quæ Ecclesiæ suæ bellorum tempore rapta fuerant, restitui procuravit, ad id Guillelmum Regem prudentia sua* perducens, *inquit Eadmerus*, ut quam plures terras ecclesiæ Cantuariensis, diversis causis ac violentiis hominum ablatas, pro redemptione animæ suæ *restitueret: viginti quinque* maneria *ex iis enumerant Rodulfus de Diceto, & Matthæus Parisius ad annum* 1089. *Quanta vero animi constantia Odoni Bajocensi Episcopo, uterino ejusdem Regis fratri, Ecclesiæ Cantuariensis jura violanti restiterit, narrant Eadmerus lib.* 1. *Novorum, & Vitæ auctor cap. 9. Hæc vero omnia & tantam auctoritatem etiam apud Regem ipsum conciliarant, ut cum* Willelmus *in Normannia versaretur, Lanfrancus* Princeps & custos Angliæ esset, subjectis sibi Principibus, *teste Vitæ auctore cap.* 15. *Eadmerus aliis verbis idem omnino adstruit, asserendo*, ad nutum Lanfranci totius regni intuitum spectasse. *Quod post ejus mortem potissimum enituit. Nam Guillelmus Rufus, qui jam patri suo successerat*, confestim *inquit Eadmerus* foras expressit, quod illo, *Lanfranco*, consotum habuit. Fecit ergo Ecclesiam Christi venalem, &c. *Unde merito de Lanfranco paucis verbis cum eodem Eadmero dici potest*: Breviter dico, ipsum revera magnum & insuperabilem Ecclesiæ Christi defensorem, & pium totius Angliæ Principem, ac in quantum sibi licuit, bonum Pastorem cunctis in ea consistentibus, dum vixit fuisse. *Noverat id Alexander II. summus Pontifex, qui apud eumdem auctorem, Lanfrancum vocat* Patrem patriæ Anglicanæ; *& ei revera Pastorales virgas, prout ipsi videretur, dispensandas contradiderat. Chronographus noster Saxonicus, Normannis licet infestus, Lanfrancum laudat* in Ecclesia doctorem, cujus studio & prius in Gallia, & postmodum in Anglia, multi ad divinum animati sunt obsequium.

Scripta ejus. 5. *Non factis solum sed etiam suis scriptis Lanfrancus Ecclesiam catholicam illustravit, quæ ei inter Ecclesiasticos auctores locum meruerunt. Ejus opera omnia, quæ inveniri potuerant, primo in unum collecta edidit noster Lucas Acherius, quorum hic est Catalogus.* Commentarius in Epistolas beati Pauli. Libellus de corpore & sanguine Domini contra Berengarium. Annotatiunculæ in nonnullas Joannis Cassiani Collationes Patrum. Decreta pro Ordine sancti Benedicti, liber Epistolarum, Pericope orationis quam habuit in Concilio Anglicano, & libellus de confessione celanda. *Ex his Commentarius in Pauli epistolas ab Acherio vulgatus, non est sincerus Lanfranci fœtus: illum autem ipsum, qui ab eo scriptus est, habemus præ manibus, quem si aliquando opportuna fuerit occasio, in lucem proferemus. Verum præter hæc opera dicitur etiam edidisse commentarium in psalmos Davidicos, & historiam ecclesiasticam, sed neutrum hactenus reperire licuit. Certe quod Lanfrancus historiam sui temporis scripserit, extra dubium videtur esse: cujus rei testis est Eadmerus libro* 1. *Novorum, ubi de Lanfranco sic loquitur*: Ipsemet de rebus ecclesiasticis quæ suo tempore gesta sunt, veracissimo & compendiosissimo calamo scripsit. *Hoc opus, ut mihi videtur laudat Willelmus Malmesburiensis libro* 1. *de Pontificibus Anglorum, ubi de controversia inter ipsum Lanfrancum & Thomam Eboracensem archiepiscopum exorta agens, rem esse ex Lanfranci scriptis repetendam his verbis monet*: Ipse melius scripto suo insinuabit, quod de ordinatione sua, & controversia inter se & Eboracensem Thomam commota & sedata ita scripsit. Anno Dominicæ Incarnationis 1070. intravit, &c. *Porro inter cetera ejus opera principem locum facile obtinet liber, quem, cum adhuc Prior esset Becci*, de corpore & sanguine Domini *edidit adversus Berengarium hæresiarcham. Hunc quidem jam semel & iterum verbis confutaverat, primum scilicet in Romana synodo præsente summo Pontifice Leone, & iterum in altera synodo* 113. *episcoporum coram Nicolao II. ubi Berengarius abjurata hæresi catholicæ fidei formulam palam legerat, & ei sese sincero animo, adhibito etiam jurejurando, adhærere professus fuerat, libris suis in ignem projectis* coram

coram universa synodo ; paullo post tamen ad vomitum suum reversus, pravitatem suam, *inquit Lanfrancus*, clandestinis disputationibus apud imperitos tueri *conabatur : sed id impune non tulit : nam Lanfrancus, ut testatur Baronius ad annum* 1059. *libro adversus eum ac ejus errores edito*, arrogantis hæresiarchæ retudit audaciam, refellit errores, dissolvit fallacias, blasphemias redarguit, convertens eas in caput ipsius, &c. *Hunc librum Joannes Bromtonus abbas Jornalensis in Chronico appellat* Tonantem librum, *quem ab ipso Lanfranco* Scintillarum *fuisse* intitulatum *scribit*. AN.CHR 1090 28. Maji.

6. *Tantæ doctrinæ fama per totam Europam peragrans, plurimos discipulos Lanfranco adquisivit, hincque Beccense cœnobium, quod exiguum antea erat & vix notum, brevi amplis possessionibus, & monachorum numero celebre evasit. Immo Normannia, quæ hucusque litterarum expers habebatur, Lanfranco magistro ita profecit, ut postea viris eruditione & doctrina eximiis abundaverit. Ea de re audiendus Ordericus Vitalis libro* 4. *Historiæ ecclesiasticæ, ubi de Lanfranco hæc habet*. Cœnobiolum Beccense in Normannia loci situ, & paupertate elegit, quod prudentia ipsius vigilantissimaque cura locupletavit, & in statum pulcherrimi ordinis provexit .... Coactu obedientiæ de claustrali quiete protractus magister processit, quo docente philosophicarum ac divinarum litterarum bibliotheca essulsit. In utraque nodos quæstionum solvere potentissimus erat. Hoc magistro primitus Normanni litteratoriam artem perscrutati sunt, & de schola Beccensi eloquentes in divinis & sæcularibus Sophistæ processerunt. Nam antea sub tempore sex Ducum Neustriæ, vix ullus Normannorum liberalibus studiis adhæsit, nec doctor inveniebatur, donec provisor omnium Deus Normannicis oris Lanfrancum appulit. Fama peritiæ illius in tota ubertim innotuit Europa, unde ad magisterium ejus multi convenerunt de Francia, de Wasconia, de Britannia, necnon Flandria. *Paucioribus verbis hæc eadem omnia exposuit* Willelmus *Malmesburiensis libro* 1. *de gestis Pontificum Anglorum, ubi de Lanfranco sic loquitur* : Litteratura perinsignis Liberales artes, quæ jamdudum sorduerant, e Latio in Gallias vocans acumine suo expolivit .... Exivit fama ejus remotissimas latinitatis plagas, eratque Beccum magnum & famosum litteraturæ gymnasium. *Inter celebriores Lanfranci discipulos recensentur Alexander II. summus Pontifex, Guitmundus Aversanus postea Archiepiscopus, Guillelmus Rotomagensis, Hernostus & Gundulfus Episcopi Roffenses, Fulco Belvacensis, Ivo Carnotensis, ut testis est Robertus de Monte, aliique quam plurimi, qui ad infulas variarum ecclesiarum rapti sunt. Sanctus vero Anselmus ita Lanfranci eruditionem suspiciebat, ut ad eum* Monologium *a se editum transmiserit ejus censuræ subjiciendum, immo & Lanfrancum precatus est, ut quemcumque titulum meliorem judicaret, huic libro imponeret*. Hoc, *inquit Anselmus lib.* 1. *Epist.* 63. cum importunitate a vestra auctoritate non desinam exigere, quatenus de eodem opusculo .... quid fieri debeat vestra decernat auctoritas. Titulum autem nullum illi præposui, quippe quod nequaquam tanti existimavi, ut illud suo nomine dignarer. Si igitur vestro sederit arbitrio, ut quod scripsi scripserim, a quo habebit firmitatem, ab eo habeat & nomen. *Eum vero quem vivum tanti fecerat, post mortem adversus hæreticum calumniatorem egregie propugnavit. Nam Roscelinus, qui tres personas sanctissimæ Trinitatis tres res esse, eo modo quo tres angeli tres res sunt, asserebat, ita tamen ut una esset in his tribus personis voluntas aut potestas, eo impudentiæ devenerat, ut Lanfrancum & Anselmum sui dogmatis fautores esse mentiretur : at hæretici calumnias fortiter refutavit Anselmus ; ut patet ex ejus epistola ad Fulconem Belvacensem episcopum scripta, quæ est libri secundi* 41. *ubi eum monet ut Lanfranci ac sui defensionem suscipiat in Concilio, quod ea de re a Rainaldo Remorum archiepiscopo proximo congregandum erat. Ita vero de Lanfranci doctrina loquitur* : Archiepiscopum quidem Lanfrancum, vita ejus multis religiosis & sapientibus viris nota, quia de eo numquam aliquid tale sonuit, ab hoc crimine satis excusat, &c. *Nec mirum est id Lanfranco defuncto impactum fuisse, quod ipsi adhuc in vivis agenti factum fuerat. Nonnulli enim, nescio quo spiritu ducti, eum apud Romanum pontificem accusaverant, quasi Berengarii erroribus faveret : quam calumniam brevi non solum scriptis ; sed etiam verbis coram duobus Pontificibus, & universis synodis, ut jam diximus, penitus a se removit ; sicque* pravi rumoris, *ut ipsemet loquitur in libello contra Berengarium supra laudato*, a se maculam *abstersit*, fidem suam *exposuit* ; *atque quod dixit* omnibus placuit, nulli displicuit. *Magnum denique argumentum est Lanfranci doctrinæ, quod post ejus mortem Episcopi Anglicani, simul in unum in synodo adunati, eum* Magistrum *suum nuncupaverint*. Discipuli.

7. *Superest ut inquiramus, quo anno, quove mense & qua tandem die Lanfrancus e vivis excesserit ; hæc enim omnia in controversiam vertuntur. Verum si antiquorum scriptorum testimonio stare voluerimus, nulla erit de anno difficultas : illi enim constanter affirmant, Lanfrancum anno* 1089. *e vivis excessisse : sic habent Symeon Dunelmensis, Joannes Bromton in Chronico, Ordericus Vitalis lib.* 8. *historiæ, Chronicon Beccense ab Acherio editum, item Chronicon Mailrosense, & alii passim auctores Historiæ Anglicanæ, quibus præivit Ingulfus, Lanfranco dum viveret amicitia conjunctus, ut ipsemet in nova ejus Historiæ integræ editione attestatur. Major est circa mensem difficultas. Nam omnes ferme recentiores historici ea in re a se invicem dissentiunt. Matthæus* Westmonasteriensis *eum die* 9. *Kal. April. obiisse memorat ; Matthæus* Parkerus *die* 4. *Junii, Petrus Equilinus* 5. *Non. Julii, Balæus* 5. *Kal. Julii, Arnoldus* Wion, *Hugo Menardus aliique recentiores plerique tertia die Julii. His tamen omnibus præferimus antiquiorum Angliæ scriptorum auctoritatem, qui Lanfrancum mense Majo* Obitus.

AN.CHR. 1090. 27. Maji. *obiisse una voce affirmant : at quo hujus mensis die id contigerit, hic totus est difficultatis nodus, quem, ut verum fateamur, nemo facile solvet, ob nimiam opinionum discrepantiam. Sic quippe ea de re Symeon Dunelmensis*, Anno 1089. Feria 5. 9. Kal. Junii obiit Lanfrancus. *Idem ipsissimis verbis asserunt Rogerius Hovedenus in parte priori Annalium, Florentius Wigorniensis in Chronico. Et quidem notæ istæ chronologicæ optime inter se cohærent : nam anno 1089. dies Dominica erat dies 20. Maji, exsistente littera Dominicali G. ac proinde feria 5. sequens in diem 24. hujus mensis incidebat, quam isti auctores assignant. Verum Gervasius Dorobernensis in actis Pontificum Cantuariensium alia die Lanfranci obitum assignat his verbis :* Obiit anno Patriarchatus sui 19. 5. Kal. Junii, Feria 2. post Octavas Pentecostes, hora diei prima. *Consentiunt Milo Vitæ sequentis auctor, Joannes Bromtonus in chronico, & Tabulæ ecclesiæ Cantuariensis : conveniunt item huic calculo aliæ notæ chronologicæ, cum eo anno dies Paschatis inciderit in diem primam Aprilis, ac ideo festum Pentecostes die 20. Maji, celebratus fuerit, ejus octava die 27. ejusdem mensis, & proinde sequens feria 2. quæ a Gervasio assignatur, dies erat Maji 28. Hanc sententiam amplexus est Joannes Capgravius qui Sanctorum Angliæ vitas conscripsit, ac post eum Eduardus Maihevv in Trophæis Anglo-Benedictinis: cui calculo nos quoque adhærebimus, donec certiora pro priori afferantur argumenta. Ad id nos potissimum movet, quod hujus posterioris sententiæ auctores data opera vitam sancti Lanfranci scripserint, ceteris ea de re ex occasione solummodo loquentibus.*

Cultus & memoria. 8. *Porro etsi nulla veneratione publica colatur memoria beati Lanfranci, ejus tamen nomen cum* sancti *titulo in vulgatis Martyrologiis insertum est, ut in Martyrologio Benedictino Arnoldi Wionis, & in Catalogo generali sanctorum Philippi Ferrarii. Hugo Menardus, Eduardus Maihevv & alii passim* beatum *appellant*, summæ sanctitatis & doctrinæ. *Iisdem titulis antea donatus fuerat a Tritbemio, Lelando, Capgravio, quod jamdudum vetustiores scriptores fecerant. Sic quippe de eo loquitur Guillelmus Pictaviensis in libro de Gestis Guillelmi Ducis :* Illi consulta animæ suæ, *Guillelmus Dux*, illi speculam quamdam, unde ordinibus ecclesiasticis per omnem Normanniam consuleret commisit : potuit nempe viri talis vigilans cura, cum maximam auctoritatem sapientiæ pariter ac Sanctitatis prærogativa comparavit, securitatem non parvam sollicitudini promittere. *Et Osbernus monachus in Epistola ad sanctum Anselmum*. Recuperemus in te, quod in mortuo sanctissimo patre Lanfranco perdidimus *: Extat inter epistolas sancti Anselmi libro 3. num. 5. edita. Asserit* Willelmus *Malmesburiensis lib. 1. de Pontificibus Anglorum, sanctum Dunstanum Lanfranco semper affuisse, quoties de tuendis ecclesiæ suæ juribus ageretur, quod etiam refert Osbernus in Vita sancti Dunstani superiori Seculo edita.* Quin etiam *Lanfrancus, ut idem* Willelmus *observat*, quemdam ægrum & cunctantis vitæ pertæsum, in visione qua videretur cum eo luctam inivisse, eripuit discrimini, restituit bonæ valetudini : *quod, occasionem præbere potuit nonnullis, maxime* Wioni, *Lanfrancum miraculis clarissimum prædicare. Denique in variis auctoribus*, bonæ *aut* piæ memoriæ vir *passim appellatur. Quæ sane omnia probant quod* Willelmus *libro 3. de Gestis Regum Anglorum in nostri Lanfranci honorem protulis, eum quippe esse* virum antiquis scientia & religione comparandum, de quo serio dici potest, Tertius e cælo cecidit Cato : adeo cælestis sapor pectus ejus & palatum infecerat. *Plura de ejus laudibus habentur in libro dierum obitualium ecclesiæ Cantuariensis, ubi præscribitur qua sollemnitate ejus anniversarium debeat celebrari. Adi si vis Angliæ sacræ tom. 1. ubi habetur pag. 55. Denique nullus ferme Historiarum scriptor Lanfrancum multis laudibus non exornavit, sed jam proferenda est ejus Vita, quam ab Acherio nostro ex codice Beccensi, multis passim prætermissis editam, integritati suæ restituimus.*

INCIPIT PROLOGUS IN VITAM MAGNI, & gloriosi LANFRANCI Cantuariensium Archiepiscopi.

QUoniam a pluribus quæritur vita venerabilis LANFRANCI Dorobernensis Archipræsulis, nec invenitur : volui de eo aliquid scribere pro tenuitate ingenii mei; ne omnino tanti viri memoria silentio deleatur. Opus siquidem, ut mihi videtur, hactenus intermissum; rarus quippe de eo aliquid scripsisse reperitur. Propter quod in vita beati patris nostri HERLUINI venerabilis Westmonasterii abbas GISLEBERTUS, quasi ex occasione inseruit, quantum ad historiam pertinere visum fuit : quæ exinde mutuans, & in hanc narrationem transferens, adjeci quælibet invenire potui, sive quæ a venerabilibus ac veracibus viris audivi. Hoc autem ideo facere studui, ut (quantum in me fuit) non lateret, qui aliis proponendus ad imitandum foret, sed notus omnibus fieret ad honorem Dei, & utilitatem legentium; atque ut noverint, qui scire volunt, quis vel unde fuerit; quam vivendi institutionem habuerit; quomodo ad religionem, ac deinde ab Abbatiam, & postea ad Archiepiscopatum

AN. CHR. 1089. 28. Maji.

tum venerit; seu qualiter de hac luce migraverit. Et de his quidem non omnia quæ dicenda forent audire potui. Nec quisquam mihi succensere debet, quod imperitus sermone & scientia aggredi materiam tam dignam ausus fuerim: quia potius duxi quoquomodo dicerem, quam nullus. Quod si cui rusticitas styli, & incultus sermo displicuerit, & ornatius eadem dicere voluerit, precor ne mutando verba, tollat rei gestæ sententiam; nisi forte aliquid inesse repererit falsitatis.

INCIPIT VITA B. LANFRANCI.

CAPUT I.

Lanfrancus Latinæ linguæ restitutor.

1. FUit quidam vir magnus Italia ortus, quem Latinitas in antiquum scientiæ statum ab eo restituta tota; supremum debito cum amore & honore agnoscit Magistrum, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberabilibus studiis magistra gentium Græcia, discipulos illius libenter audiebat, & admirabatur. Hic Papia civitate oriundus fuit. Parentes illius, ejusdem urbis cives, magni & honorabiles habebantur inter suos concives. *Patria & parentes.* Nam, ut fertur, pater ejus de ordine illorum *a*, qui jura & leges civitatis asservabant, fuit. Lanfrancus in primæva ætate patre orbatus, cum ei in honorem & dignitatem succedere deberet, relicta civitate, amore discendi ad studia Litterarum perrexit: ubi plurimo tempore demoratus, omni scientia sæculari perfecte imbutus, rediit. Deinde patria egressus, & Alpes transgressus, in Gallias venit tempore Henrici regis Francorum, & gloriosi ducis Normannorum Guillelmi, qui Angliam sibi armis subegit. Et pertransiens Franciam, quamplures magni nominis scholares secum habens, in Normanniam pervenit; & in Abrincatensi * civitate demoratus, per aliquod tempus docuit. *In Abrincensi civitate docet. * Avranches.* Considerans vero scientissimus vir, quod captare mortalium auram vanitas est; & quia ad non esse tendunt omnia, præter eum qui fecit universa, qui semper est, & qui ei intendunt; ad obtinendum ejus amorem, animum convertit & studium. Quod igitur in litteris perfectius invenit salutis consilium, & placendi Deo, arripere statuit: ut relictis omnibus, abdicato etiam sui ipsius jure, illum sequeretur, qui dixit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.* *Matth. 16. 24.* Et quia quanto magnus fuerat, tanto optabat fieri humilior, locum adire nolebat, ubi litterati, qui eum honori ac reverentiæ haberent.

Rotomagum petens incidit in latrones.

2. Interea cum ire vellet Rotomagum, iter agebat inclinata jam die, per silvam ultra fluvium Rislam *b*, incidit in latrones *c*; qui cuncta quæ habebat tollentes, ligatis a tergo manibus, & caputio cappæ ante oculos admoto, abduxerunt illum de via; & inter condensa saltus fruteta dimiserunt. Talibus angustiis comprehensus, nesciens quid ageret, suum infortunium lamentabatur. Tandem nocturno silentio in se reversus, voluit Domino laudes debitas persolvere, & non potuit: quia ad hoc antea non vacaverat. Et conversus ad Dominum: Domine Deus, ait, tantum tempus in discendo expendi, & corpus & animum in studiis litterarum attrivi; & adhuc quomodo te debeam orare, atque laudis officia tibi persolvere non didici. Libera me de hac tribulatione; & ego, te auxiliante, sic vitam meam corrigere, & instituere curabo, ut tibi servire valeam, & sciam. *Vitam meliorem spondet.* Surgente aurora, in ipso crepusculo audivit viatores iter carpentes; &

a Robertus de Monte in Chronico ms. hæc habet ad annum 1042. *Lanfrancus de Senatorum Papiæ nobili genere natus, in septem liberalibus disciplinis mirabiliter eruditus.*

b Risla Normanniæ fluvius, qui prope S. Ebrulfi monasterium ortum habet: unde conjicere est Lanfrancum a latronibus spoliatum fuisse in silva Uticensi, vulgo *la forest d'Ouche*, quæ prædicto monasterio Utici nomen dedit, qua transeundum est eundo Abrincis Rotomagum.

c Paullo aliter rem narrat Chronographus Beccensis ad annum 1041. ubi refert latrones Lanfranco omnia præter veterem chlamydem abstulisse. Ac ipse volens eis & chlamydem dimittere, exemplo Libertini de quo Gregorius Magnus lib. 1. Dialog. c. 2. ut sibi, sicut Libertino contigerat, omnia miraculo restituerentur, cum recta non esset ejus intentio, contrarium evenit: latrones quippe ipsum nudum arbori uni alligarunt, & scholarem suum alteri. Sic relictus Deo promisit, se omnia mundana dimissurum, si liber evaderet: statimque vinculis ejus divinitus solutis, sodalem suum solvit, & votum suum apud Beccum explevit.

AN.CHR 1089. 28. Maji. cœpit vociferando ab eis auxilium petere. Illi audientes primo expavere, dehinc vocem hominis advertentes, ad sonum vocis perrexere, & quis esset, quid haberet indicavit. Tunc eum solventes reduxerunt ad viam. Rogavit sane ut vilius & pauperius cœnobium quod in regione nossent, sibi demonstrarent. Responderunt: Vilius & abjectius monasterium nullum scimus, quam istud quod in proximo ædificat quidam homo Dei; & ostendentes viam discesserunt. At ille gressum illuc vertens, Beccum adiit, quo nullum usquam tunc pauperius æstimabatur, vel abjectius cœnobium. Forte tunc Abbas exstruendæ fornaci occupatus, ipsemet operabatur manibus suis; & accedens ad eum dixit: Deus te salvum faciat. Et Abbas: Deus te benedicat, inquit. Es Lombardus? at ille, sum. Et Abbas, Quid vis? Monachus, ait, fieri volo. Tunc Abbas præcepit cuidam monacho, nomine Rogerio, qui in parte opus suum faciebat, ut illi ostenderet librum Regulæ [a]: qua perlecta, respondit omnia, Deo se juvante, libenter servaturum. Hæc audiens Abbas, & sciens quis esset, & unde, concessit ei quod petebat. At ille per os furni procidens in faciem, osculatus est pedes ejus. Lanfrancus humilitatem animi sermonisque gravitatem in Abbate plurimum veneratus & amans, monachus ibi efficitur.

Beccum adit.

Fit monachus.

3. Quo facto venerabilis pater Herluinus gaudio repletus est non modico, quia credebat a Deo preces suas esse exauditas. Nam quia sumptuum procurandorum necessitas illum extra claustrum demorari cogebat, nec erat qui præsideret introrsus, & religionem asservaret: multoties Deum cum exorasset, divina miseratio sibi accommodavit auxilium, sufficiens ad omnia quæ agenda forent suffragium. Videres ergo inter eos pium certamen: Abbas ex grandævo laico nuper in clerum promotus, verebatur sibi subditam tanti doctoris celsitudinem: ille nullam pro eminenti scientia gerens insolentiam, humillime ad omnia parebat, attendebat, admirabatur, & prædicabat quam ipsi in intelligendis scripturis gratiam Deus concesserat, & dicebat: Quando attendo laicum istum, nescio quid dicam, nisi quia Spiritus ubi vult spirat. Abbas erga illum debita veneratione, ille erga eum omnimoda contendebat submissione, forma gregi uterque vivendi facti; unus activæ, alter contemplativæ. Abbas humilis, patientiæ summæ, in cura corporis continentissimus, nullam sæcularis pompæ curam gerens, legum patriæ scientissimus, præsidium erat suis contra iniquos exactores, ad tractanda causarum sæcularium negotia & disponenda exteriora peritissimus, in exstruendis vel procurandis necessariis nec prudentior, nec efficacior, salva religione, esse poterat. At Doctor ille maximus in claustro omnem operam impendebat quieti & silentio, cordis sui novalia verbi sacri excolens assidua lectione; irrigans ea dulci, quam sæpe obtinebat, lacrymarum compunctione.

Joan. 3. 8.

II. Lanfranci regularis observantia

4. Nec oblitus quod Deo in nocturna captione promiserat, postquam factus est monachus, in discendis officiis diurnis & nocturnis curam maximam impendere voluit, ut sciret Deo laudis sacrificium persolvere, sicut noverat. Sic per tres annos vixit solitarius, gaudens quod nesciebatur, præter paucos quibus aliquando loquebatur, omnibus ignotus. Rumor ut hoc factum prodidit, longe lateque protulit; & fama viri præclarissima Beccum, & Abbatem Herluinum brevi per orbem terrarum extulit. Clerici accurrunt, Ducum filii, nominatissimi scholarum magistri latinitatis, laici potentes, & nobiles viri multi, pro ipsius amore multa eidem ecclesiæ contulerunt. Hic ergo Lanfrancus, qui pro Deo se abdicaverat sibi, omni vilitate & extremitate contentus, omni obedientia se submittere curabat Majori: denique, ut fertur, lectionem non volebat legere in ecclesia nisi prius eam cantor audisset. Quadam die dum ad mensam legeret, dixit quiddam inter legendum sicut dicere debuit, quod non placuit præsidenti, & aliter dicere jussit; velut si ille dixisset, docere, media producta, ut est; &

Ejus fama.

S. Benedicti Reg. c. 7.

Humilitas notanda.

[a] Juxta Regulæ S. P. Benedicti præscriptum in capite 58. de disciplina suscipiendorum fratrum.

& iste eadem media correpta emendasset docere, quod non est. Non enim Prior ille litteratus erat. At vir sapiens sciens magis obedientiam Christo deberi quam Donato, dimisit quod bene pronunciaverat, & dixit quod non recte dicere jubebatur. Nam producere brevem, vel longam corripere syllabam, non capitale noverat crimen; verum jubenti ex parte Dei non parere, culpam non levem esse sciebat.

28 Maji. Obedientia

5. Quidam sæcularis dedit Beccensi ecclesiæ terram *a*, ad quam missus est Lanfrancus, ut eam servaret & instauraret. Una dierum dum de monasterio ad locum illum regrederetur, detulit catum in panno involutum, post se ad sellam ligatum. Dum iter faceret, quidam adjunxit se illi: cumque simul pergerent, socius viator audivit vocem cati, & cœpit mirari & circumspicere ubi esset catus, cujus audiebat vocem; tandem advertit, magistrum Lanfrancum illum post se ligatum ferre: & ait illi: Domine quid portas? Respondit, Mures & rati valde nobis infesti, & idcirco nunc affero catum, ad comprimendum furorem illorum. Ecce ad quantam humilitatem tantus vir pro Deo sese submittere curavit; & quia multum se humiliavit, Deus illum exaltare in præsenti non distulit.

6. Verum fratres qui jam adunati erant in ipso loco, non multum litterati, nec admodum religione instructi habebantur. Cernens Lanfrancus fratrum inertiam, morum pravitatem, ordinis transgressionem, contuens aliquos etiam sibi invidere, qui sibi metuebant eum proficiendum fore: ignorabat quid ageret, quo se transferret. Tædebat eum conversationis inhonestæ, inhiabat ardenter ad solitariæ dulcedinem vitæ. Simulata igitur stomachi infirmitate, Fulcrannum hortolanum rogavit, ut ei quotidie afferret radices quorumdam carduorum, quas sibi asserebat afferre solutionis remedium. Hoc autem faciebat, ut corpus suum assuefaceret tali edulio, quali vivere disponebat in eremo. Cum ergo jam animum & corpus præpararet ad fugam nocturnæ elapsionis; domno Herluino abbati nihil de hac re suspicanti, dum in lecto quiesceret, egregiæ indolis Hugo puer, qui nuperrime obierat, in veste candida apparuit (filius Baldrici de Sauvarvilla, nepos ejusdem Abbatis) cujus aspectu in nullo turbatus, amabi-
„ liter sic eum Abbas affatur: Quid est fili? Quomodo te habes? Et puer
„ alacriter; Ego me, ait, bone Pater, bene habeo: quia per Dei misericor-
„ diam, & tuam intercessionem, liberatus sum ab omni tormento. Sed Deus
„ misit me ad te, ut dicam tibi, quia si tibi non prospexeris, magistrum
„ Lanfrancum ad proximum non habebis. Abbas admiratus: Quomodo,
„ inquit, fili? Puer ad hæc: Quia solitariam vitam desiderat, & de mona-
„ sterio egredi deliberat, quoniam mores fratrum & vita sibi non placent:
„ vide ergo quid facias; quia tibi non expedit ut te deserat. His dictis puer disparuit. Abbas attonitus in his quæ audierat, reliquum noctis in vigiliis & orationibus insomne peregit. Summo autem mane, mox *b* ut hora loquendi se dedit, Lanfrancum adscivit, secum singulariter sedere fecit; cor Abbatis intimo dolore concutitur, vox intra fauces premitur, lacrymæ erumpentes dolorem cordis aperiunt. Lanfrancus hoc videns in terram prosternitur; cur Abbas sic plorat, aperiri sibi suppliciter precatur. Tandem Ab-
„ bas in hæc verba prorumpit: Heu mihi cui tale damnum minatur Deus!
„ Væ mihi qui meum consilium perdidi, meum adjutorium amisi! Multoties
„ per magnos gemitus Deum rogavi, uberrimis lacrymis divinæ supplicavi
„ misericordiæ, ut talem mihi virum præstaret, cujus consilio & auxilio
„ locum istum emendarem, & quæ Deo essent placita monachorum usibus
„ instaurarem. Et quando, frater Lanfrance, huc te Deus adduxit, preces
„ hu-

Eremiticam vitam optans fugam meditur.

a Hæc terra, ut puto, est monasterium S. Ebrulfi, quod Willelmus Geroii monasterio Beccensi, ubi monachum induit, tradidit. Ibi Lanfrancus aliquamdiu degit cum aliquot monachis, ac celebre olim istud monasterium, quod omnino dirutum erat, utcumque restauravit. Postea data Beccensibus villa *Rufferie* a B. Theoderico, ut in ejus Vita diximus, monasterium S. Ebrulfi pristinum splendorem recepit.

b Post Primam scilicet & preces in Capitulo recitatas: ante enim istud tempus silentium, quod in Regulæ cap. 42. strictius præscribitur, solvere absque gravi necessitate non licet.

AN.CHR 1089 28. Maji.

„ humilitatis meæ exauditas credidi. Ego in te onus meum transferre cogitabam: ego te totius oneris mei sarcinam supportare sperabam. Nunc „ autem nescio qua de causa hinc discedere, me relicto, satagis, & ad „ deserta pergere cupis. Lanfrancus intelligens voluntatem suam detectam, & propositum cordis sui, quod occultum putabat, evidentem propalatum, Abbatis pedibus illico advolvitur, & qualiter sibi innotuissent talia, humiliter sciscitatur. Tunc ei Abbas blanda voce visionem aperuit, & quid sibi divinitus per puerum revelatum sit, sicut superius reteximus, per ordinem explicavit. Lanfrancus mirabilius dictu obstupefactus, & Dei gratiam in Abbate vehementer admiratus, humi prostratus, per confessionem patri protinus quidquid in voluntate habuerat, corde compunctus exposuit, pœnitentiaque accepta, & absolutione impetrata, spopondit se numquam ab ipso discessurum, ejusque præceptis per omnia obtemperaturum. Abbas ingentes omnipotenti Deo gratias referens, quam citius potuit Lanfrancum Priorem constituit; & quidquid ditioni monasterii subjacebat, interius & exterius ipsius curæ commisit. Quos ita unanimes tribuit esse divina protectio, ut nulla umquam inter eos orta fuerit dissensionis occasio. Hanc visionem Lanfrancus nec volens propalare, nec omnino occultare, indicavit illam cuidam monacho, nomine Willelmo, quem ipse a puero nutrierat, & docuerat, plurimumque amabat: præcipiens ne cui diceret quamdiu ipse in corpore viveret. Quod ille servavit usque ad ultimam senectutem. Post mortem vero Lanfranci, cum jam nulla prohibitione urgeretur, scripsit rem sicut audierat; & Abbati ac monachis Becci scriptam [a], prout supra digessimus, direxit. Fuit idem Vuillelmus abbas Cormeliensis cœnobii.

Retinetur ab Herluino.

Prior instituitur.

Duci Willelmo est a Consiliis.

7. Ad administranda quoque totius patriæ negotia summus ab ipso Normannorum duce Vuillelmo Consiliarius assumitur. Cujus gratiæ nimiam perturbationem, quæ repente irruit, insperato Deus sereno lætificavit. Quorumdam enim accusationibus delatorum Dux in eum vehementer amaricatus, mandat ut monasterio exturbetur, patria discedat Lanfrancus. Nec motus animi sui hac indicta sedare valens, mandavit juris monasterii villam, quæ Parcus dicitur, flammis excidi. Paretur tam efferæ jussioni. Eo discedente, qui omne gaudium fratribus erat & consolatio, dolor altus remanet. Quia melior non habebatur, tripes equus quarto pede inutili, illi tribuitur, & unus famulus. Instant itaque fratres orationi, juxta illud Jeremiæ: Præstolantes cum silentio salutare Domini. Protinus qua ille discedebat Duci obvius venienti appropinquans, equo per singulos passus caput ad terram submittente, dominum salutat: innocentiæ quidem conscius, si locus dicendi daretur, non diffidebat causæ. Dux primo vultum avertit, sed divina agente clementia, mox miserando respexit, & nutu benevolentiæ aditum loquendi concedit. Tunc Lanfrancus decenti joco ait; Tuo jussu provincia tua discedo pedes, hoc inutili occupatus quadrupede: vel ut jussioni tuæ parere queam, da mihi equum meliorem. Cui Dux subridendo: Quis, inquit, ab offenso judice, infecto illati criminis negotio, munera exposcit? Tandem disertissimus orator petiit audientiam, & Deo sibi opem subministrante causam exorsus, brevi ad optatum finem peroravit. In amplissimam gratiam illico receptus, accipit promissum, quod nulla deinceps accusatione subiret purgandi præjudicium. Gratissimi mox succedunt amplexus & oscula. Multo etiam cum augmento restituenda promittuntur, quæ Dux nuperrime devastari jusserat. Alacerrime quidam præcurrens nuntiat fratribus illum redire. Commutantur lacry-

Ab ipso alienatus.

Thren. 3. 16

In gratiam redit.

[a] Hanc epistolam ex ms. Beccensi vulgarunt Joannes Picardus, & noster Gabriel Gerberonus in notis ad Epistolam 41. lib. 2. beati Anselmi. Ad Willelmum scripsit Lanfrancus epistolam, quæ est 48 editionis Acherianæ. Obiit circa annum 1109. ex Orderico Vitali lib. 2. qui eum inter viros sanctitate & doctrina præcipuos recenset, sic enim loquitur. *In illo tempore migraverunt plures sanctitate & sapientia præcipui doctores ecclesiarum, Anselmus scilicet Archiepiscopus Cantuariorum, Guillelmus Archiepiscopus Rotomagensium, venerabilesque cœnobiorum Rectores, Hugo abbas Cluniacensis, Gervasius Rhedonensis & Guillelmus Cormeliensis.*

lacrymæ, personat non semel, sed per totum diem ubique corde & ore a cunctis pium *Te Deum laudamus*. Abbas inopinatæ rei fidem adhibere non poterat, propter feritatem quam in domino sciebat, donec desideratus advenit. Accumulatur gaudium, quia incensorum fit integra restitutio; terrarum quoque eidem ecclesiæ concessarum, ab eodem domino obtinetur confirmatio.

AN.CHR. 1087 16. Sept.

8. Hujus tam improvidæ jussionis causam *a* ajunt, quod idem Lanfrancus contradicebat nuptiis filiæ Comitis Flandriæ, quam ipse sibi Dux copulaverat in matrimonio, quia proxima carnis consanguinitate jungebatur. Unde auctoritate Romani Papæ, tota Neustria fuerat ab officio Christianitatis suspensa & interdicta. Quapropter Lanfrancus iterum Romanum Papam adiit: jam enim antea Romam petierat causa cujusdam clerici, nomine Berengarii *b*, qui de Sacramento Altaris aliter dogmatizabat quam Ecclesia tenet. Dicebat enim panem & vinum post consecrationem, Sacramentum tantum, non autem esse verum Christi Corpus & Sanguinem. Iste clericus Lanfranco quasi familiari suo litteras *c* miserat errore ipso respersas: eas qui legerunt Lanfrancum talia sentire opinati sunt, & socium erroris diffamaverunt. At tum forte Lanfrancus ad urbem profectus erat, pontificante tunc sedem beati Petri Leone *d* octavo. Amici qui infamiam sibi conflatam audierunt, litteras ipsas post eum miserunt Romam; ibique suspicionem de Lanfranco quibusdam pepererunt. Papa Berengarium ad diem vocavit. Verum ille timens venire, distulit; sed responsales pro se duos clericos misit, qui ante Papam venientes, & in causam deficientes, reprobati & capti sunt. Lanfrancus jussus surrexit, prati rumoris a se maculam abstersit, fidem suam exposuit, expositam plus sacris auctoritatibus, quam argumentis probavit. Quod dixit & probavit; omnibus placuit, nulli displicuit. Hæc eadem in Synodo Vercellensi retacta sunt, & sententia Berengarii audita & reprobata: fides vero Ecclesiæ quam Lanfrancus tenebat & adstruebat, exposita, & concordi omnium assensu confirmata est. Quæ sententia non effugit hujus Leonis Papæ successorem Victorem. Denique in Concilio Turronensi *e*, cui ipsius Victoris interfuere atque præfuere Legati, data est ipsi Berengario optio defendendi partem suam: quam cum defendendam suscipere non auderet, confessus est coram omnibus communem Ecclesiæ fidem; & juravit ab illa hora se ita crediturum, sicut Ecclesia tenet. Quod juramentum transgressus, nihilominus primum dogma in populo spargere non omisit. Quod cum audisset Nicolaus secundus, vocavit eum: qui Romam veniens, & causæ suæ diffidens, & patrocinio eorum quos sibi impensis beneficiis conciliaverat, parum confidens; cum non auderet suam defensare sententiam, postulavit Nicolaum secundum ejusque Concilium, quatenus fidem quam illum tenere volebat, verbis sibi exponeret, scripto firmaret. Itaque jubente Papa, fides verbis exposita, & scripta, & omnium assensu confirmata, tradita est Berengario ad legendum. Accepit, legit, & eam se tenere juravit, manuque propria subscripsit. Quo facto gavisus est Papa, & multi alii, de ejus reversione & conversione, qui antea dolebant de ejus aversione. Hujus sacramenti sacrilegus transgressor, contra præfatam Synodum,

Causa calamitatis.

Berengarii errores.

Lanfrancus crimen sibi impositum diluit coram summo Pontifice.

Synodus Vercellensis contra Berengarium.

Turonensis.

Nicolaus II. Papa.

Scriptis Berengarii respondet Lanfrancus.

a Aliam causam hujus rei narrat Vvilelmus Malmesburiensis, quam ejus verbis exponere juvat: *Lanfranco apud Beccum monachato, cum ubique scholares inflatis buccis dialecticam ructarent, Herfastus jam Villelmi Comitis, postea Regis Capellanus, ad famosum gymnasium, magna sociorum & equorum pompa pervenit. Tunc Lanfrancus ex prima collocutione intelligens, quam prope nihil sciret, abecedarium ipsi expediendum apposuit, ferociam hominis italica facetia illudens. Quo is iratus Comitem perfecit, ut Lanfrancus Becco, omnique Normannia summoveretur. Sed, &c*

b De Berengario actum est fusius in hujus tomi præfatione.

c Epistolam hanc Berengarii ad Lanfrancum refert noster Acherius in suis notis. Hæc ipsa est quæ a Clerico quodam Remensi Romam perlata Lanfrancum de Berengariana hære si suspectum summo Pontifici Leoni reddiderat, quam suspicionem penitus in synodo Romana a se amovit. Hæc refert Lanfrancus ipse in libro adversus Berengarium, ubi & eadem quæ hic synodo Vercellensi dicuntur, fusius exponit.

d Is est S. Leo IX. a Milone dictus 8 quod nonnulli Leonem, qui ab Ottone Imperatore contra Joannem XII. creatus fuit, censuerint e pontificum catalogo expungendum.

e Huic Turonensi Concilio adfuisse Lanfrancum testis est Ordericus Vitalis lib. 4. Historiæ.

AN. CHR. 1089. 28. Maji. dum, contra catholicam veritatem, omniumque Ecclesiasticorum Doctorum fidem, scriptum postea condidit. Cui Lanfrancus respondens, sub nomine Epistolæ, libellum elegantem composuit, catholica veritate subnixum, & sanctorum Patrum undique auctoritatibus corroboratum, in quo inveniuntur ista quæ diximus. His enim gestis Lanfrancus interfuit, qui causa hujus litis Romam venerat; & ut ageret pro Duce Normannorum & uxore ejus apud Apostolicum, pro qua re, sicut diximus, illuc perrexerat. Igitur locutus cum Papa Nicolao, ostendit quia ejus sententia illos tantum gravabat, qui eos nec conjunxerant, nec separare poterant: nam Dux puellam, quam acceperat, nullo pacto dimittere vellet. Hoc audiens & verum esse advertens summus Pontifex, dispensatione habita, conjugium concessit: eo tamen modo, quatenus Dux, & uxor ejus, duo monasteria construerent; in quibus singulas congregationes virorum, ac mulierum coadunarent, qui ibi sub norma sanctæ religionis, die noctuque Deo deservirent, & pro salute eorum supplicarent. Paruit Dux Apostolicæ dispensationi, & ædificaverunt duo *a* monasteria in prædio, quod antiquitas Cadomum nuncupabat. Dux unum monachorum in nomine S. Stephani Protomartyris; & uxor ejus alterum sanctimonialium in nomine & honore sanctæ Trinitatis; quibus tantum de rebus & reditibus suis contulerunt, quantum sufficeret ibidem habitantibus & ad victum & vestitum.

Duo monasteria construere jubetur Dux Guillelmus.

IV. 9. Per idem tempus crescente Beccensi congregatione, in eo loco contigit illud dictum a Domino per Isaiam prophetam: Angustus mihi est locus; fac spatium ut inhabitem. Spatiositas enim domorum parva multitudinem adunatam fratrum jam capere non valebat: sed situs loci incolumitati degentium contrarius exsistebat. Itaque venerabilis Lanfrancus sanctum patrem Herluinum, de majoris monasterii ædificatione compellare cœpit. Tanti operis solam commotionem ille extimuit, ætatis jam deficientis viribus plurimum diffidens; confortari, adhortari, ac sæpe id ipsum ingerere, qui cœperat non omittebat, dicens locum aquosum non esse aptum habitationi monachorum. Abbate nullatenus acquiescente, fertur dixisse Lanfrancus quibusdam nobilibus viris, cum quibus loquebatur: Domnus Abbas consumit tempus & laborem suum in hoc aquoso loco, nec vult mihi credere, ut desinat ab isto opere, & incipiat aliud opus in saniori loco: Deus omnipotens det illi tale impedimentum, quatenus me audiat, atque in tam incompetenti loco operam suam expendere desistat. Nec multo post presbyterii pars dextera corruit, in qua oratorium erat, & altare S. Benedicti. Anxiato super hoc, & multum conturbato Abbati, suus in omni sua desolatione consolator accessit, obsecrans, ut vel nunc acquiescens, majora inchoaret ædificia. Tandem victus, spem in Deo certissimam gerens, & plurimum in consiliarii sui ope confidens, cujus opera sibi bona omnia proveniebant, in salubriori multum & convenientiori loco nova inchoavit, monasterium & officinas, opus pergrande; quod non res propriæ, quæ adhuc erant permodicæ, sed fides in Deum firma, & spes certa, universa conferendo accumulavit. Lanfrancus quoque licentia Abbatis sui iterum scholam tenuit, & ea quæ a scholasticis accipiebat Abbati conferebat, Abbas operariis dabat.

Cap. 49. 20.

Lanfranci prophetia.

Schola instituit.

10. Post triennii completionem, sola necdum completa basilica, venerabilis Lanfrancus cœpti operis institutor, tam Ducis Normanniæ, quam Primatum supplicatione, cœnobio Cadomensi, quod Dux hortatu papæ Nicolai ædificaverat, abbas præficitur. Qui de monasterio Becci ad hoc opus exiens, unum duxit secum, qui nuper habitum susceperat, sed professionem nondum fecerat, nomine Radulfum; qui postea in eo loco fecit professionem; & procedente tempore, ejusdem ecclesiæ Cadomensis Prior exstitit; ad ultimum abbas de Bello *b* obiit. In adventu Lanfranci mox ad ipsum

Fit Abbas Cadomensis.

a De duobus istis monasteriis Cadomi excitatis egimus præviis observationibus.

b Cœnobium de Bello, vulgo *Bataille*, in agro Sussexiensi in Anglia construxit Guillelmus Conquestor anno 1067. in eo ipso loco, ubi prælio contra Heraldum regni invasorem commisso, ipsum vicerat, quod ideo Bellum vocavit. Ejus historia habetur in tomo 1. Monastici Anglicani pag. 310.

ipſum locum venire ad converſionem cœperunt nobiles viri, & optimi clerici, inter quos fuit egregius & venerabilis Willelmus *a* Rabodi filius, qui poſt Lanfrancum Cadomenſi eccleſiæ præfuit, & poſtea Rotomagenſis archiepiſcopus exſtitit. Iſte Willelmus cum habitum religionis Cadomi ſuſcepiſſet, miſſus eſt Beccum, ut ordinem ibi addiſceret: quia novella plantatio ipſius loci nondum poterat alios perfecte inſtruere. Iſte vir generoſis natalibus ortus, ſimplex, bonis moribus ornatus, religioſus: cum aliquantum temporis ibi * prius clauſtralis, poſt Abbas tranſegiſſet; inde aſſumptus, conſecratus eſt archiepiſcopus Rotomagenſis: in quo loco perlongum tempus vixit, & in bona ſenectute diem ultimum clauſit. In illo Cadomenſi cœnobio tempore Lanfranci, & eorum, qui ſæculum relinquentes monaſticam vitam ſub eo arripuerunt, cœpit religio magna, quæ perdurat uſque hodie. Interea Dux Normannorum Willelmus hereditarium ſibi regnum Angliæ pervadens, ad quæ voluit jura diſpoſuit: deinde ad meliorandum Eccleſiæ ſtatum, animum intendit. Igitur Alexandri univerſalis Eccleſiæ ſummi Pontificis, viri vita & ſcientia excellentiſſimi, conſulto & rogatu, omnium quoque Anglici & Normanni imperii magnatum libentiſſimo aſſenſu, Rex Willelmus, quod potiſſimum ſolumque acceptabat conſilium, doctorem ſupra memoratum, Lanfrancum ſcilicet, ad hoc elegit negotium ſuſcipiendum.

AN.CHR 1087 16.Sept.

* ſ. Prior

V. Compendio reperit auctor quæ præfatus eſt.

11. Libet nunc quaſi ab alio exordio ſeriem noſtræ narrationis dirigere, & quædam omiſſa inſerere *b*, & ſic cuncta de eodem Lanfranco, prout poterimus, proſequi. Hic igitur homo religione, ſapientia omni ævo memorabilis, nobilis ortus parentela, ab annis puerilibus eruditus eſt in ſcholis liberalium artium, & legum ſæcularium ad ſuæ morem patriæ. Adoleſcens orator veteranos adverſantes in actionibus cauſarum frequenter revicit, torrente facundiæ accurate dicendo. In ipſa ætate ſententias depromere ſapuit, quas gratanter Juriſperiti aut Judices vel Prætores civitatis acceptabant. Meminit horum Papia. At cum in exſilio philoſopharetur, accendit animum ejus divinus ignis, & illuxit cordi ejus amor veræ ſapientiæ. Animadvertebat enim quod mundi hujus proſperitas & gloria, vanitas eſt. Repentino itaque animi motu ſe abnegans, mundoque renuncians, ſumpſit Becci habitum religionis, & regulariter vivere cœpit. Studioſus fuit idem cœnobita, verbi gladio perimere ſectas, ſi quas advertiſſet catholicam lædere fidem. Idem quoque optimus plenitudine charitatis, reſuſcitare ſatagebat per fidei rectitudinem, in hæreſi mortuos. Sapientes & religioſi Pontifices metropolitani, necnon & Abbates, tremuerunt ſapientiam Lanfranci, atque religioſitatem & auctoritatem, ejus & correctioni ſe ſubdi gaviſi ſunt. Ipſum quoque eccleſiæ plures, Pontificem vel Abbatem ſibi incredibili deſiderio petierunt. Roma caput orbis ſollicitavit *c* eum epiſtolis, precatu conata eum retinere & vi. Quippe cognoverant eum peritiſſimum honeſta quælibet, & eorum contraria ſecernere; diligentiſſimum cuique ſua retribuere perpendiculo rationabilitatis; promptiſſimum ardua duraque ſuſcipere ac perpeti cauſa veri boni. Cognoverant etiam hanc ejus vitam, quæ merito dicatur quædam directiſſima atque tutiſſima ad perennis vitæ portum via. Ille vero nimis altum ſibi duxit aliis præeſſe, infimam extremitatem corde & affectu non deferens. Glorioſus Dux Normannorum Vuillelmus, hunc præcordiali colebat familiaritate: quapropter cœnobio Cadomenſi illum præfecit invitum. Ea tempeſtate civitas Rotomaga viduata eſt ſancto ac venerabili Archipræſule MAURILIO *d*: tunc cle-

Lanfranci dotes.

a Willelmus ſucceſſit anno 1079. Joanni archiepiſcopo Rotomagenſi, quam ſedem ad annum 1110. tenuit. Ejus laudes proſequitur Ordericus Vitalis lib. 5. ad annum 1079. cui alii auctores conſentiunt. Ratbodus ejus pater fuit Epiſcopus Sagienſis.

b Huc uſque fere totum ex vita beati Herluini deſumptum eſt.

c Vide ea de re epiſtolam Lanfranci ad Alexandrum pontificem, num. 14. infra, & ipſius Alexandri epiſtolam ad Guillelmum Conquæſtorem Angliæ Regem, quæ eſt hujus Pontificis decima apud Labbeum Tom. 9. Conciliorum col 1123

d Maurilii Elogium dedimus ad annum 1067.

AN.CHR. 1089 28. Maji.

clerus omnis, & populus congregati, volebant substituendum eligere Lanfrancum *a* : verum toto conamine ille tale onus devitabat subire, humiliter magis cupiens subesse quam præesse. Nam abbatiam Cadomensem, quam invitus susceperat, libenter dimisisset, si extra animæ læsionem gravem facere valuisset. Quod Rex advertens, providit subrogare Joannem *b*, quem Abricatensium constituerat pontificem: sed ut hoc canonice fieret, licentiam petendi gratia Romam direxit eumdem abbatem Cadomensem Lanfrancum: qui onus hujusce legationis alacriter perferens, sicut ecclesiis cupiebat esse consultum, a papa Alexandro impetravit; sacrum quoque Pallium, cum licentia hujus promotionis, deportavit: unde & ipsi toti Neustriæ gaudium fuit.

Rotomagensem Archiepiscopatum recusat.

Mittitur Romam.

VI.

12. Post hæc venerunt ad Regem in Angliam tres legati simul, Ermenfredus Sedunorum episcopus, & duo clerici Cardinales, missi ad petitionem ipsius a papa Alexandro, qui eum in Pascha, coronam regni capiti ejus imponentes, in regem Anglicum confirmaverunt. Congregata est ergo synodus magna * Vvindresoris *c*; in qua præsidente Rege, ab ipsis legatis dejecti sunt quidam Episcopi indigni episcopatu, propter vitam criminosam, & inscitiam curæ pastoralis. Inter quos deposuerunt Stigandum cum anathemate reprobatum, multis criminibus coinquinatum; qui cum duobus episcopiis infanda ambitione Cantuariensem archiepiscopatum invaserat. Substitutis itaque in locum dejectorum idoneis rectoribus, remansit vacua Dorobernensis cathedra, in qua pretiosus Christi confessor Augustinus omnibus præfuit Britanniæ episcopis. Cogitanti vero Regi de hac re, & proceres regni consulenti, convenientissimo fine, in Lanfranco quievit: quatinus uberrimum luminare in hac arce elatum, nebulas undique pravitatum, & caligines dilueret, saluberrimo fulgore cuncta honestans. Quapropter misit prædictos legatos in Normanniam ad hoc opus perficiendum. Cum igitur Sedunensis Episcopus invitaret eum ad regimen pontificale, denuntians in Concilio Episcoporum & abbatum Normanniæ petitionem Regis, simulque voluntatem suam, & reliquorum Sedis Apostolicæ Legatorum, & quasi præceptorum super hac prælatione, sancta ira, sancta tristitia sic perturbatum *fuisse comperer*unt; ut omnino contradicturum putarent, inducias ad *deliberandum* petentem. Perspectum namque vel indubitatum tenebat, simul ire non posse negotium Archipræsulis, & otium monachi. Ad hoc sui provectum solito despiciebat, atque extimebat onerosissimum gubernaculum. Precatur Regina cum filio, jubet abbas Herluinus licet invitus, cui tamquam Christo obedire solitus erat: hortantur etiam studiose ad hoc collecti Majores: nam hanc urgentem undique violentiam dictaverat mandatum Regis, scientis obstinationem dilectissimi sibi Patris, cum ad altiora invitaretur. Non abnuit ille præcipiti sententia, ut omne factum ac dictum ejus discretionis norma dirigebat. Obedientiam offendere cavet, simul & tantos qui rogant, favent, hortantur. Mæstus ergo trans mare excusatum se vadit, sperans jocunditatem in reversione. Non enim æstimare potuit vir singularis forma perfectæ humilitatis, invitum se ad archiepiscopatum trahi. Ceterum divinæ dispositioni quo consilio resisti poterit? Rex cum gaudio atque cum digna reverentia recepit Christianæ religionis adjutorem, devicit reluctantem, ex-

** al. Windreford.*

Stigandus Cantuariæ archiepiscopus deponitur.

Cujus sedem tenuit Lanfrancus

a Idem refert Ordericus Vitalis lib 4. Historiæ Ecclesiasticæ.

b Is Joannes est auctor libelli de divinis officiis, quem tum episcopus Abrincatensis Maurilio Rotomagensi nuncupavit. Quatuor ad ipsum epistolas scripsit Lanfrancus, quæ ab Acherio editæ sunt. De eodem agit Ordericus lib. 5. Historiæ ad annum 1079. quo obiit. Vide ibi ejus Epitaphium.

c Synodus in qua deposito Stigando Cantuariensi substitutus est Lanfrancus, Wintoniæ habita est, anno 1070. in octavis Paschæ, ac paullo post, feria scilicet secunda post Pentecosten, apud Windleshorum Guillelmus Eboracensem archiepiscopatum Thomæ contulit, quæ omnia, quasi in Synodo Windleshorensi simul contigissent, enarrat auctor noster, sed Rogerius Hovedenus in parte priori annalium, duas has Synodos distinguit. Ceterum quamvis Anglicani auctores Stigandum non omnino excusent; eum tamen & alios episcopos & abbates ob id potissimum a Guillelmo rege exturbatos fuisse scribunt, ut Normanni, quibus ille magis fidebat, eorum sedibus potirentur: quod scriptores Normanni a Guillelmo recta intentione factum fuisse contendunt.

excusationem pulchre pugnans humilitate & majestate. Advocantur hilari festivoque jussu Cantuariensis ecclesiæ primores, & multa dignitas regni ecclesiastica & sæcularis. AN.CHR 1089 28. Maji.

13. Hunc igitur Rex intima semper coluit familiaritate, tum pro eminenti sæcularium ac divinarum litterarum peritia, tum pro monachici ordinis singulari observantia, impendens ei reverentiam & gloriam: venerans ut patrem, verens ut præceptorem, diligens ut filium vel fratrem. Illi consulta animæ suæ, illi speculam quamdam, unde ordinibus ecclesiasticis regula vivendi per omnem Normanniam & Angliam prospiceretur, commisit. Si quis vero admirans quærit, cur tantus vir tantopere voluit declinare officium episcopale, vel quare Abbas invitus hoc ei præcipiebat. Primum de Abbate noverit; quod nequaquam invidendo ejus promotioni hoc faciebat, quippe cum ejus & honorem, & exaltationem præ ceteris affectaret. Præcipiebat ergo illi, quia voluntati Dei, & sanctæ Ecclesiæ electioni eum vocanti, contradicere non audebat. Invitus autem jubebat, quoniam ægerrime ferebat tanti ac tam dulcissimi amici carere consortio, qui cœnobium Becci nuperrime inceptum, situ & paupertate horrendum elegit, quod prudentia illius vigilantissimaque cura locupletavit, & in statum provexit pulcherrimi ordinis, dum regeret collegium * fraternum severa ac miti disciplina, sanctum etiam Abbatem humili & utili consilio. Etenim cum ingloriam propriæ tantum mortificationis operam idem Lanfrancus desideraret, cum adhuc Becci esset, deprehendit eum atque publicavit cogitationum inspector Deus, ut lucerna sese colligens in vallem, diffunderetur per excelsa. Effulsit eo magistro, obedientiæ coactu, Philosophicarum ac divinarum litterarum Bibliotheca, nodos quæstionum in utraque solvere potentissimo. Fidem scriptis merear nullam, nisi quæ scribo Europæ latitudo afferat. Neque sileri puto de eisdem in Africa vel Asia. Ipse vero Lanfrancus idcirco Pontificale onus subterfugere gestiebat; quia sapientia plenus prævidebat, quod otium monachilis ordinis, inter occupationum episcopalium frequentissimos tumultus nequaquam ex integro haberi potest. Terreat exemplum istud damnatos cum Simone Mago, zelo Principis Apostolorum: hinc intelligant perditissimi amentiam suam: muneribus emunt ineptissimi, quod secundum Deum oblatum tremit talis; pecunias offerunt, majores promittunt, nunc per se, nunc per amicos, quibus dignitatum culmina, si ad hujusmodi honorem pervenire poterint, repromittunt.

* al. fratrum.

14. Victus igitur Lanfrancus Cadomensis abbas tam Dei voluntate, quam circa se intelligebat, quam etiam Apostolica auctoritate, & domni Herluini præceptione, & optimatum Normanniæ assensu. Ita multiplici ratione in Angliam traducitur; &, quæ Insularum transmarinarum primatum obtinet, Cantuariensis ecclesiæ suscepit præsulatum. Qui tanto honore sublimatus, multarum amplitudine terrarum ditatus, auro argentoque locupletatus, non immemor divini illius mandati: Honora patrem & matrem; omnimodis benignus & liberalis exstitit circa patrem suum spiritualem Herluinum abbatem, & matrem ecclesiam Beccensem: cujus ad eas partes transmigratio, paucos ante dies quam inde allegatio veniret, venerabili Herluino abbati per visum ostensa est hoc modo. Videbat quod in virgulto suo arborem malum habebat, cujus ramorum spatiositas multa erat, & magnam fructuum ubertas; pomorum quoque species delectabilis, & sapor optimus. Hanc Rex prædictus ab Abbate poscebat, volens eam ad quoddam suum virgultum transferre, reluctante Abbate, & quod ea sola sustentaretur, opponente: quia dominus erat evicit, & arborem asportavit. Verum radices penitus avelli non potuerunt; ex quibus pullulantes virgulæ confestim in arbores magnas excreverunt. Post parvum denique sub eo visu intervallum, memoratus Rex, de arboris ipsius nimia fructificatione coram illo gaudebat; & ille se ex ea lætissimas habere propagines adgauden-

Tandem præbet assensum.

Exod. 20. 12.

B. Herluini visio.

AN.CHR 1089 28. Maji. do reſpondebat: invitabatur a Rege, ut ipſum translatæ arboris incrementum iret videre, ſed neſcio quæ cauſa impediebat ne iret. Hæc omnia ſicut viſio digeſſit, rerum eventus explicuit, præter quam quod vere ivit & quod audierat vidit. Virgultum Abbatis erat Beccenſis eccleſia, cujus arbor maxima, ille doctor non ſolum eam, verum alias omnes per patriam ſuo exemplo & doctrina ſuſtentabat eccleſias. Qui ob religionis ſacræ inſtitutionem tradendam Anglis, a prædicto Rege per Abbatem ſuum, cui ſoli tamquam Deo parebat, ad tranſmarina migrare poſtulatus; multum invitus, ſalva obedientia, atque ab invito Abbate juſſus, paruit. Unde ſcribens *a* papæ Alexandro, poſt ſalutationem ait: Cum de Beccenſi congre-
,, gratione, in qua habitum religionis aſſumpſi, a principe Normannorum Vvil-
,, lelmo abſtractus, Cadomenſi præeſſem cœnobio, imparque exſiſterem pau-
,, corum regimini monachorum, incertum habeo, quo judicio omnipotentis
,, Dei factus ſum, te cogente, ſpeculator multorum, numeroque carentium
,, populorum; quod cum præfatus Princeps jam Rex Anglorum factus, mul-
,, tis variiſque modis laboraret efficere, caſſatis tamen laboribus ſuis, a me
,, nullo modo potuit impetrare, quoad uſque legati tui *b*, Hermenfredus vi-
,, delicet Sedunenſis epiſcopus, atque Hubertus ſanctæ Romanæ eccleſiæ
,, Cardinalis in Normanniam venerunt, Epiſcopos, Abbates, ejuſdemque pa-
,, triæ Nobiles convenire fecerunt, atque in eorum præſentia, ut Cantuarien-
,, ſem eccleſiam regendam ſuſciperem, ex Apoſtolicæ Sedis auctoritate præ-
,, ceperunt. Adverſus hoc imbecillitas mearum virium, morumque indigni-
,, tas prolata in medium nihil profuit; excuſatio incognitæ linguæ, gentium-
,, que barbararum, nullum apud eos locum invenire prævaluit. Quid plura?
,, aſſenſum præbui, veni, ſuſcepi, in quo tot moleſtias, tot tædia, tantumque
,, ab omni fere bono defectum mentis quotidie ſuſtineo, tot aliorum in diver-
,, ſis perſonis perturbationes, tribulationes, damna, obdurationes, cupidi-
,, tates, ſpurcitias, tantumque ſanctæ Eccleſiæ caſum inceſſanter audio, vi-
,, deo, ſentio, ut tædeat me vitæ, meæ, doleamque plurimum me uſque ad
,, hæc tempora perveniſſe. Mala ſiquidem ſunt, quæ in præſenti cernuntur;
,, multo vero deteriora ex iſtorum conſideratione, in futuro conjiciuntur.
,, Et ne diu celſitudinem veſtram, multis magniſque negotiis occupatam, pro-
,, lixæ orationis ambitu protraham, rogo quatenus propter Deum & animam
,, veſtram, ſicut veſtra, cui contradici fas non fuit, me auctoritate alligaſtis,
,, ſic quoque alligatum, abrupto per eamdem auctoritatem hujus neceſſitatis
,, vinculo, abſolvatis; vitamque cœnobialem, quam præ omnibus rebus dili-
,, go, repetendi licentiam concedatis: nec in hujus rei ſperni petitione de-
,, beo, quam tam pie, tam neceſſarie, tam juſtis ex cauſis concedi mihi a vo-
,, bis depoſco. Meminiſſe quidem debetis; nec tradi oblivioni oportet, quam
,, benigne veſtros conſanguineos, alioſque a Roma ſcripta deferentes, in
,, præfatis adhuc cœnobiis conſtitutus ſæpe recepi, quam ſtudioſe eos pro
,, captu meo, ingeniique ipſorum, tam in ſacris, quam in ſæcularibus litteris
,, erudivi, ut taceam multa alia in quibus vobis, veſtriſque anteceſſoribus,
,, pro rerum ac temporum qualitate nonumquam ſervivi. Nec hoc jactando
,, aut improperando, teſte conſcientia, dico; nec favorem gratiæ veſtræ,
,, quaſi prolatis obedientiæ meæ obſequiis, ſolito majorem captare requiram;
,, hoc tantum ſtudeo, harumque litterarum is ſolum meus finis eſt, ut con-
,, gruam rationem juſtamque cauſam poſſim oſtendere, qua id quod peto a
,, veſtra munificentia, Chriſto aſpirante, valeam obtinere. Quod ſi fortaſſe
,, conſiderata aliorum utilitate ſecus agendum, mihique id denegandum eſſe
,, decernitis, valde vobis cavendum atque timendum eſt: ne unde vos mer-
,, cedem habere apud Deum exiſtimatis, inde (quod a veſtris actibus ſemper
,, procul ſit) peccati periculum incurratis. Nullus eſt enim a me aut per me
,, in

---

a Eſt epiſtola 1. editionis Acherianæ.

b De his duobus legatis paſſim agunt Anglicani ſcriptores. Hubertum, *Subdiaconum ſacri palatii* fuiſſe ait Lanfrancus in epiſtola 8. quæ eſt ad Gregorium Pontificem.

„ in hac terra animarum profectus; aut si ullus exstitit, tam parvus est, ut „ detrimentis meis comparari non possit. De his hactenus. AN.CHR 1089 28. Maji.

„ Ceterum quando Romæ fui, vestramque faciem videre, vestroque col„ loquio frui, divina gratia concedente, promerui, rogastis me quatenus in „ sequenti anno circa Nativitatem Christi ad vos venirem, vobiscum in pa„ latio vestris stipendiis, tribus aut eo amplius mensibus, moraturus; verum „ hoc sine magna rerum corporisque incommoditate me facere non potuisse „ testis est mihi Deus, testes angeli ejus. Cur autem non potuerim, plures „ variæque causæ effecerunt, quæ epistolari brevitate, pro sui prolixitate, „ comprehendi non possunt. Sed si superna Majestas vitam mihi, atque in„ columitatem cum rerum commoditate concesserit, sanctos Apostolos, & „ Vos, sanctamque Romanam Ecclesiam visitare desidero. Quod ut fiat, ro„ gate obsecro divinam clementiam, quatenus domino meo Regi Anglorum „ longam vitam concedat, pacemque ei de omnibus sibi adversantibus faciat, „ cor ejus ad amorem suum, & sanctæ Ecclesiæ, spirituali semper devotione „ compungat. Eo enim vivente pacem qualemcumque habemus, post mor„ tem vero ejus, nec pacem, nec aliquod bonum nos habituros speramus.

15. His verbis adverti potest quam invitus pastoralem curam susceperat, & quam libenter eam dimisisset, si concedere Papa voluisset. Nam timebat suum defectum, nec adhuc ad votum cernebat in sibi commissis profectum. Verum ejus inibi quantus postea exstiterit fructus, latissime attestatur innovatus usquequaque institutionis ecclesiasticæ status. Cœnobialis ordo, qui omnino ad laicalem prolapsus fuerat dissolutionem, ad probatissimorum reformatur disciplinam monasteriorum. Clerici sub canonicali coercentur regula. Populus rituum barbarorum interdicta vanitate, ad rectam credendi atque vivendi formam eruditur. Ecclesiæ Anglicanæ status.

16. Hanc fructuum Deo suavissimorum fragrantiam, cujus ex odore domus Dei per orbem impleta est, quam & ipse Abbas absens jocundissime senserat, postea præsens quanto vicinius, tanto jocundius sensit, profectus ad eum in Angliam. Cumque ad Archiepiscopum pervenisset, quæ tunc inter eos summittendi sese ad invicem pia contentio? Summus Antistes, & in ecclesiis transmarinis vices Apostolicas gerens, submittebat se suo quondam Abbati, ut alius quivis monachus: secundus ubique ab eo, ubi ad Missarum solemnia residendo, & manum illius, cum aliquid ab eo accipiebat, nisi raptim ille retraxisset, osculando. Illi sedes eminentior, ac imperandi jus omne tribuebatur: donabat famulorum delinquentium reatus, ac cetera in domo pro velle faciebat. Domini nomen alius, ille auctoritatem gerebat. Quanto curia sua frequentior, quanto utriusque ordinis personarum totius regni excellentium conventus fiebat numerosior; tanto majori coram omnibus illum Archiepiscopus præferebat obsequio. Multum mirabantur universi, maxime Angli, archiepiscopum Cantuariensem sic summitti ulli mortalium. Abbas vero quam debebat dignitati tantæ summissionem conabatur exsolvere, sed nullatenus permittebatur. Ecce quid in hac vita servientibus sibi opulentissima Dei manus retribuit. Qui pauperiem Christi assumens olim contemptui ab universis & derisui habebatur; habet nunc qui morem sibi gerat Primatem totius regni Angliæ, cum omnibus sibi commissis Pontificem. Eamdem benignitatis Dei vicem & ille acceperat, qui abnegans semetipsum sibi, qui olim pro Deo libertatem sui tradiderat, videt nunc ad vestigia sua advolvi, ut non dicam consulares multos, immo & maximum totum sibi accline regnum. VII. Herluinus in Angliam venit. Lanfranci humilitas.

17. De radicibus illius magnæ arboris, quæ in horto suo remanserant, ut per somnium suum viderat, vidit postea prædicandus vir Herluinus pullulantes quasdam virgulas in arbores magnas excrevisse: multos videlicet ad magna bonorum operum incrementa, per illius institutionem accessisse. Arbor fructibus opima fuit venerabilis Anselmus, ecclesiæ Augustensis clericus, qui Lanfrancum ad monachatum subsecutus, post eum Prior, Herluini & Lanfranci discipuli.

ANCHR 1089 , Maji. post abbatem Herluinum Abbas Becci, dein archiepiscopus Cantuariensis post eumdem Lanfrancum fuit; de quo cuncta majora fuerunt, quam nostra oratione referri queant. Arbores fructuum bonorum jocunditate delectabiles fuerunt abbas Vvestmonasteriensis GILBERTUS-CRISPINUS *a*, abbas Cormeliensis Vvillelmus, HENRICUS ecclesiæ Cantuariensis Decanus; HERNOSTUS Roffensis ecclesiæ episcopus, & qui ei ad idem officium successit ibidem, vir morum sanctitate admodum reverendus GUNDULFUS. Hi, juvante Dei gratia, in Beccensi ecclesia a magistro Lanfranco edocti, & a sancto patre Herluino in sancta religione instructi, in ecclesiis aliis postea honorabiles Patres sunt instituti.

VIII. 18. Nova necdum sacrata erat ecclesia Becci, quam ab ipso, cujus eam consilio inchoavit, & auxilio consummavit, exspectabat consecrari. Instanter hoc a Deo exposcens, cujus petitioni, qui ad cetera sibi benignus exstiterat Deus, optatum concessit effectum, adimplens per omnia super hac re illius desiderium. Interea paratis omnibus quæ necessaria erant usibus habitantium, post refectionem, vigilia omnium sanctorum, fratres relinquentes veterem habitationem, ordinata processione, canentes Responsorium *O beata Trinitas*, venerunt in novam ecclesiam; intrantes novas ædes deinceps habitaturi, ibique festivitatem omnium Sanctorum, cum gaudio & alacritate omnium, celebraverunt. In crastinum dum Missa cantaretur, sanctus Pater collectam multitudinem pauperum in novas officinas jussit induci, & abundantissime cibo & potu refici. Quarto deinde anno dedicata est ecclesia cum magna gloria, & a quo Pater desiderabat. Nam pro quibusdam negotiis tam sæcularibus, quam ecclesiasticis, gentium transmarinarum sæpe memoratus pontifex summus Lanfrancus ad curiam eminentissimi Regis Anglorum Vvillelmi, in Normannia tunc commorantis, veniens, primo accessit ad ipsum monasterium; & qua non potuit majori decentia, a fratribus est susceptus: ipse qua non potuit majori humilitate, cum eis se habuit; juxta quod scriptum est: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* (Est autem BECCENSE monasterium inter duos montes situm, super rivum qui Beccus dicitur, a quo & nomen accepit.) Cum ergo venisset ad descensum montis, qui ipsi cœnobio eminet, fertur, anulum de digito extraxisse; nec postea quamdiu Becci moratus est, nisi ad Missarum sollemnia, resumsisse. Ad Abbatis jam senio incurvati osculum accedens tam magnus Antistes, ad pedes ejus advolvi conatus est: verum illo e contra id ipsum conante, longo * utrique luctamine, dum alter alterum sustentat, neuter explevit quod satagebat. Post multos diuque optatos amplexus, cum fratribus in claustro sedit Archiepiscopus, ut quivis alius ipsorum; juvenes, senes, atque infantes, unumquemque singillatim compellans, & juxta uniuscujusque qualitatem debita confortatione adhortans. Quis enarrare sufficienter queat quantam humilitatem & benignitatem omnibus condescendendo exhibebat? Ad mensam dextrorsum & sinistrorsum fratres cum Archiepiscopo sedere ac communi calice, scutella una, cum eo coguntur sumere cibum. Nec sola ædificatione solatia fratribus impendit, sed tanto hospite digna hospitium locavit munificentia, ut ex reliquiis festive geminari potuerint octavæ. In ecclesia cathedram episcopalem sibi præparari noluit, sed in sedem Prioris intravit; dicens se adhuc Priorem esse, & nondum dimisisse prioratum. Compellatus ab universis de consecratione ejusdem ecclesiæ, paratus eorum morem gerere voluntati, ad curiam profectu-

Margin notes: Pauperes recreat Herluinus. — Eccli. 3. 20. — Pia humilitatis decertatio. — * al. utique.

a Alios Lanfranci discipulos in observationibus præviis indicavimus. De Gisleberto multa diximus ad vitam B. Herluini, quam ille scripsit, de Vvillelmo in notis ad cap. 2 hujus vitæ. Henricus Cantuariensis ecclesiæ Decanus is, ut videtur, fuit ad quem S. Anselmus scripsit duas epistolas, una est 1. lib. 54 altera 2 libri 49. ubi ejusdem Cantuariensis ecclesiæ Prior vocatur. De Ernosto agit Lanfrancus Epist. 48. editionis Achetianæ, Gundulfi sanctitatem prædicant auctores coævi, videtur is esse, ad quem Lanfrancus Epist. 46. scripsit. Ordinatus est autem anno 1077. destructaque Roffensi, vetustate pæne collapsa ecclesia, novam ædificavit, in qua sexaginta monachos adunavit. Hæc & alia Gundulfi præclare gesta refert Anonymus ipsius vitæ scriptor; quem Acherius in notis ad cap. 13. hujus vitæ Lanfranci edidit post Sedlenum in notis ad Eadmerum; qui quidem Eadmerus eadem narrat. Vita integra Gundulfi edita est tomo 2. Angliæ sacræ.

AN.CHR 1089 28. Maji.

fecturus inducias petiit, donec inde sciret voluntatem Regis. Dein fratrum votis commendatus, ad Regem pervenit: locutus cum eo *, unde rogatus discesserat, diem dedicationis accepit, & confestim remisit non solum qui diceret, verum & unde fieret.

* al. inde.

Beccensis ecclesia a Lanfranco consecratur an. 1077.

19. Igitur decimo Kalendas Novembris, anno ab Incarnatione Domini 1077. sanctæ omni Ecclesiæ venerandus, gentium transmarinarum Primas & Pontifex summus *a* Lanfrancus advenit, consecrando consummaturus ecclesiam, quam inspirante Deo inchoavit; & in cujus fundamentis exstruendis lapidem secundum ipse manu sua imposuit. Convenerunt universi Normanniæ Episcopi, Abbates, & alii quoque religiosi viri; affuerunt & proceres regni. Rex & Regina aliis intenti, non affuerunt; sed largitatis suæ beneficia miserunt. Agitur dedicatio lætissima sollemnitate, & sollemni omnium alacritate: alacritati hominum aer ipse purissimus diesque lucidissimus arridebat. Languor, qui per octo ante dies Patrem ipsum monasterii tenuerat, tunc eum dimisit, & Deo miserante ad diem plenissime convaluit. Finitur majori quam cœpta fuerat jocunditate sollemnitas. Tertio die fæclis memorandus jam sæpe fatus Cantuariorum archiepiscopus, ab universis fratribus eundi missionem poposcit. Quis tantum tantæ inter eos benignitatis virum recedentem siccis oculis aspicere potuit? Omnes erupere in lacrymas: parvuli non valebant consolari. Consulto maturavit discessum, quatenus a fletu se continerent, vel post ejus discessum. Venerabilis Herluinus eum supra omnes mortales amans, & ab eo amatus, per duo milliaria discedentem prosecutus est amicum, ad suos visus numquam in hac vita ulterius rediturum. Nam ante diei ipsius dedicationis annuam revolutionem, diem clausit extremum. Quæ cordis amaritudo! quis fletus in ipso ultimo vale, & ultimo ab invicem discessu!

Herluini obitus.

IX.

20. His præoccupando ita præmissis, ad ordinem nunc revertamur. Post translationem in Angliam Lanfrancus, non oblitus propter quod venerat, totam intentionem suam ad mores hominum corrigendos, & componendum Ecclesiæ statum convertit. Et prius ipsam regni matrem ecclesiam Dorobernensem renovare studuit. Et quia ante aliquot annos, igne combusta fuerat, a fundamentis illam reædificare studuit, grande opus & spatiosum. Officinas quoque usibus monachorum necessarias ædificavit. Et quod mirum admodum sit, de Cadomo ubi Abbas exstitit, velivolis navibus per mare transvehi faciebat quadros lapides ad ædificandum. Domos quoque ad habitandum sibi construxit prope ecclesiam. Quæ omnia ædificia muro magno & alto cinxit. Dispositis sufficienter quæ ad regularem victum & vestitum sunt necessaria, ecclesiam ipsam pretiosis atque multis ditavit ornamentis. Dignitates vero Cantuariensis ecclesiæ, quæ vetustate vel negligentia deciderant, sive imminutæ fuerant, renovando reformavit. Terras multas quæ ablatæ fuerant, in jus ecclesiæ revocavit, & viginti quinque maneria ecclesiæ restituit. Xenodochia *b* vel procotrophia duo extra civitatem ædificavit: unum ad aquilonem, alterum ad occasum, cum omnibus necessariis, quibus de suo annuos reditus, quantum satis visum est, delegavit. In maneriis suis instituit prebendas dandas pauperibus per annum. In pluribus ipsorum maneriis construxit lapideas domos sibi ad habitandum.

Ecclesiam Dorobernensem & officinas ædificat.

Restaurat omnia.

Suos tuetur.

21. Odo *c* Bajocensis episcopus, frater Willelmi Regis, erat Comes Cantiæ eo tempore quo Lanfrancus ad Archiepiscopatum venit. Hic mul-

a Sic præcipuarum sedium archiepiscopi passim hoc ævo nuncupabantur. Ita Wido Remorum archipræsul in Historia Inventionis S Bertini *summus-pontifex*, alias *summus-præsul* dicitur.

b Egregiam horum xenodochiorum descriptionem habet Eadmerus libro 1. Historiæ Novorum, sicut & donorum, quæ idem Lanfrancus Ecclesiæ suæ contulit; vide etiam ea de re fusius differentem Gervasium Dorobernensem in Actis Pontificum Cantuariensium, & in libro de ejusdem ecclesiæ conflagratione & reparatione.

c De ejus administratione plura scripsit Ordericus libris 3. 4. & 7 Historiæ suæ. Quod vero ad hanc disceptationem cum Lanfranco attinet, legendus est Eadmerus qui eam libro 1. Hist. Novorum fuse exponit, sicut & sequentem cum Episcopo Cicestrensi. Ibidem notat Eadmerus Lanfranco affuisse Dunstanum, ut Ecclesiæ suæ jura tueretur.

AN CHR 1089 28. Maji.

tis gravaminibus atterebat homines illius provinciæ, & simul homines Dorobernensis ecclesiæ: cui Lanfrancus in faciem restitit, & coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ, deratiocinatus est libertatem terræ suæ, & liberavit homines suos a malis consuetudinibus, quas Odo volebat illis imponere. Adhuc plures supersunt, qui & locum placiti *a*, & nomen loci norunt, & modum finemque litis, quo contentio terminata est, referunt. Quid de Clericis villarum suarum Cicestrensi Episcopo scripsit, subter annecti dignum duximus.

„ Lanfrancus *b* gratia Dei Archiepiscopus, dilectissimo fratri Stigando „ Cistrensi episcopo, salutem. Clerici villarum nostrarum qui in vestra diœcesi exsistunt, questi nobis sunt, quod vestri Archidiaconi, repertis occasionibus, pecunias ab eis exquirunt, & a quibusdam jam acceperunt. Meminisse debet fraternitas vestra, quia contra morem antecessorum nostrorum atque vestrorum vobis concessimus, eisque imperavimus, quatenus ad vestras synodos irent, & ea quæ ad Christianæ religionis notitiam prodesse possunt, sine interpellatione, vel discussione aliqua a vobis audirent; si quæ in ipsis culpæ invenirentur, suspensa interim vindicta, ad nostrum examen servarentur, & nobis vel in miserendo vel in ulciscendo, sicut semper consuetudo fuit, obnoxii tenerentur. Mandamus itaque ut male accepta sine dilatione reddi jubeatis; & ministris vestris, ne ulterius id præsumant, servandæ caritatis studio prohibeatis. Nos vero presbyteris nostris, qui extra Cantiam constituti, omnino præcipimus, ne ad vestram, vel alicujus Episcopi synodum amplius eant, nec vobis, nec aliquibus ministris vestris pro qualibet culpa respondeant: nos enim cum ad villas * vestras veniemus, quales ipsi in moribus, vel in sui ordinis scientias sint, pastorali auctoritate vestigare debemus. Chrisma * tantum a vobis accipiant, & ea quæ antiquitus instituta sunt in chrismatis acceptione persolvant. Sicut namque ea quæ antiquitus usque ad nostra tempora antecessores nostri habuerunt, solerti vigilantia cupimus illibata servare, ita aliis debita aliqua, quod absit, usurpatione nolumus denegare.

* al. nostras.

* al. tamen.

X.

22. Euntem illum ad Archiepiscopatum multi secuti sunt, e quibus plures retinuit; quos honoribus & terris ditavit, sicut posteri eorum testantur manentes usque ad præsens. Sed ut retro redeam, primo adventu ejus in Angliam, auctoritate summi Pontificis Alexandri, & gloriosi Regis Vuillelmi, convocavit Episcopos & Principes terræ, clerum & populum, ad renovanda decreta & instituta sanctorum Patrum de Synodis celebrandis, de consuetudinibus ecclesiasticis. In hoc conventu ostensum est contra THOMAM *c* electum, qui hoc contradicebat, quod Eboracensis archiepiscopus debet esse Cantuariensi subditus Antistiti: quod quomodo actum sit, plenius qui voluerit scire, ex his quæ subjecta sunt nosse poterit. Anno *d* ab Incarnatione Domini 1070. intravit Anglicam terram Lanfrancus Cadomensis cœnobii abbas, moventibus atque præcipientibus Vuillelmo glorioso Anglorum rege, & felicis memoriæ Alexandro totius sanctæ Ecclesiæ summo Pontifice. Is post paucos sui introitus dies Dorobernensem ecclesiam regendam suscepit: consecratus est autem 4. Kalendas Septembris, in sede metropoli a suffraganeis ipsius sedis, VUILLELMO Londoniensi episcopo, VUALCHELINO Vuentano, REMICIO Dorcensi sive Lincoliensi, SIVUARDO Roffensi, HERFASTO Helmeanensi sive Thesfordensi, STIGANDO * Selengensi, HERMANNO * Sirabur-

Synodus provincialis.

* al Selesiensi.

* al. Schirebuinensi.

a Bis ea de re disceptatum fuisse testis est idem Eadmerus: primo *Pinnidene*, ubi Goffridus Constantiensis episcopus, *vice Regis Lanfranco justitiam de suis querelis strenuissime facere jussus*, *facit*. Altera autem vice qui Ecclesiæ jura tuebantur victi fuerant, sed absente Lanfranco, unde sequenti die, ipse beati Dunstani monitu ad placitum venit, & causam repetens, *quæ pridie dicta fuerant ninonia esse sic monstravit*, *ut donec vita præsenti superfuit*, *nullus exsurgeret*, *qui inde contra eum os aperiret*.

b Ea epistola est 27. editionis Acherianæ.

c Thomas e canonico Bajocensi in Archiepiscopatum Eboracensem a Guillelmo rege promotus.

d Hæc ipsismet verbis habes apud Vuillelmum Malmesburiensem lib 1. de gestis Pontificum Anglorum. Tractatus prolixus de controversia inter sedes Cantuariensem & Eboracensem de primatu habetur tomo 1. Angliæ sacræ pag. 65.

raburnensi, GISONE Vellensi. Ceteri qui absentes fuerunt, causas suæ absentiæ, tam legatis, quam litteris, ostenderunt. AN.CHR 1089

23. Ipso anno Thomas Eboracensis ecclesiæ electus antistes Cantuarberiam ex prisca consuetudine ab eo sacrandus advenit: a quo cum Lanfrancus scriptam de obedientia sua, cum adjectione jurisjurandi, professionem, custodito antecessorum more, exposceret; respondit Thomas numquam se id facturum, nisi prius scriptas de hac re auctoritates legeret; nisi testes hujus antiquitatis assertores cerneret; postremo nisi congruas super hac re rationes audiret, quibus id juste & rationabiliter, sine suæ ecclesiæ præjudicio facere deberet. Hoc autem ignorantia magis, quam spiritus elati pertinacia, agebat. Novus enim homo, & Anglicæ consuetudinis penitus expers, verbis adulatorum plus æquo & bono fidem exhibebat. Lanfrancus tamen in præsentia paucorum episcoporum, qui ad eum pro hac consecratione venerant, quod postulavit, ostendit. At ille aspernatus omnia, non sacratus abscessit. Quod Rex audiens graviter accepit, existimans Lanfrancum injusta petere, & scientia litterarum magis, quam ratione & veritate confidere; quamvis nec ipsi Thomæ deesset scripturarum peritia, multo ingenio, multo studio comparata. Paucorum dierum spatio evoluto, Lanfrancus ad curiam venit, a Rege audientiam postulavit, redditis rationibus, ejus animum mitigavit; transmarinis, qui aderant, suæ parti justitiam adesse suasit, & persuasit. Angli enim qui rem noverant, assertionibus ejus per omnia constantissime testimonium perhibebant. Itaque regio edicto, communique omnium decreto statutum est, ad præsens debere Thomam ad matrem totius regni ecclesiam redire, professionem scribere, scriptam legere, lectam inter examinandum, in præsentia Episcoporum, more ecclesiastico, Lanfranco porrigere; in qua præceptis quidem ejus in omnibus, quæ ad Christianæ religionis cultum pertinent, se obtemperaturum absolute, nulla interposita conditione, promitteret; successoribus vero ejus non ita, nisi prius vel coram, vel in episcopali Concilio, competens ei ratio redderetur, qua antecessores suos Dorobernensis ecclesiæ Primatibus, id fecisse, & facere debuisse, evidentissime ostenderetur. Igitur rediit, quæ jussa sunt implevit, sacratus abscessit. Non post multos dies Lanfrancus ab universis regni Anglici Episcopis, qui diversis temporibus, diversis in locis, ab aliis Archiepiscopis, vel a Papa, tempore Stigandi, sacrati sunt, professionem petiit & accepit.

28. Maji. Inter Lanfrancum & Thomam Eboracensem dissidium.

24. Sequenti anno cum præfato Archiepiscopo Romam ivit, & honorifice a sede Apostolica susceptus est: siquidem venienti Papa assurrexisse dicitur; tum pro sua magna religione, & eminenti scientia; tum quia, dum esset in Normannia, venientes Romanæ Ecclesiæ ministros honorifice suscipiebat; & quosdam Papæ consanguineos studiose docuerat. Fertur etiam „ Papa dixisse: *a* Non ideo assurrexi ei, quia archiepiscopus Cantuariæ est: „ sed quia Becci ad scholam ejus fui, & ad pedes ejus cum aliis auditor con„ sedi. Itaque duo pallia illi dedit; unum quod de altari, Romano more, accepit: alterum *b* vero in indicium videlicet sui amoris, cum quo Missam celebrare solebat, Alexander ei Papa sua manu porrexit: in cujus præsentia Thomas calumniam movit de Primatu Dorobernensis ecclesiæ, & de subjectione trium episcoporum, Dorcestrensis sive Lincolniensis, Vvigornensis, Licifeldensis, quæ nunc est Cestrensis; dicens, Cantuariensem Ecclesiam atque Eboracensem, parem ad se invicem honorem habere, nec alteram alteri, secundum beati Gregorii constitutionem, debere ullatenus subjacere: excepto quod alterutrius Archiepiscopum, priorem & digniorem oporteat esse eo, quem constiterit fuisse posterius ordinatum: prædictos vero tres Episcopos suæ sedi, suisque antecessoribus ab antiquis temporibus exstitisse subjectos. Lanfrancus hoc audiens, etsi moleste tulit, modesta-

XI. Uterque Romam petit.

Alexander auditor Lanfranci.

a Hæc habet Eadmerus lib. 1. Novorum.
b Id Hincmaro Remensi sæculo 9. & Brunoni Coloniensi, sæculo 10. concessum jam fuerat. Nec ejus rei alia occurrunt exempla.

AN.CHR 1089 28. Maji. tamen discretione verba illius veritate penitus carere respondit; asseverans Gregorianam illam constitutionem *a* non de Cantuariensi & Eboracensi esse promulgatam. De qua re, & de tribus Episcopis, multis hinc inde verbis prolatis decrevit Alexander papa, oportere hanc causam in Anglica terra audiri, & illic totius regni Episcoporum & Abbatum testimonio, & judicio definiri.

Controversia in Angliam remissa.

25. Lanfrancus quamvis alligatum illum suo tempore facta ab eo professione teneret; maluit tamen pro successoribus suis laborare, quam eis in posterum indiscussam hanc tantam calumniam discutiendam reservare. Uterque igitur in Paschali sollemnitate ad Regem venit; ibique prolatis in medium partium rationibus, sententiam de negotio regalis curia dedit. Jussum tunc est fieri scriptum totius causæ continens finem. Lanfrancus Alexandro papæ epistolam direxit, in qua ei totius negotii gestionem breviter, & veraciter enarravit. Utraque scripta subter annexa sunt, præmissa professione, quam Thomas Lanfranco coram Rege & ejus curia manu in manum porrexit.

Thomæ professio.

„ Decet Christianum quemque Christanis legibus subjacere, nec his quæ „ a sanctis Patribus salubriter instituta sunt, quibuslibet rationibus contraire: hinc namque iræ, dissensiones, invidiæ, contentiones, ceteraque procedunt, quæ amatores suos in pœnas æternas demergunt. Et quanto quisque altioris est ordinis, tanto impensius divinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas, ordinatus jam Eboracensis ecclesiæ Metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus, absolutam tibi, Lanfrance Dorobernensis archiepiscope, tuisque successoribus, de canonica obedientia professionem facio: & quidquid a te vel ab eis juste & canonice injunctum mihi fuerit, servaturum me esse promitto. De hac autem antea cum a te ordinandus essem dubius fui; ideoque tibi quidem sine conditione, successoribus vero tuis conditionaliter obtemperaturum esse promisi.

DECRETUM CONCILII. *b*

„ 26. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi 1072. *Pontificatus* autem domni ALEXANDRI papæ undecimo, regni vero VVILLELMI gloriosi Regis Anglorum & Ducis Normannorum sexto. Ex præcepto ejusdem Alexandri papæ, annuente eodem Rege, in præsentia ipsius & Episcoporum atque Abbatum, ventilata est causa de primatu, quem Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus super Eboracensem ecclesiam jure suæ ecclesiæ proclamabat: & de ordinationibus quorumdam Episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent certum minime constabat. Et tandem aliquando diversis diversarum scripturarum auctoritatibus probatum, atque ostensum est, quod Eboracensis ecclesia Cantuariensi debeat subjacere, ejusque Archiepiscopi, ut Primatis totius Britanniæ dispositionibus, in his quæ ad Christianam religionem pertinent, in omnibus obedire. Subjectionem vero Dunelmensis, hoc est Lindisfeldensis Episcopi, atque omnium regionum, a terminis Licifeldensis episcopii, & Humbræ magni fluvii, usque ad extremos Scotiæ fines, & quidquid ex hac parte prædicti fluminis, ad parochiam Eboracensis ecclesiæ jure competit, Cantuariensis Metropolitanus Eboracensi archiepiscopo, ejusque successoribus, in perpetuum obtinere concessit: ita ut si Cantuariensis archiepiscopus Concilium cogere voluerit, ubicumque visum fuerit, Eboracensis archiepiscopus sui præsentiam, cum omnibus sibi subjectis Episcopis, ad nutum ejus exhibeat; & ejus canonicis dispositionibus obediens exsistat. Quod „ autem

Dunelmensis seu Lindisfeldensis Episcopatus.

a Id de Cantuariensi Archiepiscopo cum Londoniensi statuerat B. Gregorius. De his fuse Vvillelmus Malmesburiensi lib. 1. Historiæ pontificum Anglorum, quem legesis.

b Illud Concilium Vvindleshoræ habitum fuisse refert Spelmannus Tom. 2. Conciliorum Angliæ. Attamen Vvillelmus Malmesburensis, ex quo hæc omnia desumta sunt, nullum locum exprimit: unde Labbeus in editione Conciliorum maluit ipsum simpliciter *Anglicanum* appellare.

„ autem Eboracensis archiepiscopus professionem facere debeat Cantuariensi „ archiepiscopo, etiam cum sacramento, Lanfrancus Dorobernensis archie- „ piscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit. Sed ob amorem „ Regis, Thomæ Eboracensi archiepiscopo sacramentum relaxavit; scri- „ ptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis, „ qui sacramentum cum professione a successoribus Thomæ exigere volue- „ rint. Si archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis archiepi- „ scopus Doroberniam veniet; & eum qui electus fuerit, cum ceteris præ- „ fatæ ecclesiæ Episcopis, ut Primatem proprium jure consecrabit. Quod „ si archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur, acce- „ pto a Rege archiepiscopatus dono, Cantuariam, vel ubi Cantuariensi vi- „ sum fuerit, accedet: & ab ipso ordinationem canonico more suscipiet. Huic constitutioni consenserunt præfatus Rex, & Archiepiscopi, Lanfrancus Cantuariensis, & Thomas Eboracensis, & Hubertus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconus & præfati Alexandri Papæ Legatus, & ceteri qui interfuerunt Episcopi & Abbates.

ANCHR 1089 28. Maji.

27. Hæc ut gesta sunt Lanfrancus Alexandro notificavit per subscriptam Epistolam.

„ Domino totius Christianæ Religionis summo speculatori Alexandro Pa- „ pæ, Lanfrancus sanctæ Dorobernensis ecclesiæ Antistes debitam cum om- „ ni servitute obedientiam. Meminisse debet humiliter excellens, excellen- „ terque humilis Beatitudo vestra, quia quo tempore apud vos fuimus, E- „ boracensis ecclesiæ antistes adversum me palam murmuravit, clam detra- „ xit, in præsentia Celsitudinis vestræ calumniam suscitavit, dicens me injuste „ velle agere, eo quod super se suamque ecclesiam, jure * vestræ ecclesiæ „ primatum niterer obtinere. De quorumdam quoque subjectione Episcopo- „ rum, quos ecclesiæ suæ conatus est aggregare, antiquam sua querela non „ est veritus consuetudinem temerare. Quibus de rebus vos, sicut sanctum „ prudentemque Pastorem decuit & oportuit, per scriptum sententiam pro- „ mulgastis, quatenus conventus Anglicæ terræ Episcoporum, Abbatum, „ ceterarumque religiosi ordinis personarum, utriusque partis rationes audi- „ ret, discuteret, definiret; factumque est ita. Convenerunt enim ad re- „ galem curiam apud Wentanam civitatem in Paschali sollemnitate Episco- „ pi, Abbates, ceterique ex sacro, ac laicali ordine, quos fide, actione, „ morumque probitate par fuerat convenisse. In primis adjurati * sunt a „ nobis ex vestra auctoritate per sanctam obedientiam; deinde Regia pote- „ stas per semetipsam contestata est eos per fidem & sacramentum, quibus „ sibi colligati erant, quatenus hanc causam intentissime audirent, auditam „ ad certum rectumque finem sine partium favore perducerent. Utrumque „ omnes concorditer susceperunt, sese ita facturos sub præfata obligatione „ spoponderunt. Allata est igitur ecclesiastica gentis Anglorum historia, „ quam Eboracensis ecclesiæ presbyter & Anglorum doctor Beda compo- „ suit. Lectæ sententiæ, quibus pace omnium demonstratum est a tempore „ beati Augustini primi Dorobernensis episcopi, usque ad ipsius Bedæ ulti- „ mam senectutem, quod fere centum & quadraginta annorum spatio ter- „ minatur, antecessores meos super Eboracensem ecclesiam, totamque in- „ sulam, quam Britanniam vocant, necnon & Hiberniam, primatum gessis- „ se, curam pastoralem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi urbe per- „ sæpe, locisque finitimis, ubi eis visum fuit, episcopales ordinationes, at- „ que Concilia celebrasse, Eboracenses antistites ad ipsa Concilia vocasse; „ & cum res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. „ Episcopos quoque, quorum subjectionem in quæstionem adduxerat, infra „ illud centum & quadraginta annorum spatium per Dorobernenses archie- „ piscopos fuisse consecratos, ad Concilia vocatos, quosdam quoque, exi- „ gentibus culpis, ab eis cum Romanæ Sedis auctoritate depositos, multa- „ que in hunc modum, quæ epistolaris modestia per singula explicare non

Epist. 3.

* al. nostræ.

* mss. adunati.

Sf iiiij po-

AN.CHR 1089 18. Maji. „ potest. Diversa ad legendum Concilia porrecta, quæ diversis temporibus, „ diversis de causis, a meis sunt antecessoribus celebrata; quæ tametsi non „ eamdem suæ institutionis habuere materiam, eamdem tamen de primatu, „ & subjectionibus Episcoporum tenuere sententiam. Recitatæ eorumdem, „ de quibus quæstio versabatur, Episcoporum ante prædecessores meos factæ „ electiones, & per eos ordinationes, quæ Dorobernensi ecclesiæ de sua o- „ bedientia scriptas reliquerunt professiones. Urbs namque, quæ Cantuerbia „ nominatur, antiquis temporibus, ab ipsius terræ incolis Dorobernia voca- „ batur. Accesserunt omnium testimonia, qui omnia, quæ scripta sonue- „ rant, se suis quisque temporibus vidisse & audivisse constantissime firma- „ verunt. Nec defuerunt gesta, quibus reseratum est, cum Anglia per plu- „ res regulos esset divisa, Nordanumbrorum Regem, ubi sita est civitas E- „ boraca, accepto pretio cuidam simoniaco episcopatum vendidisse, pro qua „ culpa a Dorobernensi archiepiscopo ad Concilium vocatum fuisse, nolen- „ temque venire pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertu- „ lisse; cujus communionis atque consortii omnis illarum partium ecclesia „ tamdiu abstinuit, quoad usque Concilio seipsum exhibuit, culpam dixit, „ quod male gestum est correxit, de reliquo emendaturum sese fore spopon- „ dit. Quæ res non mediocre tulit indicium, antecessores meos super ipsam „ terram, illamque ecclesiam habuisse primatum. Ultimum quasi robur to- „ tiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum Gre- „ gorii, Bonifacii, Honorii, Vitaliani, Sergii, item Gregorii, item ulti- „ mi Leonis privilegia atque scripta, quæ Dorobernensis ecclesiæ præsuli- „ bus, Anglorumque Regibus, aliis atque aliis temporibus, variis de causis „ sunt data aut transmissa. Reliqua enim reliquorum tam authentica, quam „ eorum exemplaria, in ea combustione atque abolitione, quam ecclesia no- „ stra ante quadriennium perpessa est, penitus sunt absumta. His atque a- „ liis, quæ particulatim breviterque explicari non possunt, ex parte nostræ „ ecclesiæ in causa Primatus, contra tantam tantarum auctoritatum eviden- „ tiam paucissimas contradictiones opposuit, epistolam illam præcipue ferens „ in medium, qua beatus Gregorius Londoniensem atque Eboracensem ec- „ clesiam pares esse, nec alteram alteri subjacere instituit, quam scriptu- „ ram, cum in rem nihil facere concordi sententia cuncti protinus definissent, „ pro eo quod nec ego Londoniensis episcopus essem, nec de Londoniensi ec- „ clesia esset quæstio instituta, vertit se ad alia egena atque infirma argu- „ menta, quæ post paucam moram, Christo revelante, paucis sunt obje- „ ctionibus abolita. Quem cum Rex dulci paternaque reprehensione argue- „ ret, quod contra tantam argumentorum copiam, tam inops rationum ve- „ nire præsumsisset; respondit se antea ignorasse Dorobernensem ecclesiam „ tot tantisque auctoritatibus, tamque perspicuis rationibus esse munitam. „ Versus itaque ad preces est; rogavit enim Regem, ut me rogaret, qua- „ tenus omnem mentis rancorem adversus eum pro hac causa conceptum o- „ mitterem, pacem diligerem, concordiam facerem, aliqua quæ mei essent „ juris studio ei caritatis concederem. Cui petitioni ego libenter, & cum „ gratiarum actione assensum præbui: quia, miserante Deo, non ego, sed „ ille priscæ consuetudinis violator, causa erat illius scandali. Facta est i- „ gitur communi omnium adstipulatione de hac re quædam scriptura, cujus „ exemplaria per principales Anglorum ecclesias distributa, ut futuris sem- „ per temporibus testimonium ferant, ad quem finem causa ista fuerit per- „ ducta; cujus exemplar vobis quoque, quibus sanctam totius mundi Ec- „ clesiam constat esse commissam, transmittendum curavi, ut ex hoc, at- „ que aliis quæ transmissa sunt, perspicue cognoscatis, ex more antecesso- „ rum quid mihi, Christique ecclesiæ, quam regendam suscepi, concede- „ re debeatis. Quod peto honeste & sine dilatione per indultum Sedis a- „ postolicæ privilegium fieri, quatenus ex hoc quoque, quantum me „ diligatis evidenter possit ostendi, &c.

„ 28.

„ 28. De eadem re ſcripſit Hildebrando Romanæ Eccleſiæ Archidia- AN.CHR 1089
„ cono, ita. Calumnia quam Eboracenſis eccleſiæ Antiſtes adverſum me 28. Maji.
„ movit de Primatu, & ſubjectione quorumdam Epiſcoporum, ſecundum Ex Epiſt.5
„ præceptum apoſtolicæ Sedis audita & determinata eſt; cujus negotii
„ geſtionem breviter ex ordine ſcriptam, domino noſtro Papæ tranſmiſi,
„ quam volo & rogo a vobis competenti diligentia legi; quatenus caritas
„ veſtra certiſſimum teneat, quid mihi, eccleſiæque meæ Sedes apoſtoli-
„ ca confirmando concedere, & concedendo confirmare per Privilegium
„ debeat.

29. Ad hæc Hildebrandus reſpondit Lanfranco. Epiſt.6.

„ Verba Legatorum veſtrorum graviter accepimus, ſed quod voluntati
„ veſtræ, in mittendo abſenti perſonæ privilegio, ut illi petebant, rite
„ non potuimus ſatisfacere, valde doluimus. Neque id ægre ferat veſtra
„ prudentia, quoniam ſi alicui Archiepiſcoporum, veſtris temporibus, ab-
„ ſenti hoc conceſſum fuiſſe vidiſſemus, profecto religioni veſtræ promtiſ-
„ ſima caritate honorem hunc abſque veſtra fatigatione impenderemus:
„ unde neceſſarium nobis videtur, vos Apoſtolorum limina viſitare, qua-
„ tenus de hoc & ceteris una nobiſcum efficacius, quod oportuerit con-
„ ſulere valeamus, atque ſtatuere. De cetero ſi legatos noſtros ad vos
„ venire contigerit, ſolita caritate recipite, qui * vobis in aure dixerint,
„ prout cariſſimum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ filium, & religioſum decet
„ ſacerdotem, procurare ſtudete.

* al. & quæ.

XII. Concilium Londoniæ.

30. Anno ab Incarnatione Domini 1075. regnante glorioſo rege Vvillelmo Anglorum, anno regni ejus nono, congregatum eſt Londoniæ in eccleſia beati Pauli apoſtoli Concilium totius Angliæ regionis Epiſcoporum, Abbatum, necnon & multarum religioſi ordinis perſonarum; jubente atque eidem Concilio præſidente Lanfranco ſanctæ Dorobernenſis eccleſiæ archipræſule, totiuſque Britanniæ Primate; conſedentibus ſecum viris venerabilibus, Thoma Eboracenſi archiepiſcopo, Vvillelmo Londinenſi epiſcopo, Goisfredo Conſtantienſi (qui *a* cum tranſmarinus eſſet epiſcopus, in Anglia multas poſſeſſiones habens, cum ceteris in Concilio reſidebat) Vvalchelino Vintonienſi, Hermano * Siraburnenſi, Evilfſtano Vireceſtrenſi, Vvalterio Herefordenſi, Giſone Vellenſi, id eſt, Batenſi, Remigio Dorchacenſi ſive Lincolienſi, Herfaſto Helmeanenſi ſeu Norvvincenſi, Stigando Selengenſi, Oſberno Exonienſi, Petro Liciferdenſi. Roffenſis eccleſia per id tempus paſtore carebat. Lindisfarnenſis, qui & Dulmenſis * Epiſcopus, canonicam habens excuſationem, Concilio intereſſe non poterat. Et quia multis retro annis in Anglico regno uſus Conciliorum obſoleverat, renovata ſunt nonnulla, quæ antiquis etiam noſcuntur canonibus definita.

* al. Schireburnenſi.

* Dunelmenſis.

Acta Concilii.

Ex Concilio igitur Toletano quarto, Millevitano, atque Bracharenſi ſtatutum eſt, ut ſinguli ſecundum ordinationis ſuæ tempora ſedeant, præter eos qui antiqua conſuetudine, ſive eccleſiarum ſuarum privilegiis digniores ſedes habent. De qua re interrogati ſunt ſenes, & ætate provecti, quid vel ipſi vidiſſent, vel a majoribus atque antiquioribus veraciter atque probabiliter accepiſſent. Super quo reſponſo petitæ ſunt induciæ, ac conceſſæ uſque in craſtinum. Craſtina autem die concorditer perhibuere, quod Eboracenſis archiepiſcopus ad dexteram Dorobernenſis ſedere debeat, Londonienſis ad ſiniſtram, Vventanus juxta Eboracenſem; ſi vero Eboracenſis deſit, Londonienſis ad dexteram, Vventanus ad ſiniſtram.

Ex Regula beati Benedicti, ex Dialogo Gregorii, & antiqua regularium locorum conſuetudine; ut * monachi ordinem debitum teneant, infantes præcipue & juvenes, in omnibus locis, deputatis ſibi magiſtris, cu-

* Reg. capp.63.22 33.

a Solus hic cum Odone Bajocenſi ex Normanniæ Epiſcopis, cum Guillelmo conquæſtore in Angliam tranſiit.

AN.CHR. 1089 custodiam habeant. Nocte luminaria ferant, generaliter omnes nisi a Prælatis concessa proprietate careant. * Si quis vero aliquid proprii sine præfata licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus: nec signa pulsentur pro eo, nec salutaris pro ejus absolutione Hostia immoletur, nec in cimiterio sepeliatur.

28. Maji. * Gregor. Dial. lib. 4. cap. 55.

Cant. 6. Cant. 57.

Ex Decretis summorum Pontificum, Damasi videlicet, & Leonis, necnon ex Conciliis Sardicensi atque Laodicensi, in quibus prohibetur Episcopales sedes in villis existere: Concessum est regia munificentia, & Synodi auctoritate, præfatis tribus episcopis de villis ad civitates transire; Hermanno de Siraburna ad Selesberiam, Stigando de Selengeo ad Cicestrum, Petro de Licifelde ad Cestrum. De quibusdam, qui in villis seu vicis adhuc degebant, dilatum est usque ad Regis audientiam, qui in transmarinis terris tunc tempore bellum gerebat.

Ex multis Romanorum præsulum decretis, diversisque sacrorum Canonum auctoritatibus: Ne quis alienum clericum, vel monachum, sine commendatitiis litteris retineat vel ordinet. Ad comprimendam quorumdam indiscretorum insolentiam, ex communi decreto sancitum est, ne quis in Concilio loquatur præter licentiam a Metropolitano sumtam, exceptis Episcopis & Abbatibus.

Ex Decretis Gregorii Majoris *a*, necnon & Minoris: ut nullus de propria cognatione, vel uxoris defunctæ, seu quam cognatus habuit, uxorem accipiat, quoad usque parentela ex alterutra parte ad septimum gradum perveniat.

Ut nullus sacros ordines seu officium ecclesiasticum, quod ad curam animarum pertineat, emat vel vendat. Hoc enim scelus a Petro apostolo in Simone Mago primitus damnatum est, postea a sanctis Patribus vetitum & excommunicatum.

Ne ossa mortuorum animalium, quasi pro vitanda animalium peste, alicubi suspendantur.

Ne sortes, vel aruspicia, seu divinationes, vel aliqua hujusmodi opera diabolica, ab aliquo exerceantur.

Hæc enim omnia sacri Canones prohibuerunt, & eos qui talia exercent, data sententia excommunicaverunt.

Ex Conciliis Eliberitano, & Toletano undecimo. Ut nullus Episcopus vel Abbas, seu quilibet de clero, hominem occidendum, vel membris truncandum judicet; vel judicantibus suæ auctoritatis favorem accommodet.

Ego Lanfrancus Dorobernensis Archiepiscopus subscripsi.

Ego Thomas Eboracensis Archiepiscopus subscripsi.

Subscripserunt & alii Episcopi & Abbates qui interfuerunt *b*.

XIII. Paulus comes Orcadum infulatum.

31. Post hæc Thomas Eboracensis humiliter rogavit per epistolam *c* Lanfrancum, ut mitteret sibi duos episcopos Dorchacestrensem, & Vvigornensem, ad sacrandum quemdam clericum, quem Paulus comes Orcadum *d* insularum illi miserat, ad ordinandum illis partibus episcopum; affirmans nullum imposterum, se horum Episcoporum hac de causa, quæsiturum subjectionem. Cujus petitioni Lanfrancus annuens, scripsit episcopis Vvlstano Vvigornensi, & Petro Cestrensi: ut Thomæ sicut petebat, occurrerent, ad prædicti clerici consecrationem, ad diem quem ipse nominaret.

32. In

a Id est Gregorius Magnus seu primus, & Gregorius secundus, ut jam alias observatum est.

b Eorum nomina recensentur in editione Labbeana, ubi tria hujus Concilii exemplaria, sicut & apud Spelmannum, habentur.

c Est inter Lanfranci Epistolas editionis Acherii 11. ea autem quam Lanfrancus ad eosdem episcopos scripsit, est 12.

d Orcadum insulæ sunt numero circiter 30. prope Scotiam, quarum præcipua est Pomonia, in qua sedes est harum regionum episcopi.

32. In suburbio civitatis Cantuariæ est quædam ecclesia sancti Martini; in qua, ut fertur, priscis temporibus fuit sedes *a* episcopalis; &, ut ajunt, episcopum habuit, antequam ad illas partes transiret Lanfrancus. Sed quia auctoritate Canonum constat præceptum, ne in una civitate duo Pontifices simul habeantur, statuit Lanfrancus, ne ulterius ipsi loco ordinaretur episcopus. AN. CHR 1089 28. Maji. Ecclesia S. Martini olim Episcopalis.

33. In quadam festivitate, de tribus magnis, quibus Rex coronatus solebat tenere curiam, die festivitatis cum Rex diademate & indumentis regalibus ornatus sederet ad mensam, & Lanfrancus juxta eum, quidam scurra videns Regem auro & gemmis radiantem, exclamavit in aula, magna adulationis voce, & dixit: Ecce Deum video, ecce Deum video. Lanfrancus conversus ad Regem, ait: Nolite talia pati imponi vobis; non sunt hæc hominis, sed Dei: jubete illum acriter verberari, ne audeat umquam talia iterare. Quod Rex juxta verbum illius fieri jussit. Noverat vir prudentissimus, quod tertius Herodes ideo ab Angelo percussus interiit, quia adulatorum verba, quæ quasi Deo sibi acclamabant, non respuit, sed suscepit.

34. Ecclesiam Roffensem ipse instauravit, & in ea episcopum ordinavit Beccensem monachum, nomine Hernostum. In hujus consecratione inventus est Evangelii versus: Cito proferte stolam primam, &c. Quod cum audisset Lanfrancus, prædixit eum cito moriturum, & sic contigit. Namque ei in episcopatu, nondum anno completo, decedenti successit Gundulfus, & ipse monachus Beccensis, vir Deo amabilis & religiosus, qui perseveravit usque ad tempora sancti Anselmi & regis Henrici. Abbatiam quoque sancti Albani restituit in pristinum statum; in qua posuit Abbatem *b* Paulum Cadomensem monachum, qui ibi ordinem, & ecclesiastici officii usum instituit, sicut cernere est usque hodie. Luc. 15. 22.

35. Quadam die dum Missam celebraret, & ventum esset ad horam, qua Corpus Domini manibus accepit, Diaconus, qui ad Missam sibi ministrabat, pervasus a dæmone arripuit Archiepiscopum manibus per scapulas: venerabilis Antistes in nullo turbatus, reflexa manu dextera per capillos eum tenuit, & ante pedes suos adduxit. Percelebrata Missa, in domum infirmorum jussit illum perduci, ubi per aliquot dies in eadem insania permansit. Non autem multum illum vexabat possessum, nisi quia in amentia tenebat; ridebat vero præsentes cum cachinno, respondens ad ea quæ dicebantur. Videbant autem quemdam tumorem per membra dissilientem: & si quis voluisset manum superimponere, statim in alium locum exhibebat. Contigit autem venerabilem prædictum Gundulfum præsulem Roffensium adesse, qui cum voluisset manum super tumorem illum imponere, desiliit aliorsum, & ait Episcopus: Revera salit sicut catus. Respondit dæmon: Non ut catus, sed ut catulus. Dicebat autem de quibusdam ejusdem loci fratribus quædam nefanda. Tunc nominaverunt quemdam, dicentes: Quoniam de illo non haberet quid diceret. At ille cœpit affirmare, quia numquam ille quem dixerant, auderet in præsentiam suam venire. Quod cum frater audisset, timuit ne forte aliquid sibi perperam gestum improperaret. Tunc sapientes fratres dederunt consilium, ut cum Archiepiscopo loquens, puram confessionem faceret, revelans illi totam vitam suam: & sic fiducialiter cum absolutione, & benedictione ejus, iret ad dæmoniacum. Nec mora, fecit quod sibi consulebatur; & mox ingressus stetit ante eum. Tunc qui aderant dice- XIV.

a Ibi chorepiscopum tantummodo sedisse affirmat Gervasius Dorobernensis in Actis Pontificum Cantuariensium, cap. de S Elfego, ubi hæc habet: *Habebat quondam Cantuariensis archiepiscopus corepiscopum quemdam, qui in ecclesia sancti Martini extra Cantuariam manebat; qui adveniente Lanfranco deletus est, sicut ubique terrarum factam esse audivimus.* Quo ex loco videntur chorepiscopi usque ad undecimum seculum perseverasse.

b Eadmerus lib. 1. Historiæ Novorum fusius refert monasterii S. Albani restaurationem, quam Lanfrancus, constituto ibi Paulo abbate, consummavit. Ceterum ad hunc Paulum scripsit S. Anselmus, ut ipsi de ejus electione gratularetur, quæ epistola est in nova editione 78. lib. 1.

AN.CHR. 1089. 28. Maji.

cebant dæmonioſo : Ecce adeſt cui minitabaris : dic ſi quid de eo noſti. At ille in eum torvo reſpectans oculo, ait cachinnans : Proh malo omine, quomodo es nunc rebullitus & candidatus? Quis te ſic rebullivit & dealbavit? Et cum ab aliis urgeretur, ut diceret quod antea ſe dicturum minitabatur, nihil plus dixit. Unde datur intelligi, quia virtus confeſſionis & abſolutionis aufert diabolo aut memoriam peccati, de quo pura confeſſio facta fuerit; aut certe poteſtatem hominem accuſandi. Unde beatus Auguſtinus : Si, inquit, fueris tui ipſius accuſator, & Dominus liberator; quid erit ille, niſi calumniator? Poſt aliquot dies, Deo miſerante, & magno præſule Lanfranco cum fratrum ſanctæ ſedis orationibus adjuvante, liberatus eſt ab illa peſte, & priſtinæ reſtitutus eſt ſanitati. Hoc, beato Anſelmo archipræſule referente, cum aliis pluribus audivi.

Virtus confeſſionis ſacramentalis.

Auctoris ætas.

XV.

Lanfrancus regni Angliæ adminiſtrator.

36. Quando glorioſus rex Vvillelmus morabatur in Normannia, Lanfrancus erat princeps & cuſtos Angliæ, ſubjectis ſibi omnibus Principibus, & juvantibus in his quæ ad defenſionem, & diſpoſitionem, vel pacem pertinebant regni, ſecundum leges patriæ. Lectioni erat aſſiduus, & ante epiſcopatum, & in epiſcopatu, quantum poterat. Et quia Scripturæ ſcriptorum vitio erant nimium corruptæ, omnes tam veteris, quam novi Teſtamenti libros; necnon etiam ſcripta ſanctorum Patrum, ſecundum orthodoxam fidem ſtuduit corrigere *a*. Et etiam multa de his, quibus utimur nocte & die, in ſervitio eccleſiæ ad unguem emendavit : & hoc non tantum per ſe, ſed etiam per diſcipulos ſuos fecit. Qua de cauſa, ut in principio jam dictum eſt, merito illum latinitas cum honore & amore veneratur Magiſtrum. Hujus commendationis claritate omnis occidui orbis Eccleſia tam Gallicana quam Anglica gaudet ſe illuminatam. Ita fuit liberalis, ut diceretur nullum tam largum de Italia Longobardum egreſſum fuiſſe. Erat ea tempeſtate tranſmarina regio plena & abundans omnibus bonis, quæ Deus ad utilitatem hominum creavit; ipſe quoque Archiepiſcopus ditatus multis poſſeſſionibus, locuples erat. Verum quanti penderet iſta, in hoc apparebat, quod quantum poterat, paupertatem retinebat in vilitate habitus, parſimoniam tenens inter multimodas delicias. Multa quoque & magna offerebantur ſibi dona, quæ ille hilariter rogantibus ſe, vel indigentibus tribuebat. Pauperibus quoque erat ita dapſilis, ut quingentas libras quotannis in eleemoſynam erogaſſe dicatur; & merito : nam in conſecratione ejus repertum eſt, ſuper caput ejus Evangelicum dictum. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis : quod ipſe tota devotione facere ſtuduit. Conſanguineis monachorum ſuorum indigentibus, quam benigne, quam ſufficienter beneficia impendebat. Vere poterat dicere : Ab adoleſcentia creavit mecum miſeratio.

Libris emendandis incumbit.

Job. 31. 18.

Anſelmus Angliam petit.

37. Interea contigit ſanctum abbatem Becci Anſelmum, qui beato Herluino ſucceſſerat, tranſire in Angliam, tum pro utilitatibus eccleſiæ ſuæ, tum ut cum Archiepiſcopo loqueretur, cujus alloquium & conſilium multum amabat. Et perveniens ad illum, cum magno amore & debito honore ſuſceptus eſt. Cumque ſimul loquerentur, & ad invicem de diverſis plura conferrent, intimavit Abbati antiſtes Cantuarienſis quaſi conquerendo, quod homines illius patriæ colerent quoſdam ſanctos, quos ille non affectaret, & maxime, ait, quemdam Elfegum *b* hujus ſedis Archipræſulem : quem non ſolum inter ſanctos, ſed & inter martyres numerare contendunt; cum conſtet illum non pro fide Chriſti, ſed quia ab inimicis, a quibus

---

a Exſtat in bibliotheca monaſterii noſtri S. Martini Sagienſis codex mſ. collationum Caſſiani a beato Lanfranco emendatus, quod patet ex notula marginali ipſius manu ſcripta : *Huc uſque ego Lanfrancus correxi*. De eadem re præclarum exſtat Matthæi Pariſ. teſtimonium in Hiſtoria Anglorum ad an. 1089. ubi hæc habet : *Eodem anno obiit Lanfrancus . . . . qui lectioni aſſidue vacavit, libros veteris ac novi Teſtamenti ſcriptorum vitio corruptos corrigere ſtuduit, cujus emendationis luce, tam Anglorum eccleſia quam Gallorum ſe gaudet illuſtrari*.

b De eo egimus ad annum 1012.

bus captus tenebatur, se redimere noluerit, interemtum fuisse. Ad hæc Anselmus hujus reddit rationem. Certum est, inquit, quia is qui ne leviter peccando Deum offendat, mori non dubitat; multo magis mori non dubitaret, priusquam aliquo gravi peccato Deum exacerbaret. Et revera gravius est Christum negare, quam aliquem pro sua redemptione, homines suos ablatione ipsorum pecuniæ ad modicum gravare: sed quod minus est Elfegus facere noluit. Multo igitur minus Christum negaret, si vesana plebs eum ad hoc mortem intentando constringeret. Unde datur intelligi, quanta vis justitiæ pectus ejus possederit, quando vitam suam maluit dare, quam spreta caritate, proximos suos scandalizare. Nec immerito, ut reor, inter martyres computatur, qui pro justitia mortem sponte suscepisse prædicatur. Nam & beatus Joannes-Baptista, quem tota Dei Ecclesia præcipuum martyrem credit & veneratur; non quia Christum negare, sed quia pro defensione legis divinæ veritatem noluit tacere, ad votum saltatricis capite plexus est. Et quid distat pro justitia mori, vel mori pro veritate? Constat, testante sacro eloquio, quia veritas & justitia Christus est. Ipse enim dicit: Ego sum veritas. Et Apostolus: Christus factus est nobis a Deo sapientia & justitia. Qui ergo pro veritate & justitia moritur, pro Christo moritur; qui autem pro Christo moritur, Ecclesia teste, martyr habetur. Beatus vero Elfegus, æque pro justitia, ut sanctus Joannes pro veritate, passus est. Cur ergo plus de unius, quam de alterius vero sanctoque martyrio quisque ambigat; cum par causa in mortis perpessione utrumque detineat? Audiens hoc Lanfrancus, gratanter rationem approbans accepit, collaudans viri sapientiam, & perspicacem ingenii subtilitatem firma veritate subnixam. Et deinceps sanctum Elfegum, ut vere magnum & martyrem gloriosum devote veneratus est.

AN.CHR 1089 28. Maji. — Probat Elfegum esse vere Martyrem. — Joan. 14.6. — 1.Cor.1.30.

38. Interea relatum est ipsi Lanfranco, quod præmemoratus Abbas Anselmus, una nocte post matutinas veniens ad lectum suum, invenit in eo anulum aureum: prius cruce Christi signans, ne forte illusio dæmonum esset, accepit illum vere anulum, & ostendit omnibus, per quorum manus res monasterii transibant; & nullus fassus est se illum perdidisse. Deinde venditus est anulus, & in usum fratrum expensus. Quod cum audisset Archiepiscopus, referenti sibi respondit: Certissime scias illum post me futurum Archiepiscopum. Sicut prædixit ita evenisse scimus.

Prædicit B. Anselmum sibi successurum.

39. Hæc de tanto viro perpauca inculto sermone dicta sint. Verum & ea quæ diximus de illo, vera credimus, & plura his per gratiam Dei illum egisse non dubitamus. Nam a tempore suæ conversionis toto animo operam dedit religioni; & semper ad meliora tendens, de virtute in virtutem proficere studuit. Quis digne potest enarrare ejus sapientiæ claritatem, ingenii subtilitatem, cordis benignitatem, industriæ probitatem, animi puritatem? Fuit enim alacritate jocundus, humilitate summissus; in eleemosynis largus, fide catholicus, Christianæ religionis reparator, pauperum sustentator, pupillorum protector, viduarum consolator. His, aliis, aliisque virtutibus ornatus, fidem recte vivendo servavit, cursum bene moriendo terminavit. Non enim potest male mori, qui bene vixerit. Nec putanda est mala mors, teste beato Augustino, quam bona vita præcesserit. Nam appropinquante termino vitæ suæ, decidit in ægritudinem *a*, qua in dies ingravescente, anno Archiepiscopatus 19. 5. Kalendas Junii, diem clausit extremum, regnante Vvillelmo filio Vvillelmi Regis. Dolor omnibus incomparabilis, & luctus inconsolabilis suis. Sepultus est in ecclesia Christi *b*, quam ipse ædificavit. Et quia ipsa Ecclesia parvum

Epilogus. — Mors beati Lanfranci, 5. Kalend. Junii.

* ca-

a Audita hac Lanfranci ægritudine Anselmus sui & totius conventus Beccensis nomine, ad ipsum epistolam scripsit, quæ est in nova editione ultima libri 2.

b Sic de eo tabulæ mss. apud Gerberonem in notis ad Epist. 41 libri 2 S. Anselmi. *Lanfrancus Cantuariensis metropolis Archiepiscopus defunctus, in basilica sancta Trinitatis, quam ipse mirifico opere construxerat, sepultus est.*

AN CHR 1089 21. Maji. * caput habere videbatur, beatus Anselmus successor ejus, ante decessum suum augmentare studuit ecclesiæ ejusdem caput: quod ab eo inchoatum, & post mortem ejus per plures annos ædificatum, tandem perfectum, magnum opus & pulchrum, a Vuillelmo, qui post Rodulfum Anselmi successorem, Archiepiscopus exstitit, cum magna gloria, & omnium rerum abundantia dedicatum est: sicut clerus & populus regni testantur, qui affuerunt. Itaque cum immineret dies ipsius dedicationis, sicut mos est, omnia corpora de ecclesia elata fuerunt. Tunc quidam frater, sive curiositate, seu, quod magis credibile est, pro reliquiis habendam de casula gloriosi Lanfranci abscidit particulam; de qua miri odoris suavitas efflagrabat. Ostendit aliis, qui & ipsi senserunt odoris fragrantiam. Qua de re intelligi datur, quod anima illius in magna suavitate requiescit, cujus corporis indumenta tanto odore redolent. Quæ nimirum gratia illis maxime conceditur, qui dum viverent in corpore, munditiam cordis, & carnis incorruptionem usque ad finem vitæ servare studuerunt. Æternæ beatitudinis quietem animæ illius pius Christus Dominus noster donare dignetur, qui est benedictus in æternum. Amen.

* Vulgo le chevet.

Vuillelmus, & Rodulfus Archiepiscopi Cant.

APPENDIX.

POST Lanfranci obitum multi pro illius temporis more ejus elogium, versibus, aut etiam prosa celebrarunt, ut referunt Tabulæ Ecclesiæ Cantuariensis apud nostrum Gerberonem in notis ad Epist. 41. *lib.* 2. *sancti Anselmi. Ex his aliquot versus nobis supersunt, quos hic adjicere visum est. Primi sunt sancti Anselmi, quorum meminit Ordericus Vitalis lib.* 8 *Historiæ Ecclesiasticæ: alios etiam huc referimus a monacho Croylandensi compositos, quos Ingulfus beati Anselmi amicissimus refert in sui monasterii historia, quæ integra prodiit anno* 1684. *Landonii: quibus tandem subjungemus epitaphium a Philippo Bonæ spei abbate editum, quod noster Acherius jam in notis ad hanc vitam vulgaverat.*

Versus sancti Anselmi de prædecessore suo Lanfranco.

Archiepiscopii * non divitias, nec honores
Lanfrancus subiit: sed curas atque labores.
Natus in Italia, Papiensi de regione,
Civibus egregiis, & honesta conditione.
Monachus atque Prior Becci fuit, hinc Cadomensis
Abbas; post Præsul Primas & Cantuariensis.
Totius Anglorum fuit ecclesiæ reparator:
Et Normannorum nihilominus auxiliator.
Hujus doctrinam pars maxima senserat orbis;
Et commune fuit viduis solamen, & orbis,
Claudis, contractis, leprosis, dæmoniosis,
Surdis, & cæcis, necnon aliis vitiosis.
Post exhortamen non sprevit ferre juvamen:
Sed dum vixit, erat spes omnibus atque levamen.
Et quamvis epulæ cum potu deliciosæ;
Et vestes fuerant sibi molles, & pretiosæ;
Ipse tamen tectus fuit asperitatis amictu;
Semper de vili vivens & paupere victu.
Verus justitiæ, non falsus in ordine cultor:
Nequitiæque fuit rectissimus & pius ultor.
Asper in elatos, nulli pro munere supplex:
Innocuisque bonis & nullo tempore duplex.
Castus & incestis parcendo subveniebat,

* al. Archiepiscopus.

Justus

AN.CHR 1089 18. Maji.

Justus & injustos tolerando corripiebat.
Sic alios curans, pastoris opus faciebat,
Sic se conservans, Domino per cuncta placebat.
Hic vir tam sapiens, & in hoc luctamine fortis,
Non potuit tandem laqueos evadere mortis.
O quantos miseri tunc invenere dolores!
Et gens Anglorum, quantos amisit honores!
Quo gemitu clerus; quo fletu monachus orat!
Et quantus dolor est, quo sexus uterque laborat!
Si quis confidit totum se dicere posse:
Hunc ego confirmo non totum dicere nosse.
Et qui Lanfranco se judicat æquiparandum,
Illum jure facit præsumtio vituperandum.
Sole sub undecima geminos subeunte dieta;
Felicis vitæ sibi ponitur ultima meta.
Regum Rex æterne Deus, rerumque creator,
Sis sibi perpetuus defensor & auxiliator.
Virgo Redemtoris mundi sanctissima mater,
Illum conserva, ne spiritus atterat ater.
Omnes Electi, precibus, meritisque juvate
Lanfrancum vestris; & vobis consociate.
Vos quoque, qui vitam gratanter adhuc retinetis,
Et spem venturæ, donec superestis, habetis:
Hortor & admoneo, quod eidem subveniatis,
Ut quod feceritis, post mortem percipiatis.
Nam qui propter eum supplex, & sedulus orat,
Pro semet supplex, & sedulus ipse laborat. Amen.

Epitaphium Lanfranci, ex Ingulfi Historia.

Heu, heu ploret Anglia, plangat & Italia,
Fleat simul Francia, lugeat Almannia:
Scotia, Hibernia, & omnis gens extranea,
Omnis terra suum florem cecidisse lugeat,
Sponsa Christi magnum decus amisisse doleat,
Nec solamen in hac vita de Lanfranco capiat.
O vos omnes qui transitis, exspectate modicum,
Et Lanfrancum mecum flete virum Apostolicum,
Lacrymando, lamentando propter ejus obitum.

Aliud Epitaphium a Philippo Bonæ-Spei abbate compositum.

Vixisti, venerande Pater, sapienter & æque;
    Vixisti vivens, mors quoque vita tibi.
Inter divitias pauper Lanfrance fuisti,
    Divitiis manans, pauperum amator eras.
Per te florentes artes valuere Latinæ,
    Gratia de vobis, ecce triumphat ovans.

AN. CHR. 1090 6. Octob.

VITA S. ADALBERONIS EPISCOPI HERBIPOLENSIS.

Auctore monacho Lambacensi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Adalbero an Benedictinus?

1. *Adalberoni Herbipolensi episcopo locum inter beatos viros, qui Ordinem nostrum illustrarunt, merito concedi posse fatebitur, quicumque res ipsius gestas perspectas habebit: quamvis enim professionem monasticam eum numquam emisisse veri similius sit, multis tamen aliis titulis nostris accenseri debet. Illustre quippe summæ illius in ordinem Benedictinum propensionis, argumentum simul est & monumentum, monasterium Lambacense, quod a suis ipsius parentibus conditum & dotatum, Benedictino Ordini addixit, in ipsum sese recepit, diuturna multorum annorum commoratione consecravit, sepultura sua honoravit, ac tandem post mortem infinitis propemodum miraculis illustravit. Tritbemius præterea in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1045. *& iterum ad annum* 1090. *cum nostris accenset, quem ante adeptum episcopatum, monachum & abbatem Lambacensem fuisse scribit.*

Ejus Vitæ auctor.

2. *Hujus B. Pontificis vitam e tenebris eruit Joannes ejusdem Lambacensis monasterii abbas, quam e codicibus istius loci bibliothecæ, ut ipse testatur, vetustissimis descriptam publici juris fecit Augustæ Vindelicorum anno* 1619. *cum aliis quibusdam opusculis: sed quisnam fuerit illius vitæ auctor, non indicatur, nec id expiscari licuit ex ipso vitæ contextu. Illud solummodo certum est, ipsum Lambacensem monachum fuisse, cumque sæculo* 13. *ineunte vixisse, quod colligimus ex libello Miraculorum Vitæ adjuncto, ubi auctor cap.* 15. *miraculum narrat, quod se ipso præsente anno* 1204. *fuerat patratum. Aliud item refert miraculum cap.* 17. *quod anno* 1215. *contigerat. In Præfatione autem se antiqua miracula pretermisisse declarat ob* pluralitatem; *subjicitque, sibi visum fuisse satis ea enarrare, quæ coram viderat & audierat, & manus ejus, ut ipse loquitur, contrectaverant. Porro libellum hunc de Miraculis ab ipso Vitæ auctore conscriptum fuisse non solum ex eo colligimus, quod in eodem codice Lambacensi, ab annis, ut supra laudatus Joannes abbas testatur, circiter quadringentis scripto simul cum Vita habeatur, sed etiam ex ipsismet utriusque opusculi verbis. Etenim in Vitæ prologo, non solum beati Adalberonis vitam scribere se velle auctor testatur;* sed etiam miracula & signa, virtutesque sanitatum, quibus misericordia Domini B. *Antistitis* tumulum *tunc illustrabat: in posterioris vero opusculi præfatione ejus auctor aperte declarat, numquam antea B. Adalberonis miracula litteris consignata fuisse, quorum idcirco pleraque oblivione absorpta & per incuriam abolita fuisse conqueritur. Quin & idem Vitæ scriptor se Adalberone multo posteriorem fuisse indicat, cum de Parisiorum urbe agens ita loquitur:* ubi tunc sicut & nunc floruit omnium peritia artium. *Ceterum cum in isto Miraculorum libello nihil peculiare occurrat ad illustrandam Ordinis nostri historiam, ipsum omittere visum est. Sed dabimus Vitæ compendium metricum, quod nonnulla complectatur, quæ in vita desiderantur.*

Rebus in Germania turbatis.

Difficillimis temporibus ecclesiæ Wirceburgensi *præfuit Adalbero, ob varias tumultus, quibus tunc Germania agitabatur. Certe res eo processere, ut semel & iterum suo episcopatu cedere coactus fuerit, intruso in ejus sedem quodam Meinhardo, & post istius mortem Einhardo. Recenset abbas Urspergensis Adalberonem inter eos Episcopos, qui Ottonis Bajoariæ Ducis causam apud Alexandrum II. Romanum pontificem contra Henricum regem egerunt. Ipse vero paullo post ad Romanum concilium cum aliis provinciæ Moguntinæ episcopis vocatus est a Gregorio VII. qui Alexandro successerat, ut ex ejusdem Papæ epistola* 30. *libro* 2. *patet: quod quidem concilium majorum turbarum initium fuit. Quippe cum Gregorius Henricum frequentibus litteris, ut abstineret ab iis qui excommunicati fuerant, adhortaretur; & ille moræ impatiens Germaniæ episcopos & abbates apud Vormaciam congregasset; ibi sub variorum scelerum specie, quæ adversus Gregorium ab Hugone-Blanco Cardinali, qui paullo antea Romæ a suo loco dimotus fuerat, conficta fuerant, declaratum est,* quod Papa esse non possit, nec ullam, juxta privilegium Romanæ sedis, ligandi aut solvendi potestatem habeat, vel aliquando habuerit, qui tantis vitam probris ac criminibus commaculaverit. *Hæc Lambertus Scafnaburgensis monachus, scriptor illorum temporum accuratissimus: qui observat, ceteris omnibus huic sententiæ subscribentibus, duos tantummodo episcopos, Adalberonem scilicet* Wirtzburgensem *& Hermannum Mettensem, aliquamdiu restitisse, dicentes* incongruum valde & contra Canonum scita esse, ut episcopus aliquis absens, absque generali concilio, sine legitimis & idoneis accusatoribus & testibus, necdum approbatis criminibus, quæ objicerentur, condemnaretur; nedum Romanus Pontifex, adversus quem nec Episcopi, nec archiepiscopi cujusquam recipienda sit accusatio. *Hunc conventum primam originem fuisse calamitatum illarum, quæ adeo*

Laborat Adalbero.

Eccle-

Ecclesiam & Imperium afflixerunt, testatur Hugo Flaviniacensis in Chronico: nec refragantur ceteri ejusdem ætatis auctores. Et quidem cum paullo post Gregorius in Romana synodo Henricum ipsum cum Sigefrido Moguntino archiepiscopo, Willelmo Trajectensi, aliisque nonnullis episcopis, & aulæ regiæ proceribus communione ecclesiastica interdixisset, omnis inter Sacerdotium & Imperium concordia scissa ac prorsus disrupta fuit, quod anno 1076. *contigit. Hanc restaurare satégit Adalbero cum aliquot aliis in conventu Triburiensi, ea de causa coacto, sed incassum: Anno* 1080. *Henricus Guibertum Ravennatem episcopum, qui jam ab aliquot annis a Gregorio anathemate perculsus fuerat, Papam in conciliabulo a se convocato constituit, adeoque perturbata erat in Germania rerum facies, ut testante auctore Vitæ sancti Gebebardi, quinque solummodo episcopi catholici in toto regno Teutonico invenirentur, Gebebardus scilicet archiepiscopus Salisburgensis, Altmannus Pataviensis, Adalbero Wirzburgensis, Hermannus Mettensis & Meginvvardus Frisingensis episcopi, qui e sede sua dejecti fuerunt. Quare cum Meinhardus ab Henrico intrusus sedem Herbipolensem invasisset, Adalbero in monasterium Lambacense secessit, uti in ejus vita fusius narratur. Devicto Henrico per Hermannum, Adalbero sedem suam recepit; sed paullo post rursus exsulare coactus, Lambacum repetiit, exinde amplius non reversurus: quamvis biennio antequam e vivis excederet, mortuo Meinhardo invasore, sedem suam potuisset recuperare. At maluit vir sanctus in monasterio vitam quietam in jugi cælestium meditatione transigere, quam novis iterum exagitari tumultibus.*

AN.CHR 1090 6. Octob.

In monasterium secedit.

4. *Defunctus est Adalbero vulgaris æræ anno* 1090. *Id diserte habet Bertholdus, scriptor æqualis & accuratus, qui ad hunc ipsum annum de eo sic scribit:* Adalbero reverendæ memoriæ Wirceburgensis episcopus, unus de antiquioribus Episcopis, in causa sancti Petri strenuissimus in Guibertum & ejus complices, post multa pericula, persecutiones & exsilia, quæ pro Christo libentissime passus est, in bona confessione diem clausit extremum, in prædio suo, quod Lanbac vocatur. *Idem ex vitæ ipsius scriptore colligitur, qui ejus obitum contigisse ait biennio post Lambacensis ecclesiæ dedicationem, quam anno* 1088. *mense Septembri celebratam fuisse testatur. Consentiunt Tritbemius in Chronico Hirsaugiensi, & poeta Adalberonis Encomiastes, cujus versus Vitæ subjiciemus. Obiit vero die* 6. *Octobris ex eodem poeta. Idem innuit miraculorum scriptor, qui cap.* 6. *die Octava Angelorum festivitatem Adalberonis celebrari solitam fuisse commemorat, ex quo itidem loco patet jam tunc Adalberonem publico cultu honoratum fuisse, quamquam ipsius nomen nec Romanum Martyrologium, nec cetera quæ videre licuit, repræsentent. Ejusdem sancti ætas nusquam melius indicatur quam in Chronico nostro Magdeburgensi ms. ubi:* Anno Incarnat. 1090. *obiit* Adalbero, vigesimus post beatum Burchardum sacrosanctæ Wirceburgensis ecclesiæ episcopus, defuncto domno Brunone 3. Kalend. Julii constitutus, vixit post acceptum episcopatum annos 45. menses 3. die 7. substitutis tamen duobus episcopis, Meinhardo juniore & Einhardo. Obiit pridie Nonas Octobris in prædio patris sui, sepultus in monasterio suo Lambach, ubi in pace requiescit. *Plura de eo passim habet, quæ referre non vacat.*

Moritur.

5. *Lambacense monasterium in Archiducatu Austriæ situm est supra Anasum flumen, de quo videsis Bucelinum in Geographia sacra. Porro præter hoc monasterium, duo item alia Ordinis nostri ab eodem beato Pontifice dotata fuisse memorat laudatus poeta, quorum alterum* Schvvarzig *appellat, alterum vero sancti Stephani. De quibus Bucelinus supra laudatus: qui monasterium sancti Stephani in suburbio Herbipolensi sub annum* 1060. *ab Adalberone* fundatum & splendide dotatum *fuisse scribit. Hoc tamen Tritbemius in Hirsaugiensi Chronico ad annum* 1057. *revocat, quo Adalbero monachos in ecclesia sancti Stephani, canonicis alio translatis, instituit, dato eis in abbatem primum Ruperto, cujus ibidem laudes prosequitur. Duo autem monasteria* Schvvarzach *dicta, & sita in Franconia, præter tertium ejusdem nominis in Alsatia, laudat Bucelinus, utrumque Ordinis nostri; unum nempe virorum in cognomine opido ad Mœnum amnem, a Megingaudo Franconiæ Duce sæculo nono conditum, in honorem sanctæ Felicitatis; alterum vero sacrarum virginum, quod haud procul a priori, eodem sæculo fundavit Tirrada seu Theodoreta, ex Pippino Caroli Magni neptis. Ex secunda parte Germaniæ sacræ ejusdem auctoris discimus, monasterium Schvvarzachense, quod beatus Adalbero reparavit, virorum fuisse: sic enim habet de Eggberto, istius loci nono abbate.* Eggdbertus monachus sancti Gorgonii in Galliis, reformationis causa huc vocatus, vir sanctus, & qui miraculis claruisse perhibetur. Sub hoc, incertum quo casu, destructum ac incensum cœnobium de novo dotavit & construxit Adalbero Herbipolensis episcopus. Benefecit eidem Ludovicus Comes de Castell, sed & Hermannus comes, ibidem sepulti. Eggbertus abbas præfuit monasterio suo annis 27. & ad superos migravit 7. Kalendas Septembris anno 1075. *Ekkebertum abbatem Lambacensem laudat vitæ auctor, & Tritbemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1075. *Monasterium* Svarizaha *ultra Rhenum, recensetur inter cetera, quæ olim Regi tantummodo munera debebant. An vero idem sit quod Svvarzaha inter monasteria quæ cum Augiensi sæculo* 9. *societatem habebant, recensitum tomo* 4. *Analectorum vet. pag.* 642. *incertum. Certe ibi laudantur* Job abbas, Agoaldus abbas, Lupus abbas, Dato episcopus, Bruningus abbas, Albricus abbas, Ebroinus abbas, Walto abbas*: quorum ne unicus quidem in Catalogo Bucelini occurrit.*

Eggbertus abbas.

AN.CHR 1090 6. Octobr.

PROLOGUS.

Heb. 13. Apoc. 1. 4.

INTER cetera rudimenta sua Apostolus ait: Christus heri & hodie; & ipse in sæcula sæculorum. Et Joannes: Qui erat, & qui est, & qui venturus est. Per hæc tria distinctionis membra, tria intelligmus tempora; præteritum, præsens, & futurum; per quæ mundus partim evolutus est, evolvitur & evolvetur. In præterito enim tempore, post Patriarcharum & Prophetarum, ante legem, & sub lege, glorificationem, Christus Apostolos vocavit, & justificavit; Martyres sanguine purpuratos coronavit; Confessores, Eremitas, Anachoretas, qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis, in gloria æterna beatificavit; Virgines felici consummatione assumpsit, denarioque vitæ remuneravit. Hodie autem, id est, in præsenti tempore, usque ad novissimum Electum, qui in fine mundi nasciturus est, quotidie non desinit vocare quem vult, justificare quem vult, beatificare quem vult, signis clarificare quem vult; ut restaurentur ruinæ, & ædificentur muri Hierusalem: donec impleatur numerus electorum in superna felicitate locandus: qui numerus soli Deo est cognitus, de quo Joannes ait: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. Et ipse ait: Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal: (ponens numerum finitum pro infinito.) Sic, sic ludit in humanis divina potentia rebus. Mundus in maligno positus est, & mundus in immundo nequit ullus vivere mundo, nisi quem Deus elegerit de mundo, & posuerit, ut eat, & fructum afferat: tamen non minus potest Deus nunc, quam tunc; non minus sanctificat quem vult nunc, quam tunc, ubi vult, & quando vult. Pleraque sanctorum gesta, vitæ, & passiones eorum inveniuntur in gestis pontificalibus, pleraque in Ecclesiasticis historiis, pleraque in authenticis chronicis: quæ ibi omissa, ea viri illustres, flores & lucernæ Ecclesiarum, qui suo tempore fulgebant in Ecclesia ut sol & luna, ut splendor firmamenti, *illustri stilo* depinxerunt; & posteris memoriter & æternaliter retinenda tradiderunt. Philosophi, ut humanæ sapientiæ tutius liberiusque studerent, omnia sua reliquerunt; omnem conatum, omne desiderium suum ad discendam, postea ad docendam sapientiam transtulerunt; cursus, vias, virtutes siderum rimati sunt; terrarum spatia, & cetera hominibus incognita solerti investigatione perdidicerunt.

Sic sua gentiles studuerunt ficta Poetæ,
Grandisonis ornare modis, tragicoque boatu.

Et ritu magnifico pulchra mendacia sua, parum posteritati profutura, pulchris ænigmatum adumbrare, & includere figuris. Alii res gestas Regumque, Ducumque, & tristia bella, ceterasque mundi vanitates & lenocinia operose conscripserunt; & proinde nil aliud nisi laudes humanas meruerunt, ad postremum vero spes suas fabulis, animas tumulis tribuerunt.

Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.

Cur miseri Christiani salutem, quam operatur Deus in medio terræ, secus eos, immo in eis, gratiasque sanitatum, quas in dies & vident, & experiuntur, turpi & inerti somno desidiæ & incuriæ depressi, negligenter æterna moliuntur oblivione tumulare, quas ipse vult ad laudem nominis sui toti mundo radiare? Sed quia generatio præterit, & generatio advenit, ne volubilibus annorum circulis, desidiosa, quæ istius temporis facile subrepit hominibus, negligentia, posteritas post successura oblivioni tradat originem Lambacensis cœnobii; fundatores ejus, quibus summam & æter-

æternam debemus reverentiam, insuper signa & miracula, virtutesque sanitatum, quibus misericordia Domini, qua plena est terra, tumulum beati Patris nostri episcopi Adalberonis illustravit, dignum posteris commendare duximus, ne isto terribili multemur elogio: Ignorans ignorabitur. Et Propheta: Væ mihi, quia tacui. Digne enim in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiit Angelorum. AN.CHR 1090 6. Octob. CAP. I. Adalberonis parentes

Igitur, sicut veridica veteranorum tradit assertio, erat quidam Comes, Arnoldus nomine, qui castrum opinatissimum in Lambacensi loco, sicut ipse situs curiosos inspectores edocet, juxta fluvium, cui vocabulum Truna, inhabitabat: ubi vectigalia & tributa, secundum antiquam legem, a transeuntibus solvebantur; quæ & posteris inibi commorantibus legitimo jure, quo ad se transmissa erant, reddenda reliquerat: licet modo per incuriam intermissa sint. Hic ex Regila nobili uxore, ex Francia orientali oriunda, plures suscepisse filios fertur: de quibus nunc non est dicendum per singula; paucos tamen propter seriem narrationis prosequi, non contemnenda cogit nos ratio. Habebat filium nomine Godefridum, dignitate Marchionem, virum strenuum & fortem, rebus bellicis aptissimum, & crebris prœliorum successibus fortunatum, qui, ut decuit juvenile decus,

Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,

Cujus ditioni cum reditibus circumjacentibus serviebat Putina, urbs inclyta & famosa: quæ quasi Metropolis & mater civitatum versus Pannoniam ad Australem plagam, ad arcendos hostiles Pannoniorum incursus & devastationes antiquitus constituta fuit. Magnæ etiam nobilitatis & ingenuitatis, secundum sæculi dignitatem habebat filiam, quæ nupsit Ekkeberto Comiti, cujus castrum Nunenburg in ora Oeni fluminis erat situm. Hüic, post felicem fratrum excessum, in sortem dotis urbs Putina cum omnibus ad se pertinentibus cecidit. Beata itaque Regila, benedictionibus dulcedinis præventa, de benedictionibus concepit, & peperit filium, Adalberonem dictum, benedictum a Domino fructum, in quo benedicenda fuit omnis tribus & parentela sua, utpote qui de stirpe beata, & radice sancta descendisset. De radice enim bona nascitur omne bonum. Mox mirum in modum, filius sapiens gloria cepit esse patris, gradatim de virtute in virtutem ascendens, sæculi blandi blandimenta despiciens, Christo duce, sic transiens per bona temporalia, ut non amitteret æterna. Necdum tamen emensis infantiæ annis igne sancti Spiritus spirans, anhelare non desiit ad regnum vitæ perpetis, omnia regna mundi, & gloriam eorum parvipendens, spurcitias diaboli impolluto calle transiens, sacramenta militaria exsecrans, totum se arbitrio Domini & voluntati mancipans. Pater autem pius considerans piam & irrevocabilem in filio constantiam, veritusque Dei incurrere offensam, si eum a bono retraheret proposito, communicato cum suis senioribus & sanioribus consilio, filium suum primæ ætatis flore nitentem, Herbipolim usque perduxit, eumque secundum quod Canonum & Decretorum edocent scita, Deo, & sanctis ibidem quiescentibus in æternum militaturum obtulit: addito, quo in Franconia abundabat, patrimonio, sub Pontificis, qui tunc cathedræ Herbipolensi præfuit, sub cleri, plebisque testimonio. Ad rudimenta litteralia dispositus, brevi Spiritus sapientiæ & intellectus adeo affatim est imbutus, ut omnes mirarentur super doctrina & responsis ejus. Ubi vero annos adolescentiæ intravit, cum consilio, conniventia, auctoritateque Pontificis sui, assumtis aliquibus sodalibus, Parisios pervenit: ubi tunc, sicut & nunc, omnium floruit peritia artium; ibique dulcibus abundanter theoriæ refectus fructibus, sapientia plenus Herbipolim est reversus: Herbipoli educatur.

 Erat

AN CRH 1090 6. Octob.

II. S. Gebeardi amicus.

Erat ei comes & socius itineris GEBHARDUS *a*, vir venerandus, vir dilectus Deo & hominibus, qui providentia Dei electus, & ordinatus Salisburgensis Archiepiscopus, monasterium in honorem beati Blasii Episcopi & martyris, quem sibi speciali prærogativa elegit, & prece continua adoptavit patronum, inter montana, unde & ei Admont *b* vocabulum indidit, fundavit: illud etiam sufficientibus fratribus cumulavit, quibus necessaria tam large administravit, ut terrenis divitiis cælestes adipisci, largitate eleemosynarum possint: ubi insuper in pulvere mortis feliciter obdormiens, novissimam exspectat tubam ad resurgendum. Nam regularis disciplina, & antiqua patrum veterum scita, adeo ibi jugiter exercentur & observantur, ut fratres Dei laudibus insudantes, cunctis ubique terrarum positis exemplo sint virtutis & salutis; ut merito de eis dicatur: Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cælis. (Matth 5.16)

III. Et S. Altmanni.

Habuit præterea alium comitem, ALTMANNUM *c* videlicet, virum omnium morum honestate dotatum, omni laude dignissimum, virtutibus & signis ditatum: qui nutu Dei in cathedram Pontificalem Pataviensis Ecclesiæ sublimatus, tam gloriosam, quam religiosam vitam duxit, & mors ejus nihilominus pretiosa in conspectu Domini exstitit. Hic monasterium in monte Gotvvico *d* in Austria, sub honore Dei-Genitricis & perpetuæ Virginis Mariæ constituit, quam sibi unicum præ ceteris sanctis elegit asylum, & Patronam, clementia & misericordia plenissimam. Ibi etiam rogatu ipsius migrans ad Dominum tumulatur, cujus sepulchrum frequentibus illustratur signis.

Aliquibus vero elapsis annis, Bruno Episcopus Herbipolensis vita ex hac decedens migravit ad Dominum. Ordinante itaque eo, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, vicinorum præsulatuum Episcopi, universi ipsius præsulatus Prælati, principes, primates, & patroni regionum, tribuni & optimates, clerus & populus utriusque sexus & ætatis, a minimo usque ad maximum, uno ore, unanimi consensu, pari voto vociferant, clamitant, Adalberonem Episcopatu fore dignissimum. Quid multa? Canonice a cunctis eligitur, electus ecclesiasticis ritibus stabilitur, stabilitus tempore opportuno consecratur, consecratus satis optime sapienterque in Episcopatu conversatur: curam ejus in his quæ sunt ad Deum & homines decentissime administravit, vitam irreprehensibilem duxit; pater orphanorum, solator & recreator pauperum, judex viduarum, defensor exstitit pupillorum. Adeo enim dilexit justitiam, & odivit iniquitatem, tam in spiritualibus, quam in sæcularibus judiciis, ut putares Psalmistam de eo dixisse: Misericordiam & judicium cantabo tibi; ut referas misericordiam ad spiritualia, judicium ad sæcularia. De priori enim dicit: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est; de sequenti vero: Juste judicate filii hominum. Duo porro dignitatum insignia gerit Episcopus Herbipolensis, Præsulatus videlicet, & Ducatus, sicut in his versiculis dicitur:

Pontificem pariterque Ducem, stola signat & ensis:
Jure suo tenet ista duo locus Herbipolensis.

Ita

a Ejus vita edita est a Joanne abbate Lambacensi laudato, simul cum hac B. Adalberonis vita, obiit anno 1088. episcopatus sui 28 sepultus est in monasterio Admontensi, de quo infra, ubi miraculis claret.

b De hoc monasterio plura habet laudatæ Vitæ auctor. Abbatum Catalogum edidit Bucelinus in Germania sacra. Ceterum Gebhardus instituit etiam Gurcensem episcopatum in Carinthia, cujus sedem eo in loco instituit, quem antea sanctimoniales occupabant.

c Et hujus vita in eodem libro itidem edita est. Obiit anno 1091 sexto Id. Augusti.

d Sæculo sequenti ad nostrum Ordinem transiit, cujus abbatum catalogum habet Bucelinus in Germania sacra. Aliud item monasterium in suburbio Pataviensi instituit sub titulo S. Nicolai; utrumque pro Canonicis regularibus. Sed & alia monasteria, inter quæ, celebre erat Grembmunster ordinis S. Benedicti, ad puriorem Regulæ observationem revocavit. Vide laudatam ipsius Vitam.

Ita dextera Dei exaltatus, ſtrenue & glorioſe curam Epiſcopalem adminiſtravit, uſque ad tempora ſchiſmatis, quod tunc inter Imperatorem Henricum, & filium ejus ortum eſt. Sed de his poſtea. Nunc vero, qualiter inſtitutio Lambacenſis cœpit, breviter dicendum. AN·CHR. 1090 6. Octob.

V. In primitiva Eccleſia, cum poſt apparitionem benignitatis & humanitatis Salvatoris noſtri Dei, Chriſtianis aurea, & argentea illuxiſſent ſæcula, plerique fidelium ſectatores bonorum operum, vitam iſtam tranſitoriam & caducam conſiderantes, de qua dicitur: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, manſuram & æternam totis viſceribus anhelantes, Chriſtum heredem patrimoniorum ſuorum conſtituerunt. Nam eccleſias impendiis ſuis conſtruxerunt, monaſteria fundaverunt, res ſuas, redditus, poſſeſſiones, Chriſto famulantibus contulerunt; pro quibus memoriam & gloriam æternam meruerunt, inſuper theſauros, & divitias cæleſtes adepti ſunt. Nunc vero, quia Eccle. 1.

Ultima de ſuperis terras Aſtræa reliquit,

Et ferrea ſæcula nimis invaluerunt, invaleſcendo fere ubique prævaluerunt, regnat avaritia: regnant, dominantur avari, divites egent & eſuriunt rapinam, non juſtitiam; quorum animi ſunt

Hamus avarus, edax, & rete rapacius orbe,
Omnia cum capiant, inſatianter hiant:

Caſas in honorem Dei conſtructas deſtruunt, & in dies demoliri nituntur; poſſeſſiones & decimas Deo famulantium invadunt, rapiunt, comminuunt hoſtiliter, violenter, inceſſanter; nec Deum, nec hominem verentes. Hinc eſt, quod ubi ubi eccleſias dirutas videmus, ruinas infinitas cernimus: & ubi prius glorioſa claruerunt cœnobia, nunc qualeſcumque aſpicimus eccleſiolas, & plebeja conventicula, pro religioſis conventibus in ſanctitate & juſtitia Deo ſervientibus. ARNOLDUS itaque Comes, cujus in primordio narrationis fecimus mentionem, cujus gratia & iſta prælibavimus, pro terrenis cæleſtia, pro parvis magna, pro caducis ſempiterna adipiſci deſiderans & anhelans; uxore viduatus, filiis & heredibus, excepto Wirzburgenſi Epiſcopo Adalberone, orbatus; caſtro ſuo, in Lambacenſi loco ſito, deſtructo, monaſterium in honorem beatæ Dei-genitricis Mariæ conſtruxit: ut ubi erat domus exactionis, ibi fieret domus orationis; & ubi pridem illicita commercia, Chriſti deinceps frequentarentur miniſteria. Aggregavit præterea, (ſicut ſeniorum percepimus relatione) duodecim clericos, non cœnobiali lege in cœnobio degentes, ſed in vicinia clauſtri circumquaque in ſingulis tuguriis commorantes, deputatis eis, prout cuique opus eſſet, neceſſariis. Certis enim & ſtatutis temporibus, vel horis, ad monaſterium divina acturi veniebant: quibus peractis, ad ſua remeabant, ſuis incluſi cellulis. Lambaci fundatio.

In diebus illis, incentor nequitiæ & omnium malorum, caput & initium omnis peccati & jurgiorum, hoſtis pacis & concordiæ, diſſeminator & amator diſcordiæ, dolens & invidens, pacis & quietis gratiam Imperio Romano & Chriſtianis tunc temporis arriſiſſe, ſuſcitavit rixas & diſſenſiones, odiaque inter Imperatorem Henricum, qui Romanæ Reipublicæ præfuit, & Henricum filium ejus; in tantum, ut regnum paternum modis omnibus affectaret, eumque omnibus conatibus, tum clam, tum palam impugnaret, & animum ejus, oblitus paternæ reverentiæ, in dies exacerbaret. Tum vero aſciſcit ſibi arte peſtifera patris ſecretarios, Cubicularios, Conſiliarios, Duces, Tetrarchas, Palatinos, univerſique regni Principes: & alios quidem emollit blanditiis, alios im- Schiſma

AN.CHR 1090 6. Octobr. impetit minis & terroribus; illos nefandis ſuggeſtionibus, illos verbis ad deprecandum compoſitis & muneribus; illis prædiorum & beneficiorum copiam; illis urbium & caſtellorum eminentiam, &, quod magis corda ſitiunt mortalium, infinitam theſaurorum pecuniam promittit, & offert. Nam

Dulcia gaza ſono cytharizat in aure potentum,
Tam ſuavem neſcit Muſica tota ſonum.

Matth. 10. Quid enim? Nihil opertum, quod non reveletur, neque abſconditum, quod non ſciatur. Tum in lucem prodeunt inſidiæ; regnum invaditur, crematur, ſpoliatur: pater a filio calumniis attenuatur acriter, inhumane, crudeliter. Matth. 24. Cerneres ibi impletum, quod Veritas aliquando prædixerat: Quia ſurget gens in gentem, regnum adverſus regnum, & inſurgent filii in parentes. Et illud: Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur. Sic Imperator Imperatoria majeſtate & dignitate privatur: ſic filius patrem armis, & univerſis Luc 11. agminibus, non reveritus canos multi temporis, depilavit. Quid plura?

Expulit illatis patrem crudeliter armis.

Apoſtolicus vero, qui tunc Romani culminis Pontificium tenuit, audito nefando ſchiſmate & ſcelere, quod poſſet non ſolum Romanum Imperium, ſed & totum maculare, diſturbareque orbem Chriſtianum; inito conſilio, Imperatori reſiſtentes, filio inique conſentientes, univerſoſque complices ſuos, utpote operarios iniquitatis, dictata ſuper eos ſententia excommunicavit. Tum omnis Eccleſiaſtica ſublimitas, omnium graduum dignitas, cupientes Domino ſervire in ſanctitate & juſtitia, nefas exiſtimantes, Regiæ, immo iniquæ ſubdi clientelæ, aut fugam iniere, aut diverſis ſe injuriis ſponte obtulere, aut in ſpeluncis, & exiguis ſilvarum uniti tuguriis, more beſtiarum delituere: ut aliquando beatus Blaſius, & ſanctus Silveſter fecere. Habebant enim præceptum Domini: Cum perſecuti vos fuerint in civitate iſta, fugite in aliam.

VII. Adalbero loco cedit. Pſal. 83. Fervente itaque perſecutionis ſævitia, epiſcopus Adalbero, cum nequiret, & nollet nefariæ contraire poteſtati, horrens etiam communicare excommunicatis; magis vero metuens offenſam Dei, & Papæ incurrere, ſi manus parricidis daret & homicidis, collecto cum ſuis conſilio, elegit abjectus eſſe in domo Domini magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Contempta denique Pontificatus dignitate, reverſus eſt in Bavariam, ad terram patrum ſuorum; invenienſque hereditatem paternam fere exheredatam, & ſpiritu conſilii repente informatus, ſeipſum cum omni patrimonio ad cœnobium beatæ Mariæ tranſtulit, & locum ſibi dilectiſſimum, qui charos parentum ſuorum cineres, avi videlicet, patris & matris, fratrum, aliorumque conſanguineorum felici gremio foveret, & ubi, ut hodie cernitur, requiem ſibi in ſæculum ſæculi elegit. Videns autem antiquam patris inſtitutionem in Lambacenſi loco conſtare non poſſe, officia tam nocturna, quam diurna negligenter, nec ſuo tempore celebrari, clericos ibi diſpoſitos non tute a caſulis ſuis poſſe egredi propter timores nocturnos; quia ſæpenumero arcerent eos, & includerent tempeſtates imbrium, coruſcationes fulgurum; brumali vero tempore denſitates nivium, ſævitia nefandarum beſtiarum, pericula latronum, & alia, quæ longum eſt enarrare, genera diſpendiorum. Aſſerebat inſuper, magis congruum fore, cœnobitam a ſecretis cœnobii, non rure, ad divina peragenda, abſque periculis corporis, & timoribus humanis prodire. Super hac re conſuluit Epiſcopum Pataviensem Altmannum, præ ceteris ſibi peculiarem & intimum amicum, in cujus diœceſi locus ille ſitus eſt, ad quem etiam ſpiritualia ſpectabant; & quæ de tranſmutatione clericorum animo conceperit, beato aperit viro. Approbat ille, & commendat; dicens, hunc animum divinitus ſibi inſpi-

inspiratum, bonum hunc cogitatum in acta posse procedere : dummodo Apostolica auctoritate ex omni parte roboretur. Tum vero legati ad id negotium idonei & honorati eliguntur, & Romam diriguntur : qui post petitionis suæ causam expositam, papæ Gregorii benevolentiam, conniventiam, auctoritatemque sollemniter reportant. Et cum dies opportunus accidisset, beatus præsul Adalbero, sollemni spiritualium usus consilio, clericos semovit, monasticamque vitam in Lambacensi cœnobio instituit : & quicumque ex clericorum ordine ad hoc propositum transire voluissent, non prohibebantur; nolentes non cogebantur, necessaria tamen iis quoad viverent providebantur. Præfecit autem fratribus inibi degentibus abbatem Ekkebertum, virum venerabilem, morum honestate Deo complacentem : qui postea occasione accepta, humillimis obtinuit precibus, ut ipse abrogaretur, & unus e fratribus suis, Becemannus subrogaretur. Qui adeptus abbatiæ dignitatem, sobrie, juste, & pie vivens; curam ejus quamdiu Domino placuit administravit, beatoque fine ex hujus incolatu sæculi ad auctorem vitæ transivit. Ceterum ne quis nos autumet novam elicere fabulam, nec sequi veritatis regulam, privilegii præsentis auctoritate thema narratiunculæ nostræ dignum duximus roborare.

AN.CHR. 1090 6. Octobr.

Monachos Lambaci instituit.

„ In nomine Patris, & Filii, & Spiritus-sancti. Ego Adalbero Dei gratia Vvirzburgensis episcopus. Notum esse volo omnibus Christi fidelibus, qualiter parentes mei ob salutem animarum suarum, in loco Lambach dicto, congregationem instituerunt clericorum; & qualiter ego, heres eorum factus, licentia domini Apostolici, papæ Gregorii, (qui & Hildebrandus) pro hac, in eodem loco congregationem substitui monachorum, consensu & consilio parochiani episcopi, Pataviensis scilicet Altmanni. Et quoniam communis vita monachorum plus indiget, quam sæcularium conventus clericorum, ad supplementum eorum ex nostro adauxi fisco, quatuor videlicet silvas : quarum duæ juxta Trunam in parte Aquilonari sunt sitæ; una mercato Vvels inferior, alia superior; inferioris vero Hardis nemorarius erat Enzo, superioris autem Hardis nemorarius erat Engizo. Ex altera autem parte ejusdem fluminis Trunæ contra meridiem, duæ silvæ : una ad Buchenloch, cujus nemorarius Bere erat; altera ad Eitervvald, cujus nemorarius Ello erat. In his ergo silvis solus abbas, absque ulla contradictione, pro suo libitu habet potestatem evellendi, domos ædificandi, plantandi, molendinos faciendi, venandi, insuper quicquid ad utilitatem fatrum inde potuerit. Addidi insuper quantum mihi prædii de patruo meo Arbone ad Zvvisil contigit, & vicinum mercatum ad Vvels; duo præterea mercata in Francia, unum ad Onoldesbach, ad Geroldeshoven alterum, cum omni utilitate ad ipsa pertinente; & parochiam, quæ dicitur Tutensteten. Hæc omnia Ekkeberto venerabili abbati commisi, eo quo ego hæc jure habui, monasteriique curam potestative habere feci. Hujus rei testes sunt, Eberhardus comes, Marquardus, Gerungus, Ebo, Heinricus, Zeizolf, Arbo, Porn, itemque Porn, Nendingus, Archo, Herrandus, Penno, Vvermut; Arbo, Erkenbertus, Adalramas, Altmannus, Adelbertus. Actum est Ratisbonæ, anno 1056. Indictione 9. Episcopatus autem domini Adalberonis duodecimo. Deinde post aliquantum temporis, abbatis Ekkeberti coactus piis petitionibus ab hoc onere sibi imposito eum absolvi : sed ex suis ille unum fratrem, nomine Becemannum, in hoc abbatiæ onus elegit. Hunc quoque pergens mecum illuc adduxi, eamdemque rem, qualiter antecessori suo commissa erat, commisi. Cum autem hoc ipsum monasterium instauratum, a supradicto episcopo Almanno, & a me pariter dedicaretur, anno Dominicæ Incarnationis 1088. Indictione 12. Epacta 6. Concurr. 6. 18. Kalendas Octobris, anno ordinationis domini Altmanni 25. meique 45 iterum, & tertio, hæc quæ prius feci, renovavi; tradens tunc ad altare sanctæ Mariæ & sancti Kyliani unam stabulariam cur-

Charta fundationis.

AN.CHR 1090 6. Octobr. „ tem ad dotem, simul cum his omnibus, quæ a me, vel a parentibus meis „ ante illud tradita fuerant. Hæc Episcopali banno, atque hujusmodi anathemate ambo Episcopi confirmavimus: ut si quis hanc traditionem destruere præsumserit, ligatis manibus & pedibus mittatur in tenebras exteriores; ibi erit fletus & stridor dentium.

Qualiter autem sollemnitas dedicationis sit celebrata, paucis insequentibus liquebit. Beatus præsul Adalbero, ut effectui manciparet, quod pio conceperat animo, litteras episcopo Altmanno, amico intimo, transmisit, hæc continentes.

Ejusdem epistola. „ Altmanno patri sancto & venerabili, sanctæ Pataviensis ecclesiæ digno „ præsuli, Adalbero Dei gratia Herbipolensi ecclesiæ præfectus, licet nunc „ violentorum manu injuste ejectus, fontem vitæ sitire, & ad ejus haustum pervenire. Quia, teste Propheta, in manu Domini sumus, ut lutum in manu figuli; & figulus noster lutum suum in quamlibet facit transire formam & imaginem, defectivam tamen; quia debemur morti „ nos, nostraque, & omne quod est genitum, tendit ad interitum; jamque canus enervitatem suam mundus ad deteriora vergendo indicat, quoniam in dies deficiendo labitur, & lapsum defectionis ruina consequitur; „ vereor affatim ne nos improvisos & imparatos fluctibus suis ingurgitet. „ Quoniam autem dispensante Deo, quasi postliminio, paternæ hereditatis „ solus relictus sum heres, satis multum pertimescendo meditatus sum nocte cum corde meo, ne propter varia rerum dispendia, quæ posthac supervenient universo orbi, & propter hominum post futurorum inertiam, „ consecratio Lambacensis cœnobii in longa tempora differatur, & dilata „ intermittatur. Scio enim, pater mi, quia justis supplicationibus semper „ præsto es, & pia vota intueris: propterea multa confidentia animatus & „ & roboratus, peto, rogo, ut intuitu divini timoris, per industriam sanctitatis tuæ consecratam, vertatur in oratorium, quod pia sollicitudo patrum meorum condidit monasterium; ubi divinum jugiter adjutorium invocetur, & Deus in sanctis suis laudetur. Quamvis hoc per me fieri liceret, non expedit quidem; vetant etiam decreta falcem mittere in alienam segetem, ne usurpatio, & indiscreta invasio alienæ rei, aususque temerarius, generet offensam, odium, aut schisma in contubernio fraternæ „ unitatis. Felicem enim me fore existimo, si me agente, me patrante, me „ procurante tam sacratum pertractatum fuerit negotium: & tu felicior, „ si tua beata opera ille, quem cæli capere non possunt, locum sibi habitationis cum sanctis suis hac in æde delegerit. Qui te ut pupillam „ oculi custodiat, & sub umbra alarum suarum protegat. Amen.

Jerem. 18.

Pius autem Episcopus visis litteris gavisus est, & amico dilecto litteras transmisit dilectione plenas, hunc tenorem continentes

S. Altmanni responsio. „ Adalberoni patri beato & venerando, & sanctæ Herbipolensis ecclesiæ „ Antistiti per omnia digno, Altmannus Dei gratia Pataviensis sedis Pontifex licet indignus, in tribulatione non deficere, in fide stare, viriliter agere. Ne circa vilem, patulumque nimis morer orbem, litteris sanctitatis tuæ visis, quasi de gravi somno suscitatus, & adeo exhilaratus, ut „ mæror, qui præcordia dudum cinxerat mea, admodum sit mitigatus. Funiculo triplici, quem Philosophia manibus summæ discretionis & providentiæ, tribus fidibus, fide videlicet, spe & caritate contexuit, in tantum nos connexuit, consociavit, counivit, sapienter, fortiter, salubriter, „ ut nullo erroris impulsu rumpatur, etiamsi quovis impetatur periculo, & „ discriminum turbine. Hunc esse funiculum puto, de quo Sapiens quidam, „ Funiculus, inquit, triplex difficile rumpitur. Cum dicit difficile, innuit, „ suum quoquo modo posse rumpi funiculum: noster autem funiculus numquam rumpetur, dummodo fervor caritatis non refrigescat, aut tepescat. Quid plura? Paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire: „ & quomodo juste petita negare tibi potero, qui nil negans vultum tuum

„ Lo-

„ honorare ſemper paratus ſum, & ero? Ego quidem, ſicut petis, ſollem- AN.CHR
„ nitatem Dedicationis tecum concelebraturus venio. Sed vereor, ne, dum 1090
„ multorum nitimur militare compendiis, vertatur in contrarium; & hoc 6. Octobr.
„ a communibus alis, quæ naturali quadam feritate, etiam inſontibus irro-
„ gare depilationis moliuntur diſpendia, dum noſtra opinantur tripudiare
„ præſentia. His & aliis Charybdum furiis, quæ emergere poſſunt,

In noſtras curas area longa patet.

„ Sed ejus erit ea mitigare, cui ſervire eſt regnare. Prex tua imperium „ eſt. Propterea prudenter feciſti, quod faciem meam honoraſti, & legem „ meam dioceſanam mihi exſequendam adjudicaſti. Tamen ſi divinum illud „ officium aggreſſus fuiſſes, parum in me deliquiſſes: quia tecum ſentio, „ tecum ſum, & ero; tua facta per me ſunt protinus alba. Quia vero, ju- „ xta præceptum Domini, jubemur afflictis, in tribulatione poſitis, con- „ deſcendere, ſocii paſſionum fieri, fluctuantes ſolari: moneo, ſuggero, „ ſuadeo, ne deficias a diſciplina Domini, & ne fatigeris, dum ab eo ar- „ gueris: quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio com- „ placet ſibi. Juxta eſt etiam his, qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpi- Prov. 3. „ ritu ſalvabit. Gaude, pater mi, & lætare, quia dabit Deus his quoque Pſal. 33. „ finem; & dum minime credis, grata ſuperveniet, quæ non ſperabitur „ hora. Deus pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, conſo- „ letur nos in omni tribulatione noſtra. Amen.

IVIII. Eccleſia dedicatur.

Paucis perinde evolutis dierum interſtitiis, menſe octavo, eo videlicet tempore, quo Judæi feſtum Scenopegiæ celebrant, hodieque celebrant, tempore illo, quo omnis proventus totius anni in unum congregatur: unde & autumnus tempus illud appellatur. Nam cornu pleno copia tempus hoc perfudit, fugit hoc inopia, quo totus annus ludit; venit Epiſcopus Altmannus Lambacum, ſicut citatus erat. Præſul vero Adalbero totus feſtivus & lætabundus occurrit ei, excipiens eum cum laudibus, hymnis, & canticis; ac ſi Angelum Dei excepiſſet, ita in adventu ejus jucundatus eſt: & quod reliquum fuit diei, vicaria & caritativa collatione expenſum eſt. Crepuſculo autem alterius diei illuceſcente, omnia ad diem feſtum pertinentia parata erant: jam procedunt ambo Epiſcopi, ſuo tempore pontificalibus induti, jam quaſi Deificati, Spiritu ſancto præduce; Epiſcopus quidem Altmannus majus & principale altare, in honorem beatæ Dei-Genitricis, & ſancti Kiliani martyris ſociorumque ejus conſecrat: & hoc propter geminæ devotionis affectum; tum propterea, quia pius pater Adalbero Epiſcopium Vvirzburgenſe rexit; tum quia filius ejuſdem loci exſtitit. Altare vero, quod ſecundum a principali locum obtinet, beatus Præſul Adalbero in honorem ſancti Joannis Evangeliſtæ, aliorumque ſanctorum, quorum reliquiæ ibi ſunt reconditæ, conſecrat. Et cum jam gerula, ſacra gerens officula, loco confeſſionis imponenda eſſet, gemma Pontificalis annuli elapſa, thecam incidit confeſſionis. Levita autem, quaſi novo experrectus miraculo, ut gemmam erueret, manum extendit. Epiſcopus vero clementer eum intuens: Sine, inquit, fili, ſine: converſuſque ad clerum, & circumſtantem populum, digito deſignat locum. Hæc, inquiens, requies mea in ſæculum ſæculi; hic habitabo, quoniam elegi eam. Omnis ergo Eccleſia circumfluæ regionis convenerat ad dedicationis diem feſtum, ad ſacri exercitii ſpectaculum: eratque quadrifidum hac die, largitate divina, tripudium. Pœnitentes cujuſcumque criminis rei, de abſolutione & remiſſione peccatorum gratulabantur: Pſal. 131. pauperes de recreatione ſua jucundabantur; omnis in communi ætas, verbo ſalutis & doctrinæ ſalutaris ab ore utriuſque Pontificis feliciter hauſto, ſpiritali gaudio replebatur, de viſitatione Angelorum in ſcala Jacob aſcendentium & deſcendentium exhilarata conſolabatur, Gen. 28. & quaſi Dominum ſummitati ſcalæ innixum cerneret, in ſanctitate & juſtitia ei ſabulabantur: præterea

AN.CH rea qui post baptismi sacramentum confirmandi lege Christianorum erant, 1090 Episcopis beatis ad confirmandum offerebantur; jamque signo victoriæ fron- 6. Octobr. tibus eorum unguine chrismatis indito, quasi in reges ungebantur, sicut prius in baptismate oleo sancto in sacerdotes uncti sunt: ut impleatur, quod Pe- 1. Petr. 2. trus de fidelibus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Hac etenim unctione percelebrata summa totius Christianæ religionis in nobis confirmatur, stabilitasque fidei prius novella & rudis consolidatur. Est adhuc causa non contemnenda confirmationis fidelium, ut videlicet inveniantur in numero centum quadraginta quatuor millium, qui in Apocalypsi ab Angelo in frontibus signati, a nocumento quatuor Angelorum, quibus datum est nocere terræ & mari, segregantur. Nab. 1. Cerneres ibi impletum quod Propheta ait: Celebra Juda festivitates tuas, & redde Domino vota tua. Videtur & Poeta nobis applaudere jucundando ludens:

Salve festa dies, meliorque revertere semper.

Sollemnitate itaque sollemnizata, ab omnibus discessum est, gratia Dei usque ad consummationem sæculi ibi perdurante. Acta sunt hæc anno *a* Obit. Dominicæ Incarnationis 1088. Indictione duodecima 17. Calendas Octobris. Secundo deinde anno beatus præsul Adalbero migravit ad Dominum, sepultus in eodem quod dedicaverat monasterio; eo in loco, quem demonstraverat digito, patribus, & paternis participans sepulchris in pace. Tertio itidem ab hac dedicatione anno Episcopus Altmannus obdormivit in Domino: tumulatus in monte Gottvvico, in monasterio quod fundaverat.

EPITAPHIUM BEATI ADALBERONIS.

Hic pater est electus Adalbero pulvere tectus,
Virtutum cumulo vivit adhuc tumulo.
Vivere dicendus, nec erit sub morte tenendus,
Cui dum vivebat, vivere Christus erat.
O pastor qualis! o gloria pontificalis!
O lux Ecclesiæ, gemma, decus patriæ!
Herbipolis gaude, tanto de Præsule plaude:
Nos celebrare pias sufficit exequias.
Octobris nona datur expectata corona,
Dum via grandis eum sustulit ante Deum.

ALIUD.

Quicumque has nostras peregrinus tendis ad ædes,
Hancque meam tumbam noscere forte cupis:
Sum Comes ex Lambach, cui nomen Adalbero quondam,
Inclytus & Præsul Herbipolensis eram.
Henricus Cæsar Francorum depulit urbe,
Pontificem summum quando secutus eram.
Hinc ego sub patriæ cogebar pergere fines,
Fundavi hocque sacrum monte monasterium.
Quod, rogo, si poteris, vel parvo munere dones;
Ut tibi sidereum det Deus ipse polum.

H I.

a Eodem anno, ut scribit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, S. Antistes dedicavit ecclesiam monasterii Cambergensis in honorem S. Nicolai: quo in loco Burghardus comes de Rotenburg monasterii fundator Guntherum cum aliis 12. monachis ex Hirsaugiensi monasterio abbatem constituit.

HISTORIA TRANSL. S. FELICIS CONFESSORIS IN MONASTERIUM S. ÆMILIANI CUCULLATI IN HISPANIA.

AN·CHR 1090 6. Nov.

Auctore GRIMALDO coæquali.

Ex Prudentio Sandovallio de fundatione monasteriorum Hispaniæ.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Diximus Sæculo* 1. *beatum Æmilianum, quem Hispani primum Regulæ Benedictinæ in istis regionibus alumnum & propagatorem agnoscunt, a beato Felice eremita, primis spiritualis vitæ rudimentis eruditum fuisse. Hic, teste sancto Braulione episcopo Cæsaraugustano, qui beati Æmiliani vitam conscripsit, in* castello Bilibio *vitam eremiticam ducebat, ubi & postea, vita functus, sepultusque, usque ad seculi undecimi finem fere ignotus, & incultus remansit. Verum cum eo seculo, devictis Mauris, qui Hispaniam tot cladibus affecerant, Christianæ res in meliorem statum revocatæ essent, monachi sancti Æmiliani, qui jam beatissimi patroni sui sacras reliquias in ditiorem thecam, locumque honestiorem transtulerant, ut patet ex duabus chartis, in appendice tomi* 1. *Chronicorum Yepesii relatis, de transferendo quoque sancti Felicis in suum monasterium corpore cogitarunt: quod assentientibus Alphonso VI. qui tunc temporis in Castella aliisque vicinis regionibus imperabat, & Pontio comite Bilibiensi domino, feliciter consummatum est, anno* 1090. *ut in hujus narrationis fine dicitur.* Felix beati Æmiliani institutor.

2. *Hujus vero Translationis historiam debemus Grimoaldo, seu Grimaldo, auctori gravi & æquali, qui opus suum Blasio abbati, sub quo hæc translatio peracta est, inscripsit. De Grimaldo egimus ad annum* 1073. *in observationibus ad vitam sancti Dominici Exiliensis abbatis supra pag.* 293. *Blasius vero abbas, is est qui tertius hujus nominis in catalogo abbatum sancti Æmiliani apud Yepesium recensetur, sub quo nonnulla monasteria sive Prioratus, cœnobio sancti Æmiliani subjecta fuere. Hanc autem historiam primus vulgavit vir de ordine Benedictino bene meritus Prudentius Sandovallius, in libro de Hispaniæ monasteriis, ex quo eam descripsimus.* Historiæ hujus auctor.

3. *Monasterium sancti Æmiliani, vulgo* San-Millan de la Cogolla, *in parva regione de Rioja, quæ veteris Cantabriæ pars est, situm est, tribus fere leucis ab urbe Najarra, sex autem Longronno distans. Nullum est in tota Hispania celebrius, ab ipsomet sancto Æmiliano constructum: quem Æmilianum monachi Benedictini veluti alterum suum parentem, Reges vero & Hispaniarum populi, ut suum tutelarem venerantur. Plusquam centum monasteria ipsi veluti capiti subjecta enumerat Yepesius, qui ad annum* 574. *ejusdem loci historiam fuse prosequitur, ubi in Catalogo Abbatum observavit, nonnullos ejusdem loci abbates Episcopi titulo insignitos fuisse. Idem monasterium sub decimi-quinti seculi finem Congregationi Vallisoletanæ unitum est, quæ unio Alexandri VII. summi Pontificis bulla, Rege Catholico rem permovente, confirmata, hactenus perseverat. Qui fusiorem ejus loci historiam cupit, adeat Yepesium loco laudato, nobis autem hæc annotasse sufficiat.* Monast. S. Æmiliani.

PRÆFATIO AUCTORIS.

1. PAstorali auctoritate, & paterna pietate, imposuisti mihi Grimaldo, Blasi abba venerandæ congregationis in monasterio sancti Aemiliani Confessoris Christi, omnipotenti Deo servientis, ut qui a Deo dignus Braulio Cæsaraugustanæ sedis episcopus inseruit actibus beatissimi & prænominati Aemiliani brevissimo relatu felicem cursum, & agonem atque triumphum beati Felicis Presbyteri contra antiquum hostem, in Bilibiensi *a* castro feliciter fore completum, ejusque exemplo beatum Æmilianum ad mundi contemtum, & ad superni Regis servitium esse animatum, doctrinaque perspicaci diligenter instructum: ego quoque Translationem sacri cor-

a Hoc castrum Najeræ proximum, distinguendum est a Bibili celebri Aragoniæ urbe. Vide Sæc. 1. pag. 203 in notis ad Vitam S. Æmiliani.

AN.CHR. 1090 6. Nov.

corporis beati Felicis, quam per te, & per devotam, tam tibi quam Deo, subditam congregationem Dominus compleri voluit, litteris tradam ad ædificationem posteriorum, atque nostram, opus optabile satis, ni obstaret vitium meæ eloquentiæ atque imperitiæ. (Auctoris ætas.) Ergo fisus de clementissimi Dei misericordia, cujus munere ineffabili, infantibus & indoctis, atque mitis *, (* f. mutis.) brutisque animalibus docte loquendi datur efficacia, aggressus sum tuis justissimis præceptis, pro scire, & pro posse modo parere. Periculosum nempe intellexi crimen esse, nimisque formidabile, tam æquissimæ præceptioni contradicere, obstinanterque contraire, & non potius omni jussu, omnique vigilantia obedire. Deum enim benignum suppliciter invoco, quo valeam, salva fide, sanoque intellectu, seriem hujus relationis ad effectum perducere; & quomodo sacra membra viri Dei Felicis presbyteri a proprio tumulo sublata, & ad locum in quo nunc venerantur, sunt delata, fideli scripto elucidare.

HISTORIA INCIPIT.

(Alfonsi Regis præclare gesta.) 2. CUM igitur gloriosus rex Aldefonsus *a*, filius Ferdinandi regis strenuissimi viri, apud Hispaniam arcem teneret imperii, & undique resistentes sibi numerosis, præclarisque victoriis subjugasset dominator; inter suos nobilissimos frequentissimosque triumphos, etiam Toletum urbem, regiam retinentem, totiusque Hispaniæ monarchiam, a spurcissima gente Agarenorum dudum impugnatam, & expugnatam, & usque ad temporis sui regni eorum turpissima violentia subactam, captivatam & oppressam, concedente misericordia Domini, & insudante viriliter manu militari, pristinæ libertati, nobilitatique restituit, religiosoque cultu Christianitatis ampliavit, omnigena honestate decoravit; & insuper, papa sedis Apostolicæ annuente, eidem regiæ urbi antiquam Archipræsulatus *b* infulam reddente, cum acclamatione cleri & populi Archiepiscopum in ea ordinavit. Hoc itaque tempore quidam venerabilis monachus, Blasius, vir bene religiosus, in monasterio (Blasius abbas S. Æmiliani.) sancti Aemiliani, situm intra Calagurritanum territorium, *onus pastorale* gerebat, quod ut possibile est humanæ fragilitati, & quantum hominibus datum est cognoscere, exemplo & verbo decorabat. Hic itaque Abba prudens, reperiens in beati Aemiliani gestis virum Dei Felicem presbyterum in castro Bibiliensi *c* migrasse ad Dominum, & ibi per multa curricula temporis esse reconditum: ardua & pæne inaccessibili difficultate castri frequentem populorum prohibente accessum, in residuo internæ mentis desiderio æstuabat, & quo ingenio, vel labore præfati famuli Dei Felicis presbyteri artus, de tam inhabitabili & vili loco, ad ecclesiam sancti Aemiliani ejus discipuli transferre laborabat; ubi honorifice reconditum, ab omni populo veneraretur; (Translationem S. Felicis meditatur.) & ipse populus ipsius meritis & precibus tueretur, & ab omnibus incursibus inimicorum visibilium & invisibilium, ejus obtentu defenderetur, patrocinio frueretur, præsentia lætificaretur. Quod suum justum & laudabile desiderium, cum Fratribus retulisset, & quod animo gereret, palam exposuisset; unanimiter omnes Deo gratias referentes, in magna exsultationis voce proruperunt, ac desiderium Abbatis justum & bonum esse conclamaverunt.

(Id a Rege impetrat.) 3. Abbas igitur, ut erat vir sollertissimus, & nulla industria justæ ac rectæ rationis indigus, intra sui cordis arcana cœpit diligenter considerate, & sagaciter perpendere, quia cuncti licet suum desiderium laudarent, & ut ad effectum perduceret, pari consensu admonerent: tamen judicavit

a Alphonsus VI. primo rex Legionis fratres habuit Sancium II. Castellæ, cui postea successit, & Garsiam Calleciæ Reges.

b Evecto scilicet Bernardo Cluniacensi monacho ad hanc sedem, qui Romam profectus, pallium sibi, & Primatum sedi suæ ab Urbano II. summo Pontifice obtinuit. De eo agendum Sæculo 12.

c Illud castrum prope S. Æmiliani monasterium situm esse, jam Sæculo 1. ad vitam S. Æmiliani annotavimus contra Michaelem Martinezium de Villars, qui illud putavit esse Bilbilim celebre satis Arragoniæ opidum. Sed ejus sententia plenius ex hujus historiæ narratione refutatur; quod jam fusius egit Yepesius ad annum 574.

vit non posse juste & sine inquietudine omni compleri, absque auctoritate & permissione regali. Accepto hoc itaque salubri consilio, & quibusdam Fratribus, viris boni testimonii sibi adjunctis, ad prænominatum ALDEFONSUM regem perrexit, desiderium quod animo retinebat aperuit, & ut, eo annuente & adjuvante, complere posset expetiit. Rex vero, erat enim plenissime adornatus omni divino ac humano studio, mox ut laudabile desiderium, justamque petitionem Abbatis intellexit, benignissime assensum præbuit: & ut membra beati Felicis presbyteri de castro Bilibiensi ad ecclesiam beati Æmiliani illius discipuli honorifice transferrentur, coram adstanti nobili multitudine optimatum totius provinciæ, publica auctoritate annuit. Denique ipsi Regi & omnibus inhonestum videbatur, ut tanti viri corpus tam humili loco retineretur, & tam vili tumulo tegeretur. Præfatus ergo abbas Blasius, adeptus ut optaverat effectum sui desiderii ac petitionis, reversus est ad suum Monasterium cum magno affectu exsultationis. Sed ut mos est, sæcularibus obstantibus, atque omni ex parte impedientibus plurimis ac diversis curis ecclesiasticis, mundanisque occupationibus, quod magno voto suæ mentis complendum diffinierat, supradictis casibus accidentibus, protelatione omnibus Fratribus molesta nimiumque tædiosa, non satis justa consideratione ac deliberatione, de die in diem prolongabat. Etenim ista transitoriis intentus negligebat: quæ res omnes Fratres nimia importunitate vexabat, & vehementi anxietate affligebat. AN.CHR. 1090 6. Octob.

4 Itaque Fratres præfati cœnobii hac negligentia Patris sui coacti, & accepto consilio salubri, eumdem Abbatem communiter convenerunt, & humili convenientique allocutione reverenter dixerunt: Provideat, Pater carissime, pietas tua & perspicax industria, ne status hujus sanctissimi cœnobii tibi Divina providentia commissi, dum in hoc corpore moraris, atque vitali spiritu frueris, aliquam in partem vacillet, vel labefactetur, aut degradetur, vel aliqua sui honestate fraudetur, vel quod absit, aliqua incuria dedecoretur, aut blasphemetur; sed semper tuo instanti studio pervigilique labore, nobis omnibus tecum communiter laborantibus, augmentetur providentia Divina, atque imitabili conversatione nobilitetur & amplificetur, ut Domino tuo redeunte de longinqua peregrinatione, videlicet Domino JESU, summo, vero, & bono Pastore, non cum negligenti servo in exterioribus tenebris retrudaris, sed potius cum fidelibus servis in gaudium Domini tui intrare merearis. Non ergo moveat bonitatem vel patientiam tuam, Pastor venerande, nos hæc tibi temerario ausu retulisse: quia, Deo teste, quem solum visorem & intellectorem humanarum cogitationum scimus esse, quod omnis nostra oratio de fonte procedit non fictæ caritatis, carens omnino exsecrabili nubilo falsitatis, seu calliditatis. Si ergo jubet sanctitas tua, ad publicum proferemus, cur ista tibi retulimus. Jubente ergo Abbate, Fratres ei tale responsum reddidere cum magna honestate: Dudum te, Pater, opus te facturum nobis promiseras, de quo nos ingenti gaudio lætificaveras, nempe corpus beati Felicis Presbyteri, de loco in quo nunc negligenter & inhoneste tenetur reconditum, te ad nostrum monasterium translaturum disposueras, & hoc etiam benigno voto proposueras, auribusque regalibus intimaveras, & ab eo jam licentiam transferendi, ut desideranter optaveras, dovotissima promissione acceperas. Nunc vero nescimus, quo pacto rem tam optabilem, & nobis, successoribusque nostris omnino utilem, parvipendendo negligis, nec ad effectum perducere satagis, cum hoc foret perpetua salus tuæ animæ, & funditus desiderabilis tui protectio corporis, & insuper relinques nomen memoriale, expleto tuæ vitæ tempore, quod nulla oblivio umquam possit oblitterare. At fortasse, si ut cœpisti perficere quanto ejus hoc opus neglexeris, eveniet quod timemus: nam concedetur alteri cælestis thesaurus nobis promissus, & nos, ipso frustrati, frustra dolebimus. Quocirca rogamus tuam misericordem pietatem communi obsecratione, ut quod proposuisti, & etiam incœpisti, nobis

A suis negligentiæ arguitur.

AN.CHR. 1090 6. Nov. nobis tecum laborantibus coneris adimplere, remota omni dilatione aut excusatione. Motus igitur Abba hac justa venerabilium Fratrum admonitione & querimonia, spondet sub modesta & salubri testificatione, se ocius completurum, quod requirebat benigna & Deo acceptabilis petitio ipsorum. Hac miti & humili responsione Patris lætificati Fratres valde, crebris, studiosisque precibus exorabant Dominum, ut sua clementia eorum non dispiceret desiderium, sed dignaretur in bono complere, concesso sibi præfati viri Dei Felicis presbyteri pretioso corpore: quorum vota fide pollentia omnipotentis Dei clementia veloci effectu dignanter adimplevit, & postulata concessit. Juxta namque Apostolicum præceptum, in fide postulaverunt, & nihil hæsitaverunt; & ideo quod petierunt sine omni dilatione accipere meruerunt. Nunc ergo fideli relatione referamus, quomodo, annuente miseratione Domini, translatum sit felicissimum beati Felicis corpus. Quia ergo longum est enarrare, ne fastidium videamur legentibus ingerere, ad enarrandam beati Felicis translationem, articulum revertamur, & ut facta est, per ordinem libenter, & fideliter audientibus referamus.

Translationis narratio

5. Igitur monachii cœnobi beati Æmiliani in unum congregati ad dominum abbatem Blasium adeuntes, ut sicut olim promiserat, corpus beati presbyteri Felicis tumulatum in castello Bilibiensi transferre curaret, humiliter hortantur, & his eum verbis alloquuntur: Cernis, Pater dilectissime, in partes Hispaniarum maxima bella & persecutiones non modicas increvisse, & gentem super gentem surrexisse. Perpendat ergo tua pia sollertia, quia si transferre sicut destinasti studueris beati Felicis Presbyteri quiescentis in castro Bilibiensi sacratissima membra, sine dubio sanctissimis meritis ipsius, & piissimis intercessionibus, Dominus pro peccatis totius terræ offensus, & vehementer iratus, clementer repropitiabitur, & patriæ nostræ barbara persecutione vehementer afflictæ, pie ac benigne sine dilatione miserebitur. Prudens igitur vir Abba Blasius intelligens consilium & admonitionem Dei servorum esse justam, bonam & sanam, & omnino rationabilem, decrevit quod exposcebant complere absque aliqua retardatione seu dilatione. In hoc itaque Deo acceptabili facto etiam non defuit verax visio divinitus ostensa. In ecclesia ergo beati Æmiliani cuidam monacho quiescenti apparuit in somnis quædam congregatio pulcherrima, decoris, & albis vestibus decorata, & ut mos est religioni ecclesiasticæ, ad processionem parata decentissime. Ipsis igitur egressis, apparuerunt ante oculos ejus alii duo homines vulto & habitu extranei, veluti hospites, qui ad eum accesserunt, & hoc ei benignissimo ac reverentissimo sermone dixerunt: Cur tam morose & negligenter differtis deferre ad istam ecclesiam artus beati Felicis? hoc in veritate dicitur vobis, quod si amplius corpus ejus transferre neglexeritis, & corpore & patrocinio illius amplius carebitis. Quibus ille respondit: Domini mei, onus tam pretiosi & difficilis operis non debetis, si placet vobis, imponere mihi; sed potius hoc decet vos indicare domino Abbati: res autem tam ardua & divina pertinet ad illius prudentissimam excellentiam, & magnam peritiæ intelligentiam, non ad meam humilem & penitus indoctam insipientiam: hoc enim peritia & consilium illius salubre valet honestissime adimplere, non mea impossibilitas & imperitia, quæ funditus altioris ingenii est ignara. Qui protinus tale responsum reddiderunt: Ne ergo sit vobis aliqua occasio excusationis, non pigeat te venire nobiscum, & certissime ostendemus tibi sacratissimi tumuli beati Felicis presbyteri locum. Quos dum secutus fuisset, ad difficillimum & perarduum ascensum Bilibiensis castelli pervenerunt, cujus asperum introitum & cacumen altissimum atque penitus inaccessibile, sine aliqua tarditate ac labore prospero & inoffenso gradu ascenderunt. In cujus castri valde eminenti cacumine pariter constituti, ostenderunt præfato Fratri locum sepulcri beati Felicis Presbyteri, beati Æmiliani quondam didascali; & diligenter designaverunt ei caput sepulcri beati Felicis Confessoris Christi esse positum sub pariete altaris. Hoc

vi-

viso, ille Frater a somno surrexit, & sequenti die congregatis Fratribus in præsentia domni Blasii abbatis, cuncta quæ viderat per ordinem exposuit. Ergo domnus abba Blasius, & totus Fratrum conventus ut hoc audierunt, unanimi voto & consona voce Deum laudaverunt, gratias magnas retulerunt, & obnixis precibus ac devotis omnipotentis Dei clementiam flagitaverunt; ut donum suæ misericordiæ, quod eis sua gratuita pietate dignatus fuerat ostendere, dignaretur etiam ad desiderabilem effectum perducere. AN CHR 1090 6. Nov.

6. Castrum autem Bilibiense, quod retinebat, ut supra retulimus, sancta beati Felicis membra, in ipso tempore erat sub LUPI *a* egregii Comitis & strenuissimi militis atque devoti Deo famuli dominio, regali donativo: & ideo sine ejus consensu & adjutorio non poterat juste & honeste ad effectum perduci optabilis corporis beati Felicis translatio. At Comes Lupus habebat conjugem, THECLAM nomine, Deo, ut hominibus potest esse notum, in omnibus operibus suis satis acceptabilem: quibus domnus abba Blasius patienti & humili prece desiderium sui cordis intimavit, & ut sui adjutores essent in hoc facto, humiliter expostulavit, præbendo facultatem intrandi intra castra Bilibiensis castelli. Qui, ut erant prudentissimi & sagacis ingenii, vera & prudenti responsione sunt usi. Nam unanimi concordia & una voce tale responsum reddiderunt Abbati, sacra membra beati Felicis quærenti, de castro Bilibiensi ad monasterium sancti Æmiliani sui quondam discipuli transferre cupienti. Intelligimus, pater dilectissime, desiderium tuum sanctum & justum esse, sed non est nostræ auctoritatis & possibilitatis alicui viventi homini hanc licentiam tribuere, ut castra Bilibiensis regalis castri temere aut violenter irrumpat, & felicissimum corpus sancti Felicis ad alium locum transferat. Hoc ergo desiderium tui cordis, monitis nostris obtemperans, salubribus regalibus intimare non differas auribus; & si ab eo hoc potueris impetrare, scito nos omnibus modis tuæ piæ petitioni libentissime favere. Vir itaque prudentissimus abba Blasius, tam salubri accepto consilio, sine dilatione regem ALDEFONSUM adit: & ut ante comiti Lupo intimaverat, ipsi Regi voluntatem sui desiderii intimavit. Sed prudentissimus Rex mox ut audivit, hujusmodi responsionem Abbati dedit: Mihi videtur, pater venerande, nimis difficillimum & grave, aliquod sanctissimi viri corpus inquietare ac transferre. Attamen ne videar esse contrarius vestris justis desideriis, & sanctis operibus; pergite cum omnipotentis Dei benedictione, & si placet ipsi sancto Felici, corpus ejus secundum desiderium vestrum transferte: si autem super hoc, quod absit, factum aliquod infortunium divinitus fuerit illatum, mihi inde non imputetur culpa: ego me omnino judico indignum & ignarum esse re tam sanctissima. Lupus Comes.

7. Igitur Abba Blasius lætus ad monasterium beati Æmiliani est reversus, & communi ac salubri consilio accepto, cunctisque indicto triduano jejunio, omnes interno cordis nisu exorabant Dominum, ut suo gratuito dono eorum complere dignaretur desiderium, omni patriæ proficuum. Electis igitur ab Abbate duodecim Fratribus, ad hoc sanctissimum opus idoneis ex omni Congregatione, ordinatisque rebus necessariis, profecti sunt gratia Dei præeunte ad castrum sæpefatum Bilibiense. Itaque concedente & permittente jussu Lupi Comitis & suæ Deo dignæ Theclæ conjugis, a custode castelli statim apertis portarum obstaculis, ascenderunt illius arduam rupem, & pervenerunt ad ipsius præcelsam planitiem, in qua divina mysteria congrua ac devota intentione celebraverunt. Hisq; rite peractis, cum timore ac tremore, & cum magna precum supplicatione, & cum satis digna devotione, ad locum sepulcri per visionem Fratris, ut superius retulimus, demonstrati, accesserunt. Quod sepulcrum in summitate rupis ante altare ecclesiæ in eodem loco fundatæ, in Orientali parte erat constructum, & artificis arte facto fornice, de suspenso punice * coopertum: rataque suspensi punicis congerie, invenerunt ligneum sepulcrum; in quo erat pretiosum corpus beati Felicis Christi egregii Confesso- * l. pumice Sancti corpus inventum.

a Hic Lupus dicitur Comes de Hari & domnus Biscaiæ apud Yepesium, ad annum 574.

AN. CHR 1090 6. Nov.

fessoris, negligenter, & non ut decebat tam sanctissimum virum, reconditum, omnino vilissimum, retinens tamen thesaurum magnum omnium thesaurorum pretiosissimi obrisii purissimum; eratque illud sepulcrum, sicut in visu fuerat Fratri demonstratum, parieti altaris satis proximum atque contiguum. Ablata ergo opertione sacri tumuli, non est passa pietas Domini fore occultum meritum beati corporis in eo reconditi. Nam statim ab eodem tumulo egressa suavissimi odoris fragrantia, odoribus omnium anteponenda aromatum. Referebant denique illic adstantes, cum magna terribilis sacramenti testificatione, se numquam tam miræ suavitatis odorem sensisse, qua usi sunt detecto beati viri corpore. Cum digna itaque veneratione, & cum debiti cultus exsecutione, sacra membra tractantes, & cum magnæ religionis honorificentia, de locello humilis tumuli erigentes, pretiosissimis & mundissimis palliis diligentissime involverunt, atque tripudiantes de cælesti thesauro sibi, Domino concedente, concesso, cum ingenti exsultatione ad proprium beati Æmiliani monasterium redierunt.

Transfertur.

8. Interea fama hujus præclarissimi operis cito volatu innotuit omnibus circumjacentis regionis populis, beati Felicis sacra membra de castro Bilibiensi ad monasterium viri Dei Æmiliani, sui quondam discipuli, esse translata: ob quam rem multos invasit stupor nimius, multosque ad credendum seduxit incredulitatis scrupulus, omninoque impossibile videbatur omnibus, hoc tam mirabile donum esse concessum præsentibus, quod omnino est denegatum cunctis prædecessoribus. Moliti sunt certe hoc opus perficere, videlicet sanctissimi Felicis presbyteri confessoris Christi sacratissimum corpus a proprio tumulo subtrahere, & alia ad loca transferre: sed quod omnibus prædecessoribus occultum Dei denegavit judicium, hoc patenter videmus, & intimo mentis affectu gaudemus divinitus præsentibus esse donatum: & de multis unum proferamus in medium, omni veritate & fideli referentium relatione subnixum. Refert rumor veridicus, multorum assertione probatus, Garsiam *a* Alavensem Episcopum jussu Regis Garsiæ, gratia transferendi corpus beati Felicis presbyteri, ed ejus tumulum venerabilem inconsulte & temerario ausu, & absque ulla divina admonitione accessisse. Et quia hoc damnabili præsumtione, & non aliquo divino instinctu facere præsumsit, mox ut sacratissimum sepulcrum sanctissimi viri, ut illud aperiret percussit, superna ira terribili ultione, non solum eum a loco venerandi tumuli repulit, sed etiam deformi oris tortione damnavit, ac turpiter dehonestavit: & omnes qui eum viderunt, verum esse hoc quod de eo referimus testificati sunt. Orta ergo insuper tempestate ingenti, omnes comites Episcopi tanto terrore sunt exterriti, ut nullus eorum crederet se posse periculum instantis mortis evadere, & tam terribilem vindictam severitatis supernæ. Episcopus autem percussus his plagis, & cognita virtute beatissimi Felicis confessoris ibi quiescentis, promissisque magnis votis: cum suis omnibus a loco sacratissimi tumuli velociter recessit, neque ad eumdem locum ulterius accedere præsumsit: in deformitate tamen sui oris, non plene recepta sanitate, omnibus diebus vitæ suæ permansit.

9. Igitur hac de causa usque ad hæc tempora beati viri sepulcrum permansit inviolatum: sed ineffabilis gratia & benignitas omnipotentis Dei, omnia justissimo moderamine & æquissima lance disponentis, dignata misericorditer visitate locum retinentem felicia membra beati Æmiliani, detexit, ut supra fideliter retulimus, cælesti revelatione, & concessit eidem sanctissimo cœnobio sanctissimum corpus beati Felicis Presbyteri sua gratuita & inenarrabili pietate. Gaudere igitur & exsultare nos oportet dilectissimi omni affectu devoti animi, quos præclaro lumine meritorum reverenda præsentia tantorum corporum sacrorum patronorum est dignata sublimiter honorare & decorare: quatenus cum eisdem patronis nostris pervenire mereamur ad gaudia æternæ beatitudinis. Præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & regnat, per omnia sæcula sæculorum Amen. Facta fuit hæc Translatio in Era 1128. Idus Novembris.

V I.

a Idem Episcop. & Garsias Rex transtulisse corpus S. Æmiliani ex veteri monasterio in novum, dicuntur apud Yepez in Appendice tomi 1. ubi de ea re Charta, quæ est 22 habetur. Alavensis autem Episcop. dicitur a regione Alba, quæ hodiernæ Biscaiæ pars est, eo quod ob recentem Maurorum ejectionem nondum stabilitæ omnino tunc essent Episcopor. sedes. Ceterum in eodem Yepesii t. in script. 21. quæ Sancii Majoris est, memoratur Munio Alabensis Ep

VITA B. WOLPHELMI ABBATIS BRUNWILLERENSIS PROPE COLONIAM.

AN.CHR 1091 22. Apr.

Auctore CONRADO ejusdem loci monacho ac B. Wolphelmi discipulo.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Beatus* WOLPHELMUS, *tertius monasterii Brunvvillerensis abbas, vitæ suæ scriptorem habuit unum e suis discipulis,* CONRADUM *nomine, qui sancti magistri sui gesta, ut pleraque viderat, ac de cetero ab aliis viris fide dignis audierat, scriptis fideliter & accurate commendavit. Illud opus paucis post beati viri obitum annis scriptum fuisse patet, tum quod Everbardo proximo Vvolphelmi successori sit nuncupatum, tum ex fine prologi, ubi auctor sic loquitur:* Quod si ullius fides hæsitaverit, tot extant idonei testes, quot ex illius temporis collegio fratres usque nunc permanent superstites. *Conradi vero ipsius elogium paucis his verbis describit Tritbemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1091. *ubi de Vvolphelmo agens ait.* Ejus vitam plenam virtutibus & signis Conradus monachus atque discipulus ejusdem veraci narratione descripsit ad Everardum Bruvillerensem & Hermannum S. Pantaleonis abbates, qui Conradus cum esset in sacris sæcularibusque litteris non infime doctus, & a bono doctissimoque præceptore optime in omni scientia imbutus, composuit & alia quædam opuscula, quibus ingenii sui acrimoniam ad posteritatis notitiam transmisit. *Quænam sint illa opuscula quæ edidit Conradus, nos latet, nisi quod idem Tritbemius in Sangallensi Hirsaugiensis Chronici editione & in Catalogo virorum illustrium alterum librum de beati Vvolphelmi miraculis præter ejus vitam, ac complures sermones ab eo editos fuisse dicit, cum aliis opusculis, quæ sibi incognita fatetur. Laudatum hic a Tritbemio de Miraculis librum, si alius fuerit a vita quam Bollandiani exhibent, excidisse facile crediderim, cum neque a Surio, neque a Bollandianis, ad quos multa de Brunvvillerensibus sanctis transmissa sunt, editus fuerit.* — Conradus auctor Vitæ.

2. *Porro ex hac Conradi Vita plerique auctores, qui postea secuti sunt, B. Vvolphelmi elogium contexuere, quales sunt ex recentioribus Yepesius tomo 6. Annalium Benedictinorum, Bucelinus in Menologio Benedictino, aliique Ordinis nostri historiæ scriptores, & inter ceteros ipse Tritbemius, qui in Chronico Hirsaugiensi bæc ad annum* 1091. *babet.* Eodem anno, quo in Abbatem fuerat electus Gebhardus, tribus videlicet & septuaginta diebus ante obitum sancti patris Vvilhelmi, anno Christianæ salutis 1091. 10. Kalendas Maji, mortuus est venerabilis atque sanctissimus ille Bruvillerensis cœnobii abbas, Vvolphelmus nomine, vir tam in divinis Scripturis quam sæcularibus litteris egregie doctus, cujus sanctissima conversatio multis profuit ad salutem. Magna inter duos istos reverendissimos viros, Vvilhelmum Hirsaugiensem, & Vvolphelmum Bruvillerensem familiaritas pari fuit sanctitate comparata, quæ usque ad mortem utriusque inviolata permansit, &c. *Iisdem elogiis eum exornat in Catalogo virorum illustrium, qui Germaniam suis scriptis illustrarunt, ubi etiam opuscula ab ipso edita recenset.* Vvolphelmus, *inquit*, abbas .... vir in divinis Scripturis eruditus, & in sæcularibus litteris egregie doctus, vita & conversatione devotus, atque sanctissimus, & multorum miraculorum patratione clarus, ingenio subtilis & comtus eloquio, metro excellens & prosa. Scripsit nonnulla præclara volumina, sed pauca eorum ad notitiam meam pervenerunt. Contra Berengarium Turonensem de Sacramento altaris edidit parvum, sed necessarium opus ad Meginhardum abbatem lib. 1. Sermones quoque multos ad fratres, & varias ad diversos epistolas. Carmina etiam multa & elegantia, vario genere metri composuit, & epigrammata super omnibus voluminibus suæ bibliothecæ ordinavit. Alia quoque nonnulla scripsisse dicitur, quæ ad notitiam nostræ lectionis minime venerunt. *Ejus opusculum de Sacramento altaris, cujus Baronius meminit ad annum* 1059. *Conradus vitæ inseruit num.* 10. *in quo illud singulare observari potest, quod Berengarius Dominum Christum, ad discipulos januis clausis ingressum fuisse negaverit, quem errorem ab aliis auctoribus ei fuisse tributum nusquam invenimus.* — Ejus scripta.

3. *Præter monasteria S. Maximini, Trevirense, & S. Pantaleonis Coloniense, in quibus privatam vitam egit B. Vvolphelmus, aliis tribus præfuit, quæ non solum sanctissima vita, sed etiam cura pastorali & paterna sollicitudine egregie illustravit. Primum est Gladbacense in agro Juliacensi, alterum vero Sigeburgense trans Rhenum; sed cum ibi exterioribus negotiis supra modum gravaretur, ab Annone Coloniensi episcopo ad Brunvvillerense monasterium, quod aliquot leucis ab eadem urbe distat, translatus est; ibique usque ad vitæ finem perseveravit. Monasterium istud Erenfrido seu Ezzoni comiti Palatino originem suam debet, qui illud in honorem S. Nicolai cum uxore sua Mathilde, Ottonis secundi Imperatoris filia, construxit, operam promovente B. Poppone abbate Stabulensi, qui ibi Ellonem abbatem primum instituit,* — Variis monasteriis præest. — Monasterii Brunvvillerensis initia.

AN. CHR. 1091 22. Apr. *anno circiter* 1024. *Ezzonis comitis Mathildisque ejus uxoris ac filiorum vitam ad nos transmisit R. P. Willelmus Wlfrath Prior S. Pantaleonis Coloniensis; sed cum jam a Bollandianis ad diem 21. Maji edita sit, nonnullisque fabulis aut dubiis rebus videatur interpolata, eam omittere visum est. Id solummodo notandum velim, Ezzonis filias sex totidem Ordinis nostri monasteriis præfuisse, præter Richezam Poloniæ Reginam, erga Brunvvillerense monasterium munificentissimam. Monasteriorum autem, & ipsarum nomina sic recenset ille auctor.* Adheleit in Nivella monasterio, Theophanu in Asynde, Heilevveig in Nussia, Mathilt in Didinckirica atque Wilica; Ida in monasterio sanctæ Mariæ in Colonia, Sophia similiter in monasterio sanctæ Mariæ Moguntiæ, atque Gandersheim, sanctimonialibus feminis sunt prælatæ loco regiminis.

Wolphelmi cultus. 4. *Ceterum cum Wolphemus nondum publico decreto inter sanctos annumeratus sit, nullaque etiam Brunvvillerenses nostros, ut quidem scribit Henschenius, officio publico colatur, eum* Beati *titulo donasse satis fuit. Quamvis in catalogo Reliquiarum ejusdem monasterii, qui ad nos transmissus est, inter alias recenseatur* caput beati Wolphelmi, cujus, *inquit catalogi scriptor*, ossa reliqua per bella huc illuc distracta & asportata fuerunt violentia militum: *quæ sane indicant ejus sacras Reliquias e terra levatas fuisse ac publicæ venerationi expositas: unde Gelenius libro tertio de admirandis Coloniæ Agrippinæ, inter festa peculiaria monasterii Brunvvillerensis, festum S. Wolphelmi ad diem 22. Aprilis assignat. Quo quidem die memoriam ejus recolunt Martyrologia Benedictina Arnoldi Vvionis, Hugonis Menardi, & Benedicti Dorganii, Molanus in additionibus ad Usuardum, Martyrologium Germanicum, Philippus Ferrarius in catalogo sanctorum qui in Martyrologio Romano non habentur, aliique passim ejusmodi auctores.*

Memoria.

PROLOGUS.

1. Dominici gregis Pastoribus, rectoribusque vigilantissimis, Everhardo *a*, videlicet cœnobii Brunvvillerensis, & Herimanno, in Colonia B. Pantaleonis, Conradus infimus omnium sub regulari proposito, coronam vigilantibus repositam a Domino. Hortamini, Patres excellentissimi, nos vitam B Wolphelmi abbatis scriptis depromere, secundum a Deo vobis collatam præscientiam, non modicam hinc fidelibus providentes ædificationis gratiam. Satagitis enim, ut virtutum ejus exempla ad notitiam legentium litteris deducta, bene vivendi piis mentibus pariant instituta. Sed quid, Patres illustrissimi? id placuit injungere nobis, dum nec scientia suppetit, nec facundia sermonis suppeditat. Porro in jubendo vestra tanta est auctoritas, ut licet quod exigitis paveamus, omnino tamen negare vobis, nefas esse ducamus. Liceat autem sub exemplo rei visibilis, plenius vobis declarare qua sumus hactenus suspensi dilatione. Nostis quod absque dubio acies oculorum solis succumbat reverberata splendore: quanto magis scintilla nostræ scientiæ, si altiora se præsumpserit attentare? Verum ne sanctitatis illius testimonium diutius differendo videamur subtrahere, quamvis mole videamur victi succumbere, vestris tamen votis, pro virium nostrarum facultate, statuimus obedire. Dat ausum etiam vel fiduciam istud præsumendi, quod quisque pro suo modulo, in Domini legitur obtulisse tabernaculo: alius aurum & argentum, alius purpuram vel coccum tinctum, alius pelles rubricatas arietum. Bene autem agitur nobiscum, si pilos obtulerimus caprarum. Hæc autem omnia cum allegorica sint, ut Catholici doctores tradunt, in diversis donariis gratiarum genera distinguentes, in pilis caprarum, quibusdam locis verba exprimi voluere laudationum. Unde quoniam per scientiæ donum, vel affluentiam meritorum, perfectionem illam attingere nequimus auro figuratam & argento, purpura, vel cocco bis tincto, ceterisque donariis: cupimus saltem pilos offerre caprarum, quod est, vitulos labiorum nostrorum: quatenus in tabernaculo Domini utcumque nos contingat utiles inveniri, ne vacui prorsus appareamus in conspectu Domini. Itaque virorum illustrium actibus vel triumphis traditis litterarum monimentis, triplex inesse commodum reperitur uti-

a Everhardus B. Wolphelmo successit. Hermannus autem monasterio S. Pantaleonis usque ad ann. 1021. præfuisse dicitur.

AN.CHR. 1091 22. Apr.

utilitatis, dum studio æmulandæ pietatis, tot plerique modis illorum informantur exemplis. Sunt quippe instrumenta bonorum operum, errantium via, pœnitentium venia, perseverantium spes & corona. His tribus generibus differentiarum vim profecto patitur regnum cælorum, dum errans corrigi, pœnitens justificari, perseverans contendit salvari. Laudes etiam divinæ attolluntur, dum ad exemplum fidelium, sanctorum merita ad memoriam revocantur. Ne vero plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam sanctorum merita, rediviva fidelium votis semper accipere incrementa: dum superna gratia illorum fœcunditatem mentibus præstat, & fructificandi gratiam subministrat. Igitur sancti ac beatissimi Vvolphelmi abbatis vitæ seriem explicaturi, nil aliud prorsus intendimus prosequi, quam quod ab idoneis testibus contigit audiri, seu quod aliquot annis ministrantibus vel adstantibus sibi, divina nobis gratia contulit intueri. De quibus, si ullius hæsitaverit fides, tot nobiscum exstant idonei testes, quot ex illius temporis collegio fratres nunc usque manent superstites.

Auctoris Vitæ ætas & fides.

I N C I P I T   V I T A.

2. IGitur gloriosus Domini confessor Vvolphelmus in Ribuarensi *a* pago ex illustri prosapia ortus, Dei, omnem justum gratuito illuminantis, præveniente gratia, lineam generose propaginis ornavit titulo sanctitatis. Qui merito juxta etymologiam, vel idioma linguæ regionis illius, Vvolphelm *b* dignoscitur appellatus, quoniam pro castris Domini contra immanissimum lupum, id est, diabolum, galea salutis munitus, erat congressurus; quod quam efficaciter, quam strenue, pro re, pro tempore, nomini contendens gestis congruere, studuerit exercere, loco suo lector plenius poterit invenire. Pater vero ipsius, FRUMOLDUS *c* nomine, ut ex nominis ejus liquet expressione, probus modis omnibus floruit actione. Hic genere moribusque sibi competentem, EVEZAM nomine, sortitur uxorem: quibus, juxta Apostolum, honorabile connubium & torus exstitit immaculatus; quoniam matrimonium non contraxere causa explendæ libidinis, sed gratia procreandæ sobolis. Qui genere clari, & inter suos quodam innocentiæ privilegio insigniti, erant Christianæ religionis devotissimi cultores, fidei dote pollentes, caritate ferventes, pietatis amatores, juxta Apostolum, bonum operantes ad omnes. Verum domina Vveza, ut illustrem exponam familiam & alti sanguinis decus, ex cujusdam illustrissimi Comitis, Sicconis nomine, stirpe descenderat, quem & ampla prædiorum spatia, & utriusque sexus numerosa familia, sed & militaris animi commendabat audacia. Hic, quod opibus & nobilitate sit celsius, justitiam æquitatemque sectatus, qua Deo nil invenitur acceptius, totis elaborabat nisibus, ut sicut propaginem magnificentia generis, ita & illustraret operibus pietatis. Unde proculdubio innuitur, hunc justum tamque præclari meriti virum, ex modestis & piis parentibus ortum: quamquam plerosque legamus justorum ex parentibus editos impiis, veluti rosæ gignuntur ex spinis. Genitricem vero ejus, quam exemplo Rachelis, pro filio doloris ac dexteræ, in benedictione seminis Abrahæ hunc constat peperisse, dubium non est, cum Anna Samuelis matre, vicem a Deo commodati fœnoris meruisse. Pari quippe voto hæc filium invenitur obtulisse Domino. De qua etiam plane sentiendum, quod non minus placuerit in tabernaculo Domini propter commercium conjugii, quam si toro minime fuisset sociata virili; hinc etenim potius laudis ejus videtur propagari titulus, quod tam bene redolentis floris fructum ad totius Ecclesiæ edidit sta-

Vvolphelmi patria. — Parentes. — Heb. 13. 4. — Gal. 6. 10.

a Ripuarii tunc dicebantur, qui nunc potissimum agros Coloniensem & Jullacensem incolunt. Vvolphelmi originem ex Comitibus de Niel repetit Gelenius libro 3. de Admirandis Coloniæ;

b Notat Henschenius apud Colonienses *Wolf*, lupum, *helm* vero galeam significare:

c Idem notat Germanis *From*, idem significare ac probum, *Olde* vero antiquum referre.

AN·CHR 1091 22. Apr. tum, quam quod clarissimum stemmatis ramum, ab anteritate dignoscitur traxisse priorum. Magis denique Omnipotens uniuscujusque approbat mentem, quam conditionem; dum liber ac servus, unum profecto in Domino sumus. Ea vero solum, præter omnem mundi gloriam, Deo probatur grata libertas, eamque nobilitatem non eximet ulla vetustas, si quid boni, si quid recti aut nos ipsi fecerimus, aut talium studiosos successores habere meruerimus.

3. Primam itaque humani incrementi beatus Vvolphelmus ascendens lineam, auspice Deo, de infantia ad bonæ indolis transiit pueritiam. In qua ætate, & liberalium artium disciplinam est professus, & suorum instantia, Coloniæ apud ædem *a* beati Petri Apostolorum Principis, corpori congregationis sociatus. Quo temporis articulo, post *juniorem* OTTONEM sceptrum imperii HENRICO secundo feliciter administrante, rebus quidem bellicis viro potentissimo, circa ecclesiasticas vero disciplinas sollertissimo, sanctus HERIBERTUS, toto jam orbi fama sanctitatis notissimus, sanctæ Coloniensi ecclesiæ præsidebat episcopus. Qui beatissimus Pontifex, jam ultimæ ætatis senio fessus, famulum Dei Vvolphelmum tam corpore adhuc, quam & malitia parvulum, more sibi Christianæ religionis oblatum, ut evangelicum Dominus parvulum, in medio statutum benedixerat, & per sacri chrismatis unctionem, sanctique Spiritus invocationem, in filiorum Dei transtulerat sortem. Porro ne inanis, aut vacua, vel certe fortuita in illo posset æstimari tanti benedictio viri, sancti Spiritus attactus calore, ad contemplativam vitam toto jam mentis desiderio cœperat anhelare, satisque fecisset votis, si immaturitas id non impedisset ætatis. Verum quanto naturali processu augmentum capiebat virium, tanto in dies sancti fervoris illius crescebat desiderium.

In Ecclesia Coloniensi educatus.

A B. Heriberto confirmatus.

Præclaræ ejus dotes.

4. Fuit autem ut corpore castus, ita mente sobrius, tantam possidens gratiam vultus, ut quodammodo angelicus ejus putaretur adspectus. Præter hæc divinæ pietatis indicia, in eruditione Scripturarum tantam promeruit efficaciam, ut quod semel legendo adverteret, perpetuo retineret. Quod plerumque, ut credimus, occulto Dei agebatur judicio, ne beatissimo viro, in aliquo scientiæ deesset plenitudo. Igitur exceptis divinorum voluminum paginis, quicquid poeta cecinit, orator facundus disseruit, philosophus excogitavit, quadam penna altioris sensus penetravit. Quamquam vero tanta juvenis scientia præditus claruerit, numquam tamen hinc jactantiæ vitio elatus succubuit, memor dicentis Apostoli: Nolite seduci per inanem sapientiam hujus mundi. Tanta autem gravitas, tanta morum illi inerat maturitas, ut palam cunctis daretur intelligi, vas illum electionis exsistere. Nullam vero pro carnali ingenuitate sibi patiebatur reverentiam exhiberi, utilius censens amore Christi se humilem exhibere personam, quam animum habere degenerem. Ineptas etiam fabulas, juvenumque lasciviam declinabat, venenatas adulantium linguas abhorrebat; vaniloquium, levitatem oculorum, totiusque motus corporis, anchora cohibebat gravitatis. Considerans itaque & perpendens magister scholarum hunc illius in omnium virtutum disciplinis profectum, gaudebat doctrinæ illi impendisse studium, quem perfectionis cernebat attigisse fastigium. Arctius itaque sibi eum eligens annectendum, honorificentiusque servandum, assumsit illum consortem participemque laboris, onus cum illo partiens regendæ disciplinæ scholaris. Fervebat itaque in eo magnifice studium, jugi exercitatione scripturarum: & quoniam scientiæ illius thesaurus non occultabatur absconditus, fiebat ubique, fama vulgante, celeberrimus. Hinc non minor de longinquo, quam ex proximo, studiosorum illum clericorum expetebat frequentia, præsenti auditu cupientium experiri, quanta in illo veri Salomonis vigeret sapientia. Verum sicuti nulla eum argumentatione concludere, sic nulla tam argutæ propositionis

Eph. 5.

Quam in studiis profecerit.

a Hæc est ecclesia metropolitana Coloniensis, cui S. Heribertus ad annum usque 1022. præfuit.

ſitionis valebant documenta proponere, quæ concite non ſolverentur, convenienti hiſtorica vel allegorica expoſitione.

22. A. r.

5. Itaque novorum iſte ac veterum de bono theſauro ſui cordis prolator, animadvertens quantæ impoſſibilitatis ſit duobus dominis ſervire, ut uni Deo, cui ſervire regnare eſt, liberiori animo poſſet inhærere, ſæculo penitus deliberat renuntiare. Juxta illud ergo Gregorianum, pedem quem quaſi in ingreſſu mundi poſuerat, retrahens, ruptis terrenarum voluptatum catenis, morarum impatiens, fugam iniit, latenter diſceſſit, ſanctumque Maximinum in Treverica urbe expetiit, ubi ſub venerabilis patris BERNARDI *a* regimine, amplius & perfectius tunc temporis monachicam vitam fervere cognovit: ibi præoptati diu voti compos effectus, ſe monachum eſt profeſſus, ſeniſque cum Seraphim alis amictus, Deum excelſo gloriæ ſolio ſubnixum tranquilla mentis acie contemplari lætatur. Quod ne abuſive videatur prolatum, noverit lector, Romana auctoritate decretum *b*, illius Ordinis habitu ſignificantiam exprimi ſex alarum. Duas alas, illo quo totius corporis velatur altitudo: duas, quo brachiorum tegitur latitudo: duas vero ſuperiores, invicem ſibi junctas, capitis operimento. Quod quia priorum ſancta definivit auctoritas, nulla argumentatione refellere habet poſteritas; cum videatur & crucis per omnia ſpeciem gerere ejuſdem habitus inſpecta qualitas. Quam crucem beatus Vvolphelmus, ut alter Paulus, vel Antonius, non tantum exterius aſſumens, ſed & interiori homini indiſſolubiliter adſtringens, onere ſæculi expeditus, ſequebatur Chriſti veſtigia, expanſis in ſuæ exaltationis ligno manibus ad ſe trahentis omnia.

Lib 2. Dialog. c. 1.

Fit monachus Treviris.

6. Colonienſes interea, quibus non leviter ferendum videbatur, tantæ ſanctitatis viro carere, ubi ubi requiſitum, tandem audientes Treviris angelicæ converſationi ſtudere, invicem contulerunt, qualiter eum poſſent repetere. Hinc HERIMANNUM *c*, illis diebus Coloniæ currum Dei aurigantem, adeunt, quid habeant voti palam faciunt illi, & cur alio tranſlatum inſigne urbis ſuæ non repetat, pie ſevera indignatione in eum conclamant. Erat tunc videre togatæ urbis primores iterum Gregorii *d* ſui diſceſſum conquerentes; quia non major illo diſcedente Romanorum confuſio, quam hoc abſente Colonienſium agitabatur quæſtio. Nec id injuria. Sicut enim ille, ſuo nomini bonis operibus congruendo, ſuæ & proximorum ſaluti invigilabat: ita & iſte fidei opera exſequendo, cunctorum dilectione & veneratione digniſſimus erat. Archiepiſcopus autem juxta illud Sapientis: *Qui a multis timetur, neceſſe eſt ut multos timeat*, ſubjectorum importunitatibus obtemperare feſtinat: ſed ſuſpicatus Trevirenſes difficile reddituros virum tam laudabilis vitæ, æſtimavit eum repetendum, facta in totius Eccleſiæ auditu vocatione.

Colonienſes eum repetunt.

7. Eminebat tunc temporis inter præſentis regni cœlorum majores, HENRICUS *e* abbas monaſterii ſancti Pantaleonis, qui memorati & ſæpius memorandi viri avunculus erat. Iſte cariſſimi ſui revocationem gratanter quidem ſuſcipiens, ſed illam æquanimiter ferre nequiens, Epiſcopi præſentiam expetiit, quid facto opus ſentiret, expoſuit. Pontifex ſani conſilii neglector fugiens apparere, litteras, ſigilli ſui impreſſione bullatas, Treviros maturat dirigere, ad patrem videlicet Bernardum, ſub cujus converſabatur regimine. Ille perpendens nihil intereſſe, utrum ovem alienam de manu paſtoris ſui rapuiſſet, vel eo invito retinere contenderet, humilem tantæ

Coloniam revocatus.

a Bernardus celeberrimo S. Maximini Trevirenſis monaſterio duobus tantum annis præfuit, de quo in vita S. Popponis, quem Bernardus in eodem monaſterio deceſſorem & ſucceſſorem habuit.

b Illud eſt decretum Bonifacii Papæ IV. in Concilio Romano promulgatum anno 610. quod videſis Conciliorum Labbei tom. 5.

c Hic eſt Herimannus Ezzonis Comitis Palatini, Brunvvillerenſis monaſterii conditoris filius, qui ab anno 1036. ad 1055. eccleſiæ Colonienſi præfuit.

d Vide S. Gregorii vitam per Joannem Diaconum lib. 1 cap. 6.

e Hunc abbatem ejus loci ſextum fuiſſe dicit Gelenius, quem anno 1066. e vivis abiiſſe notat, 7. *Idus Novembris*, quamvis ejus depoſitio 6. Calendas Septembris in catalogo abbatum Gladbacenſium, ut ipſemet Gelenius teſtis eſt, notetur. Anno fortaſſe ſequenti eidem monaſterio præfectus eſt Vvolphelmus.

AN CHR 1091 22. Apr. legationi præbuit assensum, quamvis non sine gravi mærore tantum gregis omitteret ornamentum. Talem adolescens, monasticæ vitæ desiderantissimus, Coloniensium passus violentiam, in sui Pontificis deducitur præsentiam: a quo, ut filius, debito paternæ dilectionis affectu recipitur, & propter assumtum angelicæ dignitatis habitum, Henrici avunculi sui providentiæ commendatur. Qui videns eum assuetæ solitudinis inhærentem studio, frequentiam audiendi & videndi causa undique concurrentium habere fastidio, urbe eductum, præposuit cuidam sui regiminis abbatiæ, nomine Gladebaco, Cujus utilitatibus quam strenuam suæ sagacitatis curam impenderit, nemo eorum, qui præcesserunt, credulus dubitare poterit.

Præficitur monasterio Gladbacensi.

8. Interea isdem vir Dei, cujus animus a terrenorum appetitu peregre erat, & sine corpore velox ad supernorum civium societatem tendebat, dudum præconceptam aggressus est peregrinationem, Romamque petiit causa solvendi vota precum apud Apostolorum confessionem. Quia vero in suis positus, unicam salutis nostræ hostiam singulis diebus assueverat immolare, ab hoc etiam inter eundum noluit desuescere. Neque enim gravis videbatur itineris dilatio, quæ fiebat solo amore patriæ cælestis. Factum est autem, ut nonnulli peregrinationis illius comites, humano more ad dulcia soli natalis arva suspirantes, eo paucis cum necessariis relicto, abirent, quasi ex hoc expeditiorem & viam & reditum habituri essent. Sed frustra renisi sunt sententiæ Apostoli, qui omnem (profectum) non volentis neque currentis, sed miserentis ait esse Dei. Ita enim occulta Dei voluntate profecit sancti viri dilatio, & ita illorum ditata est acceleratio, ut unius horæ una omnium fuerit perventio. Nondum enim illi expediti viatores Apostolorum subintrarunt limina, cum vir Dei subsequenti gradu pressit eorum vestigia; non tam verbis ostendens quam rebus, non esse in quoquam hominum viam ejus. Qui expertam in hoc rerum eventu Dei omnipotentiam admirati, transacto peregrinationis negotio, in sua sunt reversi, ex illo tempore Dei hominem digno reverentiæ loco habituri.

Romam petit.

Rom. 9. 16.

9. Herimanno autem Pelegrini successore cum vita pontificatus infulis exuto, pari Coloniensium assensu substitutus est divæ memoriæ archiepiscopus ANNO. Qui cum, ut sacerdos magnus in diebus suis, volens Deo placere, miro religionis ferveret amore, non minimum expendebat in constructione cœnobiorum, unde unde legis Dei æmulatores aggregans inhabitationi eorum. Cetera igitur piæ sollicitudinis monimenta Sigebergensis cœnobii constructione decoravit, virumque sæpedictum, accepta sanctitatis ejus notitia, loco præponere curavit. Sed studiosum divinæ contemplationis hominem, activæ vitæ, talibus initiis pernecessariæ, videns omnino expertem, eduxit eum ad locum solitudini ejus competentiorem. In proximo enim abbatia Brunvvilerensis erat, quæ quoniam viduata erat pastore, curam ejus sancti viri commendavit providentiæ, quam sine propositi detrimento facile posset explere.

Monast. Sigebergensi præficitur.

Tum Brunvilerensi.

10. Istis diebus Francia turbabatur per Berengarium Turonensem, qui asserebat Eucharistiam, quam sumimus in altari, non esse revera corpus & sanguinem Christi. Unde contra eum, & pro eo, multum a multis & verbis & scriptis disputatum est. Adversus quem etiam exstat hujus beatissimi viri epistola, ad quemdam Meginhardum abbatem Gladebacensem edita, firmiter undique veritatis assertione subnixa: qui quasi filius patrem scriptis consuluit, super hujus quæstionis definitione. Quam licet attexere sit longum, utilitati tamen prospicientes legentium, non incongruum duximus præsenti inserere opusculo, ut ad notitiam translata posterorum, hinc ejus cognita sinceritate fidei, caveant fideles aliquando hujusmodi erroribus implicari. Est autem hic modus vel textus epistolæ.

Berengarii errores impugnat.

Epi-

ANCHR 1091 22. Apr.

Epistola sancti Vvolphelmi de Sacramento Eucharistiæ, contra errores Berengarii.

„ 11. Dei gratia Vvolphelmus abbas, coabbati Meginhardo salutem. Lac „ doctrinæ spiritualis, quod a me rogasti, de cælo tibi fide & humilitate largius accumulasti. Fide, quoniam quod in me non est, credis in „ me posse Deum omnipotentem operari; humilitate vero, quia deficientibus meritis & sapientia, canitiem & ordinis dignitatem non abhorres „ in me venerari. O quam consequens est, ut dum nocet quod inebriat, „ pro remedio desideres quod debriat. Nocet autem quædam ebrietas hæresis Berengarii, cujus ebrietatis periculum declinemus; & ad ubera „ vino meliora appropiemus. Et mox, ut eam assertionem, juvante Christo, possimus destruere; quæ clausis januis eum ad discipulos post resurrectionem non intrasse, nititur adstruere; ex matris Ecclesiæ manans mammis, lactet nos Evangelium Joannis: Cum esset, inquiens, „ sero die illo una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati, stetit Jesus in medio. Et paullo inferius: Post dies „ octo, iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis; & venit „ Jesus januis clausis, & stetit in medio. Ecce inter Berengarium, quod „ non intraverit Dominus januis clausis *a*; & inter Joannem, quod intraverit, cum sit controversia, superat ille, cui, Scimus, inquienti, „ quia verum est testimonium ejus, omnis applaudit Ecclesia. Nam si „ gentilitas, dum libros claudit, his, quos recipi judicat, applaudit: „ multo verius huic Evangelio perhibet Ecclesia testimonium, pro quo, „ priusquam scriberetur, præmisit orationes & jejunium. Norit igitur „ Berengarius hæc sibi sufficere, quibus, cum a Deo sint, non possit homo contradicere. Itaque deinceps ad id quoque, Domino juvante, veniam, quod in Eucharistiæ sacramenta loquitur blasphemiam. Sed quia „ Scriptura docet, stulto juxta stultitiam suam esse respondendum: repressis interim ipsis blasphemiæ verbis, ad fontem ejus præcurrendum, „ ut si Dominus dederit nos eum obstruere, desinat inde sanies hujus blasphemiæ ad nos defluere. Est autem vena hujus scaturiginis, quod non „ recte sentit de Sacramento Dominici corporis & sanguinis: & dum ad „ aspiciendum in eis panem & vinum, oculos corporis habet, ad perspiciendum in eisdem carnem & sanguinem, oculos mentis non adhibet. Nos autem ut visum acuamus, & acuendo proficiamus, quo hæc intuemur, ad „ obtinendam semel acceptam hujus veritatis traditionem nosmet hoc modo „ cohortemur. Si qui dixit, & facta sunt; & mandavit, & creata sunt „ omnia: si is, inquam, dixit de hoc pane, Hoc est corpus meum; & de „ vino, Hic est sanguis meus: necesse est omnino sic esse. Nam hæc sola „ mysteria non ab aliis sunt separata, quæ dicente Deo facta sunt, vel mandante creata. Est autem unus atque idem Deus, primo mundum formans, „ deinde hoc Sacramento suam imaginem reformans. Si enim alius faceret „ hominem, & alius redimeret; redimens plus honoris sibi assumeret; atque „ ita & Deus per se redemturus erat, & homo non nisi per se redimi poterat: quia videlicet nil homini jure redimendo proficeret, quicquid aliud „ quam hominem induendo Deus perficeret; ut ex hoc liquido constet, quod „ unus atque idem, Deus & homo, redemtor hominis exstet. Igitur omnino sic esse necesse est, quod, dicente Deo vel mandante, non esse non „ potest. Ecce novi & veteris Testamenti nos hæc auctoritate probamus: „ quibus Berengarius tertium addit, quod non minus, quam tertium de „ cælo cecidisse Catonem, reprobamus. Eja ergo, post duo testamenta, „ tertium hoc; & ideo tertium, quia ab eis alienatur, verbis ipsius auctoris; ita loquitur: Si mures consecratum corpus Christi comederint, non

Berengarii error.

Joan. 20. 19. & 26.

Id. 21. 24.

Prov. 26. 4. 5.

Circa Eucharistiam.

Vu iiiij „ ideo

a Sic Guitmundus libro 3. hinc emenda quæ diximus in Observ. n. 2.

AN.CHR. 1091 21. April. „ ideo Christus in eis, & ipsi in Christo manebunt, nec vitam æternam habebunt. O si nunc apud inferos tortor Horatii desideat, dum hostem Ecclesiæ hunc verbis his derideat.

De Arte poetica. Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

„ Putavimus hunc inter montes exaltatum, magnum quid parturire, dum ecce mures in adjutorium ejus conspicimus eum de cavernis accire. Jam autem mediam hanc ironiam abrumpentes, contra Berengarium & pro nobis nosmet cohortemur, ita dicentes: Si corpus hoc, unde agitur, ab Apostolis & ab omnibus Electis comestum, qui soli sic illud comedunt ut Christus in eis maneat, & ipsi in Christo: & non Judas & omnes reprobi, ad quos post buccellam panis satanas intrat, & fit longe alia conglutinatio intrantis satanæ & reproborum, quam ea, quæ est Christi & Electorum: (nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.) Si, inquam, hoc corpus ita ab Electis comestum & eis conglutinatum, illis quoque conglutinatis eidem, se sanum & incolume, vivum & integrum recipit ad Patrem: multo magis a Juda & reprobis omnibus, plus etiam a muribus & ab aliis mundi spurcitiis, recolligitur in regnum suum sine sui diminutione vel contaminatione. Nam & sol hic visibilis, creatus & non omnipotens, radios suos in cloacas & alias mundi sordes emissos, rursus retrahit ad se sine aliqua pollutione. Hoc autem corpus, post expletam more catholico communionem, sanum & incolume, vivum & integrum se recipit ad Patrem. Sic enim testatur Ecclesia Achajæ *a* beatum Andream apostolum dicere: *Postquam omnis populus credentium Agni carnes comederit & sanguinem biberit, Agnus, qui sacrificatus est, integer perseverat & vivus: & cum vere sacrificatus sit, & vere carnes ejus comestæ sint a populo, & vere sanguis ejus sit bibitus; tamen, ut dixi, & integer permanet, & immaculatus, & vivus.* Igitur corpus hoc ab his, quibus ille participibus particeps est, se vivum & integrum & incolume recipiens, multo magis ab his (qui ejus gratiæ non participant) colligit in regnum suum. Hoc interim caritati tuæ puto sufficere, dum videamus, sit sit opus his aliquid adjicere. Verumtamen & quod dixi, & si quid dicturus sum, tuis orationibus & omnium pie de me sentientium commendo: quoniam etsi mortui sunt obtrectatores Hieronymi, auctorem obtrectationis hujusmodi vivere perpendo. Taliter hic miles emeritus armis justitiæ, fide scilicet, spe & caritate munitus, perfidiam Berengarii, in acie Domini constitutus, suo loco expugnavit invictissimus. Quod quanta fecerit devotione, testantur, quas fundebat orationes & lacrymæ, quatenus seducti resipiscerent, catholica fides intemerata consisteret, & a recto tramite nulla pravitate infecta deviaret.

In monasterii servandis bonis desudat. 12. His ita prælibatis, vertatur stilus ad describendum, quales pro bono ecclesiæ suæ, *Cloteno* videlicet nomine, pertulit labores, immo, si dici fas est, persecutiones. Quod qualiter ecclesiæ collatum fuerit & ablatum, paucis videtur intimandum; quoniam non pleniter advertitur ratio, cujus ignoratur origo. Domina Richeza *b*, cujus genitores Brunvvilerense a fundamentis exstruxerunt cœnobium, fidei ac devotionis illorum æmulatrix esistens, terrenarum possessionum suarum ecclesias Dei fecit heredes, ut regni cælestis ipsa compos effici mereretur & heres. Tradidit itaque beato Petro in Colonia *Comburg* & *Salevelt*, cum universis appendiciis suis: sancto vero Nicolao in *Brunvvilerc* villam, quæ dicitur *Cleteno*, cum omnibus reditibus suis: quam traditionem, sub multarum probabilium

a In epistola encyclica de martyrio S. Andreæ

b Hæc Mizechoni regi Poloniæ nupsit, fuitque mater Casimiri de quo supra egimus. Ejus sanctitatis Apologiam conscripsit contra Poloniæ scriptores Gelenius. Ipsius vero nomen variis in Martyrologiis inscriptum est, qua de re videsis Tom. 5. Maji Bollandiani die 21. ejusdem mensis.

bilium personarum testimonio factam, præsens domnus episcopus Anno sua auctoritate corroboravit, auctorizavit; & ut per sæcula inconvulsa consisteret, violatores, raptores, perpetuo anathemate damnavit. Solvente vero domna Richeza regina mortis debitum, dum deferretur tumulanda in Brunvvilerensi cœnobio, ut ipsa vivens constituerat, nam & locum sibi sepulturæ ibidem designaverat, jussu prædicti archiepiscopi Annonis corpus ejus vi retinetur, & in ecclesia *a*, quam ipse in honorem beatæ Dei-Genitricis semper virginis Mariæ a fundamento erexerat, sepelitur. Quo facto, memoratum allodium *Cloteno* eidem contulit ecclesiæ, contradicentibus illis, quibus ardore justitiæ hæc erat ad videndum violentia gravis. Adeo tunc vir prudens & sollertissimus pravorum fuerat consiliis circumventus, nec repente poterat animus ab incœpto revocari, quippe cujus nutu etiam tunc disponebantur negotia regni. His ita patratis, imminente jam ejus mortis articulo, gravi cœpit anxiari infirmitatis incommodo. Tunc vir beatus Vvolphelmus visendi eum gratia adiens, inter consolationis verba hujus rei mentionem ingerens, monuit eum pia sollicitudine hoc piaculum expiare, hanc injustitiam eliminare: addens, nisi emendatione mutasset commissum, perniciosum ejus animæ imminere periculum. Cujus ille, ut erat vir mentis ingenuæ, benigne suscepta admonitione, sciens eum virum justum & sanctum, humiliter ejus se commendat orationi, spondens in proximo aut idem bonum redditurum, aut aliud reciproca vicissitudine pro eodem restiturum. His exhilaratus promissionibus, gaudens remeat ad propria Domini servus. Sed, pro dolor! secus quam promiserat, accidit: nam immatura morte præventus obiit, & cum vita in medio, quod promiserat, imperfectum dereliquit. Igitur quæ a majoribus nostris, coævis videlicet, vel discipulis beatissimi viri, comperimus, fideliter stylo percurrente digessimus: nunc quæ nostris sunt acta temporibus, & ipsi vidimus, in gestorum illius ordinem referamus.

AN.CHR 1091 11 April.

13. Post excessum itaque venerabilis archiepiscopi Annonis, domnus Hildolphus, non absque Coloniensium injuria, præsulatus obtinuit insignia: qui super hac eadem re sæpius est conventus a venerabili patre: qui præmonitus a prædicti loci congregatione, respondit se nulla ratione id sanctæ Dei-Genitrici adimere, quod tanti meriti vir pro sua contulerit devotione. Tunc vir Domini apud Archiepiscopum minime se cernens proficere, per suos legatos regiam magnificentiam studuit adire, omnemque gestæ rei ordinem proclamare. Tunc quartus Henricus Rex, postmodum Romanorum Augustus, qui illo tempore regni monarchiam strenue gubernabat, hujus rei comperta proclamatione, spondet se omnimodis affuturum juvamine: factum quidem graviter ferre, numquam vero, quoad viveret, permissurum stabile. Animadvertens etiam famam bonitatis domni archiepiscopi Annonis hac prævaricatione legum vel justitiæ non mediocriter posse obfuscari, memor veteris amicitiæ viri (ab illo quippe educatus vel nutritus fuerat) mandat domno Hildolpho ejus successori, Cloteno celerius restitui cœnobio Brunvvilerensi. At illo nil certi ad hæc respondente, sed potius de die in diem differendo tempus redimente, non ex voto consulti, sed spe frustrati, rediere legati. Tunc vir Domini, omni humano destitutus consilio, quid ageret, quo se verteret, dubius fluctuabat: sed ab eo sibi opem vel consilium flagitat, qui solus novit in periculis & necessitatibus subvenire.

Justitiam a Rege exposcit.

14. Tunc ejus incidit animo, nil præstantius, nil consultius fore, quam Pontificem sedis Apostolicæ super hac re interpellare. Qua inspiratione animæquior factus, destinat velociter legatos ad Apostolicum, tunc forte con-

Item a summo Pontifice.

a Hæc ecclesia hactenus stat Coloniæ, dicitur beata Maria ad Gradus, est que Collegiata, de qua Gelenius libro 3. Mirabilium Coloniæ.

AN CHR 1091 22. Apr. consistentem in confinibus Alpium. Qui ubi coram senatus primoribus, & Romanæ Ecclesiæ judicibus ad liquidum verbis Papæ exposuere singula, quæ ab archiepiscopo Annone de Cloteno sæpius memorato gesta fuere, omnium mentes & corda stupor apprehendit cum admiratione non modica. Tunc domnus papa Hildebrandus, qui & Gregorius, ex auctoritate beati Petri apostoli per epistolas *a* suas denuntiat domno Hildolpho ejus successori, ne sub specie pietatis, defensor exsistens impietatis, Cloteno Brunvvilerensi ecclesiæ violenter ablatum, diutius patiatur irrevocatum. Non
Eccl. 34. 24. eget, inquiens, o fili, Deus offerri quicquam ex injustitia sibi: quia, ut legimus, sic ei fiunt victimæ ex rapina, quomodo si mactet quis filium in patris præsentia. Patratorem quidem multorum bonorum agnovimus fratrem nostrum Annonem archiepiscopum: sed tamen in hac parte minime defendendus est non erasse; dum quod beato Nicolao præripuit, sanctæ Genitrici Dei gratum holocaustum æstimavit, dicente Domino per Pro-
Isai. 61. 8. phetam: Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto. Nec fas est a fidelibus credi, Matrem discrepare a voluntate Filii: dum id prorsus constet utrisque proprium atque commune, eadem velle & eadem nolle. At tu, ne defendendo injustitiam videaris offendere Deum, tolle de medio, quod, alias licet bonus, hic male consultus commisit episcopus Anno: ne & illius detrimentum sit coronæ, & tibi occasio culpæ.

Hildolphi archi odium incurrit. 15, Hujusmodi paternis admonitionibus a Sedis Apostolicæ auctoritate susceptis, prædicti pontificis Hildolphi magis in furorem versus est animus, quam ad justitiam vel misericordiam provocatus. Denique convocat ecclesiæ Coloniensis primores, se diffamatum & accusatum per virum Dei conquerens apud Apostolicum. Tunc vir mitissimus, his humiliter renitens objectionibus: Proferatur, inquit, o domine in medium, si placet, accusationis testimonium; si nequeo me excusare, de quibus criminor a te, tunc demum digne convincar offensam meruisse. Episcopus itaque domni Apostolici epistolam tenens præ manibus, legendam tradit in publico, æstimans per ejus relationem cunctos in servi Dei armari contradictionem: qua recitata, plures assensere nil actum dignum offensione. Quidam vero Beze-
* i. eccles. cathedralis. linus, domus * beati Petri Apostoli custos, cum aliis, quibus erat animus rem potius perturbare, quam ex æquo determinare, cum aliud non invenirent quod obtenderent, non absque suo consultu Papam super hac re asserunt licuisse expetere. Dum facili responsione hanc Domini famulus objectionem quivisset refellere, Episcopi magis furentis odio, quam justo judicio, injuriatur, calumniatur: conviciis quoque & contumeliis, secus quam pati dignum fuerat tantæ reverentiæ virum, attrectato, postremo etiam terribilibus sacramentis pastoralis curæ baculum ademturum minatur. Tunc vir beatus in injuriis patientissimus, virtute constantiæ roboratus, timore nudus, adversariorum conatibus respondit intrepidus: (nesciebat quippe mens „ justi pavere, quæ nulla torquebatur conscientia culpæ.) Divina nos comi- „ tante clementia, non hic hodie præjudicium veremur incurrere, puram „ gerentes conscientiam, totius prorsus criminationis innoxiam. Hic sermo
Prov. 28. „ videtur completus, ubi dicitur, ut leo confidere justus. Dum hæc & his similia vir Deo plenus efficacissime loqueretur, oris gratiam, mentisque constantiam omnes æmuli mirabantur: & veluti nox quædam & tenebræ mentibus eorum infusæ quid agerent, quo se verterent, dubii nutabant, dolentes se casso consumptos labore; non invenientes, qua parte eum caperent in opere & sermone.

16. In his perturbationum angustiarumque pressuris, ex primoribus præcipue favebant beato viro Bertulfus, vir probus, ecclesiæ beati Andreæ apostoli Præpositus, & quidam Vvigmanus de Heversbach, vir militaris & nobilis, sed & eloquentia insignis. Hi duo medium habentes eum

a Hæ litteræ non reperiuntur inter Gregorianas, quæ in ejus Registro exstant.

eum, ut olim cælitus directi Machabæum, pro defensione justitiæ non sunt reveriti injustitiam oppugnare : adeo ut nec minis, nec terroribus concuti, nec a proposito aliquo possent munere frangi. Instabant igitur viriliter ex Apostolica auctoritate, precantes judicium ecclesiæ Brunvvilerensi fieri, juxta mandatum & legationem Apostolici. Quorum vocibus & instantia non mediocriter exacerbatus Episcopus, cum gravi indignatione inquit : Habetote vobis Cloteno : meum erit, tam & injuriam meam vindicare, quam & utiliora pro Cloteno data recipere. Itaque raptum ex ore ejus verbum, & cum velocitate diriguntur legati, idem bonum vindicaturi.

AN CHR 1091 22 April. Recipit Cloteno.

17. His ita patratis, jubet Episcopus virum Domini apud Nussiam *a* castrum sibi occurrere, ea omnimodis intentione, ut nullo ejus obsistente adjutore vel defensore, facilius eum valeret pro voto deponere. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Quamdiu vero ista incubuit adversitas, tamdiu fratrum non destitit votiva caritas septem psalmorum & litaniæ supplicatione Dominum incessanter exorare, ut de mærore gaudium, de tribulatione lætitiam concederet invenire. Vir itaque Domini sciens tutam defensionem constare non posse per hominem, Psalmista dicente : Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus; de adjutorio Domini confisus, hilaris & gaudens iter aggreditur, quo fuerat imperatus. Perveniens igitur ad locum, non modica inopum collecta multitudine, per opera pietatis & misericordiæ se Deo cœpit attentius commendare. Cumque in solario cujusdam domus resedissent, & vir Domini cum suis necessaria ministrans, sollicitus circuiret, ex improviso solarium corruit, totaque illa multitudo cum viro Dei in cellarium subterraneum cadendo devenit. Quos evestigio pars non minima domus subsequens oppressit, sed ex Dei providentia, servi sui meritis, nulli læsionem intulit. Itaque exciti cives tanti sonitus fragore, ocius advolant undique, & non sine grandi admiratione sospites extrahunt, quos jamjamque, periisse crediderunt. Quidam vero præ ceteris lapsus, oppressusque periculosius, dum jam ac si mortuus defleretur ab omnibus, eductus, nulla reperitur parte corporis læsus. Sed & pincerna hominis Dei, Godecho nomine, ipsa hora, bina vasa testea vino repleta præ manibus tenens, cum ruentibus pariter ruit. Sed, mirum dictu! nec sui, vel vasorum, vel vini pertulit effusionem. Quod factum mirabile idcirco divinæ clementiæ placuit demonstrare, ut panderetur mortalibus, quanti apud se meriti vir sanctus iste fuerit. At vero Episcopus, qui eo illum advenire compulerat, divinitus, ut creditur, refrenatus, in nullo tunc ei valuit esse contrarius. Egit quippe hoc miro modo circa famulum suum divina provisio, ne mortalis hominis premeretur judicio, quem tanto magnificare disposuit prodigio. Hinc non sopitum, sed acrius accensum est prædicti Episcopi furoris incendium : nam quamvis tunc eum siverit abire, rursus tamen Coloniam statuto die ad se jubet redire. Interea fratribus, ut supra meminimus, pro eo sollicitis in vigiliis & orationibus, adest vir Domini improvisus. Quis, quæso, fluctus eloquentiæ, quæ lingua potest evolvere gaudium tunc factum in commune? Gloriabatur quippe non immerito humilitas gregis ex præsentia sui pastoris, quem Dominus glorificaverat admirandæ protestatione virtutis.

Ab Archiepiscopo evocatur. Ps. 117. 19.

18. Ea tempestate, quidam Hartmannus *b*, abbas Tuitiensis, dum nocte quadam somno indulsisset, tale vidit somnium, præsagium utique futurorum. Vidit igitur per visum, virum quemdam forma egregium, vultu reverendum, episcopalibus infulis decenter ornatum, a Brunvvilerensi ecclesia prodeuntem, & iter Coloniam dirigentem : quem præcedentem, beatum Vvolphelmum abbatem cum fratrum caterva cernit e vestigio subsequentem, septem psalmos cum litaniis sæpius modulatis vocibus iterantes. At ubi ad fo-

a Alias Novesium, urbs ditionis Archiepiscopalis, vulgo *Neitz*.
b Quintus dicitur fuisse hujus loci abbas. De Tuitiensi abbatia a B. Heriberto prope Coloniam constructa vide Gelenium Coloniæ suæ lib. 3. syntagm. 14.

ANCHR 1091 22. Apr. fores perventum est cubiculi Episcopi quiescentis, fores obseratæ, virga præcedentis impulsæ, dictu velocius sunt apertæ: quibus taliter intromissis, dux prævius stratum adiens recubantis, cum gravi requirit animadversione, cur tanta contra se temerarius præsumsisset exercere. Expleto sermone, virga, quam manu gestabat, ad ultionem injuriæ, graviter illum percussit in vertice. Itaque somno excitus Abbas præ pavore, virum Domini certum reddit ex divina protectione & beati Nicolai consolatione. Nec falsum prorsus somnium exstitit, vel inane, dum quod fratres in psalmis & litaniis constitit egisse, hoc illi Dominus per visum dignatus sit revelare. Adhibet etiam certam fidem visioni exhibitio operis: nam uno eodemque momento, ut hic illum vidit percuti, se sensit Episcopus morbo gravari. Tali ergo modo divinitus relisa, nisu frustrata illius adversatrix intentio est: morbo quippe invalescente, post dies paucos obiit, & cathedram præsulatus Seguinus vir pius obtinuit. De his ita meminisse sufficiat: nunc se ad gestorum ejus sequentia describenda articulus vertat.

Hildolpho Coloniensi succedit Seguinus.

19. Hic itaque Domini famulus, quæ retro sunt oblitus, in anteriora se extendens totis viribus, exemplo David prophetæ, dicentis: Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ; domum Dei aggressus est adornare omni decoris varietate: quod quia devotissima mente concepit, mirifico effectu consummavit. Denique, ut breviter cuncta perstringam, ejus instantia vel tempore, in varios ornatus picturæ vel fabricæ, seu etiam musivi operis decore, intus & extra se status extulit Brunvvilerensis ecclesiæ. Textum præterea cujusque operis versibus expressit egregiis, ut liquid pateret inquirenti totius plenitudo materiei. Operæ pretium est, illud etiam non reticere, quod singulis annis vir Domini, novi ac veteris Testamenti paginas ex integro faciebat legendo revolvi: quatuor vero Evangeliorum libros, quoniam non eo loco vel ordine, quo reliquos, competebat expleri, statuit quatuor temporibus recurrentibus anni in quatuor plagis claustri singulos a singulis diaconibus recitari. Quod cujus fecerit utilitatis intuitu, vel devotionis affectu, ex subjectis ejus, super utrumque Testamentum compositis, liquet versibus. In quibus singulis annis, utrisque explendis non parvipendendam annectit causam utilitatis: plurima etiam necessaria tangens, nunc personas subito decenter immutans, nunc Electorum per verbera salutem denuntians, nunc Scripturarum suavem gustum commendans, postremo geminam in Christo naturam generis humani medicinam declarans. Hæc idcirco prælibavimus, ut cum ad talia ventum fuerit loca, intrepidus lector percurrere possit, quod se jam didicisse meminerit.

Vir S ecclesiam adornat.

Psal. 25. 8.

Sacræ lectionis utilitas.

Versibus expressa.

20. Late diffusus sic ecclesiasticus usus,
Se Testamentis exercet in Omnipotentis,
Ut legat hæc ambo, sed & omni compleat anno,
Sicut in hebdomada psalmorum clauditur oda.
Ast hinc psallendi cum stet status, inde legendi,
Lectio quo prosit, numquam præfatio desit,
Qua clavi limen patet ad quodcumque volumen:
Pandat ut admisso quod clamet abyssus abysso.
Admitti vero dedit ejus gratia Clero,
Qui populis ipso parat hinc documenta ministro.
Sed cunctis æque non detegit intima quæque;
Quis tamen interea non abnuit interiora.
Angelus hinc ensem suspendit percutientem,
Altius inflictus non lædit fulminis ictus,
Non ignis torrens, non vultus dæmonis horrens,
Captivis diræ discedunt sensibus iræ;
Vasta lues morbi, quæ sæpe supervenit orbi,

Aut

Aut non accedit, citiusve precando recedit: ANCHR.
Exceptos natos quod vult Pater esse paratos, 1091
Verberibus tangi, pœnisque fugacibus angi. 22. Apr.
Queis absterrendi nocuo sunt fœdere mundi;
Sed non donorum Deus usum subtrahit horum,
Quin patrem sese per verbera comprobat esse.
Si sit eis ritus legaliter hic stabilitus,
Ut sic psallatur, ceu diximus, atque legatur,
Utilitas extra patet hæc, latet altior intra.
Huc introductus gustabit munera fructus,
Cui donat mentem Dominus gustare scientem
Fructus majoris, quam pandat lingua, saporis.
Sed nec erit, gustum qui scriptis exprimat istum:
Gustans ipse magis scit, quam sit gratia suavis,
Quam Scripturarum conservat cella sacrarum,
Et quæ diffundi se vult per climata mundi:
Quo genus humanum sit in hoc medicamine sanum;
Quod naturarum peragit compago duarum,
Dum Deus inde Pater parit, hinc parit innuba mater.
Nil cælis illinc, nil terris clarius est hinc,
Qua specie bina componitur hæc medicina,
Christus Patre satus, Deus: ast homo, Virgine natus;
Qui cum Patre Deus, sed & almo Pneumate, verus,
Ad nos indultis pandat pia viscera culpis,
Sæcla per examen dum juste discutit. Amen.

21. Hos versiculos beati viri, ideo huic operi inserendos utile dixi, ut quomodo simpliciores plane currentis prosæ delectantur pastu, ita perfectiores enucleatius spiritualiter dicta indagantes, eorum spirituali gustu pariter reficiantur & fructu. Sæpius autem in conventu fratrum de salute disputans & suadens animarum, inter multimodas virtutum propositiones, hoc modo plerumque eleemosynarum vel hospitalitatis commendabat gratiam. Oportet, inquit, ut scriptum est, & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, & hospitalitatem non oblivisci: dum & quosdam placuisse legamus, angelis etiam hospitio receptis. Unde magnopere vos, fratres, pauperum vel hospitum susceptioni curam impendere admoneo: quia profecto quicquid illis fideli devotione confertur, Christo nimirum, qui se in paupere suscipi, in hospite colligi vult, impenditur. Ideoque maxime necessariam hospitalitatis vel eleemosynarum intuli gratiam: quia nec locum propagari perpendo vel inhabitantes, nisi per eleemosynas & assiduas preces. Verum, charissimi, dum alicujus in vobis boni scintillam videritis ignescere, ne vestris, quæso, meritis velitis adscribere: quoniam, ut scriptum est: Neque volentis, neque currentis, sed Dei est miserentis. Omnipotens quippe Deus, adspirando nos prævenit, ut bona velimus; & adjuvando subsequitur, ut possimus. Inanis enim aliter esset conatus noster, nisi divina cooperaretur & virtus. Taliter autem gratia præcurrente, & bona voluntate subsequente, quod Conditoris est doni, nostri fit meriti. His & hujusmodi exhortationibus corda fratrum irrigans frequentius, ad sectandam provocabat pietatem. Lucrandis autem sedulus invigilans animabus, satagebat nil promere verbis, quod non roboraret exempiis, ne vitæ munditia prorsus discreparet a lingua. Hoc ordine nimirum hypocritarum declinabat consortium, qui verba quidem sanctorum habent, sed vitam non habent: & quos sermonibus generant, non fovent exemplis; & quos verbis ædificant, moribus & vita destruunt. Namque vir beatus non solum lingua sua suasit, sed & exemplis, & vita subjectis ostendit, quæcumque fidelibus suis omnipotens Deus observanda mandavit.

Marginal notes: Eleemosynæ & hospitalitatis commendatio. — 1. Tim. 3. — Heb. 13. — Humilitatis. — Rom. 9. 16. — Verbis & factis aliis prælucet.

22. Pau-

AN CHR 1091 22. Apr. 22. Pauperum vero illi semper fuerat maxima cura. Unde dispensatione provida xenodochio superaddidit decimas atque vineta, ut absque pecunia victus eis præberentur necessaria. Jugiter illi adversus vitia pugna: quia mens ad virtutes erecta, non erat proclivis ad vitia. Radicem omnium malorum cupiditatem vel avaritiam adeo perhorrebat, ut præter communem simplicemque victum, nil sibi prorsus quod speciale foret, assumeret. Pietatis affectu potius amari, quam timeri satagebat; unde jactantiam & elationem proculdubio respuebat. Nulli vero detrahere, nullum volens odire, exstinctis facibus iræ vel invidiæ, elegit omnes fraterna dilectione diligere. Semper hilaris, semper lætus; præferens hilaritate vultus, quam sincerus & purus erga Deum & homines ejus esset affectus. Quamquam vero jugi esset contemplatione suspensus, erat tamen singulis compassione proximus: mente minime deflectens a contemplatione, dum pietas ferveret in opere. Sic nimirum in similitudine cælestium animalium, ante & retro oculatus, utrarumque virtutum fuerat caritate devinctus: ut dum cuilibet earum videretur intentus, proprietate tamen non careret alterius.

Præclaræ superioris dotes. 23 Taliter se agebat, qui Deo nil carius possidens præferebat, ex omni cordis & animi affectu diligens Deum, omnem vero Christianum tamquam se ipsum: servans in simplicitate innocentiam, in caritate concordiam, in humilitate modestiam, in disciplinæ severitate censuram. Erga bene agentes apparere prælatus noluit, sed ut coæqualis & socius: adversus vero vitia delinquentium, promotionis suæ exercebat privilegium. Quis autem verbis valeat exprimere, quanta discretione omnia judicia sua studuerit temperare, quantave justitia moderari? Dum etenim pro quovis delicto alicui foret inferenda correctio, primitus in se descendens, juxta illud Apostoli: Si præ- (Gal. 6. 1.) occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris; tamquam proprii reatus delictum deflebat alterius. Ita nimirum mens Deo devoti pectoris omni se excoluit genere pietatis, satagens gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, vir plane mitis & justus, sic omnibus omnia factus. Quo enim dolente non condoluit? Quis ad illius adspectum mærorem non mutavit in gaudium? Quis ira inflammatus, illius sermone non est mitigatus? Quis iniqua cogitatione pulsatus, non illo est medente curatus? Quis consolari petiit, & consolationem non invenit? Quis vim verborum, quis efficaciam exprimat sermonum? Quis pietatem evolvere, quis caritatem valeat enarrare? in qua adeo radicatus fuerat & fundatus, ut licet nullius expers esset virtutis, hujus tamen cultor exsisteret specialis. Non segniter etiam animo retinens, quod quanto subjectis prælatus, tanto curis majoribus esset occupatus, studebat omnimodis Deo per contemplationem placere, exteriorum curas per idoneas quasque (personas) sollemniter * administrare. Taliter ex voto liberius vacans Domino, utrobique providus gregi prospexit: intus propria vigilantia, exterius congrua providentia. At quoniam fuerat miræ mansuetudinis & discretionis; sciens, quod districtio si modum excedit, sævitiam gignit, & nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit, tanta inter utrumque usus est discretione, ut nec indiscreta districtio subditis recusandi laboris fieret occasio: nec nimia pietatis exhibitio, disciplinæ foret immoderata remissio. Ita nempe exemplo sanctorum Patrum gressus suarum instituit actionum, ut nullatenus extra limitem justitiæ propriam sineret effluere actionem.

* f. sollerter.

24. Hinc profecto felicem ac jure beatum talem dixerim virum, qui & ecclesiasticæ disciplinæ vigorem fortiter tenuit, & tamen matrem virtutum discretionem numquam deseruit. Cujus ut mores vel actus summatim perstringam. Fuit vita laudabilis, verbo discretus & utilis, consilio providus, moribus ornatus, affabilitate mellifluus, misericors & benignus, pronus ad veniam, tardus ad iram: per pietatis affectum, omnium condescendens ne- (Job. 29. 15.) cessitatibus miserorum, juxta beatum Job, pater erat pauperum, mærentium

tium consolator, pupillorum adjutor: non despexit inopem, nec dimisit absque operimento pauperem; alios refovens verbo consolationis, alios ope relevans pietatis. Ab infantia Deum timere didicit, ex utero enim secum egressa miseratio crevit. Arca cordis jugiter referta bona voluntate, numquam vacua manus exstitit munere. Pauperum sibi apud Deum sic conciliabat patrocinia, faciens sibi amicos de iniquo mammona, qui eum quandoque reciperent in æterna tabernacula. Ne autem mundum plus justo videretur diligere, mundo solummodo usus est ad necessitatem, non ad superfluam delectationem. Noxias quippe ab animo excludens delectationes, Apostolicas æmulabatur traditiones, corpus videlicet castigare & in servitutem redigere, ut extenuatum cælestibus disciplinis vas aptum fieret sanctificationis. Noverat enim animum non posse legitimo imperio perfrui, nisi carnis motus penitus essent subjugati. Hoc denique ritu sacrificii in sui cordis penetralibus hostiam vivam, sanctam, Deoque placentem se exhibuit, dum singulis diebus, cum sacrosanctis corporis & sanguinis Christi mysteriis per compunctionis gratiam sese in holocaustum mactavit.

AN.CHR 1091 22. Apr.

1. Cor. 9.

25. Exstiterat huic beatissimo viro frater germanus, FRUMOLDUS [a] nomine, sorores sanctimoniales duæ, quarum una, OSVVENDA nomine, miræ simplicitatis & innocentiæ fuit femina: altera vero BERTA nuncupata, litterarum plurimum emicuit scientia. Hæc [b] vitam beatæ Adelheidis, primæ Vilecensis abbatissæ, elegantis satis admodum stilo conscripsit, & plurimum religionis vel scientiæ suæ fructum in eodem loco dereliquit. De cujus prædicta sorore, domna videlicet Osvvenda, nostris temporibus factum libet referre miraculum, omni sane laude, memoria, & veneratione dignissimum. Quidam frater ex cœnobio Brunvvilerensi, Uod nomine, adeo pessima laborabat infirmitate, ut omnes cogerentur de ejus desperare salute. Denique toto miserabiliter intumescente corpore, omnium membrorum amissa sanitate, trunco potius, quam humano corpori videbatur similis: quodque maxime mortis indicium solet exsistere, nullum remedium illi adhibitum valuit proficere; volente, ut credimus, Domino demonstrare, quod quanto gravior morbus, tanto potentior omnipotens credendus est medicus. Cumque de solis ejus ageretur exsequiis, lento sopore corripitur, videtque per somnium domnam Osvvendam, jam immortalitatis luce potitam, sibi assistere, compatientisque affectu, manu totum corpus permulcendo, vim doloris lenire. Inde oratorium, jacentis lecto contiguum, ingressa, tertio flexis genibus adoravit; sicque super ægrotum signum sanctæ Crucis exprimens, disparuit. Ilico virtus divina est subsecuta, nam post paucos dies convaluit, integra sospitate recepta. Unde nec dubium exstitit, illo visa pandente, ipsius suffragantibus meritis, erutum illum de confinio mortis. Fuerat autem tam immanissimus languor, ut a planta pedum usque ad verticem in eo non esset sanitas: sed tota corporis cute subtracta, ac si vetere homine exutus, recenti corio cum salute est superindutus.

Fratris & sororum ejus virtutes.

Osvvendæ miraculum.

26. At vero prædictus beati Vvolphelmi germanus, domnus videlicet Frumoldus, armis terrenæ militiæ exutus, se illis implicari recusavit ulterius, ut Deo servire posset expeditius. Studium itaque peregrinationis arripiens, ne exsul cælestis fieret patriæ, omni reliquo vitæ suæ tempore longe lateque, ad promerenda sanctorum patrocinia, se studuit exsiliare, uno tantum contentus servulo comite, cui tamen versa vice, ut alter Martinus, hic sæpius consuevit ministrare. Quod genus divinæ propitiationis illo pedibus jugiter exsequente nudis, adeo sæpius vidimus eum liventes plantas habere, ut nulla ratione calceamenta valeret admittere. Erat etiam ei sollemnis consuetudo, quamdiu ad divinum in ecclesia assistebat officium,

Frumoldus ejus frater sancte vivit

[a] Frumoldum & Osvvenuam inter alios sanctos enumerat Gelenius in fastis Coloniensibus, quos tamen sanctorum catalogo adscriptos non putamus.
[b] Hanc vitam habes tomo 1. hujus Sæculi.

AN.CHR. 1091 31. Maji.

cium, omnimodis alicujus vitare colloquium: sed stans, vel humi prostratus orans, tanta lacrymarum potiebatur ubertate, ut velut imbre perfusum, madidum reliquerit pavimentum. Hanc compunctionis gratiam per divinam possidens clementiam, custodem in se reliquarum deputavit esse virtutum: quia nullum penitus ei dominari novit delictum, cujus mens sedulo compungitur ad lamentum. Quis hunc fidelissimum Domini dubitaverit servum, cujus exsecutio mandatorum tam evidens meritis illius præbet testimonium? Quamvis etenim in pace præsentis vitæ consummaverit cursum, explevit tamen martyrium, satagens crucifixum habere mundum, dum carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucfixit, & Dominum fideliter sequens, mundo peregrinus exstitit: hic cœtibus justorum, ut confidimus, conjunctus, in ecclesia propriæ possessionis quiescit *sepultus*. Hæc pauca prolata sufficiant ad sanctitatis testimonium beatissimi *patris* *Vvol*phelmi & Frumoldi germanorum.

27. Erat tunc temporis vir quidam genere nobilis, sed moribus nobilior, Burchardus nomine, præfectoriæ dignitatis, sed & præpotens armis, qui germanus exstitit illustrissimi viri Einchardi [a] Vviceburgensis episcopi. Hic Evangelii non surdus auditor: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & veni, sequere me, relictis omnibus, quæ temporaliter videbatur possidere, Kanerberch, castellum suæ munitionis, Domino consecrari fecit locum orationis. Taliter cum dives esse posset in mundo, pauper elegit esse cum Christo, plebejo habitu amictus, sanctorum perlustrabat loca, servorum Dei sollerter requirens alloquia. Unde & ad notitiam famuli Dei Vvolphelmi deductus, maximæ ab eo loco venerationis est habitus: & ut quondam animæ David colligata est anima Jonathæ, sic amor Dei confœderavit utrosque. Ex hac itaque mutuæ caritatis affectione, frequenter eum solitus invisere, dulcissimos gaudebat verbi divini favos ex ore ejus percipere. Mirabatur autem supra modum tantam illi cælitus concessam divini affluentiam verbi, ut quomodo ex supercrescente fluvio rivus, ita ex illius mellito gutture manaret sermo divinus. Sed quid mirum, quod semper animus fixus in cælestibus, de divinis tractare malebat *subtilius*? Ut ergo rei ordinem prosequamur, volens Dominus pio *revelare discipulo*, quanta perfectio lateret in magistro, talis ei nocturno silentio divinitus declaratur visio. Vidit igitur illum, quem tremit tartarus, colit abyssus, cælorum adorat exercitus, in quem desiderant prospicere ordines dignitatis angelicæ: hunc, inquam, vidit balneo impositum, manibus & officio beatissimi Vvolphelmi reverenter foveri, ablui & detergi; ubi etiam circumstantes duodecim Apostoli, adminiculum ferre videbantur ministranti. Ille igitur vir præclarissimus cælitus sibi ostensam visionem per quemdam, Meginhardum nomine, monachum, fratrem sibi satis familiarem, ad viri Dei properavit transferre notitiam. Qui sagaci animo vim somnii discutiens, cœpit diligenter investigare, quid visio hæc videretur portendere. Intellexit itaque patenter se commoneri, vigilanter boni servare tenorem propositi, Christo in suis omnimodis membris ministrare, juxta ipsius dicentis vocem: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Gaudebat autem vir Deo amabilis, summo Electorum Capiti se operibus placuisse pietatis: sed seriem actibus exsequi cupiens visionis, vice Domini balneum præparatur egenti, in cujus singula peraguntur obsequia, quæ visionis poposcerat ordo: quibus rite completis, toto corpore mundus & sanus egressus, ex integro novis est vestibus ornatus. A quo tempore tantam gratiam meruit obtinere, ut mirabilium quoque patrator operum mereretur exsistere.

Matth. 19. 21.

Burchardi viri nobilis amicus.

Pauperum cura.

Matth. 25. 45.

28. Ipso namque tempore fuit quædam mulier in territorio Brunvillerensi, Golda nomine, quæ utrorumque luminum cæcitatem se doluit incur-

---

[a] Hic vulgo Ainhardus dicitur, Meginhardo successit anno 1088. & sedem Wirzeburgensem difficillimis temporibus usque ad annum 1104. egregie administravit. Comes Rotemburgius ad Tubarum dicitur a Bruschio, filiusque Richardi Comitis.

curriſſe. Cumque omnium illuminatori placuiſſet per famuli ſui merita illi ſubvenire, ſub nocturno ſilentio tali perfruitur viſione. Videbatur illi leviter dormienti, viro Dei Vvolphelmo Miſſarum ſollemnia celebranti aſſiſtere, & poſt expletionem, manuum ejus ablutione oculos ſuos diluere, exterſoſque fimbriis veſtimentorum ejus, diu optatum lumen recepiſſe. Quam viſionem ad nos perlatam, famulo Dei ad divina myſteria properanti humiliter ſuggeſſimus, , & ut pauperculæ mulieri compateretur, exoravimus. Qui non aſſenſit, hoc ſui non eſſe referens meriti, & ſomniis ſæpe fallentibus fidem non leviter adhibendam: Sed ſi eſt, inquit, hæc viſio ex ſe, ſecundo ac tertio Dominus eam dignetur revelare. Itaque corde contrito & humiliato, in jejuniis & orationibus eo conſtituto, eadem viſio, quæ mulieri primo, apparuit ſecundo ac tertio. Quid plura? Tandem vir Domini noſtra victus eſt inſtantia, & ſecreto admittitur illa, ante fores eccleſiolæ juſſa conſiſtere: quia non ei uſus fuerat facile, niſi certa ex cauſa, frequentiam mulierum admittere. Itaque rite peractis Miſſarum ſollemniis, ut docuit viſio, abluit, exterſit, mox clare videns remeavit. Tunc vir ſanctus, nolens virtute facti hujus humanis favoribus attolli, memor Dominicæ præceptionis, jubentis diſcipulis, ne quoadusque tempus compleretur reſurrectionis; ordinem cuilibet panderent viſionis; interdixit ſummopere nobis, id, illo in vita ſuperſtite, nulla ratione prodere, nulla neceſſitate detegere.

AN. CHR 1091 22. Apr.

Cæca recipit viſum.

Nota.

29. Vir itaque Domini de die in diem virtutum exuberans copia, indeſinenter ad vitæ cæleſtis ſuſpirabat gaudia, quæ jam promeruiſſe gaudet felix ejus ſpiritus in Domini ſui præſentia. Nam quamdiu in corpore vixit, mundum corpore, non mente, inhabitavit: ibi magis habere fixum appetens animum, ubi gaudium noverat ſine fine manſurum. Unde & merito dicere valebat cum Apoſtolo: Noſtra converſatio in cælis eſt. Et illud: Non habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus. Cæleſtis ergo patriæ inceſſabili flagranti amore, inter alia atque alia virtutum exercitia, tanta ei erat orationis inſtantia, ut quamquam omnibus floreret virtutibus, hanc tamen poſſidere videretur principalius. Ex cujus aſſiduitate hæc etiam ei inolevit devotio, ut ſingulis annis, dum more ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ jejunium obſervaretur Quadrageſimale, non ſolum circumjacentia, ſed & Aggrippinæ Coloniæ ubique ſanctorum orando inviſeret loca.

Ipſe ad cælum anhelat.

Phil. 3. 20.

Heb. 13. 14.

30. At quoniam hujus rei nunc incidit mentio, libet referre grande periculum, immo miraculum, quod nobis contigit redeuntibus Coloniam e Tuitio. Beati & glorioſi confeſſoris Heriberti ſepulcrum oratum petiveramus: redituri, puppim aſcendimus: ſoluti a litore, admodum proſpere navigabamus. Introrſum nos unda jam longius rapuerat, dum ecce repente intolerabili exorta tempeſtate, rupta quies Rheni ab imis ſedibus perturbatur, undæque in ſe redundantes, ad inſtar prominentium rupium, capitibus imminere videbantur in navi reſidentium. Sicque navis huc illucque vagis dilabitur undis, & nunc ſummo in fluctu pendens, nunc unda dehiſcens terram inter fluctus aperit, turbatiſque nautis præ pavore mortis, ſonus hæſit in gutture vocis. Tanto nobis vallatis periculo, virum Domini in poſteriori navis parte reſidentem, & ſuo more neſcio quid ſecreti meditantem, & eorum quæ nobis evenerant prorſus ignarum, adii, & mortem omnimodis imminere nuntiavi. Qui protinus ad orationem convolans, nota præſidia, ſanctorum devotiſſime implorat ſuffragia, litaniæ ſupplicatione impoſita. Dehinc cum crebra ſanctæ Crucis objectione, Salvator mundi ſalva nos, cœpit canere; Qui per crucem, inquiens, & ſanguinem redemiſti nos, auxiliare. Hortatur dehinc, reſumtis viribus conſtanter remigare viros, nullo metu mortis concuti, nullum ex eis aſſerens periturum providentia Dei. Hac exhortatione animati, & quoniam res pro anima fuerat illis, dum fortiter ad litus tendunt, viriliter æquora ſcindunt. Interea miſerabilis clamor utriuſque ſexus ſuper litus conſiſtentium attollitur in cælum, periculum noſtrum eminus intuentium. Quid multis morer? Inter confinia poſiti mortis & vitæ, tan-

Periculum cum ſuis evadit.

AN. CHR. 1091. 22. Apr. tandem perlabimur ad locum, ubi multitudo navium latius Rheni occupaverat sinum. Quas attingentes, & ex altera in alteram transmigrantes, juxta viri Dei vocem, præter spem evasimus omnes. Verumtamen ne dubitaretur ullo modo illius nos salvatos merito, concite id rabies Rheni fluminis divino declaravit indicio. Denique ut ille beatus pedem extra puppim extulit, paullo ante divinitus suspensis fluctibus prædæ fuit: & quæ prius onusta mergi non potuit, subsistere tanto viduata patrono nequivit, sed protinus, nobis cernentibus, submersa disparuit. Taliter per immensi mæroris præcipitium, meritis servi sui, maximi nobis gaudii Dominus contulit beneficium: dum & virtutum ejus gratiam extulit, & quod verebamur avertit.

Rem occultam detegit. 31. Per idem tempus quadam die cum secretorum suorum consciis, oratorium, ut tunc falso credebatur, Brunvvillerensis parochiæ in *villa*, *Kyrchedoro* nomine, oraturus intravit: & ecce solo prostratus, carere locum sanctorum patrocinio, Spiritu-sancto revelante, didicit. Qui surgens ab oratione, cum secum consistentibus accessit ad altare, & velamine subducto, cum omnia diligenti intuitu perlustrasset, nihil omnino vel sub sigillo, vel rimarum fissuris, præter nidificationes vespertilionum, & telas reperit aranearum. Unde nimirum *, ut par erat, mente consternatus, absque morarum dilatione Coloniensis ecclesiæ præsulem adiit, illi, quæ gesta fuerant, ordine exposuit. Cujus mentis dolori ille condolens, datis etiam sanctorum reliquiis, evocatum ad se direxit cum eo quemdam Hezelinum, Scarnensis [a] sedis antistitem, ut sua vice prædictum locum, quia episcopii sui diœcesis erat, Deo consecraret, & ejus servitiis manciparet. Qui libenti animo ejus obtemperans imperio, congregata multitudine fidelium, divinæ religioni dedicaverunt idem oratorium: statuentes ibi duo altaria, superius quidem in honore archangeli Michaelis; inferius vero in veneratione habenda B. Martini confessoris. Hoc in facto illi nimirum cum beato Martino similis extitit proportio virtutis, pari modo similiter illustratus divina revelatione, populum absolvit a diabolicæ fraudis seductione, ara destructa latronis, qui in vice venerabatur martyris. His ita rite celebratis, redierunt uterque ad propria, Deum collaudantes in jubilo.

* f. nimium

Mulier ægra sanatur. 32. Illud etiam non reticendum arbitror rei gestæ miraculum, quod vidimus fieri sub testimonio omnium fratrum, & est, fama vulgante, circumquaque notissimum. Mulier quædam, Adelheidis nomine, variis omnium membrorum languoribus oppressa, ad B. Nicolai in Brunvvillerensi cœnobio limina, recuperandæ salutis gratia, est perlata. Quæ cum detrimento omnium membrorum, occultis etiam viscerum doloribus ac non ferendis cruciatibus quatiebatur, ita ut omnis generis annonæ panem adeo fastidiret, ut non solum gustare, sed & vitaret attingere. Hæc quidem B. Nicolai meritis celerem sospitatem recepit in membris. Verumtamen occulto Dei judicio omnimodis, ut prius, abstinuit edulio. Dum vero post aliquot annos divinæ clementiæ ab hac illam placuisset infirmitate absolvere, intempestæ noctis silentio tali perfruitur visu. Videbatur illi, beatissimum virum Vvolphelmum panem benedixisse, & illum susceptum ab ejus venerabili manu se avide comedere. Quæ fidem adhibens visioni, sciens per eum his majora posse fieri, flebilibus vocibus panem sibi ab eo obsecrat benedici. Qui renitens totis viribus, indignum se proclamat ministrum operis hujus. Tunc videres animum viri Dei anxie perturbari; velle quidem misereri, sed palam id propter jactantiam favoremque nolle fieri. Attamen ne diutius videretur protrahere, quod divinitas per eum disposuerat adimplere, allatum panem benedixit, mulieri porrexit, præsentibus nobis illa comedit. Quæ viri Dei meritis ex integro sanitati restituta, omni, quoad vixit, tempore ibidem ecclesiæ usibus tanto commodius ac devotius studuit deservire, quanto præ aliis multiplicius ac differentius gratias sanitatum meruit obtinere.

Vir

---

[a] Scardonensis, restituendum esse putat Henschenius, eo quod ejus nominis sedes episcopalis sit in Dalmatia, cujus forte titulo donatus fuerit ille episcopus; quem chorepiscopum Coloniensem appellat.

Vir autem Domini, quamquam tam præclaris & eximiis polleret virtutibus, numquam tamen illius elationi succubuit animus, non gloriandum recolens ex virtute signorum, sed ex consortio collegii Electorum. Quis vero singulatim queat referre sanitatum genera, in diversis per illum languentibus exhibita miseratione divina? Sæpius enim, illo visitante, est indulta ægrotantibus salus, quod tamen ab aliquo sibi imputari prorsus non patiebatur. Sufficiant e pluribus ista fidelibus ex illius memorata virtutibus. Nunc ad referendum, qualis ei fuerit de hac vita transitus, dirigatur articulus. AN.CHR 1091 22. Apr.

33. Post innumera divinæ per illum operationis patrata beneficia, volens pius Dominus servi sui consolari gemitus & suspiria, crebro dicentis cum Propheta: Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Satiabor, dum manifestabitur gloria ejus; placuit ei hoc ordine dissolutionis suæ tempus revelare. Quodam die tempore meridiano, pro consuetudine, illo, non jacendo, sed sedendo dormiente, speciosissimus per visum juvenis ei adstitit, & ut se quantocius sequi festinaret, admonuit. Qui comitatus euntem, angelico ductu ad loca perducitur amœnissima, omni decoris varietate vernantia, incomparabili lucis splendore micantia, totius etiam suavitatis odore redolentia. Ibi ostensis illi diversarum habitaculis mansionum, fidelibus nimirum a Domino promissarum, tandem in quoddam illum Angelus magnæ venustatis & proceritatis introduxit ædificium, cujus intus & extra contemplari jubetur diligenter ornatum; hunc sibi mansionis locum divinitus esse prænuncians destinatum. Quem, inquiens, quanto studiosius ac venustius exornaveris, tanto jucundius ac felicius in perceptione illo frueris. Taliter angelico affatu de perennis gloriæ felicitate commonitus, evigilans, seorsum quibusdam visum indicat fratribus, annectens procul dubio se quantocius dissolvendum. Unde miro modo animo consternati, utpote cujus semper fuerant beneficia pietatis experti, de illius merito amissione intolerabili torquebantur afflictione. Verum certius hinc colligere cupientes, diem signant, eum cum visione notantes: quem anni revoluto circulo ipsa die carnis solvi contigit ergastulo, quo cælitus ei fuerat visio oblata. Unde patuit, non phantasticam illusionem, sed veram fuisse visionem, quæ tam evidenter & viri Dei dissolutionem, & cælestem ei designavit mansionem.

Mortem vicinam agnoscit. Psal. 41. 3.

34. Per continuum itaque illius anni spatium, non segniter dormiendo, sed sollerter bonis operibus invigilando, Domini sui adventum exspectabat, atque conservis suis talentum sibi creditum erogabat. Tanta autem vis divini amoris cor ejus penetraverat, ut etiam si nollet de Deo loqui, silere non posset. Cumque id solito instantius atque ferventius ageret, proinde nonnulli cœperunt fastidire, minusque libenter audire. Quod ille perpendens, non se a bona subtraxit intentione: sed volens eos resipiscere, illud Apostoli crebra inculcabat repetitione: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Hæc quippe dicebat, quia quos jam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat, illud subjungens: Mihi quidem nonpigrum, vobis autem necessarium. Dum vero quadam die paterna se minus cerneret admonitione proficere, Spiritum-sanctum tota concipiens mente, in hæc verba prorupit Amos prophetæ; immo, ut potius postmodum rerum probavit eventus, ipse spiritus tactus prophetiæ: Venient, inquit, dies, dicit Dominus, & mittam famem in vos: non famem panis, neque sitim aquæ sed audiendi verbum Dei. Noverat proculdubio, quod sicuti fames est carnis, subtractum subsidium corporis: ita fames est mentis, silentium vel amissio divinæ collocutionis. Unde futura eis quasi jam præterita narrans: Noveritis, asserebat, quod absque dubio in quibus nunc vobis onerosus exsisto, vel fastidium genero, summo ea vobis quandoque, non tamen effectum habituris, futura desiderio. Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Hæc idcirco non prætereunda putavi, ne incassum prolata hæc verba credantur hominis Dei: dum omne, quod locutus est, verbum aut impletum, aut in futuro non ambigamus implendum.

Gal. 4. 19. Phil. 3. 1. Amos 8. 11. 2. Tim. 4. 6.

AN.CHR 1091 22. Apr. 35. Licet autem jam ultimam duceret ætatem, nullatenus tamen propositi sui passus est infirmare rigorem, indulgentius vivendo, labore remisso. Exiguum quippe reputabat præsentis temporis laborem, ad superventuræ gloriæ recompensationem. Quapropter nec longævitatem temporis, nec difficultatem causabatur laboris: sed potius omnimodis apponens labori laborem, angelicam exsequi studebat exhortationem. At vero imminente jam ejus migratione, ubi se sensit repente viribus destitui, infirmitate gravari, evocatum reverendissimum Abbatem cœnobii B. Pantaleonis martyris, nomine Herimannum, totius honestatis & religionis virum, olei sacrati se fecit liquore perungi. Paucis dehinc evolutis diebus, primo lucis crepusculo, decimo Kalendas Maji, viam vniversæ carnis ingressus abiit, & gaudium Domini sui felix feliciter introivit. Floruit autem temporibus secundi Henrici Imperatoris, qui monarchiam regni obtinuit post decessum tertii Ottonis, tempore beati Heriberti, sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopi, & vixit usque ad trecisimum tertium annum quarti Henrici Imperatoris, cujus pater exstitit Henricus, avus Imperator Conradus. Transiit autem plenus dierum, omniumque profectibus operum bonorum, anno millesimo nonagesimo primo Dominicæ incarnationis. Cujus obitu comperto Herimannus *a*, tunc temporis archiepiscopus Coloniensis, exsequiis ejus summopere satagens devotionis obsequium impendere, ad sepeliendum eum devotus occurrit. Cujus exemplo religiosorum virorum etiam turba confluxit, inter quos præcipui & illustriores habebantur Abbates, Herimannus videlicet, supra memorati cœnobii sancti Pantaleonis, & Reginhardus bonæ memoriæ Sigebergensis; qui utrique famulum Domini summo semper coluere studio pietatis. Expletis itaque ab Archiepiscopo pro ejus veneranda memoria Missarum solemniis, ubi sacrosanctum corpusculum deponi debuit in sepulchrum, accedens per se, amictum amovit, quo facer ejus velabatur adspectus: & ecce, mirum dictu! cum esset jam triduanus mortuus, apparuit non defuncti more pallidus, sed roseo colore perfusus, gratia plenus, & veluti roscidulis guttis sudore respersus: quo præclaro viso miraculo, plerique flevere præ gaudio. Ad circumstantes vero conversus Episcopus: En, inquit, patres dilectissimi, quam devotus hic fuerit Domini servus, quem tanta ac talis commendat gratia vultus. His a Præsule peroratis, cum debita veneratione secus beati Petri Apostoli altare decenter traditur sepulturæ. Ibi suffragantibus meritis ejus, fidelium exaudiuntur vota, infirmis impenduntur beneficia, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui una cum Patre & Spiritu-sancto est honor, potestas & gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Sacro unctus oleo, obit.

Anno 1091.

Ab Herimanno episcopo sepelitur.

36. Itaque veluti magno mari emenso præsentis historiæ pelago, jam quasi littus cernentes respiramus, dum quædam solum de miraculis ejus referenda superesse videmus. Satagendum est ergo, ut portum teneamus, cursum consummemus: quoniam sicuti solent Solem obducere nubes, sic pigri, desidesque scriptores, utilium rerum sæpe subtrahunt cognitiones. Aggrediamur itaque referre miracula, quæ post obitum ejus, divina per eum sunt celebrata virtute. In territorio Brunvvillerensi mulier quædam, Wazela nomine, dum quadam die ad opus consedisset textile, tam crudeli ex improviso utrarumque manuum torqueri cœpit vexatione, ut clamore diræ vocis cives cogeretur excire. Ex cujus immanitate doloris, paralysis obnixa credebatur passioni. Subito namque adeo inutilis est reddita manibus, ut ad nullos eas valuerit usus applicare. Quo magis magisque ingravescente morbo, præ nimia doloris contritione inter manus tenentium obdormivit, & hujusmodi lenis vocis sonum dulciter audit: Quid sopore deprimeris? Si præsenti passione carere volueris, surge velocius, & cum oblatione cerei domini Wolphelmi adito sepulchrum. Illius enim meritis es gaudio potitura salutis. Quæ alacri fide, promptaque devotione, jubenti satagens obedire, ardente sepulchrum invisit cereo, nec beati patris diffidens meritis, nec dictis credere cunctata mo-

Miracula post mortem.

Paralytica sanatur.

a Hujus scilicet nominis III. qui Sevvino successit anno 1089 ad. 1099.

monentis. Quæ ubi ad orationem procubuit, post pusillum sana surrexit, & gratias agens Deo, sospes ac læta recessit. AN CHR 1091 22. Apr.

37. Frater quidam ex cœnobio Brunvvilerensi, Heribertus nomine, post obitum beati Vvolphelmi in Daciam *a* provinciam fuerat transmissus, cum aliis quibusdam, religionis monasticæ gratia, fratribus. Ubi cum aliquantisper commoratus esset, & jam reditum ei persuaderet animus, comitantibus secum viris honestis ac religiosis, iter est aggressus. Cumque ad mare pervenissent, piratis insidiantibus, & die noctuque maris sinum occupantibus, ferme per dies novem negabatur transitus. Unde nimia cordis contritione omnes pariter afflicti, ut propitius adesse dignaretur Dominus se invocantibus, intimis precabantur visceribus. Nec distulit pius Dominus suorum vota fidelium, concite largiendo subsidium. Adest namque prædicto fratri sub noctis silentio beatus Vvolphelmus per visum, in crastinum jubens accelerare transitum, mare pacatum, hostium denuntians impetum refrenatum. In memoriam vero suæ liberationis, ter ternis psalmis cultor ille sanctæ Trinitatis, Domino vota persolvi jussit jubilationis. Taliter hostium sublata formidine, non modicum gaudium sumpsere ex divina revelatione; & marinis se læti ingerunt fluctibus, piratis minime nocere valentibus. Hoc ordine per servi sui merita ab imminentibus malorum procellis eruti, divinæ gratias agunt liberationi. Quod & ab ipso fratre, qui pertulit, agnovimus, fideli narratione retulimus. Piratæ ejus auxilio evitantur.

38. Eodem tempore claudus quidam, Vvillemannus nomine, ex villa loco Brunvvilerensi contigua, *Polheim* videlicet nuncupata, obtentu beati Vvolphelmi diu negata membrorum recepit officia. Tempore quippe Quadragesimali, ad locum accedens sepulchri, quo salutis arderet desiderio, cordis promebat gemitu: quo salutis ducebatur gemitu, cordis illius declarabat afflictio. Denique ad Deum tota intentione conversus, lacrymosis precabatur suspiriis, ut servi sui meritis sospitatem mereretur in membris. Nec spes fefellit, cui fides incitamentum præbuit. Citius enim dictu claruit, cujus sanctitatis vel meriti vir beatus exstiterit. Repente enim diu contracti se cœperunt extendere nervi, & venarum meatus vitalis sanguinis infusione repleri, & membra prius præmortua, in pristinum vigorem restitui. Quid longius morer? Sentiens homo divinam in se operari virtutem, lento conamine assurgere nitens, quamquam adhuc nutante gressu, in pedes constitit, & quæ circa se acta fuerant, præsentibus fideliter disseruit. Quorum manibus sustentatus, & huc illucque deductus, ut res innotuit fratribus, magnifice laudatur & glorificatur Deus, qui in sanctis suis mirabilis est & gloriosus, faciens mirabilia solus. Ad indicium vero tanti miraculi, sustentatorii illius baculi super sepulchrum beatissimi viri multo tempore mansere suspensi. Contractus curatur.

39. Alio ferme tempore huic miraculo accidit consimile, quod quando qualiterve sit factum, libet referre. De villa *Geroldesboven*, mulier omnimodis contracta ad sæpe memoratum locum ab amicis est deducta. Hæc sedulo ibidem incubans precibus, templi limina frequentabat attentius: exsistente autem sacratissima beati Petri Apostolorum Principis sollemnitate, & hanc cum reliquo vulgo tantis contigit interesse solemniis. Quæ largiter flens, & longa suspiria trahens, ante sepulchrum beati viri prosternitur, miseram se ac infelicem nimium conqueritur; cujus nec preces mererentur admittit, nec corporis incommoda solvi. Sed qui quondam mulieris Chananææ, & hujus voluit preces differre, ut importunum illius desiderium, fidei esset experimentum. At vero quoniam beati viri meritis salvari posse non hæsitavit, sed in fide postulans perseveravit, effectum meruit. Erecta quippe divinitus, exclamavit, omniumque silentium clamoribus rupit. Ubi enim ossibus ossa se conjunxere disjuncta, & nervorum contractio juncturarum fiebat connexio, non est mirandum, quod fragilior mulieris sexus expavit animus. Exsurgens itaque a pavimento, recepto vigore, incolumis prævaluit ad propria remeare. Talibus miraculorum effectibus veraciter cum Christo se vivere mundo testatur vir iste beatus. Amen. Et contracta mulier.

a Daniam interpretatur Henschenius.

AN. CHR. 1091 31. Maji.

VITA V. BENEDICTI ABBATIS CLUSENSIS.

Auctore WILLELMO monacho, ejus discipulo.

Ex veteri codice Petaviano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Benedicti duo Clusini abbates.

1. *Clusinum sancti Michaelis monasterium olim insigne, in diœcesi Taurinensi ad Pyrchiriani montis radices situm est, nempe ad Clusas seu Alpium fauces & angustias, quas Carolo Magno in Italiam procedenti Desiderius Langobardorum rex præcludere frustra tentavit. Hujus loci sæculo* XI. *duo fuere ejusdem nominis abbates,* BENEDICTUS *major, &* BENEDICTUS *minor. Utriusque res gestas litteris complexus est* WILLELMUS *ejusdem loci monachus, Benedicti junioris discipulus & familiaris : quod* Willelmus *ipse in prologo sequenti testatur. Verum prioris Benedicti acta excidisse suspicamur. Tempus quo is vixit, colligimus ex Concilio Lemovicensi anni* 1031. *in cujus actis* Benedictus rector monasterii Clusæ sancti Michaelis, *ut præsens, laudatur. Hoc enim elogium non potest convenire Benedicto juniori, qui obiit anno* 1091. pastoralis curæ vicesimoquinto : *ac proinde eam dignitatem non adiit ante annum* 1066. *Dies obitus Benedicti junioris assignatur* postrema dies Maji *in versibus vitæ præfixis,* postera *eodem sensu in ejus epitaphio. Itaque de eo interpretandum est Necrologium abbatiæ sancti Ægidii Nemausensis* : Prid. Kalend. Junii obiit Benedictus abbas Clusæ. *Consentit Necrologium sancti Benigni Divionensis. Utrumque Benedictum omisit Franciscus Augustinus in Chronologia Pedemontana.*

Monasterii origo & auctor.

2. *De Clusensis abbatiæ origine & auctore non una est omnium sententia. Sibi non constat Chronographus Malleacensis, cum nunc anno* 872. Clusense cœnobium sancti Michaelis incœptum *dicit ; nunc centum post annis id factum commemorat, idest eodem tempore, quo cœnobium sancti Michaelis de Monte conditum est. Chronographi hæc verba sunt* : Eo tempore incœptum erat aliud monasterium de sancto Michaele de Clusa a sancto Joanne episcopo & eremita : ubi primus abba fuit Arveus. *Joannem hunc Ravennæ episcopum fuisse ferunt. Verum alia est opinio Francisci Augustini, qui Clusensis monasterii auctorem, non Joannem episcopum, sed Hugonem Marinum, præpotentem (ut ipse loquitur)* Auvergnacum, *& Montis-Buceri dominum, qui dum Roma ad patrios lares rediret, cœnobium istud construi, ejusque ecclesiam ab Anucco Taurinensi antistite dedicari curavit anno* 966. *De auctore certum est ex Vitæ sequentis cap.* 3. *hunc fuisse Hugonem, qui eumdem locum apostolicæ Sedi commisit, privilegiisque decoravit : at qui qualisve fuerit Hugo ille, Guillelmus non exprimit. Certum vero est, veterem hanc esse Clusiensium monachorum persuasionem : Id habet diserte Innocentius* III. *in Bulla ad Clusinos, data anno* 1216. *in qua ejusdem monasterii ecclesiæ & possessiones fusius recensentur, apud Ughell. tomo* 4. *Ital. Sac. col.* 1435. *Hugonem fundatorem suum Arvernum, & quidem ex genere dominorum de Monte-Buxerio fuisse : id quod testantur litteræ Abbatis sancti Michaelis de Clusa, anno* 1414. *datæ Ludovico Montis-Buxerii* : *qui* sequens progenitorum vestigia, & præsertim gloriosæ memoriæ domini Hugonis, *inquit Abbas*, domini quondam Montis-Buxerii, fundatoris nostri, a cujus clara progenie per rectam lineam noscitur traxisse, donavit nobis octies centum aureos : *quas litteras ex tabulario Marchionis* de Dyene *noster Claudius Stephanotius eruit. Cetera videsis apud Franciscum Augustinum. Pontius abbas Vizeliacensis, frater Petri abbatis Cluniacensis,* de Clusino monasterio assumptus est, *ut legitur in brevi Chronico Vizeliacensi apud Labbeum tomo* 2. *Bibliothecæ novæ. Modo Clusensis abbatia collegium est perpaucorum* Canonicorum *sæcularium.*

PRO-

AN.CHR 1091 31. Maji.

PROLOGUS.

1. Willelmus famulorum Christi minimus Geraldo armario. Meminit bene fraternitas tua, Geralde carissime, quoties fratres mei quam plurimi invitaverint parvitatem meam suis crebris hortatibus, ut de vita & actibus Benedicti junioris, quondam abbatis nostri, meus aliquanta percurreret calamus. Quare, inquiunt, noctes diesque stertendo, commissa tibi pecunia ligata in sudario, sic marces otio? Cur pateris, ut acta Patris nostri egregia, sub tuis etiam oculis patrata, temporis longævitate fiant oblita? quæ non ignoramus, si scriberentur, multis profutura. Ad quos ego: Nolite, inquam, fratres mei & domini, nolite me sic illudere. Ego solus novi mei quid valeant humeri, quid ferre recusent. Novi certe vires ingenioli mei, tenues satis & pigras, cui utique parum sit eloquentiæ, atque minus sapientiæ: sunt complures ejus alumni in Clusino cœnobio, qui me præcellant peritia seu vitæ merito, quorum pervigili studio hoc opus committendum non ambigo. Et tu, inquiunt, doctrinæ illius lacte, & fortium actuum solido cibo ab ipso ferme pueritiæ tempore educatus, in virile jam robur evaseras: instituta disciplinæ ejus, sicut & nos omnes, sitibundus hauseras. Nec te patiemur aliquatenus de isto tanto duce nostro, qui nos omnes collegit, aluit instar piæ genitricis, misericordiæ gremio fovit, ceu mutum & penitus elinguem reticere, qui dudum veteris Benedicti hujus quoque loci abbatis studuisti gesta quædam stilo commendare. Age igitur, age, incipe omnimoda occasione seposita: quia etsi imperitus es sermone, non tamen scientia.

2. His & hujusceemodi excitus rationum flatibus dum in portu silentii & quictis securus navigo, ad subeunda onera, quæ mihi caritas de fraternis cordibus imperat, cui reluctari fas non est, obedientiæ humerum subdo: spero equidem ipsius obedientiæ remo cymbam nostri operis sic gubernari, ut tuta & illæsa transeat inter Scyllam & Charybdim sæva maris pericula, evitando Circeos ac Sirenarum illices cantus aure surdissima. Tuum quoque nihilominus, o Geralde, studium appulit animum meum ad scribendum, qui multos annos ceu apes prudentissima circumvolitando loca quæque ac monasteria, non cessas deflorare melleas Patrum sententias ac volumina, unde nostra compleas armaria, potioribus videlicet thesauris Crœsi opibus, seu gazis opulentis Arabum, quibus augendis incubas, & sedulo custodis quasi cellas aromatum. Inter quos, domno Ermengaudo abbate jubente, placeat tibi hoc nostri libelli munusculum, licet pauperculum, admittere, quod ego in tabernaculo Domini, qui non spernit caprinos humilis confessionis pilos, studui offerre, perfuso jam vertice florida mitique canicie. Sed ne jam videar delfinum silvis appingere, fluctibus aprum, ad ea quæ de viro proposuimus accingamur; quæ, tametsi abjecta videri poterunt pro dictorum inurbanitate, erunt tamen, ni fallor, accepta & cara suis discipulis, pro ipsorum factorum & materiæ notissima qualitate.

Contigit ex æquo nomen tibi qui Benedictus,
    Moribus implesti nominis officium.
Tu gregis & plebis doctor bonus, ac moderator,
    Justitiæ limes ac pietatis eras.
Grex tibi commissus Patris exsequias celebravit,
    Mai postrema prætereunte die.

AN.CHR 1091 31. Maji.

TEXTUS VITÆ IPSIUS.

CAPUT I. Benedictus Tolosanus. 3. Benedictus itaque Dei famulus, patria Tolosanus, parentibus nobilitatis titulo non obscuris fuit progenitus: quos tamen ipse magis insignibus sanctæ conversationis præconiis nobilitavit, dum lucifer matutinus ac sidus aureum noctis umbras decutiens, astra quæque suis luculentis radiis exsuperavit. Hic cum adhuc bonæ indolis esset parvulus, a patre, Bernardo *a* nomine, viro bono & christianissimo, regulari norma informandus in monasterio sancti Hilarii *b* est traditus: ubi pueritiæ & adolescentiæ caste & sobrie vivendo annos exegit, intentusque divinis, necnon & sæcularis litteraturæ studiis, sub patris custodia juvenilia corporis desideria frangendo edomuit. (Fit monachus.) Sed cum tandem idem cœnobium a regulari tramite aliquantisper exorbitare animadverteret, timens ne forte Ordinis dissolutio remorantem paullatim in præceps traheret, simulque accensus spiritualis profectus desiderio, ad Italiam venit: ubi ab Abbate monasterii sancti Michaelis, quod in ipsis Italiæ faucibus summus vertex Pyrchiriani montis specie ac religione venerandum cunctis ostendit gentibus, benigne susceptus est. (Clusium se recipit.)

4. Cœpit itaque in dies virtutum exercitio magis magisque in Deum proficere, morum lenitate & affabilitate in amorem sui cunctorum animos mirum in modum accendere, divinæ philosophiæ rivulos inhianter haurire; certare cum adolescentibus de subjectione, cum juvenibus ipse juvenis de fortitudine, cum senibus ipse maturus de gravitate. Et cum forte omnes honestatis & utilitatis gratia anteiret, æque tamen omnibus charus, nulli invidiæ fomitem ministrare. Unde factum est, ut merito fratribus cunctis annuentibus, & Abbate jubente, ad sacerdotium promoveretur: cujus officii dignitate ita humiliter & reverenter functus est, ut sese indignum mentis judicio semper clamitans, vel post aliquot dies ad altare oblaturus accederet. (Fit sacerdos.) Nonnumquam vero postea de prædicante didicimus, cum se Missas agere in die proposuisset, exspectabat si forte a Priore illud ei juberetur, indubitanter credens oblationem suam virtute obedientiæ apud Deum commendari, quæ Scripturæ testimonio holocautomatibus jure præfertur & victimis.

II. Abbas electus. 5. Defuncto denique illo Abbate, & adhuc manente insepulto, ne forte improba lues Taurinensis Præsulis sese contra Canonum & Regulæ sancta decreta ex more interponeret, pie & unanimiter, præsente *c* Airaldo Bremetensi abbate, viro religionis ac sapientiæ titulo id temporis famosissimo, omnium fratrum conclusus est cœtus de Patris electione sub aspectu Archangeli sui pii tutoris simpliciter acturus. Tunc lecto in Abbatis ordinatione Regulæ capitulo, & a præfato Abbate clare aperteque exposito, alii alium, ut assolet, acclamare, alii alium. Quidam quidem Bertrannum quemdam Cumiliacensem, qui & satis homo humanus, & benignus erat, plurimum quoque habens religionis zelum, & secundum scientiam. Plerique vero Aicium Priorem monastici Ordinis eruditissimum, & disciplinæ severitate insignem. Stabat autem Benedictus noster de morte Patris defuncti motus, & quasi pro ejus funere sollicitus. Fuerat quippe illi genere propinquus, omnes superiores sibi fratres humiliter existimans, nihilque minus quam de sui promotione animo pertractans: cum subito vota ac judicia omnium hinc inde reducta in hunc unum conveniunt, ut ne unius quidem favor ab eo dissentiret. Una omnium voce, una sententia, quamvis clamans multumque renitens capitur, & electus ad ecclesiam cum laudibus ducitur. Hæc de ejus electione, quam puro intuitu justoque ordine Dei nutu acta fuerit, paucis absolvere curavi, ut evidenter pateat lectori, vi-

a Is mortem obiit in monasterio Clusino, infra, cap. 20.
b Hoc S. Hilarii monasterium situm in urbe Carcassone.
c Simile exemplum habes in Sæculi superioris pag. 781.

vivum lapidem Dei Benedictum, & columnam veritatis tali fundamento & base sui introitus innitentem, merito non potuisse ullis futuris tribulationum turbinibus concuti aut perturbari. Antehac enim in Italia per aliquot annos vix alicujus Prælati electio audita fuerat, cui vel regia manus, vel quælibet perniciosa & sæcularis ambitio non surriperet. AN.CHR 1091 31. Maij.

6. Non tamen tunc defuit solitus antiqui hostis livor & invidia. Cum enim hujus tam justæ electionis non modo Ecclesiæ filii, verum totius Italiæ Marchiones, & Duces, populique applauderent universi; solus Taurinensis Pontifex *a* Chunibertus, qui ex bonis initiis malos eventus habuit, superbiæ typo intumuit. Et cum fratres electi sui consecrationem ab eo postularent, bestiali fremitu indignans, in hæc verba contumeliosa & blasphemiæ plena erupit: Quis est ait iste Benedictus, quibusve ortus majoribus? Qua audacia seu auctoritate, vel a quibus me absente electus? Ad hæc cum fratres Canonum ac Regulæ suæ auctoritatem prætendentes dicerent, hujusmodi electionem illi non deberi, nisi forte monachi vitiosam pravamque personam ex consensu sibi prætulerint, consecrationem autem dumtaxat boni electi suam fore: tum vero satis superque confusa bile efferatus efferbuit, tumensque jurgio inquit: Absit hoc, absit illud jus detestandum, ut per vos seu per Regulam vestram, ut asseritis, iste, mihi præsertim ignotus, introeat. Mea est electio, meus erit Abbas meique juris, mihi uni obtemperans, familiaris domesticus ac subditus. Sicut enim accipiter dum molles urget columbas, quam sibi voluerit, unguibus rapit; haud aliter ego repentinus inter vos exspectantes superveniens, illum qui animo tantum sederit meo, quique mihi cordi fuerit, accipiam, & cunctis vobis præficiam. Nonne his tibi paucissimis & sesquipedalibus verbis dixisse videtur, per me Abbas intrabit, non per Christum? Aliunde ascendet sicut fur & latro, ut mactet & perdat, non per ostium. O similitudinem argutam, & Episcopo dignam! Insanisti tunc impos mentis tuæ, Chuniberte episcope, talia fando, insanisti re vera tali cothurno. Apparuit his dictis qua pollebas, immo qua ampullabaris, tua crassa pinguisve minerva. Cum enim tuam ingluviem specie & nomine accipitris figurasti, simplicium te insectatorem, insontumque raptorem tali forma depinxisti. Patet igitur luce clarius, quod non aperuerit tibi ostium veritatis Ostiarius, qui & Spiritus-sanctus, & ideo compressus defluxit tumidus prudentiæ tuæ fastus: quod sermo declarabit subjectus. Episcopo Taurinensi contradicente.

7. Servus itaque domini Benedictus, cognita Episcopi vecordia & exactione irrationabili ac durissima, primo quidem tanto furori locum dare delitescendo, & honorem declinando decreverat humilitatis gratia: sed iterum atque iterum a fratribus, ut constanter ageret, & ex adverso ascendens murum pro domo Israel opponeret, neve irruenti lupo ac diabolo cederet, utque sui misereretur admonitus, tandem diu multumque ab illis fatigatus, & virtute constantiæ & obedientiæ animatus viriliter stetit, & quemdam fratrem, Bosonem nomine, qui Sedem apostolicam appellet, Taurinum mittit. Qui jussa perficiens, vix inter lapides, & furentis populi fustes vivus evasit. Tunc Benedictus paucis secum assumptis fratribus Romam contendit: quem Episcopus cum suo quodam exercitu pro viribus persecuturus subsequitur.

8. Quid plura? fit conventus sacrorum Pontificum & Cardinalium ante domnum Alexandrum, tunc temporis Pontificem Romanum, atque Gregorium archidiaconum, postea Apostolicum: Replicat Episcopus prædicta superbiæ verba, magis rhetorica facundia fretus, quam veritatis causa subnixus. Ad cujus orationem sacer Præsulum cœtus, maximeque archidiaco- III. Romam appellat.

a Durius quidem in Chunibertum auctor loqui videtur: sed ipsa Chuniberti agendi ratio in aliis non parum censuræ meretur, ut qui permittebat, ut clerici ecclesiæ suæ, cujuscumque *Ordinis*, *velut jure matrimonii confœderarentur uxoribus*, quod ipsi improperat Petrus Damiani in epistola ad eum scripta, & qui a Nicolao papa excommunicatus fuit, quod in conventu Mediolanensi cum aliis quibusdam episcopis concessit clericis facultatem habendi uxores. Vide infra capp. 8. & 11.

AN CHR 1091 31. Maji. conus Gregorius, vehementer admiratus sic fatur: Quid est, Episcope, quod loqueris? Ubi est sapientia tua? Tuumne dicis Abbatem, tuique solius fore juris? Qua auctoritate quæso, aut qua ratione tuum asseris? Num possessio tua aut servus tuus est? Itane sacri Canones animo exciderunt tuo? An putas nos ignorare illius loci tutelam ad Romanæ ecclesiæ sedem solummodo pertinere? fundator nimirum ipsius monasterii, Hugo nomine, ejusdem loci curam beato Petro apostolo ejusque Vicariis in æternum commisit, & apostolicis privilegiis locus inde muniri promeruit. Ipse quoque pius papa Alexander, cognita Episcopi injustitia, sic eum mitis alloquitur: Esto pacificus, fili Chuniberte, esto benignus. Compesce mentem: turbatus est enim præ furore oculus tuus. Revoca animum ab indignatione, quam non decet aliquatenus residere in sacerdotis pectore. Injustum certe nobis videtur & intolerabile, locum illum nostro tantum commissum præsidio ac ditioni, quamvis tuæ sit diœcesis, tam inique vexari. Quapropter monemus, ut Abbati jure ac regulariter electo paternum animum & affectum, ut te decet, exhibeas, atque consecrationem benigne impertias. Quod cum se facere nulla ratione, nisi alteri a se electo, durus assereret, contemta ejus protervia, ne longum faciam, ex sententia & judicio totius venerandi cœtus qui aderat, Benedictus noster ab ipso Romano Pontifice benedicitur & consecratur. Episcopo vero interminando imperatur, ut nullam deinceps Abbati seu rebus monasterii molestiam inferre audeat, nihil nisi quod canonicum & regulare est inde ulterius exigat, nisi forte ab Ordinis sui statu periclitari non timeat. Qui malignæ suæ mentis callidus dissimulator, benigne quidem tunc respondit prout pater, illaturus plurima adversa, quæ in suo versabat pectore; quæ nos ad Benedicti cumulum patientiæ in rerum quandoque ponemus serie.

Ab Alexandro II. benedicitur.

IV. Ritus alienos rejicit.

9. Pastoris igitur suscepto regimine, quanta vigilantia illud administraverit, quam sancte & religiose quæ justa sunt faciendo & docendo vixerit, quamvis nostræ facultatis non sit evolvere, aliquo tamen pro modulo nostræ scientiæ amodo referre tentabimus, sicut audivimus & vidimus in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Primum itaque cum cognovisset quam plurimos congregationis fratres quibusdam novellis usibus & Regulæ contrariis gaudere institutionibus; ut supra firmam Petram ædificaret, nisus est hanc arenam postmodum nocituram eruere, & agrum his sentibus expurgare. „ Nostis, inquit, Fratres & filii mei amantissimi, quomodo sermo divi-„ nus eos increpet, qui humanas adinventiones divinis præferunt mandatis „ ac judiciis. Unde canit propheta Psalmographus: Et irritaverunt Deum „ in adinventionibus suis, & ideo multiplicata est in eis ruina: & ulci-„ scens erat in omnes adinventiones eorum. Ipse quoque Dominus in E-„ vangelio: Væ vobis, ait, Pharisæi, qui dereliquistis mandata Dei pro-„ pter traditiones vestras; & Paulus: Qui deferentes justitiam Dei, & „ suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti: itemque Scri-„ ptura: Sine causa, ait, colunt me mandatis & doctrinis hominum. Qua-„ mobrem hortor fraternitatem vestram, ut postpositis quibusdam superstitionibus & humanis institutis, quæ ad rem non pertinent, & a vera reli-„ gione abhorrent, Regulæ sancti patris nostri Benedicti studiis, in qua om-„ nis evangelica & apostolica perfectio constat, animum ad purum intenda-„ tis. Neque enim ego a Romano Pontifice consecratore meo aliud nisi „ eamdem Regulam, quam prædicarem suscepi in manibus; nec mihi præ-„ ceptum memini, ut diversos docerem & sectarer monasteriorum usus. „ In eadem quoque Regula audio mihi eumdem Patrem & ducem intonan-„ tem, & quodammodo inculcantem, & præcipue ut præsentem Regulam „ in omnibus conservem. Et alibi quasi comminando infert: In omnibus i-„ gitur magistram sequantur Regulam, neque ab ea temere declinetur a quo-„ quam. Nam si quid videtur in Regula deesse, aut minus dictum, unicui-„ que Abbati jubetur temperando complendum atque ordinandum, cum ab „ eo

Ps. 105. 29. Matth. 3.6. Rom. 10.3. Isai. 29.13.

Regulam inculcat.

S. Benedicti Regulæ c. 64. Id. c. 65.

„ eo dicitur: Nos autem providemus propter pacis caritatisque custodiam, „ in Abbatis pendere arbitrio ordinationem monasterii sui: quod etiam facile est in plerisque ejusdem Regulæ capitulis animadvertere. Non est „ ergo necesse in scribendis multorum monasteriorum consuetudinibus, Regula quam quisque professus est neglecta, multum insudare. De hac „ quippe scriptum potest intelligi: Hæc via, ambulate in ea. Non declinetis ab ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram. AN.CHR 1091 31. Maji.

10. Dixit, & a quibusdam ipse Regulæ adjectis & quasi superfluis, in victu videlicet & vestitu, ac lectis, abstinendum & parcius agendum mandavit. Quæ cum quibusdam dura & importabilia viderentur, eo quod in mente veteri cogerentur nova meditari, non tamen eos omnimodo aspernatus est: sed paucis, quibus ista observanda placebant secum retentis, reliquos in Cellis esse præcepit. Opinatus nempe est eos aliquando resipiscere, & salutaribus institutis diuturnitate consilii assuefieri. Ipsis autem in noxio tempore perseverantibus, & quod prius tantum didicerant sacrosanctum judicantibus, dum sese, invitati ad cœnam Dominicam, quodammodo conantur excusare, statuit quoslibet divites seu pauperes colligere, maximeque pueros nobilium filios enutrire, ut jacturam legionis quodammodo diminutæ, ceu bonus dux, novo milite instauraret, & novello recentique juvenum examine inventum ovium numerum non modo supplendo redintegraret, verum etiam augendo multiplicaret. Iis denique informandis, & ad meliora provehendis sedulus instabat prædicando, legendo & orando, opus quodlibet, ne per otium torperent, exercendo, dignas boni pastoris excubias gregi suo exhibens. Duodecim præsertim gradu humilitatis ut unusquisque memoriæ commendaret persuadebat, dicens, ibidem virtutum summam constare, unde quis facile queat ad celsitudinem cælestem scandere. Sancti Serapionis collationem de octo vitiis principalibus singulos scriptam habere & imitari cogebat.

Adversantes in Prioratus ablegat.

Novos tirones ut informat.

11. Confitenti aliquod facinus tanto affectu & non sine fletu condescendebat, ac si ipse ejusdem criminis particeps esset: cui statim pro Canonum auctoritate pœnitentiæ legem indicebat. Nec multo post, si compunctum, si humilem & quietum, & verbera Domini trementem explorando animadverteret; temperata & indulta censura Canonum, sacris altaribus reconciliabat, ita tamen, ut memor sui delicti numquam plangendo flere desisteret. Vidimus fratrem fragilem, & peracta pœnitentia labilem & pronum in crimine, quem ut animam suam pro ove poneret, in ecclesiam beati Benedicti, quæ secretior est, secum duxit, ibique aliquot diebus cum eo pariter contentus pane & aqua jejunando, Psalterium devote non sine fletibus, & per singulos versus invicem flagris affectus complevit, oblationemque pro peccatis illius demum obtulit, & sic per Dei gratiam fratri non solum delicti præteriti indulgentiam obtinuit, sed (quod satius est) affectum & voluntatem peccandi ademit? Excessus ipse suos fratribus spiritualibus, aut bene notis sibi Episcopis ac Sacerdotibus Romam pergentibus, frequentissime humi prostratus confitebatur; & eorum judicio eleemosynarum largitionibus diluebat, cum ipse proprio corpusculo creberrime duris loris ac nodosis usque ad sanguinem non parceret.

Erga confitentes ut se gerit.

Quo modo ipse delicta sua expiaret.

12. Tribus per annum Quadragesimis * totum corpus usque ad pedes cilicio ambibat, jejuniis edomabat. Vestitus omni tempore cuculla & tunica & duro cingulo supercincta, velut in acie positus, nocte dormiebat. Corporis infirmitatibus magis orationum ac jejuniorum antidoto, quam carnalis medicinæ aliquo medebatur electuario, ducens indignum cujusquam corpus Gallieni observare catarticum, quod Sacramentorum potius decet esse vasculum. Sanguine vero minutus lectione assidua carere non poterat. Peculiaribus orationibus ita operam dabat, ut raro umquam post matutinos, vel etiam in æstate, quando ocellis gratus sopor solet irrepere, quieti in-

* mos. quadrinis.

Exercitio ejusdem.

AN.CHR 1091 31. Maji. indulgeret; sed omnia oratorii circuiens altaria, quæsitum nocturnis vigiliis mentis vigorem ac puritatem studebat custodire & augere, spiritu canens in matutino interficiebat omnes peccatores terræ. Post completorium vero diu solebat orare & legere dicendo: Si dedero somnum oculis meis & palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino. Cum adhuc essem imberbis, & adolescens sequerer ejus cum lucerna vestigia; laborem tantum orationum ac vigiliarum ejus propter infirmam ætatem ferre nequibam. Illum tamen indefessos singultus, & suspiria imo latere petita, emittere audiebam. Quis umquam senum aut juvenum tam fervens fuit atque robustus in religione, quem si secum aliquamdiu duceret, quodammodo victum & exhaustum suo spirituali exercitio non redderet? Oratoria monasterii, & necessaria quæque fratribus habitacula ædificare & amplificare decreverat. Ad quod opus frequentissime, sequente fratrum & juvenum caterva, cum silentio psallendo incurvo dorso non sine sudore lapides & cæmenta ferebat. Nemo aliquando Ducum aut militum tantum gloriatus est in speciosis armis & fortibus equis, quantum ipse gaudebat librorum copia, immortalibus utpote animæ thesauris: quibus scribendis & emendandis instabat laboribus inexhaustis & assiduis. Balneis, nisi superfundendo, non est lotus, carne & adipe, caseo & ovis non est usus; quamvis ipsius carnis edulium concederet, & ipsemet propriis manibus præpararet, & incideret debilibus. Quotidianam in cibis frugalitatem hujusmodi omni tempore inconcussam tenere studuit, ut vilibus & minus esculentioribus atque insulsis cibis refectus satietatem usquequaque caveret; vinum forte & austerum quasi venenum fugeret. Benignus & humillimus erat subditis & obedientibus, terribilis ac velut fulgur apparebat superbis & resistentibus.

Auctor ab eo benigne acceptus. 13. Memini certe, nec umquam aliqua dies hanc memoriam meo eximet animo, quam benignus mihimet more pii patris occurrit revertenti ac miserrimo filio, & me fugitivum & inutilem servum, prodigumque filium & famelicum stola vestiri, atque calceamentis pedes muniri jussit. Nec me inter mercenarios passus haberi, in numerum filiorum qui secum semper fuerant, quamvis immeritum, semper adscivit, & *vituli saginati* epulis & gaudiis non discrevit. Unde non immerito illi ingens a me debetur gratia; & optavi, semperque optabo, ut ejus anima sedibus sublimata æthereis, nectarea suavitate & regni potiatur auctoritate, ubi me suis sanctis meritis impetret sibi sociari perenni tempore.

V. Festa ut celebrat. 14. In celebrandis vero sollemnitatibus, quam festinum se ac strenuum, ac spirituali gaudio alacrem vel hilarem ostendebat, quis digne referre sufficiat? Pridie quidem in vigiliis illorum admodum sibi in cibo & potu parcus erat, dicens primum sanctis Martyribus esse compatiendum, cum quibus postmodum semper sit lætandum. Exin modico somno indulgebat, & maturius ceteris a lectulo surgens, in oratione aliquantisper pernoctabat. Tunc denuo cum fratribus laudum officia ita strenue persolvebat, ut inter Angelos positus divinæ majestati crederetur adstare. Videres illum ad psallendum & canendum sua liquida & clara voce reliquos excitare, ne quis eorum somno marceret, sedilia cum lucerna circuire; delectos & humiles cantores, quibus vox esset modulatior ad canendum, & ad legendum doctiores præponere, adeo ut chorus eo præsente non egeret alio duce seu præcentore. Egomet hisce oculis notavi, cum peracuta & altisona voce in processionibus cantando jubilaret, lacrymas per ejus ora fluere, quod paucis, & nisi spiritualibus reor posse contingere. Somnum post matutinos non probat. Observabat autem lectiones terminando, processionesque protrahendo, ut ad diem usque divinum opus procederet, ne quid post matutinos ad lectum revertentibus invida hostis fraus surriperet, quod castitatis flosculos suave olentes adureret; & ita sollemne gaudium fœdando a sacra communione absterreret.

15. Jam vero in Capitulo, quæque erant dicenda in crastinum differendo, non

non permittebat fratres vacare multiloquio: sed peracto puro & hortatorio sermone de Evangelio, & mentibus auditorum sufficienter impresso, monebat ut pariter secum ante sanctam Crucem sese cuncti prosternerent, & indulgentiam sibi interventu sancti festi, quod agebatur, a Deo attentius postularent. Quod unanimiter & cum lacrymosis suspiriis illis adimplentibus, primus ipse surgebat, & absolvendo eos, quantum poterat, ut ad Missas agendas devote & humiliter præpararentur, & sacrosanctæ reverenter Eucharistiæ participarent, hortabatur: Sacerdotum autem nullus ante communem oblationem, ut privatam Missam ageret, a choro secederet: sed uno eodemque tempore in conspectum summi Dei oblaturi in odorem suavitatis accederent. Eleemosynario quoque pauperes omnes & hospites largius solito ea die recreare imperabat, cum ipsemet nihilominus inter ipsa Missarum sollemnia gregi pauperum ad se confluenti pecuniæ largiretur munera. Itaque omnibus exstructis & ordinatis ex sententia, qualiter & quam reverendissime ad sancti Archangeli Michaelis venerandum altare, cui non puto in orbe reperiri simile, procedebat & adstabat cum electo ministrorum ordine, cujus quantumlibet diserti eloquentia valeat exprimere? Ego nimirum (liceat concedere veris) obstupefactus in hac parte deficio. Sed ne reatum incurram, si de tanta re penitus siluero, non totum, prout vidi & sentio, sed utcumque quod possum, eloquor. Cum enim divina tremebundus ageret mysteria, & in modum crucis ex more tentis brachiis & in cælum defixis staret obtutibus, perfusus lacrymis ipsam Divinitatem videbatur contemplari vicinius: & totus ardens amore, imis funditus concussis visceribus, inter Angelos mente translatus, si fas est dici, non jam homo credi poterat, sed spiritus, & (ut pace sanctorum dicam) quodammodo alter Angelus. Ita verus Dei minister semetipsum totum per cordis contritionem Deo incendebat in holocaustum, ipse ara, ipse sacerdos erat & sacrificium. Recolebat siquidem sæpenumero „ quod ait beatus Gregorius de hoc tanto mysterio: Pensemus quale sit pro „ nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti Fi„ lii Dei semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa „ immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Jesu-Chri„ sti mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cæ„ lestibus jungi, unum quid ex visibilibus atque invisibilibus fieri? Sed „ necesse est, ut cum hæc agimus nosmetipsos Deo in cordis contritione „ mactemus: quia qui passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus „ imitari quod agimus. Tunc ergo vere pro nobis Deo hostia erat, cum „ nos ipsos hostiam fecerit. Et fidenter dico, quia salutari hostia post „ mortem non indigebimus, si ante Deo hostia ipsi fuerimus. Benedictus ergo quibus Dominici corporis portionem tradebat, vultus eorum & mentes, prout erat possibile, inspiciebat: & si quos minime compunctos, aut indignos animadvertebat, a sacramenti participio continuo arcebat. Quis denique potens, aut sæcularis quælibet persona, festo die virum Deo deditum & lectioni vacantem, nisi grande & inevitabile urgeret negotium, extrahere a claustris poterat?

16. In hunc igitur modum sollemnes dies, ac potissimum ipsius Domini, & intemeratæ Genitricis ejus festa colebat, quamvis in profestis ac quotidianis diebus a Missarum celebratione cessare minime noverat. Dominicæ quoque Annuntiationis, Nativitatis, Circumcisionis, Apparitionis, in templum Præsentationis, parentibus exhibitæ subjectionis, baptismi, jejunii, sanctæ tentationis, & angelicæ ministrationis, necnon & prædicationis ac miraculorum, Transfigurationis itidem, Passionis & mortis, Resurrectionis, Ascensionis, Advocationisque & secundum assumptam totius nostræ salutiferæ dispensationis memoriam quotidie pura devotione recolebat, & quinquaginta psalmos inter ista apte partiendo cum antiphonis congruis & collectis intercinebat.

17. De hospitalitate autem illius plurima dicere supervacaneum duximus,

AN.CHR. 1091. 31. Maji.

De Missis & communione quid statuerit.

Greg. Dialog. lib. 4. c. 58. & 59.

VI. Hospes excipit ut Christum.

AN.CHR. 1091 31. Majl. mus, cujus re atque experientia ita factus est inclytus, ut singularem palmam illius suis obtineret temporibus, fieretque per eam cunctis in Romano fere orbe degentibus celebris ac notissimus. Nam, quoniam hilarem datorem diligit Deus, multam animi ac vultus in adventu hospitum alacritatem præferebat; & tunc permaxime divinitus sese visitari & quodammodo beatificari crederet, quoties non unus tantum hospes, sed multi simul supervenissent. Hanc itaque tam liberalem humanitatis gratiam cum nullis cujuslibet generis hominibus denegaret, domesticis fidei præsertim ac peregrinis, sicut præcipitur, speciali & humillimo affectu, sicut ipsi Christo, cum omni reverentia deserviebat: quorum frequenter multitudo, quoniam locus in Romano itinere est positus, oppido fessa & lassabunda ad eum confluebat. His nimirum quotquot erant Episcopi seu Cardinales Romani, Canonici quoque, Abbates, & monachi, postquam de more cum fratribus omni officio caritatis occurrisset, præparata habitacula & tapetibus sufficienter strata singulis apte distribuebat, & ministros lectos ac strenuos, qui ad nutum semper adstando servirent, illis deputabat. Ipse vero velut succinctus hospes, huc illucque cursitando, tempore prandii omnium manibus aquam infundere festinat. Dehinc pulmentaria, prout cujusque propositum est, copiose administrari jubet. Ipse, ne cui aliquid desit, ministros hortatur, ac circuiendo providet omnia, cupiens varia, ut dicitur, fastidia vincere cœna. Procurat etiam ne turpe toral, ne sordida mappa corruget nares. Splendeat ut focus, scyphorum, lancis, & cantari esset munda supellex. Postremo qui pridem sibi asper erat & parcus, participando mensæ hospitum benigne solvebat hospitis animum, & præsente sponso, ineptum putabat & injustum servare solitum rigorem jejuniorum; post eorum discessum recompensans in districtione continentiæ, quicquid minus solito ipsorum causa fuerat actitatum, secundum quod scriptum est: Non possunt jejunare filii sponsi quamdiu cum illis est sponsus: veniunt autem dies, quando auferetur ab eis sponsus & tunc jejunabunt. Inter epulas ipsas, amoto procul omni strepitu, aut lectio sola resonare, aut, ut lætum ageret convivam, jocundum de rebus spiritualibus colloquium fieri. Quid plura? Large illis per omnia suppeditando indigentia, credere se reficere Christum, secundum illud propheticum: Hæc requies mea, reficere lassum.

Marci 2.19. Isai. 28.12.

18. Enimvero videntur quidam implere caritatis officium serviendo hospitibus per biduum aut triduum; Benedictus cum eos secum haberet per aliquot menses seu tempus annuum, quin (ut verum fatear) biennium vel triennium, exhibendo tam ipsis quam equis eorum ac famulis ad usum quæque erant necessaria, non mutabatur nec minuebatur erga eos prior benevolentia: sed inconcussum & eumdem gerens animum, qualem caritatis affectum monstraverat in primordio, talem & ferventiorem gerebat in extremo. Et ne tantum videretur illis prodesse in alimentis, quosdam vestibus valde bonis, quasi suis usibus præparatis, vestire, quibusdam equos donare, aliorum loculos nummis implere; nonnullis vero, qui omnibus his carebant, aut suis rebus nudati, deprædatique in itinere fuerant, hæc omnia simul largiebatur; & ita denuo læti ac Deum benedicentes, atque ejus famulo grates agentes, domum regrediebantur. Debiles quoque & diutinis per viam languoribus affecti enitebantur, quantum poterant, ut ad monasterium pertingerent quantocius, quod certi erant esse quasi asylum ac commune receptaculum omnium miserorum. Quos pater sanctus benignius refocillabat, corpusque eorum, plurima valitudine attenuatum, delicatioribus cibis atque usu balneorum usque recreabat, donec ad pristinum incolumitatis statum eos reduceret; & sic eos suo viatico & benedictione suffultos dimitteret, præcipue illos, a quibus præsentis sæculi retributionem nullam speraret.

19. Præsens aderam cum frater quidam, cujus nomen prudens prætereo, ante patrem Benedictum venit, & maligno mentis suæ spiritu inflatus su-

super hospitum frequentia, eo quod viderentur sibi monasterii bona quæque absumere, ita audacter apud eum conquestus est. Quid est hoc quod vos agitis? quam ob rem omnium rerum nostrarum copiam ignotis & advenis tam affluenter ac per multa tempora dilapidando dispergitis? Æquumne vobis videtur & integrum, ut ipsis optime ac splendide epulantibus, nos per rerum utendarum inopiam deficientes ceu famelici esuriamus? Sicut a veridicis certe accepimus, & ipsi experimento probavimus, non habent aliorum monasteriorum Abbates hujuscemodi usus: sed si quis ad eos vespertinus hospes advenerit, aut discedit in crastinum, aut, ut multum, forte moratur per biduum. Vos autem nil credendo hospitibus actum, cum quid supersit agendum, quicquid undecumque corradere potestis, eisdem nimis prono favore semper largiri non cessatis. Cumque talia verba nesciens ac pusillanimis murmuratione turgidus diffidenter evomeret; vir bonus, ut erat mitis atque placidus, ad singula ejus mordacia dicta nihil aliud quam illam Apostoli auctoritatem studuit opponere; Hospitales invicem sine murmuratione. Unde contigit, ut tam sancti Apostoli auctoritate, quam patientiæ ipsius lenitate frater devictus, numquam deinceps proriperet in tantos diffidentiæ vel impatientiæ ausus.

AN.CHR. 1091 31. Maji.

1. Pet. 4.9.

VII.

20. Præscriptis itaque pietatis & misericordiæ operibus, quorum odore ubique flagrabat, sicut ager plenus cui benedixit Dominus, dilectus factus est Deo & hominibus: adeo ut beatæ memoriæ Papa GREGORIUS, sanctorum Canonum suscitator & custos integerrimus, qui pro legis Dei veritate ab HENRICO perfido rege & simoniaco, & GUIBERTO hæresiarcha apostolicæ sedis invasore innumeros perpessus est persecutionum impetus, suis eum sic attolleret ac foveret litterarum consolationibus. Viscera sanctorum requieverunt per te, frater. Hæc de ejus hospitalitate dicta sufficiant: nunc de pauperum cura & eleemosynis ejus paucis agamus, cujus tam vehemens illi erat studium, ut cum nefas putaret, si penes se alterius pecuniæ aliquid in loculis haberet reconditum, ferebat tamen super se semper eleemosynæ censum, ne quando vacuus ab eo redire posset aliquis pauperum. Et quamvis a suo monasterio, ut alter Martinus, facile erui non posset; si quando tamen exsistentibus causis de monte descenderet, eleemosyna, sicut scriptum est, quocumque ibat in manu illius sudabat: quatenus ejus assidua largitione quotidianos mundaret excessus, qui frequenter solent irrepere curis familiaris rei ac negotiis sæcularibus. Jam vero extra monasterium positus, tutelam & curam viduarum, pupillorumque & orphanorum, qui suæ ecclesiæ juris erant, ad se potissimum pertinere aiebat; & ne alicujus violentia opprimerentur, anxie providebat. Vidimus sæpe cum inter judices compelleretur sedere, ipsique causidici linguas acuerent litibus, tacitum finem rei expectantem, & librum, quo carere non poterat, præ manibus habentem, lectioni magis operam dare, donec in placiti exitu necessario aliquid decerneret aut determinaret. Quis mortalium in ejus præsentia nugari, aut inepte ludere discinctus ut nepos præsumeret, excusso risu dissolutus aut turpi scurrilitate? Adeo integritas & severitas animi in ejus venusto, & gratia pleno vultu signis decentibus erumpendo apparebat, & formosæ egregiæque personæ speciosa proceritas imperiose semper & ubique eminebat, ut aspicientium oculos ad honestatis reverentiam & Dei cultum non solum invitaret, sed etiam traheret.

VIII. Prioratus ut visitat.

21. Fratres autem qui in Cellis monasterii longius degebant, & quorum illi cura erat maxima, visitaturus, in primis summopere providebat tantam librorum copiam secum deferre, quæ usque ad reditum sufficere posset sibi comitibusque ad pastum animæ. Positus vero in itinere, per aliquot horas, priusquam ab hospitio exiret, cum suis lectioni vacare. Ad quod si forte sæcularium tumultus officeret, in pomeriis domus seu vineis locum amicum quieti seligere, præstolantibus ceteris, consilii agendi vel cujuslibet rei

AN.CHR. 1091 31. Maii rei occasione. At ubi cum ventum erat ad loca, quorum gratia exierat, fratrum vitam & actiones, secundum Prophetam, fodiendo parietem inquirere & subtilissime examinare sategebat, & instructionem correctionemque necessariam subministrare. Claustra seu ceteras regulares officinas facere eos compellebat, quibusdam pauperioribus ad hoc opus sumptus præbendo, seipsum pauperare voluit, aut per se ædificando moratus est, quoad illud opere complevit. Hortabatur magnopere, ne bini tantum aut terni, aut certe singuli manentes more Sarabaitarum vellent vivere: sed semper hujusmodi, si fieri posset, numerum excedentes, & ad monasterium seu ad Cellas, in quibus majori ordo servabatur diligentia, crebro recurrentes animarum suarum saluti sollicite consulerent. Obtestabatur per Christum, ne simoniaca aliquatenus hæresi polluerentur, summaque detestatione eos abhorrebat, qui pro decimis, vel ecclesiis adipiscendis, sicut moris esse solebat quibusdam monachis, vel unius oboli pretium largiretur.

Absens a suis desideratus. 22. Cum autem causis aliquando emergentibus, ultra promissum statutumque temporis terminum moraretur, sic eum fratrum fidelibus citus desideriis ac votis revocabat conventus: O pie Pastor & Patrum maxime, jam nimium abes, maturum reditum pollicitus, jam nimis ingrata tuæ sanctitatis absentia nostra plena tuæ dilectionis sollicitat pectora. Quos ipse A- Prilip. 2. postoli dicto sic noverat refovere: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum; ut idem sapiatis, eamdem caritatem habentes, unanimes, idipsum sentientes. Itaque, carissimi mei, sicut semper obeditis, non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Jam vero in reditu, cum adventus illius fama fratrum aures percelleret, quanto gaudio omnium corda hilarescebant, testabantur lacrymæ fusæ præ nimia exsultatione.

Item a pauperibus. 23. Taceo de pauperibus, quorum multitudine adeo tunc densabantur montis anfractus, ut vix per eos fieret transitus. Hi ergo, audito nomine ejus ingenti tripudio hujusmodi dabant voces ad cælum cum lacrymis & plausibus. Advenis tandem, pater desiderabilis, advenis. Jam reddis lucem patriæ, unicum solamen dulceque præsidium, & spes tuis orphanis, contractis atque viduis. Alii quoque applaudentes succinebant: O utinam, pater optime, & rerum tutela nostrarum, tibi longæva vita donetur divinitus, quo tuis alamur eleemosynis multis temporibus! Tunc illo per montis clivos ascendente, alii prodeuntes de suis tuguriis ac mapalibus, alii infirmi suis latentes in antris seu cubilibus, nonnulli orphani sive pupilli præuntes ac subsequentes, velut alter Christi exercitus suo duci, omnes triumphali voce concinebant: Benedictus qui venit pater Benedictus. At ille psallens & incedens nonnumquam pedibus discalceatis, ceu bonus opilio, prudenter discernens vultum proprii gregis, per seipsum largiori manu dabat cunctis egenis, maxime curam gerens super cæcis, debilibus, atque contractis. Hæc, quoties ascendebat, operari non negligebat, ut maculas curæ fami- Luc. 11. 41. liaris dilueret Domini præcepto dicentis: Date eleemosynam & ecce omnia munda sunt vobis.

Miraculis hæc præstare. 24. Forte aliquis mihi succenseat, & hoc quod texo opus, quasi vile ac sterile nulliusque momenti, eo quod signa atque miracula nulla complectatur, pronuntiet: non intelligens quemlibet sanctorum magis vera virtute animi, & optimis moribus metiendum, quam miraculis, quæ bonis atque malis communia esse possunt, prædicandum. Sed immerito. Hæc enim quæ de Dei famulo retulimus, sanctitatem efficiunt, illa tantum loquuntur: ista legentibus ædificationem, illa plerumque solam admirationem reddunt. Est quoque satius magnæque virtutis documentum præstantius, vitia & pravæ delectationis fomenta quemque ab animo pellere; & sic bajulando quotidie crucem, quodammodo semper martyrem esse, quam immun-

mundorum spirituum catervas ab hominibus ejicere, quod etiam multos AN.CHR 1091 31. Maji.
pseudo non ignoramus posse patrare: & in aliena carne morbos diversique generis febrium cohortes exstinguere, quod per herbarum etiam vires & medicinæ antidota fieri liquet esse possibile. Timeat autem miraculorum appetitor & amator, quod in Evangelio suis calumniatoribus exprobrat Salvator: Generatio mala & adultera signum quærit. Idemque discipulis super miraculorum effectu gloriantibus ac dicentibus, Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo, ait: Nolite gloriari, quia dæmonia vobis subjiciuntur: sed gaudete potius & exsultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Quod autem divina miracula cessare quorumdam aliquando peccatorum enormitas faciat, exinde perpendimus, quod eadem Domino nostro, cum sit re vera omnipotens, impotentia quædam adscribatur, cum de eo ab Evangelista dicitur: Et non poterat ibi, id est Capharnaum, aliqua facere miracula propter incredulitatem illorum. Et beatus Papa Gregorius „ in suo Dialogo: Plerique, inquit, hodie signa non faciunt, & tamen signa „ facientibus dispares non sunt. Item ipse in quadam homilia: Signa hæc in „ exordio Ecclesiæ necessaria fuerunt. Ut enim fides credentium cresceret, „ signis & virtutibus fuit nutrienda: quia nos cum arbusta plantamus, tam„ diu eis aquam fundimus, quousque ea in terra convaluisse videamus: at si „ semel radicem fixerint, irrigatio cessabit. Nos ergo metuentes illud, unde præco veritatis Paulus, in quo Christus loquitur, Judæorum perfidiam causatur: Quoniam Judæi signa petunt, &, Signa non sunt data fidelibus, sed infidelibus; ad perfectionem feramur, & in isto Dei famulo non signorum efficaciam quæramus, sed robur animi, veræque dilectionis Dei ac proximi, qua egregie insignitus est, & per quam tota lex adimpletur, decus & constantiam admiremur: quamvis & nos paramus pleraque de eo scribere, quæ non usquequaque indigna ferantur admiratione.

Matth. 12. 39. Luc. 10. 17. Marc. 6. 1. Cor. 14. 21.

IX. Chuniberti episc. vim patitur.

25. Operæ pretium est jam nunc adversitates illas multiplices, quas a Simoniacis & schismaticis, maximeque a CHUNIBERTO Taurinensi, perpessus est, inserere, ut quoniam scriptum est, Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis: iste quoque diversis malorum angustiis pressus, instar auri probati ac lapidis pretiosi, ad coronam æterni Regis aptus appareat; & passus ad modicum cum sanctis, perenni cum eis luce splendescat. Ab eo namque tempore, quo, sicut initio præfatus sum, idem Chunibertus ab ALEXANDRO Papa in mandatis accepit, quatenus, si Romanæ sedis amicitiam vellet colere, Clusino monasterio, solius beati Petri patrocinio olim commisso, atque eidem abbati Benedicto minime infestus esset; iniquæ mentis lividus dissimulator curia digressus, dolos quos ruminabat, per rerum monstravit exitus. Cœpit quippe multis oblocutionibus, & abusivis injustisque exactionibus Abbatem vexando lacessere: interdum tamen, ne Romani Pontificis imperium offenderet, ab injuriis temperare. At vero prædicto Papa Alexandro ex hac luce subtracto, & GREGORIO archidiacono apostolatus culmen adepto, cum inter eum & regem Henricum, propter simoniacam hæresim excommunicatum, magnum fieret discidium; tunc & Chunibertus cum aliis plerisque Italiæ Pontificibus, occasione schismatis reperta, Regem suum secutus, & cum eo pariter anathematis vinculo innodatus, a Romanæ ecclesiæ communione stolidus dissilivit: & sic demum effrænatus, ad persequendam Clusinam ecclesiam, & Abbatem, pro viribus animum intendit.

Eccli. 27. 6.

26. Et prius quidem fratrum animos diversis pollicitationibus ac blandimentis suasoriis tentat corrumpere, si forte eos ab Abbatis sui obedientia sive subjectione circumveniendo aliquatenus posset subvertere. Quod cum minime dolis procedit, alia via aggreditur eos expugnare, & mala quæ poterat inferendo, ac messes eorum se ablaturum minitando, effecit, ut quidam e fratribus, patre Benedicto non approbante, ad eum venirent, si forte hornarum frugum ab eo usum impetrarent. Quos ubi vidit vir ventosus,

AN.CHR. 1091. 31. Maji. tosus, ut erat mirum in modum humanæ laudis avarus, signorum classe ipse caritatis expers cymbalum tinniens, mox urbem totam commovet, cunctos cives & populares suos convocat super fratrum illorum pœnitentia, eo quod Benedicto quasi a se excommunicato communicaverint, illis nolentibus ad populum concionatur. Denique facit verba plena sui laude & Benedicti abjectione, subjiciens canendo: Venite, filii audite me. At illi fratres taliter illusi, ad monasterium sunt regressi, non sine pœnitudine, quod ejus participio sic fuerant taminati. Tunc Chunibertus, alter Herodes, videns quod ab illis ludibrio sit habitus, majori indignationis & iræ face succensus, suas vires exserit, hostili manu monasterii agros populatur, villas & ecclesias igni concremat, factaque multa præda, sed non absque suorum grandi jactura, redit militum agmine lacerato ad propria.

Ab ejectione servatur. 27. Sed Benedicto hæc intrepide aspiciente, & super ejus vecordia magis flente & orante, Chunibertus nihilominus cum PETRO marchione conjurat, ut sæpedicto Abbate a monasterio ejecto, alium sibi, pro nefas! ibidem præponere liceat. Nec mora, & ecce uterque multo milite stipatus ad sanctum locum properat: portæ effringuntur, famulo Dei Benedicto, ut quam cito exeat, imperatur. Sed affuit plane virtus divina. Nocte enim jam imminente, dum vir Domini impavidus in oratione & Dei laudibus pernoctat, ipsi ejus hostes per totum noctis spatium epulantes, plus nimio sese mero ingurgitant. Mane autem facto, impulsi, credo, virtute angelica, ob quam rem venerant obliti, citato gressu exeunt, & infecto negotio nemini quicquam loquentes dilabuntur.

X. Tandem ejicitur. 28. Nec multo post Chunibertus ille ad se reversus, sed divino miraculo minime conversus, Marchionem adit, eumque pactis funestis impetendo, quod Benedictum a loco non pepulerit, perjurii arguit. Ad quem ille: Quid est, cerebrose, quod loqueris? Satisne sanæ mentis es? Numquid locum & Abbatem tuæ potestati prout pepigi, non deliberavi? Nil jam mea interest. Actum, inquiunt, ne agas. Quid plura? Senex inveteratus impellit juvenem circumflecti multis circumventionibus, & sæpe insibilando venenata consilia, ejus patulis auribus urget ad facinus, per quod non dimidiando dies suos periturus erat ipse maturius. Venitur ergo quantocius ad monasterium; pellitur pater Benedictus, complurimis suorum lacrymoso suspirio comitari illum cupientibus. Et quamvis posset hostibus facile resistere, Pyrchiriani montis tutela satis natura muniti & arte; maluit tamen humiliter adversario cedere, præcepto Domini dicentis, Si vos persecuti fuerint in una civitate fugite in aliam; simulque dedit locum iræ, imitatus vestigia summi patris BENEDICTI, monachorum omnium ducis eximii, qui locum suum deseruit, circumactus similiter insidiis cujusdam sacerdotis impii. Mansit ergo pauper & exul aliquantum temporis extra possessionem monasterii, in vico, qui dicitur sancti Antonini: ad quem tamen totius congregationis intendebant oculi, & de illius nutu seu dispositione pendebant, quamvis illius scelesti & sacrilegi custodes ac famuli in monte residentes, sacri altaris oblationibus diripiendis inhianter insisterent.

Matth. 10. 23.

XI. Cassianum ad Regulæ intelligentiam esse necessarium discit. 29. Sub eodem tempore, cum mundani strepitus quam maxime securus amicæ quieti & lectionis studio operam daret, & ad intelligendas Regulæ quasdam sententias, quarum scrupulo non parum movebatur, ad ostium amici pulsaret, sanctus BENEDICTUS monachorum Legislator & signifer in somnis illi apparuit. Videbatur autem illi, quod ad mensam tantus Pater sederet, sibique assistenti ac ministranti vini pocula ad bibendum porrigeret. Deinde ab illa mensa surgens dicebat illi: Fili mi, sequere me. Cumque jussus pedetentim præeuntis vestigia sequeretur: Mi pater, ajebat, utinam super sententiis quibusdam in Regula tua positis, quas minus evidenter intelligo, me certificare digneris. Ad quem major Benedictus: Si vis, inquit, carissime, de quibus ambigis plenius informari, & monastici Ordinis perfectionem desideras adipisci, quære tibi librum Johannis Cassiani, qui

Patrum

Patrum Instituta ac Collationes stylo prosequitur latiori. Hac igitur visione potitus, & satis superque gavisus, quam vehemens studium postea habuit illum librum legendi, nostri testificantur oculi. Aliquantum fluxerat temporis, & cum hujus visionis seriem HUGONI venerabili abbati Cluniacensi retulisset, hæc ab eo audivit: Poculum a Patre nostro, cui ministrabas illum, statim secuturus accepisti: quia necesse est te, frater, calicis & passionis Sanctorum compatiendo participem fieri: quod ita significatum, sicut tantus interpres dixit, rerum probavit exitus: Sed prius dicendum est qualiter absque humano adminiculo idem Pastor noster monasterio per Dei voluntatem sit restitutus.

AN.CHR 1091 31. Maji.

30. Quadam namque die fratrum diutinis lachrymis admonitus, solis jam abeunte curru, montis verticem paucis comitatus subiit. Cujus mox audito famoso nomine, omnis illa sacrilega manus, quæ sua indigna statione & rapina locum polluebat, ingenti horrore perculsa illico fugiendo defluxit. Petrus autem marchio, pro eo quod sanctum locum violavit, necnon & virum Deo plenum sua temeritate contristavit, post trium mensium spatium, angelica, ut credimus, ultione percussus, vitam male finivit. Chunibertus quoque super nequitiæ suæ ausibus non diu gloriatus est. Nam qui prius pollere videbatur sapientia & episcopali dignitate, involutus tandem Henrici superbi regis errore, ac per hoc ab apostolica damnatus sede, quanto de celsiori gradu proruit, tanto graviori casu elisus est. Porro quoniam in reprobum sensum meritis exigentibus traditus, locum quem princeps Angelorum Michael superbiæ ultor promptissimus elegit, ipse irreverenter temeravit, extemplo vita privatus, nec in sepulcris patrum suorum, hoc est in sede sua, utpote excommunicatus, sepulturam promeruit.

Adversarii ejus dant pœnas.

31. Longum est enarrare, & lectionis prolixitas forsitan aures minus purgatas oneret, si velim explicare per singula, quot & quanta pertulit acerba bonus Doctor noster ab Henrico rege, ejusque complicibus Simoniacis, pro veritatis ac religionis constantia, Sed, ut verum paucis absolvam, quia ipse catholicam veritatem adprime colebat, & beato Papæ Gregorio ejusque sequacibus favebat, & charitatis largitionumque copia, ut jam pridem diximus, complacebat: propterea regiam aulam simoniaci canes videlicet paullatim hac fama atque latratibus compleverant, solum esse Benedictum, qui faceret ut suum Regi detraheretur diadema, & in Monasterio sancti Michaelis, quo pacto vita & regno pariter privaretur, crebra fieri conciliabula. Unde regali non parum infensus curiæ, cum a domno papa Gregorio, cui ob merita sua erat charissimus, Romam quodam tempore fuisset invitatus, ejusque colloquio fruitus ad Casinum montem properaret, idque Regi post biduum compertum foret; tanto studio jussit illum persequi, ut ejus impias manus nullatenus posset effugere. Multo quippe militum equorumve sudore, antequam illo perveniret capitur, trahitur; nec sine calumnia ad Regem reducitur. O qui tunc plausus, & gaudia quanta fuere! Iniquorum nempe sacerdotum non cælestis, sed terreni Regis palatio excubantium, alii cruce dignum, alii ultricibus flammis concremandum, nonnulli ferventissimum ferrum per ejus tempora penetrando adigendum, plerique oculis cæcatum in longum exsilium detrudendum, ut regnum tanta sorte purgetur, adjudicant. Fit prorsus quasi insigne trophæum, communem hostem esse captum, monstrum magnumque osorem regiæ salutis & suorum omnium,

XII. Henrico imp. exosus.

Et ab eo comprehensus.

32. Has igitur verborum cruces, & plurimas id generis contumelias diræ custodiæ mancipatus, suisque rebus exspoliatus jamdudum mansuete tolerabat, nihilque aliud, quam suprema mortis pericula ac corporis sui ludibria manebat: sed Dei nutu & Archangeli providentia, affuit illi præsidio ADALEIDIS marchisia, mulier in Dei rebus tunc bene devota, & in rerum administratione constantissima, de cujus morte multis facta præda nostra usque hodie gemuit patria. Hæc itaque, quoniam apud Regem tunc

Adaleidæ favore eripitur.

AN.CHR. 1091 31. Maii temporis multum poterat, constanter ad eum intrat, & ut illum Dei famulum, quietiam secum venerat, sibi pro sua reddat clementia, humiliter supplicat. Hunc suæ decus patriæ, columnam & quasi solem affirmat esse Italiæ, seque reverti, nisi eo recepto, impossibile. Visum est ergo Regi quod petebat durum; hanc tamen offendere ratus non esse sibi integrum, eo quod regni quodammodo claves & Longobardiæ teneret aditum, quamvis invitus multumque renitens, patrem reddit Benedictum. Ereptus itaque sicut ovis a luporum sævis faucibus, & ad monasterium regressus, tanto in jejuniis & eleemosynis se in Dei rebus adstrinxit, quanto extra cellam evagatus sæculi rebus atque sceleratis admixtus exstitit. Qui tetigerit, inquiens, picem coinquinabitur ab ea; &, Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.

XIII. Witelmi episc. pravi more. 33. Mortuo autem, ut superius dictum est, Taurinensi Chuniberto, successit ei quidam *a* VVITELMUS, qui, quamvis omnium quos terra sustinet moribus esset turpissimus, potuit tamen obtinere ab Henrico rege protervo, copia auri, ut possideret, immo pollueret nomen Episcopi. Usurpata vero Episcopi dignitate ipse, fæx terræ, & fruges consumere natus, qui prius fuerat Stoicus, sive, ut ajunt, Paterinus, gaudens sorte mutata, quicquid undecumque compilare poterat ventri donabat avaro. Verum nil satis erat, quippe cum quater in nocte, si bene memini, totiesque in die blaterando pastum peteret tribus ursis quod satis esset. Is ubi bona episcopatus in fumum cineremque verterat, pauperum nostrorum rapinis gula harpiis digna rapacibus exæstuabat. Talis ergo pernicies & tempestas baratrumque macelli annis plurimis sanctum Dei virum, nostrumque monasterium admodum vexavit, ventrisque omasum nostrarum rerum sacrilegio, & raptu farciendo, tandem ad instar utris tumidus medius crepuit, atque ita sua fæce & sordibus supernas infernasque auras polluit.

Fratris & fororum ejus virtutes.

XIV. Episcopi item Vercellensis. 34. Venerat ad monasterium & Vercellensis Episcopus, æque ipse pestis ac simoniacus: jamque presbyter illius super venerandum sancti Michaelis altare Missas acturus calicem posuerat, cum jussu patris Benedicti fratres supervenientes calicem ad terram reijciunt, Episcopum una cum presbytero suo ab altari retrahunt, & ab ecclesia non absque injuria eliminant. Quam rabidis tunc ille potens minis simul cum Marchisia, ad cujus curiam venerat, intonuit! quæ rerum damna, vel injurias ab illis ob hanc causam non pertulimus? Hæc ideo dixi, ut ostenderem, quanta constantia vir Domini atque ejus alumni semper Simoniacorum fugerint consortia, & vitaverint cautius sanguine viperino, tametsi multa ferrent incommoda hoc amore veritatis & zelo.

XV. Monachus convalescit. 35. Frater quidam, quem hodie reor superstitem, plurima infirmitate laborans, in extremis positus linguæ officium amiserat: sed viro Dei Benedicto cito adveniente, & illum suo nomine paterno affectu vocitante, cum minime respondisset: Præcipio, inquit, tibi per obedientiam, fili Petre (hoc enim erat ejus nomen) ut mihi loquaris. Ad hanc vocem oculos mox aperiens delictorum confessionem egit, susceptisque divinis Sacramentis, orante tanto Patre, ocius convaluit.

XVI. Item alius. 36. Novimus alium mei nominis fratrem, qui dum nimis incautus super solarium miræ altitudinis temerarius incederet, lapsus est, & tanto casu omnibus pæne attritis ossibus, in domum infirmorum delatus, multis quamvis balneorum usibus, seu epithimiorum fotus medicamentis, jacebat desperatus. Huic jacenti quasi exanimi & dissoluto senex canicie & albis vestibus decorus in somnis visus est, dicens illi: Surgens sequere me. Cumque frater propter defectum suum, cujus erat sibi conscius, hæsitando moram faceret, rursum senior ingeminans: Surge, ajebat, surge; & hunc quo membra debilia sustentes accipe baculum. Mane igitur facto, cum isdem æger patri

a Et tamen Franciscus Augustinus Chumberto substituit Wibertum, Wiberto Maynardum, nulla Witelmi facta mentione.

patri Benedicto sibi assidenti visionis hujus ordinem panderet, contigit ut bonus Teutonicus baculum fabrefactum Abbati offerret. Quem idem Pater infirmo bajulans: Hic est, inquit, baculus tibi, fili carissime, in somnis traditus; accipe, nihil addubites, surge. Qui statim, mirabile dictu, ita erectus est, ut pedes, ceterique artus sua deinceps officia strenue facerent. AN CHR 1091 31. Maji.

37. Tempore quodam communi utilitate fratrum admonitus in Longobardiam exierat: sed quoniam gregis sibi commissi absens etiam sollicitudinem gerebat, cum more solito post Completorium lacrymosas preces quasi pro filiis holocausta Domino obtulisset, positus in cubili, cœpit fratrum mores ac vitam animo secum revolvere. Tali igitur cura, ut assolet, exæstuanti somnus obrepsit, viditque Angelum quasi succinctum & ad iter agendum præparatum, quem interrogans: Quo tu, inquit, o beate, sic intendis pergere? Cui Angelus: Ad monasterium vado, jussu Domini correpturus quemdam fratrem impœnitentem, & immemorem factum sui delicti. Simulque designat illi & nomen fratris, & acti facinoris. Nec multo post tempore vir Dei ad montem regressus, invenit monachum illum Angelica visione notatum, lecto gravi ægritudine decubantem: qui mox adventu ejus, quem anxius opperiebatur, exsultans, ut se visitaret oravit: & confessus peccatum illud, pro quo divino flagello multabatur, indicta pœnitentia & orationum ejus salutari antidoto, non solum animæ, sed etiam corporis cito salutem promeruit. Confessio.

38. Longobardus quidam causa orationis ad sanctum Michaelem venerat cum proprio filio: qui dum attentius agens curam orationis, cuncta Oratorii circuiret altaria, accidit filium licentius vagari patris solutum custodia. Qui licet puerili rerum victus concupiscentia, de paschali cereo ante sanctum altare, ut moris est, sito, furtim portiunculas compilavit. Quod tametsi videri poterat non grande piaculum, virtus tamen Archangeli istud non dimisit inultum: ut postmodum, credo, evidenter claresceret, quid faceret per fidelem suum Benedictum. Nam cum paullo post vir ille cum puero suo de monte descenderet, cœpit idem puer gravi dolore illius manus, quæ furti conscia erat, vexatus, totus tremore, patremque his vocibus interpellare: Accurre, pater, accurre citus, en morior, nisi subvenis quantocius. Cumque homo ille manum filii, utrumque jam brachium valde intumescere cerneret, nimia doloris anxietate turbatus, hos ad cælum displosis manibus ferebat ejulatus: Me miserum quid agam? Sancte Angele, quid facere voluisti, ut unicum meum, quem tibi præsentaveram, sic tolleres mihi? Recepto tamen sensu & sedatis lacrymis, sciscitatur puerum sermonibus blandis: Care filiole, quid fecisti? Num in sanctuariis aliquid tetigisti unde sancti Archangeli celsitudinem forte offenderes? Tum ille: Ita est, inquit, de sancto ejus cereo particulas quasdam mihi surripui. Ad hæc hanc causam intelligens morbi, ad sancta regressus, petendo veniam nati reatibus, lacrymosis complebat monasterium clamoribus. Quibus excitus adveniens cum fratribus vir Domini, vehementer condoluit misero homini: & facta oratione, aqua, quam mox benedixit, membra pueri dolentia ac tumida aspergit; & ita patri sanum & bene se habere clamantem filium restituit. Quanto ille bonus vir gaudio descendens tripudiavit ex laude Archangeli atque ejus famuli Benedicti, & cantu, quo totum nemus resonabat, intelligi potuit. XVII. Paschalis cereus.

39. Neque illud miraculum reticendum, quod multi qui videre, magno stupore attoniti solent enarrare. Quidam Cismontanorum nobilium, dum Cellas ultra montes aliquando viseret, filium suum parvulum, qui GUIGO vocabatur, tanto Patri ad monasticum Ordinem educandum tradiderat. Quem dum in equo effrenando nimis ac feroci a fratre sibi dato secum duceret, unus ex promptis famulis Morestinus (notus est homo) videns puerulum equi impatientis instabilitate jactatum laborare, imposuit illum in mula, ut mansuetioris animalis dorso suavius jactaretur. Ventum erat ad lo- XVIII. Puer ex lapsu sallitur.

AN CHR 1091 31. Maji. cum cujusdam magnæ vallis, quæ Gumnisia dicitur, ubi Beza violentus amnis, exesis utrimque suis ripis, viam iter agentibus juxta se habere non patitur. Hac igitur cogente necessitate, ascendentibus illis per arctam semitam montis secus positi, unde transeuntium per ardua oculos hians abyssus sua altitudine potest offendere, accidit ut infans ille timore equi præeuntis & huc atque illuc terga versantis, frenum nimis trahens, cum eadem mula, cui insidebat, in præceps rueret, multaque arena atque lapidibus in dorso montis jacentibus secum devolutis, ad ima delaberetur. Tunc patre Benedicto, qui non longe subsequebatur, signum crucis super cadentem frequenter faciente & orante, illuc aliunde curritur; & puer quidem mula aliunde excussus, quamvis mole terræ ac saxorum obrutus & sepultus, nulla tamen alicujus læsionis signa habens invenitur, cum in sella mulæ toto corpore dilaceratæ ne una particula integra reperiretur. Multis itaque præ gaudio flentibus, sospes omnino & incolumis Abbati redditur: quem interrogans; Si, inquit, fili, aliquid doloris in aliquo membrorum sentis, dicito, confitere, vide ne mihi celes. Cui puer: Ego quippe nil mali patior: quia, cum caderem, videbatur mihi, quod me Pater tu ipse per pannum capæ meæ teneres, & ut consisterem admoneres. Talibus nimirum verbis pueruli innocentis satis compertum est, meritis tanti Patris, & crucis signo salutifero illum tunc fuisse salvatum. Istud itaque ingentis fuisse miraculi, si præruptam illam abyssum cerneres, fidem tibi ipsi tui facerent oculi.

XIX. 40. Venit aliquando ad conversionem Miles quidam Allobrox, *Vvillelmus* nomine, moribus & genere haud ignobilis: quem gratanter suo more suscepit Pater insignis, reminiscens nempe illius Dominici dicti: *Omnis qui venit ad me, non ejiciam eum foras*, omnibus sæculum *fugere cu*- (Joan. 6. 37.) pientibus lætus occurrebat, & absque divitiarum personarumve præjudicio, cunctis misericordiæ sinus pandebat. Frater igitur ille conversus instituta sanctæ disciplinæ sitibundo hausit pectore, & sæculi prorsus despecta vanitate, ac spiritu Domino serviens, infirmitate correptus ad extrema Unctio ante Viaticum. deductus est: qui ab eodem Patre, necnon & Herimanno *a* cardinali, sancti præconii viro & eruditissimo, visitatus, post sacram unctionem sanctæque eucharistiæ perceptionem, cum esset laicus & litterarum penitus ignarus, cœpit tamen cum illis ita agere verbis latinis, ac si doctus fuisset inter grammaticos tempore ineuntis ætatis. Sicque mirum in modum de spiritualibus disputando, & multorum fratrum, qui eodem anno morituri erant, finem instare prædixit, & asserens se sanctam Trinitatem e vicino contemplari, felix illa anima feliciter hominem suum exuit. Qua de re pater sanctus quam plurimum lætus, non cessabat grates Deo agere, præmittens ante se ad Dominum tales animarum fructus & primitias ex suo labore.

XX. 41. Adolescens quoque fuit ejus alumnus, nomine Lantelmus, (nota res est) qui ad diaconatus ordinem nuper promotus, simplicitatis & castitatis virtute pollebat. Is etiam gravi infirmitatis molestia correptus mortis vicinæ, linguæ officio privatus jamdudum fuerat: & ecce subito quosdam fratres ad custodiam sibi deputatos suo indice ad se accedere significavit. Quibus propinquantibus ait: Vox Domini intercidentis flammam ignis. Instantibus vero illis quare hæc dixerit, ut aperiret, omnino conticuit. Transactis autem paucis horis, cum illi quasi dissoluti nescio quid garrirent; simili signo eis innuens, dixit: O vos sacerdotes Domini facilius possetis salvari, si semper cerneretis eum quem præsentem habetis. His dictis eodem modo siluit. Die autem jam advesperascente, Benedictus pater visere eum cupiens accurrit. Moris enim illi fuerat fratres infirmos ante omnia & super omnia, id est mane & sero, curam eorum agens visitare; & alloquens juvenem: Fili mi, inquit, moriens quare mihi nihil dicis? Tunc adolescens oculos jam morte gravatos aperiens: Quid vis, ait, Pater,

a Ignotus fuit Onufrio Herimannus iste cardinalis.

ter, dicam? Morior equidem, sed mirum valde non est, quia senex ille, qui illic sedet, post triduum me sequetur. Dixit, & clausis ocellis somno piæ mortis resolutus est. Senex vero ille, cujus finem prophetiæ spiritu prædixit, secundum carnem pater ipsius Benedicti abbatis erat, sancta conversatione & mira simplicitate egregius, qui in crastinum cum reliquis ad monachi illius exsequias ac sepulturam processit incolumis: sed mox valida febre correptus, in die tertio juvenem suæ dissolutionis præconem ad beatam requiem, ut creditur, prosequutus est. Patri nimirum sancto, intermisso pauci temporis spatio, puer ille defunctus candida amictus dalmatica apparuit, sibique bene esse dixit. Hæc non ab re scripta esse intelligit, quisquis discipulorum laudem ad magistrum referendam censens, illorum fratrum merita patri eorum etiam & doctori Benedicto non immerito adscripsit. AN.CHR 1091 31. Maji.

42. Loquebatur aliquando idem Pater sæpe nominatus mutuo ac familiariter, ut assolet fieri, cum quibusdam fratribus, quorum unus alacrior: Domine, inquit, jam inalbescit caput vestrum canis. Cui pater Benedictus: Deo gratias. Æquum igitur est, ut Domino miserante, floribus erumpentibus sui fructus succedant maturius. Sed quidni, frater, fieret? Jam equidem sum ego ferme sexagenarius. Verum unum est quod recolo, per quod Dei misericordiam me consecuturum spero. Trium namque eram annorum, quando baptismi gratiam percepi; & cum in salutari lavacro mergerer, visum est mihi non inferius ire, sed quamdiu in ipso sacro fonte fui in alto mentis statu constitisse, unde mundum totum infra situm esset aspicere. Hæc verba habuit non multo post e sæculo migraturus, quibus forte finem vitæ sibi propinquum ejus quodammodo conjiciebat spiritus, cujus qualitatem noster jam perstringat calamus. XXI. Benedictus triennis baptizatus.

43. Ante exitum vitæ suæ toto fere anno gravi ac dubia pulsatus est infirmitate, cui cum medicorum alii aliter consulerent, obediebat quidem illis præsentibus: at ubi se submoverant, præ spiritus fervore quietis impatiens, & ad solitum disciplinæ atque abstinentiæ rigorem recurrens, corporeæ necessitati minime indulgere noverat, ac per hoc recidivam molestiam facile incurrebat. Et cum paullo post meliuscule habens sublevaretur; suæ item debilitatis immemor ac securus ad nocturnas conventus vigilias conabatur ascendere, subnixus trium fratrum auxilio, a dorso videlicet & utroque latere. Novissime vero cum regio morbo gravius afficeretur, quod ex icterico & citrino colore palam fiebat, a consueta victus parcitate & qualitate corpusculo ignorabat parcere, tametsi morbus ille ob hoc, ut ajebant sibi, diceretur regius, quod regalibus cibis & delicatis ferculis afferatur curabilis. Multis autem illi succensentibus, & dicentibus adhuc illum carnis edulio posse relaxari, sic respondit: En ego morior, & comedam carnes? XXII. Carnes edere infirmus recusat.

44. Voluit autem Dominus servum suum circa finem vitæ jugi & diutina debilitate tabescere; ut si qua forte vel levioris culpæ vulnera in illo manebant incurata, duro atque amaro transitu fierent medicata atque sanata. Hoc namque beatus Gregorius comprobat fieri historiæ Regum auctoritate, ubi leo prophetam interfecisse dicitur peccato inobedientiæ, sed minime gustasse de sancto cadavere. De termino autem vitæ suæ, sic per visum longe ante certificatum accepimus. Videbatur videre seipsum nudatum per mare nando ad litus pervenire, ibique inventis quibusdam paucis arborum surculis satis infirme radicatis utcumque illis hæsisse. Quam visionem mihi sedulo illi excubanti per seipsum interpretans dixit: Per mare hujus sæculi laboriosa, ut cernis frater, infirmitate natando nudus & pauper ad finem vitæ pertrahor: surculorum vero, quibus vix innitebar, radix infirma, in successoribus meis debilitatem & inconstantiam fore præsignat. Hanc utique revelationem suum auctorem & interpretem nequaquam fefellisse nos attestamur, quicumque ejus mortem, heu! non bene superstites aspe- Mortis præscius, successorum mores prævidet.

 xi-

AN.CHR. 1091 31. Maji. ximus, & navem ecclesiæ nostræ pæne dissolutam instabilitate ac pusillanimitate succedentium, ceu ventorum turbine, non ignoramus.

Ut ab eam se disponit. 45. His igitur & aliis hujuscemodi revelationibus edoctus, post trium hebdomadarum spatium, hora diei sexta dissolutionem corporis sui prædixit affuturam. Super qua jam non incertus, postpositis ex tunc omnino carnis suæ necessitatibus, totum se erigit & obligat studiis spiritualibus. Manant quotidie ex ejus ocellis lacrymarum rivuli: confitetur Aurasiaco * Episcopo, qui tunc nutu Dei aderat, & fratribus sua delicta. Fiunt crebræ visitationes, ac Missarum pro eo actiones, necnon & eleemosynarum quotidianæ largitiones. Personant ante eum nocte dieque psalmi seu divinæ lectiones. Ipse quoque, quamvis corpore jam præmortuo, ac viribus cunctis effœto, psalmos qui dicendi sunt incipit, & sæpe associatur psallentibus. Unctus & viatico refectus. Postremo peracta unctione sacra, & Dominica communitus eucharistia, ter illam beati Andreæ antiphonam largo fletu ora rigatus prout potuit cantavit: „Domine Jesu-Christe, magister bone, „suscipe spiritum meum in pace, quia jam tempus est ut veniens desi- „derem te videre.

* d'Orange.

Obit omnibus desideratus. 46. His & similibus piis exercitatus operibus Pastor noster egregius, in vigilia sanctæ Pentecostes tradidit Domino spiritum. Ad cujus exsequias per triduum rite ac devote celebratas convenere frequentes Episcopi & Abbates, vicini fere omnes clerici ac monachi, catervatim quoque concurrunt laici, militum atque pagensium utriusque sexus cunei: alii fama sanctitatis acciti, plerique caritatis ejus viscera, & dulcedinem experti. Fletus in commune; præcipue ejus alumni rigant solum lacrymis. Cujus vel saxea pectora non moverent ad pietatem, viduarum & pauperum lacrymæ, quos ipse benigne solebat alere? Tantus quippe tamque uberrimus fuit omnium luctus, maximeque sanctimonialium, de morte sui patroni insolabiliter mærentium, quas idem Pater pro Christi amore congregaverat, ut vix in illa die funus pro densitate vulgi flentis, & sese superingerentis compleri potuerit. Obiit anno vitæ suæ quinquagesimo octavo, pastoralis curæ vicesimo quinto ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo primo. Anno 1091

47. Beata plane, beata es, Clusina fratrum concio, quæ tanto meruisti decorari patrono. Habes quippe præ oculis, cujus fidei sinceritatem & probos mores si digne excolueris, perennis ejus gaudii consors esse poteris. Ad sepulcrum vero illius quique languentes frequenter sanctitatis ejus experiuntur insignia, si mente fideli per ejus merita a Christo implorent sibi suffragia. Mira ad ejus tumulum. Cujus rei testes exsistunt numerosi, per eum in suis valetudinibus medelam consecuti: quos certe possem introducere, nisi debito fine opus vellem claudere. Opportunius quippe est, ut tantæ materiæ molem plenius insinuet tuta taciturnitas, quam pinguis ingenii enervet atque extenuet procax loquacitas.

Versus super tumulum ejus.

Quisquis ad hoc nostrum te vertis forte sepulcrum,
Quis modo sim tracta, quis fuerimque nota.
Sum pulvis, factus fueram qui nomine magnus,
Tu fies similis, sis licet en viridis.
Conditio carnis mortalibus est data talis
Pro vetito pomo . . . .
Unde roga Dominum . . . .
Ut mihi sit requies . . . .

Aliud.

Clauderis en pulcro. . . . . . Benedicte sepulcro.

Jun-

Junctus pro meritis civibus angelicis,
Mysterioque Crucis te munit....... ensis
Quo spernis cunctas dæmonis insidias.
Fratribus hic multis bis denis præfuit annis,
Firmavit monitis, actibus atque piis.
Postera lux Mai nostro fuit ultima Patri,
Hanc sibi prævidit tutus & hac obiit.
Felix & lætus in pace quietat, adeptus
Lucis solamen, succine lector, Amen.

Item versus de obitu ejus.

Montibus in summis nituit mons celsior ipsis,
Mons nimis erectus, nimia bonitate refertus,
Ad cœlum tendens, cœli de lumine splendens;
Excellens montes, emittens undique fontes;
Ut dicam verum, gestabat culmine cedrum;
Hanc vidi cedrum penetrantem vertice cœlum:
Fructu pascebat cunctos, & odore replebat.
Heu miser & tristis, referam quid nunc super istis!
Mons ruit & cedrus monachorum dux Benedictus;
Montibus excelsis cecidit Pater ipse Clusensis,
Non totus cecidit, quia spiritus alta petivit, &c.

Hymnus de eodem.

Insignis Dei famulus
Abbas Clusinus optimus,
Ut Benedictus nomine,
Sic erat Christi munere.
Cujus fidem in opere
Servans, sigillum inclytæ
Normæ gerebat pectore,
Per quem lauderis Domine.
Quem suis jubes finibus
Sacris exire cultibus,
Pium Pastore cælitus
Clusæ dedisti ovibus.
Nudus timore sæculi,
Fretus fervore fidei,
Inter nexus pestiferos
Clusinos rexit monachos.
Constans præceptis Regulæ,
Eos instruxit optimæ,
Et jugo semper Domini
Colla subdebat placidi.
Inclytus Pastor gremiis
Gregem confovens propriis,
Cunctis in eo viribus
Excubabat sollicitus.
Austerus fuit improbis,
Dignos insectans meritis:
Ne dolis hostis falleret,
Quos Benedictus aleret.
Summi te laudant ordines,
Deus, oramus supplices,
Ut ipsius suffragio
Parcas nobis in sæculo. Amen.

VITA

a Sequebantur alii duo Hymni prorsus impoliti, quos, cum nihil singulare continerent, consulto omisimus.

AN. CHR. 1091. 4. Julii.

VITA BEATI WILHELMI HIRSAUGIENSIS MONASTERII ABBATIS.

Auctore HEYMONE monacho Hirsaugiensi coæquali & B. Wilhelmi discipulo.

Ex Carolo Stengelio monacho S. Udalrici Augustensis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *Etsi Hirsaugiense monasterium, jam ab aliquot annis, antequam ipsi* WILLHELMUS *præficeretur, restauratum fuisset, perfectaque fere fuissent totius monasterii ædificia, ab octo circiter annis monachi inhabitabant, nondum tamen firmus erat monasterii status, tum ob Friderici abbatis dissidia cum monachis, tum ob Adelberti Comitis inconstantiam, qui non ita monasterii bonis, quæ tamdiu possederat injuste, plane cesserat, ut de iis sibi aliquando arrogandis, si opportuna sese offerret occasio, non cogitaret. Verum utrique morbo brevi medelam attulit* Willhelmus *noster, in quo summa prudentia in rebus gerendis, animi fortitudo in adversis superandis, ac pietas & religio in monastica disciplina reparanda & tuenda ita enituere, ut jure merito ab omnibus inter illustriores hujus undecimi sæculi viros recenseatur. Hujus beati viri vitam scripsit Heymo ejus discipulus, quem postea Gebhardus post beati* Willelmii *obitum in Abbatem assumptus, Priorem monasteri constituit. De eo Heymone sic loquitur Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum* 1091. Erat sane vir studiosissimus, & tam in divinis scripturis, quam in sæcularibus litteris egregie doctus, ingenio subtilis, & satis admodum comptus eloquio, qui eruditionis suæ præclara monumenta reliquit. Scripsit inter cetera ingenii sui opuscula vitam & miracula beati Wilhelmi, supradicti abbatis, quam tamen quidam alius frater postea volens ampliare, breviorem reddidit. Scripsit etiam nonnullos sermones & Homilias, quæ ut plurimum ex errore, alteri cuidam ejusdem nominis Heymoni, ex monacho Halberstadiensi episcopo, viro æque doctissimo, adscribuntur. *Idem Trithemius in editione Sangallensi hujus auctoris nomen sincerum* Haymonem *fuisse observat*, quem, *inquit*, nonnulli Heymonem, quintam cupientes litteram, Saxonum usu pro prima nuncuparunt. *Laudat deinde summam ejus in colligendis & describendis sanctorum patrum operibus sollicitudinem & diligentiam, adeo ut, cum esset in omni genere doctrinæ studiosissimus, fratres suos verbis & exemplis ad idem præstandum inducens, brevi in Hirsaugiensi cœnobio bibliothecam instructissimam comparaverit. De ejus vero lucubrationibus, sic habet :* Fuit .... non minus in carmine quam in oratione soluta exercitatus, in moribus quoque compositus, maturus & religiosissimus, qui fratres in omni puritate regularis observantiæ præcessit .... Scripsit inter cetera opuscula .... Vitam, conversationem & miracula sanctissimi abbatis Wilhelmi bino volumine, quod postea frater quidam abbreviavit. Scripsit & de Musica parvum & non inutilem libellum, Homilias quoque ad fratres nonnullas, quæ Heymoni Halberstadensi episcopo ex errore multoties adscriptæ inveniuntur .... Compilavit & alia quædam synthemata. *Ex his duo colligi possunt. Primum Heymonis nostri opuscula nonnulla Haymoni Halberstadiensi tributa fuisse, & quidem, ut prosequitur Trithemius,* ita confuse plerumque tam istius scripta quam illius commixta videntur, quod nisi lectoris provida sagacitas ea noverit discernere, non facile cui debeant attribui, phrasis differentiam haud intelligens, valeat judicare. *Secundo ex supra laudatis Trithemii verbis colligimus, beati Wilhelmi vitam, quam hodie unico libro comprehensam habemus, primum in duo volumina fuisse divisam. Verum ut ut sit, idem semper est Heymonis fœtus, qui cum fuerit beati Wilhelmi discipulus, ea quæ coram viderat & audierat, scriptis mandavit, ut ipse non semel disertis verbis testatur, & quidem num.* 24. *se pii Patris morti interfuisse memorat. Quæ vero Trithemius de eodem* Wilhelmo *in utraque Hirsaugiensis Chronici editione habet, potissimum desumpta sunt ex hac vita : quam hic exhibebimus ex Carolo Stengelio monacho sancti Udalrici, qui eam cum observationibus & notis singulari libello typis edidit Augustæ Vindelicorum anno* 1611. *sed priusquam eam proferamus, nonnulla in antecessum pro more nostro observanda sunt, quæ potissimum ex Trithemio mutuabimur, ceteris in nota ad Vitæ ipsius textum rejectis.*

Vitæ auctor.

2. *De Wilhelmi parentibus & ejus in monasterio sancti Emmerammi educatione nihil observandum occurrit præter ea, quæ in ejus Vita habentur, nec animus est de iis omnibus, quæ vel in Hirsaugiensi monasterio, vel in aliis monasteriis a se extructis, aut reparatis hic fusius agere, sed pauca solummodo hic proferemus ad illustranda beati abbatis gesta,*

Wilhelmi in abbatem electio.

gesta, quæ in Vita desiderantur, nec facile potuissent intra notarum marginalium metas coartari. Wilhelmus itaque in abbatem ab Hirsaugiensibus post Friderici exauctorationem cooptatus, consentiente proprio abbate suo, Hirsaugiam venit anno 1069. *die* 28. *mensis Maji. Possessionem abbatiæ iniit. die* 4. *Nonas Junii sequente. At nescius erat, inquit Tritbemius, injuriarum quæ in Fridericum illatæ fuerant : quas cum rescivisset, Comitem Adelbertum* exhortari cœpit, quatenus virum innoxium dignitati suæ restitueret, cujus locum eo vivente occupare nemini penitus liceret. *Jam ideo reditum parabat vir sanctus, ne talis se criminis participem faceret : sed tamen postea fratrum omnium precibus cedere coactus, ita remansit, ut vivente Friderico, numquam benedictionem ab Episcopo susceperit, nec locum abbatis voluerit occupare. Hic fuit Hirsaugiæ status ad annum sequentem, quo defuncto Friderico, Wilhelmus sollemniter ab Henrico Spirensi antistite in abbatem benedictus est. Id die* 4. *Nonas Maji in festo Ascensionis Dominicæ factum fuisse scribit Tritbemius, sed hi characteres chronologici non sibi cohærent. Etenim ab anno* 1050. *ad hujus sæculi finem semel Ascensio Domini in diem Maji* 4. *incidit, anno scilicet* 1060. *qui ordinationis Willelmi esse non potuit : certe necdum tunc abbas erat Fridericus. Vitæ auctor beatum virum ipsa die Ascensionis* in sedem abbatis collocatum *fuisse scribit*, 4. *Nonas Junii : quod nonnisi anno* 1071. *competere potest.* AN.CHR 1091 6. Julii.

3. *Wilhelmus in abbatem consecratus, facultates monasterii adeo exiguas invenit, ut quindecim monachi alendis vix sufficerent; illi vero ita erant Adelberti comitis Calbensis arbitrio subjecti, ut vix quidquam absque ejus permissu in monasterio auderent. Id ferre non potuit piissimus abbas : quare post multos superatos labores, obtinuit tandem a Comite sui monasterii libertatem, quam Imperatoriæ auctoritatis diplomate & summi pontificis confirmatione asseri curavit. Utriusque, Pontificis scilicet & Augusti, litteras, refert Tritbemius in veteri & nova Chronici Hirsaugiensis editione, quæ an eædem sint, quas Vitæ auctor laudavit, alii judicabunt. Bertholdus* Wilhelmum *laudat, quod* Hirsaugiense monasterium tam in ædificiis quam in regularibus disciplinis mirabiliter exaltarit, ipsumque privilegio sedis Apostolicæ sub Gregorio papa in perpetuum liberarit. *Ceterum Wilhelmus hoc pacto ab exterorum jugo cum suis absolutus, totum sese ad gregem suum pascendum, & monasterii ædificia restauranda convertit. Anno* 1071. *ecclesia, quam ab annis decem Adalbertus incboaverat, consummata & consecrata est ab episcopo Spirensi, rem ipso Comite promovente, qui ex monasterii perturbatore in ejus defensorem & benefactorem jam mutatus fuerat. Multum etiam creverunt monasterii facultates, crescente monachorum numero. Etenim, uti scribit Tritbemius,* lucrifaciendi animas gratiam a Domino singularem promeruerat *Wilhelmus*, cujus operatione multos & pæne innumerabiles ad Christi obsequium in monasterium convertit .... substantiam quoque rei familiaris temporalem ex oblationibus fidelium brevi tempore in multis valde augmentavit. *Centum quinquaginta monachi ex eo tempore semper in monasterio Hirsaugiensi fuere sub Wilhelmi disciplina, & licet multi frequenter ad alia monasteria reformanda exinde transmissi fuerint, statim ex his, qui de novo ad monasticam vitam accedebant, numerus ille instaurabatur. Quæ vero fuerint eorum sub tanto patre exercitia, Tritbemii verbis exponere juvat ex nova Chronici ejusdem monasterii editione, ubi sub finem anni* 1070. *sic habet.* Monasterii libertatem obtinet.

4. Hi semper erant divinis laudibus dediti & orationi, meditationi ac lectioni sanctarum scripturarum jugiter intenti. Illi qui ad contemplationem cælestium minus videbantur idonei, necessariis deputabantur laboribus manuum, ut nullum tempus inter eos transirent otiosum. Sciens autem sanctus Pater, experientia laudabiliter doctus, necessarium mentis pabulum divinarum esse lectionem scripturarum, duodecim e monachis suis scriptores optimos instituit, quibus ut divinæ auctoritatis libros & sanctorum Patrum tractatus rescriberent, demandavit. Erant præter hos & alii scriptores sine certo numero, qui pari diligentia scribendis voluminibus operam impendebant. Et his omnibus præerat monachus unus, in omni genere scientiarum doctissimus, qui unicuique rescribendum opus aliquod bonum injungeret, mendaque negligentius scribentium emendaret. Multa fratres per temporis cursum rescripsere volumina, *addit Tritbemius*, quorum tamen pars minima in hoc Hirsaugiensi monasterio remansit : sanctus etenim pater, qui lucrum & utilitatem animarum cunctis mundi rebus semper præposuit, quoties fratres pro reformatione ad alia monasteria destinavit, libros, & quæcumque eis videbantur necessaria, libera & spontanea voluntate dedit, &c. O virum per omnia laudabilem, qui animas Christi sanguine redemptas commodis transeuntis lucri præposuit, & aliorum utilitati consulens, mundi perituras divitias minime quæsivit! profecto ista virtus paucorum est, ut Abbates propria monasteria suis denudent vel ornatibus vel codicibus, & inopiæ subveniant aliorum. Monachorum Hirsaug. exercitia.

5. *Præter hos centum & quinquaginta monachos, quos in Hirsaugiensi cœnobio sub beati Wilhelmi disciplina vixisse diximus, alii erant* fratres, barbati seu conversi *dicti, qui labori manuum potissimum insistentes, monachorum contemplationi deditorum sustentationi necessaria providere curabant.* Ex his, *inquit Tritbemius*, erant omnium artium mechanicarum peritissimi operatores, qui omnes totius cœnobii structuras suis manibus summa diligentia consummaverunt .... qui monasterium simul & ecclesiæ (ut in sculptura tur- Fratres conversi.

ANCHR 1091 4. Julii. turrium hodie cernitur totius ædificium pulcra dispositione construxerunt. Vestiarii quoque, coriarii, calcerii, & quidquid artificii ad usum claustralium requiritur: non sæculares, non mercenarii, non servitores conducti, sed conversi vel monachi barbati fuisse omnes memorantur. Hunc vero conversorum ordinem sanctus ipse Vuilhelmus abbas in Germania primus instituit, quorum laboribus adjutus tot monasteria fundavit, & omnes monachorum necessitates laudabiliter adimplevit. His vir Dei statuta sanctæ Regulæ conformia tradidit, quibus eorum mentes continua informatione ad contemptum mundi & amorem cælestium inflammavit. *Subjungit Trithemius Conversorum illorum leges, quæ infra in Vitæ num. 23. habentur. Porro alii erant a conversis* Oblati, *quos etiam beatus Abbas*, exemplo Cluniacensium, *uti prosequitur Trithemius, in suo monasterio instituerat*. Istos enim manere in pristino habitu, *idest sæcularium more indutos*, sacra constitutione permisit. *In hos rejiciebantur quæ extra monasterium curanda erant, monachum habebant* magistrum *ad eorum institutionem; & destinatus eis erat* reficiendi locus a monachis & conversis separatus, ut eos non inquietarent.

Hirsaug. consuetudines. *6. Nihil prorsus omittebat vir sanctus, ut omnium istorum ordinum discipulis suis convenientia instituta provideret. Hinc tanta erat ejus sollicitudo in scrutandis monasteriorum celebriorum piis consuetudinibus, ut ex iis ea adoptaret, quæ sibi suisque magis utilia viderentur: sic ea de re ipsemet loquitur in Prologo ad consuetudines Hirsaugienses:* Statui, *inquit*, apud me, ut ubicumque aliquid informandis fratrum moribus proficuum visu vel auditu, vel certe lectione sacrorum librorum perciperem, totum hoc quasi vivos lapides ad spiritualis structuræ fabricam conferrem. *Multum hac in re sanctum abbatem adjuvit Bernardus abbas Massiliensis, Romani Pontificis tunc temporis in Germania legatus, qui ob turbatam inter sacerdotium & imperium pacem, annum unum pene integrum in Hirsaugiensi monasterio transigere coactus fuit. Hic cum advertisset ejusdem loci* fratres juste ac sancte vivendi ardentissimo flagrare studio, *Vuilhelmum abbatem monuit, ut si vellet monasticæ conversationis instituta perfecte cognoscere, necesse esset ea* E Cluniac. desumptæ. *mutuari ex monasterio Cluniacensi, quod tunc temporis inter cetera Galliæ Cisalpinæ cœnobia monachorum sanctissimorum numero, & regularis disciplinæ accurata observatione potissimum eminebat. Nihil exinde omisit Vuilhelmus, ut Cluniacensium vivendi formam perspectam haberet: quare cum aliquanto post tempore Udalricus monachus Cluniacensis, dudum cum Vuilhelmo amicitia conjunctus, in Alemanniam missus Hirsaugiam divertisset, ab eo pius Abbas obtinuit, ut accurate monasterii Cluniacensis consuetudines describeret: quod re ipsa postea Udalricus exsecutus est, ut in ejus vita inferius ad annum* 1093. *diximus. Subinde tamen oriebantur difficultates, quæ vix scriptis poterant elevari, quare Vuilhelmo visum est monachos duos Cluniacum mittere, qui res coram viderent: misit & paullo post alios duos, & iterum duos, qui adeo perfecte omnia Cluniacensium instituta* rimati sunt, *inquit in prologo laudato*, ut ipsi eorum magistri affirmarent, numquam aliquos illius spiritualis scholæ discipulos, vel plenius vel veracius suæ institutionis artem comprehendisse. *Porro Vuilhelmus, mandante Hugone Cluniacensium abbate, cui Bernardus in Gallias reversus abbatem & monachos Hirsaugienses multum commendaverat*, coadunato seniorum consilio, *ea quæ in istis consuetudinibus patriæ moribus, aeris temperiei & locorum situi melius congruebant, selegit, quæ suis discipulis tum apud Hirsaugiam, tum in aliis Germaniæ monasteriis ejusdem instituti observanda commendavit: scriptis ea de re duobus libris, quos nuncupavit* de Consuetudinibus Hirsaugiensibus*: quæ quidem Consuetudines, ut monet Trithemius, in plerisque Germaniæ monasteriis viguerunt usque ad Bursfeldensium reformationem, cujus constitutionibus omnia ferme Hirsaugiensium instituta abolita fuere.*

Varia monasteria reformat. *7. Vuilhelmi sollicitudo non intra unius Hirsaugiensis monasterii septa artabatur; de ejus in procuranda aliorum monasteriorum reformatione audiendus Trithemius, qui in veteri Chronici editione, post aliquot enarrata ejus miracula sic concludit.* Sed his narrandis vix insistam miraculis, cum omnium miraculorum maximum sit ipsius instauratio monastici Ordinis & disciplinæ regularis, cujus necdum feci mentionem. Ipse namque est, qui Ordinem nostrum, in omnibus pæne Theutonici regni provinciis misere collapsum, reformare studuit, & in multis etiam cœnobiis mirifice reformavit. Monachos enim quoscumque potuit, verbo & exemplo ad observantiam regularis disciplinæ, ferventissimo Spiritus-sancti ardore succensus, revocavit, & summo studio pristinum illum fervorem spiritus, quo sancti patres nostri Benedictus, Maurus, Placidus, Columbanus, Gallus, Ægidius, Gregorius, Bonifacius, Lullus, & ceteri pæne innumerabiles, olim fervebant in Deum, ad monachos sui temporis reducere mirum in modum cupiebat. *Tum monasteria septem recenset, a beato abbate aut ejus discipulis de novo erecta, quæ pariter a Vitæ auctore laudantur. Ea vero omnia, quæ ad Hirsaugiensem congregationem pertinuere, singillatim postea recenset in utraque Chronici editione, ubi etiam profert nomina abbatum, qui Hirsaugiensium consuetudines illis in locis instituerunt. Denique recenset alia monasteria, quæ cum Hirsaugiensibus societatem habebant: sed hæc fusius persequi ad nostrum non pertinet institutum, sufficiat hic paucis agere de iis locis, quæ ab ipso beato Vuilhelmo extructa, aut sane reparata fuere.*

8. *Pri-*

8. *Primum locum inter illa monasteria tribuit Tritbemius novo monasterio Hirsaugiensi ceterorum principi, quod a fundamentis totum construxit Vuilhelmus in honorem sanctorum Petri & Pauli apostolorum juxta fluvium Nagbaltæ, remanente priore sancti Aurelii monasterio, quod in altera ejusdem fluminis ripa extructum, angustius erat. Istud incœpit Vuilhelmus anno* 1082. *cujus opifices præcipui, ut jam diximus, fuere ejusdem loci monachi & barbati fratres: sumptus vero suppeditaverunt viri nobiles & divites vicini, ad id beati Vuilbelmi ejusque discipulorum sanctitatis fama illecti. Inter eos laudatur potissimum Hermanni Marchionis uxor, postquam ille divino amore tactus Cluniacum secessisset, ubi ignotus, custos porcorum factus, usque ad finem vitæ perseveravit sub beati Hugonis disciplina. Post novem annos, consummatis monasterii novi ædificiis, ecclesia ejus sollemniter dedicata fuit a Joanne episcopo Spirensi in octava Paschæ, anno* 1091. *paullo antè beati abbatis obitum: qui eodem anno contigit die* 4. *Julii, ut inferius suo loco dicemus.* AN.CHR. 1091 4 Julii. Monasteria a S Vuilhelmo constructa Hirsaugia.

9. *Anno* 1083. *qui fuit Vuilbelmi* 14. *constructum est monasterium in Richembach, cujus fundationis tabulæ ab ipso Vuilbelmo editæ habentur apud Tritbemium, sub hac forma.* In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis ego Vuilhelmus nullis meis meritis, sed sola Dei misericordia Hirsaugiensis cœnobii abbas, notum esse desidero omnibus, tam futuris quam præsentibus, quod quidam ingenuus senior, Bern nomine, prædiolum suum in Nigra-Silva situm, qui locus ibidem a rivo, qui Murgam influit, Richembach vocatur, sancto Aurelio Hirsaugiæ in præsentia idoneorum testium in æternam hereditatem tradidit: id unice postulans, ut ibidem monasterium construi satagerem. Accepto igitur communi concordique seniorum nostrorum consilio, misimus fratres nostros monachos tres, & laicales quinque in idem prædiolum, nemore densissimo hispidum, quatenus silva eruta, locoque purgato, construerent monasterium beato Gregorio. Anno itaque Incarnationis Dominicæ 1082. Indictione 5. circiter Idus Maji, cum venissent iidem fratres in prædictum locum, haud paucis diebus pro tugurio fruebantur nuda abiete. Horum autem unus vocabatur Ernestus, vir probus & curialis, qui jampridem se suaque omnia nostræ dederat obedientiæ, quæ cum suis omnibus eidem loco in adjutorium concessimus. Extitit ergo idem Ernestus loco & fratribus provisor & quasi pater secundus, qui ad extirpandam silvam, ad purgandum locum, ad ædificandum monasterium, ad construendas officinas maxime suas ipse impensas dedit, & undequaque competenter acquisivit. Ejus ergo parentumque ipsius, sicut & meam meorumque memoriam ibidem celebrem haberi dignum judicavi, litterisque firmavi. Acta sunt hæc anno præscripto. *Notat Tritbemius præter bunc, alios complures* prioratus *a Vuilbelmo fundatos fuisse, ex iisque nonnullos postea evasisse in abbatias, alios vero ab Hirsaugiensium obedientia paullatim defecisse; hunc vero cum Schonveinsi in diœcesi Herbipolensi, & præposituram Rothensem in Augustana, sub immediata Hirsaugiensis abbatis jurisdictione adhuc suo ævo perseverasse. De Reichenbach iterum dicemus, ubi de Hasungensi monasterio.* Richenbach.

10. *Secundum monasterium a beato Vuilbelmo de novo extructum, dicitur sancti Georgii, diœcesis Constantiensis, in Silva-nigra situm. Fundum concessit Hezilo, vir nobilis & dives, qui, adhortante Hessone, sumptus cum prædio suo ad monasterii constructionem se præstiturum pollicitus est. Rem in se suscepit Vuilbelmus, ac consummatis ad regularem disciplinam necessariis ædificiis, novo monasterio præfecit* Henricum, *quem illuc cum aliis e suis discipulis direxit. Eo defuncto alium in ejus locum substituit Vuilbelmus; quem, cum minus esset ad monasterii regimen idoneus, ad Hirsaugiam revocavit. Non enim eos, quibus ejusmodi locorum curam committebat, vir sanctus a sua absolvebat subjectione. Ægre tamen tulit id factum Gebbardus Constantiensis antistes, qui hunc abbatem, sicut & ejus prædecessorem sollemni ritu benedixerat: unde tertium ordinare renuit, nisi prius eum a sua obedientia liberum faceret Vuilbelmus. Is fuit sanctus* Theogerus, *ex Hirsaugiensi monasterio pariter assumptus, qui post viginti & octo (alio in loco Tritbemius triginta habet) regiminis annos, Mettensium episcopus ordinatus est. Hic sancti Georgii monasterium multum illustravit, & alia monachorum ac sanctimonialium ædificavit monasteria, ita ut animarum* 700. *tam virorum quam mulierum curam habuisse dicatur. De eo agemus, Deo dante, Sæculo sequenti. Monasterium sancti Georgii invasit non ita pridem dux Vuittembergensis Lutheranus, & monachi cum abbate alio transmigrare coacti Vuillingam secesserunt, ibique hactenus perseverant.* S. Georgii.

11. *Tertium monasterium, quod a beato Vuilbelmo constructum esse memorant vitæ auctor & Tritbemius, situm erat in Bavaria, sub beati Martini Turonensis antistitis patrocinio fundatum: nec de eo plura habent illi auctores, nisi quod illuc beatus vir transmiserit abbatem & aliquot monachos in regulari disciplina probatissimos.* S. Martini in Bavaria.

12. *Quartum locum obtinet monasterium sancti Petri Erphordiense in Thuringia, cujus curam commendavit Vuilbelmus* Giselberto, *qui ex monacho Hirsaugiensi jam tunc temporis, ut dicemus infra, abbas erat Reinharzbronnensis vicini monasterii: verum post beati Abbatis mortem Gebbardus ejus successor, anno sui regiminis* 11. *illuc monachos duodecim cum* Burchardo, *quem eis præfecit abbatem, direxit. Multis vero argumentis probat Tritbemius* Erphordense.

AN. CHR. 1091 themius hoc monasterium non fuisse Wilhelmo antiquius, quod suo tempore nonnulli ipsum a Dagoberto rege conditum fuisse contenderent.

4. Julii. Zvvifaltense. 13. *Quintum monasterium sub beatæ Mariæ patrocinio ad Duplicem-aquam, lingua theutonica* Zvvifalten *dicitur, situm in Suevia, diœcesis Constantiensis, prope Danubium, ut monet Bertholdus. Hoc vetustiorem quidem habuit originem; sed ita tunc destructum jacebat, ut nihil penitus ex antiquo monasterio superesset. Illud Wilhelmus ad Bertholdi ducis preces a fundamentis omnino reparavit, positis ibi monachis, quibus* Notgerum *abbatem præfecit, qui* gregem sibi commissum, *ut testatur passim Trithemius*, verbo & exemplo in vera innocentia pavit. *Notgeri memoria recolitur in Menologio Benedictino Bucelini die 6. Martii, ubi obiisse dicitur anno 1095. Idem auctor memorat die 18. Augusti* Luitolfum, *ex comite Achalmensi monachum Zvvifaltensem, quem ibidem obiisse dicit anno 1098. eodem die celebrat Luitoldum comitem de Achalm, anno 1096. defunctum, sed idem ipse est Luitolfus. Luitolfum ex comite monachum 15. Kal. Septembris defunctum laudat Bertholdus in Chronico.*

Wilheim. 14. *Sextum monasterium beatus Wilhelmus construxit in villa*, Wilheim *dicta, quod varias fortunas pertulit. Primum quidem sub* prioratus *titulo ibi constructum fuisse ex Trithemio ad annum 1083. discimus, quod postea in montem sancti Petri translatum est, & in abbatiæ dignitatem evectum: sed procedente tempore amisso abbatiæ titulo in primum ordinem redactum, ac denique in parochialem residentiam transformatum fuit, ut monet Trithemius, sic de ea cella ad annum 1085. loquens.* Nunc est parochialis residentia in Gilheim, monasterio Hirsaugiensi penitus incorporata & abbati subjecta. *Qui primus huic monasterio a beato Wilhelmo præfectus fuit, dicitur* Adalbero *apud eumdem Trithemium, vir, ut idem auctor testatur*, regularis observantiæ studiosissimus.

Lavense. 15. *Septimum denique monasterium, quod beatus Wilhelmus a fundamentis erexisse memoratur, in Carinthiæ ducatu situm erat, in loco Laven dicto. Huc monachos duodecim beatus pater transmisit, quibus* Wezilonem *probatæ virtutis virum, in Francia orientali genitum præfecit: quem* vitæ meritis venerabilem ac multis clarum virtutibus *fuisse*, ac multa monasteria in illis provinciis pæne collapsa instaurasse ac reformasse *scribit Trithemius. Porro ex iis monachis, qui cum Wezilone in Carinthiam advenerant, duo*, Sigevvinus *scilicet &* Gaudentius, *in abbates electi fuere, prior in monasterio* Rosaz prope Aquilejam in Sclavonia, *inquit Trithemius, alter vero in altero monasterio, cujus nomen reticet. Verum id præsumpserant absque abbatis Hirsaugiensis venia, unde communi Hirsaugiensium monachorum decreto statutum est, ut nomina eorum ex* sancto collegio fratrum *abraderentur, nec haberentur umquam apud Hirsaugienses pro abbatibus: qua de re compunctus Sigevvinus Hirsaugiam rediit, & resignato in manus Gebhardi, qui jam sancto Wilhelmo successerat, abbatis titulo, veniam postulavit, & jubente Gebhardo omnium ultimus in congregatione sedit. Sed ei pœnitenti idem Abbas postea non solum pœnitentiam relaxavit, verum etiam in abbatis dignitate restituto Rosacum redire permisit. Hæc de monasteriis a beato Wilhelmo extructis.*

Alia restaurat. Schaffusense. Petershusen. 16. *Sed præter illa vitæ auctor tria alia commemorat, quæ idem sanctus pæne jam destructa restauravi*, Schaffusense *scilicet*, Petershusen *&* Campergense. *De Schaffusensi, cui* Sigefridum *petentibus loci monachis præfecit, plura diximus ad annum 1075. occasione Ebehardi ejusdem loci ex Comite monachi. Petershusen, seu potius Petroburgense, idest domus Petri, conditorem habuit sæculo decimo Gebhardum Constantiensem episcopum, ut diximus in ejus elogio Sæculo superiori ad annum 995. ubi plura de ejusdem monasterii fundatione habentur, quæ hic non juvat repetere. Hujus loci abbas a Wilhelmo constitutus est* Dietricus *seu* Theodericus, *antea Prior Hirsaugiæ. Situm est hoc monasterium in Suevia e regione urbis Constantiæ, cis pontem Rheni, in dextera ejus e lacu Acronio prodeuntis ripa: varias ejus clades recenset Stengelius in Monasteriologio: hodieque sub nostro Ordine celebre subsistit.*

Campergense. *Denique monasterium Campergense anno 1079. construi cœpit a Burchardo comite Rotenburgensi, qui post annos novem, consummatis monasterii edificiis, a beato Wilhelmo duodecim monachos ex monasterio Hirsaugiensi obtinuit cum* Gunthero *abbate*, viro, *inquit Trithemius*, sancto & valde religioso, qui commissum sibi pastoralis curæ officium diligentissime prosequens, magnam multitudinem Deo serventium monachorum brevi tempore in eodem loco congregavit. *Huc monachi Hirsaugienses advenerunt anno 1088. Wilhelmi abbatis XIX. Indictione 11. quo anno die 21. Decembris ecclesia Campergensis in bonore sancti Nicolai cum capellis & altaribus quatuordecim dedicata fuit a sancto Adelberone episcopo Herbipolensi, in cujus diœcesi sita erat. Insignes habuit præter Burchardum alios benefactores, potissimum Henricum comitem, postea Ducem, ejus fratrem, qui quatuor oppida, & plures villas eidem monasterio donasse perhibetur. Locus ille celebris perseveravit sub Benedictino ordine usque ad Trithemii ætatem, sed tandem monachi Campergenses*, novissimis, *inquit ille*, diebus nostris persuadentem intus diabolum secuti, ab ordine sancto, quem professi fuerunt recesserunt, sine regula cupientes vivere, facti sunt nomine & conversatione Canonici sæculares.

17. Porro

17. *Porro his monasteriis ab auctore Vitæ laudatis alia Trithemius adjungit, quæ a beato* Wilhelmo *reformata fuerunt. Ex his sunt monasterium Altorfense in diœcesi Argentoratensi, cui abbatem præfecit* Welichonem, *a Trithemio laudatum, quod non solum monachos sibi commissos, sed etiam populos vicinos ad amorem Dei incitaverit. De hoc monasterio plura habes supra in observationibus ad Vitam sancti Leonis IX. ad annum* 1054. *Idem Wilhelmus in monasterio Ysnensi Constantiensis diœcesis abbatem instituit* Erchinboldum, *eruditione & sanctitate vitæ insignem, Ottenburensi diœcesis Augustanæ* Wilhelmum, *Burensi vero in eadem diœcesi, seu Benedictoburensi,* Azelinum *abbatem dedit. In Hughesofensi monasterio diœcesis Argentoratensis* Conradum *constituit abbatem, quem cum monachis decem illuc ex Hirsaugia transmisit; alii octo ad monasterium Beinvillarense diœcesis Bisuntinæ, in finibus Alsatiæ situm, ab eodem missi sunt, cum* Essone *abbate, qui diu Cellerarii officio in Hirsaugiensi monasterio functus fuerat. Hic Esso obiit* 6. Kalendas Januarii, miraculis coruscans, *ut testatur Trithemius, sed ejus exitus annum non expressit. Refert idem auctor monachos primum in ecclesia Gundelfingensi circa idem tempus positos fuisse, sed illos postmodum Hirsaugiam, nescio quo casu, translatos fuisse, quibus canonici substituti fuerunt ab Adelberto comite loci fundatore. Monasterio sancti Joannis Magdeburgensis, ad fratrum ibidem degentium & Archiepiscopi ejusdem urbis petitionem, præfectus est abbas* Hildeboldus, *qui, inquit Trithemius,* disciplinam monasticam juxta exemplar & constitutionem divi præceptoris sui Wilhelmi per totam Saxoniam dilatavit. ANCHR 1091. 4. Julii. Altorfense. Ysnense, &c.

18. *Celebris etiam fuit tempore* Wilhelmi *abbatis monasterii Hasungensis in Thuringia fundatio. Facta est a Sifrido Moguntinensi archiepiscopo, qui ob dissidium inter Romanum Pontificem & Henricum augustum sede sua cesserat. Hunc locum elegit Sifridus, quod jam celebris esset ob frequentia miracula, quæ ad sancti Heymeradi presbyteri tumulum fiebant, anno* 1019. *ibidem sepulti. Consummato ac dotato monasterio, Sifridus monachos tredecim ex Hirsaugiensi familia a beato* Wilhelmo *impetravit, ex quibus* Gislebertum virum doctum, prudentem & valde religiosum, *ordinavit abbatem. Floruit aliquamdiu sub hujus regimine Hasungense monasterium, ubi degebant haud minus quam septuaginta monachi aut conversi, quos pius abbas verbis & exemplis ad regularem disciplinam informarat. At invalescentibus turbis, veritus est Giselbertus, ne schismaticorum consuetudine sui discipuli a recto tramite deviarent, quare Hirsaugiam cum illis omnibus reversus est. Ii omnes a* Wilhelmo *ceterisque fratribus benigne excepti, aliquod tempus apud Hirsaugiam transegerunt: quibus postmodum data est ad inhabitandum cella sancti Gregorii de Reichenbach, de qua supra num. 9. plura observavimus. Denique Giselbertus monasterii Fontis-Reinhardi, seu Rheinardisbronensis, in nemore Thuringiæ siti abbas a beato* Wilhelmo *institutus est, cui etiam monasterii Erphordiensis, ut supra diximus, curam commisit, donec monachorum habitationi aptum esset. Hæc de variis monachorum coloniis, quæ sub abbate* Wilhelmo *ex monasterio Hirsaugiensi in varias Germaniæ regiones deductæ fuerunt; nunc dicendum de discipulis ejus celebrioribus, qui Ecclesiam & Ordinem nostrum illustrarunt.* Hasungense.

19. Fama, *inquit Trithemius,* sanctissimi viri Wilhelmi abbatis longe lateque per orbem divulgata, cœperunt ad eum multi confluere in sæculo nobiles & divites, qui contemptis omnibus rebus pompisque mundi, suave jugum Domini sub ejus obedientia portandum subierunt. *Et quidem, ut ait Bertholdus, auctor* Wilhelmo *æqualis, in Chronico ad annum* 1083. *de tribus monasteriis, scilicet sancti Blasii in Silva-nigra, Hirsaugiensi & Scafhusensi loquens, Marchiones & comites, aliique viri nobiles, admissi inter fratres Hirsaugienses, pascere porcos, aliisque ejusmodi vilioribus ministeriis sub* Wilhelmi *obedientia operam dare, delicias computabant. Ex his nonnullos recenset Trithemius, qui ad Ecclesiæ dignitates postmodum evecti fuerunt. Primum inter eos locum obtinet sanctus* Thiemo, *ex monacho Hirsaugiensi archiepiscopus Saltzburgensis creatus, qui tandem in itinere Jerosolymitano martyr occubuit, ut in ejus Vita Sæculo sequenti videbimus. Duos ei subjungit Trithemius* Gebhardos, *quorum primus, Bertholdi ducis frater, in Constantiæ urbis sedem evectus, novam Hirsaugiensem ecclesiam consecravit, & Legatus sedis Apostolicæ factus, multos pro Ecclesiæ tuitione labores pertulit: alter ex Priore Hirsaugiensi factus abbas post beati* Wilhelmi *excessum, tandem episcopus Spirensis ordinatus est. Iis accensendus* Theogerus, *multorum monasteriorum pater, tum episcopus Mettensis factus, qui post obitum inter sanctos locum meruit: ejus vitam Sæculo sequenti, Deo concedente, dabimus.* Celebriores B. Wilhelmi discipuli. S. Thiemo archiepisc. Gebhardi duo episc. S. Theogerus episc. Mettensis.

20. *Abbates ex* Wilhelmi *discipulis assumptos plerosque laudavimus, ubi actum est de monasteriis ab eo institutis. Iis adjungendus est* Gotfridus, *qui post beati* Wilhelmi *obitum Notgero Zuvifaltensi abbati defuncto substitutus,* non sine opinione sanctitatis, *inquit Trithemius,* ex hac vita decessit. *Idem auctor laudat* Erminoldum, *ex* Wilhelmi *discipulo abbatem Laurissensem, qui cum abdicata dignitate Hirsaugiam rediisset, tandem primus abbas Pruveningensis factus est, & multis virtutibus clarus post mortem sancti titulum promeruit: hujus quoque vitam suo loco dabimus Sæculo sequenti.* Abbates complures.

AN.CHR. 1091 6. Julii. Priores. 21. *Nec prætermittendi sunt Priores Hirsaugiæ, qui sub abbate Vuilbelmo floruerunt. Primus occurrit apud Tritbemium* Adelbertus, vir, *inquit Tritbemius*, omnium virtutum ornatu decorus, vitæ sanctimonia paternæ traditionis auditor, custos & æmulator studiosissimus; qui etsi debilis corpore, mente tamen & fervore spiritus multis fortior fortissimis incessit .... quicumque illius visa conversatione sanctior non evasit, procul dubio numquam sanctus fuit. *Post ejus felicem ex hac vita exitum beatus abbas* Theodoricum *ei substituit*, sapientia & eruditione scripturarum illustrem : nec minus vitæ merito sanctum quam scientiæ studio eruditum *: quo, ut mox dicebamus, Petersbusensi facto abbate, Vuilbelmus* Ottonem *ex cellerario priorem constituit, virum ætate maturum; huic successit Gebbardus, qui, ut jam diximus, in beati Vuilbelmi locum post ejus mortem abbas Hirsaugiensis ordinatus est. Inter celebriores Vuilbelmi discipulos locum habere debet Adalbertus Comes, qui beati Abbatis ejusque discipulorum sancta conversatione permotus, ad meliorem frugem adductus, tandem professus vitam monasticam sancto fine quievit. Id non solum ex Tritbemio discimus, sed etiam ex Bertboldo Hermanni continuatore, qui boc ipso tempore in illis partibus scribebat : sic quippe babet ad annum* 1099. Adelbertus comes piæ recordationis, in fidelitate sancti Petri contra schismaticos jam ex antiquo studiosissimus, & demum ex Comite monachus factus, feliciter diem *clausit* extremum 10. Kal. Octobris; & in monasterio, quod ipse de propriis construxit, in quo monachicum habitum suscepit, honorifice sepelitur, scilicet Hirsaugiæ, præsidente domino Gebehardo abbate.

Adalbertus comes.

Monachi. 22. His *denique* temporibus, *ut Tritbemius scribit*, claruerunt in monasterio Hirsaugiensi sub magisterio beatissimi patris Vuilhelmi plures monachi præclari & insignes, quorum aliqui fuerunt in omni genere scripturarum doctissimi, quidam sanctitatis merito gloriosi, nonnulli scientia scripturarum simul ac vitæ merito coram Deo & hominibus consummati. *Et adeo erat, inquit Udalricus in præfatione ad consuetudines Cluniacenses, Vuilbelmi discipulorum a rebus terrenis aliena conversatio*, ut hi non aliam vitam quam illam, quæ est cælestis & perpetua, exspectarent. *Hanc coram miratus est sanctus Anselmus: nam si Tritbemio fides est, Hirsaugiam venit, ibique transegit quatuordecim dies, in medio fratrum quasi unus ex illis residens, colloquens cum eis de Scripturis sanctis, de institutione morum regularium, de amore Dei animarumque salute; respondensque ad omnia fratrum interrogata. Certe ex ipso Anselmo discimus eum olim id desiderasse : sic quippe epistolam ad beatum Vuilbelmum scriptam concludit :* Si præsens essem coram vobis & coram sancta congregatione vestra, de qua multa bona a multis concorditer audio, supplici mente totum corpus prosternerem; & ut me bonorum, quæ Deus operatur in vestro monasterio, in perpetuum participem in fraterna caritate concederetis peterem. Sed quoniam ego hoc non possum, præsumo non de meis meritis, sed de vestra sanctitate rogare, ut vos hoc pro me non humiliato corpore, sed benigna mente ab eisdem filiis vestris mihi petatis & cum illis concedatis. Valete. *Hæc epistola locum babet inter alias Anselmi libro* 1. *num.* 56. *eam vero Tritbemius integram, & quidem interpolatam, exbibet in utraque Cbronici Hirsaugiensis editione, ubi nonnulla interseruntur de Hirsaugiensi beati Anselmi itinere, quæ in aliis editionibus non babentur. Fallitur etiam idem auctor, cum scribit banc epistolam a beato Anselmo jam Cantuariensi archiepiscopo, qui Romæ noverat Vuilbelmum, exaratam fuisse; illud enim vel ex boc uno constat esse falsum, quod Anselmus nonnisi post Vuilbelmi mortem in sedem Cantuariensem evectus fuerit.*

A S Anselmo laudati.

Vuilhelmi virtutes. 23 *Referre non vacat omnia auctorum testimonia, quæ in Vuilbelmi commendationem scripta sunt. Sancto Hugoni Cluniacensium abbati conjunctissimum fuisse ex Vita infra patebit. Laudat ejus bumilitatem simul & cbaritatem beatus Udalricus potissimum in præfatione libri* 3. *Consuetudinum Cluniacensium, ubi eum* totius religionis præcipuum amatorem *appellat. Enituit potissimum ejus cbaritas in suscipiendis exsulibus, qui fervente inter Gregorium Pontificem & Henricum Augustum dissidio, sedes proprias relinquere coacti, ad Hirsaugiense monasterium velut ad tutum portum confugiebant.* Multi, *inquit Tritbemius*, viri boni Deum timentes, comites, barones, milites, nobiles & ignobiles, clerici & laici, divites & mediocres, qui animas suas a communione schismaticorum immaculatas custodire volebant, relictis castellis, domibus & ecclesiis suis, ad monasterium Hirsaugiense, quasi ad civitatem quamdam refugii venerant, quorum plures mutato habitu monachi facti sunt, & plures in habitu pristino Deo & monachis sanctæ Congregationis usque ad mortem servierunt. *Mirari autem subit quod eo tempore, quo ceteri Abbates, & Episcopi a schismaticis expellebantur, nullus tamen umquam ausus fuerit Vuilbelmum e monasterio exturbare, quamvis non solum ipse cum suis in Apostolicæ sedis obedientia remaneret, sed & etiam alios titubantes confirmaret, deviantes revocaret, ac denique omnes in suo monasterio reciperet ac enutriret. Tanta erat ejus sanctitatis opinio. Hic quippe, uti ait Tritbemius*, sanctus iste Vuilhelmus Dei famulus, numquam induci potuit, ut schismaticis Ecclesiam Domini conturbantibus vel consentiret in modico, vel communicaret ..... Hic est *denique* Vuilhelmus abbas sanctissimus Christi famulus, qui Ordinem

dinem divi patris Benedicti suo tempore, pæne collapsum in Germania, & deformatum insolentia monachorum, instaurare & reformare studuit, & plusquam centum monasteria tam per se quam suos ad pristinam regularis disciplinæ observantiam revocavit .... *Hic denique* Wilhelmus, Hirsaugiensium ter quaterque sanctissimus abbas, octo nostri Ordinis monachorum cœnobia in diversis provinciis fundavit. *Eumdem pluribus laudat Bertholdus Hermanni continuator, qui & nonnulla monasteria ab eo constructa aut restaurata recenset.* Vvilhelmus, *inquit*, piæ memoriæ Hirsaugiensis abbas, in causa sancti Petri serventissimus, & in monastica religione studiosissimus, utpote multorum pater monasteriorum, 3. Nonas Julii migravit ad Dominum. Hic primum Hirsaugiense monasterium tam in ædificiis quam in regularibus disciplinis mirabiliter exaltavit, ipsumque privilegio sedis Apostolicæ sub Gregorio papa in perpetuum liberavit. Plura etiam monasteria ex integro usquequaque construxit; duo quidem in Nigra-silva, unum sancti Georgii, alterum sancti Gregorii .... item aliud ad Duplicem-aquam prope Danubium; item aliud in Vvirceburgensi episcopatu, in loco qui Camberg dicitur. Schafusense quoque monasterium, Petrishusense in ripa Rheni, jamdudum ædificata regularibus disciplinis instituit. Sed & alia quam plura in diversis regionibus, tum per se tum per sibi subjectos, & de novo fecit, & jam facta regularibus disciplinis instituit: *& post multa.* Ante omnia in illo studium monasticæ districtionis prævaluit, in quo totus adeo efferbuit, ac si numquam aliud aliquid studii habuerit. Erat enim miræ sanctitatis, sanctæ simplicitatis, serventissimæ caritatis; Deo vivus & sæculo crucifixus: quem Dominus in senectute bona ad æternam patriam revocavit, cui ipse a juventute in hac peregrinatione indefesso labore servivit. AN CHR 1091 4. Julii.

24. *Exterior Vvilhelmi species egregie internam animi ejus magnitudinem repræsentabat. Hanc, prout ex antiquis, uti asserit, monumentis acceperat, Trithemius describit his verbis in utraque Chronici editione.* Erat vir per omnia dignus honore, cujus etiam dispositio corporis quemdam reverentiæ cultum ab intuentibus exigebat. Statura siquidem procerus, in anteriore corporis parte calvus, pilos in reliquo raros habebat, faciem cerulei mixti albedine coloris pulcram & aliquantulum productam, manuumque digitos pulcra longitudine subtiles, ac totum corpus debita proportione ad virtutem fuerat ordinatum. Vox illi grandis atque virilis erat, qualis cum naturali quodam ornatu verborum, optimum quemque oratorem facere consuevit: unde in exhortando multum valuit, ita ut dulcedine vocis, & quadam auctoritate sermonis modestissime præstans, animos auditorum in sua videretur habere potestate: dum quidquid dicere voluisset, admirabili facilitate, pulcritudine auditoribus potuit persuadere. Commendabat in eo dicendi peritia naturam, ut facile persuadendo alliceret quoscumque sermonis dulcedine voluisset, &c. Species externa.

25. *Nonnulla opuscula edidit Vvilhelmus, quæ ipsi inter ecclesiasticos scriptores locum meruerunt. Ea sic enumerat Trithemius in veteri Chronici Hirsaugiensis editione.* Scripsit de Musica, de compositione concordi, de astrolabio & ejus compositione, de compositione quoque horologii, de correctione Psalterii & de ratione computi ecclesiastica. *Eadem ferme repetit in altera ejusdem Chronici editione sicut & in catalogo virorum illustrium, utrobique tamen addit librum unum epistolarum, & duos libros de consuetudinibus Hirsaugiensibus, præter alia nonnulla opuscula, quæ in suas manus non pervenerant. Petrus Vagnerus monachus sancti Udalrici, uti refert Carolus Stengelius in notis ad beati Vvilhelmi vitam, præter hæc omnia opera, laudat in suo* virorum illustrium congestu *dictionarium quoddam beato nostro Vvilhelmo tributum, in quo multa de singulis dictionibus congeruntur, quod ideo* liber *seu* Vvilhelmus de universo *nuncupari solitum erat. Sed hic omittere non licet quæ de ejusdem beati viri opusculis habet Bertholdus, auctor gravis & ipsi æqualis.* Hic, *inquit de nostro Vvilhelmo*, multa monumenta sui naturalis ingenii nobis reliquit. Nam naturale horologium ad exemplum cælestis hemisphærii excogitavit. Naturalia solstitia sive æquinoctia, & statum mundi certis experimentis invenire monstravit: quæ omnia quidam ejus familiaris etiam litteris mandare curavit. Multas etiam quæstiones de Computo probatissimis rationibus enodavit. Hic in musica peritissimus fuit, multaque artis illius subtilia, antiquis doctoribus incongnita elucidavit. Multos etiam errores in cantibus deprehensos satis rationabiliter ad artem correxit. In quadruvio sane pæne omnibus antiquis videbatur præeminere. *Ex his vero omnibus beati abbatis operibus vix quidquam superest, præter libros ejus de Consuetudinibus Hirsaugiensibus, qui hodieque passim occurrunt in variis monasteriorum ordinis nostri in Germania bibliothecis. Eorum prologum habes ex codice Vveingartensi editum tomo 4. Analectorum veterum pag. 465. Ejusdem liber de Musica in Augustana sancti Udalrici bibliotheca aliquando extitisse dicitur. Sed fatetur Stengelius se illum frustra diu quæsisse. Extat in cod. ms. Villingensi cum aliis ejusdem argumenti scriptoribus.* Ejus scripta.

26. *Vvilhelmum eo ipso anno, quo dedicata est novi ejus monasterii basilica, e vivis excessisse testis est ipse Vitæ ejus auctor, cui adstipulatur Trithemius, qui utrumque anno 1091. consignat. De dedicatione hæc habet:* Eodem anno 1091. die 20. Aprilis, quæ fuit octava Dominicæ resurrectionis festiva, ecclesia nova præfati cœnobii majoris ad instantiam Obitus.

AN.CHR. 1091 4. Julii. beatissimi abbatis Wilhelmi cum sollemnitate debita consecrata fuit per Joannem episcopum Spirensem sub honorem Domini nostri Jesu-Christi ac beatissimorum Apostolorum ejus Petri & Pauli. *Hoc anno Pascha incidit in diem* 13. *Aprilis, ac proinde ejus Octava in* 20. *ejusdem mensis diem. De ejus morte:* Wilehlmus feliciter in Domino quievit 4. Nonas Julii, anno Dominicæ Incarnationis 1091. Indictione 14. sub Henrico imperatore IV. & Urbano Papa II. anno suscepti regiminis 22. ætatis vero suæ anno 65. *qui characteres Chronologici optime sibi cohærent. In nova editione Trithemius habet,* anno Henrici Imperatoris 34. *Bertholdus Hermanni Contracti continuator fuse agit de nostro Wilhelmo ad hunc ipsum annum* 1091. *quo pariter ejus obitum consignat, sed die* 3. *Nonas Julii: quod forte Wilhelmus ipsa nocte inter diem* 4. *&* 5. *Julii e vita excesserit. Certe ipse vitæ auctor, quem cuilibet alteri præferendum censemus, beatum abbatem die* 4. *Nonas Julii post meridiem, obiisse scribit. Ejus tamen memoria die* 5. *seu* 3. *Nonas Julii in fastis Benedictinis celebratur a Dorganio, Arnoldo Wione & Hugone Menardo in Martyrologio Benedictino, & a Gabriele Bucelino in Menologio. Hos sequitur Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur. Mirum est autem virum celebrem, & Apostolicæ sedi adeo addictum, miraculisque ante & post mortem clarum, nondum auctoritate publica cultu sacro fuisse donatum. De eo passim agunt scriptores rerum Germanicarum, aut Benedictinarum. Stengelius in notis ad ejus vitam profert hymnum veterem in beati Wilhelmi honorem, descriptum e codice ms. monasterii Viennensis beatæ Virginis ad Scotos, quem post Vitam cum beati viri epitaphio proferre visum est, quod ex eo hymno colligi posse videatur beati Wilhelmi festum aliquando publice celebratum fuisse.*

Cultus

Vvilhelmi parentes.

1. REVERENDISSIMUS abbas VVILHELMUS Bavariorum prosapia, religiosis parentibus exortus, Christi adspirante gratia, pia indole mentis accrescebat, quæ cunctis eum amabilem efficiebat. Puerili vero ætate, ab eisdem honestis parentibus oblatus Deo in monasterio sancti Emmerammi martyris *a*, ceu prudens apis, flores virtutum ex divinis Scripturis, & ab exemplis spiritualium seniorum carpebat, & in pectoris sui alveario recondebat. Et quamvis monasticus religionis vigor in eodem cœnobio aliquantulum tepesceret, ipse tamen per gratiam Dei in eadem religione semper in melius proficiebat; unde etiam ab incautis & negligentibus oppido timebatur, a probis vero & piis ob sinceritatem & puritatem vitæ nimium diligebatur. Denique divina clementia illum comitante, tanta ingenii excellentia pollebat, ut cum eminentia honestorum morum simul emineret studio variarum artium, de quibus multa monumenta sui naturalis ingenii nobis reliquit. Nam naturale horologium ad exemplum cælestis hemisphærii excogitavit, naturalia solstitia, sive æquinoctia, & statum mundi certis experimentis invenire monstravit, quæ omnia etiam litteris mandare curavit. Multas etiam quæstiones de computo probatissimis rationibus enodavit. Hic in musica peritissimus fuit, multaque illius artis subtilia antiquis doctoribus incognita elucidavit. Multos etiam errores in cantibus deprehensos satis rationabiliter ad artem correxit. In quadruvio *b* sane omnibus pæne antiquis videbatur præeminere.

In monasterio S. Emmerammi educatur.

Proficit in scientiis.

2 Soli autem Deo placendi cupidus, & carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigere aggressus, jejuniis, vigiliis, asperitate etiam cilicii macerabat corpus. Sic ergo fide firmatum, spe roboratum, caritate radicatum & fundatum, omnique morum probitate decoratum, providentia Dei omnipotentis Hirsaugiensi cœnobio provisorem destinavit ad solatium multorum. Denique fratres in eodem cœnobio Deo servientes, cum jam fuissent rectore destituti, dulci ejus rumore delectati, honestos legatos ad eum evocandum direxerunt. At ille causa cognita non se in superbiam extulit, sed jejuniis & orationibns vacans, junctis secum spiritualibus hominibus, Domini voluntatem hac in re quærendam statuit. Demum accepta licentia, licet boni quique ei congratularentur de honoris prælatione, sibi tamen dolebant, quod carerent ejus familiaritatis & affaminis prædulci solami-

Fit abbas Hirsaugiæ.

a Addit Trithemius tunc temporis S. Rambaldum monasterio S. Emmerammi fuisse abbatem sed fallitur, nam Ramboldus primo hujus sæculi anno defunctus est, ut vidimus in ejus vita.

b Sic appellabant ævi ejus auctores quatuor posteriores artes ex iis, quas liberales vocant; tres vero priores, *Trivium*. Bertholdus hunc locum de Vvilhelmi operibus in Chronico integrum refert.

lamine. Ille vero non quærens quæ sua sunt, sed quæ Domini, professus est se non aliter omnino consensurum electioni, nisi prius idem cœnobium integræ redderetur libertati. Igitur quia in jus proprium hoc idem monasterium *a* Adelbertus comes & advocatus ejusdem loci cum suis parentibus redegerat, & pæne destruxerat, comperta viri Dei constantia & magnanimitate, in omnibus se ei obtemperaturum simulabat. Cum eodem namque beato viro curtem regiam adiit, ac sæculari astutia chyrographum infideliter composuit, illo nil sinistri præ columbina simplicitate suspicante, regioque sigillo illud firmari impetravit. Adveniente igitur Dominica Ascensione, quæ illo anno evenit 4. Nonas Junii *, convocata Clericorum & Laicorum multitudine, omnium communi voto, hic venerandus electus, laudatus, & cum nimia inundatione fletuum in sedem Abbatis est collocatus. Qua dignitate suscepta, cœpit cælestis studii fervore tanto magis inardescere, quanto se cognoscebat ceteris exempli gratia prælatum esse, suumque sagax studium super omnia convertit ad observationem religionis monasticæ. Alacer erat in exhortando, severus in corripiendo. Nulli invidus, charitate diffusus, & largitate exstitit munificus. Cum gravitate dulcis ei affabilitas inerat, per quam cordibus humanis suaviter influebat. Negotium singulorum ac si proprium æstimabat, peregrinos & pauperes paterno affectu fovebat, sæpissime exutus propria camisia aliisque vestimentis miseri artus tegebat.

AN.CHR. 1091 4. Julii.

* V. Observ. n. 2.

Præclaræ ejus dotes.

3. Inter hæc ergo exercitia virtutum, quadam tentatione probatus est potius quam pulsatus, quæ probatio sibi quidem ad coronam, Hirsaugiensi vero cœnobio ad stabilimentum & munimentum profuit. Nam supradictum chirographum libertatis infideliter compositum, secrete sibi insinuante conjuge prædicti Comitis, rescivit, & sub obtentu prædictæ libertatis, de pristina violentia ac subjectione injusta Hirsaugiensis claustri nil minutum, sed potius auctum & roboratum. Tali autem perturbatione aliquantulum commotus propter statum loci, assidui precibus & lacrymis interpellabat Dominum, ut de terrenæ potestatis jugo eriperet locum, quem pro suo amore susceperet regendum. Itaque misericors Dominus, qui, juxta vocem Psalmistæ, prope est omnibus invocantibus eum in veritate, ex improviso eumdem Comitem tanta circumdedit adversitate, ut pæne desperaret ullum evadendi aditum se posse reperire. Ita constrictus, omni devotione consilium & auxilium spiritualium virorum expetivit: qui dixerunt, eum non aliter evasurum tanta discrimina, nisi cum omni fide libertati redderet Hirsaugiensem locum, quem injuste possederat. Quorum consiliis acquiescens, fide integra se abdicavit omni jure proprietatis ejusdem loci; & chirographum cum omni diligentia secundum consilium timentium Deum componi fecit, priori chirographo penitus deleto, atque abjecto. Postquam autem venerandus pater Vvilhelmus proprio labore & industria novum chirographum studiosissime composuit, ipsemet illud Regi Henrico regio sigillo roborandum obtulit.

Monasterii sui libertatem obtinet

Ps. 144. 18.

4. Quo ad votum completo, statuit etiam Apostolicam sedem adire, & privilegium Hirsaugiensi cœnobio secundum scita Canonum acquirere. Deinde iter aggressus, prospero cursu Romam venit. Ibi a Domino Apostolico beatæ memoriæ Gregorio benigne susceptus, cognitis causis quorum gratia illo advenerat, libentissime, prout competebat, annuit. Nam privilegium Apostolica auctoritate plenum sibi contradidit, & ob munimentum Hirsaugiensis cœnobii chirographum unum ab eo receptum in scrinio sancti Petri recondidit. Aliquamdiu ergo ibi demoratus, gravissimam infirmitatem incidit, horribili enim ventris inflatione tenebatur oppressus, adeo ut nusquam posset gressum movere; cumque diu hac infirmitate laboraret, & ejus recuperatio desperaretur etiam a peritissimis medi-

Romam petit.

 cis,

a De Hirsaugiensis monasterii restauratione & comite Adalberto diximus in Elogio V. Friderici, supra ad annum 1070.

AN.CHR 1091 4. Julii. Infirmus B. Mariæ precibus sanatur.

cis, quadam die se duci præcepit ad altare sanctæ Mariæ semper virginis, reclinatoque ventre sauciato ad altare, intimis precibus flagitabat remedium piissimæ Dei Genitricis. Tantam spem atque fidem gratia Dei amore dulcissimæ Genitricis suæ consequuta est. Subito namque contra spem omnium cœpit convalescere, ac se cibo reficere, & non post longum tempus in suum locum, cunctis gratulantibus, reversus est.

5. Eo tempore Ecclesia Catholica miserabili ac detestabili schismate a ab inimicis Christianæ unitatis scindebatur. Sed quia hic vere Deo dignus igne divini amoris totus incanduerat, ac zelo animarum æstuabat, salubri consilio quosque ad unitatem Ecclesiæ tenendam servandamque animabat. Et quia simplici ac puro oculo tali insistebat negotio, quidquid agebat, cunctorum religiosorum animis complacebat: quidquid dicebat, omnium bonorum corda intimo amoris affectu delectabat. Cum columbina simplicitate tantum viguit in eo serpentina astutia, ut ab hujus sæculi prudentibus videretur omnes præcedere in prudentia : & a divina sapientibus mire coleretur pro puræ mentis innocentia.

Ejus charitas.

6. Tanta charitatis affluebat benignitate, ut neminem perfecte divino servitio cupientem se mancipare, pro paupertate sua despiceret, neminem ob imperitiam refutaret. Nobiles ac ignobiles, divites & pauperes, viros ac mulieres, ad contemptum mundi incitabat, ac singulos ad amorem cælestis vitæ verbo & exemplo accendebat. Multa hospitibus, multa pauperibus distribuebat : nec tamen commissorum sibi curam postponebat, sed cum paterna sollicitudine, & cum magna charitatis affectione omnibus necessaria administrabat. Si qua vero rei familiaris penuria ingruebat, hanc non solum tolerabilem, sed gratam sibi suisque blande & virili commonitione faciebat, asserens hanc esse dilectorum Christi probationem, & si patientia cum gratiarum actione ac precum frequentatione adesset, procul dubio mox manifestam a Deo venturam consolationem. Quod utique est evidentibus sæpe declaratum indiciis, dum ei in omni angustia Dominus ostium misericordiæ suæ, fide & precibus pulsanti, aperire dignatus est. Fama igitur vulgante ejus laudabiles actus undique, ad eum quasi ad bonum odorem Christi fideles confluebant : quidam utique cupientes uti ejus saluberrimis consiliis, alii vero ejus orationibus se commendantes, plurimi etiam abjecta sæculari sarcina magisterium ejus deligebant.

Humilitas.

7. Ad ministerium divini officii pro humilitate nolebat paratura indui, quæ aurifrigio vel alicujus pretiosi metalli intextura esset ornata. Detestabatur etiam osculationem manus & genuum Abbatis, & omnino talem consuetudinem abscidisset, nisi eum seniores hanc reverentiam ab eis suscipere vix compulissent. Quolibet loco præeuntem conventum fratrum subsequens, & diligenter inspiciens, gemendo & plorando, oculosque cum corde ad cælum levando, pro eis attentius orabat. Ad mensam si quid accuratius apparatum illi offerebatur, innuit offerenti, si omnibus communiter apponeretur. Si annuit, aliquantulum inde gustavit; sin autem, statim infirmioribus distribuebat. Deliciarum & epularum diversitatem, quæ sunt fomenta luxuriæ, contemnebat, parvis ac mediocribus contentus erat. Siquidem quocumque sibi eundum necessitas exigebat, non superbo equo delectabatur, sed equa, aut vilis aselli dorso vehebatur. Vestes nitidas, pretiosique velleris horrebat, maxime manicas vel cucullas, quas etiam sub interminatione excommunicationis abscidebat, variarumque rerum utensilia superfluo & pompatico ornatu decorari, acerrima exsecratione prohibebat. Quisquis obedientiarius, vel alius quis tentatus, vel mæstitia gravatus ad eum accesit, non spernendo vel detestando, illum contristatum; sed mulcendo & blandiendo verbis consolatoriis dolorem ipsius delinivit, lætumque ac gaudentem a se dimisit. Lucerna enim ardens & lu-

a Exstat ea de re Gregorii VII. epistola ad A. Patavienfem episcopum & nostrum Wilhelmum, quæ est libri 9. secunda.

lucens non sub modio latebat, sed super candelabrum prominebat: ideoque omnibus exemplum bene vivendi fieri studebat. AN. CHR. 1091 4 Julii.

8. Inter has ergo aliasque virtutes, quam sincera & perfecta fide polleret, nullus sermo ad integrum explicare valet. Hac enim virtute veluti lorica indutus, virili animo quæque adversa devicit, ac sæpius nonnulla difficilia, ac multis pæne impossibilia aggressus, Domino adjuvante, felici effectu terminavit. Ut enim de pluribus pauca commemorem; dum die quodam sanctus Pater de re familiari tractaret cum fratribus exteriora providentibus, inter cetera quæ conferebantur, denunciaverunt pro quadam inevitabili necessitate, necessarias esse quinque libras argenti. Cum vero nec in promptu eas haberent, nec usque scita saltem mutuatione acquirere valerent, & imminens necessitas urgeret sine ulla dilatione persolvere ipsam pecuniam, tali perturbatione coangustati, ignorabant quomodo possent expedire. Pius autem pater in Domino confidens, verbis consolatoriis pusillanimitatem illorum studuit animare dicens, nullo modo de Dei misericordia diffidendum esse. Illis vero præ anxietate tepidius excipientibus ejus consolationem, & affirmantibus, non pro se, sed pro communi detrimento angustiatos fuisse; e consessu surrexit, & illis ejus reditum præstolantibus, exiit foras, implorans auxilium Domini. Nec mora, benignus Dominus affuit fideli famulo suo. Ex improviso namque quidam ignotus superveniens, contulit ei omnem quantitatem pecuniæ. Mox ergo rediens, protulit de manu sua quinque libras argenti, & fratres caritative corripiens ait: En adest pecunia pro qua pusillanimes facti estis. Discite nil ergo jam ulterius de multiplici bonitate Dei omnipotentis desperare. Fiducia in Deum.

9. Item Deo amabilis Pater quadam die diluculo profectus de monasterio, non longe obviam habuit quemdam pauperculum, cum uxore & undecim filiis parvulis, obnixe ejus eleemosynam postulantem. Fratres autem qui comitabantur eum, de cellario panes paucos, qui vix ad unum prandium paucis sufficere possent, secum tulerant, nam in quodam prato pransuri erant. Ergo vir Domini invitavit pauperculum cum uxore & filiis ad prandium. Residentibus vero omnibus, ex improviso aderat non modica multitudo equitum, popularium, necnon & pauperum. Itaque pro parvitate alimoniæ sociis beati viri turbatis, simulque rubore suffusis, vir Deo plenus hilari vultu ait ad eos: Quinque panes, quibus Dominus quinque millia hominum pavit, quamdiu integri remanserunt, nec multiplicati sunt, nec ullus ex illis pastus est; quando vero a Domino fracti sunt, utique tunc sunt multiplicati, & plures ex illis pasti. Hæc dicens prompto animo & larga manu distribuebat multitudini, quæ aderat, parva alimenta; quæ fide ejus & meritis mirabiliter a Deo ad sufficientiam omnium sunt multiplicata. Sane multis admirantibus ejus fidem atque liberalitatem, de paucis cibariis sunt omnes abunde refecti. Singulis ergo in sua cum gaudio redeuntibus, vir Deo carus supradictum pauperculum cum uxore & filiis retinuit, ac longo tempore victui necessaria impendendo, usque ad messem novarum frugum perduxit. Panes multiplicat.

10. Quodam etiam tempore, dum transiret super pontem fluvii Nagalta vocati, obviavit ei pauper, qui per multos annos in elemosynaria domo decumbens, non aliter quoque gressum movebat, nisi duobus baculis sub axellis sustentaretur. Cum ergo occurreret eidem pauperi in medio pontis venerabilis Pater, vi abstulit ei unum baculum, & ultra paullulum progressus cum eodem baculo, fixo gradu subsistens, egeno, ut ad se veniret, præcepit. At ille negavit se posse incedere sine sustentaculo alterius baculi. Et contra senior: Certe, inquit, hinc non recedam, donec venias ad me. Pauper obtemperans jussioni ejus, pedetentim se trahendo, quo valuit annisu, venit ad eum. Deinde rejecto omni sustentaculo, sospes & incolumis toto corpore, firmis pedibus incedebat. Sanat claudum.

11. Sed neque hoc silentio contegi dignum ducimus, quod propriis oculis

AN.CHR. 1091 4. Julii. lis vidimus & perspeximus. Quidam Argentinensis ecclesiæ Canonicus a, nobilissimis ortus natalibus, ad monasterium viri Dei venit, & devote susceptus, devotius vixit. Qui mox in initio conversionis suæ, paralysi dissolvitur toto corpore, ita ut, excepta lingua, nullum membrum permaneret in conjunctione sua. Erat enim ille idem vir præpollens quadam acris ingenii constantia, scientiæ & eloquentiæ prærogativa; & necesse erat, ut pio Domini flagello refrænaretur, ne forte, ut mens est hominis prona semper ad malum, aliquo vento elationis elevaretur, & mox in immane præcipitium laberetur. Qua infirmitate ita plus anno ægrotavit, ut manum ad os non porrigeret, latus nisi aliorum adminiculo non mutaret; sed ut prædictum est, omni membrorum officio careret. Jam tempus miserendi ejus advenerat, jam Dominus ex alto prospiciebat, & ecce cœpit virium valetudo redire, manducandi & legendi gratia sedere, gressum reptando frequentare: sed manuum officio omnino negabatur, quoniam hoc ad majorem Domini gloriam servabatur. Quadam die vir Domini Vvilhelmus cellam ejus visitandi gratia ingreditur, & ut a Domino usum dexteræ precibus obtineret adhortabatur. Abnuit ille cum summa detestatione, confirmans omnino salutem corporis se parvipendere. Sed pius Pater totus compassionis & misericordiæ visceribus plenus, apprehendens * illum benedicit, deosculatur, & capellam sanctæ Dei-Genitricis semperque virginis Mariæ ingreditur; ubi paullulum in oratione prostratus, infirmum iterum visitavit, & dextera ejus recuperata invenitur. Post paucos dies uxor fratris sui monasterium & ipsum visendi gratia advenit, & ipse sella gestatoria ad eam deportatur, ubi inter ædificationis & familiaritatis colloquia, sanatæ dexteræ suæ manus incidit memoria. Quam illa muliebri affectu deosculabatur, sed mox in pristinam rigiditatem revertitur. Quod mox ut sensit, salutata illa, & dissimulato infortunio suo, in cellam suam se recepit, mærens aliquantulum de hoc quod accidit. Quem vir Dei mox e vestigio subsecutus, & spiritu Domini edoctus quod evenerat, causam quærit tristitiæ. Quam ille satis simplici & humili prodidit confessione. Cui vir Deo plenus consolationis reddidit verba, & apprehensam dexteram benedixit, & saluti pristinæ restituit.

* manum.

Manum aridam iterum sanat.

Occulta detegit.

12. Alio inde tempore, fratrum quorumdam in inferiori eremo, illius permissu quasi eremitarum more victitantium, cellam visitavit, quibus tamen adventum suum pridie nuntiavit. Unde ultra quam credi potest lætificati, utpote Patris amantissimi & quasi angeli Dei visitatione digni, præparant omnia quæ tanto Patri erant necessaria, & eum comitantibus congrua. Erat idem locus piscibus capiendis aptus, & adolescentior quidam in eorum commanentia, hujusmodi opera exercitatus. Huic fratres summopere supplicant, ut sibi & illis præstaret, & in capiendis piscibus omnem industriam suam impenderet. Laudavit, fecit quod potuit; sed res processum non habuit. Nam cum tota nocte laboraret, & secundum votum suum nihil omnino proficeret, promisso suo simul & verecundia victus, furtum in sociorum suorum præsumsit piscibus, & insolitæ magnitudinis truttam mane fratribus retulit, & eos in non parva admiratione discedens reliquit. Erat inter fratres unus altioris & perspicacioris ingenii, qui insuetam piscis magnitudinem admirans, cœpit diligentius de eo perscrutari. Primum, ut hujusmodi hominum genus solet, furtum cum summa detestatione negat, & abominatur; sed cum dulcibus verbis & veri ratione, & re ipsa convincitur, culpam suam simpliciter fatetur. Tunc videres fratres illos non modice contristatos, & in ambiguo positos, quia furtum piscem abominabilem fecerat, & quod jam adventanti Patri apponeretur in promptu non erat. Tunc palliante caritate, piscem Patri apponere communi consilio decreverunt, & excessum illum jejuniis & orationibus apud se in occulto abolendum

a Is est Gebhardus, si Trithemio fides est, qui postea C. Willelmo successit, ac tandem Spirensis episcopus factus est, de quo plura idem Trithemius.

lendum esse statuerunt: limitem justitiæ excesserunt, quando modum in dilectione non servaverunt. Jam advesperascente die Pater desiderabilis advenit, occurritur, suscipitur, ad orationem ducitur. Tunc dilectissimus Pater carissimis filiis, plena jocunditate, quia insolita esurie laboraret, aperuit, & si quid pulmentarii haberent, citius apponere præmonuit. Tunc recumbitur, & piscis ille apponitur, & cum summa diligentia, quid facturus sit vir Deo plenus observatur. Ille homo Deo hospite edocetur interiori, & quamvis, ut prædictum est non parvam famem pateretur, tamen mira abominatione apposita sibi exsecratur, & nihil omnino gustando quasi in excessu mentis rapitur. Nemo discipulorum, vel advenientium vel ibi manentium audet subitam viri mutationem interrogare: sed advenientes in summa erant admiratione, habitantes in maximo timore. Postera die maxima contriti cordis devotione culpam suam fatentur, & a piissimo Patre clementer suscepti, ne deinceps aliquid hujusmodi præsumerent, sub districta interminatione admonentur.

AN.CHR 1091 14. Julii.

13. Per idem tempus misit vir Dei de monasterio unum fratrem, nomine Bennonem, cum quibusdam rusticis mercede conductis, ut undecim carradas vini adveherent cum plaustris, quod vinum quidam civis Moguntinus, nomine Vvignandus, officio caritatis transmisit Hirsaugiensibus. In via autem qua cum eodem vino veniebant, latrones noctu irruentes, pro spoliis vim eis intulerunt: sed illi Deo protegente illæsi cum rebus suis evaserunt; excepto quod fratris prænominati dextrum brachium, percutientibus adversariis, adeo est debilitatum, ut fasciolis illud ad collum ligaret, & ulterius usum ejus recipere desperaret. Post hoc & aliud infortunium inciderunt. Nam unum de doliis plenum vino, quod specialiter ad eleemosynam fuit deputatum, vergente plaustro, in foveam cecidit & vinum effusum in foveam fere defluxit. Quo a rusticanis exhausto, dolioque vacuo super plaustrum levato, qui damnum sustinuerunt, cum tristitia magna iter cœptum tenuerunt. At frater prædictus relictis sociis ad monasterium præcucurrit, & viro Dei brachii sui læsionem, cum damno vini quod acciderat, lamentando exposuit. Cui ille verbis beati Job hilariter & constanter respondit dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est. Sit nomen domini benedictum. Consequenter brachium ejus benedicendo consignans, pristinæ sanitati restituit. Deinde præcepit eidem, ut omnia dolia vini advectitii levatis operculis diligenter inspiceret, & quod ceteris plenius inveniret, hoc totum pauperibus impartiret. Quo citius jussa complente, cunctis qui aderant videntibus, obstupescentibus simul & gaudentibus, dolium antea vacuum, ut credimus, per merita viri Dei ita vino redundabat, ut nullum de ceteris tam plenum inveniri posset. Cumque & hoc prædictus frater viro Dei gaudens & exsultans referret, protinus mandatum ab eo accepit, ut nulli hoc revelaret, quod ab aliis qui intererant usquequaque divulgatum est. Rusticis vero, qui prius pro perdito ex sua negligentia vino, libram unam argenti sponte persolvere volebant, jussit solidum unum super condictam laboris sui mercedem addi, ciboque ac potu laute curatos cum gaudio ad sua remitti.

Brachium debile restituit.

Job. 1. 21.

14. Sancto viro aliquando apud villam, quæ dicitur *Vvilc*, constituto, sæpedictus frater Benno, qui ibidem procurator rerum monasterii fuit, in hora refectionis paucos pisciculos ei obtulit, dicens, pro adventu ejus se diu multumque in piscando laborasse, & nil amplius præter illos se capere potuisse. Qui statim præcepit ei piscandi gratia ad gurgitem redire, & nil de misericordia Dei diffidere. Quod cum ille mature implere properaret, laxato reti in aqua, in verbo viri Dei, statim octo lucios admodum grandes cepit, & cum eisdem adhuc retis lino involutis ad virum Dei repedavit. Tunc benignissimus Pater jussit omnes pauperes qui in eadem villa possent inveniri ad prandium invitari, & eosdem pisces eis ad refectionem paratos apponi.

Mira piscatio.

15. Item dum quadam die vir Dei eleemosynario præciperet, ut stipendia

AN. CHR. 1091 4. Julii.

dia pauperibus solito largius præpararet, audivit ab eo ad conficiendos panes valde parum superesse de frumento. Qui jussus ab eo diligentius intueri, quantum remansisset frumenti; aperta arca, curiose cum alio fratre inspexit, mensuravit, vix unum modium invenit, & viro Dei veritatem indicavit. Mane autem facto, cum eleemosynarius jussa Patris impleturus eamdem arcam aperiret, manifesta Dei virtute fidem & merita fidelis famuli sui declarante, summotenus frumento plenam invenit, quæ tam grandis erat, quod viginti modios capere solebat. Quia enim vir sanctus semper ad hoc studiosus & intentus erat, ut in omnibus voluntatem Dei perficeret, & ut * proximis quam sibimet utilia provideret, ideo misericors & justus Dominus piæ ejus petitioni in omni necessitate & angustia clementer & efficaciter affuit.

Frumentum multiplicatum.

* plus.

16. His quæ ad miraculum pertinent de sancto viro partim commemoratis, ob testimonium tantæ ejus fidei & sanctitatis: Nunc de eo alia quædam sunt narranda, non tam mira, quam ad audiendum jucunda & utilia, & humanæ fragilitati ad imitandum possibilia. Non enim in sanctis Dei signa & mirabilia jubemur imitari, sed bonorum operum exercitia. Et; testante sacræ auctoritatis Scriptura, Misericordia, compassio miserorum, & zelus animarum plus placent Deo, quam sacrificia, & scientia Dei, plusquam holocausta. Itaque hic Dei amicus jugiter, ut sæpe dictum est, misericordiæ operibus insistens, quadam die de monasterio Hasunga *a* nuncupato, fratres plusquam septuaginta suscepit ad se confugientes, & ejus salubre consilium atque fidum solatium implorantes. Denique episcopus Moguntinus *b* a schismaticis electus atque ordinatus, quia idem cœnobium ecclesiæ Moguntinæ jure proprietatis subjectum erat, eosdem fratres minis, suasionibus atque blanditiis conabatur suæ ditioni subdere, ac participatione illicitæ communionis contaminare. Illi vero e contra, fixa sententia unitati Ecclesiæ fidem servantes, velut surdis auribus blandientem spreverunt, ac juxta consilium & mandatum pii patris Vvilhelmi, relictis omnibus ad ipsum se contulerunt. Hoc autem evenit circa mensem Augustum ante messem novarum frugum: & quamvis eodem anno, & sequenti, maxima ex parte frumentum, pecunia coemtum, quotidiano fratrum victui administraretur, tamen in Deo fiducia magna præsumens, & pro adventu illorum Dominum glorificans, veluti cuncta horrea frumento plena essent, præcepit solitam quantitatem panis augeri, dicens: Quia Dominus auxit numerum servorum suorum, debemus etiam & nos augere annonam illorum. Aliquamdiu retentis secum eisdem fratribus, atque omni humanitate eis exhibita, postea dimisit eis Cellam sancti Gregorii cum omnibus quæ ad eam pertinebant, quanto tempore voluerunt.

Moguntinus Episcopus schismaticus.

17. Alio quoque tempore ad quamdam Cellam iter tunc agebat, quam rogatu cujusdam Comitis juxta Danubium construxerat. Jamque illuc appropinquare cœperat, & ecce in confinio silvarum quoddam tugurium conspicatur, assumtoque secum uno ex commeantibus, ceteris cœptum iter exsequentibus, illuc tendere non moratur. Veniens itaque ad ipsam domunculam, reperit mulierem valde pauperculam: ingressusque, & oblitus suæ dignitatis, oblitus assueti rigoris, juxta ignem sedit, ipsamque sedere præcepit. Tunc inter sacræ ædificationis eloquia, oculos huc illucque circumferens, sciscitatur ab ea quonam modo ipsa cum viro suo viveret, quia nihil in domo, unde temporalis vitæ stipendia consequerentur, haberet. Illa nil præter miseram vitam reliquum sibi esse fatetur, pane & aqua se victitare, & hæc vix quotidiano labore manuum suarum parare. Marito interim de agro regresso, quærit ab eis fidemne sciant Catholicam, sine qua nemo potest consequi vitam æternam? Qui simpliciter quidnam

a De hoc monasterio & aliis hic & infra num. 22 memoratis, plura diximus in Observationibus præviis.

b Hic videtur fuisse Wetzilo Sigefridi successor, qui cum legatiis Clementis pseudo-pontificis præfuit conventui Moguntino, anno 1085. habito contra Gregorium VII. ad quem conventum vocatus Wilhelmus adesse renuit.

nam ſit fides, penitus ſe ignorare fatentur. At ille altius ingemiſcens, & geminæ eorum inopiæ ex intimis viſceribus condolens : Quid mirum, ait, ſi ab exterioribus rebus videmini inopes, qui intus, miſerabile dictu, a Deo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum, eſtis inanes ? Poſt hæc, fidem, prout capere poterant, breviter eis exponit, & pro tempore inſtructis, quatenus ad eamdem Cellam ſe ſequerentur injunxit. Poſtera die illo venientes, benigne ſuſcepit, aliquamdiu benigne retinuit, neceſſitates eorum non modice ſublevavit. Sicque factum eſt, ut & mentis illorum inopiam verbo ſacræ eruditionis ineſcaret, & corporalem penuriam munifice alleviaret.

AN.CHR. 1091 4. Julii. Rusticos 6. dei rudimentis imbuit.

18. Cum quodam hyemali tempore iter ageret per fines Bavariæ, obviam habuit duos pauperes, contra frigoris aſperitatem veſtitus ab eo ſubſidium poſtulantes. Qui mox recordatus S. Martini, qui dimidium chlamydis ſuæ largitus eſt algenti pauperi, cum uno famulo digreſſus eſt ſeorſum a commeantibus, & ſagum quod ei tam equitanti quam dormienti ſolebat ſubſterni, in duas partes diviſit, ac ſingulis pauperibus ſingulas partes, quibus ſe a frigore protegerent, impendit.

Sagum dividit pauperibus.

19. Quiddam de beato viro referam, quod reſpicit ad animi ſui puritatem, & ſimplicitatem comprobandam & amandam, & multorum ſui nominis vanitatem deteſtandam & damnandam. Quidam Abbas pretioſis veſtibus, pluſquam talem perſonam, & tam arduum propoſitum deceret, deditus erat; quem vir Domini pro multis aliis bonis a Deo ſibi conceſſis diligebat, ſed in hoc, ſecundum zelum Domini, acriter eum ſæpius corripuit, quamvis parum profuerit. Quodam tempore quaſi pro benedictione idem Abbas pretioſum lectiſternium ei obtulit, & ut ob memoriam mutuæ dilectionis ſuſciperet, rogavit. Quod vir Deo plenus multa ſimplicitate ſuſcepit, & ad offerentis duplicitatem non attendit. Offerens quidem ad id intendebat, ut in hoc vanitatem ſuam in ſtudio pretioſarum veſtium aliquantulum tegeret : ſcilicet, ſi tam laudabilis, & in omni monachica profeſſione perfectus, hujuſmodi uteretur, ille in alio ſimili non admodum notaretur. Ille namque Abbas olim viri Dei erat profeſſus, & ab eodem ad talem honorem provectus. Una autem tantum nocte vir Dei illo lectiſternio utitur, Poſtera die quidam fratrum obſequio illius devotior, ſecreto illum adiit, ſe eſſe circumventum admonuit. Quo audito, incredibile dictu, factum ſuum expavit & exhorruit, & mox in decem pauperum ſubſidium male ſuſceptum diviſit lectiſternium. Habuit & hoc omni laude dignum cum aliis bonis ſuis ille dilectus Domini : nam a quocumque hominum aliquid boni in admonendo audivit, ac ſi de cælo miſſum, omni devotione ſuſcepit. Cogor multorum ſui nominis altum ſupercilium & ſingulare cornu deflere; hic virtutum, hic totius honeſtatis ſpeculum, ab omni homine elegit correptionis judicium, & veritatem a quocumque homine honoravit.

Abbatis veſtes pretioſæ damnatæ.

20. Compaſſio vero tam naturalis & vehemens ei inerat, ut non ſolum erga homines, ſed etiam erga bruta animalia hanc oſtenderet. Hinc eſt quod quadam hyeme, cum ex abundantia nivium vis algoris plus ſolito ingrueret, idem Pater viſceribus pietatis motus, accito Præpoſito, querula voce dixit ei : Volatilia frigore & fame pereunt, ſume manipulos avenæ, & defige circa ſepes, ut inveniant quo paſcantur. At ille reſpondit : Domine, defecerunt nobis manipuli avenarum. Cui ille : Habeſne, inquit, ſiligineos manipulos aut triticeos? Habeo, inquit. Tunc pius Pater: Ergo, ait, illos vende, & eme avenarios. Ille juſſioni obtemperans, adjutori ſuo injunxit, ut mane ad curtem exiens, opera juſſa impleret. Eadem nocte, quando ſubſequente mane iturus erat, gratia Domini benignitatem ſui ſervi remunerante, aſperitas glaciei emollita eſt levi aeris temperie. Sane pauperes in eleemoſynaria, ſive ruſticos in villulis infirmos jacentes humiliter viſitavit, ac piis conſolationibus fovit, poſtremo obeuntes diligenti cura

Mira compaſſio.

AN.CHR 1091 4. Julii. cura sepulturæ tradidit. Eorum vero qui insaniam mentis patiebantur, nullum suscipere dedignatus est. Aut enim cum toto fratrum conventu psalmos & benedictiones recitavit super illos, aut cum quibusdam fratribus, quæ tali negotio congruebant explevit : & misericordia Domini subsequente, cum sanitate mentis & corporis læti ad propria redierunt.

Mores reformat. 21. Religio quoque monastica, quæ pæne in provinciis Theutonicis refrixerat in eis qui habitum religionis prætendebant, hujus beati Patris studio cœpit recalescere & recuperari. Non solum autem monastica institutio ejus æmulatione profecit, sed & singuli gradus ecclesiastici Ordinis illius exemplis erudiebantur. Monachos namque humilitate, charitate, fervore, & religione instruebat; Episcopos, Presbyteros, seu quoslibet Clericos doctrina & auctoritate promovebat; Laicos conversione & subjectione docebat; Virgines, viduas ac mulieres munditia & castitate informabat; pauperes Christi & peregrinos parvos contentos esse, ac mundum sub pedibus habere, & omnem ejus gloriam, verbis & operibus dissuadebat. Singuli fideles Christi ad illum quasi ad sinum matris confugiebant, multumque per eum in Deo proficiebant.

22. Nunc tandem veniam ad enarrandum id, quod erat inter omnia opera sua præcipuum, & usque ad finem sæculi multorum animabus per cœnobialem vitam salvandis profuturum. Erat enim studiosissimus cœnobiorum novorum fundator, ac veterum instaurator. Denique septem cœnobia tam per se quam per suos discipulos variis in locis a fundamentis construxit. Quorum primum fuit cella S. Gregorii, quæ proprie ad Hirsaugiam pertinet. Secundum sancti Georgii martyris; utrumque in Nigra-silva. Tertium in Bavaria in honore sancti Martini. Quartum in Thuringia, quod dicitur *Erphesfurch* *. Quintum ad Duplicem aquam in honore sanctæ Mariæ. Sextum in villa *Wilheim*, quod postea mutatum est in montem sancti Petri. Septimum in provincia Charentinorum. Alia vero tria, id est *Schaffhusen*, *Petrishusen*, *Campergense*, pæne jam destructa restauravit. In quorum gubernatione hæc erat ei, cum sollicitudine quotidiana, non parva difficultas, tales videlicet in congregatione fratrum invenire personas, quæ essent utiles & idoneæ ad lucrandas animas. Nam secundum Dominicum sermonem, Messis quidem multa, operarii autem pauci, dum eos qui aliis debent præesse, & opere & sermone oportet esse probatos, ac non minus sæculari scientia quam spirituali eruditos. Sed quia paucissimi inveniuntur, qui utroque polleant : plures tamen sunt, qui unum sine altero possideant, id est aut vitam bonam sine scientia vel eloquentia doctrinæ; aut verbum doctrinæ sine religiosa conversatione. Eos ille sapiens architectus studuit quasi quadratos lapides, ubi apparerent, in ædificio spirituali promovere, quos novit expolitis moribus laudabiliter vivere, etiamsi cetera necessaria minus suppeterent; in hoc sequens memorabile factum Gregorii papæ septimi. Huic enim cujusdam ecclesiæ clerus & populus duos electos ad Episcopatum præsentavit, & unum quemlibet ex duobus Episcopum sibi ordinari petiit. Sed Papa unum ex his sciens esse bonum doctorem, nec tamen religiosum; alterum e contrario religiosum, nec tamen necessariæ eruditionis peritum; quem ex duobus præeligeret, dubitavit, atque id divinitus sibi manifestari orationibus cujusdam servi Dei hoc modo impetravit. Nam idem vir spiritualis cum hoc sibi a Papa injunctum vigilanter Deo commendaret, & per interventum sanctæ Dei-genitricis Mariæ, sibi voluntatem Dei revelare intente supplicaret, per visum ei beata Maria virgo apparuit, duosque anulos, quorum unus purum aurum, alter perlucida gemma esse videbatur, ostendit; eique interroganti, quem ex duobus eligeret. Gemmam, inquit. Qui evigilans, Papæ visum suum narravit, incertus tamen quid ad causam prætaxatam vel aurum vel gemma innueret. Confestim Papa, qui erat perspicacis ingenii : Non dubium est, inquit, quod, testante sacro eloquio, per aurum sapientia, per gemmam vero simplex & pura vita homi-

Varia ædificat & restaurat monasteria.

* Erphord.

Pius vir docto præferendus.

hominis signatur. Ideoque, ex ipso judicio castissimæ Dei-genitricis semperque virginis Mariæ, ille qui caste, juste, pie vivit, etiamsi ei aurum sapientiæ vel eloquentiæ desit, ad exemplum bene vivendi populis præesse meretur; hujus enim etsi lingua tacet, vita docet. Oportet in hujusmodi electione summopere Canonum sanctiones observari, semperque ad regimen animarum, non quoslibet populares, sed regulares dumtaxat personas promoveri.

AN.CHR 1091 4. Julii.

23. Hoc ergo informatus exemplo fidelis servus Domini & prudens, in quibusdam ex prædictis cœnobiis statutis Abbatibus, in quibusdam Prioribus, religiosos monachos simul cum conversis laicis deputavit. Enimvero amabilis pater, zelo animarum fervens, primus instituit, ut monachi ministerio fideli laicorum conversorum in exterioribus administrandis uterentur, & versa vice iidem laici a monachis quod ad curam animarum pertinet consequerentur, eorumque claustralem disciplinam pro posse suo, extra claustrum, in corrigendis moribus imitarentur: de quorum conversatione, secundum quod sæpedictus Pater Deo inspirante ordinavit, operæ pretium est aliqua commemorare, de quibus certi sumus sicut in præsenti tempore, ita & in futuro multos posse proficere. Ad nocturnas vigilias omnes in ecclesiam conveniunt, quibus tamen propter diurnum injunctum operis laborem breviter Matutini decantantur. Postea qui volunt ad lectos revertuntur, alii in ecclesia perseverant, donec nocturni a monachis finiantur. Summo mane Missam audiunt; deinde ad Capitulum conveniunt, ibi pro diversis excessibus veniam petunt, & congruam a Magistro disciplinam accipiunt. Quo peracto, & subsequente, quibus necesse est, peccatorum confessione, unusquisque ad opus sibi injunctum divertit. Nam illis injuncta sunt singula quæque officia intra vel extra cellam gerenda, quæ tam fideliter, honeste ac diligenter tractant & administrant, ac si a Deo sibi commissa. Nil proprium possident, sed sicut in Actibus Apostolorum legitur, Omnia in medium conferuntur, unicuique prout opus habet distribuitur. In agendis negotiis non solum lites ac jurgia devitant, sed etiam ab otioso sermone se continent. Prælatis suis obtemperant, sine quorum permissione, nec etiam extra Cellam longius iter agunt; semper in Dominico die communicant, itaut dimidia pars illorum in una, altera pars in altera die Dominica corpus & sanguinem Domini reverenter accipiant; sed in summis festivitatibus omnes simul. Qui iter facturus est, ipsa die communicat, si tamen ante proximam diem Dominicam se rediturum non sperat. Revertentes de via veniam petunt pro excessibus in via commissis. In coquina serviendo, & tam sibi quam monachis & hospitibus cibum parando, septimanas suas vicissim peragunt: cibum una capiunt, quem sibi invicem apponunt. Ad diurnas horas non veniunt ad ecclesiam, nisi quibus ad hoc vacat. Ad Completorium sicut ad nocturnos, omnes, sive pæne omnes, adsunt: postea cum silentio ad lectos suos divertunt. Ad hujus spiritualis vitæ observantiam sanctus pater Vuilhelmus congruam in eodem loco Hirsaugiæ construxit habitationem, videlicet novum monasterium in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli, sanctique Aurelii confessoris, ad Australem plagam per manus sub obedientia sua militantium. Quod infra annos novem consummatum, in decimo est dedicatum [a]. Denique ipsum templum antequam dedicaretur, pauperibus per girum replevit a superiori parte usque ad valvas, clausisque janius, per seipsum eis ministravit. Ipso tempore & deinceps usque ad obitum suum plus solito egenis stipendia erogavit.

Laici conversi primo instituti.

Eorum disciplina.

Act. 4. 32.

24. Post prædictam dedicationem novem hebdomadibus supervixit, jamque instante natali Apostolorum Petri & Pauli languor eum invasit. No-

Incidit in morbum.

[a] Dedicata est hæc nova ecclesia per Joannem Spiræ episcopum, anno 1091 die 20 Aprilis, in Octava scilicet Dominicæ resurrectionis: die vero sequenti idem pontifex consecravit *capellam B. Mariæ retro capitolium*.

AN. CH. 1091. 4 Julii. Nocturnis vigiliis & diurno ministerio, licet debilis, interfuit, crastino privatam Missam ad principale altare celebravit. In sequenti nocte cum præ molestia corporis surgere non posset, per visionem divinitus consolationem accepit; dictumque est ei quod sancti Petrus & Paulus in ejus juvamine promti adessent. Diluculo cum gressum vix movere posset, deduci se jussit in oratorium, & parari ad celebrandam Missam. Et inter manus utroque latere sustentatus super altare Apostolorum Petri & Pauli sacrificium vivæ Hostiæ immolavit, ac velut profecturus ad Dominum verba sancti Pauli, quæ jam imminente ejus resolutione dicebat, quæque etiam suæ causæ optime congruebant, in ejus festivitate decantabat, quæ ita se habent: *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare* 2. Tim. 1. 12. *in illum diem justus Judex*. Ita fuit ejus ultima celebratio Missæ. Quarto die Fratres hortatur, ad visendos & commonendos fratres in Capitulum venit: quidquid autem hactenus eos instituebat, hoc cœpit sigillatim replicare & exhortari, ut de die in diem in melius proficerent. In primis de continuo amore Dei, de fervore monasticæ religionis, de observantia mutuæ dilectionis, de sectanda hospitalitate & cum omni sollicitudine impendenda, de diligenda eleemosyna & voluntarie eroganda, multaque his similia suadebat: postea Aucloris ætas. „ querulosa voce intulit: Unum fuit quod valde me exacerbavit & gra- „ vavit, quod lamentando Deo & vobis promam. Cumque omnes essemus „ attoniti, dixit: Quidam fratres vobiscum conversati sunt secundum pru- „ dentiam carnis, magis quam juxta simplicitatem spiritualem, suisque ser- „ monibus seu consiliis sæpius me perturbabant, ac simplicitati propositæ „ obsistebant: sed Deus omnipotens viritim eos a nobis separavit, & de „ claustro elongavit. His dictis, statim subjunxit: Amodo, carissimi, nullum „ capitulum vobiscum habiturus sum. Idcirco, filioli, ultimam patris senten- „ tiam audite, & memoriter retinete quæ vidistis & audistis. Finito Capitulo in suo humili habitaculo se recepit, & solito more omnibus eum adire volentibus concessit. Dehinc tertio die jussit portari se in oratorium sanctæ Mariæ, ibique conventu fratrum pro eo Missam celebrante, unctione Ecclesiæ sacramentis munitus. olei infirmorum, & perceptione corporis & sanguinis Domini exitum suum munivit, ab omnibus indulgentiam petens, & ipse omnibus indulgentiam faciens, ac singulos deosculans & amplexans paterno affectu, præsentibus ultimum valefecit; absentibus demandans suam intimam caritatem, simul omnes obsecrans & contestans, ut in unitate Ecclesiæ & subjectione sedis Apostolicæ, quomodo sibi ab eo traditum fuerat, usque ad mortem inviolabiliter permanerent. Ad extremum elevatis manibus coram omnibus brevi sermone sic conclusit: Testem invoco Deum, quod semper usque ad nunc fideliter ac benigne erga vos egi. Quo de oratorio reportato, singillatim quique cum gemitibus & suspiriis ad eum confluebant, ad quos dignum memoria verbum dicebat: Justi hominis obitus non est mors dicenda, sed potius mutatio, quia mutatur de mortalitate ad immortalitatem, de terrenis ad cælestia. Postera die eo in domum infirmorum deportato, & conventu fratrum illuc congregato infra meridiem, cunctis miserabiliter flentibus ac lugentibus 4. Non. Julii beato fine perfunctus, animam felicibus Pie obit. meritis plenam Deo reddidit, atque de Ægypto hujus mundi ereptus terram viventium perenniter habitaturus adiit. Convenientibus ergo duobus Episcopis, & quinque Abbatibus *a*, clericis etiam non paucis cum multitudine utriusque sexus, post exsequias per quinque dies celebratas, in medio ecclesiæ Apostolorum debita veneratione *b* sepultus est.

25. Non longe autem post obitum, quasi post noctem tristitiæ, quæ cunctos oppresserat, illuxit nobis dies consolationis, de adventu domni GEBEHARDI Reliquiæ Petri apud Hirsaug. tunc Prioris, sed postmodum defuncti Patris in regendo monasterio successo-

a Ii fuere, ex Trithemio Joannes Spirensis, & Gebhardus Constantiensis episcopi; Abbates Theogetus S. Georgii in Silva nigra, NotKerus Zvvifaltensis & tres alii quorum nomina excidere.

b Scribit idem Trithemius B. abbatis exequias per continuos quinque dies celebratas fuisse.

cessoris, apportantis reliquias sancti Petri Apostoli, scilicet de ejus capillis, a reverendissimo HUGONE abbate Cluniacensi transmissis, pro quibus cum pater Vvilhelmus ante obitum suum direxerat, hos super omne aurum & lapidem pretiosum multum Hirsaugienses intimo affectu amplecti debent & venerari, pro eo quod vere de capillis principis Apostolorum Petri esse didicimus. Nam antiquo tempore, antequam corpora Apostolorum Petri & Pauli ab invicem sint separata, in locis tutissimis, ubi nunc simul sunt condita, ponerentur, erat custos ratione ecclesiæ vir religiosus, nomine ODDO *a*, qui renuncians sæculo Cluniacense cœnobium in quo postea factus est Abbas petiit, & inter alias reliquias sanctorum, nonnullos sancti Petri capillos secum attulit. Ex quibus hos sumtos esse, quos nobis transmisit, certissima adstipulatione testatus est cum grandævis senioribus prædictus Abbas Cluniacensis, ardentissimus amator nostræ Congregationis, pro eo quod ab eo monasterii construendi & regulariter vivendi ordinem suscepimus. Hoc ideo necessarium duximus hic annotare, ne quis super eisdem capillis possit aliquo dubitationis scrupulo permoveri, quin verum sit, quod a tantis & talibus constat testibus confirmari. Prædictas vero reliquias qui attulerunt, antequam Hirsaugiam pervenirent, cuidam religioso Presbytero in vicina villa commoranti, provido usi consilio, commendaverunt servandas, usque ad festum, quod dicitur sancti Petri ad Vincula. Ipsa utique die, collectis Abbatibus & aliis religiosis viris, memoratæ reliquiæ in monasterio Hirsaugiensi susceptæ sunt cum maximo monachorum plebisque tripudio, ac primo super sepulcrum beati patris Vvilhelmi depositæ; ipsi, cui specialiter transmissæ fuerant, hoc modo pio filiorum affectu quasi præsentabantur. Denique inter jucunda divinæ laudis præconia, supplici veneratione ab omnibus qui aderant, deosculatæ, in scriniolo argenteo, ubi nunc usque reservantur, sunt reconditæ.

AN.CHR. 1091 4. Julii.

S. Hugo Hirsaug. amicissimus.

26. Legitur de sancto Gregorio *b*, sanctoque Gallo, multis post transitum eorum de hac vita claruisse indiciis, quod monasteria quæ in honore Dei construxerant, suis contra multas adversitates defensarent patrociniis. Nonnulla etiam hujusmodi nostris gesta temporibus de hoc sancto Dei a notis & probatis personis comperimus, quæ ad commendationem sanctitatis ejus stili officio annotare curavimus. Erat quædam Abbatissa in Norica provincia, piis operibus dedita, cujus consilio prædictus vir Dei olim Hirsaugiæ prælatus fuerat, quia eum pro vitæ meritis multum dilexerat. Huic post discessum ejus per famam innotuit, multos sinistræ partis homines in hoc facinus conspirasse, ut funditus destruerent cœnobium Hirsaugiense. Unde ipsa continuis affecta doloribus, propitiam divinitatem assiduis interpellabat precibus, ut suæ protectionis auxilio tantum nefas averteret, ac sui fidelis famuli novellam plantationem ad incrementum perduceret. Cumque tam piis angustiis cor ejus angeretur, & pro imminente periculo Dominum instanter deprecaretur; quadam nocte quiescenti, vir Domini in somnis apparuit, mæstamque hilari vultu intuens, lætificavit dicens; Multos quidem fuisse, qui tantum nefas gestiebant perpetrare, sed ut non fiat omnino prohibitum esse. Tunc illa sollicite inquirente, quis hoc fieri prohibuisset, respondit: Angelus Domini bonus. Et confestim visio colloquentis disparuit. Vere etenim, ut ait Psalmista, immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripit eos: Sed quamvis, eodem attestante, justus quisque in protectione Domini commoretur, evidentius tamen & severius vindictam Dei experti sunt, qui jussu regis Henrici, ejusdem nominis quarti, Hirsaugienses exterminare moliti sunt, pro eo quod hæresi ejus contra Romanam Ecclesiam noluerunt consentire, nec aliquatenus ejus communione se contaminare: quippe qui erat sceleratissimus, & omnium quos terra sustinuit flagitiosissimus. Ipso itaque anniten

Vvilhelmus etsi defunctus, monasterium tuetus.

Psal. 33. 8.

a Ejus vita Sæculo præcedenti edita est.
b Vita S. Gregorii edita est Sæculo 1. S. Galli, Sæculo sequenti.

AN. CHR. 1091 4. Julii. nitente quidam episcopus Argentiniensis, nomine VVERNERUS [a], militari manu aggressus est devastare Hirsaugiam: sed eadem die qua tantum facinus commissurus equum loricatus ascendit, subitanea morte, antequam loricam exueret, præoccupatus expiravit, & vivens in infernum descendit. Ejus persecutor misere perit. Num. 16. Vivens, inquam, ut scriptum est, in infernum descendit, qui sciens & prudens ut inique ageret, laboravit: qui innocentes Dei famulos perdere affectavit: quod ipsis etiam militibus, qui inviti ad auxilium ejus cogebantur, adeo visum est abominabile, ut ei dissuaderent, & ad tale facinus auxiliari recusarent. Hoc autem longe ante obitum viri Dei contigit: sed deinceps tale aliquid contra locum sanctum & ejus habitatores præsumendi omnibus usquequaque metum incussit.

27. Operæ pretium est hic subsequenter subjungere aliud quiddam huic non multum dissimile, quod etiam valet ad terrendos & reprimendos invasores Hirsaugiensis substantiæ. Vir quidam, nomine Vvintheir, de villa Allmendingen nuncupata, renuncians sæculo, sanctæ conversationis habitum sumpsit sub abbate Vvilhelmo, ac de propriis rebus quoddam prædium in prædicta villa situm, ad usum fratrum Hirsaugiensium legitima donatione delegavit. Postquam autem uterque, scilicet abbas Vvilhelmus, & vir prædictus ex hac vita migravit, juvenis quidam prædictum prædium ausu temerario, quasi hereditario jure ad se transmissum usurpavit. Cumque una die duas carradas vini, & alia hujusmodi violenter de eadem possessione abduceret, in ipso itinere pes unus boum qui rapinam trahebant, confractus est. Ipse etiam juvenis de equo cui insedit, quasi lethargum patiens præceps corruit, atque amens factus, etiam usum loquendi perdidit, in alienis manibus sublatus; sed processu temporis paullatim recuperatis viribus mentis & corporis ad se reversus, cœpit secum considerare tale flagellum, quale numquam antea expertus est, se non sine justo judicio Dei tolerasse, habitaque secum deliberatione ad monasterium Hirsaugiense se deferri fecit, ibique mutat simul cum mente sæculari habitum, Deo se fideliter mancipavit, & post paucos annos in sancta conversatione feliciter vitam præsentem finivit. Ecce nos hæc audientes, & tam terribile, tamque tremendum Dei judicium super his duobus considerantes, quorum alter repente præcipitatus est in mortem, alter vero misericorditer reservatus est ad vitam meliorem, competenter cum Psalmographo possumus admirari & dicere: Venite & videte opera Domini, quam terribilis in conPsal. 65. 5. siliis super filios hominum. Ex eadem etiam consideratione cogimur cum Rom. 11. 33. Apostolo proclamare: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ illius! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quare cui vult miseretur? & quare alium obdurat, ut non salvetur? Quo circa quia secundum Salomonis eloquium: Nemo scit utrum odio, an amore dignus sit, sed omnia in Eccle. 9. 1. futurum reservantur, incerta timendo veneremur, & venerando timeamus occulta Dei judicia; dumque sumus in hoc corpore, secundum Psal. 2. 11. Psalmistam, serviamus Domino in timore, & exultemus ei cum tremore.

28. Quantam, ut diximus, curam sui monasterii gerat sanctus pater Vvilhelmus jam regnans cum Deo, per aliam etiam visionem satis manifeste ostensum est. Quam, sicut referente quodam seniore, innocente & simplici viro, cui eadem cælitus facta est visio, didicimus, scribendo posteris transVisiones non spernendæ. mittere necessarium duximus, quia per eam admonentur Hirsaugienses tam futuri quam præsentes, ut statuta sæpe dicti Patris diligenter observent, maxime in dispensatione pauperum & hospitum, in observatione claustralis disciplinæ. Statutum erat ab ipso communi seniorum consilio, ut

[a] Bruschius in Catalogo Episcoporum Argentinensium ait de hujus episcopi morte, longum commentum afferri in Chronico Hirsaugiensi. At gravis est momenti hujus vitæ scriptoris auctoritas, qui certe rebus gestis præsens adfuit.

AN. CH. 1091 4. Julii.

ut aliqui ex laicis fratribus qui ad conversionem veniunt, in domo pauperum sub laicali habitu servirent, & tamen non de eleemosyna, sed de communi fratrum victu & vestitu sustentarentur. Hanc consuetudinem successor ejus ita immutavit, ut prædicti fratres de eleemosyna, quam administrabant, corporis necessaria ex toto consequerentur. Ex qua occasione contigit res multum dolenda, ut peregrinis & aliis pauperibus solita misericordia subtraheretur, in tantum, ut egeni per gelidas noctes hyemis exclusi, præ fame & frigore miserabili clamore in platea perstreperent, ita ut sæpius quiescentes noctu fratres inquietarent. Super qua molestia Abbas frequenter a fratribus commonitus, cum emendare negligeret hæc & alia multa hujusmodi, nocte quadam in qua Dominica Ascensio celebrabatur, unus senior de eodem monasterio, vita & moribus probatus, per nocturnam visionem vidit se sublevari, & quasi supra montem incomparabiliter sublimem constitui, ubi omnia plena erant immensæ lucis splendore, mira insoliti odoris fragrantia, & beatorum ibi manentium concentu dulcissimo: quibus ipse nimium delectatus, ac jugiter interesse desiderans, inter cetera quæ ibi vidit, etiam abbatem Vuilhelmum sibi olim familiarissimum recognovit, niveo aspectu & habitu fulgentem, cum quo etiam duos viros pontificali habitu decoratos, sed sibi incognitos. Quæsivit ab eo qui essent. Et audivit unum esse sanctum UDALRICUM [a] Augustensem pontificem; alterum vero CONRADUM Constantiensem, æque virum sanctum & olim Episcopum. Cumque & de aliis ibi visis inquirenti abbas Vuilhelmus respondens satisfaceret; ad ultimum hæc ei Hirsaugiensibus notificanda injunxit: „ Ex parte, inquiens, summæ Majestatis Dei, præcipio tibi, ut dicas „ Abbati & Priori, ceterisque fratribus Hirsaugiæ, quatenus secundum „ quod a nobis acceperunt, egenis & hospitibus cum omni caritatis affectu „ serviant. Mores & vitam suam secundum Regulam sancti Benedicti; ante „ omnia iram & indignationem, odium & detractionem, quibus assidue Deum „ offendunt, cum omni malitia abjicientes, sinceram & continuam dilectio- „ nem invicem custodiant. Quod nisi observent, divinam procul dubio ultionem se experturos sciant. His dictis, relicto eo cui hæc dixit, ipse cum aliis qui aderant, altiora quædam cæli secreta penetravit. Ille vero senior, cui hæc revelata sunt, cum per ipsum non auderet, per alium quemdam seniorem Abbati cuncta intimavit. Qui pristinam quidem Abbatis Vilhelmi constitutionem de eleemosyna observari jussit, cetera tamen quibus monasterium perturbaverat, incorrecta dimisit. Quapropter secundum prædictam comminationem beati patris Vuilhelmi, fere nil prosperum ei accidit. Nam parvo post tempore monasterii regimine exutus, & pontificali infula apud Spiram indutus, odia omnium adversum se ineptis moribus concitavit, sed mors naturæ interveniens, eum de medio amputavit [b].

29. Non est autem negligenter prætereundum, sed diligenter considerandum, quanta sanctissimus pater Vuilhelmus veneratione dignus sit in terris, qui tantorum Præsulum consortio, secundum prædictam visionem fruitur in cælis, quorum scilicet gloriosam memoriam annua devotione celebriter recolit sanctæ Ecclesiæ plebs fidelis. Si quis vero ob incredulitatem suam dubitans dicat, hujusmodi visionem non esse observandam, sed inter vana somnia reputandam, hic talis indubitanter sciat, nusquam in Hagiographis scriptum esse, sed nec aliquando auditum fuisse, quod nullus umquam homo dæmonum suggestione, vel palam, vel occulte præmonitus sit, ut declinaret a malo, & faceret bonum, sicut hic factum est per benignissimum patrem Vuilhelmum. Constat quoque præclaros & præcipuos Ecclesiæ doctores, beatos Gregorium & Augustinum, nonnulla etiam sæcu-

[a] S. Udalrici vitam habes Sæculo præcedenti. S. Conradus obiit, teste Bruschio, anno 976.

[b] Hæc fusius refert Trithemius ad annum 1105. quo Gebhardus in Spirensem episcopum adstante magno procerum conventu a Ruthardo Moguntino episcopo ordinatus est; unum ei tantum annum & aliquot menses regiminis idem Trithemius tribuit, alii plures. Post obitum in monasterium Hirsaugiæ relatus, sepultus est ante majus altare principalis ecclesiæ.

AN.CHR. 1091 4. Julii. larium visa personarum suis inseruisse opusculis ob ædificationem fidelium: quibus tamen non aliud adhibent testimonium; nisi quod nominatim quosdam testati sunt ea vidisse per somnium. Denique ut hæc omnia, quæ de sancto viro digessimus, purissimæ veritatis sigillo concludamus, unum adhuc testimonium proferemus, quo eum probamus in opus ministerii, quo in domo Domini tam fidelis servus & prudens laboravit, divina auctoritate assumptum, & vere secundum propositum vocari sanctum, cui diligenti Deum omnia cooperata sunt in bonum.

30. Pater sanctus cum gravi infirmitate vexaretur, ea scilicet in qua Adæ debitum solvisse dignoscitur, a multis comprovincialium majoribus personis visitatur, ut & devotioni suæ, qua virum Dei mirabiliter semper coluerunt, bono fine perseverantiæ satisfacerent, & tam sanctæ animæ egredienti animas suas commendarent. Igitur inter primos præcipuus & devotissimus amator beati viri visitator affuit Vvormatiensis *a* episcopus, qui tam simplici animæ semper familiarissimus erat, & cui dilectus Domini sæpius sua secreta, nimia Episcopi familiaritate cogente, pandebat. Huic itaque tam excellenti atque probatæ in Ecclesia personæ, inter alia familiaritatis colloquia aperiebat, & sub divini nominis attestatione confirmabat. „ Cum adhuc, inquit, essem Ratisbonæ in monasterio sancti Emmerammi, „ quadam nocte apparuit mihi vir plenæ ætatis, mirificæ ultra humanum „ modum pulchritudinis, hilari vultu me compellans, & uvas speciosissimas „ manu præferens, quas etiam mihi obtulit dicens: Accipe dilecte mi. Cujus muneris novitate, & tanti viri affabilitate perculsus, diu fateor mecum admirans permansi stupidus. Tum ille: Scholam instituere curavi, cui „ te præficere ante omnia sæcula prædestinavi, quam si secundum placitum „ meum rexeris, bona mercede in æteruum remuneraberis. Nil, amice, „ dubites, idem cooperator, qui & re mnnerator. Ad hæc verba evigilans, „ multa mecum tractavi, eademque sæpius retractavi. Cumque multis „ meditationibus distenderetur animus meus, tandem ad portum tutissimum „ magnæ misericordiæ Dei confugi, & Domino Deo meo omnia mea, „ quam intime poteram, commisi. Et ecce ipso die fratres nostri de hoc „ monasterio adsunt, litteras cum multimodis precibus afferunt, & vi quadam validissima de quiete monastica me abripientes, parvitatem meam sibi præesse compellunt, ac cum obtestatione divini nominis ne abnuerem „ postulata cogunt. Suscepi, fateor, invitus jugum Domini, devictus prece „ tam unanimi. In quo officio si quid Deo placitum feci, ipsi sine quo „ nil validum, nil sanctum: ipsi, inquam, a quo bona cuncta procedunt, sit „ pro his & universis miserationibus & beneficiis suis laus, honor, & omnimoda gratiarum actio per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EPITAPHIUM SANCTI WILHELMI abbatis monasterii Hirsaugiensis, quod ejus sepulchro appensum est.

Hac in scriptura, VVLLHELME pater, tua vita.
Cunctis ut speculum, prælucet vita bonorum,
Ut quivis doctus, proprios hinc corrigat actus,
Quid sit vitandum discernens, quidve gerendum.
More quidem speculi radiat pia vita beati
Patris Vvilhelmi, virtutum lumine clari.
Exultet talis genitrix Bajoaria prolis,
Suevia se tantum lætetur habere Patronum.
Norica quem prolem, tulit hunc Hirsaugia Patrem,
Felix per talem pastorem spiritualem,
Patrem multorum per doctrinam genitorum.
Moribus egregius fuit, & virtutibus almus,

Per-

a Hunc Stengelius putat Epponem fuisse, qui Dithmaro anno 1085. defuncto, successit. At Bruschius Dithmari obitum ad 1109. refert post duos regiminis annos, sicque antistes Vvormatiensis de quo hic agitur, Adelbertus Dithmari præcessor fuisse dicendus est.

AN.CHR. 1091 4. Julii.

Perfectam plebem Domino sacravit & ædem;
Vobis, Aureli, Petre, Paule, patres venerandi,
Cellam Gregori tibi fundans, atque Georgi,
Pluraque sanctorum loca disponens aliorum,
Struxit & instruxit, quia recto tramite duxit,
Collapsam dudum vitam reparans monachorum.
Quadruvii priscos trascendit in arte magistros,
Cantibus errorem varium correxit ad artem,
Terrarum metas scrutans, & temporis horas,
Ac numeros Abaci vidit tam mente sagaci,
Artibus his illi queat ut vix quis similari.
Quod verbis docuit, operum virtute probavit.
Pauperibus, viduis, claudis, cæcis, peregrinis,
Infirmis, sanis, quocumque dolore gravatis
Prospera providit, contraria quæque removit.
Simplex & rectus, simul omnibus omnia factus,
Christe tibi vivus, mundo vere crucifixus,
Postquam per plures pro te sudavit agones,
Anno milleno complevit & nonageno [a],
Quarto Nonas Julii, hic petens defossa sepulchri,
Sic defunctus tecum jam felix vivit in ævum
Pater is venerandus, & vir cuncta laude precandus.
Inclyte Wilhelme, pater virtutibus redimite,
Alma fac nunc prece, liberemur ut a tristi nece
Corporis & animæ, hic Deo famulantes devote,
Obambulando tumbam, tibi Patri colendo paratam,
Bona illic dentur, unde nostræ mentes purgentur,
Ubi es nobiscum dulci somno exspectans Christum
Supreme venturum, & justis bona vitæ daturum.
Willihelmi abbatis ah! nos vita jungat beatis
Soli me post tui autem, dans videre claritati,
Chorum cum turma, qui cælica sunt super astra,
More Deum laudantes, & dulci sono jubilantes,
Per paradisi prata volvendo carmina lata,
Regi Regum Domino qui throno illic sedet in alto,
Valeat vox laudis, in ævum sic semper mansuris. Amen.

Hymnus in honorem B. Vvilhelmi.

Audi Deus hymnizantium
Preces tuorum supplicum,
Santi Confessoris tui
Sollemnia collentium.
Benignis miris actibus
Hic fulsit & virtutibus,
Lucerna lucens omnibus
Domo Dei manentibus.
Fundans in Christo plurima
Monachorum cœnobia,
Muros erexit cælitus,
Vivis utens lapidibus.

Hic fuit vivens hostia
Per cuncta vitæ spatia,
Mactavit in se vitia
Crucis ferendo stigmata.
Hujus, o Christe, gloria,
Jam factus es victoria,
Ipsius per suffragia
Da nobis vitæ gaudia.
Laudamus te Patrem Deum,
Unicum simul Filium,
Spiritumque paraclitum,
Nunc & per omne sæculum. Amen.

[a] Annum unum omisit, quod metro difficilius congruisset, quamvis in ceteris versibus nulla dein mensura servetur.

AN CHR 1091 6. Sept.

HIST. TRANSL. S. AUGUSTINI EPISCOPI, ANGLORUM APOSTOLI,

Aliorumque sanctorum, qui in ipsius monasterio Cantuariensi quiescebant.

Auctore GOCELINO ejusdem loci monacho æquali.

Ex cod. ms. eruta.

Historiæ hujus auctor. 1. *Gotselinus seu, ut codex ms. habet, Gocelinus, monachus e Bertiniano in Cantuariense monasterium translatus, totum sese scribendis sanctorum historiis ita dedit, ut præcipuus post Bedam venerabilem rerum a sanctis viris in Anglia gestarum scriptor a plerisque auctoribus censeatur. Jam ex eo beati Augustini Anglorum apostoli Vitam Sæculo I. Benedictino edidimus ad annum 607. reservata ad hoc usque tempus ejusdem sancti, aliorumque in monasterio suburbii Cantuariensis quiescentium Translationis historia, quod multum conferat ad illustrandas res Ordinis nostri hoc præsenti sæculo undecimo in Anglia gestas. Plura de eodem auctore hic congerere superfluum esset, cum jam satis superque notus esse debeat ex iis, quæ loco Sæculi I. laudato de eo protulimus: ubi etiam de sanctis in eadem Translationis historia memoratis plura diximus, quæ hic repetere non juvat.*

Aliæ sancti Augustini translationes. 2. *Superest itaque, ut pauca solummodo dicamus de aliis sancti Augustini Translationibus, quæ postea variis occasionibus factæ fuerunt, ut ex* Willelmo Thorno *discimus, qui monasterii Augustinensis, in quo degebat,* Chronicon *scripsit, ut ad annum usque 1397. productum. Hic auctor ait,* Widonem *abbatem anno 1091. statim peracta sollemni, quam Gocelinus describit, sanctarum reliquiarum translatione, pleraque beati Augustini ossa in ecclesiæ muro abdidisse, ne forte irruentibus Danis, sive Normannis aut aliis Barbaris, quod tunc in Anglia sæpius contingebat, ossa beati Pontificis violarentur. Nec inutilis fuit Abbatis cautela. Nam anno, ut idem auctor attestatur, 1168. die decollationis sancti Joannis-Baptistæ, combusta ferme integra Augustinensi ecclesia, beati Pontificis feretrum ita deformatum fuit, atque exinde ita neglectum, ut paullo post plane ignotum fuerit, quo in loco sancti Antistitis reliquiæ haberentur. Id tandem ægre tulerunt Augustinenses monachi: quare anno 1221. instigante Joanne ejusdem loci priore, cum aliis monasterii senioribus, jejuniis, vigiliis, orationibus, aliisque piis exercitiis vacare decreverunt, quousque tanti thesauri notitiam a Deo acciperent. Annuit eorum votis Deus, ac Prior, aliquot fratrum consilio, qui hoc sibi a Deo revelatum fuisse fatebantur, jussit murum effringi juxta altare sancti Augustini, ibique detectus fuit saxeus loculus, qui, indicante inscriptione, beati Augustini corpus continebat.*

3. *Aberat tunc Hugo loci abbas, ad Ludovicum Francorum regem legatus: quo reverso, convocatis ad sollemnitatem multis abbatibus, aliisque Angliæ proceribus, beati viri reliquiæ in locis congruentibus reconditæ sunt, excepto capite, quod in vase auro argentoque ac variis & pretiosissimis lapillis ornato conclusum fuit, ut populorum venerationi statis diebus exponeretur. Ceterum vicennio postea, anno scilicet 1240. restaurato monasterii sacrario, Corpus sancti Augustini in ejus medio collocatum est, habens ex utraque parte aliorum ejusdem loci patronorum corpora in gyrum disposita: annis sequentibus duo altaria addita sunt, unum scilicet ex utraque parte, quæ omnia egregia repræsentat, tabula æri incisa, quam tomo 1. monastici Anglicani habes, eamque Papebrochius tomo 6. Maji Bollandiani ad diem 26. ejusdem mensis inseri curavit, ne pereat tam illustris Anglicanæ pietatis monumenti memoria, quam Henrici octavi apostasia sanctuarii eversione alias abolevisset.* Sanctuarii dissipatio. *Beati viri mentum hanc cladem evasit, quod religiose asservatur in monasterio sancti Salvatoris ordinis Cisterciensis apud Antuerpiam, celebrem Belgii urbem. Librum de hac re singularem reverendus dominus Franciscus Dierick ejusdem loci abbas edidit, qui anno 1524. typis mandatus est.*

4. *Porro licet ad calcem vitæ sancti Augustini Sæculo I. polliciti fuerimus, nos huc integram Translationis ejus historiam prolaturos, cum tamen eam postmodum cum V. C. Daniele Papebrochio communicaverimus, qui illam ad diem 26. Maji Bollandiani edidit, visum est satis hic ea solummodo exhibere, quæ magis conferre potuerunt ad illustrandam hujus Sæculi historiam Benedictinam, relictis miraculis, aliisque minoris momenti actis, quæ apud ipsos Bollandianos, qui plura cupit, inveniet.*

AN.CHR 1091 6. Sept.

INCIPIT PROLOGUS DOMNI GOCELINI

ad venerabilem Cantuarienſem archiepiſcopum Anſelmum, de translatione ſancti Auguſtini Anglorum apoſtoli & ſociorum ejus.

Dux Anſelme, Patrum Pater, & vigor eccleſiarum,
Quem celebrat titulis Romanus & Anglicus orbis,
Ne ſpernas imi pronum munus Gocelini.

1. IN arce ſapientiæ ad menſam cæleſtis philoſophiæ, eccleſiaſtice Princeps, principaliter præſidenti ferculum tibi aureum afferre gliſcit cor meum, non mei ſtudii, ſed Auguſtini ſummi opibus pretioſum, ejus virtutibus refertum, ejus chariſmatibus conditum, ejus ſanctorumque ſociorum ipſius auro & gemmis confectum. Codicellus eſt recentis Translationis, ſignorumque ipſius, ſuorumque conſortum, quæ diverſis locis per hoc fere ab ipſa translatione ſeptennium, teſtibus fidelium præſentium aſpectibus, clare patrata noſcuntur. Beata tui pontificii tempora, quibus tanta diuturnitate clauſa parturiente Sanctorum terra, reluxit nobis cum ſuis gemmis hæc angelica margarita! &c. *Auctoris ætas.*

INCIPIT LIBER PRIMUS TRANSLATIONIS

S. Auguſtini Anglorum apoſtoli & ſociorum ejus.

CAP. I. *Translationis hujus feſtum aliis SS. commune.*

POſt antiqua evangelici protoparentis Anglorum Auguſtini ſollemnia cælo triumphata, quæ nuper egimus laude feſtiva, nova nobis oritur gloria, nova lætitia, ſollemnitas nova. Ipſa eſt ſua ſanctorumque collegarum ſuorum Translatio nova, quæ poſt centum * fere luſtra in nova ejus facta jam lucet eccleſia, &c.

* Obiit an. 707

II. *Nova eccleſia amplior extruitur.*

Sublimatum auguſtius novæ Auguſtini eccleſiæ presbyterium totum illud cum amplis porticibus amplectitur ſpatium, quod ſanctæ Dei-Genitricis ab Oriente contiguum poſſederat oratorium, ſuo cæleſtiumque virtutum jugi ſollemnio ac ſignis illuſtriſſimum. Hinc reliqua navis veteris monaſterii cedere juſſa ædificio ſurgenti, jamque rea minarum excidii, ne obruat diruitur. Ante tamen cuncta ſanctorum turba omnibus ſacrariis diffuſa a jactura eruitur, & novis tectis reponitur, ſicut illi a mundi ruina cum Loth a Domino liberantur. Sic apoſtolica Auguſtini aula ad deſtinatam metam tendebat, ſed ſuæ dormitionis porticus obſtabat. Quid faciat ergo auctor ædificii devotus abbas Scollandus; dum nec illa ſancta penetralia tanto ævo intacta movere præſumit, nec opus cœptum, niſi ablatis obſtaculis, procedere poſſit? maxime cum prædeceſſor ſuus præſcriptam Dei-Genitricis baſilicam fractam morte luerit: ſed ipſo inter hæc ſuperno arbitrio de medio terrenarum curarum ſublato, ſucceſſit abbas Wido *a*, cujus anno quarto * facta eſt quæ adſcribitur translatio. Cui Rex conſultus favens juſſerat, ut cum Pontificum & Abbatum populorumque afluentia decentiſſime ageret hæc ſollemnia; volebat & ipſe intereſſe, ſed tunc ibat *b* in expeditionem Scottiæ. Sed monaſteriarcha, ubi turrim præfatis porticibus ſupereminentem auguſto faſtigio extulerat, dum reliquam templi navim protendere flagrat, illud beatorum cubiculum moræ impatiens, qua ſancti eruerentur, forti ariete ſubvertit, totque ſuperni regni prin-

* i. anno 1091.

a Scollandus, ut dicitur infra cap. ultimo libri 2. obiit uno die ante Guillelmum regem, ideſt die 8. Septembris anno 1087. Guillelmus enim Conqueſtor Rotomagi defunctus eſt 9 Septembris ejuſdem anni ex Orderico Vitali, & aliis auctoribus, hinc emendandus Guillelmus Thorn, qui Scollandi obitum die 3. Nonas Septembris conſignavit. Scollando ſucceſſit Wido ex monaſterii gremio aſſumptus.

b Is erat Guillelmus Rufus, qui ex Normannia hoc anno, menſe Auguſto reverſus, in Malcholmum regem Scottorum Northumbriam infeſtantem movit.

AN. CHR. 1091 6. Sept.

principes longiturna pace soporatos, festinata modo virtute negligentiam excusante obruit. Antea tamen condignorum sanctorum Adriani confessoris & Mildrethæ Christi virginis nardiflua pignora mira suavitate vernantia sollemniter exportari, & imminentem casum evadere fecit.

III. Illæsæ inter ruinas SS. Reliquiæ.

At vero ipsis primoribus, videlicet Augustino, Laurentio, Mellito, Justo, Honorio, Deus dedit in prædicta obrutione relictis, divina protectione quasi manum submittente, saxa & ligna pepercere, quibus durior humana obstinatio non pepercit. Nam ubi tantæ moles lapidum, trabium tectorumque plumbatorum, quæ sacrosancta corpora obruerant, sunt ablatæ, omnes illæ illorum sepulcrales ædiculæ cum essent *fractiles* & lateritiæ, sed & sculpturæ & imagines angelicæ cum Dominica *majestate* * super tumbam magnifici Augustini mirifice formatæ, cunctis *miracula* Dei acclamantibus illæsæ apparuere.

* i. SS Trinitatis seu Christi.

IV. Restabat interim paries australis, qua parte almus Augustinus, sacerque Deus-dedit quiescebant; qui tandem multo ariete solutus, dum certo nutu Sanctos oppressurus crederetur, protinus inæstimabili Dei virtute, quasi in saltum excutitur, & ad austrum contra impellentes totus integra soliditate prosternitur; quantumque vastus & cacuminatus erat, tantum spatii jacens occupabat. Vix evasissent securi impugnatores, nisi his superna clementia sanctorum meritis pepercisset. Tum vero ad tam evidens signum clamor laudisonus attollitur omnium. Nam qui superius dilectos obrutos servaverat, hic ne obruerentur, vetabat. Sic plerumque ipse sanctorum mirificator alios in mediis ignibus protegebat, ab aliis etiam ignes fugabat; istos per profundum maris sicco vestigio transtulit, alios super undas currere fecit.

V. Sub dio relictæ.

Jacuere tunc per novem hebdomadas illæ cælestes exuviæ *sub divo* ac si vulgaria funera, expositæ, & ad omnem impetum aeris ac sordium patuere. Adeo, proh dolor! terrestris dissimulabat indignitas, quibus angelos concives frequentasse credimus excubias. Certabat tamen Fratrum devotio pro suo modulo defensacula speciali principi suo parare Augustino.

VI. * i. parvis asseribus. Negligens corripitur.

Composuere tugurium assiculis *, & unus aut duo pro artitudine vicissim agitabant vigilias cum luminibus & canticis divinis; ubi unum forte somno prægravatum vox audita increpuit: Et hic, inquit, non dormitioni sed orationi locus congruit: qua correptione frater ille vigilantior est redditus in prece.

VII. Ornamenta mire reservantur.

Deinde candela oblata, candelabro negligenter affixa, super tumulum sancti linteis & palliis sollemniter ornatum decidit, ibique trium pedum tractum signante favilla (aberant enim custodes) exarsit. Tandem superventum est, candela ablata, favilla excussa, lintea & pallia prorsus intacta fulsere; quo miraculo omnes Deo gratias exultanter reddidere.

VIII. Gundulfus Ep. Roffensis Translationem facit.

Jam dies propositus gratissime illuxerat sacræ translationis. Adest venerabilis Pontifex ecclesiæ Roffensis Gundulfus, qui tunc Archipræsulis defuncti *a* auctorali vice pollebat. Progreditur cum Abbate & Patribus ac Officialibus hymnidicis ad illud sanctum sanctorum, ad illud Domini sacrarium ac propitiatorium. Jubet primum summi Augustini aperiri; nemo approximare præsumsit, timor omnes absterruit. Videres artifices tamquam reos sub judicibus & quæstoribus ac fulmine trepidantes. Viderant pridem egregium juvenem monasterii artificem celeri morte multatum, qui jussu Abbatis primus hanc sacram porticum impulit; nec ille tam officiosus excusari potuit, quia præceptori obedivit, quin pœnam præsumtricis gratiæ luerit; sed fidentissimus Episcopus jam triduana abstinentia prælibata a fratribus, armatus fide, prece ac devotione, ultro ferramentum invadit, ictum in tumbæ frontem dedit, suoque exemplo & hortatu reliquos in opus animavit.

Pri-

a Sedes Cantuariensis ab anno 1089. quo defunctus est Lanfrancus, vacua fuit usque ad S. Anselmi ordinationem anno 1093. factam. Gundulfus apud Beccum in Normannia monachus fuerat sub Herluino abbate. Ejus Vita edita est tom. 2. Angliæ sacræ p. 273.

Primo præstantissimus artificum magister, templique spectabilis dictator Blitherus, expetita Pontificis benedictione, trepide, lachrymose & prostratim accedit, altareque capitis summi Augustini ad pavimentum exhaurit. Ibi complanatum areæ Parii marmoris candens saxum quadratum offendit. quo paullulum evecto, erumpens vapor nardifluus quæsitorem suum in ora reverberavit, & se adesse qui quærebatur, sua suavitate pulsanti respondit. Intellexit vir prudens ultro oblatum, quem alto fossatu & laborioso quæsitu formidaverat vix inveniendum; stupensque & tremens lapidem reposuit, atque hoc mirificum thimiamaterium occlusit, perpendens sapienter non sui esse officii ulterius progredi. Cedit illico, testatus summisse quæsitum pignus adesse; nec tacebat interea jugis psalmodia. Protinus jussu Abbatis fratrum manibus removetur prædictus lapis. Tum vero ingens spiritus suavissimorum aromatum velut a pectore & ore dormientis Augustini exsiliit, longeque ventilatus, omnes tam mira quam inexperta prius dulcedine replevit: quoque magis hæc balsamatica apotheca reserabatur, eo profusius odor cælestis jaculabatur. Continuo locus ob gloriam Patris & impetum populi cortinis ambitur, intusque a fidelibus domesticis desiderantissimus thesaurus perscrutatur.

AN.CHR 1091 6. Sept.

Odor suavis e sepulcro S Augustini.

X. Aperitur tumulus.

Jam patente ostio clara luminaria ingeruntur, & ecce Angliæ christianitatis institutor primicerius, tot sæculis absconditus, tam desideratus, tam magno quam insperato gaudio ostensus, post annos fere quingentos conspicitur. Sane tot tempestatibus bellorum, tanto diluvio paganorum, exterminio populorum, subversione urbium & ecclesiarum, mira Dei protectione Augustinianum vestibulum, ut arca Noe, semper manebat intactum: unde & ubi, & sicut primitus ipse cum beatis collegis suis a die dormitionis est conditus, eodem loco & eodem modo immotissimus est inventus. Parebat forma & quantitas corporis, pietas & qualitas antiquæ obsecutionis, primæque tumulationis. Cernitur cum casula, alba, stola, baculo, sandaliis ceterisque pontificalibus instrumentis, ut putaretur adhuc carneæ integritatis, nisi tactus probasset conditionem mortalitatis; quæ tamen est ad augmentum gloriæ immortalis. Omnium ergo votis speluncam illam inæstimabilis pretii thesaurariam fratres idonei cum summo ingrediuntur tremore ac reverentia, cum prece & laude Davidica. Colligunt in scrinia linteata, & palliata illa aurea, ac gemmea pignora, compagine & harmonia corporali rite composita. Asserit etiam aliquis illorum veridica constantia se inter illum pulverem pigmentarium solidas adhuc carnes quingentarii depositi manu contigisse, & suppliciter fovisse: unde hic merito æstimatur hæc sacra gleba in custodia supernæ gratiæ, longiturna durasse incorruptione.

XI. Fit magna sollemnitas.

Interea indicta a Præsule summa & omni nitore lætitiæ colenda festivitate, totum monasterium adornatur tamquam Paschali dignitate. Extemplo tantæ novitatis fragrantiam procul odoratur turba remota, confluit urbs tota, inundat Cantia, undique concurrunt populorum examina. Gratulantur immensum AGUSTINUM suum jam quasi de morte reductum, &c. Exportatur itaque cum omni ornatu & processu ac jubilo celebritatis ecclesiasticæ, cum vocum ac cymbalorum modulatione, cum supernorum & infimorum socia congratulatione, atque cum hac altisona gloria, ante authenticum altare summorum Apostolorum: velut depositum cæleste componitur, donec parato decenter thoro collocetur. Tanta vero gratiarum Christi charismata refundebantur in populum de tanti patris dulcedine, ut velut incensum passim stillarent lachrymis lætitiæ, quibus ille dies paternæ præsentiæ eo tenus inæstimatus potuisset clarescere.

S. Augustini corpus transfertur.

XII. Ægri sanantur.

Nec vacat interea a salute ille locus prioris quietis, ille lectulus prolixæ dormitionis; calet magni incolæ accubitu, sudat opifera balsama, & odore suo curat morbida: ægri, languidi, debiles, contracti veniunt vespere, & incolumes redeunt mane, &c.

XIII. Inimici reconciliati.

Magna erant tunc de Augustini præsidio miracula corporalium sanitatum,

AN.CHR. 1091 6 Sept. rum, sed majora sunt cordium sanatorum. Vidimus hic irremediabiles inimicos convenisse, *qui ad Sancti præsentiam reconciliati sunt, &c.* In tam nova tamque præclara festivitate Episcopus Missas candido choro conjubilante celebrat, & post Evangelium de tanto tanti patroni tripudio populo sermonem dispensat, tantæ lucis mysterium cum spe beatæ resurrectionis, visionis, & cohabitationis ejus perpetuæ fideliter intimat. Postremo peccatorum absolutionem, pœnitentibus remissionem, omni populo confluo ejusdem primi Præsulis & institutoris sui vice atque auctoritate dat benedictionem, perennemque in Christo confirmat pacem.

XIV. Superna quoque agmina his sollemniis congratulari sunt visa. Contigit hæc celebrabilis translatio in sabbato, cui sanctæ Dei Genitricis Nativitas succedebat die tertio. In ipso sabbato & subsequente nocte dominica, pervigil suorum custos Augustinus cum pernoctantibus psalmicanis ante apostolicum altare præstolabatur apparatum requietionis suæ. Est autem Cantiensis civis Presbyter notissimus, probatæ fidei ac veriloquii, qui tunc forte hospitatis Wintoniæ *, in ipsa nocte Dominica circa lucem parabat domum redire. Ecce autem inter somnolentiam vel ecstasim, ut ille jurejurando adstipulatur, vidit eminus cælum apertum super Augustinianum templum, scalamque flammeo fulgore radiantem ab ipsa superna janua usque in caput ejusdem ecclesiæ, qua sanctus Domini accubabat, quasi columnam libratam; Angelorumque chorum candidissimo ac splendidissimo habitu per illam descendentem usque in ipsam Apostolicam aulam: totum vero monasterium quasi ingens globus flammivomum tantus fulgoris radius cum ipsa scalæ extremitate involvebat, ut repercusso intuitu, quid intrinsecus, vel circa ea loca ageretur perpendere nequiret, &c.

Congaudent Angeli. * Wincester.

XV. Deinde post illa sabbati festa recentia, affulgente Dominica, alia Augustino festivitatis secundatur gloria, cum universa chorea iterum candidata & purpurata, cum præcipiti populorum fluvio & altisono laudum jubilo adornato sollemnissime thalamo collocatur, ubi nunc a fronte & facie ecclesiæ pervigil speculator, & custos domus, urbisque, & totius Angliæ suæ aurosa ædicula excubans, rite ab omnibus veneratur, atque ut omnium interventor adoratur. Quis vero tantam vidit oblationem in auro, argento, ceris, & candelis, aliisque resellis fidelium? Miraculo erat omnibus tam insueta copia, non capiebant hæc altaria, non sufficiebant colligentium certamina, noctes & dies non quiescebat offerentium turba, &c.

Populorum oblationes.

XVI. Volebant tunc & beatos ejus consortes transferre, quatinus una ejusdem diei celebritas unius adstringeret mentis collegas. Verum & ipso die & sequenti, quæ erat, ut prædictum est, Nativitatis Matris Altissimi verbigenæ, in uno Augustino componendo manus dedere: nec suffecerant prorsus, intercurrente jugi plebium glomeratione, opus explere. Tertio demum die, id est, tertia feria, vix ædiculum & opertorium accubantis Ducis confecere. Quarta tandem die, quæ est quarta feria, quasi expeditis lacertis ad beatissimos contubernales & successores suos, Laurentium ac Mellitum *a*, ad ipsum Principem devehendos accessere. Laurentius cum ipso Duce Augustino primus venit, cum quo & diaboli aciem primus rupit, primusque ab ipso adhuc vivente ordinatus Archipontifex, ut quondam sanctus Clemens, summo Petro superstiti successit; Mellitum vero electissimum præcellentissimus Gregorius Augustino post misit auxiliarium, in procinctu Christi strenue succenturiatum. De beato Laurentio dulce esset memoratu quomodo mortuum suscitaverit, super undas maris pedibus cucurrerit, igne de cælo evocato virtute Heliæ impios conflagraverit: quomodo fontem aridis locis productum in perpetuum rivum effuderit, qua pœna arceatur omnis feminarum accessus ab ecclesia, quæ ejus apostolatui exstructa & consecrata est in Scottia; ut nuper regina Scottiæ inclyta Margareta *b*, cum obla-

Transferuntur & alii sancti.

a Eorum vitam dedimus Sæculo 2 Benedictino. Laurentius colitur 2 Februarii, Mellitus 24. Aprilis.
b Malcomi uxor, quæ adeo pietate enituit, ut inter sanctas locum meruerit. Obiit anno 1097. die 19 Junii.

oblationibus aditum tentare ausa, subito sit percussa atque repulsa, sed Clericorum prece restituta. Verum hæc loci artitudine exclusus prætermitto, alibi Deo adspirante retexenda. Mellitissimi vero Melliti, Archipræsulis a primitivo Augustino tertii, probatissima sanctitas in historia fidelissimi Bedæ, conflagrantem urbem Doroberniæ semet ignibus opposito liberat, flammas retrorsum tempestate & turbine violentius propulsat, a cujus facie recidunt ventique rogique, pereuntque citius cum suo terrore. Hujus etiam primi Pontificis & illuminatoris Lundoniæ condignis meritis adscriptum legitur, quomodo inclytam ecclesiam Vvestmonasterii * nocte Dominica diei, qua dedicaturus erat in honore Principis Apostolorum, ipse claviger arduum opus prævenerit, & per piscatorem transvectus Tamensem * fluvium, omne officium & sollemnia dedicationis ecclesiastico ordine exegerit: quod claris indiciis intueri fuit, atque in signum facti xenium Pontifici insignem piscem miserit.

AN.CHR. 1091. 6. Sept.

* Westminster.

* Tamise

XVII. Quo ordine dispositaSS. corpora.

Pium est etiam posteros audire, quod jam non est videre, qua hic sancti prius requieverint positione. Primus Augustinus suæ porticus australe latus possidebat, & sacris vestigiis orientalem maceriam pulsabat; ab ejus læva primus successor & lateralis Laurentius, ut præmonstratum est, simili spatio protendebatur, tantummodo remotus quantum loci altare beatissimi auctoris sui Gregorii, hinc inde utrumque adsciscens, occupabat. Cetera pars aquilonaris latitudinis a sinistra almi Laurentii Adrianum sanctum exceperat; virgo autem Christi Mildretha, unica patrum gemma, a boreali pariete australi Augustino concordi respondebat regione, quos supra translatos extulimus. Ejus vertici ut beati Augustini altare adstabat; at capiti sacro Laurentii Mellitus ut proximus successor in producta ecclesiæ area imminebat; Mellitus justifluum Justum secundum suam successionem sibi accommodat ad caput: a Justi vero dextera beatus Honorius successor Justi, a dextra Honorii sanctus & a Deo datus Deusdedit successionis suæ ordine subjungebatur. Is nempe a capite summi Augustini ejusdem australis parietis thorum commeruit, quos tantum medium ostium, quo intrabatur discrevit. Sic tamen erant omnia illa Angelorum Dei mausolea distincta, ut transitus haberetur inter singula.

XVIII. Ignoti sancti tumulus

Igitur efferendo beati Laurentii corpore, dum pavimentum, quod coram Gregoriano altare inter ipsum & præclarum Augustinum patebat, prius evellendum censeretur, quatinus a latere fracta tumba facilior exitus sancto pararetur, mirum dictu! ferramenta & ingenia omnium ridebat durities laterum. Sane hæc tam solida structura prodebat thesaurum nostra latentem sæcula. Sed quoniam labor omnia vincit, immo fides, quæ in Deo persistit, sude ferri robustissima ab anteriori margine suffodiunt & impellunt. Tandem rebellis fortitudo crebris ictibus subjicitur; nec tamen munitissimus laterculorum textus solvitur. Verum, mirabile visu! quasi ligneum tabulatum conclavatum ad spatium amplæ januæ integer sustollitur. Dumque sic excrustato pavimento evulsa crates erigitur, sepulchralis cryptula, quæ coram ipso, vel sub ipso altari latebat, evulso pariter lapillo violatur. Ita modico foramine facto, protinus ingens vapor inexpertæ suavitatis ebulliens, non solum adstantes ut vehemens flatus in faciem percussit, sed & totum claustrum monasterii ac Fratres in eo residentes nova aromatum virtute perflavit. Ad tam insperatum miraculum dicebant adstantes: Quis iste est? dicebant absentes: Quid est hoc? Ita hic omnibus ignotus persona & nomine, omnibus & præsentibus & absentibus innotuit meritorum charismate. Adeo enim erat omni nostro ævo jam abolitus, ut nihil minus quisquam animadverteret, quam quod sub illa pavimenti planitie aliquid præter humum latitaret. Gratias Deo omnium bonorum largitori! pro noto patrono Laurentio, quem quærebamus, ignotum consortem invenimus; crescitque duplicatum gaudium nostrum, dum utrumque habemus: verum hic uno dolore indignitas nostra tabescit, quod dum scimus

AN.CHR. 1093 6. Sept.

quid sit quod habemus, quis sit nescimus; nisi quod illum de intimis patris Augustini pignoribus fuisse, qui tali loco consepeliri meruerit autumamus. Nomen vero, quia antiquum perdidimus, novum & familiare sibi fideliter imposuimus, ut usque in diem revelationis vocetur nobis sanctus Deonotus. Sub eodem itaque Gregoriano altari, sacrosancta gleba sepulti ad ipsum Orientalem parietem contiguum, sicuti Augustini & Laurentii porrigebatur, qui tamquam filius geminorum patrum æque medius, velut utriusque alis fovebatur. Reserata ergo illa aromatum apotheca magis ac magis annitentes populos reficiebat divina fragrantia. Unde raptum pulvisculum quidam navibus applicuit, & paradisi amœnitatem æstimavit; quoque magis stupeas, cum statim pulverem reposuerit, manus ejus diutius inde fragravit. Quia itaque die illa propter impetum populi non poterant, ipsius *Deo noti* sacratissimam glebam plumbea theca susceptam mane, id est quinta feria, in novam ecclesiam transtulere, & post novum altare novæ porticus memoratissimi papæ Gregorii decenter reposuere. Habemus unum ex senioribus monasterii adeo notæ probitatis, ut ejus assertioni non credere injuria sit. Testatur hic sibi postera nocte per soporem quasi hujus sancti faciem & formam præclare conspectam, staturæ proceritate & monachili schemate condignam, seque ita allocutam: Gratias amicabiles habeo & mercedem perpetuam imprecor, ajebat, vestræ fraternæ devotioni, pro diligentia & labore, quem pridie exhibuistis meo transferendo ac componendo corpori. At equidem non sum ille quem me esse censebatis. Conferebant enim fratres inter se, hunc esse Rufinianum illum, quem beatus papa Gregorius quondam cum beatis Mellito ac Justo destinaverat in adjutorium Evangelii sacratissimo Augustino, aut aliquem ex illius sacro contubernio. *Nescitis*, inquit, quis sim, nec adhuc scietis; scietis autem postea ad nutum supernæ dispositionis.

Appellatur Deo notus

XIX. Transferuntur SS. Laurentius & Mellitus.

Isto igitur præveniente vel, ut jocundius dicam, supplantante priorum Laurentii ac Melliti trenslationem, ad ipsos cum nostro stylo redeatur. Enucleantur tumbæ illorum a latere, nec minus quam supra diximus, irruenti turbæ cynnamoma & balsama sua effudere. Jamque paratus Laurentius dignum consortem Mellitum præstolatur. Compositis utrisque in adornatis digne loculis, prior effertur, alter subsequitur: procedente candida concione gloriosus in sanctis suis Dominus altisone glorificatur. Jam Laurentius ostium novæ ecclesiæ intraverat, Mellitus exterius imminebat, ibi pium ac celebrandum Dei miraculum ad intellectum bonum populos animavit. Aderat quidam miles, cujus oculum dextrum carbunculus, quod malum Franci per antiphrasim Bonum-malannum vocant, adeo possederat, ut non modo de visu, sed & de vita periclitaretur. Ipse orbis, ipsa supercilia, nasusque spatium suum a tumore excesserant, tota facies largius exuberabat. Instabat, impingebat, anhelabat, ut ad unum remedium suum Augustinum pertingeret; sed turba, sicut in Evangelio cæco, clamanti obstabat, & confertissima acie reprimendo accessum vetabat: sed vicit, ut assolet, perseverantia, vicit ut potuit, & salutem violentia rapuit. Itaque impellens & irrumpens densatos cuneos elatum brachium protendit, ac desuper nitens extremam partem vectis, quo B. Melliti feretrum portabatur, summis digitis contigit; ipsumque tactum quasi collyrium, quasi emplastrum, quasi optimum unguentum morbido oculo infricuit, simulque, O sancte Augustine subveni, proclamavit. O Dei potentiam! o sanctorum gratiam! o hominis confidentiam! cum illius mali tyrannis aliqua læsione irritata magis minetur exitium, statim ad sacrum tactum ut incantatus anguis crepuit, sanies pestifera defluxit, visus & vultus detumuit, omnemque dolorem subita salus & lux tenebras profligavit, &c.

Miles æger sanatur.

XX. Interea depositis sanctis ante altare præsidis Augustini, agitur de ipsis Missa celeberrima, ut decebat sanctos sacerdotes Domini, in qua habito sermone ad populum, illorum præclara exponuntur merita. Unde fide illumi-

minata anus quædam, quæ intererat, diu carens luce mundana, dum fideliter clementissimos patres interpellat, reseratis extemplo luminibus, clare diem captat, &c. Post Missas adjunguntur Augustino digni consacerdotes, prior Laurentius a dextris, secundus Mellitus a sinistris.

AN.CHR. 1091 6. Sept.

Cæca illuminatur.

XXI. Transferuntur ceteri.

His ita in quinta feria compositis, sextam feriam nanciscuntur reliquis sanctis Justo, Honorio ac Deusdedit *a* afferendis. Sed nimirum divina dispensatio sabbatum his intendit, quæ dies translationis Augustini jam erat octava, quatinus istorum sanctorum amplius innovaretur gratia, & omnibus per suos dies translatis consecraretur festiva, omnesque conjungeret ac sollemnizaret pariter hæc una dies ut charitas una. Ipsa ergo sexta feria itum est ad prænominatos sanctos, quasi facillime ac celerrime adducendos; acceditur ad sacratissimum Deusdedit, qui, ut prænotatum est, australem parietem post Augustinum possedit. Incredibile sed verum dicemus. Totum illum diem, totam sequentem noctem in frangendo vel reserando ipsius mausoleo attritis viribus consumpserunt, mane tandem sabbati anhelo sudore cryptulam ejus perruperunt. Deinde cryptæ beati Justi usque ad horam primam attentius insudarunt, & vix eam tandem reserarunt. Postremo sancti Honorii, qui horum medius accubabat, pertusa in latere crypta sancto egressum dabat. Hic ergo interroga vitam almiflui Deusdedit, mira odoramentorum suavium gratia de ejus erumpens tumba enarrabit. Sciscitare quis sit Justus; exponet tibi cælestium aromatum domus. Honorii qnoque virtutes & merita uberrima loquitur apothecæ suæ fragrantia. Omnium ergo horum Patriarcharum unica paterni affectus viscera, & pectora una proclamat divinarum nardorum prærogativa. Translata sunt itaque hæc tria coram summa Trinitate radiantia candelabra in hac die Augustini octava: quod ad hoc, ut credimus, superna distulit ac retardavit benevolentia, quatinus, uti prætulimus, amplius consecretur & sollemnizetur in tot Hierarchis hæc eadem dies octava, totaque septimana festive exacta, octava reddatur prima: jamque mysterium resurrectionis in his sanctis operetur, quæ post septena volumina sæculi, octava interminabilis nascetur. Nec ab his separamus beatæ memoriæ archipræsulem, & consortem suum Nothelmum, intra altare sancti Gregorii inter eos ante reconditum, & nunc secundo cum eis translatum, quem auctorem & indicem historiæ Anglorum scriptor Beda præconatur *b*. Ducebat hos duces suos ut priores sollemnissima processio & canora laudatio; ipsisque coram altare præsidis Augustini, donec suis sedibus inthronizarentur, Missa festiva celebratur.

Deusdedit.

Justus.

Honorius.

Nothelmus

XXII. XXIII. Miracula varia.

Hac etiam die irradiata claris miraculis favere superna benignitas dignata est sanctis suis, &c.

XXIV. Nova Reliquiarum dispositio.

Nunc autem hi senatores nostri & Patres conscripti pariter ut primitus compositi requiescunt, sicut unus spiritus, una fides, una charitas, una religio & gratia erat in eis. Major-domus Augustinus frontem & principalem ecclesiæ porticum possidet cum primo successore laureato Laurentio, sibi proximo a læva, & mellifluo Mellito, successore secundo, apposito a dextra. Ipse principale caput suaviter reclinat affito altari sanctæ Trinitatis. Post Laurentium justissimus Justus & Dei dato assumptus Deusdedit subjuncti a sinistris honorificentissimo Honorio, & theorito Theodoro respondent a dexteris. Hi sunt septem oculi Domini, per quos nos propicius respicit: Hi septem stellæ in dextera ejus, & septem candelabra aurea coram se lucentia, quibus septiformi gratia Spiritus sui septempliciter Ecclesiam suam illuminat. Horum exterioris alæ, borealis Mildreda & australis Adrianus proprias tenent porticus, & altaria ad capita ut Augustinus. Mildreda altari prænitet sanctorum Innocentum, quos omnes vir-

a Justus colitur die 10. Novemb. Honorius 30. Septemb Deusdedit 15. Julii.
b In prologo Historiæ. Nothelmus nusquam in Martyrologiis ut sanctus celebratur, dicitur a Godvvino die 17. Octobris anno 741. obiisse.

AN.CHR. 1091 6 Sept.

virginali fovet gremio, & cum eis cytharizat & cantat canticum novum Sponso suo & Agno, illum quocumque jerit pariter sequendo. Adrianus Protomartyris Stephani, nec non Laurentii ac Vincentii martyrum tenens altarium, martyriali vita martyrum testatur consortium. Item e regione boreali suum quique in meridiem salutant successorem, Laurentius Mellitum, Justus Honorium, Deusdedit Theodorum, Mildreda cum temporali thalamo patrem Adrianum, omnesque præsidem efferunt Augustinum.

XXV. Justi elogium.

Sed quia horum tres altissimæ Trinitatis Confessores, Justus, Honorius ac Deusdedit hanc hodiernam Augustini octavam, sua propria translatione vindicant primam; illorum dissimulare dignitatem, æstimamus injuriam. Sane quia Beda venerabilis in multiplici historia sua minus horum declaravit miracula, non ideo a fide nostra obliterari debent tantorum merita; an non sufficere tarditati duritiæ nostræ potuit, quod Augustinum cum ipsis suis sociis apostolicam vitam & virtutes cum innumerabilibus signis imitari, atque pro ipsa quam prædicabant fide mori paratos descripsit? Parvæne sanctitatis testimonium æstimandum est, inter alia præconia, quod sacratissimus papa Bonifacius, a præcipuo Gregorio quartus *a*, beatum Justum apostolicis litteris collaudat, ejusque meritis ac cælorum præmiis gentium conversionem adscribat: quod ipsa Epistola partim annotata gratius „ clarebit. Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius. Quam devote, quamque „ etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas, „ non solum Epistolæ directæ a vobis tenor, immo inducta desuper ope„ ri vestro perfectio indicavit, &c. *integra habetur apud Bedam lib. 2. Hist. cap.* 8.

Epistola Bonifacii papæ S. Justo scripta.

XXVI. Honorii * anno 634.

Honorium nihilominus sanctissimum Justi successorem *, ab Augustino primario quintum, beati papæ Honorii successoris præscripti Bonifacii apostolicæ litteræ ut fortissimum Christi Agonistam victoriosa corona triumphant. Pulchre vero & grata divinæ gratiæ consonantia, uno tempore eadem sanctitate atque eodem nomine iste isti occurrit, ut Romanus orbis suum habeat Honorium, orbisque Anglicus pariter suum. Pulchre, inquam, ille huic univoca prærogativa hoc unanime dilectionis mittit exenium. Dile„ ctissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ Redemptoris nostri „ misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam „ clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos „ affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis adspecti„ bus repræsentat, &c. *integram exhibet Beda lib. 2. cap.* 18. Nec illud parvæ gloriæ (ejus) præconium est, quod per sanctum Felicem *b* a se ordinatum Orientalium Anglorum Præsulem, illam quoque ad Christum converterit gentem. De cujus nuperrima revelatione parum quid sed magnum fidei monumentum hic inserimus. Derogabat quidam æmulus huic sancto, præferens illi quemdam sæcularis opulentiæ Episcopum, qui Ecclesiam Dei multis opibus & ornatibus exstruxerit, cum istum tale aliquid utilitatis in vita sua fecisse nullum vestigium sit. Quod ubi ejus loci alumnus Prior nuntiatum ægre ferret, nocte subsecuta cuidam seniori ætate & moribus venerabili quidam honorificentissimus in visu adstitit, ita præclare, ut recolat adhuc cujus formæ illum assimilare potuerit, attonitoque de tam spectabili & magnifica persona sic ait: Quare ille talis hesterno sanctum domini Honorium abusiva lacerare voluit detractione, in Pontificis laudati prælatione? Cur his relatis, Prior ex sancto Evangelio non respondit, quia omnibus aurosis & copiosis largitionibus divitum plus duæ minutæ valuerunt paupercula apud Judicem justum?

Ad eum Honorii papæ epistola.

Felix episc. Anglorum Orientalium.

Bea-

a Legendum *quintus*, nam hic fuit Bonifacius hoc nomine quintus, qui & quintus quoque fuit Pontifex post B. Gregorium, & infra isti Bonifacio successisse dicitur Honorius, numero sequenti. At quidem hic Bonifacius quartus esse non potuit: qui tertius post Gregorium fuit, & obiit anno 614. Justus vero anno 625. ex Roffensi ad Cantuariensem sedem translatus est, quo anno mense Octobri exstinctus est Bonifacius quintus. Justo qui defunctus est anno 634. successit Honorius.

b De hoc Bollandiani die 8. Martii.

Beatum quoque Deusdedit *a* sanctitate adjungimus consimili, qui beati Augustini apostolatui sextus subjungi, & eidem tam proxime meruit consepeliri. Hi sunt ergo omnes viri misericordiæ, quorum justitiæ oblivionem non acceperunt: quia enim præfatus Historiographus (Beda) singulorum gesta describere nimium æstimavit, in fine omnium merito sic conclusit: De his omnibus recte & veraciter dici potest, quia *corpora eorum in pace sepulta sunt, & nomina eorum vivunt in generationes & generationes*. De ceteris vero, id est, Regibus, Præsulibus, Abbatibus, aliisque sanctis translatis nunc est subsedendum; de quibus jam alibi dictum est, vel suo tempore dicendum, cum parato templo thorum perceperint destinatum. AN. CH. 1091 6 Sept. XXVII. Deusdedit, &c. a Beda laudati.

Post hoc ergo Sabbatum, cum in subsequente Dominica tapetia, quæ fracta & exhausta sanctorum corporibus monumenta tegebant, pluvia & lutum sordidaret, custos illorum venerabilis hærebat animo utrum auferre tentaret, an in ipsorum obsequio, qui meliora reddere possent corrumpi sineret; rursumque recogitabat quod illorum gloria ornamentorum ecclesiæ detrimenta non ambiret. Tandem accedens trepide cum incensu psalmodiæ ad beati Melliti similiter perruptam & evacuatam cryptulam, pallium ab apertura paullulum seduxit; & ecce expertus pridie vigor cælestium odoramentorum vernantissime hunc repercussit. Ille perculsus prodigio: Quid est, inquit, Domine Deus, quid est hoc? Unde spirat gratia? An quatriduo vacua tumba adhuc sudat etiam absentia balsama? Talis secum senior ille stupido corde volutans, reposuit tegmina nardifluo foramini, ardens cujus esset hæc gratia certius experiri. Illico obtrusus odor velut exclusus lucis radius evanuit. Rursus ille detexit, rursus facta via effusus odor redolevit, &c. XXVIII. Odor suavis ex S. Melliti tumba.

Secunda dehinc feria, patente spatio, structura navis ecclesiæ procedit; fundatur columna spatiosa in aquilonari serie, ipso loco unde opulentissimus thesaurus Augustini corporis assumtus est. Cujus tumbæ vel cryptulæ sacratos laterculos alvo capaci pro sacris pignoribus illa complectitur. Substrati vero pavimenti, cui beatissima gleba incubuit, lateres puniceos, nitidos, plano tabulatu contextos, & crocea nardo fumantes certatim excrustantur, & in altari novæ porticus beati Gregorii supra memorato reconduntur. Sub his lateribus inventa est terra mundissima semipedis spissitudine fundamento, quod de pariete veteri Augustinianæ porticus præeminebat superjecta: hæc quoque terra penetrante lateres Augustini odore, mirifica fragrabat suavitate. Quam ad prædicti fundamenti silices exhaustam per sacrata busta Laurentii, Melliti; ac Justi, quæ ecclesiasticæ structuræ persecutionem evaserant, distribuendam ac servandam censuerunt. Ne vero posteri nostri, hi qui fuerint filii dilectionis tanti patris, se nescire doleant hactenus descriptum ejus antiqui monumenti locum; notet qui voluerit hanc columnam, quam paullo ante designavimus, ejus continere lateritiam tumbam, numeretque & sciat ab illa, quæ turri orientali arcuatur, tertiam. Quid enim piis heredibus non videbitur dulce de tanto progenitore dinoscere? Quid vero non sit triste ejus gratiæ ignorare? Verum de illis balsamaticis lateribus præscriptus senior fidelissimus, qui se hujus gratiæ innotesci repellit, unum clanculo subduxit, ne dicam, furtim surripuit. Laudabilis hæc culpa, quam fides adornat, caritas justificat: quia ille languentium remedio pio sacrilegio hoc prospiciebat. Nam divino instinctu hæc sacra eum reservasse consequentia miraculorum probat. XXIX. Item ex S. Augustini tumba.

Orientalium Saxonum provincia illustrem virum Francigenam novit incolam, cujus uxor diutino languore jam desperabat salutem & vitam: revelatum illi tandem in somnis est, quatinus propere ad sanctum Augustinum Cantuariæ mitteret, & laterem, qui ipsius salutifero corpori subjacuerat, aqua ablui expetat: quæ inde bibens de Augustini virtute confidat, quia indubitatæ sospitatis remedium percipiat. *Quod factum est. Capp. 2. seqq. alia quoque miracula narrantur.* XXX. XXXI. XXXII. Miracula.

Reli-

a B. Honorio successit anno 633. Cantuariensi ecclesiæ præfuit usque ad annum 664.

AN.CHR 1091 6. Sept. XXXIII. Pulvis & lateres ex tumulo S. Augustini pro reliquiis.

Reliquias de pretioso Augustini corpore plurimi imploravere: sed nemo (tanta tamque pia est paterni thesauri servandi avaritia) vel unum capillum inde potuit obtinere. Verum de præscripto latere data beneficia adhuc loqui nos cogunt miracula, cujus servator supra memoratus dum hospitatus cœnobio Ramesensi *a* sermocinaretur de virtutibus ipsius præstantissimi patroni, narrabat etiam ipsos thuriferos lateres, quibus incubuerat sepultus, sanitatum charismate redundare. Rogatus ergo a fratribus inde reliquias sub conditione celebrandæ perpetuo Translationis suæ, adduxit secum fratrem ex illo contubernio idoneum, præmittensque eum cum signo ad condignum seniorem, dictum Elfvvinum, hujus fidei amicissimum apud sanctum Augustinum, ipse opperiebatur ejus reditum ad Bertingam, provide scilicet dissimulans, ne quis de ipso sacro arcano præsentisceret aliquid abducendum. Ille particulam pulveris, quem de sepulchrali crypta sancti Augustini exhauserat, & duo laterum fragmina, quibus sanctus indormierat, præfato fratri remittit in bustula, qui Bertingensi *b* & Ramesensi ecclesiæ æque divideret utriusque gratiæ xenia. Susceptor itaque horum sacrorum, ut fur metuens deprehendi, aut ut thesaurifer deprædari, ocius de sancto Augustino ad Christi *c* ecclesiam se rapuit, ibique consueta benignitate fratrum susceptus, nocte illa cum ipsis requievit. Mantica ejus servatrix sacri mysterii foris cum famulis remansit: famuli autem insolescentes, & tantæ virtutis præsentiam vel reverentiam ignorantes, ea nocte tanto terrore & horripilatione exagitantur, quantum numquam in vita perpessi sunt, ut jam interituros, aut in amentiam transituros crederent, cum cur, aut unde hæc formido esset, aut quid portenderet prorsus nescirent. Ipsum quoque fratrem vox divina increpuit per soporem: Quare, inquit, frater, creditum tibi pignus tam negligenter exposuisti? Sequenti nihilominus nocte ipso in Roffensi * ecclesia hospitato, rursus Mantica sacrorum thesauraria cum famulis relicta, iterum brutos animos divinarum rerum indociles anterior pavor reverberavit, & plurimum noctis ut vecordes occupavit. Tertia die in Bertingam ad Augustinianum monachum Augustiniana pignora exhibuit, quæ ille lætissime excipiens, nocte imminente secum servavit.

* Rochester.

XXXIV. Monachi visio.

Ipsa nocte hic sacrorum ærarius magnis visionum agitur mysteriis, &c. Ut ergo diluculum hausit, illas pulvereas sed mirificas reliquias ecclesiæ intulit, ipsique Deo amabili Animæ abbatissæ, quam ob gratiosam sinceritatem CARAM-GRATIAM patres appellavere, rem omnem visionis & prodigiorum exposuit ordine. Illa dum ejus miratur relationem, amplius admirando propriam sic ingreditur eodem fere tempore declaratam exponere visionem, &c.

Et abbatissæ.

XXXV.

Ornatis itaque Sacerdotibus & Clericis, nec non sororia processione festive induta, excipitur sua medietas sacrati lateris, & pigmentati pulveris a devotissima ecclesia cum laude dulcimoda, altera medietate alteri ecclesiæ, quam præmonstravimus, reservata. Colligitur hoc pretium pompose decorato scrinio, circumfertur claustro a sacerdotibus in benedictionem cum jubilo, comitatur paternis laudibus virginalis concio. Agitur in beata Augustini memoria Missa solemnissima, modulante angelica carmina, & superante ærea organa virginum melodia. Tanto adeo decertant triumpho, acsi Augustinum tenuissent corpore solido; Missam personat Augustinensis monachus, servator & distributor suorum sacrorum fidissimus. Hic ergo, sacra præfatione finita cum angelico hymno summæ Trinitati sacrato, grande apparuit prodigium, nostroque sæculo tam obstupescendum quam insuetum.

Soror

a De Ramesiensi cœnobio plura habentur in Vita S. Osvvaldi, qui ejus monasterii auctor fuit, Sæc. præced. ad an 992. pag. 727.

b Legendum forte BerKingense, cujus nominis parthenon exstitit haud procul Lundonio in comitatu EsseKiensi: certe infra reliquiarum delator pernoctasse dicitur in Roffensi ecclesia, quæ urbs inter Cantuariam & BerKingam medio prorsus itinere sita est.

c Id est de monasterio suburbano S. Augustini ad ecclesiam cathedralem Christo Salvatori sacram. Utr que ecclesia monachorum Benedictinorum fuit ad Henrici VIII. tempora.

AN. CHR. 1091

Soror ævo maturior, quæ administrabat altari, dum adstat psalmis & orationibus intenta, adspicit palam præsignatum sacerdotem, sicut dominicis sacramentis conficiendis assistebat, &c. Eadem ergo solemnitate processionis, modulorumque & ornatuum, atque missarum, suscepta est altera medietas sæpefati lateris & pulveris quæ obvenit Ramesensi monasterio: & ita celebrari in perpetuum translationem dignissimi patris Augustini promissum & confirmatum est sicut in Bertinga.

6. Sept. XXXVI. Apparet ipse Augustinus.

XXXVII. Anno 1091. Translationis festum.

Hanc itaque semper recolendam sanctorum translationem festivam, annus Incarnati Salvatoris millesimus nonagesimus-primus, octavo Idus Septembris nostro ævo gratissime consecravit, quo Juniorem Vvillelmum Regem Anglia, & Vvidonem Abbatem hujus festi latorem Augustinia habuit, cui Roffensis præsul Gundulfus memorabilis pro Archiepiscopo amabiliter obsecundavit. Ipso quoque Abbate volente, placuit præstantissimo archipræsuli Anselmo ceterisque pontificibus, haberi in perpetuum hanc octavam præcipuam ac celeberrimam pro prima, quatinus tam Augustino duci quam ceteris collegis suis, Romanæ scilicet Ecclesiæ alumnis & Legatis, atque Angliarum Principibus, ipsorumque successoribus in commune omnibus consecretur; in qua omnium facta Translatio, ut jam supra memoratum est, comprobatur. *Sequuntur miracula ad finem hujus libri, quæ omisimus.*

LIBER SECUNDUS.

Prologus.

PRimitivus noster AUGUSTINUS, cum posterius translatus sit cum suis lateralibus, prima narrationis serie anticipatur: ceteri ejus amici ante ipsum translati post ipsum recensentur. Ordo præposterus, sed necessario commutatus. Quare? Quia & cui potissimum hæc solemnitas præscribitur primatus debetur, & esurientibus paternas dapes citius medetur, ne longo suspendio diuturnæ ambagis, antequam ad triclinium perveniatur, æger exspectator exanimetur. Nunc ergo quia grata occasio renovati templi hunc nobis in assumpto Augustino ceterisque primatibus peperit triumphum, congruum videtur a superioribus patribus id ipsum parturientibus textum secundare, &, intercurrentibus miraculis, gratiam tam ipsorum quam nostrorum dierum celebrare. Sic ambitus causarum (pensabit) moras colligendorum de pratis Elysiis florum, (&) diversas translationes præcedentium sanctorum ad Augustini jam translati referemus sacrarium.

I. Almerus abbas S Augustini.

Primo igitur Augustinensis abbas ALMERUS *a*, quasi quodam voto & præsagio futuræ Translationis, arcus & columnas super sanctorum corpora Romana elegantia sollemniter ædificatos abstulit, quantumque audebat, viam exsurgendi illis paravit: de ipsis vero columnis & arcubus monasterii sui claustrum exornavit. Hinc de Abbate in Pontificem mire renitens assumptus est Scirebourne, ELFSTANO condigno, qui beatissimam Mildredam ad suum Augustinum transtulit, succedente. Verum ipse judicio Dei misericordiæ, verberantis quos diligit, cæcitate percussus, episcopatum tam voluntarie deserens, quam invite susceperat, ad paternum Augustini sinum rediit, & in cella infirmorum degens, otium suum in psalmodiis & orationibus exercuit. Nec prætermittenda est hic admirabilis super eo visio: Jacebat ejus minister vir honorabilis in ecclesia sancti Mauritii, adhærente ipsi cellulæ infirmorum: vidit quadam nocte ut accubabat, plene vigilans, duas personas venerabiles Episcopum de eadem cella, in qua quiescebat, hinc inde in ipsam Thebæorum Martyrum basilicam adducentes, ibique illum sibi medium familiariter assidentes, multamque cum eo sermocinationem, quam ille contemplator palam audire, &c.

Item Elfstanus.

II.

Præstantissimus autem abbas Ælstanus Romam proficiscens, a præcellentis-

a Seu Elmerus; Wlfrico successit anno 1006. & anno 1022. factus est episcopus Schirchurnensis. De quo Wilhelmus Thorn ait, quod licet pie sanctus credatur, ipsius tamen festivitas absque auctoritate Apostolicæ sedis celebrari nequit.

AN. CHR. 1091. 6. Sept.

Henricus Imp. desiderat reliquias S. Augustini.

lentissimo imperatore Henrico ob gratiam famosissimi patris Augustini magnifice suscipitur *a*, ubi cum de tanto hierarcha sermones sollemnizarent, exclamat Imperator; O si vel minimum articulum, vel aliquem capillum, vel tandem extremum pulvisculum de tanto thesauro nancisci mererer, quantis rerum pretiis id emtum vellem! quod inæstimabilis splendoris bravium! quantum Anglia adeptum gaudet, tantum Roma ademtum fleret, nisi fides utrobique eum adesse, & ubique prodesse de regno superno crederet. Hæc dicens piissimus Princeps insistebat magnopere venerando Abbati, quatinus illud tam preciosum decus Romani Imperii, ac generis humani jam transferret, sibique aliquid tam sacrorum pignorum conferret: quod si obtineret, quicquid vellet in terris, vinetis, auro & argento sublimiter impetraret; insuper ipse tanti thesauri scrinium auro purissimo pretiosissimisque gemmis augustaliter ambiret. Sed Abbas, quamvis eum accessum ad paternum aspectum, quem nostra dies meruit, cunctis opibus terræ præponderaret, tamen pro cunctis opibus rerum, nec suo, nec Imperatoris desiderio obsequi auderet. Regressus domum, dum post monasterii sui provectum strenuissime actum quadriennio ante obitum langueret, egregium sui gregis arietem Vulfricum *b*, sæculari & ecclesiastica ac litterali eruditione præclarum, Abbatem sibi ad apostolicum sancti Petri altare, antiqua videlicet Romani privilegii ac libertatis consuetudine, Apostolica auctoritate primitus firmata, ordinari fecit.

Wulfricus abbas.

III. At Vulfricus, qui in dilatatione Reipublicæ commissæ omnes antecessores studebat æquiparare, in ecclesiæ tandem suæ restauratione omnes certabat evincere. Verum impræsumtum ceteris conatum verebatur inconsulte præsumere, & illud tam antiquum, tam primarium, tam innumerabilium sanctorum domicilium sine auctoritate publica temerare. Interea illud splendidissimum ac sanctissimum jubar nostri sæculi papa Leo *c* Simoniacam hæresim in Galliis debellabat, nummulariorum mensas & cathedras vendentium columbas evertebat, omnemque negotiationem avaritiæ de templo Domini ejiciebat. Mittitur ad illum Anglicarum Ecclesiarum Principis Augustini vicarius ipse Vulfricus, pro ecclesiasticis magistratibus & gente sua responsurus, a Rege scilicet Eduvardo destinatus, ut erat in transmarina regna & summa negotia mitti tam assuetus quam idoneus; comites illi adduntur spectabiles, Dudeco Sumersate episcopus, & Ramesensis Abbas Ælfuvinus. Tunc magnus Sacerdos * Domini Remensem ecclesiam sancti Remigii dedicabat, & fidum Christi dispensatorem miraculis ostendebat. Discussis ordinibus sacris, quis per ostium intraverit, quis aliunde ascenderit, Anglos innocentiores Christi Consul invenit; Anglos, & maxime Augustinensem Legatum, pro tanti nominis dignitate, ampliori benignitate excepit. Nam antea venerabilis memoriæ pontifex Seriberiæ Heremannus, *d* cui laterales adhærebamus, Romæ in amplissimo Pontificum Senatu *e* lucide disputaverat coram ipso beatissimo Leone, de Anglorum inexcusata omnigenis, vel peregrinis, vel civibus hospitalitate; de ipsa Anglia ecclesiis ubique repleta, quæ quotidie novis locis adderentur novæ; de innumera ornamentorum & signorum per oratoria distributione, regumque & divitum in hereditatem Christi amplissima largitate. Gaudebat summus amicus Domini Leo, adeo ut elatis manibus gratias ageret Deo. Addidit etiam præfatus Episcopus nobilitatem Anglicæ hierarchiæ exponere, quod scilicet Cantuariensis Præsul apostolica auctoritate, Romæ assidere debeat san-

Adest Concilio Remensi.

* Leo IX.

a Id Romæ seu in Italia contigisse videtur, ubi erat S. Henricus hoc ipso anno, quo Ælstanus factus abbas Romam petiit.

b Vulfricus, hujus nominis secundus, Ælstano successisse dicitur anno 1047.

c Leo nonus qui anno 1049. Simoniacos est insecutus in Concilio Remensi, cui Vulfricus abbas cum Dudecone ex Anglia adfuit. Ejus Concilii acta & Remigiani archimonasterii basilicæ, in qua habitum est, dedicationis historiam habes parte 1. hujus Sæculi.

d Tunc Herimannus Wilroniensis erat episcopus, sed cum sedem suam anno 1078. Sarisberiam transtulerit, noster auctor ex nova sede eum denominat.

e In concilio, ut videtur, Romano anno 1049. paullo antequam Leo in Gallias ad dedicandam basilicam Remigianam veniret.

ſanctæ Ruffinæ pontifici *a*; Auguſtinenſis vero abbas abbati caſtri Caſini. Quæſitum eſt in decretis & inventum, ibique Papæ atque omnium aſſenſu corroboratum. Hujuſmodi favoribus idem beatiſſimus papa Anglos familiarius habuit; Vulfrico vero ob ſancti Auguſtini gratiam, atque ſuam concinnitatem deditior exſtitit: omnia rememorantem de ipſo ſancto ſuiſque condignis collegis amantiſſime audivit; ſuggerenti monaſterii ſui reſtaurationem gratiſſime annuit, ac benedixit. Sic Nathan David regis deſiderio in ædificando templo favit: ſed cum eſſet uterque propheta, uterque hic a Dei conſilio ut homo erravit, nec quiſquam quicquam poterit, niſi cui & quando Deus decreverit. Hoc deſideriosus Abbas non perpendens, & ad ſibi inconceſſum opus fruſtra nitens, facta legatione, templum ſuum a fronte diruit, beatiſſimam virginem Mildredam ante principale altare Apoſtolorum conditam in porticum patris Auguſtini tranſtulit, & juxta Aquilonarem parietem contra ſanctum Auguſtinum collocavit. Partem quoque ab Occidente oratorii ſanctæ Dei Genitricis cum porticibus, quibus circumcingebatur, dejecit, & inter utramque eccleſiam, fratrum cimiterio quod adjacebat purgato, totum ſpatium ad fabricam corripit, parietes erigit, columnas & arcus componit. Lætabatur novo opere Cantia, quamquam monaſticæ habitationi incongruum feciſſet artificum imperitia.

AN. CHR 1091 6. Sept.

Epiſcopi & Abbat. Concuatia privilegium.

IV. 1 At offenſa eſt Regina poli de injuria templi ſui: hoc ſuum ſacrarium; hoc, juxta Anglicum elogium, ſuum veſtiarium; hoc multorum ſanctorum ſinus erat & gremium. Hic, ut in conſequentibus patebit, audiebatur concentus Angelorum, hic organa virginum, hic aſſiduabatur virtus miraculorum. Hæc rerum Domina per viſum apparere dignata cuidam anui: Vade, inquit, & dic Wlfrico abbati, quia morte punietur ob deſtructionem oratorii mei. Hoc ſemel, hoc denuo, hoc tertio mulier admonita, tandem per ſororem Abbatis bene religioſam, quia illum verebatur, mandat ſibi cælica mandata. Ille reformidans ad tantæ Dominæ majeſtatem, ſed renuens credere quaſi aniles fabulas ad nuntii vilitatem, tenuit propoſiti intentionem, & ſidereæ querelæ neglexit ſatisfactionem. Ruit enim plerumque humanus impetus irrevocabiliter, juxta illud Naſonis:

Vulfricus ob dirutam S. M. eccleſiam punitur.

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Incidit itaque reus in ſententiam divinam, percuſſus eſt lethali ſagitta ægritudinis circa Cœnam Domini: quotidie tamen, & in ipſa Cœna, & in Paraſceve, & ſabbato ſancto, & die Paſchæ, ſecunda quoque ac tertia feria, majores Miſſas in congregatione ſeipſo & ipſa infirmitate fortior complevit; ſubſequenti vero nocte, repentino tranſitu, priuſquam fratres accurrere poſſent, deceſſit *b*, & feſtos dies ſuos eis in lamenta convertit: opus autem ſuum, innumeris ſumptibus & laboribus fruſtratis, ad deſtructionem aliis reliquit. Nemo tamen judicet tantum virum poſt ultionem Dei miſericordia deſtitutum, nec bonæ voluntatis ſuæ fructu exinanitum. Prophetæ inobedientiam quæſtor leo punivit, ſed de exſtincti cadavere, quaſi jam purgati, jam juſtificati, non comedere, nec ipſum ejus aſellum lædere præſumpſit.

V. Poſt hunc domnus Egelſinus monaſteriarcha attollitur, & in palatio Regis conſecratur, qui Romam profectus ab Alexandro papa mitra & ſandaliis ſacerdotalibus donatur, hiſque uti pontificali vice jubetur. Hunc, inquit, apicem habere perpetuo rectorem decernimus Auguſtinenſem, ob ipſius ſcilicet & Romanorum alumni & Anglorum apoſtoli Auguſtini dignitatem. Hanc itaque prærogativam ille domum revexit, & interim in Augusti-

Egelſinus abbas privilegio donatur.

a Is erat unus e ſeptem epiſcopis Cardinalibus, cujus ſedes Portuenſi epiſcopatui unita eſt.
b Hinc patet falſos fuiſſe eos, qui Vulfrici mortem anno 1049. conſignant. Hoc quippe anno menſe Octobri Remis interfuit Concilio in eccleſia Remigiana habito.

ANN. CHR. 1091 6. Sept.

gustini potentatu habuit : sed ubi abbatiam mutavit, Augustinensi successori sua jura alibi impræsumpta reliquit.

VI. Scotlandus abbas.

Interea Willelmus Dux Normannorum, Deo dispensante eruditionem plebis suæ, in Regem transiit *a* Anglorum, a quo domnum Scotlandum; virum probum & prodige eruditum, Augustiniana domus Patrem suscepit accommodum. Hic, ut ceteri antecessores, ordinatus in suo monasterio, cum in ecclesiæ suæ longius protendendæ ædificium, largum extenderet animum, graviter offendebat eum adstans opus impendiose productum, offendebat & angustum decretæ machinæ spatium : terrebat vero Dei Genitricis in Abbatem superiorem de prærupta ecclesia sua judicium; terrebat de veteri monasterio longa carie consumpto ruinæ periculum. In his angoribus rapitur legatione regia Romam ad Alexandrum Papam. Ibi post regia responsa, consilium accipit ab ipso Papa & benedictionem de transferendis sanctis, de destruenda & reformanda basilica sua pro suis votis, ac nutu supernæ largitatis. Dehinc reverendus Apostolicus de eadem antemurali ecclesia quam proxime muris civitatis immineret; præcellentissimus Augustinus & decentissimi consortes sui qua parte ecclesiæ, quo ordine, simul an distinctis porticibus requiescerent, cum diligentissime indagaret, & præclarus abbas ad omnia optata satisfaceret: Hæc, inquit, est arx civitatis præeminentissima, ac decentissima totius regni Regia, ubi ille dux suæ propagationis ecclesiarum, princeps comitum beatorum, hoc est, princeps principum, & in suo apostolatu sanctus sanctorum Augustinus, suum thorum, suumque ad cælos porrectum posuit triumphum. Quam præclara domus tot & tantorum cæli siderum! quam veneranda aula universæ genti Anglorum! quam beata patria sanctorum radiis illustrata patronorum!

VII. Ægre destruit oratorium beatæ Mariæ.

Tum Abbas fidelis ad tantum tanti viri testimonium obstupescens & gratias agens, domum properat, inchoatam molem novi operis subvertit. Verum residua pars virginalis oratorii summæ MARIÆ ejus impetum morabatur; nostræ quoque orationis cursum hic modo remoratur. Occurrunt hujus sacrarii superna præconia, & in ejus gremio adjacentium sanctorum miracula. Hic ipsa præcelsa parens Altissimi sæpius visa, & cum dulcimodo virginum choro ineffabili suavitate cælestis harmoniæ noscitur audita. Huic candidissimo contubernio Angelum Domini exercituum, & post Augustinum suosque consortes nitidissimum decus Anglorum, familiarius ac frequentius interfuisse beatissimum constat Dunstanum *b* : & ut cervum sitientem ad fontes aquarum, ita illum supernæ modulationis dulcedine captum inexplebiliter assiduasse hunc sanctorum paradisum. Ne etiam nostris temporibus hujus fidei desit experimentum, ipse Dominici gregis custos Scollandus, quadam nocte ante nocturnas vigilias expergefactus a somno, uti accubabat in vicinia ipsi ecclesiæ cella, chorus mire dulcisonus alternatim auditur psallentium, tamquam virorum & puerorum gratissimam consonantiam diapason reddentium, dum modo junctis modulis concinerent, modo distinctis organis parvuli viris responderent. Hærebat in insueta melodia, tamen nondum animadvertens cælestia carmina, cogitabat fratres jam expletis matutinalibus sacris processionem, ut tunc dies & noctes solebant, in ipsa agitasse ecclesia. Rogat excitatos socios an signa matutinalia audierint, omnes negant. Rogat an sibi auditos cantus audiant, omnes se plane audire & monachi & laici asseverant. Mittit eo fidelissimum fratrem, Sinvoldum nomine, rei certitudinem explorare: venit, & ostia clausa invenit, nec quemquam ibi cernit, nec ullum jam sonum audit. Regressus omnes lectos fratrum circuit, omnesque dormientes reperit. Quod ubi patri retulit, ille inclinis lectulo modice obdormivit, & ecce

a Anno 1066. Willelmus Angliam occupavit, Egelsino abbati Augustinensi, qui Regis indignationem incurrerat, non comparenti Scotlandus Normannus suffectus est.
b Ejus Vita data est Seculo superiori ad annum 988.

AN.CHR 1091 6. Sept.

ecce vocale ſignum matutinorum intonuit. Tum vero obſtupeſceus, intellexit incunctanter cum omnibus audientibus vere in illo loco olympica conveniſſe agmina, ſæpiuſque ante narrata miracula veriſſima ſibi claruiſſe experientia, & vere ſupernos cives hæc incolere habitacula. Nam hunc locum Deo & omni ſæculo amabilis Patris noſtrique poſt ſummum Auguſtinum optimi inſtitutoris ADRIANI *a*, irradiabat præcipue ſigni potentiſſima gleba, ſimul & ſancti ALBINI *b* diſcipuli & ſucceſſoris ſui, necnon beati JOANNIS, ſuperiori tempore Abbatis, veneranda corpora. Ad hoc plures ſancti Epiſcopi & Abbates numeroſi, quatuor quoque Reges, cum regalibus conjugibus & liberis ac longa nepotum genealogia aulam Dominicam illuſtrabant & nobilitabant dormitione ſua.

In quo ſepulti ſancti abbates. Et Reges.

VIII. Edbaldus.

Horum autem regum primus noſcitur EDBALDUS, tertii Anglorum Regum, ſed primi Chriſticolæ Ædelberti filius, qui ab errore idololatriæ velut ab Acheronte emergens, per beatum archipræſulem Laurentium Apoſtolo Petro pro deſperata ove paſtorem verberante ad Chriſti ſinum confugit, paternæque pietatis æmulator hanc eccleſiam præcelſæ Dei Genitrici condidit & dedicavit; in qua hactenus requievit, hæreditans quod fecit, & poſſidens quod dedit, cum juſtis ſcilicet, quos in nomine Juſti ſuſcepit. Hanc abbate & ordine monaſtico ut Auguſtiniano cœnobio incorporaretur religioſe informavit, ornamentis & opibus regiis, terris & rerum neceſſariis abundantiſſime ditavit, interque regalem villam *Northburna* appellatam adjecit; præterea chriſtianæ fidei propagandæ beatis Patribus adjutorem & cooperatorem devotum ſe exhibuit.

IX. Lotharius

Secundus erat Lotharius, Rege Edbaldo avo, & Rege Erconberto patre, ac Deo dilectæ virginis Mildrethæ avunculo editus. Cujus mater ſanctiſſima regina Sexburga, in inſula Scapeja monaſterium Dei Genitrici prima fundavit & ſanctimonialium choro inſtituit, ibique, mutato in ſacrum velum regni diademate, ancillis Chriſti ſe conjunxit, ipſo filio ſuo favente, terraſque & divitias inibi ſuffecturas regaliter adjiciente. Quæ poſtea pretioſæ virgini, germanæ ſuæ Etheldrethæ *c*, in Eligenſis monaſterii ſucceſſit regimen. Lotharius, dum poſt fratrem ſuum Egbrihtum, Raculfenſis cœnobii fundatorem, duodecim annis regnaſſet, bello Auſtralium Saxonum a nepote ſuo Edrico, fratris ſui Egberti filio, oppugnatus, ibique vulneratus, dum medetur emoritur. Edrico autem poſt annum & dimidium regni adepti ſublato, Reges externi *d* & incerti dominati ſunt tempore aliquanto: quorum unus, nomine Mulus, conſepultus erat ſuperioribus ordine tertius.

X. Withredus

Quartus erat legitimus rex Withtredus, alter ſuperioris Egbrinthi regis filius, qui virtute & religione potens paternum regnum ab exteris tyrannis eripuit. Ipſe, jubente ſibi beato Martino per viſum, in ejus honore ad Doveram conſtituit primus monaſterium, ac Dei famulis regalibus donis perpetuo reddidit copioſum; Auguſtinenſi vero Mariæ & beatiſſimo incolæ ejus Adriano inter cetera munera Principe digna regiam manſionem, quæ Liſtleburna appellatur, perpetualiter largitus eſt; ſicque in ea domo requiem hæreditavit quam opibus auxit.

XI.

Igitur tot ſanctis cum ſublimibus perſonis, ante ipſius eccleſiæ dejectionem transferendis, prælustris Abbas, magna ſupremi Regis Genitrice ſuis devotorumque Fratrum jejuniis, orationibus ac lachrymis placata, primo ad everſionem altaris & tumbæ patris Adriani exportandi venerabiliter accedit. Inſtrumentum operis areæ complanatur, & Sancti ſepulcralis lapis

Transfertur S. Adrianus.

a Miſſus fuit a Vitaliano papa in Angliam, ſimul cum Theodoro archiepiſcopo. De his Sæc. 2. ad annum 690. ex Beda, &c. Colitur 9. Januarii.

b Is ex Anglis primus Auguſtiniano monaſterio præfuit ſæculo 8. labente. Bedæ hiſtoriæ ſcribendæ auctor fuit: nuſquam inter ſanctos colitur, ſicut nec Joannes abbas infra memoratus, qui ſecundus ejuſdem monaſterii abbas fuit. Obiiſſe dicitur an 618.

c Ethildritæ Vita a Thoma Elienſi monacho ſcripta habetur Sæc. 2. Bened. ad an. 679. pag. 738. ubi plura de Sexburga & Mildreta hic memoratis, ſicut & de Elienſi monaſterio.

d Gedvvala Vveſtſaxiæ rex, & Vvolfejus frater, a nonnullis Mulus dictus.

AN.CHR 1091 6. Sept. lapis attentissime expurgatur; thesaurus assumendus, quasi ad manum elatus, in noctem differtur, ne quo forte inexperta spes lædatur. Nocte cum luminibus suæ lucis gaudium abducere paratis animis redeunt, sepulcralem lapidem auferunt, prosperato sancti corpore quasi parietem a fundamento surgentem inveniunt. Extemplo confusa pectora nox mæroris occupat, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor, putantibus omnibus se tanti patris præsentia fraudatos. Sed jussu Abbatis illa obstructione lapidum eversa, altius fodientibus, a læva cryptula offertur: qua pertusa, cælesti odore nuncio prorumpente, sanctus Albinus ostenditur; a dextris vero ingens candidi marmoris sarcofagum respiciunt, moxque animi & gaudia de inventione optatissimi Adriani redeunt. Quod circumfodientes dum operculi amovendi casso laborare nituntur, ad pedes inductum sarcofago lapidem contemplantur. Hoc exempto, subito testis & præco quæsiti desiderii exsiliit, paradisum Domini spirans fragrantia. Sed ad gratiorem lætitiam iterum tentantur tristitia, dum a quodam fratre timide inspiciente proclamatur tumba vacua. Ast aliorum cura perspicacius intuita, respondetur potius vere plena vera sancti corporis gleba, quæ ita videbatur formosa, ut putaretur adhuc, sicut primitus erat impositus, carne jacere integra. Tandem ipse Dux gregis inspexit, vidit, atque illico magna exsultatione, *Gloria tibi Christe*, proclamavit. Vere, inquit, hæc est beati Adriani pretiosissima corporis margarita, in splendoribus sanctorum vere resuscitanda. Ad hæc unus fratrum, David nomine, Britto genere, in sanctum corpus temerarie extendit digitum, experiri curiosus an illud adhuc esset solidum. Expertus est autem ejus virtutem, cujus tentare ausus est conditionem. Compungitur digitus velut acu confixus, aut ardenti ferro aut virulento hydro percussus; nec solum digitus, sed tota cum intolerabili cruciatu extuberat manus. Cumque præ angustia clamantem Abbas interrogaret causam, ostendit tumidam præsumtricis manus pœnam. Respondet Pater, jure id factum in tam temerarium. At ille reliquum noctis cum insomni ejulatu trahebat. Hinc Princeps monasterii incertus æstuat duplici mole curarum; cum nec tutum foret sanctum corpus tangere, nec cum tanto lapidis pondere videretur afferri posse. Absterruerat enim præsumptor & illos quibus sancti tactus foret salubris. Ponit itaque ad tantum thesaurum usque in diem custodes, intus fratres orantes, foris milites vigiles. Jubet illico totum monasterium auleis candescere, palliis, purpura & auro omnique ornatu paschaliter splendescere. Aderat tunc Cantuariæ Bajocensis pontifex ODO, frater Regis, & sub Rege absente Præceptor Angliæ. Ipse lucis crepusculo ab Abbate adsciscitur, audit & videt virtutem sancti; consultus hortatur Abbatem ne eum emitteret ab antiquo dormitionis suæ thoro, sed cum eo, quo primum a sanctis obsequutoribus positus est, efferret sarcophago. Obsequitur consilio auditor prudens, rebusque paratis, cum candidata ac purpurata sollemniter fratrum caterva, & populo certatim irrumpente, ad illa sancti sanctorum ornatissime procedit. Totus itaque desiderabilis Adrianus cum saxosa mole sua speciose adornata, robustissimis trabibus excipitur, cum dulcimodis laudum organis astra ferientibus effertur, in porticum desiderantissimi patris Augustini gratissimus collega deponitur; & inter beatissimos ipsius consortes, ac juxta primum ejus successorem Laurentium, archipræsulem sanctissimum condigna sanctitate reconditur. Fit ingens turbis tam Francigenis * quam Angligenis exsultatio, fit irruendi & considerandi summa intentio, currunt lacrymæ præ gaudio. Addit sanctus tripudium miraculo clementiæ, qui terruerat miraculo pœnæ. Expleta celeberrime & candidissime de ipsius gloria Missa, supradictus tentator cum turgida manu miserabilis accurrit; candelam, cujus mensura ejus tumbam circumplexus est, cum lugubri pœnitudine, cum interventu fratrum adstantium obtulit, &, o piissimi Patris virtutem! illico omnis dolor evanuit, manus detumuit, salus & lætitia post ango-

Fratris temeritas punitur.

* i. Normannis.

AN.CHR 1091 6. Sept.

angores gratior redit. Tum ille geminam expertus potentiam, severam & serenam, addidit de tam salutiferis pignoribus aliquid exposcere, jurans super ipsa sancta, si vel minimum inde impetraret, quod suo loco in Brittannia monasterio sancti Salvatoris Redonis [a] deferre posset, se effectuturum, ut annuatim ejus festivitas in cappis celebraretur, uti monasteriali usu dicitur. Cumque benignitas Abbatis annueret, sumptumque parvulum articulum sibi porrigi juberet; porrectum tanto tremore refugit, ut ad suscipiendum nulla ratione persuaderi posset. Videres hominem ardentem in se faculam expavisse, acriusque repercutiendam dexteram, si auderet contingere. Percunctante itaque datore, cur tam pavide renueret, quod tam avide exorasset: Totius, inquit, mundi promissio jam mihi hoc non infliget. Ita petitore absterrito, sacrum munus suo reponitur loculo, integrum scilicet electo loco servare se dignante Sancto.

XII. Puella a colica liberatur.

Clausa igitur odoriferi corporis apotheca, supervenit de suburbio puella jam multis annis intestinorum cruciatu immedicabili attrita, & post orationem sciscitatur fratres de sui morbi medela. At illi abluta Fratris manu, quæ Sancti contigerat articulum, propinant morbidæ potum. O fidem ad omnia potentem! o Christi Confessorem ad omnia credentibus in Christo præstabilem! tactus sancti corporis sicut præsumptuoso obfuit, ita officioso ut & aliis prodesse contulit. De hujus itaque tactus ablutione gustata plenam sospitatem actutum hausit ægrota.

XIII. Transferuntur alia corpora.

Sic ergo præstantissimo Adriano translato & micificato, jam post prædicta Missarum sollemnia, dum inter easdem Missas reliqui omnes, qui erant transferendi elevarentur a speluncis suis, & pararentur ad exportandum, dispensator Dominicæ familiæ regreditur cum candidissima processione, transferensque Præsulum, Abbatum, reliquorumque Sanctorum pignora cum vocum & cymbalorum alta resultatione, in Occidentali turri monasterii omnia composuit ante sanctæ Dei Genitricis altare, donec, nova ecclesia reædificata, novo reconderentur honore. Nec defuere quatuor Reges supra memorati huic translationi, cum conjugibus & sua progenie evecti.

XIV. Altare B. Mariæ diruitur.

Deinde principale altare virginalis ecclesiæ diruitur, ibi quoque opus protelatur; noster etiam sermo subsequens prolongatur. Affulserunt ibi sacro-sancta sanctorum pignora, eburneo candore & rubore interfusa, omnique suavitate redolentia, a sanctissimo Archipræsule Mellito ibi quondam, quando hoc altare cum ecclesia consecrabat, decentissime reposita. Nomina eorum & indicia cartulis inscripta, atque in modum Crucis cavato lapidi indita ac distincta, apparuit ibi aliquando flammis absumpta. Dolemus & horum & tot aliorum Sanctorum notitiam terris abolitam, cum hoc damnum nostram redarguit inertiam, cum nec illos digne laudare quos novimus, nec ipsa tot tam multorum gesta relegere assurgimus, &c.

Ibi reliquiæ ignotæ.

XV. Et parvuli corpus.

Igitur assumptis supradictis reliquiis, ante ipsum altare exstirpatum offenduntur aliæ opes, aliæ margaritæ. Germinat ibi sacra spelunca unius parvuli nivea & lactea membra, ita minuta ut vix possent teneri, ita dura ut difficillime possent frangi. Mirantibus cunctis insuetam & tenuitatem & soliditatem atque candorem, quidam adstantium jam maturi ævi prorupit in hanc relationem: Cum puer essem, ego & coætanei mei pueri sacros cantus in hac ecclesia discebamus. Interea cum quadam nocte expletis matutinis concineremus ex more, contigit unum ex nobis ævo & animo promtiorem, quasi spasmantem subito concidere, & velut exanimem sine sensu & voce jacere. Tandem respirans ac suspirans, percunctantibus nobis trepide quid pateretur: An vos, inquit, visum mihi miraculum non vidistis? Negantibus omnibus. Vidi, ajt, in ingressu chori parvulum adstantem, instar nivis candentem, tensis in cælum palmulis orantem, post ora-

[a] Monasterium Rotonense in minori Britannia S. Salvatori dicatum, vulgo *Rhedon*, hodieque celebre sub S. Mauri Congregatione.

AN CHR. 1091 6 Sept. orationem flexa in meridiem via ad altare properantem, sicque inter sanctum Adrianum ac principale altare evanescentem. Hæc dum ille contemplator tremens & pallens exposuisset, ita omnes & magister & discipuli exterriti sumus, ut pariter ab ecclesia, magistro prævio & hortatore, præcipites fugeremus, &c. Sed te, o puer, quem præscripsimus, & forte indisciplinatis pueris indignatum pensamus; te, inquam, licet nomine ignoremus, meritis Bethleemitis Innocentibus fide adscribimus.

XVI. Crypta B. M. exstruitur. Sic itaque prædicta ecclesia suis pignoribus evacuata, ad solum evertitur & complanatur, moxque in ipsa fronte arietata novæ facies aulæ erigitur, totumque illum veteris spatii uterum, cum ampliori capacitate complectitur. In ipso priori atque electissimo loco suo cryptam novam altissima Virgo nanciscitur, & Augustini thalamus, & principum Apostolorum domus desuper cacuminatur. Summæ autem Mariæ suus thorus receptabilis sequentibus signis declaratur.

XVII ad XXII. Ibi miracula. Necdum erat crypta regia perfecta, & Reginæ nostræ arrisit gratia. Erat alma dies Palmarum, in qua Filii Dei & sui mundus celebrabat triumphum. Fecit Ecclesia festiva floridam & palmatam processionem, suscipiens suum cum antiquis Hierosolymitis Regem, apud homines asello sedentem, & desuper Cherubim cælo regnantem. Cæca illuminata. Interea anus quædam oculorum cæcitate & diutina ægritudine tribulata, sola remanserat in crypta cum Salvatoris Genitrice ac mundi salvatrice Maria. Miserata est mater misericordiæ miseræ calamitatem, & ante peractam processionem cæcæ reddidit oculorum lumen, & languidæ reliqui corporis plenam sospitatem, &c. *Sequuntur complura miracula, quæ videsis apud Bollandianos.*

XXIII. XXIV. Alii item fratri, ævo & moribus venerabili, nomine Gregorio, quadam nocte ante nocturnos hymnos adhuc sopito, clare auditur ab eadem crypta mira supernæ harmoniæ modulatio, adeo ut præ illo dulci sono expergeretur a somno. Quiescebat æger tunc, ut hodie tenus, in infirmorum cella, fronti & ipsi cryptæ monasterii contigua. Residet auditor lectulo & auscultat, cantabatur officium, quod ibi quotidie in gratiam Virginis devotio fratrum assiduat: *Salve sancta parens, enixa puerpera Regem*, & cetera usque in finem, *in sæcula sæculorum*. Putabat ille matutinis expletis conventum Fratrum assuetam Missam celebrare, nisi quod stupidum reddebat inaudita prius suavitas cantilenæ. Festinavit interesse Missæ, venit ad ostium cryptæ, invenit obstructum clave & vecte, stratus fratrum explorat, cunctos sopor altus habebat, & jam inexperta melodia tacebat. Unde necdum mota, & postea sonata signa matutinorum certum sibi dedere testimonium, quod mortalibus dormientibus cælestem audierit concentum. Summa itaque devotione est animadvertendum, quod (ad) nostros cantus, resultet chorus cælestium, & Reginam cæli hoc dignatam dare indicium, se more nostri obsequii salutari & laudari dignari cantibus superorum, &c.

XXV. XXVI. Cum igitur super cryptam reædificata & parata basilica fratres in choro suo ad divinas laudes recepisset, reliquum corpus veternosæ ecclesiæ jam ruituræ supra memoratus abbas Scollandus, ne quem obrueret, parans diruere, Sanctorum corpora, quibus tota erat plena, curat prius eruere. Sancti e veteri ecclesia translati. De plurimis electissimi primo transferuntur quinque Cantuariæ Archipræsules, velut quinque Dominicæ aulæ Prætores, præcluentissimus scilicet ac sanctissimus Theodorus, suique sancti successores Brituvaldus, Tatuvinus, Nothelmus, Lambertus *a*. Longum est de singulis dicere, cum in singulorum elevatione merita singulorum superna prodiderit fragrantia ac virtutum evidentia. Lamberti; Episc. Cantuariæ virtutes & miracula. Primo autem & ultimo sua monet gratia paullulum suppeditare. Lambertus, ex Augustinensi Abbate in Cantuariensem Archipræsulem assumptus, multas persecutiones propter justitiam est passus. Inter alia cœperat Rex Merciorum Offa Dorobernensem archi-

a Alia *Jambertus*, ex abbate Augustinensi factus archiepiscopus an. 763. Theodori Vitam dedimus ad an. 690. De aliis egimus Sæculo sequenti ad an. 732. pag. 528.

chiepiscopatum in sui regni primatum ad Lichfeldensem ecclesiam transferre, ut ibi de cetero foret caput ecclesiarum Angliæ, contra perpetuam scilicet auctoritatem primitive institutionis beati papæ Gregorii. Restitit armiger Christi Lambertus in virtute Heliæ, & inter crebras Regum minas ac repulsas, atque itiones frequentes ad Apostolicam Romæ reclamationem, tandem palmam justi primatus ad propriam revexit sedem. Cui inter has aliasque præclaræ sanctitatis virtutes tanta fuit virtutum thesauraria humilitas, ut se juberet in capitolio fratrum apud primicerium Augustinum post obitum tumulari, indignum se judicans in sanctorum ecclesia, & inter tot sacratissimos præcessores suos Pontifices admitti. Ita enim post finem in capitolio *a*, velut abjectiori loco, sepultum sæpe effusa desuper æthereæ lucis columna cælesti honore Sanctorum probavit dignum. Cumque illum tandem propter hæc & alia miracula reserato busto in ecclesia recondendum curarent efferre, totum undique claustrum mirifice redolebat nardifluo thymiamate. Ibi etiam ab Abbate illius temporis a dextro latere altaris ipso venerabiliter reposito, solita signa comitabantur favore supremo; quæ nunc præterimus tædiosis parcendo. Unam tantum ipsius subnectimus revelatiunculam, qua probemus ejus perpetuam super suæ dormitionis domicilium vigilantiam, &c.

AN.CHR 1091 6. Sept.

XXVII. S. Theodorus.

Prænominatissimi autem THEODORI remoto in translatione tumbæ operculo, sua omnibus affatim satisfecit thurificatio; ita ut in claustrum Fratrum etiam hæc erumperet oblectatio. Jacebat, uti a primordio erat depositus, integra forma, Metropolitani sacerdotii pallio, & monachili tantum obductus cuculla. Tanta erat gratia, ut arbitraretur adhuc solida vigere carne, & appositis manibus fratres eum niterentur velut integrum assumere. Verum antea immotus pulvis integritatis prætendebat imaginem, tactus autem probavit resolutionis fidem: resolutio vero gratiam sanctitatis addidit venerabiliorem. Nam ille pretiosissimus cinis gloriæ beatæ resurrectionis destinatus, ita ex tactu potentiori vernabat fragrantia, ut ex tritura solent prorsus redolere aromata. Excipit itaque theca plumbea illa sacrosancta pignora attentissime pro gemmis optimis collecta: induitur præcipuis ornatibus, imponitur feretro a duobus quam leviter fratribus; verum non ea levitate effertur. Intonatur responsale præconium, procedit sollemne collegium, invadunt electi quatuor fratres exponendum lucis ferculum, hæret humi gleba quasi radicata. Duplicatur auxilium, nituntur totis viribus cum precibus & octonis humeris vix assumitur, gravissime evehitur, & cum summo labore vix ad gradus presbyterii pervenitur. Ibi tandem omnium ferentium vel succurrentium conatus & robur concidit, onus præponderans omnes fixit: quoque plures successerant, eo inaniori nisu anhelantes velut exanimes reddidit. Jamque obruendi erant sua sarcina, cum tandem ad preces & lacrymas conversi, pectus tundere, indignitatem suam accusare, veniam poscere, emendationem vitæ spondere cœpere; tantum sanctus pateretur efferri se. His ille placatus votis, continuo fit levis, & ad principale altare locumque paratum gestatur a paucis, qui paullo ante non poterat a cunctis. Mirantur gaudenter Dei templum & Spiritus-sancti habitaculum tam grave vacuis, tam suave devotis effectum. Reconditur itaque in dextro latere altaris in tumba parata, in qua a duobus tantum fratribus deponitur cum plumbea theca. Reliqui quoque quatuor supra nominati sancti sui successores & coepiscopi dum transferuntur, cujus essent meriti ex odoris virtute produntur: in quibus Dominum suavitatis perpetuam mansionem fecisse, suique amoris incensum cremasse mota ipsorum sarcophagorum thymiamateria prædicavere.

XXVIII. Æthelbertus rex.

Translatus est etiam sanctus ac Deo amabilis Rex ÆTHELBERTUS *b*, Apo-

a Papebrochius substituit pro hac voce, *capitulo*, sed Capitolium passim medii auctores vocabant.

b Is Augustinum, ut omnes norunt, in Angliam advenientem suscepit, a quo & ad fidem adductus est. Vide ipsius Augustini Vitam cap. 16. &c. Sæc. 1. pag. 511.

AN. CHR. 1091. 6. Sept.

Apostolici templi ut primus conditor, ita perpetuus hæres & possessor, tertius quidem regum Anglorum, sed primus ascensor regni cælorum. Beatissimi quoque pontificis LETARDI *a*, cujus sacro-sancta ossa majora abbas Vulfricus jam olim aureo scrinio assumpserat, reliquum autem corporis in sacrophago remanserat. Sed & venerabilis Reginæ BERTÆ agitur translatio pia, cum qua, & pro qua in fide Christi servanda, non timuit ipse Dei athleta in hac vastissima gentilitatis peregrinari ac manere barbarie. Jacebant in porticu beatissimi præsulis Martini, Rex in dextro latere altaris ad parietem australem. Pontifex e contra in sinistro ad aquilonem, Regina post Regem. Illi habebant altaria sua ad tumbæ suæ verticem. De beato Letardo dicentur imposterum non posthabenda miracula. De Ethelberto nunc textum exigunt evidentissima per *Angliam merita*; scilicet quod Anglia credit Christo suum est. Quicquid proto-doctor Augustinus suique commanipulares evangelici in vinea & messe Domini *profecere*, salva præventrice Christi gratia, huic debetur primo, &c. *Construxit* per Augustinum Domini Salvatoris ecclesiam & archiepiscopatum in regia metropoli sua, ubi ipse Augustinus & omnes successores sui principaliter præsiderent; construxit & monasterium principale extra urbis muros, a fronte orientali, in honore Principum Apostolorum Petri & Pauli, ubi & Rex & Pontifex cum omnibus successoribus suis perpetualiter requiescerent. Orientalium autem Saxonum beatissimus Mellitus primus doctor & primus episcopus emicuit, quem huic genti auctor Augustinus dedit ac consecravit, qui sibi post in suum apostolatum tertius successit. Hic quoque Ethelbertus Dei amicus in ipsius provinciæ metropoli Lundonia ecclesiam apostoli Pauli, quæ usitate *Paules-Berig* appellatur, condidit, & ad hanc Episcopium regaliter fecit ac provexit. Similiter Rossensis præsulatus, cum præsulari basilica beati Andreæ *apostoli*, ab *ipso* principe primitur fundatus & sufficienter ditatus. Justissimum suoque nomine dignissimum suscepit Justum, quem inde Dorobernensis metropolis ab Augustino assumpsit quartum. Eligensis quoque monasterii ipse fundator in antiquis chartis legitur; quamquam etiam beata virgo Etheldreda post longam desolationem suam, hinc primatum mereatur. Hæc & *alia inclyta* vel pontificia vel monasteria, quantum liberalissimus Rex & superni regni cultor amantissimus, cum ceteris minoribus oratoriis sublimaverit, non indiget exponi, quod re ipsa magis hodietenus elucescit. Illud vero apostolicum domicilium, quo cum suo apostolo Augustino cunctaque successione, ut prænotatum est, ex decreto beati papæ Gregorii requiem hæreditaret, tanto scilicet præstantius nobilitare curavit, quanto specialius hoc sibi cum tot sanctis & excelsis divinitus prærogatum fore perpendit; foris hoc regiis amplificavit possessionibus, intus decoravit regiis ornatibus, regia libertate cum apostolica auctoritate perpetuis stabilivit sanctionibus. Sunt chartæ, sunt privilegia ipsius ac tot Primorum testimonio signata. Primum abbatem huic sacro contubernio a sanctis institutoribus suis electum *præfecit* PETRUM *b*, quem in sacra legationis obedientia *martyrialiter* mari submersum, & ejectum ætheræ lucis radius singulis noctibus desuper affusus ostendit civem supernum, donec digniori loco habeat sepulcrum. Requiescit celebriter Bononiæ *c* in ecclesia Canonicorum, ubi nuper factum prodigium videtur memorandum his adeo, qui ignotis sanctis derogant, in exemplum. Loci ædituus ipsius sanctum corpus de ecclesia ejecit in cimiterium, indignatus in ecclesia honorari quem ipse nescisset; cum etiam nesciret quantus esset quem inhonorasset; qui cum censeret priores suos, qui

[Margin notes: Letardus. — Berta. — Ethelberti Regia laudes. — Ecclesias fundat. — Monast. S. Augustini. — Petrus abbas.]

a De eo plura inferius. Fuerat Silvanectensis in Belgica II. episcopus, quem Berta Chariberti regis Francorum filia, cum in Angliam venit Æthelberto nuptura, secum adduxit. Ejus festivitas infra dicitur mense Majo celebris.

b De hoc Bollandus die 6. Januarii.

c Ea in urbe alteram olim sedem habebat episcopus Morinorum. Hodie Tervannensi episcopatu in tres dioeceses diviso, Episcopum proprium habet Bononia qui suffraganeus archiepiscopi Remensis.

qui sanctum sic honoraverant, errasse, suo potius captus est errore. Sequenti enim nocte cum lecto recubans arrogaret se magnifice fecisse, qui ecclesiam purgasset a tam ignobili funere, supervenit ei repente Abbas in cuculla & cambutta visus manifeste. Quem increpans aspectu terrifico ac minaci: Adeone, inquit, placet tibi quod me de ecclesia projecisti? Interrogante aedituo exterrito quis esset. Abbas, ait, sum, nomine Petrus, qui adsto Deo sanctus inter sanctos in caelestibus: unde nunc scies quem elaboraveris ante destituere quam cognoscere. Insequitur minans effera multa, percutit ac percutit ipsa quam manu gestabat pastorali virga, ferit caput, tundit latera, conquassat omnia membra; tandem, illo semimortuo & immobili relicto, divinus ultor abscessit. Cumque matutinae usque in ortum solus morarentur sonitore damnato, nec esset qui pulsantibus & clamantibus aperiret; tandem infractis ostiis, ad contritum prorupere, auditaque ab eo querelosa causa, susceptum linteo exportavere, postera die mortuum in cimiterio sepeliere de fratre gementes; Sanctum vero de ipso cimiterio honorifice receptum in ecclesia recondidere, tanto prodigio proditum gaudentes. Hujus fidei testis est hesternus abbas Scollandus, qui tunc aderat, cum haec recenter facta celebrarentur. Haec in beati regis Ethelberti memoraverim reverentiam, ne quis ejus prejudicet merita, quamquam ignorentur miracula; sed de ipso ac suae habitationis coenobio cetera sollemnizet sermo. In proxima metropoli regnavit, hic requiescit: sic & Evangelicus ejus genitor Augustinus ibi sedem, hic habet requiem: Ibi est suus thronus, hic thalamus; utrique ergo ecclesiae sub Christo principatur: illam regit, hanc incolit, &c. Huc etiam suus post plurima lustra coheres sacratissimus Dunstanus, ut cervus ad fontes aquarum crebris noctibus veniebat, & assuetas sibi visiones, & hymnos supernorum civium frequentabat. Qui hoc etiam fertur expertissime dixisse, quod ubicumque vel in ecclesia, vel in cimiterio pedem vertisses, super aliquem sanctorum calcares, adeo locus plenus esset sanctorum. Nec vero magno caret sacramento, quod divinus Augustinus cum suis extra portam locum elegit, ab exitu mundano velut in exitu Israel de Ægypto, ut videlicet exiret cum Domino extra portam passo. Verum *Ethelbertus* migravit ad Dominum, mutato regno in caelestibus, die vicesimo-quarto mensis Februarii, anno imperii sui quinquagesimo-sexto, adventus beati Augustini ad se, ac susceptae Christianitatis vicesimo-primo, Dominicae autem Incarnationis sexcentesimo decimo-sexto. „ Qui, ut Bedae verba ponamus, inter cetera bona, quae genti suae con- „ sulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla Roma- „ norum, cum consilio sapientum constituit; quae conscripta Anglorum „ sermone hactenus habentur, & observantur ab ea. In quibus primitus „ posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel Ecclesiae vel „ Episcopi, vel reliquorum Ordinum furtim auferret; volens scilicet tui- „ tionem eis, quos & quorum doctrinam susceperat, praestare. Prosequitur idem venerabilis historiographus altam genealogiam Regis, ad quem Lectorem mittimus. Ejus autem sanctitatis testis est antiquitas, veterumque sanctorum favens auctoritas. Quod scilicet antiquitus a primordio inter Sanctos ipsius celebrata sit sollemnitas. Quod nec amore, nec errore, nec temeritate ab aliquo inter tot sapientes & religiosos, ut credimus, praesumeretur; nisi ille vitae puritate & caelestibus indiciis dignus probaretur; cum filii sui aliique successores, boni ac magnarum virtutum Reges, tantum inter fideles defunctos memorentur: nec illum fidelis Beda primum Anglorum Regum conscendisse regnum caelorum scripsisset, nisi meritum didicisset. Nam & multos post eum celeberrimae sanctitatis Reges Anglia protulit & veneratur, &c.

Ejus sanctitas probatur.

Monasterii ejus laus.

Regis mors

Inter sanctos cultus.

XXIX. Letardi sanctitas.

Nunc beati LETARDI exhibeantur induciae. Dignus Deo antistes Letardus, praecursor & janitor venturi Augustini apparuit: praevenit hunc ut lucifer solem; paravit ei viam, ingressum, & locum, ut ille pararet

ANCHR 1091 6. Sept. Domino. Prodigus ingentis animæ non timuit ferinam gentilium barbariem, sæculi principibus terribilem. Ipse Dei famulæ reginæ Bertæ, dum Æthelberto adhuc gentili Christiana a paterno regno Francorum mitteretur, dux, comes, doctor, servator, ac totius pietatis instigator, &c. Quis digne æstimet, quanta miracula post tot merita exhibuerit in vita, cujus tan ta crebrescunt nostris temporibus post tot sui obitus sæcula? de quibus injuri a est non memorare aliqua.

XXX. Cæcam illuminat. Sub abbate superius memorato Vulfrico puellam a nativitate cæcam, ut ipse testis erat idoneus, ad ipsius sancti tumulum a parentibus deductam, Dei lucifer ignota prius luce donavit, & natalibus tenebris obvolutæ mundum cum sole attribuit.

XXXI. Contractum erigit. In quadam Quadragesima mulier natum suum inolitis in terga calcaneis contractum ad ejus tumulum deposuit, & hortatu Nunnæ *a* religiosæ, quæ illum locum servabat, relicto misero abscessit. Interea ad vesperas hymnus Dei-Genitricis, *Magnificat anima mea Dominum* decantatur, & puer a naturalibus vinculis resolutus in clamore versatur. Solutis inversis calcaneis, extenduntur incurvæ tibiæ, fluxus de concreta carne ubertim cruentat pavimentum, puer extensis lacertis sancti tumbam apprehendere contendit; mox in pedes erectus constitit, populus ad clamorem pueri irrumpere certavit; sed Nunna ostium obdidit, donec fratres advenirent, & hymnum laudis pro miraculo decantarent, puer domum redit pedibus propriis qui advenerat alienis.

XXXII. Ejus ope anulus amissus invenitur. Egregium artificem novimus abbatem Abbendoniæ *b* picturæ, sculpturæ & aurificii probatissimum, Speraver nomine. Is anulum reginæ Edgithæ pretiosissimum perdiderat, quo ubique frustra quæsito, etiam spem omnem inveniendi perdiderat. Tandem ad sanctum Letardum, nam hic tunc apud sanctum Augustinum invitatus ab abbate Elstano operabatur, confugit, precibus & lacrymis quas angustia potentis depositi extorserat, ejus clementiam exposcit. Res mira! illico sibi anulus, ubi orabat, reluxit, ubi ille numquam se posuisse, vel amisisse jurare innoxie poterat. Continuo rapit eum tanta admiratione & lætitia, quanta perdiderat desperatione & molestia; nec solus gaudebat, sed & omnes fratres tanti relatione miraculi festive lætificabat. Nec solum tanti beneficii memor exstitit, sed ut diutius hæc memoria perseveraret elaboravit. Ejus quippe & venerabilis reginæ Bertæ, quæ suæ peregrinationis est corona, imagines enormi magnitudine ac decore effigiavit, ac super ipsius tumulum sollemniter erexit. *Sequuntur alia miracula quæ omisimus ad cap.* 40.

XXXIII. Scollandus abbas obit. Igitur omnibus de veteri ecclesia sublatis, & in paratiorem translationem reconditis, sæpe memoratus abbas Scollandus ipsam ecclesiam jam excidium minantem, jam ruere parantem diruit, & nova ibi ædificia usque ad ipsam porticum ac translationem præcluentissimi Augustini ejusque consortum attollit: verum hunc ulterius progredi superno nutu mors obvia vetuit. Prævenit autem faciem Domini pia eleemosynarum ceterorumque bonorum actuum exsecutione, & famosissimo archipræsule Lanfranco omnem ordinem obsequii persolvente, multis hunc lugentibus, placido fine quievit. Præcessit uno die obitum regis Willelmi, qui condignum filium reliquit heredem nominis & regni sui: cujus in ecclesia & sanctis provehendis sollicitum desiderium, quod gratuitæ Dei largitati ac si jam peractum ad remunerandum sufficit, successor ejus explevit uti primus libellus disseruit.

DE

a Eo nomine, etiam Anglorum leges sanctimonialem feminam designabant.
b Vetustissimum monasterium comitatus BerKeriæ ad Tamesis & Occæ confluentes.

DE S. VEREMUNDO ABBATE Hirachensi in Navarra.

AN. CHR 1092 8. Martii.

1. *CElebris est apud Hispanos beati Veremundi memoria, sed ejus gesta vix nota sunt ex antiquis monumentis. Nihil fere Yepesius aut Tamayus de iis habent præter fragmentum quoddam e veteri breviario desumtum, ex quo discimus Veremundum grassante fame in Navarra, visceribus misericordiæ indutum, tria circiter hominum millia, ingenti miraculo sustentasse absque pane aut aliquo obsonio, sed virtute divinitus eis infusa, quam oblato ad Deum sacrificio sanctus abbas impetraverat. Hoc miraculum narrat quoque Menardus in observationibus ad Martyrologium Benedictinum, aliique recentiores rerum monasticarum, sive Hispanicarum scriptores. At Bollandiani plura ex Hispania acceperunt, quæ R. P. Iosephus Saenz Aguirius, Ordinis Benedictini in Hispania lumen, tunc sacræ Theologiæ doctor ac professor, ac tandem S. R. E. Cardinalis, defunctus anno* 1699. *mense Augusto, ex antiquis monasterii Hirachensis Missali, Breviario, aliisque instrumentis collegerat: ex quibus pauca delibare visum est, quæ si fusius descripta quis videre voluerit, adeat Bollandianos ad diem* 8. *Martii.* Veremundi gesta vix nota.

„ 2. *Veremundum ineunte sæculo* 11. *in Navarræ regno natum nemo est qui* Ejus ortus.
„ *ambigat. At Arellanum* opidum *ad Surræ montis radices positum, ac Villa-*
„ *tuerta, aliud ejusdem pagi opidum, ejus sibi natales vindicare conantur.*
„ *Haud procul ab utroque illo loco distat monasterium Hirachense, in tota His-* Fit monachus, tum abbas.
„ *pania celeberrimum, quo secessit Veremundus, ibique donatus cucullo, jam*
„ *miraculis clarus Munio suo avunculo, ejusdem loci abbati, defuncto substitu-*
„ *tus est. Fama sanctitatis ejus illecti Navarræ reges, potissimum Sancius-*
„ *Ramirez, multa prædia monasterio contulerunt, ipsumque amplissimis privi-*
„ *legiis communierunt. Illud est præ ceteris memorandum, scilicet ut si contro-*
„ *versia aliqua de rebus ad monasterium spectantibus oriretur, vel unius mona-*
„ *chi testimonio, absque juramento aut aliis adhibitis testibus, definiretur. Tan-*
„ *ta erat tunc de hujus loci monachorum sanctitate opinio. Cum Hispanorum*
„ *ritus a nonnullis improbarentur, resque ad Romanum Pontificem delata fuis-*
„ *set, legati ex Hispania Romam Pontifices tres fuere, e quibus Munio Cala-*
„ *guritanus episcopus, & Veremundi nostri cognatus, Missale monasterii Hira-*
„ *chensis secum detulit, quo viso pontifex laudavit monachorum hujus loci in ce-*
„ *lebrandis divinis piam sollicitudinem.*

„ 3. *Ingens erat Veremundi in beatissimam Virginem devotio, cujus imago* Imago B. Mariæ.
„ *inter vepres abdita, stellis e cælo frequenter cadere in eum locum visis, ejus*
„ *tempore inventa est haud procul a monasterio, atque ea imago exinde apud*
„ *Hispanos celebris evasit: immo Sancius-Ramirez Navarræ rex inde occasio-*
„ *nem accepisse dicitur urbem exstruendi, quæ in hujus miraculi memoriam*
„ Stella *nuncupata est. Cum pauperes tempore famis pascere panibus non posset,*
„ *Missa, ut jam supra ex veteri breviario retulimus, celebrata, eos virtute di-*
„ *vina absque ullo corporali cibo sustentari obtinuit. His aliisque miraculis Ve-*
„ *remundus celebratus abiit ad superos, quadragesimo circiter regiminis sui an-*
„ *no, æra* 1130. *quæ vulgaris æræ anno* 1092. *respondet.*

„ 4. *Tanta fuerat Veremundi sanctitatis & miraculorum fama, ut brevi post* Cultus & memoriæ.
„ *mortem cultu publico honoratus fuerit. Corpus ejus sub majori altari deposi-*
„ *tum, ibidem quievit usque ad annum* 1583. *quo, cum Antonius de Comontes*
„ *Hirachensis abbas gravi morbo afflictus, voto beato abbati facto statim con-*
„ *valuisset, pretiosam thecam fieri curavit, in quam Veremundi reliquiæ illatæ*
„ *sunt, ac in dextra majoris altaris parte locatæ. Nonnulla item alia miracu-*
la referuntur ejusdem sancti intercessione patrata, sed quæ singillatim enarrare non vacat. Habentur apud Bollandianos die 8. *Martii, quo festivitas*

AN. CHR. 1092. 8. Martii. *ejus in Hispania celebratur. Referunt iidem Missam ex vetustissimo codice membraneo descriptam in honorem sancti Veremundi, ex qua patet jamdudum apud Hispanos illius cultum receptum fuisse. Festum ejus sub ritu semiduplici præscribitur celebrandum die 8. Martii in Breviario, quo Valisoletanæ congregationis monachi Benedictini hodie utuntur. Ejusdem sancti memoriam hac ipsa die recolunt Tamayus in Martyrologio Hispanico & Hugo Menardus in Benedictino, Bucelinus in Menologio. Eumdem laudat Arnaldus Oihenartus in Notitia utriusque Vvasconiæ. Plura habet Antonius Yepesius in Chronicis Benedictinis, ubi de Hirachensi monasterio & variis cœnobiis ipsi subjectis fusius agit.*

AN. CHR. 1092. 6. Maji.

VITA B. REMIGII EPISCOPI LINCOLNIENSIS IN ANGLIA.

Auctore GIRALDO Cambrensi.

Remigius sanctus a nonnullis dictus. 1. *Remigium Dorcestriæ seu Lincolniæ episcopum inter sanctos plerique recentiores referunt, quamvis ille, ut quidem mihi videtur, nullo umquam publico cultu donatus fuerit: tametsi eum hoc titulo a nonnullis paullo antiquioribus laudatum fuisse fatendum est. Ex his Joannes Bromton in Chronico semel & iterum* S. Remigium *absolute appellat, & Giraldus vitæ ejus auctor,* sanctum *aut* beatum virum *non solum in ejus vita, sed etiam in aliis opusculis nuncupare solet. Eumdem vero inter* venerabiles & reverendos pontifices, *qui labente sæculo 11. in Anglia floruerunt, laudat Ordericus Vitalis lib. 10. Historiæ ecclesiasticæ: quem* feliciter acta vita *obiisse memorat Willelmus Malmesburiensis monachus. Plerique eum ipsum, quod ingentem in parvo & deformi corpore animum tulerit, velut aliquod* prodigium *celebrarunt:* quod eo, *inquit* Willelmus *lib. 4. de gestis Pontific. Angl.* jucundius erat, quia ipse pro exiguitate corporis pæne portentum hominis videbatur, luctabatur excellere & foris eminere animus, eratque

Gratior exiguo veniens a corpore virtus.

Male apud quosdam audit. 2. *Fateri tamen oportet eum male apud plerosque, & quidem vetustiores Angliæ scriptores audiisse, ob initam favore Guillelmi regis, quem eo pacto in subjuganda Anglia pecuniis & copiis adjuvisse dicunt, episcopalem sedem. Ajunt enim Remigium ob hanc causam ab Alexandro papa depositum fuisse, quem tamen idem pontifex postea restituit, interventu Lanfranci Archiepiscopi, rejecto in istum hujus rei periculo. Insimulatus etiam Remigius apud Regem proditionis fuit, sed illud crimen a se avertit judicio ferri igniti pro more illorum temporum. Nam* famulus ejus, *inquit Joannes Bromton in chronico ad annum* 1088. judicio ferri igniti dominum purgans, regio amori restituit, & maculam pontificis detersit.

Sedem Lincolniæ figit. 3. *Celebris est Remigius ob translatam sedem suam e Dorcestria urbe exigua ad Lincolniam populosissimam civitatem: qua in re multum desudavit. Cum enim hæc civitas in Lindeseja provincia consisteret, quæ ex antiqua temporum serie ad metropolitanum Eboracensem spectabat, hanc sedem sibi subjici debere Eboracensis Antistes contendebat, contra nitente Remigio, quod Dorcestria, antiqua Episcoporum sedes, Metropoli Cantuariensi semper subjecta fuisset. Causa tandem post multas concertationes finita est secundum Cantuariensem ecclesiam. Idem antistes, ut auctor est sæpe laudatus* Willelmus, cœnobium monachorum apud S. Mariam de Stou ex novo fecit; alterum apud Bardenei, ex

Monasteria condit. veteri favore suo innovavit. *Monasterium de Stovv, latine appellari sanctæ* Mariæ-locum *observat ex Hovedeno Marshamus tomo 1. Monastici Anglicani pag. 262. ubi vetera aliquot ejusdem monasterii instrumenta exhibet; inter alia extat nostri Remigii charta, data anno 1091. qua multa eidem loco confert. De Bardnejensi vero idem auctor agit pag. 142. Utrumque monasterium in diœcesi Lincolniensi situm erat.*

Ejus mortis tempus. 4. *Remigii mortem die 6. Maji, quo celebrabatur festum Ascensionis Dominicæ, ex vitæ auctore contigisse discimus, & quidem anno 1092. ut diserte habet Rogerius de Hoveden in priori parte Annalium. Et re ipsa Ascensio Dominica in diem 6. Maji hoc anno incidebat. Ejus tamen memoriam variis diebus consignarunt recentiores, Wilsinus scilicet, Ferrarius, Bucelinus, & alii, qui eum, ut jam supra diximus, cum* beati *sive* sancti *titulo celebrarunt. Sed iis præferendus omnino est vitæ auctor, cui veteres Anglicani scriptores adstipulantur.*

Vitæ auctor. 5. *Hanc porro vitam, quam sub Legendæ S. Remigii titulo Geraldus Cambrensis scripsit, V. C. Henrico Warthoni debemus, qui eam ex cod. ms. Cantabrigiensi erutam resectis nonnullis miraculis publici juris fecit tom. 2. Angliæ sacræ. Capitulorum tamen omissorum summaria suis locis referimus, quæ Wartho initio operis præfixerat: at quæ de Remigii successoribus aliisque viris illustribus ibidem habentur, ne quidem indicare visum est operæ pretium, cum ad nostrum institutum non pertineant. De Geraldo vero Cambrensi ejus Vitæ auctore plura dicere non vacat, cum ex Angliæ scriptoribus notissimus sit. Natus est paullo ante sæculi 12. initium, sæculo sequenti ineunte extinctus: de quo si plura cupis, adi ipsum* Warthonem, *Vossium, Larium & alios auctores vulgatos, qui de eo & ejus operibus disserunt.*

1. RE-

REverendo Patri & Domino Stephano *a*, Dei gratia Cantuarienſi archiepiſcopo, totius Angliæ Primati, & ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinali, G. de Barri dictus, archidiaconus ſancti David, *b* cum ſalutatione devota & ſalute perpetua libellum ſuum. Volumen hoc bipertitum, duorum quippe virorum illuſtrium vitas, exemplo præclaras, & memoratu digniſſimas principaliter & præcipue complectens, veſtræ celſitudini deſtinare curavi, quamquam tantæ Majeſtati, triplicique per Dei gratiam in una perſona dignitati munus indignum, digno tamen cui digna donentur præſentatum. In quo quidem luculentiſſimas unius eccleſiæ lampades duas, nubilos hos dies & finalia mundi tempora caliginoſa lumine ſuæ claritatis irradiantes, cum ceteris quibuſdam non incompetenter aut inutiliter adjectis, non abſque admiratione pariter & exſultatione, necnon & laudabili zelo caritatis ac ſanctitatis æmulatione conſiderare poteritis. Reperietis hic etenim, inter Lincolnienſis eccleſiæ lilia duo niveo nitore fulgentia, quorum tamen annis aliquot præceſſit & præfloruit unum, nec emarcuit; alterum autem haud diſſimiliter perpeti candore conſpicuum, ſuo in tempore ſubſecutum: roſam in medio Cantuarienſem, quaſi pictura decenti purpureo colore, qui marceſcere nequit, rubricatam dignis quoque laudum præconiis, brevi quidem eloquio ſed dilucido venuſtatam. Invenietis & hic Epiſcoporum Angliæ præcipua noſtris diebus laude dignorum copulam tergeminam; ubi & reperire poteritis, ſi tamen lectioni interdum vacare volueritis aut valueritis, quæ animo veſtro quamquam admiſſo & quaſi currenti ac ferventi calcar adjungant, imitabilia nonnulla & laudabilia. Nam ſicut in Le-
„ genda quadam eccleſiaſtica de Sanctis legi ſolet: Qui ſanctorum merita
„ religioſa caritate miratur, quique juſtorum glorias frequenti laude col-
„ loquitur, eorum mores ſanctos atque virtutes imitetur; quoniam quem
„ delectat alicujus ſancti meritum, delectabile eſt eidem procul dubio &
„ imitabile par circa cultum Dei obſequium. Nec enim difficile eſt no-
„ bis, quod ab ipſis geritur imitari, cum ſine præcedenti exemplo ab an-
„ tiquis talia geſta conſpicimus, ut non ipſi aliorum æmuli redderentur,
„ ſed æmulandæ virtutis ſeipſos nobis præberent exemplum: quatinus dum
„ nos ex ipſis, & ex nobis alii proficiunt, ſic Chriſtus in ſuis ſemper ma-
„ gnificetur, & ex Angelica ruina completo maturius Electorum numero
„ reſtauretur. Præſertim autem hoc illis perfacile eſt & perſpicuum, quos viam virtutis ac vitæ feliciter ingreſſos, & victorioſum pro Chriſti Eccleſia contra ſæculares nequitias jam conſtat certamen aggreſſos, ad cujus appetitum etiam mentem bene inſtitutam, & tam naturæ quam induſtriæ donis ac dotibus informatam, plurimum invitare debent non ſolum præmia patriæ, verum & laus & gloria grandis hinc procul dubio proventura; dum tamen non hæc affectentur, vitæ ſcilicet iſtius ac viæ. Gloria namque virtutes ac virtuoſos tamquam umbra ſequitur vel invitos, & appetitores ſui deſerens laus ſæcularis & popularis applauſus diligit, & appetit contemtores; mirumque in modum res dum deſideratur, amittitur; eademque dum vitatur, acquiritur. Vere itaque laus umbræ ſimilis, quam non fugiendo fugabis: ſi fugis inſequitur, fugit aſpernata ſequentem. Pretium igitur eſt mihi laboris & præmium, ſi libellum vobis exaratum ſaltem ſemel oculo vel aure percurratis, & poſtmodum eumdem venerabili Lincolnienſi epiſcopo Hugoni II. filioque veſtro primogenito & hactenus unigenito, ad tempus interdum precario concedatis; quatinus lectione refocillatus plurimum & delectatus, præter egregiam Remigii vitam, imitatione digniſſimam, Hugonem I. Hugo ſubſequens ſequatur; & virtutem ac vitæ ſanctitatem, quas in ipſo fuiſſe perpenderit, totis in ſe deſideriis amplectatur, quatinus ejuſdem ſicut nominis & dignitatis, ſic & ominis ac felicitatis valeat ſucceſſor haberi. Idem conſideret ibidem deceſſores ſuos cum titu-

AN.CHR 1092 6. Maji.

a Is Cantuariæ antiſtes conſecratus eſt Viterbii ab Innocentio III. anno 1207. obiit anno 1228.
b Urbs Meneveniſis, quæ ob ſancti Davidis celebritatem, ab eo deinde nomen accepit.

AN.CHR 1092 6. Maji. titulis & descriptionibus suis fere cunctos, præter ultimum solum per ordinem omnes; in quibus, tamquam in speculo quodam perlucido, quæ sibi imitanda fuerint, evidenter attendere poterit, & quæ vitanda. Non igitur aliam ab ipso vel alio laboris hujus vel expeto vel exspecto remunerationem; nisi quod duplicato beneficio, unico tamen ad curiam labore complendo, sed multiplici quidem & non unica mercede retribuendo, beatum Remigium, nobilem Lincolniensem antistitem primum, simul cum Hugone I. opere quidem & opera laudatissimis, Romæ canonizari satagat, Lincolniamque transferri; quatinus qui magni meritis & gratia, suis ambo temporibus, & propemodum in eadem ecclesia præsidendo pares exstiterant, magno simul in terris dignoque parique donentur honore. Magnam quippe beato Remigio, præter merita ipsius maxima, & caritatis opera quibus affluebat pæne incomparabilia, sicut præsens ejusdem legenda declarat, gratiam & gloriam adjicere debet, quod sedem suam cathedralem a loco nimis incongruo & obscuro ad urbem præclaram & locum competentem, scilicet Lincolniam, transferre curavit; necnon & hoc quoque, quod Lindesejam totam ab Humbro marino usque Vvithemam fluvium, qui Lincolniam permeat & penetrat per tanta terrarum spatia, contra adversarium tantum, tamque potentem, metropolitanum scilicet Eboracensem, innata quippe prudentia præditus, & gratia quoque desuper & divinitus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur & prosperantur in bonum, tam provinciæ Cantuariensi, quam & diœcesi Lincolniensi stabiliter atque potenter adjecit. Honorem igitur ab ecclesia recipiat & in ecclesia, quam tanto tamque decenti beare decrevit honore; quatinus & eadem tamquam gemina columna in altum erecta gaudeat & exsultet fideliter ac firmiter esse subnixa, duplicique thesauro simul ac semel feliciter effosso, & in aures publicas atque in commune deducto, Lincolnia lætetur & ditetur; tertiumque thesaurum pretiosissimum, suo similiter in tempore sublimandum, brevique dierum spatio, propitiante Domino, speret & exspectet exaltandum, purpuream scilicet puniceamque Cantuariæ *a* gemmam incomparabilem, non quidem sub modio ponendam, aut in occulto diutius dimittendam, sed ut pulcrius elucescat, exponendam potius & extollendam. Cujus splendore non Anglia solum & Britannia tota, verum & orbis fidelium climata cuncta, quasi sole quodam, nubibus & nebulis expulsis, recenter emerso & serenius irradiato, signis quoque repullulantibus, & virtutibus crebris renovatis, undique gaudiis illustrata clarescent, & lætabundis vocibus ac votis in laudum præconia communiter & confidenter exsurgent, &c.

Prologus. Vitas virorum virtute præditas legere libenter, & mente tenere laudabilis est operæ diligentia; eorumque præcipue juvat acta recolere, qui nubilos hos dies, & caliginosas finalis temporis hujus & mundi vesperæ tenebras nobiscum conversando lumine suæ claritatis irradiant &c. Inter hos autem electos, & electorum electissimos, non longe ante hæc nostra exstabat tempora mundus a mundi contagio, qui & nostro nunc causam calamo dedit, sanctæ memoriæ vir Remigius Lincolniensis antistes primus, qui Anglicani suis diebus lux & gemma sacerdotii, totam incomparabili splendore insulam lumine suæ sanctissimæ conversationis illustravit. In quatuor itaque particulas libellus iste distinguitur. Prima viri sancti vitam singulariter & gesta complectitur, secunda virtutes ipsius & signa prosequitur, tertia successorum ejusdem sex proprias seriatim exprimit actiones, quarta prælectorum Angliæ nostri temporis antistitum tergeminorum mores & modos comprehendit.

Caput I. Remigius ex monacho episcopus. Remigius ergo tempore Anglorum regis Vvillelmi primi, agnomine Bastardi, regno sibi armatis viribus & animositate subacto, circa initialia quoque regni ejusdem tempora, ad sedem Dorkecestrensem a clero loci illius canoni-

a S. Thomam Cantuariensem archiepiscopum & martyrem intelligit.

nonice in episcopatum est electus, & a viro venerabili ac sancto archipræsule Cantuariensi Lanfranco sollemniter apud Doroberniam consecratus. Erat quippe vir prudens & providus, & copiose litteratus, de Normannia oriundus, & Fiscamnensis monasterii monachus professus: & quoniam Principibus placuisse viris non ultima laus est, Regis notitiam, quamplurimam familiaritatem atque favorem habens, puta qui cum ipso in regnum venerat, & decem militibus, quos in ejus auxilium & obsequium Abbas ejus miserat, quasi decurio nobilis in necessariorum ministratione præfectus. Illud autem officium, quamquam invite susceptum, quoniam a monastica quiete longe alienum, sed per obedientiam tamen a suis sibi primoribus injunctum, cum tanta industria atque modestia gesserat, ut tamquam omnibus omnia factus, nec sæcularem militiam in tanto tumultu ac populari strepitu, austeritate nimia vel singularitate religionis ostenderet, nec ordinis aut habitus dignitatem ullius nævo maculæ per mundi contagia denigraverit. Religionem igitur, humilitatem, mansuetudinem & pietatem, ac præcipue charitatem quasi præcipuam & primam, radicatas olim in se virtutes in sublimitate non deserens, sed magis exemplo docens, quia non mutant mores, ut dici solent, sed potius monstrant & revelant honores, tantam in cunctorum oculis gratiam obtinuit, ut solus inter Anglorum antistites præcipuus & verus orphanorum & pupillorum defensor, necnon & afflictorum sustentator esse videretur; adeo ut ore & opere, moribus egregiis & vita laudabili, canonicam illam pastoralis viri descriptionem, quod raris accidere solet, plene adimplesse videretur.

AN.CHR. 1092. 6 Maji.

Ejus vitæ institutio.

II. Enitet in eo caritas.

Inter cetera vero virtutum ejusdem insignia, adeo charitatis titulos præferebat, ut in Christi pauperes se totum exhauriendo tam proprias, si quæ fuerant, quam ecclesiæ suæ facultates eisdem, non pro posse solum, sed quasi Martinus alter, ultra posse plerumque largiretur, illud Pauli ad Galatas * se legisse dissimulans: *Nolo ut aliis sit refrigerium, vobis autem tribulatio*. Sciebat enim & eumdem ad Galatas eosdem scripsisse: *Si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi*. Et Joannes in epistola canonica prima: *Qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Præmiserat autem: *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam deposuit, & nos debemus pro fratribus animas nostras ponere*. Sed si animas, quanto magis pecunias? Item & illud Ambrosii: Necessitates aliorum quantum possumus juvemus, & plus interdum quam possumus. Licet tamen paullo post subjunxerit: Misericordiæ vero modus servetur, ut non sibi quisque totum eripiat: sed quæ habet cum paupere partiatur. Sed & item alibi: Non minus est criminis habenti tollere, quam cum possis & abundes, indigentibus denegare. Et alibi: Tantorum te scias invadere bona, quantis possis præstare si velis. Item Beda: Frustra manus suas ad Deum orando expandit, qui eas ad pauperes pro posse non expandit. Item Hieronymus: Pars sacrilegii est rem pauperum pauperibus non dare. Item in Ecclesiastico: *Ante mortem benefac amico, & secundum vires tuas exporrigen da pauperi*. Et paullo post: *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit*. Item Tobias ad filium: *Ex substantia tua fac eleemosynas, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini. Quomodo poteris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum fuerit, & exiguum libenter impertiri stude*. Item Salomon in parabolis: *Domino fœneratur, qui pauperi miseretur*. Et in eisdem: *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit & non audietur*. Item Albinus: Tria sunt genera eleemosynarum, una corporalis, egenti dare quidquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo læsus fueris; tertia delinquentem corrigere, & errantes ad viam veritatis reducere. In quibus omnibus incomparabiliter Remigius emicuit.

* I. Corinthios. 2 Cor. 8. 13. Gal. 4. 15. 1. Joan. 3. 17. Eccli. 14. 13. Ibid. 17. 18. Tob. 4. 7. Prov. 19. 17. Ibid. 20. 13.

His

AN. CHR. 1092. 6. Maji. III. Pia ejus opera.

His igitur & similibus vir Deo plenus, ad caritatis opera non mediocriter allectus, longe tamen plus ad hæc internæ pietatis & dilectionis ardore compulsus, quolibet æstivo tempore a Kalendis Maji usque ad Kalendas Augusti præter opera misericordiæ, quæ in cunctos fere quos videbat egenos misericorditer exercebat, mille ex more pauperibus alimenta præbebat, ac præterea cæcos, claudos, languidos, & variis incommodis debiles & imbecilles, qui ad victum quærendum se movere non poterant, centum sexaginta vestibus annuatim & cibariis sustentabat. Item quolibet die cum ad prandium sedebat, mensæ suæ tredecim ex consuetudine pauperes adhibebat, omnique feria septima mandatum cum summa humilitate ac devotione celebrabat. Ad hæc etenim primus hic juxta urbem Lincolniæ leprosis habitaculum lapideum construxit, & ad usum vitæ necessaria quæque suppeditavit, adeo ut certum eis & perpetuum tredecim marcarum redditum assignaret: quos & crebra visitatione confortando, & tam animæ cibum quam corporis largiendo, ad patientiam & longanimitatem verbo prædicationis instruebat, docens carnis martyrium tale patienter & pure sufferentibus, Deoque jugiter & devote supplicantibus, ipsumque ex toto corde diligentibus, & gratias ei in cunctis agentibus, ad salutis animarum remedia divina miseratione collatum.

IV. Sedem episcop. Lincolniam transfert.

His itaque Remigius & moribus ornatus, & operum meritis imitabile bonis omnibus exemplar datus, de sedis suæ Lincolniam usque, locum longe cathedrali ecclesiæ competentiorem, translatione, quod olim mente conceperat, non absque labore grandi & opera erga Regem & Archiepiscopum, excambium Eboracensi pro Lindeseja donantes, prudenter effectui Deo cooperante mancipavit. Et sic Lindesejam terramque totam, Vvidhemam scilicet Lincolniæ fluvium & Humbriam (interjacentem) diœcesi suæ provinciæque Cantuariensi viriliter adjecit. Utque firmiori quod gestum fuerat stabilitate constaret, cathedralem ecclesiam suam in summo apud Lincolniam montis vertice trans Vvidhemam in honore beatæ Virginis fundari, egregieque in brevi consummari procuravit; sicut longe ante miraculis quibusdam, signis & prodigiis, multisque sanctorum, tam virorum quam mulierum, visionibus, præter spem futurum esse divinitus fuerat declaratum. Constituta vero ecclesia & stabiliter collocata, juxta ritum Rotomagensis ecclesiæ, quam sibi in singulis quasi exemplar elegerat & præfecerat, Canonicos viginti & unum statim adhibuit, datis præbendis, & assignatis cunctorum etiam altarium totius ecclesiæ oblationibus, canonicis eisdem perpetua largitione concessis.

V. Suorum mores reformat.

His itaque completis, cum gregem commissum gravibus olim involutum criminibus invenit: prolem enim propriam quam genuerat, nepotes etiam & neptes alienigenis in servitutem detestanda avaritia venalem ex consuetudine prostituebant; perjurium, adulterium, incestum pro modico; vagum vero concubitum & illegitimum pro nihilo reputabant; cœpit prædicationi & instructioni tamquam strenuus pastor, & impiger vitiorum eliminator insistere, totamque diœcesim de fine ad finem fortiter attingens, suaviterque disponens, tam circumeundo quam penetrando non cessavit; donec præscriptas enormitates, & alias quascumque reperiebat, pro posse funditus eradicasset, & exstirpatis vitiis, more boni pastoris & non mercenarii undique virtutes pontificaliter inseruit. Quibus egregie peractis, vir magnanimus & Deo plenus, nil credens actum, cum quid superesset agendum, manum ecclesiæ suæ consummationis, & sacræ munus dedicationis adhibere tota mentis intentione proposuit. Convocatis autem ad hoc tam Episcopis quam Abbatibus infinitis, sumptuum quoque in tantorum & tot virorum adventu, ad exhibitionis honorem sufficientia, longa & larga provisione congesta, vir sanctus, quod tantopere desideraverat, morte præventus effectui non mancipavit. Quarto namque die ante dedicationis diem, quia semper extrema gaudii luctus occupat, in mærorem versa lætitia,

Paratis omnibus ad ecclesiæ dedicationem.

titia, rebus humanis exemptus est. Erant autem Dominicæ dies Ascensionis & dies sancti Ioannis ante portam Latinam concurrentes, cum vir sanctus tamquam una cum Domino cælos ascendit, & exsultantibus angelis empyrei palatii portas æternales feliciter intravit: unde & a quodam dictum est: AN.CHR 1092 6. Maji. Obit.

Festa Ioannis erant portam simul ante Latinam,
Et Domini ascensus, cum pater hic obiit.

Occulta sunt ergo judicia Dei, cum fere in omnibus ad votum ante successerit, hoc illi desiderium suum, tam laudabile, tam honestum, non est consummare concessum. Ergo nec velle volentis, nec currere currentis; sed totum est Dei miserentis. Exsequiis autem, ut tantum virum decuit, sollemniter & rite peractis, sepultus est a fratribus in eadem ecclesia, in prospectu altaris sanctæ Crucis, pridie Nonas Maji.

De miraculis, & primo de contracto ad tumbam viri sancti curato. VI.

De muliere talos in tergo fixos habente, ibidem curata. VII.

De adolescente, qui per annos quatuordecim contractus exstiterat, in integrum data sanitate restituto. VIII.

De Judæa muta & surda, sana ibidem effecta. IX.

X. Processu vero temporis cathedralem beatæ Virginis ecclesiam casuali contigit igne consumi, & ipso incendio cum fortius ingrueret, tecti materia in aream corruente, petra corpori superposita per medium confracta, partes in geminas est separata. Cujus eventus occasione, a canonicis ejusdem loci inito consilio, quatinus ad locum secretiorem, communique a transitu remotiorem corpus transferretur, sapienter est decretum. Jejuniis igitur, orationibus, & confessione communiter purgati & mundati, effossum corpus & discoopertum, cum jam annis 32. in terra jacuisset, adeo integrum, ut ibi positum fuerat, est inventum, nulla etiam in veste ipsius vel in modico læsione reperta. Quidam autem, nomine Ricardus, similiter natione Normannus, videns & admirans corporis integritatem, barbæque, quæ prolixa aliquantulum tamquam excrevisset exstiterat temeraria præsumptione tentare volens, an pili firmis carni radicibus inhærerent, vellere manu fortiter cœpit; sed nec unum avellere potuit. Qui continuo domum remeans, tam plectibilis præsumptionis audaciam, divina statim ultione secuta, gravi morbo correptus, per annum integrum lectum tenuit, & languorem. Translatum est ergo reverentia magna, sicut tantum decuit thesaurum, corpus usque ad altare sanctæ Crucis, ibique ab aquilonari latere debiti honoris exhibitione reconditum. Anulus autem ab ipsius digito extractus, & aquis intinctus, potum febricitantibus, variisque languoribus ægrotantibus salubrem dedit. Ejus translatio. Corpus incorruptum.

De puella quadam, Alveva dicta, a nervorum contractione curata. XI.

De alia muliere similiter a simili morbo curata. XII.

De surdo sicique morbo graviter afflicto, hic curato. XIII.

De muliere a beato Thoma Cantuariensi huc transmissa, quæ visum suscepit. XIV.

De muliere a dolore capitis decennali curata. XV.

De puero claudo & contracto ibidem erecto. XVI.

De muliere hydropica simul & paralytica ad tumbam curata. XVII.

De frenetico & dæmoniaco sanitatem ibidem assecuto. XVIII.

De monacho, & presbytero a febris vexatione curatis. XIX.

De puella contracta poplitibus extensis ad tumbam erecta, & viro quodam eodem ibi die visum recuperante. XX.

ANCHR 1093 26. Maji.

VITA S. BERENGARII CONFESSORIS IN MONASTERIO SANCTI PAPULI IN SEPTIMANIA.

Auctore ANSELMO Beccensi Monacho.

Ex ms. cod. ecclesiæ S. Papuli.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ auctor. 1. *Hujus Vitæ auctor Hugoni Menardo in observationibus ad Martyrologium Benedictinum videtur esse sanctus Anselmus, ex monacho & abbate Beccensi Cantuariensis archiepiscopus, vel suo nomine celebris. Quominus tamen id credamus vetat ipsa inscriptio epistolæ nuncupatoriæ, in qua auctor* Flavius Anselmus monachus Beccensis dicitur. *Nusquam enim beatum Anselmum Flavii nomen prætulisse legimus: deinde cum ille anno* 1092. *ad sedem Cantuariensem, ipso Eadmero testante, evectus fuerit, vitam sancti Berengarii anno* 1092. *aut certe sequenti anno defuncti, scribere non potuit monachus Beccensis, maxime cum ex ipsiusmet vitæ contextu pateat, eam non statim post beati illius viri obitum fuisse descriptam. Ibi enim legitur beati Berengarii tumulum extra ecclesiam positum ob miraculorum frequentiam muris circumdatum fuisse, ac sic intra ecclesiam inclusum, ne quis forte sub pietatis specie sacras ejus exuvias furaretur. Verum hæc momenta aliis fortasse non tanta videbuntur, quæ omnino persuadeant, id opus Anselmo Cantuariensi prorsus esse abjudicandum, cum ille etiam post adeptam archiepiscopalem sedem epistolas passim scripserit absque ulla dignitatis suæ facta mentione. Quin & cum sese etiam tunc Anselmus* fratrem *nuncupare consueverit, erunt fortasse dicent,* Flavii *nomen pro* fratris *in epistolam nuncupatoriam vitio scriptorum irrepsisse, qui litteram F. quæ sola in autographo posita fratrem designabat, in Flavium incaute deflexerint. Hæc in utramque partem proponimus, penes lectorem sit cui voluerit adhærere.*

2. *Hanc vitam laudat Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano, quam locum habuisse ait inter alias vitas, quæ a Bernardo Guidone Lodovensi episcopo sæculo* 14. *ineunte collecta fuerant. Et quidem eam exinde descriptam & ad alios codices mss. collatam ediderunt Bollandiani die* 26. *Maji, nos vero eam prout in ms. codice sancti Papuli habetur, hic proferimus.* Monast. S. Papuli. *Est porro sancti Papuli monasterium vetustissimum in Septimania, quod primum oppido, tum urbi & sedi episcopali nomen & locum dedit. Recensetur inter alia Imperii monasteria, quæ sub Ludovico Pio dona aut militiam debebant. Anno* 1317. *erectum est in sedem episcopalem a Joanne* 22. *Bernardo de Turre ex abbate in primum ejusdem loci episcopum creato, & monachis in nova cathedrali sub Regula Benedictina perseverantibus, quod usque ad nostram ætatem servatum est: at illi paucis ab hinc annis professionis suæ obliti, excusso Regulæ jugo, sæculares canonici esse maluerunt.*

Mortis tempus. 3. *Nulla esset circa annum quo Berengarius e vita excessit controversia, si sibi constarent chronologici characteres ab auctore Vitæ relati: sed cum ille anno* 1092. *die* 26. *Maji, quo Ascensio Dominica celebrabatur, eum ad superos abiisse scribat, in alterutrum irrepsisse errorem fatendum est. Si quidem anno* 1092. *Ascensio Dominica in diem sextam Maji incidebat. Quare aut rejiciendus est beati viri obitus in annum sequentem, quo re ipsa Ascensionis Dominicæ festum die* 26. *Maji celebratum fuit, aut certe dicendum est, illum die* 6. *anno vero* Cultus. 26. *Maji e vita excessisse. Priorem viam inierunt Bollandiani, quibus favet Ecclesiæ sancti Papuli consuetudo: ibi enim Berengarii festivitas die* 26. *Maji sollemniter celebratur, in cujus pervigilio sollemnis supplicatio cum ingenti populorum concursu fieri solet. Servatur ibidem sacrum beati viri corpus, cujus memoria recolitur in Martyrologiis Benedictino & Gallicano ipsa die* 26. *Maji, qua etiam die Bucelinus Vitæ compendium ex Menardi observationibus desumptum exhibet in Menologio Benedictino.*

I. RE-

1. REverendiſſimo domino & patri Raymundo ſancti Papuli Abbati Flavius * Anſelmus Beccenſis monachus, de hac convalle miſeriarum conſcendere ad populum accinctum noſtrum. Cum ad monaſterium veſtrum forte veniſſem, & a vobis officioſiſſime acceptus fuiſſem, hoc onus mihi imponere voluiſtis, ut viri venerabilis, ac Deo digni Berengarii vitam, nec non & miracula ſcriberem: quatinus & præſentes & poſteri cognoſcerent, qualis quantuſque vir fuerit dum vixit, & poſt tranſitum qua miraculorum gloria effulſit. Suſcepi igitur onus impoſitum a vobis, & juxta quod accepi a quampluribus viris venerabilibus, qui quod dixerunt oculis inſpexerunt, memoriæ litterarum contradere curaverunt *. AN.CHR 1093 16. Maji. * f. frater. * Men. curavi.

2. Igitur vir venerabilis Berengarius Toloſano territorio exſtitit oriundus, nobiliſſimis quidem ſecundum ſæculi dignitatem parentibus, ſed hanc ſuam carnis nobilitatem dum vixit bonis extulit operibus, & quamplurimis miraculorum inſigniis. Pater ejus Bernardus, mater vero Hilloardis dicebatur; ambo genere clari, hunc clariorem genuerunt. Qui cum eſſet infantulus, jam cœpit eſſe ſanctis moribus: nec ad nonam uſque in vineam magni Patrisfamilias ut plerique tardavit intrare, ſed a prima hora diei, ab ipſa videlicet infantia, ut bonus agricola, introivit in opus Dei. Fuit ſiquidem manſuetus & mitis, ut hereditate poſſideret terram: non quidem terram hanc, quam carneis oculis videmus, quam propter Deum & ipſe contemſit; ſed illam de qua dixit Propheta: *Portio mea in terra viventium*. Fuit corde placido, ſuavis eloquio, ita ut vix quemquam vocaret, niſi aut filium Dei, aut filiam Dei. Sicut ovis erat inter homines innocens, nullum aut verbo aut opere lædens: adeo ſimplex, & humilis, ut ſæculi hominibus haberetur vilis. Habent enim hoc ſæculares, ut callidos & aſtutos vocent prudentes, juſtorum vero derideant ſimplicitatem; juxta quod legitur in Job: *Deridetur juſti ſimplicitas*. Verum audiamus quid ibi ſequitur: *Lampas contemta apud cogitationes hominum, parata ad tempus ſtatutum*. Lampades ſiquidem ſunt ſancti quique & ſimplices, virtutibus clari, moribus & bonis operibus reſplendentes. Verum iſti tales, dum mala pro malis reddere nolunt; dum quidquid malorum eis ingeritur patienter ferunt; dum ſæculi voluptates & vanam gloriam deſpiciunt, dum mala pro Deo appetunt, a ſæcularibus contemnuntur, & viles & ſtulti habentur. Sed numquid ſic ſemper erit? numquid ſemper contemnentur? videamus quid ibi ſcriptum eſt: Para te ad tempus ſtatutum. Eſt ſiquidem tempus a Deo ſtatutum & præordinatum, ut lampas quæ erat contemta luceat, & non contemnatur; honoretur non ſolum in futuro, ſed & in præſenti ſæculo; non tantum coram Deo, ſed in ipſis etiam cogitationibus ſuperborum, quibus erat prius opprobrium. Quod & in hoc ſanctiſſimo viro videmus impletum, qui magnis nunc coruſcat radiis miraculorum; cum, ſicut diximus, quamdiu manſit in corpore ſimplex, mitis, & humilis fuit corde. Sed inter omnes virtutes ejus, quibus Deo dilectus erat & hominibus, illa præeminebat, quæ omnium virtutum eſt regina, ſancta dico Virginitas, per quam ſancti Spiritus dignum effectus habitaculum, florebat, & redolebat in domo Domini ut lilium. O vere beatum, qui ſeipſum caſtravit propter regnum cælorum; non quidem ferro, ſed caſtum ac virgineum ſeipſum Deo cuſtodiendo! Quapropter inter choros virginum ſequitur Agnum quocumque ierit, Jeſum-Chriſtum virginem, virginum ſponſum ac Virginis filium. Verum ſicut malorum eſt conſuetudo, ut pravis operibus addant pejora, uſquequo in profundum deſcendant: ſic bonis quælibet bona non ſufficiunt, ſed de die in diem proficere contendunt, de virtute videlicet in virtutem quouſque veniant ad ſummam beatitudinem. Verum hic ſanctus vir, cum eſſet humilis & manſuetus, innocens & caſtus, & omni virtutum genere decoratus, pro minimo ſibi hæc omnia deputabat, ſi non compleſſet illud quod Dominus ait in Evangelio: *Si quis vult venire poſt me, abneget* ſe-

Berengarii patria & parentes. Pſ. 141. 6. Virtutes. Job 12. 4. Ibid. 5. Virginitas. Matth 16. 24.

AN.CHR 1093 16. Maji. Ibid. 19.21. Fit monachus.

semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sed & illud, quod cuidam diviti idem dixit: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesauros in cælo, & veni, sequere me*. Relictis igitur omnibus quæ habebat, vel quæ habere poterat in sæculo; sancti Pauli cœnobium petiit, comam deposuit, habitum (recepit,) ac sub regimine reverendissimi Patris, qui ei cœnobio præerat, Dei se ex toto servitio tradidit.

3. Jam vero monachus effectus, qualiter vixerit quid attinet dicere? cum adhuc laicus, corde monachus esset & opere: illud tamen dixerim, quod illæ virtutes quæ in sancta ejus anima, ab ipsa pueritia fecerant receptaculum, assumpto religionis habitu, ab eo magnum habuerunt incrementum: nam solito humilior & mitior erat; sed & corpus suum durius, & contemptibilius habebat. Numquam fere pronus jacuit in grabato; sed eo dimisso, jacebat in nudam terram, capiti suo imponens, si quem invenisset, lapidem, ad instar Patriarchæ Jacob, qui in itinere cum obdormisset, lapidem supposuit capiti suo, viditque Angelos in somnis ascendentes & descendentes. Sic & iste vir sanctus Berengarius, sciens se non in patria esse, quæ est paradisus, sed in itinere, in peregrinatione, sicut sanctus Job lapidem capiti supponebat; & vestitus sic corpusculum suum refocillabat, non studens deliciis & mollitiei in hac vita, sed labori ad quem procedit humana natura. Sed etsi quomodo ex præcepto Patris spiritualis alicubi pergere habebat, numquam equum ascendere volebat, sed in asino insidens sic ibat: quam rem parentes ejus verecundabantur, ille vero magis inde gloriabatur. Abbati suo & fratribus suis sic in omnibus obediens erat sicut ipsi Deo, utpote qui ad hoc ipsum venerat. Et primo quidem per obedientiam magister puerorum fuit; deinde eleemosynarius, postremo operis monasterii custos fuit: ubi cum populum admoneret, ut se ab illicitis abstineret, & bonis operibus insisteret; tam libenter in omnibus audiebatur ac si eis Angelus loqueretur: nec immerito, quod enim docebat verbo, monstrabat exemplo; nec aliud docebat, ut plerique, & aliud faciebat, sed idem illi erat facere & docere.

Varia exercet officia in monasterio.

Sterili prolem obtinet.

4. Dum ergo idem vir Dei Berengarius utilitatis monasterii causa foras processisset, ad domum cujusdam militis hospitandi gratia forte divertit, & miles quidem tunc aberat, conjux vero ejus Dei servum grataner suscepit ac ei officiosissime deservivit. Quæ mulier, cum jamdiu sterilis esset, nec ullum filium haberet ob hoc a viro suo minus diligebatur, insuper & contemptui habebatur; verum nimis anxia Dei hominem alloquitur, sterilitatem, & quæ eam sequitur vilitatem ei demonstrat, & sui ut misereretur precibus nimiis rogat. Credebat enim, si vir Domini pietatem Dei pro ea supplicaret, quod ipse Deus ipsi prolem donare dignaretur. Quam sanctus blande consolatam, ut in Domino spem haberet, admonuit, seque pro ea supplicaturus promisit. Nocte igitur sequenti, ut dicitur, pervigil in oratione fuit, ac ejus visceribus compatiens mulieri, preces pro ea fundens, Dei clementiam exorat, ut qui Annæ Samuelem, Elizabeth Joannem sterilibus donavit, sic & huic sterili prolem dignaretur largiri per gratiam suæ pietatis. Audiebat mulier in silentio quod sanctus orabat, pro ea Domino preces fundebat; & quasi præ manibus jam haberet quod desiderabat, in spe sic gaudebat. Quid multa, sanctus discessit: & post aliquantulum temporis cum ibi reversus fuisset, mulierem gravidam reperit gaudentem, & gratias Deo & sancto agentem, qui dederat sancto, per cujus preces acceperat. Factumque est, pariendi tempore completo, nascitur infans præoptatus, & ei nomen Berengarius imponitur: non immerito illum præferens nomini proprio, per cujus orationes processit ex matris utero.

5. Quadam vero die cum ad ripam fluminis cum quodam suo famulo adesset, conspiciunt in flumine piscem magnum. Tunc vir sanctus gaudendo, & quasi optativo modo dixisse fertur: Deus, quam bonus esset piscis iste ad edendum. Ad hanc ejus vocem, piscis ex aqua in terram prosilivit

silivit ad pedes sancti; cumque suus, qui cum eo erat, famulus voluisset eum capere, sanctus pietate ac simplicitate solita eum prohibuit, ut in aquam rediret concessit. Quod factum mirabile tamdiu latuit, quamdiu sanctus in hac vita superstes fuit. Nam hominum gloriam declinare cupiens, socio suo terribiliter indixit, ne cuiquam hoc manifestaret, quamdiu ipse in corpore maneret. Factumque est post ejus sanctum transitum, cum ad ejus sepulturam creberrima fierent miracula, tunc & hoc ejus factum, socio suo referente, compertum est. Sed jam stylum vertamus ad narrandum ejus sanctum ex hoc mundo transitum, & miracula gloriosa quæ nunc usque fiunt assidue.

AN.CHR 1093 26. Maji.

6. Completis ergo in sancta conversatioue omnibus diebus vitæ suæ, instabat tempus remunerationis æternæ. Finis siquidem hujus vitæ, justis est initium alterius beatæ & perennis vitæ. Hinc Psalmista ait: *Cum dederit dilectis suis somnum*, ecce hereditas Domini morabor. Electorum etenim animæ per mortem transeunt ad requiem. Die ergo illa, quæ Cœna Domini dicitur, cum in quodam castello, quod Lauticum [a] vocatur, pro necessitatibus sui monasterii esset, corporis molestia comprehenditur, & ad monasterium cito revertitur, ut in conspectu fratrum sanctum redderet spiritum. Detinetur itaque usque ad Ascensionem Dominicam illa corporis sui infirmitate, & decoquitur, & mundatur sicut aurum in fornace, ut mundus & purus exeat ex hoc sæculo, absque ulla criminis contagione. Cumque jam prope esset, ut spiritus reverteretur ad eum qui dedit illum; post confessionem & absolutionem, si quæ forte commiserat peccata, post susceptam corporis & sanguinis Christi pro viatico communionem; & erectis sursum oculis hoc dixisse fertur: Domine, quam magnis oculis me aspicis, post quæ verba sancta illa anima carne soluta est. Transiit autem ex hoc mundo vir beatissimus Berengarius, ipsa nocte Dominicæ Ascensionis, septimo Calendas Junii, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo secundo, Pontificium Romanæ urbis agente Papa Urbano, Franciæ vero imperante Philippo. Sepultum est vero sanctum illius corpus prope introitum ecclesiæ quam decentissime, ut sanctum decebat sepelire. Sed quia furto auferri corpus ejus timebatur, tumulus ejus muro est circumdatus, & infra ecclesiam redactus. Ibi frequens fit concursus populorum, ob multitudinem eorum, quæ ibi fiunt, miraculorum. De quibus pauca dicemus: cetera oculis creberrime inspicienda, cui voluerit dimittimus.

Incidit in morbum. Ps. 126. 2. Obit. Miracula ad tumulum.

7. Diaconus quidam, nomine Pontius, cum febribus multo tempore affligeretur, incidit ei cogitatio, ut ad hoc sanctum corpus veniret, si forte aliquod remedium inde reperiret. Venit ergo, & voto constrinxit, quod si eum sanctus sanum faceret, candelam ei offerret. Qui cum ibi obdormisset, & a somno surrexisset; sancti meritis sanus & incolumis ad propria remeavit. Domum reversus, quod sancto voverat facere distulit: iterum a febribus arripitur: iterum ad sanctum coactus revertitur; confitetur Abbati & aliis malum quod fecerat; dicitur ei, ut quod voverat implere non differat. Qui accipiens candelam tota nocte ad sancti tumulum stetit in oratione. Mira res, sub divo erat, sancti enim tumulus nondum erat, ut post, muro circumdatus, & ventus vehemens erat; nec tamen candela quam manu tenebat ardentem, umquam a vento extingui poterat. Quid plura? meritis sancti factus incolumis lætus discessit.

Diaconus a febri bis liberatur.

8. Mulier quædam, nomine Bruna, mente perdita, miserrima erat, & miserabiliter vivebat. Homines namque & obvios quosque lapidibus appetebat, & in magnis frigoribus nuda, frigus ipsa non sentiens, sic ibat. Plerumque cum se ad dormiendum collocare vellet &..... sibilabat ut serpens, grunniebat ut porcus, latrabat ut canis, & cetera similia his miserrima faciebat, utpote quæ sensum perdiderat. Ducta igitur ad sancti Berengarii sepulchrum a fratre suo, cum per paucos dies & noctes ibi stetisset, sanitati ex integro reddita est.

Insana sensum recuperat.

[a] Hunc locum Menardus putat esse Lautrecum oppidum agri Albigensis, quod ab urbe sancti Papuli vz. circiter leucis distat; at fortasse est vicus dictus Lauracum, qui octo leucis prædictæ urbi proximior est, media via ad urbem Mirapicum.

AN.CHR. 1093 26. Maji. 9. Mulier quædam altera, ex Albiensi territorio orta, cum duobus annis visum perdidisset, & ad sancti Berengarii tumulum veniens ibi in orationibus pernoctasset, visum recepit; & sic gaudens & clare videns ad propria remeavit. Gaubertus quidam, Narbonensis civitatis accola, cum & ipse similiter plurimo tempore cæcus esset, ad sancti hujus venerandum corpus causa luminis venire disponebat, & candelam quam deferret jam emerat. Et sicut de leprosis illis Evangelicis legitur, qui cum irent ad sacerdotem ut se ostenderent, priusquam venirent mundati sunt; sic & huic contigit: videns namque Deus fidem viri, priusquam sancti tumulum vidisset, lumen recepit. Ille vero, juxta quod Samaritanus ille fecit, ad reddendas nihilominus gratias venit; & quæ sibi contigerant per merita sancti ad honorem Dei palam enarravit: cui deinceps mos fuit, ut unoquoque anno semel expeteret limina sui benefactoris.

Cæcus & cæca visum. Luc. 17.14.

Captivi duo liberantur. 10. Duo item homines, dum in diversis partibus essent capti, vinculis ferreis adstricti; & sanctum Berengarium ut eos liberaret, humiliter & obnixe exorarent, apparuit eis sanctus Dei, dicens: Ite ad locum sepulturæ *meæ*, quia liberati estis. Et statim confracta sunt vincula eorum, quæ secum accipientes, venerunt, ut eis jussum erat, ad sanctam sepulturam, Deo & sancto gratias agentes. Catenæ vero eorum pendent ante sancti sepulturam in testimonium rei gestæ, usque in præsentem diem.

Item cæcus recipit visum. 11. Quidam cæcus audita sancti Berengarii fama, de longinquo ad eum approperavit, ut lumen recipere mereretur; veniens enim ad sepulturam sancti, aliquantos dies ibi fecit. Et cum hoc quod optabat, non tam cito ut desiderabat, eveniret, cœpit mente in infidelitatem ire, & cum ira percutere baculo quo sustentabatur sancti tumulum, & dicere: Tu sanctus numquam fuisti, vel eris; nec miracula umquam fecisti. Falsus est rumor, non est vera fama quæ sparsa est de te: sine causa ut stultus huc adveni, jam hinc discedam. Hæc & his similia blasphemando increpitans, recedebat iratus. Cumque non longe processisset, ventus vehementissimus verberavit vultum & oculos ejus, & cœpit omnia clare videre. Qui bene intelligens cujus hoc opus esset, reversus quantocius ad tumulum sancti, egit pœnitentiam, quod male de illo sensisset, & locutus fuisset: & gratias egit, quod bona pro malis reddidisset.

12. Adductus est quidam homo super asinum confractus, & membrorum officio valde destitutus ad sanctum Dei Berengarium, qui cum esset ante corpus reverendissimum, protinus erectus stetit in pedibus; & currens ad monachos monasterii ipsius, qui tunc forte cujusdam defuncti exsequias celebrabant, in stuporem & admirationem convertit corda eorum, dum cernerent currere, quem prius viderant non posse ire; exsequiisque paulisper omissis, campanæ omnes sonuerunt, & laudem Dei, & *Te Deum laudamus* alte & pie cantaverunt.

13. Quadam nocte Dominica cum populus copiosus adesset, & fratres more solito sacratissimæ noctis illius vigilias celebrarent, quinque vicibus sunt interruptæ, cantando quinquies *Te Deum laudamus*, sonando campanas quinque vicibus. Habent enim fratres hanc consuetudinem justam & piam, ut quotiescumque aliquod miraculum ibi operatur Deus per servum suum Berengarium, toties omnes campanas sonent, & *Te Deum laudamus* cantent. Et illa quidem Dominicæ Resurrectionis nocte, tam crebro in diversis facta sunt miracula, ut cum fratres unum *Te Deum* dimitterent, mox aliud inciperent; &, ut diximus, in illis matutinis laudibus contigit quinque vicibus.

14. Multa quidem & alia miracula facta sunt per hunc servum Dei Berengarium, & dum hic viveret in sæculo, & postquam migravit ad cælos. Verum nos studentes brevitati, morem gerentes lectori, multa de illo narranda omittimus, ne lectori fastidio simus. Quamobrem de multis hæc pauca sufficiunt: Deus autem & Dominus Jesus-Christus, meritis sancti sui Berengarii, & subscriptorem, & lectorem sanctæ hujus paginæ, sed & omnes in honorem istius sancti congregatos, repleat omni gaudio, & pace in credendo, hic & in futuro sæculo: cujus regnum & imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.

VI.

VITA S. UDALRICI MONACHI CLUNIACENSIS, PRIORIS MONASTERII DE CELLA IN SILVA-NIGRA.

AN CHR 1093 14. Julii.

Auctore Anonymo ejusdem loci monacho & subpare.

Ex duobus codd. mss.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Udalrici vitæ auctor.

1. *Tam celebris fuit sub sancti Hugonis regimine monasterii Cluniacensis fama, ut nulla fuerit Europæ provincia, nulla quantumlibet dissita regio, quam non peragraverit: quare tunc temporis Cluniacum convolabant ex variis orbis christiani partibus homines omnis conditionis & ætatis, qui spretis mundi illecebris, uni Deo servire cupientes, sub Hugonis disciplina monasticam vitam ducere gestiebant. Ex his fuit Udalricus, de quo hic agendum, qui ex Bavariæ finibus illuc adveniens, postmodum ejusdem instituti propagator illustris in Germaniam extitit. Hujus Vitam descripsit quidam e suis discipulis, sed ea nescio quo casu amissa, jacturam illam egregie resarcivit alius auctor priori subpar, & monasterii Cellensis, in quo ipse Udalricus e vivis excessit, monachus: qui quidem auctor etsi numquam beatum Udalricum coram viderit & audierit, fidem tamen integram meretur, utpote qui ea litteris mandavit, quæ didicerat ab iis qui socii sanctæ conversationis ejus fuerant in monasterio, & miraculorum testes, immo & sæpe ab illis ipsis, qui a variis languoribus beati viri intercessione exempti fuerant: quod ex multis Vitæ locis facile intelliget pius lector. Vitam autem illam scriptam esse, illo temporis intervallo, quod a beati Hugonis morte ad ejus canonizationem, id est ab anno 1109. ad 1120. profluxit, exinde colligimus, quod auctor passim laudans sanctum Hugonem, eum numquam* sanctum *aut* beatum *appellet, sed* felicis memoriæ patrem Hugonem, *ut num.* 20. *aut* Reverendum patrem, venerabilem abbatem, *ut num.* 12. 18. *& alibi passim: quod quidem a Cluniacensis instituti monacho post beati Hugonis Canonizationem commissum non fuisset. Porro duo hujus vitæ exemplaria præ manibus habuimus, unum ab annis circiter* 150. *exaratum in ipso monasterio Cellensi, ut quidem nobis videtur; alterum vero ad nos transmisit anno* 1680. *venerandæ memoriæ domnus Georgius Geisserus, amicus noster, abbas sancti Georgii Willingæ, qui nihil umquam omisit dum viveret, ut ad illustranda sanctorum Ordinis nostri Acta suppetias ferret.*

Udalrici libri de consuetudinibus Cluniacensibus.

2. *Udalricus non vita solum, sed & scriptis quoque suis Cluniacensem Ordinem illustravit, cujus rei argumento est, opus egregium de Consuetudinibus Cluniacensis monasterii ab ipso compositum, in quo ejus, ut loquitur Vitæ scriptor,* studium ingenium quoque & sapientiam manifeste quisque cognoscere potest. *Hoc est quod in tres libros distinctum typis vulgavit Acherius noster in Spicilegii tomo* 4. *in quibus Udalricus fuse exponit totam Ordinis Cluniacensis disciplinam, ut ipsemet declarat in epistola operi præfixa.* Pars prima est, *inquit*, de opere divino, & quod maxime fit in ecclesia per annum universum. Secunda de eruditione novitiorum. Tertia de obedientiis, quibus & ultima obedientia est subjuncta, qua quisque fratrum ab hoc sæculo migraturus vocatur ad Christum. *Locus hic esset opportunus, ea ex his libris delibandi, quæ artam Cluniacensis monasterii disciplinam, & religionem commendabant: sed cum id jam tam in Sæculo superiori in Elogio sancti Odonis, tum in isto, ubi de sancto Odilone egimus, a nobis præstitum sit, visum est satis monere plura cupientem, ut ad ea loca recurrat, ne jam dicta repetere inutiliter videamur. Occasionem istis libris conscribendis præbuit summa Wilhelmi Hirsaugiæ abbatis pietas, ut in observationibus ad ejus vitam diximus, & ipsemet Wilhelmus testatur in Prologo ad consuetudines suas Hirsaugienses, qui editus est tomo* 4. *Analectorum pag.* 465. *Ipse enim piissimus abbas, cum totus gregi suo recte instituendo incumberet, aliorum etiam monasteriorum instituta diligenter rimabatur, ut si quid in iis inveniret quod discipulis suis prodesse posset, in monasterium suum statim admitteret. Unde cum Udalricus in Germaniam a beato Hugone missus, ad eum divertisset, ab eo exegit, ut ipsi Cluniacensis monasterii pias consuetudines fusius exponeret, quod ille primo duobus libris facere aggressus est, quibus postea tertium adjecit in reditu, ut ex ipsiusmet Udalrici epistola nuncupatoria, & præfatione libri tertii discimus. Unde Udalrico duos tantum libros tribuunt, ad tertium prioribus additum non satis attendisse videntur. Ceterum hi libri diversi sunt tum ab iis quos de eodem argumento, & eodem tempore conscripsit Bernardus monachus item Cluniacensis, cujus præfationem sancto Hugoni nuncupatam edidit noster*

AN.CHR 1093 14. Julii. *ster Acherius in præfatione tomi 4. Spicilegii ; tum a consuetudinibus monasterii Hirsaugiensis, quas Wilhelmus ipse collegit : visum est autem ea de re lectorem monere, ne cui hæc diversa opuscula, ob argumenti similitudinem & temporum viciniam, confundere contingat.*

Monasteria condit. 3. *Ceterum Udalricus, ut ex Vitæ auctore discimus, variis monasteriis a beato Hugone præfectus est, ex quibus duo a fundamentis ipse construxerat : unum scilicet in Monte-Rotgeri, seu, ut habet alius codex, Lotgeri, quo, post devoratas multorum calumnias, & superatos virtute & prudentia sua æmulos, consummato, Cluniacum rediit ; alterum vero in Brisgoia, in villa Gruningen, opera Hessonis cujusdam viri religiosi & divitis excitatum, ubi cum vir sanctus frequentiori sæcularium hominum concursu impediretur, alio commigrare constituit, ac re ipsa monasterium suum transtulit in locum, qui jam antea Cella vocabatur, in Silva-nigra situm. Hanc sedis mutationem anno 1087. factam fuisse discimus ex Chartario Cluniacensi, ubi in charta num 716. signata, legimus* Ulricum priorem de Grunningen *acquisiisse a Burcardo episcopo Basiliensi*, data recompensatione, locum, qui Cella dicitur, in Silva-nigra, in comitatu Herimanni comitis, in pago Brisgovviæ, ubi solent nives per declivia montium in vallem ubi situs est dilabi. Data anno 1087. Indictione 10. Nonis Junii. *Testes fuere* Bertholdus dux, comes Herimannus *& alii. Præterea in Bibliotheca Cluniacensi edita est col. 526. charta Henrici IV. imperatoris, data anno 1082. qua confirmat donationem ecclesiæ de Rimesigun ab Hessone viro bono & religioso factam* monasterio Cluniacensi, cum variis prædiis eidem ecclesiæ concessis, ut monachi de Cluniaco *a beato Hugone* ad præfatam ecclesiam transmissi & collocati, de rebus ibi pertinentibus vivant. *Certe, nisi fallor, monasterium, quod ibi pro monachis Cluniacensibus in Brisgoiam transmissis dotatum dicitur, aliud non est ab eo loco, quem Udalricus cum suis sociis, priusquam Grunningense monasterium construeretur, inhabitavit. Et quidem Hesso, ut narrat vitæ auctor num. 27. habitationem monachis Cluniacensibus in Brisgoiam adventantibus paraverat : sed cum* monastico proposito minus idonea videretur, aliorsum vertit mentis intentionem, *& locum qui* Grunninga *dicitur comparavit : in quo, ut mox dicebamus, cum Udalricus aliquamdiu substitisset, postea in Silvam-nigram commigravit, ibique monasterio Cellensi exædificato, reliquum vitæ peregit.*

Mortis tempus. 4. *Arnoldus* Wion *in annotationibus ad Martyrologium Benedictinum scribit, beatum Udalricum anno 1100. floruisse : ac Bucelinus aliique Germaniæ scriptores ejus obitum paullo post annum 1092. contigisse dicunt, quorum sententiæ subscribimus. Id enim ex ejus Vita, & antiquis chartis, quas modo laudavimus, colligi posse videtur. Etenim anno 1087. Udalricus dimissa Gruninga, ubi aliquot annis cum suis sociis consederat, Cellam adiit, & ibi monasterio pro se suisque monachis extructo, aliud pro mulieribus excitavit, ac demum post duos cæcitatis annos abiit in cœlum : quæ sane omnia intra sex annorum spatium vix complere potuit : quare mortem ejus ad annum circiter 1093. potius revocandam esse censemus. Eum vero senem obiisse colligimus tum ex eo quod iter agens præ senio a frigore pæne enecatus fuerit, & biennio ante mortem oculorum lumine fuerit privatus, quod rarius viris ætate valentibus contingere solet ; tum etiam ex ipsa vita, ubi ætate jam provectus in Cluniacense monasterium secessisse dicitur. Enimvero post aliquot annos in aula Imperatoria transactos, ubi* Vita & admonitione *Imperatrici* recte vivendi formam tribuisse *memoratur : quod sane nonnisi de viro ætate & moribus maturo dici potest. Post adeptam & postea dimissam Frisingensis ecclesiæ præposituram, quam egregie administrasse dicitur, Jerosolymitanum iter suscepit ; ac post reditum, cum frustra monasterium in proprio fundo ædificare tentasset, & Apostolorum limina invisisset, tandem Cluniacum accessit, monasticam vitam sub beati Hugonis disciplina amplexurus.*

Dies. Cultus, &c. 5. *Porro etsi ex vitæ auctore certum videatur Udalricum die 14. Julii obiisse, Cluniacenses tamen ejus festivitatem celebrant die 10. ejusdem mensis : qua die ejus memoria occurrit in Martyrologiis Benedictinis, Arnoldi* Wionis, *Hugonis Menardi, & Benedicti Dorganii, sicut & apud Ferrarium in Catalogo eorum sanctorum, qui in Martyrologio Romano desiderantur. Ejus vitæ compendium habet Chronicon Cluniacense. Plura suppeditat Bucelinus in Menologio Benedictino, ubi monet cœnobium, quod a beato Udalrico constructum fuit, haud procul distare a percelebri monasterio Trudpertino in Brisgoia apud* Prisiacam. *Subjungit se invisisse hunc sacrum locum, ibique celebrem haberi beati Udalrici memoriam, quamvis ejus sacrum corpus, nescio quo pacto, alio translatum fuerit. Titulum tamen vitæ præfixum, sicut in codice ms. legitur, retinuimus, qui sic habet.*

VITA

VITA S. UDALRICI CONFESSORIS ORDINIS Cluniacensis, in Nigra-silva Constantiensis diœcesis corporaliter quiescentis. CIRCA AN. 1093 14. Julii.

1. QUI sanctorum gesta nudo & imperito sermone scribere præsumpserit, non solum diserti lectoris mentem impolluta locutione offendit, sed & gloriam Electorum Dei apud humanam opinionem quodammodo imminuit. Quanto enim excellentiori verborum ornatu sanctorum merita per scriptorum facundiam pronuntiantur; tanto siquidem avidius audientium audita creduntur, credita venerantur, venerata ad piæ imitationis usum ab auditoribus suis assumuntur. Unde ego peccator, qui sanctissimi patris nostri Udalrici gloriosam vitam, sancti Spiritus gratia suffragante, posterorum memoriæ styli officio signatam institui commendare, fateor, multum timeo, ne pulchram materiam minus delectabilem reddat incomptus sermo. Sicut enim homini naturali pulchritudinis elegantia præfulgenti multum decoris sui adimitur, si sordidis incultisque vestibus induatur; sic nimirum splendida sanctorum vita magna obumbratur caligine, si prolata fuerit incomposita verborum rusticitate, quo profecto minus ædificationis in se gestat, cum dignitatem illius styli humilitas attenuat. Cum ingenii quoque mei parvitatem cum tantæ rei magnitudine confero, tam excellentissimi viri actibus describendis me omnino imparem esse video. Talis nempe tantæque sanctitatis ille beatissimus fuisse cognoscitur, ut etiam si facundissimus ille rhetor Cicero modo viveret, si vitam, mores, actusque illius novisset, in eis pro rei veritate explicandis cum tanta eloquentia sua vix sufficere posset. Quid ergo agemus? penitus de illo silebimus? Nihilne ad normam nostræ institutionis de imitabili ejus conversatione dicemus? Certe licet congrua verborum dignitate almi confessoris Christi vitam non valeamus exprimere, ad nostram tamen instructionem aliqua ex illa pro posse nostro attentabimus differere. Taciturnitatis utique, nimiæque desidiæ a nostris successoribus non immerito argui poterimus, si multorum ædificationi profutura silentii torpore memoriæ subrahi siverimus. Prologus.

2. Itaque, si non ut volo, loquar tamen de sanctissimo viro prout possum & sentio. Nam ad hoc opus assumendum non aliqua propria prosilio temeritate, sed venerabilium virorum sancta & auctorabili ad hoc provocor petitione, quorum siquidem id quod maxime intendit postulatio, ut litteris inserta humilem lectorem tanti Patris ædificet conversatio. Quapropter moneo curiosos hujus operis inspectores, ne dulces simplicium animorum dapes, licet vili descriptionis testa sibi appositas, a palato cordis sui fastidiendo velint rejicere, utpote nullo sapore conditas. Liquet enim quod & de parva mensa delectabilia sumuntur cibaria, & de rusticano vasculo nectarei poculi plerumque hauritur dulcedo. Sed & hoc inferimus, quod prudens lector nequaquam verborum folia, in descriptis sanctorum Patrum gestis perquirere soleat; verum multo magis fructum salutiferæ eruditionis attendat. Ad profectum igitur omnium monachorum immo cunctorum fidelium, hujus fidelissimi monachi vitam a primæva ætate, pro meo describens modulo, miracula quoque, quæ per eum superna potestas operata est, partim intimabo. Cum certe tot sanitates in hac vita manens, & post mortem cum Christo vivens, petentium necessitati exhibuisse probatur; ut magnum volumen complerem, si omnes conscriberentur. Ante nos quidem vitam beati Patris quidam ex discipulis ipsius pro suo ingenio scriptam edidit, sed multas & præclaras virtutes, quas apud nos vivens egisse cognoscitur, sibi fortasse non notas præteriit, quæ postea a studiosis fratribus scriptæ, sparsimque paginis insertæ, proprio loco nequaquam sunt innexæ. Sed & nostro tempore quamplurima signorum præconia ad tumulum ipsius cognovimus patrata fore, quæ nondum scribentis studio recondita sunt in sinum memoriæ. At ego, ut jussus sum, per antiquioris libri campum passim gradiens, pulchrioresque actus quasi quosdam flores caute decerpens, minus necessaria succidere, omissa supplere, brevitatique, quam lucidius potero, conabor insistere. Alius scriptor B. Udalrici discipulus.

3. Venerabilis vir Udalricus ex illustri prosapia Bavariorum Ratisponæ civitatis procreatus, velut lucifer inter cetera poli sidera, sic inter totius cognationis suæ relucebat nobile stemma. Pater siquidem illius, Bernoldus nomine, Ratisponensium civium non infimus fuit in genere. Nam Henrico *a* tertio Romanorum imperatori augusto valde charus & acceptus fuerat, inter cujus regni præpotentes divitiis, fama, & gloria potenter eminebat. Hic itaque filium suum egregiæ indolis flore adornatum, peritis doctoribus commendavit litterarum studiis imbuendum, & quia Spiritus-sanctus ubi vult non cessat spirare, bonæ spei puer, ejus gratia inspirante, mellifluos scripturarum flores, velut apis prudentissima, in sui pectoris alveum studiose memoriterque cœpit congregare. Jam vero licet ætate parvus esset, studebat tamen ut infantiles annos mentis senectute transcenderet, coævulorum suorum vanitates & ludorum ineptias prudenter declinans, legendi, vel dictandi studio animum suum sæpius occupabat, sicut subse- Incipit vita. Udalrici patria & parentes.

a Henricus Niger, qui anno 1046. exeunte, die Natalis Domini Romæ coronatus est cum Agnete uxore sua.

CIRCA AN. 1093 14. Julii. quentis testimonii veritas patenter demonstrat. Quadam enim die Deo dicatus puer, sodalibus suis ludo operam dantibus, solus in conclavi sedebat, & arte dictandi ingenium suum intente exercebat. Quo superveniens senior quidam, sapiens ac religiosus, viso eo in limine substitit, & adstantibus sibi præsago spiritu dixit: Divinæ pietatis providentiam magna quædam suæ voluntatis opera in hoc puero completuram esse cognoscite, quem in puerili ævo tam maturis exercitiis non dedignatur implicare. Ex hoc actum est, ut tanto illo ad discendum fieret promptior, quanto ob ardorem sui studii cunctis jam cœperat esse carior. Erat quippe ingenio disertus, erat morum qualitate decenter compositus, erat & lingua a vanis otiosisque verbis honeste temperatus. Nullam, ut talis ætas solet, carnalem amplectebatur lasciviam, perpetuam Virginis Filio mentis & corporis sui vovens ac conservans castimoniam. Divinæ Legis præcepta, docente eum intrinsecus Spiritu-sancto, intentissime legebat, legendo intelligebat, intelligendo conservabat, conservando summa mentis alacritate, quantum in ipso fuerat, operibus adimplere satagebat. In templo Domini crebro aderat, ac laudes supernæ Majestati pro modulo suo devote celebrans, in conspectu Domini sabaoth, velut alter Samuel, simplici mente ministrabat. Operabatur hæc in illo ineffabilis Christi bonitas, qui & linguas infantium facit disertas, & cujus gratiæ nulla est expers ætas. Tali morum habitudine Christi tyrunculus florem perdulcis suæ pueritiæ nobiliter adornabat, & jam in teneris annis fructum futuræ probitatis evidenter præsignabat. Quis ergo cælestis magisterii gratiam in eo non veneraretur? quis, inquam, tam docilem & tam bonæ mentis puerum ulnis carissimi amoris non amplecteretur? Crescebat itaque Udalricus amborum parentum lætitia, decus, & ornamentum, generisque sui insigne quoddam margaritum.

Pietas in pueritia.

In Imperatoris aula versatur.

4. Puerilibus igitur annis simpliciter & innocenter transcursis, posteaquam divino fonte philosophiæ satis abunde potatus videbatur, in terreno terreni Imperatoris palatio ille summi Regis miles manere jubetur. Ipse vero licet secundum regiæ voluntatis arbitrium palatinis hominibus esset associatus, nequaquam tamen vel illic, ab illo cordis sui inhabitatore, videlicet Spiritu-sancto, est derelictus; qui suæ disciplinæ vernaculum, tametsi cum habitantibus Cedar commorantem, ab omni pollutionis fece, qua id genus hominum contaminari consuevit, misericorditer custodivit: quia in ipso æternaliter habitare decrevit. Actus quippe sui alumni, & aspirando præveniens, & adjuvando subsequens, gressus illius in viam salutis direxit; eumque infra recti itineris tramitem ambulare perdocuit. Nam, quod revera spiritali gubernatione ab illicitis actibus custodiretur, per bonos mores, quos in palatio positus ostendit, facile perpenditur. Avaritiæ etenim pestis, & honoris ambitio, quæ aulicorum mentes suæ pestilentiæ tabe graviter solet corrumpere, illius animo propriæ perditionis virus nequaquam valuit infundere. Non illum congregandarum divitiarum sollicitavit cura, quas perplures in magna possident penuria. Quid mirum, si terrenarum rerum facultates non laboravit conquirere, qui per illarum largitatem nullius dignitatis apicem conabatur ascendere? Mundi namque gloriam virtutis pede calcavit: sed & auram favoris humani spernens, ejus delectamentis inflari omnimodo refugit. Nulli umquam se prætulit, nullum despexit, nullius prosperitati invidit propter quod bonis omnibus non immerito complacuit.

Imperatricis servitio adhæret.

5. Regia quoque sublimitas suas venerabili viro non negabat amicitias, & quoniam eum honestius ceteris conspexit vivere, sua dilectione digniorem judicavit fore. Honorabat in eo religiosi habitus compositionem, & innocentis vitæ laudabilem puritatem. Quid vero de gloriosæ Reginæ dicam devotione, quæ famulum Christi speciali dilexit affectione? Illius etenim delectabilium morum conventa suavitate, suis eum obsequiis voluit adhærere: felicem se credens fieri, si talis personæ aspectu, auditu & servitio mereretur perfrui. Nec dubium est, nobilissimam imperii consortem, videlicet Agnem *a*, multum ex assidua illius familiaritate profecisse, in cujus vita & admonitione recte vivendi formam poterat invenire. Nam vir Deo carus, officio Reginæ instans devotus, solitam animi sui servabat constantiam, curialis incontinentiæ omnino fugiens & exsecrans lasciviam. Studebat magis religiosæ gravitati, quam vanæ curiositati; plus volens humiliari, quam aliquo superbiæ vento inflari. Curabat & amplius mentem suam sanctarum virtutum ornamentis decorare, quam corporis sui marcessibilem florem immoderato pretiosarum vestium luxu foris dealbare. Cum vero, ut solebat, in regio comitatu iter agebat, psalmis & orationi frequenter vacabat, quoties opportunitas loci se ullatenus obtulit. Die noctuque ecclesiæ limina infatigabiliter frequentavit; nec corporis lassitudini voluit aliquando parcere, dummodo cœlesti suo Imperatori debitæ servitutis pensum vigilando, psallendo, & orando non tardaret reddere. Multa præterea in palatio consistens puræ innocentiæ & sanctæ simplicitatis demonstravit exempla, quibus cunctos tam ad suæ venerationis amorem, quam ad melioris vitæ provocavit instituta.

6. Post

a Agnes Willelmi Comitis Pictaviensis & Ducis Aquitaniæ soror. Quantum profecerit ex Udalrici monitis hæc pia princeps, ex ejus gestis satis patuit.

CIRC. ANN. 1093

14. Julii. Fit Diaconus.

6. Post hæc autem patruus præcellentissimi viri, Nilo [a] nomine, qui pontificatum Frisingensis rexit ecclesiæ, hunc beatum ad suæ diœceseos urbem invitavit ac in diaconatus gradum sollemniter eum promovens, fidelem Christo ministrum constituit. Quo in loco positus, quæ sapientiæ suæ, quæve piæ miserationis ostenderit indicia, subsequens aperiet pagina. Quædam femina Ratisponensium partibus oriunda, detestabili quodam crimine, licet falso, est accusata, quæ dum se de impositi facinoris noxa deberet expurgare, peccatis suis impedientibus, invenitur tamquam rea in judicii probatione. Tantam igitur confusionem non ferens, patrios fines clam deseruit, & Frisingarum partes fugæ suæ latibula delegit. Sed nec ibi diu latere poterat, quam fama vulgante suus, Ratisponensium scilicet, Præsul illic abscondi cognoverat. Suscepit itaque Frisingarum Pontifex coepiscopi sui litteras, pro infamata & adhuc negante muliere examinanda sibi directas, qui quomodo de incognitis sibi causis præsumptuosum erat diffinitam proferre sententiam, culpam vel innocentiam illius judicio statuit esse manifestandam. Rursus ergo miserabilis femina examinationi subjicitur, subjecta labitur, lapsa pallet, trepidat & angustiatur. Verum quia propria conscientia eam excusabat, iterum negationibus perseveranti animo instat. Quid enim faceret, quidve consilii caperet penitus ignorabat. Cujus discussioni cum noster Udalricus interesset, videretque infelicem illam fluctuantem gravi metu anxietatis, tenerrime compatiebatur ejus miseriis, motusque est super illam, ut Salvator quondam super mulierem pro stupri reatu lapidandam, vel ut Daniel super Susannam. Quapropter evocans eam seorsum a ceteris, hortatur ut Domino puram confessionem faciat de peccatis suis, ne qua apud eam culpa indiscussa lateat, quæ ad comprobandam innocentiam ipsius obsistat. Cui confitenti quædam commissa, quæ nondum alicui detexerat, minister Christi, licet minime adhuc functus presbyterii officio, remedium pœnitentiæ indixit, & sic ad judicium remisit. Illa vero secura intrepidaque accedens, libere se expiavit; ac sic consilio & auxilio viri Dei, patriam, domum, maritumque læta revisit. In hoc facto beati illius consiliarii pietas collaudatur, meritum extollitur, fama magis ac magis augetur.

Mulierem falso accusatam liberat.

Joan. 8.

Dan. 13.

Fit Præpositus.

7. Perpendens itaque Antistes sapientia & spiritus discretione suum pollere nepotem, curam illi commisit præposituræ, ut qui se ipsum sapienter & honeste videbatur regere, aliis jam digne posset & sciret præesse. Sed ille beatus, cujus honor fuerat Christus, hujuscemodi prælationis regimine suscepto, tantum in se est humiliatus, quantum super alios exaltatus. Scriptum namque scivit: *Quanto major es, humilia te in omnibus*. Et, ut certius demonstraret non proprium honorem, sed commissi sibi gregis utilitatem sollicite se per omnia quærere, canonicam disciplinam, prout melius potuit, firmare, sapienterque cœpit disponere. Fratribus suis necessaria vitæ providebat, & sicut corporis fragilitati carnalem, ita spiritalem cibum languori animarum eorum, bene vivendo, & recte docendo administrabat. Quodam etiam tempore, cum acerrimæ famis incumbente periculo, multarum habitatores regionum gravissime premerentur, Augusto Longobardiam, indeque Italiam, hoc comite proficiscente, fratres ipsius, communibus rebus pro relevanda penuria distractis, non modice tribulabantur. Quo cognito, vix post multas preces, impetrata ab Imperatore licentia, festinanter redit; & prædiis suis in pignore positis, non solum sui gregis, sed & aliorum necessitates prompto animo relevavit. O virum benignissimum, o patrem familias liberalissimum! qui idcirco terrenas divitias membris Christi sine cunctatione hilariter erogabat, quia æternorum copias thesaurorum sitienter affectabat.

Eccl. 3. 20.

Ejus caritas tempore famis.

Iter Jerosolymitanum suscipit.

8. Tandem aliquando propulsa famis inclementia, famulus Dei, qui quotidie bonorum operum gressibus cælestis Jerusalem curiam festinabat intrare, collecta non modica pecunia, terrestrem Jerusalem Dominicæ passionis triumpho insignitam disponebat adire. Anxietates ac labores, quos in eadem via pertulit, videlicet in asperitatibus itinerum, in periculis hominum, in procellis fluminum compendiose prætereo, ne prolixitas narrationis lectori fiat fastidio. Verum hoc minime tacere debeo, quod omni die priusquam equi dorsum sederit, Davidici carminis dulcedinem ex ordine recitaverit. Confecto igitur itinere, ubi sanctæ Civitatis portam attigit, tamquam sibi, velut alteri Moysi, Dominum dicentem audiret: Solve calceamentum tuum, locus in quo stas sanctus est, Dominicæ dormitionis sepulchrum humiliter discalceatus adiit. Quæ ibi lacrymarum flumina, quas preces, quæ suspiria dilectissima Deo anima ex intimo profuderit corde, cujus facundia valeret edicere? Num se a fletus continere posset effusione, cum loca Christi vestigiis consecrata, signis ac virtutibus illustrata, passione glorificata oculis conspiceret, pedibus calcaret, mente delectabiliter consideraret? Ibi quippe sincerissimo lacrymarum fonte maculas suæ mentis satagebat abluere; de præteritis ac præsentibus delictis veniam,

Exod. 3.

Loca sacra visitat.

[a] Nullus ejus nominis Frisingensis occurrit antistes apud Hundium, in catalogo Episcoporum hujus urbis, tomo 1 Metrop. Salisburgensis. Nisi Nilo idem sit ac Nicerus seu Nitgerus, qui hanc sedem ab anno 1039. ad 1052. tenuit. Hic Ratisponæ ortus dicitur, qui fratres Bernulfum ac Michtunum habuit, Imperatoris jussu ob rebellionem cruci affixos: quod ægre ferens Nitgerus Ravennam est relegatus. An id Udalrici nostri parentibus competat, judicent alii. An Nilo Nitgeri absentis ecclesiam rexerit? Alter cod. ms. habet *Nitgerus Nilo*.

Circ. ANN. 1093 24. Julii. niam, de futuris poscens cautelam. Ibi, inquam, orationum suarum aromatibus vulnera Salvatoris nostri flebiliter inunxit, non dissimili devotione sanctarum Mulierum, quarum fides, comparatis unguentis, corpus Domini Jesu in sepulchro requisivit. Inde verus noster Isrealita, corpore quidem non animo, deserens civitatem gloriosam, Bethleem petiit, Christi Nativitate dedicatam. Illic ad præsepe Domini thesauris ditissimi sui pectoris apertis, tria Magorum mystica munera, etsi non re obtulit tamen typice, Dei Filium Regem regum, verum sacerdotem, ex assumpta carne confitens mortalem, summo Patri coæternum, per ineffabilem Deitatis majestatem.

9. Deinde ad Jordanis pergens fluenta, in quibus Salvator mundi delictorum nostrorum lavit crimina, exutus vestem purum descendit in amnem. Cumque pro sui desiderio ablutus, litoris teneret soliditatem, vix jam vestitus, videt eminus profanam quamdam gentilium turmam ad se suosque volantem, armis, vultu & clamore truculenter minitantem. Quibus super se ruentibus servus Christi, licet palmam martyrii desideraret in mente, fugæ tamen se cum sociis credidit, carnis fragilitate impellente. Unus autem ex hostibus violentius imminens fugientibus, Udalricum nostrum magni molem lapidis in dorsum projecit, & in cujusdam foveæ profunditatem, quæ forte inibi fuerat, simul cum equo præcipitem dedit. Quid tum Dei Athleta faceret? Solus remanserat, nullus ei ex suis comitibus aderat: quippe quos hostilis furor longius abegerat. Verum ille totam spem suam divinæ protectioni committens, illis jam jam appropinquantibus, timorem passionis, quam sibi imminere non dubitavit, abjecit, & ad toleranda mortis supplicia viriliter se accinxit. In tali discrimine posito, tu fortissime Deus, mature subvenisti famulo tuo: tu qui Judæos ad te capiendum venientes unius vocis terrore retro cadere fecisti, istos nunc potentia tuæ fortitudinis ab amici tui perditione prohibuisti. Subito enim perterriti rediere, & tuo imperio ab ejus persecutione cessavere. Servasti Domine militem tuum, adhuc altioris vitæ gradum ascensurum; servasti eum legem mandatorum tuorum adhuc perfectius completurum; servasti, inquam, illum ad multorum salutem, qui postea doctrina ejus, exemplo ejus, moribus ejus ad tuam fuerant convertendi servitutem. Gentilibus igitur redeuntibus, conviatores reverendi viri celerius repedantes, de fovea eum extraxerunt, cœptumque iter perrexerunt. Verum quia castus amor sanctorum Deo satiari nescit, beatus iste religiosæ mentis desiderio nondum satisfactum existimans, ascensionis Christi montem adiit, ibique in convalle plorationis ascendens, venturo Judici se totum commendavit.

Gentilium furorem evadit.

10. Peragratis itaque quamplurimis locis, quæ corporalis Redemptoris nostri præsentia consecraverat, ad suæ habitationis solum remeat: quo perveniens patruum suum Frisingensem Pontificem defunctum reperit, & non solum episcopali curæ, verum etiam suæ Præpositturæ alium præesse cognovit. De morte Episcopi, & si secundum spiritum contristari nollet, secundum carnem tamen se imperare non potuit quin doleret. De munere autem dignitatis, quo absens est privatus, ideo non est conturbatus, quia quod habitu non magnopere dilexit, id sibi ablatum fuisse æquanimiter tulit. In magno siquidem mentis vertice stabat, qui, ut præfati sumus, sui juris prædia in illorum fratrum necessitatibus dispensando, sibimet inopiam cognoscitur induxisse; nec subtractam sibi Præpositturæ utilitatem, vel ob id maxime nisus est repetere. Quam ejus patientiam superna pietas respiciens, solita benignitatis suæ gratia suum fidelem consolari citius voluit, quem in adversitate justum invenit. Nam quidam beati viri consanguineus in Ratisponensi ecclesia officio Præpositturæ functus, benigne eum in sua suscepit, & quoad usque prædia sua redimeret, secum detinuit.

Reversus patruum suum mortuum reperit.

Secedit Ratisponam.

11. Interea animo ejus insedit consilium, in sua possessione construere monasterium, ubi monachorum cœtu adunato, divinæ laudis quotidie resonaret celebratio. Sed cum tam pium desiderium statu temporis, necnon Episcoporum irreligiositate qui tunc ecclesiæ præerant impediente, ad effectum non ita apte ut vellet posset perducere, seipsum cum suis decrevit Domino vovere & reddere. Considerans si quidem inter fluctuantes sæculi procellas vix quemquam vitæ suæ cursum ad tutæ stationis sinum posse dirigere; quodque inter varios ejus strepitus, quantumlibet quietæ, mentis sæpius concuteretur status, a Domino pennas columbæ optavit accipere, cupiens advolando in solitudine requiescere. Quapropter res suas pauperibus Christi cœpit erogare, volens Evangelicum præceptum complere, quo dicitur: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. In eisdem vero Ratisponensium partibus quædam feminæ Deo consecratæ sub monasteriali cohabitabant disciplina, quas grandis rerum oppresserat inopia. Nam, ut fertur, utriusque panis, candidi videlicet & nigri, dimidiam mensuram paupertate cogente singulæ accipiebant. Quarum miserans penuriam tam largi dispensatoris benignitas, tantum illis contulit arabilis terræ, ut albi panis plenam libram sumerent, ac insuper pro ipsius largitoris salute septem pauperes exinde, sicut ipse constituerat, annuatim nutrirent. Facultatibus itaque suis partim egenis, partim cognatis suis large distributis, partim etiam suo desiderio commodius perficiendo reservatis; ubi mundialium rerum impedimenta a se projecit, de hujus mundi naufragio liber evasit. Sed quia totus Dei ac proximi dilectione intus fuerat accensus, alios secum de fluctibus sæculi eripere affectabat, quoniam solus ad Deum venire nolebat.

De construendo monasterio cogitat.

Qua-

CIRCA AN. 1093 14. Julii. *Geraldo scholastico associatur.*

Quapropter ejusdem civitatis Scholasticum, nomine Geraldum, adiit, suam ei voluntatem pandit, & ut mundi incerta secum pariter relinqueret, monuit, suasit, & obtinuit. Venerabiles ergo viri, sancti Spiritus gratia cooperante, in una eademque voluntate coadunati, cœnobitarum quidem vitæ sociari quam maxime eligebant; sed quo in loco suave jugum Christi, & onus ejus leve suis humeris securius imponere possent, anxie inter se conferebant. Salubri tandem consilio invento, in Cluniacensi cœnobio, cujus religionem longe lateque prædicari audierant, sanctæ conversationis schema suscipere decernebant.

Simul Romam petunt.

12. De hujus igitur mundi labyrintho per sacræ Scripturæ ducatum egressuri, primitus adeunt limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli; quibus quoniam Redemptoris nostri clementia ligandi atque solvendi tradidit potestatem, ipsorum meritis & intercessione peccatorum suorum a Domino sibi condonari flagitabant absolutionem. Ipsis etiam votum suum intentissime commendabant, deprecantes ut arduum regularis vitæ tramitem, per quem ad cœlestem patriam desiderabant pervenire, eorum patrocinio, beato fine mererentur consummare. Votiva vero oratione completa, de Apostolica sede redeunt, & ad desideratum Cluniacensis ecclesiæ locum e vestigio veniunt; ubi voluntatis suæ secretum ejusdem monasterii reverendissimo Abbati, videlicet domno Hugoni, aperientes, devotissime ab eo suscipiuntur; & firmata, ut moris est, stabilitate sua, corpori congregationis tamquam pulcherrima membra inseruntur. O quam delectabile erat oves Christi exutas vellere pristinæ conversationis aspicere, ultimas quidem in ordine, sed non paucis superiores in ordinata morum qualitate! O quam imitabile virtutis exemplum, viros omni peritia imbutos, humilem Christi philosophiam humiliter discere, alienæ voluntati se obedientissime subdere, seipsos sibi per omnia fideliter abnegare! Vere enim quæ retro fuerant obliviscentes, & in anteriora toto nisu mentis sese extendentes, velut bonæ arbores in altum crescebant, dulcesque virtutum fructus proferebant. Verum nos de prudentissimo viro Geraldo tractare minime proposuimus, sed vitam beati Udalrici enarrandam suscepimus, Ut tamen de illo aliquid succincte loquamur; sapientia, consilio, ac morum gravitate insigniter præpollens, non post multos annos Major-Prior constituitur, ac postmodum, jubente Apostolicæ sedis Præsule Gregorio VII. Ostiensis ecclesiæ pontificatu sublimatur. Cujus sedis curam cum summa rexit sollicitudine, creditæque sibi negotiationis talentum Domino suo cum duplicata reportans usura, meruit audire: *Euge serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* a His ita de illo summatim explicitis, qualis patroni nostri conversatio fuerit, adjuvante Domino, pro posse nostro dicamus.

Cluniaci recipiuntur.

Geraldus Episcopus Ostiensis. Matth. 25.

13. Igitur dilectus & electus Dei famulus Udalricus, divinæ pietatis gratia præventus, carne mortificabatur ut spiritu vivificaretur. Christo quoque conresurgebat, quæ sursum sunt tota mentis aviditate perquirens, ea quæ in mundo sunt funditus despiciens. Incedebat demisso vultu inter monachorum cœtus, velut agnus mitissimus; ut & habitu demonstraret, quia huic sæculo fuerat mortuus. Erat jam vere nomine & opere monachus, erat in obediendo promptissimus, & in Dei servitio studiosissimus. Mores ejus & vita præbuere omnibus virtutis exempla. Habitabat enim in illo Christus velut in templo suo, dignumque fuerat ut sanctæ opinionis fragrantia redoleret ex eo. Nullum illi in bonis actibus cerneres esse superiorem, vix quisquam ejus adæquare posset laborem. Orationibus crebro instabat, vigiliarum excubias sollicite observabat, corpus suum districtis jejuniis macerabat. Propheticæ quoque admonitionis documenta vigilanter observans, omnes vias suas diligentissime custodiebat, linguamque suam a loquacitate refrænabat. Otiosa verba omnino devitabat proferre, sed nec ab aliis curabat audire. Aures suas ab audiendis detractionibus firmissime sæpiebat, quas sanæ doctrinæ & sermonibus ædificationum libentissime aperiebat. Nam quia continuæ contemplationis penna ad alta volabat, columba etiam fuerat ad fenestras suas, quando resplendebat in eo prudens & discreta simplicitas. Sed ecce dum supernæ pietatis munera in sanctum virum abunde collata verbis exprimere cupimus, ea pro rei veritate digne explicare nequaquam valemus. Nam quæ lingua congrue differere poterit, quam mansuetus, quam pius & quietus fuerit, quamque compositus in omni sua actione extiterit? Cujus, inquam, facundia eloqui valeret, qualiter in sancti Ordinis observatione arserit, quam studiosum, quam benevolum in omnibus se exhibuerit? Tanta siquidem sollicitudine, tantoque fervore per sanctorum Patrum vestigia decertabat ambulare, ut veraciter ejus vitam antiquorum monachorum, sive Patrum studiis posset adæquare. Per hæc & hujuscemodi admirabilis vitæ merita, velut cæleste sidus radiabat inter monachorum collegia. Et licet his, aliisque divinæ pietatis charismatibus super omnes esset ditatus, nihil tamen suis meritis pro his attribuebat, sed omnium bono-

Pia exercitia in monasterio.

a Ejus obitum Bertholdus Hermanni continuator anno 1077. consignat his verbis: *Geraldus venerabilis Ostiensis episcopus, jamdudum sæculo vivus, mundo crucifixus, de hujus vitæ ergastulo liberatus est 9 Idus Decembris*, idest Nonis, seu die 5. qua memoratur in Menologio Bucelini. De eo plura habent Lambertus Schafnaburgensis, Gregorius ipse VII. passim in epistolis, &c. Inter recentiores vero Ughellus, Yepesius, Baronius, &c.

CIRCA AN 1093 14. Julii. bonorum largitorem in se glorificabat, dicens cum Apostolo: Gratia Dei sum id quod sum. Renitebat quippe in illo eximium decus humilitatis, quæ est summa virtus vitæ monachilis; hæc ei semper inseparabilis comes adhærebat, cunctaque illius studia, quasi quodam salis sapore, dulcissime condiebat. Nihil in eo fucatum cerneres, nihil religioni contrarium, ut in plerisque fieri solet, obumbrante sanctitatis forma, sub ipso tectum simplici oculo deprehendere posses. Quicquid enim foris relucebat in opere, ex intima cordis humilitate processit. Nam quod revera apud se parvus fuerit, ex hoc quam maxime possumus intelligere, quia inferiores etiam sibi non dedignatus est anteferre.

Fit Sacerdos & confessarius. 14. Talibus magnificum exercitiis sanctus Abbas ad sacerdotale promoveri fecit officium, sibique constituit capellanum & consiliarium. Et quia sciebat eum virtute ac sapientia totum esse compositum, suo etiam gregi apud illum confessionis, præparavit aditum. Unde accedebant ad eum tam senes quam juvenes, diversis passionibus laborantes, tanto sincerius quanto securius conscientias suas illi aperientes. Ipse vero cum summa caritate omnes suscipiebat, & more sapientissimi medici, congruis quosque pœnitentiæ remediis curabat. Diligebat autem omnes, & diligebatur ab omnibus. Sed maxime circa novos Christi milites ejus animi fervebat affectus. Hos nimirum, tamquam rudes & majoris consolationis indigos, frequenter ad se accersitos mira benignitate docuit, monuit, & instruxit, illosque adeo in paternæ charitatis sinu fovit, ut ex hoc pater & dux novitiorum specialiter appellari meruerit.

Misericordia in lapsos. 15. Quantæ compassionis & misericordiæ circa lapsos sanctus homo fuerit, ex subjecto exemplo liquidius patebit. Frater quidam fuerat in eadem congregatione, qui suadente veternoso inimico jugum disciplinæ per fugam conabatur abjicere: qui peccato peccatum addidit, & aureum vas, in quo corporis & sanguinis Christi sacrosancta mysteria consecrari solebant, secum portandum furtim abstulit. Facta est ergo inquisitio de calice, quo non invento, fusis primum ad Dominum Orationibus, ut, ipso revelante, tanti pretii vas non amitteretur; claustrales etiam aditus diligenter custodiri jubentur, ne auctor furti fugæ præsidio laberetur. Sed miser ille, quem propriæ conscientiæ reatus graviter torquebat, videns se evadere non posse sicut desideraverat, ingenti metu concutitur, variisque intra se cogitationum fluctibus confunditur. Confugiens itaque ad misericordissimum virum Udalricum, velut ad tutissimi portus solatium, culpam suam cum gemitu pandit, pœnitentiæ medelam suscipit, ipsique jussus calicem dedit: quem acceptum vir misericordiæ sub terra fossum abscondit, & in crastino, petita humiliter in Capitulo venia de amissa re, revelatum sibi fore innotuit. Revera enim, ejus pietate promerente Dei nostri clementia, & damnum ecclesiæ restitui, & fratris crimen occulta pœnitentia purgandum voluit celari. Assumptis itaque quibusdam fratribus ad locum perrexit, ac primo per industriam circumquaque fodiens, tandem exerta fossa, sacratum vas eductum ecclesiastico thesauro reddi fecit. Sic homo Dei pie callidus, dum humanæ naturæ fragilitatem facile labi posse considerat, proximi lapsum clementi compassione dissimulat.

16. Hoc autem lectorem nostrum volumus cognoscere, nulla nos huic operi inserere velle, nisi quæ veritatis radice subnixa, ejus sanctitatis præconio specialiter sint attribuenda. Cum enim præclaris gestis ejus personæ singulariter adscribendis abundemus, cur sanctum virum velut alienis faleramentis exornare attentemus? Namque, ut verum fateamur, non eget noster Udalricus, ut vel falsis, vel extrinsecus assumptis, laudum favoribus extollatur, qui suis adeo præcellere cognoscitur, ut pro sui numero & excellentia, vix vel a diserta scriptoris comprehendi possint eloquentia. Verum priusquam ad describenda miraculorum ejus insignia procedamus, animi ejus constantiam, tentationumque certamina, ad salubre imitationis exemplum proferamus. Quia enim nullius virtutis manifestatio fit sine tentatione, magna profecto legenti erit utilitas, beati viri pugnas & victorias cognovisse. Nam & fortia Christi membra tentantur, ne in suis tentationibus desperent infirmiora.

Auctoris fides.

Tentationes superatæ. 17. Hoc itaque eximium Christi membrum, licet corpus suum vigiliis edomaret & jejuniis, acriter tamen stimulari cœpit ex libidinum incentivis; in tenui & exhausto corpore contrariæ delectationis voluptas pullulabat, quia, ut Apostolus ait, Caro adversus spiritum concupiscebat. Quis miretur, si antiquo hosti hujuscemodi impugnationis vento hanc pulcherrimam cedrum impingere Dei judicio conceditur, cum & Paulus altissimorum montium vertex, ab angelo satanæ colaphizatus legatur, ne magnitudine revelationum extolleretur. Vide etiam Antonium, vide Hilarionem, & Hilarionis laudatorem Hieronymum, monastici Ordinis Patres ac prævios, carnis suæ stimulo fuisse vexatos. Qui cum tentationibus non cessere, sed viriliter eas favente Deo superavere, idcirco in exemplum infirmioribus proponuntur, ut non desperent nec cedant cum tentantur. Poterat hic homo Dei sublimitate cælestis gratiæ in se collatæ vel ad modicum elevari, si sese tam infirma passione non sentiret humiliari. Tali igitur molestia laborans, cum artissima corporis afflictione & abstinentia ardorem carnis mitigare non posset; iratus sibi, quod tam infima tentatione diutius fatigari deberet, genitalibus locis

Gal. 5. 17. 2 Cor. 12. 7.

locis candente ferro perforatis, & fune immisso, vulnus vulnere sanavit, & voluptatem in dolorem traxit. An hic perfectum non vides monachum, vere beati patris Benedicti sequacem & discipulum? Ille impugnante inimico, conceptum carnis stimulum, inter veprium spinarumque aculeos reptans, refrenavit; iste immane vulnus corpori infligens, noxium calorem extinxit. Quid doloris, quid miseriæ hoc vulnere intumescente pertulerit, lingua carnis pavet dicere. Nullum tamen hoc scire volens animo forti se contra se erexit, solito more laborans, Abbatisque sui obsequio incessanter instans.

CIRCA AN. 1093 14. Julii.

18. In hoc congressu cernens invidus tentator suam astutiam superatam fore, ad alia calliditatis suæ argumenta conversus, in amicum charitatis fraterna odia non cessavit excitare. Nam quidam fratres Abbatis obsequio inhærentes, simplicitatem, & innocentis vitæ puritatem, quam in se non habebant, in beato viro invidiose carpebant; cum magis, si saperent, bono virtutum ejus odore ad morum suorum condimentum delectabiliter uti deberent: nec mirum in monachos quoque invidiam cadere posse, cum nec astra in conspectu Dei munda sunt. Præcipue tamen exarsit, & alios contra eum inflammavit monachus quidam, Hunaldus nomine, velut ex subsequenti narratione liquido possumus advertere. Venerabilis pater Hugo iter agens, cum ad quamdam basilicam venisset, & hunc, quem propter sanctitatem ac morum gravitatem in comitatu suo frequenter habebat, Missarum sollemnia celebrare jussisset, extraneum quemdam Abbatem suscepit, qui collocutionis gratia ad eum divertit; cumque mutuæ confabulationi diutius inhærerent, & horarum spatia defluerent, reverendus Pater præfatum Hunaldum ad suum sacerdotem misit, quatenus celebrationem mysterii differre deberet, quoad usque peracto colloquio ipse adesse potuisset. Qui veniens ad hominem sanctum, amari cordis asperitatem, qua intus contra eum tumuit, foris ostendit; illi durum ac turbulentum signum, quod discerni non poterat, cum nimia indignatione faciens. Vir autem Dei, ut erat simplicis naturæ, quia signum non intellexit, indutus veste sacerdotali Missam exorsus est celebrare, existimans videlicet quod Abbas aliis occupatus negotiis non posset interesse. Quo viso reversus nuntius, eum coram extraneis quasi paternæ jussionis contemptorem accusat, verba multiplicat, caussam nimis exaggerat, patremque spiritalem, si possit, ad gravem indignationem commovere laborat. Sed prudens magister discipuli innocentiam secum considerans, animo lenis, vultu tamquam iratus apparuit; & qualiter, & ignotos qui aderant in illo ædificaret, & suis patientiæ ejus exemplum proponeret, sollerter intra se tractare cœpit. Veniens itaque ad subjectum suum, jam divinis obsequiis instantem, ab altari eum repulit, casulam ei abstraxit; & sic Missam, quam usque ad consecrandam oblationem perduxerat, finire coegit. At ille, quoniam signum monachi in tentationibus apparet, qualis semper fuerit in tranquillitate palam ostendit imminente tentatione. Nam reliquis indumentis cum tanta mansuetudinis lenitate seipsum spoliavit, ut nec vultum quidem, pro illata sibi contumelia mutaverit. Ascensis igitur equis cœptum iter accelerant. Tunc prudens Pater, ut demonstraret quod tam severa discipuli correptio non irascentis furor, sed amantis esset probatio, rursus eum mysteria jussit celebrare: quod & ille cum omni mentis explevit devotione. O magnæ humilitatis indicium! o invictæ patientiæ salutare documentum! Talis tantaque tolerantia discipuli, gloria est magistri, aliorum ædificatio, delatoris confusio, & ipsius meritorum non parva augmentatio.

Fratrum invidiam sustinet.

Mira ejus patientia.

19. Addatur & aliud patientiæ ejus exemplum, quod audienti virtutis præbeat incitamentum. Solebat vir Deo carus dulces ac salubres litterarum suarum admonitiones notis suis tam Abbatibus quam monachis privatim dirigere; religiosos & honestos confortans, deviantes vero ad viam veritatis revocans: quam piam & charitativam sancti viri præsumptionem prædicti ejus æmuli moleste nimis tulere, dolentes illi amplius quam ipsis aut concedi aut licere. Quibus crebra clamationum importunitate aures spiritalis Patris aliorumque seniorum ob id pulsantibus monachis, de his gravioris culpæ districtioni addicitur, & pro lege talis correptionis in conspectu conventus præsentatur. Nec ibi, Domine, famulum tuum deseruisti, cui per sancti Spiritus gratiam tantam æquanimitatis constantiam subministrasti, ut cunctis exemplo fuerit & admirationi. Sed & Abbas discretissimus, qui magis aliorum improbitate, quam propria voluntate ad hæc fuerat perductus, facile culpam ignovit, quam non elationi sed charitati deputavit.

20. Cumque his aliisque tribulationum aculeis, superno Opifice ordinante, diligenter examinatus, fidelisque fuisset inventus, cœlestis Agricola, qui suos palmites ut fructum plus afferant, paterno verbere purgat, hunc electum suum palmitem, jam virentem, jamque fructificantem artificiosius purgare disponebat. Missus etenim ad locum, qui dicitur Marcigniacus *a*, ut ibi præesset sacris Christi Virginibus, quas felicis memoriæ pater Hugo in eodem cœnobio sub jugum Domini coadunaverat, per longas vigilias noctium, per scribendi laborem continuum, gravissimum capitis dolorem incurrebat. Ipse autem non hoc divinitus pro sua examinatione, sed casu existimans sibi accidisse,

Virginibus Marciniaci præficitur.

a Nobile monasterium virginum a beato Hugone constructum in diœcesi Æduensi, de quo plura in ejusdem sancti viri vita, Sæculo sequenti.

CIRCA AN. 1093 14. Julii. disse, aliquoties caput lavit absinthio, ut a tali liberaretur incommodo. Contigit itaque, ut ajunt, festucam absinthii ejus oculo infigi, quæ exinde quia nullo consilio erui potuit, oculus sancti viri per sex mensium spatia guttatim effluxit. Sed monachus Dei tam exemplo fortium virorum, quam etiam divinarum consolationibus scripturarum roboratus, ut Job vel Tobias, virtutem patientiæ est assequutus. Et quia scriptum scivit: Beatus homo qui corripitur a Domino, non est contristatus pro exterioris luminis detrimento: quia quanto carnalis visus obscurior, tanto mentis acies ad contemplandum superni luminis claritatem fuerat perspicacior. Infirmitate igitur compellente, Cluniacum revertitur, & misericordiam petens a commisso Sanctimonialium regimine absolvitur. Cui clementissimus pater Hugo quam benignus extiterit, qua charitate eum foverit, quam pie, quam prudenter ejus infirmitatem consolatus fuerit, cujus sermo explicare poterit? Præcipuo etenim illius congregationis membro infirmante, merito compatiebatur ipse pater, qui quasi caput omnium cognoscebatur esse.

Job. 5. 17.

21. Eodem tempore præpotens quidam, nomine Lutoldus, de castello, quod dicitur *Rumelingen* *, lata quidem prædiarum aliarumque divitiarum locupletatus possessione, sed dulci filiorum carens successione, ex consensu suæ conjugis ad Cluniacense cœnobium perrexit, & prædiis suis ad altare beatorum Apostolorum Petri & Pauli liberaliter traditis, Filium Virginis pro æterna hereditate adipiscenda suum heredem constituit. Quo petente monachos secum dirigi, beatus Udalricus, incolumitate jam recepta, & vir venerabilis, nomine Cuno, a Patre monasterii cum eo mittuntur, quatenus per eorum industriam congrua monachis habitacula construerentur. Postquam perventum est, considerato locorum situ, elegerunt Montem-Rotgeri, in quo ædificia cœnobitarum mansioni idonea perspexerunt aptius posse fieri. Sed quoniam hiemalis inclementia ædificationem impediebat, reverendi seniores sæcularium hominum cohabitationem declinantes, in speluncam quamdam, a prædicto monte duobus milliaribus distantem, sese contraxere; ibique instantis Quadragesimæ dies, pane & aqua solummodo contenti, cum spirituali gaudio deduxere. Ibi ergo dum vellent secretius latitare, ut divinæ contemplationi arctius possent inhærere, in abdita solitudine turbam patiuntur, dum a multis frequentantur. Nam primo quidem paucis, magis novos homines videndi admiratione, quam suæ salutis causa ad se venientibus, beatus Udalricus prædicavit verbum vitæ; & exinde innumerabiles hominum turbæ ad eos certatim confluxere. Sed prudentissimus vir sibi solerter prospexit, Missarum sollemnia, Psalmos, & hymnos ex monastica traditione constitutos, necnon psalterium ex ordine decantans. Post hæc tamquam sibi animæ suæ Sponsum dicentem audiret: Surge, sonet vox tua in auribus meis; de dulcissimo quietis suæ thalamo foras processit, & erroneo populo adhuc rudi, adhuc animali, & solo nomine Christum confitenti viam salutis ostendit. Sic acuto prædicationis suæ vomere agrestium hominum corda scindens, ac peccatorum spinas audita eorum confessione eruens, remedia pœnitentiæ illis indixit: sicque per ejus eruditionem plebi eatenus in umbra mortis habitanti lumen veritatis oriri cœpit.

* al. cod. Limlingen.

Mittitur cum Cunone ad castrum Rumelingen.

Ubi ædificant monasterium.

22. Cumque ex diversis partibus, utriusque sexus & ætatis copiosa multitudo, tam pro corporum quam & animarum salute recuperanda, catervatim ad eos concurreret. Venit inter reliquos mulier quædam miserabilis, a parte cinguli usque ad ima pedum inflata morbo hydropis, & commaculata lepræ contagiis, quæ infirmitatis suæ miseriam servo Dei aperiens, consilium simul & auxilium illius flebiliter expetiit, ita inquiens: O serve Dei venerande, o infirmantium fidelis medice, infelici mihi, quia potes, celeriter succurre. Omnia quæ habere potui in Medicos erogavi, amisi rerum substantiam, nec adhuc evasi infirmitatis molestiam. Tu ergo calamitatis meæ misertus, fer opem quam exspecto, quia desiderii mei votum per tuæ sanctitatis meritum impleri posse non diffido. Hæc & his similia, quæ doloris acerbitas suggessit, illa cum gemitu proclamante, vir Dei misericordia, lachrymis ora rigantibus, aquam benedixit, infirma ægrotantis membra humiliter lavit, ac Domini clementiam pro illa suppliciter deprecans, a se in pace dimisit. Hanc per ejus orationem integerrimam post paucos dies recepisse sanitatem narravit prædictus venerabilis vir Cuno, veridicus videlicet testis, qui eam vidit post adeptionem optatæ incolumitatis.

Mulier hydropica & leprosa sanatur.

23. Hujus igitur miraculi fama longe lateque se per populares aures diffundente, tanto amplius cœpit homo Dei frequentari, quo prædicationis ejus verba signorum splendore videbantur illustrari: cum interea quidam immundo spiritu possessus adduceretur; ut pro ejus ereptione ad januam divinæ misericordiæ pulsaret Jesu-Christi famulus, exoratur. Victus itaque tam supplicantium prece, quam miseri hominis vexatione, Salvatori nostro, vivificatricem passionis suæ hostiam pro illo immolaturus ad altare accessit; perceptaque sacro-sancta Communione, arreptitium, ut & ipse salutare sacrificium sumeret, adduci præcepit. Sed sævissimus inimicus dolens suæ habitationis subsellium sub celeritate relictum fore, tam variis, tamque horrendis vocibus non cessabat intonare, ut multarum bestiarum greges coadunatos crederes; tantaque fortitudine ne adduceretur reniti cœpit, ut illum tam viri Dei præsentiam, quam sacram hostiam exhorrere patenter intelligeres. Jamque ductorum manu deficiente, præfatus Cuno acce-

Liberatur dæmoniacus.

accedens lassis auxilium tulit, rebellem ante altare statuit, & ore illius vi aperto dandi Eucharistiam locum dedit. Qua data, collectis viribus, quasi leo ferox concepto furore, ruptisque vinculis prosilit de cavea, ita de manibus se tenentium erupit infelix homo cum terribili insania: qui nisi a prænominato monacho perniciter post eum currente retineretur, de ipso prærupti montis præcipitio impulsu dæmonis elidendus corruisset, utpote qui totus in præceps ferebatur. In eodem loco dum coactus subsisteret, superna gratia largiente, & beati Udalrici oratione suffragante, inimicus fugatur, & sui sensus compos effectus homo sibi redditur. Hujus miraculi prædictus Cuno exstitit relator, vir sanæ theoricus, justitiæ & veritatis amator. Nam sanctus Domini cetera quidem vitæ suæ instituta, quæ huc usque pro nostro posse digessimus, quibusdam familiaribus suis rogantibus, immo compellentibus, simpliciter est locutus. Miracula vero, quæ per eum Dominus operatus est, non ipsius relatione, sed probabili discipulorum ejus comperta sunt assertione: dum enim laudes hominum fugit, suorum gestorum prædicator esse noluit. CIRC. ANN 1093. 14. Junii.

24. Ut ergo ad id unde paullulum digressi sumus manum reducamus, ubi jam tristi algoris asperitate discedente, læta vernalis temporis amœnitas blande cœpit arridere, venerandi Patres ad propositum opus redierunt, & officinas monasticæ quieti competentes, pro loco ac rerum facultate, construere curarunt. Quorum operi perficiendo, dum prompto animo circumpositarum plebium devotio auxilium præberet, eosque cum magno venerationis amore coleret; duo presbyteri in vicinitate positi, sui quæstus jacturam metuentes fieri, contra famulos Dei gravissimis invidiæ facibus sunt accensi. Quorum unus dum in cujusdam diei sollemnitate ad populum sibi commissum sermonem faceret, quasi in ænigmate loquens, ait inter alia; herbam quamdam pestiferam in illis regionibus germinare, quæ suæ perditionis veneno omnem illam terram infunderet, si contigisset eam fructum proferre. Cuncta plebs quæ aderat, his auditis, pavore & admiratione vehementi concutitur, & si tam periculosi germinis herba & ostendi vel eradicari posset, sollicite sciscitatur. Rursus perversus prædicator, virulenta suæ malitiæ seminaria cordibus illorum infundens: Monachi, inquit, isti a Cluniacensi cœnobio in has partes venientes, simulatione, avaritia, & invidia pleni, vestræ saluti omnino sunt contrarii, qui si inter vos coaluerint, suæque prædicationis nociva semina in cordibus vestris crescere fecerint; quidquid boni operis mea sollicitudo in vobis plantavit, citius perdetis, nec ullarum virtutum fructus proferre poteritis. Fusis ergo ad Deum precibus, ut eos divina bonitas a vobis alienare dignetur, supplicate attentius, ne eorum subdola doctrina & ficta sanctitas vestrum sensum decipiat, &, quod absit, vestræ salutis statum pervertat. Hæc & his similia cum dixisset, quibusdam minus peritis abominabiles preces pro illorum alienatione fundentibus, prudentioribus vero rem tacite secum considerantibus, præcurrens fama servos Dei edocuit, quæ & quanta malignus presbyter adversus eos rabido ore protulerit. Contigit exinde, ut idem sacerdos iter per prædictum montem ageret, & diei circulo terminante, superveniens caligo noctis reditum ad sua prohiberet; unde nimis anxius quid agere posset, quia cæcitas noctis tenebrosæ, viæque dispendium reversionem ejus impediunt, animo inter spem & metum posito, ad monachos Dei, quibus invidiose detraxerat, coactus divertit. Beatus vero Udalricus cum æmuli sui adventum cognovisset, ne malum pro malo redderet, obviam ei processit, hilari vultu eum suscepit, susceptum, ut monasticæ Religionis consuetudo deposcit, primum ad orationem duxit. Cui post impensa orationis suffragia, ut filius pacis pacem obtulit in amplexu & osculo caritatis, dulci illum demulcens alloquio, omnique humanitatis refovens obsequio. In crastinum vero caritative dimissus, divina compunctus inspiratione, pertractare secum presbyter cœpit, quam benigne, quamque officiose ab his susceptus fuerat, quos ipse gravissimis verborum jaculis impugnare non timuerat. Pro tanto igitur reatu pœnitentiam intra se agens, odium dilectione, detractiones laude, inimicitias pace commutavit. Ad propria etenim reversus, cum in proximo Dominicæ diei festo Missarum sollemnia in conventu plebis celebraret, monachos Christi, quos publica voce prius diffamaverat, magnis laudum præconiis extollebat, sese in eorum detractione reum protestans, culpæque suæ vinculum populi oratione relaxari sibi a Domino humiliter deprecans. Deinceps itaque firma ac sincera dilectione, benignissimo suo susceptori, ipsiusque fratribus connexus, patientiæ caritatisque eorum constantiam suis omnibus commendavit; ipseque cum parochianis suis ad Cellæ opus consummandum prompto animo illis auxilium præbere studuit. Sic hominis Dei pietas, sic patientia ejus & humilitas meruit remunerari, qui inimicum propter Dominum diligens, melius illum amando, quam adversando superavit, cui etiam cum opportunitas se obtulit benefacere non distulit.

Presbyterum æmulum patitur.

Quem caritate mitescit.

Reg. S. B. cap. 53.

25. Constructo igitur cœnobio, cunctisque rite dispositis, sanctus Pater, relinquens cum fratribus, qui jam illic coadunati fuerant, sæpe nominatum Cunonem, Cluniacum revertitur, ibique in grata mentis suæ solitudine aliquamdiu quiescens secum commorabatur. Sed quia fluvius iste magnus, qui jam plurimorum arentia corda irrigaverat, virtutumque fructus proferre fecerat, intra ripam sui alvei diu non fuerat includendus, ad alia

Cluniacum reversus Paterniaco præficitur.

ANN. CHR. 1094. 17. Julii.

rursus terrarum spatia infundenda est emissus. Nam Paterniacensium *a* monachorum curam jubente suo Abbate suscepit, quos suæ eruditionis fonte perfusos, perfectæque vitæ exemplo informatos, in bonis operibus florere fecit. Et quia non solum illos, sed & cunctos homines, quantum in ipso erat, salvos fieri cupiebat, Burohardum *b* Lausannensem præsulem, in cujus diœcesi præfatus locus est situs, Salvatori suo laborabat lucrifacere, quem omnem viam carnis ingressum, nec ad Jesu-Christi, sed ad sua lucra cognovit prona mente intendere, Cujus opera dulci ac salubri litterarum suarum admonitione sæpius conveniens, adhortabatur eum, ut religiosæ vitæ instituto demonstraret quid saluti, quid officio, quidve dignitati suæ congrueret: cujus correctioni tanto instantius imminebat, quanto in personarum acceptione minime judicabat. Sed Episcopus suæ saluti inimicus, quia Spiritus-sancti unctio cor ejus non docuit, admonitiones pii patris non attendit, auditum a veritate avertendo, & spatiosas mundi vias ambulando. Susceptum interea in eodem cœnobio Clericum quemdam Pontifici notum beatus Udalricus convenit, eumque si suus Antistes resipiscere vellet sciscitatus, multa super illius aversione est conquestus. Clericus vero pie simpliciterque loquentem patienter quidem, sed non simpliciter audivit, reversusque ad Episcopum dulcia viri Dei verba pervertens, ac aspera quæque de suis commentis adjiciens, graviter illum accusavit. Dumque homini per pravam adulationem studuit placere, Deum in suo famulo non veritus est offendere. Nam ad majorem suæ iniquitatis cumulum, animum Pontificis ad tam immanem commovit furorem, ut milites suos præmiorum pollicitatione ad servi Dei accenderet persecutionem, qui pecuniæ cupiditatem innocentiæ præferentes, diu innocentiæ justitiæque amatori insidias moliuntur, domnum Cunonem, cujus jam sæpe meminimus, Cluniacum pergentem comprehenderunt: hunc Episcopi sui reprehensorem existimantes, in quo ob satiandam crudelem Domini sui voluntatem nimiam impietatis suæ sævitiam exercuere, rebusque omnibus denudatum reliquere. Ille vero, ut vir timens Deum, flagellantis Domini judicium patienter sustinuit, ipsiusque provinciæ defensorem expetens, quis sit, quid pertulerit, quove pergere velit innotuit. Cujus adjutorio recepit sua, suisque persecutoribus pro sceleris sui erratu veniam postulantibus, prompta affuit indulgentia. Videns itaque memorabilis pater Antistitem ad tam apertas tamque crudeles inimicitias erupisse, cessit, locumque dedit iræ; ne injuriæ quæ sibi accessuræ erant ad gloriam meritorum, persecutori suo fierent ad perpetuæ confusionis opprobrium. Reversus etenim ad Cluniacensis cœnobii arcem, diversis munitam virtutibus, protegente Deo insidiatorum suorum evasit manus.

26. Quid illi eo tempore ad suæ sanctitatis indicium, & Abbatis sui tutelam divinitus sit concessum, breviter puto intimandum. Illis etenim diebus beatus Hugo pro monasterii sui utilitate, communi fratrum decreto, exteras nationes decreverat expetere, quod ne fieret, beatus iste sancto Spiritu edoctus, beato Magistro humiliter suasit; nec illum, licet aliorum votis contrarium esset, ad consentiendum sibi difficilem habuit. Ea nocte cum dormitum esset, vidit in somnis sanctus Abbas rejectis vestibus totum se denudari, & hoc superveniente nuditatem ipsius honeste cooperiri. Mane itaque facto, consiliarium suum accersiri jussit, illique visionem ex ordine narravit, gaudens se per ejus prudentiæ consilium periculum evasisse, quod se incursurum non dubitabat, si aliorum suasionibus voluisset acquiescere.

27. Qualiter vero beatum virum ad Alamannorum, Brisgaugiæ *c* videlicet partes, ad multorum salutem, per divinam providentiam contigerit pervenisse, cum omni gaudio & exsultatione mentis libet commemorare. Degebat in Brisacensi provincia miles quidam

Monasterio in Brisgoia præficitur

gloriosus, Hesso nomine, genere nobilis, sed nobilior fide, moribus animique devotione. Hic, divina gratia inspirante, veræ religionis amator effectus, prædia sua sanctæ Cluniacensi ecclesiæ delegavit, atque in ipsis divinæ servitutis scholam ad congregandos inibi theoricæ vitæ sectatores construi postulavit. Susceptis itaque in sua possessione monachis, cum habitatio monastico proposito minus idonea videretur, aliorsum vertit religiosam intentionem mentis. Locus igitur quidam in eadem regione situs, qui etymologiam sui nominis ex adjacentium camporum silvarumque virenti amœnitate ostendens, Gruningen dicitur, legitimo concambio facto cum duce Bertholdo, cujus ditioni subjacebat, studio & industria clarissimi viri Hessonis monachorum juris efficitur, qui quomodo regulari custodiæ aliquantulum aptior videbatur, constructis mansionibus, monachi illuc sunt translati; nec ibi, ut postea clarebit, stabiliter mansuri. Sed fit plerumque ut sacrorum locorum stabilitas & religio, quæ in sui primordio paullisper retardari videtur, procedente tempore, per Dei gratiam, & prudentium virorum industriam, in suo statu stabilius perfectiusque solidetur. Quod manifestius probabimus, cum sequentium rerum effectus descripserimus. Nam tandem post aliquot annorum curricula venerabilis pater Udalricus in omni

---

a Situm est in diœcesi Lausannensi; ubi ex decreto Capituli generalis anno 1326. debebant esse triginta monachi.

b Is Henrico Imperatori contra Gregorium VII. adhærens, ab eo Pontifice anathemate perculsus est anno 1076. ut ait Baronius, aliis anno 1075

c Brisgoia Germaniæ provincia, cujus caput olim Brisacum, hodie vero Friburgum urbs provinciæ primaria censetur.

omni norma cœnobialis vitæ ad unguem edoctus, a sancto Hugone ad præfatum locum dirigitur, quatenus per ejus studium atque laborem vinea cælestis Agricolæ inibi plantaretur. Qui commissi gregis curam sollicite cœpit agere, monitis & exemplis oves Christi instruens, qualiter se ab invisibilis lupi rabie possent deffendere. CIRC. ANN. 1093 14. Julii.

28. Non post multos itaque dies feliciffimi adventus ejus, bono virtutum illius odore jam se per regionem diffundente, offertur ei inter filiorum suorum manus matrona quædam nobilis, vexata furore sævissimi dæmonis, qua sub ipsis vinculorum nexibus, quibus ob immanitatem furoris stringebatur, in conspectu viri Dei pavendo fremitu variisque conatibus perstrepente, ut patenter intelligeres inimicum ejus præsentiam expavescere; frater quidam, Varinherus nomine, de meritis sancti Patris pie præsumens, suas preces adstantium votis simpliciter adjunxit, ita inquiens: „ O Pater sancte, qui omnibus in afflictione positis auxilium orationis tuæ clementi compassione „ impendis, cur super gravissima hujus miserrimæ mulieris vexatione solita pietate non „ moveris? Huic vel benedictionis tuæ munus largire, quatenus ab infestantis inimici liberari valeat invasione. „ Quibus auditis vir humillimus vehementer obstupuit, fratremque quasi simpliciter locutum, quod talia de ipso præsumeret, gravi indignatione coarguit, dicens; se hominem peccatorem, nullius meriti dignum esse, per quem divina miseratio sospitatem illi dignaretur conferre. Salutem tamen illi a vero medico Jesu-Christo, sed non in sua præsentia adipiscendam, imprecatus abscessit: ac secreto ingressus ecclesiam, corde contrito, spiritu humiliato, lacrymis uberrimis Domino pro illa supplicavit. Nec diu distulit superna clementia vota supplicantis amici, quem ob suæ humilitatis custodiam, declinare vidit laudem favoris humani. Comitibus etenim miserandæ mulieris cum mærore eam reducentibus, ipsa subito de manibus eorum in terram corruit, ac quasi per unius horæ spatium, usu loquendi substracto, moribunda jacuit. Ibi itaque superbo hoste, per humilitatem servi Dei adhuc precibus incumbentis, de vase quod possederat ejecto, matrona surrexit incolumis, ac reversa cum suis gratias egit Deo, ejusque fideli famulo, per cujus meritum receperat gaudia optatæ sanitatis. Hoc miraculum prædicto fratre Vvarinhero referente cognovimus, qui adhuc superstes vivit in domo Dei, sanctæ simplicitatis & innocentiæ monachus. Dæmonia cam liberat. Auctoris ætas.

29. Cum ergo in præfato loco servus Dei aliquo tempore mansisset, anxiari cœpit, quod ovium suarum caulas nequaquam in tuta mansione, sed quasi in mediis luporum faucibus, vidit constitutas. Idem etenim locus, licet sui amœnitate spectantium oculis grate arrideret, licet ubertate fructuum labori cultoris respondeat, patet tamen undique accessibus viarum, circumfunditur frequentia sæcularium hominum, artatur penuria multarum rerum, monasticæ quieti necessariarum. Quæ omnia vir altioris ingenii sollicite perpendens plurimum obsistere spirituali professioni, filios adoptionis, quos a carnalium hominum vita & moribus alienos voluit exsistere, etiam loco ab illorum visu & auditu satagebat segregare. Cujus rei cura, diversos anfractus eremi Brisacensi pago adjacentis perlustrans, invenit tandem locum ex antiquorum traditione, Cella nuncupatum, a sæcularium turbine longe remotum, nemorosa arborum densitate consertum, irriguum aquarum fluentis, florigeris amœnum pratis, & per omnia opportunum cautelæ vitæ monachilis. Hunc igitur omni desiderio amplexatur, Burchardum *a* Basiliensem antistitem, ad cujus ius spectabat, cum nobilibus viris convenit, & sub multorum testimonio probabili recompensatione facta, fratribus suis eorumque successoribus perpetuo jure habitandum acquisivit. Transferens igitur athleta Christi vineam de Ægypto, & velut alter Moyses ducatum præbens Dei populo, introduxit eum in eamdem solitudinem, ut per duros & asperos labores patienter exercitatus, intraret tandem terram lacte & melle manantem. Monachos ad Cellam transfert.

30. Constructurus autem monasterium cum Religiosis fratribus, prælato sanctæ Crucis signaculo, locum futuræ fabricæ perlustrat, ac precum vota suppliciter persolvens, ipsum aqua sanctificationis consecrat. Ipse quoque ad fundamentum ponendum primus sarculo terram aperit; deinde exemplum magistri discipulorum devotio subsecuta terram certatim egerit. Hæc idcirco commemoravimus, ut præsentes & subsequentes semper habeant in memoria, a quanta sanctitate & religione præfati loci surrexerint primordia. Cum tandem sub magna rerum penuria ejusdem ecclesiæ ædificium esset consummatum, in honore summorum Apostolorum Petri & Pauli constat esse dedicatum.

31. Hujus igitur sanctissimi Patris studio atque meritis post Deum præcipue est adscribendum, quod primum in ea eremo militiæ cælestis Regis quoddam gymnasium noscitur esse constructum, vel quod inibi Deo serviens fidelium populus merito & numero est adauctus. Accensa etenim hac splendidissima lucerna, & bonorum operum exercitiis super candelabrum eminenter posita, multi in tenebrarum caligine constituti gaudebant se illius claritate illustrari. Nonnulli etenim de magno & spatioso hoc mari cupientes emergere, Primus hanc eremum incolit.

a Is anno 1103. sancto Hugoni monasterium sancti Albani in Basileensi suburbio concessit.

CIRC. ANN. 1093 14. Julii. Divitiarum contemptus. ejus sanctitatis consilium non dubitabant expetere. Sed vir beatus, licet ad fratrum suorum sustentationem terrenarum rerum valde indigeret supplemento, nullum tamen sibi attraxit sermone composito. Nam magnis quoque viris divitiarum gloria fultis, gratia conversionis eum adeuntibus, proposuit loci paupertatem, districtionem Regulæ, propositi laborem; suadens ut alia expeterent monasteria, ubi non constringerentur tam grandi rerum inopia. Qui Deum non ficte sed veraciter quæsierunt, spondentes se dura quæque & aspera propter spem vitæ æternæ patienter subituros, sub tali magistro jugum Christi susceperunt. Hi non solum rebus quas reliquerant loci indigentiam plurimum supplevere, verum etiam seipsos relinquentes, per religiosæ vitæ conversationem nominis sui professionem ornavere. Venerandi etenim Patris monitis instructi, moribus ædificati, meritis adjuti; de peccatoribus justi, de carnalibus spirituales, de terrenis cælestes sunt effecti.

Sanctimonialium monasterium ædificet. 32. Cum itaque totius Religionis amator lucrandis animabus propensius invigilaret, sollicitus fuit, ut etiam muliebrem sexum faucibus antiqui hostis subriperet. Unde in villa, quæ *Bolesvviler* dicitur, distans a monasterio fere milliario uno, non solum eas collegit, quæ maritales delicias postponerent; verum etiam quæ virginali decore candentes, cælestis Regis sponsæ vocarentur, & essent. Hæ sub utraque conditione sæculo renuntiantes, cum nitore castitatis, accensisque lampadibus, in adventum Sponsi sui sese satagebant præparare, quatenus cum eo cælestis aulæ thalamum mererentur intrare. Ad quas, quia secundum narrationis seriem pervenimus, miraculum quoddam, quod apud illas vir Dei, dum in eadem villa consisterent, perpetravit, silere non debemus. Quadam etenim vice spiritualis Pater easdem filias suas, quas Christo genuerat, more suo exhortationis gratia visitabat: cui una ex ancillis Dei, Vinnecha * nomine, filiam suam virginem sacram, quam secum de mundi naufragio ad monasticæ quietis portum adduxerat, benedicendam offerebat. Nam invaserat faciem illius cancer, morbus letalis, jamque miserando modo nares corroserat usque ad confinium labii superioris, super cujus plagam cum ea vice, secundoque adveniens, medicinalem Omnipotentis misericordiam suppliciter invocasset; ut in tertio adventu suo malum morbi latius crevisse conspexit, solita pietate commotus, erumpentibus lacrymis, puellæ inquit: Quid est, filia, quod antiqui hostis invidiam adeo tibi prævalere video, ut orationibus servorum Dei non valeas liberari de hujus passionis incommodo? nam in virtute Jesu-Christi confidebam te jam incolumitati esse restitutam. Hæc dicens, locum vulneris ex omni parte sanctis manibus ambiendo, apposito simul orationis antidoto contrectat, ac sic eam dimittens, in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis imperat, ne amplius ex illa infirmitate ullam molestiam sustineat. Quod viri Dei præceptum celer effectus subsequitur. Nam eadem hora puella cum naris purgatione vermem ad instar parvissimæ testitudinis projecit, cunctisque qui aderant gaudentibus, sanata Dei magnalia ac beati viri merita non tacuit. Hoc gestum ejusdem venerabilis feminæ, matris videlicet sanatæ virginis, aliorumque testimonio ad nos constat esse perlatum, quorum fides & devotio virtutis præbet incitamentum.

Unam a cancro liberat.

* al. Wanchaa.

33. Operæ pretium esse existimo, præconiis signorum illius paullisper intermissis, laudabilem vitæ ejus conversationem texere, ut posito fundamento, miraculorum ædificationem aptius postmodum videamur exigere. In primordio quidem conversionis ejus pauca de morum illius qualitate perstrinximus; hic vero qualiter suscepto hujus loci regimine vixerit, qualiter docuerit, ob multorum utilitatem pro nostris viribus breviter evolvendum putamus. Nam in hujus nostræ fragilis, jamque ad occasum vergentis, ætatis tempore, deficiente jam sancto, ut ita dicam, mirabilius est sancte & innocenter vivere, quam exteriora miracula quæ cum electis & reprobis communia sunt perpetrare. Erat igitur beatus iste fide firmus, spe certus, gemina caritate refertus, mundus corde, pius voluntate, discretus in simplicitate. Erat etiam in consilio circumspectus, in sermone disertus, omni actione sua compositus; constans in adversis, humilis in prosperis, nec nimis in severitate rigidus, nec in hilaritate remissus: sed honesta gravitate temperatus, justitiam dilexit, iniquitatem odio habuit, supernique Arbitri voluntatem in omnibus sectari studuit. Misericordiæ pietatisque visceribus plenus, mira mansuetudine & invicta patientia præditus, egregiis quoque studiis floruit, velut sequentis series narrationis declarabit. Nam circa salutem fratrum suæ providentiæ commissorum valde fuerat sollicitus, omnimodis ad hoc invigilans, ut sub ipsius magisterio nullus vel religionis vel animarum utilitatis subreperet defectus. Unde ipse primus ordinem regularis disciplinæ in eodem cœnobio servandum statuit, qui ipso auctore ac doctore in augmentum Religionis excrescens, hodie quoque, Dei gratia, meritisque ipsius opitulantibus, salvus consistit. Nam cum adhuc pauci numero essent fratres, qui sub ipsius regimine Domino serviebant, tam exemplo ejus & admonitione, quam propria voluntate perfectiorisque vitæ desiderio, traditiones Cluniacensium Patrum, Ordinisque districtionem observare satagebant: in tali namque tantoque magistro sese quasi in lucidissimo speculo considerantes, formamque cui imprimerentur ante oculos habentes, de virtute in virtutem studebant proficere, ut tandem Deum deorum in Sion mererentur videre. Ipse quoque, secundum Apostolicæ institutionis regulam, prout cuique competebat, in omni patientia & doctrina

Virtutes ipsius.

ctrina arguebat & obsecrabat, non piger in sollicitudine, ne remissio ullum in propositi fervore negligentiæ torporem posset generare. CIRC. ANN. 1093

34. Ipse primum, petente Vuillelmo Hirsaugensis cœnobii reverendissimo abbate, Alamanniæ monasteriis consuetudines Cluniacensis ecclesiæ invexit, quas plerique monasticæ Religionis amatores, tanto studio tantaque veneratione observant & amplectuntur, ac si opes regias se habere gratulentur. De quibus duos libellos luculento sermone composuit, quorum conscriptio tam per Alemanniæ, quam & aliarum regionum monasteria longe lateque pervolavit, quos si forte leges, quasdam divinæ servitutis aliorumque officiorum, necnon obedientiæ, humilitatis, fraternæque caritatis leges conscriptas in eis reperire, studium, ingenium quoque, sapientiamque viri inibi manifeste poteris cognoscere. Erat enim homo iste doctus paterfamilias in regno cælorum, proferens de thesauro suo nova & vetera, unde multos ad scientiam erudivit; ideoque sicut stella in perpetuas æternitates fulgebit. Quoties ad circumpositorum Abbatum, sive monachorum cœnobia visitationis gratia veniebat, non ut hominem, sed ut re vera magni consilii Angelum, cunctorum devotio cum omni eum reverentia & alacritate suscipiebat. Cujus dilectio illorum cordibus adeo insedit, ut eum Ordinis sui Patrem ac doctorem appellarent, hodieque nomen & sanctitatis ejus merita in benedictione commemorent. 14. Junii. Consuetudines Cluniacenses scribit.

35. Qua vero austeritate athleta Christi corpus suum castigarit, ne cum aliis prædicans ipse reprobus efficeretur, fragilitas nostra vix referre valet. Primo anno quo divina dispositione populum Dei regendum suscepit, quadragesimales ipsius anni dies in panis & potus, qui ex aquæ hordei sive avenæ permixtione confectus, vulgo cervisia dicitur, perparco sumptu exegit; sicque suam devotionem, familiæque Christi salutem, cui speculator positus fuerat, summo rerum Speculatori commendavit. Alioque tempore, cum naturalis necessitas poposcisset, tam tenuiter ab eo cibus sumebatur, ut potius cogi quam velle videretur. Plerumque ad principalem mensam sedens, circumvallante se fratrum corona, prægustatis paulisper escis, refrænans edendi appetitum, spiritualibus epulis animam suam delectabiliter pascebat; psalmis orationibusque vacans, cælo totus intendebat. Nonnumquam etiam præ nimia lassitudine somno superveniente correptus, communi refectione completa, ab aliquo fratrum facto signo, surgere est admonitus. Quid dicam? Quod numquam lautiores epulas, nisi summa infirmitate cogente, quæsivit. Quid? Quod nec saporem quidem, vel in simplici cibo attendit. Quod apponebatur ei, non in concupiscentia, sed ad necessitatem corporis simpliciter & cum gratiarum actione sumebat; nec dulcia avidius, nec minus sapida gustans despectius. Ejus austeritas.

36. Vigiliæ ejus vigiliæ longæ & laboriosæ, & quæ pæne ipsam naturam debitis obsequiis viderentur defraudare. Nam cum fessos artus repausandi gratia lectulo collocasset, ubi parum somni prægustavit, excussis membris de somno, ecclesiam intravit, crebrisque suspiriis psallendo & orando seipsum holocaustum medullatum Domino in ara cordis mactavit. Nonnumquam etiam in stratu suo jacens vel residens, animam suam in conspectu Domini effudit, & secundum Psalmographi sententiam, laborans in gemitu suo, lavansque per singulas noctes lectum suum, lacrymis suis stratum suum rigavit. Cumque vero ad magnam illam cælestis Agni mensam accessisset, ut sacro-sancta passionis ipsius mysteria celebraret, mox totus lacrymarum undis fluebat, totus in Deum fontem vivum sitiebat. Tantam si quidem compunctionis gratiam habebat, ut aliquoties cum nec vocem ederet, nec labia moveret, quasi divino examini assistens, copiosa fletuum effusione totam faciem rigaret. Anima quippe ejus, omniaque ejus interiora nomen sanctum Domini benedicebant. Quem cum quidam discipulorum ejus pane lacrymarum die ac nocte pasci perpenderet, admiratus super jugi illius afflictione, cur se tam inconsolabili luctu attereret præsumpsit inquirere. Cui servus Dei humiliter respondens: Primo, inquit, delictorum meorum maculas abluere cupio. Secundo exilii mei ærumnas & labores defleo. Tertio, nos qui monachi censemur, multos numero, paucos esse merito lacrymando perdoleo. O beatum virum! O beatas lacrymas! quas & rationabilis causa produxit, & humilitatis commendatio in audientiam superni Arbitri admisit. Vere, inquam, felicem, qui cum beatis in hoc sæculo languentibus, divinæ consolationis exspectavit repromissionem. Vigiliæ.

37. Silentii quoque tam diligens custos fuerat, ut a mane usque ad signum primæ horæ precibus & contemplationi sæpissime incumberet, & sic demum oris claustra ad doctrinæ ædificationisque verba referaret. Sed & omni tempore, aut utiliter tacere, aut fructuose loqui studebat; sicque cum Psalmista orabat: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*. Nam ut fratribus quoque suis certas silendi vel loquendi metas poneret, mystico sacroque jejunii tempore, tertiæ horæ laudem horologio constituit significandam, ut determinatam taciturnitatis seu necessariæ locutionis regulam observantes, sacris diebus debitam impenderent reverentiam. Jam vero, ut brevi locutionis cingulo specialia ejus comprehendam studia, orationi lectio, lectioni salutaris doctrinæ admonitio, admonitioni scribendi vel dictandi crebra successit exercitatio. Si quid autem pro monasterii vel fratrum utilitate tractandum erat, id cum moderata gravitate fiebat. Sæpius tamen altius ingemiscebat sese ex suscepti officii cura temporalibus vitæ negotiis vel Silentium. Psal. 140. 3.

CIRC. ANN. 1093 14. Julii. ad modicum implicari: cum Maria potius pedes Domini incessanter cupiens exosculari, quam cum Martha exterioris ministerii sollicitudine occupari. Utriusque tamen vitæ typum rebus expressit, quia spiritualem quietem dulciter amplectens, activæ etiam vitæ administrationem non deseruit. Operibus enim misericordiæ cum omni studio & hilaritate insistens, omnes supervenientes hospites, ut Christum suscipere, illisque humanitatis officia summa cum devotione curabat impendere: quos non solum carnalibus beneficiis fovit, verum etiam dulcissimo exhortationis sermone, veluti saluberrimis quibusdam ferculis, animas æque refecit. Illius quoque membris, qui propter nos egenus factus est cum dives esset, Christi videlicet pauperibus, hic pauper Christi maxima cura, sanctaque intentione, ut revera ipsorum capiti servivit, quos etiam patronos suos, suosque dominos appellavit. Hos ipse jejunus pavit, horum in sinum eleemosynam abscondit, pedes lavit, capillis extersit, sancto ore osculari non despexit; quorum ut nuditatem contegeret, se plerumque non erubuit denudare, ne carnem proximi sui videretur despicere. Aliquoties in itinere constitutus, si pauperem nudum obviam habuit, a via secretius divertens, lumbare indumentum, quo inferiora corporis tegebantur, latenter eductum, nudo tradidit induendum; reputans secum laneum vestimentum, quo utebatur propter suam asperitatem, pauperi minus esse acceptum.

38. Venit aliquando ad eum quædam paupercula veste religionis induta, cupiens tam largitate ipsius perfrui, quam verbo consolationis recreari. Hæc ut in pedibus sancti hominis soccos pilosos contra algoris violentiam valde commodos conspexit, dari sibi eos Caritas in pauperes. supplici voce rogavit. Nec mora, sanctus Pater exutos soccos petenti libens tribuit, quia Christum in paupere & attendit & honoravit. Parva quidem hæc & relatu indigna viderentur, si muneris quantitas, potius quam caritas affectus dantis, a superno cordis inspectore pensaretur. Nec illud prætereundum est, quod fidelium oblationes ad aliorum necessitates sæpius transmisit sublevandas, amplius in hoc diligens proximum quam seipsum, cujus indigentiæ magis quam suæ voluit esse consultum: his bonorum operum exercitiis præcurrentibus, dilectus Deo & hominibus est effectus. Honorabant illum Principes, diligebant eum multi nobiles ac divites, & ut patrem colebant illum pauperes. Quanti prægravati mole peccatorum ejus prudentiæ quæsierunt consilium, & sanctæ intercessionis auxilium! Quanti salutari illius compuncti exhortatione, correctioris vitæ instituta assumentes, de tenebris ad lucem, de vitiis ad virtutes transiere! Erat enim vir iste omnibus conformis, omnibus affabilis, nullius personam despiciens; secundum Apostolum, omnibus omnia seipsum faciens. Hæc de imitabili illius conversatione succinctæ transcurrisse sufficiat. Nunc ad describenda miraculorum ejus insignia sermo recurrat.

39. In vico, qui *Amparigen* dicitur, plebejus quidam carnium utens edulio, infixo Os ex hominis gutture pellit. gutturi suo osse prægrandi, intolerabili addictus est supplicio. Dumque dolor adeo vehemens esset, ut sibi hujus vitæ spiraculum intercipi putaret; remedium, quod medicinali arte consequi non potuit, per beati Udalrici orationes sibi a Domino conferri posse non dubitans, ejus consilium simul & auxilium expetiit. Cui cum calamitatis suæ miseriam lamentabiliter aperuisset, vir misericordiæ afflictioni ejus ex intimis visceribus compassus, dulcibus eum verbis consolans, monet ut habeat patientiam, & flagellum corripientis Domini peccatis suis attribuat. Deinde locum doloris consignat sanctorum Reliquiis, potatque eum aqua sanctificationis. Consilium quoque dedit infirmo Romanæ urbis mœnia, summorum Apostolorum gloriosissimo triumpho insignita, cum primum opportunitas accidisset, adire; ipsorumque patrocinia pro corporis & animæ incolumitate devote expetere. Cujus consilio voluntarie acquiescens, redit ad propria, injunctum sibi negotium exsequi cupiens prompta obedientia. Ea nocte cum sese miserabilis homo sopori dedisset, prorumpente sanguine, sævissimus ille gutturis aculeus quadam vi evellitur; quia dolor ibi locum diu habere non potuit, super quem homo Dei sanctorum pignora, adjuncto pariter suæ orationis medicamento, tetendit. Ereptus igitur de faucibus mortis, inopinata sua sanitate amicos & affines suos lætificat; remeansque ad beatum Udalricum suæ salutis patronum, gratiarum actiones pro adepta sospitate referre non cessat. Vir autem Domini, ob suæ humilitatis custodiam non suis meritis, sed sanctorum Apostolorum potestati sanitatem ipsius docens adscribendam fore, ad quorum limina eum destinabat dirigere, monet illum sollicite, ne injuncti itineris laborem negligat assumere.

40. Beatus pater egressus est aliquando pro monasterii utilitate, quodam fratre viro nobili, cui nomen erat Egeno*, qui ejus ductu mundum vicerat, quique hæc quæ subscribenda sunt retulit, secum pariter comitante. Erat tunc frigoris asperitas nimia, solitoque gravius inhorruerat hyemalis inclementia. Sanctus autem Domini psalmis & canticis spiritualibus, quoties erat in itinere, semper intendebat, nec umquam gravitatem silentii nisi magna urgente necessitate solvebat. Dum ergo psalmis & orationi more suo vacaret, intusque in amore Dei totus flagraret, frigore foris contra se invalescente, in corpore adeo obriguit, quod vix vel vocem edere, vel labia movere potuit. Quod videntes qui in comitatu ejus aderant, ilico mente consternati, qui ne id fieret prævidere inertes fuerant & incauti, festinato cursu quamdam villam intrabant, ejusque necessitati copiosum ignem

* al. cod. Egino.

nem præparabant: quos præeuntes, senior uno cliente secum comitante subsequitur, ac domum intrans, ab obsequentibus sibi juxta foci incendia collocatur. Cumque tacitus sedens, psalmos secum ruminaret, & seniles artus ad igneum calorem resoveret; flamma sursum evolans ligni fasciculos supra ignem ad siccandum positos raptim invasit, altiusque consurgens tecti altitudinem apprehendit. Hinc familiæ clamor attollitur, a vicinis ad extinguendum ignem undique concurritur, domus substantia certatim ejicitur, jamque acrius sæviente flamma, venerabilis pater domum exire rogatus, ne ab ignis violentia læderetur, immobilis perstitit, expansisque ad cælum manibus, hujusmodi precem ad Dominum fudit. Domine, inquit, Jesu, Domine Jesu adjuva nos. Quo dicto, signum sanctæ crucis flammis opposuit, manus intra vestem reduxit, ipsamque supra focum cui adstabat expandit. Dum ergo orat, dum sanctos Dei suppliciter invocat, non solum ignis quem veste cooperuerat in carbones redigitur, verum etiam flamma totam domum jam devastans, ac si valida imbrium abundantia perfusa subito extinguitur. Ipse ab incendio nec corpore nec vestimento læsu liberatur. Quis, Deus æterne, omnipotentatus tui magnalia dignis laudum præconiis valet extollere? Ecce iterum antiqua magnitudinis tuæ miracula non dedignaris renovare: sicut quondam tres Hebræos juvenes, Chaldæis incendiis pro tui nominis confessione deputatos, illæsos eripuisti; ita nunc famulum tuum, velut in æstuanti fornace stantem, teque invocantem, in mediis flammis ita intactum conservasti, ut nec fimbria vestimenti ejus ulli pateret læsioni. Sicut tunc medium fornacis quasi roris flantem *, Angelo in eam descendente fecisti; ita nunc per merita fidelis tui, voracem flammam omne illud ædificium destruentem cælesti virtute compressisti. His ita gestis, sanctus Pater populares, qui ad extinguendum ignem convenerant, dulci sanctaque prædicatione recreat, monens, ut omnem spem suam in summo rerum Ordinatore constituentes, sic vivere studerent, quatenus ab æternis gehennæ incendiis, Deo propitio, liberari valerent. Qui omnes læti & alacres, Deumque in mirabilibus quæ viderant glorificantes, ad propria sunt reversi.

CIRC. ANN. 1093 14. Junii.

Incendium extinguit.

* f. fontem

41. Inter hæc tacendum non est, quantam Deus tentationem famulo suo, ipsiusque discipulis immiserit, & quam mira clementia eum cum suis de imminenti angustia liberaverit. Enimvero cum quidam in Brisaugiæ finibus stuprum cum noverca sua illicite commisisset, & scelere diffammato, oculos civium suorum præ contumelia ferre non potuisset; adiit venerabilem Constantiensis ecclesiæ pontificem Gebehaldum a, ab illo pro commisso crimine pœnitentiæ accepturus remedium. Qui misit eum ad cognitam sibi beati Patris sanctitatem, petens ut in numero fratrum, qui vulgo Barbati dicuntur, susciperetur: quatenus sub ejus regimine per duros obedientiæ labores, delicti sui veniam adipisci mereretur. Suscepta legatione Pontificis vir Dei, rem ad fratres detulit. Sed quia locus in proximo erat, ubi idem vir tam nefandam rem commiserat, voluntati ejus minus annuendum putabant: verentes ne aut culpam ex loci propinquitate iteraret, aut opprobria hominum sustinere non posset. Quapropter miserabilis ille, incertus quo se vertere posset, invento tandem consilio, suis ignorantibus, Hirsaugense cœnobium expetiit, sæculo renuntiavit, correctioris vitæ disciplinam assumpsit. Hinc igitur callidus omnium bonorum adversarius, materiam sæviendi in Dei famulum ejusque discipulos se invenisse gavisus, qui proprios conatus in eosdem diu frustra exercuerat, novos hostes in eorum persecutionem excitabat. Ipsius etenim, ut putatur instinctu, miraque Dei permissione, hujuscemodi fama totam subito pervolat regionem, cunctis dicentibus, hominem illum suis oculis subtractum, ab illius loci monachos conversionis gratia pervenisse, & arundine ori ejus imposita, subterraneo specu, quasi pro pœnitentia obrutum fuisse, arundine vero casu remota, inventum post triduum mortis subisse supplicia. Hinc furor totius populi contra eos accenditur, hinc servi Dei spectaculum & opprobrium cunctis habentur. Erat tunc tempus messis triticeæ, quando hæc infortunia viro Dei sociisque ipsius obviavere. Adduntur suspicionibus suspiciones, blasphemiis blasphemiæ, maledictiones maledictionibus. Nam ea tempestate ex occultis terræ finibus *, imbrifera nubes circa cœnobium ascendens, paullatimque sese per totam regionem spargens, pluviarum inundationes comprovincialibus ingerebat; unde nec meti, nec fœnum colligi poterat. Cum vero filii tenebrarum filios lucis multo acrius maledictis & blasphemiis insectantes, ajebant: Ecce quanta mala, quantas calamitates a pestiferis illis patimur. Ecce enim, ecce nubium densitas & imbrium tempestas de exsecrabili illo consurgit loco, ubi defuncti cadaveris obruta jacet corruptio. Istos non monachos, sed simulatores homicidas & perversores, cur sinimus inter nos vivere, quorum nefas nec cælestis indignatio sustinet inultum esse. Istos de nostris finibus studeamus expellere, ut nos cum nostris salvi possimus consistere. Inter hos turbines spiritualis Pater, super quem præcipue totum pondus tribulationis incumbebat, oves suas, quas a luporum dentibus lacerari vidit, fortissima patientiæ arma assumere monebat, dicens: Omnes in Christo Jesu pie volentes vivere oportere persecutionem ab iniquis sustinere. Singulos quoque nunc publice, nunc privatim monebat obnixius insistere orationi; quatenus per summi Patris consolationem, ab imminentibus anxietatum fluctibus

Patitur adversa.

* f. finibus.

a Gebehardus hujus nominis tertius, ex monacho Hirsaugiensi factus est episcopus anno 1082. hancque sedem ad annum usque 1116. difficillimis temporibus tenuit.

CIRC. ANN. 1093 14. Julii. ctibus citius mererentur liberari. Hinc ergo preces multiplicant, psalmos cum gemitu cordis decantant, pauperes reficiunt, Dominumque, quasi in navi dormientem, ut imperet ventis, & tranquillitatem faciat excitare contendunt. Cum vero inter hæc nullatenus sedari posset tumultuantis populi fremitus, nec ulli monachorum liber e cella concederetur egressus, beatus Pater legatum suum misit ad Ducem Bertolfum, statuens, ut si ipsius judicio placeret, monachum suum per exstructi ignis rogum ad comprobandam ipsorum innocentiam transire juberet. Constituitur itaque dies, & examinis sententia adhuc suspensa, ille, pro quo tota tempestatis procella fervebat, Dei nutu ex insperato supervenit, & viva adventus sui præsentia monachos de impositi criminis obbroprio exemit. Sic omnipotens Deus, qui est adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, famulos suos quos utiliter ad tempus probavit, probatos misericorditer liberavit, & apud omnes apud quos diffamati fuerant magnifice glorificavit.

Probatio per ignem.

42. Adhuc aliqua de miraculis beati viri paginis sunt inserenda, quæ sanctitatis ejus præclara quædam sunt indicia. Quodam tempore contigit beatum Udalricum ad villam, quæ *Vvaltchiretba* * dicitur, devenire, uno monachorum secum pariter comitante. Ubi dum ob sanctæ opinionis reverentiam, a quorumdam devotione in hospitium honorifice fuisset susceptus, monachus ejus valida infirmitate subito est prægravatus. Mane itaque discessurus, cum infirmus ejus comitatui nulla virtute posset adjungi, sequestratus ab aliis, cum gemitu & lacrymis Dominum pro fratris incolumitate precabatur; ac venerandam virginem Margaretam, cujus in eadem villa memoria est, inter alias sic affatur: Num, inquit, tibi placet Margareta, quod monachus meus, quem ad tuæ ditionis locum incolumem adduxi, tanta debeat infirmitate detineri. Redde eum, redde sospitati, quem sanum in tuo loco suscepisti. His dictis ad infirmum fratrem festinanter regreditur, sciensque omnia possibilia credenti: Surge, ait, in nomine Domini, ut quemadmodum simul huc venimus, ita pariter hinc hiscedamus. Nec mora, ad vocem jubentis, monachus, ac si divinitus imperatus, nulla debilitatis vestigia in se ostendens, sanus surrexit, iter senis comitatur, Deus in his glorificatur.

* al. cod. Svvaldhiers.

Infirmum sanat.

43. Cum passim fama sancti Patris percrebuisset: Basilea * quoque civitas populosa, a miraculorum ejus gloria nequaquam exstitit aliena: quam vice quadam ingressus, a prædivite quodam, cui nomen erat Anno, devotissime est susceptus. Cui postea quam idem paterfamilias hospitalitatis jura cum omni charitatis officio impenderat, filium suum egregiæ indolis flore adornatum, benedicendum sanandumque illi offerebat. Qui cum jam id ætatis esset, ut naturali pedum officio, firmis gressibus uti deberet, sine incessu tamen remanserat, omnemque spem ambulandi parentibus suis abstulerat. Quod cum Pater ipsius servo Dei mæsto sermone retulisset, nihil diffidens de meritorum ejus dignitate, dulce pignus gremio reverendi senis imponens, una cum matre infantis affatur eum supplici voce: Rogamus pietatem tuam, Pater venerande, quatenus pro hoc infante divinam misericordiam digneris exorare, ut omnipotens Deus, qui nobis eum concedere dignatus est, ipse ei naturale gradiendi munus largiendo, corda nostra lætificet. Quorum precibus vir Dei commotus, ut erat misericordiæ visceribus plenus, ad infantem adhuc in gremio suo sedentem mitissimos dirigens obtutus: Almæ, inquit, Mariæ virginis Filius clementer annuere dignetur, ut in tuo profectu parentum tuorum animus lætificetur. His dictis, parvulum in terram statuit, statimque ille longiuscule deambulans, post paucos dies firmis vestigiis innitendo, quo voluntas tulit incedens, nullius egebat adminiculo. Is nunc robustæ vir ætatis, perpetrati in se miraculi causa testisque exsistit, in quo homine pulchra manus Omnipotentis pulchræ excellentisque staturæ plasma confinxit.

* Basle.

Infanti gressum impetrat.

44. Hæc de beati viri vita, (sive gestis multis, quæ scribi possent, brevitatis studio omissis) fidelium memoriæ tradidimus. Hinc qualiter ad æterni Regis palatium, velut miles emeritus immarcescibilis gloriæ diademate coronandus, intraverit commemoremus. Cum ergo Dominus Electum suum, post decursa hujus vitæ stadia, bravio æternæ beatitudinis remunerare decerneret, ad labores & tentationes ejus labores addidit & tentatione, ut & gloriam meritorum ejus copiosius augeret, patientiæque ejus exemplum posteris proponeret. Nam ademit illi usum alterius luminis, quo solo utebatur per spatium longi temporis. Ipse vero viriliter agens, ac Dominum patienter sustinens, cum Apostolo dicebat: *Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus*. Tunc ergo orationi, psalmorumque decantationi, necnon auditioni sacrarum lectionum, tanto studiosius ac liberius adhærebat, quanto nullius alterius administrationis cura occupari poterat, talibus studiis facile consolans damna ablati luminis.

Cæcus. 1. Cor. 4. 9.

45. Taceri hic non debet quam dilectionem, quamque compassionem beatus abbas Hugo beato discipulo exhibuerit, ubi illum tali flagello a Domino visitatum cognovit. Quem enim sibi eadem sanctitatis conscientia, eodem spiritus amore indissolubiliter conjunctum vidit, num illum non diligere, num illi non compati debuit? Prosequente etenim fratrum suorum pio voto, misit venerabilem virum Cunonem ad eum revocandum: quatenus & misericordiam & charitatem, quam apud eum sancte vivendo promeruerat, illi impenderet, suamque ecclesiam tanti meriti viro, ac defuncti corporis pretio adornaret. Sed quia Dei nostri clementia pie disponens omnia, idem cœnobium tali patrocinio privare

Cluniacum redire non vult.

vare noluit, vir sanctus locum quem regendum susceperat, quem vivens diligebat, quem & miraculorum gloria post mortem illustraturus erat, deserere humiliter recusavit. Reverso ad se nuntio, cum cognovisset venerabilis Abbas votum suum circa sanctum virum impleri non posse, indulgens illi si quid in eum, ut est humana fragilitas, deliquisset, veniam coram præfato Cunone prostratus humiliter accepit, pro se apud beatum Udalricum accipiendam, si vel ipse eum quoquo modo offendisset: quod & ita factum est. CIRC. ANN. 1093 14. Junii.

46. Beatus itaque Udalricus in loci regimine succedi sibi postulans, cum per bina annorum curricula & amplius, flagello cæcitatis probatus fuisset, tactus est infirmitate valida, qua & hujus vitæ conclusit extrema. Incidit in morbum. Cui ad cantandas regulares horas vir vitæ venerabilis Vvido est deputatus, qui adhuc in carne degens ejusdem Patris vestigia sanctis operibus sequitur, utile vas in domo Domini positus, consummatæque religionis monachus. Hunc aliquando vir Dei rogaverat, ut cum ad extrema veniens in agone laboraret, lectionem Apostolicam: *Sancti per fidem vicerunt regna*, in excessu ejus legi faceret. Heb. 11. 33. Laborante itaque in agone sancto Patre, vir prudentiæ totiusque religionis dote adornatus Eberhardus, qui tunc super ejusdem Congregationis custodias sollicite vigilabat, ad eum accessit, & an se cognosceret, vel audiret interrogans, tale ab eo responsum accepit: Audior, audiris. Quæ verba Spiritus-sancti instinctu prolata, & amborum sanctitati testimonium reddentia, sapientium virorum notavit intelligentia; dumque se pro carnis solutione, pro æternorum gaudiorum perceptione, ut semper optaverat, in proximo audiri a Domino lætabatur, & illius opera summo Judici accepta esse in spiritu contemplabatur. Præfatus ergo venerabilis monachus Vvido, sancto Patri per tres dies in infirmitate posito custos assistens diligentissimus, quarto die post Primæ horæ celebrationem ad eum more suo intravit, illumque extremum spiritum trahentem reperit. Recitatur itaque super eum præfata Apostoli lectio, inter cujus verba, sanctus Dei, qui fide regnum mundi vicerat, qui dum vixit justitiam est operatus, fratribus cum lachrymis & oratione adstantibus, cælo spiritum reddens, æternæ beatitudinis repromissionem est adeptus. Migravit autem venerabilis pater II. Idus Julii, plenus senectute, plenus sanctitate, relinquens filiis suis dolorem de morte, exemplum de conversatione, spem de de interventione. Obit.

47. Celebrantes ita ejus exsequias, peractis his quæ rite pro defunctorum requie agi consueverant, sanctissimi corporis glebam in claustri septis tumulavere, incongruum ducentes tanti patris membra inter aliorum fratrum cadavera collocare. Infra tricesimum vero obitus sui diem domno Cunoni, cujus ante meminimus, probatæ conversationis monacho, vir Dei apparuit, ipsoque requirente an quietis gaudio frueretur, respondit: Summæ & inæstimabilis vitæ gaudia optime possedi, donante Dei clementia. Quidquid vero de hac visione judicetur, indutum illum a Christo æternæ claritatis stola tam præteritæ vitæ conversatio, quam miracula, quæ ad tumulum ejus creberrime fiunt, diffidere nequaquam patiuntur. Tuam ergo pietatem obnixe petimus, Pater beatissime, quatenus tuis suffragantibus meritis, post terras cælum, post exsilii nostri labores & ærumnas, supernæ patriæ quietem mereamur possidere.

Ad aquam beati Udalrici benedicendam.

Psalm. Deus misereatur nostri. *Psalm.* Domine ne in furore tuo arguas me. ℣.
℣. Adjutorium nostrum in nomine Domini.

Oremus.

DEus, cujus potentia beatus Udalricus confessor tuus aquam benedixit, infirma ægrotantis membra humiliter lavit, & incolumem abire permisit; bene†dicere, mu†nire, & sancti†ficare dignare hanc creaturam aquæ, ut omnes ex ea loti, vel humiliter sumentes, expulso omni morbo contagioso, infusoque tuæ benedictionis ministerio, mereantur in corpore & anima plenam accipere sanitatem. Per Dominum nostrum Jesum Christum, &c. Bene†dictio Dei Patris † & Filii † & Spiritus-sancti † descendat super hanc creaturam aquæ. Amen.

ANN. CHR. 1094 17. Julii.

HIST. TRANSL. S. FLORENTINI MARTYRIS IN MONASTERIUM LATINIACENSE.

Ex cod. mſ. cl. viri Andreæ Duchesne.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Arnulfus monaſterii Latiniacenſis in agro Pariſienſi abbas, ſæculo XI. *exeunte corpus ſancti Florentini martyris, quod in veteri caſtro incultum jacebat, monaſterio ſuo acquiſivit. In Elogio ſancti Aureliani Lugdunenſis antiſtitis, parte ſecunda Sæculi 4. certis, uti nobis videtur, argumentis probatum eſt, ſanctum Florentinum ejuſque ſocios Pſeuduni in Æduorum finibus martyrio affectos fuiſſe, qui locus Gallice* Semont *vocatur, & recte quidem: Dunum enim apud Gallos veteres montem deſignabat. At Pſeuduno ignoto ipſis loco recentiores Sedunum *, urbem clariſſimam ſubſtituere; inde opinio invaluit ſanctos illos Martyres Seduni, quæ civitas eſt epiſcopalis in Valeſia, obiiſſe, atque ibi fuiſſe ſepultos.*

* Sion.

*2. Major difficultas eſſe videtur ad conciliandam Hiſtoriam hujus Translationis cum ea, quam in præfato Sæculo 4. retulimus ad annum 895. in qua legimus corpora ſanctorum Florentini & Hilarii ex eodem loco Pſeuduno, a beato Aureliano translata fuiſſe in monaſterium Athanacenſe * prope Lugdunum, præter aliquam ejus partem datam monachis Bonæ-vallis in agro Carnotenſi, cujus occaſione monaſterium Bonæ-vallis ſancti Florentini appellatum deinceps fuit. Certe non aliter hæc narrationum diverſitas conciliari poſſe videtur, quam ſi dicatur ex tribus ſanctis, qui Pſeuduni ſepulti fuerant, Florentino ſcilicet cum ejus ſociis Hilario & Aphrondiſio, duos a beato Aureliano in monaſterium Athanacenſe deportatos fuiſſe; tertii vero reliquias, quæ in loco ſepulturæ, præter caput, relictæ fuerant, Latiniacenſibus fuiſſe conceſſas. Ceterum ſacrum hoc pignus, quod annorum fere quingentorum ſpatio in eccleſia Latiniacenſi religioſe aſſervatum fuerat, in favillas redegerunt ſæculo proxime elapſo Calviniani hæretici, qui Odonis Caſtellionei abbatis ſæcularis, & ſummi hæreticorum fautoris fulti auctoritate, omnes monaſterii facultates, & eccleſiæ ornamenta diripuere. Duas tamen Florentini feſtivitates celebrare pergunt noſtri ſodales Latiniacenſes monachi, unam ſcilicet die 27. Septembris, quæ Natalis eſſe putatur ſancti Martyris; alteram vero ſub ejus Exceptionis ſeu Translationis nomine, die 7. Maii, qua creditur ejus ſacrum corpus in monaſterium adveniſſe.*

* Aiſnay.

1. Patribus antiquis fuit olim conſuetudo quædam valde venerabilis, & digna memoria, vitas ſcilicet & miracula in Chriſto pie viventium, & pœnas martyrum ſtylo tradere, & ſic per venturas ætates cognitioni ſibi ſuccedentium delegare. Quod utique provida ſollicitudine faciebant, videlicet ut fortes in fide armarentur, imbecilles vero ad quælibet adverſa toleranda animarentur. Fuit illis nihilominus æmulatio quædam laude digna, quia frequenter cum humili devotione viſitabant illas eccleſias, in quibus ſanctorum corpora tumulata quieſcebant, illas maxime quæ religioſo cœtu Deo inibi famulantium coruſcabant, earum vero miſerrimo caſui condolebant, quas inordinate converſantium infamia notabiles eſſe cognoverant, ac ſi eas barbarico impetu hoſtium cunei depopulaſſent, a quibus ſicut & ab eis quas bellicus furor ſeu ita ſupernæ indignationis exterminaverat, ſanctorum corpora, vel qualicumque ingenio poterant auferebant, & ad loca divinis laudibus celebratiora deferebant: ut & eis debitæ reverentiæ dignior famulatus redderetur, & famulantibus digna merces eorum meritis a Deo recompenſaretur.

2. Hac itaque æmulatione permotus quidam abbas Latiniacenſis, nomine Arnulfus, ſancti Theobaldi frater germanus, a Burgundia ad ſuam eccleſiam, ſcilicet Latiniacum, ſacrum ſancti Florentini martyris tali ordine venerabile tranſtulit corpus. Quadam die cum eſſet cum quibuſdam religioſis monachis in eccleſia ſanctæ Columbæ juxta Senonenſium civitatem conſtructa, & de ſtatu & veneratione ſanctæ Eccleſiæ non ſine gaudio, & de abjectione illius non ſine triſtitia ſermocinaretur, ait inter alia quæ invicem conferebantur: Magna ineſt popularibus turbis levitas animorum, quia ſemper nova præponunt veteribus, & antiquorum Patrum veſtigia minime ſequentes, in ſuis gaudent adinventionibus, illorum ſanctorum eccleſias & ſepulturas adire contemnunt, quos religioſi patres noſtri omni devotione venerati ſunt, quorum perfectioni & juſtitiæ nulla umquam infidelium reſiſtere valuit perfidia; & novis nova ædificant, & magnis muneribus & terrarum reditibus exaltant, quorum perfectam juſtitiam aliquantulum nobis obſcu-

obscurat ignorantia. Sunt plerique, qui temporalis lucri gratia, in quibusdam locis miracula fieri mentiuntur, & illuc populorum turbæ confluunt de certitudine nihil explorantes, sed alii aliorum clamori bestialiter inhiantes. Quid acturum est hujusmodi genus hominum, cum Antichristus venerit, ejusque prodigia & inaudita signa viderit? Tot enim signa & prodigia facturus est ipse & sequaces sui, sicut Dominus in Evangelio dicit, quod inducantur in errorem, si fieri potest, etiam Electi; etsi tunc ita agitantur cedri libani spiritu diffidentiæ, quod arbusta silvarum facient, similesque myricæ? Qui nunc levi flatu volantis famæ commovetur, impulsu miraculorum, & signorum frequentia tunc penitus seducetur. Jam vero ad audita miracula & numquam visa currunt, & quæ omni veneratione digna sunt templa deserentes, illuc munera & suas oblationes deferunt. CIRCA AN. 1094 7. Maji.

3. Cum hæc & cetera hujusmodi loqueretur, subjunxit quidam monachus & ait: Vere ita est ut dicitis. Talis est enim consuetudo bestialium hominum, qui nullam sequuntur rationem, qui æmulationem boni sibi habere videntur, sed non secundum scientiam: sæpe recensita fiunt illis in fastidium, semper nova in desiderium, ventura quæ promittuntur in incertum. Hinc est igitur quia antiqua antiquorum templa ab eis deferuntur, & nova novorum devotione construuntur. Scio enim esse in quodam castello Burgundiæ, nomine Blesmodo, tria martyrum corpora adhuc in terræ pulvere jacentia, ab omni servitio fidelium prorsus aliena. Sunt autem in quadam ecclesia cujusdam tyranni, nomine Haymonis, in quam sæpe intromittit ille raptor pecudes & animalia, quæ ipse prædatur; & de ecclesia stabulum, immo quod pejus est, speluncam facit latronum: sicque sæpe enimvero, quod illæ pecudes & animalia cubant super sancta corpora & volutantur, &, quod auditu horrendum est, stercorantur: quorum unus nomen habet Florentinus, qui inter eos qui laverunt stolas suas in sanguine Agni, vere est florentissimus. Hic enim inter cetera cruciamina, quæ in gestis ipsius passionis referuntur, cum pro constantia confessionis Christi privaretur lingua carnis, fistula sine plectro linguæ meruit esse Spiritus-sancti: nam cum ei lingua inter guttur & mentum ab ipsius faucibus abscissa fuisset, apertius sonuit per apertum vulnus vox divina, quam prius sonuerit per os officio labiorum famulante lingua. Quod divina dispositione factum esse credimus, ut cunctis fidelibus clarescceret esse verum, quod ait in evangelio suo Dominus: *Cum steteritis ante reges & præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*. Matth. 10. 19. Ipse itaque Spiritus-sanctus aperte tunc monstravit in illo pretioso martyre lingua absente, quia non ipse prius loquebatur, sed ipse. Alius sanctorum martyrum merito vocatur Hilarius, quia hilaris in confessione Domini hujus pœnæ meruit esse socius & miraculi. Alter vero Aphrondisius, qui tanta novitate miraculi compunctus in Dominum credidit, & credens, martyrium una cum illis suscepit. Unde perpendi potest quam inanis & prorsus nulla est eorum fides & devotio, qui de tantorum virorum ecclesia faciunt pecuale stabulum, & de sacrario sterquilinium. Si quis igitur fidelium quolibet modo corpora eorum inde tolleret, & in locum digniorem & ad gentem Deo servientem transferret, quis sanæ rationis injustum illud esse diceret? Ad hæc abbas Arnulfus, vir altioris ingenii & consilii sanioris, ita respondit: Sacrilegium numquam sine rapina, rapina autem sine sacrilegio potest exerceri. Sacrilegium quatuor modis fieri perhibetur; rapina autem est quidquid injuste adipiscitur, vel concupiscentia superbæ elationis ambitur. Sacrilegium est cum sacrum de sacro aufertur, sicut vi vel furto reliquiæ rapiuntur. Iterum sacrilegium est cum de non sacro sacrum rapitur, sicut reliquiæ de platea, & cum non sacrum de sacro, sicut aurum de ecclesia. Iterum sacrilegium est, cum quilibet Deo professus totam sollicitudinem rebus transitoriis impendit, & mandata quæ Dei sunt adimplere contemnit. Hinc est quod Apostolus Judæis dixit *Qui abominaris Idola, sacrilegium facis*. Rom. 2. 22. Ergo timendum est capere aliquid vel furari aliquid de ecclesia: quia cum aliquid de ea rapitur, rapina quidem est; sed si bona fit intentione, egregia; cum furatur, furtum quidem est, sed a plerisque laudabile. Sed quia districtus Judex punit in suo examine etiam verba otiosa, talia cunctis ad Deum credentibus sunt cavenda. Unde si libet, & dignum esse ducitis, sanctorum Marttyrum honorem sollicite perquirentes taliter pertractemus, ut nec adversus hominem, nec erga Deum & sanctos Martyres incurramus offensam. Adeamus tyrannum illum per aliquos fideles viros nobis & ei cognitos, & inquiramus an nobiscum quodlibet pactum ineat, sicque Martyrum corpora concedat; qui si suggestioni nostræ adquieverit, venerandos Martyres digna cum reverentia suscipiamus, utque decet, digno in loco reponamus. Et si ita nobis desiderii nostri facultatem præstiterit Deus, nec ullius sacrilegii macula, nec inhonestæ cupiditatis notabimur infamia. Sermo iste placuit omnibus; & sic debere fieri approbantes, de viro sciscitantur qui huic operi esset idoneus. Sed a consilio & effectu boni desiderii numquam longe est, cui Deus auxiliatur & præsto est. Guido Pultariensis abbas huic Translationi favet.

4. Aderat ibi quidam Pultariensis *a* abbas, Guido nomine, vir honorabilis & egregiæ

a Pultariæ vulgo *Potieres*, vetus est cœnobium Ordinis nostri sancto Petro sacrum, in Lingonensem diœ-

CIRCA AN. 1094 7 Maji.

giæ famæ. Hic pro quibusdam ecclesiæ suæ negotiis ibi advenerat, & huic consilio intererat, quem sic alloquitur abbas Arnulfus dicens: Abba Guido, vir honestæ vitæ & ingenii magni, nostri compar & Ordinis & officii, si hæc ita fieri posse intelligis, præbe consilium, & dato consilio præbe adjutorium: tu enim ei de quo loquimur bene notus es, & linea consanguinitatis conjunctus, & nosti præ omnibus nobis, quid his quæ conserimus sit utilius: tu nosti locum, nosti & hominem; & ideo supplicamus, ut hujus operis habeas sollicitudinem. Perge igitur in nomine charitatis & obedientiæ ad hominem illum, & quære nobis saltem, si nequis amplius, beatum martyrem Florentinum. Ad hæc ille respondit: Verum est quia novi castellum, novi ecclesiam in qua jacent sanctorum corpora, & ex parte novi militem & voluntatem ejus & opera. Castellum quippe in quadam montis præcelsi planitie constitutum est, & licet satis munitum sit positione loci & natura, antiquo tamen muro & nullo impulsu hostili ruituro circumdatur, ab antiquis vero Seudunum * vocatum, a modernis siquidem Blesmoth vocitatur. Ecclesia autem contra quaslibet aeris injurias nullo est tegmine præmunita, pars tamen in qua est altare & in qua Martyres esse suspicantur, utcumque est cooperta; miles ille terrenis semper inhiat, de cœlestibus nihil cogitat, sed in suis operibus semper demonstrat, quia judicium futuri examinis non formidat; aliena namque semper rapit quæ potest, concupiscit quæ non potest, & semper in egestate est. Tentetur itaque si libet, quo probaveris modo, fietque fortassis, ut nostro adquiescat voto: sed mihi grave est & periculosum in hoc vobis obedire, quia iram comprovincialium per hoc timeo incurrere: multum enim diligunt illum pretiosum Martyrem, quamvis non ut deceret venerentur; & quia eorum comprovincialis sum, timeo ne mihi irascatur: tamen salubrius mihi esse intelligo amicitiam illorum offendere, quam vobis non obedire. Pergam itaque ea quæ injungitis incœpturus, confisus de Dei adjutorio in vestris supplicationibus: hujus incœpti nobis præbeat effectum, qui hujus desiderii vobis aspiravit affectum.

* l. Pseudunum.

5. His dictis, & peractis negotiis pro quibus venerat, ad ecclesiam suam Pulteriacam rediit, & opportunitatem temporis considerans, prædictum militem expetivit. Quid multa? Post multas verborum circumlocutiones, tandem pacto ut oportuit firmato, abbas Guido quod voluit obtinuit, & diem & locum pactionis firmandæ, quo abbas Arnulfus interesse valeret constituit: sed antequam constituti diei tempus adveniret, miles constituti termini vitæ suæ diem complevit extremum, & huic conventioni finem minime imponens, conventioni ipse finivit: sicque per triennium siluit illa res, ac si de ea nullus locutus fuisset, nulli patuit; sed omnes latuit, exceptis illis a quibus inventa fuit. Sed eo disponente in cujus voluntate cuncta sunt posita, cujus nutu reguntur universa, contigit post triennium, ut supradicti Abbates convenirent Senonis in jam dicta ecclesia sanctæ Columbæ virginis, & de re eadem, quæ jam sepulta esse videbatur, inter eos sermo cœpit oriri. Abbas Arnulfus qui lapsum militis ignorabat, abbatem Guidonem causari cœpit de negligentia & inculpare de incuria: sed Guido Abbas eventum rei, & miseri casus impedimentum ei per ordinem intimavit, & se diligenter tractasse commissa manifestavit; retulit se ad desideratum finem jam diu pervenire potuisse, si contigisset illum usque ad illud tempus vixisse: sed ex quo ille obiit, quod factum fuerat ad nihilum rediit, qui filium illius vivere asseruit sui honoris heredem, & in omni cupiditate per omnia consimilem: cui si consilium patris & voluntas detegeretur, citius a filio quam a patre perficeretur. Laudavit abbas Arnulfus, ut filio voluntas patris nota fieret, & preces multas congeminans, & sacramento mutui amoris contestans, hortatur ut ad finem tenderet quam citius posset. Post hæc non multa mora fuit, quod Abbas Guido ad sua rediit, filiumque defuncti adiit, & ad conventionem quam inter se & patrem suum & matrem adhuc viventem habuerant denudavit. Quid morer multis? Filius non sanctior patre, sed infirmior, tam libenter annuit, quod qualitate conventionis allectus, numquam sed ad ejus rei effectum pervenire credidit: apud Trecas dies constituitur, in quo ipsi & abbas Arnulfus, & sui convenirent, & de ipsa conventione stabile pactum utrimque datis obsidibus confirmarent. Tandem tempore transacto, dies advenit, in quo, ut dictum est, Trecas convenerunt, & ibi inter se prælocutæ conventionis fecerunt firmitatem. Qua peracta, & prout eis visum fuit firmiter disposita, miles cum suis ad castellum suum remeavit, & Arnulfus abbas abbatem Widonem & monachum unum, nomine Radulfum, cum eo delegavit, qui una usque ad Pulteriacum pervenerunt, & ibi Guido abbas & monachus milite discedente remanserunt. Die vero constituta abbas & monachus & duo laici cum eis ad locum, quem sibi elegerant, non longe a castello perrexerunt, & sicut in conventione positum fuerat, salvum conductum militis usque ad solis occasum sustinuerunt. Advesperascente autem die, & nocte jam per aerem ubique diffusa, quidam villicus ad eos venit, cujus conductu castello vicinius accesserunt, & in quodam parvo tugu-

cesi Guidonis nomen apud Sancta-marthanos in Catalogo abbatum Pultariensium, qui valde mutilus est, minime reperitur, ipsius nomen reponendum esse videtur inter Humbertum, ad quem Gregorius VII. scripsit, & Hilgaudum, qui anno 1104. adfuit Concilio Trecensi.

tugurio ab omni humana habitatione destituto declinantes, equos suos & unum de sociis reliquerunt, & sic expediti per ardua cujusdam excelsi montis non ambulantes, sed reptantes ascenderunt. Erat enim mons ille tam arduus & immeabilis, quia nulli pervius erat, nisi avibus & reptantibus bestiis: cujus arduæ sublimitatis fastigium si videre potuissent, nullius umquam conductu ascendere præsumpsissent. Tandem cum magna difficultate ad summa montis pervenientes, gratam planitiem invenerunt, in qua quiescentes, paullulum lassata membra & anhelantem spiritum recreaverunt, qui moras necessariæ quietis prævenientes surrexerunt, & usque ad mœnia ipsius castelli perrexerunt. Tunc villicum illum ad Dominum suum miserunt, mandantes ei ut ad se veniret, & hoc quod facturi erant numquam amplius prolongaret: qui mandavit illis, ut castellum ingrederentur sine ulla cunctatione, sed ipsi ingredi noluerunt timentes de aliqua proditione. Iterum mandaverunt ut veniret, quia numquam castellum ingrederentur, nisi ipse eis comes & dux ingressionis efficeretur. Tandem necessitate compulsus venit, & usque in ipsam basilicam sanctorum Martyrum introduxit: quam ingressi nihil luminis in ea repererunt, unde hæsitantes quid agerent, de lumine conqueri cœperunt. Nullus eorum audebat domum alicujus aggredi, quia ipsam etiam, in qua erant, ecclesiam non nisi cum timore maximo præsumpserunt ingredi. Interea cum tetræ noctis caligine urgerentur, & de lumine diffiderent, advenit mater ipsius militis, candelam ferens in manibus claro accensam lumine, sanctis Martyribus luminis obsequium præbitura. Quam cum monachi viderunt, fidem femineam fragilem esse scientes, magis timuerunt, & præ timore muliebris infidelitatis, advenientis luminis gaudium amiserunt: nec sine causa. Mulier enim illa ut intravit ecclesiam, & filium suum invenit, & quemdam suum satellitem, nomine Milonem, & monachos, ut conscia hujusce expilationis clamavit ad filium dicens? Quid agis miserande fili? ubi est illa pulchra conventio, qua locus noster desoletur, evertatur patria, thesaurus incomparabilis abducatur: Non consentio, non laudo, non approbo, non est bonum quod agis consilium: quia & initi turpiter fœderis arguemur, & de ablatione sancti Martyris maximum super nos veniet improperium. Vix supplicante filio potuit illa procax & clamosa mulier quiescere, dicente illo ut omitteret ea, quæ nullum pondus viderentur habere. Tandem relicta, quam attulerat, candela, discessit, & filius ejus ostia ecclesiæ diligenter obseravit.

CIRCA AN. 1094 7. Maji.

6. Obseratis igitur ostiis supranominatum militem appellat, & ut ei sepulturam Martyris indicet, debitæ sibi fidei sacramento conjurat. Nullus siquidem illius locum noverat, nisi ille solus, & nulli alii dicere poterat, nisi eidem soli, & sic conjuratus. Monstravit itaque ei locum, satis pro conditione loci honestum sed nimis difficilem ad hoc, quod quærebant investigandum. Erat enim caput sepulchri subtus altari reconditum, finis vero intra parietem maceriæ insertus, pars scilicet ultima pedum. Et erat ab altari usque ad parietem arcuato sinu constructa magna lapidum cæmentata congeries, quæ laminam sepulchri opprimebat, & ne ullo furtivæ calliditatis ingenio corpus Martyris inde transferretur, custodiebat. Quod cum viderent monachi, ad hoc submovendum viribus suis diffidentes, obstupuerunt, & magnitudinis molem admirantes dixerunt: Non est nostræ possibilitatis tam laboriosum opus ad finem posse perducere, ut saltem usque ad auroram dimidium magnitudinis hujus possemus amovere; nox enim ista parva est, & jam ex magna parte transiit, congeries ista ponderosa, & nos imbecilles & pauci: unde melius est omnino relinquere, quam incipere & non perficere. Quod si ita dimittimus, quid hic convenimus? Sed si incipimus & non perficimus, vitæ periculum incurrimus; & si non incipimus & perficimus, ab his qui miserunt nos, inertes & contemptibiles judicabimur. Dum hæc sermocinarentur & secum quærerent, Radulfus monachus cœpit curiose inquirere huc illucque circumeundo, utrum posset aliqua ligna ad sublevandum onus idonea invenire. Sed Dei voluntas ei concito affuit, qui quod quærebat subito invenit. Invenit ligna huic necessitati idonea, quæ supremo lapidi altaris tam ipse quam sui supposuerunt, & per ea ad terram labenti moderatione deposuerunt; sub cujus medio inventa est columna lapidea concava, habens in se plurima phylacteria auro & argento insignita, plurimorum sanctorum reliquias continentia, quam similiter ad terram deposuerunt, & sub ea tecturam sepulchri invenerunt. Erat autem tectura ipsa lapis continuus supradictæ congeriei lapidum suppositus. Mox Radulfus monachus securim in manu accipiens, quam secum tulerat, congeriem ipsam suffodere cœpit, & quoadusque ruinam cunctis videntibus minaretur, suffodit. Deinde cæmentum cum quo tectura sepulchro juncta fuerat abrasit, & foramen quale potuit inter utrumque subcavavit. Tunc sagaci industria lignum foramini ipsi inseruit, quod terræ viriliter imprimens, lamina contracta, utrumque ab altero sequestravit.

Locus sepulchri invenitur.

7. Aperto itaque sepulchro, assumpta candela Radulfus monachus introspexit, & cum se inclinaret, immanissimus eum pavor arripuit. Tunc ad abbatem Guidonem se convertens, quem digniorem se esse sentiebat, ut se inclinaret in monumentum, & Martyrem sanctum inde abstraheret ammonuit. Sed abbas Guido nullo hortatu, nulla supplicatione id persuaderi potuit. Hinc Radulfus tremens, anxius, & alta ab imo pectore trahens suspiria, dixit, quia ante omnino recederet, quam ulterius se in monumen-

Sepulchrum aperitur.

CIRCA AN. 1094 7. Maji. mentum, & Martyrem sanctum inde abstraheret ammonuit. Sed abbas Guido nullo hortatu, nulla supplicatione id persuaderi potuit. Hinc Radulfus tremens, anxius, & alta ab imo pectore trahens suspiria, dixit, quia ante omnino recederet, quam ulterius se in monumentum inclinaret; & Abbas hæc eadem dixit, & ipse etiam tremens a monumento longe recessit. Cumque videret Radulfus, quia flecti non poterat, rursus amplius ingemiscens, ait ad eum: Quia igitur te erga me miserabilem nulla movet pietas, saltem me patere tibi esse confessum, quem nisi divina & longanimis, quæ cunctos tolerat, Dei patientia præstolatur, in proximo videbis morte miserabili confectum. Ex quo etenim sepulchrum aperui & introspexi, tantus me pavor invasit, quia mihi vix in pectore supremus spirat anhelitus: unde vehementer timeo, ne mihi irascatur divina districtio, & merita tanti Martyris sint impedimento. Audivi namque quia hoc ipsum quidam præsumpserunt, & bestiales effecti sensum penitus amiserunt. Quid plura? post humilem confessionem Radulfus iterum rediit ad sepulchrum, & flexis in terram genibus, & toto prostrato corpore intus se inclinavit, & curioso intuitu oculorum omnia septa sepulchri investigavit. Qui cum se erigeret, dixit Abbati Widoni quia nihil in eo viderat, nisi quoddam pallium involutum, & hoc in ipso capite sepulchri. Cui abbas dixit: Pallium modo integrum tibi esse videtur, sed ex quo illud attigeris, in plura semicinctia dividetur: unde diligenter ea quæ in eo sunt tracta, & si pitatium, idest brevem, inveneris, illum mihi nemine vidente donabis. Tunc Radulfus iterum atque iterum se inclinans, minutatim pallium cum ossibus Martyris abstraxit, & Abbati tradidit, qui ea in quodam mantili quod præparaverat suscepit, & in prima susceptione brevem invenit; quem statim nullo vidente rapuit, & in suo sinu occultavit.

Militibus resistentibus. 8. Tandem vacuato sepulchro ab ossibus Martyris, Radulfus se erexit, & in pedes stetit. Milites autem qui aderant, ut viderunt ossa sancti Martyris obstupuerunt; & de conventione quam cum monachis fecerant, pœnitentes graviter indoluerunt. Lachrymantes igitur, & capillos trahentes, & profunda ab intimo corde suspiria erumpentes, dixerunt monachis, quia nullo modo umquam paterentur, quod sanctus Martyr, & totius patriæ defensor alias transferretur. Quibus monachi respondentes dixerunt, quia non erat istud catholicum quod dicebant, & secundum conventionis promissa fidem suam violare volebant. Illi e contra objicientes dixerunt: Date nobis quod promisistis, & accipite quod quæsistis: sciebant quia monachi non attulerant secum quod promissum erat, quia in conventione positum non fuerat, & ideo dicebant: Date nobis quod promisistis, & accipite quod quæsistis. Quibus Guido abbas respondit: Nos promissa veraciter complebimus, quia obsides quos elegistis vobis dedimus, sed utrum vos compleveritis promissa unde scimus? Quid enim? si hæc ossa quæ cernimus non ejus sunt martyris quem quærimus? Esse potest sint ut alterius, hocque modo frustrandi venimus. Ad hæc milites obstupescentes, submissis in terram vultibus paullulum conticuerunt, quia quid ad hæc responderent non habuerunt; quos cum hæsitantes Abbas videret, subjunxit dicens: Secedite in partem aliquam, & consilium accipite, & quid nobis facturi estis renunciate. Secesserunt illi, secesserunt & monachi. Tunc Guido abbas ostendit Radulfo brevem, quem in sinu suo occultaverat, cujus inscriptio hæc erat: HIC REQUIESCIT FLORENTINUS MARTYR EXIMIUS, QUI PASSUS EST QUINTO CALENDAS OCTOBRIS. Erat autem scriptum in papavere. Post hæc milites a consilio redierunt, & invicem convenientes consilium suum denudaverunt. Dixit itaque Milo, qui prior natu erat, & locum sepulturæ Martyris ostenderat: De brevi quem quæritis nescio, sed supra qualibet ossa sanctorum jurare paratus sum, quia hæc ossa quæ cernimus, veraciter & absque ulla ambiguitate ossa sancti martyris Florentini sunt: vos autem hæc ossa nullo alio pacto hinc transferetis, nisi super pacto quod vobiscum firmavimus, securos nos reddideritis. Dixerunt itaque monachi eos promissis nullo modo frustrandos, sed quod deceret procul dubio recepturos. Suscepit itaque Radulfus in tunica palliata ossa sancti Martyris: sed solum caput [a] deerat, quod in sepulchro minime invenit. Cumque monachi discedere vellent, milites illos detinuerunt, quoadusque altare fuit redintegratum, quod erat destructum. Reparato itaque altari, conductu militum discesserunt monachi: sed Radulfus monachus, qui reliquias deferebat, nisi manu tentus exire non potuit: sic obtusa erat in eo acies oculorum, quia numquam de ecclesia exiret, nisi manu tractus fuisset. Tandem transito castello, divina miseratione est reddi-

[a] Caput sancti Florentini in parœciali ecclesia vici *Blemur*, prope quem SS. Martyres necati sunt, hactenus asservari dicitur, quod Latiniacensibus favet, qui sancti Florentini corpus absque capite invenerunt.

redditum ei lumen oculorum ; & festinantes , ad equos suos quos in parvo tugurio reliquerant pervenerunt . Quibus ascensis , concito gradu usque ad Pulteriacum venerunt , & adhuc dormientibus loci illius monachis , nimio labore vexati paullulum & ipsi quieverunt. AN.CHR. 1094 7. Maji.

9. Erat autem in illa Congregatione Prior quidam , nomine Burcardus , vir scilicet ætate provectus & vita religiosus , cui per visionem revelatum , abbatem Widonem advenisse , & sanctum martyrem Florentinum adduxisse : qui expergefactus quibusdam fratribus ista narravit , & etiam usque ad ipsum Abbatem & Radulfum monachum religio ipsa cucurrit . Erat similiter in illa ecclesia famulus quidam , vocatus Valdericus , abbati Widoni multum fidelis & domesticus, qui ad abbatem Widonem accurrit , & familiariter & vultu hilari dixit : Multa de vobis relatione digna hac in nocte videre visus sum , quæ utinam vera fuissent . Vidi per nocturnum soporem de castello Blesmoth cum corpore sancti Florentini vos ad istum locum advenire , & nos omnes qui hic commanemus , cum ingenti & magna processione obviam vobis procedere ; eratque inter nos magnum gaudium , quia magnum receperamus patronum . Cum hæc & multa alia Abbas audiret , magis timuit , & ne secretum suum in cunctis palam veniret , secessit a loco illo quantocius potuit . Igitur ascensis equis Trecas * pervenerunt, & ibi paullulum sibi indulgentes ut cibum sumerent , in quodam hospitio diverterunt . Posuit autem Radulfus monachus involutum Martyris corpus super arcam unam , & ipse una cum ceteris cibum accipiens , contigit ut illuc adveniret anus quædam , domina scilicet domus , & convivantes adspiciens super sanctum Martyrem cubitos suos posuit : sed subito divina indignatione perterrita , quasi extra se posita , vehementer intremuit . Sensit enim quasi ardorem vaporantis incendii , quod eam funditus concremari debuisset , nisi tam subito velut mente mutata procul aufugisset . Quæ concito Radulfo monacho a prandio surgenti occurrit , dicens : Domine mi , dic mihi pro pietate divina , quid est hoc quod involutum est in ista tunica ? ego enim temeraria & imprudens cubitum super eam posui , & ita intra memetipsam concremor sicut cremium in frixorio . Monachus autem nihil inde ei dicere voluit , sed equum velociter ascendens , iter quod cœperat arripuit . Advesperascente itaque die apud castellum , quod Pontum nominatur , pervenerunt , & mansionem ibi fecerunt ; in crastinum summo diluculo cœptum iter reincipiunt , & ad quemdam vicum Latiniacensis cœnobii , nomine Chissiacum * , pervenerunt , ubi condignas sancto Martyri excubias tribus continuis diebus celebraverunt , & Episcopo Meldensi & Clericis Parisiensibus, & universo per circuitum populo , ut sancto Martyri occurrerent mandaverunt : qui certatim properantes , & apud Latiniacum confluentes , in multis millibus convenerunt , & cum ingenti gaudio & clamore divinæ laudis , necnon & lachrymis ex ingenti lætitia profusis , obviam glorioso Martyri concurrerunt : quem cum triumpho nobili ad ecclesiam beati Petri Apostolorum principis fundatam adduxerunt , & super altare Dominicum locaverunt , ubi ejus sæpissime resplendent merita , dum advenientes ægri recuperata sanitate sentiunt ipsius beneficia , ad laudem & honorem consolatoris sui , qui eum docuit illata sibi superare tormenta , qui vivit & gloriatur Deus omnipotens per infinita sæculorum sæcula . Amen . Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo-quarto , regnante Philippo Rege , anno imperii sui tricesimo-tertio , præsidente quoque in urbe Parisiorum Gaufrido a Episcopo , Arnulfo Abbate regente ecclesiam Latiniacensis cœnobii , anno siquidem introitus ejus vigesimo-octavo.

* Troyes.

* Chessi.

VITA

a Hunc annum supremum fuisse Gaufrido colligitur ex charta Guillelmi ejus successoris , relata apud Sammarthanos ; data anno 1097. tertio episcopatus sui anno Unde emendandus est Albericus , qui in Chronico Guillelmi electionem ad annum 1092. refert .

CIRCA AN. 1094 8. April.

VITA S. GALTERII CONFESSORIS PRIMI ABBATIS SANCTI MARTINI PROPE PONTISARAM IN GALLIA.

Auctore monacho anonymo, ejusdem sancti discipulo.

Ex variis codd. mss. cum Aprili Bollandiano collatis.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vita scriptor.

1. *Beati* Galterii *nomen varie in variis codicibus scriptum reperitur, alii quippe eum* Galterium *seu* Walterium, *alii* Halterum, *prioris vitæ auctor constanter* Gauterium, *appellant. Duplicem ejus vitam nobis exhibet Godefridus Henschenius die octava Aprilis Bollandiani; prioris auctorem fuisse beato Galterio æqualem, immo & ejus discipulum, ex ipsa vita patet. Idem ipse scripsit miracula, quæ post beati viri obitum patrata fuerunt, quorum plerisque præsentem se fuisse testatur: utriusque autem libri eumdem esse auctorem diserte exprimitur num. ultimo Vitæ, & in Prologo libri miraculorum; quamvis infitiari non possimus aliquot miracula prioribus postmodum adjuncta fuisse, ut ex ultimo patet, quod ceteris finito libro assutum fuisse nemo diffiteri potest, ubi num. 26. Theobaldus Galterii successor beatæ memoriæ vir appellatur. Quisnam vero fuerit posterioris & brevioris vitæ auctor, divinare non licuit. Eam certe, ut in officio divino legeretur, ex priori vita, nonnullis aliunde adjectis, excerptam & concinnatam fuisse verisimile est: quod factum fuisse censemus, cum primum beatus Galterius inter cælites fuit adscriptus: unde non solum in monasterio Pontisarensi, sed etiam in Bertolcurtensi, quod pariter beato Galterio suam originem debet, in matutinorum officio ex veteri consuetudine legi solet. Istius excerpta proferre satis erit.*

* Pontoyse. * Le Vexin. Monasterii Pontisar. initia.

2. *Situm est monasterium, cui B. Galterius primus abbas præfectus est, ad confluentes Bionæ fluvioli in Isaram, prope urbem Pontisaram * Veliocassini * Francici caput, in diœcesis Rotomagensis finibus. Illud S. Germano Parisiorum antistiti consecratum primo fuerat: sed cum paullo post ecclesia in honorem S.* Martini *B. Galterio tradita fuisset, translato illuc monasterio, aliquamdiu quidem S. Germani titulum retinuit, sed ei postmodum adjunctum est B. Martini nomen, quod tandem usu prævalente, solum retentum est: quamvis utriusque sancti festum æquali solemnitate celebrent monachi Benedictini, qui ibi sub nostra sancti Mauri congregatione perseverant. Porro hoc monasterium suam originem debet urbis Pontisarensis proceribus, qui collatis eleemosynis ipsum construxere, ut testatur Philippus primus Francorum rex, in charta pro eodem monasterio data, anno* 1069. Elucidare autem volentes ecclesiam sancti Germani per deprecationem procerum castri Pontisaræ, Warnerii scilicet & Armurici, ceterorumque illustrium virorum, quorum beneficiis & eleemosynis in tantum surrexerat, ut parietibus circumdaretur, & a paucis monachis Deo servientibus inhabitaretur. Quorum supplicationibus humillime condescendens, pro anima patris mei, parentumque meorum memoria, ecclesiæ supradictæ libertatem hanc tribui, ut quidquid semel dono vel emptione receperit, absque inquietudine possideat. Et ut hoc firmum permaneat, sigilli mei impressione signavi, meisque fidelibus infra scriptis ad corroborandum attribui.

Incrementa.

* Mauritsac.

3. *Hic erat monasterii Pontisarensis status, cum ad ejus regimen Galterius assumptus est anno circiter* 1070. *haud multo post non facultatibus solum, sed & monachorum numero ita crevit, ut exinde coloniæ in cellas, seu ut vocant, prioratus deductæ sint: certe ex charta Eblonis de Rocejaco discimus, monachos olim extitisse apud Morissortum * in diœcesi Meldensi, ubi hodieque prioratus monasterii Pontisarensis visitur. Eblo nempe dat* de nemore suo monachis habitantibus apud Morissortum, quantum ad constitutionem ecclesiæ suæ & officinarum suarum necessarium esset. *Celebrior est parthenon Bertolcurtii, seu potius Bertoldi-curtis, qui a beato Galterio conditus est, ut in ejus altera vita dicitur. Hodieque subsistit sub strictiori regulæ Benedictinæ disciplina, Abbatis-villa Picardiæ urbe tribus circiter leucis dissitus, cujus abbatissarum catalogum habet P. Ignatius Joseph de Jesu-Maria Carmelita excalceatus, in Historia Abbatisvillæ cap. 66.*

4. *Sic characteres chronologici, qui in utraque beati Galterii Vita assignantur, sibi ipsi contrarii non essent, nullus esset circa diem & annum, quibus excessit e vita, ambigendi locus. At cum nullo pacto inter se conciliari possint, rem faciunt obscuriorem, præbentque ansam suspicandi eos a recentiori quopiam additos, aut saltem depravatos fuisse. Unum tamen ex utriusque Vitæ consensu certum videtur, hunc scilicet beatum virum die Parasceves obiis-*

obiisse; hinc cum ejus festivitas in Necrologio Pontisarensi, veteribusque breviariis die 8. Aprilis consignetur, nonnulli inferunt ejus mortem ad annum 1099. aut certe 1090, quibus Parasceve in diem 8. Aprilis incidit, revocari debere. Hanc postremam sententiam secuti sunt Sammarthani in Gallia Christiana, eisque favet Indictio tertia, quam auctor Vitæ assignat; at refragatur quod idem auctor ait, Galterum ad Urbani II. & Philippi regis tempora pertigisse. Anno quippe 1110 jam ab annis undecim Urbanus, & a biennio Philippus excesserant e vita, quare alii malunt ejus obitum anno 1099. consignare, quod huic anno, excepta Indictione, ceteræ temporum notæ congruant. Porro occasione unius codicis quem vidimus, in quo Galterius die 7. Aprilis obiisse dicitur, alii fortasse haud temere ejus mortem ad annum 1094. revocari posse censerent, quo Pascha die 9. Aprilis celebratum fuit. Nec multum refragantur alii codices: non enim mirum est Galterum, qui nocte media inter feriam sextam & sequentem obiit, a nonnullis dici feria sexta, ab aliis feria sequenti e vita excessisse, cum utrumque verum sit. Quæ vero eorum sententia sit aliis præferenda, videant alii; nos vero postremam hic sequimur, quod a vitæ textu paullo minus quam aliæ recedere videatur. AN. CHR. 1094 8. Apr.

5. Crebrescentibus ad beati Galterii tumulum miraculis, de sollemni ejus corporis elevatione, qui tunc erat vulgatus canonizandi ritus, actum est. Hæc anno 1053. sub Guillelmo monasterii Pontisarensis tunc abbate, ab Hugone Rotbomagensi archiepiscopo, assistentibus sibi duobus episcopis peracta est, cum consensu Remensis archiepiscopi, aliorumque multorum absentium episcoporum. Ejus rei litteras authenticas ex ejusdem monasterii tabulario eruimus, quas proferre juvat. Corporis elevatio.

Anno incarnati Verbi millesimo centesimo quinquagesimo-tertio, 5. Nonas Majas, Eugenio universali Papa Romano, Francorum Rege Ludovico. Pontisaram veni ego Hugo Rotomagensis dictus Archiepiscopus, convenerunt pariter Theobaldus Parisiacensis & Theobaldus Silvanectensis venerandi Pontifices, præsidente monasterio sancti Martini abbate Guillelmo, assistentibusque multis religiosis & authenticis personis, Clero & populo multipliciter aggregato; missa super hoc legatione & assensu magnifici Remorum Archiepiscopi Samsonis, & aliquorum Galliæ Pontificum. Tunc apertum est monumentum abbatis Walterii præfati monasterii Pontisarensis sancti Martini, invitantibus, imo cogentibus miraculis, non vanitate sed veritate coruscantibus in præsentiarum, & multis retro actis temporibus. Quia vero sancta & celebris ac pernecessaria sanctorum Patrum devotio pœnitentium misereri maxime consuevit, pro ineffabili gratia Redemptoris nostri, qui peccata dimittit, & pro manifestatione fidelissimi servi sui Walterii, cujus reliquias præsens ecclesia reverenter aspexit, & miraculorum ejus gloria lætificari meruit; Christi fidelibus ipsius patris Vualterii beneficia implorantibus, pœnitentialis oneris indulgentiam statuimus tribuendam. De pœnitentiis ergo criminalium, quæ septennio concluduntur, pie confitentibus & vere pœnitentibus annus integer, & reliquorum annorum pars tertia relaxatur. His vero qui annorum quatuordecim pœnitentiam susceperunt, duo anni integri, & residui temporis pars tertia condonatur. Viginti autem annorum tres annos remittimus, & residui temporis partem tertiam indulgemus. De pœnitentiis vero quadraginta annorum & amplius, totam medietatem remittimus, & reliquorum annorum partem tertiam condonamus. De parvulis vero qui baptizati, vel sine baptismo, infra septem annos mortui sunt per negligentiam parentum, pœnitentiam parentibus ipsorum remittimus, excepta sexta feria in hebdomada, in qua etiam si ad ecclesiam pœnitens accesserit, qualem caritatem ei presbyter suus dederit, talem habeat. Si vero infirmus fuerit, aut mulier prægnans vel debilis, quæ jejunare non possit, dicat septies Pater noster, & faciat bonum quod potuerit. Partem vero tertiam, de pœnitentiis minorum peccatorum remittimus. Sed & oblita peccata omnino condonantur. Hæc autem præscripta indulgentia a die crastina Inventionis sanctæ Crucis in annum integrum, & singulis hujus præsentis anni diebus cunctis ad memoriam Sancti venientibus, sub gratiæ divinæ confidentia, a nobis concessa est. Astipulatione autem reverendorum patrum Episcoporum & ceterorum, qui beati Vualterii præsenti translationi adstiterunt, statuimus, ut præfata Sancti festiva memoria sequenti die proxima Inventionis sanctæ Crucis annuatim celebretur. Ita etiam & misericordi ipsorum Patrum consideratione decrevimus, ut quia abundante iniquitate, his novissimis temporibus, pauci dignos pœnitentiæ fructus faciunt, uberioris indulgentiæ gratia peccantibus subveniatur. Quapropter omnibus illis, qui ipsa die Inventionis sanctæ Crucis, qua die beatum corpus levatum est, & die crastina, in qua recolitur annua celebritas Sancti, ad ipsum Sanctum gratia remissionis advenerint, ipso quocumque advenient anno, de qualibet provincia vel episcopatu, Sancti clementiam adierint, supra scriptam indulgentiam plenarie concedimus. Ad hoc me quidem indignum & peccatis gravibus, & culpis veteribus onustum vere confiteor, unde multa & magna misericordia Dei totus indigeo. Suffragantibus itaque meritis & precibus pii patris Vualterii abbatis, Domini nostri gratiam, & Matris misericordiæ clementiam, & omnium Sanctorum miserationem assiduam suppliciter exoro, & Ecclesiæ catholicæ communioni transitum meum finemque commendo.

Anno 1153. Instrumentum ea de re.

Indulgentiæ concessæ.

ANCHR 1094 8. Apr. Confirmatio.

6. Harum litterarum exemplar, quod simul cum beati Galterii corpore in scrinio depositum fuerat, integrum repertum est anno 1658. cum sacræ ejusdem Sancti reliquiæ in novam thecam, agente Galterio Monte-acutio ejus monasterii commendatario abbate, translatæ sunt. Sed jam antea a Guillelmo de Flavacour *archiepiscopo Rothomagensi visæ & confirmatæ fuerant, ut ex sequenti charta patet.*

Guillelmus Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus, omnibus hæc visuris, ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem in Domino. Litteras venerabilis patris felicis recordationis Hugonis Rotomagensis archiepiscopi, non abolitas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sub sigillo prædicti reverendi patris sigillatas vidimus, & eas legi fecimus de verbo ad verbum, formam quæ sequitur continentes. Anno incarnati Verbi, &c. Datum Pontis. anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo-quarto, mense Octobri,

Memoria in fastis.

7 Præter Hugonem Menardum, qui beati Galterii vitam refert in observationibus ad Martyrologium Benedictinum die trigesima Maij, ejus quoque memoriam celebrant Arneldus Uvion, Dempsterus, & Ferrarius in catalogo generali Sanctorum, ad tertiam ejusdem mensis diem, sed isti nostrum Galterium cum altero Galterio, Scotiæ regis filio, qui sæculo sequenti floruit, confundunt. Ejus vero festivitatem duplicem celebrant nostri Pontisarenses; primam depositionis die octava mensis Aprilis, alteram vero Translationis, ut in Hugonis relatis litteris præcipitur, die 4. Maij, quod quidem festum cum ob bellorum tumultus aliquamdiu intermissum fuisset, anno 1658. ad Pontisarensium postulationem restitutum est auctoritate Francisci Harlæi, Rotomagensis archiepiscopi, qui statuit ut deinceps hac die in toto Vilcassino Francico omnes ab operibus servilibus cessarent.

Prologus.

1. CUM veterum dicta & facta gentilium tenaci memoria scriptis suis diligenti sollicitudine mandasse atque præclara facundia, & facetissima verborum suavitate extulisse figmenta sua, antiquissimos poetas, utique ethnicos, videamus; dignum videtur militum cælestis Regis certamina atque victorias, quibus mundi hujus pompam cum principe suo subegerunt, ad posterorum utilitatem notitiæ tradere. Etenim secretum Regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare, atque confiteri honorificum; sed operæ pretium est, quanta bona ex istis narrationibus oriantur attendere. Laus Dei est, cum sanctorum ipsius, in quibus cooperator exstitit, gesta recitantur: Mirabilis namque, ut ait Psalmista, Deus est in sanctis suis, Sanctus prædicatur in omnibus operibus suis; per hæc animi multorum ad bonum agendum excitantur inimici Christiani nominis pessumdantur, diabolus cum sua præsumptione confunditur. Verum ad hæc enarranda me meritis imparem, sensu inæqualem, sermone incultum considero; illius autem pietatem deposco, ut me ad hæc aliquantisper idoneum reddat, qui quando voluit, aquam sitienti populo de petra produxit, animal brutum humana verba formare fecit, & linguas infantium disertas reddidit. Quicumque vero ad hoc te inclinaveris, ut tantillam ingenioli mei editionem legere velis, non cito movearis, non subito prorumpas in vituperationem, me indoctum, meque judicans inertem; non hic attendas dictorum facecitatem, aut verborum rusticitatem, sed rei quam narraturus sum veritatem; non quæras quid reprehendas, sed unde proficias.

Tob. 12. 7.

Laus SS. ad Deum referenda.

Ps. 67. 36.

Incipit vita

2. Gratias referamus, fratres carissimi, divinæ excellentiæ, quæ post Apostolos & Apostolicos viros, Ecclesiam suam pretioso sanguine suo redemptam tueri non desistit, indesinenter tribuens ei exempla unde proficiat; lucernam qua ea quæ appetenda sunt appetat, & quæ fugienda sunt fugiat. Inter Christianissimos sanctæ Ecclesiæ defensores & propugnatores, luminare magnum vir Dei Gauterius nostris temporibus emicuit, qui quanti fuerit meriti sequens pagina declarabit. Floruit autem vir iste temporibus Leonis Papæ, Alexandri, Gregorii, qui Hildebrannus * vocatus est, usque ad tempora Urbani Papæ, nomine Odonis; in diebus Henrici senioris, & Henrici junioris Augustorum, regnantibus suo tempore Roberto Francorum rege, Henrico, atque Philippo Francorum regibus. Hic a primævo juventutis flore paternum solum, parentes, propinquosque relinquens, studiis litterarum operam dedit: lustrans proximas regiones & longinquas; quidquid uspiam reperiebat, quod plenitudini scientiæ adjicere potuisset, haud segniter armario sui cordis recondebat. At postquam liberalibus artibus, id est Grammatica, & Rhetorica, & Dialectica, satis sufficienterque est imbutus, cœpit habere discipulos multos; & famosissimas regens scolas, thesauros scientiæ, quos multo labore & sudore quæsivit, aliis aperire, & eructare cœpit.

* alii codd. Hildebrandus.

Galterii ætas.

Studiis vacat.

De statu vitæ deliberat.

3. Deinde divinus ardor animum ejus tetigit, quatinus, omnibus quæ sunt hujus mundi derelictis, soli Deo liber ab omnibus vacaret, & in portu tranquillæ stationis anchoram bonæ actionis figeret, quo navis suæ jacturam non timeret. Prius namque, ut vir magni consilii, adhuc in sæculari habitu positus, semetipsum multis probavit argumentis, carnem suam crebris extenuans jejuniis, asperrimo a scapulis usque ad renes indutus cilicio. Talibus exercitiis Christi miles seipsum idcirco assuescebat, ne repente onus tantum appeteret, atque insuetus oneris pavore perterritus refugeret. Jesu bone, quam suavis tua vocatio! quam suavis ac jocunda tui spiritus illustratio! quos enim subito vocas,

Seipsum probat.

vocas, illos & justificas; quos vero justificas, illos & glorificas. Igitur vir Dei cælesti edoctus magisterio, Resbacense *a* cœnobium expetiit, atque renuncians omnibus quæ possidere videbatur, incœpit esse discipulus veritatis, & mutato habitu sæculari, exuit veterem hominem cum actionibus suis, induitque novum hominem, qui creatus est in justitia & sanctitate veritatis, ibique quamdiu commoratus est aliis meruit esse exemplum veræ religionis, & qui inter alios erat inferior ordine, primus esse studuit operatione.

AN.CHR 1094 8. Apr.

Fit monachus Resbaci.

4. Contigit interea hominem, culpis suis exigentibus, a Præposito monasterii incarcerari & vehementer ab eo affligi, & fame & siti arescere. Cujus dolori vir Dei compassus, ex imo cordis suspirans, non timuit Abbatis sui aut ceterorum fratrum quam passurus erat asperrimam increpationem, aut verberum duram recompensationem, nocturnoque silentio, omnibus dormientibus, carceris claustra reseravit, hominemque pane, quem sibi subtraxerat, refecit; insuper de carcere eum extrahens, humeris suis illum imposuit, atque omnia ejus vincula solvens, demum liberum ire permisit: tantum ab eo fidei pollicitatione exigens, ne amodo Ecclesiæ noceret, neve alicui malum pro malo quod passus fuerat redderet. Facto mane requiritur homo & non invenitur, & quod vir Dei hujus rei conscius fuerit detegitur, ab abbate & ceteris fratribus vehementer increpatur, acrioribus verberibus affligitur; sed hoc ipse cum omni patientia & alacritate animi amplectitur.

Ejus misericordia erga incarceratum.

5. Eodem tempore cœperunt quidam fratres, instinctu & providentia Dei, juxta Pontisaræ castrum quoddam construere monasterium, in quo servire Deo postpositis omnibus decreverunt, sed nolentes esse ex eorum ordine, quos beatus Benedictus Sarabaitas vocat, qui in nulla regula approbati, sub nullius magisterio degentes, bini aut terni non Dominicis, sed suis ovilibus includuntur, quibus pro lege est desideriorum voluptas: cum quidquid putaverint, vel elegerint, hoc putant sanctum; quod vero noluerint, hoc arbitrantur non licere. Hoc dici & esse caventes, quia cum prius noverant virum Dei, Abbatem sibi præesse petierunt, & licet diu multumque reluctantem, per voluntatem Dei pro voto suo acceperunt, ordinari sibi atque consecrari fecerunt. Ordinatus Abbas duplici studuit doctrina suis præesse ac prodesse discipulis, omnia scilicet bona & sancta factis amplius quam dictis ostendere, ut intelligibilibus & honestioribus animis verbis suis divina præcepta ostenderet, duris corde & simplicioribus exemplum bene vivendi in factis suis proponeret: castigans corpus suum, secundum Apostolum, & in servitutem redigens, ne forte cum aliis prædicaret, ipse reprobus efficeretur. Erat autem vir Dei omnibus prædicandis & decentibus moribus adornatus, mansuetis & humilibus mitis & amabilis, superbis & inobedientibus ipso aspectu terribilis, inter pauperes, & mediocres, & divites se bene regere sciens; ita ut divites & mediocres illum quasi superiorem se venerarentur, pauperes vero æqualem sibi pauperem arbitrarentur. Habilitas formæ ejus haud contemptibilis, imo multum laudabilis; statura enim erat procerus, vultu decorus, specie angelicus, non incompositus in actu, semper vilis in habitu, non facilis in risu, non tristitia gravis, non lætus in prosperis, non tristis in adversis, clarus eloquio, suavis alloquio, aliis largus, sibi parcus. Quis vero digne possit repetere, quanta exhortationis, quanta prædicationis divinitus gratia ab ejus procedebat ore, dum omnis litteratura ad ejus prædicationem redderetur stupenda? dum generaliter omnibus compunctio cordis nasceretur devotissima? Erat namque viro Dei vivax sermo, lingua ad loquendum docta, ut simplicioribus verba ejus essent intelligibilia, doctioribus admiranda.

Monasterii Pontisaræ initia.

Reg. cap. 1.

Cujus abbas eligitur Galterius.

Reg. S. B. c. 2.

1. Cor. 9. 27.

Ejus virtutes.

6. Licet in omnibus esset habilis, licet ad omnia videretur utilis: tamen sciens, & frequenter recogitans se grave pondus suscepisse, & quia ars artium est regimen animarum, timensque futuram de creditis sibi ovibus discussionem, culpæque pastoris incumbere quidquid negligentiæ ille summus Pastor in illis potuerit deprehendere, quasi sub fasce laborans, tantum pondus rationabiliter quæsivit deponere. Ad quod cum impediretur multorum probabilium virorum dissuasione, tentavit latenter effugere. Audita igitur fama religionis sanctæque conversationis Cluniacensium Fratrum, quod scilicet fratres isti præ omnibus, quos in sinu suo tota continet Gallia, mundum & concupiscentiam ejus contemptui haberent, quod honore se invicem prævenirent, & quod infirmitates suas sive morum, sive corporum patientissime tolerarent, quodque cum omni humilitatis subjectione sibi invicem obedientes essent, nullusque quod sibi utile videretur, sed quod magis alii sentirent, sequeretur: quod viscera caritatis haberent, quod Abbatem suum sincero amore diligerent, quod amori Dei nihil præponerent; hunc locum Dei famulus, credens se latere posse, elegit expetendum. Veniens ergo ad locum, ab Abbate & ceteris fratribus cum omni devotione suscipitur, susceptus apud eos humiliter conversatur, cognoscensque de eis quod auditu didicerat, lætatur, gratias agit, gaudetque se evasisse periculum quod metuebat; credensque se tutum invenisse latibulum, abbatem se fuisse non indicabat. Hæc utique divina providentia agebantur, ut in eis mortificationis caperet exemplum, quod nobis discipulis suis per bonæ actionis ostenderet documentum. Interea fratres jam dicti cœnobii Pontisarensis moleste ferentes ejus absentiam, Rotomagen-

De regimine monasterii dimittendo cogitat.

Cluniacum fugit.

a Situm est ad rivulum cognominem in diœcesi Meldensi, de quo fuse ad vitam S. Agili Sæc. 2. pag. 315.

AN.CHR. 1094. 8 Apr.

Sed cogitur ad monasterium reverti.

sem tunc temporis bonæ memoriæ Joannem *a* Archiepiscopum adierunt, rogantes ut litteras ejus auctoritatis sigillo signatas acciperent, quatenus servum Dei ad locum suum reducerent. Quid plura? susceptis ab Archiepiscopo litteris, & ex ejus nomine Abbati Cluniacensi præsentatis, auctore Deo, ad locum suum reducitur, & cum gaudio omnium votoque suscipitur. Latuit autem postea vir Dei in quadam crypta non longe a monasterio, cui, Deo disponente, datus fuerat Abbas, in qua corpus suum abstinentia, & vigiliis, & acrioribus disciplinæ, quibus exteriorem hominem suum mactabat, verberibus dedicavit.

In insula Turonica degit.

7. Postea vero habuit quamdam suæ occultationis insignem latebram in insula, quæ est in prospectu Turonicæ civitatis, in qua habetur ecclesia *b* sanctorum Cosmæ & Damiani nomine dedicata, & honore sanctificata. In hac diu conversatus quanta asperitate corpus suum domaverit, quibus jejuniis, quibusque vigiliis dies noctesque continuando duraverit, quibus eleemosynis profusus exstiterit, dicere lingua non sufficit. Tibi enim, Jesu-Christe, soli sunt ipsius nota opera, quem nullum latet secretum, nullius occultatur conscientia. Te solum quæsivit secreti sui facere participem, quem solum credidit fidelissimum remuneratorem. Cœpit deinde vir Dei ab incolis civitatis illius frequentari, & a nobilioribus tam Clericis quam laicis venerari, qui tantam in eo sapientiam, humilitatem, & morum probitatem cognoscentes, ab eo monita salutis audiebant, & eum toto affectu diligebant. Propterea invito ei, & multum reluctanti crebra munera transmittebant, quæ saltem ab eo in necessitatibus pauperum expenderentur: quæ omnia larga manu distribuens, sua etiam omnia quæcumque habere videbatur, Domino obtulit, adeo ut quadam die venienti ad se pauperi, & eleemosynam postulanti non habens omnino quid daret, libros suos ei dederit, quatenus mutuam super eis pecuniam acciperet, quos vir Dei postea redempturus esset. Alia etiam vice eidem pauperi vestimenta sua, id est tunicam & cucullam dedit, quæ perendie Majoris-monasterii* monachi ei miserant, pretiosa quidem & recentia: sicque vir Dei revera Christum in paupere vestivit, & largitore algente inopem calefecit.

* Marmoutieris.

Iterum redire cogitur.

8. Interea quærebatur a discipulis, & non inveniebatur; sed a quodam peregrino, Guarino nomine, qui peregrinando loca sanctorum circuibat, tandem, Deo volente, reperitur, inventus monasterio nuntiatur, preces fratrum ad eum diriguntur, monasterii ejusdem destructio, (quod fere ejus absentia destructum fuerat), & deordinatio suggeritur, precibusque tam multis adquiescens, ad domum suam, cui specialiter datus fuerat Pastor, reducitur. Postea autem Romanæ urbis Papam expetiit, Heldebrandum nomine, cujus saltem consilio & auctoritate tantum onus possit declinare, in cujus præsentia vir Dei cum lacrymis & intimis cordis suspiriis veniam deprecatus est, se indignum crebro clamitans, tanti oneris & honoris minime esse idoneum. Aliquantis itaque diebus Romæ moratus, domno Apostolico notus ac familiaris efficitur, frequenterque ad colloquendum adsciscitur: videns namque in viro Dei admirandam scientiæ plenitudinem, prædicandam humilitatem, eum apostolica benedictione ad pristinum gradum revocare (studuit) blandis eum increpans sermonibus: Non esse dignum, inquiens, hominem tam idoneum, sibi & aliis proficere valentem, suis utilitatibus esse intentum; debere ad monasterium suum redire, & oves Dominicas, quas pascendas susceperat cum Dei adjutorio regere. Sed videns animum ejus inflexibilem in sua sententia perdurare, cum summa obedientia & apostolica auctoritate curam ei pastoralem injunxit; insuper anathemate eum perculit, si amodo sine ejus licentia monasterium suum, quod regendum susceperat, relinqueret. Deinde vir Dei apostolica auctoritate & benedictione roboratus, ad locum suum rediit, & deinceps evadendi aditum non quæsivit. Quomodo autem reliquo vitæ suæ tempore vixerit, vel quemadmodum ex hoc sæculo migraverit, quibusve miraculis post beatum finem claruerit, in quantum nosse potuimus, sequens sermo declarabit.

Papam adit.

Quo jubente monasterium repetit.

Justitiæ amor.

Ezech 13 5.

9. Fuit vir Dei justitiæ, rectique tenax, ita ut nulli peccanti, nulli suam injustitiam deffendere volenti parceret, imo Regibus, vel quibuslibet potestatibus prave agentibus rationis libera voce contrairet. Sciebat namque, sed & animo frequenter revolvebat, quid per Prophetam Dominus peccata hominum dissimulantibus improperat, dicens: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini*. Ex adverso quippe non ascendunt, qui quibuslibet Potestatibus prave agentibus, rationis libera voce non contradicunt: & in die Domini pro domo Israel in prœlio non stant, ac murum non opponunt, qui fideles innocentes contra perversorum injustitiam ex justitiæ auctoritate non deffendunt. Vix enim pro culpa quemquam aperta voce reprehendunt; sed, quod est gravius, si aliquando aliquid in hoc sæculo præpotens persona deliquerit, ejus multotiens delicta laudantur, dum non reprehenduntur, ne si reprehendantur, forsitan adversentur. Unde dum quadam die Philippi Francorum regis colloquium expeteret, ille sciens magnam viri Dei animi constantiam & fortitudinem, qua

a Joannes e sede Abrincensi ad provinciæ metropolim evectus anno 1068. eam annis undecim rexit.

b Locus celebris, ubi Herveus S. Martini Thesaurarius cum aliquot sociis aliquamdiu degit, & Berengarius post iteratas errorum suorum abjurationes aliquamdiu pœnitentiam egit, ubi etiam obiisse & sepultus fuisse dicitur.

qua peccata errantium non demulceret sed feriret; erubescebat coram Optimatibus suis a- AN.CHR
spera ejus invectione notari, ideoque secretum petiit, quo adepto, taliter vir Dei exorsus 1094
est ad eum loqui. Cum certum teneamus, & absque ulla ambiguitate credamus, bono- 8. Apr.
rum seu malorum quæ hic agimus, quemque manere sive gloriam sive pœnam, miror Regem
te virum ad omnia quæcumque intenderis eruditissimum, non respicere mala quæ indif- monet.
ferenter agis. Te enim posuit Dominus rectorem & ducem populo suo, unde dicit Apo- Rom.13 1.
stolus: *Non est potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resi-
stit potestati, Dei ordinationi resistit.* Si igitur, secundum Apostolum, a Deo potestatem
accepisti, & dici & esse Rex meruisti; debes populum Dei regere, non dissipare; quæ tibi
a Deo præcepta sunt facere; ab his quæ Deus prohibuit abstinere. Per te & a te Spiritus-
sancti dona, quæ sunt gratuita, venduntur, a te munera quæ Deus reprobat accipiuntur.
Et si Spiritus-sancti dona; quæ sunt gratuita, tibi non licet dare, quanto magis vendere?
Non recolis, non animo retractas, quid est quod Salvator noster templum ingressus ca-
thedras vendentium columbas evertit, & nummulariorum effudit æs, dicens; *Auferte ista
hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis?* Quid est, inquit, cathedras Johan 2.16.
vendentium columbas evertere, nisi potestatem vendentium dona sancti-Spiritus destruere?
Omnia ecclesiastica officia, omnia ad Ecclesiam Dei pertinentia sancti-Spiritus dona sunt.
Dic mihi si nosti, unde claves regni cælorum accepisti? das enim & vendis potestatem
ligandi atque solvendi, quid autem habes? quid suscepisti? A sanctis Patribus in Conci-
lio Toletano & in aliis æque sanctis synodis interdictum est nulla Ecclesiastica officia pe-
cuniis obtineri; altaria etiam vel decimas pro pecunia dare simoniacam hæresim nullus
fidelium ignorat esse. Omnes Laici, qui aliquid in Ecclesia tenent, necnon Clerici, qui ab
illis retinent, vel sub illis serviunt, illi quoque qui hoc posse fieri confirmare satagunt,
legis divinæ contemptores fiunt: & ideo nisi resipiscant sine fine peribunt; & jam in hoc
sæculo dum vivunt, a recte credentibus ut transgressores, vel apostatæ refutandi sunt.
Vide ergo quæ mala ex istis emptionibus & venditionibus oriantur. Dum enim tu ipse
honores ecclesiasticos quibusdam vendis, ipsi rursus sacros Ordines & manus impositio-
nem vendunt aliis; horum omnium malorum, si bene perspexeris, caput esse videris. Ita
ecclesiæ despoliantur, dum ipsi pessimi emptores simoniacique pervasores non timent au-
ri & argenti quantitatem, quantam in Ecclesia Dei reperiunt, conflare, pretiosa orna-
menta vendere, ut dumtaxat ecclesiastica officia possint obtinere. His & aliis hujusce-
modi verbis, vir Dei Regem increpavit, quæ ideo scribere volui, ut ostenderem invi-
ctam in viro Dei animi fortitudinem, per quam melius voluit morti succumbere, quam
veritatem celare. Multos proinde habuit inimicos, multos sustinuit conviciatores & per-
secutores; sed hæc omnia forti animo, & inexpugnabili superabat patientia, memoriter Johan. 15.
recolens quid ipsa Veritas discipulis dicat: *Si de hoc mundo fuissetis, mundus quod suum erat* 19.
diligeret; quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Et illud: *Beati qui perse-* Matth.5 10.
cutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Itemque illud: 2.Tim.4.12.
Omnes qui pie volunt vivere in Christo persecutionem patiuntur.

10. His hujusmodi armis instructus, cum Parisius congregato Concilio *a* omnes fere
tam episcopi quam Abbates & Clerici censerent domni Apostolici sanctæ memoriæ Hilde- Concilium
branni jussioni non esse parendum, dicentes, falsoque asseverantes importabilia ejus esse Parisiense.
præcepta, ideoque irrationabilia; coram omni multitudine dixit: Constat vos indecentem
& ab omnibus refutandam definire velle sententiam: Juste enim, ut ait beatus Grego- Greg. M.
rius, an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui sub-
est, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ pœnam ex alia culpa mereatur:
nec debet quisquam pastoris sui judicium temere reprehendere, ne & si injuste forsitan li-
gatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat fiat. His dictis ve-
hementer ira succensi qui aderant adversus Dei famulum, mancipia Regis suo sceleri con-
jungentes, exclamantesque, omnes in una conspiratione consurgunt, ipsum de Concilio
rapiunt, trahunt, impingunt, colaphizant, conspuunt, multisque contumeliis affectum ad
domum Regis perducunt. Sed vir Dei viriliter hæc pro amore Dei sustinens immobilis
perstitit, mortemque minantibus hilari voce respondit: Malo mortem pro veritate su-
stinere, quam falsitati turpiter cedere. O quantis votis, quibus precibus, tuam, Domi- In carcerem
ne Deus, magnificentiam exoravit, quatinus sanctorum Martyrum tuorum sociaretur truditur.
numero, quibus jam sociatus erat merito! Bonum erat ei Domine hujus lutei vasis de-
ponere sarcinam: ut perpetuam posset adipisci coronam: verumtamen, Domine, adhuc
famulum tuum Ecclesiæ tuæ profuturum reservare disponebas, ideoque coronam tantis vo-
tis exoptatam differebas. Quorumdam igitur optimatum, qui eum prius noverant & di-
lexerant, virtute, vir Dei, de loco in quo custodiebatur, eripitur, & ecclesiæ suæ cum
honore redditur. Longum est enarrare per singula, quæ & quanta pro veritate sustinuerit Liberatur
pericula, quæ verberum conviciorumque venenata toleraverit jacula. Ceterum quæ vidi-
mus & audivimus gloriosa ejusdem beati viri retexamus magnalia.

a Nulla occurrit alia hujus concilii mentio, nisi in charta Philippi regis data anno 1092. qua monasterii S. Cornelii Compendiensis bona confirmavit. Apud Labb. tomo 10. Concil. generalium, ex tomo 1. Spicilegii Acheriani.

AN CHR 1094 8. Apr. 11. Erat viro Dei contigua monasterio, cui, Deo volente, præerat, cellula a, in qua ei erat consuetudo orare, multisque jejuniis, & vigiliis & nimiis verberum cruciatibus suum corpus attenuare. In hac solus, solo Deo teste, orationi insistebat, & divinæ contemplationi operam dabat. Quis vero digne queat orationum instantiam, ac genuflexionum ejus numerositatem, quibus divinam Majestatem venerabatur, verbis explicare? cum præsertim, ut dictum est, solus solo Deo teste in eadem cellula oraret, vigilaret, jejunaret, & ceteris sanctæ virtutis exercitiis instaret? Sed nequaquam, ut ipsa Veritas testatur, abscondi valet civitas supra montem posita, neque ponitur lucerna sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo Dei sunt. Quanto magis sancti viri opera sua latere quærunt, tanto magis ad exemplum sanctæ conversationis sequentibus palam fiunt. Cautus erat vir Dei, & circumspectus ad sanctorum operum exercitia: inaniter enim perdere metuebat quod cum magno corporis labore, & sui contritione spiritus acquirebat. Sciebat quippe quod laus impiorum brevis est, & gloria hypocritæ ad instar puncti. Sunt enim plerique vanissimi simulatores, qui vento superbiæ inflati, dum corpus suum quadam abstinentia macerant, videri ab hominibus jejunantes volunt, indeque humanos favores expetunt; magnos se apparere in conspectu hominum concupiscunt, & turpes ante oculos superni Inspectoris esse non erubescunt; prædicationi inserviunt, non ut populus de eorum prædicatione in melius proficiat, sed ut sapientia eorum ipsis quibus prædicant innotescat; multa & magna munera egenis largiuntur, non ob hoc ut inde regnum Dei promereantur, sed ut transitoriam laudem, quæ in affectu eorum dulcis est, assequantur: qui nimirum, secundum Veritatis attestationem, similes sunt sepulcris a foris quidem dealbatis, intus autem plenis ossibus mortuorum; quibus cordi est in angulis platearum orare, salutationibus vacare, primas in cœnis cathedras amare, ab hominibus Rabbi vocari velle. Sed quæ rogo ista dementia est, incassum corpus affligere, multa semina jacere, & nullum fructum recipere velle; æterna præmia perdere, & transitoria diligere? Quæ omnia vir Dei, divini amoris igne succensus, quasi venenum diaboli refugiebat, & jugiter illum Davidicum versum ori suo familiarem dicebat: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

Ejus pia exercitia. Matth. 5. Matth. 23. 27 Psalm. 113.

Humilitas in eleemosynis tribuendis. 12. Habemus ejus magnanimæ humilitatis insigne documentum, quoniam cum esset beato viro pecunia in necessitatibus pauperum expendenda, non eam per se, neque per domesticos suos erogare volebat: sed taliter hoc facere disponebat, quatenus nulla nasceretur suspicio, qua hæc ipsius agnosceretur esse largitio. Quodam itaque tempore habens nummorum quantitatem, quosdam sibi valde familiares, Marcellum videlicet presbyterum & Raimundum diaconum, ad se ex Pontisarensi castro venire fecit, eisque dixit: Quidam amicus meus mihi pecuniam nummorum pauperibus erogandam tradidit; sed quia ad agenda talia insuetus sum, rogo dilectionem vestram, ut taliter eam dispartiamini, ne quisquam quoad vixero a me vobis arbitretur commissam. Qui festinato jussa compleverunt, hujusque beneficii beatum virum fuisse auctorem usque ad obitum ejus celaverunt. Quis illum umquam liberalem, quis circa pauperes crederet misericordem? Cum enim in conspectu hominum pauper aliquid ab eo peteret, vehementer ei quasi cum indignatione & ira obloquebatur; ut eum non misericordem, sed durum arbitrari posset, atque crudelem: cum vero nemo adesset, qui secreti sui arbiter esse posset, pauper revocabatur, reficiebatur, & in eo revera Christus adorabatur qui & suscipiebatur. Consuetudo præterea fuit ei, ut quoties pauperum peregrinorumque pedes abluere voluisset, non hoc agebat, nisi aut cum monachi essent divina officia celebraturi in oratorio, aut dum se reficerent in refectorio, aut requiescerent in dormitorio. Ita vir Dei circa pauperes erat munificus, ut multoties ipsa etiam pedum calciamenta, & cetera sibi necessaria indumenta iis præberet, ut nec cultellum, nec assem valens retineret, quod non in necessitatibus pauperum totum expenderet.

Austeritas. 13. Erat ei in suprascripta cellula lectulus, non magna plumarum mollitie suffultus, sed tantum mattæ superimpositum cilicium, ut non facile noscere posset qua caput, qua etiam parte pedes ad horam requietionis ponerentur. Et nostris temporibus alter Germanus exhibebatur, cujus, ut in ejusdem gestis legitur, caput ab humeris per cervicis confinium nulla sublevavit adjectio. Nemo nostrum vidit eum jacere exspoliatum, dum nec funiculus quo cingebatur deponeretur, raro etiam calciamenta de pedibus extraherentur. Asperrimo jugiter caro ejus atterebatur cilicio, cui tamen pretiosæ inhærebant manicæ ex flaminio factæ, dum manicæ viderentur, cilicium interius non deprehenderetur. O laudabile per omnia factum, quo Salvatoris jussa complentur, & ceteris ad exemplum humilitatis conservandæ tutela datur! Fecerat etiam sibi vir beatus flagellum ex durissimis corrigiis, quarum summitates nodis exasperabantur firmissimis, quo unoquoque ferme die caro ejus crudeliter cædebatur, cujus cæsionis sonitus a secretariis ecclesiæ, & a ceteris in ecclesia exsistentibus audiebatur, quamvis ne audiretur in secretiorem thalamum removeretur. Vestimentum vilissimum quo utebatur numquam mutavit, nisi aut cum vetustate nimia solveretur, aut forte egenis tribueretur. Vidimus eum hora refectionis fratrum, more hebdomadarii lectoris in refectorio legere, coquinæ officio deservi-

Paupertas. Humilitas.

a Hæc usque ad nostram ætatem substitit, sed modo destructa est.

servire, aliis ministrare, clibanum coquendis panibus præparare. Unde quadam die jejunii fatigatus afflictione dum clibanum calefaceret, ante os clibani pæne exanimatus cecidit, & manibus discipulorum inde ablatus est. Aliis in labore manuum occupatis, oblitus suæ auctoritatis similiter occupabatur; & qui erat prior ordine prælationis, gaudebat se aliis parificari in exercitatione operis. AN.CHR. 1094 8. Apr.

14. Si quando in refectorio cum aliis, cogentibus fratribus, reficiebatur, (quod tamen ipsum non leviter faciebat, nisi aut promissa ei ab eisdem fratribus Missarum supplicatione, aut pauperum refectione, quasi pro abstinentiæ suæ recompensatione) quemdam ex condiscipulis nostris aliquantisper secreti sui conscium latenter præmittebat, ut ignorantibus ceteris, vinum de justa sua auferret, aquamque infunderet. Erat cernere hominem tanta circumspectione semetipsum tueri, ut putantibus nobis eum copioso vino repleri, aquam biberet: sicque studiose pisces, qui forte afferebantur, manu sua ablatis aristis per paropsidem divideret, ut intuentium oculos falleret, arbitrantium eum revera pisces comedere, cum quidem nec eorm saltem saporem prægustaret. Providerat autem sibi vir Dei fratrem Deum timentem, qui ad horam suæ refectionis in sæpe dicta cellula per competentem fenestram, panem, & fabas nulla pinguedine vel sapore conditas, ei deferebat, istisque alimentis suam artissime humanitatem sustentabat. Ceterum, quod est dictu audituque mirabile, quot panes ei minister deferebat, tot sæpe ab eo recipiebat: unde luce clarius constat, eum tantum per Dei virtutem fabis esse sustentatum. Sabbato etiam ei aqua ad bibendum deferebatur, quam ipse sibi sæpenumero hauriebat, & deferebat, quæ usque ad aliud sabbatum non mutabatur. Quis vero audiendo credere poterit, nisi videndo didicerit, quanta ad standum in choro fuerit beato viro perseverantia, cum vix illum quisquam psalmodiæ tempore in ecclesia sedere conspexerit; labore interdum jejuniique afflictione defatigatus seniles artus baculo sustentabat, & sic stans, quousque psalmodiæ cantus in ecclesia finiretur *a*, perseverabat. Finito matutinorum cursu, dum ceteri fratres laboris relevandi gratia paullisper quieti indulgerent, vir Dei pervigil manebat, & orationi, sanctæque meditationi operam dans pernoctabat. Unde ob nimiam vigiliarum continuationem somni depressus gravedine, fronte in terra collisa, super genua & cubitos a secretario ecclesiæ inventus est obdormisse. Abstinentia.

15. Cumque omnium virtutum ubertim vir Dei floribus adeo decoraretur, maxime tamen humilitatis in eo enituit insigne documentum. Omnibus enim imitandus, omnibus admirandus hic Pater noster, dum per omnia humilitatis itinera currere gestiret, omnibus nobis in unum positis, (omnes namque ad hoc adesse præceperat) dixit: Placeat cœtui vestro, fratres carissimi, petitionique justæ nullus ex vobis refragetur, ut quia ego utpote indiscretus, omnibusque facinoribus irretitus, irrationabiliter, dictante scilicet ira, nullaque servata justitia, vobis multoties verborum, verberumque correctiones adhibui, liceat mihi peccantis lege, id est nudis pedibus, totoque corpore circa renes tantum præcincto, manibus meis virgas disciplinatorias ferenti, in capitulum venire, & coram Deo, & vobis fratribus meis veniam de offensionibus meis petere, & a vobis omnibus virgarum correctionem, dignam videlicet factis meis recompensationem, recipere: ut ita sempiternas, quæ pro iisdem mihi debentur inferri, pœnas merear evadere. Nullus prælationi meæ hoc in facto a vobis servetur honor, sed magis in me vitia feriantur: quibus non honor est exhibendus, sed rubor confusionis est adhibendus. Priores ordine & conversione in me prius vicissim verbera exerceant, priores scilicet incipiant, & juniores finiant. Cujus correctionis modus in Prioris, loco meo præsidentis, arbitrio consistat; sciantque omnes, quia qui durius me flagellaverit, hic amodo mihi carior erit; qui vero mollius me tetigerit, & quasi iniquitati meæ clemens esse decreverit, hic minime secundum Deum me diligit, quia non defert honorem mihi, sed vitiis. Quod audientes, omnes his beati viri unanimiter contradicere cœpimus verbis, dicentes, inauditum esse ut Prælatus aliquis talia a discipulis suis quæsierit, vel discipuli magistris suis in talibus paruerint: non debere eum hæc facere, cum præsertim satis fuerit * jejuniorum vigiliarumque attenuatione, senioque excruciatus, & forsitan præ infirmitate sua inter flagella esset moriturus. Sed quia vir Dei miro ingenio eloquioque callebat, quamquam invitis diu multumque reluctantibus nobis persuasit. Quid plura? in Capitulum venitur, famulus Dei modo quo supra dictum est exspoliatur, coram majestate Dei in nostra præsentia humiliter solo tenus prosternitur, stupor omnium nostrorum corda ad ejus introitum circumdedit. Videntes namque hominem omni honore dignum tanta vilitate contemtum, omne a nobis effugerat consilium, undique erat dolor, undique luctus, undique suspiria, undique gemitus. Postquam a nobis diu ploratum est, senis nos durius increpantis, nos molles, effeminatosque vocantis adquievimus voluntati. Itaque a prioribus inceptum est. Eramus circiter triginta fratres, qui omnes nobis vicissim succedentes virum Dei virgis cædere cœpimus. Videres hominem, jejuniorum vigiliarumque nimietate simul & senectute debilitatum, inter flagella constantem, unumquemque proprio nomine vocitantem, & ad cædem suam instigantem, fortique voce clamantem: Manus vestras non agnosco, Petit a fratribus flagellari. * al. satisfecerit. Virgis cæditur.

a In altera Vita, *sedere in ecclesia velut accediæ crimen detestans*.

1094 nosco, verbera vestra molliter me palpantia non sentio. Decursa autem a majoribus
8. Apr. ad minorem, qui adhuc puer sub regulari disciplina in scholis erat, diu optata virgarum cæsione, rursus famulus Dei induitur, omnibus gratias agit, ipsoque die gratulabundus nobis conviva efficitur. Perpendendum est; quanta vir beatus hoc in facto præconiorum gloria ab omnibus sit attollendus. Videndum quæ virtus, quis ex ista virtute sequitur triumphus. Dicat quisque quid senserit. Præfero beati viri humilitatem illuminationi cæcorum, curationi leprosorum, omniumque sanationi morborum. Unde quibusdam de miraculorum potentia superbientibus, & dicentibus: Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutesque multas fecimus? in fine Dominus dicturus est: Amen dico vobis nescio vos. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat. Magna est profecto virtus humilitatis, quæ quantum inclinatur ad ima, tantum proficit ad summa: sine hac nemo potest Deo placere, per hanc quisque valet ad virtutum culmina conscendere; hanc vir beatus semper in corde suo tenuit, per hanc non solum Magistris, verum etiam subjectis suis subjici voluit.

Math. 7. 22. Math. 25. 12. Humilitatis encomium.

16. In illa autem Quadragesima, quæ beato viro fuit postrema, semetipsum acrioribus jejuniorum, vigiliarum, sanctorumque operum exercuit emolumentis, ita ut in comparatione eorum priores ejus cruciatus leviores esse putarentur. Fuit namque ei consuetudo, ut omni tempore ex quo cœnobialem suscepit actitare militiam, semper priori vitæ aliquid adderet, & ab incœpto fervore per tepiditatem non refrigesceret, & benefaciens non lassesceret; sed divino igne inflammatus de virtute in virtutem proficeret, & quanto corpus senectute longaque inedia aresceret, tanto animus victor annorum ad appetenda majora inardesceret, ut cum Apostolo veraciter dicere potuisset; Quando enim infirmor, tunc fortior sum & potens. Unde toto spatio jam dictæ Quadragesimæ compertum est nobis, libram panis, quæ quotidie ex præcepto beati Benedicti monacho apponitur, beatum virum non comedisse, sed tantum fabis, & aqua in lacrymis & mensura usum fuisse. Dominica autem illa, in qua Salvator & Redemtor noster, appropinquante hora passionis suæ, in asino Jerusalem venire, & a pueris Hebræorum cum floribus & palmis sibi obviari, & ab eisdem Rex appellari, ac laudari voluit, tanta nos verborum suorum suavitate refecit, ut tamquam valedicens nobis eatenus tam dulciter, tamque amicabiliter non sit locutus. Ipsa quoque die, cogentibus nobis, ultimum nobiscum convivium celebravit. Sequenti die cantante eo Missam, vi febrium graviter urgeri cœpit, viribusque corporeis destitui. Vocato denique quodam fratre, qui ejus jussione membranas ad conficiendum ei Breviarium inciderat, præsago imminentis sui corporis resolutionis spiritu dixit: Opus mente conceptum dimitte, non enim liber iste, quem scribere disponebas, mihi erit profuturus, immo magis sequentium voluntati relinquatur, qui aliis post obitum meum utilitatibus membranas incisas deputabunt.

Ultimam Quadragesimam ut peragit. 2. Cor. 12. Reg. c. 39. A febre corripitur.

17. Cœpit deinde vir Dei majoribus stimulis coartari, & de die in diem ad exitum propinquare. Convocatisque nobis, quos paterno affectu dilexerat; & quos a mundialibus illecebris abstractos in timore Dei educaverat, more ecclesiastico oleo sancto petivit inungi. Fit ad eum processio, ut voluerat inungitur, reum se de peccatis suis coram Deo & sanctis ejus in præsentia nostra confitetur, absolvit omnes, & ab omnibus absolvitur. Deinde osculatis omnibus nobis, & cum multis intimi cordis fletibus, suspiriisque gloriosa passionis Dominicæ memoria venerata, sacramentorum nostræ redemtionis particeps efficitur. Interea cœpimus omnes de beati viri imminenti transitu irremediabiliter contristari, timentes ne ejus absentia ordo monasterii nostri dissiparetur, neve sublato pastore, grex Dominicus lupinis morsibus patens dispergeretur; aut ne, unde major dubietas excreverat, Rege muneribus corrupto, aliquis per simoniacam hæresim ad suscipiendum loci nostri regimen ingrederetur. Rursus, convocatis omnibus nobis, hoc modo assistentes alloquitur: Nolite, inquit, filii mei contristari, nolite de mea nimium corporali resolutione mæstificari, confidite in Domino, omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Confirmetur in vobis caritas Dei, ut sitis concordes, fraternitatisque spiritalis amatores. Etenim si secundum Deum vos invicem dilexeritis, sciatis procul dubio, quia in omnibus vobis Dominus cooperator erit. Prope est, secundum veridicam Psalmistæ vocem, Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Nolite in alterutrum detrahere; omnes enim detractores, & murmuratores Deo sunt odibiles. Nolite a sancto proposito deviare, si enim, discedente me, a sancto proposito deviaveritis, & schismata inter vos habueritis, & exordinationibus * levium personarum consenseritis; manifestum est non Dei amore, sed magistri vestri timore huc usque vos in religione mansisse. Si vero, sicut usque ad hanc diem in humilitate, in concordia; in caritate manseritis, providebit Dominus fidelissimum domui suæ dispensatorem, qui vos melius quam ego, spiritualiter & corporaliter in omnibus secundum Deum confovebit. His & ejusmodi exhortationibus in consolationem nos venire gestiens, stolam sancto collo suo imponi fecit, dexteraque sua baculum pastoralem tenens, nos omnes absolvit, & voce qua potuit Domino tutori & auctori omnium commendavit.

Oleo sacro perungitur. Confitetur peccata. Eucharistiam percipit. Fratres adhortatur. Ps. 144. 15. * al. cod. & ordinationibus.

13. Ad

18. Adveniente autem quinta feria, in qua Dominus cum discipulis cœnavit, & ad humilitatis formam pedes abluens, eis Corporis & Sanguinis sui Sacramentum tradidit, & a discipulo traditus est, assistentibus sibi fratribus ait: Non diutius hic morabor, cras enim Deo volente ex hac sum luce migraturus, quod & factum est. In die enim Parasceve, percepto vivifico Corpore & Sanguine Domini nostri Jesu-Christi, omnibusque ecclesiasticis rite ordinatis, cum jam sero factum esset, cœpit in ultimo spiritu laborare, brevique intervallo, incumbente scilicet nocte, relicta corporali gleba, spiritus ejus Angelico ductu ad beatæ requiei sinum transmigravit. Cum vero ad abluendum corpus ejus nudatum fuisset, vidimus carnem ejus niveo candore micantem, nullaque in universa corporis parte saltem tenui macula fuscatam, jam quamdam futuræ resurrectionis speciem prætendere; ut non jam humanum sed Angelicum quod videbatur, esse crederetur. Non enim, sicut in exanimi corpore videri solet, pelle protensa, ossa ejus carne deficiente nudata sunt, sed cum quadam specie mediocriter repleta, ut non facile crederes umquam beatum virum carnem suam cilicio texisse, aliquave abstinentia macerasse; sed semper in deliciis vixisse. Sepultus est in oratorio beatissimi Martini, quod ab eodem ædificari jam ex magna parte incœptum fuerat, in loco quo sepeliri se jusserat. In quo loco per gloriosa beati viri merita plurima ostenduntur miracula, veluti sequentis libri testatur paginula a. Transiit autem sanctæ recordationis Pater noster beatissimus Gauterius sexto * Idus Aprilis, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo-quinto, Indictione tertia, regnante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivit & gloriatur Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

AN.CHR. 1094 8. Apr.

Moritur die Parasceves.

Sepulcrum ejus miraculis illustratur.

* al. cod. septimo.

INCIPIT LIBER MIRACULORUM.

1. MUlti diversis pro causis animum suum ad scribendum res gestas appulerunt, alii ut eorum ingenia ipso usu scribendi quasi confricata clariora redderentur, alii ut per hoc apud aures hominum famosiores efficerentur, indeque honores & lucra maxima consequerentur; alii ne res gestæ per longinquitatem temporum deletæ de memoria hominum tollerentur. At mihi beati *Gauterii* vitam omnibus bonis appetendam, transitumque ejus de hoc sæculo scripsisse, miraculaque illius, quibus post beatum finem famulum suum Dominus clarificare dignatus est, denuo scribere velle, summa causa obedientia est; quæ virtus, scilicet obedientia, humilitati conjuncta omnium virtutum jure major est effecta, dum non solum ea quæ norunt homines, actitare satagit, verum etiam ea quæ non norunt attentare cogit. Hæc mihi balbutienti, necdumque ad plenum verba integra formare valenti, ea quæ non possum facere præcepit. Unde rogo omnes qui hoc opusculum lecturi sunt, quatenus dent ignorantiæ meæ veniam. Fateor enim me ultra vires meas præsumpsisse: sed tamen malo me beati viri opera qualicumque stilo parare, quam omnino exinde reticere.

Prologus.

2. Post gloriosam igitur corporis sui depositionem cœpit locus sepulturæ beati viri a multis frequentari, inter quos erant multi promiscui sexus debiles & ægroti salutis remedia postulantes. Per gloriosa autem viri Dei merita conferebat Deus multa sanitatum genera. Nam cæcis visus, claudis gressus, aliisque cujuscumque doloris & languoris integra restituebatur salus. Eodem tempore fama virtutum ejus usquequaque discurrente, ex Normanniæ partibus puer quidam a parentibus ad beati viri patrocinium allatus est, qui ita nervorum ariditate, & juncturarum inflexibili nodositate a renibus per coxarum & poplitum tibiarumque confinia contractus erat, ut natibus talis inhærentibus, vitiataque natura, nullatenus membra præmortua sua valerent adimplere officia. Cœperunt autem parentes ejus superna implorare subsidia, ut per beati viri merita ægro cœlitus salutifera impenderetur medicina. Affuit supplicantibus eis divina clementia, suffragantibusque sanctissimi viri meritis, ægro salus redditur diu desiderata. Miratur se propriis vadere plantis, qui tamdiu manibus subvectus fuerat alienis. Sed ne cito hoc miraculum ab hominum tolleretur memoria, indubitata scire & videre cupientibus manserunt argumenta: quousque enim in hac vita superfuit, vestigia talorum visa sunt in ejus natibus impressa. Per idem tempus quidam infra pubertatis annos ita omnium membrorum suorum officio damnatus fuerat, ut numquam gressum movere, verum etiam nec jacens in aliud se latus potuerit vertere. Qui suorum pia sollicitudine parentum ante viri Dei sepulcrum depositus, salutis remedium implorare simul & exspectare cœpit: nec diutius sua est expectatione frustratus, immo Dei miseratione & misericordia respectus, membrorum suorum cœpit paullatim vegetationem recuperare, & post modicum nullo regente novos cœpit gressus tentare. Inde in præsentiam nostram adductus, redditam ei divinitus comprobavimus sospitatem, unde divinam laudare & magnificare cœpimus virtutem. Vocabatur autem iste Radulfus. Quidam denique diaconus, nomine Raymundus *, de quo in superiore libro dictum est quoniam eleemosynæ beati viri dispensator fuerit, algore febrium cruciabatur validissimo. Hic de Dei misericordia, & famuli sui virtutifera confisus potentia advenit, & præ multitudine languentium ibi salutem exspectantium pro-

Miracula crebra post obitum.

Item alius.

Auctoris ætas.

* Vitæ nu. 12

Diaconus a febre liberatur.

a Hic desinit apud Bollandianos.

AN.CHR. 1094 8. Apr.

propius accedere non valens, a longe stetit, voce qua potuit clamavit: Obsecro te, serve Dei omnipotentis, ut quia in veritate Domino servivisti, mihi, quem plurimum in hac vita degens sincero amore dilexisti, refrigerium quantocius a Domino impetrare digneris. Hæc cum lacrymis repetens, nec plura effatus, statim evomito omni felle doloris, sanus ad domum suam rediit; & gratias Deo, sanctoque Gauterio pro concessa sanitate retulit. His etiam diebus, alius eodem nomine vocitatus, eodem morbo graviter infirmabatur. Erat autem iste negotiator in Pontisarensi castro, sicut ille de quo supra scriptum est, natus & enutritus. Hic dudum beato viro familiaritatis obsequio junctus fuerat, (nam & Romam cum eodem comes individuus perrexerat, & ei humiliter cum caritate servierat) qui de semetipso desperans, erat enim dolor vehementissimus, ante viri Dei sepulcrum jacuit, & cum lacrymis priores ejus amicitias memorans, simul & subveniri sibi humiliter deprecans, paullisper dormitare cœpit. Expergefactus a sopore, virtutem sensit affuisse divinam, ob redditam sibi sospitatem: unde lætus effectus, quasi pro munere, pretioso tapeto tumulum viri Dei cooperuit, & denuo ab ipsa qua tenebatur infirmitate illæsus perseveravit.

Item & alius.

Dæmoniaci liberantur.

3. Præterea non est silendum, sed diligenti memoriæ commendandum est, quoniam per beati viri merita multis instinctu dæmonum in amentiam versis reddita est male captæ sobrietas mentis. Etenim quidam furibundus, nomine Durandus, de villa-Tineosa *, quæ Pontisarensi castro proxima est, in vehiculo adducitur: qui ad temones ipsius vehiculi arctissimis funibus undique ligatus, sic usque ad beati viri sepulturam miserabundus trahitur, sed videres miserum sanguineos oculos horribiliter torquentem, dentibus frendentem, inremediabiliter clamantem, Deum & homines turpiter blasphemantem, aliena & inaudita loquentem, neminem recognoscentem, nihil penitus comedentem, numquam vel modicum dormientem, semetipsum & accedentes ad se dentibus laniare volentem; hic nimirum dæmonis viribus usus omni viro fortior erat, & ideo cum undique vinculis stringeretur, a fortissimis tamen viris ex omni parte tenebatur: sed non diutius passa est divina bonitas hominem ita miserabiliter diaboli fraudibus subjacere, sed implorantibus cunctis qui aderant parentibus & vicinis beati viri suffragium, homo sensum recepit sobrium. Unde omnibus ad hoc miraculum stupentibus fecit se solvi, solutus comedit, servumque se beati viri deinceps fore devovit, & sic mansuetissime ad domum suam repedavit. Proferamus in medium simile priori miraculum, quod Deus ad gloriam & laudem nominis sui operari dignatus est per beati viri meritum. Quædam mulier de villa, quæ dicitur Settana *, nomine Stephana, culpis suis procul dubio exigentibus, diabolica fraude sensum perdiderat; cumque omnes quotquot se ei objiciebant morsibus belluinis discerpere cuperet, turpiterque crine soluto, muliebrem sexum non considerans, per humum volutaretur; repente ad eam ab amicis concurritur, comprehenditur, catenatur, modoque, quo supradictus vir, ad beati viri sepulturam perducitur. Horresco referens, vidi eam proprii corporis crudelem laniatricem, dentibus propria membra carpere, interdum lacrymis faciem superfundere, subitoque lacrymis adhuc superfusa facie ridere: ita ut flens circumstantes flere faceret, ridensque omnes nihilominus ridere cogeret. Cumque his & aliis hujusmodi illusionibus fatigaretur, cœperunt ejus parentes & amici viri Dei suffragia deposcere, quatenus mulieri sensus integer redderetur, & tumultuosæ ipsius voces tranquillarentur: & ecce recuperato sensu, cœpit nomen Dei quod prius abhorrebat & blasphemabat recognoscere, & cognoscens ab asserentibus quæ egerat & quæ dixerat admirata est, votoque vovens seipsam Sancti fore ancillam, perseverante incolumitate ad suam regressa est mansionem. Item de pago Belvacensi quidam pari modo vexatus, ducendus ad viri Dei sepulturam ligatur, sed repente ruptis nexibus, de manibus se tenentium excutiens evasit. Cumque ab insequentibus nullo conatu posset capi (erat enim super quam credi possit non sua, sed maligni spiritus virtute agilis & fortis) casu in burgum, Camblei * dictum, ingressus, ibique ab ipsis burgensibus captus, subsequentibus amicis est redditus: & dum super asinum pedibus sub ventre ipsius asini catenatis componeretur, manualibus repente ruptis nexibus, compatrem suum, qui ei propior adstabat, pugno graviter in faciem percussit, & cum gravi omnium difficultate usque ad ecclesiam beati Martini, in qua venerabilis viri Dei corpus jacet, perductus est. Placuit autem conductoribus ejus, ut haud longe de asino deponeretur, & pedes ad monasterium usque graderetur. Sed dum deponitur, rursus evadit, & cursum ad Isaram tendens, ut in eam se præcipitaret, Deo volente, a famulis ecclesiæ anticipatur, captusque in monasterium, cui tamquam incendio proximare timebat, tandem introducitur; ubi cum introduceretur, cujusdam monachi, ecclesiæ nostræ sacristæ, ventrem pede graviter elisit. Quid plura? Parentes ejus & amici orant beati viri suffragium, quatenus ipsum dignaretur habere servum, & ab ipso expelleret dæmonium. Cumque noctem in precibus ducerent insomnem, & homo minime a clamore cessaret, repente munere divino respectus, cœpit paullisper dormitare, continuoque expergefactus, astantes sibi tranquilla voce convocavit, & quæ circa eum divina pietas operata esset manifestavit: confessusque peccata sua, vivifico corpori & sanguini nostræ redemptionis communicavit, & incolumis ad propria remeavit. Multa essent narranda quæ circa dæmoniosos facta

*Ville-Taneuse.

Dæmoniacus furibundus liberatur.

* Stain.

Item dæmoniaca.

Item alius.

* Chambley.

facta sunt miracula; sed ob fastidium legentium devitandum, ad alia transeamus. AN. CHR 1094

4. Adolescens quidam mutus de villa-Asinaria * beati viri misericordiam imploraturus advenit; cumque cum aliis infirmis ante viri Dei tumbam pernoctasset, die altera, quæ Dominica habebatur, sacrista universos post Missas exire cogente, hic solus de loco moveri non potuit. Tunc sacrista ei panem & caseum quatenus reficeretur obtulit, at ille nutibus quibus potuit ei satisfecit, se nullum prorsus accipere edulium, donec recipere mereretur eloquium. Itaque sacrista post prandium fratrum ostium aperiente; ecce occurrit ei adolescens bene & discrete * loquens, Deum & sanctissimum ejus famulum benedicens. Subsequenti deinde sabbato, cum multo suorum vicinorum parentumque comitatu rediit, & vota sua, pro dato sibi beneficio, cum eisdem exsolvit. In eadem villa puer cujusdam militis, nomine Gosleni, filius gravi postularum morbo per totum corpus tenebatur, & quia nulla medicorum arte curari potuit, persuasum est patri ipsius, quatinus puerum ad virtutiferam beati viri sepulturam deferre faceret: quod & factum est. Evolutis denique paucorum dierum curriculis, puer omni qua tenebatur morbi peste caruit, incolumisque duobus ecclesiæ nostræ monachis in eamdem villam occurrit; cujus parentes eisdem monachis læti obviam processerunt, & per eosdem munus caritatis monasterio nostro destinaverunt.

8 Apr.
* Asnieres.
Mutus recipit loquelam.
* f. diserte.
Puer a pustulis sanatus.

5. In castro Gurnayo *, quod in Normanniæ confinio situm est, quidam manebat, qui iter faciens manum perdiderat, ut non dicam quippiam operis agere, sed nec ad os suum ducere posset. Erat autem hic sutor, cumque, sicut consueverat, manibus suis laborando inopiam sublevare non valeret, & egeret; quadam die dolore simul & ira motus, sumpta dolabra manum debilem super truncum ligneum posuit, ut eam abscinderet. Quod cum fieri uxor ipsius videret, compescuit eum dicens: Non placeat domino meo illud inconsulte, & improvida præcipitatione facere, nec injuriosum videatur consilium meum audire. Jam fama vulgante beati viri opinionem, compertum est quod in loco sepulturæ illius multa divinitus infirmis beneficia præstantur; ideoque mihi salubre esse videtur ad ipsum locum quantocius properare, & sancti ipsius suffragium efflagitare. Non sunt magnæ viæ & laboris subeunda discrimina, non magni sunt portandi sumptus in viam: nihil tibi id adtentare oberit, sed plurimum Deo juvante proderit. His dictis, adquiescit homo uxori sibi bene consulenti, & ut impleretur quod dictum est: Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem, Pontisarense expetiit cœnobium, in quo suffragantibus beati viri meritis, fugata infirmitate, pristinum manus recepit officium, vitæ suæ solatium. Gratulabundus itaque ramosam cœpit manum extendere, & quasi laudando dicere: Gratias Deo & sancto Gauterio refero, quoniam adhuc ista manu multas pelles caprinas & bovinas consuam, juvanteque Deo laborabo, unde domus meæ inopiam sublevabo; & hæc dicens cœpit abire: & cum non longe esset, respiciens monasterium cum gaudio remeavit, oblationemque suam super sancti tumulum posuit. Hæc iterum & tertio ex abundantia lætitiæ simili scemate perfecit.

* Gournay.
Sutoris manus immobilis curatur.
1. Cor. 7. 14.

6. De villa Avesnis *, quæ est in pago Vilcassino, faber quidam, nomine Robertus, advectus; qui miserabiliter ad utris instar, ventre ceterisque membris inflatione maligna protensis, mortem vicinam suspectus opperiebatur. Hic continue resupinus jacens, in dextrum sive sinistrum latus, vel modicum verti non patiebatur. Hujus, mira dicturus sum, nervi ita inflexibiles erant, ut neque sedere neque genua curvare posset; & si quando necessitate compellente de lecto levandus esset, more ligneæ vel lapideæ imaginis, toto corpore inflexibili permanente, erigeretur. Sed & illud non celabo, licet quibusdam dictu turpe esse videatur, quoniam crebros per secessum sonitus emittebat, ut in quocumque loco esset, nullo modo se temperare valeret. Talibus incommodis affectus, ante venerabile beati viri sepulcrum deponitur; obnixius deprecatur, ut aut mors aut sospitas sibi daretur, ne diutius his doloribus torqueretur. Et ecce patrocinantibus beati viri meritis, cœpit æger meliorari, & paullatim ab ipsa inflatione relaxari: & non multo post integerrime convalescens; liberatori suo concessa sibi sanitate gratias retulit.

* Auvay.
Corpore inflatus sanatur.

7. Illud etiam silendum non est, quoniam quidam civis Belvacensis tanta morborum gravabatur anxietate, ut vix cibum sumere, vix dormiendo requiescere valens, de semetipso omnimodis desperaret. Hic cum virtutum beati viri audiret opinionem, de Dei pietate confidens, & ultra vires suas præsumens, baculoque membra languida sustentans, Pontisaram ducens cœpit iter carpere, & quod sanus mediæ diei spatio potuisset peragere, vix æger septimo die transacto potuit conficere. Veniens autem ante viri Dei sepulcrum, precum devotionem fideliter obtulit, salutemque diu desideratam recepit, & lætus ad propria discessit: iterque quod, ut dictum est, infirmus vix septem diebus perficere potuit, nunc sanus uno, & ipso non integro, die confecit.

8. Item de burgo sancti Dionysii *a* quædam mulier advenit, quæ ita renibus contracta erat, ut nusquam gressum per se movere posset, sed baculis hinc inde sub ascellis positis suffulta, utcumque se traheret. Cumque multo tempore huic injuriæ succubuisset, audita

Contracta erecta.

a Vulgo *Denys en France*, opidum celebri abbatia insigne.

AN CHR. 1094 8. Apr. audita miraculorum fama, quibus famulum suum Dominus glorificabat, ad ejus salutiferum venire sepulcrum disposuit, quod & fecit. Veniens autem, & devotas Domino cum lacrymis coram venerabili viri Dei sepulcro preces offerens, corporis sui reparationem fideliter exspectare cœpit, nec diu sua exspectatione frustrata est. Optatam namque suo corpori vegetationem adesse sentiens, constanter se erexit, erectaque firmiter absque baculorum sustentamine incedere cœpit, & gratulabunda baculos suos, ut ita dicam, pedes obtulit, qui multo tempore ob indicium tanti miraculi ante viri Dei tumbam pependerunt.

* Gonsen-ville. Puer a capitis dolore sanatur.

9. In Gonsana-villa *, quæ est in Parisiaco territorio, puer quidam dolore capitis vehementer angebatur. Invalescente autem morbo, in tantum dolor ipse desævire cœpit, ut tribus diebus puer absque ullo cibi amminiculo, clausis jam quasi vicina morte oculis, permaneret, & per singula momenta jam decessisse videretur. Tunc parentes filii sui dolore permoti, utile tandem consilium repererunt, quatinus prædictum puerum beato viro in servitium traderent, si ab infirmitate qua tenebatur ipsius meritis relaxaretur. Et ecce die tertio per aurem ipsius pueri tres vermes egressi sunt, cœpitque paullatim meliorari; sexto autem die iterum sex vermes per eamdem aurem emerserunt, omnisque dolor fugatus est. Sed non minori in eadem villa claruit vir beatus miraculo. Quidam etenim cadendo humerum fregerat, cumque præ dolore ipsius fracturæ nullam neque dormiendo, neque cibum capiendo requiem habere posset, humana nihil prorsus proficiente medela, divina tandem quæsivit auxilia. Cœpit namque beati viri nomen lacrymis invocare, quatenus pietate sua dolorem suum mitigaret; quem si diutius sustineret, dulcior sibi mors quam vita foret. Et ecce dum quadam nocte levi paullatim sopore deprimeretur, beatus Galterius adstare sibi videtur, humerumque suum manu sua leviter tangere, ac desuper signum crucis facere conspicitur. Evigilans nullum deinceps ejusdem fracturæ dolorem sensit; & quia beatus Galterius sibi adstiterit, remediumque contulerit, evidentibus manifestavit indiciis.

Humeri fractura sanatur.

Gutturis tumor.

10. Cujusdam hominis guttur intumuerat, ita ut vix quidem loqui, aut glutire quidquam nisi liquidum posset. Erat hic de villa, nuncupata Serannia, quæ est in territorio Trecassino. Cumque hac peste laboraret, auditis beati viri virtutibus, promisit ad mensuram staturæ suæ unoquoque anno se ei candelam delaturum, vel missurum, si ipsius meritis salutem adipisci mereretur. Adepta vero salute, ipso quidem anno votum reddidit: sed succedentibus prosperis, oblitus est homo prioris adversitatis, immemor etiam factus est sponsionis: unde factum est, ut priori vexaretur incommodo. Quod videns mater ejus dixit: Merito, fili, hæc pateris, quia beneficia Dei, quæ per beatum virum tibi collata sunt, in oblivionem tradidisti, & votum quod vovisti non reddidisti. Ecce enim anni duo transacti sunt, ex quo candelam ad beati viri sepulturam non detulisti, neque misisti; deprecare ergo veniam, sponde emendationem, ut tuam Deus suscipiat satisfactionem, & tuam securus exspecta liberationem. Quo facto, in proximo omni illa peste caruit, quantociusque ad viri Dei sepulturam propeperans, quod injuste detinuerat ab annis prioribus cum satisfactione reddidit, & quæ sibi evenerant monasterii Fratribus cum attestatione narravit.

* Marines.

11. Quidam etiam homo præ nimio dolore capitis surdus effectus fuerat. Erat autem de opido, quod Marinas * vocitatum est, quod etiam est in pago Vilcassino. Cumque in ecclesia, in qua viri Dei corpus requiescit, orando fideliter ipsius suffragium præstolaretur, nil eorum quæ in ecclesia Fratribus divina mysteria celebrantibus cantabantur audire poterat. Quadam vero nocte dum Fratres in vigiliis occuparentur, surdus ille cœpit paullisper dormitare, viditque beatum Gauterium sibi adsistere, & leniter blanda manu caput suum undique palpare. Deinde expergefactus, clare ea quæ dicebantur a fratribus audivit, quæ sicut jam dictum est nullatenus audire ei facultas fuit, & quanto vixit tempore huic surditati minime subjacuit.

Surdus recipit auditum.

12. Mulier quædam, quæ erat de castello Marleyo *a*, quod est in territorio Parisiensi, utriusque manus officia penitus amiserat: nullatenus enim digitos, quos morbus curvaverat, erigere poterat. Hæc cum conjuge suo præsidia viri Dei adeptura venit, multasque, quas ipse dolor animi dictabat, luctuosas voces emittens, tandem sub lapide, quo beati viri sepulcrum tegitur, obdormivit. Evigilans autem, ut suis optatum vigorem manibus adesse persensit, mox exsiliens cum magna cordis alacritate, manus per aera movit, & curvans digitos, iterumque sæpius eos erigens, præ gaudio clamare cœpit; Deo gratias, manus habeo, manus inquam habeo, quarum licet figuram gerebam, utilitate tamen carebam. Hæc & alia sæpius repetens, se beati viri ancillam fore deinceps vovit, gaudensque ad propria remeavit. Quid etiam cuidam ejusdem castelli incolæ contigerit, manifestabo. Hic metendi gratia in agrum pergebat; cum non longe adhuc ab ipso castello processisset, quadam tactus passione, quam medici caducum morbum vocant, in terram repente cecidit. Circumstantibus autem eum multis, ecce supervenit mulier, quæ dixit: Si ad mensuram staturæ suæ candelam ad viri Dei sepulturam deferret, numquam amplius isto morbo

Caduco morbo laborantes sanantur.

a *Marly*, ubi nunc exstat domus regia non longe a Versaliis. Duplex est, Marleyum-castellum *Marly lechatel*, & Marleyum-burgus, *Marly-le-bourg*.

morbo laboraret. Quam vocem ipse audiens, sed mulierem videre uon valens: O mulier, numquid quod facere mihi suasisti aliquo experimento didicisti? Ad hæc illa: Hac utique, inquit, passione sæpius laborabam, donec persuasum est ad modum staturæ meæ candelam ad memoratum locum deferre; quod cum fecissem, perfecte sanata sum. Hæc ille audiens, cum quod sibi a muliere persuasum fuerat facere spopondisset, statim surrexit, & ex illa hora ab illa, qua tenebatur passione, immunis perseveravit. Hæc nobis ab eodem qui sanatus est, fideli narratione comperta sunt. Sed nec præterire volo quomodo mulier quædam, Ermetrudis vocata, gemino suorum oculorum lumine privata, beati viri meritis sit illuminata. Hæc erat de villa, quæ Marleio est vicina. Cumque viri Dei virtutes auribus ejus insonuissent, plurimum fidens in Domino, manum puero dedit, & usque ad venerabile sepulcrum ejusdem se trahere fecit. Completis autem tribus diebus in lacrymis, & contritione cordis, mulier visum recepit, & exultans, viæque ducem ulterius non repetens, ad suam mansionem repedavit.

Cæca visum obtinet.

13. Illud etiam scribere placuit, quod quidam vir, Ingo vocatus, quibusdam monasterii nostri fratribus bene notus, obtentu viri Dei, visum pariter & auditum est adeptus; & hic erat de pago Meldicensi, de villa quæ Domnus-Martinus * dicitur. Infirmitate siquidem capitis pergravatus, visum pariter & auditum, sed non ex toto perdiderat. Lucem namque diei, sed non adeo ut quidquam plene cognoscere posset, videbat; sonitumque alte clamantis audiebat. Dictum est autem ei, sed ut verius dici potest, clamatum; quoniam si Pontisaram pergeret, beati viri suffragium expetiturus, visum procul dubio auditumque foret recepturus. His verbis fidem accommodans, sine dilatione locum beati viri virtutibus insignem petiit, ubi ipsius interventu cæcitate fugata, auditum recipere meruit. Regrediens autem via qua venerat, cum per nemus quod adjacet Francorum-villæ * transitum faceret, admiratus dixit, illud nemus minime vidisse, cum jam alia vice per eumdem callem transierat.

Alius visum & auditum.

Dommartin.

Franconville.

14. Factum est autem, cum innumera multitudo ad beati viri sepulcrum, alii vota sua deposituri, alii pro variis infirmitatibus suis deprecaturi convenirent, cœperunt multi sancto viro detrahere, & venientes ad eum dissuadere, dicentes: Non esse bonum illum vocari sanctum, quem paullo ante viderant ceteris mortalibus similem, hujus vitæ passionibus subjacere, esurire, sitire, comedere, bibere. Inter quos fuerunt duo, Hilduinus & Erembergis conjux & conjugata, qui præ ceteris ipsius virtutes obfuscare nitebantur, & ipsum nec esse nec dici debere sanctum asserere conabantur. Cumque diu in hac mentis obstinatione perstitissent, placuit divinæ dispensationi illos hoc corrigere modo. Nam cum quadam nocte ambo in lecto quiescerent, visum est mulieri juxta beati Gauterii sepulcrum stare, & ex parvissimis dolaturis, quales lancearum sive sagittarum hastas polientes faciunt, aquam calefacere, & in eadem aqua ceram mollire. Et ecce adstitit ei persona habitu, visuque venustissima, cujus splendore tota fulgebat basilica, quæ eam his videbatur compellare sermonibus: Ut quid, o mulier, cum tuo viro, servo meo detrahis, & eum nec esse, nec sanctum vocari debere asserere niteris? cujus audiens virtutes non solum non credis, sed & obfuscare conaris. Scias profecto illum & esse, & vocari sanctum me velle, qui jussis meis obtemperans hoc promeruit, quatenus & esse sanctus debeat & vocari: nisi te & virum tuum ab hac stultitia correxeris, corporum rerumque vestrarum damna maxima patiemini. Evigilans hæc per ordinem viro suo nuntiavit, & non multo post Pontisaram ad venerabilem viri Dei sepulturam pergens, dolaturas in visione sibi monstratas inibi reperit: ut autem nulla in cordibus eorum ex hoc remaneret ambiguitas, filius eorum capitis infirmitate, quæ phrenesis vocatur, in amentiam versus est; quem tollens mater ejus ad sæpe memoratum locum detulit, ubi sopito capitis dolore sensum recepit. Evolutis deinde paucis diebus, pretiosam albam ad eumdem locum cum viro suo detulit, & ea quæ circa eos gesta fuerant veridica relatione retulit.

Ejus sanctitati detrahentes divinitus puniuntur.

15. Est & adhuc quod de viri Dei virtutibus dicatur. Quidam namque juvenis de Labivilla, sic enim vicus ipse in quo manebat dicitur, ad jam dictum locum adducitur, vocabatur & hic Valbertus *, qui capitis dolore multo tempore correptus, vires eundi, vel etiam quidpiam agendi perdiderat, multaque delira, veluti mente captus, verba proferebat. Factis autem inibi septem ferme diebus, videt in somnis beatum Galterium prope adsistere, manumque capiti superponere, ac signo crucis undique signare. Quo viso cum evigilasset, omnem sensit aufugisse dolorem, votique compos effectus, alacriter suam revisit cognationem. Alia vice quædam mulier ex eadem villa, cum quadam die jam incumbente nocte transitum faceret per quemdam locum, in quo angusta via inter duas domos habebatur, obviavit spiritui maligno, qui speciem habere videbatur quasi nigerrimi homuncionis. Qui insufflans in faciem ejus, dixit: Hoc modo porrectam tuam calidam sufflando refrigerabo. Quæ statim amens effecta, quousque sanitati redderetur, crebras ab imo pectore extrahens sufflationes per os emittebat. Quid plura? A parentibus & amicis ligatur, & asino bajulata juxta viri Dei sepulcrum deponitur, quam cum fratres monasterii aqua exorcizata & benedicta aspergerent, ita torquebatur, ut penitus velut exanimis esse videretur. Verumtamen meritis viri Dei sensum recepit, & quomodo hæc

Amenti ratio restituitur.

Boll. Galterius.

Item mulieri.

AN. CHR. 1094

hæc quæ supra sunt sibi evenerint incommoda, omnibus audire volentibus enarravit.

8. Apr. * Cergi. Et aliis duobus.

16. De Pontisara quoque quidam juvenis adducitur, qui cum die de villa, quæ Cergiacus * appellatur, cum matre sua Pontisaram regrederetur, eamdem matrem suam verbis suis vehementer ad iracundiam concitavit; unde nimis exacerbata, horrenter ei maledixit. Qui protinus matrem relinquens, in amentiam versus, ire per devia cœpit. Denique parentes ejus & affines ipsum vesanire cognoscentes, loris constrictum ligaverunt, & ad virtutiferam beati viri memoriam perduxerunt. Hic barbara quædam & inaudita ore referebat, & quæcumque pro restauratione sensus ejusdem a fratribus monasterii bona fiebant, flocci pendebat & irridebat. Verumtamen abbas sanctæ memoriæ Thetbaldus *a*, fratresque sub eo degentes orationibus insistebant, viri Dei merita supplicantes, quatenus integer sensus eidem deliro reformaretur. Quorum vota Deus exaudiens, meritis beati Galterii sensum integerrime recuperavit, & Deo liberatorique suo grates innumeras reddidit, seque servum illius quotannis unam candelam solventem spopondit. Hic vocabatur Hubertus. Quidam insanus de Pontisara, qui licet manus haberet ligatas, & cuidam trunco per medium corpus datus * esset, violenter tamen brachia sua propriis dentibus corrodebat, per merita sancti Galterii sensum integre recepit, & gratias agens ad propria remeavit.

* ligatus.

17. Hæc de sancti viri virtutibus narrare sufficiat. Pauca quidem, quæ per eum divina bonitas operari dignata est miracula scripsimus, plurima prætermittentes. Multos enim fractis ligneis & ferreis compedibus de carcere liberavit. Testantur hoc ferrea vincula, ante ipsius sepulcrum ab his qui liberabantur appensa. Multos quotidie variis detentos infirmitatibus ante venerabile beati viri mausoleum superna pietas sanare dignatur, quæ ideo prætermisimus, ne legentibus fastidium generemus. Hæc autem scripsimus, ut quanti sit apud Deum meriti monstraremus.

18. Quidam juvenis de Gosengies, qui apud Vilers morabatur, dum quadam nocte cum uxore sua dormiret, omnium membrorum suorum virtutem amisit. Hic ad sanctum Gauterium allatus, orationibus ejus sanus effectus est, & gratias agens præsente Episcopo Ambianensi, ad propria repedavit.

EXCERPTA EX ALTERA VITA.

* V. Ain-ville. In abbatem Pontisaræ eligitur.

1. IN Ambianensium finibus territorii Vimacensis *b*, pago, qui dicitur Andain-villa *, Galterius exstitit oriundus, &c.

2. His temporibus non longe a Pontisaræ castro fratres quidam monachi regulæ se subjicientes, locum elegerant ad inhabitandum, ubi fundato monasterio possessiones fidelium devotio contulit, quibus sustentarentur divinis officiis mancipati; neve sine pastore essent sicut oves errantes, deliberare de abbate cœperunt. Famam autem jam dicti viri longe lateque diffusam secuti, elegerunt eum, ut ad hoc induceretur, operam omnimodam exhibentes. Qui recusans fortius & renitens, cum difficultate tandem victus est. Receptaque pontificali benedictione, cum a rege Philippo, monasterii sui advocato, ei pastoralis baculus traderetur, manusque regia prope recurvum eum perstringeret; Abbas super manum illam baculum per recurvum accepit, dicens: Non de subtus manum tuam, sed desuper baculum istum recipio. Non enim a te regimen ecclesiæ suscipio, sed a Deo, quod opus strenuum Rex & qui aderant intra se commendantes, tantam cœperunt humilis personæ constantiam revereri.

A B. Virgine monitus.

3. His diebus singularis vitæ meritis, digno divina revelatione Galterio apparuit mater Domini beatissima Virgo, sic dicens: Surge Galteri, præpara iter, & vade apud Bertolcourt, & ibi prope dispone ecclesiam: elegi enim ibi locum, ad quem feminæ conveniant ad exhibendum mihi servitium & honorem. His dictis disparuit, relinquens virum super auditis libra discretionis indicium trutinantem; & quia nondum fidem adhibebat, supersedit executionem mandati. Reversa denuo beata Virgo, ministrum suum pigritiæ arguens, iteransque mandatum, ictum manus faciei ejus impressit, ita quod digitorum vestigia in facie diu postmodum apparuisse dicantur. Cogitans apud se, & dicens quia Bertolcourt non vidi, & locum nescio, instructo itinere peregre profectus est, divinæ Sapientiæ se commendans: sciscitatusque a viatoribus partes illas, instructus ad plenum, ultra urbem Ambianensem quinque leucis distantem metam desideratam invenit. Ibi in loco silvestri juxta aquas quievit & mansit, domunculam ibi fabricans & capellam, ad quam ibi factus est populorum concursus, ut ab eo vitæ æternæ pabulum reportarent. Sed & mulieribus sui causam adventus, & revelationem secretius exponebat, ut ad exhibendum ibi obsequium beatæ Virgini devotas mulieres animaret. Verum, sicut ait Poeta: Intolerabilius nihil est quam femina dives. Nam apud Bertolcourt dominabatur matrona quædam, cui persuadente diabolo dictum est, occasione viri illius eidem damnum non modicum imminere: nam & sata illius turba affluens conculcaret, & quas ipsa sibi consignaverat possessiones, tam-

In Picardiam pergit.

a Theobaldus sancti Walterii successor, qui monasterium Pontisarense optime dicitur rexisse ad ann. 1114.
b Vulgo *le Vimeux*, tractus Picardiæ ad sinistram ripam Sommonæ.

tamquam superveniente exercitu plaustra, & equites publicarent, si ibidem vir ille magni nominis diutius remaneret. Illa vero hostis antiqui consilio acquiescens, virum Dei a sede perturbavit, & a suis finibus exire coegit: offensus autem, infecto proposito, ad sedem propriam remeavit. Verum detestabile facinus in brevi secuta est pœna: nam cum domina illa a suis quodam die sollemni ire ad ecclesiam moneretur, surrexit a cathedra, & morte subita, retro cadens, fractis cervicibus expiravit. Porro licet satanas bonum propositum totis nisibus studeat impedire, nihil tamen potest, nisi quantum ei divina permittitur potestate, nam sanctæ mulieres & nobiles Godelendis, & Helevidis *, se Domino devoventes, ad locum electum cum magnis possessionibus convenerunt, arbusta etiam propriis manibus vellicantes, tam possessiones acquisitas, quam ædificia dilatarunt. In brevi autem confluentibus aliis feminis Deo dicatis, fideliumque devotione illuc ampla beneficia conferente, ecclesia in honore beatæ Virginis ibi fundata, collatis ibi prædiis dicata est & dotata. Virgines autem sub Regula beati Benedicti ibidem Deo, & beatæ Virginis servientes, post beati Galterii transitum anno tertio, præfatam Godelendim primam loci illius abbatissam consecrari fecerunt. Porro cælestis ille dispensator, qui pendens in cruce vix unum latronem convertisset, per discipulos suam postmodum Ecclesiam ampliavit, sanctum suum, antequam in loco isto multum profecisset, desolato gregi reddidit, nihilominus plantationi ejus incrementum dedit.

AN.CHR. 1094 8. Apr.

* al. Helvvigis.

Ubi parthenonem condit.

4. Dominica in Ramis palmarum ad populum, qui eo die de processionali more multus convenerat, cum præsente Comite Bellomontensi *a* sermonem faceret, accessit matrona quædam, nimis ambitioso ornatu spectabilis, ita ut cauda verrente pulverem in oculos excitaret. Offensus inde vir Dei, cum eam spiritu prophetico dæmoniacam appellaret, ornatus luxuriam reprehendens, clamavit inverecunda mulier, se sequente Dominica ad conspectum illius multo gloriosius adventuram, ad quam respondit: Advenies utique, sed in statu multo diverso ab eo quem modo geris. Sequenti vero die celebrans Missam, ægre complevit eam, gravi febrium vi correptus, vocatoque quodam qui breviario scribendo membranas paraverat, dixit: Desiste a proposito, aliis utilitatibus fratrum relinquantur membranæ, mihi ulterius minime profuturæ. Accessit eo die ad eum nuntius Comitissæ Bellomontensis, in villa quadam non longe a Pontisara ægrotantis, significans ei mandatum dominæ illius, desiderantis plurimum visitari ab eo. Qui vir Spiritu Dei plenus, respondit: Concedat nobis gratia Dei, ut in patria cælesti me videat: non enim in hoc sæculo amplius me videbit. Urgente vero morbo, convocatis fratribus, unctus est oleo sacro, absolvens fratres, ab omnibus absolutus, quos de recessu ejus plurimum condolentes consolari cœpit, docuitque quo spiritu eligere deberent pastorem, crebrisque persuasionibus animavit eos ad jugum Dei voluntarie portandum. Palam factus est expressus imitator Christi, qui postquam venit in Jerusalem Dominica ante Passionem suam, diebus intermediis regnum Dei prædicare, & exhortari discipulos non cessavit. Deinde vir sanctus die Passionis Dominicæ, percepto corpore Christi, obdormivit in Domino, evolandi ad superos data spiritui libertate; caro vero, quam cilicium & cinis semper obtexerant, ita resplenduit, ut quoddam resurrectionis decus extincta præferret. Cum vero corpus ejus fratres honorificæ traderent sepulturæ, excitati fama de longe populi, lamento incomparabili, æque cum monachis, ejus recessum planxerunt, damnum illud sibi gravissimum æstimantes. Floruit beatissimus Galterius a tempore Leonis noni Papæ, usque ad tempus Urbani secundi, imperantibus Henrico patre, & Henrico filio, sub Francorum regibus Henrico & Philippo, anno Dominicæ Incarnationis millesimo *b* nonagesimo quinto, ab hac luce subtractus. Verum eadem die prædicta Comitissa dicitur obiisse, quasi secuta virum, cujus desiderabat alloquium & aspectum. Sequente autem Dominica, matrona quæ pomposo apparatu sanctum virum sicut audistis offenderat, ut adimpleretur prophetia ejus, arrepta a dæmonio, ad sepulcrum beati Confessoris allata est, cujus meritis post multam instantiam precum, quas fideles pro ea offerebant Domino, liberata a dæmonio, restituta est sanitati. Hoc postmodum inducti miraculo, qui variis languoribus tenebantur, gavisi sunt sibi sancti hujus suffragium valuisse, operante hæc ad gloriam sancti sui Domino nostro Jesu-Christo, cui cum Patre & Spiritu-sancto, est honor & gloria in sæcula sæculorum Amen.

Futurum prædicit.

Et suam mortem.

Ad quam se præparat.

Obit.

Miracula ad ejus sepulcrum.

VITA

a Notum opidum ad Isaram flumen, vulgo *Beaumont*, in pago Bellovacensi.

b Apud Bollandum mendose millesimo quadragesimo-octavo. In codice autem Gemblacensi desunt hæ omnes chronologicæ notæ.

AN.CHR. M..... 3. Junii.

VITA V. HILDEBURGIS
SANCTIMONIALIS PONTISARÆ

Ex Chartario monasterii Pontisarensis, cap. 134.

OBSERVATIO PRÆVIA.

BEATO Galterio venerabilem Hildeburgem adjungere visum est, quæ sub Theobaldo ejus successore juxta monasterium Pontisarense habitavit: mos enim tunc erat in plerisque ordinis nostri virorum monasteriis receptus, ut nonnullæ devotæ mulieres sanctimoniales, in mansionibus ad id destinatis juxta principale monasterium morarentur. Ejusmodi Hildeburgem fuisse patebit ex subjecta vita, quam ab Acherio nostro Spicilegii tom. 2. jam editam Vitæ beati Galterii subjungere visum est, quod hoc sæculo labente in monasterio sancti Martini floruerit, ubi tandem sepulta est. At mirari subit ejus sepulcrum ita apud nostros sancti Martini monachos ignotum esse, ut ne quidem quo loco positum fuerit, rescire potuerimus. Nomen ejus in fastis sacris non occurrit, ei tamen Arthurus sanctæ ac beatæ *titulum donat, sed propria auctoritate, ut monet Papebrochius die 3. Junii Bollandiani.*

Hildeburgis patria & parentes. * Gallardon.

1. TEmpore quo rex Philippus Henrici regis filius regni Francorum regebat habenas, fuit quædam fœmina, Hildeburgis nomine, de nobili prosapia in pago Carnotensi, castro Galardone exorta. Hujus pater extitit Herveus, castri Galardonis* dominus, potens divitiis & honoribus; genitrix vero illius Beatrix vocata, & ipsa parentili generositate eximia. Quæ cum infantiæ pueritiæque transisset annos, jam adolescentili ætate subeunte, nobilis adolescentula legaliter & honorifice, ut dignum erat, a parentibus in matrimonium conjuncta est viro generoso, facultatibusque locupletato, Roberto Ibriensi. Succedenti deinde tempore congruo peperit tres filios, quorum primus Ascelinus, cognominatus Goellus *a*, secundus Vvltinus, utrique milites insignes; tertius Robertus clericali ordine insignitus. Deinde venerabilis matrona conservans quod ait Apostolus, honorabile connubium omnibus, & thorus immaculatus, honorabiliter viro suo fidem conjugii custodivit, corpus suum integerrime a corruptione adulterii atque ab aliena commixtione impollutum Domino, cui omnis munditia & incorruptio placet, adjuvante conservavit.

Nubit.

Heb. 13.

Ejus vir fit monachus. Psalm. 72.

2. Porro vir ejus memoratus Robertus, cum jam senescere inciperet, gratia Dei cor suum visitante, apud semetipsum pertractans cum propheta David, quoniam adhærere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem suam: & quia mundus transit, & concupiscentia ejus, omnia hujus mundi oblectamenta, necnon fugitivos honores, omniaque vanitatum deliria, quæ humana corda a cœlesti desiderio subtrahunt, atque ad infernalia tormenta trahunt, deserere decrevit, sanctorumque monachorum contuberniis aggregare perseveranti animo semetipsum instituit. Desiderii itaque sui procrastinationem non ferens, uxori suæ venerabili Hildeburgi, filiisque suis, atque familiaribus amicis, votum suum patefacere curavit; quorum consilio, licet propositum suum differre atque perturbare diutius conarentur, ordinata domo sua, dispositisque rebus suis, Beccense cœnobium expetiit, ibique monachus effectus, residuo vitæ suæ tempore religiose humiliterque conversatus vitam finivit, atque, ut credimus, sanctorum monachorum cœtibus sociatus, regnum Dei percepturus requiem sempiternam introivit.

3. Post obitum vero Roberti, cum deinceps venerabilis vidua Hildeburgis in viduitate sua se castificare, atque a conjugio abstinere mallet, filii ejus & amici timentes ne, quia adhuc juvenis erat, a consortio viri se abstinere non valeret, suaserunt ei quatenus nimirum viro nuberet: quorum consilio diu multumque reluctans cessit invita, timens ne si eis credere detrectaret, aliquod turpe sibi filiisque suis, ac parentibus de incontinentia sua emergeret. Cum ergo quidam Miles nobilis, divitiis honoribusque fulgens, ei nubere gestiret, constituto die venit cum multo militum comitatu, ut eam uxorem acciperet. Præparavit vero se venerabilis matrona, induitque se pretiosis vestibus multicoloribus. Verum cum per gradum ligneum de domo egrederetur, repente gradus ligneus corruit, ipsaque ad terram corruens, graviter per totum corpus, maximeque circa coxas allisa est. Quapropter evidentibus indiciis a Domino hoc flagello percussam se esse animadvertens, seque ipsam miseram, meretricemque incusans, nullatenus amplius alicui se nupturam protestata est.

A secundis nuptiis impeditur.

4. Quo-

a Is est Ascelinus Gœllus, qui Ybreensis castri præsidio constitutus ipsum Roberto Normanniæ Duci prodidit, quod cum a Guillelmo Britolii Comite legitimo domino redemptum fuisset, bellum inter ipsum Guillelmum & Goellum exarsit, donec capto Guillelmo, Goellus Ibreæ castrum extorsit, & Ysabellam ejus filiam duxit uxorem, ex qua septem filios suscepit. De his videsis Ordericum Vitalem Hist. Eccles. lib. 8. ad an. 1090.

AN.CHR M.... 3. Junii.

4. Quomodo autem reliquo vitæ suæ tempore vixerit, qualiterque corpus suum mortificaverit, quibusque eleemosynis & abstinentiis, operibusque sanctis Domini misericordiam promeruerit; aliquantisper pro posse declarabimus. Monasteria monachorum sanctorum monialiumque perlustrans, societates participationesque orationum & beneficiorum expetebat & accipiebat, eisque charitatem pro viribus expendebat; unde locum morandi *a* apud sanctum Petrum Carnotensem, & apud sanctam Mariam Columbensem, & apud sanctam Mariam Beccensem, & apud sanctum Taurinum Ebroicensem, & apud sanctam Mariam Ibriacensem ab habitatoribus locorum istorum expetivit, & pro voluntate sua accepit. Apud Ibriacum hospitalem domum receptui hospitum, peregrinorum & pauperum ex proprietate sua, filiique sui Goelli, furnumque constituit; quibus pro posse impensas præparavit. Videns vero propter frequentes guerras, quas filii sui finitimis suis faciebant, se ibi quiete vivere non posse, a filio suo Goello res, quas in confinio Gaudiaci * villæ, quæ est juxta Isaram, jure hereditario possidebat, poposcit sibi dari, quatenus secure quieteque ibi vivere valeret; & ab ipso benigne accepit. Quo impetrato Pontisaram venit. Est autem ibi juxta Pontisaram monasterium in honore sancti Martini, quod tunc temporis regebat Theobaudus sanctæ memoriæ abbas: cognoscens quidem loci illius habitationem opportunam, frequentare cœpit, notaque Abbati & fratribus facta est, participationemque bonorum loci expetens, pro voluntate sua adepta est. Postmodum vero xenodochium juxta prædictum sancti Martini monasterium fecit, pauperculamque domum ad suam habitationem, in qua, quia erat monasterio contigua, quoad vixit morata est. Adamavit itaque locum monasterii Pontisarensis super omnes domos quas viderat, & noverat, fecitque proprietate sua intra claustra monasterii domum infirmariam, ornavitque ecclesiam multis ornamentis, quæ usque hodie in monasterio conservantur. Si quando victualia monachis deerant, ipsa pro posse suo illorum indigentiam supplebat.

* Jouy.

5. Hæc & alia in laicali adhuc habitu posita faciebat, & cum Religionis habitu indueretur, facere non desistebat. Abbatem ex suo proprio vestiebat, multisque fratribus vestimenta præbebat. Quantum autem sibi parca fuerit, quam larga aliis, non facile valet edisseri. Domabat carnem suam multis cruciatibus ne insolesceret, spiritumque subjugaret, secundum Apostolum: Spiritu ambulate. Et, Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis. Quis vero audiat & facile credat, quantis vicibus & per æstatem, & per hyemem, ad orationem procumbens, ventrem & genua nudabat, & sic terræ & pavimentis adhærebat? Hoc plane ideo faciebat, quatenus caro frigesceret, nec libidinis calorem sentiret Tolerabat nimios algores, fame sitique arebat, ut tuam, Christe, consequeretur misericordiam. Et quia Psalterium in juventute sua didicerat, psalmos die ac nocte decantabat. His aliisque bonis operibus religiosa sanctimonialis insistebat.

Gal. 5. 16. Austeritas.

6. Volens denique ecclesiam sancti Martini reditibus ampliare, expetivit filium suum Goellum, multisque eum precibus deprecata est, quatenus pro salute animæ suæ, uxorisque suæ, filiorum, filiarumque suarum, omniumque antecessorum suorum animabus, daret Domino & sancto Martino, monachisque Pontisariensibus in eleemosyna hereditatem suam, quam habebat apud Gaudiacum: quod facere recusavit. Verumtamen quoniam multis vicibus has postulationes repetivit, tandem hoc concessit, ut monachi tota vita matris suæ supradictam hereditatem haberent, atque post decessum ejus uno tantum anno. Factum est autem, cum uno anno post transitum religiosæ sanctimonialis, monachi tenuissent hanc eleemosynam, ut post finem anni Goellus eam in suam redigeret potestatem. Quadam autem nocte jacebat Goellus in lecto suo, videbatque se esse in ecclesia sancti Martini Pontisariensis inter altare principale & matutinale, ubi mater ejus faciebat mandatum trium pauperum lavans eorum pedes, ipse vero tenebat bacinos cum aqua & manutergium, uti matri suæ serviret. Ipsa aspiciens in eum, tamquam furibunda, loquebatur ad eum, dicens: Impie subreptor, quare subripuisti mihi eleemosynam, quam dederam servis Dei? & volebat eum percutere de cultello album manubrium habente, quem tenebat in manu sua, dicens: Nisi reddideris mihi hereditatem meam, morte morieris. Evigilans narravit uxori suæ quæ viderat; statimque misit nuntium, qui faceret ad se venire bonum abbatem Theobaldum. Cui venienti retulit Goellus quæ viderat & audierat, & hereditatem omnem quam habebat apud Gandiacum Abbati supradicto monachisque Pontisariensibus reddidit. Hæc omnia firmiter concesserunt uxor ejus Elizabeth, & filii ejus Robertus & Vvultinus, coram adhibitis testibus.

6. Alia vice apparuit prædicto Goello mater sua, manu tenens marsupium vacuum, & di-

a Hæc monasteria hactenus perseverant sub nostra S. Mauri Congregatione. De Carnotensi & Beccensi alias egimus. Columbense, vulgo *Coulumbs*, in diœcesi Carnotensi prope Novigentum regium *Nogent le Roy*, Sancti Turini antiquissimum monasterium apud Ebroicas episcopalem civitatem in Normannia Ibriacense, vulgo *Tori*, in diœcesi Ebroicensi, fundatum est a Rogerio ejus loci domino, tempore Guillelmi ex Duce Normanniæ Angliæ regis.

AN.CHR M..... 3 Junii. * Dreux. & dicebat ei, ut præstaret sibi quatuor libras Drocasensis * monetæ. Quod & fecit, misitque per capellanum suum Wiltinum ad ecclesiam S. Martini, ad faciendum anniversarium matris suæ: similiter fecit omnibus annis quibus supervixit. Dedit etiam decimam sterlinorum suorum de redditibus, quos habebat in Anglia, omnibus diebus vitæ suæ. His modis religiosa sanctimonialis terruit Goellum filium suum, & mansuefecit, & amicum fecit ecclesiæ sancti Martini Pontisariensis, & monachis ibi Deo servientibus.

8. Mortua est autem Hildeburgis sanctimonialis in senectute bona, plena dierum & bonorum operum. Obiit autem tertio Nonas Junii, & sepulta in ecclesia B. Martini Pontisariensis. Ad cujus tumbam post mortem ejus miracula multa Domino faciente ostensa sunt, regnante Domino nostro Jesu Christo. Amen.

De hoc quod Hildeburgis de Ibriaco dedit quidquid habebat apud Gaudiacum.

* Ivry. UNiversis sanctæ Ecclesiæ filiis tam præsentibus quam & futuris cognitum sit, quoniam Hildeburgis mater Goelli de Ibriaco *, dedit Deo & sanctis confessoribus Martino atque Germano eleemosynam, pro mariti, filiorumque suorum animarum remedio, quidquid hereditatis habebat in valle Gaudiaci. Hanc quidem eleemosynam noluit tunc temporis Goellus concedere, sed Dei operante clementia compunctus tandem concessit, uxoremque suam Ysabel, filiosque suos Wiltinum atque Robertum concedere fecit supradictam eleemosynam, videlicet quidquid hereditario jure possederat in Valle Gaudiaci, ecclesiæ memoratorum Confessorum pro anima sua & patris, matrisque suæ, & filiorum, filiarumque suarum & uxoris suæ, omniumque antecessorum suorum. Ut autem hoc donum firmum & ratum in perpetuum constaret, testes hos adhibuit, quorum nomina subtitulata sunt. S. Roberti Bastardi Rufi, filii ejusdem Goelli: S. Gauterii de Sparnone fratris ejusdem Roberti, &c. Hæc prosecutus est Willelmus capellanus de Ibriaco, qui etiam huic dono interfuit. Hæc charta fuit scripta jussu ejusdem Goelli in abbatia Ibriacensi coram abbate ejusdem loci, nomine Duranno, & Theobaudo abbate Pontisariensi.

* Anet. Quando Ysabel uxor Goelli eleemosynam supradictam apud Anetum * castellum concessit, affuerunt eidem concessioni Æillelmus capellanus, Garnerius Major, &c. Rogante denique & jubente prædicto Goello, excommunicati sunt ab abbate Theobaldo & a monachis sancti Martini Pontisariensis omnes, qui hanc eleemosynam, quæ supra scripta est, injuste calumniaverint, aut per violentiam auferre tentaverint. Fiat, fiat. *Hanc donationem diplomate suo confirmavit Ludovicus Francorum rex, quod datum est anno* 1096. *regni ejus* 8. *&* *Adelaidis reginæ* 1. *ex quo Papebrochius ad diem* 3. *Junii concludit Theobaldi Pontisaræ abbatis obitum male ad annum* 1014. *a Sammarthanis revocari. Sed in his Ludovici regis litteris nulla Theobaldi occurrit mentio. Eo tamen fundamento Hildeburgis obitum anno* 1095. *consignavit Papebrochius, quod Goelli confirmationem uno anno post matris suæ Hildeburgis obitum datam fuisse anno* 109 . *credideris.*

AN.CHR 1095 19. Januar.

VITA SANCTI WLSTANI EPISCOPI WIGORNIENSIS IN ANGLIA.

Auctore WILLELMO Malmesburiensi monacho.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitæ auctor. 1. *Hanc Vitam V. C. Henrico Wartboni debemus, qui eam inter alia monumenta ecclesiæ Anglicanæ sub* Angliæ sacræ *titulo edita, ex codice antiquo Cottonianæ bibliothecæ erutam vulgavit tomo* 2. *pag.* 240. *De hujus vitæ auctoris nomine & ætate constat, siquidem se ipse* Willelmum *appellat in epistola nuncupatoria, quam Guarino priori totique* Wigorniensis *ecclesiæ conventui inscripsit. Guarinus quippe hanc dignitatem ante sæculi duodecimi medium obtinuit, ut ex Priorum* Wigorniensium *catalogo patet tomo* 1. *Angliæ sacræ pag.* 548. *Deinde ipse auctor passim ætatem suam prodit. Porro* Willelmum *hunc alium a celeberrimo* Willelmo *Malmesburiensi monacho non esse certum videtur* Wartboni, *cujus sententiæ facile subscribimus. Nam, præter styli, nominis & ætatis convenientiam, ipse se Malmesburiensis aperte, uti jam observavit vir eruditus, indicat vitæ lib.* 3. *cap.* 16. *ubi lectorem plura cupientem ad* libros de gestis Regum Anglorum *a se conscriptos remittit; & jam antea, libro scilicet* 1. *cap.* 12. *eodem ferme modo alios libros a se conscriptos laudaverat. Nec opponere juvat vitæ auctorem capite* 12. *libri* 1. *scribendo Vulstanum fuisse Eboraci consecratum ab Aldredo archiepiscopo, contrarium esse Malmesburiensi, qui diserte habet libro* 1. *de pontifici-*

ficibus Anglorum Vulstanum a Cardinalibus legatis Vvigorniæ ordinatum esse episcopum. *Etenim Malmesburiensis nihil hic aliud voluisse dici potest, quam Vulstanum consentientibus, immo & urgentibus legatis apostolicis, sedi Vvigorniensi impositum fuisse, quod vitæ omnino consentaneum est. Deinde nil mirum est aliquas circumstantias accuratius descriptas fuisse in Vita, quam data opera conscripsit, quam in generali historia. Ceterum hæc Vita non ex Vvillelmi solum celebritate auctoritatem habet, verum etiam ex aliis testibus quos ipse laudat; nempe ex toto Vvigorniensis ecclesiæ conventu, quo petente, & beati viri gestorum commentarios ministrante, hæc vita a Vvillelmo conscripta fuit. Quin & idem auctor aliam vitam laudat a Colemanno beati Antistitis capellano Anglice scriptam, quam omnino secutus est, ut ipse passim testatur.* AN.CHR 1095 19. Januar.

2. *Porro in ipso codice Cottoniano, ex quo certa est hæc S. Vulstani vita, nuperus quidam homo, uti monet sæpe laudatus V. C. Henricus Vvartho, nomen adscripsit* Senati Bravonii, *quasi hæc vita ab illo auctore conscripta fuisset. At si umquam B. Vulstani vita a Senato exarata fuit, alia certe est ab ea, quam ex isto codice a Vvarthone editam proferimus. Hujus enim auctor se ipse* Vvillelmum *diserte appellat; distingui etiam debet hæc vita Senati ab ea, quam a Colemanno anglice scriptam laudat idem Vvillelmus. Vitam tamen S. Vulstani a Senato editam fuisse infitiari non ausim, cum eam Baleus, Polydorus, Virgilius, Lelandus, Vossius & alii passim laudent. Ejus Vitæ, forte non immerito, suspicatur Bollandus compendium esse, vitam B. Vulstani, quam Capgravius edidit. Hæc certe nonnulla habet, quæ in ceteris viri desiderantur. Porro Senatus fuit Prior Vvigorniensis ecclesiæ ab anno* 1189. *ad* 1196. *ex Annalibus Vvigorniensibus tomo* 1. *Angliæ sacræ editis, ubi* Magister Senatus Theologus & prior Vvigorniæ *appellatur. Plura de eo habentur in libello de successione priorum Vvigorniensium ibidem pag.* 548. *Eumdem ex antiquo Vvigorniensis urbis nomine* Bravonium *a Baleo cognominatum fuisse observat Henricus Vvartho in præfatione ad tomum* 2. *Angliæ sacræ, quem etiam nonnulli auctorem dicunt vitæ sancti Osvvaldi, quæ refertur apud Surium die* 15. *Octobris. Præter has vitas Hemmingus monachus Vvigorniensis aliam scripsit breviorem, quæ tomo* 1. *Angliæ sacræ edita est. Fusius ejusdem sancti viri gesta prosecuti sunt Vvillelmus Malmesburiensis, Florentius Vvigorniensis, & alii vulgati scriptores rerum Anglicarum. Sed sufficere visum est unam, quam a Vvillelmo scriptam diximus, huc vitam proferre; & in notas referre, quæ in aliis observatione digna occurrent.* An alia a Senato scripta.

3. *Vulstanus, quem alii* Vvolstanum *seu* Ulstanum, *immo ut observat Bollandus,* Unothum *seu* Vulnodum *appellant, in monasterio quidem Burgensi educatus fuit, sed monasticum habitum in cœnobio Vvigorniensi suscepit, ut ex Florentio & vitæ auctore certum est. Enim vero nonnulli incaute cum alio ejusdem nominis ex monacho Vvigorniensi abbate Glavornensi confuderunt: quibus prævivit Ingulfus, vir alioquin eruditus & diligens, qui ad annum* 1062. *hæc de sancto Vulstano scripsit:* Sanctus Vulstanus quondam monachus Burgi, postea prior Vvigorniæ, deinde abbas Glavorniæ, tandem episcopus Vvigorniæ est effectus. *At Vulstanum Glavorniæ abbatem a Vulstano Vvigorniensi episcopo aperte distinguit Florentius ad annum* 1072. *Clarius ea de re loquitur Hemmingus, cujus auctoritati hac in re nihil opponi potest. Is enim apud Vvigorniam, utroque Vulstano vivente, scribebat; & unum ab altero in infra laudando libro de possessionibus ecclesiæ Vvigorniensis disertis verbis distinguit: sic quippe habet in eo libro tomo* 1. *Monastici Anglicani pag.* 130. *ubi agit de Godvvino Leofrici Comitis fratre, qui in extremis agens terram* Salevvarpe *ecclesiæ Vvigorniensi restituit.* Cum ad extrema ductus a piæ memoriæ Vulstano tunc temporis monacho & decano, postea episcopo, & a venerabili Vvilstano, qui postea abbas Glocea-stre claruit, oleoque unctus est, & sibi pœnitentia injuncta, &c. *Ambos item simul memorat pag.* 134. *Tres itaque distinguendi sunt hoc sæculo in Anglia, immo in ecclesia Vvigorniensi, celebres Vulstani. Primus est Vulstanus, qui ex incerti loci abbate Eboracensem simul & Vvigorniensem ecclesiam administravit ad annum* 1023. *quo obiisse dicitur vigesimo-secundo sui regiminis anno, die* 28. *Maji, in cœnobio Eliensi sepultus. Secundus est Vulstanus Vvigorniæ monachus, quem, uti legitur in Chronico Glocestriensi, tomo* 1. *Monastici Anglicani pag.* 110. *Aldredus, tunc temporis Vvigorniensis antistes,* in abbatem Gloucestriæ consecravit, anno Domini 1058. & de licentia regis Edvvardi ibidem constituit: *de quo idem Chronographus postea sic habet:* Anno Domini 1082. post decessum Vulstani abbatis Gloucestrensis ecclesiæ, quem eidem ecclesiæ præfecerat archipræsul Alredus, successit ei eodem anno, scilicet 4. Kal. Septembris reverendus pater domnus Serlo, *qui paullo inferius* a sancto Vvolstano episcopo Vvigorniæ, consentiente Vvillelmo rege, in abbatem consecratus *dicitur. Tertius denique Vulstanus, is est ipse de quo hic agimus, quem omnes Historiæ Anglicanæ scriptores uno ore testantur anno* 1062. *ad Vvigorniensis ecclesiæ regimen assumptum fuisse. Is chartis duabus Eduardi regis, quæ in generali episcoporum & procerum conventu apud Lundonium pro restitutione cœnobii Vvestmonasteriensis datæ fuerunt anno* 1066. *subscripsit, ut videre est apud Ingulfum, Spelmannum, Labbeum, &c. Aliis item chartis subscripsisse memoratur, nonnullas vero ipse dedit, quas suis locis laudabimus.* Vulstanus ab aliis ejusdem nominis distinguendus. Vulstani tres.

4. *Idem sanctus Antistes variis conciliis interfuit, quæ tunc temporis in Anglia celebrata fuerunt: in quibus non solum innocentiæ & simplicitatis Christianæ specimen dedit, verum etiam* Variis interest conciliis.

AN. CHR. 1095 19. Januar. *ecclesiasticæ disciplinæ studii, & vigoris episcopalis in tuendis ecclesiæ suæ juribus aliis episcopis præbuit exemplum. Hæc concilia ex scriptoribus Anglicanis laudarunt Spelmannus, Labbeus & alii Conciliorum collectores. In Wintoniensi edita est formula profitendæ castitatis, ab iis qui deinceps ad sacros ordines promoverentur, quam eo modo, quo Wigorniensi ecclesia tempore beati Wlstani fieri solebat, retulit Spelmannus tomo 2. Conciliorum Angliæ, ubi sic habetur.* Ego frater N. promitto Deo omnibusque sanctis ejus castitatem corporis mei secundum Canonum decreta, & secundum Ordinem mihi imponendum servare, Domino præsule Wlstano præsente. *In hac formula memorabile est ordinandum, licet non fuerit monachus,* fratris *prænomine donatum fuisse. Hanc quippe pro monachis solummodo editam fuisse nemo dicet, cum frustra statutum fuisse videretur, ut monachi castitatem in ordinatione Deo promitterent, ad quam voto & sui instituti ratione jam obligati erant.*

Formula ordinandorum.

Synodus Wigorniæ. 5. *Synodum apud Wigorniam ipsemet congregavit Wlstanus anno 1092. cum jam senio confectus esset, &, ut sibi videbatur, morti proximus. Hanc autem ideo se convocasse declaravit, ut si aliquid forte ab eo non recte in ecclesiæ suæ regimine constitutum fuisset, eo adhuc vivente, suorum consilio emendaretur. Hujus rei instrumentum editum est tomo 1. Angliæ sacræ, in quo sic beatus Antistes perloquitur.* Ego Vvulstanus gratia Dei Vvigornensis episcopus, decrevi synodum congregare in monasterio sanctæ Mariæ, in cryptis, quas ego a fundamentis ædificavi, & per misericordiam Dei postea dedicavi. Hæc synodus habita est anno Dominicæ Incarnationis 1092. Indictione 15. Ad hanc synodum invitati convenerunt omnes sapientissimæ personæ de tribus Comitatibus nostræ diœceseos, Wigacestriæ videlicet, Glaucestriæ, Warevvicciæ; eo quod ego longævus dierum imbecillitatem corporis mei sentiens, & finem vitæ meæ instare intelligens, cupiebam res ecclesiasticas nostræ curæ commissas canonice tractare, & quæque emendanda forent, illorum sapientiæ consilio corrigere & emendare. *Agitur potissimum in hoc instrumento de ecclesia sanctæ Elenæ, quæ tempore sancti Osvvaldi, Clericis qui ibi habitabant professionem monasticam eligentibus, in monasterium transmutata fuerat.*

Ejus animi fortitudo. 6. *Quanta vero fuerit Vvlstani animi magnitudo, intelligere possumus ex ejus constantia in tuendis ecclesiæ suæ bonis contra Aldredum episcopum Eboracensem, qui ea jamdudum invaserat. Sed ea multo magis enituit, cum a Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi impetitus irritos ejus conatus fecit. Cum enim Lanfrancus eum, quem imperitum & ad episcopalia munia obeunda ineptum esse putabat, e sede episcopali dejecisset, repetiit ab eo baculum pastoralem. At Wlstanus infracto animo obedire renuit archiepiscopo, asserens se baculum, quem a sancto Eduardo rege susceperat, nemini umquam alteri redditurum fore. Litem diremit Deus miraculo, & Wlstanus in sede episcopali confirmatus fuit, ut* Willelmus *Malmesburiensis & alii passim auctores narrant. Id ad annum 1074. revocat Matthæus West-monasteriensis, Polydorus libro 9. ad 1078. quod 12. ordinationis Vvlstani anno, in concilio Vest-monasteriensi contigisse scribit Matthæus Parisius. Res est fusius exponenda ex vita ejusdem sancti apud Capgravium, ubi sic narratur.*

Wlstani constantia in Concilio. Cum enim Vvilhelmus rex, litteraturæ insufficientiam & Gallici sermonis imperitiam prætendens, Vvolstanum officio privare niteretur, convocato Concilio, jubet Lanfrancus archiepiscopus venerabilem virum baculum resignare cum annulo. Vir autem Dei, nec vultu mutatus nec animo, erexit se, & virgam pastoralem manu tenens, dixit: Vere, domine Archiepiscope, vere scio, quia nec hoc honore dignus sum, nec huic aptus oneri, nec sufficiens labori. Sciebam enim hoc, cum me Clerus eligeret, cum Episcopi cogerent, cum me dominus meus ad hoc officium invitaret. Ipse auctoritate sedis Apostolicæ in meos humeros hoc onus refudit, & per hunc baculum me episcopali gradu investiri præcepit. Nunc tu pastoralem virgam exigis, quam non tradidisti: officium adimis, quod non contulisti. Et ego quidem insufficientiam meam non ignorans, & huic sanctæ synodi sententiæ cedens, resignabo quidem baculum, sed non tibi; sed potius ei, cujus eum auctoritate suscepi. His dictis, accedens ad tumulum S. Eduardi, & stans ante sepulchrum, dixit: Tu scis, domine mi, quam invitus hoc opus susceperim, quoties subterfugerim, quoties me, cum quærerer, absentaverim. Fateor, insipiens factus sum: sed tu me coegisti. Nam licet non deesset fratrum electio, plebis petitio, Episcoporum voluntas, gratia procerum: his tamen omnibus præponderabat tua auctoritas, tua magis urgebat voluntas. Et ecce novus rex, nova lex, novus Pontifex, nova jura condunt, novas sententias promulgant. Te erroris arguunt, qui jussisti; me præsumptionis, qui consensi. Et tunc quidem falli potuisti, ut homo, sed numquid modo, conjunctus Deo? Non igitur illis, qui exigunt quod non dederunt, qui cum sint homines, fallere possunt & falli; sed tibi, qui dedisti, & jam deductus in ipsam veritatem, ignorantiæ vel erroris tenebras evasisti, tibi resigno baculum: tibi curam eorum, quos mihi commendasti, dimitto: tibi secure eos committo, cujus ego merita non ignoro. Hæc cum dixisset, elevata paullulum manu, in lapidem, quo sanctum corpus tegebatur, baculum infixit, dicens: Accipe, domine mi Rex, & cui libuerit trade illum. Et exutus pontificalibus, inter monachos ipse jam monachus simplex resedit. Admirabantur omnes, cernentes virgam lapidi immersam, & quasi radicibus uteretur, non moveri.

Renuit cedere episcopatu.

veri. Cumque baculum tentantes nulla ratione evellere possent, res deferunt in synodum: & Gundulfus Roffensis episcopus a Lanfranco missus ad sepulchrum accedens, cum baculum nullatenus movere valeret, Lanfrancus novitate miraculi stupefactus, una cum Episcopis & Rege ad tumulum properans, facta oratione, manu in vanum ad eruendum baculum apposuit. Exclamat Rex, orat Pontifex, & ad sanctum ait: Vere justus Dominus, & cum simplicibus graditur, & cum humilibus sermo ejus. Derisa est a nobis, frater, tua simplicitas; sed eduxit quasi lumen justitiam tuam. Erravit in te judicium nostrum, & simplicitatem tuam Deo gratam omnibus propalavit. Auctoritate proinde, qua fungimur, immo divino judicio, quo convincimur, curam, qua te inconsultius exuimus, iterum tibi committimus & imponimus. Ille autem possibilitatem suam, & onus supra vires prætendens, asserit in loco sancto ministrum sanctum statuendum. Victus tandem precum instantia, coram omnibus ad sepulchrum accessit, virgam manu tetigit; & mox manum ejus secuta, ac si molli luto fuisset impressa, desiliit. Lanfrancus ergo ad pedes ejus provolutus, fatetur delictum, veniam implorat, dicens, simplicitatem ejus Deo acceptam & beneplacitam, qui sapientiam hujus mundi stultam facit, ut fortes confundat, & gratiam infundat humilibus.

AN.CHR 1095 19. Januar. Miraculo confirmatur.

7. *Lanfrancum hac occasione aliquid humani passum fuisse volunt plerique Anglicani scriptores, ex quibus nonnulli inde ansam sumpserunt in eum acrioribus verbis invehendi, ac si voluisset Antistes, alias piissimus, Anglos omnes ex episcopalibus sedibus & abbatiis regni exturbare, ut Guillelmo regi obsecundaret, qui eas ad Normannos, gentiles suos, transferri flagitasset. At, ut nequidem id suspicemur, vetant Lanfranci sanctitas, disciplinæ ecclesiasticæ qui in eo vigebat amor, & explorata ejus in tuendis Ecclesiæ regulis, etiam adversus Principes, animi fortitudo. Et quidem cum Vulstani ordinatio fuisset miraculo comprobata, eidem sancto viro conjunctissimus semper in posterum fuit, illumque, ut Vuillelmus Malmesburiensis testatur, adversus Aldredi conatus egregie adjuvit; ad quem etiam & ad Petrum Cestrensem episcopum scripsit epistolam, quæ in Acheriana editione* 13. *est: qua eos invitat, ut consecrationi Radulfi Orcadum insularum episcopi, quam Thomas archiepiscopus Eboracensis celebraturus erat, adesse velint.*

Vulstani doctrina.

8. *Ceterum etsi Vulstanus fabulas Poetarum, ut ait Vuillelmus, aliasque prophanæ sapientiæ astutias ignoraverat, ad ea tamen quæ sui muneris erant exsequenda sufficientissimus erat, nec erat ignarus ecclesiasticæ disciplinæ regularum; unde cum Lundoniensis episcopus Anselmum Lanfranci successorem impedire voluisset, quominus ecclesiam in Lundoniensi diœcesi consecraret, Anselmus ad Vulstanum scripsit, ut ipsum ea de re consuleret, cujus sapientiam laudat his verbis:* Sanctitas & sapientia vestra, quæ in diuturna ætate per Dei gratiam in vobis multum creverunt; & certitudo dilectionis vestræ, quam erga me indubitanter cognovi, hortantur me, ut in negotiis nostris, cum res exigit, ad vestræ reverentiæ recurram consilium, &c. *Hæc epistola est* 19. *libri* 3. *in editione Gerberonis. Anselmo consentit ejus comes individuus & vitæ auctor Eadmerus, qui libro* 1. *Historiæ Novorum de eadem controversia agens, hæc de Vulstano habet:* Supererat adhuc beatæ memoriæ Volstanus episcopus unus, & solus de antiquis Anglorum Patribus, vir in omni religione conspicuus, & antiquarum ecclesiæ Anglicanæ consuetudinum scientia apprime eruditus. Hunc Anselmus de negotio consuluit, &c. *Idem auctor Vulstani responsionem ad Anselmi epistolam refert, in qua metropolitanum suum ad Ecclesiæ jura fortiter tuenda adhortatur, his verbis.* Novit prudentia vestra quotidianos labores, & oppressiones sanctæ Ecclesiæ, malignis eam opprimentibus, & ipsis, quos oportuerat eam tueri, auctoribus exsistentibus. Ad hos repellendos, & contra tales sanctam Ecclesiam defendere, sanctitas vestra locata est in summa arce. Ne igitur dubitet; non eam sæcularis potentiæ timor humiliet, non favor inclinet; sed fortiter incipiat, incœpta cum Dei adjutorio perficiat, insurgentibus obsistat, opprimentes reprimat, sanctamque matrem nostram contra tales defendat. De his autem unde nobis dignitas vestra scribere, &c. *Hæc autem epistola inter Anselmianas locum habet, nempe tertia libri* 4. *sed ibi non est integra, utpote quæ his tantum verbis incipiat.* De his autem unde nobis, &c. *Ceterum Joannes Pitseus inter illustres Angliæ scriptores Vulstano nostro locum præbuit ad annum* 1095. *ubi ei adscribit* librum unum homiliarum & alterum admonitionum ad diversos, *quos mss. extare affirmat in Collegio sancti Benedicti Cantabrigiæ. Hæc Pitsei verba Maihevus adoptavit.*

9. *Vulstano adhortante Hemmingus Vuigorniæ monachus librum conscripsit de possessionibus & privilegiis Ecclesiæ Vuigornensis, qui editus est tomo* 1. *Monastici Anglicani cap.* 128. *Quid vero præstiterit B. Antistes, ne authentica eorum scripta perderentur, ille auctor exponit his verbis.* Scrinium monasterii coram se reserari fecit, diligenterque omnia antiquorum privilegia & testamenta de possessionibus hujus ecclesiæ perscrutatus est, ne forte custodum negligentia putrefacta, aut iniquorum avaritia forent distracta. Cumque ex parte ut putaverat reperisset, curavit studiose & putrescentia reparare, & quæ inique distracta fuerunt strenue adquirere, adquisita vero insimul congregare, congregataque in duobus voluminibus studuit ordinare. In uno quidem ordinavit omnia primitiva testamenta & privilegia, in quibus manifestabatur quomodo, vel per quos primo terrarum possessiones huic monasterio datæ

 sint;

AN.CHR 1095 19. Januar. sint; in altero vero chirographa, quibus beatus Osvvaldus archiepiscopus, cum adjutorio regis Ædgari, terras injuste a viris potentibus aliquanto tempore possessas ditioni ecclesiasticæ attitulavit .... quibus ordinatis, præcepit cuncta eodem ordine in Bibliotheca sanctæ ecclesiæ scribi; quatenus etiamsi, ut assolet, contingeret, quod aliqua negligentia testamentales scedulæ perderentur, eorum exemplaria saltem inibi conscripta nullatenus oblivioni traderentur, &c.

10. *Idem Pontifex monasterium Cathedrale multis possessionibus donavit, ut numerus monachorum ibi augeretur. Charta ea de re ex codice Cottoniano integra refertur in laudato tomo Monastici Anglicani fol.* 135.

Ego Wlstanus gratia Dei Wigorniensis ecclesiæ pontifex, monasterium sanctæ Dei genitricis Mariæ a piæ memoriæ, beato scilicet Osvvaldo, prædecessore meo in sede episcopali constructum, majori honore & dignitate amplificare cupiens, non solum in ecclesiæ constructione, & ornatione, verum etiam ex monachorum ibidem Deo famulantium illud locupletari studui augmentatione: quod utrumque omnipotentis Dei miseratio per me servum suum adimplere ex parte dignata est. Nam cum a me paullo plus quam duodecim inventi fuissent fratres, usque ad quinquaginta a me ibi congregati sunt, in eodem monasterio Dei mancipati servitio: unde factum est, ut sicut numerum fratrum, ita etiam ad eorum opus augere opportunum duximus possessiones terrarum. Consilio igitur inito cum optimatibus meis, terram quamdam quindecim hidarum, quæ Alfestun ab incolis nominatur, multo tempore a quibusdam potentibus hominibus injuste possessam, maximo labore & pecuniæ donatione a rege Willielmo seniore adquisivi, adquisitam vero ad victum eorumdem fratrum in eodem monasterio Deo servientium dedi; eamque super altare sanctæ Dei genitricis Mariæ; pro remedio animæ meæ, atque ejusdem Regis, filiique sui Vvillielmi similiter regis, in testimonio tam optimatum ejus & meorum, quam etiam totius populi, devote obtuli, anno Dominicæ Incarnationis 1088. Indictione 12. regni autem regis Vvillielmi junioris 3. episcopatus vero mei 27. ingressionis nostræ in novum monasterium, quod construxi in honore ejusdem Dei genitricis, 1. die sancto Pentecostes. Adjuro igitur & obtestor per nomen terribile omnipotentis Dei tam cunctos fratres & coepiscopos meos successores, quam etiam omnes fidei christianæ cultores, ut sicut sua statuta & decreta inconvulsa servari desiderant, sic hanc meam donationem & eleemosynam subtrahere, vel minuere non audeant. Si quis autem, &c. Nomina enim testium, qui huic meæ donationi & interfuerunt & consenserunt, hæc sunt. † Ego Vvlstanus episcopus hanc meam donationem propria manu firmavi, & sigillo corroboravi his testibus: Thomas prior cum omni congregatione Vvigornensis ecclesiæ, Agelricus archidiaconus, Colemannus monachus & cancellarius Episcopi, Frithericus capellanus ejus, cum omnibus clericis Episcopi, Urso vicecomes cum omnibus militibus vicecomitatus ejus, Ordricus dapifer cum omni curia Episcopi, Alvvinus similiter dapifer episcopi, Ordricus præpositus ipsius villæ & plurimarum villarum Episcopi.

Mortis annus & dies. 11. *Vvlstani obitum unanimi consensu anno* 1095. *consignant veteres ferme omnes Angliæ scriptores, quamvis recentiores nonnulli, qualis est vitæ a Capgravio editæ scriptor aut abbreviator, cum Constantio Felicio eum ad annum* 1067. *revocent: quod mirum est ab his auctoribus scriptum fuisse, cum pleraque beati viri gesta, quæ ab ipsismet enarrantur, post hunc annum patrata fuisse certum sit. Ejusmodi sunt quæ inter ipsum Vvlstanum, & Lanfrancum, ejusque successorem Anselmum contigisse diximus. Vvulstani memoriam recolunt Martyrologiorum, tam Angliæ quam Ordinis Benedictini scriptores, die* 19. *Januarii, quo reipsa die eum e vivis excessisse censet Joannes Bollandus. Florentius tamen Vvigorniensis, quem alii nonnulli secuti sunt, ejus obitum die præcedenti contigisse scribit; sed cum characteres chronologii, quos ille adhibet, non sibi satis constent, necesse est ut mendum aliquod in eos irrepserit. In obituario vetusto ecclesiæ Vvigorniensis*

Festum. *Vvlstanus die* 20. *Januarii memoratur, diem tamen* 19. *retinere visum est, cum Matthæo Parisiensi, Maihevo & plerisque aliis; & quidem hac ipsa die in Saresberiensi Breviario sancti Vvlstani officium novem lectionum præscribitur. Ejusdem sancti viri festum olim in Anglia celebre fuisse probari potest ex Constitutionibus Richardi Poore Sarum episcopi, circa annum* 1217. *editis, quæ a Spelmanno pag.* 158. *referuntur. Inter alias hæc occurrit.* Item decrevimus sollemniter esse celebrandum & pronuntiandum diem depositionis

Translatio. sancti Vvlstani. *Idem a Silvestro Vvigorniensi episcopo statutum fuisse auctor est Matthæus Vvestmonasteriensis ad annum* 1218. *quo anno factum ejus corpus sollemniter translatum fuisse narrat; atque hac occasione, uti scribit idem auctor, beati Vvlstani costa Guillelmo abbati sancti Albani concessa fuit, quam ille in suo monasterio sollemniter suscipi curavit: inde duplex festum sancti Vvlstani celebratum fuit, unum depositionis, alterum vero Translationis: quod ultimum apud Maihevum, Menardum, Dorganium aliosque auctores, die* 7. *Junii memoratur. Eumdem porro* beatissimum *virum* Romæ. *9.* Kalendas Maji anno 1093. cum magna sollemnitate canonizatum *fuisse scribit Anonymus monachus in Annalibus ecclesiæ Vvigorniensis, tomo* 1. *Angliæ sacræ editis.*

DO-

AN.CHR 1095 19. Januar.

DOmino venerabili Guarino priori, & omni reverendissimo Wigorniensi conventui Willelmus amorem filii, clientelam famuli. Dudum a vobis jussus in sancti patris nostri Wlstani vita manum ponere, aliquamdiu subterfugi officium. Subterfugii causæ plurimæ; sed ea vel prima, vel maxima, quod cum sim imparis meriti conscius, ulteriora viribus arrogo, si sanctum laudo: non est speciosa laus in ore peccatoris. Huc accessit, & præceptum vestrum non mediocriter labefactavit metus, ne obedientiam meam quorumdam pulsaret livor, si opus invaderem, ut hactenus intentatum, ita meliori relinquendum. His causis exterritus, linguam obstinato frœnassem silentio, nisi spes de pietate beati Antistitis concepta mederetur formidini, accurreret solatio. Consuevit enim beatus Wlstanus nudis etiam se verbis amantes tum offensarum remissa donare, tum protectionis suæ umbone defendere. Multo magis igitur perpetuam de se meditanti scripturam & venia favebit, & emolumento sermonis non deerit. Dignabitur etiam Dominus Jesus-Christus de hoc opere amoliri omnem invidiam, quod susceptum est non scientiæ supercilio, sed sinceræ devotionis obsequio. Quapropter ejus ope fretus, faciam quod imperastis. Non ulterius munus meum obnubet periculosa cunctatio, sed moram præteriti temporis exsecutionis celeritate compensabo. Et vos quidem, dum vitalis adhuc auræ compotes probe cognoscetis me nihil dicere, quod non sit solida veritate subnixum, quod non sit probabilium virorum testimonio compertum: adeo antiquorum mentibus insederunt visa, adeo juniores amplectuntur audita; posteris vero quando gestorum memoria frigebit, poterit subesse dubitatio, nisi testem idoneum produxero. Quo circa quia nonnisi exacta fide deberent recitari gesta Sanctorum, dabo vadem non improbabilem dictorum meorum. Is erit Colemannus [a] monachus vester, vir nec scientia imperitus, nec sermone patrio infacetus. Scripsit enim anglice, ne gestorum avolaret memoria, Vitam ejusdem Patris; si adtendas ad sensum, lepore gravi; si ad litteram, simplicitate rudi. Dignus, cui fides non derogetur in aliquo; quippe qui noverit intime mores magistri, ut discipulus; & religionem, ut quindecim annis capellanus. Hujus ego, ut voluistis, insistens scriptis, nihil turbavi de rerum ordine, nihil corrupi de gestorum veritate. Sane verbis, quæ vel dicta sunt, vel in tempore dici potuerunt, enarrandis supersedi, consulens in omnibus veritati, ne videretur periclitari. Otiosi enim est hominis & suæ indulgentis facundiæ, cum gesta sufficiant, verba nundinari: nisi forte sint aliqua, quæ propter eximium sui splendorem brevem exigant mentionem. Quæ cum ita sint, hanc quæso mihi redhibete gratiam, ut ab hoc opusculo & æmulos dignemini summovere, & obsequium meum piissimi Wlstani sensibus, quo præsentiores estis, insinuare, domini venerabiles & merito amabiles patres.

Gestorum notitia unde habita.

PROLOGUS.

SS. gesta describere quam sit utile.

MUlta &, ut nostra fert opinio, innumera sunt in Scripturis-sanctis, quibus divina dignatio mentes mortalium ad bonæ vitæ cultum informat, tum præcepta, tum exempla. Illis qualiter vivendum sit instruimur; istis innuitur quam sint, Deo juvante, factu facilia quæ jubentur. Natura porro hunc quibusdam ingeneravit animum, ut quamvis utraque sciant necessaria, magis tamen exemplorum quam exhortationum eos prolectet auditus. Et veterum quidem gestis pro antiquitatis assurgunt reverentia; sed alacriori capiuntur dulcedine, si alicujus sancti, qui nuperrime fuit, vita producatur in medium, in qua sicut e speculo conspicentur, ut ita dictum sit, vivum religionis simulachrum. Accidit enim jocundæ relationi novitas, ne aliquis desperet a se per Dei gratiam fieri posse, quod audit ab alio de proximo factum fuisse. Unde non contemnenda, sicut opinor, cura successit animo beati Wlstani episcopi Wigorniensis vitam nequaquam posteris invidere, sed eam stylo qualicumque æternæ mandare memoriæ. Fuit enim vir ut nostris temporibus affinis, ita priorum Patrum virtuti non absimilis: quapropter benigno lectori grande paciscor commodum, ut quamquam eum non minus quam priscos pro miraculorum gloria suscipiat familiariter, tamen pro recenti ætate mores ejus æmulo exercitii pede sequi contendat. Nec vero hæc dico, quod multis hanc beatitudinem arrogem, ut sicut ipse fuit imitator Christi, sic possint eum imitari. Pauci quin potius, pauci quos æquus amabit Jesus, poterunt quasi longo ad eum respicientes intervallo, virtutum ipsius vestigiis insistere, potius quam ipsas sibi perfectius insculpere: adeo quod salva majorum reverentia dixerim, nullo in continentia vitiorum inferior fuit: adeo virtutum studium cœptum a tenero felici ad senectam continuavit proposito. Quocirca par fuerat, ut scriptor gestorum ejus limatus lingua, & probatus scientia: quatenus sublimia facta non humili proferrentur eloquio, & laudata laudator sequeretur exemplo. Mihi vero nec oratoria facultas suppetit, nec

[a] Factus dicitur prior Vvestbiriæ infra lib. 3. cap. 10 Colemannus monachus & cancellarius subscripsit chartæ S. Vvlstani, quam supra protulimus. Obiit, ut quidem testatur Florentius, anno 1113. die 4. Nonas Octobris. Consentiunt Annales Vvigornienses tomo 1. Angliæ sacræ, ubi S. Vvlstani capellanus fuisse dicitur. Plura, ut habetur infra, didicerat ex Hemmingo, de quo in observationibus præviis.

AN. CHR. 1095. 19. Januar.

de integritate vitæ animus applaudit. Sola me palpat & urget obedientia; ne munus quod fraterna necessitudo imponit, sponsum præsertim & animæ fructuosum obstinate recusem. Adsit mihi Spiritus-sancti clementia, ut eodem inspirante noster dirigatur stylus, quo auctore bene operatus est Wlstanus. Et quidem qui rhetoricis nituntur institutis, ita sermonem suum instituunt, ut post * auditorem suum benevolum, mox attentum, postremo docilem reddant. Ego quoque cum res expostulat non omitto: hic porro eo modo rhetoricari extra propositum est. Est enim ex abundanti argumenta quærere, ubi & ad credendum fides excitat, & ad legendum materia invitat. Qua de causa pio Patri lectores non defuturos arbitror, dum polus rotabit sidera, dum ulla in mundo erit littera: hanc ipse sibi apud homines per Dei misericordiam vivens locavit, & post fata tenet gratiam. Sed hactenus proœmium traxisse suffecerit; tunc cœlesti freti auxilio, opus destinatum tali ordiemur initio.

* l. primo.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. Wlstani patria & parentes.

Pagus est in regione Merciorum non incelebris, Warvvicensis *a* dictus, is habet villam Icentunæ vocatam; cujus jam inde a proavis incolæ parentes venerabilis Wlstani fuere. Pater Æthelstanus, mater Wlsgeva nominati, nec tenues censu, nec natalibus abjecti. Conjugali affectu magis quam pruritu conjuncti meruere filium, in præclarum Angliæ decus evasurum: puero Wlstanus vocabulum datum, ex anteriore materni & posteriore paterni nominis parte compositum. Primis elementis litterarum apud Evesham *b* initiatus, perfectiori mox apud Burch scientia teneras informavit medullas. Gratum dictu, quantum jam tunc futurarum virtutum indolem crebris parturiebat indiciis, vix dum primum pueritiæ limen egressus, ita quod maturum, quod sanctum prædicabilis pueri spirabat & loquebatur modestia. Jejuniis, quantum id ætatis homo pateretur, operam non negare, humiles in excelsum orationes porrigere, pueriles garritus, illecebrarum fontem primum in se, tum in aliis aspernari: maturæ vitæ vestigiis instare, adeo ut coævos & etiam majores natu supplicibus conveniret precibus, quatenus sibi bene vivendi simulachrum ipsi bene vivendo effigiarent: si quid perperam faceret arguerent, ipse libens correctioni manus daret. Devotio provexit usum, ut nihil videret imitandum, quod non formaret in exemplum. Monstrabat nimirum his factis se sapientem & esse & fore, juxta quod divina Sapientia Salomonis innexuit litteris: Corripe, inquit, sapientem & amabit te. Nec minus illud in se naturaliter rapiebat, quod olim Philosophia ex aditis effudit suis. Semper aliquem bonum virum ante oculos mentis proponendum, cujus respectu mores componantur. Non enim a justitia facile deviat, qui semper vel Deum vel hominem cogitat, cujus timore peccata compescat. Habebat tunc magistrum, Ervenium nomine, in scribendo & quidlibet coloribus effingendo peritum; is libros scriptos, sacramentarium & psalterium, quorum principales litteras auro effigiaverit, puero Wlstano delegandos curavit. Ille pretiosorum apicum captus miraculo, dum pulchritudinem oculis intentis rimatur, & scientiam litterarum internis haurit medullis. Verum doctor ad sæculi spectans commodum, spe majoris præmii, sacramentarium regi tunc temporis Cnutoni, psalterium Emmæ reginæ contribuit. Perculit puerilem animum facti dispendium, & ex imo pectore alta traxit suspiria. Mæror invitavit somnum, & ecce consopito assistens vir vultus angelici tristitiam propulsat, librorum reformationem promittit. Nec minus pollicito, sed multo post evenit sicut progrediens sermo dicere perget.

Adhuc infantis virtutes.

Prov. 19, 25.

Adolescentis.

Itaque vernans ætas pueritia exclusa adolescentiam induxerat, & erat Wlstanus quantum ætate auctior, tanto scientia provectior. Denique numquam, ut ea fert ætas, aliqua labe castimoniam perdidit; sed integri pudoris palmam in cœlum intulit: aderat ei in cunctis divinæ gratiæ liberalitas, ne vacillaret arbitrii libertas. Senserat ipse olim infusum sibi cœlitus castitatis munus, nec quin diceret ingrato silentio indulsit; sed cœleste nectar quod hauserat, sine livore aliis propinavit. Quod quatinus actum sit dicam, ut posteris liqueat quanta Dei gratia juvenem & prævenerit & subsecuta sit. Reverso Delvith ad parentes, puella e vicino nata ad naufragium pudoris & illecebram voluptatis erat molesta. Denique manum prensitare, oculo annuere, & cetera quæ sunt morituræ virginitatis indicia lascivis etiam gestibus impudicitiæ facere solebat: sed cum is castitatis instinctu impudicæ desideria frustraretur, hoc modo pœne illum venata est. Convenerat in campum frequens cœtus adolescentum, cuinam læpius ludo vacans non definio. Cursitabatur ut fieri solet in talibus, virentis graminis æquore; plausui & favori adhortantium respondebat stridulus aer. Emicat inter alios Wlstanus, communique cunctorum judicio, illius ludi triumphum reportat. Agrestium multitudo in laudes acclamat, easdemque ut ejus famularetur auribus, repetit & geminat. Delectaretur alius his næniis, & flatu adulantium concitatus bullatas in

Ejus castitas frustra tentatur.

a Godvvinus in Catalogo episcoporum Vvigorniæ Vvlstanum natum esse dicit Hichcritonæ in Vvarvicensi Comitatu.

b Eveshamensis monasterii & Burgensis seu Patroburgensis historiæ habentur in monastico Auglicano tom 1.

in corde formaret ampullas: at ille nec corporis nutu, nec animi motu laudantibus adquievit. Quocirca ut de hoc diabolus victus alio modo triumpharet, puellæ prædictæ, quæ prope adstaret, infudit animo, ut accurreret. Illa non segnis gestibus impudicis, motibus inverecundis plausibilem psaltriam agit, ut amasii sui serviret oculis: nec minus ille, qui verbis & tactui non cesserat, infractiori gestu totus resolutus in amorem anhelabat. Verumtamen reducto continuo ad bonum animo, & lacrymas fudit, & fugam in dumosa & vepribus hirsuta loca intendit. Jacebat ergo longiuscule, aliis nihilo minus jocum continuantibus: ibi multa volventi, & plurimis se ipsum accusanti sopor irrepsit, fuitque tunc prodigium conspicari. Nubes enim serena, & blando fulgore oculis intuentium alludens, superne descendit, & aliquamdiu jacentem obnubens, stupori spectantibus fuit: discussit protinus splendor nubis nebulam vanitatis, & ludibundos animos adolescentium gravitatis afflavit aura. Præcipitatis ergo cursibus illuc contendunt, sollicitisque sermonibus Vulstanum adorsi, quid illud signi fuerit requirunt. Nihil ille negandum ratus est, ut flamma cælestis amoris, quæ in illum reluxerat, scintillaret in socios, rem omnem ordine aperit. Nuper se stimulis carnis aculeatum immensum excanduisse, nunc superno rore irrigatum & ventre & totis vitalibus algere: sperare se ulterius incentivo carnis cariturum, & juvante Dei clementia, nulla inquietandum molestia. Dictum propheticum comitata est veritas rerum. Numquam enim deinceps animum vel oculum ejus sollicitavit ullius formæ miraculum, numquam turbulenta eluvies dormientis interpellavit quietem. Hoc se Colemannus ab Hemmingo subpriore didicisse asseverat, qui ab ipso sancto postmodum Episcopo ea se audisse memoraret. Solebat enim reverendissimus Pater, pro ætate & capacitate audientium, moderari sermonem, & nonnumquam sua inferre facta, ut non diffiderent se illa posse facere, quæ illum audissent per Dei gratiam implere valuisse.

ANN. CHR. 1095 19. Januar.

II. Mortuis parentibus.

Interea uterque adolescentis parens sæcularis vitæ pertæsus, alios pannos, alios mores & devoto ardebat animo, & frequenti volvebat susurro: quippe jam eis ætas progressior & fortuna despectior imminebat. Nec multa morari quin desiderio facerent satis. Pater apud Vvigorniam monachi habitum, mater in eadem urbe sanctimonialis suscepit velum. Ita devotione simplici & studio efficaci propositum executi, diebus suis expletis naturæ cessere. Remansit interim Vulstanus in sæculo, specie non mente, non animo sed corpore. Verumtamen ut altioris gradus exemplo in se virtutum speciem delinearet, paullatimque mundana dediisceret, Brihtegi *a* Vvigorniensis episcopi se curæ dedit. Suscepit eum libens Antistes, & affinium suffragio & sua benignitate in iuvene Dei gratiam favorabiliter exosculatus. Nec ille favori suo deerat, sed eum probitate morum etiam ab improbissimi & asperi propositi hominibus extorquebat: quippe a quo mens insolentior, vox præruptior, incessus fractior exsulabat; fugitans proterviæ, immunis petulantiæ, quodque illi ætati maximo est ornamento, servantissimus custos verecundiæ. Cumulabat pectoris gratiam speciositas corporis; quam licet inter virtutes non numerem, non tamen omnino excludo: quia sicut ars opificis in commodiore materia elucet, ita virtus in pulchritudine formæ splendidius eminet. His artibus ita sibi amorem pontificis conciliaverat, ut ultro eum ad presbyteratum promoveret, quamvis ille vix ægreque ad consensum adduci potuerit. Memorabile in juvene, quod eo gradu se indignum putavit; nec minus, quod acceptum dignis moribus illustravit. Nec ergo ad accipiendum aspiravit per arrogantiam, nec semel susceptum decoloravit per inertiam; adeo inedia & omni parsimonia corpus attenuare, & animi vires dilatare curabat; adeo mente sobrius, sermone serius, reverendus aspectu, jocundus affectu, laicum vestibus, monachum moribus agebat. Si vero in quopiam vidisset reatum, ita sermonem temperabat, ut rigor acerbæ correptionis transiret in materiam laudis. Non enim asperum videri poterat, quod licet durius sonaret, intus caritatem redoleret.

Adhæret episcopo Vvigorniæ.

Fit presbyter.

III.

Obtulit ei plusquam semel Antistes ecclesiam suburbanam, cujus opulenti reditus ad quotidianam stipem satis superque sufficerent: ille offerentem, suspenso in posterum consilio, sæpe frustratus, tandem vehementius instanti quid animo gestaret aperuit; fluctuantem sæculi statum menti suæ vilescere, monachum se fieri velle, totam vitam suam, non per partes Deo libare cupere. Hoc accepto responso venerabilis Episcopus magno exsilivit gaudio, juvenilemque calorem monitionum suarum in majus animavit classico. Ita votis amborum concordibus, dum quod unus cuperet, alter urgeret, Vulstanus apud Vvigorniam induit monachum, Brithego indulgente favorem & habitum. Hic si quispiam rhetorum more spatiari cupiens, auditoribus proponat quanta bona faustus dies ille Vvigorniæ attulerit, qui primo Vulstanum monachum vidit, profecto voto excidet, propositum implere non valens: quo circa quod lingua nequit exprimere, conetur vel animus ruminare. Illud non tacendum, quod numquam nostro ævo fuit monachus, aut a vitiis remotior, aut virtutibus perfectior. Quocirca sinceritate vitæ ipsius explorata, fratres illius ecclesiæ non multo post puerorum faciunt custodem, mox cantorem, po-

Tum monachus Vvigorniæ.

Varia exercet officia.

 stremo

a Is, cujus nomen auctores Angli varie scribunt, ex abbate Perscorensis factus dicitur episcopus anno 1033. Obiit anno 1630. mense Decembri. de eo plura in notis ad Chronicum Vvigorniense tomo 1. Angliæ sacræ pag 47.

ANN. CIIR. 1095 19. Ianuar. stremo secretarium; quatenus haberet liberiorem copiam orandi, & uberiorem de virtute in virtutem crescendi materiam, quam ille occasionem dignanter amplexus, dies jejuniis, & vigiliis tota continuabat noctes. Numerabat in deliciis quos nos inertes homines magno ducimus supplicio: diebus omnibus ad unumquemque versum septem Psalmorum genua flectere, idem nocte in psalmo 118. facere. In occidentali porticu ecclesiæ, ubi erat altare omnium sanctorum cum trophæo vexilli Dominici, obserato aditu Christum vocare, & lacrymis pulsare cælum, æthera onerare planctibus, plumam & ullum omnino lectum non habere, sopori non indulgere, sed surripere; super gradus ante altare capite posito se humo exponere, vel etiam codice aliquo vertici summisso, super lignum tenuem invitare soporem. Ante unumquodque octodecim altarium, quæ in veteri ecclesia erant, septies in die prosterni; hæc dura non putare, sed quod alii putarent imitari; cumque præ omnibus esset in virtutibus sublimis, erat tamen singulis humilitate acclivis; ut aliqua vilia quæ alius facere fastidivit, ille incunctanter expleret.

IV. Cum diabolo luctat. Mos beato viro increverat noctibus ecclesias in vicino positas psalmorum excubiis frequentare, & in singulis orationum vota apud Deum deponere. Ibat ergo per medium cœmeterium nec titubanti gressu, nec ulla mentem hebetatus formidine. Hoc effectum, ut ad ecclesiam Apostolorum Principis quadam nocte veniret. Hæc quondam sedes episcopalis fuerat, sed eam sanctus Osvvaldus *a* clericis irreligiosis vacuaverat, certo & rationabili commercio potestatem Apostoli ad Matrem Domini mutuatus. Stabat ergo ante altare jam in preces effusus, jam totus in Deum gestiens: *Reliquum caput omisit editor Anglus, in quo, inquit, sequitur narratio luctæ cum diabolo, qui assumpta rustici specie impetum in Vulstanum orantem fecit. Vide Vuillelmi librum 4. de gestis Pontific. Anglor. & Capgravium in Legenda nova fol.* 332.

V. Adolescebat temporis processu in Vulstano germen omne virtutum, præcipueque obedientia & ad prælatos subjectio: quamlibet enim durum, quamlibet videretur asperum, statim producebat velle, quamvis non suppeteret posse. Deinde & ex divinæ gratiæ fonte scaturivit in eum amor hominum, ut omni deliniendum putarent obsequio, quem acceptum habebat cælestis dignatio; Antistes maxime, qui sic in Vulstanum afficiebatur animo, ut quovis honore dignum putaret. Nam & strenue peracti officii industria spem altioris dignitatis salubriter exsequendi, si conferretur, infuderat. Hac occasione Præpositus *b* ut tunc, prior ut nunc dicitur, monachorum constitutus, statim materiam, qua virtus emineret, arripuit, multis incommodis intus forisque propulsatis. Nam res exteriores antecessorum incuria pessumdatas ingenii vivacitate in solidum restituit, & interiores fræno regulari coercuit. Quod ut efficacius faceret, vitæ suæ subjectis religiosa porrigebat exempla; erubescens scilicet prædicare, quod fastidiret facere. Ipsam porro doctrinam non suo confingebat ingenio, nec cothurnato & plausibili præferebat eloquio: quin potius majorum nostrorum scriptis invigilans, hauriebat sitibundo pectore fluenta doctrinæ, quæ postea mellito eructaret gurgite: licet enim mihi de beati Gregorii vita dictum mutuari, quod a Colemanno in patriam linguam, ut pleraque alia versum ego transfudi denuo in latinum. Itaque cum in omnibus divinæ Scripturæ libris, tum in his diligentes prætendebat excubias, qui sibi castimoniam commendarent, ejus integritatem in se alacriter exsequi, corruptionem in aliis acriter insequi, ut uno liquebit exemplo.

Præpositus ceteris prælucet.

VI. Erat in eadem urbe matrona, & domesticis opibus locuples plusquam sufficeret victui, & quæ formæ lineamentis curioso intuentium lenocinaretur aspectui: *Dein narratur quomodo Vulstanus mulierem se ad stuprum invitantem, impacta ei alapa rejecerit. Vide Capgravium fol.* 332.

VII. Ejus in omnes pietas. Nec solum in monachos, sed etiam in vulgus misericordiæ suæ respergebat semina. Crebro enim summo mane diurnis expeditus officiis conspicuum se præbebat ante fores ecclesiæ, ut facilior esset aditus volentibus se convenire. Ibi igitur sedulus & pius explorator diem plerumque ad sextam, plerumque ducebat ad vesperam: dummodo vel vim passis quanta posset ope succurreret, vel pauperiorum filios baptizaret. Jam enim venalitas ex infernalibus umbris emerserat, ut nec illud gratis presbyteri præberent infantibus sacramentum, si non infarcirent parentes marsupium. Horum igitur Vulstanus miseratus inopiam, illorum animo miseratus & facto pertundens avaritiam, in baptizandis pauperibus ultroneæ dignationis impendebat officium. Currebatur ad eum ex urbibus & agris, ab illis præcipue quorum non intererat dare nummum, ut soboli suæ mercarentur lavacrum. Transfusa est a tenuiori fortuna in divites consuetudo, ut nemo fere illius regionis jure baptizatum aliquem ex suis putaret, quem Vulstanus non baptizasset. Conciliabat hanc suspicionem non falsa de viri sanctitate opinio, & de religione non temeraria præsumptio. Ferebatur ergo per Angliam ejus famæ præconium, adeo ut potentissimi tunc optimates Anglorum ejus amicitiam & avidissime optarent, & constantissime tenerent. Hanc sibi securitatem in secundis, evasionem in sinistris, tutelam in cunctis pollicebantur.

a Hujus sancti Vitam habes sæculo superiori, ad annum 992

b Agelvvino Vvigorniæ priori defuncto successit post annum 1046. ex Florentio. Vide successionem Priorum Vvigorniæ, tomo 1. Angliæ sacræ pag. 547.

tur. Quorum Haroldus *a* & majorem potentiam conscientia opum spirans, & jam tunc regnum magnanimitate morum affectans, unice diligebat virum; ita ut in itinere positus triginta milliaria de recto calle non dubitaret divertere, ut ejus colloquio curarum suarum moles posset avocare. Ita voluntati ejus & clientelæ deditus, ut Vulstanum tantum puderet jubere, quantum Haroldum non pigeret facere. Nec minorem Comiti sanctus refundebat gratiam, ejus confessiones benigne accipiens, & orationum apud Deum fidus interpres. Ejusdem dilectionis terebat orbitam Aldredus *b*, post Brithegum Vvigorniensis episcopus, vir multum in sæcularibus astutus, nec parum religiosus. Is domino Priori pro reverentia sanctitatis granditer obsequi, humiliter parere, prorsus in omnibus ut parenti gratissimo deferre.

VIII. Prædicationi insistit.

Nec illud subtraho lecturis, quod non minori quam cetera quæ dicta sunt, dignum est illustri titulo. Animadvertens enim penuria prædicationis populum a bonis moribus diffluere, omni Dominica & majoribus sollemnitatibus in ecclesia infundebat ei monita salutis. Putares ex Evangelicis & propheticis adytis verba intonare, quæ ille ex alto stationis plebi pronuntiabat; adeo ut tonitrua fulminabant in improbos, adeo ut imbres irrigabant Electos. Faciebat hoc summa modestia, & quantum ad se sub humilitatis latebra. Verumtamen ita latere volentem invenit & carpsit invidia, quamvis carpentem cælestis vindicta non præterierit, sicut ex consequenti clarebit. Erat in eadem ecclesia transmarinæ nationis monachus, Vvinrichus nomine, si ad litteram jam spectes, eruditissimus; si ad copiam facundiæ, dicendi validus; si ad calliditatem sæculi, prudentissimus; si ad morum elegantiam, pulchre compositus; proindeque hominibus acceptus & carus: idem alias & ira perfervidus, & ad succensendum quod displiceret torquente livore accommodus. Hic de prædicatione sancti multa cavillari solitus, quædam ad hanc sententiam exsequebatur: contra regulas esse, quod officium antistitis prærriperet. Solius pontificis esse populo prædicare, qui solus tradita sibi & indulta potestate peccata posset absolvere; monacho silentium & claustrum competere, non pompatico gestu & sermone populi auribus insultare: videri ergo magis alicujus ambitum dignitatis, quam exsecutionem pietatis. Hæc ille non jam tantum a tergo, sed etiam quadam die amariore bile succensus, in os objectavit Vulstano. Contra ille scuto patientiæ armatus paucis occurrit. Nihil esse magis Deo gratum, quam populum pessum euntem in viam veritatis revocare; ideoque non se omissurum, sin aliud quod gratius esset Christo addiscere posset, incunctanter facturum. Ita tunc discessum & dormitum. At vero ut Deus ostenderet, quantum beati viri factum penderet, horrifica calumniatorem visione concussit. Cum enim ad quietem composuisset membra in lecto, ad tribunal judicis ignoti raptus est animo. Ab eo itaque gravi severitate increpatus, cur servum suum pridie de bono prædicationis objurgasset, dum se parum expurgat, jussit in pavimentum sterni, & cædi. Ita succedentibus sibi lictoribus acriter fustigatus, nihil aliud inter tormenta nisi, Miserere Domine, Domine miserere, clamitabat. Tandem laxatus interrogatur, num præconem suum ulterius prohiberet, quominus homines ad curiam suam evocaret? Ille cui nihil illius temporis necessitas non extorqueret, per quidquid sanctum est dejeravit, se non modo ultra non prohibiturum, sed etiam ultro ad prædicationem & eum & alios impulsurum: tantum sibi miseratio judicis vitam prorogaret in posterum, ut illius evaderet angoris articulum. Ita fide data ne temeraret promissa, dimissus est. Mox ergo ut potuit, potuit autem statim ut illuxit, Prioris pedibus advolvitur, genua exosculatur, commissum fatetur, offensam deprecatur. Interrogatus repentinæ mutationis causam, ordinem visionis juratus exposuit. Vadabantur veritatem narrationis lacrymæ sinceris precibus expromptæ; livores in scapulis protuberantes testabantur nihil eum vanum vidisse, nihil molle sensisse. Nec difficulter veniam a Sancto impetravit; ad cujus benedictionem sanitas rediit, dolor omnis evanuit. Fidem ergo de præsentibus exemplis mereatur, & omni ambiguo liberetur antiquitas, quæ nobis simile factum in beato Hieronymo repræsentat. Parum enim discrepat illum fuisse cæsum propter libros gentilium, & istum propter prohibitæ prædicationis officium. Idem est pæne propter gentilium nugas divinam Scripturam negligere, & eamdem prædicari nolle. Illud fuit tempus quo super ecclesiæ tectum machinabatur fabricam, in qua dependerent campanæ. Eam vero fabricam, quo proprio nomine quam proxime appellem, in promptu non habeo. Ad illam ergo erigendam moliebatur gradus scalarum, quibus operantes insisterent. *Ex bis quidam præceps ruit præsente Vvulstano, qui facto crucis signo hominem periculo exemit. Rem paucis narrat Capgravius in Legenda nova fol.* 332.

Eum arguens a Deo punitur.

IX.

Interea rex Edvvardus Aldredum episcopum Coloniam ad seniorem imperatorem Hen-

a Is post Eduardi III. qui Confessor appellatus est, obitum regno Angliæ potitus est, decem mensibus: quod anno 1066 simul cum vita amisit in prælio Hastingensi, in quo Guillelmus Normanniæ dux victor factus regnum obtinuit.

b Aldredus seu Ealredus, ex monacho Vvintoniensi abbas Tavestoxensis, Livingo episcopo Vvigorniensi successit anno 1046. decennio postea episcopatu etiam Herefordiensi donatus est, quem dimisit anno 1060. factus archiepiscopus Eboracensis, retento ad fere biennium Vvigorniensi, quem tandem dimittere compultus est.

ANN. CHR. 1095. 19. Januar.

Aldredus legatus in Germaniam. Libros Vulstano restituit.

Henricum direxit *a*, quædam negotia, quorum cognitionem causa non flagitat, compositurum: qui cum in imperatoriæ augustæ dignationis oculis invenisset gratiam, aliquot ibi dierum continuatione laborum suorum accepit pausam. Ei seu pro sui reverentia, seu quia tanti regis legatus esset, multi multa, quidam sacramentarium & psalterium, de quibus supra dixi, dedit in exenium. Ambos enim codices, ut suæ memoriæ apud illas gentes locaret gratiam, Cnuto *b* quondam miserat Coloniam. Aldredus ergo prophetiæ quondam Vvlstano dictæ ignarus, patriam cum renavigasset, libros pro merito vitæ illi soli arbitratus competere, restituit. Suscepit ille cæleste depositum, magnifice gratulatus, & gratias agens Deo, quod religioso non fraudaretur desiderio.

X. Aldredus Romam tendit. Legatos in Angliam adducit. Vvlstanus ut Quadragesimam servat.

Eadem tempestate cum Kynegisus *c* Eboracensis archiepiscopus diem clausisset, Aldredus Vvigorniensis episcopus successioni acclamatur. Id Edvvardo regi simplicis quippe animæ bene visum. Ille Romam pro amore profectus, Nicolaum tunc temporis papam votis suis primo abhorrentem invenit. Nam nec ille Vvigorniensi præsulatui renuntiare; nec Papa, nisi cederet, Eboracensi eum pallio insignire volebat. Adeo illum amor Vvigorniæ devinxerat, ut majoris honoris nomen ejus pretio supponeret. Diu igitur multumque conflictu habito, Aldredus reflexo pede Sutrium venit, Tostino comite, qui cum eo venerat, magnas efflante minas, quod nummi, quos Anglia quotannis Romano papæ pensitat, hac occasione ulterius non inferrentur. Verumtamen prædonibus irruentibus, usque ad dolorem & miserationem videntium nudati, Romam redire contendunt: quæ res rigorem Apostolicæ sedis hactenus inflexit, ut Aldredus pallium Eboracense mereretur, Vvigorniensis ecclesiæ discessionem pactus: meliori dumtaxat persona, quæ in ejus diœcesi posset inveniri, ab eo in illam subroganda. Hujus igitur conditionis arbitros, & quædam alia ecclesiastica negotia in Anglia expedituros, Cardinales adductos Archiepiscopus Regi exhibuit. Excepit eos Deo devotissimus Princeps more illo suo paucis imitabili, quo soleret in omnibus ecclesiæ Romanæ convenire moribus. Ita summa reverentia, honore summo apud se aliquamdiu habitos iterum ductoris tutelæ delegavit. Familiarius enim ei conviverent, cujus mores longo comitatu addidicissent, & commercia linguæ non ignorarent, denuo ad Pascha in curiam reducendi. Aldredus apostolici præcepti tenorem secutus, omnemque pæne Angliam cum eis pervagatus, imminente Quadragesima in Vvigorniam pedem reflexit: inde in prædia sui juris profectus, stabilem eis mansionem apud Vvlstanum priorem indixit. Illi consilium non aspernati, libenter in otium concesserunt, post viæ labores paulæ acquiescentes. Aderat eis humanitas hospitis nihil prætermittentis, quominus Anglorum dapsilem liberalitatem & liberalem dapsilitatem experirentur. Ipse interea, & solitæ orationis instantiam & ciborum inediam non oblitus, propositum pertinaciter urgebat, totis noctibus psalmicinans, protelans excubias, genua crebro flectens, somno penitus illudens; tribus in hebdomada diebus omnis cibi abstemius, noctem perinde ac lucem continuabat jejunio: ipsis etiam diebus, ne ullo saltem laberetur verbo, perpetuo linguam cohibebat silentio; tribus reliquis porros caulesve coctos vel elixos, panis cibaria adjiciens, victum transigebat. Dominicis porro propter festi reverentiam, pisce vinoque frugalitatis parsimoniam solvebat, magis ut contineret naturam, quam deliniret gulam. Singulis præterea diebus tres pauperes affectuose colens, quibus Dominici sequax mandati, & victum quotidianum & pedum exhibebat lavacrum.

XI. In episcopum petitur.

Hæc Cardinalibus fuerunt incitamento, ut ejus mirarentur vitam, laudarent doctrinam, quam reverentiorem faciebat, dum anticiparet exemplo quod prædicaret verbo. Denique ad curiam reversi, dum Vvigorniensis episcopi ventilaretur electio, nomen ejus tulerunt in medium; eum antistitio dignum, qui sacerdotio plus venerationis adjiceret, quam ipse per illud dignitatis acciperet; cujus responderet natura industriæ, in quo conquadraret vita sapientiæ. His laudibus suscitaverunt majorem viri animum Edvvardi regis, in cujus pectore nihil umquam nundinator ecclesiarum, nihil umquam deprehendit avarus, quod suis conduceret artibus. Adstipulabantur votis Cardinalium Archiepiscopi Cantuariensis & Eboracensis: ille favore, iste testimonio *d*, ambo judicio. Accedebant etiam laudibus Comites Haraldus & Elgarus, par insigne fortitudinis, non ita religionis. Ingens momentum causæ facti; adeo ut certatim concitatis equitibus pro Vvlstano mitteretur. Nuntii brevi multa milliaria progressi, stimulis industriæ celeritatem maturavere negotii. Sanctus ergo ad curiam exhibitus, jubetur suscipere donum episcopatus. Contra ille niti, & se honori tanto imparem cunctis reclamantibus clamitare. Frustra Cardinales cum Archiepiscopis trivissent operam, nisi refugienti prætendissent Papæ obedientiam: qua ille objecta confusus cessit, & assensus est electioni mærens,

---

a Id anno 1054. contigit, qua in legatione Aldredus anno integro Coloniæ moratus est

b Cnuto seu Kanutus Danorum rex anno 1017. occiso Eadmundo & pulso ejus fratre *Eduardo*, Angliæ regnum occupavit; cui anno 1036. successit Haroldus ejus ex concubina filius, isti vero anno 1040. Cnuto seu Kanutus II. prioris legitimus filius.

c Alias Kynsinus appellatur. Obiit die 11. Kalend. Januar. anno 1060.

d Testatur Vvillelmus in Historia Pont. Angliæ Aldredum Eboracensem Vvlstani electioni favisse, quod cum *inefficacem* crederet, qui *simplicitate & sanctimonia* ejus *rapinas* dissimularet.

rens, invitus, impulsus *a*. Præclare meritoque obſtinatio unius viri ceſſit hic voluntati Dei & populi. Illud ſane non omiſerim fuiſſe tunc apud Eveſham abbatem, Ailvvium *b* nomine, & maximæ quantum ad ſæculum prudentiæ, quantum ad religionem non minimæ. Quocirca ſæpedictus Aldredus pro pacto quod fecerat Apoſtolico, nonnullo tempore fluctuaverat animo, utrum ad epiſcopatum eligeret Ethelvvii perſpicacem induſtriam in ſæculo, an Vvlſtani ſimplicem religionem in Deo. Erant enim illi viri Vvigornienſis diœceſis diverſo reſpectu præſtantiſſimi. Verumtamen multum hinc indeque libratis cauſis, quamvis Ethelvvius ſollicite anniteretur partibus, ſuccubuerunt divinæ providentiæ humanarum præſtigiarum cautelæ. ANN. CHR. 1095 19. Januar.

XII. Rex ergo Edvvardus Vvlſtanum Vvigornienſi epiſcopatu ex ſolido inveſtivit; licet illum Aldredus potentia qua vigebat, multis & pæne omnibus, ut poſt clarebit, prædiis vellicaverit. Id Sanctus, licet ægre, ut poſtea oſtendit, ferret, tamen dolorem ſilentio ſuppreſſit, cedendum tempori arbitratus. Non multo autem poſt conſecratus eſt Eboraci ab eodem Archiepiſcopo, quod Cantuarienſi Stigando Romanus papa interdixiſſet officio. Conſecratur. Cauſam interdictionis non eſt hujus temporis allegaſſe; ſcire volentem alias noſtræ docebunt litteræ *c*. Nec vero ſine divino nutu credi fas eſt prognoſticon ei hoc fuiſſe: *Ecce vere Iſraelita in quo dolus non eſt*. Nihil enim verius experietur, qui ejus converſationem viderit, audierit, legerit. Ipſe porro impoſitionem epiſcopatus adeo ingrate tulit, ut diceret, ſicut qui præſentes fuere teſtantur, maluiſſe ſe decapitari, quam illud onus pati. Adeo ad quæque devia terrarum profecto præparaſſet fugam, niſi quidam amici ſuſpectam adhibuiſſent diligentiam. Enimvero animabant disjectum mærore animum, hi blanditiis, illi monitis. Blanditiis, genibus ejus & pedibus reverenter affuſi, & nonnumquam etiam oſculabundi: monitis, ne cæleſte munus gratuito infuſum impatientia decoloraret, ſed tolerantia inſigniret; obedientiam virtutum omnium eſſe ſignaculum, cui qui refragrandum putaret, nec digne haberetur clauſtralis monachus, nec popularis epiſcopus. Quocirca non ſolum moleſte ferret, verum & Deo gratias ageret, qui eum ſublimaſſet in gradum, per quem inferioribus vellet eſſe conſultum. Hæc illi. Nec vero dubitandum eſt ingenti ſanctum pectus ſudaſſe conflictu, dum in eo æquas partes facerent, & huc illucque raptarent hinc amor, inde timor. Iſte, ne ſub inſueto labaret onere: ille, ne tot probabilium virorum imperioſæ auctoritati, & populorum religioſæ devotioni videretur reſultare. Enimvero quanto ſibi videbatur indignior, tanto erat acclamatio pertinacior, dum fidem provide adminiſtrandi muneris faceret idem, quod ad adminiſtrandum meticuloſus accederet. Stulti enim eſt ad illud ſe inconſiderate ingerere, quod ignoret quanti ſit laboris expedire.

XIII. Villas eccleſiæ ſuæ recuperat. Ordinatus ergo, ut dicere cœperam, & ſub prætextu honoris Eboraci ab Aldredo relictus, non pauco tempore Vvigorniam abſentia ſua contriſtavit. Ejus interim eccleſiæ redditus uſibus ſuis applicabat Archiepiſcopus. Poſtmodum reverſo vix ſeptem villas contulit, ceteras omnes pertinaciter uſurpans. At Vvlſtanus, qui nihil apud eum viribus agendum noſſet, ita paullatim precibus arrogantis animi cupiditatem contudit, ut cuncta præter duodecim villas juri eccleſiæ reformaret. Eas quo tempore & quali labore Pater noſter retraxerit, ſequens ſtilus edocebit.

XIV. Ejus exercitia in epiſcopatu. Sed ut ad id quod exorſus fueram regrediar. Vvlſtanus in epiſcopum ſublimatus ſtatim ad officia pietatis animum intendit: nec mora in medio. Altera enim ordinationis die beato Bedæ dedicavit eccleſiam; pulchre illi primæ dedicationis præbens principium, qui fuiſſet litteraturæ princeps de gente Anglorum. Eo enim die tam proflua prædicatione populum irroravit, ut non dubitaretur Vvlſtanum per Spiritum-ſanctum eadem niti facundia, quæ quondam linguam moviſſet in Beda. Nec ſolum tunc, ſed & omni vita, ita fama prædicationis plebem mulcebat, ut catervatim eo videres agmina confluere, quo auditum eſſet eum eccleſiam dedicare. Ipſe etiam ultro rapiebat materiam, & ut ſemper Chriſtum ſonaret, ſemper Chriſtum auditoribus proponeret, poſtremo Chriſtum etiam, ut ita dicam, repugnantem ſuæ parti attraheret. Ita enim obſtinate inſiſtebat jejuniis & vigiliis, ita violentas orationes injiciebat cælo, ut non immerito de ipſo ejuſque ſequacibus Dominus dixerit: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud: tanto Matth. 11. 12. æquilibrio vitam informans, ut utramque profeſſionem teneret, & neutram amitteret. Sic epiſcopus, ut religione non abjuraret monachum; ſic monachus, ut auctoritate repræſentaret epiſcopum. Remotiſſimus ab hominum moribus, quos noſtra producunt ſæcula: ſi conſuleretur, conſilioſiſſimus; ſi rogaretur, facillimus. Cum aliquid eſſet impetrandum, abſolute deliberans, celeriter pronuntians: cum judicandum, ad juſtitiam propenſior. Nec divitem palpans pro pecunia, nec pauperem pulſans pro penuria: nulli adu-

a Id feciſſe a Florentio dicitur inductus a Vvlſio incluſo, qui incluſus laudatur ab Ingulfo, Capgravianæ Vitæ auctore, & continuatore Petri Bleſenſis, in nova collectione ſcriptorum Angliæ, ubi Regulam S. Benedicti profeſſus eſſe dicitur. Obiit in monaſterio Eveshamii an. 1109.

b Infra dicitur Ethelvvius, & in Hiſtoria Eveshamenſi tomo 1. Monaſtici Anglic. pag. 151. Ethelvvinus. Mannio ſucceſſit anno 1058. exeunte, aut ſequentis initio, ad annum 1077. quo 14. Kal. Martii e vita exceſſit. At in eodem Monaſt. Anglic. pag. 132. multa de eo habentur ex libro Hemmingi de poſſeſſionibus eccleſiæ Vvigornienſis, ubi *Agelvvius* & *Ægelvvius* appellatur.

c Eas narrat ipſe Vvillelmus libro 1. de Pontificibus Anglor. folio 116. & Florentius Vvigornienſis.

ANN. CIR. 1095 19. Januar. adulationi deditus, nec sibi adulantibus gratus. Timore principum numquam a justitia decedens, numquam amori, eorum honore aliquo nisi debito assurgens. Laudatus de bono, indulgebat Dei gratiæ, non suæ arrogantiæ: vituperatus, ignoscebat vituperantium errori, conscientiæ suæ gratulatus, quamquam id raro admodum fuerit: quia cum ipse omnem hominem amore caritatis foveret ut sobolem; vicissim omnes eum diligebant ut parentem. Cordis alacritate & hilaritate faciei superna prælibans gaudia, jam cælestis lætitiæ fontem spe præsumebat, quem nunc re indeficienter haurit & potat. Qui quamvis semper animo intimis hæreret, non tamen eum segnem aut hebetem in extimis Domini experti sunt. Plures in omni diœcesi basilicæ per eum inchoatæ animose, & egregie perfectæ; præsertimque episcopalis sedis ecclesia, cui a fundamentis cœptæ supremam imposuit manum: & numerus monachorum ampliatus, & ad normam institutionis regularis compositus. Sed hæc & postmodum facta, & quotidie oculis apposita, compendiosam relationem desiderant: quocirca, ut in campo liberioris materiæ nostra decurrat oratio, reliquarum rerum ordinem expedito prosequamur otio.

XV. Præter alia quibus præsulatum ornabat, etiam hoc habebat. Diœcesim sedulo peragrare, infantibus quod reliquum esset sacramentorum supplere, fidem populorum in bonum acuere: oratorium quodcumque se vianti obtulisset, nulla vel præcipiti necessitate urgente, præteribat insalutatum; quinimmo ingressus, Deo, & Sancto cujus esset templum, preces cum lacrymis semper, ut quidam ait, in statione paratis thurificabat. Hoc more quadam die dum ad comitatum evocatus per Evesham iter haberet, & socii obstreperent quominus ad ecclesiam diverteret, audire supersedit. Itaque ingressus, ante sancti Egvvini se prostravit exuvias, plurimus ibi pro sua suorumque salute precator. Facta oratione, monachos omnes salutatione sua & osculo dignatur, salubri etiam prædicatione demulsit. Erat ex eodem conventu monachus, cui jamdudum diuturna febris internas pasta medullas, mori * ut putabatur affinem lecto apposuerat: nomen ei Egelricus. *Hic Vulstanum exorans, orationum ipsius beneficio liberatus est morbo.*

* f. morti.

XVI. Rebus in Anglia turbatis. Quinto *a* anno collati Vulstano episcopatus rex Edvvardus fato functus ingens seminarium discordiæ reliquit Angliæ: hinc Hareldo, inde Vvillemo comite Normanniæ legitimo eam jure clamantibus. Et tunc quidem Haroldus, vel favore impetrata, vel vi extorta corona, regnum paullo minus totum obtinuit: soli Northamhumbri magnum & gentile tumentes interim parere distulere; aquilonalem cervicositatem australi, ut dictitabant, mollitiei subjugare non dignati. Animabat eos ad tyrannidem, & insolentia sua ingentes eorum alebat spiritus Tostinus, ejusdem regis frater, nec fortitudine degener, si ardens ingenium tranquillis studiis applicare maluisset: qui postmodum in eadem provincia cum Haraldo rege Noreganorum, quem in suffragium adsciverat, cæsus, pœnas inconsultæ animositatis pependit. Sed hæc posterius. Tunc vero Haroldus eo profecturus, ut contumaciam eorum lenioribus curaret remediis, quandoquidem ferro frangere consilium non erat, sanctum virum secum adduxit. Sic enim fama sanctitatis ejus etiam ad abditissimas penetraverat gentes, ut nullam non arrogantiam mollиturus crederetur. Nec vero citra opinionem rei fuit eventus. Namque illi populi ferro indomabiles, semper quiddam magnum a proavis spirantes, pro reverentia in jura Haroldi facile concesserunt; & profecto perseverassent, nisi eos Tostinus, ut dixi, averteret. Sane licet esset Pontifex bonus, mansuetus & lenis, non tamen ad improbos indulgebat blanditiis, sed vitia eorum arguens minacibus infrendebat verbis: sin id parum procederet, aperto eis præconabatur vaticinio, quanto multandi essent supplicio. Nec facile umquam vel prudentem hominem conjectura, vel vatem prophetia fefellit. Multa & illo itinere, & alias crebro præscita & prænuntiata sunt. Denique Haroldo palam testificatus est, quanto detrimento & sibi & Angliæ foret, nisi nequitias morum correctum ire cogitaret. Vivebatur enim tunc pæne ubique in Anglia perditis moribus, & pro pacis affluentia deliciarum fervebat luxus. Ille vitiosos & præsertim eos, qui crinem pascerent, insectari, quorum si qui sibi verticem supponerent, ipse suis manibus comam lascivientem secaret. Habebat ad hoc parvum cultellum, quo vel excrementa unguium, vel sordes librorum purgare consueverat: hoc cæsariei libabat primitias, injungens per obedientiam, ut capillorum ceterorum series ad eamdem complanaretur concordiam. Si qui repugnandum putarent, eis palam exprobrare mollitiem, palam mala minari; futurum, ut qui erubescerent esse quod nati fuerant, qui æmularentur capillorum fluxu feminas, non plusquam feminæ valerent ad defensandam patriam contra gentes transmarinas: quod in adventu Normannorum eodem anno claruisse quis eat in inficias? quorum quoniam attigimus tempora, hic primo libello statuatur meta: ita enim concinnius fieri posse puto, si quid sanctissimus vir Anglorum tempore, quid Normanorum fecerit enucleare digessero. Colemannus enim in episcopatus ejus electione decisionem primam fecit. Illud autem conscientiæ vestræ, domini fratres, non celaverim, me nomina testium pæne omnium suppressisse, ne vocabulorum barbaries delicati lectoris sauciaret aures; nec minus alta verba, decla-

In perditores mores invehitur.

a Anni illi sic accipiendi sunt ut pars anni 1062 quo Vvlstanus episcopatum iniit, pro uno anno computetur. Nam post patena erectus anno 1062. consecratus est mense Septembri, & Eduardus obiit anno 1066. Nonis Januarii.

clamatiunculas quasdam, quas ille ab aliorum sanctorum gestis assumptas prona devotione inseruit. Sicut enim superius dixi, quisquis rem per se satis eminentem verbis exaltare molitur, ludit operam; quin immo dum vult laudare, infamat potius & attenuat: quia videatur non posse niti argumento proprio, si fulciatur patrocinio alieno.

ANN. CHR. 1095 19. Januar.

LIBER SECUNDUS.

Caput I. Vvlstanus Vvillelmo regi acceptus.

INterea Vvillelmus Normanniæ Comes Angliam veniens, congressusque prœlio cum Haroldo, cœde ipsius & Anglorum strage regnum ditioni suæ asseruit; ubi, sicut præfatus sum, claruit prophetiæ veritas, quod tanta fuit miserorum provincialium imbecillitas, ut post primam pugnam numquam communi umbone ad libertatem tentarint assurgere, quasi cum Haroldo robur omne deciderit patriæ. Rex porro Vvillelmus nullo umquam sanctum virum affecit incommodo: quin immo multo eum honore veritus, patrem & venerabatur amore, & dignabatur nomine. Vvlstanus ergo benignitatem temporum nactus, multas Vvigorniensis ecclesiæ possessiones, quas vel olim Danorum impudentia, vel nuper Aldredi archiepiscopi potentia eliminaverat, usibus debitis reformavit. Sic ei Regis favebat dignatio, sic sanctitas rerum dominos ad se diligendum invitat, sic religio aliis timendos ad sui reverentiam inclinat. Aldredo sane successit in Eboraco Thomas Bajocensis canonicus, litterarum scientia insignis, sæculari prudentia non ignobilis, morum compositione multis præferendus, musica certe tunc temporis facile omnium primus. Contra hunc vir Domini Vvlstanus quæstionem instituit de villis ecclesiæ suæ, quas, ut prædictum est, ab Aldredo pervasas, nec umquam redditas, ille quasi legitimo sibi defensitabat jure. Thomas e diverso non solum prædia non reddenda putabat, verum etiam, seu quod novus Anglus esset, seu aliquorum susurrio persuasus, Vvigorniensem ecclesiam sui juris esse clamabat; dominatum illius legitima successione sibi competere, antecessorum suorum fuisse. Eam causam *a* magno egit impetu primo Angliæ, mox etiam Lanfranco Cantuariensi archiepiscopo præsente, apud Alexandrum papam Romæ. Non tulit id Lanfrancus, qui privilegium ecclesiæ suæ periclitari sciret, si taceret; sed ea respondit, quæ magis justitia quam dolor imperavit. Tum Papa, qui Lanfrancum, utpote magistrum suum quondam, gravaretur offendere, sed nec Thomam vellet premere, arbitrii a se removens invidiam, causæ cognitionem in concilium Angliæ trajecit. Magno ergo conflictu, & procerum Angliæ conventu, res acta. Assistebat Thomæ Odo, immane quantum opulentus, & qui divitiis certaret cum Rege, quem contingebat sanguine; frater enim ejus erat uterinus, comes Cantiæ, Bajocarum episcopus; hunc comitabatur universitas magnatum, pars pretio redempta, pars adulatione depravata. Solus Lanfrancus partes tutabatur justitiæ: nam & Rex in favorem fratris vergebat pronus; quamquam nonnihil in ejus animo ponderaret Lanfrancus. Quid plura? consistunt partes, ventilatur causa. Egreditur Thomas cum suis, quid opponeret, quid oppositis responderet, compositurus. Vvlstanus interim indulgebat sopori, dulci quiete membra confotus. Alter reversus, multo sensuum acumine, multo verborum flumine dixit. Ille a sociis expergefactus psalmos ore, preces corde ingeminat: tandem jussus exire, ut strictiori consilio responsum poliret, cum paucis secum egressis horam Nonam incœpit & percantavit. „ Illis porro referentibus, ut alia magis quam psalmos curaret, & id propter quod vene„ rat expediret, respondit: Stulti, nescitis quod Dominus dixit: *Dum steteritis ante re„ ges & præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa „ hora quid loquamini*? Ipse idem creator Dominus Jesus-Christus, qui hoc dixit, potest „ mihi hodie sermonem conferre, quo causæ meæ rectitudinem defendam, & illorum fortitudinem destruam. Præclarum plane dictum hominis! Habebat tunc in manibus vitas beatorum pontificum Dunstani & Osvvaldi, qui ambo quondam diversis temporibus Vigorniæ præsiderant, quorum ut imitabatur vitam, sic tuebatur sententiam. Et mira prorsus oculorum fidei perspicacia! illos se coram profitebatur cernere, quos causæ non dubitabat assistere. Ita ingressus, causam non difficulter obtinuit. Siquidem interroganti Regi quid in suo invenisset consilio: cum respondisset: Consilium meum in vobis est. Continuo ille (cor quippe Regis in manu Dei) edictum annitente Lanfranco proposuit, Episcopum Vvigorniensem Cantuariensi archiepiscopo subjectum esse debere, nihil in illum juris Eboracensi competere; quinetiam duodecim villas, quas Aldredus usque ad diem mortis suis assignaverat commodis, indulsit Vvigorniensi ecclesiæ; regia sane liberalitate, Archiepiscopo data prædiorum compensatione. Cumulavit miraculum, quod in eodem Concilio apud Pedridan habito, episcopatus ei Cestrensis a Lanfranco archiepiscopo visitatio commissa est. Ea enim provincia, quæ tres habet pagos, Cestrensem, Crobernensem, Tefordensem, erat adhuc propter longinquitatem Normannis inaccessa, & propter barbariem impacata. Ea res diu fuit sermonis materia hominibus, affluentiam in eo Dei gratiæ mirantibus. Duos enim episcopatus decedens Concilio reportabat, qui unum quasi amissurus venerat. Hujus narrationis Clemannus testem citat Vvalchelinum Vvintoniensem episcopum,

Ecclesiæ suæ bona repetit.

Angliæ procerum conventus.

Marc. 13. 9.

Thomas Eboraci Arch. ep. causa cadit.

a De hac re Florentius, sed fusius exponitur apud Vvillelmum Malmesbur. libro 1. de Pontif. Anglorum cap. de Cantuariensibus.

ANN CHR. 1095 19. Januar. pum, in virtutibus tunc temporis Lanfranco, sed longo intervallo, proximum. Eum siquidem plusquam semel narrantem audivi, quomodo vir sanctus pæne solus tot optimatibus, & ipsis magno elimatis acumine, obnitentibus victor abjerit.

II. Miracula. Sed hæc hactenus. Nunc ad enarranda quædam, quæ per Vulstanum Christus ostendit miracula, velificante Spiritu-sancto in altum laxemus carbasa. Propheticæ sanctitatis ejus multa fuere indicia, quorum vel duo perstrinxisse suffecerit. Aldvvynus quidam habitu monachus, litterarum expers, cum congregationem religionis apud Malvernum adoriri conatus esset, post aliquot annos immensitate laboris deterritus, cœpto desistere cogitabat. Sed quia præter conscientiam Patris diœcesi ejus discedere temerarium esset, eo adito difficultatem rei & tenuitatem pecuniæ sanctitati ejus apploravit; velle se Jerosolymam iter moliri, ut si alios nequiret, saltem seipsum Dei servitio manciparet. Non, ait Pontifex, crede mihi (hoc enim sollemni juramento utebatur) quia si scires quantam religionem Deus in illo loco futuram prævidit, multum gauderes. Perstitit ille hoc nisus oraculo; & veritatem vaticinii, sicut hodieque videtur, exsecutus est sudore proprio.

Prædicit Malverni monast. futurum statum.

III. Non est dissimile quod sequitur. Occasionem, ut dixi, visitandi Cestrensem episcopatum nactus, crebroque per Scrobesberiam transiens, in oratorio sancti Petri, tunc illius urbis minimo, frequentes orationum protelabat excubias. Mirantibus urbicis, & causam sedulo percunctantibus, cur posthabita, quam sanctam Mariam nominabant, ecclesia, illud oratorium suis nobilitaret precibus, respondisse constat Episcopum: Crede mihi, hoc oratorium, quod modo vilipenditis, erit in posterum locus gloriosissimus totius Scrobesbiriæ, & gaudium omnis provinciæ, eumque & diligetis vivi, & ibi jacebitis mortui. Hæc ille dixit tunc; sed rem non infra promissum impletam esse nunc est celebratius, quam ut necesse sit ad hoc inculcandum nostrum spatiari stilum.

IV. Dæmoniacos liberat. *Miraculum de muliere Evesbamensi, quam Vulstanus a dementia liberavit.* Vide Capgrav. fol. 332.

V. *Miraculum de dæmone ex rustico Glocestrensi ejecto.* V. Capgrav. ibidem.

VI. *Miraculum de servo suo dæmoniaco ad suam mentem reducto.*

VII. Leprosum curat. *Miraculum de paupere Cantiano, cui morbum regium Kemeseyæ sanavit.* V. Capgrav. ibid. ubi dicitur leprosus.

VIII. *Miraculum de discrimine incendii Vvicumbæ evaso.*

IX. *Quomodo ecclesiam Vvicumbæ ab opidano, Spurt Lunser dicto, ædificatam, concedente id Remigio Lincolniense episcopo, dedicarit; & viri pedissequam ab iniquo morbo liberaverit.*

X. *De cæco Vvigorniensi luce donato.*

XI. *Quomodo* Gunnildi *sanctimoniali Vviltoniensi, regis Haroldi filiæ, oculos morbidos sanaverit.* Capgrav. fol. 332.

XII. Rex Vvillelmus consuetudinem induxerat, quam successores aliquamdiu tritam postmodum consenescere permisere. Ea erat, ut ter in anno cuncti optimates ad curiam convenirent, de necessariis regni tractaturi, simulque visuri Regis insigne, quomodo iret gemmato fastigiatus diademate: loca & tempora curiæ dicere non est præsentis materiæ. Hujus igitur moris necessitate vir sanctus adstrictus, Vvintoniam ante pascha ire maturabat. Jacebat in semita homo natalibus Francus, quem interna viscerum exagitabant tormenta &c. *Succedit narratio sanitatis a Vulstano datæ.*

XIII. XIV. *Miraculum de Segilde matrona ab arthritide liberata per Vulstani litteras.*

Sollicitudo pastoralis. Semper tota vita curam corporis illis posthabuit rebus, quibus conciperet terrenorum fastidium, quibus hauriret appetitum cælestium. Quandocumque diœceses circumiret, numquam sine Missa, sine sermone populum dimitteret; id crebro & diligenter faceret. Numquam victui diei indulsit, quoadusque quanticumque numeri pueros undecumque advectos consignasset. Hoc a primo solis ortu ad lucem occiduam actitabat, non solum diebus hibernis, sed & solibus æstivis. Sæpe illum duo millia ut parum, sæpe tria & quod excurrit, uno die confirmasse, non perfunctoriis testibus approbatur. Hoc non modo in juventute, cum & virilis ætas & ipsa benefaciendi voluptas ad laborem vocaret; verum etiam cum jam gemmea canities nive caput aspergeret, & ipse tenui valetudine vix corporis viribus animum sequeretur. Stupori erat omnibus, quod octo plerumque clericis, qui chrismatorium ferrent, invicem fatigationi succumbentibus, ipse indefessus persisteret. Fallebat nimirum tantos labores amor Dei. *Sequitur narratio de calumniatore Vulstani a dæmone correpto, & Vulstani prece sanato.*

XV. *Quomodo Glocestriam accitus a Serlone abbate ad dedicandam ecclesiam, plures inimicitias dissolverit, edito in renuentes terribili divinæ ultionis exemplo.* Rem narrat Vvillelmus libro 4. de gestis pontificum Angliæ fol. 160.

XVI. *Quomodo pacem prædicandi munus Vulstanus Colemanno delegarit*, magni pendens in eo munditiam vitæ, præstantiam personæ, profusam facundiam, litterarum peritiam; *& de contemptore sermonum Colemanni cælitus punito.*

XVII. *De arbore quæ a Vulstano maledicta exaruit.* Vide Capgrav. fol. 333.

XVIII. *De contumelia Vulstano illata, & ultione divinitus secuta.*

XIX. *De ope nautis periclitantibus a Vulstano lata.* V. Capgrav. fol. 333.

Vi-

Vicus est maritimus, Brichstou dictus, a quo recto cursu in Hiberniam transmittitur, ideoque illius terræ barbariei accommodus: hujus indigenæ cum cæteris ex Anglia causa mercimonii sæpe in Hiberniam annavigant. Ab his Vulstanus morem vetustissimum sustulit, qui sic animis eorum occalluerat, ut nec Dei amor, nec regis Vvillelmi, hactenus eum abolere potuissent. Homines enim ex omni Anglia coemptos majoris spe quæstus in Hiberniam distrahebant; ancillasque prius ludibrio lecti habitas, jamque prægnantes venum proponebant. Videres & gemeres concatenatos funibus miserorum ordines, & utriusque sexus adolescentes, qui liberali forma, ætate integra barbaris miserationi essent, quotidie prostitui, quotidie venditari. Facinus exsecrandum, dedecus miserabile, nec belluini affectus memores homines, necessitudines suas, ipsum postremo sanguinem suum servituti addicere. Hunc tam inveteratum morem, & à proavis in nepotes transfusum Vulstanus, ut dixi, paullatim delevit. Sciens enim cervicositatem eorum non facile flecti, sæpe circa eos duobus mensibus, sæpe tribus mansitabat; omni Dominica eo veniens, & divinæ prædicationis semina spargens, quæ adeo per intervalla temporum apud eos convaluere, ut non solum renuntiarent vitio, sed ad idem faciendum cæteris per Angliam essent exemplo. Denique unum ex suo numero, qui pertinacius obviaret præceptis Episcopi, vico ejectum, mox luminibus orbavere. In qua re devotionem laudo, sed factum improbo; quamvis semel vitiatis agrestium animis nulla queat obsistere vis rationis. AN.CHR. 1095. 19. Jan. XX. Pessimam consuetudinem exstirpat.

XXI. Legatione Vvillelmi regis & Thomæ archiepiscopi semel ad Eboracum ante Pascha proficiscens, ut ibi chrisma benediceret, Snotingaham venit; *ibi sanctitas ejus uxori Vicecomitis dubitanti miraculo comprobata est*.

XXII. Sevvius quidam, non mediocrium divitiarum homo, in sua villa Readeclivæ fecerat ecclesiam; eam a Sancto dedicari Religiosis votis inæstuans, ab Archiepiscopo, cujus erat diœcesis, petierat licentiam & impetraverat. *Ibi Vulstanus pacem cum paupere quodam ineundam opulento presbytero incassum suadens, interitum homini denuntiavit funestum, qui & brevi secutus est*.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I. Vulstani naturæ dotes. HActenus & dixi & dixisse juvat miracula, pauca sane, sed quæ sufficiant ad documentum sanctitatis Vulstani; nunc interiorem ejus vitam & mores dicere aggrediar, primoque de corporis qualitate dicendum. Statura fuit temperata, maximis cedens, minimos supergrediens, omnium membrorum æqualitate compositus. Congruebat habitudini corporis serenitas mentis, ut quemvis ad reverentiam sui alliceret. Valetudinis prosperrimæ, quam & ipse modestia cibi, & nulla indulgentia somni adjuvabat. Indumenta ejus, lectisternia, calceamenta moderata, nec arrogantis pretii, nec abjectæ vilitatis: vitabatur in utroque fastus; quia & in sordibus luctuosis potest esse jactantia, pronius tamen ad id quod esset humile vergebat; ut totum deesset pompæ, & nihil desideraretur gratiæ. Ita semper omnis ostentationis refugus, in cunctis divitiis agninis tantum amiciebatur pellibus. Unde quadam vice a Gaufrido Costantiensi episcopo benigne reprehensus, facetissimis hominem respersit salibus. Cum enim interrogasset cur agninas pelles haberet, qui sabelinas, vel castorinas, vel vulpinas habere posset & deberet, eleganter respondit, Eum, & homines prudentiæ sæcularis gnaros, versutorum animalium pellibus uti debere; se nullius tergiversationis conscium pelliculis agninis contentum esse. Cumque ille instaret, referretque, ut saltem cattos indueret: Crede mihi, respondit Vulstanus, sæpius cantatur Agnus Dei quam cattus Dei. Hæc verba Gaufridi risus excepit admodum delectati, quod ipse posset illudi, nec alter posset inflecti.

II. Excepto si quando cum monachis reficeretur, semper in regia, considentibus militibus, palam convivabatur. Indecens enim & illiberale testabatur esse, si clam obsonaretur, domesticis interim mussitantibus: quamquam numquam post religionis habitum, nec ante aliquot annos, unctioribus cibis corpus curaverit; sed semper sagimini, semper carnibus præterquam piscium valefecerit, quem morem qua sibi occasione indixerit, non ab re fuerit si altius repetam. Brihtegus, ut præmissum est, episcopus eum a primis ordinibus in presbyteratum promoverat, promotoque ecclesiam villæ, quæ Havekesberia dicitur, delegaverat. Erat tum ille primæ lanuginis ephebus, nec tamen ut in vestis ævi homo sæculi luxibus consumebat operam. Inter hæc nondum ab esculentis dapibus abhorrens, jussit quadam die aucam coqui; ales vero veru infixus torrebatur sedulo delicato pueri familiaris artificio: distillabat ignea vi expressus arvinæ liquor: fuerat enim de altilibus aucis lectissima. Pars ministrorum prunas suggerere, pars condimentum molere, omnes in nidorem prurire, voluptatemque verbis dissimulare non posse. His captus presbyter, ipse quoque in delectationem animum resolverat, spe aucam prælibans; jamque pæne mensa posita, importuna sed necessaria causa exstitit, quæ ipsum & præpositum cibi extorres domo extrusit. Ita inanis discedens, momentaneæ voluptatis culpam arguebat animo, miseram carnem ad tanta instigari, delectationem effluere, peccatum

AN. CHR. 1095. 19. Januar.

manere, carnem non **** *Deesse videtur in codice folium integrum. Rem narrat Vuillelmus libro 4. de gestis Pontificum Anglorum fol. 159. his verbis.* Superflui potus expers esui carnium indulgebat, quas tamen statim ut potuit, occasionem rapiens sprevit. Causa fuerat quia die certa ad quoddam placitum exire deberet; necessitas rei omni excusationi repudium indixerat. Visum est tamen, ut ante missam cantatam inediæ consuleret. Acceleratur a clientibus, ne inpransus abiret dominus, apponitur auca igni. Adsistit altari Presbyter, & devotione qua solet agit; cum inter secreta missæ, quia erat ecclesia domui vicina, nidor adustæ carnis nares ejus opplevit, odor mentem advocavit, ut & voluptatis illecebra caperetur. Continuoque reducto animo & culpam agnoscens, luctabatur valide, ut cogitationem alias averteret. Sed cum id frustra esset, iratus sibi juramentum ad Sacramenta, quæ tangebat, fecit, nullo se amplius pacto id genus cibi comesturum. Cantata ergo Missa, cibo vacuus ad negotium discessit, quod jam tardior hora urgeret causatus. Occasio illa effecit, ut arduum penitus secutus exemplum, omni perpetuum carne & etiam unctiori cibo temperaret; non tamen comedentes rigido suspendens supercilio, nullo se affirmabat eorum ciborum teneri desiderio; si qua tamen esset caro delectabilis, opinari se quod alaudæ majorem vescentibus darent voluptatem.

III. ***** ris vigilantiorem deprehendisset, quorum unus Edricus nomine, quem & ego novi, quadam nocte cantanti consedit. Sed cum ille nihil soliti pensi prætermittere vellet, pertæsus morarum monachus, manu etiam Episcopo, ut desineret significare præsumpsit: quo somnolentiam ejus nutu arguente, resedit invitus, perstitit oscitabundus. Mox cum se cubitum collocasset, magna vi per visum concussus, flagris quinetiam cæsus, inconsultæ temeritatis pœnas dedit. Postremo data fide, quod numquam ulterius bonum hominem a bono deterreret, vel impediret opere, tam horrificæ visionis periculo solutus est.

IV. Sollicitudo in persolvendo divino officio.

Matutinas semper in ecclesia cantitabat *a*, quantocumque spatio disparatur ab hospitio, illuc ibatur, ningeret, plueret, quæcumque porro incommoditas aeris esset. Si luto via sorderet, nihil minus: si crassitudo tenebrarum cœlum subtexeret, nihilo segnius cunctabatur ille omnem difficultatem itineris; dummodo veniret ad ecclesiam, ut non falso posset dicere Deo: *Domine dilexi decorem domus tuæ*. (Psal. 25. 8.) Hac consuetudine, cum quadam vice ante Natale Domini curiam proficiscens, apud Merlave villam hospitium accepisset, dixit suis mane se ad ecclesiam iturum. Ea longe aberat, simul & lutosa via quemlibet etiam die ambulantem deterreret. Præterea ninguidus imber vel nix pluvialis, utroque enim modo sæviebat aer, impedimento essent. Hæc clericis obtendentibus ille perstitit in sententia, nec dejici potuit: velle se ad ecclesiam ire, uno saltem, vel etiam nullo comite; tantum monstraretur sibi via, ne incerto erraret tramite. Ita votis Episcopi contra se fluentibus cessit clericorum improbitas, iracundiamque silentio frænavit, quorum Frevvinus, mente præruptior, manu domini apprehensa geminavit culpam, ducendo eum qua palus undosior, qua via præruptior esset. (Ejus mira mansuetudo.) Ille luto ad genua immersus, uno etiam calceo privatus, interim dissimulavit injuriam. Eo enim clericalis procedebat intentio, ut & tunc Episcopum cœpti pigeret, & postmodum consiliis suis accederet. Jam vero multo die, artubus gelante rigore præmortuis, ad diversorium regressus, tum vero & suum incommodum, & clerici delictum aperuit, præcepit etiam ut quæreretur calceus; & nullo convitio in contumacem invectus, sed atrocitatem facti vultus hilaritate attenuans, erat enim Pontifex magnæ tolerantiæ, qua ita mentem armaverat, ut nulla eum illusio turbaret, nullum incommodum in peccatum concuteret. Nam plerumque quidam eum vel aperte obuncabant verbis, vel occulte vellicabant ludibriis: sed ipse adversus hæc, & extrinsecus a sæculo venientia, sic stabat intrepidus, ut sequeretur animo, non tamen caderet verbo; nec tamen ei hanc laudem arrogare volo, quam affirmare non valeo, ut nec animo moveretur. Affectiones enim animi nulla umquam religio delere potuit vel poterit; quas etsi valet ad horam compescere, non valet in æternum auferre.

V. Exercitia ejus in itineribus.

Missas quotidie ad minus duas audire, ad utramque oblationem suam non negligere, ipse tertiam cantare. Si quo equitandum esset, ascenso animali, continuo psalterium incipere, nec pausam nisi ad finem facere: adjungebantur letaniæ cum collectis pluribus, & vigiliæ cum vesperis pro animabus; tum, si via protelaretur, ad sufficientiam horarum repetebatur psalterium. Adequitabant clerici & monachi, vel seriem versuum excepturi, vel amminiculaturi memoriæ, si quando videretur titubare, hoc ideo ut dediscerent inanes fabulas, quæ potissimum se viantibus ingerunt. Cubicularius præsto habebat marsupium, quod esset omnium egentium ærarium, nemo enim umquam ingemuit repulsum, qui a Vulstano mendicavit eleemosynam. Jam vero via permensa cum ventum esset ad hospitium, non ante, ut supra dixi, quietis intraret cameram, quam cum precibus salutas-

a Legem etiam suis statuerat, ut omnes tam missæ quam omnibus horis interessent, si laicum de suis quoquam mitteret, injungebat ei preces in die septies dicendas; afferens, ut sicut clerici septem horas, sic & laici septem preces Deo persolvere deberent. Alias leges quas suis domesticis indixerat videsis in Vita per Capgravium edita.

lutasset ecclesiam: ipsas porro domos totius diversorii jubebat lustrari a presbytero cum aqua benedicta & crucis vexillo: sic fugarentur adversa, sic introducerentur secunda. AN. CHR. 1095. 19. Januar.

VI. Domi. Semper orabat aut prædicabat verbo, si vacaret; sin minus, mente affixus cœlo inhiabat Deo. Jaceret, staret, ambularet, sederet; semper in ore psalmus, semper in corde Christus. Quid, quod etiam dormiens corpore, vigilabat oratione? Si quando nimio precum labore defatigatus quieti membra composuisset, cedebat quidem naturæ, ut dormiret; sed per se, vel pulsante alio, experrectus psalmum inchoabat, *Conserva me Domine*, Psal. 15. vel, *Diligam te Domine*, vel cætera ejusmodi quæ orationem sonarent. Psal. 17. Æstivis diebus post prandium plerumque indulgebat lecto; sed, quod mirum quis dixerit, non poterat in somnum resolvi, nisi aliquo coram legente inductus: si lector munus exerceret suum, videbatur dormitare; altero cessante, confestim abrumpebat soporem. Legebantur enim ante ipsum sanctorum vitæ & scripturæ ædificatoriæ. Vere pronunties vitam hominis fuisse quasi quoddam cœleste speculum, ex quo totius sanctimoniæ resultaret simulacrum: fuisse quasi divinæ voluptatis speculum, quod conduceret religioni, quod responderet saluti, quod postremo conquadraret decori.

VII. Benignitas in excipiendis confessionibus. Homines ad confessionem peccatorum venientes jocunde suscipiebat, benigne refovebat; confitentes gratissima humanitate audiens, non arroganti gestu fastidiens; lacrymabiliter condescendens illorum delictis, non resiliens sicut inauditis: quæ res effecerat, ut ex tota venientes Anglia, ea quæ nulli alii crederent, illi confiteri non erubescerent. Non pudebat ergo illi dumtaxat dicere, quod pigebat fecisse. Ipse quoque parem in confitentes refundebat gratiam, sedulo ne desperarent, ammonendo qualiter peccata caverent, qualiter commissa diluerent instruendo. Nec illud minori, nescio an majori, prædicatione dignius, quod eos semper familiariores in posterum haberet, quorum peccata & pœnitentias nosset.

VIII. Ergo pauperes amor. Egentium curam maxima componens diligentia, ante se illos sedilibus gregatim disponebat, affluenter quæque necessaria impertiens. Filii divitum curiæ suæ mancipati officio dapes epulanti pro more inferebant, eis salutaria sedulo infundebat monita, arrogantiam non habere, humilitatem induere; inprimis munditiam carnis non lædere, ne impulsu ætatis lubrico fœdarent corpus in voluptatum volutabro; eosdemque cogebat genibus flexis pauperibus mensam & cibos apponere, & pro disciplina ministrantium aquam manibus infundere. Si quis eorum conscientiam alti sanguinis spirans vel vultu superbiam proderet, contumacem arguebat: alia esse in quibus mallet offendi, quam pauperem vel nutu contristari. Dominicum mandatum observandum, ut serviatur egenis, &c. His & talibus pius doctor quamlibet rudium animorum decoquebat insolentiam, ut maturescerent egenis exhibere reverentiam. Sane pueros elegantis formæ dignanter sacrarum manuum tactu & osculis demulcens, amplectebatur in eis divinæ compositionis gratiam; materiamque boni ex decore lineamentorum eliciebat, dictitans subinde: Quam pulcher est Creator, qui tam pulcras creaturas facit.

IX. Solitudini & orationi vacat. In singulis villis suis singulas habebat ædiculas, in quibus se objectis repagulis a mane post Missam includebat; ibique solitudinem nactus, liberos in contemptum mundi & speculationem Dei librabat mentis obtutus. Nec erat qui meditantem interpellaret, nisi cum clericus pulsatione ostii tempus prandii vel horarum nuntiaret: eratque hoc claustrum inter cameram & privatam domum, domesticis tantum consciis, ne videretur esse ostentator religionis. Hac se cohibebat inter homines sollicitudine semper quidem, sed maxime tempore Quadragesimæ, ut hoc modo furaretur corpusculo, quod toto fugitabat animo. Erat enim, ut venerabilis prior Vvigorniensis Nicolaus mihi dixit, non solum orator multiplex, sed etiam diligens. Denique cum ad versum psalmi veniret, quo affectum in Deum suscitare posset, utpote: *Inclina Domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego*. Psal. 85. 1. Hunc, inquam, & alios ejusmodi bis terque repetens, erectis in cœlum oculis ingeminabat. Diligentiam quinetiam orandi, sicut idem Prior auctor est, non solum in se, sed & in suis diligenter observabat. Transgressiones autem suorum & tolerabat opportune, & arguebat pro tempore. Denique si quem monachorum videret matutinæ synaxi deesse, quamvis tunc dissimularet, cæteris post officium somno cedentibus, neglectorem leniter suscitans, debitum implere cogebat, ipse vice ministri cantanti respondens. Quid hoc mirabilius homine, &c. De Nicolao, sane reverendissimo plura libet dicere *, si prius, quæ de moribus Vulstani habeo in manibus, potuero explicare.

* V. infra cap. 17.

X. Diœcesim suam lustrat. Diœcesin suam, ut supra tetigi, sollicite peragrabat, nihil quod sui intererat officii prætermittens. Id ut commodius fieret, semel in anno metam ponebat, valetudini suæ, occurrentiumque fatigationi prospiciens. Per totum enim episcopatum, præcedente archidiaconorum ammonitione, tantum vulgus ejus se infundebat occursui, ut nequiret numerari: quorum dum infirmitatibus servire cogeretur, erat quidem res ponderis & gravedinis, sed emicabat animus sublevator oneris & victor laboris. Per totam parochiam in sui juris prædiis ecclesias struebat; in alienis, ut struerentur instabat. Apud Vvestbiri ex antiquo ecclesia fuerat, sed tunc semiruta & semitecta remedium desiderabat; eam ille repa-

AN CHR 1095 5. Aprilis.

reparavit in solidum, fastigiavit in summum, parietes cæmento, tectum plumbo reficiens: delegatisque villarum & decimarum redditibus, librisque officialibus, sollemni dono Wigorniensi ecclesiæ dedit *a*, ibique monachis positis Colemannum toties dictum præfecit. Verumtamen cum esset in divinis domibus apparandis, ut ita dixi, sollers & diligens, in sæcularibus esse propemodum videbatur hebes & negligens: nusquam enim in villis suis aulas, nusquam triclinia fecit: nimirum qui non solum in istis forensibus, sed

Modestus in ædificiis etiam sacris.

etiam in ecclesiis operosa gravaretur architectura. Magis enim deputabat talia humanæ pompæ & jactantiæ, quam divinæ voluntati & gratiæ: quod Nicolaus dicebat eo die potuisse videri, quo vetustam ecclesiam Vvigorniæ fecit detegi *b*. Stabat ipse in cœmiterio tacitus & subinde congemiscens. Scaturiebat quippe in animo ejus cogitatio, quæ ingentem imbrem lachrymarum ferens, tandem erupit: „Nos, inquit, miseri sanctorum destruimus opera, pompatice nos putantes facere meliora. Quanto præstantior nobis sanctus Osvvaldus qui hanc fecit ecclesiam? quot sancti viri religiosi in ea servierunt? Et licet adstantes referrent non debere illum tristari, sed potius lætari; quem Deus ad hanc servasset gratiam, ut sic videret magnificari ecclesiam, in lachrymarum proposito tenax fuit. Nec desunt qui dicant prædixisse illum novæ ecclesiæ incendium, quo subsequentibus conflagrata est annis *c*. Sed non placuit pro vero præsumere, quod discrepat. Tunc autem & novam ecclesiam perfecit, nec facile invenias ornamentum, quo eam non decoraverit. Ita erat in singulis mirabilis, & in omnibus singularis. Quocirca ut magnificentiæ nihil deesset, septuaginta duas marcas argenti scrinio innexuit, in quo beatissimi Osvvaldi prædecessoris sui exuvias, simulque multorum Sanctorum locavit. Ea res multorum

* De eo infr.

populi, & episcopi Roberti *, & Abbatum frequentia 8. Idus Octobris facta: quo die translatio prædicti sancti; ejusdemque octava reliquiarum omnium loci memoria fieri annuatim jussa. Hoc ideo excogitatum, quia depositio Sancti, quæ in Quadragesima est, non ita commode fieri potest. Sciat porro lector id quondam scrinium a beato Osvvaldo factum, sed a Vvlstano ampliatum.

XI.

In animarum fidelium auxilium maxima tenebatur miseratione, ut etiam temeritatem per cœmiteria equitantium perpetuo compesceret edicto. Multa ibi Sanctorum jacere corpora, quorum animabus, quæ apud Deum sunt, debeatur reverentia. Verumtamen parum hac profecit industria, quia nihilo minus hodie sanctorum calcatur reverentia. Quandocumque & ubicumque, ut superius dixi, alicujus audiret obitum, statim *Pater noster* præsentibus indicto, ipse tres psalmos, *Laudate Dominum omnes gentes*, *De profundis*, *Laudate Dominum in sanctis*, cum precibus dicebat. Ita oratione pro anima deposita, fiebat de defuncto, si tempus fineret, sermo brevis & perfunctorius, vel longus & necessarius. Missam pro mortuis nullo non in die cantari faciebat, præter Dominicas & majora solemnia. Remittebat enim festivitati, quod pietati debebat, ut tanto magis augeret veniam, quanto minus urgeret causam. Erat ergo dulcedinis, quod ceteris diebus orabat; amplissimæ spei, quod in Dominicis cessabat: neutro eum autem Dominus fraudaret; quoniam arridebat Domini clementia, ubi plaudebat servi confidentia.

Pietas erga defunctos. Psalm. 116 129. 150.

XII. Presbyterorum cælibatum tuetur.

Labem impudicitiæ oderat, integritati favebat in omnibus, & maxime sacrati ordinis hominibus: quorum si quempiam castitati comperiisset deditum, familiarium eum partium facere, & ut filium diligere. Uxoratos presbyteros omnes uno convenit edicto, aut libidini, aut ecclesiis renuntiandum pronuntians. Si castimoniam amarent, manerent cum gratia; si voluptati servirent, exirent cum injuria. Fueruntque nonnulli, qui ecclesiis quam mulierculis carere mallent: quorum aliquos vagabundos fames absumpsit; aliquos res familiaris aliunde quæsita, in extremum tutata non destituit: pauci quos sanior regebat ratio, abdicatis illicitis, præclaro in ecclesiis suis consenuere otio. Quare Antistes cavens in posterum, nullum ulterius promovit ad presbyterum, qui non de castitate servanda daret sacramentum.

XIII. Humilitas.

Humilitatis ejus ubique, maxime inter monachos multa fuere indicia. Quando erat Wigorniæ Missam majorem quotidie fere dicebat, officio ultroneo sæpius quam ab illo cujus septimana esset rogatus. Fertur enim solitum dicere, quod tamen fide Nicolai dixerim, monachum se loci esse, septimanam ut ceteros ecclesiæ debere; ideoque quod suo explere nequiret ordine, suppleret pro adventus tempore. Collationi semper interesse, deinde in ecclesia confessione facta, & benedictione data, redire ad sua. Summo diluculo ceteris quiescentibus, in ecclesiam se matutinus agebat, ubi si aliquis fratrum, ut plerumque, Missam dicere volens, non haberet adjutoris solatium, ipse incunctanter ministri subibat officium. Ipse in pueris & ceteris, quos perperam vestitos vidisset, dignanter acclinis pendulos componebat sinus, rugasque diffidentes redigebat in seriem.

Affe-

a Donationis chartam habes in Monastico Anglic. tomo 1. pag 126. quæ data est anno 1093. die Nativitatis B. Mariæ. Plura ibidem habentur de eodem monasterio.

b Vetusta Vvigorniensi ecclesia diruta, cœpit ædificari nova anno 1084. quo in Annalibus ecclesiæ Vvigorniensis tomo 1. Angliæ sacræ sic habetur; *Inceptio operis Vvigorn. monasterii per S. Vulstanum.*

c Immane illud incendium anno 1113. contigit 13. Kal. Julii ex Annalibus Vvigorniensibus, de quo plura Florentius habet.

Afferentibus quibusdam, quod tam dilecta * humilitas citra episcopalem dignitatem esset, respondebat: *Qui major est vestrum erit minister vester*. Ego sum episcopus vester & magister: ideoque debeo esse vestrum omnium minister secundum Domini præceptum. Nec enim umquam ad voluntatis suæ supinabatur arbitrium, in omnibus Dei præceptis obsecundans, moribus gratissimus, nulla acerbitate cohabitantes offendens, nulla ingratitudine obsequentes confundens. Sæpe suis usibus aptata retrahens, dummodo suorum commoditatibus consuleret, faceret, diceret omnia quæ ad officium spectarent suum. Hoc non solum exhibebat Vvigorniæ, sed ubicumque in diœcesi sua peteretur venire ad cœnobia. Nec enim petentes dura fronte suspendere, vel morarum ambagibus adventum suum excusare solebat. Quandocumque ei confirmandi pueri nuntiarentur, ut ante dixi, statim petitionibus nuntiantium assurgebat. Si vigilaret, rejectis quæ habebat in manibus; si dormiret, continuo somno excussus. Erant tunc temporis altaria lignea jam inde a priscis diebus in Anglia; ea ille per diœcesim demolitus, ex lapidibus compaginavit alia: unde fiebat, ut nonnumquam uno die duo in aliqua villa, secundoque & tertio alias profectus, totidem dedicaret altaria. Ita impigre quocumque vocabatur aderat, ut non eum migrare sed volare crederes, quo tempore miraculum, quod ea fecit occasione, non patiar obduci silentio.

AN. CHR. 1095 19. Jan. XIV. * dejecta. Matth. 20. 26.

Miraculum de hydromeli Vvlstani meritis multiplicato in convivio post dedicationem ecclesiæ ab Egelrico archidiacono constructæ. XV.

XVI. Res ammonere videtur, ut quia de potu sermo se intulit, dicam quid monstri cuidam accidit, qui contra vetitum ejus potavit. Habebat ipse in curia sua milites multos, non quo voluptati esset, aut ejus blandiretur animo frequens servientium multitudo. Nec enim in corde parturiebat jactantiam, si haberet multorum obsequelam: sed rex Vvillelmus ita fieri præceperat, quod fereretur rumor in vulgus, Danos adventare, & jam jamque affore. Nec a vero deviabat opinio; venissentque procul dubio, nisi aliæ res intercessissent. Causam minarum & obicem impedimentorum in Gestis regum Anglorum * exposui, quæ ibi si quis volet amicus lector inveniet. Quocirca, ut cœperam dicere, Rex timore percitus, coacto concilio, quid opus esset facto in medium consuluit. Omnium fuit sententia Lanfranco auctore, curias magnatum militibus muniendas, ut si forte res exigeret, communi umbone rempublicam & privatas fortunas omnes contra barbaros tuerentur. Ideo Episcopus plures retentans affluentibus muncebat stipendiis, & delicatis saturabat obsoniis. *Sequitur narratio quomodo Nicolaus, posthabito Vvlstani mandato, potans, noctu a dæmone sit lacessitus*.

* Vvill. lib. 3. fol. 59. 60.

XVII. Nicolai priori laus. Sane ut occasione magistri etiam venerabilis discipuli memoria eat in paginas nostras. Nicolaus clarissimæ progeniei quantum ad Anglos fuit; parentes ejus sanctum virum magna coluerunt reverentia, multis commodis amicitiam ejus pignorati. Puerum baptizavit ipse, litterisque nobiliter instructum, continuo ut ætas tulit, semper ad latus habuit: mox ut plena informationis perfectio in eum conflueret, Cantiam misit, sub disciplina Lanfranci aliquamdiu militaturum: idemque postea tempore Thiulfi episcopi factus Prior *a*, multa in brevi experimenta industriæ dedit; idque, quod magis conducibile arbitror, hic litteras habitatoribus loci vel doctrina infudit, vel exemplo inculcavit, ut summis ecclesiis Angliæ etsi cedant numero, non vincantur studio. Porro Nicolaus Vvlstani dicta & facta referre voluptati habebat, in hoc fortasse culpandus, quod vitam ejus stilo non commisit: nullus enim eam memoriæ mandare posset veracius, quam nemo ipso nosset præsentius. Denique verba ejus, etiam quæ fortuitu effunderet, numquam fere pondere caruisse dicebat, ut illud: Demulcebat paterna benignitate caput ipsius, cui jam refugis a fronte capillis damnosa cæsaries erat. Tunc ephebus alludebat Episcopo: Pulcre, inquit, servas capillos meos, qui omnes effugiunt. Non, respondit ille, crede mihi, quamdiu vixero calvus eris. Nec minus dicto fuit. Sed ipsa pæne septimana, qua spiritus Vvlstani reliquit terras, quidquid reliquum erat capillorum in fronte Nicolai effluxit in auras.

XVIII. Omni die in Quadragesima, ut ante dictum lector recolit, pauperibus post ablutionem pedum & manuum stipem impendebat cibariam; idque libentius noctibus quam diebus, vitans videlicet judicia hominum, quæ in utramvis partem amore labuntur aut odio: ubi si inter alios assedisset aliquis, quem morbus occupasset regius, illius vero pedes pressare tenacius, osculari dulcius, oculos porro in ipsis figere ulceribus. Jam vero in Cœna Domini totam diem perinde ac noctem, succedentibus invicem sibi pietatis officiis, exigebat; & licet semper esset in Dei cultum suspensus, in illo tamen die maxime curabat, ne quid sæculare suis irreperet actibus. Post matutinas cum monachis in majori cantatas ecclesia in cubiculum regressus, aquam calidam cum manutergiis inveniebat paratam ab officialibus, quorum id erat munus: ibi multis pauperibus, ut dixi, dilutis, omnium etiam vestimentorum indulgebat compendium, manu sua ipse caritatem ministrans. Tum ad momentaneam quietem membris compositis, ministri totam aulam implebant pauperibus, quantum densatis agminibus, quantum consertis ordinibus sedere poterat. His omnibus cum Pater calceos & victum manu præbuisset sua, si ei diceretur: Domine, modo re-

Ut Cœnam Domini transigit.

a Thomæ successit anno 1113. ad an. 1124. quo obiit die 24. Junii.

AN.CHR 1095 19. Jan. quiesce, bene fecisti, respondebat: Parum feci, sed voluntatem habeo præceptum Domini mei faciendi. Inde secedebat in ecclesiam, totaque die usque ad Nonam mundanorum refugus cœlum anhelabat. Sequebatur pœnitentium reconciliatio, missæ celebritas, chrismatis benedictio, quæ omnia quamvis Colemannus magno verborum circuitu egerit, mihi prætermittere consilium fuit; propterea quod non episcopale officium designare, sed vitam ejus describere susceperim. Quid enim ad rem ea dicere, quæ & alii faciunt, nec aliter quam in libris continetur facere possunt? Illud sane prætereundum non opinor, aspectum ejus ita fuisse pœnitentibus gratiosum, ut cum eum conspicarentur oculo, Dei angelum imaginarentur animo. Eo die cum reconciliatis comedere, post cœnam monachis omnibus pedes abluere, pocula cum osculis ministrare solitum accepimus. Sic a media nocte usque ad profundum alterius noctis crepusculum mundo se subtrahere consuetum.

XIX. Ultimo vitæ anno. Anno ante obitum suum proximo, tanta in Cæna Domini officium istud curavit efficacia, ut superiorum annorum nihil fuisse putaretur diligentia. Præsagiebat profecto illud se facturum ultimo, cunctosque ministros sollicitudinis percellebat miraculo. Indixerat singulis præpositis, ut ex singulis villis præberent unius hominis vestimenta omnia, decem hominum calceos, centum hominum victum: eadem etiam cubiculariis nundinanda præceperat; ut quod minus haberent prædia, suppleret curia. Ter ea die impleta est aula egenis, sic constipatis, ut vix ægreque quisquam progredi posset; adeo cunctos aditus occluserant agmina, longa serie & confusa hærentia. Fremebat domus magno tumultu, abluebantque monachi & clerici pedes considentium. Ipse sedebat in medio, episcopali nixus subsellio; labor immensus vires exhauserat, ut vel psaltes esset, qui ablutor esse non posset. Erat interea mens misericors, quæ vellet satisfieri cunctis, ne ullus abiret inanis. Et quidem semel & secundo discesserunt omnes, vestibus ornati, nummis & calceis læti, omnes ventribus suffarcinati. Jam vero cum tertio locaretur pauperum ordo, suggessit in aurem monachus Episcopo pecuniam & vestes defecisse, in angusto etiam victum esse, dapiferumque & cubicularios conventos expensas negare. Quid ergo lavari pedes attineret, quando quod lotis daretur non esset? Immo, inquit Episcopus, fiat præceptum Domini, non deerit largitas ejus, ut alicunde pascantur servi. Ministri mei pro me facere nolunt, volent cum me non habebunt. Vix hæc locutus fuerat, & ecce tres ingressi sunt nuntii, alter alterius calcem pœne præ festinatione terentes; primus pecuniam allatam, secundus equum adductum, tertius boves donatos Episcopo nuntiavit. Ille levatis in cœlum oculis & manibus, exsultavit miraculo, non tam sui causa quam pauperum emolumento. Monachi flere præ gaudio, & tali aggratulari domino: ab omnibus benedici Deus, qui non fraudaret vota in se sperantium, nec pateretur vel ad horam contristari Vulstanum. Ita equus in pretium redactus, boves in nummos conflati, cum pecunia nuper allata, egenorum profecere compendiis.

XX. Et Pascha. Præmonuerat ministros velle se ad illud Pascha convivari accuratis epulis cum bonis hominibus. Id illi falso interpretati, opulentorum plerosque convocaverant, jamque Paschæ dies illuxerat, cum ille in aulam pauperibus, quantos capere posset, introductis, præcepit inter eos sedili locato epulas sibi apponi. Excepit illud dapifer ingenti indignatione animi: multo enim infrendens murmure lacerabat lenitatem viri, dicens competentius esse, ut Episcopus convivaretur cum paucis divitibus, quam cum multis pauperibus. Ad hoc ille respondit; illos divites esse, qui nossent & possent voluntatem Dei facere: illis debere serviri, qui non haberent unde redderent; redditurum Deum compensationis gratia, quod non haberent egeni relatione vicaria: lætius se videre istum consessum, quam si, ut sæpe, consedisset Regi Anglorum. Multo enim, ut dixi, eum suspiciebat Rex honore *a*, multo proceres, ut qui sæpe ipsum adsciscerent convivio, & assurgerent ejus consilio: ipsi crebro qui persequerentur justitiam, ingenita quibusdam natura, ut id colant in aliis, ad quod ipsi aspirare non valeant. Quid dico de optimatibus Angliæ? Reges Hiberniæ magnis eum venerabantur favoribus. Rex Scotiæ Malcolmus *b* cum venerabili conjuge Margarita, ipsius se dedebat orationibus. Penetravit regionum intima, regnorum extrema, sanctitatis ejus fama. Papa Romanus, Barensis archiepiscopus, Jerosolymitanus Patriarcha, epistolis, quæ adhuc supersunt, ejus ambierunt apud Deum suffragia. Nulla postremo pœne fuit mundi gloria, quæ nolentem renitentemque non sequeretur. Eratque certamen inter virum & gloriam; dum quo eam acrius fugeret ille, eo instantius eum illa urgeret. Sed de talibus huc usque circumvagari licuerit, dum transitum ejus, lacrymabilem quidem terris, sed exsultabilem cœlis, adoriri formidat oratio. Nunc enim præ mediocritate scientiæ dicturus, te rogo Domine Christe, &c.

Reges & Principes Vulstanum colunt.

Papa, &c.

Extremus morbus. Proxima post ista, quæ nuperrime dixi, Pentecoste, gravi per omnes artus tactus molestia lecto accubuit; jussit continuo equis concitatis, familiaris sui Roberti episcopi Herefordensis

a Ejus in regni rebelles quos mire vicit, expeditiones fusius narrant Florentius, Hovedenus & alii.
b Hujus nominis tertius, pietate celebris, cujus uxor Margarita, sanctitate illustris, filia fuit Edvvardi Angliæ principis, tres eorum filii, Edgardus, Alexander & David regnum Scotiæ successive tenuerunt ad medium sæculi sequentis.

densis adventum rogari. Robertus, quod nuntiabatur audito, confestim affuit; & Vulstanus humanorum excessuum confessione facta, etiam disciplinam accepit: (ita vocant monachi virgarum flagra, quæ tergo nudato cædentis infligit acrimonia.) Quantus hic vir, qui ævo invalidus, morbo infractus, conscientia etiam serenus, non abstinuerit flagellis corporis, ut discuteret si quid reliquum erat animæ sordis? Ab eo tempore usque in Circumcisionem Domini videbatur aliquando levius habere, aliquando recidebat in lectum: ita pigra sed assidua febre agebatur in exitum. Labes corporis augebat vires animæ, ut si quid in eo erat immaturum æternæ gloriæ, fervor infirmitatis posset decoquere. Post Circumcisionem supradictus Episcopus, & venerabiles suæ diœcesis Abbates, Serlo Gloecestriæ, Geraldus Theokesberiæ *a*, decumbentem visitarunt. Hos ipse, primum pro more suo se ipso accusato, jure absolvit suo, extremum eis vale faciens. Ebulliebat in dies vis valetudinis, maturabatque Christus transitum, qui vocabat ad cœlum. Interea non feriabatur ille a Dei servitio, sed veterum non oblitus studiorum, orabat plerumque verbo, semper animo, magisque sedens quam jacens, aures psalmis, oculos altari applicabat; sedili sic composito, ut libere cerneret quidquid in capella fieret. Ante octo dies decessus sui a Thoma *b* priore loci sacræ inunctionis suscepit officium, quotidiano post hæc Eucharistiæ viatico tutatus exitum. Supremum efflavit 15. Calendas Februarii, paullo post mediam noctem sabbati: annus erat Incarnationis Dominicæ 1087. *c*, regni Vuillelmi junioris 10. post annos suscepti episcopatus 34. menses 4. dies 13. anno ætatis circiter 87. Hic porro mirari quis poterit, quod longævitatis suæ futuræ non ignarus ipse vivens fuerit, quod cum sæpe alias, tum semel in Capitulo dulcissime pronuntiavit. Circumsedentibus enim fratribus, & multa, ut fit, mutuo sermone ferentibus, cum repente obstipo capite sopori cessisset, singultantibus omnium lacrymis, quasi festino eos obitu destituturus conclamatus est: nec multo post discusso somno, cum causam ploratus addidicisset, respondit his fere verbis: Crede mihi, quantum senile corpus durare poterit, non moriar; nec nisi longo senio dissolvetur hæc compago: postquam autem excessero, tunc vobis præsentior ero, nec aliquis ex eis quos timetis, vobis poterit nocere, si Deo velitis fideliter servire.

AN.CHR. 1095 19. Jan.

Obitus.

XXII. Laverunt ergo corpus, quod jam spe perpetuæ resurrectionis præfulgidum, stupori & venerationi visentibus fuit, ita perspicuo nitore gemmeum, ita miranda puritate lacteum erat. Denique nasus, qui viventi citra modum protuberabat, ita pulcre defuncto subsedit & incanduit, ut mirum visentibus esset. Illud porro quod dicam, nonnullo præsentibus fuit miraculo, anulus quem ad consecrationem pontificatus acceperat, nonnumquam ante hanc horam sponte exciderat: *Tunc vero ne extrahi quidem potuit, adeoque cum corpore sepultus est, quod ipse olim prædixerat. De isto miraculo vide Florentium ad annum* 1095. *& Capgravium fol.* 335.

XXIII. Effertur interea corpus, proceditur ad ecclesiam, quam ipse de vetusta fecerat novam; locatur ante altare cum feretro, circumsedente clero. Ibi nocte illa cum sequenti die ac nocte, orationum inferiæ, lacrymarum exsequiæ Deo thurificantur. Erat tunc Robertus antefatus Herefordensis episcopus in curia Regis, homo sæculi quidem fretus prudentia, sed nulla solutus illecebra. Huic eadem hora, qua Sanctus rebus excessit, visus est adstare multum mutatus ab illo Vulstano, quem proximis vidisset annis; ita stellanti luce perspicuus, viridanti vultu roseus erat, episcopalibusque vestimentis amictus, & baculum tenens in manibus, his compellare videbatur jacentem: Veni nunc, dilecte frater Roberte, Vvigorniam, volo ut justa mihi persolvens, humo corpus, Deo animam commendes. Talia contra Robertus putabatur referre: Domine & dilecte amice, præcipis mihi ut te sepeliam, cum jam quinque annis non te viderim hujus vigoris. Dimitte, ajebat Vulstanus, sic est voluntas Dei, quam oportet impleri. Velociter nunc perge, nec verba mea negligenter accipe. Tum Episcopus tam manifestæ visionis motus oraculo, statim solutus est somno, Regis auribus visum intimavit, cujus permissu accepto, concitato equitatu rapiebat arva morantia; Vvigorniamque ire pergebat. Levabat immensum laborem vis sanctæ amicitiæ, qua jam inde ab episcopatus initio devinctus fuerat viro; favitque benignis votis Divinitas, ut ante ad locum veniret, quam tempus humandi esset. Hoc modo prima nocte spiritus Vulstani amicum Pontificem sed longe positum in exsequiarum suscitavit officium *d*: sequenti vero nocte, quasi de peregrinatione domum reversus, multa miranda exhibuit præsentibus. Quidam monachorum longi laboris pertæsi, quo quisque poterat, in angulos concesserant, ut liberiori otio sine arbitris soporem adorirentur. Eis omnibus continuo aderat, stertentes pulsans, semisopitos suscitans; confestim surgerent, somno-

Apparet Roberto episcopo.

Tum aliis.

a De his monasteriis videsis monasticum Anglicanum tomo 1.

b Obiit anno 1113. die 4 Octobris.

c Quæ hic proferuntur chronologicæ notæ non sibi cohærent. Meliores non sunt quæ in Vita Capgraviana habentur, *anno* 1067 *episcopatus* 34. *ætatis* 87. *die* 14. *Calendas Februarii*. De eo Vuillelmus lib. 3. Reg. Angl. *Nullus umquam eo justior, nullus nostro sæculo par illi miraculorum potentia & prophetali gratia*.

d Ei etiam prædixisse dicitur illum brevi moriturum, quod mense Junio contigit, ut habent Florentius, Vuillelmus, &c.

AN CHR 1095 19 Januar. somnolentiæ renuntiarent, inciperent psalterium a capite, finirentque cum commendatione animæ. Fecerunt illi quod jusserat, nacti ex necessitate virtutem; ut dum quod esset libitum facere nequirent, ei quod licitum esset quoquomodo adquiescerent. Eorum erat unus, qui facinus immane animo quidem volutarat, sed necdum in opus produxerat; ei Sanctus fremebundus apparuit, cogitationem sceleris improperans, immanitatem exaggerans, exsecutionem comminatus; satis superque fuisse quod cogitasset, ideoque ab expletione temperaret; si sibi vellet esse consultum, cohiberet factum: brevi enim pœnas daturum, eodemque anno moriturum, si non absisteret illo peccato. Exterritus monachus minarum fulmine, simul & tormento conscientiæ, fidem dedit eo abjurato de quo arguebatur, se ulterius mancipatum iri Regulæ.

XXIV. Sepultura. Dies dominica, quæ fuit sepulturæ, aderat, jamque præfatus Episcopus advenerat, indicium visionis vera fide vix præ festinatione anhelans. Ipse missis ex more celebratis beatum funus sepultura curavit. Tum vero quasi nihil ante fletum esset, itum est in planctum, porrectum in gemitum. Exclamabat turba in plangorem, quem repercussum testudinum convexa multiplicant. Nec erat simplex fletus aut simulatus, sed exprimebantur veris singultibus lachrymæ; religionis ruinam, patriæ miseriam in uno testantes homine. Difficulterque discerneres, qui justiores sui fletus causas allegarent, clerus an populus; dum hic pro tutela pastorem, ille pro disciplina doctorem clamaret: senes an pueri; dum hi maturitatem, hi dulcedinem desiderarent: divites an pauperes; dum isti opum abstinentiam, illi expensarum munificentiam prædicarent. Immiserunt tandem amantissimi patris ossa sepulchro, sed memoria numquam in eorum sepulta est animo. Non enim conventum vel civitatem facile invenies, ubi defuncti Episcopi reverentia, non dicam majori, sed nec pari colatur cura. Hoc omni hebdomada si dies vacat, hoc cum se ad ejus obitum anni volubilitas versat, monachi psalteria & Missas, cives largissimis expensis eleemosynas frequentatur. Ipse quoque ultroneus accurrit votis precantium; nec est ullus cum fide petens, qui non mereatur suffragium.

XXV. *Miraculum de libro epistolari ecclesiæ* Wigorniensis, *quem furto sublatum Vulstanus reddi fecit.*

XXVI. *Consimile miraculum.*

XXVII. *Miraculum de Incluso quodam, qui indusium Vulstani indutus, a diaboli tentationibus liberatus est.*

XXVIII. *Qualiter Vulstanus post mortem eidem Incluso apparuit, & beneficia contulit.*

XXIX. Instabant fideliter monachi, missitabantur per Angliam epistolæ doloris interpretes, amoris indices. Rogabantur, ut si Deus cuipiam aliquid de ipsius salute innotesceret; ipse bono nuntio anhelantium vota expleret. Fuit hoc tempore apud Brumetonam bonæ vitæ presbyter, Dunstanus nomine, cujus sanctitatis suavem fragrantiam jam inde a pueritia audisse me memini. Huic consimili virtutum studium advigilabat ejusdem villæ Reclusa, nulli virorum sanctitate inferior femina. Nescires quem præferres, ita æmulis certabantur bonis; presbyter instruendi doctrina, mulier parendi disciplina; insignis religionis homines, quos Deus theoricis speculationibus dignaretur nondum hac vita carentes. Isti Vvigorniensibus mandaverunt, nihil de salute Vulstani dubitari debere; vidisse se illum inter sanctos choros, nihilo minus quam ceteros habentem gloriæ, & aliquanto plusquam aliquos inferioris gradus habentem gratiæ: quorum qui non credit dictis, in religionem committit, quam, ut dixi, tanta coluerunt instantia, ut nostro nil præsertim sæculo supra. Denique quidquid dicebant ita excipiebatur, quasi ex cœlestibus insonuisset templis, quasi ex divinis profunderetur aditis.

Epilogus. Explicuisse *a* mihi videor jussa vestra, patres & domini, ut Vitam sanctissimi viri qualicumque stylo exsculperem: obedientiam ergo exhibui, etsi votum vestrum non explevi. Vestri erit judicii, an utrumque. Excusat voluntas impotentiam; quia etsi nequivi quod debui, feci quod potui. Pacifcar ergo quæso æternam vobiscum de parvo labore gratiam; quia studio vestro & voluntati sex septimanis paullo minus lucubravi. Par ergo erit, ut post hujus animæ corporisque discidium, totidem diebus pro me Deo immoletis hostias, quot noctium ego Vulstano consecravi excubias. Valete.

VITA

a Omisit auctor miraculum de servato Vulstani sepulchro in ecclesiæ Vvigorniensis incendio, quod ipse Vvillelmus habet in Historia Pont. Angliæ. Alia item habentur Capgranium.

VITA S. GERALDI SILVÆ-MAJORIS PRIMI ABBATIS ET FUNDATORIS.

AN.CHR 1095 5. Apr.

Auctore monacho Anonymo subæquali.

Ex codd. mss. & Aprili Bollandiano.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. *HUJUS beati Abbatis nomen recentiores varie scribunt; alii quippe eum Geraldum aut Giraldum, nonnulli Girardum, plerique Gerardum vulgo appellant: at in vetustioribus vitæ exemplaribus* Gerardus *constanter dicitur. Consentiunt Baldricus abbas tunc Burguliensis in variis epitaphiis, quæ ab eo statim post beati Geraldi mortem conscripta sunt, ac Stephanus Tornacensis episcopus, qui sermonem, hymnos, aliaque in ejus festivitate canenda edidit sæculo proxime sequenti. Imo in vetustis monasterii Silvæ-majoris instrumentis, quæ sane plurima supersunt, & ex his nonnulla beati abbatis manu, aut eo dictante exarata, uno aut altero excepto, in quo Geraudus dicitur, ubique Geraldus scriptus invenitur: ipse vero se Geraldum aut Giraudum constanter nuncupat.* Geraldi nomen.

2. *Ejus Vitam duplicem habemus, utramque in monasterio Silvæ-majoris paullo post ipsius obitum scriptam. Auctoris, qui priorem edidit, nomen ignotum est; alterius scriptor in codice Corbejensi, unde eam Henschenius se habuisse scribit, Christianus appellatur. Uterque monachus fuit, & quidem Silvæ-majoris, uti ex eorum contextu apparet: unde mirari subit priorem Vitam ab alterius editore nusquam fuisse laudatam, tametsi nihil fere habeat, exceptis paucis miraculis ad beati viri sepulcrum patratis, præter ea quæ in priori vita, & quidem fusius enarrantur. Idem posterioris Vitæ auctor num. 27. miraculum refert, quod, inquit, a Petro abbate hujus loci septimo* scripto traditum *fuerat, quod quidem miraculum, cum in priori Vita num. 30. habeatur; nonnemo suspicari posset, Petrum ab isto laudatum, primæ Vitæ auctorem fuisse, hunc scilicet ipsum, qui a beato Geraldo in monachum receptus, ejus postea capellanus, ac tandem ætate jam grandævus, septimus fuit Silvæ-majoris abbas. At quominus id admittamus, duo potissimum obstant: primum quod prioris illius vitæ auctor Petrum ipsum passim laudat.* Petrus, *inquit num.* 28. multa de ejus *sancti Geraldi* mirabilibus referens, tale perhibebat miraculum patratum fuisse; *& num. sequenti:* Aliud quoque miraculi genus præfatus abbas Petrus narrabat. *Deinde idem auctor num. 32. testatur ea miracula quæ enarravit, se ab aliis* qui eà certissime viderant & audierant, *accepisse, quod Petro minime convenit, siquidem ea ipse coram positus viderat, & propriis auribus audierat. An vero posterior ille auctor verbis illis, quibus miraculum a Petro abbate scriptum laudat, designare voluerit Vitam priorem, quam a Petro abbate scriptam existimasset, non licet divinare. Certe prioris illius vitæ auctor, quisquis tandem fuerit, nusquam ullum Petri scriptum de beati Geraldi miraculis memoravit, nec, si aliquando aliquod exstiterit ad posterorum memoriam pervenit. Ceterum præter duos illos auctores, beati Geraldi Vitam scripsit Joannes a Guisia, beati Vincentii Laudunensis, sæculo decimoquarto exeunte, abbas; sed hæc vita nihil aliud est quam prioris Vitæ compendium. Ex his priorem vitam damus ad codices tres exactam, secundam habes apud Bollandianos. De Baldrico & aliis auctoribus, qui beatum Geraldum data occasione celebrarunt, inferius nonnihil dicemus. At mirari subit ambos ejus Vitæ scriptores, qui in Silva-majori vixerunt, nihil fere de beati abbatis in illo monasterio præclare gestis dixisse: quare visum est paullo fusius de iis agere, maxime de ejus instituti in varias provincias propagatione, quæ ipso adhuc superstite, ut patet ex variis instrumentis, facta est. Sed prius agendum paucis est de ejus ad sancti Medardi abbatiam electione, quod nonnulli eam in dubium revocare non vereantur.* Vita auctores.

3. *Testis est Lisiardus, seu potius Hariulfus in Vita sancti Arnulfi episcopi Suessionensis, quam supra ad annum* 1087. *edidimus, beatum Geraldum in abbatem sancti Medardi Suessionensis, post ipsius Arnulfi abdicationem electum fuisse. Id tamen infitiantur recentiores nonnulli, quod ejus electionis nulla in duabus beati Geraldi vitis mentio occurrat, imo nec in ullis Silvæ-majoris monumentis, ubi tamen non pauca supersunt, in quibus ipse Geraldus testatur, se dimisso sancti Vincentii monasterii Laudunensis regimine, post varias peregrinationes, quæ in utraque vita singillatim recensentur, in Aquitaniam pervenisse. Hugo Menardus, qui in observationibus ad Martyrologium Benedictinum ad diem quintam Aprilis hunc vitæ sancti Arnulfi locum laudat, innuit hunc locum de sancto Geraldo ad Suessionensem abbatiam electo ab amanuensibus additum fuisse, quod nihil, inquit, in Vita sancti Geraldi simile reperiatur. At* con- Abbas electus fuit S. Medardi.

AN. CHR. 1095. 5. Apr.

conjecturæ huic contradicit veterum codicum auctoritas; ad quos vitam beati Arnulfi contulimus, in quibus omnibus beati Geraldi, qui postea Silvæ-majoris in Aquitania monasterii auctor fuit, ad sancti Medardi regimen electio iisdem verbis, atque eodem modo describitur. Porro Lisiardus qui hanc vitam recognovit, & Hariulfus, primus ejus auctor, beatis Arnulfo & Geraldo æquales fuere, & utrique, uti conjicere est, non ignoti. Lisiardus quippe, beati Arnulfi discipulus & ab eo in subdiaconum ordinatus apud Suessiones erat hoc ipso tempore, quo Geraldus in abbatem sancti Medardi electus fuisse dicitur. Hariulfus vero apud Centulam, ubi vitam monasticam professus est, morabatur, Geraldo apud Corbejam monasterii negotia tunc temporis procurante. Non itaque de hac electione dubitare licet: at facile crediderim Geraldum hujus abbatiæ possessionem numquam iniisse; probibente scilicet Pontio monasterii invasore, qui Bertæ reginæ potentia fretus, beatum virum exturbavit. Nec plura innuere videtur auctor vitæ sancti Arnulfi. Unde mirum non est, si vitæ beati Geraldi scriptores, immo & ipse Geraldus, electionis hujus nusquam meminerint, quam nempe commemorare nihil intererat, Nam Geraldus ad monasterii regimen numquam admissus, nihil ibi memoratu dignum agere potuit, quod a Vitæ scriptoribus enarraretur: cum vero ea tantummodo ipse Geraldus in instrumentis Silvæ-majoris scripserit, quæ post abdicatam Laudunensem abbatiam ei contigerant, nihil de illa ad monasterium sancti Medardi electione dicere debuit, quæ verisimilius facta videtur ante hanc abdicationem, cum monachorum suorum infidelitatis pertæsus de loci mutatione cogitaret. Utriusque enim Vitæ auctor, eum dimisso Laudunensis monasterii regimine statim abiisse commemorant; addit secundæ vitæ auctor, id a Geraldo factum fuisse, ut ad eremum se conferret; sed de ejus ad Silvam-majorem gestis modo agendum est.

Gesta in Aquitania.

4. *Præter ea quæ de beati Geraldi in Aquitaniam adventu, & Silvæ-Majoris monasterii initiis habet auctor Vitæ, multa discimus ex veteribus ejusdem loci instrumentis, quæ ipsius sancti viri curis exarata sunt. In eorum uno exponitur, quo pacto pius Abbas loci fundum acquisierit liberalitate Ogerii aliorumque virorum nobilium, qui sponte ipsum locum in tanti viri favorem Deo consecrandum obtulerunt. Unicus Drogo Malliacensis abbas negotium aliquod facessit, qui locum in quo monasterium struebatur, sibi volebat vindicare, quod unus e suis monachis illum, concedente Ermentrude matrona, aliquamdiu inhabitasset. At ille causa cecidit: qua vero ratione Geraldus illum tandem plene obtinuerit, ex ipsiusmet narratione, quæ in Chartario Silvensi habetur, accipiendum est.*

Silvæ-majoris fundum obtinet

Cum, *inquit*, ego Geraldus, licet indigne, abbas appellatus, primum in Silvam-majorem venissem cum commilitonibus meis, & in loco, qui antiquitus appellatus est Altus-villaris, nobis remanere placuisset, quæsivimus possessores loci ipsius, ut ipsorum concessione ibi habitare possemus. Erat quidam vir, nomine Autgerius de Rions, cujus erat ipsius allodii medietas: nam alterius medietatis multi participes erant; sed ad ipsum Autgerium justitia & decima totius allodii pertinebant. Hic itaque Autgerius divina inspiratione præventus, quidquid in ipso allodio habebat nobis donavit. Similiter Olivarius de Turre & fratres ejus Guilhelmus Guilfrandi, & Arnaldus, Ostendus quoque & Bonæfusus de sancto Severino, & alii plurimi, qui partem clamabant in ipso allodio, quidquid ibi habebant libere nobis donaverunt. Inter quos quædam matrona fuit, nomine Ermengardis de Gistris, quæ etiam partem suam nobis dedit. Sed hæc matrona in hac sua parte habitationem dederat cuidam monacho Malliacensis cœnobii, solitariam vitam ducere volenti, ea tamen, ut ferebatur, conditione, quamdiu ibi voluisset habitare: qui cum ibi habitare cœpisset, ac oratorium de terra fecisset, locus ipse ad manendum illi displicuit, habitationemque in alio territorio mutavit, ac ipsam capellam quam fecerat, desertari permisit. Hic cum audisset quod nobis totum allodium donatum esset, nec sua particula excepta fuisset, abiit ad suum abbatem, nomine Drogonem, reique gestæ illi indicavit ordinem. Qui abbas ad concilium venit, quod eo tempore in Burdegalensi urbe fuit, ac de nobis quod ecclesiæ suæ possessionem invasissemus ibi querimoniam fecit. At nos magis volentes omnia relinquere, quam quidquam cum lite retinere, quippe qui nostra dimiseramus; pro acquirenda pace rogavimus domnum Amatum Romanum Legatum, ac domnum Guillelmum magnæ memoriæ Aquitaniæ ducem Comitemque Pictavensem, cujus consilio & auxilio in prædicto loco remanseramus, quatinus illi ab ipso Abbate impetrarent, ut ipsam particulam nobis cum pace dimitteret; unde videlicet nihil proficui haberet; nec magis ibi ferarum, quam hominum ac Deo servientium habitationem diligeret. Sed ille ab his & ab aliis pluribus Episcopis & bonis viris postulatus respondit, se hoc facere non posse sine fratrum sui monasterii concessione. Tunc domnus Amatus cum eo ad Malliacense cœnobium perrexit, secumque unum de nostris monachis, nomine Litherium, duxit: cumque fratres ipsius loci in capitolio congregati essent ante domnum Drogonem suum abbatem, indicavit domnus Amatus coram omnibus nostram petitionem, qui primum quidem valde contradixerunt. Sed tandem convicti ratione, quod non esset caritati simile ut id contradicerent, ad Dei servitium, unde nullum haberent subsidium, assensum præbuerunt. Itaque domnus Drogo abbas cum consensu monachorum quidquid in ipso nobis donato allodio clamabat, dimisit, nobisque liberum concessit, præsente domno Amato cardinali Romano cum capellanis suis Litgerio & Artaldo, & monacho nostro Litherio cum famulo suo Erluino.

5. *Ade-*

AN.CHR 1095

5. *Adepta itaque plena & libera Silvensis territorii possessione Geraldus, Burdegalensem archiepiscopum, in cujus erat diœcesi, adiit, ut ab eo monasterii sui libertatem obtineret. Facilem tam sancti viri precibus assensum præbuit pius Antistes, eique amplissimum privilegium concessit; quod ne in posterum violaretur, in Concilio Burdegalensi ab aliis pontificibus & abbatibus confirmari curavit. Id ipsum narrat beatus Abbas in notitia ea de re facta, quam in Chartario monasterii ad posterorum memoriam describi curavit, sub hac forma.*

5. Apr. Et privilegium ab Episc. Burdigal.

Omnia orta occidunt, & aucta senescunt, nec multum hominis tempus protenditur, ejusque memoria brevissima probatur; sed oblivio ne prorsus præterita absorbeat, necesse est ut rerum gestarum notitiam littera retineat, quatenus quid sit mutabile futuros non lateat. Igitur hoc præsens non ignoret Ecclesia, sed nec posteritas hinc hæreat ambigua, quod nostra gestum est præsentia. Ego itaque Geraldus Deo largiente abbas, quamvis indignus, diu optaveram eripi de mundanis fluctibus, quibus contundebar acrius quam fragilis ferre posset animus. Ceterum subjecti mihi minus obediebant, nec eorum ferrea molliri pectora quiverant, quos quidem sæcularia plus nimio negotia induruerant. Denique monstrante divina clementia portum salutis, placuit animo antra petere solitudinis, ubi nulla esset sæcularis habitatio hominis. Itaque commendata Episcopo cura commissi gregis, egressus sum de monasterio * comitantibus paucis, ignorans omnino quo cursus foret itineris. Sed tandem Dnmino ducente, quippe qui numquam abest sperantibus in se, pervenimus ad domnum Vvillelmum Pictavensem comitem, virum adprime nobilem, totius quoque Aquitaniæ ducem, qui lucum attribuit nobis congruum, Silva-major nuncupatum. quod allodium ita nobis ab illo absolutum redditur, ut a nullo ibi quidquam juris requiratur, sicut etiam alia chartula testatur. Cum ergo ibi vellem incipere monasterium, perrexi ad domnum Goscelinum Burdegalensem archiepiscopum, in cujus episcopatu prædictum erat allodium, ejus quidem rogaturus beneficium: qui, interveniente præfato Duce, jam incœptum monasterium ita omni donavit libertate, ut nec ipse, nec alius post eum, non archiepiscopus, non archidiaconus, non archipresbyter, non cujuslibet ordinis persona aliquod in eo jus vel dominationem possit habere; quatinus ibi degentes monachi absque ulla inquietudine libere possent Deo servire. Sed & hoc stabilitum est ab ipso, eodem precante Vvillelmo, ut si quandoque, disponente Christo, villa creverit, nihilo minus in ea Archiepiscopus, vel quilibet minister ejus, quidquam habeat juris nec in clericis nec in laicis; sed omnia referantur ad Abbatis dispositionem vel congregationis. Hoc etiam sibi nobisque providit, ut nihilo minus ecclesiarum consecrationem, sacrosque Ordines, vel chrisma ab Archiepiscopo accipiamus, cum necesse fuerit. Sed hæc constitutio iterum ab eodem firmata est in proximo Concilio, præsentibus Romanis legatis Hugone atque Amato, multoque aliorum Episcoporum collegio. Hoc quoque definitum est, ut si quis hoc decretum violare tentaverit, se sciat excommunicatum, donec satisfecerit, tam ab Archiepiscopo, quam ab omnibus qui fuerunt in Concilio. Necnon & hoc, consulente domno Amato constituimus, ut hoc cœnobium solummodo Romanæ foret ecclesiæ subjectum, obque sui tutelam domno Apostolico singulos annos solveret munus quinque solidorum. At ego jam descendens in defectum ætatis decrepitæ, jamjam curam monachorum cupiebam dimittere, atque minus utilis meliori cedere. Verum domnus Amatus a nostris rogatus fratribus, licet totis resisterem nisibus, tamen mihi ex parte domni Apostolici testatus obedientiam, eorum commendavit providentiam. Acta est vero supradicta confirmatio Burdigalensi civitate in Concilio, anno ab Incarnatione Domini 1080. Indictione 3. Epacta 26. 2. Nonas Octobris. 8., anno 7. Gregorii papæ, Philippo in Francia regnante. S. Villelmi Aquitaniensis ducis. Confirma † hoc Deus. Ego Amatus Apostolicæ sedis legatus confirmo †. Ego Hugo sedis Apostolicæ legatus confirmo † Ego Gocelinus Burdegalensis archiepiscopus præsente Concilio concedo & confirmo †. S. Rodulfi Turonensis archiepiscopi. S. Villelmi Auxiensis archiepiscopi. S. Bosonis Santonensis episcopi. S. Ademari Engolismensis episcopi. S. Villelmi Petragoricensis episcopi. S. Raymundi Vasatensis episcopi. S. Hugonis Bigorrensis episcopi. S. Donaldi Agennensis episcopi. S. Petri Adurensis episcopi. S. Odonis abbatis sancti Joannis *. S. Drogonis Malliacensis abbatis. S. Raynaldi sancti Cypriani * abbatis. S. Bertrandi sancti Juliani * abbatis. S. Hildeberti Nantulliacensis abbatis. S. Fulchradii sancti Salvatoris * abbatis. S. Achelini, Gocelini Burdegalensis ecclesiæ archidiaconi.

* S. Vincentii Laudun.

* Angeriacensis. * Pictav. * S. Juliani Nobiliaci. * Blaviæ

6. *Hoc ipso anno* 1080. *multi regionis vicinæ viri nobiles Pontificum in Silvam-majorem studium æmulati, & Guillelmi Aquitaniæ ducis exemplo incitati, omnimodam ecclesiæ Silvensi, quam Geraldus excitabat, libertatem unanimi consensu donaverunt, ut, inquiunt*, terrenis imperiis absoluta soli Deo serviat secura. *Id ipsum testantur in veteri instrumento, quod ex chartario Silvensi Stephanotius noster descripsit: ibi quippe adducto Vvillelmi seu Vvidonis Pictaviensium comitis & totius Aquitaniæ ducis exemplo, qui* consentientibus & volentibus cunctis suæ militiæ nobilibus *idem præstiterat, laudato etiam concilii Burdegalensis decreto, quo a sedis Apostolicæ legatis, aliisque episcopis sancitum fuerat, ne quis sub anathematis interminatione monasterii Silvæ-majoris libertatem violaret, hanc se libertatis concessionem acceptare & laudare declarant, imo ne in posterum aliqua circa hujus immunitatis usum difficultas suboriatur, quibus potissimum capitibus*

Nobiles salvitatem dant.

AN CHR. 1095 5. Aprilis. *bus illa concludatur*, *declarant*. *Sic instrumentum rem exponit*. Necesse est ut breviter dicamus, quæ sit illa libertas, quodve salvamentum quod ipsi ecclesiæ a præfatis viris est traditum: ut scilicet nemo præter abbatem & monachos in toto allodio ad eamdem ecclesiam pertinente, quicquam juris vel dominationis sive advocationis in ulla prorsus re habeat, &c. *Ex iis viris nobilibus illustriores recensentur*, *Petrus vicecomes de Gavaretto*, *qui hanc libertatem* cum omni sui exercitus collegio *confirmavit*. *Guillelmus Amanei* *, *qui idem præstitis*, laudantibus, *inquit*, omnibus nostræ regionis nobilibus: *cum eo subscripsere Bernardus frater ejus*, *Bernardus de Rionz & Vidianus ejus frater*, *Arnaldus*, *Ray mundus de Bordis*, *Boso de Montremblant & Bernardus de Scutiano* *. *Præter hos omnes Bernardus de Boivilla vicecomes*, *Arnaldus de Blancaforto*, *aliique multi nobiles milites*, *qui ibi aderant*, *sese futuros ecclesiæ Silvæ-majoris defensores*, *&c. adversus quoslibet spoponderunt*. *Eamdem Silvensis monasterii libertatem cum jurejurando super sacra Evangelia præstito sollemniter confirmarunt die sancto Paschæ iidem*, *aut certe eorum posteri*, *cum aliis totius regionis viris nobilibus*, *sub Gaufrido abbate sexto*. *Has omnes possessiones & immunitates confirmarunt sequentibus temporibus Aquitaniæ duces & alii proceres*. *Accessit etiam sedis Apostolicæ auctoritas*, *ut ex Bullis Alexandri*, *Lucii*, *Cœlestini & aliorum Romanorum Pontificum patet*; *sed hæc fusius persequi ad præsens institutum nihil attinet*, *qui beati Geraldi gesta illustrare suscepimus*, *non historiam monasterii Silvæ-majoris exhibere*.

* D'Amanjeu.
* d'Escousfans.

Geraldus alia monast. construit. 7. *Geraldi itaque ac discipulorum ejus sanctitatis fama brevi Aquitaniam pervagata*, *in dissitas quoque & externas provincias pervolavit*; *multique ad novum monasterium convolarunt*, *ut ibi sub tanti patris disciplina*, *abjectis sæculi pompis*, *Christo militarent*. *Alii vero*, *quibus id non licebat*, *sua saltem Deo consecraverunt*, *prædiorum & facultatum facta monasterio donatione*. *Sed cum tantam discipulorum multitudinem capere non potuisset unius monasterii angustia*, (*& quidem fraudandæ non erant tanto virtutis exemplo aliæ provinciæ*) *in vicinis primum regionibus excitata fuere monasteria pro Silvensibus monachis*, *tum etiam in dissitis*, *quæ beatus Gerardus*, *transmissis illuc discipulorum suorum coloniis*, *in accurata regulæ Benedictinæ observatione florere fecit*, *atque hæc prima fuere Congregationis Silvensis initia*, *quæ postmodum celebris fuit non in Aquitania solum aut in Vasconia*, *sed etiam in tota Gallia*, *in Belgio*, *in Anglia*, *in Navarra & aliis Hispaniarum provinciis*, *in quas fere omnes regiones*, *vivente adhuc Geraldo*, *propagata fuit*. *Quæ loca sæculo sequenti Silvæ-majori subdita erant singillatim recenset Cœlestinus Papa in bulla ad Petrum abbatem anno* 1197. *data*: *sed de iis solummodo agere visum est*, *quorum initia ipse Geraldus in monasterii sui chartario describi curavit*.

Trajecti. 8. *Paullo post Silvæ-majoris monasterii constructionem Geraldus ipse fundamenta jecit cœnobioli* de Trajecto *ad Garumnæ ripam siti*, *loci fundum suppeditante Raymundo-Vuillelmi*, *ut ex fundationis charta patet*, *qua is ipse Raymundus dat* domno Geraldo primo Silvæ-majoris abbati partem allodii de Trajecto super ripam Garumnæ, ubi possit fieri monasterium cum suis officinis, hortisque & pomariis, ac discursu a flumine usque ad proximam paludem molendini. *Hanc chartam idem vir nobilis* cum omnibus filiis suis super altare Dei Genitricis & sanctorum Apostolorum Simonis & Judæ, *id est ipsius ecclesiæ Silvæ-majoris*, *posuit ad majorem donationis firmitatem*: *Vuillelmus vero Aquitanorum Dux eamdem huic novæ coloniæ* salvitatem *dedit*, *quam ipse & alii proceres Silvæ-majori concesserant*.

Gabarreti §. 9. *Haud diu postea Petrus vicecomes Gavardensis in prædio suo* Gavaret *dicto*, *monasterium exstruxit in honorem sancti Sepulcri*, *quod compluribus terris & redditibus dotatum subjectum esse voluit* domno Giraldo *ejusque successoribus Silvæ-majoris abbatibus*; *itaut*, *inquit ille in fundationis charta*, semper abbas Silvæ-majoris sit abbas sancti Sepulcri, & qualis religio & vita ibi tenetur, talem faciat & hic teneri; & qualem potestatem habet in illius ecclesiæ monachis, rebus & possessionibus, talem habeat & in istius: quatenus semper locus Silvæ-majoris & sancti Sepulcri in Dei servitio & bona religione unum sint; pariterque paupertatem & abundantiam patiantur, salva auctoritate archiepiscopi Auxiensis & episcopi Adurensis. *Chartæ subscripserunt Vuillelmus archiepiscopus Auxiensis*, *Petrus Adurensis episcopus*, *Arnaldus-Rotgerius donatoris frater*, *Stephanus de Calmonte* *, *Raymundus*, *Guillelmus de Mezerolis*, *Petrus de Vico*, *Amanevus de Tillieto*, *Odo de Pardiliaco*, *&c. Eamdem donationem sollemniter confirmavit Petrus fundatoris filius*, *cujus rei notitia habetur in Chartario Silvensi*, *quam hic exhibere nemini fore ingratum speramus*. Petrus Gavarrensis vicecomes, Petri Vicecomitis filius, summa cum devotione monasterium, quod Silva-major dicitur, veniens, beneficia loci & orationes ab abbate G. & ceteris fratribus suppliciter postulavit. Huic vero tam laudabili petitioni tam Abbas quam congregatio fratrum libentissime præbentes assensum, Capitulum introduxerunt, atque ibi cum libro, ut moris est, beneficii investituram præbuerunt. Ipse autem nihil cunctatus, loco & hora eadem dedit & concessit ipsis quidquid pater suus antea dederat, id est monasterium Gavarreti cum omnibus appendiciis suis tam acquisitis quam acquirendis. *Ex aliis item chartis patet Gavarretenses vicecomites in monasterium sancti Sepulcri admodum liberales fuisse*. *Quin & paullo post beati Geraldi obitum*, *sub Gaufridi abbatis*

* Caumont.

batis regimine, Agnes vice-comitissa parthenonem juxta virorum monasterium condidit, ubi monialis facta est. Porro etsi in plerisque ejusmodi chartis nullus exprimatur annus, primam tamen hujus loci fundationem ante annum 1092. *factam fuisse ex hoc patet, quod Petrus episcopus Adurensis qui ei subscripsit, & nonnulla eidem monasterio contulisse dicitur in altera charta, hoc ipso anno* 1092. *ad superos abiisse dicatur in veteri Necrologio monasterii sancti Severi in capite Vasconiæ, in quo legitur*: Idibus Junii depositio domni Petri Adurensis episcopi bonæ memoriæ, anno 1092. *Cæterum Virginum Gavaretense monasterium sæculo* 15. *monasterio virorum, cui vicinum erat, unitum fuisse creditur, istud vero a Calvinianis direptum exinde monachos non aluit. Superest tamen hodieque ecclesia satis ampla & culta cum priore, qui aliquot sacerdotes ad divina officia utcumque explenda ibi sustentat. Gabaretum porro opidum est in Vvasconia hodierna, olim Adurensis diœcesis, postea vero, reclamantibus licet Adurensibus, Auxitanæ attributum.*

AN. CHR. 1095. 3. Aprilis.

10. *Ad eumdem annum* 1092. *revocari debent initia monasterii beati Nicolai in insula de Rugiana* * *in finibus Santonum, cui exstruendo locum aptum, & multas possessiones ad ejus dotationem monachis Silvæ-majoris suppeditavit Elias de Didonia cum uxore sua Avicia & filiis Galtero, Gisardo & Elia. Laudatum annum præfert charta donationis, quæ in ipso Rugiano castello data est anno* 1092. *Indict.* 15. *præsentes inter alios aderant* Stephanus abbas & eremita de Cordano insula, *& Herlegius prior Silvæ-majoris cum aliis multis, quos recensere singillatim nihil interest.*

* Royans.

11. *Iisdem temporibus Dimo vir nobilis cum uxore sua & liberis concessit monasterio Silvæmajoris ecclesiam sancti Petri de Neronis-villa, in diœcesi Senonensi sitam, ubi monachi aliquot instituti fuerunt. Hanc fundationem tempore beati Geraldi factam fuisse colligimus ex consensu Richerii Senonensis archiepiscopi, qui anno* 1096. *vita functus est. Hujus autem loci facultates augendi occasionem præbuit insigne miraculum, quod in veteri notitia Chartarii Silvensis, absque ulla temporis nota his verbis refertur.* Fuit quidam miles, nomine Fulco Faicus, qui habuit quemdam filium clericum, nomine Garmundum. Hic cum in adolescentia sua sæcularis vitæ actibus superflue intentus, omnium carnis voluptatum se jugo suppofuisset, &, quod est gravius, in simoniacam hæresim delapsus, contra Dei voluntatem illicita multa perpetrasset; tandem gravi dolore membrorum percussus, mortem esse vicinam æstimans, ecclesiæ sanctæ Mariæ majoris Silvæ & ecclesiæ sancti Petri Neronis villæ se ipsum donavit, & a quodam monacho loci illius habitum religionis accipiens, pristinæ sanitati ilico redditus est. *Recensentur postea variæ donationes, quas Fulco Garmundi pater, Hauvinus ejus frater, aliique viri nobiles, viso hoc miraculo, ecclesiæ Neronis-villæ, quæ ibidem* divina manu consecrata *dicitur, fecerunt.*

Neronis-villæ.

12. *Haud minus celebris erat apud Aurelianos Geraldi ejusque discipulorum fama, quæ multorum conversioni occasionem præbuisse dicitur, & erectioni monasterii Sedis-meri* *, *haud longe ab hac urbe siti, quod a Tecelino viro nobili his temporibus excitatum est, data Silvensibus monachis sancti Bartholomæi ecclesia, cum multis possessionibus ad sustentandos monachos e Silva-majori excitos, qui ibi deinceps usque ad nostram ferme ætatem perseverarunt. Hic locus modo in prioratum, ut vocant, simplicem redactus etiamnunc Silvæ-majori subjectus est, sed vix supersunt exigua antiqui monasterii rudera. Varias eidem loco ab Alberto Tecelini filio, aliisque viris nobilibus deinceps donationes factas exhibet chartarium Silvense.* Domos, viridarium, curtem, &c. *apud Aurelianos vivente adhuc sancto Geraldo habuerunt Silvenses monachi; ut discimus ex veteri notitia ab ipso Geraldo facta, in qua testatur Theodericum se huc transmisisse, ut aliquot monasterii sui possessiones a calumniatoribus vindicaret, sic quippe habet*:

* Semoy.

In Christi nomine, ego Giraudus humilis abbas sanctæ Mariæ monasterii Silvæ-majoris, notum fieri volo fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris, quod quidam frater, nomine Theodericus, filius Anselmi, despecta quam exercebat mundi militia, salvationem animæ suæ quærens ad nos confugit, & devote susceptus est. Contulit etiam cum persona sui, quam Deo & sanctæ Mariæ & sancto Benedicto per manus nostras obtulit, de rebus suis & parentum suorum, præter id quod secum attulit, Aurelianis civitate domos cum viridario & curte & terram adjacentem, quam tenebat. In ipso etiam prospectu civitatis vinearum arpennos septem..... Non multo vero temporis labente curriculo, mater illius & frater cuidam parti harum rerum injuriosam injecerunt calumniam; unde ego abbas & fratres mei misimus ipsum confratrem nostrum Theodericum, ut quod monasterio beatæ Mariæ contulerat, plene adquietaret. Factum est ita gratia Dei, &c. *Furnum in eadem civitate situm, & alias possessiones in vicinis vicis sitas eidem monasterio contulit Gelduinus Philippi regis familiaris, ut ex altera notitia discimus sic rem exponente.* Quidam de familia domini Philippi Francorum regis, Gelduinus nomine, ipso Rege consentiente & consulente, omnem mundi gloriam reliquit, ac se suaque ecclesiæ Silvæ-majoris tradidit, habitumque sanctæ conversationis a domno Giraldo, primo ejusdem loci abbate suscepit. Hic ergo, &c. *ubi recensentur res ab ipso Gelduino collatæ.*

13. *Anno* 1083. *Philippus Francorum rex regni sui anno* 23. *dedit* ecclesiæ sanctæ Mariæ matris Domini, quæ dicitur Silva-major, *capellam sancti Leodegarii in silva Lesgia* *, *cum suis*

S. Leodegarii.
* l'Esgue.

AN CHR. 1095. 5. Apr. *suis appendiciis. Regiæ chartæ subscribunt majores regni officiales, eam vero relegit Gilebertus regis clericus ad vicem Cosfridi cancellarii & Parisiorum episcopi. In altera charta Philippus hoc se fecisse testatur, cum multa de sancta monachorum Silvæ-Dei conversatione audisset a duobus monachis, quos ipse domnus Giraudus primus loci abbas miserat, sed notæ chronologicæ, quæ in posterioris hujus chartæ apographo nostro habentur, mendosæ sunt. Monachos vero Silvæ-majoris jam tunc, vel saltem paullo post ibi institutos fuisse constat. Et quidem in Bulla Cœlestini III. sæculo sequenti data, inter alios recensentur* prioratus sancti Leodegarii & sancti Pauli de nemore & Bellævallis in diœcesi Suessionensi.

14. *Verum his omnibus celebrior fuit sancti Dionysii prope Montes in Hannonia fundatio, quam abbatiam sancto Geraldo, ejusque successoribus subjectam voluit esse Richildis Flandrensium comitissa, loci conditrix. Huc proferre juvat fundationis tabulas ex chartario Silvensi.*

Abbatia S. Dionysii. * Hainaut. Ego Richildis comitissa, mater Balduini comitis filii magni Balduini, qui tenuit principatum utriusque scilicet Flandrensis & Hainocensis * pagi, cernens totum mundum ruere ad occasum, atque cunctos mortales magis subditos peccatorum tenebris quam veritatis luci, cœpi tractare de salute meæ meique filii animæ, quomodo possemus sanctæ matris Ecclesiæ casum relevando oculis Judicis placere superni. Talia mihi sæpe cogitanti ac ingemiscenti occurrit intentio, relevato quodam locello, sancto Dionysio dedicato, statuere ibi fratres juxta Regulam beati Benedicti militantes. Tempore vero quo hæc meo versabantur animo, erat incœptum monasterium in loco Silva-major nuncupato, ubi Deus suos servos mira augebat dispositione, quippe cui famulabantur tota intentione. Huic igitur ecclesiæ placuit præfatum locum subjicere, ut ex tam nobili congregatione semper abbatem suscipiat, qui ecclesiam sancti Dionysii recte disponat. De nostra equidem circumjacenti possessione tantum loco contuli, ut abbas honeste posset haberi. Domnus itaque Geraldus, Silvæ-majoris abbas primus, de suis monachis illuc misit, primumque abbatem constituit. Census autem 12. denariorum auri ibi statuitur, ut singulis annis initio Quadragesimæ sanctæ Mariæ, in cujus honore Silvæ majoris monasterium dedicatum est, persolvatur; hunc vero locum & cetera pertinentia ad ipsum ita omnium absolvimus potestate, ut nemini in eo quidquam juris vel dominationis, sive advocationis liceat habere, nisi abbati & fratribus ecclesiæ. Sed & domnus Geraldus Cameracensis episcopus, quod in ecclesia sive altari habebat episcopale jus, Deo propter religionis Christianæ culturam donavit, ut ibi degentes monachi omni prorsus inquietudine sint liberi. Quod si quando, quod absit, abbas sancti Dionysii contra Regulam egerit, ad abbatem Silvæ-majoris ipse veniat, qui male acta corrigat; similiter & monachus qui abbati rebellis fuerit. Ut autem hæc auctorizabiliora habeantur, nobilium virorum testimonio roborantur, quorum nomina subnotantur. S. Geraldi Cameracensis episcopi. S. Anselmi de Ribodimonte. S. Balduini de Tornaco. S. Gisleberti propositi de Nivella, aliorumque multorum, qui huic assertioni interfuerunt. Acta sunt itaque hæc anno ab Incarnatione Domini 1082. Indictione 5. Epacta 18. concurrente 5. Imperante Henrico Romanorum rege. S. Balduini comitis. S. Richildis matris ejus. *Superest hodieque monasterium sancti Dionysii in Brocaria * celebre prope Montes Hannoniæ urbem.*

* Broqueroi.

* Retel. Monast. Novejense, &c. 15. *Paullo post beati Geraldi obitum Hugo comes Registestensis * Novejense monasterium condidit, in quo instituti sunt monachi Silvenses, quod hactenus sub prioratus, multis abbatiis præferendi, titulo subsistit Silvæ-majori subjectum, situm est haud procul a Registeste Remensis diœcesis opido, hodie a RR. patribus Congregationis sancti Vitoni inhabitatum. In vicinas quoque diœceses, idest per totam Belgicam II. seu provinciam Remensem, propagata fuit Silvæ-majoris congregatio, ubi haud minus quam in Aquitania celebre erat Geraldi alumni sui nomen; immo & transmisso mari, apud Anglos celebrata fuit accurata regularis disciplinæ observantia Silvensium monachorum, qui labente hoc undecimo sæculo in ea regione jam florebant; sed multo majores in Hispania progressus fecere.*

Celebratur in Hispania. 16. *Regnabat tunc apud Aragones Sancius Ranimiri filius, qui cum adjecta regno suo Navarra, ecclesias non paucas in his regionibus condidisset & dotasset, occasionem eum adeundi multis clericis & monachis præbuit. Inter istos vero fuere aliquos e Geraldi discipulis, quos pius Rex benigne susceptos in ecclesia apud vicum Rostam instituit, ut ibi monasticæ vitæ exercitiis operam darent; eosque cum ibi nimia paupertate premerentur, variis possessionibus postea donavit. Hæc omnia discimus ex veteri notitia, quæ ea de re habetur in sæpe laudato Chartario Silvensi, ubi Sancius ipse sic rem enarrat.* Hactenus, *inquit*, in Hispania raro fuit Christiana religio servata: sed postquam lex Romana a sanctis Patribus constituta nostris temporibus introducitur, ac nubilosus error veniente luce propellitur, advenientibus e partibus diversis clericis & monachis Ecclesia Christi dilatatur. Itaque quidam monachi ad me venerunt, qui se missos a domno Geraldo Silvæ-majoris abbate dixerunt. Erat autem iste Abbas ejusque discipuli diffamati late per Hispaniam, qui de patria progressi in Silva majori dignam Deo exercebant militiam. His igitur monachis prius ecclesiam in villa, nomine Rosta, donavi, quam illis omnium dominatione liberavi: sed ex ea minus necessario capiebant, quo tamen contenti satis artam ducebant vitam. Sed cum postea ad eos gratia visendi venissem, eorumque

que nimiam cognovissem paupertatem, aliam non longe dedi eis ecclesiam sancto Jacobo dedicatam, illorumque suffragio vel precibus sperans meam apud Deum adjuvari animam. *Tum recenset varias donationes a se & ab Hugone quodam eremita monachis illis factas, quæ omnia Rex ipse cum filio suo Petro concessisse & confirmasse dicitur. Idem princeps æra 1122. Meschitas * de Essoya, procul dubio a Mauris ereptas, cum decimis & aliis reditibus monachis Silvensibus tradidit. Cui donationi præter Petrum ejus filium, subscripsit quoque Felicia regina ejus uxor & Petri mater: multo plura donavit æra 1131. mense Octobri, id est paullo antequam e vivis excederet, occisus quippe est in Aucæ urbis obsidione anno sequenti, id est anno 1094. die 4. Junii. Ejusdem porro Regis consilio Petrus Pampilonensis antistes, (qui ex monacho sancti Pontii Tomeriarum in Galliis ad hanc sedem, ut Tamajus in catalogo episcoporum Pampilonensium die 7. Aprilis relato monet, evectus fuerat) Argileensem ecclesiam cum suis pertinentiis & aliis reditibus sancto Geraldo donavit æra 1125.*

AN.CHR. 1095 5. Apr.

* V. mosquees.

17. *Geraldus autem tot beneficiorum a pio rege acceptorum non immemor statuit, ut unus semper pauper loco illius Regis vel ejus successorum in monasterio Silvensi nutriretur. Decretum ea de re factum huc proferre libet.*

Geraldi statutum pro Sancio rege.

Testamentum monasterii beatæ Mariæ de Silva-majore ad regem Sancium Aragonensem. Ex auctoritate Dei Patris omnipotentis, ex petitione regis Sancii confirmo, & successoribus nostris tenendum præcipio, quatenus pro rege Sancio, & pro unoquoque de successione ipsius, pauper unus in conventu isto accipiatur, ut monachus fiat omnino sine pecunia, loco Regis vestiatur, manducet & bibat & oret: similiter pro successoribus. Si moritur unus de pauperibus, qui facti sunt monachi pro Regibus, alter loco ejus subrogetur. Omnis capitulus responderunt, Amen, fiat fiat. *Acceptis Rex his litteris Geraldo gratias egit, ut ex ejus rescripto habemus, quod pariter e Chartario Silvensi huc proferimus.*

Rescriptum Sancii regis ad beatum Geraldum. Quia pro me & successoribus meis in Capitulo vestro talia confirmastis, Deus vobis retribuat, & nos, si vita comes fuerit, non erimus ingrati. Ad præsens ex auctoritate Dei & nostra confirmamus & posteris nostris confirmandum proponimus, quatenus omnia dona quæ dedi vobis, vel quæ daturus sum ego vel posteri nostri, ita libera sint ubicumque, quod neque ecclesiastica persona, neque sæcularis audeat inquietare, sicut nostra propria palatia: si quis inquietaverit, seu inquietantibus consenserit, iram Dei cum detrimento sui corporis incurrat; custodientibus vita & pax. Hoc concedo, hoc confirmo, hoc posteris meis memoriale cum salute relinquo. Hoc signum divinæ recognitionis, & hos testes in quibus manet testimonium.

Regis rescriptum.

18. *Haud minus sollicitus fuit pius Abbas pro Vuillelmo Aquitanorum duce. Ejus statutum huc referre juvat, quod pro eo tam vivo quam defuncto fieri curavit, in perenne ob tot beneficia ab eo accepta grati animi monumentum: quod quidem institutum, ne forte post longa temporum intervalla in desuetudinem abiret, convocatis in Capitulum fratribus, iisque ultro consentientibus, publico instrumento inseri voluit, quod in Archivis Silvensibus sub hac forma habetur.*

Statutum pro duce Aquitaniæ.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum fieri volumus cunctis sanctæ Ecclesiæ fidelibus, tam posteris quam præsentibus, quod domnus Villelmus venerabilis Aquitaniæ dux, quidquid habebat in territorio, quod Silva-major appellatur, sanctæ Mariæ tradidit, atque omni libertate donavit. Ego itaque Geraldus, providentia Dei abbas primus, cum omni fratrum collegio decrevimus, decretumque in congregatione statuimus, ut pro hoc aliisque beneficiis quæ plurima erga nos operatur, in nostra semper orationis memoria habeatur; quatenus a Christo remunerationem mereatur. Hoc quoque constituimus, ut pro eo singulis hebdomadis specialis Missa canatur, atque quanta singulis fratribus, tanta ei quotidie decernatur præbenda pro eo pauperibus eroganda. Quod ita definitum est, ut sicut hoc in vita ipsius agitur, non minori studio post mortem, quamdiu steterit ecclesia, agatur. Necessarium ergo duximus, ut hoc memoriæ chartisque mandetur, ne futurorum negligentia privetur. Scriptæ sunt itaque duæ similes chartulæ, ut præfatus Dux habeat unam, altera vero sit apud ecclesiam. Quod si forte quisquam huic decreto contraire præsumpserit, anathematis periculo reus erit, donec satisfactione obedierit. Ad confirmandum ergo hujus rei testimonium subscripsimus nomina eorum, qui huic decreto interfuerunt. S. Roberti de Burgundia. S. Villelmi Elyæ Burdegalensis. S. Petri vice-comitis de Castellione. S. Amanevvi de Marcha. S. Rodulfi de sancto Eligio.

19. *Particulatim præscripsit pius Abbas quid pro quovis defuncto, sive ex monasterii sui monachis, sive ex aliis fœdere spirituali ipsi conjunctis, præstandum esset, quæ omnia in libro ad hoc destinato describi curavit. In Necrologio autem non solum istorum, sed etiam aliorum benefactorum nomina inseri voluit, ut aliqua saltem eorum memoria quotannis, die eorum obitus in fratrum congregatione fieret: quid vero pro suæ congregationis monachis dicendum aut faciendum instituerit, discimus ex notitia, quam ipsemet beatus Abbas ea de re edidit.*

Pro aliis defunctis.

Co-

AN. CHR. 1095. 5. Aprilis

Cognoscant, *inquit*, omnes tam præsentes quam subsecuturi, quod ego Geraldus abbas sanctæ Mariæ Silvæ-majoris quamvis indignus, utilitati vivorum & mortuorum consulens, communis totius congregationis consilio stabilivi, & ut in æternum permaneat litteris mandari præcepi. Si quis nostræ congregationis decesserit sæculo, nobiscumque sepultus fuerit, usque ad annum panis & vinum pauperibus pro eo tribuetur, & usque ad triginta dies ab omnibus missa & vigiliæ mortuorum communiter celebrabuntur; ita autem ut priores septem missæ & vigiliæ sollemniter pulsatis signis omnibus persolvantur: sacerdotum vero unusquisque pro eo septem missas perorabit; qui sacerdos non est, tria psalteria; qui ad psalterium nondum pervenit, usque ad triginta dies septem psalmos quotidie cantabit; qui autem nescit, septies quotidie Miserere; qui vero nec Miserere, septies quotidie Pater noster, &c. *Recensentur postea societates Silvensium monachorum cum aliis ecclesiarum seu monasteriorum conventibus, quas fusius hic persequi non vacat. Eam quam ipse Geraldus cum Odone abbate sancti Johannis Angeriacensis in capitulo Silvæ-majoris iniit, refert Papebrochius in observationibus præviis ad ipsam beati Geraldi vitam num.* 18. *quam ibi cuique videre licet, sicut & nomina plerarumque ecclesiarum, quæ cum Silva-majori precum societatem habebant. In his tamen aliquot menda amanuensium errore irrepserunt; sic* S. Mauritii.... Usercensi, Genevensi *scriptum est, pro* S. Maurini, *quæ abbatia est in diœcesi Aginnensi;* Usercensi, *id est* Uzerche *apud Lemovices, &* Generensi, *vulgo* S. Pe de Generez *in diœcesi Tarbejensi.*

S. Geraldi obitus annus & dies.

20. *Geraldi obitum ad annum* 1095. *revocari debere, nemo, ut quidem videtur, inficiari potest. Id quippe disertis verbis habent secundæ Vitæ auctor, Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi scriptor synchronus accuratissimus, & auctor Chronici Malleacensis seu sancti Maxentii. Non minus certus videtur esse dies ejus mortis, cum in utraque Vita ipsis Nonis Aprilis vir sanctus ad superos evolasse dicatur: nec dissentit Hugo Flaviniacensis, qui habet anno* 1095. *feria quarta die* II. *Nonas Aprilis a noctis medio usque ad auroram stellas e cælo cadere visas fuisse; tum subjungit:* Eadem nocte Giraldus abbas Silvæ-majoris migravit ad Dominum. *Id tamen die sequenti contigisse scribit auctor Chronici Malleacensis, qui sancti Geraldi mortem & stellarum e cælo casum* 8. Idus Aprilis *consignat. At ei non solum Hugonis, sed & utriusque Vitæ sancti Geraldi scriptoris præferenda est auctoritas. Et quidem hac ipsa die memoratur in vetusto Necrologio monasterii sancti Petri Carnotensis. In Necrologio Corbejensi, quod non multo post ipsius Geraldi obitum exaratum est, hæc leguntur:* Nonis Aprilis obiit Geraldus Stephani Silvæ-majoris abbas & monachus nostræ congregationis. *Eadem die festivitas ejus in vetusto Silvæ-majoris Kalendario præscribitur. Hinc merito Geraldi nomen Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino die* 5. *Aprilis consignavit, ubi* magnæ patientiæ & humilitatis vir *appellatur; qui vero ejus memoriam ad alios dies revocarunt, hunc beatum virum cum aliis sanctis cognominibus confudisse videntur: quod potissimum contigisse non dubitamus die* 13. *Octobris, quod hac ipsa die sancti Geraldi Auriliacensis apud Arvernos, proindeque in Aquitania, Comitis celeberrimi in vetustis monumentis memoria fiat. Hinc Molanus hac ipsa die in sanctorum Belgii Natalibus, laudato Rubeævallis Martyrologio, ubi sancti Geraldi confessoris memoria habetur, Geraldi nostri laudes ex veteri Poeta, & ex Lisiardo prosequitur. Ferrarius vero in Catalogo generali sanctorum eadem die Geraldum nostrum, cum Geraldo Auriliacensi, atque alium ejusdem nominis abbatem Lemovicensem laudat; a Bucelinus licet nostrum Geraldum jam die* 5. *Aprilis consignasset, ejus tamen memoriam iterum repetit* 13. *Octobris. Sed hæc persequi fusius nihil juvat. Fatendum est tamen præcipuam beati Geraldi festivitatem antiquitus celebratam fuisse die* 21. *Junii, quod ea die sacrum ejus corpus e terra levatum fuerit. Id constat ex litteris Ottonis Aquitaniæ ducis, quas infra exhibebimus. Duplex ejus festum commemorat Silvense Kalendarium: scilicet ejus obitus, ut modo dicebamus, die* 5. *Aprilis; & Revelationis, die* 21. *Junii.*

Sanctus agnoscitur.

21. *Porro adeo celebris fuerat beati Geraldi, etiam adhuc viventis, sanctitas, ut statim post mortem nemo dubitaverit eum* sanctum *appellare, ac reliquias ejus ac tumulum venerari, etiam priusquam a summo pontifice inter sanctos authentice relatus fuisset. Id non solum ea utroque ejus Vitæ auctore constans, sed etiam ex Baldrico tunc abbate Burguliensi, postea archiepiscopo Dolensis ecclesiæ, qui accepto beati abbatis, qui ejus amicus fuerat, mortis nuntio, statim, pro illorum temporum more, versus conscripsit in varias ecclesias transmittendos, in quibus Geraldum* sanctissimum *appellat; atque eum precibus, ut alii defuncti, non indigere: quin & eumdem, ut sibi aliisque viventibus subvenire non dedignetur, exorat. Aliquot ex istis versibus huc proferre nemini fore ingratum censemus. Ceteros qui legere volet, adeat si lubet Chesnium tomo* 4. *Historiæ Francicæ scriptorum.*

Cum pro defunctis soleant orare fideles,
 Proque sibi caris perpetuent lacrymas;
Pro patre Geraldo nihil est utriusque necesse,
 Qui cæli civis incola vixit humi.

Silvæ

ANN. CHR. 1095 5. Aprilis.

Silvæ-majoris jacet hic sanctissimus abbas,
Abbatum splendor, & monachile decus.
Gallia congaude Geraldo, quem genuisti,
Ac cineres sanctos hic venerare suos.
Ora pro nobis, Geralde, pater reverende:
Non opus est pro te nos aliud petere.

Translatio.

22. *Procedente tempore cum miracula ad beati Geraldi tumulum frequenter fierent, visum est operæ pretium, sacrum ejus corpus, ne qui, ut innuere videtur secundæ vitæ auctor, ipsum furarentur, alio transferre*, ubi secretius & tutius haberetur. *Id tempore Petri septimi abbatis, qui olim beati viri discipulus & capellanus fuerat, factum fuisse narrat uterque Vitæ auctor, convocatis ad hanc sollemnitatem Episcopis, abbatibus, & aliis viris nobilibus. Non tamen in sanctorum numerum publico decreto relatus est Geraldus ante sæculi 12. finem. Tunc quippe duo monachi Silvæ-majoris Romam adeuntes, Pontifici, qui tunc Cælestinus III. erat, litteras obtulerunt, ab Archiepiscopo Burdegalensi aliisque provinciæ episcopis, abbatibus & viris nobilibus scriptas, quibus Geraldi sanctitas assereretur, quam incorrupti mores dum viveret, & infinita propemodum miracula ab eo tum vivente tum defuncto patrata inconcusse approbabant. His examinatis ac ponderatis, ac nonnullorum episcoporum Gallicanorum, aliorumque, qui forte tunc Romæ aderant, testimonio comprobatis, sancivit Pontifex Geraldi nomen in sanctorum Catalogo esse adscribendum, ejusque festivitatem deinceps in provincia Burdegalensi fieri celebrem voluit, dato diplomate, quod hic exhibemus, quod hujus canonizationis gesta clarius exponat.*

Canonizatio.

Cælestinus episcopus servus servorum Dei universis Christi fidelibus per provinciam Burdegalensem constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Sicut phialæ aureæ odoramentorum, plenæ orationibus sanctorum in conspectu Altissimi, ad expiandam criminum nostrorum corruptelam odorem suavitatis emittuntur; ita saluti nostræ plurimum credimus expedire, si eorum in terris celebrem habeamus memoriam, ipsorum merita sollemnibus recolendo præconiis, quorum in cælo speramus intercessionibus assiduis adjuvari. Sane cum dilecti filii G. & P. monachi Silvæ-majoris ad sedem Apostolicam accessissent, & de sancta conversatione, vita & meritis beati Geraldi, ipsius monasterii fundatoris, tam per litteras venerabilium fratrum nostrorum, Burdegalensis archiepisopi & suffraganeorum ejus, quam aliorum, Abbatum videlicet & nobilium, Nos plenarie instruxissent, plurima certe indicia eorum nobis & Fratribus obtulissent; & per venerabiles fratres nostros Rotomagensem archiepiscopum, Catalaunensem episcopum, & quosdam alios, (qui miracula quæ Dominus per illius sancti viri merita operatur plenius cognoverunt) certiores fuissemus effecti; auditis etiam virtutis ejus & miraculorum insigniis: & quod inter carnales spiritualem, inter homines etiam angelicam conversationem habuisset, ipsum, qui corporaliter dissolutus cum Christo esse meruit, (ne debito ipsius honori & gloriæ quodammodo videremur detrahere, si sanctificatum a Domino permitteremus ulterius devotionis humanæ veneratione carere) de Fratrum nostrorum consilio canonizavimus, & decrevimus, ipsum in Sanctorum catalogo numerandum. Cum ergo lucerna ejus sic arserit in hoc mundo, quod per Dei gratiam jam non sub modio, sed super candelabrum meruerit collocari, ut in se ardens per opera caritatis, luceat aliis per exemplum: universitatem vestram rogamus, monemus, & auctoritate qua fungimur præcipiendo mandamus, quatenus ad venerationem ipsius devote ac salubriter excitati, ipsum festivitate sollemni, constituta die, annis singulis excolatis; ut idem orationibus votivis pulsatus, pro nobis apud Dominum intercedat. Datum Laterani v. Kalendas Maii, pontificatus anno 7. *Id est anno vulgaris æræ 1197. cum Cælestinus anno 1191. mense Aprili in Clementis III. defuncti locum substitutus fuerit. Idem Pontifex paullo post, id est 6. Idus Maii ejusdem anni, Indictione 15. Petro abbati (qui totum hoc canonizationis sancti Geraldi negotium præcipue curaverat) ejusque fratribus amplissimum diploma concessit, quo omnia privilegia & bona, quæ ibidem recensentur, monasterio Silvensi asservantur & confirmantur.*

Publicatur.

23. *Scripsit idem Pontifex Ottoni Aquitaniæ Duci, ut eum faceret certiorem de beati Geraldi canonizatione, invitaretque eum ad celebrandam tanti viri festivitatem. Has Cælestini litteras videre non licuit, sed præ manibus habemus duas ipsius Ottonis ea de re epistolas, in quarum prima Archiepiscopos, aliosque Aquitaniæ prælatos monet, ut festivitatem sancti Geraldi in suis synodis promulgent; in altera vero suis ipsius officialibus mandat, ut universis ad festivitatem sancti Geraldi, & ad nundinas quas ea occasione omnino liberas concesserat, convenientibus securitatem omnem procurent. Hactenus hæ litteræ servantur in Archivo Silvensi, ubi sic habentur.*

Ottonis litteræ ad Episcopos, &c.

Otho Dux Aquitaniæ, Comes Pictaviæ, venerabilibus viris archiepiscopis & episcopis, aliisque ecclesiarum prælatis in ducatu Aquitaniæ constitutis, salutem. Sciatis quod dominus Papa significavit mihi per litteras suas sanctum Geraldum primum abbatem & fundatorem monasterii Silvæ-majoris, multis & magnis attestantibus signis ejus & miraculis, in cælo jamdudum gloria & honore cornatum, nuper de consilio & ex decreto Romanæ ecclesiæ ob meritorum ejus atque virtutum insignia, quæ fecit per illum Dominus, ab eodem

ANN. CHR. 1095 5. Aprilis. ecclesia Romana canonizatum, & in Catalogo sanctorum annumeratum, præsentibus quamplurimis archiepiscopis & episcopis, aliisque ecclesiarum prælatis, ipsiusque festum cum devoto laudis obsequio Romæ sollemniter celebratum, mandans mihi, quatenus festos ejus, ut ipsius meritis debeam & intercessionibus adjuvari, devote celebrem, eumdemque Dei Sanctum sincera colam & venerer devotione, atque alios exemplo & hortatu meo ad hoc ipsum inducam. Mandatum ergo Apostolicum devote in hac parte suscipiens, & reverenter amplectens, rogo vos, quatenus in synodis vestris & in ecclesiis & conventibus hoc ipsum fidelibus vobis commissis ob reverentiam ejusdem Sancti denuntietis faciendum, & diligenter observandum, ut pro nobis omnibus intercedat ad Dominum. Omnibus autem, quicumque ad visitandum sanctum corpus ejus & ad dies festos ipsius, sive ad feriam & ad nundinas venerint, quas concedo eidem monasterio penitus liberas, & ibi constituo celebrandas singulis annis in die revelationis * ejus, quarto die ante nativitatem sancti Joannis-Baptistæ, universis præsto plenam securitatem eundo, & redeundo, mandans universis senescalcis, præpositis & ballivis meis, ut feriam, cum requisiti fuerint a fratribus ejusdem monasterii, faciant mandari & præconari; & libertates & securitates constitutas observent inviolabiliter, & faciant ab aliis similiter observari.

* f. relevationis.

24. *Similes litteras idem Otto ad suos Officiales ea de re scripsit.*

Item ad suos officiales.

Otho Dux Aquitaniæ, Comes Pictaviæ omnibus senescalcis, præpositis & ballivis suis in ducatu Aquitaniæ constitutis salutem. Sciatis, &c. *ut in prioribus litteris*. Rogo vos quatenus eumdem Sanctum pro salute vestra exemplo mei, debito honore veneremini, ut pro nobis omnibus intercedat ad Dominum. Vobis etiam & universis senescalcis, præpositis & ballivis meis firmiter præcipio, quatinus cum requisiti fueritis a fratribus ejusdem monasterii, festum ipsius Sancti & feriam in die revelationis ejus quarta die ante festum sancti Joannis-Baptistæ faciatis in locis a me vobis commissis mandari & præconari. Omnibus autem quicumque &c. Mandamus vobis ut libertates & securitates constitutas inviolabiliter observetis, & faciatis ab aliis firmiter observari. Teste me ipso, apud Vasatum, nono die Martii.

Festa.

25. *In his innuere videtur Otto, festivitates saltem duas, festos quippe appellat, in beati Geraldi honorem jam tunc celebrari solitas fuisse; sed a quo institutæ fuerint, non memoravit. Certe a vero aberravit P. Papebrochius, qui existimavit Cœlestinum pontificem, in ea bulla quam supra retulimus, achiepiscopo Rotomagensi & episcopo Catalaunensi in mandatis dedisse, ut festum beati Geraldi constituerent. Nihil enim ea de re habet Cæléstinus in bulla laudata; nec institutæ ab eis die 13. Octobris festivitatis, ut ille arbitratus est, ullum superest in antiquis, aut recentibus Silvæ-majoris Breviariis, Martyrologiis aut Necrologiis vestigium. Multo verisimilius est illas beati Abbatis festivitates ab archiepiscopo Burdegalensi, aut sane ab omnibus Aquitaniæ præsulibus promulgatas fuisse in aliqua synodo provinciali; tametsi, ut quod ea de re sentio ingenue dicam, crediderim potius, ambas beati Geraldi festivitates, depositionis scilicet ejus, & relevationis seu translationis, ante sancti Geraldi canonizationem celebratas fuisse, maximo saltem populorum concursu. Cum enim ex utraque ejus vita certum sit, populos ad ejus tumulum, etiam ex dissitis regionibus frequenter convenisse, haud dubium quin id potius fieret in anniversario ejus depositionis, aut certe translationis (quæ quidem translatio celeberrima fuerat) quam aliis diebus: licet enim beati viri festivitates nondum publico officio in ejus honorem edito celebrarentur, his tamen laudatis diebus, uti conjicere est, memoria ejus sollemnis fiebat, qualis hodieque in plerisque Ordinis nostri monasteriis ex antiquo Patrum nostrorum instituto fieri solet, in quibus primorum abbatum & fundatorum anniversaria sollemnissime singulis annis statis diebus celebrantur. Hæ itaque sollemnitates, quæ primum, ut quidem nobis videtur, ad simplicem beati Geraldi memoriam observabantur, eo canonizato, in veras festivitates transmutatæ sunt; atque tunc primum officium publicum in ejus honorem celebrari incœpit.*

Officium a Stephano Tornac. editum.

26. *Et quidem de lectionibus, antiphonis & aliis divini officii precibus, id certum est ex epistolis Stephani Tornacensis episcopi, viri pietate & doctrina tunc celebris, qui ad hæc in sancti Geraldi honorem componenda ab abbate & monachis Silvæ-majoris sollicitatus, eorum precibus assensum præbuit. Id ipse testatur Stephanus epistola* 277. ad abbatem & capitulum Silvæ-majoris *scripta. In sequenti vero, quæ male* Archidiacono Burdigalensi *inscribitur; nam scripta est ab ipso Archidiacono ad Stephanum, ut ab eo nomine abbatis & monachorum Silvæ-majoris, immo totius* diœcesis Burdegalensis, *postularet*, ut secundum gratiam *quæ* data erat *ipsi*, in antiphonis super psalmos, & in responsoriis super lectiones, & in prosa & in collecta officiaretur. *Quod cum exsecutus fuisset Stephanus, idem Abbas & totus monasterii conventus, transmisso ad Stephanum baculo cypressino in xenium, gratias ei quam maximas retulerunt, eique* fraternitatem monasterii in generali Capitulo *concesserunt, id est consortem eum fecerunt omnium bonorum operum*, tam in vita quam in morte, *quæ a Silvensibus monachis fierent: ita ut post ejus mortem preces pro eo solverentur, quæ pro fratribus ejusdem monasterii solebant fieri. Hæc fusius in epistola eorumdem inter alias Stephani num.* 279. *Officium vero ab ipso Stephano compositum, id est*

id est lectiones, hymni, collecta & unum Responsorium in ceterorum specimen editum est Parisiis anno 1579. ad calcem ejusdem Stephani epistolarum, quas notis & observationibus illustravit R. P. Claudius du Molinet, canonicus regularis congregationis Gallicanæ. ANN. CHR. 1095 5. Aprilis.

27. *Ceterum Archidiaconus Burdigalensis in epistola, quam modo laudabamus, non solum Geraldi sanctitatem pluribus extollit, verum etiam monachos Silvenses laudat, quod ceteros ejus ævi viros religiosos regularis disciplinæ observantia & ordinis vigore antecederent. Ejus verba proferre juvat in beati abbatis ejusque filiorum honorem.* Beatus Geraldus de partibus, *inquit*, Gallicanis trahens originem, cujus vita coram hominibus laudabilis floruit, & speciosa, pretiosaque mors in conspectu Domini signis attestantibus radiat, & miraculosa refulget: qui ad partes Burdigalenses accedens monasterium Silvæ-majoris & a primo lapide fundavit, & regularibus disciplinis reformavit; hoc anno a domino Papa Romæ debita Missarum sollemnitate authenticatus, in catologo sanctorum meruit adscribi. Qualiter autem per Dei gratiam in prædicto monasterio super communes regulas monachorum ordo vigeat & ferveat, præconio famæ fidelius & efficacius, quam styli officio vestra magnitudo poterit edoceri. *Eosdem laudat Helia, qui tunc temporis Burdigalensis erat Archiepiscopus, quod spiritualibus semper essent intenti.* Scimus, *inquit in charta donationis ecclesiæ de Campanias*, & ex conversatione frequenti, quam circa vos habuisse dignoscimur, indubitanter agnoscimus, vos tamquam spirituales viros quæ Jesu-Christi sunt amplecti semper & quærere, & in iis quæ ad opera caritatis respiciunt vos jugiter exerceri, &c. *Idem ferme occurrit in variis cartis, quas non vacat singillatim laudare. Sed prætermittere non licuit insignem locum instrumenti visitationis a Simone Bituricensi archiepiscopo anno 1284. per provincias Bituricensem & Burdigalensem factæ. Ibi enim refertur, quod cum Archiepiscopus ad Silvam-majorem accessisset, coactus fuerit supra monasterii januam comedere, quod intra loci septa carnibus vesci non liceret; immo, ut ibi additur, cum monachi rescivissent abbatem sancti Sulpicii cum Archiepiscopo ad mensam sedere, & cum eo carnes comedere, hanc Regulæ infractionem ægre tulerunt.* Venit, *ut in ipso instrumento legitur*, dominus apud sanctum Geraldum, abbatiam Silvæ-majoris, & fuit ibi multum honorifice & sollemniter receptus. Sunt ibi monachi nigri, & est locus multum insignis: & quia non comeduntur in corpore abbatiæ carnes, dominus cum suis sociis comedit supra portam, & comedit ibi carnes. Et venerunt ad dominum quidam monachi inhibentes abbati sancti Sulpicii, ne carnes comederet ibi, quia ipse faceret contra constitutionem Ordinis sui. *Hic erat etiam extremis istis temporibus monachorum Silvensium fervor. Porro monasterium Silvæ-majoris etiamnunc celebre subsistit, nostræ Congregationi sancti Mauri unitum, ubi inter alia sacra cimelia servatur corpus beati Geraldi, in veteri theca laminis æreis & statuis deargentatis ornata inclusum. Sacrum vero illius caput a reliquo corpore sejunctum in vas argenteum, ejus effigiem referens, ab aliquot annis illatum est.*

Silvensium monachorum regularis observantia.

1. CHristianæ religionis habitum gerens, omnium Dei fidelium cupiens salutem, universæ Ecclesiæ salutem in Domino. Quoniam video multa præteritis acta temporibus chartulis commendata, ne oblivione deleantur, placuit quoque, ut quæ facta diebus nostris sunt, nostri officio ingenioli ad posteros transmittantur. Si enim illi patres nostri, quæ solius jactantiæ causa fiebant, tanto sudore nobis curavere notificare, quanto magis nos quæ Dei sunt, ne silentio deprimantur debemus elaborare. Igitur eorum exempla in bonum nobis vertamus, & quod illi ad humanum favorem, nos ad gloriam faciamus divinam. Aggrediamur itaque quod incœpimus enarrare & non nobis dulce sit amplius accepto opere evagari. Primum quidem factorem omnium & Redemptorem deprecamur, ut nobis mare tantum ingredientibus manum dignetur porrigere, quatenus qualiter beatissimus Geraldus Silvæ-majoris abbas primus in ejus vitæ exsilio vixerit, quantasque tentationes ei antiquus hostis intulerit, quamque fortiter contra ejus tentamenta, auxilio munitus divino, pugnaverit, quantamque misericordiam ei Dominus omnipotens contulerit, si non ut deceret, qualicumque saltem modo explanantes, caritatis carina subvecti, velificante fide, sancti Spiritus gratia carbasa nostra perflante, per justitiæ semitam ad portum salutis valeamus pertingere. Proinde lector imitetur in Dei servo constantiam, in infirmo patientiam, in patiente longanimitatem, in longanimitate irremissum tenorem: nec præjudicet nimietatem in dictis, quia nec digiti scripto, nec lingua valet ut est exæquate verbis; maxime cum idem vix ea voluisset referre, ne utique ad laudem suam videretur proferre. Non ergo notetur in eo aliqua falsæ laudis opinio, quia non ad suam, sed ad Dei gloriam facta est hæc descriptio: nemini autem grave videatur vel indignum, tantum Spiritus-sancti habitaculum vocari sanctum, quia si cognovit & fecit justitiam, & vidit mirabilia magna & exoravit Altissimum, sine dubio inventus est in numero sanctorum. Quicumque hæc legerit, vel audierit, ignorantiæ scriptoris ignoscat, & non quali stylo, sed de quo; per quem factum sit opus (attendat, &) artificem codicis non requirat. Nemo enim sanum sapiens phalerata verborum figmenta * debet attendere, sed utrum Catholicum sit, quod attendit men-

Auctoris ætas.

* al. concinentiæ.

ANN. CHR. 1095

mentis intuitu subtiliter perspicere. Istius vero veritatis Deum imprecando testem, veniamus ad narrationem.

5. Aprilis. Geraldus Corbejæ natus.

2. Geraldus igitur Corbejæ parentibus non ignotis oriundus, in ipso Corbejæ cœnobio ad Deo serviendum a parentibus est traditus, ubi sic in sancta conversatione pueritiæ suæ annos exercuit, ut ab hujusmodi delectationibus, quas amplecti solent pueri, omnino alienus videretur, & ab omnibus, qui in hoc eodem cœnobio erant amplius quam coetanei sui, diligeretur. Hunc amabant pueri, quia pueros ad omne bonum invitabat: hunc juvenes diligebant, quia in eo totius probitatis & patientiæ exempla capiebant: illum senes mirabantur, quia eum ultra suæ ætatis vires eniti speculabantur. Quid ultra? Ita ab omnibus qui in cœnobio erant tam monachis quam laicis diligebatur, ut Deus in eo omnipotens & mirabilis prædicaretur. Nec mirum, quia quem Deus gratia perfuderat, necesse erat ut ab omnibus amaretur. In humilitate quippe persistens, quæ custos materque virtutum esse probatur, obedientiæ scilicet armis munitus, illum sequi studebat, qui usque ad mortem crucis Patri obediens, in hujus vitæ exsilio descenderat. Vere puer Altissimi effectus, in quantum poterat, Jesum in se mirabilem ostendebat. Quis umquam Dei mirabilia satis poterit admirari? Nihil enim est Deo difficile, vel in paucis, vel in majoribus sicut placuerit operari; quia sive puero, sive in quacumque ætate, necesse est omnes, si voluerit & juverit, ei omnino famulari. Audivimus sanctum Nicolaum ad matris adhuc ubera pendentem, quarta & sexta feria semel in die mammas bibere, & hac vice contentum tota die perseverare, & Dei opera considerantes non possumus conticere: hunc vero puerum nostris temporibus adeo benedictum talem se omnibus exhibere, ut ab omnibus amaretur audientes, non ausi sumus Dei mirabilia non prædicare. Laudemus Dominum in sanctissimo Nicolao, magnificemus etiam eum in hoc puero, tam mirabiliter sancti Spiritus gratia repleto: non autem illum sancto Nicolao audemus æquiparare, sed in utroque Dei mirabilia volumus prædicare. Mirabilis enim Deus in sanctis suis, & nunc & semper, & per infinita sæculorum sæcula.

Ibi in monasterio educatur.

S. Nicolao similis.

Fulconi abbati carus.

3. Temporibus autem illis, legibus mortis invidentibus, abbatem Richardum [a] Fulco ejusdem sedis & honoris sortitus est heredium. Postquam vero prædictus puer adolescentiæ annos ingressus est, non oblitus quæ in pueritia gesserat, ad altiora se extendit; & de virtute in virtutem Dei auxilio conscendens, omnibus se formam & speculum exhibuit. Justificationes Domini adolescentulus non obliviscens, ab ipso, ut viveret, intellectum expetebat, qui cum toto mentis affectu quærentibus dat affluenter, & non improperat. Vere quidem unus ex Agricolis, quibus vineæ commissa cura Dominicæ, qui fructum Domino suo congruo reportavit in tempore, talenti etiam commissi die noctuque incessanter meditans lucrum; & illius inertis servi, qui Domini sui pecuniam abscondit, metuens vehementer elogium, felix non desistebat exercere negotium: quatenus Domino suo, dum veniret, multiplicatum reportare posset talentum. Cum autem Abbas sub quo degebat, videret eum ita ut diximus ab omnibus admirari, secum cœpit ut sapiens meditari, quia in eo si viveret, boni aliquid excusaret; & Deum, cujus videbat quod erat donum, devote deprecari, ut conservaretur & in melius proficeret. Denique eum ad se adsciscens, famulatuique suo ut monachum addicens, cœpit ut solitus erat quocumque pro ecclesiæ suæ responsis necessarium habebat percurrere, eum sibi adjutorem, & in quibus poterat providum consiliatorem, deducere. Bonæ indolis adolescens corporaliter claustro egressus, & ad publicum productus, multis exemplum probitatis futurus, custodiam sibi Spiritum-sanctum constituit, qui eum ab omni concupiscentia sæculari immunem extorremque custodivit. Nam quocumque se verteret, ut in monasterio solitus erat, jejuniis & orationibus, ut tempus & hora patiebatur, intentus, omne psalmodiæ pensum, ne aliquando quod Deo promiserat deficeret, reddere conabatur; cum vero ad matris gremium expleto diligenter responso remeabat, parvipendens quæ foris viderat, vigiliis & ortionibus & jejuniis carnem fortiter affligebat.

Exterioribus præficitur.

4. Mirandis miranda succedunt: sic sæcularibus negotiis inerat, ut custodiam mentis non amitteret: sicque jejuniis & orationibus invigilabat, ut tamen ecclesiæ utilitatibus usquequaque discurreret. Si dictis evangelicis attendimus, non est mirandum: promisit enim Deus omnibus in eum credituris, se præsto affuturum: dicit enim in Evangelio: Nolite timere, vobiscum enim sum omnibus diebus vitæ vestræ usque ad consummationem sæcu-

---

[a] Richardum *beatæ* alias *felicis memoriæ*, abbatem appellat ipse Geraldus in lib. 1 Mirac. sancti Adalhardi, ubi plura de eo habentur, supra Sæc. 4. parte 1. pag. 361. & seqq. Fulco ei successit anno 1048. rebus præclare gestis celeberrimus, anno sequenti concilio Remensi sub Leone IX. interfuit. Eum multi ad annum 1097. pervenisse putarunt. At Evrardus ejus successor concilio Compendiensi interfuit anno 1085.

sæculi. Et alibi: Confidite, ego vici mundum. Et iterum: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos; & discite a me quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est & onus meum leve. Quas voces Dominicas adolescens supradictus intelligens, devotus acquievit, & ad eum ut ea promissa compleret gaudenter accurrit. Superbiam & pompam sæculi omnino derelinquens, ejus se totum præcepto humiliavit, & ut ovis mansuetus, Domini institutionibus nihil hæsitans mancipavit; cujus tanta fuit erga Abbatem subjectio, ut omnes præcelleret erga eum Abbatis dilectio: sicque licet impar, honor par tamen onus * erat, dum usquequaque præsens esset, sicut se habet illud ministerii genus.

ANN. CHR. 1095. 5. Aprilis. Joan. 10. Matth. 11. * Boll. oneri.

5. Et quia locus erat aliquantulum destitutus, penuria temporum a & tempestate bellorum, cœpit Abbas omnibus horis omni ingenio instare ad relevandum. Non nox, aut æstus diei, aut hora edendi aut bibendi remorabatur eos ab utilitate loci: mutata est omnis pristina consuetudo, aliquando horam præveniendo, aliquando jejunium protelando, aliquando plus solito, aliquando minus sumendo, & insuper naturam dormiendi inæqualiter transgrediendo: quod nequaquam fieri potuit sine gravi periculo. Hac ergo mutatione uterque magnam infirmitatem incurrere; sed majorem juvenis, quia immaturior erat moribus & ætate. Talem enim & tantam infirmitatem incurrit, qualem & quantam nullus hominum explicare possit, non lingua, non scripto, non alicujus tractitationis * modo. Modus enim non erat aliquis infirmitatis, quem ferre nequiret, nisi Dei clementia (sustentus) mortalium aliquis. Habebatur autem in capite, qui locus quantæ gravitatis sit, in hoc apparet, quod ea pars corporis cetera membra solet dirigere; nec est aliqua hujus infirmitatis comparatio, ubi videlicet, si fieri posset, decapitatio unica videretur doloris remissio. A mento denique usque ad verticem non ferri, sed quæ gravior erat, infirmitatis ligatus vallagia, nusquam capus nisi cum totius corporis circumferre valebat machina. Omnes adamantinæ venæ capitis torquebant juvenem sine intermissione, nulla doloris requies, omnes horæ diei inæquales; omne tempus importunum, omnis locus auctor dolorum. Si enim exiret ad solem, videbatur sibi videre totum mundum vertentem; si respiceret cælum superius, videbatur sibi ruere super caput inferius; si equitaret, videbatur sibi suspectus ne in præceps caderet; si sederet in tecto aut in monasterio *, videbatur sibi quasi totam molem ædificii sustinere capite suo. Existimabat autem hanc se infirmitatem incurrisse, insueta videlicet cibi potusque & somni mutatione; sed, sicut monstrabitur in sequentibus, revera fiebat summi Judicis præjudiciali voluntate, quamquam hæc omnia peccatis suis studeret imputare: & quoquo modo fieret, nemo erat conscius quanta angustia laboraret, excepto uno servitore suo æquivoco suo, quem ea adsciverat sibi familiaritate, ut sibi succurreret in hoc præjudicio. Remanserat siquidem in juvene quidam pudoris respectus, cum cetera omnia laterent, præter quæ portendebat suffusio oculorum, & mæror languentis vultus. Omnibus enim devitabat conscientiam suam insinuare, ne mollior * fieret ipsa infirmitatis devotione. Quid ergo faceret, quo se verteret? erat miseriam & dolorem videre, florem scilicet primæ juventutis non sine gravi damno marcessere. Si quis enim videret oculos lacrymis suffusos *, & vultum dolentis mutantem colores varios, non illi dubium esset, quanta angustia & tristitia eum interius turbaret.

Nimium fatigatus. Capitis dolorem incurrit. * Boll. tractationis. * al. domicilio. * al. melior seu, vilior. * Cod. 1. suffosos.

6. Tandem non valens amplius ferre, cœpit sententiam medicorum inquirere; & quia quot homines tot sententiæ, unus afferit eum curandum venæ frontalis incisione, (alius) adhibendo potiones & totius species medicinæ. Quæ omnia ille ferebat patienti animo. Si enim vivus arderet, haberet quasi pro remedio, cum omne ingenium & industria medicorum cederet e contrario. Quid enim illi proficerent hominum medicinæ, quem Deus sancti Adalhardi curandum reservabat magnificentiæ *? Multa itaque sine utilitate sui medicis expendendo, cœpit excogitare, quia non est Deus ut homo; &, quicumque sit medicus, Domini est salus; quamobrem crescente infirmitate in deterius, spem suam omnem tollit ab homine, & Deum quærit medicum infirmitatis suæ. Denique præfato servitore suo tantum conscio, ubicumque valet, & quæcumque valet subtrahit ori suo, & in pauperibus ministrat Christo. Occasione medicorum ab amicis quæque valet accipit; & exinde tres pauperes ad imitationem Dominicæ cœnæ sibi constituens, pedes eorum quotidie abluit, lacrymis rigat, capillis & camisia tergit, mensam & cibos apponit: deinde projiciens se in eodem loco ante pedes eorum ad orationem, quasi ibi præsentialiter videret sanctam Trinitatem: „ Sancta Trinitas, clamabat cum lacrymis, aufer a me „ hanc quam ferre nequeo infirmitatem. Ubi est, Deus, promissum tuum? Quacum„ que hora me invocaveritis, dicam, Ecce adsum. Ubi sunt tot misericordiæ, tot mi„ serationes, tot clementiæ tuæ? Sed suffers, quia pia intentione differs.

Ad medicos frustra recurrit. * Infr. n. 14. A Deo medelam expectat.

7. Adhuc ergo recenti incisione plagarum & gravissima incensione arteriarum, abbas

a De his ipse Geraldus lib. 1. de Miraculis S. Adalhardi cap. 3. qui liber editus est Sæc. 4. parte 1. pag. 358.

ANN. CIRC. 1095 5. Aprilis. Abbatem Romam euntem comitatur.

Fulco statuens ire Romam ecclesiasticæ utilitatis & gratia orationum, prædictum juvenem secum monet ire ut fidelem amicum. At ille libenter obediens paratum se respondet, & si corpore, sed non bona voluntate deficiens. Sed cum Abbati ab exteriora videntibus suggestum fuisset, quod juveni itineratio tanta periculosa foret, iterum ut quiescat amabiliter monet. Ille vero humiliter totus obsistit, ea tantum intentione, ut si humanis decederet, Deus misereretur ejus animæ. Si autem Dei clementia Romam pervenerit, a sancto Petro, cujus erat servus, misericordiam sanitatis imploraret. Quid ergo? vicit humilitas in isto, amicitia in illo; prædatur amicos, diripit ab eis diligenter nummos, de quibus per viam relevet aporiatos. Ita viam ingreditur, & quod sanissimus quispiam vix valeret, infirmus aggreditur, laborat dolore plagarum, & nimietate infirmitatum. Semper solus retrorsum equitabat, quia quæ levamen esse deberet, etiam loquela sociorum sibi gravis erat; utpote qui, nisi Dei se clementia detineret, pæne extra se aliquando fiebat. Cumque tamen obviaret pauperibus, virtute qua poterat, descendens de equo nummos & seminummos clam claudebat in eorum manibus; & dulciter exosculans, quasi ad præsentem Deum *, ut veraciter erat, cum gemitibus & lacrymis clamans ajebat: Domine Deus, succurre mihi in cunctis tuis miserationibus. Et sic ascenso equo stupefactus ibat, menteque, quæ sana tantum remanserat, semper hærens Deo.

* al. Dominum.

8. Pervenitur ubi dicuntur sancti Dionysii hospitia, adhuc celebrata ex nomine ejus, ibique servitor cui deputatum erat, respectis ut solebat incisionibus, heu, domine, ait, res tua quotidie cedit in deterius. Non poteritis viam perficere; necesse est vos cum seniore nostro consilium habere. Deinde Abbati suggessit. Abbas tristis fratrem accersivit, ut ibi remaneat, aut electis quos malit hominibus redeat retro, omnino monet, precatur & consulit. Hoc autem dicebat, cum adhuc interiorem infirmitatem nesciens, tantum exteriorem videbat: celaverat enim sicut & reliquos rem suam Abbatem suum, ea videlicet causa, ne impediret iter cœptum. Cujus monitioni humiliter obsistens omnimodis precibus: Non, ait, domine, causa retrogradiendi, sed causa proficiscendi, si Deus & vos permiseritis, sum hoc iter aggressus. Veni jussioni vestræ obediendo, præter eam etiam alia restat necessitas in supplendo. Quapropter precor in Dei amore vestram paternitatem, ne reditu eam imponatis mihi, cui contradicere non valeam, jussionem. Ad hæc videns Abbas perseverantiam juvenis, annuit ejus voluntati & desiderio bonæ intentionis. Cum autem ad montem Jovis * pervenissent, ascendit montem non tantum Jovis sed etiam Bardonis, nec equo sed pede; nec animæ tantum causa, quantum flectendæ pietatis Dei recuperanda salute. Tanta erat vis doloris, tantus amor adipiscendæ sanitatis: in cujus comparatione viluerant omnia, quæ creaverat Conditor orbis. Ubi vero ascendit Gaudii montem, nudis pedibus & cuculato capite incedens, lacrymis & singultibus occulte pascebat dolorem.

* Mont-joux. Alpes conscendit.

Romam pervenit.

9. Pervenit Romam, cujus ardens desiderio, quot passibus, tot angustiis quæsierat eam: quæritur hospitium, itur oratum. Quis posset referre quantas lacrymas ibi fudit ante Dominum suum? Non eget referre, si quis amorem & dolorem, desiderium & infirmitatem velit conferre. Manserunt ibi diebus octo, ubi juvenis satisfacere putavit lacrimis suis & voto; sed quomodo satisfaceret, quamdiu eum tanta angustia premeret? Veniebat quotidie ad ecclesiam, & quasi ore ad os deberet colloqui sancto Petro, lumbo tenus intrabat sanctuarii arcam *a*, ubi pulsans fidei pietate, non solum affectu cordis, verum etiam motu corporis, patefactis memoriæ ostiolis, Deo & sancto Petro solis testibus, omnia illic lavit, rigavit lacrymis & fletibus: aliis dormientibus ipse vigilabat, & clam surgens, locatis *b* custodibus, sanctum Petrum revisebat. Erat autem hæc summa petitionis suæ, ut si non mereretur adipisci salutem, impedientibus peccatis suis; vel hanc sibi Petrus impetraret veniam apud clementiam summi Judicis, nec illam quæ adhuc erat scintillam amitteret sanæ mentis. O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia tua, Domine! Non vis dare Petro Romæ, quod reservabas sancto Adalhardo Corbejæ.

In Apuliæ itinere.

10. Expletis itaque octo diebus, gratia ecclesiasticæ utilitatis tendit abbas ulterius sanctum Leonem papam, qui tunc erat versus montem Garganum, secutus. Illuc etiam, licet deficiat corpus, juveni tamen amplior crescit animus sequendi, non amittendo infirmitatem, sed admittendo in deterius: unde si prius graves, postmodum sustinuit angustias graviores. Quia enim inter Romanos & Apuliones inhorruerat solito superius * tempestas bellorum, cum maximo periculo, equitantes quotidie exspectabant fortunæ eventum. Nec defuit fortunæ stropha, incidentes quippe in latrones omnia sua perdidere. Abbas projectus de equo, nusquam terrarum non fuisse voluisset tunc libentius quam illo. Geraldus quoque, sicut semper solebat, retrorsum solus & pendulus equitabat, aurum etiam & argentum abbatis secum habebat; sed quid faceret? quomodo evaderet? Invaditur, de equo projicitur, distrahitur, impellitur, spoliatur; & ad augmentum infirmitatis, etiam graviter flagellatur. Sui quippe, ut melius quisque poterat, fugiebant; nihil putantes per-

* Boll. asperius.

A latronibus invaditur.

a Per fenestram quæ ibi habebatur. V. S. Gregor. Turon. lib. 1. de Gloria Mart. cap. 28.

b Id est pretio sibi conciliatis. nec est necessaria, uti censuit Papebrochius, hujus vocis mutatio in *lucratis*.

ANN. CHR. 1095

perdidisse ex eo quod adhuc vivebant. Recuperatis vero equis per quemdam militem, pervenerunt ad montem Casinum, ubi juvenis iterum pedes cum lacrymis requisivit sanctum Benedictum, cumque ibi morarentur biduo, abbati ipsius loci infirmitatem suam intimavit ex consilio. Cui ille cum lacrymis & suspiriis condolendo: Heu, frater, ait, sub quanto laboras periculo! eamdem, quam & tu pateris infirmitatem, quidam ex fratribus nostris incurrit, quam tanta afflictione & tanta passione miser sustinuit diutius, donec modo ad ultimum omnis sensus & omnis humana intentio sibi non sine maximo damno decurrit. Ad hæc ille stupefactus, a quo speravit discedere consultus, recessit desperatior factus.

5. Aprilis. Casinum invisit.

11. Pervenitur ad montem Garganum, ut devotius potuit, oravit Michaelem archangelum; stilla guttantis aquæ multoties respersit caput suum. Sed quid plura? Occulta sunt judicia Dei: non sanctus Michael in suo Gargano, non sanctus Benedictus in suo Casino, non sanctus Petrus in sua Roma; quod sanctus Adalardus promeruit de hac re in sua Corbeja. Invento itaque papa Leone, omnimodis satagebat, quatenus, apud eum sarcinam peccatorum suorum posset exonerare: sed cum non esset accedendi locus, nec commorandi speciale tempus, cœpit contristari & æstuare, si quo modo ad exitum rei posset pervenire. Interea videt quemdam pontificem, nomine Hubertum [a], cui omnem suam conscientiam patefecit, infirmitatem qua laborabat, aperit; quomodo relicta medicina, omnem spem suam commisisset custodiæ spirituali. At ille temperans modum pœnitentiæ pro modo infirmitatis, laudat propositum juvenis, hortatur insistere cœptis, imperat ne amplius quid faciat sine licentia Abbatis. Ita confecto negotio, utrisque a Papa etiam Sacerdotibus effectis, se cum Abbate suo, reditur Corbejam non sine magno vitæ suæ periculo. Jamque de corporis sanitate desperatus, animæ quærebat salutem attentius; eleemosynis instare, pauperibus deservire, ecclesiis inhærere, missas, quia noviter ordinatus fuerat, frequenter celebrare; quarum etiam Eucharistiæ dum adstaret, ita præ angustia infirmitatis stupefactus reddebatur, ut nisi Dei clementia, quem inter manus tenebat, teneretur *, totus extra se fieret.

Montem Garganum.

Fit sacerdos. Corbejam redit.

** al. tueretur.*

12. Taliter expleto anno postquam a Roma rediit, custos ecclesiæ, qui tunc erat, humanis decessit, cui Geraldus in obedientia successit. Successit obedienter, licet ab ipsa impediretur infirmitate, non aliqua, utpote qui seipsum non habebat, illectus cupiditate; sed ut tali obedientia promereretur a Deo gratiam salutis recuperandæ. Nec deerat tantæ voluntatis occasio, obsistentibus temporibus priorum proposito. Templum quippe noviter fundatum ex toto desertum erat [b], ovibus & porcis & pecoribus patebat, quasi platea aquis pluvialibus ita plenum erat, ut anseres & anates natarent per illud; pro pavimento habens unius cubiti sterquilinium, omnibus erat fastidio, omnes transeuntes movebant caput super eo. Huic operi juvenis cœpit instare, si quo modo divinum respectum ad suam miserationem posset inclinare; & licet impediretur penuria temporum, tamen sibi providente Deo, purgavit templum, composuit sedilibus, & ornavit desuper columnulis cum basibus chorum, purgavit cryptam & deambulatoria, aptavit in suis locis decenter altaria. Quid amplius moror? Monasterium quod jam diu ab omnibus dimissum erat, infra tempus sat modicum ita coaptavit, ut ad Deo serviendum videretur idoneum, & tantæ Congregationi valde necessarium. Quadam vero die fratres, qui majoris in cœnobio consilii erant, videntes monasterium, ut diximus, optime apparatum, Abbatem adeunt, ad videndum quæ viderant adducunt; consilium tribuunt, ut corpora sanctorum qui in monasterio vetusto erant tollerentur; & in loco, quem Geraldus sat convenienter mundari fecerat, cum summa veneratione collocarentur. Consilium datum est & probatum, & quæcumque deerant ad hoc inquiruntur, & omnia, ut diximus, cum gaudio & Episcoporum vicinorum confirmatione & populi firma attestatione adimplentur; sicque juvenis magis ac magis in opere suscepto desudans, omnibus necessariis adornavit, illo subministrante, cujus hæc agebat desiderio & amore.

Fit sacrista.

Ecclesiam exornat.

13. Proficiebat quidem in voto, sed nullo adhuc infirmitatis levabatur remedio; non ideo tamen desistebat, & summæ sacrarium pietatis pulsans, regno Dei vim faciebat. Opportunitas quoque ecclesiæ & orationum præsto eum assidue habebat & intentum, nulla exsistente mensura veniarum, in tantum ut digitalibus juncturis nodi insurgerent, & petra durius callum. Quæ enim esset mensura ad Deum clamandi, cujus * nulla erat infirmandi? Videns denique preces suas nihil adhuc proficere, & omnes labores suos, quantum ad hominem, incassum ire, divina animatus inspiratione sanctum Adalhardum præter omnes & super omnes omnimoda aggreditur petitione; cujus assistens altari, usque ad desperationem jam confusus, miserabili compunctionis humilitate in omnes preces redditur diffusus. Verum, illo desuper miserante, qui appropinquat contribulatis corde, pervenit ad hoc, quod si prius fecisset, Dei clementia jam liberatus fuisset. Sancto enim Adalhardo vovet laudabile votum, se scilicet pro posse semper & ubique magnificare nomen

a Ed. cui.

S. Adalhardi implorat opem.

[a] Sic Corb. Silv. 1. *Robertum*, alii *Ubertum*, Menardus *Gubertum*: quem Papebrochius suspicatur fuisse archiepiscopum Sipontinum.

[b] Ecclesia Corbejæ principalis igne succensa fuerat tempore Richardi abbatis, ut ipse Geraldus narrat lib. 1. Mirac. S. Adalhardi supra laudato in notis ad num. 5.

ANN. CHR. 1095 5. Aprilis.

men ejus gloriosum, si sibi impenderet dignationis suæ auxilium: quo se ubi voto ligavit, paullisper solutionem infirmitatis sentire cœpit. Sicque divina clementia ad petitionem quotidie magis ac magis animatus, aliquando post completam *a* coram altari se effundens in omnium orationum affectus, usque ad singultus verba interrumpentes, pene liquescebat in currentes lacrymarum fluctus; tandem laxata vox invenit iter, gemitusque soluti in hæc verba prorumpunt. Sancte Adalharde Christi amice, suscipe me miserum ante omnes & post omnes confugientem ad te.

14. Ubi ergo satis est visus sibi idoneum instruxisse sanctum Adalhardum apud judicem Christum, surrexit, faciem tersit, & gemebundus rediit ad lectum suum; cumque ibi sederet, adhuc singultiens & amens, ex parte altaris specie fulgurea advolavit splendoris globus, qui reverberatis ejus oculis, illustravit totum corpus ejus. At ille stupefactus hæsit, cum subito ruptis infirmitatum nodis, inter cutem, & quasi quibusdam chordulis, caput ipsum ingens crepuit: & non ferens dolorem, Sancte Adalharde succurre, miserabili voce clamavit; moxque sub silentio se repressit, quia cum ipso dolore virtutem in se factam sensit. Sicque liberatus ab ipsa infirmitate, cujus liberationis desiderio tanto erat fatigatus tempore, laudavit liberatorem libera voce; nec defuit voto, quod paullo ante voverat sancto: ubicumque enim potuit, gloriam ejus exaltavit, exaltando etiam taliter magnificavit. Vitam ipsius, apostrophis elegiacis & superfluitate sui offendentem animos legentium, exstirpari fecit ex ipsis sentibus superfluitatum, & plane reductam ad florem historiæ mystice hexametro decoravit *b*. Festivitatis ipsius parum quid fiebat memoriæ, sed compositis antiphonis & responsoriis, alta & digna fecit venerari celebritate: nec absque plurimorum invidia, quos tamen agente Deo & sancto mirabilis redarguit victoria. Multis signis illustraverat oculos adhuc viventium (sanctus Adalhardus) quæ omnia tradiderat oblivioni negligentia eorum, quæ etiam juvenis diligenter ab eis qui viderant & in quibus facta fuerant, exquisivit (Geraldus,) exquisita postea litteravit.

Qui eum sanat.

Ejus laudes Geraldus celebrat.

15. Vir itaque Domini, ut recedente claritate cognovit se ab infirmitate liberatum, & gratia divina, ut diximus, tam mirabiliter visitatum, memor Evangelici eloquii, Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit, se indefessum in Dei servitio exhibuit, & ante sancti Adalhardi & alia ecclesiæ altaria, amplius quam antea fecerat, se mactare cœpit. O virum laude dignum, quem nec infirmitas aliquantisper a Dei servitio retardavit, nec sanitas tam mirabiliter recuperata extra se elevavit! O Domini & Salvatoris nostri clementia usquequaque prædicanda, quæ in infirmitate sustinuit servum suum, ne deficeret; & sanitati restitutum, misericorditer conservavit ne superbiret! Prædictus autem vir de beneficio sibi a Deo collato se non extollens, sed semper fragilitatem suam recognoscendo in humilitate persistens, e recto non deviavit itinere; sed ad anteriora progrediens, animo & conversatione in monte Domini constitutus, ad cæli palatia capescenda se omnino animavit. Legerat enim Dominum in Evangelio dicentem: Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis. Hac voce Dominica confisus Dei servus, non cessabat petere ut acciperet, satagebat quærere ut inveniret, nitebaturque pulsare, ut ei Dominus dignaretur aperire. Quod & factum est. Infirmabatur enim, ut diximus, infirmitate gravissima, & ad petitionem suam liberavit eum mirabiliter misericordia divina; quæsivit ut eum visitare dignaretur gratia sancti Spiritus, & invenit eam in conspectu oculorum Altissimi; aures ejus precibus & lacrymis non cessabat pulsare, & ipse misericordiæ suæ viscera dignatus est aperire.

Matth. 24.

Luc. 11.

16. Quodam autem tempore videbatur ei per somnium, quod ipse ante oratorium sancti Michaelis, quod in ipso monasterio est, consisteret, & Dominus Jesus-Christus, interius cum Angelorum & Archangelorum multitudine infinita & omnium Sanctorum, se ad Missæ celebranda mysteria præpararet. Assistebant Angeli, ministrabant Archangeli, & ea quæ tanto mysterio erant necessaria præparabant: cumque omnia ministrassent, & ex utraque parte in modum Cantorum in choro consistentium Sancti, qui cum eo erant collocati essent, ipse Dominus Jesus cœpit inquirere, utrum omnes convenissent, qui debebant convenire. Illis autem respondentibus & dicentibus Domino: Adsumus; dixit, Non, quia frater ille nondum ingressus est, qui stat juxta ostium exterius: sicque eo præcipiente est adductus, & in medio collocatus, & tunc procedente Domino ad Missæ celebranda Mysteria, inceptum est officium: *Gaudeamus omnes in Domino*, & sic ad finem perductum: sicque visio illa evanuit; & frater evigilans quæ viderat secum pertractare cœpit. Cognovit satis evidenter, quia Deo in actibus suis placeret; & si prius in ejus servitio se devotum tenuerat, postea severius corporis & animi motus cohibere cœpit.

Visione divina recreatur.

17. Alio quoque tempore erat, sicut sibi videbatur, in sancti Petri monasterio Corbejæ, & ante crucem, quæ in medio ecclesiæ est, consistebat; & multitudo virorum & mulie-

Alia visio.

a Id est post Completorium, nisi fallor. Alterius tamen vitæ auctor, qui nullam S. Adalhardi mentionem facit, id post celebratam a Geraldo missam contigisse scribit.

b Vitam S. Adalhardi primo scripsit S. Paschasius Radbertus abbas Corbejæ celebris, quam sicut & illam, quæ a Geraldo scripta est, simul cum ejusdem Sancti duobus miraculorum libris, quorum primi auctor est idem Geraldus, edidimus Sæc. 4. parte 1. ad annum 826.

AN. CHR. 1095 5. Aprilis.

mulierum tanta convenerat, quod, sibi sicut visum fuerat, totam ecclesiam compleverat; & ita eo ante crucem consistente, omnique populo versus crucem aspiciente, imago Domini, quæ in cruce erat, descendit de cruce, & ad eum qui in medio populi erat appropiavit; eumque blande ac leniter convocans suo nomine, caput suum manu sua demulcere cœpit, dicens: Confortare, fili, in Domino & in potentia virtutis ejus: & sic discedens ab eo, videntibus omnibus, sicut primum fuerat crucem, ascendit. Quo facto frater evigilavit, & multum anxius pro hoc quod viderat, Deum, ut sibi visionem prosperam faceret, obnixe deprecari cœpit. Venit autem sibi in animo, quia loca Sanctorum, qui ultra mare requiescunt, vellet visitare, & ad sepulchrum Domini eum in Jerusalem adorare. Cumque hoc qualiter adimpleri posset in animo volveretur, audivit quia in eadem qua ipse manebat villa, quidam viri fideles iter suum appararent, quatenus ad sepulchrum Domini adorare potuissent. Quo cognito, lætus vehementer effectus, omnipotenti Deo gratias reddidit, qui consilium ad hoc quod volebat necessarium ministravit; sed quia sub Abbate & Regula in monasterio degebat, valde sibi incommodum videbatur, si sine ejus consilio & licentia faceret quod facere nitebatur. Adiit ergo Abbatem, voluntatem suam aperuit, postulans & multum rogans, ut ei licentiam daret. Abbas autem videns intentionem fratris, & metuens ne alicubi in itinere vel inclusus vel eremita remaneret, abnegavit, & eum ab intentione hujusmodi si posset revocare tentavit. Sed quia plantatio quam plantat Deus nequit eradicari, vir sæpe nominatus ab intentione sua non recessit; & quod per se non poterat, postea multorum sanctorum virorum precibus impetravit. Tandem Abbas annuit, sed ea conditione, ut si Deus posse concederet, ad eum sine dubio repedaret. Vir autem venerabilis accepta licentia obedientiam suscepit, iter suum apparavit. Dei gratia loca sanctorum multorum visitavit, ad sepulchrum Dominicum, quod super omnia cupiebat, adoravit; ad propria, sicut Abbati suo promiserat, repedavit. Quanta in itinere pœnarum cruciamenta sustinuit, non est nostrum exponere; quia ad ea quæ inter nos Deus per eum operari dignatus est, vix sufficit lingua balbutire. Ingressus itaque monasterii claustrum, cœpit in Dei servitio se exercere, & quæ de ejus mirabilibus audierat & viderat, ad memoriam revocare.

Jerosolymam ire disponit.

Quod exsequitur.

18. Interea quodam fratre suo carnali *a* de hac vita egresso, qui curam fratrum in monasterio sancti Vincentii apud Montem Laudunum susceperat, ad abbatiam provectus est: quod invitus diuque renitens suscepit; & quamvis non esse parum fratribus præesse cognosceret, vellet tamen, nollet, obedivit. Collo autem oneri tam gravi superposito, non se oblivioni tradidit, sed quantum poterat, se formam & speculum discipulis suis exhibuit. Fratres vero, qui sub eo erant, plus terrenis commodis quam cœlestibus intenti, moribus ejus non bene conveniebant; sed sicut legitur de sancto Benedicto *, sanctis ejus monitis contraria sentiebant. Cumque conspiceret eos ut volebat sine peculiaribus esse nolle acquiescere, ad sanctissimi patris nostri Benedicti exemplum cogitavit eos dimittere, & secum habitare. In monasterio autem suo erat vir sanctissimus inclusus *b*, a quo consilium, quomodo quos ad regendum susceperat dimittere posset, requisivit: qui satis idoneum & sibi valde necessarium dedit. Milites vero secundum sæculum non ignobiles ad eumdem inclusum venerant, de peccatis suis, apud eum conquerentes quia sæculo amplius servire nolebant, confessi fuerant, & ab eo quomodo id facerent consilium poposcerant. Sanctus autem vir & Abbatis supradicti animum cognoscens, & desiderium militum cognoscens & intelligens, in unum omnes congregavit, consilium utrorumque aperuit, & laicos quasi fidei rudimenta suscipientes, sanctissimi Abbatis providentiæ commendavit. O Christi pietas inenarrabilis! o Salvatoris clementia incomparabilis! Famulis suis se toto corde quærentibus, ad sæculi blandimenta superanda magistrum, qui eos præcederet, ministravit; servoque suo, ut sibi devotius deserviret socios & discipulos aggregavit. Talibus vero conjunctis in Domino, Abbas non immemor fratrum quos ad regendum susceperat, Episcopum * a quo abbatiæ onus habebat adiit, eique quale consilium quæsivisset aperuit, onus regiminis, quod ab eo habebat, ejus providentiæ dereliquit.

Reversus fit abbas.

* S. Greg. l. 2. Dial. c. 3.

* Helinardum.

19. Taliter vero Christi tirones Abbati sanctissimo subjiciuntur, & sancti patriarchæ nostri Abrahæ exemplo de terra & cognatione sua egrediuntur. Fit conjunctio lætabunda, fit exsultatio jocunda; exsultant de magistro discipuli, gaudet magister super discipulos: exsultat Abbas super societatem a Deo sibi tam mirabiliter prævisam: lætantur tirones Christi, quia vident & cognoscunt non ab homine, sed a Deo quæ desiderbant omnia sibi provenire juxta voluntatem suam. Sæculi itaque honore deposito, viam qua Christum sequamur ingrediuntur, & usque ad beati Dionysii domum, quem locum sibi delegerant, undequeque conveniunt. Adorata igitur ad sanctorum Martyrum sepulchrum Salvatoris cle-

Abbatiam dimittit.

a Is erat Reginerus. Abbatia S. Vincentii in altero montis Laudunensis brachio sita, hodieque subsistit Congreg. S. Mauri aggregata.

b Hunc Bollandus suspicatur fuisse S. Arnulfum postea episc. Suessionensem; sed fallitur. Nam inclusus hic memoratus in monasterio S. Vincentii degebat, ut legenti patet, quod de S. Arnulfo dici non potest. Hunc potius crediderim fuisse Ebroinum, de quo infra num. 22.

AN.CHR 195 5. Aprilis. Varia loca SS. visitat.

clementia, eorumque Martyrum & aliorum Sanctorum patrocinia suo auxilio convocant, Christi duce providentia, Aurelianis ut ibidem ad sanctæ Crucis adorent ecclesiam *a* dirigunt vestigia. Cumque & inde discessissent, & Turonis, ubi sanctissimi confessoris Martini corpus requiescit, appropinquassent, peregrinos qui a sancto Petro Romæ remeabant invenerunt; qui ab eis unde essent, aut quo irent, vel quid in animo versabant per omnia scrutati sunt. Patefacto igitur eorum desiderio, adeunt Abbatem, rogantes ut ad eorum fines iter suum dirigeret: quatenus de substantiis suis in alodiis, quæ Deo disponebant dare ad Deo serviendum, ecclesiam construeret: quod & factum fuisset, nisi Deus eorum habitationem alias disposuisset: & quia Deus voluit, peregrini in viam suam abierunt; Abbas vero & socii sui Pictavium Deo ducente pervenerunt.

Pictavum advenit.

20. Ingressis autem illis civitatem, ecce comes Pictavium, Wido *b* venerabilis, Dei provisione ex altera parte advenit: quod cum Abbas cognovisset, sperans sibi non absurdum, si cum eo loqueretur, venit ad eum, monens socios ut se sequerentur. Cum autem eos Comes conspiceret, resalutavit; & unde venissent, aut quo ire vellent diligenter inquisivit. Cui Abbas omnia quæ in animo habebat aperuit, & quod de terris suis & cognationibus suis egressi Dominum sequebantur adjecit. Cognita autem Comes eorum voluntate, & divina in hoc provisione, Abbatem & suos cœpit rogare, ut pro Christo, pro cujus cœperant hæc amore, quocumque in sua terra vellent remanerent; ipse vero consilium & auxilium suum sibi in omnibus curaret impendere. Dum vero de his ad invicem sermocinarentur, ecce quidam Burdegalæ præpositus, nomine Radulfus *c*, a Deo missus venit, & Comiti, si vellet, quod ad id idoneum locum eos deduceret, invitavit: unde Comes lætus vehementer effectus, Abbatem & suos ejusdem Præpositi custodiæ mancipavit, ut eos quasi se custodiret; & quemcumque locum in tota sua terra sibi deligerent, sine aliqua controversia nihil dubitans suo imperio concederet. Quid multa? Præpositus Radulfus suscepit eos gaudens, & ad locum, qui Silva-major inter duo maria nuncupatur, adduxit; & ecclesiam parvulam, non ex lapidibus, sed de terra constructam ostendit. Silva autem in circuitu tam densa vepribus & sentibus creverat, quod nullus ad ecclesiam appropinquare poterat, nisi gladio, aut alio aliquo ferramento prius iter fecisset. Ad hanc quidem ecclesiam dum Abbas & sui venissent, tantus eidem Abbati amor ibidem remanendi occurrit, quod se non alias iturum amplius, Deo, si sibi propitiaretur, promisit.

Excipitur a Comite Guidone. A quo commendatur Radulfo. Silvam-majorem adiit.

21. Tunc temporis autem terræ illius & dominus silvæ & possessor erat quidam miles Augerius *d* de Riontio, & cum eo alii quamplurimi, quorum nomina ipse cognoscit qui creavit. Cum omnibus vero sic Abbas egit, ut omnes locum Deo & sanctæ ejus matri Mariæ condonarent, & ab omni servitio solutum in perpetuum facerent; & ita sanctus pater Geraldus exhilaratus, ad ecclesiolam rediit, & deinceps construere habitaculum sibi & suis fecit. Quadam siquidem nocte cœpit Deum obnixe deprecari, quatenus si eorum ibidem statio sibi placeret, ostenderet, & omnes actus eorum secundum bonitatis suæ divitias in bonum dirigeret. Cumque orando defessus obdormiret, sibi videbatur, quia de parte Orientis currus, quem duo boves ducerent, veniret; post vero aliquantum tempus, duo boves mutabantur in equum unum, & equus eumdem tramitem quem boves gradiebatur: tamdem equus conversus in Dei Filio, ita suspenso ut pro nobis prius fuerat in crucis patibulo; inferior crucis pars tangebat terram, superior vero usque ad cœlum erigebatur *e*. Cumque sanctissimus vir talia respiceret, a loco in quo erat surrexit, & Christum sicut in cruce pendebat adoravit. Tanta autem & tam mirabili visione animatus Dei servus evigilavit, evigilans vero, & diu secum quæ viderat pertractans, quia Dei visio erat cognovit; & quia ubi fixum erat sanctæ crucis signum ibidem ecclesiam fundare debebat intellexit. Cognovit quoniam Deo iter suum & actio placeret, cujus dono & gratia fuerat quod eum taliter adorasset. His igitur peractis, milites qui cum Abbate venerant, adhuc laicali habitu induti, quia devoverant iter ad sanctum Jacobum, ingressi sunt, & tamen licentia ac benedictione Abbatis, sine cujus præcepto nihil facere promiserunt.

Quam a dominis obtinet. Visione animatur.

22. Tandem sua peregrinatione peracta, ad eum regressi sunt, & sancti Benedicti habitum devoti, ac Deo se ex toto committentes susceperunt. Si quis autem nomina eorum, qui cum Abbate primitus venerunt, cognoscere voluerit, sine dubio cognoscere poterit quicumque subscriptam paginam intelligens legerit. Geraldus abbas, & monachi

Ejus sociorum nomina.

---

a Ea est ecclesia cathedralis, hodieque sub hoc nomine celebris. quæ a Calvinianis diruta, tandem pristinum in splendorem restituta est paucis abhinc annis.

b Guido agnomine Gofridus, Guillelmi V. Aquitaniæ ducis filius, fratribus suis Guillelmo VI. Crasso, & Guillelmo VII. Acri in Aquitaniæ ducatu successit sub Guillelmi VIII. nomine. Obiit anno 1086. sepultus est in Monasterio novo Pictavensi, quod a fundamentis restauraverat.

c Hunc virum fuisse ecclesiasticum censuit Papebrochius; at ex altera vita, ubi dicitur *ministerialis*, certum est eum fuisse Burdigalæ a duce præpositum juri dicendo.

d Joannes Guisius *Ogerium* scribit. Riontium vicus erat tempore S. Gregorii Turon. cujus meminit in lib. de gloria Conf. cap. 48. postea in opidum crevit, quod hodieque celebre est vulgo *Rions* dictum ad Garumnam, quatuor circiter leucis supra Burdigalam, septem vero a Silva-majori dissitum.

e Alterius vitæ auctor; *Non tamen materialiter illa crux videbatur, sed erat quædam claritas formata in modum crucis, qua totum locum miri splendoris magnitudine illustrabat.*

AN CHR. 1095 5. Aprilis.

chitres, qui de monasterio, quod prius rexerat ipsius amore cum eo venerunt; unus Martinus, *a* qui postea ecclesiam S. Dionysii de Monte rexit, alius vero Ebroinus, qui de militari habitu egrediens, Dei amore inclusus *b* usque ad mortem fortiter pugnavit : tertius quidem Alerannus *c*, ipsius abbatis nepos. Isti tres monachi jam facti venerunt, & in loco eodem sicut Regula S. Benedicti præcipit professi sunt. Venerunt & alii quinque, qui adhuc laicali habitu induti, eum ut magistrum & patrem pro Dei amore secuti sunt. Ex quibus unus fuit Berlegius *d* nomine, vir bene morigeratus, in consilio providus, in sermone præclarus, armorum probitate strenuus, bonis omnibus in amicitia junctus, charitate fervidus, divitiis sæcularibus & dignitate ad plenum munitus : fuit enim Francigena, ex regiis militibus non infimus, ex Noviomo * civitate Franciæ oriundus, Castellani ipsius civitatis Germanus; hic autem quamdiu sæcularibus negotiis interfuit, omnibus qui cum eo erant ubicumque amabilis super omnes semper fuit, divitiis nimirum abundavit, & eas liberaliter, non ut earum servus sed ut Dominus, tractavit. In pueritia litterarum studiis datus a parentibus fuit, sed postquam adolescentiæ annos ingressus est, dimisso litterarum studio, militiæ inhæsit, nimirum quia nobilis & nobili genere ortus, animum suum non poterat ab hujusmodi exercitiis refrenare, præsertim cum videret æquævos suos talibus negotiis inclinari. Quid multa? militiam amplexus & armis militaribus suppositus, satis longo tempore se in militia exercuit, donec dextera Dei tactus, se non bene agere cognovit; arma deseruit, & iterum undis lachrymarum & confessione pura baptizatus, abbatem Geraldum in Silvam-majorem secutus, sicut evangelicus sermo monet & imperat, omnibus quæ possidebat, renuntiavit.

* Nojo-

23. Alius autem Wido de Monte Lauduno *e* civitate Franciæ, ita enim vocatur, oriundus, miles episcopalis, divitiis refertus, & nobilitate sæculi satis decoratus : vir iste virtutis erat consiliarius, animi sui rector strenuus, & in omni probitate elegantissimus. Teszo tertius, juvenis quidem, sed animo fortis; & quamdiu in sæculo conversatus est numquam arma sua alteri deseruit, nec timore militis unius umquam mutavit, sed semper ubicumque esset, victoriam & palmam acquirere super omnes socios elaboravit. Hic *f* autem Teszo, de quodam Galliæ castello, *Cuci* nomine, oriundus, bonæ indolis adolescens & nobilitatis fuit. Quartus autem Walterus, similiter de civitate Monte-Lauduno, vir militaris & probus, in opere & sermone discretus, consilio pollens, non aliquo superfluus, & in omni opere suo temperatus. Quintus vero Litherius *g* Laudunensis, similiter homo honestus & largus, in armis satis valens, omnibus serviens, omnes diligens, inter ceteros milites probitate inferior esse despiciens, semper ad majora militiæ exercitia se erigens; & quæ probo homini cognoscebat convenientia, omnibus modis ut poterat opere & animo capescens. Hii omnes digito divinæ miserationis compuncti, renuntiantes omnibus quæ possidebant, & de terris & de cognationibus suis egressi, Christum secuti sunt : & qui prius in vestibus pretiosis fulgebant, postea sordebant induti vestibus vilissimis : fiunt nemorum & silvarum fortissimi extirpatores, qui prius fuerant strenuissimi bellatores. In his ergo adimpletus est sermo propheticus, qui dicit : Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Hi numquam Scripturas legerant, sed tamen quæ Scriptura præcepit impleverunt; & quia prius illicita multotiens egerant, postea a licitis, ultra quam credibile sit abstinebant. Ab ipso etiam pane jejunabant multotiens in die; nec aquam aliquando sumere volebant, ut magis ac magis in se corporis voluptates refrenare potuissent.

Isai. 2. 3.

24. Igitur postquam B. Geraldus in loco eodem, ut supradictum est, ubi Dominum Jesum in cruce viderat in visione, & adoraverat, monasterium fundavit, de die in diem ipsum cœpit opus succrescere ac melius proficere, nec mirum : nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & omnis plantatio quam plantat cœlestis Pater non eradicatur, sed semper prosperat. O quanta reverentia ille venerandus est dies ab hujus patriæ incolis, quo beatus vir a Deo missus de longinquis terræ partibus huc advenit ! Anno siquidem ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo nono *h* cum sociis suis venit dominus Geraldus in Silvam-majorem in festivitate, ut fertur, apostolorum Simonis & Judæ. In secundo *i* anno incœptum est monasterium,

Monast. Silvæ-majoris construitur.

a Memoratur in Necrologio Silvæ-majoris die 16 Kalend. Julii.

b Idem, ut videtur, qui in monasterio S. Vincentii inclusus erat sub nostro Geraldo, de quo supra n. 18. Memoratur in Necrologio Silvensi 8. Idus Julii cum hoc elogio; *Obiit Ebroinus bonæ memoriæ socius B. Geraldi*.

c Hic fuit tertius Silvæ-majoris abbas, laudatur in Necrologio his verbis; 14. *Kal. Aprilis obiit domnus Alerannus, vir vita venerabilis, nepos beati Geraldi, hujus ecclesiæ tertius abbas, jacet in capitulo ubi accipiunt abbates vestes*.

d Menardo *Herlegius*. Desunt hic nonnulla apud Bollandum vitio scriptoris.

e Ipsa est urbs Laudunum in montis vertice sita. Est tamen in agro Laudunensi opidulum Mons in Laudunensi pago dictum, vulgo *Mons en Laonois*. Sed hujus Vitæ auctor supra num. 18. Montis-Lauduni nomine aperte ipsam urbem Laudunum, cui adjacet monasterium S. Vincentii, designat.

f Quæ sequuntur usque ad *Quartus*; desunt in edit. Castellum hic laudatum situm est inter urbes Laudunum & Suessionas, illi vicinius, sed in Laudunensi diœcesi, positum est in ipso vertice montis, ad cujus radices extat abbatia Novigenti. Dicitur Codiciacum, seu Cocejum, vulgo *Coucy*, quod potentissimos dominos Ingelramnos habuit, in historia celebres.

g Menardo *Lucherius*. Joanni Guisio *Eutherius*.

h Biennio citius Geraldum advenisse dicitur in chronico Malleacensi, ubi legitur; *Anno 1077. Giraudus cœpit ædificare cœnobium S. Mariæ Silvæ-majoris*. Vide notam sequentem.

i Idest altero post ejus adventum, scilicet 1080. sic enim legitur in veteri Martyrologio Silvæ-majoris 5. *Idus Maji. Inchoatio monasterii S. Mariæ & SS. Apostolorum Simonis & Judæ in Silva-majore, anno ab Incarnatione* 1080.

AN.CHR nasterium, v. scilicet Idus Maji, in honore Domini & beatæ Mariæ virginis & sanctorum Apostolorum Simonis & Judæ *a*. Fama itaque tanti viri per diversas regiones
195
5. Aprilis. se velocius extendit, populique in unum conglobati ad eum confluere cœperunt catervatim, ut illius fruerentur aspectu, & ejus prædicationis vomere dura eorum corda divinis gratiæ seminibus aptarentur. Erat enim aspectu angelicus, corpore castus, mente devotus, sermone facundus, diversis virtutum floribus adornatus, in oratione assiduus, signisque in vita sua plurimis decoratus. Ante adventum namque illius accolæ hujus patriæ rudes & quasi agrestes erant, & quid sanctitatis religionisque bonum esset minus agnoscebant; sed efferos eorum animos servus Dei electus, tam exemplis quam prædicationibus multoties mitigabat & eorum plurimos ad pœnitentiam confessionem-
44. que provocabat. Nam cum maxima multitudo ad eum, ut sua confiterentur crimina, sæpe venissent, hanc omnibus in commune pœnitentiam in remissionem peccatorum suorum injungebat, ut sexta quidem feria jejunarent, sabbato vero a carne abstinerent.

Miraculis claret. 25. Divulgata igitur sancti viri opinione per diversas regiones, quidam de episcopio Lemovicensi oriundus, ipsum cum fletu pro parvulo exorabat filio, qui tortos ac multum deformes a nativitate habebat pedes, dicens: O sancte Geralde, si ea quæ dicuntur de te sunt vera, aufer opprobrium domus meæ. Talia genitore prosequente, meritis servi Dei puer integerrimam adeptus est sanitatem. Pater itaque pro tantæ rei miraculo stupens, ac vehementer congaudens, puerum ipsum ad præsentiam hominis deducit, & com multa devotione pro accepto beneficio gratias egit. Nec illud reticendum, quod plerique morbidi aut febricitantes, si forte sanctificatum ab eo comederent panem, necnon qui de lapide trito, quem fratres paraverant ejus sepulturæ, bibissent, incolumes, ac Deo gratias sanctoque Geraldo referentes, ad propria læti revertebantur.

26. Cum vero per diversas Galliæ nationes prædicti viri Dei se fama diffuderat, quidam sancti Petri Carnotensis monachus, audiens illius præclara gesta, in suis precibus frequenter obnixe postulaverat, ut non ante videret mortem, quam hominis Dei frueretur visione & alloquio. Sed cum forte Anglicum mare disposuisset transmeare, ingressus navem, procellosis insurgentibus undis, naufragium pertulit. In mediis itaque
Monachum a naufragio salvat. fluctibus, submersis sociis, nave quassata & amissa, monachus involvitur, diemque cum sequenti nocte in tanto duxit discrimine. Cum vero huc illucque intumescentibus raperetur undis, nihilque aliud nisi mortem exspectaret imminentem, recordatus est inter ipsas pelagi angustias illius, quem angelicam in terris audierat ducere vitam, tantumque desideraverat intueri; imoque a pectore trahens suspiria: O sancte, inquit, Geralde, Dei summi serve, quem tantopere concupivi cernere, si quid potes in præsentia Dei, adjuva me, misertus mei. Talia illo frequenter ingeminante, statim navis volucri cursu adveniens, meritis viri Dei, de confinio mortis illum excepit. Hæc quoque retulerunt, qui monachum sancto Geraldo postea non sine magno fletu talia narrantem viderunt.

27. His igitur & hujusmodi virtutibus in vita vir Domini feliciter pollens, postquam multas de ore cruenti leonis & quærentis quas devoret, abstraxit animas, & tamquam lucerna supra candelabrum posita, quamplurimos ignorantiæ tenebris submersos, ad fi-
Moritur. dei religionisque lumen reduxit, annis maturus meritisque fœlix, Nonas Aprilis migravit ad Dominum *b*, sepultusque est in ecclesia, quam ipse fundaverat, ad dexteram partem altaris beatæ Mariæ. In ejus transitu non minima multitudo virorum nobilium, clericorum & laicorum, agricolarumque ac mulierum congregata est, qui ex oppidis ac villis, & etiam ex Burdegala urbe, illius audito recessu, confluxerant. Hi ergo in cœlum clamore sublato, laceratis genis, cum ingenti fletu piissimum patrem & recti itineris doctorem se amisisse dolebant, lumenque totius patriæ intimo ex corde extinctum fore amare deflebant. Itaque longum est, immo impossibile, explanare quanta per eum Dominus bona operari dignatus est, quanta mirabilia in vita sua ostendere, quanti de tenebris ad veram lucem, scilicet Christum, subtracti sunt. Pauca de plurimis signorum
* Bolland. signis &c. ejus * virtutibus, quæ post obitum gessit, ne omnino tacere videamur, succincte disseramus. Nam ea quæ in vita signa fecit, per negligentiam maxima ex parte oblivioni tradita sunt *c*. Domino itaque annuente, ipsiusque sancti meritis intervenientibus, sermo noster quem in honore ejusdem scribere aggredimur, bonum principium finemque accipiat.

Ejus miracula post mortem. 28 Tempore illo, quo beatus Geraldus adhuc vitales carpebat auras, quidam ab eo in

---

a Inter sacras reliquias, quæ in Silva-majori servantur, ex præcipuis sunt media fere pars cranii S. Simonis, & pars capitis S. Judæ, & cuspis lanceæ, qua Christi latus perforatum fuisse creditur.

b Fusius ejus mortem describit alterius Vitæ auctor, quem videsis apud Bolland.

c Idem testatur alterius Vitæ auctor.

in monachum receptus est, Petrus [a] nomine. Hic fuit ipsius diebus plurimis Capellanus, & ipse illius clausit oculos, ac sepulturæ cum aliis fratribus honorifice tradidit: hic jam grandævus, electione fratrum septimus ei successit in Abbatis dignitatem, multaque de ejus mirabilibus referens in diebus illis suis, tale perhibebat miraculum fuisse patratum. Consilium aliquando fratrum fuit, ut de sepulchro, in quo humatus primum vir Dei fuerat, transferretur. Congregato ergo Episcoporum, Abbatum, Clericorum & nobilium laicorum non minimo cœtu, levaverunt, ut decebat, viri timorati sancti viri ossa. Multa nobilium turba præsens ibi tunc aderat, & quidam ex populo vir fidelis inter ceteros quoque adstabat, magnopere procurans, si quomodo ex reliquiis aliquid accipere valeret. Tandem cum sancti caput ostenderetur populo, prædictus vir desubtus extendit vestem, unusque in ipsa veste ex dentibus casu cecidit. Quod videns homo, ad se vestem traxit, dentem abscondit, ac se bene remuneratum credens fore, recessit inde. Sed cum villam egressus paullulum processisset, nutu divino obstupefactus, huc atque illuc oberrabat, rectam non prævalens gradi viam. Intellexit denique meritis sancti, cujus ferebat reliquias, iter suum præpediri; reversusque, licet invitus, ad monasterium, rem Abbati fratribusque retulit, reliquiasque protulit; sicque lætus discessit.

AN.CHR. 1095 5. Aprilis.

Ejus elevatio.

Dens ablatus restituitur.

29. Adhuc [b] * quoque miraculi genus præfatus abbas Petrus narrabat. Quædam, inquit, nobilis mulier duos habens filios milites, beatum Geraldum quam maxime venerabatur, ac sæpe ad illius ecclesiam veniens, tam se quam filios attentius commendabat. Accidit vero quadam die, ut ipsius filii cum aliis militibus in exercitu procedere vellent; sed cum non eos mater eorum de exercitu retinere quivisset, illis jam ad proficiscendum paratis, positis in terram genibus, talia fertur filiis cum gemitu dixisse: O filii, Deo vos commendo & sanctæ Mariæ; & sancti Geraldi Silvæ-majoris custodiæ, cujus sum ancilla, omnino commendo. In procinctu itaque cum essent positi, quidam ex adversariis unum ex his lancea appetiit, & in corpore armis nudo hunc valide percussit: sed virtute Dei, meritisque sancti viri, cui mater illos commendaverat, nihil feriendo nocere potuit. Ferrum etenim lanceæ, licet multo conatu percussor in corpore ejus infixerit, ac si mollis cera esset, replicatum est; ut acumen ferri, quod prius rectum fuerat, post versus hastam retorqueretur. Audiens itaque mater tam admirabile factum, filiumque obtentu beati viri a morte ereptum, ad ipsius sepulchrum gratias oblatura cum filiis advenit; ferrum lanceæ secum detulit, multisque diebus supra sepulchrum sancti ipsum ferrum in testimonium virtutis pependit.

* ed. aliud.

Miles mire servatur.

30. In cœnobio Silvæ-majoris quidam ex fratribus corporis molestia tactus [c], ægritudine gravi laborabat: nam ad instar utris inflata cute totus vehementer intumuerat, nihilque aliud nisi mortem solam exspectabat. Sed cum nocte quadam anxius se sopori dedisset, ad beati viri sepulchrum se conspexit in visione assistere, tumuloque illius, ut sibi videbatur, patefacto, suam infirmitatem cum uno ex dentibus sancti frequenter signare. Evigilans autem, & quæ viderat secum pertractans, facto mane, quamvis gravi pondere fatigaretur ægritudinis, ad tumulum tamen viri accessit; magnopere implorans, ut suis meritis sibi gratiam sanitatis a Domino impetraret. Tali modo sanus effectus hoc nobis fideliter retulit.

Hydropicus sanatur.

31. Alio quoque tempore, frater quidam ejusdem monasterii [c] usque ad mortem infirmatus est. Nam sine voce fere triduo permanens, omnes nos, qui eum intuebamur [d], de sanitate sua desperare fecerat. Sed cum ad hoc venisset, ut de lecto eum ministri abstrahere usque ad terram in cilicio, ut est consuetudo morientium, deponere festinarent, tristis admodum factus se vertit ad parietem, Dominum ut sibi misereretur orare, sanctumque Geraldum prout poterat invocare cœpit in auxilium: &, sicut ipse perhibebat, cum oculos quasi obdormiens clausisset, ecce subito quidam senex, veneranda canicie ac decorus aspectu adstitit ei; videbatur autem sibi, quod non alius nisi vir sanctus esset, quem paullo ante invocaverat. Cumque idem senex infirmum tetigisset, & aliam in partem vertisset, extemplo ægritudine recedente, sanguinis copia ex illius emanavit naribus: sicque se a periculo mortis obtentu beati viri liberatum esse protestabatur.

Moribundus convalescit.

32. Aliud quoque miraculum, nimium quidem sed pietate conditum, idem sanctus operatus est. Cum mulier quædam ex longinquis partibus, consumptis omnibus quæ habebat, venisset ad monasterium illius, nomen ejus frequenter inclamabat; atque veluti vivens ipse in corpore præsens adesset, alimoniam sedulo ab eo petebat: cumque jam ad monasterii portam egressura propinquaret, duodecim nummos in terram jacentes reperit, quos accipiens cum gratiarum actione gaudens discessit.

Pauper nummos invenit.

33. Nec

[a] In catalogis abbatum dicitur Petrus de Ambasia. Fuit septimus Silvæ-majoris abbas, cujus epistolam Ludovico Francorum regi scriptam pro priore Seruvii, qui locus est in suburbio Aurelianensi, refert Chesnius tomo 4. Historic. Franc. num. 344. De eodem in Necrologio Silvensi hæc habentur. 14. *Kal. Maji. Obiit dom. Petrus ejus ecclesiæ 7. abbas; & S. Gerardi discipulus & capellanus.*

[b] Et istud miraculum a Petro abbate ad posteros transmissum fuisse testatur alterius vitæ auctor, immo & *istud inter cetera*, ut ipse loquitur, *etiam scripto tradidit* Petrus, *& probato suo testimonio confirmavit*.

[c] In altera vita dicitur *monasterii custos*.

[d] Sic codex Corbejensis. Alii mss *nos, qui intuebantur*; hinc Bollandiani *eos, qui*, &c.

AN. CHR. 1095. 5. Aprilis.

Alius perditam clavem.

33. Nec dissimile huic fuit, quod cum unus ex custodibus monasterii clavem modicam amisisset, & diu multum quæsivisset circumquaque, nec invenisset; tandem ad sepulchrum beati viri accessit, ut in hac necessitate subveniret sibi exorans; statimque ut a sepulchro surrexit, clavem ante altare invenit, satisque admiratus gratias egit.

* Sup. n. 21.

Captivus mire liberatur.

34. Quidam miles forte captus ab inimicis, Oliverius nomine, filius videlicet illius Angerii de Riontio, qui Silvæ-majoris locum sancto Geraldo prius dederat *, ductusque est apud castrum, quod Mons-Revellus *a* dicitur, & ibi magno ferri pondere oneratus nudusque ad solem lacte perunctus, ut a muscis avidius impeteretur, positus est. Sed accepti beneficii beatus Geraldus non immemor, huic in tali confusione constituto, non nocte sed die, visibiliter apparens dixit: Quomodo tibi est, frater? At ille respondit: Male. Surge, inquit Sanctus, surge. Et qualiter, domine, (ait miles) possum surgere, tanto catenarum depressus gravamine? Surge, inquit (Sanctus,) quantocius, ne timeas. Cumque tentasset assurgere, ilico omnia in terram corruerunt vincula. At ille obstupefactus: Quis es, inquit, domine? Ne cures, ait homo, scire qui sum ego; sed compedes accipiens ad sanctæ Mariæ Silvæmajoris cœnobium concitus perge; Deoque ibi gratias age. Videns itaque homo custodes non longe abesse, necnon in platea quamplurimos deambulantes, formidabat abire. Videns sanctus dixit rursus ad eum: Ne paveas: quia nullus mortalium usque ad locum quem prædixi, obesse tibi prævalebit. Obsecro, inquit, domine, ut mihi nomen tuum digneris intimare. Et ille, Scito me Giraldum Silvæ-majoris abbatem esse: quo dicto ab oculis aspicientis ilico evanuit. Animatus tandem sponsionibus tanti viri, ex opido, nemine prohibente, assumptis secum compedibus, ut jussus fuerat, exiit; sicque lætus & alacer ad cœnobium sanctæ Mariæ Silvæ-majoris venit, Deo gratias & sancto Geraldo reddidit; miraculum fratribus ibidem servientibus seriatim retulit. Illi autem confestim summa cum lætitia pulsatis signis, Te Deum laudamus sollemniter decantaverunt. Hæc vero, & alia quæ narramus signa, non ab aliis, nisi ab his qui hæc certissime viderunt & audierunt, vel quibus collata sunt, accepimus.

Auctoris fides.

Miracula ad ejus sepulchrum.

35. De manifestis etiam signis *b*, ad illius tumulum frequentius patratis, silendum non est *c*. Nam viri quamplures, necnon mulieres amisso sensu, cum ad illius adducti fuissent tumulum a parentibus vel amicis, vigiliis trium aut quatuor noctium celebratis, pristinæ sanitati restituebantur, annuumque monasterio censum reportabant. Tantamque ei Dominus gratiam largiri dignatus est, ut absque numero captivos ferro, vinculis, compedibusque ab inimicis vehementer adstrictos, non tantum de vicinis sed etiam de longinquis mundi finibus, liberos abire incunctanter præceperit; ita ut etiam de Normannicis regionibus nonnulli ad monasterium ipsius cum catenis & compedibus, & aliis tormentorum generibus, gratias oblaturi advenerint captivi; illum se facie ad faciem vidisse, illiusque nutu ac meritis se solutos esse a vinculis fideliter profitentes; compedibusque supra ipsius sepulchrum appensis, annuoque censu indicto, suam cum gaudio redierunt in patriam. Multi quoque ex accolis patriæ, aliquo tacti dolore capitis, oculorum, manuum, pedum vel aliorum membrorum, invocato ipsius nomine, cereas sæpe exprimunt similitudines, quas illius tumulo superpendentes, sospitatem pristinam se meritis ejusdem recepisse fideliter confitentur. Navem etiam a quodam naufrago ex cera compositam, sepulchro appensam multoties vidimus, qui se in magno maris discrimine positum, invocatione sola nominis sancti Geraldi, a morte liberatum mirabiliter fore perhibebat.

Auctor scribit in Silva-majori.

36. Ut quid nos autem de ejus loquimur mirabilibus? cum hoc solum ad illius declaranda sufficiat merita, quod tantum religionis exemplum in hac effulsit patria per eum, quod absque numero peccatores sæculo relicto mortem evaserunt, quod in cœnobio ab eo constructo juvenes & virgines *d*, senes cum junioribus laudant nomen Domini. Nam locus, qui quondam spelunca latronum, latibulum luporum & ferarum extiterat, viro Dei adveniente, domus orationis, locus sanctificationis & religionis pacis effectus est. Quis tandem ipse, vel quantæ sanctitatis, aut cujus vitæ fuerit, multo melius opera quam dicta elucidant; exitus autem acta probat. Ne igitur verborum prolixitas legentibus tædium inferat, scri-

---

a Hunc locum Papebrochius putavit esse opidum hujus nominis satis notum in provincia Bressiensi, vulgo *Mont-revel*. At hic designatur opidulum Petrocoriorum, vulgo *Mont-ravel* dictum, ad Dordonam situm haud procul a Vasatensi pago; quod septem leucis a Silva-majori, duabus vero a Castellione opido distat.

b Nonnulla addit alterius Vitæ auctor, quæ apud Bolland. habentur.

c Menardus addit hic. *Nam qui de lapide sepulchri ejus contuso aqua permixto bibebant, sanabantur.*

d Id de sanctimonialibus etiam in Silva-majori degentibus interpretatur Papebrochius, ubi parthenonis rudera hodieque videri observat. Certe in plerisque Ordinis nostri monasteriis moniales aliquod in vicinis domibus haud procul ab ecclesia habitabant. *Oregundis S. conversationis habitum a S. Geraldo* suscepisse dicitur in veteri instrumento. Aliæ passim memorantur. Inter alia monasterii Silvæ-majoris loca, quæ in bulla Cælestini III. memorantur, occurrit parthenon Pomareti in diœcesi Caturcensi, cum suis prioratibus, &c. Erat alius Gavareti in Occitania, Silvæ-majori subjectus.

scribendi finem faciamus, Deum super omnia & in omnibus glorificantes, qu; tam egregium doctorem, beatissimum Geraldum, de longinquis finibus ad illuminationem regionis istius mirabiliter destinavit; cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen. AN. CHR. 1095 5. Aprilis.)

DE VENERABILI GISELA SANCTI STEPHANI

AN. CHR. 1095 7. Maji.

Hungarorum regis, tum abbatissa.

Gisela S. Stephano nupta.

1. *RES est apud omnes auctores explorata, Giselam Stephano sanctissimo regi nuptam, & in propaganda stabiliendaque apud Hungaros religione Christiana adjutricem fuisse, ac tandem viro mortuo in Germaniam secessisse, ubi in monasterio Ordinis nostri sanctissime vitam finivit: sed eam alii Henrici augusti sororem cum Chartuisio; alii vero filiam fuisse tradiderunt. At priorem sententiam alteri præferendam esse vel ex eo solo evincitur, quod Henricus ob virginitatis florem usque ad extremum vitæ halitum servatum a vulgatis auctoribus passim laudetur. Nonnihil etiam inter se dissident auctores circa tempus, quo Gisela Stephano nupserit: communior est recentiorum sententia, eam beato Regi jam ad fidem catholicam converso, copulatam conjugio fuisse. At iis adversantur duo vetustiores Historici, auctor scilicet vitæ sancti Henrici capite vigesimo septimo, & Sigebertus in Chronico ad annum millesimumdecimum ubi sic habet.* Gens Ungarorum hactenus idololatriæ dedita hoc tempore ad fidem Christi convertitur per Giselam sororem imperatoris, quæ nupta Ungarorum regi, ad hoc sua instantia regem adduxit, ut se & totam Ungarorum gentem baptizari expeteret: qui in baptismo Stephanus est vocatus, cujus merita per Ungariam multa miraculorum gloria commendat.

Simul piis operibus insistunt.

2. *Hoc connubio pax inter Germanos & Hungaros omnino firmata fuit, nec deinceps aliquid antiquius habuere Henricus & Stephanus, quam ut Religionem uterque in suo imperio & ampliarent, & firmarent; Stephano autem non defuit, quod ab uxore speraverat, in tantis negotiis auxilium.* Certatim, *inquit Bonfinius*, utrimque sanctissima facta manabant, divina charitate neuter æquo animo superari patiebatur, & in Christo conjuncti conjugalem amorem redintegrabant. *De percelebri monasterio sancti Martini a beato Rege constructo alias egimus, nec fusius hic de ejus præclaris in nostrum Ordinem beneficiis differemus, sed iis quæ ad Giselam attinent paullo amplius immorandum est. Multa paucis verbis ea de re comprehendit Cartuitius in vita sancti Stephani capite nono.* Gisela, *inquit*, chrismate uncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultum ornandum, quam frequens, benigna, ac liberalis erga Christo servientium congregationes fuerit, multarum ecclesiarum cruces, vasa sacra & utensilia, miro opere contexta vel effecta, in hunc usque diem testantur: præcipue tamen ecclesia Vesprinienfis, quam illa a fundamentis constructam, rebus omnibus, quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclare ornavit. *Albensem ecclesiam, quam beatus Stephanus a fundamentis erexit, aureis crucibus, fusoriis, tabulis, calicibus, gemmis, variisque ejusmodi ornamentis a Regina ditatam fuisse testis est Joannes de Thvvrocz in Hungarorum Chronico capite trentesimo ad annum millesimumundecimum. Hæc quippe erat præcipua Regis & Reginæ, eorumque filii Emerici cura, ut in unaquaque regni sui civitate aliquod esset insigne eorum pietatis monumentum. Hinc, ut narrat idem auctor capite sequenti, cum aliquando venissent in civitatem, quæ Vetus-Buda appellabatur, nec ibi reperiretur* aliquod opus pium in Christo, in quo posset laudari Creator omnium: *jussit statim Stephanus fundamenta jactari in ipso civitatis meditullio præclarissimi cœnobii in honorem beatorum apostolorum Petri & Pauli, quod multis prædiis ditatum Romanæ ecclesiæ privilegio muniri curavit. Quin & aliquamdiu Rex simul & Regina* ratione devotionis *ibidem morati sunt, conductis e Græcia lapicidis, ut opus istud diligentius promoveretur: quod tamen nonnisi sub Ladislao regnante perfectum est, quamvis Regina* cruces, tabulas & *varia* ornamenta ei procurasset. *Consuetudo erat pio Regi, ut testatur idem Thvvroczius*, omnes ecclesias quas ipse fundaverat, in quolibet anno ad minus tribus vicibus visitandi. Dum vero ad ipsas ecclesias devenisset, primo

AN. CHR. 195 7. Maji. mo ad omnia altaria pergebat, & singulis singulas preces effundebat; tandem exeundo totam ecclesiam circuibat, & fracturas sive scissuras parietum ac tectorum perspicacibus oculis & morose inspiciebat; & statim remeliorari procurabat: nec a loco illius civitatis aut villæ recedebat, nisi prius vidisset renovari. *Pii conjugis exemplum studiose imitabatur Gisela cum filio eorum Emerico, qui ipse proprias etiam vestes purpureas ante altaria deponere solebat, ad illa decentius contegenda. Ipsa autem Regina, simul atque ad aliquam ecclesiam accesserat, statim omnes sacras vestes, universamque supellectilem, & alia ornamenta sibi ipsi afferri jubebat, ut quæ resarcienda essent resarciret, quæ renovanda, vetustis omnino abjectis, renovaret. Hæc observant passim Hungaricæ Historiæ scriptores, ex quibus multa alia conjicere possumus, quæ scriptorum ejus ævi negligentia exciderunt. Mirum est beatæ Reginæ genus ita illis auctoribus ignotum fuisse, ut etiam Willelmi cujusdam filiam esse putaverit Thuvroczius, quem Ranzanus secutus est; alii vero eamdem beati Henrici, ut jam diximus, filiam fuisse scripserunt. Hinc Bonfinius duas beatum Stephanum uxores habuisse suspicatus est, quarum altera fuit Keista a Thuvcrozio aliisque memorata, quæ Vasulem a beato Stephano in regem designatum occidi jussit; altera vero Geisila beati Henrici soror, quæ piis operibus adeo enituit. Sed his refragantur auctores a nobis laudati, qui non aliam a Keista Stephani uxorem agnoscunt piis operibus insudantem, ac beati Emerici aliorumque multorum liberorum matrem, quod de nostra Gisela certum est.*

Fit monialis. 3. *Post beati Stephani obitum, turbatis in Hungaria rebus, Gisela in Germaniam recessit, atque ibi in monasterio Niderburgensi apud Patavium Bavariæ urbem sanctimonialis facta, atque ut nonnullis placet, aliquot post annos in abbatissam assumpta, tandem annis & meritis plena in pace obiit Nonis Maji, anno millesimo nonagesimoquinto ibidem sepulta. Hundius tomo secundo Metropolis Salisburgensis, ubi de prædicto monasterio agit, inscriptionem sepulchro ipsius appositam hæc omnia indicantem exhibet, quam tamen Gervvoldus in annotationibus Hundio adjectis fatetur sibi videri incertam; sed laudat Aventini locum, ubi ille auctor sic de nostra Gisela loquitur ad annum millesimum quadragesimum quintum* Cæsar (Henricus tertius) ex Hungaria reversus secum Gisalam reginam, uxorem divi Stephani abducit, Bathaviæ *, ubi in templo sacrarum feminarum ejus mausoleum ostenditur, ab Ungris venerabundis aditur, collocavit. *Monasterii Nideburgensis abbatissarum catalogum refert item Gervvoldus, de quo etiam nonnulla habet noster Bucelinus in Germania sacra parte secunda.*

* Patavii.

4. *Giselam varii variis titulis donarunt.* Sanctam *appellant Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, qui in Romano Martyrologio desiderantur, & Arturus du Moustier in Gyneceo sacro,* beatam *Dorganius & Bucelinus. Ceteris vero plerisque visum est satis cum Menardo eam* venerabilem *nuncupare. Memoratur item a Radero in Bavaria Pia, a Bucelino in Menologio Benedictino, ab Arnoldo Wione in Ligno vitæ, a Bollandianis inter prætermissos die 7. Maji, & ab aliis passim auctoribus, quorum nomina fusius recensere inutile foret. Illud unum certum est, nullum ei ab Ecclesia publicum cultum decretum fuisse, quamvis ex Aventini loco supra laudato pateat, ejus sepulchrum pietatis causa a fidelibus esse frequentatum.*

VITA

VITA SANCTI ADELELMI

CIRCA ANN. 1097
30. Januar.

seu

ELESMI,

CASÆ-DEI IN ARVERNIA TERTII ABBATIS,

Et primi Prioris sancti Joannis Burgensis in Hispania.

Auctore RODULFO monacho Casæ-Dei, coæquali.

Ex Martyrologio Hispanico Joannis Tamayi.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Duo Elesmi.

1. *Ad hujus undecimi sæculi finem pertinet sanctus* Adelelmus, *qui strictioris observantiæ institutum Benedictinum in Hispanias propagavit, quod in percelebri monasterio Casæ-Dei, sub beati Roberti magisterio didicerat. Hunc Hispani Elesmum, vulgo* san-Elesmes *appellant: unde factum est ut cum alio ejusdem nominis sancto, qui sæculo duodecimo floruit, noster Adelelmus, a nonnullis auctoribus confunderetur. Præter nominis affinitatem, alia quoque erroris occasio fuit, quod nempe uterque vir sanctus eodem die, quamvis non eodem anno, in Burgensi civitate mortuus fuerit, ibique sepultus. Sed ex utrisque actis satis superque constat, unum ab alio omnino diversum fuisse. Hic nempe, de quo agimus, natione Gallus fuit, monachus & abbas Casæ-Dei, qui postea in Hispaniam accersitus, percelebri monasterii sancti Joannis in Burgensi civitatis suburbio fundamenta jecit, ibique exeunte sæculo undecimo miraculis clarus, vitæ finem accepit: alter vero Hispanus genere, beati Juliani Conchensis episcopi primum domesticus, seu, ut aliis places, Presbyter fuit, qui post sui Antistitis mortem Burgos se recepit, ubi anno* 1090. *obiisse dicitur, ac in ecclesia ejusdem urbis cathedrali sepultus. De his apud viros eruditos nullum est dubium.*

Adelelmi vitæ auctor.

2. *De Adelelmi rebus gestis scripsere complures recentiores auctores Hispani: sed nihil habent præter ea quæ a Radulfo monacho Casæ-Dei scripta sunt paullo post Adelelmi obitum. Hic nempe Rodulfus in prologo innuit, se esse primum S. Adelelmi vitæ scriptorem; & quamvis ætatem suam aperte non prodat, certum est tamen eum, aut simul cum Adelelmo, aut saltem paullo post ejus in Hispanias profectionem in monasterio Casæ-Dei vixisse. Certe Yepesius affirmat haberi in monasterio S. Joannis Burgensis unum vitæ Adelelmi exemplar, quod illuc Aymericus Casæ-Dei abbas paullo post illius obitum transmisit. At Aymerius, teste Hugone Flaviniacensi in Chronico Virdunensi, factus est Casæ-Dei abbas anno* 1102. *Pontio abbate in cathedram Aniciensem assumpto, cui loco præfuit ad annum circiter* 1128. *quo factus est Claromontanus Antistes. Hanc vitam a Martino Rianno monacho Benedictino acceptam primus vulgavit Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico, ex quo eam mutuati sumus, additis nonnullis ex Joannis Mariettæ Historia miraculis, quæ ad B. Adelelmi sepulchrum facta sunt.*

Adelelmus abbas Casæ-Dei.

3. *Adelelmum Casæ-Dei abbatibus annumerandum esse consentiunt omnes, quamvis in vulgatis ejusdem monasterii abbatum catalogis nomen ejus desideretur: quod, ut quidem nobis videtur, vix uno aut altero mense dignitatem hanc obtinuerit. In Hispanias, hortante Constantia Alfonsi regis uxore, profectus, ibi percelebris monasterii S. Joannis in suburbio Burgorum *, quæ urbs veteris Castellæ in Hispania recens metropolis est, instituendi occasionem præbuit, eo in loco, ubi jam Alfonsus rex xenodochium cum oratorio in honorem S. Joannis Evangelistæ ad peregrinorum susceptionem construxerat. Novum monasterium S. Joanni Baptistæ dicatum est, hinc a variis auctoribus sub alterutrius sancti nomine passim designatur. Aliquot ejusdem loci chartas refert Yepesius in appendice tomi 6. chronicorum. Ex his una est Alfonsi regis, qua* sancto Roberto de Casa-Dei & domino Adelelmo *donat* capellam, *quam ædificarat* in honorem sancti Joannis Evangelistæ, ut pauperes & peregrini ibi sepelirentur, circa monasterium sancti Joannis. *In altera vero iisdem sanctis viris tradit ipsum monasterium sancti Joannis: quæ duæ chartæ datæ sunt* æra 1129. *idest anno* 1091. die 1. feria 3. Novembris. *Eadem* capella *postea in ecclesiam parochialem monasterio sancti Joannis subjectam conversa fuit; ipsum vero monasterium, quod vulgo sancti Joannis* de la voga *dicitur, a monachis Casæ-Dei possessum est, ad annum* 1436. *quo auctoritate Eugenii IV. unitum est Congre-*

* Burgos.

Prior S. Joannis Burgensis.

CIRCA AN. 1097 30. Januar. gregationi sancti Benedicti Vallisoletanæ, hodieque superest, & locum habet inter præcipua istius congregationis Benedictinæ, immo totius Hispaniæ, monasteria. Ejus loci Prior postea ex indulto eidem congregationi Privilegio, abbatis titulo donatus est, cujus historiam, prærogativas, & jurisdictionem fuse exponit Yepesius tomo 6. Chronicorum Benedictinorum.

Cultus & sepulchrum. 4. *Celebris est apud Hispanos, potissimum apud Burgenses, sancti Adelelmi memoria, qui eum uti specialem suum patronum ac tutelarem venerantur. Ejus quoque festum complures Hispaniarum ecclesiæ, & monachi Casæ-Dei celebrant die 30. Januarii quo obiit. Memoratur in Martyrologiis Gallicano, Hispanico, Benedictino, ut & apud Ferrarium in Catalogo generali. Ejus vero elogium ex lectionibus Breviarii Casæ-Dei contexuit Hugo Menardus in observationibus ad Martyrologium Benedictinum; at fusius ejusdem acta referunt Benedictus Gononius, Marietta, Maldonatus, Alfonsus Venerus, Villegas, & alii auctores Hispani, qui de suæ gentis viris illustribus scripsere. Sepultus fuit in sacello sancti Joannis Evangelistæ, ubi jacuit usque ad annum 1480. quo sacrum ejus corpus translatum est in novam ecclesiam, quam extra urbis muros, incolæ suis sumptibus magnificentissimam sub ejus nomine construxerunt: hodie parochialis ecclesia est, ut supra diximus. Ejus sepulcbri magnificum ornatum describit Yepesius, quem, si vacat, consule, sed omittere non licet id, quod ab eodem auctore post Alphonsum Cartagenam aliosque refertur, nempe inveniri aliquot Alphonsi VII. numismata, in quibus ipse cum sua uxore & sancto Adelelmo repræsentatur.*

Annus mortis. 5. *Superest tandem, ut aliquid de anno quo beatus vir e vivis excessit, dicamus. Res sane difficilis est; immo nisi aliqua de novo eruantur antiquitatis monumenta, impossibilis, cum silente ea de re Rodulfo, primario vitæ scriptore, ceteri qui recentiores sunt, in varias absque ullo certo fundamento sententias abierint. Joannes Marietta eum obiisse dicit anno circiter 1070. At ex dictis in vita sancti Roberti, constat eum anno 1077. in Casæ-Dei abbatem electum fuisse. Id nempe contigit post Durandi assumptionem in Claromontensem episcopatum, decennio scilicet post beati Roberti obitum. Julianus-Petri anno 1130. ejus mortem consignavit, Bollandus anno circiter 1100. Verum Yepesius ex chartis nonnullis duos sibi terminos præscribit, intra quos beati Adelelmi obitum contigisse fatendum est. Eum nempe superstitem adhuc fuisse anno 1091. probat ex duabus chartis Alfonsi VI. quas supra num. 3. laudavimus. Eum vero obiisse ante finem anni 1097. ex archivis monasterii sancti Joannis contendit, in quibus eo anno memoratur Stephanus Adelelmi successor, qui ex Casæ-Dei monasterio ad hujus loci regimen assumptus est: cui anno 1103. jam Constantinus successerat, ex Alfonsi regis diplomate colligimus. Hinc Adelelmi obitum anno circiter 1097. consignari posse visum est, donec certiora proferantur argumenta, quæ aliud evincant.*

Præfatio. 1. RES gestas beati patris nostri Adelelmi in Gallia & Hispania, in vita & in morte, in sæculo & in monachatu describere compellor, cum ob Dei & nostræ Religionis honorem, tum ob aliorum monachorum, & sæcularium exemplum, & ne temporum oblivio tanti abbatis monumenta consumat. Et quamvis penitus illiteratus agnoscar, cum in manu Dei sint dona sapientiæ & scientiæ, quæ largitur omnibus affluenter; & piis ausibus quotidie suum sancti Spiritus ignitum immittere calculum non dedignatur, his auxiliis & meditatione, licet indignus, suffultus, opus commissum aggrediar. Ideo omnipotens & misericors Dei pietas, a te peto, ut penuriosam mei operis humilitatem invidiæ flamma non fulminet, & mei libelli depressam pauperiem detractionis flatus non deprimat. A pœna liber extitit, qui rogatus accedit; prorsus imputabitur nulla culpa ei, qui compulso majora aggreditur calamo, quam ingenio potest. Sed quamvis artificii enormitas imperitiam accuset actoris, opus tamen pium sui veniam deprecatur erroris, sciens quod humani ingenii scintilla passim ignorantiæ evanescat in nebulas. Quare ad hoc opus, non nauseantis animi fastidio ductus, non indignationis tumore percussus: sed delectatione novitatis illectus, comprehensione imitationis protractus, lector accedat; ut quamvis liber vernantis eloquii purpuramento non floreat, aut fulgurantis sententiæ sydere non clarescat, tamen in actibus tanti patris, historica narratione, multa ad spiritum imitanda cognoscet, in fragilis calami tenuitate forte mellis suavitatem inveniet, & in arescentis rivuli modicitate sitis ariditas temperabitur.

Incipit vita. Adelelmi patria, genus. 2. Beatus ergo Adelelmus ingenuitate conspicuus, de castro quodam, Lusduno *a* nomine, quod situm est in confinio, quo limitatur Pictaviensis, necnon Andegavensis pagus, ex nobilibus, & christianissimis parentibus oriundus fuit. Parentes autem ejus, cum secundum sæculi pomposam gloriam illustres fuissent, & puerum Adelelmum religiosissimum viderent, tali conditione litterarum studiis mancipandum tradiderunt, ut si aliquo sæcularis militiæ ineptus appareret officio, ad ecclesiasticum statum

a Nominis affinitate decepti plerique Adelelmum ex Lugdunensi percelebri civitate ortum putarunt. At tum ex hac vita, tum ex aliis monumentis ipsum Losduni natum fuisse certum est. Est autem Losdunum seu Lausdunum, vulgo *Loudun*, opidum Pictonum, quod aliquot recentiores *Juliodunum* appellare amant.

tum fieret accommodus. Hic utrumque tenuit, Ecclesiæ videlicet spiritum, & militiæ quoque sæcularis habitum; ut in altero, Deo jubente, parentibus obediret, in altero ecclesiastica sic complens mandata, ut in nullo, in quantum humana suggerit conditio, Dominum offenderet. Ideo etiam, quamvis coactus, sæcularem suscepit militiam, ut donata patrimonii sui portione pauperibus, viduis & egenis distribueret, & sicut legitur in Psalmo: *Dispersit dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi*. Post patris matrisque mortem, terribilem sententiam, qua dicitur: Qui erit amicus hujus sæculi, inimicus constituetur Dei, nimium expavens, dum de sua substantia quid faceret, & se mundo qualiter subtraheret sollicitus cogitabat, illa Evangelica sententia occurrit ei, in qua scriptum est: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me*. Tunc quasi reperto thesauro, factus alacer, primum timens, an se levi famine vanæ gloriæ, quæ sæpe veram atterit justitiam, temperari posset, dum sua distrahebat, neminem præter Dominum, conscium habere volebat. Sic unus omnibus famelicis devote serviebat, ut pupillos quasi pater nutriret, peregrinos hospitio susciperet, infirmos visitaret, nudos vestiret, mortuos sepeliret, lapsos recrearet, esurientes pasceret, sitientes potaret, & in quantum poterat, omni laboranti pie subveniret. O laudabilem militem! cui sacerdotes Episcopi æquiparari non possunt. In beneficio erat largifluus, in consilio providus, in omni honestate conspicuus, in judicio justus, & in charitate præcipuus. Justos admonebat, ut semper in melius proficerent, injustos vero, ut pro cœlesti remuneratione peccatum relinquerent. Sed ne per generales hujus sancti viri virtutum regulas divagemur, ad individua facinorum deveniamus opera insignium.

CIRCA AN. 1097
30. Januar.
Virtutes.
Psal. 111. 9.
Luc. 18. 22.

3. Accepto per patres, ut diximus, consilio circa statum adolescentis, cum jam per litterarum cucurrisset exordia, baltheum militare suadentibus cognatis, ipso vero reluctante præcinxit, in cujus status exercitamentis, nonnullos sago miles, corde monachus transegit annos, donec defunctis parentibus, ad altiora spiritus munia animum erexit. In patriam redux, omnia, quæ ibidem ex patrimonio suppetierant bona, prorsus vendidit, quorum pretia in pecuniam redacta, protinus inter pauperes distribuens, ne ab amicis detineretur, intempesta nocte, cum armigero quodam suo, quem sibi comitem adsciverat, clam ex natali solo peregrinaturus discessit. Aliquantulum vero progressus, permutatis cum comite vestibus suis pretiosis, penula viliore indutus, illum repedare coegit, solusque Romam versus iter intendit. Sic quippe unus, mendicus, & nudis pedibus iter arripiens, apud Arvernos in quoddam Benedictinæ familiæ cœnobium, quod Issiodorense * nominatur, pervenit: quo venerabilem patrem nostrum Rotbertum Casæ-Dei meritissimum abbatem invenit, a quo benigne susceptus, salutari animæ & corpori accommodo pastus epulo, lotus & fotus, omnia sui cordis secreta sancto patefecit Abbati. Qui Adelelmum, licet primo detinere decreverat, postmodum solvit, ut votum de visitandis Romanæ urbis sanctorum tumulis a peregrinante milite emissum, persolveretur; hac conditione pactata, ut quantocius post peregrinationem, Adelelmus in Casæ-Dei cœnobium repedare curasset, quo religionis monasticæ habitum, ut illius expetebat devotio, quieta voluntate reciperet. His sic dispositis, sanctus vir Romam iter aggressus, ab omni vacuus penu, ut evangelicæ vocis adimpleret oraculum dicentis: Nil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque pecuniam; quam sic rigide observavit, ut cuidam viro probo summam pecuniarum eleemosynæ nomine offerenti, illam vir Dei humiliter recusavit, cui gratias agens, pro ejus salute, & incolumitate, flexis genibus Deum peroravit assidue. Demum cum Romam pervenisset, pia illa, qua præditus erat humilitate & devotione, sanctorum Apostolorum, & aliorum Martyrum reliquias visitavit, in quorum liminibus tanto terebat studio diem, ut nullum absque istius pii officii solutione intermitteret. Ab hinc alias orbis partes, nudis pedibus, corporis maceratione languidus, jejuniis continuis, in pane & aqua quotidie, exceptis Dominicis diebus, exilis, peregrinus, & incognitus invisit; in quo per biennium occupatus, tandem ad nostros repedare proposuit.

Omnibus dimissis Romam pergit.
* Issoire.

4. Ad cœnobium reversus. ita apparuit squalidus, tantaque macie confectus, ut penitus non cognosceretur a quopiam, dempto patre nostro Rotberto, a quo multis amplexibus, assiduisque osculis exceptus, ejus curam fratribus commendavit. Quod ut factum est, continuo religiosum, ut jam pridem fuerat pollicitus Adelelmus, invicta animi demissione induit cucullum. Novo sane vitæ instituto, novam cœpit attexere vitam, & ideo asperam ad virtutes consequendas semitam adinvenit; nam licet illa extiterit aliis communis, in ipsius cursu fuit abundanti propensione sublimior. Per monachorum exercitia percurramus. Quis in inediæ assiduitate constantior, in carnis maceratione prolixior, in humilitatis continuatione depressior, in obedientiæ pernicitate promptior, in orationis firmitate magis continuus, in silentii observatione cunctantior, in divinis colloquiis assiduus, in patrum antiquorum imitatione simillimus, in actione sanctorum, quorum vitas in oculis, & illorum in promptu semper acta trahebat, disquirendis, avidior? Nemo, inquam, nemo: quia una quævis hujusmodi virtutum libamina

A S. Rotberto veste monastica donatur.

Circa an. 1097 30. Januar. Fit Magister novitiorum.

in illo sic perfecte dignoscebantur completa, ut prorsus ad singula natum patrem Adelelmum profiterentur coevi: quibus virtutum speciminibus conspectis ad novitiorum magisterium eligitur: quo munere, oratione & exemplo, innumeros ad religionis monasticæ progressum diffidentes compescuit, pigros excitavit, debiles fovit, & pœne jam lapsos erexit; ita ut ejus directionis aculeo, vix ullus inveniretur in ordine devius, aut in instituti norma confractus.

Miraculis claret.

5. Tot & tanta operationum insignia Deus, ut assolet, in hac vita remunerari constituit, & ideo beati Petri dona curationum per suam est elargitus miserationem. Nam quemdam juvenem, febri continua laborantem, saluti restituere sola Adelelmi benedictione Domini providentia permisit, ut inde quanta sit, & quam admirabilis in sanctis suis, cœca mortalium ignorantia dignosceret. Buterlionem Casæ-Dei perexiguum, Abbate jubente, domicilium adivit, tempore quo cujusdam divitis de Monte-Gasconis in Gallia coquum gravissimo lepræ morbo invenit affectum: quem pane a se benedicto recreavit, & ut spem in Domino poneret, in quo est vera salus, pio solamine commendavit. Ast ille inedia morbi sollicitus, & fœtore ulcerum anxius, cum desperata salute, in aquarum se vorticem deturbasset, inclamato Adelelmo, & a fluctibus ereptum, & a lepra curatum, protinus est omnis illius regionis accolarum demirata caterva. Postmodum cum quidam rusticus in prato soporatus, aperto ore colubrum excepisset, ab incolis ad sanctum virum deductus est: cujus miseratus miseriam, præsto aquam benedicens, partem illius bibendam rustico præbuit; qua epota, statim anguem moribundum evomuit. Feminam nobilem, cujus ubera sic doloribus lacerata tumuere, & apostematis hiatibus elanguere, ut vix jam sufficerent nec facultates ad medelam, nec spiritus ad alia in posterum sufferenda remedia, aqua benedicta vino immixta, precibus ad Deum fusis, stupentibus omnibus liberavit. Apud Arvernos quidam adolescens natus est mutus, cujus parentes infortunium intuentes, & dolentes, illum ad Dei famulum perduxerunt; quos videns Adelelmus tres panis micas in aquam a se benedictam immisit, quarum unam in ore adolescentis porrexit: qui illam deglutiens, jubente viro Dei, Benedictus Dominus in cœlo & in terra, clara voce protinus explicavit; eadem cum qualibet comesta mica proferens, qui loquelam in posterum absque hæsitationis vestigio divinitus conservavit.

Leprosum curat.

Et rusticum a colubro invasum.

Mulierem ab uberum dolore.

Ordines suscipit.

6. Jam omnia hæc per universam regionem agnoscebantur insignia, & nondum sanctus monachus aliquos susceperat ordines; quibus initiari coactus, demum ad sacerdotii munus accessit. At episcopo, a quo illo fungi facultatem acceperat, in crimine simoniæ dilapso, & ab Apostolico propter illud damnato *a*, illius licentiam respuens, alium in simoniaci locum subrogatum exspectavit Episcopum, a quo iterum ministrandi permissionem accepit: post quæ Arvernia *b* in cœnobium noctu repedare coactus est: nam interdiu, ob frequentiam illorum qui ad eum concurrebant, exire in publicum non audebat. Ast iter aggressus, modicum quod beati Adelelmi puer præferebat lumen, procacibus ventis, qui vehementer in hyeme undequaque perflabant, minime impedientibus, toto noctis compendio, inextinctum non solum perduravit, sed lucidius oriente sole pervisum est. Hic non est silentio prætermittendum miraculum; quod apud Arvernos evenit, dum illic exspectaret Episcopum, omnibus demirantibus insigne. Erat quippe quidam sacerdos in urbe, qui virtutes sancti viri parvipendebat, & quos ad illum accedere pietatis ergo notabat, risu, & cachinno illorum ignorantias, ut ipse dicebat, despiciebat. Insurgit divina vindicta, & sannionem illum sic perculit podagra molesta, ut brevi dolores ejus compaginem corporis deformarent. Ilico miser causam ægritudinis cognovit in corde, & viscerum commotione contritus, ad Dei famulum, se suorum humeris deportari præcepit: ante cujus conspectum lachrymarum imbre perfusus, suum ex animo propalavit errorem, a quo viri sancti miseratione absolutus, & ejus precibus alleviatus, a podagra liberum præambula exhortatione dimisit.

Sacerdos eum despiciens punitur.

7. In cœnobium igitur redux, novo munere consecratus, puriora vitæ stamina, ut sacerdotii dignitas exposcebat, attexere sanctus sacerdos constituit. Hinc altiora contemplationis munia demirareris, humilitatis compendia cognosceres; silentii facinora contuereris, & alia, quæ sancto Dei famulo communia erant, prodigia perpendere. Ast cum Pater noster Durantus II. Casæ-Dei abbas, ad epi-

---

a Quisnam fuerit ille episcopus Arvernensis, qui ob Simoniam a summo Pontifice e sede deturbatus fuit, non apparet. Inter Renconem & Durandum Stephanus solum invenitur in catalogis vulgatis, sed qui Simoniæ labe non laboravit.

b Legendum est, ut puto, *Arvernis*, quo nomine designari solet urbs ipsa, quam hodie vulgo Clarummontem dicimus.

episcopalem Arvernorum cathedram fuisset adscitus *a*, repente de eligendo successore nostrorum sollicitudo corda prorsus & mentes invasit; quam facile Dei providentia sedavit: nam omnium fratrum suffragiis Adelelmus electus, Deus omnium spectationes complevit & vota. Cujus muneris onus primo resistens vir Dei, demum obedientia compulsus, manum ad aratrum applicuit regiminis oscitanter. Ministeriis crescebat virtutum stimulus, & ideo qua poterat salva muneris ratione crescebant, sed valde impedimento erant illi abbatiatus ambages, sedulæ pro monasterii œconomia distractiones, & assiduæ pro disponendo regimine curæ: ideo tanto onere fatigatus, licet reluctantibus fratribus, ab abbatiatus officio se abdicare constituit; & licet animos nostrorum aversos ad ista cognosceret, attamen intentum, Deo permittente, post varios contradictionum anfractus viriliter est assecutus.

CIRCA AN. 1097 30. Januar. Fit Casæ-Dei abbas. Abdicat.

8. Per hæc tempora, cum plurima Deus precibus sancti Abbatis impartiretur miracula, in dies ejus crescebat opinio, ita ut cœnobium passim scateret ægrotis, & urbium legationibus, ac totius orbis peregrinis abundaret. Duo nobis ad manum se offerunt exempla: aliud de quodam divite opulento, a quo sanctus Pater pretio solvendo domunculam cœnobio conjunctam, ut illius officinis adderet, flagitabat: renuit dives, & Adelelmi virtutem & humilitatem irrisit. Media nocte vindex Dei manus tetigit divitem; illico dolores irruunt, clamores audiuntur, surgit e lectulis confusa familia, diversorium heri, quo voces dimanabant, adeunt, illum moribundum conspiciunt, frigido sudore coopertum intuentur. Ab eo causam expetunt turbulentiæ. Ab Adelelmo propter ludibrium se fauciatum fatetur, illum ut convocent imperat. Accurrit Abbas, divitis oblationem, & confessionem amplectitur; & illum aqua conspergens benedicta, a dolorum pondere liberum, Deo opitulante, reliquit. Aliud de Regina *b* Angliæ quæ intellectis sancti Abbatis insignibus, cum se totam insulam lethargi epidemia laborantem conspiceret, dimissis aliquot senioribus Casam-Dei, ut ab Dei famulo remedium tantis calamitatibus impetrarent; evenit ut his in cœnobium aggressis, ab Adelelmo panem integrum benedictum acciperent: quo Regina & universi, qui panis etiam minimam comederunt micam, protinus a serpentis ægritudinis contagio liberi visi sunt.

Alia miracula.

9. Cum ergo jam sancti Abbatis virtutum Galliæ, & Britanniæ terminos adimpleret opinio, ad occiduos Hispaniæ fines, quibus Constantia *c* Alfonsi VI. secunda uxor, sceptrum Regina tenebat, devenit: ex quo pia femina, cum primum ista cognovit, Alfonsum conjugem de sancti viri perfectione, & miraculorum erudivit patratione; ab eo efflagitans, ut tantum monachum ad Hispanias perducere procuraret, futurum fore, ut ejus exemplis, & doctrina, suæ ditionis dominia perfectiorem in moribus & successibus eventum consecutura. Annuit piissimus Rex piissimis uxoris precibus, & per proceres & epistolas assidue sanctum Dei famulum, ut Hispanias accederet interpellavit, quibus efficaci propensione Constantia constantes crebras peraddebat instantias donec Adelelmus tantis piis precibus Regum convictus, Hispanias adire decrevit: qui regionem & aulam ingressus, a Rege & Regina lætis conspectibus, & regia veneratione susceptus est: ubi apud ipsos demoratus diutius, gloriosis facinoribus aulam & urbes illustrabat. Ista numero crescebant ubique, ita ut Rex veritus penes se tantum, tam sanctum, tamque divinum hominem habere, destinaverit ei sacellum, quod ipse Joannis Evangelistæ nomine substruxerat, secundum portas civitatis Burgensis in peregrinorum ad sancti Jacobi limina pereuntium sepulturam, & xenodochium, in quod vir Dei haud exiguis ab Rege donatus fundis, redditibusque se reciperet. Tunc vir Dei Adelelmus ad sibi datam cellulam venit, ubi per eum innumerabilia completa sunt miracula, super nudum solum tamdiu orabat, donec cogente natura, vim somnus inferret, ibique cum paullulum obdormisceret, statim evigilans ab oratione non cessabat. In cella sua, quam ei edideat Rex, quotidie post matutinos Missas celebrabat; quibus peractis, cum panum cophinis quibus poterat, ad ostium cellulæ, ubi pauperum transitus erat, quotidie sedens, quæcumque habebat necessitatem patientibus largiebatur. Cujus charitatis suffragium sic peregrinantium numerum auxit, nec annonæ eleemosynariæ stypem diminuit, ut venientibus innumeris satis esset, & granaria penitus inextincta conspiceret. Horreum enim Dei quando deficit bene & præcordialiter ministranti?

In Hispanias venit. Burgis moratur.

a Anno scilicet 1077 nam decennio Casæ-Dei monasterium rexisse dicitur; successit autem S. Rotberto, quem anno 1067. obiisse probavimus. De S. Durando plura observavimus in notis ad Vitam S. Roberti.

b Hoc miraculum accidisse videtur anno 1085. quo Alfonsus Toletum 25. die mensis Maji in suam ditionem accepit.

c Is e monacho S. Pontii Tomeratium in Gallia Garsiæ successit circa an. 1084. Interfuit celebri concilio Claromontano, cui præerat Urbanus II. anno 1095. Vide Tomajum ad diem 7. Aprilis.

CIRCA AN. 1097 30. Januar. 10. Præterea cum Hispaniarum rex Alfonsus cum exercitu suo prope Toletum, cogente necessitate, Tagum fluvium exundantem minimeque tranabilem vix sine vitæ discrimine, & acrioribus equis trajecisset *a*; virum Dei Adelelmum, humili asello insidentem, signum Crucis prætendentem, & humili voce intonantem: Psalm. 19. Hi in curribus & in equis, nos autem in nomine Domini nostri speravimus; flumen ingredientem, aselli crura, res mira! non plus genibus aqua adobruente, nihil madefactum transeuntem inspectavit tota militum phalanx. Quo miraculo Rex stupefactus, ad famuli Dei pedes provolutus, ejus manus deosculabatur assidue; & ut ad destinatam cellulam reverteretur, promittens se & sua illi commendans, majora pro fabrica xenodochii est impartitus donaria & possessiones, inter Arlanzonem & Venam fluvios, in quorum medio sancti Joannis capella conspicitur. Reversus denique Adelelmus Burgensem urbem, protinus ad sua diversatus charitatis & devotionis officia, peregrinis cœpit continuo ministrare, nudos vestire, famelicos futurare, infirmos curare, devios reducere, & alia innumera misericordiæ exercitia peragere, quæ si omnia describerentur, longissimam aggrederemur provinciam. Illud celebre fuit de quadam muliere, quæ furore sic dignoscebatur affecta, ut quoscumque obvios morsibus laceraret, quam ad sancti viri conspectum funibus ligatam viri pii trahere proposuerunt: quæ cum ab Adelelmo fuerit contacta, scissis vestibus a dæmonum vexatione protinus extitit liberata. Altera item femina cum in agro sine cura ore aperto dormiret in ejus fauces anguis ingressus, miseræ mulieri mortem contusis spiritibus afficiebat. Malo occurrere & Dei benignitas, & sancti viri Adelelmi preces; quibus post benedictionem susceptam, protinus colubrum mulier exspuens, gratias Deo & sancto Abbati peregit æternas. Sacerdos quidam & alii innumeri quartana febri laborantes (erat enim huic malo sanctus vir insignis, & cœlestis medela) ad ejus tugurium accedentes catervatim, silentiosis obmurmurationibus quotidie ab illo medicinam expetebant contriti; quorum turbas, quia singillatim contingere non poterat, aquam benedicebat in pelvi, ut hyssopo ægrotantes aspergens, quos gutta quælibet licet minima pertingebat, penitus sanitati restitutos, ad propria actis gratiis reducebat affectus.

In morbum incidit. 11. Post hæc & hujus generis innumera alia pietatis, & insignium opera, cum tempus accederet, quo beata illa anima a nexu carnis libera, ad gloriam properaret æternam, incœpit febricitare, viribus destitui, & ægritudinis gravedine debilitari: quæ omnia cum jam mortis imminentis præcisa esse indicia conspiceret, evocato Petro *b* Pampilonensi episcopo, omnium suorum peccaminum confessionem exegit, ceterisque aliis sanctæ Ecclesiæ sacramentis vallatur, ad illius temporis necessitudinem spectantibus, ad oratorium sancti Joannis se deportari præcepit, in cujus ingressu, hæc dixisse verba didicimus: Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me. Post vili ad corpus exomide cinctus & in cinerem provolutus, deosculata cruce, pro omnibus orans: In manus tuas, dixit, Domine, commendo spiritum meum, & obdormivit in Domino. Mox omnis civitas, & clerus ad oratorium confluentes ejus patrocinium implorabant, & ut exsequiæ celebriter peragerentur contendebant. Per triduum in ipso sacelli angulo corpus absque corruptione permansit: quo tempore, plura Deus contactu sancti viri cadaveris patravit insignia *c*; inter quæ puer paralyticus, qui in cellula famuli Dei perstiterat sanitatis consequendæ suffragio, spectans * suorum laborum requiem, cum primum mortem sui benefactoris agnovit, ad oratorium accersitus, & ad pedes sancti viri provolutus, ipso quo corpus tetigit momento, sanus & integer resurrexit, præstante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu-sancto, vivit in sæcula sæculorum. Amen.

* Id est, exspectans.

DE

a Hoc miraculum accidisse videtur anno 1085. quo Alfonsus Toletum 25 die mensis Maji in suam ditionem accepit.

b Is e monacho S. Pontii Tomerarium in Gallia Garsiæ successit circa an. 1084. Interfuit celebri concilio Claromontano, cui præerat Urbanus II. anno 1095. Vide Tamajum ad diem 7. Aprilis.

c Nonnulla ex his narrat Joannes Marietta, quæ videsis apud Bolland. 30. Januarii.

ANN. CHR. 1099 29. Jul.

DE B. URBANO II. PAPA.

1. URBANUM secundum Pontificem maximum, de Ecclesia catholica & Ordine Benedictino optime meritum, sanctitate & rebus præclare gestis illustrem prætermittere in Actis nostris Sanctorum Benedictinorum religio fuerit: sed multa de eo dicere, & quantum postulabat tanti viri memoria, prohibuit hujus voluminis, multo quam par fuerat jam provecti, moles. Satis igitur sit hic breve ejus elogium contexere, donec aliqua sese offerat oportuna occasio de eo & ejus operibus plura dicendi.

2. Hic ante adeptum pontificatum ecclesiæ Romanæ Odo seu Oddo, sive, ut alii scribunt, Otho vel Otto, appellabatur, quem natione Gallum in provincia Remensi natum fuisse omnes consentiunt. At de loco, in quo primum lucem aspexit, non adeo concors est scriptorum sententia. Alii quippe eum apud Castellionem, quod oppidum est ad Maternam Campaniæ fluvium, a Remorum urbe quatuor circiter leucis dissitum, natum volunt; alii id in Lageriaco vico urbi viciniori contigisse sentiunt; alii tandem in ipsa metropoli. Id vero omnes certum esse affirmant, Odonem in ecclesia Remensi educatum fuisse sub disciplina Brunonis tunc temporis celeberrimi, qui paullo post Cartusiani Ordinis primus parens ac institutor fuit. Creverunt in Odone sub tanto magistro simul cum ætate morum gravitas & vitæ sanctimonia, adeo ut brevi inter celebris hujus ecclesiæ canonicos cooptatus fuerit, in qua etiam eum archidiaconatus munere functum fuisse nonnulli scriptis prodiderunt; at cum ad majores dignitates aditus ei patere videretur, ipse cælestibus animo intentus, exemplo magistri sui, secessum in aliquam solitudinem meditabatur. *Urbani patria.* *Remis educatur.*

3. Celebris tunc erat Cluniacensium monachorum sanctitatis fama, qui sub beati Hugonis abbatis disciplina Regulæ Benedictinæ leges accurate servabant: quare sub tanto institutore erudiri cupiens Odo, abjectis seculi curis, Cluniacum secessit: ubi ab ipso Hugone monastica veste donatus, nihil aliud animo versabat, quam ut abjectum in domo Domini sibi esse ac permanere licet. Verum diu latere non potuit sub modio tanta lucerna, quam Deus supra Ecclesiæ candelabrum imponi volebat, ut luceret omnibus qui in domo Dei essent: quare cum jam talis esset ejus conversatio, ut ceteris etiam perfectioribus viris in exemplum deberet proponi; Prior monasterii Cluniacensis a beato Hugone institutus est; atque paullo post a Gregorio VII. pontifice accersitus Romam, Ostiensis episcopus creatus; moxque ab eodem sedis Apostolicæ legatus Germaniam missus, qua in regione quanta dexteritate & prudentia Ecclesiæ negotia difficillimis illis temporibus procuraverit, quantasque injurias & calamitates a schismaticis pro Ecclesiæ & sanctæ sedis defensione devoraverit, vix sermone explicari potest. *Fit monachus Cluniaci.* *Tum prior.* *Episcop. Ostiæ.* *Legatus apost.*

4. Gregorius interea ad extrema perductus, interrogatus quem sibi successorem fore dignum judicaret, Odonem simul cum aliis duobus, Hugone scilicet Lugdunensi episcopo, & Desiderio abbate Casinensi designavit, suadens tamen ut Desiderius ceteris præferretur, quod alii duo absentes essent, nec dilationem pati posset urgentissima Ecclesiæ negotiorum necessitas. Defuncto Gregorio substitutus statim est Desiderius; verum ille pontificatum suscipere renuebat, sicque anno integro vacavit sedes Apostolica, donec tandem jam reverso in Italiam Odone, vellet nollet; Desiderius ab omnibus Pontifex sub Victoris tertii nomine acclamatus, ab Odone, utpote qui erat Ostiensis episcopus, assistentibus sibi ceteris episcopis & ecclesiæ Romanæ Cardinalibus, consecratus est. Sed quam adeo ægre susceperat dignitatem Victor, brevi retinuit, morte interceptus anno millesimo octuagesimo septimo: in cujus locum anni sequentis initio Odo omnium consensu sub nomine Urbani secundi suffectus est Terracinæ in Campania Romana. *Ad Papatum designatus.*

5. Urbanus statim atque Ecclesiæ regimen accepit, epistolas per totum orbem Christianum encyclicas misit, inquit Bertholdus, ut non solum omnes Christi fideles de sua promotione certiores faceret, sed etiam universo orbi declararet, se in omnibus Gregorii aliorumque prædecessorum suorum vestigiis religiose inhæsurum. Et quidem nihil omisit Pontifex, quo tot sanctorum virorum qui eum præcesserant, exemplo boni pastoris munia exsequeretur; quod ei ita omnium animos conciliavit, ut ipsum etiam Guibertum, quem Henricus imperator antipapam Gregorii septimi tempore promoverat, tæderet cum tanto viro de pontificatu decertare. Solus Henricus Guiberto adhærebat: ceteri vero omnes Urbanum suum pastorem agnoscebant, quos vicissim Urbanus ut suas, immo vere Christi Domini, cujus vices agebat, oves pascere satagebat: quare coactis frequentibus synodis, omnibus Ecclesiæ necessitatibus providere, immo & eas prævenire conabatur. Hæc per se ipsum, quantum fas erat exsequebatur, per Legatos vero in dissitis provinciis, in quibus eos constituerat, ut qui præ itinerum longinquitate, aut *Victori III. succedit.* *Præclare gesta.*

ANN. CHR. 1099 29. Jul. *periculis viarum, quas schismatici obsidebant, ad sedem Apostolicam accedere non possent, ad eos sedis Apostolicæ vicarios confugium præsens haberent. Ipse vero pontifex plus amari ab omnibus, etiam a schismaticis, quam timeri volebat. Unde cum Guibertinæ factionis fautores ex Urbe armis exturbare sæpe sæpius facile potuisset, maluit tamen eos tolerare, quam vel unius civium sanguinis effusione sedem suam adipisci; quin etiam, ut Bertholdus Hermanni continuator passim observavit, elegit pontifex per aliquot annos habitare in Urbis angulo, aut etiam extra Urbem ipsam in vicinis regionibus diversari, quam Romæ per bellicos tumultus, qui numquam absque confusione & cædibus contingunt, dominari.*

Concilia cogit. *6. Inter multa autem concilia, quæ ab eo Pontifice variis in locis coacta fuerunt, nullum celebrius eo fuit, quod apud Clarummontem Galliæ urbem habuit, ubi ipse anno millesimo nonagesimo quinto cum magna Episcoporum multitudine convenit, ac synodo præfuit.* Cruciata. *Ibi decreta & promulgata primum fuit expeditio sacra adversus infideles, qui cum jam multis ab hinc annis Terram-sanctam invasissent, ceteris etiam Orientalis imperii provinciis tunc temporis infesti erant. Conscriptus est ea de re trecentorum millium hominum exercitus, qui ob crucem suis vestibus assumptam* Cruciati *dicebantur, & expeditio* Cruciata *appellata. Illi post varias fortunas, multasque captas urbes ac provincias, occupata tandem ipsa sacra Urbe, quæ Christi Domini vita ac morte consecrata est, novo Jerosolymitano regno, vicinisque Christianorum toparcharum principatibus in Oriente initium præbuerunt.*

Pia instituta. *7. Multa pietatis exercitia instituit Urbanus, quæ hodieque apud fideles in usu habentur: ex his est celebritas beatæ Mariæ singulis sabbatis observata. Eo etiam auctore horariæ preces, quæ officium parvum beatæ Mariæ appellari solent, non solum a clericis sed etiam a laicis frequentari cœperunt, ad opem adversus infideles impetrandam; idque potissimum ab his qui expeditionibus sacris nomen non dederant, ut qui armis dimicare non poterant, dimicantibus saltem ejusmodi precum recitatione subsidio essent. Ejus tempore novis monachorum ordinibus aucta est Ecclesia, inter quos celebres fuere Carthusiani & Cistercienses. Illius in Ordinem nostrum animi propensionem probant varia diplomata, quæ pro asserendis monasteriorum bonis & privilegiis passim ab eo data hodieque supersunt. Idem evincunt ecclesiæ, quas in variis regionibus, potissimum in itinere Gallicano dedicavit.*

Pie obit. *8. Post tot tantosque labores, rebus feliciter peractis, paceque Ecclesiæ relicta, meritis multo magis quam annis onustus, obiit pius Pontifex Romæ anno millesimo nonagesimo nono die quarta Kalendas Augusti, sepultus in basilica Vaticana, postquam Apostolicæ sedis annos undecim, menses quatuor, dies decem, & octo præfuisset. Memoria ejus in Urbe, sicut & in toto orbe Christiano semper in benedictione fuit; nullo tamen umquam cultu publico honoratus fuisse videtur, tametsi nomen ejus in nonnullis martyrologiis & sacris fastis cum* beati *titulo occurrat.* Memoria. *Satis sit hic proferre unum pro omnibus Martyrologium Benedictinum, in quo de Urbano hæc leguntur die vigesima nona Julii.* Romæ depositio beati Urbani papæ secundi, quondam monachi Cluniacensis, Cruciatæ ad recuperationem Terræ-sanctæ auctoris, libertatisque ecclesiasticæ defensoris accerrimi: qui post multas ab Henrico imperatore quarto acceptas injurias, post exsilium & pravas ærumnas, aliaque id genus, tandem sanctitate clarus confessor occubuit. *Hæc de tanto viro in præsenti sufficiant, cujus vitam & epistolas pro opportuna occasione, si aliquando liceat, illustrare conabimur.*

AN. CHR. 1099. 14. Sept.

VITA B. LEOTHERICI
MONACHI CORMARICENSIS.

In Monasterio Cormaricensi, ad Angerem fluvium apud Turones sito, celebris est memoria Leotherici monachi, qui sæculo undecimo labente ibi floruisse dicitur. Ejus vitæ compendium a Joachimo Perionio celebri ejusdem loci monacho ex antiquiori vita excerptum invenimus in schedis Cormaricensibus, quod huc proferre visum est, deficiente nobis alia vita, quæ ab auctore synchrono monacho Cormaricensi scripta dicitur. Ceterum Leothericus nullo publico cultu celebratur, frequentatur tamen a populis circumstantibus vetus tumba ejus lapidea, quæ in navi ecclesiæ Cormaricensis pene exesa etiamnunc visitur.

Leo-

1. LEOTHERICUS nobilibus parentibus ortus est, patre Mainardo, matre Anseisa, in vico Sanceiaco, qui situs est in agro Senonico, ejusque patris hereditario jure venerat. Bis Romam profectus est religionis amorisque sui in beatorum Apostolorum memoriam gratia: semel cum primum ac vitæ genus, quod milites sequuntur ac nobiles, deseruit; iterum posteaquam dolis, insidiisque diaboli impulsus, solitudinem quam in Galliæ parte, quæ hodie Lotharingia dicitur, duobus Comitibus adjunctis delegisset, reliquit. Taceo hoc loco ejus parsimoniam tenuitatemque in victu, sive quamdiu vastas illas solitudines, incoluit, sive in eis, quas eum suscepisse dixi, peregrinationibus. Hoc dico cum in altera profectione ac peregrinatione cuperet Hierosolymam videndi sepulcri Christi causa proficisci, imo vero jam nave conscensa eo contenderet, maximo vitæ discrimine prohibitum, consilium coactum esse mutare. Itaque cum reverti in patriam vellet, adeo inops rerum omnium, ut ea quæ ad victum pertinent ab aliis petere cogeretur, tandem multis confectis itineribus, nutu divino Cormaricum venit. Forte ita accidit, ut eo ipso quo venisset die, id sacrum sollemne, quo Christi exemplo pauperibus tribus manus & pedes abluuntur, ageretur, & in iis Leothericus esset. Christianus erat unus ex iis tribus, qui illis tribus inopibus manus abluerunt. Is Leothericum, quem longe aliter vestitum in domo paterna aliquando vidisset, diligenter intueri cœpit, cumque ab eo nomen didicisset, vix multis precibus impetrare potuit, ut genus exponeret. Certior factus, gestiens lætitia ad Guidonem abbatem currit, eique nunciat Leothericum Mainardi filium stare præ foribus. Eum ille introduci jubet, introductum rogat, unde tum veniret, quæque illum causa adduxisset. Cumque ille Guidoni omnia ex ordine narrasset, hortari eum multis verbis Abbas cœpit, ut ibi sacris beati Benedicti se initiaret: esse enim portum salutis, in quo ipse & sibi consulere & alios suo exemplo provocare posset. Ne sim longior, se facturum pollicetur, si modo ante parentes, quos jampridem non vidisset, inviseret. Invisit eos: iis fere invitis, certe mærentibus revertitur, institutum beati Benedicti deligit ac profitetur. In cœnobio Eleemosynarius primum institutus est, idest pater pauperum: deinde cum totum se contemplationi dedere studeret, Anchiacum vicum, qui viginti fere millibus Cormarico abest, estque juris cœnobii, se recepit. Hic dici non potest quam parce, sobrieque vixerit. Nam cum sensui omnia subtraheret, quæ ad victum pertinent, tandem nihil sibi reliqui fecit præter fructus crudasque herbas & aquam. Jejunium autem sibi perpetuum indixerat, corpori semper cilicium adhærebat; in lecto ejus nihil præter sagum & cilicium adhibebat, non culcitram, non pulvinum. Eum talem virum ibi Deus latere noluit: miris enim, inusitatisque eum operibus in profligandis, curandisque morbis ægrorum, illustrem, clarumque omnibus reddidit, paralyticorum membra confirmavit, cæcis aspectum, surdis auditum restituit, denique mortuum ab inferis excitavit. Veduntam inde villam rogatu Guidonis abbatis venit, in qua templum est beato Petro dicatum. Eo ad illum omnium ordinum homines, sanctissimæ vitæ quam gereret opinione, atque fama ducti confluebant, Pontifices, Abbates, atque etiam Cardinales, dissimulata interdum dignitate. Excessit e vita in villa Vedunta * 18. Kalendas Octobris, prima luce, anno post Christum natum millesimum nonagesimum nonum. Cujus funeri interfuerunt Canonici fere omnes Turonenses, Pontifex Turonum, Abbatesque permulti, aliique viri & feminæ omnium ordinum innumerabiles. Humatus est in cœnobio Cormariceno in sacello beati Nicolai. Ejus sepulcro arcus additus est, isque usque ad annum millesimum quingentesimum quadragesimum quintum, mansit. Multis autem post mortem miraculis claruit: quod etiam tumulus exesus derasusque declarat.

ANN. CHR. 1099 14 Sept.

Leotherici patria, parentes, &c.

In solitudine degit.

Venit Cormaricum.

Ejus vivendi ratio.

Obit.

* Vontes.

AN. CHR. M..... 17. Aug.

VITA S. JOANNIS EPISCOP

MONTIS-MARRANI IN ITALIA.

Ex Ugbello Italiæ sacræ tomo 8.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Totam bujus beati viri quam babemus notitiam debemus Ferdinando Ugbello, qui in catalogo episcoporum Montis-Marrani, sanctum Joannem ex Benedictino monacbo ad banc sedem jussu Gregorii septimi pontificis maximi assumptum primum ordine recenset, quamvis alios in bac sede præcessisse fateatur, sed quorum nomina sunt incomperta. Hujus beati viri Vitam olim exstitisse integram observat idem auctor, quæ in codice hœdino *cum aliis ecclesiæ Maranensis cimeliis, in incendio periit, exceptis duobus foliis, quæ fragmentum infra a nobis exbibendum continebant, non sine miraculo servatis. Mirum est Joannis nostri nomen in Martyrologiis, quæ quidem videre nobis licuit, desiderari, cum civitatis & diœcesis Maranensis præcipuus patronus babeatur, quo titulo ejus festum die 17. Augusti in ea ecclesia colitur. Sacræ ejus reliquiæ in catbedrali ecclesia, præterquam nullus est in urbe parocbialis titulus, asservantur. Quo anno Joannes obierit incertum est. De ejus enim ætate nibil aliud rescire licuit, nisi quod curante Gregorio VII. factus fuerit episcopus, cujus ideo mortem ad bujus sæculi undecimi finem revocare visum est.*

Joannes petitur in episcop Maranensem.

1. CONTIGIT autem ut his temporibus Maranensis ecclesia proprio careret pastore, & cum fama tanti viri crevisset, placuit Maranensi clero, populo & domino, ut tantus ac talis vir ad eorum ecclesiam regendam pastor eis daretur. Accepto autem consilio a papa Gregorio, qui tunc Salerni aderat, ad talem sibi pastorem perquirendum, honorifice legatos miserunt: quos prædictus Papa benigne suscipiens, præcepit, ut ibidem manerent, donec de persona repetita inquireret, si ad tantum culmen conscendendum honesta esset. Sed benignus monachus columbina simplicitate, ut solitus erat, pedes apostolicos deosculans, ne tantum onus sibi imponeret, indesinenter deprecabatur. Cui Apostolicus blande respondens, ait: Oportet nos, fili, pro fratribus nostris multa pati, & sicut Dominus noster proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis præcepit & voluit immolari, ita & de hoc a nobis non est tibi parcendum: quia melius est ut lampadi assimileris, ut tibi amore divino ardeas, & aliis luceas; quam ut carboni assimileris, qui sibi ardet, & aliis non lucet. Reminisci etiam debes, quid beato Petro Dominus ipse dixerit: Si diligis me, pasce oves meas. Hoc præceptum, frater, nostrum est; si Dominum diligimus pascamus ejus oves: quod si non facimus, videmur Dominum non diligere. Unde ex parte Domini tibi præcipio, ut jugum ejus diligentissime suscipias. Videns autem Joannes se humiliter conclusum, & tanto præcepto contradicere non posse, omni suæ caritati se commendavit. Tunc Papa lætus effectus Beneventano archiepiscopo misit quemdam Cardinalium, ut præfatum Joannem pro Maranensi ecclesia episcopum consecraret, rogans atque præcipiens, ut eum benigne coleret, & suis amicis copularet: quod Archiepiscopus hilari animo adimplevit. Prænominatum Joannem honorifice susceptum, & voluntate & requisitione totius populi Maranensis eum elegit & consecravit. Tunc Montis-Marani episcopus factus sanctus Joannes, venit catervis clericorum & laicorum stipatus, sed uterque populus virorum ac mulierum catervatim fluunt, tantum Patrem ad suscipiendum.

Consecratur.

Presbyterum malum

2. Eodem anno quamdam ecclesiam, vocabulo sancti Laurentii, quæ intus eamdem civitatem sita est, prædictus vir Dei deprecatu dominorum præfatæ civitatis dedicavit, in qua sacerdotem quem ipsi expetierant, ejusdem ecclesiæ in obsequium constituit. Sed invidus bonorum diabolus, qui semper sanctæ Ecclesiæ obest, prædictum sacerdotem suo amore exarsit in tantum, quod super ipsam ecclesiam, id est in camera ecclesiæ, quadam cum ganea concubuit. Mirum in modum & ultra modum mirabile! confestim tota ecclesia illa vermibus ita plena erat, ut non valeret aliquis per emdem ecclesiam incedere, nisi super vermes: quod incolæ loci illius domino episcopo Joanni studuerunt enarrare. Tandem dominus Episcopus ibidem venit, & factum quod vidit ingemuit, sed conversus ante crucem prolixius oravit: postquam orationem complevit, conversus ad clerum & ad populum circumstantem dixit: Omnes vos Domini misericordiam implorate una nobiscum.

biscum, quatenus sua clementia, ad quod hoc signum mirabile factum est, nobis suis famulis ostendere dignetur de ejus misericordia, propter quod signum istud ostensum est. Cujus prece divinitus exaudita, perpetratum crimen citius manifestatum est, & confestim devenit presbyter ille, & a sancto Præsule perquisitus quod fecerat, nequivit celare crimen; sed coram omnibus confessus est quid & qualiter evenerat. Unde nimium Præsul mæstus de tanto crimine tam verecundanter facto Presbyteri, illum a sacerdotio suspendit, præcipiens ei jejunia cum injuncta eleemosyna.

ANN. CHR. M..... 17 Aug.

Suspendit.

3. Tempore quo vir Dei præsul Joannes Maranensem gubernavit ecclesiam, non solum de cælestibus, verum etiam de terrenis ad ecclesiæ incrementum pertinentibus indesinenter ac studiose curam gerebat. Quadam die pro ejusdem ecclesiæ opere juxta flumen Caloris cum plurimos secum haberet viros, de quibus alios ad incicidendum ligna, alios ad evellendum cæspites constituit. Erat autem nemoris densitas, ubi hæc agebantur, non longe a sancti Potiti, quam funditus exstirpare cupiebat, ut ager ibi efficeretur, unde compendium habere posset, de quo pauperibus erogaret. Contigit autem eo die, ut plurimi ex castello Bajani illuc advenirent, qui ad peragendum illud opus eum adjuvarent. Et cum plures ibidem devenirent, videntes Dei famulum propriis manibus laborem alacriter gerere, protinus incipiebant cum eo in opere viriliter agere, & condensa fruteta ac scabiosas radigines radicitus evellere. Et cum multi ad laborandum cum eo ibi adessent, accidit, ut eo die ei vinum deficeret. Erat autem tunc temporis in patria illa magna inopia vini, sed quoniam laborantium membra naturaliter oporteret refocillari, cum jam hora iterum assumendi appropinquaret, assuit minister ejus, dicens: Domine, omnino vino caremus. Tunc sanctus quemdam suum ministrum, Eustachium nomine, accersiri fecit, quem Montem-Maranum celeriter ire jussit, & casalia petere, ut si ad emendum, vel quomodo vinum invenire potuisset, quam citius veniret, & secum deferret. Qui cum pergeret, & quod quæsierat minime inveniret, tandem sine vino minister ad virum Dei reversus, qualiter quæsierat, & invenire nequierat, coram omnibus ei denuntiavit. Tunc sanctus gratia Dei, ut erat repletus, ait ad eos: Etsi viteus humor nobis non est, adsit nobis Spiritus-sancti gratia. qui corda suorum famulantium suo semper amore irrigat, & affluenter lætificat. Potens est enim ipse suis famulis in ejus mandatis & opere consistentibus gratiam & lætitiam concedere. Tunc juxta fluminis ripam præcipit homines discumbere, & mox hilari ut erat aspectu, ac simplici corde, spem habens in Deum, cuidam suo ministro præcepit, dicens: Affer nobis languellam aquæ fluminis, ut operariis ecclesiæ ad potandum distribuamus. Confestim minister cunctis videntibus hausta aqua fluminis, duxit eam viro Dei. Sed omnipotens Deus, qui ubique præsens est, & suos semper axaudit, qui Moysen in eremo, cum populus perstreperet, non clamantem sed silentem exaudivit, ipse vota famuli sui prænoscens, ac volens eum hominibus in mundo innotescere quanti meriti sit potens apud Deum, ea quæ non voce sed corde & mente poscebat, non diu differre distulit, sed citius ei concessit: non enim verba sed desideria puri cordis faciunt voces apud piissimas ac sacratissimas aures Dei. Hinc est quod vir Dei præsul Joannes sperans in Domino, hoc quod puro corde & humili mente, non loquendo sed tacendo postulabat, meruit ilico divinitus obtinere: cum aqua ducta fuisset, mox ut eam sanctus benedixit, & ad potandum discumbentibus tribuit, aqua ipsa mirifice in vinum mutata est. Continuo autem dum non aquæ sed vini saporem gustare cœpissent, inter se hoc valde mirantes, ac de tanto miraculo nimis stupefacti, præ nimio gaudio surgentes a mensa, prostraverunt se ad pedes sancti, cum lacrymis dicentes: Sancte vir Dei ora pro nobis. Videmus enim atque cognovimus magnum mirabile hodie, quod tuis sanctis meritis penitus factum esse credimus. Quod cum sanctus cur hoc facerent didicisset, ait ad eos: Viri fratres & filii, oportet nos Deum laudare, & nostris pro delictis digna satisfactione misericordiam & indulgentiam ab eo postulare, qui nobis hodie tanta beneficia dignatus est impendere. Credo equidem in vobis ipsum manere, qui olim suis discipulis dixit: Ego sum vitis vera & vos palmites, qui manet in me & ego in eo. Ipse autem Omnipotens videns caritatem vestram, & opera & fidem, & quomodo ad honorem sui & matris Ecclesiæ commodum fideliter operati estis, noluit vos sui amoris gratia inanes effici, sed repleri. Unde hoc quod inter vos cernitis factum, non meis meritis, sed pro vobis ideo credite factum, ut amodo & semper in ejus mandatis firmiter atque securius permaneatis. Rogo autem vos atque præcipio, ut usque dum hac vita fruor, hoc quod pro vestris beneficiis vobis Deus præstitit, ne cuiquam pandere curetis. Qui ejus monitis ac precibus consentientes, donec vixit nemini dixerunt.

Aquam in vinum convertit.

Joan. 15.

4. Prædictus autem vir Dei præsul Joannes vitæ hujus cursum feliciter decurrens, quemadmodum subsequens sermo declarabit, non multo post debitum carnis persolvens, a præsente sæculo migravit ad Dominum. Viri itaque illi post ejus obitum, quod

Obit.

ANN. CHR. M..... 17. Aug.

quod gestum est fideliter enarrare studuerunt. Nos vero ad laudem æterni ac Salvatoris nostri Dei, qui sancti hujus Præsulis meritis, ejus temporibus talia dignatus est operari, & ad roborandum fidelium mentes, hoc quod a fidelibus nobis relatum est dignum scribere duximus. Nunc autem Sancti hujus imploremus clementiam, ut pro nostrorum delictorum remissione non differat nobis conferre subsidium apud eum, & cui est honor gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ADDENDA ET EMENDANDA.

Pag. 266. *ad num. 1. Observat. in vitam S. Joannis Gualberti hæc adde*. Librum de gestis sancti Joannis Gualberti abbatis primi Vallumbresani monasterii, auctore Attone ejusdem loci abbate quarto, dein episcopo, hoc edidimus, nondum accepta priori Vita, quæ ab Andrea Januensi, ipsius Joannis discipulo, scripta dicitur apud Ughellum, qui & illius vitæ fragmentum refert tomo 4. col. 94. Postmodum e Vallumbrosano monasterio accepimus librum de vita ipsius sancti Joannis Gualberti, Andreæ Januensi adscriptum, sed (ut legitur in titulo codicis, cujus copiam domnus Joannes Aurelius Casari nobis fecit) variis centonibus contextum, qui liber non visus est imprimendus; quippe qui eadem omnino, iisdem verbis contineat, quæ Attonis liber; nec fragmentum habet Andreæ Januensi ab Ughello tributum.

INDEX

INDEX HISTORICUS

PARTIS SECUNDÆ

SÆCULI VI. BENEDICTINI.

Litera (a) *initium paginæ uſque ad medium*; (m) *medium uſque ad finem*; (n) *notulas marginis inferioris deſignat.*

* *Monaſteriorum nomina & ſeries habentur ſub voce* Monaſteria :
* *Topographica vocabula Italicis typis diſtinguuntur.*

A

B

Beren-

C

F

G

H

Helias

K

L

Maga-

M

MONASTERIA.

Vete-

Richar-

S

Simpli-

T

V

Udal-

I N-

INDEX MORALIS

PARTIS SECUNDÆ

SÆCULI VI. BENEDICTINI.

INDEX ONOMASTICUS

VOCUM BARBARARUM ET EXOTICARUM

PARTIS SECUNDÆ

SÆCULI VI. BENEDICTINI.

Missa

F I N I S.

